המאור המבואר

עם פירוש

המאור שבתלמוד

והוא פירוש על שלשה פרקים ראשונים במסכת יבמות, לבאר היטב דברי הגמרא, ולהאיר עיני הלומדים, ונוסף עליו ביאור קצר מותאם למילות הגמרא

עורכים:
הרב נחום צבי מנדלסון, הרב בנימין איסר רביץ

תודת המערכת נתונה לרבנים הנכבדים,
אשר סייעונו בבירור ובליבון סוגיות חמורות:
הרב ברוך לנג; הרב אהרן בכרך

הרב שמואל רוטשילד והרב שלום פליישמן,
אשר הקדישו מעיתותיהם להעשירנו מידיעותיהם, להעיר ולהאיר.

ביקורת:
הרב ברוך זקבך, הרב חיים גודמן,
הרב יצחק מנדלסון, הרב חיים איזירר

הגהה וביקורת לשון:
הרב מרדכי גנוט

עיצוב וגרפיקה:
הר"ר חיים מאיר דיקמן,
הר"ר משה אפרים יאקאב,
הפקה: **חיים וקסלר**

בשבח והודאה להקב"ה שנתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו

שמחים אנו להגיש לפני רבנן ותלמידיהון, תלמוד בבלי - יין ישן בקנקן חדש, מהדורת וילנא באותיות חדשות ומאירות עיניים, מעומדת מחדש בהגהה יסודית ומדוייקת עם הוספת כמה וכמה מעלות:

א. תורה אור המלא, ליקוט הפסוקים המובאים בגמ' רש"י ותוס' למען יהיו לפני הלומד כקריאתם וככתיבתם בניקוד מלא, וידוע רוב התועלת שיש בזה.

ב. ריכוז כל ציוני מסורת הש"ס שהיו מפוזרים על פני העמוד ועכשיו נתרכזו לפונדק אחד, והפרדנו בין ציונים שעל הגמ' ועל רש"י ותוס' למען ימצא הלומד מבוקשו ללא טירחה.

ג. בהגהות הב"ח הדגשנו את התיבות שציין רבינו הב"ח שהן שינוי גירסא, למען יבין הקורא את אשר לפניו בנקל.

ד. תוקנו כמה וכמה שיבושים מוחלטים שהיו בדפוסים קודמים.

ה. סידרנו את המפרשים המופיעים בשולי העמוד בסדר קבוע: בצד הפנימי מסורת הש"ס ואחריו הגהות הב"ח, הגהות הגר"א, גליון הש"ס ו'הגהות'. בצד החיצוני עין משפט-נר מצוה ואחריו פניני רש"י והראשונים. תורה אור מופיע (במידת האפשר) בצד הפנימי.

ו. מאורות הדף היומי מודה להוצאת מסורת הש"ס על שאיפשרה לעטר מהדורה זו במדורים החשובים פניני רש"י ו'הגהות' - הגהות מגדולי הדורות.

ונחתום בהודאה להקב"ה על העבר ובתפילה על העתיד

מאורות הדף היומי
ווגמן 3 בני ברק 51311
טל: 1700-500-151

מסורת הש"ס
ת.ד. 57794
ירושלים 91577

שגיאות מי יבין

בהוצאה חדשה זו נעשו מאמצים מרובים על מנת לנפות ולזקק את הספר מכל שגיאה וטעות, ובזאת פונים אנו בבקשה אל הלומדים החשובים, באם ימצאו איזה שגיאה או טעות בגמרא נא להודיענו בטל': 08-8656940 או לשלוח בכתב לת.ד. 57794 ירושלים 91577.
בשאר המדורים שאחרי הגמרא יש לפנות למשרדי "מאורות הדף היומי".

© כל הזכויות שמורות
אין להעתיק או להפיץ ספר זה או קטעים ממנו בשום צורה ובשום אמצעי אלקטרוני או מכני, לרבות צילום והקלטה ללא אישור בכתב מהמו"ל

להנצחות לעילוי נשמת ניתן לפנות ל"**מאורות הדף היומי**"
משה טרייטל 03-5775307, 054-8460012
דואר אלקטרוני: moshe@meorot.co.il

For dedications and donation **Meorot Hadaf Hayomi**
Tel: 972 3 5775333 Fax: 972 7601020
E-mail: moshe@meorot.co.il

מסכת

יבמות

דפים ב ע"א – לה ע"א

יצא לאור עולם ע"י

מאורות הדף היומי

בשיתוף עם

מסורת הש"ס

ואלה ההוספות החדשות שהוספנו בהש"ס הזה:

יש מהן שנוספו על כל מסכתות הש"ס ויש שלא באו רק על איזה מסכתות:

אלה מהם נדפסו בפנים הש"ס או על גליון הדף:

א) **מסכת כלה רבתי** - השלמה - מרובה בפרקים ובנוסחאות ישרות יתר על הנדפסת בכל ספרי הש"ס. (נמצאת בכ"י רבינו אברהם בר נתן הירחי וצ"ל בעל המנחג, עם הגהות רבות ומראה מקומות, ויצאה לאור פ"א ע"י בעהמ"ס בית נתן).

ב) **מסכתות קטנות נוספות:** מסכתות ספר תורה, תפילין, מזוזה, וציצית, (נמצאו בכ"י ונדפסו בספרי"ם בשנת תרי"א).

ג) **חלופי גרסאות בש"ס** ע"פ נוסחאות ישנות.

ד) **נוסחאות ישנות ונוסחת הבבלי** במסכת שקלים.

ה) **נוסחת הירושלמי** במסכת הוריות.

ו) **נוסחאות כתבי יד** במסכת סופרים.

ז) **נוסחא חדתא** למס' גרים מספר מראית העין להרחיד"א ז"ל עם פירושו עליה מספרו ההוא.

ח) **פירוש רב האי גאון** ז"ל, למשניות סדר טהרות.

ט) **- רב נסים** (גאון) **בר יעקב** ז"ל (תלמיד רב האי גאון ומרבותיו של הרי"ף), למסכת ברכות, שבת, ועירובין (ונקרא בשם מפתח מגעלי"י התלמוד).

י) [כ"י] **- רבינו חננאל בר חושיאל** ז"ל (נ"כ מרבותיו של הרי"ף), לחצי הש"ס.

יא) [כ"י] **- רבינו גרשום בר יהודה מאור הגולה** ז"ל (רבה' הרחי' הרש"י) למס' תענית ובבא בתרא ולכל סדר קדשים מלבד זבחים.

יב) **- רש"י** למסכת אבות, ע"פ נוסחאות שונות.

יג) **- הרשב"ם העקרי** למס' ב"ב דף פ"ו, פ"ח, פ"ט, ק"ל, קל"א. שלא נדפס רק בדפוס פיורו בשנת רע"א ובכל שאר הדפוסים נדפס בטעות פ' אחר בשמו כמ"ש בהערה לפ' הרשב"ם בדף פ"ט סוף ע"א.

יד) פ' **רבינו זרחיהו הלוי** ז"ל (הרז"ה בעל המאור) למס' קנים.

טו) **- רבינו אברהם בר דוד** ז"ל (הראב"ד בעל ההשגות) למסכת קנים ותמיד.

טז) [כ"י] **תוספות ר"י הזקן** ז"ל, למס' קדושין (כך ייחסום לו רוב רושמי הספרים, אבל נראה כי טעו בזה, כי בשני מקומות מובא בהן ספר התרומות ומחברו הלא היה תלמידו של ר"י הזקן).

יז) פ' **רבינו שמשון משאנץ** (משאנזא) ז"ל, למס' עדיות לתשלום מסכת בכורים, ולפרק אנדרוגינוס. ועליו נלוה גם פ' הרמ"ע מפאנו ז"ל.

יח) [כ"י] **תוספות הר"ש משאנץ** הנ"ל, למס' סוטה.

יט) [כ"י] **תוספות ישנים** למסכת יבמות.

כ) [כ"י] פ' **ריב"ן השלם** למס' נזיר. הפירוש שנדפס בש"ס למס' נזיר וייחסוהו לרש"י, הוא באמת לרבינו יהודה בר נתן ז"ל (כדמוכח מתוך הכ"י שמצאנוהו) אולם הנדפס משובש מאד, גם חסר ממנו הרבה, ועתה נמצא פירושו השלם בכ"י קדמון ומדוייק וההספות והשנוים שמצאנו בו נדפסו בצד הפירוש הנ"ל הנדפס בשם רש"י ונקראו בשם נוסחת הריב"ן.

כא) [כ"י] פ' **רבינו יצחק בר מלכי צדק** סימפונעי ז"ל, למשניות סדר זרעים.

כב) [כ"י] פ' **רבינו יהודה בר בנימין הרופא** ז"ל ממשפחת הענוים (רבו של בעל שבלי הלקט), למס' שקלים.

כג) [כ"י] פ' **רבינו מאיר** (מהר"ם) **מרוטנבורג** ז"ל, למס' נגעים ואהלות.

כד) קובץ פירושי **מהר"ם מרוטנבורג** לסדר טהרות, שהביאם התוי"ט, מלבד למס' נגעים ואהלות שהדפסנוהו ע"פ כ"י הנ"ל.

כה) פ' **רבינו יונה החסיד מגירונדא** ז"ל, למס' אבות.

כו) [כ"י] **תוספות רי"ד** מאת רבינו **ישעיה די טראני** (ר' ישעיה האחרון ז"ל) למס' כתובות ולמס' נזיר.

כז) [כ"י] **תום' חד מקמאי** למס' יבמות, והוא ניהו נכדו של רבינו משלם ז"ל. ובראש הספר כתוב בכתב ובח"י הרחיד"א ז"ל בזה"ל: "חדושי יבמות לחד מקמאי ז"ל, מזכיר להרב אביו לשבח, הוא היה בומן הראב"ד, ובא מעשה לפניהם. החיד"א ס"ט" עכ"ל.

כח) [כ"י] פ' **הרא"ש** ז"ל למסכת נזיר, שהיה בכ"י ישן בעקר הספרים של החיד"א ז"ל (והחיד"א ז"ל חתם עליו בעצם כ"י קדשו).

כט) **תום' הרא"ש** ז"ל למס' הוריות (ע"פ הנדפס בפעם הא' בפראג).

ל) **פירוש הרא"ש** למסכת קנים תמיד ומדות.

לא) [כ"י] **תוספי הרא"ש** ז"ל למסכת נדה.

לב) [כ"י] **שיטה מקובצת** לרבינו **בצלאל אשכנזי** ז"ל, קבוצת הגהות וחדושי הראשונים ז"ל לכל סדר קדשים (וחסר רק למס' חולין) ובהרבה מקומות מביא פי' רש"י האמתי שמצא בכ"י תחת המפרש האחר שנדפס על שם רש"י בכל ספרי הש"ס. (ונעתקו מכ"י מגליון הש"ס שלו שמצא בירושלים תוב"ב. והחיד"א ז"ל בשה"ג ח"ב מזכיר לשבח בזה"ל: הגהות נפלאות אמתיות מתוך נפ"ח כ"י שהיו לו, ולא זכינו עדיין שיצאו לאור הדפוס עכ"ל. ולמס' חולין נעתק בעצם כי"ק של תלמידו הנ"מ שלמה בר יהושע עדני וצ"ל (בעה"ס פי' מלאכת שלמה על משניות שעודנו בכ"י).

לג) **חכמת שלמה** (מהרש"ל) לפרק חלק, אשר נשמט מכל ספרי הש"ס, ולא נדפס רק בס' ח"ש תוצאה א' בשנת ושלו"ה.

לד) [כ"י] **חדושי מהרש"ל** על הרא"ש למס' שבת עירובין וניטין.

לה) **פירש"י והנ"י** וכו' שעל **הרא"ש**, הוגהו ונוספו בם הרבה ע"פ הנדפס בפראג בשנת שפ"ח על ידי בעל התוי"ט.

לו) [כ"י] **הגהות הב"ח** להל"ק מהרא"ש.

לז) הגהות מס' **תמת ישרים**, על אדר"נ ועל מסכתות קטנות.

לח) הגהות מס' **ברכת הזבח** ומס' **צאן קדשים** לסדר קדשים.

לט) **תפארת שמואל**, השנות על מהרש"א להנ"מ **אהרן שמואל קאידנוור** ז"ל (מהרש"ק) (בעה"ס ברכת הזבח) (מלבד הגהותיו על גפ"ת שבאו בסוף המסכתות).

מ) [כ"י] **פסקי תוספות** למס' מעילה שלא נדפסו עד כה בכל ספרי הש"ס ואנחנו מצאנום בפסקי תוס' כ"י ישן על קלף.

מא) [כ"י] **נוסחאות ישנות בפסקי תום'** שנמצאו בכ"י ישן נושן על קלף.

מב) פ' **קרבן העדה** למס' שקלים, להנ"מ **דוד** ז"ל אבד"ק דעסויא.

מג) פ' הנ"מ **חיים יוסף דוד אזולאי** ז"ל (מספרי בבא רחמים) **לאדר"נ** ולמסכתות קטנות.

מד) [כ"י] **הוספות להגהות הגר"א** ז"ל. וביותר בסדר זרעים ומסכת שקלים, מעצם כ"ק.

מה) **הגהות הגר"א** למשניות סדר טהרות (מלבד באורו שנמצר לקמן שנדפס בסוף).

מו) **מים מהורים** הגהות למסכת כלים להנ"מ יהודה ליב הלוי **עדיל** ז"ל מ"מ מסלאנים (בעהמ"ס אפיקי יהודה).

מז) **הגהות ותקונים** בפי' הרא"ש למס' קנים מס' **יעיר קנו.**

מח) ספר **תקלין חדתין** על מס' שקלים מתלמוד ירושלמי, מהנ"מ **ישראל** בהר"ש ז"ל מ"מ דשקלאב (תלמידו של הנר"א), עם הגהות הגר"א ז"ל למסכת ההיא.

מט) [כ"י] **נמוקי הגרי"ב** הגהות על מהרש"א להנ"מ **יהודה בכרך** ז"ל אבד"ק סיניי (מלבד חדושיו על גפ"ת שבאו בסוף המסכתות).

נ) ספר **בנין יהושע** על אבות דרבי נתן, מאת הרב **יהושע פאלק** ב"ר יצחק אייזיק מליסא ז"ל.

נא) ספר **נחלת יעקב** למסכתות קטנות, מאת הרב **יעקב (יאקב)** ב"ר ברוך נוימבורג ז"ל.

נב) **עין משפט, מסורת הש"ס, גליון הש"ס וציון ירושלים** כלם למס' שקלים, מאת בעלי מפרשי הים ז"ל.

נג) **הגהות** על פי' הרמב"ם והר"ש לסדר זרעים מהנ"מ **שמואל פריינד** ז"ל מדייני **פראג** (בעהמ"ס ודע קודש). ונדפסו על הגליון בצדם מבלי הזכרת שם מחברן.

נד) [כ"י] **לב חכמים** למסכת שמחות.

ואלה ילוו על הש"ס בסוף המסכת:

נה) [כ"י] **פירוש קדמון** למס' מעילה, הובא בשיטה מקובצת כ"י בשם "פירוש לא נודע למי".

נו) **אור זרוע הקצר** על מסכת יבמות, להנ"מ **חיים מנוואשטט** בן הריא"ז ז"ל בעהמ"ס אור זרוע (ונדפס פ"א על גליון פסקי הרא"ש בש"ס דפוס ווינציאה).

נז) ספר **מהדורא בתרא למהרש"א**, עם חדושי הלכות ואגדות מהתנו הנ"מ **משה** בר' יצחק בר בונם ז"ל אבד"ק לובלין.

נח) **חכמת מנוח**, חדושים מהנ"מ **מנוח הענדיל** ז"ל (בדורו של מהרש"ל).

נט) **מים חיים**, חדושים מהנ"מ **יחזקיה די סילוא** ז"ל (בעהמ"ס פרי חדש).

ס) **כללי התלמוד**, להנ"מ **חיים בנבנשתי** ז"ל (מספרי בנה"ג תשורי בנה"ג).

סא) [כ"י] **הגהות ישנות** למס' נדה שנכתבו בכ"י ספרדי ישן על גליון המסכת דפוס ווינציאה שנת רפ"ז.

סב) [כ"י] חדושי הנ"מ **משה** ב"ר אברהם ז"ל אבד"ק הוראדנא (בעהמ"ס תפארת למשה).

סג) הגהות הנ"מ **נתן בורניל** ז"ל, לסדר קדשים ומס' הוריות (מספרי חק נתן).

סד) [כ"י] **באור הגר"א** ז"ל למס' ערכין ונקרא **יד אליהו.**

סה) [כ"י] **הגהות חדשות** מהגר"א ז"ל למס' תמורה, מלבד אלה שנדפסו על הדף מכ"י.

סו) [כ"י] **באור הגר"א** למשניות **סדר טהרות** (מלבד אהלות) אשר קבל ממנו תלמידו הנ"מ בונם ז"ל משקלאב ונעתק ע"י הרד"ל ז"ל, וחלק גדול ממנו כלו חדש, שלא נמצא בא"ה.

סז) ספר **אורח מישור** למס' נזיר, מהנ"מ **יוחנן** ב"ר מאיר ז"ל מקרעמניץ.

סח) הגהות הנ"מ **יחיאל היילפרין** ז"ל אבד"ק מינסק (בעהמ"ס סדר הדורות).

סט) [כ"י] חדושים והגהות מהנ"מ **יעקב עמדין** (הריעב"ץ) ז"ל (מעצם כ"ק מגליון הש"ס שלו).

ע) [כ"י] חדושים מהנ"מ **גדליה ליפשיץ** ז"ל, על איזה מסכתות מכי"ק, ומספרו רגל ישרה לאדר"ג ומם"ק.

עא) חדושים מבנו הנ"מ **ישראל ליפשיץ** ז"ל בעהמ"ס **תפארת ישראל** על משניות.

עב) [כ"י] חדושים מהנ"מ **צבי הירש ברלין** ז"ל (נכד לבעל תכם צבי ז"ל).

עג) חדושים מהנ"מ **משה סופר** ז"ל אבד"ק פרעסבורג (בעה"מ שו"ת חתם סופר וכו').

עד) **שדה צופים** על הרא"ש להנ"מ **בצלאל רנשבורג** ז"ל (בעהמ"ס הורה נבר).

עה) חדושים מהנ"מ **זאב וואלף הלוי מבאסקוויץ** ז"ל (בעהמ"ס סדר מושנה).

עו) חדושים מהנ"מ **ברוך פרענקיל תאומים** ז"ל (בעה"מ ספר ברוך טעם וכו').

עז) [כ"י] חדושים מהנ"מ **יעקב צבי יאליש** ז"ל מדינוב (בעהמ"ס מלא הרועים וכו').

עח) [כ"י] **הגהות** למס' שבועות מהנ"מ **ליב ברלין** ומהנ"מ **נח חיים צבי** ז"ל (בעהמ"ס מעין החכמה).

עט) [כ"י] **מצפה איתן** להנ"מ **אברהם** ז"ל ממינסק (בעהמ"ס משכיל לאיתן וכו'). (עם תוספת מרובה מכי"ק על הנדפס בש"ס דפוס זשאמוי').

פ) [כ"י] חדושים מהנ"מ **שלמה איגר** ז"ל, למסכתות שלא נדפסו עוד עליהן (מלבד הנ"ל מעל"ד).

פא) חדושים מהנ"מ **צבי הירש חיות** ז"ל אבד"ק זאלקווא (בעה"מ שו"ת מהר"ין וכו').

פב) [כ"י] **קרני ראם** להנ"מ **אהרן משה טויבש** ז"ל אבד"ק **יאסי** (בעה"מ שו"ת תועפות ראם). כולל הערות על מהרש"א וחדושי גפ"ת (נוסף עתה מכי"ק על הדיבה מספרות שנדפסו בלעוי"ו).

פג) [כ"י] **הגהות** בנו הנ"מ **שמואל שמעלקא טויבש** ז"ל אבד"ק יאס.

פד) **ארץ צבי** הגהות על הגהות אשר"י מהנ"מ **יהודה צבי** ז"ל (בעה"מ שו"ת מנחת יהודה).

פה) [כ"י] **שער הלקוטות** הגהות מהנ"מ **ישכר** ז"ל (בעהמ"ס פתחי שערים).

פו) [כ"י] **חדושי הרד"ל** מהנ"מ **דוד לוריא** ז"ל מביחאוו ישן (בעל ההגהות על המדרש רבה ופרה"א וכו').

פז) [כ"י] **הוספות לחדושי והגהות הרש"ש**, וחדושים מבנו הנ"מ **מתתיהו שטראשון** ז"ל מווילנא.

פח) [כ"י] חדושים מהנ"מ **יוסף חנינא ליפא מייליש** ז"ל (בעה"מ שו"ת תפארת יוסף).

פט) [כ"י] הגהות למסכת נזיר מהנ"מ **אשר הכהן** ז"ל אבד"ק **שערשב** (בעהמ"ס ברכת ראש).

צ) [כ"י] חדושים מהנ"מ **שמחה** ז"ל אבד"ק דעסוי (בנו של הנ"מ צבי חריף ז"ל).

צא) [כ"י] **מלאכת יום טוב** מהנ"מ **יום טוב ליפמאן** ז"ל אבד"ק קאפוליי (בעהמ"ס קדושת יום טוב וכו').

צב) [כ"י] **בן אריה** מהנ"מ **זאב בן אריה** ז"ל אבד"ק טעלז.

צג) חדושים מהנ"מ **אליהו גוממאכר** ז"ל אבד"ק גריידץ (בעהמ"ס צפנת פענח).

צד) [כ"י] חדושים מהנ"מ **יצחק אייזיק חבר** ז"ל אבד"ק טיקטין (בעה"מ שו"ת בנין עולם).

צה) [כ"י] חדושים מהנ"מ **נחמיה בירך** הלוי ז"ל מדובראוונא (בעה"מ שו"ת דברי נחמיה).

צו) [כ"י] **מראה כהן** להנ"מ **בצלאל הכהן** ז"ל מד"א פ"ק ווילנא (בעהמ"ס ראשית בכורים).

צז) [כ"י] חדושים מהנ"מ **אלעזר משה הלוי הורוויץ** שליט"א אבד"ק פינסק.

צח) [כ"י] **פורת יוסף** להנ"מ **יוסף** שליט"א מד"א פ"ק ווילנא.

צט) **הגהות אמרות טהורות** על פי' הר"מ והר"ש והרא"ש לכל סדר טהרות להנ"מ **שמואל פריינד** ז"ל הנ"ל.

ק) [כ"י] **חשק שלמה** להנ"מ **שלמה הכהן** שליט"א מד"א פ"ק ווילנא.

קא) [כ"י] **יפה עינים** להנ"מ **אריה ליב יעלין** שליט"א אבד"ק בילסק (בעהמ"ס קול אריה וכו'). כולל מ"מ לתלמוד ירושלמי, למדרשים, ילקוט, ספרא, ספרי ומכילתא ופדר"א ופסק"ת עם הערות וחדושים בחלופי גרסאות ושנוים שבין תלמוד בבלי לירושלמי. (ובהם הגהות ומ"מ בירושלמי למס' ברכות ושבת להנ"מ ליב ברלין ז"ל ויזכרם בשם הגרל"ב).

קב) [כ"י] **המתרגם** כולל באור מלות הלועזיות שברש"י, תוספות והרא"ש, ובפי' המשניות להרמב"ם והר"ש.

קג) **פסקי תוספות, ומסורת הש"ס, ועין משפט, ותורה אור**, שכל אלה נשתבשו מאד בכל ספרי הש"ס, הוגהו ונתקנו בש"ס הזה ע"י גדולי התורה.

גם הוספנו בו: א) הגהות מספר שיח יצחק על תוספות ישנים למסכת יומא. ובכ"מ שנדפס בהן מלפנים "ע' שיח יצחק" הדפסנו את תוכן דבריו מפורשים במקומם. ב) מראה מקומות בפירש"י ורמב"ם למסכת אבות. ג) ציוני הפרקים של התוספתא בר"מ וברא"ש. ד) שנוי נוסחאות בהקדמת הרמב"ם מכ"י ערבי. ה) ציוני המסכתות בתוספות.

ועל כל אלה נוספה בו הגהה כפולה ומכופלת מדויקת ומזוקקת שבעתים

ע"פ נוסחאות ישנות וספרים מדויקים היותר קדמונים, וע"פ הגהות גדולי המפרשים. גם נגלה אור חדש לעינינו, הוא ניהו ש"ס של הנ"מ **יעקב עמדין** ז"ל אשר סדרו והכינו להדפיסו בחייו ויעמל בו שנים רבות להגיהו ולנקותו מכל שבוש ושגיאה, והעיר עליו הערות יקרות ויעטרתו בהגהות וחדושים רבים בציונים ומ"מ, **הכל בעצם כתב ידו הקדושה** מראש הש"ס עד סופו. **חמדה גנוזה הואת** מצאנוה באמשטרדם, ומרגליות הטובות שבה, שבצנו בעטרת הש"ס לכבוד ולתפארת, והנתהו המדויקת היתה להמניחים לעינים. אין רשות לאיש בלעדנו (המדפיסים) להדפיס או להו"ל הפירושים החדושים או ההגהות שהדפסנום מכתבי יד הנ"ל שזכות הדפסתם לנו לבדנו הוא.

חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן. כדתני [סיפא] שאם היתה אחת מהן נשואה לאחיו ולו אשה אחרת ומת בלא בנים שהיבם פטורות וטעמא ליפי בגמרא: **וצרות צרותיהן עד סוף העולם.** במתני׳ מפרש: **המותרו.** שמת בעלה ונשאה לאחיו ומת בלא בנים: **ואם חמותו ואם חמיו.** שהיבם אסורות לו משום ערוה כדלמטיב (ויקרא יח)[א] ערות אשת אחיך לא תגלה אח ת״ח בגה ואחת מהם בת אחת ויש בכלל זה חמותו ואם חמותו ואם חמיו כדמפרש (ומזכל) בפ״ק דסנהדרין (סנהדרין ד׳ עה.) וכתנו [ב]וכתנו ובת בנו בגמ׳ מתנוסתו קמיירי וכן בת בתו ובת בנו לאיזו בתו אחת מהאי תלתא שהיתה נכרית אלמן ומת בלא בנים שהיבם פטורה לאחת מהן ע״י קדושין משמע שהוא לישנא ומקרא מסייע ליה כדמפרש בגמרא: **אחותו מאמו.** שנשאה לאחיו מאביו ומת וכן אחות אמו שנשאה לאחיו מאביו יוכפ לאחיו מן האב לכתיב (דברים כה)[ב] כי ישבו אחים יחדו ◦ויליפינן אחות אחות מבני יעקב מה להלן מן האב אע״פ שאין מן האם ה״נ ל״ש: **ואשת אחיו מאמו.** שמת ונשאה לאחיו מאביו שהיתה נכרית אלמן ומת בלא בנים שהיבם ונפלה לפני יבם זה לייבום אסורה לו לפי שהיתה אשת אחיו מאמו מתנה ואסורה לו עולמית לכתיב (ויקרא יח)[ג] ערות אשת אחיך ודרשינן לה בפ׳ הבא על יבמתו (לקמן ד׳ נה.) לאחיך בין מן האב בין מן האם: ואשת

[ו] **חמש**

[א]**עשרה נשים פוטרות צרותיהן וצרות צרותיהן מן החליצה ומן היבום עד סוף העולם ואלו הן בתו ובת בתו ובת בנו בת אשתו ובת בנה ובת בתה חמותו ואם חמותו ואם חמיו אחותו מאמו ואחות אמו ואחות אשתו ואשת אחיו מאמו.**

נמצא יבגד מהם עדיים עדיים לכתיים שהם ר״ת לאבד הכח ס״ד לצרות צרותיהן לאחיו טפי (נה) משום דמלצרות דרשינן להו ולצרות משמע מדמי שני ריש״ן ואפי׳ לרב לאו דנפקא ליה לרבות אשת אחיו מאמו. שמת ונשאה לאחיו מאביו שהיתה נכרית אלמן ומת בלא בנים שהיבם ונפלה לפני יבם זה לייבום אסורה לו לפי שהיתה אשת אחיו מאמו מתנה ואסורה לו עולמית לכתיב (ויקרא יח)[ג] ערות אשת אחיך ודרשינן לה בפ׳ הבא על יבמתו (לקמן ד׳ נה.) לאחיך בין מן האב בין מן האם: ואחות אשתו. לין להקשות דנהי מתקר ליבם מ״ש שמטהרה את״כ כמו אחות אשתו שאין מתייבמת אפי׳ מתה אשתו אחרי כן דלא דמי לאחות אשתו ואפי׳ בת אשתו כיון דלא נפקא ליה אלא מצרות אשתו ואפי׳ בת בתה ובת בנה כיון דמצרות אשתו נפקא ליה מ״מ אחות אשתו אסורה מדאורייתא דהא מצרות אשתו נפקא ליה ומצרות אשתו נפקא ליה מ״ש בת בתה ובת בנה דמצרות אשתו נפקא ליה ומצרות אשתו נפקא ליה מ״ש אחות אשתו

פרק א׳ משנה א׳

עַד אֵיכָתַי הוֹרְשִׁין בְּשָׂדֶה הָאִילָן עֶרֶב שְׁבִיעִית – בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, כָּל זְמַן שֶׁהוּא יָפֶה לַפֵּרוֹת; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, עַד הָעֲצֶרֶת. וְקִרּוֹבִין דִּבְרֵי אֵלּוּ לְהֵיוֹת כְּדִבְרֵי אֵלּוּ:

עין משפט נר מצוה

ב א מיי׳ פ״ו מהל׳ יבום הלכה טז סמג עשין לא טוש״ע אה״ע סימן קנב סעיף יב:
ג ב מיי׳ שם הל׳ כו טוש״ע שם סעיף ז:
ד ג מיי׳ שם הלכה יד טוש״ע שם סעיף ו:
ה ד מיי׳ שם הלכה כב טוש״ע שם סעיף ז:

פניני רש״י

אילונית. ממעי אמה נקויה היא ואין לה סימני שער ודדים:

(נקמן מב:)

תום׳ ישנים

וכולן אם מתו. הך מתני׳ הר״ל לא זו אף זו לא זו מתו דבדין הוא דצרותיהן מותרות דאין הערוה קיימת בשעת יבום אלא אפילו מיאנו דאיתא הערוה קמן מ״מ צרותיהן מותרות ול״מ מיאנו דכמו שלא נשאת מעולם לו דמי דהמיאון קא עקר קדושי קמאי ופשיטא דצרותיהן מותרות אלא אפילו נתגרשו דעשה מעשה קדושין גמורים אפ״ה צרותיהן מותרות ול״מ נתגרשו דבשעה שמת לא היתה ערוה עמו בתורת אישות לפי ששעה מעשה לעקור קדושי אלא אפילו נמצאת אילונית דבשעה שמת היתה הערוה עמו בתורת אישות לפי שלא עשו מעשה לעקור הקדושין אלא הם בטוח כמו שהם בתחלה אפ״ה צרותיהן מותרות משום דהוי כמי שלא היתה אשתו:

(א) **הר״ר** ר׳ יעקב מקורביל מפרש דמאי אמרת דלמא איילונית היא וא״כ לא היתה אשת אחיו. לפי שאילו היה יודע שהיא איילונית לא קדשה. כמו כן נמי אם היה יודע בבירור שימות כשהיא קטנה לא יקפיד בזמן מועט כ״כ אם היא איילונית. ועוד י״ל דהא דאמרינן קטנה אינה מתייבמת שמא תמצא איילונית היינו לפטור צרתה להנשא לשוק דשמא תמצא איילונית ונמצא שיש לו ליבמם הצרה לפי שהצרה זקוקה לו והיינו כי הכא:

ליתני לאחות אשה ברישא. ק׳ מיתות כל מקום ששנו חכמים דרך בנין אין מוקדם ומאוחר ההלכך מאי קשיא ליה הכא ליתני אחות אשה כו׳. ואית דמתרצי דכי אמרי׳ אין מוקדם ומאוחר ה״מ היכא דקא חשיב המנין לגבי מעשה בגון ד׳ סמנים וקאמר דכל מקום דאמר דרך מנין אין מוקדם ומאוחר חוץ מד׳ סמנים וסדר יומא דקאמר התם. וא״נ י״ל דגבי דאמרינן אין מוקדם ומאוחר שאם עשה מהמאוחר מוקדם לא קפדינן בה. מיהו מ״מ צריך לתת טעם בדבר למה הקדים המאוחר והכא נמי נהי דאין מוקדם מיהו מ״מ כיון דמן הדין הוה ליה למתני׳ לאחות אשה ברישא צריך לתת טעם למה לא הקדימה ומש״ה קא מיבעיא ליה דליתני לאחות אשה ברישא:

או שנמצאו אילונית. לחילוני קדושי טעות הן ולא היתה לאחיו [לשמרינן] (לקמן ד׳ סה.): קטן וקטנה לא מולין ולא מייבמין כו׳ קטנה שמת ממנה לחילוני ולחמלי מתייבם ממה שנסבל לפי שהיה לחילוני שפיר מייבם ואם היו לחילוני נמי סרי לגמ׳ היתה לאחיו ומת ואח״כ ה׳ה דהיה בקבלה עילויה וכה״ג משני בריש גיטין בן סורר (סנהדרין סט:) (א) וה״ר אפרחס מדוגויילה תירץ בגמלא לחילוני בחיי האח והקפיד אבל לאחר מיתה ללמוד לפי שהיה קיים לו היה מקפיד ולא נהירא דבהדיא קתני בתוספתא (פ״ו) גמלא לחילוני בין בחיי הבעל בין לאחר מיתה לרשותן מותרות וכגמ״ד) אפרט בע״כ למאן דאמר לרא גמי מילוני בפי הבכיר בה מאי מילוני שמעינן בתוספתא בין מחיים בין לאחר מיתה וה״מ להכא משמע לחילוני לא בעי גט [לפי׳ מדלקנן] לחילוני לא בעי גט אלא מולא ולא מייבמת כדלמן בגמ׳ כל שיכולה למאן ולא מיאנה כו׳ וכמוכות בפרק שלשה שחלצו (דף ק:) תנן בתוספתא והלניה לחילוניות אין להם כתובה משמע הא גיטא בעי דהכי דייק בהמדיר (כתובות דף עג. ושם) וי״ל דלהכא נקט הא לינמא משום לא מצי למנקט אין לריכין גט משום שניה דקתני בהדייהו מצי בע״כ ממלמת לא בעיא גיטא ק״ל בהמדיר לא דייק הכי אלא משום דבריפא קתני אינה מקודשת ובפיפא מצי אבל בכתובה והא דתנן בהשולח (גיטין דף מו: ושם) לחילוני אבל משום לחילוניות לא יחזיר ומפרש משום קלקולא דשמא מצאה לאחר ויהיה לה בניה ויאמר כו׳ ומשלא גט בטל ובניה ממזרים דמשמע בעיא גט אר״י דהמס בתוספתא משום קפק לחילוניות אחין הסימנים ניכרים יפה מלא לקתני קפיפא נשאת לאחר ויהו לה בניה ואילו ולחלי לחילוניות אין לה רפואה דבהעבל (נקמן עט:) פליגי ר״ע ור״ש בסרים תמה אם מולן ומולין לאשתו אין לה רפואה ובחילוניות לא מלכתן דפליגי קף על גב דבקידושי על תנאי וכבסה קתם אינה למ״ד בהמדיר (כתובות עב:) דבעיא גט היינו דוקא בשאר מומין דאינה ממיחל אבל לחילוניות שום אדם אין מוחל ואפי׳ לגבי דמפרש טעמא משום דאין אדם בועל בעולת דבר שאסור מומין במסיק אדעתא ובדעתו אפי׳ יהיו בה מומין בועל נשם קדושין אבל לחילוניות אלא שבית לא מסיק אדעתא ומשום מסח לחילוניות לא יהא בועל נשם קדושין:

ואי אתה יכול לומר בהמותו שמיאנה. ול״ת משכחת לה ביאון בקידושי טעות למנא דבי ר׳ ישמעאל אפי׳ בנה מורכב על כתיפה ממתנת והולכת לה ותירץ ריב״ן התתני׳ חייבי לאוין בקטנות ועוד אמר ר״י דבקדושי טעות מני למימר לאפי׳ מיאון אינה לריכה ולא הוה מלי למימני בפיפא כל שיכולה למאן דו׳ וממתנת דר׳ ישמעאל לאו דוקא דאפי׳ לא מיאנה לאו אשתו היא ואם עדיה היא לרבה מותרת מיבמ בפרק בא סימן (לדה נב. ושם) משמע דבקדושי קטנות [נמי] מיירי ר׳ ישמעאל גבי נמו אל ר׳ ישמעאל שבאת למאן בביא המדרש ובנה מורכב על כתיפה ורבתה בביא בביא המדרש ואמרו דבר שאתה אומו לדיק יכול בו זרעו ונמנו ובמרו עד מתי הבא ממתנת עד שתביא ג׳ שערות ומשום ר׳ ישמעאל קאמר דנמנו לביאה למימר משום דר׳ יהודה נמנו לאמר עד שיראה השחור על הלבן להא מודה רבי יהודה בנערה לאינה יכולה למאן והא דפריך בפרק נושאין על האלוסה (לקמן ק: ושם) וממתנת מי קא ילדה ומשני בקדושי טעות כר׳ ישמעאל הא דתניק קידושי קטנות לחייבי כהו לאו משום דמודי ר׳ ישמעאל בקידושי קטנות אלא משום דהכיא סוגיא אליבא דשמואל ושמואל לא סבר לה כרבי ישמעאל בקדושי קטנות כדמוכח בפרק מי שמת (ג״ע קו: ושם) אבל בקדושי טעות סבר כוותיה כדאמר בהמדיר (כתובות עב. ושם) קידש על מנאי ובעלה אינה לריכה היעמו גט ואשת אחיו שלא היה בעולמו. כגון דאמרן שמת בלא בנים ועלה לו אם היתה אשת אחיו שלא

מסורת הש"ס

גמ' ב) מגיגה יח.: סנהדרין נב. עכ: פז: כריתות ה. **ג)**[לקמן נג. סוטה ב. סנהדרין ג: נדה ג.] **ג)**[לקמן כ. נ. מג. מד.] **ד)**לקמן לט: קט. **רש"י ה)**[לקמן ד. מד.] **תוס' ו)**[וע' תוס' מגיגה יח: ד"ה לשמר וכו' ותוס' כתובות נו. ד"ה שמר ותוס' ב"ב פז. ד"ה מי כתן ותוס' מנחות נב. ד"ה כי סקלה ותוס' מולין קי. ד"ה מיכל] **ז)**[וע"ע תוס' מנחות נב. ד"ה הכל סומכין]

גליון הש"ס

גמ' אם אתה אומר חולצת מתייבמת. לקמן קף לג ע"ב קדושין דף ס ע"ב: **רש"י ד"ה ה"א מיחלץ חלצה וכו' וכל חיבא דאמרי'.** עי' לקמן ד' כה ע"ב ופע"ש:

תורה אור

גמ' א) עֶרְוַת בַּת בִּנְךָ אוֹ בַת בִּתָּךְ לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָן כִּי עֶרְוָתֵךְ הֵנָּה: (ויקרא יח, י)

ב) עֶרְוַת אֵשֶׁת וּבִתָּהּ לֹא תְגַלֶּה אֶת בַּת בִּנָהּ וְאֶת בַּת בִּתָּהּ לֹא תִקַּח לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ שַׁאֲרָה הֵנָּה זִמָּה הִוא: (ויקרא יח, יז)

ג) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אִשָּׁה וְאֶת אִמָּהּ זִמָּה הִוא אֶשׁ יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ וְאֶתְהֶן וְלֹא תִהְיֶה זִמָּה בְּתוֹכֶכֶם: (ויקרא כ, יד)

רש"י וְאִם לֹא יַחְפֹּץ הָאִישׁ לָקַחַת אֶת יְבִמְתּוֹ וְעָלְתָה יְבִמְתּוֹ הַשַּׁעְרָה אֶל הַזְּקֵנִים וְאָמְרָה מֵאֵן יְבִמִי לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה יְבָמִי: (דברים כה, ז)

ד) וְנִבְנְתָה יְבִמְתּוֹ אֵלָיו לַיָּעֵי הַזְּקֵנִים וְחָלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ וְיָרְקָה בְּפָנָיו וְעָנְתָה וְאָמְרָה כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אָחִיו: (דברים כה, ט)

תום' ישנים

אמר רבא אתיא הנה הנה לאיסורא. בבתו מאנוסתו מבתו מנשואתו ובקרא דערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה כתיב אישות ולשון אישות ע"י קדושין משמע. וא"ב (ס"ל [היינו] נשואין. ובקשה ראישות משמע שיש בה ביאה וא"כ נכנסה לחופה ולא בעלה לא יהא בה איסור הוה לא יחכן. לכן ג"ל משום דגבי אשה כתיב שאר דכתיב [ד]שארה הנה ואין שאר אלא מן הנשואין אבל בלא ביאה שפיר קרויה שאר כיון שיש בה נשואין. הלכך מרבינן שפיר נכנסה לחופה ולא נבעלה כיון שיהיה יורש אותה משום קרא דלשאור אע"ג דלא נבעלה דנשואין קרובה הן ומקרו שאר:

כולהו נמי מדרשא אתו נהי דלענין ייבום אתיין מדרשא עיקר איסוריהו בהדיא כתיב בהו בתו עיקר איסורא מדרשא [ו]דאמר רבא אמר לי רב יצחק בר אבדימי אתיא [א]הנה [ב]הנה אתיא [ב]זמה [ג]זמה השתא דאמרת כל מלתא דאתיא מדרשא חביבא ליה ליתני לאחות אשה לבסוף איידי דאיירי באיסור אחוותא תנא אחות אשתו וליתנייא להאי בבא לבסוף אלא תנא קורבי קורבי נקט תנא בתו ובת בתו ובת בנו דקרובי עצמו ואיידי דתנא שלשה דורות למטה דידיה תנא נמי [ג]שלשה דורות למטה דידה ואיידי דתנא דורות למעלה דידה ותנא אחותו ואחות אמו דקרובי עצמו ואיידי דאיירי באיסור אחוה תנא אחות אשתו ובדין הוא דליקדמה לכלתו מקמי אשת אחיו שלא היה בעולמו דלא משום קורבא הוא דאסירא אלא אידי דאיירי באיסור אחוה תנא אשת אחיו שלא היה בעולמו והדר תנא כלתו ומאי איריא דתנא פוטרות ליתני אוסרות אי תנא אוסרות הוה אמינא אסור לייבם אבל מיחלץ חלצה קמ"ל וליתני אסורה לחלוץ מאי קעביד אלמה לא [ה]אם אתה אומר חולצת מתייבמת כיון דבמקום מצוה הוא דאסירה צרה ושלא במקום מצוה שריא משום הכי תני פוטרות ומאי איריא דתני מן החליצה ומן הייבום ליתני מן הייבום לחודיה אי תנא מן הייבום הוה אמינא מיחלץ חלצה יבומי לא מייבמה קמ"ל [ג]כל העולה לייבום עולה לחליצה וכל שאינו עולה לייבום אינו עולה לחליצה וליתני מן הייבום ומן החליצה א"נ מן החליצה לחודה אבא שאול היא דאמר [ז]מצות חליצה קודמת למצות ייבום מנינא דרישא למעוטי מאי ומנינא דסיפא למעוטי מאי למעוטי

דילידא מן מכוך מן מיתמך מוכרת או מן ממך מן גבר מוכרת ופע"ג דדרשינן (לקמן נב.) מולדת בית וגו' בין שמוכרים לנתיך קיים בין שמוכרים לנתיך הוצא מ"מ מין מקרא יוצא מידי פשוטו ואם היא בת אחיו בת אחיו מק"ו הוא דילפת מכל כלכל אשה ובתה הוי אחיו בת אחיו כדאשכחן בפ' ד' מיתות (סנהדרין נג.) דאחיו בת אחיו הוי כבתו בת אחיו בת אחותו ופע"ג דאחיו בת אחיו הוי כבתו אחותו בת אחיו לא הוי כבתו ולא דמי לבת אחיו דאחותו בת אחיו הוי כבתו דכתיב (ויקרא יח) ערות אשת אחיך לא תגלה ערות אחיך הוא ערות אחותך הוא ערות אשת אחיך הוא ערות אחותו בת אחיו הוי כבתו דכתיב (שם כ) ערות אשת אחיו גלה ערי"ו דחייב על בתה ערות אשת אחיו הוא ערות אחותו הוא ערות אחותו בת אחיו לא הוי כבתו דכתיב (שם) ערות אשת אחיך לא תגלה ערות אחיך הוא ערות אחותך הוא ערות אחותו בת אחיו הוי כבתו דכתיב (שם) ערות אשת אחיו גלה ערי"ו דחייב על בתה ערות אשת אחיו הוא ערות אחותו הוא ערות אחותו בת אחיו הוי כבתו דכתיב (שם) ערות אשת אחיך לא תגלה ערות אחיך הוא ערות אחותך הוא ערות אחותו בת אחיו לא הוי כבתו ולא דמי לבת אחיו דאחותו בת אחיו הוי כבתו דכתיב (ויקרא יח) ערות אשת אחיך לא תגלה ערות אחיך הוא ערות אחותך הוא ערות אחותו בת אחיו לא הוי כבתו ולא דמי לבת אחיו דאחותו בת אחיו הוי כבתו דכתיב (שם כ) ערות אשת אחיו גלה ערי"ו דחייב על בתה ערות אשת אחיו הוא ערות אחותו הוא ערות אחותו בת אחיו לא הוי כבתו ולא דמי לבת אחיו דאחותו בת אחיו הוי כבתו דכתיב (שם

אֵיזֶהוּ שָׂדֶה הָאֵילָן, כָּל שֶׁלִּשָּׁה אִילָנוֹת לְבֵית סָאָה, אִם רְאוּיִין לַעֲשׂוֹת כַּפַּר דְּבֵלָה שֶׁל שִׁשִּׁים מָנֶה בָּאִיטַלְקִי, חוֹרְשִׁים כָּל בֵּית סָאָה בִּשְׁבִילָן. פָּחוֹת מִכָּאן – אֵין חוֹרְשִׁין לָהֶן אֶלָּא כְּמִלֹּא הָאוֹרָה וְסֵלּוֹ חוּצָה לוֹ:

ז א מיי׳ פ״י מהל׳ טוען ונטען סל״ט ופ״ו מהל׳ יבום הלכה י׳:

למעוטי דרב ודרב אסי. וא״ת לימעט מרוייהו ממניעת דריסת דכיון דמנן ט״ו נפיש ליכא למימר סייר וממעטי כולהו מלמה קמני להו כדתמר בפ״ק דקדושין (דף טז:) וכ״מ תנא ושייר והא מרבעה קתני ג) וי״ל דהכא לא מצי למיתני׳ כלומר שלא נזרעת זרה וליכא למעוטי מדלא קתני להו אלא מיימורא דממני׳ וטעמא דרב אסי ודפליג עליה לפרש לקמן (ו) בע״ה:

לפי שאינן בצרת צרה. וא״ת ממכתם לה צרת צרה לענין בועל שנפטח נלמוד (ג) ולו שמא תחמת ומת בלא בניס דפוטרת צרתה מן הבועל דלענין בועל נמי טומאה הוי כמו לענין בעל ושם הלכה הלכה ונפטח נלמוד שמי ולו שמא תחמת ומת כשם שהיא פטורה כך צרתה פטורה וי״ל דכיון דלגבי בעל לא מכתמת צרת צרה אין לנו להשמיר בטומאה לגבי בועל יותר מטומאה דגבי הבעל ועוד תר״י דדוקא בטומאה דכתיב גבי בעל הוי בערות דכתיב בשכון אלו אי יוכל בעלה בעלה וגו׳ (דכריס כד)[1] אבל בבועל לא כתיב אלו אלא ונסתרה והיא נטמאה (במדב׳ ה)[1] והכי דפריך לקמן (ד׳ יג:) (ג) בעבועה טומאה כתיב בה בערות אלא נטמאה כתיב בה בערות מלמי למימר דלמאי דמקיש עלה גלוח לא סגי בהכוח דוסמתה והיא נטמאה:

מה אחות אשה מיוחדת כו׳. וא״ת מה לאחות אשה שכן בידו לגרום כדפריך בפ׳ הבא על יבמתו (לקמן דף יג. ושם) וי״ל דלהיקש דר׳ יוסי קשיא ליה דמעמיד (דף ח.) קמיך: **יכול שאני מרבה אף שש עריות חמורות מאלו.** הא״ל יכול שאני מרבה אף שש עריות [3]חמורות מאלו שיהו צרותיהם אסורות אמרת מה אחות אשתו מיוחדת שהיא ערוה וחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת ואסורה ליבם אף כל שהיא ערוה וחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת ואשפר לינשא לאחים ואסורה ליבם וצרתה אסורה אף כל שהיא ערוה וחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת ואסורה ליבם צרתה אסורה מכאן אמרו חכמים חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן וצרות צרותיהן מן החליצה ומן הייבום עד סוף העולם יכול שאני מרבה אף שש עריות [3]חמורות מאלו שיהו צרותיהם אסורות אמרת מה אחות אשתו מיוחדת שהיא ערוה וחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת ואשפר לינשא לאחים ואסורה ליבם צרתה אסורה יצאו שש עריות חמורות מאלו הואיל דאי אשפר לינשא לאחים צרותיהן מותרות שאין צרה אלא מאה אזהרה שמענו עונש מניין אמר קרא [3]כי כל (איש) אשר יעשה מכל התועבות וגו׳ **טעמא דכתב רחמנא עליה הא לאו הכי הוה אמינא** [4]דאמרינן אתי עשה דרחמנא עליה ואכתי [5]**לא תעשה לא תעשה גרידא מנלן דדחי לא תעשה שיש בו כרת מי דחי ותו לא תעשה גרידא מנלן דדחי דכתיב**

דרב ודרב אסי. לימר רב נרע קטורה לקטורה שאם זינתה משמו ולו משה מחמת ומת בלא בניס שתיהן פטורות ורב לפי לימר נרע לילודות לקטורה שאם היה שנוי לילודות ושאם נחמת ומת בלא בניס שתיהן פטורות ומרוייהו בפירקין (דף יג.): **צרת ממאנת.** לכי שהיה לנחמין יומה קטנה ושאם נחמת ומת ומיאנה הקטנה ביבם זה היא ולרתה לקטורה לו ומתני׳ משמע׳ לפי ע״ג דלפירקין עליה לא מיפטרה ממליכה דהך לימר מדרבנן היא [2]כלחיימ בפירקין גזירה משום צרת ממו ממנתמ: **מחזיר גרושתו.** לחיי שגירש אחת משתי נשיו ונשמת לאחר ועבר והחזירה לאחר מיתת בעלה ומת בלא בניס [2]שתיהן לקטורות א) להמייבם ומשמיענו מיעוטא דמתני׳ דמליכה בעיא: **ליתנינהו.** לקטורה ולילודות לרוחיהן: הכך דמתני׳ הוליל ופוטרות לרוחיהן: **לפי שאינן בצרת צרה.** לכל הכך דמתני׳ ליכא למימני הלכה לרתה ונשמת לאחר שני כו׳ שהרי היה עדוה אלא לגל לאחר זה שתי רמויות הן ואם ייבם לפי׳ אם הלרה ולו אחת לחמת ומת ונפלו לפני זה פטורה לף הנכרית מפני שהיא לרת לרתה של אחת שהרי הלכה ולילודות לרוחיהן ונשמת לאחר שני לחת על כל אחתן היא לקורה ושהייבום לא היה מכח קדושי בעלה הרלשון ולולן שון בהן: **מנה״מ.** דעדוה ולרתה ולרת לרתה לעולם פטורות: **עלה מה תלמוד לומר.** לכמוד לגלות עדוה בחייה ומשמע נמי שבחיי אחת נאסרת עליו לאחותה ולאחות אחותה ולאחות אחותו ולאחות אחות אשתו ולכל אלו נאסרת עליו בחייה ומתה ולא נאסרה עליו אני: **אפי׳ נפלו לפניו לייבום אחת מן הערוות תמייבם: לצרור.** לרוס הרבה משמע מלמה כתיב לצור: **זדונה כרת.** בפרשת ערוות (ויקרא יח)[3] כתיב בתר כולהו וכלרתו הנפשות הערוות וכל שזדונו כרת שגגתו חטאת כדליף בפירקין (דף ט.): **ט״ר נשים.** תו ליכא עריות בכרת תוץ משש עריות של משמיעו שיין בסה לד ייבום לעולם: **יכול שאני מרבה כו׳.** שנשותיו לאחיים שיהו לרותיהן לשורות ליבמה לזה: **שאין צרה אלא מאה.** הואיל ופטרה הכתוב מזיקתו הרי היא עליו בלאיסור אחת אח שים לה בניס שהיא בכרת כדכתיב ערות אשת אחיך לא תגלה ואין לה אלא מאה: **ורמי׳** ליסור אחת אח עלה ורמי ליה: **שונש מניין.** אם ייבם ערוה או לרתה: **ה״א אחות אשה מייבמת.** מייבס: **מאי טעמא.** והלא בכרת קלי עלה: **דאתי עשה.** לייבום **ודחי את לא תעשה.** דמקרא ילפינן לאחי עשה ודחי ל״ת כדמפרש ותוזי: **למעוטי דרב** [6]**ודרב אסי לרב ולרב אסי למעוטי מאי אי סבירא להו דהדדי חדא למעוטי צרת ממאנת וחדא למעוטי צרת מחזיר גרושתו ואי לא סבירא להו דהדדי חדא למעוטי דחבריה וחדא למעוטי או צרת ממאנת או צרת מחזיר גרושתו לרב ולרב אסי ליתנינהו [2]לפי שאינה בצרת צרה מנה״מ דת״ר [א]אשה אל אחותה לא תקח לצרור לגלות ערותה עליה בחייה עליה מה ת״ל לפי שנאמר [2]יבמה יבא עליה שומע אני אפי׳ באחת מכל עריות האמורות בתורה הכתוב מדבר נאמר כאן עליה ונאמר להלן עליה מה להלן במקום מצוה ואמר רחמנא לא תקח אף כאן במקום מצוה ואמר רחמנא לא תקח ואין לי אלא היא צרתה מנין ת״ל לצרור ולא לצור ואין לי אלא אחות אשה שאר עריות מנין אמרת מה אחות אשה מיוחדת שהיא ערוה וחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת ואסורה ליבם ואין לי אלא הן צרותיהן מנין אמרת מה אחות אשה מיוחדת שהיא ערוה וחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת ואסורה ליבם וצרתה אסורה אף כל שהיא ערוה וחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת ואסורה ליבם צרתה אסורה מכאן אמרו חכמים חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן וצרות צרותיהן מן החליצה ומן הייבום עד סוף העולם יכול שאני מרבה אף שש עריות [3]חמורות מאלו שיהו צרותיהם אסורות אמרת מה אחות אשתו מיוחדת שהיא ערוה וחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת ואשפר לינשא לאחים ואסורה ליבם צרתה אסורה יצאו שש עריות חמורות מאלו הואיל דאי אשפר לינשא לאחים צרותיהן מותרות שאין צרה אלא מאה אזהרה שמענו עונש מניין אמר קרא [3]כי כל (איש) אשר יעשה מכל התועבות וגו׳ **טעמא דכתב רחמנא עליה הא לאו הכי הוה** [4]**אמינא** דאמרינן אתי עשה דרחמנא עליה ואכתי [5]**לא תעשה לא תעשה גרידא מנלן דדחי לא תעשה שיש בו כרת מי דחי ותו לא תעשה גרידא מנלן דדחי דכתיב**

לקמן (ו) בע״ה:

לפי שאינן בצרת צרה. וא״ת ממכתם לה צרת צרה לענין בועל שנפטח נלמוד (ג) ולו שמא תחמת ומת בלא בניס דפוטרת צרתה מן הבועל דלענין בועל נמי טומאה הכא כמו לענין בעל ושם הלכה הלכה ונפטח נלמוד שמי ולו שמא תחמת ומת כשם שהיא פטורה [6]כך צרתה פטורה וי״ל דכיון דלגבי בעל לא מכתמת צרת צרה אין לנו להשמיר בטומאה לגבי בועל יותר מטומאה דגבי בעל ועוד תר״י דדוקא בטומאה דכתיב גבי בעל הוי בערות דכתיב בשכון אלו אי יוכל בעלה בעלה וגו׳ (דכריס כד)[1] אבל בבועל לא כתיב אלו אלא ונסתרה והיא נטמאה (במדב׳ ה)[1] והכי דפריך לקמן (ד׳ יג:) (ג) בעבועה טומאה כתיב בה בערות אלא נטמאה כתיב בה בערות מלמי למימר דלמאי דמקיש עלה גלוח לא סגי בהכוח דוסמתה והיא נטמאה:

מה אחות אשה מיוחדת כו׳. וא״ת מה לאחות אשה שכן בידו לגרום כדפריך בפ׳ הבא על יבמתו (לקמן דף יג. ושם) וי״ל דלהיקש דר׳ יוסי קשיא ליה דמעמיד (דף ח.) קמיך: **יכול שאני מרבה אף שש עריות חמורות מאלו.** הא״ל יכול שאני מרבה אף שש עריות [3]חמורות מאלו שיהו צרותיהם אסורות אמרת מה אחות אשתו מיוחדת שהיא ערוה וחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת ואשפר לינשא לאחים ואסורה ליבם צרתה אסורה אף כל שהיא ערוה וחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת ואסורה ליבם צרתה אסורה מכאן אמרו חכמים חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן וצרות צרותיהן מן החליצה ומן הייבום עד סוף העולם יכול שאני מרבה אף שש עריות [3]חמורות מאלו שיהו צרותיהם אסורות אמרת מה אחות אשתו מיוחדת שהיא ערוה וחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת ואשפר לינשא לאחים ואסורה ליבם צרתה אסורה יצאו שש עריות חמורות מאלו הואיל דאי אשפר לינשא לאחים צרותיהן מותרות שאין צרה אלא מאה אזהרה שמענו עונש מניין אמר קרא [3]כי כל (איש) אשר יעשה מכל התועבות וגו׳ **טעמא דכתב רחמנא עליה הא לאו הכי הוה** [4]**אמינא** דאמרינן אתי עשה דרחמנא עליה ואכתי [5]**לא תעשה לא תעשה גרידא מנלן דדחי לא תעשה שיש בו כרת מי דחי ותו לא תעשה גרידא מנלן דדחי דכתיב**

למעוטי דרב ודרב אסי. וא״ת לימעט מרוייהו ממניעת דריסת דכיון דמנן ט״ו נפיש ליכא למימר סייר וממעטי כולהו מלמה קמני להו כדתמר בפ״ק דקדושין (דף טז:) וכ״מ תנא ושייר והא מרבעה קתני ג) וי״ל דהכא לא מצי למיתני׳ כלומר שלא נזרעת זרה וליכא למעוטי מדלא קתני להו אלא מיימורא דממני׳ וטעמא דרב אסי ודפליג עליה לפרש לקמן (ו) בע״ה:

לפי שאינן בצרת צרה. וא״ת ממכתם לה צרת צרה לענין בועל שנפטח נלמוד (ג) ולו שמא תחמת ומת בלא בניס דפוטרת צרתה מן הבועל דלענין בועל נמי טומאה הכא כמו לענין בעל ושם הלכה הלכה ונפטח נלמוד שמי ולו שמא תחמת ומת כשם שהיא פטורה [6]כך צרתה פטורה וי״ל דכיון דלגבי בעל לא מכתמת צרת צרה אין לנו להשמיר בטומאה לגבי בועל יותר מטומאה דגבי בעל ועוד תר״י דדוקא בטומאה דכתיב גבי בעל הוי בערות דכתיב בשכון אלו אי יוכל בעלה בעלה וגו׳ (דכריס כד)[1] אבל בבועל לא כתיב אלו אלא ונסתרה והיא נטמאה (במדב׳ ה)[1] והכי דפריך לקמן (ד׳ יג:) (ג) בעבועה טומאה כתיב בה בערות אלא נטמאה כתיב בה בערות מלמי למימר דלמאי דמקיש עלה גלוח לא סגי בהכוח דוסמתה והיא נטמאה:

מה אחות אשה מיוחדת כו׳. וא״ת מה לאחות אשה שכן בידו לגרום כדפריך בפ׳ הבא על יבמתו (לקמן דף יג. ושם) וי״ל דלהיקש דר׳ יוסי קשיא ליה דמעמיד (דף ח.) קמיך: **יכול שאני מרבה אף שש עריות חמורות מאלו.** הא״ל יכול שאני מרבה אף שש עריות [3]חמורות מאלו שיהו צרותיהם אסורות אמרת מה אחות אשתו מיוחדת שהיא ערוה וחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת ואשפר לינשא לאחים ואסורה ליבם צרתה אסורה אף כל שהיא ערוה וחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת ואסורה ליבם צרתה אסורה מכאן אמרו חכמים חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן וצרות צרותיהן מן החליצה ומן הייבום עד סוף העולם יכול שאני מרבה אף שש עריות [3]חמורות מאלו שיהו צרותיהם אסורות אמרת מה אחות אשתו מיוחדת שהיא ערוה וחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת ואשפר לינשא לאחים ואסורה ליבם צרתה אסורה יצאו שש עריות חמורות מאלו הואיל דאי אשפר לינשא לאחים צרותיהן מותרות שאין צרה אלא מאה אזהרה שמענו עונש מניין אמר קרא [3]כי כל (איש) אשר יעשה מכל התועבות וגו׳ **טעמא דכתב רחמנא עליה הא לאו הכי הוה** [4]**אמינא** דאמרינן אתי עשה דרחמנא עליה ואכתי [5]**לא תעשה לא תעשה גרידא מנלן דדחי לא תעשה שיש בו כרת מי דחי ותו לא תעשה גרידא מנלן דדחי דכתיב**

דרב ודרב אסי. לימר רב נרע קטורה לקטורה שאם זינתה משמו ולו משה מחמת ומת בלא בניס שתיהן פטורות ורב לפי לימר נרע לילודות לקטורה שאם היה שנוי לילודות ושאם נחמת ומת בלא בניס שתיהן פטורות ומרוייהו בפירקין (דף יג.): **צרת ממאנת.** לכי שהיה לנחמין יומה קטנה ושאם נחמת ומת ומיאנה הקטנה ביבם זה היא ולרתה לקטורה לו ומתני׳ משמע׳ לפי ע״ג דלפירקין עליה לא מיפטרה ממליכה דהך לימר מדרבנן היא [2]כלחיימ בפירקין גזירה משום צרת ממו ממנתמ: **מחזיר גרושתו.** לחיי שגירש אחת משתי נשיו ונשמת לאחר ועבר והחזירה לאחר מיתת בעלה ומת בלא בניס [2]שתיהן לקטורות א) להמייבם ומשמיענו מיעוטא דמתני׳ דמליכה בעיא: **ליתנינהו.** לקטורה ולילודות לרוחיהן: הכך דמתני׳ הוליל ופוטרות לרוחיהן: **לפי שאינן בצרת צרה.** לכל הכך דמתני׳ ליכא למימני הלכה לרתה ונשמת לאחר שני כו׳ שהרי היה עדוה אלא לגל לאחר זה שתי רמויות הן ואם ייבם לפי׳ אם הלרה ולו אחת לחמת ומת ונפלו לפני זה פטורה לף הנכרית מפני שהיא לרת לרתה של אחת שהרי הלכה ולילודות לרוחיהן ונשמת לאחר שני לחת על כל אחתן היא לקורה ושהייבום לא היה מכח קדושי בעלה הרלשון ולולן שון בהן: **מנה״מ.** דעדוה ולרתה ולרת לרתה לעולם פטורות: **עלה מה תלמוד לומר.** לכמוד לגלות עדוה בחייה עליה מה ת״ל לפי שנאמר [2]יבמה יבא עליה שומע אני אפי׳ באחת מכל עריות האמורות בתורה הכתוב מדבר נאמר כאן עליה ונאמר להלן עליה מה להלן במקום מצוה ואמר רחמנא לא תקח אף כאן במקום מצוה ואמר רחמנא לא תקח ואין לי אלא היא צרתה מנין ת״ל לצרור ולא לצור ואין לי אלא אחות אשה שאר עריות מנין אמרת מה אחות אשה מיוחדת שהיא ערוה וחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת ואסורה ליבם ואין לי אלא הן צרותיהן מנין אמרת מה אחות אשה מיוחדת שהיא ערוה וחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת ואסורה ליבם וצרתה אסורה אף כל שהיא ערוה וחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת ואשפר לינשא לאחים ואסורה ליבם צרתה אסורה יצאו שש עריות חמורות מאלו הואיל דאי אשפר לינשא לאחים צרותיהן מותרות שאין צרה אלא מאה אזהרה שמענו עונש מניין אמר קרא [3]כי כל (איש) אשר יעשה מכל התועבות וגו׳ **טעמא דכתב רחמנא עליה הא לאו הכי הוה** [4]**אמינא** דאמרינן אתי עשה דרחמנא עליה ואכתי [5]**לא תעשה לא תעשה גרידא מנלן דדחי לא תעשה שיש בו כרת מי דחי ותו לא תעשה גרידא מנלן דדחי דכתיב**

למעוטי דרב ודרב אסי. וא״ת לימעט מרוייהו ממניעת דריסת דכיון דמנן ט״ו נפיש ליכא למימר סייר וממעטי כולהו מלמה קמני להו כדתמר בפ״ק דקדושין (דף טז:) וכ״מ תנא ושייר והא מרבעה קתני ג) וי״ל דהכא לא מצי למיתני׳ כלומר שלא נזרעת זרה וליכא למעוטי מדלא קתני להו אלא מיימורא דממני׳ וטעמא דרב אסי ודפליג עליה לפרש לקמן (ו) בע״ה:

לפי שאינן בצרת צרה. וא״ת ממכתם לה צרת צרה לענין בועל שנפטח נלמוד (ג) ולו שמא תחמת ומת בלא בניס דפוטרת צרתה מן הבועל דלענין בועל נמי טומאה הכא כמו לענין בעל ושם הלכה הלכה ונפטח נלמוד שמי ולו שמא תחמת ומת כשם שהיא פטורה [6]כך צרתה פטורה וי״ל דכיון דלגבי בעל לא מכתמת צרת צרה אין לנו להשמיר בטומאה לגבי בועל יותר מטומאה דגבי בעל ועוד תר״י דדוקא בטומאה דכתיב גבי בעל הוי בערות דכתיב בשכון אלו אי יוכל בעלה בעלה וגו׳ (דכריס כד)[1] אבל בבועל לא כתיב אלו אלא ונסתרה והיא נטמאה (במדב׳ ה)[1] והכי דפריך לקמן (ד׳ יג:) (ג) בעבועה טומאה כתיב בה בערות אלא נטמאה כתיב בה בערות מלמי למימר דלמאי דמקיש עלה גלוח לא סגי בהכוח דוסמתה והיא נטמאה:

מה אחות אשה מיוחדת כו׳. וא״ת מה לאחות אשה שכן בידו לגרום כדפריך בפ׳ הבא על יבמתו (לקמן דף יג. ושם) וי״ל דלהיקש דר׳ יוסי קשיא ליה דמעמיד (דף ח.) קמיך: **יכול שאני מרבה אף שש עריות חמורות מאלו.** הא״ל יכול שאני מרבה אף שש עריות [3]חמורות מאלו שיהו צרותיהם אסורות אמרת מה אחות אשתו מיוחדת שהיא ערוה וחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת ואשפר לינשא לאחים ואסורה ליבם צרתה אסורה אף כל שהיא ערוה וחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת ואסורה ליבם צרתה אסורה מכאן אמרו חכמים חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן וצרות צרותיהן מן החליצה ומן הייבום עד סוף העולם יכול שאני מרבה אף שש עריות [3]חמורות מאלו שיהו צרותיהם אסורות אמרת מה אחות אשתו מיוחדת שהיא ערוה וחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת ואשפר לינשא לאחים ואסורה ליבם צרתה אסורה יצאו שש עריות חמורות מאלו הואיל דאי אשפר לינשא לאחים צרותיהן מותרות שאין צרה אלא מאה אזהרה שמענו עונש מניין אמר קרא [3]כי כל (איש) אשר יעשה מכל התועבות וגו׳ **טעמא דכתב רחמנא עליה הא לאו הכי הוה** [4]**אמינא** דאמרינן אתי עשה דרחמנא עליה ואכתי [5]**לא תעשה לא תעשה גרידא מנלן דדחי לא תעשה שיש בו כרת מי דחי ותו לא תעשה גרידא מנלן דדחי דכתיב**

דרב ודרב אסי. לימר רב נרע קטורה לקטורה שאם זינתה משמו ולו משה מחמת ומת בלא בניס שתיהן פטורות ורב לפי לימר נרע לילודות לקטורה שאם היה שנוי לילודות ושאם נחמת ומת בלא בניס שתיהן פטורות ומרוייהו בפירקין (דף יג.): **צרת ממאנת.** לכי שהיה לנחמין יומה קטנה ושאם נחמת ומת ומיאנה הקטנה ביבם זה היא ולרתה לקטורה לו ומתני׳ משמע׳ לפי ע״ג דלפירקין עליה לא מיפטרה ממליכה דהך לימר מדרבנן היא [2]כלחיימ בפירקין גזירה משום צרת ממו ממנתמ: **מחזיר גרושתו.** לחיי שגירש אחת משתי נשיו ונשמת לאחר ועבר והחזירה לאחר מיתת בעלה ומת בלא בניס [2]שתיהן לקטורות א) להמייבם ומשמיענו מיעוטא דמתני׳ דמליכה בעיא: **ליתנינהו.** לקטורה ולילודות לרוחיהן: הכך דמתני׳ הוליל ופוטרות לרוחיהן: **לפי שאינן בצרת צרה.** לכל הכך דמתני׳ ליכא למימני הלכה לרתה ונשמת לאחר שני כו׳ שהרי היה עדוה אלא לגל לאחר זה שתי רמויות הן ואם ייבם לפי׳ אם הלרה ולו אחת לחמת ומת ונפלו לפני זה פטורה לף הנכרית מפני שהיא לרת לרתה של אחת שהרי הלכה ולילודות לרוחיהן ונשמת לאחר שני לחת על כל אחתן היא לקורה ושהייבום לא היה מכח קדושי בעלה הרלשון ולולן שון בהן: **מנה״מ.** דעדוה ולרתה ולרת לרתה לעולם פטורות: **עלה מה תלמוד לומר.** לכמוד לגלות עדוה בחייה עליה מה ת״ל לפי שנאמר [2]יבמה יבא עליה שומע אני אפי׳ באחת מכל עריות האמורות בתורה הכתוב מדבר נאמר כאן עליה ונאמר להלן עליה מה להלן במקום מצוה ואמר רחמנא לא תקח אף כאן במקום מצוה ואמר רחמנא לא תקח ואין לי אלא היא צרתה מנין ת״ל לצרור ולא לצור ואין לי אלא אחות אשה שאר עריות מנין אמרת מה אחות אשה מיוחדת שהיא ערוה וחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת ואסורה ליבם ואין לי אלא הן צרותיהן מנין אמרת מה אחות אשה מיוחדת שהיא ערוה וחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת ואסורה ליבם וצרתה אסורה אף כל

מסורת הש"ס

גמ' ב)כרכות י. [ע"ש] **ג)**[מכות כג.] **ג)**ברכות כה: **ד)**[פסחים כח:] **ה)**סנהדרין סו: **ו)**ברכות כה: לקמן נו. **ז)**לקמן מט. [נז.] **ח)** רש"ל מ"ז **ט)** [עיין תוספות מגיגה י: ד"ה לעבור] **תוס' י)**[ל"ל שמעון] **יא)**[ועיין תוס' פסחים מג: ד"ה ס"ד ממיגו] ותוס' ערכין ג: ד"ה הני כהנים] **יב)**[ל"ל סתם]

הגהות הב"ח

(ב) **רש"י** ד"ה שמין מוסמין אין כו'. נ"ב עיין במכות דף כג ריש ע"ב ד"ה אין מוסמין אין מגערין בה שלא מתמר לי לפסוי בו עכ"ל:

(ג) **ד"ה** ממנו וכו' דסמוכה פרשה:

(ג) **ד"ה** מוטעת בנו וכו' למופה הס"ד ותמ"ל ל"ל ד"ה ובמיד ליה **לא יקח איש** וכו' **ודרשינן** ממזרין **דבאנוסה** משתעי ומפותה כאנוסה דשתיהן אינן בתור' אישות ומסקנא דמילתא דרב גידל בפרק נושאין על האנוסה הס"ד:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) תוס' ד"ה וכי מפני שפסמכו ענין לו וכו' ה"ה בעלמא אלא דבמשנה תורה וכו'. נ"ב מצא הרמב"ן סי' לד דף יד ע"ב בפוסקו כתב דלזקף במשנה תורה דרים ולא בכל התורה ונעמא משום דכל התורה מפי הגבורה נאמרה ואין מוקדם ומאוחר אצל משה שקידר משנה תורה פרשה לאחר פרשה כך פרשה לא סידר אלא להדרש עכ"ל:

הגהות

רש"י ד"ה סמכו. כתיבי בספר כו'. כ"ל והשלר נמחק:

(תמחת מעות)

תוס' ד"ה דכתיב. אע"ג דסבר דחוי הזמן גרמא. נ"ב ל"ל תע"ג דסבר לעיל הוי"ל מ"ע שזמן גרמא אפ"ה מחייב נשים כו':

(מרחא כהן)

תורה אור

גמ' א) לֹא תַקְּבֵשׁ שַׁעֲטְנֵז צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו: גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ עַל אַרְבַּע כַּנְפוֹת כְּסוּתְךָ אֲשֶׁר תְּכַסֶּה בָּהּ:

(דברים כב, יא-יב)

ב) סְמוּכִים לְעֵד יָקוּם עֲשׂוּתִים בְּאֻמַּת וְיָשָׁר:

(תהלים קיז, ח)

ג) לֹא תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ: כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו וּמֵת אֶחָד מֵהֶם וּבֵן אַיִן לוֹ לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ וּלְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְּמָהּ:

(דברים כה, ד-ה)

ד) מְבַשֶּׂפָה לֹא תְחַיֶּה: כָּל שֹׁכֵב עִם בְּהֵמָה מוֹת יוּמָת: (שמות כב, יח-יט)

ה) לֹא יִקַּח אִישׁ אֶת אֵשֶׁת אָבִיו וְלֹא יְגַלֶּה כְּנַף אָבִיו: (דברים כג, א) **ו)** וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָ חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ לֹא יוּכַל שַׁלְּחָהּ כָּל יָמָיו: (דברים כב, כט) **רש"י ז)** וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יִהְיֶה בָהֶם אוֹב אוֹ יִדְּעֹנִי מוֹת יוּמָתוּ בָּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אֹתָם דָּמֵיהֶם בָּם: (ויקרא כ, כז) **ח)** עֶרְוַת אֵשֶׁת אָבִיךָ לֹא תְגַלֵּה עֶרְוַת אָבִיךָ הִוא: (ויקרא יח, ח)

חמש עשרה נשים פרק ראשון יבמות ד.

לא תלבש שעטנז. וסמיך ליה גדילים תעשה לך וכרתין סמוכין וכרתין כלהים בציצית מנלמ לחי עשה ודחי לה מעשה: **שאין חוסמין.** לחן (ה) [קומחין] טעמומיה לכתיב לה להמיכם לו לנה כופין לומו ומולך מוסמין ליגמ דקתני קה נקט דליף לה מנה מחסום: **ובמיך ליה בו'.** מנלמ דרשינן סמוכין וגבי כלהים בציצית נמי דרשינן: **במשנה תורה דריש.** ולחי סמוכים לכלהים בציצית במשנה מורה הוח ודרשינן: **סמכו ענין לו.** ענין הפרשה (ג) סמוכה פרשת מכשף לנל שוכב עם בהמה דגבי הדדי כתיבי: **מכשפה לא תחיה.** נכפר ולנה שמות: **מה שוכב עם בהמה בסקילה.** לכתיב נמשה הנרעש לבהמה למיכם נם וכל למיכם נם בסקילה ליה דגמרינן (סנהדרין דף נב.) מחוג וילעוזי לכתיב נהו ירגמו לומם למיכם נם (ויקרא כ) [ו]: **נוציא זה.** מכלף: **בסקילה.** שהיה מימה מחורה מכולן: **בכלל מכשפה היו.** שנמלמ לה מחיה: **לחקיש אליהן.** שו מלה במורה כל דבר שהיה בכלל ויצה מן הכלל ללמד לה ללמד על עלמו יצה ללה ללמד על הכלל כולו יצה: **נושא אדם אנוסת אביו.** שלה נחלקה עליו עולמים ללה חלה מחיו לכתיב (ויקרא יח) [ז] ערות חלת לחיך וחלת כחיב ע"י לישת דקדוקין: **אנוסת בנו.** ללו כללו היה לחין כלה ללה מקודמת ולקויה למופה (ג): **ה"ג ורבנן אי הוה סמיך ליה בדקאמרת השתא דלא סמיך ליה בשומרת יבם בו'.** לה לחיך ליה לכתיב לה יקה ליח לח חלת חיני נחיים: **דמוכה.** מוכת למדרשינהו מהדדי שמכינהו: **לבתביה רחמנא.** לההיל לה יבלה כנף חביו לנבי ערוות לי לטפויי לאוי נבי חלת לח קלחי: לחפויי

איש את אשת אביו בנתים) בשומרת יבם הכתוב מדבר (ו)**ולעבור עליו בשני לאוין ובמשנה תורה מאי טעמא דדריש איבעית אימא משום דמוכה ואיבעית אימא משום דמופני איבעית אימא משום דמוכח דאם כן לכתביה רחמנא גבי עריות ואיבעית אימא משום דמופני דאם כן לכתוב רחמנא לא יקח איש את אשת אביו לא יגלה כנף אביו למה לי** ש"מ

כדמיקים טעמא הוחיל ומיקחרי לישחרי ולהכי קחמר תיתי לחות חלה מחלת חם ולה קחמר תיתי מחלת חם בדחמר בכל הני דלקמן תיתי ממילה תיתי מכיכוד לב ותיגו מזכיר לחות חלה מחלת חם משום לחמילף בכל דוכתין קחתי ותומר ר"י דמחלת חם לה מני למילף בעלמה לגילחי עלה לה חלה מחלת ים בו כרת דחלה מחלת חם לה למחוחו כבך ומי לחלה נענין חחר לקיים מנות יבוח לחל"ב נטלה מנות יבוח לחל מכלים בציצית יליף׳ שפיר בעלמה דחי לה מקיימת מנות מכלה בפחמי׳ מקיימת בעלמ ולפ"ב דחי וכן וגלה חת כל חלה חעלו למוכרת מיקיים בעבר להיחר לכל חעלו קרינה ביה כמו כל מלחכה לה חעבו לבעת לגלה קלי חלה חמלחכות לגלה לחו שבת ל"ב כל חעלו ממנ ובנמלנו פחת לגלו וחקנו וכן כל הני לחייחו מיקיימי בדוכתה לחריתי:

דכתיב לא תלבש שעטנז וממיך ליה גדילים וכו'. ומיפכא ליכא למימר לבמקום גדילים לה חלבש שעטנז דלחמר בחמוך בחקום כי יבבו לה חחקום לל"ב קרא מיינ וממילה ילעינן לגלה לחי עבה לציצית לאו בבמקום לבל"ב ובבי יבבו בחמוך ב

מכדי כתיב ובגד כלאים וגו'. הכוח קרע דגדילים לא מצית למיתורי ולמימר מכדי כתיב פרשת ציצית למאי הילכתא כתביה כולה לימטרין כדלרשין לקמן (דף ה:) גדילים מרבעה ודלרשין נמי על ד' כנפות ולא על ג' וה' כסותך ולא שנ אחרים תשר מכסה בה [ב]פרט לכסות קומה ולמעטן שאין מכסה רובו:

אבל לבישה כל תרי מיני אסר רחמנא. וא"ת לפילו תד מינה ה"ל למיסר ובלבד שיהא שוע טווי וגו' וי"ל דשמטנן משמע נמי מעכוכות: **אם כן לשתוק קרא מינה ותיתי שעטנז מהתם!** וא"ת לפילו תד מי' פ"ג מ"ב) ולא"ת קמ"ל דאפילו מכסה כלאים אסר רחמנא ואפילו מוכרי כסות אסר רחמנא לא תלבש שעטנז [א]דומיא דלבישה דאית ביה הנאה ואי כתב רחמנא לא תלבש ה"א דוקא לבישה דנפיש הנייתה אבל העלאה לא [ב]כתב רחמנא לא יעלה עליך א"כ לכתוב רחמנא לא תלבש שעטנז צמר ופשתים למה לי מכדי כתב ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך [ג]ותנא דבי רבי ישמעאל הואיל ונאמרו בתורה סתם בגדים ופרט לך הכתוב באחד מהן צמר ופשתים [ג]אף כל צמר ופשתים צמר ופשתים דכתב רחמנא ל"ל ש"מ לאפנויי ואכתי איצטריך סד"א העלאה היא דלא נפיש הנאתה אבל לבישה דנפיש הנייתה כל תרי מיני אסר רחמנא [ד]כתב רחמנא צמר ופשתים א"כ לשתוק קרא מינה ותיתי שעטנז שעטנז מהעלאה ותנא דבי ר' ישמעאל מטעמא דכתב רחמנא צמר ופשתים הא לאו הכי כלאים בציצית ה"א דאסר רחמנא והכתיב [ב]ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם ותנא דבי רבי ישמעאל כל בגדים צמר ופשתים הם ואמר רחמנא עביד ליה תכלת ותכלת עמרא הוא וממאי דתכלת עמרא הוא מדשש ביתנא תכלת עמרא הוא איצטריך סד"א כדרבא [ג]דרבא רמי כתיב הכנף מין כנף וכתיב צמר ופשתים הא כיצד [ה]צמר ופשתים פוטרין בין במינן בין שלא במינן [ו]שאר מינין במינן פוטרין שלא במינן אין פוטרין והא תנא דבי רבי ישמעאל לית ליה דרבא איצטריך סד"א כי דיוקא דרבא הכנף מין כנף וה"ק רחמנא עביד ליה צמר לצמר ופשתים לפשתים וכי עבידת צמר לצמר צבעיה אבל צמר ופשתים לצמר לא כתב רחמנא צמר ופשתים דאפילו צמר לפשתים ופשתים לצמר תינח ש"מ לאפנויי וגבי ציצית נמי איבעית אימא משום דמוכח ואיבעית אימא משום דמופנה איבעית אימא משום דמוכח דא"כ לכתביה רחמנא גבי פרשת ציצית למאי הלכתא כתביה הכא ואיבעית אימא משום דמופנה מכדי כתב [א]ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך לא תלבש שעטנז ל"ל ש"מ לאפנויי הני מצרך צריכי דאי כתב רחמנא לא יעלה עליך הוה אמינא כל דרך העלאה אסר רחמנא ואפילו מוכרי כסות כתב רחמנא לא תלבש שעטנז [א]דומיא דלבישה דאית ביה הנאה ואי כתב רחמנא לא תלבש ה"א דוקא לבישה דנפיש הנייתה אבל העלאה לא [ב]כתב רחמנא לא יעלה עליך א"כ לכתוב רחמנא לא תלבש שעטנז צמר ופשתים למה לי מכדי כתב ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך [ג]ותנא דבי רבי ישמעאל הואיל ונאמרו בתורה סתם בגדים ופרט לך הכתוב באחד מהן צמר ופשתים [ג]אף כל צמר ופשתים צמר ופשתים דכתב רחמנא ל"ל ש"מ לאפנויי ואכתי איצטריך סד"א העלאה היא דלא נפיש הנאתה אבל לבישה דנפיש הנייתה כל תרי מיני אסר רחמנא [ד]כתב רחמנא צמר ופשתים א"כ לשתוק קרא מינה ותיתי שעטנז שעטנז מהעלאה ותנא דבי ר' ישמעאל מטעמא דכתב רחמנא צמר ופשתים הא לאו הכי כלאים בציצית ה"א דאסר רחמנא והכתיב [ב]ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם ותנא דבי רבי ישמעאל כל בגדים צמר ופשתים הם ואמר רחמנא עביד ליה תכלת ותכלת עמרא הוא וממאי דתכלת עמרא הוא מדשש ביתנא תכלת עמרא הוא איצטריך סד"א כדרבא [ג]דרבא רמי כתיב הכנף מין כנף וכתיב צמר ופשתים הא כיצד [ה]צמר ופשתים פוטרין בין במינן בין שלא במינן [ו]שאר מינין במינן פוטרין שלא במינן אין פוטרין והא תנא דבי רבי ישמעאל לית ליה דרבא איצטריך סד"א כי דיוקא דרבא הכנף מין כנף וה"ק רחמנא עביד ליה צמר לצמר ופשתים לפשתים וכי עבידת צמר לצמר צבעיה אבל צמר ופשתים לצמר לא כתב רחמנא צמר ופשתים דאפילו צמר לפשתים ופשתים לצמר תינח

מיבול ונמנמתן (דף לט.). דקדק דקסר עליון דלוריית מדסרי רחמנא כלאים בציצית ומעמיד כסא ר"י קלנו' דע"כ אמר רחמנא לעיבד לה מכלת בעינן דהוי כלאים דאי דוקא בגד אבל כלאים ג"כ ניסמוך קרא מיבדו ומדאמר רחמנא עביד לה מכלת ידעי דמוכח מכיפה אחת אימו מיבול

מגד ודאי בעינן דהוי כלאים אמר רחמנא לעיבד מכלת ולא שמעינן לה מהכא מידי אי מוכח מכיפה אחת מיבול אי נמי לכתי מיקמדו[ח]:

ותכלת עמרא הוא. נמ היה יריך לכך דכיון הוא ניכיפת ואין הוא עמרא יכול לדקדק דכלאים בציצית אבי לאמר רחמנא לעיבד להו מכלת ומכוסה מכלת אהוא אי נמי כיתנא או עמרא אחין בגדיהם כהוא מגא אמר ופשתים מדכתב הכא בגדיהם מגא אחת אומר: **מדשש ביתנא תכלת עמרא.** וליכא למימר דמכלת נמי כיתנא מגא נמוע הוא מכלת ומרגמן ומולעת אבי עמרא דסברא הוא דכל **סלקא** הלבוע מין אחד הוא מדלא תילף נהן מגא נמוע: **דעתך אמינא בדרבא.** נמ דוקא דרבא מיירי בתר דכתיב בגדיהם לבגדיהם אהם אמר ופשתים עביד ליה צמר ופשתים מגא כלומר כדיוקא דרבא וה"ק רבא ועמו להם ציצית על כנפי בגדיהם לבגדיהם אהם אמר ופשתים עביד ליה צמר ופשתים מגא אחת דתניא דבי ר' ישמעאל **והא תנא דבי ר' ישמעאל לית ליה דרבא.** ליכא למימר דמכלתן מרבה אמר בגדים בגדים בגדים מגא אחת ופשתים מגא אחת דתניא דבי ר' ישמעאל **והכתיב** [ד]ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם ותנא דבי רבי ישמעאל כל בגדים צמר ופשתים הם ואמר רחמנא עביד ליה תכלת ותכלת עמרא הוא וממאי דתכלת עמרא הוא מדשש ביתנא תכלת עמרא הוא איצטריך סד"א כדרבא [ג]דרבא רמי כתיב הכנף מין כנף וכתיב צמר ופשתים הא כיצד [ה]צמר ופשתים פוטרין בין במינן בין שלא במינן [ו]שאר מינין במינן פוטרין שלא במינן אין פוטרין והא תנא דבי רבי ישמעאל לית ליה דרבא איצטריך סד"א כי דיוקא דרבא הכנף מין כנף וה"ק רחמנא עביד ליה צמר לצמר ופשתים לפשתים וכי עבידת צמר לצמר צבעיה אבל צמר ופשתים לצמר לא כתב רחמנא צמר ופשתים דאפילו צמר לפשתים ופשתים לצמר תינח

ואפילו מוכרי כסות כר'. פרוש הקונטרס שאין מתכוונים ול"נ דלר' יהודה קיימינן ואיהו קאמר דבר שאין מתכוין אסור על כן צריך לומר ואפילו מוכרי כסות בלא שום הנאה ויש דלא גרים ליה:

ואי כתב רחמנא לא תלבש. להך צריכותא דלא יעלה אין המקשה צריך כלל דהא להפנאה דאמרי' לעיל היינו קרא דלא תלבש דמינה דרשי' סמוכין אבל מקרא דלא יעלה לא איירי מידי דהא ליה ליה מינית סמוכין כלל אלא משום שפיי צריכותא דלא תלבש מפרש ואזיל לפאי אצטריך לא יעלה:

ומדשש ביתנא תכלת עמרא. פי' רבתיב ומכנסי בד שש משזר איזהו דבר העולה בד בבד הוי אומר זה ביתנא:

תכלת עמרא [ב]ר"ש שמא הוא מין אחר דכתי' לא יעלה על הכהנים צמר בבאם אל החצר הפנימית. משמע אבל בחצר החיצונה יעלה עליהם צמר ומשמע דליכא הו מינים [אחרים] רק אותם דמפרש אותו הפסוק צמר ופשתים דכתיב בארי פשתים ילבשו ולא יעלה עליהם כר' ועזר י"ל דכתיב בבגדי כהונה בגדי אהרן ובגדי בניו וא"כ לא אית בהו רק צמר ופשתים [דבגדים האמורי' בתורה (סתם)] צמר ופשתים הם. וא"ת דלמא תכלת הוא פשתים צבוע. וי"ל דא"כ הול"ל שש לבן (וצמר)

ב) נגמ' ע"ש לין לתקנות דשמח הוא מין אחר פי"ל דכתיב כר'. **ג)** נגמ' ע"ש הכתובים הקלקו קר. **ד)** ע"ל לא הוי קשה ליה דיש לתוקמא כדלרכת.

פרק א' משנה ג'

אֶחָד אֵילָן בָּרָק וְאֶחָד אֵילָן מְאֻבָּל, רוֹאִין אוֹתָן כְּאִלּוּ הֵם תְּאֵנִים – אִם רְאוּיִים לַעֲשׂוֹת כְּפֵר דְּבֵלָה שֶׁל שִׁשִּׁים מָנֶה בָּאִיטַלְקִי, חוֹרְשִׁים כָּל בֵּית סָאָה בְּשָׁבִיעִלְקִי. פָּחוֹת מִכָּאן – אֵין חוֹרְשִׁים לָהֶם אֶלָּא לְצָרְכָּן:

עין משפט נר מצוה

יא א ב מיי' פ"י מהל' כלאים הל' יב ע"ז סמג לאוין רפג טוש"ע י"ד סי' שמ סעי' ה ו:

יב ג מיי' פ"ג מהל' ציצית הלכה ב:

יג ד מיי' פ"י מהל' כלאים ה"ח סמג לאוין רפג טוש"ע י"ד סי' לא סעי' ה:

יד ה מיי' פ"ג מהל' ציצית הלכה ה סמג עשין כו טוש"ע ח"מ סימן ט סעי' ב:

טו ו מיי' שם (ופ"י מהל' כלאים) סמג עשין כו טוש"ע שם סעיף ג:

פניני רש"י

סתם בגדים. כגון בטומאת שרלים וטומאת מת דכתיב בטומאת שרלים או בגד או עור וכמה וכל בגד וכל כלי עור וכן בשכבת זרע וכל בגד וכל עור שהר יהיה עליו שכבת זרע וגו' ובציצית על כנפי בגדיהם: (שבת סו:)

תום' ישנים

ואפילו מוכרי כסות כר'. פרוש הקונטרס שאין מתכוונים ול"נ דלר' יהודה קיימינן ואיהו קאמר דבר שאין מתכוין אסור על כן צריך לומר ואפילו מוכרי כסות בלא שום הנאה ויש דלא גרים ליה:

ואי כתב רחמנא לא תלבש. להך צריכותא דלא יעלה אין המקשה צריך כלל דהא להפנאה דאמרי' לעיל היינו קרא דלא תלבש דמינה דרשי' סמוכין אבל מקרא דלא יעלה לא איירי מידי דהא ליה ליה מינית סמוכין כלל אלא משום שפיי צריכותא דלא תלבש מפרש ואזיל לפאי אצטריך לא יעלה:

ומדשש ביתנא תכלת עמרא. פי' רבתיב ומכנסי בד שש משזר איזהו דבר העולה בד בבד הוי אומר זה ביתנא:

תכלת עמרא [ב]ר"ש שמא הוא מין אחר דכתי' לא יעלה על הכהנים צמר בבאם אל החצר הפנימית. משמע אבל בחצר החיצונה יעלה עליהם צמר ומשמע דליכא הו מינים [אחרים] רק אותם דמפרש אותו הפסוק צמר ופשתים דכתיב בארי פשתים ילבשו ולא יעלה עליהם כר' ועזר י"ל דכתיב בבגדי כהונה בגדי אהרן ובגדי בניו וא"כ לא אית בהו רק צמר ופשתים [דבגדים האמורי' בתורה (סתם)] צמר ופשתים הם. וא"ת דלמא תכלת הוא פשתים צבוע. וי"ל דא"כ הול"ל שש לבן (וצמר)

הגהות הב"ח

(ה) תום' ד"ה ותנא ומו' ה"ל **דאשאר** מינ' ממר רממנ':

גליון הש"ס

תום' ד"ה והא תנא דבי ר"י בר' דהכנף לאו ריבויא הוא. עיין יומא דף עג ע"ב תד"ה ואימא עממ:

תורה אור

גמ' א) אֶת חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ בְּהֶמְתְּךָ לֹא תַרְבִּיעַ כִּלְאָיִם שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם וּבֶגֶד כִּלְאַיִם שַׁעַטְנֵז לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ: (ויקרא יט, יט)

ב) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: (במדבר טו, לח)

רש"י ג) וְתַכְבֵּד כִּי יִהְיֶה בּוֹ נֶגַע צָרָעַת בְּבֶגֶד צֶמֶר אוֹ בְּבֶגֶד פִּשְׁתִּים: (ויקרא יג, מז)

ד) וְאֶת הַמִּנְבָּפֶת שֵׁשׁ וְאֶת פָּאֳרֵי הַמִּנְבָּעֶת שֵׁשׁ וְאֶת מִכְבְּנֵי הַבַּד שֵׁשׁ מְשֻׁזָר: (שמות לט, כח)

ה) וְהָיָה בְּבוֹאָם אֶל שַׁעֲרֵי הֶחָצֵר הַפְּנִימִית בִּגְדֵי פִשְׁתִּים יִלְבָּשׁוּ וְלֹא יַעֲלֶה עֲלֵיהֶם צֶמֶר בְּשָׁרְתָם בְּשַׁעֲרֵי הֶחָצֵר הַפְּנִימִית וְבָיְתָה: (יחזקאל מד, יז)

תום' ישנים (המשך)

(ושש) צבוע. (והא דכתיב ארגמן ותולעת שני צ"ל [ב]דצמר ופשתים ועל שם הצבועים יקראו):

(א) **אבל** מ"מ קשה דנוכל לומר דשמא

יצטרך יחדו לשוע טווי וגו' אבל יש לומר כי המדקדק החם בפירוש רש"י ניחא הכא דה"מ החם ש"מ קשר העליון דאורייתא הלל"מ וה"פ דאי ס"ד לאו דאורייתא אמאי אצטריך כמה משניות ובריייתות למשרי סדין בציצית אבל מן הסמוכין לא הוה קשה [ג]ליה לאוקמא לכדרבא והשתא ניחא שפיר הא דקאמר הכא עביד להו תכלת וא"כ כלאים בציצית מותר דקשה העליון דאורייתא ואין צריך למדרש סמוכין כי הלל"מ הוא:

צמר לפשתים ופשתים לצמר. וא"ת מנא לן הא דפשתים פטרה לצמר התינח צמר לפשתים דכתיב ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת ותכלת עמרא הוא וסברא הוא שאם יש לו בגד מפשתים שילבשנו ויניח בו תכלת כדקאמר קרא והיינו צמר לפשתים אבל פשתים לצמר מנין הלא יכול לעשות תכלת דהיינו צמר לצמר. וי"ל כדקאמרינן במנחות דלבן פטר דמגו דחכלת פטר לבן נמי פטר אע"ג דבקרא כתוב תכלת כמו כן נימא מגו דצמר פטר לפשתים ואע"ג דהוי כלאים כמו כן פטר פשתים לצמר:

גמ' ב) שבת דף כו: מנחות ד' לט: **ג)** שבת דף כו: מיל דף מ. מנחות ד' לט: **תום' ג)** [ע"ל לרכות וע' במנחות מג.]

מסורת הש"ס

גמ' ב) מיל מפ. ע"ש ודף מ: **ג)** שם מה. **ג)**[לקמן קיד: קדושין כח: לה: נו. סנהדרין נפ. מכות כ. תמורה ד:] **ד)** מיל מפ. ע"ש נח. **ה)** גירסת רש"ל נזיר מצורע **רש"י ו)** בפ"ק ל"ג **תוס' ז)**[ל"ל לפסקה במיגו דהא כו'] **ח)**פניהו לעיל כ' יומנ

הגהות הב"ח

(ב) תוס' ד"ה לפסוקי וכו' לפסוקי מעמיה: **(ג)** ד"ה ולכתיב וכו' עיקר פירכת סמיך על (ל"ת) [והיו] **מי למיגו:** **(ד)** ד"ה שכן וכו' מה לפסוק הטוה שכנתן שכן יש בהן לפסוק גיולת: **(ה) בא"ד** כתב הכי לעמר רב וכו' פי' לעיל כל"ל ותיבת ומפרש נמחק:

גליון הש"ס

גמ' שכן ישנו בשאלה. עי' טוהי לבן ר"ה לף כח ע"ב ד"ה שוכר: **תוס' ד"ה ואבתי איצטריך וכו' וארי' דלא דמי.** ע' מכות לף טו ע"ב תד"ה לם כהן:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) תוס' ד"ה ואבתי וכו' והא לאו ועשה שאין שוה בכל. ל"ג גם הרמב"ן הקשה כן יע"ש לף קמ"ג ע"ב שמיכך דשאני לומנם לכ"ע דממיר לפוקוריס להיפ מתחלגא וכן מע"ג לפוקוריס הוי כלפו הטוה בכל אבל מן הפוקוריסון לוכיפ ליפ לי"ת הטם פסולה היפ לימני דהפ עשה דוחה לפני ל"ת הטוה בכל אבל שאר עשה בכל מקום ולפוקוריס אין עשה ודחי עכ"ל ועי"ש שאין שוה בכל עכ"ל יע"ש היטב:

הגהות

רש"י ד"ה תלמוד לומר זקנו. ואע"ג דהאי נמי כו'. עד קופו. מה שנדפס בגליון בס"ג ל"ג עושות הוא בכלן ולכיך לסגיגו לסלן בד"ה ת"ל לחלבו ועי' מהרש"ל:

(רס"ג)

תוס' ד"ה מה. ומראשו משמע להאי תנא כו'. ב"ר ל"ל:

(רס"ג)

פניני רש"י

ראם איבו עניך. ...זו מלה בתורה דבר שלא הוסכן בגופו תנהו ענין לענין אחר ולמדוד דבר לדבר אחר וכל המדות הללו נתנם משני:

(ספרים כד.)

תורה אור

גמ' א) וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְנַפֵּץ אֶת כָּל שְׁעָרוֹ אֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת זְקַן וְאֶת גַּבַּת עֵינָיו וְאֶת כָּל שְׂעָרוֹ יְגַלַּח וְכִבֶּס אֶת בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם וְטָהֵר: (ויקרא יד, ט)

ב) לֹא תַקִּפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם וְלֹא תַשְׁחִית אֶת פְּאַת זְקָנֶךָ: (ויקרא יט, כז) **ג)** לֹא יַקְרִחוּ קָרְחָה בְּרֹאשָׁם וּפְאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ וּבִבְשָׂרָם לֹא יִשְׂרְטוּ שָׂרָטֶת: (ויקרא כא, ה) **ד)** כָּל יְמֵי נִזְרוֹ תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ עַד מְלֹאת הַיָּמִם אֲשֶׁר יַזִּיר לַיי קָדֹשׁ יִהְיֶה גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ: (במדבר ו, ה) **רש"י ה)** כִּי כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכֹּל הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת מִקֶּרֶב עַמָּם: (ויקרא יח, כט)

תינח לתנא דבי רבי ישמעאל. דלייתור ליה למר ופסתים מלמ לרבנן לית להו כל גגדים למר ופסתים והם למר ופסתים לא מייתר מנ"ל להו למתי עשה ודוחה לא תעשה: **ראשו מה ת"ל.** במיטרע כמיני יגלח אח כל שערו הרי לחלבו בכלל למה לי למיתי **וקסבר האי תנא.** לשילטריך ליה לחלבו לרמות לאו מלא מקיפו דהקפת כל הראש שמה הקפה ולא תמרינן פאת כמה דתמרינן הלכך מי לאו הרבי קרא ה"ל לא תקיפו מלמא מאמרינן קרא ה"ל לא תקיפו אלא ודחי לא תעשה ומהכא יפקא הלכך מילטריך עליה למיסר עבוה לייטוס אלא מיתמא אמי עשה דייטוס ומהי לאו לחמות מאה: **שאין שוה בכל.** דנשים אין גלולו דהקפה בפ"ק דקידושין (דף לה:) מאמר אלא לחמות מאה שכשם שהוא מוהר עליה כך היא מוהרת עליו דכתיב הקפות העושות (ויקרא יט) [ה] שניהם במשמע: **ופאת זקנם.** בכהנים כתיב: **תלמוד לומר זקנו.** לרמות זקן כהן מלוגע לאמי עשה ודחי לא תעשה [ו](ומ"ע הנאי נמי לאו מלין שוה בכל ילפינן מיניה הכל לא תעשה נמי אמי לאם אינו ענין לאלו שלין שוה בכל ילפינן מהנו ענין לאלו שלין שוה בכל אלא אלו ועשה ודחי ליה להא נפקא לן מרלאו הנו ענין כו'): **ואבתי איצטריך.** לגופיה לאמעוטי שלגלח בפאת זקן דאמר לאו ועשה ודחי מיתמי הלא נפקא לן מרלאו הנו ומ"ע לאו שלין שוה בכל הוא דקמ"ל שאמי לאו לכהנים דממילי שריגה בהן הכתוב מצות יתירות אפילו לאו שאין שוה בכל לא דחי קמ"ל דדחי אלא אתיא מראשו דהך תנא [ז]דתניא ראשו מה ת"ל לפי שנאמר [ח]תער לא יעבור על ראשו שומע אני אף [ט]מצורע ונזיר כן ת"ל ראשו איכא למיפרך מה לנזיר מצורע [י]שכן ישנו בשאלה דאי לא תימא הכי הא דקיימא לן [כ]דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה ליגמר מנזיר אלא מנזיר מ"ט לא גמרינן דאיכא למיפרך שכן ישנו בשאלה ה"נ איכא למיפרך שכן ישנו בשאלה אלא לעולם מקרא

תינח לתנא דבי ר' ישמעאל לרבנן מנא להו נפקא להו מראשו [ו]**דתניא** [א]**ראשו מה תלמוד לומר לפי שנאמר** [ב]**לא תקיפו (את) פאת ראשכם שומע אני אף מצורע כן תלמוד לומר ראשו וקא סבר האי תנא** [א]**הקפת כל הראש שמה הקפה איכא למיפרך מה ללאו דהקפה שכן לאו שאין שוה בכל אלא אתיא מזקנו** [ג]**דתניא** [א]**זקנו מה תלמוד לומר לפי שנאמר** [ג]**ופאת זקנם לא יגלחו שומע אני אף כהן מצורע כן ת"ל זקנו ואם אינו ענין ללאו שאין שוה בכל תנהו ענין ללאו השוה בכל ואכתי איצטריך סד"א שאני כהנים** [ג]**הואיל וריבה בהן הכתוב מצות יתירות אפילו לאו שאין שוה בכל לא דחי קמ"ל דדחי אלא אתיא מראשו דהך תנא** [ד]**דתניא ראשו מה ת"ל לפי שנאמר** [ה]**תער לא יעבור על ראשו שומע אני אף** [ט]**מצורע ונזיר כן ת"ל ראשו איכא למיפרך מה לנזיר מצורע** [י]**שכן ישנו בשאלה דאי לא תימא הכי הא דקיימא לן** [כ]**דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה ליגמר מנזיר אלא מנזיר מ"ט לא גמרינן דאיכא למיפרך שכן ישנו בשאלה ה"נ איכא למיפרך שכן ישנו בשאלה אלא לעולם מקרא**

ומסכי מסוס לפסכר ממינן כדל"ל:

לרבנן מנא להו. ממ"ל ללא סבירי כר' יהודה ולא בעני מוכח מי מוסיפה מלא ניתח ליה לגמויי מפילו מי סבירי כר' יהודה ת"ש ומתן (ג) ניתנו לפניא עליה למתן דבי רבי ישמעאל ר' שמעון בן אלעזר והא דתנ"ל ופילך מנא דבי רבי ישמעאל דבפ' במה מדליקין (שבת כז.) מוהו דבלא ריבוי הוו סתם גגדים למר ופסתים ומר"י דסיינו סתים בריימת דפ' המכלת (מנחות לט:) למר רב נחמן סתם הסיבלין פטורה מן מלילית מימיניה רבא לרב נחמן הסיבלין והסקריקין טון מייניך בלילית ומפני מדרבנן מבל רבא לפרין סתם לרב נחמן לטעמך דמפיק מדאוריימא ומכל לה כי סתים בריימת ולית ליה מיוויי דרב נחמן למתן דרב:

מה ללאו דהקפה שכן אינו שוה בכל. בפ' שני נזירין (נזיר נח. ושם) מפרש דהמי תנא למוקי דאמר גמיל סבר דהקפת כל הראש לא שמה הקפה ולהכי לא מצי לאוקמי בסמיון נזיר והך תנא למוקי דאמר גלילת ראש לאו הקפה היא ומיבעיא לימא סבר דשמה הקפה ומיבעיא ליה לבוני עלמא שמיה הקפה ותנא מוקי לה לנזיר דהוי לא תעשה ועשה משום דללאו גרילת לא מילטריך לגמויי דאמר דמגדילים לא יפקא והמי תנא למוקי לה לרבנן גרילת סבר דמגדילים לא יפקא לן מקרא דלא תקיפו לא מילטריך לכדרבא לגמויי מלמ ופסתים פוטרים בשאר מינים ולא לרמות מאי מלמ לאוקמי בסמיון נזיר ומלמ מסייע ליה דתנא דבי ר' ישמעאל כיון דלא מצי לאוקמי בסמיון נזיר ליף מרלאו הנו ענין ללאו שלין שוה בכל ומ"ש מלאו דלא תקיפו דלא מילטריך לגמויי דאמר לאו ועשה דוחה לא תעשה בעלמא ומקפה היכי ליף מרלאו הנו ענין ללאו שלין שוה בכל דלא מילטריך לגמויי דאמר לאו ועשה דוחה לא תעשה בעלמא ומקפה היכי ליף מרלאו הנו ענין ללאו שלין שוה בכל ומ"ש מלאו דלא תקיפו

ה: חמש עשרה נשים פרק ראשון יבמות

גדילים ארבעה. במנחות (ד' מב.) למד דבעי ממניין מוטין ופסחים מנין להו לכלגים בניצים שרי לישני עשה ומחי לי' עשה ולא תעשה. **א"ל.** הלמ"ו לגפויי לכתוב בניצים כו': **לישיורא אתא.** למניין מוטין: **גדיל שנים.** מי לפסר לעשות גדיל בפסוח מסני מוטין: **גדילין ארבע.** מוטין למיעוט גדילין שניס וכתיב (במדבר טו) [ב]ועתו על ציצית הכנף פתיל תכלת מהגך למדה תורה עשה מהגך מרבע מוטין גדיל למד להוה להו ד' מוטין כשמותבן בכנף הכנף: **ופותלהו מתוכו.** מיהיו תלויין פתילין שלא יעשה כולו גדיל הלא קלא קלא גדיל וקלא ענף: **תציפה.** פויי"ע שמוסיף מחיבה לחת בעתון ומיבר כלגים בגד למר וגבד פסחים יהד לינו חיבור בפסוח משתי מציפות לכני כתיב יהדיו עד שיהיו בהם ד': **עד שיהא שוע טווי ונוז.** מין לפרס שיהא כל לחד לבדו ונוז ומי מר"ח לחין לפרס דהיינו מריב כדפי' בקונטי' דמתי שנא שוע וטווי דהוי כל לחד לבדו ונוז קלי למר ופסחים יהד ועוד דבגדה פרק המפה (ד' קפ:): **גבי** מתי מתן דרמי מוטן דכיתנה בגלימת דעמרת כו' ופריך ואימא שוע או טווי או נוז ולפי' הקונטי' בלא נוז או לי לפסר שיהא כלגים וחין לומר דהכי פריך ואימא או שוע וטווי או נוז או לומדיה לת"כ דבעינן למדרש כל שבעה קתני מדלא למדרש שנא שוע וטווי ואריוג ולא קתני שוע וטווי ואריוג ולא מיבעי ליה למדרש שבעה שבעה נפקא: **כולה משעטנז נפקא.** מדלכתיב שבעה ולא כתיב כלגים שמעינן שוע וטווי ונוז ומדלא כתיב שוע וטווי ונוז בהדיא שמעינן דלאפנויי קאתי למידרש סמוכין ואם תאמר ולמה לכדרבא למוד קאתי למדרש סמוכין למר ופסחים פוטרים לף שלא במינן ומנלן דאתי למיפרי כלגים ים לומר דהכי משמע לה תלבש שעטנז למר ופסחים יהדו גדילים תעשה לך מהם והכי איתא בפ' שני נזיריס (נזיר ד' נח. ושם) ופ"ת והיכי ילפינן בעלמא מהכא שאני כלגים דהותרו מכללו שלא בגדי כהונה ומר"י דהתם נמי משום דלתתי עשה בגדי כהונה ודחי לגו דכלגים ואין זה הותר מכללו ומיהו לי לגו דכלגים מבגדי כהונה לף הוה מצי למילף בעלמא משום דמתותו כתן ובעינן למר לי לאפנויי מהכא אי לאפשר לגו (ד) ללף ילפינן מהתם לף ועוד לזורך עבודה שאני וף"ת מדילפינן מכלגים בניצים דדמי ניקף מצריעה קדשים לגף דמי כדכרסינן פ' כיצד בונין (פסחים פג.): לתין מצריעה קדשים דומה ליו"ט מהטוחר ממנו עד נקר (שמות יב:)[ה] גף הכתוב לימן נקר שני לצריעה [ס]וי"ל דשאני התם דלף בטלה מטומו כלך ויכול לטורפו מאר יו"ט ומ"ת מי לגו דנקר שני לף הייתי מחלק וס"ל דדמי ומיהו קשה לקמן (דף ו:) גבי מצריעה בת כהן לאמר מי לגו מיגו לגף בשבת דהוה גמרינן מכלגים בניצים דלמאי מי לגו לף מעבוו לפי' לף מעשה שים בו כלת למה לי מומנת רבה ומה לי מומנת זוטת ותהם כיון דיכול להמתין עד למחר ניקף: (ה) מיניה מצריעה קדשים וי"ל דהתם נמי מי לפסר להמתין שים לה לידון מיד ובמרוח שלא יעבו הדין ושלא יסתכחו מלכלים בניצים דלמאי מי לגו לף מעבוו לפי' לף מעשה שים בו כלת למה לי מומנת רבה ומה לי לף דמי משום דיכול להמתין עד למחר ניקף מצריעה קדשים ומר"י דהתם מיעטרין קדשים מדמיקטרין התם לומר קרא

מסורת הש"ס

גמ' 6)[ג"ע לב.] **3)**[ל"ל אני ה' כולכם כו'] **תוס' ג)**[ל"ל ויסוס הסמיעי מסמס למען יגוס שוכך ומטוכך] **7)**[רש"ל מ"ז]

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה והל מנל בעלמל קאי ולא פריך. והא תנא בעלמא גמר לקרי וכו':

(ו) תוס' ד"ה (בלף הקודס) טעמל וכו' ה"ל דלמי דלהכי אל"ת ועפה ליקל טו':

גליון הש"ס

גמ' יכול יהא בנין בית המקדש דוחה שבת. עיין שבועות לף טו ע"ב רש"י ד"ה ולין בנין:

הגהות

תוס' ד"ה טעמא (בעמוד הקודם). **דא"כ ה"ל למיפרך כו' דדחי בדפריך לעיל.** כל"ל: (רש"ס)

ד"ה ניגמר מהכא. דהא כתיב וביום השביעי תשבות למען ינוח שורך וחמורך. כל"ל. והול בפסקטים (כה): (רש"ס)

וארי' דעשה דכיבוד אב ואם הואיל כו'. כל"ל:

(בבמת מנוס)

תורה אור

גמ' א) אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם:

ב) אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ אֲנִי יְיָ:

(ויקרא יט, ג)

רש"י ג) וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת לַייָ אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ עַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וּבְהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ:

(שמות כ, י)

תוס' ד) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וַחֲמֹרֶךָ וְיִנָּפֵשׁ בֶּן אֲמָתֶךָ וְהַגֵּר:

(שמות כג, יב)

גמ' 6)[ג"ע לב.] 3)[ל"ל אני ה' כולכם כו'] **תוס'** ג)[ל"ל ויסוס הסמיעי מסמס למען יגוס שוכך ומטוכך] 7)[רש"ל מ"ז]

הגהות הב"ח

(ה) **רש"י** ד"ה והל מנל בעלמל קאי ולא פריך. והא תנא בעלמא גמר לקרי וכו':

(ו) **תוס'** ד"ה (בלף הקודס) טעמל וכו' ה"ל דלמי דלהכי אל"ת ועפה ליקל טו':

גליון הש"ס

גמ' יכול יהא בנין בית המקדש דוחה שבת. עיין שבועות לף טו ע"ב רש"י ד"ה ולין בנין:

הגהות

תוס' ד"ה טעמא (בעמוד הקודם). **דא"כ ה"ל למיפרך כו' דדחי בדפריך לעיל.** כל"ל: (רש"ס)

ד"ה ניגמר מהכא. דהא כתיב וביום השביעי תשבות למען ינוח שורך וחמורך. כל"ל. והול בפסקטים (כה): (רש"ס)

וארי' דעשה דכיבוד אב ואם הואיל כו'. כל"ל:

(בבמת מנוס)

תורה אור

גמ' א) אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם:

ב) אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ אֲנִי יְיָ:

(ויקרא יט, ג)

רש"י ג) וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת לַייָ אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ עַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וּבְהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ:

(שמות כ, י)

תוס' ד) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וַחֲמֹרֶךָ וְיִנָּפֵשׁ בֶּן אֲמָתֶךָ וְהַגֵּר:

(שמות כג, יב)

לאו דמחמר ואפי' הכי לא דחי אלא דקיימא לן דאתי עשה ודחי לא תעשה ליגמר מהכא דלא לידחי וכ"ת שאני לאוי דשבת דחמירי והא תנא בעלמא קאי ולא קפריך דתניא ג)יכול אמר לו אביו היטמא או שאמר לו אל תחזיר יכול ישמע לו ת"ל א)איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו ג)כולכם חייבין בכבודי אלא משום דאיכא למיפרך מה להנך שכן הכשר מצוה אלא סד"א תיתי מבנין בית המקדש דתניא ס)יכול יהא בנין בית המקדש דוחה שבת ת"ל ב)את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו כולכם חייבין בכבודי מאי לאו בבונה וסותר וטעמא דכתב רחמנא את שבתותי תשמורו הא לאו הכי דחי לא לאו דמחמר ואפילו הכי לא דחי ואלא דקיימא לן דאתי עשה ודחי ל"ת ליגמר מהכא דלא דחי וכ"ת שאני לאוי דשבת דחמירי והא תנא בעלמא קאי ולא קא פריך דתניא יכול אמר לו אביו היטמא או שאמר לו אל תחזיר יכול ישמע לו תלמוד לומר איש אמו ואביו תיראו וגו' כולכם חייבים בכבודי אלא משום דאיכא למיפרך מה להנך שכן הכשר מצוה תיפוק לי מהתם אין הכי נמי ואת שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו למה לי מיבעי ליה לכדתניא יכול יתירא אדם ממקדש תלמוד לומר את שבתותי תשמורו ואת מקדשי תיראו נאמרה שמירה בשבת ונאמרה מורא במקדש מה שמירה האמורה בשבת לא לאו דמחמר. אחר בהמה שהוא בגלוי דלא מעשה כל מלאכה אתה ובהמתך (שמות כ) ובהמתי לאו ליכא כרת דלא עדיד מעשה בגופיה וכמ"ד בפ' מי שהחשיך (שבת דף קנד.) המחמר אחר בהמתו בשבת פטור: **ואפ"ה לא דחי.** בתמיה: **וליגמר מהכא.** דלא דמי לפילו לאו גרידא: **וכי תימא שאני לאוי דשבת דחמירי.** לקרי"ל (עירובין דף סט:) מחלל שבת כעובד עבודת כוכבים ומשום הכי תפיי לאו גרידא לא דמי ומנייהו לא גמרינן: **והא תנא בעלמא קאי ולא פריך.** והא תשכחן מנא בעלמא דליף שבת לאוי כגון לאו דלא יעשה כהנן ולאו דלא יטמא למתעסק מלאו דשבת למומרת ולא פרכינן שאני לאוי דשבת דממילי: **אמר לו אביו.** לכהן: **היטמא.** בשביל שהקבורת להשיב אבידה לו שהיתה עומדת בחוך ואמר לו אל תחזיר יכול יטמא ת"ל אין מצוה שיש עמה ממון יוצא בשליח לו ת"ל אין מחזיר יכול ילפינן לאו דטומאת מלאי ולאו דשבת מדבנין בית המקדש דוחה שבת ת"ל את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו כולכם חייבין בכבודי מאי לאו בבונה וסותר וטעמא דכתב רחמנא את שבתותי תשמורו הא לאו הכי דחי לא לאו דמחמר ואפילו הכי לא דחי ואלא דקיימא לן דאתי עשה ודחי ל"ת ליגמר מהכא דלא דחי וכ"ת שאני לאוי דשבת דחמירי והא תנא בעלמא קאי ולא קא פריך דתניא יכול אמר לו אביו היטמא או שאמר לו אל תחזיר יכול ישמע לו תלמוד לומר איש אמו ואביו תיראו וגו' כולכם חייבים בכבודי אלא משום דאיכא למיפרך מה להנך שכן הכשר מצוה תיפוק לי מהתם אין הכי נמי ואת שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו למה לי מיבעי ליה לכדתניא יכול יתירא אדם ממקדש תלמוד לומר את שבתותי תשמורו ואת מקדשי תיראו נאמרה שמירה בשבת ונאמרה מורא במקדש מה שמירה האמורה בשבת לא לאו דמחמר. אחר בהמה שהוא בגלוי דלא מעשה כל מלאכה אתה ובהמתך (שמות כ) ובהמתי לאו ליכא כרת דלא עדיד מעשה בגופיה וכמ"ד בפ' מי שהחשיך (שבת דף קנד.) המחמר אחר בהמתו בשבת פטור: **ואפ"ה לא דחי.** בתמיה: **וליגמר מהכא.** דלא דמי לפילו לאו גרידא: **וכי תימא שאני לאוי דשבת דחמירי.** לקרי"ל (עירובין דף סט:) מחלל שבת כעובד עבודת כוכבים ומשום הכי תפיי לאו גרידא לא דמי ומנייהו לא גמרינן: **והא תנא בעלמא קאי ולא פריך.** והא תשכחן מנא בעלמא דליף שבת לאוי כגון לאו דלא יעשה כהנן ולאו דלא יטמא למתעסק מלאו דשבת למומרת ולא פרכינן שאני לאוי דשבת דממילי: **אמר לו אביו.** לכהן: **היטמא.** בשביל שהקבורת להשיב אבידה לו שהיתה עומדת בחוך ואמר לו אל תחזיר יכול ישמע לו ת"ל א)איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו ג)כולכם חייבין בכבודי אלא משום דאיכא למיפרך מה להנך שכן הכשר מצוה אלא סד"א תיתי מבנין בית המקדש דתניא ס)יכול יהא בנין בית המקדש דוחה שבת ת"ל ב)את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו כולכם חייבין בכבודי מאי לאו בבונה וסותר וטעמא דכתב רחמנא את שבתותי תשמורו הא לאו הכי דחי לא לאו דמחמר ואפילו הכי לא דחי ואלא דקיימא לן דאתי עשה ודחי ל"ת ליגמר מהכא דלא דחי וכ"ת שאני לאוי דשבת דחמירי והא תנא בעלמא קאי ולא קא פריך דתניא יכול אמר לו אביו היטמא או שאמר לו אל תחזיר יכול ישמע לו תלמוד לומר איש אמו ואביו תיראו וגו' כולכם חייבים בכבודי אלא משום דאיכא למיפרך מה להנך שכן הכשר מצוה תיפוק לי מהתם אין הכי נמי ואת שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו למה לי מיבעי ליה לכדתניא יכול יתירא אדם ממקדש תלמוד לומר את שבתותי תשמורו ואת מקדשי תיראו נאמרה שמירה בשבת ונאמרה מורא במקדש מה שמירה האמורה בשבת לא

לידחי כדאמר בסוף גלו מציעות (ג"מ דף לב.) דה"ל לי לאו קרא לידחי ל"ת ועשה מהאי טעמא וי"ל דעשה ול"ת דקיל ה"ל לידחי לאו דשבת ול"ת שים בו כרת לא ה"ל ת"ש ועשה ליכא לאו דשבת ול"ת שים בו כרת ה"ל למידק הא בעלמא דאי לא גמיר מיניה הא בעלמא לא ידעינן ליה ומיהו ה"ל למיגמר מיניה ומיהו

יכול יתיירא אדם מבית המקדש. גבי מציו לא הוצרך לומר כן דפשיטא שלא ישתמוש בו לשם הנאה מאחר שגבי המקדש מיעטרין ממנו דבר שנקדוש ס"ע גבי מציו שייך מורא שלא יכעיסנו מאחר שמקדש אין יכול למנוע שלא בדומק כמו שמפרש והולך:

מושבות דכתב רחמנא למה לי.

והא דלרשינן בפ"ק דשבת (דף כ.) בכל מושבות אי אתה מוצא מעביר אחד אתה מוצא מעביר במדורת בית המוקד היינו משום דהוי ליה למכתב מושבות וכתיב מושבותיכם ומדלא כתיב לא מצינו (ב) לכם וכתב מושבות משמע לתשה לדהכא ובסוף פ"ק דקידושין (דף ו:; ושם) דקאמר מושבות דכתב רחמנא גבי שבת ל"ל סד"א הואיל וכענין למועדות כתיב ליגעי בה קידוש ב"ד כמועדות לא מדלא מצינו אף בכל מושבותיכם קדרים אלא מקרא לחמריא לחמור אלא דכתיב לכתיב שבת אף היא לה' בכל מושבותיכם דההוא קרא בעניגא למועד כתיב: (ג) **או אינו אלא אפילו בשבת.** משום מה לי מומרת דכה מה לי מומרת זוטה דהקא ס"ל יהודה כהן היכא בעי לאוקמי רבי ישמעאל כר' יוסי דלחמר הבערה נגלוי יתה והא בפ"ק דשבת (דף יב: ושם) לחמר לרבי ישמעאל קרא והטה ולחמר לכשיבנה בהמ"ק אבל מטמא מגמא דבהבערה יש כרת ועוד קשה לרבי נמי רבי יוסי היא מ"מ לי לחו לא מצינו לי לחמיא דמיתה ב"ד ומה ועוד מומרת רבה כו' אע"ג דנטילת נשמה אב מלאכה הוא ול"ל דבגל"ה פריך שפיר טפי: **טעמא דכתב רחמנא לא תבערו הא לאו הכי דחי.** בסמוך מוכח לחו בעי למימר דשמא מלאיטערין לא מצינו לאסור מכגל דצעלמא דמי דמפרש לחי לחו לא מצינו ה"ק לילידמי כמו בגלגיס בגיליס דמה לי מומרת רבה ומה לי מומרת זוטה ואיטערין לא מצינו לגופיה ול"ת ואכין לגופיה איטערין לדרבה ניקי מהכא לחו לא לחי לחא לחמרינן מה לי מומרת רבה מה לי מומרת זוטה ול"ל דלא מצי למיקם חלא לחו אים בו כרת גרידא הסם לחמרינן מה לי מומרת רבה כו' וי"ל דלא מצי למיקם חלא לחו אים בו מיתה כמו בשבת לחיכא קקילה אבל לחו אים בו כרת גרידא הסם לחמרינן מה לי מומרת רבה מה לי מומרת זוטה וה"ק דלדמי כמו כלמו ומחומו לחכי לא הוה מקשינן להו מהדדי ול"ל הסמה נמי מלאיטערין כלעיל ואין מוקם על מו אינו וכל קושיא זו לא לחיא כר"ם אלא כר"ם אלאיטערין לא מצינו לאשמועינן דמקלקל בהבערה מיכ דלא לחמר ב"ד לא לחו לא מצינו לאשמועינן דמקלקל בהבערה ול

מסורת הש"ס

גמ' **ג)** [כריתות ב:] **ד)** זבחים מט. **תוס' ג)**[ל"ל שהרג] **ז)**[וע"ע תוס' סנהדרין לה:] **ס)** ל"ל ג"כ

רציחה דוחה אותה. שמא היה רוצח כהן ורוצה לעבוד עבודה ב"ד שולחים ומבטלין אותו למות מלא ג"כ היה על (ז) גגו של מזבח ועבודה בידו: **שנאמר מעם מזבחי תקחנו למות. ולא מעל מזבחי: ומאי או אינו דקאמר.** הוסיף ומקל ומומר למינ לעבוד עבודה ב"ד

ז: חמש עשרה נשים פרק ראשון יבמות

ת"ק כי כחטאת האשם הוא. והשתא לא צריך קרא לומשנתו מה הכסא דכולה מילתא מיניה גמר מהיקשא וכרים ויזהו מקומן (זבחים דף מט.) מוקי ליה לעכב:

למאי דנפק נפק. דהיינו ממן בהמות ושחיטה לפון שכחוב בהדיא ולמאי דלא נפק לא נפק מן הדמים ואימורים לא נפק ולא יהיה בו ממן דמים ואימורים עד שיכתב בהדיא: **וראה** קרי בו ביום **וטבל.** פירש בקונטרס להכי נקט קרי ולא טמא מת שרץ ונגילה דטמא שרץ ופפי׳ טמא מת נכנסים במקוה שרץ ליה כדתמר בפר׳ חלו דברים (פסחים דף סז.) דלפפי׳ מת עלמו נכנס שתמר ויקח משה את עלמות יוסף עמו עמו בממילתו ואין נראה לר״י דהא דתמר וידחה עשה שאין בו כרת היינו עשה דרבנן [כדמפרש ר׳ יוחנן ועומת מת אין נכנס במיל נמי מדרבנן] כדתנן בפסקת כליס (פ״ח מ״ט) המיל מקודש הימנו שתין עובדי כוכבים וטומאי מתים נכנסים לשם עזרת נשים מקודשת הימנו שתין עבוד יום נכנס לשם וכבל עבוד יום חייבי בין דבעל קרי בין דטומת מת שרץ ונגילה דקא חייבי בהו משה לעיל ותר״י דנקטו בעל קרי לרבותא דתע״ג דתמירו לו מכמים ליכנס דבמקוה כרת לא העמידו דבריהם ות״ח בפ׳ היה נוהל (סוטה דף כ: ושם) דקתני גבי קוטה והם מומרים הוליחוה הוליחוה שלא תטמא העזרה ופריך מהא דתפילו מת עלמו שרי ומאי קושיא והא מדתנן לקמן ותיכף ר״ת שלא גזרו שלא יכנס לאבל שם הוא כבר שם לא גזרו עליו שיצא כיון דמדלוריימא שרי ליכנס שם ודקתני מהא דתמרינן בפרק הנשרפים (סנהדרין דף פג:) כהן שנזדמנה לחמי הכהנים מוליחין לחומו חוץ לעזרה ומפלעין חומו בגיזרין משמע דתין מוליחין שלא ותוץ לעזרה שהוא שכיח ומתיתין חומו בעזרת נשים כיון שכבר היה שם וכ״י מפרש דנקוטה דייק מדקתני הוליחוה הוליחוה תרי זימני דתי לאו דהוי ליחוי דתורייתא לא היו ממהרין כל כך ותין להתריך כאן: **זה נכנס.** שהיה צריך לצא להר הבית לעמוד בשעת נקוד ולהכניס ידיו לעזרה ולימן לו מן הדם (פסחים דף פה: ושם) שכל השעירים שתקדשו חוץ משעירי נקוד שהם מלוכע עומד ומכניס ידיו לבהונות ות״ח למה נמנעו בשביל כך שלקדשם יעמוד בעזרת נשים ויכניס ידיו לשער נקוד ופירש ריב״ן לתין זה לפני ה׳ שלא הוי בתויר העזרה ותין נראה לי שהוא קדוש שקדושת העזרה הוי שפיר לפני ה׳ ותומר רבינו שם דשעורי בשביל שתקת מלוכעים שיעמדו שם שיגיע עליהם השער בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים: **מוטב יבא עשה שיש בו כרת בו.** לתו מילתא דפסיקא היא דים מקומות שהעמידו דבריהם במקום כרת כדתמרינן בפסחים בפרק שתשה לחכמים להמתיר: **רבי יוחנן אמר דבר תורה אפילו עשה אין בו.** רבי יוחנן לא שתא לפלוגי אבנייתא דלתו תנא הוא כדמוכח בפרק קמא דכתובות (דף ח.) דמשני אלא בעי למימר הכי לר׳ יוחנן (ג) כדתנני דכלים (פ״ת מ״ת) דתנן עזרת נשים מקודשת הימנו שתין טבול יום נכנס לשם מבל בהר הבית ומיל שרי והיינו מדרבנן דתי מדלוריימא תקור ליכנס במתנה לויה לפי׳ דלא נכנס לשם אלא מבל בהר הבית עד שער נקוד ממנה לויה דתמרינן בתוספתא ובספרי מכל מקום אין נראה דפליגי בריימא דהכא דתמרי׳ דכלים בתי רבי יוחנן לפרושי בריימא שתא דעשה דקתני לתו דוקא ולתו מסוס דקבר רבי יוחנן טבול יום דזב לתו כזב דמי דהא רבא אית ליה דרבי יוחנן בסוף התלה (פסחים דף נ.) ורבא אית ליה בפ״ב דכריתות (דף י.) דתמוקר כפורים דזב כזב דמי בתי בתי לעניו פסח הבא בטומאה בתי יאכלו ממנו זבין וזבות ונדות ויולדות קאמר דכזב דמי דהכי מייתי לה בכריתות אבל לעניו בתית מקדש לתו כזב דמי וניתה השתא בריש פ״ב דזבחים (דף יז:) מסיק לכ״ע דמוקר כפורים דזב כזב דמי ובפרק ג׳ מיניס (מיר דף מה.) מסיק דתפילו טבול יום דזב לתו כזב דמי בתי בתי לעניו פסח הבא בטומאה והיינו דזיר לעניו בתית מקדש והא דתמשע בהשיל קונית דג׳ מיניס דתפילו נאמר טבול יום דזב לתו כזב דמי תקור ליכנס לתתנה לויה ומקרבו לריס התם תר״י דתתם דזב בעל ג׳ רואות דתיכל תרתי שהוא טבול יום ומוקר כפורים ותע״ג דבשמעתין נמי בריתה קרי בו ביום דהוי טבול יום ומוקר כפורים שרי מדלוריימא היינו משום דתיכו על טומאה תחת בתי על טבול יום משום קריו ומוקר כפורים משום לעלמו: [וע״ע תוספות זבחים לב: ד״ה וכ״ע]: **שחדשו בה דברים ואמרו טבול יום אל יכנס למחנה לויה.** ות״ת מנת ליה שחדשו מבול יום לומר מדשו מטמא ים עלמו ים לומר דמשמע ליה שבת מדשו על בבל על המקר ותקר היינו עזרת נשים כדמוכח ביחזקאל (מד) ותיכו טמא מת מקור תפי׳ בתיל: **ואמר** עולא **מה טעם** כו׳. פירוש כיון דביתה במקבת שמה ביתה מה טעם המיתו תכמים להכניס ידיו לבהונות ותם תמשר וכיון שמה ביתה ותפילו הכי שרי משקתו משום דתי בתר ת״ר טולו נמי ליתתרי ות״ל דלא ניתת שידתה ביתת טולו דכתיב בהדיא ותל המקבת במקבת לו תבת בתל ביתה במקבת לו כתיב בהדיא בתל ביתה במקבת שמה נגיעה דכתיב בהדיא ותל המקבת במקבת לו תבת בתל ביתה במקבת תם יכנס טולו מייב מידי דהוה מהיה לו דרך קברה ובת לו בתרוכה:

תף ביתה במקבת כו׳ ועוד יש לומר כיון דתפשר על ידי ביתה במקבת תם יכנס טולו מייב מידי דהוה מהיה לו דרך קברה ובת לו בתרוכה:

תלמוד לומר [א]כי כחטאת האשם הוא מה חטאת טעונה מתן דמים ואימורים לגבי מזבח אף אשם טעון מתן דמים ואימורים לגבי מזבח ואי לא אהדריה קרא ה"א למאי דנפק נפק ולמאי דלא נפק לא נפק ה"נ ה"א אשת אח דאישתרא אישתראי שאר עריות לא אלא סד"א [ב]תיתי (ו) [ב]במה מצינו מאשת אח מה אשת אח מיבמה אף אחות אשה תתייבם מי דמי התם חד איסורא הכא תרי איסורי מהו דתימא הואיל ואישתרי אישתרי ומנא תימרא דאמרינן הואיל ואישתרי אישתרי דתניא [ג]מצורע שהל שמיני שלו בערב הפסח וראה קרי בו ביום וטבל אמרו חכמים אע"פ שאין טבול יום אחר נכנם זה נכנם מוטב שיבא עשה שיש בו כרת וידחה עשה שאין בו כרת [ג]ואמר ר' יוחנן דבר תורה אפי' עשה לית ביה שנאמר [ג]ויעמוד יהושפט בקהל יהודה לפני החצר החדשה מאי חצר החדשה אמר [ג](ר' יוחנן) שחדשו בה דברים ואמרו טבול יום לא יכנס למחנה לויה ואמר עולא מה טעם הואיל והותר לצרעתו הותר לקרויו מי דמי לדעולא תינח שבידיהם בדברי הימים: **למחנה לויה.** להר הבית: **ואמר עולא.** במסכת זבחים (דף נב:) לתמר עולא ביתה במקבת שמה ביתה ותומיניה מהא דתקני זה נכנס ותכניס ידו לבהונות ותי תמרת ביתה במקבת שמה ביתה נהי נמי דנכנס להר הבית משום דעשה שתין בו כרת הוא לבהונות היכי מצי מעייל ידיה לידי ותידי עשה שיש בו כרת הוא דקיימה לן במנחות בהקומץ רבה (דף כז:) מחוסר כפורים שנכנס למקדש עונש כרת ותין נראה לומר טבול יום ושתר כל הטמאים ושני עולא שתני מלוכע הואיל והותרה לו ביתה במקבת לצרעתו שהרי עדיין ממוסר כפורים הוא ובכרת והותרה לו תן התורה ביתה זו במקבת הותר נמי לקרויו שלמת הואיל ותיטהרי תד תיסורא תיטהרי נמי תידך הוה גביה: תיגא

תרי איסורי. לשת שת ותמות שתה: **הואיל ואישתרי.** תיסור שתת שת שהיה עליה כשתת שתי בגיס בגיס תיטהרי נמי תיסור תמות שתה: **שמיני שלו.** שהוא יום שבשת קבנועתיו וצריך לבא בהר הבית ולעמוד בשער נקנור ולהכניס ידיו לעזרה ליתן מן הדם לבהונות (ג): **וראה קרי.** להכי נקט קרי ולא טומאת שרץ ונגילה דטמא שרץ ופפי׳ טמא מת נכנסין להר הבית כדמפרש בהלו דברים (פסחים דף סז.). שתמר ויקח משה את עלמות יוסף עמו ובממילתו ואין נראה לר״י דהא דתמר וידחה עשה שאין בו כרת היינו עשה דרבנן [כדמפרש ר׳ יוחנן ועומת מת אין נכנס במיל נמי מדרבנן] כדתנן בפסקת כליס (פ״ח מ״ט) המיל מקודש הימנו שתין עובדי כוכבים וטומאי מתים נכנסים לשם עזרת נשים מקודשת הימנו שתין עבוד יום נכנס לשם וכבל עבוד יום חייבי בין דבעל קרי בין דטומת מת שרץ ונגילה דקא חייבי בהו משה לעיל ותר״י דנקטו בעל קרי לרבותא דתע״ג דתמירו לו מכמים ליכנס דבמקוה כרת לא העמידו דבריהם ות״ח בפ׳ היה נוהל (סוטה דף כ: ושם) דקתני גבי קוטה והם מומרים הוליחוה הוליחוה שלא תטמא העזרה ופריך מהא דתפילו מת עלמו שרי ומאי קושיא והא מדתנן לקמן ותיכף ר״ת שלא גזרו שלא יכנס לאבל שם הוא כבר שם לא גזרו עליו שיצא כיון דמדלוריימא שרי ליכנס שם ודקתני מהא דתמרינן בפרק הנשרפים (סנהדרין דף פג:) כהן שנזדמנה לחמי הכהנים מוליחין לחומו חוץ לעזרה ומפלעין חומו בגיזרין משמע דתין מוליחין שלא ותוץ לעזרה שהוא שכיח ומתיתין חומו בעזרת נשים כיון שכבר היה שם וכ״י מפרש דנקוטה דייק מדקתני הוליחוה הוליחוה תרי זימני דתי לאו דהוי ליחוי דתורייתא לא היו ממהרין כל כך ותין להתריך כאן: **זה נכנס.** שהיה צריך לצא להר הבית לעמוד בשעת נקוד ולהכניס ידיו לעזרה ולימן לו מן הדם (פסחים דף פה: ושם) שכל השעירים שתקדשו חוץ משעירי נקוד שהם מלוכע עומד ומכניס ידיו לבהונות ות״ח למה נמנעו בשביל כך שלקדשם יעמוד בעזרת נשים ויכניס ידיו לשער נקוד ופירש ריב״ן לתין זה לפני ה׳ שלא הוי בתויר העזרה ותין נראה לי שהוא קדוש שקדושת העזרה הוי שפיר לפני ה׳ ותומר רבינו שם דשעורי בשביל שתקת מלוכעים שיעמדו שם שיגיע עליהם השער בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים: **מוטב יבא עשה שיש בו כרת בו.** לתו מילתא דפסיקא היא דים מקומות שהעמידו דבריהם במקום כרת כדתמרינן בפסחים בפרק שתשה לחכמים להמתיר: **רבי יוחנן אמר דבר תורה אפילו עשה אין בו.** רבי יוחנן לא שתא לפלוגי אבנייתא דלתו תנא הוא כדמוכח בפרק קמא דכתובות (דף ח.) דמשני אלא בעי למימר הכי לר׳ יוחנן (ג) כדתנני דכלים (פ״ת מ״ת) דתנן עזרת נשים מקודשת הימנו שתין טבול יום נכנס לשם מבל בהר הבית ומיל שרי והיינו מדרבנן דתי מדלוריימא תקור ליכנס במתנה לויה לפי׳ דלא נכנס לשם אלא מבל בהר הבית עד שער נקוד ממנה לויה דתמרינן בתוספתא ובספרי מכל מקום אין נראה דפליגי בריימא דהכא דתמרי׳ דכלים בתי רבי יוחנן לפרושי בריימא שתא דעשה דקתני לתו דוקא ולתו מסוס דקבר רבי יוחנן טבול יום דזב לתו כזב דמי דהא רבא אית ליה דרבי יוחנן בסוף התלה (פסחים דף נ.) ורבא אית ליה בפ״ב דכריתות (דף י.) דתמוקר כפורים דזב כזב דמי בתי בתי לעניו פסח הבא בטומאה בתי יאכלו ממנו זבין וזבות ונדות ויולדות קאמר דכזב דמי בתי בתי לעניו בתית מקדש לתו כזב דמי ובפרק ג׳ מיניס (מיר דף מה.) מסיק דתפילו טבול יום דזב לתו כזב דמי בתי בתי לעניו פסח הבא בטומאה והיינו דזיר לעניו בתית מקדש והא דתמשע בהשיל קונית דג׳ מיניס דתפילו נאמר טבול יום דזב לתו כזב דמי תקור ליכנס לתתנה לויה ומקרבו לריס התם תר״י דתתם דזב בעל ג׳ רואות דתיכל תרתי שהוא טבול יום ומוקר כפורים ותע״ג דבשמעתין נמי בריתה קרי בו ביום דהוי טבול יום ומוקר כפורים שרי מדלוריימא היינו משום דתיכו על טומאה תחת בתי על טבול יום משום קריו ומוקר כפורים משום לעלמו: [וע״ע תוספות זבחים לב: ד״ה וכ״ע]: **שחדשו בה דברים ואמרו טבול יום אל יכנס למחנה לויה.** ות״ת מנת ליה שחדשו מבול יום לומר מדשו מטמא ים עלמו ים לומר דמשמע ליה שבת מדשו על בבל על המקר ותקר היינו עזרת נשים כדמוכח ביחזקאל (מד) ותיכו טמא מת מקור תפי׳ בתיל: **ואמר** עולא **מה טעם** כו׳. פירוש כיון דביתה במקבת שמה ביתה מה טעם המיתו תכמים להכניס ידיו לבהונות ותם תמשר וכיון שמה ביתה ותפילו הכי שרי משקתו משום דתי בתר ת״ר טולו נמי ליתתרי ות״ל דלא ניתת שידתה ביתת טולו דכתיב בהדיא בתל ביתה במקבת שמה ביתה מה טעם בתל ביתה במקבת לו תבת בתל ביתה במקבת שמה נגיעה דכתיב בהדיא ותל המקבת במקבת לו תבת בתל ביתה במקבת תם יכנס טולו מייב מידי דהוה מהיה לו דרך קברה ובת לו בתרוכה:

תוס' ד"ה רבי יוחנן אמר. אלא דוקא בו' קאמר דכזב דמי ולחבי מייתי בו'. כל"ל: (רש"ש)

דאינו על טומאה אחת אלא טבול יום בו'. כל"ל: (רש"ש)

מסורת הש"ס

גמ' ב) פסחים נב. זבחים נב: **ג)** סוכיות ה. זבחים כ: ע"ש **ג)** [ל"ל רבי כ"ל בזבחים]

הגהות הב"ח

(ו) גמ' אלא סד"ת תיתי אחות אשה כמה מלינו מאשת אח:

(ז) רש"י ד"ה שמיני שלו וכו' הכא בזבחות נ"ב ס"ל שעומד שם המצורע ומכניס ידיו לבהונות שאעפ"י שמשתלח חוץ לג' מחנות בשמיני שלו הותר לבא בשתי מחנות אבל בעזרה אינו נכנס כדאיתא בסמ' מכות דף ח סמא יהיה לרבות טבול יום עד מומאתו בו לרבות מחוסר כפורים ובסמא מקדש כתיב בפ' פרה אדומה חוץ לעזרה אי אפשר שלא יפסל ביוצא וחכנסת ידיו ביאה מקצת היא במצורע ולא שמה ביאה הלכך מזה עליו והוא עומד בשער נקנור:

(ג) תוס' ד"ה ר"י ד"ר סבר כמתני':

גליון הש"ס

גמ' תיתי במה מצינו. עי' יומא דף מ ע"ב תד"ה מה במקום: **שם במה מצינו מאשת אח.** בתום' לעיל ג ע"ב ד"ה לא תעשה שים פה כרת היה להס הגי' פה תיתי אחות אשה מאשת אח: **תוס' ד"ה רבי יוחנן אמר וכו' דרבי יוחנן כמתני' דכלים.** וכן לעיל במתני' פ"ת מ"ת דתמיד נא ושבת לו תלל תמיו תכהנים:

הגהות

תוס' ד"ה רבי יוחנן אמר. אלא דוקא בו' קאמר דכזב דמי ולחבי מייתי בו'. כל"ל: (רש"ש)

דאינו על טומאה אחת אלא טבול יום בו'. כל"ל: (רש"ש)

תורה אור

גמ' א) וְשָׁחַט אֶת הַכֶּבֶשׂ בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת הַחַטָּאת וְאֶת הָעֹלָה בִּמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ כִּי כְּחַטָּאת הָאָשָׁם הוּא לַכֹּהֵן קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא:
(ויקרא יד, יג)

ב) וַיַּעֲמֹד יְהוֹשָׁפָט בִּקְהַל יְהוּדָה וִירוּשָׁלִַם בְּבֵית יְיָ לִפְנֵי הֶחָצֵר הַחֲדָשָׁה:
(דברי הימים-ב כ, ה)

תום' ישנים

תואיל והותר לצרעתו הותר לקרויו. וא"ת א"כ מאי קאמר לעיל מוטב יבא עשה שיש בו כרת וידחה בר' לימא טעמא דהואיל והותר. וי"ל דלעיל לא יכל לומר כן דמאי לימא הואיל והותר וכו'. משמע שהוא היה נאסר מקודם לכן ולעולם יכול המצורע ליכנס בשערי נקנור שהוא מחנה לויה אבל הכא [שייך] הואיל והותר דהא עד עתה נאסר להכניס ידו לבהונות:

עין משפט נר מצוה

כח א מיי' פ"ו מהל' קרבן פסח הל' ה:

פניני רש"י

זה נכנס. ...כדי שיטהר לאכול פסחו לערב והוא שלמתו לעזרה היום לשחוט ולזרוק עליו אבל הוא לא יכנס לעזרה... לעבול יום שנכנס לעזרה בכרת... (זבחים נב: ד"ה אע"פ שתין)

שחדשו בה דברים. ...והכי גמיר ר' יוחנן מדכתיב לדבר זה מיהוש... (פסחים נב. ד"ה תלר)

תינח היכא דנשא המת. לא מצה זו מצילה ועכשיו מצה הלא על זה: **ואח"כ נשא חי.** לא למותה ועימוספת ליסור למות מצה על ימצמו וכשמת תחיי בלא בניס ותימברלי ליסור מצה לא למוקדס לימצרלי נמי למות מצה המצומר כדעולת דמלר הוחיל והומר לגרעמו שהיל רמשומה הומר לקריו שהיל מרויומה:

אלא נשא החי. לצמו מחילה ועמלה עליו בתיסור למות מצה ומת"כ נשמה למחי המת ויימוסף ליסור מצה לא ליסור למות מצה קדים ולמ על גב דהומר ליסור למרון עומד רשמון במקומו: **ואפי' נשא מת נמי.** כריסב"ה דקדים ליה ליסור מצה לא לה למיל לדעולת דהמם הרומה קרי בשמיני שלו כבר היה מומר מליסור הרשמון קודס רמיים הקרי מבהגיר המזרח והכא נמי מיום היכל דנשא מת ומת מחילה והומר ליסור מצה לא ומת"כ נשא מי לא למותה: **אלא נשא מת ולא מת.** עד שנשא מי לא למותה הל לה ליתמזוק כלל ומי לה מודה עולה בכהאי גוונא שמה רשה קרי בליל יום שמיני שלו מכנים ידיו מכר למעכב עליה הוחיל ולמ יצל מלרעמו לשעה הרשויה להבמת קרבנותיו דקודס שהומר מלרעמו נמ עליו קרי: **כי איצטריך** עליה **לנשא מת ומת ואח"כ נשא חי: ואיבעית אימא.** ליעטריך עליה לשי לה כתניה הוה למינה מיתי ייבום למות לצה לשמר רבי יוסה כי כל לצה יעשה מכל המועבות הללה הוקשו כל העריות זו לזו ולענין העלמה קנסיב ליה ר' יוסה בהגה על יבמתו הכי נמי ה"מ הוקשו כולן לשמה לא ומע"ג דהכל מד ליסור למרת והכל מרי ליסורי לין משיבין על הסיקס להכי ליעטריך עליה: **מבדי כל העריות.** למתני': **איבא לאקושינהו לאשת אח.** להמיל ייבום: **ואיבא לאקושינהו לאחות אשה.** למסיקי לייבום לפרט הא קרא עליה: **מאי חזית דאקשת להו לאחות אשה.** כדקמתני גריס פרקין הא למות לצה מיומדת כו': **משום צרתה.** משום דבעי למיסני לרמה מנין: **ולקחה לו לאשה ויבמה.** המ"ל ולקח לצה וייבם וכתיב ולקחה משמע מיעוט זו ולא למכת: **וחד למישרי צרת ערוה שלא במקום מצוה.** מרבויי דקרי יתירא דויבמה דרשינן הכי במקום ויבמה הוא למעינן לך מיעוטא ולקחה למיעט הרה לצל שלא במקום ייבום כגון הרה נמו מנכרי שריא: **מתני' נמי דיקא.** כרבה דעדוה פשיטא לן: **צרה נמי לא תיבעי.** עליה קרי לגרשה לאין עשה דוחה לו תעשה לה כתיב לגרוע למשמע לן למות לצה ולא הרמה וכתיב כרת בסוף העריות: **למישרי צרה שלא במקום מצוה.** למי לה כתיב עליה הוה ילפינן מלגרוע הרמ למות לצה מסורה בכל מקום: פוטרות דהוקרך להשמיענו איסור בהרה שעדיין לא השמיענו מאי משום מקום שלא איסור עדוה דכבר נפנו כל העריות בפרק קמא דכריתות (דף כ.) (ו) שלא ליעטריך כאן להשמיענו לחסורה במקום מצוה פשיטא לאין עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת: למישרי

מי לא מודה עולא בהא שאם ראה קרי בליל שמיני שאין מכנים ידיו לבהונות. ק"ק למנין ליה למודה עולא בהא וגם בפרק כל הפסולים (זבחים לג: ושם) למהדר עולא למאן דפריך ליה מהך בריימתא ומעוקך למעורע הוחיל והומר לגרעמו כו' למשמע ומעוקך למשמע שלא בא לכהניד עליו אלא שמיני מפני ומה רמיה יש לו מן הבריימתא וגלה לרבינו ילמך דלייך עולא מדנקט ורמה קרי בו ביום משמע בו ביום אלא גלילה לן שמע מינה דטעמא משום דהומר לגרעמו הומר נמי לקריו ולהכי פשיטא ליה הכא למודי עולא גרמה קרי בליל מ':

תרי איסורי [מחד איסורא לא ילפינן]. (ז)אבל שלא במקום ייבום כגון קרא נמו ילפי' ומ"ת ולרב מפי ממאי פוטרת מיילונית לרמה והא מד ליסורא הוא וי"ל דממה נפשך ליסי מפיכא ילפי' מאבר מלד פרט למיילונית ולהכי לרמה נמי ליסורא ומבל למה שלא במקום ייבום הוה בעולמו אבל קשיא מאי טעמא למגל לפרוש מלד ליסורא ומ"ת דכיון דרמה בעל קרי למה ליסורא היא בשעה שהיא ראויה להביא בה קרבן אלא כי איצטריך עליה היכא (ח)דנשא מת ומת ואח"כ נשא חי ואי בעית אימא אתיא בהיקישא מדרבי יונה דאמר רבי יונה ואיתימא רב הונא בריה דרב יהושע אמר קרא (א)כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונברתו (ב)הוקשו כל העריות כולן לאשת אח מה אשת אח שריא אף כל עריות נמי שריין כתב רחמנא עליה אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא מכדי כל עריות איכא לאקושינהו לאשת אח ואיכא לאקושינהו לאחות אשה מאי חזית דאקשת לאחות אשה אקשינהו לאשת אח איבעית אימא (ג)לקולא וחומרא לחומרא מקשינן איבעית אימא הכא תרי איסורי והכא תרי איסורי ותרי מתרי ילפינן אבל הכא חדא איסורא ותרי מחדא לא ילפינן רבא אמר ערוה (ט) לא צריכא קרא דאין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת כי איצטריך קרא למיסר צרה וערוה לא צריכא קרא והא (ג) תניא אין לי אלא היא משום צרתה והא קתני אין לי אלא הן משום צרותיהן ת"ש רבי אומר (ב)ולקח ולקחה (ב)ויבם ויבמה לאסור צרות ועריות אימא לאסור צרות של עריות והא תרי קראי קנסיב ליה מאי לאו חד לערוה וחד לצרה לא אידי ואידי לצרה חד למיסר צרה במקום מצוה וחד למישרי צרה שלא במקום מצוה מאי טעמא ויבם ויבמה במקום ייבום הוא דאסירא צרה שלא במקום ייבום שריא צרה אמר רב אשי מתני' נמי דיקא דקתני חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן ואילו פטורות ופוטרות לא קתני שמע מינה ערוה דלא צריכא קרא דאין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת צרה נמי לא תיבעי קרא משום דאין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת א"ל רב אחא בר ביבי מר לרבינא ה"ק משמיה דרבא צרה נמי לא איצטריך קרא כי איצטריך קרא למישרי

ואילו פטורות ופוטרות לא קתני. לע"ג דמקשין דלמסור לרמה נמי לין לריך קרא מ"מ מנא

מסורת הש"ס

גמ' ו)[לקמן יג.] **ז)**לקמן נד: קדושין סו: כריתות כ: **ג)**[קדושין סח. ע"ז מו:] **תוס' ד)**רש"י מ"ז

הגהות הב"ח

(ו) **גמ'** רבא אמר עדוה גופה לא צריכא:

(ב) **שם** והא קתני לין לי מלגא היא:

(ג) **תוס'** ד"ה תני וכו' בפרק שני דחולצת לתילונית מיעטה:

(ד) **ד"ה** רבא וכו' מיעטרין לנשא מת:

(ה) **ד"ה** כי וכו' דהיכי טעי **רבא** למימר:

(ו) **ד"ה** ומילו וכו' דכריתות **לא** מיעטרין:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה רבא אמר וכו' וי"ל דרבא לית ליה דעולא. עיין טורי אבן מגילה ל' ג ע"ב ד"ה מולאמומו:

הגהות

תוס' ד"ה מי. שאתה בא להכביד עלי אביא בני. כ"ל:

(ר"ש"ם)

תורה אור

גמ' א) כִּי כָּל אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ מִכֹּל הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת מִקֶּרֶב עַמָּם: (ויקרא יח, כט)

ב) כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו וּמֵת אֶחָד מֵהֶם וּבֵן אֵין לוֹ לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ וּלְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְּמָהּ: (דברים כה, ה)

וְאִם הָיָה שָׁמָּן טָמֵא מִתְּחִלָּתוֹ, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, כְּדֵי סִיכַת אֵיבָר קָטָן. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, מַשְׁקֶה טוֹפֵחַ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם בֵּית הִלֵּל, טוֹפֵחַ וּמַטְפִּיחַ:

תום' ישנים

כי אצטריך קרא לנשא מת ומת ואח"כ נשא חי. וא"ת היכי מקרי אחות זקוקתו י"ל שאינה אלא מדרבנן אבל קשה היכא משכחת לה דפוטרת צרתה הלא כיון דלא נעשית אחות אשתו עד שמת אחיו א"כ לא היתה מעולם צרת ערוה שתהי כשנשא חי לא היתה צרת ערוה לייבם שעדיין לא נשא אחות אשתו. וי"ל דאה"נ דאצרוה לבד קיימינן הכא דנפקא לן מקרא דעליה ומקרא דלצרור אם אתה רוצה למצוא צרה עמה משכחת לה בנשא חי ואח"כ מת אחיו שהיה שוני אחות אשתו:

חוקשו כל העריות לאשת אח. ומשמה אין להקשות הכא חד איסורא החם תרי איסורי דאין משיבין על ההיקש:

ת"ש ר' אומר ולקח ולקחה. ונהי נמי דר' לית ליה עליה מ"ש סברא הוא דכי היכי דאצטריך קרא לדידיה כמו כן לדידן ואי לדידן לא צריכא קרא דעליה לדידיה נמי לא ליבעי קרא דולקחה:

צרה נמי לא צריכא קרא. וא"ת א"כ הא ק"ל ת"ש ר' אומר ולקח ולקחה ויבם ויבמה כיון דלא אצטריך קרא לא לצרה ולא לערוה. וי"ל דנימא (לאסור) [דאתי להתיר] צרות כל עריות דוקא במקום יבום אבל שלא במקום יבום צרותיהן מותרות וכן לעיל צרותיהן מנין ר"ל צרותיהן דוקא במקום יבום אבל שלא במקום יבום צרותיהן מותרות מנין ותקשה הרי יחיאל כיון דצרה לא צריכא תקשי לר' למה לי תרי קראי ולקחה ויבמה. ונראה לראש"י דחד אתי למיסר צרה במקום מצוה וחד למשרי שלא במקום מצוה דדוקא לרבנן דמפקי מלצרור צרות וכתיב בחריה ונברתו א"כ לא צריכא קרא לצרה אבל ר' דמפיק לצרור כר' שמעון ולא כתיב בה כרת בהדיא אצטריך שפיר קרא למיסרא במקום מצוה ואע"ג דפרשתי בסמוך דנפיק לר' ענוש מלצרור היינו כאשר נכתב ולקחה דמיניה שמעינן אזהרה בצרות כדאמרינן בסמוך כל היכא דאיכא תרוין לקוחין וכו' ואז מדמינן צרות להדדי צרת ערוה לצרה בזיקה אבל אי לא כתב ולקחה לא שמעינן איסור בצרת ערוה במקום מצוה. כ"ג לראש"י:

עֲשָׂר נְטִיעוֹת מְפַזְּרוֹת בְּתוֹךְ בֵּית סָאָה, חוֹרְשִׁין כָּל בֵּית סָאָה בְּשָׁבִילָן, עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. הָיוּ עֲשׂוּיוֹת שׁוּרָה וּמַקֵּפוֹת עֲטָרָה, אֵין חוֹרְשִׁין לָהֶם אֶלָּא לְצָרְכָּן:

עין משפט נר מצוה

כט א מיי׳ פ״ב מהל׳ מיסורי פיאה ה״ט סמג לאוין קמ טוש״ע יו״ד סימן טו סעי׳ כו:

ל ב מיי׳ וסמג וטוש״ע שם:

לא ג מיי׳ פ״ח מהל׳ יסוה״ת הל׳ טו סמג עשין נא טוש״ע סי״ט סימן קמח ס״ק ג:

לב ד מיי׳ שם פ״ג הל׳ י סמג עשין שם טוש״ע שם סי׳ קסו ס״ז:

לג ה מיי׳ פי״ב מהלכות שבועות הלכה ג:

תום׳ ישנים

איפוך אנא דסברא היא להחמיר יותר שלא במקום מצוה ועוד דלגלות ערוותה דמשמע דקרא סמיך אעליה דהוי לשון יבום שהוא במקום מצוה וא״כ יש לנו לומר במקום מצוה היא אסורה וצרתה מותרת. וקרא אשה אל אחותה לא תקח דמשמע שתיהן אסורות נוקים שלא במקום מצוה. א״כ לא יאמר עליה מסברא כי פרכינן מרישיה דקרא לסיפיה דכתיב ואשה אל אחותה לא תקח דמשמע שתיהן אסורות. וכתב לגלות ערוותה דמשמע ערוותה דוקא ודאי משנינן מסברא במקום מצוה היא אסורה וצרתה מותרת ושלא במקום מצוה שתיהן אסורות וא״כ כשנאמר עליה בא לחדש דבר שאין לנו לומר מסברא והיינו במקום מצוה שתיהן אסורות שלא במקום מצוה היא אסורה וצרתה מותרת:

לצרור מפיק ליה רבי לכדר׳ שמעון. וא״ת כיון דר׳ לא מפיק צרות מלצרור ומפיק ליה לצרת ערוה בזיקה לכדר׳ שמעון א״כ אזהרה שמענו ענוש מנין ה״נ אמרינן לעיל וקאמר ת״ל ונכרתו וא״כ השתא דלא מפקינן מלצרור צרות לא כתיב כרת גבייהו וא״כ ענוש מנין וא״ל דליכא רק אזהרה דא״כ לא לפטרו מחליצה כמו דאמרינן לקמן דחייבי לאוין חולצות. ור״ל דכיון דמפיק מלצרור שום צרות כדקאמר לצרור כו׳ שמענו א״כ מיירי בצרת ערוה בזיקה מעתה בכל צרות נמי יש לנו להחשיבן ערוה להיות בכלל כרת דכתיב כי כל איש אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו:

(א) **רעו״ל** שאני התם דבריאה ראשונה לא שריא רק על ידי דחיית הלאו אבל הכא דבריאה ראשונה היתה בהיתר ועל שגגתו מטמאת למעוטי פסח ומילה לית בה מטמא כדמתני בפ״ק דכריתות (דף כ.) ועל בעבודת כוכבים אלא על דבר שזדונו כרת למעוטי מגפף ומנסך ושגגתו מטמאת למעוטי דבר שאין בו מעשה:

מה

ח: חמש עשרה נשים פרק ראשון יבמות

למישרי צרה שלא במקום מצוה. וא״ת להכא שיעורי דלעיל דמלמדי קרא לערוה גופה מנא להו למיכרי צרה שלא במקום מצוה וי״ל דנפקא להו מהיכא דנפקא ליה לרבי: **מאי** ולקחה בו׳. מיבעי למימר למייתורא דה״ק דרבי׳ מרין ליקוחין כדדרשינן בפ״ב דקדושין (דף מב.) ושלח ושלחה מלמד שהשלים עשה שיש בגט בקונעי׳ פי׳ דוקמה משמע דנפקו לו שתים ומר רחמנא ולקחה לחת ולא לשתיהן וליכא להקשות לפירושו למעט להא גופא מיבעי׳ לכשנפלו לו שתי יבמות מניין תלת שלא ייבם תלתן מנא לחת הוא דנפקו לחת תרין לקוחין כו׳ (לקמן דף מד.) מלת ית תלתן ואינו נוהג שתי בתים ולא״ת ולמעט לחת קרא למימר שייבם הלזה ולא הצעבוט ולמ״ד עבוט (ו) לא לריכא קרא ניחא:

כך חיבא דאיבא תרין לקוחין בו׳. וא״ת מייבי עשה נמי ליתסרי בלאו ליכא למימר דמי בעי הפי נקיב ומי בעי הפי נקיב ועוד תימה דהשתא ליכא בלרת עבוה כרת ול״ל מיבעי תליתה כמו מייבי עשה דמרבינן להו מיבמתו בפרק שני (לקמן כ.) וי״ל דמייבי עשה לחיתרבו לתליתה ותים בהו זיקה קלת הוו בכלל ולקחה ול״ל לרת עבוה ע״כ לא בעית תליתה לחי בעית הוי בכלל ולקחה ועוד ולקחה משמע לשון תפיסת קידושין הלכך מייבי עשה דתפסי בהו קדושין הוו בכלל ולקחה: **מלמד שמגרשה בגט ומחזירה.** בפרק המולן (לקמן דף לט.) ממרינן בתיובתיך דס״ד מלוה דרמנא רחמנא עליה עבדה השתא תיקוט עליה בתיקוט לשת לא תיקוט עליה אבל במקום עליה שתיהן מותרות א״כ לגלות עבוה דחדא היכי משכחת לה אי במקום מצוה שתיהן מותרות אי שלא במקום מצוה שתיהן אסורות: גופא רבי אומר ולקח ולקחה וייבם ויבמה לאסור צרות וערייות מידי צרות כתיבא הכא ועוד צרות מלצרור נפקא לצרור מפיק ליה רבי לכדרבי שמעון צרה (ו)הכא כתיב ה״ק א״כ לימא קרא ולקח מאי ולקחה כל היכא דאיכא תרי לקוחין דאי בעי נסיב האי ואי בעי נסיב האי שריא ואי לא תרוייהו אסירין וייבמה במקום יבום הוא דאסירא צרה שלא במקום ייבום שריא צרה ורבנן האי ולקחה מאי עבדי ליה מיבעי להו לכדרבי יוסי בר חנינא (ז)דאמר רבי יוסי בר חנינא ולקחה מלמד (ח)שמגרשה בגט ומחזירה (ט)ובמה רבי דרבי יוסי בר חנינא מלאשה נפקא על כרחה מיבמה יבא עליה נפקא ורבי האי עליה מאי עביד ליה מיבעי ליה (י)לכדתניא (כ)ה״אין חייבין ב״ד אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת וכן המשיח ולא מלמד שמגרשה בגט ומחזירה. לימא מסייע ליה: **למישרי צרה שלא במקום מצוה מאי טעמא אמר קרא עליה במקום עליה הוא דאסירא שלא במקום עליה שריא א״ל רמי בר חמא לרבא אימא ערוה גופיה שלא במקום מצוה תישתרי ולאו קל וחומר הוא במקום מצוה אסירא שלא במקום מצוה שריא אמר ליה צרה תוכיח דבמקום מצוה אסירא ושלא במקום מצוה שריא אמר ליה עליך אמר קרא בחייה כל שבחייה האי בחייה מיבעי ליה (א)למעוטי לאחר מיתה ההיא (א)מואשה אל אחותה נפקא אי מואשה אל אחותה ה״א נתגרשה שריא ת״ל בחייה (ב)כל שבחייה דאע״ג דנתגרשה לא אלא אמר רב הונא בר תחליפא משמיה דרבא תרי קראי כתיבי כתיב אשה אל אחותה לא תקח לצרור וכתי׳ לגלות ערותה דחדא משמע הא כיצד במקום מצוה שתיהן אסורות שלא במקום מצוה היא אסורה וצרתה מותרת ושלא במקום מצוה היא אסורה וצרתה מותרת שתיהן אסורות א״כ לא יאמר עליה א״ל רב אשי לרב כהנא ממאי דהאי עליה לאיסורא דלמא להתירא וה״ק רחמנא אשה אל אחותה לא תקח לצרור לא היא ולא צרתה שלא במקום עליה אבל במקום עליה שתיהן מותרות א״כ לגלות עבוה דחדא היכי משכחת לה אי במקום מצוה שתיהן מותרות אי שלא במקום מצוה שתיהן אסורות: גופא רבי אומר ולקח ולקחה וייבם ויבמה לאסור צרות וערייות מידי צרות כתיבא הכא ועוד צרות מלצרור נפקא לצרור מפיק ליה רבי לכדרבי שמעון צרה (ו)הכא כתיב ה״ק א״כ לימא קרא ולקח מאי ולקחה כל היכא דאיכא תרי לקוחין דאי בעי נסיב האי ואי בעי נסיב האי שריא ואי לא תרוייהו אסירין וייבמה במקום יבום הוא דאסירא צרה שלא במקום ייבום שריא צרה ורבנן האי ולקחה מאי עבדי ליה מיבעי להו לכדרבי יוסי בר חנינא (ז)דאמר רבי יוסי בר חנינא ולקחה מלמד (ח)שמגרשה בגט ומחזירה (ט)ובמה רבי דרבי יוסי בר חנינא מלאשה נפקא על כרחה מיבמה יבא עליה נפקא ורבי האי עליה מאי עביד ליה מיבעי ליה (י)לכדתניא (כ)ה״אין חייבין ב״ד אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת וכן המשיח ולא מלמד שמגרשה בגט ומחזירה. לימא מסייע ליה: **מאי טעמא.** כלומר היכי מיירינן הימר מהכא: **במקום עליה הוא.** דכתיב לגלות למיסר צרה ולא במקום אחר: **אימא ערוה גופה שלא במקום מצוה תשתרי.** מדכתיב עליה לקמי נמי לחמות אסה: **כל שבחייה.** אסתר לא אסה אחותה: **תרי קראי כתיבי.** מעיקרא כתיב לגלות דמשמע לא היה ולא נראתה ערוותה דמשמע מדא הוא דאסרה הכי במקו׳ עליה הוא דלא אסיר לן אלא מדא וקרא לגלות אסה במקום מצוה: **א״ב לא יאמר עליה.** דבלא עליה נמי כי קאו לן קראי אהדדי מצינן לה מסברא הכי איתירא למצוה ואיקוטי אלא במקום מצוה הלכך עליה למדוחי אחת למדרשים אלגלות ולמיסר צרה במקום מצוה כעבוה: **ממאי דהאי עליה לאיסורא.** מלרה ולא לעבוה למאי למיסרי מרוייהו במקום מצוה אחת והכי משמע ואשה אל אחותה לא תקח לצרור לא היא ולא צרתה ואם עליה למקום מצוה היא עליה דיבום: **לכדר׳ שמעון.** בפרק ד׳ אחים (לקמן דף כח:) ג׳ אחין שניס מהם נשואין שתי אחיות או אחת ומתו ונפלו לפני הפלייסי הרי אלו מותרות ולא מתייבמו׳ לפי שאחיהן זקוקות לו מקדושי שני אחיו ויזקה הוי כאלת קדושין ואי מייבם אחת מניייהו קנסיב אחות זקוקתו ואחיה וזקוקתו הויא לאחות אלת אלא בעיא דלא אלא אחת מהן ואחת מהם ממש להפטר בלא כלום ותניא בברייתא רבי שמעון פוטר בשאחין מן האלילה ומן הייבום ויליף טעמא מלצרור בשעה שנעשו צרות זו לזו כאן בבת אחת בשעה שנעשו צרות זו לזו בזיקה לא יהא לך ליקוחין אלילו אחת מהן: **א״ב.** דהאי ולקחה לאו לחת נימא קרא ולקח ולקחה למשמע דשתים נפלו לו מאחיו ואמר רחמנא ולקחה לחת ולא לשתיהן אי קריגא ולקחה כבל אלת מניייהו שריין כל אלת מניייהו ואי לא קריגא ולקחה כגון שהחת עריה מרוייהו אלורין ואלות לרותיהן נמי מהכא נפקא דמשמעלה לו לרת עריה מאחיו הרחמנן ודמיות העריה ממנו נאלרה עליו עולמית משום אלת אלת וכשנתייבמה לאחיו השני ולו אלה אחת ומת ומזכה ונפלה לפני זה לא קריגא בה בזו שנאלרה עליו ולקחה הלכך מרוייהו אלורים וכן לעולם: **מלמד שמגרשה בגט ומחזירה.** לאחר שנאלה נעשית כאלתו ואם לאה לגרשה מגרשה בגט ואינה לריכה חליצה: **ומחזירה.** אם לאה להחזיר ולא אמרינן מלוה רמנא עליה ועבדה ומהשתא תיקוט עליה בתיקוט אלת אם להכי כתיב ולקחה לו לאחה לכיון שלקחה נעשית כאלתו לכל דבר: **בעל ברחה.** אלת בת עליה יבם אחלי בעל כרחה קנאה ויוצאה ומטמאת לה ולכל דבר היא אלתו כהן ביאלה: **אין חייבין בית דין.** להניח פר על העלם דבר: ולא

מסורת הש״ס

גמ׳ ו)היכא כתיבא. יעב״ץ **ב)**תמוהה פב: לקמן יט: לט. **ג)**ל״ל לכדתנן **ד)** סוריות פ. ע״ש **תום׳ ה)**[ל״ל פירוסו] **ו)**[וכן פרש״י שם בקדושין לסדיי׳ וכוסים פירוש זה מבריימא ביבמות נד.] **ז)**ס״ל ועוד קשה

הגהות הב״ח

(ג) תום׳ ד״ה מלי וכו׳ ונמ״ל ערוה גופה לא לריכה:

הגהות

גמ׳ א״כ לגלות ערותה דחדא בר׳. כל״ל ועי׳ לעיל (ב.): תד״ה טעמא:

תורה אור

גמ׳ א) וְאִשָּׁה אֶל אֲחֹתָהּ לֹא תִקָּח לָצָרֹר לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ עָלֶיהָ בְּחַיֶּיהָ: (ויקרא יח, יח)

מסורת הש"ס

גמ' ו) הוריות ט. **ז)**[ל"ל וב"ד מביאים כו' כן מימ' בסנה׳ הוריות ט.] **ג)** הוריות דף ח. **ד)**[פסחים ס. קידושין יד: ב"מ לה. שבועות י. זבחים מח. מולין עמ. כריתות כג.] **ה)** שבת סמ: [הוריות ח.] **ו)**[נדרים נו: וש"נ] **ז)**[מנחות פ:] **ח)** לקמן יג. [ולקמן כו. עדיות פ"ד מ"ח] **ט)**[נדרים לו: ביצה יח:] **תוס' י)**[וע"ע תוס' יומא פו.] **יא)** גיטין **יב)** עיין מהרש"א

הגהות הב"ח

(ו) **רש"י** ד"ה מורה וכו' כתיב **בפרשת** עבודת כוכבים:

(ז) **ד"ה** מה עבודת כוכבים דכר כל"ל ומיבמה עלה נמחק:

הגהות

גמ' מדמקרי ליה ר' יהושע בן לוי לבריה. כל"ל:

(רש"ס)

רש"י ד"ה אשכחן יחיד. שחן יחידין והני קראי כו'. כ"ז כל"ל:

(רש"ס)

ד"ה יכול. שעירה ביחיד. כל"ל:

(רש"ס, מרלה"ה כהן)

ד"ה והרי איסור מצוה. בפרק כיצד תנן כל כו'. כל"ל:

(ר"ס מדפוסי)

בפ' כיצד כל שאיסורה איסור עריה כו'. כל"ל:

(רש"ס)

תוס' ד"ה בעבודת כוכבים. דכל המצות דכתיב כו' בפרי כל המצות כו'. כל"ל:

(רש"ס)

תורה אור

גמ' א) וְנִדְעָה הַחַטָּאת אֲשֶׁר חָטָאוּ עָלֶיהָ וְהִקְרִיבוּ הַקָּהָל פַּר בֶּן בָּקָר לְחַטָּאת וְהֵבִיאוּ אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד:

(ויקרא ד, יד)

ב) אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא לְאַשְׁמַת הָעָם וְהִקְרִיב עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא פַּר בֶּן בָּקָר תָּמִים לַיי לְחַטָּאת:

(ויקרא ד, ג)

ג) וְאִם נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִשְׁגָגָה וְהִקְרִיבָה עֵז בַּת שְׁנָתָהּ לְחַטָּאת:

(במדבר טו, כז)

ד) הָאָזְרָח בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם לָעֹשֶׂה בִּשְׁגָגָה:

(במדבר טו, כט)

ה) וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּיָד רָמָה מִן הָאֶזְרָח וּמִן הַגֵּר אֶת יי הוּא מְגַדֵּף וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמָּהּ:

(במדבר טו, ל)

רש"י ו) וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעְשְׂתָה לִשְׁגָגָה וְעָשׂוּ כָּל הָעֵדָה פַּר בֶּן בָּקָר אֶחָד לְעֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיי וּמִנְחָתוֹ וְנִסְכּוֹ כַּמִּשְׁפָּט וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:

(במדבר טו, כד)

ולא בעבודת כוכבים. אין מייבין לבור להביא פר לעולה ושעיר למחטת: **אלא על דבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת.** כגון זיבות וקיטור ונפול והשתחוואה לאבל מתפח וכן כרתם מעלייה נפקא כדמפרש ומזיל: **ונאמר להלן עליה.** בפייה שהוא מופנה לכרתם: **לאשמת העם.** כלומר משמתו בחמשת לבור: **[ולא בעבודת כוכבים].** קרבן עבודת כוכבים בפרשתם שלח לך וכי מעיני מעיני. מפר הטעם לבור: **ואם נפש אחת.** המם כתיב בפרשתם שלח לך: **מעליון.** מלבור והמם ילפינן להו מפר הטעם: **תורה אחת.** לענין קרבן כתיב (ו) בפר עבודת כוכבים תורה כל התורה במשמע תוקמה כל התורה לענין קרבן לעבודת כוכבים: **מה עבודת כוכבים** (ז) **על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת.** כלכתיב המם בפרשתם שלח לך: **ואם נפש אחת.** והכפם לשון מעשה ביד רמה וככתיב בלמעלה כולה פרשתם בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת מיעטתי: **אשכחן יחיד ונשיא ומשיח.** כהן הילכתא לא משמע לבור הני לכתיב והכפם ואלו לבדן במשמע שהן יחידין להני קראי כתיבי בפרשתם והם נפש אחת בעבודת כוכבים: **אמר קרא.** גבי יחיד ונשיא ומשיח: **ואם נפש.** וי"ו מוסיף על ענין לשון: **וילמד עליון מתחתון.** לבור מיחידים: **יליף מעיני מעיני.** שאר מלות מעבודת כוכבים: **מרובים.** עיל הלמת: **יכול נחלק בקרבנותיהם.** אם עבדו בני עיר אחת עבודת כוכבים בשגוג יהו מלוקים בקרבנם שלא ידעו כל אחד קרבנו שעיר ליחיד: **ת"ל בו'.** אין מלוקים מתורת יחיד אלא רוב ישראל או טולן כלכתיב והם מעיני העדה (במדבר טו) לבל בני עיר אחת יחידים הם: **בהוראה.** היינו הטעם דבור שהורו ב"ד שבעבודת כוכבים מותרת ועשו לבור על פיהם: **א"נ.** אפי' לא מצאנם לה קרבן למלק נימא נריכים הני מרובים מילוק בין יחיד ולילה הלכך אין להם כפרה קמ"ל: **אמו אנוסת אביו.** שאפשר אמו בשגגה אחרי כן ומת בלא בנים ונפלה לפני בנה לייבום: **בפלוגתא דר' יהודה ורבנן.** דלמרי' לעיל (דף ד.) ורבי יהודה מוסר בתוספתא מביו ולבי' יהודה לא משכחת לה שם נופלת לפני בנה לייבום אלא בשגגת ואלהבי לא תצא לבנין ובתוספתא לא תנא לה דבשגוגת לא קא מיירי: **והרי איסור מצוה ואיסור קדושה.** לקמן בפרק כיצד כו' (דף כ.) כל שאיסורו איסור עולם לא תולמת ולא תתייבמת. איסור מצוה כגון שניות מד"ם דלמפרש לקמן בפ"ב (כח:). או איסור קדושה כגון שנפלה לפניו ממזרת או נתינה שהיא בלאו תולמת ולא מתייבמת תולמת ולא חלים איסור לאו בלא כרת לאפקועי יבום לגמרי ולא מתייבמת להא מסורה לי' ופליג ר"ע דלמר בפ' הכולל (לקמן דף מט.) חייבי לאוין במייבי כריתות דקתני חייזהו ממזר כל שאר בשר שהוא בלא יבא דים ממזר מחייבי לאוין ולר"ע חלים לאו למיפטריה בולא כלום בעבור גמור: **את הצרות.** לרת עבור מתייבמת: רבי

בית הלל אינה משנה והרי אשת אחיו שלא היה בעולמו דפליגי

ולא בעבודת כוכבים אלא על דבר שחייבין על זדונו כרת ושגגתו חטאת [ו]ותנן נמי [ז]כל מצוה שבתורה שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת יחיד מביא בשבה או שעירה נשיא מביא שעיר משיח וב"ד מביאין פר ובעבודת כוכבים יחיד נשיא ומשיח מביאין שעירה [ח]צבור מביאים פר ושעיר פר לעולה ושעיר לחטאת מה"מ [ט]דת"ר [י]ונודעה החטאת אשר חטאו עליה רבי אומר נאמר כאן עליה ונאמר להלן עליה מה להלן דבר שחייבים על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת אף כאן דבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת צבור בעבודת כוכבים יליף מעיני מעיני יחיד נשיא ומשיח [יא]מואם נפש אחת אחד יחיד ואחד נשיא ואחד משיח במשמע [יב]ו"ו מוסיף על ענין ראשון וילמד תחתון מן העליון ורבנן האי סברא מנא להו נפקא להו [יג]מדמקרי ליה ר' יהושע לבריה [יד]תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה [טו]והנפש אשר תעשה ביד רמה הוקשה כל התורה כולה לעבודת כוכבים מה עבודת כוכבים דבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת אף כל דבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת אשכחן יחיד ונשיא ומשיח בין בעבודת כוכבים ובין בשאר מצות צבור בעבודת כוכבים מנין אמר קרא ואם נפש וילמד עליון מתחתון אלא צבור בשאר מצות מנלן יליף מעיני מעיני ורבי האי תורה אחת מאי עביד ליה מיבעי ליה לכדתניא [טז]לפי שמצינו שחלק הכתוב בין יחידים למרובים [יז]יחידים בסקילה לפיכך ממונן פלט מרובין בסייף לפיכך ממונן אבד יכול נחלוק בקרבנותיהן תלמוד לומר תורה אחת יהיה לכם [יח]מתקיף לה רב חלקיה מהגרוניא טעמא דכתב רחמנא תורה אחת יהיה לכם הא לאו הכי ה"א נחלק מאי לייתו ליה פר צבור בשאר מצות הוא דמייתו כשבה יחיד בשאר מצות הוא דמייתי שעיר נשיא בשאר מצות הוא דמייתי פר לעולה ושעיר לחטאת צבור בעבודת כוכבים הוא דמייתו ואלא מאי שעירה יחיד נמי היינו קרבנו איצטריך ס"ד אמינא הואיל וצבור בהוראה מייתו פר לעולה ושעיר לחטאת אינהו נמי ניתו איפכא א"נ [יט]צריך ואין לו תקנה קמ"ל א"ל לוי לרבי מאי אירא דתני ט"ו ליתני ט"ז א"ל [כ]כמדומה לי שאין לו מוח בקדקדו מאי דעתך אמו אנוסת אביו אמו אנוסת אביו פלוגתא דרבי יהודה ורבנן היא ובפלוגתא לא קא מיירי ולא והרי איסור מצוה ואיסור קדושה דפליגי רבי עקיבא ורבנן וקתני בפרקין קא אמרינן והא [כא]בית שמאי מתירין את הצרות לאחין ובית הלל אוסרין [כב]בית שמאי במקום

מה להלן דבר שחייבין על זדונו כרת ושגגתו חטאת. לגב שיטפיה נקט ליענת דממני' להוריות (דף ח.) לליימי' לעיל דשגגתו מעלת לא קיש ליה בלאות לאשה אלא מכלל: **בעבודת כוכבים אתיא מעיני מעיני.** לא מלינו למימר מתיח מלות מלות לכל מלות דכתיב בעבודת כוכבים מילטריך לכדלייט נפקאי כל מלות זו עבודת כוכבים שאקולה בנגד כל המלות:

וילמד תחתון מעליון. ומ"ת מיפוק לי דכתיב המם כרת דהלית לדלרבי רבנן בפמוך וי"ל דלר' הוות כרת בפנלך לת המם דהכי כתיב לת ה' הוא מגלף ובכרתה ובפ' מי שהיה טמא (פסחים דף נג.): אית לי' נרבי מגלף היינו מדכתי לת המם:

ורבנן האי סברא מנא להו. ומ"ת כולה מילתא תיפוק לי מעליה דג"ם ניתנה לדרש לכל מילי וי"ל דעליה דכתיב גבי חמות המם וגבי מטמא לו מופנה והוות ליבוס מופנה וי"ת תומר לתפילו מופנה הית לתמות המם כיון דהוות למטמא לאו מופנה שבקינן ליה למופנה מלד אחד ודרשינן ממופנה מפני לדרין דלמרינן בהמפלת (נדה דף כב: ופס): **מה עבודת כוכבים דבר שחייבים על זדונה כרת.** ומ"ת ומימת מה עבודת כוכבים שחייבים על זדונה סקילה וי"ל דלא גמרינן מלא מה דכתיב בהוות קרא דלא כתיב המם מלא כרת דקסבר מגלף היינו עובד עבודת כוכבים וס"ל לרבנן דלא גמרי מה עבודת כוכבים שים בה לאו וכרת וגם בעו לאו כיון דלא כתיב בהוות פרשה מדע דבפרק בתרא דמכות (ד' יג: ופס) ממעט פסח ומילה מסוס דבעינן דומיא דעבודת כוכבים דלמר רחמנא לא תעביד והני קום עשה ניתהו ולא ממעט להו מסוס דלית בהו לאו כמו בעבודת כוכבים ומיהו לרבי דנפקא לי' חטאת מעליה בעי לאו וכרת כמו בהמות המם ומתי שפיר דבשבועות (דף יג.) דלים רבי דבפוסק עול ומפר ברית ומגלה פנים אית בהו כרת ולא המיב להו בהדי המם ומלמיש כריתות מסוס דלא נפקא בהו לאו[כג]:

[כד]ורבנן. לית להו כרת בפוסק עול ומפר [כה]ברית ומגלה פנים דלא מוקמי ג' כריתות בעבודל כוכבים בסוף פרק מרבע מימות (סנהדרין דף סד:) ע"כ גלינן: **מאי לייתו ליה פר בו'.** קסבר דכיון שחלקם מכל מייבי מיתות ב"ד לממונן פלט חלקינן להו מכל מחסרים וקשיא לי' ליתו כבש או אימל ופרי' לימה סוס מחסרי דמייתי מ"מ הוה ליה לתקשויי:

והרי איסור מצוה ואיסור קדושה דפליגי ר"ע ורבנן. בכל דוכתי פשיטא ליה להם"ס דחייבי לאוין לר"ע לחמר אין קידושין תופסין בחייבי לאוין לאו בני תלילה וייבום ניתהו כמו חייבי כריתות הכא ובהעבל (לקמן דף עט:) גבי פלוני בכל וכרות שפכה ובפרק ד' מיתות (סנהדרין דף נג:) ובימה לר"י דלחמלי לא חמרינן נמי לר"ע

לליתי עשה ולילחי לא תעשה: כמו

מסכת עדיות

פרק ד' משנה ז'

הָאִשָּׁה מִתְקַדֶּשֶׁת בְּדִינָר וּבְשָׁוֶה דִּינָר, בְּדִבְרֵי בֵית שַׁמַּאי. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, בְּפְרוּטָה וּבְשָׁוֶה פְּרוּטָה. וְכָמָּה הִיא פְּרוּטָה, אֶחָד מִשְּׁמוֹנָה בְּאִסָּר הָאִיטַלְקִי.

עין משפט נר מצוה

לד א מיי׳ פ״ג מהל׳ שגגות הל״ג ג ד ד:

לה ב מיי׳ פ״ד מהלכות ע״ז הלכה ו:

פניני רש"י

לעבודת כוכבים. בעבודת כוכבים משמעי קרא דמיניה בסיפרי ר"ש אומר בעבודת כוכבים כתיב הכתוב מדבר שגמ' כי דבר ה' בזה שבזה על ליבור לשמון שנאמר בו אנכי ה' אלהיך ולא יהיה לך אלהים אחרים על פני:

(הוריות ח. ד"ה תורה אחת)

תום' ישנים

מאי נחלוק דמשמע קרבן משונה לייתי פר צבור בשאר מצות הוא דמייתי. וא"ת ולימא לייתי כבש או אימל דלימתי באינך ור"ל דאין לנו לבדות מדעתנו קרבן חדש. וא"ת א"כ למה לו להאריך בדקאמר לייתי פר כו' הר"ל למפרך מאי נחלוק אי לייתי קרבן דאימתי במקום אחד אין זה נחלוק ואי מייתי קרבן דלימתי בשום מקום אין לנו לבדות מדעתנו וצ"ע:

ט: חמש עשרה נשים פרק ראשון יבמות

רבי שמעון פליג בתמת אחיו שלא היה בעולם בפ׳ שני (לקמן דף יח:) ומצריך ליה תלילה ופ״ה קתני לה במתני׳ דפטורה: **ומצני בנולד ולבסוף ייבם לא פליג ר״ש.** היכי דמי לאוכן בלא בניס ועד שלא יבמה שמעון גולד לו׳ למיסס ועודה זקוקה ליבם והיתה לו לפטורה בנפילה זו משום תמת אחיו שלא היה בעולמו ויבמה שמעון ומת בלא בניס מודה ר״ש שפטורה לגו׳ הוחיל ונפטרה עליו שעה אחת בנפילה לפטורה וכי פליג ר״ש ביבם שמעון את תמת לאוכן ואח״כ גולד לו׳ ומת שמעון להמס שרי ליה ר״ש לייבומי דלא נפלה לפניו מכח לאוכן אחיו שמת כבר ולא נפטרה עליו כלום שכשנפלה לפניו מכח שמעון שהיה בעולמו נפלה: **והאמר ר׳ אושעיא.** בפ׳ שני (לקמן יח:): **חולץ היה ר״ש אף בראשונה. בגולד ולבסוף ייבם: והאמר רב יהודה אמר רב.** בפרק ד׳ נחיין לתנן ד׳ נחיין בניס נשמו אחי תמיות ומתו הנשואין את תמיות הרי לו מולנות ולא מתייבמות לפי שמתיהן זקוקות זה ותמיהן זקוקות לזה ולי נפיב הלי קל פגע בתמות זקוקתו ודמיע לתמות לתם בחייה ולקתי התם היתה עכוב מהן לתורה על התמל ליקור עכוב כגון שהיתה תמותו או כלתו תסור בה ותוצר בתמותה דלתו תמות זקוקתו היא מסוס להך עכוב היא ולא לחייבת תלוקה עליה והשני תסור בשמיהן היתה השניה תסורה על תמכח לאוכן אחיו שמת כבר ולא נפטרה עליו כלום שכשנפלה לפניו מכח שמעון שהיה בעולמו ולא מיירי בכי האי גוונא: **דפליגי ר״ש ורבנן וקתני בנולד ולבסוף ייבם לא פליג ר״ש והאמר** (ע) **ר׳ אושעיא חלוק היה ר״ש אף בראשונה הא איתותב ר׳ אושעיא** (ג)**והאמר רב יהודה אמר רב וכן תני ר׳ חייא בבולן אני קורא בהן האסורה לזה מותרת לזה והאסורה לזה מותרת לזה ואחותה שהיא יבמתה חולצת או מתייבמת ורב יהודה מתרגם מחמותו ואילך אבל שיתא בבי דרישא לא מ״ט כיון דבתו באונסין משכחת** (ע) **בנשואין לא משכחת לה בנשואין קמיירי באונסין לא קא מיירי ואבי מתרגם אף בתו מאנוסתו כיון דאשכוחי משכחת לה אי בעיא מן האונסין תהוי [אי בעיא מן הנשואין תהוי] אבל אשת אחיו שלא היה בעולמו לא מאי טעמא כיון דלר״ש הוא דמשכחת לה לרבנן לא משכחת לה בפלוגתא לא קא מיירי ורב ספרא מתרגם אף אשת אחיו שלא היה בעולמו ומשכחת לה בשיתא אחים ואליבא דר׳ שמעון וסימנך**

בתו מאנוסתו. פ״ל דמניסס לאוכן תמוסס לפי שנסנס לאוכן ושמעון נשמה פ״כ לשמעון מסיכי מרוייסו תמת מסוס תמו ותמת מסוס תם תמשמו: **באונסין לא קמיירי.** דכולן מני קולס בהן משמע גרגיל להיות: **משכחת לה בשיתא אחים.** בפ׳ מרבעה מחין (לקמן ד׳ כח.) פריך בתמשה נמי משכחת לה: בעולם

השני ליקור עכוב כגון שהיתה תמותו תסורה לזה מותרת לזה כגון רחל ולאה שתי תמיות ונפלו לפני לוי ויהודה לחל תמותו של לוי ולאה תסורה לאוכן ותותרת לגוי (ב) ותיבה תמות זקוקתו לדחל לן זקוקה ליה להה תמותו היא ותקני התם זו היא שתמכו תמותה לחויות כשהיא יבמתה או תולצת או מתייבמת שהי תמיות שהן יבמות זו לזו שנשתו לשני אחין ונפלו לפני שני תמים או תולצות או מתייבמות לחויות לחליצה או לייבום וכגון שהיתה כל אחת תסורה על התמל ליקור עכוב כדפרישית וקתמר רב יהודה בכולן ע״ו ערוות אני קורא בהם לזה תסורה לזה מותרת לזה תסורה על אחת תסורה על התמל ליקור עכוב כדפרישית וקתמר רב יהודה בכולן ע״ו ערוות אני קורא בהם מאנס זו התסורה לזה מותרת לזה כו׳ כלומר לפסר להתקייס ומשכחת בכולן שיטו ג׳ תמיות נופלות לפני ג׳ תמים וזו תסורה לזה מאנס זו ותסורה לזה מאנס אחו ואחת תסורה לזה מאנס אחו ואחת תסורה לזה מאנס אחו ואחת ת

מסורת הש"ס

גמ' ו)(לקמן יג.) **ג)**[לקמן עמ'] **ג)**[ספסיס קה. מנחות נב.] **ד)**[גילקס הערוך בערך פתק פתקה] **תוס' ה)**[וע"ע תוס' גיטין נד"ה לפיכך לפ]

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) **גמ' באחותא** להיתירא קמיירי **באחותא** לתיקומיה לא קמיירי כל"ל:

הגהות

גמ' א"ל באחוה דהתירא קמיירי באחוה דאיסורא כו'. כל"ל:

(רש"ס, מנחת כהן)

רש"י ד"ה דאסר באנוסת אביו. מאחיו מאביו. כל"ל:

(רש"ס)

תוס' ד"ה לעולם. המגרש אם איתא לדרבי אבא כו'. כל"ל:

(תכלת מנוח)

ובא שמעון וקדשה סתם ומתו כו'. כל"ל:

(רש"ס)

וי"ל דלא קרינא לגביה כו' נאסרה עליו משום אשת איש. כל"ל וע"ע מהרי"ס:

(רש"ס, רי"ף הכהן)

דלא קרינא לגבי יבם אשת אח דכבר כו' אשת איש לפני קדושי אחיו ולא כו'. כל"ל:

(תפארת שמואל)

וסימנך מת נולד ויבם כו'. כדפי' לעיל מדתני רבי חייא בכולן תני קולא בהן ותפילו בסתם אחיו אלא היה בעולם אלמא תנא דמתני' תני פלוגתא דהא רבי חייא אמתני' קאי: **לרבי לית ליה הני כללי.** דר' חייא הלכך לא מוקמי מתני' בפלוגתא אלא בגונא דלא נחלקו ייבם לדברי הכל: **אמו אנוסת אביו בחדא משכחת לה.** להכי לא נקט לה בסתמא דאי אתה קולא בה דהאסורה לזה מותרת לזה ואחות אנוסת אביו משכחת לה אי יעקב ב' אחיות אנס. וילדה ו' לסתם לוי והסתם יהודה ונפל לרובן אנוסת אביו לוי אמו של לוי ושמעון נפל אנוסת אביו לסתם אמו של יהודה: **אחותה כשהיא יבמתה.** נופלת ליבום לפני לוי ויהודה בניהם משכחת לה: **האסורה לזה מותרת לזה לא משכחת לה.** לפי שמחייבין אסורות על שניהם אמו של לוי אסורה לו משום אמו ואחותה משום אחות הסת וכן ליהודה ושמיהן פטורות מן החליצה ומן הייבום: **ואי שתי נבריות אנס.** וילדו לו ג' בניס ונשתוס ג' בניס מהסת אחרת ונפלו לפני בניהם האסורה לזה מותרת לזה משכחת לה אבל נפלו אחיות נישואי ועיקר מילתיה דרבי חייא משום ייבום שאי אחיות נקט: ס"ג **רב אשי אמר לעולם לית ליה לר' הני כללי ובפלוגתא קא מיירי.** כלומר לא תימא דהא דלא תני אמו אנוסת אביו משום דלא משכחת [לה] הני כללי דלרבי ל"ל הני כללי ולא תימא לכי שבקיה לתא מייבי בפלוגתא דבפלוגתא ודלמי קמיירי ואפי' הן לו מות דקתני ליה ס"ק ליה לו': **דאסר באנוסת אביו.** ולא משכחת לה שתפול אם לפני בנה לייבום מאחיו ומתניו: **דאי עבר ונסיב.** את אנוסת אביו ונפלה לייבום לפני בנה ולימני: **בלא דאי נמי משכחת.** שלא עבר זה סתם בניסואים: **אנס בלתו.** ועבר על לת: **ואע"פ.** דמהדר ליה רבי לעולי כמדומה אני שאין לו מוח בקדקדו: **בדקה לוי במתני'.** הגיהה והוסיפה לאמו אנוסת אביו משכחת: **היתה אמו נשואת אביו ונשואת לאחיו מאביו ומת.** לו תפסי קדושין בה שהרי אשת איש היא ככרת ותמריון לקמן אין קדושין תופסין במייבי כריתות דברי הכל הלכך כשמת רשע זה לו נפלה זו

מסורת הש"ס

מסכת שביעית

פרק א' משנה ח'

עַד אֵימָתַי נִקְרָאִין נְטִיעוֹת – רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר, עַד שֶׁיְּחַלּוּ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, בַּת שֶׁבַע שָׁנִים. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, נְטִיעָה כְּשֶׁהִיא. אֵילָן שֶׁנִּגְמַם וְהוֹצִיא חֲלִיפִין – מְטַפָּחַ וּלְמַטָּה כִּנְטִיעָה, מְטַפָּחַ וּלְמַעְלָה, דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן:

עין משפט נר מצוה

לו א מיי' פ"ל מהל' יבום הלכה כב טוש"ע אה"ע סי' קסב סעיף ג:

פניני רש"י

אין קידושין תופסין בחייבי לאוין. פיגמות בהמוכן (לקמן דף מד:) בבריית הממזיר גרושתו ר"ע לומר אין לו בה קדושין:

(כתובות כט: ד"ה ולכ"ע דאמר)

תום' ישנים

החולץ ליבמתו וחזר וקדשה לאחי נקט וחזר וקדשה. ונראה דלרבותא נקטיה דאע"ג דקדשה והדר האחין באין מכחו ובדידיה ליכא אלא לאו בעלמא מ"מ אמר ריש לקיש דאיכא בדידהו כרת:

סיפא אתאן לר' עקיבא דאמר אין קדושין תופסין בחייבי לאוין. ותימה דנקט א' מן האחים ה"ה דה"ם למימר הוא עצמו דהא בדידיה נמי איכא לאו ושמא דאה"נ דקאמר כן דמן האחים ר"ל אחי המת:

תום' חד מקמאי

פרק חמש עשרה נשים איתמר החולץ ליבמתו וחזר וקדשה אר"ל הוא אינו חייב כרת על החלוצ' והאחין חייבין עליה כרת ובין הוא ובין אחיו חייבין על צרתה כרת ור"י אמר בין הוא ובין אחיו אין חייבין על חלוצה ולא על הצרה כרת והלכתא כר"י דאיתמר הבא על יבמתו וחזר ובא הוא או אחד מאחיו [על צרתה] רב אחא ורבינא חד אמר בעשה וחד אמר בכרת מ"ד בעשה כר"י מ"ד בכרת כר"ל וקיימא לן דכל היכא דפליגי רב אחא ורבינא רב אחא לתומרא ורבינא לקולא והלכתא כרבינא לקולא וק"ל דר"י ור"ל הלכה כר"י הלכך הלכתא כותיה דר"י ואע"ג דרב אשי סבר כר"ל וכן פסק הרב בפרק החולץ:

היתה אמו אנוסת אביו ונשאת לאחיו מאביו. קידושין תופסין בה ופליגי לר' יהודה הקידושין תופסין בחייבי לאוין וכשמת נמצאת צרתה ערוה ופטורה: **לוי דאמר דאי נמי קתני.** להא מתני' רבי יהודה (ג) ובדיק בה לוי תנו מטפח מבניו. וקידושין תופסין בה להיכא דליכא למיגזר משום דכתיב **תמך** לגזרה שמא יבעול לה יבמה עליו אלא בלוקח ממש לה יבעול לה יבמה עליו אלא בנשאת לו ומת בלא בנים: **ומת בלא בנים.** ולו אסה אחרת: **דמיגו דהיא אסורה לאחים.** דקיימא עלייהו בכרת לר"ל דאמר לקמן בשמעתין האחין של מולן מייבין על המלוקה כרת לרבה דאמר נמי מקורה: **לפי שאינה בצרת צרה.** דליכא למיחש דה הלכה צרתה ונשמע ממנה לחלק מן האחין להא לכולהו אסיקנא דכל עריות דמתני' על האחד מהם עכורה ועל שאר אחין מותרות ומני למיחש דה הלכה צרתה ונשמע מינה לאחין שאינו בצרת צרה ר"ל הוא אין חייב על החלוצה כרת והאחין חייבין על החלוצה כרת על הצרה בין הוא ובין האחים חייבין על הצרה כרת [ב]ורבי יוחנן אמר [א]בין הוא ובין האחין אינן חייבין לא על החלוצה כרת ולא על הצרה כרת מ"ט דר"ל אמר קרא [א]אשר לא יבנה [ב]כיון שלא בנה שוב לא יבנה איהו הוא דקאי בלא יבנה אבל אחיו כדקיימי קיימי ועלה דידה הוא דקאי בלא יבנה הא צרה כדקיימי קיימי ורבי יוחנן מי איכא מידי דמעיקרא אי בעי האי חליץ ואי בעי האי חליץ ואי בעי [ג] להאי חליץ ואי בעי להאי חליץ והשתא קאי עלה בכרת אלא איהו שליחותא דאחים קעביד איהי שליחותא דצרה קעבדה איתיביה ר' יוחנן לר"ל החולץ ליבמתו וחזר וקדשה ומת צריכה חליצה מן האחין בשלמא לדידי דאמינא חייבי לאוין נינהו היינו דצריכה חליצה מן האחין אלא לדידך אמאי צריכה חליצה ולטעמיך אימא סיפא עמד אחד מן האחין וקדשה אין לה עליו כלום ואי חייבי לאוין נינהו אמאי אין לה עליו כלום אמר רב ששת סיפא אתאן לר"ע דאמר [ד]אין קידושין תופסין בחייבי לאוין וליתני לדברי ר"ע אין [ג] לו עליו כלום קשיא

היתה אמו אנוסת אביו ונשאת לאחיו מאביו ומת זו היא אמו שפוטרת צרתה ואע"פ שישנו חכמים במשנתנו חמש עשרה יש לנו להוסיף שש עשרה כגון זו א"ל ר"ל לרבי יוחנן ללוי דאמר דאי נמי קתני לתני החולץ ליבמתו וחזר וקדשה ומת בלא בנים דמיגו דהיא אסורה לאחים דקיימא עלייהו בכרת לר"ל דאמר לקמן בשמעתין הא מולן מייבין על המלוקה כרת לרבה דאמר נמי קתני: לפי שאינה בצרת צרה. דליכא למיחש דה הלכה צרתה ונשמע מינה לחלק מן האחין להא לכולהו אסיקנא דכל עריות דמתני' על האחד מהם עכורה ועל שאר אחין מותרות ומני למיחש דה הלכה צרתה ונשמע מינה לאחין שאינו בצרת צרה איתמר החולץ ליבמתו וחזר וקדשה [ב]אמר ר"ל הוא אין חייב על החלוצה כרת והאחין חייבין על החלוצה כרת על הצרה בין הוא ובין האחים חייבין על הצרה כרת [ג]ורבי יוחנן אמר [א]בין הוא ובין האחין אינן חייבין לא על החלוצה כרת ולא על הצרה כרת מ"ט דר"ל אמר קרא [א]אשר לא יבנה [ב]כיון שלא בנה שוב לא יבנה איהו הוא דקאי בלא יבנה אבל אחיו כדקיימי קיימי ועלה דידה הוא דקאי בלא יבנה הא צרה כדקיימי קיימי ורבי יוחנן מי איכא מידי דמעיקרא אי בעי האי חליץ ואי בעי האי חליץ ואי בעי [ג] להאי חליץ ואי בעי להאי חליץ והשתא קאי עלה בכרת אלא איהו שליחותא דאחים קעביד איהי שליחותא דצרה קעבדה איתיביה ר' יוחנן לר"ל החולץ ליבמתו וחזר וקדשה ומת צריכה חליצה מן האחין בשלמא לדידי דאמינא חייבי לאוין נינהו היינו דצריכה חליצה מן האחין אלא לדידך אמאי צריכה חליצה ולטעמיך אימא סיפא עמד אחד מן האחין וקדשה אין לה עליו כלום ואי חייבי לאוין נינהו אמאי אין לה עליו כלום אמר רב ששת סיפא אתאן לר"ע דאמר [ד]אין קידושין תופסין בחייבי לאוין וליתני לדברי ר"ע אין [ג] לו עליו כלום קשיא**

אמאי צריכה חליצה. נהי נמי דקידושין תפסי בה לחיכו לא קאי עלה בכרת מיהו כשמת מיפטר ומצה מן האחים משום ערוה הוסיל וככרת היא עלייהו: **עמד אחד מן האחין וקדשה.** שלא קדשה האחין של אחד מן האחים: **אין לה עליו כלום.** לחין קידושין תופסין בחייבי כריתות: **סיפא אתאן לרבי עקיבא.** וריקא דלגן ומיהו מייבי לאחין הוא דבני הכל: **אנוסת אביו.** בגלח בגלח אבל בפיתה לא: **ונשאת לאחיו מאביו.** בגלח בגלח דכתיב תמך לא יבעול לה יבמה אח אחיו כיון שלא בגלח לא יבעול לה יבמה: **ומת בלא בנים.** ולו אסה אחרת: **דמיגו דהיא אסורה לאחים.** דקיימא עלייהו בכרת לר"ל דאמר לקמן בשמעתין הא מולן מייבין על המלוקה כרת לרבה דאמר נמי קתני: **לפי שאינה בצרת צרה.** דליכא למיחש דה הלכה צרתה ונשמע מינה לאחד מן האחין להא לכולהו אסיקנא דכל עריות דמתני' על האחד מהם עכורה ועל שאר אחין מותרות ומני למיחש דה הלכה צרתה ונשמע מינה לאחין שאינו בצרת צרה איתמר החולץ ליבמתו וחזר וקדשה [ב]אמר ר"ל הוא אין חייב על החלוצה כרת והאחין חייבין על החלוצה כרת על הצרה בין הוא ובין האחים חייבין על הצרה כרת [ג]ורבי יוחנן אמר [א]בין הוא ובין האחין אינן חייבין לא על החלוצה כרת ולא על הצרה כרת מ"ט דר"ל אמר קרא [א]אשר לא יבנה [ב]כיון שלא בנה שוב לא יבנה איהו הוא דקאי בלא יבנה אבל אחיו כדקיימי קיימי ועלה דידה הוא דקאי בלא יבנה הא צרה כדקיימי קיימי ורבי יוחנן מי איכא מידי דמעיקרא אי בעי האי חליץ ואי בעי האי חליץ ואי בעי [ג] להאי חליץ ואי בעי להאי חליץ והשתא קאי עלה בכרת אלא איהו שליחותא דאחים קעביד איהי שליחותא דצרה קעבדה איתיביה ר' יוחנן לר"ל החולץ ליבמתו וחזר וקדשה ומת צריכה חליצה מן האחין בשלמא לדידי דאמינא חייבי לאוין נינהו היינו דצריכה חליצה מן האחין אלא לדידך אמאי צריכה חליצה ולטעמיך אימא סיפא עמד אחד מן האחין וקדשה אין לה עליו כלום ואי חייבי לאוין נינהו אמאי אין לה עליו כלום אמר רב ששת סיפא אתאן לר"ע דאמר [ד]אין קידושין תופסין בחייבי לאוין וליתני לדברי ר"ע אין [ג] לו עליו כלום

החולץ ליבמתו וחזר וקדשה. ולימא למימר דנקט וחזר וקדשה לאשמועינן דהוא מייב על המלוקה כרת אבל לאו מיכא לפי שקדשה דאמרינן בקידושין (דף עח.) מודים בממזיר [ה]שאם קידש ולא נעל שאין לוקה דרך בניין בית אלא מהכא תורה אמרה נקט קדשה משום דאם מת פליגי רבי יוחנן ור"ל אם זקוקה ליבם לאחיו אי לאו ונקט וחזר וכא עליה דבהא לא פליגי רבי יוחנן ור"ל דלכולי עלמא אינו מייב על המלוקה כרת וה"ק דהוה מצי למנקט וחזר וכא עליה אחד מן האחין: **אי"ה הוא דקאי בלא יבנה.** אי לא הוה כתיב לא יבנה הוה אמינא דלפילו הוא על המלוקה בכרת והשתא אייתר לא יבנה לגמקה מכרת לגלוי אבל אחיו ולרה דלקיימי קיימי ולא קאי לא יבנה עלייהו ותימה דבסמוכין (לקמן דף מד. ושם) מסתע לה אייתר קרא דלא יבנה אלא מיעטריך דלא למיגזר לחדא ולייבם לחדא דהשתא פריך אמתני' דמי שהיה נשוי ב' נשים כו' ולייבם לחדייהו אמר קרא בית בית ואינו בוגה ואינו בוגה שתי בתים ולימעך לחדייהו אמר קרא בית בית ואינו בוגה ואינו בוגה שתי בתים ולימעך לחדא אמר קרא בית בית ואינו בוגה ואינו בוגה שתי בתים ולימעך לחדא אמר קרא לא יבנה לא יבנה וכו' ולייבם לחדא ולימעך לחדא אמר קרא לא יבנה לא יבנה

מסורת הש"ס

גמ' ג)[לעיל ג.] **ג)**נקמן פו: **ג)**[פסחים ל: וש"נ] **ד)**סוטה ב. **תוס' ה)**[ועי"ע תוס' כתובות ג. ד"ה מי לפפוקי] **ו)**[פ"ק דסוטה דף ה.]

הגהות הב"ח

(ב) גמ' נרא' סוטה מסורה מ"ש טוימה:

(ג) רש"י ד"ה ומתרץ וכו' וכ"כ וכ"כ בכך: **(ג) ד"ה** הילודים וכו' לפ"ז **רמ"א** קמ"ל:

(ד) ד"ה ביאתה וכו' שסוטה היתה **שסבורה** שמת:

(ה) תוס' ד"ה לריבה וכו' ומתי"ב:

(ו) ד"ה נרא וכו' וה"ת כיון שלא נקרא שם טומאה:

(ז) בא"ד ולא לחקל לפסורה בלא מלינה ומיהו קשה היכי פריך בש"ק **דסוטה תתייבם** ספק **סוטה** ומ"מ דפריכית לעיל למלקקת דשמעתין טומאה:

גליון הש"ם

גמ' ודקארי לה מאי קארי לה. כתוכות נו ע"ב וש"נ:

הגהות

תוס' ד"ה חד. מנ"ל דאתי קרא לנתקו מכלל ברת לעשה. כ"ע לא"ל ועי' בקרבן נתנאל לנקמן פ"ד אות ג:

(רש"ש)

מכלל ברת. בשלמא לעיל מיתר לן יבנה לנתקו מכרת גלגל כ"ש בתום' הרא"ש ופוסקים ושאר נתוס' שלנו מן כלל כרת עד מכלל ברת. ובזה ש"ל ש"ס הקרבן נתנאל ורש"ש:

(תוספי נתפוחים)

תורה אור

רש"י א) וְשָׁכַב אִישׁ אֹתָהּ שִׁכְבַת זֶרַע וְנֶעְלַם מֵעֵינֵי אִישָׁהּ וְנִסְתְּרָה וְהִיא נְטְמָאָה וְעֵד אֵין בָּהּ וְהִוא לֹא נִתְפָּשָׂה:

(במדבר ה, יג)

ב) אַל תְּטַמְּאוּ בְּכָל אֲשֶׁר יִטַּמְּאוּ בָּהֶם כִּי בְּכָל אֵלֶּה נִטְמְאוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אֲנִי מְשַׁלֵּחַ מִפְּנֵיכֶם:

(ויקרא יח, כד)

פניני רש"י

אסורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה. מספק כדילפינן לקמן (סוטה דף מ.) שלשה ונטמאה תמורים בפרשה וקנו שם שמא ויהיו נטמאה ונפסדה ויהיו נטמאה תמת מיתה ונטמאה תחל שתסורה לגעול ותחל שתסורה לגזול שם יומם בעלה או יגרשנה ותחל שתסורה לתרומה:

(סוטה כ.)

קשיא רב אשי סבר לה כריש לקיש ומתרץ לה כר' שמעון רבינא סבר לה כר' יוחנן ומתרץ כרבנן רב אשי סבר לה כריש לקיש ומתרץ לה כר' שמעון החולץ ליבמתו וחזר וקדשה צריכה חליצה מן האחין מאן אחין אחין הילודים כמאן כר"ש עמד אחד מן הגולדים וקדשה אין לה עליו כלום כמאן כר"ל רבינא סבר לה כרבי יוחנן ומתרץ לה אליבא דרבנן החולץ ליבמתו וחזר וקדשה צריכה חליצה מן האחין מאן אחין אחין הגולדים כמאן כר' יוחנן עמד אחד מן הילודים וקדשה אין לה עליו כלום כמאן כרבנן איתמר הבא על יבמה ובא אחד מן האחין על צרתה פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר בכרת [א]וחד אמר בעשה מ"ד בכרת בריש לקיש ומ"ד בעשה כר' יוחנן אמר רב יהודה אמר רב [ב]צרת סוטה אסורה [ג] טומאה כתיב בה בעריות מתיב רב חסדא [ד]רבי שמעון אומר ביאתה או חליצתה מאחיו של ראשון פוטרת צרתה [אמר לך רב] אמינא לך אנא סוטה דאורייתא ואת אמרת לי סוטה דרבנן [ה]ודקארי לה מאי קארי לה קסבר [ו]כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון מתיב רב אשי [ז]נכנסה עמו כדי טומאה [ח]אסורה לביתה ואסורה לאכול בתרומה [ט]ואם מת חולצת ולא **מאן** אחין אחין הגולדים. תומר כ"י דגולדים קרי לאותן שנתמדין להולד בגשון הס"ס כדלמרינן בפרק ד' נדרים (נדרים ל:) למימרא דגולדים שנתמדים משמע ובפס"ק דגיטין (דף יג: ושם) קאמר אלא מעתה הקונה גולדים אלא הרי בשעת מתן מעות ס"ג כו': **צריכה** חליצה מן **האחין.** (ה) מתייבמת אינה מאחר לחלוצה לבעלה להשמע ממותר לה

תסורה בחסור לה לא כ"ש:

כמאן ברבנן. הוה מצי לאוקומי כר"ש כגון שגולד קודם שקדשה אלא ניחא ליה לאוקמי כרבנן ומולד לפיכך אחר שקדשה: **חד אמר בעשה.** כן גירסת הקונטרס ופי' בקונטרס משום דלרבנן בית דחם אחד הוא בזה ובזה ואינו בזה אחי בזה אחי ובזה לא אחי אלא כגון שאחי הבא מכלל עשה עשה וקשה כיון דלישנא קמא גופיה אלא ייבם אח שהיתה קדושתו קדושה (א) לנתקו מכלל כרת נלגלו ואחר כ"ת דגרסינן אך אמר בעשה

לרבות סוטה שנסתרה. וא"ת והיכי מפקי רבנן קלא מפשטיה דפשטיה דקרא במחזיר גרושתו כתיב וי"ל דלא מסתבר להו למיקרי טומאה לגירושי גרושה כיון דצריכה היתר הוי: **מאי נסתרה נבעלה.** וא"ת וכיון דלא כתיב בה טומאה ממאי דמי בסוטה (דף ו.) [ד]למא מהייבמת דכתיב בה טומאה ולא מהייבמת. וטעמא מפרש בפ"ק דסוטה [קמני מיהא] מולמת קנאין לרב: **מן הנשואין.** מסיפיה דקרא ומה לו גירשה: **אסורה לחזור.** לרשון: **מן האירוסין.** שמתארסה לאחר ומת מותרת לשוק: **הוטמאה.** ונבעלה: **אחת זו ואחת זו אסורה.** לכתיב והיתה לאיש אחר והויה ליה כמי שנבעלה לב' אנשים ואישות כתיב בה. כלומר הרי היא כאשתו לענין שיהא אסור לבעלה הראשון משום ואחות אשתך לא תקרב לגלות ערותה ואפילו מת דהא כתיב בה ואישות כתיב בה ואיכא למימר דכתיב והיתה לאיש אחר ולא לאחיו ולא לאביו קמ"ל דכתיב בה ואישות כתיב בה ואפילו מת: **ורבי יוסי.** למוקי כולה קרא במחזיר גרושתו: **לאו בסוטה.** המזנה ממש בעלה ליה ואפילו פשיטא לן דזנתי: **מ"ט הויה ואישות כתיב בה.** כלומר הרי היא כאשתו לענין שיהא אסור לחזור לבעלה הראשון אחר שנבעל לאחר: **אחת זו ואחת זו אסורה.** לכתיב והיתה לאיש אחר והויה היינו קידושין וכתיב נמי יוכל בעלה הראשון אשר שלחה וגו': **ורבי יוסי.** למוקי כולה קרא במחזיר גרושתו: **לאו בסוטה.** המזנה ממש בעלה ליה ואפילו פשיטא לן דזנתי: **מ"ט הויה ואישות כתיב בה.** כלומר הרי היא כאשתו לענין שיהא אסורה לחזור לבעלה הראשון אחר שנבעל לאחר ומת מותרת לשוק: **אחת זו ואחת זו אסורה.** לכתיב והיתה לאיש אחר והויה היינו קידושין וכתיב נמי יוכל בעלה הראשון אשר שלחה וגו': **ורבי יוסי.** למוקי כולה קרא במחזיר גרושתו: **לאו בסוטה.** המזנה ממש בעלה ליה ואפילו פשיטא לן דזנתי: **מ"ט הויה ואישות כתיב בה.** כלומר הרי היא כאשתו לענין שיהא אסורה לחזור לבעלה הראשון אחר שנבעל לאחר ומת מותרת לשוק: **אחת זו ואחת זו אסורה.** ונבעלה: **מאי נסתרה נבעלה.** וא"ת והיכי מפקי רבנן קלא מפשטיה דפשטיה דקרא במחזיר גרושתו וי"ל דלא מסתבר להו למיקרי טומאה לגירושי גרושה כיון דצריכה היתר הוי: **מאי נסתרה נבעלה.** וא"ת וכיון דלא כתיב בה טומאה ממאי דמי (דף ו.) [ד]למא מהייבמת דכתיב בה. פי' בקונטרס דהסוא ענינא במחזיר גרושתו כתיב ותימה דפשיטא דמחזיר גרושתו מייירי קרא ואפילו רבנן לא פליגי וגרסה לרשב"ם לפרש הויה ואישות כתיב בה פירוש מוטמטמה דכתיב בה יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה להיות לו לאשה מאחר שנטמאת לו לאחר ולמה לי למיכתב במחזיר גרושתו מייירי לאחרי שנבעל לאחר דאסורה לו לאשה קאי אפילו לא נבעל לאחר דכתיב בה ואישות כתיב בה דמשמע שנבעל לאחר ומיהו לישנא דגמרא משמע דמייירי במחזיר גרושתו ואפילו נבעל לאחר דכתיב בה ואישות כתיב בה

מסורת הש"ס

גמ' **א"ל תניתוה.** מתלוייכו ליכי מהדר דקתני חמת כשרה וחמת פסולה לחמת היא לפסולה ולרמה מומרת: **צרת ממאנת.** נפלו לפניו ג' יבמות מחת לחד גדולה וקטנה ומיחמה בו הקטנה לרמה לפסולה: **למאן אשורה.** מיחמת חף לפחד חמין השמח היא גופה מומרת לזה: **אלא לדידיה.** ליכם שמיחמה בו לפסולה דמיחון עקר ליה לזיקה וקפי עליה בחמת חת וח"ת מיחון ניבוחין קמחי עקר והרי היא נכרית חלנו ומומרת לו גזירה דרבנן היא לפסולה ולח מיחה ברחמן ומכה ניבוחין (ג) ופלה לפחייבה נרחית בחמת חחיו והכי חמרי' לקמן מחמת נפילה נרחית בכלמו כו' והח דחמוחי בפ' ג"ש (לקמן קף קז:): **משום צרת בתו ממאנת.** לחחי למיסרי לרת חמו קטנה שנפלה לו לייבום ומיחה בו לחמרינן ניבוחין קמחי קל עקרה וחין לו לרת עכוה וס"ל מיחון בנמו חוחיל והוח קייס לחין מיחון חלח ביומוה שלח קיבל חביב קידושיה מחמת לה ביומוה בחיי חחד כדחמן בפרק ג"ש קטנה שנפילה לחיי ומפלוגתם הרי היח יומוה בחיי חחד דפקע (ג) לה זכוחיה מינה משיחמה מרחוחו וחס חלבה ונפחת לחחי חביב יכולה למן בינס בחיי חביב: **מיאנה בבעל.** קטנה יומוה נכרית שמיחה בבעל מומרת לחמיה לפי שעקרחה לקדושין והרי היח כמפומה ולח כלמו חל זה: **ר"ש.** נבמו ממנחת: **משעת נפילה.** שנפלה בחו לפניו לייבום והולרכה למן בו נרחית כחמת חמיו ונרחית לרמה בעל חמת חחיו בחת חחת: **צרת אילונית.** הרי שהיה נשוי ג' נשים והס' חילונית חילונית דוכרינהו לה ילדה לשון חיל זכר מן הלמן(ד): **ומת בלא בנים.** שמיכן מקורות להמייבם ופטורות מן החליצה: **שנאמר והיה הבכור אשר תלד בראויה לילד פרט לאילונית.** וכיון דפטורה קיימא עליה בחמת חת ונרחה רמ עדוה ותע"ג דהלי והיה הבכור חשר תלד מיתוקס במכילתין לקמן (דף כד.) בגדול החיים ומכבת נפקא לן מינה בגדול בייבם מ"מ דרשינן הך פרט לחילונית משר תלד דקרא יתירא הוא כיון דהבכור בינס גופיה משמעי: **מאמר.** קדושי יבמה: **הרי אלו.** שחי נשים: **חולצות.** לחילו בעקה הוה פקעה זיקה קמיימה ולא הוה עלה חלא זיקת נשואי החמרון חבל ממכר לא מפקע זיקה והוי עלה קלא זיקת רשון וקלא זיקה החמרון: **רבינ"ב ומת אחד מהם.** ולא זו שמתו ב' בעליה וזיקה שניהס עליה ושמיהן מסורות מדרבנן וקרא מסמכת בעלמא דמפקע בפ' ד' אחין ובחליה דחמרת לא מייבמת בפ' ד' משנה ב' בעליה ומת אחד מהם ועשה בה שני מאמר ומת הרי אלו חולצות ולא מתייבמות שנאמר [ב]ומת אחד מהם יבמה יבא עליה מי שעליה זיקת יבם אחד ולא זיקת שני יבמין וקתני עלה [ו]אמר רב יוסף זו היא צרת אשת אח מאב שאיסור נפילה גרם לה שלא מצינו בכל התורה כולה כגון זאת זו היא למעוטי מאי לאו למעוטי צרת אילונית דשריא לא למעוטי צרת אילונית דאסירא ומאי זו היא דאיסור נפילה גרם לה צרתה בעיא חליצה אילונית אפילו חליצה לא בעיא מ"ט הא דאורייתא הא דרבנן תנן וכולן אם מתו או מיאנו או נתגרשו או שנמצאו אילונית צרותיהן מותרות לא קשיא כאן שהכיר בה כאן שלא הכיר בה דיקא נמי דקתני שנמצאו ולא קתני שהיו שמע מינה אמר רבא הלכתא

אמר ליה תניתוה היתה אחת בשרה ואחת פסולה אם היה חולץ חולץ לפסולה ואם היה מייבם מייבם לכשרה ומאי פסולה אילימא כשרה כשרה לעלמא פסולה לעלמא כיון דלדידיה חזיא מאי נפקא ליה מינה אלא לאו כשרה כשרה ליה פסולה פסולה ליה ומאי ניהו מחזיר גרושתו וקתני אם היה מייבם מייבם לכשרה לא לעלמא לעלמא פסולה לעלמא ודקאמרת כיון דלדידיה חזיא מאי נפקא ליה מינה משום דרב יוסף דאמר רב יוסף [ג]כאן שנה רבי לא ישפוך אדם מי בורו ואחרים צריכים להם ת"ש המחזיר גרושתו משניסת היא וצרתה חולצת היא וצרתה ס"ד אלא אימא או היא או צרתה ולאו תרוצי קא מתרצת לה תרויץ הכי היא חולצת צרתה או חולצת או מתייבמת אמר רב לילי בר ממל אמר מר עוקבא אמר שמואל [א]צרת ממאנת אסורה למאן אילימא לאחים השתא היא גופה שריא דאמר שמואל [ב]מיאנה בזה מותרת בזה צרתה מיבעיא אלא לדידיה ומאי שנא ממאנת דשריא לאחין דלא עבדא בהו מעשה צרה נמי לא עבדא בהו מעשה גזירה משום צרת בתו ממאנת וצרת בתו ממאנת מי אסירא והתנן וכולן אם מתו או מיאנו [ד]צרותיהן מותרות דמיאנה במאן אילימא דמיאנה בבעל היינו גרושה אלא לאו ביבם לא לעולם בבעל ותרי גווני גירושין ומ"ש כי מיאנה בבעל דעקרינהו לנשואין כי מיאנה ביבם נמי נשואין קמאי קא עקרא משום [ג]דתני רמי בר יחזקאל דתני רמי בר יחזקאל [ג]מיאנה בבעל מותרת לאביו ביבם אסורה לאביו אלמא משעת נפילה נראית ככלתו ה"נ משעת נפילה נראית כצרת בתו [ד]אמר רב אסי צרת אילונית אסורה שנאמר [א]והיה הבכור [ב]אשר תלד [ד]פרט לאילונית שאינה יולדת מתיב רב ששת [ו]שלשה אחין נשואין שלש נשים נכריות ומת אחד מהם ועשה בה שני מאמר ומת הרי אלו חולצות ולא מתייבמות שנאמר [ב]ומת אחד מהם יבמה יבא עליה מי שעליה זיקת יבם אחד ולא זיקת שני יבמין וקתני עלה [ו]אמר רב יוסף זו היא צרת אשת אח מאב שאיסור נפילה גרם לה שלא מצינו בכל התורה כולה כגון זאת זו היא למעוטי מאי לאו למעוטי צרת אילונית דשריא לא למעוטי צרת אילונית דאסירא ומאי זו היא דאיסור נפילה גרם לה צרתה בעיא חליצה אילונית אפילו חליצה לא בעיא מ"ט הא דאורייתא הא דרבנן תנן וכולן אם מתו או מיאנו או נתגרשו או שנמצאו אילונית צרותיהן מותרות לא קשיא כאן שהכיר בה כאן שלא הכיר בה דיקא נמי דקתני שנמצאו ולא קתני שהיו שמע מינה אמר רבא הלכתא

מז א מי' פ"ו מהל' יבום והלכה כב טוש"ע אה"ע סימן קסה סעי' ז:

מז ב ג מי' פ"ל מהל' גירושין הלכה טו ח סמג עשין ג טוש"ע אה"ע סימן קמה סעיף יא וסימן קנה סעיף יד: **מה** ד מי' פ"ו מהלכות יבום הלכה ח סמג עשין נה טוש"ע אה"ע סימן קנב סעיף ג:

מיאנה בזה מותרת בזה. כלומר באחיו לפי שהמיאון עוקר הזיקה. וא"ת אף לאותן שמיאנה נמי תשתרי שהמיאון יעקור הקדושין מאחיו ראשון ותהיה כמו נברית בעלמא. וי"ל דשמעה משום דמשנת נפילה נראית כאשת אח דמכיון שנעשתר לה ליצא ממנו ע"י מיאון נראית כאשת אחיו כדאמרינן לקמן מיאנה ביבם אסורה לאביו משום דמשנת נפילה נראית כבלתו. בבעל מותרת לאביו שהמיאון עוקר הקדושין ונמצא שלא היתה מעולם כלתו ולא נחשבת כי"א כפפורות בנו:

מאי לאו למעוטי צרת אילונית דשריא. אבל א"ל צרת סוטה וצרת מחזיר גרושתו דאין לנו למעט אלא דכוותה כהך שאסורה משום אשת אח מאב ולא משום ערוה אחרת. וא"ת דלמא אתא למעוטי צרת ממאנת [ו]שלא היתה מעולם אשת אחיו ואינה אסורה רק משום גזרה משום צרת בתו ממאנת:

ו) ספר כתן ונ"ל ל"ל צרת ממאנת וי"ל דממאנת נמי לא הוה עדיף לכותבה דכיון דמיאנה נמצא שלא היתה מעולם:

תום'

חד מקמאי והלכתא צרת ממאנת [מותרת אפילו להכ] שמיאנה בו ולא גזרינן משום דבשעת נפילה נראית כצרת בתו והממאנת עצמה אסורה להכ שמיאנה בו ומותרת לאחיו כשמואל דאמר מיאנה להכ מותרת להכ:

גרסינן בגדה פרק בנות כותים קטן וקטנה לא חולצין ולא מייבמין קטן שמא [ימצא] סריס קטנה שמא תמצא אילונית ואקשינן כי תמצא אילונית מאי הוי והא מקח טעות הוא ואין כאן אסור אשת אח ואפי' גט לא בעיא דהא תנן זכולן אם נמצאו אילונית צרותיהן מותרות להתייבם ואם אילונית היתה צריכה גט מספק אמאי מותרת להתייבם ודלמא צרת ערוה היא אלא לאו ש"מ דאילונית לא בעיא גט ועוד תניא בפ' הזורק כל עריות שאמרו צרותיהן מותרות הלכו הצרות האלו ונישאו ונמצאו אילונית תצא מזה ומזה שמא כיון דנמצאו העריות אילונית לאו צרת ערוה היא כלל ומותרת להתייבם ותנן נמי התם הכונס יבמתו והלכה צרתה ונשאת לאחר ונמצאת אילונית תצא מזה ומזה וכל הדרכים האלו בה. אמר רבא צרת בתו אילונית אפי' הכיר בה מותרת כל אילונית שלא הכיר בה בעלה בשעת קידושין צריכה גט מספק שמא יקפיד בה הבעל שמא לא יקפיד ואין לה כתובה דאורי' ממונא בחזקת מריה וזו היא ששנינו המפאנת והשניה והאילונית אין להן כתובה משמע היא אלא לאו ש"מ דאילונית בעי גט דדייקינן בפ' המדיר כנסה סתם אין לה כתובה כתובה הוא דלא בעיא גט בעיא. והכי נמי איכא למימר גבי אילונית כתובה הוא דלית לה גט בעיא ועוד דקתני אילונית דומיא דשניה מה שניה צריכה גט אף אילונית שלא הכיר בה צריכה גט או מדרבנן או משום ספק שמא לא יקפיד הבעל בשעת קדושין ואע"פ שמקפיד עתה שנודע לו שהיא אילונית וכיון דצריכה גט מדרבנן התם שמא תמצא אילונית והיא אשת אחיו שלא במקום מצוה. ומתני' דהכא ודפרק הזורק לא קשה לרבא כלל דהא ס"ל לרבא דאפילו צרת בתו אילונית דהכיר בה בשעת קדושין ונשואין צרתה מותרת להתייבם אבל לרב אשי צרת אילונית שהכיר בה אפי' אשה בעלמא שאינה ערוה

ז) ס"ל ולמייתי ודלמי וכי' ור"ל לרב משי.

מסכת עדיות

פרק ד' משנה ח'

בֵּית שַׁמַּאי מַתִּירִין אֶת הַצָּרוֹת לַאֲחִים, וּבֵית הִלֵּל אוֹסְרִין. חָלְצוּ, בֵּית שַׁמַּאי פּוֹסְלִין מִן הַחֲהָנָה, וּבֵית הִלֵּל מַכְשִׁירִין. נִתְיַבְּמוּ, בֵּית שַׁמַּאי מַכְשִׁירִין, וּבֵית הִלֵּל פּוֹסְלִין.

עין משפט נר מצוה

מז א מי' פ"ו מהל' יבום והלכה כב טוש"ע אה"ע סימן קסה סעי' ז:

מז ב ג מי' פ"ל מהל' גירושין הלכה טו ח סמג עשין ג טוש"ע אה"ע סימן קמה סעיף יא וסימן קנב סעיף יד: **מה** ד מי' פ"ו מהלכות יבום הלכה ח סמג עשין נה טוש"ע אה"ע סימן קנב סעיף ג:

תום' ישנים

מיאנה בזה מותרת בזה. כלומר באחיו לפי שהמיאון עוקר הזיקה. וא"ת אף לאותן שמיאנה נמי תשתרי שהמיאון יעקור הקדושין מאחיו ראשון ותהיה כמו נברית בעלמא. וי"ל דשמעה משום דמשנת נפילה נראית כאשת אח דמכיון שנעשתר לה ליצא ממנו ע"י מיאון נראית כאשת אחיו כדאמרינן לקמן מיאנה ביבם אסורה לאביו משום דמשנת נפילה נראית כבלתו. בבעל מותרת לאביו שהמיאון עוקר הקדושין ונמצא שלא היתה מעולם כלתו ולא נחשבת כי"א כפפורות בנו:

מאי לאו למעוטי צרת אילונית דשריא. אבל א"ל צרת סוטה וצרת מחזיר גרושתו דאין לנו למעט אלא דכוותה כהך שאסורה משום אשת אח מאב ולא משום ערוה אחרת. וא"ת דלמא אתא למעוטי צרת ממאנת [ו]שלא היתה מעולם אשת אחיו ואינה אסורה רק משום גזרה משום צרת בתו ממאנת:

תום'

חד מקמאי (המשך) אסורה להתייבם ואזלא לעלמא בלא חליצה ומתני' דהכא דדפרק הזורק דאמר צרותיהן מותרות להתייבם דוקא נמצאו לאחר קדושין מפני שהוא מקח טעות [ו]ולרבה ודאי כיון שמותרת להתייבם כשנמצאו אילונית אין כאן קדושין כלל וא"כ קשיא ההיא ד"מ דבנות כותיים דאמר קטנה שמא תמצא איילונית והא אמרת דאין כאן קדושין כלל ואם נמצאת אילונית אין כאן איסור אשת אח ואי לאו מהני' דהכא ההיא ד"מ הזורק ל"ק מדידי דאיכא למימר (דלרבה) [דלרב אשי] נמי ספק מקח טעות הוא שמא יקפיד שמא לא יקפיד וחולצת ולא מתייבמת ומפני שהלכו צרותיהן ונשאו בלא חליצה תצא מזה ומזה וכל הדרכים האלו בה אבל מהני' הכא קאני נמצאו איילונית צרותיהן מותרות להתייבם ש"מ דדוקא מותרות ר"ל (כרבה) [דרב אשי] מוקים לה למהני' דהכא כגון שאמר הבעל בפירוש שיקפיד אם תמצא אילונית ותוספתא שכתב הרב אלפסי וכולן שנמצאו איילונית או שהיו נשואות לאחרים בין בחיי הבעל בין לאחר מיתה כגון שגילה הבעל בחייו שיקפיד אם תמצא אילונית ורבינו יעקב תרץ אליבא דרב אשי כל זמן שלא הכיר בה הראשון הרי היא כאשתו ואע"פ שאם היה מכיר בה והיה מקפיד יוצאה בלא גט ואעפ"כ כל זמן שלא הקפיד לא מחזקינן לה בהכי והיה דתנן בפ' הזורק מיירי שהכיר בהן הבעל שאינן אילוניות והקפיד והצרות לא ידעו בקפידת הבעל ונשאו ולפיכך תצא מזה ומזה וכל הדרכים האלו ומתני' דהכא נמי דקתני נמצאו אילונית מותרות כגון שהקפיד הבעל בחייו שאמר אם תמצא אילונית אגרשנה והתוספתא שכתב הרב אלפסי בן בחיי הבעל בין לאחר מיתת הבעל כגון שאמר הבעל בחייו שיקפיד אם תמצא אילונית אבל כל זמן שלא יקפיד וכן אם מת ולא הכיר בה לא מחזיקים ליה שיקפיד והרי היא כאשתו ולפיכך אמרו קטנה שמא תמצא אילונית ועוד יש לפרש אליבא דרבא ההיא שמא תמצא אילונית דלמפטר צרתה קאמר כלומר שמא תמצא אילונית ותלך צרתה לעלמא ביבום זה ושמא תמצא אילונית ואינה פוטרת צרתה (אמר רבא הלכתא צרת אילונית מותרת) וכיוצא בזה אמר רבה בפ' האשה הא דאמרו רבנן זיקת שני יבמין מחלק [חלצה] יבומי לא מייבמי גזרה משום שתי יבמות הבאות מבית אחד. לא תימא ה"מ היכא דאיכא צרה דאיכא למיגזר משום צרה [דהא] הכא ליכא צרה מחלק חלצה יבומי לא מייבמה: **אמר**

אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, נָתַתָּ תּוֹרָת כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּיָדוֹ; אֶלָּא בְּשָׁבָּה הַלָּבָן עַד הַפֶּסַח, וּבְשָׁבָּה הָאֵילָן עַד עֲצֶרֶת:

עין משפט נר מצוה

מב א מיי׳ פ״ו מהל׳ יסוה״ת הלכה כ כה טוש״ע סה״ע סימן קעב ס״ק ופ׳ קעג סעיף ט׳:

נ ב מיי׳ פ״ב מהל׳ מיטוש הלכה ט ממג עשין כ טוש״ע סה״ע סימן קנה סעיף יב:

תום׳ חד מקמאי

רבא הלכתא צרת אילונית מותרת ואפי׳ הכיר בה ואפי׳ צרת בתו אילונית טעמא דסילתא דכיון דלא רמייה כלל ליבום אחד מן האחים הו״ל כצרת ערוה שלא במקום מצוה משא״כ בצרת ערויות דמתני׳ וצרת אשת אחיו שלא היה בעולמו שאם לזה שאינה ערוה אינה ראויה ראויה היא לאחים אבל אילונית אינה ראויה לא׳ מן האחים וקי״ל כרבא בל אילונית שלא הכיר בה בעלה בשעת קידושין ונמצאת איילונית לאחר קדושין ומקפיד בה בעלה צריכה גט מספק או מדרבנן ויוצאים שלא בכתובה דאוקי ממנא בחזקת מאריה הרב אלפס כתב מילתא דרב זביד דאמר אין בנים בלא סימנים ולכאורה נראה דרב זביד ס״ל (אין בתורן) [דתור] זמן כלאחר זמן וכן פרש״י ז״ל ואנן קי״ל תור זמן כלפני זמן משום הכי אית לן לפרש דרב זביד לעולם ס״ל תור זמן כלפני זמן משום הכי אית לן לפרש דאמאי דתני רבה בר שמואל קאי ובלאחר זמן הו״ק לעולם שמא תתעבר ותמות שאין קטנה יולדת והא דתני רבה בר שמואל שכבר ילדו ולא קתני שכבר הגדילו דאתא לאשמועינן אפי׳ למ״ד אין חרשיין שמא נשרו משום צער לידה חיישינן ולפיכך הלה הטעם בלידה ולא הלה הטעם בגדלות דמשום לידה הוא דחיישינן שמא נשרו ואי לאו לידה אע״פ שהגיעה לכלל שנותיה איכא מ״ד אין חרשיין שמא נשרו אבל בלידה לכ״ע חיישינן משום צער לידה וההיא דפרק אלו נערות דפריך התם ומי מעברא והא תני רב ביבי וכו׳ משמע התם דלא מעברא והכא אסיק׳ שמא תתעבר ושמא תמות וקשיין אהדדי ולמאי דפריש׳ איכא למימר (דהתם איכא למימר) דהתם אליבא דרב זביד קא פריך דס״ל שמא תתעבר ותמות דקטנה לא מעברא ואיכא לפרושי נמי ההיא דפ׳ [אלו] נערות דאליבא דרבנן קא פריך דאמר אחת זו ואחת זו משמשת כדרכה ונולדת וס״ל לרבנן דקטנה לא מעברא. א״נ אליבא דרב ספרא והכי קאמר בנים הרי הן כסימנים בשעת עיבורה קאמר להכי פריך ליה התם כיון דבשעת עיבורה ס״ל כסימנים אישתכח דבשעת לידה הרי היא בוגרת שהרי אין בין נערות לבגרות אלא ששה חדשים וא״כ מאי קא מבעיא ליה יש בוגרת בקבר והרי קודם שמתה היתה בוגרת. מ״ט לא מפרשה מילתא דרב זביד לדעת הרב אלפסי כדפרש״י. וכן נראה שפירש הראב״ד ז״ל ואיכא לעיוני דרב זביד נופיה אם בדקוה קודם לידה ולא הביאה ולאחר לידה ולא הביאה אי אמרינן דבהוויא פורתא דבשעת לידה הביאה סימנין ונשרו ומיהו אליבא דהלכו הלכו בנים כ״ש בבנים. ג)ולפ״ד אין חרשיין בעלמא הכא משום צער לידה פורתא הביאה סימנים ונשרו דאלת״ה למ״ד אין חרשיין שמא נשרו מצינו. ושמא אם בדיקוה קודם לידה ולאחר לידה ולא הביאה. ואי אמרינן אין בנים בלא סימן לגבי חליצה דלמא לגבי מיאון אמרינן לחומרא שאינה מסאנת אבל לקולא שלא תחלוץ לא. ומסתברא מדקאמר חיישינן אלמא לחומרא קאמר שלא תמאן ולא לקולא שתחלוץ כדאמרינן בפ׳ יוצא דופן מכלל דלמ״ד חיישינן חלוץ והא חיישינן בעלמא קא׳:

כי אתא רבין אר״י א׳ צרת מסאנת וא׳ צרת אילונית וא׳ צרת מחזיר גרושתו כולן מותרות:

יב: חמש עשרה נשים פרק ראשון יבמות

שלש נשים משמשות במוך. פי׳ הקונטרס מוכר לשמש בשמוך לפי שאר נשים לפי שהוא משמש בשמלה זרע אע״ג דלא מיפקדא לפריה וכיון וכן משמע בגמרא היל המרבה לבדוק בנשים משמשות בתכשיט תקלן ומפרש בגמרא בהלכות גדולות: **צרת ממאנת.** בירוש: **מחזיר גרושתו.** משני׳שלא **משמשות במוך.** מותרות לפי שבמקום משמשות כדי שלא יתעברו: **סנדל.** ולא שלין לו צורת פנים וקיימת לן בסמכת נדה (דף כה:) אין סנדל שלין עמו ולד משל לשדם שסטר את מניכו וסמזיר צורתו לשתוירי דכשהיל מעוברת ומחזרת ומתעברת דומה שהמד את מבנה. שם מתעבר שהל לריכה לגמול את בנה מלהניק כמו ויגמל (בראשית כא):[ב] לשון הבללה: **ואיזו היא.** (ג) הרשויה להתעבר ולמות: **מבת י״א שנה כו׳.** פומת מי״ל ולפי לא מתעבר ויותר מי״ב שם מתעבר לא מתות: **משמשות.** בלא מוך בדרכן והולכות: **ומדקאמר שמא תמות.** ולא קשיא מתות ולפי׳ לא יהו מצינו שהם מתעבר תמות ולפי׳: **מצינו חמותו ממאנת.** בגון שילדה בקטנו׳ בתוך זמן שהמוד למעלה בשנת י״ב שנתעברה ולא מתה וקדם[ג] לשדם את בתה ונמלאת זאת שמותו שהיא קטנה ולרויה למעלן עד י״ב שנה: **קודם הזמן הזה.** שהמוד למעלה קודם י״ל: **אחר הזמן הזה.** שהל י״ב: **שכבר ילדו.** ומדלפלי טעמא בולד מכלל דקטנה היל לפי׳ לאו קטנה היל ליתני שכבר גדלו: **הרי הן כסימנים.** שלכך אין לך יולדת ממעמת לפי׳ היל קטנה: **ואפי׳ לר״י דאמר.** בשמכת נדה אף שהכניהה שני שערות ממעמת עד שירבה שהמוד שיהיו שם שערות הרבה: אין

א)הלכתא צרת אילונית מותרת ואפי׳ הכיר בה ואפילו צרת בתו אילונית ואלא הא דקתני שנמצאו תני שהיו כי אתא רבין אמר ר׳ יוחנן אחת צרת ממאנת ואחת צרת אילונית ואחת צרת מחזיר גרושתו כולן מותרות ב)תני רב ביבי קמיה דרב נחמן שלש נשים משמשות במוך קטנה מעוברת ומניקה קטנה שמא תתעבר ושמא תמות מעוברת שמא תעשה עוברה סנדל מניקה שמא תגמול בנה וימות ואיזו היא קטנה מבת י״א שנה ויום אחד עד י״ב שנה ויום אחד פחות מכאן ויתר על כן משמשת בדרכה והולכת דברי ר״מ וחכ״א אחת זו ואחת זו משמשת כדרכה והולכת ומן השמים ירחמו משום שנאמר ג)שומר פתאים ה׳ מדקאמר שמא תתעבר ושמא תמות מכלל דאיכא קטנה דמיעברא ולא מתה א״כ מצינו חמותו ממאנת ותנן אי אתה יכול לומר בחמותו ואם חמותו ואם חמיו שנמצאו אילונית או שמיאנו אימא שמא תתעבר ותמות דאמר רבה בר ליואי גבול יש לה קודם הזמן הזה אינה מתעברת כל עיקר תוך הזמן הזה היא מתה ועוברה מת לאחר זמן הזה היא חיה ועוברה חי איני והא תני רבה בר שמואל אי אתה יכול לומר בחמותו ואם חמותו ואם חמיו שנמצאו אילונית או שמיאנו אימא שמא תתעבר ותמות דאמר רבה בר ליואי גבול יש לה קודם הזמן הזה היא מתה ועוברה מת לאחר זמן הזה היא חיה ועוברה חי איני והא תני רבה בר שמואל אי אתה יכול לומר בחמותו ואם חמותו ואם חמיו שנמצאו אילונית או שמיאנו שכבר ילדו אלא לעולם שמא תתעבר ושמא תמות ואלא קשיא הך אמר רב ספרא ד)בנים הרי הם כסימנים ואית דאמרי בנים עדיפי מסימנים למאי נפקא מינה דאפילו לרבי יהודה דאמר ה)עד שירבה השחור בבנים מודה ורב

שניהם הוריעו בזה לחמר[ד]: **שמא תתעבר ותמות.** ולפ בעי לשנויי דנקט שמא תמות משום דמיכה ולפי מתה ולפי מתה לפ כשילדה בקטנות לפל ילדה בגדלות לפ״פ שנתעברה בקטנות פעמים הה ולפ משכחת ממותו ממלחת לפי׳ ילדה בקטנות ולפי מתה ולפי׳ ילדה בגדלות שוב לימה יכולה לומר משום דבריימת דרב ביבי מיפלגי מידי בעיבור שנת י״ב בין ילדה בגדלות ועוד לפ מקמברת ליה שמגדלות הלידה בקטנות מיתה לפ בעיבור ועוד דממרת לחמת כרבה בר ליואי בקטנות ולפי׳ ילדה בגדלות שוב **אחר** הזמן **הזה היא חיה ועוברה חי.** ומומר ר״י לפי׳ לפרש לחמר הזמן לחמר שנת י״ב ויום ל׳ לפיכך בלא הנחת ב׳ שערות ל״ש מלינו ממותו ממלחת דעד רוב שנותיה יכולה למלן חם פ לה בהיחה ב׳ שערות למ״ד אין מוסיפין שמא נשרו ולפיכך ילפ דופן (דף לה מו.) למוסיפין היכא דבעל לחמר זמן דהוי ליה לפיקה לחוריימת מהכא ממותו ממלחת כגון בפירש כשבעל לחמר זמן שלין בועל נפ קידושין דהשתח לפ הוי ליה לפיקה לחוריימת מהכא בהכניהה ב׳ שערות לחיי ולפ חם לפרש מפום לחומרא למיתלת הוי לפיקה שערות לחמר זמן וכן מנלה בירושלמי דתני טעמא דרבה בר ליואי בשערות ולפ בשנים **שכבר ילדו.** ומדקתמר שכבר ילדו מפמע מתה ול״ת מלי ס״ד דמקשה מקשה בריימת דרבה בר שמואל גופיה דכיון דבלא הניחה ב׳ שערות ליי כי ילדה מלי הוי מ״מ מתמן ומר״י דפבר המקשה לתע״ק דנקטנה חייני ליה בה מיפון מדרבנן לפי שנרחים גדולה וסבורים העולה שהניחה ב׳ שערות ולפ פריך מלפ נרבה בר ליואי דוקא לחמר לליכה קטנה למיעברא ולפ מתה לפל לבריימת דרב ביבי לפ קשיל מידי דתע״ק דקתני שמא תמות למחמת לליכה קטנה למיעברא ולפ מתה מ״מ לפ מלינו ממותו ממלחת מלמתן תע״פ שהיל מועטה מלמתן לפ״פ שהיל מועטה כדפריטים לפל לין לפרש למחקשה ניחל ליה בריימת גופה דמסיק לתניתה שפיר לדילה הכי הוה כסימנים ולכך לימה יכולה למתן ולפ פריך מלפ נרבה בר ליואי ומפני דנים הכי הן כסימנים מטעם העיבור כמו שחפרש דע״כ הל״ל כהניהה ב׳ שערות ולפ לפיכך לליכה קטנה למיעברא ולפ מתה מ״מ לפ מלינו ממותו ממלחת מלמתן תע״פ שהיל מועטה מלמתן דבפריטים לפל לין לפרש למחקשה ניחל ליה בריימת גופה דמסיק לתניתה שפיר לדילה הכי הוה כסימנים ולכך לימה יכולה למתן ולפ פריך מלפ נרבה בר ליואי ומפני דנים הכי הן כסימנים מטעם העיבור כמו שחפרש דע״כ הל״ל כהניהה ב׳ שערות ולפ לפיכך לליכה קטנה למיעברא ולפ מתה מ״מ לפ מלינו ממותו ממלחת מלמתן תע״פ שהיל מועטה מלמתן דבפריטים לפל לין לפרש למחקשה ניחל ליה בריימת גופה דמסיק לתניתה שפיר לדילה הכי הוה כסימנים ולכך לימה יכולה למתן ולפ פריך מלפ נרבה בר ליואי דוקא לחמר

ורב זביד אמר אין בנים בלא סימנים ונברוק חיישינן שמא נשרו הניחא למ"ד חושש אלא למ"ד אין חושש מאי איכא למימר אפי' למ"ד אין חושש משום צער לידה חיישינן: כיצד פוטרות צרותיהן וכו': מנהני מילי אמר רב יהודה דאמר קרא [א]לצרור [ב]התורה ריבתה צרות הרבה [ג]רב אשי אמר סברא היא צרה מ"ט אסירא דבמקום ערוה קיימא צרת צרה נמי במקום ערוה קיימא: כיצד אם מתו הן כו': [ד]ואפילו כנס ולבסוף גירש ורמינהו [ה]ג' אחים שנים מהן נשואים ב' אחיות ואחד נשוי נכרית גירש אחד מבעלי אחיות [ו]אשתו ומת הנשוי נכרית ונכנסה המגרש ומת זו היא שאמרו שאם מתו או נתגרשו צרותיהן מותרות טעמא דגירש ואח"כ כנס אבל כנס ואח"כ גירש לא [ז]א"ר ירמיה [ח]תברא מי ששנה זו לא שנה זו האי תנא סבר מיתה מפלת והאי תנא סבר [ט]נשואין הראשונים מפילים רבא אמר לעולם חד תנא הוא [י]וזו ואין צריך לומר זו קתני: וכל שיכולה למאן: [יא]ותמאן השתא ותתייבם לימא מסייעא ליה לרבי אושעיא [יב]דא"ר אושעיא ממאנת למאמרו ואינה ממאנת לזיקתו לא צרת ערוה שאני [יג]דתני רמי בר יחזקאל מיאנה בבעל מותרת לאביו מיאנה ביבם אסורה לאביו אלמא משעת נפילה נראית ככלתו [יד]הכא נמי משעת נפילה נראית כצרת בתו: **מתני'** [טו]שש עריות חמורות מאלו מפני שנשואות לאחרים [טז]צרותיהן מותרות' אמו ואשת אביו ואחות אביו אחותו מאביו ואשת אחי אביו ואשת אחיו מאביו [יז]בית שמאי מתירין הצרות לאחים ובית הלל אוסרים

חלצו

(א) **רב זביד אמר אין בנים בלא סימנים.** תומר ר"י לדרין לפרש למין עיבור בנים של קיימת מלוי להיות בנלו סימנים ומיהו זמנין מתו מדפרין ועיבדוק וכן בלמ"ד מין מוסתין מלי ליכא למימר ומס מין בנים כלל בנלו סימנים ודלמי נשרו וגם לשון מוסתין נמי משמע דליכא בלמ"ד מסתין בעלמא ולא שולמי נשרו ומשום דלמ"ד עיבור בנלו סימנים לא מלינו מתוחו ממתא דמוסתין לסימנים דמסיק ומזיל ובהכי קלמר נמי דבה בר ליומי מוך זמנן הזה היה מתה ועוברה מת אע"פ דפעמים מיה כיון דלא שכיח ובבריימא דרב ביבי דנקט שמת תמות בשביל המיעוט ואע"ג דרבה בר ליומי לא מס למינקט שמת בשביל מיעוטא ול"ת ומנין ו לגמרא דרב זביד לא בעי למימר דלין בנים כלל בלא סימנים כדמשמע במילתיה וי"ל דאם אין בנים ב"ד ב"ח למימר ד"ל דמי דפסרא דיון דלדידיה נמי אין בנים כלל בלא סימנים כמו לרב ספרא אלא ודאי אמת למימר דלין בנים כלל ודהכי פריך ולבדוק ומשני מוסתין שמא נשרו ומוסתין לא בספק גדולה לענין מליכה וקדושין דאורייתא ולענין עוברין ומילי טובא ובקונטרס פי' דבבר רב זביד דמוך זמנן כלאתר זמנן דלא בהלכתא נראה לר"י דבעלמא מודה רב זביד דמוך זמנן כלפי זמנן ומתני הכא דע"י בנים מסיגין לסימנים כלילו הם ללאתר זמן דבפרישים נמי לרב ספרא:

משום צער לידה חיישינן. ול"ת כיון דלין בנים בלא סימנים משמע דעיבור בבדוק קמי לידה ולי ליכא סימנין ליכא למיחש שמא נשרו דלכתי נר בא לער לידה וי"ל דלמו דוקא נקט לער לידה דה"ה נמי דמסוס לער עיבור מיישינן שמא נשרו ולא נקט לער לידה דלא משום דלקטי ליה ובבדוק מס החמות כדי למען דהיינו אתר לידה דלהכי נקט לער לידה וה"ה דלי בדקה קמי לידה ולא מצאכן דלינה למיחש דשכרו משום לער עיבור ולי היה מפרש מילתיה דרב זביד דלין לידה בנים בלא סימנים קלמר הוי אתי שפיר הא דנקט לער לידה ולא היינו לריכים לומר משום לער עיבור חיישינן אבל לי אפשר לומר כן דל"ל לא הוי אמני מידי לרבה בר ליומי: **מתה בתו או נתגרשה.** הא דלא נקט מיאנה או שנתפלפה מילוים משום דאתני לשמועינן דפילו כנס ובבבוק גירש ומיאנה או שנתפלפה מילוים אין שום תדום דבטלו להו קידושי קמאי וכך לי כנס ובבבוק מיאנה כמו מיאנה ובבבוק כנס ג"כ משום דבבל מילוים לא שייך בכל העריות:

שלשה אחים שנים וכו'. לקמן בפרק ד' אתים (דף ל. ד"ה גירש)

אפרש לה אתאי נקט שלשה אתים: **נשואין הראשונים מפילים.** הכא לא הוי שייך למינקט הלמוסים לליבא הכא אבל ניסואין ומשום הכיא דבפרק ב"ש (לקמן קח:) נקט הכי אתנן המגרש הלשה והחזילה מומתא ליבא ור"ע מוסר ומפרש התם טעמא דר"ש משום דמסבקא ליה לי מיתה מפלת לי ניסואים הלמוסים מפילים: **תמאן השתא ותתייבם בו'.** ואפי' לר"ג דלית ליה מלמדין אם הקטנה שממאן לקמן בפ' ב"ש (דף קט.) היינו להוליאה מבעלה ול"ל פריך להיכא דמיאנה מתייבם לרבה ומתני' משמע דלין לה מקנה אלא בתליצה: **לא צרת עריה שאני בו'.** ה"ת **בשעת נפילה נראית בצרת בתו.** ול"ת ומנ"ל ליה דטעמא דרמי בר יחזקאל משום דבשעת נפילה נראית ככלתו דלמא טעמא דרמי בר יחזקאל גופיה משום דרבי מושעיא לליבא ממאנת לזיקתו וי"ל דע"כ טעמא דרמי בר יחזקאל משום דבשעת נפילה נראית בצרת בתו ולי טעמא משום דליבא ממאנת לזיקתו ול"ת לעלמא ולא משום דממאנת לזיקתו ול"ל כמיימה ביבם אמר שמתייבמה לליבא זיקה וה"מ משום דבשעת נפילה נראית ככלתו:

מגלו

מסורת הש"ס

גמ' ו)[לעיל ג. ג]נקמן ג. **ג)**[ל"ל את אשתו] **ד)**[נקמן ל:] **ה)**[שבת נב: וש"נ ועי' תוס' כתובות עה: ד"ה שבנלן] **ו)**[נקמן ל: ערובין עו. ר"ה לב: לג. כתובות נח. הוריות ג:] **ז)**[נקמן קז:] **ח)**נקמן קז. קידושין מה. ע"ש **ט)**[לעיל יב. נקמן קז: **י)**[לעיל ג:] **יא)**[לעיל ט.] נקמן כו. ע"ש פ"ד מ"ח **רש"י יב)**ר"פ בתרע **יג)**לעיל ס.

הגהות הב"ח

(א) **רש"י** ד"ה ורב וכנסה לה לרם: **(ב)** **ד"ה** למתמרו וכו' בפ' ר"ג דצריבה: **(ג)** **ד"ה** הכא נמי וכו' ליבא והוצרבה למען כו: **(ד)** **ד"ה** שם וכו' שהן **נברים** מלל זה: **(ה)** **ד"ה** ממו וכו' ותמות מלינו ואחותו מאביו ומסת מחיו: **(ו)** **תוס'** ד"ה ורב זביד וכו' ומיהו זמנין **איתא** מדפרין:

גליון הש"ס

גמ' רב אשי אמר סברא היא. ע' לעיל דף כ ע"ש תד"ה עד סוף: **שם נשואין הראשונים מפילים.** לקמן דף פד ע"ב: **שם** ה"נ **משעת נפילה.** עיין לקמן דף כט ע"ש תד"ה מי כרבי לעזר:

הגהות

גמ' כיצד אם מתו כו'. כל"ל: (גמוקי הגר"ש)

רש"י ד"ה **וכנסה המגרש. שנשוי אחות אשתו** של זה **הראשונה בר.** כל"ל: (רש"ש)

תוס' ד"ה רב זביד. ומיהו זמנין לא אתו. כל"ל: (רש"ש)

ד"ה מתה בתו. נ"ב שייך לעיל בתתני': (ר"ת מכר)

תורה אור

גמ' אִם וְאִשָּׁה אֶל אֲחֹתָהּ לֹא תִקָּח לִצְרֹר לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ עָלֶיהָ בְּחַיֶּיהָ: (ויקרא יח, יח)

מסכת עדיות

פרק ד' המשך משנה ח'

וְאַף עַל פִּי שֶׁאָלּוּ פּוֹסְלִין וְאֵלּוּ מַכְשִׁירִין, לֹא נִמְנְעוּ בֵּית שַׁמַּאי מִלִּשָּׂא נָשִׁים מִבֵּית הַלֵּל, וְלֹא בֵית הַלֵּל מִלִּשָּׂא נָשִׁים מִבֵּית שַׁמַּאי. וְכָל הַטְּהָרוֹת וְהַטֻּמְאוֹת שֶׁהָיוּ אֵלּוּ מְטַהֲרִין וְאֵלּוּ מְטַמְּאִין, לֹא נִמְנְעוּ לְהָיוֹת עוֹשִׂים טְהָרוֹת אֵלּוּ עַל גַּב אֵלּוּ:

עין משפט נר מצוה

נא א מיי' פ"ו מהלכות יבום הלכה כח טוש"ע אה"ע סימן קסה סעי' ז:

נב ב מיי' שם הלכה יג טוש"ע אה"ע שם סעיף ג:

מֻזָּבְלִין וּמְעַדְּרִין בְּמַקְשָׁאוֹת וּבְמַדְלָעוֹת עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְכֵן בְּבֵית הַשָּׁלְחִין. מְיַבְּלִין, מְפָרְקִין, מְאַבְּקִין, מְעַשְּׁנִין, עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אַף נוֹטֵל הוּא אֶת הָעֲלֵה מִן הָאֶשְׁכּוֹל בַּשְּׁבִיעִית:

נג א מיי' פי"ו מהל' מיאוסי' פי"ח סי"ב מ:
נד ב מיי' פ"ט מהל' מגילה הלכה ד ו ז סמג עשין ד טוש"ע ח"מ סי' תרפח:
נה ג מיי' פי"ב מהל' עבודת כוכבים סי' יח סמג לאוין קכ טוש"ע י"ד סימן קמ סעיף ו:
נו ד מיימון פ"מ מהל' י"ט הל' יט סמג לאוין עה טוש"ע ח"מ סי' תסח סעיף ג ד:

נקראת באחד עשר ובשנים עשר. פעמים כאן ופעמים כאן ונקמן מפרש ואזיל:

(מגילה ב.)

(א) **ואי"ת** מ"ט דב"ה. וא"ל דסברי איסור חל על איסור משום דגלי קרא דלצדוק דמשמע שהצדה אסורה דא"כ אמאי אמרינן בכולא תלמודא דאין איסור חל על איסור נילף מהכא שיחול. ואין סברא לומר דנפלוג כלהו אמוראי דאמרינן אין איסור חל על איסור אביא הלל דסבירא לן הלכתא כוותיהו. וי"ל דודאי סברי ב"ה דאין איסור חל על איסור אבן יחדו וראמרו דכיון דהך טעמא לא מהניא מידי גבי עורה כדפרי' איסור אחות אשה מתלא תלי וקאי רבי' מעתה יש לנו לומר צרתה כמו כן דהיא חשובה צרת עריה מקרא דלצרור. וא"כ היא תיתסר מהאי טעמא דפרישית באחות אשה. ותימה לפי פירושא דפרישית לעיל דכל זמן דאיכא לאוקמי לצרור בצרות מוקמינן כיון דליכא קרא לאפוקי וא"כ קשה מאי טעמא דב"ש הלא אין זו רק סברא דאין איסור חל על איסור ומצינו למימר דחייל מקרא דלצרור דמשמע צרות דליכא לאוקמי במלתא אחריתי וליכא שום קרא למעט צרות ולהתירן כ"א אותה סברא דאין איסור חל על איסור. ואין סברא לומ' שאותה הסברא תדחה הפסוק כיון דליכא לאוקמי במלתא אחריתי ותירץ הקדוש מראי"ש דאיכא לאוקמי קרא דלצרור כשבאו בבת אחת אשת אח ואחות אשה וכלהו ערות דמתני' נמי משכחת לה בבת אחת כגון בתו שקדש בתו לאחיו פחותה מבת ג' שנים וחלו אשת אח ובתו יחד שאינה חשובה ערוה עד שתהא בת ג"ש וכלהו בכה"ג. ותימה דנשא מת ומת ואח"כ נשא חי ומ"ט דב"ש דהא ליכא למימר דאין איסור חל על איסור שהרי כשמת היתה אשת אח במקום מצוה וא"כ אתי איסור אחות אשה חיל. וי"ל כבי האי גוונא ב"ה נמי שרי דלא היו צרות ערוה מעולם:

תניא היכא דנשא מת וכו' המקשה היה סבור דרבא אמר למלתיה גבי אחות אשה ולהכי פריך לה כדפריך ולפום מסקנא לגבי כלהו עריות מצי למימר טעמא שפיר:

מתני' ב"ש מכשירין וב"ה פוסלין לכהונה דנבעלה לפסול לה דכתיב וכת כהן כי תהיה לאיש זר [היא] בתרומת הקדשים לא תאכל כגון שנבעלה לזר אצלה פסלה לתרומה ולכהונה מק"ו דגרושה דמותרת בתרומת אסורה לכהונה זו שאסורה [בתרומה] אינו דין שאסורה בכהונה והכי א': בפ' אלמנה לכהן גדול והתם אסיק' דזר אצלו מעיקרא בעי' לאפוקי מחזיר גרושתו דלאו זר מעיקרא הוא ולא פסלה לא לתרומה ולא לכהונה דהא פסול כהונה מתרומה קאתי אבל בחייבי כריתות אע"ג דלאו זר מעיקרא הוה פסלה לתרומה ולכהונה מק"ו וה"נ אמרינן בשלהי פרקין נהי נמי דעשו והא"ר יהושע אין ממזר בחייבי כריתות ומאי מפסלא. g)והלכה כב"ה נהי דממזר לא הוי פגום מיהא הוי דאחי בק"ו מאלמנה ולא פריך מה לאלמנה שכן היא עצמה מתחללת כדפריך בהא שמעתתא גבי מחזיר גרושתו ור"מ דבחייבי כריתות היא עצמה מתחללת ואע"ג דלאו זר מעיקרא הוא:

g) נ"ב ד"ה ומאי מפסלא לפי' שם הלכה כב"ה.

מאי טעמא דב"ש. ות"ת ומאי קבעי ליה ᵉ)למ"ד מוקמי לצרור כלכר"ס (לעיל דף מ:) ועליה לכלרבי ולומר רבינו יעקב מקום שמקובלת ליה לדרוש לצרור לענין צרות מי לאו דשמעיה בפרק בכורים ומ"ת מכאן כי דרשי נמי מוקמ מכלל לתיכא לה עמלה מקום מצוה וי"ל לעיל למדרש הכי דהא כתיב גבעות עבותה דמדע ומקום מצוה לא מיקטרין דממוקם לא מקום שנאה במקום מצוה:

לאבדרב יהודה אמר רב בר'. ה"ג ממ"ש לכדשמואל דפליג עליה דרב בהאשה רבה (לקמן דף נב:) ומוקי לקמ' דלגלגו הוא דאמאי:

ביון דכתיב חוצה כמאן דכתיב לחוץ דמי. ותע"ג דכתיב נמי ס"ת בתלה דכתיב החוצה הייטו נמי לא החוץ כמו המדבר (שמות ד) ז'ו דהוי לא במדבר: **לרבות את הארוסה.** תר"י לשיטתיך י)דלעיל מרוקם מקום דכתיב בית חמיו ובפ"ק דיומא (דף יג.) משמע דבית כשותה משמע:

דלא אתי איסור אחות אשה וחייל אאיסור אשת אח. ות"ת כיון לתיסור אחות אשה מיבעי ליה גופה ו"ל לתיסור אחות אשה מיתלף מלי וקאי אי פקע איסור אשת אח אחי וחייל הלכך לא פקע י)ו: (א) **בית הלל פוסלים.** פי' בקונטרס מכהוה ולא מתרומה ות"ת לומר כן (ה) למ"ד כריתות זונה היא כדלמרינן בהמולך (לקמן מד:) גבי הטעה את מלמדו וזונה לתסורה בתרומה כמו שנפרש שם בע"ס (ד"ה הכא) ורש"י עלמו מזר בסוף פרקין (דף טו: ד"ה היא עלמה) גבי מה לאלמנה שכן היא עלמה מתחללת: **דאמר רחמנא לא תעשו חבורה על מת.** והא דלמרינן בסוף פרק ד' מיתות (סנהדרין דף סח. ושם) גבי ר"ע שהיה מכה עלמו על ר"א שנפטר עד שהיה דמו שותת לארץ ואומר רבינו יעקב לתיכא למימר דוקא ר"ע תמורה היה מלטער דלמרינן התם כרבה מעות יש לי ואין שולחני כו':

דרבי יוחנן בן נורי דאמר כ)בואו ונתקן להם לצרות שיהו חולצות ולא מתייבמות קמ"ל דבית הלל מכשירים: נתייבמו בית הלל פוסלין כו': **הא תו למה לי איידי דתנא חלצו תנא נמי נתייבמו תנן התם** ר)מגילה נקראת באחד עשר ובשנים עשר ובשלשה עשר ובארבעה עשר ובחמשה עשר לא פחות ולא יותר אמר ליה ר"ל לר' יוחנן איקרי כאן ח)לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות האי לא תתגודדו מיבעי ליה לגופיה דאמר רחמנא ט)לא תעשו חבורה על מת א"כ לימא קרא לא תגודדו מאי (ג) תתגודדו שמע מינה להכי הוא דאתא ואימא כוליה להכי הוא דאתא אם כן לימא קרא לא תגודו מאי לא תתגודדו שמע מינה תרתי א"ל עד כאן לא שנית י)מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות עושין מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין א"ל ך)אמינא לך אנא איסורא ל)דאמר רב שמן בר אבא אמר ר' יוחנן מ)לקיים את ימי הפורים בזמניהם זמנים הרבה תיקנו להם חכמים ואת אמרת לי מנהגא והתם לאו איסורא הויא ס)והתנן י)(בלילה) בית שמאי אוסרין ובית הלל מתירין אמר ליה ך)התם הרואה אומר מלאכה הוא דלית ליה והא בית שמאי מתירין הצרות לאחים ובית הלל אוסרים

חלצו ב"ש פוסלין מן הכהונה ובית הלל מכשירין נתייבמו בית שמאי מכשירין ובית הלל פוסלין אע"פ שאלו ך)אוסרים ואלו מתירין אלו פוסלין ואלו מכשירין לא נמנעו בית שמאי מלישא נשים מבית הלל ולא בית הלל מבית שמאי כל הטהרות והטמאות שהיו אלו מטהרים ואלו מטמאין לא נמנעו עושין טהרות אלו על גבי אלו: **גמ'** אמר רבי שמעון בן פזי מאי טעמא דבית שמאי דכתיב ל)לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר חוצה מכלל דאיכא פנימית ואמר רחמנא לא תהיה ובית הלל מיבעי להו לכדרב יהודה אמר רב ג)דאמר רב יהודה אמר רב מנין שאין קידושין תופסין ביבמה שנאמר לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר לא תהיה בה הויה ך) לזר ובית שמאי מי כתיב לחוץ חוצה כתיב ובית הלל כיון דכתיב חוצה כמאן דכתיב לחוץ דמי דתניא ר' נחמיה אומר כל תיבה שצריכה למ"ד בתחלתה הטיל לה הכתוב ה"א בסופה ותנא דבי ר' ישמעאל כגון אלים ס)אלימה מחנים ס)מחנימה מצרים ר)מצרימה ה)דבלתימה ו)ירושלימה (ג) ו)מדברה ובית שמאי דרב יהודה אמר רב מנא להו מלאיש זר נפקא ובית הלל נמי תיפוק להו מלאיש זר אין הכי נמי חוצה למה לי לרבות הארוסה ואידך מחוצה החוצה ואידך חוצה החוצה לא משמע להו רבא אמר טעמייהו דבית שמאי ג)ראין איסור חל על איסור תניא היכא ד)דנשא מת ואחר כך נשא חי לא אתי איסור אחות אשה וחייל אאיסור אשת אח אלא נשא חי ואחר כך נשא מת אחות אשה קדים כיון דלא אתי איסור אשת אח וחייל אאיסור אחות אשה הויא לה צרת ערוה שלא במקום מצוה ושריא: חלצו בית שמאי פוסלים וכו': פשימא לאפוקי מי

חלצו. הלרות מן התתן: **ב"ש פוסלין מן הכהונה.** שחליצתה תליצה: **וב"ה מכשירין.** לפי שחליצתן שגוי לצורך והרי כמולמת מן התכרי: **נתייבמו.** לתתים: **בית שמאי מכשירין.** תותן לכהניה תם נתחללו מיבמיהן: **ובית הלל פוסלין.** שנבעלו לתסור להן והבעלה לפסול לה עמלה זונה והזונה תסורה לכהונה:

לא נמנעו בו'. תע"פ שבני הלרה שנתייבמו כ"ש ממזרים (הם לב"ה) שהרי בתיסור לתם תת היה עליהם ותתם תת בכרת ובני עריות שהן מייבי כריתות ממזרים הם כדתמרינן בפרקין תפ"ה לת נמנעו ב"ה מלישא נשים תב"ש לפי שהיו מודיעים להם תותן הבתולת מן הלרות ופורשים: **אלו על גבי אלו.** תלו משתלילים כליתם לתלו: **גמ' לא תהיה אשת המת החוצה.** התיזונה שהיא נכרית ליבם לת תהיה לזר: **מכלל דאיכא פנימית.** כהדה קרונה ליבם: **שאין קידושין תופסין ביבמה.** יתתה שלת תלמה מנין לו שהרי מתקדשה לשוק שתין קדושין תופסין (ד) תע"ג דתייבי לתוין בעלמת תפסי כהו קידושין: **ת"ל בו' לא תהא בה הויה.** לתין תופסין: **חוצה כתיב.** דמשמע תיזונה: **לרבות ארוסה.** שתם נתתרמלה תן התירוסין לריכה ליבם כשלותה ותותה משמע תיזונה שלת נתקדשה עדיין ליבתה: **אין איסור.** תשת לת תל על גתו של חבירו זה תלמ"ד לתייב לת תמיץ קמיני לייבומי והוה כמתן דלימת ולת בתומת תשה וכיוון וכיי תפרשת מילמיה דרבא דתקשן דמילמת ומיהו הא דפריך תינח היכא דנשא כו' לת ידע מילמיה דרבא וכבר לריכ תתומת תשה וכיוון כה לתודייהו קתי שקורבתו ע"י קדושין: **דלא אתי איסור אחות אשה וחייל אאיסור אשת אח.** והוי"ו בכרכיי: **פשיטא.** כיון דלב"ש זקוקות ליבם פשיטא תם תלמו פסולות ולב"ה כיון דפטורי להו מזיקה ישוב תם תלמו כשהוה לכולתו תלמה דליכא ס"ת תן התוסה ע"כ דרשי' לצרור לכדר"ש ועליה לכלרי ול"ע:

גמ' א) כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו וּמֵת אֶחָד מֵהֶם וּבֵן אֵין לוֹ לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ וּלְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְּמָהּ:
(דברים כה, ה)

ב) וַיְבֹאוּ אֵילִמָה וְשָׁם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עֵינֹת מָיִם וְשִׁבְעִים תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ שָׁם עַל הַמָּיִם:
(שמות טו, כז)

ג) וְזֶרַח בָּא מַחֲנֵמָה וְאַבְשָׁלֹם עָבַר אֶת הַיַּרְדֵּן הוּא וְכָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ:
(שמואל-ב יז, כד)

ד) וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה לָגוּר שָׁם כִּי כָבֵד הָרָעָב בָּאָרֶץ:
(בראשית יב, י)

ה) וַיִּסְעוּ מִדְיָנִי גַּד וַיַּחֲנוּ בְּעַלְמֹנָן הִבְלָתָיְמָה:
(במדבר לג, מו)

ו) וַיִּשְׁלַח חֻבְּיַת יָד וַיִּקָּחֵנִי בְּצִיצַת רֹאשִׁי וַתִּשָּׂא אֹתִי רוּחַ בֵּין הָאָרֶץ וּבֵין הַשָּׁמַיִם וַתָּבֵא אֹתִי יְרוּשָׁלַמָה בְּמַרְאוֹת אֱלֹהִים אֶל פֶּתַח שַׁעַר
(יחזקאל ח, ג)

הַפְּנִימִית הַפּוֹנָה צָפוֹנָה אֲשֶׁר שָׁם מוֹשַׁב סֶמֶל הַקִּנְאָה הַמַּקְנֶה: **ז)** וַיַּמְוֵרֵהוּ שָׁם וְהִנֵּה לְמֵן הַבָּתֶּר חֻבְּיַת אֶחָת וְלָהּ שְׁתֵּי אָזְנוֹת בְּאֶמְצַע גָּרְנָךְ: **ח)** בְּנִים אַתֶּם לַיי אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִתְגֹּדְדוּ וְלֹא תָשִׂימוּ קָרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לָמֵת: (דברים יד, א) **ט)** לֹקְנִים אֶת יְמֵי הַפֻּרִים הָאֵלֶּה בְּזְמַנֵּיהֶם כַּאֲשֶׁר קִיַּם עֲלֵיהֶם מָרְדְּכַי הַיְּהוּדִי וְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה כַּאֲשֶׁר קִיְּמוּ עַל נַפְשָׁם וְעַל זַרְעָם דִּבְרֵי הַצּוֹמוֹת וְזַעֲקָתָם: (אסתר ט, לא) **תוס' י)** וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל אַהֲרֹן לְךָ לִקְרַאת מֹשֶׁה הַמִּדְבָּרָה וַיֵּלֶךְ וַיִּפְגְּשֵׁהוּ בְּהַר הָאֱלֹהִים וַיִּשַּׁק לוֹ: (שמות ד, כז)

גמ' ג) כרי"ף ורפ"ח גם גרס' אוסרים ומתירים וכן בעדויות פ"ד מ"ש ליתא **ד)** [ומזכר נ"ב לקמן נב:] **ה)** [מזכר לקמן ממו: לו.] **ו)** [מולין קיג.] **ז)** לעיל ח. **ח)** [לקמן יד: סו.] **ט)** מגילה ב. **י)** [ס"א הלילה] **יא)** פסחים נא: **תוס' יב)** [כך מלותר להדיא בגמ' יומא יג: אלא מעתה מרומה לא תתייבם [וס"ת בכ"] ומשני הס"ת התולה לרמות התרומה ובכן מלוה לייבם על תוס' וכ"ה אלא קתמרי הכי מעתה דגמרת] **יג)** [כ"ה בקונג' ולקמן נב. להדיא ככל מ"ת תוס' הכא ומלה לייבם]

(ב) **גמ'** לא תהיה כה הויה וכ"ת כל"ל ומיהא לזר ממקן:
(ג) **שם** המדברה:
(ד) **שם** מאי **לא** מתגודדו ת"ש תתגודדו:
(ה) **רש"י** ד"ה אלין וכו' מופסין **בה** אע"ג דתייבי לאוין בעלמא **דליכא כרת** תפסי כהו קידושין מ"ל כו' הס"ד ומ"ב מ"ש לו תהא וכו' מופסין **בה** הס"ד:
(ו) **תוס'** ד"ה בית הלל וכו' דתייבי כריתות. נ"ב עיין פ' אלמנה דף ס"ח:

תוס' ד"ה מאי טעמא וכו' דלמא מוקמי לצרור וכו'. ק"ל עכ לשונם הזכה דלמ"ל ולפ הקנו ביותר דהם גם לפי התמת דליע ס"ת תן התוסה ע"כ דרשי' לצרור לכדר"ש ועליה לכלרי ול"ע:

מסורת הש"ס

גמ' **א)**כרכות נב. ערובין ז. פסחים קיל. ב"מ נט: מולין מד. **ב)**שבת קנ. מולין קטו. **ג)**ל"ל דתנן **ד)**שבת קנ. פסחים סו. סט: מנחות עב. לו. **ה)**שבת מו. ע"ז **ו)**קידושין עה: [תוספ' פ"ק]

תום' **ז)**[ב"מ נט: ושם] **ח)**עיין בהרא"ש דכתב דלטוו כשני ב"ש בעיר אחת **ט)**[ועי"ש היטב תוספות סד"ה אין לו]

הגהות הב"ח

(א) **גמ'** ונא' תמרינן מקומות מקומות שתי':

(ב) **תום'** ד"ה ר' יהושע וכו' הכא רבי מיס הבהן דמי:

(ג) **ד"ה** כי תמרינן וכו' הרב רבי מיס הבהן דמי:

(ד) **בא"ד** דתן עיר אין מוציא בן **כפר** דכל:

גליון הש"ס

גמ' **דקאמרי לה מאי קאמר לה.** כעין זה בתוספות טז ע"ב ולו ע"ש:

הגהות

גמ' **היו בורתין עצים לעשות פחמים בשבת לעשות ברזל.** בשבת אינה בשבת אלא בחול אינה בשבת אלא בחול וכולן יוצא בהן ידי חובתן:

(רש"ש)

דתנן כלל אר"ש כו'. כל"ל:

(רש"ש)

תום' ד"ה מי. וי"ל דאין חדוש לדקדק כו'. כל"ל וכ"ה רש"ל:

(רש"ש)

תורה אור

גמ' **א)** גָּנִים אַתֶּם לַיי אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִתְגֹּדְדוּ וְלֹא תָשִׂימוּ קָרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לָמֵת:

(דברים יד, ו)

תום' חד מקמאי

ובפלוגתא רב אמר לא עשו ב"ש כדבריהם ושמואל אמר עשו מ"ד לא עשו דב"ה רובא מ"ד עשו כי אזלינן בתר רובא היכא דכי הדדי נינהו הכא ב"ש מחדדי טפי ואב"א לאחר כך ואמר עשו ר' יהושע היא דאמר אין משגיחין בב"ק ומסיק עשו ב"ש כדבריהם ולא הוו מצות אנדודות אלא ב"ד אחד בעיר אחת פלגו מורו כב"ש ופלגו מורו כב"ה אבל שתי ב"ד בעיר אחת לית לן בה:

מי סברת עשו ב"ש כדבריהם לא עשו ב"ש כדבריהם ור' יוחנן אמר עשו ועשו ובפלוגתא [דרב ושמואל] דרב אומר לא עשו ב"ש כדבריהם ושמואל אמר עשו ועשו אימת אילימא קודם בת קול מ"ט דמ"ד לא עשו ואלא לאחר בת קול מ"ט דמ"ד עשו אי בעית אימא קודם בת קול ואי בעית אימא לאחר בת קול אי בעית אימא קודם בת קול וכגון דב"ה רובא למ"ד לא עשו דהא ב"ה רובא ומ"ד עשו כי אזלינן בתר רובא היכא דכי הדדי נינהו הכא בית שמאי מחדדי טפי ואי בעית אימא לאחר בת קול מ"ד לא עשו דהא נפקא בת קול ומ"ד עשו רבי יהושע היא [א]דאמר אין משגיחין בבת קול ומ"ד עשו קרינן כאן [ב]לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות אמר אביי [ג]כי אמרינן לא תתגודדו כגון שתי בתי דינים בעיר אחת הללו מורים כדברי ב"ש והללו מורים כדברי ב"ה אבל שתי בתי דינים בשתי עיירות לית לן בה אמר ליה רבא והא ב"ש וב"ה כשתי בתי דינים בעיר אחת דמי אלא אמר רבא כי אמרינן לא תתגודדו כגון ב"ד בעיר אחת פלג מורין כדברי ב"ש ופלג מורין כדברי ב"ה אבל שתי בתי דינין בעיר אחת לית לן בה תא שמע [ד]במקומו של רבי אליעזר היו בורתים עצים לעשות פחמים בשבת לעשות ברזל במקומו של ר' יוסי הגלילי היו אוכלים בשר עוף בחלב במקומו של רבי אליעזר אין במקומו של רבי עקיבא לא [ה]דתניא [ו]כלל אמר רבי עקיבא כל מלאכה שאפשר לעשותה מע"ש אין דוחה את השבת והאי מאי תיובתא מקומות מקומות שאני [ז]ודקארי לה מאי קארי לה ס"ד אמינא משום חומרא דשבת כמקום אחד דמי קמ"ל ת"ש דרבי אבהו כי איקלע לאתריה דרבי יהושע בן לוי הוה מטלטל שרגא וכי איקלע לאתריה דר' יוחנן לא הוה מטלטל שרגא והאי מאי קושיא ולא אמרינן [ח]מקומות שאני אנן הכי קאמרינן ר' אבהו היכי עביד הכא הכי והיכי עביד הכא הכי רבי אבהו כר' יהושע בן לוי סבירא ליה וכי מקלע לאתריה דרבי יוחנן לא הוה מטלטל משום כבודו דרבי יוחנן והאיכא שמעא דמודע ליה לשמעא ת"ש אע"פ שאלו אוסרים ואלו מתירים לא נמנעו ב"ש מלישא נשים מב"ה ולא ב"ה מב"ש אי אמרת בשלמא לא עשו משום הכי לא נמנעו אלא אי אמרת עשו אמאי לא נמנעו בשלמא ב"ש מב"ה לא נמנעו דבני חיבי לאוין נינהו אלא ב"ה מבית שמאי אמאי לא נמנעו בני חיבי כריתות ממזרים נינהו וכי תימא קסברי ב"ה דאין ממזר מחייבי כריתות [ט]והאמר רבי אלעזר אף על פי שנחלקו ב"ש וב"ה בצרות מודים שאין ממזר אלא ממי שאיסורו איסור ערוה ועונש כרת אלא לאו שמע מינה לא עשו לא לעולם עשו דמודעי להו ופרשי והכי נמי מסתברא דקתני סיפא כל הטהרות וכל הטמאות שהיו אלו מטהרין ואלו מטמאין לא נמנעו עושים טהרות אלו על גבי אלו אי כדפיר' נקונטרס דמתיר טפי משום דדמייה בידיס לחל מין לפרס דהכא חייבי במוקלה ממתת מיקום להא מוקלה ממתת מיקום מתיר טפי לפיכוס ר"ת שפירש בספ"ק דשבת (דף יט: ושם) גבי כרכי דווזי ועוד דעל מוקלה ממתת מיקום פ"ר יוחנן בפ' כירה (ד' מה:[ט]) דמנו מין לנו בגר תלת כר"ש: **בשלמא** ב"ש לא נמנעו כו'. ופ"ת ואלמאי לא נמנעו משום גרה עלמה כדלמרי' לקמן בשמעתין וי"ל דגרה עלמה לא שכיחא כולי האי כמו בני הלכות שהמתת יולדת כמה בניס:

בת קול. בעירובין בפ"ק (דף יג.) יליף לה מן קול ואלמה הלכה כב"ה: **דבי הדדי נינהו.** בחכמה: **ר' יהושע היא.** בפ' הזהב: **היו בורתים עצים בשבת לעשות פחמים.** לבו ביום כדי לעשות ברזל ליזמל של מילה דקסבר ר"ת מכשירי מלוה דומין שבת כמלוה עלמה: **לא עשו ב"ש כדבריהם.** תימה הא מסכמן דעשו להטה ר' טרפון כדבדי ב"ש (נדרים דף י:) והלל שהניח עולמו לעזרה ומבלו עליו תלמידי שמחי (ביצה דף כ.) ותניא בפרק הלו טרפות (חולין דף מד.) הרולה לעשות כדבדי ב"ש עושה ומולי לה קולס בת קול ומיהו בללו הכי מולה בשמעתין דעשו: **רבי יהושע היא דאמר אין משגיחין בבת קול.** ות"ת ומ"ש ללמ קי"ל כמ בת קול דר"ח[ו] מללו בשמעתין בכל דולמי בשמולי הוא ולין הלכה כמולו ובכל בת קול ב"ה קי"ל להלכה כב"ה וי"ל משום דבמ בת קול דר"ח לא יללה מללו לכבולו שמחי מ"ש בהניא בת קול שהיתה כנגד ביסי דהבתן הוו רולה (ב) דולמי לין הלכה מבל כמ בת קול ב"ה קי"ל משום דהוו ג"ם רולה מללו ב"ש ג"ם מחדדי טפי ות"ת ולמלת רבי יהושע היא דוקא קאמר לבין שמשניחין בבת כדפירמנו מבל בעלמת מללו וי"ל מדנקט ר' יהושע הכי ליינא ואמר מללו בשמים היו ג"ם דבבל דולמת לית לן בה אמר ליה ב"ש וב"ה כשתי בתי דינים בעיר אחת דמי אלא אמר רבא כי אמרינן לא תתגודדו כגון שתי בתי דינין בעיר אחת כו'. ות"ת מה תירן ממגילה דבעיר אחת היו קורין בבני העיר בי"ד ובבני כפריס היו מקדימיס ליום הכניסה ומומר הכא רבי חיים (ג) דבני כפריס היו קורין [ז]בעירם כדמוכח בירושלמי והשתא הוו שתי בתי דינים בב' עיירות דבבי הכי גוונא לא שייך לא תתגודדו לפניו לאביי והא דקרי ליה יום הכניסה לפי שבעירם היו מתקבלים בבא בניס בשבת בשני ובחמישי בקרוס המוכה וכן בלחה לחמר בירושלמי דבן עיר לין מוליח בן (ד) כרך בכל שלין ממויב בדבר לין מוליח לחמיס לי מוכחא וכיון שבני הכפריס היו בקיליס לקרות ולבי היו קורין בעירס:

במקומו של רבי אליעזר כו'. בחמכוין היו מביליס עלמס שיהיו לריכיס לבך משום חיבוב מלוה: **לא** הוה **מטלטל שרגא.** ות"ת הלם משום לכרוחה לומר לין לריך לטולטל וי"ל לחפילו היה נוהל על טלימו לא היה מטלטל:

לא הוה מטלטל משום כבודו של רבי יוחנן. ותע"ג לבסוף בשבת (דף קנו: ושם) פסיק רבי יוחנן בר"ם במוקלה מחמת חיסור בבל בהליקו בו לומה שבת חייבי

מי סברת עשו ובו'. תימה שלא הקשה רבי יוחנן לר"ל מהניח לעזרה ומבלו עליו תלמידי שמחי (ביצה דף כ.) ותניא בפרק הלו טרפות (חולין דף מד.) הרולה לעשות כדבדי ב"ש עושה ומולי לה קולס בת קול ומיהו בללו הכי מולה בשמעתין דעשו: **רבי יהושע היא דאמר אין משגיחין בבת קול.** ות"ת ומ"ש ללמ קי"ל כבת קול דר"ח[ו] מללו בשמעתין בכל דולמי בשמולי הוא ולין הלכה כמולו ובכל בת קול ב"ה קי"ל להלכה כב"ה וי"ל משום דבמ בת קול דר"ח לא יללה מללו לכבולו שמחי מ"ש בהניא בת קול שהיתה כנגד ביסי דהבתן הוו רולה (ב) דולמי לין הלכה מבל כמ בת קול ב"ה קי"ל משום דהוו ג"ם רולה מללו ב"ש ג"ם מחדדי טפי ות"ת ולמלת רבי יהושע היא דוקא קאמר לבין שמשניחין בבת קול ומ"ד עשו קרינן כאן [א]לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות אמר אביי [ב]כי אמרינן לא תתגודדו כגון שתי בתי דינים בעיר אחת הללו מורים כדברי ב"ש והללו מורים כדברי ב"ה אבל שתי בתי דינים בשתי עיירות לית לן בה אמר ליה רבא והא ב"ש וב"ה כשתי בתי דינים בעיר אחת דמי אלא אמר רבא כי אמרינן לא תתגודדו כגון ב"ד בעיר אחת פלג מורין כדברי ב"ש ופלג מורין כדברי ב"ה אבל שתי בתי דינין בעיר אחת לית לן בה תא שמע [ג]במקומו של רבי אליעזר היו בורתים עצים לעשות פחמים בשבת לעשות ברזל במקומו של ר' יוסי הגלילי היו אוכלים בשר עוף בחלב במקומו של רבי אליעזר אין במקומו של רבי עקיבא לא [ד]דתניא [ה]כלל אמר רבי עקיבא כל מלאכה שאפשר לעשותה מע"ש אין דוחה את השבת והאי מאי תיובתא מקומות מקומות שאני [ו]ודקארי לה מאי קארי לה ס"ד אמינא משום חומרא דשבת כמקום אחד דמי קמ"ל ת"ש דרבי אבהו כי איקלע לאתריה דרבי יהושע בן לוי הוה מטלטל שרגא וכי איקלע לאתריה דר' יוחנן לא הוה מטלטל שרגא והאי מאי קושיא ולא אמרינן [ז]מקומות שאני אנן הכי קאמרינן ר' אבהו היכי עביד הכא הכי והיכי עביד הכא הכי רבי אבהו כר' יהושע בן לוי סבירא ליה וכי מקלע לאתריה דרבי יוחנן לא הוה מטלטל משום כבודו דרבי יוחנן והאיכא שמעא דמודע ליה לשמעא ת"ש אע"פ שאלו אוסרים ואלו מתירים לא נמנעו ב"ש מלישא נשים מב"ה ולא ב"ה מב"ש אי אמרת בשלמא לא עשו משום הכי לא נמנעו אלא אי אמרת עשו אמאי לא נמנעו בשלמא ב"ש מב"ה לא נמנעו דבני חיבי לאוין נינהו אלא ב"ה מבית שמאי אמאי לא נמנעו בני חיבי כריתות ממזרים נינהו וכי תימא קסברי ב"ה דאין ממזר מחייבי כריתות [ח]והאמר רבי אלעזר אף על פי שנחלקו ב"ש וב"ה בצרות מודים שאין ממזר אלא ממי שאיסורו איסור ערוה ועונש כרת אלא לאו שמע מינה לא עשו לא לעולם עשו דמודעי להו ופרשי והכי נמי מסתברא דקתני סיפא כל הטהרות וכל הטמאות שהיו אלו מטהרין ואלו מטמאין לא נמנעו עושים טהרות אלו על גבי אלו אי

בת קול. בעירובין בפ"ק (דף יג.) יליף לה מן קול ואלמה הלכה כב"ה: **דבי הדדי נינהו.** בחכמה: **ר' יהושע היא.** בפ' הזהב: **היו בורתים עצים בשבת לעשות פחמים.** לבו ביום כדי לעשות ברזל ליזמל של מילה דקסבר ר"ת מכשירי מלוה דומין שבת כמלוה עלמה: **לא עשו ב"ש כדבריהם.** תימה הא מסכמן דעשו להטה ר' טרפון כדבדי ב"ש (נדרים דף י:) והלל שהניח עולמו לעזרה ומבלו עליו תלמידי שמחי (ביצה דף כ.) ותניא בפרק הלו טרפות (חולין דף מד.) הרולה לעשות כדבדי ב"ש עושה ומולי לה קולס בת קול ומיהו בללו הכי מולה בשמעתין דעשו: **רבי יהושע היא דאמר אין משגיחין בבת קול.** ות"ת ומ"ש ללמ קי"ל כבת קול דר"ח[ו] מללו בשמעתין בכל דולמי בשמולי הוא ולין הלכה כמולו ובכל בת קול ב"ה קי"ל להלכה כב"ה וי"ל משום דבמ בת קול דר"ח לא יללה מללו לכבולו שמחי מ"ש בהניא בת קול שהיתה כנגד ביסי דהבתן הוו רולה (ב) דולמי לין הלכה מבל כמ בת קול ב"ה קי"ל משום דהוו ג"ם רולה מללו ב"ש ג"ם מחדדי טפי ות"ת ולמלת רבי יהושע היא דוקא קאמר לבין שמשניחין בבת קול ומ"ד עשו קרינן כאן [א]לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות אמר אביי [ב]כי אמרינן לא תתגודדו כגון שתי בתי דינים בעיר אחת הללו מורים כדברי ב"ש והללו מורים כדברי ב"ה אבל שתי בתי דינים בשתי עיירות לית לן בה אמר ליה רבא והא ב"ש וב"ה כשתי בתי דינים בעיר אחת דמי אלא אמר רבא כי אמרינן לא תתגודדו כגון ב"ד בעיר אחת פלג מורין כדברי ב"ש ופלג מורין כדברי ב"ה אבל שתי בתי דינין בעיר אחת לית לן בה תא שמע [ג]במקומו של רבי אליעזר היו בורתים עצים לעשות פחמים בשבת לעשות ברזל במקומו של ר' יוסי הגלילי היו אוכלים בשר עוף בחלב במקומו של רבי אליעזר אין במקומו של רבי עקיבא לא [ד]דתניא [ה]כלל אמר רבי עקיבא כל מלאכה שאפשר לעשותה מע"ש אין דוחה את השבת והאי מאי תיובתא מקומות מקומות שאני [ו]ודקארי לה מאי קארי לה ס"ד אמינא משום חומרא דשבת כמקום אחד דמי קמ"ל ת"ש דרבי אבהו כי איקלע לאתריה דרבי יהושע בן לוי הוה מטלטל שרגא וכי איקלע לאתריה דר' יוחנן לא הוה מטלטל שרגא והאי מאי קושיא ולא אמרינן [ז]מקומות שאני אנן הכי קאמרינן ר' אבהו היכי עביד הכא הכי והיכי עביד הכא הכי רבי אבהו כר' יהושע בן לוי סבירא ליה וכי מקלע לאתריה דרבי יוחנן לא הוה מטלטל משום כבודו דרבי יוחנן והאיכא שמעא דמודע ליה לשמעא ת"ש אע"פ שאלו אוסרים ואלו מתירים לא נמנעו ב"ש מלישא נשים מב"ה ולא ב"ה מב"ש אי אמרת בשלמא לא עשו משום הכי לא נמנעו אלא אי אמרת עשו אמאי לא נמנעו בשלמא ב"ש מב"ה לא נמנעו דבני חיבי לאוין נינהו אלא ב"ה מבית שמאי אמאי לא נמנעו בני חיבי כריתות ממזרים נינהו וכי תימא קסברי ב"ה דאין ממזר מחייבי כריתות [ח]והאמר רבי אלעזר אף על פי שנחלקו ב"ש וב"ה בצרות מודים שאין ממזר אלא ממי שאיסורו איסור ערוה ועונש כרת אלא לאו שמע מינה לא עשו לא לעולם עשו דמודעי להו ופרשי והכי נמי מסתברא דקתני סיפא כל הטהרות וכל הטמאות שהיו אלו מטהרין ואלו מטמאין לא נמנעו עושים טהרות אלו על גבי אלו אי

כדפיר' נקונטרס דמתיר טפי משום דדמייה בידיס לחל מין לפרס דהכא חייבי במוקלה ממתת מיקום להא מוקלה ממתת מיקום מתיר טפי לפיכוס ר"ת שפירש בספ"ק דשבת (דף יט: ושם) גבי כרכי דווזי ועוד דעל מוקלה ממתת מיקום פ"ר יוחנן בפ' כירה (ד' מה:[ט]) דמנו מין לנו בגר תלת כר"ש: **בשלמא** ב"ש לא נמנעו כו'. ופ"ת ואלמאי לא נמנעו משום גרה עלמה כדלמרי' לקמן בשמעתין וי"ל דגרה עלמה לא שכיחא כולי האי כמו בני הלכות שהמתת יולדת כמה בניס:

מסכת עדיות

פרק ד' משנה ט'

שְׁלֹשָׁה אַחִים, שְׁנַיִם מְזֻהָם נְשׂוּאִים לְשָׁלְתֵּי אֲחָיוֹת וְאֶחָד מְפֻגָּם. מֵת אֶחָד מִמְּבַעֲלֵי אֲחָיוֹת, וְעָשָׂה בָּהּ מַפְּגָּה מַאֲמָר, וְאַחַר כָּךְ מֵת אָחִיו הַשֵּׁנִי. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ, וְהַלָּה תֵּצֵא מִשּׁוּם אֲחוֹת אִשָּׁה. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, מוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ בְּגֵט וַחֲלִיצָה, וְאֶת אֵשֶׁת אָחִיו בַּחֲלִיצָה. זוֹ הִיא שֶׁאָמְרוּ, אִי לוֹ עַל אִשְׁתּוֹ וְאִי לוֹ עַל אֵשֶׁת אָחִיו:

עין משפט נר מצוה

נז א מיי' פי"ב מהל' עבודת כוכבים הל' יד:

נח ב מיי' פ"ג מהל' מילה הלכה ו סמג עשין נח טוש"ע י"ד סימן שלג סעיף ו טוש"ע י"ד סימן רסו סעיף ג:

תום' ישנים

אין משגיחין בבת קול. פי' בערובין:

והא איכא שמעא. פ"ה דמטלטל ליה באתרי' דר' יוחנן ומשני דמודע ליה והזהר בכבוד ר' יוחנן ואל תהי מטלטל הנר במקומו ותימה מה ענין זאת הקושיא בכאן גבי אגודות אגודות בשבת הו"ל למפרך ועוד פשיטא דמודע לשמעא שיעשה כמוהו, ונראה לפרש והא איכא שמעא שיסבור דשרי לעשות אגודות אגודות לפי שראה רבו מטלטל במקום אחד ובמקום אחר לא היה מטלטל. ומשני דמודע ליה לשמעא ואומר אל תעשה אגודות, דהא שראית שאין אני מטלטלה במקומו של ר' יוחנן אין זה משום איסור טלטול אלא משום כבודו של ר' יוחנן:

בני חייבי לאוין כשרים נינהו. וא"ת משכחת לה דב"ה לב"ש חייבי כריתות לר' שמעון דפסר אחיות בזיקה מחליצה ומיבום כגון צרת בתו ורבמה אחרת דנפול קמי שמעון והם אחיות שנפלו משני אחין ור' שמעון אמר בזיקה לא יהא לו לקוחין אפילו באחת מהן דלב"ה מייבם שמעון יבמתו ראשונה אחות זקוקה דצרת ערוה אינה זקוקה לו דהיא אסורה לו ולב"ש לא יוכל לייבמה שהיא אשת אח שלא במקום מצוה שהרי אחות זקוקתו היא דצרת ערוה שרי' לה אליבא דב"ש וי"ל דפריך הכי אפילו לרבנן תקשי לן אמאי לא נמנעו (ב"ש מב"ה) [ב"ה מב"ש] ואה"נ דלר' שמעון תקשי לן אף מב"ה לב"ש אמאי לא נמנעו הא בני חייבי כריתות נינהו כדפר':

ג) ל"ל וכ"ש אמר לקמן דף כח ע"ב אבל אחי אחיות שנעשו לרגום זו מיקה כו'.

מסורת הש"ס

גמ' א) [ופספסתם פ"ק ב]
ב) [ועיין יג: לקמן כה.]

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה וכפסק וכו' אמת מיש **כדתניא** בפ' מי שאחזו מה היא כל וכו':
(ו) שם בפ"ק גט ט' דהתם לימלגו בה כ' יוסי כל"ל ומיבות וכפ' מי שאמרו קולדייקוס ממקח:
(ג) ד"ה גט ישן **והמגרש:**

הגהות

רש"י ד"ה גט ישן. והמגרש כו'. כל"ל: (כ"ס)
תוס' ד"ה אלא. ומשום ההיא דשוה בפרוטה וכפסק כו'. כל"ל: (כ"ס)
ד"ה נעשה. כדלקמן כו'. כ"ג בדף טו ע"ב: (מכתמת מנוקד)

תורה אור

גמ' אז כֹּה אָמַר יְיָ צְבָאוֹת צוֹם הָרְבִיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה לְבֵית יְהוּדָה לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה וּלְמוֹעֲדִים טוֹבִים וְהָאֱמֶת וְהַשָּׁלוֹם אֹהֵבוּ: (זכריה ח, יט)

❋ מסכת שביעית ❋
פרק ב' משנה ג'

מְסַקְּלִין עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. מְזָרְסִין, מְזַרְדִּין, מְפַקְּלִין, עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, בְּזַרְזָדָה וּבְפַקּוּלָהּ שֶׁל חֲמִישִׁית, בָּךְ שֶׁל שִׁשִּׁית. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, כָּל זְמַן שֶׁאֲנִי רַשַּׁאי בַּעֲבוֹדַת הָאִילָן, רַשַּׁאי אֲנִי בְּפַקּוּלוֹ:

תום' ישנים

(א) **ומאי** דפריך [מאי] אולמיה דהך מהר"ם דהא מההיא דלעיל נמי דייקי' שפיר (ע"פ) דמודעי להו אפי' אי אמרינן דלא עשו דאל"ה קשיא לן ב"ש מב"ה אמאי לא נמנעו דאין לנו לומר (דלמא) דהאי דלא נמנעו ב"ש משום דלא עשו כדבריהם דהיכא אמרינן דלא עשו היכא דשייך אגודות אגודות אבל הכא לא שייך דהרואה יאמר לאחתא לא צריכי שהרי הרבה נשים אחרות ימצאו וא"כ אפי' לא עשו ב"ש כדבריהם צ"ל דמודעי להו וא"כ פריך שפיר מאי אולמיה דהך מהך ומשני מהו דתימא צרה קלא אית לה ולא צריכי למימר לעיל [בב"ר צרה דמודעי (נהי) דליכא למפרך אמאי לא נמנעו היה להם להמנע משום הצרות דהתם ודאי עשו ב"ש כדבריהם דלא שייך אגודות אגודות דהרואה יאמר לאחתא לא צריכי דזה לא קשה מידי דהיינו משום דצרה קלא אית לה ולהכי לא נמנעו קמ"ל מההיא דשהרות דצ"ל ע"כ דמודעי להו אפי' אי אמרי' לא עשו:

בכפפ אשת איש. ר"ח ספק אשת איש היינו מגרש אשתו ולנה עמו בפונדקי וחזא מלתא היא דמגרש אשתו וכו' ספק אשת איש היא ופליגי ב"ש וב"ה אי צריכא גט שני:

ב) ל"ל ומאי לפריך מאי מהומיה דהך מהר"ם היינו משום דגם בהסיפ דלעיל נמי דייקינן שפיר דמ"ל דמודעי להו כו'.

בשלמא ב"ש לא נמנעו מב"ה כו'. להאי גירסא לא מוכח מהכא אלא למ"ד עשו מודעי מודעי להו אבל ר"ח גרים לאפכא בשלמא ב"ה לא נמנעו מב"ש לטומאות ניהו וחזא הגירסא דבלית דבכל מקום ב"ש מתמיר לענין טומאה דכי תניא בעזיות (פ"ה) קולי ב"ש ומומרי דב"ה לא תניא אלא מרי מילי לטומאה וטהרה אבל כל שאר מילי לטומאה וטהרה כגון שדרה וגולגולת ושוקת יהוא הוו ב"ש לטומאה והשתא לפי הגי' גירסא מוכח שפיר לחודעי מודעי להו [לפי' לא עשו] לליכא למימר דלא נמנעו ב"ש מב"ה משום דלא עשו ב"ש כדבריהם והיו עושין בכל דבר בב"ה ולפי' נקולא כדמוכח נקמן דהא טעמא דלא עשו משום מגודות וכטומאה וכטהרה דב"ה לחומר' היה להם לב"ה למנוע מלעשו טהרות מגב כלים דב"ה לליכא מגודות דהרואה יאמר לא נריכי לכלים דילהו כדאמר גבי שוקת בית יהוא הרואה יאמר לאחותא לא צריכי שהרי הרבה נשים אחרות ימצאו וא"כ אפי' לא עשו ב"ש כדבריהם צ"ל דמודעי להו וא"כ פריך שפיר מאי אולמיה דהך מהך ומשני מהו דתימא צרה קלא אית לה ולא צריכי למימר לעיל [בב"ר צרה דמודעי (נהי) דליכא למפרך אמאי לא נמנעו היה להם להמנע משום הצרות דהתם ודאי עשו ב"ש כדבריהם דלא שייך אגודות אגודות דהרואה יאמר לאחתא לא צריכי דזה לא קשה מידי דהיינו משום דצרה קלא אית לה ולהכי לא נמנעו קמ"ל מההיא דשהרות דצ"ל ע"כ דמודעי להו אפי' אי אמרי' לא עשו:

בכפפ אשת איש. ר"ח ספק אשת איש היינו מגרש אשתו ולנה עמו בפונדקי וחזא מלתא היא דמגרש אשתו וכו' ספק אשת איש היא ופליגי ב"ש וב"ה אי צריכא גט שני:

בשלמא ב"ש לא נמנעו מב"ה כו'. להאי גירסא לא מוכח מהכא אלא למ"ד עשו מודעי מודעי להו אבל ר"ח גרים לאפכא בשלמא ב"ה לא נמנעו מב"ש לטומאות ניהו וחזא הגירסא דבלית דבכל מקום ב"ש מתמיר לענין טומאה דכי תניא בעזיות (פ"ה) קולי ב"ש ומומרי דב"ה לא תניא אלא מרי מילי לטומאה וטהרה אבל כל שאר מילי לטומאה וטהרה כגון שדרה וגולגולת ושוקת יהוא הוו ב"ש לטומאה והשתא לפי הגי' גירסא מוכח שפיר לחודעי מודעי להו [לפי' לא עשו] לליכא למימר דלא נמנעו ב"ש מב"ה משום דלא עשו ב"ש כדבריהם והיו עושין בכל דבר בב"ה ולפי' נקולא כדמוכח נקמן דהא טעמא דלא עשו משום מגודות וכטומאה וכטהרה דב"ה לחומר' היה להם לב"ה למנוע מלעשו טהרות מגב כלים דב"ה לליכא מגודות דהרואה יאמר לא נריכי לכלים דילהו כדאמר גבי שוקת בית יהוא הרואה יאמר לאחותא לא צריכי שהרי הרבה נשים אחרות ימצאו וא"כ אפי' לא עשו ב"ש כדבריהם צ"ל דמודעי להו וא"כ פריך שפיר מאי אולמיה דהך מהך ומשני מהו דתימא צרה קלא אית לה ולא צריכי למימר לעיל [בב"ר צרה דמודעי (נהי) דליכא למפרך אמאי לא נמנעו היה להם להמנע משום הצרות דהתם ודאי עשו ב"ש כדבריהם דלא שייך אגודות אגודות דהרואה יאמר לאחתא לא צריכי דזה לא קשה מידי דהיינו משום דצרה קלא אית לה ולהכי לא נמנעו קמ"ל מההיא דשהרות דצ"ל ע"כ דמודעי להו אפי' אי אמרי' לא עשו:

בכפפ אשת איש. ר"ח ספק אשת איש היינו מגרש אשתו ולנה עמו בפונדקי וחזא מלתא היא דמגרש אשתו וכו' ספק אשת איש היא ופליגי ב"ש וב"ה אי צריכא גט שני:

אי אמרת בשלמא דמודעי להו משום הכי לא נמנעו אלא אי אמרת דלא מודעי להו בשלמא ב"ש מב"ה לא נמנעו דמטמאות דב"ה לב"ש טהרות נינהו אלא ב"ה מב"ש למה לא נמנעו טהרות דב"ש לב"ה טמאות נינהו אלא לאו דמודעי להו שמע מינה ומאי אולמיה דהך מהך דתימא צרה קלא אית לה קמ"ל גופא אמר רבי אלעזר אע"פ שנחלקו ב"ש וב"ה בצרות מודים שאין ממזר אלא ממי שאיסורו איסור ערוה ועגוש כרת מאן מודים אילימא ב"ש לב"ה פשיטא בני חייבי לאוין כשרים נינהו אלא ב"ה לב"ש היא גופא חייבי כריתות היא לעולם ב"ש לב"ה ולאפוקי מדר' עקיבא דאמר יש ממזר מחייבי לאוין קמ"ל דאין ממזר מחייבי לאוין ת"ש [ג]אע"פ שנחלקו ב"ש וב"ה בצרות ובאחיות בגט ישן ובספק אשת איש ובמגרש את אשתו ולנה עמו בפונדק בכסף ובשוה כסף בפרוטה ובשוה פרוטה לא נמנעו ב"ש מלישא נשים מבית הלל ולא ב"ה מבית שמאי ללמדך שחיבה וריעות נוהגים זה בזה לקיים מה שנאמר [א]האמת והשלום אהבו ר"ש אומר נמנעו הן מן הודאי ולא נמנעו מן הספק אי אמרת בשלמא עשו משום הכי נמנעו אלא אי אמרת לא עשו אמאי נמנעו ותסברא נהי נמי דעשו בשלמא בית הלל נמנעו מבית שמאי דחייבי כריתות נינהו וממזרים הם לב"ה אלא ב"ש אמאי נמנעו מב"ה בני חייבי לאוין נינהו ובשרים נינהו כדאמר רב נחמן בר יצחק לא נצרכה אלא לצרה עצמה ה"ג לא נצרכה אלא לצרה עצמה ומ"ש מן הודאי דאיסורא הוא ספק נמי איסורא הוא לא תימא מן הספק אלא אימא מן הסתם דמודעי להו ופרש ומאי קמ"ל דאהבה וריעות נוהגים זה בזה היינו רישא הא קמ"ל דכולה ר"ש היא תא שמע [ד]דאמר רבי יוחנן בן נורי היאך הלכה זו רווחת בישראל נעשה כדברי ב"ש הולך ממזר לדברי ב"ה נעשה כדברי ב"ה הולך פגום לדברי ב"ש [ה]בואו ונתקן להן לצרות שיהו

ומאי אולמיה דהאי מהאי. לקמן ה"ל מסתברא דמודעי להו מהאי היכי מסתברא טפי: **קלא אית לה.** ולא לריך לחודעי ומהתם לא תילף למודעי: ה"ג **פשיטא בני חייבי לאוין כשרים נינהו: מדר"ע.** לקמן בפרק המולק (דף מע.): **בצרות.** בממזרי': **ובאחיות.** בפרק ד' אחין (לקמן כו.): **ובספק אשת איש.** בפרק ב"ש (לקמן קז.) לתנן בם"ל אין ממזרים אלא מרוסות וכו' וסקטנה בת מיתון קרי בפק לאת אים למימ ממזרת ופקא ליענה מתריעה נרמה שכיב מרע שכתב לפתה זה גיטיך מהיום אם ממי ממולי זה כל לומם הימים נקרעת בפק אמת אים (ג) כדתנן (גיטין דף עד.) מה היא כל לומן הימים ר' יוסי לומר בעילתו בעילה בפק ר"מ לומר בעילתו תלויה ותנן לא מתייחד עמו אלא ע"פ עדים אע"פ אמרו בה מחלוקת ב"ש וב"ה על כרחך נחלקו בה לומו אמלוקת שנחלקו במגרש את אשתו ולנה עמו בפונדק (שם דף פפ.). נב"ש לא תלמרי לא תמרי' הן הן עדי ייחוד הן הן עדי ביאה אינה לריכה הימנו גט שני וב"ה לתמרי הן הן עדי ייחוד הן הן עדי ביאה לריכה הימנו גט שני (ד) ובפ' מי שאחזו קולדייקוס (שם עג.): תיפליגו בה ר' יוסי בר' יהודה ורבנן דתנני רהוה שנתייחדה עמו בחלה כו' ומוקמינן התם לחליצה דב"ה למגרש אשתו ולנה עמו בפונדקי הוא לחיפליגו בה לתמר כמאן אזלא הא ל"ר יוחנן מתלוקת בארוסה כשנבעלה כו' והכיא לר' יוחנן גבי פלוגתא דב"ש וב"ה תיפתר: **גט ישן.** (ג) המגרש את אשתו ולנה עמו בפונדקי נמסי' גיטין בהזורק (ד' פפ.): **בכסף ושוה כסף בפרוטה ושוה פרוטה.** לענין קידושי אשה ב"ש מוסרים בדינר ושוה דינר ובה"ל בפרוטה ושוה פרוטה ודינר הוא בסף לורי ופרוטה היא של נשותה וה"ק הכא בכסף ובשוה כסף ב"ש בפרוטה ובשוה פרוטה ב"ה ובפ"ק דקדושין (דף יפ.) קרי לדינר ב"ש בסף לתמר רב אמי כל בסף האמור בתורה סתם בסף לורי ושותבין והרי קידושי אשה כו' ליתא רב אמי לתמר ב"ש: **מן הספק.** קא ס"ד השתא בתיקון בסף בגון מגרש ולנה עמו בפונדקי לליכא מאן בסף בעי מיניה לענין קידושין: **לצרה עצמה.** הא דקתני נתנעים מלרה עלמה ועלולה ב"ש נמי נתנעים מב"ה מלישא נשים מבית הלל ולא ב"ה מבית שמאי: **מן הסתם.** כל כמה דלאו מודעי להו לא היו פרסי מסתמת דודאי אי הוי מהכי לא קבירא להו הוו מודעי להו: **הולך פגום לדברי ב"ש.** לתם היה כהן פסול לכהונה ותע"ג דבני מייתי לחיין כשרים דקתני תלניא הם לענין כהונה לתתא בק"ו מהלמנה ב"ג לקמן בשמעתין:

אלא ב"ש אמאי נמנעים מב"ה. וא"ת מאי מהומ ממתמת ומשום דהיא בסף ככסף היו נמנעים לתם מהקדשה לרשות בפרוטה ולמני בדינר ב"ש מקודשת למני ובניה מן הרשות ומוסר ר"י דעיקר הך בריית משום לרות קמני לה [ולכך קמני לה גבי מתני' דהכא] דלגבי הכי קמני לה מתני' ומשמע משום לרות גרידא היו נמנעים: **ומאי שנא ודאי כו'.** לא משנויי קמי לחת בתר לתסיק קושיית בת לפרש הבריית: **נעשה כדברי ב"ה הולך פגום לדברי ב"ש.** פי' בקונטר' לתע"ג דבני מייתי לחיין כשרים לקבל מלניס הם לענין כהונה לתתי בק"ו מהלמנה דלקמן ופלוג אדר' יהושע ונים ניה פירכא דמה לתלמנה שכן היא עלמה מתחלת ועוד י"ל דבפיק ניה הך פירכא ומ"מ הולך פגום מדלינטריך במחזיר גרושתו היא מועבה ואין בניה מועבין (קידושין דף עז.) ול"ל קרא דהא לא תמי מק"ו דהלמנה דתיכא למיפרך שכן היא עלמה מתחלת לחתי למידק הא ביולת בזנות לתתי לא מועבה ואין בניה מועבין ול"ל קרא דליכא בניה מועבין אבל קשה דבסוף נדה (ע. ושם) מסיק ר' יהושע דולד מחזיר גרושתו כשר משום היא מועבה ואין בניה מועבין ול"ל קרא דליכא למימר דתתי למידק אבני יהושע בני לרות מעיד אני לכם דכשרים לכהונה בע"ג משום פירכא דשכן

מסורת הש"ס

גמ' ס)[מופסמת פ"ס] **ג)**גי' רש"ל תאב אני [וכ"ה במופסמת] **ג)**עיין רש"י ז. ר"ה יד. **ד)**מוסב כח. **ה)**מקומות פ"ד מ"ב ע"ב **1)**תוגיגה כג: מקומות פ"ו מ"ו

הגהות

רש"י ד"ה יש תנאי. דכיון דבעיל אחולי אחיל כו'. עיין **אדם עושה כו'.** מ"ב **בן נורי. מתלמידי ב"ש הוא.** במתיבתא ולא **מטרפון.** מתלמידי ב"ש **תבא צרת הבת.** מאמי **ואשאנה.** ליבמה **ואשיאנה.** לשוק **תאבני קאמר.** ומפ כ"ה מה מידוש כ"ע הכי נהגו **לאפוקי מדר' יוחנן בן נורי.** דלמר מקנתת למולות **מתלמידי ב"ש הוא.** בתמיה והלה מבני בניו של הלל הוא: **אילונית היתה.** ומבן לו שנמלמו לילונית לרותיהן מותרות: ס"ג **הכיר בה ולא הכיר בה איבא ביניהו.** ו"ג מלח לפ"ק דוקא ללח הכיר בה הוא דהוי מקח טעות אבל הכיר בה לרמה לסלור' ולתמרים לפי' הכיר בה מותר' דקתני היתה ולא קתני נמלאת: **בנם ולבסוף גירש איבא ביניהו.** לפ"ק על ידי שבירם לחתו לח בתו קודם מיתה לע"פ שכבר בנם הבכירה והיו לרות זו על זו מותרת הואיל וגירם לח הערוה לבסוף ולתמרים הואיל ובנם לח הבכירה קודם גירושין דערוה לסורה מלח בתו של ר"ג לילונית היתה: **יש תנאי בביאה.** הכוונם לסה על תנאי שלין עליה מוזנין לו נלרים וממלח שיש עליה לפ"ק מהני תנאי והוי מקח טעות ותנאי היה לו לחתו של ר"ג בבתו ולא נתקיים הילכך לסו לחתו היה ולרמה מועלת ותמרים שבני לחין תנאי מועיל בביאה דכיון דבעיל לחולי לחתיל כלתמרינן בכתובות בהמדיר את אשתו מתשמיש המטה, בית שמאי אומרים, שבת אחת. המפלת לאור שמונים ואחד, בית שמאי פוטרין מן הקרבן, ובית הלל מחייבין.

עין משפט נר מצוה

נמ א מי' פ"ח מהל' מקוחות הלכה ג סמנ עשין רמח טוש"ע י"ד סי' נ"ג סעיף מ ופעיף נב:

פניני רש"י

שליקט אתרוג. כל המינן קרוי תתרוג:

(עירובין ז.)

המעזיבה. לפת טיט ודומה לו במקום שפסר עזרל (במ"ב ג) ויעזבו לת ירושלים עד הסומה מלמוה מתוכה עפר להחזיק התומה:

(קוכה טו.)

כשפופרת. כקנה שנוטלין בפי הנוד של עור:

(תגיגה כג: ד"ה לם יש)

תוס' ישנים

ת"ש ר' טרפון אומר תאבני מהי תבא צרת הבת לידי ואשאנה אלמא עשו ב"ש כדבריהם. ומשני ואשיאנה לאחרים כב"ה. והא תאבני קאמר [פ"ה] ואין זה חדוש לעשות כב"ה דפשיטא דהלכה כב"ה בכל מקום. ולא נהירא דמאי פריך הלא אשמעינן חדוש להוורות דלא כב"ש שהרי ר' טרפון מתלמידי ב"ש הוא. לכך נראה דגרסינן אפכא ת"ש תאבני מהי תבא צרת הבת לידי ואשיאנה אלמא לא עשו וכו' ומשני אימא ואשאנה כב"ש. והא תאבני קאמר ואין זה חדוש לעשות כמו רבו ומשני לאפוקי מדר' יוחנן וכו':

נהנ בו שני עשורין וא"ת והא אמרינן המרבה במעשרות מעשרותיו מקולקלים משר' שהמעשר הוא טבל והכא נמי אימא טבל בגריהן. וצ"ל דמפרש על תנאי ואומר אם זה מעשר עני הרי הוא לעניים ואם זה מעשר שני הרי הן מחוללין על מעות הללו והמעות יביאם לירושלים ויקנה מהן צרכי סעודה וכן יעשה משני העשורין[ס]:

ס) ניט מוכן דבעשה כסדר הזה כתר מעשר קני וכ"מ בתוס' כלן בשם סיהמ"ל ולתי דע"ק נפל בכלן ל"ל וכן יעשה בכל שני פיטורין ושליין ל"ט.

מסכת עדיות

פרק ד' משנה י'

הַמַּדִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ מִתִּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, שַׁבָּת אֶחָת. הַמַּפֶּלֶת לְאוֹר שְׁמוֹנִים וְאֶחָד, בֵּית שַׁמַּאי פּוֹטְרִין מִן הַקָּרְבָּן, וּבֵית הִלֵּל מְחַיְּבִין.

שיהו חולצות. ויעמדו לפוק בהכשר לדברי הכל: **מה נעשה לצרות הראשונות.** שנתייבמו ובניהם ממזרים לם נגמור הלכה שלא יתייבמו: **לצרה עצמה.** ולמרות ד"ה שניהם לפוק קלי והלי ומלי נעשה לו מבנים קלי להא לפי' ב"ש כשרים לקהל ללא מלרה עלמה: **רבי טרפון.** מתלמידי ב"ש היה: **מתי תבא צרת הבת.** מאמי לידי: **ואשאנה.** ליבמה לוסה כדברי ב"ש: **ואשיאנה.** לפוק כדברי ב"ה: **והא תאבני קאמר.** ולפ כ"ה מה מידוש כ"ע הכי נהגו: **לאפוקי מדר' יוחנן בן נורי.** דלמר מקנתת לחולות: **מתלמידי ב"ש הוא.** בתמיה והלה מבני בניו של הלל הוא: **אילונית היתה.** ומבן לו שנמלמו לילונית לרותיהן מותרות: ס"ג **הכיר בה ולא הכיר בה איבא ביניהו.** ו"ג מלח לפ"ק דוקא ללח הכיר בה הוא דהוי מקח טעות אבל הכיר בה לרמה לסלור' ולתמרים לפי' הכיר בה מותר' דקתני היתה ולא קתני נמלאת: **בנם ולבסוף גירש איבא ביניהו.** לפ"ק על ידי שבירם לחתו לח בתו קודם מיתה לע"פ שכבר בנם הבכירה והיו לרות זו על זו מותרת הואיל וגירם לח הערוה לבסוף ולתמרים הואיל ובנם לח הבכירה קודם גירושין דערוה לסורה מלח בתו של ר"ג לילונית היתה: **יש תנאי בביאה.** הכוונם לסה על תנאי שלין עליה מוזנין לו נלרים וממלח שיש עליה לפ"ק מהני תנאי והוי מקח טעות ותנאי היה לו לחתו של ר"ג בבתו ולא נתקיים הילכך לסו לחתו היה ולרמה מועלת ותמרים שבני לחין תנאי מועיל בביאה דכיון דבעיל לחולי לחתיל כלתמרינן בכתובות בהמדיר את אשתו מתשמיש המטה, בית שמאי אומרים, שבת אחת. המפלת לאור שמונים ואחד, בית שמאי פוטרין מן הקרבן, ובית הלל מחייבין.

גמרי' איסתפק ליה. הוה מלי למימר וליטעמיך היכי עביד כתומרי דמר וכתומרי דמר והכמיב (קהלת ג) [ב] הכסיל בחשך הולך דהכי פירוש עלה בפ"ק דעירובין (דף ו.) ובפ"ק דר"ה (דף יד.):

וסיכך על גבי מטה ש"מ עשו. מכלן ממעט דמ"ד לח עשו לפי' היכל דב"ש לתומרל היו עושים כב"ה לקולה:

עירוב מקואות כשפופרת הנוד בו'. ופ"ת וכל תן במס' טהרות (פ"ח מ"ט) ומייתי לה בריש פ"ב דגיטין (דף טו. ושם) הלוק והקטפרס ומשקה טופח לינן מיבור לח לטומלה ולח לטהרה לפל טופח להטפים מיבור ולמר ר"ת דלקב בעינן לפל טופח כשפופרת הנוד בלח

אמר לי איני אוכל זיתים. ממוך פירוש הקונטרס ממעט שהיה רבי יוחנן סומק שלא היה מקפיד ר' לזוק על מגע עם המרן ולפ על גב דרבי לזוק כהן הוה ובגדי פרוסים מדקם לגוכלי מרומה מ"מ היה סומק לפי שר' לזוק מתלמידי ב"ש הוה ולכך היה סומק ר' יוחנן שמא לא הקפיד ר' לזוק לסומרה בטהרה משום דבית שמאי סומרים אין לריך לנקוב וכו"י נראה דוזקי מדעת דיי ר' יוחנן שר' לזוק קנה מבית מעמ המרן:

צריכה לנקוב. פירש בקונטרס דסומל של זיתים מכשיר והכי גמי מנן בהדיא בסמ' מכשירין (פ"ו מ"ה) מי מלא כמלא סומל של זיתים כשמן וקשה דבסוף פרק קמא דשבת (ד' ח. ד"ה גוזלני) פירש רבא ר' יוסף דלכך לא גזרו על המסיקה משום דלא שייכא טעמא דבליכה גבי מסיקה דטעמא שמא יבלו בקופות מוזפפות לא שייך במסיקה דסומל אין מכשיר וי"ל דים ג' עניני סומל דסומל היוצא על ידי המסיקה לכ"ע אינו מכשיר והיוצא על ידי לינלא פירוש ע"י שממממים בכומר ויוצא מסם סומל פליגי בה (שבת דף קמד:) ר' יעקב ור"ם דל"ם מטהר ור' יעקב מטמא ומהי דהכא שהמזים לריכה ליעקב ל"ל דהמזיב כהיה דנפיק ע"י עיקול אית בבד דסומה בה ר"ם כי היכי דלא מיקמי מנ"ם לר"ם:

לימאי נפקא מינ' למיפשט מחזיר גרושתו. קלא קשה לממאי נקט ולד מחזיר גרושמו דסוה ליה למיפשט ולד יבמה גמורה לשוק ג"ם דקאי בה וי"ל לפי שפשט לממא שלט עליה לר' יהושע בשוף נדה (דף סט:) אנשי אלכסנדריא בת משלומת מהו לכהונה מי אמרינן ק"ו כו': **מה לאלמנה שכן היא עצמה מתחללת.** ות"ת היל גופה ליל לממאן לגרושמו מק"ו לאלמנה וכקונטרס פי' לממרומה דבי נשא לא למיפסלה כדאמרי' לקמן בפ' אלמנה ליפסלה מיבעי ליה לאין אלמנה לכהן גדול ולד יבמה לישוק יש לנו לומר דכשר דלא מצינו למימר ולד יבמה לשוק ולד מחזיר גרושתו לכהן הדיוט אבל ולד יבמה דלא כתיב בה מיעוטא אימא מק"ו דהוי פגום. וי"ל דאם איתא דולד מחזיר גרושתו כשר משום דבלי קרא מעמה גם גבי ולד יבמה לשוק יש לנו לומר דאלמנה דאיכא למימר מחזיר גרושתו יוכיח דאיסור שעורה בכל הוא ואין בנה פגום:

הרואה אומר לאפושי מיא הוא דקא עביד ת"ש דא"ר אלעזר בר צדוק כשהייתי לומד תורה אצל ר' יוחנן החורני ראיתי שהיה אוכל פת חריבה במלח בשני בצורת באתי והודעתי את אבא אמר לי הולך לו זיתים והולכתי לו ראה אותן שהן לחין אמר לי אין אני אוכל זיתים באתי והודעתי את אבא אמר לי לך ואמור לו חבית נקובה היתה אלא שסתמוה שמרים ותנן [ו]חבית של זיתים מגולגלים בית שמאי אומרים אין צריכה לנקב ובית הלל אומרים [ז]צריכה לנקב ומודים שאם ניקבה וסתמוה שמרים שהיא טהורה ואע"פ שתלמיד שמאי היה כל מעשיו לא עשה אלא כדברי ב"ה אי אמרת בשלמא עשו היינו רבותיה אלא אי אמרת לא עשו מאי רבותיה ת"ש שאלו את ר' יהושע צרת הבת מהו אמר להם מחלוקת ב"ש וב"ה והלכה כדברי מי אמר להם מפני מה אתם מכניסין ראשי בין שני הרים גדולים בין שתי מחלוקות גדולות בין ב"ש ובין ב"ה מתיירא אני שמא ירוצו גלגלתי אבל אני מעיד לכם על שתי משפחות גדולות שהיו בירושלים משפחת בית צבועים מבן עכמאי ומשפחת בית קופאי מבן מקושש שהם בני צרות ומהם כהנים גדולים ושמשו על גבי המזבח אי אמרת בשלמא עשו היינו דקאמר מתיירא אני אלא אי אמרת לא עשו אמאי קאמר מתיירא אני ונהי נמי דעשו מאי מתיירא אני הא [ח]אמר ר' יהושע אין ממזר אלא מחייבי מיתות בית דין [ט]נהי נמי דממזר לא הוי פגום מיהו הוי מק"ו מאלמנה [י]מה אלמנה שאין איסורה נוהג בכל בנה פגום זו שאיסורה שוה בכל בו' קבעו מיניה צרות וקפשיט [כ]ליה בני צרות תרתי קא בעי מיניה צרות מאי ואם תמצי לומר צרות כבית הלל בני צרות [ל] דבית הלל לב"ש מהו למאי נפקא מינה למיפשט ולד מחזיר גרושתו לבית הלל מי קאמרינן קל וחומר ומה אלמנה לכהן גדול שאין איסורה שוה בכל בנה פגום זו שאיסורה שוה בכל אינו דין שבנה פגום או דלמא איכא למיפרך מה לאלמנה שהיא עצמה מתחללת ואמר להו צרות מתיירא אני בני

צריכה לנקוב. תנן התם מסיקין בשבת בכ"ע אין מסיקין בשמן אלא בנקוב ואין מסיקין בקש אלא בנקוב ואין מסיקין בגפת אלא בנקוב ואין מסיקין בעלי גפנים אלא בנקוב ואין מסיקין בעלי זיתים אלא בנקוב ואין מסיקין בעלי דלועים אלא בנקוב ואין מסיקין בעלי בקעות אלא בנקוב ואין מסיקין בעלי אילנות אלא בנקוב ואין מסיקין בעלי קנים אלא בנקוב ואין מסיקין בעלי אגוזים אלא בנקוב ואין מסיקין בעלי שקמים אלא בנקוב ואין מסיקין בעלי תאנים אלא בנקוב ואין מסיקין בעלי חרובים אלא בנקוב ואין מסיקין בעלי שיטים אלא בנקוב ואין מסיקין בעלי סנסנים אלא בנקוב ואין מסיקין בעלי אשלים אלא בנקוב ואין מסיקין בעלי ערבות אלא בנקוב ואין מסיקין בעלי ברקנין אלא בנקוב ואין מסיקין בעלי אבטיחים אלא בנקוב ואין מסיקין בעלי קישואים אלא בנקוב ואין מסיקין בעלי דלעת אלא בנקוב ואין מסיקין בעלי חלפיות אלא בנקוב ואין מסיקין בעלי חלתית אלא בנקוב ואין מסיקין בעלי כרוב אלא בנקוב ואין מסיקין בעלי כרישין אלא בנקוב ואין מסיקין בעלי בצלים אלא בנקוב ואין מסיקין בעלי שומים אלא בנקוב ואין מסיקין בעלי לפתות אלא בנקוב ואין מסיקין בעלי חזרת אלא בנקוב ואין מסיקין בעלי כסבר אלא בנקוב ואין מסיקין בעלי כרתי אלא בנקוב ואין מסיקין בעלי תרדין אלא בנקוב ואין מסיקין בעלי מלוכיות אלא בנקוב ואין מסיקין בעלי כרפס אלא בנקוב ואין מסיקין בעלי חרדל אלא בנקוב ואין מסיקין בעלי קרוסין אלא בנקוב ואין מסיקין בעלי קנבוס אלא בנקוב ואין מסיקין בעלי קנבוסין אלא בנקוב ואין מסיקין בעלי קנבוסין אלא בנקוב ואין מסיקין בעלי קנבוסין

בני צרות אני מעיד לכם. דכסריס אף נ"ס וע"ת לשמואל דמספקא ליה בהאי רבה (נזיר לג: ושם) מי קידושין תופסין בייאמ' לקוק ק"כ פסיעות דכסריה דמיד שקדשה פקעה לה זיקה דלחמרי' בשומרת יבם שקידש אחותה שהיתה תחתיו דמי דהתם אין שום תקנה לעשות שתתייבם אחין להמית אחותה אבל היכא שנתקדשה לשוק אפשר ע"י גירושין שתתייבם הלכך לא פקע זיקה ועוד אמר רבי ינאי לעולם אל יהא אדם זר ממשמש לאחיו הגדול ע"י שהוא מיבמו ואין לו אלא זה בלבד: **יצאו בני פתחים.** אלמא ימלמד כולם יחד ויקפחם בהלכות ויעטרו לקבוע הלכה כמותו ק"ע ילמד גב' פתחים כדי שישמעו ויסמעו משמו: **עמון ומואב מעשר עני בשביעית.** פי' בקונטרס ישראלים הדליק בארץ עמון ומואב שכיבש משה מסיחון ועוג בקדושת הארץ ועכשיו בזית שני בעלה קדושה עולמית שכבשה קדושה וקשה לר"ת למאי דפי' מקום שנהגו (פסחים נג: ושם) ג' מלכות לניעול יהודה ועבר הירדן וגליל ועבר הירדן היכי ועוג אלמא שקדשה עולי בבל ומומר ר"ת דאפי' אלמא שלא כיבש סיחון ועוג אלמא שקדשה עולי בבל ומומר שכיבש משה מסיחון ועוג אלמא שלא קדשה עולי בבל דמשמע הכא ועוד אמר ר"ת דאפילו למימר דהכא בארץ עמון ומואב שלא כיבש סיחון מעולם שלא קדשוה אפילו עולי בבל דמשמע במס' ידים (פ"ד משנה ג) דמדמה לה מעשר ועבל (ג) וה"פ הכא דאמר מר כרבי כרבים קדשו עולי מצרים ועולי בבל לא קדשו והניחום כדי שיסמכו עליהם עניים אלמא משום דאין מקדש עניים מע"ג דמע"י היו נמנעו מלקדש כל שכן בעמון ומואב שלא נתקדש מעולם שרלוי למתן מעשר עני בשביעית ולא מעשר שני בשביעית וכן ים לפרש במס' תוגיגה (ד' ג. ושם) דקאמר נמי ר"ל התם עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית ומפרש מה טעם הרבה כרבים כו' ולא נצי למימר דעמון ומואב הוא מכרבים שכבשו עולי מצרים ומדע דהא לר"ל מספקא ליה בפ"ק דמגילה (דף י.) ובפ"ב דשבועות (נו. ושם) אי סגר קדושה לשמונה קדשה לעתיד לבא או לא ור' יהושע ס"ל דקדשה לעתיד לבא במגילה ובשבועות ופ"ה אית ליה במס' ידים בעמון ומואב כר"ש אלא על כרחך הא דקאמר התם מה טעם לא מדברי ר"ל הוא ודברי ר"ל הם במס' ידים ולא קאני לה התם אלא הס"ד הוא שמפר' כן דלמ"ד לא קדשה הניחו (ז) לקדש אף מע"י בשביל עניים ולכך אין מיימה אם גזרו על עמון ומואב מעשר עני ולא מעשר שני דשבת הכא ובתוגיגה טעמא דקאמר ר"ע בהדיא במסקנא ידים מלרבים ס"ל עמון ומואב ס"ל מה מלרבים שהיו קרובים עשאום עליהם עניים אף עמון ומואב כו' משום דיחיד להם ס"ל במסכת טעמא דאף בע"י הניחו מלקדש בשביעית עניים וכ"ש עמון ומואב שהן ס"ל: **כל הבתמים הבאים מרקם טהורים.** תע"ג דברקם נמי הוו ישראל כדתנן בריש גיטין (דף ב. ושם) אף המביא מן הרקם ומן המגר מ"מ בתמים הבאים מרקם טהורים דלמא דישראל מנגיעים בתמיהם ועובדי כוכבים הדליק שם עובדי כוכבים גמורים ולא ישראל מומרים:

בני צרות אני מעיד לכם. מעיד אני לכם. שהם כהגיס גדולים: **בימי ר' דוסא הותרה.** לחתו של ר' דוסא שהי' מתלמידי ב"ש שהיה כדתני לקמן ועשו על פיו ונהגו כן: **שהכם גדול היה. ובמורים** מכמים שהוא התירה: **קמו.** עמדו מלרלות: **אמר לו.** רבי יהושע לר' דוסא לחמול לתלמיד אחר וי"ג: **דוסא.** התירו שמעתה (ה) לומרים: **או בן הרכינס.** גלא דוסא: **פתח שמענו.** בן הרכינס פתח ושמו לה הוזכר: **בכור שטן הוא.** מריח ועומד על (ב) שמועה ועושה מעשה ואינו יכ מסמועתו לעשות כרכיס: **עמון ומואב.** ישרלילים הדליס בארץ עמון ומואב שכיבש משה מסיחון ועקדשו בקדושת ג' ועכשיו בזית שני בעלה קדושה וזורעין בשביעית ותקנו להן מעשר רלשון ומעשר עני בשביעית כדתפרש לקמן מפני פרנסת עניים שבא"י שאין להם מה לאכול בשביעית לפי שנעלל לקט שכחה ופיאה והולכים שם ועוללים לקט שכחה ופיאה ומעשר עני: **ומקבלים גרים מן הקרדויין בו'.** ולא תאמרינן ממזרים הן מכנעת ישרלל שבאו עליהן עובדי כוכבים לאיכא לרבן לפקלי: **פגע בו.** יוחנן בר"ע: **וקדושה ראשונה.** לבימי יהושע קדשה לשעתה ולא לעתיד ללכך זורעים בהן בשביעית שיסמכו עליהן עניים לשכול עלמן לחרוש ולקלור ועוד ליעול לקט שכחה ופיאה ומעשר עני: **אין מקבלין גרים.** מפרש לקמן בממזרים הן מישרלל שנעטעו שם: **הבתמים.** שנמלמו בשנדים הבאים מלרקם: **טהורים.** לפי שלא גזרו על כתמי עובדי כוכבים: **שהם גרים.** ולמה מטומת: **וטועים.** שהמירו לתם וגזרו על כתמיהם שלף על פי שחטלו שהמירו ישרלילים הס: **מבין העובדי כוכבים.** שתין ישרלל לריס שם: ולפי' בהלכות לפי שיש עמו שלש מאות תשובות בצרת הבת שהיא מותרת אבל מעיד אני עלי שמים וארץ שעל מדוכה זו ישב חני הנביא ואמר שלשה דברים צרת הבת אסורה [3]עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית ומקבלים גרים מן הקרדויין ומן התרמודים תנא כשנכנסו נכנסו בפתח אחד כשיצאו יצאו בשלשה פתחים פגע בו בר"ע אקשי ליה ואוקמיה אמר לו אתה הוא עקיבא ששמך הולך מסוף העולם ועד סופו אשריך שזכית לשם ועדיין לא הגעת לרועי בקר אמר לו רבי עקיבא ואפילו לרועי צאן עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית [3]דאמר מר [א]הרבה כרכים נכבשו עולי מצרים ולא נכבשו עולי בבל [2]וקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא [3]והניחום כדי שיסמכו עליהן עניים בשביעית ומקבלים גרים מן הקרדויים והתרמודים איני והא תני רמי בר יחזקאל אין מקבלים גרים מן הקרדויים אמר רב אשי קרתויים אתמר כדאמרי אינשי קרתויים פסולים ואיכא דאמרי תני רמי בר יחזקאל אין מקבלים גרים מן הקרתויים מאי לאו היינו קרתויים הכי קרדויים אמר רב אשי לא קרתויי לחוד וקרדויי לחוד כדאמרי אינשי קרתויי פסילי רבי יוחנן וסביא דאמרי תרוייהו אין מקבלים גרים מן התרמודים ומי אמר ר' יוחנן הכי והתנן [ד]כל הכתמים הבאים מן הרקם טהורים ורבי יהודה מטמא מפני שהם גרים וטועים מבין העובדי כוכבים טהורים והוינן בה קפסיק

מסורת הש"ס

גמ' ב)[ל"ל אמרו מי ילך] **ג)**תוגיגה ג: ידים פ"ד מ"ג **ג)**תוגיגה ג: **ד)**נ"ק נמ: נדה טו: **תוס' ה)**ל"ל שימלאוהו. יעב"ן

הגהות הב"ח

(ב) רש"י ד"ה דוסא התירו שמעתם הס"ד ומיבא מוכרים נמתק: **(ג) ד"ה** כבוד וכו' ועומד על שמועתו ועושה: **(ג) תוס'** ד"ה עמון וכו' דמדמה לה מעשר ועבל. נ"ב פי' עמון ומואב מדמה למלריס לר' טרפון שלמד מעשר עני [ור"ש בן עזרי] פליג ומדמה עמון ומואב לעבל ושמעת מכי היכי דמלריס ועבל לא קדשוס מעולם לף עמון ומואב המדמה לה לא קדשוס מעולם: **(ד) בא"ד** הגיעו מלקדש לף מע"י בשביל:

גליון הש"ס

גמ' בני צרות אני מעיד לכם. עיין לקמן דף פ"ו ע"ב תד"ה לימא ודף נ"ב ע"ב תד"ה לבל מכמיס: **שם ואחריו מי ר"ע.** עיין כתובות דף קה ע"ב תד"ה דמקיש ליה:

הגהות

גמ' אה קטן יש לי בכור שטן. נ"ב בעין יעקב הגירסה בכור שטן וכן גרסה מדבני רש"י שפ' מריף ומעמיד להגיה כאן בסור שטן ומתלף בין מ"ר לכ"ף:

(מכור"ל מיוס)

תורה אור

גמ' א) נָעַר הָיִיתִי גַּם זָקַנְתִּי וְלֹא רָאִיתִי צַדִּיק נֶעֱזָב וְזַרְעוֹ מְבַקֵּשׁ לָחֶם: (תהלים לז, כה)

פניני רש"י

מן הרקם טהורים. עיר שרובה נכרים היא ולא נכרי טהור מלמולייהן דכתיב (ויקרא יג) דבר אל בני ישרלל לאמר כי מזריע ויליד בא ישרלל מטמאה בלידה ובנדה ולא נכרית ופע"ג לרבנן גזרו עליהם שיהו כזבין על כתמיהן לף גזרו להפ כתמני דישרלל גופייהו מדרבנן ניעול דמלולייהן לס יהיה זוהב בשרה כתיב (שם טו) שאלהלו מגופה ולא שאלמלהו בשבלה ולפילו לאתה מגופה ממרינן בתמ' נדה (דף לד.) שלף גזרו על ס נכרית טומלה אלא בעודו לה דתנן ס הנכרית ג"ס מטהרין וב"ה מומרים כרוקה וכמימי רגליה מטמלין לה ושין מטמלין יכה:

(ב"ק נמ: ד"ה מרקם)

וטועים. שלין מלניעין לת כתמיהם:

(נדה טו:)

מסכת עדיות

פרק ד' המשך משנה י'

סָדִין בְּצִיצִית, בֵּית שַׁמַּאי פּוֹטְרִין, וּבֵית הִלֵּל מְחַיְּבִים. בַּלְבַּלַת הַשַּׁבָּת, בֵּית שַׁמַּאי פּוֹטְרִין, וּבֵית הִלֵּל מְחַיְּבִין:

עין משפט נר מצוה

סא א מיי' פ"ל מהל' מרומות הי"ג ס ופ"ד מהל' שמיטה ויובל הלכ' מ: **סב** ב מיי' פ"ל מהל' מרומות הלכה ס ופ"ו מהלכות בית הבחירה הלכה מח: **סג** ג מיי' פ"ל מהל' מרומות הלכה ס: **סד** ד מיי' פ"ד מהל' מעשה ומוכס הלכה י:

תום' ישנים

בני צרות מעידני לכם לפי שהם אף לב"ש בני יבמה לשוק וכשרים הם. ותימה עדיין הוא מבניים ראשו בין הרים גדולים לרב המנונא שאמר שומרת יבם שוינהה אסורה ליבמה וגם לכהונה נפסלה כדמשמע לקמן פרק הערל וא"כ מצרה נמי הוי הולד פגום מ"ו דאלמנה ולילא למפרך מה לאלמנה שכן היא עצמה מתחללת דהא היא מתחללת נמי לרב המנונא וי"ל דסוגיא דהכא לא אתיא כרב המנונא דלרב המנונא לא אמרי' תרתי בני מיניה דלא תקשי לן קא בני מיניה צרות וקא פשיט ליה בני צרות דודאי מתירוצא דבני צרות נוכל לפשוט דין דצרות דכיון שהוא אומר שהבנים שמשו ע"ג המזבח א"כ (אמאי) [ממילא] מביא ראיה שאין הלכה כלל כב"ש דלב"ש הולדות פגומים ולא יוכלו לשמש אליבא דרב המנונא דאמר שומרת יבם שוינהה אסורה ליבמה וזאת השיאה עצמה לשוק א"כ לדברי רב המנונא בני זונה הם. וא"כ מדפשט מבני צרות דכשרים הם ושמשו ע"ג המזבח הצרות עצמן יהיו מותרות להנשא [לשוק] ודלא כב"ש דלב"ש הולד פגום:

בכור שטן פ"ה כך שמו. ר"ח שזה שם עירו ור"ל יש לי אח אקלע לבור שטן דראבר החתם רב אקלע לבור שטן:

מסכת שביעית
פרק ב׳ משנה ה׳
סָכִין אֶת הַפִּגִּים וּמְנַקְּבִים אוֹתָם עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. פִּגֵּי עֶרֶב שְׁבִיעִית שֶׁנִּבְקְעוּ לַשְּׁבִיעִית, וְשֶׁל שְׁבִיעִית שֶׁנִּבְקְעוּ לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, לֹא יְכַסֶּה וְלֹא יְנַקְּבֶנּוּ אוֹתָן.

פניני רש"י

צוה ה' ליעקב סביביו צריו. לריס שהיו סוכנים סוחס כאלהם להיותו עמהן ומוחס שהיו לסס יותר מן הכל כלאמרינן בחלק (סנהדרין דף לו:) עתען ומוחס שביני ביני דיוסנלים היו סוחס לוס שיהיו סוכנים סוחס לף בגלוסס... (קידושין עג:)

תום' ישנים

והאמר ר' יוחנן הלכה כסחם משנה. וא"ת ולימא דקאמר כאידך סתמא דאמרינן לקמן (ד' סט) עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר ולדידיה אין מקבלין גרים מן התרמוד משום עבדי שלמה שבאו על בת ישראל. וי"ל מ"מ פריך שפיר דמאי אולמיה דהך סתמא מהך סתמא:

מסורת הש"ס

גמ' ו)נדה טו: **2)**שבת מו. וש"נ **ג)**[ניטין פא: מולין מג. ממחות נב: נדה טו:] **ד)**[נקמן מה. ע"ש. קידושין ע.] **ס)**[קדושין עג: וש"ס שהוא כ' יהוסף] **ו)**[יומח פד: וש"נ] **ז)**[קדושין עב.] **תום' מ)**[שניך לעמוד ס' קוסס ד"ס כל הכסמים] **ע)**[ניולר לסמסת סורס] **י)**[וש' סיסד סוס' מולין ס. ד"ס פסוק וכו' מ"ס בסס יוסקיס] **יא)**[סוסקלוס ומיכולל' ליתא] **יב)**[זוטח ספ"ק]

הגהות הב"ח

(ו) רש"י ד"ה עבדי שלמה שבאו בנות ישראל בחזקת עושקן:
(ז) ד"ה נער וכו' לאוכריס להאי קרא לעיל נקט ליה הכא:
(ג) תוספות ד"ה קסבר וכו' דכיוצא בה:
(ד) בא"ד נר"ע אע"ג דלא כ"ל ואות ד' נמחק:
(ה) ד"ה פסוק וכו' גם זקנתי שכן היה שמו נער וכפסוקתא:

גליון הש"ס

תום' ד"ה אמוראי וכו' דחולד כשר דלר"ע וכו'. ע' לקמן מד ע"ש ולף ע ע"ש ולע"ג: **ד"ה פסוק** זה וכו' ועוד דאנדות חולקות. כפי' לשב"ס ס"ג ד' קכ"ו ע"ש ד"ה קפלו: **ד"ה עובד כוכבים** שקידש וכו' וה"ה הבא על שפחה. עיין לקמן סט ע"ב במתני' ולע"ג:

הגהות

גמ' חלה זה חלזון. ס"ל מלוסות:
(מגלת הרוסים)
תום' ד"ה פסוק. והא דנקרא נער בו' אלא שכן היה שמו. כ"ל:
(רש"ם)

תורה אור

גמ' א) נָשִׁים בְּצִיּוֹן עִנּוּ בְּתֻלֹת בְּעָרֵי יְהוּדָה:
(איכה ה, יא)
ב) נַעַר הָיִיתִי גַּם זָקַנְתִּי וְלֹא רָאִיתִי צַדִּיק נֶעֱזָב וְזַרְעוֹ מְבַקֶּשׁ לָחֶם:
(תהלים לז, כה)
ג) יְדוֹ פָּרַשׂ צָר עַל כָּל מַחֲמַדֶּיהָ כִּי רָאֲתָה גוֹיִם בָּאוּ מִקְדָּשָׁהּ אֲשֶׁר צִוִּיתָה לֹא יָבֹאוּ בַקָּהָל לָךְ:
(איכה ה, א)
ד) לֹא יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בְּקָהָל יְיָ גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא יָבֹא לָהֶם בְּקָהָל יְיָ עַד עוֹלָם:
(דברים כג, ד)
ה) פָּרְשָׂה צִיּוֹן בְּיָדֶיהָ אֵין מְנַחֵם לָהּ צִוָּה יְיָ לְיַעֲקֹב סְבִיבָיו צָרָיו הָיְתָה יְרוּשָׁלַם לְנִדָּה בֵּינֵיהֶם:
(איכה א, יז)
ו) וַיִּגַּל כָּלֶךָ אֲשׁוּר אֶשְׁוֹרֵה וַיִּנַּחֵם יִשְׂרָאֵל אֶשְׁוֹרֵה וַיְנַחֵם בַּחֲלַח וּבְחָבוֹר נְהַר גּוֹזָן וְעָרֵי מָדָי:
(מלכים-ב יח, יא)
תום' ז) וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוֹךְ אֶת הָאֱלֹהִים וְאֵינֶנּוּ כִּי לָקַח אֹתוֹ אֱלֹהִים:
(בראשית ה, כד)

רבי יוחנן **וסבירא אמרי אין מקבלין גרים מן התרמודיים.** תימה היכי פליג ר' יוחנן אמגי דגניא ושמע מסבר ר' יוחנן שלא אמרה מגי מעולס: **קא פסיק ותני אפי' מתרמוד.** תימה למאי נצד מתרמוד כדאמרי' בפ"ק דגיטין (דף ו.) לף לגבר מבבל: **אמוראי נינהו ואליבא דרבי יוחנן.** ההוס דסבר אין מקבלים גרים מן התרמוד ליס ליה מליבא דרבי יוחנן שאסה הלכה כסתם משנה פ"ע ג"ל דל"ל הלכה כסתם משנה להה קסבר עובד כוכבים ועבד הבא על ישראל הולד ממזר ושתם מתני' דסתומר (קדושין דף סו:) סבירה להולד כשר דלר"ע דוקא דאמר אין קידושין תופסין בחייבי לאוין הוא דהוי ממזר מעובד כוכבים ועבד כדמוכח בפרק עשרה יוחסין (שם עה: ושם) ומתני' דסתומר סוברת קידושין תופסין בחייבי לאוין דקתני כל מקום שיש קידושין יש שם עבירה כגון ממזרת ונתינה ליגרמל ול"ש אין ממזר מעובד כוכבים ועבד והא דקתני התם כל מי שאין לה עליו קידושין לאפוקי הבא על יש עליה קידושין מעל מעל אחריס הולד ממזר הייט כמו שמפרש התם וחיו היא כגון הבא על אמת מכל עריות שבתורה ולף מעובד כוכבים ועבד אע"ג דעובד כוכבים ועבד אע"ג דלית להו עליו קידושין יש עליה קידושין מעל אחריס וכה"ג אית לה בגמרא ואע"ג דאית לה שתמת אחריה לקמן בפרק אלמנה (דף פט:) לסברה היא ממזר מעובד כוכבים ועבד מ"מ מאי מולמיה להך שתמת מהך שתמת דלכה"ג פריך גרים שבועות (דף ד.) ובמרובה (ג"ק סט:) ובכמה דוכתי והכא לפריך ומי ס"ל יוחנן הכי הוה מלי למיפרך מסתם דתני' לפרק החומר לגף דניחת ליה למיפרך מתרתי' דגדה לחמר רבי יוחנן בהדיא דמקבלים גרים מן התרמוד ולעיל חמר לחין מקבלים ועוד דתני' דגדה לגיחת טפי לתקשויי מיהא משום דהתם מוכח לגף שלין עובד כוכבים ועבד לחי נחו עליהם חמאי כתחיין טהורים וליכת למימר משום דסבר להולד כשר דנחת עובד כוכבים ועבד שלין ליה להת מתתת לחתיך נמי כרבי יהודה לחייבי בריחת ורבי יהודה על כרחך סבר לעובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר לפרי לעיל גבי מה לגלמנה שכן היא עלמה מתחלגת: **בשלמא** ד"ה **שלמה קסבר בו'.** וח"ת ל"ל למיתלי טעמא משום ממזרות הוה ליה למימר משום עבדי שלמה דעבדים לסורין ביבלחין וי"ל דמסתמא נתייחסו הבעלים מסס ותיכת למ"ד בפ' המולן (ניטין לט:) נתייחסי מפלוני עבדי תיינו לריך גט שחרור: **קסבר עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר.** וכן בפ' המולן (לקמן מה. ושם) קולית להסס"ד גחלת דר' יוחנן היא ליה עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר מ"מ נרלה לחת לדרבי יוחנן הולד כשר דבכל דוכתי קי"ל דרבי יוחנן היא ליה כסתם משנה ושתם משנה להחומר (קדושין סו:) סבירה להולד כשר לע"ג דתתני' דפרק ללמנה (לקמן סט:) סבירה להולד ממזר מעובד כוכבים ועבד מ"מ נרלה לסמוך טפי לסתמא דתתני' להחומר [משום דתיינית גבי הילכתא פסיקתא דקדושין] (ג) וביותא בה כרי"ש הלכתא פסיקתא בהגוזל קמא (ב"ק קג.) וכל הגהו דסברי הולד ממזר לתו לו משום הכי ר' יוחנן משום ר' שמעתי דרבי יוחנן משום ר' יוסי בר' חנינא ור"ש בן יוחי הולד ממזר מעובד כוכבים ועבד דלמא גמר מהתם ומה נתי מהתם דרבי יוחנן משום ר' שמעתי דרבי יוחנן משום ר' יוסי בר' חנינא ור"ש בן יוחי הולד ממזר מעובד כוכבים ועבד דלמא גמר מהתם אל תקרי [אלא] למחריבי תסכי [אלא] למחריבי תסכי] לגפוקי הני דלף תפסי לה לדידיה ולף לתחריבי דסכי תיכת למ"ד בפ' המולן (לקמן מה:) וי"ל דתתני בהדיא בפ' ללמנה (לקמן סט:) דעובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר וע"ג ס"ע היא ול"ת בשלמא מעבד דבעבד תיכת לגף הלא מעובד כוכבים לחתי הוי ממזר ס"ד אי אם גזרו ומדאורייתא ניחת היחר היא ול"ל לע"ג דניחת היחר היא מדאורייתא בלגעת מ"מ כיון דלף תפסי בה קידושין הוי ממזר כמו בעבד דלפילו ר"ש בתימני היה מודה לי לגף משום דלף תפסי בה קידושין לה לדידיה ולף לתחריבי והוסיל למעבד הוי ממזר לר"ע (ד) דלע"ג דלף תפסי ניה קידושין לה לדידיה ה"ה מעובד כוכבים ע"ג מעובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר ועכ"ל ר"ע היא ול"ת בשלמא מעבד דבעבד תיכת לגף הלא מעובד כוכבים לחתי הוי ממזר ס"ד אי אם גזרו ומדאורייתא ניחת היחר היא ול"ל לע"ג דניחת היחר היא מדאורייתא בלגעת מ"מ כיון דלף תפסי בה קידושין הוי ממזר כמו בעבד דלפילו ר"ש בתימני היה מודה לי לגף משום דלף תפסי בה קידושין לה לדידיה ולף לתחריבי ה"ה מעובד כוכבים ע"ג מעובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר ועכ"ל ר"ע (ד) לע"ג דלף תפסי ניה קידושין לה לדידיה ולף לתחריבי ה"ה מעובד כוכבים ע"ג מעובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר ועכ"ל ר"ע היא ול"ת בשלמא מעבד דבעבד תיכת לגף הלא מעובד כוכבים לחתי הוי ממזר ס"ד אי אם גזרו ומדאורייתא ניחת היחר היא מדאורייתא בלגעת מ"מ כיון דלף תפסי בה קידושין הוי ממזר כמו בעבד דלפילו ר"ש בתימני היה מודה לי לגף משום דלף תפסי בה קידושין לה לדידיה ולף לתחריבי והוסיל למעבד הוי ממזר לר"ע (ד) לע"ג דלף תפסי ניה קידושין לה לדידיה ולף לתחריבי ה"ה מעובד כוכבים ע"ג מעובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר ועכ"ל ר"ע היא ול"ת בשלמא מעבד דבעבד תיכת לגף הלא מעובד כוכבים לחתי הוי ממזר ס"ד אי אם גזרו ומדאורייתא

מסורת הש"ס

גמ' **ג)**[ע' קידושין עב.] **ד)**[ג"ז ע"ב] **ג)**לקמן כב. קידושין שם: **רש"י ז)**ל"ה בעוה"ב **ה)**והכ"ל מקיים גיטיהן זו **ו)**ל"ה לאחר **ז)**הוא יין לבן **תוס' ח)**בד' כו' קרוי. יעב"ץ **ט)**פי' עמוקה כשאול

הגהות הב"ח

(ע) **גמ'** ס"ל בד' (הבא מן יבמות) מ"ש וכ"כ בתוספות מבואר לע"ג גרס ליה לקמן בפוף פ' האומר מפורש דגרסי' ליה התוס' ע"ש דף ס"ח ע"ב:

(ב) **שם** מה גברת ומה **גוברייה** מי לית:

(ג) **רש"י** ד"ה כי ממריא וכו' דכל יולדת ממריא דרב אסי משבא **לאחר** פעולתו של רב אסי אף לפני שמואל וקאמר כי הדר:

(ד) ד"ה מיעכרוי מיעכרו בגמרא ג"כ כמו בע"ז דף נ"ח ע"ב:

(ה) ד"ה הרמשנה זו היא משא **אחיו הראשון** שנפלה לפניו:

(ו) **תוס'** ד"ה ואין בנך יבמה יולדת בן:

(ז) **בא"ד** מפי קאמר ס"ג נקמן דף כ"ג ע"ב:

(ח) **בא"ד** לדוקא בבנך **בתיב** כי יסיר את בנך למעוטי זכרו:

תורה אור

גמ' **א)** בְּנֵי בְנָדַי כִּי בָנִים זָרִים יָלָדוּ עַתָּה יֹאכְלֵם חֹדֶשׁ אֶת חֶלְקֵיהֶם: (הושע ה, ז)

ב) מֵיַּד שְׁאוֹל אֶפְדֵּם מִמָּוֶת אֶגְאָלֵם אֱהִי דְבָרֶיךָ מָוֶת אֱהִי קָטָבֵךְ שְׁאוֹל נֹחַם יִסָּתֵר מֵעֵינָי: (הושע יג, יד)

רש"י ג) כִּי יָסִיר אֶת בִּנְךָ מֵאַחֲרַי וְעָבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְהִשְׁמִידְךָ מַהֵר: (דברים ז, ד)

מסכת עדיות
פרק ד' משנה י"א

מִי שֶׁנִּדַּר נְזִירוּת מְרֻבָּה וְהֶשְׁלִים נְזִירוּתוֹ וְאַחַר כָּךְ בָּא לָאָרֶץ, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, נָזִיר בַּתְּחִלָּה.

עין משפט נר מצוה

סה א מיי' פי"ב מהל' מלוה ולוה הלכה ז:

א ב מיי' פ"ו מהל' יסוה"ת הלכה י"ז סמג עשין נ"ה נ"ב טוש"ע אה"ע סימן קנ"ב סעיף יב:

תוס' ישנים

ואמר רבינא ש"מ בן בתך הבא מן העובד כוכבים קרוי בנך וכו' פירוש מדלא קאמר כי יסירם מכלל דבן בתך הבא מן העובד כוכבים קרוי בנך ומ"ה לא רצה לכללם יחד כי הדבר אינו שוה בשניהם כלומר בנך ובתך משום דבבבך ליכא חששא כ"א ממנו אבל מבנו ליכא חששא שהוא בן העובדת כוכבים ואינו קרוי בנך אבל בתך יש שם חששא ממנה ומבנה. כי בנה דין הוא שילך אחר מעשיך וא"כ בבתך יש שני הסרות אחד ממנה שמסירה לעבודת כוכבים וגם בנה הוא מסיר לעבודת כוכבים והוא קרוי בנך כי הולך אחר האם:

הדרן עלך
חמש עשרה נשים

פרק כיצד

ר' שמעון אומר מייבם לאחיו שירצה וחולץ לשניה. נראה דמייבם לאיזו שירצה לא קאי אעשה בה מאמר דהא ר' שמעון סבר לקמן חלץ לבעלת מאמר לא נפטרה צרתה:

תום' חד מקמאי
פרק כיצד

הא דתנן עשה בה מאמר ומת חולצת ולא מתייבמת ה"ה אע"ג דלא עבד בה מאמר שניה מחלץ חלצה יבומי לא מיבמה דקי"ל כשמואל דאמר יש זיקה אפי' בתרי אחי וה"ל צרת **(ו)**אחות אשה בזיקה. והא דקתני עשה בה מאמר לאפוקי מב"ש דאמרי מאמר קונה קנין גמור קמ"ל:

ו) ג"ל משא שלא היה בעולמו מיקה.

זו חדייב נהר גוזן וכו' מושבי חידקי ודומקיא: לפסול. כוזן ממזרים שנטמעו **ז)**עשרת הפנטים בעובדות כוכבים וניהן כרי הן כישראלים ונוהג בהן ליסור ממזרות והן לא נזהרו וגשמו זה בתומו או כמו שהרי הן ממזרים: **כי אמרייתה קמיה דשמואל.** עד שמעת מילתיה דרב יהודה **ח)**(משמיה דרב **מקי** (ג) מקמר **ו)**ומאמר פטוריתו של רב מקי בא נפני שמואל) ומקמר כי הדר ממרייתה להא דרב מקי קמיה דשמואל דמשמין לקדושין: **אמר בנך הבא מישראלית קרוי בנך ואין בנך הבא מן העובדת כוכבים קרוי בנך אלא בנה.** דנפקא לן מכי יסיר את בנך מאחרי (דברים ז) **ט)**ולא כתיב כי תסיר את בנך מאחרי לומר שאפילו בן תקח לבנך מהדר ליה כיה לו לומר כי העובדת כוכבים תסיר ש"מ דאי נמי יולדת בן לעבודת כוכבים לא תסיר את בנך מיקרי ולא קרינן ביה כי תסיר את בנך מאחרי שהרי הוא בנך הילכך עובדי כוכבים גמורים הם: **והאיכא בנות.** שנשאו ונשמו עובדי כוכבים והולידו מהם: **ואמר רבינא.** לקמן בפ"ב (דף כג.) בן בתך הבא מן העובד כוכבים קרוי בנך דכתיב בתך לא תתן לבנו כי יסיר את בנך מאחרי מלמד שכתב בו תסיר ש"מ לשאינך לא תתן לבנו קאי ואיכא בנות שנשאו ונשמו עובדי כוכבים והולידו מהם: **זו חדייב נהר גוזן וכו'.** לקמן בפ"ב (דף כג.) בן בתך הבא מן העובד כוכבים קרוי בנך דכתיב בתך לא תתן לבנו כי יסיר את בנך מאחרי מלמד שכתב בו תסיר ש"מ לשאינך לא תתן לבנו קאי ואיכא בנות שנשאו ונשמו עובדי כוכבים והולידו מהם: **חריב מהאי גיסא אותיב מהאי גיסא ואי חריב מהאי גיסא אותיב מהאי גיסא יתיב רב המנונא קמיה דעולא וקא הוי בשמעתא אמר מה גברא ומה (כ) גברא אי לאו דהרפניא דרא.** דעשרת הפנטים: **איצטרוי איצטרו.** (ד) נקבע רמתן מלקוטו זרע ונעשו עקרות: **איצטרו.** לשון ניקוע כמו **י)**טיולית מריפי דמלרי זיקי (ע"ז ד' כ.) וכמו לירית לחיטי (פסחים דף מ:): **יומא טבא.** משום דממזרים הם ומטמעים בישראל ופוסלים תוכן: **היינו תרמוד היינו תמוד.** ולקמיה הם מרוב לא מריב כולה: **דאיכפולי איכפול.** כשמרכה מכאן נכפלה וניבנית מכאן: **וקא הוי.** מקשה: **אמר.** עולא עליה דלא הממוגת מה גברא ומה גברא כמה הוא גדול: **אי לאו דהרפניא מאתיה.** שאינם מיוחסים: **שהכל פונים שם.** כל פסולין שאין מוצאין אשה פונין והולכין שם: **והיא עמוקה.** ולעה לדבר זה יותר מגיהנם לפיכך גיהנם מיכא מקנחת לכתיב ביד שאול ובניו נפלו בהר הגלבוע ופיכך פסולי דידהו לית להו מקנחת: **משום פסולי דמישון.** שקרובה לה ומתערבין בהן ומתר בפרק עשרה יוחסין (קידושין עג:) מישון מתה ומתם מפרש פסוליהם: **קבא רבא וקבא זוטא.** פיפה גדולה ופיפה קטנה שניהם מעוותים כלומר כל הפסולין מתגלגלים ויורדים לשאול ומשאול לתרמוד כלומר שמשאול גדוה מתרמוד ומתגלגל משאול לתרמוד וטעמא כדלעיל לפיכך ליורדי גיהנם פיכה מקנחת ולפסול דידהו אין טהרה: **מגנדר.** מתגלגל:

הדרן עלך חמש עשרה נשים

כיצד אשת אחיו שלא היה בעולמו. פוטרת צרתה: **ונולד להם אח.** ומשלמה זקוקה ליבם ועליו לפוטרה משום צרת אחיו שלא היה בעולמו: **ואח"כ ייבם השני את אשת אחיו.** ולו אסה מחלת ומת: **הראשונה.** זו היא אסת **(ה)** לשון שנפלה לפניו כבר פעם אחת: **יוצאה.** ונפטרת מזה משום אסת אחיו שלא היה בעולמו כו': **עשה בה.** זה שמת ממאמר ולא הספיק לכונסה עד שמת: **שניה חולצת.** ולא מיפטרת משום צרת עריה ללאו שהרי אסה ממש היא: **ולא מתייבמת.** דממאמר קושה מקנת אסת ואינה צרת עריה במקנת מדרבנן: **גמ' מאן דתני ראשונה.** מאן דקרי לה לשמושה להך שנפלה לפני לוי שני פעמים לא משמבש ומאן דקרי לה שניה לא משמבש: לשמושה

ואין בנך הבא מן העובדת כוכבים קרוי בנך אלא בנה. פירש בקונטרס דמדכתב כי יסיר ולא כתב כי תסיר משמע דלא קאי אמאמר לא תקח לבנך לבני **(ו)** יולדת בן לעבודת כוכבים לאו בנך הוא ומיקרי ולא קרינן ביה כי תסיר את בנך אלא בנה ש"מ בן בתך הבא מן העובד כוכבים קרוי בנך וקאמר לר"ת לפירושו לפי' בנך **(ח)** קרוי בנך היינו בנך הבא מן הישראלית שאניו עובד כוכבים דעליה קאי כי יסיר ולא"כ למאי מייתי ואמר רבינא בן בתך כו' הרי הן ממש דכתי שמואל ורבינא נמי מאי קאמר **(ו)** ש"מ מדר' יוחנן מה שייך לומר ש"מ הרי ממש דברי רבי יוחנן ואומר ר"ת הרי יסיר תאמו לא תקח לבנך קאי והכי קאמר כי יסיר האומן את בנך מאחרי והיינו הסרה שאין הזרע מתייחס אחר בנך אלא אחר העובדת כוכבים לאין קרוי בנך אלא בנה ושמואל ורבי יוחנן לא פירשו כלום בעובד כוכבים הבא על בת ישראל אלא רבינא מדקדק דבן בתך הבא מן העובד כוכבים קרוי בנך מדלא כתב כי יסיר את בתך ש"מ לא תיסר בה הסרה משום דמתייחס אחריה ואין נראה לר"י דכי יסיר משמע כמו הסרה מאת הקב"ה כדמתרגמי' תרי יתעי יתה ולקבי' נמי מכי יסיר לרחוק כל הממיריס ועוד פירש ר"ת בע"ז דשמואל ורבי יוחנן דייקי מכי יסיר את בנך דמשמע דוקא על הסרתו הקפיד הכתוב אלא יתעהו ולא על הסרת בן בנו לכיון דבא מן העובדת כוכבים אין קרוי בנך אלא בנה מדלא כתיב כי יסירם או כי יסיר בנך וזרעו מאחרי ורבינא דייק ש"מ בן בתך הבא מן העובד כוכבים קרוי בנך דדוקא בבנך **(ח)** כי יסיר את בנך למעוטי זכרו בנך אבל בבתך אפי' זכרו

יש לומר להסרה:

פסולי דמישן משום פסולי דתרמוד. והא דאמר בפרק שני דקדושין (דף מט:) עשרה קנין עזות ילדו לעולם תפעה נעלה מישן ופתח כל העולם פי' לפי שהן ממזרים הם ללא נקט תרמוד שפסולין יותר שהן מתרבוד למישן עד שגלגל יותר מתרמוד ושתי בתרמוד היו רוב עובדי כוכבים וכמישן רוב ישראל:

משאול **(ט)**כגון לפי שתחילה גלו כולם לבבל כשרים ופסולים ומבבל הלכו כל הפסולים לתרמוד כדאמר בשעשרה יוחסין (קדושין פט:) ללת עלה עזרא מבבל עד שעשתה כסולת נקיה ומונה כסדר שהלכו הפסולים משז לזז כמו שהקב הולך ומתגלגל מכאן לכאן:

הדרן עלך חמש עשרה נשים

כיצד. עשה בה מאמר. לפיפה (דף יח:) לא מצטריך למיעבד שמעי' לה מלא מיידי דמתני ליה בריפה תנא לה נמי בפיפה:

מאן דתני ראשונה לא משתבש. הכא לא בעי מאן דתני לשמושה ומפ) ממאי לא תני שניה כדלהיין בריפה מפ' ע"ז (דף ב. מאן דתני לאיין מיליהן מ"ט לא תני עיליהן להסה בעי משום דה"ל למיתני לשון עדות כלכתיב יתעו עליהן ויצלקו ובתר דמתני לה עדיף הלר פריך מאן דתני עיליהן מאי טעמא לא תני מיליהן:

מסכת עדיות
פרק ד' משנה י"א

מִי שֶׁנִּדַּר נְזִירוּת מְרֻבָּה וְהֶשְׁלִים נְזִירוּתוֹ וְאַחַר כָּךְ בָּא לָאָרֶץ, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, נָזִיר בַּתְּחִלָּה.

עין משפט נר מצוה

סה א מיי' פי"ב מהל' מלוה ולוה הלכה ז:

א ב מיי' פ"ו מהל' יסוה"ת הלכה י"ז סמג עשין נ"ה נ"ב טוש"ע אה"ע סימן קנ"ב סעיף יב:

תוס' ישנים

ואמר רבינא ש"מ בן בתך הבא מן העובד כוכבים קרוי בנך וכו' פירוש מדלא קאמר כי יסירם מכלל דבן בתך הבא מן העובד כוכבים קרוי בנך ומ"ה לא רצה לכללם יחד כי הדבר אינו שוה בשניהם כלומר בנך ובתך משום דבבבך ליכא חששא כ"א ממנו אבל מבנו ליכא חששא שהוא בן העובדת כוכבים ואינו קרוי בנך אבל בתך יש שם חששא ממנה ומבנה. כי בנה דין הוא שילך אחר מעשיך וא"כ בבתך יש שני הסרות אחד ממנה שמסירה לעבודת כוכבים וגם בנה הוא מסיר לעבודת כוכבים והוא קרוי בנך כי הולך אחר האם:

הדרן עלך
חמש עשרה נשים

פרק כיצד

ר' שמעון אומר מייבם לאחיו שירצה וחולץ לשניה. נראה דמייבם לאיזו שירצה לא קאי אעשה בה מאמר דהא ר' שמעון סבר לקמן חלץ לבעלת מאמר לא נפטרה צרתה:

תום' חד מקמאי
פרק כיצד

הא דתנן עשה בה מאמר ומת חולצת ולא מתייבמת ה"ה אע"ג דלא עבד בה מאמר שניה מחלץ חלצה יבומי לא מיבמה דקי"ל כשמואל דאמר יש זיקה אפי' בתרי אחי וה"ל צרת **(ו)**אחות אשה בזיקה. והא דקתני עשה בה מאמר לאפוקי מב"ש דאמרי מאמר קונה קנין גמור קמ"ל:

ו) ג"ל משא שלא היה בעולמו מיקה.

אשת אחיו שלא היה בעולמו היכא כתיבא. ול"ת מיפוק ליה מדכתיב (משלי ג) דרכיה דרכי נועם ומהמי טעמא עבדינן ממים כתיב לענין יבום בפ' יש מומרות (לקמן פז:) תע"ג לחליצתך למילי דחמיר כדאמר בפרקין[ב] גבי מצוה בגדול לייבם ול"ת נמי חלי היה בעולם שלא נתכוון לכתוב רחמנא ול"ל ובפרק ב"ש (לקמן קיג:) נמי דייקינן מיני' דקטן יוקח ליבום מ"מ משמע דעיקריא לגופיה לחליצתך ומה"ר לחליצתך להיכא דממותה של יבמה מעוברת דהוי שפיר דלכי טועם וממתין שמא תלד זכר ותהא זקוקה לו:

אחות אשה מבני יעקב. לענין שמא תחיו שלא היה בעולמו מין שבכל יעקב למילף מבני יעקב דלא מיקרי חמיה אלא ר"כ סה בעולם אחד כבני יעקב דפשיטא דמיקרי חמיו ומי לאו למיעבד קרא בהדיא דלא הוה שייך למילף מבני יעקב לענין הך מילתא:

ולימא הלכה כדברי האומר אין זיקה. פי' בקונט' דלבני יהודה בן בתירא דמייתי לקמן דמדפסקין שמואל כר' יהודי בן בתירא דאמר יש זיקה והא איכא כמה תנאי דקא סברי יש זיקה ור"ל דפריך שפיר דמסתבר דהלכתא כאותה מתניתא דמייתי דהויא מחלוקת ואח"כ סתם. שהמחלוקת הוא בהחולץ גבי שומרת יבם שקדש אחיו אחותה דהיינו ר"י בן בתירה ורבנן דפליגי עליה כדקאמר שמואל הלכה כמכלל דפליגי רבנן עליה ופתם ישנו בהחולץ בסוף המשנה והלכה כסתם כ"נ להר"ם:

ולימא הלכה כדברי האומר יש זיקה. מצינן לפרש דהיינו ר"י בן בתירא דאמ' בקידש סבר יש זיקה:

והא כי פליגי בתרי פליגי פ' אף בתרי וא"כ היה לו לאמוראי לפרש דברי כדי שלא יבא לטעות בהם:

אפיקנא דאחין מן האב מיבמין אע"פ שאין אחים מן האם. מן האם ולא מן האב אין מיבמין:

ראשונה לנפילה. שנפלה לאשה קודמת לזו בפעם הראשונה: **שניה לנישואין.** לניסואין של שני שהוא היה נשוי כבר כאומרת כשנפלה זאת לפניו: **ופרכינן מי לא עסקינן.** כלומר מי לא מיפוקמא נמי בניישב ובמת לייבם ואמ"כ כגון את שלא מיחתי ממילה ואמ"כ כגון את שמחתי ממילה הלכך הויא לה ראשונה לנפילה ושניה לניסואין: **אלא שניה בנישואין.** שנישא שני פעמים אחת בגעל ואחת לייבם: **היכא כתיבא.** לגיסורא: **המיוחדים בנחלה.** הלמ"ו לירש זה את זה: **אחות אחותה.** כי ישבו אחים שניים עבר אחים בני לחציו דמעיירות. עכשו אחת אחיך וקי"ל כקמן בפרק הבא על יבמתו (דף נה.) דלפליגי אחיך מן האם ולא מן האב: **המיוחדים בנחלה.** שמוליכין נחלה אחת לאפוקי לוט שאין מוליכין נחלה אחת: **והא מהיכא תיתי.** לימא עד דמייתי בחצי ובחמת ובחמת והא ייבום בחמה תליא דכתיב (דברים כה:)[ו] יקום על שם אחיו ואחותו ומוקמינן לקמן (דף כז.) על שם אחיו לנחלה שירש המייבם כל נכסי אחיו ואין אחיו מוליכין עמו: **אין זיקה.** זיקת יבמתו שמתה לא מליא למיתי כלהיכו כלהוסיף להסקר (ג) אחו עליו משום אחותו: **ולימא הלכה כדברי האומר אין זיקה.** לחנן בפ' המולך (לקמן מח.) שומרת יבם שקדש אחיו את אחותה של יבמה ומתה ואלה היכום בחמת מיתו משום רבי יהודה בן בתירא אומרים לזה שקדש אחות יבמתו ממתן מלכנות לפי שאחות זקוקתו היה הואיל ולאחר שנזקקה אחותה לו קדש את זו לריך להמתין עד שתמייבם היבמה לאחיו לפסקעה זיקה ואחר שמואל הלכה כרבי יהודה ומדקאמר הלכה מכלל דפליגי עליה ואמרי אין זיקה לאחין תזיקה לאסור עליהן קרובותיה: **ה"מ.** דלא תזיקה זיקה להיות אסורות קרובות בתרי אחין כשנפלה לפני שני יבמין כגון היה נשוי כבר כאחת מהאחין ומת אחד מהם ובן אין לו לא תהיה אשת החמת החוצה לאיש זר יבמה יבא עליה ולקחה לו לאשה ויבמה:

(דברים כה, ה)

ב) ושב הכהן ביום השביעי וראה והנה פשה הנגע בקירות הבית:

(ויקרא יד, לט)

ג) ובא הכהן וראה והנה פשה הנגע בבית צרעת ממארת הוא בבית טמא הוא:

(ויקרא יד, מד)

ד) ויאמר אברם אל לוט אל נא תהי מריבה ביני ובינך ובין רעי ובין רעיך כי אנשים אחים אנחנו:

(בראשית יג, ח)

רש"י ה) שנים עשר אנחנו אחים בני אבינו האחד איננו והקטן היום את אבינו בארץ כנען:

(בראשית מב, לב)

ו) והיה הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו המת ולא ימחה שמו מישראל:

(דברים כה, ו)

תוס' ז) דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום:

(משלי ג, יז)

ראשונה לא משתבש מאי ראשונה לנפילה ומאן דתני שניה לא משתבש מאי שניה שניה לנשואין מי לא עסקינן דיבם ואח"כ כגום אלא מאי שניה שניה בנשואין אשת אחיו שלא היה בעולמו היכא כתיבא אמר רב יהודה אמר רב אמר קרא [א]כי ישבו אחים יחדו שהיתה להם ישיבה אחת בעולם פרט לאשת אחיו שלא היה בעולמו יחדו מיוחדים בנחלה [ב]פרט לאחיו מן האם רבה אמר אחין מן האב יליף [ג]אחות אחותה מבני יעקב מה להלן מן האב ולא מן האם אף כאן מן האב ולא מן האם ולילף אחות אחותה מעריות דנין אחים מאחים ואין דנין אחים מאחיך מאי נפקא מינה הא [ד]תנא דבי רבי ישמעאל [ה]ושב הכהן [ו]ובא הכהן זו היא שיבה זו היא ביאה [ז]ה"מ היכא דליכא מידי דדמי ליה אבל היכא דאיכא מידי דדמי ליה מדדמי ליה ילפינן ולילף אחות אחותה מלוט דכתיב [ח]כי אנשים אחים אנחנו מסתברא מבני יעקב הוה ליה למילף משום דמפני מדהוה ליה למכתב שנים עשר עבדיך בני אבינו וכתיב אחים ש"מ לאפנויי ואיצטריך למכתב אחים ואיצטריך למכתב יחדו דאי כתב רחמנא אחים ה"א לילף אחות אחותה מלוט וכי תימא לא מפני לאיי אפנויי מפני מדהוה ליה למכתב רעים וכתיב אחים שמע מינה לאפנויי כתב רחמנא יחדו המיוחדים בנחלה ואי כתב רחמנא יחדו הוה אמינא דמייחדי באבא ובאמא צריכא והא מהיכא תיתי [ט]יבום בנחלה תלא רחמנא ונחלה מן האב ולא מן האם היא איצטריך סד"א הואיל וחידוש הוא דקמשתרי ערוה גביה אימא עד דמייחדי באבא ובאמא צריכא אמר רב הונא אמר רב שומרת יבם שמתה מותר באמה אלמא קסבר [י]אין זיקה ולימא הלכה כדברי האומר אין זיקה אי הוה אמר הכי ה"א הנ"מ בתרי אבל בחד יש זיקה ולימא הלכה כדברי האומר אין זיקה אפי' בחד אי אמר הכי הוה אמינא אפילו מחיים קמשמע לן לאחר מיתה אין מחיים לא משום [יא]דאסור לבטל מצות יבמין תנן [יב]יבמתו שמתה מותר באחותה באחותה אין באמה לא הוא הדין דאפילו באמה ואיידי דתנא רישא אשתו שמתה מותר באחותה באחותה אין אבל באמה לא דהויא לה איסורא דאורייתא תנא נמי סיפא מותר באחותה ורב יהודה אמר [יב]שומרת יבם שמתה אסור באמה אלמא קסבר [יג]יש זיקה ולימא הלכה כדברי האומר יש זיקה אי הוה אמר הכי הוה אמינא הנ"מ בחד אבל בתרי אין זיקה והא כי פליגי בתרי פליגי אלא אי אמר הכי הוה

אבל מחיים לא דאסור לבטל מצות יבמין. ותפילו ר"ג דאמר מת מיתה מיתה מודה הכא דמתני' מת מיתה [יד]שכבר נשואה לו ול"ת ומנלן דקבר מיתה זיקה דלמא נשואים יש זיקה ולאחר מיתה זיקה כדאמר ר"ל בפ' יש מומרות (לקמן פז.) דאמר מת מיתה בטלה זיקתה ומיתה מיתה זיקה ולכולי עלמא:

ואי כתב רחמנא יחדו. צ"ע אמאי אצטריך למכתב אחים דלוט ויחדו לשתוק מתרוייהו דמשום דכתוב חד אצטריך איידך. ר"ל דמסברא ידעי' דמייחד באבא ואמא משום חומר ראשת אח דמישתריא גביה. וא"כ אצטריך אחים לומר דלא בעי' אחות מיוחדת גמורה דהא אף מאחין דלוט אית לן למילף וכיון דאצטריך אחים בלוט אצטריך נמי יחדו כדמפרש תלמודא:

באחותה אין באמה לא. וא"ת מאי קא פריך דלמא ההיא כמאן דאמר יש זיקה והא איכא כמה תנאי דקא סברי יש זיקה ור"ל דפריך שפיר דמסתבר דהלכתא כאותה מתניתא דמייתי דהויא מחלוקת ואח"כ סתם. שהמחלוקת הוא בהחולץ גבי שומרת יבם שקדש אחיו אחותה דהיינו ר"י בן בתירה ורבנן דפליגי עליה כדקאמר שמואל הלכה כמכלל דפליגי רבנן עליה ופתם ישנו בהחולץ בסוף המשנה והלכה כסתם כ"נ להר"ם:

ולימא הלכה כדברי האומר יש זיקה. מצינן לפרש דהיינו ר"י בן בתירא דאמ' בקידש סבר יש זיקה:

והא כי פליגי בתרי פליגי פ' אף בתרי וא"כ היה לו לאמוראי לפרש דברי כדי שלא יבא לטעות בהם:

אפיקנא דאחין מן האב מיבמין אע"פ שאין אחים מן האם. מן האם ולא מן האב אין מיבמין:

ב א מיי' פ"ו מהל' יבום הלכה ו סמג עשין כח טוש"ע אה"ע סימן קנ סעיף ו:

ג ב מיי' שם הלכה יג סמג עשין שם ולעיל קי טוש"ע שם סימן קנו סעיף ה:

עין משפט נר מצוה

תוס' ישנים

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה מלוט וכו' היה הס"ד ותמ"ל מ"ש כתב רחמנא יחדו המיוחדין בנחלה וכו' לפסוקי אחותה דלוט שלין: **(ו)** ד"ה אין זיקה וכו' נהמקר אמה עליו: **(ז)** ד"ה ה"ג אפילו מחיים היבמה מותר בגמרא:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה אבל מחיים יבמ'. שכבר נשואה לו. עיין לקמן דף כט ע"ש מל"ש מי כל"ש:

הגהות

גמ' א"ר יהודה אמר רב אמר קרא כי ישבו אחים שהיתה להם בר'. ותימה יתבו לימא בר"ף וגכון: (רש"ש)

רש"י ד"ה ולימא (כהלכתן). **אחיו של יבם את בר'.** ל"ל: (מכתת מגוה)

ד"ה אימורא דאורייתא. חמותה. נ"ב ל"ל ממותו: (ממוקי הגר"ש)

תורה אור

גמ' א) כי ישבו אחים יחדו ומת אחד מהם ובן אין לו לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר יבמה יבא עליה ולקחה לו לאשה ויבמה:

(דברים כה, ה)

ב) ושב הכהן ביום השביעי וראה והנה פשה הנגע בקירות הבית:

(ויקרא יד, לט)

ג) ובא הכהן וראה והנה פשה הנגע בבית צרעת ממארת הוא בבית טמא הוא:

(ויקרא יד, מד)

ד) ויאמר אברם אל לוט אל נא תהי מריבה ביני ובינך ובין רעי ובין רעיך כי אנשים אחים אנחנו:

(בראשית יג, ח)

רש"י ה) שנים עשר אנחנו אחים בני אבינו האחד איננו והקטן היום את אבינו בארץ כנען:

(בראשית מב, לב)

ו) והיה הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו המת ולא ימחה שמו מישראל:

(דברים כה, ו)

תוס' ז) דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום:

(משלי ג, יז)

מסורת הש"ס

גמ' ב) כ"ב קי: [לקמן כב.] **ג)** עיהוכין נג. יומא ג: מיד ס. מכות יג: סוהיות ח: סולין פס. מנחות ד. מס: כהורות לב. נדה כב: **ד)** [ע' תוס' יומא כ: ד"ה הג"מ ותו' מנחות ד. ד"ה מאי נ"מ מה שהניחו בקונטרס] **ה)** [לקמן כ: כד. וע' לקמן מ.] **ו)** [לקמן כו: ל. פ. נג.] **ז)** [לקמן יח. וש"נ] **ח)** [לקמן מט **ט)** [לקמן ל. פ. נג.] **רש"י ע)** [ע"ש תוס' לקמן כט: סל"ב בגון] **תוס' י)** [לקמן כד.

מסורת הש"ס

גמ' **ג)**[לקמן כט: ל. מ:] **ב)**[לקמן יט.] **ג)**לקמן כג: כו: עדיות פ"ה מ"ה **ד)**[לקמן כו.] **ה)**[לעיל ח: לקמן כד. כו. כח.] **ו)**לקמן עט: קט. **רש"י ז)**כ"ה בדפו"י **תוס' ח)**רש"ל מ"ז

הגהות הב"ח

(ע) **גמ'** מדר' מאיר קרמים לפ' הכי קאמינא ר' מאיר וכו' ורבן גמליאל: **(כ)** **רש"י** ד"ה עפה וכו' מתני' היא ג"כ בדף ז ע"ג: **(ג)** **ד"ה** ר' מאיר וכו' בפיקרין דף יט ע"א לתמר תניא כותיה דכל פפא ומייתי: **(ד)** **תוס'** ד"ה והאי וכו' ומת בכריתת מוקמ': **(ה)** **ד"ה** משום וכו' בעיל מצות יבמין אי מת אידך דדרים כנ"ל להגיה:

גליון הש"ס

גמ' א"ל אביי לרב יוסף הא דר"ש דשמואל היא. עירובין דף ז ע"ב ד' פה ע"ב כתוכות ד' יב ע"ב:

הגהות

רש"י ד"ה יבומי לא מיבמה. שכשנפלה לפני אחיו בר' שהיתה לאחיו בה. ל"ל: (רש"ל)

ד"ה ר"מ היא. כוותיה דרב אדא. נ"ב ל"ל דכל בפלה: (מרלה כהן)

תוס' ד"ה הא מני. לעיל דפריך. נ"ב ל"ל ולעיל: (מרלה כהן)

באחותה אין. לתפי' כעוסה שמתה מותר בחמותה: עשה בה מאמר. מתני' היא(כ): **מחלץ חלצה.** נכרית: **יבומי לא מייבמה.** לחויא ערת ערוה בזיקה שכשנפלה לפני אחיו קודם מותו ונזקקה לו נעשית ערת למשמו בזיקה והויא ליה שמתה הך נכרית לגבי זיקה שהיתה למתין בה: **מדב"ש.** בפ' ד' מתין (לקמן ד' כט.) ב"ש אומרים אשמו עמו ואלו תלת מקום אחות אשה כו': קנין גמור. ומיהו ערת ערוה ומיפטר לף מן התילוכה קמ"ל: **עד שנולד לו אח ומת אותו שני.** ולו אשה לחכרת נפלו שתיהן לפני הגולד: **בזיקה.** שנזקקה לשני לפני מותו ועשית ערת למשמו: **ר"מ היא.** ר"מ קאמר לה להך בריימא בפיקרין (ג) לתמר תניא כוותיה דכל תלת ומייתי לה להך מתניתא וקתני סיפא דברי ר"מ: **ומתו הנשואין שתי האחיות.** ונפלו שתיהן ימת לפני המתין: **ולא מתייבמות.** משום לחרוייהו זקיקי ליה להתי ותרוייהו זקיקי ליה להתי ולי נסיב חד מהת ו)[קף] פגע בחמות זקוקתו: **מתרי בתי.** משני לחתן נפלו: **לעולם אין זיקה.** והא דקאמר לה מתייבמות משום לחסור לשטל מצות יבמין ולי אתרת לייבם הוי תלת למשמ מיית לידך חם ולה מייבם לחידך ופקה מהתי משום חמות חשה מחלילה ומייבום הלכך אמרינן ליה לקמת מלוך תלי נמי מיית לידך הדר הוי מולך ותלין לה ומדינה לנחמ מליקה דקמת מני לידך לייבומי דהשתת מיקיימת מצות יבמין בחרוייהו חלה גזירה למת לחי לייבומי בריש(ד): **ואי אין זיקה.** לית ליה לימול זיקה תיבטל מצות יבמין ולה לימכפת לן דמלן לית ליה לימול זיקה לה חיים נמי לשטל מצות יבמין: **דהא לר"ג דשמעינן ליה אין זיקה.** בפ' ר"ע (לקמן דף נח.) שמעינן ליה נמי דאמר מומר לשטל מצות יבמין בפרק ב"ח (לקמן קנ.): **דתנן ר"ג אומר בר'.** שני לחתן נשואין שני לחיות אחת גדולה ואחת קטנה ומת בעלה של גדולה ונפלה לפני בעל הקטנה מלמדים את הקטנה למלן בשלה ולעקור נשואיה כדי לייבם את זו שזיקתה של זו ממורה לאסור הקטנה עליו שלא היו נישואיה גמורים שמת ממלן ולכך לה תולין את זו משום חמות אשה: **ר"ג אומר אם מיאנה מיאנה.** ותמייבם הגדולה ואם לאו ממתין גדולה עד שתגדיל קטנה ויבעול ויהיו קידושין גמורין ותלת גדולה משום חמות אשה אלמת אין זיקה מדשרי קטנה עליה ומומר לשטל מצות יבמין ולר"מ נמי מי אסר אין זיקה לימת נמי מומר לשטל מצות יבמין: **רבן גמליאל אדר"מ קרמית.** נהי נמי דשיקה שריא לחו כי הדדי שיטל מצות יבמין פליגי: **אפילו לספיקא.** כי היכי דלעיל מחמייבם תד מיית לידך ורבן גמליאל אפי' היכא דודאי שטלה ספק ספקא לה מיפטרה גדולה מיד: **הא דרב יהודה.** לתמר לעיל אסור נאשה זיקה: **דשמואל היא.** מסמיע דשמואל דריש שמיע ליה ולה מרב דהוה נמי דריש:

שומרת

והאי דקתני מאמר לאפוקי מב"ש. תימה דמה לריך למיתני שטני מקומות לאפוקי מב"ש לקמן בפ' ד' מתין (דף ל.) גבי ג' מחיס שניס מהן נשואים שתי אחיות כו' קתני נמי שטה הם מאמר ומת (ז) מולת ולה מתייבמת וקתני רב חסדא בפ"ק דגיטין (ד) גבי ג' עשה הם מאמר אחד לייבם זיקה והם דקתני מאמר מאמר לאפוקי מב"ש: **הא מני ר"מ.** דקתני בפיפא דברי ר"מ לעיל דפריך מתני' ר"מ נשויי נמי הא מני רבי מאיר אלא דניחא ליה למרולי שמעת מתני' כוותיה:

הני מתרי בתי קאתיין. לשון מגומגם למשמע לחשבר להם להיות מניח אחד ולה ר"ל למימר טפי אלא ולי אין זיקה אלי לייבם אלא אחד:

משום דקסבר אסור לבטל מצות יבמין. הא אלא כר"ע אלרבי עקיבא כי אלין נמי בעול מצות יבמין (ה) (מלחידך) דדרים בפרק המולן (לקמן מד. ושם) ניח אלין לכמוב קלאו ניחו ומלאוריימא אחות אשה הויא כאחות אשת אחיו שלא היה בעולמו בזיקה. וא"ת ומאי קא מיתני הלא ידעי' דאיכא תנאי דסברי אין זיקה. וי"ל דהכי פריך אא"ב דאפי' לר"ד יש זיקה לאחר מיתה פקנה לה זיקה שפיר דאתיא הך אפי' לר"ד יש זיקה. אלא כיון דאמרת דמיתה לא פקנה לה זיקה תקשי מהך אי סברת יש זיקה דא"כ זיקה חזקה היא כיון דמיתה לא פקנה לה ואין לנו לחלק בין מתה היא למת הוא כיון שהזיקה חזקה כ"כ דמיתה לא פקנה לה:

לאפוקי מב"ש. וא"ת למה לי הא ידענן דב"ש במקום ב"ה אינה משנה וי"ל דאצטריך לאפוקי משום דאיכא דסבר כאותה ברייתא וא"ת לקמן נמי אמרינן לאפוקי מב"ש וי"ל דאי לאו יתירא דב' משניות ה"א הכא מסברא טעמא דעבד בה מאמר ולא הוה אמינא ה"ה דאע"ג דלא עבד בה מאמר:

אדמייבם חד מיית אידך וקא מבטלא מצות יבמין. וא"ת ולחלוק ברישא והדר לייבם דאי לא מיית אידך לייבם ואי מיית לחלוק הא"י וי"ל דגזרינן דלמא מייבם ברישא:

הוה אמינא מחיים אבל לאחר מיתה פקעה לה זיקה קמ"ל דזיקה בכדי לא פקעה לימא מסייע ליה יבמתה שמתה מותר באחותה באחותה אין באמה לא ה"ה דאפי' באמה ואידי דתנא רישא אשתו שמתה מותר באחותה דוקא באחותה אבל באמה לא דהויא לה איסורא דאורייתא תנא נמי סיפא מותר באחותה מתיב רב הונא בר חייא עשה בה מאמר ומת שניה חולצת ולא מתייבמת טעמא דעבד בה מאמר הא לא עבד בה מאמר שניה נמי יבומי מייבמה ואי אמרת יש זיקה הויא לה ^א צרת אשת אחיו שלא היה בעולמו בזיקה אמר רבה הוא הדין דאע"ג דלא עבד בה מאמר שניה מחלץ חלצה יבומי לא מייבמה והא דקתני מאמר [ז]לאפוקי מב"ש דאמרי מאמר קונה קנין גמור קמ"ל איתיביה אביי [ז]שני אחין בעולם אחד ומת אחד מהן בלא ולד ועמד השני הזה לעשות מאמר ביבמתו ולא הספיק לעשות בה מאמר עד שנולד לו אח ומת הראשונה יוצאה משום אשת אחיו שלא היה בעולמו ושניה או חולצת או מתייבמת ואי אמרת יש זיקה הויא לה צרת אשת אחיו שלא היה בעולמו בזיקה הא מני ר"מ היא דאמר אין זיקה ומי סבירא ליה לרבי מאיר אין זיקה והתנן [ז]ארבעה אחים שנים מהן נשואים שתי אחיות ומתו הנשואין האחיות הרי אלו חולצות ולא מתייבמות ואי ס"ד סבר ר"מ אין זיקה [ז]הני מתרי בתי קאתיין האי לייבם חדא והאי לייבם חדא לעולם אין זיקה משום דקסבר [ב]אסור לבטל מצות יבמין דדלמא אדמייבם חד מיית אידך וקא בטלת מצות יבמין ואי אין זיקה תיבטל דהא ר"ג אמר אין זיקה ומותר לבטל מצות יבמין דתנן [ו]ר"ג אומר אם מאנה מאנה ואם לא מאנה תמתין עד שתגדיל ותצא הלזו משום אחות אשה אמר ליה דרבן גמליאל אדרבי מאיר קרמית לא הכי [ע] קאמרינן ר"מ חייש אפי' לספיקא ר"ג אפילו לודאי לא חייש דלמא מאן דלא חייש אפי' לודאי לא חייש ומאן דחייש אפי' לספיקא חייש ^ב א"ל אביי לרב יוסף הא דרב יהודה דשמואל היא דתנן שומרת

דמו ליכא למיפס לנשטל מלוך נבעול מלת מלמ"ל מתי לייבם בריפא וריב"ן פי' משום דנפשטא נפילה לו חזו תרוייהו כל זמן שלא מלן לאמת וקשיא לפירושו לחומה שנפלה תחילה משמרי כי מלן לנשים לסוס לה יבמה שהומרה ונפסרה למחזור להתירה הלשטון: **מיאנה מיאנה ואם לאו תמתין עד שתגדיל.** ופי' בקונטרס ממתין גדולה עד שמגדיל הקטנה ואין הלשון משמע כן שלא סוס ליה למימר הלזו שלא ומשא משום אחות אשה סולל לממתין נמי גדולה קפי שלא נרשה לממתין הקטנה מלנשוא לנשוי עד שמגדיל את הקטנה ואסור לנשוי אע"ג דנפסר אין זיקה למכוער הנשר כיון דנפסרי ניחה לו מיפטרה גדולה:

שומרת

מסכת עדיות

פרק ד' המשך משנה י"א

כְּמִי שֶׁהָיוּ שְׁתֵּי כִתֵּי עֵדִים מְעִידוֹת אוֹתוֹ, אֶלּוּ מְעִידִים שֶׁנָּשָׂךְ שְׁתַּיִם וְאֵלּוּ מְעִידִים שֶׁנָּשָׂךְ חֲמִשׁ, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, נֶחְלְקָה הָעֵדוּת וְאֵין כָּאן נְזִירוּת. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, יֵשׁ בְּכְלָל חֲמִשׁ שְׁתַּיִם, שֶׁיִּהְיֶה נָזִיר שְׁתַּיִם:

עין משפט
נר מצוה

ד א טוש"ע אה"ע סימן קנע סעיף יב:

תום' ישנים

לימא מסייע ליה יבמתו שמתה כו' אע"ג דפליגי תנאי בה מ"מ מיתני שפיר דהלכה כן משום דהוי מחלוקת ואח"כ סתם א"נ מיתני מהכא דאפילו לאחר מיתה לא פקעה ליה זיקה ובהא לא איירי תנאי כלל:

ואי אמרת יש זיקה הוה צרת אשת אחיו שלא היה בעולמו בזיקה. וא"ת ומאי קא מיתני הלא ידעי' דאיכא תנאי דסברי אין זיקה. וי"ל דהכי פריך אא"ב דאפי' לר"ד יש זיקה לאחר מיתה פקעה לה זיקה שפיר דאתיא הך אפי' לר"ד יש זיקה. אלא כיון דאמרת דמיתה לא פקעה לה זיקה תקשי מהך אי סברת יש זיקה דא"כ זיקה חזקה היא כיון דמיתה לא פקעה לה ואין לנו לחלק בין מתה היא למת הוא כיון שהזיקה חזקה כ"כ דמיתה לא פקעה לה:

לאפוקי מב"ש. וא"ת למה לי הא ידענן דב"ש במקום ב"ה אינה משנה וי"ל דאצטריך לאפוקי משום דאיכא דסבר כאותה ברייתא וא"ת לקמן נמי אמרינן לאפוקי מב"ש וי"ל דאי לאו יתירא דב' משניות ה"א הכא מסברא טעמא דעבד בה מאמר ולא הוה אמינא ה"ה דאע"ג דלא עבד בה מאמר:

אדמייבם חד מיית אידך וקא מבטלא מצות יבמין. וא"ת ולחלוק ברישא והדר לייבם דאי לא מיית אידך לייבם ואי מיית לחלוק הא"י וי"ל דגזרינן דלמא

מסכת שביעית
פרק ב׳ משנה ו׳

אֵין נוֹטְעִין וְאֵין מַבְרִיכִין וְאֵין מְרַפְּיִין עֶרֶב שְׁבִיעִית פָּחוֹת מִשָּׁלֹשִׁים יוֹם לְפָנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה. וְאִם נָטַע אוֹ הִבְרִיךְ אוֹ הֵרָפְיוּ, יַעֲקֹר.

עין משפט נר מצוה

ה א טוש״ע או״ח סימן קנו סעיף ה:

ו ב מיי׳ פ״ו מהלכות יסוד הלכה ח סמג עשין נח טוש״ע או״ח סימן קנב סעיף יב:

פניני רש״י

עד שיעשה אחיך. ביבמתו או למעון או ליפם... (מגילה יח:)

דרב זביד מנהרדעא. ללו היינו רב זביד קמתמי:

(קידושין עב:)

תום׳ ישנים

מאי טעמא דקסבר יש זיקה ווזיקה ככנוסה. והאי דקאמר בתרי ולא ייבם ולא מית משמע דאין זיקה דאי זיקה ככנוסה אפי׳ לא יבם הרי כמו יבם. היינו משום דלא מית אבל במית זיקה הוי ככנוסה. וא״ת כיון דזיקה הוי ככנוסה אמאי נקט במתני׳ יבם בלא יבם נמי שריא ליה לר׳ שמעון דהוי כמו יבם ואח״כ נולד וי״ל דנקט יבם משום דמפרש הכא אשת אחיו שלא היה בעולמו דפרקין קמא וקאמר דכלהו פוטרות צרותיהן וצרות צרותיהן ואי לא ייבם לא משכחת בגוה צרה:

שומרת יבם שקידש אחיו את אחותה כו׳. מ״ר דלוקח קידש אומרים לו המתן מליבעל משום דנפיבעי ניסואין גרמה כעוצה לחות זקוקתו אבל אם נשא כבר שהיא לאחות גמורה פקע לה זיקה לגמרי ואין לריך להמתין מלבעול ודוקא קידש אחר נפילה כדמוכח בהמולך (לקמן מח. ושם) דבקידש בתיסור לייירי דמסיק עלה מתה אחות מותר ביבמתו משום דהותי יבמה שהותרה ונשתרה ומזרה והותרה אבל אם קידש קודם נפילה אלא היתה לחות זקוקתו בשעת קידושין ס״ל להמתין כלל: **אומרים לו המתן.** וס״ת למה לריך להמתין דכיון דקדשה פקעה לה זיקה לגמרי כדמוכח בפ׳ ד׳ אחים (לקמן כט. ושם) גבי הא דא״ר אלעזר מאחר שנכנס כ״ש אינו קונה קנין גמור אלא לדחות בלבד ס״ר תניא ס״ש אומר יקיימו ליעבד אין מניעת ב״ש אומר יקיימו ליעבד אין לכאחלה לו ואי ס״ד דאחר קונה קנין גמור זה יעשה מאחר ויקנה וזה יעשה מאחר ויקנה ואחי קונים אחי׳ קני קנין גמור הא אחרי׳ הכא דלריך להמתין בקידושין דלמייחא ולפי מאי דפריקית לעיל (ג) דאח״כ מצינ לר״י בן בתירה יחידאה ס״ס וי״ל דלר״י בן בתירה דסבר יש זיקה אין הקידושין מפקיעים הזיקה אבל ר׳ אחין סבר אין זיקה ולא אחור ליייבם אלא משום ביטול מלות יבמין ולכאי פריך אי אחאר קונה לב״ש קנין גמור זה יעשה קנין גמור ויקנה וזה יעשה אחאר ויקנה ויכוליס לעשות ע״י שניס בבת אחת דליכא ביטול מלות יבמין והא דאחי הכא לקיימה אפי׳ לרבי יהודה בן בתירה ובפ׳ ד׳ אחין (ג) דאמרינס נשואים ג׳ אחיות דאייבי לעיל קאני סיפא קאמו וכאמו יוליאו אר״י דאמאי גבי ד׳ אחים שהאחיות לא היו בחות לעולם לכאל היאך שבל אחת אחות זקוקתו אבל היכא דאחות יבמה אחיך בכאל יאחר לאחר ויעשה אחיו עשה לא א

מבית אחד. וכמתני׳ אמר לא בית אחיו (דכריס כה)[ב] בית אחד הוא בזה ואיזו בזה שני בתים: ולמיפטרה אידך. דזיקה ככנוסה דמיא וכ״ש זיקה ומאמר: גזירה שמא יאמרו שתי יבמות הבאות משני בתים. ופלו בצא אחת בלמטה לגיכא למימר שהלמטה הוזקקה לבעל השניה ואתי למימר נמי מייבם תד זקוקה להתי לחודיה וכמיית עליה הלכך מע״פ שלא כנסה עד שגולד השליתי הוה ליה כייבם ולבסוף גולד: אבל בשני יבמים. כגון הך דשלשה אחין דפשו להו תרי לגי: ומי שני ליה. ואכי ליה בגולד ולבסוף ייבם: והתניא. שהלידה של שליתי קודמת לגישואין של שני לגי הוא מולגת מלמד מודה ר״ש בהא: מאי לאו ביבם אחד. שכשמת ראשון לגי שפלר שלא לגי אח אחד ואח״כ גולד זה: לא בשני יבמין. שהיו שלשה אחים ומת אחד מהן ופלה לפני השניים וולד להם אח שהיו ולפי שלפיכ עליו להתי בתרא לפיכו לאחר שייבמוה שניים הרלשונים ומתו להו ולפי גולד ולבסוף ייבם קמיירי. בשני יבמין בעי לאשמועינן לישנא הימנא: אלא מאי בללא. הוחיל וביבם אחד לפיכו לידה קודמת לגישואין אכי היכי מצי למימני כל שהלידה קודמת לגשואין לא מולגת ולא מתייבמת וקתני כלל ג״ר שמעון הא זמנין דלא הוי הכי: חולצות. אם אתו הגשואין את הקרובות ופלו לפני השליתי אכי אלו מולגות: ולא מתייבמות. הוחיל ותלוייהו זקיקין ליה קל פגע בקרובת זקוקתו: רבי שמעון פוטר. לפ אן התלילה כדקתני לקמן בשמעתין מלגרות: לייבמה לקמייתא. ההיל דנפלה בריצת ולפי לא הספיק לכוסקה עד שנפלה לאומה אתי ליכפת לן להוי זיקה קמייתא ככנוסה ומיפטר בתרייתא משום אחות אשה ולקמייתא אתייבם לכיבם אחד דומה ד)(להא כי נפלה מעיקלא לא נפלה אלא אן משום אח לגבי לידך עדיה היא משום אחות אשה ולא רמית קמיה כלל): בשניה. שנפלה לאחרונה: שניה שבזוג זה. אם היו שלשה אחין שניה מהן נשואין שתי אחיות ואשה ואתה ואשה בת אחיות ואשה ובת בנה כל א׳ ואח אחת מהן. והשתא הראשון שמת אשתו מתייבמת והשניה יוצאה משום אחות עדוה אשת אח שמת שני ערוה לאשת הראשון וכן כולן אשת אח שמת ראשון מתייבמת ואשת אח שמת אחריו ערוה. והשתא איכא ד׳ מהם ראויות לייבם לזה האח שנפלו כלם לפניו וד׳ מהן יש שאינן ראויות להתייבם וניתא דקאמר פוטר בארבעתן וכן כלהו קושיות מתורץ (ממני) [בזה]:

שמא יאמרו שתי יבמות בו׳. פירש בקונטרס שנפלו בצא אחת כל׳ יוסי הגלילי למתר לפסר לגמלה ועי״ל כגון שהלמטה היא ערוה לאחיו הבני אמת שלא היתה זקוקה לו כלל:

והא טעמא דר״ש משום מאמר ולאו מאמר הוא דתניא וכו׳. וא״מ לגניוי לדבריהם דרבגן קל״ל: **דתניא אמר להם ר״ש בו׳.** ולמתר בפ׳ ר״ג (לקמן נפ.) לר״ס סבר דממתר קושה קגין גמור היינו לענין שלין ביתה ומתתר מתריו אבל לא עדיל לה כבנוסה:

ועוד מתיב רב אושעיא. כלן מוכיח בפר״ת דלרבי מוסיף (ו)להסיל דף׳ גלו היינו לכ מוסיף (ד׳ סת. ושם) דלקמבר המם ר׳ מוסיף לאין בריליה ובפרק בתלת דבילה (ד׳ נ: ושם) לית ליה לר׳ מוסיף בריליה:

רבי

פוטר בארבעתן. תימה אמאי לא קאמר בשבעתן דהא כי לקח אחת מן נשי ראובן לא יקח מנשי שמעון כלום ולא מנשי ראובן. מנשי ראובן לא יקח לפי שמבית אחד אין לו לייבם אלא אחת והאחרות פטורות. וגם מנשי שמעון לא יקח כי האחת הערוה לאותה שלקח א״כ כל נשי שמעון הם צרת ערוה. ומזה נוכל לתרץ דלא חשש למתני פטור בשלש הצרות שנפלו עם אותה שמייבם דפשיטא הוא שאין לו לייבם מארבעתן אלא אחת ואותה שירצה יקח לו דכלהו חזיא ליה. אבל הד׳ האחרונות כלהו אסורות לו ובהני הר״ל למכתב פוטר בארבעתן כ״נ לראש״י אבל מ״מ קשה דהיכי קאמר אי דנפול בזה אחר זה הכי נמי דר׳ שמעון סבר הכא יש זיקה וזיקה ככנוסה דמיא הא אמרינן דבשני יבמין לא אמרינן זיקה ככנוסה וה״נ כיון דאיכא הרבה יבמות אין לנו לומר לר׳ שמעון דזיקה ככנוסה דמיא משום דלא ידענן איזה מהם יקח ואין הזיקה מיוחדת ע״ק אמאי נקט דנשואין ד׳ זוגי (איסור) כי נמי אינם נשואין רק ב׳ אחיות ושאר נשותיהן נבריות אמת הדבר דכשייבם א׳ מהן כולן פטורות. ונראה אל הקדוש דכי קאמר שניה שבזוג זו ושניה שבזוג זו מיירי שיש שמונה אחין נשואים אותם שמנה נשים שתי אחיות ואשה ובתה ואשה ובת בתה ואשה ובת בנה כל א׳ וא׳ אחת מהן. והשתא הראשון שמת אשתו מתייבמת והשניה יוצאה משום אחות עדוה אשת מי שמת שני ערוה לאשת הראשון וכן כולן אשת מי שמת ראשון מתייבמת ואשת מי שמת אחריו ערוה. והשתא איכא ד׳ מהם ראויות לייבם לזה האח שנפלו כלם לפניו וד׳ מהן יש שאינן ראויות להתייבם וניתא דקאמר פוטר בארבעתן וכן כלהו קושיות מתורץ (ממני) [בזה]:

מבית אחד יבומי חדא ואיפטור אידך לא דדלמא אין זיקה ככנוסה והוו להו שתי יבמות הבאות משני בתים אלמא מספקא ליה וכי תימא מדאורייתא ה״נ דמייבמא חדא ומפטרא חדא ומדרבנן הוא דאסור גזירה משום שמא יאמרו ב׳ יבמות הבאות משני בתים חדא מייבמא ואידך מיפטרא בולא כלום והא טעמא דר״ש משום מאמר ולאו מאמר הוא דתניא אמר להם רבי שמעון לחכמים אם מאמרו של שני מאמר אשת שני הוא בועל ואם מאמרו של שני אינו מאמר אשת ראשון הוא בועל אמר ליה אבי ולא שני לך בין זיקת יבם אחד לזיקת שני יבמים דלמא כי אר״ש זיקה ככנוסה דמיא ביבם אחד אבל בשני יבמין לא ומי שני ליה לר״ש והתניא כלל אר״ש כל שהלידה קודמת לנשואין לא חולצת ולא מתייבמת נשואין קודם ללידה או חולצת או מתייבמת מאי לאו ביבם אחד וקתני לא חולצת ולא מתייבמת לא בשני יבמים אבל ביבם אחד מאי הכי נמי או חולצת או מתייבמת אי הכי אדתני נשואין קודמין ללידה או חולצת או מתייבמת ליפלוג וליתני בדידה בד״א בשני יבמים אבל ביבם אחד או חולצת או מתייבמת כולה בשני יבמין קמיירי ואלא מאי בללא ועוד מתיב רב אושעיא [ג]ג׳ אחין שנים מהן נשואין שתי אחיות או אשה ובתה או אשה ובת בתה או אשה ובת בנה הרי אלו חולצות ולא מתייבמות ור״ש פוטר ואי ס״ד קסבר ר״ש זיקה ככנוסה דמיא ליבם לקמייתא ותיפטר אידך אמר רב עמרם מאי פוטר נמי פוטר בשניה והתניא [ג]ר״ש פוטר בשתיהן אמר רבא שניה שבזוג זה והשניה שבזוג זה קא טעי רבא בארבעה זוגי חדא דאו או קתני ועוד ר׳ שמעון פוטר בארבעתן מיבעי ליה ועוד תניא ר״ש פוטר בשתיהן מן החליצה ומן הייבום שנא׳ [ד]ואשה אל אחותה לא תקח לצרור [ה]בשעה שנעשו צרות זו לזו לא יהא לך ליקוחין אפי׳ באחת מהן אלא אמר רב אשי אי דנפול בזה אחר זה הכי נמי הכא במאי עסקינן דנפול בבת אחת ורבי שמעון סבר לה [ו]כרבי יוסי הגלילי דאמר אפשר לצמצם רב פפא אמר בייבם ואח״כ נולד פליג ר״ש בנולד ואח״כ ייבם לא פליג ותרוייהו לרבנן איצטריך [ז]ולא זו אף זו קתני תניא כוותיה דרב פפא ותיובתא דר׳ אושעיא שני אחים בעולם אחד ומת אחד מהם בלא ולד ועמד השני הזה לעשות מאמר ביבמתו ולא הספיק לעשות בה מאמר עד שנולד לו אח ומת הראשונה יוצאה משום אשת אחיו שלא היה בעולמו ושניה או חולצת או מתייבמת עשה בה מאמר ואח״כ נולד אח או שנולד לו אח ואח״כ עשה בה מאמר ומת הראשונה יוצאה משום אשת אחיו שלא היה בעולמו ושניה חולצת ולא מתייבמת

ר׳

ערוה וניה משום צרתה: וקטעי רבא בהנך ארבעה זוגי. דממתני׳ דס״ד דרבא דמיירי כשנפלו כולן לפני יבם אחד מדממתך שניה שבזוג זה ושניה שבזוג זה ושעות הוא בידיה מלא לולו לו מלא ובתה כו׳ מלמא לגו כולהו בחד ביתא עסקינן: ועוד. ל״ל דכולהו בחד ביתא עסקינן אהיו ג׳ אחים שניה משם נשואין שתי אחיות ומלא ובתה ובת בתה ובת בנה כל אחד נשוי מרבע נשים וממו ונפלו לפני השליתי וקל״ל שמעון לחתת מן הרלשונות מתייבמת והשניות פטורות מרבעתן מיבעי ליה להא ד׳ שניות ליכא: בשעה שנעשו אחיות צרות זו לזו. כגון הכא שנפלו לפני יבם אחד: אפי׳ באחת מהן. מלמא מרוייהו פטורי: אי דנפול בזו אחר זו ה״נ. דזיקה ככנוסה דמיא וקמייתא דנפלה מתייבמת לפילו לאחר נפילת שניה: כרבי יוסי הגלילי. נבכורות (ח.) לחל שלש בכרה וילדה שני זכרים ויצלו שני לפשים כאחד ר׳ יוסי חומר שניהן לכהן וחכ״ל אח אחד לו ואחד לכהן לתי לפסר לגמלה ונלתת שניהם כאחד שלא אחד יוצא לחלון ופוטר את הכהם והשני חולין ומשום שלא ידיע כי מיילייהו הוו תלוייהו ספק בכורות וחולן לחד לכהן והשני ילעה על שיתתלק ויאכל בחולין לתי שלו כר׳ יוסי הגלילי הויא לה מלא לחלוה ולא ידיע כי מיילייהו ותלוייהו ליצאו תלילה: רב פפא. לעיל מהדר ופליג אלרבי תוספיע ותלוייהו בני דמתני׳ לרבנן תילטרכיה לחלמוני׳ לרבנן תלתלוייהו פטורי ודקא קשיא לך בנא לריצא למה לי פטיטא דבחולה ולבסוף ייבם פטורי: לא זו אף זו קתני. כלומר חלמוני׳ בריצא גולד ולבסוף ייבם והדר תגא ייבם ולבסוף גולד לומר לך דלא זו בלבד בחולה ולבסוף ייבם פטורה אלא לבסוף גולד שני פטורה: בזו תחילה דרב פפא. דחודי ר״ש בגולד ולבסוף ייבם: ושמד השני בו׳. לקמן פריך למה לי למיתני עמד ולא הספיק: ושניה. חסמו של שני: עשה בה מאמר בו׳. תולמת דלא חליס מחמר לשוולייה לרת ערוה למיפק בולא כלום:

ר״ש

מסורת הש״ס

גמ׳ ב)[לקמן כח.] **ג)**[לקמן כח: קדושין נ:] **ד)**[לקמן כח. שבועות לב. בכורות ט. יח. יח.] **ה)**[ניטין טו: ב״מ לח. סוכיות ב.] **רש״י ה)** כל זה בס״ח אין תוס׳ **ו)** ל״ל בהסיל דף׳ כו׳ רש״ל

גליון הש״ס

גמ׳ בשעה שנעשו צרות. ע׳ קידושין דף נ ע״ב תד״ה אי הכי:

תורה אור

גמ׳ א) וְאִשָּׁה אֶל אֲחֹתָהּ לֹא תִקָּח לִצְרֹר לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ עָלֶיהָ בְּחַיֶּיהָ: (ויקרא יח, יח)

רש״י ב) וְנִגְּשָׁה בְמִתְוֹ אֵלָיו קָעֲיֵי הַזִּקֻּקִים וְתָלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ וְיָרְקָה בְּפָנָיו וְעָנְתָה וְאָמְרָה כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אָחִיו: (דברים כה, ט)

מסכת עדיות

פרק ד׳ משנה י״ב

אָדָם שֶׁהוּא נָתוּן תַּחַת הַמֻּדָּח, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אֵינוֹ מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אָדָם הַזֶּה הוּא, וְהַצַּד הָעֶלְיוֹן מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה:

רבי שמעון אומר ביאתה או חליצתה כו'. פי' בקונטרס דקסבר ר' שמעון מממר ספק קוסה ספק קוסה מינו קוסה וכשייבם או מלן לפניה נפטרה בעלת מממר ממ"ע ונרמה שפי' כן לפיל ר"ל שיקנה לר"ש ומפרש ר"ש דלא היה יכול לייבם השניה דהויא לה צרת אשת אחיו שלא היה בעולמו במממר מלא ולפי קסבר דקני גמרי או לא קני כלל וא"ת מאמי לימה דר' שמעון לא סבר מאמר קונה ואינו קונה מכל וכל אלא אומר [או] קונה מכל וכל או אינו קונה כלל. אבל חלץ לבעלת מאמר לא נפטרה צרתה דשמא מאמר אינו קונה כלל ונמצא שהחליצה בחנם היתה ואינה כלום שהיא אשת אחיו שלא היה בעולמו וא"כ לא נפטרה צרתה וצריכה לייבם לזה. וא"ת היכי קאמר דמצי לייבם אותה שאינה בעלת מאמר הא מ"מ היתה זקוקה לאחיו השני והויא ליה אשת אח השני צרת אשת אחיו שלא היה בעולמו בזיקה וא"כ היכי מצי לייבמה. וי"ל דלרב פפא איירינן דסבר ר' שמעון אין זיקה וא"כ לא הוי צרת אשת אחיו שלא היה בעולמו. ואף לר' הושעיא דאמר לר' שמעון יש זיקה וזיקה ככנוסה לא קשה מידי דא"כ היא עצמה יכולה לייבם כיון דזיקה ככנוסה דהוי כמו יבם ואח"כ נולד:

חלץ לבעלת מאמר לא נפטרה צרתה. וא"ת ומממי לא דייק מהכא מיוממא לר' מושעיא לדידיה כיון דהוי זיקה ככנוסה ממלי לא נפטרה הכא וי"ל מדקתני דממר לעיל גזירה משום שמי יבמות הצמות משני בחיים מדא מיתלה ומדא מיפטרה (ו) בלא כלום:

בנסה ומת ואח"כ נולד לו אח וכו'. הא מילתא דפשיטא היא ולא הוה לריך כלל למתניי ומר"י דלא שנא מלא למשמועי' דהאי מנא עילוחי מערב ותני מילי בהדי הדדי ולהכי דייק מינה דבנולד ובפוף ייבם לא פליג ר"ש מדעריב ותני להו בהדי הנסה ומת ואח"כ נולד לו אח דמולה בה ר"ש לחי בנולד ובפוף ייבם פליג נמי ר"ש ג"כ בהדי הייפא הוה ליה למיעבדה ולא בהדי הייפא והשתא ג"ם דלא מוסיב לי' מושעיא מממני' דלא עריב ותני להו לפברייתא:

לייך למידק כדפריכית:

לערבינהו ולתנינהו. לא כמו שפירש בקונטרס דמכולהו קאי לנסה ומת ואח"כ נולד ודלי ג"פ ר"ש אלא אחרי במרי דעשמואו (דבריס כה:)[ג]:

גמרינן מביאה דיבמה. דלע"ג דממר אינו אלא מדרבנן מ"מ מר מסמבר ליה דעשמואו מכמיס כניסה ולמר מסמבר דעשמואו כקדושין וכ"ג אינה בפ"ק דב"מ (ד' ו. ושם) דקאמר מר יליף מניסה מגט לע"ג דלקטן ליה זכיה אלא הא דתנן כדאמרי' בסוף הניזקין (גיטין סו. ושם): המי

ודאי יתיב רב מנשה בר זביד קמיה דרב הונא ויתיב וקאמר מאי טעמא דר"ש מ"ט דר"ש כדאמר טעמא הואיל ובא ומצאה בהיתר ולא עמדה עליו שעה אחת באיסור אלא מאי טעמא דרבנן אמר קרא ולקחה לו לאשה [ג]ויבמה עדיין יבומים הראשונים עליה אלא הא דתנן [ד]כנסה הרי היא כאשתו לכל דבר [ה]ואמר רבי יוסי בר חנינא מלמד שמגרשה

ר' שמעון אומר ביאתה או חליצתה של אחת מהם פוטרת צרתה חלץ לבעלת מאמר לא נפטרה צרה כנסה ומת ואח"כ נולד לו אח או שנולד לו אח ואח"כ כנסה ומת שתיהן פטורות מן החליצה ומן הייבום כנסה ונולד לו אח ואח"כ מת שתיהן פטורות מן החליצה ומן הייבום דברי ר"מ ור' שמעון אומר הואיל ובא ומצאה בהיתר ולא עמדה עליו שעה אחת באיסור מייבם לאיזו מהן שירצה או חולץ לאיזו מהן שירצה הא בבא דסיפא למאן קתני לה אילימא לר' מאיר קתני לה מכדי לא שני ליה לרבי מאיר בין ייבם ואח"כ נולד בין נולד ואח"כ ייבם לערבינהו ולתנינהו אלא לאו לרבי שמעון ובייבם ואח"כ נולד פליג בנולד ואחר כך ייבם לא פליג ש"מ אמר מר עמד השני לעשות מאמר ביבמתו ולא הספיק לעשות מאמר ביבמתו עד שנולד לו אח ומת ראשונה יוצאה משום אשת אחיו שלא היה בעולמו ושניה או חולצת או מתייבמת מאי עמד ומאי לא הספיק אי עבד עבד ואי לא עבד לא עבד אלא עמד מדעתה ולא הספיק מדעתה אלא בעל כרחה ודלא כרבי דתניא [ו]העושה מאמר ביבמתו שלא מדעתה ר' אומר קנה [ז]וחכ"א לא קנה מ"ט דר' גמר מביאה דיבמה מה ביאה דיבמה בעל כרחה אף קדושין דיבמה בעל כרחה ורבנן גמרי מקדושין דעלמא מה קדושין דעלמא מדעתה אף קדושין דיבמה מדעתה במאי קמיפלגי מר סבר מילי דיבמה ממילי דיבמה הוה ליה למילף ומר סבר מילי דקדושין ממילי דקדושין הוה ליה למילף עשה בה מאמר ואח"כ נולד לו אח או שנולד לו אח ואח"כ עשה בה מאמר ומת ראשונה יוצאה משום אשת אחיו שלא היה בעולמו ושניה חולצת ולא מתייבמת ר"ש אומר ביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת צרתה ר"ש אהייא קאי אילימא אנולד לו אח ואח"כ עשה בה מאמר הא אמרת בנולד ולבסוף ייבם לא פליג ר"ש אלא אעשה בה מאמר ואח"כ נולד לו אח חלץ לבעלת מאמר לא נפטרה צרה מ"ט משום דהואי צרה ודאי ובעלת מאמר ספק [ח]ואין ספק מוציא מידי ספק קונה גמרי ספק לא קונה [ט]ספי מקלת לא מהני ליכך מייבם או מולן לפניה ממ"ע מי מממר המת קנין גמור הוא הוה ליה ייבם ולבסוף נולד ותפילו קמייפת מזיל לייבומי ומי לאו קנין גמור הוא בפמייפת שריא לנאו לרת עלוה היא דקנין מקלת במאמר ליה לר"ש ובסיפא לממועינן דייבם ולבסוף נולד הוא לשריא לבל נולד ולבסוף ייבם לפוריה לגא מימא ביאתה או מליצתה דקאמר ר"ש בריסא לנולד ומת"כ עשה בה מאמר ומי קאי: **הויא צרה ודאי.** זקוקה לייבם לפי שמאמר קני מדרבנן ואפילו הכי לא נפטרה צרתה דקיימ"ל מאמר קנין גמור הוא ולא מהני אלא לענין שלא יוכל היבם לייבם אחותה כל זמן שהיא קיימת אבל לענין שתהא היא עצמה פטורה מן היבום לא מהני מאמר כלל ולא מהני אלא מיתת היבם עצמו ומיתת אחיו שמת בעולמו ולא מיתת אחיו שלא היה בעולמו ומיתת היבם עצמו לא מהני אלא לענין שלא יוכל לייבם אחותה אבל לענין שתהא היא עצמה פטורה לא מהני כלל ומיתת אחיו שלא היה בעולמו לא מהני כלל

מסורת הש"ס

גמ' **ו)**סנהדרין נג. לקמן כו. ודף כח: **ז)**[לקמן כח.] **ג)**[לעיל יג.] **ד)**סנהדרין נג: **ה)**[סנהדרין סה קידושין ג. ע"ב מת. טוריות ב: מולין קו.] **ו)**לקמן פט. סנהדרין יח: **ז)**[ע' תוספות לעיל ה. ד"ה ואכמ"ל] **ח)**[לעיל ג. לקמן מד. לו. מג:] **רש"י י)**[שיין לע"ב]

הגהות הב"ח

(ו) **במשנה** כל שאיסורה מיסור עריות לע: **(ז)** **גמ'** יש לך יבמה שאחרת שעולה למליקה: **(ג)** **תוס'** ד"ה יפא ובו' ללא קשה מידי ללא בעיון ביאה שמפת:

גליון הש"ס

מתני' חולצת ולא מתייבמת. עיין בכ"ם פ"ב למלה:

הגהות

מתני' כל שאיסורה איסור עריה בר'. כ"ל ובן נרקאי להלן ממוך"ה למתוי ובן ממש בגמרא סה וכן העתיק רש"י לעיל (ע. ד"ה ובכי:

(רש"ם)

רש"י ד"ה יש לך יבמה. דאם כתב ואם לא יחפוץ. כ"ל:

(רש"ם)

תורה אור

גמ' א) כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו וּמֵת אֶחָד מֵהֶם וּבֵן אֵין לוֹ לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר יְבִמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ וּלְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְּמָהּ:

(דברים כה, ה)

ב) קְדֹשִׁים יִהְיוּ לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא יְחַלְּלוּ שֵׁם אֱלֹהֵיהֶם כִּי אֶת אִשֵּׁי יְיָ לֶחֶם אֱלֹהֵיהֶם הֵם מַקְרִיבִם וְהָיוּ קֹדֶשׁ:

(ויקרא כא, ו)

ג) אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֶת מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינָי:

(ויקרא כז, לד)

ד) וְאִם לֹא יַחְפֹּץ הָאִישׁ לָקַחַת אֶת יְבִמְתּוֹ וְעָלְתָה יְבִמְתּוֹ הַשַּׁעְרָה אֶל הַזְּקֵנִים וְאָמְרָה מֵאֵן יְבָמִי לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה יַבְּמִי:

(דברים כה, ז)

מסכת עדיות

פרק ה' משנה א'

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר שָׁשָׁה דְּבָרִים מְקֻלֵּי בֵית שַׁמַּאי וּמֵחֲמִירֵי בֵית הִלֵּל. דַּם נְבֵלוֹת, בֵּית שַׁמַּאי מְטַהֲרִין, וּבֵית הִלֵּל מְטַמְּאִין.

עין משפט נר מצוה

ח א מיי' פ"ו מהלכות יבום הלכה ז סוס"ע אה"ע סימן קעד סעיף ג:

ט ב מיי' שם פ"ז הלכה ו סוס"ע שם סימן קעה סעיף ג וסעיף ד:

י ג מיי' פ"ג מהלכות אישות הלכה ו סמג לאוין קי סוס"ע שם סימן טו:

יא ד מיי' פ"ו מהלכות יבום הלכה י:

יב ה מיי' שם פ"ז הלכה יט:

פניני רש"י

ונתינה. מן הנכנעים והיא מקורה לקהל דוד גזר עליהם כדאמרינן ביבמות (ד' עח:) ועל שם ויתנם יהושע מוטבי עלים ושופבי מים וגו' (יהושע ט) קרי להו נתינים:

(כתובות כט.)

תוס' ישנים

(א) **ואע"ג** דלקמן אצטרך קרא לקטן למימר שתגדלנו שמא מינה ילפינן בעלמא א"נ שאני קטן דאינו בר הקמת שם כלל בענינו קטן אבל אותה הבתולה לאחר ביאה ראשונה איכא בה הקמת שם. וא"ת היכי קאמר בשלמא מן הנשואין לא אתי עשה ודחי ל"ת ועשה. הא ודאי יש לנו לומר דהכא דחי ל"ת ועשה אע"ג דבעלמא לא דחי משום דהוי לאו שאינו שוה בכל. וי"ל דפרוך הכי אפי' אי אמרינן דאין חלוק בין לאו השוה בכל ללאו שאינו שוה בכל (פ"מ) ולא תקשי לך מידי מן הנשואין מ"מ תקשי לך מן האירוסין דיבא עשה ודחה ל"ת:

ומשני רבי רחמנא יבמתו. וא"ת א"כ מנלן דחייבי לאוין גרידי דלא מייבמה ניקי יבמתו בלאו ועשה ותייבי לאוין גרידי עדיין לא שמענן וי"ל דמסתבר דאתא יבמתו לחדש ולאסורן ליבם ואי לחייבי לאוין ועשה לא אצטרך דאין עשה דוחה ל"ת ועשה(ב) וא"כ אתא לאסור חייבי לאוין גרידי מיבום. וא"ת נימא דחייבי לאוין ועשה אפי' חליצה לא צריכי ותפטר ונוקי יבמתו דמשמע דחליצה [מיהו צריך] בחייבי לאוין גרידי די"ל דסברא הוא לאוקומי יבמתו בכל הנך דתפסי בהו קדושי:

ב) קי"ע ללפי מש"כ בתחלה ספיר מיעמיך לקף דהוי נלא ועשה שלוט כלל ולפ"ה נלא דמ:

שמגרשה בגט. ואינה צריכה חליצה ואם רצה להחזיר ממזירה ולא ממרינן מלוה רמיע רחמנא עליה ועבדה ומהשתא תיקו עליה בחיסור מאם מת: **לימא.** עדיין יבומין הרחשונים עליה ומיבעי מליצה: **שדי היתרא.** למדרש ולקמה לעל מיבעי מליצה: **אהיתרא.** היכל דכולה מילתא היתר כגון במייבם מאם מת: **ושדי איסורא.** למדרש ויבמה עדיין יבומין עליה: **אאיסורא.** היכל לחיכל לד חיסור כמו בחאם מחיו שלא היה בעולמו: **אחותו מאמו שנשאה אחיו מאביו.** קודם לילמו של זה וכשנולד זה מלאה נשואה לחחיו מחייבים לו בשיעור זה להם מלאה בהיחר ייבום: **איסור אחותו ליח ליה היתר.** אבל חיסור חאם חת לית ליה היתר. אבל חיסור חאם חת לית ליה היחר כלל ואין לו בניס פקע הילכך כשמת רחשון ולח בניס פקע חיסורו לגבי שני ונעשה והשלישי מכח שני בח: **מתני' לא חולצת ולא מתייבמת.** לרחה וכ"ם היח: **איסור מצוה.** מפרש להו ומזיל: **אחותה.** של ערוה כשהיח יבמתה כגון שנפלו שתי תחיות מחני חחין החחת חסורה משום ערוה כגון שהיח בנלמו של חמו ממנו: **או חולצת או מתייבמת.** לחות הערוה ללח פגע בחחות זקוקתו וכן נרחה להביח מחוך"ה למחוי וכן ממש בגמרא סה וכן העתיק רש"י לעיל (ע. ד"ה ובכי:

(רש"ם)

רש"י ד"ה יש לך יבמה. דאם כתב ואם לא יחפוץ. כ"ל:

(רש"ם)

תורה אור

גמ' א) כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו וּמֵת אֶחָד מֵהֶם וּבֵן אֵין לוֹ לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר יְבִמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ וּלְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְּמָהּ:

(דברים כה, ה)

ב) קְדֹשִׁים יִהְיוּ לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא יְחַלְּלוּ שֵׁם אֱלֹהֵיהֶם כִּי אֶת אִשֵּׁי יְיָ לֶחֶם אֱלֹהֵיהֶם הֵם מַקְרִיבִם וְהָיוּ קֹדֶשׁ:

(ויקרא כא, ו)

ג) אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֶת מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינָי:

(ויקרא כז, לד)

ד) וְאִם לֹא יַחְפֹּץ הָאִישׁ לָקַחַת אֶת יְבִמְתּוֹ וְעָלְתָה יְבִמְתּוֹ הַשַּׁעְרָה אֶל הַזְּקֵנִים וְאָמְרָה מֵאֵן יְבָמִי לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה יַבְּמִי:

(דברים כה, ז)

שמגרשה בגט ומחזירה התם נמי לימא ויבמה עדיין יבומין הראשונים עליה ותיבעי חליצה שאני התם דאמר קרא [א]ולקחה לו לאשה כיון שלקחה נעשית כאשתו לכל דבר אי הכי הכא נמי הא כתב רחמנא [א]ויבמה ומה ראית מסתברא שדי היתירא אהיתירא ושדי איסורא אאיסורא ולר' שמעון דאמר הואיל ובא ומצאה בהיתר ולא עמדה עליו שעה אחת באיסור אלא מעתה אחותו מאמו שנשאה אחיו מאביו ואחר כך נולד אח ומת תתייבם הואיל ובא ומצאה בהיתר איסור אחותו להיכן אזל הכא נמי איסור אחיו שלא היה בעולם להיכן אזל האי איסורא דלית ליה היתירא האי איסורא דאית ליה היתירא: מתני' כלל אמרו ביבמה כל [ה] שהיא איסור ערוה לא חולצת ולא מתייבמת [ו]א"איסור מצוה ואיסור קדושה [ב]חולצת ולא מתייבמת [ג]ב"אחותה שהיא יבמתה חולצת או מתייבמת [ד]איסור מצוה שניות מדברי סופרים איסור קדושה אלמנה לכ"ג גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל ובת ישראל ונתינה לממזר: גמ' כלל לאתויי מאי אמר רפרם בר פפא לאתויי צרת אילונית [ז]וכדרב אסי ואיבא דאמרי כל שאיסורה איסור ערוה הוא דאסירא צרתה הא לא איסורה איסור ערוה צרתה לא אסירא למעוטי מאי אמר רפרם למעוטי צרת אילונית ודלא כרב אסי: אחותה שהיא יבמתה: אחותה דמאן אילימא דאיסור מצוה כיון דמדאורייתא רמיא קמיה פגע באחות זקוקתו אלא אחותה דאיסור ערוה: איסור מצוה שניות: [ד]אמאי קרי ליה איסור מצוה אמר אביי [ה]מצוה לשמוע דברי חכמים: איסור קדושה אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט: ואמאי קרי להו איסור קדושה דכתיב [ב]קדושים יהיו לאלהיהם תניא רבי יהודה מחליף [ו]איסור מצוה אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ואמאי קרי ליה איסור מצוה דכתי' [ג]אלה המצות איסור קדושה שניות מדברי סופרים ואמאי קרי ליה איסור קדוש' אמר אביי כל המקיים דברי חכמים נקרא קדוש א"ל רבא וכל שאינו מקיים דברי חכמים קדוש הוא דלא מיקרי רשע נמי לא מיקרי אלא אמר רבא קדש עצמך במותר לך: אלמנה לכהן גדול: [ו]קפסיק ותני לא שנא מן הנשואין ולא שנא מן האירוסין [ט]בשלמא מן הנשואין עשה ולא תעשה [י]ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה אלא מן האירוסין לא תעשה גרידא הוא יבא עשה וידחה לא תעשה אמר רב גידל אמר רב אמר קרא [יא]ועלתה יבמתו השערה שאין ת"ל יבמתו מה תלמוד לומר יבמתו יש לך יבמה [ב] אחת שעולה לחליצה ואינה עולה לייבום ואיזו זו חייבי לאוין ואימא חייבי כריתות אמר קרא [יב]אם לא יחפוץ האיש לקחת הא חפץ מייבם [יג]כל העולה לייבום עולה לחליצה וכל שאין עולה לייבום אינו עולה לחליצה א"ה חייבי לאוין נמי הא רבי רחמנא יבמתו ומה ראית מסתברא

האי איסורא דאית ליה התירא. דפקע חיסור חאם מת דיכול להחזירה לחמר שגרשה וכי היכי דפקע ליה לגבי דידיה חיסור חאם מת פקע נמי לגבי חחיו הגולד וה"ל חאם מחיו שהיה בעולמו: **לאתויי צרת אילונית.** פ"ע ממני' לף קחני ברה מ"מ הוי בכלל דכל שחיסורה חיסור חאם עדיה ליה התירא ושדי איסורא אאיסורא ולר' שמעון דאמר הואיל ובא ומצאה בהיתר ולא עמדה עליו שעה אחת באיסור אלא מעתה אחותו מאמו שנשאה אחיו מאביו ואחר כך נולד אח ומת תתייבם הואיל ובא ומצאה בהיתר איסור אחותו להיכן אזל הכא נמי איסור אחיו שלא היה בעולם להיכן אזל האי איסורא דלית ליה היתירא האי איסורא דאית ליה היתירא: **מתני'** כלל אמרו ביבמה כל [ה] שהיא איסור ערוה לא חולצת ולא מתייבמת [ו]א"איסור מצוה ואיסור קדושה [ב]חולצת ולא מתייבמת [ג]ב"אחותה שהיא יבמתה חולצת או מתייבמת [ד]איסור מצוה שניות מדברי סופרים איסור קדושה אלמנה לכ"ג גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל ובת ישראל ונתינה לממזר: **גמ'** כלל לאתויי מאי אמר רפרם בר פפא לאתויי צרת אילונית [ז]וכדרב אסי ואיבא דאמרי כל שאיסורה איסור ערוה הוא דאסירא צרתה הא לא איסורה איסור ערוה צרתה לא אסירא למעוטי מאי אמר רפרם למעוטי צרת אילונית ודלא כרב אסי: אחותה שהיא יבמתה: אחותה דמאן אילימא דאיסור מצוה כיון דמדאורייתא רמיא קמיה פגע באחות זקוקתו אלא אחותה דאיסור ערוה: איסור מצוה שניות: [ד]אמאי קרי ליה איסור מצוה אמר אביי [ה]מצוה לשמוע דברי חכמים: איסור קדושה אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט: ואמאי קרי להו איסור קדושה דכתיב [ב]קדושים יהיו לאלהיהם תניא רבי יהודה מחליף [ו]איסור מצוה אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ואמאי קרי ליה איסור מצוה דכתי' [ג]אלה המצות איסור קדושה שניות מדברי סופרים ואמאי קרי ליה איסור קדוש' אמר אביי כל המקיים דברי חכמים נקרא קדוש א"ל רבא וכל שאינו מקיים דברי חכמים קדוש הוא דלא מיקרי רשע נמי לא מיקרי אלא אמר רבא קדש עצמך במותר לך: אלמנה לכהן גדול: [ו]קפסיק ותני לא שנא מן הנשואין ולא שנא מן האירוסין [ט]בשלמא מן הנשואין עשה ולא תעשה [י]ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה אלא מן האירוסין לא תעשה גרידא הוא יבא עשה וידחה לא תעשה אמר רב גידל אמר רב אמר קרא [יא]ועלתה יבמתו השערה שאין ת"ל יבמתו מה תלמוד לומר יבמתו יש לך יבמה [ב] אחת שעולה לחליצה ואינה עולה לייבום ואיזו זו חייבי לאוין ואימא חייבי כריתות אמר קרא [יב]אם לא יחפוץ האיש לקחת הא חפץ מייבם [יג]כל העולה לייבום עולה לחליצה וכל שאין עולה לייבום אינו עולה לחליצה א"ה חייבי לאוין נמי הא רבי רחמנא יבמתו ומה ראית מסתברא**

יש לך יבמה בר'. לפס כתב ולא יחפוץ הפיס לקחת מת יבמתו ועלתה השערה הוס משמע להסיח דקריעת ביה לקחת הוס דקף מלקרה דמשמע ועלתה השערה למעוך אבל חייבי לאוין דלף קריען בהו לקחת לף קריען בהו ועלתה נהכי הדר כתב יבמתו למימר דיש לך יבמה אחרת שעולה השערה למעוך ופ"ג דלף כתיב בה לקחת שתין עולה לייבום: **אימא חייבי כריתות.** נמי ליקף מהכא לחייבי מליקה ומאי פטרינן לגמרי: [י]**תפסי בה קידושין.** הילכך קריען ביה לקחת בדיעבד אבל חייבי כריתות לף תפסי בהו קידושין ואפי' עבר אחי יבם ובעלה אחו קיימה ליף: לעדין

הָאָרֶץ וְהַדַּקִּין וְהַפֶּרֶגִין וְהַשַּׁכְשְׁכִּמִין שֶׁהֶחֱרִישׁוּ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה, מִתְעַשְּׂרִין לְשֶׁעָבַר, וּמַתָּרִין בַּשְּׁבִיעִית. וְאִם לָאו, אֲסוּרִין בַּשְּׁבִיעִית, וּמִתְעַשְּׂרִין לַשָּׁנָה הַבָּאָה:

דמאן עולין לייבוס מהמת שמעינן דעולין לחליצה כדלקמיין יש לך יבמה מחמת שעולה לחליצה ועוד דפריך מה רואין לפיקח ועוקר יבמתו למייבי כרת ואם גם יפסוק למייבי לאוין היכי מצי למעוטי מאם גם יפסוק למייבי לאוין מחליצה הא קיימין נהו אם תפק יבמי עשה ומדי ל״ת כיון דמוקמינן יבמתו למייבי כריתות וקנסת היה נראה לפרש דה״פ מייבי לאוין נמי נשוי מחליצה וייבוס מהאי קרא ועוד פריך מה רואין פיקוח דמהאי קרא ועוד יפסוק נשוי מייבי לאוין לחליצה וייבוס וליהוי נמי מחליצה וייבוס ואין להקשות ללמה לן קרא להכי לישמעינן קרא מיני׳ דטובא איכא למידק (ד) כדפריכית לקמן בפ׳ הסולח (קף מד.) ולייבם למאי ונחלוץ למאי מאכל אשה אלא ודאי קרא לחליצה ועיקר פירכא מחייבי עשה: **מסתברא חייבי לאוין תפסי בהו קדושין.** ומימה מנלן לאוקמי קרא בחייבי לאוין נוקי קרא בחייבי עשה גרידא דתע״ג דאין מייבמין מ״מ עוליס לחליצה דאין יעמוד יבמתו לאחי יעמוד יבמתו לאחי עשה ומדי ל״ת עשה ומעשה ויעלו גס לייבוס ו״ל דמשמע ליה דמשמע לדרוש מקרא דייבמתו לאחי יבום ולהגיד חליצה מאי קמ״ל קרא דאחי מאביו ואחי מאמו ומדי ל״ת דהכי פריך בחייבי כריתות והכי ל״ל דהכי פריך ואימת חייבי כריתות נמי ליבמי חליצה מהאי קרא דהא קמ״ל דאחי מאביו ואחי מאמו ומדי ל״ת

כי את כל התועבות האל. גבי עריות כתיב ומשמע הקטום: **מכלל דיש רבות.** וקטן מהן ומקורות: **אלה.** במדות כתיב כי מועבת כ' כל עושה מלה כל עושה עול ומדקתמר יותר משל עריות מכלל דלאו קשה הוא. מכל המועבות האלה וכדכתי: **ערוות אפשר בתקנה.** כל זמן שלא הוליד ממזר יפרוש הימנה ויתמרט שכל מדות גזל אם כרכים הוא ושינו יודע למי יחזיר ופע"ג דקיימא לן[1] יתקן בהם צרכי רבים לאו מקומה מעלייתא הוא: **ואזן.** לשון חזנים בית תחיזה כלתמר בעירובין[2] לימד דעת אם העם לתגמרה בסימני טעמא ומקברה בדלמי גמר מילתא ממילתא והזהיר על דברי סופרים כלכתיב ויותר מהמה בני הזהר הזהר בדברי סופרים יותר מדברי תורה וגזר על הנשיות: **אזנים.** של קופה לשמור בהן הקופה ומשתמרת שלא תפול כ"ע ע"י שניות מתרמקין מן הערוות: **פרעהו.** [3]הגילהו לשיסול והוסיף עליו כדי שלא תעבור בו כמו גדל פרע: **ושמרתם את משמרתי.** גבי עריות כתיב: **אם אמו.** ממו כתיבה וגזרו רבנן על אם ממו כדי שלא יפגע בממו וגזרו נמי בשם אביו משום אם ממו ופע"ג דגזירה לגזירה הוא כלתמר לקמן משום דמרוייהו אימת רבמת קרו להו: **ואשת אבי אביו.** משום שאם מביו ככמוכה: **ואשת אבי אמו.** ופע"ג לשם מבי (אם) ממו גזירה משום שם מבי מביו מדלא הוי: **ואשת אחי האב מן האב.** למן המולה ערות אחי מביך כתיב ומתרינן לקמן בהבא על יבמתו דבאחי מביו מן האב מקשינן שלא יהא אם ממו של מביו מן האם קרי ליה אם היה אחיו של מביו מן האם קרי ליה וגזרו רבנן עלה משום שם אחי מביו מן האב. כגון נפתלי אחי יוכבד מאביה ונשא אשה אמולה להתהן משום שניה לפע"ג לשם אחי ממו לא כתיבה וגזרו כיצד היבא אחי ממו מן האב גזירה משום אחי מביו מן האב. (ו) ומיכא לך אב מבא שם היה נפתלי אחי יוכבד מן האם ולא מן האב מיבעי לקמן בגמרא מי גזור רבנן עלה אי לאו: **ובלת בנו.** גזור משום בלתו: **ובלת בתו.** מפרש טעמא לקמן גזירה משום בלת בנו: **חורגו.** בן אשתו: **ואסור בבת חורגו.** לקמן פריך הא לחורייתא היא אם בא באלמנה מן הנשואין כולי עלמא לא פליגי דלא פטרה דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה כי פליגי באלמנה מן הארוסין מ"ד פוטרת אתי עשה ודחי את לא תעשה ומאן דאמר אינה פוטרת לא אתי עשה ודחי את לא תעשה ביון דאפשר בחליצה מיתיבי ואם בעלו קנו יבומתה לימא תיהוי נמי תיובתא דר"ל אמר לך ר"ל כי אמינא אנא היכא דמקיימי מצוה אבל הכא חליצה במקום ייבום לאו מצוה היא [4]אמר [5]רבא רמז לשניות מן התורה מנין שנאמר [6]כי את כל התועבות האל עשו אנשי הארץ האל קשות מכלל דאיכא רכות ומאי ניהו שניות [7]ומאי משמע דהאל לישנא דקשה הוא דכתיב [8]ואת אילי הארץ לקח לימא פליגא דר' לוי [9]דא"ר לוי [10]קשה עונשין של מדות יותר מעונשין של עריות שזה נאמר בהן אל וזה נאמר בהן אלה אל קשה ואלה קשה מאל גבי עריות נמי הא כתיב אלה ההוא למעוטי מדות מכרת אלא מאי חומרייהו הני אפשר בתשובה הני לא אפשר בתשובה רב יהודה אמר מהכא [11]ואזן וחקר תקן משלים הרבה ואמר עולא [12]א"ר אלעזר קודם שבא שלמה היתה תורה דומה לכפיפה שאין לה אזנים עד שבא שלמה ועשה לה אזנים ר' אושעיא אמר מהכא [13]פרעהו אל תעבר בו שטה מעליו ועבור אמר רב אשי משל דר' אושעיא למה הדבר דומה לאדם משמר פרדם משמרו מבחוץ כולו משתמר משמרו מבפנים שלפניו משתמר שלאחריו אינו משתמר והא דרב אשי [14]בדותא היא התם שלפניו מיהא משתמר הכא אי לאו שניות פגע בערוה גופה רב כהנא אמר מהכא [15]ושמרתם את משמרתי [16]עשו משמרת למשמרתי א"ל אביי לרב יוסף הא דאורייתא היא דאורייתא ופירשו רבנן כל התורה נמי פירשו רבנן אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא: ת"ר [17]מה הם שניות [18]אם אמו [19]ואם אביו [20]ואשת אבי אביו [21]ואשת אבי אמו [22]ואשת אחי האב מן האם [23]ואשת אחי האם מן האב [24]וכלת בנו [25]וכלת בתו [26]ומותר אדם באשת חמיו ובאשת חורגו ואסור בבת חורגו [27]וחורגו מותר באשתו ובתו ואשת חורגו אומרת לו אני מותרת לך ובתי אסורה לך בת חורגו דאורייתא היא דכתיב [28]את בת בנה ואת בת בתה משום דקבעי למיתני סיפא אשת חורגו אומרת לו אני מותרת לך ובתי אסורה לך ואע"ג דבתי אסורה לך מדאורייתא בדידי לא גזור ביה רבנן תנא רישא נמי בת חורגו אי הכי אשת חמיו נמי תימא אני מותרת לך ובתי אסורה לך דהויא אחות אשתו הא פסיקא ליה הא לא פסיקא ליה: אמר רב [29]ארבע נשים יש להן הפסק נקיט רב בידיה תלת אשת אחי האם מן האב ואשת אחי האב מן האם וכלתו וזעירי מוסיף אף אשת אבי אמו אמר רב נחמן בר יצחק וסימניך דעילאי דרב ורב מאי טעמא לא חשיב ליה מיחלפא ליה באשת אבי אביו וזעירי להתם שכיח ואזיל להכא לא שכיח ואזיל כלתו דאורייתא

רב יהודה אמר [30] **ואזן וחקר.** והא לתמר פרק שני דעירובין (דף כט:) כתיבא שתיקון שלמה נטילת ידים ועירובין ילפא בא קול ומתרה בו' ולא תסיב שניות שמע מינה בא קול מקנה:

ומותר באשת חמיו. ירושלמי מצא ממיו לאקוה מקוה[31] מרלית העין וא"ת תורה היא לאסור' הא דוד נמצא לרפה בא מיה וקאמר נמי שני מורגין שגדלו בציה לאסורה מפני מרלית העין רבי מניה אומר יקנון בתמרה ללא מכימי להו ומעשה בפרוזבלין בתמר שהיה בא מבוא טבוח וייני מזוג ליפה תמר ממיו ואפקדיה ר"ת לסעודתיה ופע"ג דמעמיק שרי להו תמר ממיו ומורגו שמע מ[32]אמר כך לאקוה ומיהו בקוף מקוה מלאמה [33]מוכיח קונגיל ללא מיישינן למרלית העין ופ"ת מורגה הגדילה בין האמין:

אי הכי אשת חמיו נמי. מאי (ה) לא ממיו לך מני למיפרך דתימת ליה אני מומרת לך כו' דבעיא היא לקמן אם שניות דרבי מייא יש להן הפסק או לא:

באלמנה מן הנשואין כולי עלמא לא פליגי דלא פטרה דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה כי פליגי באלמנה מן הארוסין מ"ד פוטרת אתי עשה ודחי את לא תעשה ומאן דאמר אינה פוטרת לא אתי עשה ודחי את לא תעשה ביון דאפשר בחליצה מיתיבי ואם בעלו קנו יבומתה לימא תיהוי נמי תיובתא דר"ל אמר לך ר"ל כי אמינא אנא היכא דמקיימי מצוה אבל הכא חליצה במקום ייבום לאו מצוה היא [א]אמר [ב]רבא רמז לשניות מן התורה מנין שנאמר [ג]כי את כל התועבות האל עשו אנשי הארץ האל קשות מכלל דאיכא רכות ומאי ניהו שניות [ד]ומאי משמע דהאל לישנא דקשה הוא דכתיב [ה]ואת אילי הארץ לקח לימא פליגא דר' לוי [ו]דא"ר לוי [ז]קשה עונשין של מדות יותר מעונשין של עריות שזה נאמר בהן אל וזה נאמר בהן אלה אל קשה ואלה קשה מאל גבי עריות נמי הא כתיב אלה ההוא למעוטי מדות מכרת אלא מאי חומרייהו הני אפשר בתשובה הני לא אפשר בתשובה רב יהודה אמר מהכא [ח]ואזן וחקר תקן משלים הרבה ואמר עולא [ט]א"ר אלעזר קודם שבא שלמה היתה תורה דומה לכפיפה שאין לה אזנים עד שבא שלמה ועשה לה אזנים ר' אושעיא אמר מהכא [י]פרעהו אל תעבר בו שטה מעליו ועבור אמר רב אשי משל דר' אושעיא למה הדבר דומה לאדם משמר פרדם משמרו מבחוץ כולו משתמר משמרו מבפנים שלפניו משתמר שלאחריו אינו משתמר והא דרב אשי [יא]בדותא היא התם שלפניו מיהא משתמר הכא אי לאו שניות פגע בערוה גופה רב כהנא אמר מהכא [יב]ושמרתם את משמרתי [יג]עשו משמרת למשמרתי א"ל אביי לרב יוסף הא דאורייתא היא דאורייתא ופירשו רבנן כל התורה נמי פירשו רבנן אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא: ת"ר [יד]מה הם שניות [טו]אם אמו [טז]ואם אביו [יז]ואשת אבי אביו [יח]ואשת אבי אמו [יט]ואשת אחי האב מן האם [כ]ואשת אחי האם מן האב [כא]וכלת בנו [כב]וכלת בתו [כג]ומותר אדם באשת חמיו ובאשת חורגו ואסור בבת חורגו [כד]וחורגו מותר באשתו ובתו ואשת חורגו אומרת לו אני מותרת לך ובתי אסורה לך בת חורגו דאורייתא היא דכתיב [כה]את בת בנה ואת בת בתה משום דקבעי למיתני סיפא אשת חורגו אומרת לו אני מותרת לך ובתי אסורה לך ואע"ג דבתי אסורה לך מדאורייתא בדידי לא גזור ביה רבנן תנא רישא נמי בת חורגו אי הכי אשת חמיו נמי תימא אני מותרת לך ובתי אסורה לך דהויא אחות אשתו הא פסיקא ליה הא לא פסיקא ליה: אמר רב [כו]ארבע נשים יש להן הפסק נקיט רב בידיה תלת אשת אחי האם מן האב ואשת אחי האב מן האם וכלתו וזעירי מוסיף אף אשת אבי אמו אמר רב נחמן בר יצחק וסימניך דעילאי דרב ורב מאי טעמא לא חשיב ליה מיחלפא ליה באשת אבי אביו וזעירי להתם שכיח ואזיל להכא לא שכיח ואזיל כלתו דאורייתא

מסכת עדיות

פרק ה' המשך משנה א'

בֵּיצַד הַגְּבָלָה, אִם יֵשׁ בַּיּוֹצֵא בָהּ נִמְכֶּרֶת בַּשּׁוּק, מַתָּנָה. וְאִם לָאו, אֲסוּרָה, כְּדִבְרֵי בֵית שַׁמַּאי. וּבֵית הִלֵּל אוֹסְרִין. וּמוֹדִים בְּבֵיצַת מְרֻבָּה שֶׁהִיא אֲסוּרָה, מִפְּנֵי שֶׁגְּדָלָה בְּאָסוּר.

עין משפט נר מצוה

יח א (מיי' פ"ג מהל' מיאוה הלכה ו סמג לאוין קי קנ טור אה"ע סימן טו):

יט ב מיי' פ"ז מהל' גנבה הלכה יב סמג לאוין קנ טוש"ע ח"מ סימן ללח סעיף יט:

כ ג מיי' פ"ל מהל' מיאוה הלכה ו סמג לאוין קי טוש"ע אה"ע סימן טו סעי' כ:

כא ד מיי' שם טוש"ע שם סעי' ד:

כב ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף ו:

כג ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף ז:

כד ז מיי' שם טוש"ע שם סעיף ח:

כה ח מיי' שם טוש"ע שם סעיף ט:

כו ט מיי' שם טוש"ע שם סעיף יט:

כז י מיי' שם טוש"ע שם סעיף כ:

כח כ מיי' שם טוש"ע שם סעיף כד:

כט ל מיי' שם טוש"ע שם סעיף יח:

ל מ מיי' שם טוש"ע שם סעיף יח:

תום' ישנים

דילא אפשר בתשובה דאין יודע למי משלם ואין להקשות יעשה מהן צרכי רבים דמ"מ אין זה תשובה כתיקונה כיון דאינו משלם לאותו שגזל:

חני אפשר בתשובה ובלבד שלא הוליד בן דאם הוליד בן הרי מעורות לא יוכל לתקן:

עד שבא שלמה ועשה לה אזנים. וא"ת התם פרק עושין פסין חשיב עדובין ונט"י דקאמר בשעה שתקן שלמה עדובין וידים ואמאי לא חשיב שניות דהכא ר"ל דלא חשיב אלא דבר התלוי בחכמה ובסברת הלב. אבל הכא אין הדבר תלוי בחכמה אלא להחמיר ולעשות סייג לתורה:

תום' חד מקמאי

תנו רבנן מה הן שניות אם אמו ואם אביו ואשת אבי אביו ואשת אבי אמו פי' כל הני אין להן הפסק דאם אמו ואם אבי אביו ואשת אבי אביו ואשת אבי (אבי) אמו [אסור] עד סוף כל הדורות. אמר רב [ארבע נשים] יש להן הפסק. ונקט רב בידיה תלת אשת אחי האם מן האב ואשת אחי האב מן האב [האם] וכלת בתו אבל כלת בנו וכלת בן בנו עד סוף כל הדורות אין להן הפסק. וזעירי מוסיף אף אשת אבי אמו.

הגהות הב"ח

(א) **רש"י** ד"ה ואמא אמי אמו דכתיב משום שנאמר אמך הוא וכו' דהוי דבהדייהו איכא לד מכ:

(ב) ד"ה ר' נסים וכו' מין לה דאפקד שלמעלה וכו' הוי"ל נמי שנייה הואיל ואמו מן התורה וכן אמא מבי מבו הואיל ואשת אב הויא דאורייתא וכן אם יפגע בממו וגזרו נמי בשם אביו משום אם ממו ופע"ג דגזירה לגזירה הוא כלתמר לקמן משום דמרוייהו אימת רבמת קרו להו: **ואשת אבי אביו.** משום שאם מביו ככמוכה: **ואשת אבי אמו.** ופע"ג לשם מבי (אם) ממו גזירה משום שם מבי מביו מדלא הוי: **ואשת אחי האב מן האב.** למן המולה ערות אחי מביך כתיב ומתרינן לקמן בהבא על יבמתו דבאחי מביו מן האב מקשינן שלא יהא אם ממו של מביו מן האם קרי ליה אם היה אחיו של מביו מן האם קרי ליה וגזרו רבנן עלה משום שם אחי מביו מן האב. כגון נפתלי אחי יוכבד מאביה ונשא אשה אמולה להתהן משום שניה לפע"ג לשם אחי ממו לא כתיבה וגזרו כיצד היבא אחי ממו מן האב גזירה משום אחי מביו מן האב מקשינן שלא יהא אם ממו של מביו מן האם קרי ליה אם היה אחיו של מביו מן האם קרי ליה וגזרו רבנן עלה משום שם אחי מביו מן האב. (ו) ומיכא לך אב מבא שם היה נפתלי אחי יוכבד מן האם ולא מן האב מיבעי לקמן בגמרא מי גזור רבנן עלה אי לאו: **ובלת בנו.** גזור משום בלתו: **ובלת בתו.** מפרש טעמא לקמן גזירה משום בלת בנו: **חורגו.** בן אשתו: **ואסור בבת חורגו.** לקמן פריך הא לחורייתא היא אם בא באלמנה מן הנשואין כולי עלמא לא פליגי דלא פטרה דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה כי פליגי באלמנה מן הארוסין מ"ד פוטרת אתי עשה ודחי את לא תעשה ומאן דאמר אינה פוטרת לא אתי עשה ודחי את לא תעשה ביון דאפשר בחליצה מיתיבי ואם בעלו קנו יבומתה לימא תיהוי נמי תיובתא דר"ל אמר לך ר"ל כי אמינא אנא היכא דמקיימי מצוה אבל הכא חליצה במקום ייבום לאו מצוה היא [א]אמר [ב]רבא רמז לשניות מן התורה מנין שנאמר [ג]כי את כל התועבות האל עשו אנשי הארץ האל קשות מכלל דאיכא רכות ומאי ניהו שניות [ד]ומאי משמע דהאל לישנא דקשה הוא דכתיב [ה]ואת אילי הארץ לקח לימא פליגא דר' לוי [ו]דא"ר לוי [ז]קשה עונשין של מדות יותר מעונשין של עריות שזה נאמר בהן אל וזה נאמר בהן אלה אל קשה ואלה קשה מאל גבי עריות נמי הא כתיב אלה ההוא למעוטי מדות מכרת אלא מאי חומרייהו הני אפשר בתשובה הני לא אפשר בתשובה רב יהודה אמר מהכא [ח]ואזן וחקר תקן משלים הרבה ואמר עולא [ט]א"ר אלעזר קודם שבא שלמה היתה תורה דומה לכפיפה שאין לה אזנים עד שבא שלמה ועשה לה אזנים ר' אושעיא אמר מהכא [י]פרעהו אל תעבר בו שטה מעליו ועבור אמר רב אשי משל דר' אושעיא למה הדבר דומה לאדם משמר פרדם משמרו מבחוץ כולו משתמר משמרו מבפנים שלפניו משתמר שלאחריו אינו משתמר והא דרב אשי [יא]בדותא היא התם שלפניו מיהא משתמר הכא אי לאו שניות פגע בערוה גופה רב כהנא אמר מהכא [יב]ושמרתם את משמרתי [יג]עשו משמרת למשמרתי א"ל אביי לרב יוסף הא דאורייתא היא דאורייתא ופירשו רבנן כל התורה נמי פירשו רבנן אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא: ת"ר [יד]מה הם שניות [טו]אם אמו [טז]ואם אביו [יז]ואשת אבי אביו [יח]ואשת אבי אמו [יט]ואשת אחי האב מן האם [כ]ואשת אחי האם מן האב [כא]וכלת בנו [כב]וכלת בתו [כג]ומותר אדם באשת חמיו ובאשת חורגו ואסור בבת חורגו [כד]וחורגו מותר באשתו ובתו ואשת חורגו אומרת לו אני מותרת לך ובתי אסורה לך בת חורגו דאורייתא היא דכתיב [כה]את בת בנה ואת בת בתה משום דקבעי למיתני סיפא אשת חורגו אומרת לו אני מותרת לך ובתי אסורה לך ואע"ג דבתי אסורה לך מדאורייתא בדידי לא גזור ביה רבנן תנא רישא נמי בת חורגו אי הכי אשת חמיו נמי תימא אני מותרת לך ובתי אסורה לך דהויא אחות אשתו הא פסיקא ליה הא לא פסיקא ליה: אמר רב [כו]ארבע נשים יש להן הפסק נקיט רב בידיה תלת אשת אחי האם מן האב ואשת אחי האב מן האם וכלתו וזעירי מוסיף אף אשת אבי אמו אמר רב נחמן בר יצחק וסימניך דעילאי דרב ורב מאי טעמא לא חשיב ליה מיחלפא ליה באשת אבי אביו וזעירי להתם שכיח ואזיל להכא לא שכיח ואזיל כלתו דאורייתא

הגהות

רש"י ד"ה אלה. **מכלל דהאל לאו קשה הוא.** כל"ל:

(רש"ם)

תורה אור

גמ' א) כִּי אֵת כָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל עָשׂוּ אַנְשֵׁי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם וַתִּטְמָא הָאָרֶץ:

(ויקרא יח, כז)

ב) וְנָקַח מְזֶרַע הַמְּלוּכָה וְיַכְרֹת אִתּוֹ בְּרִית וַיָּבֵא אֹתוֹ בָּאָלָה וְאֵת אֵילֵי הָאָרֶץ לָקָח:

(יחזקאל יז, יג)

ג) וְיֹתֵר שְׂהֵיָה קֹהֶלֶת חָכָם עוֹד לִמַּד דָּעַת אֶת הָעָם וְאִזֵּן וְחִקֵּר תִּקֵּן מְשָׁלִים הַרְבֵּה:

(קהלת יב, ט)

ד) פָּרֹעֵהוּ אַל תַּעֲבֹר בּוֹ שְׂטֵה מֵעָלָיו וַעֲבוֹר:

(משלי ד, טו)

ה) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמַרְתִּי לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת מֵחֻקּוֹת הַתּוֹעֵבֹת אֲשֶׁר נַעֲשׂו לִפְנֵיכֶם וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָהֶם אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: (ויקרא יח, ל) ו) עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תְגַלֶּה אֶת בַּת בִּנָהּ וְאֶת בַּת בִּתָּהּ לֹא תְגַלֶּה לְהָעֲלוֹת עֶרְוָתָהּ שַׁאֲרָה הֵנָּה זִמָּה הִוא: (ויקרא יח, יז)

רַבִּי שִׁמְעוֹן שָׁזוּרִי אוֹמֵר, פּוֹל הַמִּצְרִי שֶׁזָּרַע בְּתוֹךְ הַפֹּלֶת, כַּיּוֹצֵא בָהֶן. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֲפוּנִין הַגַּמְלוֹנִין, כַּיּוֹצֵא בָהֶן. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אֲפוּנִין הַגַּמְלוֹנִין, מְשֻׁתְּרְמִלוֹ לְפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה:

לא א מיי׳ פ״ג מהל׳ מיאוס לכה ו טוש״ע יו״ד סימן טו סעיף יט:
לב ב מיי׳ שם טוש״ע שם:
לג ג מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף כ:
לד ד מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף יח:
לה ה מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף טו:
לו ו מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף יח:

אשת אחי האם מן האם מהו. וא״ת אמאי לא קאמר דאתא לאתויי כלת בתו אך לא אשת אחי האם מן האם. ר״ל דפסיקא ליה שנאמר זה הכלל לאחר שנשנעית הברייתא דשניות וא״כ לא אתא לרבויי כלת בתו שהרי כבר תנינן לה עם השניות אלא ודאי בא לחדש דבר שלא פירש בגוון אשת אחי האם מן האם:

אבעיא להו אשת אחי האם מן האם מהו אשת אחי האם האשת אחי האם מן האב אחי האב מן האם הוא דגזרו רבנן אבל היכא דליכא צד אב לא גזרו דלמא לא שנא ופשיט לאסור דכי אתא רב שילא אמר אמרי במערבא כל שבנקבה ערוה בזכר גזרו על אשתו משום שניה והא ודאי לאו כללא הוא דאילו חמותו ערוה אשת חמיו מותרת. בת חמותו ערוה אשת בן חמיו מותרת ערוה אשת חורגו מותרת בת חורגו ערוה אשת בן חורגו מותרת. על כרחין דרב שילא לאתויי אשת אחי האם מן האם. אמימר אכשר באשת אחי [אבי] אביו ובאחות אבי אביו. הר׳ אלפס לא פסק בשניות כר׳ חייא. יש להן הפסק או אין להן הפסק ומסתברא לקולא דבשל סופרים הלך אחר המקל:

גמ׳ ב)כריתות יד: **ג)**פיסה ג. [שבת יח: קף. עירובין ד: לט. יומא יח. מד: סוכה ו: ע״ז כח. סוכה סו. פה: וקד. מכה סו. נקמן קט.] **ד)**[ל״ל על אשתו] **ה)**[סוכה מ. ע״ז] **ה)**נקמן מ: **ו)** ל״ל הא **רש״י** ז)ל״ל תום׳ **ח)**[שם ליתא בפירוש ג״ה אבל בכתובות כו: ליתא] **ט)**[פ׳ אחרי פ׳ כו] **י)**דלא כדוחיה דקתמר מאי לאו משום חולץ דהויא לי׳ משום אחי האשה דהויא לי׳ משום אחי אשתו אבל בכתובות דקתמר אחי אביו וקתמר נמי והא תמיר מכשיר כו׳ תמיר מוקי להו כר׳ בעיא שלו מתוך דברי תמיר משום דלא סבירא ליה כוותיה כר׳ מהרש״ל

(ב) **רש״י** ד״ה הא משא וכו׳ משקדש זה את משא מתקדש ממיו וכו׳ כקדושין שלו מתקדש בן ממיו אצלו וקידושין:
(ג) **תום׳** ד״ה לא תאמר וכו׳ מ״ש הכי ומאי שנא הא הא כאן:
(ד) ד״ה מאי וכו׳ להודיעך **בהדא** משמיה:
(ה) **ד״ה** תמיר וכו׳ **דקאמר** תמיר מוקי כל״ל ומיבעי נמי מתקן:
(ו) **בא״ד** שלו מדברי תמיר משום **דלא סבירא** ליה כוותיה הס״ד:

גמ׳ והתניא רבי כלת **בנו שניה וכן אתה אומר בבנו רבי.** בכריתות הגיר׳ וכן אתה אומר בבת בנו רבי והוא מפורש בדברי הב״ח פ׳ עז סעיף יט:
(רש״ג)
בת חורגו ערוה אשת בן חורגו מותרת. כל״ל:
(רש״ג)
רש״י ד״ה לא אשרו כלה. פתם שמע. כ״ל ל״ל:
(רש״ג)

גמ׳ א) עֶרְוַת בַּת בִּנְךָ אוֹ בַת בִּתָּךְ לֹא תְגַלֵּה אַשָּׁה בְּנָךְ הִוא לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָהּ:
(ויקרא יח, עז)

גזירה לגזירה. ...והא דתמרינן בכולי הש״ס שאין נוחלין גזירה לגזירה מהאי קרא נפקא ומסתרפא לת מתמרתי עצו מסתרת כלומר גזירה למסתרתי ולא מסתרת למסתרת שלא יעשו גזירה לגזירה:
(פיאה ב: ד״ה והתניא)
במערבא. בתלמוד ישראלי:
(שבת קה: ד״ה מערבא)

לא אפרו כלת בתו אלא משום כלת בנו. ותימה לתמני לא תקרינן לה משום כל שבנקבה ערוה בזכר גזרו על תמתו משום שנייה כלקמן דטעמא גמור הוא ולא קתמנא דמדפרין עלה מ״ש הכי ומ״ש [ג] הכי [ד]הא נמי קדושי מקרב לה כו׳ ועוד מדפתיט מינה תמת תמי תסם מן תסם ולא מוקי לה בכלת בתו ומוקי״ לתמנא דברייתא לית ליה סהוא טעמא אבל בזוטות התמוניס גזרו ולהכי כי פריך מאי שייר להאי שייר לה בעי למימר דשייר תמת תמי תסם מן תסם דמשמע לקיסרי ואם תאמר מאי פריך ולכלה הוא ממותו ערוה כו׳ למה ליה בכלת בתו ומוקי״ לתמנא דשכרי הויין ט״ג דנמי הכי גזרו כדפי׳ יודע הוא לשניות למר:

כריה לרבנן בזוטות התמוניס הוא:

רב אשי אמר בגון כלה דבי רב מרי בר איסק. כל תד נקיטו מותו שהיה בימיו ו״ל דתמרי מרי בר תיסק הוו תתד בימי רב תני למשמע רכת ובפרק תלו מליאות (ב״מ דף כב.) תמימר ורב תני ומר זוטרא תיקלעו לבוסתני׳ דבי מרי בר תיסק ותתד היה בימי רב תסדא דלמר בהמפקיד (שם דף נט: ושם) מרי בר תיסק [ה]ותיכא דלמרי תנא בר תיסק תתא ליה לתוה מבי מוחי תתא לקמיה דרב תסדא ורב תסדא נפטר בימי רבא דלמר בפ׳ בתרא דיומא (ד׳ עה: ושם) ובזוח שתא רבא טולד רב תני דלמיתא בפרק עשרה יוחסין **אשת אחי אבי** (קדושין דף עב.): **האב ואחות אבי האב מהו.** הוה מני למיבעי תמות תם תסם והיה בכלל תמות תבי תסב דלמטה דילה ערוה האב מן האם שניה וגזרו על אשת אחי האם מן האב משום אשת אחי האב מן האם ערוה אשת אחי האם וטעמא מאי משום דכולהו דבי דודי קרי להו מאי תא שמע דבי אתא רב יהודה בר שילא אמר אמרי במערבא כל שבנקבה ערוה בזכר גזרו על אשתו משום שניה ואמר רבא וכללא הוא [ז]חמותו ערוה אשת חמיו מותרת בת חמותו ערוה אשת בן חמיו מותרת בת חמיו ערוה אשת בן חמותו חורגתו ערוה אשת חורגו מותרת בת חורגתו ערוה אשת בן חורגו מותרת בת חורגתו והא דרב יהודה בר שילא לאיתויי מאי לאו לאיתויי אשת אחי האם מן האם דכל שבנקבה ערוה בזכר גזרו [ו]אשתו משום שניה מאי שנא הני ומאי שנא הא בחד קידושין לא מקרב להו שלח ליה רב משרשיא מתוסנייא לרב פפי ילמדנו רבינו אשת אחי אבי האב ואחות אבי האב מהו מדלמטה ערוה למעלה נמי גזרו ביה או דלמא הא איתפליג דרתא ת״ש מה הן שניות ולא קחשיב להו בהדייהו [ז]תנא ושייר מאי שייר דהאי שייר שייר שניות דבי רבי חייא [ח] אמימר [י]אכשר באשת אחי אבי אביו ובאחות אבי אביו א״ל רב הלל לרב אשי לדידי חזיא לי שניות מר בריה דרבנא וכתיבן שיתסרי לאיסורא מאי לאו תמני דמתניתא ושית דבי רבי חייא והנך תרתי הא שיתסרי ולטעמיך שיבסרי הויין דהא איכא אשת אחי האם מן האם דפשטינן לאיסורא הא לא קשיא

הנך

דאורייתא היא. והיכי תקיד לה לרב בהדי שניות: **אלא אימא כלת בתו.** וטעמא פריתנן לעיל לפי שאין בלבה לד כלום לתוריית׳ת: **לא אפרו כלה.** תתם תתמע: **אמרו לי בלהאי.** תתוזים בכוכבים: **ואמינא.** תי תתי תלפנא דתמרו לי וגברא מלפנא הויית. תכם תהיה: רבה בתלמוד תתמע תסברא להא דר׳ תמי ללא תתרו כלה תדעתי ולא תסתלקה בצית התדרש: ותי תתי תלפנא תקרי דלדקי הוא ולאו תלמיד תסיילה תרבנן כלומר תהיה לריך לתשול ללא תציבה תדעתי: **לא אפרו כלת בתו.** להא ליתא בצית לד כלה לתוריית׳ת תלא תשום כלת בתו דיש בצין לד כלה לתוריית׳ת בגון תתת בתו: **בגון כלתה דבר ציתאי.** שהיתה לו כלת הבן ובלת הבת ותתו לתימלופי וכן כולהו: **דאיכא צד אב.** ותיכא למיגזר תשום תתת תתי תסב תן תסב לתוריית׳ת: **או דלמא לא שנא.** תתת תתי תסם תן תסם תתתת תתי תסב תן תסב: **היא גופה.** תתת תתי תסם תן תסב: **אתו כולהו כו׳.** תם כולהו ללו לוקת: **אם אתו שניה.** שתמוכה לעכוה: **וגזרו רבנן על אם אביו.** תתין בה לד ערוה תשום תס לתתו: **ותעמא מאי וכו׳.** תתת תצי תציה שתמוכה לתתת תב: **וגזרו רבנן על אשת אבי אמו.** תע״ג ללא תייך לד תיסות תב לתוריית׳ת לה למעלה ולה למטה תשום תתת תצי תציו: ס״ג **כולהו דבי דודי קרו להו** ול״ג רבתי: **כל שבנקבה ערוה.** תתם היתה נקבה היתה ערוה לה בזכר גזרו בזכר על תתת וכולהו תתתכ ותזיל להו: ס״ג **ואמר רבא וכללא הוא.** בתתיס: **בת חמותו ערוה.** שהיל לתות תתתו: **לאו לאיתויי אשת אחי האם מן האם.** דבנקבה ערוה לתתות תתם תן תסם ערוה לכתיב ערות לתות תתך ולרשין בהכת על יבתתו בין תן תסב בין תן תתם תילכך בזכר גזרו על תתת: **מאי שנא האי ומאי שנא הנך.** ללעיל תתת תתיו ותתת בן תתיו ובן תתותו ותתת תורגו ובן תורגו ותע״ג דנקבה ערוה בזכר תותר בתתר: **הא אשת אחי האם בחד קידושין מיקרבא.** לגבי להתי בקדושין שקדשה אחי תתו על אבל כל הנך ללעיל לת תיקרבו לגביה על לתיבת תרתי קידושין כגון תתת תתיו בקידושין שקדש (ט) את תשתו ותקרב תתיו תלגו ועדיין תתת תתיו לתוקה גיה כל זתן שלא קדשה תתיו וכן תתת בן תתיו בקדושין שלו בתשתו ותקרב בן תתיו וקדושין בן תתיו בתשתו וכן כולם: **אשת אחי אבי האב מן האב.** לתתכן לעיל תתת אחי תאב תן תסם יש לה לפסק להיותו היתירא לתתת אחי אבי תאב תן תסב ללמטה דילה ערוה היא ללא שייך וכי קתיבעית ליה בתתת אחי אבי תאב תן [י]תאב ללמטה דילה ערוה תתת אחי תאב תן תאב וכן אחות אבי תאב בין תן תאב תן תסם ללמטה דילה ערוה כגון אחות תאב: **איתפלג.** ותרתקה קורבה: **מה הן שניות.** ברייתא ללעיל: **שניות דרבי חייא.** לתתן בתתעתין:

מסורת הש"ס

גמ' ב)[פיסא ה:] **ג)**[לקמן מח: סב. פז: כתובות מז.] **ג)**[לעיל י: ב"ק קי:] **ד)**[עי' תוספות סוטה כו. ד"ה חו]

הגהות הב"ח

(ב) תום' ד"ה שניות וכו' **לאוכרה יותר** שהן בני ירושה:

הגהות הגר"א

[ב] גמ' בן אשתו ובת אשתו. נ"ב גי' הרמב"ם **בנו ובתו** לתיקוטא כי' ופי' מכת כו' שכל לד מינה סמוך (ועמ"ש רבינו בפה"מ סימן טו פ"ק כג): **[ג] שם למטה דידיה כו' למטה דידיה.** נ"ב גירסת הרמב"ם בפיהמ"ש לסיפא דמתני כו' למטה דידיה:

גליון הש"ם

גמ' הואיל ואתו לידן. שכת פפ ע"ב וש"נ:

הגהות

רש"י ד"ה שניה. הילכך אמם שניה. כ"ל:

(רש"ש)

תורה אור

רש"י א) וַתַּעֲבֶה עַל פַּלְגַשֵּׁהוּ אֲשֶׁר בָּשָׂר חֲמוֹרִים בְּשָׂרָם וְרַחַת סוּסִים זִרְמָתָם: (יחזקאל כג, כ)

הנך תרתי דדמיין להדדי. משמע מתי מכי הלך ומתו מכי הלך שהן לד למוד הלך ולמטה דילמה עדות: **שלישי שבבנו.** בת בן בנו להה בת בנו עדות: **ושבבתו.** בת בן בנו שהכי בת בנו עדות הלכך בת בן בנו שניה וכן בת בן בנה של משמו או בת בן בתה: **רביעי שבחמיו.** דור רביעי שבחמיו היינו אם אם אמיו והוא דור רביעי למשמו ומשמו בכללו: **ושבחמותו.** אם אם אמותו: **שניה.** למשמ אמיו ומשם אמותו עדות שהן בכללו משמ ובת בת הלכך אחיו בת בת בת

מאי טעמא. הכא לא פריך פשיטא דצנו הוא כדפריך לעיל פשיטא אחיו הוא אלא מדרבה בעי מאי טעמא משום דצני לעיל גילף אחות אחות מבני יעקב כו' ולהכי בעי מאי טעמא לא ילפינן מבני יעקב דלא זקוקה ואח כן מיפטר נמי לא ליפטר: **בן אין לו עיין עליו.** תע"ג דסמכת אח ובן הוי אפילו ממזר כדפריך לעיל פשיטא אחיו הוא והכא נמי לא אילטריך ובן אין לו עיין עליו אלא משום דלא ילפינן מבני יעקב [ג](והא דאילטריך וחרש חרש אין לה עיין עליו אלא משום דסלקא דעתך אפילו הכי הוי זקוקה כאר דאמרת בריש קדושין (דף ז.) אין לי אלא זרע כאר זרע פסול מנין ולענין בני בניש הוי אחיקא דזרע משמע [ד]אפי' בני בניש דמשמע נמי הכא דקאמר זרע דרעה לא צריך קרא דבני בניש הרי הן כבניש ובן לא משמע אלא בן לבדו דאמר בריש נוחלין (ג"ב דף קטו. ושם) אין לי אלא בן (ג) ובן הבן ובת הבן בן מ"מ הבן מנין ורמינהו לר"י דמעיין עליו דהכא גבי יבום אין לדרוש בן הבת ובת הבן שיפטור מן היבום כיון דלפקינן לאחויי ממזר ולהכי אילטריך לאחויי בן הבן ובת הבן לענין נחלה ולא בעי למילף מדלענין יבום בן ובן הבן כי הדדי נינהו לענין נחלה נמי כי הדדי נינהו כדאמר הכא (שם דף קט. ושם) גבי בת ובן ת"מ ודרוש ליפקא גבי נחלה לאחויי ממזר ומפיק לי דגבי יבום יבוש אין לדרוש בן הבת ובת הבן דגבי יבום נדרום בן הבן וי"ל דגבי נחלה ת"ל לאחויי ממזר דלכל מילי בעי הוא אלא לענין יבום הוא ס"ד למילף מבני יעקב ולהכי ע"כ הכוח דנחלה אחת לרבות בן הבן והא דפריט ליה בית נוחלין לענין יבום בן ובת כי הדדי נינהו נחלה לר"י דנפקא לן מלא יחלוץ אלא מיבום דכתיב בו ובת ומכל מקום אין אחת מהן יוצאה בלא חליצה ולר"י דהיכי נוכל לומר דסקוליס הם בת וממזר הם כיון דמיבעי לקוטומי עיין עליו בבת מהיכי תיתי לקוטומי לף בממזר כיון דמחמת אחות מסמע למעוטי ממזר וי"ל כיון דאחות אחות אילטריך לדרשא אחריתי ליה לן למעוטי מיניה ממזר לענין יבום כיון דלכל מילי חשיב בן ואח ולגבי יבום נמי מצי לרבויי (נ) בהדיא בת מעיין עליו הלכך תע"ג דאילטריך לרבויי בת לא ניחא בסברא כך מלרבויי ממזר תדע דהא ריש לקיש דריש לה בריש המוכר (לקמן לה: ושם) למילתא אחריתי ופ"ה מרבינן מיניה ממזר:

בשעשה תשובה. והא דתמר בפ' הנחנקין (סנהדרין דף פה: ושם) לכל אין הבן נעשה שלית לתיובי להכותו ולקללו חוץ ממקיש כו' התם כשעשה תשובה ות"ת בשלמא מלקות מכאיב למתייב אבל תת"ת לא כאיבא ליה מידי אלא מצוה בעלמא הוא דקא עביד ליה מי שיש לו אישות לאביך בה [ה]פרט לאחותו משפחה ועובדת כוכבים שאין אישות לאביך בה ואימא [ו]פרט לאחותו מאנוסה ההיא לא מצית אמרת מדרבא [ז]דרבא רמי כתיב [ח]ערות בת בנך או בת בתך לא תגלה הא בת בנה דידה ובת בתה דידה שרי וכתיב [ט]ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה הא כיצד כאן באונסין כאן בשוואין ואימא מיזקק נמי זקיק. לימא מאחיו ליבום שחפיליו אין כאן אח מלגלג ממזר זה זקוקה למליקה: **וליטמא לו.** מ"ס כהן הוא ולו אח ממזר מיטמא לו: **כי אם לשארו.** זו לשמו: **לאפוקי קיימא.** הלכך לאו לשמו היא: **האשה וילדיה.** בשפחה כתיב: **עובדת כוכבים.** לקמן מפרש בשמעתין מכי יסיר את בנך מאחרי: **ובן אין לו.** מני למכתב ובן אין לו כלממרינן בקדושין (דף ז.) אין כסף וכמו מלן יבמי (דכריס כה:)[ו] מלן בלעם (במדבר כג:)[א] ולהכי כתב אין למילדם עיין עליו אלא יש לו בן בעולם פוטר: **בעושה מעשה עמך.** והאי מבעי לאו עושה מעשה עמך הוא אלא שמטמא ויש בעל שאין מטמא הא כיצד [ב]מטמא הוא לאשתו כשרה ואין מטמא לאשתו פסולה ה"נ מטמא הוא לאח כשר ואין מטמא לאח פסול קמ"ל [ג]ואימא ה"נ התם לאפוקי קיימא הכא אחיו הוא: [ד]חוץ ממי שיש לו אח מן השפחה ומן העובדת כוכבים: [ס]מ"ט אמר קרא [ו]האשה וילדיה תהיה לאדוניה: מי שיש לו בן מ"מ פוטר וכו': מכל מקום לאתויי מאי אמר רב יהודה [ח]לאיתויי ממזר מאי טעמא דאמר קרא [ח]ובן [ז]אין לו [י]עיין עליו: וחייב על מכתו: אמאי קרי כאן [ח]ונשיא בעמך לא תאור [י]בעושה מעשה עמך [י]כדאמר רב פנחס משמיה דרב בפא בעושה תשובה [ז]הבא נמי כשעשה תשובה ואי בר תשובה הוא והתנן [כ]שמעון בן מנסיא אומר איזהו [ל]ממעות לא יוכל לתקון זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר השתא מיהא עושה מעשה עמך הוא: תנו רבנן [ח]הבא על אחותו והיא בת אשת אביו חייב משום אחותו ומשום בת אשת אביו רבי יוסי [ט]בן יהודה אומר אינו חייב אלא משום אחותו בלבד ולא מפני בת אשת אביו מאי טעמייהו דרבנן אמרי מכדי כתיב [ז]ערות אחותך בת אביך או בת אמך ערות בת אשת אביך מולדת אביך אחותך היא למה לי ש"מ לחייבו משום אחותו ומשום בת אשת אביו ורבי יוסי בר' יהודה אמר קרא אחותך היא משום אחותו אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום בת אשת אביו ורבנן האי אחותך היא מאי עבדי ליה מיבעי להו לחייבו על אחותו בת אביו ובת אמו לומר [י]שאין מזהירין מן הדין ורבי יוסי בר' יהודה אם כן לכתוב רחמנא אחותך היא למה לי משום אחותך אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום בת אשת אביו ורבנן אף על גב דכתיב אחותך איצטריך למכתב היא שלא תאמר בעלמא מזהירין מן הדין וכ"ת אחותך דכתב רחמנא למה לי [כ]מילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא כתב רחמנא היא ורבי יוסי בר' יהודה אם כן ליכתביה רחמנא לאחותך היא באידך קרא ור' יוסי בר' יהודה האי בת אשת אביך מאי עביד ליה מיבעי ליה מי שיש לו אישות לאביך בה [ה]פרט לאחותו משפחה ועובדת כוכבים שאין אישות לאביך בה ואימא [ו]פרט לאחותו מאנוסה ההיא לא מצית אמרת מדרבא [ז]דרבא רמי כתיב [ח]ערות בת בנך או בת בתך לא תגלה הא בת בנה דידה ובת בתה דידה שרי וכתיב [ט]ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה הא כיצד כאן באונסין כאן בשוואין ואימא

פרק ב׳ משנה ט׳

פרק ב׳ משנה ט׳

הַבָּצָלִים הַמְּרִיסִים וּפוֹלֹ הַמִּצְרִי שֶׁמְּנָעַ מֵהֶם מַיִם שְׁלֹשִׁים יוֹם לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה, מִתְעַשְּׂרִין לְשֶׁעָבַר, וּמֻתָּרִים בַּשְּׁבִיעִית. וְאִם לָאו – אֲסוּרִים בַּשְּׁבִיעִית, וּמִתְעַשְּׂרִין לַשָּׁנָה הַבָּאָה. וְשֶׁל בַּעַל, שֶׁמְּנָעַ מֵהֶם מַיִם שְׁתֵּי עוֹנוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, שָׁלֹשׁ:

עין משפט נר מצוה

נ א מיי׳ פ״ג מהלכות נחלות הלכה ז סמג עשין לו טוש״ע ס״מ סי׳ רנו סעיף ו:

נא ב ג מיי׳ פ״ג מהל׳ אבל הלכה ט סמג עשין כח ולאוין רלה טוש״ע י״ד סימן שפג סעיף ד:

נב ד מיי׳ שם הל״ג ופ״ל מהלכות נחלות הל׳ ז טוש״ע שם ושו״ע ס״מ סימן רנו סעיף ו:

נג ה מיי׳ פ״ל מהלכות יבום הלכה ג טוש״ע שם סימן קנו סעיף ב:

נד ו ז מיי׳ פ״ב מהלכות ממרים הלכה יב טור ש״ע י״ד סימן רמז סעיף ד:

נה ח מיי׳ פ״ב מהלכות מיאסורי ביאה הלכה ג ד סמג לאוין קה:

נו ט מיי׳ פ״ל מהלכות יבום הלכה ד טוש״ע שם סימן טו סעיף י:

נז י מיי׳ פ״ב מהלכות מיאסורי ביאה הלכה ד:

פניני רש״י

שארו זו אשתו. כדכתיב ויהי לבצר תמד (בראשית ג) וכתב נמי שארה כסותה ועונתה לא יגרע (שמות כא): (כשב״ש ב״ש קט.)

שאין מזהירין מן הדין. מדין קל ומומר לף על פי שאסר דן קל ומומר מעצמו מיהא מזהיר מלעלות במקצת מכות (דף ה:) נפקא לן: (פסחים כב.)

תום׳ ישנים

ואימא פרט לאחותו מאנוסה. פי׳ וגם פרט לאחותו משפחה ועובדת כוכבי׳ דבכולהו אין אישות:

פרט לאחותו מאנוסה. קשה להר״ם הלא כתיב אחותך בת אביך דמיירי על כרחך באונסים דאי בנשואין תיפוק לי מאשת אביך ור״ל דה״ק ואימא דקרא דאשת אביך ימעט אנוסתו דאינה תחתיו כסדר אישות וקרא דבת אביך מרוקם לה בבת שיש לו מן השפחה ועובדת כוכבים שירשבת תחתיו ואע״ג דאף לשפחה ועובדת כוכבים אין לאביו אישות בה מ״מ דרשא דאין לאביך אישות בה אין למעוטי כל אותם שאין בהם אישות אלא אחת לבד וכן משמע בסמוך דבני קראי אחריני לשפחה ולעובדת כוכבים. וה״ג טוב לנו למעט אנוסתו שאינה כלל תחתיו משפחה ומעובדת כוכבים העומדות תחתיו:

מסורת הש״ס

גמ׳ ב)[לקמן ה:] **ג)**[פירוש נכון על זה ממלמ״ד בכתב״ס ב״כ קט: קיט: וכ״ל בגמלמות ריש פ׳ תמור אתיא זו מתמ׳ דלכתיב שאכה כסותה ועונתה] **ד)**[עיין תוספות סוטה טו. ד״ה חו ואילך] **ה)**[לקמן לה: ע. קדושין ד. ב״ב קטו.] **ס)**[גרסת הערוך בערך מין עיין וע״ע שם בערך בן ג׳ קצת בתירוכות וכן עוד שם בערך עין ועיין מ״ם הסמ״ע ריש סימן רטו לפרש בלשון אין ואפס ע״ש קצת בתירוכות והסוי״ט מ״ה פ״ב דמכילתין מציע עליו ע״ש] **ו)**[ב״ב ד. ב״מ מח:] **ז)**[גיטין טו. ע״ש ב״מ סב. ע״ש ב״ק לד: ע״ש סנהדרין פה. ע״ש] **ח)**[ינ״ל ברבי] **ט)**[פסחים כד. מכות ה:] **י)**[פסחים יח: וע״ש] **יא)**[לקמן לו. תוס׳] **יב)** רש״ל

הגהות הב״ח

(ב) **רש״י** ד״ה בפרק וכו׳ מיניה דהא בנשואין וכו׳ **מדכתביה** הכא ס״מ: **(ג)** **תוס׳** ד״ה בן אין וכו׳. אין לו בלא בן בן הבן ובת הבן ובן בת הבן מנין כל״ל:

(ג) **בא״ד** לרבויי בהדי בת:

גליון הש״ס

גמ׳ מ״ש **אמר קרא האשה וילדיה** לקמן עמ ע״ש: **תוס׳** ד״ה **בן אין לו וכו׳ אפילו בני בנים כדמשמע נמי התם.** עיין סנהדרין פד ע״ב:

הגהות

תוס׳ ד״ה **בן אין לו. פתם זרע לא הוי כו׳.** כנ״ל דל״ל ונמחוק הלל״ת: (רש״ם ושי״ם)

תורה אור

גמ׳ א) כִּי אִם לְשָׁאֳרוֹ הַקָּרֵב אֵלָיו לְאָמְנוֹ וּלְאָבְיו וְלִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ וּלְאָחִיו: (ויקרא כא, ג)

ב) לֹא יְטַמָּא בַּעַל בְּעַמָּיו לְהֻחַלּוֹ:

(ויקרא כא, ד)

ג) אִם אַרְמָנָה יִהְיֶה לוֹ אִשָּׁה וְנֶאֱלָנָה לוֹ בָּנִים אוֹ בְנוֹת הָאִשָּׁה וְיָלְדָיהָ תִּהְיֶה לַאֲלֻנֶיהָ וְהוּא יֵצֵא בְנֻפּוֹ:

(שמות כא, ד)

ד) כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו וּמֵת אֶחָד מֵהֶם וּבֵן אֵין לוֹ לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ וּלְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְּמָהּ:

(דברים כה, ה)

ה) אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל וְנָשִׂיא בְּעַמְּךָ לֹא תָאוֹר:

(שמות כב, כז)

ו) מָעֲוֹת לֹא יוּכַל לְהִתָּקֵן וְחֻסְרוֹן לֹא יוּכַל לְהִמָּנוֹת:

(קהלת א, טו)

ז) עֶרְוַת אֲחוֹתְךָ בַּת אָבִיךָ אוֹ בַּת אִמֶּךָ מוֹלֶדֶת בַּיִת אוֹ מוֹלֶדֶת חוּץ לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָן: (ויקרא יח, ט)

ח) עֶרְוַת בַּת בִּנְךָ אוֹ בַת בִּתְּךָ לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָן כִּי עֶרְוָתְךָ הֵנָּה: (ויקרא יח, י)

ט) עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תְגַלֶּה אֶת בַּת בִּנָּהּ וְאֶת בַּת בִּתָּהּ לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָן הֵנָּה זִמָּה הֵנָּה: (ויקרא יח, יז)

רש״י י) וְאִם לֹא יַחְפֹּץ הָאִישׁ לְקַחַת אֶת יְבִמְתּוֹ וְעָלְתָה יְבִמְתּוֹ הַשַּׁעְרָה אֶל הַזְּקֵנִים וְאָמְרָה מֵאֵן יְבָמִי לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה יַבְּמִי: (דברים כה, ז)

יא) וַיִּקְומוּ שָׂרֵי מוֹאָב וַיֵּבְאוּ אֶל בָּלָק וַיֹּאמְרוּ מֵאֵן בִּלְעָם הֲלֹךְ עִמָּנוּ: (במדבר כב, יד)

יב) וְהַסִּירָה אֶת שִׂמְלַת שִׁבְיָהּ מֵעָלֶיהָ וְיָשְׁבָה בְּבֵיתֶךָ וּבָכְתָה אֶת אָבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ יָרֵחַ יָמִים וְאַחַר כֵּן תָּבוֹא אֵלֶיהָ וּבָעַלְתָּהּ וְהָיְתָה לְךָ לְאִשָּׁה: (דברים כא, יג)

פרט לחייבי לאוין. סס נסע מגיו ממזרת והוליד בת נלו ממומו היס ופימת ללא מפסי בהו קדושי: **יש אהובה לפני המקום.** לוכך היס לו להזכיר שסס זה היה אוהב לפי זו ושונא לפי זו לין הכתוב מסתכ בעגיכה: **כי תהיינה.** לפיס בהו היה: **ואימא.** להלי בת נסע מגיו פרט לממומו ממייבי כריתות לפין פיטוס בה לפיך בהו לפ פפסי בהו קדושין דילפינן פממוס מסס שהיל בכתב וכתיב בה לפ תקח לין לך בה לקוחין בפ' לממוס לחכמו בקדושין (דף סז:): **שפחה אין לה חיים.** לין לה יתס לכתיב עס הממוס (בראשית כב)[ה] ועובדת כוכבים מתייחסת על סס שניה לכתיב בלחלן בן בנלחן (מ"ש כ)[ו] הלרימון בן טברימון (מ"ש טו)[ז]: **שפחה שייבא במצות.** כל מלוס שהשתס מייבת בה עבד מייב בה דגמר לה לה מהשס (תוגיגה דף ד.): **כי יסיר את בנך.** מלמל כתיב כי תסיר ס"מ הכי קאמר בתך לך תתן לבנו כי יסיר בעל בתך את בנך שתלך מאחרי לחלן בתך לחמו לך תקח לבנך בתך לך קמהדל ולך קיימן ניית כי תסיר בת העובד כוכבים את בנך שתלך מאחרי לחלן בתך מן העובד כוכבים שילדה לו בתך קדוי בנך ויהין בנך הבת מן העובד כוכבים קרוי בנך: **ש"מ.** מדכתיב כי יסיר לת בנך ומוקמינן ליה בבן שתלך בתך לעובד כוכבים לחמה בן בתך הבת מן העובד כוכבים קרוי נמי בנך: **לימא קסבר רבינא וכו' הולד כשר.** ולקמן פליגי בה בהמולך (דף מה.). [ו](ול"ל דהולד ממזר גרסי' ללת הוי כגר שתגיור לחת לד ישרחלים יס בו ושייך ניה ממזות): **בשבעה אומות כתיב.** שחלר עובדות כוכבים מעלן דולה כמוה: **לרבי שמעון ררריש טעמא דקרא.** דפרק המקבל (בבבא מציעא (דף קטו.). פלמלה עניה ין ממסכתין (ג) שחין לחת מייב להחזיר לה ולין לחת מציחה סס לע בשכנותיה חלמה דרים טעמה חלח מחבוו בגד חלמה מסה סס רע ומועיל עשירה מן בכלל והכח נמי לדילים ניחח לחי נמי לח מפרש קרא טעמה הוה דרים טעמה דמיחון מסוס כי יסיר לת בתך ולח לינטרין קרא לפרושי טעמה ומייחר קרא כי יסיר לבנות שחר מסירין: **אלא לרבנן.** לינטרין קרא לפרושי טעמה בו' חומות גופייהו ומעוטי שחר חומות לשין מחזקין בעובדת כוכבים כמוהן דכקיימת לן (חולין דף יג.):

ואימא פרט לחייבי לאוין [ו]**אמר** [ז]**רב פפא** [א]**חייבי לאוין תפשי בהו קדושין דכתיב** [א]**כי תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה וכי יש אהובה לפני המקום ויש שנואה לפני המקום אלא אהובה בנישואיה שנואה שנואה בנישואיה ואמר רחמנא כי תהיין ואימא פרט לחייבי כריתות אמר רבא אמר קרא** [ב]**ערות אחותך בת אביך או בת אמך מולדת בית או מולדת חוץ** [ב]**בין שאומרים לו לאביך קיים בין שאומרים לו לאביך הוצא ואמר רחמנא אחותך היא אימא בין שאומר לו אביך קיים בין שאומר לו אביך הוצא ואמר רחמנא אחותך היא לרבות אחותו משפחה ועובדת כוכבים אמר קרא בת אשת אביך מי שיש לו אישות לאביך בה פרט לאחותו משפחה ועובדת כוכבים ומה ראית מסתברא חייבי כריתות הוה ליה לרבות שכן תפסי בהן קדושין לעלמא אדרבה שפחה ועובדת כוכבים הוה ליה לרבות דאי מגיירה לדידיה נמי תפסי בה קדושין לכי מגיירה גופא אחרינא היא ורבנן למעוטי שפחה ועובדת כוכבים מנא להו** [ג]**נפקא להו** [ג]**מהאשה וילדיה תהיה לאדוניה ורבי יוסי בר' יהודה חד בשפחה וחד בעובדת כוכבים וצריכי דאי אשמעינן שפחה משום דאין לה חיים אבל עובדת כוכבים דאית לה חיים אימא לא ואי אשמעינן עובדת כוכבים משום דלא שייכא במצות אבל שפחה דשייכא במצות אימא לא צריכא ורבנן אשכחן שפחה עובדת כוכבים מנא להו וכ"ת נילף משפחה הבהו מצדך צריכי** [ג]**א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי** [ד]**אמר קרא** [ה]**כי יסיר את בנך מאחרי בנך מישראלית קרוי בנך ואין בנך הבא מן העובדת כוכבים קרוי בנך אלא בנה אמר רבינא ש"מ בן בתך הבא מן העובד כוכבים קרוי בנך** [ז]**לימא קסבר רבינא** [ה]**עובד כוכבי' ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר נהי דממזר לא הוי כשר נמי לא הוי ישראל פסול מיקרי האי בשבעה אומות כתיב כי יסיר לרבות כל המסירים הניחא לרבנן שמעון ררריש טעמא דקרא אלא לרבנן מנא להו מאן תנא דפליג עליה דרבי יוסי ברבי יהודה רבי שמעון היא: מתני'**

ובי יש אהובה לפני המקום. לפסיטות דבשניל להבת ושנאת הבעל לל יפקיע הממוס זכות בנה ולפ תלמר ונימת שנואה הניטו רשבה להיל שנואה לפני הממוס וי"ל דממשע ליה לחובה ושנואה בניטואיה ולפ בשבה מדבר בלל ניטואיה נמי יש לשנואה(א): **ורבי יוסי ברבי יהודה חד בשפחה וחד בעובדת כוכבים.** ול"ת ולמה לי לקל להשתה וילדיה למנה לשם מלין נפקי מרוייהו למין לפיך בה וי"ל דהוה מוקמינן לפיך בה לשם [ח]חייס ול"ת השתה למיכל טעמה בעובדת כוכבי' ולילך טעמה בשפחה למה לי לקל להשתה וילדיה למנה לשם [ט]חייס ול"ת השתה למיכל טעמה בעובדת כוכבי' ולילך טעמה בשפחה למה לי לקל להשתה וילדיה למנה לשם [י]חייס ול"ת השתה למיכל טעמה בעובדת כוכבי' ולילך טעמה בשפחה למה לי לקל להשתה וילדיה למנה לשם [כ]חייס ול"ת השתה למיכל טעמה בעובדת כוכבי' ולילך טעמה בשפחה למה לי לקל להשתה וילדיה למנה לשם [ל]חייס ול"ת השתה למיכל טעמה בעובדת כוכבי' ולילך טעמה בשפחה למה לי לקל להשתה וילדיה למנה לשם [מ]חייס ול"ת השתה למיכל טעמה בעובדת כוכבי' ולילך טעמה בשפחה למה לי לקל להשתה וילדיה למנה לשם [נ]חייס ול"ת השתה למיכל טעמה בעובדת כוכבי' ולילך טעמה בשפחה למה לי לקל להשתה וילדיה למנה לשם [ס]חייס ול"ת השתה למיכל טעמה בעובדת כוכבי' ולילך טעמה בשפחה למה לי לקל להשתה וילדיה למנה לשם [ע]חייס ול"ת השתה למיכל טעמה בעובדת כוכבי' ולילך טעמה בשפחה למה לי לקל להשתה וילדיה למנה לשם [פ]חייס ול"ת השתה למיכל טעמה בעובדת כוכבי' ולילך טעמה בשפחה למה לי לקל להשתה וילדיה למנה לשם [צ]חייס ול"ת השתה למיכל טעמה בעובדת כוכבי' ולילך טעמה בשפחה למה לי לקל להשתה וילדיה למנה לשם [ק]חייס ול"ת השתה למיכל טעמה בעובדת כוכבי' ולילך טעמה בשפחה למה לי לקל להשתה וילדיה למנה לשם [ר]חייס ול"ת השתה למיכל טעמה בעובדת כוכבי' ולילך טעמה בשפחה למה לי לקל להשתה וילדיה למנה לשם [ש]חייס ול"ת השתה למיכל טעמה בעובדת כוכבי' ולילך טעמה בשפחה למה לי לקל להשתה וילדיה למנה לשם [ת]חייס ול"ת השתה למיכל טעמה בעובדת כוכבי' ולילך טעמה בשפחה למה לי לקל להשתה וילדיה למנה לשם [א"ת]חייס ול"ת השתה למיכל טעמה בעובדת כוכבי' ולילך טעמה בשפחה למה לי לקל להשתה וילדיה למנה לשם [ב"ת]חייס ול"ת השתה למיכל טעמה בעובדת כוכבי' ולילך טעמה בשפחה למה לי לקל להשתה וילדיה למנה לשם [ג"ת]חייס ול"ת השתה למיכל טעמה בעובדת כוכבי' ולילך טעמה בשפחה למה לי לקל להשתה וילדיה למנה לשם [ד"ת]חייס ול"ת השתה למיכל טעמה בעובדת כוכבי' ולילך טעמה בשפחה למה לי לקל להשתה וילדיה למנה לשם [ה"ת]חייס ול"ת השתה למיכל טעמה בעובדת כוכבי' ולילך טעמה בשפחה למה לי לקל להשתה וילדיה למנה לשם [ו"ת]חייס ול"ת השתה למיכל טעמה בעובדת כוכבי' ולילך טעמה בשפחה למה לי לקל להשתה וילדיה למנה לשם [ז"ת]חייס ול"ת השתה למיכל טעמה בעובדת כוכבי' ולילך טעמה בשפחה למה לי לקל להשתה וילדיה למנה לשם [ח"ת]חייס ול"ת השתה למיכל טעמה בעובדת כוכבי' ולילך טעמה בשפחה למה לי לקל להשתה וילדיה למנה לשם [ט"ת]חייס ול"ת השתה למיכל טעמה בעובדת כוכבי' ולילך טעמה בשפחה למה לי לקל להשתה וילדיה למנה לשם [י"ת]חייס ול"ת השתה למיכל טעמה בעובדת כוכבי' ולילך טעמה בשפחה למה לי לקל להשתה וילדיה למנה לשם [כ"ת]חייס ול"ת השתה למיכל טעמה בעובדת כוכבי' ולילך טעמה בשפחה למה לי לקל להשתה וילדיה למנה לשם [ל"ת]חייס ול"ת השתה למיכל טעמה בעובדת כוכבי' ולילך טעמה בשפחה למה לי לקל להשתה וילדיה למנה לשם [מ"ת]חייס ול"ת השתה למיכל טעמה בעובדת כוכבי' ולילך טעמה בשפחה למה לי לקל להשתה וילדיה למנה לשם [נ"ת]חייס ול"ת השתה למיכל טעמה בעובדת כוכבי' ולילך טעמה בשפחה למה לי לקל להשתה וילדיה למנה לשם [ס"ת]חייס ול"ת השתה למיכל טעמה בעובדת כוכבי' ולילך טעמה בשפחה למה לי לקל להשתה וילדיה למנה לשם [ע"ת]חייס ול"ת השתה למיכל טעמה בעובדת כוכבי' ולילך טעמה בשפחה למה לי לקל להשתה וילדיה למנה לשם [פ"ת]חייס ול"ת השתה למיכל טעמה בעובדת כוכבי' ולילך טעמה בשפחה למה לי לקל להשתה וילדיה למנה לשם [צ"ת]חייס ול"ת השתה למיכל טעמה בעובדת כוכבי' ולילך טעמה בשפחה למה לי לקל להשתה וילדיה למנה לשם [ק"ת]חייס ול"ת השתה למיכל טעמה בעובדת כוכבי' ולילך טעמה בשפחה למה לי לקל להשתה וילדיה למנה לשם [ר"ת]חייס ול"ת השתה למיכל טעמה בעובדת כוכבי' ולילך טעמה בשפחה למה לי לקל להשתה וילדיה למנה לשם [ש"ת]חייס ול"ת השתה למיכל טעמה בעובדת כוכבי' ולילך טעמה בשפחה למה לי לקל להשתה וילדיה למנה לשם [ת"

קדמו וכנסו אין מוציאין מידם. מר"י דווקא משום דשמע לן פגע בחמות זקוקתו אבל מי ולמי הוה (ג) זקוק להוציא לף על גב דגבי סומכת יבם שקידש אחיו את חמותה (לקמן דף מ"ג.) אין לריך לרבנן לפיל להמתין הייטו משום שקדש ואלו בא עליה בחיותה דכבר נפטרה היבמה [זיקתה ממנו] בקדושי חמותה אבל הכא דקני לה בביאה דזקה בחקום קפק הוא למרינן קדמו וכנסו אין מוציאין מידם כדמוכח בגמ' לקמן דף נ"ג.

קדושין שאין מפורים לביאה. פירוש דע"י קדושין אף מפקדה בביאה אבל מייבי לאוין ועשה מביאי קדושין המפורים לביאה:

דיקא נמי דקתני אינו יודע. ופ"ת ג"כ תקשה לרבי דלמר בפ' המיח מקדש (קדושין דף נ"ג. ושם) דהוי קדושין וי"ל דאין יודע כשמע מכי ומשמע הכי:

ומאי שנא מהא דתנן. פי' בקונטר' דפרין מהא דקתני במתני' קדמו וכנסו אין מוציאין מידם ובקשה ללפי זה ה"ל לאתויי סיפא דמתניתין דד' אחין ועוד דבסמוך מייתי סיפא דמתני' מבריימא דשלח ואר"י דפרין מהא דקתני במתניתין אחד מהן מוכן ומזומן מייבם ובגי ד' אחין שמיהן (נ) מוכלות: נתערבו דיקא נמי דקתני ואינו יודע ולא קתני ואינו ידוע ש"מ (ד) מאי קמ"ל סיפא איצטריכא ליה מת ולו אח אחד חולץ לשתיהן היו לו שנים אחד חולץ ואחד מייבם דרוקא מיחלץ והדר יבומי אבל יבומי ברישא לא דקא פגע באחות זקוקתו: שנים שקדשו שתי אחיות וכו': שמע מינה קדושין שאין מסורין לביאה הוו קדושין הכא נמי כשהוכרו ולבסוף נתערבו דיקא נמי דקתני ואינו יודע ולא קתני ואין ידוע ש"מ ומאי קמ"ל סיפא איצטריכא ליה מתו לזה אחד ולזה שנים היחיד חולץ לשתיהן והשנים אחד חולץ ואחד מייבם פשיטא היינו רישא מהו דתימא ליגזור תרי אטו חד קמ"ל ודוקא מיחלץ והדר יבומי אבל יבומי ברישא לא דקא פגע ביבמה לשוק: לזה שנים ולזה שנים וכו': הא תו למה לי היינו הך מהו דתימא ליגזור דלמא מייבם בלא חליצה קמ"ל מ"ש מהא דתנן ג)ארבעה אחין שנים מהן נשואין שתי אחיות ומתו הנשואין את האחיות הרי אלו חולצות ולא מתייבמות הכי השתא

מתני' ו)אמי שקידש אחת משתי אחיות ואין יודע אי זה מהן קידש נותן גט לזו וגט לזו ג)מת ולו אח אחד חולץ לשתיהן היו לו שנים אחד חולץ ואחד מייבם קדמו וכנסו אין מוציאין מידם ג)שנים שקדשו שתי אחיות זה אינו יודע אי זו קידש וזה אינו יודע איזו קידש זה נותן שני גיטין וזה נותן שני גיטין מתו לזה אח ולזה אח זה חולץ לשתיהן וזה חולץ לשתיהן לזה אחד ולזה שנים היחיד חולץ לשתיהן והשנים אחד חולץ ואחד מייבם קדמו וכנסו אין מוציאין מידם ולזה שנים אחיו של זה מייבם חלוצתו של זה ואחיו של זה מייבם חלוצתו של זה קדמו וחלצו לא יבמו השנים אלא אחד חולץ ואחד מייבם קדמו וכנסו אין מוציאין מידם: **גמ'** שמע מינה ג)ד־קדושין שאין מסורין לביאה הוו קדושין הכא במאי עסקינן כשהוכרו ולבסוף נתערבו דיקא נמי דקתני ואינו יודע ולא קתני ואינו ידוע ש"מ (ד) מאי קמ"ל סיפא איצטריכא ליה מת ולו אח אחד חולץ לשתיהן היו לו שנים אחד חולץ ואחד מייבם ה־דוקא מיחלץ והדר יבומי אבל יבומי ברישא לא דקא פגע באחות זקוקתו: שנים שקדשו שתי אחיות וכו': שמע מינה קדושין שאין מסורין לביאה הוו קדושין הכא נמי כשהוכרו ולבסוף נתערבו דיקא נמי דקתני ואינו יודע ולא קתני ואין ידוע ש"מ ומאי קמ"ל סיפא איצטריכא ליה מתו לזה אחד ולזה שנים היחיד חולץ לשתיהן והשנים אחד חולץ ואחד מייבם פשיטא היינו רישא מהו דתימא ליגזור תרי אטו חד קמ"ל ודוקא מיחלץ והדר יבומי אבל יבומי ברישא לא דקא פגע ביבמה לשוק: לזה שנים ולזה שנים וכו': הא תו למה לי היינו הך מהו דתימא ליגזור דלמא מייבם בלא חליצה קמ"ל מ"ש מהא דתנן ג)ארבעה אחין שנים מהן נשואין שתי אחיות ומתו הנשואין את האחיות הרי אלו חולצות ולא מתייבמות הכי השתא

מתני' ואין יודע אי זה מהן קידש. לפסוק בגמיהן לכל מלץ ומלמ מיכא למימר זו לפוח לפסה: **חולץ לשתיהן.** לגלי ידע יציו היא יבמתו ומיתלן מלא וייבומי מלא לגי לחפות מלוסתו לפסורה לו מדלרבן בחייה ויבומי בריפה נמי לגי דלמלה לגי זו היא יבמתו וקפגע בחמות זקוקתו דהוה כמתו: **היו לו שנים אחד חולץ.** מחלה לחמת והמני פס רלה לייבס לפניה מייבס לפס זו יבמתו שפיר ופס לחמות היא לגי קפגע בחמות זקוקתו למלילה לפקעה לזיקה: **קדמו וכנסו.** קודס שנמלכו בבית דין: **אין מוציאין מידם.** לכל מד ומד לחר לגי שפיר בפיני ופי נמי הוה לגיכה שהרלפון ליבוס כגס ממות זקוקתו פהיא שעמת ולפי הוא לפקיל ומצנע לפיו וייבס הפניה שהיא יבמתו פקע זיקה מלילת לפקרע: **שנים שקדשו ב' אחיות.** והס נכריס: **זה חולץ לשתיהן וכו'.** לכל מד ומד מייטיו לפסול ליבומי דלמלה בחמות זקוקתו פגע: **היחיד חולץ לשתיהן.** כלפריפים לעיל אפי לפסר לו לייבס לא קודס מלילה פפוס לחמת זקוקתו ולא לחמר מלילה פפוס לחמת מלוכה לפיכך הוליל ופסור לייבס יחלוץ פחלה לפניהס כדי להוליא פוחה שהיא יבמתו מפיפוך יבמה לפוך: **והשנים אחד חולץ.** לפפקועי זיקה מלפיו פס זו היא יבמתו ופפחרי לפוחה לפני ממנה נפפך פס יבמתו היא שפיר ופס לפוחה היא הא קפקעה מייבס לפניה ממ"ש פפיר נפיב פפרי לפי לה מלא שפרי לפיו לא יבמתו שפיר נפיב פפרי לפי לה מלא שפרי לפיו לא יבמתו שפיר נפיב נכרית לפי פפוס לפוח זקוקתו ליבא שפרי מלא לפיו לפחוה שהיא יבמתו ופקע זיקה ולי פפוס יבמה לפוך הרי מלילה זו מן היפיד שהוא לפ בעלה: קדמו **שנים.** לפיו לא מלוכו לפמיהן פפוס לגי יהיו מלא מלא ופפר יבמתו היא שפיר ופס לפוחה היא הא קפקעה מייבס לפניה ממ"ש פ

מסורת הש"ס

גמ' ו)[לעיל יח. וש"נ] **ז)**קדושין עח. **ג)**לעיל יב. **ד)**[לעיל יח:] שבת סג.] **ה)**[קדושין יג. וש"נ] **ו)**[לעיל ח: כ.] **ז)**ביצה ט. נקמן לט. **רי"ף ח)**משום קן עומדת היא בתיסורי לפת [ה"ל] **ט)**אסור לבטל מצות יבמין ומי מייבם הוי מצוה דידיה קודם שייבם ומצה לחותה משום לחות לפה ומצה למצות יבמין בטלה על ידיו מיבום ומחליצה הרי נתקרה **י)**משום קן שנתקרה שעה אחת ס"ל מלן מד למדא ולחזלא הוי הפניה עומדת היא בתיסורי לפת לא שלא נרגיש ליבום מחמתה **כ)** אלא גרושה חלוצה מנין ת"ל ואשה מדרבנן הוא וקרא אסמכתא בעלמא הוא: **מתני'** מצות בגדול לייבם ואם קדם הקטן זכה: **גמ'** ת"ר והיה הבכור מיכן שמצות בגדול לייבם אשר תלד יפרט לאילונית שאין יולדת יקום על שם אחיו לנחלה אתה אומר לנחלה או אינו אלא לשם יוסף קורין אותו יוסף יוחנן קורין אותו יוחנן נאמר כאן יקום על שם אחיו ונאמר להלן על שם אחיהם יקראו בנחלתם מה שם האמור להלן נחלה אף שם האמור כאן לנחלה ולא ימחה שמו פרט לסרים ששמו מחוי אמר רבא אע"ג דבכל התורה כולה אין מקרא יוצא מידי פשוטו הכא אתאי גזרה שוה אפיקתיה מפשטיה לגמרי ואי לאו גזרה שוה הוה אמינא שם שם ממש למאן דמזהר רחמנא ליבום יקום על שם אחיך מיבעי ליה אי לבי דינא יקום על שם אחי מיבעי ליה ודלמא הכי קאמר להו רחמנא לבית דין אמרו ליה ליבם יקום על שם אחיו אלא אתאי גזרה שוה אפיקתיה לגמרי השתא דאמרת קרא בגדול כתיב אימא בכור לייבם פשוט לא לייבם א"כ אשת אחיו שלא היה בעולמו דמיעט רחמנא למה לי פריך רב אחא ואימא למעוטי בוכרא דאמא ההוא לא מצית אמרת דיבום בנחלה תלה רחמנא ונחלה מן האב ולא מן האם ואימא כי איכא בכור תתקים מצות יבום כי ליכא בכור לא תתקים מצות יבום אמר קרא ומת אחד מהם מי לא עסקינן דמית בכור ואמר רחמנא לייבם קטן ואימא דמית קטן ואמר רחמנא לייבם בכור הא מיעט רחמנא אשת אחיו שלא היה בעולמו ואימא כי ליכא בכור קדם קטן זכה ואי איכא בכור קדם קטן לא זכה אמר קרא יכי ישבו אחים יחדו הוקשה ישיבת אחים זה לזה ואימא כי איכא בכור ליהדר אגדול כי ליכא בכור אין חוזרין אצל גדול אלמה תני אביי קשיושא חמצות בגדול לייבם לא רצה הולכים אצל אחיו הקטן לא רצה חוזרין אצל גדול בכבכור מה בכור בכורתו גרמה לו אף גדול גדולתו גרמה לו ואימא כי מייבם בכור לישקול נחלה כי מייבם פשוט לא לישקול נחלה אמר קרא יקום על שם אחיו והרי קם ואלא בכור דקרייה רחמנא למאי

התם אי למ"ד יש זיקה ואי למ"ד אסור לבטל מצות יבמין אסור לבטל מצות יבמין הכא כל חד וחד אימור דידיה קא מתרמיא ליה: קדמו וכנסו אין מוציאין כו': תני שילא ואפי' שניהם כהנים מ"ט חלוצה דרבנן היא וספק חלוצה לא גזרו בהו רבנן וחלוצה דרבנן היא והתניא גרושה אין לי אלא גרושה חלוצה מנין ת"ל ואשה מדרבנן הוא וקרא אסמכתא בעלמא הוא: מתני' מצות בגדול לייבם ואם קדם הקטן זכה: גמ' ת"ר והיה הבכור מיכן שמצות בגדול לייבם אשר תלד יקום על שם אחיו לנחלה אתה אומר לנחלה או אינו אלא לשם יוסף קורין אותו יוסף יוחנן קורין אותו יוחנן נאמר כאן יקום על שם אחיו ונאמר להלן על שם אחיהם יקראו בנחלתם מה שם האמור להלן נחלה אף שם האמור כאן לנחלה ולא ימחה שמו פרט לסרים ששמו מחוי אמר רבא אע"ג דבכל התורה כולה אין מקרא יוצא מידי פשוטו הכא אתאי גזרה שוה אפיקתיה מפשטיה לגמרי ואי לאו גזרה שוה הוה אמינא שם שם ממש למאן דמזהר רחמנא ליבום יקום על שם אחיך מיבעי ליה אי לבי דינא יקום על שם אחי מיבעי ליה ודלמא הכי קאמר להו רחמנא לבית דין אמרו ליה ליבם יקום על שם אחיו אלא אתאי גזרה שוה אפיקתיה לגמרי השתא דאמרת קרא בגדול כתיב אימא בכור לייבם פשוט לא לייבם א"כ אשת אחיו שלא היה בעולמו דמיעט רחמנא למה לי פריך רב אחא ואימא למעוטי בוכרא דאמא ההוא לא מצית אמרת דיבום בנחלה תלה רחמנא ונחלה מן האב ולא מן האם ואימא כי איכא בכור תתקים מצות יבום כי ליכא בכור לא תתקים מצות יבום אמר קרא ומת אחד מהם מי לא עסקינן דמית בכור ואמר רחמנא לייבם קטן ואימא דמית קטן ואמר רחמנא לייבם בכור הא מיעט רחמנא אשת אחיו שלא היה בעולמו ואימא כי ליכא בכור קדם קטן זכה ואי איכא בכור קדם קטן לא זכה אמר קרא יכי ישבו אחים יחדו הוקשה ישיבת אחים זה לזה ואימא כי איכא בכור ליהדר אגדול כי ליכא בכור אין חוזרין אצל גדול אלמה תני אביי קשיושא חמצות בגדול לייבם לא רצה הולכים אצל אחיו הקטן לא רצה חוזרין אצל גדול בכבכור מה בכור בכורתו גרמה לו אף גדול גדולתו גרמה לו ואימא כי מייבם בכור לישקול נחלה כי מייבם פשוט לא לישקול נחלה אמר קרא יקום על שם אחיו והרי קם ואלא בכור דקרייה רחמנא למאי

אי למ"ד יש זיקה. תר"י מע"ג למ"ד יש זיקה ליכא למיגזר לייבם למימר דילמא מד ויבמה מד ואי מייבם מד למא ולחזלא הוי הפניה עומדת היא בתיסורי לפת לא שלא נרגיש ליבום מחמתה (ו) אלא הכא זו שנתקרה משום קן עומדת היא בתיסורי לפת לא שלא נרגיש ליבום מחמתה זקוקה לו ואפילו יבמה היתה וכי פקע תיסור לחות זקוקה בתליצת לחותה הרי זו מותרת ועומדת דלמא לפת לא הוי הלכך ומד דידיה מיבטרמיא ליה: **ואפילו שניהם כהנים.** ומד מנייהו ומלי מלוה נקיע להה מרוסת הנכרי מלוה היא מחמד מצני לחות לכדתני קדמו שנים ומלו: **חלוצה.** לחלוצה לכהן: **מדרבנן הוא.** והכא לכלל מד לחינה מלא פקע לחות דמעת זה ייבם את יבמתו גמלוה לו גזור רבנן לחלוקה מספק: **גרושה.** מחיסה לו יקחו: **מבאן שמצות בגדול.** תכי דרים ולקחה לו לחסה ויבמה והיה הבכור המייבם יהיה הבכור: **אשר תלד.** ולותה יבמה תהא רלויה ליולד פרט לאילונית: **יקום.** היכם על שם לחיו לנחול נחלתו ולא ימלקו לחיו עמו: **אתה אומר לנחלה.** והלי יקוס ביבם משמעי: **או אינו.** מלא בבן שיולד לו משמעי שלם היה שם של המת יוסי קורין לזה יוסי: **אין מקרא יוצא מידי פשוטו.** ומע"ג דדרשינן ליה לדרשא מידי פשוטו מיהו לא נפיק לגמרי: **ואפיקתיה לגמרי.** שלין לריך לקרות לבבו בשם לחיו שהת של המת והכי גמר לה מרבים: ופרכינן **ואי לאו גזרה שוה הוה אמינא שם ממש בתמיה: ליבם.** קשמר רחמנא בן המולך לך יקום על שם לחיך מיבעי ליה: **ואי לבית דין.** מודע רחמנא מלות קריים שם הבן: **יקום על שם אחי אביו מיבעי ליה.** מלא ולפי ביבם גופיה משמעי קרא ולבית דין קשמר רחמנא שיקום היבם על שם לחיו של המת לבמה: **אמרו לו ליבם.** שיקום בבו על שם לחיו דכל מלות יבום קם מודע קרא לב"ד וקשמר להו להזהיר יבמה בבא עליה והבן שלר מלד לו יקיימו ע"ש לחיו: **אימא בכור.** לוקה קשמר קרא שבל פשוט בא ליבם בגמרי בין ליכא בכור: **אם כן.** לפשוט בלו בר יבום הוא למה לי למיעט רחמנא שלא שלח לחיו היה בעולמו משום קרא שהיה זה שנולד בכור הוא זה שנולד ללחו **ואימא.** לפי למיעט שלא שלח לחיו היה בעולמו בגון שהיה זה שנולד בכור ולמלו ולחיו מבבי ולבבי שלטריך למעוטי: **בנחלה תלה רחמנא.** וממילא בכור הכוטל פי שנים הוא למייבם שבל בכור שלא בא לעולם ומדמעטיה שמע מיניה בכור דקרא בלו בוקה גדול לחמים: **ואימא כי איכא בכור בר.** בלומר ללמא בעולם בכור בוקה ובבי קשמר רחמנא לי ליכא בכור קמך תתקיים מלות יבום אי בבכור אי בפשוט דבפקה בן מלטיעטיע שלא לחיו שלא היה בעולמו ובי ליכא בכור לא תתקיים ופטורה לגמרי מן הפשוט: **ומת אחד מהם.** משמע שלא היו שם שנים ומת אחד מהן: **מי לא עסקינן.** בלומר מי לא משמעת נמי מקרא דמת בכור וקשמר רחמנא לייבם פשוט ואימא. על ברחך קרא דמיק ומפוקם בגון דמית פשוט וקשמר רחמנא לייבם בכור להא בתיב והיה הבכור: **הא מיעט רחמנא ובר.** להבא גבי תרי לחים בתיב מיעוט שלא שלח היה בעולמו ללמא דמית גדול משמע ומו ליכא בכור ט)קטן: **אימא כי ליכא בכור קדם הקטן זכה.** להא לא רבי לייבם פשוט שלא מוסת אחד מהם ומיעוט שלא שלח היה בעולמו דמשמע דמת בכור ומשר רחמנא לייבם פשוט שבל ליכא בכור לא רמית מלוה עליה רמית ולא על האחריה שבל כי ליכא בכור לא רמית מלוה עליה רמית ולא על האחריה מוזרין שבל גדול ליכא לפוטובי לתיכא למימר מלי גדול בכור לא לישקול נחלה. להא בכור בתיב: מלי לשנויי הכי מלמוטיב מדאתי לחביי לוטיב ממתניתין דקאתי בפרק החולץ שמי לא הוי לא לישקול נחלה.

ואי למ"ד יש זיקה ואי למ"ד אסור לבטל מצות יבמין ומי מייבם הוי מצוה דידיה קודם שייבם ומצה לחותה משום לחות לפה ומצה למצות יבמין בטלה על ידיו מיבום ומחליצה הרי נתקרה (ט) משום קן שנתקרה שעה אחת ס"ל מלן מד למדא ולחזלא הוי הפניה עומדת היא בתיסורי לפת לא שלא נרגיש ליבום מחמתה (י) אלא הכא זו שנתקרה משום קן עומדת היא בתיסורי לפת לא שלא נרגיש ליבום מחמתה זקוקה לו ואפילו יבמה היתה וכי פקע תיסור לחות זקוקה בתליצת לחותה הרי זו מותרת ועומדת דלמא לפת לא הוי הלכך ומד דידיה מיבטרמיא ליה: **ואפילו שניהם כהנים.** ומד מנייהו ומלי מלוה נקיע להה מרוסת הנכרי מלוה היא מחמד מצני לחות לכדתני קדמו שנים ומלו: **חלוצה.** לחלוצה לכהן: **מדרבנן הוא.** והכא לכלל מד לחינה מלא פקע לחות דמעת זה ייבם את יבמתו גמלוה לו גזור רבנן לחלוקה מספק: **גרושה.** מחיסה לו יקחו: **מבאן שמצות בגדול.** תכי דרים ולקחה לו לחסה ויבמה והיה הבכור המייבם יהיה הבכור: **אשר תלד.** ולותה יבמה תהא רלויה ליולד פרט לאילונית: **יקום.** היכם על שם לחיו לנחול נחלתו ולא ימלקו לחיו עמו: **אתה אומר לנחלה.** והלי יקוס ביבם משמעי: **או אינו.** מלא בבן שיולד לו משמעי שלם היה שם של המת יוסי קורין לזה יוסי: **אין מקרא יוצא מידי פשוטו.** ומע"ג דדרשינן ליה לדרשא מידי פשוטו מיהו לא נפיק לגמרי: **ואפיקתיה לגמרי.** שלין לריך לקרות לבבו בשם לחיו שהת של המת והכי גמר לה מרבים: ופרכינן **ואי לאו גזרה שוה הוה אמינא שם ממש** בתמיה: **ליבם.** קשמר רחמנא בן המולך לך יקום על שם לחיך מיבעי ליה: **ואי לבית דין.** מודע רחמנא מלות קריים שם הבן: **יקום על שם אחי אביו מיבעי ליה.** מלא ולפי ביבם גופיה משמעי קרא ולבית דין קשמר רחמנא שיקום היבם על שם לחיו של המת לבמה: **אמרו לו ליבם.** שיקום בבו על שם לחיו דכל מלות יבום קם מודע קרא לב"ד וקשמר להו להזהיר יבמה בבא עליה והבן שלר מלד לו יקיימו ע"ש לחיו: **אימא בכור.** לוקה קשמר קרא שבל פשוט בא ליבם בגמרי בין ליכא בכור: **אם כן.** לפשוט בלו בר יבום הוא למה לי למיעט רחמנא שלא שלח לחיו היה בעולמו משום קרא שהיה זה שנולד בכור הוא זה שנולד ללחו **ואימא.** לפי למיעט שלא שלח לחיו היה בעולמו בגון שהיה זה שנולד בכור ולמלו ולחיו מבבי ולבבי שלטריך למעוטי: **בנחלה תלה רחמנא.** וממילא בכור הכוטל פי שנים הוא למייבם שבל בכור שלא בא לעולם ומדמעטיה שמע מיניה בכור דקרא בלו בוקה גדול לחמים: **ואימא כי איכא בכור בר.** בלומר ללמא בעולם בכור בוקה ובבי קשמר רחמנא לי ליכא בכור קמך תתקיים מלות יבום אי בבכור אי בפשוט דבפקה בן מלטיעטיע שלא לחיו שלא היה בעולמו ובי ליכא בכור לא תתקיים ופטורה לגמרי מן הפשוט: **ומת אחד מהם.** משמע שלא היו שם שנים ומת אחד מהן: **מי לא עסקינן.** בלומר מי לא משמעת נמי מקרא דמת בכור וקשמר רחמנא לייבם פשוט ואימא. על ברחך קרא דמיק ומפוקם בגון דמית פשוט וקשמר רחמנא לייבם בכור להא בתיב והיה הבכור: **הא מיעט רחמנא ובר.** להבא גבי תרי לחים בתיב מיעוט שלא שלח היה בעולמו ללמא דמית גדול משמע ומו ליכא בכור ט)קטן: **אימא כי ליכא בכור קדם הקטן זכה.** להא לא רבי לייבם פשוט שלא מוסת אחד מהם ומיעוט שלא שלח היה בעולמו דמשמע דמת בכור ומשר רחמנא לייבם פשוט שבל ליכא בכור לא רמית מלוה עליה רמית ולא על האחריה שבל כי ליכא בכור לא רמית מלוה עליה רמית ולא על האחריה מוזרין שבל גדול ליכא לפוטובי לתיכא למימר מלי גדול בכור לא לישקול נחלה. להא בכור בתיב: מלי לשנויי הכי מלמוטיב מדאתי לחביי לוטיב ממתניתין דקאתי בפרק החולץ שמי לא הוי לא לישקול נחלה. להא בכור בתיב:

הגהות הב"ח

(ו) רש"י ד"ה ולפי למ"ד וכו' ממחלה מדרבנן אבל הכא זו וכו' וכי פקע תיסור לחות זקוקה **ביבום** לחותה:

הגהות

רש"י ד"ה ואי למ"ד. ואזלא הא השתא עומדת היא כו'. ב"י ל"ל:

(ר"ש"ך)

ד"ה הא מיעט רחמנא. בכור אלא קטן. ב"י ל"ל:

(ר"ש מדפוסים)

תורה אור

גמ' א) אִשָּׁה וְגֹה וְחַלָּלָה לֹא יִקָּחוּ וְאִשָּׁה גְּרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ לֹא יִקָּחוּ כִּי קָדֹשׁ הוּא לֵאלֹהָיו:

(ויקרא כא, ז)

ב) וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת וְלֹא יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל:

(דברים כה, ו)

ג) וּמוֹלַדְתְּךָ אֲשֶׁר הוֹלַדְתָּ אַחֲרֵיהֶם לְךָ יִהְיוּ עַל שֵׁם אַחֵיהֶם יִקָּרְאוּ בְּנַחֲלָתָם:

(בראשית מח, ו)

ד) כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו וּמֵת אֶחָד מֵהֶם וּבֵן אֵין לוֹ לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ וּלְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְּמָהּ:

(דברים כה, ה)

מסכת עדיות

פרק ה' משנה ב'

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר שְׁתֵּי דְבָרִים מִקַּלֵּי בֵית שַׁמַּאי וּמֵחֲמִירֵי בֵית הִלֵּל. הָעוֹף עוֹלֶה עִם הַגְּבִינָה עַל הַשֻּׁלְחָן וְאֵינוֹ נֶאֱכָל, כְּדִבְרֵי בֵית שַׁמַּאי. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אֵינוֹ עוֹלֶה וְאֵינוֹ נֶאֱכָל.

עין משפט נר מצוה

סז א מיי' פ"ח מהלכות יבום הלכה ב סמג עשין כב טוש"ע אה"ע סימן קנו סעיף ג:

סח ב מיי' פ"ט מהלכות פיסולי המוקדשין הל' ג ופי"ו מהל' תרומות הי"ח הל"ז טוש"ע אה"ע סימן ו סעיף ח:

סט ג מיי' פ"ב מהלכות יבום הלכה ו סמג עשין נה טור ש"ע אה"ע סימן קסח סעי' ב:

ע ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ז:

עא ה מיי' פ"ג מהלכות נחלות הלכה ז סמג עשין נו טוש"ע אה"ע סימן קסב סעיף ג:

עב ו מיי' פ"ו מהלכות יבום הלכה ב סמג עשין נה טוש"ע אה"ע סימן קנב סעיף ג:

עג ז מיי' פ"ל מהלכות נחלות הלכה ו סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סימן קסב סעיף ד:

עד ח מיי' פ"ב מהלכות יבום הלכה ד סמג עשין נה טוש"ע אה"ע סימן קסח סעיף ד:

תום' חד מקמאי

תא דתני שילא אפי' שניהם כהנים דוקא כשקדמו וכנסו שאין מוציאין אותן מידן אפילו שניהם כהנים אבל לכתחלה לא שרינן אע"ג דחלוצה דרבנן שלא שרינן לכתחלה ואי קשיא הא דגרסינן בפ' החולץ מת בתוך ל' יום ועמדה ונתקדשה אם אשת כהן אינה חולצת ומסקנא משום דאיכא רבנן דפליגי עליה דרשב"ג דאמר אע"ג דלא שהה ולד מעליא הוא אשת כהן דלא אפשר עבדיבין כרבנן משמע דלרשב"ג אם אשת כהן היא שפקקינן לה מיניה והא ספק חולצת [היא] איכא למימר שאני הכא שכבר חלצה וכבר כנסה כהן ומשום הכי לא מפקינן מיניה אע"פ שהוא כהן אבל התם לכתחלה הוא דאמר לא תחלוץ ותהוי לכהן והא[ו] בשלא אקדמו וכנסו קאי אבל לכתחלה לא [ז]ויהכי אי שריא לה השתא לכתחלה למיחלץ אף על פי שהוא כנסה בלכתחלה ואיכא מ"ד שאני הכא שאחת מהן בודאי אינה חלוצה אף על פי שאחת מהן בודאי חלוצה ולאו מילתא היא דהא תינח כהן שני שנשא השניה אבל הראשון מפקינן מיניה וכי משום דנסב שני שרי לראשון דאי לא נסב שני הראשון ודאי ספק חלוצה נשא אלא ודאי כדפרישית:

תני אביי קשיושא מצוה בגדול לייבם לא רצה לייבם הולכין אצל קטן אלא בכור דקרייה רחמנא

ו) ע"ש וכ"ה בהסכ' בשמקדמו וכמו"ש לקמ' כו'. **ז)** לפ' שלמען מדוקדק ולפ"ל ויהכי מ' שכיון לה השמש למתלך ע"ש שהוא משמ' בשמ' אחי ג"כ למתלך ולכשיש לפוסק לכתחלה ולכ"ש מ"ל כו'.

למאי הלכתא לגריעותא. מר"י דהוי מני למימר למסקינהמ שמין ירושתו מוזכת ביוב"י: **גיורת מיהא הויא.** דמשמע לן יכנוס הוא אבל אחר שרי לכנוס לכתחלה: **הלכה כדברי האומר כולם גרים הם.** (ג) הך גירי תריהן לא דמי להא דלעיל מ"ד כותים גירי תריהן הן להסס היו עובדים מלהיותם כלכתיב בספר מלכים ומ"ד גירי אמת הן הקפכך דשוב נתגיירו לגמרי(ד): **אי הכי לבתחלה נמי.** מי אמרת בשלמא לחיוב גיורא גמורה ניחא לכתחלה לא יכנוס משום דספק גיורא הוי דשמא נתגיירה לשם מיס ודיעבד מין להוציא לחין להחמיר משום משפחה זו: **משום דרב אסי הכי ממך עקשות פה כו'.** מר"י דבנטען על הפניות אין להחמיר מלכנוס משום לזות שפתים לחלרבה מלוה לכונסה דכתוכה כתיב ולו תהיה לאשה לשם (דברים כב) [ה]: **לא בימי דוד ולא בימי שלמה.** (ג) מלימי הגיתי (ו)ומ פרשה דבימי שלמה לא קשה למידי הוא טוענת לשם משום שולחן מלכים והני לא לריכי לבל קשה לחמריען בהעדל (לקמן דף עט. ושם) גבי מעשה דגבעונים דבימי דוד נתוספו גרים על ישראל ק"ן לשם ויל דמעשה נתגיירו כלאשכחן גבי מרדכי ודכיש מעמי אסתר שמהיכים ויש ספריס שכתב בהן לא קבלו גרים לא בימי דוד ולא בימי שלמה א"ר (ו)אליעזר מאי קרא (ז)הן גור יגור אפס מאותי מי גר אתך עליך יפול (ח) אבל אידך לא: **הנטען על אשת איש וכו'.** אמר רב ובעדים אמר רב ששת (ו)אמינא כי ניים ושכיב רב אמר להאי שמעתתא דתניא (ט)הנטען על אשת איש וכו'והוציאוה על ידו ונתגרשה מתחת ידי אחר בם כנס לא יוציא ה"ד אי דאיכא עדים כי אתא אחר ואפסקיה לקלא מאי הוי אלא לאו דליכא עדים וטעמא דאתא אחר ואפסקיה לקלא הא לאו הכי מפקינן אמר לך רב הוא הדין דאע"ג דלא אתא אחר ואפסקיה לקלא אי איכא עדים מפקינן אי ליכא עדים לא מפקינן והכי קאמר דאע"ג דאתא אחר ואפסקיה לקלא לכתחלה לא יכנוס מיתיבי (י)בד"א כשאין לה בנים אבל יש לה בנים לא תצא (ו)ואם באו עדי טומאה אפילו יש לה כמה בנים תצא רב מוקי לה למתניתין ביש לה בנים ויש לה עדים ומאי דוחקיה דרב לאוקמי למתניתין ביש לה בנים ויש לה עדים וטעמא דאיכא עדים מפקינן ואי ליכא עדים לא מפקינן לוקמה בשאין לה בנים אע"ג דליכא עדים אמר רבא מתניתין קשיתיה מאי אירא דתני הוציאוה ליתני הוציאה אלא כל הוציאוה בבית דין ובית דין בעדים הוא דמפקי ואי בעית אימא הני מתנייתא רבי היא דתניא (יא)רוכל יוצא ואשה חוגרת בסינר אמר רבי הואיל ומכוער הדבר תצא רוק למעלה מן הכילה אמר רבי הואיל ומכוער הדבר תצא מנעלים

(ד) **תוס'** ד"ה הלכה כדבכי האומר כולם גרים הם ואפי' גירי אריות הן גירי תריות:

(ג) **ד"ה** לא וכו' מאימי הגיתי. ק"ב עיין בפרק בתרא דקדושין דף עו:

(ו) **ד"ה** אמר וכו' מר שילפו **אותם בדרך המנאפין:**

(ה) **בא"ד** בהסתם רבה. ק"ב דף לב. וע"ש בתוס' ד"ה כל קלא:

הגהות הגר"א

[ב] **רש"י ד"ה בבור כו' אף יבם הנוטל פי שנים בו'.** ק"ב אבל ר"ח פי' שאין נוטל חלק אחיו אלא מה שהוא קודם לאחיו (ועמ"ש רבינו בפ"ה מיתין קסב פ"ק ד"ה): [3] **שם וחלק אחיו שוות.** ק"ב מלקו שמא:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה גירי אריות בגון כותים. עי' סנהדרין פה ע"ב ברש"י ד"ה גירי אריות: **תוס' ד"ה לא בימי דוד וכו' דסופו לעשות לש"ש.** עי' לקמן דף קו ע"ב תד"ה רשה: **ד"ה אמר רבי יבו' ורוכל למעלה בגג בו'.** עיין לקמן דף לב ע"ב תד"ה כל קלא:

הגהות

רש"י ד"ה מי גר אתך. כאשר אמרתי. כ"ל: (רש"ש)

תורה אור

גמ' א) הַסֵּר מִמְּךָ עִקְּשׁוּת פֶּה וּלְזוּת שְׂפָתַיִם הַרְחֵק מִמֶּךָ:
(משלי ד, כד)

ב) הֵן גּוֹר יָגוּר אֶפֶס מֵאוֹתִי מִי גָר אִתָּךְ עָלַיִךְ יִפּוֹל:
(ישעיהו נד, טו)

עין משפט נר מצוה

עה א מיי' פ"ג מהל' נחלות הלכה ו סמג עשין לו טוש"ע אה"ע סימן קכב סעיף ג:
עו ב מיי' פ"י מהלכות גירושין הלכה יד סמג עשין נ טור ש"ע אה"ע סימן י"ז סעיף ה:
עז ג מיי' פי"ג מהל' מיאוה"ב הלכה יד סמג לאוין קיז טוש"ע י"ד סימן רסה סעיף יב:
עח ד מיי' שם הל' טו:
עט ה מיי' פ"ג מהל' פוטר הל' טו טור ש"ע אה"ע סי' סעיף ג:
פ ו שם סעיף ג:
פא ז מיי' שם הלכה טז ופוטר"ע שם סעיף ב:
פב ח מיי' פכ"ד מהל' מיאוה"ב הלכה טו ופ"ג מהל' פוטר הלכה יג טוש"ע שם סעיף ג:

פניני רש"י

מי גר אתך. ...בעניותיך...
(ע"ז נ: ד"ה לגלח)

עליך יפול. ...בעניותיך:
(ע"ז נ: ד"ה לגלח)

תום'
חד מקמאי

למאי הלכתא מה בכור אינו נוטל בראוי כבמוחזק אף יבם אינו נוטל בראוי כבמוחזק:

תניא אחד איש שנתגייר לשום אשה ואחד אשה שנתגיירה לשום איש וכן מי שנתגייר לשום שולחן מלכים לשם עבדי שלמה אינם גרים דברי רבי נחמיה שהיה ר"נ אומר אחד גרי אריות ואחד גרי חלומות ואחד גרי מרדכי ואסתר אינם גרים עד שיתגיירו שניהם ואע"ג דכותיים אליבא דמ"ד גרי אריות הן עובדי כוכבים גמורים הן החם לא נתגיירו לגמרי כדכתיב את ה' היו יראים ואת אלהיהם היו עובדים אבל (החם) [הכא] שנתגיירו לגמרי הלכה כוותן

גרים הן דבינו יעקב ד"ל:

תניא בד"א שתצא כשאין לה בנים אבל כשיש לה בנים מן פירש כשיש לה בנים מן הנטען ור"ש פי' כשיש לה בנים מן הבעל והרב"י כתב כשיש לה בנים מן הנטען או מן הבעל לא תצא והא דתניא מכח הך כריתה אלא מפני מה הכילה לא תצא. הרב אלפס פירש כשיש לה בנים מן הנטען הנטען ור"ש פי' כשיש לה בנים מן הבעל והרב"י כתב כשיש לה בנים מן הנטען או מן הבעל לא תצא והא דתניא מכח הך כריתה אלא מפני מה הכילה לא תצא. הרב אלפס כתב כל הנטען ואמרי' בגמ' הכי נמי מסתברא דקתני סיפא הנטען אלא בעדים ומסתברא כותיה דהא גמרי' דבר דבר מממון מה להלן דבר ברור ולא באמטלא אף כאן דבר ברור ולא באמטלא ולא בדבר מכורה. ובמס' סוטה איבעיא לן עוברת על דת משה ויהודית אם ישאי הבעל לקיימה או לא ולא אישטיאנא ומיהו מעוברת על דת ליכא ראיה דהתם [אין] עדים בדבר מכורה של זנות אלא לדבר מכורה של חוצפא ומש"ה איבעיא לן אם רשאי הבעל לקיימה ואפילו תימא בדבר מכורה דחוצפא לא מפקינן והתם אסיקנא דלהסניגרה כתובתה צריכה התראה אבל אי הדרא בה תהדר:

למאי הלכתא לגריעותא אמה בכור אינו נוטל בראוי כבמוחזק אף האי אינו נוטל בראוי כבמוחזק: **מתני'** גב)הנטען על השפחה ונשתחררה או על העובדת כוכבים ונתגיירה הרי זה לא יכנוס ואם כנס אין מוציאין מידו הנטען על אשת איש והוציאוה מתחת ידו אע"פ שכנס יוציא: **גמ'** הא גיורת מיהא הויא ורמינהי אחד איש שנתגייר לשום אשה ואחד אשה שנתגיירה לשום איש וכן מי שנתגייר לשום שולחן מלכים לשום עבדי שלמה אינן גרים דברי ר' נחמיה שהיה רבי נחמיה אומר אחד (ג)גירי אריות ואחד גירי חלומות ואחד גירי מרדכי ואסתר אינן גרים עד שיתגיירו כולם גרים הם אי הכי לבתחלה נמי משום דרב אסי דאמר רב אסי אמ)הסר ממך עקשות פה ולזות שפתים וגו' ת"ר (ד)אין מקבלין גרים לימות המשיח כיוצא בו (ה)לא קבלו גרים לא בימי דוד ולא בימי שלמה א"ר (ו)אליעזר מאי קרא (ז)הן גור יגור אפס מאותי מי גר אתך עליך יפול (ח) אבל אידך לא: הנטען על אשת איש וכו': אמר רב ובעדים אמר רב ששת (ו)אמינא כי ניים ושכיב רב אמר להאי שמעתתא דתניא (ט)הנטען על אשת איש וכו'והוציאוה על ידו ונתגרשה מתחת ידי אחר בם כנס לא יוציא ה"ד אי דאיכא עדים כי אתא אחר ואפסקיה לקלא מאי הוי אלא לאו דליכא עדים וטעמא דאתא אחר ואפסקיה לקלא הא לאו הכי מפקינן אמר לך רב הוא הדין דאע"ג דלא אתא אחר ואפסקיה לקלא אי איכא עדים מפקינן אי ליכא עדים לא מפקינן והכי קאמר דאע"ג דאתא אחר ואפסקיה לקלא לכתחלה לא יכנוס מיתיבי (י)בד"א כשאין לה בנים אבל יש לה בנים לא תצא (ו)ואם באו עדי טומאה אפילו יש לה כמה בנים תצא רב מוקי לה למתניתין ביש לה בנים ויש לה עדים ומאי דוחקיה דרב לאוקמי למתניתין ביש לה בנים ויש לה עדים וטעמא דאיכא עדים מפקינן ואי ליכא עדים לא מפקינן לוקמה בשאין לה בנים אע"ג דליכא עדים אמר רבא מתניתין קשיתיה מאי אירא דתני הוציאוה ליתני הוציאה אלא כל הוציאוה בבית דין ובית דין בעדים הוא דמפקי ואי בעית אימא הני מתנייתא רבי היא דתניא (יא)רוכל יוצא ואשה חוגרת בסינר אמר רבי הואיל ומכוער הדבר תצא רוק למעלה מן הכילה אמר רבי הואיל ומכוער הדבר תצא

מנעלים

מתני' הנטען. משום כלומר שטוענים עליו דברי לעז: **לא ישאנה.** משום לעז שלא יאמרו אמת היה הקול הרחשון: **הנטען על אשת איש והוציאוה.** בית דין ממתח בעלה בשביל שיתקרב אליו ויגרשה: **יוציא.** ממלמוריית משורה נמי לבועל דלרשין ונטמתה ונטמתה (במדבר ה)[ו] שני פעמים אחד לבועל ואחד לבועל במקבת סוטה (לף כז.): **גמ' הא גיורת מיהא הויא.** ולע"ג דלא נתגיירה לשם יהדות שלא בשביל שיתקרב אליו: **עבדי שלמה.** בעלי שרלה היו: **גירי אריות.** (כגון כותים דלכתיב בספר מלכים (ב' י"ז)[ח] וישלח ה' בהם את האריות ומתגיירו לכתבתיב בהם בגלות שומרון: **גירי חלומות.** תלומות אמר להם להתגייר: **מרדכי ואסתר.** וכדיש מעמי המרע מתיהדים (מגילה יג)[ט]: **בזמן הזה ס"ד.** כל הני מקמיי הכי לאו גרים ניינהו כגון שנזוד מדין וכיוצא בו: **כבוה"ז.** שלא יעשה מחמת שרלה: **אי הכי.** דגיורת מעלייתא היא: **לבתחלה נמי.** יכנוס ולמחלי מני לא יכנוס: **דאמר רב אסי.** טוענת דמתניתין משום דכתיב בהסר ממך עקשות פה ולזות שפתים בהרחק ממך דאמו לאמוזקי לקלא קמיה: **הן גור.** הבא להתגייר יגור אפס מאותי בעוד שאין אני עמכם יתגייר להיניו בזמן הזה: **מי גר אתך עליך יפול.** מי גר אתך בעניותך בשעה שאתה עליך יפול. לעניותי"ב יפול יום כמו על פני כל אחיו נפל (בראשית כה)[ו] יפול מלדך אלף (תהלים צא)[ו]: **ובעדים.** הא אמן יופיא זה שהשוד שכנסה כגון שבאו עדים על קול הרחשון שרואה שזיעתה עמו: **להא שמעתתא.** בעדים: **כי ניים ושכיב רב אמרה דתניא.** מיוסמת: **ונתגרשה מתחת ידי אחר.** לאוכן נטען על היוה שם שמעון וגירשה שמעון ושמה נחמן וגירשה שם כנסה לאוכן מעמה לא יופיא: **אי דאיכא עדים.** בזמן קמא הרי נאמרה עולמית עליו: **ה"ה דאפילו דלא אפסיק אהר לקלא.** וכנסה לאוכן מגירושי שמעון לא אמא הוחיל וליכא עדים והא דנקט מתמת ידי אחר היא גופה מיצטריך לאשמועינן רבותא דלכתחלה לא יכנוס דלמקני שם כנס אין לכתחלה לא: **במה דברים אמורים.** לשם כנס הנטען יופיא כשאין לה בניס מן הרחשון: **אבל יש לה בנים.** מן הרחשון לא אמא לכי מפקי לה קא מחזקינן לקלא קמא ועבדינן להו ממזרים: **ואם באו כו'.** אלמא אין לה בניס בלא עדים נמי מפקינן: **רב מוקי למתניתין ביש לה בנים.** ומש"ה

גמ' ג) [קדושין סה: ע"ש] **ד)** [לקמן דף עט. ושם] **ה)** [לקמן עו. אלעזר] **ו)** [לקמן דף קו. כג: נלה ס.] **ז)** [תוספתא פ"ד] **ח)** [ע"ש והוציאה וכ"כ רש"י] **ט)** [יבוא לזה כתבו תוס' י] [יבוא לזה כתבו תוס' בכבורות נב: ד"ה בכור] **יא)** [ע"ש תוספות מולין ג: ד"ה קפקכ] **יב)** [זה שהעתיקו התוספות מבא פרעה שקיבלה שלמה מחירי הוא טעמא אלא משום שולמן מלכים מיוחד קלת שהרי כל זה מבואר להדיא בש"ס לקמן עו ע"ב מתוכ כ' יוסף וכו' והא לא קבלו וכו' מיהי הוא טעמא וכו'] **יג)** [ע"ל דלכי מייתי] **יד)** כתוכות פו.

הגהות הב"ח

(ב) גמ' מי גר אתך עליך יפול מי גר אתך בעניותך הוא דעליך יפול אבל אחיו לא:
(ג) תוס' ד"ה הלכה כדבכי האומר כולם גרים הם ואפי' גירי אריות הן גירי תריות:
(ד) ד"ה לא וכו' מאימי הגיתי. ק"ב עיין בפרק בתרא דקדושין דף עו:
(ו) ד"ה אמר וכו' מר שילפו **אותם בדרך המנאפין:**
(ה) בא"ד בהסתם רבה. ק"ב דף לב. וע"ש בתוס' ד"ה כל קלא:

הגהות הגר"א

[ב] **רש"י ד"ה בבור כו' אף יבם הנוטל פי שנים בו'.** ק"ב אבל ר"ח פי' שאין נוטל חלק אחיו אלא מה שהוא קודם לאחיו (ועמ"ש רבינו בפ"ה מיתין קסב פ"ק ד"ה): [3] **שם וחלק אחיו שוות.** ק"ב מלקו שמא:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה גירי אריות בגון כותים. עי' סנהדרין פה ע"ב ברש"י ד"ה גירי אריות: **תוס' ד"ה לא בימי דוד וכו' דסופו לעשות לש"ש.** עי' לקמן דף קו ע"ב תד"ה רשה: **ד"ה אמר רבי יבו' ורוכל למעלה בגג בו'.** עיין לקמן דף לב ע"ב תד"ה כל קלא:

הגהות

רש"י ד"ה מי גר אתך. כאשר אמרתי. כ"ל: (רש"ש)

תורה אור

גמ' א) הַסֵּר מִמְּךָ עִקְּשׁוּת פֶּה וּלְזוּת שְׂפָתַיִם הַרְחֵק מִמֶּךָ:
(משלי ד, כד)

ב) הֵן גּוֹר יָגוּר אֶפֶס מֵאוֹתִי מִי גָר אִתָּךְ עָלַיִךְ יִפּוֹל:
(ישעיהו נד, טו)

רש"י ג] כִּי אֶת הַבְּכוֹר בֶּן הַשְּׁנוּאָה יַכִּיר לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכֹל אֲשֶׁר יִמָּצֵא לוֹ כִּי הוּא רֵאשִׁית אֹנוֹ לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה: (דברים כא, יז) ד] וְשָׁכַב אִישׁ אֹתָהּ שִׁכְבַת זֶרַע וְנֶעְלָם מֵעֵינֵי אִישָׁהּ וְנִסְתְּרָה וְהִיא נְטְמָאָה וְעֵד אֵין בָּהּ וְהוּא לֹא נִתְפָּשָׂה: וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהוּא נִטְמָאָה אוֹ עָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִיא לֹא נִטְמָאָה: (במדבר ה, יג-יד) ה] וַיְהִי בְּתַחֲלַת שִׁבְתָּם שָׁם לֹא יָרְאוּ אֶת יְיָ וַיְשַׁלַּח יְיָ בָּהֶם אֶת הָאֲרָיוֹת וַיְהִיוּ הֹרְגִים בָּהֶם: (מלכים-ב ז, כו) ו] וּבְכָל מְדִינָה וּמְדִינָה וּבְכָל עִיר וָעִיר מְקוֹם אֲשֶׁר דְּבַר הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ מַגִּיעַ שָׁמָּה יְקִיר וְיָשׁוֹן לַיְּהוּדִים מִשְׁתֶּה וְיוֹם טוֹב וְרַבִּים מֵעַמֵּי הָאָרֶץ מִתְיַהֲדִים כִּי נָפַל פַּחַד הַיְּהוּדִים עֲלֵיהֶם: (מגילת אסתר ח, יז) ז] וַיַּשְׁכֵּנוּ אֹתוֹ מֵאֵה כֶסֶף וַיִּתְּנוּ לְאֲבִי הַנַּעֲרָה כִּי הוֹצִיא שֵׁם רָע עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל וְלוֹ תִהְיֶה לְאִשָּׁה לֹא יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל יָמָיו: (דברים כב, יט)

תוס' ז) [תהלים צא, ו]

מנעלים הפוכים. פיהן למטה ולמי שלא נכרי הם והפכו כדי שלא יכיר הרואה: מקום מנעלים הפוכים. ניכר מקום הפיכתן בעפר שמתחת המטה לשון מורי לשון אחר מקום מנעלים מלא הפוך שבא ומצא את מנעליה במקום שהוא רגיל לתת שלו ולמי נכרי בא לכאן ושם מנעליו במקום שלה ושלה במקום שלו ולמשון עיקר לע"כ הפוך מיבעי ליה: והלכתא כוותיה דרב. למאי מחזיקין לקלא מלא בעדיס: דפסיק. שיצא קול אחר לומר שקר הוא הלעז: דומי מתא. משודי העיר ל"ג דומי ללא ידעי ולמי שלא ממרי בדאמרי לשון מורי: משום נדר לא יחזור. ונועמת מפרש התם בהשולח גט שלח אחר לומר יחזיר שמא מלך או אלל מכס לאחר שניסת ויתיר לה נדרה ויאמר המגרש לולי הייתי יודע שיש היתר לנדר שנדרה שם היו מתנים לי מלה מנה לא הייתי מגרשה שהיתה מביאה עלי ביזוי וקללה ואיני יכול גיטו למפרע ועוקרו ואניה מן השני ממזרים לפיכך מלומרים לו מתחלה הוי יודע שהמוליא את אשתו משום נדר שנדרה לא יחזיר עולמית ושם היה מביאה עליך לא ונקש היתר לנדרה ולי מגרש לה מהשתא ולאי שנותה היא עליו ואו לא מצי עקר (לה) גיטה בדברי שקר: ומשום שם רע. שיצא עליה לא יחזיר כדפרישית נועמת שמא מנשא לאחר ויצא קול על הלעז שרשאן שנשקר היה ויתמהו המגרש ויאמר לולי הייתי יודע שכן הוא לא כו': בנם מהו שיוציא. שם המזירה מהו שנוכופו להוליא: תנינא הנשתן כו'. ושתה נמי מפקיעה מצעלה לכיון דשוליפה משום שם רע גילה דעתו שהקול אמת ומשקרה לו כי היכי לשקרין לה הכא משום שהמזיק זה הקול כשנשקה: התם הוציאוה. ג"ל שנשא עדי טומאה ומשוקרה לנועל מה"ת: הכא הוציאה. ולאי ללא יחזיר לרבנן הוא: ורבה בר נחמן מתני' נמי הוציאה תנן. בלא עדיס הלכך לא משוקרה לנועל אלא משום לזות שפתים מדרבנן ופ"ק קמני יוצי': ואבתי מי דמי הכא בעל. המזירה ואין דבר זה מגונה הוא: התם בועל. כוונ ודבר מגונה הוא: א"ל שפיר דמי לחדדי. להכא והכא מדרבנן הוא: ולא היא התם. הוא כשכנס בועל אלומי אלמיה לקול הרשאן שאמת היה הלעז אבל הכא כשהמזירה בעל בעולי בעוליה לקלא לאלמין מדהמזירה קיס ליה בקלא חזר ובדק בקול רשאן של שם רע ומשא שאיני: מתני' המביא גט ממדינת הים. לריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם ונועמת מפרש בגיטין (לף כ.) לפי שאין בקיאים לומר: לא ישא את אשתו. הואיל ולדיבורים אמרינן: מת הרגנוהו הרגנוהו לא ישא אשתו. הואיל ועל עדותו היא נשאת אילא לזות לשם שפתים שמא עיניו נתן בה והעיד שקר אבל לאחר נשאת אפילו לא אמרי' ר' יהודה אומר הרגתיו לא תנשא אשתו. לאחר על פיו לפי שהוא משיס עלמו רשע והמורה אחרת אל תשא רשע עד: הרגנוהו תנשא אשתו. לאחר ובגמרא בעי טעמא:

גמ' אבל מארץ ישראל. אמנית גט מאלך ישראל אין לריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם: והא מת דלא עיילוה סמכינן. הכי אמר מת בעל הא דאמרי רבנן לאינסוני לאחר לא עליה אמרינן: דאמר מר. בפרק האשה רבה (לקמן דף נג.): הייטו טעמא דעד אחד נאמן להשיא אשה מפני שיודעת שמת ואלו אחר כך נשמע: מה בין גט למיתה. בהמביא (וכן לקמן דף קיח.) תנן אף הנשים שאינן נאמנות לומר מת בעלה נאמנות להביא גט מארץ לרחוקה ובהא בעלה נאמנות להביא גיטה ואף על פי שלריכות לומר בפני נכתב ובפני נחתם ומה בין גט למיתה שלא שכתבה מוכיח ואלו עלה אמרינן כל כך: פלוני רבעני לאונסי בו' להורגו. את הרוצה להרגו יהרג ואל יעבור לאחת מן העבירות חוץ מג' עבירות שבתורה שאם עבר ועשאו אונס אין לו תקנה לעולם הבא: אשת איש. בין שנשא בחייו בין שנשא אחר מיתתו: ושפך דמים. שלא יהרג אחר שהרג שמא דמו של זה סומק יותר משלי: ושלא יאמר וכי מה בין דמי לדמו: והתורה אמרה. ולא יחלל את זרעו בעמיו: אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס. לא תהי לו לסייע בדבר עול: וכתיב אל תשת רשע עד חמס. ואל תהי לו לסייע בדבר עול: עדות אשה דאקילו בה רבנן. שנשתקרה ונשאת ואחר כך בא עד אחד ואמר מת בעלה ואני הייתי שם ואשה נאמנת לומר כן: והא הכא בשני עדים אמרה. שהרי שנים העידו שמת בעלה ואחר כך נשאת: אלא מעתה. אם כן אפילו בשני עדים נמי: אמר רבי אבהו. לא נאמנת: אמר רבי יוחנן. נאמנת: אמר רבי אבהו משמיה דרבי יוחנן

מסורת הש"ס

מסכת שביעית

פרק ג' משנה א'

מֵאֵימָתַי מוֹצִיאִין זְבָלִים לָאֲשָׁפּוֹת? מִשֶּׁיִּפָּסְקוּ עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מִשֶּׁיִּבֵּישׁ הַמָּתוֹק. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, מִשֶּׁיִּקְשֶׁר:

עין משפט נר מצוה

צ א מיי' פי"ב מהלכות גירושין הלכה ח סמג עשין ג טוש"ע אה"ע סימן ח סעיף ג:
צא ב מיי' פ"ב מהל' עדות הל' ג ופי"ג מהל' גירושין הלכה י סמג לאוין ריד טוש"ע ח"מ סימן לד סעיף ט:
צב ג מיי' פ"י מהלכות גירושין הלכה יד טוש"ע אה"ע סימן יג סעיף ג:
צג ד ה מיי' פ"ו מהל' שבועות הלכה ג ה טוש"ע י"ד סימן רכח סעיף ג:
צד ו מיי' שם טוש"ע אה"ע סי' יג סע"ב:
צה ז שם סעיף ג:

פניני רש"י

הכא נמי ביחיד מומחה. נקי נגמרל"ג כלומר לד מוכחק...
(כתב"ם ג"ב קב:)

הנטען. משל כלומר שטועניס עליו דברי לעז:
(לעיל מד:)

תום' ישנים

(א) **דעזי"ל** דשאני הכא שיש לנו לומר פלגינן דבורא דכשאמר פלוני רבעוני מעתה נהרג הרובע בין לאונסו בין לרצונו ולא צריך תו לומר לאונסו או לרצונו וא"כ כי אמר אחרי כן לרצונו פלגינן דבורא דמלתא דרבעו חשיבא בפני עצמה היא והוי כתרי דבורי אבל התם כי אמרו אנוסים היינו אין הדבר כלום עד שיפרשו אם מחמת ממון אם מחמת נפשות לכן לא שייך לחלק הדבור שאין זה בלא זה כלום:

באומר אני הייתי אם הורגיו. כ"ש דמהני כשאומר הרגונהו כמו אם היה אומר אני הייתי הורגיו והוי כדאמרי' בגיטין כאומר מעת שאני בעולם וניחא שאינו מגיה המשנה:

(ב) **ולהך** פי' ר"ת דכי בעי לעיל כגם מהו שיוציא לא קאי אלא אהכם שאסר רבי קאי אבולהו כדפ"ה לעיל מאי שנא דלא מפקינן הכא ברגנה ובנטען מפקינן אף ברגנה. דגם הכא אם הרגנה אמת שמקפיד מהאי דאמר מת הרגתיו אסורה לו מן התורה שנעדיין אשת איש היא אלא ודאי לא קא בעי אלא מהכם שאסר השאה בגדר על בעלה:

הדרן עלך כיצד

א"ר יוסף דאמר רבי יהודה. ◎תימה להכא לרבי יהודה לית ליה פלגינן דיבורא ובפרק המולך (לקמן דף מז. ושם) אמרינן להאי לישנא לקמיה דרבי יהודה ואמר נמצילתי ביני לבין עצמי ר"ל נאמן אמה לפסול את עצמך ואי אמה יכול לפסול את בניך אלמא פלגינן דיבורא ומיהו י"ל דהתם לא מעשה עדות נאמן (ב) ועוד דשם נאמן לפסול את עצמו אין יכול לפסול את בניו כאריס) אלא הא דפלגינן היינו לאוקמי בנא ישראל דשויא אמה כפנויה מהיכא דליכא אלא חד ואי לא פלגינן ליכא למימר דשויא אמה כפנויה אלא ודאי פלגינן ובפרק המקבל (גיטין דף פז. ושם) גבי מיילפינן שמא מסכור עדים דיבורא אמרי מעשה עבדי וי"ל דכשמעידים שקר מעיד נמי מעשה כדפי' בקונטרס כיון דעל פיהם נגמר ולא קרי דיבורא התם אלא בשומר אמרי מעשה לא נאמן אלא בשומר מן הצעל לסופר ולעדים לכתוב ולחתום ללא נגמר הדבר על ידיהם: **אמר** להו **מתני' היא הנטען בו'.** ולנטען על אמת ליש לן דמי להתם נדין שיוכיח שם הוא אמת לפניך ליה מצד הכח שתסר את האשה בגדר שתסר לה בלא כיון שגילתה בעלה שריא לתכם מדאוריימא(ב):

מגילות

משום דעד האמת מיירי בהלכה הורג ורובע מקיק לה והרוג נמי לא משום שנאה פסיל ליה התם אלא אמר רבינו יצחק דמיפסל משעה שנעשה טרפה דטרפה פסול להעיד כלתמרי' בסנהדרין (דף עח. ושם) וה"ל יוסף מתורלינ"ש מפרש דפריך מהרוג ורובע שיילו בהתם להורוג ורובע וקשה לר"י דאין ה"נ שיפיל דבהרוג ליכא למימר דאין ה"נ שיפיל דהכי מייב הכתוב מכה אביו מ"מ מנרבע מאי פריך וכ"ת בנרבע נמי דהא דרשינן בסנהדרין (דף נד.) עדות אחיך ממש שרבעו ה"מ לענין כרת אבל מיפה לא מהכחן: **רבא** אמר **אדם קרוב אצל עצמו.** הקשה ר' יצחק בן מבהיסם דבפרק שני דכתובות (דף יח: ושם) מסיק ד)רבא גופיה גבי הא דתנן התם סם אין כתב יפן יוצא ממקום אחר הרי אלו נאמנים לומר לנוסים היינו לא שנו אלא שאמרו לנוסים היינו ממקום שפשוט לבל אמרו ממקום ממון אין נאמנים היה לפלוגי דיבורא ולומר לנוסים היו ולא ממקום ממון אלא ממקום נפשות ולומר ר"י ללא פלגינן דיבורא כדי לפסול הסהד דמלתורייתא עדים המתומים על הסהד נעשה כמי שנתקרב עדותן בב"ד ג"כ התם בכל ענין שהם לנוסים הם לא ממקום נפשות הוו לעניש הלכך ליח לן למיפלי בנוסף ממקום נפשות היו מיעוטא(א): **ואין אדם משים עצמו רשע.** היינו לפסול את עצמו אבל נאמן הוא לומר גבי מלילא מלב מזיד הייתי כלאמר בכריתות (דף יב. ושם) דאין לנו לכופו להניף סולין לעזרה לפי שהיה דקלמרינן התם מקדם (קדושין דף נ. ושם) גבי הנח לי מן החלין או מן הלוסקמא ללא עביד אינים דמשוי נפשיה רשיעא לומר מזיד הייתי לאו משום שלא יהא נאמן לומר מזיד הייתי דפשיטא דנאמן אלא לומר שאין בלאן לומר בענין דמשוי נפשיה רשיעא וה"ת התם אמאי נאמן לומר מזיד הייתי דהא מסהד אסהד בעלמא דנראה לנו לכופו פסול לעדות ובפרק זה בורר (סנהדרין דף כו:) אילכ למ"ד דמסוד על העריות כשר לעדות וי"ל דהתם מסוד סוסד פריץ ומתייחד עם העריות ולא ודאי נא על העדה כדפי' התם בקונטרס ומתן דפריץ התם עני מרי מרנעים בכתפיה וכשר היינו משום דמלקין על לא עשה השמועה וה"ת וכי ודאי נא על העדה ממאי פסול הא רשע דמסהד בעינן שיהא רע לגמרים ונראין וזה אין רע לגבריות כגון אוכל נבלות להכעיס דכשר לרבי יהודה (שם כ"ז.) וי"ל דהוי כמו אוכל נבלות לתתון דפסול לכולי עלמא מ"מ שאין רע לגבריות דכיון דמסוד לעבוד בשביל הנאת עלמו משוד נמי להעיד שקר בשביל ממון וכשי נמי נא על העדה: **ליטא רב יוסף דאמר רבי יהודה.** ◎תימה להכא לרבי יהודה לית ליה פלגינן דיבורא ובפרק המולך (לקמן דף מז. ושם) אמרינן להאי לישנא לקמיה דרבי יהודה ואמר נמצילתי ביני לבין עצמי ר"ל נאמן אמה לפסול את עלמך ואי אמה יכול לפסול את בניך אלמא פלגינן דיבורא ומיהו י"ל דהתם לא מעשה עדות נאמן (ב) ועוד דשם נאמן לפסול את עלמו אין יכול לפסול את בניו כאריס) אלא הא דפלגינן היינו לאוקמי בנא ישראל דשויא אמה כפנויה מהיכא דליכא אלא חד ואי לא פלגינן ליכא למימר דשויא אמה כפנויה אלא ודאי פלגינן ובפרק המקבל (גיטין דף פז. ושם) גבי מיילפינן שמא מסכור עדים דיבורא אמרי מעשה עבדי וי"ל דכשמעידים שקר מעיד נמי מעשה כדפי' בקונטרס כיון דעל פיהם נגמר ולא קרי דיבורא התם אלא בשומר אמרי מעשה לא נאמן אלא בשומר מן הצעל לסופר ולעדים לכתוב ולחתום ללא נגמר הדבר על ידיהם: **אמר** להו **מתני' היא הנטען בו'.** ולנטען על אמת ליש לן דמי להתם נדין שיוכיח שם הוא אמת לפניך ליה מצד הכח שתסר את האשה בגדר שתסר לה בלא כיון שגילתה בעלה שריא לתכם מדאוריימא(ב):

אגזלן דדבריהם כשר לעדות אשה גזלן דדברי תורה פסול לעדות אשה נימא רב מנשה דאמר כר' יהודה אמר לך רב מנשה אנא דאמרי אפילו לרבנן וטעמא דרבנן הכא כדרבא דאמר רבא ג)אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו רשע לימא רב יוסף דאמר כרבי יהודה אמר לך רב יוסף אנא דאמרי אפי' לרבנן ושאני עדות אשה דאקילו בה רבנן ורב מנשה דאמר כרבי יהודה: הרגתיו כו' הרגונהו תנשא כו': מאי שנא הרגתיו ומאי שנא הרגונהו אמר רב יהודה באומר אני הייתי עם הורגיו ד)והתניא ה)אמרו לו לרבי יהודה מעשה בלסטים אחד שיצא ליהרג במגזית קפוטקיא ואמר להם לכו אמרו לה לאשת שמעון בן כהן אני הרגתי את בעלה בבנסיתי ללוד ואמרי לה בבנסיתו ללוד והשיאו את אשתו אמר להם ו)משם ראיה ז)באומר אני הייתי עם הורגיו והא לסטים קתני שנתפס ע"י לסטיות והא יצא ליהרג קתני בי דינא דעובדי כוכבים דלא דייקי וקטלי: **מתני'** ג)החכם שאסר את האשה בגדר על בעלה הרי זה לא ישאנה ח)מיאנה או שחלצה בפניו ישאנה מפני שהוא ב"ד: **גמ'** הא התירה ישאנה במאי עסקינן אילימא בחד חד מי מצי מתיר והאמר ט)(רב אמר) ר' חייא בר אבין אמר רב עמרם י)תנא התרת נדרים בשלשה ואלא בתלתא מי חשידי והתנן מיאנה או שחלצה בפניו ישאנה מפני שהוא בית דין לעולם בחד כ)וכדאמר רב חסדא אמר ר' יוחנן ל)ביחיד מומחה ו)הכא נמי ביחיד מומחה: מיאנה או שחלצה וכו': טעמא דב"ד הא בתרי לא מ"ש מהא ס)דתנן ו)עדים החתומים על שדה מקח ו)ועל גט אשה לא חשו חכמים לדבר זה היא גופה קמשמע לן לאפוקי ממ"ד מיאון פ)בפני שנים קמשמע לן מיאון בג' אביעא

גמ' ב)כתובות יח: סנהדרין ט: כה. **ג)**[עי' רש"ל] **ג)**[תוספתא פ"ד ה"ז] **ד)**[שבת כט: וש"נ] **ה)**[תוספתא פ"ד ע"ש] **ו)**[לקמן דף: כתובות נג. **ז)**[כתובות לו: ליתא ועי"ש היטב] **ח)** מליש עח: ע"ש כ"ב קכ: כתובות נג. **ט)**[ל"ל דתניא] **י)**גיטין מז. **יא)**[לקמן דף: קז:] **יב)**[ערובין ס. ב"ב עז.] **יג)**[לעיל כד: ע"ש] **תוס' יד)** ע"ש שהוא רמי כר ממש **טו)** רש"ל מ"ז **טז)** תרגום על בעיי העבריים במדבר לג פ' מ"ד

הגהות הב"ח

(ב) **רש"י** ד"ה וכגון מהכ שיוציא מקרמא ומשיא לגברא יומא חד אייתא ליה מיא לממשא א"ל הא מילתא לא הות האידנא א"ל א"כ חד מהני נכרים דהוו הכא אמר ר"נ עיניה נתנה באחר וכו':

הדרן עלך כיצד

גזלן דדבריהם. כמו מפרימי יוניס ומשתח בקוביע לתנן (ב"ק דף כב.) כל העדות שאין האשה כשרה לה אף הן אינס כשריס ועלה אמר רב מנשה זאת אומרת גזלן דדבריהס כו': רבא אמר אדם קרוב אצל עצמו. כלומר אין אדם נאמן לומר שרשע עצמו לימא רב יוסף אנא דאמרי אפי' לרבנן ושאני עדות אשה דאקילו בה רבנן. הלכך אפילו רבא נאמן ואנא לית לי דרב מנשה דאמר הא דדברי תורה פסול: **אלא רב מנשיא דאמר כרבי יהודה.** והכי מיתוקמ סוגיא רב יוסף מוקים לרב מנשיא כרבי יהודה ורב מנשיא מוקי לרב יוסף כרבי יהודה: **אני הייתי עם הורגיו.** אבל לא נגעתי בו: **ע"י לסטיות.** לפי שהיה עמהן: **מתני' בגדר.** שנדרה הגאה מבעלה ולא הפר לה ובאתה לחכם להתיר לה ולא מצא פתח למלטה: **לא ישאנה.** משום חשד: **שהוא ב"ד.** כלומר מיאון או חליצה לא עשה חכם זה ביחידי דקי"ל חליצה ומיאון בג' ותלתא לא מצי מתירי: **גמ' הא התירה.** ולמ"ד חם בעלה או גילתה שאנה שאין כאן חשד: **לעולם בחד.** ולקשיא לך מדקתני שאסר מכלל דבר מיבחי הוא אין ביחיד מומחה וכדרב חסדא בגדרי בפרק ערבה המוקדש: **ב"ד. ג':** **לא חשו חכמים לדבר זה.** לומר לא יקחו שוב שדה זו מן הלוקח וכן העד של גט לא יפא את האשה: **היא גופה.** כלומר ס"ה למרי נמי לא מצי מתירי והא דקתני שהוא ב"ד לאו משום לאפוקי ממאנה או שחלצה בפני שנים אלא משום דמיבעי ליה לאפוקי מדרב חסדא דאמר ביחיד מומחה: מיאנה או שחלצה וכו': **טעמא דב"ד הא בתרי לא מ"ש מהא** ו)דתנן ו)עדים החתומים על שדה מקח ו)ועל גט אשה לא חשו חכמים לדבר זה היא גופה קמשמע לן לאפוקי ממ"ד מיאון פ)בפני שנים קמשמע לן מיאון בג' אביעא

ברגנה

להו כגם מהו שיוציא רב כהנא אמר כגם מוציא רב אשי אמר כגם אינו מוציא תני להו רב זוטי דבי רב בפני כדברי האומר כגם אינו מוציא אמרו ליה רבנן לרב אשי יג)גמרא או סברא אמר להו מתני' היא יג)הנטען משפחה ונשתחררה מעובדת כוכבים ונתגיירה הרי זה לא יכנום ואם כגם אין מוציא אלמא

ברננה. מפני ריעון ועז׳ בני מדם לא תמרינן ליה הוצא ולא דמי לנטען על אשת איש דהתם הוחיל והוציאה בעלה מפני זה והלך זה ונשאה מכותר הדבר: **מתני׳ ובולן.** התכם והמניח גט והמעיד בפשה להשיאה דתנן בהן לא יכנום: **שהיו להם נשים.** בשעת

ברננה לא מפקינן ה"ג ברננה לא מפקינן: **מתני׳** [א]וכולם שהיו להם נשים ומתו מותרות לינשא להם [ב]וכולן שנישאו לאחרים ונתגרשו או שנתאלמנו מותרות לינשא להם [ג]וכולן מותרות לבניהם או לאחיהם: **גמ׳** מתו אין נתגרשו לא אמר ליה רב הלל לרב אשי והתניא אפי׳ נתגרשו לא קשיא הא דהואי קטטה הא דלא הואי קטטה ואיבעית אימא הא והא דלא הואי קטטה ולא קשיא [ד]הא דארגיל הוא הא דארגילה היא: וכולן שנישאו וכו׳: קס"ד מיתה אמיתה ונירושין אגירושין נימא מתניתין דלא כרבי דאי כרבי [ה]האמר בתרי זימני הויא חזקה לא מיתה אגירושין ונירושין אמיתה: וכולן מותרות לבניהם או לאחיהם: מאי שנא מהא [ו]דתנן [ז]הנשתן מן האשה אסור באמה ובבתה ובאחותה נשי לגבי נשי שכיחן דאזלן גברי לגבי גברי לא שכיחן אי נמי נשי דלא אסרן שכיבתן אהדדי לא קפדי אהדדי גברי דאסרן שכיבתן אהדדי קפדי אהדדי אי הכי אביו נמי לא מיבעיא קאמר לא מיבעי׳ אביו [ז]דבזיז בניה מיניה אבל בנו דלא בזיז אביו מיניה אימא לא קמ"ל:

הדרן עלך כיצד אשת אחיו

ארבעה [ח]אחין שנים מהם נשואים שתי אחיות ומתו הנשואים את האחיות הרי אלו חולצות ולא מתייבמות ואם קדמו וכנסו יוציאו [ט]רבי אליעזר אומר ב"ש אומרים [י]יקיים וב"ה אומרי׳ [יא]יוציאו [יב]היתה אחת מהן אסור׳ על האחד איסור ערוה אסור בה ומותר באחות׳ והשני אסור בשתיהן [יג]איסור מצוה ואיסור קדושה חולצת ולא מתייבמת [יד]היתה אחת מהן אסורה על זה איסור ערוה והשניה אסורה על זה איסור ערוה האסורה לזה מותרת לזה והאסורה לזה מותרת לזה וזו היא שאמרו [טו]אחותה כשהיא יבמתה או חולצת או מתייבמת: **גמ׳** ש"מ [טז]יש זיקה דאי [יז]אין זיקה מכדי הני מתרי בתי קאתיין האי לייבם חדא והאי לייבם חדא לעולם אימא לך אין זיקה ומשום דקסבר [יח]אסור לבטל מצות יבמין דלמא אדמייבם חד מיית אידך וקמבטל מצות יבמין אי הכי תלתא נמי לא מיבעיא קאמרינן לא מיבעיא תלתא דודאי בטלה מצות יבמין אבל ד׳ למיתה לא חיישינן קמ"ל אי הכי

אנירושין. מגב מיתה נקט גירושין דלפי׳ נתגרשה כמה פעמים שריא ליעמ׳: **אי הכי אביו נמי.** לא מצי למימר דנקט גט לרבותא מע"ג דלמקור בעמונה מגיט לר׳ יהודה[יז] דסמיכנ כגיטין מבל מחיתה נמי נקט מי לאו לדקדק מבל נמבני נמ׳:

הדרן עלך כיצד אשת אחיו חולצות ולא מתייבמות.

פירשתי בעיל (דף יח. ד"ה למעמ וכו') ועוד נפרש בגמ׳ גבי פלוגתא דרב ור׳ יוחנן: **אי הכי תלתא נמי.** מי אמרת בשלמא יש זיקה נימא דנקט מרבנה למשמועינן דלפני׳ בתרי יש זיקה מ"מ אין זיקה ומשום הכי נקט גיטול מצות יבמין דשמיעינן מלמא דהוי רבותא טפי למקור לנטול מע"ג דמדא מיניידו לן חזיל לייבומי וכל שכן בד׳ דשמיעינן לן דאיכא למימר דאי אפשר לבטל מצות יבמין דלמא אדמייבם חד מיית כמו למיתה דמד ולכאי פריך ק"ס מלמא נמי כיון דלא אתא לשמועינן מידום של משם מיתה מדלא נקט ממשה דהוי רבותא טפי לגמ לשמועינן למקור לנטול זה יכול להשמיענו לפילו במלמא:

למיתה

ברננה. מפני ריעון ועז׳ בני מדם לא תמרינן ליה הוצא ולא דמי לנטען על אשת איש דהתם הוחיל והוציאה בעלה מפני זה והלך זה ונשאה מכותר הדבר: **מתני׳** [א]וכולם שהיו להם נשים ומתו מותרות לינשא להם [ב]וכולן שנישאו לאחרים ונתגרשו או שנתאלמנו מותרות לינשא להם [ג]וכולן מותרות לבניהם או לאחיהם: **גמ׳** מתו אין נתגרשו לא אמר ליה רב הלל לרב אשי והתניא אפי׳ נתגרשו לא קשיא הא דהואי קטטה הא דלא הואי קטטה ואיבעית אימא הא והא דלא הואי קטטה ולא קשיא [ד]הא דארגיל הוא הא דארגילה היא: וכולן שנישאו וכו׳: קס"ד מיתה אמיתה ונירושין אגירושין נימא מתניתין דלא כרבי דאי כרבי [ה]האמר בתרי זימני הויא חזקה לא מיתה אגירושין ונירושין אמיתה: וכולן מותרות לבניהם או לאחיהם: מאי שנא מהא [ו]דתנן [ז]הנשתן מן האשה אסור באמה ובבתה ובאחותה נשי לגבי נשי שכיחן דאזלן גברי לגבי גברי לא שכיחן אי נמי נשי דלא אסרן שכיבתן אהדדי לא קפדי אהדדי גברי דאסרן שכיבתן אהדדי קפדי אהדדי אי הכי אביו נמי לא מיבעיא קאמר לא מיבעי׳ אביו [ז]דבזיז בניה מיניה אבל בנו דלא בזיז אביו מיניה אימא לא קמ"ל:

הדרן עלך כיצד אשת אחיו

ארבעה [ח]אחין שנים מהם נשואים שתי אחיות ומתו הנשואים את האחיות הרי אלו חולצות ולא מתייבמות ואם קדמו וכנסו יוציאו [ט]רבי אליעזר אומר ב"ש אומרים [י]יקיים וב"ה אומרי׳ [יא]יוציאו [יב]היתה אחת מהן אסור׳ על האחד איסור ערוה אסור בה ומותר באחות׳ והשני אסור בשתיהן [יג]איסור מצוה ואיסור קדושה חולצת ולא מתייבמת [יד]היתה אחת מהן אסורה על זה איסור ערוה והשניה אסורה על זה איסור ערוה האסורה לזה מותרת לזה והאסורה לזה מותרת לזה וזו היא שאמרו [טו]אחותה כשהיא יבמתה או חולצת או מתייבמת: **גמ׳** ש"מ [טז]יש זיקה דאי [יז]אין זיקה מכדי הני מתרי בתי קאתיין האי לייבם חדא והאי לייבם חדא לעולם אימא לך אין זיקה ומשום דקסבר [יח]אסור לבטל מצות יבמין דלמא אדמייבם חד מיית אידך וקמבטל מצות יבמין אי הכי תלתא נמי לא מיבעיא קאמרינן לא מיבעיא תלתא דודאי בטלה מצות יבמין אבל ד׳ למיתה לא חיישינן קמ"ל אי הכי

חמשה

ארבעה אחין. **ולא מתייבמות.** מפרש טעמא בגמ׳ משום זיקה דכיון דמרוייהו זקיקין להאי ולהאי קמא דמייבם פגע בחמות זקוקתו להויה כחמתו: **איסור ערוה.** כגון חמותו וחס חמותו: **ומותר באחותה.** דלחו חמות זקוקה היא דעדוה לחו קמיה רמיא לייבומי: **איסור מצוה.** רמיא קמיה מדמוריימא דלכך חסור בחמותה דחמות זקוקה היא: **אחותה** (ג) **כשהיא יבמתה.** חמותה של עדוה כשהיא יבמתה חסא חמי בעלה כשנופלת עמה לייבום: **או חולצת או מתייבמת.** דלחו חמות זקוקתו היא דעדוה לא רמיא קמיה: **גמ׳ יש זיקה.** כלומר חמותה זיקה לשויי חמות זקוקתו לחמות חסמת וחמתם׳ נדליה (דף עד.) פליגי בה חיכה דמ"ד זקוקתו כחסמת להפרת נדריה ולחסתן קרובות וחיכה דמ"ד חין זיקה ובפרקין לטעל (דף יח:) חיפליגו בה רב הונא ורב יהודה: **מתרי בתי.** מנני חמין נפלו: **מיית אידך.** ופפלה קמיה דהמי ונפקא משום חמות חסמת בלא חניקה וייבום הלכך חמרי׳ נהו חנוהו דמי מיית חידך חת נמבר חניקה דחד הלר חתי חונך וחלך לה: **תלתא נמי.** מפי שנת דנקט ד׳ חמין לי חמרת בשלמת יש זיקה דחמרי׳ דבתרי חתי נינהו ולח חניקת חמות ומתו ונפלו שתיהן לפני זה שתיהן קמותה דתרוייהו עליה רמיא וזיקתו ממורה וכי נסיב הוי פגע בחמות זקוקתו חלא חי משום ניטול מצות יבמין דפי׳ חלמת נמי ומתו הנשים הנשואים שתי חמיות שתיהן מולות דתי מייבם חדא נפקא לידך נולא כלום: ממשה

מסכת עדיות

פרק ה׳ המשך משנה ב׳

הַזּוֹרֵעַ אַרְבַּע אֲמוֹת שֶׁבַּחֻרְבָּה, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, קְדֵשׁ שׁוּרָה אֶחָת. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, קְדֵשׁ שְׁתֵּי שׁוּרוֹת.

עין משפט נר מצוה

צו א מיי׳ פ"י מהל׳ גירושין הלכה טו טוש"ע אה"ע סימן יג סעיף ד:
צז ב מיי׳ שם טוש"ע שם סעיף ג:
צח ג ד מיי׳ שם וכל׳ טז טוש"ע שם סעיף ד:
א ה ו מיי׳ פ"ז מהל׳ מלכים׳ יטוש הלכה ג טוש"ע אה"ע סי׳ קטנ סעיף ג:
ב ז מיי׳ שם טוש"ע אה"ע שם סעיף ד:
ג ח ט מיימן שם הל׳ ג טוש"ע אה"ע שם סעיף ה:
ד י מיי׳ שם הלכה ג טוש"ע אה"ע שם סעיף ג:

תום׳ חד מקמאי

פרק ארבעה אחין

ארבעה אחין שנים מהם נשואים ב׳ אחיות ומתו הנשואין לאחיות הרי אלו חולצות ולא מתייבמות דוקא בדליכא צרות אבל בדאיכא צרות כיון דחליצה צרות מעלה מאחרות חליץ לצרות ולא לאחיות דקי"ל כשמואל דאמר ב׳ יבמות הבאות מב׳ בתים חלץ (ליבמות) [לאחיות] לא נפטרו הצרות לצרות נפטרו אחיו׳ דלא אלימא זיקה לשוויה צרה כצרה ומ"ר אי חלץ לאחיות אחני למפטר נפשה. אבל לכתחלה אמרינן ליה דיחלוץ לצרות שהיא חליצה מעולה מן האחיות. אבל היכא דליכא צרות לא אפשר דלא למחלץ לאחיות. והוי יודע דאליבא דרב דאמר חליצה פסולה צריכה לחזור על האחין שתי האחיות כל אחת מהן צריכה חליצה משני האחין. ולפי דעתי הלכתא כרב בהא אע"ג דסליק עליה שמואל דקי"ל הלכתא כרב באסורא וראיה לדבר פסק זה ממה שפירש הרב אלפס (נפ"ק ד"ג) גבי פלוגתא דרבי ורבנן כשקדשה לשם יבמות דרבנן כרב ור׳ כשמואל דקי"ל כרבנן ורב אשי נמי אמר התם דכר"ע חליצה פסולה אינה פוטרת היינו כרב אלמא הלכתא כרב אע"ג דכתב הרב אלפס דכל הני שיעורי לא סמכינן עלייהו והרב שמואל כתב דברי רב ודברי שמואל ולא פסק הלכתא כתר מניהו ואולי סמך על הכלל שבדיניו דהלכתא כרב באיסורא:

ורבמאי דאמר שמואל חלץ לאחיות לא נפטרו צרות לצרות נפטרו אחיות פסק הרב כשמואל ואליבא דרב אשי דאע"ג דלא אלימא זיקה לשוויי צרה כצרה והוצרך הרב ז"ל למפסק הלכתא כשמואל ואליבא דרב פסולה צריכה לחזור על כל האחין. הלכך הא דתנן הכא חולצות האחיות ולא מתייבמות כל אחת ואחת צריכה חליצה משניהם והרב ז"ל ודאי הר"ל (להצריך) [לפרש] כדברי רב שאמר ג׳ אחיות יבמות וכו׳ דאאוקימנא בגמ׳ דנפול בזה אחר זה אבל בבת א׳ כל אחת צריכה חליצה משניהם אלא שקצר הרב ז"ל דבריו כמנהגו ואי אוכא [ו]מאן ד"ס"ל דשמוש ד"ס"ל לרב אלפס דלכתא כשמואל לכך קצר בדברי הרב. ומ"ל לרב ז"ל דהלכתא כשמואל והא ק"ל כרב באסורא. ואי משום דתניא כותיה דרב אשי חלץ לאחיות לא נפטרו צרות לצרות (לא) נפטרו אחיות לא פליג רב אדשמואל בהא מלתא וכל המיקל בו צריך להביא ראיה לדבריו ואין רות חכמים נוחה הימנו. והוי יודע דמאי דאמרי׳ בגמ׳ גבי האי מתני׳ דילמא אדמייבם חד מיית אידך וקא בטלה מצות יבמין כלומר דאולא אחותה דוקא אליבא דמ"ד אין זיקה אבל למ"ד יש זיקה וקי"ל כותיה [ז]דלמא אדמייבם חד מיית אידך לא מפטרא אחותה בלא חליצה דתנן בפ׳ החולץ שומרת יבם שקדש אחיו את אחותה משום ר׳ יהודה בן בתירה אמרו אומרים לו המתן עד שיעשה אחיך הגדול מעשה מתה היבמה יכנוס את אשתו מת היבם צריכה חליצה ואמר נמי בר"ש כיצד אמר רב הונא אמר רב שומרת יבם שמתה מותר באמה אלמא קסבר אין זיקה ואסיקנא לאחר מיתה אין מחיים לא דאסור לבטל מצות יבמין ופרש"י ד"ל דאולא יבמה בלא חליצה [ח]כדתנן מת יבם מוציא את אשתו בגט ואת אשת אחיו בחליצה וכיון דקי"ל יש זיקה אפי׳ בתרי אדמייבם חד מיית אידך לא מפטרא אחותה בלא

ג) נ"מ בכ"מ כמן. ד) נ"מ בכ"מ לפילו מדמייבם חד מיית אידך ק"ל והא דתנן דלמא מת יבם מוציא את אשתו בלא חליצה ה) נ"מ דמקר כמן ול"ל והא דתנן דלמא מת יבם מוציא את אשתו בלא חליצה ואמר נמי בר"ש כיצד אמר רב הונא אמר רב שומרת יבם שמתה מותר באמה אלמא קסבר אין זיקה ואסיקנא לאחר מיתה אין מחיים לא דאסור לבטל מצות יבמין ופרש"י ד"ל דאולא יבמה בלא חליצה ו) כדתנן מת יבם מוציא את אשתו בגט ואת אשת אחיו בחליצה וכיון דקי"ל יש זיקה אפי׳ בתרי אדמייבם חד מיית אידך לא מפטרא אחותה בלא

מסורת הש"ס

גמ׳ ג) נקמן סד: ד"מ נקמן קו: [עיכוכין נ]. כתוכות מג.: **ג)**[ל דתניא] **ג)**נקמן נ]. [תוספתא פ"ד] **ד)**[גיל׳ הערוך כזיז] **ה)**נעיל יח. כג. מ: עדיות פ"ה מ"ה **ו)**[ע׳ תוס׳ נקמן כח. ד"ה רבי מלעזר] **ז)**ל יקיימו **ח)**[נקמן כח.] **ט)**[נעיל כ. נקמן כח: סנהדרין נג.] **י)**נעיל כ. **יא)**[נעיל יח.] **רש"י יג)** ל"ל ופים אמר יקח **תוס׳ יג)**[נעיל ד. נקמן נ].

הגהות הב"ח

(ג) **רש"י** ד"ה נפי לא מסרו שביבתן שכיבת זוגת הקרובה **לא אסרו** את עמתו גמוכה:

(ב) **רש"י** ד"ה מחותה של עבוה כתיכת כ"ל ותיבות מחותה כשהיל יבמתה נמתה:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה דבזיז מיניה **בוש הוא כו׳.** עי׳ מה טו ע"ב תוד"ה אפילו ילדה:

הגהות

מתני׳ ר׳ אליעזר אומר בש"א כו׳. נלמה ל"ל מלעזר בלא יו"ד עי׳ נקמן (כמ.) מדפיפ ר׳ מלעזר כו׳:

(רש"ש)

רש"י ד"ה נשי. **שביבתו זוגת כו׳.** נ"ב ס"ל שביבתו שביבת זוגת הקרובה לא מקרה עמתו גמוכה כו׳:

(תוספת מגות)

ד"ה יש זיקה. ובמס׳ נדרים כו׳ ולאסור קרובות. שם ניתא ולולי ל"ל הנך שתי מיכות נסוף הזיכוך:

(רש"ש)

תורה אור

רש"י א) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אִשָּׁה וְאֶת אִמָּהּ זִמָּה הוּא בָּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ וְאֶתְהֶן וְלֹא תִהְיֶה זִמָּה בְּתוֹכְכֶם:

(ויקרל כ, יד)

תום׳ ישנים

פרק ארבעה אחין

ש"מ יש זיקה. וא"ת א"כ לחלוץ לחדא ולייבם לחדא ו"ל גזרה דלמא מייבם והדר חליץ וכי מייבם פגע באחות דקוקתו. ולא נהירא דכיון דקאמר ש"מ יש זיקה א"כ אין לגזור דלמא מייבם ברישא דשעה של זיקה פשוט הוא ולא יטעו כמו שאפרש לקמן בע"ה. ו"ל דשמא דכיון שנאסרה עליו שעה אחת שוב לא יבא לה היתר עולמית וא"ת לרב דלא סבר כן לקמן מאי איכא למימר. ו"ל דמ"מ מרקים לה להך משנה כר׳ אליעזר דאמר כיון שנאסרה פעם אחת שוב אין לה היתר אף באיסורא דרבנן כי הכא דאין האיסור רק משום אחות זקוקתו. והא דדייקינן לקמן מדסיפא ר׳ אליעזר רישא לאו ר׳ אליעזר זהו לרבי יוחנן אבל רב לא סבר כן ע"ש רב לא יסבור האי דיחוי:

חמשה נמי. סניס נשואים שמי מחיות ומתו הסניס ונשתייר הסלמה למעלה מדמיינס מד מייתו להו מרי ובטלה מצות יבמין: **לפני שני אחין יבמין.** כלומר לפני שני אחי בעליהן שהן יבמיהן: **אמצעית.** כלומר **צריכה חליצה משניהן.** כדמפרש ואזיל: שניהם ולאו דוקא נקט:

חמשה נמי למיתה דתרי לא חיישינן ג׳רבא בר רב הונא אמר רב שלש אחיות יבמות שנפלו לפני שני אחין יבמין זה חולץ לאחת וזה חולץ לאחת ואמצעית צריכה חליצה משניהם אמר ליה רבה מדקאמרת אמצעית צריכה חליצה משניהם קסברת יש זיקה והויא לה חליצה פסולה ד׳וחליצה פסולה צריך לחזור על כל האחין אי הכי קמייתא נמי אי דנפול בבת אחת הכי נמי לא צריכא דנפול בזו אחר זו נפלה חדא חלץ לה ראובן נפלה אידך חלץ לה שמעון נפלה אידך חלץ לה האי מפקע זיקתו חלץ לה האי מפקע זיקתו ה׳והאמר רב אין זיקה לדברי האומר יש זיקה קאמר ושמואל אמר אחד חולץ לכולן מכדי שמעינן ליה לשמואל דאמר חליצה מעליא בעינן דאמר שמואל חלץ

למיתה דתרי לא חיישינן. תימה דבפ״ק דיומא (דף ג.) גבי הא דאמר ר׳ יהודה לף אסא מחרת מתקיעין לו אמ׳ ממות אמו ופרכי לה רבנן ק״ק אין לדבר קוף ומפי קושיא הא רבנן מיישי הכא למיתה דמד ולא דמרי ותר״י דהכי פרכי ליה כיון דמייתם למיתה דזמן מועט מע״ג דלא שכיחא מסוס נמי למיתה דמרי מע״ג דלא שכיח ות״ק אין לדבר קוף ומצי אסא למימר דלא שכיחא מסוס (דף יג.) דלר׳ יהודה מיתה דמדלא שכיחא פירוש אפי׳ לזמן מועט דמרי לא שכיחא והא דקאמרי התם רבנן מיתה לא שכיחא ולאו משום שאין לדבר קוף להא דקאמר אין לדבר קוף היינו משום דלא שכיח כדפריסי׳ כי מיתה דמד [דשכיח] יש לדבר קוף למרי ודפי לא שכיחי:

מדקאמרת אמצעית צריכה חליצה משניהם

קא סברת יש זיקה וחליצה פסולה וכו׳. ואיט קפריס דגרסי מדקאמר זה מוכן לאמת וזה מוכן לאמת קא סברת יש זיקה ופי׳ בקונטרס דלא גרסי׳ ליה וגרסה דלא גריס ליה בקונטרס משום דלמ״ד אין זיקה נמי זה מוכן לאמת וזה מוכן לאמת דלמי לפסר לייבם לאמת משום ביטול מצות יבמין ולישה נמיטר לאמת דלמ״ד אין זיקה נמי אין מליאה פסולה של רחוק שכבר חלץ לאמת מפקעת זיקת שמעון החסוכה דהא נקטן קאמר דשמעת מינה דרמ״ל לא תפטר משום דלמליאת רמ׳ מליאה פסולה היא מלמת אפי׳ למ״ד אין זיקה אין מליאה פסולה גרועה זיקת לרחה החסוכה דהא חוקי דשמיעל מליאה דמ״ד אין זיקה קאמר וה״ה ה״ג לא תפטר מליאת רחוק השניה מאה השני דהא מכמי לא מסיק מדעתיה למלק בין מיפטר נפשה בין מיפטר לרא ולר״י נראה דשפיר גרסי׳ ליה לפי האמת למ״ד אין זיקה מליאה גרועה פוטרת החסוכה דהיינה דאמרי׳ בהדיא בפרק ר״ג (נקטן דף נג. ושם) למ״ד אין זיקה מלך לבעלת הגט נפטרה לרחה כתוכה מלוה מלך לבעלת הגט מליאה פסולה טפי מבל לרא שהרי מסוה

מלוה ישבאל למיסר בקרובותיה וע״כ שמואל דאמר מלך לאמת לא נפטרו צרות לבעלת הגט לא נפטרה לרא שבר בים זיקה ושוגיא דבשמוך מיהא לפי האמת מלך ה״פ בשלמא לרא דרמ״ל לא תפטר כולמר אפי׳ אם תאמר למ״ד אין זיקה נמי מליאה פסולה לריכה לחזור ואשתא ניחא לפרש מ״ש לרא דלאה תפטר דמליאה כשרה היא תדע דאמרי׳ בשלמא לרא דרמ״ל מי מיפטרא ואשתו זו׳ אלמא בעי למימר למ״ד אין זיקה לא מפקעה לרא אלא לרמ״ל אם היו שוות ור״ת לית מדקתני אפילו לפי גירסת הקונטי דיש זיקה מדקתמר ממצעית לריכה מליאה משניהם אלא עד שוחה שוגיא לית לסמוך כדפריסי׳ אלא קאי הכי וכי מפרש דשמיעל התחיל ולא התחיל אלמר לא יאמר עוד דשמיעל מליאה דמ״ד אין זיקה קאמר כמו שאפרש לדידיה אלן לאחיות ובעלמא הגט נפטרו צרות וגרסינן שפיר מדקאמר זה מוכן לאמת כו׳ קסבר יש זיקה ומדקאמר ממצעית לריכה מליאה משניהם קא סבר למליאה פסולה לריכה לחזור ואע״ג דתרוייהו יכול לדקדק מפיפא מ״מ מה שיכול לדקדק מריש מדקדק: **וחליצה פסולה צריך לחזור וכו׳.** לא [ה] כמו שפירש בקונטרס דכל היכא שאינו יכול לייבם חשיבה מליאה פסולה להא דאמר בפ״ק (לעיל דף יח:) גבי מחזיר גרושתו או היא לו לרחה מוכנת ולא חשיבה מליאה גרושה מליאה פסולה אע״ג דאין יכול לייבמה ולקמן נמי קאמר אלא לרא לרחה מפטר למליאתה כשרה אלמא חשיבה אע״ג דלמיכרת ליבמה משום ביטול מצות יבמין דנהי דמצטל מצות יבמין מצרת רמ׳ לאע״ג דבשייבם נפלה יהיה לסור כצרת רמ׳ כמו שאסור בצרת קרובתו מלוכה מ״מ מליאה מיהא בעיא לתוריי״מ דאינה צרת אחות אשה לאחר אשה [כיון שכבר] לא היתה צרת [אחות אשה] משמע בעלה וכשיתגרש צרת רמ׳ לא מיתסרא כו׳ דלמיל נמי לסוטה לתורייתא דאין בה זיקה דטומאה כתיב בה כעריות אבל מחזיר גרושתו ואסור לבעל מצות יבמין לא נעברה בהם זיקה ולהכי תניא מליאה משניהם כשרה: **דנפול בזה אחר זה נפלה חדא חלץ לה ראובן כו׳.** הקשה ר״ר מברכם מבורגויי״ל אמאי נקט שאם אחיות לאיחוד זה יכול להשמיענו אפי׳ בג׳ אחיות היכא דנפול בבת אחת לכל אחד ואחד מהן לשמיהן משום דים זיקה וחליצה פסולה אלא משום [אחות] חלוצתו שאינה פסולה אלא מדרבנן [מ״מ] צריכה לחזור על האחין. וחליצה פסולה דאשמועי׳ משום דאינה ראויה להתייבם. ושמואל אמר א׳ חולץ לכולן, מכדי שמעינן ליה לשמואל דאמר חליצה מעולה בעיא דאמר (ש״מ)

ב) ג״ל וכן כשמת הסני.

גמ׳ א) ג״ל רבה. יעב״ן. **ב)** נקמן נא: נג. **ג)** נעיל יז: ע״ש **תוס׳ ד)** ס״ל אמר

הגהות הגר״א

[א] תוס׳ ד״ה וחליצה. כמו שפירש בקונטרס. נ״ב וכ״ד הרמב״ם: **[ב] שם אלא נראה לר״י דלא כר׳.** נ״ב וכן עיקר ועי״ל כ ע״ב וכ״ה בתוספתא פ״ו (ושמ״ש רפינו בתה״ש פ״ו ק״ש פ״ק ט״ו וש״ק מ״ה):

גליון הש״ס

תוס׳ ד״ה וחליצה פסולה וכו׳ וכן פוטה דרבנן דקרי ליה בירדשלמי וכו׳. ע׳ נעיל דף יא ע״ב מד״ה רש״ת:

הגהות

תוס׳ ד״ה דנפול. דלעיל פ״ב (דף יח.). נ״ב נ״ל סוף דף כג ורים דף כל:

(ר״ם מדעפרו)

מסורת הש״ס

חליצה אמר רבא בר רב הונא אמר רב שלשה אחיות יבמות שנפלו לשני אחים יבמין זה חולץ לאחת והאמצעית צריכה חליצה משניהם פירוש אמצעית שלישי׳ א״ל רבא מדקאמרת אמצעית צריכה חליצה משניהם קסבר יש זיקה ולפיכך חליצה פסולה צריכה לחזור על כל האחין אי הכי קמייתא נמי (לא) צריך אי נפיל בב״א הכי [נמי לא צריכא] דנפיל בזה אח״ז נפל אידך חדא [חלץ] ראובן נפל אידך חלץ שמעון נפל אידך חלץ האי מיפקע זיקתו פירוש נפיל בבת א׳ שבאו לפני ב״ד מדקאמרת שמתו ג׳ בעליהן ששלשתן צריכות חליצה אפי״י שמתו בעליהן בזה אחר זה השתא מיהת כשבאו לפני ב״ד חליצה פסולה היא שכל אחד אחות וכל א׳ וא׳ צריכה חליצה מן האחין אבל בנפול בזה אח״ז שכל א׳ שמת בעלה באה לב״ד לחלוץ ועדיין לא מתו האחין האחרים וחלץ לה ראובן חליצה כשירה הוא ה׳כיון שמת האחד קודם שמת השלישי וחליצה כשרה היא כשמת השלישי חליצה פסולה היא בין למ״ד יש זיקה בין למ״ד אין זיקה דאחות חלוצתו ומיהו למ״ד אין זיקה אין צריכה לחזור על כל האחין. למ״ד יש זיקה לא אלימא חליצה פסולה למפקע זיקה וכ״ת מבדי רב אחא לאשמועינן חליצה פסולה צריכה לחזור על כל האחין למה לי לאשמועינן בנפול בבת אחת וכל אחת צריכה חליצה משניהם. אין הכי נמי אלא רבותא אשמועינן לא מיבעיא אי דנפיל בבת אחת דזיקה אלימא היא וצריכה לחזור על האחין אלא אפילו חלץ זה לאחת וזה חלץ לאחת דקלשא ליה זיקה משום איסור [אחות] חלוצתו אפ״ה צריכה לחזור על האחין (ליבומי) [אי נמי] לא מיבעיא דנפול בבת א׳ דכיון דיש זיקה הר״ל חליצה פסולה דאורייתא דהיא זקוקתו ואלא אפי׳ בזה אח״ז שאין החליצה פסולה משום זיקה אלא משום [אחות] חלוצתו שאינה פסולה אלא מדרבנן [מ״מ] צריכה לחזור על האחין. וחליצה פסולה דאשמועי׳ משום דאינה ראויה להתייבם. ושמואל אמר א׳ חולץ לכולן, מכדי שמעינן ליה לשמואל דאמר חליצה מעולה בעיא דאמר (ש״מ)

נפלה אידך חלץ לה כו׳. והא דקתי לה ממצעית אע״פ שהיא מחרוכה משום דהחרוכה כל אחת לא חלצה חלץ מן האחד וזו מוכנת משניהם: **לדברי האומר יש זיקה קאמר.** ולא מסתברא ליה למימר דרב יהודה קאמר יש זיקה והניח דשמואל יבם לדברי האומרים אין זיקה קאמר משום דהתם קמ״ל מדאפי׳ לגין שמואל דאמר אין זיקה ומתייבם משום ביטול מצות יבמין משום הכי קבירא ליה להניח מליאה דנפלה

ביטול מצות יבמין דו משום שנשתכח עליו שעה אחת כדפי׳ לעיל ודוקא ר׳ יוחנן הוא דאמר אחיות היו יודע מי שנתן ומתייבמת הרחשונה:

חלץ לאחיות. שמי מחיות שנפלו לפניו מצני מחים וכל מחת שרמה עמה ומלץ למחיות לה נפטרו לרוחיהן הוחיל ומי בעי לייבומי לה מני מלץ יחלץ לרות ויפטרו מחיות ומע"ג לרות נמי מי סוה בעי לה סוה מייבם מיהו קל ליסורס משל מחיות הלכך חף מלילמה משופמות משל מחיות והכי מפרש לקמן: **חיבא דקיימא חליצה דשמעון חליצה כשרה.** למלן לגניה סהוח לה מלן לרמסוקה: **חלץ לה ראובן חליצה פסולה.** כתמיה רמובן שמלן לרמסוקה והויה הך מחות מלומו ולה מלילה מעליה היל כדשמעון דזיקה גרידמה היל: **אמאצעית.** לסומר המלילים לחמר שמלן שמעון לגניה שהיל על גניהן לחות מלומה ושניהן שוין הם וקסבר מלילה פסולה חין לריכה למזור על כל המחין: **כיון דרובה גביה.** שהמוהן למלילים מלן לג': **למיפטר צרה.** כדקחמרי' לה נפטרו לרות: **אבל מיפטרא נפשה פטרה.** כמלילה דכל סהו הלכך חמד מוהן לג' היכה לליכה לרות כהדייהו: **לבעלת הגט.** ג' יכמות מלח חמד ומלן יבם גט לחמת מהן שוב חין מלילמה הוגמת כל כך דקלישת זיקמה ומס מלן לה לה נפטרה לרה: **חלץ לבעלת מאמר.** עשה מחמר בחמת מנשי לחיו המת ומ"ל מלן לה לה נפטרה לרה שמלילה זו חינה פוטרת לגמרי שעליין לריכה גט למחמרו כדחמן בפרק ר"ג (לקמן דף ס.) עשה מחמר ומלן לריכה היחנו גט ומע"ג דיהיב לה גט מחר דחלן לה סוה דמהניה לחב לרמסה נפטרה לריכה מלילה לחב מלן לגניה נפטרה בעלה מחמר מחלילה וחינה לריכה לחת גט למחמרו: **דהויא אחות אשה בזיקה.** ומי סוה בעי לייבומי לה מני ומכי גריעה מלילמה: **לצרות נמי.** הח לרת לחות זקוקה היל ומפילו לייבומי לליכה בחקוה עלוה לריכה מי מיפטרה רחל: **והאמר שמואל בר'.** בפ"ב: **אי הכי.** למין זיקה מלן למחיות שמלילה הוגמת היל: **בשלמא צרה דרחל.** דחלילה בחמרוה לה מפטר דחלילה דרחל גרועה בחלישת קמא חלין לה מני לייבומי לה מני לחמות מלומו היל: **אלא צרה דלאה תיפטר.** דחלילה לחה כשרה היל למי סוה בעי מני לייבומי: **צרות דעלמא.** כלומר כל היכה דמיפטרי כה"ג לה נפטרו לרות שב דחרוה: **אי הכי.** למרות דקחמר שמואל בלרה דרחל שחלילה בחחרוה קחמר: **חלץ לצרות נפטרו אחיות.** בחמיה דכי מלן לרת לחות המלילה נפטרה לחות המלילה: **אצרה דרחל מי מיפטרא.** מחלילה למרה מי מיפטרה רחל: **והא תנן.** בהמולן: **אפור אדם בצרת קרובת חוצתו.** ומפילו לה סימה לרמה מחחיו חלה מנכרי וטעמה הסה מפרש והכה נמי מי סוה בעי לייבומי לה מני: **התחיל באחיות.** שחלן לגניה לה יגמור בלרת לה מלילה פטורה לרה: **דתנן אפור אדם בו'.** וכ"ם חלה יגמור בחחיות המלילה רחל לה מיפטרה לרה חלה מלילה מעלייתה היל לחחות מלומו היל חלה שחיהן לריכות מלילה: **התחיל בצרות.** שחלן לרת לגניה: **יגמור אף באחיות.** הם לרה לחלון לרחל נפטרה לרמה ומע"ג דרחל קרובת לגניה שהיל לרת מלומו לה גריע בהכי דחמן מומר חלה מלומו וכ"ע כיון דחין זיקה מי סוה בעי לייבומי לרחל מייבם וכל שכן גמר בלרת רחל וחה ברחל [ד]דכיחת מילחת טפי: **לעולם.** כדחמר שמואל בריקה חלן לחחות לה נפטרו לרות חחות זיקה ומלילה לחחות גרועה ומפילו לרה לגניה לה מיפטרה חלן לרות נפטרו חחיות דחלילתן משופמות משל חחיות ודקשיל לך סויה לרת חחות חשה זיקה וסויה כי חחות זקוקה גופה לה היל משום דלה מלילת לחחות זיקה לשוויי לגרה כי ערוה ולה גזרו חכמים חלה בחחות זקוקה: **הצרות לאחין.** ומפילו לרת חחות חשה שרי לייבומי וכ"ם לרת חחות זקוקה: **אי הכי.** למחי חני יבומי נמי חלן לרת חחות חשה זיקה לשוויי לגרה כי ערוה ולה גזרו חכמים חלה בחחות זקוקה: **מאי אחד חולץ לבולן דקאמר אאמצעית.** תימה דלקמן מסקינן דשמואל כחמיל ולה כחמיל קאמר וכחמיל בחחיות לה יגמור בלרות ולה מיפטרת רחל בחלילת לרה וכ"ם היכה דלניהן שוין דבעינן חליצה ממרוייהו דלהאי שיטיא לה מפלגינן בין מיפטר יבמה למיפטר

[א]חלץ לאחיות לא נפטרו צרות היכא דקיימא חליצה דשמעון חליצה כשרה חלץ לה ראובן חליצה פסולה מאי אחד חולץ לבולן נמי דקאמר אאמצעית והא כולן קאמר כיון דרובה גביה קרי ליה כולן ואיבעית אימא כי קאמר שמואל חליצה מעליא בעינן [ב]ה"מ למיפטר צרתה אבל מפטרא נפשה פטרה גופא אמר שמואל חלץ לאחיות לא נפטרו צרות לצרות נפטרו אחיות [ג]חלץ לבעלת הגט לא נפטרה צרה לצרה נפטרה בעלת הגט [ד]חלץ לבעלת המאמר לא נפטרה צרה לצרה נפטרה בעלת מאמר מאי שנא לאחיות דלא נפטרו צרות דהויא [ה] לו אחות אשה בזיקה חלץ לצרות נמי לא ליפטרו אחיות דהויא להו צרות אחות אשה בזיקה קסבר שמואל אין זיקה [ו]והא אמר שמואל יש זיקה לדברי האומר אין זיקה קאמר אי הכי חלץ לאחיות אמאי לא נפטרו צרות בשלמא צרה דרחל לא תיפטר דכיון דחלץ לה ללאה והדר חלץ לרחל הויא לה חליצה דרחל חליצה פסולה אלא צרה דלאה תיפטר מאי לא נפטרו צרות נמי דקאמר אצרה דרחל והא צרות קאמר צרות דעלמא אי הכי חלץ לצרות נפטרו אחיות ואצרת רחל מי מיפטרא והא תנן [ז]אפור אדם בצרת קרובת חלוצתו שמואל נמי התחיל ולא התחיל קאמר התחיל באחיות לא יגמור בצרות דתנן אפור אדם בצרת קרובת חלוצתו התחיל בצרות יגמור אף באחיות דתנן [ז]מותר אדם בקרובת צרת חלוצתו רב אשי אמר לעולם כדקאמרת [ז]ומשום דלא אלימא זיקה לשויי לצרה בערוה תניא כוותיה דרב אשי חלץ לאחיות לא נפטרו צרות הא לצרות נפטרו אחיות מאי טעמא לאו משום דקסבר יש זיקה ולא אלימא זיקה לשוויה לצרה בערוה א"ר אבא בר ממל הא מני ב"ש היא דתנן [ח]בית שמאי מתירין הצרות לאחין אי הכי יבומי נמי תתייבם כרבי יוחנן בן נורי דאמר [ט]בואו ונתקן להם לצרות שיהו חולצות ולא מתייבמות והאמר מר [י]לא הספיקו לגמור את הדבר עד שנטרפה השעה אמר רב נחמן בר יצחק אחריו חזרו ותקנו: איבעיא להו בעלת

[א] **חלץ לאחיות לא נפטרו צרות היכא דקיימא חליצה דשמעון חליצה כשרה חלץ לה ראובן חליצה פסולה מאי אחד חולץ לבולן נמי דקאמר אאמצעית והא כולן קאמר כיון דרובה גביה קרי ליה כולן ואיבעית אימא כי קאמר שמואל חליצה מעליא בעינן ה"מ למיפטר צרתה אבל מפטרא נפשה פטרה גופא אמר שמואל חלץ לאחיות לא נפטרו צרות לצרות נפטרו אחיות** [ב]**חלץ לבעלת הגט לא נפטרה צרה לצרה נפטרה בעלת הגט** [ג]**חלץ לבעלת המאמר לא נפטרה צרה לצרה נפטרה בעלת מאמר מאי שנא לאחיות דלא נפטרו צרות דהויא** [ד] **לו אחות אשה בזיקה חלץ לצרות נמי לא ליפטרו אחיות דהויא להו צרות אחות אשה בזיקה קסבר שמואל אין זיקה** [ה]**והא אמר שמואל יש זיקה לדברי האומר אין זיקה קאמר אי הכי חלץ לאחיות אמאי לא נפטרו צרות בשלמא צרה דרחל לא תיפטר דכיון דחלץ לה ללאה והדר חלץ לרחל הויא לה חליצה דרחל חליצה פסולה אלא צרה דלאה תיפטר מאי לא נפטרו צרות נמי דקאמר אצרה דרחל והא צרות קאמר צרות דעלמא אי הכי חלץ לצרות נפטרו אחיות ואצרת רחל מי מיפטרא והא תנן** [ז]**אפור אדם בצרת קרובת חלוצתו שמואל נמי התחיל ולא התחיל קאמר התחיל באחיות לא יגמור בצרות דתנן אפור אדם בצרת קרובת חלוצתו התחיל בצרות יגמור אף באחיות דתנן** [ז]**מותר אדם בקרובת צרת חלוצתו רב אשי אמר לעולם כדקאמרת** [ז]**ומשום דלא אלימא זיקה לשויי לצרה בערוה תניא כוותיה דרב אשי חלץ לאחיות לא נפטרו צרות הא לצרות נפטרו אחיות מאי טעמא לאו משום דקסבר יש זיקה ולא אלימא זיקה לשוויה לצרה בערוה א"ר אבא בר ממל הא מני ב"ש היא דתנן** [ח]**בית שמאי מתירין הצרות לאחין אי הכי יבומי נמי תתייבם כרבי יוחנן בן נורי דאמר** [ט]**בואו ונתקן להם לצרות שיהו חולצות ולא מתייבמות והאמר מר** [י]**לא הספיקו לגמור את הדבר עד שנטרפה השעה אמר רב נחמן בר יצחק אחריו חזרו ותקנו: איבעיא להו בעלת**

מאי אחד חולץ לבולן דקאמר אאמצעית. תימה דלקמן מסקינן דשמואל כחמיל ולה כחמיל קאמר וכחמיל בחחיות לה יגמור בלרות ולה מיפטרת רחל בחלילת לרה וכ"ם היכה דלניהן שוין דבעינן חליצה ממרוייהו דלהאי שיטיא לה מפלגינן בין מיפטר יבמה למיפטר

צרה ומר"י דהכה כמחיל דמפרש לקמן דשמואל כחמיל ולה כחמיל קאמר כגון דחלץ לה ללאה ולה לרחל דכשיוויא דנקמוך בין מיפטר לרה וכיוויא דהכה נפשה למיפטר לרה ומיפטרת לרה בחלילת לרה ומיפטרת לרה בחלילת לרה דחמר מוהן לכולן מחמלעת סבר כרב חשי דחמר לקמן לה מלילמה זיקה לשוויי לרה כערוה ומלילת לרות הויא מלילמה כחרה ולכחי מלן לחחיות לה נפטרו לרות מחל מוהן לכולן: **אלא צרה דלאה תיפטר.** להה מלילה כחרה היל פי' בקונטרס דלפי דעי מייבם לה ור"ת לומר כן לחמילה ליה משום ביטול מלות יבמין ומ"מ לה מלינ בהכי מלילה

פסולה כדפרישית לעיל:

א"ה חלץ לצרות נפטרו אחיות ואצרת רחל מי מיפטרא. פירוש כיון לחוקמה מלן לחחיות לה נפטרו לרות חוקה מרחל ומשום שחלן לגניה בעניין זה נמי שחלן לגניה מלן

לרות נמי לה נפטרו לחיות:

שמואל התחיל ולא התחיל קאמר. השתח לפי המסקנה ליה להה דשמואל לדברי המומר חין זיקה [לקמן] לפי חחמת נמ"ד חין זיקה מלן לחחיות ובעלת גט נפטרו לרות [ז] לחיות לה שמואל מלילת לה לפי שלה קחמר שם חמורה מחלה ומיילי כשחלן לגניה קודם נפילת רחל ולרה ולכחי המחיל בלרת לגניה יגמור לף ברחל לכשנפלה רחל כבר נפטרה לגניה מחלילת לרמה ומלילת רחל מלילה כשרה היל לה היל לה קרובת לרת מלומו היל דה"ל לרת מלומו וקלת היל לה קרובת לגניה בהלילי בגפול זה לחמל זה כיון דעד השתח הוה לייבי בגפול בשח לחמ ועול חמר ר"י דחניט לפרש לחייבי לפי' נפול בשח לחמ כדם"ל עד השתח ומפ"ה השתיל בלרת לגניה יגמור ברחל ומע"ג דחלילת הלרה היל מלילת פסולה לסויה לה לרת לחות מלומו היל דה"ל לחחות לה נפטרו לרות חשר חלילה פסולה פטורה לס"ד חין זיקה פסול לחחיות חמיר טפי וסיפא חשמעינן דלס"ד יש זיקה חלץ לבעלת הגט לה נפטרה לרה חשר חלילה פסולה פטורה היינו דווקה לס"ד חין זיקה לה פטורה:

חנ"ל המומר חין זיקה וה"ת דלדברי האומר חין זיקה היינו דווקה אמאי חלץ לבעלת הגט לה נפטרה לרה הה חמרינן לקמן פרק ר"ג דלס"ד חין זיקה חלץ לבעלת הגט נפטרה לרה. וי"ל דהך דלקמן מיירי לפי מסקנה דהכה דסבר שמואל יש זיקה ולכך לה נפטרה לרה. ועוד פי' הר"ח דחף כי נמי חמרינן הכה דשמואל חיירי חף לדברי האומר חין זיקה היינו דווקה ריטא דמלתא דחלץ לחחיות אבל הי דקחמר חלץ לבעלת הגט לה נפטרה לרה מיירי [דווקה] לס"ד יש זיקה. והחי דנקט מלתא כחנחי. וי"ל דרישה חשמעינן חדושה דחע"ג דחין זיקה מ"מ חלץ לחחיות לה נפטרו לרות חע"ג דחשר חלילה פסולה פטורה לס"ד חין זיקה פסול דחחיות חמיר טפי וסיפא חשמעינן דלס"ד יש זיקה חלץ לבעלת הגט לה נפטרה לרה חשר חלילה פסולה פטורה היינו דווקה לס"ד חין זיקה לה פטורה:

מסורת הש"ס

גמ' ג) לקמן נה. **ב)** לקמן נג. **ג)** לעיל יח: **ד)** לקמן מ: **ה)** לעיל יג. עדיות פ"ד מ"ח [לעיל ט.] **ו)** [לעיל יג: יד:] **ז)** [לעיל טו.] **רש"י ח)** דשבועות

הגהות הב"ח

(ה) גמ' דהוי לה לאחות חסר:

(ג) תוס' ד"ה שמואל וכו' נפטרו לרות חלץ שמואל כל"ל ונ"ב חחיות נמחק:

הגהות

רש"י ד"ה יגמור אף באחיות. נ"ל ל"ל דשבועות מלמע טפי בב"ח: (רש"ל)

תוס' חד מקמאי

חלץ לאחיות לא נפטרו צרות היכי דקיימא חליצה דשמעון חליצה כשרה חלץ לה ראובן חליצה פסולה ומשני מאי אחד חולץ לכולן אאמצעית דהא לא מיפטר לה. והא כולן קאמר כיון דרובא גביה קרי להו כולן ואב"א כי קאמר שמואל חליצה מעולה בעיא למפטר צרה אבל אנפשה פטרה. כתבתי דברי שמואל אע"פ דהלכה כרב לאשמועינן דבמלתא דחלץ לאחיות לא פליג עליה דרב ואיכא למ"ד אליבא דרב כיון דחליצה פסולה צריכה לחזור על כל האחין הכי נמי צריכה לחזור על כל הצרות וכיון דהלכה כשמואל אמר [חלץ] לצרות נפטרו אחיות שפיגין דלית הלכתא כרב דהא בהא תליא. ולאו מילתא היא דגרסינן בפרק רבן גמליאל נתן לה גט לזו וגט לזו חולץ לראשונה וכו' לימא תהוי תיובתא לשמואל דאמר חלץ לבעלת הגט לא נפטרה צרה והדר פריך לרב דאמר חליצה פסולה צריך לחזור על כל האחין מסיפא דקתני וכן אתה אומר בשני יבמין ויבמה אחת ואילו מרישא לא פריך ליה אלמא לאו מילתא מיהלין אהדדי נינהו וללישנא קמא חלץ לאחיות אף האחיות לא נפטרו וללישנא בתרא חלץ לאחיות נפטרו אחיות ופסק הרב כלישנא בתרא:

מסכת עדיות

פרק ה' המשך משנה ב'

הַמְעַיְּבָה, בֵּית שַׁמַּאי פּוֹטְרִין, וּבֵית הִלֵּל מְחַיְּבִין. מַטְבִּילִין בְּחֻרְדָּלִית, בְּדִבְרֵי בֵית שַׁמַּאי. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אֵין מַטְבִּילִין.

עין משפט נר מצוה

ח א מיי' פ"ו מהלכות יבום הל' ט סמג עשין נה טוש"ע אה"ע סימן קע סעיף י ים ופימן קעד סעיף ג:

ו ב מיי' שם פ"ה הל' יג סמג שם טוש"ע שם סעיף יט ועי' שם בטור ובב"י:

ז ג מיי' שם פ"ה הל' טו ופ"ו הלכה כ טוש"ע שם סי' קפב סעיף ה:

ח ד מיי' שם פ"ה הל' יב טוש"ע שם סי' קפ סעיף יח:

פניני רש"י

אפור אדם בצרת קרובת חלוצתו. לחוכן מלן לגניה ורמל נשוחה לנכרי ולה לרה ומח הנכרי מפורה להרה לחוכן ונעשית מפרש בגמרא: (לקמן נ.)

תוס' ישנים

לדברי האומר אין זיקה וא"ת אמאי חלץ לבעלת הגט לא נפטרה צרה הא אמרינן לקמן פרק ר"ג דלמ"ד אין זיקה חלץ לבעלת הגט נפטרה צרה. וי"ל דהך דלקמן מיירי לפי מסקנא דהכא דסבר שמואל יש זיקה ולכך לא נפטרה צרה. ועוד פי' הר"ח דאף כי נמי אמרינן הכא דשמואל איירי אף לדברי האומר אין זיקה היינו דווקא רישא דמלתא דחלץ לאחיות אבל האי דקאמר חלץ לבעלת הגט לא נפטרה צרה מיירי [דווקא] למ"ד יש זיקה. והאי דנקט מלתא כחנאי. וי"ל דרישא אשמעינן חדושא דאע"ג דאין זיקה מ"מ חלץ לאחיות לא נפטרו צרות אע"ג דשאר חליצה פסולה פטורה למ"ד אין זיקה פסול דאחיות חמיר טפי וסיפא אשמעינן דלמ"ד יש זיקה חלץ לבעלת הגט לא נפטרה צרה אע"ג דשאר חליצה פסולה פטורה היינו דווקא למ"ד אין זיקה אבל למ"ד יש זיקה לא פטרה:

מסורת הש"ס

בעלת הגט עדיפא. פי' שנשאה בה מעשה עדיף טפי מהכלרתה לכל ריב"ן פי' בעלת הגט עדיפא לתמחיל (ז) בתליסה ולכך יגמור בה תליסתו ולפירושו לא יהא עדיפא להכא פירושו כהכוא לפי מאמר מעיקרא עדיפא לה מעשה דידה ומיהו עדיפא מעמע קלת דהיינו קודמת דקלי לתיזו מהן קודמת דקאמר מעיקרא: **תא שמע ומודה ר"ג בר'.** מדלקין דשמעינן להו פרק ר"ג (לקמן דף כ. ושם) דיש גט אחר גט ומאחר אחר הגט אין יכול להניח רואה לדידיהו דיש גט אחר גט אי גט עדיף קמא מהני גרוע בתריה לתפוס במה שנייר הרשתן לכל ר"ג לתיש ליה לתין גט אחר גט סבירא הוא לפי עדיף גט מאחר או מאחר מגט לא מהני הגרוע לתפוס אחר קמא דעדיף כמו שאין מועיל גט אחר גט ומאחר אחר מאחר: **אי גט עדיף לא תיהני מאמר בתריה.** אע"ג לתפילו אחר תליסה קידושין תופסין הייט משום דהוי קידושין לתוריימא לכל ביאתה ללת הוי מאחר אלא מדלקין לא להועיל אחר הגט אי גט עדיף ג"ע אומר ר"י דבריית' דמודה ר"ג קיימא לתמני' דף ר"ג (לקמן ד' כ.) דמוקמינן לה כר"ע התם בגמ' (דף נב:) ולא מהני קידושין אחר תליסה וה"ה לתין להם להועיל אחר הגט אי גט עדיף דגט בתוך תליסה תלוי:

אלא כי הדדי נינהו. ופשוט לאחת פוטרת חברתה והייט כשמועה ולכי"ג דקאמר לאחד תוך לכולן אחמע"י וכיב שני תליסה ליכי לכי הדדי נינהו לריכות שתיהן תליסה להא התמיל בתמיות לא יגמור אחי בלרות ולא מיפטרה רחל בתליסה לרחה דעדיפא וכהא הך בעית על כרחך תליסת דמ"ד יש זיקה לייבי למ"ד אין זיקה לפילו תלן בעלת הגט נפטרה לרה:

חלץ לראשונה הותרה. ופ"ת אפי' קמ"ל פשיטא דהותרה אחי' ואע"ג דקמ"ל דהותרה אחי' לרחה דרך אין ליה אין זיקה ואלן לאחיות נפטרו לרות כדפריטים לעיל: **ורב לית ליה האי סברא והאמר רב כל יבמה בר'.** ©מנהני הוה אפי' למיפרך דכהדיא תנן בפירקין (לקמן דף נב.) ג' אחין נשואין ג' אחיות ומת אחד מהן ואח"כ מת אחד מהן אין זיקה לתע"ג אחד של שני אחי זו אחות עליו עולמית הוא ואשתה עליו אלא נימא להקשות דכהדיא אמר רב חומו לשון עגמו אמר ר' יוחנן שכל יבמה שאין לה

מסורת הש"ס

גמ' א)[לעיל יח. וש"נ] **ב)**[נקמן מג. קט. **ג)**ליה יעב"ן **ד)**לעיל יט. כתובות ט. י. יח. [שבועות לב.] **ה)**לעיל כו. **ו)**[תוספתא פ"ט] **ז)**[צמח מב. קלה. סוכה טו. ב"ק לד.] **ח)**לעיל כ. **ט)**[נדפו"י רש"י ע) [ז"ל שמקורה במ"ר] **י)**על שמקורה בילקוט שמעוני רמ"ך] **יא)**ם"פ שלחת תוס' **יב)**ע"ש היטב ועי"ע תוס' ב"ק יז: סוף ד"ה ולפסקך] **יג)**[עיין לעיל בשבועה כו.]

הגהות הב"ח

(א) **גמ'** ר' אליעזר היא כ"ג וכן בכל המעתה: **(ב)** **שם** בשלמא **ראשון** למעיינן ליה מאן שרא לך אלא שני אמר:

פניני רש"י

שעה אחת באיסור. בפרק ב"מ המגרד את האצה והסחורה מותרת ליכא רבי אלעזר אומר הואיל ועומדה עליו שעה אחת בהיסוך גרועה היא: (לקמן מג. ד"ה ר' אלעזר היא)

אפשר לצמצם. בכתובות (ח.) לעל שלא בכרה וילדה שני זכרים ויפלו שני רבעים כאחת ר' יוסי אומר שניהן לכהן וכב"ש אחד לו ואחד לכהן דלי אפשר לצמצם ולפלוג שניהם כאחת אלא אחד יוצא ראשון והשני שנולד אחריו הרי הוא בכור לכהן ואין יודע איזה מהן ראשון ואיזה שני ומשום הכי מוקי לה בשלא נולד אחד מהן עד שיצא חבירו ויהא ספק אם יצא ראשון ואם לאחר הבית...

(לעיל יט. ד"ה ברבי יוסי הגלילי)

מסכת עדיות

פרק ה' המשך משנה ב'

גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר עֲרָבִי פָּסֵחַיִם, בַּיִת שַׁמַּאי אוֹמְרִים, טוֹבֵל וְאוֹכֵל אֶת פִּסְחוֹ לָעֶרֶב. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, הַפּוֹרֵשׁ מִן הָעֲרֵלָה, כְּפוֹרֵשׁ מִן הַקֶּבֶר:

עין משפט נר מצוה

יא א מיי' פ"ז מהל' יסוה"ת הלכה ג סמג עשין לח טוש"ע יו"ד סימן קעה סעי' ג:

יב ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב:

יג ג מיי' שם הל' ה טוש"ע שם סעיף ג:

תום' ישנים

דנפלה הך דאינה חמותו ברישא. פ"ה דלאו דווקא נקט חמותו ה"ה עדה אחרת. א"נ פי' ה"ר ריב"ן דנקט חמותו משום דחמותו הויא ערוה ראשונה לגבי כללא דרבי חייא דהאסורה לזה מותרת לזה כדקאמר (לקמן [לעיל דף ע] רב [יהודה] מתרגם מחמותו ואילך:

תום' חד מקמאי

חולצות לכתחלה קתני. ולימא גזרו דלמא קדם וחלץ לראשונה ברישא ולא מתייבמת קתני דליכא הכא דין יבום כלל ולימא ליה שמא ימות ואסור לבטל מצות יבמין. ומיהו ר"י מוקי לה דלא ידעינן הי נפיל ברישא אי הכי היינו דקתני אם קדמו וכנסו יוציאו. בשלמא ראשון אמרי' [ליה] מאן שרא ליה אלא שני [ה]אמרי' חבראי שני יבום האיבא ראשון ראשון ש"מ יבמי היינו דקתני אחיות איני יודע מי שנאן: הדר אקשינן לר"י מהא דתנן היתה אחת מהן אסורה עליו אסור ערוה אסור בה ומותר באחותה והשני [אסור] בשתיהן קס"ד דנפל חמות ברישא ואמאי ליקום תחן ולייבם הך דאינה חמות ותהי חמות ליבם אידך כיבמה שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה תחזור להיתירא הראשון אמר רב פפא כגון שנפל הך דאינה חמות תחילה כך היא הצעת הגמרא. וה"ר אלפס כתב משנתנו כפשוטה. ור"י דקי"ל כוותיה אמר זו אינה משנה וסיפא נמי דקא' השני אסור בשתיהן אוקמה רב פפא אליבא דר"י כגון דנפל הך דאינה חמות תחילה והוא ז"ל לא כתב דברי רב פפא והוא דבר תימה נשוב ונאמר כי דברי הרב ברורים ונכונים וכולה מתני' הלכה היא והא דתניא ולא מתייבמת משום גזרה דלמא קדים וחלץ לה ולא גזרינן דלמא עבוד הא אינו הא. שאני התם דספק הוא דהא אם קדמו וכנסו אין מוציאין אותה מידו אבל הכא דוודאי אחות זקוקתו הוא גזרינן הא אנו הא ואע"ג דלר"י שנינן ולא מתייבמות קתני למימר דליכא דין יבום כלל. מיהו ר"י מורה דגזרינן דלמא קדים וחלץ לראשונה ברישא והא דקתני בסיפא: אסור בשתיהן אפילו נפלה חמות ברישא ובדין הוא דליקום תחן ולייבם הא דאינה חמות אלא גזרינן דלמא מייבם הך דאינו חתן ברישא. ורב פפא לא שני ליה הכי דמשמע ליה מדקתני אסור בשתיהן [ו]אסור שנה ומשום הכי אוקמוה כגון שנפל הך דאינה חמות ברישא. מיהו מ"מ אפילו נפל חמות ברישא אסור בשתיהן או משום גזרה דלמא נפל הך דאינה חמות ברישא או משום דגזרינן דלמא קדים ומייבם הך חתן ברישא. וזו אותה סברת הרב שכתב משנתנו כפשוטה ודאמרי' עלה לרב פפא דאמר ג' כגון דנפל דאינה חמות ברישא. דתינח לר"י אלא לרב מתני' היכי מתרצא. איכא מ"ד דלא קשיא מתני' לרב אלא דשקיל וטרי ולא מתייבמת ולא סיפא דקתני השני אסור בשתיהן דרב לא קאמר אלא במתה. אבל לר"י דאמר אסור בשניה לא שני ליה בין מתה ללא מתה. ואפ"ה מותר בראשונה מפני שהותרה בשעת נפילה ומשום הכי אקשינן ליה ממתני'. ולדידי מסתברא דלא קשיא ממתני' דרב לטעמיה דאמר אין זיקה כדקאמרן לעיל ורב לית ליה האי סברא וכו' ומשני ה"מ היכא דקאי באפה אסור אחות אשה אבל הכא זיקה דרבנן הוא וס"ל כמ"ד דקאי באפה אסור אחות אשה דאורייתא מדקאמרן כל יבמה שאין אני קורא לה בשעת נפילה יבמה יבוא עליה הרי היא כאשת אח שיש לה בנים אלמא ס"ל יש זיקה: **הא** דקתני במתני' איסור מצוה או איסור קרושה חולצת ולא מתייבמת פרכינן עלה בגמ' הא נמי תניגן

חולצות לכתחלה. מִשְׁמַע לְטוֹמר לִיז כְּלוֹן מִקְנֶה מִמְּכֶּת: ס"ג **וְלִימָא לֵיהּ גְּזִירָה דִּלְמָא קְדִים וְחָלִיץ לְרִאשׁוֹנָה בְּרֵישָׁא.** לִי מִמְּכֶּת לָהּ מִלּוֹתָא לְמֵימַר לְרִאשׁוֹנָה גְּזִירָה דִּלְמָא קְדִים מַד וְחָלִיץ לְרִאשׁוֹנָה וְאַתְיָא לְמֵימַר לְהוּ לְמִיחַשׁ לְמִיחַשׁ לְמִיחַשׁ

אבל הבא דליכא שני דמוכח. ופס"ק תמיהא לן נמי ידעינן מהיכ"פ דפ"ג כדתמרינן לעיל (דף כ.) ויש לומר דהתם מיכא ערוה דקמוכח שמיה לן מולגת ולא מתייבמת אבל הכא שמיהן מתייבמות וליכא הוכחה: **שנעשו צרות זו לזו בו'.** היינו דוקא כשנפלו לפני יבם אחד אבל כשנפלו לפני שני יבמין מודה רבי שמעון דכמניל לעיל רבי שמעון מומר יקיימו מתומה[6]איסור מצוה ואיסור קדושה חולצת ולא מתייבמת התם איסור מצוה לחודה הבא איסור מצוה ואחותה ס"ד אמינא ליקום איסור מצוה במקום איסור ערוה ותתייבם כיון דמדאורייתא רמיא קמיה קא פגע באחות זקוקתו סד"א משום מצוה עבוד רבנן קמ"ל: היתה אחת מהן כו': הא תו ל"ל היינו הך מה לי לחד מה לי לתרי צריכא דאי אשמועינן התם משום דאיכא שני דמוכח אבל הכא דליכא שני דקא מוכח אימא לא ואי אשמועינן הכא אדרבה תרוייהו מוכחי אהדדי אבל איידך לא צריכא: זו היא שאמרו וכו': זו היא למעוטי מאי למעוטי איסור מצוה לזה ואיסור מצוה לזה הא תו ל"ל היינו הך מה לי לחד מה לי לתרי מהו דתימא כי לא אמרינן אוקי איסור מצוה במקום איסור ערוה היכא דאיכא למיגזר משום שני אבל היכא דליכא למיגזר משום שני אימא להאי אוקימנא איסור מצוה במקום איסור ערוה ולהאי [אוקימנא] איסור מצוה במקום איסור ערוה ולייבמו קמ"ל אמר רב יהודה אמר רב וכן תני ר' חייא [3]בכולן אני קורא בהן האסורה לזה מותרת לזה ואחותה כשהיא יבמתה או חולצת או מתייבמת ורב יהודה מתרגם מחמותו ואילך אבל שיתא בבי דרישא לא מ"ט כיון דבתו באונסין הוא דמשכחת לה בנשואין לא משכחת לה בנשואין קמיירי באונסין לא קא מיירי ואביי מתרגם אף בתו (באה) מאנוסתו כיון דאשכוחי משכחת לה אי בעיא באונסין תיהוי אי בעיא בנשואין תהוי אבל אשת אחיו שלא היה בעולמו לא כיון דאליבא דר"ש הוא דמשכחת לה אליבא דרבנן לא משכחת לה בפלוגתא לא קמיירי ורב ספרא מתרגם אף אשת אחיו שלא היה בעולמו ומשכחת לה בשיתא אחי ואליבא דר"ש וסימנך מת נולד וייבם מת נולד וייבם ראובן ושמעון נשואין שתי אחיות לוי ויהודה נשואין שתי נכריות מת ראובן נולד יששכר וייבם לוי מת שמעון נולד זבולון וייבם יהודה מתו לוי ויהודה בלא בנים ונפלו להו קמי יששכר וזבולון האסורה לזה מותרת לזה והאסורה לזה מותרת לזה ואחותה שהיא יבמתה ל"ל ייבם יהודה בלא ייבם יהודה נמי משכחת לה משום צרה הא תינח צרה צרה דצרה מאי איכא למימר כגון דהדר וביבמינהו נמי גד ואשר: **מתני'** [3][4]שלשה אחין שנים מהן נשואין שתי אחיות או אשה ובתה או אשה ובת בתה או אשה ובת בנה הרי אלו חולצות ולא מתייבמות ור"ש פוטר היתה אחת מהן אסורה עליו איסור ערוה אסור בה ומותר באחותה [7]איסור מצוה או איסור קדושה חולצות ולא מתייבמות: **גמ'** [5]תניא ר"ש פוטר בשתיהן מן החליצה ומן הייבום שנאמר [8]ואשה אל אחותה לא תקח לצרור [1]בשעה שנעשו צרות זו לזו לא יהא לך ליקוחין אפי' באחת מהן: היתה אחת מהן כו': הא תו למה לי היינו הך לר"ש איצטריך סד"א הואיל ואמר ר"ש שתי אחיות לא חולצות ולא מתייבמות לגזור משום ב' אחיות דעלמא קמשמע לן: איסור מצוה כו': והא

גמ' 6)[ועיל כ. [כו.] סנהדרין נג. **3)**[ועיל ט. **4)**[ועיל יט. **7)**[ועיל כ. וש"נ] **5)**[ועיל יט. קידושין כ: **1)**[ועיל יט. ומכר ר"ש זה עוד לעיל יח:]

הָיָה לוֹ דָּבָר מַעֲט,
מוֹסִיף עָלָיו וְהוֹלֵךְ. רַבִּי
אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר,
עַד שֶׁיַּעֲמִיק שְׁלֹשָׁה, אוֹ
עַד שֶׁיִּגְבְּיוּ שְׁלֹשָׁה, אוֹ
עַד שֶׁיִּתֵּן עַל הַפָּלַע:

יד א מיי' פ"י מהלכות יבום הלכה כה סמג עשין נא טוש"ע אה"ע סימן קעה סעיף ו:

לגזור משום שתי אחיות דעלמא ונהי דלעיל חזינן דלא גזרינן היינו דווקא לרבנן אבל לר"ש דסבר דאליבא כל כך זיקה דאמר דשתי אחיות לא חולצות ולא מתייבמות סד"א ליגזור משום שתי אחיות דעלמא:

אסור מצוה או איסור קדושה חולצת ולא מתייבמת. התם איסור מצוה לחודיה. והכא איסור מצוה ואחותה. ומאי דקתני זו היא שאמרו אחותה שהיא יבמתה חולצת או מתייבמת פרשינן בגמ' למעוטי איסו' מצוה לזה ואיסור מצוה לזה:

(ו) רש"י ד"ה בשעה וכו' כגון הבא שנפלו:

מתני' או אשה ובת בנה ומתו הנשואין את האחיות הרי כו'. כ"ה הגי' בר"ף ורמ"ם וכמ"ש (בס"ג)

גמ' א) וְאִשָּׁה אֶל אֲחֹתָהּ לֹא תִקָּח לְצָרֹר לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ עָלֶיהָ בְּחַיֶּיהָ: (ויקרא יח, יח)

מסורת הש"ס

גמ' ב)[נקמן נח: עדיות פ"ד מ"ט **ג)**[נקמן קט. **ג)**[נקמן לט. [נדרים עד.] **רש"י ד)** ר"ל ליבמת מחבירתה **תוס' ה)**[נקמן מ. קדושין יד.] **ו)** מאמר מברכתא דמי לגמרי כפ"ל

והאמר ר' שמעון שתי אחיות לא חולצות ולא מתייבמות. והכא ממאי בעי מלימה הא כיון דמדאורייתא מזיא ליבומי זקוקה היא והוו להו כשלה ב' אחיות שנעשו ערות זו לזו ור"ש פוטר אחות זקוקה ממלימה: **גזירה משום איסור מצוה דעלמא.** מי פטרת להו לגמרי מלן דחזי קבר טעמא לאו משום אחות זקוקה אלא משום דאיסור מצוה הוא כעדות ופטורה ממלימה ומתי למיפטר איסור מצוה דעלמא דלאו אחיות ממלימה: **תינח איהי.** איסור מצוה: **אחותה.** למאי מלמה מיפטר משום אחות זקוקה דהכא מאי אמרת: **משום לתא דידה.** משום מזל דילה לאיסור מצוה הוי למת יתור לשון סוף: **והא גבי ערוה לא גזרינן.** לשם היתה לאחת מהן לאוקמה עליו לאיסור ערוה לאסור בה ומותר באחותה הערוה יוצאה בלא מלימה ולא למרינן מתוך ערוה גזירה משום לאחותה שאין ערוה ולאויה לייבום והא נמי לרבי שמעון ערוה היא משנעשו ערות ולאחותה מלרכה לה מלימה משום גזרת שהיא איסור מצוה בלא מלימה ופקעה מיניה מורכה לאיסור מצוה בעלמא: [ד]**מגמר גמירי אינשי.** וידעי בלא רמיין קמייה ולאחותה לאו אחות זקוקה היא ולא אתי למיסרי לאחות זקוקה דעלמא: **מתני' אשתו עמו.** למאמר ככוסקה דמיין וכי נפלה לאחותה לא מיתסרא הך עליה משום לאחות זקוקה: **והלזו תצא.** אף מן המלימה משום אחות לאשה: **גמ' הך דרבי יהושע.** בפרק ב"ש דקאמר נמי אי לו על אשתו אי לו על אחיה אחיו ופליגי עלה רבן גמליאל ורבי אלעזר: **לא תימא מאמר לב"ש קונה קנין גמור.** ואפילו כאשתו ולאי בעי לאפוקי מיסני לה בגיטא: **אלא מאמר לב"ש אין קונה אלא לדחות בצרה.** כלומר לדחות לאחותה בלא מחזקינן איסור מצוה לערוה ולא אמרי' אלא משום גזרה משום איסור מצוה בעלמא. א"כ אחותה הרי אחות זקוקה:

והא גבי ערוה לא גזרינן. פ' דאמרינן אסור בה ומותר באחותה ואמאי לא אמרינן הלכה גזרה משום אחותה דשמא יאמרו העולם דכי היכי דפטורה איהי תפטר אחותה וזה אינו דהא מותר בה. א"נ היכא דאיכא נמי איסור ערוה לא היה לנו להתיר אחותה היכא דאיכא נמי איסור ערוה גזרה משום שתי אחיות שאין בהם ערוה ומשני ערוה מגמר גמרי אינשי:

שנים מהם נשואים שתי אחיות וא' מופנה. האי דלא נקט הכא וא' נשוי נכרית כמו במשנה דבסמוך. נראה משום דבעי למימר זו היא שאמרו אוי לו על אשתו ועל אשת אחיו לכך מוקים לה דהוי מופנה דהשתא הוי בלא אשה כלל:

אשתו עמו משום דקסבר ב"ש מאמר קונה ומשמע מדאורייתא הוא מדקאמר והלזו תצא משום אחות אשה ונפקא לן מדכתיב ולקחה לו לאשה כאשה מה אשה בשטר אף יבמה בשטר ורלא כפ"ה דפי' בגמרא עביד בה מאמר מיבניא. ופ"ה דמאמר אינו אלא מדרבנן ולפי' שפיר י"ל דהוי מדאורייתא וכדפרשתי לקמן דהכי קאמר השתא אחרוסה בעלמא דהוו קדושין מפורשים בהדיא בקרא וכו' עביד בה מאמר דלא ידענן אלא מקדושין מיבניא:

והא א"ר שמעון שתי אחיות לא חולצות ולא מתייבמות משום איסור מצוה דעלמא הא תינח איהי אחותה משום לתא דידה והא גבי ערוה לא גזרינן שאני ערוה דמגמר גמירי לה אינשי וקלא איתי לה: **מתני'** [ו]שלשה אחין שנים נשואים שתי אחיות ואחד מופנה מת אחד מבעלי אחיות ועשה בה מופנה מאמר ואח"כ מת אחיו השני בש"א אשתו עמו והלזו תצא משום אחות אשה וב"ה אומרים [א]מוציא את אשתו [ב]ובחליצה זו היא אשתו [ג]או לו על אשת אחיו ואוי לו על אשתו: **גמ'** זו היא למעוטי מאי למעוטי הך דר' יהושע דלא עבדינן כוותיה אלא אי כר"ג אי כר"א [ג]א"ר אלעזר לא תימא מאמר לב"ש קונה קנין גמור דאי בעי לאפוקי סגי לה בגיטא אלא מאמר לב"ש אינו קונה אלא לדחות בצרה בלבד אמר רבי אבין אף אנן נמי תנינא בש"א יקיימו יקיימו אין לכתחלה לא ואי

אחותה משום לתא דידה. לאי נפקא בלא מלימה משום דעבדו ערות זו לזו אתי לאפוקי מהאי טעמא נמי ההיא דלאיסור מצוה ואתי למיסרי מאי טעמא נמי מיסור מצוה דעלמא ולאי נפקא בלא מלימה משום דעבדו ערות זו לזו ור"ש פוטר לאחות זקוקה ומלימה: **גזירה משום איסור מצוה דעלמא.** מי פטרת להו לגמרי מלן דחזי קבר טעמא לאו משום לאחות זקוקה אלא משום לאיסור מצוה הוא כעדות ופטורה ממלימה ואתי למיפטר איסור מצוה דעלמא דלאו אחיות ממלימה: **תינח איהי.** איסור מצוה: **אחותה.** למאי מלמה מיפטר משום לאחות זקוקה דהכא מאי אמרת: **משום לתא דידה.** משום מזל דילה לאיסור מצוה הוי למת יתור לשון סוף: **והא גבי ערוה לא גזרינן.** לשם היתה לאחת מהן לאוקמה עליו לאיסור ערוה לאסור בה ומותר באחותה הערוה יוצאה בלא מלימה ולא למרינן מתוך ערוה גזירה משום לאחותה שאין ערוה ולאויה לייבום והא נמי לרבי שמעון ערוה היא משנעשו ערות ולאחותה מלרכה לה מלימה משום גזרת שהיא איסור מצוה ופקעה מיניה מורכה לאיסור מצוה בעלמא: [ד]**מגמר גמירי אינשי.** וידעי בלא רמיין קמייה ולאחותה לאו אחות זקוקה היא ולא אתי למיסרי לאחות זקוקה דעלמא: **מתני' אשתו עמו.** למאמר ככוסקה דמיין וכי נפלה לאחותה לא מיתסרא הך עליה משום לאחות זקוקה: **והלזו תצא.** אף מן המלימה משום לאחות לאשה: **גמ' הך דרבי יהושע.** בפרק ב"ש דקאמר נמי אי לו על אשתו אי לו על אחיה אחיו ופליגי עלה רבן גמליאל ורבי אלעזר: **לא תימא מאמר לב"ש קונה קנין גמור.** ואפילו כאשתו ולאי בעי לאפוקי מיסני לה בגיטא: **אלא מאמר לב"ש אין קונה אלא לדחות בצרה.** כלומר לדחות לאחותה בלא מחזקינן איסור מצוה לערוה ולא אמרי' אלא משום גזרה משום איסור מצוה בעלמא. א"כ אחותה הרי אחות זקוקה:

והא גבי ערוה לא גזרינן. פ' דאמרינן אסור בה ומותר באחותה ואמאי לא אמרינן הלכה גזרה משום אחותה דשמא יאמרו העולם דכי היכי דפטורה איהי תפטר אחותה וזה אינו דהא מותר בה. א"נ היכא דאיכא נמי איסור ערוה לא היה לנו להתיר אחותה היכא דאיכא נמי איסור ערוה גזרה משום שתי אחיות שאין בהם ערוה ומשני ערוה מגמר גמרי אינשי:

שנים מהם נשואים שתי אחיות וא' מופנה. האי דלא נקט הכא וא' נשוי נכרית כמו במשנה דבסמוך. נראה משום דבעי למימר זו היא שאמרו אוי לו על אשתו ועל אשת אחיו לכך מוקים לה דהוי מופנה דהשתא הוי בלא אשה כלל:

אשתו עמו משום דקסבר ב"ש מאמר קונה ומשמע מדאורייתא הוא מדקאמר והלזו תצא משום אחות אשה ונפקא לן מדכתיב ולקחה לו לאשה כאשה מה אשה בשטר אף יבמה בשטר ורלא כפ"ה דפי' בגמרא עביד בה מאמר מיבניא. ופ"ה דמאמר אינו אלא מדרבנן ולפי' שפיר י"ל דהוי מדאורייתא וכדפרשתי לקמן דהכי קאמר השתא אחרוסה בעלמא דהוו קדושין מפורשים בהדיא בקרא וכו' עביד בה מאמר דלא ידענן אלא מקדושין מיבניא:

הגהות הב"ח

(ה) תוס' ד"ה לתותה וכו' למטעם **אחות אשה** יולמה ומתי:

(ב) ד"ה ב"ש וכו' ממעמ **ללב"ש במאמר לחוד יוצאת** שניהם:

(ג) ד"ה לא תימא וכו' מ"מ למרינן לעיל **דפוטר גבי אשת אחיו שלא היה בעולמו** ולקמן גבי לתות משם:

(ד) ד"ה מגמ וכו' להיפיעל **דהויא** למייה גמולה:

הגהות

תוס' ד"ה אלא. ואע"ג דלעניו אחותה דחי מאמר לגמרי כו' כמו שאפרש בסמוך. כ"ל ל"ל. (מה שהגיהו על הגליון הוא בלא טורך): (רש"ש)

תום' ישנים

והאמר ר"ש וכו' וא"כ אמאי אמרינן במתני' תולצות. וא"ת ודלמא משום דאיסור מצוה פקעה קצת זיקה. ונראה לר"ם דפריך מאיסור מצוה גופה אמאי תולצת דמזה נפשך היה לנו לומר דלא חלצה דאי איסור מצוה משוי לה ערוה א"כ פטורה היא גם מחליצה ואי לא משוי לה כערוה א"כ יש בהן זיקה כמו שתי אחיות דעלמא דאינן תולצות. והא דקא פריך אחותה מאי איכא למימר אין זה ממה נפשך דהא אי איסור מצוה ערוה היא א"כ מותר באחותה דאינה אחות זקוקתו. אבל מ"ם פריך שפיר דכיון דלא מחזקינן איסור מצוה לערוה ולא אמרי' אלא משום גזרה משום איסור מצוה בעלמא. א"כ אחותה הרי אחות זקוקה:

והא גבי ערוה לא גזרינן. פ' דאמרינן אסור בה ומותר באחותה ואמאי לא אמרינן הלכה גזרה משום אחותה דשמא יאמרו העולם דכי היכי דפטורה איהי תפטר אחותה וזה אינו דהא מותר בה. א"נ היכא דאיכא נמי איסור ערוה לא היה לנו להתיר אחותה היכא דאיכא נמי איסור ערוה גזרה משום שתי אחיות שאין בהם ערוה ומשני ערוה מגמר גמרי אינשי:

שנים מהם נשואים שתי אחיות וא' מופנה. האי דלא נקט הכא וא' נשוי נכרית כמו במשנה דבסמוך. נראה משום דבעי למימר זו היא שאמרו אוי לו על אשתו ועל אשת אחיו לכך מוקים לה דהוי מופנה דהשתא הוי בלא אשה כלל:

אשתו עמו משום דקסבר ב"ש מאמר קונה ומשמע מדאורייתא הוא מדקאמר והלזו תצא משום אחות אשה ונפקא לן מדכתיב ולקחה לו לאשה כאשה מה אשה בשטר אף יבמה בשטר ורלא כפ"ה דפי' בגמרא עביד בה מאמר מיבניא. ופ"ה דמאמר אינו אלא מדרבנן ולפי' שפיר י"ל דהוי מדאורייתא וכדפרשתי לקמן דהכי קאמר השתא אחרוסה בעלמא דהוו קדושין מפורשים בהדיא בקרא וכו' עביד בה מאמר דלא ידענן אלא מקדושין מיבניא:

מסכת עדיות

פרק ה' משנה ג'

רַבִּי יְשְׁמָעֵאל אוֹמֵר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מַקְּלֵי בֵּית שַׁמַּאי וּמַחֲמָרֵי בֵּית הִלֵּל. קֹהֶלֶת אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶת הַיָּדַיִם, כְּדִבְרֵי בֵית שַׁמַּאי. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, מְטַמֵּא אֶת הַיָּדַיִם.

עין משפט נר מצוה

טו א מיי' פ"ז מהלכות יבום הלכה ו סמג עשין נא טוש"ע אה"ע סימן קעה סעיף ו:

תום' ישנים (המשך)

(א) **ועו"ל** דלא דמי דלעיל איירי שמיאנה ביבום לבד ולא בבעל ואינו נראה כעורקת נשואי המת אבל הכא שמאנת הקטנה בבעלה ורואין העולם שיוצאה מבעלה במיאון יודעין העולם שלא היו נשואים נשואין ולא היתה אחות אשה:

(ב) **וחקשה** הרב רבינו נתנאל חזרא דלפי הך פירושה הך צרה ר"ל באשה אחרת ובהא לא איירי במתני' כי אם באחותה שנפלה מאח אחר. ועוד דפי' דדוחה צרתה משום בית א' הוא בונה קשה אטו מאמר בנין מקרי הא אמרינן בעשרה יוחסין הכל מודים במחזיר גרושתו לקידש ולא בעל דאינו לוקה מאי טעמא דרך ליקוחין אסרה תורה אלמא לא מקרי בנין אלא ביאה. לכן נראה לרבינו נתנאל לפרש שיטה אחרת מראש ועד סוף מאמר אינו קונה אלא לדחות צרה בלבד כלומר דצרתה מאחיו שהיא אחותה של בעלת מאמר לא בעיא חליצה אבל איהי לא סגיא בגט וב"ש לטעמייהו דהכי מפרש בירושלמי אמר ר' אליעזר בן ערך גירש לבעלת מאמר לא תהא צריכה חליצה א"ר הילא בשם ר' אליעזר מודה ב"ש שאם גירש לבעלת מאמר צריכה היפנו חליצה אלמא לב"ש לא סגי לה בגט. וא"ת כיון דלא אליים כה בעלת מאמר לפטור בגט הכי אלימא לפטור צרתה מחליצה י"ל דלא גרע מקרושין דעלמא דהכא נמי כתיב ולקחה זו מאמר ואם קדש אשה ואח"כ מת אחיו נשוי אחותה פשיטא דלא תצא המאורסת הכא נמי הא בעלת מאמר וס"מ ההיא גופה לא סגי לה בגט אע"ג דאלים בעלת מאמר כקדושין דעלמא לענין שלא תהא צרה צריכה חליצה ס"מ הכא לא סגי לה בגט דביאה גומרת בה דכתיב יבמה יבא עליה וזיקה דבהדי מאמר לא פקעה בגט לבד אי ליכא חליצה בהדיה:

טעמא דב"ש משום דזיקה ככוסקה וי"ל דלא מסתבר ליה למימר דלא נקט מאמר מלא משום ב"ה כיון שיכול לומר דלב"ש משום לתא דידה משום דעבדו ערות זו לזו ור"ש פוטר לאחות זקוקה ומלימה: **בש"א אומרים אשתו עמו בו'.** בגמ' גבי הסמ"ג מרוסק דעלמא בו' עסה בה מאמר מיבעיא פירש בקונטרס דמאמר יבמין מדרבנן לפיכך יצא שמאי דמדאורייתא יבמה יצא עליה כתיב ואין נראה לריב"ס דל"ב אמאי תצא משום אחות אשה הלזו משום אחות אשה במאמר זה ומיהו י"ל דמלא משום אחות אשה היינו אחר שיבעול [בעלמא דמאמר] אבל קסה לעיל פ"ב (דף יח. ושם) דקאמר הא דקתני מאמר לאפוקי מב"ש משמע דלב"ש (ג) יוצאה שניהם משום ערות אחות אשה ולא משום אחות אשה דמאמר לא מיקרי בנין אלא ביאה ואפילו לב"ש דאמרי' בעלמא דמאמר קונה לענין שלא תהא צרה צריכה חליצה ה"מ לענין שלא היה בעולמו וכן נמי קאמרינן בפירקין (דף ג.) גבי אחות אשה שלא היה בעולמו מאמר קני לאורייתא לב"ש וכולה סוגיא דגמרא מוכח הכי והא דקאמר הסמ"ג אחיות דעלמא בו' עבד בה מאמר מיבעיא לע"ג דמאמר נמי מדאורייתא מ"מ קאמר מאמר מיבעיא משום הא דמאמר קני מדאורייתא היינו משום דגמרינן מקידושין דעלמא הלכך לא עדיף מקידושין ודיו לבא מן הדין להיות כגדון: **אוי לו על אשתו בו'.** לר"י דבכל הני דפ' מרס (נקמן קיב: קיד:) דתנן מוציא את אשתו בגט ואת אשת אחיו בחליצה לא קתני אוי לו כי הכא משום דאוי לו משמע לשון נער כלומר רחוי לו להצטער שהפסיד אשתו בלא פשיעתו והכא והא דתייבי בגמ' פלוגתא דר"מ ור' יהושע דקטנה ובגדולה לא פשע להכי קתני אוי לו אבל אתה פשע שהכניס עצמו בספק ערוה שלא היה לו ליבם ערוה וכן היא להמולן (נקמן דף מג. ושם) דשומרת יבם שקידש אחיו את אחותה כו' להכי נמי קאמר בגמרא למעוטי לר' יהושע דייק דאתה פשע לשון אוי לו כי הכא ולא קאמר למעוטי מי שמת בלא פשיעתו ויבעול ואמאי הלזו משום אחות אשה מע"ג דקדושי קטנה לרבנן מ"מ הקילו בה מבעבור מאמר משום דכוסקה היא אלא לב"ש קודם זמן גדולה והא דפריך מינה לעיל בריש פ"ב (דף יח.) אתה דר"מ חוסר כוסקה היא אלא דר"מ מיים דפריך אהא דר"מ מיים לקפריקא מ"מ פריך אהא דר"מ מיים לקפריקא ור"ג אפילו לודאי לא מיים: **אי ברבי אלעזר.** דאמר מלמדין הקטנה שממאן ומומר בגדולה לייבם וא"ת ואמאי אמרי והא בעלת מאמר לא תלמד שמא יאמרו העולם דכי היכי דפטורה איהי תפטר אחותה וזה אינו דהא מותר בה. א"נ היכא דאיכא נמי איסור ערוה לא היה לנו להתיר אחותה היכא דאיכא נמי איסור ערוה גזרה משום שתי אחיות שאין בהם ערוה ומשני ערוה מגמר גמרי אינשי:

קונה לגמרי מלמד קונה ומשייר וכ"ש לגר"ש לא קני קני לגמרי טפי מלב"ש ול"ת מנא ליה לר' אלעזר לא תימא מאמר קונה לגמרי לב"ש כמו לר"ש: **אלא לדחות בצרה בלבד.** פי' בקונטרס לרה לכולהו שמעתין לחומה שנופלת עמה וקשה לרב אשי דאמר לעיל מאמר לדחות ולרתה בעיא למאי מלמה מיפטר משום אחות אשה ומיהו לדחות גמורה היא דמייבם ואפילו לב"ש ול"ת מנא ליה דלא מייבם ואפילו לב"ש ול"ת מנא ליה דלא מייבם ואפילו לב"ש ול"ת מנא ליה דלא מ

יעשה מאמר ויקנה בו׳. ומסוס ניטול מגות ימין ליכא למימר כדפרישית בפ׳ שני (לעיל דף יח.)(ו):

לא מיטמאה לו. פירוש נרגל שהוכרו על הטומאה כדתמרינן בר״ה (דף מח.) (כ) ועוד י״ל דמין מטומאה לו היינו דאיכא מיתת ניטמא לו למען דלמר מטומאה בסוטה (דף ג.) לה ניטמא מוהה: **עבד בה מאמר מיבעיא.** ופ״ת דמשמע דלמ עדיפא נעלת מאמר מלרוסה ובהמולן (נקמן דף לט. ושם) קאמר רבא גופיה מאמר לב״ש עושה ולמי מרוסה לומות נעלה ופפק נשואה למעון נכנסים למען מהני ליוהשא וי״ל דהכא נרס רבה רבו של מני דמסיק עלה אמר ליה מני: **אלא** לענין **מפירה לחופה.** ופ״ת מאי מצי למשמע נעלת מקני המשמ מרוסה בעלמא נעלת מסירה לחופה עבד בה מאמר מיבעיא וי״ל דעבד בה מאמר ונא עליה והכיא עושה מוהה בכנוסה:

אביה ובעלה מפירים נדריה. ושם אין לה אב או שהיה ברשות אב לא מצי מיפר כדתמרינן בנדרים (דף עח.): **בגון** (ג) **שעמדה בדין בו׳.** לפי מסקנא שהייני דעבד בה מאמר כדמוכח בנדרים בפ׳ נערה המולרסה (שם פ״ע). דלר׳ אלעזר כיון דעבד בה מאמר ופפקו לה מזונות משלו נודרת על דעתו ולר׳ יהושע דוקא בחב יכ אבל בחבי כיון דלי בעי למוה פפקו לה עליה בפיהה או בגיטה אינה נודרת על דעתו ולר״ע אפילו בינה אחד קאמר דלא יפר אפילו עבד בה מאמר משום דאין מייניס עליה מקילה כנערה המולרסה ולא יחבו לפי זה מה שפי׳ בקונטרס בריש פ״ב (לעיל יח: ד״ה ולימא) דמען דאמר אין זיקה אפי׳ בחב אין זיקה אפי׳ לר״ע דמלי קבר דיש זיקה ואפי׳ הכי לא יפר משום דאין מייניס עליה מקילה:

וחלה עליה זיקת אירוסין מאי ת״ש (ד) שומרת יבם בין יבם אחד בין שני יבמין ר״א אומר יפר ר׳ יהושע אומר לאחד ולא לשנים ד״ר עקיבא אומר לא לאחד ולא לשנים והוינן בה (ה)בשלמא ר״ע סבר אין זיקה אפי׳ לחד לר׳ יהושע לחד יש זיקה לתרי אין זיקה אלא לר״א נהי נמי דקסבר יש זיקה בשלמא לחד מיפר אלא לתרי אמאי וא״ר אמי (ו)(בר אהבה) הכא במאי עסקינן כגון דעבד בה מאמר (ז)וב״ש היא דאמר מאמר קונה קנין גמור אי אמרת בשלמא נישואין עושה משום הכי מיפר אלא אי אמרת אירוסין עושה היכי מצי מיפר והתנן (ח)ה״נערה המאורסה אביה ובעלה מפירים נדריה אמר רב נחמן בר יצחק מאי מיפר מיפר בשותפות ולר״א דאמר מאמר לב״ש אינו קונה אלא לדחות לצרה בלבד אמאי מיפר בשותפות אמר לך ר׳ אלעזר אימר דאמרי אנא אינו קונה אלא לדחות לצרה בלבד דלא סגי לה בגיטא אלא בעי נמי חליצה להפר נדריה מי אמרינן ואיבעית אימא אמר לך רבי אלעזר ולרב נחמן בר יצחק מי ניחא מי קתני יפרו יפר קתני אלא הכא במאי עסקינן (ט) שעמדה בדין ופפקו לה מזונות משלו וכדרב פנחס משמיה דרבא דאמר רב פנחס משמיה דרבא (י)כל הנודרת על דעת בעלה היא נודרת:

מתני׳

שאר נשים ושם בת עליה לאחר מאמר בלא חופה לא קנה: **יפר.** אחד מהן את נדריה: **לאחד ולא לשנים.** שומרת יבם פ׳ יפר אבל שומרת לשני יבמין לא יפר לא זה ולא זה: **אין זיקה.** לתיבוי ככתוב: **ואפילו בחד.** היכא דליכא אלא חד דודאי עליה דמיפר אבל אין זיקה: **לתרי אין זיקה.** ללא יודעין נהי מיניהו דמיפ ואפילו שניהם כאחד אין הפרתן הפרה לקיבת זיקתן: **אלא לתרי אמאי.** נהי נמי דים זיקה אפי׳ לתרי מיהו יפרו שניהם מיבעי ליה: **ואמר רמי בר** (ט) **אבא** גרסינן **בשותפות.** וסוף ומניה כדמוכח: **לדחות בצרה.** בתמוהה שנפלה לפניו אחר מאמר ביבמה ובא להוציאה בעיא מליגה ונגו ולא תמרינן ככתוסה היא וסגי לה בגט: **אמר לך רבי אלעזר ולרב נחמן בר יצחק.** כלומר נהי נמי דקונה בשלמא מי ניישוין עושה שפיר מלא לרב נחמן דאמר אין אירוסין אי ניחא לך בשותפות ליכא למימר דיפר קתני מיבעי ליה: **אלא הכא במאי עסקינן שעמדה בדין.** לדידי [אפילו] בלא מאמר ולרב [אמי] אחר מאמר ולא לפטור: **ופפקו לה מזונות משלו.** כדתניא לקמן בהמולן (דף מפ.): עמד בדין וכרת נזונית מכל יבם דמהמת בעלה הוא ועל דעתו נודרת על מנת שילדה:

מתני׳

ואי מאמר לב״ש קונה קנין גמור. זה יעשה מאמר בזו ויקנה מומה קנין גמור ולא לחיות מחמו אחי מיסור במאמר (ג) ומלא מחומה מעליו ולא הויין לך מחות זקוקתו ויכנום לת מחמו: **אלא מאי בו׳.** נהי נמי דלא קני קנין גמור הא מאמר מומה בלה ומקשה לך נמי יעשה מאמר בזו ומדמה מחומה ויכנום לת מחמו: **דהיתירא דחי.** מאמר שנעשה בהיתר לפי מוה בעי לייבומי בשעת מאמר מוה מני לייבומי כגון בממני׳ דעדיין לא נפלה לחומה: **דאיסורא.** כגון דעפו שהי לחומות קודם מאמר: **הבא נמי.** לענין קניה: **וצרתה.** לחומה שנעשית לה צרה בזיקה מליצה נמי לא מיבעי (ד) למלא מסוס לחות לחמו: **אלא דוחה.** מלנסור (ה) לחמ בעל המאמר עליו: **ומשייר.** דבעיא מליצה לם בחת ליעשת עד שלא כנס היכם לת בעלת המאמר ולקמיט פריק ליה הא קאמר הלזו מלא מסוס לחות לחמ דמשמע לף מהליכה: **זה יעשה מאמר ויודחה.** לת לחומה מעליו ולמ״כ יש לת זו שלא לפו מסוס ללא למי לחיי לחייה גמורה וכל כמה דלמיק עליה למליכה זקוקתו היא ולוסרת לת זו עליו: ס״ג **אלא יבמה דחזיא בו׳.** כלומר שלא לעולם דוחה לחייה גמורה ודקשיא לך הכם נמי לימלי לא למיק למתניתין דהכא כי נפלה ועבד מאמר הוה מזיל לכולהו מילי ליבמה להחייבם ולחלוץ הלכך חזיא למקלמייהו למאמר למאמר לחיא לחומה לכשחפול שכל הכם למרוייהו נפלו קודם מאמר ולא מזיל לכולהו מילי ליבמה לא חזיא למקלמה לפיכך אין מאמר דוחה לחומה: **השתא ארוסה.** דקיקושין דילה לחוריי׳ מני רבי חייא היו יושב ואינו מטמא לה מאמר יבמין מדרבנן הוא דהא מדאורייתא יבמה יבת עליה כתב רחמנא מיבעיא: **לא אונן.** ליחסר בקדשים(ו): **ולא מיטמא.** שם כהן הוא להא לאו שאחי הקרוב אלוי היא: **וכן היא לא אוננת.** להיות אסורה בקדשים: **ולא מיטמאת.** היכ לריכה להשעקר בו (ו) ולאו דוקא נקט ולא מיטומאת דהא לאחי אחיו ולא מיטומאת לאחי אחיה דהא לא חזיא לאחי אחיו אלא לאחי אחיה דהא חזיא לאחי אחיו ולא מיטומאת לאחי אחיו דהא חזיא לאחי אחיה: **ואי מאמר לב״ש קונה קנין גמור זה יעשה מאמר ויקנה וזה יעשה מאמר ויקנה אלא מאי דוחה דחייה גמורה זה יעשה מאמר וידחה וזה יעשה מאמר וידחה אלא מאי אית לך למימר מאמר דהתירא דחי דאיסורא לא דחי ה״נ מאמר אפילו למ״ד מאמר קונה קנין גמור מאמר דהתירא קני דאיסורא לא קני רב אשי מתני הכי אמר ר״א לא תימא מאמר לב״ש דחי דחייה גמורה וצרתה חליצה נמי לא בעיא אלא דוחה ומשייר הוא א״ר אבין אף אנן נמי תנינא ב״ש אומרים יקיימו יקיימו אין לכתחלה לא ואי ס״ד מאמר לב״ש דוחה דחייה גמורה זה יעשה מאמר וידחה וזה יעשה מאמר וידחה ואלא הא קתני בש״א אשתו עמו והלזו תצא משום אחות אשה אלא יבמה דחזיא לבולהו חזיא למקצתה יבמה דלא חזיא לבולהו לא חזיא למקצתה (ב)בעי רבה מאמר לב״ש נישואין עושה או אירוסין עושה אמר ליה אביי למאי הלכתא אילימא ליורשה וליטמא לה ולהפר נדריה השתא ארוסה בעלמא תני ר׳ חייא (ג)אשתו (א)ארוסה לא אונן ולא מטמא לה וכן היא לא אוננת ולא מטמאת לו (ב)מתה אינו יורשה מת (ג)הוא גובה כתובתה עבד בה מאמר מיבעיא ואלא לענין מסירה לחופה מאי נישואין עושה ולא בעיא מסירה לחופה או דלמא אירוסין עושה ובעיא מסירה לחופה א״ל השתא לא עבד בה מאמר כתיב (א)יבמה יבא עליה בעל כרחה עבד בה מאמר מיבעיא א״ל (ג) שאני אומר (ג)כל העושה מאמר ביבמתו פרחה ממנו זיקת יבמין שמר נסיס ומס בת עליה לאחר מאמר בלא חופה לא קנה: **יפר.** אחד מהן את נדריה: **לאחד ולא לשנים.** שומרת יבם פ׳ יפר אבל שומרת לשני יבמין לא יפר לא זה ולא זה: **אין זיקה.** לתיבוי ככתוסה: **ואפילו בחד.** היכא דליכא אלא חד דודאי עליה דמיפר אבל אין זיקה: **לתרי אין זיקה.** ללא יודעין נהי מיניהו דמיפ ואפילו שניהם כאחד אין הפרתן הפרה לקיבת זיקתן: **אלא לתרי אמאי.** נהי נמי דים זיקה אפי׳ לתרי מיהו יפרו שניהם מיבעי ליה: **ואמר רמי בר** (ט) **אבא** גרסינן **בשותפות.** וסוף ומניה כדמוכח: **לדחות בצרה.** בתמוהה שנפלה לפניו אחר מאמר זו: **דלא סגי לה בגט.** הטוסה מאמר ביבמה ובא להוציאה בעיא מליגה ונגו ולא תמרינן ככתוסה היא וסגי לה בגט: **אמר לך רבי אלעזר ולרב נחמן בר יצחק.** כלומר נהי נמי דקונה בשלמא מי ניישוין עושה שפיר מלא לרב נחמן דאמר אין אירוסין מי ניחא לך בשותפות ליכא למימר דיפר קתני מיבעי ליה: **אלא הכא במאי עסקינן שעמדה בדין ופפקו לה מזונות משלו.** כדתניא לקמן בהמולן (דף מפ.): עמד בדין וכרת נזונית מכל יבם דמהמת בעלה הוא ועל דעתו נודרת על מנת שילדה:

מתני׳

מסורת הש״ס

גמ׳ ג)[נדרים עד.]
ב)[נקמן מנ.] **ג)**[נקמן נב.]
ד)[נדרים עד.] **ה)**[סס ע״ס] **ו)**[בנדרים ליתא]
ז)[לעיל יח. לקמן נ. מח.]
ח)כתוסות לט. מו: קדושין ל. נדרים סו: **ט)**[סנ מו: גיטין פב. נדרים עג: עד נלה מו:

הגהות הב״ח

(ה) גמ׳ ס״ל אין שלמי מומר:
(ו) שם שעמד בדין ופפקו:
(ג) רש״י ד״ה ואי מאמר וכו׳ אין זיקוה במאמר **דחזיא לה בכנוסה** ומלא מחומה:
(ד) ד״ה ולמה וכו׳ **ותצא** משום:
(ה) ד״ה מלא וכו׳ מלנסור **את בעלת** המאמר:
(ו) ד״ה לא מונן לימלר בקדשים **דכתיב לא אבלתי באוני ממנו** הס״ל:
(ז) ד״ה ולא מיטומלת וכו׳ ולאו דוקא. ל״ג וכן פרש״י בסנהדרין דף כח ע״ב ועל״ל דף מנ ע״ב:
(ח) בא״ד מובנבלוהם לא מנעו:
(ט) ד״ה ואמר רמי בר **אהבה** גרסינן:
(י) תוס׳ ד״ה יעשה וכו׳ בפ׳ שני. ל״ב בלף ל״ח בד״ה מומרים לו המתן:
(כ) ד״ה לא וכו׳ ועוד י״ל. ל״ב וכן פרש״י בב״מ דף י״ח ע״ס וכן פרש״י לקמן דף מנ ע״ב:
(ל) ד״ה כגון **שעמד** בדין כו׳ לפי מסקנא זו שלייני:

הגהות

גמ׳ ובעיא מפירה לחופה השתא בר׳. ל״ל ומיבעי ל״ל נלמה מיומניה:
(רש״ש)

תורה אור

גמ׳ א) כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו וּמֵת אֶחָד מֵהֶם וּבֵן אֵין לוֹ לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ וּלְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְּמָהּ: (דברים כה, ה)

פניני רש״י

אונן. שמתו מוטל לפניו כדתמרי׳ בסמיטת קדשים בפרק טוהל יוסי (זבחים דף ק:) לחיהו חוץ כל זמן שלא נקבר:
(פסחים ל:)
אונן. יום מיתת ממו:
(מכות יח:)
אינו יורשה. נדוניית בית מביה ללא מקוץ ירושת הבעל על שהתנם למופה לו שתמסר לשלוחים:
(כתובות נג.)
מת הוא. בתיב:
(כתובות נב.)
על דעת בעלה. ע״מ שם ירלה הבעל ושמכה עליה דמשלקק לה ביום שמעו:
(שבת מו:)

הַמְדַיֵּר אֶת שָׂדֵהוּ, עוֹשֶׂה סַהַר לְבֵית סָאתָיִם. עוֹקֵר שָׁלֹשׁ רוּחוֹת וּמַנִּיחַ אֶת הָאֶמְצָעִית, נִמְצָא מְדַיֵּר בֵּית אַרְבָּעַת סָאִין. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, בֵּית שְׁמוֹנַת סָאִין.

עין משפט נר מצוה

טז א מיי׳ פ״כ מהל׳ מלכ הלכה ג סמג לאוין ללה טוש״ע י״ד סימן שמב סעיף ד וסימן שנד סעיף ד וטוש״ע מה״ע סימן נד סעיף ה:
יז ב מיי׳ פכ״ג מהל׳ מיכות הלכה ב סמג עשין מת טוש״ע מה״ע שם (וסימן מז):
יח ג מיי׳ שם פ״י הלכה יל סמג שם טוש״ע מה״ע שם סימן נד סעיף ו:
יט ד מיי׳ פי״ל מהל׳ נדרים הלכה כג סמג לאוין רמב טוש״ע י״ד סימן נלד סעיף ז:
כ ה מיי׳ שם הלכה טו טוש״ע י״ד שם סעיף ה:

תום׳ ישנים

ואי אמרת מאמר לב״ש קונה קנין גמור זה יעשה מאמר ויקנה אלא מאי דוחה דחייה גמורה זה יעשה מאמר וידחה. פ׳ המאמר ידחה אחותה שלא תאסר בבעלת מאמר להתייבם ובשלמא אם אינו דוחה אחותה ניחא דאין להקשות זה יבעול וזה יבעול וכו׳ שהרי היתה בריאה באיסור דהויא אז בראשונה אחות זקוקתו. אבל מאמר פריך שפיר שהרי אין איסור במאמר ולאחר המאמר יכול לייבם שהרי המאמר דחה שאותותה לא תאסור אותה:
בעי רבא מאמר לב״ש נשואין עושה. לאו לשיטת ר׳ אליעזר דלעיל בעי דפשיטא לן דלכל תרי לישני אינו עושה נשואין דהשתא מקדושין גרע דלא סני לה בגט כקדושין דעלמא ונשואין תהא עושה אלא ודאי בעייתו לאו לשיטה דהכא אלא לשיטת ר׳ אמי דאמר [לקמן] דס״ל לב״ש מאמר קונה קנין גמור:
אלא לענין מסירה לחופה. וא״ת ומ״מ הדרא קושיין לדוכתין השתא ארוסה בעלמא בעינן מסירה לחופה עבד בה מאמר מיבעיא וי״ל דמירי בבא עליה בעל כרחה אחר המאמר ובעילה דבעל כרחה קונה ביבמה. אכן קבעי אי המאמר דקודם הביאה מגרע גרע הביאה לשווייה כאשה בעלמא ובעיא מסירה לחופה:
כל הנודרת על דעת בעלה היא נודרת. וא״ת א״כ למה אכתבא פרשת נדרים. וי״ל דהא דאמרינן כל הנודרת על דעת בעלה היא נודרת היינו לבתר דאכתבא פרשת נדרים:

תום׳ חד מקמאי

ת״ר שומרת יבם בין ליבם א׳ בין לשנים ר״א [אומר] יפר ר״י אומר לא׳ ולא לשנים ר״ע אומר לא לאחד ולא לשנים והלכתא כר״א דק״ל

מתני׳ הראשונה. לגפילה: **גמ׳** נכרית יבומי נמי מייבמה. ולא ממרינן משמת בעל התחיות ונפלה לייבם הוזקקה לגמוי נכרית לבדו להם על בעל תחיות לא רמיז ועבעית (ג) זו לרמה בזיקה וכשמת מתפר הנכרית על הנשמר משום לרת תמות תמה: **ואפילו בחד אחא.** כלפרישים דלעיל״ג דתרי תמין ניהו אין זו זקוקה אלא לגמוי נכרית לבדו: **מתני׳ הראשונה.** לגיטופין: **גמ׳ היינו הך.** וכ״ש הוא להשמת ומה התם דנכרית עיקר גזושה היא לתמות תמה נפלה עליה ועבעית לרמה במתמר לתרמה: **הבא.** לתמות תמה עיקר גזושה היא לא כ״ש לתוקרת נכרית שהיא טפלה: **הא תנא ברישא.** משנה תחרונה זו שנה תחלה וההיא לעיל לא הוי בדעתים למיתני משום דמזיה (ד) להתירה הוחיל ונכרית עיקר והדר מזיה לאיסורה משום דמ״מ לרמה היא ומיירי: **ואיידי דקא חביבה ליה.** לתידוש הוא: **אקדמה.** ותו לא הוה לריך למיתני סיפא אלא הוחיל ונשנית לא זוה ממקומה: **[מתני׳] שעה אחת.** בגפילה לתשוה כשנפלה מתחיו הרחשון: **גמ׳ הרי היא באשת אח כו׳.** ולע״ג להדר לימזיה: **בנפילה ראשונה.** כל זמן נפילה לתשוה היתה תשת קיימת שהיא תמותה: **אבל היכא דאית חזיא בנפילה ראשונה.** כגון שמתה תשת תחר מיתת אחיו ולא כשמה אחת לרת: **דאידחיא לה מהאי ביתא לגמרי.** (ה) שנפלה ואין כאן תחר אלא זה בעל תמותה נדחית ונפטרה לגוק ואין עליה לד זיקה עוד: **אבל היכא דלא אידחיא מהאי ביתא לגמרי.** בשעת נפילה שהיא שם נשוי נכרית וזקוקה לייבם אימת מיגו דחזיא לגשוי נכרית עדיין זיקתה עליה וכי מתה תחותה ועודה בגפילה תמייבם לזה בגפילה: קמ״ל. רב יהודה אלא: **מתני׳ וכנסה המגרש ומת.** מותנת זו להמייבם שהרי על אלא כנסה גירש את הרשמה שהיא עדוה ולא היתה לרתה מעולם: **וזהו שאמרו.** בפרק לשון נתגרשו הערוות לרותיהן מותרות: **גמ׳ בעמא דגירש.** בעל התחיות תחלה ותת״כ תת נשוי נכרית לתפילו בזיקה לא נעשית לרתה מעולם הא תת נשוי נכרית והוחקקה נכרית לנשוי תחיות ותת״כ גירש ונשתה לזו הוחיל וקולס שגירש נעשית לרתה בזיקה תסולה על תחי כשמות המגרש משום לרת תמות תשת בשלמת תי לא כנסה הוי מותרת לזה מחמת זיקת תחי הרשון תשל תכנסה ועכשיו זקוקה לזה מכח בעל הערוה לסולה ועל״ג אלא היתה לרתה אלא בזיקה: **בתרי אחי.** כגון הכל לכי תת נשוי נכרית קודם גירושין של זה היתה זו זקוקה לשני בעלי התחיות ומהניא בה זיקה זו לאוסרה על השני: **קשיא דרב נחמן.** דלייק לעיל משתה אתני זאת תומרת אין זיקה לפני כתר תחת: **אמר לך רב אשי.** שהיה לייקא לעיל לאו דוקא דה״ה תל״ג אלא עבד תחתר בעל הנכרית בתמות (תשה) תשת תחי כשמות נכרית תשת תחיל תלה ועכוה על בעלה לבדו הוא רמיז (ו) ונעשה לרתה בזיקה:

קנין

מתני׳ שלשה אחין שנים מהם נשואים שתי אחיות ואחד נשוי נכרית מת אחד מבעלי אחיות וכנם נשוי נכרית את אשתו ומת הראשונה יוצאה משום אחות אשה ושניה משום צרתה עשה בה מאמר ומת נכרית חולצת ולא מתייבמת: **גמ׳** טעמא דעבד בה מאמר הא לא עבד בה מאמר נכרית יבומי נמי מייבמה אמר רב נחמן זאת אומרת [ב]אין זיקה ואפילו בחד אחא. **מתני׳** [א]שלשה אחים שנים מהם נשואים שתי אחיות ואחד נשוי נכרית מת הנשוי נכרית וכנם אחד מבעלי אחיות את אשתו ומת הראשונה יוצאת משום אחות אשה ושניה משום צרתה עשה בה מאמר ומת נכרית חולצת ולא מתייבמת: **גמ׳** הא תו למה לי היינו הך השתא ומה התם דאחות אשה הויא צרה לנכרית אמרת נכרית אסורה הכא דנכרית הויא צרה לאחות אשה לא כ״ש תנא הך תנא ברישא והך [ג] חזיא להתירא ושריא והדר חזיא לאיסורא ואידי דחביבה ליה אקדמה [ד]ומשנה לא זוה ממקומה: **מתני׳** [ב]שלשה אחין שנים מהם נשואים שתי אחיות ואחד נשוי נכרית מת אחד מבעלי אחיות וכנם נשוי נכרית את אשתו ומתה אשתו של שני ואח״כ מת נשוי נכרית [ה]הרי זו אסורה עליו עולמית הואיל ונאסרה עליו שעה אחת: **גמ׳** [ו]אמר רב יהודה אמר רב [ז]כל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה [א]יבמה יבא עליה הרי היא כאשת אח שיש לה בנים ואסורה מאי קמ״ל תנינא הרי זו אסורה עליו עולמית הואיל ונאסרה עליו שעה אחת מהו דתימא הני מילי הניכא דלא איחזיא לה בנפילה ראשונה אבל היכא דאיחזיא לה בנפילה ראשונה אימא תישתרי קמ״ל הא נמי תנינא [ח]שני אחין נשואין שתי אחיות מת אחד מהם ואח״כ מתה אשתו של שני הרי זו אסורה עליו עולמית הואיל ונאסרה עליו שעה אחת מהו דתימא התם הוא דאידחי לה מהאי ביתא לגמרי אבל הכא דלא אידחי לה מהאי ביתא לגמרי אימא מיגו דחזיא להאי נשוי נכרית חזיא נמי להאי קמ״ל: **מתני׳** [ט]שלשה אחים שנים מהם נשואין שתי אחיות ואחד נשוי נכרית גירש אחד מבעלי אחיות את אשתו ומת ואחר כך מת אבל מת ואחר כך גירש אסורה אמר רב אשי זאת אומרת [י]יש זיקה אפילו בתרי אחי ולרב אשי קשיא דרב נחמן אמר לך רב אשי [יא]ה״ה דאף על גב דלא עבד בה מאמר נכרית מיחלץ חלצה יבומי לא מייבמה והא דקתני מאמר [יב]לאפוקי [יג] ב״ש דאמרי מאמר קונה

שלשה אחין. כהך ריבא גרסינן הכלשונה יולאה משום לרת תמות תשה ולשלשונה לגפילה קאמר דומיא דהכיא לפרק ג׳ (לעיל יח.) ובנבעת (ט)בתרא ה״ג הכא״ג יולאה כו׳: **אמר רב נחמן זאת אומרת אין זיקה.** תימה שלא לדקדק רב נחמן על מתני׳ דלים כיולד (לעיל יח.): **דחביבה ליה אקדמה.** בשאר מקומות אין דומה לומר כן אלא לומר זו ואין לריך לומר זו קתני וכאן (ו) לתק לומר כן לפי שבעת שלימה אלא לריכה היא:

(ה) **ונאסרה עליו שעה אחת.** בהך בבא הו״א בתיקט ואחד מופנה אלא נקט הכי משום דנכרית נמי מתפרקת לפי שהיתה נרת תמות תשה שעה אחת וקלת קשה שאינו מזכיר הלרה כלל ות״ת לרבי ילמיה לתמר (לעיל דף יג.). **דאמי** תנא דפירקין סבר ניבומין מפילין אמאי לא נקט דמתה אחת מן התחיות תחלה ואח״כ מת בעלה של אניה וכשם שאי נכרית תת תמות ותת תסולה שאפשר עליו שעה אחת כיון דניבומין מפילין ן׳ אחין ה״ל למתני שמתה אחת מהן תחלה ואח״כ מת בעלה של אניה וי״ל אלא מהכי למימר ניבומין מפילין אלא לענין שאם היתה נרת ערוה שעה אחת שוב אין לה היתר אע״פ שבשעת נפילה כבר היתה נרת ערוה אבל כאן משום ניבומין מפילין לא נחשבה כלילו נפלה בחיי אחת ויולאה ממנו בחותה שעה משום אחת אחת:

גירש אחד מבעלי אחיות את אשתו. תימה אמאי נקט ג׳ אחין ג׳ אחין לגיטופין ג׳ אחין נשואין ג׳ אחיות וגירש אחד את אחת מהן ומת ואפילו אחת מהן (ט) ומת ולהכי יתיפה ניחא כיון לשיעורין לשמועינן דיש זיקה כלדייק רב אחי בגמרא ולרבא נמי נקט הכי למעוטי את ולא גירש אבל נרב נחמן דקסבר אין זיקה קשיא אמאי נקט ג׳ אחין ות״ל לברב נחמן נקט הכי אבל אחים לשמועינן לשיעורין זיקה אבל דכר יתיפה ס״ל דניבומין מפילין ואם יש זיקה תיפסל אע״ג דגירש ואח״כ מת דתקודם שגירשה תשובה נכרית לזקוקה לו משעה שנשאת לאחיו דניבומין הרשונים מפילין וכל אבי דייק מינה דיש זיקה אבל לאי אחרים לה משום דע״ל לה לאיסור אלא כ״ש תרי ניבומין מפילין: **זאת** אומרת יש זיקה. ות״ת ובילך נסבה המגרש והא הוי לה לרת אחות אשתו וי״ל לא אבי זיקה אלא כשאת אחות אשתו לפניו אבל כשהוא מי לא ומה שכשת בעל ה״ג לשם את ולא גירש אלא לתרוייהו לא בעוד שנייהם חיים אלא לכל אחד כשיעור אחיו מהיה אחרים:

מסכת עדיות

פרק ה׳ המשך משנה ג׳

מֵי חַטָּאת שֶׁעָשׂוּ מִצְוָתָן, בֵּית שַׁמַּאי מְטַהֲרִין, וּבֵית הִלֵּל מְטַמְּאִין. הַקֵּצָה, בֵּית שַׁמַּאי מְטַמְּאִין, וּבֵית הִלֵּל מְטַהֲרִין, וְכֵן לְמַעֲשְׂרוֹת:

עין משפט נר מצוה

כא א מיי׳ פ״ו מהלכות יבום הלכה ז סמג עשין נא טוש״ע אה״ע סימן קעה סעיף ז:

כב ב ג מיי׳ שם הלכה יא טוש״ע שם סעיף ג:

כג ד ה מיי׳ שם הלכה יב טוש״ע שם סעי׳ ה:

כד ו מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף ז:

תום׳ ישנים

זאת אומרת אין זיקה ואפילו בחד. וא״ת הא מפרק כיצד לעיל דיקנין הכי וי״ל דאיצטריך לאפוקי מב״ש דלעיל. וא״ת הא נמי ידעינן בבבא בתרייתא בסמוך, י״ל דתרתי אצטריך למתני כדפרישי׳ לעיל(ו) דמסברא אמינא יש זיקה:

אבל הכא דלא אדחי לה מהאי ביתא לגמרי אימא לא. וא״ת הא ממתני׳ דלעיל דארבעה אחין שמעינן לה. וי״ל דשאני התם דנהי דלא אדחי מהאי ביתא לגמרי מ״מ לא איחזיא בנפילה ראשונה אבל היכא דלא אדחי לה מהך ביתא לגמרי ואיחזיא בנפילה ראשונה אימא לא:

ו) עי׳ לעיל י״ח בתוס׳ ד״ה והא.

מסורת הש״ס

גמ׳ ב)[לעיל יח: כו: לקמן נא. נג.] **ג)**[לעיל ג: ופ״ע] **ג)**[לקמן לב. קדושין כה. ע״ז לה: שבועות ד. מולין לב: קטו:] **ד)**[לעיל מ: ע״ש לקמן קיג: ה)[לקמן לב.] **ו)**[לעיל יג: **ז)**[לעיל יח: ופ״ע] **ח)**[לעיל יח. כט: מח:] **תוס׳ ט)**[ל״ל ובנבעת השניה]

הגהות הב״ח

(ב) **גמ׳** חזיא לתתירא ובריש. ל״ב עיל דף לב ע״ש בכתבי פוגיא:

(ג) **שם** לאפוקי מב״ש: **(ג)** **רש״י** ד״ה נכרית וכו׳ ועשיית **נברית** זו לרתה וכו׳ לתות תשה בזיקה שם ד״ה: **(ד)** ד״ה הא תנא וכו׳ משום דמזיה **בדעתיה** לתתילה: **(ה)** ד״ה לתילתא וכו׳ **משנפלה** ואין: **(ו)** ד״ה לתר לך וכו׳ הוית רמיז **ונעשית** לרתה: **(ז)** **תוס׳** ד״ה לתניה וכו׳ **בנפילה ראשונה.** כל זמן נפילה לשוה היתה תשת קיימת שהיא תמותה: **אבל היכא דאית חזיא בנפילה ראשונה.** כגון שמתה תשת תחר מיתת אחיו ולא כשמה אחת לרת: **דאידחיא לה מהאי ביתא לגמרי.** ד״ה **הואיל** ואין שנפטרה לגוק ואין עליה לד זיקה עוד: **אבל היכא דלא אידחיא מהאי ביתא לגמרי.** בשעת נפילה שהיא שם נשוי נכרית וזקוקה לייבם אימת מיגו דחזיא לגשוי נכרית עדיין זיקתה עליה וכי מתה תחותה ועודה בגפילה תמייבם לזה בגפילה: **מתני׳ וכנסה המגרש ומת.** מותנת זו להמייבם שהרי על אלא כנסה גירש את הרשמה שהיא עדוה ולא היתה לרתה מעולם: **וזהו שאמרו.** בפרק לשון נתגרשו הערוות לרותיהן מותרות: **גמ׳ בעמא דגירש.** בעל התחיות תחלה ותת״כ תת נשוי נכרית לתפילו בזיקה לא נעשית לרתה מעולם הא תת נשוי נכרית והוחקקה נכרית לנשוי תחיות ותת״כ גירש ונשתה לזו הוחיל וקולס שגירש נעשית לרתה בזיקה תסולה על תחי כשמות המגרש משום לרת תמות תשה בשלמת תי לא כנסה הוי מותרת לזה מחמת זיקת תחי הרשון תשל תכנסה ועכשיו זקוקה לזה מכח בעל הערוה לסולה ועל״ג אלא היתה לרתה אלא בזיקה: **בתרי אחי.** כגון הכל לכי תת נשוי נכרית קודם גירושין של זה היתה זו זקוקה לשני בעלי התחיות ומהניא בה זיקה זו לאוסרה על השני: **קשיא דרב נחמן.** דלייק לעיל משתה אתני זאת תומרת אין זיקה לפני כתר תחת: **אמר לך רב אשי.** שהיה לייקא לעיל לאו דוקא דה״ה תל״ג אלא עבד תחתר בעל הנכרית בתמות (תשה) תשת תחי כשמות נכרית תשת תחיל תלה ועכוה על בעלה לבדו הוא רמיז (ו) ונעשה לרתה בזיקה:

הגהות

גמ׳ והך חזיא לתתירא ושיירה. כ״ג לד״ל: (כ״ם)

והך חזיה לתיתרא ושדיה בצד״ל. וג״כ בדל״ם השלימה ותפסר ל״ל ושיירה. שוב ראיתי להגן (לף לב.) הגרסת [כדפוס פפד״מ וע״ם בהגהות הב״ח] ושיירה כמ״ש מדעתי. תפ״ה מתן דגרס כדלים ושדיה נמי לף משתכש: (יעב״ן)

תורה אור

גמ׳ א) כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו וּמֵת אֶחָד מֵהֶם וּבֵן אֵין לוֹ לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ וּלְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְּמָהּ:

(דברים כה, ה)

כתב בכתב ידו. מפרש ר"י בר' מאיר אפי' אין כאן אלא חתימת ידו (ג"ע ב דף קעה:) והא דתנן (ג"ע ב דף קעה:) הוליא עליו בכתב ידו כו' היינו משום דחתימת ידו וכן מוכח בפרק שני דכתובות (דף כא. ושם) דלמר מציי לא ליחוש לינים אחתימת ידיה אלא אחקפקף או אריאשי למגילתא

קנין גמור קמ"ל דלא כב"ש ולרב נחמן קשיא דרב אשי וכ"ת הוא הדין דאפי' מת ואחר כך גירש צרתה מותרת אלא זו היא למעוטי מאי למעוטי כגם ואח"כ גירש הניחא אי סבר לה כרבי ירמיה דאמר [ו]תברא מי ששנה זו לא שנה זו והאי תנא סבר מיתה מפלת והאי תנא סבר נישואין הראשונים מפילים זו היא למעוטי כגם ולבסוף גירש אלא אי סבר לה כרבא דאמר לעולם חד תנא הוא [ז]וזו ואין צ"ל זו קתני זו היא למעוטי מאי על כרחך כרבי ירמיה סבירא ליה ולרבא הניחא אי סבר לה כרב אשי זו היא למעוטי [ח] מת בלא גירש אלא אי סבר לה כרב נחמן זו היא למעוטי מאי ע"כ כרב אשי סבירא ליה: **מתני'** [ט]וכולן שהיו בהן קדושין או גרושין בספק הרי אלו הצרות חולצות ולא מתייבמות ביצד ספק קדושין [י]זרק לה קדושין ספק קרוב לו ספק קרוב לה זהו ספק קדושין ספק גרושין כתב בכתב ידו ואין עליו עדים יש עליו עדים ואין בו זמן יש בו זמן ואין בו אלא עד אחד זהו ספק גרושין: **גמ'** ואילו בגרושין ספק קרוב לו ספק קרוב לה לא קתני מאי טעמא אמר רבה אשה זו בחזקת היתר לשוק עומדת ומספק אתה בא לאוסרה אל תאסרנה מספק התם לחומרא האי חומרא דאתי לידי קולא הוא זימנין דאזיל הוא ומקדש לה לאחותה קדושי ודאי ואי נמי זימנין דאתא אחר ומקדש לה לדידה קדושי ודאי וכיון דאסר לה מר לצרה לייבומי אמרי דקמא קדושין ודבתרא לאו קדושין כיון

הגהות הב"ח

(ב) **תום'** ד"ה כתב וכו' תחתימת ידו **וכן הא** דתנן:

(ג) **בא"ד ואר"י** דכתב וכו' וה"ת אם הוא תשוב להקדיש זמן ועשוה עם האשה קנוניא על הלקוחות בפירות שמכר מזמן הכתוב עד עכשיו **דאע"פ שבא לגרשה הישיננו לקנוניא בהדיושי' בסוף שנים אוהזין נכי שובר** ה"כ אין לך נאמוך על זמן הכתוב ומאחי פסול וי"ל **דוראי אינו נאמן** ומכיון דזמן הכתוב בו **ולכך פסלוהו לקנוניא** תפיסת האשה וכו' שמשעת **כתיבת** הזמן עד כו' כל"ל. וע"ב עיין בתוס' פ"ק דגיטין דף ג:

(ד) **ד"ה** האשה וכו' ועוד לר' ירמיה דוקא:

הגהות הגר"א

[ו] **גמ' מת בלא גירש.** נ"ב גירסת הגאונים והכי"ף **ואח"כ** גירש **וכ"ש במת ולא גירש** וכתב הטור דווקא בלא כנס והכאב"ח כתב להיפך דווקא ככנס והכמג"ן תמר (בלשון הכי"ף) בין כוה ובין כוה (ועמ"ש רבינו בפה"ש פ' קנה פ"ק ה"ו):

הגהות

רש"י ד"ה אלא אי. למעוטי אתא. ל"ל למעוטי הא לחוד: (ר"י"ף מכבר)

תום' ישנים

בחזקת היתר לשוק עומדת ואע"ג דבחזקת אשת איש היתה מ"מ כיון דסופו למות ולבסוף נמי מת קרינן לה שפיר בחזקת היתר לשוק. וא"ת ומאי שנא מספק דרוסה דאסרינן והלא אית לה חזקת היתר דסופה להשתחט ואולי דהתם חיישינן דשמא תמות בהבהמה:

בחזקת היתר לייבם. וא"ת התינח היכא שכנס זו קודם הקדושין של ספק אבל היכא שהקדושין של ספק קדמו מאי קאמר בחזקת היתר ליבם הלא לא היתה מעולם בחזקת היתר ליבם דשמא הקדושין גמורים היו וא"כ היתה זו צרת צרה ואסורה ליבם. וי"ל דמ"מ בחזקת היתר ליבם היא דאוקמה לעריה בחזקת פנויה והויא זו מותרת ליבם:

מסורת הש"ס

גמ' ב) [נעיל יג. וש"נ] ג) גיטין פו: **תום'** ד) רש"ל ה) [למעוטינן להולך כשר ומיפק מתא למעוטינן כל"ל רש"ל]

עין משפט נר מצוה

כה א מיי' פ"ו מהלכות יבום הלכה כב סמג עשין יח טוש"ע אה"ע סימן קנב סעיף ג:

כו ב מיי' פ"ד מהל' מיאה הלכה כב טוש"ע אה"ע סי' ל סעיף ה:

פניני רש"י

תברא. קדיין מהדלי: (לעיל יג.)

תום' חד מקמאי

הרב אלפס פסק צרת ערוה דכנס ואח"כ גירש מותרת הצרה להתייבם דמיתה מפילה וכיון דבשעת ערוה לא הוי צרת ערוה מותרת וג"כ מתני' דג' אחין שניהן מהם נשואין ב' אחיות וא' נשוי נכרית וגרש א' מבעלי אחיות את אשתו ומת נשוי נכרית וכנסה המגרש פסק דבמת ואח"כ גירש אסור' ויהיב טעמא למלתיה דזמר' הכא משום זיקה דעלמא. א"נ הכי גבי נכרית כיון דבשעת נפילה באיסור זיקה נפלה קמיה לא מהני לה גרושין אלו דברי הרב ז"ל ויש בהן כמה תמיהות חדא דאם אתמר להני טעמי למה ליה לר' ירמיה לשנויי תברא מי ששנה זו לא שנה זו. ולרבא למה ליה למימר זו ואצ"ל זו קתני לישני ליה דשאני הכא דגזרינן משום זיקה דעלמא. א"נ בשעת נפילה אחסרא ליה למה ליה למימר הכא אליבא דרבא זו היא למעוטי מת ולא גירש ולא כנס לוקמה אפי' דכנס וגירש. ומאי דכתב נמי הכא אבי נכרית כיון דבשעת נפילה באיסור זיקה נפלה קמיה לא מהני לה גירושין לא ידרנו לסוף דעתו דמאי איסור זיקה איכא בנכרית והרי ב' אחין הנשואין ב' אחיות הוו קיימין בשעת נפילת נכרית ואין כאן איסור [אחות] זקוקתו שהרי שניהם קיימין והרי משנה שלימה שנינו ג' אחין שנים מהן נשואין ב' אחיות וא' נשוי (א') נכרית ומת נשוי נכרית וכנס א' מבעלי אחיות את אשתו וכו' ולא קתני עבר וכנס ועוד אם עבר וכנס מוציא כדקתני ריישא בה"א יוציאו אלא ודאי ליתנהו להני טעמי דכתב הרי"ל ומיהו אפשר דרב אשי ליה ליה דרבא דאליבא דהאי [תנא] נישואין הראשונים מפילין מת [ו]ואחד כנס גירש אסורה ואפ"ה הלכתא כת"ק דמתני' דפ"ק דכנס ואח"כ [גירש] מותרת דמיתה מפלת חדא דהא רבא ס"ל דלא מפלגי אהדדי. ועוד דתנן נפל הבית עליו ועל אשתו שהיא בת אחיו ואין ידוע איזה מהן [מת] ראשון צרתה חולצת ולא מתייבמת אלמא האי תנא ס"ל מיתה מפלת ועוי"ל דרב אשי לא שמעינן ליה בהדיא לרישא מת ואח"כ גירש אסורה אלא ש"מ זאת אומרת יש זיקה ואפי' בתרי אחי ור"ג ס"ל כרבא דאמר זו היא למעוטי מת דלא גירש ולא כנס ש"מ דיש זיקה אפילו בתרי אחי: **מתניתין** כיצד ספק קדושין זרק לה קדושין ספק קרוב לו ספק קרוב לה כיצד גירושין כתב בכתב ידו ואין עליו עדים וכו'

ו) נ"מלפ דל"ל ותמ"ל גירש תו דל"ל מת וכמ ותמ"ל גירש.

מסורת הש"ס

גמ' ב) נקמן סז: ג) [עירובין סג: וש"כ] ג) ניטין עח. ד) [סוכה: ה) כתובות כ. תוס' ו) [חולין נב:] ז) [עי' תוס' ב"ב קסט: ד"ה כמוקה]

הגהות הב"ח

(ב) רש"י ד"ה מידע וכו' דקמיימא קידושין דכתריימא:

(ג) תוס' ד"ה ואמר' למאי הלכתא:

(ג) ד"ה מי אמרי וכו' ואין כך כלום והא קיימי עדים:

(ד) בא"ד אבל מי בקידושין הוה מירי וכו' דכבר תנן לה וכו' לקידושין מיירי נמי בכח אחת:

הגהות

תוס' ד"ה אי בשתי כיתי עדים. ומוכיח. נ"ב ל"ל למוכיח:

(ר"ש מדעמי)

תוס' חד מקמאי

מסקנא דשמעתא דבגירושין נמי זרק לה גטה ספק קרוב לו ספק קרוב לה ל"ש כת אחת ול"ש ב' כתי עדים א' אומר קרוב לו וא' אומר קרוב לה חולצת ולא מתייבמת וקדושין נמי בכחב ידו ואין עליו עדים או אין עליו אלא עד א' לרב כתאי ליה כתב ידו ועד אבל כתב סופר שאינו מובהק ועד הולך פסול ולשמואל אפי' בסופר שאינו מובהק הולך כשר כדאיתא בפ' המגרש וגבי קידושין נמי חולצת ולא

כיון דקמצרכת חליצה לצרה מידע ידעי. דקידושי דבת אחיו לאו קידושין ואפי' לכי מתייבמת לצרה מומה הוא: ליתני. ספק קרוב לו: מידע ידעי דחומרא בעלמא הוא. כלומר אי מייתי לכי מתייבמת לצרה מומה מדאורייתא ואפי' גילוחין לא מהני לה כדאמרינן לקמן (דף מג.) דקידושי דבת אחיו לאו קידושין ואפי' הכ

לֹא יִפְתַּח אָדָם מַחֲצַב בְּתְחִלָּה לְתוֹךְ שָׁדֵהוּ, עַד שֶׁיִּהְיוּ בוֹ שָׁלֹשׁ מֵרֵבִיּוֹת, שֶׁהֵם שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ עַל רוּם שָׁלֹשׁ. שְׁעוּרָן – עֶשְׂרִים וְשֶׁבַע אַבָּנִים:

לא: ארבעה אחין פרק שלישי יבמות

עין משפט נר מצוה

כט א מיי׳ פי״ב מהל׳ מלוה ולוה הל״ג ג סמג עשין סו טוש״ע חו״מ סימן סט סעי׳ ג ג:

ל ב מיי׳ פ״ת מהל׳ גירושין הלכה כד סמג עשין ג טוש״ע אה״ע סימן קכו סעיף ו:

לא ג מיי׳ פ״ג מהלכות עדות הל׳ ד ופ״ח הלכה ה סמג עשין קט טוש״ע ח״מ סימן כח סעיף יג וסימן מו סעיף י:

לב ד מיי׳ פ״ו מהלכות יבום הלכה כו סמג עשין ג טוש״ע אה״ע סימן קעד סעיף ד:

לג ה מיי׳ שם הלכה ט:

תום׳ ישנים

ואי זיקת ב׳ יבמין דאורי׳ חליצה נמי לא תבעי. ונקשה דהא אין מאמר אלא מדרבנן והזיקה אינה אלא מחמת המאמר. וי״ל דבעי הכי אי סבירא לן כב״ש דאמר מאמר קונה קנין גמור וזיקה שני יבמין חליצה נמי לא תיבעי. וא״ת הא לעיל מייתי קרא ריבמה מי שעליה זיקת יבם אחד ולא שעליה זיקת שני יבמין. וי״ל דלא הרי אלא דאסמכתא בעלמא:

ובגזור דלמא חלוץ והדר מייבם. משמע הא אי לאו הך גזרה שריין תרוייהו לייבם ותימה דאמרינן לקמן פרק האשה גבי יבם קטן שבא על יבמתו ומשהגדיל נשא אחרת ומת אם לא ידע הראשונה משהגדיל יבמתו חולצת ולא מתייבמת ואשתו או חולצת או מתייבמת וכו׳ ופליגי אי גזרינן משום צרה כי הכא או לא ותנא דתהם לא גזר משום צרה וא״כ קשה לתנא דתהם דלא גזר גזרה דהכא אמאי אין אשת שני מתים גופה מתייבמת וי״ל נהי דלא גזר גזרה דהכא מ״מ לא מייבמה לאשת שני מתים גזרה אטו אשת שני מתים דבפרק המגרש שבא האובן ורגשה חרן שמעמען ובא שמעון ורקשה סתם וסבירא לתנא דלקמן דההיא אשת שני מתים דפרק המגרש הויא דאורייתא והכא דלא גזרינן משום אשת שני מתים דתהם לא סבירא להך דהכא אשת שני מתים דתהם ליתהוי [דאורייתא]. ואין להקשות כיון דהך לא סבירא אשת שני מתים מאי האי דאמרינן יבמה יבא עליה שיש עליה זיקת יבם אחד ולא שיש עליה זיקת שני יבמין. וי״ל דטעמא דקאמר הכא וקרא אסמכתא בעלמא הוא וכן פ׳ לעיל. ותימה דאמרינן לעיל א״ר שמעון אם מאמרו של ראשון מאמר אשת ראשון ברעל וכו׳ משמע דאית ליה גופיה אשת שני מתים. לכן נראה לפרש הכא דודאי ס״ל הכא אשת שני מתים דפרק המגרש וגזרה דהכא לא אצטריכא אלא משום בעלת מאמר גופה אלא משום צרתה דאי לאו גזרה לא חמירא כל כך לאסור גם את הצרה. והשתא נמי האי דקאמר ר׳ שמעון אם מאמרו של ראשון מאמר ניחא דטעמייהו משום אשת שני מתים:

תום׳ חד מקמאי

מתייבמת כללא דמילתא כל דאיתיה בקדושין איתיה בגירושין וכל דאיתיה נמי בגרושין איתיה בקדושין לבר מזמן דלא תקנו בקדושין. מאי דכתב הרב אלפס גבי מפיהם ולא מפי כתבם דכל ששר היוצא מתחת ידי מלוה או מלוקח לאו מפי כתבם הוא דמעידנא דמסתדרי סהדי נעשה כמי שנתקרה עדותן בב״ד אינה רקשיי ליה הא דגרסינן בגיטין פ׳ מי שאחזו אם לא יגיד פרט לאלם דאינו יכול להגיד ואמאי הא יכול להגיד מתוך הכתב למסרו למלוה (אם הלוה) אם לא [היה] כתובה בשעת הלוואה. ולא היא דשבועת העדות אינו חייב אלא בכפירה בב״ד וכיון דהשתא דבשעת כפירה היא לפני ב״ד אם מסרו לה מפי כתב׳ הוא ומצאתיו כתוב בכתב ידי הראב״ד ז״ל שכתב בזה הלשון

הסוח דגיטין בשמי כיתי עדים י״ל דלשון מתנה על מתנה לקתני התם בשמעני׳ שייך בטפי בשמי כיתי עדים ובפ״ב דכתובות (דף כו: ד״ה אמנן) ובפ׳ מזקת הבתים (ב״ב נב. ד״ה אמנן) סתלכתי: **ואר״א אוקמא בחזקת בר שטיא.** לפ דמי להסיח דאמר בקידושין (דף עט:) ובבבא קמא (דף קנג: ושם) אם ברית הוא עליו להניח לחיה שבכיס מרע היה ואם שכיב מרע הוא כו׳ דהכא כיון שדרכו להיות עתים חלים ועתים שוטה לפ שייך להעמידו בחזקה כמו שהוא עתה: **אי יגיד עליו ריעו מאי זו היא דקתני.** הוה מצי למימרך מי יגיד עליו ריעו (ו) ליתני כולהו כחד וליתני חד מיניייהו בחילוף כדפריך בפרק לפ ימפון (ב״ב דף יט.):

למעוטי זמן דליתיה בקידושין. מספקא לר״י כחד בכתב יהו ואין עליו עדים אי מהני בקידושין אי לפ דכיון שאין לריך זמן מה נו אם אין עליו עדים:

והא עבדא דאיבא דקני בבספא בו׳. פירש בקונטרס שטר קניית עבד וקבה לר״י ב״ש מ״ם דנקט עבד דהו״מ למיקט שטר מכירת קרקע וכל שטרי מקח וממכר ועוד דהשתא לפשטר שיחזור קלי לתיקון (ו) זמן לידע מתי נפקר בספא והוחר בזמ יבחלק ושהבדיל נשא עבדא ליכא לקני בספיה בספא וליכא לקני בשטרא והשתא ניחא דמצי למימר התם רובא רובא וכו׳ ות״ם בפ״ק דגיטין (דף ט.). תמן גב׳ לרכיס שוו גיטי נשים לשמרורי עבדים ליתני נמי זמן שטר גיטי נשים לשמרורי עבדים וליתיס בקידושין וי״ל דכל מילי למשיב התם ודפריך התם הוי מד טעמא בגיטי נשים ושמרורי עבדים לפ [זמן (ה) דשמרורי עבדים בפ] להתירו: בשם ישמעאל וגיטי נשים משום פירי(ו): **דחזו בכתבא ואתו ומפהדי בר׳.** קשה לר״י דבהגוזל קמא (ב״ק דף ק.). ושם:) גבי השוכר שטרותיו של חבירו פריק ומי לליכא סהדי דידעי ליכתבו ליה שטרא לחריגא ומאי הא שמר לכא דמפיסה ולפ אתי לר״י דה״ק אם יש מעידים שכך רלו בשטר שפיר הוו עבדי להרי הס כלילו מעידים לליט עדות שנתקבל בב״ד בעדים החתומים על השטר עשה כמי שנתקבל עדותן בב״ד אבל מיישנין שמא לפ יעידו שכך רלו בשטר לפ שמא יעידו על המעשה עלמו לליט אם שכיבים וחין זוכרין לפ על פי הכתב וכן הא דלמרינן בפ״ב דכתובות (דף כ.) כותב אדם עדותו על השטר ומעיד עליה לפילו אחר כמה שנים אמאי אין אשת שני מתים נוסה מתייבמת וי״ל נהי דלא גזר גזרה דהכא מ״מ לא מייבמה לאשת שני מתים גזרה אטו אשת שני מתים דבפרק המגרש שבא האובן ורגשה חרן שמעמען ובא שמעון ורקשה וס

מסורת הש"ס

גמ' ו)[לקמן מד.] **ז)**[ע"ז י:] **ג)**[לקמן נב:] **ד)**[ע"ז ל.] **ה)**[ע"ז ד: וש"ך] **ו)**[ע"ז ל. וש"ך] **ז)**סנהדרין פח. כריתות יד: [תוספתא סנהדרין פי"ט] **ח)**כריתות יד:

הגהות הב"ח

(ב) גמ' מחק להמילת וכ"ה ב"ס ופ"ח רשיירא:
(ג) רש"י ד"ה מיתקל וכו' מן חיבום **ולא** פקע:
(ד) תד"ה (בעמוד הקודם) מדכתיב וגזרה כו' ועוד דהתם לעיל מיבמה קכי רבה:
(ה) ד"ה שנשא וכו' **ואע"ג** דכתי וכו' לעיל בפ"ק **משום** דכיון וכו' משכי לה שלא כמקום:

גליון הש"ס

גמ' ור"ש היכא דנשא מת. עיין בספר המקנה לקידושין דף עז ע"ב בתוס' ד"ה פרט לכ"ג:

הגהות

גמ' והא תניא עבר עבירה כו'. ב"ב ע"ב ל"ל תנן: (בן מריס)
רש"י ד"ה הדר חזיא. דמ"מ לדידיה. כל"ל: (ב"ש)
תוס' ד"ה שנשא. לעיל בפ"ק דף ח ע"א. ע"ז דף יג ע"ב: (ר"ל פ' תכ)

מסכת עדיות

פרק ה' משנה ה'

אַרְבָּעָה אַחִים, שְׁנַיִם מֵהֶם נְשׂוּאִים שְׁתֵּי אֲחָיוֹת. מֵתוּ הַנְּשׂוּאִים לַאֲחָיוֹת, הֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת. וְאִם קָדְמוּ וְכָנְסוּ, יוֹצִיאוּ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר מְשׁוּם בֵּית שַׁמַּאי, יְקַיְּמוּ. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים, יוֹצִיאוּ:

עין משפט נר מצוה

לד א מיי' פ"ו מהלכות יבום הלכה כט טוש"ע אה"ע סימן קמ"ב סעיף ה:
לה ב מיי' פ"ז שם הל' יג טוש"ע אה"ע סימן קמה סעיף ג:
לו ג מיי' פי"ד מהל' סנהדרין הלכה ד:

תום' ישנים

נתן גט למאמרו הותרה אפילו היא ולא הוי גרושת אחיו כיון שלא נתן גט אלא להפקיע המאמר ומאמר דעבד שקליה ונמצא כאילו לא היתה אשתו מעולם. ודוקא שפירש שנתן גט למאמרו אבל נתן גט סתם אסור לייבמה דכיון שלא בנה שוב לא יבנה. תימה דאמרינן לקמן ובשתי יבמות שנפלו לפני יבם אחד ועשה מאמר בזו ומאמר בזו נותן גט לזו וגט לזו וחליצה אחת לכולן א"כ משמע דלא מצי לייבמה אחר הגט ואמאי לא אמרינן מה דעבד שקליה. וי"ל דלקמן מירצי שנתן הגט סתם ולא פירש למאמרו דלכתחלה לא אמרינן ליה לתת גט להפקיע המאמר. ותימה אמאי לא גזרינן שמא לא יפרש להפקיע המאמר כדאמרינן דמחלפא בבעלת הגט. וגראה להריב"ן דדוקא שנפלו שתי יבמות גזרינן אפילו פירש שהגט להפקיע בעלת המאמר אטו האחרת שיתן לה סתם. אבל הכא דליכא אלא יבמה אחת היכא שפירש בדיעבד שהגט להפקיע המאמר הותרה ליבם. ולא גזרינן מידי כיון דליכא אחרת בהדה:

כיצד א"ר יוסי נדון בזיקה הבאה עליו חמותו וכו' ומיתתי מהא דקאמר אשת איש ונעשית חמותו נדון באשת איש דאי איסור חל על איסור היה נידון בחמותו בחמורה אבל לא מיתתי מחמותו ונעשית אשת איש דנדון בחמותו דאפי' איסור חל על איסור מ"מ נדון בחמותו דהא בתרי קטלי לה וקטלן ליה וא"כ נידון בחמותו:

תום' חד מקמאי

הא דאמר רבא נתן גט למאמרו הותרה צרתה ואיכא דאמר הותרה אפילו היא **ז)**דוקא ליה ולא לזיקתו והכי איתא בפ' רבן גמליאל:

ז) ע"ל דוקא שנתן גט למאמרו ולא לזיקתו.

ומקצתו חלוץ ויאמרו אי דמייבם והדר חליץ הכי נמי אלא גזירה **ה)**דילמא חליץ ברישא והדר מייבם וקם ליה באשר לא יבנה ורחמנא אמר **ג)**כיון שלא בנה שוב לא יבנה **ד)**אמר רבא נתן גט למאמרו הותרה צרתה אבל היא אסורה דמחלפה בבעלת גט **ה)**איכא דאמרי אמר רבא נתן גט למאמרו הותרה אפי' היא מאי טעמא מאי דעבד בה שקליה **מתני'** **ז)**שני אחין נשואין שתי אחיות ומת אחד מהן ואחר כך מתה אשתו של שני הרי זו אסורה עליו עולמית הואיל ונאסרה עליו שעה אחת: **גמ'** פשיטא השתא ומה התם דלא מידחיא מהאי ביתא לגמרי אמרת לא הכא דקא מידחיא מהאי ביתא לגמרי לא כ"ש תנא הא תנא ברישא והך חזיא להיתירא **(ו)** ושריא והדר חזיא לאיסורא ואיידי **ט)**דחביבה ליה אקדמה **ו)**ומשנה לא זזה ממקומה ת"ר בא עליה חייב משום אשת אח ומשום אחות אשתו דברי רבי יוסי רבי שמעון אומר אינו חייב אלא משום אשת אח בלבד והא תניא ר"ש אומר אינו חייב אלא משום אחות אשה בלבד לא קשיא כאן שנשא חי ואח"כ נשא מת כאן שנשא מת ואח"כ נשא חי **ח)**ור' שמעון היכא דנשא מת ואח"כ נשא חי כיון דאיסור אחות אשה לא חייל תתייבם יבומי אמר רב אשי איסור אחות אשה מיתלא תלי וקאי אי פקע איסור אשת אח אתי איסור אחות אשה וחייל והילכך לא פקע וסבר רבי יוסי איסור חל על איסור והא תניא **ז)**עבר עבירה שיש בה שתי מיתות נידון בחמורה רבי יוסי אומר נידון בזיקה הראשונה הבאה עליו ותניא **ח)**כיצד אמר רבי יוסי נידון בזיקה הראשונה הבאה עליו חמותו ונעשית אשת איש נידון בחמותו ונעשית חמותו נידון באשת איש אמר

נתן למאמרו **כו'**. הקשה ריב"ן למתן בפרק"ג (לקמן דף נ.) היש מאמר אחר מאמר ואם עשה מאמר כזו וכזו לריכה ב' גיטין וחליצה בין יבם אחד לב' יבמות בין ב' יבמין ליבמה אחת אבל יבומי אחד מייייסו לו ולרבא יתן גט למאמרו ולא לזיקתו וליבומי לידך ותירך ללכתחלה אין לעשות כן דגזרינן גט למאמרו אטו גט לזיקתו ודוקא בדיעבד קאמר הכא רבא דהוה מהפי' היש לכיון דתו ליכא למיגזר כהאי מאמר אטו שאר מאמרות דעלמא לא גזרינן לא שכיחי כולי האי אבל לכתחלה גזרינן משום הכי מאמר גופיה:

דאידחיא מהאי ביתא לגמרי לא כ"ש. פע"ג דמהאי בבא שמעינן מבבא לעיל דאמאי לריכה גט ואפילו הכי נפילה לא שמעינן מבבא לעיל דאמאי לריכה גט ואפילו הכי נפילה לא דקאמר טעמא לחזיא כהך נפילה (אהאי מתניתין) משום לחכמי לא תסיק מדעתיה טעמא לחידחיא מהאי ביתא:

שנשא חי ואח"כ נשא מת. (ז) פע"ג דבכי האי גוונא שרו ב"ש לרה לייבומי לעיל בפ"ק (דף ח.) דכיון דלא חייל ליסור אשת אח אחי ליסור אשת איש דאחיו מקום אשתו ר"ש היא הבי קבכה ממכל מקום אשת איש היא ר"ש אומר **לא** פקע. ופע"ג דלא חייל ליסור אשת אח אחי ליסור אשת איש דאחיו מקום אשתו ואפילו הכי לא פקע ליסור אשת אח כמו שילוטין לקמן בפרק לרה פע"ג דאין כה אלא ליסור

כדמוכח לקמן בסוף האשה רבה (דף ע:) גבי בן אשת אבא על יבמתו ומשהגדיל נשא אשה אחרת ומת האניח מולנת או מתייבמת הראשונה שהיא בעלת זיקה שני יבמין מולנת ולא מתייבמת ופריך בגמרא ויעשו בית דין בן אשת כמאמר בגדול ומלמה לרה מיבום פירוש כי הכא ומסיק לרבי יוחנן דעשו ועשו ופליג אבן דשמעתין דשמעתין אהאשה אבן דהאי אבן דשמעתין גזר משום לרה פירוש הא דקא בעלת מאמר משום לייבם אלא בהדה כדגזר בשמעתין דלמא אבן דהדה מיבם כדפירש בקונטרס אבל משום זיקת שני יבמין לא מיתסרא דלמא דלמא לתוריית ומיהו כי ליכא לרה בהדה נמי אסורה אטו היכא דליכא לרה בדקאמר התם רבה לעיל דאפי' היכא דליכא לרה בהדה מיהו יבומי לא מייבמת ואבן דהתם לא גזר משום לרה פי' דקא אסר בעלת מאמר משום לייבם אלא משום אחות אשתו דאפי' היכא דליכא לרה בהדה אסורה ואפילו הכי אבן דשמעתין לא גזר משום לרה

איסור כולל הוא. וא״ת ולמעמ״ר יוסי לית ליה נמי איסור כולל הוא ותירץ ר״י דקסבר דאסם לית ליה איסור כולל הוא דמגו דאיתסר באסם לית ליה איסור כולל הוא דאיתסר באסם קרובות וקתני בגידון באסם לית ליה ומיהו מ״ר יוסי דאמר לקמן דסבר רבי חייא בגידון באסם לית ליה איסור כולל ל״ל דאסם לית ליה ועבדים ממונו לית ליה איסור כולל מ״ע דאיתסר באסם קרובות כיון שאין בו (ז) שם מתכ כי היכי דלא תקשה לרבי יוסי מדבר יוסי והא דאמיר איסור כולל מעיקרא בעל מום שאסמא בטומאה דמעיקרא שרי בתמיכה ואסור בעבודה לימני ליה מגו דאיתסר בתמיכה איתסר נמי בעבודה תכילה ועבודה תמיד נמי אם אחד דאסיהם נאסרו נאסרו כולן קריבה דבעבודה כתיב כל איש אשר בו מום לא יגש להקריב לחם וגו׳ (ויקרא כא)[ב] ובתמיכה בטומאה כתיב (שם כב)[ד] דמיירי בתמיכה דלמעלן בפ״ב דמעילה (דף י.) ובזבחים (דף מה.) ומיהו איסור מוסיף מומר ר״י דאמיר בפ׳ אלו מומין (כריתות יד.) גבי הבא על בת בתו מייב משום כלאי כו׳ ופיין להאריך כאן:

ורתן חמותו ונעשית אשת איש איסור מוסיף הוא. בקונטרס לא גרס ליה לאפילו מייל עליה איסור אסם אלא נידון (ה) בתמורה ולישנא למימר דמסתמא ליה נידון בתמותו ולא מל כלל איסור אסם אלא אי אסם לא התרו בו משום תמותו אלא משום אסם אלא פטור להא בפרק הנסרפים (סנהדרין דף פפ. ושם) פריך רב אלא בר אהבה ולישנו נמי משום איסור אסם אלא להא ל״ל תנהו מודה רבי יוסי בגיסור מוסיף ומשני ליה התם אלא בדי לתן במרי קטני קטלי ליה משמע בהדיא דאל איסור אסם אלא משום דינון בתמורה וי״מ דומר דשפיר גרס ליה ועני הכא כלהוה טעי התם רב אלא בר אהבה והוה סבור דינון בתמותו משום אלא מייל עליה איסור אסם אלא אי אסם לא לתרן כיון דע״כ צריך לשינוי אחריני משום קושיא קמייתא:

אלא אמר רבא מעלה בו. לפי המסקנא דהכא לא אילטריך לר׳ יוסי לאימיר דמודה ר׳ יוסי בגיסור מוסיף מ״מ בהנסרפים (ג״ז שם) מייתי מדברי יהנו משום דהאמת הוא דמודה ר׳ יוסי בגיסור מוסיף כדאמרינן בפ׳ אלו מומין (כריתות דף יד: ושם) גבי ג״ל יוסי אם עבר זקן ונשאה מייב עליה משום אסם אך משום הכי אילטריך ליה לרבי יהנו דאי מגו דאיתסר באסם קרובות כיון דלא מקשה ר׳ יוסי מדבר יוסי אלא מדר׳ יוסי והא דאמיר איסור כולל מע״ג בעל מום שאסמא בטומאה דמעיקרא שרי בתמיכה ואסור בעבודה תיעמי דלא מיקשה ר׳ יוסי מדבר יוסי אלא מדר׳ יוסי

מסורת הש"ס

רש"י ד"ה ג)ל' דר"י. יעב"ן.

הגהות הב"ח

(ב) רש"י ד"ה גלח וכו' תיקון האחרת מעילה: **(ג) ד"ה** מיקייב וכו' כגון **דשוו שני אחין שליח** לקדש וכו' עיין בפנים בדלקמן הס"ד: **(ג) ד"ה** גלח מיקייב גלח מדא וכי מיב תרתי בתיקון: **(ד) ד"ה** בעל מום וכו' קודם **שהביא** ג' שערות: **(ה) תוס'** ד"ה במלי וכו' גלח קמי הכי. נ"ב ומכ"ל מצא תירץ לפסקי הרא"ש ז"ל מיש לפשטוני גלח נימא **אצבעו.** עיין כתוספות דף ל ע"ב מד"ה גלח לגירסת: **שם ר' חייא שקורי קא משקר.** עיין שבועות דף י ע"ב מד"ה מת לגך:

הגהות

רש"י ד"ה **שחתך. ונטמא בחתיכתו.** כל"ל: (ר"ס ע"ב)

תוס' ד"ה **אלא. קרינן ביה וזר לא יאכל כי קדש הם.** כל"ל: (ר"ס ע"ב)

תורה אור

רש"י א) לָהֶם אֱלֹהֵי מִקְדְּשֵׁי הַקֳּדָשִׁים וּמִן הַקֳּדָשִׁים יֹאכֵל: (ויקרא כא, כב)

תוס' ב) לֹא תוֹכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ וְכָל נְדָרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹּר וְנִדְבֹתֶיךָ וּתְרוּמַת יָדֶךָ: (דברים יב, יז)

תוס' ישנים

במאי קמיפלגי, דמאי דקאמר כשכותבה וכו' אין זה עיקר טעם דהא אפשר לומר בשעי צדדין:

באיסור כולל מחייב תרתי. וא"כ הא דר' יוסי דלעיל דמחייב באשת אח ובאחות אשה מיירי בין נשא חי בין נשא מת דאח"כ נשא חי. וא"ת והא קאמר אשת איש ונעשית חמותו נדון באשת איש ואפאי איסור כולל הוא וא"כ לחייב בחמותו החמורה. וי"ל דלאו כר' חייא אתיא כי אם לבר קפרא. א"נ י"ל דהא דמחייב ר' יוסי באיסור כולל תרתי היינו [כשחיו] (כשהם) משם אחד כמו אשת אח ואחות אשה שהכל משום אחות הוא. אבל בשני שמות כמו חמותו ואשת אח אינה לא מחייב ר' יוסי. וא"ת והלא קאמר ר' יוסי בבא יבמה אשה מיירי בין נשא חי בין נשא מת דאח"כ נשא חי. וא"ת והא שתים אע"ג דשתי שמות הן וי"ל דהיינו דווקא בבי איסור מוסיף דאין חילוק באיסור מוסיף בין שם אחד לשתי שמות אבל באיסור כולל דגרע מינה אין חייב שתים רק כשהם משם אחד: **מגו** דמתסר באכילה אתסר נמי בעבודה. ולפי' שפי' ר"ל דשם אחד הוא דעבודה אקרי קריבה דכתיב המקריב ואכילה אקרי קריבה דכתיב איש [איש] אשר יקרב אל הקדשים והיינו אכילה ואי נמי כיון דאיסורא דאית

באיסור כולל. לקמיה מפרש מאי איסור כולל ליכא: **ואליבא דר' יוסי.** דלמאן דאמר איסור על איסור לא מחייב מחייב תרתי. דקמני מייב משום אשת אח ומשום חמות אשה נשא שתי נשים ומת"כ נשא מי ליכא איסור מוסיף בהאי גלח איסור כולל מגו דמיתסר באכילה למיומת כולל גם את זו עמהן: **לא מיחייב אלא חדא.** וכי מייבינא רבי יוסי מדכתי בנשא מי ומת"כ נשא מת לאיסור מוסיף הוא והא דקתני ר"ש לומר לימו מייב גלח משום אשת אח לחוקיעמך בנשא מת ומת"כ נשא מי רבי מייב תני לה בר קפרא לת תני לה: **מיתסרא במלאכה.** משום אשת אח כולל את העבודה בכלל האיסור משום אשת והכא לת מייב לך אייך מוסיף אלא ניימוסף איסור על המתיבה דהייגו עבודה והיכי דמי מוסיף כגון מי הוה מליגו למימר הכי עבודה מעיקרא לחומרה לזרים ומותרת להכהנים הוה ליה אשת אח מגו דאיסוף עלה איסור לגבי הכהנים משום אשת אח ואיסוף עלה איסור לגבי דידיה משום אשת אח והכי ליכא למימר להא משום אשת אח לת מיתסרי להכהנים: **שרי באכילה.** נקדשים דכתיב ומן הקדשים יאכל (ויקרא כא) [א]: **מגו דמיתסר באכילה.** משום טומאה מייל נמי אם טומאה על העבודה: **אלא מליקה.** כולל לת משכחת לה להא דאשת אח מליקה מיילי מרובייהו דכל זמן אשת אח במלוקה היה עליה איסור (ו) מעילה ולת זהו איסור זהות החמור בקרבן אייכא למיגזר אטו מליקה דהכהנים אוכלין בקדשים ואין הכהנים אוכלין בקדשים ופגול אליים בשלמים: **לא מיחייב אלא חדא.** וכי מייב (ג) באיסור מוסיף בשאת מת ומת"כ נשא מת כדמפרש לעיל: **בגון דאייתי שתי שערות.** היום בשאת זו להשאת ליכא למימר כלעיל מעיקרא שרי במלוקה ואיסור בעבודה להא לת מל שום איסור עליו על היום לאיסור זהות ואיסור שאת יתר מלא מכל הניא שתי שערות בחול קדיש זהות עליה: **בעל מום נמי בגון דאייתי שתי שערות ואיטמי ליה.** כלומר לאיטומי קודם טומאה במתיכמו בסכין: **בשלמא לר' חייא.** מני לאוקמי גמריה ודבר קפרא הכי: **כי אתנייה.** [רבי] לדידיה כרבי יוסי ולבר קפרא כר"ש ובר קפרא הוא דטעמא וסבר לר' לגיגא דר' יוסי אתנייה: **אלא לבר קפרא.** לעולם רבי לגיגא דר' יוסי אתנייה קושי ל"ל לגיגא למאן אתנייה משקר רבי מייל טומאה וכי לבר קפרא שקורי משקר רבי מייל לגלח אתנייה [ג"ר] מתייב שתים: **ואליבא דר"ש.** וה"ק רבי מייל לג"ע דפליג ר' שמעון ופטר הג"מ בכולל מבל בשאת מת מודה לו"ש בין לר"ש ופ"ח לית ליה לחלוקי בין רשעים גמורים ובינוניים ובחידן בריית' דמיירי בשאת מי ומת"כ נשא מת מודה בה בר קפרא לר' יוסי מייל שתים דמודה ר' יוסי בחיסור מוסיף כמו שפירש בקונטרס דכלומר ממתני' דפ' קמרו לו וקשה לר"י דמשמע דבחיסור מוסיף אל טפי חיסור על חיסור מבחיסור בת אחת וכי מקשין למיפלגו בחיסור בת אחת ואליבא דר"ש ומייב לר' מייל שתים בחיסור בת אחת נמי פליג ר"ש: **לאפוקי לר"ש מחזקה.** דהוה משמע דקאי אחזקה דלעיל ומתוך כך ר' מייל לשאת ולת לשאת ולת לגלח ולת לשאר מיני חיסורים דלעיל ומתוך כך ר' מייל

פרק ג' המשך משנה ו'

בָּמֶה דְּבָרִים אֲמוּרִים, מִתּוֹךְ שֶׁלּוֹ. אֲבָל מִתּוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ, מַה שֶּׁהוּא רוֹצֶה, יִטֹּל.

בָּמֶה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּזְמַן שֶׁלֹּא הִתְחִיל בּוֹ מֻעֱרָב שְׁבִיעִית. אֲבָל אִם הִתְחִיל בּוֹ מֻעֱרָב שְׁבִיעִית, מַה שֶּׁהוּא רוֹצֶה, נוֹטֵל:

עין משפט נר מצוה

מא א מיי' פ"ד מכלי שבגדות הלכה ח:

מב ב מיי' פי"ט מהלכות גירושין הלכה יח סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סימן יג סעיף ח:

מג ג מיי' פי"ט מכלי תיקוני פיאה הל' ג סמג לאוין קכו ועשין מה טוש"ע שם סימן ו סעיף יח:

פניני רש"י

ללאו יצאתה. ...מכלל שאר המלקות נומר לך שאין בה כרת ומקולה מגלה ללו בעגמא:

(סנהדרין לה: ד"ה ופרכינן)

תום' ישנים

באיסור בת אחת מיבעיא. וא"ל דלמא באיסור כוולל דאיכא תרתי היינו לקברו בין רשעים חמורים אבל באיסור בת אחת ר"ל חיוב גמור דלא מסתבר ליה לחלק. וכן לקמן דקאמר אלמא ר' שמעון באיסור בת אחת מחייב תרתי לא משני לקוברן בין רשעים חמורים. דלא מיסתבר לר' שמעון הך מילתא דאי לקברו בין רשעים חמורים אפי' באיסור כולל יהיה כן:

מידי חטאות קתני או לאוי קתני עיקר איסורי קתני ס"ה לעולם בקבלה והולכה. ואי פרכת טלטול בעלמא הוא. הא לא קשה מידי דהא לא קתני אלא חייב שהים ואיכא למימר איסורי קתני. ולא נזירא דהא אין זה איסורא כיון דאינו אלא טלטול דאסור מדרבנן. לכן נראה דקאי אהא דאמרי לעיל אי בהבערה הא אמר ר' יוסי ללאו יצאת. ועל זה מקשה מידי חטאות קתני או לאוי קתני איסורי קא חשיב. וא"כ נהי נמי דללאו יצאת נימא דאיסורא דמדאוריית הוא:

תום' חד מקמאי

מתניתין שנים שקדשו שתי נשים ובשעת כניסתן לחופה החליפו את של זה בזה וחיבין זה בזה ואת של זה בזה חייבין משום א"א ואם היו אחים חייבים אף משום אשת אח משום אשה אל אחותה. ואם היו נדות חייבין משום נדה וכולן מפרישין אותן ג' חדשים שמא מעוברות הן אוקימ' החולפו אבל בהחליפו אפילו אינן מעוברות אסורות שהרי זינתה ברצון ואם היו קטנות אפי' ברצון שרו לגבריהו

ואיסור כולל אתניין ואליבא דר"ש. מכל לר' יוסי ממייב תרתי באיסור כולל הלא מני למימר דלמיבא דרבי יוסי נמי מתניתא לפטורא דמ"ל הוה עטיו בר קפרא לערב מליקה בהדייהו דכנא אחת פטיעה ליה לכר קפרא דלר' יוסי מיחייב תרתי ולהכי פטיעה ליה כמעון דלר' יוסי מיחייב תרתי באיסור כולל אעל כרחו ל"ל דמתניתא דר"ש אתניין ולא מליבא דר' יוסי ופליג רבי יוחנן מרבי מיית ובר קפרא: (ג) **אמר** ר' יוסי **הבערה ללאו יצאה.** תימה למאן מי לא מני לאו גרידי והכי ז' שמכל מליקה דליכא אלא לאו דנגלה וי"ל דמע"ג דמאיסור מוסיף לר' יוסי מייל איסור קל על איסור חמור כדפריך רב מלא בפרק הנשרפין (סנהדרין דף פא. ושם) ולידון נמי באיסור אחת אם ירים מוזה רבי יוסי כו' מע"ג דאיסור אחת אין קל מאיסור חמור ובפרק המפלת לו (כריתות יד: ושם) גבי מי למאמר ר' יוסי אם (ד) זקן ומאה כו' משמע דמודה ר' יוסי לאיסור כרת מייל על מייצי מיתות ג"ד מסוס איסור מוסיף מ"מ באיסור כולל אביעיא ליה לגמרא ללא מייל קל על חמור כדאמר בסוף גיד הנשה (חולין קא. ושם) מאן דמי מנא לאיסור כולל באיסור חמור אין ליה כו' ולכאי פריך והאמר רבי יוסי הבערה ללאו יצאה ואם כן היכי מייצא ללאיסור כולל באיסור חמור אין נזיר עבודה ואע"ג דכוזה ואין בה אחת מיתה ללא ללאו גרידא לפי שאין עבודה אחת כדאמר בפ"ב דיומא (דף כד:) דהאחת לא הוי קל על חמור דחבריהו ללאוי אחרינא ואע"ג דאיסור כולל באיסור חמור מע"ג דאיסור כולל באיסור קל לא מייל קל על חמור כדאמר בסוף גיד הנשה (חולין קא. ושם) מאן דמי מנא לאיסור כולל באיסור חמור אין ניחא ואם"ל דמ"מ איסור אחת כדא קל לפי שאחרים במקצת אבל מי הוה מיתה בהבערה הוה מצי מייב איסור חמור מע"ג דהוה במקצת אבל מי הוה מיתה בהבערה מסוס (ה) ומה שאחרים במיתה ואע"ג דהוה מסוס שאחרים במיתה לרבנן דרבי מסוס אחרים בחזקה לרבנן דרבי בסוף מלו הן הנשרפין (סנהדרין פג.) מע"ג דכולה שמעתין בר קפרא ורבי מייל אליבא דרבי פליגי מודה רבי ללר' יוסי ואע"ג מסוס שאחרים בחזקה כרבנן דידיה ואם תאמר למאן דמוקין (דף קג.) התוכה שהרים יבא איסור נבלה ויחזיר על איסור מלא ויחזיר על איסור חמור כל שכן דהוה קל מאיסור כולל ומ"ל דתלב קל דהוה במקצת אחרים ואע"ג דנבלה שאני הוה אמינא כיון דאיסור כולל אעל כרחו ל

מסורת הש"ס

גמ' ב)[ל"ל דתנן] **ג)**שבת קכ. שבועות כד: כריתות יג: **ג)**תרומות פ"ח מ"ט פסחים עב: מכות יח: **ד)**[פסחים עב:] **ה)**[עי' תוספות ד"ה כגון] **רש"י ו)**[ליתא שם] וע"ש פ"ג מ"ה נפי' הסמניות להרמב"ם **תוס' ז)**[עי' תוספות כריתות יד. ד"ה אם ומוספות שבת יח. ד"ה לפ יעמוד ותוס' ערובין כ. ד"ה לפ]

הוּא הָיָה מְטַמֵּא שֶׁעֲרֹ הַפְּקֻדָּה וְדַם הַיָּרָק, וְהַבָּמִים מְטַהֲרִין. הוּא הָיָה מַתִּיר שֶׁעֲרֹ בְּכוֹר בַּעַל מוּם שֶׁנָּשַׁר וְהִנְּיחוֹ בַּחֲלוֹן וְאַחַר כָּךְ שְׁחָטוֹ, וַחֲכָמִים אוֹסְרִין.

ומאן האי תנא. דמתני' דלית ליה ליסור מל על ליסור בין על ידי כולל בין בליסור מוסיף בין על ידי בת אחת כגון שלו שמייבין מהבעא מטמאת (ו) וכשקידש לשובן את האל מחלה נתקרבו על שמעון משום שאם לא ומאם לים והייגו בת אחת וקמתמייב ליה מנת דידן מהרוייהו מאי שמעון וקידש לאה מיגו דאסרי ליה הנך קדושין בכולהו שאר אחיות משום אחות אשה משום אחות אשתו ומאי שמעון דלא מקרי ליה נמי בשאת אחיו משום אחות אשתו ואע"ג דלאחר עליה וקיימא והייגו ליסור כולל ועדיין האל זו מומרת לשובן בעלה פירשה נדה מיגו דליסוף ליסור עלה לגבי בעלה משום נדה ליסוף בה נמי ליסור לגבי שמעון הרי ליסור מוסיף: **ארבע חטאות.** משום טומאה לאוכל קדשים בטומאת הגוף בכרת ומשום מלב ומשום עומר ומשום יום"כ ומאם משום אחות אשתו ואע"ג דלאחרים עליה מיגו דליסוף ליסור עלה לגבי אחותו זו מומרת לשובן בעלה פירשה נדה מיגו דליסוף ליסור עלה לגבי בעלה משום נדה ליסוף בה נמי ליסור מוסיף: **ארבע חטאות.** משום טומאה לאוכל קדשים בטומאת הגוף בכרת ומשום מלב ומשום עומר ומשום יום"כ ומאם מעלות לאחרים ליסור כהן לגבי אחותו זו מומרת לכהן הוא: **אם היתה שבת כו'.** אבל משום יום"כ לא הוי מחייב אחטאה לקבוצר לין עירוב והוצאה ליום"כ והכי מפרש בכריתות אלמא לית ליה לרבי מאיר כולהו הכא משום מצוה הבאה בעבירה ואיכא מאן דאמר נמי ליסור מוסיף ומותר בהנאה הוקדאה מיגו לאוסוף ליסור הנאה על המלב משום [קדשים] ליסוף ביה נמי ליסור לכילה משום זרות ואע"ג לאסור ליסוף בלילה הוה ליה מותר מיגו לאיסוף ליסור למזבח משום עומר ליסוף נמי לכהן משום עומר הרי הנך מרי משום ליסור מוסיף טומאת זב שאר עבמיו היה מותר בחטיכות בשר קדש ועכשיו נאסר כהן מיגו לאיסוף נאסר בשאר חטיכות משום טומאה נאסר נמי בזו משום טומאה והייגו ליסור כולל ה"ל יום"כ מיגו לאיסוף במולין משום יום"כ לאסור נמי בקדשים משום יום"כ והייגו נמי ליסור כולל ומדמחייב ליה רבי מאיר משום הולאת שבת למעמ לית ליה ליסור בת אחת מיל לבשקידש היום מלי עליו ליסור לילה יום"כ וליסור שבת: **ור"מ אליבא דמאן.** לומר נהי דלבר רבי מאיר ליגו כה"ג ליסור מל על ליסור מיגו ליכא למאן דאסר לבבר מצוה ליגא משום דאסר לאוסוף ליה לרבי מאיר בעבה בבבר מצוה ולא עבה מצוה לי מליגא לר' יהושע דלמר פטור בחמ' שבת בפרק ר' מליעזר דמילה (דף קלו.) לתניא החם בגמ' מי שהיו לו שני תינוקות אחד למול בשבת ואחד למול בין' בשבת ובשבת ואחד למול בין' בשבת בשבת שהיה יודע שמי טעה בבבר מצוה לו אבל הבא. גבי נשואין אין זמנו בהול לומר אם אין שבת כדי שלא יעבור זמנו: **אבל הבא.** גבי נשואין אין זמנו בהול לומר אין זמן קבוע למצוה וה"ל למידק: **תרומה בערב הפסח זמנו בהול.** שלא תשכח: **ואיבעית אימא.** כולה מבני' לעו' ר' מאיר היל שלא לפילו לר"ש למיקל הכא מודי וכגון דמלו כולהו בבת אחת: **דשוו אינהו.** שני החמין שלים אחד להוליך לת הקדושין לשני אחיות והן עשו שלים אחד לקבל קדושין: **ופגע שליח בשליח.** ומלו יאמר זה על זה וזה על זה ליסור אשת איש ויסור אשת איש אחת מהם: **אלא**

ומאן האי תנא דאית ליה [א]**איסור כולל ואיסור מוסיף ואיסור בת אחת אמר רב יהודה אמר רב ר"מ היא** [ב]**דתניא** [ג]**ב"יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ארבע חטאות ואשם אחד טמא שאכל חלב והוא נותר מן מוקדשין ביוה"כ ר' מאיר אומר אם היתה שבת והוציאו בפיו חייב אמרו לו אינו מן השם ור"מ אליבא דמאן אי אליבא דרבי יהושע האמר** [ד]**טעה בדבר מצוה פטור אלא אליבא דרבי אליעזר איבעית אימא לעולם אליבא דרבי יהושע כי קאמר רבי יהושע טעה בדבר מצוה פטור הנ"מ גבי תינוקות** [ה]**דזמנו בהול אבל האי כיון דאין זמנו בהול לא והרי תרומה דאין זמנו בהול וקפטר דתנן** [ג]**ה"היה אוכל בתרומה ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה רבי אליעזר מחייב קרן וחומש ורבי יהושע פוטר** [ד]**הא איתמר עלה אמר רב ביבי בר אביי הכא בתרומה בערב הפסח עסקינן דזמנה בהול ואי בעית אימא באיסור בת אחת ואליבא דר' שמעון בשלמא** [ה]**כולהו משכחת להו דשוינהו שליח ושוו אינהו שליח ופגע שליח בשליח אלא אליבא דר' יהושע מאי משכחת לה אמר רב עמרם אמר רב בשופעות מתוך י"ג שמתוך לכילה יום הכפורים לזמל מתריו שעדיין לת נאסר זה מממת הבעת וכן ליפכא ואמר רבי יאסק לליסור בעת אחת ויהיו ליסור הולאה לבעת ואיסור הולאה ביום"כ כדפרישית דנקט שבת לאפוקי מיבוי: **טעה בדבר מצוה פטור.** ות"ק והא בפסחים בפרק לולי דבריס (דף עב. ושם) מוקי רבי מתיר פלוגתייהו בשאר תינוקות אחד למול בשבת ואחד למול בשבת ואחד למול בשבת ואחד לשבת ר' יהושע בשקדש ומל של אחד בשבת בשבת ע"ג ללא עבה מצוה משום דשבת שבת לזמול לת לגל בשאר תינוקות אחד למול בשבת ואחד למול בע"ש ובקדש ומל של שבת בע"ש ושל ע"ש מל בשבת מייב ע"ג דעבה מצוה משום ללא נתנה לזמול וה"ל לתשם לת בזמיט תלת נשים למייב ללא ניתנה עדוה לזמול וי"ל לתשם לת בזמיט תלת מילמא ללא משום לטריך בתינוק שים לו למול בשבת ושובה בו וה"ל הרי טובה בשאמו: **בערב הפסח בו'.** ממ"ל משום לאכילת תרומה ליקרי עבודה ושעמת לרבי יהושע משום לבמיב (ג) ופושע ידיו מלבה לאילו מלגיס כלאמור פרק לולי לבריס (פסחים דף עב: ושם):

באיסור בת אחת ואליבא דרבי שמעון. ולאי לפיל לאילו בלרבי יהושע לרבי שמעון לית ליה בפרק לולי לבריס (שם) ללרבי יהושע טעה בבבר מצוה ולא עבה מצוה חייב: **מתוך שלשה עשר לאחר שלשה עשר לאיחויבי אינהו.** כן גירסת הקונטרס וקשה ללא הוי בבת אחת לנאות לאחר ג' ימים ולאחר ג' ימים הוי בבת אחת לנאות לאחר ו' ימים ולאחר ו' ימים הוי בבת אחת לנאות לאחר ט' ימים וכן לעולם ולא הוי בבת אחת לנאות לאחר יותר מט' ימים ומשני לעולם אליבא דרבי יהושע ומאי שלשה עשר לאחר שלשה עשר דקאמר לאחר ג' ימים לאחר שבעת ימים ולאחר ז' ימים לאחר ח' ימים ולאחר ח' ימים לאחר ט' ימים ולאחר ט' ימים לאחר י"ג ימים ולאחר י"ג ימים לאחר י"ד ימים ולאחר י"ד ימים לאחר י"ז ימים ולאחר י"ז ימים לאחר כ"א ימים ולאחר כ"א ימים לאחר כ"ב ימים ולאחר כ"ב ימים לאחר כ"ה ימים ולאחר כ"ה ימים לאחר כ"ו ימים ולאחר כ"ו ימים לאחר כ"ח ימים ולאחר כ"ח ימים לאחר ל' ימים ולאחר ל' ימים לאחר ל"ב ימים ולאחר ל"ב ימים לאחר ל"ג ימים ולאחר ל"ג ימים לאחר ל"ה ימים ולאחר ל"ה ימים לאחר ל"ו ימים ולאחר ל"ו ימים לאחר ל"ח ימים ולאחר ל"ח ימים לאחר מ' ימים ולאחר מ' ימים לאחר מ"א ימים ולאחר מ"א ימים לאחר מ"ג ימים ולאחר מ"ג ימים לאחר מ"ה ימים ולאחר מ"ה ימים לאחר מ"ו ימים ולאחר מ"ו ימים לאחר מ"ח ימים ולאחר מ"ח ימים לאחר נ' ימים ולאחר נ' ימים לאחר נ"א ימים ולאחר נ"א ימים לאחר נ"ג ימים ולאחר נ"ג ימים לאחר נ"ה ימים ולאחר נ"ה ימים לאחר נ"ו ימים ולאחר נ"ו ימים לאחר נ"ח ימים ולאחר נ"ח ימים לאחר ס' ימים ולאחר ס' ימים לאחר ס"א ימים ולאחר ס"א ימים לאחר ס"ג ימים ולאחר ס"ג ימים לאחר ס"ה ימים ולאחר ס"ה ימים לאחר ס"ו ימים ולאחר ס"ו ימים לאחר ס"ח ימים ולאחר ס"ח ימים לאחר ע' ימים ולאחר ע' ימים לאחר ע"א ימים ולאחר ע"א ימים לאחר ע"ג ימים ולאחר ע"ג ימים לאחר ע"ה ימים ולאחר ע"ה ימים לאחר ע"ו ימים ולאחר ע"ו ימים לאחר ע"ח ימים ולאחר ע"ח ימים לאחר פ' ימים ולאחר פ' ימים לאחר פ"א ימים ולאחר פ"א ימים לאחר פ"ג ימים ולאחר פ"ג ימים לאחר פ"ה ימים ולאחר פ"ה ימים לאחר פ"ו ימים ולאחר פ"ו ימים לאחר פ"ח ימים ולאחר פ"ח ימים לאחר צ' ימים ולאחר צ' ימים לאחר צ"א ימים ולאחר צ"א ימים לאחר צ"ג ימים ולאחר צ"ג ימים לאחר צ"ה ימים ולאחר צ"ה ימים לאחר צ"ו ימים ולאחר צ"ו ימים לאחר צ"ח ימים ולאחר צ"ח ימים לאחר ק' ימים ולאחר ק' ימים לאחר ק"א ימים ולאחר ק"א ימים לאחר ק"ג ימים ולאחר ק"ג ימים לאחר ק"ה ימים ולאחר ק"ה ימים לאחר ק"ו ימים ולאחר ק"ו ימים לאחר ק"ח ימים ולאחר ק"ח ימים לאחר ק"ט ימים ולאחר ק"ט ימים לאחר קי"ב ימים ולאחר קי"ב ימים לאחר קי"ג ימים ולאחר קי"ג ימים לאחר קי"ה ימים ולאחר קי"ה ימים לאחר קי"ו ימים ולאחר קי"ו ימים לאחר קי"ח ימים ולאחר קי"ח ימים לאחר קי"ט ימים ולאחר קי"ט ימים לאחר קכ"ב ימים ולאחר קכ"ב ימים לאחר קכ"ג ימים ולאחר קכ"ג ימים לאחר קכ"ה ימים ולאחר קכ"ה ימים לאחר קכ"ו ימים ולאחר קכ"ו ימים לאחר קכ"ח ימים ולאחר קכ"ח ימים לאחר קל' ימים ולאחר קל' ימים לאחר קל"א ימים ולאחר קל"א ימים לאחר קל"ג ימים ולאחר קל"ג ימים לאחר קל"ה ימים ולאחר קל"ה ימים לאחר קל"ו ימים ולאחר קל"ו ימים לאחר קל"ח ימים ולאחר קל"ח ימים לאחר קמ' ימים ולאחר קמ' ימים לאחר קמ"א ימים ולאחר קמ"א ימים לאחר קמ"ג ימים ולאחר קמ"ג ימים לאחר קמ"ה ימים ולאחר קמ"ה ימים לאחר קמ"ו ימים ולאחר קמ"ו ימים לאחר קמ"ח ימים ולאחר קמ"ח ימים לאחר קנ' ימים ולאחר קנ' ימים לאחר קנ"א ימים ולאחר קנ"א ימים לאחר קנ"ג ימים ולאחר קנ"ג ימים לאחר קנ"ה ימים ולאחר קנ"ה ימים לאחר קנ"ו ימים ולאחר קנ"ו ימים לאחר קנ"ח ימים ולאחר קנ"ח ימים לאחר קס' ימים ולאחר קס' ימים לאחר קס"א ימים ולאחר קס"א ימים לאחר קס"ג ימים ולאחר קס"ג ימים לאחר קס"ה ימים ולאחר קס"ה ימים לאחר קס"ו ימים ולאחר קס"ו ימים לאחר קס"ח ימים ולאחר קס"ח ימים לאחר קע' ימים ולאחר קע' ימים לאחר קע"א ימים ולאחר קע"א ימים לאחר קע"ג ימים ולאחר קע"ג ימים לאחר קע"ה ימים ולאחר קע"ה ימים לאחר קע"ו ימים ולאחר קע"ו ימים לאחר קע"ח ימים ולאחר קע"ח ימים לאחר קפ' ימים ולאחר קפ' ימים לאחר קפ"א ימים ולאחר קפ"א ימים לאחר קפ"ג ימים ולאחר קפ"ג ימים לאחר קפ"ה ימים ולאחר קפ"ה ימים לאחר קפ"ו ימים ולאחר קפ"ו ימים לאחר קפ"ח ימים ולאחר קפ"ח ימים לאחר קצ' ימים ולאחר קצ' ימים לאחר קצ"א ימים ולאחר קצ"א ימים לאחר קצ"ג ימים ולאחר קצ"ג ימים לאחר קצ"ה ימים ולאחר קצ"ה ימים לאחר קצ"ו ימים ולאחר קצ"ו ימים לאחר קצ"ח ימים ולאחר קצ"ח ימים לאחר ר' ימים ולאחר ר' ימים לאחר ר"א ימים ולאחר ר"א ימים לאחר ר"ג ימים ולאחר ר"ג ימים לאחר ר"ה ימים ולאחר ר"ה ימים לאחר ר"ו ימים ולאחר ר"ו ימים לאחר ר"ח ימים ולאחר ר"ח ימים לאחר ר"ט ימים ולאחר ר"ט ימים לאחר רי"ב ימים ולאחר רי"ב ימים לאחר רי"ג ימים ולאחר רי"ג ימים לאחר רי"ה ימים ולאחר רי"ה ימים לאחר רי"ו ימים ולאחר רי"ו ימים לאחר רי"ח ימים ולאחר רי"ח ימים לאחר רי"ט ימים ולאחר רי"ט ימים לאחר רכ"ב ימים ולאחר רכ"ב ימים לאחר רכ"ג ימים ולאחר רכ"ג ימים לאחר רכ"ה ימים ולאחר רכ"ה ימים לאחר רכ"ו ימים ולאחר רכ"ו ימים לאחר רכ"ח ימים ולאחר רכ"ח ימים לאחר רל' ימים ולאחר רל' ימים לאחר רל"א ימים ולאחר רל"א ימים לאחר רל"ג ימים ולאחר רל"ג ימים לאחר רל"ה ימים ולאחר רל"ה ימים לאחר רל"ו ימים ולאחר רל"ו ימים לאחר רל"ח ימים ולאחר רל"ח ימים לאחר רמ' ימים ולאחר רמ' ימים לאחר רמ"א ימים ולאחר רמ"א ימים לאחר רמ"ג ימים ולאחר רמ"ג ימים לאחר רמ"ה ימים ולאחר רמ"ה ימים לאחר רמ"ו ימים ולאחר רמ"ו ימים לאחר רמ"ח ימים ולאחר רמ"ח ימים לאחר רנ' ימים ולאחר רנ' ימים לאחר רנ"א ימים ולאחר רנ"א ימים לאחר רנ"ג ימים ולאחר רנ"ג ימים לאחר רנ"ה ימים ולאחר רנ"ה ימים לאחר רנ"ו ימים ולאחר רנ"ו ימים לאחר רנ"ח ימים ולאחר רנ"ח ימים לאחר רס' ימים ולאחר רס' ימים לאחר רס"א ימים ולאחר רס"א ימים לאחר רס"ג ימים ולאחר רס"ג ימים לאחר רס"ה ימים ולאחר רס"ה ימים לאחר רס"ו ימים ולאחר רס"ו ימים לאחר רס"ח ימים ולאחר רס"ח ימים לאחר רע' ימים ולאחר רע' ימים לאחר רע"א ימים ולאחר רע"א ימים לאחר רע"ג ימים ולאחר רע"ג ימים לאחר רע"ה ימים ולאחר רע"ה ימים לאחר רע"ו ימים ולאחר רע"ו ימים לאחר רע"ח ימים ולאחר רע"ח ימים לאחר רפ' ימים ולאחר רפ' ימים לאחר רפ"א ימים ולאחר רפ"א ימים לאחר רפ"ג ימים ולאחר רפ"ג ימים לאחר רפ"ה ימים ולאחר רפ"ה ימים לאחר רפ"ו ימים ולאחר רפ"ו ימים לאחר רפ"ח ימים ולאחר רפ"ח ימים לאחר רצ' ימים ולאחר רצ' ימים לאחר רצ"א ימים ולאחר רצ"א ימים לאחר רצ"ג ימים ולאחר רצ"ג ימים לאחר רצ"ה ימים ולאחר רצ"ה ימים לאחר רצ"ו ימים ולאחר רצ"ו ימים לאחר רצ"ח ימים ולאחר רצ"ח ימים לאחר ש' ימים ולאחר ש' ימים לאחר ש"א ימים ולאחר ש"א ימים לאחר ש"ג ימים ולאחר ש"ג ימים לאחר ש"ה ימים ולאחר ש"ה ימים לאחר ש"ו ימים ולאחר ש"ו ימים לאחר ש"ח ימים ולאחר ש"ח ימים לאחר שי' ימים ולאחר שי' ימים לאחר שי"א ימים ולאחר שי"א ימים לאחר שי"ג ימים ולאחר שי"ג ימים לאחר שי"ה ימים ולאחר שי"ה ימים לאחר שי"ו ימים ולאחר שי"ו ימים לאחר שי"ח ימים ולאחר שי"ח ימים לאחר שכ' ימים ולאחר שכ' ימים לאחר שכ"א ימים ולאחר שכ"א ימים לאחר שכ"ג ימים ולאחר שכ"ג ימים לאחר שכ"ה ימים ולאחר שכ"ה ימים לאחר שכ"ו ימים ולאחר שכ"ו ימים לאחר שכ"ח ימים ולאחר שכ"ח ימים לאחר של' ימים ולאחר של' ימים לאחר של"א ימים ולאחר של"א ימים לאחר של"ג ימים ולאחר של"ג ימים לאחר של"ה ימים ולאחר של"ה ימים לאחר של"ו ימים ולאחר של"ו ימים לאחר של"ח ימים ולאחר של"ח ימים לאחר שמ' ימים ולאחר שמ' ימים לאחר שמ"א ימים ולאחר שמ"א ימים לאחר שמ"ג ימים ולאחר שמ"ג ימים לאחר שמ"ה ימים ולאחר שמ"ה ימים לאחר שמ"ו ימים ולאחר שמ"ו ימים לאחר שמ"ח ימים ולאחר שמ"ח ימים לאחר שנ' ימים ולאחר שנ' ימים לאחר שנ"א ימים ולאחר שנ"א ימים לאחר שנ"ג ימים ולאחר שנ"ג ימים לאחר שנ"ה ימים ולאחר שנ"ה ימים לאחר שנ"ו ימים ולאחר שנ"ו ימים לאחר שנ"ח ימים ולאחר שנ"ח ימים לאחר שס' ימים ולאחר שס' ימים לאחר שס"א ימים ולאחר שס"א ימים לאחר שס"ג ימים ולאחר שס"ג ימים לאחר שס"ה ימים ולאחר שס"ה ימים לאחר שס"ו ימים ולאחר שס"ו ימים לאחר שס"ח ימים ולאחר שס"ח ימים לאחר שע' ימים ולאחר שע' ימים לאחר שע"א ימים ולאחר שע"א ימים לאחר שע"ג ימים ולאחר שע"ג ימים לאחר שע"ה ימים ולאחר שע"ה ימים לאחר שע"ו ימים ולאחר שע"ו ימים לאחר שע"ח ימים ולאחר שע"ח ימים לאחר שפ' ימים ולאחר שפ' ימים לאחר שפ"א ימים ולאחר שפ"א ימים לאחר שפ"ג ימים ולאחר שפ"ג ימים לאחר שפ"ה ימים ולאחר שפ"ה ימים לאחר שפ"ו ימים ולאחר שפ"ו ימים לאחר שפ"ח ימים ולאחר שפ"ח ימים לאחר שצ' ימים ולאחר שצ' ימים לאחר שצ"א ימים ולאחר שצ"א ימים לאחר שצ"ג ימים ולאחר שצ"ג ימים לאחר שצ"ה ימים ולאחר שצ"ה ימים לאחר שצ"ו ימים ולאחר שצ"ו ימים לאחר שצ"ח ימים ולאחר שצ"ח ימים לאחר ת' ימים ולאחר ת' ימים לאחר ת"א ימים ולאחר ת"א ימים לאחר ת"ג ימים ולאחר ת"ג ימים לאחר ת"ה ימים ולאחר ת"ה ימים לאחר ת"ו ימים ולאחר ת"ו ימים לאחר ת"ח ימים ולאחר ת"ח ימים לאחר תי' ימים ולאחר תי' ימים לאחר תי"א ימים ולאחר תי"א ימים לאחר תי"ג ימים ולאחר תי"ג ימים לאחר תי"ה ימים ולאחר תי"ה ימים לאחר תי"ו ימים ולאחר תי"ו ימים לאחר תי"ח ימים ולאחר תי"ח ימים לאחר תכ' ימים ולאחר תכ' ימים לאחר תכ"א ימים ולאחר תכ"א ימים לאחר תכ"ג ימים ולאחר תכ"ג ימים לאחר תכ"ה ימים ולאחר תכ"ה ימים לאחר תכ"ו ימים ולאחר תכ"ו ימים לאחר תכ"ח ימים ולאחר תכ"ח ימים לאחר תל' ימים ולאחר תל' ימים לאחר תל"א ימים ולאחר תל"א ימים לאחר תל"ג ימים ולאחר תל"ג ימים לאחר תל"ה ימים ולאחר תל"ה ימים לאחר תל"ו ימים ולאחר תל"ו ימים לאחר תל"ח ימים ולאחר תל"ח ימים לאחר תמ' ימים ולאחר תמ' ימים לאחר תמ"א ימים ולאחר תמ"א ימים לאחר תמ"ג ימים ולאחר תמ"ג ימים לאחר תמ"ה ימים ולאחר תמ"ה ימים לאחר תמ"ו ימים ולאחר תמ"ו ימים לאחר תמ"ח ימים ולאחר תמ"ח ימים לאחר תנ' ימים ולאחר תנ' ימים לאחר תנ"א ימים ולאחר תנ"א ימים לאחר תנ"ג ימים ולאחר תנ"ג ימים לאחר תנ"ה ימים ולאחר תנ"ה ימים לאחר תנ"ו ימים ולאחר תנ"ו ימים לאחר תנ"ח ימים ולאחר תנ"ח ימים לאחר תס' ימים ולאחר תס' ימים לאחר תס"א ימים ולאחר תס"א ימים לאחר תס"ג ימים ולאחר תס"ג ימים לאחר תס"ה ימים ולאחר תס"ה ימים לאחר תס"ו ימים ולאחר תס"ו ימים לאחר תס"ח ימים ולאחר תס"ח ימים לאחר תע' ימים ולאחר תע' ימים לאחר תע"א ימים ולאחר תע"א ימים לאחר תע"ג ימים ולאחר תע"ג ימים לאחר תע"ה ימים ולאחר תע"ה ימים לאחר תע"ו ימים ולאחר תע"ו ימים לאחר תע"ח ימים ולאחר תע"ח ימים לאחר תפ' ימים ולאחר תפ' ימים לאחר תפ"א ימים ולאחר תפ"א ימים לאחר תפ"ג ימים ולאחר תפ"ג ימים לאחר תפ"ה ימים ולאחר תפ"ה ימים לאחר תפ"ו ימים ולאחר תפ"ו ימים לאחר תפ"ח ימים ולאחר תפ"ח ימים לאחר תצ' ימים ולאחר תצ' ימים לאחר תצ"א ימים ולאחר תצ"א ימים לאחר תצ"ג ימים ולאחר תצ"ג ימים לאחר תצ"ה ימים ולאחר תצ"ה ימים לאחר תצ"ו ימים ולאחר תצ"ו ימים לאחר תצ"ח ימים ולאחר תצ"ח ימים לאחר תק' ימים ולאחר תק' ימים לאחר תק"א ימים ולאחר תק"א ימים לאחר תק"ג ימים ולאחר תק"ג ימים לאחר תק"ה ימים ולאחר תק"ה ימים לאחר תק"ו ימים ולאחר תק"ו ימים לאחר תק"ח ימים ולאחר תק"ח ימים לאחר תקי' ימים ולאחר תקי' ימים לאחר תקי"א ימים ולאחר תקי"א ימים לאחר תקי"ג ימים ולאחר תקי"ג ימים לאחר תקי"ה ימים ולאחר תקי"ה ימים לאחר תקי"ו ימים ולאחר תקי"ו ימים לאחר תקי"ח ימים ולאחר תקי"ח ימים לאחר תקכ' ימים ולאחר תקכ' ימים לאחר תקכ"א ימים ולאחר תקכ"א ימים לאחר תקכ"ג ימים ולאחר תקכ"ג ימים לאחר תקכ"ה ימים ולאחר תקכ"ה ימים לאחר תקכ"ו ימים ולאחר תקכ"ו ימים לאחר תקכ"ח ימים ולאחר תקכ"ח ימים לאחר תקל' ימים ולאחר תקל' ימים לאחר תקל"א ימים ולאחר תקל"א ימים לאחר תקל"ג ימים ולאחר תקל"ג ימים לאחר תקל"ה ימים ולאחר תקל"ה ימים לאחר תקל"ו ימים ולאחר תקל"ו ימים לאחר תקל"ח ימים ולאחר תקל"ח ימים לאחר תקמ' ימים ולאחר תקמ' ימים לאחר תקמ"א ימים ולאחר תקמ"א ימים לאחר תקמ"ג ימים ולאחר תקמ"ג ימים לאחר תקמ"ה ימים ולאחר תקמ"ה ימים לאחר תקמ"ו ימים ולאחר תקמ"ו ימים לאחר תקמ"ח ימים ולאחר תקמ"ח ימים לאחר תקנ' ימים ולאחר תקנ' ימים לאחר תקנ"א ימים ולאחר תקנ"א ימים לאחר תקנ"ג ימים ולאחר תקנ"ג ימים לאחר תקנ"ה ימים ולאחר תקנ"ה ימים לאחר תקנ"ו ימים ולאחר תקנ"ו ימים לאחר תקנ"ח ימים ולאחר תקנ"ח ימים לאחר תקס' ימים ולאחר תקס' ימים לאחר תקס"א ימים ולאחר תקס"א ימים לאחר תקס"ג ימים ולאחר תקס"ג ימים לאחר תקס"ה ימים ולאחר תקס"ה ימים לאחר תקס"ו ימים ולאחר תקס"ו ימים לאחר תקס"ח ימים ולאחר תקס"ח ימים לאחר תקע' ימים ולאחר תקע' ימים לאחר תקע"א ימים ולאחר תקע"א ימים לאחר תקע"ג ימים ולאחר תקע"ג ימים לאחר תקע"ה ימים ולאחר תקע"ה ימים לאחר תקע"ו ימים ולאחר תקע"ו ימים לאחר תקע"ח ימים ולאחר תקע"ח ימים לאחר תקפ' ימים ולאחר תקפ' ימים לאחר תקפ"א ימים ולאחר תקפ"א ימים לאחר תקפ"ג ימים ולאחר תקפ"ג ימים לאחר תקפ"ה ימים ולאחר תקפ"ה ימים לאחר תקפ"ו ימים ולאחר תקפ"ו ימים לאחר תקפ"ח ימים ולאחר תקפ"ח ימים לאחר תקצ' ימים ולאחר תקצ' ימים לאחר תקצ"א ימים ולאחר תקצ"א ימים לאחר תקצ"ג ימים ולאחר תקצ"ג ימים לאחר תקצ"ה ימים ולאחר תקצ"ה ימים לאחר תקצ"ו ימים ולאחר תקצ"ו ימים לאחר תקצ"ח ימים ולאחר תקצ"ח ימים לאחר תר' ימים ולאחר תר' ימים לאחר תר"א ימים ולאחר תר"א ימים לאחר תר"ג ימים ולאחר תר"ג ימים לאחר תר"ה ימים ולאחר תר"ה ימים לאחר תר"ו ימים ולאחר תר"ו ימים לאחר תר"ח ימים ולאחר תר"ח ימים לאחר תרי' ימים ולאחר תרי' ימים לאחר תרי"א ימים ולאחר תרי"א ימים לאחר תרי"ג ימים ולאחר תרי"ג ימים לאחר תרי"ה ימים ולאחר תרי"ה ימים לאחר תרי"ו ימים ולאחר תרי"ו ימים לאחר תרי"ח ימים ולאחר תרי"ח ימים לאחר תרכ' ימים ולאחר תרכ' ימים לאחר תרכ"א ימים ולאחר תרכ"א ימים לאחר תרכ"ג ימים ולאחר תרכ"ג ימים לאחר תרכ"ה ימים ולאחר תרכ"ה ימים לאחר תרכ"ו ימים ולאחר תרכ"ו ימים לאחר תרכ"ח ימים ולאחר תרכ"ח ימים לאחר תרל' ימים ולאחר תרל' ימים לאחר תרל"א ימים ולאחר תרל"א ימים לאחר תרל"ג ימים ולאחר תרל"ג ימים לאחר תרל"ה ימים ולאחר תרל"ה ימים לאחר תרל"ו ימים ולאחר תרל"ו ימים לאחר תרל"ח ימים ולאחר תרל"ח ימים לאחר תרמ' ימים ולאחר תרמ' ימים לאחר תרמ"א ימים ולאחר תרמ"א ימים לאחר תרמ"ג ימים ולאחר תרמ"ג ימים לאחר תרמ"ה ימים ולאחר תרמ"ה ימים לאחר תרמ"ו ימים ולאחר תרמ"ו ימים לאחר תרמ"ח ימים ולאחר תרמ"ח ימים לאחר תרנ' ימים ולאחר תרנ' ימים לאחר תרנ"א ימים ולאחר תרנ"א ימים לאחר תרנ"ג ימים ולאחר תרנ"ג ימים לאחר תרנ"ה ימים ולאחר תרנ"ה ימים לאחר תרנ"ו ימים ולאחר תרנ"ו ימים לאחר תרנ"ח ימים ולאחר תרנ"ח ימים לאחר תרס' ימים ולאחר תרס' ימים לאחר תרס"א ימים ולאחר תרס"א ימים לאחר תרס"ג ימים ולאחר תרס"ג ימים לאחר תרס"ה ימים ולאחר תרס"ה ימים לאחר תרס"ו ימים ולאחר תרס"ו ימים לאחר תרס"ח ימים ולאחר תרס"ח ימים לאחר תרע' ימים ולאחר תרע' ימים לאחר תרע"א ימים ולאחר תרע"א ימים לאחר תרע"ג ימים ולאחר תרע"ג ימים לאחר תרע"ה ימים ולאחר תרע"ה ימים לאחר תרע"ו ימים ולאחר תרע"ו ימים לאחר תרע"ח ימים ולאחר תרע"ח ימים לאחר תרפ' ימים ולאחר תרפ' ימים לאחר תרפ"א ימים ולאחר תרפ"א ימים לאחר תרפ"ג ימים ולאחר תרפ"ג ימים לאחר תרפ"ה ימים ולאחר תרפ"ה ימים לאחר תרפ"ו ימים ולאחר תרפ"ו ימים לאחר תרפ"ח ימים ולאחר תרפ"ח ימים לאחר תרצ' ימים ולאחר תרצ' ימים לאחר תרצ"א ימים ולאחר תרצ"א ימים לאחר תרצ"ג ימים ולאחר תרצ"ג ימים לאחר תרצ"ה ימים ולאחר תרצ"ה ימים לאחר תרצ"ו ימים ולאחר תרצ"ו ימים לאחר תרצ"ח ימים ולאחר תרצ"ח ימים לאחר תש' ימים ולאחר תש' ימים לאחר תש"א ימים ולאחר תש"א ימים לאחר תש"ג ימים ולאחר תש"ג ימים לאחר תש"ה ימים ולאחר תש"ה ימים לאחר תש"ו ימים ולאחר תש"ו ימים לאחר תש"ח ימים ולאחר תש"ח ימים לאחר תשי' ימים ולאחר תשי' ימים לאחר תשי"א ימים ולאחר תשי"א ימים לאחר תשי"ג ימים ולאחר תשי"ג ימים לאחר תשי"ה ימים ולאחר תשי"ה ימים לאחר תשי"ו ימים ולאחר תשי"ו ימים לאחר תשי"ח ימים ולאחר תשי"ח ימים לאחר תשכ' ימים ולאחר תשכ' ימים לאחר תשכ"א ימים ולאחר תשכ"א ימים לאחר תשכ"ג ימים ולאחר תשכ"ג ימים לאחר תשכ"ה ימים ולאחר תשכ"ה ימים לאחר תשכ"ו ימים ולאחר תשכ"ו ימים לאחר תשכ"ח ימים ולאחר תשכ"ח ימים לאחר תשל' ימים ולאחר תשל' ימים לאחר תשל"א ימים ולאחר תשל"א ימים לאחר תשל"ג ימים ולאחר תשל"ג ימים לאחר תשל"ה ימים ולאחר תשל"ה ימים לאחר תשל"ו ימים ולאחר תשל"ו ימים לאחר תשל"ח ימים ולאחר תשל"ח ימים לאחר תשמ' ימים ולאחר תשמ' ימים לאחר תשמ"א ימים ולאחר תשמ"א ימים לאחר תשמ"ג ימים ולאחר תשמ"ג ימים לאחר תשמ"ה ימים ולאחר תשמ"ה ימים לאחר תשמ"ו ימים ולאחר תשמ"ו ימים לאחר תשמ"ח ימים ולאחר תשמ"ח ימים לאחר תשנ' ימים ולאחר תשנ' ימים לאחר תשנ"א ימים ולאחר תשנ"א ימים לאחר תשנ"ג ימים ולאחר תשנ"ג ימים לאחר תשנ"ה ימים ולאחר תשנ"ה ימים לאחר תשנ"ו ימים ולאחר תשנ"ו ימים לאחר תשנ"ח ימים ולאחר תשנ"ח ימים לאחר תת' ימים ולאחר תת' ימים לאחר תת"א ימים ולאחר תת"א ימים לאחר תת"ג ימים ולאחר תת"ג ימים לאחר תת"ה ימים ולאחר תת"ה ימים לאחר תת"ו ימים ולאחר תת"ו ימים לאחר תת"ח ימים ולאחר תת"ח ימים לאחר תתי' ימים ולאחר תתי' ימים לאחר תתי"א ימים ולאחר תתי"א ימים לאחר תתי"ג ימים ולאחר תתי"ג ימים לאחר תתי"ה ימים ולאחר תתי"ה ימים לאחר תתי"ו ימים ולאחר תתי"ו ימים לאחר תתי"ח ימים ולאחר תתי"ח ימים לאחר תתכ' ימים ולאחר תתכ' ימים לאחר תתכ"א ימים ולאחר תתכ"א ימים לאחר תתכ"ג ימים ולאחר תתכ"ג ימים לאחר תתכ"ה ימים ולאחר תתכ"ה ימים לאחר תתכ"ו ימים ולאחר תתכ"ו ימים לאחר תתכ"ח ימים ולאחר תתכ"ח ימים לאחר תתל' ימים ולאחר תתל' ימים לאחר תתל"א ימים ולאחר תתל"א ימים לאחר תתל"ג ימים ולאחר תתל"ג ימים לאחר תתל"ה ימים

מסורת הש"ס

גמ' ו)[עי' תוס' סוטה כד. ד"ה שלישים] **ז)**[מכותבות ק:] **תוס' ג)**[לקמן מג: ד"ה לפי יוסף]

הגהות הב"ח

(ו) תוס' ד"ה (בע"ב) מתוך וכו' דכתב קפריס קדמונים כן מצא בספרו. כ"ב ס"ק ו) רבן בספר כו': **(ז) ד"ה** ולא וכו' ועובד כוכבים מיחייב ועל ברחך הוא לא מיחייב:

גליון הש"ם

גמ' והא תמר. עיין פ' כ"ש בתוספות ברכות יט ע"ב וכג"ם שם בשם מדרש רבה: **שם באצבע מיעבה.** עיין לקמן עו ע"ב תד"ה שלא רשה: **שם אבל דעתה להנשא.** עיין כתובות לקמן סד ע"ב בתי"ה ד"ה מיעבה:

הגהות

תוס' ד"ה ולא. ופריך מי איכא מידי דעובד כוכבים מיחייב והאי לא מיחייב כו'. כל"ל: (בע"ב)

תורה אור

גמ' א) וַיֵּדַע אוֹנָן כִּי לֹא לוֹ יִהְיֶה הַזֶּרַע וְהָיָה אִם בָּא אֶל אֵשֶׁת אָחִיו וְשִׁחֵת אַרְצָה לְבִלְתִּי נְתֵן זֶרַע לְאָחִיו: (בראשית לח, ט)

ב) וַיֵּרַע בְּעֵינֵי יְיָ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיָּמָת גַּם אֹתוֹ: (בראשית לח, י)

ג) וְאִשָּׁה אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אִישׁ אֹתָהּ שִׁכְבַת זֶרַע וְרָחֲצוּ בַמַּיִם וְטָמְאוּ עַד הָעָרֶב: (ויקרא טו, יח)

תוס' ד) וַיֹּאמֶר אֹתָהּ שָׁכְבָה בְּנִי חַמּוֹר הַחַיִּי נַשִּׁיא הָאָרֶץ וַיִּקַּח אֹתָהּ וַיִּשְׁכַּב אֹתָהּ וַיַּעֲנֶהָ: (בראשית לח, ג)

ה) אִם תְּעַנֶּה אֶת בְּנֹתַי וְאִם תִּקַּח נָשִׁים עַל בְּנֹתָי אֵין אִישׁ עִמָּנוּ רְאֵה אֱלֹהִים עֵד בֵּינִי וּבֵינֶךָ: (בראשית לא, נ)

מסכת שביעית

פרק ג׳ משנה ז׳

אֲבָנִים שֶׁזְּעָזְעָתַן הַמַּחֲרֵשָׁה, אוֹ שֶׁהָיוּ מְכֻסּוֹת וְנִתְגַּלּוּ, אִם יֵשׁ בָּהֶם שְׁתַּיִם שֶׁל מַשְׁאוֹי שְׁנַיִם, הֲרֵי אֵלּוּ יִנָּטְלוּ.

עין משפט נר מצוה

מח א מיי׳ פכ״ו מהל׳ מיסורי ביאה הלכה יח סמג לאוין קכו טור ש״ע אה״ע סימן כג סעיף ג:

מט ב מיי׳ פ״ה מהל׳ מכות הטומאה הלכה ט:

נ ג מיי׳ שם הלכה י:

נא ד מיי׳ פי״ט מהל׳ גירושין הלכה כב סמג עשין נ טור ש״ע אה״ע סימן יג סעיף ו:

נב ה מיי׳ שם והלכה כ טוש״ע אה״ע שם סעיף ג:

פניני רש"י

אינה צריכה להמתין. לאחר מיאונה דעקרמיעטו לגמרון ומיהו בכלל שהר מקנות שגזרו תכמים לכל שהר הנשואות שלריכות להמתין לאחר ימיאתן מבעליהן שלשה חדשים: (כתובות ק: ד"ה ממאתם)

תום' חד מקמאי

אמר רב נחמן אמר שמואל כל שנשתהה עשר שנים אחר בעלה ונשאת שוב אין נתעברת. ולא אמרן אלא שאין דעתה להנשא אבל דעתה להנשא מתעברת:

ומתוך י״ב לאחר י״ב לגיחוכי אינהו ואם בעלו כשכולן בגדולות אינה ט״ז מטות ואין לגירסת הקונטרס ואין לגירסת זו שופעות לאו דוקא אלא שרואתה ולא טבלה בינתים ולגירסת ר״ת שרואתה בתוך ג׳ ולא טבלה עד לאחר י״ב: **ולא במעשה ער ואונן דאילו התם שלא בדרכה.** משמע לתסור לשמש שלא בדרכה ותימה בפ״ב דנדרים (דף כ:) אמר הכיון לתתיג לקנסיה לדכי ואמרה ליה שולחן ערכתי לו והפכו אחר לה בתי המורה התיתרך לו ומסיק דהלכתא הכי והפכו היינו שלא בדרכה לפי שמקטערת בכך שנת׳ (כתובות לד) [ד] ויפכך אותה ויענה שעינה אותה שלא בדרכה וכן אם תענה את בעוני (שם לג) [ה] שלא בדרכן לפי הפכו היא למעלה והוא למטה לא היתה קונגלא על כך וכן בפ׳ מרבע מיתות (סנהדרין דף נח:) אמר עובד כוכבים הבא על אשתו שלא בדרכה מייב מיתה ופריך מי גיכא מידי דיקרעלך לא מיתייב ועובד כוכבי מיתייב (ג) ומיירו הכי לא מתייב היינו דיקרעלך הכי לפי שהר מיקור ביקרעלך ניתק דמתייב בעובד כוכבים מיתה דלחכרתן זו היא מיתתן כמו בגזל ושאר דברים ואר״י דתתם מיירי בלא טלטלה זרע לא הוי כמעשה על השתתה זרע לא הוי כמעשה על ער ואונן אלא כשמתכוין להשחית זרע ורגיל לעשות כן תמיד אבל בקרקפי בעלמא ומתוה נמי על אשתו שלא כדרכה שרי כדאמרי׳ בנדרים (דף כ:) כל מה שאדם רוצה לעשות באשתו יעשה חוץ לשבר הבא מן הטבעה וכו מן הילד ולה תוכלו גלי לה תוכלו מגומל ולה שלוט: **התורה חמה על תבשיטי כלה.** שלא יפול ברק מעל פניה לע״ג דתיל שתעמוד תפלוט ותלטרך לטבול מ״מ ניתנ שהתורה תסה כל זמן שלא תעמוד או שתתן מוך קודם שתעמוד כדי שלא תפלוט: **דעתאי** עלך הואי. אמר רבינו תם משום הרמי עובדא דפ״ק דע״ב (דף יב:) דאמרה נת ר׳ תסדא לרבי אושעיא והיתה תפלה מרוורייטו קבעינא והיתה תפלה לי ופפ״ה היתה תפלה לו: **אמר** שמואל **וכולן צריכות כר׳.** אבל נשים דתנן שתהיה לרבא תסא תחרת ליתנע לו ופפ״ה היתה תפלה לו: **אמר** שמואל וכולן צריכות כר׳. אבל נשים דתנן בהמולך (לקמן דף מג.) ובבריימתא התם בגמר׳ (דף מב:) קתי: **אבל** קטנה בת ישראל צריכה להמתין. דגזרינן זות דקטנה בת ישראל גדולה תבל בגיורת קטנה לא שייך למגזר תתו גיורת גדולה דגדולה גופה כיון דדעתה לגיוריי מינטרא נפשה כדאמר לקמן ולא תפרינ תנא בת ישראל ות״ת ושמואל לתמר כתתן בשלמא בקטנה בת ישראל תבר לה כר״ת דגזר בהמולך (שם דף מב:) בבריימתא דלדופה קטנה בגיורתן תתו גדולה ותקבר שמואל דה״ה זות תנא בת ישראל תבר לה כר״ת דגזר בהמולך (שם דף מב:) בבריימתא דלדופה קטנה בגיורתן תתו גדולה ותקבר שמואל דה״ה זות תנא בת ישראל תבר לה כר׳ יהודה תפילו גיורת קטנה לגזור בדתניא בתמוך הגיורת והשפחה כו׳ יתירות על זות שלא נשים לריכות להמתין שלשה חדשים דברי ר״י ותע״פ דהכת ברוב ספרים לי גרסי׳ יתירות על זות שלא נשים בפרק תלו תערות (כתובות דף ה:) גרסינן לה בכל הספרים ותי כרבי יוסי תפילו גדולה נמי משמרי לר׳ יוסי תרי תפילו בגיורת גדולה ליגמ מיד להא בלידך ליגמ דשמואל דברי גדולה תמרי הוא דאמר כרבי יוסי ועוד דקבתת שמואל הפוכה מדר׳ יהודה דהא בבריימתא דלדופה לי גזר ר״י בקטנה בת ישראל תפילו בגיוחין ובגיורת גזר תפילו בקטנה כדקתני יתירות על זות ג׳ ושמואל תיפכא דבקטנה בת ישראל גזר ובגיורת לי גזר ומיהו לספרים דגרסי בבריימתא דלדופה רבי יוסי ולא רבי יהודה תתי תפיר ולקמן [ו]נמי גפרש בע״ה ותר״י דל״ג בשמעתין יתירות ומוספתא ליתי ובגדולה דוקא תפר ר״י תבל בקטנה תרי ושמואל כרבי יהודה תפילו בגיורת:

נתן לה **גט צריכה להמתין.** הקשה ה״ר משה כהן הא תמרה שמואל תדא זימנא בפרק תע״פ (כתובות דף ס: ושם) דפסיק שמואל הלכה כרבי תניא בגזירותיו תבבריימתא דלדופה ותר״י דעיקר מילתיה דשמואל לי תיטעריך הכא תלא משום ממזנת ועיקר מילתיה דשמואל דהכא קפוך תלמנה בכתובות (דף ס: ושם) והא דפריך עלה התם כולהו מניינ ושמני לריכה להמתין שלשה חדשים תיטעריך ליה תלא תנן הכי פירושו דין דשלשה חדשים תיטעריך ליה תבל היא גופה לי תיטעריך תלא משום ממזנת דתין לריכה להמתין כדפריטית:

תא תמר אינברא בביאה ראשונה. מיהודה כדתמר לקמן דער ותונן שלא כדרכן שמנו: **באצבע מיעבה.** קודם בית תיא ופפתה פתוח והוו ליה כד׳ בימות: **כל מועבות של בית רבי.** המזירות במוליהן בתלמעותיהן תמר שמן: **כל ב״ד חדש.** שתיטוק יונק: **דש מבפנים** וזורה מבחוץ. כדי שלא תתעבר ותגמול תת בנה ויימות: **אלא במעשה ער ואונן.** תלמת תמר פפת פתוח היה לה: **אותה.** ותפה (כי) [תפר] יפכך תים תותה שכבת זרע ורתלו בתים תותה תיעוטא הוא: **פרט לבלה.** שלא בעית טבילה משום טומתת בית לשמוה כדמפרש טעמא לקמן: **חון.** שם תכס: **על תבשיטי כלה.** כתל ורתק שטומתת על פניה ותפ תטבול יטבילוה תתים: **לפי שאין אשה מתעברת מביאה ראשונה.** ולא שכבת זרע קרינן בית לתין לרתי להזריע ותיכו מיעוטא משכבת זרע לי נפקא לה טותיל ותתי תקום לרתי להזריע הוא בביאה שניה ומשום טוגע בשכבת זרע נמי לי תיטעמיך לטומתת בית תסתריס לי תטתרה שלא שגזרת תכתוב היא בביאה וכן הוא במכבת נדה (דף מפ.): **להעראה.** שלא הזריע לי למ״ד נשיקה לי למ״ד תכנסת עטרה: **שלא בדרכה והעראה משיז נפקא.** שלא כדרכה תיכו תקום זרע תערתה לתו שכבת זרע הוא לתין כתן זרע תלכך תרוייהו משכבת זרע מימעטי: **לבת רב חסדא.** תשתו לרבה: **אבתריך.** שתהית עשר שנים תתר בעליך הרתשון ורתי בר ממת הוה: **אמר שמואל וכולן.** הכשים שנשטעו: **צריכות להמתין.** מלהכשף שלשה תדשים תתר בעליהן תון שגזרת ומשומררת קטנה ותע״ג דשתם עובד כוכבים ושפתה זונות הן לי גזרו רבנן בקטנה להמתין תתר טלילת גיורת ומשומררת כלום ומדקתמר שמואל תון תגיורת קטנה תכלל דכולן דקתמר תקטנות נמי קתי דקטנה בת ישראל לריכה להמתין ותע״ג דלתו בת בנים היה ותין כתן הכתה בין זרעו של רשתן לזרעו של שני גזר בה רבנן משום גדולה: **ובמאי.** נפקא מבעלה קתמ: **אי במיאון האמר שמואל דלא בעיא.** תתמוני לליכ למיגזר משום גדולה לתין גדולה יולאת במיאון: **וגזרו והא תמר אינברא בביאה ראשונה.** מיהודה כדתמר לקמן דער ותונן שלא כדרכן שמנו: **באצבע מיעבה.** קודם בית תיא ופפתה פתוח והוו ליה כד׳ בימות: **כל מועבות של בית רבי.** המזירות במוליהן בתלמעותיהן תמר שמן: **כל ב״ד חדש.** שתיטוק יונק: **דש מבפנים** וזורה מבחוץ. כדי שלא תתעבר ותגמול תת בנה ויימות: **אלא במעשה ער ואונן.** תלמת תמר פפת פתוח היה לה: **אותה.** ותפה (כי) [תפר] יפכך תים תותה שכבת זרע ורתלו בתים תותה תיעוטא הוא: **פרט לבלה.** שלא בעית טבילה משום טומתת בית תסתריס לי תטתרה שלא כדרכה תיכו תקום זרע תערתה לתו שכבת זרע הוא לתין כתן זרע תלכך תרוייהו משכבת זרע מימעטי: **לבת רב חסדא.** תשתו לרבה: **אבתריך.** שתהית עשר שנים תתר בעליך הרתשון ורתי בר ממת הוה: **אמר שמואל וכולן.** הכשים שנשטעו: **צריכות להמתין.** מלהכשף שלשה תדשים תתר בעליהן תון שגזרת ומשומררת קטנה ותע״ג דשתם עובד כוכבים ושפתה זונות הן לי גזרו רבנן בקטנה להמתין תתר טלילת גיורת ומשומררת כלום ומדקתמר שמואל תון תגיורת קטנה תכלל דכולן דקתמר תקטנות נמי קתי דקטנה בת ישראל לריכה להמתין ותע״ג דלתו בת בנים היה ותין כתן הכתה בין זרעו של רשתן לזרעו של שני גזר בה רבנן משום גדולה: **ובמאי.** נפקא מבעלה קתמ: **אי במיאון האמר שמואל דלא בעיא.** תתמוני לליכ למיגזר משום גדולה לתין גדולה יולאת במיאון: **וגזרו**

ואי בגט האמרה שמואל תדא זימנא דאמר שמואל[ז] **מיאנה בו אינה צריכה להמתין שלשה חדשים** [ח]**נתן לה גט צריכה להמתין שלשה חדשים אלא בזנות וגזרו**

וגזרו רבנן קטנה משום גדולה ומי גזרינן קטנה משום גדולה והתנן [ו]א״אם היו קטנות שאינן ראויות לילד מחזירין אותן מיד אמר רב גידל אמר רב הוראת שעה היתה מכלל דהואי אלא כהוראת שעה היתה וחילוף לא שביח לישנא אחרינא אמרי לה אמר שמואל כולן צריכות להמתין שלשה חדשים חוץ מגיורת ומשוחררת גדולה [אבל] קטנה בת ישראל אינה צריכה להמתין ג׳ חדשים במאי אי במיאון האמרה שמואל חדא זימנא אי בגט הא קאמר שמואל דבעיא דאמר שמואל מיאנה בו אינה צריכה להמתין שלשה חדשים נתן לה גט צריכה להמתין שלשה חדשים אלא בזונות וזנות בקטנה לא שביח גיורת ומשוחררת דשביחה בהו זנות ליגזור הוא דאמר כרבי יוסי דתניא [ז]־הגיורת והשבויה והשפחה שנפדו ושנתגיירו ושנשתחררו צריכות להמתין ג׳ חדשים דברי רבי יהודה רבי יוסי מתיר ליארס ולינשא מיד אמר רבה מ״ט דרבי יוסי קסבר אשה מזנה משמשת במוך כדי שלא תתעבר א״ל אביי בשלמא גיורת כיון דדעתה לאיגיורי מנטרה נפשה כדי להבחין בין זרע שנזרע בקדושה ובין זרע שנזרע שלא בקדושה שבויה ושפחה נמי דשמעי ממרייהו ומנטרי נפשייהו אלא יוצאת בשן ועין היכי משכחת לה וכי תימא כל דממילא מודה ר׳ יוסי [ח]והתנן אנוסה ומפותה צריכה להמתין ג׳ חדשים דברי ר׳ יהודה רבי יוסי [ט]מתיר ליארס ולינשא מיד אלא אמר [י]אביי אשה מזנה מתהפכת שלא תתעבר ואידך חיישינן שמא לא נתהפכה יפה יפה: ואם היו כהנות כו׳: כהנות אין ישראלית לא אימא אם היו נשי כהנים נשי כהנים אין נשי ישראלים לא [כ]והאמר [כ]רב עמרם הא מילתא אמר לן רב ששת [כ]ואנהרינהו לעיינין ממתניתין [ל]אשת ישראל שנאנסה אף על פי שמותרת לבעלה פסולה לכהונה אמר רבא הכי קאמר [מ]אם היו כהנות נשואות לישראל נפסלו מן התרומה דבי נשייהו:

הדרן עלך ארבעה אחין

וסמ) ולגיטא דאמר התם לכל נתום לקרון נתום לא מיקרי זונה פסולה לכהונה משום טומאה גרידא ומיהו קשה לר״י (ז) כיון דלא כתיב טומאה אחאת ישראל שנבעלה לנתום לכתיב והיה לו נתפשה הא נתפשה מומאת הם כן אמאי פסולה לכהונה דכבעל ליסור טומאה סוי בעל ובועל ותרומה וגם כהונה וכי שרי לבעלה תשמיש נמי לכהונה ואמר ר״י דהתם קרא דלא נתפשה לא מיירי אלא בטומאה דבעל גרידא דטומאה קטנה אית ליה לאוקמי לבעל ולענין בעל שרי נתום ביאראל אבל ונטומאה בתרא לנפקא לן מינה ליסור תרומה וכהונה לא מפקיע בה בין נתום לקרון בין אחת כהן לאחת ישראל וים לאסור בכל ענין לדאמרינן אחאת כהן לאחיטו נחום אסורה אין לו לאכול בתרומה מקרא דאחת מטעם דכתיב הוא לא נאחטו בעבל אלא אחת ישראל דכבעל הוא לא נאחטו בעבל אלא אחת ישראל דכבעל הוא לא נאחטו בעבל אלא אחת ישראל דכבעל

מבוא
למסכת יבמות

"חֹסֶן - זה סדר נשים"[1].

רבינו הקדוש, רבי יהודה הנשיא, עורך המשנה, סידר את המשניות בששה סדרים, אותם קבע בסדר הבא: סדר זרעים. סדר מועד. סדר נשים. סדר נזיקין. סדר קדשים. סדר טהרות. זאת, לאור הפסוק[2] "וְהָיָה אֱמוּנַת עִתֶּיךָ חֹסֶן יְשׁוּעֹת חָכְמַת וָדָעַת יִרְאַת ה' הִיא אוֹצָרוֹ"[3].

אמונת - סדר זרעים, **עתיך** - סדר מועד, **חֹסן** - סדר נשים, **ישועֹת** - סדר נזיקין, **חכמת** - סדר קדשים **ודעת** - סדר טהרות.

מסכת יבמות בתחילת סדר נשים

טעמים אחדים כתבו הראשונים, מדוע מסכת יבמות סודרה בתחילת סדר נשים.

הרמב"ם[4] מבאר, כי המסכתות הנוספות שבסדר נשים אותן היה עולה על הדעת שיש להקדימן, כגון, כתובות וקידושין, עוסקות במצוות שבית דין אינו יכול לכוף על קיומן, שכן, "הנישואין הוא דבר העומד ברשות אדם ורצונו". לעומת זאת מסכת יבמות עוסקת במצוות יבום וחליצה, שחובה לקיימן, ובית הדין מורה לַיָּבָם: "חלוץ, או ייבם!", "וההתחלה בדברים המוכרחים, הוא הנכון והראוי יותר מן הדברים שאינם מוכרחים".

תוספות ישנים[5] מנמקים, כי סדר נשים פותח במסכת יבמות מאחר שמצוות יבום נזכרת ראשונה בתורה מבין מצוות אישות, שהרי בפרשת "וישב" כבר מובא עניין ייבומה של תמר, כלת יהודה, לאחר שהתאלמנה. זאת ועוד, מסכת יבמות אוצרת בחובה את עיקר הלכות איסורי ביאה ולפיכך ראוי להציבה בתחילת סדר נשים, העוסק בדיני אישות, ואחר כך ללמוד דיני גיטין וקידושין[6].

טעם נוסף כתבו הראשונים, כי מסכת יבמות עוסקת בפורענות - מות הבעל בלא זרע, ולפיכך סמכה רבינו הקדוש למסכת מועד קטן, המסיימת את סדר מועד בדיני אבלות[7].

אחרים ביארו[8] כי שתי מצוות יש בייבום - הקמת זרע לאחיו, ומצוות פריה ורביה, ו"טובים השניים מן האחד", לפיכך סודרה מסכת יבמות תחילה.

ראוי לציין, כי המאירי[9] נוקט שכך הוא סדר מסכתות סדר נשים: קידושין, כתובות, גיטין, יבמות. בטעם הדבר הוא כותב: "לאחר המסכתות העוסקות בעניין האישות, החל לשנות את עניין הפירוד", ושנה תחילה את מסכת גיטין - הפירוד הנעשה בחיים, ולאחריה את מסכת יבמות - הפירוד הנעשה בעטיו של מוות.

מקורות והערות

1. שבת לא/א. 2. ישעיהו לג/ו. 3. תוספות ישנים דף ב/א. ראה גם ב"תוספות יום טוב", סוטה פרק ט' משנה א'. 4. בהקדמה לפירוש המשנה. 5. בדף ב/א. 6. ועיין עוד בעניין זה בהקדמת ה"תוספות יום טוב" ליבמות. 7. תוספות הרא"ש ותוספות ישנים דף ב/א; תוספות מועד קטן דף כח/ב ד"ה "ובלע המות". ראשונים אלה נוקטים, כי מסכת מועד קטן הינה האחרונה בסדר מועד. ברם, הרמב"ם, בהקדמה לפירוש המשנה, ד"ה "והחלק השישי", כותב כי מסכת חגיגה היא האחרונה בסדר מועד. כשיטתו סידרו המדפיסים את מסכת חגיגה אחר מועד קטן. 8. "תוספות יום טוב" לפרק א' משנה א'. 9. בפתיחה לספרו "בית הבחירה".

חמשת הנושאים העיקריים של מסכת יבמות

בהקדמתו למסכת יבמות מפרט המאירי את חמשת הנושאים העיקריים בהם עוסקת מסכת יבמות.

א. דיני יבום וחליצה.

ב. הלכות מיאון.

ג. סוג העדות שניתן לקבוע על פיה כי בעלה של אשה מת והיא רשאית להנשא.

ד. איסורי אישות מחמת קורבה; מחמת פסול יוחסין; מחמת חשד זנות.

ה. האסורים באכילת תרומה.

■ ■ ■

פרשת יבום

בראש ובראשונה עוסקת מסכת יבמות במצוות היבום לפרטיה.

במות אדם בלא זרע, מצווה על אחיו ליַבֵּם את אלמנת אחיו. אם אינו חפץ ליבמה - מקיימים חליצה.

כה נאמר בתורתנו הקדושה[10]:

ה. "כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו וּמֵת אַחַד מֵהֶם וּבֵן אֵין לוֹ - לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר. יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ וּלְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְּמָהּ. ו. וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד - יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת, וְלֹא יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל. ז. וְאִם לֹא יַחְפֹּץ הָאִישׁ לָקַחַת אֶת יְבִמְתּוֹ - וְעָלְתָה יְבִמְתּוֹ הַשַּׁעְרָה אֶל הַזְּקֵנִים, וְאָמְרָה, מֵאֵן יָבָמִי לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל; לֹא אָבָה יַבְּמִי ח. וְקָרְאוּ לוֹ זִקְנֵי עִירוֹ וְדִבְּרוּ אֵלָיו. וְעָמַד וְאָמַר, לֹא חָפַצְתִּי לְקַחְתָּהּ. ט. וְנִגְּשָׁה יְבִמְתּוֹ אֵלָיו לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים וְחָלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ וְיָרְקָה בְּפָנָיו. וְעָנְתָה וְאָמְרָה, כָּכָה - יֵעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אָחִיו. י. וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל, בֵּית חֲלוּץ הַנָּעַל".

שלש מצוות בפרשת יבום:

שתי מצוות עשה: מצוות יבום ומצוות חליצה[11].

מצוות לא תעשה: איסור היבמה להנשא לזר.

שורש המילה "יבם"

אחי המת קרוי "יבם". שורש המילה "יבם" מלשון בניין, על שם שהאח "בונה" את בית אחיו, על ידי יבומו את אלמנתו[12],[13], ומכאן מכונה אחי המת - "יבם" וברבים "יבמים", ואשת המת מכונה "יבמה" וברבים "יבמות". בהשאלה, "יבם" ו"יבמה" הם כינויים של כל גיס וגיסה - אשת אחיו[14], ו"יבמות" הוא כינוי גם לשתי גיסות הנשואות לשני אחים[15],[16].

■ ■ ■

מקורות והערות

10. דברים כ"ה. 11. על פי הרמב"ם בפתיחה להלכות יבום וחליצה. ברם רב סעדיה גאון בספר המצוות, עשה ע"ו, מונה את חליצה ויבום כמצווה אחת. 12. פסיקתא זוטרתא בראשית לח/ח. 13. עם זאת ב"ספר השרשים" לר"י אבן ג'נאח, ערך יבם, כתב, כי שורש הכינוי "יבם" נופל על אחים. מאחר שמצוות ייבום נוהגת בין אחים, כונתה המצווה "יבום". 14. ראה זבחים קב/א, "חמש שמחות היתה אלישבע (=אשת אהרן) יתירה על בנות ישראל - **יבמה** מלך" (=משה רבינו). 15. במגילת רות, א/טו, אומרת נעמי לרות: "הנה שבה **יבמתך**" [ערפה גיסתה]. 16. ראה "אבן עזרא" דברים פרק כ"ה פסוק ה'.

מצוות יבום

במות אדם בלא זרע, חלה מצוות ייבום. על אחד מאחיו מן האב, מוטלת חובה ליבם את אלמנת אחיו המת, כדי "להקים זרע לאחיו". אם נותרו אלמנות אחדות, יְיַבֵּם אחת מהן.

נחלקו הראשונים אם מצוות הייבום מתייחסת ליבם בלבד[17], או שמא גם היבמה נצטוותה במצווה זו[18]. עם זאת, לדעת הכל היבמה מחוייבת להסכים להתייבם מכח זיקת הייבום שבינה לבין היבם[19].

הראשונים נחלקו גם מה היא הגדרתה של מצוות יבום: **א.** היבם מצווה להקים שם לאחיו המת, וזאת הוא מקיים על ידי ביאה הראוייה להקים שם[20]. כלומר, קיום המצווה נעשה על ידי פעולה הנועדה כדי להוליד זרע מאשת המת. **ב.** היבם מצווה לקחת את אשת המת לאשה, וזאת הוא מקיים על ידי ביאה הקונה לו את היבמה לאשה[21]. כלומר, קיום המצווה נעשה על ידי קניין היבמה כאשתו.

מצווה לכתחילה על הגדול ליַיבֵּם: אם המת הותיר אחריו כמה אחים, מצווה לכתחילה שהגדול יְיַבֵּם.

קיום המצווה: מן התורה מצוות הייבום מתבצעת בביאה בלבד, ואין צורך לקדשה, לפי ש"אשה הקנו לו מן השמים"[22], אך חכמים תקנו שהיבם יקדש את היבמה לפני הייבום. קידושין אלה מכונים "מאמר" (ראה להלן).

דין היבמה: לאחר הייבום נהיית היבמה אשתו של היבם לכל דבר. אם חפץ לגרשה, נותן לה גט, כדין כל אשת איש ואינה זקוקה לחליצה כדין יבמה. זאת ועוד, אם חפץ להחזירה לאחר שגירשה - רשאי, ואינה אסורה עליו כ"אשת אח".

ירושת נכסי המת: האח המייבם את האלמנה, יורש את נכסי אחיו המת, ואינו חולקם עם יתר אחיו.

שורש מצוות יבום

בטעם מצוות ייבום כתבו הראשונים[23], כי בשרשה היא מצוות "חסד", כי בכך קיימת תועלת גדולה לנשמת האח שנפטר בלא להותיר אחריו זרע. הרמב"ן כותב[24]: "והוא סוד גדול מסודות התורה בתולדות האדם".

בקשר לכך מציינים הראשונים[25] את הבטחת התורה, כי הבן הבכור שיוולד לאלמנה מאחיו של המת - "יקום על שם אחיו", המת. כלומר, הוא יחשב כבנו.

בזוה"ק[26] מופיעים מאמרים אחדים העוסקים בעניין סוד הייבום, תוך הדגשה כי מי שנפטר ללא זרע, חסרון גדול ביותר הוא לו בעולם הנשמות, והוא עוסק בסוד העניין, כיצד יבום אלמנתו מחשיב כאילו המת עצמו העמיד זרע בעולם.

בעל ספר החינוך כותב[27]: "משרשי המצווה, לפי שהאשה אחר שנשאת לאיש, הרי היא כאחד מאבריו, שכן יחייב הטבע, מפני מעשה האב הראשון שלוקחה אחת מצלעותיו וממנה בנה לו הא-ל אשה. והאיש הזה שמת בלא בנים שיהיו חלק ממנו לזכרון לו ולמלאת מקומו בעולם לעבודת בוראו, ועוד אין זכר לו בעולם הגופני זולתי זאת האשה שהיא עצם מעצמיו ובשר מבשרו, היה מחסדי הא-ל עליו להקים לו זרע ממנה על ידי אחיו שהוא גם כן כחצי בשרו, כדי שיהיה אותו הזרע ממלא מקומו ועובד בוראו תחתיו, ויזכה על ידו בעולם הנשמות אשר הוא שם, כמו שידוע דבן מזכה אביו"[28].

מקורות והערות

17. כן מביא "אבודרהם", תפילות של חול שער ג' בשם הר"י בן פלאט, מהטעם שכפי אשה אינה מצווה על פריה ורביה, כן אינה מצווה על היבום - הקמת זרע לבעלה המת. מקור דבריו מהרשב"א, שו"ת סימן י"ח. 18. כן כותבים בדעת כמה ראשונים ה"ערוך לנר", יבמות כ/א; ה"פני יהושע", כתובות מ/א; ה"הפלאה", כתובות כד/ב. 19. ראה ברמב"ם הלכות יבום וחליצה, פרק ב' הלכה י'. וראה עוד ב"פני יהושע", כתובות סד/א. 20. ראה ריטב"א יבמות כ/ב, סא/א; ר"ן קידושין י/א; רמב"ן ורשב"א יבמות כ/ב - קידושין י/א. 21. ראה תוספות ותוספות הרא"ש יבמות כ/א; ספר המצוות לרמב"ם, מצוות עשה רט"ז; ספר "החינוך" מצוה תקצ"ח; וראה שו"ת "נודע ביהודה" תנינא אבן העזר סימן קמ"ח; שו"ת "חתם סופר" חושן משפט סימן ר'; "ישועות יעקב" אבן העזר סימן קס"ו ס"ק ב'; "מנחת חינוך" מצוה תקצ"ח. 22. רמב"ם הלכות יבום וחליצה פרק א' הלכה א'. 23. ראה "ריקאנאטי" בראשית לח/ח. וראה גם "ערוך לנר" יבמות קכב/ב. 24. בראשית לח/ח. 25. הרמב"ן ו"ריקאנטי", בראשית לח/ח ודברים כה/ו. 26. פרשת וישב דפים קפ"ו - קפ"ז ובפרשת משפטים מאמר סבא דמשפטים. 27. מצווה תקצ"ח. 28. להרחבה בנושא ראה ב"ריקאנאטי" בראשית פרק לח/ח ב"צרור המר", ומלבי"ם דברים כה/ה.

מצוות חליצה

הורתה תורה, כי אם ממאן הַיָּבָם לייַבֵּם את היבמה, היא חולצת את נעלו מעל רגלו הימנית, באופן הבא:

היבם והיבמה פונים אל בית דין, ובפניהם אומרת היבמה את הפסוק מפרשת יבום: "מֵאֵן יָבָמִי לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל; לֹא אָבָה יַבָּמִי". או-אז היבם עונה בפסוק מפרשת היבום: "לֹא חָפַצְתִּי לְקַחְתָּהּ". אחר כך היבמה חולצת את הנעל מרגלו הימנית של היבם, יורקת למרגלותיו ואומרת שני פסוקים נוספים מפרשת היבום: "כָּכָה - יֵעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אָחִיו. וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל, בֵּית חֲלוּץ הַנָּעַל".

פרטים רבים ומנהגים רבים כרוכים במצוות חליצה, המפורטים בפרק י"ב "מצות חליצה" ובספרי הפוסקים.

אף על פי שהיבמה היא זו שמבצעת את מעשה החליצה, שגרת לשון התלמוד במקומות רבים: "החולץ ליבמתו", כביכול, היבם הוא המבצע את מעשה החליצה. אמת היא, כי היבם מסייע גם כן במעשה החליצה[29], אך את עיקרו מבצעת היבמה.

הגדרת מצוות חליצה

יש אומרים[30] כי מצוות חליצה היא מצווה "חיובית", לאמר כשהאח אינו חפץ לייבם, הוא מחוייב לקיים מצוות חליצה. אחרים[31] נוקטים כי מצווה "קיומית" היא, כלומר, רק אם היבמה רוצה להנשא, חייב היבם לחלוץ לה כדי להתירה להנשא לשוק[32].

דין החלוצה

מדין תורה החלוצה רשאית להנשא גם לכהן, כדינה של אלמנה. אך חכמים גזרו שתהא כגרושה האסורה לכהן[33].

שורש מצוות חליצה

במסכת יומא[34] מונה הגמרא את מצוות החליצה בין המצוות שטעמן אינו ידוע, כגון, מצוות 'טהרת המצורע', 'שעיר המשתלח' ועוד. עם זאת, הקדמונים כתבו דברים אחדים על אודות מצוות חליצה:

בשם הגאונים מובא[35]: "שכך אמר הקדוש ברוך הוא למשה: אמור ליבם שלא ירצה לייבם: רשע! בגופך היית יכול לקיים ומאנת, לפיכך תחלוץ מנעלך כאבל וכמנודה שדרכם להיות יחפים, ומטיפה סרוחה שבגופך היית יכול לקיים לאחיך זרע, לכך וירקה בפניו טיפה סרוחה".

בספר החינוך כתב: "משרשי המצוה, לפי שהאשה הזאת היתה ראויה לשמש האיש הזה תחת אחיו, מן הטעם שזכרנו למעלה במצות יבום, והוא אינו רוצה בה, ציותה התורה שתעשה אליו מעשה שימוש זה של חליצת נעל, שהוא שימוש העבד הקנוי, בפרסום לפני בית דין להראות לכל שקנויה היתה לו לגמרי וכי ראוי היה לו ליבם אותה מן הטעם הנזכר במצוה הקודמת. ולפי שהוא אינו רוצה לעשות מה שמוטל עליו להקים לאחיו שם, היא יוצאת מתחת ידו וירקה בפניו להודיע שנפטרה ממנו לגמרי ואינה משועבדת לו עוד לחלוק לו כבוד בשום דבר, אבל הוא חשוב אליה כאיש זר שאין משגיחין עליו מלירוק בפניו, ותלך לה מעתה ותנשא לכל מי שתרצה".

בקשר לכך ראוי לציין את דברי הזוה"ק, כי בקיום החליצה קיימת תועלת מרובה לנשמת המת[36].

מקורות והערות

29. "תוספות יום טוב" לקמן פרק י"ב משנה ד', בשם ראשונים. 30. שו"ת רד"ך בית ב' חדר י"ג; שו"ת "פרשת מרדכי" אבן העזר סימן ס"ג; "עמק יהושע" סימן כ"ג. 31. "בית שמואל", אבן העזר סימן קס"ה ס"ק ט'; "נחלת שבעה" כ"ב אות ב'; שו"ת "חתם סופר" אבן העזר חלק ב' סימן פ"ה. 32. בדומה למצוות השחיטה, שאין חובה לשחוט בהמות, אלא שהרוצה לאכול בשר בהמה צריך לשחוט אותה - "עין יצחק" חלק ב' סימן ס"ב. 33. ראה בגמרא דף כד/א. 34. דף סז/ב. 35. הגהות מימוניות הלכות יבום פרק ד' הלכה ח' בשם בה"ג. 36. זוהר פרשת חקת דף קפ"א, הובא ב"בית שמואל" אבן העזר סימן קס"ה ס"ק ט' וב"נחלת שבעה" כ"ב אות ב'. ועיין שם כי מדברי הזוהר עולה, שמצווה להפקיע את הזיקה על ידי חליצה, גם כאשר אינה רוצה להנשא. אולם עיין ב"חתם סופר" שם.

יבום או חליצה - מי קודם

עיקר כוונת התורה בפרשת יבום היא, שיקיימו את היבום ואך אם לא יחפוץ היבם ליבמה - יחלצנה. הגמרא אף מתייחסת לחליצה כמי שאינה מצווה ביחס למצוות יבום[37].

הלכה למעשה נחלקו תנאים ואמוראים[38] אם בפועל יש להעדיף יבום או חליצה. לדעת אבא שאול, מפני ירידת הדורות יש להעדיף חליצה, שכן, קיים חשש שהיבם לא ייבם לשם מצווה ובכך הוא כבא על אשת אחיו שלא במקום מצווה והרי הוא כאילו בא על הערווה.

להלכה נחלקו הראשונים בפסיקת הלכה זו[39], וכתבו האחרונים[40], כי במדינות אירופה לא אירע כמעט שקיימו מצוות ייבום, ואך במדינות המזרח מצאנו כן.

באלה מקרים חלה מצוות יבום - חליצה

מת ללא זרע: מצוות ייבום חלה אך אם המת לא הותיר אחריו זרע כלל[41]. ברם, אם יש לו זרע (בן או בת, או צאצאיהם), הן מאלמנתו, הן מנשים אחרות, אפילו אם בנו ממזר - אין חלה מצוות ייבום.

אחים מן האב: מצוות ייבום אינה נוהגת בין אחים מן האם בלבד. רק בין אחים מן האב, בין אִם להם אֵם אחת ובין אם לאו - עיקר שאחים מאב הם.

ישיבה אחת בעולם: מצוות ייבום תקפה רק אם המת והיבם היו יחד בעולם. אך אח שנולד לאחר שמת אחיו, אינו מייבם את האלמנה. עבור אח זה היבמה מכונה "**אשת אחיו שלא היה בעולמו**"[42].

יבם אחד - יבמה אחת: גם אם למת אחים אחדים או אלמנות אחדות, אין מתקיימת מצוות הייבום, כמו גם החליצה, אלא על ידי אח אחד ויבמה אחת בלבד.

במקרים הבאים אין חלה מצוות ייבום.

איסור ערווה: אם היבם והיבמה אסורים זה על זו באיסור ערווה, כגון, שהיבמה היא בתו של היבם.

סריס: אם המת היה סריס. כמו כן אם היבם סריס. בסוג הסריס הפוטר ממצוות ייבום עוסקת המשנה בפרק השמיני[43].

אילונית: ביבמה אילונית[44].

■ ■ ■

מקורות והערות

37. ראה בגמרא בדף כא/א וב"נימוקי יוסף" שם, אולם ראה גם ב"מאירי" שם. 38. ראה בגמרא בדף ג/א לט/ב ובכורות דף יג/א. 39. ראה בהרחבה "ערוך השולחן" סימן קס"ה. 40. שם. 41. למעט אם נולד לו בן מְשֻׁפְחָה או מנכרית, שאינו מתייחס אחריו ואינו נחשב כבנו, ראה בגמרא בדף כב/א. 42. ראה בגמרא דף יז/ב. 43. דף עט/ב. 44. ראה בגמרא דף יב/א.

מפתח מושגים
לפרקים הראשונים במסכת

איסור יבמה לשוק

עם מות הבעל ללא בנים, קיימות שתי אפשרויות בפני היבם: **א.** לייבמה. **ב.** היבמה תחלוץ לו. כל עוד לא בוצעו יבום או חליצה, האלמנה=היבמה אסורה להנשא לאיש זר.

"שומרת יבם"

בשלב שבין מות הבעל לבין קיום יבום או חליצה, מכונה היבמה "שומרת יבם", על שם שהיא ממתינה ומצפה ליבם, והיא אסורה להנשא לאיש זר.

"זיקה"

בשלב שבין מות הבעל לבין קיום יבום או חליצה, מכונה היבמה גם "זקוקתו" של היבם, לפי שהיא זקוקה להתייבם לו. חובת הייבום גורמת לכך שבין היבם לבין היבמה נוצר קשר קנייני, המכונה "זיקה". היינו: היבמה קשורה אל היבם. ה"זיקה" היא סוג קשר של אישות, בעל השלכות הלכתיות.

שורש המילה "זיקה", מלשון זיקים - אזיקים, שהיבמה אזוקה וקשורה אל היבם[45].

על קיומו של קשר זה מצביעה העובדה שהתורה מעניקה ליבם את הזכות להחליט; שברצותו הוא מייבם את היבמה, גם ללא רצונה, והיא הופכת אשתו לכל דבר, כמאמר חז"ל "אשה הקנו לו מן השמים"[46].

"יש זיקה" או "אין זיקה"

בפרק שני ובפרק שלישי, הגמרא עוסקת רבות בהגדרת מעמד היבמה עם נפילתה ליבום: "יש זיקה - או אין זיקה".

הנידון הוא, אם "**יש זיקה**", היינו: האם הזיקה חמורה וחזקה, אזי יש בה דמיון מסויים לקידושין ומפני כך אסרו חכמים את קרובותיה (כגון, אחיותיה) על היבם[47], וכן להיפך - אסרו אותה על קרוביו, כפי שהמקדש אשה אסור בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו, או שמא "**אין זיקה**", היינו: אין הזיקה חמורה וחזקה, ואין להתייחס אליה כאל קשר קנייני בעל מאפיינים דומים לקידושין[48].

כל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה

יבמה הזקוקה ליבום - חייבת בחליצה, אך יבמה שאינה זקוקה ליבום אינה חייבת בחליצה. עם זאת התורה הגבילה דין זה לגבי אשה שאסורה באיסור קדושה (ראה להלן) על היבם שאף על פי שאינה עולה ליבום, חייבת חליצה[49].

מקורות והערות

45. הערת המדפיס ל"שולחן ערוך" סימן קנ"ז סעיף א'. 46. ראה ב"החינוך" מצווה ר"ו - על פי לשון הגמרא לקמן לט/א, ורמב"ם הלכות יבום וחליצה פרק א' הלכה א'. 47. "החינוך" שם. 48. ראה ב"חידושי רבי נחום", בדף יז/ב, המדקדק כך מלשון רש"י. 49. בדף כ/א - כא/א הגמרא דנה אלה מאיסורי קדושה אינם מתייבמים מדאורייתא.

איסורי אישות

התורה קבעה איסורי אישות שונים. יש מהם שענשם מלקות ויש מהם שענשם כרת. חלק מחייבי הכרת מתחייבים גם במיתת בית דין.

ערווה

איסורי אישות שענשם כרת מכונים "עריות". "ערווה" - מלשון גילוי של דבר הראוי להיות מכוסה[50]. את איסורי העריות ואת ענשם של העוברים עליהם, מונה התורה בפרשת אחרי מות[51], ובפרשת קדושים[52].

בפרשת העריות נאסרו קרוביו של האדם, כגון, אחות, וכן קרובות אשתו, כגון, אחות אשתו. סך איסורי העריות מחמת קורבה - ששה עשר[53].

להלכות עריות לא יוחדה מסכת מיוחדת, ויש שכתבו[54] שרבים מדיני איסור עריות נלמד מתוך ההלכות המשולבות במסכת יבמות.

יבם ויבמה האסורים זה לזו

בין העריות נמנה איסור "אשת אחיו" - אסור לאדם לשאת את אשת אחיו, גם לאחר מות אחיו. עתה נשים לב, כי כל יבמה אסורה על היבם, למעשה, מכח איסור "אשת אח". אולם, לנוכח מצוות ייבום, התירה התורה איסור ערווה זה.

ברם, אם קיים איסור ערווה נוסף בין היבם ליבמתו, אזי, "**כלל אמרו ביבמה: כל שהיא איסור ערוה - לא חולצת ולא מתייבמת...**"[55]. כלומר, אם איסור ערווה חוצץ ביניהם, כגון, שאחי המת הוא אביה של האלמנה, הוא אינו מתחייב כלל במצוות יבום, ולפיכך אף אין צורך בחליצה.

מקרה זה מכונה "**ערווה במקום מצווה**".

עם זאת, אם ישנם אחים נוספים שאינם אסורים ביבמה זו, חלה ביניהם מצוות יבום כבכל יבמה אחרת.

צרה

"צרות" הן שתי נשים הנשואות לאותו בעל.

צרת ערווה

לא רק יבמה בעלת איסור ערווה ליבם פטורה מיבום, אלא גם צרתה פטורה מייבום. כגון, אם אחת היבמות היא בתו של היבם, גם צרתה פטורה מייבום. הצרה מכונה "צרת ערווה".

התייבמה צרת הערווה לאחד האחים האחרים, שאינה אסורה עליו, ומת גם אח זה ושוב נפלה ליבום, עדיין אסורה להתייבם לאח שנאסרה לו בנפילתה הקודמת.

צרת צרה - האשה הנשואה לאותו בעל עם "צרת ערווה" מכונה "צרת צרת ערווה", ולכן גם היא אינה רשאית להתייבם לאח זה.

כן דעת בית הלל שהלכה כמותם. ברם, לדעת בית שמאי, צרת ערווה אינה פטורה מן היבום, והרי היא ככל יבמה אחרת.

מקורות והערות

50. רש"י - בראשית מב/ט ד"ה "ערות הארץ", ויקרא כ/יח ד"ה "הערה". 51. ויקרא פרק י"ח. 52. ויקרא פרק כ'. 53. ראה רמב"ם במניין המצוות בפתיחה להלכות איסורי ביאה. בנוסף נאסרו בפרשת עריות נשים שאינן קרובות כגון אשת איש ונדה. 54. "תוספות יום טוב" במשנה א'. 55. לקמן דף כ/א.

איסור קדושה

איסורי קדושה הם איסורים הפחותים בחומרתם מאיסורי עריות, כגון איסורי לאו ואיסורי עשה שאין ענשם כרת.

הכינוי "איסור קדושה" הוא על שם הכתוב לגבי איסורי כהונה [56]: "**קדֹשים** יהיו לאלוקיהם...".

המשנה[57] מונה ארבעה איסורי קדושה.

אלמנה אסורה לכהן גדול: כהן גדול אסור לשאת אלמנה, גם אם התאלמנה מארוסה ונותרה בתולה[58]. לגבי אלמנה מן הנישואין, בעולה, הוא מוזהר גם באיסור עשה, בנוסף לאיסור לא תעשה[59].

גרושה וחלוצה אסורה לכהן הדיוט: לכהן הדיוט (שאינו כהן גדול) אסור מן התורה לשאת גרושה[60] ומדרבנן ה"חלוצה" בכלל איסור גרושה.

ממזר וממזרת אסורים לישראל: להלכה[61], ממזר וממזרת הם צאצאיהם של איש ואשה האסורים זה על זה באיסור כרת. ממזרים אסורים באיסור לאו להנשא לישראלים כשרים[62].

נתינים אסורים לישראל: נתינים הם הגבעונים שנקראו כן על שם שנתנום חוטבי עצים ושואבי מים. הנתינים מהווים חלק משבעת העמים שהזהרתנו תורה עליהם[63], לבל נתחתן עמם.

דין יבמה בעלת איסור קדושה ודין צרתה: יבמה בעלת איסור קדושה חייבת בחליצה ברם אסורה להתייבם. צרתה של בעלת איסור קדושה מותרת להתייבם.

המאירי[64] מונה את איסורי האישות שמוגדרים כ"לאו" או "עשה" ואין ענשם כרת.

עשרה איסורי לאו:

א. אלמנה לכהן גדול.

ב-ג-ד. גרושה, חללה וזונה, אף לכהן הדיוט.

ה. ממזרת וממזר לישראל.

ו. נתינה לישראל.

ז. מחזיר גרושתו לאחר שנישאה לאדם אחר.

ח. סוטה, אשה שזינתה תחת בעלה, אסורה הן לבעל והן לבועל.

ט. צרת סוטה, היינו אילו נפלה סוטה זו ליבום, היא אינה מתייבמת ואף צרתה אסורה.

י. יבמה לשוק.

שלשה איסורי לאו נוספים הנוצרים בעטיו של האיש בלבד:

א - ב. איסור לגר עמוני וגר מואבי לבוא בקהל ה'.

ג. פצוע דכא וכרות שפכה, אסור לבוא בקהל ה'.

שלשה איסורי עשה:

א. בעולה לכהן גדול.

ב - ג. גיורת מצרית וגיורת אדומית - בדור ראשון ושני אסורה לבוא בקהל.

מקורות והערות

56. ויקרא כא/ו-ז. 57. בדף כ/א. 58. אירוסין בלשון התורה וחז"ל הם קידושין גמורים בכסף או שטר. 59. "וְהוּא אִשָּׁה בְּבְתוּלֶיהָ יִקָּח: אַלְמָנָה ... אֶת אֵלֶּה לֹא יִקָּח כִּי אִם בְּתוּלָה מֵעַמָּיו יִקַּח אִשָּׁה" - ויקרא כא/יג-יד. 60. "וְאִשָּׁה גְּרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ לֹא יִקָּחוּ, כִּי קָדֹשׁ הוּא לֵאלֹהָיו" - ויקרא כא/ז. 61. ראה לקמן מט/א במשנה. 62. "לֹא יָבֹא מַמְזֵר בִּקְהַל ה'" - דברים כג/ג. 63. "וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּם. בִּתְּךָ - לֹא תִתֵּן לִבְנוֹ, וּבִתּוֹ - לֹא תִקַּח לִבִּנֶךָ" - דברים ז/ג, כן דעת ראשונים רבים. ברם, לדעת רש"י הנתינים נאסרו מדרבנן לבוא בקהל על ידי דוד המלך ובית דינו. ראה על כך בתוספות להלן עט/א, ד"ה "ונתינים", וברש"י ותוספות בכתובות כט/א. 64. בדף כא/א.

איסור מצווה - "שניות"

נשים שחז"ל אסרו להתחתן איתן כדי לגדור מפני איסורי ערווה. כינויין "שניות" בא להן על שם שהן שׁניות לאיסור הערווה.

כגון, אמו של אדם אסורה עליו מן התורה, שנאמר[65], "אמך היא, לא תגלה ערותה". חכמים[66] הוסיפו לאסור גם את אֵם אמו ואת אֵם אביו.

יבמה בעלת איסור מצווה, חייבת בחליצה, אך אסורה להתייבם.

צרתה של יבמה "שנייה" מותרת להתייבם.

"יבמה שנאסרה"

"כלל גדול לכל דיני יבום"[67]: "יבמה שנאסרה שעה אחת - אסורה עולמית". כלומר, יבמה שאסורה היתה להתייבם בשעת נפילתה ליבום מפני איסור ערווה[68], אף אם לאחר מכן סרה הסיבה שמנעה את הייבום - שוב אינה מתייבמת ליבם זה לעולם; הן אם אירע הדבר בתקופת נפילתה הנוכחית לייבום, והן אם תיפול לפניו לייבום פעם נוספת, אחרי שהתייבמה לאח אחר ומת גם הוא.

וכגון, יבמה שנפלה לייבום לפני בעל אחותה, ובשל כך אסורה היה לה להתייבם לו - אסורה לו לעולם גם אם מתה אחותה.

במקור דין זה נחלקו המפרשים. בעלי התוספות[69] נוקטים, כי מאחר שנאמר על התורה ש"דרכיה דרכי נועם"[70], אין זה מדרכי נועם שהיא תזדקק להתייבם ליבם שכבר נפטרה הימנו.

יש מפרשים[71], כי מן הסברה למדו חכמים דין זה, שכן, מאחר שלא הותר איסור אשת אח מיד עם נפילתה, הרי הוא נותר על כנו.

מיתה מפלת - נישואין מפילים

נחלקו תנאים[72] אם "מיתה מפלת" או "נישואין מפילים".

"מיתה מפלת" היינו: סיבת הייבום היא מיתת הבעל, כלומר, העובדה שמת ללא בנים והותיר נשים, מחייבת מצוות ייבום.

"נישואין מפילים" היינו: סיבת חיוב הייבום היא כל תקופת נישואי המת לנשותיו שבסופה מת בלא זרע, והן נזקקות לייבום עם מיתתו[73].

נפילה

"נפילה ראשונה": כך מכונה הפעם הראשונה בה חלה על היבמה מצוות ייבום. בעלה מת וכתוצאה מכך היא 'נופלת' לייבום.

"נפילה שנייה": יבמה שהתייבמה ליבם ומת גם הוא בלא בנים, עתה היא נופלת שוב לפני אותם יבמים. זו "נפילה שנייה". על זאת הדרך תיתכן "נפילה שלישית" ועוד.

מקורות והערות

65. ויקרא יח/ז. 66. כא/א. 67. "ים של שלמה". 68. על פי לשון ה"שולחן ערוך" אבן העזר סימן קע"ה סעיף א', וראה שם בביאור הגר"א, כי הכוונה למעט איסור נדה. וראה "מנחת חינוך" מצווה רע"ג אות ד' ו"ברכת שמואל" סימן ב' אות ג', לעניין חייבי לאווין ועשה. 69. דף ב/א ד"ה "ואחות אשתו". 70. משלי ג/יז. 71. ראה ב"קובץ הערות" סימן ו' אות ז'. 72. ראה בגמרא דפים, יג/א, ל/א-ב קט/א. 73. ראה ב"קובץ הערות" סימן ו' אות ג'.

"אסור לבטל מצוות יבמין"

קיימת שיטת תנאים[74] הסוברת כי חכמים[75] אסרו על היבם לבטל את מצוות היבום. היינו: אסור לו לגרום לכך שהיבמה תיפטר מייבום ומחליצה. וכגון, אינו רשאי לשאת את אחותה[76], כי בכך היבמה נאסרת עליו ונפטרת מייבום וחליצה.

אירוסין ונישואין

הליך הנישואין מורכב משני שלבים.

אירוסין: תחילה מקדש האיש את האשה בכסף או באמצעות שטר קידושין[77]. עם קידושיה נאסרת האשה לכל העולם והבא עליה חייב מיתה משום איסור "אשת איש". עם זאת, היא אינה מוגדרת כאשתו לגבי דינים רבים שבין בעל לאשה, כמו כן אסרו לו חכמים לבוא עליה. שלב זה מכונה "אירוסין" בלשון התורה וחז"ל.

נישואין: לאחר מכן מכניס האיש את ארוסתו לחופה[78], ובכך היא מותרת לו והופכת אשתו לכל דבר, הן לדיני התורה, כגון, מעתה, במותה בעלה הכהן נטמא לה, בעלה מפר נדריה ועוד, והן לדינים מדרבנן החלים בין בעל לאשתו.

מאמר - בעלת מאמר

"מאמר" הוא קידושין מדרבנן בין יבם ליבמתו. מדין תורה יבמה הופכת לאשת היבם באמצעות ביאה בלבד ואין צורך לקדשה "שזו אשתו היא שהקנו לו מן השמים"[79]. אולם חכמים נתנו תוקף "קידושין מדרבנן", לקידושי כסף או קידושי שטר[80], בהם קידש היבם את היבמה. קידושין אלה מכונים "מאמר", לפי שהם תקפים במאמר חכמים[84].

כל יבם חייב לעשות מאמר טרם יבמו את היבמה. חכמים תקנו כן, מפני שייבומה על ידי ביאה בלבד - נחשב כפריצות.

עשה אחד האחים מאמר ביבמה, אסורות כל היבמות על שאר אחיו. כמו כן הוא אסור בשאר היבמות, לפי שהמאמר הוא כתחילת היבום.

יש לציין, כי לדעת חכמים[82] המאמר נחשב "קידושין במקצת", היינו: גם מדרבנן אינו קידושין גמורים. דבר זה בא לידי ביטוי בכך שלאחר שאח אחד עשה מאמר, אחיו יכול לעשות מאמר נוסף ולאסרה על בעל המאמר הראשון.

כמובן, שבקידושין רגילים, אין תוקף לקידושין שניים שנעשו על ידי אחר, שכן קידושי אשה שכבר נתקדשה הם דברים בטלים.

ראוי לציין כי קיימות דעות תנאים שמאמר קונה מדאורייתא[83].

יבמה שקיבלה קידושי מאמר מכונה "בעלת מאמר".

מקורות והערות

74. ראה בגמרא יח/א. 75. רשב"א יבמות כז/ב. 76. גם להסובר "אין זיקה". 77. מדין תורה קידושין נעשים גם בביאה, אך חכמים אסרו זאת. 78. ההכנסה של החתן והכלה תחת ירעיות בד, מכונה כיום "חופה", רמ"א אבן העזר סימן נ"ה סעיף א', ראה שם שיטות שונות במהותה של חופה. 79. רמב"ם הלכות יבום וחליצה פרק א' הלכה א'. 80. רש"י קידושין ב/א ד"ה "בביאה". אך הרמב"ם והטור לא הזכירו שטר. ועיין ביאור הגר"א סימן קס"ו ס"ק ד'-ה'. 81. הערת המדפיס ל"שולחן ערוך" אבן העזר סימן ק"ע סעיף ב'. 82. לקמן נ/א. 83. כן דעת בית שמאי, ואילו רבי שמעון מסתפק בדבר. ראה על כך עוד בתוספות כט/א, ד"ה "ב"ש אומרים", וברשב"א ו"ערוך לנר" שם. וראה בתוספות יט/ב, ד"ה "רבי שמעון".

בעלת גט

בעלת גט היא "שומרת יבם" (ראה מעלה), שאחד היבמים נתן לה גט. מדין תורה אין לגט זה כל משמעות, אך חכמים תקנו שאין לייבם אותה ואת צרותיה, כביכול הגט הפקיע חלק מזיקת הייבום.

מיאון

ה"מיאון" הוא סוג של ביטול קידושין התקף בקטנה שנישאה בקידושין מדרבנן.

מן התורה ניתן להשיא קטנה בשני תנאים. **א.** על אביה להשיאה. **ב.** אלו נישואיה הראשונים. אם כבר השיאה אביה והתגרשה או התאלמנה, אינו רשאי להשיאה שוב[84].

ברם, תקנו חכמים, כי במות אביה - רשאים אחיה ואמה להשיאה, אם היא חפצה בכך[85], כדי שלא ינהגו בה הפקר[86]. כמו כן, קטנה שהשיאה אביה והתגרשה, תקנו חכמים שרשאי להשיאה שוב. אולם, קידושין אלה חלים **מדרבנן** בלבד[87].

כל עוד קטנה היא, עד גיל נערות[88], רשאית היא למאן בבעלה ולבטל למפרע את הקידושין, ולגרום בכך שמבחינת ההלכה הרי היא כמי שלא נישאה לו מעולם. אין היא זקוקה לגט או לכל פעולה אחרת. היא ממאנת ותו לא, ומני אז, היא מותרת להנשא לקרוביו, כגון, לאביו, ובעלה מותר להנשא לקרוביה, כגון, לאמה.

■ ■ ■

מקורות והערות

84. אם רק **התקדשה**, ולא נישאה, והתגרשה - רשאי להשיאה שוב. 85. לקמן קז/ב. 86. לקמן קיב/ב. 87. וראה ברמב"ם, הלכות אישות פרק ד' הלכה ז', שקטנה מגיל מסויים יכולה לקבל קידושי מיאון בעצמה. 88. **"נערה"**: לדעת חכמים (נדה נב/א), היא נעשית "גדולה" לכל דיני התורה בהבאת שתי שערות, ומני אז אינה יכולה למאן יותר. אולם רבי יהודה (שם) חולק וסובר, כי יכולה למאן גם אחר זמן זה (עיין שם וראה לקמן יב/ב).

מבוא
לפרק ראשון

בתלמוד בבלי מחולקות המשניות שבפרק הראשון לשתי משניות. לעומת זאת ב'משניות' משניות אלו חלוקות לארבע; בתלמוד ירושלמי - שש; ברי"ף - חמש, ואילו המאירי שונה היה את כל המשניות שבפרק במשנה אחת[1].

המשנה הראשונה, או חלקה, נערכה כבר בזמן קדום ביותר, על ידי מְשָׁפְחוֹת סוֹפְרִים יֹשְׁבֵי יַעְבֵּץ[2], שהיו סופרים הלכות שבתורה ומקבצים אותן לפי מניין, כפי שפותחת המשנה הראשונה - "**חמש עשרה** נשים פוטרות צרותיהן..."[3].

עיקרו של הפרק הראשון יוחד לנושא: באלה מקרים יבמה בעלת איסור ערווה פוטרת את צרתה מן היבום ומן החליצה[4], ולפיכך משניותיו של פרק זה מתמקדות במקרים שונים בהם היבם והיבמה אסורים זה על זו באיסור עריות. שתי המשניות הראשונות עוסקות בעשרים ואחד מקרים של איסורי עריות.

במהלך הדיון בנושא זה מובאים במשניות הדינים הבאים:

משנה ראשונה:

- מיאון.
- גירושין.
- אילונית - קידושי טעות.
- צרת ערווה מדרבנן.

משנה שנייה:

- חלוצה, אסורה לכהן.
- אשה הנבעלת בעילת איסור[5], אסורה לכהן.

הנושאים העיקריים המובאים במהלך הדיון בגמרא בדברי המשניות:

- סיווג העריות לקבוצות לפי מכנה משותף - דף ב/ב ג/א
- כל העולה ליבום - עולה לחליצה - דף ג/א
- המקור לכך שיבמה בעלת איסור ערווה אינה מתייבמת - דפים ג/ב - ח/ב
- המקור לכך שצרת ערווה אינה מתייבמת - דף ג/ב; ח/א-ב
- הגדרת הפטור של צרת ערווה - דף ג/א-ב; יג/א
- המקור לכך שצרת צרת ערווה אינה מתייבמת - דף ג/ב; יג/א
- ערווה שלא במקום מצווה - דף ג/ב; יב/א; יג/א
- המקור לכך שעשה דוחה לא תעשה - דפים ג/ב - ה/ב
- האם בכח מצוות עשה לדחות איסור שענשו כרת - דפים ה/ב - ח/א
- כללים בחיוב קרבנות חטאת השונים - דף ז/א-ב; ח/ב - ט/א

מקורות והערות

[1] ראה בפתיחה למסכת. [2] דברי הימים א ב/נה. [3] ראה בתלמוד ירושלמי, שקלים, פרק ה' הלכה א' ובביאורנו במהדורת "המאור המבואר" עמוד 89. [4] המאירי בפתיחה למסכת. [5] בסוג בעילות האיסור הפוסלות לכהונה, ראה רמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק י"ח הלכה א' ובהשגת הראב"ד שם.

- יבמה וצרותיה לאחר החליצה - איסורן ביחס לחולץ ולאָחיו - דף י/ב
- יבמה וצרותיה לאחר היבום - איסורן ביחס ליבם ולאָחיו - דף יא/א
- מעמד היבמה לאחר היבום - דף ח/ב
- צרת סוטה - דף ג/ב; יא/א-ב
- צרת מחזיר גרושתו - דף ג/ב; יא/ב - יב/א
- צרת ממאנת - דף ג/ב; יב/א-ב
- צרת אילונית - דף ג/ב; יב/א-ב
- האם קטנה אינה יולדת - דף יב/ב - יג/א
- מיתה מפלת או נישואין מפילין - דף יג/א
- טעם בית שמאי שהתירו צרת ערווה ליבום - דף יג/ב
- איסור לא תתגודדו - דפים יג/ב - טז/א
- עשרת השבטים - דפים טז/ב - יז/א
- דיון לגבי מקומות שיש חשש כי נטמעו יהודים בתוך הגויים - דפים טז/א - יז/א

במהלך לימוד הפרק נתוודע לאפנים אחדים שבאמצעותם דורשים הלכות מפסוקי התורה:

- **"גזירה שווה"** - לימוד דין מעניין אחד למשנהו, כאשר מילים זהות, או דומות[6], או מילים הנובעות מאותו שורש[7], הכתובות בשני העניינים, משמשות כבסיס להשוואה בין העניינים ולהעתקת דינים ופרטים ביניהם על ידי גזירה שווה.
- **"בניין אב"** - דבר המפורש בתורה, משמש יסוד ללמוד ממנו גם במקומות דומים אחרים.
- **"סמוכים"** - דרשה משני פסוקים הסמוכים זה לזה.
- **"אם אינו עניין לגופו תנהו עניין..."** - יתור בפסוק שלא ניתן לדרוש ממנו דין על העניין בו עוסק הפסוק (כגון, מפני שדין זה כבר ידוע מדרשה אחרת), יש לפרש כי הוא מתייחס לעניין אחר הדומה לו.
- **"דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא"** - דין שנכלל בפסוק העוסק במכלול פרטים, ודין זה הוצא ונכתב פעם נוספת בפסוק נפרד, אם בפסוק הנפרד כתובה הלכה מסויימת, לומדים מכך לגבי מכלול הפרטים מהם יצא הפרט שנכתב בפסוק זה.
- **"דבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר החדש, אי אתה יכול להחזירו לכללו עד שיחזירנו לך הכתוב בפירוש"** - "דבר שהיה בכלל" - פרט מסויים המאוחד עם מכלול פרטים, "ויצא לידון בדבר החדש" - שבמקום אחר התורה לימדה דין מחודש כלפיו, "אי אתה יכול להחזירו לכללו" - אין להשוות בינו לבין מכלול הפרטים עמם הוא מאוחד, היינו: אין למדים ממנו אליהם ולא מהם אליו, "עד שיחזירנו לך הכתוב בפירוש" - עד שהתורה תגלה דעתה בפירוש כי יש לעשות כך
- **"היקש"** - היקש מלשון דימוי. דרשת היקש דורשים מסגנון הפסוק, ומדמים בין שני דברים ולומדים מהלכה אחת לחברתה[8].
- **"ואו מוסיף על עניין ראשון"** - אות "ואו" שבתחילת עניין מלמדת לקשרו עם העניין הקודם לו.
- **"קל וחומר"** - לומדים דין מסויים מהלכה 'קלה' להלכה 'חמורה' ולהיפך.
- **דרשות ממילים או אותיות מיותרות.**
- **דרשות ממשמעות הכתוב.**

■ ■ ■

מקורות והערות

[6] זבחים מד/א. [7] זבחים ט/א. [8] "ערוך" ערך קש. ראה עוד "תפארת ישראל" מכות פרק א' משנה ב'.

המשנה מפרטת את האופנים השונים, בהם היבם והיבמה אסורים זה על זו באיסור עריות מחמת קורבה ואת דיניהם.
משנתנו עוסקת בדינן של "צרות", הלא הן שתי נשים הנשואות לאדם אחד. השם "צרה" נובע מן העובדה, כי על פי רוב נשותיו של אדם אחד אוייבות וצרות זו לזו [א]. (יש להבהיר, כי המקור לכך שאין נושאים שתי נשים הוא אך ורק על פי חרם דרבינו גרשום מאור הגולה [ב], שחי חמש מאות וחמישים שנים לאחר תקופת התלמוד).
לצורך הקלה על הבנת המקרים השונים במשנה, נתייחס בדרך כלל לקשרי המשפחה הבאים: ראובן, אשר ובנימין – אחים הם. ראובן נשא לאשה את סרח בת אשר אחיו ואשה נוספת, פועה שמה. וימת ראובן בלא זרע.

■ פרק א' - חמש עשרה נשים ■

דף ב/א

חֲמִשָּׁה

[1] מתוך כלל איסורי עריות מחמת קורבה מן התורה, קיימים חמשה עשר מקרים בהם אשה האסורה באיסור ערווה על פלוני, יכולה להנשא לאחיו, ובמות בעלה בלא זרע, לא תחול מצוות ייבום כלל, מפני איסור הערווה שבינה לבין אחי בעלה.
עובדה זו, שיבמה בעלת איסור ערווה פטורה מן הייבום, כה פשוטה וברורה, עד שהמשנה אינה טורחת לציין זאת [ג], אלא היא מתייחסת היישר להשלכות הנובעות מכך:

[2] תחילה דנה המשנה במקרה של שני אחים [ד], ראובן ואשר; במות ראובן, לא זו בלבד שסרח בת אשר פטורה מן הייבום ומן החליצה, לפי שהיבם אביה הוא, אלא גם צרתה פועה פטורה. סרח היא "ערווה", ופועה היא "צרת ערווה", שאינה בעלת איסור עצמי להתייבם, אלא פטורה נובע מהיותה צרה לערווה.
מאחר שהן פטורות מן הייבום, נותר על כנו איסור "אשת אח".

עד כה עסקנו במקרה של שני אחים בלבד.
כאשר יש שלשה אחים ויותר, קיימת אפשרות שפועה "צרת הערווה" תיפול לייבום פעם נוספת לפני אשר, ועדיין תהיה אסורה להתייבם, מפני שנותר עליה איסור "אשת אח" מתקופת נישואיה לראובן [ה].
כיצד יתכן הדבר?
לראובן ואשר ישנו אח נוסף – בנימין.
במות ראובן, אשר אינו מייבם את בתו סרח ואת צרתה, אך על בנימין מוטל לייבם אחת מהן. אם יִבם בנימין את פועה "צרת הערווה" של אשר, ומת גם בנימין בלא זרע, אמורות אלמנותיו ליפול לייבום לפני אשר. אולם, פועה שהיתה "צרת ערווה" לסרח בתו, אינה יכולה להתייבם לו.
[3] זאת ועוד, גם צרותיה הנוכחיות של פועה, יתר אלמנותיו של בנימין, אינן מתייבמות, מפני שהן צרות לפועה צרת הערווה. לפיכך, כולן פטורות מן הייבום ואף לחליצה אינן זקוקות.

[4] כך מתגלגלת והולכת הגדרת "צרת ערווה" מייבום לייבום, מאח לאח, אם ישנם אחים נוספים, ולעולם אינה פוסקת. וכגון, אם אח רביעי יִבם אחת מאלמנות בנימין, צרותיה של פועה, ומת גם הוא בלא זרע, אין אשר מייבם אחת האלמנות, כי ביניהן נמנית צרה לצרת ערווה.

[1] חֲמִשָּׁה עֶשְׂרֵה נָשִׁים - חמש עשרה נשים (בחמשה עשר אופני קורבה) -
[2] פּוֹטְרוֹת צָרוֹתֵיהֶן [3] וְצָרוֹת פוטרות נשים נוספות של בעליהן, ונשים
צָרוֹתֵיהֶן מִן הַחֲלִיצָה וּמִן אחרות של היבם לו התייבמו - הן מחליצה והן
הַיִּבּוּם, [4] עַד סוֹף הָעוֹלָם; מיבום ואת צרות הצרות, עד אין סוף.

שני כללים חשובים עלו מדברי המשנה עד כה. **א.** היבם שאחת האלמנות אסורה עליו באיסור ערווה, אינו מייבם אף את צרותיה. **ב.** בעלת הערווה וצרותיה אינן נפטרות מן הייבום ליתר האחים, כי אם לבעל איסור הערווה.

א. רד"ק שמואל א' א/ו ד"ה "צרתה". ב. "שולחן ערוך" אבן העזר סימן א' סעיף י'. עיין שם שיש מקומות שלא פשטה תקנתו, וכן עיין שם עד איזו תקופה תקפו של החרם. ג. "תוספות יום טוב" למשנה ד"ה "פוטרות צרותיהן" על פי הגמרא לקמן ח/א. ד. על פי לשון המאירי כאן ורש"י בעמוד ב' ד"ה "כשם שבתו פטורה". ה. על פי רש"י בע"ב ד"ה "כשם שצרת בתו". ראה "יחזון איש" סימן ק"ל ס"ק ט', אבל ראה גם בקובץ הערות סימן א' אות ב'.

[1] וְאֵלּוּ הֵן: [2] בִּתּוֹ, וּבַת בִּתּוֹ,
ואלו הנשים הפוטרות: בתו (מאנוסתו), בת בתו,

וּבַת בְּנוֹ, בַּת אִשְׁתּוֹ, וּבַת
ובת בנו, בת אשתו, בת

בִּנָּהּ, וּבַת בִּתָּהּ, [3] חֲמוֹתוֹ, וְאֵם
בנה ובת בתה, חמותו, אם

חֲמוֹתוֹ, וְאֵם חָמִיו, [4] אֲחוֹתוֹ
חמותו ואם חמיו, אחותו

מֵאִמּוֹ, וַאֲחוֹת אִמּוֹ, וַאֲחוֹת
מהאם, ואחות אמו, ואחות

אִשְׁתּוֹ, וְאֵשֶׁת אָחִיו מֵאִמּוֹ,
אשתו, ואשת אחיו מאמו,

דף ב/ב ◦ וְאֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה
ואשת אחיו שנפלה לייבום, לפני לידתו ולא היה

בְעוֹלָמוֹ, [5] וְכַלָּתוֹ – [6] הָרֵי
בעולם אחד עם אחיו. ואשת בנו - כל הנשים

אֵלּוּ פּוֹטְרוֹת צָרוֹתֵיהֶן וְצָרוֹת
הללו פוטרות צרותיהן ובנפילה שנייה את צרות

צָרוֹתֵיהֶן מִן הַחֲלִיצָה וּמִן
הצרות, הן מחליצה והן

הַיִּיבּוּם, עַד סוֹף הָעוֹלָם.
מיבום, וצרת הצרה פוטרת צרתה, עד אין סוף.

[1] עתה מונה המשנה את הנשים בעלות איסור הערווה, היכולות להנשא לאחיו של הייבם וכך ליפול לייבום לפני האיש לו הן אסורות.

תחילה מפורטות הנשים בנות הדור הראשון והשני שאחר הייבם:
[2] **א. "בתו"** [ו] – בתו שלא מן הנישואין – "בתו מאנוסתו" בלשון התלמוד – הנשואה לאחיו (כך מפרש רש"י [ז], לפי שבתו מן הנשואין מנוייה להלן: "בת אשתו").
ב. "בת בתו" – נכדתו [ח] הנשואה לאחיו.
ג. "בת בנו" – נכדתו הנשואה לאחיו.
ד. "בת אשתו" – נשא אשה ולה בת הנשואה לאחיו.
ה. "בת בנה" – נשא אשה ובת בנה (נכדתה מבנה) נשואה לאחיו.
ו. "בת בתה", נשא אשה ובת בתה (נכדתה מבתה) נשואה לאחיו.

עתה נמנות הנשים בנות הדור הראשון והשני מעל הייבם:
[3] **ז. "חמותו"** – נשא אשה ואמה נשואה לאחיו.
ח. "אם חמותו" – נשא אשה וסבתה נשואה לאחיו.
ט. "אם חמיו" – נשא אשה ואחיו נשא את אם חמיו.

מכאן מפרטת המשנה את הנשים האסורות משום "אחווה" – אחיות שלו או של אחד מקרוביו.
[4] **י. "אחותו מאמו"** – אחותו מן האם נשואה לאחיו מן האב.
יא. "אחות אמו" – אחות אמו (דודתו) נשואה לאחיו.
בשני המקרים האחרונים, מדובר שראובן ושמעון הם אחים מאב אחד, אך נולדו לשתי אמהות. כך רשאי ראובן לשאת את אחות שמעון ואת אחות אמו של שמעון.
יב. "אחות אשתו" – נשא אשה ואחותה נשואה לאחיו.
יג. "אשת אחיו מאמו", היינו: ליוסף שני אחים, אלעזר ויהודה – ביניהם אין קשרי אחווה. אלעזר הוא אחיו של יוסף מן האב בלבד ויהודה הוא אחיו של יוסף מן האם בלבד. יהודה נשא אשה וגירשה או מת. אחר כך היא נישאה לאלעזר. במות אלעזר נופלת היבמה לפני יוסף, אך היא אסורה עליו, מפני שבעבר היתה אשת יהודה אחיו מן האם [ט].
יד. "אשת אחיו שלא היה בעולמו", היינו: הנולד לאחר מות אחיו, אינו מייבם את אלמנתו, והרי היא "אשת אחיו שלא היה בעולמו" [י] ולפיכך ייבמה אח אחר. משמת גם הוא, האח הצעיר אינו רשאי לייבמה, בשל נישואיה בעבר לאח שלא היה עמו בעולמו [יא].

את מניין העריות חותם התנא באיסור ערווה נוסף.
[5] **טו. "כלתו"** – אחיו נשא את כלתו, אשת בנו, לאחר שמת בנו או גירשה.

[6] כל הנשים הללו, אינן מתייבמות לאח האסור עליהן באיסור ערווה, וגם את צרותיהן ואת צרות צרותיהן הן פוטרות מן הייבום ומן החליצה, עד סוף העולם.

בחלק הבא של המשנה נתוודע ל"**מיאון**". ה"מיאון" הוא סוג של ביטול קידושין התקף בקטנה שנישאה בקידושין מדרבנן.
מן התורה ניתן להשיא קטנה בשני תנאים. **א.** על אביה להשיאה. **ב.** אלו נישואיה הראשונים. אם כבר השיאה אביה והתגרשה או התאלמנה, אינו רשאי להשיאה שוב [יב].
ברם, תקנו חכמים, כי במות אביה – רשאים אחיה ואמה להשיאה, אם היא חפצה בכך [יג], כדי שלא ינהגו בה הפקר [יד]. כמו כן, קטנה שהשיאה אביה והתגרשה, תקנו חכמים שרשאי להשיאה שוב. אולם, קידושין אלה חלים **מדרבנן** בלבד [טו].
כל עוד קטנה היא, עד גיל נערות [טז], רשאית היא למאן בבעלה ולבטל למפרע את הקידושין, ולגרום בכך שמבחינת ההלכה הרי היא כמי שלא נישאה לו מעולם. אין היא זקוקה לגט או לכל פעולה אחרת. היא ממאנת ותו לא, ומני אז, היא מותרת להנשא לקרוביו, כגון, לאביו, ובעלה מותר להנשא לקרוביה, כגון, לאמה.

ו. הגמרא תפרש את מקור האיסור מהתורה. ז. ד"ה "ואם חמותו". ח. **"בת בתו ובת בנו":** בתו ובנו מאנוסתו הם, לפי שבת בתו ובת בנו מן הנישואין מנויות להלן.
ט. על כך שאין מצוות ייבום באח מן האם, דורשת הגמרא לקמן יז/ב. י. שנאמר (דברים שם) "כי ישבו אחים יחדו" שהיתה להם ישיבה אחת בעולם (לקמן יז/ב וברש"י כאן ד"ה "ואשת אחיו").
יא. וראה לקמן יח/ב שנחלקו תנאים בנולד לאחר שנתייבמה. יב. אם רק התקדשה, ולא נישאה, והתגרשה - רשאי להשיאה שוב. יג. לקמן קז/ב. יד. לקמן קיב/ב. טו. וראה ברמב"ם, הלכות אישות פרק ד' הלכה ז', שקטנה מגיל מסויים יכולה לקבל קידושי מיאון בעצמה. טז. **"נערה":** לדעת חכמים (נדה נב/א) היא נעשית "גדולה" לכל דיני התורה בהבאת שתי שערות, ומני אז אינה יכולה למאן יותר. אולם רבי יהודה (שם) חולק וסובר, כי יכולה למאן גם אחר זמן זה (עיין שם וראה לקמן יב/ב).

[1] וְכוּלָּן, אִם מֵתוּ, אוֹ מֵיאֲנוּ,
כל אלו הנשים, אם מתו, או מיאנו בבעל,

אוֹ נִתְגָּרְשׁוּ, אוֹ שֶׁנִּמְצְאוּ
או התגרשו (לפני מות הבעל), או שנמצא כי הן

אֲיִלוֹנִית - צָרוֹתֵיהֶן מוּתָּרוֹת;
אילוניות - צרותיהן מותרות לייבום.

[2] וְאִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר
אין אפשרות במציאות

בַּחֲמוֹתוֹ וּבְאֵם חֲמוֹתוֹ וּבְאֵם
שחמותו, אם חמותו ואם

חָמִיו שֶׁנִּמְצְאוּ אֲיִלוֹנִית אוֹ
חמיו, תמצאנה אילוניות או

שֶׁמֵּיאֲנוּ.
שתמאנה.

[3] כֵּיצַד פּוֹטְרוֹת צָרוֹתֵיהֶן?
כיצד המקרה שהנשים הללו פוטרות צרותיהן?

[4] הָיְתָה בְתּוֹ, אוֹ אַחַת מִכָּל
היתה בת היבם, או אחת מכל

הָעֲרָיוֹת הָאֵלּוּ נְשׂוּאוֹת
העריות שנמנו, נשואות

לְאָחִיו, וְלוֹ אִשָּׁה אַחֶרֶת,
לאחיו, ולאחיו אשה נוספת,

וָמֵת; כְּשֵׁם שֶׁבִּתּוֹ פְּטוּרָה - כָּךְ
ומת האח; כשם שבתו פטורה מלהתייבם לו, כך

צָרָתָהּ פְּטוּרָה. [5] הָלְכָה צָרַת
צרתה פטורה. הלכה צרת

בְּתּוֹ וְנִשֵּׂאת לְאָחִיו הַשֵּׁנִי,
בתו והתייבמה לאחיו האחר,

וְלוֹ אִשָּׁה אַחֶרֶת, וָמֵת - כְּשֵׁם
ולאח זה אשה נוספת, ומת גם אח זה - כשם

שֶׁצָּרַת בְּתּוֹ פְּטוּרָה, כָּךְ צָרַת צָרָתָהּ פְּטוּרָה, [6] אֲפִילּוּ הֵן מֵאָה.
שצרת בתו פטורה להתייבם לו, כך צרת צרתה פטורה. כך, אפילו מאה פעמים (עם אחים נוספים וצרות נוספות).

[7] כֵּיצַד "אִם מֵתוּ... צָרוֹתֵיהֶן מוּתָּרוֹת"? [8] הָיְתָה בְתּוֹ, אוֹ אַחַת מִכָּל הָעֲרָיוֹת
כיצד המקרה ש"אם מתו וכו', צרותיהן מותרות"? אם היתה בתו, או אחת מכל העריות

ההלכה ש"צרת ערווה" פטורה, תקפה רק אם היתה הערווה צרתה בעת הנפילה לייבום – רגע מות הבעל, והיא והערווה נפלו לייבום לפני האח שהערווה אסורה עליו. עתה מפרטת המשנה מקרים שונים של חדלון הנישואין של הערווה, שבעטיים צרת ערווה אכן מתייבמת, מפני שבעת הנפילה לייבום, לא היתה צרת ערווה. המשנה מונה את האפשרויות השונות לפי דרגת החידוש שבהן, מן הקל אל הכבד [יז].

[1] **א.** מתה בעלת איסור הערווה לפני שמת בעלה (במקרה זה, הערווה אינה קיימת בעולם בעת חלות מצוות הייבום).

ב. הערווה היא קטנה ובעוד בעלה חי מיאנה בו (במקרה זה, היא קיימת בעולם, אך עם מיאונה נעקרו הקידושין למפרע, וכאילו לא נישאה מעולם).

ג. בעלת איסור הערווה התגרשה מבעלה (במקרה זה, היא קיימת בעולם, ותקופת נישואיהם לא בטלה, אך נעשה מעשה גירושין המנתק את נישואיהם מכאן ולהבא).

ד. בעלת איסור הערווה נמצאה אילונית [יח] – קידושיה בטלים מעצמם, אם בשעת הקידושין לא ידע בעלה על כך, לפי שקידושי טעות הם [יט] (במקרה זה אף לא נעשה מעשה לביטול הנישואין, אם כי מתברר כי מעולם לא היתה אשתו).

[2] המשנה טורחת לציין, כי אפשרות של אילונית או של מיאון, אינה ברת מציאות בשלש איסורי עריות שהוזכרו במשנה, שכן, "חמותו", "אם חמותו" ו"אם חמיו", לעולם לא תמצאנה אילונית, שכן העמידו צאצאים... וגם למאן אינן יכולות, שרק קטנה יכולה למאן, ומשילדו בהכרח שאינן קטנות [כ].

[3] עתה מביאה המשנה דוגמא לערווה הפוטרת את צרתה ואת צרת צרתה.

[4] היתה סרח בת אשר [– או אשה בעלת איסור ערווה אחר –] נשואה לראובן אחיו עם אשה נוספת, פועה, ומת ראובן. כשם שבתו סרח פטורה ממצוות ייבום לחלוטין, כשאין אחים נוספים, כך צרתה פועה פטורה. הרי לנו "ערווה" ו"צרת ערווה".

כאמור לעיל, אם יש אחים נוספים, על אחת היבמות להתייבם לו. לפיכך, אם לראובן ואשר אח נוסף, בנימין, עליו לייבם את סרח או את פועה (מי מהן שירצה).

[5] הלכה פועה, צרתה של סרח והתייבמה לבנימין, ולבנימין אשה נוספת, יוכבד שמה. לאחר מכן מת בנימין, ונפלו פועה ויוכבד לפני אשר לייבום. פועה פטורה מן הייבום, שהרי לא סר ממנה איסור "אשת אח" מתקופת נישואיה לראובן, ואיסור זה הן לא הותר עם מות ראובן, עקב היותה צרת סרח הערווה. כשם שפועה פטורה כעת, כך גם צרתה הנוכחית, יוכבד, פטורה מן הייבום, לפי שהיא "צרת צרת ערווה".

[6] הלכה יוכבד והתייבמה לאח רביעי ומת גם הוא, אין אשר מייבם את נשותיו שהרי הן צרות לצרת צרת ערווה. כך מתגלגלת והולכת צרת הערווה, אפילו למאה ייבומים.

[7] עתה מדגימה המשנה מקרים, בהם מות הערווה או גירושה לפני מות בעלה, גורמים לכך שצרתה אינה נחשבת "צרת ערווה", לפי שלא היתה צרתה בעת חלות מצוות הייבום:

[8] היתה סרח בת אשר [– או אשה עם סוג ערווה אחר –]

יז. תוספות ישנים ד"ה "יכולין". יח. **"אילונית":** אילונית היא אשה שאינה יכולה ללדת מסיבות פיזיולוגיות. השם אילונית הוא מלשון איל זכר, כלומר, היא זכרנית, שאינה יכולה ללדת (כתובות יא/א). האילונית מזוהה באמצעות סימני גוף שונים, כפי שמרחיבה הגמרא להלן (דף פ/ב). יט. כך פירש רש"י ד"ה "יכולין", כדעת רב אסי בגמרא להלן יב/א. אולם, לדעת רבא וכן הלכה, גם אם אין קידושי האילונית טעות, כגון, שידע בעלה בשעת הקידושין שהיא אילונית, אין היא אוסרת את צרתה. עיין שם בגמרא וברש"י.

כ. ראה סוגיית הגמרא לקמן יב/ב.

הָאֵלּוּ נְשׂוּאוֹת לְאָחִיו, וְלוֹ
שנמנו, נשואות לאחיו, ולאחיו

אִשָּׁה אַחֶרֶת, מֵתָה בִּתּוֹ אוֹ
אשה נוספת, אם מתה בתו או

נִתְגָּרְשָׁה וְאַחַ"כָּ מֵת אָחִיו -
התגרשה ואחר כך מת אחיו -

צָרָתָהּ מוּתֶּרֶת.
צרתה מותרת לו לייבום.

[1] וְכָל הַיְכוֹלָה לְמָאֵן וְלֹא
כל בעלת איסור ערווה היכולה למאן ולא

מֵיאֲנָה - צָרָתָהּ חוֹלֶצֶת וְלֹא
מיאנה (כלומר מקודשת מדרבנן) - צרתה חולצת אך לא

מִתְייַבֶּמֶת.
מתייבמת.

נשואה לראובן אחיו עם אשה נוספת. אם סרח התגרשה ממנו או מתה, ואחר כך מת ראובן, או–אז, על אשר לייבם את אחת מצרותיה לשעבר של בתו.

[1] המשנה חותמת את דבריה בציון העובדה, כי מאחר שנישואי קטנה באופן שיכולה למאן, תקפים מדרבנן בלבד, הרי שכלפי דינים מדאורייתא אין לנישואיה משמעות כלל. לפיכך, אף שהקטנה אסורה באיסור ערווה על האח המייבם, מן התורה צרתה אינה "צרת ערווה", מפני שמן התורה הקטנה אינה נחשבת אשת המת כלל.
ברם, תקנו חכמים, כי צרתה לא תתייבם אלא יחלוץ לה היבם כדי לפטרה מן הייבום. טעם הדבר, מפני שהיא **נחשבת** כ"צרת ערווה", שסוף סוף, מדרבנן, כל עוד לא מיאנה הקטנה, צרתה היא. גם אם תמאן עתה, לאחר מות בעלה, לא יועיל הדבר, כפי שמבארת הגמרא להלן [כא].

העובר על איסור עריות שבתורה – ענוש כרת [כב], [כג].
בנוסף לעונש כרת, קיימים איסורי עריות שענשם מיתה בידי בית דין, סקילה, שריפה [כד], או חנק.
אך יש איסורי עריות שאין ענשם מיתה בידי בית דין.
להלן העריות שנמנו במשנה, וענשם:
תשעה נענשים בכרת ובשריפה גם יחד:
א. "בתו". **ב.** "בת בתו". **ג.** "בת בנו". **ד.** "בת אשתו". **ה.** "בת בנה". **ו.** "בת בתה". **ז.** "חמותו". **ח.** "אם חמותו". **ט.** "אם חמיו".
חמשה נענשים בכרת בלבד:
י. "אחותו מאמו". **יא.** "אחות אמו". **יב.** "אחות אשתו". **יג.** "אשת אחיו מאמו". **יד.** "אשת אחיו שלא היה בעולמו".
אחד ענוש בכרת ובסקילה גם יחד:
טו. "כלתו".
הגמרא פותחת בדיון מדוע סידר התנא את העריות בסדר זה דווקא [כה].

גְּמָרָא [2] מִכְּדִי כּוּלְּהוּ מֵ"אֲחוֹת
(שאלה:) הן פטור כל העריות מיבום מאיסור "אחות

אִשָּׁה" יָלְפִינַן, לִיתְנֵי "אֲחוֹת
אשה" הוא נלמד, שְׁנֵה, איפוא (במשנה), את "אחות

אִשָּׁה" בְּרֵישָׁא! [3] וְכ"תְ, תַּנָּא
אשה" בתחילה? שמא תאמר, שהתנא

חוּמְרֵי חוּמְרֵי נָקַט, וְרַ"שְׁ
סידרן לפי חומרתן, וכשיטת רבי שמעון

במשנה למדנו, כי היבמה אינה מתייבמת לאחי בעלה אם אסורים הם זה על זו באיסור ערווה. זאת מניין? להלן [כו] אומרת הגמרא, שחכמים דרשו מן הפסוק העוסק באיסור "אחות אשתו", כי אין לייבם יבמה שהיא אחות אשתו ולא את צרתה, ומכאן למדו כי הוא הדין לכל העריות.
[2] לפיכך תמהה הגמרא, היה על התנא למנות בראשונה את "אחות אשתו", לפי שהיא המקור לכך שכל העריות המנויות במשנה אינן מתייבמות!
[3] לכאורה ניתן להסביר, כי התנא מנה את איסורי העריות לפי חומרת העונשים, מן החמור אל הקל [כו], ולפיכך מוקמו תחילה תשע העריות שענשן שריפה, כשיטת רבי שמעון הסובר, ששריפה

כא. יג/א. כב. ויקרא יח/כט. כג. **כרת**: מלשון כריתה, "הִכָּרֵת תִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ הַהִוא" (במדבר טו/לא). הרמב"ן (ויקרא יח/כט) מבאר, כי עונש הכרת הוא אובדן, שעובר העבירה מאבד חלק מעצמו, אך היקף האובדן תלוי בעובר העבירה ובחומרת העבירה; יש הנכרת מן העולם הזה בלבד, יש הנכרת מן העולם הבא בלבד ויש הנכרת משניהם. על אף חומרת עונש כרת, רב כחה של התשובה "שאין לך דבר שעומד בפני התשובה" (רמב"ם הלכות תשובה פרק ג' הלכה י"ד). כד. **שריפה**: השריפה מתבצעת על ידי יציקת בדיל או עופרת מותכים לתוך פיו, והם יורדים ושורפים את בני מעיו (רמב"ם הלכות סנהדרין פרק ט"ו הלכה ג'). כה. **כללי הסדר הפנימי במשניות**: אמנם קיים כלל, כי אין למדים מסדר ההלכות המנויות במשניות שכך גם הסדר שיש לקיימן הלכה למעשה (סנהדרין מט/ב), אולם, בכל זאת יש לתור אחר טעם כל שהוא, מדוע התנא סידר את המשניות בסדר זה או אחר (המאירי). כו. ג/ב. כז. **"חומרי חומרי"**: כלומר, לא זו בלבד שערווה שענשה חמור פוטרת צרה, אלא גם ערווה שענשה קל, פוטרת צרתה ("סוכת דוד").

היא החמורה שבארבע מיתות בית דין (לדעת חכמים, סקילה היא החמורה [כח]).

[1] ברם, אם אכן זו הסיבה להקדמת "בתו", מן הראוי להקדים את "חמותו", שבה פירשה תורה עונש שריפה וממנה למדו עונש שריפה לשמונה העריות הנוספות שמנתה המשנה.

[2] זאת ועוד, לאחר תשע העריות שענשן שריפה כ"חמותו" [כט], מן הראוי למנות את "כלתו" שענשה סקילה, המיתה החמורה לאחר שריפה, ולהקדימה ליתר העריות הענושות כרת בלבד? [ל]

[3] הגמרא מנסה ליישב, כי איסור "בתו" (שלא מן הנישואין), הכלול באיסור "בת הבת" ו"בת הבן", אינו מפורש בתורה, אלא נמסר בתורה שבעל פה מפי משה רבינו ע"ה, וחז"ל דרשו בדרשת גזירה שוה [לא] היכן הוא מרומז בתורה שבכתב [לב]. לפיכך הקדים התנא איסור "בתו", לפי שחביבים על התנאים דברי תורה שעמלו לדרוש אותם [לג].

[4] ברם, שואלת הגמרא, הן לגבי ההלכה בה עוסקת המשנה, שעריות וצרותיהן פטורות מייבום, לא נתייחדה "בתו", וכל העריות, בהן "בתו", נלמדו בדרשה מ"אחות אשתו". מדוע, איפוא, הוקדמה "בתו"?

[5] הגמרא מתרצת, כי אמנם אין איסור "בתו" מיוחד מיתר העריות לגבי לימוד הפטור מייבום, אך הוא חביב ביותר על התנא בגין כך, שהוא היחיד שגם **עצם** איסורו נלמד מדרשה. לפיכך מנה התנא תחילה את "בתו" ששתי דרשות בה, גם עצם האיסור וגם הפטור מייבום, לעומת יתר העריות שדרשה אחת להן – הפטור מייבום [לד].

[6] ומהי הדרשה בה למדו על עצם איסור "בתו"? שאמר רבא: אמר לי רב יצחק בר אבדימי, כה דרשו חכמים בגזירה שווה משלשה פסוקים שבפרשת עריות, בהם מופיעים המילים "**הֵנָּה**" ו"**זִמָּה**".

פסוק אחד [לה]: "עֶרְוַת **אִשָּׁה** וּבִתָּהּ לֹא תְגַלֶּה. אֶת **בַּת בִּנָּהּ** וְאֶת **בַּת בִּתָּהּ** לֹא תִקַּח לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ; שַׁאֲרָה **הֵנָּה**, **זִמָּה** הִוא"

פסוק שני [לו]: "עֶרְוַת **בַּת בִּנְךָ**, אוֹ **בַת בִּתְּךָ**, לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָן; כִּי עֶרְוָתְךָ **הֵנָּה**".

פסוק שלישי [לז]: "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת **אִשָּׁה** וְאֶת **אִמָּהּ** – **זִמָּה** הִוא. בָּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ וְאֶתְהֶן, וְלֹא תִהְיֶה זִמָּה בְּתוֹכְכֶם".

הפסוק הראשון עוסק באדם **שנשא** אשה (ערות אשה – לשון אישות, נישואין [לח]) שבתה ונבדתה אסורות עליו, כמו גם בתו שלו מאשתו, שהרי אינה פחותה מבת אשתו. ברם, פסוק זה אינו אוסר בתו שנולדה לו שלא מן הנישואין.

הפסוק השני, האוסר בת בנו ובת בתו, אינו מוגבל לבתו ובנו מן הנישואין דווקא, אך התורה אינה מתייחסת לאיסור בתו, אלא לאיסור בת בתו ובת בנו.

דרשו חכמים גזירה שווה: בשני הפסוקים מופיעה המלה "**הנה**", ומכאן נלמד, כי כשם שבפסוק הראשון אסרה תורה בתו, בת בנו ובת בתו מן הנישואין, ובכך כללה את הבת באיסור הנבדות, כך בפסוק השני, המתייחס לנבדותיו שלא מן הנישואין, נכללת גם בתו שלא מן הנישואין.

הִיא, דְּאָמַר: שְׁרֵיפָה חֲמוּרָה,
שאמר: שריפה היא החמורה שבמיתות בית דין,

[1] אִי הָכִי, לִיתְנֵי "חֲמוֹתוֹ"
אם כך, שָׁנָה "חמותו"

בְּרֵישָׁא, דְּעִיקַּר שְׁרֵיפָה
בתחילה, כי עונש שריפה במפורש -

בַּחֲמוֹתוֹ כְּתִיבָא! [2] וְעוֹד, בָּתַר
באיסור חמותו נכתב בתורה! ועוד קשה: לאחר

"חֲמוֹתוֹ" לִיתְנֵי "כַּלָּתוֹ", דְּבָתַר
קבוצת "חמותו" ישנה "כלתו", שהרי אחר

שְׁרֵיפָה - סְקִילָה חֲמוּרָה!
עונש שריפה, סקילה היא החמורה!

[3] אֶלָּא, "בִּתּוֹ" בֵּינָן דְּאָתְיָא
(תירוץ:) אלא "בתו" נשנתה תחילה, כיון שנלמדה

מִדְּרָשָׁא - חֲבִיבָא לֵיהּ.
מדרשה - חביבה היא על התנא.

[4] כּוּלְּהוּ נָמֵי מִדְּרָשָׁא אָתוּ!
(שאלה:) הן כל העריות גם מדרשה התרבו (שאינן מתיבמות)!

[5] נְהִי דִּלְעִנְיַן יִיבּוּם אַתְּיָין
(תירוץ:) הגם שלעניין איסור ייבום נלמדו

מִדְּרָשָׁא, עִיקַּר אִיסּוּרַיְיהוּ
מדרשה, עצם איסורן (כעריות)

בְּהֶדְיָא כְּתִיב בְּהוּ, בִּתּוֹ - עִיקַּר
במפורש נכתב בהן, אך בתו - גם עצם

אִיסּוּרָא מִדְּרָשָׁא, [6] דְּאָמַר
איסורה התרבה מדרשה. שאמר

רָבָא, אָמַר לִי רַב יִצְחָק בַּר
רבא, אמר לי רב יצחק בן

אַבְדִּימִי: אַתְיָא "הֵנָּה" "הֵנָּה",
אבדימי: איסורה נלמד מגזירה שווה "הנה" "הנה",

דף ג/א

כח. **"שריפה חמורה":** מחלוקתם מופיעה בסנהדרין (מט/ב); לדעת חכמים כך סדר חומרתן: סקילה. שריפה. הרג. חנק. לדעת רבי שמעון: שריפה. סקילה. חנק. הרג. כט. על פי המאירי. ל. **"דבתר שריפה - סקילה חמורה":** לכאורה, לשם מה מציינת הגמרא בקושייתה, כי סקילה חמורה מיתר מיתות בית דין למעט שריפה, הן גם אם היתה סקילה הפחותה שבהן, עדיין קשה, מדוע מנאוה אחר עריות שאינן ענושות במיתת בית דין כלל? בעלי התוספות (ד"ה "דלבתר") מפרשים, כי אכן הגמרא ציינה פרט זה כתוספת לשון בעלמא. ראשונים אחרים, בהם הריטב"א והרשב"א, מבארים, כי תוספת זו נועדה לחיזוק הקושיה. לא. **גזירה שוה:** גזירה שוה היא אחד מאופני לימוד התורה שנמסרו בתורה שבעל פה ממשה רבינו ע"ה (ראה בתחילת תורת כהנים, "ברייתא דרבי ישמעאל" - י"ג מידות שהתורה נדרשת בהן). **בגזירה שווה נלמדו** דיניהם ופרטיהם של מצוות רבות ושל איסורים רבים שהתורה סתמה ולא פירשה את פרטיהם. בלימוד גזירה שוה למדים דין מעניין אחד למשנהו, כאשר מילים זהות, או דומות (זבחים מד/א), או מילים הנובעות מאותו שורש (זבחים ט/א), הכתובות בשני העניינים, משמשות כבסיס להשוואה בין העניינים ולהעתקת דינים ופרטים ביניהם על ידי גזירה שוה. לב. רמב"ם ספר המצוות לא תעשה שלי"ו. לג. **"חביבא ליה":** כתב בספר "מערכי לב" (חלק ד' סימן ריי"ג): "כי מה שהאדם קונה ביגיעתו הרי הוא נהנה מיגיע כפיו, חש בה הנאה של שכר ולא של מתנה". ב"יד מלאכי" (כללי האלף י"א), כתב, כי "דבר שהאדם יוצא בהקש שכלו וחקירתו, חביב לו הרבה ושמח עליו ומתכבד בו יותר ממה שנמסר לו מן הקבלה". לד. ריטב"א. לה. ויקרא יח/יז. לו. ויקרא יח/יז. לז. ויקרא כ/יד. לח. רש"י ד"ה "אתיא". והוא הדין קידש ועדיין לא נשא - ראה תוספות ד"ה "בתו".

[1] אַתְיָא "זִמָּה" "זִמָּה".
ועונשה התרבה בגזירה שווה "זמה" "זמה".

[2] הַשְׁתָּא דְאָמְרַתְּ: כָּל מִלְתָא
(שאלה:) עתה שאמרנו, שכל דבר

דְאַתְיָא מִדְּרָשָׁא חֲבִיבָא לֵיהּ,
הנלמד מדרשה חביב לתנא להקדימו,

לִיתְנֵי לַ"אֲחוֹת אִשָּׁה" לְבַסּוֹף!
ישנה, איפוא, "אחות אשה" בסוף!

[3] אַיְידֵי דְאַיְירֵי בְּאִיסּוּר
(תרוץ:) אגב שעסק באסורי

אַחְוּותָא, תָּנָא "אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ".
אחווה, שנה עמם את "אחות אשתו".

[4] וְלִיתַנְיֵיא לְהַאי בָּבָא
(דחייה:) שישנה, איפוא, את כל החלק (של איסורי

לְבַסּוֹף! [5] אֶלָּא, תַּנָּא קוּרְבֵי
אחווה) אחרון? (תרוץ אחר:) אלא התנא לפי דרגת

קוּרְבֵי נָקֵט; [6] תָּנָא "בִּתּוֹ וּבַת
הקורבה סידרן; תחילה שנה "בתו ובת

בִּתּוֹ וּבַת בְּנוֹ" דְּקִרּוּבֵי עַצְמוֹ,
בתו ובת בנו" - שארי בשרו.

[7] וְאַיְידֵי דְתָנָא שְׁלֹשָׁה דוֹרוֹת
ואגב ששנה שלשה דורות

לְמַטָּה דִידֵיהּ - תָּנָא נָמֵי
ממנו ומטה, שנה גם

שְׁלֹשָׁה דוֹרוֹת לְמַטָּה דִידָהּ,
שלשה דורות מאשתו ומטה.

[8] וְאַיְידֵי דְתָנָא שְׁלֹשָׁה דוֹרוֹת
ואגב ששנה שלשה דורות

לְמַטָּה דִידָהּ - תָּנָא שְׁלֹשָׁה
ממנה ומטה - שנה שלשה

דוֹרוֹת לְמַעְלָה דִידָהּ, [9] וְתָנָא "אֲחוֹתוֹ וַאֲחוֹת אִמּוֹ" דְּקִרּוּבֵי עַצְמוֹ, [10] וְאַיְידֵי
דורות ממנה ומעלה, והוסיף ושנה את "אחותו ואחות אמו", שקרובותיו הן, ואגב

דְאַיְירֵי בְּאִיסּוּר אַחְוָה - תָּנָא "אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ", [11] וּבְדִין הוּא דְּלִיקַדְּמַהּ לְ"כַלָּתוֹ"
שעסק התנא באיסור **אחווה**, שנה אחריהן "**אחות** אשתו", ומן הדין היה להקדים את "כלתו"

מִקַּמֵּי "אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ", דְּלָא מְשׁוּם קוּרְבָּא הוּא דַּאֲסִירָא,
לפני "אשת אחיו שלא היה בעולמו", שגם זו (אשת אחיו) לא משום קירבת בשר נאסרה,

[12] אֶלָּא אַיְידֵי דְאַיְירֵי בְּאִיסּוּר אַחְוָה - תָּנָא "אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ",
אלא שאגב עיסוקו באיסור **אחווה** שנה את "אשת **אחיו** שלא היה בעולמו",

וְהָדָר תָּנָא "כַּלָּתוֹ".
ואחריה שנה "כלתו".

[1] ענשן של עריות אלו נלמד מגזירה שווה נוספת. בפסוק השלישי, האוסר "חמותו", פירשה תורה כי ענשו שריפה. דרשו חכמים, מאחר שבפסוק השלישי ובפסוק הראשון מופיעה המלה "**זמה**", מכאן נלמד, כי גם העובר על איסור אשה ובתה ונכדותיה מן הנישואין – ענוש שריפה. כדי ללמוד עונש שריפה גם על בתו שלא מן הנישואין ונכדותיה, שבים ומשתמשים בגזירה שווה "**הנה–הנה**" ולומדים עונש שריפה מאיסור למשנהו.

הגמרא נוקטת, איפוא, כי איסור "בתו" נמנה בראשונה, לפי שחביבים על התנא דינים והלכות הנלמדים מדרשה.

[2] לכאורה, אם כן, היה עליו למנות באחרונה את "אחות אשתו" ולהקדים לה את יתר העריות, לפי שאיסור הייבום של יתר העריות נלמד בדרשה מ"אחות אשה".

[3] הגמרא מתרצת, כי לאחר שמנה התנא את "אחותו מאמו" ואת "אחות אמו", שהם איסורים הנובעים מחמת אחווה, הוא ביכר לצרף אליהן את איסור "אחות אשתו", שאף היא מחמת אחווה, ולפיכך לא מנאה אחרונה.

[4] ברם, הגמרא דוחה תירוץ זה, שכן, עדיין קשה, מדוע לא מנה התנא את כל איסורי האחווה בסוף המשנה, לאחר "כלתו"; כך היו איסורי האחווה יחד ואיסור אחות אשתו האחרון.

[5] יש, איפוא, לדחות את ההסבר, שאופן סידור איסורי העריות במשנה נבע מחיבת התנא לחידוש שבאיסורים שנלמדו מדרשה, ויש לפרש, שהתנא מנאן לפי דרגת קירבתן אל היבם;

[6] תחילה מנה התנא את יוצאי חלציו: **א.** "בתו". **ב.** "בת בתו". **ג.** "בת בנו", [7] ומאחר שהן דור שני ושלישי ליבם, נמנו אחריהן הדור השני והשלישי מאשתו: **ד.** "בת אשתו". **ה.** "בת בנה". **ו.** "בת בתה".

[8] לאחר שמנה התנא שלשה דורות מאשתו ומטה, מנה אחריהם שלשה דורות מאשתו ומעלה: **ז.** "חמותו". **ח.** "אם חמותו". **ט.** "אם חמיו".

[9] אחריהן מנה התנא את העריות שלהן קירבה עצמית אל היבם: **י.** "אחותו מאמו". **יא.** "אחות אמו", [10] ומאחר שהן עריות הנובעות מחמת איסור אחווה, הוסיף לשייך להן התנא איסור אחווה מחמת אשתו, **יב.** "אחות אשתו", אף שאין קרבה עצמית בינו לבין הערווה. לאחר מכן נמנו יתר האיסורים: **יג.** "אשת אחיו מאמו". **יד.** "אשת אחיו שלא היה בעולמו". **טו.** "כלתו".

[11] עדיין יש לברר, מדוע הוקדמו "אשת אחיו מאמו" ו"אשת אחיו שלא היה בעולמו" ל"כלתו"? לו היה איסורן נובע מחמת קירבה עצמית ליבם, ניתן היה להבין כי הוקדמו ל"כלתו" שאיסורה מתהווה על ידי נישואין. אך גם איסורן נוצר על ידי נישואין, ומעתה יש להקדים את "כלתו" שענשה גם מיתת בית דין, לעומתן שענשן כרת בלבד.

[12] הגמרא מבארת, כי מאחר שלפני כן נמנו איסורי אחווה, העדיף התנא למנות אחריהן "אשת **אחיו** מאמו" ו"אשת **אחיו** שלא היה בעולמו", ולפיכך נדחקה "כלתו" אחרונה.
בזאת מסתיים ביאור הגמרא בסדר העריות שבמשנה.

עתה מדקדקת הגמרא בלשון המשנה, והיא מביאה משא ומתן שהתפתח בין האמוראים, מדוע נקט התנא בלשון "חמש עשרה נשים **פוטרות** צרותיהן" ולא שנה הלכה זו בלשון "אוסרות צרותיהן".

[1] לכאורה, מדוע נקט התנא בלשון "פוטרות"? הן הצרות אינן רשאיות להתייבם, מפני שאיסור "אשת אח" תקף ועומד, ואילו מהלשון "פוטרות" ניתן להבין, כי ברצונן – רשאיות הן להתייבם. היה על התנא לדייק ולכתוב "**אוסרות**" [לט].

[2] ניתן לתרץ, כי התנא ביקש ללמדנו שהצרות רשאיות להנשא לאחר ללא חליצה, לבל נטעה לחשוב כי אף שהן פטורות מן הייבום – אינן רשאיות להנשא לאחר ללא חליצה, ודין זה ניתן להשמיע רק בלשון "פוטרות", היינו: שהצרה פטורה לחלוטין, אך לא בלשון "אוסרות".

[3] אם כך הם הדברים, יכתוב התנא שהצרות "אסורות" בחליצה? מבארת הגמרא, כי אי אפשר לנקוט לשון זו, מפני שאין כל **איסור** במעשה החליצה, שאינו אלא חליצת נעל היבם ויריקה למרגלותיו [מ].

[4] ברם, הגמרא דוחה טענה זו, שכן, קיימת עילה **לאסור** חליצה בין היבם לצרת הערווה, לבל יטעו אנשים ויאמרו, כי כשם שנעשתה חליצה ביניהם, כך גם ניתן לקיים מצוות ייבום, ולבסוף תבוא תקלה בישראל, חלילה.
משכך, ראוי לנקוט לשון "אוסרות" גם לגבי חליצה, ומדוע לא כתב כן התנא?

[5] הגמרא מתרצת, כי מסיבה שונה לחלוטין נמנע התנא מלשון "אוסרות". מלשון זו משתמע, כי צרת ערווה אסורה מפני עובדת היותה צרתה של ערווה. או–אז, לעולם אין אדם רשאי לישא צרה של אחת מן הנשים האסורות עליו באיסור עריות. ברם, לאמיתו של דבר, רק צרת ערווה שנפלה לפניו לייבום אסורה, מפני שלא חלה מצוות ייבום ונותר איסור "אשת אח" שעליה. אולם, רשאי אדם לישא צרת ערווה הנשואה לאיש זר, למשל, לשאת את צרת בתו הנשואה לאיש זר.
לפיכך הקפיד התנא לכתוב "פוטרות" – הן פטורות ממצוות הייבום, וממילא נותר עליהן איסור "אשת אח", אך אינן "אסורות" בפני עצמן כ"צרת ערווה".

הגמרא ממשיכה לדקדק בלשון המשנה. [6] מדוע טרח התנא לכתוב "פוטרות צרותיהן מן **החליצה** ומן היבום", הן היבום הוא עיקר המצווה, ומובן מאליו כי אם הן פטורות מן הייבום, אינן זקוקות לחליצה?

[7] מתרצת הגמרא, כי אם התנא לא היה מפרט שהן פטורות גם מן החליצה, היו לומדי המשנה טועים וסוברים, כי אף על פי שהצרה פטורה ממצוות הייבום, מכל מקום היא חייבת בחליצה, כי קיימת "זיקת ייבום", סוג של קשר אישות, בינה לבין האחים, וללא חליצה אסורה היא להנשא לכל אדם.
לפיכך השמיענו התנא לאמר, כי הצרות פטורות אף מן החליצה. זאת, לאור הכלל הקובע [מא]: "כל העולָה ליבום – עולה לחליצה, וכל שאינה עולה ליבום – אינה עולה לחליצה".

[1] וּמַאי אִירְיָא דְּתָנָא
(שאלה:) ומה תפס (התנא בדעתו) ששנה

"פּוֹטְרוֹת"? לִיתְנֵי "אוֹסְרוֹת"!
"**פוטרות** צרותיהן"? שישנה **אוסרות** (צרותיהן)!

[2] אִי תָּנָא "אוֹסְרוֹת", הֲוָה
(תירוץ:) אילו שנה "אוסרות", היה

אָמֵינָא אָסוּר לְיַיבֵּם, אֲבָל
עולה על הדעת שאסורות להתייבם, אבל

מִיחֲלַץ חָלְצָה, קָמַ"לָ.
חייבות בחליצה, לכך בא להשמיענו שפטורות.

[3] וְלִיתְנֵי "אֲסוּרָה לַחֲלוֹץ"!
(אפילו כך, מכל מקום) ישנה התנא "אוסרות לחלוץ"!

מַאי קָעָבִיד? [4] אַלְמָה לֹא?
(דחייה:) מה איסור בדבר? (אם נטען) למה לא? (שייך לשון

אִם אַתָּה אוֹמֵר חוֹלָצֶת -
איסור, נענה) שאם תאמר שחולצת,

מִתְיַיבֶּמֶת! [5] בֵּיוָן דִּבְמָקוֹם
יאמרו שגם מתייבמת! (תירוץ:) כיון שבמקום

מִצְוָה - הוּא דַּאֲסִירָה צָרָה,
שנפלה לייבום - אסורה הצרה,

וְשֶׁלֹּא בְמָקוֹם מִצְוָה - שַׁרְיָא,
ושלא בנפילה לייבום - מותרת,

מִשּׁוּם הָכִי תָּנֵי "פּוֹטְרוֹת".
משום כך שנה התנא "פוטרות".

[6] וּמַאי אִירְיָא דְּתָנֵי "מִן
(שאלה:) ומה תפס (התנא בדעתו) ששנה "פוטרות מן

הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּיבּוּם"? לִיתְנֵי "מִן הַיִּיבּוּם" לְחוּדֵיהּ! [7] אִי תָּנָא "מִן הַיִּיבּוּם"
החליצה ומן היבום"? ישנה "מן היבום" בלבד! (תירוץ:) אם היה שונה "מן הייבום" בלבד,

הֲוָה אָמֵינָא מֵיחֲלַץ חָלְצָה, יְבוּמֵי לָא מְיַיבְּמָה, קָמַ"לָ: כָּל הָעוֹלֶה לְיִיבּוּם - עוֹלֶה
היה עולה על הדעת שזקוקה לחליצה, ורק אינה מתייבמת, זאת בא להשמיענו, שכל יבמה העולה לייבום - עולה

לַחֲלִיצָה, וְכָל שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה לְיִיבּוּם - אֵינוֹ עוֹלֶה לַחֲלִיצָה.
לחליצה, וכל יבמה שאינה עולה לייבום, אינה עולה לחליצה.

לט. כך מבאר תוספות הרא"ש, וראה גם בתוספות ישנים ד"ה "איי". מ. בגמרא לפנינו הגירסה היא "אסורה", אך הריטב"א וראשונים נוספים גורסים "אוסרות". גירסת הראשונים מובנת יותר, מפני שנידון הגמרא אינו על הערווה האסורה, אלא על הצרות הנאסרות - "אוסרות". מא. להלן כ/א.

עתה עוסקת הגמרא בסידור לשון המשפט "פטורות מן החליצה ומן הייבום".

[1] וְלִיתְנֵי "מִן הַיִּיבּוּם וּמִן
(שאלה:) ושישנה התנא "מן היבום ומן
הַחֲלִיצָה", אִ"נ "מִן הַחֲלִיצָה"
החליצה"? או "מן החליצה"
לְחוּדָהּ! אַבָּא שָׁאוּל הִיא,
בלבד! (תירוץ:) משנתנו כאבא שאול היא,
דְּאָמַר: מִצְוַת חֲלִיצָה קוֹדֶמֶת
שאמר: מצוות חליצה עדיפה
לְמִצְוַת יִיבּוּם.
על מצוות ייבום.

לכאורה, ראוי לכתוב ייבום תחילה, שהוא עיקר המצווה, ולאחר מכן את מצוות החליצה. כמו כן, ניתן היה להמנע מאיזכור הייבום ולהתייחס לפטור החליצה בלבד, והיה מובן לכל, כי אם פטורה היא מן החליצה, ודאי פטורה היא מן הייבום, שהרי החליצה נועדה להפקיע את זיקת הייבום שנוצרה בין היבם לבין היבמה ולהתירה להנשא לכל אדם, ואם פטורה מחליצה, ודאי אינה זקוקה לייבום כלל.

[1] מן העובדה שהתנא לא בחר באחת משתי האפשרויות הללו, מוכח, כי משנתנו נאמרה בשיטת אבא שאול, אותה נלמד לקמן בהרחבה [מב], הסובר, כי עדיף לחלוץ מאשר לייבם, ולפיכך הקדימה משנתנו את החליצה לייבום, כדי להשמיענו הלכה זו.

מלשון המשנה משמע, כי היה עולה על דעתנו כי גם נשים נוספות פוטרות את צרותיהן, והתנא משמיענו לבל נכלילן.
הסוגייה שלפנינו מבררת, אילו נשים נוספות היינו סבורים כי פוטרות את צרותיהן, אלמלא היה התנא מונענו מלסבור כך.

[2] מְנָיָנָא דְּרֵישָׁא לְמַעוֹטֵי
מניין ט"ו הנשים שצויין ברישא, מה
מַאי, [3] וּמְנָיָנָא דְּסֵיפָא
ממעט, והדגשת "**אלו**" בסיפא,
לְמַעוֹטֵי מַאי? [4] °לְמַעוֹטֵי
מה ממעטת? להוציא
דְּרַב וּדְרַב אַסִי. [5] לְרַב
מסברת שיטת רב ורב אסי. לשיטת רב
וּלְרַב אַסִי לְמַעוֹטֵי מַאי?
ורב אסי עצמם, מה בא למעט?
[6] אִי סְבִירָא לְהוּ דַּהֲדָדֵי -
(תירוץ:) אם הם סוברים זה את דעתו של זה -
חֲדָא לְמַעוֹטֵי צָרַת
המיעוט האחד למעט צרת

° דף ג/ב

[2] התנא של המשנה מקדים ופותח "חמש עשרה נשים", ומיד לאחר מכן הוא מונה אותן אחת לאחת. מאחר שהוא מפרטן, אין צורך לציין את מספרן, ובוודאי ביקש להשמיענו, כי "חמש עשרה" אלה פוטרות ולא עוד ערווה נוספת.
מי היא?

[3] זאת ועוד, בסוף המשנה מדגיש התנא "הרי **אלו** פוטרות צרותיהן", גם בכך הוא מרמז, "אלו" ולא אשה אחרת.
מי הן הנשים הנוספות שהיה עולה על דעתנו להכלילן בדין המשנה, כי גם הן פוטרות צרותיהן?

[4] ניתן לפרש, כי כוונתו לשלול שתי נשים, שלימים סברו האמוראים רב ורב אסי כי פוטרות צרותיהן מחליצה ומייבום.
צרת סוטה: הלכה היא [מג], כי סוטה, אשת איש שהעידו כי זינתה [מד] – אינה מתייבמת במות בעלה. רב סובר, כי דינה כ"ערווה", ולכן היא עצמה פטורה גם מן החליצה ואף פוטרת צרותיה, שהן כצרות ערווה [מה].
צרת אילונית: הלכה היא, כי אילונית, שנישאה לבעלה **בידיעתו** – פטורה מן הייבום ומן החליצה. רב אסי סובר, כי אף צרותיה פטורות [מו] (אם לא ידע כי אילונית היא, הרי זה מקח טעות, ואינה אשתו כלל, כפי שלמדנו במשנה).
מעתה, לדעת החולקים על שניהם ניתן לפרש, כי ביקש התנא להדגיש "חמש עשרה... אלו פוטרות צרותיהן", אך לא הסוטה והאילונית, שצרותיהן מתייבמות גם מתייבמות.

[5] ברם, רב ורב אסי עצמם, ודאי לא יפרשו את המשנה בניגוד לשיטתם. לדעתם, אלו שתי נשים התכוון התנא למעט?

[6] ובכן, אם רב ורב אסי סוברים האחד את דברי חבירו, ולדעת שניהם, הן צרת סוטה והן צרת אילונית אינן מתייבמות, הם יפרשו, כי התנא בא למעט צרות אחרות: "צרת ממאנת" ו"צרת מחזיר גרושתו".

מב. שיטת אבא שאול מופיעה לקמן בדף לט/ב. לדעתו הכונס את יבמתו שלא לשם מצווה - כפוגע בערווה. לפיכך הורו חכמים כי מן הראוי לחלוץ שמא לא ייבם לשם מצווה, אולם תנאים אחרים חלקו עליו. מג. סוטה ב/א - ה/ב. מד. **סוטה:** המונח "סוטה" בגמרתנו מתייחס לאשה שזנתה תחת בעלה. ה"סוטה" המוזכרת בתורה ששותה מהמים המרים, **נחשדת** כמי שזנתה, אך אין עדים על כך. מה. לקמן יא/א, ושם מתבארים מקורו ושיטתו. מו. יב/א, עיין שם שיטתו.

צרת ממאנת: למדנו, כי קטנה שנישאה בקידושין מדרבנן, יכולה למאן בבעלה, ובכך היא מבטלת את נישואיה למפרע. להלן נלמד [מז], כי גם במות בעלה בלא זרע, רשאית היא למאן ביבם ואף בכך נחשבת כמי שלא נישאה מעולם לבעלה המת. במקרה זה תקנו חכמים, כי צרתה לא תתייבם אלא תחלוץ בלבד. ביקש התנא להשמיענו, כי אף שצרתה אסורה להתייבם, הרי היא חייבת בחליצה, ואך חמש עשרה הנשים שבמשנה פוטרות צרותיהן "מן **החליצה** ומן הייבום".

צרת מחזיר גרושתו: המגרש את אשתו אינו רשאי לשאתה שוב אם נישאה לאחר והתגרשה או התאלמנה ממנו [מח]. אם עבר על האיסור ונשאה, ומת בלא זרע, התורה אינה מתירה לייבמה, אלא יש לחלוץ לה, ואף צרתה חולצת ואינה מתייבמת [מט]. בא, איפוא, התנא להדגיש, כי אף שהיא וצרתה אסורות להתייבם, הרי הן חייבות בחליצה [נ].

[1] אם רב ורב אסי אינם סוברים זה את שיטתו של זה, אזי כל אחד מהם יפרש כי התנא בא למעט את הצרה שחבירו סבור כי היא פטורה, ובנוסף לכך מיעט התנא או "צרת ממאנת" או "צרת מחזיר גרושתו".

[2] עתה מקשה הגמרא, לשיטת רב שצרת סוטה פטורה מייבום ומחליצה, ולשיטת רב אסי שצרת אילונית פטורה מייבום ומחליצה, מדוע לא מנאן התנא במשנה עם הנשים הפוטרות צרותיהן?

[3] הגמרא מתרצת, כי התנא מנה אך ורק נשים הפוטרות אף את צרות צרותיהן, וסוטה ואילונית אינן יכולות לפטור את צרות צרותיהן. שהנה, בכל העריות המנויות במשנה יכולה צרת הערווה להתייבם לאח אחר ובמותו ליפול שוב לייבום לפני האח לו היא אסורה, וכך הצרה אוסרת את צרותיה הנוכחיות. ברם, צרת סוטה וצרת אילונית אסורות על כל האחים, ולא יתכן שתתייבמנה לאחד האחים וממילא לעולם אינן יוצרות "צרת צרה".

מְמָאֶנֶת, וַחֲדָא לְמַעוֹטֵי
ממאנת, והמיעוט האחד למעט

צָרַת מַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ,
צרת מחזיר גרושתו (ששתיהן חייבות בחליצה),

[1] וְאִי לָא סְבִירָא לְהוּ דַּהֲדֵי -
ואם אינם סוברים זה כדעת זה,

חֲדָא לְמַעוֹטֵי דְּחַבְרֵיהּ, וַחֲדָא
המיעוט האחד למעט את שיטת חבירו, והאחד

לְמַעוֹטֵי אוֹ צָרַת מְמָאֶנֶת אוֹ
למעט או צרת ממאנת או

צָרַת מַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ. [2] לְרַב
צרת מחזיר גרושתו. (שאלה:) לשיטת רב

וּלְרַב אַסִּי, לִיתְנִינְהוּ! [3] לְפִי
ולשיטת רב אסי, שיישנו הללו במניין הנשים! (תירוץ:) לפי

שֶׁאֵינָהּ בְּצָרַת צָרָה.
שלא תיתכן בהן אפשרות של צרת צרה.

עתה עוברת הגמרא לברר מה מקור ההלכות שלמדנו במשנה.

[4] מניין שהערווה, צרתה וצרת צרתה, פטורות מן הייבום ומן החליצה?

[5] שכך שנינו בברייתא [נא] הדורשת כן מפסוקי התורה:
ציוותה תורה שאין לשאת שתי אחיות [נב], "וְאִשָּׁה אֶל אֲחֹתָהּ לֹא תִקָּח, לִצְרֹר, לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ **עָלֶיהָ** בְּחַיֶּיהָ". המלה "עליה" אינה מוסיפה מאומה להבנת הפסוק, מה ביקשה התורה ללמדנו בייתורה? ללמדנו שערווה אינה מתייבמת.

[6] שכן, סבורים היינו, כי מצוות ייבום תקפה גם אם בין היבם ליבמה קיים איסור ערווה נוסף על איסור אשת אח, שהותר לצורך המצווה. לפיכך כתבה התורה "**עליה**" גם במצוות ייבום [נג], "יְבָמָהּ יָבֹא **עָלֶיהָ**", ללמד [נד]: כשם שפסוק זה, בו הוזכרה המלה "עליה", נכתב לגבי מצוות יבום, כן הפסוק המדבר באיסור אחות אשה, בו מוזכרת המילה "עליה", נכתב גם בעת מצוות יבום. מעתה הפסוק העוסק באחות אשה מורה, "ואשה אל אחתה לא תקח... עליה", גם לשם מצוות ייבום – אל תקח את אחות אשתך.

[4] מְנָהָ"מ? [5] דְּתָ"רַ: "אִשָּׁה
מניין לומדים פטור עריות וצרות? ששנו חכמים: נאמר, "אשה

אֶל אֲחוֹתָהּ לֹא תִקָּח,
אל אחתה לא תקח,

לִצְרֹר, לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ
לצרר, לגלות ערותה

עָלֶיהָ בְּחַיֶּיהָ". "עָלֶיהָ"
עליה בחייה". המילה "עליה"

מַה תַּ"ל? [6] לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר:
מה בא ללמד? אחר שנאמר בפסוק

"יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ", שׁוֹמֵעַ אֲנִי אֲפִי' בְּאַחַת מִכָּל עֲרָיוֹת הָאֲמוּרוֹת
"יבמה יבא עליה", משמע שאפילו את אחת מכל העריות האמורות בתורה

בַּתּוֹרָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, נֶאֱמַר כָּאן "עָלֶיהָ" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "עָלֶיהָ", מַה
הכתוב מצווה לייבם, לכך נאמר בייבום "עליה", ונאמר באיסור אחות אשה "עליה", ללמד:

לְהַלָּן בְּמָקוֹם מִצְוָה, אַף כָּאן בְּמָקוֹם מִצְוָה, וְאָמַר רַחֲמָנָא: "לֹא תִקָּח".
מה בייבום מדובר במצווה, אף באיסור אחות אשה מדובר במצוות ייבום, ואמרה תורה: "לא תקח" אחות אשה אפילו ליבום.

מז. יב/א והגמרא שם מבארת את טעם הדבר. מח. דברים כד/א-ד. מט. דף יא/ב. נ. על פי רש"י, וראה בסוגיית הגמרא להלן יא/ב יב/ב. נא. תורת כהנים פרשת קדושים פרק י"א הלכה י-י"ב. נב. ויקרא יח/יח. נג. דברים כה/ה. נד. ראה תוספות, לקמן ט/א ד"ה "ורבנן", וראה מהרש"א שם.

[1] וְאֵין לִי אֶלָּא הִיא, צָרָתָהּ
אין למדים אלא על ערווה, אך צרתה

מִנַּיִן? תַּ"ל: "לִצְרֹר". [2] וְאֵין
מניין שפטורה? מלמד המקרא: "לצרֹר" (לשון צרה). אין

לִי אֶלָּא צָרָתָהּ, צָרַת צָרָתָהּ
למדים אלא על צרתה, אך צרת צרתה

מִנַּיִן? תַּ"ל: "לִצְרוֹר", וְלֹא
מניין שפטורה? מייתור המקרא "לצרֹר", ולא כתוב

לָצוּר. [3] וְאֵין לִי אֶלָּא אֲחוֹת
"לצור". אין למדים אלא על אחות

אִשָּׁה, שְׁאָר עֲרָיוֹת מְנַיִין?
אשה וצרותיה, פטור יבום של שאר עריות מניין?

[4] אָמַרְתָּ: מָה אֲחוֹת אִשָּׁה
כה יש לומר: כשם שאחות אשה

מְיוּחֶדֶת שֶׁהִיא עֶרְוָה, וְחַיָּיבִין
מיוחדת בכך שהיא איסור ערווה, וחייבים

עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתָהּ
עליה כרת במזיד, ועל שגגתה

חַטָּאת - וַאֲסוּרָה לְיָבָם, אַף
חייבים חטאת אסורה להתייבם, כך

כָּל שֶׁהִיא עֶרְוָה, וְחַיָּיבִין
כל אשה בעלת איסור ערווה, שחייבים

עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתָהּ
על זדונה כרת ועל שגגתה

חַטָּאת - אֲסוּרָה לְיָבָם.
חטאת - אסורה להתייבם.

[1] מניין שאף צרות ערווה, נשותיו הנוספות של המת, פטורות מייבום כלפי האח שאסור על הערווה?
לפי שבפסוק העוסק באיסור אחות אשה נאמר, "וְאִשָּׁה אֶל אֲחֹתָהּ לֹא תִקָּח **לִצְרֹר**" – "לצרֹר" מלשון צרה. אף מילה זו מיותרת, שהרי ניתן לכתוב "ואשה אל אחתה לא תקח לגלות ערוותה". מכאן למדנו, כי גם צרת ערווה יש לדרוש מ"עליה" שאסורה היא.

[2] מניין המקור לכך שאף צרת צרתה פטורה? מן המלה "**לִצְרֹר**". שהנה, לו בקשה תורה לאסור את הצרה בלבד, די היה במלה "לִצוֹר". אך נקטה תורה בלשון רבים, "**לִצְרֹר**", כדי ללמדנו על צרת הצרה [נה] [נו].

[3] אחות אשה, על צרתה ועל צרת צרתה, נדרשות, איפוא, מן הפסוק, כי פטורות הנה מן החליצה והייבום. עתה יש לברר, מה המקור לכך שיתר העריות המנויות במשנה, פטורות גם הן?

[4] זאת למדים באמצעות אחת מדרכי לימוד התורה, "במה מצינו" [נז]. כלומר, כפי שמצינו בעניין פלוני, שנוהג בו דין מסויים, כך גם בדין אחר הדומה לו, נוהג דין מסויים זה. ובנידוננו, משמצאנו שאסרה תורה לייבם אחות אשה, שמאפייניה הם: אסורה באיסור עריות; העובר במזיד על האיסור – ענוש כרת; העובר עליו בשוגג – חייב קרבן חטאת לכפרה; כך גם כל ערווה בעלת מאפיינים זהים – אסורה להתייבם. (יש מן העריות שענשן גם מיתה בידי בית דין, אך אין איסור עריות שחסר בו אחד מן המאפיינים הנזכרים; כרת במזיד וחיוב חטאת בשוגג).

[5] מה המקור לכך שאף צרותיהן של כל העריות פטורות?

[6] אף זאת למדים ב"במה מצינו". כשם ש"אחות אשה", שאיסורה ערווה; במזיד ענשה כרת; בשוגג חטאת, ואסורה להתייבם – אסרה תורה את צרותיה, כך גם צרותיה של כל ערווה בעלת מאפיינים זהים – אסורות להתייבם.

[7] אלה הם, איפוא, הלימודים, אשר מהם הסיקו חכמים את ההלכה הנשנית במשנתנו: "חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן וצרות צרותיהן מן החליצה ומן הייבום, עד סוף העולם".

[5] וְאֵין לִי אֶלָּא הֵן, צָרוֹתֵיהֶן מְנַיִין? [6] אָמַרְתָּ: מָה אֲחוֹת אִשָּׁה מְיוּחֶדֶת שֶׁהִיא
עד כן אין למדים אלא על העריות, צרותיהן מניין שפטורות? כה יש לומר: כשם שאחות אשה מיוחדת בכך שהיא

עֶרְוָה, וְחַיָּיבִין עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתָהּ חַטָּאת, וַאֲסוּרָה לְיָבֵם - וְצָרָתָהּ
איסור ערווה, וחייבים עליה כרת במזיד, ועל שגגתה חייבים חטאת ואסורה להתייבם - צרותיה

אֲסוּרָה, אַף כָּל שֶׁהִיא עֶרְוָה, וְחַיָּיבִין עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתָהּ חַטָּאת,
אסורות, כך כל אשה ערווה, שחייבים על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת,

וַאֲסוּרָה לְיָבֵם - צָרָתָהּ אֲסוּרָה. [7] מִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים: חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה נָשִׁים -
ואסורה להתייבם - צרותיה אסורות. מדרשות אלה למדו חכמים: "חמש עשרה נשים

פּוֹטְרוֹת צָרוֹתֵיהֶן וְצָרוֹת צָרוֹתֵיהֶן מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּיבּוּם, עַד סוֹף הָעוֹלָם.
פוטרות צרותיהן וצרות צרותיהן מן החליצה ומן הייבום עד סוף העולם".

נה. האם דרשה זו מרבה אף את צרת צרת צרה? ראה לקמן דף יג/א ובתוספות דף ב/ב ד"ה "עד סוף העולם". נו. ראשונים אחדים כותבים, כי אין גורסים קטע זה בברייתא שלפנינו וראה הגהות הגר"א. נז. לקמן (ח/א) מבואר, כי קיים גם היקש ממנו לומדים את דיני העריות זו מזו, וראה תוספות הרא"ש ו"יים של שלמה".

עתה מדגישה הברייתא, כי צרת ערווה אסורה רק אם נפלה לייבום, אך צרת ערווה שלא נפלה לייבום – מותרת, וכגון, ערוות "אחותו": דינה אחות ראובן נישאה לאיש זר, משה, ומת משה, צרותיה, שהן אלמנותיו האחרות של משה, אינן אסורות על ראובן, אף על פי שהן צרותיה של דינה אחותו.

את הידיעה הזו מבליטה הברייתא באמצעות שאלה ותשובה לגבי עריות "חמורות" המנויות במשנה הבאה[נג]. עריות אלו מכונות "חמורות", לפי שלעולם אף אינן מגיעות למצב בו הן נשואות לאח של האדם האסור עליהן. וכגון, "אשת אביו" – אין כל אפשרות שתנשא לאחיו, גם לאחר שגירשה אביו, לפי שהיא אסורה על כל בניו של האב.

[1] שמא נאמר, כי גם צרת ערווה שלא נפלה לייבום אסורה, וכגון, צרת ערווה של שש העריות ה"חמורות"[נד]?

[2] לא יתכן! מפני שהפסוק ממנו למדים שצרת ערווה אסורה, עוסק במקרה מסויים: ערווה – אחות אשה – **שנפלה לייבום**, שעל זדונה חייבים כרת ועל שגגתה חטאת. ברם, ערווה שלא במקום ייבום, לא ניתן ללמוד מפסוק זה.

[3] מדוע אכן צרת ערווה אינה נאסרת בכל מקרה, אלא בנפילתה לייבום עמה? לפי שהערווה אינה **אוסרת** את צרותיה, היא אינה מחדשת בהן איסור חדש, אלא היא **פוטרת** אותן ממצוות הייבום. או אז, נותר בעינו איסור "אשת אח"[ס][סא].

[4] קבלה היתה בידי התנאים מרבותיהם, כי לא זו בלבד שנותר על היבמה בעלת הערווה ועל צרותיה איסור אשת אח, אלא גם עונש כרת נותר בעינו. זאת מניין?[סב]

[5] לפי שאת פרשת העריות, בה כלול איסור "אחות אשה", המהווה מקור לאיסור הערווה וצרתה להתייבם, חתמה התורה בפסוק[סג]: "כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה, **ונכרתו** הנפשות הָעֹשֹׂת מקרב עמם". הרי שאף הן בעונש כרת.

[1] יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה אַף
(תמיהה:) שמא יש לרבות אף

שֵׁשׁ עֶרָיוֹת חֲמוּרוֹת מֵאֵלּוּ,
שש עריות חמורות מאלו,

שֶׁיְּהוּ צָרוֹתֵיהֶם אֲסוּרוֹת?!
שצרותיהן יהיו אסורות גם כשאינן נופלות לייבום?!

[2] אָמַרְתָּ: מָה אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ
כה למדים: כשם שאחות אשה

מְיוּחֶדֶת שֶׁהִיא עֶרְוָה, וְחַיָּיבִין
מיוחדת בכך שהיא איסור ערווה, וחייבים

עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתָהּ
עליה כרת במזיד ועל שגגתה

חַטָּאת, וְאָפְשָׁר לִינָּשֵׂא
חטאת ויכולה להנשא

לְאַחִים וַאֲסוּרָה לְיָבָם -
לאחיו, אך אסור לייבמה -

וְצָרָתָהּ אֲסוּרָה, אַף כָּל שֶׁהִיא
צרתה אסורה, כך כל

עֶרְוָה, וְחַיָּיבִין עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת
ערווה שחייבים עליה כרת במזיד

וְעַל שִׁגְגָתָהּ חַטָּאת, וְאָפְשָׁר
ועל שגגתה חטאת, ויכולה

לִינָּשֵׂא לְאַחִים וַאֲסוּרָה לְיָבָם - צָרָתָהּ אֲסוּרָה, יָצְאוּ שֵׁשׁ עֶרָיוֹת חֲמוּרוֹת
להנשא לאחיו אך אסור לייבמה - צרתה אסורה. יצאו שש עריות חמורות

מֵאֵלּוּ, הוֹאִיל דְּאִי אָפְשָׁר לִינָּשֵׂא לְאַחִים - צָרוֹתֵיהֶן מוּתָּרוֹת, [3] שֶׁאֵין צָרָה
מלימוד זה, כי אינן יכולות להנשא לאחים, ולפיכך צרותיהן מותרות, שכן, איסור הצרה

אֶלָּא מֵאָח.
מחמת איסור אשת אח שעליה, בלבד.

[4] אַזְהָרָה שָׁמַעְנוּ, עוֹנֶשׁ מְנַיִּין? [5] אָמַר קְרָא: "כִּי כָל (אִישׁ) אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכָּל
איסור ייבום ערווה וצרה, שמענו. עונש כרת מניין? אמרה תורה (בסוף הפרשה): "כי כל אשר יעשה מכל

הַתּוֹעֵבוֹת" וְגו'.
התועבות... **ונכרתו**".

נד. יג/א. **"שש עריות חמורות":** הברייתא נקטה את שש העריות החמורות כדוגמה, מפני שבאמצעותן ניתן להבליט את העובדה שאינן אוסרות צרת ערווה שלא במקום ייבום, שהרי לעולם אינן מגיעות לכלל מצב שבו הן אוסרות צרת ערווה. כן פירשו רוב הראשונים וציינו שכך פירש רש"י. אולם ראה גם בתוספות ישנים (ד"ה "שאין") וב"ים של שלמה".

ס. על פי רש"י וראשונים נוספים. אולם ראה ב"פורת יוסף" לבעל ה"פרי מגדים", וראה עוד בחידושי מרן ר"י הלוי הלכות יבום עמוד 30. סא. וראה לקמן סוף דף ח/א ובתוספות בדף ח/ב ד"ה "למישרי צרה". סב. ריטב"א. אולם עיין בתוספות לקמן, ח/ב ד"ה "כל היכא", מדבריהם עולה כי קיים הכרח לכך, שאלמלא היה כרת בצרת ערווה, היתה זקוקה לחליצה, וראה על כך בחידושי רבי נחום.
סג. ויקרא יח/כט.

עתה מבררת הגמרא, מדוע אלמלא דרשת "עליה" היינו סבורים שיבמה בעלת איסור ערווה תתייבם.
הסוגייה הבאה מתפרשת על פני כחמשה דפים, במהלכם תעסוק הגמרא בנושאים רבים, ביניהם: מצוות עשה דוחה מצוות לא תעשה; איסור שעטנז; מצוות ציצית; ענשה של מבשפה; שומרת יבם; דיני טהרת המצורע; איסור הקפת הראש; איסור תגלחת של נזיר; דיני מורא המקדש; חיוב חטאות על מלאכות השבת; מיתת בית דין בשבת; קבורת מת מצווה; איסור אכילת קרבנות בטומאה; הלכות מדיני טהרת המצורע.

[1] טַעֲמָא דִּכְתַב רַחֲמָנָא
טעם פטור ערווה מייבום, כי כתבה תורה

"עָלֶיהָ", הָא לָאו הָכִי, הֲ"אָ
"עליה", אם לא כן, היינו סבורים

אֲחוֹת אִשָּׁה מִייַבֶּמֶת, מַאי
שאחות אשה מתייבמת. מה

טַעֲמָא? דְּאָמְרִינַן: 'אָתֵי עֲשֵׂה
טעם? לכאורה, כי תבוא מצוות עשה (ייבום)

וְדָחֵי לֹא תַּעֲשֶׂה'. [2] אֵימַר
ותדחה איסור לא תעשה. (שאלה:) אימתי

דְּאָמְרִינַן אָתֵי עֲשֵׂה וְדָחֵי לֹא
אומרים אנו שבא עשה ודוחה לא

תַּעֲשֶׂה - לֹא תַּעֲשֶׂה גְּרִידָא,
תעשה, בלא תעשה רגיל בלבד,

לֹא תַּעֲשֶׂה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כָּרֵת
אך לא תעשה שענשו כרת

מִי דָּחֵי?! [3] וְתוּ, לֹא תַּעֲשֶׂה
מניין שעשה דוחה? ועוד, לא תעשה

גְּרִידָא, מִנָּלָן דְּדָחֵי? [4] דִּכְתִיב: ○ דף ד/א
רגיל, מניין שעשה דוחה? (תירוץ:) שנאמר:

"לֹא **תלבש** שַׁעַטְנֵז, גְּדִילִים
"**לא תלבש** שעטנז, (ובסמוך) גדילים

תַּעֲשֶׂה לָךְ", [5] וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: סְמוּכִים מִן הַתּוֹרָה מִנַּיִן? שֶׁנֶּאֱמַר: "סְמוּכִים
תעשה לך", ואמר רבי אלעזר: מפסוקים סמוכים בתורה, מניין שדורשים? שנאמר: "**סמוכים**

לָעַד לְעוֹלָם, עֲשׂוּיִם בֶּאֱמֶת וְיָשָׁר"; [6] וְאָמַר רַב שֵׁשֶׁת אָמַר רַ' אֶלְעָזָר מִשּׁוּם
לעד לעולם, עשויים באמת וישר"; ואמר רב ששת אמר רבי אלעזר בשם

[1] למדנו בברייתא, כי בדרשת גזירה שוה למדים מהמילים "עליה", שיבמה שהיא גם אחות אשתו אינה מתייבמת. אלמלא הדרשה היינו סבורים כי תתייבם, לפי שמצוות ייבום תדחה את איסור אחות אשה בהתאם לכלל המפורסם, "מצוות עשה דוחה מצוות לא תעשה".

[2] ברם, מקשה הגמרא, אין צורך בדרשת "עליה", לפי שאיסור ערווה חמור הוא שענשו כרת, ומניין לנו כי גם איסור כרת נדחה מפני מצוות עשה?

[3] בעקבות קושיה זו, דנה הגמרא ביסוד ההלכה, והיא מוסיפה לשאול: מה המקור לכך שמצוות עשה דוחה מצוות לא תעשה.
(יש צורך במקור שעשה דוחה לא תעשה, לפי שאין לומר כן מסברה, שכן, אף אם חיוב עשה שקול לאיסור לא תעשה – שב ואל תעשה עדיף. זאת ועוד, איסור לא תעשה חמור יותר מעשה, שלוקים עליו, אך אין לוקים על ביטול – אי קיום – מצוות עשה [סד]).

[4] הגמרא עונה, כי המקור הוא מכך שמצוות ציצית [סה] דוחה את איסור שעטנז [סו].
אמרה תורה [סז], "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז, צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו", וסמוך לפסוק זה נכתב הפסוק העוסק במצוות ציצית, "גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ עַל אַרְבַּע כַּנְפוֹת כְּסוּתְךָ". חכמים למדו, כי התורה הסמיכתם זה לזה כדי שנדרשם כאילו הם נקראים ברצף [סח]: "צמר ופשתים יחדיו – גדילים תעשה לך". כלומר, מותר להרכיב חוטי ציצית מצמר על בגד פשתן ולהיפך. הרי לנו מצוות עשה הדוחה מצוות לא תעשה, ומכאן נלמד לכל התורה. דרשה משני פסוקים הסמוכים זה לזה מכונה דרשת "סמוכים".

עתה מבררת הגמרא מה המקור לכך שניתן לדרוש הלכות ודינים מסמיכות הפסוקים.

[5] רבי אלעזר אומר [סט], כי רמז ואסמכתא [ע] (סימוכין) לכך שיש לדרוש מפסוקים הסמוכים בתורה, מצאנו בתהלים [עא]. נאמר בפסוק [עב], "נאמנים כל פִּקּוּדָיו", היינו, נאמנת התורה הקדושה. פסוק אחר כך נאמר, "**סמוכים** לעד לעולם עשויים באמת וישר". כלומר, בכוונה תחילה הסמיכה התורה פסוקים מסויימים זה לזה [עג].

[6] רב ששת הוסיף, כי רבי אלעזר אשר הביא רמז זה, אמר בשם

סד. המאירי. סה. **מצוות ציצית:** במצוות ציצית נצטווינו לקשור חוטי ציצית בבגד בעל ארבע כנפות (פינות) שעומדים ללבשו. בכל כנף יש לקשור ארבעה חוטים הנכפלים לשניים, כך שמכל כנף משתלשלים שמונה חוטים. בשורש מצוות ציצית כתב החינוך (מצווה שפ"ו): "למען נזכור כל מצוות השם תמיד, ואין דבר בעולם יותר טוב לזכרון כמו נושא חותם אדוניו קבוע בכסותו אשר יכסה בו תמיד ועיניו ולבו עליו כל היום, וזהו שנאמר בו בכתוב (במדבר טו/לט), 'וזכרתם את כל מצות ה'". סו. **איסור שעטנז:** איסור שעטנז מכונה גם "כלאי בגדים". הורתה תורה (ויקרא יט/יט) "את חֻקתי תשמורו... ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך" - אין ללבוש בגד המורכב מצמר ופשתים יחדיו. רש"י (שם, ד"ה "את") כותב: "חוקים אלו גזירת מלך, שאין טעם לדבר". הראשונים הביאו מטעמי המצוות כדי לְקָרְבָן לדעת בני אדם: הרמב"ם (הביאו החינוך במצווה תקנ"א) כותב, שאיסור זה מרחיק מעבודה זרה, לפי שהיו כמרי עבודה זרה לובשים בזמן ההוא שעטנז. החינוך (מצווה ס"ו) כותב, כי העולם נברא בטבע מסויים, הדורש הפרדה בין סוגי מינים שונים שהתערובת מהם עלולה להזיק. ועוד, שהתערובת מהם בעולם הזה מחלישה את הכח הממונה עליהם מלמעלה, לפי שאין לך עשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה האומר לו גדל. סז. דברים כב/יא. סח. ראה בתוספות להלן דף ח/ב ד"ה "כולה משעטנז". סט. בברכות י"א מופיעה מימרא זו בשם רבי יוחנן. ע. המאירי. עא. **"סמוכין מן התורה":** פעמים רבות יש בתלמוד, שספרי הנביאים והכתובים מכונים "תורה" ("דברי יאירי"). עב. קיא/ז. עג. רש"י ברכות י"א ד"ה "סמוכים לעד".

רבי אלעזר בן עזריה, כי בדרשת סמוכים למדים את הדין הבא: הלכה היא, כי אם היבם אינו ראוי לשאת אשה, כגון שהוא מוכה שחין [עד], והיבמה מסרבת להתייבם לו, בית דין נענה לבקשתה וכופה את היבם לחלוץ לה [עה].

[1] מניין שאין בית דין "חוסמים" אותה? שמא נאמר, כי עליהם "לחסום", לסתום, את טענותיה [עו], ולכופה להתייבם [עז]?

[2] לפי שאת הפסוק [עח] "לֹא **תַחְסֹם** שׁוֹר בְּדִישׁוֹ", היינו: שאין למנוע אכילת תבואה מן הבהמה הדשתה, הסמיכה התורה לפסוק העוסק במצוות ייבום, "כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו וּמֵת... יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ". מכאן למדנו, כי אין "חוסמים" את היבמה, אם קיימת מניעה חמורה להתייבם ליבם [עט].

[3] ואמר רב יוסף, אף על פי שיש סוברים כי אין לדרוש מ"סמוכים" – הכל מודים, כי ב"משנה תורה" [פ], הלא הוא חומש "דברים", דורשים "סמוכים". לפיכך, הכלל שעשה דוחה לא תעשה, הנדרש מ"סמוכים", מקובל על הכל, שהרי הפסוקים הסמוכים כתובים במשנה תורה.
שהנה, רבי יהודה הסובר כי אין לדרוש "סמוכים", דורש בעצמו "סמוכים" במשנה תורה.

תחילה מבררת הגמרא, מניין שרבי יהודה אינו דורש "סמוכים", ולאחר מכן היא תברר, מניין שבמשנה תורה הוא דורש "סמוכים".

[4] על כך שרבי יהודה אינו דורש "סמוכים" ביתר החומשים, שנינו בברייתא העוסקת בבירור ענשם של מכשפים: בן עזאי אומר, מכך שהסמיכה התורה בחומש שמות את הפסוק [פא] "מְכַשֵּׁפָה [פב] לֹא תְחַיֶּה" לפסוק "כָּל שֹׁכֵב עִם בְּהֵמָה מוֹת יוּמָת" למדנו, כי מכשפה נענשת בסקילה, כעונש השוכב עם בהמה [פג].

[5] אמר לו רבי יהודה, וכי מ"סמוכים" נדרוש שהמכשפה תומת בסקילה, החמורה שבמיתות בית דין [פד]? הרי לנו, כי רבי יהודה אינו דורש מ"סמוכים".

[6] ואילו על כך שמכשפה ענושה סקילה לומד רבי יהודה מן הדרשה הבאה [פה]: התורה מציינת, כי העובר על איסור "אוב" (דיבור עם המתים באופנים מסויימים בדרכי הכישוף) ועל איסור "ידעוני" (המכניס עצם לפיו והעצם דוברת בדרכי הכישוף) ענשו סקילה [פו]. מאחר שהם כלולים באיסור "מכשפה" מדוע מנאתם התורה בנפרד? ללמדנו, כי יש להקיש אליהם.

רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: [1] מְנַיִן
רבי אלעזר בן עזריה: מניין

לִיבָמָה שֶׁנִּפְּלָה לִפְנֵי מוּכֶּה
שיבמה שנפלה ליבום לפני מוכה

שְׁחִין, שֶׁאֵין חוֹסְמִין אוֹתָהּ?
שחין, אין חוסמים טענותיה שממאנת להתייבם!

[2] שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַחְסֹם שׁוֹר
שנאמר: "לא **תחסום** שור

בְּדִישׁוֹ", וְסָמִיךְ לֵיהּ: "כִּי יֵשְׁבוּ
בדישו", **ובסמוך** לפסוק זה נאמר: "כי ישבו

אַחִים יַחְדָּיו"; [3] וְאָמַר רַב
אחים יחדיו"; ואמר רב

יוֹסֵף: אֲפִילּוּ לְמָאן דְּלָא דָּרֵישׁ
יוסף: אפילו מי שאינו דורש

סְמוּכִים בְּעַלְמָא, בְּמִשְׁנֵה
סמוכים בכל התורה, בחומש

תּוֹרָה דָּרֵישׁ, דְּהָא רַ' יְהוּדָה
דברים דורש, שהרי רבי יהודה

בְּעַלְמָא לָא דָּרֵישׁ, וּבְמִשְׁנֵה
בכל התורה אינו דורש, אך בחומש

תּוֹרָה דָּרֵישׁ. [4] וּבְעַלְמָא
דברים דורש. בכל התורה

מִנָּלָן דְּלָא דָּרֵישׁ? דְּתַנְיָא: בֶּן
מניין שאינו דורש סמוכים? ששנינו: בן

עֲזַאי אוֹמֵר, נֶאֱמַר: "מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה", וְנֶאֱמַר: "כָּל שׁוֹכֵב עִם בְּהֵמָה, מוֹת
עזאי אומר, נאמר בפסוק: "מכשפה לא תחיה", ונאמר **בסמוך** "כל שוכב עם בהמה מות

יוּמָת", סָמְכוּ עִנְיָן לוֹ, מַה שׁוֹכֵב עִם בְּהֵמָה - בְּסְקִילָה, אַף מְכַשֵּׁפָה - בְּסְקִילָה;
יומת", הוסמך עניין לעניין ללמד, כשם ששוכב עם בהמה ענוש סקילה, כך מכשפה בסקילה;

[5] אֲ"לֵ רַ' יְהוּדָה: וְכִי מִפְּנֵי שֶׁסָּמְכוּ עִנְיָן לוֹ, נוֹצִיא זֶה לִסְקִילָה?! [6] אֶלָּא, "אוֹב
אך רבי יהודה אמר: וכי מפני שסמכו העניינים, נוציא את המכשפה לסקילה? אלא (כך למדים), אוב

וְיִדְּעוֹנִי" בִּכְלַל מְכַשְּׁפִים הָיוּ, וְלָמָּה יָצְאוּ? לְהַקִּישׁ לָהֶם, וְלוֹמַר לָךְ: מָה
וידעוני כלולים באיסור מכשפים, ולמה הוזכרו בנפרד? להקיש אליהם, וללמדנו: כשם

עד. ראה כתובות עז/א שגם באשה נשואה כופים מוכה שחין לגרש, וראה שם דוגמאות נוספות. קיימות דעות בראשונים, אילו טענות מצד היבמה נכללות בדין זה. ראה ברש"י ובתוספות לקמן לט/ב ד"ה "אמר רבי". עה. רש"י ד"ה "שאני חוסמין" אולם ראה בראשונים בדף לט/ב. עו. **"אין חוסמין":** כאן מפרש רש"י אין חוסמים - סותמים את טענותיה, אולם הב"ח מציין שבמסכת מכות פירש רש"י (כג/א ד"ה "אין חוסמין") - אין גוערין (ועיין עוד בראמ"ה). עז. **"שאין חוסמין אותה":** גם אם היתה חייבת להתייבם, לאחר שתתייבם ותתקיים מצוות ייבום - תוכל לדרוש גט (מאירי). עח. דברים כה/ד. עט. **"וסמיך ליה":** בעלי התוספות (ד"ה "דכתיב") מבארים, כי הדרשה נועדה ללמד הלכות שאינן מובנות בלעדיה. לפיכך, בציצית דורשים כי יעשה אף גדילי כלאיים ובייבום דורשים, כי אין חוסמים אותה. פ. **"משנה תורה":** חומש דברים מכונה "משנה תורה", מפני שהוא כולל מצוות ודינים שנאמרו כבר בחומשים שלפניו. משה רבינו ע"ה אמרם פעם נוספת, כדי לזרז את ישראל ולהוסיף בהם ביאור לדור העתיד להכנס לארץ (הרמב"ן בהקדמה לספר דברים). פא. כב/יז. פב. **"מכשפה":** גם על הזכרים נאמר "מכשפה לא תחיה", אלא שדיבר הכתוב בהווה (רש"י שמות כב/יז). פג. **"מה שוכב עם בהמה":** רש"י (ד"ה "מת שוכב") מפרש כי הכוונה לאשה הנרבעת לבהמה (ראה על כך ברש"ש וב"חשק שלמה"). פד. בלשון הברייתא קיימת משמעות, שרבי יהודה אינו דורש סמוכים לעניין ענישה בלבד. אולם, במהלך הסוגייה מוכח, שרבי יהודה אינו דורש סמוכין כלל בכל התורה (ר"קרן אורה"; "אילת השחר", ועיין עוד ב"מצפה איתן"). פה. **"ולמה יצאו":** סוג לימוד זה, הוא השמיני מי"ג המדות שהתורה נדרשת בהן: "כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו יצא, אלא ללמד על הכלל כולו יצא" (ראה לקמן דף ז/א). פו. ויקרא כ/כז.

"אוֹב וְיִדְּעוֹנִי" בִּסְקִילָה, אַף
שאוב וידעוני נעשים בסקילה, כך

מְכַשֵּׁפָה בִּסְקִילָה. [1] וּבְמִשְׁנֵה
מכשפה בסקילה. ובחומש

תּוֹרָה מְנָלָן דְּדָרֵישׁ? דִּתְנַן:
דברים מניין שרבי יהודה דורש סמוכים? ששנינו:

נוֹשֵׂא אָדָם אֲנוּסַת אָבִיו
רשאי אדם לשאת את אנוסת אביו

וּמְפוּתַּת אָבִיו, אֲנוּסַת
ואת מפותת אביו, את אנוסת

בְּנוֹ וּמְפוּתַּת בְּנוֹ; [2] רַבִּי
בנו ואת מפותת בנו; רבי

יְהוּדָה אוֹסֵר בַּאֲנוּסַת אָבִיו
יהודה אוסר לשאת את אנוסת אביו

וּמְפוּתַּת אָבִיו; וְאָמַר רַב
ואת מפותת אביו; ואמר רב

גִּידֵּל אָמַר רַב: מַ"ט דְּרַבִּי
גידל בשם רב: מה טעמו של רבי

יְהוּדָה? דִּכְתִיב: "לֹא יִקַּח
יהודה? שנאמר: "לא יקח

אִישׁ אֶת אֵשֶׁת אָבִיו וְלֹא
איש את אשת אביו ולא

יְגַלֶּה כְּנַף אָבִיו", כָּנָף
יגלה כנף אביו" - "כנף"

את כל סוגי המכשפים, שכולם נענשים בסקילה.

[1] ומניין שבמשנה תורה דורש רבי יהודה "סמוכים"? ששנינו בברייתא: רשאי אדם לישא אשה שאביו אנס או פיתה, לפי שאינה "**אשת** אביו", שלא קידשה. כמו כן, רשאי אדם לשאת אשה שבנו אנס או פיתה, לפי שאינה "כלתו", שהרי בנו לא נשאה.

[2] ואילו רבי יהודה חולק על ההלכה הראשונה וסובר, כי אסור לישא אנוסת אביו ומפותת אביו; ואמר רב גידל, מקורו של רבי יהודה לאיסורן הוא מן הפסוק [פז], "לֹא יִקַּח אִישׁ אֶת אֵשֶׁת אָבִיו **וְלֹא יְגַלֶּה כְּנַף אָבִיו**". לדעתו כוונת הפסוק להוסיף איסור על "אשת אביו", שאסור לישא גם "כנף אביו", כינוי שניתן לפרשו לאשה שבא עליה אביו שלא בדרך נישואין [פח].

[3] ומניין לרבי יהודה שכוונת התורה לאנוסה? שמא כל הפסוק עוסק באשת אביו בלבד [פט]? זאת למד רבי יהודה בדרשת "סמוכים" – לפסוק זה הסמיכה התורה את פרשת האונס נערה, ומכאן למדנו כי הפסוק "לא יגלה כנף אביו" מתייחס לאנוסה (והוא הדין למפותה הדומה לה, שגם היא אינה נשואת אביו). הרי לנו, כי במשנה תורה רבי יהודה דורש "סמוכים".

[4] שואלת הגמרא, מאחר שחכמים סוברים כי דורשים "סמוכים" אף בכל התורה, מדוע חולקים הם על מסקנתו המבוססת על דרשת "סמוכים", כי אנוסת אביו אסורה?

[5] הגמרא מתרצת, כי התורה חצצה בין פרשת אונס למילים "לא יגלה כנף אביו", בכך שהקדימה לכתוב בתחילת הפסוק "לא יקח איש את אשת אביו", ולפיכך, לדעת חכמים אינם נחשבים "סמוכים" ואין לדרוש מהם.

[6] לפי חכמים, המילים "לא יגלה כנף אביו" מתייחסות ל"שומרת יבם" של אביו. "שומרת יבם" היא יבמה לפני ייבום וחליצה, היא שומרת, מחכה וממתינה ליבם [צ], ובמצב זה יש זיקת ייבום, סוג קשר של אישות, בינה לבין היבם. כוונת התורה, שלא יגלה הבן אישות המיועדת לאביו [צא] – "שומרת יבם". מעתה, בן הבא על "שומרת יבם" של אביו עובר על איסור בנוסף על איסור "דודתו" [צב], שהרי היא אשת אחי אביו. (לדעת חכמים, "כנף" הוא ביטוי לאישות על שם הבגד הנפרש בעת החופה [צג]).

[7] מדוע במשנה תורה רבי יהודה דורש "סמוכים"? שתי תשובות בדבר, האחת, "מוכח", היינו, מיקום הפסוקים מוכיח שיש לדרשם. השנייה, "מופנה", היינו: הפסוק, או מלה בו, מיותרים [צד].

שֶׁרָאָה אָבִיו - לֹא יְגַלֶּה. [3] וּמִמַּאי דְּבַאֲנוּסָה כְּתִיב? מֵעִילּוּיָהּ דִּקְרָא, דִּכְתִיב:
שראה "**אביו**", "**לא יגלה**" הבן. ומניין שבאנוסה עוסק הכתוב? לפי שבתחילה כתוב פסוק לגבי אנוסה:

"וְנָתַן הָאִישׁ הַשּׁוֹכֵב עִמָּהּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף", וְסָמִיךְ לֵיהּ: "לֹא
"ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף" ובסמוך לזה כתוב: "לא

יִקַּח אִישׁ" וְגוֹ'. [4] וְרַבָּנָן? [5] אִי הָוָה סָמִיךְ לֵיהּ - כִּדְקָאַמְרִתְּ, הַשְׁתָּא דְּלָא
יקח איש... ולא יגלה כנף". ומדוע חולקים רבנן? (תירוץ:) אם היה הפסוק סמוך לו - אכן כן (ניתן לדרוש). כעת שלא

סָמִיךְ לֵיהּ, (דִּכְתִיב: "לֹא יִקַּח אִישׁ אֶת אֵשֶׁת אָבִיו" בֵּינָתַיִם), [6] בְּשׁוֹמֶרֶת
סמוך לו הפסוק, כי כתוב "לא יקח איש את אשת אביו" ביניהם (בין אנוסה לכנף), הרי שבשומרת

יָבָם הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וְלַעֲבוֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין. [7] וּבְמִשְׁנֵה תּוֹרָה מַאי טַעֲמָא
יבם הכתוב עוסק, שעובר בשני איסורים אם בא עליה. בחומש דברים מה טעם

דְּדָרֵישׁ? אִיבָּעֵית אֵימָא: מְשׁוּם דְּמוּכָח, וְאִיבָּעֵית אֵימָא: מְשׁוּם דְּמוּפְנֵי.
רבי יהודה הדורש סמוכים? אם תרצה, אמור, משום שהדבר "מוכח", ואם תרצה תאמר, משום שקיים בו "יתור".

פז. דברים כג,א. פח. **"כנף שראה אביו":** לא יגלה הבן כנף בגד אשה שגילה האב (ראה "שערי אהרן", על פי "תרגום יונתן" שם). פט. על פי רש"י ד"ה "לכתביה רחמנא", וכן כתב הריטב"א בתירוץ אחד וראה תוספות ד"ה "אם כן לכתוב". צ. רש"י לקמן לח/א ד"ה "שומרת יבם". צא. גמרא לקמן צז/א, וראה שם שהגמרא דנה בכך שקיים אף לאו שלישי בדבר, "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר" - איסור יבמה לשוק, ועיין עוד בחידושי רבי נחום אות מ"ו. צב. ויקרא יח/יד. צג. רמב"ן דברים כו/כ. צד. **"ובמשנה תורה מאי טעמא דדריש":** היה ידוע לגמרא, כי כל הסמוכים שבמשנה תורה הם או מוכח או מופנה, לפיכך נאמר ככלל, כי רבי יהודה מודה בכל דרשות סמוכים שבמשנה תורה.

[1] אִיבָּעֵית אֵימָא מִשּׁוּם
(הסבר:) אם תרצה תאמר מפני

דְּמוּכָח, דְּאִם כֵּן, לִכְתְּבֵיהּ
ש"מוכח": שאם כן יכתב

רַחֲמָנָא גַּבֵּי עֲרָיוֹת;
הפסוק לגבי עריות;

[2] וְאִיבָּעֵית אֵימָא מִשּׁוּם
ואם תרצה, אמור מפני

דְּמוּפְנֵי, דְּאִם כֵּן, לִכְתּוֹב
הייתור: שאם כן, תכתוב

רַחֲמָנָא "לֹא יִקַּח אִישׁ אֶת
התורה "לא יקח איש את

אֵשֶׁת אָבִיו", "לֹא יְגַלֶּה
אשת אביו". המשך הפסוק "לא יגלה

כְּנַף אָבִיו" לָמָּה לִי? שְׁ"מ
כנף אביו" מדוע נכתב? להשמיענו דרשה

לְאַפְנוֹיֵי. [3] וְגַבֵּי צִיצִית נָמֵי,
מייתורו. לגבי ציצית גם דורשים סמוכים,

דף ד/ב

אִיבָּעֵית אֵימָא: מִשּׁוּם דְּמוּכָח, וְאִיבָּעֵית אֵימָא: מִשּׁוּם דְּמוּפְנֵה. [4] אִיבָּעֵית
אם תרצה תאמר מפני ש"מוכח", ואם תרצה תאמר מפני שקיים ייתור. (הסבר:) אם תרצה,

אֵימָא מִשּׁוּם דְּמוּכָח, דְּאִ"כֵּ, לִכְתְּבֵיהּ רַחֲמָנָא גַּבֵּי פָּרָשַׁת צִיצִית, לְמַאי
אמור מפני ש"מוכח", שאם כן, תכתבהו התורה בפרשת ציצית, לשם

הִלְכְתָא כְּתִבֵיהּ הָכָא? [5] וְאִיבָּעֵית אֵימָא מִשּׁוּם דְּמוּפְנֵה, מִכְּדִי כָּתַב: "וּבָגָד
איזו הלכה כתבוהו בספר דברים? ואם תרצה, אמור משום הייתור, שהרי כבר כתוב: "ובגד

כִּלְאַיִם שַׁעַטְנֵז לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ", "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז" לָ"לְ? שְׁ"מ לְאַפְנוֹיֵי.
כלאים שעטנז לא יעלה עליך", הפסוק "לא תלבש שעטנז" מדוע נכתב? להשמיענו דרשה מייתורו.

הגמרא מסבירה את שתי התשובות.

[1] **"מוכח":** אילו הפסוק "לא יקח איש את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו", היה עוסק באשת אביו בלבד [צה], היה עליו להשנות בפרשת אחרי מות עם יתר העריות. מכך שעקרתו תורה ממקומו הטבעי, עלינו להניח, כי ברצונה ללמדנו שנדרוש "סמוכים" עם הפסוק אליו הוסמך.

[2] **"מופנה":** לדעת רבי יהודה אין מסתבר לדרוש את "לא יגלה כנף אביו" על אשת אביו, שהרי כבר פירשה תורה "לא יקח איש את אשת אביו". משכתבה התורה מלים פנויות, רמזה בכך כי בפסוק זה יש לדרוש "סמוכים" כדי לבארו.

[3] באותה דרך מסבירה הגמרא, מדוע מודה רבי יהודה, כי בדרשת סמוכים למדים שמצוות ציצית דוחה משום שעטנז; אם משום שכן "מוכח" ממיקום הפסוק ואם משום "מופנה", שאחד הפסוקים מיותר [צו].

עתה מסבירה הגמרא את שתי האפשרויות.

[4] **"מוכח":** העובדה שהפסוק "גדילים תעשה לך" נעקר מפרשת ציצית בספר "במדבר" ונכתב בגפו במשנה תורה, מוכיחה כי ביקשה תורה שנדרוש בו "סמוכים".

[5] **"מופנה":** הפסוק "לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדיו" מיותר, שכבר אמרה תורה [צז], "ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך". בייתרה פסוק זה רמזה התורה, כי יש לדרוש בו "סמוכים".

עתה מבררת הגמרא, מדוע הפסוק "לא תלבש שעטנז" מיותר, ולשם כך היא מזכירה שלשה סוגים של לבישת בגד שעטנז.

א. לבישה להנאה – לבישת בגד לשם הנאת לבוש [צח].

ב. העלאה עם הנאה – העלאת בגד על הגוף לא בצורת לבישה, כגון, מוכרי בגדים הפורשים את מרכולתם על גופם, כדי להציגה לקונים [צט], ובתוך כך מתכוונים ליהנות מחומם.

ג. העלאה ללא הנאה – כגון, מוכרי בגדים, כשאינם נהנים [ק] מהעלאת בגד השעטנז על גופם.

אולם גם במקומות נוספים שיהיה 'מוכח' או 'מופנה', מודה רבי יהודה שדורשים סמוכים (תוספות בסוף ד"ה "וכי מפני"). צה. ראה תוספות ד"ה "אם כן". צו. הריטב"א מצדד, שנראה שלגבי ציצית דרוש שהפסוק יהיה מופנה או מוכח לכל הדעות, כדי ללמוד שחידוש התורה שעשה דוחה לאו, תקף לגבי כל מצוות התורה, לא רק לגבי כלאים בציצית. צז. ויקרא יט/יט. צח. לבישה: כך דעת רש"י (שבת כט/ב ד"ה "מוכרין" וכמבואר להלן בהמשך סוגייתנו). אולם, לדעת הרמב"ם (הלכות כלאים פרק י' הלכה י"ח), אסרה תורה לבישה גמורה, גם שלא לשם הנאה. צט. **מכירת שעטנז לנכרי וליהודי:** ניתן למכור שעטנז לנכרי אם הכלאיים ניכרים ואין חשש שיכשיל יהודי. בגד שאינו עומד ללבישה, ואין חשש שיתכסו בו, מותר למכור גם ליהודי (ראה פסחים מ/ב). ק. עיין רש"י ד"ה "ואפילו", שאינם מתכוונים ליהנות. והראשונים הקשו, שלדעת רבי יהודה גם ללא כוונה אסור, וראה בשו"ת "בית הלוי" חלק א' סימן א' אות ה', ובאחרונים נוספים ביישוב דברי רש"י.

[1] הַנִּי מִצְרָךְ צְרִיכֵי, דְּאִי (שאלה:) הפסוקים הללו נצרכים, כי לו

כָּתַב רַחֲמָנָא "לֹא יַעֲלֶה נכתב בתורה רק "לא **יעלה**

עָלֶיךָ", הַוָּה אֲמִינָא כָּל דֶּרֶךְ עליך", היינו סוברים שכל צורת

הַעֲלָאָה אָסַר רַחֲמָנָא, וַאֲפִילּוּ העלאת שעטנז אסרה תורה, ואפילו

מוֹכְרֵי כְּסוּת, כָּתַב רַחֲמָנָא למוכרי בגדים, לכן כתבה התורה

"לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז", דּוּמְיָא "לא **תלבש** שעטנז", רק העלאה הדומה

דִּלְבִישָׁה דְּאִית בֵּיהּ הֲנָאָה; ללבישה, שיש בה הנאה - אסורה.

[2] וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא "לֹא ואם היה כתוב בתורה רק "לא

תִלְבַּשׁ", ה"א דַּוְקָא לְבִישָׁה **תלבש**" בלבד, היינו סבורים: דווקא לבישה

דְּנָפֵישׁ הֲנָיָתָהּ, אֲבָל הַעֲלָאָה שמרובה הנאתה - אסורה, אבל העלאה

לֹא, כָּתַב רַחֲמָנָא "לֹא - לא, לכן כתבה התורה "לא

[1] תמהה הגמרא, האמנם הפסוק "לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדיו" מיותר?! הן יש צורך בשני הפסוקים העוסקים בשעטנז. לו נכתב רק הפסוק בספר ויקרא, "ובגד כלאים שעטנז לא **יעלה** עליך", היינו מסיקים כי אף העלאת בגד ללא כל הנאה – אסורה. לשם כך נאמר הפסוק השני במשנה תורה "לא **תלבש** שעטנז" – אך לבישה, שיש בה הנאה, אסורה, וכמוה העלאת בגד אסורה רק עם הנאה.

[2] גם הפסוק שבפרשת ויקרא אינו מיותר, כי מן הפסוק "לא **תלבש** שעטנז" היינו מסיקים, כי רק לבישה שיש בה הנאה מרובה – אסורה, אך העלאת בגד שיש בה הנאה מועטת – מותרת. לשם כך נאמר הפסוק הראשון "לא **יעלה** עליך", כי גם העלאה עם הנאה אסורה.

[3] אכן, אומרת הגמרא, שני הפסוקים אינם מיותרים, אך שלש מילים בפסוק שבספר דברים מיותרות, "לא תלבש שעטנז, **צמר ופשתים יחדיו**", שהרי כבר יודעים אנו כי איסור שעטנז מתייחס לצמר ופשתים בלבד ולא למיני חוטים אחרים.

[4] זאת יודעים מברייתא שנאמרה בבית מדרשו של רבי ישמעאל: כל "בגד" שאמרה תורה הוא בגד צמר או בגד פשתים. שכן, במקומות אחדים כתבה תורה "בגד" בלא לפרט את טיבו, ובפרשת נגעים פירטה תורה [קא] "בבגד צמר או בבגד פשתים" – מכאן שכל "בגד" המוזכר בתורה, עשוי צמר או פשתן.

מעתה, אומרת הגמרא, גם "**בגד** כלאים שעטנז" האמור בספר "ויקרא" הוא שעטנז של צמר ופשתים [קב] בלבד. לפיכך פנויות המילים "לא תלבש שעטנז **צמר ופשתים**" שבמשנה תורה, ומכאן למדנו שבפסוק זה יש לדרוש "סמוכים" לפרשת ציצית.

[5] שואלת הגמרא, עדיין יש צורך במילים "צמר ופשתים"; אלמלא הן היינו עלולים לטעות ולסבור, כי דווקא בהעלאת בגד הנזכרת בספר "ויקרא" אסרה תורה צמר ופשתים בלבד, אך בלבישת בגד, שהנאתה מרובה, נאסר כל סוג של כלאיים (בלבישה לא נאמר "בגד" = צמר ופשתים), ולשם כך הודגש גם בפסוק זה "צמר ופשתים", ותו לא!

[6] הגמרא מתרצת, כי דין זה ניתן ללמוד בגזירה שווה [קג] בין הפסוקים, באמצעות המלה "שעטנז" המופיעה בשניהם, ושוב מיותרות המלים "צמר ופשתים", כדי ללמדנו לדרוש "סמוכים" לפרשת ציצית.

עד כה דברי הברייתא.

יַעֲלֶה עָלֶיךָ"! [3] א"כ, לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז", "צֶמֶר וּפִשְׁתִּים" **יעלה** עליך"! (תירוץ:) לכך די שתכתוב התורה "לא תלבש שעטנז", "צמר ופשתים",

לָמָּה לִי? [4] מִכְּדִי כָּתַב "וּבֶגֶד כִּלְאַיִם שַׁעַטְנֵז לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ", וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי למה נכתב? הרי כבר כתוב: "**ובגד** כלאים שעטנז לא יעלה עליך", וכבר שנו בבית מדרשו של רבי

יִשְׁמָעֵאל: הוֹאִיל וְנֶאֶמְרוּ בַּתּוֹרָה סְתָם בְּגָדִים, וּפֵרַט לְךָ הַכָּתוּב בְּאֶחָד מֵהֶן ישמעאל: הואיל ונאמרו בתורה "בגדים" בלא פירוט, ופירט הפסוק באחד מהם

"צֶמֶר וּפִשְׁתִּים", אַף כֹּל צֶמֶר וּפִשְׁתִּים, "צֶמֶר וּפִשְׁתִּים" דְּכָתַב רַחֲמָנָא לָ"ל? "בגד **צמר ופשתים**", מכאן שכל "בגד" הוא או צמר או פשתים, "צמר ופשתים" שכתוב בשעטנז, מדוע?

שְׁ"מ לְאַפְנוֹיֵי. [5] וְאַכַּתִּי אִיצְטְרִיךְ, סַד"א הַעֲלָאָה הִיא דְּלָא נָפֵישׁ הֲנָאָתָהּ, להשמיענו דרשה מהייתור. (שאלה:) עדיין זקוקים לפסוק, שהיינו סבורים: אך **בהעלאת** בגד שלא מרובה הנאתה (אסור צמר ופשתים),

אֲבָל לְבִישָׁה דְּנָפֵישׁ הֲנָיָתָהּ - כָּל תְּרֵי מִינֵי אָסַר רַחֲמָנָא, כָּתַב רַחֲמָנָא "צֶמֶר אולם לבישה שמרובה הנאתה - כל שני מינים אסרה תורה, לכן כתבה התורה "צמר

וּפִשְׁתִּים"! [6] א"כ, לִשְׁתּוֹק קְרָא מִיבָּעֵי לֵיהּ, וְתֵיתֵי "שַׁעַטְנֵז" "שַׁעַטְנֵז" מֵהַעֲלָאָה. ופשתים"! (תירוץ:) אין צורך בפסוק לדרשה זו, כי ניתן לדרוש "שעטנז" "שעטנז" מהעלאה.

קא. ויקרא יג/מז. קב. **"ובגד כלאים שעטנז":** כי כלאים משמע תערובת (המאירי). קג. על פי תוספות הרא"ש, אולם ראה גם בריטב"א.

עתה מבררת הגמרא, לפי הברייתא מבית מדרשו של רבי ישמעאל, מדוע יש צורך בדרשת "סמוכים" כדי ללמוד שהותר איסור שעטנז לצורך מצוות ציצית? הן ניתן לדרוש זאת בדרשה אחרת, כדלהלן!

[1] הגמרא שואלת, לפי תנא דבי רבי ישמעאל, אלמלא היו המילים הפנויות "צמר ופשתים" רומזות לכך שיש לדרוש "סמוכים" לפרשת ציצית, היינו סבורים כי אסרה תורה שעטנז בציצית?

[2] הן בפרשת ציצית נאמר [קד], "ועשו להם ציצית על כנפי **בגדיהם**" – לפי תנא דבי רבי ישמעאל, כל "בגד" עשוי צמר או פשתים. מאחר שחלק מחוטי הציצית עשויים "תכלת" – צמר צבוע [קה], במאמר הפסוק, "ונתנו על ציצית הכנף פתיל **תכלת**", הרי לנו, כי התורה עצמה מתירה ללבוש בגד פשתן עם ציציות צמר.

[3] את זאת ש"תכלת" הוא צמר אנו יודעים מן הפסוקים העוסקים בבגדי כהונה. צמר ופשתן הם מיני החוטים היחידים מהם נעשו בגדי הכהונה [קו]. והנה, לגבי האפוד, החושן והאבנט אמרה תורה [קז], כי יעשו מ"תכלת", "ארגמן" "תולעת שני" ו"שש". מאחר שידוע כי "שש" הוא פשתן [קח], משמע, כי שלשת המינים האחרים, הם צמר שנצבע בצבעים: תכלת, ארגמן ותולעת שני [קט].
הרי לנו כי "תכלת" הוא צמר, והתורה התירה לקשור ציצית "תכלת" בבגד פשתן! אין צורך בדרשת "סמוכים".

[4] הגמרא עונה, כי אלמלא דרשת "סמוכים" היינו מפרשים את הפסוק "על ציצית הכנף פתיל תכלת", כפי שאמר רבא.
כה אמר רבא: מחד נאמר בפסוק [ק] "ציצית **הכנף**". משמע, כי על חוטי הציצית להיות מאותו סוג בד של הכנף – הבגד, וכגון, לבגד משי יש להתקין חוטי משי [קיא]. מאידך הסמיכה התורה את מצוות ציצית, "גדילים תעשה לך", לאיסור שעטנז ומכאן יש ללמוד כי חוטי הציצית יהיו מ"צמר ופשתים" בלבד!
הא כיצד? הן זה עתה דרשנו מ"**הכנף**", כי לכל בגד ציצית מצרפים חוטים מאותו סוג של הבגד, כל סוג שהוא, ובלבד שיהיה מסוג הבד של הכנף!

[5] שומה עלינו להסיק, כי הפסוק "צמר ופשתים" מלמדנו, כי חוטי צמר או פשתן ראויים לכל סוג בגד, ודרשת "הכנף" מלמדתנו, כי חוטי ציצית מסוג אחר, ראויים אך ורק לבגד העשוי מאותו המין ממנו הם עשויים.
מעתה, גם לפי תנא דבי רבי ישמעאל ניתן לפרש בדרך זו, כי אלמלא דרשת ה"סמוכים" היינו למדים מ"הכנף", כי חוט הציצית צריך להיות דווקא מסוג הבגד בו הוא ניתן – צמר לצמר ופשתים לפשתים, ואם כן מצוות התורה לתת פתיל תכלת נאמרה אך בבגד צמר.
לפיכך נצרכת דרשת "סמוכים" ללמדנו כי חוטי צמר ופשתים ראויים לכל בגד. מכאן גם למדים כי מצוות ציצית בבגד פשתן דוחה איסור לא תעשה של כלאיים.

[1] וְתָנָא דְּבֵי רַ' יִשְׁמָעֵאל,
(שאלה:) לפי תנא דבי רבי ישמעאל,

טַעֲמָא דְּכָתַב רַחֲמָנָא
הטעם (שעשה דוחה) - לפי שכתבה תורה

"צֶמֶר וּפִשְׁתִּים", הָא לָאו
"צמר ופשתים", ואם לא

הָכִי, כִּלְאַיִם בְּצִיצִית הֲ"אַ
כן, כלאיים בציצית היינו סבורים

דְּאָסַר רַחֲמָנָא, [2] וְהָכְתִיב:
שאסרה תורה, והרי כתוב:

"וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל
"ועשו להם ציצית על

כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם", וְתָנָא דְּבֵי
כנפי **בגדיהם**", ושנו בבית מדרשו

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כָּל בִּגְדִים
של רבי ישמעאל: כל בגדים שבתורה

צֶמֶר וּפִשְׁתִּים הֵם, וְאָמַר
או צמר או פשתים הם, בכך אמרה

רַחֲמָנָא: עֲבִיד לֵיהּ תְּכֵלֶת,
תורה לעשות לבגד פשתן ציצית תכלת,

וּתְכֵלֶת עַמְרָא הוּא! [3] וּמִמַּאי
והתכלת מצמר הוא! ומניין

דִּתְכֵלֶת עַמְרָא הוּא? מִדְּשֵׁשׁ -
שתכלת צמר הוא? מכך ש"ששׁ"

כֵּיתְנָא, תְּכֵלֶת - עַמְרָא הוּא!
הוא פשתן, הרי ש"תכלת" (של בגדי כהונה) צמר הוא (וכך כל "תכלת").

[4] אֵיצְטְרִיךְ, סָדַ"א כִּדְרָבָא; דְּרָבָא רָמֵי: כְּתִיב "הַכָּנָף" - מִין כָּנָף, וּכְתִיב "צֶמֶר
(תירוץ:) יש צורך, כי היינו סוברים כרבא; שרבא שאל: כתוב "**ה**כנף", ודורשים ציצית מ"מין כנף" דווקא, וכתוב מאידך שניתן לעשות מ"צמר

וּפִשְׁתִּים", הָא כֵּיצַד? [5] צֶמֶר וּפִשְׁתִּים - פּוֹטְרִין בֵּין בְּמִינָן בֵּין שֶׁלֹּא בְמִינָן, שְׁאָר
ופשתים", הא כיצד? אלא בחוטי צמר ופשתים מקיימים מצווה בין בבגד ממינם ובין שלא ממינם, ובחוטים משאר

קד. במדבר טו/לח. קה. **מצוות תכלת:** בין חוטי הציצית נמנה חוט התכלת, כפי שכתב הרמב"ם (הלכות ציצית פרק א' הלכה ב): "ולוקחין חוט צמר שנצבע כעין הרקיע [צבע תכלת]... וחוט זה הוא הנקרא תכלת". סביב צבע התכלת התעורר הפולמוס הידוע, מי הוא בעל החיים ממנו יש להפיק את צבע התכלת. סימנים רבים אין בידינו, וחז"ל התייחסו לכך באופן הבא בלבד (מנחות מד/א): "חלזון זה גופו דומה לים, ובריתו דומה לדג, ועולה אחד לשבעים שנה, ובדמו צובעין תכלת, לפיכך דמיו יקרים". ראוי לציין, כי העדר תכלת אינו מעכב בקיום מצוות ציצית. קו. ראה ברש"י ד"ה "יותכלת" כיצד נלמד הדבר שבגדי כהונה עשויים צמר או פשתן בלבד, וראה עוד בתוספות ד"ה "יותכלת" ובתוספות ישנים ד"ה "תכלת", המפרשים בדרך שונה. קז. שמות לט/ב-ח-כט. קח. ראה ברש"י ד"ה "יותכלת" מה המקור לכך. קט. תוספות ישנים ד"ה "תכלת" מוסיפים, שאילו תכלת היה פשתן צבוע, היה צריך לכתוב "ששׁ לבן" ו"ששׁ תכלת" כדי להבחין בין שני מיני הפשתן. קי. במדבר טו/לח. קיא. **"הכנף": דרשה** זו נובעת מכך שהמילה "הכנף" מיותרת לחלוטין, מפני שכבר לפני כן נאמר שיש להטיל את הציצית "על כנפי בגדיהם" (רש"י שבת כז/ב ד"ה "כתיב הכנף").

מִינִין, בְּמִינָן - פּוֹטְרִין, שֶׁלֹּא
מינים, בבגדים ממינם מקיימים ושלא

בְּמִינָן - אֵין פּוֹטְרִין. [1] וְהָא
במינם אין מקיימים. (שאלה:) הן

תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל לֵית
תנא דבי רבי ישמעאל אינו

לֵיהּ דְּרָבָא! [2] אִיצְטְרִיךְ, סָ"אַ
סובר כרבא! (תירוץ:) יש צורך בדרשה, כי היינו סבורים לומר

כִּי דְּיוּקָא דְּרָבָא, "הַכָּנָף" -
כדיוקו של רבא: "הכנף" -

מִין כָּנָף, [3] וְה"ק רַחֲמָנָא: עֲבֵיד
מין כנף, וכך אמרה תורה: עשה

לֵיהּ צֶמֶר לְצֶמֶר וּפִשְׁתִּים
ציצית צמר לבגד צמר וציצית פשתים

לְפִשְׁתִּים, וְכִי עֲבֵידַת צֶמֶר
לבגד פשתים, וכשתעשה ציצית צמר

לְצֶמֶר - צְבָעֵיהּ, אֲבָל צֶמֶר
לבגד צמר - הטל פתיל תכלת (צמר), אבל ציצית צמר

לְפִשְׁתִּים וּפִשְׁתִּים לְצֶמֶר
לפשתים ופשתים לצמר

לָא, [4] כְּתַב רַחֲמָנָא "צֶמֶר
אסור, לכך ייתרה התורה "צמר

וּפִשְׁתִּים", דַּאֲפִילּוּ צֶמֶר
ופשתים", שאפילו צמר

לְפִשְׁתִּים וּפִשְׁתִּים לְצֶמֶר.
לפשתים ופשתים לצמר, מותר.

[5] תֵּינַח לְתָנָא דְּבֵי רַ' יִשְׁמָעֵאל,
(שאלה:) הניחא לפי הברייתא מבית מדרשו של רבי ישמעאל;

[6] לְרַבָּנָן מִנָּא לְהוּ? [7] נַפְקָא
לרבנן, מה המקור שעשה דוחה לא תעשה? (תירוץ:) לומדים

לְהוּ מֵ"רֹאשׁוֹ"; דְּתַנְיָא: "רֹאשׁוֹ" - מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַקִּיפוּ
הם מהכתוב "ראשו" (במצורע). ששנינו בברייתא: המילה "ראשו" מה מלמדתנו? לפי שנאמר "לא תקיפו

נשים נא לב, כי נותרו רבא ותנא דבי רבי ישמעאל במחלוקת מהותית לגבי סוגי הבגדים החייבים בציצית. לפי רבא (המפרש כתנאים החולקים על תנא דבי רבי ישמעאל) – כל בגד חייב בציצית, וממילא מן הפסוקים והדרשות עולה, כי ניתן להטיל בו ציצית מסוגו, מצמר או פשתן. לפי תנא דבי רבי ישמעאל – רק בגד צמר ובגד פשתן חייבים בציצית. לדעתו, איפוא, אלמלא הסמוכים היינו סבורים, כי בבגד צמר יש להטיל חוטי צמר ובבגד פשתן – פשתן.

עתה מביאה הגמרא את המשא ומתן שניהלו ביניהם לומדי בית המדרש עד שהגיעו למסקנה זו, שבעזרת מהלכו של רבא ניתן להסביר גם את שיטת תנא דבי רבי ישמעאל.

[1] לכאורה, שאלו הלומדים, כיצד ניתן לתרץ את השאלה על דברי תנא דבי רבי ישמעאל באמצעות דברי רבא, הרי מחלוקת יסודית קיימת ביניהם, אם בכל בגד חייב בציצית – כדעת רבא, או רק בגד צמר ופשתים – כדעת תנא דבי רבי ישמעאל?

[2] תירצו הלומדים: אמנם בכך נחלקו ביניהם, אך לשד דרשתו של רבא, כי מ"הכנף" יש לדרוש שעל חוטי הציצית להיות מאותו סוג של הבגד בו הם מוטלים – תקף גם לתנא דבי רבי ישמעאל.

אמנם, לפי רבא מכח דרשה זו יש להסיק כי **כל** הבגדים החייבים בציצית, צריכים חוטי ציצית מסוג הבגד.

[3] ואילו לפי תנא דבי רבי ישמעאל היינו למדים מ"הכנף", כי בגד צמר ופשתן, שרק הם חייבים בציצית, זקוקים לציצית העשוייה מסוג הבגד בלבד. צמר לצמר ופשתן לפשתן, ואין להטיל ציצית צמר בבגד פשתים ולהיפך.

[4] לכן נזקקה התורה לדרשת "סמוכים" כדי ללמוד מ"צמר ופשתים" כי ניתן להטיל חוט צמר בבגד פשתן ולהיפך [קיב].

[5] שואלת הגמרא, אכן, לפי הברייתא של רבי ישמעאל, נמצא מקור לכך שעשה דוחה לא תעשה, מדרשת "סמוכים" בין שעטנז לציצית.

[6] ברם, לפי רבנן החולקים על שיטתו שכל "בגד" שבתורה הוא צמר או פשתים, הרי שהמילים "צמר ופשתים יחדיו" שבחומש "דברים" אינן מיותרות, וממילא אינן מורות כי יש לדרוש "סמוכים" בין שעטנז לציצית. לשיטתם, מה המקור שעשה דוחה לא תעשה?

(בעלי התוספות [קיג] מפרשים, כי שאלת הגמרא היא לפי שיטת רבי יהודה, שאין דורשים סמוכים ללא "מופנה" או "מוכח", ואמנם, הגמרא יכולה היתה לדחות את הקושיה בכך, שרבנן החולקים על תנא דבי רבי ישמעאל, אינם סוברים כדעת רבי יהודה, שיש צורך ב"מופנה" או ב"מוכח" כדי לדרוש סמוכים [קיד]).

[7] הגמרא אומרת, כי אכן לפי רבנן, על כך שעשה דוחה לא תעשה למדים ממקור אחר לחלוטין, מפרשת טהרת המצורע [קטו], כנאמר בברייתא: הורתה תורה, כי כה יעשה המצורע בתהליך טהרתו [קטז]: "וְגִלַּח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ אֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת זְקָנוֹ וְאֵת גַּבּוֹת עֵינָיו; וְאֶת כָּל שְׂעָרוֹ יְגַלֵּחַ". מאחר שכבר נאמר "את כל שערו", לשם מה יש להוסיף "ראשו"?

לפי שהיינו סבורים, כי לא יגלח את פאות הראש מפני שהעושה כן עובר על איסור הקפת הראש [קיז] – "לֹא תַקִּפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם" [קיח], לפיכך

קיב. לגבי הטלת חוטי פשתן בבגד צמר קיימת שאלה, מדוע זה לא נורה להטיל חוטי צמר כדי להימנע ככל האפשר מאיסור כלאיים? דרכים אחדות אומרים הראשונים בביאור הדבר. ראה ברמב"ן וברשב"א כאן, ובתוספות במנחות דף מ/א ד"ה "כיון". קיג. ד"ה "לרבנן".

קיד. **"לרבנן מנא להו":** בדף הקודם הציעה הגמרא שני תירוצים מדוע לדעת רבי יהודה דורשים סמוכים להתיר כלאיים בציצית, או "מוכח" או "מופנה". לגבי התירוץ של "מוכח" הגמרא לא הקשתה דבר, וכל המשא ומתן בגמרא בעמוד האחרון נסוב רק כלפי התירוץ של "מופנה". עם זאת, הגמרא כעת שואלת לפי חכמים החולקים על תנא דבי רבי ישמעאל, מהיכן ידרוש רבי יהודה שעשה דוחה לא תעשה, הרי הפסוק אינו "מופנה". ניתן אמנם לענות, כי אף שאינו מופנה אך הוא "מוכח". ברם, לפי שקיים ספק בדברי רבי יהודה, אם סיבת הדבר שדורש סמוכים היא משום "מוכח" או משום "מופנה", לפיכך הקשתה הגמרא כן (הרשב"א וראה גם בריטב"א בנוסח שונה במקצת). אולם המאירי כותב שיתכן לומר, שלגבי כלאיים בציצית צריך שהפסוק יהיה גם מוכח וגם מופנה. קטו. **מצורע:** מצורע הוא אדם שפרח בעור בשרו נגע צרעת. בהיווכח הכהן כי צרעתו מוחלטת, הרי הוא "מצורע מוחלט" והוא מצווה בכל דיני המצורע האמורים בתורה. ביום הרפא המצורע מנגעו, לוקח הכהן שתי ציפורים, כמתואר בתחילת פרשת מצורע. בו ביום מגלח המצורע בתער את כל שערו ובטרם יבוא אל המחנה, הוא ממתין שבעה ימים. לאחר מכן הוא מגלח בתער את כל שערו שנית, ובתגלחת זו שבסוף שבעת הימים עוסק הפסוק שמביאה הגמרא.

קטז. ויקרא יד/ט. קיז. ויקרא יט/כז. קיח. **איסור הקפת הראש:** הריטב"א (מכות כ/ב ד"ה "מחוי רב ששת") מפרש מלשון הקפה סביב. כלומר, על ידי גילוח פיאות הראש, נוצר חיבור בין קו השיער מהמצח עד אחרי האזניים, וכך מתהווה היקף של שטח חָלָק המקיף את שער הראש. כלומר, השער שעל הראש מוקף

הדגישה התורה "ראשו", ללמדנו, כי מצוות טהרת המצורע דוחה איסור "לא תקיפו".
הרי לנו מקור לכל התורה, כי מצוות עשה דוחה מצוות לא תעשה (בין היתר, מצוות ציצית הדוחה איסור שעטנז ואיסור ערווה מפני מצוות ייבום [קיט]).

[1] הגמרא מדגישה, כי מדברי התנא ששנאה מוכח כי הוא סובר שהמגלח את **כל** שער ראשו עובר על איסור "הקפת הראש". (לו היה סבור כי רק המגלח את פאות ראשו ומותיר שער מעליהן עובר על האיסור – לא היה צורך בפסוק מיוחד להתיר גילוח כל הראש במצורע).

[2] ברם, טוענת הגמרא, ניתן לטעון כי דווקא באיסור "הקפת הראש" הנחשב איסור קל, ש"אינו שווה בכל", שתקף בגברים בלבד ולא בנשים [קי], הקלה התורה שיידחה מפני מצוות עשה. ממילא, אין ללמוד מכאן כי גם איסור ה"שווה בכל", כגון, איסור ערווה הנוהג בכולם, יידחה מפני מצוות עשה!

[3] מחמת פירכה זו, חוזרת בה הגמרא ואומרת, כי המקור לכך שעשה דוחה לא תעשה נלמד מברייתא העוסקת במילה "זקנו" שבפסוק של טהרת המצורע.
כה נאמר בברייתא: אחר שאמרה תורה ש"יגלח את כל שערו", לשם מה נכתב גם "זקנו"? לפי שהיינו סבורים, כי כהן מצורע לא יגלח את זקנו, שכן, לגבי כהנים קיימת אזהרה מפורשת שלא יגלחו זקנם בתער [קכא] – "ופאת זקנם לא יגלחו" [קכב], לפיכך הדגישה תורה "זקנו", שמצוות טהרת המצורע דוחה את איסור גילוח הזקן [קכג].
הרי לנו מקור לכל התורה, כי מצוות עשה דוחה לא תעשה.

[4] לכאורה, הרי כבר אמרה הגמרא, שמאיסור שאינו שווה בכל, אין ללמוד לכל התורה, והרי איסור גילוח הזקן גם הוא אינו תקף בנשים? ברם, מאחר ש"זקנו" מיותר, מפני שמ"ראשו" למדנו כי איסור שאינו שווה בכל נדחה מפני טהרת המצורע, לפיכך למדים מ"זקנו", גם לגבי איסור שאינו שווה בכל.
הא כיצד?
כאן אנו מתוודעים לאחד מכללי דרשות התורה, "אם אינו עניין ל... תנהו עניין ל...". כלומר, יתור בפסוק שלא ניתן לדרוש ממנו דין על העניין בו עוסק הפסוק (כגון, מפני שדין זה כבר ידוע מדרשה אחרת), יש לפרש כי הוא מתייחס לעניין אחר הדומה לו. ובמקרה דנן, "אם אינו עניין ללאו שאין שווה בכל" – ב'זקנו' אין צורך כדי ללמוד שאיסור שאינו שווה בכל נדחה מפני מצוות עשה, "תנהו עניין ללאו השווה בכל" – יש לדרשו לגבי איסור השווה בכל, שגם הוא נדחה מפני מצוות לא תעשה.
הרי לנו מקור לכך, שמצוות עשה דוחה מצוות לא תעשה.

[5] ברם, הגמרא דוחה לימוד זה בטענה, שהמלה "זקנו" אינו מיותרת

(אֶת) פְּאַת רֹאשְׁכֶם", שׁוֹמֵעַ
את פאת ראשכם", היתי

אֲנִי אַף מְצוֹרָע בֵּן, תַּלְמוּד
סבור שגם מצורע לא יקיף, מלמד

לוֹמַר: "רֹאשׁוֹ"; [1] וְקָא
המקרא: "ראשו" (שיקיף); ותנא

סָבַר הַאי תַּנָּא: הַקָּפַת כָּל
זה סובר: המגלח את כל

הָרֹאשׁ שְׁמָהּ הַקָּפָה. [2] אֵיכָּא
שער ראשו, עובר על איסור הקפה. (שאלה:) ניתן

לְמִיפְרָךְ: מַה לְלָאו דְּהַקָּפָה
לפרוך הלימוד: הן איסור הקפה

שֶׁכֵּן לָאו שֶׁאֵין שָׁוֶה בַּכֹּל!
אינו תקף בכולם (בנשים, ולכן נדחה מפני עשה)!

[3] אֶלָּא, אַתְיָא מ"זְקָנוֹ";
אלא, למדים מ"זקנו".

דְּתַנְיָא: "זְקָנוֹ" - מַה תַּלְמוּד
ששנינו בברייתא: המילה "זקנו" מה באה

לוֹמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "וּפְאַת
ללמד? לפי שנאמר לגבי כהנים "ופאת

זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ", שׁוֹמֵעַ אֲנִי
זקנם לא יגלחו", משמע,

אַף כֹּהֵן מְצוֹרָע בֵּן, ת"ל
כי גם כהן מצורע לא יגלח, מלמד המקרא

"זְקָנוֹ", [4] וְאִם אֵינוֹ עִנְיָן
"זקנו" (שיגלח). ומאחר ש"זקנו" מיותר,

לְלָאו שֶׁאֵין שָׁוֶה בַּכֹּל, תְּנֵהוּ עִנְיָן לְלָאו הַשָּׁוֶה בַּכֹּל. [5] וְאַכַּתִּי אֵיצְטְרִיךְ, סָד"א
ואין בו צורך לאיסור גילוח שאינו שווה בכל, למדים ממנו לאיסור השווה בכל. (דחייה): עדיין יש צורך ב"זקנו"; היה עולה על דעתנו,

שְׁאנֵי כֹּהֲנִים, הוֹאִיל וְרִיבָּה בָּהֶן הַכָּתוּב מִצְוֹת יְתֵירוֹת, אַפִּילּוּ לָאו שֶׁאֵין שָׁוֶה
ששונים כהנים, מפני שקדשתם תורה במצוות הכהונה, לפיכך אפילו איסור הקפה שאינו שווה

בשטח ללא שיער, הלא הוא המצח ומקום הפיאות. ראשונים אחרים מפרשים: "לא תקיפו" - לא תשוו, כלומר, אל תשוו את הצדעים לאחורי האזניים על ידי העברת שער משם (המאירי, מכות שם בהג"ה). הראשונים נחלקו אם איסור זה הוא בתער דווקא, או גם במספריים כעין תער (עיין "שולחן ערוך" יו"ד סימן קפ"א סעיף ג'). בשורש האיסור פירש הרמב"ם (בספר המצוות לא תעשה מ"ג ובהלכות עבודה זרה פרק י"ב הלכה א'), שאיסור זה בכלל הליכה בחוקות הגויים. ויש אומרים, כי הדבר בכלל גזירת מלך ואין לבקש טעמו (טור יו"ד סימן קפ"א). לגבי המגלח את כל שער הראש קיים נידון בגמרא (נזיר נח/א), ויתכן שהוא שנוי במחלוקת תנאים; אם האיסור תקף רק כמוזכר בתורה, "לא תקיפו", היינו, כשנשאר שער מעל הפיאות, או שאף גילוח כל הראש בכלל האיסור, שהרי מכל מקום גילח אף את הפיאות (המאירי). וראה עוד בתוספות (ד"ה "מה ללאוין"), שיתכן שלומדים כך מדרשה. להלכה יש איסור תורה אף בגילוח כל הראש. ה"חינוך" (מצוה רנ"א) כותב, כי אפשר שטעם הדבר, מפני שהתורה אסרה אף את הדומה לגילוח הגויים (וראה עוד בקרית ספר על הרמב"ם בהלכות עבודה זרה שם). קיט. **"נפקא להו מראשו":** כך פירש רש"י. ה"מנחת חינוך" (מצוה רנ"א ד"ה "ובזה מיושבי") מבאר את דבריו, כי בהקפת הראש קיים לאו נפרד על כל אחת מן הפאות, וסבר רש"י, שאם בכח מצוות עשה לדחות שני לאווים, בכחה גם לדחות לאו שיש בו כרת (ראה הסבר נוסף ב"אמרי משה" סימן י"ב אות א'). קכ. כפי שנדרש מפסוק בקידושין לה/ב. קכא. **איסור השחתת הזקן:** גילוח בתער של אחת או יותר מחמש פאות הזקן, שתים מימין שתים משמאל ואחת באמצע. שורש איסור השחתת הזקן דומה לאיסור הקפת הראש, ראה במצוין בהערה למעלה. פעמיים הזהירה התורה על השחתת הזקן, "וְלֹא תַשְׁחִית אֵת פְּאַת זְקָנֶךָ" (ויקרא יט/כז) ואזהרה נוספת מיוחדת לכהנים "וּפְאַת זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ" (ויקרא כא/ה). לדעת הבה"ג (במניין המצוות) נמנים הלאווים הללו כשתי מצוות לא תעשה. ברם, שאר מוני המצוות מנאום כמצוות לא תעשה אחת. קכב. ויקרא כא/ה. קכג. **"כהן מצורע":** כעת סבורה הגמרא, כי הברייתא נקטה **כהן** מצורע לא בכוונה תחילה, שהרי גם מי שאינו כהן נאסר בגילוח הזקן בתער. מכל מקום, מאחר שהמילה "יגלחו" נאמרה מפורשות אצל כהנים, לעומת "לא תשחית" שנאמר בישראל, הביאה הברייתא את הפסוק העוסק בכהנים (תוספות ישנים ד"ה "לפיין"). אולם, למסקנת הגמרא, הברייתא נקטה **כהן** בכוונה תחילה (וראה תוספות ד"ה "מה ללאוין" ובמהרש"א וב"ענגי יוסף").

בַּכֹּל לָא דָּחֵי, קָמַ"ל דְּדָחֵי!
בכל לא יָדְחה לגביהם - לכך מלמדנו "זקנו", שמגלחים.

[1] אֶלָּא, אַתְיָא מֵ"רֹאשׁוֹ" דְּהַהִוא
אלא למדים מ"ראשו" כשיטת

תַּנָּא; [2] דְּתַנְיָא: "רֹאשׁוֹ" - מַה
התנא ההוא; ששנינו בברייתא: המילה "ראשו" מה

תַּ"ל? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "הַעַר לֹא
מלמדתנו? לפי שנאמר בנזיר "תער לא

יַעֲבוֹר עַל רֹאשׁוֹ", שׁוֹמֵעַ אֲנִי
יעבור על ראשו", הייתי סבור

אַף מְצוֹרָע וְנָזִיר כֵּן, תַּ"ל:
שמצורע שהוא נזיר לא יעביר תער, מלמדנו

"רֹאשׁוֹ". [3] אִיכָּא לְמִיפְרָךְ:
"ראשו" (שיעביר). ניתן לפרוך הלימוד,

מַה לְּנָזִיר מְצוֹרָע שֶׁכֵּן יֶשְׁנוֹ
שכן נזיר מצורע יכול

בִּשְׁאֵלָה! [4] דְּאִי לָא תֵּימָא
להשאל על נדר נזירותו (לכן איסורו "קל"). שאם לא תאמר

הָכִי, הָא דְּקַיְימָא לָן דְּאֵין
כך (שאין ללמוד מאיסור שישנו בשאלה), הן כלל בידינו, שאין

עֲשֵׂה דּוֹחֶה לֹא תַּעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה,
עשה דוחה לא תעשה ועשה.

לִיגְמַר מְנָזִיר! אֶלָּא מְנָזִיר מַ"טַ
הבה נלמד מנזיר שאכן דוחה! אלא, מנזיר מדוע לא

לֹא גָּמְרִינַן? דְּאִיכָּא לְמִיפְרָךְ:
למדים? כי ניתן לפרוך:

שֶׁכֵּן יֶשְׁנוֹ בִּשְׁאֵלָה, הָ"נָ אִיכָּא
שיכול להשאל על נזירותו, גם בנידוננו, ניתן

לְמִיפְרָךְ: שֶׁכֵּן יֶשְׁנוֹ בִּשְׁאֵלָה!
לפרוך שיכול להשאל על נזירותו (ואין ללמוד ממנו).

[5] אֶלָּא, לְעוֹלָם °מִקְּרָא קַמָּא,
אלא, למדים מן הפסוק הראשון (שעטנז וציצית),

דף ה/ב

[6] אִם כֵּן, לֵימָא קְרָא "צִיצִית תַּעֲשֶׂה לָךְ", "גְּדִילִים" לָמָּה לִי? שְׁמַע מִינַּיְיהוּ.
(וכך למדים:) שיאמר הפסוק "ציצית תעשה לך". "גדילים" מדוע נכתב? להשמיענו שפנוי (ונדרוש "סמוכים").

כלל ועיקר; היינו סבורים, כי כהן מצורע לא יגלח זקנו, אף על פי שאיסור זה אינו שווה בכל, מפני שחמורים איסורי הכהנים, שהוסיפה עליהם התורה איסורים שאינם נוהגים בישראלים. לשם כך נדרשה התורה להוסיף "זקנו" [קכד].

[1] אלא, אומרת הגמרא, המקור לכך שעשה דוחה לא תעשה נלמד מברייתא הדורשת את פסוק טהרת המצורע באופן שונה (לעיל למדנו, כי "ראשו" נדרש להתיר הקפת הראש, ואילו הברייתא המובאת כעת סוברת כי לשם כך אין צורך בפסוק מיוחד, מפני שלדעתה, הקפת כל הראש אינה נחשבת "הקפה" [קכה]):

[2] שנינו בברייתא זו: לשם מה נכתב "ראשו", אחר שכבר נאמר "כל שערו"?
מאחר שה"נזיר" [קכו] אסור בגילוח שער ראשו – "תער לא יעבור על ראשו" [קכו] – סבורים היינו כי נזיר שהצטרע, לא יגלח את שערו – הדגישה תורה "ראשו", אף "ראשו" של נזיר מצורע יגולח [קכז]. הרי לנו מקור שמצוות עשה דוחה לא תעשה [קכט].

[3] גם מקור זה דוחה הגמרא, מפני שניתן לומר שאיסורי נזיר נחשבים קלים בכך ש"ישנם בשאלה" – הנזיר יכול להשאל אצל חכם על נזירותו ובכך לבטלה, ואין ללמוד מכאן שגם איסורי תורה אחרים נדחים מפני מצוות עשה.

הגמרא מבססת את טענתה, כי אין ללמוד מאיסור ש"ישנו בשאלה", לאיסור אחר;

[4] כלל הנמסר מדור לדור קובע, כי מצוות עשה אינה דוחה מצוות עשה ומצוות לא תעשה העומדות כנגדה יחד.
והנה, הנזיר נצטווה שלא לגלח את ראשו, הן במצוות **לא תעשה** – "תער לא יעבור על ראשו", והן במצוות **עשה** – "קדש יהיה, גדל פרע שער ראשו" [קל], ושניהם נדחים מפני מצוות עשה של טהרת המצורע. מדוע לא עלה על דעתנו ללמוד מכאן, כי בכל התורה דוחה מצוות עשה את מצוות עשה ולא תעשה הניצבות כנגדה? על כרחך הרי זה משום שאיסורי הנזיר קלים לפי ש"ישנם בשאלה", ואין ללמוד מהם ליתר איסורי התורה [קלא].
נותרנו, איפוא, ללא מקור לכך שמצוות עשה דוחה לא תעשה בכל התורה.

[5] עתה שבה הגמרא אל המקור הראשון, הלא הוא איסור שעטנז הנדחה מפני מצוות ציצית, ומכאן נלמד כי עשה דוחה לא תעשה.
אמנם, לעיל שאלה הגמרא, כי לדעת חכמים החולקים על תנא דבי רבי ישמעאל אין לדרוש בדרשת "סמוכים" שאיסור שעטנז נדחה מפני מצוות ציצית, שכן, אין בפסוק מלה מיותרת שנועדה לרמז כי יש לדרוש "סמוכים".

[6] על כך עונה הגמרא, כי יש בפסוק **אות** מיותרת. בפסוק נאמר "**גדילים** תעשה לך" – שש אותיות. מדוע לא נאמר "**ציצית** תעשה לך" – חמש אותיות [קלב], כפי שנכתב בפרשת ציצית בספר במדבר "ועשו להם ציצית"? ביתור אות זו ביקשה תורה ללמדנו, כי יש לדרוש "סמוכים" מפסוקים אלה, שמצוות ציצית דוחה איסור שעטנז, ומכאן נלמד לכל התורה כולה.

קכד. כאמור לעיל, להסבר זה נקטה הברייתא בדווקא כהן מצורע, ולא רק מפני שהפסוק "וגלחו" כתוב בכהנים. קכה. ראה נזיר נח/א ולסברת הגמרא כעת זה הפירוש בברייתא, אולם, למסקנת הגמרא (להלן ע"ב), קיימת אפשרות נוספת בביאור הברייתא, וכן אם נאמר שסובר כתנא דרי"י לעיל, עיין נזיר שם. קכו. **"נזיר"**: נזיר הוא אדם המקבל עליו נזירות, ובכך הוא אסור בשתיית יין, בגילוח שער ראשו ולהיטמא למתים. מאחר ונזירות חלה על ידי קבלת נזירות בדיבור, ניתן במקרי חרטה מסוימים להתיר את הנזירות על ידי שאלה לחכם, כדיני התרת נדרים. קכז. במדבר ו/ה. קכח. במסכת נזיר (נח/א) מבארת הגמרא, שתנא זה סבור, שהקפת כל הראש מותרת, לפיכך מעמיד את הכתוב להתיר גילוח שער נזיר. קכט. **"תלמוד לומר ראשו"**. בגירסה המצוייה לפנינו רש"י מפרש, כי איסורי נזיר נחשבים "לאו שאינו שווה בכל", וכך יש לפרש את הגמרא: על כך שלאו שאין שווה בכל נדחה מפני עשה, אנו למדים מ"זקנו". מעתה, הפסוק "ראשו" אינו עניין לגופו, ויש ליתנו עניין לכל ללאו השווה בכל, ומכאן נלמד, כי בכל התורה עשה דוחה לא תעשה. אולם תוספות הרא"ש ורוב האחרונים דוחים גירסה זו ברש"י וטוענים, כי שגגה היא, או שמא תלמיד טועה כתבה, מפני שבמסכת נזיר נאמר מפורשות, שאיסורי נזיר הם לאו השווה בכל. אולם, ראה במהרש"ל המיישב את הגירסה, ראה גם בתוספות (נזיר מא/ב ד"ה "ואי") הכותבים, כי קיימת מחלוקת בין הסוגיות בנזיר ובימות, אם איסורי נזיר נחשבים "לאו השווה בכל". קל. במדבר ו/ה.
קלא. על אף שמהסוגייה עולה ש"עשה" שאינו בשאלה דוחה מצוות "לא תעשה ועשה" שישנן בשאלה, כותבים הראשונים שאינו כן, משום שבמסכת נזיר מבואר שאין ללמוד ממצוות עשה של טהרת המצורע לשאר המצוות, מפני שגדול השלום, שבהטהרותו הוא מותר באשתו (עיין נזיר נח/ב תוספות סוף ד"ה "הרי"פ", ובתשובות הרשב"א חלק ג' סימן שמ"ג). קלב. המאירי.

[1] הַאי לְשִׁיעוּרָא הוּא דַאֲתָא:
(שאלה:) מ"גדילים" למדים על שיעורם:

גָּדִיל - שְׁנַיִם, גְּדִילִים -
"גדיל" - שני חוטים מלופפים. "גדילים" -

אַרְבָּעָה, עֲשֵׂה גְּדִיל וּפוֹתְלֵהוּ
ארבעה. (פתיל ללמד) שמתוך הגדיל יצאו חוטים

מְתוֹכוֹ! [2] א"כ, לֵימָא קְרָא
נפרדים. (תרוץ:) אם כן, שיאמר הכתוב:

"לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז צֶמֶר
"לא תלבש שעטנז צמר

וּפִשְׁתִּים", "יַחְדָּו" לָ"ל? שְׁ"מ
ופשתים". "יחדו" מדוע נכתב? להשמיענו

לְאַפְנוֹיֵי. [3] וְאַכַּתִּי מִיבָּעֵי לֵיהּ:
שפנוי. (שאלה:) עדיין צריך את "יחדיו",

לְתוֹכֵף שְׁתֵּי תְּכִיפוֹת - חִיבּוּר,
שצמר ופשתים שנתפרו בשתי תפירות הם שעטנז,

וּתְכִיפָה אַחַת - אֵינוֹ חִיבּוּר!
אך בתפירה אחת, אינם שעטנז!

[4] א"כ, לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא "לֹא
(תרוץ:) אם כן, תכתוב התורה "לא

תִלְבַּשׁ צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו",
תלבש צמר ופשתים יחדו".

"שַׁעַטְנֵז" לָ"ל? שְׁ"מ לְאַפְנוֹיֵי.
"שעטנז" מדוע נכתב? להשמיענו שפנוי.

[5] וְאַכַּתִּי מִיבָּעֵי לֵיהּ: עַד
(שאלה:) ועדיין יש צורך ב"שעטנז", ללמד שאסור

שֶׁיְּהֵא שׁוּעַ טָווּי וְנוֹז! [6] אֶלָּא,
אך סרוק, טווי ושזור! (מסקנה:) אלא,

כּוּלָּהּ מִשַּׁעַטְנֵז נַפְקָא.
למרות כן, למדים הכל מ"שעטנז".

[1] אולם הגמרא דוחה מקור זה, מפני שמן המלה "גדילים" למדים דין בהלכות ציצית:
"גדיל" הם שני חוטים מלופפים זה בזה. לו נאמר "גדיל", היינו סבורים כי יש להטיל שני חוטים מלופפים בכל כנף, עתה שנכתב "גדילים" בלשון רבים למדנו, כי יש להטיל ארבעה חוטים מלופפים. כלומר, יש להשחיל ארבעה חוטים, ולכפלם כך שיהיו שמונה, וללפפם זה בזה. מאידך אמרה תורה "ונתנו על ציצית הכנף **פתיל**", משמע, חוט בודד; הא כיצד?
מכאן למדו חכמים, כי שליש מאורך חוטי הציצית יהיה "גדיל", מלופפים זה בזה, ושני שליש "פתיל", חוטים נפרדים [קלג].
המלה "גדילים" זקוקה, איפוא, להכתב כצורתה ואין בפסוק אות מיותרת!

[2] הגמרא משיבה, כי מלה אחרת שבפסוק של שעטנז מיותרת: "יחדיו" – "לא תלבש שעטנז, צמר ופשתים **יחדיו**". בייתורה הורתה תורה לדרוש "סמוכים" בין ציצית לשעטנז.

[3] גם זאת דוחה הגמרא, מפני שמן המלה "יחדיו" דורשים, שאיסור כלאים תקף רק בבגד בו הפשתן והצמר חוברו בשתי תפירות לפחות – "יחדיו"!

[4] הגמרא עונה, כי בפסוק "לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדיו" מיותרת המלה "שעטנז", והיא המרמזת בייתורה, כי יש לדרוש "סמוכים".

[5] גם זאת דוחה הגמרא, מפני שהמלה "שעטנז" נדרשת לגבי שלשת סוגי עיבודי הצמר, "**שוע**, **טווי**, **נוז**", להם רומזת המלה "**שעטנז**" [קלד].
"**שוע**" – מילה ארמית שתרגומה 'חָלָק' [קלה], ופירושה, סריקה במסרק של ברזל, לצורך הוצאת פסולת וקשרים. "**טווי**" – טוויית הנימים לחוטים. "**נוז**" – שזירה לחוט כפול [קלו], [קלז].
בכך מלמדת התורה, כי בגד העשוי מחוטים שאחד משלש מלאכות אלו לא נעשה בהם, אינו נחשב "בגד" לעניין איסור שעטנז מן התורה. (על כך שדרוש חיבור בין הצמר לפשתן כדי שיאסר הבגד בכלאיים, למדים מן המילה "יחדיו").

[6] אלא, אומרת הגמרא, אף על פי כן, מן המלה "שעטנז" נלמד בכפליים, הן שאיסור כלאיים בבגד תקף רק אם התבצעו שלשת העיבודים, שוע טווי ונוז, והן שיש לדרוש "סמוכים" בין מצוות ציצית לאיסור שעטנז, כדי ללמדנו שמצוות עשה דוחה מצוות לא תעשה.
טעם הדבר, מפני שלו ביקשה התורה אך ללמדנו שיש לדרוש "סמוכים", מדוע לא כתבה "כלאים" מיותר, כפי שהיא מכנה בדרך כלל את איסור שעטנז?
ואם ביקשה תורה אך ללמדנו שאיסור כלאים בבגד תקף רק אם התבצעו שלשת העיבודים, שוע, טווי ונוז, מדוע לא נקבה בשמם המפורש?
מכאן למדנו, כי ביקשה תורה ללמדנו שני דברים במלה "שעטנז". האחד, שיש לדרוש "סמוכים", והשני, כי יש צורך בבגד שהתקיימו בו שוע טווי ונוז [קלח].
נמצא, איפוא, המקור לכך, שמצוות עשה דוחה מצוות לא תעשה.

קלג. **"ופותלהו":** במנחות (לט:ב) מפרש רש"י (ד"ה "ופותליהו") הסבר נוסף: מהמילה פתיל לומדים, כי חוט הכריכה (השָׁמָּשׁ) הוא ממניין חוטי הציצית (וראה עוד בתוספות שם ד"ה "ופותליהו" וכאן ד"ה "גדילים"). קלד. **"עד שיהא שוע טווי ונוז":** עם זאת, מדרבנן חל איסור שעטנז גם בבגד שאינו שוע טווי ונוז גם יחד. ראה במשנה כלאים פרק ט' משנה ט' ובמפרשי המשנה שם.
קלה. רש"י ד"ה "שוע" והמאירי, על פי התרגום בראשית כז:טז, "חלקת צואריו" - שעיעות צואריה. קלו. **"שוע טווי ונוז":** אין צורך שהמלאכות תעשינה יחד בצמר ובפשתים, אך יש צורך שכל אחד מחוטי הצמר ומחוטי הפשתים, יעובד בשלש מלאכות אלו. או-אז, לכשנארג הבגד מחוטי צמר ופשתן שעובדו כך, או שחובר על ידי תפירה (לפחות שתי תכיפות), הרי הוא נאסר באיסור שעטנז. פירשנו גמרא זו כדעת רבינו תם (בתוספות ד"ה "עד"), וכך דעת רבים מהראשונים. אולם, רש"י מפרש בסוגייתנו, ששעטנז מן התורה נאסר, אך ורק אם שלש המלאכות הללו נעשו בצמר ובפשתים **יחד**. הראשונים הרבו להקשות על דבריו, ובפרט מהמבואר בסוגייתנו שבשתי תכיפות נאסר כלאיים, וכן ציצית בכלאיים, אינו על ידי שכל המלאכות נעשו בהן (ועיין באחרונים ביישוב דעת רש"י, ועיין עוד דעת הרמב"ם הלכות כלאיים פרק י' הלכה ב', וראה ב"דרך אמונה", שם, שציין דעת כל הראשונים). להלכה פוסק ה"**שולחן ערוך**" (יו"ד סימן ש' סעיף א') בדומה לדעת רש"י - כי "שוע טווי ונוז" היינו בצמר ופשתים יחד, אך אינו פוסק כרש"י שאיסור שעטנז תקף מן התורה רק בעשיית שלש המלאכות הללו, אלא די באחת מהן. קלז. **"נוז":** אולם, רש"י (ד"ה "נוז") מפרש, כי נוז פירושו ארוג. קלח. ראה רש"י ותוספות ד"ה "כולה משעטנז". ראשונים אחרים מפרשים, כי אחרי הדרשה מ"שעטנז" המילה "יחדיו" מיותרת, שכן, ניתן ללמוד זאת מ"נוז" שמשמעותו חיבור, או מכך שכתבה התורה "שעטנז" בלשון יחיד ולא "שעטנזים", משמע כבר כי הצמר והפשתן צריכים להיות יחדיו (המאירי וראה גם ברמב"ן וברשב"א).

אחר שלמדנו את המקור לכך שמצוות עשה דוחה מצוות לא תעשה, ראוי לצטט את דברי הרמב"ן [קלט] הכותב בטעם הדבר: "מצות עשה גדולה ממצות לא תעשה, כמו שהאהבה גדולה מהיראה, כי המקיים ועושה בגופו ובממונו רצון אדוניו, הוא גדול מהנשמר מעשות הרע בעיניו, ולכך אמרו דאתי עשה ודחי לא תעשה, ומפני זה יהיה העונש במצות לא תעשה גדול ועושין בו דין כגון מלקות ומיתה, ואין עושין בו דין במצות עשה כלל אלא במורדין, כמו לולב וציצית איני עושה, סוכה איני עושה, שסנהדרין היו מכין אותו עד שיקבל עליו לעשות או עד שתצא נפשו".

[1] אַשְׁכְּחָן דְּאָתֵי עֲשֵׂה וְדָחֵי
מצאנו שבאה מצוות עשה ודוחה

לֹא תַעֲשֶׂה גְּרִידָא; לֹא
לא תעשה לבדו. אך לא

תַעֲשֶׂה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כָּרֵת, הֵיכָא
תעשה שענשו כרת היכן

אַשְׁכְּחָן דְּדָחֵי דְּאִיצְטְרִיךְ
מצאנו שדוחהו (מצוות עשה), עד שצריך

עָלֵיהָ לְמִיסְרָהּ? [2] וְכִי תֵּימָא,
את "עָלֶיהָ", כדי לאסור ערווה לייבום; שמא תאמר,

נֵילַף מִמִּילָה, [3] מַה לַּמִּילָה
למדים ממילה (הדוחה שבת), הן מילה מיוחדת,

שֶׁכֵּן נִכְרְתוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשׁ
ששלש עשרה פעם

עֶשְׂרֵה בְּרִיתוֹת! [4] מִפֶּסַח.
נזכר בה "ברית"! שמא נלמד מקרבן פסח הדוחה שבת.

מַה לַּפֶּסַח שֶׁכֵּן כָּרֵת!
הן המבטל קרבן פסח, ענוש כרת!

[5] מִתָּמִיד. מַה לַּתָּמִיד שֶׁכֵּן
שמא נלמד מקרבן תמיד הדוחה שבת. הן מצוותו

תָּדִיר! [6] מֻחְדָּא לָא אַתְיָא,
תדירה! מאחת המצוות אין ללמוד,

תֵּיתֵי מִתַּרְתֵּי. [7] מֵהֵי תֵּיתֵי?
הבה נלמד משתיים יחד. מהיכן נלמד?

זכור נזכור, כי נידון זה החל כדי לברר, מדוע יש צורך בדרשה מיוחדת מ"עליה", כדי ללמד שמצוות ייבום אינה דוחה איסור "אחות אשה".

[1] אומרת הגמרא, נמצא אמנם המקור לכך שמצוות עשה דוחה מצוות לא תעשה, אך עדיין עלינו לברר, מניין שגם איסור חמור שענשו כרת, כדוגמת איסור ערווה, נדחה מפני עשה, או–אז נבין מדוע יש צורך ב"עליה".

[2] שמא נאמר, כי אלמלא דרשת "עליה" היינו למדים ממצוות ברית מילה [קמ], כי מצוות עשה דוחה אף איסור כרת, שהרי תינוק ביומו השמיני נימול גם בשבת קדש, אף על פי שחיתוך הערלה היא חבלה בגוף הגורמת להוצאת דם – פעולה האסורה בשבת [קמא] וענשה כרת [קמב].

[3] ברם, דוחה הגמרא, אי אפשר ללמוד ממצוות מילה לפי שהיא נחשבת 'מצווה חמורה' ש"נכרתו עליה שלש עשרה בריתות". כלומר, שלש עשרה פעמים הזכירה התורה "ברית" בפסוקים העוסקים במצוות המילה [קמג] [קמד], ויתכן כי מפני כך רב כחה לדחות איסורים שענשם כרת.

[4] אם נאמר, כי אלמלא דרשת "עליה" היינו למדים זאת מקרבן פסח הנשחט בשבת, למרות ששחיטה בשבת אסורה [קמה] וענשה כרת – הן מצוות פסח נחשבת 'חמורה' בכך שהמבטלה ואינה מקיימה ענוש כרת, ולא ניתן ללמוד ממנה למצוות אחרות, דוגמת ייבום.

[5] שמא נאמר כי היינו למדים מכך ששחיטת קרבן תמיד והקרבתו נעשות גם בשבת – גם מצוות התמיד מיוחדת בכך שהיא תדירה בכל יום, ושמא אי אפשר ללמוד ממנה למצוות אחרות, שאף הן תדחנה איסורי כרת.

[6] עתה, אומרת הגמרא, הבה נבדוק אם משתי מצוות יחד ניתן ללמוד זאת, באופן הבא:
אם נטען כי ממצווה א' אין ללמוד, מפני שיש לה מאפיין ייחודי – הן מצווה ב' נעדרת מאפיין זה, ובכל זאת היא דוחה איסור כרת. ואם נטען, כי למצווה ב' מאפיין ייחודי משלה, נען, הן מצווה א' דוחה איסור כרת, אף על פי שאינה נושאת בחובה מאפיין זה.
הרי לנו, כי אין לתלות את דחיית איסור הכרת במאפיינים הייחודיים, אלא המכנה המשותף לשתי המצוות – היותן מצוות עשה – הוא הדוחה איסור כרת, ומכאן נלמד לכל המצוות.
(צורת לימוד זו היא אחת משלש עשרה מידות שהתורה נדרשת בהן: "בניין אב משני כתובים". כלומר, במקום בו קיימת פירכה על "בניין אב", לימוד מפסוק אחד, אך הדין האמור בפסוק זה נמצא גם בפסוק אחר, למדים משני הפסוקים כאחד, כל עוד אין פירכה על שניהם יחד).

[7] תחילה מנסה הגמרא ללמוד זאת בצוותא ממצוות מילה וממצוות

קלט. שמות כ/ח. קמ. **מצוות מילה:** מצוות עשה להסיר את ערלתו של כל זכר, ומצוות לכתחילה לקיימה בזמנה - ביום השמיני. מצוות מילה ביום השמיני, שהיא מילה בזמנה, דוחה שבת, אך מילה שלא בזמנה אינה דוחה את השבת. מילה היא אחת משתי מצוות עשה שיש עליהם עונש כרת, לפיכך, מי שלא נימול בקטנותו וגדל ולא מל עצמו במזיד ענוש כרת. למצוות מילה חשיבות יתרה בכך שהיא מהווה כריתת ברית עם הקב"ה ונמסרה כבר לאברהם אבינו ע"ה. קמא. **נטילת נשמה:** הוצאת דם מבעל חיים מכונה "חבלה". לדעת רש"י וראשונים נוספים, חבלה אסורה משום מלאכת נטילת נשמה (ראה רש"י שבת קז/א ד"ה "והחובל בהן" ובתוספות שם ד"ה "שמנה שרצים". לגבי דעת הרמב"ם ראה מעשה רוקח הלכות שבת פרק ח' הלכה ז' ובמנחת חינוך מלאכת דש).

קמב. **מלאכה בשבת:** העושה מלאכה בשבת במזיד ענוש כרת, כנאמר (שמות לא/יד), "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הִוא לָכֶם מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת כִּי כָּל הָעֹשֶׂה בָהּ מְלָאכָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמֶּיהָ", בנוסף לעונש מיתת בית דין - סקילה - הקיים על חילול שבת, כאשר היו עדים והתרו בו. קמג. בראשית יז/ד-כא. קמד. **"שלש עשרה בריתות":** ראה ברמב"ם (פירוש המשנה, נדרים פרק ג' משנה י"ב) המפרט את מנין י"ג הבריתות ומוסיף שיש למנות כל אחת כברית נפרדת לפי שנאמרו בנבואה אחת. לו נאמרו במקומות אחדים, היה הדבר מתפרש כחזרה על אותו עניין וראה עוד בתוספות יום טוב שם המבאר את מהות עניין כריתת י"ג בריתות. אולם הריטב"א מפרש, שהדבר נחשב כאילו קיימות שלש עשרה מצוות בקיום ברית מילה. קמה. ראה שבת ע/א

מִמִּילָה וּפְסַח, [1] שֶׁבֵּן כָּרֵת!
אם ממילה ופסח, הרי שתיהן המבטלן ענוש כרת!

[2] מִפֶּסַח וְתָמִיד, שֶׁבֵּן צוֹרֵךְ
אם מפסח ותמיד, הרי שניהם עולים

גָּבוֹהַּ! [3] מִמִּילָה וְתָמִיד, שֶׁבֵּן
למזבח! אם ממילה ותמיד, הרי על שניהם

יֶשְׁנוֹ לִפְנֵי הַדִּבּוּר, [4] וְאַלִּיבָּא
נצטווינו לפני מתן תורה, זאת לפי

דְּמַ"דּ: עוֹלָה שֶׁהַקְּרִיבוּ
השיטה, שהקרבן שהקריבו

יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר - עוֹלַת תָּמִיד
בזמן קבלת תורה, עולת תמיד

הָוָה! [5] וּמִכּוּלְּהוּ נָמֵי, שֶׁבֵּן
היה. משלשתן יחד גם (אין ללמוד), כי

יֶשְׁנָן לִפְנֵי הַדִּבּוּר! [6] אֶלָּא
נצטווינו בהן לפני מתן תורה! אלא

אִיצְטְרִיךְ, סָד"אָ תֵּיתֵי מִכְּבוּד
צריך את "עליה", שהיה עולה על דעתנו, ללמוד מהכתוב

אָב וְאֵם; [7] דִּתַנְיָא: יָכוֹל יְהֵא
בכיבוד אב ואם; ששנינו בברייתא: שמא מצוות

כִּבּוּד אָב וְאֵם דּוֹחֶה שַׁבָּת?
כיבוד אב ואם דוחה איסורי שבת?

תַּ"ל: "אִישׁ, אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ,
מלמד המקרא: "איש, אמו ואביו תיראו

וְאֶת שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמֹרוּ",
ואת שבתותי תשמורו",

כּוּלְּכֶם חַיָּבִין בִּכְבוֹדִי;
שכולם חייבים בכבוד ה'.

[8] מַאי? לָאו דַּאֲמַר לֵיהּ
לכאורה מדובר שאמר לו אביו:

'שְׁחוֹט לִי' 'בַּשֵּׁל לִי', וְטָעֲמָא
שחוט לי, בשל לי, והטעם שלא ישמע לו

קרבן פסח הדוחות את השבת: מצוות מילה אכן 'חמורה' – י"ג ברריתות, אך בפסח לא נכרתו י"ג ברריתות ובכל זאת מצוות פסח דוחה איסור כרת. ואילו מצוות פסח 'חמורה' שהמבטלה ענוש כרת, אך במילה אין עונש כרת על אי מילת תינוק ביומו השמיני.
שומה עלינו להסיק, כי מילה ופסח דוחות איסור כרת, מפני שהן מצוות עשה, ומהן נלמד לכל התורה.

[1] אולם, הגמרא דוחה מקור זה בטענה, כי עדיין קיים מכנה משותף ביניהן – המבטלן ענוש כרת. כלומר, אף על פי שקטן בן שמונה ימים שלא נימול אינו ענוש כרת, שהרי קטן הוא, אך במצוות מילה בכללותה קיים עונש כרת על גדול שאינו מל עצמו. משכך, שקיים מכנה משותף נוסף בין מילה לפסח, יתכן כי הוא הוא המבדילן מיתר המצוות, ואין אפשרות ללמוד מהן ליתר מצוות התורה.
(מדוע לפני כן, כשביקשה הגמרא ללמוד ממצוות מילה לבד, לא דחתה זאת הגמרא בכך שגדול שאינו מל עצמו ענוש כרת? המהרש"א [קמו] מסביר, כי בתחילה בקשה הגמרא ללמוד ממצוות מילה ביום השמיני. עתה, ביקשה הגמרא ללמוד בדרשת "במה מצינו", משתי מצוות יחד, אזי ניתן לדחות שסוף סוף במצווה זו קיימת אפשרות לעונש כרת, מפני שקיים כלל, שלימוד המתבצע משני מקורות, ניתן לפרוך בפירכה קלה יותר [קמז]).

[2] אם ננסה ללמוד בצוותא מקרבן פסח (המבטלו ענוש כרת) ומקרבן תמיד (מצוותו תדירה), ניתן לדחות זאת מפני שלשניהם מאפיין זהה: "צורך גבוה", היינו: הקרבנות עולים למזבח עבור הקב"ה, כביכול, ואין ללמוד מהן ליתר המצוות.

[3] גם הנסיון ללמוד זאת ממצוות מילה (י"ג ברריתות) ומקרבן תמיד (מצוותו תדירה) יחד, אינו עולה יפה, שכן, לשניהם מאפיין זהה: נצטווינו בהם עוד לפני מתן תורה [קמח], ואין ללמוד מהם למצוות אחרות.

[4] שכך סוברים בית הלל במסכת חגיגה [קמט], כי הקרבנות שהקריבו בני ישראל בזמן קבלת התורה, כנאמר [נ] "וַיִּשְׁלַח אֶת נַעֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֹלֹת", היו קרבן תמיד (בית שמאי חולקים וסוברים, כי מדובר בעולת ראיה [קנא]).

[5] אף אם ננסה ללמוד זאת משלש המצוות יחדיו; מילה, תמיד ופסח – לא יצלח הדבר, מפני שבשלשתן קיים מאפיין זהה: נצטווינו בהם לפני מתן תורה [קנב], ויתכן שאין ללמוד מהן למצוות אחרות [קנג] (מצוות קרבן פסח נהגה במצרים, ערב היציאה לחרות).

[6] אלא, אומרת הגמרא, ללא דרשת "עליה" היינו סבורים, כי יש ללמוד מהפסוק העוסק במצוות כיבוד אב ואם, שמצוות ייבום תדחה איסור אחות אשה.

תחילה מביאה הגמרא ברייתא המפרשת את הפסוק, ולאחר מכן היא מסבירה, כיצד ניתן היה ללמוד ממנו זאת.

[7] שנינו בברייתא: מה דינו של בן שאביו או אמו מצווים עליו לכבדם תוך כדי חילול שבת; האם מצוות כיבוד אב ואם דוחה את איסורי השבת ועליו לציית להם?
לא! זאת למדים מן הפסוק [קנד], "איש, **אביו ואמו** תיראו ואת **שבתותי** תשמורו, **אני ה'**". זה לצד זה הציבה התורה את מצוות כיבוד אב ואת שמירת השבת, והיא מדגישה "אני ה'", לאמר, לעולם עדיף כבוד ה' על כבוד בשר ודם [קנה].

[8] לכאורה, ברייתא זו עוסקת באב המבקש מבנו, לעשות בשבת מלאכה שענשה כרת, כגון, שישחוט או יבשל. משכך, פסוק זה מיותר, שכן, מי זה היה מעלה על דעתו להתיר איסור שענשו כרת כדי לקיים מצוות עשה?

קמו. במהדורא בתרא. קמז. ראה גם בתוספות ישנים ד"ה "מה לפסח" ובמאירי. אולם הריטב"א כותב שבאמת ניתן היה לפרוך לעיל מה למילה שכן כרת, אלא שהפירכה מי"ג ברריתות עדיפה. קמח. **"שכן ישנו לפני הדבור"**: ה"אור זרוע" (הלכות פסחים סימן רל"ג) מפרש בשם רבו, כי כוונת הגמרא, שאף מצוות שבת ניתנה במרה "לפני הדיבור" ולפי שגם הם וגם שבת ניתנו לפני הדיבור, הרי הן דוחות זו את זו, ולא מפני שיש חומרה בדבר (אולם ראה עוד ב"פני יהושע", קידושין דף לח/א, ו"שאגת אריה" סימן צ"ו). קמט. דף ו/א. קנ. שמות כד/ה. קנא. **"עולת ראיה"**: עולת ראיה היא קרבן חובה בעת העליה לרגל. עולת ראיה נקראת על שם ראיית פנים בעזרה - "ולא יראה את פני ה' ריקם" (דברים טז/טז), וסברו בית שמאי שהקריבו ישראל עולת ראיה בעת מתן תורה. קנב. על מצוות ברית מילה נצטווה אברהם אבינו ע"ה. קנג. **"ישנן לפני הדיבור"**: אף שמצינו קיום מצוות יבום אצל יהודה ותמר, לא בתורת ציווי נהגו בה, אלא כדרך שקיים אברהם אבינו עירוב תבשילין (הריטב"א וראה עוד במהר"ץ חיות). קנד. ויקרא יט/ג. קנה. **"כולכם חייבין בכבודי"**: בפסוק זה שתי מצוות, שמירת שבת וכיבוד אב; על פי מה נקבע, כי שמירת שבת נחשבת כבוד ה' יותר ממצוות כיבוד אב ואם? בעלי התוספות (ד"ה "כולכם") מבארים, כי שמירת שבת היא עדות על בריאת העולם על ידי הקב"ה (ראה עוד בתוספות, הסבר נוסף). אולם הרמב"ן מפרש, כי משמעות הלשון "שבתותי **תשמורו**" מורה שתהא שמורה לעולם ולא תדחה מפני מצוות כיבוד אב ואם. ו"**אני ה'**" הוא טעם הדבר - מדוע כיבוד אב אינו דוחה שמירת שבת? מפני שכולכם חייבים בכבודי.

דף ו/א

דִּכְתַב רַחֲמָנָא "אֶת שַׁבְּתוֹתַי
מפני שכתבה תורה "את שבתותי

תִּשְׁמוֹרוּ", הָא לָאו
תשמורו", הא אם לא

הָכִי - דְּחֵיי! [1] לֹא, לָאו
כן - היתה שבת נדחית! (דחייה:) הפסוק מלמד שכיבוד

דְּמְחַמֵּר. [2] וַאֲפִי' הָכִי
אב אינו דוחה גם איסור "מחמר" (שאינו כרת). אפילו

לָא דָּחֵי? אֶלָּא דְּקַיְימָא לָן
איסור "מחמר" אינו נדחה? אם כן, הכלל המקובל,

דְּאָתֵי עֲשֵׂה וְדָחֵי לֹא תַעֲשֶׂה,
שבא עשה ודוחה לא תעשה -

לִיגְמַר מֵהָכָא דְּלָא לִידְחֵי!
נלמד מכאן שאינו נכון!

[3] וְכ"ת, שָׁאנֵי לָאוֵי דְּשַׁבָּת
שמא תאמר, שונים איסורי שבת

דַּחֲמִירֵי, וְהָא תַּנָּא בְּעָלְמָא
החמורים, הן התנא התייחס לכל האיסורים

קָאֵי וְלָא קָפְרֵיךְ; [4] דְּתַנְיָא:
ולא פרך להבדיל בין איסורי שבת לכל האיסורים; ששנינו

יָכוֹל אָמַר לוֹ אָבִיו הִיטַּמֵּא,
בברייתא: אם אמר אב לבנו הכהן "היטמא",

אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ אַל תַּחֲזִיר, יָכוֹל
או אמר אב לבנו לא להחזיר אבידה, האם

יִשְׁמַע לוֹ?! תַּ"ל: "אִישׁ, אִמּוֹ
ישמע לו?! מלמד המקרא: "איש, אמו

וְאָבִיו תִּירָאוּ, וְאֶת שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמוֹרוּ", כּוּלְכֶם חַיָּיבִין בִּכְבוֹדִי! [5] אֶלָּא, מְשׁוּם
ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו", כולכם חייבים בכבודי (גם ההורים)! אלא

דְּאִיכָּא לְמִיפְרָךְ: מַה לַּהֲנָךְ שֶׁכֵּן הֻכְשַׁר מִצְוָה!
(בשחיטה ובישול) ניתן לפרוך: הפעולות הללו "הכשר מצווה" הן (ולכן דוחות).

עלינו להסיק, כי בכוונה תחילה נכתב פסוק זה ללמדנו, כי רק איסור שבת אינו נדחה מפני מצוות כיבוד אב ואם, אך יתר האיסורים שענשם כרת – נדחים מפני מצוות עשה [קנג].

הרי לנו מקור לכך שמצוות עשה דוחה איסור כרת, ולשם כך יש צורך ב"עליה" ללמד, שמצוות ייבום אינה דוחה איסור אחות אשה.

[1] אולם הגמרא דוחה פירוש זה בברייתא, ומפרשת אותה באופן אחר: פסוק זה נדרש ללמדנו, כי אף איסור "מחמר" בשבת, שענשו אינו כרת, אינו נדחה מפני מצוות כיבוד אב ואם. "מחמר" הוא אדם המנהיג את בהמתו בשבת ברשות הרבים כשמשא על גבה [קנד]. מעתה, פסוק זה אינו יכול להוות מקור לכך שמצוות עשה דוחה איסור כרת.

[2] ברם, תמהה הגמרא, הניתן לפרש כי הפסוק בא ללמדנו שמצוות כיבוד אב ואם אינה דוחה איסור "מחמר"?! הן אם כנים הדברים, הרי לנו יסוד ומקור לסתור את הכלל המקובל ש"מצוות עשה דוחה מצוות לא תעשה"!

[3] שמא נאמר, כי חומרה מיוחדת הקיימת באיסורי שבת – שהמחללה הושווה לעובד עבודה זרה [קנה], היא הגורם לכך שלא ניתן ללמוד מהם ליתר מצוות התורה; הן הברייתא הבאה משווה ומקישה בין איסורי שבת ליתר איסורי התורה, והיא אינה פורכת את הדין מכח סברה זו.

[4] ששנינו בברייתא: אב המצווה על בנו הכהן להכנס לבית הקברות להחזיר אבדה ובכך יטמא למתים, ויעבור על איסור הכהנים להטמא למת; או אב המצווה על בנו להמרות את ציווי התורה להשיב אבידה לבעליה – היצייתו הבנים לאביהם ויעברו על איסור כדי לקיים מצוות כיבוד אב?! לא! וזאת למדים מן הפסוק "איש, אביו ואמו תיראו ואת שבתותי תשמורו", בו נדרש כי מצוות כיבוד אב אינה דוחה את איסורי השבת. מכאן, שגם איסורים אחרים אינם נדחים מפני מצוות כיבוד אב.

הרי לנו שהברייתא משווה את איסורי התורה לאיסורי השבת, ומכאן שיש להשיב על כנו את הפירוש הראשון, שהפסוק מתייחס לאיסור שבת שענשו כרת, ומכאן מקור לכך שמצוות עשה דוחה איסור כרת [קנט].

[5] אולם, אומרת הגמרא, מפסוק זה לא ניתן ללמוד שמצוות ייבום תדחה כרת, כי אינה דומה כלל למצוות כיבוד אב ואם. שכן, כאשר אב מבקש מבנו שיבשל עבורו, פעולת הבישול היא "הכשר מצווה", הבישול בלתי נמנע, אין דרך אחרת. שונה היא מצוות ייבום, שניתן להמנע ממנה על ידי חליצה! [קס]

קנג. על פי תוספות ד"ה "טעמא דכתיב". אולם ראה ברש"י דף ו/א ד"ה "אלא". קנד. **"מחמר":** מלבד האיסור לאדם לעשות מלאכה בשבת, אסרה התורה באיסור "לאו" לגרום לבהמתו לעשות מלאכה בשבת. הדוגמה לכך היא, כאשר הבהמה נושאת משא ברשות הרבים והוא מוליכה. איסור זה מכונה "מחמר", שהמלאכה נעשית על ידי הבהמה, אך האדם גורם לכך שתעשה את המלאכה. [אם נכרי עובד בבהמתו של יהודי יש איסור עשה של "שביתת בהמתו", אך אין לאו]. לגבי מחמר בבהמת חבירו נחלקו ראשונים (ראה באריכות ב"מנחת חינוך" סוף מצווה ל"ב). קנה. רש"י ד"ה "וכי תימא". קנו. **יש להבין**, אחר שהכריעה הגמרא, כי הפסוק "איש אמו ואביו תיראו" עוסק באיסור שיש בו כרת, מה מקורה של הברייתא שלמדנו זה עתה, לפיה מצוות כיבוד אב ואם אינה דוחה כל מצוות לא תעשה שבתורה, גם אלו שענשן אינו כרת? התשובה לכך היא, כי מאחר שאין כל מקור שמצוות עשה דוחה איסור שענשו כרת, פסוק זה המורה, כי מצוות כיבוד אב אינה דוחה איסור שענשו כרת - מיותר לחלוטין. לפיכך דורשים, כי פסוק זה נועד ללמד, כי דווקא מצוות כיבוד אב אינה דוחה איסור שענשו כרת, אך יתר מצוות עשה דוחות. מעתה, אחר שהוציאה התורה את מצוות כיבוד אב ואם מכלל המצוות, **שהיא** אינה דוחה מצוות לא תעשה שענשן כרת, למדנו מכאן, כי מצווה זו שונה במהותה לגבי כללי דחיית איסורים, וממילא, גם לא ניתן ללמוד לגביה מציצית וכלאיים, שהיא דוחה מצוות לא תעשה רגילה (ראה תוספות ד"ה "והא תנא"). קס. **"מה להנך שכן הכשר מצווה"**: כך פירש רש"י (ד"ה "אלא"). אולם הראשונים מפרשים (ראה גם בתוספות ד"ה "שכן הכשר מצווה"), כי הגמרא נשארת בכך שהפסוק עוסק ב"מחמר" וכוונת הגמרא כך: לא ניתן ללמוד מכאן כי אין עשה דוחה לא תעשה, שכן, מצוות כיבוד אב הינה הכשר מצווה, היינו: בשעה שהבן מחמר משא על גבי בהמתו, אינו מאכיל ומכבד את אביו בפועל, אלא הדבר בבחינת הכנה למצווה, לפיכך אינה דוחה לא תעשה. מה שאין כן בשאר מצוות שדוחות לא תעשה בעת קיום המצווה עצמה. בעלי התוספות מוסיפים עוד, שמאחר וברוב הפעמים מצוות כיבוד אב מוגדרת הכשר מצווה, כבר אינה דוחה לא תעשה לעולם, אפילו בעת הכיבוד בפועל.

הגמרא מביאה ברייתא בעניין בניין בית המקדש, ולאחר מכן היא מסבירה, כיצד ניתן היה ללמוד ממנה שמצוות עשה תדחה איסור כרת. מהלך הלימוד מברייתא זו והקושיה שהגמרא מערימה על לימוד זה, זהים למהלך הלימוד והקושיה שלמדנו זה עתה על מצוות שמירת שבת.

[1] אלא, אומרת הגמרא, אלמלא דרשת "עליה" היינו למדים ממצוות בניין בית המקדש – "ועשו לי מקדש" [קסא], כי מצוות ייבום תדחה איסור אחות אשה. ששנינו בברייתא, האם מצוות בניין בית המקדש דוחה את איסורי השבת?! לא! שנאמר [קסב], "את **שבתותי** תשמורו **ומקדשי** תיראו, **אני ה'**". התורה הציבה זה לצד זה את שמירת השבת ואת כבוד המקדש, תוך הדגשה – "אני ה'", לאמר, שמירת השבת שהיא כבודו של הקב"ה, עדיפה על כבוד בית המקדש, כי "כולכם חייבים בכבודי", אתם והמקדש, כביכול, חייבים בכבוד שמירת השבת [קסג].

[2] לכאורה, ברייתא זו עוסקת במלאכת "בונה" ובמלאכת "סותר" שענשן כרת. מעתה, פסוק זה המורה שאין לעשותן בשבת, מיותר לכאורה, שכן, מי זה היה מעלה על דעתו להתיר איסור מלאכה בשבת כדי לקיים מצוות עשה? עלינו להסיק, כי בכוונה תחילה ציוותה כן התורה, ללמדנו, כי דווקא איסור שבת אינו נדחה מפני מצוות בניין בית המקדש, אך יתר איסורי התורה שענשם כרת, נדחים מפני מצוות עשה.

[3] אולם הגמרא דוחה פירוש זה בברייתא, ומפרשת אותה באופן אחר: פסוק זה נדרש ללמדנו, כי אף איסור "מחמר" בשבת, שענשו אינו כרת, אינו נדחה מפני מצוות בניין בית המקדש. מעתה, פסוק זה אינו יכול להוות מקור לכך שמצוות עשה דוחה איסור כרת.

[4] ברם, תמהה הגמרא, אם כנים הדברים, שמצוות בניין המקדש אינה דוחה איסור "מחמר", הרי לנו יסוד ומקור לסתור את הכלל המפורסם ש"מצוות עשה דוחה לא מצוות עשה"?

[5] שמא נאמר, כי חומרה מיוחדת הקיימת באיסורי שבת, בכך שהמחללה הושווה לעובד עבודה זרה, תגרום לכך שאין ללמוד מהם ליתר מצוות התורה; הן הברייתא הבאה משווה ומקישה בין איסורי שבת ליתר איסורי התורה, ואיש לא תמה ושאל שאין להשוותם.

[6] שנינו בברייתא: כהן שאביו ציווהו להטמא למת, ובן שאביו ציווהו לעבור על מצוות השבת אבידה, לא יצייתו לאביהם, מפני שמן הפסוק "איש, אביו ואמו תיראו ואת שבתותי תשמורו" למדנו, כי מצוות כיבוד אב אינה דוחה איסורי שבת, ומכאן כי אינה דוחה את יתר מצוות התורה.

נמצא, כי מברייתא זו מוכח שאין לחלק בין איסורי שבת ליתר איסורי התורה, ולפיכך אין לפרש שהברייתא עוסקת באיסור "מחמר", אלא כוונתה למלאכה גמורה, וממילא יש להסיק, כי מצוות עשה אינה דוחה רק איסורי שבת, מפני שכך הורתה תורה בפסוק "את שבתותי תשמורו", אך יתר איסורי התורה, אף אלה שענשם כרת – נדחים מפני מצוות עשה.

[1] אֶלָּא, סָדַ"אַ תֵּיתֵי מִבְּנָיַן
אלא, היה עולה על דעתנו ללמוד מהכתוב במצוות בניין

בֵּית הַמִּקְדָּשׁ; דְּתַנְיָא: יָכוֹל
בית המקדש; ששנינו בברייתא: שמא

יְהֵא בְּנָיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ דּוֹחֶה
מצוות בניין בית המקדש תדחה

שַׁבָּת?! תַּ"ל: "אֶת שַׁבְּתוֹתַי
איסורי שבת?! מלמד המקרא: "את שבתותי

תִּשְׁמוֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ",
תשמורו ומקדשי תיראו" -

כּוּלְכֶם חַיָּיבִין בִּכְבוֹדִי; [2] מַאי?
הכל חייבים בכבוד הקב"ה. לכאורה

לָאו בְּבוֹנֶה וְסוֹתֵר?! וְטַעֲמָא
מדובר במלאכת בונה וסותר, והטעם שאין לעשותן

דִּכְתַב רַחֲמָנָא "אֶת שַׁבְּתוֹתַי
כי כתבה תורה "את שבתותי

תִּשְׁמוֹרוּ", הָא לָאו הָכִי -
תשמורו", הא אם לא כן,

דָּחֵי! [3] לָא, לָאו דְּמִחַמֵּר.
היו נדחות! (דחייה:) הפסוק מלמד שאיסור "מחמר" אינו נדחה.

[4] וַאֲפִילּוּ הָכִי לֹא דָּחֵי? וְאֶלָּא
(שאלה:) אפילו איסור "מחמר" אינו נדחה? אם כן,

דְּקַיְימָא לָן דְּאָתֵי עֲשֵׂה וְדָחֵי
הכלל המקובל, שבאה מצוות עשה ודוחה

ל"תַ, לִיגְמַר מֵהָכָא דְּלָא דָּחֵי!
מצוות לא תעשה - נלמד מכאן שאינו נכון!

[5] וְכ"תַ, שָׁאנֵי לָאוֵי דְּשַׁבָּת דַּחֲמִירֵי, וְהָא תַּנָּא בְּעָלְמָא קָאֵי וְלָא קָא פָּרֵיךְ;
שמא תאמר, שונים איסורי שבת החמורים, הן התנא התייחס לכל האיסורים ולא פרך להבדיל בין איסורי שבת לכל האיסורים;

[6] דְּתַנְיָא: יָכוֹל אָמַר לוֹ אָבִיו 'הִיטַּמֵּא', אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ 'אַל תַּחֲזִיר', יָכוֹל יִשְׁמַע
ששנינו בברייתא: אם אמר אב לבנו הכהן "הטמא", או אמר אב לבנו לא להחזיר אבידה, האם ישמע

לוֹ?! תַּלְמוּד לוֹמַר: "אִישׁ, אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ" וְגוֹ', כּוּלְכֶם חַיָּיבִים בִּכְבוֹדִי!
לו?! מלמד המקרא: "איש, אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו", כולכם חייבים בכבודי!

קסא. שמות כה:ח. קסב. ויקרא יט:ל. קסג. רש"י בשבועות טו:ב ד"ה "אין בניין". וראה לעיל הערה קס"ד, מדוע שמירת שבת נחשבת יותר כבוד שמים. וראה עוד ברמב"ן המבאר כי בניין בית המקדש לכפרת ישראל והנאת כהנים בא, ואילו שמירת שבת אינה אלא לכבוד הקב"ה שברא עולמו בששה ימים.

[1] אֶלָּא, מְשׁוּם דְּאִיכָּא
אלא (מבניין וסתירה) ניתן

לְמִיפְרָךְ: מַה לַּהֲנָךְ שֶׁכֵּן
לפרוך: הפעולות הללו דוחות כי

הֶכְשֵׁר מִצְוָה! [2] הֶכְשֵׁר
"הכשר מצווה" הן. (שאלה:) על כך ש"הכשר

מִצְוָה, תִּיפּוֹק לִי מֵהָתָם?!
מצווה" אינו דוחה, ניתן ללמוד מכיבוד אב!

[3] אֵין הָכִי נָמֵי, [4] "וְאֶת
אכן כן (הדרשה לבית המקדש) אינה נצרכת, (וכה

שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמוֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי
דורשים מן הפסוק): "ואת שבתותי תשמורו ומקדשי

תִּירָאוּ" לָמָּה לִי? מִיבָּעֵי לֵיהּ
תיראו" מדוע נכתב? יש צורך בכך כפי

לְכִדְתַנְיָא: [5] יָכוֹל יִתְיָרֵא
ששנינו בברייתא: שמא יש לירא

אָדָם מִמִּקְדָּשׁ? [6] תַּלְמוּד
מבניין בית המקדש עצמו? מלמד

לוֹמַר: "אֶת שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמוֹרוּ
המקרא: "את שבתותי תשמורו

וְאֶת מִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ", נֶאֱמְרָה
ומקדשי תיראו" - נאמרה

שְׁמִירָה בַּשַּׁבָּת וְנֶאֱמְרָה
"שמירה" בשבת, ונאמר

מוֹרָא בְּמִקְדָּשׁ, מַה שְּׁמִירָה
"מורא" לגבי מקדש, כשם ש"שמירה"

הָאֲמוּרָה בַּשַּׁבָּת - °לֹא
שנאמרה בשבת, אינה

מִשַּׁבָּת אַתָּה מִתְיָרֵא אֶלָּא
להתיירא משבת עצמה אלא

מִמִּי שֶׁהִזְהִיר עַל הַשַּׁבָּת, אַף מוֹרָא הָאֲמוּרָה בַּמִּקְדָּשׁ - לֹא מִמִּקְדָּשׁ אַתָּה
מהקב"ה שציווה עליה, כך מצוות "מורא" האמורה במקדש - אין להתיירא מהמקדש

מִתְיָרֵא אֶלָּא מִמִּי שֶׁהִזְהִיר עַל הַמִּקְדָּשׁ.[7] וְאֵי זוֹ הִיא מוֹרָא מִקְדָּשׁ? לֹא
עצמו, אלא מהקב"ה שציווה על כך. כיצד מצוות מורא מקדש? לא

יִכָּנֵס אָדָם בְּהַר הַבַּיִת בְּמַקֵּלוֹ, בְּמִנְעָלוֹ, בְּפוּנְדָּתוֹ, וּבְאָבָק שֶׁעַל גַּבֵּי רַגְלָיו,
יכנס אדם להר הבית במקלו, במנעלו, בארנקו החגור, וכשרגליו מאובקות,

[1] אולם, אומרת הגמרא, מפסוק זה לא ניתן ללמוד שמצוות ייבום תדחה כרת, כי אינה דומה כלל למצוות בניין בית המקדש, שכן, הבנייה והסתירה הן "הכשר מצווה", אין דרך ואופן לבנות את בית המקדש בלעדיהן. שונה היא מצוות ייבום, שניתן להמנע מן הייבום על ידי חליצה!

[2] הגמרא משיבה, כי אף על פי כן היינו למדים מצוות ייבום מפסוק זה בדרשת "אם אינו עניין". כלומר, הפעולות הנדרשות לקיום מצוות כיבוד אב ומצוות בניין בית המקדש "הכשר מצווה" הן, מדוע אין די בפסוק אחד ללמדנו שמצווה מסוג זה אינה דוחה את השבת?
כמענה לשאלה זו היינו משיבים: "אם אינו עניין ל... תנהו עניין ל...".
היינו: פסוק שלא ניתן לפרשו על העניין בו הוא עוסק, יש לפרש כי הוא מתייחס לעניין אחר הדומה לו. ובמקרה דנן, "אם אינו עניין" ללמד ש"הכשר מצווה" דוחה איסור כרת, "תנהו עניין" ללמד, שגם מצווה כמצוות ייבום, שאינה "הכשר מצווה", דוחה כרת.
לשם כך יש צורך בדרשת "עליה", שלא נלמד כן.

[3] ברם, אומרת הגמרא, הברייתא הדורשת מן הפסוק לאסור בניין בית המקדש בשבת, אינה אלא בבחינת אסמכתא [קסד], שאינה עיקר הדרשה, אך גופו של הדין אכן נלמד ממצוות כיבוד אב ואם, שאף היא "הכשר מצווה" ואינה דוחה את השבת, ושוב אין בסיס לדרשת "אם אינו עניין", כדי ללמד שמצוות ייבום דוחה איסור כרת.

זו הדרשה אותה למדים מן הפסוק:

[4] לשם מה קיבצה התורה את ציווי שמירת השבת ואת מצוות מורא מקדש לפסוק אחד, "את **שבתותי** תשמורו **ומקדשי** תיראו"? כדי ללמדנו הלכה כפי ששנינו בברייתא:

[5] לו היה נכתב ציווי המקדש בגפו, היה עולה על דעתנו כי כוונת הפסוק שיש לנהוג מורא מבניין בית המקדש עצמו, מחמת קדושתו [קסה], כגון, להשתחוות אליו.

[6] כדי ללמדנו שהכוונה היא לירא מהקדוש ברוך הוא עצמו, שבית המקדש הוא מקום השראת שכינתו, נכתבה מצווה זו בצוותא עם שמירת השבת – "את שבתותי **תשמורו**". לאמר, כשם שמצוות שמירת שבת היא **לשמור** על יום השבת, מתוך יראת בורא עולם שציוונו עליה, ולא לירא מפני יום השבת עצמו, שהרי לא נכתב "מורא" בשבת [קסו], כך מצוות מורא מקדש היא מן הקדוש ברוך הוא.

הברייתא מוסיפה ומפרטת את דיני מצוות מורא מקדש, ובתוך כך היא מבארת לימוד נוסף שנלמד מן ההקש בין שמירת שבת למצוות מורא מקדש.

[7] להר הבית אין להכנס עם מקל, מנעלים, ארנק חגור על המתניים וברגליים מכוסות אבק [קסז]. אין לעבור דרך הר הבית כדי לקצר את הדרך. קל וחומר שאין לעשות מעשה בזיון, כגון, רקיקה. קל וחומר זה נלמד ממנהג חצרו של אחשוורוש: "כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק" [קסח]. אם בלבוש שק שאינו מאוס אין לבוא, קל וחומר שאין לירוק, ועל אחת כמה וכמה, בבית מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא.

° דף ו/ב

קסד. הריטב"א ד"ה "אה"נ". קסה. תוספות ד"ה "יכול יתיירא". קסו. רש"י ד"ה "לא משבת". ראה ב"סוכת דוד". קסז. **"בהר הבית":** מדין תורה נוהג מורא מקדש בעזרה בלבד אולם גם בהר הבית נוהג מורא מקדש מדרבנן (המאירי. ועיין עוד ב"מצפה איתן"). קסח. אסתר ד/ב.

[1] ומניין שאף בזמן שבית המקדש אינו קיים, תקפה מצוות מורא מקדש? מכך שהסמיכה התורה את מצוות שמירת שבת למצוות מורא מקדש, למדנו להקיש; מה מצוות שמירת שבת נוהגת לעולם, כך מורא מקדש נוהג לעולם [קסט]. כלומר, המקום שעליו נבנה בית המקדש נותר בקדושתו לעולם, ולפיכך דיני מורא מקדש תקפים לעולם.

[2] עתה מנסה הגמרא למצוא מקור לכך שמצוות עשה דוחה איסור שענשו כרת, ממלאכת הבערה בשבת. לשם כך מביאה הגמרא ברייתא מבית מדרשו של רבי ישמעאל (תחילה עוסקת הגמרא בפרטים שונים הכתובים בברייתא זו, ואחר כך מבארת הגמרא כיצד ניתן ללמוד ממנה שמצוות עשה דוחה איסור שענשו כרת).

[3] כה דרשו בבית מדרשו של רבי ישמעאל: נאמר בתורה [קע] "לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת", לשם מה הוסיפה התורה פסוק זה?

[4] לומדי בית המדרש הבינו שכוונת הברייתא לשאול, כי מאחר שכבר ציוותה תורה [קעא] "ויום השביעי שבת לה' אלוקיך, לא תעשה כל מלאכה", מדוע נזקקה לפרט כי הבערת אש, שגם היא מלאכה, אסורה בשבת?
לפיכך לא הניחו הלומדים למצטט הברייתא לסיים את דבריו, לפי שתמהו על השאלה, שהרי כבר נחלקו בה תנאים;

[5] רבי יוסי סובר, כי בכך מלמדת התורה, כי מלאכת הבערה אינה נכללת באזהרה הכללית "לא תעשה כל מלאכה", ולפיכך העובר עליה אינו ענוש כרת ומיתת בית דין אלא מלקות.

[6] ואילו רבי נתן סובר, כי בכך שהבדילה התורה וחילקה את איסור הבערת אש מיתר המלאכות, ביקשה ללמדנו, כי כל מלאכה היא איסור בפני עצמה, והעושה מלאכות אחדות בשבת חייב קרבן חטאת על כל מלאכה [קעב], [קעג].

(אלמלא פסוק זה היה מתחייב קרבן חטאת אחד בלבד, שהרי כל איסורי מלאכות השבת מקור אחד להם – הפסוק "ויום השביעי שבת לה' אלוקיך לא תעשה כל מלאכה", ואין הוא שונה מאדם שאכל שני שיעורי "בזית" ממאכל אסור [קעד], שחייב קרבן אחד, [קעה]).

[7] זאת, כפי ששנינו בברייתא, שלדעת רבי יוסי הפסוק "מוציא" את מלאכת הבערה מיתר המלאכות, ללמד שאין חייבים עליה כרת ומיתה, ולדעת רבי נתן למדנו מכאן שמלאכות השבת חלוקות זו מזו באיסורים שונים.
מדוע, איפוא, שאלה הברייתא, לשם מה כתבה התורה את מלאכת הבערה?

[8] על שאלה זו ענה רבא במסכת סנהדרין [קעו], כי אין כוונת הברייתא לשאול מדוע נכתבה מלאכת הבערה, אלא מדוע יש מלה מיותרת

וְלֹא יַעֲשֶׂנּוּ קַפַּנְדְּרִיָּא, וּרְקִיקָה
ולא יקצר דרכו דרך הר הבית, וקל וחומר שלא

מִקַּ"וָ; [1] וְאֵין לִי אֶלָּא בִּזְמַן
יירק. אין יודעים (על מצוות מורא מקדש) אלא בזמן

שֶׁבֵּהַמ"ק קַיָּים, בִּזְמַן שֶׁאֵין
שבית המקדש קיים, אך כשאין

בֵּהַמ"ק קַיָּים, מִנַּיִן? תַּ"ל: "אֶת
בית המקדש קיים, מניין שיש מצווה? מלמד המקרא: "את

שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי
שבתותי תשמורו ומקדשי

תִּירָאוּ", מַה שְּׁמִירָה הָאֲמוּרָה
תיראו" כשם ש"שמירה" האמורה

בַּשַּׁבָּת לְעוֹלָם, אַף מוֹרָא
לגבי שמירת שבת נאמרה לעולם, כך מצוות מורא

הָאֲמוּרָה בַּמִּקְדָּשׁ לְעוֹלָם.
שנאמרה במקדש - לעולם (גם אם בית המקדש אינו קיים).

[2] אֶלָּא, סָדַ"א תֵּיתֵי
אלא, היינו סבורים ללמוד (שעשה דוחה איסור כרת)

מֵהַבְעָרָה; [3] דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי
מהבערה; ששנו בבית מדרשו של רבי

יִשְׁמָעֵאל: "לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ
ישמעאל: הפסוק "לא תבערו אש

בְּכָל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם" - מַה
בכל מושבותיכם", מה

תַּ"ל? [4] מַה תַּ"ל?! [5] אִי לְרַבִּי
מלמדנו? אתה שואל "מה מלמדנו?"! הן אם לפי רבי

יוֹסֵי - לְלָאו, [6] אִי לְרַ' נָתָן - לְחַלֵּק! [7] דְּתַנְיָא: הַבְעָרָה לְלָאו יָצְתָה, דִּבְרֵי רַ'
יוסי - שהבערה לאו ולא איסור כרת, ולפי רבי נתן, לחייב על כל מלאכה בפני עצמה! ששנינו ברייתא: הבערה יצאה מכלל המלאכות, ללמד שהיא לאו, דברי רבי

יוֹסֵי, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: לְחַלֵּק! [8] וְאָמַר רָבָא: תַּנָּא, "מוֹשָׁבוֹת" קָא קַשְׁיָא לֵיהּ,
יוסי. רבי נתן אומר: ללמד לאו לכל מלאכה בפני עצמה. ותירץ רבא: התנא של הברייתא התקשה במילה "מושבות".

קסט. **"מורא האמורה במקדש - לעולם":** שאף על פי שחרב - בקדושתו עומד (רמב"ם הלכות בית הבחירה ז/ז). קע. שמות כ/י - דברים ה/יד. קעא. שמות כ/ט. קעב. **"לחלק":** כך פירש רש"י במסכת סנהדרין (להלן ב/ב ד"ה "לחלק יצאתי" וכעי"ז כתב רש"י במקומות נוספים, וע"ע ב"תוצאות חיים" סימן ה'). אולם רש"י כאן (ד"ה "לחלק") מפרש, שלולא שהוציאה התורה הבערה מכלל מלאכות שבת לאוסרה בפני עצמה, היינו סבורים כי אין עונש כרת וסקילה אלא לעושה את כל שלושים ותשע מלאכות השבת כולם, והשמיעתנו התורה שקיים חיוב על כל מלאכה בפני עצמה [ומשכך גם לגבי חיוב חטאת] (וראה בתוספות בשבת ע/א ד"ה "יכול שאם" המפרשים פירוש דומה לפירוש רש"י כאן ומוסיפים שכך עולה מגרסת ה"מכילתא" וכך יש לגרוס בגמרא בשבת שם, וראה עוד בנימוקי יוסף"ב ובראמ"ה כאן). קעג. **"לחלק" - כיצד למדים למלאכות אחרות?** התורה מתייחסת למלאכת מבעיר, ולגבי יתר המלאכות, שגם עליהן חייבים בפני עצמן, למדים בדרשה "דבר שהיה בכלל" - מלאכת מבעיר, "לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא" (רש"י סנהדרין לה/ב ד"ה "תלמוד לומר"). קעד. שיעור המינימום הנדרש כדי להתחייב חטאת על אכילת מאכל אסור הוא "כזית" - כגודל זית בינוני. קעה. **קרבן חטאת על כל מלאכה:** קיים כלל כי החוטא בחטאים אחדים שמביאים עליהם קרבן חטאת - חייב עליהם קרבן אחד בלבד אלא אם כן קיימת סיבה המחלקת את חיובו לשני קרבנות, כגון "ידיעות מחלקות". כלומר, אם בין חטא לחטא נודע לו שעשה איסור, עליו להביא שני קרבנות. כן גם "לאווים מחלקים", כלומר, חטאים שהוזהרו עליהם בשני לאווים שונים חייבים עליהם שני קרבנות חטאת למרות שלא נודע לו בינתיים שעבר איסור. לגבי השוגג במלאכות שבת הדבר תלוי; אם סיבת שגגתו הינה ששכח את יום השבת, עליו להביא קרבן חטאת אחד על כל שבת ושבת שעשה בה מלאכה, אף אם עשה מלאכות רבות בכל שבת. אולם, אם סיבת שגגתו הינה מפני ששכח שהמלאכות אסורות - עליו להביא קרבן על כל אחד מן אבות המלאכות בהם שגג. במסכת שבת (דף ע/א) מביאה הגמרא דעות אחדות מניין לומדים שקיים חיוב על כל אב מלאכה ומלאכה. לדעת רבי נתן הדרשה היא מכך שהוציאה התורה את מלאכת הבערה מכלל המלאכות והזהירה עליה בפני עצמה, כדלהלן בגמרא (ראה עוד בשבת דפים ס"ז-ע"ג ובכריתות דף ט"ז). קעו. דף לה/ב. כך יש לפרש את גרסת הגמרא כאן "ואמר רבא", לעומת הגירסה בסוגייה המקבילה בסנהדרין לה/ב "אלא אמר רבא" - "דקדוקי סופרים השלם".

"מוֹשָׁבוֹת" מַה תַּ"ל? מִכְּדִי
מה מלמדת מילה זו? הן

שַׁבָּת חוֹבַת הַגּוּף הִיא, וְחוֹבַת
שבת היא חובה על האדם, וחובה

הַגּוּף נוֹהֶגֶת בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין
על אדם נוהגת בין בארץ ישראל ובין

בְּח"ל, "מוֹשָׁבוֹת" דִּכְתַב
בחוץ לארץ, "מושבותיכם" שכתבה

רַחֲמָנָא בַּשַּׁבָּת לָמָּה לִי?
התורה בשבת, מדוע?

[1] מְשׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמַר
בשם רבי ישמעאל אמר

תַּלְמִיד אֶחָד, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר:
תלמיד אחד: נאמר בתורה

"וְכִי יִהְיֶה בְאִישׁ חֵטְא מִשְׁפַּט
(מצוות המתת חייבי מיתות בית דין) "וכי יהיה באיש

מָוֶת וְהוּמָת", שׁוֹמֵעַ אֲנִי
חטא משפט מות והומת", הייתי סבור,

בֵּין בְּחוֹל בֵּין בַּשַּׁבָּת, וּמָה
בין בחול בין בשבת יש להמיתו, ובמה

אֲנִי מְקַיֵּים "מְחַלְלֶיהָ מוֹת
מתקיים הפסוק "מחללה מות

יוּמָת"? בִּשְׁאָר מְלָאכוֹת
יומת"? ביתר המלאכות,

חוּץ מִמִּיתַת בֵּ"דִ, [2] אוֹ אֵינוֹ
למעט מיתת ב"ד. מאידך, יתכן

אֶלָּא אֲפִילּוּ מִיתַת בֵּ"דִ, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּים "וְהוּמָת"? בְּחוֹל וְלֹא בַּשַּׁבָּת, [3] אוֹ
לומר, שגם מיתת ב"ד אסורה בשבת, ומתי יש לקיים את הפסוק "והומת"? רק בחול ולא בשבת, והיינו

אֵינוֹ אֶלָּא אֲפִילּוּ בַּשַּׁבָּת? [4] תַּ"ל: "לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכָל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם", וּלְהַלָּן
מכריעים שמיתת ב"ד מתקיימת אפילו בשבת, לכך מלמד המקרא: "לא תבערו אש בכל **מושבותיכם**", ולהלן

הוּא אוֹמֵר: "וְהָיוּ אֵלֶּה לָכֶם לְחוּקַּת מִשְׁפָּט לְדוֹרוֹתֵיכֶם בְּכָל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם",
נאמר "והיו אלה לכם לחוקת משפט לדורותיכם בכל **מושבותיכם**" -

מַה "מוֹשָׁבוֹת" הָאֲמוּרִים לְהַלָּן - בְּבֵ"דִ, אַף "מוֹשָׁבוֹת" הָאֲמוּרִים כָּאן - בְּבֵ"דִ,
לומדים גזירה שווה, כשם ש"מושבות" שלהלן אמורים במיתת בית דין, גם ה"מושבות" שבפסוק זה אמורים על מיתת בית דין,

וְאָמַר רַחֲמָנָא "לֹא תְבַעֲרוּ"; [5] מַאי? לָאו רַבִּי נָתָן הִיא, דְּאָמַר: לְחַלֵּק יָצְתָה,
וקבעה תורה "לא תבערו". לכאורה ברייתא זו כרבי נתן היא, הסובר שהבערה יצאה ללמדנו שכל מלאכה היא איסור לעצמה;

בפסוק; "לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכֹל **מוֹשְׁבֹתֵיכֶם** בְּיוֹם הַשַּׁבָּת" [קעז].
כוונת הברייתא לשאול, כי המלה "מושבות" מורה, שהמצווה או האיסור בהם היא נכתבה, תקפים גם בחוץ לארץ – "בכל מקום שאתם יושבים". התמיהה, היא, איפוא, מאחר ששמירת השבת מוטלת על גוף האדם, אין צורך בתוספת "מושבותיכם", שכלל ידוע הוא [קעח], כי מצווה המוטלת על גוף האדם תקפה בכל מקום.

עתה ממשיכה הגמרא ומביאה את תשובת הברייתא על השאלה, מדוע יש צורך במלה "מושבותיכם"?

[1] אמר תלמיד אחד בשם רבי ישמעאל: לפי שמחמת הנידון הבא, היינו למדים הלכה שגוייה, אלמלא "מושבותיכם".
מצווה על בית דין להמית את החייבים שנפסק דינם למיתה [קעט] – "וכי יהיה באיש חטא משפט מות והומת". לכאורה, תקפה המצווה גם בשבת, למרות שהדבר כרוך באיסור (כגון, מיתת שריפה הכרוכה במלאכת הבערה), ואילו ציווי התורה [קפ] לשמור את השבת, "ושמרתם את השבת... מחלליה מות יומת", מתייחס לכל מלאכה שאינה נעשית לצורך מיתת דין.

[2] מאידך, שמא יש לומר להיפך: ציווי התורה להמית חייבי בית דין, אינו תקף בשבת אלא בימות החול.

[3] לאחר שקילת שני הצדדים, היינו מניחים כצד הראשון, ומורים כי יש להמית בשבת חייבי מיתות בית דין.

[4] כדי שלא נסיק כן, אמרה תורה "לא תבערו אש בכל **מוֹשְׁבֹתֵיכֶם**", ללמדנו גזירה שווה מפרשת רוצח, בה נאמר [קפא], "וְהָיוּ אֵלֶּה לָכֶם לְחֻקַּת מִשְׁפָּט לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל **מוֹשְׁבֹתֵיכֶם**". מה פסוק זה עוסק במיתת בית דין, כך הפסוק "לא תבערו אש" עוסק במיתת בית דין, ללמדך, כי אין להבעיר אש לצורך מיתת שריפה, שהיא אחת ממיתות בית דין, ומכאן גם נלמד לשלשת סוגי המיתות הנוספות של בית דין, שאין לבצען בשבת.
בהמשך הסוגייה תסביר הגמרא את שני הצדדים ואת ההכרעה אליה היינו מגיעים אלמלא הפסוק.

[5] עתה מסבירה הגמרא, כיצד למדים מברייתא זו, שמצוות עשה דוחה איסור שענשו כרת; אם נפרש כי ברייתא זו היא כדעת רבי נתן הסובר, כי "הבערה לחלק יצאת", ללמד שכל מלאכה היא איסור לעצמה, וחולק הוא על רבי יוסי וסובר, שגם הבערה ענשה כרת – ניתן להוכיח מן הברייתא, שמצוות עשה דוחה איסור כרת, שאם לא כן, מדוע

קעז. בגמרא מופיעה הגירסה "מושבות מה ת"ל", אולם רש"י גרס "מושבותיכם" כלשון הפסוק, וראה בתוספות ד"ה "מושבות", מדבריהם עולה כי כל הנראה גירסת הספרים שלנו מדוייקת.
קעח. קידושין לו/ב. קעט. דברים כא/כב. קפ. שמות לא/יד. קפא. במדבר לה/כט.

נדרשה התורה לציין, שאין להבעיר אש לצורך קיום מצוות המתת חייבי מיתות בית דין [קפב]?

1 אולם, יש לדחות את ההוכחה, מאחר שניתן לפרש כי ברייתא זו כשיטת רבי יוסי הסובר ש״הבערה ללאו יצאת״ ועל הבערה בשבת אין ענושים כרת. מעתה, לא ניתן להוכיח מברייתא זו [קפג], כי מצוות עשה דוחה איסור כרת, שכן, כל שבא הפסוק לומר, שמצוות מיתת בית דין אינה דוחה איסור רגיל (שאין בו כרת).

2 אך הגמרא אינה מקבלת דחייה זו, שכן, המתה בשריפה כרוכה בפעולה נוספת, נוסף להבערת האש, הרתחת העופרת הניצוקה לגרונו של המומת בשריפה, ופעולה זו היא מלאכת ״בישול״ שענשה כרת. מעתה, גם לדעת רבי יוסי קיימת הוכחה שעשה דוחה איסור כרת, שאם לא כן, לא היתה התורה צריכה ללמדנו, שאין להמית בשבת החייב מיתה בשריפה.
את הדין שהרתחת עופרת היא מלאכת בישול אמר רב ששת, שאיסור ״בישול״ בשבת אינו בישול מאכלים דווקא, שהרי את איסור בישול למדנו מכך שבמשכן בישלו סממני צבע לצביעת היריעות [קפד].

3 אולם, רב שימי בר אשי דוחה הוכחה זו מן הברייתא. לדבריו, לא עלה על דעת התנא ששנה את הברייתא, שמצוות עשה דוחה איסור כרת, אלא סבר התנא, כי אלמלא גילתה תורה שבית דין לא ימיתו בשבת, היינו למדים בדרשת קל וחומר לעשות כן, אך לא מפני שמצוות עשה דוחה איסור כרת.

את טיעונו מסביר רב שימי בר אשי על ידי ביאור שיקוליו של התנא, אשר כזכור צידד הנה והנה; תחילה סבר, כי מיתת בית דין דוחה שבת. לאחר מכן הניח, כי אינה דוחה, ולבסוף הכריע, כי בלא פסוק היינו קובעים שתדחה את השבת. 4 תחילה שקל התנא, שמא יש לקיים מצוות מיתת בית דין בשבת, מפני דרשת קל וחומר:

5 מצוות הקרבת קרבנות בבית המקדש נחשבת מצווה ׳חמורה׳, מפני שהיא דוחה את השבת, שהרי קרבנות קבועים, כגון, קרבן תמיד וקרבן מוסף, קרבים גם בשבת. והנה, כהן שהרג ודינו למות, ניטל בכח מבית המקדש כדי לדונו בבית דין, גם אם אין כהן שימלא את תפקידו ובכך תתבטל עבודת הקרבנות [קפה], שנאמר [קפו], ״וְכִי יָזִד אִישׁ עַל רֵעֵהוּ לְהָרְגוֹ בְּעָרְמָה מֵעִם מִזְבְּחִי תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת״. הרי לנו, כי מצוות המתת חייבי מיתת בית דין, חמורה ממצוות הקרבנות [קפז].

6 מעתה נדרוש קל וחומר, אם שמירת שבת נדחית מפני עבודת הקרבנות, ודאי עליה להדחות מפני מצוות המתת חייבי מיתות בית דין, החמורה יותר ממצוות הקרבנות. לפיכך נזקקה התורה לציין, כי מצוות מיתת בית דין אינה דוחה את השבת.

וְטַעֲמָא דְכָתַב רַחֲמָנָא
והטעם (שאין נדחה איסור כרת), מפני שכתבה תורה

״לֹא תְבַעֲרוּ״?! הָא לָאו
״לא תבערו״, אם לאו -

הָכִי - דָּחֵי! 1 לֹא, רַבִּי יוֹסֵי.
היה דוחה (כרת)! לא! הברייתא מתפרשת גם כרבי יוסי.

2 וְתֵיהֲוֵי נָמֵי רַ׳ יוֹסֵי, אֵימַר
(שאלה:) גם לרבי יוסי, מתי אמר

דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי הַבְעָרָה לְלָאו
רבי יוסי שהבערה יצאה ללמדנו שהיא איסור לאו

יָצְתָה - הַבְעָרָה גְרֵידָתָא,
בלבד, בהבערה רגילה,

הַבְעָרָה דְבֵּ״דְּ - בִּישׁוּל
אך הבערה של מיתת בית דין, כרוכה באיסור נוסף - **בישול**

פְּתִילָה הוּא, וְאָ״רַ שֵׁשֶׁת:
הפתילה, והרי אמר רב ששת,

מַה לִּי בִּישׁוּל פְּתִילָה, מַה
אין הבדל בין בישול פתילה לבין

לִּי בִּישׁוּל סַמָּנִין! 3 אָמַר
בישול סמנין (מהם נלמדה מלאכת מבשל)! דחה

רַב שִׁימִי בַּר אַשִּׁי: הַאי
רב שימי בר אשי ההוכחה: תנא

תַּנָּא, לָא מִשּׁוּם דְּאָתֵי עֲשֵׂה
זה לא סבר שבית דין ימיתו בשבת כי יבוא עשה

וְדָחֵי ל״תַ, אֶלָּא מִשּׁוּם
וידחה איסור כרת, אלא סבר שמפני

דְּמַיְיתֵי מִקַּ״וָ, 4 וְהָ״קָ: מָה אֲנִי מְקַיֵּים ״מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת״? בִּשְׁאָר מְלָאכוֹת
קל וחומר ימיתו בי״ד בשבת, וכה שיקוליו: מחד, אימתי חל הפסוק ״מחלליה מות יומת״? ביתר המלאכות

חוּץ מִמִּיתַת בֵּ״דְּ, אֲבָל מִיתַת בֵּ״דְּ דָּחְיָא שַׁבָּת מִקַּ״וָ: 5 ° וּמָה עֲבוֹדָה שֶׁהִיא
חוץ מהמתת בית דין, אך המתת בי״ד דוחה שבת מקל וחומר: ומה עבודת הקרבנות

חֲמוּרָה וְדוֹחָה שַׁבָּת - רְצִיחָה דוֹחָה אוֹתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״מֵעִם מִזְבְּחִי תִּקָּחֶנּוּ
ה׳חמורה׳, שדוחה שבת, המתת בית דין דוחה אותה, שנאמר (על כהן שהרג): ״מעם מזבחי תקחנו

לָמוּת״, 6 שַׁבָּת שֶׁנִּדְחֵת מִפְּנֵי עֲבוֹדָה - אֵינוֹ דִין שֶׁתְּהֵא רְצִיחָה דוֹחָה אוֹתָהּ;
למות״, שבת, הנדחית מפני עבודת קרבנות, קל וחומר שהמתת בית דין תדחה אותה.

° דף ז/א

קפב. ראה להלן הערה ר״א. קפג. השאלה המתבקשת היא, מדוע מעמידים את הברייתא כדעת רבי יוסי? נעמידה כרבי נתן וההוכחה תעמוד על תלה! תוספות רבינו פרץ מבאר כי כוונת הגמרא לשאול לפי דעת רבי יוסי, מדוע כתבה התורה ״עליה״ לגזירה שווה. קפד. **״מה לי בישול סמנין״:** התורה הורתה כי בשבת ״לא תעשה כל מלאכה״, ואת הגדרת המלאכות למדו מן המשכן. כל מלאכה שנעשתה לצורך בניית והקמת המשכן הרי היא בכלל ״לא תעשה מלאכה״. קפה. על פי תוספות ד״ה ״שנאמר״. קפו. שמות כא/יד. קפז. **״מעם מזבחי תקחנו למות״:** רש״י מפרש (על פי הגמרא ביומא פה/א) שאמנם אין נוטלים למות כהן העומד על המזבח ועבודה בידו, שנאמר **״מעם** מזבחי״ ולא **מעל** מזבחי, מכל מקום, כל שלא התחיל לעבוד נוטלים אותו לבית דין אף אם תתבטל בכך עבודת הקרבנות (ראה גם בתוספות ד״ה ״שנאמר״). אולם הרמב״ם (הלכות רוצח פרק ה׳ הלכה י״ב) פוסק, שאך את הרוצח בשגגה אין נוטלים מעל המזבח ולא את הרוצח במזיד, אותו - גם בעודו על המזבח ועבודה בידו נוטלים למות (וכתב ה״משנה למלך״, שם, שהרמב״ם סבר כי סוגייתנו האומרת שמיתת בית דין דוחה את העבודה, חולקת עם הסוגייה ביומא, וראה ב״קרן אורה״ שבאמת קיימת בכך מחלוקת תנאים במכילתא).

[1] וּמַאי ׳אוֹ אֵינוֹ׳ דְּקָאָמַר?
ומה היה שיקולו כשצידד אחרת?

הָ"קְ: קְבוּרַת מֵת – מִצְוָה תּוֹכִיחַ,
כך אמר: מצוות קבורת מת מצווה תוכיח להיפך,

שֶׁדּוֹחָה אֶת הָעֲבוֹדָה וְאֵין
שהיא דוחה עבודת המקדש, אך אינה

דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת; [2] הָדָר
דוחה שבת. שוב

אָמַר, קְבוּרַת מֵת מִצְוָה תִּדְחֶה
הסיק, כי הק"ו תקף, שהרי ללא פסוק, גם מת מצווה היה דוחה

שַׁבָּת מִקַּ"וָ: [3] וּמָה עֲבוֹדָה
שבת מקל וחומר: ומה עבודת מקדש

שֶׁהִיא דּוֹחָה שַׁבָּת - קְבוּרַת
הדוחה שבת - מצוות קבורת

מֵת מִצְוָה דּוֹחָה אוֹתָהּ,
מת מצווה דוחה אותה,

מ"וְלַאֲחוֹתוֹ", שַׁבָּת שֶׁנִּדְחֵית
כנלמד מ"ולאחותו" (שנאמר בנזיר), שבת הנדחית

מִפְּנֵי עֲבוֹדָה - אֵינוֹ דִּין שֶׁתְּהֵא
מפני עבודת הקרבנות, קל וחומר

קְבוּרַת מֵת מִצְוָה דּוֹחָה
שקבורת מת מצווה תדחה

אוֹתָהּ? [4] תַּ"ל: "לֹא תְבַעֵרוּ".
אותה! לשם כך מלמד המקרא: "לא תבערו" - אין להמית בשבת.

[1] מאידך, אומר התנא של הברייתא, הן ניתן לפרוך את הקל וחומר באופן הבא:
מצווה על כל ישראל לקבור מת שאין לו דורש, המכונה "מת מצווה", על שם המצווה לקברו [קפח]. מצווה זו דוחה אף את מצוות הקרבנות, ועל כהן לקבור "מת מצווה" גם אם בכך תתבטל עבודת המקדש. אף על פי כן, לא אמרה תורה כי קבורת "מת מצווה" דוחה את השבת.
הרי לנו, כי לעיתים איסורי השבת נחשבים 'חמורים' מעבודת הקרבנות, ואין לומר קל וחומר שמצוות מיתת בית דין תדחה את איסורי השבת ה'קלים', שהרי 'חמורים' הם.
שוב אין צורך שהתורה תלמדנו, כי מצוות מיתת בית דין אינה דוחה שבת.

[2] אולם, מסיק התנא, הקל וחומר יציב ואין לפרוך אותו. שכן, כל הוכחתנו כי איסורי השבת נחשבים 'חמורים', היא מן העובדה שקבורת מת מצווה אינה דוחה שבת. ברם, להלכה זו גופה אין כל מקור בפסוקים, ולא היינו יודעים אותה אלמלא הודעתנו התורה שמצוות מיתת בית דין אינה דוחה את השבת, ומכאן למדנו [קפט], כי גם קבורת מת מצווה אינה דוחה שבת... מעתה, מובן היטב הצורך בגילוי התורה שאין להמית חייבי בית דין בשבת.
מדוע לא היינו יודעים מעצמנו כי אין לקבור מת מצווה בשבת אם עוברים בכך על איסור תורה? לפי שהיינו למדים באמצעות קל וחומר, כי קבורת מת מצווה דוחה את השבת.

[3] הקל וחומר ממנו היינו למדים כי קבורת מת מצווה דוחה את השבת, בנוי באופן הבא:
בפסוק העוסק בדיני נזיר, יש מילים אחדות מיותרות, בהן המלה "ולאחותו", ממנה דרשו חכמים, כי על הכהנים לקבור מת מצווה, גם אם בשל כך יימנעו מהקרבת קרבנות [קצ].
מכך ניתן לדרוש קל וחומר – אם עבודת קרבנות ה'חמורה' בגין דחייתה את השבת, נדחית מפני קבורת מת מצווה, ודאי ששמירת שבת ה'קלה' בגין הידחותה מפני עבודת הקרבנות, תדחה מפני קבורת מת מצווה.

[4] לאחר שהוברר כי אין לפרוך את הקל וחומר, ואיסורי השבת נחשבים 'קלים' ביחס למצוות מיתת בית דין, קם וניצב הקל וחומר המלמד שמצוות מיתת בית דין דוחה את השבת, ולכן נדרשה התורה ללמדנו "לא תבערו אש בכל משבֹתיכם", שאין היא דוחה את השבת. מכאן גם למדנו, כי אף קבורת מת מצווה אינה דוחה איסורי שבת (שכן, הרי על קל וחומר זה גילתה התורה לגבי מיתת בית דין, כי אין ללמוד ממנו להתיר איסור מלאכה בשבת).

נותרנו, איפוא, ללא מקור לכך שמצוות עשה דוחה איסור כרת, שהרי פסוק זה נכתב כדי שלא נלמד את הקל וחומר ולא מפני שהיינו סבורים שמצוות עשה דוחה איסור כרת.

[5] וּלְמַאי דְּסָלֵיק אַדַּעְתַּיְיהוּ
לפי מה שעלה על הדעת

מֵעִיקָּרָא דְּאָתֵי עֲשֵׂה וְדָחֵי
בתחילה לפרש, שבאה מצוות עשה ודוחה

ל"תַ, מַאי 'אוֹ אֵינוֹ' דְּקָאָמַר?
איסור כרת, מה היו צדדי התנא?

הגמרא תמשיך לתור אחר מקור אחר לכך שמצוות עשה דוחה איסור שיש בו כרת, אך לפני כן היא מבקשת לברר עד תום את פירושה של הברייתא המפרשת את הפסוק "לא תבערו אש".

[5] הן בתחילה פירשה הגמרא את הברייתא, שיש צורך בפסוק "לא תבערו אש" כדי ללמד שמצוות מיתת בית דין אינה דוחה איסור הבערה בשבת, לפי שהיינו סבורים שמצוות עשה דוחה איסור כרת (לא כפי שפירשה אחר כך, שהיינו למדים זאת מקל וחומר). לאור פירוש זה, כיצד ניתן להבין את הצדדים ששטח התנא בברייתא?

קפח. ה"חינוך" מצווה תקל"ז. וראה שם, שהמצווה לקבור מתים נכללת בצווי הנאמר אצל הרוגי בית דין "כי קבור תקברנו ביום ההוא" (דברים כא/כג). קפט. ראה ריטב"א. קצ. **"מולאחותו"**: אצל נזיר נאמר "על נפש מת לא יבא" (במדבר ו/ז) במשמע, כי אינו נטמא אף לקרוביו, משכך דרשו חז"ל, כי המשך הפסוק המיותר - "לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו לא יטמא" בא לדרשה; מן המילה "ולאמו" למדים שנזיר כהן אף שאינו נטמא לאחותו - נטמא למת מצווה, מכאן המקור שכהנים נטמאים למת מצווה. מן המילה "ולאחותו" למדים כי אף ההולך לדבר מצוה צריך להתעסק במת מצווה, כגון, כהן, אפילו אם בשל כך ימנע מעבודת הקרבנות (רש"י מגילה ג/ב ד"ה "ולאחותו", על פי ה"ספרי" פרשת נשא).

[1] אומרת הגמרא, כה היתה כוונתו:
תחילה אמר, כי יש צורך בפסוק "לא תבערו", כי אלמלא כן היינו סבורים שבית דין ימיתו בשבת, מאחר שמצוות עשה דוחה לא תעשה.

[2] לאחר מכן שב ואמר, כי ניתן לדחות סברה זו, שכן, מניין לנו שגם איסור כרת החמור נדחה מפני מצוות עשה?

[3] לבסוף חזר בו התנא וטען, כי בכלל הקובע ש"מצוות עשה דוחה מצוות לא תעשה" כלולות גם מצוות לא תעשה שענשן כרת. אמנם, איסורי כרת חמורים יותר, ברם, הן כל מצוות לא תעשה חמורה יותר ממצוות עשה, שהרי העובר על לא תעשה נענש במלקות [קצא] לעומת העובר על מצוות עשה – ובכל זאת הורתה תורה שעשה דוחה לא תעשה [קצב]!
מעתה, אחר שהורתה תורה כי עשה דוחה לא תעשה החמור ממנו, מה לי אם חומרתו מרובה הימנו, או כפולה ומכופלת בכך שענשו כרת [קצג]. לפיכך נזקקה התורה לציין "לא תבערו", שמצוות מיתת בית דין אינה דוחה את השבת [קצד] [קצה].
ביררה, איפוא, הגמרא את פירושה של הברייתא לפי ההנחה הראשונית של הגמרא בפירוש הברייתא, אך בפועל, נותרנו עדיין ללא מקור שמצוות עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת, שהרי למסקנת הגמרא, הצורך בפסוק זה נובע מכך שהיינו למדים בקל וחומר שבית דין ימיתו בשבת, ולא מפני שמצוות עשה דוחה איסור כרת.

[4] אחר שהוברר כי אין כל מקור לכך שמצוות עשה דוחה איסור כרת, אומרת הגמרא, כי בכל זאת יש צורך בדרשת "עליה", ללמדנו שמצוות ייבום אינה דוחה איסור אחות אשה שענשו כרת. טעם הדבר, לפי שהיינו סוברים, שמכך שהתירה התורה איסור "אשת אח" שענשו כרת לצורך מצוות ייבום, יש ללמוד להתיר את יתר איסורי עריות לצורך המצווה.
לימוד זה בין ערוות אשת אח ליתר העריות היה נעשה באמצעות אחת מי"ג המידות שהתורה נדרשת בהן: "דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא", והגמרא מביאה ברייתא המבארת צורת לימוד זו.

[1] ה"ק: מָה אֲנִי מְקַיֵּים
כה כוונתו: מתי תקף הפסוק

"מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת"? בְּשֶׁאָר
"מחלליה מות יומת"? ביתר

מְלָאכוֹת חוּץ מִמִּיתַת בֵּ"דִ,
המלאכות חוץ ממיתת בית דין,

אֲבָל מִיתַת בֵּ"דִ דְּחֵי שַׁבָּת,
אך מיתת בית דין דוחה שבת,

דְּאָתֵי עֲשֵׂה וְדָחֵי ל"תַ; [2] הָדָר
כי בא עשה ודוחה לא תעשה. לאחר מכן שב

אָמַר: אֵימַר דְּאָמְרִינַן דְּאָתֵי
ואמר: מתי אומרים שבא

עֲשֵׂה וְדָחֵי לֹא תַעֲשֶׂה - לֹא
עשה ודוחה לא תעשה - בלא

תַעֲשֶׂה גְּרִידָא, ל"תַ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ
תעשה רגיל, אך לא תעשה שיש בו

בָּרֵת - מִי שַׁמְעַת לֵיהּ דְּדָחֵי?
כרת, מי השמיענו שנדחה?

[3] הָדָר אָמַר: אָטוּ עֲשֵׂה דּוֹחֶה
שוב חזר בו ואמר: הן כל עשה הדוחה

אֶת ל"תַ, לָאו לֹא תַעֲשֶׂה
לא תעשה, האם אין האיסור

חָמוּר מִינֵּיהּ?! וְקָאָתֵי עֲשֵׂה וְדָחֵי לֵיהּ, מַה לִּי חוּמְרָא זוּטָא, וּמַה לִּי חוּמְרָא
חמור מן העשה?! ובכל זאת בא עשה ודוחהו! מה לי חומרה קלה ומה לי חומרה

רַבָּה? תַּ"ל: "לֹא תְבַעֲרוּ".
רבה? (וגם איסור כרת יידחה). מלמדנו המקרא: "לא תבערו" - אין להמית בשבת.

[4] אֶלָּא [אִיצְטְרִיךְ], סָד"אָ תִּיהֱוֵי הַאי אֵשֶׁת אָח דָּבָר שֶׁהָיָה בַּכְּלָל וְיָצָא מִן
אלא יש צורך בדרשת "עליה", שהיינו סבורים, שיהיה איסור אשת אח "דבר שהיה בכלל ויצא מן

הַכְּלָל לְלַמֵּד, לֹא לְלַמֵּד עַל עַצְמוֹ יָצָא אֶלָּא לְלַמֵּד עַל הַכְּלָל כּוּלּוֹ יָצָא;
הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו יצא, אלא ללמד על הכלל כולו יצא" (שנדחה איסור כרת);

קצא. **"לא תעשה חמור מיניה":** בפירושנו נקטנו כדברי רש"י. אולם ה"ערוך לנר" מפרש, כי חומרת לא תעשה מפני שהוא ב"קום ועשה" בעוד הנמנע מקיום מצוות עשה עובר ב"שב ואל תעשה". ועוד, שתשובה בלבד מכפרת על עבירת עשה ואילו לגבי לא תעשה, תשובה תולה ויום הכיפורים מכפר (עיין שם מדוע אינו מפרש כרש"י). קצב. **"הא לאו הכי דחי"**: לעיל (ז'א), פירשה הגמרא כי לדעת תנא זה לומדים שמצוות עשה דוחה איסור שיש בו כרת, מכך שהתורה נזקקה להדגיש שמיתת בית דין אינה דוחה את השבת. ואילו עתה אומרת הגמרא, כי **מסברה** ידע התנא שמצוות עשה דוחה איסור שיש בו כרת? תוספות הרא"ש (שם) מפרש, כי אין כוונת הגמרא שהיינו לומדים זאת מסברה לבד, אלא הסברה היא בבחינת נתינת טעם, שלא תאמר כי הדבר הוא חידוש שקשה לקבלו, כיצד תדחה מצוות עשה איסור שענשו חמור, ולכן מטעימה הגמרא, כי כבר מצאנו בין כך שמצוות עשה דוחה לאו החמור ממנה (ראה עוד בראשונים, שם, תוספות ד"ה "טעמא", בפירוש השני, ובתוספות ישנים ובחידושי הרמב"ין, המפרשים פירוש זה בנוסחאות שונות).

קצג. הגאון רבי עקיבא איגר, מציין בהגהותיו על הגליון את דברי הרמב"ן (שמות כ/ז) שהובאו לעיל, בתחילת עמוד 38 כי מצוות עשה דוחה לא תעשה, מפני שאהבה דוחה את היראה. רבי עקיבא איגר מציין לדברי הרמב"ן ככל הנראה כדי להסביר, כי לכן הבינה הגמרא, שאף מצוות לא תעשה שענשה כרת נדחית מפני מצוות עשה, כי עשה ולא תעשה שני סוגים המה - אהבה ויראה, ואם לימדתנו תורה כי האהבה דוחה את היראה, אין זה משנה עד מה גדולה היראה (לדיון בדברי הרמב"ן האומר שעשה עדיף על לא תעשה אף על פי שענשו של לא תעשה חמור, עיין ב"שדי חמד", מערכת העין כלל מ"א, ח"ה עמוד 231, ועיין עוד ב"משך חכמה" סוף פרשת וזאת הברכה, ובשיעורי רבי נחום אות פ"ט).
קצד. למסקנת הגמרא עולה, לכאורה, כי סברה זו, "מה לי חומרה רבה מה לי חומרה זוטא" - אינה נכונה, שכן, למסקנה אין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת (כך דעת אחרונים רבים). אולם התוספות הרא"ש (בברכות יט/ב) משתמש בסברה זו כדי להסביר מהיכן יודעים שהעיסוק בקבורת מת מצווה דוחה את הקרבת פסח, ראה בחידושי רבי נחום (סימן ו' אות ד') המבאר, כי הגמרא לא חזרה מעצם הסברה, אלא שההבנה לגבי מהות העניין שעשה דוחה לאו השתנתה. קצה. ועיין תוספות ישנים ד"ה "מה לי" שביאר, כי לאור הסברה "מה לי חומרא זוטא ומה לי חומרא רבה" מובן היטב מדוע יש צורך בדרשת "עליה".

[1] דִּתַנְיָא: דָּבָר שֶׁהָיָה בַּכְּלָל
כפי ששנינו בברייתא: מידת "דבר שהיה בכלל

וְיָצָא מִן הַכְּלָל וכו', בִּיצַד?
ויצא מן הכלל...", מהי דוגמתו?

"וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בָּשָׂר
נאמר: "והנפש אשר תאכל בשר

מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים... וְטוּמְאָתוֹ
מזבח **השלמים**... וטומאתו

עָלָיו", וַהֲלֹא שְׁלָמִים בִּכְלַל
עליו ונכרתה". הן שלמים כלולים בפסוק אחר,

קָדָשִׁים הָיוּ?! וְלָמָּה יָצְאוּ?
שטמא לא יאכל קדשים, מדוע נכתבו בנפרד?

[2] לְהַקִּישׁ אֵלֵיהֶן, וְלוֹמַר
להקיש אל השלמים וללמדך:

לָךְ: מַה שְּׁלָמִים מְיוּחָדִים
כשם ששלמים מיוחדים

קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ. אַף כָּל קָדְשֵׁי
בכך שהם קרבנות, כן דינם של כל

מִזְבֵּחַ, יָצְאוּ קָדְשֵׁי בֶדֶק
הקרבנות, למעט קדשי בדק

הַבַּיִת; [3] הָכָא נָמֵי, הָא
הבית שאינם קרבנות; כאן, בייבום, גם היינו למדים: הן

אִשֶּׁת אָח בִּכְלַל כָּל
איסור אשת אח נכלל עם כל

הָעֲרָיוֹת הָיְתָה, וְלָמָּה
העריות, ולמה נכתב

יָצְתָה? לְהַקִּישׁ אֵלֶיהָ, וְלוֹמַר לָךְ: מָה אֵשֶׁת אָח שֹׁרֶיָא, אַף כָּל עֲרָיוֹת נָמֵי
בנפרד בייבום? להקיש אליו וללמדך: כשם שאיסור אשת אח הותר, כך כל איסורי העריות גם

שֹׁרְיָין. [4] מִי דָּמֵי?! הָתָם - כְּלָל בְּאִיסּוּר וּפְרָט בְּאִיסּוּר, הָכָא - כְּלָל בְּאִיסּוּר
הותרו לייבום. (דחייה:) אין דמיון! בשלמים, בפסוק הכללי נאסרו קרבנות לטמא, וגם בפרטי (שלמים). כאן בייבום, הפסוק הכללי אוסר

וּפְרָט בְּהֶיתֵּר! [5] הָא לָא דָּמֵי אֶלָּא לְדָבָר שֶׁהָיָה בַּכְּלָל וְיָצָא לִידּוֹן בַּדָּבָר
עריות, והפרטי (ייבום), מתיר אשת אח! אין זה דומה, אלא למידת "פרט שהיה עם מכלול פרטים ויצא כדי ללמד

הֶחָדָשׁ, שֶׁאִי אַתָּה יָכוֹל לְהַחֲזִירוֹ לִכְלָלוֹ עַד שֶׁיַּחֲזִירֶנּוּ לְךָ הַכָּתוּב בְּפֵירוּשׁ;
דבר חדש, שאין אתה יכול להשוותו לכלל ממנו יצא, עד שתפרש התורה שיש לעשות כן";

[1] כה שנינו בברייתא: איזו דוגמא יש ל"דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד"? נאמר בפסוק לגבי אדם טמא האוכל מבשר קרבן שלמים [קצז]: "וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בָּשָׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה' וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ", לפי שהדבר אסור.
פסוק זה מיותר, לכאורה, שכבר הזהירה תורה לגבי כל הקרבנות [קצז], "...כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִקְרַב מִכָּל זַרְעֲכֶם אֶל הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יַקְדִּישׁוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לה' וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִלְּפָנָי...". מדוע 'הוציאה' התורה את קרבן השלמים מכלל הקרבנות, בכך שכתבה שנית את דינו בפני עצמו?

[2] לפי שמפסוק זה ניתן היה להבין, כי לא רק טמא האוכל מקדשי מזבח – קרבן – חייב כרת, אלא גם האוכל מקדשי בדק הבית – בגון, מאכל שהוקדש לצרכים הכלליים של בית המקדש, חייב כרת. לשם כך הוציאה התורה את קרבן השלמים מכלל הקדשים, כדי ללמדנו להקיש ממנו אל הפסוק הכללי, שגם הפסוק הכללי עוסק אך ורק בקדשי מזבח, בקרבן שלמים, ולא בקדשי בדק הבית [קצח].

עתה מסבירה הגמרא, כיצד היינו לומדים בדרך זו להתיר את כל העריות למצוות ייבום (ומיד היא דוחה זאת):

[3] את זאת שאיסור אשת אח ענשו כרת, למדנו מפסוק בפרשת העריות, המתייחס לכלל העריות [קצט], "כִּי כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה **מִכֹּל** הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵלֶּה – וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת מִקֶּרֶב עַמָּם".
מאחר שבמצוות ייבום התורה התירה איסור אשת אח, לצורך מצוות ייבום, היינו למדים (אלמלא ה"עֲלֵיהָ"), כי היתר זה מלמד על כלל העריות.

[4] אולם, מיד דוחה הגמרא את ההשוואה בין המקרים. בפסוק העוסק בשלמים נכתב דין שמשתלב באיסור שנאמר בפסוק הכללי והוא כעין המשך והבהרה לו, לפיכך מסיקים כי הפרט (השלמים) הוצא מן הכלל (כל הקדשים), כדי ללמד על הכלל. אך בנידוננו, הן הפסוק העוסק במצוות ייבום קובע גדר הנוגד את כל הכללים של דיני העריות, בהתירו איסור אשת אח באופן מסויים.

[5] הגמרא מוסיפה לדחות את ההשוואה בין המקרים, לאור אחד מכללי דרשות התורה; "דבר שהיה בכלל" – פרט מסויים המאוחד עם מכלול פרטים, "ויצא לידון בדבר החדש" – שבמקום אחר התורה לימדה דין מחודש כלפיו, "אי אתה יכול להחזירו לכללו" – אין להשוות בינו לבין מכלול הפרטים עמם הוא מאוחד, היינו: אין למדים ממנו אליהם ולא מהם אליו, "עד שיחזירנו לך הכתוב בפירוש" – עד שהתורה תגלה דעתה בפירוש כי יש לעשות כך. מעתה, אי אפשר ללמוד מהיתר איסור אשת אח ליתר העריות [ר].

קצו. ויקרא ז:כ. קצז. ויקרא כב:ג. קצח. **"יצאו קדשי בדק הבית":** ה"חפץ חיים" מסביר: "לאו דווקא קדשי בדק הבית ממעט, אלא, כלומר, קדושה שהיא כעין בדק הבית שאין קדושתו אלא לדמיו ואפילו למזבח - קדשי בדק הבית קרי ליה ולא מחייב משום טומאה עד דאכיל דבר הקדוש קדושת הגוף למזבח" (פירוש החפץ חיים לתורת כהנים, ברייתא דרבי ישמעאל י"ג מדות). קצט. ויקרא יח:כט. ר. דעת הראב"ד (מובא ברמב"ן ורבינו"א, בע"ב) שאכן איסור אשת אח אינו נחשב "דבר שהיה בכלל", לפי שאיסורי עריות נאמרו בפרטות; כל ערווה לעצמה, ונכללו רק באזהרת כרת. כוונת הגמרא לדחות את דעת המקשן, שאף אם נדמה לדבר שהיה בכלל, מכל מקום דומה איסור אשת אח לדבר שיצא לידון בדבר החדש.

[1] דְּתַנְיָא: דָּבָר שֶׁהָיָה בַּכְּלָל
כפי ששנינו בברייתא דוגמא: המידה "דבר שהיה בכלל

וְיָצָא לִידוֹן בַּדָּבָר הֶחָדָשׁ, אִי
ויצא לידון בדבר החדש, אי

אַתָּה רַשַּׁאי לְהַחֲזִירוֹ לִכְלָלוֹ
אתה רשאי להחזירו לכללו

עַד שֶׁיַּחֲזִירֶנּוּ לְךָ הַכָּתוּב
עד שיחזירנו לך הכתוב

בְּפֵירוּשׁ, כֵּיצַד? "וְשָׁחַט אֶת
בפירוש", מהי דוגמתה? נאמר באשם מצורע: "ושחט את

הַכֶּבֶשׂ בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט
הכבש במקום אשר ישחט

אֶת הַחַטָּאת וְאֶת הָעוֹלָה
את החטאת ואת העולה

בִּמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ כִּי כַּחַטָּאת
במקום הקודש, כי כחטאת -

הָאָשָׁם הוּא לַכֹּהֵן", [2] שֶׁאֵין
האשם הוא לכהן". אין

הגמרא מביאה ברייתא בה מובאת דוגמה לכלל זה.

[1] בקרבן אשם של מצורע [ראש] נאמר [רב], "וְשָׁחַט אֶת הַכֶּבֶשׂ בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת הַחַטָּאת וְאֶת הָעֹלָה בִּמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ, כִּי כַּחַטָּאת – הָאָשָׁם הוּא לַכֹּהֵן...".

[2] המילים "כחטאת האשם" מלמדות, כי דין קרבן אשם של מצורע כדין קרבן החטאת.
ברם, הן על כך שאשם המצורע נשחט במקום בו נשחט קרבן חטאת, כבר נאמר בתחילת הפסוק, "ושחט... במקום אשר ישחט את החטאת". על דיני זריקת דם אשם המצורע ואכילת בשרו, כבר לימדתנו תורה בפרשת צו [רג]; לשם מה, איפוא, נכתבו המילים "כחטאת – האשם"?

[3] לפי שהיה מקום לומר, שמאחר שאשם המצורע יצא והתבדל מכלל קרבנות האשם בשל דינו המחודש, שמדם הקרבן נותנים על בהונות ידו ורגלו הימנית של המצורע [רד], שוב לא יהו דיניו כדין קרבנות אשם אחרים, ולפיכך דמו אינו טעון זריקה על המזבח ואימוריו אינם מוקטרים על המזבח;

[4] לפיכך נאמר "כחטאת – האשם" ללמדנו, שאשם המצורע דומה ביתר דיניו לחטאת, ויש לזרוק את דמו ולהקטיר את אימוריו על המזבח.

[5] הרי לנו, כי אלמלא פירשה התורה "כחטאת כאשם", לא היינו משווים בין דיני אשם מצורע, לבין דיני כלל האשמים מהם יצא.

[6] מעתה, גם מאיסור אשת אח שיצא מן הכלל והותר לצורך מצוות ייבום, אין ללמוד כי גם יתר העריות הותרו מפני מצוות ייבום.

תַּ"ל "כַּחַטָּאת הָאָשָׁם", וּמַה תַּ"ל "כַּחַטָּאת הָאָשָׁם"? [3] לְפִי שֶׁיָּצָא אָשָׁם
צורך ללמד שהקרבת אשם מצורע כהקרבת חטאת, אם כן מה הכתוב "כחטאת האשם" מלמד? לפי שהובדל אשם

מְצוֹרָע לִידוֹן בַּדָּבָר הֶחָדָשׁ בִּבְהֶן יָד וּבְהֶן רֶגֶל הַיְמָנִית, יָכוֹל לֹא יְהֵא טָעוּן
מצורע בדין חדש, שנותנים מדמו על בוהן היד ובוהן הרגל הימנית, שמא אינו זקוק

מַתָּן דָּמִים וְאֵימוּרִים לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ? [4] תַּלְמוּד לוֹמַר: "כִּי כַּחַטָּאת הָאָשָׁם הוּא", ○ דף ז/ב
לזריקת דם והעלאת אימורים על המזבח כיתר קרבנות אשם? מלמד המקרא: "כי כחטאת האשם הוא" -

מַה חַטָּאת טְעוּנָה מַתַּן דָּמִים וְאֵימוּרִים לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ, אַף אָשָׁם טָעוּן מַתַּן
כשם שחטאת זקוקה לזריקת דם והעלאת אימורים על המזבח, כך אשם מצורע זקוק לזריקת

דָּמִים וְאֵימוּרִים לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ; [5] וְאִי לָא אַהַדְרֵיהּ קְרָא, הֲ"א לְמַאי דְּנָפַק - נָפַק,
דם והעלאת אימורים על המזבח. אולם, אלמלא החזירו הפסוק לדינו המקורי (זריקה), היינו סבורים, כי לדין החדש אליו יצא ללמוד - יצא,

וּלְמַאי דְּלָא נָפַק - לָא נָפַק, [6] הָ"נָ הַ"א, אֵשֶׁת אָח דְּאִישְׁתְּרָא - אִישְׁתְּרָאֵי,
ומה שלא נכתב בפסוקו - אין בו. גם כן (באשת אח), היינו סבורים, כי אשת אח שהותרה - הותרה,

שְׁאָר עֲרָיוֹת לָא.
ואין ללמוד לשאר עריות.

ראש. **ששה קרבנות אשם הם:** אשם גזלות, אשם מעילות, אשם שפחה חרופה, אשם נזיר, אשם מצורע, אשם תלוי. דם כל קרבנות אשם נזרק על המזבח, אימוריהם מוקטרים על המערכה ושאר בשרם נאכל לכהנים. אשם מצורע הינו אחד משלשה קרבנות שהמצורע חייב להביא עם סיום תהליך טהרתו. בנוסף לכך שאשם זה הוא קרבן חובה, הוא מהווה גם חלק מטהרת המצורע, שעד הקרבתו אסור המצורע בכניסה לבית המקדש ובאכילת קדשים. לגבי אשם מצורע חידשה התורה דין מיוחד: שני כהנים מקבלים את דמו. אחד מקבלו בכלי ומזה ממנו על המזבח כשאר אשמות והשני מקבלו ביד ונותן ממנו על תנוך אזנו ובהונות ידיו ורגליו הימניות של המצורע (רמב"ם הלכות מחוסרי כפרה פרק א' הלכות א' ו-ד' ופרק ד' הלכה ב'). רב. ויקרא יד/יג. רג. "וְזֹאת תּוֹרַת הָאָשָׁם..." ויקרא ז/א-ז. רד. **"לידון בדבר החדש":** בעלי התוספות (ד"ה "לפי שיצא") מפרשים, כי הכוונה "יצא לידון בדבר החדש" - שנאמרה בו הלכה הסותרת את הנאמר לגבי הכלל, כגון, שאר אשמות נותנים את כל דמם על המזבח ואילו באשם מצורע נותנים חלק על בהונות המצורע. כן גם היתר איסור אשת אח במקום יבום סותר את האיסור הנאמר בכלל. אולם מלשון רש"י (ד"ה "לידון") משמע, כי די בכך שנאמר חידוש דין לגבי הפרט כדי שייחשב "יצא לידון בדבר החדש" (כן עולה גם מדברי רש"י בזבחים נז/א, ד"ה "וכשנאמרו", ברם, ראה בתוספות ישנים בסוף דף ד/א שהביאו בשם רש"י כפירוש התוספות).

[1] אֶלָּא, סָדַ"א תֵּיתֵי בַּמֶּה
אלא היינו סבורים ללמוד דרשת "במה

מָצִינוּ מֵאֵשֶׁת אָח, מָה אֵשֶׁת
מצינו" מאשת אח, כשם שאשת

אָח מְיַיבְּמָה, אַף אֲחוֹת
אח מתייבמת, כך אחות

אִשָּׁה תִּתְיַיבֵּם. [2] מִי דָּמֵי?!
אשה (וכל העריות) מתייבמת. (דחייה:) מה דמיון ביניהם?

הָתָם - חַד אִיסּוּרָא, הָכָא -
אשת אח איסור אחד, ואחות אשה

תְּרֵי אִיסּוּרֵי! [3] מַהוּ דְּתֵימָא,
שניים! (אשת אח ואחות אשה). (תירוץ אחר:) היינו אומרים,

הוֹאִיל וְאִישְׁתְּרֵי - אִישְׁתְּרֵי.
"הואיל והותר (אשת אח) - הותר (אחות אשה)".

[4] וּמְנָא תֵּימְרָא דְּאָמְרִינַן
ומניין לומר שאומרים

הוֹאִיל וְאִישְׁתְּרֵי - אִישְׁתְּרֵי?
"הואיל והותר - הותר"?

עתה מנסה הגמרא להבין באופן אחר, מדוע יש צורך בדרשת "עליה".

[1] מאחר שאיסור "אשת אח" פוקע לצורך מצוות הייבום, היינו למדים בדרשת "במה מצינו" [רה], כי גם יתר איסורי עריות פוקעים לצורך מצוות ייבום.

[2] אולם, שואלת הגמרא, הן בעזרת "במה מצינו" למדים בין שני מקרים זהים, ואילו כאן אנו מבקשים ללמוד מיבמה שאיסור "אשת אח" עליה, להתיר יבמה ששני איסורים עליה, איסור "אשת אח" ואיסור ערווה נוסף!

[3] הגמרא מתרצת, כי עדיין ניתן ללמוד להתיר יבמה בעלת שני איסורים, לאור הכלל "הואיל ואשתרי – אשתרי". כלומר, הואיל והותר איסור אשת אח לצורך קיום מצוות ייבום, הותרו גם יתר איסורי ערווה, כדי שלא ימנעו את קיום מצוות הייבום, עבורה הותר איסור "אשת אח" (להלן תחדד הגמרא את הסברה ואת גדריה).

[4] ומניין המקור לכך שהואיל והותר איסור ערווה אחד לצורך קיום מצווה, שוב אין איסור ערווה אחר יכול לאסור את קיום המצווה, אלא "הואיל ואישתרי – אישתרי", וכל האיסורים הזהים לסוג האיסור שהותר, הותרו גם הם?

הגמרא מביאה מקור ממקרה המורכב מדיני מצורע, טבול יום, ודיני הרחקת טמאים מהר הבית ומן העזרה.
לשם הבנת הדברים נקדים ידיעות נחוצות:
איסור כניסת טמאים להר הבית ולעזרה: הטמאים מורחקים ואינם רשאים להכנס למקומות קדושים, לפי דרגת טומאתם. יש מנועי כניסה אפילו ל"מחנה ישראל" – כגון, ירושלים. יש מנועי כניסה ל"מחנה לוויה" – שטח הר הבית, כולל עזרת נשים [רו]. ויש מנועי כניסה ל"מחנה שכינה" בלבד – מ"עזרת ישראל" ופנימה.
על כל הטמאים חל איסור כניסה למחנה שכינה. איסור זה ענשו כרת.
טהרת מצורע: אדם שהיה בו נגע צרעת ונרפא, עובר תהליך טהרה בן שבעה ימים. עם השלמתו סרה טומאתו החמורה אך נותרת טומאה קלה, מחמתה אסור לו להכנס למחנה שכינה – העזרה.
טומאה קלה זו תסור עם הבאת קרבנותיו, מן היום השמיני ואילך, ובשלב שבין היום השביעי להבאת הקרבנות הוא מכונה "מחוסר כפרה", לפי שהעדר הקרבנות הוא הגורם למניעת הסרת טומאתו לחלוטין.
בתהליך הקרבת הקרבנות עליו להכנס לעזרת נשים, לעמוד בשער ניקנור ולהכניס למקדש את בהונות ידו ורגלו הימניים ותנוך אזנו הימנית, כדי שיתן עליהם הכהן דם מן הקרבן ושמן.
טבול יום: ישנם סוגים שונים של "טבול יום". גמרתנו עוסקת באדם שנטמא בטומאת קרי. לטהרתו הוא טובל ודיו בכך, אך עד רדת היום בו טבל לא סרה טומאתו והוא מכונה "טבול יום", לפי שטבל אך ממתין שיחלוף היום. עד רדת היום, אין הוא רשאי להכנס להר הבית [רז].
מבחינת הגבלת כניסתו חמור בעל קרי טבול יום מן המצורע ביום השמיני, שטבול יום אסור בכניסה לכל הר הבית, ואילו המצורע שהוא רק "מחוסר כיפורים", רשאי להכנס לעזרת נשים ומוגבל מכניסה רק לעזרה.

רה. "**במה מצינו":** כאשר התורה מלמדתנו דין מסויים בהלכה פלונית, עלינו להניח, כי דין זה רווח גם בהלכות בעלות מאפיינים זהים. "במה מצינו" היא אחת משלש עשרה מידות שהתורה נדרשת בהן. רו. **עזרת נשים:** לפני שער ניקנור היתה עזרת נשים המשמשת כחצר מבוא לבית המקדש. כותב הרמב"ם (הלכות בית הבחירה פרק ה' הלכה ז): "ולפני העזרה במזרח היתה עזרת הנשים, והיא היתה אורך ק' אמה ול"ה על רוחב קל"ה, וארבע לשכות היו בארבע מקצעותיה, של ארבעים ארבעים אמה, ולא היו מקורות, וכן עתידין להיות". רז. לדעת רש"י (זבחים דף לב/ב) קיימת מחלוקת לגבי טבול יום של זב או

[1] שנינו בברייתא: מצורע שהוא גם טבול יום, כיצד ינהג ביום השמיני לטהרתו, אם אותו היום ערב פסח הוא?
לו היה המקרה מתרחש באחד מימות השנה, היה עליו להמתין למחרת, שתסור טומאת טבול יום, שהרי "טבול יום" אינו רשאי להכנס להר הבית, אך עתה שעומד הוא בערב פסח, אם לא יטהר, יהיה מנוע מהקרבת קרבן פסח, מפני שבלילה לא יהיה ראוי לאכול מן הקרבן, ומי שאינו ראוי לאכילה אינו רשאי להקריבו – מה יעשה?

[2] אמרו חכמים – יכנס, שכן, מצוות עשה להקריב קרבן פסח, החמורה בכך שהמבטלה ענוש כרת, דוחה את מצוות עשה המורה לשלח טמאים מהר הבית, שהעובר עליה אינו ענוש כרת.

[3] רבי יוחנן מבהיר, כי בל נטעה לחשוב שבכך התירה הברייתא איסור תורה – כניסת טבול יום להר הבית, שכן, חכמים הם שאסרו כניסתו להר הבית ולא התורה. כוונת הברייתא היא, איפוא, שמצוות פסח החמורה, תדחה את מצוות חכמים [רח].
ומניין שאיסור כניסת טבול יום להר הבית מדברי חכמים בלבד? כך למדנו מן הפסוק [רט] "ויעמוד יהושפט... בבית ה' **לפני החצר החדשה**". הר הבית [רי] כונה חצר "חדשה", לפי שהתחדשה בו הלכה מדברי חכמים, שטבול יום לא יכנס אליו.

[1] דְּתַנְיָא: מְצוֹרָע שֶׁחָל שְׁמִינִי
ששנינו בברייתא: מצורע שחל היום השמיני

שֶׁלּוֹ בְּעֶרֶב הַפֶּסַח, וְרָאָה
לטהרתו בערב פסח, וראה

קֶרִי בּוֹ בַּיּוֹם וְטָבַל, [2] אָמְרוּ
קרי ביום זה וטבל ועתה הוא "טבול יום" (כיצד יטהר מצרעתו?)

חֲכָמִים: אַעַ"פִ שֶׁאֵין טְבוּל
אמרו חכמים: אף על פי שכל "טבול יום" אינו

יוֹם אַחֵר נִכְנָס - זֶה נִכְנָס,
נכנס להר הבית, זה יכניס בהונותיו,

מוּטָב שֶׁיָּבֹא עֲשֵׂה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ
כי יבוא עשה של קרבן פסח שהמבטלו

כָּרֵת וְיִדָּחֶה עֲשֵׂה שֶׁאֵין בּוֹ
ענוש כרת, וידחה מצוות שילוח מהר הבית, שאינה

כָּרֵת; [3] וְאָמַר רַ' יוֹחָנָן: דְּבַר תּוֹרָה אֲפִי' עֲשֵׂה לֵית בֵּיהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּעֲמוֹד
כרת; והסביר רבי יוחנן: מדין תורה, אין "טבול יום" אסור להכנס להר הבית, שנאמר: "ויעמוד

יְהוֹשָׁפָט בִּקְהַל יְהוּדָה לִפְנֵי הֶחָצֵר הַחֲדָשָׁה", מַאי, "חָצֵר הַחֲדָשָׁה"? אָמַר
יהושפט בקהל יהודה לפני החצר **החדשה**", מהי "חצר החדשה"? אמר

(רַ' יוֹחָנָן), שֶׁחִדְּשׁוּ בָהּ דְּבָרִים, וְאָמְרוּ: טְבוּל יוֹם לֹא יִכָּנֵס לְמַחֲנֵה לְוִיָּה,
רבי יוחנן, שחידשו בה חכמים הלכות ואמרו: "טבול יום" לא יכנס למחנה לויה.

עד עתה ביארה הגמרא את היתר כניסתו של טבול יום זה להר הבית ולעזרת הנשים. עתה עוסקת הגמרא בהכנסת בהונותיו ותנוך אזנו של טבול יום מצורע לעזרה. דיון זה מבוסס על כך שלדעת עולא יש איסור כרת בפעולה זו.
שהנה, עולא סובר ש"ביאה במקצת שמה ביאה". כלומר, טמא המכניס חלק מגופו לבית המקדש, עובר על איסור [ריא], אף על פי שלא הכניס כל גופו.
לדעת עולא, התורה התירה באופן מיוחד את הכנסת בהונות המצורע ותנוך אזנו למחנה שכינה לצורך טהרתו, שהרי טמא הוא ו"ביאה במקצת שמה ביאה".

[4] אמר עולא, משכך, מניין לנו להתיר בערב פסח הכנסת בהונות ותנוך של מצורע שרובצת עליו גם טומאת "טבול יום" ואם מכניס אבר עובר על איסור כרת?

[5] עולא ענה על כך, כי הואיל והותר לו להכניס אבריו למרות טומאת צרעתו, הותר לו גם איסור טומאת טבול יום.
הרי לנו מקור לאמירת הכלל "הואיל ואישתרי – אישתרי", ולפיכך יש צורך בדרשת "עליה", לבל נאמר, כי גם יבמה בעלת שני איסורים, אשת אח ואחות אשה – תתייבם, הואיל והותר איסור אשת אח, הותר האיסור הנוסף.

[6] ברם, שואלת הגמרא, אין דמיון בין המקרים! שכן, הא ניחא היכן שתחילה נישאה היבמה לראובן והיא נאסרה על שמעון באיסור "אשת

[4] וְאָמַר עוּלָא: מַה טַּעַם?
ואמר עולא: כיצד מצורע טבול יום מכניס אבריו (כרת)?

[5] הוֹאִיל וְהוּתַּר לְצָרְעָתוֹ
לפי שהותר להכניסם כשהוא טמא צרעת,

הוּתַּר לְקִרְוִיוֹ. [6] מִי דָּמֵי
הותרה טומאת "טבול יום". (שאלה:) האם דומה

לְדְעוּלָא?! תֵּינַח הֵיכָא
ייבום למקרה של עולא? הניחא היכן

דף ח/א

בעל קרי, אם קיים בו איסור דאורייתא בכניסה לכל הר הבית. רח. על פי תוספות (ד"ה "רבי יוחנן"). אולם רש"י בזבחים (דף לב/ב) מפרש, כי לדעת הברייתא טבול יום של בעל קרי אסור מדאורייתא בכניסה להר הבית, כי הברייתא סוברת ש"טבול יום דזב כזב דמי", והוא הדין בעל קרי. לפיכך טבול יום של בעל קרי מוגדר כמי שטומאה יוצאת מגופו, ואילו רבי יוחנן חולק וסובר ש"טבול יום דזב לאו כזב דמי". ראה על כך עוד בתוספות כאן ובזבחים (דף לב/ב ד"ה "ורבי יוחנן"). רט. **"ויעמוד יהושפט"**: דברי הימים ב - כ/ה; בעת ההיא התקבצו בני מואב ובני עמון למלחמה על המלך יהושפט, ויכרז המלך צום, ובאו הכל להתפלל "לפני החצר החדשה". ריי. פירשנו על פי לשון רש"י ש"החצר החדשה" היינו: "הר הבית". אולם בעלי התוספות (ד"ה "שחדשו בה") מפרשים, כי הכוונה ל"עזרת נשים". ריא. נחלקו אמוראים בכך. יש אומרים, כי אין איסור תורה בביאה במקצת. יש אומרים כי הדבר אסור מן התורה אולם אין עונש

דְּנָשָׂא מֵת וְאַחַר כָּךְ נָשָׂא
שנשא המת (וחל על אשתו איסור "אשת אח") ואחר כך נשא

חַי, דְּמִגּוֹ דְּאִישְׁתְּרֵי אִיסּוּר
אחיו אחותה (ואשת המת נאסרה גם כ"אחות אשה"), מתוך שהותר

אֵשֶׁת אָח אִישְׁתְּרֵי נָמֵי אִיסּוּר
איסור אשת אח לייבום, הותר גם איסור

אֲחוֹת אִשָּׁה, [1] אֶלָּא נָשָׂא
אחות אשה, אולם, אם תחילה נשא

חַי וְאַחַ"כָּ נָשָׂא מֵת, אִיסּוּר
החי (היבם) ואחר נשא המת אחותה, הרי איסור

אֲחוֹת אִשָּׁה קָדֵים! [2] וַאֲפִי׳
אחות אשה חל תחילה! ואפילו

נָשָׂא מֵת נָמֵי, תֵּינַח הֵיכָא
אם נשא מת תחילה, הניחא היכן

דְּנָשָׂא מֵת וּמֵת וְאַחַ"כָּ נָשָׂא
שנשא המת ומת ואחר כך נשא

חַי, דְּחַזְיָא לֵיהּ דְּבִינֵי בֵּינֵי,
אחיו אחותה - איסור אשת אח הותר לפני שחל "אחות אשה",

אֶלָּא נָשָׂא מֵת וְלֹא מֵת וְאַחַר
אך אם נשא המת ועוד בחייו

כָּךְ נָשָׂא חַי, לֹא אִיחַזְיָא לֵיהּ
נשא החי את אחותה, הן עדיין לא הותר איסור

כְּלָל! [3] מִי לָא מוֹדֵי עוּלָּא,
אשת אח כלל! וכי לא מודה עולא,

שֶׁאִם רָאָה קֶרִי בְּלֵיל שְׁמִינִי,
שאם המצורע ראה קרי כבר בליל שמיני,

שֶׁאֵין מַכְנִיס יָדָיו לַבְּהוֹנוֹת,
לא הותר להכניס בהונותיו,

אח", ואחר כך נשא שמעון את אחותה ואשת ראובן שבה ונאסרה על שמעון באיסור "אחות אשה" – ניתן להבין, כי עם התרת האיסור הראשון – "אשת אח", במות ראובן – אין האיסור השני – "אחות אשה" – גורם לביטול המצווה, כפי שטהרת מצורע שהותרה, אינה נאסרת מחמת איסור "טבול יום" שחל לאחר שהותרה טומאת המצורע.

[1] אולם, אם תחילה נשא שמעון אשה ואחר כך נשא ראובן את אחותה, איסור "אחות אשה" חל תחילה ובמקרה זה אין אומרים "הואיל ואישתרי (איסור "אשת אח") – אישתרי (איסור "אחות אשה")"!

[2] זאת ועוד, גם במקרה שאיסור "אשת אח" חל תחילה, יש להגביל את ההיתר למקרה ששמעון נשא את אחות יבמתו רק לאחר שנפלה לפניו לייבום, או–אז קיימת סברה, כי מאחר שבפועל כבר הותר איסור "אשת אח" במות אחיו, הותר גם איסור אחות אשה שחל לאחר מכן, ואין בכח האיסור החדש להפקיע את ההיתר שנתנה התורה. זאת, מפני שגם במצורע המשמש במקור להיתר זה, חלה טומאת הקרי ביום השמיני, אחר שבתחילת היום כבר הותר למצורע להכניס אבריו למחנה שכינה.
אולם, היכן שנשא שמעון את אחות היבמה בחיי אחיו, הן חל איסור "אחות אשה" בטרם הותר איסור "אשת אח"!

[3] הגמרא מוסיפה ואומרת, כי ודאי גם עולא מודה, שאם חלה טומאת קרי בליל היום השמיני, לא תותר טומאת טבול יום למחרת, לפי שבשעה שחלה, עדיין לא הותר איסור המצורע, מפני שבלילה אין מקריבים קרבנות. (בעלי התוספות [ריב] כותבים, כי הגמרא מצאה מקור לכך בלשון הברייתא האומרת, שהמצורע "ראה קרי בו ביום". מוכח ממנה, כי אם היה נטמא בקרי בליל שמיני, לא היתה טומאה זו נדחית).

[4] אכן כן, מסיקה הגמרא, יש צורך בדרשת "עליה", כדי ללמדנו, שבמקרה שנשא שמעון את אחות יבמתו לאחר שנפלה לפניו לייבום – אינו רשאי לייבמה לפי שאין אומרים "הואיל ואישתרי – אשתרי". אך במקרים אחרים, יודעים אנו זה מכבר, כי אינו מייבמה, שהרי עשה אינו דוחה לא תעשה שיש בו כרת.
נמצאה, איפוא, הסיבה לכך שהתורה נזקקה לדרשת "עליה", ללמדנו שבמקרה ייחודי זה אין לייבם.

[5] הגמרא מציעה הסבר נוסף לצורך בדרשת "עליה".
קיימת דרשת הקש בשם רבי יונה, או בשם רב הונא בנו של רב יהושע, על הפסוק [ריג] החותם את פרשת העריות, "כי כל אשר יעשה **מכל התועבות האלה**...". בכך שכללה התורה את כל העריות בפסוק אחד, הקישתן זו לזו.

[6] מכאן היינו למדים להקיש מאיסור אשת אח ליתר איסורי עריות, להתיר את כל העריות מפני מצוות ייבום [ריד], ולפיכך יש צורך בדרשת

שֶׁלֹּא יָצָא בְּשָׁעָה שֶׁהִיא רְאוּיָה לְהָבִיא בָּהּ קָרְבָּן?! [4] אֶלָּא, כִּי אִיצְטְרִיךְ
לפי שטומאה זו חלה בלילה בו אין מביאים קרבן (ועוד לא הותר איסור צרעתו)?! אלא אכן יש צורך בדרשת

עָלֶיהָ - הֵיכָא דְּנָשָׂא מֵת וּמֵת וְאַחַ"כָּ נָשָׂא חַי. [5] וְאִי בָּעֵית אֵימָא: אַתְיָא
"עליה", למקרה שתחילה נשא המת ומת, ואחר כך נשא החי אחותה. ואם ברצונך אמור: היינו למדים

בְּהֶיקֵּישָׁא מִדְּרַבִּי יוֹנָה; דְּאָמַר רַבִּי יוֹנָה, וְאִיתֵּימָא רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ,
מדרשת הקש שהזכיר רבי יונה; שאמר רבי יונה, ויש אומרים שאמר רב הונא בנו של רב יהושע:

אָמַר קְרָא: "כִּי כָל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכָּל הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ", הוּקְּשׁוּ כָּל
נאמר בפסוק: "כי כל אשר יעשה **מכל התועבות האלה** ונכרתו" הוקשו כל

הָעֲרָיוֹת כּוּלָּן לְאֵשֶׁת אָח, [6] מָה אֵשֶׁת אָח שֶׁרְיָא, אַף כָּל עֲרָיוֹת נָמֵי שֶׁרְיָין,
העריות זו לזו (ובכללן ל"אשת אח"), והיינו למדים: כשם שאשת אח הותרה לייבום, אף כל העריות גם הותרו,

כרת. ויש אומרים כי אף ענוש כרת (ראה על כך בזבחים לב/ב ואילך). לדעת עולא בגמרתנו יש בו גם כרת. [ריב] ד"ה "מי לא מודה". [ריג] ויקרא יח/כט. [ריד] לעיל הגמרא בקשה ללמוד זאת ב"במה מצינו" לפיכך היא פרכה "יהתם - חדא איסורא הכא תרי איסורי". ברם, כאן הגמרא לומדת זאת בהיקש ו"אין משיבים על ההיקש" - רש"י ד"ה "ואיבעית אימא".

"עליה", לבל נקיש את העריות לאיסור אשת אח, אלא לאיסור אחות אשה, בה נאמר כי אינה מתייבמת, כפי שלמדנו לעיל.

[1] תמה על כך רב אחא מדיפתי לפני רבינא, מדוע יש להעדיף להקיש את יתר העריות לאיסור אחות אשה ולאוסרן לייבום, על פני האפשרות להקישן לאיסור אשת אח ולהתירן לייבום?

[2] ענהו רבינא, לפי שקיים כלל הקובע, שבין שתי אפשרויות של דרשת הקש, יש לבחור במחמירה שביניהן [רטו].

[3] כמו כן, ניתן ליישב את השאלה באופן הבא. בהתיר התורה "אשת אח" לייבום, היא התירה יבמה בעלת איסור ערווה אחד. בֶּאֱסוֹר התורה "אחות אשה" לייבום, היא אסרה יבמה בעלת שני איסורי ערווה; אשת אח ואחות אשה.
מעתה, הן יתר העריות הנופלות לייבום בעלות שני איסורים הנה; "אשת אח" ואיסור הערווה הנוסף שבהן. ברי, איפוא, כי יש להקישן לאחות אשה הדומה להן.

במהלך ארבעת הדפים האחרונים הבינה הגמרא, כי דרשת "עליה" נזקקת גם כדי ללמד שהיבמה בעלת איסור הערווה הנוסף אינה מתייבמת. עתה מביאה הגמרא את שיטת רבא החולק על הנחה זו וסובר, כי לא נאמרה דרשה זו אלא כדי לפטור צרת ערווה מייבום, אך הערווה עצמה פטורה מייבום גם בלא הדרשה.

[4] רבא מפרש באופן אחר את הברייתא בה נאמרה דרשת "עליה" [רטז]; לדעתו, על כך שיבמה בעלת איסור ערווה נוסף אינה מתייבמת – אין צורך בדרשה, שהרי עשה אינו דוחה איסור כרת, ואילו מ"עליה" למדים, כי צרת ערווה אף היא אינה מתייבמת.
במהלך דיון הגמרא בדברי רבא, תתברר כוונתו.

[5] הגמרא תמהה על דבריו, הכי לא היינו סבורים שיבמה בעלת איסור ערווה נוסף תתייבם?! הן מלשון הברייתא בה נאמרה דרשת "עליה" משמע להיפך. שכן, לאחר הבאת דרשת "עליה" אומרת הברייתא, "אין לי אלא היא" – יודעים אנו עתה, לאחר דרשת "עליה", שיבמה בעלת איסור ערווה נוסף אינה מתייבמת, "צרתה מניין?".

[6] הגמרא מתרצת, כי התנא הזכיר את היבמה עצמה בדרך אגב, וכך יש לפרש את דברי: "אין לי אלא היא" – ברי שיבמה בעלת איסור ערווה נוסף אינה מתייבמת, לפי שעשה אינו דוחה איסור כרת, אך "צרתה מניין?" – מניין נדע כי דרשת "עליה" נסובה על צרת ערווה?
(על כך השיבה הברייתא, "תלמוד לומר לצרר"! מ"לצרר" למדנו, כי יש לדרוש "עליה" לפטור צרת ערווה).

[7] עתה תמהה הגמרא על דברי רבא מהמשך הברייתא. לאחר ששנה התנא בברייתא שדין כל הערויות כדין אחות אשה שאינה מתייבמת, שואל התנא: "אין לי אלא הן" – יודעים אנו עתה, לאחר דרשת "עליה", שהיבמות בעלות איסור ערווה נוסף אינן מתייבמות, "צרותיהן מניין?".

בָּתַב רַחֲמָנָא "עָלֶיהָ". [1] אָמַר
לכן יש צורך בדרשת "עליה" (להקישן לאחות אשה האסורה).

לֵיהּ רַב אַחָא מִדִּפְתֵּי לְרַבִינָא:
תמה רב אחא מדפתי לפני רבינא:

מִכְּדֵי כָּל עֲרָיוֹת אִיכָּא
הן את כל הערויות ניתן

לְאַקּוֹשִׁינְהוּ לְאֵשֶׁת אָח וְאִיכָּא
להקיש (להיתר) לאשת אח שהותרה לייבום, וניתן גם

לְאַקּוֹשִׁינְהוּ לַאֲחוֹת אִשָּׁה,
להקישן (לאיסור) לאחות אשה שנאסרה,

מַאי חֲזִית דְּאַקְּשַׁת לַאֲחוֹת
מה ראית שהקשת לאחות

אִשָּׁה? אַקְּשִׁינְהוּ לְאֵשֶׁת אָח!
אשה? תקישן לאשת אח!

[2] אִיבָּעֵית אֵימָא: לְקוּלָּא
אם תרצה תתרץ: אם אפשר להקיש לקולא

וְחוּמְרָא - לְחוּמְרָא מַקְּשִׁינַן.
או לחומרא - מקישים לחומרא.

[3] אִיבָּעֵית אֵימָא: הָכָא - תְּרֵי
אם תרצה תתרץ: כאן (אחות אשה) יש שני

אִיסּוּרֵי וְהָכָא - תְּרֵי אִיסּוּרֵי,
איסורים ושם (יתר ערויות) יש שני איסורים,

וּתְרֵי מִתְּרֵי יַלְפִינַן, אֲבָל הָכָא
ראוי ללמוד שני איסורים משני איסורים, אך כאן (אשת

חֲדָא אִיסּוּרָא, וּתְרֵי מֵחֲדָא
אח), יש איסור אחד, ושני איסורים מאיסור אחד

לָא יַלְפִינַן.
אין למדים.

[4] רָבָא אָמַר: עֶרְוָה לָא צְרִיכָא
רבא מפרש: ליבמה ערווה, אין צריך

קְרָא, דְּאֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה לֹא
פסוק, שאין מצוות עשה (ייבום) דוחה איסור

תַּעֲשֶׂה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כָּרֵת, כִּי אִיצְטְרִיךְ קְרָא - לְמֵיסַר צָרָה. [5] וְעֶרְוָה לָא צְרִיכָא קְרָא?!
ערווה שיש בו כרת, הפסוק נדרש לאסור את צרתה. (תמיהה:) ערווה אינה צריכה פסוק?

וְהָא תַּנְיָא: אֵין לִי אֶלָּא הִיא! [6] מְשׁוּם צָרָתָהּ. [7] וְהָא קָתָנֵי: 'אֵין לִי אֶלָּא הֵן'!
כיצד שנינו בברייתא הדורשת "עליה": "אין לי אלא **היא**" (הרי שהערווה נדרשת מעליה)! (תירוץ:) אגב הצרה הוזכרה היא. (שאלה:) הן נאמר בברייתא "אין לי אלא **הן**" - בעלות ערווה עצמן!

רטו. עיין תוספות בבא קמא ג,א ד"ה "דומיא", שכלל הוא בדרשת היקש ולא שיש להכריע כן לחומרה מחמת הספק. רטז. ראה בתוספות ד"ה "רבא אמר" מדוע רבא אינו מסכים עם דברי האמוראים למעלה.

[1] מִשּׁוּם צָרוֹתֵיהֶן. [2] תָּ"שׁ,
(תירוץ:) גם הן נשנו אגב הצרות. (שאלה:) בא ושמע ברייתא:

רַבִּי אוֹמֵר: "וְלָקַח" - "וּלְקָחָהּ",
רבי אומר: ניתן לכתוב "ולקח" וכתוב "ולקחה",

"וְיִבֵּם" - "וְיִבְמָהּ"; לֶאֱסוֹר
כמו כן, ניתן לכתוב "ויבם" וכתוב "ויבמה" - ללמד "לאסור

צָרוֹת וַעֲרָיוֹת! [3] אֵימָא:
צרות **ועריות**"!
(תירוץ:) תגרוס:

לֶאֱסוֹר צָרוֹת שֶׁל עֲרָיוֹת.
"לאסור **צרות** של עריות".

[4] וְהָא תְּרֵי קְרָאֵי קָנָסֵיב
ברם, הן על שני פסוקים נסובה דרשתו,

לֵיהּ, מַאי? לָאו חַד לְעֶרְוָה
ודאי, האחד ללמד על הערווה עצמה

וְחַד לְצָרָה?! [5] לָא, אִידִי
והשני לצרתה?!
(תירוץ:) לא!
זה

וְאִידִי לְצָרָה, חַד - לְמֵיסַר
וזה מלמדים על הצרה. האחד - לאסור

צָרָה בִּמְקוֹם מִצְוָה, וְחַד -
צרה שנפלה למצוות ייבום, והשני -

לְמִישְׁרֵי צָרָה שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם
להתיר צרה שלא נפלה

מִצְוָה. מַאי טַעֲמָא? וְיִבֵּם
לייבום. מה טעם? כך דורשים: "ויבם

וְיִבְמָהּ - בִּמְקוֹם יִיבּוּם - הוּא
ויבמה" מלמד, שבמקום ייבום

דַּאֲסִירָא צָרָה, שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם יִיבּוּם - שַׁרְיָא צָרָה. [6] אָמַר רַב אַשִׁי: מַתְנִי' נָמֵי
אסורה צרת ערווה, ושלא במקום ייבום - מותרת הצרה. אמר רב אשי: ממשנתנו גם

דַּיְקָא, דְּקָתָנֵי: חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה נָשִׁים פּוֹטְרוֹת צָרוֹתֵיהֶן, וְאֵילּוּ 'פְּטוּרוֹת וּפוֹטְרוֹת'
מדוייק כרבא, שנאמר: "חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן", אך "**פטורות** (העריות עצמן) ופוטרות (צרותיהן)"

לָא קָתָנֵי, שְׁמַע מִינַּהּ.
לא נאמר, הרי לנו, כי ברור שפטורות.

[1] הגמרא מתרצת, כפי שתירצה לגבי השאלה הקודמת, שכוונת התנא היא כך: "אין לי אלא הן" – ברי שיבמות בעלות איסור ערווה נוסף אינן מתייבמות, שהרי עשה אינו דוחה איסור כרת, אך "צרותיהן מניין" – מניין נדע שגם צרותיהן אינן מתייבמות.

[2] עתה מקשה הגמרא על דברי רבא מברייתא ששנה רבי: שתי אותיות "הא" מיותרות יש בפסוק [ריז] "יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ, וּלְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְּמָהּ", די לכתוב "ולקח" "ויבם". מהייתור הכפול למד רבי שתי הלכות: **א.** דווקא אותה, את אשת אחיו, יְיַבֵּם; ולא יבמה בעלת איסור ערווה נוסף. **ב.** דווקא אותה יְיַבֵּם ולא צרת ערווה [ריח]. בסיום דבריו אומר רבי, כי מכאן למדנו "**לאסור צרות ועריות**", הרי לנו, בניגוד לדברי רבא, כי יש צורך בדרשה לאסור יבמה בעלת איסור ערווה נוסף.

[3] הגמרא משיבה, כי יש לתקן את גירסת הברייתא; לא אמר רבי אלא שמכאן למדנו "לאסור **צרות של עריות**", כדברי רבא עצמו, שרק לפטור צרת ערווה יש צורך בדרשה.

[4] הגמרא תמהה על שינוי נוסחה זו. הן הברייתא מדגישה כי שני ייתורים יש בפסוק, "ולקחה" "ויבמה", ואכן אחד מהם מלמד על צרת ערווה, אך על כרחך שזולתו מלמד על יבמה בעלת איסור ערווה נוסף?

[5] מתרצת הגמרא, כי שני הייתורים נזקקים לענייני צרת ערווה. מ"ולקחה" למדים שצרת ערווה אסורה, ומ"ויבמה" למדים, שאך צרת ערווה הנופלת לייבום אסורה, אך צרת ערווה שלא במקום ייבום – מותרת, וכגון, כאשר בתו של אדם התאלמנה מאיש זר, רשאי אביה לשאת את צרותיה (בעמוד הבא, ח/ב, תסביר הגמרא את אופן הלימוד).
אין, איפוא, הוכחה מברייתא זו נגד שיטת רבא.
הגמרא מביאה סיוע לדברי רבא, ש"ערווה לא צריך קרא", מפני שפשוט הדבר שעשה אינו דוחה איסור כרת.

[6] אמר רב אשי: ממשנתנו משמע כדברי רבא. שהנה, משנתנו אינה מפרשת את דינה של יבמה בעלת איסור ערווה נוסף, אלא היא פותחת היישר בדין צרותיה – "חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן". המשנה מתייחסת, איפוא, כמובן מאליו לכך שהעריות עצמן פטורות מייבום, עד שאינה טורחת לציין זאת. לו היה פטורן נלמד מדרשה, כלום לא היה על התנא לציין חידוש זה?! הרי לנו, כי אין זה חידוש, אלא ברור לכל שכך הדין.

עתה מבררת הגמרא את שיטת רבא, מה טעם יש צורך בדרשה זו ללמד שצרת ערווה של אחות אשתו אסורה, לדעת חכמים הסוברים כי דורשים מ"עליה" לגבי מצוות ייבום.

ריז. דברים כה/ה. ריח. על פי רש"י ד"ה "ולקחה לו". לכאורה כוונת רש"י לבאר את דרשת רבי לפי ההווה אמינא בגמרא שבא לאסור ערווה, אולם ראה בעמוד ב' כיצד הגמרא דורשת את הפסוק למסקנה שבא לאסור צרת ערווה.

[1] לכאורה, מאחר שלדעת רבא אין צורך במקור שיבמה בעלת איסור ערווה אינה מתייבמת, מפני שעשה אינו דוחה איסור כרת, מעתה, אחר שהורתה תורה בפסוק "ואשה אל אחֹתה לא תקח לצרֹר", שגם צרת ערווה אסורה בכרת, מדוע זקוקים לגזירה שווה "עליה" ללמד שצרת ערווה אינה מתייבמת? הן לא היינו מעלים על דעתנו שמצוות ייבום תדחה איסור זה שיש בו כרת!

[2] ענה על כך רב אחא בר ביבי מר לרבינא, אכן כן! כדבריך נאמר בשם רבא, כי גם לגבי צרת ערווה אין צורך בדרשת "עליה" ללמדנו כי אינה מתייבמת, שהרי כבר למדנו זאת מ"לצרֹר". ואילו דרשת "עליה" מלמדתנו, כי צרת ערווה שלא במקום ייבום – מותרת. כלומר, אך ורק "צרת אחות אשתו" שהיתה נשואה לאחיו ונפלה לפניו לייבום – אסורה. ברם, אם היתה אחות אשתו נשואה לאדם זר, צרותיה אינן אסורות לו.
כך הוא אופן הדרשה מ"עליה": הן במצוות ייבום והן באיסור אחות אשה וצרתה ("ואשה אל אחֹתה... לצרֹר") נאמר "עליה", ללמדנו, שאיסור צרת ערווה הוא במקום נפילה לייבום בלבד.

[3] הקשה על כך רמי בר חמא, מעתה נאמר, כי יש לדרוש מ"עליה", כי גם אחות אשה עצמה אינה אסורה אלא בנפלה לייבום, וכה נפרש את הפסוק: "ואשה אל אחֹתה לא תקח לצרֹר לגלות ערותה עליה בחייה" – איסור אחות אשה נאמר אך ורק במקרה של "עליה", היינו, כאשר היא נפלה לייבום [ריט].

[4] ענהו רבא, והלא הדברים קל וחומר?! אם אפילו לצורך מצוות ייבום לא הותרה אחות אשה, ודאי שלא במקום מצווה – אסורה היא.

[5] אך רמי בר חמא לא קיבל את דבריו, שהרי כך הוא בדיוק דינה של צרת ערווה – במקום ייבום אסורה, ושלא במקום ייבום – מותרת. מדוע אין אומרים כן גם לגבי אחות אשה?

[6] השיב לו רבא תירוץ אחר: מלה מיותרת קיימת בפסוק "וְאִשָּׁה אֶל–אָחֹתָהּ, לֹא תִקָּח: לִצְרֹר, לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ עָלֶיהָ **בְּחַיֶּיהָ**". "בחייה" זה לשם מה? מכאן למדנו, כי בכל אופן שהוא, אף שלא במקום מצווה, כל עוד חיה אשתו, אינו רשאי לשאת את אחותה.

[7] ברם, גם תירוץ זה דוחה הגמרא, מפני שהמלה "בחייה" אינה מיותרת כלל ועיקר – למדים ממנה כי לאחר מות האשה רשאי בעלה לשאת את אחותה.

[8] הגמרא מנסה ליישב דחייה זו, שאת ההלכה שלאחר מות אשתו אחותה מותרת, ניתן ללמוד מחלקו הראשון של הפסוק, "**ואשה** אל אחֹתה לא תקח". "אשה" משמע אישות, לאמר, רק בעת שיש לו אישות עמה, לא ישא את אחותה [רכ].

[1] וּמַאי שְׁנָא עֶרְוָה דְּלָא
במה שונה ערווה לרבא, שאינה

צְרִיבָא קְרָא? דְּאֵין עֲשֵׂה
צריכה פסוק שפטורה? כי אין עשה

דּוֹחֶה לֹא תַּעֲשֶׂה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ
דוחה לא תעשה שיש בו

כָּרֵת, צָרָה נָמֵי לֹא תִּיבָּעֵי
כרת. אם כן, צרת ערווה (שכבר נלמדה מ"לצרֹר") גם לא תצטרך

קְרָא, מְשׁוּם דְּאֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה
פסוק, שהרי אין עשה דוחה

לֹא תַּעֲשֶׂה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כָּרֵת!
איסור שיש בו כרת (ולמה נזקקו ל"עליה")?

[2] אֵ"ל רַב אַחָא בַּר בֵּיבִי מַר
ענה רב אחא בן ביבי מר

לְרָבִינָא, הָ"קָ מְשַׁמֵּיהּ דְּרָבָא:
לרבינא: אכן כדברים הללו נאמר בשם רבא:

צָרָה נָמֵי לָא אִיצְטְרִיךְ קְרָא,
הצרה גם היא אינה זקוקה לפסוק,

כִּי אִיצְטְרִיךְ קְרָא - °לְמִישְׁרֵי
והפסוק נצרך כדי להתיר

צָרָה שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם מִצְוָה, מַאי
צרה שלא במקום ייבום. מה

טַעֲמָא? אָמַר קְרָא: "עָלֶיהָ",
טעם? לפי שאמרה תורה "עליה" -

בְּמָקוֹם "עָלֶיהָ" הוּא דַּאֲסִירָא,
ודורשים: בייבום שנאמר "עליה", אסורה הצרה,

שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם "עָלֶיהָ" שַׁרְיָא.
ושלא במקום ייבום - מותרת.

דף ח/ב °

[3] אֲ"ל רָמֵי בַּר חָמָא לְרָבָא, אֵימָא: עֶרְוָה גּוּפֵיהּ שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם מִצְוָה תִּישְׁתְּרֵי!
הקשה רמי בר חמא לרבא, תאמר שנדרוש מ"עליה" שערווה עצמה שלא במקום ייבום מותרת!

[4] וְלָאו קַל וָחוֹמֶר הוּא?! בְּמָקוֹם מִצְוָה אֲסִירָא, שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם מִצְוָה שַׁרְיָא?!
(ענהו:) הדברים קל וחומר, אם במקום מצווה (ליבום) היא אסורה, שלא במקום מצווה תהא מותרת?!

[5] אֲמַר לֵיהּ: צָרָה תּוֹכִיחַ, דְּבְמָקוֹם מִצְוָה אֲסִירָא, וְשֶׁלֹּא בְּמָקוֹם מִצְוָה
השיב לו: צרת ערווה תוכיח שכן, שהרי במקום מצווה היא אסורה, אך שלא במקום מצווה -

שַׁרְיָא! [6] אֲמַר לֵיהּ, עָלֶיךָ אָמַר קְרָא: "בְּחַיֶּיהָ", כָּל שֶׁבְּחַיֶּיהָ. [7] הַאי "בְּחַיֶּיהָ"
מותרת! ענה לו רבא (תירוץ אחר), עבור שאלתך ייתר הכתוב את המילה "בחייה", ללמד, שבחיי אשתו לא ישא אחותה, אף שלא במקום מצווה. (שאלה:) "בחייה"

מִיבָּעֵי לֵיהּ לְמַעוּטֵי לְאַחַר מִיתָה! [8] הַהִיא - מ"וְאִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ" נַפְקָא.
אינה מיותרת, כי צריך אותה למעט שאחר מיתת אשתו מותר באחותה! (תירוץ:) זאת למדים מ"**ואשה** אל אחֹתה" (רק כשיש **אישות** אסור).

ריט. שאלת הגמרא על אחות אשה בלבד - לא על שאר עריות, ראה ריטב"א ו"ערוך לנר". רכ. הריטב"א ד"ה "אימא".

[1] אִי מ"וְאִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ", (דחייה:) לו למדנו מ"ואשה אל אחותה",

הַ"אֲ נִתְגָּרְשָׁה שַׁרְיָא, תַּ"ל: היינו סבורים, כי גם כשגירש את אשתו הותרה אחותה, מלמד המקרא

"בְּחַיֶּיהָ", כָּל שֶׁבְּחַיֶּיהָ דְּאַע"גַ "בחייה" - כל עוד אשתו חיה, אפילו

דִּנְתְגָּרְשָׁה - לָא! גירשה - לא הותרה אחותה!

[2] אֶלָּא אָמַר רַב הוּנָא בַּר אלא יישב רב הונא בן

תַּחְלִיפָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא: תְּרֵי תחליפא בשם רבא: שני

קְרָאֵי כְּתִיבִי. כְּתִיב "אִשָּׁה אֶל פסוקים יש. כתוב "אשה אל

אֲחוֹתָהּ לֹא תִקָּח לְצָרֹר", אחותה לא תקח **לצרר**" (משמע, היא והצרה אסורות),

וּכְתִיב "לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ", דַּחֲדָא וכתוב "לגלות ערוותה" (לשון יחיד), אחת אסורה

מַשְׁמַע, [3] הָא כֵּיצַד? בְּמָקוֹם משמע (הצרה לא) הא כיצד? תחילת הפסוק עוסק במקום

מִצְוָה - שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת, מצווה, ושתיהן אסורות,

שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם מִצְוָה - הֵיא וסוף הפסוק עוסק שלא במקום מצווה, שהערווה

אֲסוּרָה וְצָרָתָהּ מוּתֶּרֶת. אסורה ואילו צרתה מותרת.

[1] הגמרא דוחה תשובה זו, שאם כן היינו סבורים, שאף לאחר גירושין, משתמה האישות ביניהם, רשאי הוא לשאת את אחותה, ולשם כך יש צורך במלה "**בחייה**" ללמדנו – כל עוד חיה אשתו, אף שגירשה, אחותה אסורה עליו.

שבה, איפוא, ועומדת על תלה שאלתו של רמי בר חמא, מדוע אין דורשים מ"עליה", שאחות אשתו אסורה רק בנפלה לייבום, כשם שדורשים לגבי צרת ערווה.

[2] יישב זאת רב הונא בר תחליפא בשם רבא, כי פסוק זה מכיל שתי משמעויות הנראות סותרות זו לזו. מחד נאמר, "**ואשה אל אחותה לא תקח לצרר**", משמע, שאחות אשתו וצרתה אסורות. מאידך נאמר "לגלות **ערוותה**" בלשון יחיד, משמע, אחות אשתו בלבד אסורה וצרתה מותרת, שאם לא כן, מדוע לא נקט הפסוק בלשון רבים, "ערוותן".

[3] כדי ליישב סתירה זו, שומה עלינו להסביר, כי חלקו הראשון של הפסוק "ואשה אל אחותה לא תקח לצרר", עוסק במקרה של ייבום, עליו נאמרה דרשת "עליה", או–אז, אחות אשתו וצרתה אסורות. ברם, סופו של הפסוק, "לגלות ערוותה", עוסק באחות אשה שלא נפלה לייבום, במקרה זה, היא אסורה אך צרתה אכן מותרת.

[4] עדיין שואלת הגמרא. שמא נאמר להיפך; במקום מצוות ייבום נאסרה אחות אשה בלבד, ושלא במקום ייבום, נאסרה היא וצרתה גם יחד? טעם השאלה, לפי שבפסוק נאמר "לגלות ערותה עליה", ומסתבר יותר שהדרשה מ"עליה" מוסבת על המילים הסמוכות לה, "לגלות ערותה" – מהן משמע שאחת בלבד אסורה.

[5] הגמרא משיבה, כי אם אכן כן, מיותרת לחלוטין דרשת "עליה", שכן, גם ללא דרשה היינו אומרים כן מסברה, מפני שמסתבר שהתורה תתיר במקום מצווה ולא להיפך. משנזקקה התורה לדרוש "עליה" בין מצוות ייבום לאיסור אחות אשה, על כרחך שהיא מלמדתנו לפרש להיפך את הפסוק של איסור אחות אשה: במקום שנפלה לייבום – אסורה הצרה, אך שלא במקום ייבום, מותרת היא.

[6] שאל על כך רב אשי את רב כהנא, הן סברה זו מבוססת על ההנחה, שדרשת "עליה" נועדה ללמדנו שיש לדרוש מן הפסוק של אחות אשה שצרת ערווה אינה מתייבמת רכא; זאת מניין לנו? שמא יש לדרוש שביקשה תורה **להתיר** לייבם אחות אשה וצרתה! וכך נדרוש: "ואשה אל אחותה לא תקח לצרר לגלות ערותה. **עליה – בחייה**" – אין לשאת אחות אשה ואת צרתה, אך במקרה של "**עליה**", היינו, מצוות ייבום, אזי, "**בחייה**" – תתייבם אחות אשה, וכמובן גם צרתה!

[7] הגמרא משיבה, כי לא ניתן לדרוש כך, שכן, בל נשכח, שאחר שנקטה

[4] אִיפּוּךְ אֲנָא: בְּמָקוֹם מִצְוָה - הֵיא אֲסוּרָה וְצָרָתָהּ מוּתֶּרֶת, וְשֶׁלֹּא בְּמָקוֹם מִצְוָה - שמא נדרוש הפוך: שבמקום מצווה הערווה אסורה וצרתה מותרת, ושלא במקום מצווה,

שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת! [5] א"כִ, לֹא יֹאמַר "עָלֶיהָ". [6] אֲ"לֵ רַב אַשִׁי לְרַב כַּהֲנָא: מִמַּאי שתיהן אסורות! (תירוץ:) אם כן, מיותרת דרשת "עליה" (כי מסברא ידענו זאת). שאל רב אשי את רב כהנא: מניין

דְּהַאי "עָלֶיהָ" לְאִיסּוּרָא? דִּלְמָא לְהֶתֵּירָא, וְה"ק רַחֲמָנָא: "אִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ לֹא לדרוש מ"עליה" לאסור צרה לייבום? שמא נדרוש להיתר, וכך אמרה תורה: "ואשה אל אחותה לא

תִקָּח לְצָרֹר" - לֹא הֵיא וְלֹא צָרָתָהּ שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם "עָלֶיהָ", אֲבָל בְּמָקוֹם "עָלֶיהָ" - תקח לצרר" - לא תשא אחות אשה וצרתה שלא במקום מצווה, אך במקום מצווה -

שְׁתֵּיהֶן מוּתָּרוֹת! [7] א"כִ, "לְגַלּוֹת עֶרְוָה" דַּחֲדָא הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לַהּ? אִי בְּמָקוֹם האחות וצרתה מותרות! (תירוץ:) אם כן, הפסוק "לגלות ערוותה" שהוא לשון יחיד\ באיזה מקרה תקף? הן במקום

רכא. כך מתפרש לשון הגמרא "ממאי דהאי עליה לאיסורא". ברם, הריטב"א מעיר כי הלשון אינו מדוקדק, שכן, לולא הגזירה שווה היה מקום לאסור צרת ערווה תמיד והגזירה שווה באה ללמד, כי שלא במקום מצווה הערווה מותרת. עיין שם שמפרש מדוע בכל זאת הגמרא נקטה בלשון זה.

מִצְוָה - שְׁתֵּיהֶן מוּתָּרוֹת, אִי
מצווה - שתיהן מותרות,

שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם מִצְוָה - שְׁתֵּיהֶן
ושלא במקום מצווה - שתיהן

אֲסוּרוֹת. [1] גּוּפָא, [2] רַבִּי אוֹמֵר:
אסורות. דיון בגוף הדברים, רבי אומר:

"וְלָקַח" - "וּלְקָחָהּ", "וְיִבֵּם" -
מייתור "ולקח" "ולקחה",

"וְיִבְּמָהּ"; - לֶאֱסוֹר צָרוֹת
"ויבם" "ויבמה", דורשים לאסור **צרות**

וַעֲרָיוֹת. [3] מִידֵי צָרוֹת כְּתִיבָא
של עריות ועריות. (שאלה:) הכי צרות מוזכרות

הָכָא?! וְעוֹד, צָרוֹת מִ"לִצְרוֹר"
כאן?! ועוד, הן צרות מדרשת "לצרר"

נַפְקָא! [4] "לִצְרוֹר" מַפִּיק לֵיהּ
נדרשות! (תירוץ על שאלה ב'): מ"לצרר" דורש

רַבִּי לְכִדְרַבִּי שִׁמְעוֹן. [5] צָרָה
רבי (דרשה אחרת) כרבי שמעון. (תירוץ על השאלה הראשונה) -

הֵיכָא [רכו] כְּתִיבָא? הָ"ק: אִ"כֵּן,
צרות היכן מוזכרות בפסוק: כך אמר רבי: אם כן

לֵימָא קְרָא "וְלָקַח", מַאי
יאמר הכתוב "ולקח", למה נאמר

"וּלְקָחָהּ"? כָּל הֵיכָא דְּאִיכָּא
"ולקחה"?! ללמד שרק היכן שיש

תְּרֵי לְקוּחִין, דְּאִי בָּעֵי נָסֵיב
שתי לקיחות (ייבומים), שאם רצה מייבם

הַאי, וְאִי בָּעֵי נָסֵיב הַאי -
את זו ואם רצה מייבם את זו -

שַׁרְיָא, וְאִי לָא - תַּרְוַיְיהוּ
מותר לייבם, ואם לא (מותרות שתיהן) - שתיהן

אֲסִירִין; [6] "וְיִבְּמָהּ" - בְּמָקוֹם
אסורות. גם מהייתור "יבמה" דורשים - במקום

יִיבּוּם הוּא דַּאֲסִירָא צָרָה, שֶׁלֹּא
ייבום אסורה הצרה, אך שלא

בְּמָקוֹם יִיבּוּם - שַׁרְיָא צָרָה.
במקום ייבום - מותרת הצרה.

תורה "לגלות ערוותה" בלשון יחיד, עלינו לאתר לפחות מקרה אחד בו אחות אשה אסורה אך צרתה מותרת.
מעתה, לדעת רבא ניחא; לייבום שתיהן אסורות, אך שלא במקום ייבום, אחות אשה אסורה וצרתה מותרת. ברם, לפי קושייתו של רב אשי, במקום ייבום שתיהן מותרות, ושלא במקום ייבום, שתיהן אסורות.

נמצאנו למדים, כי לדעת רבא דרשת "עליה" נועדה להתיר צרת ערווה שלא במקום מצווה, ולפי החולקים עליו דרשת "עליה" נועדה לאסור ערווה לייבום [רכב].

[1] עתה דנה הגמרא בדברי רבי המובאים בעמוד הקודם.

[2] כה אמר רבי: שתי אותיות "הא" מיותרות יש בפסוק [רכג] "וְיִבְּמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ, וּלְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְּמָהּ", שהרי די לכתוב "ולקח" "ויבם". לפי שיטת רבא שלמדנו לעיל, כה למד רבי מהייתור הכפול: מ"ולקחה" למדים שצרת ערווה אסורה, ומ"ויבמה" למדים, שאך צרת ערווה הנופלת לייבום אסורה, אך צרת ערווה שלא במקום ייבום – מותרת.

[3] הגמרא תמהה, הן בפסוק זה אין כל איזכור לצרות ערווה! זאת ועוד, הן למדנו דרשה אחרת לכך שצרות ערווה אינן מתייבמות, מן הפסוק "ואשה אל אחותה לא תקח **לצרר**", ומדוע נקט רבי דרשה שונה?

הגמרא משיבה על אחרון ראשון ועל ראשון אחרון.

[4] לגבי השאלה השנייה עונה הגמרא, כי לדברי רבי שמעון להלן [רכד], הפסוק "לא תקח לצרר" נדרש לעניין אחר, ללמד על איסור מיוחד התקף אך ורק בעת נפילה לייבום. אם שתי אחיות היו נשואות לשני אחים ומתו שניהם, אין היבם (האח השלישי) רשאי לייבם אף אחת מהן. שכן, בין יבם ליבמה יש "זיקת יבום", סוג קשר של אישות. עתה שלשתי האחיות "זיקת יבום" לאותו יבם, הרי הן צרות (כשתי נשים הנשואות לאיש אחד). על כך אמרה תורה "לא תקח לצרר" – אם צרות הן, "אל תקח" (לפיכך אף לחליצה אינן זקוקות, כדין ערווה הפטורה גם מחליצה).

[5] טרם עונה הגמרא על השאלה הראשונה, היא חוזרת עליה, "צרה היכא כתיב"? וכה היא משיבה: די היה לכתוב בפסוק "ולקח אשה וייבם", אולם התורה הוסיפה אות "הא" – "ולקחה"; מכאן יש לדרוש, כי אך ורק היכן שהיבם רשאי לְיַבֵּם את כל היבמות – יְיַבֵּם אחת מהן. אך אם הוא מנוע מייבום אחת מהן, אינו רשאי לייבם אף אחת מהן. זהו מקורו של רבי לכך שצרת ערווה אינה מתייבמת [רכה].

[6] גם במילה "ויבמה" האות "הא" מיותרת ומכך דורשים, כי האיסור האמור לגבי צרת ערווה, נאמר במקום ייבום בלבד, אך צרת ערווה שלא במקום ייבום – מותרת [רכז].

	המקור על פי רבא		המקור על פי שני התירוצים הראשונים	
	שיטת חכמים	שיטת רבי	שיטת חכמים	שיטת רבי
ערווה אינה מתייבמת	אין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת	אין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת	גזירה שווה "עליה"	מן היתור במילה "ולקחה"
צרת ערווה אינה מתייבמת	"לא תקח לצרור"	מן היתור במילה ולקחה"	"לא תקח לצרור"	מן היתור במילה "ויבמה"
איסור צרה חל רק במקום מצוות יבום	גזירה שווה "עליה"	מן היתור במילה "ויבמה"	לא הוזכר בגמרא (ראה בתוספות ד"ה "למישרי")	**לא הוזכר בגמרא** (ראה בתוספות הרא"ש שלמסקנה בהכרח כי רבי סבר כדעת רבא).

רכב. ראה בתוספות ד"ה "למישרי". רכג. דברים כה/ח. רכד. כח/ב. רכה. גירסת מסורת השי"ס: "צרה היכא כתיב" רכו. **"תרוייהו אסירין":** רש"י (ד"ה "א"כ") מוסיף, כי הסיבה לכך שלדעת רבי צרת צרת ערווה אינה מתייבמת הינה מפני שבנפילה הראשונה נפטרה הצרה מיבום, לפיכך עומדת היא באסור אשת אח, משכך הצרה עצמה אינה מתייבמת לאח השלישי במות האח השני מפני איסור אשת אחיו הראשון הרובץ עליה. אמור מעתה: מכיוון שהיא נחשבת ערוות אשת אחיו פוטרת צרותיה, וכן לעולם - צרת צרת צרה (לדיון האם זהו אכן המקור לכך שצרה אינה מתייבמת בנפילה שנייה ופוטרת צרת צרתה גם לשיטת חכמים הדורשים מלצרור, ראה "קובץ הערות" סימן א' אות ב', "חזון איש" סימן ק"ל ס"ק ט', "משנת רבי אהרן" ב/ב - ג/ג). רכז. המילה "ויבמה" בעצמה מיותרת, וכן האות וא"ו בתחלתה והאות ה"א בסופה וחז"ל דרשו מכאן שלש דרשות. כאן עוסקת הגמרא בדרשה הנלמדת מיתור ה"א בסופה (תוספות ד"ה "ויבמה"). לפי פשוטו של מקרא הפירוש "ולקחה לו לאשה ויבמה" - יסיר ממנה את זיקת היבום ותהיה אשתו, כדרך שהמילה "לדשן"

[1] וְרַבָּנָן, הַאי "וּלְקָחָהּ" וחכמים (שדורשים צרה מ"לצרר"), מ"ולקחה"

מַאי עָבְדֵי לֵיהּ? מִיבָּעֵי לְהוּ מה ידרשו? ידרשו

לְכִדְרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא; כרבי יוסי בן חנינא;

דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: שאמר רבי יוסי בן חנינא:

"וּלְקָחָהּ" - מְלַמֵּד שֶׁמְּגָרְשָׁהּ "ולקחה" - מלמד שאם ייבמה ואינו חפץ בה, מגרשה

בְּגֵט וּמַחֲזִירָהּ, "וְיִבְּמָהּ" - עַל בגט, וגם מלמד, שרשאי להחזירה. מ"ייבמה" דורשים -

כָּרְחָהּ. [2] וְרַבִּי? דְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר שמייבמה בעל כרחה. ורבי (מהיכן דורש זאת?) את דברי רבי יוסי בן

חֲנִינָא - מִ"לְּאִשָּׁה" נַפְקָא, עַל חנינא הוא דורש מ"לאשה" (לשון אישות). ושמייבמה

כָּרְחָהּ - מִ"יְּבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ" בעל כרחה, מ"ייבמה יבא עליה"

נַפְקָא. [3] וְרַבִּי, הַאי "עָלֶיהָ" הוא דורש. (שאלה:) ורבי מ"עליה"

מַאי עֲבִיד לֵיהּ? [4] מִיבָּעֵי לֵיהּ מה הוא דורש? הוא דורש מכך

לְכִדְתַנְיָא: אֵין חַיָּיבִין בֵּ"ד - כפי ששנינו: אין חייבים בית דין חטאת ציבור

אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁזְּדוֹנוֹ כָּרֵת אלא אם הורו להיתר בדבר שבמזיד ענשו כרת

וְשִׁגְגָתוֹ חַטָּאת, וְכֵן הַמָּשִׁיחַ, ובשוגג - חטאת, וכן כהן משיח שחטא בשוגג,

° וְלֹא בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים - וכן ב"ד שהתירו איסור עבודה זרה - חייבים חטאת דף ט/א

אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁחַיָּיבִין עַל אך על דבר שחייבים על

זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְשִׁגְגָתוֹ חַטָּאת; זדונו כרת ועל שגגתו חטאת;

[1] ואילו חכמים, אשר דורשים כי צרת ערווה אינה מתייבמת מ"לצרר" שבפסוק העוסק באחות אשה, ידרשו מ"ולקחה", את שדרש רבי יוסי בר חנינא, שאחר הייבום נחשבת הייבמה כאשת היבם לכל דבר, ושתי השלכות לקביעה זו. האחת, שעתה אינה זקוקה לחליצה כדי להתירה לכל העולם, אלא די לה בגט. השנייה, שרשאי היבם לשוב ולשאת ייבמה לאחר שגירשה, לבל נאמר, כי אחר שכבר קיים את מצוות הייבום, אינו רשאי לשאת את אשת אחיו.

מן המילה "ויבמה" דורש רבי יוסי בר חנינא, כי ביאת היבם על היבמה היא קניין אישות שאינו תלוי ברצונה ובהסכמתה, אלא גם בעל כרחה, היא נעשית אשתו בביאה.

[2] ואילו רבי הדורש מן המילים "ולקחה" "ויבמה" את דיני צרת ערווה, דורש הלכות אלו של רבי יוסי בר חנינא מייתור בפסוק "יבמה יבא עליה ולקחה לו **לאשה** ויבמה". המילה "לאשה" מיותרת לצורך פשוטו של מקרא, שכן, די היה לכתוב "ולקחה לו ויבמה" – מכאן דרשו, שנעשית כאשתו לכל דבר [רכח]. את ההלכה שהיבם קונה את יבמתו בעל כרחה הוא למד מתחילת פסוק זה, "יבמה יבוא עליה", משמע, בכל מקרה שהוא, "ולקחה" – הרי הוא קונה.

הגמרא ממשיכה בבירור דרשת המקראות על פי השיטות השונות – רבי וחכמים.

הגמרא תעסוק בפרטי דיני קרבנות, אותם מפרטת התורה בפרשת ויקרא [רכט] ובפרשת שלח [רל] – סוגים שונים של קרבנות חטאת על איסורים שנעשו בשוגג על ידי אישים שונים:

כהן משיח [רלא] **שחטא:** "אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ... וְהִקְרִיב... **פָּר**".

בית דין שהורו להתיר איסור: "וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ... וְהִקְרִיבוּ הַקָּהָל **פָּר**".

נשיא (מלך) **שחטא:** "אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא... וְהֵבִיא... **שְׂעִיר עִזִּים**".

יחיד שחטא: "וְאִם נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא ... וְהֵבִיא קָרְבָּנוֹ **שְׂעִירַת עִזִּים**", **או כשבה.**

בית דין שהורו להתיר איסור עבודה זרה: "וְעָשׂוּ כָּל הָעֵדָה **פַּר**... **לְעֹלָה**... **וּשְׂעִיר עִזִּים לְחַטָּת**".

כהן משיח, נשיא ויחיד שחטאו בעבודה זרה: "וְאִם נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה וְהִקְרִיבָה **עֵז**" – **נקבה**, ולא כבשה.

***

במהלך הסוגייה נתוודע לכך, שיש איסורי עבודה זרה שענשם כרת, ויש איסורי עבודה זרה שאין ענשם כרת, אף על פי שאסורים. האיסורים של עבודה זרה עצמה, כגון, ההשתחוויה וההקטרה לעבודה זרה – ענשם כרת. איסורים אחרים, כגון, כיבוד העבודה הזרה, אין ענשם כרת [רלב].

[3] שואלת הגמרא, רבי הדורש את דיני צרת ערווה מפסוק אחר, מה ילמד מן המילה "עליה" המיותרת שבפסוק העוסק באחות אשה [רלג]?

[4] הגמרא אומרת, כי רבי לומד מ"עליה" את הגדרת העבירה שהתורה חייבה על שגגתה קרבן חטאת, כדלהלן.

במסכת הוריות [רלד] שנינו, כי קרבנות החטאת של בית דין שהורו להיתר באחת מעבירות התורה או באיסור עבודה זרה, ושל כהן משיח שחטא בשוגג, אינם מובאים אלא על עבירה שזדונה כרת ושגגתה חטאת.

הגמרא מוסיפה להביא משנה בה מבואר כי הכלל שחייבים קרבן חטאת רק על עוון שזדונו כרת זה תקף בכל המתחייבים חטאת.

פירושה הסרת הדשן, "חזקוני", דברים כד/ח. רכח. על פי רש"י לקמן לט/א ד"ה "ולקחה לו". וראה עוד ב"ערוך לנר" מה דורשים חכמים מדרשה זו. רכט. פרק ד'. רל. במדבר טו/כד-לא. רלא. **כהן משיח**: כהן משיח הוא כהן גדול שנמשח בשמן המשחה, למעט כהן גדול "מרובה בגדים" שהתחנך לכהונה גדולה על ידי עבודה בשמונת בגדי כהן גדול כפי שנעשה בבית שני [מפני ששמן המשחה נגנז בשלהי תקופת בית ראשון], שאף שנחשב לכהן גדול לגבי כלל הדינים, אינו בכלל פרשה זו (ראה מגילה ט/ב, הוריות יא/ב). רלב. ראה רמב"ם הלכות עבודה זרה פרק ג'. רלג. רש"י להלן דף ט/א ד"ה "ונאמר להלן". בעלי התוספות בדף ט/א ד"ה "ורבנן האי" כותבים, שיתכן שהמילה "עליה" שנאמרה לגבי אחות אשה אינה מיותרת, אלא רק המילה "עליה" שנאמרה לגבי מצוות יבום (על פי המהרש"א שם). רלד. דף ח/א.

[1] וּתְנַן נָמֵי: כָּל מִצְוָה
ושנינו עוד: כל איסור

שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁחַיָּיבִין עַל זְדוֹנוֹ
בתורה, שחייבים על זדונו

כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת,
כרת וחטאת על שגגתו,

יָחִיד - מֵבִיא כִּשְׁבָּה אוֹ
היחיד מביא כשבה או

שְׂעִירָה, נָשִׂיא - מֵבִיא
שעירה לחטאת, נשיא מביא

שָׂעִיר, מָשִׁיחַ וּבֵי"ד - מְבִיאִין
שעיר, כהן משיח ובית דין מביאים

פַּר; [2] וּבַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים,
פר; על איסור עבודה זרה בשוגג,

יָחִיד נָשִׂיא וּמָשִׁיחַ - מְבִיאִין
יחיד, נשיא ומשיח מביאים

שְׂעִירָה, צִבּוּר - מְבִיאִים פַּר
שעירה לחטאת, ציבור מביאים פר

וְשָׂעִיר, פַּר לְעוֹלָה, וְשָׂעִיר
ושעיר הפר לעולה והשעיר

[1] במשנה נוספת בהוריות רלה שנינו את סוגי הקרבנות שעליהם להביא על איסור שזדונו כרת, כמובא לעיל מפסוקי התורה: **יחיד** – כשבה או שעירת עיזים. **נשיא** – שעיר זכר. **כהן משיח ובית דין** – פר.

[2] **על איסור עבודה זרה: יחיד, נשיא וכהן משיח** – שעירת עיזים. **בית דין** – פר לעולה ושעיר לחטאת.

[3] המקור לכך שבית דין מביא פר חטאת על איסור שזדונו כרת בלבד, הוא מדרשת "עליה". בחטאת זו נאמר "אשר חטאו **עליה** והביאו פר", ובאיסור אחות אשה נאמר "לגלות ערוותה **עליה**"; מכאן למדנו, מה איסור אחות אשה זדונו כרת רלו, כך חטאת בית דין שגם בה נאמר "עליה", מובאת על איסור שזדונו כרת.

[4] המקור לכך שגם חטאתו של כהן משיח מובאת רק על איסור שזדונו כרת, הוא מן הפסוק "אם **הכהן המשיח** יחטא לאשמת **העם**". מכאן למדנו, כי אופני חיובו זהים **לחטאת העם** (חטאת ציבור) שמביאים בית דין אם הורו בשגגה, המובאת על איסור שזדונו כרת.

[5] המקור לכך שיחיד ונשיא מביאים את החטאות הנזכרות על איסור שזדונו כרת, נלמד מגזירה שווה: בפסוקים העוסקים בחטאת יחיד, בחטאת נשיא ובחטאת ציבור, נזכרת המילה "**מצוות**" רלז, מכאן למדנו, כי דינם כדין חטאת ציבור, המובאת על איסור שזדונו כרת רלח.

[6] למדנו עוד במשנה, כי גם חטאת על עוון עבודה זרה, מובאת רק על איסור שזדונו כרת. מה המקור לכך? רלט

[7] ובכן, לגבי חטאת ציבור שמביאים בית הדין אם הורו להתיר איסור עבודה זרה, למדים בגזירה שווה: בחטאת ציבור המובאת על יתר איסורים שהתירו בית דין מוזכרת המילה "מעיני" מ, גם בחטאת ציבור על עבודה זרה מוזכר "מעיני" מ. כשם שחטאת ציבור של יתר האיסורים מובאת על איסור שזדונו כרת ושגגתו חטאת, הוא הדין חטאת ציבור על איסור עבודה זרה.

[8] את המקור לכך שחטאת על חטא עבודה זרה של יחיד, נשיא או

לְחַטָּאת. [3] מְהַ"מ? דְּתָ"ר: "וְנוֹדְעָה הַחַטָּאת אֲשֶׁר חָטְאוּ עָלֶיהָ" - רַבִּי אוֹמֵר:
לחטאת. זאת מניין: ששנו חכמים: נאמר: "ונודעה החטאת אשר חטאו **עליה**" - אומר רבי:

נֶאֱמַר כָּאן "עָלֶיהָ" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "עָלֶיהָ", מַה לְּהַלָּן דָּבָר שֶׁחַיָּיבִים עַל זְדוֹנוֹ
נאמר כאן (בחטאות) "עליה", ונאמר שם (באחות אשה) "עליה", כשם שאחות אשה נאסרה, וזדונה

כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת, אַף כָּאן דָּבָר שֶׁחַיָּיבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ
כרת ושגגתה חטאת, אף כאן מדובר באיסורים שזדונם כרת ושגגתם

חַטָּאת. [4] אַשְׁכְּחָן צִבּוּר, מָשִׁיחַ מְנָלָן? דִּכְתִיב בְּמָשִׁיחַ: "לְאַשְׁמַת הָעָם" הֲרֵי
חטאת. מצאנו, איפוא, דרשה על קרבן ציבור. מניין שכך קרבן כהן משיח? שנאמר בו: "לאשמת **העם**", הרי

מָשִׁיחַ כְּצִבּוּר. [5] יָחִיד וְנָשִׂיא? אַתְיָא מִצְוֹת מִצְוֹת. [6] וְלֹא בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים -
שדין המשיח כדין חטאת ציבור. יחיד ונשיא מניין למדים? בגזירה שווה "מצוות" - מצוות". למדנו במשנה זו, שגם באיסור עבודה זרה מובאת

אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁחַיָּיבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת. [7] צִבּוּר בַּעֲבוֹדַת
חטאת על חטא **שזדונו כרת** ושגגתו חטאת בלבד (זאת מניין?). לגבי חטאת ציבור על איסור עבודה

כּוֹכָבִים - יָלִיף "מֵעֵינֵי" "מֵעֵינֵי". [8] יָחִיד נָשִׂיא וּמָשִׁיחַ? מִ"וְאִם נֶפֶשׁ אַחַת",
זרה, למדים גזירה שווה "מעיני" - מעיני". מניין שכך דין חטאת עבודה זרה של יחיד, נשיא ומשיח? מדרשת הקש: (לאחר חטאת ציבור) נאמר "ואם נפש אחת",

---

רלה. דף ט/א. רלו. **"ועל שגגתו חטאת":** לשון הגמרא [שחייבים על זדונו כרת] "ועל שגגתו חטאת" הינו אגב לשון המשנה בהוריות, שכן, חטאת יחיד נלמדת מחטאת ציבור כדלהלן בגמרא, ובשלב זה עדיין אין יודעים על איזה חטא מביא היחיד קרבן (תוספות ד"ה "מה להלן". להסבר נוסף, ראה בתוספות הרא"ש הוריות ח/א). רלז. **"אתיא מצוות מצוות":** לגבי חטאת יחיד נאמר (ויקרא ד/כז) "וְאִם-נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה, מֵעַם הָאָרֶץ. בַּעֲשֹׂתָהּ אַחַת **מִמִּצְוֹת** ה' אֲשֶׁר לֹא-תֵעָשֶׂינָה—וְאָשֵׁם". לגבי חטאת נשיא נאמר (ויקרא ד/כב) "אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא; וְעָשָׂה אַחַת מִכָּל-**מִצְוֹת** ה' אלוקיו אֲשֶׁר לֹא-תֵעָשֶׂינָה...". לגבי חיוב חטאת ציבור נאמר (ויקרא ד/יג) "וְאִם כָּל-עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ, וְנֶעְלַם דָּבָר מֵעֵינֵי הַקָּהָל; וְעָשׂוּ אַחַת מִכָּל-**מִצְוֹת** ה' אֲשֶׁר לֹא-תֵעָשֶׂינָה - וְאָשֵׁמוּ". רלח. בסוגייה המקבילה בהוריות (ח/א) הגמרא דורשת לגבי חיוב חטאת יחיד ממקור אחר, ראה על כך בתוספות שם ד"ה "יחיד" וב"באר שבע", "קרן אורה" ו"מרומי שדה", שם, וב"ערוך לנר" כאן. רלט. **"ולא בעבודת כוכבים":** בהוריות (ח/א) הגמרא מסבירה, כי צריך לימוד מיוחד לכך, לפי שקרבן המובא על חטא עבודה זרה נאמר בפרשה בפני עצמה ולא הוזכר בה כי הכתוב עוסק בחטא שענשו כרת (על פי רש"י שם ד"ה "לפיי", אולם עיין עוד ב"באר שבע" שם).
מ. **"מעיני מעיני":** ויקרא ד/יג - "ונעלם דבר **מעיני** הקהל". במדבר טו/כד - "והיה אם **מעיני** העדה".

אֶחָד יָחִיד וְאֶחָד נָשִׂיא וְאֶחָד
"אחת" משמע, יחיד, נשיא

מָשִׁיחַ בְּמַשְׁמַע, וְי"ו מוֹסִיף
ומשיח, ואות ואו החיבור מלמדת שפסוק

עַל עִנְיָן רִאשׁוֹן, וְיִלְמַד
זה ממשיך את קודמו ויש ללמוד

תַּחְתּוֹן מִן הָעֶלְיוֹן. [1] וְרַבָּנָן,
מחטאת ציבור על דין חטאות אלו. ורבנן (הלומדים

הַאי סְבָרָא מְנָא לְהוּ?
"עליה" לייבום), מניין דורשים דינים אלה?

[2] נַפְקָא לְהוּ מִדְּמַקְרֵי לֵיהּ רַ׳
(תירוץ:) למדים זאת מדרשה שלימד רבי

יְהוֹשֻׁעַ לִבְרִיהּ: "תּוֹרָה אַחַת
יהושע לבנו: נאמר: "תורה אחת

יִהְיֶה לָכֶם לָעוֹשֶׂה בִּשְׁגָגָה,
יהיה לכם לעושה בשגגה.

וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּיָד
והנפש אשר תעשה ביד

רָמָה", הוּקְשָׁה כָּל הַתּוֹרָה
רמה". בכך הוקשו כל איסורי התורה

כּוּלָּהּ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. מָה
כולה לעבודה זרה. כשם

עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים דָּבָר שֶׁחַיָּיבִין
שחטאת עבודה זרה חייבים

עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ
על איסור שזדונו כרת ושגגתו

חַטָּאת, אַף כָּל דָּבָר שֶׁחַיָּיבִין
חטאת, כך רק איסור שחייבים

עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ
על **זדונו כרת** ועל שגגתו חטאת, מביאים

חַטָּאת. [3] אַשְׁכְּחָן יָחִיד וְנָשִׂיא
חטאת. מצאנו, איפוא, דרשה על יחיד, נשיא

וּמָשִׁיחַ, בֵּין בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים
ומשיח, בין באיסור עבודה זרה

כהן משיח, מובאת רק על איסור שזדונו כרת, למדים בדרשת היקש: הפסוק המלמד שעליהם להביא חטאת על איסור עבודה זרה, נכתב לאחר הפסוק העוסק בחטאת ציבור על עבודה זרה, וכה כתבה תורה, "**ואם** נפש אחת תחטא בשגגה". מכך שהתווספה ואו החיבור, "ואם נפש", לימדתנו תורה להמשיך וללמוד את דיני חטאת ציבור של עבודה זרה אל דיני חטאת יחיד של עבודה זרה. כשם שזו מובאת על איסור שזדונו כרת, אף זו.

[1] רבנן, אשר למדים מדרשת "עליה" לעניין דיני ייבום, מניין למדים הלכות קרבן אלו?

[2] הגמרא משיבה, כי הם למדים זאת מדרשה שלימד רבי יהושע את בנו, לגבי הפסוקים העוסקים באיסורי עבודה זרה [רמא]:
כז. וְאִם–נֶפֶשׁ אַחַת, תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה... **כט.** "תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם, לָעֹשֶׂה בִּשְׁגָגָה. **ל.** "וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּיָד רָמָה... וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא, מְקֻרֶב עַמָּהּ". הפסוק השלישי עוסק בעובד עבודה זרה במזיד [רמב] – "ביד רמה". מכאן למדנו, כי גם הפרשה המחייבת חטאת את השוגג באיסור עבודה זרה, מתייחסת לאיסור שזדונו כרת, שהרי הפסוק מתמקד באיסור שנעשו כרת, "ונכרתה הנפש ההיא".
זאת ועוד, מן הפסוק בו נאמר "תורה אחת" למדים, כי הוא הדין לכלל איסורי התורה, שחיוב חטאת שלהם הוא על איסור שזדונו כרת.

[3] למדנו, איפוא, כי היחיד, הנשיא או הכהן המשיח מביאים חטאת אך ורק על איסור שזדונו כרת, שכן הפרשה פותחת במילים "ואם נפש אחת", וכל הללו בבחינת נפש אחת. מניין המקור שהוא הדין בחטאת שמביאים ציבור אם חטאו על פי הוראת בית דין שהורו בשוגג להתיר איסור עבודה זרה?

[4] מכך שבתחילת הפסוקים העוסקים בחטאת יחיד על איסור עבודה זרה, נאמר "ואם נפש". בא ואו החיבור ללמדנו, שהגדרות הפרשה העליונה, נלמדות מן הפרשה התחתונה, העוסקת באיסור שזדונו כרת.

[5] ומניין נדע, כי גם חטאת ציבור המובאת על כלל איסורי התורה, מובאת רק על חטא שזדונו כרת? על כך למדים בגזירה שווה "מעיני" "מעיני". (לשיטת חכמים למדים בגזירה שווה מעיני מעבודה זרה לשאר מצוות ולשיטת רבי להפך משאר מצוות לעבודה זרה. כן גם לגבי ההיקש "ואם נפש"; לדעת חכמים למדים מן הפסוק המאוחר אל המוקדם ולדעת רבי להפך).

מחלוקת רבי וחכמים מניין דורשים שחיוב קרבן חטאת חל רק על חטא שזדונו כרת:

		לדעת רבי	לדעת חכמים
חטאת ציבור על כל המצוות	פר	בגזירה שווה "עליה" מאחות אשה	בגזירה שווה "מעיני" מעבודת כוכבים
חטאת כהן משיח על כל המצוות	פר	הוקש לחטאת ציבור - לאשמת העם	בהיקש "תורה אחת" מעבודה זרה
חטאת נשיא על כל המצוות	שעיר	בגזירה שווה "מצות" מחטאת ציבור	בהיקש "תורה אחת" מעבודה זרה
חטאת יחיד על כל המצוות	כשבה או שעירה	בגזירה שווה "מצות" מחטאת ציבור	בהיקש "תורה אחת" מעבודה זרה
חטאת ציבור בעבודה זרה	פר לעולה ושעיר לחטאת	בגזירה שווה "מעיני" מחטאת ציבור שעל שאר מצוות	"ואם נפש" ואו מוסיף על עניין ראשון
יחיד נשיא וכהן משיח בעבודה זרה	שעירה	מחטאת ציבור בעבודה זרה - ואם נפש, ואו מוסיף על עניין ראשון	מ"והנפש אשר תעשה... ונכרתה" שבסוף הפרשה

וּבֵין בִּשְׁאָר מִצְוֹת, צִבּוּר בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים מִנַּיִן? [4] אָמַר קְרָא: "וְאִם נֶפֶשׁ",
בין ביתר האיסורים. מניין שכך דין חטאת ציבור על איסור עבודה זרה? שאמר הכתוב (בלשון יחיד): "ואם נפש",

וְיִלְמַד עֶלְיוֹן מִתַּחְתּוֹן. [5] אֲלָא צִבּוּר בִּשְׁאָר מִצוֹת מִנָּלָן? יָלִיף "מֵעֵינַי" "מֵעֵינַי".
ומואו החיבור נלמד לחטאת ציבור האמורה למעלה. ומניין שכך דין חטאת ציבור ביתר האיסורים? למדים בגזירה שווה "מעיני" - "מעיני".

רמא. ויקרא ד'. רמב. רש"י בהוריות ד"ה "תורה אחת" מבאר מניין שפסוק זה עוסק בעבודה זרה, ועיין עוד במהרש"א שם.

[1] וְרַבִּי, הַאי ״תּוֹרָה אַחַת״
רבי, מן הפסוק ״תורה אחת״

מַאי עֲבִיד לֵיהּ? [2] מְיַבֵּעֵי
מה דורש? הוא

לֵיהּ לְכִדְתַנְיָא: לְפִי שֶׁמָּצִינוּ
דורש כפי ששנינו בברייתא: אחר שמצאנו

שֶׁחִלֵּק הַכָּתוּב בֵּין יְחִידִים
שחילק הכתוב בין יחידים

לְמְרוּבִּים, יְחִידִים בִּסְקִילָה -
לציבור, שיחידים עובדי עבודה זרה - נסקלים (מיתה חמורה)

לְפִיכָךְ מָמוֹנָן פָּלַט, מְרוּבִּין
ולכן ממונם אינו מוחרם, וציבור עיר הנדחת

בְּסַייף - לְפִיכָךְ מָמוֹנָן אָבַד,
נהרגים בחרב (מיתה קלה) ולכן ממונם מוחרם,

יָכוֹל נַחֲלוֹק בְּקָרְבְּנוֹתֵיהֶן?
שמא גם חלוקים דיני קרבנותיהם?

תַּלְמוּד לוֹמַר: ״תּוֹרָה אַחַת
מלמד המקרא: ״תורה **אחת**

יִהְיֶה לָכֶם״. [3] מַתְקִיף לָהּ
יהיה לכם״. התקשה

רַב חִלְקִיָּה מֵהַגְרוֹנְיָא:
רב חלקיה מהגרוניא:

טַעֲמָא דְכָתַב רַחֲמָנָא ״תּוֹרָה
טעם דין קרבנם השווה מפני שכתבה התורה ״תורה

אַחַת יִהְיֶה לָכֶם״, הָא לָאו
אחת יהיה לכם״, אך בלא

[1] רבי, הלומד גדרי חיוב חטאת מדרשה אחרת, מה ילמד מן המילים ״תורה אחת״? לשם מה כתבתן התורה?

[2] לצורך התשובה על שאלה זו מביאה הגמרא ברייתא בה נאמר, כי מצאנו שחילקה תורה בין ענשם של ״יחידים״ העובדים עבודה זרה לבין ענשם של ״רבים״ – ״עיר הנדחת״, שרוב אנשיה עובדים עבודה זרה [רמג]. שכן, יחיד נענש במיתת סקילה החמורה, ולפיכך הקלה תורה כי ממונו לא יוחרם. ואילו בעיר הנדחת הקלה תורה שיענשו במיתת סיף הקלה, ולפיכך החמירה תורה כי ממונם יוחרם ויאבד [רמד].
שמא מפני כך נאמר, כי כשם שענשם של רבים שהזידו שונה מענש היחיד שהזיד, כך גם כפרתם על חטא בשגגה תהא שונה, ויביאו קרבן חטאת אחר [רמה]? לשם כך נאמר בפסוק ״**תורה אחת**... לעשׂה **בשגגה**״, לאמר, כל השוגגים בעבודה זרה (המביאים קרבן יחיד [רמו]) מתכפרים בשעירת עיזים.

[3] התקשה רב חלקיה מהגרוניא, האם אלמלא דרשה זו היינו סבורים, כי העובדה שממון של יחידים אינו מוחרם בעוון עבודה זרה במזיד ואילו ממון אנשי עיר הנדחת מוחרם, היתה מלמדת על כך שאינם מקריבים אותו סוג קרבן על חטא בשגגה?! הן לפי סברה זו, אין כל קרבן שראוי להם?! שכן, איננו יכולים לחדש סוג של קרבן חטאת חדש שלא מצאנו כמותו בתורה [רמז], ואילו קרבנות החטאת הקיימים – אינם הולמים אותם, מפני שממון בעלי הקרבנות אלה אינו מוחרם אם עברו במזיד, כדלהלן.

[4] אם נאמר כי יביאו פר – הן זהו קרבנם של ציבור החוטאים על פי בית דין שהורה בשגגה להתיר אחד מאיסורי התורה [רמח].

[5] שמא נאמר כי יביאו כבשה? הן זהו קרבנו של יחיד השוגג בכל מצוות התורה!

[6] שמא נאמר כי יביאו שעיר – הן זהו קרבן הנשיא ששגג באחת ממצוות התורה!

[7] ואם נאמר כי יביאו פר לעולה ושעיר לחטאת – הרי הם קרבנם של ציבור ששגגו באיסור עבודה זרה על פי הוראת בית דין!

[8] שמא נאמר כי יביאו שעירת עיזים, הרי היא קרבנו של יחיד השוגג באיסור עבודה זרה.
נמצאו תמוהים דברי הברייתא האומרת, שללא פסוק היינו סבורים שאנשי עיר הנדחת יביאו קרבן אחר, שכן, איזה קרבן יביאו?

[9] הגמרא משיבה, כי בכל זאת יש צורך בדרשה זו, מפני שהיינו יכולים לומר, הואיל וציבור השוגגים באיסור עבודה זרה על פי היתר בית דין

הָכִי - הַ״אֲ נְחַלֵּק, [4] מַאי לֵיתוּ? לֵיתוּ פַּר, צִבּוּר בִּשְׁאָר מִצְוֹת הוּא דְמַייתוּ!
זאת היינו סבורים שדינם שונה? מה היינו סבורים שיביאו? אם יביאו פר, הן זאת הציבור על יתר האיסורים מביא (קרבן ציבור)!

[5] כִּשְׁבָּה, יָחִיד בִּשְׁאָר מִצְוֹת הוּא דְמַייתֵי! [6] שָׂעִיר, נָשִׂיא בִּשְׁאָר מִצְוֹת הוּא
אם כשבה, הן היחיד שעבר על יתר האיסורים מביאה! אם שעיר, הן הנשיא שעבר על יתר האיסורים

דְמַייתֵי! [7] פַּר לְעוֹלָה וְשָׂעִיר לְחַטָּאת, צִבּוּר בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הוּא דְמַייתוּ!
מביאו! אם נאמר שיביאו פר לעולה ושעיר לחטאת, הן ציבור שחטאו בעבודה זרה מביאם!

[8] וְאֶלָּא מַאי? שְׂעִירָה, יָחִיד נָמֵי הַיְינוּ קָרְבָּנוֹ! [9] אִיצְטְרִיךְ, סָ״דַ אֲמֵינָא, הוֹאִיל
אלא מה נאמר? יביאו שעירה, הן זה קרבן היחיד שעבד עבודה זרה! (תירוץ:) יש צורך בדרשה; היה עולה על דעתנו, מאחר

רמג. **עיר הנדחת:** עיר הנדחת הינה עיר שאחד מתושביה, או יותר, הסית את רוב הגרים בה אחר עבודה זרה - ראה דברים יג/ יג-יט. רמד. על פי רש״י בסנהדרין קיא/ב ד״ה ״יוצריכים שני עדים״. רמה. **״יכול נחלוק בקרבנותיהן״:** פירשנו על פי תוספות ד״ה ״מאי לייתו״, כי מכך שקיים חילוק לגבי הממון - אלה ממונם פלט ואלה ממונם אבד - הוה אמינא שמא גם כך חלוקה כפרתן בשוגג. אולם הרי״ף מפרש, כי מכך שחלוקה מיתתם הוה אמינא שחלוקה כפרתם. רמו. למעט ציבור שחטאו בהוראת בית דין. רמז. תוספות ישנים ד״ה ״מאי״ וראה עוד בתוספות ד״ה ״מאי״. רמח. שאין דין עיר הנדחת בשאר מצוות אלא בעבודה זרה, ועוד שציבור כלל ישראל אינו נכלל בדיני עיר הנדחת, ראה ברש״י בהוריות ח/א ד״ה ״נייתי פר״.

וְצִבּוּר בְּהוֹרָאָה מַיְיתוּ פַּר
שציבור שעברו איסור לפי הוראת בי"ד, מביאים פר

לְעוֹלָה וְשָׂעִיר לְחַטָּאת,
עולה ושעיר חטאת,

אִינְהוּ נָמֵי נֵיתוּ אִיפְּכָא, א"נ,
הם גם יביאו אך בסדר הפוך (פר חטאת ושעיר עולה). כמו כן,

צָרִיךְ וְאֵין לוֹ תַּקָּנָה, קָמַ"ל.
היינו אומרים שאין להם תקנה - משמיענו הפסוק את דינם.

[1] אֲ"ל לֵוִי לְרַבִּי, מַאי אִירְיָא
שאל לוי את רבי: למה שנה התנא

דְּתָנֵי: ט"ו? לִיתְנֵי: ט"ז! [2] אַ"ל:
ט"ו (נשים)? שישנה ט"ז! (גם את אֵם היבם). אמר רבי:

כִּמְדוּמֶּה לִי שֶׁאֵין לוֹ מוֹחַ
כמדומה לי שאין לו מח

בְּקָדְקָדוֹ! מַאי דַּעְתָּךְ? אִמּוֹ
בקדקדו! מה סבר להקשות? שיכתוב התנא אמו,

אֲנוּסַת אָבִיו?! אִמּוֹ אֲנוּסַת
שהיא אנוסת אביו, ונשאה אחיו ונפלה לפניו?! הן באמו

אָבִיו - פְּלוּגְתָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה
שהיא אנוסת אביו נחלקו רבי יהודה

וְרַבָּנָן הִיא, וּבְפְלוּגְתָּא לָא
ורבנן, ובמקרה שנחלקו בו, לא

קָא מַיְירֵי. [3] וְלָא?! וַהֲרֵי
הזכיר התנא. לא הזכיר?! הרי קיימים

אִיסּוּר מִצְוָה וְאִיסּוּר קְדוּשָּׁה,
איסורי "מצווה" (דרבנן) ואיסורי "קדושה" (איסורי כהונה)

דִּפְלִיגִי רַבִּי עֲקִיבָא וְרַבָּנָן,
ונחלקו רבי עקיבא ורבנן באיסור קדושה, אם חולצת,

וְקָתָנֵי! [4] בְּפִרְקִין קָא אָמְרִינַן.
והוזכר איסור קדושה! (תירוץ:) רק בפרקנו לא הזכיר מקרה חלוק.

[5] וְהָא ׳בֵּית שַׁמַּאי מַתִּירִין
והרי לדעת בית שמאי מותרות

אֶת הַצָּרוֹת לָאַחִין, וּבֵית הִלֵּל אוֹסְרִין׳! בֵּית שַׁמַּאי בִּמְקוֹם בֵּית הִלֵּל - אֵינָהּ
צרות ערווה לאחים ולדעת בית הלל אסורה! (ונשנו צרות ערווה!) (תירוץ:) בית שמאי כשחלקו על בית הלל, אינם נחשבים כדעה (כי הוכרע

מִשְׁנָה. [6] וַהֲרֵי אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ, °דִּפְלִיגִי ר"שׁ וְרַבָּנָן, וְקָתָנֵי!
כבית הלל). (שאלה:) הרי דין "אשת אחיו שלא היה בעולמו" שנחלקו בו נחלקו רבי שמעון ורבנן, ונשנה במשנה!

דף ט/ב °

מביאים פר לעולה ושעיר לחטאת – יביאו אנשי עיר הנדחת קרבנות באופן הפוך, פר לחטאת ושעיר לעולה. כמו כן ניתן היה לומר, כי אין להם כפרה בקרבן לאנשי עיר הנדחת, ולא יקריבו כלל קרבן; לשם כך נזקקה תורה ללמדנו בדרשה זו, "תורה אחת", חטאתם שווה – שעירת עיזים.

עתה דנה הגמרא במניין חמש עשרה הנשים המנויות במשנה, שפוטרות את צרותיהן מן הייבום.

[1] שאל לוי את רבי, מדוע המשנה אינה מונה שש עשרה נשים? רבי הבין כי כוונתו שיש למנות גם מקרה שאמו של היבם נפלה לפניו לייבום, שגם במקרה זה היא פוטרת את צרותיה.

[2] הגיב רבי בחריפות: "כמדומה לי שאין לו מח בקדקדו" [רמט]; הן במקרה זה נחלקו התנאים, ותנא משנתנו לא עסק בדברים שנויים במחלוקת! וכיצד לא הבחין לוי בדבר?

שהנה, ודאי לא התכוון לוי שאמו שהיא אשת אביו נפלה לפניו לייבום, שהרי היא אינה יכולה להנשא לאחד האחים כלל, כי היא אשת אביהם. על כרחך התכוון לוי למקרה שהיבם נולד לאביו מאשה שלא מן הנישואין – הקרויה בלשון התלמוד "אנוסת אביו", ואחד מן האחים נשאה ומת, ועתה נפלה האמא לייבום לפני בנה.

על "אנוסת אביו" למדנו לעיל [רכ], כי חכמים סוברים שרשאים בני האב לשאתה, ורבי יהודה אוסר.

[3] תמהה הגמרא, הן בפרק הבא [רנא] שונה התנא, כי "איסור מצווה ואיסור קדושה – חולצת ולא מתייבמת", אף על פי שמחלוקת תנאים בדבר.

שאלת הגמרא מתמקדת ב"איסור קדושה", שהם איסורי חיתון שאסורים בלאו, כגון, כהן גדול שאינו רשאי לישא אלמנה [רנב]. המשנה אומרת, כי בעלת איסור קדושה, כגון, יבמה שנפלה לפני כהן גדול, זקוקה לחליצה ממנו, מפני שחלה מצוות ייבום, אך אינה רשאית להתייבם.

רבי עקיבא חולק וסובר, כי אינה חולצת, מפני שלדעתו, כל איסור אישות האוסר נישואין בין איש לאשה, חמור הוא כחייבי כריתות בכך שאין תופסים קידושין ביניהם, והוולד ממזר. לפיכך, אין זיקת ייבום כלל, בין יבם ויבמה האסורים זה לזו באיסור קדושה, אף על פי שאיסור לאו הוא שאין ענשו כרת, והרי היא כיבמה בעלת איסור ערוה [רנג].

מכך שהתנא נקט דוגמה זו, כשיטת חכמים, מוכח, כי הוא נקט גם דוגמאות השנויות במחלוקת!

[4] הגמרא מתרצת, כי כוונת רבי היתה לגבי הפרק הראשון של המסכת בלבד ומשנה זו שנוייה בפרק שני.

[5] שוב מקשה הגמרא, הן עיקרה של משנתנו הקובעת כי "חמש עשרה נשים **פוטרות** צרותיהן" שנוי במחלוקת עקרונית, שכן, לדעת בית שמאי [רנד], יבמה בעלת איסור ערווה **אינה** פוטרת צרתה!

הגמרא עונה, כי אחר שהוכרעה הלכה כבית הלל [רנה], קביעה זו מוסכמת על הכל, ונחשבת כמי שאינה שנוייה במחלוקת. ואילו רבי התכוון שהמשנה אינה מביאה מקרים השנויים במחלוקת שעודנה בתקפה.

[6] עתה מקשה הגמרא, הן משנתנו מונה את "אשת אחיו שלא היה בעולמו", אף על פי שמחלוקת תנאים בדבר!

רמט. **"שאין לו מוח בקדקדו":** רבי הגיב כך מפני שרצה להטיל משמעת ויראה בתלמידיו. כן מצאנו גם (כתובות קג/ב) שצווה רבי בעת מותו את רבן גמליאל בנו: "זרוק מרה בתלמידים" (יעב"ץ). רכ. דף ד/א. רנא. דף כ/א.

רנב. **"איסור קדושה":** באיסור קדושה כלולים איסורי כהונה כגון גרושה לכהן וכן איסורי "קהל" כגון ממזרת (ראה להלן במשנה כ/א).

רנג. בעלי התוספות (ד"ה "והרי איסור") וראשונים נוספים מתחבטים בדבר, שכן, מדוע לא נאמר כי תבוא מצוות עשה של יבום ותדחה את מצוות לא תעשה שאין בה כרת, וגם לרבי עקיבא תהיה זיקת ייבום בחייבי לאווין.

רנד. דף יג/א.

רנה. כדלקמן יד/א, שיצאה בת קול. עיי"ש. וראה שו"ת "חוות יאיר" סימן צ"ד.

איסור "אשת אחיו שלא היה בעולמו" קובע, כי אח שנולד לאחר שמת אחיו, אינו מייבם את אלמנתו, ולפיכך, גם כאשר אח אחר, שנולד לפני מיתת אחיו, יבם את אשת אחיו, ומת גם הוא בלא בנים, עדיין אין רשאי האח הצעיר לייבמה, לפי שעם מיתת האח הראשון נאסרה עליו באיסור "אשת אח". והנה, רבי שמעון חולק על כך וסובר [רנו], כי עליו לייבמה, ואיסור "אשת אח" שנותר עליה מהאח הראשון, אינו מונע ממנו מלייבמה אחר שהתייבמה לאח השני.

[1] הגמרא משיבה, כי רבי שמעון חולק על האופן המוזכר במשנה השנייה בפרק הבא – שנולד האח לאחר שהיבמה התייבמה לאחד האחים, אך באופן המוזכר במשנה הראשונה בפרק הבא – שנולד האח בטרם התייבמה לאחד האחים, מודה רבי שמעון שתקף איסור "אשת אחיו שלא היה בעולמו" (טעמו של רבי שמעון יוסבר להלן ב/א). מעתה, המקרה המוזכר במשנתנו, הוא כשנולד האח לפני שהתייבמה, ואינו שנוי במחלוקת.

[2] תמהה על כך הגמרא, הן ר' אושעיא אמר, כי רבי שמעון חולק וסובר כי גם במקרה המוזכר במשנה הראשונה בפרק שני, אין איסור, ולדעתו "אשת אחיו שלא היה בעולמו" מותרת בכל אופן. הגמרא עונה, כי דברי ר' אושעיא נדחו במהלך הסוגייה בפרק שני, העוסקת בבירור דעתו של רבי שמעון.

[1] בְּנוֹלַד וּלְבַסּוֹף יְיַבֵּם לָא
(תירוץ:) כשנולד האח ורק אחר כך ייבמה אחיו, לא

פְּלִיג רַ"שׁ. [2] וְהָאָמַר רַ'
חולק רבי שמעון שמותר. (שאלה:) והרי אמר רבי

אוֹשַׁעְיָא: חָלוּק הָיָה רַ"שׁ
אושעיא: חלק רבי שמעון גם כאן (המקרה

אַף בָּרִאשׁוֹנָה! הָא אִיתּוֹתַב
המוזכר במשנה הראשונה)? (תירוץ:) הן נדחו

רַ' אוֹשַׁעְיָא.
דבריו של רבי אושעיא.

עתה שבה הגמרא ומקשה להיפך: לדעת אחד האמוראים, שדעתו תתבאר להלן בהרחבה, באמור משנתנו כי "אשת אחיו שלא היה בעולמו אסורה", כוונתה גם למקרה בו נחלקו חכמים ורבי שמעון.
דבריו של אמורא זה משתלשלים ועוברים בין משנתנו לבין משנה בפרק שלישי, ובתווך ברייתא המחברת וקושרתן יחד.
שתי אחיות שנפלו לייבום: המשנה בפרק השלישי [רנז] מתמקדת בדין פשוט. שתי אחיות שנפלו לייבום – אסורות להתייבם. הא כיצד ומדוע?
שני אחים נשאו שתי אחיות ומתו שניהם, ונפלו האחיות לייבום לפני היבם (אח שלישי). את שתיהן ודאי אינו מייבם, לפי שאחיות הנה, ואסור לישא "אחות אשה". גם את אחת מהן אינו רשאי לייבם, כי חכמים אסרו על היבם לייבם את קרובותיה של יבמה אחרת הזקוקה להתייבם לו (כפי שנלמד להלן בפרק שני [רנח]), והרי כל אחת מהן אחות יבמה היא.
אחות אחת אסורה באיסור ערווה: המשנה מוסיפה ואומרת, כי אם אחות אחת אסורה על היבם באיסור ערווה, אחותה מותרת לייבום, שכן, בעלת איסור הערווה לא נפלה לייבום כלל, ואחותה אינה אחות יבמה. נמצא שאיסור ערווה של אחות אחת, התיר לשנייה להתייבם.
שני יבמים שנפלו לפניהם שתי יבמות: המשנה מדגימה זאת במקרה כפול: ארבעה אחים. שניים מהם נשאו שתי אחיות. האחים הנשואים לאחיות מתו בלא זרע; או–אז האחיות אסורות בייבום, לפי שכל אחת היא אחות יבמה.
ברם, אם האחת אסורה באיסור ערווה על אחד האחים, והשנייה אסורה באיסור ערווה על האח השני, כל אחת מהווה סיבה לכך שאחותה תוכל להתייבם, וכלשון המשנה, "האסורה לזה – מותרת לזה, והאסורה לזה – מותרת לזה וזו היא שאמרו אחותה (–של ערווה) שהיא יבימתה – או חולצת או מתייבמת".
על משנה זו נאמרה ברייתא, אותה פירשו אמוראים בשלשה אופנים. לפי אחד האופנים עולה, כי משנתנו שנתה מקרה בו נחלקו תנאים.

[3] אמר רב יהודה בשם רב, וכן שנה רבי חייא בברייתא: הדוגמא שהובאה במשנה שבפרק שלישי, לפיה שתי אחיות שכל אחת מהן אסורה באיסור ערווה על אחד האחים – מתירה את אחותה לייבום, אפשרית בכל העריות שנמנו במשנתנו. וכגון, כל אחת מן האחיות היא חמותו של אחד האחים, ובכך אינה מונעת מאחותה להתייבם לאח השני.

[3] וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר
(ביסוס השאלה:) הן אמר רב יהודה בשם

רַב, וְכֵן תָּנֵי רַ' חִיָּיא: בְּכוּלָּן
רב, וכן שנה רבי חייא: בכל עריות משנתנו,

אֲנִי קוֹרֵא בָּהֶן 'הָאֲסוּרָה לָזֶה - מוּתֶּרֶת לָזֶה, וְהָאֲסוּרָה לָזֶה - מוּתֶּרֶת לָזֶה,
שייכת הדוגמה שבפרק שלישי: שתי אחיות שנפלו לייבום משני אחים, אם כל אחת אסורה בערווה על אחד האחים, הרי האסורה לזה מותרת לזה וכן להיפך,

רנו. יח/ב. רנז. דף כו/א. רנח. דפים יז/ב יח/א-ב.
רנט. ראה תוספות ד"ה "בתוי", שאי אפשר לומר שניישאה לשמעון אחר שאנסה ראובן, שאם כן, לשמעון

וַאֲחוֹתָהּ שֶׁהִיא יְבִמְתָּהּ - וכל אחת

חוֹלֶצֶת אוֹ מִתְייַבֶּמֶת׳; [1] וְרַב רשאית להתייבם או לחלוץ. רב

יְהוּדָה מְתַרְגֵּם: מֵחֲמוֹתוֹ יהודה למד הברייתא כך: מקרה זה שייך מ"חמותו"

וְאֵילָךְ, אֲבָל שִׁיתָּא בָּבֵי והנשים שאחריה, אך בשש הנשים

דְּרֵישָׁא - לָא, מַ"טַ? כֵּיוָן הראשונות לא . מה טעם? מאחר

דְּבִתּוֹ - בְּאוֹנָסִין - מַשְׁכַּחַת, ש"בתו" (שתפול לפניו לייבום), אפשרי רק בבתו מאונסתו,

בְּנִשּׂוּאִין - לָא מַשְׁכַּחַת לַהּ, אך לא בבתו מנישואין (כי אח אינו נושא אשת אחיו),

בְּנִשּׂוּאִין - קָמַיְירֵי, בְּאוֹנָסִין - והתנא התייחס למקרי נישואין, אך למקרים שנוצרו מאונסין

לָא קָא מַיְירֵי; [2] וְאַבַּיֵי לא התייחס. אביי

מְתַרְגֵּם: אַף ׳בִּתּוֹ׳ מֵאֲנוּסָתוֹ׳, למד הברייתא כך: גם בתו מאונסתו שייכת בדוגמת הברייתא,

כֵּיוָן דְּאַשְׁכּוּחֵי מַשְׁכַּחַת מאחר ששייכת אפשרות

לַהּ, אִי בָּעֵיָא מִן הָאוֹנָסִין - זו, בתו שבמשנה מתפרשת הן מן האונסין

תֶּהֱוֵי, [אִי בָּעֵיָא מִן הַנִּשּׂוּאִין - והן בתו מנישואין (וכך תתפרש גם הברייתא),

תֶּהֱוֵי], [3] אֲבָל ׳אֵשֶׁת אָחִיו אבל "אשת אחיו

שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ׳ לָא, מַאי שלא היה בעולמו", לא שייכת בדוגמת הברייתא. מה

טַעֲמָא? כֵּיוָן דְּלַרַ"שׁ הוּא טעם? כיון שרק לפי רבי שמעון

דְּמַשְׁכַּחַת לַהּ, לְרַבָּנָן לָא שייך המקרה, אך לפי רבנן לא

ברייתא זו פירשו שלשה אמוראים באופן שונה.

אופן אחד: [1] רב יהודה למד, כי כוונת הברייתא לכל העריות שבמשנה, למעט הקבוצה הראשונה, בה נמנו שש עריות בהן "בתו", שכן, עלינו לתור אחר מקרה בו לפני שני אחים נפלו לייבום שתי אחיות, שהן גם בנותיהן. הדבר אפשרי אם שני אחים הולידו בנות **מאשה אחת** וכך הן אחיות. אך כיצד יתכן הדבר? הן אח אינו רשאי לשאת את אשת אחיו!

אמת, יתכן ששניהם באו על אשה אחת שלא בדרך נישואין [רנט], ברם, מקרה מסוג זה אינו רגיל, ולא ניתן להכלילו בלשון הברייתא "בבולן אני קורא", ממנו משמע, כי הכוונה לאיסורי העריות המתרחשים באופן רגיל. לפיכך, מסתבר שהברייתא לא התכוונה לכל קבוצת העריות שעם "בתו".

אופן שני: [2] אביי למד, כי כוונת הברייתא "בבולן אני קורא" – בכל העריות המנויות במשנה, ולפי שאיסור "בתו" שנמנה במשנה הוא "בתו מאנוסתו", (שכן בתו מאשתו כלולה ב"בת אשתו" הנמנית אחריה) [רס], וודאי שגם הברייתא התכוונה לכל המקרים האפשריים, אף שנוצרו שלא בדרך נשואין [רסא], ושני האחים באו על אותה אשה שלא בדרך נישואין.

[3] אביי מוסיף ואומר, כי אמנם איסור ערווה אחד לא כללה הברייתא בדבריה, והוא "אשת אחיו שלא היה בעולמו", מפני שהאפשרות שכל אחת משתי האחיות תהיה אסורה על אחד האחים באיסור זה, אינה אלא לדעת רבי שמעון, כפי שתבאר הסוגייה מיד, אך לא לדעת חכמים, ואין להעמיד את הברייתא המתיחסת למשנתנו במקרים בהם נחלקו תנאים.

אופן שלישי: [4] רב ספרא אמר, כי ברייתא זו לא נמנעה מלכלול מקרה שאפשרי לשיטת רבי שמעון בלבד, ומשכך, גם לגבי "אשת אחיו שלא היה בעולמו" התכוונה הברייתא שיתכן שכל אחות אסורה על אחד מהיבמים באיסור "אשת אחיו שלא היה בעולמו".

מדוע מקרה זה אפשרי לפי רבי שמעון בלבד, וכיצד מתרחש מקרה שכזה?

כפי שלמדנו, רבי שמעון סובר, כי אח שנולד לאחר שאלמנת אחיו התייבמה, אינה נאסרת עליו באיסור "אשת אח שלא היה בעולמו", ואם מת אחיו שייבמה, רשאי הוא לייבמה.

לפי שיטתו קיימת אפשרות ששני אחים נולדו אחר מות אחיהם, ולאחד תהיה היבמה מותרת בעתיד ולשני אסורה. על כך מתבסס מקרה זה.

עתה נפרט את השתלשלות המקרה, שהאמוראים עשו סימן לזכירתו – "מת. נולד וייבם. מת. נולד וייבם". כלומר, המאורעות היו בסדר הזה: מת אח. נולד אח. יְבם אח. שוב מת אח. נולד אח וְיִבם אח:

ארבעה אחים. ראובן, שמעון, לוי ויהודה.

ראובן ושמעון נשאו שתי אחיות, ראובן את לאה ושמעון את רחל.

מת ראובן בעלה של לאה והיא נפלה לייבום לפני לוי ויהודה (היא אינה נופלת לפני שמעון בעלה של רחל, לפי שהיא "אחות אשה").

לפני ייבומה **נולד** אח חמישי, יששכר – לאה אלמנת ראובן אסורה לו משום "אשת אחיו שלא היה בעולמו".

הלכה לאה **והתייבמה** ללוי.

מת שמעון בעלה של רחל.

נולד אח שישי זבולון – רחל אלמנת שמעון אסורה לו משום "אשת אחיו שלא היה בעולמו" ולאה, אשת לוי (אלמנת ראובן), מותרת לו (עם מות בעלה לוי).

רחל אלמנת שמעון **התייבמה** ליהודה.

מַשְׁכַּחַת לַהּ, בִּפְלוּגְתָּא לָא קָא מַיְירֵי; [4] וְרַב סַפְּרָא מְתַרְגֵּם: אַף אֵשֶׁת אָחִיו מצוי המקרה, ובאופן של מחלוקת לא התייחסה הברייתא. רב ספרא למד הברייתא כך: גם אשת אחיו

שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ, וּמַשְׁכַּחַת לַהּ בְּשִׁיתָּא אַחִים וְאַלִּיבָּא דְּרַ׳ שִׁמְעוֹן, וְסִימָנֵיךְ: שלא היה בעולמו כלולה בדוגמת הברייתא, ויתכן המקרה בששה אחים, לפי שיטת רבי שמעון (הברייתא נקטה גם מקרה של מחלוקת), וסימן לזכרון המקרה:

אסור לייבם את בתו של אחיו ראובן משום "בת אשתו". רס. **"אי בעיא מן האונסין":** על פי תוספות (ד"ה "באונסין"). אולם רש"י פירש את כוונת הגמרא, כי המשנה אינה עוסקת אלא בדרך נישואין (ראה בתוספות בדף ב/א ד"ה "בתו" המרחיבים בכך). רסא.

ראה מהרש"א ומהדורא בתרא בדף ב/א.

במצב הנוכחי, לוי ויהודה המייבמים נשואים לשתי האחיות היבמות לאה ורחל.

מתו לוי ויהודה – שני המייבמים, כך הדין:

לאה אלמנת ראובן ולוי אסורה על יששכר מפני "אשת אחיו שלא היה בעולמו", שזה נולד לאחר מות ראובן בעלה הראשון, לפני ייבומה, ומותרת היא לזבולון האח השישי, שנולד אחר שכבר התייבמה ללוי (לאור שיטת רבי שמעון, שאיסור "אשת אחיו שלא היה בעולמו" אינו תקף באח שנולד לאחר שהתייבמה ומצאה נשואה).

רחל אלמנת שמעון ויהודה מותרת ליששכר האח החמישי, שכן נולד עוד בטרם נפלה לייבום משמעון בעלה הראשון, ואסורה לזבולון האח השישי שנולד לאחר מות בעלה הראשון, לפני ייבומה.

נמצאת לאה אסורה על יששכר, ורחל אסורה על זבולון, וכך אין לאה נחשבת זקוקתו של יששכר האח החמישי וממילא הוא רשאי לייבם את רחל, שאינה "אחות זקוקתו", ובדרך זו לאה מתירה את רחל להתייבם לאח השישי, זבולון.

עתה לפנינו מקרה של שתי **אחיות**. לאה "**האסורה לזה**" (ישששכר, משום אשת אחיו שלא היה בעולמו) "**מותרת לזה**" (זבולון). ורחל – "**והאסורה לזה**" (לזבולון, משום אשת אחיו שלא היה בעולמו) "**מותרת לזה**" (לישששכר). **ראה טבלה בסוף העמוד.**

נמצא, שלפי רב ספרא פירשה הברייתא, כי דברי המשנה בפרק שלישי מתייחסים למקרים שפורטו במשנתנו. אמור מעתה, התנא של הברייתא העיד, כי האמור במשנתנו ש"אשת אחיו שלא היה בעולמו" אסורה, הינו כשיטת רבי שמעון הסובר, שרק בנולד ואחר כך התייבמה היבמה תקף איסור זה. הרי לנו, כי המשנה עוסקת גם במקרים השנויים במחלוקת, שלא כדברי רבי.

[1] הגמרא מתרצת, כי אכן הברייתא מפרשת כי משנתנו עוסקת גם במקרים השנויים במחלוקת, לפי שסוברת היא, שבכל העריות שבמשנתנו קיים מקרה בו האסורה לזה מותרת לזה, אך רבי אינו סבור כברייתא זו האומרת ש"בכולן אני קורא בהן, האסורה לזה מותרת לזה, ואחותה שהיא יבימתה או חולצת או מתייבמת".

[2] רב אדא קרחינא אמר לפני רב כהנא בשם רבא, כי באמת גם רבי סובר את דברי הברייתא ששנה רבי חייא, ומסיבה שונה לחלוטין דחה רבי את שאלתו של לוי:

לוי שאל, מדוע לא מנתה המשנה גם מקרה שאמו של היבם נפלה לפניו לייבום. רבי דחה דבריו אלה, מפני שהברייתא ששנה רבי חייא אמרה, כי מקרה שתי האחיות שהביאה המשנה בפרק השלישי יכול להתרחש בכל אחת מן העריות שבמשנתנו, והרי לעולם לא יכול להתרחש מצב, שכל אחת משתי האחיות תהיה אמו של אחד משני היבמים, ובכך תתיר את אחותה להתייבם לבנה, ולכן לא נשנתה אמו במשנתנו. משנתנו הביאה רק דוגמאות שהולמות את המשנה שבפרק שלישי.

[3] מדוע אין זה אפשרי? אם ננסה להעמיד כי מדובר במקרה הבא: יעקב בא שלא בנישואין [רסב] על שתי אחיות וכל אחת ילדה לו בן. שתי האחיות נישאו לשני בנים נוספים של יעקב. מתו בעליהן ונפלו האחיות לייבום לפני בניהן – הן שתיהן אסורות לייבום, לפי שכל אחת היא אמו של יבם אחד ודודתו של היבם השני. במקרה זה אכן מצאנו ששתי אחיות הן יבמות אולם חלקו השני של הכלל "האסורה לזה מותרת לזה", אינו מתקיים בהן, מפני שכאמור שתיהן אסורות.

[4] ואם ננסה להעמיד כי מדובר במקרה הבא: יעקב בא שלא בנישואין על שתי נשים שאינן אחיות וכל אחת ילדה לו בן. שתי הנשים נישאו לשני בנים נוספים של יעקב. מתו בעליהן והן נפלו לייבום לפני בניהן – אבן, כל אחת אסורה לבנה ומותרת

רסב. "**יעקב ב' אחיות אנס**": שאילו היה נושאן, לא יכולות היו אחר כך להנשא לבניו משום איסור אשת אב.

	תאריך	שלבי לאה	שלבי רחל	מעמדו של ישששכר	מעמדו של זבולון
מֵת	תשרי	מות ראובן הנשוי ללאה		-אין- (ישששכר עוד לא נולד)	- אין - (זבולון עוד לא נולד)
נוֹלַד	חשוון	ישששכר נולד		"נולד באיסור" כלפי לאה	
וְיִבֵּם,	כסלו	לוי ייבם את לאה			
מֵת	טבת		מות שמעון הנשוי לרחל	מותר ברחל	
נוֹלַד	שבט	זבולון נולד			"נולד בהיתר" כלפי לאה. "נולד באיסור" כלפי רחל
וְיִבֵּם	אדר		יהודה ייבם את רחל		
הָאֲסוּרָה לָזֶה - מוּתֶּרֶת לָזֶה	ניסן	מות לוי שייבם את לאה	מות יהודה שייבם את רחל	אסור בלאה ומותר ברחל	מותר בלאה ואסור ברחל

מֵת נוֹלַד וְיִבֵּם, מֵת נוֹלַד

"מת נולד וייבם, מת נולד וייבם" (מוכח מדבריו כי המשנה

וְיִבֵּם! [1] אֶלָּא, לְרַבִּי - הַנֵּי

עוסקת במחלוקת)! (תירוץ:) רבי את אותם

כְּלָלֵי לֵית לֵיהּ. [2] רַב אַדָּא

כללים (שבברייתא) אינו סובר. השיב רב אדא

קַרְחִינָא קַמֵּיהּ דְּרַב כַּהֲנָא

קרחינא לפני רב כהנא

אֲמַר מְשַׁמֵּיהּ דְּרָבָא: לְעוֹלָם

בשם רבא: לעולם

אֵית לֵיהּ לְרַבִּי הַנֵּי כְּלָלֵי,

רבי סובר ככללים שנאמרו בברייתא,

וְהָכִי קָאָ"ל: אִמּוֹ אֲנוּסַת אָבִיו -

וכך השיב ללוי: אמו אנוסת אביו (אינה שנוייה)

בַּחֲדָא מַשְׁבַּחַת לַהּ, בְּתַרְתֵּי

כי יתכן שתינשא לאחיו והוא לאחותה, אך לא יתכן שב' אחים

לָא קָמַשְׁבַּחַת לַהּ, [3] אִי יַעֲקֹב

ישאו ב' אחיות וכל אחת אמו של אחיו ותהא מותרת לו, שאם

ב' אֲחָיוֹת אָנַס - אֲחוֹתָהּ

יעקב (האב) אנס ב' אחיות (מהן נולדו היבמים) - יתכן

שֶׁהִיא יְבִמְתָּהּ מַשְׁבַּחַת לַהּ,

ששתי אמהות תיפולנה לפני בניהם הנשואים לאחיותיהן,

'הָאֲסוּרָה לָזֶה - מוּתֶּרֶת לָזֶה'

ברם, אפשרות שאחת מהן מותרת ליבום,

לָא מַשְׁבַּחַת, [4] וְאִי ב' נָכְרִיּוֹת

אינה אפשרית. ואם (יעקב) אנס שתי נשים זרות

אָנַס - 'הָאֲסוּרָה לָזֶה - מוּתֶּרֶת

(והולידו היבמים), אכן האסורה לזה (משום אמו) מותרת

לָזֶה׳, מַשְׁכַּחַת לַהּ, ׳אֲחוֹתָהּ׳
לשני - ייתכן, ברם, האפשרות

שֶׁהִיא יְבִמְתָּהּ׳, לָא מַשְׁכַּחַת
שאמהות אלו אחיות, כבכללי הברייתא, אינה אפשרית.

לַהּ. [1]רַב אַשִׁי אָמַר: לְעוֹלָם
רב אשי אמר: רבי

לֵית לֵיהּ לְרַבִּי הַנֵּי כְּלָלֵי,
חולק על כללי הברייתא,

וּבְפְלוּגְתָּא קָמַיְירֵי, וּמַאי
ויתכן שסובר כי משנתנו עוסקת במקרים שחלקו תנאים, ומדוע

כְּמִדּוּמֶּה אֲנִי שֶׁאֵין לוֹ מוֹחַ
הגיב ללולי "כמדומה אני שאין לו מוח

בְּקִדְקְדוֹ דְּקָאָמַר לֵיהּ? הָ"ק
בקדקדו"? כך התכוון

לֵיהּ: מַ"טַ לָא דַּיְיקַת מַתְנִי׳?
לומר לו: מה טעם אינך מדייק מהמשנה

דְּמַתְנִי׳ רַ׳ יְהוּדָה הִיא, [דְּאָסַר
שהמשנה כשיטת רבי יהודה היא, האומר שאנוסת

בַּאֲנוּסַת אָבִיו,] [2]דְּקָתָנֵי:
האב אסורה לבניו, ששניהם:

שֵׁשׁ עֶרָיוֹת חֲמוּרוֹת מֵאֵלּוּ,
שש ערויות חמורות מן הראשונות,

מִפְּנֵי שֶׁהֵן נְשׁוּאוֹת לַאֲחֵרִים -
חומרתן - שיכולות להנשא אך לאנשים זרים,

צָרוֹתֵיהֶן מוּתָּרוֹת: אֵמוֹ, וְאֵשֶׁת אָבִיו, וַאֲחוֹת אָבִיו; [3]מַאי ׳אִמּוֹ׳? אִילֵימָא
לפיכך לא יתכן שתפטורנה צרותיהן, והנה: אמו, אשת אביו ואחות אביו...; מיהי "אמו"? אם תאמר

נְשׁוּאַת אָבִיו, הַיְינוּ ׳אֵשֶׁת אָבִיו׳! אֶלָּא, לָאו אֲנוּסַת אָבִיו?! וְקָתָנֵי: "מִפְּנֵי
נשואת אביו, הן זו "אשת אביו" (השנוייה מיד)! אלא בהכרח היא "אנוסת אביו", ועליה נאמר שבאפשרותה

שֶׁהֵן נְשׁוּאוֹת לַאֲחֵרִים", לַאֲחֵרִים - אִין, לְאַחִין - לָא, מַאן שָׁמְעַתְּ לֵיהּ דְּאִית
להנשא לזרים בלבד, לזרים - כן, אך לא לאחים, מיהו הסובר

לֵיהּ הַאי סְבָרָא? רַ׳ יְהוּדָה, דְּאָסַר בַּאֲנוּסַת אָבִיו, מִשּׁוּם הָכִי לָא תָּנֵי לֵיהּ.
סברה זו? רבי יהודה, האוסר את אנוסת האב לבניו, משום כך בלתי אפשרי למנותה במשנה הראשונה.

[4]אֲ"לָ רָבִינָא לְרַב אַשִׁי: לְרַ׳ יְהוּדָה נָמֵי מַשְׁכַּחַת לַהּ, דְּאִי עָבַר וְנָסֵיב! ׳דְּאִי׳
שאל רבינא את רב אשי: לשיטת רבי יהודה, גם יתכן (שתפול לייבום), אם עבר הבן ונשאה? (ענהו:) בנישואי איסור

לָא קָתָנֵי. [5]אֲ"לָ רַב אַשִׁי לְרַב כַּהֲנָא: בְּלָא ׳דְּאִי׳, נָמֵי מַשְׁכַּחַת לַהּ: יַעֲקֹב אָנַס
התנא אינו עוסק. שאל רב אשי את רב כהנא: בלא נשואי איסור גם יתכן (שתיפול לייבום, כגון), יעקב אנס

להתייבם לבנה של השנייה, אך הברייתא הרי העמידה מקרה בו שתי הנשים הללו אחיות.

[1] רב אשי אמר, כי רבי לא דחה את דברי לוי מפני שני הטעמים הנזכרים לעיל, ואילו בתגובתו "שאין לו מח בקדקדו" התכוון לומר, מדוע אינך מדייק מדברי התנא במשנה הבאה, שסובר הוא כדעת רבי יהודה שבנים אסורים לישא את אנוסת אביהם, ומשכך, אין כל בסיס לשאלתך, שהמשנה תמנה גם מקרה שהיבמה היא אמו של היבם, שהרי אינה יכולה כלל להנשא לאחד מאחיו [רסג].

[2] מסקנה זו היה עליו להסיק מכך שהמשנה הבאה אומרת, כי יש שש עריות נוספות המכונות "חמורות", לפי שלעולם אף אינן מגיעות למצב בו הן נשואות לאח של אדם שהן אסורות לו. וכגון, "אשת אביו" – אין כל אפשרות שהיא תהיה אחת מנשות אחיו, גם לאחר שגירשה אביו, שהרי אחיו אינו יכול לשאתה כלל, לפי שהיא אסורה על כל בניו של האב.

בין שש העריות נמנות "אמו"; "אשת אביו"; ו"אחות אביו".

[3] ודאי שבנקטו "אמו" לא התכוון התנא לאשה שנישאה לאביו של היבם, שהרי היא "אשת אביו", אותה מונה התנא מיד לאחר "אמו". על כרחך כוונתו למקרה שאמו היא אנוסת אביו, והתנא קובע, כי אנוסת אביו אינה יכולה ליפול לייבום לעולם, מפני שאין כל אפשרות שתנשא לאחד האחים. הרי לנו שהמשנה נוקטת כדעת רבי יהודה.

[4] רבינא שאל על כך את רב אשי, הן איסור "אנוסת אביו" שונה מאיסורי עריות בכך, שבעוד איסורי עריות שנישאו לא פעלו מאומה – הקידושין לא חלו, הרי שהמקדש את אנוסת אביו, חלו הקידושין [רסד]. מעתה, יתכן מקרה שאחד האחים עבר על האיסור, קידש את אנוסת אביו, ובמות האח, היא נפלה לייבום לפני בנה.
הגמרא דוחה שאלה זו, כי התנא אינו נוקט דוגמאות שנוצרו על ידי נישואי איסור.

[5] אמר לו רב אשי, עדיין קיים מקרה בו אמו, אנוסת אביו, תיפול לפניו לייבום, בלא שבעלה, אחיו המת, נשאה באיסור. הא כיצד? אחיו נשא אשה ואחר כך אנסה אביו ונולד לה בן [רסה]. לאחר מכן מת בעלה, והיא נפלה לייבום לפני בנה, שהוא גם אחי בעלה. לפי שהיא

רסג. לפי זה דברי רבי לעיל, "ובפלוגתא לא קא מיירי", מתפרשים כך: ובמחלוקת זו של רבי יהודה ורבנן לא עסק התנא - "לחם אבירים". רסד. איסור אנוסת אביו לדעת רבי יהודה אינו איסור כרת אלא לאו רגיל, לפיכך קידושין תופסים באנוסת אביו, שכן משנתנו נוקטת שקידושין תופסים בחייבי לאווים. ראה על כך בתוספות ד"ה "לרבי יהודה". רסה. **"יעקב אנס כלתו":** בכמה מקרים בסוגייה הגמרא משתמשת במונח "אונס" לתיאור דוגמא של לידה מחוץ לנשואין, אולם הדברים תקפים לאו דווקא באונס וכגון בפיתוי. ברם כאן הכוונה דווקא לאונס, שכן, על ידי פיתוי תחשב כלת יעקב סוטה שאינה ברת יבום (ראה ב"מלא הרועים").

כַּלָּתוֹ וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן, וּמֵת
את כלתו ונולד בן, ומת

[רְאוּבֵן] בְּלֹא בָּנִים וְנָפְלָה
ראובן (בעלה) בלא בנים ונפלה

לַהּ קַמֵּי בְּרַהּ, וּמִיגּוֹ דְּאִיהִי
ליבום לפני בנה, שמתוך שהיא

אֲסִירָה, צָרָתָהּ נַמִּי אֲסִירָה!
אסורה, צרתה גם אסורה!

אֲ"ל: בְּאַחְוָתָהּ דְּהֲתֵירָא -
ענהו: באחים שנולדו בהיתר בלבד

קָמַיְירֵי, בְּאַחְוָתָהּ דְּאִיסּוּרָא -
המשנה עוסקת, אך באחים שנולדו באיסור,

לָא קָמַיְירֵי. [1] וְאַף עַל פִּי
אין המשנה עוסקת. אף על פי

אסורה, גם הוא שעבר על איסור, אך לא הבעל המת.

רב כהנא השיבו, כי התנא גם אינו מביא מקרים היכולים להיווצר רק על ידי שהאחים נולדו באיסור, וכאן האב עבר על איסור אשת איש ועל איסור כלתו, בכך שבא על אשת בנו.

[1] אף על פי כן, אומרת הגמרא, לוי הגיה והוסיף במשנתנו את המקרה של אנוסת אביו, ובה אמר: כאשר האם נופלת לייבום לפני בנה, פעמים שהיא פוטרת את צרתה ופעמים שאינה פוטרתה, כדלהלן.

[2] כאשר אמו של היבם, הנשואה לאביו, "נישאה" לאחיו ומת אחיו. כמובן, כי "נישואיה" לאחיו, בנו של בעלה, לא חלו מעולם. משכך, אין היא פוטרת את נשותיו של המת, מפני שאינה צרתן כלל, שהרי אינה אשתו.

[3] ברם, כאשר היתה אמו אנוסת אביו, ואחיו נשאה ומת, במקרה זה הנישואין לאחיו חלו, אזי, אמו של היבם נופלת לפניו לייבום, ובכך היא פוטרת מייבום ומחליצה את כל נשותיו של אחיו המת, שהרי צרותיה הן. בסיימו את הדברים היה לוי אומר, "אף על פי שבמשנתנו שנו חכמים 'חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן', הרי לנו מקרה נוסף, המקרה הששה עשר, כגון זה".

כֵּן בַּדְּקָהּ לֵוִי בְּמַתְנִי', דְּתָנֵי לֵוִי: אִמּוֹ - פְּעָמִים פּוֹטֶרֶת צָרָתָהּ, וּפְעָמִים אֵינָהּ
כן מגיה היה לוי את משנתנו ומוסיף בה, ששנה לוי: אמו - פעמים פוטרת צרתה ופעמים לא

פּוֹטֶרֶת צָרָתָהּ; [2] כֵּיצַד? הָיְתָה אִמּוֹ נְשׂוּאַת אָבִיו, וְנִשֵּׂאת לְאָחִיו מֵאָבִיו וּמֵת -
יתכן שתפטור צרתה; כיצד? היתה אמו נשואת אביו ונשאת (כביכול) לאחיו מאביו ומת -

זוֹ הִיא אִמּוֹ שֶׁאֵין פּוֹטֶרֶת צָרָתָהּ, [3] °הָיְתָה אִמּוֹ אֲנוּסַת אָבִיו, וְנִשֵּׂאת לְאָחִיו
זו "אמו" שאינה פוטרת צרתה. היתה אמו אנוסת אביו ונישאה לאחיו

מֵאָבִיו וּמֵת - זוֹ הִיא אִמּוֹ שֶׁפּוֹטֶרֶת צָרָתָהּ; וְאַע"פ שֶׁשָּׁנוּ חֲכָמִים בְּמִשְׁנָתֵנוּ
מאביו ומת זו "אמו" הפוטרת צרתה; ואף על פי שמנו חכמים במשנתנו

"חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה", יֵשׁ לָנוּ לְהוֹסִיף שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה, כְּגוֹן זוֹ.
"חמש עשרה נשים", יש לנו להוסיף מקרה "שש עשרה", כגון זו.

דף י' ב

מעשה החליצה מתבצע עם אח אחד בלבד, או–אז רשאית היבמה להנשא לכל אדם. הכל מודים, כי כלפי האח שחלץ, אין איסור ערוות אשת אח על החלוצה, כי אם איסור לאו. בסוגייה הבאה נתוודע למחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש, האם בין צרות החולצת לבין החולץ, כמו גם בין יתר האחים לבין כל הצרות, יש איסור אשת אח, או איסור לאו בלבד.

[4] שאל ריש לקיש את רבי יוחנן: לדעת לוי הסובר, כי התנא של משנתנו מנה גם מקרים שהאח המת נשא את אשתו באיסור, מדוע לא נמנה גם החולץ ליבמתו ולאחר מכן קידשה באיסור ומת בלא זרע, שהיא וצרותיה אסורות?

שאלת ריש לקיש היא לפי שיטתו, שהחלוצה אסורה באיסור אשת אח על כל האחים, למעט החולץ – קידושי החולץ ליבמה אמנם תקפים, אך אינה נופלת לייבום לפני יתר האחים, מפני שעליהם אסורה בערוות "אשת אח", וממילא, גם צרותיה אסורות, שצרות ערווה הן.

[5] ענהו רבי יוחנן, לפי שבמקרה זה אין אפשרות שתהיה גם צרת צרה האסורה, שהרי כל האחים אסורים בצרותיה, והתנא מנה אך ורק מקרים שתתכן בהם גם צרת צרה, היינו: כאשר היבמה ערווה על אחד היבמים אך מותרת ליבם אחר.

[4] אֲ"ל רֵ"ל לְרַבִּי יוֹחָנָן,
שאל ריש לקיש את רבי יוחנן:

לְלֵוִי דַּאֲמַר: 'דְּאִי' נָמֵי קָתָנֵי,
לפי לוי הסובר, שהתנא מנה גם מקרים של נישואי איסור,

לְתֵנֵי: הַחוֹלֵץ לִיבְמָתוֹ וְחָזַר
ישנה גם את החולץ ליבמתו וחזר

וְקִדְּשָׁהּ, וּמֵת בְּלֹא בָּנִים,
וקדשה (באיסור) ומת בלא בנים,

דְּמִגּוֹ דְּאִיהִי אֲסוּרָה, צָרָתָהּ נָמֵי אֲסִירָא! [5] אֲ"ל: לְפִי שֶׁאֵינָהּ בְּצָרַת צָרָה.
שמתוך שהיא אסורה, צרתה גם אסורה! ענהו: כי במקרה זה לא תתכן צרת צרה.

[1] וְלֵימָא לֵיהּ: חַיָּיבֵי לָאוִין
מדוע לא תירץ לו, (לשיטתי) חלוצות אסורות באיסור לאו

הֵיא, וְחַיָּיבֵי לָאוִין בְּנֵי חֲלִיצָה
בלבד, והאסורות בלאו, בעלות זיקת חליצה

וְיִבּוּם נִינְהוּ! [2] לְדִבָּרָיו קָאָמַר
וייבום הנה! (תירוץ:) לפי שיטתו

לֵיהּ: לְדִידִי - חַיָּיבֵי לָאוִין
השיבו; לשיטתי, איסורי לאו

הֵם, וְחַיָּיבֵי לָאוִין בְּנֵי חֲלִיצָה
הם, ואיסורי לאו זקוקות לחליצה

וְיִבּוּם נִינְהוּ, אֶלָּא לְדִידָךְ -
וייבום הנה, אך לשיטתך,

חַיָּיבֵי כְּרִיתוֹת נִינְהוּ, לְפִי
שחייבות כרת הנה, לא שנאן התנא כי אין

שֶׁאֵינָן בְּצָרַת צָרָה.
להן צרת צרה.

[3] אִיתְּמַר: הַחוֹלֵץ לִיבְמָתוֹ,
למדנו: החולץ ליבמתו

וְחָזַר וְקִדְּשָׁהּ - אָמַר רֵ"לָ:
ושב וקידשה - אמר ריש לקיש:

הוּא אֵין חַיָּיב עַל הַחֲלוּצָה
החולץ אינו חייב על נשיאת החלוצה

[1] תמהה הגמרא, מדוע לא ענה לו רבי יוחנן, "לפי שיטתי, שהחלוצה אינה אסורה בערוות אשת אח על האחים, כי אם באיסור לאו, אין מקום לשאלתך! שהרי על בעלי איסור לאו חלה זיקת ייבום, ורק רבנן תקנו שתחלוץ ולא תתייבם [רסו]".

[2] הגמרא מתרצת, כי אכן יכול היה לענות לו כך, אך הוא השיב לו, כי גם לפי שיטתו (של ריש לקיש) אין בסיס לשאלה.

עתה עוסקת הגמרא בצדדי מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש. נקדים, כי עם ביצוע החליצה באחת היבמות, פוקעת ה"זיקה", קשר האישות שנתהווה בין היבמות לבין האחים עם מות האח.

[3] למדנו, כי נחלקו אמוראים לגבי דינה של יבמה לאחר חליצה, (שחזר החולץ וקדשה ומת בלא בנים [רסז]). לדעת ריש לקיש, כל האחים וכל היבמות אסורים אלו על אלו באיסור אשת אח, למעט החולץ והחלוצת, שביניהם יש איסור לאו בלבד.
רבי יוחנן חולק וסובר, כי כל האחים אסורים על כל היבמות באיסור לאו בלבד.

[4] מה טעמו של ריש לקיש? לפי שמן הדין צריך איסור אשת אח לשוב לתקפו אחר החליצה, גם בין החולץ לחולצת, שהרי פגה זיקת הייבום. ברם, אמרה תורה לגבי האח החולץ [רסח], "אשר לא יבנה את בית אחיו". פסוק זה מתפרש גם כאזהרה עתידית, בל יבנה (ישא) החולץ את יבמתו.
מכך שהתורה נזקקה לאסור באיסור לאו את נישואי החולץ לחולצת, למדנו, כי אינה שבה ונאסרת עליו באיסור אשת אח. אולם, כלפי יתר האחים והיבמות, שהפסוק אינו מתייחס אליהם – שב איסור אשת אח.

[5] ואילו רבי יוחנן חולק ואומר, הן עד החליצה היתה זיקת ייבום בין כל אחד מהאחים לבין כל אחת מהיבמות, שהרי כל אח יכול היה לחלוץ לאיזו מן היבמות שירצה. מעתה, היאך יתכן שחליצת אח אחד ליבמה אחת, תגרום לכך שיתר האחים והיבמות ייאסרו זה על זה באיסור כרת? ודאי שאין כן הדברים, אלא הייבם והיבמה הם כשליחים של יתר היבמים והיבמות לקיים את מצוות החליצה, מפני שפעולתם מפקיעה את הזיקה מכולם ומקיימת את המצווה עבור כולם. לפיכך, הפסוק

כָּרֵת, וְהָאַחִין חַיָּיבִין עַל הַחֲלוּצָה כָּרֵת, עַל הַצָּרָה - בֵּין הוּא וּבֵין הָאַחִים
עונש כרת, אך אחיו חייבים כרת אם נשאו החלוצה. לגבי הצרה הן החולץ והן אחיו

חַיָּיבִין עַל הַצָּרָה כָּרֵת; וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: בֵּין הוּא וּבֵין הָאַחִין, אֵינָן חַיָּיבִין
חייבים כרת. רבי יוחנן חולק: הן החולץ והן האחים, אינם חייבים,

לֹא עַל הַחֲלוּצָה כָּרֵת וְלֹא עַל הַצָּרָה כָּרֵת. [4] מַ"טַ דְּרֵ"לָ? אָמַר קְרָא: "אֲשֶׁר
לא על החלוצה עונש כרת, ולא על הצרה כרת. מה טעם ריש לקיש? שאמר הכתוב: "אשר

לֹא יִבְנֶה", כֵּיוָן שֶׁלֹּא בָנָה - שׁוּב לֹא יִבְנֶה; אִיהוּ הוּא דְּקָאֵי בְּ"לֹא יִבְנֶה",
לא יבנה", כיון שחלץ ולא בנה (יִבֶּם) - שוב לא יבנה (ישאנה); על החולץ יש איסור לאו "לא יבנה",

אֲבָל אָחִיו - כִּדְקַיְּימֵי קַיְּימֵי, וַעֲלַהּ דִּידַהּ הוּא דְּקָאֵי בְּ"לֹא יִבְנֶה", הָא צָרָה -
אך אחיו נותרו באיסור ערוות "אשת אח". גם על החולץ, רק היבמה אסורה ב"לא יבנה", אך הצרה

כִּדְקַיְּימֵי קַיְּימֵי. [5] וְרַבִּי יוֹחָנָן: מִי אִיכָּא מִידֵּי, דְּמֵעִיקָּרָא אִי בָעֵי הַאי - חָלֵיץ
נותרה בערוות "אשת אח". ואילו רבי יוחנן חולק: האם יתכן מקרה, שתחילה רצה אח זה חולץ,

וְאִי בָעֵי הַאי - חָלֵיץ, וְאִי בָעֵי - לְהַאי חָלֵיץ וְאִי בָעֵי - לְהַאי חָלֵיץ, וְהַשְׁתָּא
ואם רצה אח זה (אחר) - חולץ, וכל אחד מהם, רצה - חולץ לזו, רצה - חולץ לזו, ועתה

רסו. לקמן בדף כ/א עוסקות המשנה והגמרא בדין יבום של יבמה בעלת איסור לאו. רסז. **"וחזר וקדשה"**: הגמרא נוקטת את הלשון "החולץ ליבמתו **וחזר וקדשה**", לפי שהמחלוקת הוזכרה למעלה לגבי השאלה אם במות האח החולץ נופלת אשתו לייבום. אולם באמת שורש מחלוקתם הוא, האם חוזר איסור אשת אח לשאר האחים, ללא קשר אם חזר החולץ וקידשה (תוספות "ד"ה "החולץ ליבמתו". וראה עוד בתוספות ישנים ד"ה "החולץ"). רסח. דברים כה/ט.

"אשר לא יבנה את בית אחיו", ממנו למדנו כי בין החולץ לחולצת יש איסור לאו בלבד, מתייחס לכל היבמים והיבמות, ומכאן נמצאנו למדים, כי איסור אשת אח פקע מכל היבמות [רסט].

[1] שאל רבי יוחנן את ריש לקיש: הן שנינו ברייתא, כי החולץ ליבמה וחזר וקידשה באיסור ומת בלא זרע, אשתו זקוקה לחליצה מאחיו. הא ניחא לשיטתי, מובן שנופלת לייבום, כדין חייבי לאווין החולצים ואינם מתייבמים. ברם, לשיטתך, שאיסור "אשת אח" מן האח הקודם שב ותקף לאחר החליצה, מדוע זקוקה לחליצה? הרי היא אסורה על האחים באיסור ערווה!

[2] השיב לו ריש לקיש, הן ברייתא זו אינה מובנת גם לשיטתך. שהנה, בסופה נאמר, כי אם החלוצה התקדשה לאח שלא חלץ לה, "אין לה עליו כלום", היינו: אינה זקוקה לגט ממנו, לפי שהקידושין אינם תקפים. הא ניחא לשיטתי, הקידושין אינם תקפים, לפי שערוות אשת אח היא לו. אולם, לשיטתך, רבי יוחנן, שאיסור לאו בלבד מוטל עליהם, מדוע אין קידושין אלה תקפים?
הרי לנו, כי לא ניתן להוכיח מאומה מברייתא זו.

[3] רב ששת ניסה לדחות את טענת ריש לקיש ואמר, כי הסיפא של הברייתא שנוייה לשיטת רבי עקיבא הסובר, כי "אין קידושין תופסין [אף] בחייבי לאווין", היינו: גם האסורים זה על זו באיסור לאו בלבד, אין קידושיהם תקפים. ואילו הרישא של הברייתא היא כשיטת חכמים הסוברים שקידושין תופסים גם תופסים בין האסורים באיסור לאו.
מעתה, שרירה וקיימת הוכחת רבי יוחנן מהרישא של הברייתא, ואילו הנאמר בסופה, כי אֲחִי החולץ שקידש את החלוצה, לא עשה ולא כלום, אין זה מפני שאיסור ערווה ביניהם, אלא מפני שרבי עקיבא סובר, כי גם בחייבי לאו אין תופסים קידושין.

[4] אולם, הגמרא מתקשה להבין את דברי רב ששת, שהסיפא כשיטת רבי עקיבא. לו אכן כן, היה על הברייתא לומר כך: החולץ ליבמתו וחזר וקדשה ומת, צריכה חליצה מן האחים, ולדברי רבי עקיבא "אין לו עליו כלום", שהרי רבי עקיבא חולק גם במקרה זה. ברם, הברייתא לא עשתה כן, אלא הוסיפה וכתבה מקרה שונה, "עמד אחד האחים וקדשה" [ער]. מכך משמע, כי יש חילוק בין דינו של חולץ שקידש את החלוצה, לבין אח אחר שקידשה.
נדחה, איפוא, תירוצו של רב ששת והרי שוב לפנינו ברייתא אחת, בה הוכחה מחד לרבי יוחנן ומאידך לריש לקיש וממילא אין ניתן להוכיח ממנה מאום.

[5] עתה מביאה הגמרא דברי שני אמוראים; רב אשי שסבר כריש לקיש, וכדי שהברייתא תהלום את שיטתו הוא פירשה כשיטת התנא רבי שמעון הסובר, שאשת אח שלא היה בעולמו, מותרת לאח שנולד לאחר שהתייבמה היבמה לאחיו.

קָאֵי עֲלַהּ בְּכָרֵת? אֶלָּא, אִיהוּ - אסורים זה על זו בכרת? אלא, החולץ
שְׁלִיחוּתָא דַּאֲחִים קָעֲבִיד, שליחות האחים עושה,
אִיהִי - שְׁלִיחוּתָא דְּצָרָה והיבמה, שליחותן של צרותיה
קָעֲבְדָה. [1] אֲמַר לֵיהּ רַ' יוֹחָנָן עושה. שאל רבי יוחנן
לְר"ל: הַחוֹלֵץ לִיבְמָתּוֹ, וְחָזַר את ריש לקיש: שנינו בברייתא: החולץ ליבמתו וחזר
וְקִדְּשָׁהּ, וּמֵת - צְרִיכָה חֲלִיצָה וקדשה ומת - צריכה חליצה
מִן הָאַחִין; בִּשְׁלָמָא לְדִידִי מהאחים. הניחא לשיטתי,
דַּאֲמֵינָא חַיָּיבֵי לָאוִין נִינְהוּ, שאסורים האחים על החלוצה באיסור לאו,
הַיְינוּ דִּצְרִיכָה חֲלִיצָה מִן לפיכך צריכה חליצה
הָאַחִין, אֶלָּא לְדִידָךְ, אַמַּאי מהאחים, אך לשיטתך (שאיסור כרת ביניהם), מדוע
צְרִיכָה חֲלִיצָה? [2] וּלְטַעֲמִיךְ, זקוקה לחליצה? השיבו: ולפי שיטתך,
אֵימָא סֵיפָא: עָמַד אֶחָד מִן ראה מה נאמר בסיפא: "עמד אחד מן
הָאַחִין וְקִדְּשָׁהּ - אֵין לָהּ עָלָיו האחים וקדשה - לא חלו
כְּלוּם; וְאִי חַיָּיבֵי לָאוִין נִינְהוּ, הקידושין"; ואם אסורים באיסור לאו בלבד,

אַמַּאי אֵין לָהּ עָלָיו כְּלוּם? [3] אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: סֵיפָא אַתָּאן לְר"ע, דְּאָמַר: מדוע לא חלו הקידושין? תירץ רב ששת: חלקה השני של הברייתא כשיטת רבי עקיבא הסובר:
אֵין קִידּוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּחַיָּיבֵי לָאוִין. [4] וְלִיתְנֵי: לְדִבְרֵי ר"ע אֵין לוֹ עָלָיו כְּלוּם! אין קידושין חלים גם בין האסורים באיסור לאו. (דחייה:) אם כן, שתאמר הברייתא: לשיטת רבי עקיבא לא חלו הקידושין!
°קַשְׁיָא. [5] רַב אַשִׁי סָבַר לַהּ כְּרֵישׁ לָקִישׁ, וּמְתָרֵץ לַהּ כְּר' שִׁמְעוֹן; נותרו דבריו קשים. רב אשי סבר כריש לקיש והסביר הברייתא בדרכו בשיטת רבי שמעון;

° דף יא/א

רסט. **החולץ ליבמתו, וחזר וקדשה וכו'** בפירושנו נקטנו כשיטת רש"י וראשונים רבים, כי בהטלת איסור "לא יבנה" גילתה תורה על הפקעת איסור אשת אח, שאינו חוזר לחול עליה לשיטת ריש לקיש, ולשיטת רבי יוחנן אינו חל על כל היבמות. לגבי הגדרת איסור "לא יבנה" החל על החלוצה כותב המאירי: "לא חזרה לגמרי לדין אשת אח להיותה בכרת אלא בלאו, שהכתוב הוציאה מכלל כרת להעמידה בלאו" דהיינו שאיסור "לא יבנה" הוא בבחינת איסור אשת אח, אלא שהקלה בו התורה ואין בו כרת (אולם אחרונים רבים מוכיחים מדברי התוספות, ד"ה "החולץ" ותוספות בדף יא/א ד"ה "צריכה", כי לדעתם איסור אשת אח פוקע לחלוטין וחל איסור לאו חדש של "לא יבנה" - ראה על כך במילואים להגר"א יפהן לריטב"א סימן ו/ט ובחידושי רבי נחום אות קל"ט, קמ"ג. קיים פירוש נוסף של הראשונים בטעם מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש, ראה על כך ב"אמרי משה" סימן ה' אות ז' וב"קובץ הערות" סימן ד' אות ט'). ער. כך עולה ביאור דברי הגמרא מהתוספות ד"ה "ויליתני לר"ע".

רָבִינָא סָבַר לַהּ כְּרַ׳
רבינא סבר כרבי

יוֹחָנָן, וּמְתָרֵץ כְּרַבָּנָן.
יוחנן, והסבירה לשיטתו כחכמים.

[1] רַב אַשִׁי סָבַר לַהּ כְּרֵישׁ
רב אשי סבר כריש

לָקִישׁ, וּמְתָרֵץ לַהּ כְּרַ׳
לקיש, וכך פירש הברייתא כרבי

שִׁמְעוֹן: ״הַחוֹלֵץ לִיבְמָתוֹ,
שמעון: ״החולץ ליבמתו

וְחָזַר וְקִדְּשָׁהּ - צְרִיכָה חֲלִיצָה
וחזר וקדשה - צריכה חליצה

מִן הָאַחִין״, מַאן ׳אַחִין׳?
מן האחים״, באלה אחים מדובר?

אַחִין הַיְלוּדִים, כְּמָאן?
אחים שנולדו לאחר קידושיה, וכשיטת מי? כר״ש שבמקרה

כְּרַ״שׁ; ״עָמַד אֶחָד מִן
זה אין איסור ״שלא היה בעולמו״). הנאמר בהמשך ״עמד

הַנּוֹלָדִים וְקִדְּשָׁהּ - אֵין לָהּ
אחד מן הנולדים (מכבר) וקדשה - אין לה

עָלָיו כְּלוּם״, כְּמָאן? כְּרַ״לָ.
עליו כלום״, כדעת מי? כדעת ריש לקיש.

[2] רָבִינָא סָבַר לַהּ כְּרַבִּי יוֹחָנָן,
רבינא סבר כרבי יוחנן

וּמְתָרֵץ לַהּ אַלִיבָּא דְּרַבָּנָן:
ופירש הברייתא כחכמים:

״הַחוֹלֵץ לִיבְמָתוֹ, וְחָזַר
״החולץ ליבמתו וחזר

וְקִדְּשָׁהּ - צְרִיכָה חֲלִיצָה מִן הָאַחִין״, מַאן אַחִין? אַחִין הַנּוֹלָדִים, כְּמָאן? כְּרַ׳
וקדשה - צריכה חליצה מן האחים״, באלה אחים מדובר? אחים שהיו קיימים בעולם, וכמי? כרבי

יוֹחָנָן; עָמַד אֶחָד מִן הַיְלוּדִים וְקִדְּשָׁהּ - אֵין לָהּ עָלָיו כְּלוּם, כְּמָאן? כְּרַבָּנָן.
יוחנן (שאסורים באיסור לאו בלבד). הנאמר בהמשך ״עמד אחד מן הילודים (לאחר מיתת האח) וקדשה - אין לה עליו כלום״, כמי נאמר? כחכמים (שהיא ערווה עליהם משום ״אשת אחיו שלא היה בעולמו״).

[3] אִיתְמַר: הַבָּא עַל יְבָמָה, וּבָא אֶחָד מִן הָאַחִין עַל צָרָתָהּ - פְּלִיגֵי בַּהּ
למדנו: במקרה שאח יבם את היבמה, ואחיו בא על צרתה נחלקו

רַב אַחָא וְרָבִינָא, חַד אָמַר: בְּכָרַת, וְחַד אָמַר: בַּעֲשֵׂה. [4] מַ״דַּ בְּכָרַת -
רב אחא ורבינא, אחד אמר: השני עבר איסור כרת, האחר אמר: עבר על איסור עשה. הסובר שעבר כרת -

ואילו רבינא הסובר כרבי יוחנן, פירש את הברייתא כשיטת חכמים הסוברים, שאשת אח שלא היה בעולמו אסורה בכל אופן.

[1] רב אשי הסובר כריש לקיש, פירש את הברייתא כשיטת רבי שמעון, באופן הבא: ״החולץ ליבמתו וחזר וקדשה, צריכה חליצה מן האחים״ – מדובר שהאחים נולדו לאחר שקידשה החולץ, ורבי שמעון הרי סובר, כי באופן זה אין איסור אשת אח שלא היה בעולמו [רעא]. ואילו הסיפא של הברייתא, ״עמד אחד האחים וקדשה אין לה עליו כלום״, עוסקת באחים שהיו קיימים בשעה שנפלה לייבום, הללו אסורים עליה מפני איסור ״אשת אח״, כדעת ריש לקיש, ולפיכך אין קידושין תופסים בה [רעב].

[2] רבינא הסובר כרבי יוחנן, פירש את הברייתא לשיטת חכמים, באופן הבא: ״החולץ ליבמתו וחזר וקדשה, צריכה חליצה מן האחים״ – מדובר באחים שהיו קיימים בשעה שנפלה לייבום, וממילא, אסורים על החלוצה באיסור לאו בלבד, כשיטת רבי יוחנן. ואילו הסיפא, ״עמד אחד מן האחים וקדשה, אין לה עליו כלום״, עוסקת באחים שנולדו לאחר מיתת האח, שאסורים הם עליה, לפי שהיא ״אשת אחיו שלא היה בעולמו״, ולפיכך, אין קידושיהם תופסים [רעג].

עד כה עסקנו בדינם של יבמים ויבמות לאחר שאחד היבמים חלץ לאחת היבמות. עתה מביאה הגמרא מחלוקת אמוראים זהה, לגבי דינם של היבמים והיבמות לאחר שאחד הייבמים יבם את אחת היבמות.

[3] קיימת מחלוקת בין רב אחא ורבינא, אם אחד האחים קיים מצוות ייבום ובא אח נוסף על יבמה נוספת, מה דינו? אחד מהם סובר, כי האח השני עבר איסור כרת, כי לסאחר שקוימה מצוות ייבום, שב איסור אשת אח בין יתר היבמות לבין יתר האחים. זולתו סבר, כי איסור כרת אַיִן, ואך איסור עשה יש, שנאמר, ״אשר לא יבנה את **בית אחיו**״. פסוק זה עוסק בחולץ שלא יָבם, ודרשו חז״ל, כי אילו היה מייבם ובונה בית, עליו לבנות בית אחד ולא בתים רבים, שהרי נקטה תורה בלשון יחיד.
מכך שהזהירה התורה באיסור עשה בלבד על נישואיו לנשים נוספות של המת, משמע, כי איסור כרת פקע. אמורא זה סבר, כי הוא הדין לגבי יתר האחים, מפני שהאח המייבם מקיים את שלמותם של יתר האחים.

[4] אומרת הגמרא, האמורא הסובר שאיסור כרת שב לאחר שאחד האחים יבם – סובר כריש לקיש האומר הלכה זו נאמרה לאחר

רעא. ראה בתוספות ד״ה צריכה חליצה״ מדוע לפירוש זה חולצת ולא מתייבמת. ערב. על פי גירסת הספרים שלנו, וכן גירסת רש״י שהאחים ״הילודים״ הם האחים שנולדו מאוחר יותר, ואילו האחים ״הנולדים״ הם האחים שנולדו מוקדם יותר. אולם ראה בתוספות, ד״ה ״מאן אחין״, כי יש להפוך את הגירסה, שכן, בלשון התלמוד ״הנולדים״ הם הנולדים בעתיד. רעג. כוונת הגמרא, שלפי רבינא ניתן להעמיד את הברייתא גם לשיטת חכמים, שבכל המקרים אשת אחיו שלא היה בעולמו אסורה. אולם באמת ניתן להעמידה גם כרבי שמעון. ראה תוספות ד״ה ״כמאן כרבנן״.

שאחד האחים חלץ, שאין החליצה מתייחסת ליתר האחים [עדר].
האמורא הסובר שאיסור עשה בלבד מוטל בין היבמות לבין האחים – סובר כרבי יוחנן שאמר הלכה זו נאמרה לאחר שאחד האחים חלץ, וכפי שסובר רבי יוחנן, שחליצת האח נעשית בשליחות יתר האחים ולפיכך פוקע איסור אשת אח מכולם, הוא הדין בייבום, שייבומו של אחד האחים את אחת היבמות, מפקיע מכולם איסור אשת אח.

בְּרֵישׁ לָקִישׁ, וּמַ"ד בַּעֲשֵׂה - הוא כדעת ריש לקיש, והסובר שעבר על עשה -

בְּרַ' יוֹחָנָן. הוא כדעת רבי יוחנן.

עד כה עסקנו ביבמה שאסורה על היבם. מכאן ואילך נעסוק ביבמה שהיתה אסורה על בעלה באיסור סוטה, מה דינה ודין צרתה לגבי ייבום וחליצה.
במהלך הסוגייה נתוודע ל"ספק סוטה", ל"סוטה וודאי", ול"סוטה מדרבנן".
"ספק סוטה": הסוטה המוזכרת בתורה, היא אשה שבעלה קִנֵּא לה שלא תסתתר עם איש זר, אך לא שָׁעֲתָה לדבריו ועשתה כן, אולם אין עדים כי זנתה עמו. סוטה זו מושקית מן המים המאררים, ועד שלא הוברר כי לא זנתה, אינה רשאית להשאר עם בעלה [ערה].
"סוטה וודאי": הסוטה שגמרתנו עוסקת בה, היא אשת איש שהעידו עדים כי זנתה תחת בעלה. זו חייבת להתגרש מבעלה.
"סוטה מדרבנן": אשה שעד אחד העיד כי מת בעלה והתירוה להנשא על פיו, ואחר כך התברר כי לא מת בעלה – הגדירוה חכמים כדין סוטה [רעו].

[1] אמר רב יהודה בשם רב: סוטה וצרתה פטורות מייבום ומחליצה [רעז].
רב סובר, כי דינה כ"ערווה", ומשכך היא פטורה גם מן החליצה ופוטרת את צרתה, שהיא כצרת ערווה [רעח].
רב דורש זאת מכך שהתורה נקטה בלשון 'טומאה', הן לגבי סוטה [רעט] – "וְהִיא **נִטְמָאָה**", והן באיסורי עריות [רפ] – "אֵל **תִּטַּמְּאוּ** בְּכָל אֵלֶּה". מכאן למדנו, כשם שערווה פטורה ופוטרת צרתה, כך גם סוטה [רפא].

[2] הקשה על כך רב חסדא ממשנה בפרק עשירי [רפב], העוסקת במקרה הבא:
תקנו חכמים, כי אם עדים העידו שמת בעלה של אשה פלונית, והלכה ונישאה ולבסוף נמצא חי בעלה הראשון, הרי היא נחשבת כסוטה כלפי בעלה הראשון, ובדין סוטה – אסורה היא הן לבעלה הראשון והן לשני. הלכה זו נפסקה כדי שמלכתחילה תדקדק ותברר היטב אם אכן מת בעלה הראשון.
במשנה נחלקו חכמים ורבי שמעון, מה דינה אם לאחר שהוברר כי בעלה הראשון חי, הוא מת בלא זרע – רבי שמעון אומר, כי ייבומה או חליצתה פוטרים את צרותיה. חכמים חולקים וסוברים, כי אם התייבמה או חלצה, לא נפטרו צרותיה מחליצה [רפג], שהרי רבנן תקנו שתחשב כסוטה ולא תתייבם.
מוכח, בניגוד לדברי רב, שהכל מודים שצרות הסוטה מתייבמות [רפד], ולא נחלקו רבי שמעון וחכמים, אלא לגבי הסוטה מדרבנן עצמה, אם מתייבמת. שכן, אם מחלוקתם היתה גם לגבי צרתה, היה התנא משמיענו חידוש גדול זה.
(הגמרא מוכיחה מייבום ולא מחליצה, מפני שוודאי קיימת חובת חליצה, לפי שהיא סוטה מדרבנן ולא מן התורה [רפה]).

[3] קושייה זו דוחה הגמרא במעמד פשוט. רב התייחס לסוטה מדין תורה, אשה שזינתה ביודעין תחת בעלה, עליה אמר כי היא וצרותיה אינן מתייבמות וחולצות. ואילו משנה זו עוסקת באשה שנישאה על פי ידיעה כי רשאית לעשות כן, ולבסוף התברר כי הידיעה מוטעית, אך חכמים החמירו להחשיבה כסוטה, אולם, צרתה אינה נחשבת "צרת סוטה" ולפיכך היא מותרת לייבום.

[1] אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: אמר רב יהודה בשם רב:

צָרַת סוֹטָה אֲסוּרָה, 'טוּמְאָה' צרת סוטה - אסורה, כי לשון "טומאה"

כְּתִיב בַּהּ כַּעֲרָיוֹת. [2] מֵתִיב כתוב בה, כבעריות. הקשה

רַב חִסְדָּא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: רב חסדא, הן רבי שמעון אומר על סוטה דרבנן (שמת

בְּיָאתָהּ אוֹ חֲלִיצָתָהּ מֵאָחִיו בעלה הראשון): **ביאתה או חליצתה** מאחיו

שֶׁל רִאשׁוֹן - פּוֹטֶרֶת צָרָתָהּ! פוטרת צרתה (הרי שצרת סוטה אינה כצרת ערווה)!

[3] [אָמַר לָךְ רַב]: אֲמֵינָא לָךְ (תירוץ:) יאמר לך רב, אני התייחסתי

אֲנָא סוֹטָה דְּאוֹרַיְיתָא, וְאַתְּ לסוטה מדין תורה, ואתה

אָמְרַת לִי סוֹטָה דְּרַבָּנָן?! שואלני מסוטה מדרבנן?!

עדר. על פי רש"י ד"ה "בעשה". לגבי פירוש זה קיימת מחלוקת ראשונים האם לדברי האומר כי שאר האחים מוזהרים בענוג כרת על שאר היבמות, הוא הדין שיש איסור כרת בין היבם לשאר נשות המת, או שגם דעה זו סוברת כי היבם עצמו אינו מוזהר בכרת על שאר היבמות אלא בעשה בלבד. ראה על כך בתוספות ד"ה "חד אמר" ובפסקי הרא"ש לפרק רביעי סימן כ"א ובקרבן נתנאל שם אות ל, וראה עוד פירוש נוסף בתוספות הנ"ל על פי גירסה שונה בגמרא. ערה. סוטה ב/א - ה/ב. רעו. ראה להלן פז/ב ובכל סוגיית הגמרא שם לגבי טעויות נוספות, שיכולה היתה האשה להזהר ולברר, וכן בבאו שני עדים שמת בעלה. רעז. **"צרת סוטה אסורה"**: דעת רש"י ובעלי התוספות ורוב הראשונים, כי הלשון "אסורה" - לאו דווקא, אלא סוטה וצרתה פטורות גם מחליצה (אולם דעת הראב"ד, בהשגות על הרי"ף, כי סוטה וצרתה חולצות ואינן מתייבמות. ראה במאירי הדן בפירוש הסוגייה לדברי הראב"ד). רעח. **"טומאה כתיב בה כעריות"**: מלשון רש"י (ד"ה "צרת סוטה") וראשונים נוספים עולה, כי רב למד מכאן גם על הסוטה עצמה שפטורה מחליצה. אולם הרמב"ן מפרש כי הילמוד "טומאה כתיב בה כעריות" מלמד על כך שצרת סוטה אינה מתייבמת ואילו לכך שהיא עצמה אינה מתייבמת קיים מקור אחר (ראה על כך עוד בחידושי הרשב"א).
רעט. במדבר ה/יג. רפ. ויקרא יח/כד. רפא. ראה ב"קובץ הערות" סימן ט"ו ז' שדן לפרש כי לימוד זה הינו ב"גזירה שווה". רפב. דף פז/ב, ועיין סוגיית הגמרא אם תקנה זו דווקא בעד אחד או אפילו בשני עדים. רפג. על פי הריטב"א ד"ה "אמר ר' יהודה". ועיין תוספות ד"ה "רבי שמעון" שפירשו, כי גם לרבנן הרי זה לכתחילה בלבד. רפד. על פי רש"י ד"ה "ביאתה או חליצתה". להסבר נוסף ראה בתוספות ד"ה "רבי שמעון". רפה. תוספות ד"ה "רבי שמעון", אולם ראה במאירי.

[1] וּדְקָאָמְרִי לָהּ מַאי קָאָמְרִי
ורב חסדא ששאל, מָה

לָהּ? קָסָבַר: כָּל דְּתַקִּין
חשב: לפי שסבר, שכל דיני תקנת

רַבָּנָן, בְּעֵין דְּאוֹרַיְיתָא תַּקִּין.
חכמים, זהים לדין זה מן התורה (וצרתה לא תתייבם).

[2] מֵתִיב רַב אַשִׁי: נִכְנְסָה
שאל רב אשי (על רב:) שנינו על סוטה דאורייתא: נכנסה

עִמּוֹ לַסֵּתֶר וְשָׁהֲתָה עִמּוֹ כְּדֵי
עם זר למקום מסתור ושהתה עמו כדי

טוּמְאָה - אֲסוּרָה לְבֵיתָהּ,
זמן ביאה - אסורה לבעלה

וַאֲסוּרָה לָאֱכוֹל בִּתְרוּמָה,
ואסורה בתרומה (אם בעלה או אביה כהנים),

וְאִם מֵת - חוֹלֶצֶת °וְלֹא
ואם מת בעלה, **חולצת** ולא

דף יא/ב

מִתְייַבֶּמֶת! [3][וְאָמַר לָהּ רַב]:
מתייבמת! (תירוץ:) יאמר לך רב,

אֲמֵינָא לָךְ אֲנָא סוֹטָה וַדַּאי,
אני התייחסתי לסוטה וודאית,

וְאָמַרְתְּ לִי אַתְּ סוֹטָה סָפֵק?!
ואתה שואלני מספק סוטה?!

[4] וּמַ"שְׁ? סוֹטָה וַדַּאי (מַ"ט)?
ומה הבדל ביניהן? הן סוטה ודאי - מה טעם כערווה היא?

מִשּׁוּם דִּכְתִיב בַּהּ 'טוּמְאָה',
כי נאמר בה "טומאה",

סוֹטָה סָפֵק נָמֵי 'טוּמְאָה' כְּתִיבָא בַּהּ! [5]דְּתַנְיָא, רַ' יוֹסֵי בֶּן כִּיפַּר אוֹמֵר
והרי גם בסוטה ספק נאמר "טומאה"! ששנינו בברייתא: רבי יוסי בן כיפר אומר

מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר: הַמַּחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ, מִן הַנִּישּׂוּאִין - אֲסוּרָה, מִן הָאֵירוּסִין -
בשם רבי אלעזר: המחזיר גרושתו - אחרי נישואיה לזר - אסורה לו, אך אם התארסה בלבד -

מוּתֶּרֶת, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: "אַחֲרֵי אֲשֶׁר הוּטַמָּאָה"; וְחָכָ"א: אַחַת זוֹ וְאַחַת זוֹ -
מותרת לבעלה, לפי שנאמר: "אחרי אשר הוטמאה" (לבעלה. אז אסורה). וחכמים חולקים: הן נשואה והן מאורסה -

אֲסוּרָה, אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּים "אַחֲרֵי הוּטַמָּאָה"? לְרַבּוֹת סוֹטָה שֶׁנִּסְתְּרָה!
אסורות לחזור. ומה לומדים מ"אחרי אשר הוטמאה"? שגם סוטה ספק מכונה "טמאה"!

[1] עדיין יש להבין, הן וודאי רב חסדא ידע כי המשנה עוסקת בסוטה מדרבנן, מדוע, איפוא, השווה בינה לבין דברי רב? מסבירה הגמרא, כי רב חסדא סבר, שכאשר חכמים הוסיפו תקנות על דיני התורה, עשאון זהות לדיני התורה, ומכך שלא הורו שצרתה של סוטה מדרבנן לא תתייבם, הרי שגם צרת סוטה דאורייתא מתייבמת.

הגמרא מביאה קושייה נוספת על דברי רב.

[2] שאל רב אשי: במשנה הראשונה במסכת סוטה [רפו] נאמר, כי אשה שבעלה קנא לה ואמר לה, "אל תִּסָּתְרִי עם פלוני" ולא שָׁעֲתָה לדבריו והתייחדה עמו כדי זמן שיעור ביאה – זו "סוטה ספק", והרי היא אסורה בשלשה דברים. אסורה לבעלה. אסורה באכילת תרומה [רפז]. ואם מת בעלה בלא זרע, הרי היא חולצת ולא מתייבמת.
מוכח, כי סוטה חייבת בחליצה, בניגוד לדברי רב!

[3] אף על שאלה זו משיבה הגמרא, כי רב התייחס ל"סוטה ודאי", עליה מעידים שני עדים שזינתה, ואילו המשנה עוסקת ב"ספק סוטה", שהסתתרה עם איש זר לאחר שבעלה קינא לה, אך אין וודאות כי זינתה. לפיכך, אף על פי שיש רגליים לדבר שזינתה, ולפיכך אסורה לבעלה וגם אינה מתייבמת, אין בכך כדי להגדירה כ"ערווה" הפטורה מחליצה, ומשום כך אינה פוטרת צרתה.

[4] ברם, מקשה הגמרא על תירוץ זה, הן לגבי "סוטה ודאי" לומד רב כי נחשבת ערווה, מכך שהתורה נקטה כלפיה בלשון טומאה. והנה, גם לגבי "סוטה ספק" נקטה התורה בלשון זו, ולפי שיטתו, אף זו דינה כערווה!

[5] על כך ש"ספק סוטה" מכונה 'טמאה' למדנו מן הברייתא הבאה [רפח]: רבי יוסי בן כיפר אומר בשם רבי אלעזר, שאיסור "מחזיר גרושתו" [רפט] תקף רק אם נישאה לאחר גירושיה, אך אם התארסה [רצ], ומת ארוסהּ או גירשה – רשאית לשוב לבעלה הראשון. זאת הוא למד מן הפסוק [רצא] "לֹא יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן... לְקַחְתָּהּ... אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמָּאָה". לדעתו, מלשון זו למדים, כי רק אם נבעלה למי שנישאה לו אחר גירושיה, אסורה לשוב לבעלה הראשון.
חכמים חולקים וסוברים, כי גם גרושה שהתארסה לאחר, אסורה לבעלה הראשון, ואילו המילים "אחרי אשר הטמאה" אינן מתייחסות למחזיר גרושתו כלל, אלא ל"סוטה שנסתרה" עם זר.
הגמרא מבינה ש"סוטה שנסתרה" היא "ספק סוטה", והרי לנו כי גם זו מכונה 'טמאה'!

רפו. דף ב/א. **"ואסורה לאכול בתרומה":** אם בעלה כהן, אסורה כעת באכילת תרומה. אם היא כהנת, אסורה באכילת תרומה לאחר שתתגרש ממנו, בשונה מכהנת המתגרשת מבעלה הישראלי, שאם אין לה זרע, שבה לאכול תרומה. ראה עוד בביאורנו להלן, בהקדמה, בדף לה/א עמוד 245.

רפז. ספרי דברים פיסקא ע"ר.

רפח. דף ב/א.

רפט. **"מחזיר גרושתו":** אשה שהתגרשה מבעלה והלכה ונישאה לאחר, אינה רשאית לשוב ולהנשא לבעלה הראשון, לאחר שגירשה בעלה השני או מת - "...וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ אוֹ כִּי יָמוּת הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן אֲשֶׁר לְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה: לֹא יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר שִׁלְּחָהּ לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמָּאָה" (דברים כד/ע-ד).

רצ. **"אירוסין":** לפני הנישואין מקדש האיש את האשה בכסף או באמצעות שטר קידושין. עם קידושיה נאסרת האשה לכל העולם. עם זאת, היא אינה מוגדרת כאשתו לגבי דיינים רבים שבין בעל לאשה. קשר זה מכונה "אירוסין" בלשון התורה וחז"ל.

רצא. דברים כד/ד.

[1] וּמַאי ׳נִסְתְּרָה׳? נִבְעֲלָה,
(תירוץ:) באמור הברייתא "נסתרה", כוונתה שנבעלה (ודאי),

וְאַמַּאי קָרֵי לֵיהּ ׳נִסְתְּרָה׳?
ומדוע כינוה "נסתרה"?

לִישָּׁנָא מַעֲלְיָא נָקֵט.
לפי שלשון נקייה נקט התנא.

[2] נִבְעֲלָה?! טוּמְאָה בְּהֶדְיָא
(שאלה:) אם מדובר בנבעלה (ודאי), הן לשון "טומאה" במפורש

כְּתִיב בַּהּ: "וְנִסְתְּרָה, וְהִיא
כתוב בה: "ונסתרה והיא נטמאה" (מה

נִטְמְאָה"! לְמֵיקָם עֲלַהּ בְּלָאו.
צורך יש בדרשה?)! (תירוץ:) ללמד שאסורה באיסור לאו.

[3] וְרַ׳ יוֹסֵי בֶּן כִּיפַר, לָאו
ואילו רבי יוסי בן כיפר, איסור לאו

בְּסוֹטָה לֵית לֵיהּ, וַאֲפִי׳
בסוטה אינו סובר, אפילו

זְנַאי נָמֵי. מַאי טַעֲמָא?
בסוטה ודאי, מה טעמו?

׳הֲוָיָה׳ וְ׳אִישׁוּת׳ כְּתִיב בַּהּ.
כי לשון "הויה" ו"אישות" כתוב בפסוק, ואין זה שייך בסוטה.

[4] בְּעָא מִינֵּיהּ רַב יְהוּדָה
שאל רבי יהודה

מֵרַב שֵׁשֶׁת: הַמַּחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ
את רב ששת: החזיר גרושתו

מִשֶּׁנִּיסֵּת וּמֵת, צָרָתָהּ מַהוּ?
אחר שנישאה לזר ומת, מה דין צרתה?

[5] אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יוֹסֵי בֶּן כִּיפַר
(תשובה:) לפי רבי יוסי בן כיפר,

[1] הגמרא משיבה על כך, כי כוונת הברייתא ל"סוטה ודאי", שיש עדים כי זינתה, אלא שנקטה הברייתא לשון נקייה, "סוטה שנסתרה" ולא "סוטה שזינתה". מעתה, פסוק זה מתייחס ל"סוטה ודאי" ולא ל"סוטה ספק".

[2] תמהה הגמרא, הכי יש צורך בפסוק זה כדי ללמדנו כי "סוטה ודאי" אסורה על בעלה?! הן בפרשת סוטה כבר נאמר מפורשות [רצב], "ונסתרה והיא נטמאה".
הגמרא מתרצת, כי אף על פי כן, בפרשת סוטה לא נזכר שיש לבעלה איסור לאו לבוא עליה ואם עשה כן חייב מלקות. לשם כך נדרש הפסוק הנוסף [רצג].

[3] ואילו רבי יוסי בן כיפר, אשר דרש את הפסוק כולו על מחזיר גרושתו, אכן אינו סובר שסוטה נאסרת לבעלה באיסור לאו, אף לא סוטה וודאי, מפני שלדעתו לא ניתן לפרש פסוק זה כי אם על מחזיר גרושתו, לפי שהפסוק עוסק באשה שנבעלה על ידי אישות – בעלה השני – ולא בזנות, שכך למדים מלשון הפסוקים [רצד] "**והיתה** לאיש אחר", "והיתה" – לשון הוויה, קידושין, "אשר לקחה לו **לאשה**" – לשון אישות [רצה].

לסיכום נמצא, כי לדעת רבי יוסי בן כיפר, גרושה שנישאה לבעלה הראשון אחרי שנישאה לאחר, מכונה 'טמאה' על ידי התורה, ואילו לפי חכמים, אינה מכונה 'טמאה', לפי שהפסוק "הוטמאה" מתייחס לסוטה.

[4] שאל רב יהודה את רב ששת, מה הדין אם גרושה נישאה באיסור לבעלה הראשון, לאחר שנישאה לאחר, ועתה מת בעלה הראשון בלא זרע. היא עצמה ודאי אינה מתייבמת [רצו] (כפי שתבאר הגמרא להלן), ברם, מה דין צרתה?

[5] ובכן, לשיטת רבי יוסי בן כיפר, שגרושה זו מכונה 'טמאה', ודאי שצרתה אסורה, שכן, יש להשוות בין 'טמאה' זו לבין העריות המכונות 'טמאות' (כפי שהשווה לעיל רב לגבי צרת סוטה), וכשם שצרת ערווה פטורה, כך גם צרת גרושה זו.
שמא נאמר, כי מן הפסוק המנמק את איסור שיבת הגרושה לבעלה לאחר שנישאה [רצז]: "אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמָּאָה כִּי תּוֹעֵבָה הִוא" – נדייק כי היא תועבה אך לא צרתה, ומכאן נסיק שצרת הגרושה אינה פטורה? אין לדייק כן, מפני שמילה זו נועדה ללמדנו, כי **היא** פסולה להנשא לכהן ולא בנותיה הנולדות מנישואין אסורים אלה [רחצ].

[6] נותר, איפוא, הספק, לפי שיטת חכמים: מחד, אף על פי שדרשו את "אשר הוטמאה" על סוטה, שמא, מאחר שפשוטו של מקרא

לָא תִּיבָּעֵי לָךְ, כֵּיוָן דְּאָמַר רַ׳ יוֹסֵי בֶּן כִּיפַר: טוּמְאָה בְּמַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ הוּא
אין לך להסתפק, שהרי אמר רבי יוסי בן כיפר, שלשון "טומאה" בפסוק, על מחזיר גרושתו

דִּכְתִיבָא - צָרָתָהּ כְּמוֹתָהּ, וְאִי מְשׁוּם דִּכְתִיב בַּהּ "תּוֹעֵבָה הִיא" - הִיא תּוֹעֵבָה
נכתב (והיא כערווה), וצרתה כצרת ערווה. ואף הדיוק "תועבה **היא**", בא למעט שהיא פסולה לכהן

וְאֵין בָּנֶיהָ תּוֹעֲבִין, הָא צָרָתָהּ תּוֹעֵבָה; [6] כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ - אַלִּיבָּא דְּרַבָּנָן, אַע"ג
ולא בנותיה, אך צרתה - כמוה. השאלה היא לפי חכמים, האם למרות

דַּאֲמוּר רַבָּנָן: טוּמְאָה בְּסוֹטָה הוּא דִּכְתִיב, אֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִידֵּי פְּשׁוּטוֹ,
שאמרו חכמים: לשון "טומאה" לסוטה מתייחס הוא, אין מקרא יוצא מידי פשוטו (גם על מחזיר גרושתו),

---

רצב. במדבר ה/יג. אף שהפרשה שם עוסקת באשה שבעלה מבקש להשקותה מחשש שמא זינתה תחתיו, דרשו חכמים כי פסוק זה מתייחס לגבי סוטה בוודאי שכן בתחילת הפסוק נאמר "וְשָׁכַב אִישׁ אֹתָהּ שִׁכְבַת זֶרַע וְנֶעְלַם מֵעֵינֵי אִישָׁהּ וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמָאָה..." (המאירי, עיין שם). רצג. לגבי הדרשה מהפסוק בפרשת סוטה "והיא נטמאה", ראה בתוספות בעמוד א' ד"ה "צרת סוטה". רצד. דברים שם. רצה. רש"י - ראה ריטב"א המבארו. לפירוש נוסף ראה בתוספות ד"ה "הויה ואישות". רצו. **"המחזיר גרושתו משנישאת":** לדעת חכמים הגרושה בעצמה חולצת ואינה מתייבמת, ולדעת רבי יוסי בן כיפר אינה חולצת ואינה מתייבמת (ראה על כך בתוספות ד"ה "צרתה מהו" ולהלן בסוגייה), אולם יש המפרשים (ראה במהרש"א) כי גם לדעת רבי יוסי בן כיפר, זקוקות הגרושה וצרתה לחליצה. רצז. דברים כד/ד. רחצ. הכוונה למקרה שבעלה היה ישראל והחזירה באיסור "מחזיר גרושתו", שאין הבנות הנולדות אחר כך נפסלות מן הכהונה. ברם, אילו היה בעלה כהן, הבנות תהיינה חללות, שכן, נולדו מנשואי כהן וגרושה (רש"י בקידושין דף עז/א ד"ה "ובניה כשרים")

אוֹ דִלְמָא, כֵּיוָן דְּאִיעֲקַר - אִיעֲקַר?
או שמא, כיון שנעקר פירוש הפסוק ממחזיר גרושתו, נעקר לחלוטין (ואינה "טמאה")? יש אומרים (כך השאלה:)

אֲלִיבָּא דְּרַבָּנָן לָא תִּיבָּעֵי לָךְ,
לפי חכמים אין להסתפק, כיון שנעקר פירוש

כֵּיוָן דְּאִיתְעֲקַר - אִיעֲקַר, כִּי
הפסוק ממחזיר גרושתו - נעקר (ואינה מכונה "טמאה").

תִּיבָּעֵי לָךְ - אֲלִיבָּא דְּרַבִּי יוֹסֵי
השאלה היא לפי רבי יוסי

בֶּן כִּיפַּר מַאי? אַע"ג דְּאָמַר רַ'
בן כיפר מה דין הצרה? האם אף על פי שאמר רבי

יוֹסֵי בֶּן כִּיפַּר: טוּמְאָה בְּמַחֲזִיר
יוסי בן כיפר: הלשון "טומאה", למחזיר

גְּרוּשָׁתוֹ הוּא דִּכְתִיבָא, מִיעֵט
גרושתו מתייחס, ומיעטה

רַחֲמָנָא 'הִיא תּוֹעֵבָה' וְאֵין
התורה במילים "**היא** תועבה" שאין

צָרָתָהּ תּוֹעֵבָה, אוֹ דִלְמָא
צרתה תועבה, או שמא, דורשים

עוסק בגרושה, גם היא מכונה 'טמאה' ודינה כערווה שצרתה אסורה להתייבם (שכן אין מקרא יוצא מידי פשוטו). או שמא, מאחר שהפסוק מתפרש על סוטה, אין ללמוד ממנו על גרושה זו ולפיכך צרתה תתייבם רצט.

עתה מביאה הגמרא נוסחה אחרת.

[1] יש הגורסים, כי כה שאל רב יהודה: לשיטת רבנן, ודאי שצרת מחזיר גרושתו מתייבמת, שהרי הפסוק מתפרש לגבי סוטה בלבד, ואין להעטות את הטומאה גם על מחזיר גרושתו.
ברם, לשיטת רבי יוסי בן כיפר, הסובר שה'טומאה' נכתבה לגבי מחזיר גרושתו, יש להסתפק אם המיעוט "תועבה היא" מכוון לצרתה, שאינה כגרושה עצמה, אלא היא מתייבמת, או שמא, כפי שאמרנו לעיל, מיעוט זה מתייחס לבנותיה, שאינן נאסרות לכהן, אך הצרה – כגרושה, ושתיהן אינן חולצות ואינן מתייבמות.

[2] השיב רב ששת לרב יהודה, כאשר נעיין במשנה שבפרק רביעי, נמצא תשובה לשאלתך:
שנינו ש כי יבם שנפלו לפניו לייבום שתי נשים של אחיו, האחת "בשרה" והאחת "פסולה"; אם בדעתו לחלוץ – יחלוץ לפסולה, ואם בדעתו לייבם – יְיַבֵּם את הכשרה.
מה כוונת המשנה "בשרה" ו"פסולה"?
אם נאמר, כי ההגדרות "בשרה" וה"פסולה" אינן מתייחסות כלפי היבם, אלא הן מתארות איסור / היתר כללי כלפי היבמה, כגון, ש"פסולה" להנשא לכהנים מפני שֶׁבָּעֲלָה התגרשה, או ש"בשרה" לכהנים – אין הדבר מובן!
איזו עילה יש שלא יחלוץ ל"בשרה" ושלא יְיַבֵּם את ה"פסולה"?
אלא ודאי, מדובר שהיא פסולה ליבם עצמו, מפני שאחיו גירשה והחזירה אחרי שנישאה לאחר שא, שב. והיא היא ה"פסולה" וצרתה היא ה"בשרה". הרי לנו, כי צרת מחזיר גרושתו – מותרת!

[3] אולם, הגמרא דוחה את פירושו, שכן, ניתן לפרש כפי שפירש תחילה, שה"בשרה" וה"פסולה" אינו ביחס לייבם, אלא ביחס לאחרים, ואמנם מבחינת דיני ייבום אין מניעה שיחלוץ את הכשרה וייבם את הפסולה,

'הִיא תּוֹעֵבָה' וְאֵין בָּנֶיהָ תּוֹעֲבִין, הָא צָרָתָהּ - תּוֹעֵבָה? [2] אֲ"ל, תְּנֵיתוּהָ: הָיְתָה
"היא תועבה" ולא בניה, אך צרתה - כמוה? השיבו: שנינו: היתה

אַחַת כְּשֵׁרָה וְאַחַת פְּסוּלָה, אִם הָיָה חוֹלֵץ - חוֹלֵץ לַפְּסוּלָה, וְאִם הָיָה מְיַיבֵּם -
יבמה פסולה ויבמה כשרה, אם רצה לחלוץ - חולץ לפסולה, רצה לייבם -

מְיַיבֵּם לַכְּשֵׁרָה; מַאי 'כְּשֵׁרָה' וּמַאי 'פְּסוּלָה'? אִילֵימָא 'כְּשֵׁרָה' - כְּשֵׁרָה
יְיַבֵּם את הכשרה; מיהי יבמה 'כשרה' ומיהי יבמה 'פסולה'? אם נאמר 'כשרה' היינו כשרה

לְעָלְמָא; 'פְּסוּלָה' - פְּסוּלָה לְעָלְמָא, כֵּיוָן דִּלְדִידֵיהּ חֲזָיָא, מַאי נַפְקָא לֵיהּ מִינַּהּ?
לכהנים ו'פסולה' היינו פסולה לכהנים, (אין להבין למה לא יְיַבֵּם הפסולה או יחלוץ לכשרה), כיון שלו היא ראוייה, מה עניינו שפסולה לכהנים?

אֶלָּא לָאו 'כְּשֵׁרָה' - כְּשֵׁרָה לֵיהּ, 'פְּסוּלָה' - פְּסוּלָה לֵיהּ?! וּמַאי נִיהוּ? מַחֲזִיר
אלא ודאי 'כשרה' - לו עצמו, ו'פסולה' - לו עצמו, ומיהי ה'פסולה'? גרושה

גְּרוּשָׁתוֹ, וְקָתָנֵי: וְאִם הָיָה מְיַיבֵּם - מְיַיבֵּם לַכְּשֵׁרָה! [3] לָא, לְעוֹלָם 'כְּשֵׁרָה' -
שהחזיר אחיו, ונאמר במשנה: אם רצה לייבם יְיַבֵּם ה'כשרה', הלא היא הצרה! (דחייה:) לא! הפירוש 'כשרה' -

כְּשֵׁרָה לְעָלְמָא, 'פְּסוּלָה' - פְּסוּלָה לְעָלְמָא, וּדְקָאַמַּרַת: כֵּיוָן דִּלְדִידֵיהּ חֲזָיָא,
היינו כשרה לכהנים, ו'פסולה' - לכהנים, וששאלת: מאחר שלו היא ראוייה,

מַאי נַפְקָא לֵיהּ מִינַּהּ? מְשׁוּם דְּרַב יוֹסֵף, דְּאָמַר רַב יוֹסֵף, כָּאן שָׁנָה רַבִּי: לֹא
מה עניינו לחלוץ דווקא לפסולה? ההסבר הוא כדברי רב יוסף, שאמר רב יוסף, על משנה זו אמר רבי: "לא

רצט. לרבנן, סוטה וצרתה פטורות גם מחליצה לאור הדרשה "טומאה כתיב בה כעריות". אולם, אף אם נצדד שדרשה זו מתייחסת גם למחזיר גרושתו, מכל מקום היא וצרתה חולצות ולא מתייבמות, שכן עיקר הדרשה מתייחסת לסוטה (תוספות ד"ה "צרתה מהו"). ש. לקמן מד/א. שא. **"ומאי ניהו מחזיר גרושתו":** שכן, אילו אסורה היא ליבם באיסור אחר, אין כל חידוש בכך שאינו מייבם את האסורה אלא את הכשרה, שכן, צרת חייבי לאווין מותרת. ברם עתה קיים חידוש בדברי הברייתא שהצרה מותרת ואין דורשים "טומאה כתיב בה כעריות" כלפי הצרה, לפי שבא המיעוט "תועבה **היא**" והפקיעה (רש"י ד"ה "פסולה פסולה ליה"). שב. סיבת האיסור, או מפני שהיא כערווה ליבם, או כפי שתלמד הגמרא להלן, מקל וחומר.

יִשְׁפּוֹךְ אָדָם מֵי בּוֹרוֹ וַאֲחֵרִים
ישפוך אדם מי בורו ואחרים צריכים להם" (לא יחלוץ

צְרִיכִים לָהֶם. [1]תָּ"שְׁ:
ל'כשרה' ויפסלנה לכהנים). (ראייה:) בא שמע ברייתא:

הַמַּחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ מְשֶׁנִּשֵּׂאת -
המחזיר גרושתו אחר שנישאה (ומת) -

הִיא וְצָרָתָהּ חוֹלֶצֶת: 'הִיא
"היא וצרתה חולצת". 'היא

וְצָרָתָהּ' סָ"דַ? [אֶלָּא] אֵימָא:
וצרתה'? היעלה על הדעת שיחלצו יחד? אלא גרוס בברייתא:

'אוֹ הִיא אוֹ צָרָתָהּ'! [2]וְלָאו
"או היא או צרתה" (הרי שאין לייבם הצרה). (דחייה:)

תֵּרוּצֵי קָמַתָּרְצַתְּ לַהּ? תְּרֵיץ
האם אינך צריך לתרץ (לשנות) את הגירסה?! גרוס, איפוא,

הָכִי: הִיא - חוֹלֶצֶת, צָרָתָהּ -
כך: "היא חולצת, וצרתה -

אוֹ חוֹלֶצֶת אוֹ מִתְיַיבֶּמֶת.
או חולצת או מתייבמת".

[3]אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא,
אמר רבי חייא בר אבא:

רַבִּי יוֹחָנָן בָּעֵי: הַמַּחֲזִיר
רבי יוחנן הסתפק: המחזיר

גְּרוּשָׁתוֹ מְשֶׁנִּיסֵּת, צָרָתָהּ
גרושתו אחר שנישאה, מה דין

מַהוּ? [4]אֲמַר לֵיהּ רַבִּי
צרתה? אמר לו רבי

אַמִּי: וְתִיבָּעֵי לָךְ הִיא גּוּפָהּ!
אמי: תסתפק בדין הגרושה עצמה!

[5]הִיא גּוּפָהּ לָא קָמִיבַּעְיָא
(השיבו:) בה עצמה איני מסתפק,

לִי, דְּאָמְרִינַן קַל וָחוֹמֶר:
כי נאמר קל וחומר:

בַּמּוּתָר לָהּ - אֲסוּרָה, בָּאָסוּר לָהּ - לֹא כָּל שֶׁכֵּן?! כִּי קָא מִיבַּעְיָא לִי - צָרָתָהּ
אם בבעלה שהיה מותר לה - נאסרה, באחי בעלה שהיה אסור לה - ודאי נאסרה! ספקי הוא לגבי צרתה,

מַאי? מִי אַלִּים קַ"וָ לְמִידְחֵי צָרָה, אוֹ לֹא? [6]רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק מַתְנֵי הָכִי:
מה דינה? האם מחמת קל וחומר זה תִּדָּחה גם הצרה, אם לא? רב נחמן גרס שמועה זו כך:

ברם, אמרו חכמים, ראוי שיחלוץ לפסולה ולא לכשרה, לפי שחלוצה אסורה מדרבנן לכהנים בגרושה [שג] ומדוע יגרום לה לכשרה להאסר לכהנים. על משנה זו אמר רב יוסף: כאן לימדנו רבי, שלא ישפוך אדם מי בורו ואחרים צריכים להם.
לפי הסבר זה, כך מתפרשת המשנה: אם ירצה לייבם, ייבֵּם אפילו את הכשרה, אך אם ירצה לחלוץ – יחלוץ לפסולה בלבד [דש].

נותרנו, איפוא, בספק, מה דינה של צרת מחזיר גרושתו.
[1] הגמרא מנסה לפשוט ספק זה מברייתא בה נאמר, כי המחזיר גרושתו לאחר שנישאת ומת, "היא וצרתה חולצת". היתכן ששתיהן תחלוצנה? הן רק יבמה אחת חולצת או מתייבמת! וודאי יש לתקן את גירסת הברייתא, **שאו** היא **או** צרתה חולצות – הרי לנו, כי צרת מחזיר גרושתו אינה רשאית להתייבם, כי אם לחלוץ.

[2] אולם, הגמרא דוחה הוכחה זו, מפני שבין כך יש צורך לתקן את גירסת הברייתא, ואם כך, ניתן לתקנה באופן אחר: "היא – חולצת, צרתה – או חולצת או מתייבמת". מעתה, מאחר שמלכתחילה גירסת הברייתא משובשת וניתן לתקנה בשני אופנים הסותרים זה את זה – אין להוכיח ממנה מאומה.

עד כה עסקנו בשיטת רבי יוסי בן כיפר, שהגרושה ששבה לבעלה 'טמאה' וזו הסיבה לכך שאינה מתייבמת, ודנה הגמרא אם חכמים מודים לשיטתו, מפני שפשוטו של מקרא אכן עוסק ב"מחזיר גרושתו".
מכאן ואילך נוקטת הגמרא, כי לפי שיטת חכמים לשון הטומאה שבפסוק מתייחס לסוטה בלבד ולא ל"מחזיר גרושתו", ועתה מבררת הגמרא מה דינה של גרושה זו וצרתה, לאור האמור, שהגרושה אינה מוגדרת 'טמאה' [שה].

[3] אמר רבי חייא בר אבא: רבי יוחנן הסתפק לפי שיטת חכמים, מה דין צרתה של מחזיר גרושתו – המתייבמת היא במות בעלה?!

[4] אמר לו רבי אמי, מדוע אינך מסתפק מה דינה של הגרושה עצמה?

[5] השיב לו: לגביה איני מסתפק, לפי שיש לאסרה באמצעות קל וחומר: "במותר לה – אסורה, באסור לה – לא כל שכן?!". כלומר, אם לבעלה המת, שבעבר היתה מותרת לו, נאסרה עם נישואיה לאחר, ודאי שלאחי בעלה, שהיתה אסורה לו בחיי בעלה משום איסור אשת אח, לא תותר עתה לייבום. טעם הדבר, לפי שסיבת הייבום היא נישואיה לבעלה, ואם הנישואין הללו נאסרו, כיצד יותר הייבום הבא מחמתם? [שו] לא נסתפקתי אלא לגבי הצרה, האם מחמת קל וחומר זה גם היא אסורה להתייבם אם לאו [שז].
(ישאל השואל, מדוע תאסר הצרה? הן רק ערווה אוסרת צרתה, והגרושה אינה מוגדרת כערווה? הגאון רבי אלחנן וסרמן הי"ד מבאר [שח], כי מאחר שהגרושה אינה מתייבמת מפני חיסרון באישותה עם המת, הגורם להפקעת דיני הייבום, הרי היא דומה לערווה, שאף היא מופקעת מדיני הייבום, ופוטרת צרתה).

[6] רב נחמן בר יצחק שמע גירסה שונה בשמועה זו (ספיקו של רבי יוחנן ותגובתו של רבי אמי);

שג. ראה לקמן דף כד/א. דש. המאירי. שה. רשב"א, ריטב"א ותוספות הרא"ש. שו. רש"י סוטה ו/א. דעת "המאירי", כי הקל וחומר מלמד שאיסור מחזיר גרושתו תקף גם כלפי היבם, אולם דעת ראשונים אחרים (ראה ברשב"א בדף כ/ב בסוף ד"ה "אלא מעתה"), כי הקל וחומר מלמד שאשה זו פטורה מייבום. להרחבה ראה בבית יוסף ובב"ח סימן קע"ד, ובספרי השיעורים מראשי הישיבות כאן.
שז. **"דאמרינן קל וחומר"**: רש"י במסכת סוטה (דף ו/א ד"ה "ליכא איסורא") כותב לגבי קל וחומר זהה שנאמר שם לגבי ספק סוטה: "שהרי מחמת נישואין הראשונים [נישואי בעלה] היא נזקקת ליבום; ואם על הבעל נתקלקלה קל וחומר ליבם".
שח. "קובץ הערות" סימן ד' אות י"א. להסבר נוסף ראה בשיעורי רבי שמואל לדף כ"ו אות מ"א.

אָמַר רַ' חִיָּיא בַּר אַבָּא, בְּעֵי
אמר רבי חייא בר אבא: הסתפק

רַ' יוֹחָנָן: הַמַּחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ
רבי יוחנן: המחזיר גרושתו

מִשֶּׁנִּיסֵּת, מַהוּ? [1] אֲ"לַ רַ'
אחר שנישאה, המתייבמת במותו? אמר לו רבי

אַמִּי: וְתִיבָּעֵי לָךְ צָרָתָהּ!
אמי: תסתפק בדין הצרה!

צָרָתָהּ לָא קָמִיבַּעְיָא לִי, דְּלָא
(השיבו:) בדין צרתה איני מסתפק, כי אין

אַלִּים קַל וָחוֹמֶר לְמִידְחֵי
בכח קל וחומר זה לדחות

צָרָה, אֶלָּא כִּי קָמִיבַּעְיָא לִי -
צרה מייבום, אלא ספקי הוא

הֵיא גּוּפָהּ מַאי? מִי אַלִּים
לגבי הגרושה עצמה, מה דינה? האם בכח

קַל וָחוֹמֶר בְּמָקוֹם מִצְוָה, אוֹ
קל וחומר זה לדחות מצוות ייבום, או

לֹא? [2] ° אֲמַר לֵיהּ, תְּנֵיתוּהָ:
לא? אמר לו רב אמי: שנינו:

° דף יב/א

אמר ר' חייא בר אבא: רבי יוחנן הסתפק מה דין הגרושה ששבה לבעלה באיסור, המתייבמת היא במותו אם לאו?

[1] הגיב רבי אמי, מדוע אינך מסתפק לגבי צרתה? ענהו: הצרה ודאי אינה אסורה, לפי שאין בכח הקל וחומר לאסרה כצרת ערווה. לא נסתפקתי אלא אם קל וחומר זה נכון, ומפניו הגרושה עצמה אסורה, או שמא, אין ללמוד קל וחומר מהבעל ליבם כלל, שכן, היבם מקיים מצווה בייבומה.

[2] רבי אמי ביקש לפשוט את ספיקו של רבי יוחנן, כפי שרב ששת ניסה לעיל לפשוט את ספקו של רבי יהודה:
שנינו כי אם נפלו לפני היבם שתי יבמות, אחת "בשרה" ואחת "פסולה" – יְיַבֵּם את הכשרה או יחלוץ את הפסולה. ודאי אין כוונת המשנה ש"בשרה" לכהנים ו"פסולה" לכהנים, שהרי שתיהן ראויות להתייבם לו, ומדוע לא יְיַבֵּם או יחלוץ איזו מהן שירצה? אלא כוונתה שהפסולה היא גרושת המת שבש ונִשאה אחרי שנישאה לאחר והיא "פסולה" ליבם, ובכל זאת רשאי לייבם רק את צרתה ה"כשרה" (בכך נפשט הספק, הן אם הספק היה לגביה הן אם היה לגבי הצרה, שכן נאמר, שהיא פסולה וצרתה כשרה).

[3] ברם, הגמרא דוחה הוכחה זו, מפני ש"בשרה" ו"פסולה" אכן מתייחס לכהנים, ואין לחלוץ לכשרה, כדי שלא לאסרה לכהנים. כפי שאמר רב יוסף, "כאן שנה רבי, לא ישפוך אדם מי בורו ואחרים צריכים להם".

[4] הגמרא מנסה לפשוט את הספק מן הברייתא ממנה ניסתה לעיל לפשוט את הספק: שנינו בברייתא, כי המחזיר גרושתו – היא וצרתה חולצת. ודאי יש לתקן בגירסת הברייתא "או היא או צרתה חולצת" – הרי שצרתה אינה מתייבמת. אולם, הגמרא דוחה, מאחר שממילא יש לתקן לשון ברייתא זו, הן ניתן לתקנה באופן אחר: "המחזיר גרושתו משנשאת – היא חולצת. וצרתה – או חולצת או מתייבמת".

הָיְתָה אַחַת כְּשֵׁרָה וְאַחַת פְּסוּלָה, אִם הָיָה חוֹלֵץ - חוֹלֵץ לַפְּסוּלָה, וְאִם
היתה יבמה פסולה ויבמה כשרה, אם רצה לחלוץ - חולץ לפסולה, ואם

הָיָה מְיַיבֵּם - מְיַיבֵּם לַכְּשֵׁרָה; מַאי 'כְּשֵׁרָה' וּמַאי 'פְּסוּלָה'? אִילֵימָא 'כְּשֵׁרָה' -
רצה לייבם - יְיַבֵּם את הכשרה; מיהי 'כשרה' ומיהי 'פסולה'? אם נאמר 'כשרה' -

כְּשֵׁרָה לְעָלְמָא 'פְּסוּלָה' - פְּסוּלָה לְעָלְמָא, כְּיוָן דִּלְדִידֵיהּ חֲזְיָא, מַאי נַפְקָא
לכהנים - ו'פסולה' - לכהנים, (אין להבין למה לא יְיַבֵּם הפסולה או יחלוץ לכשרה), כיון שלו היא ראוייה,

לֵיהּ מִינַּהּ? אֶלָּא לָאו 'כְּשֵׁרָה' - כְּשֵׁרָה לֵיהּ, 'פְּסוּלָה' - פְּסוּלָה לֵיהּ, וּמַאי
מה עניינו שפסולה לכהנים? אלא ודאי 'כשרה' - לו, ו'פסולה' - לו, ומיהי

נִיהוּ? מַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ, וְקָתָנֵי: אִם הָיָה מְיַיבֵּם - מְיַיבֵּם לַכְּשֵׁרָה![3] לָא, 'כְּשֵׁרָה'
ה'פסולה'? גרושה שהחזיר אחיו, ונאמר במשנה: אם רצה לייבם - יְיַבֵּם ה'כשרה', הלא היא הצרה! (דחייה:) הפירוש 'כשרה' -

לְעָלְמָא, 'פְּסוּלָה' לְעָלְמָא, וּדְקָאַמַּרַת: כְּיוָן דִּלְדִידֵיהּ חֲזְיָא, מַאי נַפְקָא לֵיהּ
לכהנים, ו'פסולה' - לכהנים, וששאלת: מאחר שלו היא ראוייה, מה עניינו לחלוץ דווקא

מִינַּהּ? מְשׁוּם דְּרַב יוֹסֵף, דְּאָמַר רַב יוֹסֵף, כָּאן שָׁנָה רַבִּי: לֹא יִשְׁפּוֹךְ אָדָם מֵי
ל'פסולה'? ההסבר כדברי רב יוסף, שאמר רב יוסף, על משנה זו אמר רבי: "לא ישפוך אדם מי

בוֹרוֹ וַאֲחֵרִים צְרִיכִים לָהֶם. [4] תָּ"שְׁ: הַמַּחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ מִשֶּׁנִּיסֵּת - הִיא וְצָרָתָהּ
בורו ואחרים צריכים להם" (לא יחלוץ 'כשרה' ויפסלנה לכהנים). (ראייה:) בא שמע ברייתא: המחזיר גרושתו אחר שנישאה (ומת) - "היא וצרתה

חוֹלֶצֶת; 'הִיא וְצָרָתָהּ' סָ"דָ?! אֶלָּא אֵימָא: 'אוֹ הִיא אוֹ צָרָתָהּ'! וְלָאו תֵּרוּצֵי
חולצת". 'היא וצרתה'?! היעלה על הדעת שתחלוצנה יחד? אלא גרוס בברייתא: "או היא או צרתה" (הרי שאין לייבם הצרה). (דחייה:) האם אינך צריך

קָא מְתָרַצְתְּ לַהּ? תְּרֵיץ הָכִי: הִיא - חוֹלֶצֶת, צָרָתָהּ - אוֹ חוֹלֶצֶת אוֹ מִתְיַיבֶּמֶת.
לתרץ (לשנות) את הגירסה?! גרוס, איפוא, כך: "היא חולצת, צרתה - או חולצת או מתייבמת".

עתה עוסקת הגמרא ב"מיאון", אליו התוודענו במשנה [שט]. אפשרות ה"מיאון" הוענקה לקטנה הנישאת בנישואין שתקפם מדרבנן בלבד (על ידי אחיה ואמה), שרשאית היא למאן בבעלה ובכך לבטל למפרע את נישואיה לו, כמו לא נישאה לו מעולם (ראה בהרחבה לעיל, עמוד 18).
הגמרא להלן עוסקת במיאון ייחודי: מיאון לאחר המוות.
כאשר מת בעלה של קטנה, אין כל אפשרות שתמאן בו [ש], שכן, במי תמאן?! ברם, אם מת בלא זרע ונפלה לייבום לפני אחיו, ומיאנה בו [שיא], היינו: הודיעה ליבם כי היא ממאנת להתייבם לו, אמרו חכמים, בכך היא עוקרת את זיקתה ליבם זה למפרע [שיב]. להלן [שיג] נחלקו האמוראים אם מיאון זה תקף, וגמרתנו סוברת כשיטה הנוקטת שהמיאון תקף.
יש להדגיש, כי מן התורה קטנה זו אינה נופלת לייבום כלל, שהרי נישואיה תקפים מדרבנן בלבד, ומדין תורה אינה נחשבת אשת המת כלל, ואך מדרבנן יש לה זיקת ייבום.

[1] אמר רב לילי בר ממל בשם מר עוקבא בשם שמואל: צרתה של קטנה שמיאנה ביבם אחר מות בעלה – אסורה להתייבם.

[2] אומרת הגמרא, ודאי אין כוונת שמואל לאסור את צרת הממאנת ליתר האחים שהקטנה לא מיאנה בהם, להם היא מותרת להתייבם, שהרי שמואל סובר כי הממאנת עצמה הפקיעה את זיקתה מן היבם שמיאנה בו בלבד, אך עדיין נותרה זיקתה ליתר האחים, וברי כי צרתה לא תאסר עליהם.

[3] שואלת הגמרא, וודאי כוונת שמואל לאסור את צרת הממאנת על היבם שכלפיו מיאנה. ומדוע עם מיאונה אינה נאסרת על כל האחים, כי אם על האח בו מיאנה? מפני שעצם פעולת המיאון ביבם היא הסיבה שמחמתה הורו חכמים שיבם זה לא ישאנה, כי המיאון מראה כאילו היתה זיקת ייבום ביניהם, עד שהיה צורך לעקרה על ידי מיאון, והיא נראית כאשת אח שלא במקום מצווה, שהרי מיאנה. אולם, רק על היבם שהמיאון התייחס אליו גזרו חכמים שלא ישאנה. אך על יתר האחים, אליהם לא התייחס המיאון – לא גזרו ונותר דינם כשהיה [שיד]. מעתה, מקשה הגמרא, כשם שעל יתר האחים הממאנת מותרת, תהא צרת הממאנת מותרת על היבם שכלפיו מיאנה הקטנה, לפי שהצרה לא עשתה בו מעשה מיאון [שטו]!

[4] הגמרא מתרצת, כי אכן מסיבה אחרת אסר שמואל את צרת הממאנת על היבם, "גזירה משום צרת בתו ממאנת". היינו: אם אירע שבתו הקטנה של אדם נופלת לפניו לייבום והיא ממאנת בו [שטו], צרתה אסורה מפני תקנת חכמים (יוסבר להלן), ולפיכך גזרו חכמים כי לעולם צרת ממאנת אסורה, שלא יטעו להתיר את הצרה במקרה שהממאנת היא בתו של היבם (ראה בבאורנו במשנה [שיז] כיצד קטנה יכולה לקבל קידושי מיאון בעוד אביה חי).

[5] תמהה הגמרא, וכי צרתה של יבמה קטנה הממאנת באביה – אסורה?! הן שנינו במשנתנו, כי כל העריות שמתו, מיאנו, או התגרשו, צרותיהן מותרות להתייבם.

[1] אָמַר רַב לִילִי בַּר מָמָל
אמר רב לילי בן ממל,
אָמַר מַר עוּקְבָא אָמַר שְׁמוּאֵל:
בשם מר עוקבא בשם שמואל:
צָרַת מְמָאֶנֶת - אֲסוּרָה.
צרת קטנה שמיאנה ביבם - אסורה ליבום.
[2] לְמָאן? אִילֵימָא לָאַחִים,
(שאלה:) למי אסורה? אם נאמר לאחים,
הַשְׁתָּא הִיא גּוּפַהּ שַׁרְיָא,
עתה, הן הממאנת עצמה מותרת להם,
דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: מֵיאֲנָה בָּזֶה -
שאמר שמואל: מיאנה באח זה -
מוּתֶּרֶת בָּזֶה, צָרָתָהּ מִיבָּעְיָא?!
מותרת לאח אחר, וכי צרתה תהא אסורה להם?!
[3] אֶלָּא לְדִידֵיהּ; וּמַאי שְׁנָא
אלא ליבם שצרתה מיאנה בו אסורה; ומדוע
מְמָאֶנֶת דְּשַׁרְיָא לָאַחִין? דְּלָא
הממאנת מותרת ליתר האחים? לפי שלא
עָבְדָא בְּהוּ מַעֲשֶׂה, צָרָה
נעשה בהם מעשה מיאון, אם כן שהצרה
נָמֵי לָא עָבְדָא בְּהוּ מַעֲשֶׂה! [4] גְּזֵירָה מִשּׁוּם צָרַת בִּתּוֹ מְמָאֶנֶת. [5] וְצָרַת בִּתּוֹ
גם תהיה מותרת ליבם, כי לא עשתה בו מיאון! (תירוץ:) שמואל גזר על צרת ממאנת גזירה משום צרת בתו ממאנת, בה גזרו חכמים. (שאלה:) וכי צרת בתו
מְמָאֶנֶת מִי אֲסִירָא?! וְהָתְנַן: וְכוּלָּן אִם מֵתוּ, אוֹ מֵיאֲנוּ - צָרוֹתֵיהֶן מוּתָּרוֹת;
שמיאנה, אסורה?! הן שנינו: "וכולן (ט"ו נשים) אם מתו או מיאנו - צרותיהן **מותרות**",

---

שטו. ראה בהרחבה דף ב/ב עמוד 18. שי. ראה "מגיד משנה" הלכות גירושין פרק י"א הלכה י"ז, וב"חזון איש" סימן קי"א ס"ק ח'. שיא. זה האופן המדובר בסוגייתנו, אולם אפשר גם שתמאן בבעלה הראשון. עיין רש"י לקמן יג/א ד"ה "ומאי". שיב. ראה ברמב"ן (ב"מלחמות" לדף קז/ב, דף ל/א בדפי הרי"ף) שדן כיצד יתכן שהמיאון שהינו סירוב בקידושי הבעל מפקיע אך את זיקת היבם בו מיאנה ואילו זיקת האחים נותרת. וראה בהרחבה בחידושי הגרנ"ט וב"אבי עזרי" הלכות גירושין פרק י"א הלכה י"ז. שיג. קז/ב, ועיין שם עוד בסוגיית הגמרא שנחלקו במיאון ביבם אחד. שיד. רש"י וריטב"א קז/ב ד"ה "הכא נמי בשעת נפילה". וראה גם ברמב"ן ושאר ראשונים שם. לפי זה אסורה הממאנת לכל קרובי בעלה המת, כגון אביו, ומותרת לאחים בלבד, כדלהלן בגמרא, שכן, מן התורה לא היתה נשואה לאחיהם המת כלל. ואם לפי שנראה שעוקרת את זיקת היבום בלבד, עקירה זו הינה רק כלפי היבם בו מיאנה. ואכן כתבו הרי"ף והרא"ש, שהממאנת ביבם זקוקה לחליצה או יבום משאר האחים, אולם הרמב"ם, הלכות גירושין פרק י"א הלכה י"ז חולק. ראה על כך בהרחבה בחידושי ר' ראובן סימן י"א אות א' וב"חזון איש" סימן קי"ג ס"ק א-ג'. שטו. קיים קושי בהשוואת הגמרא בין דין הממאנת לגבי שאר האחים לבין דין צרת ממאנת לאח זה - ראה תוספות ד"ה "צרתה נמי". יישובים אחדים ישנם לקושייה זו, ראה: "בית שמואל", סימן קע"ג ס"ק י"ט, "קרבן נתנאל" אות פ', רש"ש, "ערוך לנר", "ישרש יעקב", חידושי הגרנ"ט, חידושי ר' ראובן סימן י"ב אות ב' וחידושי רבי נחום אות קצ"ב. שטז. ראה בריטב"א שמבאר כיצד יתכן שהבת תמאן באביה היבם שאינה זקוקה לו כלל, ובהרחבה בהערת הגר"א יפהן שם (756). שיז. דף ב/ב.

דְּמֵיאֲנָה בְּמָאן? אִילֵימָא
ובמי מיאנה? אם נאמר

דְּמֵיאֲנָה בְּבַעַל, הַיְינוּ גְּרוּשָׁה!
שמיאנה בבעלה בחייו, הן כבר שנינו את דין הגרושה!

אֶלָּא, לָאו בְּיָבָם?! [1] לָא,
אלא ודאי מיאנה ביבם?! (תירוץ:) לא!

לְעוֹלָם בְּבַעַל, וּתְרֵי גַּוְונֵי
מיאונה הוא בבעל, והמשנה הזכירה שני סוגי

גֵּירוּשִׁין. [2] וּמַ"שׁ כִּי מֵיאֲנָה
גירושין. (שאלה:) במה שונה (צרת הבת), שמיאנה

בְּבַעַל? דְּעַקְּרִינְהוּ לְנִשּׂוּאִין,
בבעלה? כי עקרה קידושיה,

כִּי מֵיאֲנָה בְּיָבָם נָמֵי, נִשּׂוּאִין
הן במיאונה ביבם גם כן את נישואיה

קַמְּאֵי קָא עָקְרָא! [3] מְשׁוּם
משכבר (לבעלה) עוקרת היא! (תירוץ:) ניתן להבין

שמא תאמר, כי המשנה עוסקת בקטנה שמיאנה בחיי בעלה, אך אם מיאנה לאחר מותו – צרתה אסורה? אם כן, מדוע נזקק התנא לכתוב "או מיאנו", שאם הערווה מיאנה אינה אוסרת צרותיה? הכי הלכה זו אינה כלולה בכך שהורתה המשנה, כי ערווה שהתגרשה מבעלה ומת, אינה אוסרת צרותיה?!
על כרחך, כי כוונת התנא לממאנת לאחר מות בעלה, שגם זו צרותיה מתייבמות.

[1] דוחה הגמרא ראייה זו, לפי שלמרות שהוזכרו הגרושות, ביכר התנא לציין שני סוגי פירוד בין הבעל לאשה; גירושין ומיאון.

עתה עוסקת הגמרא בגוף ההלכה.
[2] מדוע אכן אם בתו של אדם נפלה לפניו לייבום ומיאנה בו, צרתה אסורה להתייבם? הן בכך היא עוקרת את נישואיה למפרע, כשם שעושה הממאנת בחיי בעלה!

[3] מסבירה הגמרא, כי ניתן להבין זאת לאור הלכה דומה שאמר רבי יחזקאל: קטנה הממאנת בבעלה, מותרת להנשא לאביו, חמיה לשעבר, לפי שבטלו נישואיה לחלוטין כלא היו. אולם, קטנה הממאנת ביבם – אסורה להנשא לאביו.
טעם הדבר, לפי שנישואין אלה יצרו זיקת ייבום, הרי היא נראית ככלת האב, ולכן גזרו חכמים שאסורה על האב. כמו כן ניתן להבין, כי בת שמיאנה באביה היבם, צרתה אסורה לו, מפני שעד שמיאנה הבת באביה, נראה היה כי היא וצרתה נפלו לפניו לייבום וצרתה היא צרת ערווה.

דְּתָנֵי רָמֵי בַּר יְחֶזְקֵאל, דְּתָנֵי רָמֵי בַּר יְחֶזְקֵאל: מֵיאֲנָה בְּבַעַל - מוּתֶּרֶת לְאָבִיו,
לפי מה ששנה רמי בר יחזקאל, ששנה רמי בר יחזקאל: מיאנה בבעל - מותרת היא לאביו,

בְּיָבָם - אֲסוּרָה לְאָבִיו, אַלְמָא מִשְׁעַת נְפִילָה - נִרְאֵית כִּכְלָתוֹ, הָ"נָ מִשְׁעַת
מיאנה באב שהוא יבמה - אסורה לו. טעם הדבר, כי בנפילתה לייבום, נראית ככלתו, כמו כן בת שמיאנה באביה היבם,

נְפִילָה - נִרְאֵית כִּצְרַת בִּתּוֹ.
צרתה אסורה, כי בנפילתה ליבום נראית כצרת בתו.

למדנו במשנה, כי אם הוברר שהיבמה בעלת איסור הערווה, אילונית היא [שיח] – צרותיה מותרות להתייבם, לפי שקידושי אילונית מקח טעות הם, ואינה נחשבת אשת המת כלל.
עתה דנה הגמרא, מה דינה של צרת אילונית, במקרה שבשעת הנישואין ידע הבעל שאשתו אילונית. באופן זה נישואיה תקפים, כמובן. מה דין צרתה.

[4] אָמַר רַב אַסִי: צָרַת
אמר רב אסי: צרת

אֲיִלוֹנִית אֲסוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר:
אילונית אסורה לייבום, שנאמר:

"וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד", פְּרָט לַאֲיִלוֹנִית שֶׁאֵינָהּ יוֹלֶדֶת.
"והיה הבכור אשר **תלד**", למעט אילונית שאינה יולדת (וצרתה היא צרת "אשת אח").

[4] אמר רב אסי: צרת אילונית אסורה להתייבם. זאת, מאחר שהאילונית עצמה אינה מתייבמת, שנאמר [שיט], לגבי מצוות יבום, "והיה הבכור **אשר תלד**", – רק הראויה ללדת מתייבמת. מאחר שהפקיעה התורה אילונית ממצוות יבום, נותר בה איסור אשת אח בתקפו, ומשכך, אוסרת היא את צרותיה, כפי שכל ערווה אוסרת את צרותיה [שכ].

שיח. **"אילונית":** ראה לעיל דף ב/ב במשנה עמוד 19 הערה י"ח.
כה/ב. שכ. כך מפרשים רש"י וראשונים רבים. אולם הריב"ן בעמוד ב' מפרש, כי רב אסי סובר כדעת רבי לעיל ח/ב, הדורש לפטור צרה מפסוק אחר, ויתכן שדבריו הולמים את פירוש רש"י (ראה "אהל תורה").
שיט. דברים

עתה תדון הגמרא בדברי רב אסי ובתוך כך נתוודע ל"קידושי מאמר".
כנאמר בתחילת מסכת קידושין [שכא], האשה נקנית באחת משלש אפשרויות אלו: בכסף, בשטר ובביאה. שונה היא היבמה, הנקנית בביאה בלבד [שכב]. ברם, תקנו חכמים כי יבם המקדש את היבמה בכסף או בשטר, חלו הקידושין מדרבנן, והם מכונים "קידושי מאמר" (לפי שתקפם במאמר חכמים [שכג]). אם לבסוף היבם אינו רוצה לייבמה, עליו לחלוץ לה (כי אינה נעשית כאשתו, היוצאת בגט בלבד), לפי שקידושי המאמר הם מדרבנן בלבד, ומאידך, עליו לגרשה גם בגט, כי מדרבנן חלו קידושיה.

[1] שאל רב ששת על דינו של רב אסי, מדברי רבי יוסי שנשנו בברייתא על המשנה לקמן [שכד]:
המשנה עוסקת בשלשה אחים נשואים, ראובן, שמעון ולוי. מת ראובן ושמעון קידש במאמר את היבמה ומת גם שמעון, הרי נופלות לפני לוי שתי נשים, אשת ראובן ואשת שמעון. אומרת המשנה, כי לוי לא יִיבֵּם אף לא אחת מהן, אלא יחלוץ בלבד, לפי שנאמר במצוות ייבום [שכה], "כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו וּמֵת **אַחַד** מֵהֶם... יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ... וְיִבְּמָהּ". הא למדת, כי יבמה שיש בה זיקת ייבום אחת מתייבמת ולא יבמה שבה שתי זיקות, הלא היא אשת ראובן, שהתקדשה בקידושי מאמר לשמעון, ובמות שמעון נפלה גם מכחו לפני לוי.
מעתה, היא אינה מתייבמת, ולפי שלא פקע איסור אשת אח שעליה, הרי שגם צרתה, אשת שמעון המקורית שהיתה לצרתה בעת שקידשה שמעון במאמר – אינה מתייבמת, שהרי היא צרת יבמה בעלת איסור אשת אח.

[2] על משנה זו הוסיף רבי יוסי בברייתא, כי אין עוד יבמה שאוסרת את צרתה מפני שהיא ערוות "אשת אח" ביחס לאח שמת עתה ומחמתו נפלו היא וצרתה לייבום לפני אחיו, שהרי לעולם איסור אשת אח הותר מפני מצוות הייבום, ורק ביבמה זו התרחש הדבר, מפני שאחד האחים קידשה במאמר ומת, ועתה היא נופלת גם מכוחו לפני היבם הנוכחי.

[3] בנקטו "זו היא" – ולא אחרת, מה התכוון רבי יוסי למעט? מי היא? לכאורה כוונתו, למעט אילונית, שגם היא בעלת איסור אשת אח מחמת מניעת נפילתה לייבום, וברצונו להדגיש כי אינה גורמת לצרתה להחשב צרת ערווה! הרי לנו שלא כשיטת רב אסי האומר, שצרת אילונית פטורה.

[4] מתרצת הגמרא, כי אדרבה, כוונת רבי יוסי לרמוז, שגם צרת אילונית פטורה, וכה כוונתו: "זו היא" שבמשנה, היחידה הזקוקה לחליצה, ואילו צרת אילונית, אף לחליצה אינה זקוקה.
טעם הדבר, לפי שהמשנה עוסקת בקידושי מאמר מדרבנן, אך מן התורה אשת שמעון אינה צרתה של אשת ראובן כלל, למרות ששמעון קדשה בקידושי מאמר. לפיכך, אף שאמרו חכמים שלא תתייבם [שכז], בחליצה חייבת היא (ואילו הפסוק שהזכירה המשנה, "ומת אחד מהם", אסמכתא

[1] מֵתִיב רַב שֵׁשֶׁת: שְׁלֹשָׁה
הקשה רב ששת, משנינו: שלשה

אַחִין נְשׂוּאִין שְׁלֹשׁ נָשִׁים
אחים נשואים לשלש נשים

נָכְרִיּוֹת, וּמֵת אֶחָד מֵהֶם,
זרות זו לזו, ומת אחד האחים,

וְעָשָׂה בָהּ שֵׁנִי מַאֲמָר וּמֵת -
ועשה אחיו מאמר ביבמתו ומת גם הוא,

הֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא
שתי היבמות חולצות לאח השלישי אך לא

מִתְיַיבְּמוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמֵת
מתייבמות לו, שנאמר: "ומת

אֶחָד מֵהֶם יְבָמָהּ יָבֹא
אחד מהם... יבמה יבא

עָלֶיהָ", מִי שֶׁעָלֶיהָ זִיקַת יָבָם
עליה", רק יבמה עם זיקת יבום אחת

אֶחָד וְלֹא זִיקַת שְׁנֵי יְבָמִין;
מתייבמת, ולא יבמה עם שתי זיקות (אשת הראשון, וגם לא צרתה אשת השני, שצרת "אשת אח" היא).

[2] וְקָתָנֵי עֲלַהּ, אָמַר רַב
על משנה זו אמר רבי

יוֹסֵף [שכו]: זוֹ הִיא צָרַת אֵשֶׁת
יוסי: זו היא צרת ערוות "אשת

אָח מֵאָב, שֶׁאִיסּוּר נְפִילָה
אח" מאב, שמחמת נפילתן לייבום

גָּרַם לָהּ, שֶׁלֹּא מָצִינוּ
נאסרה הצרה, ולא מצינו כזאת

בְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ כְּגוֹן
בכל התורה כולה, (כי תמיד הותר איסור "אשת

זֹאת; [3] 'זוֹ הִיא' לְמַעוֹטֵי
אח"). באמרו "זו היא", את מי ביקש

מַאי? לָאו לְמַעוֹטֵי צָרַת
למעט? ודאי למעט צרת

אֵילוֹנִית דְּשַׁרְיָא?! [4] לָא, לְמַעוֹטֵי צָרַת אֵילוֹנִית דַּאֲסִירָא, וּמַאי 'זוֹ הִיא'?
אילונית, שמותרת! לא! למעט צרת אילונית, שאסורה לחלוטין, ומה התכוון באמרו "זו היא"?

'זוֹ הִיא' דְּאִיסּוּר נְפִילָה גָּרַם לָהּ - צָרָתָהּ בַּעְיָא חֲלִיצָה, אֵילוֹנִית - אֲפִילּוּ
"זו היא" שבמשנה, שאסורה מחמת נפילתה הראשונה - צרתה זקוקה לחליצה, אך צרת אילונית, אפילו

שכא. דף ב/א. שכב. דעה זו להלכה וכדברי בית הלל. אך בית שמאי, להלן כט/א, חולקים וסוברים, כי קידושי מאמר תקפים מדאורייתא. ראוי לציין גם את דעת רבי שמעון, לקמן יח/ב-יט/א, לא/ב, שספק הוא אם "מאמר" קונה ביבמה. שכג. ראה בהערת המדפיס ב"שולחן ערוך" אבן העזר סימן ק"ע סעיף ב'. שכד. דף לא/ב. שכה. דברים כה/ה. שכו. במסורת הש"ס גורס רבי יוסי. שכז. ראה לקמן לא/ב מה טעם גזרו חכמים שלא לייבמן.

חֲלִיצָה לָא בַּעְיָא, מַ"טַ?
חליצה אינה צריכה, מה טעם?

הָא - דְּאוֹרַיְיתָא, הָא - דְּרַבָּנָן.
כי אילונית פטורה מן התורה, ו"זו" - פטורה מדרבנן.

[1] תְּנַן: וְכוּלָּן אִם מֵתוּ,
(שאלה:) שנינו: "וכולן (ט"ו נשים) אם מתו,

אוֹ מֵיאֲנוּ, אוֹ נִתְגָּרְשׁוּ, אוֹ
או מיאנו או התגרשו, או

שֶׁנִּמְצְאוּ אֲילוֹנִית - צָרוֹתֵיהֶן
נמצאו **אילונית** - **צרותיהן**

מוּתָּרוֹת! לָא קַשְׁיָא: כָּאן -
מותרות"! לא קשה: כאן (שאסורות) -

שֶׁהִכִּיר בָּהּ, כָּאן - שֶׁלֹּא
הכיר בעלה ונשאה ביודעין, וכאן (שמותרות), לא ידע -

הִכִּיר בָּהּ. [2] דַּיְקָא נָמֵי,
על אילוניותה (ולא חלו קידושיה). מדוייק כך גם

דְּקָתָנֵי 'שֶׁנִּמְצְאוּ' וְלָא קָתָנֵי
מהנאמר במשנה, 'שנמצאו' (אילונית), ולא נאמר

'שֶׁהָיוּ'. שְׁמַע מִינַּהּ. [3] אָמַר
'שהיו' (ביודעין). מוכח, שאילו ידע - הצרה אסורה. אמר

רָבָא °הִלְכְתָא: צָרַת אֲילוֹנִית
רבא, כך הלכה: צרת אילונית

דף יב/א °

בעלמא הוא). ברם, פטורה של אילונית הוא מן התורה, ולפיכך פטורה צרתה לחלוטין, גם מחליצה, כדין צרת ערווה.

(מעתה הברייתא מתפרשת כך: "זו היא צרת אשת אח מאב שאיסור נפילה גרם לה שלא מצינו בכל התורה כולה כגון זו" – צרת אשת אח זו, שהינה צרתה של האסורה מחמת נפילתה הראשונה, אסורה מגזירת חכמים, כי מאחר שמאמר שמאמר אינו מדין תורה, לא נמצא בכל התורה כולה מקור לאוסרה [שכה]).

[1] הגמרא מוסיפה להקשות על דברי רב אסי. שנינו במשנה, "וכולן אם מתו... או שנמצאו אילונית, צרותיהן מותרות". הרי, שצרת אילונית מותרת!

מתרצת הגמרא, כי המשנה עוסקת באילונית שנישאה בלא שידע בעלה כי אילונית היא. זו קידושיה אינם חלים כלל והיא אינה אשת המת ונשות המת אינן צרותיה כלל. ואילו דברי רב אסי מתייחסים לאילונית הנישאת לבעלה מידיעתו.

[2] אכן, אומרת הגמרא, כך מדוייק מלשון המשנה, "**שנמצאו** אילונית", משמע, כי לאחר הנישואין נמצאו אילונית. לו היתה המשנה עוסקת באילונית שנישאה בידיעת בעלה, היה עליה לכתוב "שהיו אילונית". מעתה, מוכח כדברי רב אסי, כי אילונית שנישאה לבעלה מידיעתו – צרותיה אסורות.

[3] אמר רבא: הלכה שלא כרב אסי, אלא צרת אילונית מותרת, הן אם ידע הבעל בשעת הנישואין שאילונית היא, הן אם לא ידע. זאת ועוד, אפילו אם האילונית היא בתו של היבם, צרותיה מתייבמות לו. טעם הדבר, לפי שאילונית מופקעת ממצוות ייבום לחלוטין, והרי היא כמי שלא נפלה לייבום כלל ואין צרותיה נחשבות כצרת ערווה במקום ייבום [שכט].

[4] ואילו לגבי הדיוק מן המילה "שנמצאו", ממנה משמע, כי המשנה עוסקת באילונית שלא נודעה בשעת הנישואין, יש לתקן ולגרוס במשנה "שהיו אילונית".

[5] כשהגיע רבין לבבל, אמר בשם רבי יוחנן: הן צרת ממאנת, הן צרת אילונית והן צרתה של גרושה ששבה ונישאה באיסור לבעלה הראשון, בכולן דנו האמוראים אם מותרות הן אם אסורות – וקבעו שהן מותרות להתייבם.

מוּתָּרֶת, וַאֲפִי' הִכִּיר בָּהּ, וַאֲפִילּוּ צָרַת בִּתּוֹ אֲילוֹנִית. [4] וְאֶלָּא הָא דְּקָתָנֵי:
מותרת, אפילו ידע בעלה, ואפילו צרת בתו האילונית מותרת! ומה שדוייק מהנאמר

'שֶׁנִּמְצְאוּ'! תְּנֵי: 'שֶׁהָיוּ'. [5] כִּי אֲתָא רָבִין אָמַר רַ' יוֹחָנָן: אַחַת צָרַת מְמָאֶנֶת,
"שנמצאו" (אילונית)! תגרוס: "שהיו". כשבא רבין אמר בשם רבי יוחנן: הן צרת ממאנת,

וְאַחַת צָרַת אֲילוֹנִית, וְאַחַת צָרַת מַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ - כּוּלָּן מוּתָּרוֹת.
הן צרת אילונית והן צרת מחזיר גרושתו - כולן מותרות לייבום.

הסוגייה הבאה עוסקת בדברי המשנה, "ואי אתה יכול לומר בחמותו ובאם חמותו ובאם חמיו שנמצאו אילונית או שמיאנו".
כלומר, אפשרות של אילונית או של מיאון, אינה ברת מציאות בשלש איסורי עריות שהוזכרו במשנה, שכן, "חמותו", "אם חמותו" ו"אם חמיו", לעולם לא תמצאנה אילונית, לפי שהעמידו צאצאים, וגם למאן אינן יכולות, שרק קטנה יכולה למאן, ומשילדו בהכרח שאינן קטנות.

שכה. ראה במאירי. שכט. "**ואפילו צרת בתו אילונית**": נקודת החידוש בצרת בתו אילונית היא, שכן, ניתן היה להניח כי קיימת סיבה מסויימת שאין בכוחו של איסור "אשת אח" של אילונית לפטור צרה. ברם, היכן שהאילונית אסורה באיסור ערווה נוסף - "בתו", היה עולה על הדעת שתפטור צרתה (ראה "אמרי משה" סימן ז' אות י"ג ו"ברכת שמואל" סימן ה').

במסכת נדה [של] מבואר, כי קיים איסור השחתת זרע.

[1] רב ביבי שנה ברייתא לפני רב נחמן: קטנה, מעוברת ומניקה, רשאיות להניח מוך במקום התשמיש, ואין בכך משום איסור השחתת זרע, לפי שהעיבור סכנה עבורן, ובכך נמנע העיבור [שלא].

סכנתן היא: קטנה – שמא תמות מחמת העיבור. מעוברת – שמא תתעבר בשנית וימָחץ העובר הראשון [שלב]. מינקת – שמא תתעבר וְחַלָּבָהּ יתעבר ויזיק לתינוק [שלג], עד שתאלץ לגמול את עוללה ויגווע ברעב.

[2] הברייתא מפרטת: מיהי הקטנה הלזו? מגיל אחת עשרה ויום אחד, עד גיל שתים עשרה ויום אחד. ברם, קטנה פחות מגיל אחת עשרה ויום אחד, שאינה יכולה להתעבר, או גדולה מגיל שתים עשרה ויום אחד – שאין סכנה בעיבורה, הרי הן משמשות כדרכן. זו שיטת רבי מאיר.

[3] ואילו חכמים חולקים וסוברים, שהכל תשמשנה כדרכן [שלד] ולא במוך, לפי שחשש הסכנה רחוק, מפני שבדרך כלל נשים אלו אינן מתעברות [שלה], ומאחר שמבקש לנהוג כמנהג העולם שטבע הקב"ה, אינו נחשב במכניס עצמו לכלל סכנה, וניתן לסמוך על כך שמן השמים ירחמו, כנאמר [שלו] "שומר פתאים ה'" [שלז].

[4] מכך שנקטה הברייתא בדעת רבי מאיר, כי הקטנה "שמא תתעבר **ושמא** תמות", מוכח, כי אין וודאות שקטנה המתעברת תמות. מעתה, שואלת הגמרא, מדוע אמרה המשנה, שלא יתכן ש"חמותו" תמאן, הן הדבר יתכן באופן הבא:

קטנה בשם רחל נישאה למשה וילדה ממנו בת בעודה קטנה. אחר כך התגרשה ממשה והשיאוה לראובן בקידושין מדרבנן. במקביל, משה, בעלה הקודם, קידש את בתם לשמעון, אחיו של ראובן בעלה הנוכחי. אם ימות ראובן ללא בנים, נמצאת רחל נופלת לפני שמעון חתנה. עתה, שרחל עדיין קטנה, יכולה היתה למאן בבעלה קודם מותו. מדוע, איפוא, אמרה משנתנו, כי "אי אתה יכול לומר בחמותו... שמיאנו".

[5] מתרצת הגמרא, כי יש לגרוס בברייתא "שמא תתעבר ותמות", כלומר, אין וודאות שתתעבר, אך אם תתעבר וודאי תמות. נמצא, שאין אפשרות שקטנה תהיה חמותו שתיפול לפניו לייבום.

[1] תָּנֵי רַב בִּיבִי קַמֵּיהּ דְּרַב
שנה רב ביבי לפני רב

נַחֲמָן, שָׁלֹשׁ נָשִׁים מְשַׁמְּשׁוֹת
נחמן: שלש נשים רשאיות לשמש

בְּמוֹךְ: קְטַנָּה, מְעוּבֶּרֶת,
עם מוך: קטנה, מעוברת

וּמְנִיקָה; קְטַנָּה - שֶׁמָּא תִּתְעַבֵּר
ומניקה; קטנה - שמא תתעבר

וְשֶׁמָּא תָּמוּת. מְעוּבֶּרֶת -
ותמות מהעיבור. מעוברת -

שֶׁמָּא תַּעֲשֶׂה עוּבָּרָהּ סַנְדָּל.
שמא תתעבר שוב וימחץ העובר הקיים.

מְנִיקָה - שֶׁמָּא תִּגְמוֹל בְּנָהּ
מניקה - שמא תתעבר ויגמל בנה מפני עיכור החלב

וְיָמוּת; [2] וְאֵיזוֹ הִיא קְטַנָּה?
וימות. איזו היא 'קטנה'?

מִבַּת י"א שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד עַד
מגיל אחת עשרה שנים ויום אחד, עד

י"ב שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, פָּחוֹת
שתים עשרה שנים ויום אחד, פחות

מִכָּאן וְיָתֵר עַל כֵּן - מְשַׁמֶּשֶׁת
מגיל זה ולאחר גיל זה - משמשת

כְּדַרְכָּהּ וְהוֹלֶכֶת, דִּבְרֵי רַ"מ; [3] וַחֲכָ"א: אַחַת זוֹ וְאַחַת זוֹ - מְשַׁמֶּשֶׁת כְּדַרְכָּהּ
ללא מוך, כך סובר רבי מאיר. וחכמים חולקים: הכל ישמשו כדרכן

וְהוֹלֶכֶת, וּמִן הַשָּׁמַיִם יְרַחֲמוּ, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: "שׁוֹמֵר פְּתָאִים ה'". [4] מִדְּקָאָמַר
ללא מוך, ויסמכו על כך שמן השמים ירחמו, שנאמר "שומר פתאים ה'". מכך שנאמר בברייתא

"שֶׁמָּא תִּתְעַבֵּר וְשֶׁמָּא תָּמוּת", מִכְּלַל דְּאִיכָּא קְטַנָּה דְּמִיעַבְּרָא וְלָא מֵתָה,
"**שמא** תתעבר **ושמא** תמות", למדנו כי קטנה יכולה להתעבר ולא למות,

אִ"כַּ, מָצִינוּ חֲמוֹתוֹ מִמָּאֶנֶת, וּתְנַן: אִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר בַּחֲמוֹתוֹ וְאֵם חֲמוֹתוֹ
ואם כן הרי לנו מקרה שחמותו שיכולה למאן בו, והיאך שנינו: "אי אתה יכול לומר בחמותו ובאם חמותו

וְאֵם חָמִיו שֶׁנִּמְצְאוּ אֲיִלוֹנִית אוֹ שֶׁמֵּיאֲנוּ! [5] אֵימָא: שֶׁמָּא תִּתְעַבֵּר וְתָמוּת,
ואם חמיו שנמצאו אילונית או **שמיאנו**"! (תירוץ:) גרוס: שמא תתעבר ואזי תמות.

של. יג/א. **שלא. "משמשות במוך":** דעת רש"י (ד"ה "משמשות במוך"), כי נתינת המוך היא קודם תשמיש ואף שנעשית בכך השחתת זרע, התירו כן משום מצוות עונה, מאחר ואינן יכולות לשמש כדרכן משום סכנה. אולם שאר נשים לא תשמשנה במוך, לפי שיש בדבר איסור השחתת זרע (ראה על כך בתוספות ר"י"ד ובחידושי הריטב"א בכתובות דף לט). אולם רבינו תם (בתוספות ד"ה "שלש נשים") חולק וסובר, כי הגמרא מתייחסת לנתינת מוך אחר התשמיש, ורצונה לומר, כי חובה עליהן לנהוג כך מפני הסכנה. **שלב. "שמא תעשה עוברה סנדל":** ואף שלא מצוי שאשה מעוברת תתעבר שוב, מכל מקום יתכן שתתעבר בשנית בוולד שאינו בן קיימא. תוספות ד"ה "שמא" **שלג.** על פי רש"י בכתובות לט/א ד"ה "שמא תגמולי", ראה גם ברמב"ם הלכות גירושין פרק י"א הלכה כ"ה. **שלד.** גירסת הגמרא "משמשת כדרכה והולכת" בלשון יחיד. ברם, גירסת הרי"ף "משמשות כדרכן והולכות", וכנראה זו גם גירסת רש"י. ראה עוד ב"דקדוקי סופרים השלם". **שלה.** ראה שו"ת "חמדת שלמה" אבן העזר סימן מ"ו ובי"קובץ שיעורים" כתובות אות קל"ו. **שלו.** תהלים קטז/ו. **שלז. "שומר פתאים ה'":** היינו: אין חובה לאדם להפריש את עצמו ממנהג דרך ארץ וטבע העולם, מפני שאי אפשר לעמוד בכך, לפיכך אינו נחשב מכניס עצמו לסכנה, ועל כך נאמר "שומר פתאים ה'", לאמר, כי ישנה שמירה מיוחדת מן השמים על ההולך בתמימות בטבע העולם, כפי שמותר להפליג בים או ללכת במדבר. אולם, במקום סכנה ממש שניתן להציל עצמו, אדם מחוייב להשתדל להציל את עצמו, ואם לא יעשה כן לא ישמר בידי הקב"ה ("קובץ שיעורים" כתובות אות קל"ו, ועיין "חמדת שלמה" אבן העזר סימן ס"ו ובשו"ת "אגרות משה" אבן העזר חלק א' סימן ס"ג אות א').

[1] דְּאָמַר רַבָּה בַּר לֵיוָאֵי:
שהרי אמר רבה בר ליואי:

גְּבוּל יֵשׁ לָהּ. קוֹדֶם הַזְּמַן
גבול יש לאשה. לפני גיל

הַזֶּה - אֵינָהּ מִתְעַבֶּרֶת כָּל
י"א - אינה מתעברת

עִיקָּר; תּוֹךְ הַזְּמַן הַזֶּה - הֵיא
כלל; בין י"א לי"ב - מתעברת

מֵתָה וְעוּבָּרָה מֵת; לְאַחַר
אך מתה היא ועוברה; מכאן

זְמַן הַזֶּה - הֵיא חַיָּה וְעוּבָּרָה
ואילך היא חיה וגם עוברה

חָי. [2] אִינִי?! וְהָא תָּנֵי רַבָּה
חי. (שאלה:) כך היא?! והרי שנה רבה

בַּר שְׁמוּאֵל: אִי אַתָּה יָכוֹל
בר שמואל ברייתא: "אין אתה יכול

לוֹמַר בַּחֲמוֹתוֹ וְאֵם חֲמוֹתוֹ
לומר בחמותו ואם חמותו

וְאֵם חָמִיו שֶׁנִּמְצְאוּ אֵילוֹנִית
ואם חמיו שנמצאו אילונית

אוֹ שֶׁמֵּיאֲנוּ, שֶׁכְּבָר יָלְדוּ!
או שמיאנו, (לפי) **שכבר ילדו**" (הרי שקטנה יולדת)!

[3] אֶלָּא, לְעוֹלָם שֶׁמָּא
אלא אכן כוונת הברייתא, **שמא**

תִּתְעַבֵּר וְשֶׁמָּא תָּמוּת'.
תתעבר **ושמא** תמות.

[4] וְאֶלָּא קַשְׁיָא הַךְ![5] אָמַר
אלא שוב קשה זאת (מדוע אינה ממאנת)! תירץ

רַב סַפְרָא: בָּנִים -
רב ספרא: לידת בנים

הֲרֵי הֵם כִּסְימָנִים. [6] וְאִית דְּאָמְרֵי: בָּנִים - עֲדִיפֵי מִסִּימָנִים. לְמַאי נַפְקָא
היא כסימנים (שתי שערות) של "גדולה" (ורק "קטנה" ממאנת). יש שאומרים: בנים עדיפים מסימני גדלות. במה ניכרת

מִינַּהּ? דַּאֲפִילּוּ לְרַבִּי יְהוּדָה, דְּאָמַר: עַד שֶׁיַּרְבֶּה הַשָּׁחוֹר - בְּבָנִים מוֹדֶה;
עדיפותם? שאפילו לרבי יהודה שאמר, כי סימני גדלות הם רק בצמיחת שער רב - מודה כי בנים סימן גדלות מובהק;

[7] וְרַב זְבִיד אָמַר: אֵין בָּנִים בִּלֹא סִימָנִים. [8] וְנִבְדּוֹק! חַיְּישִׁינַן שֶׁמָּא נָשְׂרוּ.
ואילו רב זביד אמר: לידת בנים מהווה הוכחה שיש סימני גדלות. לשם מה הוכחה זו? נבדוק אם יש סימנים! לפי שחוששים שמא נשרו.

דף יג/א

[1] סיוע לכך מוצאת הגמרא בדברי רבה בר ליואי שאמר, כי טרם הגיעה לגיל אחת עשרה ויום אחד, אין הקטנה מתעברת כלל. מיום זה עד גיל שתים עשרה – היא ועוברה מתים. לאחר גיל שתים עשרה – היא ועוברה חיים.

[2] ברם, הגמרא מקשה על פירושה בברייתא, כי וודאי הוא שקטנה המתעברת מתה – שכן, רבה בר שמואל שנה ברייתא בה נאמר, כי טעם הדבר ש"אי אתה יכול לומר בחמותו... שמיאנו", הוא לפי "**שכבר ילדו**" (להלן תסביר הגמרא). לו קטנה לא היתה יכולה ללדת, נימוק הברייתא מבוסס על כך שהיא כבר גדולה, הא ראייה שילדה. משכך, היה עליה לנמק מפורשות "**שכבר גדלו**". משלא נקטה כך הברייתא, אלא נימקה "שכבר ילדו", מוכח שאין הכרח שקטנה המתעברת תמות (בביאור הנימוק "שכבר ילדו" תרחיב הגמרא בסמוך).

[3] משכך, יש לפרש את הברייתא כפשוטה, "שמא תתעבר ושמא תמות", אין וודאות שתמות, אך יש חשש לדבר.

[4] מעתה, אחר שנוכחנו כי קטנה יכולה ללדת ולא תמות, אין מובנת משנתנו לאור הברייתא שהביא רבה בר שמואל. משנתנו אומרת ש"אי אתה יכול לומר בחמותו... שמיאנו" – לפי "**שכבר ילדו**". מה בכך שילדו? הן קטנה יכולה ללדת ומדוע שתמנע ממנה האפשרות למאן אחר כך? [שלח]

[5] תירץ רב ספרא: לידת ילדים הרי היא כסימני גדלות [שלט]. כלומר, בן שמלאו לו שלש עשרה שנה ובת שמלאו לה שתים עשרה שנה, שהופיעו בהם "סימנים", שתי שערות שחורות, הרי הם "גדולים". לידה בקטנות, בתוך שנת השתים עשרה, עוד בטרם מלאה השנה, כמוה כסימן גדלות שהופיע עם מלאת שתים עשרה שנים המגדירה כ"גדולה", ושוב אינה "קטנה" ואינה יכולה למאן בבעלה [שמ]. עתה תתפרש המשנה כך, אין חמותו ואם חמותו יכולות למאן, לפי שכבר ילדו – והדבר מהווה סימן גדלות.

[6] יש שאומרים, כי הלידה היא סימן לשלב "גדלות" יותר מ"סימנים". למאי נפקא מינה אם הלידה נחשבת סימן גדלות מרובה? לפי שרבי יהודה סובר, כי קטנה יכולה למאן זמן מה אחר שהופיעו בה סימני גדלות, עד שתצמיח שער רב [שמא]. ברם, אם ילדה ילד, מיד אינה יכולה למאן, גם לשיטת רבי יהודה.

רב זביד סובר, כי הופעת "סימנים" בבת בתוך השנה השתים עשרה, הופכת אותה ל"גדולה" [שמב]. משכך, אין הוא זקוק לחדש כדברי רב ספרא, שהבנים עצמם הם סימנים, [7] ורב זביד אומר, כי אף על פי שהלידה עצמה אינה סימן גדלות, אך היא מהווה הוכחה, כי צימחה סימני גדלות והפכה ל"גדולה" [שמג], לפי שאין מצוי שתלד בלא שהופיעו בה סימנים.

[8] תמהה הגמרא על דבריו, הבה נבדקנה! אמנם, אין מצוי שתלד בלא סימנים, אך מדוע לקבוע באופן גורף שכל היולדת חדלה להיות

שלח. ראה רמב"ן וריטב"א ד"ה "ואלא". אולם בתוספות ד"ה "שכבר" פירשו באופן אחר וראה גם בריטב"א בפירושו השני.

שלט. **"בנים הרי הם כסימנים"**: בעלי התוספות (ד"ה "הרי הם כסימנים"), כותבים, כי עיבור של ולד בן קיימא כבר נחשב כסימנים ולאו דווקא לידה.

שמ. תוספות ד"ה "הרי הם כסימנים".

שמא. **"שירבה השחור"**: כך מפרש רש"י (ד"ה "ואפי' לר"י") את דברי רבי יהודה "עד שירבה השחור". ברם במסכת כתובות לו/א (ד"ה "עד שירבה") רש"י מפרש כי הכוונה לשתי שערות ארוכות השוכבות ונראה כאילו רבה שער שחור", ועיין במסכת נדה נב/א שזה דווקא כאשר לא נבעלה אחר שגדלה.

שמב. כך מפרש רש"י. אולם בעלי התוספות, ד"ה "רב זביד", מבארים, כי יש לומר שרק בצירוף בנים מועילים סימנים בתוך שנת י"ב.

שמג. ראה בתוספות ד"ה "רב זביד".

הַנִּיחָא לְמַ"דְ חוּשְׁשִׁין, אֶלָּא
(שאלה:) הניחא לפי הסובר שחוששים שנשרו, אך

לְמַ"דְ אֵין חוּשְׁשִׁין, מַאי אִיבָּא
לפי הסובר שאין חוששים, כיצד

לְמֵימְרָ? [1] אֲפִי' לְמַ"דְ אֵין
נסבירָ? (תירוץ:) אפילו הסובר שאין

חוּשְׁשִׁין, מְשׁוּם צַעַר לֵידָה -
חוששים מודה, כי מחמת צער הלידה יש לחשוש

חַיְישִׁינַן.
שנשרו.

[2] כֵּיצַד פּוֹטְרוֹת צָרוֹתֵיהֶן
שנינו: "כיצד פוטרות צרותיהן...".

וְכוּ'. [3] מְנָהֲנֵי מִילֵּי? אָמַר רַב
מניין שצרת צרת ערווה פטורה? אמר רב

יְהוּדָה, דַּאֲמַר קְרָא: "לִצְרֹר",
יהודה, שאמר הכתוב: "לצרֹר",

הַתּוֹרָה רִיבְּתָה צָרוֹת הַרְבֵּה.
התורה ריבתה צרות רבות (צרת צרת ערווה).

[4] רַב אַשִׁי אָמַר: סְבָרָא הִיא.
רב אשי אמר: סברה פשוטה היא:

צָרָה מַ"טַ אֲסִירָא? דִּבְמָקוֹם
הצרה עצמה מדוע אסורה? כי נפלה לייבום

עֶרְוָה קַיְימָא, צָרַת צָרָה - נָמֵי
עם ערווה, צרת הצרה גם

בִּמְקוֹם עֶרְוָה קַיְימָא.
נפלה לייבום עם ערווה (הצרה "אשת אח" היא).

[5] כֵּיצַד אִם מֵתוּ הֵן כוּ'.
שנינו: "כיצד אם מתו הן... או נתגרשו".

וַאֲפִילּוּ כָּנַס וּלְבַסּוֹף גֵּירֵשׁ?!
משמע, אף אם נשא הצרה קודם גירושי הערווה!?

[6] וְרַמִּינְהוּ. ג' אַחִים, שְׁנַיִם
שואלת הגמרא סתירה: במשנה להלן נאמר: שניים

מֵהֶן נְשׂוּאִים בְּ' אֲחָיוֹת וְאֶחָד
מג' אחים נשואים לשתי אחיות והשלישי

[1] הגמרא מתרצת, כי גם הסוברים שאין לחשוש לנשירת סימנים, מודים כי צער הלידה עלול להשירם, ולפיכך מוסכם על הכל, כי אחר שילדה – פג מעמדה כ"קטנה", מפני שבדיקה לא תועיל לברר את מצבה לפני כן, ונותר החשש שהיא "גדולה" ואינה יכולה למאן. מעתה, שרירים ומובנים דברי משנתנו, שלעולם לא יתכן חמותו שיכולה למאן [שמה].

[2] למדנו במשנה, כי חמש עשרה נשים שנפלו לייבום והן בעלות איסור ערווה – פוטרות את צרותיהן ואת צרות צרותיהן.
"צרה" – אחת מנשות המת, שהיא צרה ליבמה בעלת איסור הערווה שאסורה עליו.
"צרת צרה" – צרה זו התייבמה לאח אחר ומת גם הוא בלא זרע, ועתה נפלו נשותיו – הצרה וצרותיה, לפניו לייבום.

[3] שואלת הגמרא, מניין המקור בתורה לכך שצרת הצרה [שמו] פטורה גם היא מייבום?
אמר רב יהודה: אמרה תורה [שמו], "ואשה אל אחֹתה לא תקח **לצרֹר**". מכך שנקטה התורה בלשון רבים, "לצרר" ולא "לצור" בלשון יחיד, למדנו כי צרות רבות אסורות, היינו, צרות הצרות.

[4] רב אשי אמר: אין צורך בדרשה, כי סברה פשוטה היא. אם אסרה תורה את צרת הערווה, גם צרתה אסורה. שכן, מה טעם צרת ערווה אסורה? מפני שנפלה לייבום בצוותא עם יבמה בעלת איסור ערווה. מעתה, הן הצרה שתיפול שוב לייבום, פטורה מלהתייבם, ואיסור אשת אח נותר עליה, וממילא, פוטרת היא את צרותיה הנופלות עמה לייבום, ככל ערווה הפוטרת את צרותיה [שמח שמט].

עתה עוסקת הגמרא בהלכה נוספת הכתובה במשנה.
[5] למדנו במשנה, כי אם מתה הערווה או התגרשה לפני מיתת בעלה, אין היא פוטרת את צרותיה, לפי שהללו אינן נחשבות צרות ערווה במקום ייבום, שהרי הערווה לא נפלה לייבום.
מכך שהמשנה אינה מבדילה בין מקרה בו הצרה נישאה לאחר גירושי הערווה לבין מקרה בו נישאה הצרה לפני גירושי הערווה, מוכח, כי לעולם צרת ערווה אינה פטורה מייבום, אם מתה הערווה או התגרשה לפני מות הבעל, גם אם היו הערווה וצרתה נשואות זמן מה יחדיו לבעל.

[6] אולם, שואלת הגמרא, הן המשנה לקמן [שנ] מבדילה בין המקרים. במשנה זו מתואר המקרה הבא: שלשה אחים; ראובן, שמעון ולוי. ראובן ושמעון נשאו שתי אחיות, ראובן את לאה ושמעון את רחל. לוי נשוי לאשה זרה, רבקה שמה. ראובן גירש את אשתו לאה. מת לוי. יבם ראובן את רבקה ומת גם הוא.
נמצא, שלפני שמעון נפלה רבקה אלמנת לוי שהתייבמה לראובן.

שדמ. דף מו/א. שמה. יעויין בתוספות לעיל יב/ב ד"ה "הרי", וכאן בד"ה "רב זביד", שביארו את מסקנת הגמרא, שאינה סותרת את דברי רבה בר ליואי. שמו. על פי רש"י ד"ה "מנא הני מילי". אולם ראה בתוספות הרא"ש כאן ובתוספות לעיל דף ב/א ד"ה "עד סוף" המפרשים את שאלת הגמרא לגבי צרת צרת צרה. שמז. ויקרא יח/יח. שמח. כך יש לפרש את דברי הגמרא לפירוש רש"י - "משנת רבי אהרן" סימן ב'. אולם ראה הסבר נוסף ברש"י, ב"קובץ הערות" סימן ג' אות ט"ו. שמט. **"סברא היא":** בסוגייה זו קיימת קושיה מפורסמת שהקשה רבי עקיבא איגר (תוספות רבי עקיבא איגר למשנה פרק א' אות ה'), מדוע הגמרא מבקשת מקור לכך שצרת צרה פטורה מייבום, לכאורה די בכך שקיים איסור אשת אח בצרה כדי לפטור את צרת הצרה. ואף שלדעת רש"י זוהי תשובת רב אשי, עדיין צריך ביאור מה סברת רבי יהודה שלא אמר כן. שנ. דף ל/א.

נָשׁוּי נָכְרִית, גֵּירֵשׁ אָחָד
נשוי לזרה, גירש אחד

מִבַּעֲלֵי אֲחָיוֹת אִשְׁתּוֹ וּמֵת
מהנשואים לאחיות את אשתו, ומת

הַנָּשׁוּי נָכְרִית, וּכְנָסָהּ הַמְגָרֵשׁ
הנשוי לזרה, וייבמה האח שגירש אחת האחיות,

וּמֵת - זוֹ הִיא שֶׁאָמְרוּ: שֶׁאִם
ומת גם הוא - על כך אמרו חכמים: "שאם מתו או

מֵתוּ אוֹ נִתְגָּרְשׁוּ - צָרוֹתֵיהֶן
התגרשו - צרותיהן מותרות" (אם לא היה מגרש, היבמה

מוּתָּרוֹת; [1] טַעֲמָא דְּגֵירֵשׁ
היתה צרת אחות אשה). טעם ההיתר, כי תחילה

וְאַחַ"כְּ כָּנַס, אֲבָל כָּנַס וְאַחַ"כְּ
גירש ואחר כך יִבם הזרה, אך אם יִבמה ואחר כך

גֵּירֵשׁ - לָא! [2] אַ"רַ יִרְמְיָה:
גירש האחות - לא! (כי הזרה כבר צרת ערווה). אמר רב ירמיה:

תַּבְרָא! מִי שֶׁשָּׁנָה זוֹ לֹא שָׁנָה
שבור המשנה (חלקה)! מי ששנה משנה זו לא שנה את

זוֹ. הַאי תַּנָּא סָבַר: מִיתָּה
המשנה האחרת. התנא במשנתנו סובר: כי שעת המיתה

מַפֶּלֶת, וְהַאי תַּנָּא סָבַר: נִשּׂוּאִין
קובעת מי צרת ערווה, והתנא של משנה זו סובר, שהנישואין

הָרִאשׁוֹנִים מַפִּילִים. [3] רָבָא
הראשונים נחשבים מפילים ליבום. רבא

אָמַר: לְעוֹלָם חַד תַּנָּא הוּא,
תירץ: תנא אחד אמר את שתי המשניות,

וְ'זוֹ' וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר זוֹ' קָתָנֵי.
ובמשנה להלן סמך על משנתנו לפיכך לא דקדק.

[4] וְכֹל שֶׁיְּכוֹלָה לְמָאֵן.
שנינו: "וכל שיכולה למאן...".

[5] וּתְמָאֵן הַשְׁתָּא וְתִתְיַיבֵּם! לֵימָא, מְסַיְּיעָא לֵיהּ לְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא,
(שאלה:) הן אילו תמאן עתה תתייבם הצרה! נאמר, שהמשנה מסייעת לרבי אושעיא,

דְּאָ"רַ אוֹשַׁעְיָא: מָמָאֶנֶת לְמַאֲמָרוֹ, וְאֵינָהּ מָמָאֶנֶת לְזִיקָּתוֹ!
שאמר רבי אושעיא: יכולה הקטנה למאן ל"מאמר" (אם עשה), אך אינה יכולה למאן ולהפקיע זיקת יבום!

[6] לָא, צָרַת עֶרְוָה שָׁאנֵי, [7] דְּתָנֵי רָמֵי בַּר יְחֶזְקֵאל: מֵיאֲנָה בְּבַעַל -
(דחייה:) לא! צרת ערווה שונה, שחכמים אסרוה לייבום. ששנה רמי בר יחזקאל: קטנה שמיאנה בבעל -

אומרת המשנה, אלמלא היה ראובן מגרש את לאה אשתו, לא היה שמעון רשאי לייבם את רבקה, כי היתה צרה ללאה אשת ראובן שהיא אחות אשתו רחל, ו"זו היא שאמרו חכמים, שאם העריות מתו או התגרשו – צרותיהן מותרות".

[1] מדוע נקטה המשנה בדוגמה, בה ראובן גירש את לאה אשתו טרם שייבם את רבקה?! משמע, כי אם תחילה היה ראובן מייבם את רבקה ואחר כך מגרש את אשתו לאה, היתה רבקה נחשבת צרת ערווה, ושמעון לא היה רשאי לייבמה במות ראובן. נמצאו שתי המשניות סותרות!

[2] אמר רב ירמיה, אכן שתי המשניות אינן עולות בקנה אחד; התנא ששנה את משנתנו סובר, כי סיבת הייבום היא מיתת הבעל, כלומר, העובדה שמת ללא בנים והותיר נשים, מחייבת מצוות ייבום. לפיכך, רק מי שהיתה צרת ערווה ברגע המיתה – נפטרת. ואילו התנא של המשנה לקמן סובר, כדעת האומר "נישואין הראשונים מפילים" [שנא], כלומר, סיבת חיוב הייבום היא כל תקופת נישואי המת לנשותיו שבסופה מת בלא זרע, וזן מזדקקות לייבום עם מיתתו. ממילא, די בכך שבחלק מתקופת הנישואין, היתה היא צרה לערווה, כדי שתוגדר כ"צרת ערווה" הפטורה מן הייבום [שנב].

[3] ואילו רבא אומר, כי שתי המשניות נאמרו בשיטה אחת, אלא שהתנא שבמשנה לקמן סמך על התנא של משנתנו, ולפיכך, לא דקדק בדוגמה שנקט, אך האמת היא, שגם לדעתו, רק צרת ערווה בשעת מיתת הבעל – נאסרת לייבום [שנג].

[4] עתה עוסקת הגמרא בסיפא של המשנה האומרת, כי אם היבמה בעלת איסור הערווה, היא קטנה שיכולה למאן, הרי צרתה חולצת "ולא מתייבמת". אף על פי שנישואיה תקפים מדרבנן בלבד, בכל אופן תקנו חכמים שלא תתייבם הצרה, לפי שהיא צרת ערווה מדרבנן.

[5] שואלת הגמרא, מלשון המשנה "ולא מתייבמת" עולה, כי לעולם אין הצרה מתייבמת [שנד]. מדוע לא? הן אם תמאן הקטנה כעת, היא תעקור בכך את קידושיה למפרע וצרתה תהיה רשאית להתייבם! לכאורה מכך שהמשנה חורצת כי אינה מתייבמת, הרי לנו הוכחה לשיטת רבי אושעיא הסובר, כי קטנה אינה יכולה למאן בבעלה אחר מיתתו ובכך להפקיע למפרע את קשר האישות עם בעלה. לדעת רבי אושעיא, רק אם היבם מקדשה בקידושי מאמר (באופן המועיל בקידושי קטנה מדרבנן [שנה]), יכולה הקטנה למאן בו ובכך להפקיע את המאמר, אך אינה יכולה למאן ולהפקיע את זיקת הייבום.

[6] דוחה הגמרא כי אין להוכיח ממשנתנו מאומה, שכן, גם אם ניתן למאן ביבם ובכך להפקיע למפרע את קידושיה למת ואת זיקת הייבום הנובעת מקידושיה, עדיין אוסרים חכמים על צרתה להתייבם.

[7] את תקנתם ניתן להבין לאור הלכה דומה שאמר רמי בר יחזקאל:

שנא. **"נישואין הראשונים מפילים"**: לשון הגמרא "נישואין **הראשונים** מפילים" מתייחס למקרה בו נישאה פעמיים, להודיענו, כי בעת נישואיה הראשונים כבר נחשבה כנופלת ליבום. ברם במקרה שלפנינו די לומר "נישואין מפילים" (תוספות ד"ה "נישואין"). שנב. ראה ב"קובץ הערות" סימן ו' אות ג' ואילך. שנג. ע"פ הריטב"א ד"ה "זו ואין צריך לומר זו". שנד. על פי הריטב"א ד"ה "ותמאן השתא". להסבר נוסף ראה במאירי. שנה. ראה פרטי ההלכה ברמב"ם וראב"ד הלכות אישות פרק ד' הלכה ז'.

קטנה הממאנת בבעלה, מותרת להנשא לאביו, חמיה לשעבר, לפי שבטלו נישואיה למפרע כלא היו. אולם, קטנה הממאנת ביבם – אסורה להנשא לאביו. טעם תקנת חכמים, לפי שלא מיאנה בחיי בעלה, והתחייבה בייבום מכח נישואים אלה, הרי היא נראית כאשתו גמורה ולפיכך גזרו חכמים, כי למרות מיאונה והפקעת קידושיה למפרע, בכל זאת לא פקע איסור נישואיה לקרובי בעלה [שנו] ואסורה להנשא לאביו.

לאור דברי רמי בר יחזקאל ניתן להבין גם מדוע צרתה של הממאנת אסורה, לפי שבחיי בעלה לא מיאנה בו, והתחייבה בייבום מכח נישואים אלה, היא נראית כיבמה וממילא צרתה נראית כצרת ערווה, לפי שהיתה צרה לזו שאסורה להתייבם.

מוּתֶּרֶת לְאָבִיו, מֵיאֲנָה בְּיָבָם -
מותרת לאביו, מיאנה ביבם -

אֲסוּרָה לְאָבִיו; אַלְמָא,
אסורה לאביו ; טעם הדבר,

מִשְּׁעַת נְפִילָה - נִרְאֵית
כי בשעת נפילתה לייבום נראית

כְּכַלָּתוֹ, הָכָא נָמֵי, מִשְּׁעַת
ככלתו, כך כאן, בשעת

נְפִילָה - נִרְאֵית כְּצָרַת בְּתּוֹ.
הנפילה לייבום, היא נראית כצרת בתו.

עד כה עסקה הגמרא בדברי המשנה הראשונה המציינת חמשה עשר מקרים בהם אשה האסורה באיסור ערווה על אדם, יכולה להנשא לאחיו, ובמות בעלה, לא חלה עליו מצוות ייבום כלל מפני איסור הערווה.

כמו כן למדנו, כי צרתה של יבמה בעלת איסור ערווה, פטורה גם היא מן הייבום, ולפיכך אסורה על היבם ואינה זקוקה לחליצה.

המשנה שלפנינו מדגישה, כי דין "צרת ערווה", אינו אלא כאשר הערווה וצרתה נופלות לייבום, או–אז נאסרת הצרה בקרובי הערווה, להם היתה אמורה להתייבם. ברם, כל קרוב אחר של הערווה, למשל, אחיה, אינו נאסר על צרת הערווה, שהרי אינן נופלות לפניו לייבום.

כדי להדגיש זאת, מונה המשנה שש נשים שאין כל אפשרות שתיפולנה לייבום לפני מי שהן אסורות עליו – מפני שמלכתחילה אסורות להנשא לאחד האחים, וממילא, נשים אלו לעולם אינן אוסרות את צרותיהן על קרוביהן.

במניין שש נשים אלו משלימה המשנה לכתוב את דינן של כל העריות לגבי מצוות ייבום.

במשנה מובאת גם דעת בית שמאי, החולקים לחלוטין על דין "צרת ערווה", ובעקבות דברי המשנה, מרחיבה הגמרא לדון על פני דפים אחדים בנושא המחלוקות בהלכה, ובפרט במחלוקות שבין בית שמאי לבית הלל.

מַתְנִי'. [1] שֵׁשׁ עֲרָיוֹת
ישנן שש עריות

חֲמוּרוֹת מֵאֵלּוּ, מִפְּנֵי
החמורות מאלו שבמשנה הקודמת - חומרתן שמותרות

שֶׁנִּשּׂוּאוֹת לַאֲחֵרִים - צָרוֹתֵיהֶן
להנשא רק לאחרים, ולפיכך לעולם צרותיהן

מוּתָּרוֹ': [2] אִמּוֹ, וְאֵשֶׁת
מותרות : אמו, אשת

אָבִיו, וַאֲחוֹת אָבִיו, אֲחוֹתוֹ
אביו, אחות אביו, אחותו

מֵאָבִיו, וְאֵשֶׁת אַחֵי אָבִיו,
מאביו, אשת אחי אביו,

וְאֵשֶׁת אָחִיו מֵאָבִיו.
ואשת אחיו מאביו.

[1] שש נשים בעלות איסור ערווה, נחשבות "חמורות" מחמש עשרה הנשים שנמנו במשנה הראשונה. כינויין "חמורות" בא לפי שלעולם אינן יכולות להנשא לאחד האחים, וממילא לעולם אינן נופלות לפניהם לייבום.

מאחר שלעולם אינן יכולות להנשא לאחד האחים, כי אם לאנשים זרים, לעולם אינן אוסרות צרותיהן, שהרי רק ערווה הנופלת לייבום אוסרת צרותיה וזו אינה נופלת לייבום כלל [שנז].

[2] אלה הם ששת איסורי העריות ה"חמורות":

א. אמו של אדם – אינה יכולה להנשא למי מאחיו–מן–האב של בנה, גם אם נולדו מאשה אחרת, מפני שהיא אסורה עליהם באיסור "אשת אב" [שנח].

ב. אשת אביו של אדם (גם אם אינו בנה) – אינה רשאית להנשא לאחיו–מן–האב, שהרי היתה נשואה לאביהם, ואסורה עליהם באיסור "אשת אב".

ג. אחות אביו של אדם – אסורה על כל בני אביו.

ד. אחות מאב של אדם – אסורה על כל אחיו–מן–האב, לפי שהיא אחותם.

ה. אשת אחי האב – אסורה על כל בני האב באיסור "דודתו".

ו. אשת אחיו מאביו – אשה שהיתה נשואה לאחד האחים, והיו לו בנים ומת – אסורה על כל האחים.

שנו. כך דעת רבים מהראשונים. אולם, לדעת הרמב"ם, הלכות גירושין פרק י"א הלכה י"ז, גזרו חכמים על כלתו בלבד.

שנז. על פי רש"י ד"ה "שש עריות". ראה על כך עוד ב"תפארת ישראל". הרמב"ם בפירוש המשנה מפרש, כי הכוונה בדברי המשנה שיכולות להנשא אך לאחרים, היה ונישאו לאחד האחים בעבירה, אינן פוטרות צרותיהן, שכן, אין קידושיהן תקפים כלל.

שנח. על פי רש"י ד"ה "אמו". עם זאת ראה בסוגיית הגמרא לעיל (דפים ט/א - י/א) הדנה בכך שעל פי פירוש זה המשנה מונה "אשת אבי" פעמיים ולמסקנת הגמרא, שם, מדובר באמו שאינה אשת אביו ומשנתנו כדעת רבי יהודה האוסר "אנוסת אביו"; ראה ב"ערוך לנר" בטעמו של פירוש רש"י כאן.

[1] בֵּית שַׁמַּאי מַתִּירִין הַצָּרוֹת
בית שמאי מתירים לצרת ערווה להתייבם

לָאַחִים, וּבֵית הִלֵּל אוֹסְרִים.
לאחים האחרים, ובית הלל אוסרים.

[2] חָלְצוּ - בֵּ"שׁ פּוֹסְלִין מִן
(לפיכך) חלצה צרת ערווה לבית שמאי נפסלה

הַכְּהוּנָּה, וּבֵית הִלֵּל מַכְשִׁירִין.
לכהונה, ולבית הלל כשרה (כי אינה חליצה);

[3] נִתְייַבְּמוּ - בֵּית שַׁמַּאי
אם נתייבמה הצרה - לבית שמאי

מַכְשִׁירִין, וּבֵית הִלֵּל פּוֹסְלִין.
כשרה לכהונה, ולבית הלל פסולה (כי נבעלה באיסור).

[4] שסא אַע"פְּ שֶׁאֵלּוּ אוֹסְרִים וְאֵלּוּ
אף על פי שבית הלל אוסרים (צרת ערווה) ובית שמאי

מַתִּירִין, אֵלּוּ פּוֹסְלִין וְאֵלּוּ
מתירים; ובית הלל פוסלים הצרה מכהונה ובית שמאי

מַכְשִׁירִין, לֹא נִמְנְעוּ בֵּית שַׁמַּאי
מכשירים אותה - לא נמנעו בית שמאי

מִלִּישָּׂא נָשִׁים מִבֵּית הִלֵּל, וְלֹא
מלשאת נשים מבית הלל, ולא

בֵית הִלֵּל מִבֵּית שַׁמַּאי.
נמנעו בית הלל מלשאת מבית שמאי.

[5] כָּל הַטְּהָרוֹת וְהַטֻּמְאוֹת
כן גם כל הטהרות והטומאות

שֶׁהָיוּ אֵלּוּ מְטַהֲרִים וְאֵלּוּ
שהיו אלה מטהרים ואלה

מְטַמְּאִין, לֹא נִמְנְעוּ עוֹשִׂין
חולקים ומטמאים - לא נמנעו לעשות

טָהֳרוֹת אֵלּוּ עַל גַּבֵּי אֵלּוּ:
טהרות, אלה בכליהם של אלה.

גְּמ'. [6] אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן
אמר רבי שמעון

בֶּן פַּזִּי: מַאי טַעֲמָא דְּבֵית שַׁמַּאי? [7] דִּכְתִיב: "לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה
בן פזי: מה טעמם של בית שמאי? שנאמר: "לא תהיה אשת המת **החוצה**

לְאִישׁ זָר", "חוּצָה" - מִכְּלַל דְּאִיכָּא פְּנִימִית, וַאֲמַר רַחֲמָנָא "לֹא תִהְיֶה".
לאיש זר", מהמילה "החוצה" משמע שיש אשה פנימית, (ערווה - פנימית, צרה - חיצונית), ואמרה תורה - "לא תהיה... (לאיש זר).

עתה מביאה המשנה מחלוקת בין בית שמאי ובית הלל, לגבי חמש עשרה הנשים שנמנו במשנה הראשונה, בה נאמר, כי "צרת ערווה" פטורה מייבום.

[1] בית שמאי סוברים, כי צרת ערווה אינה נאסרת ליבם! ולפיכך, חייבת במצוות ייבום וחליצה. בכך הם חולקים על שיטת בית הלל, שבדעתם נשנתה המשנה הראשונה, כי צרת ערווה אסורה.

[2] מעתה, צרת ערווה שחלצה את נעלו של היבם, כדי להפטר מייבום – לדעת בית שמאי, דינה כ"חלוצה" ולפיכך אסורה היא לכהן שנט. ואילו לדעת בית הלל היא מותרת לכהן, לפי שלא עשתה ולא כלום, שהרי לא נפלה לייבום כלל, ואין תוקף למעשה החליצה (איסור חלוצה לכהן הוא דרבנן).

[3] אם צרת הערווה נתייבמה על ידי היבם – לדעת בית שמאי הרי היא יבמה לכל דבר ועניין, ולפיכך, אם התאלמנה מן היבם, מותרת היא לכהן, כדין אלמנה. אך לדעת בית הלל, בעילתה ליבם היתה באיסור, כי לא נפלה לפניו לייבום ולא הותר איסור "אשת אח", ולפיכך אסורה היא לכהן באיסור "זונה" (אשה שנבעלה לאדם שאם יקדשנה לא יחולו הקידושים מפני האיסור שביניהם, מוגדרת "זונה" ואסורה לכהנים שס).

[4] המשנה מדגישה, כי אף על פי שבית שמאי אוסרים על צרת ערווה להנשא לאדם זר עד שתחלוץ, בכל זאת לא נמנעו בית שמאי לשאת מבנות בית הלל שסב. כמו כן, אף על פי שבית הלל אוסרים על צרת ערווה להתייבם וילדיה מן היבם ממזרים הם, כי כל הנולד מאיסור ערווה הרי הוא ממזר – בכל זאת לא נמנעו בית הלל לישא נשים מבית שמאי, ולא חששו כי הללו בנות צרת ערווה וממזרות הן. (בהמשך הסוגייה דנה הגמרא בטעם הדבר, ולבסוף היא מסיקה כי היו מודיעים זה לזה מה דינה של כל אשה לפי שיטתם).

[5] נאמנות זו שררה בין בית שמאי ובית הלל גם בענייני טומאה וטהרה. אף על פי שמחלוקות רבות היו ביניהם בעניינים אלה, העוסקים בטהרות לא נמנעו לשאול כלים זה מזה, כי המשאיל היה מודיע לשואל, אם לפי שיטתו הכלי טמא או טהור.

בדפים הקודמים למדנו בארוכה, כי צרת ערווה אסורה על היבם, שכך דרשו חכמים מן הפסוק "לצרר".

[6] אמר רבי שמעון בן פזי: מדוע בית שמאי אינם דורשים מפסוק זה, שצרת ערווה אסורה לייבום שסג?

[7] לפי שמפסוק אחר למדו שצרת ערווה מתייבמת; לגבי מצוות ייבום נאמר, "**לֹא תִהְיֶה** אֵשֶׁת הַמֵּת **הַחוּצָה** לְאִישׁ זָר. יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ". את המילה "החוצה", המיותרת לכאורה, לא דרשו בית שמאי כהסבר – לא תתחתן אשת המת, לאן? "החוצה לאיש זר", אלא כבינוי המזהה את אשת המת, היינו: לא תתחתן אשת המת "החוצה" – לא תתחתן אשת המת המכונה "חיצונית", לאיש זר, אלא יבמה יבוא עליה.
דרשתם של בית שמאי מבוססת על כך, שאם נקטה תורה בבינוי "חיצונית", הרי שיש גם אשה "פנימית". הוי אומר, ה"פנימית", שהיא בעלת הקירבה ליבם, אסורה לו, אך החיצונית, צרת הערווה, מתייבמת.
מכח פסוק זה נמנעו בית שמאי מלדרוש את "לצרר" כבית הלל, לאסור ייבום צרת ערווה.

דף יג/ב

שנט. קיימת השלכה נוספת גם לגבי יתר האחים, שאינה אסורה עליהם אם נעשתה בה חליצה זו, אך המשנה אינה מתייחסת לדין זה. שס. ראה תוספות ד"ה "בית הלל פוסלים", ובסוגיית הגמרא להלן טו/ב, ורמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק י"ח הלכה א' ובהשגת הראב"ד שם וב"מנחת חינוך" מצווה רס"ג אות כ"ג. שסא. יש שאינם גורסים "אוסרים... מתירים", "מסורת הש"ס". שסב. "תוספות יום טוב", על פי הגמרא לקמן. שסג. על פי תוספות ד"ה "מאי טעמא".

[1] ואילו בית הלל דורשים הלכה אחרת מפסוק זה, כפי שדרש רב יהודה בשם רב: הן איש המקדש אשה שביניהם יש איסור לאו – הקידושין חלים. מניין שאדם זר המקדש יבמה הזקוקה לייבום, אין קידושיו חלים, אף על פי שאיסור לאו בלבד ביניהם? שנאמר, "**לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר**", היינו: היבמה אינה רשאית להנשא לאדם מבחוץ. מכך שנקטה התורה בלשון "לא **תהיה**", שהיא לשון "הווייה", אישות תְּקָפָה – למדנו, כי לא יכול להיווצר קשר אישות, "**החוצה**" – בינה לבין זר, כל עוד לא חלצה.

[2] ואילו בית שמאי טוענים: לו התורה היתה כותבת "לא תהיה אשת המת **לחוץ**", היינו דורשים כך, אך בפסוק כתוב "**החוצה**", ודרשתכם אינה הולמת את משמעות הכתוב (לדעת בית הלל המילה "החוצה" מתייחסת לאדם הנמצא בחוץ כביכול. בית שמאי טוענים, כי "לחוץ" יכול להתפרש כך, אך "החוצה" אינה מתפרשת כלפי אדם חיצוני, אלא כלפי הצרה שהיא חיצונית ליבמה).

[3] בית הלל אינם מקבלים טענה זו, מפני שמשמעות המילה "לחוץ" זהה למשמעות המילה "החוצה", שכך דרך המקרא, כנזכר בברייתא: ר' נחמיה אומר: כל מילה הזקוקה לאות "למד" בתחילתה, חליפתה נכתבה האות "הא" בסופה.

דוגמאות לכך נשנו בברייתא מבית מדרשו של רבי ישמעאל: במקום לכתוב שבני ישראל באו "**לאלים**" (שם מקום), כתבה התורה ויבואו "**אלימה**". כך במקום "**למחניים**", נכתב "**מחנימה**". תחת "**למצרים**", "**מצרימה**". וכן במקומות נוספים, "**דבלתימה**", "**ירושלימה**" ו"**מדברה**" שסד.

[4] סוף סוף, מהיכן ילמדו בית שמאי את שאמר רב יהודה בשם רב, כי אין קידושין תופסים ביבמה טרם חליצתה; הן הוא דורש זאת מ"אשת המת החוצה", אך בית שמאי כבר דורשים מפסוק זה שצרת ערווה מתייבמת?

אמר רב: הם למדים זאת מן הנאמר "**לא תהיה** אשת המת החוצה **לאיש זר**". לצורך לימוד זה אין צורך במילה "החוצה", ועדיין פנוייה היא לדרוש ממנה לגבי צרת ערווה, שאינה פטורה מייבום.

[5] על אתר שואלת הגמרא: הן גם בית הלל יכולים לדרוש מ"לאיש זר" שאין קידושין תופסים ביבמה! אומרת הגמרא אכן כן! מה ידרשו, איפוא, מהמילה "החוצה"?

הגמרא משיבה, כי למדים ממנה שמצוות ייבום נוהגת גם בארוסתו של המת, שהתקדשה לו אך עדיין לא נבנסה לחופה, כלומר, אף זאת שהינה "חוצה" – אינה נשואה, לא תהיה לאיש זר כל עוד תקפה בה זיקת ייבום (וחליצה) שסה שסו.

[1] וּבֵית הִלֵּל? מִיבָּעֵי לְהוּ
בית הלל מה דורשים מ"חוצה"? הם זקוקים לה,

לְכִדְרַב יְהוּדָה אָמַר רַב,
כדרשת רב יהודה בשם רב,

דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב:
שאמר רב יהודה בשם רב:

מִנַּיִן שֶׁאֵין קִידּוּשִׁין תּוֹפְסִין
מניין שאין קידושין (של זר) חלים

בִּיבָמָה? שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא
ביבמה? שנאמר: "לא

תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה
תהיה (לשון אישות) אשת המת **החוצה**

לְאִישׁ זָר", לֹא תִהְיֶה בָּהּ
לאיש זר", כלומר, לא יחולו בה

הֲוָיָה לְזָר. [2] וּבֵית שַׁמַּאי?
קידושין לאדם חיצוני. מה יענו בית שמאי?

מִי כְּתִיב "לַחוּץ"? "חוּצָה"
(תירוץ:) האם כתוב "לחוץ"? הן "חוצה"

כְּתִיבְ! [3] וּבֵית הִלֵּל? כֵּיוָן
כתוב! מה יענו בית הלל? (תירוץ:) אחר

דִּכְתִיב "חוּצָה", כְּמָאן
שכתוב "חוצה", הרי זה כאילו

דִּכְתִיב "לַחוּץ" דָּמֵי;
כתוב "לחוץ";

דְּתַנְיָא, רַ' נְחֶמְיָה אוֹמֵר:
כנאמר בברייתא: רבי נחמיה אומר:

כָּל תֵּיבָה שֶׁצְּרִיכָה לָמֶ"ד בְּתִחְלָתָהּ - הִטִּיל לָהּ הַכָּתוּב הֵ"א בְּסוֹפָהּ, וְתָנָא
כל מילה הזקוקה לאות "למד" בתחילתה, תחתיה הוסיפה התורה "הא" בסיום המילה, כפי ששנו

דְּבֵי רַ' יִשְׁמָעֵאל: כְּגוֹן "אֱלִים", "אֱלִימָה"; "מַחֲנַיִם", "מַחֲנַיְמָה"; "מִצְרַיִם",
בבית מדרשו של רבי ישמעאל: למשל, חלף "**ל**אלים" - "אלימה". "**ל**מחנים" - "מחנימה". "**ל**מצרים" -

"מִצְרַיְמָה"; "דִּבְלָתָיְמָה"; "יְרוּשָׁלַיְמָה"; "מִדְבָּרָה". [4] וּבֵית שַׁמַּאי, דְּרַב
"**מ**צרימה". "**ל**דבלתים" - "דבלתימה". "**ל**ירושלים" - "ירושלימה". "**ל**מדבר" - "מדברה". ובית שמאי את דרשת רב

יְהוּדָה אָמַר רַב מְנָא לְהוּ? מִ"לְאִישׁ זָר" נַפְקָא. [5] וּבֵית הִלֵּל נָמֵי תִּיפּוֹק
יהודה בשם רב מניין לומדים? (תירוץ:) מ(לא תהיה אשת המת החוצה) "**לאיש זר**" דורשים זאת. גם בית הלל שילמדו

לְהוּ מִ"לְאִישׁ זָר"! אִין הָכִי נָמֵי, "חוּצָה" לָמָּה לִי? לְרַבּוֹת הָאֲרוּסָה.
זאת מ"לאיש זר"? (תירוץ:) אכן כן! אם כך המילה "החוצה" מיותרת? (תירוץ:) מרבים ממנה ארוסה (שזקוקה לייבום).

שסד. ציוני המקראות הללו: אלימה - שמות טו/כז, מחנימה - שמואל ב יז/כד, מצרימה - בראשית יב/י, דבלתימה - במדבר לג/מו, ירושלימה - מלכים א' י/ב, מדברה - יהושע יח/יב. שסה. "**ארוסה**": **אירוסין** בלשון התורה ובלשון חז"ל הינם קידושין - מסירת ערך כסף לידי אשה (או שטר קידושין) לשם קידושין, בפני עדים, ואומר המקדש: "הרי את מקודשת לי". אחר הקידושין, הכלה היא אשת איש. **נישואין** הם כניסה לחופה. בימינו עורכים את הקידושין ואת הנישואין באחת, תחת החופה. שסו. "**לרבות הארוסה**": לולא הדרשה היה ניתן להניח כי אינה מתייבמת, שכן היבמה מכונה בפרשת יבום "בית אחיו", משמע - נשואה (תוספות ד"ה "לרבות את").

[1] וְאִידָךְ? מ"חוּצָה" "הַחוּצָה".
ובית שמאי (מניין דורשים ארוסה)? (מהייתור) "חוצה" "החוצה".

וְאִידָךְ? "חוּצָה" "הַחוּצָה" לָא
ובית הלל (מה יענו)? (שהייתור) "חוצה" "החוצה" אינו

מַשְׁמַע לְהוּ.
משתמע לדרשה.

[1] ומניין ילמדו בית שמאי הלכה זו? לדעתם מהמילה "החוצה" ניתן לדרוש שתי הלכות; צרת ערווה אינה פטורה מייבום, וארוסת המת מתייבמת, שכן, די לכתוב "חוצה", ומשכתבה תורה "החוצה" הרי לנו "הא" מיותרת המלמדתנו, כי יש לדרוש דבר נוסף ממילה זו.
ואילו בית הלל סוברים, כי אין די בייתור האות "הא" כדי ללמוד דרשה נוספת מן הפסוק.

בהמשך הסוגייה נתוודע ל"כלל גדול בכל איסורים שבתורה" [שסז], "אין איסור חל על איסור". כלומר, כאשר חפץ מסויים, כגון, מאכלות אסורות, ונוצרו תנאים חדשים בעטיים יש להחיל איסור אכילה נוסף על מאכל זה, אין האיסור השני חל, לפי ש"אין איסור חל על **איסור**" [שסח].

[2] רָבָא אָמַר: טַעֲמַייְהוּ דְּבֵית
רבא אמר: טעמם של בית

שַׁמַּאי - דְּאֵין אִיסּוּר חָל עַל
שמאי, לפי שאין איסור (אחות אשה) חל על

אִיסּוּר. [3] תֵּינַח הֵיכָא דְּנָשָׂא
איסור (אשת אח). (שאלה:) הניחא היכן שתחילה נשא

מֵת וְאַחַר כָּךְ נָשָׂא חַי, לָא
המת ואחר כך נשא החי (אחותה) - אזי לא

אָתֵי אִיסּוּר אַחוֹת אִשָּׁה וְחַיֶּיל
בא איסור אחות אשה וחל

אַאִיסּוּר אֵשֶׁת אָח, אֶלָּא נָשָׂא
על איסור אשת אח. ברם, אם נשא

חַי וְאַחַר כָּךְ נָשָׂא מֵת, אַחוֹת
החי תחילה, ואחר כך נשא המת (אחותה), הן איסור אחות

אִשָּׁה קָדֵים! [4] כֵּיוָן דְּלָא
אשה קדם! (תירוץ:) מאחר שלא

אָתֵי אִיסּוּר אֵשֶׁת אָח וְחַיֶּיל
בא איסור אשת אח וחל

אַאִיסּוּר אַחוֹת אִשָּׁה, הַוְיָא
על איסור אחות אשה, הרי

לַהּ צָרַת עֶרְוָה שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם מִצְוָה וְשַׁרְיָא:
היא צרתה של ערווה שלא נפלה לייבום ומותרת.

[2] רבא נוקט הסבר אחר בדעת בית שמאי, המתירים לצרת ערווה להתייבם; בית שמאי סוברים, כי מפני ש"אין איסור חל על איסור", אין הערווה אוסרת את צרתה לייבום.
לעת עתה מבינה הגמרא שזו כוונתו: ראובן נשא אשה, פועה שמה. מיד חל איסור אשת אח בין פועה, לבין שמעון אחי ראובן. אחר כך נשא שמעון את רבקה אחות פועה. הדין היה נותן, כי פועה תשוב ותאסר על שמעון לפי שהיא "אחות אשה", ברם, מאחר שאין איסור (אחות אשה) חל על איסור (אשת אח), בפועל לא חל איסור אחות אשה.
משכך, במות ראובן, אין פועה מתייבמת לשמעון, כי אם נתיר עבורה את איסור אשת אח מחמת מצוות הייבום, מיד יחול איסור אחות אשה שחלותו נמנעה עד כה. לפיכך, נותר עליה איסור אשת אח, ואין כל עילה שתאסור צרתה לייבום, שכן, בפועל לא חל עליה איסור אחות אשה.

[3] תמהה הגמרא, הניחא במקרה שנשא ראובן את פועה, ואחר כך נשא שמעון היבם את אחותה רבקה.
ברם, אם תחילה נשא שמעון את רבקה – חל עליו איסור "אחות אשה" לשאת את אחותה פועה, ואחר כך נשא ראובן את אחותה פועה, אזי, במקרה זה, תחילה חל איסור אחות אשה על פועה, ואדרבה, איסור אשת אח הוא שאינו חל, ונמצא שצרתה צרת ערווה היא! (הגמרא נוקטת בדוגמא של אחות אשה, אך כוונתה לכל סוגי העריות).

[4] הגמרא מבארת, כי רבא כלל בהסברו גם מקרה זה! שכן, מאחר שאכן בפועל לא חל איסור "אשת אח" בין פועה לבין שמעון, הרי שבמות ראובן, אין פועה נחשבת כיבמה שנפלה לפניו לייבום כלל, וכאילו אינה אשת אחיו [שסט], וממילא אינה פוטרת צרתה, שהרי רק ערווה **הנופלת לייבום** ונפטרת מחמת איסור הערווה – פוטרת גם צרתה.

שסז. רמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק י"ז הלכה ח'. שסח. **"אין איסור חל על איסור":** קיימות דעות תנאים לגבי הגדרתו המדוייקת ותקפו של האיסור השני שאינו חל. כן קיימות דעות אחדות של תנאים ואמוראים לגבי מקרים בהם איסור כן חל על איסור, כמבואר להלן לב/א ואילך ובמקומות נוספים בתלמוד. לדעת תוספות (חולין קא/א ד"ה "בנטמא הגוף"), המקור לכלל "אין איסור חל על איסור" הוא מדרשה (וראה גם בפירוש הרא"ש נזיר דף ד/א). שסט. **"הויא לה צרת ערוה שלא במקום מצוה ושריא":** המאירי כותב, שכשם שאיסור "אחות אשה" שבה מונע מאיסור "אשת אח" לחול, כך איסור "אחות אשה" מונע ממנה שם "אשת אח" לעניין נפילה ליבום ולפיכך אינה פוטרת צרתה. ביאור הדברים הוא, שמהות האישות מורכבת מאיסור, כלומר, אשה זו אסורה לכל העולם ומותרת לבעלה בלבד. מעתה, מאחר שנמנעה חלותו של תוקף איסור אשת אח, היא נחשבת לגבי יבם זה, כמי שאינה אשת אחיו לגמרי, כביכול ("סוכת דוד").

[1] עתה עוסקת הגמרא בדברי המשנה, כי אם צרת ערווה חלצה ליבם, לשיטת בית שמאי דינה כ"חלוצה" לכל דבר, ומשכך פסולה היא לכהן, ואילו בית הלל סוברים, כי אין כל חלות וחשיבות למעשה ה"חליצה", שהרי צרת ערווה פטורה מן הייבום ואינה זקוקה לחליצה.

[2] שואלת הגמרא, פשיטא שאם היא זקוקה לחליצה, אסורה לכהן ואם לאו – לא. מדוע נזקקה המשנה לציין זאת?
מבארת הגמרא, כי בעקבות מחלוקת בית שמאי ובית הלל הציע רבי יוחנן בן נורי, כי חכמים יתקנו שצרת ערווה תחלוץ ולא תתייבם, כדי לצאת ידי כל הדעות, שהרי בית הלל אוסרים עליה להתייבם, ובית שמאי אוסרים עליה להנשא לזר ללא חליצה. אם תחלוץ – בית שמאי יסכימו כי מותרת לשוק, ובית הלל לא יתנגדו לדבר, כי מעשה החליצה עצמו אינו דבר אסור; חליצת נעל ותו לא.
לו היתה הצעתו מתקבלת, הרי שהחליצה היתה חובה מדרבנן, וממילא החולצת היתה נאסרת לכהן. זאת באה המשנה להודיענו, כי לא התקבלה הצעתו, וצרת ערווה כי תחלוץ, לדעת בית הלל לא עשתה ולא כלום ומותרת אף לכהן.

[3] עוד למדנו במשנה, כי צרת ערווה שנבעלה ליבם – פסולה לכהן לדעת בית הלל, מפני שאסורה היא עליו באיסור אשת אח, וכל אשה שנבעלה לאסור לה – פסולה לכהן.
תמהה הגמרא, הן דין זה פשוט, ומה צורך יש לשנותו.
הגמרא משיבה, כי אמנם כן, אך אחר ששנתה המשנה את דינה של צרת ערווה שחלצה, היא ממשיכה להבהיר את דינה של צרת ערווה שנבעלה ליבם.

[1] חָלְצוּ - בֵּית שַׁמַּאי פּוֹסְלִים
שנינו: "חלצו - בית שמאי פוסלים"...

וְכוּ'. [2] פְּשִׁיטָא! לְאַפּוֹקֵי דְּרַבִּי
(שאלה:) פשוט שכן הדין! (תירוץ: המשנה כתבה זאת)

יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי, דְּאָמַר: בּוֹאוּ
להוציא מדברי רבי יוחנן בן נורי שאמר: הבה

וְנִתַּקֵּן לָהֶם לַצָּרוֹת שֶׁיִּהוּ
נתקן להן לצרות ערווה,

חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַיבְּמוֹת,
שתחלוצנה ולא תתייבמנה (לצאת ידי כל הדעות),

קָמַ"לָ דְּבֵית הִלֵּל מַכְשִׁירִים:
משמיענו המשנה שלשיטת ב"ה החלוצה כשרה. (שנדחתה הצעתו).

[3] נִתְיַיבְּמוּ - בֵּית הִלֵּל פּוֹסְלִין
שנינו: "נתייבמו - בית הלל פוסלין"...

כוּ': הָא תּוּ לָמָּה לִיךְ? אַיְידֵי
(שאלה:) למה הוסיפה המשנה לכתוב דין פשוט זה? (תירוץ:) אגב

דְּתָנָא 'חָלְצוּ', תָּנָא נָמֵי
ששנה דין חלוצה, שנה גם

'נִתְיַיבְּמוּ'.
דין יבמה.

הסוגייה הבאה עוסקת באיסור "לא תתגודדו", לפיו אין לקיים אגודות אגודות בעם ישראל, שהללו נוהגים איסור בדבר פלוני והללו נוהגים בו היתר, הללו נוהגים לקיים מצווה זו כך והללו כך. טעם האיסור הוא כדי שלא ייראה כאילו שתי תורות יש לעם ישראל, חלילה [שע].
במהלך הרצאת הסוגייה יתבררו ויתלבנו דברי המשנה לגבי מחלוקות שבין בית שמאי ובית הלל ונוהגם שלא להמנע מלשאת נשים ומלשאול כלים זה מזה.
במהלך הסוגייה מוזכר, כי יצאה בת קול משמים להכריז הלכה כבית הלל. במסכת עירובין [שעא] נאמר: "אמר רבי אבא אמר שמואל: שלש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים הלכה כמותנו והללו אומרים הלכה כמותנו. יצאה בת קול ואמרה: אלו ואלו דברי אלוקים חיים הם, והלכה כבית הלל".

חז"ל תקנו לקרוא מגילת אסתר ביום הפורים, בי"ד באדר – בכל הערים, ובט"ו באדר – בערים המוקפות חומה מימות יהושע בן נון.
[4] שנינו במסכת מגילה [שעב]: בתאריכים הבאים תיתכן קריאה של המגילה לקיום המצווה: י"א באדר; י"ב באדר; י"ג באדר; י"ד באדר; ט"ו באדר. אך לא לפניהם או לאחריהם.
בי"א, י"ב וי"ג, יכולים לקרוא בני הכפרים, לפי שתקנו חכמים, כי בימים שני וחמישי שלפני פורים, רשאים הם לקרוא מגילה (במסכת מגילה [שעג] מבואר בפירוט טעם תקנה זו). **בי"ד** קוראים בני כל הערים, **ובט"ו** קוראים בני הערים מוקפות החומה.

[4] תְּנַן הָתָם: מְגִילָּה נִקְרֵאת
שנינו שם (במגילה): מצוות קריאת המגילה יכולה להתקיים

בְּאַחַד עָשָׂר, וּבִשְׁנֵים עָשָׂר,
בי"א באדר, בי"ב,

וּבִשְׁלֹשָׁה עָשָׂר, וּבְאַרְבָּעָה
בי"ג, בי"ד

שע. **לא תתגודדו:** ראה ברש"י (ד"ה "לא תעשו", ובראשונים נוספים). אולם לדעת הרמב"ם (הלכות עבודה זרה פרק י"ב הלכה י"ד), איסור זה נועד למנוע מחלוקות בעם. ועיין עוד בלשון הרמב"ם שם שכתב "ובכלל **לאו** זה...", ומשמעות דבריו שהוא איסור תורה (עיין "כסף משנה" ו"קרן אורה"). שעא. דף י"ג ב'. שעב. דף ב'א. שעג. דף ד'א.

עָשׂר, וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר, לֹא
ובט"ו, אך לא

פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר. [1] אֲמַר לֵיהּ
לפני כן ולא אחרי כן. שאלו

רֵ"ל לְרַ' יוֹחָנָן, אִיקְּרֵי כָּאן:
ריש לקיש לרבי יוחנן: יש לקרוא כאן האיסור

"לֹא תִתְגּוֹדְדוּ", לֹא תַעֲשׂוּ
"לא תתגודדו" לא תעשו אגודות אגודות (ואיך קוראים

אֲגוּדוֹת אֲגוּדוֹת! [2] הַאי "לֹא
בתאריכים שונים)! (שאלה אחרת:) הן המילים "לא

תִתְגּוֹדְדוּ" מִיבָּעֵי לֵיהּ לְגוּפֵיהּ,
תתגודדו" (אינן מיותרות כי) נזקקות עבור גוף הפסוק,

דַּאֲמַר רַחֲמָנָא: לֹא תַעֲשׂוּ
בו אמרה תורה, כי אין לעשות

חֲבוּרָה עַל מֵת! [3] א"כ, לֵימָא
חבורה מצער על מת! (תשובה:) אם כן, יאמר

קְרָא "לֹא תִגּוֹדְדוּ", מַאי
הפסוק "לא תגודדו". מדוע נאמר

"תִתְגּוֹדְדוּ"? שְׁמַע מִינַּהּ לְהָכִי
"תתגודדו"? ללמד שלדרוש ממנו

הוּא דַּאֲתָא. וְאֵימָא: כּוּלֵּיהּ
כך (אגודות אגודות) בא. ושמא תאמר, כי הפסוק כולו

לְהָכִי הוּא דַּאֲתָא! אִם כֵּן,
לדרשת "אגודות" בא (ולא לחבורה?), (תשובה:) אם כן,

לֵימָא קְרָא "לֹא תָגוֹדוּ", מַאי
יאמר הפסוק "לא תגודו" (לשון אגודה). מדוע

"לֹא תִתְגּוֹדְדוּ"? שְׁמַע מִינַּהּ
נאמר "לא תתגודדו"? להשמיענו את

תַּרְתֵּי. [4] אֲ"ל, עַד כָּאן לֹא שָׁנִית: מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּעַרְבֵי פְּסָחִים
שתי ההלכות. אמר רבי יוחנן לריש לקיש: הלא שנית משניות בהן קשה יותר שאלתך? (כגון) "מקום שנהגו לעשות מלאכה בערב פסח

עַד חֲצוֹת - עוֹשִׂין, מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת - אֵין עוֹשִׂין?! [5] אֲ"ל: אֲמִינָא
עד חצות - **עושין**, מקום שנהגו שלא לעשות - **אין עושין**. ענה ריש לקיש, אמרתי (הקשתי)

לָךְ אֲנָא אִיסּוּרָא, דְּאָמַר רַב שְׁמַן בַּר אַבָּא אָמַר רַ' יוֹחָנָן: "לְקַיֵּים אֶת יְמֵי
לך אני לגבי איסור, כי אמר רב שמן בן אבא בשם רבי יוחנן: מן הפסוק "לקיים את ימי

הַפּוּרִים בִּזְמַנֵּיהֶם" - זְמַנִּים הַרְבֵּה תִּיקְּנוּ לָהֶם חֲכָמִים, וְאַתְּ אָמְרַתְּ לִי מִנְהָגָא?!
הפורים בזמניהם" למדים, כי זמנים הרבה תיקנו חכמים לקריאת מגילה (והקשתי מלא תתגודדו), ואילו אתה טוען לעומתי מ"מנהג" (ערב פסח).

[1] שאל ריש לקיש את רבי יוחנן על משנה זו, הן נאמר בתורה שעד "בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם, **לֹא תִתְגּוֹדְדוּ**", וחז"ל דרשו מן הכתוב, כי על העם להתנהג באחידות ולא יתחלקו לחבורות חבורות הנראות כנוהגות על פי שתי תורות. מדוע, איפוא, קבעו חז"ל מועדים שונים לקיום מצוות קריאת המגילה?

טרם תפנה הגמרא לעסוק בשאלתו, היא מבססת אותה ומסבירה, כיצד למדים מפסוק זה שאין לקיים אגודות אגודות בעם ישראל.

[2] לכאורה, הן התורה נזקקה לכתוב פסוק זה לצורך פשוטו של מקרא, "לֹא תִתְגּוֹדְדוּ וְלֹא תָשִׂימוּ קָרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם שְׁלֻמֵּת", היינו: אסור לאדם לגדוד, לחבול, בבשרו מרוב צער על פטירת קרובו וכדומה. כיצד, איפוא, ניתן להוסיף ולדרוש מן הפסוק שאין לעשות אגודות אגודות?

[3] הגמרא משיבה, כי אילו נועד הפסוק לצוות לבלתי חבול בבשר כביטוי לצער על מות אדם, ראוי היה לכתוב "לא תגודדו" – שכך לשון חבורה, "גדידה", ולא לכתוב "לא **תת**גודדו". (אופן הדרשה כך הוא שעה: נניח שהתורה מבקשת להזהיר כי לא נחבול בבשרנו, עליה לומר "לא תחבלו", ואין לנקוט בלשון "לא תתחבלו". משנקטה תורה בלשון "לא תתגודדו", המשתמעת גם כלפי בני האדם, שלא יתגודדו, הרי למדים כי אין לעשות אגודות אגודות).

ואם נשאל, משכך, שמא בא הפסוק ללמדנו שאין לעשות אגודות אגודות בלבד, ואין ללמוד ממנו איסור חבלה בבשר עם מות אדם? שעו אם היה הפסוק מבקש לאסור אגודות בלבד, די היה לכתוב "לא תגודו", מלשון אגודה, מכך שבפסוק נכתב "לא **תת**גודדו", למדנו כי יש ללמוד ממנו את שתי ההלכות.

הגמרא ביססה, איפוא, את שאלת ריש לקיש, מדוע תקנו אנשי כנסת הגדולה מועדי קריאת מגילה שונים, הן קיים איסור לקיים אגודות אגודות בישראל!

[4] השיב רבי יוחנן לריש לקיש, האם לא שנית משניות בהן קושייתך בולטת יותר?! שהרי תקנת קריאת המגילה בתאריכים שונים, נתקנה בכל מקום לפי תנאי המקום. עליך להקשות ממסכת פסחים בה נאמר שעז: "מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות – עושין. מקום שנהגו שלא לעשות – אין עושין"! במשנה זו אנו עדים למחלוקת שמחמתה נוהגים ישראל קבוצות קבוצות שעח! (רבי יוחנן לא ענה תשובה ישירה לריש לקיש, וכעת ביקש להוכיח לו ממקומות נוספים כי שאלתו אינה נכונה. גוף תשובתו יתבאר בסוף הסוגייה, בדברי אביי ורבא שעט).

[5] השיבו ריש לקיש: אני הקשיתי מקריאת המגילה, בה תקנו חכמים הלכה קבועה, שאין לסור ממנה (בן עיירה אינו קורא בט"ו ובן כרך אינו קורא בי"ד). ואכן, כך אמר רב שמן בר אבא, בשם רבי יוחנן: נאמר במגילה "לקיים את ימי הפורים **בזמניהם**" – לשון רבים, לפי שיש מועדים אחדים לקיום המצווה שפ. על כך הקשתי – לא תתגודדו!

ברם, במסכת פסחים מדובר על מנהג שמעיקרו אפילו בני אותו מקום אינם חייבים לנהוג בו, ורק חכמים תקנו שהיחיד חייב לנהוג כמנהג בני עירו,

---

שעד. דברים יד:א. שעה. על פי הריטב"א ד"ה "א"כ" ור"ה "אמאי". ככל הנראה כותב זאת הריטב"א כפירוש לדברי רש"י, ראה בהערת הגר"א יפהן שם (ש34). שעו. אף על פי שפשוטו של מקרא עוסק בפעולות הנעשות מפני המת ובוודאי שבא לאסור עשיית חבורה, מכל מקום הגמרא נושאת ונותנת בכך כדי לדקדק את המקרא יפה. הריטב"א, ד"ה "מאי", וראה שם עוד הסבר נוסף, ועיין עוד ברשב"א. שעז. דף נ:א. שעח. על פי תוספות הרא"ש. שעט. ריטב"א ד"ה "א"ל ר' יוחנן" ותוספות רא"ש ד"ה "עד כאן". אולם עיין ברשב"א שפירש באופן אחר שפ. **"אמינא לך איסורא":** עתה משהבהיר ריש לקיש את דבריו עולה, כי קושייתו היתה אך מכך שאנשי כנסת הגדולה תקנו שני זמנים שונים לקריאת המגילה, י"ד לפרזים וט"ו לכרכים. כך מדקדקים הראשונים מדברי רש"י.

כדי להמנע מן המחלוקת, במקרה זה יתכן שאין איסור "לא תתגודדו" בקיום מנהגים שונים במקומות שונים [שפא], ולפיכך אין להקשות ממנו.

[1] הקשה לו רבי יוחנן, הן ממשנה נוספת במסכת פסחים עולה, כי עשיית מלאכה בערב פסח מוגדרת כאיסור, ששנינו שם [שפב], כי לדעת בית שמאי, בארץ הגליל אסור לעשות מלאכה בליל י"ד בניסן, ובית הלל מתירים. מכך שהמשנה נוקטת בלשון "איסור", משמע כי תקנת חכמים לפנינו ולא מנהג בלבד [שפג]. והנה, ודאי תלמידי בית שמאי נהגו איסור ותלמידי בית הלל נהגו להיתר; האין כאן "לא תתגודדו"?
השיבו ריש לקיש, איש אינו מבחין בהתגודדות, מפני שהמנעותם של בית שמאי מעשיית מלאכה אינה בולטת, והרואה יכול לחשוב שהללו השובתים ממלאכה אינם נוהגים כן בכוונה, אלא שאין להם מלאכה לבצעה.

[2] הוסיף רבי יוחנן ושאל את ריש לקיש, מדוע אינך מקשה על משנתנו, בה נאמר, כי לדעת בית שמאי צרות ערווה מותרות ליבמים, ובית הלל אוסרים? וכי אין בכך משום אגודות אגודות?
השיבו ריש לקיש: האם סבור אתה כי בית שמאי נהגו בפועל כשיטתם?! לא, למעשה נהגו הם כשיטת בית הלל, ולא היו אגודות אגודות בישראל.
ואילו רבי יוחנן לא קיבל את דבריו, אלא סבר שבית שמאי נהגו גם נהגו כשיטתם בכל הלכה בה נחלקו על בית הלל, והיו גם מן הציבור שנהגו כדעתם [שפד].

[3] מחלוקתם זו של ריש לקיש ורבי יוחנן, הרי היא במחלוקת רב ושמואל; רב סובר – לא נהגו בית שמאי כשיטתם, ושמואל סובר – נהגו.

הגמרא מבררת את הדברים.

[4] לגבי איזו תקופה נסובה מחלוקת זו. אם עד שיצאה משמים בת הקול [שפה] המפורסמת והורתה: "הלכה כבית הלל" – מה סברתם של הטוענים כי בית שמאי לא נהגו כשיטתם עד שכך הורתה בת הקול? ואם מחלוקתם מתייחסת לתקופה שלאחר הופעת הבת קול, מדוע יש הנוקטים כי בית שמאי נהגו כשיטתם נגד דבריה?
הגמרא מבארת, כי את מחלוקתם ניתן להבין, הן אם נסובה על התקופה שלפני הבת קול, והן אם לאחריה:

[5] ניתן לפרש, כי נחלקו כיצד נהגו בית שמאי לפני הופעת בת הקול; אם נניח כי באותה עת בית הלל היו רבים מבית שמאי, ולפיכך רב וריש לקיש סוברים, כי בית שמאי לא נהגו כשיטת עצמם, שהרי אמרה תורה [שפו] "אחרי רבים להטות".
ואילו רבי יוחנן ושמואל סוברים, כי היו בית שמאי חריפים ומחודדים

[1] וְהָתָם לָאו אִיסּוּרָא הַוְיָא?!
(שאל רבי יוחנן:) ושם (בערב פסח) אינו איסור?

וְהָתְנַן: (בַּלַּיְלָה) - בֵּית שַׁמַּאי
הן שנינו: בליל י"ד בית שמאי

אוֹסְרִין, וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין!
אוסרים (מלאכה) ובית הלל **מתירים** (הרי שאינו מנהג)!

אֲמַר לֵיהּ: הָתָם, הָרוֹאֶה
השיבו ריש לקיש: שם (אין "אגודות אגודות"), כי הרואה

אוֹמֵר ׳מְלָאכָה - הוּא דְּלֵית
אדם נמנע ממלאכה סובר: אין לו מלאכה

לֵיהּ׳. [2] וְהָא ׳בֵּית שַׁמַּאי
לעשות. שאל רבי יוחנן: והרי בית שמאי

מַתִּירִין הַצָּרוֹת לָאַחִים,
מתירים צרות ערווה לאחים,

וּבֵית הִלֵּל אוֹסְרִים׳! °מִי
ובית הלל אוסרים (אגודות אגודות!). השיבו: האם

דף יד/א °

סָבְרַת עָשׂוּ בֵּ"שׁ כְּדִבְרֵיהֶם?
סבור הנך שבית שמאי נהגו כשיטת עצמם?

לֹא עָשׂוּ בֵּ"שׁ כְּדִבְרֵיהֶם.
לא עשו בית שמאי כשיטת עצמם (אלא נהגו כבית הלל).

וְרַ׳ יוֹחָנָן אָמַר: עָשׂוּ
ורבי יוחנן חולק ואומר: עשו בית שמאי

וְעָשׂוּ. [3] וּבִפְלוּגְתָּא [דְּרַב
גם עשו כשיטת עצמם. ובמחלוקתם של רב

וּשְׁמוּאֵל], דְּרַב אוֹמֵר: לֹא
ושמואל נחלקו. שרב אומר: לא

עָשׂוּ בֵּ"שׁ כְּדִבְרֵיהֶם, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: עָשׂוּ וְעָשׂוּ. [4] אֵימַת? אִילֵימָא קוֹדֶם
עשו בית שמאי כשיטת עצמם ושמואל סובר: עשו גם עשו. על איזו תקופה נחלקו? אם נאמר לפני

בַּת קוֹל, מַ"טַּ דְּמַ"דַּ ׳לֹא עָשׂוּ׳? וְאֶלָּא לְאַחַר בַּת קוֹל, מַ"טַּ דְּמַ"דַּ ׳עָשׂוּ׳?
בת הקול (שהכריעה כב"ה), מה טעמו של הסובר שלא עשו ב"ש כשיטתם? ואם לאחר בת הקול, מה טעם הסובר שעשו כשיטת עצמם?

[5] אִי בָּעֵית אֵימָא: קוֹדֶם בַּת קוֹל, וְאִי בָּעֵית אֵימָא: לְאַחַר בַּת קוֹל. אִי בָּעֵית
אם תרצה, תתרץ שנחלקו על התקופה שלפני בת הקול, ואם תרצה תתרץ שנחלקו על התקופה שלאחריה. אם תרצה

אֵימָא - קוֹדֶם בַּת קוֹל, וּכְגוֹן דְּבֵ"הּ רוּבָּא, לְמַ"דַּ ׳לֹא עָשׂוּ׳, דְּהָא בֵּ"הּ רוּבָּא;
לתרץ שנחלקו על התקופה שלפני בת הקול: כגון שבית הלל היו הרוב. או-אז, הסובר שלא עשו ב"ש כשיטתם, כי בית הלל היו הרוב.

שפא. עיין ריטב"א, ד"ה "אמינא", וראה מה שכתב הנצי"ב בשו"ת "משיב דבר" חלק א' סימן י"ז. שפב. דף נ"א. שפג. **"והתם לאו איסורא הויא":** אכן קיימת מחלוקת תנאים אם מניעת עשיית מלאכה בערב פסח מקורה במנהג או באיסור גמור; המשנה הראשונה שהביא רבי יוחנן נוקטת כי הדבר בבחינת מנהג. אולם משנה זו כשיטת האומרים שהדבר אסור (ראה על כך בשו"ת "משיב דבר" חלק א' סימן י"ז). שפד. רשב"א וריטב"א על פי לשון הגמרא "עשו ועשו". אולם ראה גם ב"חוסן ישועות". שפה. **"בת קול"**: בת קול הינה דרגה הפחותה מנבואה שהינה בריאת קול מחודש מן השמים כדי להודיע סוד ה' לירא‌יו. לאחר שפסקה נבואה מישראל, היו הראויים לכך שומעים בת קול, כלומר, לא קול הנבואה עצמו, אלא כעין הד לקול הנבואה. (ראוי לציין כי לפעמים גם הד קולו של אדם מכונה במשנה "בת קול". ראה על כך עוד ב"תוספות יום טוב", יבמות, פרק ט"ז משנה ו'). שפו. שמות כג,ב.

וּמַ"דְּ 'עָשׂוּ', כִּי אָזְלִינַן בָּתַר
והסובר שעשו ב"ש כדבריהם, כי הולכים אחרי

רוּבָּא – הֵיכָא דְּכִי הָדָדֵי
הרוב רק היכן שהחולקים שווים

נִינְהוּ, הָכָא - בֵּית שַׁמַּאי
הם, אך כאן, בית שמאי

מְחַדְּדֵי טְפֵי. [1] וְאִי בָּעֵית
מחודדים יותר מב"ה. ואם תרצה

אֵימָא - לְאַחַר בַּת קוֹל,
תתרץ שנחלקו על התקופה שלאחר בת הקול;

מַ"דְּ 'לֹא עָשׂוּ', דְּהָא נַפְקָא
הסובר שלא עשו ב"ש כדבריהם, כי הן יצאה

בַּת קוֹל; וּמַ"דְּ 'עָשׂוּ', רַבִּי
בת קול כבית הלל; והסובר שעשו - כשיטת רבי

יְהוֹשֻׁעַ הִיא, דְּאָמַר: אֵין
יהושע שאמר: אין

מַשְׁגִּיחִין בְּבַת קוֹל. [2] וּמַ"דְּ
משגיחים בבת קול להכריע הלכה. (שאלה:) להסובר

'עָשׂוּ', קָרֵינַן בָּאן: "לֹא
שעשו בית שמאי כשיטתם: קרא כאן את הפסוק "לא

תִתְגּוֹדְדוּ", לֹא תַּעֲשׂוּ אֲגוּדּוֹת
תתגודדו" - הקובע שאסור לעשות אגודות

אֲגוּדּוֹת! [3] אָמַר אַבַּיֵי: כִּי
אגודות! תירץ אביי: אימתי

אָמְרִינַן "לֹא תִתְגּוֹדְדוּ" -
נאמר איסור "לא תתגודדו" -

בְּגוֹן שְׁתֵּי בָתֵּי דִינִים בְּעִיר
כגון, שני בתי דינים בעיר

מבית הלל, ולפיכך אינם מחוייבים להכרעת הרוב, שאינה קבילה אלא במחלוקת המתגלעת בין שווים.

[1] ניתן לפרש כי טרם הופעת בת הקול, הכל מודים שנהגו בית שמאי כשיטתם, והמחלוקת נסובה על התקופה שלאחר הופעת בת הקול. ריש לקיש ורב סוברים כי בית שמאי לא נהגו כדברי עצמם, לאור הוראת בת הקול, ורבי יוחנן ושמואל חולקים וסוברים שאף על פי כן הוסיפו לנהוג כשיטת עצמם, וכדברי רבי יהושע הסובר, כי אין משגיחים בבת קול משמים, המורה דברי הלכה [שפז].

עתה מבררת הגמרא, מדוע מחלוקת בית שמאי ובית הלל אינה נוגדת את איסור "לא תתגודדו".

[2] מקשה הגמרא: לשיטת האמוראים הסוברים, כי בית שמאי נהגו כשיטתם, היאך לא חששו לאיסור "לא תתגודדו"?

כמענה לשאלה זו מגבילה הגמרא את איסור "לא תתגודדו" למקומות מסויימים ולבתי דינים.
המונח "בית דין" בו תנקוט הגמרא, אינו מתייחס לבית דין בו יושבים דיינים על מדין, אלא לבתי המדרש של תקופתם, כגון, בתי המדרש של בית שמאי ובית הלל, בו למדו החכמים והורו דין הלכה למעשה וכל הציבור המסתופף תחת צילם נהג כמותם [שפח].

[3] הסביר אביי, כי איסור "לא תתגודדו" נאמר במקרה של שני בתי דין הממוקמים בעיר אחת, המורים הלכות סותרות, כגון, הללו מורים הלכה כבית שמאי והללו מורים הלכה כבית הלל. ברם, שני בתי דין שבשתי ערים שונות, אינם עוברים על איסור "לא תתגודדו", אם פסיקותיהם חלוקות.

[4] אמר רבא לאביי: הן מחלוקת בית שמאי ובית הלל היא כמחלוקת שני בתי דין שבאותה עיר, שהרי הוראתם לכל ישראל היתה! לאור קושייתו הסיק רבא, כי איסור "לא תתגודדו" נאמר כלפי חכמים שבאותו בית דין, שאסור שמאותו בית דין תצאנה הוראות סותרות, כגון הללו מורים הלכה כבית שמאי והללו מורים הלכה כבית הלל. אך שני בתי דינים, אפילו שבאותה עיר, רשאים להורות הלכות סותרות.
(הריטב"א [שפט] מבאר את מחלוקת אביי ורבא באופן הבא: אביי סובר, כי איסור "לא תתגודדו" קובע, שבעלי הוראה לא יורו הוראות סותרות לציבור, אך בעלי ההוראה עצמם ינהגו כדעת עצמם. לפיכך סבר אביי שלבית שמאי ולבית הלל עצמם אין איסור "לא תתגודדו" לנהוג כשיטתם. רבא חלק על כך וסבר, כי גם במחלוקת בית שמאי ובית הלל קיים איסור "לא תתגודדו" [שצ].

אַחַת, הַלָּלוּ מוֹרִים כְּדִבְרֵי בֵּ"שׁ וְהַלָּלוּ מוֹרִים כְּדִבְרֵי בֵּ"הּ, אֲבָל שְׁתֵּי בָתֵּי
אחת, שהללו מורים כדברי בית שמאי והללו מורים כדברי בית הלל, אבל שני בתי

דִינִים בִּשְׁתֵּי עֲיָירוֹת - לֵית לָן בַּהּ. [4] אֲמַר לֵיהּ רָבָא: וְהָא בֵּ"שׁ וּבֵ"הּ בִּשְׁתֵּי
דינים שבשתי עיירות - לא איכפת (אין איסור). אמר לו רבא: והרי בית שמאי ובית הלל לשני

בָתֵּי דִינִים בְּעִיר אַחַת דָּמֵי! אֶלָּא אָמַר רָבָא: כִּי אָמְרִינַן "לֹא תִתְגּוֹדְדוּ" -
בתי דינים שבעיר אחת דומים הם! אלא תירץ רבא: אימתי אומרים "לא תתגודדו" -

בְּגוֹן בֵּ"דּ בְּעִיר אַחַת, פְּלָג מוֹרִין כְּדִבְרֵי בֵּ"שׁ וּפְלָג מוֹרִין כְּדִבְרֵי בֵּ"הּ,
כגון שבאותו בית דין שבעיר, חלק מורים כדברי בית שמאי וחלק מורים כדברי בית הלל,

---

שפז. **"אין משגיחין בבת קול":** במסכת בבא מציעא דף נט/ב מסופר, כי חלקו חכמים עם רבי אליעזר לגבי תנורו של עכנאי: "אמר רבי אליעזר, אם הלכה כמותי, חרוב יוכיח... אמת המים תוכיח... כתלי בית המדרש יוכיחו... חזר ואמר להם: אם הלכה כמותי - מן השמים יוכיחו. יצאתה בת קול ואמרה: מה לכם אצל רבי אליעזר שהלכה כמותו בכל מקום? עמד רבי יהושע על רגליו ואמר: 'לא בשמים היא' (דברים ל/יב). מאי "לא בשמים היא"? אמר רבי ירמיה: שכבר ניתנה תורה מהר סיני, אין אנו משגיחין בבת קול...". שפח. ראה "חזון איש". שפט. ד"ה "א"ל רבא". שצ. ועיין עוד בהגהות הגר"א יפתן לריטב"א שציין ביאורים נוספים בגמרתנו.

בנקודה נוספת נחלקו: אביי סבר, כי בהוראה לציבור שבשתי ערים אין איסור "לא תתגודדו", אם מורים לבני כל עיר לנהוג באופן אחר. לפיכך, לדעתו יש בכך כדי להסביר מדוע תיקנו מנהגי קריאת המגילה שונים לפי מקומות. גם על כך חלק רבא וסבר, כי קיים איסור "לא תתגודדו" [שצא].

[1] עתה מביאה הגמרא ברייתא, בה טמון חידוש. כה נאמר בברייתא: במקום רבנותו של רבי אליעזר, כרתו עצים בשבת, פיחמום ועל גבם צרפו ברזל ועיצבו ממנו צורת איזמל לצורך קיום מצוות ברית מילה בשבת. שכן, רבי אליעזר סובר, כי כשם שמצוות ברית מילה עצמה דוחה את השבת, אף על פי שכרוכה במלאכה האסורה בשבת (חיתוך הבשר והוצאת דם), כך גם "מכשירי המילה", הפעולות המכינות את המצווה, דוחים את השבת.

במקום רבנותו של רבי יוסי הגלילי לא הקפידו להמנע מאכילת בשר עוף עם חלב, לפי שרבי יוסי הגלילי סבר, שחכמים לא הוסיפו על איסור התורה לאכול בשר בהמה עם חלב, שגם אין לאכול בשר עוף עם חלב.

ברייתא זו הובאה כדי לדייק ממנה, שרק במקומו של רבי אליעזר התירו עשיית מכשירי מילה בשבת, אך לא במקומו של רבי עקיבא, שהרי שנינו [שצב], כי לדעתו, כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת אינה דוחה את השבת!

הגמרא מבינה, כי ברייתא זו הובאה כדי להקשות, היאך יתכן הדבר שנהגו בכל מקום בשיטה אחרת [שצג]?

[2] תמהה הגמרא על קושייה זו: הן מדובר בשני מקומות שונים, ואין כל מניעה לנהוג בכל מקום באופן אחר? בהכרח שהברייתא לא הובאה כדי להקשות, אלא כדי להשמיענו חידוש [שצד], לבל נאמר, כי מפני חומרת השבת מתפרסם הדבר, שקיים הבדל והתגודדות בהנהגתם של בני שני המקומות [שצה], ולפיכך יהיה הדבר אסור, אלא באמת מותר הדבר.

אֲבָל שְׁתֵּי בָּתֵּי דִינִין בְּעִיר
אך שני בתי דינים בעיר

אַחַת - לֵית לָן בַּהּ. [1] תָּא
אחת שנחלקו, לא איכפת לנו. (ראייה:) בא

שְׁמַע: בְּמְקוֹמוֹ שֶׁל רַבִּי
שמע ברייתא: "במקומו של רבי

אֱלִיעֶזֶר הָיוּ כּוֹרְתִים עֵצִים
אליעזר כרתו עצים (בשבת)

לַעֲשׂוֹת פֶּחָמִים בַּשַּׁבָּת
כדי לעשות מהם פחמים בשבת, כדי לייצר אזמל לברית

לַעֲשׂוֹת בַּרְזֶל; בְּמְקוֹמוֹ שֶׁל
מילה (שחלה בשבת, כי התיר זאת). במקומו של

רַ' יוֹסֵי הַגְּלִילִי הָיוּ אוֹכְלִים
רבי יוסי הגלילי היו אוכלים

בְּשַׂר עוֹף בְּחָלָב. 'בְּמְקוֹמוֹ שֶׁל
בשר עוף עם חלב (כי התיר זאת)". במקומו של

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר' אִין, בְּמְקוֹמוֹ
רבי אליעזר עשו כך, אך במקומו

שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא לָא! דְּתַנְיָא,
של רבי עקיבא לא! ששנינו:

כְּלָל אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: כָּל מְלָאכָה שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָהּ מֵעֶ"שׁ - אֵין דּוֹחָה אֶת
כלל אמר רבי עקיבא: כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת, אינה דוחה

הַשַּׁבָּת! [2] וְהַאי מַאי תְּיוּבְתָּא? מְקוֹמוֹת מְקוֹמוֹת שָׁאנֵי! וּדְקָאַרֵי לַהּ מַאי קָאַרֵי
שבת! (הרי שנהגו באופן שונה). (תמהה הגמרא) מה קושייה זו? הן בשני מקומות שונה הדין (שמותר)! אם כן, המקריא ברייתא זו לשם מה קראה

לַהּ? סֶ"דַ אֲמִינָא, מִשּׁוּם חוּמְרָא דְּשַׁבָּת בְּמָקוֹם אֶחָד דָּמֵי, קָמַ"לָ.
(הביאה)? (תשובה:) היה עולה על הדעת, כי מפני חומרת השבת הכל כמקום אחד דומה - משמיעתנו הברייתא שאין איסור לא תתגודדו.

אחד מכללי הלכות "מוקצה" בשבת וביום טוב הוא "מיגו דאתקצאי לבין השמשות, אתקצאי לכולי יומא". היינו: חפץ שהיה מוקצה בבניסת היום, הרי הוא מוקצה כל היום, גם אם במהלכו התבטלה הסיבה בעטייה היה מוקצה מתחילה.

בקשר לכך נחלקו תנאים. לדעת רבי יהודה, כלל זה תקף בכל המקרים (למעט נדירים, יוצאים מן הכלל). רבי שמעון חולק על כלל זה (למעט במקרה בודד). אחד המקרים בהם נחלקו הוא כלי שדלקה בו אש בכניסת שבת. לדעת רבי יהודה, הרי הוא מוקצה כל השבת, גם אחר שכבתה האש, לפי שבכניסת שבת היה הכלי מוקצה מפני שבערה בו אש. רבי שמעון חולק וסובר כי עם כביית האש שוב אינו מוקצה.

להלן מביאה הגמרא מעשה שאירע ונבחן לאור מחלוקת זו.

שצא. בשיטת רבא ראה עוד בתוספות ד"ה "כי אמרינן". וראה בדברי הראשונים ביאורים נוספים, המיישבים גם את דעת רש"י (מגילה ב/א ד"ה "אלא שהכפריסי") שפירש שלא כדברי התוספות. שצב. שבת קלא. שצג. קיימות דעות שונות בראשונים אם כוונת הגמרא להקשות כן אך לשיטת אביי או גם לשיטת רבא. ראה רשב"א ד"ה "במקומו" וריטב"א ד"ה "ודקארי". שצד. על פי הרשב"א ד"ה "האי" והריטב"א ד"ה "ודקארי". שצה. על פי הנצי"ב, שו"ת "משיב דבר" חלק א' סימן י"ז.

[1] תָּ"שְׁ: דְּרַבִּי אַבָּהוּ כִּי
(ראייה:) בא שמע ברייתא: כשרבי אבהו

אִיקְלַע לְאַתְרֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ
הזדמן למקומו של רבי יהושע

בֶּן לֵוִי הֲוָה מְטַלְטֵל שְׁרָגָא,
בן לוי, היה מטלטל פמוט (בשבת),

וְכִי אִיקְלַע לְאַתְרֵיהּ דְּרַ'
וכשהזדמן למקומו של רבי

יוֹחָנָן לָא הֲוָה מְטַלְטֵל שְׁרָגָא!
יוחנן, לא היה מטלטל פמוט (הרי שנהגו באופן שונה)!

[2] וְהַאי מַאי קוּשְׁיָא? וְלָא
מה קושייה היא זו? וכי לא

אָמְרִינַן מְקוֹמוֹת שָׁאנֵי?! [3] אֲנַן
אמרנו שבשני מקומות שונה הדין (שמותר)? (תשובה:) כה

הָכִי קָאָמְרִינַן: רַ' אַבָּהוּ הֵיכִי
כוונת המקשן: רבי אבהו כיצד

עֲבֵיד הָכָא הָכִי, וְהֵיכִי עֲבֵיד
עשה כאן כך וכיצד עשה

הָכָא הָכִי? [4] רַבִּי אַבָּהוּ כְּרַ' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי סְבִירָא לֵיהּ, וְכִי מִקְלַע לְאַתְרֵיהּ
כאן כך (באופן סותר)? (תשובה:) רבי אבהו כרבי יהושע בן לוי סובר (שמותר), אך כשהזדמן למקומו

דְּרַבִּי יוֹחָנָן, לָא הֲוָה מְטַלְטֵל מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ דְּרַבִּי יוֹחָנָן. [5] וְהָאֵיכָּא שַׁמָּעָא!
של רבי יוחנן, לא היה מטלטל (פמוט) מפני כבודו של רבי יוחנן (האוסר). הן ישנו השמש (שילמד ממנו ויטלטל גם במקום ר"י)!

[6] דְּמוֹדַע לֵיהּ לְשַׁמָּעָא.
(תשובה:) הודיע לשמשו (לא לטלטל במקום ר"י).

[1] תא שמע: כשרבי אבהו היה שובת במחוז רבנותו של רבי יהושע בן לוי, היה מטלטל נר (כלי של הפתילה) אחר שכבתה האש, לפי שרבי יהושע בן לוי הורה הלכה כרבי שמעון המתיר זאת. כששהה במקומו של רבי יוחנן, לא טלטל נר לאחר שכבה, כי רבי יוחנן הורה הלכה כרבי יהודה האוסר זאת.

הגמרא מבינה, כי מעשה זה הובא כדי להקשות, כיצד נהגו בשני מקומות באופן סותר.

[2] תמהה הגמרא, וכי לא אמרנו והבהרנו, כי אביי ורבא מודים שניהם, שבני שני מקומות רשאים לנהוג לפי שיטות שונות?!

[3] אלא כך התכוון לשאול מביא המעשה: כיצד רבי אבהו עצמו נהג בכל מקום באופן שונה? (אמנם, אין בכך משום איסור "אגודות אגודות", אלא השאלה כיצד זה סתר את מנהגיו שלו, אך מאחר שקושייה זו עוסקת במנהגים סותרים, שילבוה מסדרי התלמוד בסוגייתנו שצז).

[4] מתרצת הגמרא, כי רבי אבהו עצמו סבר כדעת רבי יהושע בן לוי המתיר זאת, אך בשהותו במקום רבנותו של רבי יוחנן, נמנע מעשות כן מפני כבודו, אך לא מפני שסבר כך.

[5] שואלת הגמרא, הן שמשו של רבי אבהו, הנלווה אליו לכל מקום, רואה כי הוא מטלטל נר במקומו של רבי יהושע בן לוי, ואחר כך עלול הוא לעשות כן בהגיעם למחוזו של רבי יוחנן וכבודו ייפגע שצז! שכן הכל יודעים כי השמש נוהג כדעת רבו, ומשכך היה על רבי אבהו להמנע מטלטול הנר בכל מקום שצח, שלא יטעה שמשו ויפגע ברבי יוחנן.

[6] הגמרא מתרצת, כי רבי אבהו הודיע לשמשו ברורות, כי במקומו של רבי יוחנן אין לטלטל את הנר.

עתה עוברת הגמרא לעסוק במחלוקת האמוראים שלמדנו לעיל, אם בית שמאי נהגו כשיטת עצמם, או שנהגו כשיטת בית הלל.
במהלך הסוגייה עוסקת הגמרא גם בנושא ממזרות, הלא הוא מעמדו של הנולד מאב ואם האסורים זה על זו. קיימת מחלוקת איזה איסור אישות שבין האב והאם גורם לוולד להיות ממזר. ממזר וממזרת אינם רשאים להנשא לישראל כשר.
ראוי להדגיש, כי ממזרותו של הנולד אינה תלוייה באופן קיום האישות ביניהם, אם במזיד, אם בשוגג אם באונס.

[7] תָּ"שְׁ: אַע"פ שֶׁאֵלּוּ אוֹסְרִים
(ראייה:) בא שמע את משנתנו: "אף על פי שאלו (ב"ה) אוסרים

וְאֵלּוּ מַתִּירִים, לֹא נִמְנְעוּ
(צרת ערווה) ואלו (ב"ש) מתירים, לא נמנעו

בֵּ"שׁ מִלִּישָּׂא נָשִׁים מִבֵּ"הּ, וְלֹא בֵּ"הּ מִבֵּ"שׁ; [8] אִי אָמְרַת בִּשְׁלָמָא "לֹא עָשׂוּ",
בית שמאי מלישא נשים מבית הלל, ולא בית הלל נמנעו מלישא מבית שמאי"; הניחא אם תאמר "לא עשו" (ב"ש כדבריהם), לכן

[7] למדנו במשנה, כי אף על פי שבית הלל אוסרים ייבומה של צרת ערווה ובית שמאי מתירים, לא נמנעו בית הלל ובית שמאי מנישואין ביניהם.

[8] לכאורה, הניחא לשיטת רב וריש לקיש הסוברים, כי בית שמאי לא נהגו כשיטת עצמם, מובן מדוע לא נמנעו מלישא נשים אלו מאלו, מפני שבפועל הכל נהגו כבית הלל.

שצז. הריטב"א. אולם ראה ב"קרן אורה" כי ניתן לפרש שהנהגה שכזו הָיְתָה בבחינת "לא תתגודדו" וזו בנוסח שונה מעט. שצח. ראה במאירי.
קושיית הגמרא. שצז. פירוש רש"י, ד"ה "והא איכא", כפי שמבארו הריטב"א שם. ראה גם ברשב"א

ברם, לשיטת רבי יוחנן ושמואל, שבית שמאי נהגו כשיטת עצמם, ניתן רק להבין מדוע בית שמאי לא נמנעו משידוכים עם בית הלל אף שיתכן שאמם היתה צרת ערווה ונישאה ללא חליצה, לפי שצרת ערווה שלא חלצה ליבם, אסורה לאחרים באיסור לאו, אך לא באיסור כרת, וממילא ילדיה אינם ממזרים [שצט]. ברם, כיצד נשאו בית הלל משל בית שמאי? הן צרות הערווה של בית שמאי התייבמו ליבם, ולדעת בית הלל עברו על איסור אשת אח וילדיהם ממזרים ויתכן שהשידוך הנעשה כעת עם בית שמאי הוא מצאצאי הזוג הזה, שלשיטת בית הלל ממזרים הם!

[1] שמא נאמר, כי רבי יוחנן ושמואל סוברים, שלשיטת בית הלל הנולד לאיש ואשה האסורים זה על זו באיסור שענשו כרת, אינו ממזר, וממילא הנולד מאח שבנס את אשת אחיו אינו ממזר, כי ענשם כרת ולא מיתת בית דין, ולכן לא נמנעו בית הלל לישא מבית שמאי; הן אמר רבי אלעזר: אף על פי שנחלקו בית שמאי ובית הלל בדין צרת ערווה, אין הם חלוקים בדין ממזר, והכל מודים כי אך הנולד מן האסורים זה על זו באיסור ערווה שענשו כרת, ממזר הוא.

[2] אין זאת, אלא שעלינו להסיק כדעת רב וריש לקיש, שבית שמאי לא נהגו כשיטת עצמם, ולפיכך לא נמנעו בית הלל מלישא מהם. אך הגמרא דוחה מסקנה זו; יתכן לומר שבית שמאי נהגו כשיטת עצמם, ובכל זאת לא נמנעו בית הלל מלישא מהם, לפי שהיו מודיעים בית שמאי לבית הלל: שורשיה של משפחה זו מ"צרת ערווה".

[3] אבן, אומרת הגמרא, מסתבר שלפי הדעה הנוקטת שבית שמאי עשו כדבריהם – היו מודיעים בית שמאי לבית הלל, שהרי בסוף המשנה נאמר, כי אף שהיו בית הלל מחמירים בהלכות טהרות, לא נמנעו לשאול כלים זה מזה. הניחא אם כפי שפורש זה עתה, שהודיעו בית שמאי לבית הלל מה מותר ומה אסור לשיטתם, ניתן לפרש כי כך נהגו לגבי הכלים, אך אם לאו, אמנם ניתן להבין כי בית שמאי לא נמנעו משימוש בכלי בית הלל, כי תמיד כשנחלקו בית שמאי על בית הלל בענייני טהרה דעתם להקל מבית הלל, ואין כלי שבית הלל מטהרים אותו ובית שמאי מטמאים.

מִשּׁוּם הָכִי "לֹא נִמְנְעוּ", אֶלָּא
לא נמנעו מלשאת אלו מאלו, אך

אִי אָמְרַת "עָשׂוּ", אַמַּאי "לֹא
אם תאמר שעשו כשיטתם, מדוע לא

נִמְנְעוּ"? בְּשְׁלָמָא בֵּ"שׁ מִבֵּ"ה
נמנעו? הניחא בית שמאי מבית הלל,

"לֹא נִמְנְעוּ", דִּבְנֵי חַיָּיבֵי
לא נמנעו מלשאת, כי האֵם אסורה

לָאוִין נִינְהוּ, אֶלָּא בֵּ"ה מִבֵּית
בלאו (וילדיהן אינן ממזרים), אך בית הלל מבית

שַׁמַּאי אַמַּאי "לֹא נִמְנְעוּ"?
שמאי מדוע לא נמנעו לשאת?

בְּנֵי חַיָּיבֵי כְּרֵיתוֹת - מַמְזֵרִים
הן חייבות כריתות הנה וילדיהן ממזרים

נִינְהוּ! [1] וְכִי תֵּימָא, קָסָבְרֵי
הם! ואם תאמר, שסברו

בֵּ"ה דְּאֵין מַמְזֵר מֵחַיָּיבֵי
בית הלל שאינו ממזר זה הנולד מחייבי

כְּרֵיתוֹת, וְהָאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר:
כריתות, הן אמר רבי אלעזר:

אַף עַל פִּי שֶׁנֶּחְלְקוּ בֵּ"שׁ
אף על פי שנחלקו בית שמאי

וּבֵ"ה בַּצָּרוֹת, מוֹדִים שֶׁאֵין מַמְזֵר - אֶלָּא מִמִּי שֶׁאִיסּוּרוֹ אִיסּוּר עֶרְוָה וְעָנוּשׁ
ובית הלל בדין צרות ערווה, מודים שניהם שאין הוולד ממזר אלא אם נולד ממי שאסור באיסור ערווה וענוש

כָּרֵת! [2] אֶלָּא, לָאו שְׁמַע מִינַּהּ: "לָא עָשׂוּ"?! לֹא, לְעוֹלָם עָשׂוּ, דְּמוֹדְעִי לְהוּ
כרת! אלא ודאי משמע מכאן, כי "לא עשו" (ב"ש כדבריהם)! (דחיה:) לא! באמת עשו (כדבריהם), אך הודיעו לב"ה

וּפָרְשִׁי. [3] וְהָכִי נָמֵי מִסְתַּבְּרָא, דְּקָתָנֵי סֵיפָא: "כָּל הַטָּהֳרוֹת וְכָל הַטֻּמְאוֹת שֶׁהָיוּ
ופרשו מנשים אלו. ואכן כך מסתבר, שכן נאמר בסיפא: "כל הטהרות וכל הטומאות שהיו

אֵלּוּ מְטַהֲרִין וְאֵלּוּ מְטַמְּאִין, לֹא נִמְנְעוּ עוֹשִׂים טְהָרוֹת אֵלּוּ עַל גַּבֵּי אֵלּוּ"; °אִי
אלו מטהרים ואלו מטמאים, לא נמנעו מלעשות טהרות אלה בכליהם של אלה". הניחא אם

דף יד/ב

אָמְרַת בְּשְׁלָמָא דְּמוֹדְעִי לְהוּ, מִשּׁוּם הָכִי "לֹא נִמְנְעוּ", אֶלָּא אִי אָמְרַת דְּלָא
נאמר כי הודיעו זה לזה (כלי זה אסור לשיטתכם), לכן לא נמנעו, אך אם תאמר שלא

מוֹדְעִי לְהוּ, בְּשְׁלָמָא בֵּ"שׁ מִבֵּ"ה "לֹא נִמְנְעוּ", דְּטֻמְאוֹת דְּבֵ"ה לְבֵ"שׁ טְהָרוֹת
הודיעו, הניחא בית שמאי לא נמנעו מליטול כלים מבית הלל, כי כל מה שיטמאו בית הלל, לבית שמאי טהורים

נִינְהוּ, אֶלָּא בֵּ"ה מִבֵּ"שׁ לָמָּה "לֹא נִמְנְעוּ"? טְהָרוֹת דְּבֵ"שׁ לְבֵ"ה טֻמְאוֹת נִינְהוּ!
הם, אך בית הלל מדוע לא נמנעו מליטול מבית שמאי? הרי מה שמטהרים בית שמאי, לפי בית הלל טמא הוא!

שצט. **"בית שמאי מבית הלל לא נמנעו":** מדוע לא חששו בית שמאי שהאשה שלפניהם היא בעצמה צרת ערווה, ואסור להם לשאתה, כי יבמה אסורה לזר באיסור לאו? בעלי התוספות (ד"ה "בשלמא") מבארים, כי צרת ערווה אינה מקרה כה שכיח, אך דרך העולם היא שלכל אשה יש ילדים אחדים ולפיכך היתה זקוקה הגמרא להסביר מדוע לא חששו לשאת בני צרת ערווה.

אֶלָּא לָאו דְּמוֹדְעִי לְהוּ?!
אלא ודאי שהודיעום בית שמאי על הטומאות,

שְׁמַע מִינַּהּ. [1] וּמַאי אוֹלְמֵיהּ
מוכח מכאן שהודיעום (גם בנשים). (שאלה:) במה חזקה עובדת

דְּהַךְ מֵהַךְ? [2] מַהוּ דְּתֵימָא
שאילת הכלים מעובדת הנישואין? (תשובה:) היינו אומרים,

צָרָה - קָלָא אִית לַהּ, קָמַ"ל.
כי לצרת ערווה יש קול ואין צורך שיודיעום,
מכלים למדנו כי הודיעום.

[3] גּוּפָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר:
דיון בגוף הדברים. אמר רבי אלעזר:

אַע"פּ שֶׁנֶּחְלְקוּ בֵּ"שׁ וּבֵ"ה
אף על פי שנחלקו בית שמאי ובית הלל

בְּצָרוֹת, מוֹדִים שֶׁאֵין מַמְזֵר -
בדין צרות ערווה, מודים הם שאין ממזר

אֶלָּא מִמִּי שֶׁאִיסּוּרוֹ
אלא הנולד מאב ואם האסורים

אִיסּוּר עֶרְוָה וְעָנוּשׁ כָּרֵת.
באיסור ערווה שענשו כרת.

[4] מָאן 'מוֹדִים'? [5] אִילֵימָא
מי "מודה" למי? אם נאמר כי

בֵּ"שׁ לְבֵ"ה, פְּשִׁיטָא! בְּנֵי
שב"ש הודו לב"ה (שבן צרת ערווה אינו ממזר), פשוט הדבר,

חַיָּיבֵי לָאוִין כְּשֵׁרִים נִינְהוּ!
כי הנולדים לחייבי לאו, כשרים הם!

[6] אֶלָּא בֵּ"הּ לְבֵ"שׁ, הִיא
אלא נאמר שבית הלל הודו לבית שמאי?! הן הצרות

גּוּפָא חַיָּיבֵי כְּרִיתוֹת הִיא!
עצמן חייבי כריתות (אשת אח) וודאי בניהן ממזרים!

[7] לְעוֹלָם בֵּ"שׁ לְבֵ"הּ,
(תשובה:) לעולם בית שמאי הם שהודו לבית הלל,

וּלְאַפּוֹקֵי מִדְּרַ' עֲקִיבָא,
והברייתא באה להוציא משיטת רבי עקיבא

דְּאָמַר: יֵשׁ מַמְזֵר מֵחַיָּיבֵי לָאוִין, קָמַ"ל דְּאֵין מַמְזֵר מֵחַיָּיבֵי לָאוִין.
שאמר: יש ממזר גם מחייבי לאוין, משמיעתנו הברייתא, כי אין ממזר מחייבי לאוין.

ברם, כיצד בית הלל שאלו כלים מבית שמאי, הן לשיטתם חלק מכליהם טמאים.
הרי לנו כי לדברי האומר שבית שמאי נהגו כשיטת עצמם [ת], היו מודיעים בית שמאי לבית הלל, אם לשיטתם אשה זו אסורה או כלי זה טמא.

[1] שואלת הגמרא, מדוע העובדה ששאלו כלים זה מזה, מהווה הוכחה איתנה יותר כי הודיעו אלה לאלה, מן העובדה שנישאו זה לזה. כלומר, לאחר שפירשה הגמרא שנשאו נשים זה מזה מפני שהודיעו מי מותרת ומי אסורה, היא הוכיחה את הדברים מכך ששאלו כלים זה מזה. הן שני המקרים זועקים את אותה מסקנה, מדוע להוכיח מן הכלים על הנישואין?

[2] לפי שלגבי נישואי הנשים ניתן היה לומר, שעם פטירתו של אדם ללא ילדים, מתפרסם הדבר ואם אחת מנשותיו ערווה, בית הלל מתוודעים לכך ויודעים כי נשותיו צרות ערווה הנה ונמנעים מלשאת את צאצאיה. אין, איפוא, צורך שבית שמאי יודיעום את הדברים. אולם, לגבי שאילת כלים זה מזה, חובה לבאר כי לדעת הסובר שבית שמאי עשו כדבריהם, הודיעו בית שמאי לבית הלל, כי כלי זה טמא לשיטתכם, והרי זו הוכחה מוצקה, כי היו בית שמאי מודיעים לבית הלל ומכאן נלמד גם לגבי הנשים [תא].

תוך כדי המשא ומתן על אודות מחלוקת האמוראים, אם בית שמאי נהגו כשיטת עצמם אם לאו, דנה הגמרא בדברי רבי אלעזר שהוזכרו זה עתה, ולאחר מכן היא תשוב לעסוק במחלוקת האמוראים.
[3] "גופא" – הבה נדון בגוף הדברים שאמר רבי אלעזר, כי אף על פי שנחלקו בית שמאי ובית הלל בדין צרת ערווה, שניהם מודים, כי הנולד מביאת איסור ערווה שענשו כרת, הרי הוא ממזר.

[4] מכך שרבי אלעזר נוקט בלשון "מודים", לאחר שהתייחס למחלוקתם לגבי צרת ערווה, משמע כי הדברים נאמרו לגבי צרת ערווה [תב], היינו: אף על פי שלשיטת בית הלל צרת ערווה פטורה מן הייבום והחליצה, ואם התייבמה ליבם עברה על איסור ערוות אשת אח, ואילו בית שמאי סוברים, כי עליה להתייבם, ואם נישאה לאיש זר ללא חליצה, עברה על איסור לאו – בכל זאת, מודים שניהם כי אך בנים הנולדים לאיש ואשה האסורים זה על זו באיסור ערווה שענשו כרת, הרי הם ממזרים.

מבקשת הגמרא לברר, מי הודה למי בהלכה זו.
[5] אם בית שמאי הם הם המודים לבית הלל, כי בניה של צרת ערווה שנישאה לזר, ללא חליצה, אינם ממזרים – הן וודאי שכך הדבר, שהרי יבמה הנישאת לזר ללא חליצה, עוברת על איסור "לאו", ולא על איסור שענשו כרת ובניה כשרים, ורבי אלעזר אינו צריך לציין ידיעה כה פשוטה.

[6] ואם בית הלל הם הם המודים לבית שמאי, כי בניה של צרת ערווה שהתייבמה ליבם, אינם ממזרים – כיצד יתכן הדבר? הן לשיטת בית הלל, היא אסורה על היבם באיסור ערווה של "אשת אח", שענשו כרת!

[7] מבארת הגמרא, כי אכן כפי שנאמר בתחילה, בית שמאי הם הם המודים לבית הלל, והחידוש הוא כי אין הם סוברים את שיטת רבי עקיבא הנוקט, כי הנולד מאיסור אישות, הן איסור כרת והן איסור "לאו" הרי הוא ממזר, אלא הנולד מאיסור "לאו" אינו ממזר (תחילה שאלה הגמרא "פשיטא", מפני שהבינה כי באיסור לאו שאינו נובע מחמת קורבה, גם רבי עקיבא מודה שהוולד אינו ממזר, ועתה הגמרא חוזרת בה [תג]).

ת. ראה תוספות ד"ה "בשלמא", שהראייה היא רק על הפרט ש"מודע להו", למ"ד עשו כדבריהם, ולא סמכו על הקול, כדלהלן. תא. כן פירוש הגמרא על פי הגירסה הכתובה בספרים שלנו וברש"י ד"ה "קלא". ברם, ראה בתוספות ד"ה "בשלמא" המקשים על כך, כי בדרך כלל בית שמאי מחמירים גם בהלכות טהרה. לפיכך מביאים התוספות גירסה שונה בדברי הגמרא. תב. הריטב"א ד"ה "מאן מודים". תג. תוספות ד"ה "פשיטא".

עתה שבה הגמרא לעסוק במחלוקת האמוראים, אם בית שמאי נהגו כשיטת עצמם אם לאו.

[1] הגמרא מביאה ברייתא המונה שש מחלוקות בין בית שמאי ובית הלל, בנושאי אישות:

א. צרות ערווה – המחלוקת שבמשנתנו.

ב. אחיות – בפרק שלישי קיימת מחלוקת בין בית שמאי לבית הלל, לגבי דין יבום בעת שנופלות שתי אחיות משני אחים, מחלוקת זו מכונה "אחיות" [תד].

ג. גט ישן – נחלקו אם גזרו חכמים שלא לגרש בגט שבין כתיבתו למסירתו התייחדו הבעל והאשה.

ד. ספק אשת איש – הנוטה למות ונתן לאשתו גט בר תוקף מיום הנתינה, בתנאי שימות מחליו זה. כל ימי החולי מכונה האשה "ספק אשת איש", כי אין ידוע אם גירושיה תקפים. אם התייחדו הבעל והאשה בתקופה זו בפני עדים, לדעת בית הלל חוששים שבא עליה לשם קידושין וזקוקה לגט נוסף [תה].

ה. מגרש את אשתו ולנה עמו בפונדק – לאחר שבעל גירש את אשתו, הם לנו יחד בפונדק בפני עדים. לדעת בית הלל, מתעורר ספק שמא בא עליה לשם קידושין ולפיכך זקוקה לגט נוסף ממנו.

ו. בכסף ובשווה כסף, בפרוטה ובשווה פרוטה – בתחילת מסכת קידושין חולקים בית שמאי ובית הלל לגבי שווי ערך הכסף שיש לקדש בו אשה. לדעת בית שמאי – דינר כסף או חפץ שווה ערך דינר. לדעת בית הלל – פרוטה או שווה פרוטה.

הברייתא מציינת, כי למרות מחלוקות אלו, לא נמנעו בית שמאי ובית הלל לשאת נשים אלה מאלה; ללמדך, שחיבה וריעות נהגו זה בזה, ולמרות המחלוקות בהלכה שנתגלעו ביניהם, הלכו בדרך האמת והשלום [תו] לקיים מה שנאמר [תז], "וְהָאֱמֶת וְהַשָּׁלוֹם אֱהָבוּ".

[2] רבי שמעון אומר, כי נמנעו לשאת נשים שידוע היה בוודאות כי אסורות להן לפי שיטתם, אך לא נמנעו לשאת נשים שהיה ספק לגבי מעמדן (הגמרא תברר בהמשך באיזה סוג ספק מדובר).

[3] לכאורה, אם בית שמאי נהגו לפי שיטת עצמם, מובנים היטב דברי רבי שמעון, כי היה על בית שמאי ובית הלל להמנע מלשאת אלה מאלה נשים האסורות עליהם בוודאות. אך אם נהגו בית שמאי כשיטת בית הלל, אין מקום לדברי רבי שמעון! כי למעשה הכל נהגו בשיטה אחת. הרי לנו, כי נהגו בית שמאי כשיטת עצמם.

[4] תמהה הגמרא, הן גם אם נהגו כשיטת עצמם, ברייתא זו דורשת הסבר, שכן, זאת ניתן להבין שבית הלל נמנעו מלשאת נשות בית שמאי האסורות עליהן בוודאות, היינו: צאצאיהן של צרות ערווה שהתייבמו, שלשיטת בית הלל ממזרים הם ואותם נמנעו מלשאת. אך בית שמאי, את מי נמנעו לשאת, את בנות צרות הערווה שלא חלצה, כפי שדורשת שיטתם, ונישאה לזר?! הן ילדיה אינם ממזרים, כי עברה על איסור לאו בלבד [תח].

[1] תָּנ"שׁ: אַע"פ שֶׁנִּחְלְקוּ בֵּ"שׁ
(ראייה:) בא שמע ברייתא: "אף על פי שנחלקו בית שמאי

וּבֵ"ה בְּצָרוֹת, וּבַאֲחָיוֹת,
ובית הלל באלו הדברים: **א.** בצרות ערווה. **ב.** באחיות.

בְּגֵט יָשָׁן, וּבִסְפֵק אֵשֶׁת אִישׁ,
ג. בגט ישן. **ד.** בספק אשת איש.

וּבִמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְלָנָה
ה. במגרש את אשתו ולנה

עִמּוֹ בְּפוּנְדָּק, בְּכֶסֶף וּבְשָׁוֶה
עמו אח"כ בפונדק. **ו.** האם מקדשים בדינר ושווה

כֶּסֶף, בְּפְרוּטָה וּבְשָׁוֶה פְּרוּטָה,
דינר, או בפרוטה ושווה פרוטה -

לֹא נִמְנְעוּ בֵּ"שׁ מִלִּישָּׂא
לא נמנעו בית שמאי מלשאת

נָשִׁים מִבֵּית הִלֵּל, וְלֹא
נשים מבית הלל, ולא

בֵּ"ה מִבֵּית שַׁמַּאי, לְלַמֶּדְךָ,
בית הלל נמנעו מלשאת מבית שמאי, ללמדך,

שֶׁחִיבָּה וְרֵיעוּת נוֹהֲגִים זֶה
שחיבה ורעות נהגו זה

בָּזֶה, לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר:
בזה, לקיים את הפסוק

"וְהָאֱמֶת וְהַשָּׁלוֹם אֱהָבוּ";
"והאמת והשלום אהבו".

[2] רַ"שׁ אוֹמֵר: נִמְנְעוּ הֵן
רבי שמעון חולק: נמנעו הם לשאת את

מִן הַוַּדַּאי, וְלֹא נִמְנְעוּ
הודאי אסורות, ולא נמנעו לשאת

מִן הַסָּפֵק. [3] אִי אָמְרַת בִּשְׁלָמָא "עָשׂוּ", מִשּׁוּם הָכִי "נִמְנְעוּ", אֶלָּא אִי
את המסופקות"; הניחא אם תאמר ש"עשו" (ב"ש כדבריהם), לכן נמנעו (מן הודאי), אך אם

אָמְרַת "לֹא עָשׂוּ", אַמַּאי "נִמְנְעוּ"? [4] וְתִסְבְּרָא?! נְהִי נָמֵי דְּ"עָשׂוּ", בִּשְׁלָמָא
תאמר ש"לא עשו", מדוע נמנעו? (הרי ש"עשו"). (שאלה:) התסבור כך?! הן גם אם "עשו בית שמאי", הניחא

בֵּית הִלֵּל נִמְנְעוּ מִבֵּית שַׁמַּאי, דְּחַיָּיבֵי כְּרֵיתוֹת נִינְהוּ וּמַמְזֵרִים הֵם לְבֵ"ה,
בית הלל נמנעו מלשאת מבית שמאי, כי הצרות חייבי כריתות הן וצאצאיהן ממזרים לפי בית הלל,

אֶלָּא בֵּ"שׁ, אַמַּאי נִמְנְעוּ מִבֵּ"ה? בְּנֵי חַיָּיבֵי לָאוִין נִינְהוּ, וּכְשֵׁרִים נִינְהוּ!
אך בית שמאי מדוע נמנעו לשאת מבית הלל? הן צאצאי הצרות (שנישאו ללא חליצה) בניהם של חייבי לאוין הן, וכשרים הם (ואינם ממזרים)!

תד. בשתי משניות בפרק שלישי, בדף כו/א ובדף כט/א, מופיעות מחלוקות בין בית שמאי לבית הלל העוסקות במקרים בהם נופלות ליבום שתי אחיות משני אחים. קיימות דעות בין הראשונים האם הברייתא מתיחסת לשתי המחלוקות או לאחת מהן בלבד. ראה בתוספות הרא"ש ד"ה "הא קמ"ל", בריטב"א ד"ה "בצרות ובאחיות" ובמאירי. תה. על פי רש"י, ד"ה "ובספק" בפירוש השני. רש"י מעיר כי פירוש זה נראה לו, ולפי זה אין כאן אלא חמש מחלוקות, כי דין זה הוא הדין החמישי - המגרש את אשתו ולנה עמו בפונדק, וראה תוספות ד"ה "ובספק". תחילה פירש רש"י, כי הכוונה למחלוקת המוזכרת להלן בדף קז/א, שלבית שמאי דין מיאון תקף בארוסות בלבד ולבית הלל אף בנשואות. מחלוקת זו מכונה "ספק אשת איש", שכן המאנאת נחשבת כספק אשת איש, שמא תמאן ותעקור נישואיה למפרע. תו. על פי התוספתא. תז. זכריה ח/יט. תח. ראה תוספות ד"ה "אלא", שעיקר הברייתא נכתבה על מחלוקתם בצרת ערווה, ולכן לא ייחסו את מניעת החיתון כי אם למחלוקת זו.

[1] כִּדְאָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק:
(תשובה:) כפי שאמר רב נחמן בן יצחק (במקום אחר):

לָא נִצְרְכָה אֶלָּא לַצָּרָה
לא נזקקו להמנע כי אם מהצרה

עַצְמָהּ, הָ"נָ לָא נִצְרְכָה אֶלָּא
עצמה, גם כאן לא נזקקו להמנע אלא

לַצָּרָה עַצְמָהּ. [2] וּמַ"שְׁ "מִן
מן הצרה עצמה. ומדוע נמנעו מן

הַוַּדַּאי"? דְּאִיסּוּרָא הוּא, סָפֵק
הודאי אסורות! כי איסור הוא, הן ספק

נָמֵי אִיסּוּרָא הוּא! [3] לָא תֵּימָא
אסורות גם איסור הוא! (תשובה:) אל תאמר

"מִן הַסָּפֵק", אֶלָּא אֵימָא "מִן
שלא נמנעו "מן הספק", אלא לא נמנעו

הַסְּתָם", דְּמוֹדְעִי לְהוּ וּפָרְשִׁי.
מ"סתם" נשים, כי סמכו שיודיעום שאסורה להם ויפרשו ממנה.

[4] וּמַאי קָמַ"לָ? דְּאַהֲבָה
אם כך, מה מחדשים דברי רבי שמעון, שאהבה

וְרֵיעוּת נוֹהֲגִים זֶה בָּזֶה, הַיְינוּ
ורעות נהגו זה בזה?! הן כבר

רֵישָׁא! הָא קָמַ"לָ, דְּכוּלַּהּ ר"שׁ
ברישא נאמר זאת? (תשובה:) זאת השמיענו, כי כל הברייתא

הִיא. [5] תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַבִּי
לפי רבי שמעון. (ראייה נוספת:) בא שמע ברייתא: שאמר רבי

יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי: הֵיאַךְ הֲלָכָה
יוחנן בן נורי: כיצד ינהגו בהלכה

זוֹ רוֹוַחַת בְּיִשְׂרָאֵל? נַעֲשֶׂה
זו בישראל? אם ננהיג

כְּדִבְרֵי בֵּ"שׁ - הַוָּלָד מַמְזֵר
כדעת בית שמאי, הן בן הצרה שהתייבמה הוא ממזר

[1] אבן, משיבה הגמרא, ילדיה מותרים, אך היא עצמה אסורה באיסור לאו, ואותה נמנעו בית שמאי מלשאת, כפי שאמר רב נחמן בר יצחק, לגבי ברייתא המובאת להלן, חששם של בית שמאי היה כלפי צרת הערווה עצמה ולא כלפי בניה.
נותרה, איפוא, הראייה שהביאה הגמרא לעיל, כי בית שמאי נהגו כשיטתם, שאם לא כן, מדוע היה עליהם להמנע מלשאת נשים זה מזה.

עתה מבררת הגמרא את דברי רבי שמעון שאמר, כי "נמנעו מן הוודאי ולא מן הספק" [תט].

[2] לכאורה, "ודאי" הם מקרים בהם האיסור ידוע וברור, כגון, מחלוקתם לגבי צרת ערווה, ו"ספק" הם המחלוקות שביניהם הנובעות מחמת הספק, כגון, המגרש את אשתו ולנה עמו בפונדק, שלדעת בית הלל היא אסורה על כל העולם, מחמת ספק, שמא בא עליה לשום קידושין.
אם אכן כן, מאותה סיבה שנמנעו מלשאת איסור "ודאי" לשיטתם, היה עליהם להמנע מאיסור "ספק" לשיטתם, וכי איסור ספק אינו אסור?!

[3] הגמרא מתרצת, כי אין כוונת רבי שמעון שלא נמנעו ממקרים בהם קיים איסור מחמת הספק, אלא כוונתו כי בכל מקרה בו לא שמעו במפורש כי אשה זו אסורה, אם מחמת איסור "ודאי" או מחמת איסור "ספק", לא נמנעו מלשאתה, אף על פי שיש מקום לחשוש לגבי אשה הבאה מבית שמאי, שמא אסורה על בית הלל וכן להיפך, מפני שיתכן שהיא אחת מאותן נשים שקיימת מחלוקת לגביהן.
ומדוע אכן לא נמנעו, לפי שסמכו זה על זה, שיודיעו "אשה זו אסורה לכם לפי שיטתכם".

[4] אם אכן כך, לשם מה מביאה הברייתא בסופה את דברי רבי שמעון, אם כדי ללמדנו על יחסי האהבה והרעות שבין בית שמאי לבית הלל, הן הברייתא עצמה כבר מעידה על כך לפני ציטוט דברי רבי שמעון?
הגמרא משיבה, כי כל הברייתא נאמרה על פי דברי רבי שמעון, ולפיכך בסופה הביאו ציטוט מדבריו, כדי להדגיש זאת [תי].

אף על פי שכבר הוכח מברייתא זו, כי בית שמאי עשו כדבריהם, מביאה הגמרא ברייתות נוספות להוכיח כן [תיא].

[5] שנינו בברייתא: אמר רבי יוחנן בן נורי לחביריו: כיצד יש להורות הלכה לדורות הבאים במחלוקת בית שמאי ובית הלל לגבי צרת ערווה? הן אם ננהג כבית שמאי – יהא הוולד ממזר לשיטת בית הלל, הסוברים כי אשת אח נישאה באיסור לאחי בעלה. אם ננהג כשיטת בית הלל, והיבמה תנשא לזר בלא חליצה – בנותיה תהיינה "פגומות" (אסורות לכהונה [תיב]) לשיטת בית שמאי. לפיכך, הבה נתקן כי צרת ערווה תחלוץ ולא תתייבם. בית הלל לא יתנגדו לדבר, מפני שפעולת החליצה אינה מעשה אישות ואין בה איסור, שכן, רק למעשה ייבום מתנגדים הם, ובית שמאי יסכימו שעתה היא מותרת לאיש זר.
ברם, לא הספיקו החכמים לקבוע תקנות בדבר, עד שנטרפה השעה.

[6] במהלך הדיון טען רבן שמעון בן גמליאל, כי אין לתקן כך, מפני שצרות הערווה בתקופה שלפני התקנה, תיחשבנה כנשואות באיסור.
עד כאן דברי הברייתא.

לְדִבְרֵי בֵּ"הּ! נַעֲשֶׂה כְּדִבְרֵי בֵּ"הּ - הַוָּלָד פָּגוּם לְדִבְרֵי בֵּ"שׁ! בּוֹאוּ וְנִתַּקֵּן לָהֶן
לשיטת בית הלל! אם ננהג כדעת בית הלל, הן הולד "פגום" (לכהונה) לשיטת בית שמאי! הבה נתקן

לַצָּרוֹת, °שֶׁיְּהוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַיבְּמוֹת. לֹא הִסְפִּיקוּ לְגָמוֹר אֶת הַדָּבָר, עַד
לצרות ערווה שיחלצו ולא תתייבמנה; אך לא הספיקו לקבוע תקנה זו עד

דף טו/א °

שֶׁנִּטְרְפָה הַשָּׁעָה. [6] אָ"לָ רַשְׁבָּ"גַ: מַה נַּעֲשֶׂה לָהֶם לַצָּרוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת מֵעַתָּה?
שנטרפה השעה; אמר לו רבן שמעון בן גמליאל (לר"י בן נורי: אין לתקן כך), כי מה נעשה בצרות ערווה מלפנים, מזמן התקנה ואילך (ייחשבו כנשואות באיסור)?

תט. עיין תוספות ד"ה "ומאי שנא". תי. "שאהבה ורעות היו נוהגים זה בזה": מכאן שאין בדבר משום איסור "לפני עור לא תתן מכשול", ואין חובה להפרישו מצד הדין אלא מחמת אהבתם היו מודיעים על כך. במה דברים אמורים? כשהנוהג איסור בדבר עושה כן בעצמו, ברם להאכילו בידיים דבר האסור לשיטתו, קיים איסור משום "לפני עור" (הריטב"א, ד"ה "דאהבה" וראשונים נוספים). כך גם פוסק הש"ך (סימן קי"ט ס"ק כ), אולם דעת ה"פרי חדש" (או"ח סימן תצ"ו, מנהגי איסור והתר אות כ"ג), כי אף במאכיל בידיים לא קיים איסור מעצם הדין, אלא שמכוער הדבר לעשות כן. תיא. אולם הריטב"א, ד"ה "המדוייקים ותסברא" מסביר, כי מאחר שביאור דברי רבי שמעון אינו מבורר דיו, שהרי נזקקה הגמרא ליישב את דברי הברייתא ולומר "כולה רבי שמעון היא", חפצה הגמרא להביא הוכחה ברורה יותר. תיב. כן דעת רבי יוחנן בן נורי. בשלהי הדף הבא מרחיבה הגמרא בנושא.

[1] אומרת הגמרא, אם אכן בית שמאי נהגו כשיטת עצמם, ניתן להבין את חששו של רבן שמעון בן גמליאל, שמעתה הכל יחשיבו כממזרים את צאצאי צרות הערווה שנישאו ליבמים, גם בית שמאי עצמם יחשיבום כן, אחר תקנת כל גדולי ישראל שצרת ערווה אסורה להתייבם. ברם, אם בית שמאי עצמם לא נהגו כשיטתם, מה פירוש דברי רבן שמעון בן גמליאל? למי יגרם עוול [תיג]?

[2] אמר רב נחמן בר יצחק: אין זו ראייה, מפני שניתן לפרש את דבריו גם כשיטה הסוברת שבית שמאי נהגו כשיטת בית הלל. ורבן שמעון בן גמליאל טען, כי כל צרות הערווה שנהגו כשיטת בית הלל ונישאו לזר ללא חליצה, תוזדקקנה לחלוץ, כי התקנה שננפיק תחת ידינו תקבע, שכל צרת ערווה זקוקה לחליצה. בכך יש פגם, שעלולות הן להמאס על בעליהן בעטייה של חליצה זו המצביעה על כך שבכיבול חיו עמן באיסור עד עתה [תיד] ולכן אין ראוי לקבוע תקנה זו.

שמא נאמר, נתקן גם נתקן לצורך הדורות הבאים, ולא נמנע מתקנה זו פן תימאסנה אותן נשים על בעליהן? חלילה! הן "דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום" [תטו]; דיני התורה, ובכללם תקנות בית דין, משכינים שלום בעולם, ובודאי שלא תיקנו תקנות העלולות להעיב על שלום בית בין איש לאשתו [תטז].

אין, איפוא, הוכחה מברייתא זו.

עתה מנסה הגמרא להוכיח מברייתא אחרת, שבית שמאי עשו כדבריהם.

[3] שנינו בברייתא: אמר רבי טרפון: תאבני לקבוע הלכה במחלוקת בית שמאי ובית הלל לגבי צרת ערווה, עד כדי כך, שהייתי חפץ שצרתה של בתי תיפול לפני לייבום, "וְאֶשָּׂאֶנָּה", אקיים בה מצוות ייבום [תיז] (כלומר, אחיו נשא את בתו ורבי טרפון אמר חפץ לייבם את צרתה אם ימות אחיו).

הרי לנו, כי בית שמאי נהגו כשיטת עצמם! אם לא כן, כיצד ביקש רבי טרפון לנהוג כמותם הלכה למעשה, בשעה שהם לא נהגו כך.

[4] דוחה הגמרא, כי לא אמר "וְאֶשָּׂאֶנָּה", אלא "וַאֲשַׁיְּאֶנָּה", כלומר, אשיא את הצרה לזר בלא שתזדקק אפילו לחליצה – כשיטת בית הלל, ובאמת הכל נהגו כשיטת בית הלל. [5] עדיין תמהה הגמרא, הן אמר כי הוא תאב לעשות כך ולהכריע הלכה, ואם הכל נהגו כבית הלל, איזו הכרעת הלכה תהא במעשהו?

מבארת הגמרא, כי במעשה זה לא ביקש להכריע הלכה למעשה בין בית הלל לבית שמאי, שהרי כבר הוכרע למעשה כבית הלל, שבית שמאי עצמם נהגו כמותם, אלא ביקש במעשהו להתנגד להצעתו הנזכרת לעיל של רבי יוחנן בן נורי, כי יש לתקן שצרת ערווה תחלוץ.

עתה מנסה הגמרא להוכיח מברייתא נוספת, שבית שמאי עשו כדבריהם.

[6] שנינו בברייתא: אח היה לרבן גמליאל ושמו "אבא" ולו שתי נשים. האחת בתו של רבן גמליאל והאחרת אשה זרה. וימת "אבא" בלא בנים, ותיפולנה נשותיו לייבום לפני אחיו רבן גמליאל. את בתו לא יִבם רבן גמליאל, כמובן, אך את צרתה, שהיא "צרת ערווה" – הוא יִבם! כיצד זה יִבם "צרת ערווה" בניגוד לשיטת בית הלל? שומה עלינו להסיק, כי סבר כבית שמאי ולפיכך נהג כמותם. הרי לנו הוכחה מוצקה, כי הנוהים כבית שמאי, נהגו בפועל כשיטתם.

[1] אִי אָמְרַת בִּשְׁלָמָא "עָשׂוּ", הניחא אם תאמר ש"עשו" (ב"ש כדבריהם),

הַיְינוּ דְקָאָמַר "מַה נַּעֲשֶׂה", זהו שאמר רשב"ג "מה נעשה" עמן?

אֶלָּא אִי אָמְרַת "לֹא עָשׂוּ", אם אך תאמר ש"לא עשו",

מַאי "מַה נַּעֲשֶׂה?" [2] אָמַר מה כוונתו "מה נעשה"? דחה

רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: לֹא רב נחמן בן יצחק את הראייה: לא

נִצְרְכָה אֶלָּא לַצָּרָה עַצְמָהּ, נזקקו דבריו אלא ביחס לצרה עצמה.

וּ"מַה נַּעֲשֶׂה" - הָכִי קָאָמַר: "ומה נעשה" - כך אמר:

הָנָךְ צָרוֹת דְּבֵ"ה לְבֵ"שׁ צרות הערווה של בית הלל, לתקנן לפי בית שמאי

הֵיכִי נַעֲבִיד לְהוּ? לִיחְלְצוּ? מה נעשה (נורה) להן? הן אם נורן לחלוץ,

מִימְאֲסִי אַגַּבְרַיְיהוּ! וְכִי תימאסנה על בעליהן הנוכחיים! שמא

תֵּימָא לִימַאֲסָן? "דְּרָכֶיהָ דרכיה תאמר, תימאסנה ומה בכך? הרי "דרכיה (של התורה)

דַּרְכֵי נוֹעַם, וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ דרכי נועם וכל נתיבותיה

שָׁלוֹם". [3] תָּ"שׁ, דְּאָ"ר טַרְפוֹן: שלום". (ראייה:) בא שמע ברייתא: אמר רבי טרפון:

"תְּאֵבַנִי, מָתַי תָּבֹא צָרַת הַבַּת תאבני (לקבוע הלכה), שתיפול לי צרת הבת לייבום

לְיָדִי וְאֶשָּׂאֶנָּה"! [4] אֵימָא: ואיבמנה (כשיטת ב"ש. הרי ש"עשו"). (דחייה:) גרוס

"וַאֲשַׁיְּאֶנָּה". [5] וְהָא "תְּאֵבַנִי" בברייתא "ואשיאנה" לְאַחֵר (כב"ה). (שאלה:) הן "תאבני"

קָאָמַר! לְאַפּוֹקֵי מִדְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי. [6] תָּ"שׁ: מַעֲשֶׂה בְּבִתּוֹ שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל

אמר (להכריע הלכה, הרי שב"ש "עשו"). (תשובה:) הוא תאב להפקיע מתקנת רבי יוחנן בן נורי שתחלוץ. (עוד ראייה:) בא שמע ברייתא: מעשה בבת רבן גמליאל

שֶׁהָיְתָה נְשׂוּאָה לְאַבָּא אָחִיו, וּמֵת בְּלֹא בָנִים, וְייִבֵּם רַבָּן גַּמְלִיאֵל אֶת צָרָתָהּ!

שהיתה נשואה ל"אבא", אחיו של רבן גמליאל, ומת "אבא" בלא בנים, וייבם רבן גמליאל את צרת בתו (הרי ש"עשו" ב"ש)!

תיג. שמפני חשש פגם כהונה של בניהם לא היו נמנעים לתקן. שו"ת הרשב"א חלק ד' צ"ט וראה שם הסבר נוסף. תיד. "איבת השחרי". תטו. משלי ג/יז. **"דרכיה דרכי נועם":** כה כותב הרמב"ם בסוף הלכות מגילה וחנוכה (פרק ד'/יד): "היה לפניו נר ביתו ונר חנוכה, או נר ביתו וקדוש היום - נר ביתו קודם משום שלום ביתו, שהרי השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו. גדול השלום, שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם, שנאמר "דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום".

תיז. כן מפרש רש"י, ד"ה "מתי". בתוספות הרא"ש מביא שיש תמהים על פירוש זה, הכיצד יתכן שאומר רבי טרפון, תאב אני למותו של אחי, כביכול! ראה ישוב על כך ב"ערוך לנר".

[1] וְתִסְבְּרָא?! רַבָּן גַּמְלִיאֵל
(שאלה:) התסבור כך?! שרבן גמליאל הוא

מִתַּלְמִידֵי בֵּ"שׁ הוּא?!
מתלמידי בית שמאי?! (הן מצאצאי הלל הוא).

[2] אֶלָּא, שָׁאנֵי בִּתּוֹ שֶׁל רַבָּן
אלא, שונה בתו של רבן

גַּמְלִיאֵל, דְּאֵילוֹנִית הֲוָאי.
גמליאל, שאילונית היתה, וצרתה מותרת לו.

[3] הָא מְדְּקָתָנֵי סֵיפָא, אַחֵרִים
(דחיית התרוץ:) הן מן הנאמר בסיפא: "אחרים"

אוֹמְרִים: בִּתּוֹ שֶׁל רַבָּן
אומרים: בתו של רבן

גַּמְלִיאֵל אֵילוֹנִית הָיְתָה,
גמליאל אילונית היתה",

מִכְּלַל דְּתַנָּא קַמָּא סָבַר:
משמע שהתנא הראשון בברייתא סבר,

לָאו אֵילוֹנִית הָיְתָה! [4] 'הֵכִּיר
כי לא היתה אילונית! (תשובה:) נחלקו התנאים

בָּהּ' וְ'לֹא הֵכִּיר בָּהּ' אִיכָּא
בברייתא, אם אילונית שהכיר בה בנישואין, עושה

בֵּינַיְיהוּ. [5] וְאִיבָּעֵית אֵימָא:
צרת ערווה. ואם תרצה תתרץ:

'כָּנַס וּלְבַסּוֹף גֵּירֵשׁ' אִיכָּא
לגבי צרה שנישאה וגירש הערווה ומת נחלקו אם

בֵּינַיְיהוּ. [6] אִיבָּעֵית אֵימָא: 'יֵשׁ
צרתה צרת ערווה. אם תרצה תתרץ: לגבי מחילת תנאי

תְּנַאי בְּבִיאָה' אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ.
קידושין בעת הנישואין נחלקו ביניהם.

[1] **תמהה הגמרא:** הכי ניתן לומר שרבן גמליאל נמנה על תלמידי בית שמאי? הן מבני בניו של הלל הזקן הוא!

[2] **אלא הסבירו את מעשהו כך:** בתו – "אילונית" [תיח] היתה, ונישואיה נחשבים מקח טעות, וממילא אינה אשתו של "אבא" כלל, ולפיכך צרתה אינה צרת ערווה ומותרת לייבום.

[3] **אולם,** תירוץ זה קשה, מפני שהברייתא ממשיכה ואומרת, "אחרים אומרים: בתו של רבן גמליאל אילונית היתה". הרי לנו, כי התנא שפתח את הברייתא אינו סובר כך, ולא ניתן לפרש את דבריו כי רבן גמליאל נשא את צרת בתו מפני שבתו אילונית היתה!

שלש תשובות משיבה הגמרא בדבר.

[4] **א.** הכל מודים כי אילונית היתה, אך תנא קמא סובר, כי רק אם לא ידע הבעל בשעת הנישואין ששתו אילונית – צרתה אינה צרת ערווה, כי מתברר שקידושי האילונית היו מקח טעות.
התנא השני סבור, כי גם אם קידש הבעל אילונית במודע, עדיין צרתה אינה צרת ערווה, כי אילונית אינה נופלת לייבום, כפי שלמדנו לעיל [תיט], ומשכך אין צרתה נידונת כצרת ערווה, כי רק שתי צרות הנופלות לייבום, אם אחת מהן ערווה, היא פוטרת את צרתה [תכ].
מעתה, הדגשת התנא השני, "אחרים אומרים אילונית היתה", לא באה לחדש שהיתה אילונית, זאת ידע גם תנא קמא, אלא באה לחדש, כי הבעל ידע מכך, ואשתו היא, ובכל זאת אינה פוטרת את צרתה מן הייבום [תכא].

[5] **ב.** תנא קמא אכן סובר שבתו של רבן גמליאל לא היתה אילונית. מדוע, איפוא, יִבם רבן גמליאל את צרתה? לפי שכך אירע המעשה: "אבא" גירש את בתו של רבן גמליאל אחר שנשא את צרתה.
תנא קמא סובר, כי מאחר שבמות "אבא" לא היתה בתו צרתה של האשה השנייה, הרי האשה השנייה מותרת לייבום, ואינה צרת ערווה.
התנא השני סובר, כי לעולם נחשבת השנייה צרת ערווה, בשל כך שהיתה תקופה שהיו צרות זו לזו בחיי הייבם, ולפיכך נזקק לומר כי בתו של רבן גמליאל היתה אילונית, ונישואיה היו טעות [תכב].

[6] **ג.** כשקידש "אבא" את בת רבן גמליאל אחיו, התנה תנאי כל שהוא לגבי הנישואין (כגון, שהקידושין מותנים בכך שאינה בעלת מום), ולבסוף לא קויים התנאי.
תנא קמא סובר, כי הוברר שבטלו הקידושין, ואין השתיים צרות זו לזו, ורשאי רבן גמליאל לייבם את האשה הזרה, כי התברר למפרע, שבתו מעולם לא היתה נשואה לאחיו. התנא השני סובר, כי בשעה שבא הבעל על אשתו, הרי הוא מוחל ומוותר על כל תנאי שעשה לגבי חלות הקידושין, לפי שירא שמא לא יקויים התנאי ותמצא בעילתו כבעילת זנות. לפיכך נזקק התנא השני לומר, כי בת רבן גמליאל אילונית היתה, שממילא אינה פוטרת צרתה.

הגמרא מוסיפה להביא הוכחות נוספות שבית שמאי נהגו כשיטת עצמם, ובתוך הדברים היא מביאה מחלוקת בית שמאי ובית הלל לגבי ראש השנה למעשר פירות האילן.
תורתנו הקדושה מצווה להפריש מן הפירות תרומה גדולה לכהן ומעשר ראשון ללוי. בנוסף לכך, בחלק מן השנים מפרישים מעשר שני, הנאכל על ידי הבעלים בירושלים ובחלק מן השנים מפרישים מעשר עני לעניים; בשנה הראשונה, השנייה, הרביעית והחמישית משנת השמיטה – מעשר שני. בשנה השלישית והשישית משנת השמיטה – מעשר עני.
בתחילת מסכת ראש השנה מובאת מחלוקת בית שמאי ובית הלל, על אודות זמן ראש השנה למעשר אילן. כלומר, מהו התאריך שבו נקבע לגבי פירות האילן, כי חלפה שנה נוספת משנת השמיטה, כדי לדעת אם יש להפריש מעשר שני או מעשר עני [תכג]. בית שמאי סוברים, כי ראש השנה למעשר אילן הוא בא' בחודש שבט, ובית הלל סוברים – בט"ו בשבט.

תיח. **"אילונית":** לגבי המונח אילונית, ראה לעיל דף ב/ב, עמוד 19 הערה י"ח.
תיט. יב/א.
תכ. לגבי מחלוקת זו, ראה בהרחבה לעיל דף יב/א.
תכא. וכדעת רבא לעיל יב/ב, שלא כרב אסי לעיל יב/א.
תכב. שכן הוא סובר "נישואין הראשונים מפילין". ראה הרחבה במחלוקת זו בדף יג/א עמוד 84.
תכג. לבד מזאת, חשיבותו של ראש השנה לאילן היא בכך, ש"אין

[1] הקשה רב משרשיא מברייתא בה נאמר: מעשה ברבי עקיבא, שבמהלך השנה השלישית לאחר שנת השמיטה קטף אתרוג מן העץ [תכד] בתאריך א' בשבט.
ביום זה, לדעת בית שמאי כבר החלה השנה השלישית למעשר אילן, בה יש להפריש מעשר עני, אך לדעת בית הלל, עד ט"ו בשבט עדיין נמשכת השנה השנייה ויש להפריש מעשר שני.
רבי עקיבא נהג במעשר שהפריש, הן חומרות מעשר שני והן חומרות מעשר עני [תכה], כדי לצאת ידי חובת שתי השיטות.

[2] ממעשה זה מוכח, לכאורה, כי בית שמאי נהגו כשיטת עצמם, שאם לא כן, מדוע החמיר רבי עקיבא להפריש גם מעשר עני כשיטת בית שמאי?

[3] הגמרא דוחה הוכחה זו בטענה, כי רבי עקיבא הסתפק במה שלמד מרבותיו, באיזה תאריך נוקטים בית שמאי ובאיזה תאריך נוקטים בית הלל, ולפיכך הפריש מעשר לפי שני התאריכים, ואין להוכיח מכאן כי בית שמאי נהגו כשיטתם.

[4] מר זוטרא מקשה לאור משנה ממסכת סוכה, בה מוכח, לכאורה, כי בית שמאי נהגו כשיטתם: מעשה בכלתו של שמאי הזקן שילדה, וכדי שנכדו הרך הנולד ישהה בסוכה, פירק שמאי הזקן את תקרת הבית והניח סכך מעל עריסתו. הרי לנו, כי בית שמאי נהגו כשיטתם, שהרי בית הלל סוברים שקטן עד גיל חינוך פטור ממצוות סוכה.

[5] הגמרא מתרצת, כי בית שמאי לא נהגו כשיטת עצמם בפומבי, אך בתוך ביתם נהגו כשיטתם בדברים שאינם ניכרים כי בכך הם חולקים על בית הלל, מפני שבפועלה שבצנעה אין התרסה בפרהסיא כאילו ישנן שתי תורות [תכו]. לפיכך, מאחר שהרואה את שמאי מפרק את הגג יכול לחשוב כי לאוורר את ביתו הוא מבקש – לא נמנע שמאי מעשיית הסוכה, שכן, בית שמאי נהגו בצינעא לחומרא כשיטת עצמם.

[6] אחר שנדחו דבריו אלה, הקשה מר זוטרא ממשנה במסכת מקואות [תכז].
בתקופה המתוארת במשנה, אבן חלולה היתה בירושלים, שהתמלאה במים שקלחו מן ההר. שמה של האבן היה "שוקת יהוא". בשוקת יהוא לא הצטברו ארבעים סאה – השיעור הנדרש למקוה טהרה.

[7] מן הצד החיצון של אחת מדפנותיה של שוקת יהוא, היה מקוה טהרה בן ארבעים סאה ובדופן זו היה נקב מפולש שדרכו התהווה חיבור בין מי שוקת יהוא לבין מי המקוה, וכך הוכשרה שוקת יהוא כמקוה טהרה ראוי לטבילה, מפני שהנקב היה רחב דיו כשיעור הנדרש בהלכות מקואות לחבר בין שני מקוי מים להחשיבם כאחד.

[8] המשנה מעידה, כי שוקת יהוא עמדה לשימוש להטבלת טהרות עבור כל בני ירושלים, ובית שמאי שלחו להרחיב את הנקב, עד שיהלום את שיטתם – כי רק אם הדופן החוצצת בין שני המקוואות פרוצה ברובה, ניתן להחשיבם כמקוה אחד.
הרי לנו, כי בית שמאי נהגו כשיטת עצמם!

[1] מֵתִיב רַב מְשַׁרְשִׁיָא בַּה: מַעֲשֶׂה
הקשה רב משרשיא מברייתא: מעשה

בְּרַבִּי עֲקִיבָא שֶׁלִּיקֵּט אֶתְרוֹג
ברבי עקיבא שליקט אתרוג מהעץ

בְּאֶחָד בְּשְׁבָּט, וְנָהֲגוּ בּוֹ בְּ'
באי' בשבט (בשנה ג' אחר השמיטה), ונהג בו שני

עִשּׂוּרִין, אֶחָד כְּדִבְרֵי בֵּ"שׁ
מעשרות, מעשר עני כדעת בית שמאי

וְאֶחָד כְּדִבְרֵי בֵּ"ה, [2] שְׁ"מ:
ומעשר שני כדעת בית הלל, מוכח מכאן, כי "עשו" (ב"ש

"עָשׂוּ"! [3] רַבִּי עֲקִיבָא גְּמָרֵיהּ
כדבריהם)! (דחייה:) רבי עקיבא במה שלמד מרבותיו

אִסְתַּפֵּק לֵיהּ, וְלָא יָדַע אִי
הסתפק, שלא ידע אם

בֵּ"ה בְּאֶחָד בְּשְׁבָּט אֲמוּר,
בית הלל באי' בשבט אמרו (שראש השנה למעשר אילן)

אוֹ בְּט"וֹ בִּשְׁבָּט אֲמוּר.
או בט"ו בשבט אמרו.

[4] מֵתִיב מַר זוּטְרָא: מַעֲשֶׂה
שאל מר זוטרא ממשנה בסוכה: מעשה

וְיַלְדָּה כַּלָּתוֹ שֶׁל שַׁמַּאי
שילדה כלתו של שמאי

הַזָּקֵן, וּפִיחֵת אֶת הַמַּעֲזִיבָה
הזקן והוא פירק חלק מהתקרה

וְסִיכֵּךְ עַל גַּבֵּי מִטָּה בִּשְׁבִיל
וסיכך מעל העריסה בשביל

קָטָן, שְׁ"מ: "עָשׂוּ"! [5] הָתָם,
הקטן, הרי ש"עשו" (כי לב"ה קטן פטור מסוכה). (דחייה:) שם

הָרוֹאֶה אוֹמֵר לְאַפּוֹשֵׁי
(בסוכת התינוק), הרואה אומר, שכדי להרבות

אֲוִיר קָעֲבֵיד'. [6] מֵתִיב מַר זוּטְרָא: מַעֲשֶׂה בְּשׁוֹקֶת יְהוֹא שֶׁהָיְתָה בִּירוּשָׁלַיִם,
את האוויר פירק הגג. שאל מר זוטרא ממשנה: מעשה בשוקת יהוא שהיתה בירושלים

[7] וְהָיְתָה נְקוּבָה לִמְקֵוֶה, [8] וְכָל טְהָרוֹת שֶׁהָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם - נַעֲשִׂים עַל גַּבָּהּ.
שהיה בה נקב מחובר למקוה וכל הטהרות שבירושלים הטבילו בה,

וְשָׁלְחוּ בֵּית שַׁמַּאי וְהִרְחִיבוּהָ, שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: עַד שֶׁתִּיפָּחֵת בְּרוּבָּהּ,
ובית שמאי שלחו להרחיב את הנקב, כי לשיטתם צריך שיהיה פרוץ ברובו למקוה (הרי ש"עשו" כדבריהם).

מעשרים משנה על חברתה". תכד. אף על פי שבכל פירות האילן אין זמן הלקיטה קובע את שנת המעשר אלא החנטה, אתרוג יוצא מן הכלל שזמן הלקיטה קובע (עיין ראש השנה יד/ב). תכה. **"ב' עישורין"**: כלומר, הוא פדה את המעשר - שמא מעשר שני הוא, ונתן אותו לעניים - שמא מעשר עני הוא (תוספות ד"ה "ונהגו" על פי הירושלמי). תכו. כך מפרש רש"י לקמן עמוד ב' ד"ה "הרואה", וראה ריטב"א. תכז. פרק ד' משנה ה', על פי מסורת הש"ס. עם זאת ה"ביצת יוסף", יו"ד סימן ר"א, מצדד, כי זו ברייתא ולא משנה.

[1] וּתְנַן: עֵירוּב מְקָוְואוֹת -
ששנינו: בית הלל סוברים: כדי לערב בין מקואות

כְּשֶׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד בְּעוֹבְיָיהּ
דרוש נקב בעובי קנה המשמש ברז לנאד עור, כולל עביו

וּבַחֲלָלָהּ, כְּשִׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת
וחללו, שיעור הנקב הוא ששתי אצבעות

חוֹזְרוֹת לְמָקוֹמָן; שְׁמַע מִינַּהּ:
סובבות בו; מוכח מכאן

[2] "עָשׂוּ"! הָתָם, °הָרוֹאֶה אוֹמֵר
ש"עשו" (ב"ש כדבריהם)! (דחייה:) שם (במקוה) הרואה אומר, דף טו/ב

לְאַפּוֹשֵׁי מַיָּא, הוּא דְּקָא
שכדי להרבות את מי השוקת כך

עָבֵיד'. [3] תָּ"שׁ, דְּאָ"ר אֶלְעָזָר
עשו. (ראייה:) בא שמע ברייתא: אמר רבי אלעזר

בַּר צָדוֹק: כְּשֶׁהָיִיתִי לוֹמֵד
בן צדוק: כשהייתי לומד

תּוֹרָה אֵצֶל רַ' יוֹחָנָן הַחוֹרְנִי,
תורה מפי רבי יוחנן החורני,

רָאִיתִי שֶׁהָיָה אוֹכֵל פַּת
הבחנתי שהוא אוכל פת

חֲרִיבָה בַּמֶּלַח בִּשְׁנֵי בְצוֹרֶת.
חריבה במלח בלבד, בשנות בצורת.

בָּאתִי וְהוֹדַעְתִּי אֶת אַבָּא.
באתי והודעתי זאת לאבי.

אָמַר לִי: "הוֹלֵךְ לוֹ זֵיתִים",
אמר לי: "הולך לו זיתים" לאכול,

וְהוֹלַכְתִּי לוֹ. רָאָה אוֹתָן שֶׁהֵן
וכך עשיתי. ראה ר"א בר צדוק שהזיתים

לַחִין, אָמַר לִי: "אֵין אֲנִי אוֹכֵל
לחים (וחשש שהוכשרו לטומאה ונגע עם הארץ בחבית),

זֵיתִים", בָּאתִי וְהוֹדַעְתִּי אֶת
ואמר לי: "אין אני אוכל זיתים", ואמרתי זאת

אַבָּא, אָמַר לִי, לֵךְ וֱאֱמוֹר לוֹ: "חָבִית נְקוּבָה הָיְתָה, אֶלָּא שֶׁסְּתָמוּהָ שְׁמָרִים",
לאבי ואמר לי: "לך ואמור לו: בחבית נקובה היו הזיתים, אך נסתם הנקב משמרים" (ולכן נותרה לחות).

[4] וּתְנַן: "חָבִית שֶׁל זֵיתִים מְגוּלְגָּלִים - בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵין צְרִיכָה לִנָּקֵב,
ושנינו בעדיות: חבית של זיתים דחוסים - בית שמאי אומרים: אין צריך לנקב (את החבית, כי המוהל לא מכשיר לטומאה),

[1] שהרי בית הלל חולקים עליהם וסוברים, כפי ששנינו תכח משנה "סתם" (שאין מצויין מי אמרה, יש להניח כי הינה כשיטת בית הלל), כי די בנקב ששיעורו ברוחב שפופרת הנאד, כולל עובי דפנות השפופרת, כדי לחבר בין שני המקואות. שפופרת הנאד היא הקנה המשמש כברז לנאדות עור. שיעור נקב זה הינו נקב שניתן להכניס לתוכו שתי אצבעות ולסובבן בנקל. הרי לנו כי בית שמאי נהגו כשיטת עצמם.

[2] גם הוכחה זו נדחית בטענה, כי הרואה את מעשיהם יכול לחשוב שעשו כן כדי להרבות את מי השוקת, ולא מפני שנהגו כדבריהם, וכאמור – במקרים בהם לא הופגן במוצהר כי נוהגים כשיטת עצמם, לא נמנעו מלהחמיר כשיטת עצמם.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת ממנה מוכח, כי בית שמאי נהגו לפי שיטת עצמם.
הברייתא דנה בדיני הכשר לקבלת טומאה;
מאכל אינו מקבל טומאה אם נגע בו דבר טמא, כי אם לאחר שפעם אחת בא משקה על המאכל. אין די בכך שיבוא משקה באופן מקרי, אלא יש צורך שיהא הדבר לרצון הבעלים.
המשקה הראוי להכשיר מאכל לקבלת טומאה, הוא אחד משבעה משקים (יין, דם, שמן, חלב, טל, דבש, מים), אך מי פירות אינם מכשירים לקבלת טומאה.
בעת תהליך אחסנת הזיתים בחבית, מופרש מהם נוזל המכונה "מוהל". לדעת בית שמאי ה"מוהל" מוגדר כמי פירות, שאינם מכשירים לקבלת טומאה. בית הלל חולקים וסוברים, כי דינו כשמן זית, המכשיר לקבלת טומאה. אמנם, מודים בית הלל, כי אם ניכר שבעל הבית אינו מעוניין בקיומו של המוהל, המוהל אינו מכשיר את הזיתים לקבלת טומאה, מפני שלא נזלף על הזיתים ברצון בעליהם.

[3] שנינו בברייתא: אמר רבי אלעזר בר צדוק, כשלמדתי תורה מפי רבי יוחנן החורני, ראיתי בתקופת בצורת שאכל פת חריבה במלח בלבד. כשהודעתי זאת לאבי, אמר לי, "הולך לו זיתים", וכך עשיתי. משנוכח רבי יוחנן החורני לראות כי הזיתים לחים מנוזל שזב עליהם, אמר לי: אין אני אוכל זיתים. וכל כך למה, לפי שבכך שבא עליהם המשקה, הוכשרו לקבלת טומאה, ושמא נגע עם הארץ בחבית וטימאם, שהרי תקנו חכמים שמגע עם הארץ מטמא תכט.
שבתי לאבי ושחתי לו את המתרחש; אמר לי, לך אמור לרבי יוחנן, כי חבית הזיתים נקובה היתה ונסתמה על ידי השמרים.

[4] לצורך הסבר דבריו מצטטת הברייתא משנה במסכת עדיות תל בה נאמר, כי חבית זיתים "מגולגלים", כלומר, דחוסים בחבית, שזב מהם מוהל, היינו: מי זיתים, לדעת בית שמאי המוהל מוגדר כמי פירות ואינו מכשיר את הזיתים לקבלת טומאה, שהרי מי פירות אינם מכשירים לקבלת טומאה. לפיכך, אין בעל החבית צריך לנקבה כדי שֶׁיִּגַּר המוהל מחוץ לחבית, על מנת להוכיח שאין ברצונו כי יירטבו זיתיו, שהרי ממילא הגדרת המוהל היא "מי פירות", שאינם מכשירים לקבלת טומאה.

תכח. מקואות פרק ו' משנה ז'. תכט. ואף שכלי חרס אינו מטמא אלא מתוכו, מדרבנן הוא מטמא את הכלי גם מגבו. רש"י ד"ה "שהן לחין" וראה בריטב"א המבארו. תל. מסכת עדיות פרק ד' משנה ו'.

[1] וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: צְרִיכָה
ובית הלל חולקים שצריך לנקב

לִנָּקֵב. [2] וּמוֹדִים, שֶׁאִם נִיקְּבָהּ
(כי המוהל מכשיר). ומודים בית הלל, כי אם ניקבה

וְסָתָמוּהָ שְׁמָרִים - שֶׁהִיא
ונסתם בשמרים שטהורה (כי אינו חפץ

טְהוֹרָה; [3] וְאַעַ"פ שֶׁתַּלְמִיד
במוהל). הברייתא מוסיפה: שאע"פ שרבי יוחנן החורני תלמיד

שַׁמַּאי הָיָה, כָּל מַעֲשָׂיו לֹא
שמאי היה, כל מעשיו

עָשָׂה אֶלָּא כִּדְבְרֵי בֵּ"ה"; [4] אִי
עשה כבית הלל; הניחא

אָמְרַת בִּשְׁלָמָא "עָשׂוּ", הַיְינוּ
אם תאמר ש"עשו" (ב"ש כדבריהם), זהו

רְבוּתֵיהּ, אֶלָּא אִי אָמְרַת
החידוש (שהוא עשה כב"ה), אך אם תאמר

"לֹא עָשׂוּ", מַאי רְבוּתֵיהּ?
ש"לא עשו", מה החידוש (שעשה כב"ה)?

[5] תָּ"שׁ, שְׁאֲלוּ אֶת רַ' יְהוֹשֻׁעַ:
(ראיה נוספת:) בא ושמע ברייתא: שאלו את רבי יהושע:

צָרַת הַבַּת, מַהוּ? אָמַר לָהֶם:
צרת הבת, מה דינה? השיב להם:

מַחֲלוֹקֶת בֵּ"שׁ וּבֵ"ה; וַהֲלָכָה
מחלוקת בית שמאי ובית הלל. (שאלוהו:) והלכה

כְּדִבְרֵי מִי? אָמַר לָהֶם: מִפְּנֵי
כמי? ענה: מפני

מָה אַתֶּם מַכְנִיסִין רֹאשִׁי בֵּין
מה אתם מכניסים את ראשי בין

שְׁנֵי הָרִים גְּדוֹלִים, בֵּין שִׁתֵּי
שני הרים גדולים, להכריע הלכה בין שני

[1] אולם, בית הלל חולקים וסוברים, כי מוהל נחשב שמן זית המכשיר לקבלת טומאה, ואם חפץ בעל הזיתים שלא יוכשרו לקבלת טומאה, עליו לנקב את החבית, שֶׁיִּגַּר המוהל, כדי להוכיח כי אינו חפץ שיירטבו הזיתים ממנו, או–אז אינו מכשירם לקבלת טומאה.

[2] המשנה מוסיפה, כי בית הלל מודים שחבית שניקבה בידי בעליה, ולאחר מכן נסתם הנקב על ידי השמרים, אין הוא זקוק לשחרר את הסתימה, שכן, די בכך שנקב את החבית מתחילה, כדי לגלות דעתו שאינו חפץ בקיומו של המוהל.
עתה מובנים דברי רבי צדוק שֶׁמוּעָנוּ לרבי יוחנן: בעל החבית ניקבה, ואילו הזיתים רטובים ממוהל, מפני שאחר כך נסתם הנקב על ידי שמרים, ואין לך לחשוש פן הוכשרו הזיתים לקבלת טומאה.

[3] הברייתא מסיימת, כי אף על פי שרבי יוחנן החורני היה מתלמידי שמאי הזקן, הוא חשש כי נטמאו הזיתים – לפי שיטת בית הלל, מפני שבכל דבר נהג כשיטת בית הלל.

[4] מדוע ציינה זאת הברייתא? הן לו נהגו כל תלמידי בית שמאי כדברי בית הלל, במה נתייחד רבי יוחנן החורני? הרי לנו, כי תלמידי בית שמאי נהגו כשיטת עצמם גם להקל, ורק רבי יוחנן החורני חרג משיטתם ונהג כשיטת בית הלל.
הרי לנו הוכחה נוספת, כי בית שמאי נהגו כשיטת עצמם.

אחר שהוכיחה הגמרא מן הברייתא, כי בית שמאי נהגו הלכה כדבריהם, היא מוסיפה להוכיח כן מברייתות נוספות.
תחילה מצטטת הגמרא ברייתא בשלמותה, ואחר כך היא מבארת את דבריה.

[5] שנו חכמים: שאול נשאל רבי יהושע, מה דינה של "צרת הבת"? כלומר, צרת ערווה; האם היא מתייבמת אם לאו. השיב: נחלקו בדבר בית שמאי ובית הלל. שאלוהו: והלכה כדברי מי? השיב: מפני מה אתם מכניסים ראשי בין שני הרים גדולים, מחלוקת בית שמאי ובית הלל, להכריע הלכה? מתיירא אני שמא ירוצצו את גולגלתי! (יוסבר בהמשך הגמרא). אבל יכולני להעיד, כי משפחת בית צבועים, מבניו של עכמאי, ומשפחת בית קופאי, מבניו של מקושש, שהתגוררו בירושלים, היו בניהן של צרות ערווה שנישאו לזרים ללא חליצה – כדברי בית הלל, ומהם שימשו כהנים גדולים בבית המקדש (להלן תבאר הגמרא מדוע הזכיר זאת).

[6] אומרת הגמרא, מכך שרבי יהושע התייראר להכריע הלכה, מוכח שבית שמאי נהגו כשיטת עצמם, ולפיכך נמנע להכריע הלכה כבית הלל, כי בכך יקבע שילדיהן של צרות הערווה שנהגו כבית שמאי והתייבמו לייבם, הרי הם ממזרים, כי נולדו מאיסור "אשת אח". ברם, אם בית שמאי עצמם נהגו כבית הלל, על מה מבוסס חששו להכריע הלכה?
הרי לנו כי בית שמאי נהגו כשיטת עצמם.

מַחֲלוֹקוֹת גְּדוֹלוֹת, בֵּין בֵּ"שׁ וּבֵין בֵּ"ה? מִתְיָיֵרא אֲנִי שֶׁמָּא יָרוֹצוּ גֻּלְגָּלְתֵּינוּ! אֲבָל
חולקים גדולים, בית שמאי ובית הלל? מתייראר אני שמא ירוצצו את גולגלתי! אבל,

אֲנִי מֵעִיד לָכֶם, עַל שְׁתֵּי מִשְׁפָּחוֹת גְּדוֹלוֹת שֶׁהָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם, מִשְׁפַּחַת בֵּית
אני מעיד לכם, כי שתי משפחות גדולות היו בירושלים, בית

צְבוּעִים מִבֶּן עַכְמַאי וּמִשְׁפַּחַת בֵּית קוֹפַאי מִבֶּן מְקוֹשֵׁשׁ, שֶׁהֵם בְּנֵי צָרוֹת, וּמֵהֶם
צבועים מבני עכמאי ובית קופאי מבני מקושש, והללו הם מבני צרות ערווה שנישאו ללא חליצה, ומבניהם

כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים וְשִׁמְּשׁוּ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. [6] אִי אָמְרַת בִּשְׁלָמָא "עָשׂוּ", הַיְינוּ
היו כהנים גדולים שעבדו על גבי המזבח. הניחא אם נאמר ש"עשו" (ב"ש כדבריהם), זהו

דְּקָאָמַר "מִתְיָיֵרא אֲנִי", אֶלָּא אִי אָמְרַת "לֹא עָשׂוּ", אַמַּאי קָאָמַר "מִתְיָיֵרא אֲנִי"?
שאמר "מתיירא אני" - מב"ש (להכריע כב"ה), אך אם תאמר ש"לא עשו", מדוע אמר שהוא מתיירא?

[1] וּנְהִי נָמֵי דְּ"עָשׂוּ", מַאי
וגם אם נאמר ש"עשו" (ב"ש כדבריהם), מדוע

"מִתְיָיֵרְא אֲנִי"? הָא אָמַר
התיירא מפניהם? הן אמר

רַ' יְהוֹשֻׁעַ: אֵין מַמְזֵר אֶלָּא
רבי יהושע עצמו: "אין ממזר נולד אלא מעריות

מֵחַיָּיבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין!
שענשם **מיתת** בית דין" (יצרת ערווה המתייבמת ענשה **כרת**)!

[2] נְהִי נָמֵי דְּמַמְזֵר לָא חֲוֵי,
(תשובה:) גם אם ממזר אינו,

פָּגוּם מִיהוּ חֲוֵי, [3] מִקַּ"וָ
אך "פגום" (לכהונה) הוא, על כך למדים מקל וחומר

מֵאַלְמָנָה: מָה אַלְמָנָה שֶׁאֵין
מאלמנה: אם אלמנה שאינה

אִיסּוּרָהּ נוֹהֵג בַּכֹּל - בְּנָהּ
אסורה כלפי הכל (רק לכהן גדול) - בנה

פָּגוּם, זוֹ שֶׁאִיסּוּרָהּ שָׁוֶה בַּכֹּל
פגום - חלל, צרת ערווה האסורה לכל, ודאי בנה

כוּ'. [4] קָבְעוּ מִינֵּיהּ "צָרוֹת",
פגום. (שאלה:) שאלו את רבי יהושע על צרות,

וְקָפְשֵׁיט לֵיהּ "בְּנֵי צָרוֹת"!
מדוע סיים בעדות על בני צרות?

[5] תַּרְתֵּי קָא בָּעֵי מִינֵּיהּ: צָרוֹת,
(תשובה:) שתי שאלות שאלוהו: צרות ערווה,

מַאי? וְאִם תִּמְצֵי לוֹמַר צָרוֹת
מה דינן. ואם תאמר שצרות דינן

בְּבֵית הִלֵּל, בְּנֵי צָרוֹת דְּבֵית
כבית הלל שאסורות, בני אותן צרות של בית

הִלֵּל לְבֵ"שׁ, מַהוּ? [6] לְמַאי
הלל, לפי בית שמאי מה דינם? (שאלה:) מה

עתה מבארת הגמרא את דברי רבי יהושע.

[1] מדבריו עולה, כי הנולדים מהבא על אשת אחיו שאינה יבמתו, הם ממזרים. מסקנה זו אינה תואמת את שיטת רבי יהושע עצמו, שהרי הוא סובר, כי רק הנולד מאיסור ערווה שענשו **מיתת בית דין**, ממזר הוא, והרי עונש איסור "אשת אח" הוא **כרת**, ולא מיתת בית דין. ממילא, בקביעת הלכה כבית הלל, אין הכרזה מצידו כי ילדי צרות הערווה של בית שמאי ממזרים! מדוע, איפוא, חשש להורות הלכה?

[2] מבארת הגמרא, כי אכן ממזרים אינם, אך פסולים הם לכהונה, ולפיכך נמנע להורות הלכה כבית הלל.

[3] על כך שילדים מאיסור "אשת אח" פסולים לכהונה (גם לדעת רבי יהושע הסובר שאינם ממזרים), למדים בדרשת קל וחומר, מאלמנה האסורה להנשא לכהן גדול [תלא]; מה אלמנה שאיסורה לכהן גדול מוגדר כ"איסור קל", כי הוא נוהג בכהן גדול בלבד, שהרי כל ישראל אינם בכלל איסור זה – בכל זאת בניה חללים ופסולים לכהונה, ודאי שילדים שנולדו מאיסור "אשת אח", התקף לכל ישראל, פגומים לכהונה.

הגמרא מבררת לפרטים את תשובתו של רבי יהושע.

[4] הן רבי יהושע נשאל מה דין "צרת ערווה", מדוע סיים את דבריו בעדות על "בני צרות" שהיו בירושלים? לגביהם לא נשאל כלל!

[5] מסבירה הגמרא, כי שתי שאלות הובאו להכרעתו. האחת, מה דין צרת ערווה; ההלכה כבית שמאי או כבית הלל? השנייה, אם תכריע הלכה כבית הלל, וצרות הערווה תנשאנה לזר ללא חליצה, כי לפי בית הלל הן פטורות לחלוטין מן הייבום ומן החליצה – מה דין ילדיהן לפי בית שמאי הסוברים, כי עליהן להתייבם, או לחלוץ, לפני שתנשאנה לזר? האם הם יורו כי ילדיהם "פגומים" הפסולים לכהונה, בעקבות כך שנולדו מאב ואם האסורים זה על זה באיסור לאו (הזקוקה לייבום אסורה בלאו להנשא לאחר, עד שתחלוץ או תתייבם [תלב])?!

[6] אם זו היתה שאלתם, תמהה הגמרא, אין מובן מדוע שטחוה בפניו. הן אם הלכה כבית הלל, לשם מה יש לדעת מה דעתם של בית שמאי על ילדיהן של צרות ערווה שנישאו לזרים?

[7] מתרצת הגמרא, כי בכך הם ביקשו לפתור ספק מפורסם [תלג], המתייחס גם לשיטת בית הלל, שההתחבטות בו זהה – בניה של "מחזיר גרושתו"; אסרה תורה על אדם לשאת את גרושתו שנישאה לאחר (והתגרשה או התאלמנה) [תלד], וקיים נידון מה דין ילדיהם, האם נפסלו לכהונה;

[8] מצד אחד, ניתן ללמוד בקל וחומר שילדיהן פגומים לכהונה: מה אלמנה שנישאה לכהן גדול, בניה "חללים", אף על פי שאיסור זה קל, כי נוהג בכהן גדול בלבד – ודאי שילדים מאיסור "מחזיר גרושתו", הנוהג בכל ישראל, פגומים הם.

מאידך, ניתן לפרוך את הקל וחומר בטענה, שהאלמנה **עצמה** מתחללת לכהונה בעת שבא עליה כהן גדול, לעומתה, אשה העוברת על איסור לאו ונישאת, כגון, "מחזיר גרושתו", אינה הופכת לחללה בכך (לפי שאיסור "מחזיר גרושתו", אינו איסור כהונה הגורם לחללות. זאת ועוד, האיסור אינו נובע מפני פסול בבועל, כגון, ממזר, שהוא פסול לבוא בקהל הפוסל גם הוא

נַפְקָא מִינַּהּ? [7] לְמִיפְשָׁט וְלַד מַחֲזִיר גְּרוּשְׁתּוֹ לְבֵית הִלֵּל, [8] מִי קָאָמְרִינַן
השלכה לשאלה זו אם ממילא פוסקים כב"ה? (תשובה:) כדי לפשוט מכאן דין הנולד ממחזיר גרושתו, גם לב"ה - האם אומרים

קַל וָחוֹמֶר: וּמָה אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁאֵין אִיסּוּרָהּ שָׁוֶה בַּכֹּל - בְּנָהּ פָּגוּם, זוֹ
קל וחומר: אם אלמנה לכהן גדול, שאין איסורה תקף לכל - בנה פגום לכהונה, מחזיר גרושתו,

שֶׁאִיסּוּרָהּ שָׁוֶה בַּכֹּל - אֵינוֹ דִּין שֶׁבְּנָהּ פָּגוּם?! אוֹ דִלְמָא אֵיכָּא לְמִיפְרָךְ: מַה
שאיסורה תקף לכל - ודאי שבנה יהא פגום. או אולי ניתן לפרוך:

תלא. **"אלמנה לכהן גדול":** כהן גדול מוזהר באיסור לאו שלא לשאת אלמנה, ומצווה במצוות עשה לשאת בתולה, שנאמר (ויקרא כא/יג-יד): "וְהוּא אִשָּׁה בְּבְתוּלֶיהָ **יִקָּח**: אַלְמָנָה... **לֹא יִקָּח** כִּי אִם בְּתוּלָה מֵעַמָּיו **יִקַּח** אִשָּׁה". תלב. "לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר". ראה לעיל דף יג/ב עמוד 87. תלג. ראה בתוספות ד"ה "למאי נפקא מינא". תלד. לגבי "מחזיר גרושתו", ראה לעיל דף יא/ב עמוד 72.

לְאַלְמָנָה שֶׁהִיא עַצְמָהּ
שאלמנה מתחללת לכהונה בעצמה (לא כן מחזיר

מִתְחַלֶּלֶת? [1] וְאָמַר לְהוּ: צָרוֹת - גרושתו)? וענה להם רבי יהושע: לגבי צרות,

"מִתְיָירֵא אֲנִי", °בְּנֵי מתיירא אני להכריע. לגבי בני

צָרוֹת - "אֲנִי מֵעִיד לָכֶם". צרות "אני מעיד לכם...".

[2] תָּ"שְׁ: בִּימֵי רַבִּי דּוֹסָא בֶּן בא ושמע ברייתא: בימי רבי דוסא בן

הָרְכִינַס הוֹתְרָה צָרַת הַבַּת הרכינס הותרה צרת הבת

לָאַחִין, שִׁמְעָה מִינַּהּ: "עֲשׂוּ"! להתייבם לאחים. מוכח מכאן, כי "עשו" בית שמאי כדבריהם.

שִׁמְעָה מִינַּהּ.
כך מוכח.

[3] גּוּפָא: [4] בִּימֵי רַבִּי דּוֹסָא דיון בגוף הדברים. בימי רבי דוסא

בֶּן הָרְכִינַס הִתִּירוּ צָרַת בן הרכינס התירו לצרת

הַבַּת לָאַחִין, וְהָיָה הַדָּבָר הבת להתייבם לאחים, והיתה הכרעה זו

קָשֶׁה לַחֲכָמִים, מִפְּנֵי קשה בעיני חכמים, שרבי דוסא יורה נגד בית הלל, כי

שֶׁחָכָם גָּדוֹל הָיָה, וְעֵינָיו חכם גדול היה. עיניו

קָמוּ מִלָּבֹא לְבֵית הַמִּדְרָשׁ. נסתמאו לעת זקנתו ולא בא לבית המדרש,

לכהונה [תלה]), וממילא לא ניתן ללמוד מבניה של אלמנה שנישאה לכהן גדול, לגבי בניה של גרושה ששבה ונישאה לבעלה.
לשם כך שאלוהו, לפי בית שמאי מה דינם של ילדי צרות ערווה שנישאו לזר ללא חליצה, כי מתשובתו היו למדים גם לשיטת בית הלל, מה דין ילדיה של מחזיר גרושתו, לפי ששניהם עברו על איסור לאו בנישואיהן.

[1] על שאלותיהם השיב רבי יהושע: לגבי דין צרות ערווה עצמן, מתיירא אני להכריע הלכה בין בית שמאי לבית הלל. על שאלתכם השנייה, אם ילדים מנישואין שאסורים באיסור לאו פגומים לכהונה, משיב אני לכם בעדות, כי גם בית שמאי מודים שכשרים הם, שהרי בני צרות ערווה מבית הלל שימשו כהנים גדולים ובית שמאי לא ערערו על כך [תלו]. הרי לנו, כי ילדיה של הנישאת באיסור לאו, שאינו נמנה על איסורי הכהונה (וסיבת איסור האישות אינה נובעת מפני פסול בבועל), אינם פגומים [תלו].
(רש"י מבאר, כי רק ילדי מחזיר גרושתו ויבמה שנישאה לשוק, מותרים לכהונה, לאור הפירכה מאלמנה לכהן גדול. ברם, לגבי בניה של צרת ערווה שהתייבמה אמרה הגמרא למעלה כי פסולים הם לכהונה לדעת בית הלל, שהרי גם היא עצמה נפסלת לכהונה ולאכילת תרומה, כי הפכה "זונה" [תלח]).

הגמרא מביאה ברייתא מפורשת, שבית שמאי נהגו כשיטת עצמם.

[2] שנינו בברייתא: בימי רבי דוסא בר הרכינס, היו שהורו הלכה כי צרת ערווה מותרת להתייבם, כשיטת בית שמאי, והיו מן הציבור שנהגו כדבריהם. הרי לנו, כי בית שמאי נהגו כשיטת עצמם.

[3] הגמרא מרחיבה בביאור ברייתא זו, והיא מביאה את דבריה במילואם.

[4] כה נאמר בה: בימי רבי דוסא בן הרכינס, היו שהורו הלכה למעשה, כי צרת ערווה מותרת להתייבם. סברו החכמים, כי רבי דוסא בן הרכינס הוא שהורה כן, אך קשה היה בעיני חכמים שחכם כה גדול הורה כן, שהרי דעת הכל שנוהגים הלכה כבית הלל.
חפצו החכמים לרדת עמו לעמקו של עניין, אך הוא לא נוכח בבית המדרש, כי עיניו כהו לעת זקנתו, וביקשו חכמים כי גדולי הדור יסורו לביתו ויודיעהו, שהחכמים אינם מסכימים עם דבריו. אמרו: "מי ילך"?

[5] אמר רבי יהושע (אב בית הדין הגדול): אני אלך אליו. אמרו החכמים: ומי יצטרף ללוותו? הצטרפו רבי אלעזר בן עזריה (נשיא ישראל) ורבי עקיבא (מגדולי הדור) והלכו ועמדו על פתח ביתו של רבי דוסא בן הרכינס.

[6] נכנסה שפחתו של רבי דוסא בן הרכינס אצלו ואמרה: רבי! חכמי ישראל משחרים לפתחך. אמר לה: ייכנסו. נכנסו. נטלו לרבי יהושע והושיבו על מטה של זהב. אמר רבי יהושע: רבי! הושב גם את תלמידך הנוסף. שאלו: מי הוא זה? השיבו: רבי אלעזר בן עזריה. הגיב רבי דוסא בשמחה, על כך שעזריה זכה לבן כרבי אלעזר וקרא עליו את

(אָמַר: "וּמִי יֵלֵךְ") [אמרו מי ילך] וְיוֹדִיעוֹ? [5] אָמַר לָהֶן רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: אֲנִי ולכן אמרו: מי ילך ויודיעו כי חכמים לא מסכימים עם דבריו? אמר להם רבי יהושע: אני

אֵלֵךְ. וְאַחֲרָיו מִי? רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה. וְאַחֲרָיו מִי? ר"עֲ. הָלְכוּ וְעָמְדוּ עַל אלך. (אמרו:) ומי ילך עמו? רבי אלעזר בן עזריה. ומי עוד ילך? רבי עקיבא. הלכו ועמדו על

פֶּתַח בֵּיתוֹ. [6] נִכְנְסָה שִׁפְחָתוֹ, אָמְרָה לוֹ: רַבִּי! חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל בָּאִין אֶצְלֵךְ. פתח בית רבי דוסא. נכנסה השפחה לרבי דוסא ואמרה לו: "רבי! חכמי ישראל באים אליך".

אָמַר לָהּ: יִכָּנְסוּ, וְנִכְנָסוּ. תְּפָסוּ לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְהוֹשִׁיבוּהוּ עַל מִטָּה שֶׁל זָהָב. אמר לה: "יכנסו". נכנסו. נטלו רבי דוסא לרבי יהושע והושיבו על מטה של זהב.

תלה. ראה ברש"י ד"ה "היא עצמה" המביא מהגמרא לקמן דף סט/א שכך דורשים מפסוק.
תלו. הרמב"ן ד"ה "בני צרות". **"בני צרות אני מעיד לכם":** בשלהי הדף הקודם הובאה דעת רבי יוחנן בן נורי, כי בני הצרות פגומים לדעת בית שמאי, לפי שאינו מקבל פירכה זו על הקל וחומר שמזכירה הגמרא, וככל הנראה לא ידע מעדותו של רבי יהושע ששימשו הללו כהנים גדולים, או שמא סבר כי הדבר היה שלא ברצון בית שמאי, הרמב"ן שם.
תלח. ראה על כך ברש"י ד"ה "היא עצמה".

אָ"לּ: רַבִּי! אֱמוֹר לְתַלְמִידֵךְ
אמר רבי יהושע: "רבי! אמור גם לתלמידך

אַחַר וְיֵשֵׁב! אָמַר לוֹ: מִי הוּא?
הנוסף שישב!". אמר לו: "מי הוא?".

רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה. אָמַר:
השיבו: "רבי אלעזר בן עזריה". שמח רבי דוסא:

וַיֵּשׁ לוֹ בֵּן לַעֲזַרְיָה חֲבֵירֵנוּ?!
"היש לו בן לעזריה חבירנו?!"

קָרָא עָלָיו הַמִּקְרָא הַזֶּה:
וקרא עליו את הפסוק הזה:

"נַעַר הָיִיתִי, גַּם זָקַנְתִּי; וְלֹא
"נער הייתי, גם זקנתי; ולא

רָאִיתִי צַדִּיק נֶעֱזָב, וְזַרְעוֹ
ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם"

מְבַקֵּשׁ לָחֶם". תְּפָסוֹ וְהוֹשִׁיבוֹ
(שזכה לבן כזה). נטלו רבי דוסא והושיבו

עַל מִטָּה שֶׁל זָהָב. אָ"לּ: רַבִּי!
על מיטה של זהב. אמר רבי יהושע: "רבי!

הפסוק [תלט] "נער הייתי, גם זקנתי; ולא ראיתי צדיק נעזב, וזרעו מבקש לחם" [תמ], והושיב גם אותו על מטת זהב.

הוסיף רבי יהושע ואמר: רבי! תלמיד נוסף עמנו. במטותא הושב גם אותו! שאל רבי דוסא: מי הוא? השיב רבי יהושע: עקיבא בן יוסף שמו. אמר רבי דוסא: אתה הוא עקיבא בן יוסף, ששמך הטוב הולך מסוף העולם ועד סופו?! שב, בני, שב! כמותך הרבו בישראל.

[1] התיישבו, איפוא, חכמי ישראל, והחלו לדון בהלכות שונות עם גדול הדור רבי דוסא בן הרכינס [תמא]. סוף דבר שאלוהו: מה דין צרת הבת? אמר להם: מחלוקת בית שמאי ובית הלל. שאלוהו: הלכה כדברי מי? ענה: כבית הלל. שאלוהו: הן בשמך אמרו "הלכה כבית שמאי"? אמר להם: כיצד נאמרו הדברים שאמרתם בשמי; האמרו: "**דוסא** (בן הרכינס) אמר: הלכה כבית שמאי"? או אמרו "**בן הרכינס** (אחד מבני אבי) אמר: הלכה כבית שמאי"?

ענו לו, אכן, "סתם שמענו" – לא רבי דוסא, אלא בן הרכינס.

[2] הסביר להם רבי דוסא: אח קטן יש לי, "בכור שטן הוא" – חכם וחריף בכפליים, בכבור הנוטל כפליים בירושה [תמב], אך דרכו לשטן לו, לרועץ, מפני שאינו שב ממסקנותיו לנהוג כדעת הרבים. שמו יונתן, והוא מתלמידי שמאי הזקן, והוא הוא "בן הרכינס" שהורה הלכה שצרת ערווה מותרת, ואין הכוונה אלי.

הוסיף רבי דוסא ואמר לחכמים, כשתבואו לשאת ולתת עמו בדבר הלכה, הזהרו שלא ינצחכם, כי שלש מאות הוכחות יש באמתחתו שצרת הבת מותרת להתייבם! אך מעיד אני עלי שמים וארץ, שעל מדוכה [תמג] זו ישב חגי הנביא עד שהכריע שלש הלכות, ביניהן ב"צרת ערווה": **א.** צרת הבת – אסורה! **ב.** בנידון נוסף הכריע, שבארץ עמון

אֱמוֹר לְתַלְמִידֵךְ אַחַר וְיֵשֵׁב! אָ"לּ: וּמִי הוּא? עֲקִיבָא בֶן יוֹסֵף. אָ"לּ: אַתָּה הוּא
אמור לתלמידך הנוסף שישב!". אמר לו: "ומי הוא?". השיבו: "עקיבא בן יוסף". אמר רבי דוסא: "האם אתה

עֲקִיבָא בֶן יוֹסֵף, שֶׁשִּׁמְךָ הוֹלֵךְ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ?! שֵׁב, בְּנִי, שֵׁב! כְּמוֹתְךָ
הוא עקיבא בן יוסף, ששמך הולך מסוף העולם ועד סופו?! שב, בני, שב! כמותך

יִרְבּוּ בְיִשְׂרָאֵל! [1] הִתְחִילוּ מְסַבְּבִים אוֹתוֹ בַּהֲלָכוֹת, עַד שֶׁהִגִּיעוּ לְצָרַת הַבַּת.
ירבו בישראל!". התחילו החכמים לדון עמו בהלכות שונות, עד שהגיעו לדין צרת הבת.

אָמְרוּ לֵיהּ: צָרַת הַבַּת, מַהוּ? אָמַר לָהֶן: מַחֲלוֹקֶת בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל. הֲלָכָה
אמרו לו: "צרת הבת מה דינה?". אמר להם: "נחלקו בדבר בית שמאי ובית הלל". שאלוהו: "והלכה

כְּדִבְרֵי מִי? אָמַר לָהֶן: הֲלָכָה כְּבֵית הִלֵּל. אָמְרוּ לֵיהּ, וַהֲלֹא מִשִּׁמְךָ אָמְרוּ:
כמי?". השיבם: "הלכה כבית הלל". אמרו לו: "הכי לא בשמך אמרו:

"הֲלָכָה כְּבֵית שַׁמַּאי"?! אָמַר לָהֶם: 'דּוֹסָא' שְׁמַעְתֶּם, אוֹ 'בֶּן הָרְכִינַס' שְׁמַעְתֶּם?
"הלכה כבית שמאי?!". ענה להם: בשם "דוסא" שמעתם פסיקה זו או בשם "בן הרכינס" שמעתם?".

אָמְרוּ לֵיהּ: חַיֵּי רַבִּי! סְתָם שָׁמַעְנוּ. [2] אָמַר לָהֶם: אָח קָטָן יֵשׁ לִי, בְּכוֹר שָׂטָן
אמרו לו: "חיי רבי! סתם שמענו, ("בן הרכינס" ולא "**דוסא** בן הרכינס"). אמר להם רבי דוסא: "אח קטן יש לי, חריף ועומד על שלו,

הוּא, וְיוֹנָתָן שְׁמוֹ, וְהוּא מִתַּלְמִידֵי שַׁמַּאי, וְהִזְהִירוּ שֶׁלֹּא יְקַפַּח אֶתְכֶם בַּהֲלָכוֹת,
ויונתן שמו והוא מתלמידי שמאי וכשתדונו עמו בהלכה, הזהרו שלא ינצחכם,

לְפִי שֶׁיֵּשׁ עִמּוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת תְּשׁוּבוֹת בְּצָרַת הַבַּת שֶׁהִיא מוּתֶּרֶת, אֲבָל מֵעִיד
כי שלש מאות הוכחות עמו שצרת הבת מותרת (כבית שמאי. והוא "בן הרכינס" שפסק כב"ש), אבל מעיד

תלט. תהילים לז/כה. תמ. **"נער הייתי וגם זקנתי"**: ה"קרבן העדה" (בירושלמי כאן, פרק א' הלכה ו') כותב, כי התכוון רבי דוסא לרמוז למעשה המפורסם (ברכות כח/א) שאירע עם רבי אלעזר בן עזריה, שבהיותו בן שמונה עשרה התמנה לנשיא והלבין זקנו בו ביום. המהרש"א (ד"ה "נערי") מפרש, כי כוונת רבי דוסא לעשירות המופלגת לה זכו עזריה, ורבי אלעזר בנו (ראה שבת נד/ב) לפיכך קרא עליו פסוק זה "נער הייתי... ולא ראיתי **צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם**". תמא. כי נמנעו מלפתוח בדין צרת ערווה, שמא ימנע מלומר להם מה הורה, כפי שרבי יהושע נמנע. מהרש"א ד"ה "התחילו". תמב. המהרש"א ד"ה "אח קטן", על פי פירוש רש"י. תמג. **"מדוכה"**: מדוכה היא מכתש. יתכן שהכוונה, כי ישב 'לכתוש', לברר עד דק נידונים אלה.

ובארץ מואב מפרישים מעשר עני בשנת שמיטה. **ג.** מקבלים גרי צדק מן ה"קרדויין" ומבני תרמוד (להלן תרחיב הגמרא בכך) [תמד].

[1] בתוך כך מביאה הגמרא ברייתא בה מסופר, כי בבואם אל רבי דוסא, נכנסו שלשת החכמים בפתח אחד, וביציאתם יצא כל אחד מפתח אחר [תמה]. ביציאתו פגש רבי עקיבא את אותו יונתן, אחי רבי דוסא, ויונתן הציע בפניו את שלש מאות קושיותיו – הוכחותיו, שהלכה כבית שמאי, ורבי עקיבא פרכן אחת לאחת.

הגיב יונתן ואמר: האתה הוא עקיבא ששמך מפורסם מסוף העולם ועד סופו?! אשריך שזכית לשם טוב, אך עדיין לא הגעת לדרגת "רועי בקר"! הגיב רבי עקיבא בענוותנותו: אפילו לדרגת "רועי צאן", הפחותים מהם, לא הגעתי [תמו].

(המהרש"א מפרש, כי יונתן התכוון לרמוז, שלא ניתן לסמוך על עדותו של אחיו רבי דוסא, בשם חגי הנביא, שהיה מאחרוני הנביאים, שכן "עדיין לא הגעת לרועי בקר", כיצד יודעים אתם מה הכריעו בדבר נביאים ראשונים, שכונו "רועי בקר", כגון, עמוס שאמר "בוקר אנכי" [תמז]? רבי עקיבא השיבו, כי הוא בטוח שאפילו משה רבינו, שרועה צאן היה, הכריע כך).

אֲנִי עָלַי שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שָׁעַל
אני עלי שמים וארץ שעל

מְדוֹכָה זוֹ יָשַׁב חַגַּי הַנָּבִיא,
מדוכה זו ישב חגי הנביא,

וְאָמַר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים:
והכריע בשלשה דברים:

צָרַת הַבַּת אֲסוּרָה; עַמּוֹן
צרת הבת **אסורה**; בארץ עמון

וּמוֹאָב מְעַשְּׂרִין מַעְשֵׂר עָנִי
ומואב מעשרים מעשר עני

בַּשְּׁבִיעִית, וּמְקַבְּלִים גֵּרִים
בשנת השמיטה; מקבלים גרים

מִן הַקַּרְדּוּיִין וּמִן הַתַּרְמוּדִים. [1] תָּנָא: כְּשֶׁנִּכְנְסוּ, נִכְנְסוּ בְּפֶתַח אֶחָד. כְּשֶׁיָּצְאוּ,
מן הקרדויין ומן התרמודין". נאמר בברייתא: כשנכנסו התנאים לבית רבי דוסא, נכנסו בפתח אחד, וביציאתם

יָצְאוּ בְּשִׁלְשָׁה פְּתָחִים. פָּגַע בּוֹ בְּרַ"ע, אִקְשֵׁי לֵיהּ וְאוֹקְמֵיהּ. אָמַר לוֹ: אַתָּה הוּא
יצא כל אחד מפתח אחר. פגש יונתן בן הרכינס את רבי עקיבא, הקשה לו את שלש מאות הוכחותיו, ורבי עקיבא פרכן. אמר לו יונתן: "אתה הוא

עֲקִיבָא, שֶׁשִּׁמְךָ הוֹלֵךְ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ?! אַשְׁרֶיךָ שֶׁזָּכִיתָ לַשֵּׁם, וַעֲדַיִין
עקיבא ששמך הולך מסוף העולם ועד סופו?! אשריך שזכית לשם טוב, אך עדיין

לֹא הִגַּעְתָּ לִרְועֵי בָקָר! אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא: וַאֲפִילּוּ לִרְועֵי צֹאן!
לא הגעת לדרגת רועי בקר!". אמר לו רבי עקיבא (בענווה): "אפילו לדרגת רועי צאן!" (לא הגעתי).

מכאן ואילך, עד סוף הפרק, מסבירה הגמרא את שתי ההלכות הנוספות, בהן הכריע חגי הנביא, ובהשתלשלות מימרות שונות על אודות הלכות אלו.

תחילה דנה הגמרא בהלכה לגבי דיני מעשרות. לצורך הבנת הגמרא ראוי להקדים, כי כפי שלמדנו לעיל [תמח], יש שנים בהן מפרישים מעשר שני ויש שנים בהן מפרישים מעשר עני. בשנת השמיטה, היבול פטור מהפרשת תרומות ומעשרות.

כל האמור הוא בארץ ישראל.

מלבד זאת, יש שטחים סמוכים לארץ ישראל, שאמנם אינם קדושים בקדושת ארץ ישראל, אך חלה עליהם חובת תרומות ומעשרות מדרבנן, אך מצוות שמיטה אינה נוהגת בהם. לפיכך, חייבים הם במעשרות גם בשנה השביעית.

קיימת מחלוקת תנאים, אם במקומות אלה מפרישים מעשר שני בשנת השמיטה, או מעשר עני. לגבי מחלוקת זו, מתייחסת עדותו של רבי דוסא בן הרכינס.

בתוך הדברים מזכירה הגמרא את המונחים "קדושה ראשונה" ו"קדושה שנייה". כשעולי מצרים כבשו את ארץ ישראל, התקדשו חבלי הארץ הכבושים בקדושת ארץ ישראל. קדושה זו, מכונה "קדושה ראשונה" ותקפה מותנה בכיבוש. אם נכבשה הארץ מידיהם, מיד בטלה הקדושה. לפיכך, בְּגֻלות ישראל לבבל, בטלה קדושת ארץ ישראל ביחס למצוות התלויות בארץ.

בשוב עולי בבל בהנהגת עזרא הסופר, קידשו בקדושת ארץ ישראל את המקומות שחזרו אליהם. זו "קדושה שנייה". המקומות שהיו קדושים ב"קדושה ראשונה" ולא שבו להתקדש ב"קדושה שנייה", התחזיבו מדרבנן בתרומות ומעשרות וכן חייבו חכמים לקיים בהם מצוות "לקט שכחה ופאה" [תמט].

תמד. **"מעיד אני":** הרמב"ם (בהקדמה לסדר זרעים) כותב, כי רבי דוסא בן דורו של שמעון הצדיק היה והאריך ימים עד אחר חורבן בית שני, בדורו של רבי עקיבא. ראה ב"יוחסין" כי מקורו של הרמב"ם מכך שרבי דוסא מעיד שמועה בשמו של חגי הנביא. אולם המאירי כאן כותב: "לא שהגיעו ימיו של רבי דוסא לימיו של חגי הנביא, אלא שקבלה מומחית (בדוקה ומנוסה) היתה בידו על כך". עם זאת, לדברי הכל היה זקן מופלג. (ראה תשובות גאוני מזרח ומערב סימן ק"מ). תמה. **"יצאו בשלשה פתחים":** מדוע כל אחד יצא מפתח אחר? בטעם הדבר כותבים בעלי התוספות (ד"ה "יצאו") שני פירושים שונים בתכלית: **א.** מחששם שמא יפגע בהם יונתן אחי רבי דוסא כולם כאחד, ינצחם בראיות מחמת חריפותו, ויאלצם לקבוע הלכה כמותו. **ב.** בכך קיוו החכמים שאחד מהם יפגע ביונתן לפי שרצו לשמוע את הוכחותיו.

תמו. **"רועי בקר":** במשנה ובתלמוד המונח "רועי בקר" משמש כביטוי לאנשים הפסולים לשבת כדיינים, כאותם רועי בקר שאינם בקיאים בהלכה ובהוויות העולם. עם זאת פעמים שמונח זה משמש כאמירה: עדיין לא הגעת לדרגת שאר חכמים הגדולים ממך וכדומה (ראה בסנהדרין כו/א). ראה עוד ב"ערוך לנר" (שם) מדוע הביטוי "רועי צאן" פחות ערך מן הביטוי "רועי בקר" (ראה גם בשו"ת מהר"י ברונא סימן קפ"ה ד"ה "נראה לי". לגבי כוונת יונתן בביטוי זה, ראה בשו"ת "שתי הלחם" סימן ל"א ד"ה "יהואיל ואתאי"). תמז. עמוס ז/יד: "בוֹקֵר אָנֹכִי" - רועה בקר. תמח. דף ט/א. תמט. **"לקט שכחה ופאה":** לקט שכחה ופאה הם ממתנות העניים; **"לקט":** מצווה להשאיר לעניים שבולת אחת או שתיים

[1] עַמּוֹן וּמוֹאָב מְעַשְּׂרִין
(חגי הכריע ש)עמון ומואב מעשרים

מַעֲשֵׂר עָנִי בַּשְּׁבִיעִית - דְּאָמַר
מעשר עני בשנת שביעית. שאמר

מַר: הַרְבֵּה כְּרַכִּים בָּבְשׁוּ עוֹלֵי
מר: מקומות רבים שכבשו עולי

מִצְרַיִם וְלֹא כָּבְשׁוּ עוֹלֵי בָּבֶל,
מצרים, לא כבשו עולי בבל,

וּקְדוּשָּׁה רִאשׁוֹנָה קְדֻשָּׁה
ומאחר שהקדושה הראשונה (בגלל הכיבוש) תקפה

לְשָׁעָתָהּ וְלֹא קְדֻשָּׁה לֶעָתִיד
כל עוד הקרקע כבושה ולא לעולם,

לָבֹא, וְהִנִּיחוּם כְּדֵי שֶׁיִּסְמְכוּ
כשחזרו מן הגולה הניחו הקרקעות בלא קדושה (שנייה)

עֲלֵיהֶן עֲנִיִּים בַּשְּׁבִיעִית.
כדי שהעניים יתפרנסו מהן בשביעית.

[2] וּמְקַבְּלִים גֵּרִים מִן הַקַּרְתּוּיִים
(עוד הכריע אחר:) מקבלים גרים מהקרדויים והתרמודים בלא

וְהַתַּרְמוּדִים. [3] אִינִי?! וְהָא תָּנֵי
חשש שיש ביניהם יהודים). הכי כך היא (ההלכה)?! והרי שנה

רָמֵי בַּר יְחֶזְקֵאל: אֵין מְקַבְּלִים
רמי בן יחזקאל: "אין מקבלים

[1] רבי דוסא העיד, כי חגי הנביא הכריע שבארצות עמון ומואב מפרישים מעשר עני בשנת שמיטה. ארצות עמון ומואב הם מקומות שכבש משה רבינו ע"ה מסיחון מלך האמורי, ושמן בא להן לפי שסיחון כבשן מעמון ומואב [תנ].

מבארת הגמרא: קיימים מקומות רבים שנכבשו על ידי ישראל בצאתם ממצרים והתקדשו בקדושת ארץ ישראל – "קדושה ראשונה", אך כשעזרא שב מגולת בבל, הוא נמנע לשוב ולקדשם ב"קדושה שנייה", בהם גם ארץ עמון ומואב. טעם הדבר, כדי לדאוג לעניים. כלומר, העניים ניזונים ממעשר עני, לקט שכחה ופאה, ומעבודות מזדמנות. בשטחים שיקודשו מדין תורה, תחול שנת השמיטה, בה אין מעבדים את הקרקע – העניים אינם יכולים להשכיר עצמם לעבודה חקלאית, וגם אין הפרשת תרומות ומעשרות ומצוות לקט שכחה ופאה. כדי לדאוג לעניים, לא קידש עזרא מקומות מסויימים, וכך יכלו להשכיר עצמם לעבודות הקרקע וכן ליזון מלקט שכחה ופאה. כמו כן תיקנו כי בשנה זו יפרישו מעשר עני (אף על פי שלפי סדר שנות המעשר ראוי להפריש מעשר שני).

[2] עתה דנה הגמרא בהלכה האחרונה שהכריע בה חגי הנביא: מקבלים גרים מן הקרדויים והתרמודים, ואין לחשוש כי ביניהם נטמעו יהודים שאסור להנשא להם (בהמשך הגמרא יבואר טעם הדבר. חשש זה מתייחס ליהודים בלבד, שנולדו מאב ואם האסורים זה על זה ולפיכך הם ממזרים. לו היו נכרים, אין בכך כל מכשול, כי אין "ממזר" בנכרי, ועם גירותו הרי הוא מותר בקהל ישראל).

[3] שואלת הגמרא, האכן מקבלים גרים מהקרדויים? הן שונה היה רמי בר יחזקאל ברייתא בה נאמר: "אין מקבלים גרים מן הקרדויים"! השיב רב אשי, בברייתא זו נאמר "קרתויים", וכמאמר העולם, "הקרתויים – פסולים". ואילו ה"קרדויים" – בני מקום אחר הם.

[4] יש גורסים שמועה זו בנוסח שונה: רמי בר יחזקאל שנה ברייתא בה נאמר: "אין מקבלים גרים מן הקרתויים". לכאורה, הם הם הקרדויים עליהם העיד רבי דוסא כי הכשירם חגי הנביא. הא כיצד? השיב רב אשי, "קרתויים" וקרדויים", בני שני מקומות הם, ואין לערב ביניהם, כמאמר העולם, "קרתויים – פסולים". רק הם פסולים ואולם הקרדויים כשרים.

גֵּרִים מִן הַקַּרְדּוּיִים! אָמַר רַב אַשִׁי: 'קַרְתּוּיִים' אִתְּמַר, כִּדְאָמְרֵי אֱינָשֵׁי:
גרים מן הקרדויים?! תירץ רב אשי: "קרתויים" אמר רמי בן יחזקאל, וכמאמר העולם:

קַרְתּוּיִים - פְּסוּלִים. [4] וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי, תָּנֵי רָמֵי בַּר יְחֶזְקֵאל: אֵין מְקַבְּלִים
"קרתויים - פסולים". ויש גורסים שמועה זו כך: שנה רמי בן יחזקאל: "אין מקבלים

גֵּרִים מִן הַקַּרְתּוּיִים; מַאי? לָאו הַיְינוּ 'קַרְתּוּיִים' הַיְינוּ קַרְדּוּיִים?! אָמַר רַב
גרים מן הקרתויים". לכאורה, דין הקרתויים כדין הקרדויים (שלא כהכרעת חגי)! אמר רב

אַשִׁי: לָא, 'קַרְתּוּיֵי' לְחוּד, וְ'קַרְדּוּיֵי' לְחוּד, כִּדְאָמְרֵי אֱינָשֵׁי: קַרְתּוּיֵי - פְּסִילִי.
אשי: לא! לקרתויי דין אחד, ולקרדויי דין אחר, כמאמר העולם: קרתויים - פסולים (אך הקרדויים כשרים).

עתה מביאה הגמרא שיש חולקים על עדות רבי דוסא, שחגי הנביא הכריע כי מותר לגייר נכרים מן ה"תרמודים", ובתוך כך עוסקת הגמרא ב"טומאת כתמים". לשם כך נקדים ידיעות חשובות בקצרה.
דם הנדה מטמא כנדה עצמה. כשם שהנדה מטמאת במגע ובמשא [תנא], כך דמה מטמא.
מדין תורה דיני נדה נוהגים בבנות ישראל בלבד. לגבי נכריות תקנו חכמים, כי דם נדה שלהן מטמא.
כתמי דם שנמצאו **בבגד** אשה, אינם נחשבים דם נדה מן התורה, אך חכמים תקנו להחשיבם כדם נדה. תקנה זו אינה מתייחסת לבגדי נכריות, ולפיכך, דם בבגד נכריה אינו מטמא כלל, גם מדרבנן.

הנופלות בעת הקציר. **"שכחה"**: מצווה להותיר לעניים עומרים הנשכחים בשדה. **"פאה"**: מצווה להותיר בעת הקציר חלק בשדה עבור עניים. קיימת מחלוקת בין הראשונים האם קיימת מצוות לקט שכחה ופאה בחוץ לארץ - מדרבנן. ברם, במקומות הסמוכים לארץ ישראל קיימת חובה זו לדברי הכל - מדרבנן (ראה ברמב"ם הלכות מתנות עניים פרק א' הלכה י"ד וב"דרך אמונה" שם). תנא. ראה במדבר כא/כו-כח, ובנביא שופטים יא/טו-כו. תנא. **מגע ומשא הנדה:** הנדה מטמאת

[1] רַבִּי יוֹחָנָן וְסָבְיָא דְּאָמְרֵי
רבי יוחנן וזקני החכמים חלקו

תַּרְוַיְיהוּ: אֵין מְקַבְּלִים גֵּרִים
שניהם ואמרו: אין מקבלים גרים

מִן הַתַּרְמוּדִים. [2] וּמִי אָמַר
מן התרמודיים. האם אמר

רַ' יוֹחָנָן הָכִי?! וְהָתְנַן: כָּל
רבי יוחנן כך?! הן שנינו בנדה: כל

הַכְּתָמִים הַבָּאִים מִן הָרָקָם -
כתמי דם בבגדים מהעיר רקם -

טְהוֹרִים, וְרַבִּי יְהוּדָה מְטַמֵּא,
טהורים (מטומאת נדה), ורבי יהודה מטמא,

מִפְּנֵי שֶׁהֵם גֵּרִים וְטוֹעִים,
מפני שיש מהם גרים ששבו והמירו דתם,

מִבֵּין הָעוֹבְדֵי כוֹכָבִים -
רק בגדים מוכתמים שבאו מגויים -

טְהוֹרִים; [3] וַהֲוֵינַן בַּהּ,
טהורים. והקשנו במשנה זו:

°קָפְסִיק וְתָנֵי מִבֵּין הָעוֹבְדֵי
מכך שפסקה ושנתה: "מבין העובדי

כוֹכָבִים, וַאֲפִי' מִן הַתַּרְמוֹד!
כוכבים - טהורים", הרי שגם מתרמוד!

וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, זֹאת אוֹמֶרֶת:
ואמר על כך רבי יוחנן: זאת אומרת,

מְקַבְּלִין גֵּרִים מִתַּרְמוֹד! [4] וְכִי
שמקבלים גרים מתרמוד! וכי

תֵּימָא, "זֹאת" וְלָא סְ"לְ, וְהָא
תאמר, שפירש משנה זו, אך אינו סוברה להלכה, והרי

דף טז/ב

[1] רבי יוחנן וזקני החכמים חולקים על רבי דוסא וסוברים, כי אין מקבלים גרים מן התרמודים [תנב], לפי שהתערבו בהם יהודים פסולי–חיתון.

[2] תמהה הגמרא, וכי כך אמר רבי יוחנן?! הן שנינו במסכת נדה [תנג], כי כל כתמי דם שנמצאו בבגדים בעיר רקם, טהורים הם, כי רוב [תנד] תושביה נכרים הם, ואין לחשוש כי דם ישראלית הוא, שחכמים גזרו לטמאו [תנה]. רבי יהודה חולק וסובר כי טמאים הם, לפי שיש מבני רקם שהתגיירו והמירו דתם בשנית, אך יהודים הם ודם בבגדי נשותיהם טמא מדרבנן. המשנה מוסיפה, כי בגדים מוכתמים שנמצאו באיזור מגורי נכרים – טהורים.

[3] בעת שעיינו בבית המדרש בדברי המשנה, דייקו ממנה כי מכך שנקטה בכלליות שבגדים שנמצאו "בין עובדי כוכבים" – טהורים, משמע כי גם בגדים שנמצאו בתרמוד – טהורים, שאם לא כן, היה על המשנה לציין, כי דבריה אינם כוללים את העיר תרמוד. ורבי יוחנן הגיב על כך: מעתה אין לחשוש כי בין יושבי תרמוד התערבו יהודים, ולפיכך אין ביניהם יהודים פסולי–חיתון וניתן לגייר תושב תרמוד החפץ בכך. נמצאו דברי רבי יוחנן סותרים אלה את אלה!

[4] שמא תאמר, כי כוונת רבי יוחנן, שכך משמע ממשנה זו, אך הוא אינו סובר כך? הן בלתי אפשרי לומר כן, שהרי רבי יוחנן עצמו קבע: "הלכה כסתם משנה"; היינו: משנה שנאמרה "סתם", בלא איזכור התנא שאמרה – הלכה כמותה, ומשנה זו נאמרה "סתם" ואין רבי יוחנן יכול לסבור הלכה כתנא החלוק עליה, שהרי לא נפסקה הלכה כמותו.

[5] הגמרא מתרצת, כי נחלקו אמוראים בדעת רבם, רבי יוחנן, אם אכן קבע שהלכה כ"סתם משנה". אותם הסוברים שלא אמר כן מעולם [תנו], הם הטוענים כי רבי יוחנן חולק וסובר, שאין מקבלים גרים מבני תרמוד.

[6] מה טעמה של השיטה הסוברת כי אין מקבלים גרים מתרמוד? נחלקו בדבר רבי יוחנן וזקני החכמים. יש אומרים, כי נטמעו בהם צאצאיהם של נשים יהודיות שנישאו לעבדיו הכנענים של שלמה המלך ע"ה (עבדיו היו עשירים מופלגים, ולפיכך היו מבנות ישראל שנישאו להם [תנז]).
יש אומרים, ששנים אחר כך, בתקופת חורבן בית המקדש הראשון, נטמעו צאצאי בנות ירושלים בין התרמודיים.

[7] אומרת הגמרא: לפי הסוברים כי נשים יהודיות נישאו לעבדי שלמה ונטמעו בין התרמודיים, ניתן להבין כי הוא סובר כשיטה הנוקטת כי וולד בת ישראל מגוי או מעבד, ממזר הוא [תנח], וממילא יש לחשוש בכל תרמודי המבקש להתגייר, כי יהודי ממזר הוא.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הֲלָכָה כִּסְתָם מִשְׁנָה! [5] אָמוֹרָאֵי נִינְהוּ, וְאַלִּיבָּא דְּרַ' יוֹחָנָן.
אמר רבי יוחנן: הלכה כמשנה שנשנתה 'סתם' (בלי שם התנא)! (תשובה:) אמוראים הם שבשיטת רבי יוחנן נחלקו.

[6] מִתַּרְמוֹד מַאי טַעֲמָא לָא? פְּלִיגֵי בַּהּ רַבִּי יוֹחָנָן וְסָבְיָא, חַד אָמַר: מִשּׁוּם
מה טעם הסוברים שמתרמוד לא מקבלים? נחלקו בדבר רבי יוחנן וזקני החכמים. אחד אמר: מפני

עַבְדֵי שְׁלֹמֹה, וְחַד אָמַר: מִשּׁוּם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם. [7] בִּשְׁלָמָא לְמַ"דַּ 'מִשּׁוּם
עבדי שלמה שנטמעו בהם עם יהודיות, ואחד אמר: שבנות ירושלים נטמעו בין התרמודיים. הניחא לפי הסובר כי מפני

עַבְדֵי שְׁלֹמֹה', קָסָבַר: עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְעֶבֶד הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל - הַוָּלָד מַמְזֵר,
שנטמעו עם עבדי שלמה (אין מקבלים מהם גרים), כי הוא סובר שנכרי ועבד הבאים על בת ישראל - הוולד ממזר,

את שנוגעת בו. והנדה מטמאת גם את הנושא אותה אף ללא מגע ישיר. כן גם דין דם הנדה - הנוגע בו והנושא אותו, נטמא. תנב. תמוה, כיצד חולק רבי יוחנן על דברי חבי הנביא? ושמא יש לומר כי דעתו שחבי הנביא לא אמר כן מעולם. תוספות ד"ה "רבי יוחנן". תנג. נח:ב. תנד. רש"י בבא קמא לח:ב ד"ה "מרקם טהורים". תנה. **"כל הכתמים הבאים מן הרקם - טהורים":** בעלי התוספות (ד"ה "כל הכתמים") כותבים, כי אכן ברקם דרו ישראלים אלא שהללו נהגו בדת ישראל ובנותיהם צנועות היו והקפידו שבגדיהן המוכתמים לא יגיעו לרחובה של עיר. תנו. ראה בתוספות ד"ה "אמוראי נינהו". תנז. רש"י ד"ה "עבדי שלמה", על פי הגהת הב"ח. תנח. בנושא וולד נכרי ועבד הבא על בת ישראל, עוסקת הגמרא לקמן דף מה/א

אֶלָּא לְמַ"ד ׳מִשּׁוּם בְּנוֹת
אך לפי הסובר "משום בנות

יְרוּשָׁלַיִם׳, מַאי הִיא? פְּלִיגֵי
ירושלים", מה אירע שם? נחלקו

בַּהּ רַב יוֹסֵף וְרַבָּנָן, וְתַרְוַיְיהוּ
בדבר רב יוסף ורבנן, ושניהם נחלקו

מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבָּה בַּר בַּר חָנָה,
בשמועה בשם רבה בר בר חנה,

חַד אָמַר: תְּרֵיסַר אַלְפֵי גַּבְרֵי
האחד אמר: שנים עשר אלף לוחמים

וְשִׁיתָּא אַלְפֵי קַשְׁתּוֹיֵי, וְחַד
וששת אלפים קשתים, והאחד

אָמַר: תְּרֵיסַר אַלְפֵי גַּבְרֵי
אמר: שנים עשר אלף לוחמים

וּמְנַיְיהוּ שִׁיתָּא אַלְפֵי קַשְׁתּוֹיֵי;
מתוכם ששת אלפים קשתים -

בְּשָׁעָה שֶׁנִּכְנְסוּ עוֹבְדֵי
בשעה שנכנסו הנכרים

כּוֹכָבִים לַהֵיכָל, הִכּוֹ נְפָנוּ
להיכל בית המקדש, הכו נפנו

עַל כֶּסֶף וְזָהָב, וְהֵם נְפָנוּ עַל
לחפש זהב וכסף, והם נפנו

ואילו להסוברים שצאצאי בנות ירושלים נטמעו בתרמוד, מה אירע שם?

מבארת הגמרא, כי השמועה העיקרית נמסרה בשם רבה בר חנה, ובפרטיה נחלקו רב יוסף וחכמים. רבה בר בר חנה אמר, כי מן הלוחמים הנכרים שבאו על ירושלים וכבשו את בית המקדש, היו ששבו בנות ציון ונשאון. יש אומרים, כי מדובר בשנים עשר אלף לוחמים וששת אלפים קשתים ויש אומרים כי מדובר בשנים עשר אלף לוחמים, **מתוכם** ששת אלפים קשתים.

כשנפלו ירושלים ובית המקדש, פנו חברידהם לבית המקדש לשלול כסף וזהב והם שבו מבנות ציון לנשים, ונטמעו עמן בתרמוד, וילדיהן הם הממזרים שמחמתם אין מגיירים מתושבי תרמוד. על מאורע טראגי זה מקונן ירמיהו במגילת איכה [תנט], "נשים בציון עינו, בתולות **בערי יהודה**".

הגמרא שבה לעסוק בפסוק "נער הייתי גם זקנתי, ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם", שקרא רבי דוסא בעת שנכנס אליו רבי אלעזר בן עזריה [תס].

[1] אמר רבי שמואל בר נחמני בשם רבי יונתן: פסוק זה, שמתהילים הוא [תסא], אמרו מלאך המכונה "שר העולם". זאת מניין? שכן, אילו אמרו הקב"ה בכבודו ובעצמו, הן אין זקנה מלפניו וכיצד יאמר "וגם זקנתי"? ושמא נאמר כי דוד המלך ע"ה אמרו; הכי הזקין רבות בשנים כל כך עד שיכול לומר כי בעיניו ראה שהנהגת העולם שאין הצדיק נעזב?! אלא ודאי שר העולם אמרו [תסב], שיכול להעיד כי כך ראה שמנהיג הקב"ה את העולם מאז ומקדם [תסג]. (בעלי התוספות [תסד] מזכירים דעה האומרת, כי שר העולם זהו חנוך שהתהלך את האלוקים [תסה] והפך מבשר-ודם למלאך-של-אש).

[2] עוד מביאה הגמרא בשם רבי שמואל בר נחמני בשם רבי יונתן: מה פשר הכתוב במגילת איכה [תסו] "ידו פרש צר על **כל מחמדיה**"? הפסוק מתאר את מעללי הלוחמים מבני עמון ומואב; בעת שנכנסו הנכרים להיכל שבבית המקדש, לא השתתפו עם יתר הלוחמים בביזת כסף וזהב, אלא תרו אחר ספרי תורה, המכונים

בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "נָשִׁים בְּצִיּוֹן עִנּוּ, בְּתוּלוֹת בְּעָרֵי יְהוּדָה". [1] אָמַר רַבִּי
לשבות מבנות ירושלים, שנאמר: נשים בציון ענו, בתולות בערי יהודה" (ונטמעו עמם בתרמוד). אמר רבי

שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, פְּסוּק זֶה - שַׂר הָעוֹלָם אֲמָרוֹ: "נַעַר הָיִיתִי,
שמואל בן נחמני בשם רבי יונתן: פסוק זה, אמר מלאך בשם "שר העולם": "נער הייתי,

גַּם זָקַנְתִּי". מָאן אֲמַרֵיהּ? אִילֵימָא קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, מִי אִיכָּא זְקָנָה קַמֵּיהּ?!
גם זקנתי". שהרי מי אמרו? אם נאמר שהקב"ה, וכי יש זקנה לפניו?!

וְאֶלָּא דָּוִד אֲמַרֵיהּ, מִי קָשִׁישׁ כּוּלֵי הַאי?! אֶלָּא שְׁ"מ: שַׂר הָעוֹלָם אֲמָרוֹ.
ואלא דוד אמרו, וכי היה קשיש כל כך?! אלא מוכח ש"שר העולם" אמרו.

[2] וְאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, מַאי דִּכְתִיב: "יָדוֹ פָּרַשׂ צָר עַל
ואמר רבי שמואל בן נחמני בשם רבי יונתן: מהו שנאמר: "ידו פרש צר על

כָּל מַחֲמַדֶּיהָ"? זֶה עַמּוֹן וּמוֹאָב, בְּשָׁעָה שֶׁנִּכְנְסוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לַהֵיכָל, הִכּוֹ
כל מחמדיה"? זה **עמון ומואב**, שבשעה שנכנסו הנכרים להיכל בית המקדש, כולם

נְפָנוּ עַל כֶּסֶף וְזָהָב, וְהֵם נְפָנוּ עַל סֵ"ת, אָמְרוּ: זֶה שֶׁכָּתוּב בּוֹ "לֹא יָבֹא עַמּוֹנִי
פנו לחפש זהב וכסף והם פנו לספרי התורה ואמרו: ספר זה שכתוב בו "לא יבוא **עמוני**

תנט. ה:יא. תס. על פי רש"י ש"בעין יעקב", ד"ה "נער הייתי", אולם ראה מהר"ץ חיות. תסא. תהלים לו:כה. תסב. **"שר העולם":** בחידושי גאונים על ה"עין יעקב" מסביר, כי אמנם המונח "זקנה" לגבי שר העולם אינו במובן של חולשה וישישות, וכוונת הדברים שהוא נברא, ויש מניין לקיומו ויכול לומר "נער הייתי וגם זקנתי". תסג. מהרש"א ד"ה "אילימא". תסד. ד"ה "פסוקי". תסה. ראה בראשית ח:כד. תסו. א:א.

"נחמדים" [תסז], כדי לשרפם, מפני שנאמר בתורה [תסח] "לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה'" [תסט].

אחר שפירשה הגמרא את הפסוק "ידו פרש צר" שממגילת איכה, העוסק בבני עמון ומואב, היא מוסיפה לפרש פסוק נוסף מאיכה העוסק ב"צרים" אלה [תע].

[1] נאמר באיכה [תעא] "צוה ה' ליעקב סביביו צריו". פירוש הפסוק: כשגלו ישראל – גלו צריהם עמם. כלומר, עמון ומואב שהציקו לישראל בשבתם על אדמתם, המשיכו להציק להם בגלות, אחר שסנחריב הגלה את בני עמון ומואב בסמוך לבני ישראל.
אמר רב: כגון בני "הומניא", שמגולת בני עמון הם, המציקים ליהודים המתגוררים בסמוך לתושבי "פום נהרא" [תעב].

וּמוֹאָבִי בְּקְהַל ה'", יִשָּׁרֵף
ומואבי בקהל ה'", ישרף

בָּאֵשׁ! [1] "צְוָה ה' לְיַעֲקֹב
באש! נאמר באיכה: "צוה ה' ליעקב

סְבִיבָיו צָרָיו" - אָמַר רַב:
סביביו צריו". אמר רב:

כְּגוֹן הוֹמַנְיָא לְפוּם נַהֲרָא.
כגון בני הומניא, שמעמון ומואב, המציקים ליהודי פום נהרא.

מכאן ואילך מבררת הגמרא, אם כאשר נכרי מקדש בת ישראל, יש לחשוש שמא יהודי הוא, וממילא קידושיו חלו. כמו כן מתברר דינו של ולד מנישואי תערובת, בין יהודים לנכרים.
בתוך הדברים נדרשת הגמרא לדיני הכרעה על פי "רוב".
אמרה תורה [תעג]: "אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטֹּת", ומכאן מקור לכך שיש להלך אחר הרוב. וכגון, בהתגלע ספק אם חתיכת בשר מסויימת מותרת או אסורה; אדם זה, נכרי הוא או ישראל – יש להכריע על פי הרוב.
"כל דפריש – מרובא פריש" (כל הפורש – מן הרוב הוא פורש). כאשר הספק מתמקד בשאלה **מניין** הגיע החפץ שלפנינו, ו"רוב" האפשרויות מורות לצד מסויים, איסור או היתר, אזי מורים כן להכריע על פי הרוב.
ברם, לא בכל מקרה הולכים אחר הרוב, כדלהלן.
"כל קבוע כמחצה על מחצה דמי". היינו: כאשר הספק התגלע בדבר הקבוע במקומו, אם מותר הוא או אסור, לעולם נחשב הספק כשקול, כ"מחצה על מחצה", ואין "רוב" האפשרויות משפיע על דינו ומכריע את הספק. מאחר שהוא נחשב כספק שקול, דינו כדין ספק באיסורי תורה, שספק דאורייתא לחומרא [תעד].

[2] אָמַר רַב יְהוּדָה אָ"רַ
אמר רב יהודה בשם רב

אַסִי: עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁקִּידֵּשׁ
אסי: נכרי שקידש

בַּזְּמַן הַזֶּה - חוֹשְׁשִׁין
בת ישראל בימינו, חוששים

לְקִדּוּשִׁין, שֶׁמָּא מֵעֲשֶׂרֶת
שקידושיו חלו, שמא מעשרת

הַשְּׁבָטִים הוּא. [3] וְהָא כָּל
השבטים הוא. (שאלה:) והרי הכלל קובע: "כל

דְּפָרֵישׁ - מֵרוּבָּא פָּרֵישׁ!
הפורש - מהרוב פורש" (ונכרי הוא)!

[2] אמר רב יהודה בשם רב אסי: אדם המוחזק כנכרי, שקידש בת ישראל בימינו, יש לנהוג בה כספק מקודשת ליהודי, ואינה רשאית להנשא טרם יגרשנה בגט. טעם הדבר, לפי שחוששים שמא זה שקדשה הוא מבני עשרת השבטים [תעה] שהתערבו באומות ונשאו נשים נכריות (בהמשך הסוגייה יבואר, מדוע לא חשש פן נישאה בת ישראל לנכרי). לדעת רב אסי, הנולד מאם נכריה ואב יהודי, הרי הוא יהודי ממזר [תעו] (בידוע, לא נפסקה כך הלכה, אלא רק הנולד מאם יהודיה הרי הוא יהודי).

[3] תמהה הגמרא: הן כלל ידוע הוא, "כל דפריש – מרובא פריש" (ראה בהרחבה בהקדמה לסוגייה זו), ומאחר שרוב דרי העולם נכרים הם, עלינו להכריע כי המוחזק לנכרי שייך לרוב הנכרים, ואין לחשוש כי יהודי הוא!

[4] הגמרא מתרצת, כי כוונת רב אסי לנכרי הנמצא במקום בו ידוע כי בני עשרת השבטים התבוללו בין יושביו. במקום שכזה, המוגדר "קבוע", היינו: החפץ, או האיש, לגביו יש ספק, קבוע במקומו – אין הולכים אחר הרוב, אלא הספק נחשב שקול, ולפיכך יש להתייחס אליו כספק יהודי [תעז].

[5] על המקומות הקבועים הללו אמר רבי אבא בר כהנא, כי לגבי עשרת השבטים שהוגלו על ידי סנחריב נאמר [תעח]: "וַיֶּגֶל מֶלֶךְ אַשּׁוּר

[4] בְּדוּכְתָּא, דִּקְבִיעִי; [5] דְּאָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא:
(תשובה:) מדובר במקום הידוע שהתבוללו בו ומוגדר "קבוע". שאמר רבי אבא בן כהנא, (על הפסוק שמתאר הגליית עשרת השבטים למקומות ידועים):

תסז. תהלים יט/יא. תסח. דברים כג/ד. תסט. רש"י איכה א/י. תע. מהרש"א. תעא. א/יז. תעב. על פי רש"י בקידושין, דף עב/ב ד"ה "צוה". לפירוש זה מובן יותר מדוע סודרה מימרא זו כאן. אצלנו מפרש רש"י, כי בני הומניא הם יוונים, המציקים לבני פום נהרא - ישראליים עניים. ראה ב"ערוך לנר" המצדד כי נפלה טעות סופר בדברי רש"י כאן. תעג. שמות כג/ב. תעד. ראה בכתובות טו/א, ובתוספות שם, ד"ה "פרטי", כי קיים מקור מהתורה המלמד כי "קבוע כמחצה על מחצה".
תעה. **"עשרת השבטים":** בשנה התשיעית למלכות הושע בן אלה "מלך ישראל" (בתקופה זו מָלַךְ חזקיהו המלך ביהודה), בא שלמנאסר מלך אשור וילכוד את שומרון בירת ישראל ויגלה אשורה את עשרת השבטים שהוו את מלכות ישראל, ויושיבם בחלח ובחבור, נהר גוזן וערי מדי. השבטים שנותרו בארץ ישראל הם יהודה ובנימין ועמם מבני לוי. שנים אחר כך החזיר ירמיהו הנביא חלק מבני עשרת השבטים לארץ ישראל. לגבי הנותרים חלוקות הדעות בין התנאים; יש אומרים כי אינם עתידים לחזור ויש אומרים כי עתידים לחזור (ראה סנהדרין קי/ב וברש"י שם ד"ה "אין עתידים"). תעו. כך מפרש רש"י ד"ה "מעשותי". ועיין תוספות ד"ה "עובד כוכבים" מה שפירשו בדעת רש"י, ראה שם עוד פירוש נוסף בדברי רב אסי.
תעז. ראה תוספות ד"ה "בדוכתא" שנתקשו בפירוש רש"י כאן, ופירשו באופן אחר. תעח. מלכים ב יח/

דף יז/א

"וַיִּנָּחֵם בַּחְלַח וּבְחָבוֹר נְהַר גּוֹזָן וְעָרֵי מָדָי". רבי אבא אמר כי מקומות אלה מוכרים בתקופת התלמוד בשמות דלהלן. "חלח" הוא "נהר חלזון" [תעט]; "חבור" – זו חדייב [תפ]; "נהר גוזן" – זו גינזק [תפא]; "ערי מדי" – העיר חמדן [תפב] וחברותיה, ויש אומרים, כי זו העיר "ניהר" והסמוכות לה, ומי הן הסמוכות לניהר? אמר שמואל: הכרכים מושכי, חידקי ודומקיא.

[1] אמר רבי יוחנן: רוב בני המקומות הללו, ממזרים הם! כי נכרים בני המקום נשאו בנות ישראל, ובניהם ובנותיהם נהגו כנכרים ונישאו לקרוביהם, עברו על איסורי עריות, וילדיהם ממזרים [תפג].

"וַיִּנָּחֵם בַּחְלַח וּבְחָבוֹר נְהַר
"ויינחם בחלח ובחבור, נהר

גּוֹזָן וְעָרֵי מָדָי", "חֶלַח" -
גוזן וערי מדי". "חלח" -

זֶה חִלָּזוֹן; "וְחָבוֹר" - °זוֹ
זה (נהר) חלזון; "וחבור" - זו

חַדְיָיב; "נְהַר גּוֹזָן" - זוֹ גִּינְזָק;
חדייב. "נהר גוזן" - זו גינזק.

"וְעָרֵי מָדָי" - זוֹ חֶמְדָּן וְחַבְרוֹתֶיהָ, וְאָמְרֵי לַהּ: זוֹ נִיהָר וְחַבְרוֹתֶיהָ. 'חַבְרוֹתֶיהָ'
"ועירי מדי" - זו חמדן וסביבותיה, ויש אומרים, ניהר וסביבותיה. סביבותיה

מָאן? אָמַר שְׁמוּאֵל: כִּרְךְ מוֹשְׁכֵי, חִידְקֵי, וְדוּמְקִיָּא. [1] א"ר יוֹחָנָן: וְכוּלָּן לִפְסוֹל.
מה הן? אמר שמואל: הכרכים מושכי, חידקי ודומקיא. אמר רבי יוחנן: רוב בני המקומות אלה פסולים.

עתה מביאה הגמרא את דעת שמואל החולק על רב אסי.
נקדים, כי מן הנאמר בתורה [תפד], "וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּם בִּתְּךָ לֹא תִתֵּן לִבְנוֹ וּבִתּוֹ לֹא תִקַּח לִבְנֶךָ: **כִּי יָסִיר** אֶת בִּנְךָ מֵאַחֲרַי וְעָבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים...", דרשו חז"ל [תפה], כי החתן הנכרי "יסיר" את הנכד היהודי מאמונת ישראל. משמע, כי הנולד לבת ישראל מן הנכרי, הרי הוא יהודי המכונה "בנך". אולם, הנולד לבן ישראל מן הנכרית, אינו יהודי, שכן, התורה אינה מוסיפה לומר, כי תסיר – הכלה הנכרית – את בנך מאחרי; משמע, שבמקרה זה אינו "בנך".

[2] אמר רב יהודה: כשהרציתי לפני שמואל את דברי רב אסי, שנכרי שקידש בת ישראל, יש לחשוש כי יהודי הוא, הגיב כי אין צורך לחשוש, שכן, רק הנולד לאב נכרי ולאם יהודייה – יהודי הוא, כדרשת חכמים "כי יסיר את **בנך**", שרק בן לאם יהודייה יהודי הוא, ולא בן לאם נכריה, אף שאביו יהודי.
ומה בכך? הן בנות עשרת השבטים נישאו לנכרים, והרי על פי דרשה זו רבינא דייק מן הפסוק [תפו], כי ילדיה של בת ישראל שנישאה לנכרי – יהודים הם!
אומרת הגמרא, אכן כן, מבנות עשרת השבטים נישאו לנכרים, אך מסורת בידינו, כי הן נעשו עקרות! [תפז] [תפח]

[3] יש גורסים, כיכך אמר רבי יהודה: כשהרציתי את דברי רב אסי לפני שמואל, הגיב ואמר: לא חדלו בית הדין שבאותו דור לעסוק בעניין בני עשרת השבטים שנישאו לנכרים והתבוללו בתוכם, עד שקבעו כי דינם כנכרים

[2] כִּי אֲמַרִיתַהּ קַמֵּיהּ
(אמר רב יהודה:) כשאמרתי הדברים לפני

דִּשְׁמוּאֵל, אֲ"ל: בִּנְךָ הַבָּא
שמואל, אמר לי: רק בן הבא

מִן יִשְׂרְאֵלִית קְרוּי "בִּנְךָ",
מבת ישראל קרוי "בנך" (אף שאביו נכרי),

וְאֵין בִּנְךָ הַבָּא מִן הָעוֹבֶדֶת
אך אין בן של יהודי הבא מן הנכרית

כּוֹכָבִים קָרוּי "בִּנְךָ" אֶלָּא
קרוי "בנך" (אף שאביו יהודי) אלא

"בִּנָּהּ". וְהָאֵיפְכָּא בָּנוֹת, וְאָמַר רָבִינָא, שְׁ"מ: בֶּן-בִּתְּךָ הַבָּא מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים
"בנה". (שאלה:) הן גם בנות ישראל מעשרת השבטים נטמעו, ואמר רבינא, כי מפסוק זה למדנו שבן בתך הנולד מנכרי

קָרוּי "בִּנְךָ"! גְּמִירִי, דִּבְנָתָא דְּהַהוּא דָּרָא אִיצְטְרוּיֵי אִצְטְרוּ. [3] אֵיפְכָּא דַּאֲמְרִי:
קרוי "בנך"! (תשובה:) מקובלנו, כי בנות אותו הדור (בקוע נבקע רחמן) נעשו עקרות. יש גורסים שמועה זו כך:

כִּי אֲמַרִיתַהּ קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל, אֲ"ל: לֹא זָזוּ מִשָּׁם עַד שֶׁעָשָׂאוּם עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים
כשאמרתי הדברים לפני שמואל אמר לי: לא זזו משם בית הדין עד שקבעו (את עשרת השבטים) כנכרים

יא. תעט. על פי רש"י בקדושין דף עב/א ד"ה "יחלזון". תפ. **"חַדְיָיב"**: נקראה ביוונית קדומה Adiabene (תרגום: ארץ בלתי עבירה, מפני ששוכנת בין נהרות). לפנים מלכו בחדייב הלני המלכה ובנה מונבז המלך. בזמן מאוחר יותר הפכה חדייב לחלק מכורדיסטאן. חדייב מופיעה בתלמוד ועוד גם בשם "הדייב". ראה גם בערוך ובמוסף הערוך, ערך חדייב וערך אסיא (נ). תפא. **"גינזק"**: יש המשערים מקום זה בצפון מזרח סוריה. תפב. **"חמדן"**: מיקומה במערב אירן, לשעבר חלק מן הממלכה הפרסית - מדית. תפג. כלומר, רבי יוחנן אמנם אינו סובר כרב אסי בדין ישראל הבא על נכרית, אך בכל זאת פסלם לקהל גם אחרי גירות מטעם זה. תפד. דברים ז/ג-ד. תפה. דרשה זו מובאת להלן כג/א. תפו. על פי הריטב"א בקידושין דף סח/ב. לפירושים נוספים ראה בראשונים שם. תפז. לדעת רב אסי לעיל, הנולד מנשואי ישראל ונכרית הינו ישראל ממזר, לפיכך הוא חושש לקידושי נכרי, רש"י לעיל טו/ב ד"ה "מעשרת השבטים". תפח. **"איצטרויי אצטרו"**: המאירי כותב, כי יש אומרים שארע כך מפני

גְּמוּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּה' בָּגָדוּ, כִּי בָנִים זָרִים יָלָדוּ". [1] יָתֵיב
גמורים, שנאמר "בה' בגדו - כי **בנים זרים** ילדו". ישב

רַב יוֹסֵף אֲחוֹרֵיהּ דְּרַב כַּהֲנָא, וְיָתֵיב רַב כַּהֲנָא קַמֵּיהּ דְּרַב
רב יוסף מאחרי רב כהנא, ורב כהנא ישב לפני רב

יְהוּדָה, וְיָתֵיב וְקָאָמַר: עֲתִידִין יִשְׂרָאֵל דְּעָבְדֵי יוֹמָא טָבָא כִּי
יהודה, וישב ואמר רב יוסף: עתידים ישראל לעשות יום טוב

חֲבֵרֵי תַּרְמוֹד. [2] וְהָא חָרֵיב! הַהִיא - 'תַּמּוֹד' הֲוָאי. רַב אַשִׁי
כשתחרב תרמוד (על ממזריה). (שאלה:) הן כבר חרבה! (תשובה:) ההיא שנחרבה "תמוד" היא. רב אשי

אָמַר: הַיְינוּ 'תַּרְמוֹד' הַיְינוּ 'תַּמּוֹד', אִבַּפּוּלֵי הוּא דְּמִכְפַּל,
אמר: היינו "תרמוד" והיינו "תמוד" (עיר אחת) הן, אך) נחרבה מכאן ונבנתה מכאן,

חָרֵיב מֵהַאי גִּיסָא - אוֹתִיב מֵהַאי גִּיסָא, וְאִי חָרֵיב מֵהַאי גִּיסָא - אוֹתִיב מֵהַאי
נחרבה פעם אחת מצד אחד, והתיישבו בצדה השני, וכשנחרב צד זה, התיישבו בצד

גִּיסָא. [3] יָתֵיב רַב הַמְנוּנָא קַמֵּיהּ דְּעוּלָּא וְקָא הָוֵי בְּשִׁמְעָתָא, אָמַר: מַה גַּבְרָא,
האחר (אך לא נחרבה כולה) . ישב רב המנונא לפני עולא והיו מעיינים בסוגייה. אמר עולא: היית מתגדל

וּמַה גַּבְרָא אִי לָאו דְּהַרְפַּנְיָא מָאתֵיהּ! אִכַּסִּיף. [4] אֲ"ל: כֶּסֶף גֻּלְגֻּלְתָּא לְהֵיכָא
ומתגדל, אם לא היית בן הרפניא העיר! נתבייש רב המנונא. אמר לו עולא: מס גולגולת להיכן

יְהַבַת? אֲ"ל: לְפוּם נַהֲרָא. אֲ"ל: א"כ מִפּוּם נַהֲרָא אַתְּ! [5] מַאי 'הַרְפַּנְיָא'? אָמַר
אתה נותן? השיבו: למלכות פום נהרא. אמר עולא: אם כן, מפום נהרא אתה (ולא מהרפניא). מה פשר השם "הרפניא"? אמר

רַ' זֵירָא: הַר שֶׁהַכֹּל פּוֹנִין בּוֹ. [6] בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: כֹּל שֶׁאֵין מַכִּיר מִשְׁפַּחְתּוֹ
רבי זירא: הר שכל פסולי חיתון פונים אליו. בברייתא שנינו: כל אדם שאינו מכיר מוצא משפחתו

וְשִׁבְטוֹ - נִפְנֶה לְשָׁם. [7] אָמַר רָבָא: וְהִיא עֲמוּקָה מִשְּׁאוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִיַּד
ושבטו, פונה לשם להשתדך. אמר רבא: הרפניא עמוקה מן הגהינם, שנאמר עליו: "מיד

שְׁאוֹל - אֶפְּדֵם, מִמָּוֶת - אֶגְאָלֵם", וְאִילּוּ פָּסוּל דִּידְהוּ - לֵית לְהוּ תַּקָּנְתָּא.
שאול - אפדם, ממות - אגאלם", ואילו לפסולי הרפניא, אין להם תקנה.

גמורים [תפט]. מעתה, קידושיהם אינם חלים כלל ועיקר, בניהם אינם ממזרים, ויכולים להתגייר ולבוא בקהל ישראל, שלא כדברי רבי יוחנן. זאת, כנאמר בפסוק [תצ], "בַּה' בָּגָדוּ, כִּי בָנִים זָרִים יָלָדוּ"; לפי שבגדו בדתם – בניהם כנכרים.

[1] מספרת הגמרא, כי פעם ישבו שלשה חכמים; רב יוסף מאחורי רב כהנא, שפניו היו מופנות לרב יהודה. אמר רב יוסף: עתידים ישראל לעשות יום טוב, כשתחרב תרמוד, על ממזריה המתערבים בישראל.

[2] תמהה הגמרא, הן תרמוד חרבה זה מכבר?
מתרצת הגמרא, זו שחרבה "תמוד" היא, ואילו אנו ממתינים ל"תרמוד" שתחרב.
רב אשי ענה, אכן תמוד ותרמוד חד הנה, אלא שלא חרבה תרמוד כליל, פעם חרב חלקה והתיישבו הנותרים בצדה השני ופעם להיפך.

[3] עוד מספרת הגמרא, כי פעם ישב רב המנונא לפני עולא, והיה נושא ונותן בדברי עולא. אמר עולא לרב המנונא: אילו לא היית בן העיר הרפניא, היית מתגדל לאין שיעור. כוונתו היתה, כי בני העיר הרפניא, לא היו מיוחסים.
נתכרכמו פניו של רב המנונא לשמע הדברים.

[4] שאלו עולא: מס גולגולת להיכן אתה משלם? ענהו: למלכות "פום נהרא". הגיב עולא: משכך, מקום הולדתך מסופח ל"פום נהרא", שבניו מיוחסים, ולא ל"הרפניא".

[5] מה מקור השם "הרפניא"? אמר רבי זירא: הר – פניא, היינו: הר שכל פסולי–חיתון פונים אליו למצוא נשים פסולות חיתון כמותם.

[6] בברייתא שנינו: כל שאינו מכיר את מוצא משפחתו ולאיזה שבט הוא משתייך, פונה שמה למצוא אשה.

[7] אמר רבא: הרפניא עמוקה מן הגהינם! שעליו נאמר [תצא] "מִיַּד שְׁאוֹל אֶפְּדֵם, מִמָּוֶת אֶגְאָלֵם", אך לפסולי הרפניא אין כל תקנה.

עינוי הדרך ויש אומרים כי שתו מין מרקחת הגורמת לעקרות, לפי שלא רצו ללדת בנים לנכרים. אחרים מפרשים, כי החליאו את עצמן כדי שתיראנה מנוולות ולא ירצו הנכרים לשאתן לנשים. תפט. **"שעשאום עובדי כוכבים גמורים":** ראה ב"קרן אורה" שמצדד, כי לגביהם נאמרה הלכה שהם נחשבים כנכרים ממש, וכן כתב ה"בית שמואל" (אהע"ז סימן מ"ד ס"ק י"ט) להלכה, שעשאום כנכרים גם לקולא, וראה עוד בהגהות חתם סופר על "שולחן ערוך" או"ח סי' ל"ט. הרשב"א (לקמן כב/א) כותב: "לאו למימרא דישראל שנעשה גוי גמור ועובד עבודה זרה, שאין חוששין לקדושיו. אלא אותן בלבד (עשרת השבטים) הוא שעשאום כגוים גמורים מתחלתן והפקיעו קדושיהן". תצ. הושע ה/ז. תצא. הושע ג/יא.

[1] אומרת הגמרא, מקורם של פסולי החיתון שבהרפניא, הוא בבני מישן הסמוכה. הללו מקורם בפסולי תרמוד, הלא המה צאצאי עבדי שלמה שנשאו בנות ישראל.
על כך שגורה אמרה בפי העולם: כלי גדול וכלי קטן, כלומר, פסולי–חיתון בדרגה חמורה ופסולי–חיתון בדרגה קלה, התגלגלו והלכו לשאול – לגיהנם, מהשאול לתרמוד, מתרמוד למישן, וממישן להרפניא. כלומר, הגיהנם מרומם יותר, כביכול, ממקומות אלה, בהם התגוררו פסולי–חיתון, שאין להם תקנה.

[1] פְּסוּלֵי דְּהַרְפַּנְיָא - מִשּׁוּם
מקור פסול הרפניא — הוא

פְּסוּלֵי דְּמֵישׁוֹן; וּפְסוּלֵי
מפסולי בני מישון הסמוכה. — מקור פסולי

דְּמֵישׁוֹן - מִשּׁוּם פְּסוּלֵי
מישון, — מפסולי

דְּתַרְמוֹד; פְּסוּלֵי דְּתַרְמוֹד -
תרמוד. — פסולי תרמוד

מִשּׁוּם עַבְדֵי שְׁלֹמֹה. וְהַיְינוּ דְּאָמְרֵי אֱינָשֵׁי: קָבָא רַבָּא וְקָבָא זוּטָא מִיגַּנְדָּר
מקורם בעבדי שלמה שנשאו בנות ישראל. — זהו שאומרים העולם: כלי גדול וכלי קטן התגלגלו

וְאָזֵיל לִשְׁאוֹל, וּמִשְּׁאוֹל לְתַרְמוֹד, וּמִתַּרְמוֹד לְמֵישָׁן, וּמִמֵּישָׁן לְהַרְפַּנְיָא.
והלכו לגהינם, — ומן הגהינם לתרמוד, — ומתרמוד למישן, — וממישן להרפניא.

• הַדְּרָן עֲלָךְ "חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה נָשִׁים" •

מבוא
לפרק שני

המשניות בפרק שני עוסקות בששה נושאים[1]:

- "אשת אחיו שלא היה בעולמו", מתי פוטרת צרתה - השלמת הנידון מפרק ראשון - דף יז/א ובדף יח/ב.
- כללים ביבמה אסורה: איזו יבמה חולצת או מתייבמת / חולצת ולא מתייבמת / לא חולצת ולא מתייבמת - דף כ/א.
- מי נחשב אח כלפי מצוות יבום, ומי נחשב בן בגינו אשת אביו פטורה מן היבום - דף כב/א.
- מקרי ספק המזקיקים לחלוץ ליותר מיבמה אחת - דף כג/ב.
- איזה מן האחים ראוי שיקיים מצוות יבום וחליצה - דף כד/א.
- איסורי נישואין מחמת זנות או חשד זנות, וכן איסורי נישואין מחמת חשדות אחרים - דף כד/ב, כה/א, כה/ב, כו/א.

הנושאים העיקריים המובאים במהלך הדיון בגמרא בדברי המשניות:

- מקור מן התורה שאשת אחיו שלא היה בעולמו פטורה מן היבום - דף יז/ב.
- מיהו אח החייב במצוות יבום - דף יז/ב, כב/א-ב.
- יש זיקה או אין זיקה - דפים יז/ב - יח/ב.
- אסור לבטל מצוות יבום - דפים יז/ב - יח/ב.
- זיקה ככנוסה - דפים יח/ב - יט/ב.
- איסור קדושה - מניעתה ליבום, מדאורייתא או מדרבנן - דפים כ/א כא/א.
- כל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה - דף כ/א.
- רמז מן המקרא לתקנת "שניות" - דף כא/א
- מניין השניות - דפים כא/א - כב/א.
- שניות בגרים - דף כב/א.
- דיני קורבה בגרים - דף כב/א.
- הגדרת בן ואח לכלל דיני התורה - דף כב/א-ב.
- פרטי איסור "אחות" - דפים כב/ב - כג/א.
- מצווה בגדול לייבם - המקור לכך ופרטי הדינים - דף כד/א-ב.
- תנאים בקבלת גרים - דף כד/ב.
- אין אדם משים עצמו רשע - דף כה/א-ב.
- התרת נדרים - דף כה/ב.

פרק שני מתאפיין במספר רב של הלכות אישות מדרבנן:

נשים שנחשבות כמקודשות מדרבנן ועקב כך נאסרו קרובותיהן על ה'בעל'.
נשים שאסרו לשאתן כדי שלא תתבטל מצוות יבום.
נשים הנחשבות מקודשות מדרבנן ועקב כך צרותיהן נחשבות צרת ערווה מדרבנן.
נשים שנאסר לייבמן מחשש איסור בעתיד.
מספר נשים "שניות" - קרובות רחוקות, שאסרו חכמים לשאתן מפני דמיונן לעריות האסורות מן התורה.
חלוצה לכהן - אסורה מדרבנן כגרושה האסורה לו מדאורייתא.
נשים אחדות שאסרו חכמים לשאתן, כדי למנוע לזות שפתיים וחשד שוא.
נשים שאסרו חכמים לבעל שגירשן לשוב ולהחזירן.

מקורות והערות

1. על פי המאירי בהקדמה לפרק שני.

שתי המשניות הראשונות של הפרק השני, עוסקות בהרחבה ב"אשת אחיו שלא היה בעולמו", הנמנית במשנה הראשונה של המסכת, בין חמש עשרה הנשים הפוטרות את צרותיהן מן החליצה ומן הייבום.
המשנה הבאה מפרטת באיזה אופן פטורה צרת אשת אחיו שלא היה בעולמו פטורה מן הייבום.
במשנה זו מוזכר גם המושג "**מאמר**", עליו למדנו בדף יב/א. "מאמר" הוא קידושין מדרבנן בין יבם ליבמתו. מדין תורה יבמה הופכת לאשת היבם באמצעות ביאה בלבד. חכמים נתנו תוקף "קידושין מדרבנן", לקידושי כסף או קידושי שטר [א], בהם קידש היבם את היבמה. קידושין אלה מכונים "מאמר", לפי שהם תקפים במאמר חכמים [ב].
כל יבם חייב לעשות מאמר טרם יבמו את היבמה. חכמים תקנו כן, מפני שייבומה על ידי ביאה בלבד – דומה לזנות.
יש לציין, כי לדעת חכמים [ג] המאמר נחשב "קידושין במקצת", היינו: גם מדרבנן אינו קידושין גמורים. דבר זה בא לידי ביטוי בכך שלאחר שעשה אח אחד מאמר, אחיו יכול לעשות מאמר נוסף ולאסרה על בעל המאמר הראשון.
כמובן, שבקידושין רגילים, אין תוקף לקידושין שניים שנעשו על ידי אחר, שכן קידושי אשה שכבר נשואה הם דברים בטלים.
במהלך הפרק נלמד, כי לדעת תנאים אחדים, קידושי מאמר תקפים מן התורה [ד].

■ פרק ב' - כיצד ■

מַתְנִי'. [1] כֵּיצַד אֵשֶׁת אָחִיו
באיזה אופן "אשת אחיו

שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ? [2] שְׁנֵי
שלא היה בעולמו" פוטרת צרתה? היו שני

אַחִים וּמֵת אֶחָד מֵהֶן,
אחים ומת אחד מהם

וְנוֹלַד לָהֶן אָח, וְאַחַ"כְּ
ונולד להם אח, ואחר כך

יִיבֵּם הַשֵּׁנִי אֶת אֵשֶׁת אָחִיו
יבם השני (השני משני הגדולים) את אשת אחיו

וָמֵת - הָרִאשׁוֹנָה יוֹצְאָה
ומת - הראשונה פטורה

מְשׁוּם אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא
מפני שהיא "אשת אחיו שלא

הָיָה בְעוֹלָמוֹ, וְהַשְּׁנִיָּה - מְשׁוּם צָרָתָהּ. [3] עָשָׂה בָהּ מַאֲמָר וָמֵת -שְׁנִיָּה חוֹלֶצֶת
היה בעולמו", והשנייה פטורה מפני שהיא צרתה. אם השני עשה בה מאמר ומת - אשתו חולצת

וְלֹא מִתְיַיבֶּמֶת:
ולא מתייבמת.

גְּמָ'. [4] אָמַר רַב נַחְמָן: מָאן דְּתָנֵי 'רִאשׁוֹנָה' - לָא מִשְׁתַּבֵּשׁ; מָאן דְּתָנֵי 'שְׁנִיָּה' -
אמר רב נחמן: מי שמכנה את אשת האח הראשון "ראשונה" - אינו משבש הלשון, וכן מי שמכנָהּ "שנייה"

1 באיזה אופן "אשת אחיו שלא היה בעולמו" פוטרת את צרתה מן הייבום ומן החליצה?

2 כגון, ראובן ושמעון אחים. ראובן נשוי לפועה. שמעון נשוי לרבקה. מת ראובן בלא זרע. בטרם יִבם שמעון את פועה, נולד לו אח, לוי שמו. וַיְיַבֵּם שמעון את פועה אלמנת ראובן, וימת גם שמעון בלא זרע ויותיר אחריו את פועה, אלמנת ראובן שהתייבמה לו, ואת רבקה, אשתו זה מכבר.
פועה אסורה ללוי, כי היא "אשת אחיו [ראובן] שלא היה בעולמו", שהרי לא היה לוי ביחד בעולם עם ראובן. לפיכך גם רבקה אשת שמעון פטורה מייבום ללוי, כי היא צרתה של פועה, והרי היא "צרת אשת אחיו שלא היה בעולמו", וכפי שלמדנו – צרת ערווה פטורה מן הייבום.

3 אם שמעון לא יִבם את פועה, אלא עשה בה מאמר, אזי במות שמעון אין רבקה אשתו נחשבת צרת ערווה מן התורה, לפי שפועה שהתקדשה לשמעון במאמר, לא הוגדרה כאשתו מדין תורה. לפיכך, רבקה אינה מתייבמת ללוי, מדרבנן, אך עליה לחלוץ.
במקרה המופיע במשנתנו, שתי הנשים, פועה ורבקה, מכונות "ראשונה" ו"שנייה". "ראשונה" – פועה, אשת ראובן. "שנייה" – רבקה, אשת שמעון.

4 אמר רב נחמן: המכנֶה "ראשונה" אינו משבש את הלשון, וגם המכנֶה "שנייה" אינו משבשה.

א. רש"י קידושין ב/א, ד"ה "בביאה". אך הרמב"ם והטור לא הזכירו שטר. ועיין ביאור הגר"א אבן העזר סימן קס"ו ס"ק ד'-ה'. ב. הערת המדפיס ב"שולחן ערוך" אבן העזר סימן ק"ע סעיף ב'. ג. לקמן נ/א. ד. כן דעת בית שמאי ואילו רבי שמעון מסתפק בדבר. ראה על כך עוד בתוספות לקמן כט/א, ד"ה "ב"ש אומרים", וברשב"א ו"ערוך לנר" שם. וראה בתוספות לקמן יט/ב, ד"ה "רבי שמעון".

לָא מִשְׁתַּבֵּשׁ. [1] מָאן דְּתָנֵי
אינו משבש. מי שמכנה

°רִאשׁוֹנָה׳ לָא מִשְׁתַּבֵּשׁ, מַאי
"ראשונה" את אשת הראשון אינו משבש, כי מה פירוש

׳רִאשׁוֹנָה׳? רִאשׁוֹנָה לִנְפִילָה;
ההגדרה "ראשונה"? שהיא ראשונה ליפול ליבום לפני הנולד.

[2] וּמָאן דְּתָנֵי ׳שְׁנִיָּה׳ לָא
ומי שמכנה "שנייה" אינו

מִשְׁתַּבֵּשׁ, מַאי ׳שְׁנִיָּה׳? שְׁנִיָּה
משבש, כי מה פירוש "שנייה"? שהיא שנייה להנשא לאח

לִנְשׂוּאִין. מִי לָא עָסְקִינַן
השני (שכבר היתה לו אשה). (שאלה:) האם לא מדובר גם

דְּיִבֵּם וְאַחַ"כ כָּנַס?! אֶלָּא מַאי
שתחילה יִבם ואחר כך נשא עוד אשה?! אלא מה פירוש

׳שְׁנִיָּה׳? שְׁנִיָּה בְּנִשּׂוּאִין.
"שנייה"? שאלו נישואיה השניים.

[3] אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה
פטור הייבום של אשת אחיו שלא היה

בְּעוֹלָמוֹ הֵיכָא כְּתִיבָא?
בעולמו היכן כתוב?

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר
אמר רב יהודה בשם

רַב, אֲמַר קְרָא: "כִּי
רב, נאמר בפסוק: "כי

1 כה כוונתו: המכנה את פועה, אשת ראובן, "ראשונה", אינו טועה, לפי שהיא נפלה לייבום לראשונה לפני לוי, שנולד למצב שבו היא זקוקה לייבום. רבקה מכונה "שנייה", מפני שהיא השנייה בסדר הנשים שנפלו לייבום לפני לוי, עם מותו של שמעון לאחר מכן.

2 כמו כן, ניתן לכנות את פועה "שנייה", כי היא אשתו השנייה של שמעון [ה].
תמהה הגמרא, וכי הכרח ששמעון היה נשוי תחילה לרבקה?! הן יתכן שנשאה רק לאחר שייבם את פועה? מדוע זה תיקרא פועה "שנייה" בכל מקרה?
אלא, מבארת הגמרא, כוונת רב נחמן היא, שניתן לכנות את פועה "שנייה", כי אלו הם נישואיה השניים, ואילו עבור רבקה – אלה נישואים ראשונים (לאו דווקא. יתכן שהיתה נשואה לפני כן לאחר, אך לצורך המצאת מקרה זה, חובה על פועה להנשא פעמיים, ולרבקה די בפעם אחת [ו].

3 עתה מבררת הגמרא, מניין ש"אשת אחיו שלא היה בעולמו" פטורה מן הייבום? אמר רב יהודה בשם רב: אמרה תורה בפסוק הפותח את מצוות ייבום, "כי **ישבו** אחים יחדו" – לא נאמר "כי יהיו" אלא "ישבו", ללמדך, כי רק באחים שישבו יחד בעולם, קיימת מצוות ייבום [ז].

4 מן המילה "יחדו" מוסיפים ללמוד, כי מצוות ייבום נוהגת אך באחים המאוחדים בדבר מסויים. כלומר, כוונת התורה לאחים היורשים זה את זה והם מאוחדים בנחלה – ירושה, הלא הם אחים מן האב, ולא אחים מן האם, שאינם יורשים זה את זה.

5 רבה אמר, כי על כך שמצוות ייבום נוהגת בין אחים מן האב בלבד, למדים בגזירה שווה מהנאמר לגבי בני יעקב אבינו ע"ה [ח], "שְׁנֵים עָשָׂר אֲנַחְנוּ **אַחִים** בְּנֵי אֲבִינוּ..."; מה כל בני יעקב **אחים** מן האב בלבד ולא מן האם, אף "כי ישבו **אחים**" שבמצוות ייבום, אחים מן האב הם ולא מן האם.

6 מקשה הגמרא: הן בגזירה שווה ניתן ללמוד להיפך, שאף אחים מן האם בלבד כלולים במצוות ייבום! הנה, בפרשת עריות נאמר [ט]: "עֶרְוַת אֵשֶׁת **אָחִיךָ** לֹא תְגַלֵּה, עֶרְוַת אָחִיךָ הוּא", ומכאן נלמד, כשם שאיסור "אשת אח" כולל הן אשת אח מן האב והן אשת אח מן האם [י], כך גם מצוות ייבום, בה נאמר "אחים", כוללת גם אחים מן האם!
מתרצת הגמרא, כי גזירה שווה יש ללמוד בין שתי מילים זהות, "אחים" – "אחים", ואילו בפרשת עריות נאמר "אחיך".

יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו" - שֶׁהָיְתָה לָהֶם יְשִׁיבָה אַחַת בָּעוֹלָם, פְּרָט לְאֵשֶׁת
ישבו אחים יחדו" ללמד, דווקא אחים שישבו יחד בעולם, ולמעט אשת

אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ. [4] "יַחְדָּו"- מְיוּחָדִים בְּנַחֲלָה, פְּרָט לְאָחִיו מִן
אחיו שלא היה בעולמו. עוד לומדים: "יחדו" - אחים המאוחדים לירושה (יורשים זה את זה) חייבים בייבום, למעט אחים מן

הָאֵם. [5] רַבָּה אָמַר: אַחִין מִן הָאָב יָלִיף ׳אַחָוָה׳ ׳אַחָוָה׳ מִבְּנֵי יַעֲקֹב; מַה
האם. רבה אמר: על חובת אחים מן האב בלבד בייבום, למדים בגזירה שווה "אחוה" - "אחוה" מבניו של יעקב; כשם

לְהַלָּן מִן הָאָב וְלֹא מִן הָאֵם, אַף כָּאן מִן הָאָב וְלֹא מִן הָאֵם. [6] וְלִילַף
שהם אחים מן האב ולא מן האם, כך בפרשת ייבום, "אחים" - מן האב ולא מן האם. (שאלה:) שילמדו גזירה שווה

׳אַחָוָה׳ ׳אַחָוָה׳ מֵעֲרָיוֹת! דִּין ׳אַחִים׳ מֵ׳אַחִים׳, וְאֵין דִּין ׳אַחִים׳ מֵ׳אָחִיךָ׳.
"אחוה" - "אחוה" מערות! (שם "אח" הוא גם מן האם). (תשובה:) משווים המילה "אחים" למילה "אחים" ואין משווים את המילה "אחים" למילה "אחיך" שבערות.

ה. **"מאן דתני":** לשון הגמרא, "מאן דתני... לא משתבש", מתפרש כך: אילו התנא היה רוצה, היה יכול לשנות כך. כן פירש רש"י כפי שמבארו הריטב"א (ד"ה "גמ'"). בחלק מן הדפוסים נכתב כן בשם "מפרשים"). ראה פירוש זהה ברש"י ביצה לה/ב, ד"ה "מאן דתני". אולם ראשונים רבים מפרשים, שיש הגורסים כך במשנה זו (או במשנה אחרת). ראה רמב"ן, ריטב"א ומאירי. ו. "ערוך לנר". ראה שם פירוש נוסף. ז. על פי "יש של שלמה". גירסת הגמרא שלפנינו היא: "כי ישבו אחים יחדו - שהיתה להם ישיבה אחת בעולם". מלשון זו אין ברור אם הלימוד הוא מ"ישבו" או מ"יחדו". הרי"ף והרא"ש גורסים: "כי ישבו אחים - אחים שהיתה להם ישיבה אחת בעולם" (ראה מה שכתב על כך הרש"ש. אולם ראה גם ב"קרבן נתנאל". ראה בדומה לכך בגרסת הגמרא בנדה מד/א). אולם גירסת התלמוד ירושלמי כאן (הביאו הרשב"א להלן בדף קיט/א, ד"ה "והא דאמרינן"): "יחדו - שהיתה להם ישיבה אחת בעולם", וראה גם במאירי בפירוש משנתנו המפרש כן. ח. בראשית מב/לב. ט. ויקרא יח/טז. י. ראה לקמן נה/א.

[1] שואלת הגמרא, מה נפקא מינה יש, אם המילים זהות אם לאו? הן לגבי פרשת נגעים דרשו בברייתא בתורת כהנים, גזירה שווה בין המילים "ושב" [א] "ובא" [ב], ובבית מדרשו של רבי ישמעאל הסבירו: מאחר שמשמעותן של "ושב" "ובא" זהה, ניתן לדרוש גזירה שווה ביניהן, אף על פי שאינן זהות, כי די בכך שתבנן זהה. (מגזירה שווה זו למדים בין היתר, כי כשם שבבית שבו הופיע נגע והסגירו הכהן ופשה הנגע בתום שבעת ימי ההסגר, יש לחלוץ את האבנים בהן פשה הנגע, היינו: לִבְנות אחרות במקומן ולהסגיר את הבית לשבעה ימים נוספים, כמפורש בתורה, כך אם עמד הנגע בעינו והסגיר הכהן את הבית שבעה ימים נוספים – הסגר שני – ואז פשה הנגע, יש לחלוץ את האבנים ולהסגיר את הבית לשבעה ימים פעם שלישית, ולא יטמא הכהן את הבית מיד [ג]).

[2] הגמרא מתרצת, כי אכן כאשר אין שתי מילים זהות ממש, דורשים משתי מילים זהות בתכנן, ולפיכך דרשו לגבי נגעים גזירה שווה בין המילים "ושב" "ובא", אך במקרה דנן, שניתן לדרוש "אחים" – "אחים", יש להעדיף זאת על גזירה שווה בין "אחים" – אחיך".

[3] עדיין, שואלת הגמרא, ניתן לדרוש "אחים" – "אחים" מפסוק אחר [ד]; אברהם אבינו ע"ה אמר ללוט בן אחיו הרן, "אַל נָא תְּהִי מְרִיבָה בֵּינִי וּבֵינֶיךָ... כִּי אֲנָשִׁים **אַחִים** אֲנָחְנוּ", ומכאן נדרוש, כי יש לייבם את אשת אחיו של האב!

[4] הגמרא מבארת, כי מסתבר לדרוש גזירה שווה מהמילה "אחים" שנאמרה בבני יעקב, כי מיותרת היא, לפי שבפסוק [ה] "שנים עשר עבדיך **אחים** אנחנו בני אבינו", ניתן היה לכתוב "שנים עשר עבדיך בני אבינו" (ומובן מאליו שהם אחים), מדוע, איפוא, התווספה המילה "אחים"? אלא וודאי ללמדנו לדרוש גזירה שווה מפסוק זה דווקא.

[1] מַאי נַפְקָא מִינַּהּ? הָא
מה הבדל יש בין כשהמילים אינן זהות (לבין כשהן זהות)? הן

תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל:
בברייתא מבית מדרשו של רבי ישמעאל נאמר,

"וְשָׁב הַכֹּהֵן" "וּבָא הַכֹּהֵן" -
(כי לומדים גזירה שווה) "**ושב** הכהן" "**ובא** הכהן" -

זוֹ הִיא שִׁיבָה, זוֹ הִיא
שמשמעות שיבה כמשמעות ביאה (אף על פי שהמילים

בִּיאָה'! [2] הָ"מ הֵיכָא דְּלֵיכָּא
אינן זהות)! (תשובה:) במה דברים אמורים, היכן שאין

מִידֵי דְּדָמֵי לֵיהּ, אֲבָל הֵיכָא
מילה הדומה לה (אז דורשים), אבל היכן

דְּאִיכָּא מִידֵי דְּדָמֵי לֵיהּ,
שיש מילה הדומה לה,

מִדְּדָמֵי לֵיהּ יָלְפִינַן. [3] וְלֵילַף
מן המילה הדומה לומדים. (שאלה:) שילמדו

'אַחָוָה' 'אַחָוָה' מִלּוֹט, דִּכְתִיב:
"אחוה" - "אחוה" מלוט, שנאמר בו,

"כִּי אֲנָשִׁים אַחִים אֲנָחְנוּ"!
"כי אנשים **אחים** אנחנו" (ואשת אחי האב תתייבם)!

[4] מִסְתַּבְּרָא מִבְּנֵי יַעֲקֹב הָוָה לֵיהּ לְמֵילַף, מִשּׁוּם דְּמֵפְנֵי, מִדַּהֲוָה לֵיהּ לְמִכְתָּב
(תשובה:) מסתבר שמבני יעקב צריך ללמוד, מפני שהמילה "אחים" מיותרת, שהרי היה צריך לכתוב

'שְׁנֵים עָשָׂר עֲבָדֶיךָ בְּנֵי אָבִינוּ', וּכְתִיב "אַחִים", שְׁמַע מִינַּהּ.
"שנים עשר עבדיך בני אבינו", וכתוב "עבדיך **אחים**", ללמדנו לדרוש מייתורה גזירה שווה לייבום.

בסוגייתנו למדנו, איפוא, שתי דרשות המהוות מקור לכך שמצוות ייבום נוהגת באחים מן האב בלבד ולא באחים מן האם. **א.** מן המלה "יחדו", המלמדת כי מדובר באחים המיוחדים לנחלה. **ב.** גזירה שווה "אחים" – "אחים".
עתה מבארת הגמרא מדוע יש צורך בשתי דרשות המלמדות דין זהה.

[5] על כך שאחים מן האב בלבד מייבמים, התורה נזקקה ללמדנו בכפליים; הן בגזירה שווה "אחים" – "אחים", והן מ"יחדו". לפי שאת הגזירה שווה ניתן לדחות בטענה, שיש לדרוש גזירה שווה מהמלה "אחים" בה כינה אברהם אבינו את עצמו ואת לוט בשיחתו עמו. אמנם, אמרנו כי המילה "אחים" שבבני יעקב מיותרת, ומשמע כי יש לדרוש דווקא ממנה; אך הן גם המילה "אחים" שאמר אברהם ללוט נחשבת

[5] וְאִיצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב "אַחִים",
צריך לכתוב "אחים"

וְאִיצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב "יַחְדָּו";
וצריך לכתוב "יחדיו" (משניהם ללמוד שאח מהאב מייבם).

דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא "אַחִים", הַיְינוּ לָא לֵילַף 'אַחָוָה' 'אַחָוָה' מִלּוֹט, וְכִי תֵּימָא לָא מֵפְנֵי,
כי אם היתה כותבת התורה "אחים" בלבד, היינו סוברים ללמוד "אחוה" - "אחוה" מלוט. וכי תאמר שהמילה "אחים" בלוט אינה יתירה,

---

יא. "**וְשָׁב** הַכֹּהֵן **בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי**, וְרָאָה וְהִנֵּה פָּשָׂה הַנֶּגַע בְּקִרֹת הַבָּיִת" (ויקרא יד/לט). יב. "**וּבָא** הַכֹּהֵן, וְרָאָה וְהִנֵּה פָּשָׂה הַנֶּגַע בְּבָתֵּי. צָרַעַת מַמְאֶרֶת הִוא בַּבַּיִת, טָמֵא הוּא" (ויקרא יד/מד). יג. ראה ברש"י, עירובין דף נא/א, ד"ה "ושב הכהן", המאריך בפירוש גזירה שווה זו. יד. בראשית יג/ח. טו. **"שנים עשר עבדיך בני אבינו":** שני פסוקים דומים מופיעים בספר בראשית פרק מ"ב. בפסוק י"ג נאמר: "ויאמרו, שנים עשר **עבדיך אחים** אנחנו בני איש אחד בארץ כנען, והנה הקטן את אבינו היום והאחד איננו". בפסוק ל"ב: "שנים עשר אנחנו **אחים** בני אבינו האחד איננו והקטן היום את אבינו בארץ כנען". בלשון הגמרא כאן קיים, איפוא, קושי. הגמרא מזכירה "**עבדיך**" מפסוק י"ג ו"**בני אבינו**" מפסוק מ"ב! ב"דקדוקי סופרים השלם" מביא, כי בחלק מכתבי היד הגירסה היא "עבדיך אנחנו בני איש אחד". למעלה מפרש רש"י (ד"ה "אחוה אחוה") כי הגזירה שווה נדרשת מפסוק ל"ב (ראה על כך ב"ערוך לנר").

לָאִיי, אַפְנוֹיֵי מֵפְנֵי, מִדַּהֲוָה לֵיהּ
הן מיותרת היא גם מיותרת, כי היה צריך

לְמִכְתַּב 'רֵעִים' וּכְתִיב "אַחִים" -
לכתוב "רעים" אך כתוב "אחים",

שְׁמַע מִינַּהּ לְאַפְנוֹיֵי; כָּתַב
ללמדנו שמיותרת המילה לצורך דרשה; לכן כתבה

רַחֲמָנָא "יַחְדָּו" - הַמְיוּחָדִים
התורה "יחדו" לדרוש אחים המיוחדים לירושה

בְּנַחֲלָה; [1] וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא
(יורשים נחלה אחת). ואם היתה כותבת התורה

"יַחְדָּו", הֲוָה אֲמֵינָא דְּמְיַיחֲדִי
"יחדו" בלבד, היינו סוברים שרק אחים המיוחדים (מאוחדים)

בְּאַבָּא וּבְאִמָּא, צְרִיכָא. [2] וְהָא
מאותם אב ואם מייבמים. לכן צריך גם "אחים". וזאת (שצריך

מֵהֵיכָא תֵּיתֵי? יִבּוּם בְּנַחֲלָה
מאב ואם) מהיכן היינו סוברים? הן את האחים שבייבום

תְּלָא רַחֲמָנָא, וְנַחֲלָה מִן הָאָב
משווה התורה לדיני ירושה, וירושת הבנים תלוייה באב

מיותרת, כי ראוי היה שיאמר לו "אנשים **רֵעִים** אנחנו", היינו: רעות שוררת בינינו. ומשכתבה התורה "אחים" חלף "רעים", באה ללמדנו לדרוש גזירה שווה "אחים" – "אחים", בין "כי ישבו אחים" שבייבום לפסוק "אנשים אחים" ונלמד שאשת אחי האב מתייבמת.

לפיכך נזקקה תורה ללמדנו ב"יחדו", שרק אחים המיוחדים לנחלה, כלומר, אלה שיורשים נחלה אחת מאביהם – אחים מן האב, מייבמים זה את אשתו של זה, ולא דוד ובן אחיו שאינם יורשים נחלה משותפת [טז].

[1] ואילו היתה התורה מלמדתנו זאת מ"יחדו" בלבד, היה עולה על דעתנו לדרוש כך: מצוות ייבום נוהגת דווקא באחים "מיוחדים", מאוחדים תחת אותם אב ואם. לפיכך יש צורך בגזירה שווה "אחים" – "אחים" מבני יעקב ללמדנו, כי גם אחים מן האב בלבד קרויים אחים לגבי מצוות ייבום, אף על פי שאינם אחים מן האם.

[2] שואלת הגמרא, מדוע זה היה עולה על דעתנו לפרש כי "יחדו" באה ללמד שרק אחים מאותם אב ואם כלולים במצוות הייבום? הן בפרשת הייבום עוסקת התורה בירושת האח המת, שרק היבם יורש את נחלתו ולא יתר אחיו [יז]. מאחר שהפרשה עוסקת בנחלה, ואחים מן האב יורשים זה את זה אף שאינם אחים מן האם, הדעת נותנת כי מצוות יבום נאמרה גם לגבי אחים מן האב בלבד, ולא רק אם הם אחים מן האב ומן האם גם יחד [יח].

[3] מבארת הגמרא, כי מאחר שמצוות ייבום מחודשת היא, שהותרה אשת אח, כל דרשה שבאה לידינו וניתן באמצעותה לצמצם את ההיתר – היינו דורשים. שכן, כלל נקוט בידינו, כי דבר חידוש הנאמר בתורה, יש לצמצמו להכרחה העולה מן הכתוב והיינו מפרשים: "יחדיו" – דווקא אחים המאוחדים מן האב ומן האם נכללים במצוות ייבום. לפיכך יש צורך בדרשת "אחים" – "אחים" ללמדנו, כי המצווה כוללת גם אחים מן האב בלבד.

וְלֹא מִן הָאֵם הִיא! [3] אִיצְטְרִיךְ, סָד"אָ הוֹאִיל וְחִידּוּשׁ הוּא, דְּקָמְשַׁתְּרֵי עֶרְוָה
אף שאינם אחים מן האם! (תשובה:) צריך "אחים", כי היה עולה על הדעת, שמאחר שדין הייבום מחודש, שהותרה ערוות אשת אח

גַּבֵּיהּ, אֵימָא עַד דְּמְיַיחֲדִי בְּאַבָּא וּבְאִמָּא, צְרִיכָא.
למייבם, נאמר שרק אחים המאוחדים מאב ואם מייבמים. לכן צריך "אחים".

הסוגייה הבאה עוסקת בהגדרת מעמד היבמה עם נפילתה לייבום: "יש זיקה – או אין זיקה".
במות אדם בלא בנים, נופלת אלמנתו לייבום לפני אחיו מן האב של בעלה. בעוד מצוות הייבום תקפה, אסורה היבמה להנשא לאיש זר והיא זקוקה לייבום. חובת הייבום גורמת לכך, שבין היבם לבין היבמה נוצר קשר קנייני המכונה "זיקה". היינו: היבמה קשורה אל היבם.
שורש המילה "זיקה", מלשון זיקים – אזיקים, שהיבמה אזוקה וקשורה אל היבם [יט].
על קיומו של קשר זה מצביעה העובדה שהתורה מעניקה ליבם את הזכות להחליט; שברצותו הוא מייבם את היבמה והיא הופכת אשתו לכל דבר, כמאמר חז"ל "אשה הקנו לו מן השמים" [כ].
הנידון שלפנינו הוא, אם "**יש זיקה**", היינו: האם הזיקה חמורה וחזקה, ואזי יש בה דמיון מסויים לקידושין ומפני כך אסרו חכמים את קרובותיה (כגון, אחיותיה) על היבם [כא], וכן להיפך – אסרו אותה על קרוביו, כפי שהמקדש אשה אסור בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו, או שמא "**אין זיקה**", היינו: אין הזיקה חמורה וחזקה, ואין להתייחס אליה כאל קשר קנייני, בעל מאפיינים דומים לקידושין [כב].
בפרק שלישי [כג] ובפרק רביעי [כד] מופיעות במשנה מחלוקות תנאים אחדות, שהגמרא אומרת כי הן נובעות מנידון זה, אם "יש זיקה" או "אין זיקה".

מצבים שונים ב"זיקה"
לפי השיטה הסוברת כי "יש זיקה", קיימים מצבים שונים, בחלק מהם ברור מאליו כי הזיקה קיימת ואוסרת נישואים לקרובים. בחלק מהם ברור מאליו כי פקעה הזיקה. בחלק מהם ניתן להסתפק ולפיכך נזקקו האמוראים להבהיר את דינם.

טז. רש"י ד"ה "המיוחדים" מפרש כאן באופן שונה מלעיל, ועיין ריטב"א ד"ה "יחדיו" שביאר זאת. יז. בנושא זה ראה לקמן דף כד/א וברש"י ד"ה "והא מהיכא". יח. כן מפרש רש"י. ראשונים רבים מתקשים בדבריו, שאם כן הדרשה "יחדיו" מיותרת כליל. לפיכך הם מפרשים את כוונת הגמרא באופן שונה. ראה ברמב"ן רשב"א ריטב"א בד"ה "האי". יט. הערת המדפיס ב"שולחן ערוך" אבן העזר סימן קנ"ז סעיף א'. כ. ראה בחינוך מצווה ר"ע. כא. החינוך שם. כב. ראה בחידושי רבי נחום, המדקדק כך מלשון רש"י. כג. דף כט/ב. מובא ברש"י כאן ד"ה "ולימא הלכה" (השני). כד. דף מא/א. מובא ברש"י כאן ד"ה "ולימא הלכה" (הראשון).

"יש זיקה" בוודאי: יבמה הזקוקה להתייבם ליבם אחד בלבד, כי אין אחים נוספים, הזיקה ביניהם ברורה ועומדת, כי רק עליו מוטלת המצווה.
"אין זיקה" בוודאי: אם יש אחים אחדים ואחד האחים חלץ לה או ייבמה, הרי זה מימוש הזיקה בין היבמה לבין אח זה, ופוקעת הזיקה כלפי יתר האחים, כאילו מעולם לא היתה כלל.
מקרים שניתן להסתפק בהם:
א. יש אחים אחדים ועדיין לא נעשו חליצה או ייבום. מחד, הן על כל אחד מן האחים מוטל לייבמה וראוי שתהיה "זיקה" לכל אחד מהם. מאידך, הן רק אחד מהם ייבמנה ושמא באופן זה אין זיקה, כי היבמה אינה מיוחדת ליבם אחד, ואין להגדיר "קשר קידושין" לשני אנשים בצוותא.
ב. היבמה או היבם מתו. הזיקה לא תמומש לעולם, מחוסר אפשרות. מחד, ניתן לומר כי מאחר שלעולם לא תמומש הזיקה, פג איסור חכמים והנותר בחיים מביניהם רשאי לשאת את קרובי המת.
הגמרא מבהירה כי "זיקה בְּכְדֵי (=בסתם, בחינם) לא פקעה" – איסורי הזיקה אינם פוקעים מפני חוסר אפשרות לממשה. רק בעשיית מעשה ייבום או חליצה פוקעת הזיקה מיתר האחים למפרע, ולכן קרובותיה מותרות ליתר האחים [כה]. בגמרא נלמד, כי מאחר שהלכה זו מחודשת, נזקקו האמוראים להדגישה.

"שומרת יבם" היא יבמה הממתינה ליבום / חליצה, היא שומרת, מחכה וממתינה ליבם שייבמנה או יחלצנה [כו].

[1] אמר רב הונא בשם רב: "שומרת יבם" שמתה בלא ייבום או חליצה, רשאי הייבם לשאת את אמה. מדבריו עולה, כי הוא סובר ש"אין זיקה", כי לדברי הסוברים "יש זיקה", הן היבם אסור בקרובות היבמה.

[2] תמהה הגמרא, אם זאת ביקש להשמיענו, מדוע לא פסק מפורשות ובקיצור, כי הלכה כתנא הסובר ש"אין זיקה"? (להלן, מא/א, מובאת מחלוקת אם המקדש את אחות זקוקתו צריך להמתין מלשאתה עד שאחיו יֵיבֵם את היבמה או יחלוץ לה).

[3] מסבירה הגמרא, כי אם היה אומר כך, לא ניתן היה לדעת כי הוא סובר שלעולם "אין זיקה". כלומר, מחלוקת התנאים אם "יש זיקה", נתפרשה לגבי מקרה שבו יבמה נפלה לפני שני אחים. לפיכך ניתן היה לטעות, כי רק באופן זה אמר רב ש"אין זיקה", כי לבסוף רק אחד מהם יקיים מצוות ייבום. ברם, שמא מודה הוא, כי אם יש יבם אחד בלבד, "יש זיקה", כי קשר הייבום ביניהם וודאי וברור. לפיכך הוא נקט בדוגמה זו ואמר, כי יבם רשאי לשאת את אמה של "שומרת יבם" שמתה, וכך נדע כי כוונתו בכל מקרה, גם אם לא היה אלא יבם אחד בלבד.

[4] עדיין לא נחה דעתה של הגמרא: מדוע לא אמר רב, "הלכה כדברי התנא הסובר שאין זיקה אפילו ביבם אחד"? (תנא זה הוא רבי עקיבא לקמן כט/ב, הסובר כי גם כאשר יש יבם אחד, איננו מפר את נדרי זקוקתו).

[5] אלא מבארת הגמרא, רב נקט בלשון זו כדי להשמיענו חידוש, כי בעוד יבמתו חיה ועדיין לא חלץ לה, הכל מודים שאינו רשאי לשאת את אמה, או את אחת מקרובותיה, כי בכך יגרום לביטול מצוות הייבום, שהרי יבמתו תהא "בת אשתו" ותיפטר מייבום וחליצה כדין ערווה. ומה בכך? ובכן, אסור לעשות מעשה המבטל מצוות ייבום. לפיכך נקט רב בלשון "שומרת יבם **שמתה** – מותר באמה", כי רק לאחר מותה הותר הדבר ולא בחייה.

עתה מנסה הגמרא להוכיח, כי נפסקה הלכה ש"יש זיקה".

[6] במשנה בפרק רביעי [כז] נאמר: "אשתו שמתה – מותר באחותה... יבמתו שמתה – מותר באחותה". כלומר, במות האשה רשאי הבעל

[1] אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב:
אמר רב הונא בשם רב:

שׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁמֵּתָה - מוּתָּר
יבמה הממתינה לייבום שמתה - רשאי

בְּאִמָּהּ. אַלְמָא קָסָבַר: ׳אֵין
היבם לשאת את אמה. הרי שסבר ש"אין זיקה" (בין

זִיקָּה׳. [2] וְלֵימָא: ׳הֲלָכָה
היבם ליבמה). (שאלה:) שיאמר בקצרה: "הלכה

כְּדִבְרֵי הָאוֹמֵר ׳אֵין זִיקָּה״!
כדעת הסובר אין זיקה"!

[3] אִי הֲוָה אָמַר הָכִי, הֲ"אַ
(תשובה:) אם היה אומר כך, היינו סבורים,

הָנֵ"מ - בִּתְרֵי, אֲבָל בְּחַד -
שזאת דווקא בשני יבמים (שרק לאחד תתייבם), אך ביבם אחד

׳יֵשׁ זִיקָּה׳. [4] וְלֵימָא: ׳הֲלָכָה
"יש זיקה". (שאלת המשך:) שיאמר: "הלכה

כְּדִבְרֵי הָאוֹמֵר אֵין זִיקָּה
כדעת הסובר שאין זיקה

אֲפִי׳ בְּחַד׳! [5] אִי אָמַר הָכִי,
אפילו ביבם אחד"! (תשובה:) אם היה אומר כך,

הֲוָה אֲמֵינָא אֲפִילּוּ מֵחַיִּים, קָמַשְׁמַע לָן: לְאַחַר מִיתָה - אִין; מֵחַיִּים - לָא,
היינו סבורים, כי גם בחייה רשאי לשאת את קרובותיה. השמיענו רב הונא בשם רב: לאחר מיתה - כן (מותר), אך בחייה - לא,

מִשּׁוּם דְּאָסוּר לְבַטֵּל מִצְוַת יְבָמִין. [6] תְּנַן: "יְבִמְתּוֹ שֶׁמֵּתָה - מוּתָּר בַּאֲחוֹתָהּ";
מפני שאסור לבטל מצוות יבום (ואם ישא אמה, אסור בבתה). (שאלה:) שנינו במשנה להלן: יבמה שמתה, מותר היבם באחותה.

כה. "אור שמח" - קונטרס זיקה, ועיין שם שאכן בתלמוד ירושלמי נגקטה הדעה, כי מיתה מפקיעה זיקה. כו. רש"י לקמן, לח/א ד"ה "שומרת יבם". כז. מט/א.

בַּאֲחוֹתָהּ - אִין, בְּאִמָּהּ - לָא!
(משמע), באחותה - כן, אך באמה - לא!

[1] הוּא הַדִּין דַּאֲפִילּוּ בְּאִמָּהּ,
(תשובה:) הוא הדין שאפילו באמה מותר,

וְאַיְידֵי דְּתָנָא רֵישָׁא ״אִשְׁתּוֹ״,
אך מפני שכבר שנה ברישא ש״אשתו

שֻׁמְּתָהּ - מוּתָּר בַּאֲחוֹתָהּ״,
שמתה - מותר באחותה״

בַּאֲחוֹתָהּ - אִין, אֲבָל בְּאִמָּהּ -
(ובמקרה זה) באחותה - מותר, אך באמה -

לָא, דְּהָוְיָא לַהּ אִיסּוּרָא
לא, כי אסורה

דְּאוֹרַיְיתָא, תָּנָא נָמֵי סֵיפָא
מדאורייתא, שנה גם בסיפא

״מוּתָּר בַּאֲחוֹתָהּ״. [2] וְרַב
בלשון ״מותר באחותה״. רב

יְהוּדָה אָמַר: שׁוֹמֶרֶת יָבָם
יהודה חולק (על רב הונא בשם רב): יבמה שמתה

שֻׁמְּתָהּ - אָסוּר בְּאִמָּהּ. אַלְמָא
לפני ייבומה - אסור היבם באמה. הרי

קָסָבַר: ״יֵשׁ זִיקָּה״. [3] וְלֵימָא:
שסבר: ״יש זיקה״. (שאלה:) שיאמר בקצרה:

״הֲלָכָה כִּדְבְרֵי הָאוֹמֵר יֵשׁ
״הלכה כסובר יש

זִיקָּה״! [4] אִי הָוָה אָמַר הָכִי,
זיקה״! (תשובה:) אם היה אומר כך,

הָוָה אָמֵינָא הָנֵ״מ - בְּחַד,
היינו סוברים שזאת דווקא ביבם אחד,

אֲבָל בִּתְרֵי - ״אֵין זִיקָּה״.
אך בשני יבמים - אין זיקה.

[5] וְהָא כִּי פְּלִיגִי - בִּתְרֵי
(דחיית התשובה:) והרי התנאים שנחלקו (אם יש זיקה), בשני

פְּלִיגִי! [6] אֶלָּא, אִי אָמַר הָכִי, °הָוָה אָמֵינָא - מֵחַיִּים, אֲבָל לְאַחַר מִיתָה - פָּקְעָה
יבמים נחלקו! אלא, אם היה רב יהודה אומר כך, היינו סוברים, כי רק מחיים יש זיקה, אך לאחר מיתה פוקעים דיני

דף יח/א

לַהּ זִיקָּה, קָמַ״לָ, דְּזִיקָּה בִּכְדֵי לָא פָּקְעָה. [7] לֵימָא מְסַיֵּיעַ לֵיהּ: יְבִמְתּוֹ שֻׁמְּתָהּ -
הזיקה, השמיענו רב יהודה, כי דיני הזיקה אינם פוקעים בחינם (=סתם כך, ונותר אסור בקרובותיה). נאמר סיוע ממשנה לדברי רב יהודה: ששנינו: יבמתו שמתה

לשאת את אחותה, לפי שאיסור אחות אשה תקף בחיי האשה בלבד. וכמו כן, אם ״שומרת יבם״ מתה, רשאי היבם לשאת את אחותה.

לו היה תנא זה סובר, כי ״אין זיקה״, מדוע לא השמיענו כי במות ״שומרת יבם״, רשאי היבם לשאת את אמה? מכך שנקט בדוגמה של אחות אשה, הרי לנו כי הוא סובר ש״יש זיקה״, ויבם אסור בקרובות ״שומרת יבם״, ואך לאחותה רשאי הוא להנשא לאחר מותה, כשם שבעל רשאי לשאת את אחות אשתו אחר מותה.

מאחר שמשנה זו נשנתה ״סתם״ (משנה שנאמרה ״סתם״, בלא איזכור התנא שאמרה – הלכה כמותה), הרי לנו שרבי הקדוש, מסדר המשנה קבע הלכה ש״יש זיקה״ [כח].

1 הגמרא דוחה הוכחה זו בטענה, כי מאחר שתחילה עוסקת המשנה באשה שמתה, ובמקרה זה רק אחותה מותרת לבעלה לאחר מות האשה, המשיכה המשנה ונקטה דוגמה זהה גם לגבי ״שומרת יבם״, אף על פי שאמנם ניתן היה לנקוט מקרה מחודש יותר, כגון, מותרת באמה.

2 על שיטת רב הונא בשם רב, כי ״שומרת יבם שמתה – מותר באמה״, חולק רב יהודה וסובר, ״אסור באמה״. מדבריו עולה כי הוא סובר ש״יש זיקה״ ולפיכך אסור היבם בקרובות היבמה.

3 תמהה הגמרא, אם זאת ביקש רב יהודה להשמיענו, מדוע לא פסק מפורשות ובקיצור: הלכה כתנא הסובר ש״יש זיקה״?

4 מסבירה הגמרא, כי אילו היה אומר רב יהודה ״יש זיקה״, ניתן היה לפרש כי הוא מתייחס אך ורק למקרה בו קיים יבם אחד בלבד, או–אז ברורה הזיקה בין היבמה לבינו. ברם, כשקיימים שני יבמים – ״אין זיקה״, שהרי לבסוף תתייבם או תחלוץ לאחד מהם בלבד. לשם כך אמר רב יהודה שהיבם אסור באמה, ולא חילק בדבריו בין יבם אחד לשני יבמים, כדי שנסיק כי לעולם ״יש זיקה״ [כט].

5 ברם, הגמרא אינה מקבלת הסבר זה, מפני שהתנאים עצמם שנחלקו אם ״יש זיקה״, התייחסו למקרה של שני אחים [ל]. מעתה, אם רב יהודה היה אומר, ״הלכה כסובר יש זיקה״, ודאי היינו מבינים שכוונתו גם למקרה של שני אחים, שהרי בו עסקו התנאים.

6 אלא, אומרת הגמרא, רב יהודה נקט בלשון זו כדי להשמיענו חידוש; היינו סבורים, כי אמנם ״יש זיקה״ שמחמתה אסרו חכמים קרובות ״שומרת יבם״ על היבם, אך במות ״שומרת היבם״ פוקעת הזיקה למפרע, שהרי הזיקה לא תוכל לבוא לידי מימוש (ומותר בקרובותיה). זאת השמיענו רב יהודה באומרו ״שומרת יבם שמתה – אסור באמה״, כי גם אם מתה – אין הדבר נחשב כאילו לא היתה זיקה מעולם, ולפיכך נותר בתקפו האיסור שנוצר מחמת הזיקה [לא].

7 עתה מנסה הגמרא להוכיח מאותה משנה בפרק רביעי, ש״יש זיקה״.

שנינו: ״יבמתו שמתה – מותר באחותה״. משמע, באחותה מותר אך באמה אסור.

כח. הריטב״א ד״ה ״דתנן״. כט. על פי המאירי. ל. משנה להלן, מא/א. לא. **״זיקה בכדי לא פקעה״:** זיקה אינה פוקעת מאליה, אך על ידי מעשה היא פוקעת. לפיכך, לאחר חליצה ויבום פוקעת הזיקה וקרובותיה מותרות לשאר האחים (כמבואר במשנה להלן מא/א. ראה ריטב״א ד״ה ״קמ״ל דזיקה״).

דוחה הגמרא, כי אמנם ניתן לפרש שמותר באמה, ובכל זאת נקטה המשנה בדוגמה של אחות יבמתו, כי תחילה עוסקת המשנה באשה שמתה, ובמקרה זה רק אחותה מותרת לבעלה לאחר מות האשה, והמשנה המשיכה לנקוט דוגמה זהה גם לגבי "שומרת יבם".

עתה מבקשת הגמרא להכריע במחלוקת זו לאור דברי משנתנו העוסקת ב"אשת אחיו שלא היה בעולמו". נזכיר בקצרה את חלק המשנה הנוגע לענייננו: ראובן ושמעון אחים. ראובן נשא את פועה. שמעון נשאת את רבקה. מת ראובן, ושמעון עשה "מאמר" (קידושין מדרבנן) בפועה ומת. לוי שנולד לאחר מות ראובן – חולץ לרבקה, כי נפלה לפניו לייבום, אך אינו מייבמה, כי פועה התקדשה מדרבנן לשמעון, ובכך היו פועה ורבקה צרות, ומאחר שפועה אסורה עליו, לפי שהיא "אשת אח שלא היה בעולמו", הרי רבקה היא צרת ערווה מדרבנן.

[1] הקשה רב הונא בר חייא: במשנתנו שנינו, כי אם שמעון עשה "מאמר" בפועה אשת ראובן ומת, אזי אסורה רבקה אשת שמעון על לוי. משמע, כי אם מת שמעון בלא שעשה "מאמר" בפועה, רשאי לוי לייבם את רבקה אשת שמעון.
לו המשנה סוברת "יש זיקה", לעולם לוי אינו רשאי לייבם את רבקה, כי די בכך שיש "זיקה" בין פועה לשמעון, כדי שתחשב כ'אשתו' במקצת וממילא רבקה היא צרתה של פועה האסורה ללוי מדין "אשת אחיו שלא היה בעולמו", וצרת ערווה אסורה! הרי לנו כי משנתנו סוברת "אין זיקה", ומאחר שהיא שנוייה "סתם", הרי שכך הכרעת ההלכה [לב].

[2] רבה דוחה את דבריו, כי ניתן לפרש במשנה שאכן גם ללא מאמר אסורה רבקה על לוי, מפני ש"יש זיקה", ואילו המשנה נקטה בדוגמה של "מאמר", להשמיענו שאין הלכה כדעת בית שמאי הסוברים שקידושי "מאמר" חלים מן התורה.
אילו היינו סוברים כבית שמאי, אזי היה עלינו לפטור את רבקה אשת שמעון אף מחליצה, כי על ידי המאמר בין שמעון לפועה, הפכה פועה לאשת שמעון לכל דבר, ורבקה היא צרת ערווה רגילה, שאינה חולצת ואינה מתייבמת. זאת בא התנא להשמיענו, כי אין הלכה כבית שמאי, ו"מאמר" קונה מדרבנן בלבד, ולפיכך רבקה חייבת חליצה.

[3] הקשה על כך אביי: נאמר בברייתא המבארת את משנתנו [לג], כי אם שני אחים, ראובן ושמעון, ישבו יחד בעולם, ומת ראובן בלא זרע, ונולד אח נוסף – לוי, ושמעון ביקש לעשות "מאמר" ביבמה, אך מת טרם היה סיפק בידו [לד], הרי היבמה אסורה ללוי, כי היא "אשת אחיו

מוּתָּר בַּאֲחוֹתָהּ; בַּאֲחוֹתָהּ -
מותר באחותה", משמע, באחותה -

אֵין, בְּאִמָּהּ - לָא! ה"ה
כן (מותר), אך באמה - לא! (דחייה:) הוא הדין

דַּאֲפִי' בְּאִמָּהּ, וְאַיידֵי דְּתָנָא
שאפילו באמה מותר, אך מפני ששנה

רֵישָׁא 'אִשְׁתּוֹ שֶׁמֵּתָה - מוּתָּר
ברישא ש"אשתו שמתה - מותר

בַּאֲחוֹתָהּ', דַּוְקָא בַּאֲחוֹתָהּ,
באחותה" (ובמקרה זה) דווקא באחותה מותר,

אֲבָל בְּאִמָּהּ לָא, דְּהַוְיָא לַהּ
אך באמה לא, כי

אִיסּוּרָא דְּאוֹרַיְיתָא, תָּנָא
אסורה עליו מן התורה, שנה

נָמֵי סֵיפָא 'מוּתָּר בַּאֲחוֹתָהּ'.
גם בסיפא בלשון "מותר באחותה".

[1] מֵתִיב רַב הוּנָא בַּר חִיָּיא:
שאל רב הונא בן חייא:

עָשָׂה בָהּ מַאֲמָר וָמֵת - שְׁנִיָּה
במשנה נאמר: "עשה בה מאמר ומת - שניה

חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְייַבֶּמֶת;
חולצת ולא מתייבמת".

טַעֲמָא, דַּעֲבַד בַּהּ מַאֲמָר,
הטעם (שאינה מתייבמת), כי עשה בה מאמר,

הָא לָא עֲבַד בַּהּ מַאֲמָר -
אך אם לא עשה בה מאמר,

שְׁנִיָּה נָמֵי יִבּוּמֵי מִייַבְּמָה,
ה"שנייה" (אשתו), גם מתייבמת.

וְאִי אָמְרַתְּ 'יֵשׁ זִיקָּה', הַוְיָא לַהּ צָרַת 'אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ' בְּזִיקָּה!
ואם תאמר "יש זיקה", הרי היא צרת אשת אחיו שלא היה בעולמו, על ידי הזיקה!

[2] אָמַר רַבָּה: הוּא הַדִּין דְּאַע"ג דְּלָא עֲבַד בַּהּ מַאֲמָר - שְׁנִיָּה מִחַלַּץ חֲלִיצָה,
דחה רבה: הוא הדין שגם אם לא עשה בה מאמר השנייה חולצת

יִבּוּמֵי לָא מִייַבְּמָה, וְהָא דְּקָתָנֵי 'מַאֲמָר'? לְאַפּוֹקֵי מִבֵּי"שַׁ, דְּאָמְרֵי: "מַאֲמָר קוֹנָה
אך לא מתייבמת, ומה ששנינו שעשה מאמר, זאת כדי להוציא משיטת בית שמאי הסוברים, שמאמר קונה

קִנְיָן גָּמוּר", קָמַ"לָ. [3] אֵיתִיבֵיהּ אַבַּיֵי: שְׁנֵי אַחִין בְּעוֹלָם אֶחָד וּמֵת אֶחָד מֵהֶן
לגמרי. השמיענו שלא. הקשה על כך אביי: שנינו ברייתא: שני אחים חיים יחד. מת אחד מהם

בְּלֹא וָלָד, וְעָמַד הַשֵּׁנִי הַזָּה לַעֲשׂוֹת מַאֲמָר בִּיבִמְתּוֹ, וְלֹא הִסְפִּיק לַעֲשׂוֹת בָּהּ
בלא זרע ועמד השני לעשות מאמר ביבמה, ולא הספיק לעשות

לב. על פי הריטב"א, ד"ה "מתיב". ראה גם ברמב"ן, ד"ה "האי" וברשב"א, ד"ה "האי". ועיין עוד בתוספות ישנים ד"ה "אי אמרת". לג. על פי הריטב"א, ד"ה "ומתיב". לד. **"ולא הספיק לעשות בה מאמר"**: אין כל משמעות לעובדה ששמעון ביקש לעשות מאמר בפועה, ולהלן (יט/ב) תבאר הגמרא מדוע ציינה זאת הברייתא.

מַאֲמָר עַד שֶׁנּוֹלַד לוֹ אָח
מאמר עד שנולד לו אח

וָמֵת, הָרִאשׁוֹנָה - יוֹצְאָה
ואחר כך מת (השני), אשת המת הראשון פטורה מייבום

מִשּׁוּם ״אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא
לשלישי, כי היא אשת אחיו שלא

הָיְתָה בְעוֹלָמוֹ״, וּשְׁנִיָּה - אוֹ
היה בעולמו, ואשת המת השני, או

חוֹלֶצֶת אוֹ מִתְיַיבֶּמֶת; וְאִי
חולצת או מתייבמת לשלישי. ואם

אָמְרַתְּ ״יֵשׁ זִיקָּה״, הַוְיָא לַהּ
תאמר ״יש זיקה״, הרי אשת המת השני היא

צָרַת ״אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיְתָה
צרת הראשונה שהיא אשת אחיו שלא היה

בְעוֹלָמוֹ״ בְּזִיקָּה! [1] הָא מַנִּי?
בעולמו, על ידי הזיקה! השיב רבה: ברייתא זו כמי?

רַ״מ הִיא, דְּאָמַר: ״אֵין זִיקָּה״.
כרבי מאיר היא, הסובר ש״אין זיקה״.

[2] וּמִי סָבִירָא לֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר
האם סובר רבי מאיר

״אֵין זִיקָּה״?! וְהָתְנַן: אַרְבָּעָה
״אין זיקה״?! והרי שנינו בפרק שלישי: ארבעה

אַחִים, שְׁנַיִם מֵהֶן נְשׂוּאִים
אחים, שניים מהם נשואים

שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, וּמֵתוּ הַנְּשׂוּאִין
לשתי אחיות ומתו האחים הנשואים

הָאֲחָיוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְצוֹת
לאחיות - הרי היבמות חולצות

[ראובן] שלא היה בעולמו״, אך אשת שמעון מתייבמת או חולצת לו! הרי לנו כי צודק רב הונא בר חייא, שביקש להוכיח ממשנתנו, כי רק מחמת ה״מאמר״ אין לוי מייבם את אשת שמעון, אך אלמלא המאמר הוא מייבמה לפי ש״אין זיקה״.

1 על קושיית אביי השיב רבה, כי ברייתא זו אינה מפרשת את משנתנו, אלא רבי מאיר הוא שאמרה, שכן, בסוף הברייתא נאמר מפורשות: ״דברי רבי מאיר״ [לה], והוא אכן סובר ש״אין זיקה״.

2 תמה אביי [לו], הכי רבי מאיר סובר ״אין זיקה״? הן שנינו בפרק שלישי [לז] את המקרה הבא: ארבעה אחים. שניים נשואים לשתי אחיות. מתו שניים אלה ללא זרע, ונפלו שתי האחיות לייבום לפני שני האחים הנותרים. קובעת המשנה: הן חולצות ולא מתייבמות.
מאחר שהמשנה נשנתה ״סתם״, הרי שרבי מאיר הוא שאמרה, שהרי כלל נקטו בידינו, ״סתם משנה – רבי מאיר״ [לח].
מעתה, אילו רבי מאיר סובר כי ״יש זיקה״, מובן היטב מדוע שתי האחיות אינן מתייבמות, לפי ששתיהן זקוקות לשני האחים גם יחד, והרי אסרו חכמים על היבם לשאת את קרובות ״שומרת יבם״, ולכן אין כל אח יכול לייבם אחת מהייבמות, כי היא אחותה של ״שומרת יבם״.

3 ברם, אם כדברי רבה שרבי מאיר סובר ״אין זיקה״, מדוע המשנה אינה מתירה לאחים לייבם את האחיות? [לט]

4 מתרצת הגמרא, לעולם סובר רבי מאיר ש״אין זיקה״, ואילו הלכה זו ששני האחים לא ייבמו את שתי היבמות נובעת מסיבה אחרת; בעת שאחד מייבם אחות אחת, כבר אינו יכול לייבם ואף לא לחלוץ לאחותה, כי ערווה היא עליו.
קיים חשש, שמא אחד האחים יְיַבֵּם ואחיו ימות בטרם יספיק לייבם או לחלוץ את השנייה, וכך תמצא השנייה בלא קיום מצוות ייבום וחליצה כלל, ונמצא האח הראשון גורם לביטול מצוות ייבום.
אולם, אם חלץ אח אחד ומת אחיו, חולץ האח הראשון גם ליבמה השנייה ונמצאת המצווה מתקיימת בשתיהן.

5 ברם, אביי לא קיבל את הדברים וטען: הן התנא הסובר ״אין זיקה״, אינו סובר שיש איסור לגרום לביטול מצוות ייבום! שהנה, רבן גמליאל הסובר ש״אין זיקה״ אמר: ״מותר לגרום לביטול מצוות ייבום״ (אין קשר מוכח בין דעתו ש״אין זיקה״ לדעתו שמותר לבטל מצוות ייבום. ברם תחילה הבין רבה כי כוונת אביי לטעון שהסובר כך סובר גם כך, כפי שמצאנו אצל רבן גמליאל).
דברי רבן גמליאל נאמרו בפרק י״ג [מ] במשנה העוסקת ביבמה שנפלה לייבום לפני יבם שאחותה הקטנה נשואה לו בקידושי מיאון (קידושין מדרבנן) [מא]. רבי אליעזר סובר, כי מבקשים מהקטנה שתמאן בבעלה ובכך תעקור את קידושיה מלמפרע ויתברר כי מעולם לא היה נשוי לאחותה הקטנה וכך תוכל הגדולה להתייבם לו.
רבן גמליאל חולק וסובר, כי אין צורך לבקש מאומה מן הקטנה, תעשה

וְלֹא מִתְיַיבְּמוֹת; [3] וְאִי סָ״דְ סָבַר רַ״מ ״אֵין זִיקָּה״, הַנֵּי מִתְּרֵי בָּהֵי קָאָתְיָין, הַאי
אך לא מתייבמות. ואם תעלה על דעתך שסובר רבי מאיר כי ״אין זיקה״, הן האחיות משני בתים (בעלים) באו, וא״כ שאח אחד

לְיַיבֵּם חֲדָא וְהַאי לְיַיבֵּם חֲדָא! [4] לְעוֹלָם ״אֵין זִיקָּה״, מִשּׁוּם דְּקָסָבַר: אָסוּר
יְיַבֵּם אחת ואח אחר יְיַבֵּם אחת (הרי שסובר ״יש זיקה״)! (תשובה:) לעולם סובר רבי מאיר ״אין זיקה״, אך אסר לייבמן, כי סובר שאסור

לְבַטֵּל מִצְוַת יְבָמִין, דִּדְלִמָּא אַדְּמְיַיבֵּם חַד מַיְּית אִידָךְ, וְקָא בָּטְלַתְּ מִצְוַת
לבטל מצוות ייבום, וחושש שמא עד שמייבם אחד אחות זו, ימות אחיו, ותתבטל מצוות

יְבָמִין. [5] וְאִי ״אֵין זִיקָּה״, תִּיבַּטֵּל, דְּהָא רַ״גּ אָמַר: ״אֵין זִיקָּה״, וּמוּתָּר לְבַטֵּל
יבום מהיבמה הנותרת. (שאל אביי:) אם סובר ש״אין זיקה״ - שתתבטל מצוות הייבום, שהרי רבן גמליאל סובר ש״אין זיקה״ וגם שמותר לבטל

לה. ברייתא זו מופיעה במלואה לקמן דף יט/א-ב עמוד 133. לו. יש מפרשים כי קושיית אביי כאן אינה מתיישבת לשיטת רב יהודה דזוקא, אך מאחר שהגמרא הזכירה כי הברייתא היא לדברי רבי מאיר, מקשה אביי כי קיימת סתירה בכך. יש מפרשים, כי ללא דברי רב יהודה ניתן היה לדחות שהדברים שנאמרו בתחילה הברייתא אינם מדברי רבי מאיר. לפירוש זה קושיית אביי הינה אך לדברי רב יהודה שלאורם חובה לפרש כי כל הברייתא היא כדעת רבי מאיר (ריטב״א ד״ה ״יוכשתמצא״). לז. להלן דף כו/א. לח. הריטב״א ד״ה ״יוכשתמצא״. לט. לשון הגמרא כאן היא, ״הני מתרי בתי קאתיין״ כלומר, שתי האחיות נפלו משני אחים. בעלי התוספות מעירים כי הלשון מגומגם, שכן וודאי שלא יתכן כי שתי אחיות תפולנה ליבום מאח אחד. ראה בתוספות ד״ה ״הני מתרי״. מ. דף קט/א. מא. **״מיאון״:** על קידושי מיאון, ראה בביאורנו למשנה בדף ב/ב עמוד 18.

הקטנה מה שתרצה, ואם לא תמאן, היבמה תמתין עד שתגדל אחותה הקטנה וקידושיה יקבלו תוקף של דין תורה, או–אז היבמה פטורה ממצוות ייבום ומחליצה, שהרי "אחות אשה" היא. הרי לנו כי רבן גמליאל סובר כי אין איסור בביטול מצוות ייבום וגם סובר הוא ש"אין זיקה", שהרי אינו מורה לקטנה למאן, ומתיר לה לשהות עם בעלה ולגדול בעוד אחותה הגדולה זקוקה להתייבם לו.

[1] אמר רבה לאביי: המבקש אתה להוכיח מרבן גמליאל, כי גם רבי מאיר סובר כך?! מה הכרח בדבר? זו דעת רבן גמליאל, אך יתכן שרבי מאיר חולק על כך, ופירושי בדבריו, כי "אין זיקה" ובכל זאת אסר על שני האחים לייבם את שתי האחיות, מפני חשש לביטול מצוות ייבום – שריר וקיים.

[2] השיב אביי: כה התכוונתי לשאול. לפי דבריך, שניהם סוברים "אין זיקה", אך התגלעה ביניהם מחלוקת קוטבית; רבי מאיר טוען, כי אף לעשות מעשה העלול לגרום לביטול מצוות ייבום – אסור, אף על פי שאין כל וודאות שיקרה כך, ומאידך מתיר רבן גמליאל לבטל מצוות ייבום בוודאות, שהרי עם גדילת הקטנה, האחות הגדולה פטורה לחלוטין.

[3] ענהו רבה, מה בכך? יתכן שאכן כן, רבן גמליאל מתיר לבטל מצוות ייבום ורבי מאיר אינו מתיר וחושש אפילו למקרה של ספק.

עתה שבה הגמרא לעסוק בדברי רב יהודה הסובר "יש זיקה".
רב יהודה היה תלמידם של האמוראים רב ושמואל, והגמרא דנה ממי שמע ש"יש זיקה".

[4] אמר אביי לרב יוסף: רב יהודה שאמר "יש זיקה", נקט כשיטת שמואל, שהביע את דעתו לגבי המשנה בפרק רביעי. במשנה זו מתברר דינה של יבמה שנפלה לפני שני אחים, ואחד מהם קידש את אחותה. בשם רבי יהודה בן בתירא מסרו, כי מורים לאח שקידש את אחות היבמה, להמתין ולא להכניסה תחת החופה, עד שאחיו ייבֵּם או יחלוץ לייבמה. טעם הדבר, לפי ש"יש זיקה", ומחמת הזיקה שבינו ליבמה, אינו רשאי להכניס את אחותה לחופה. אמר על כך שמואל: הלכה כרבי יהודה בן בתירא. הרי לנו, ששמואל סובר "יש זיקה".

(לאחר שייבמה אחיו או יחלוץ לה, תמומש הזיקה ויוברר כי היא היתה בינו לבין אחיו בלבד. ראה בהקדמה לסוגייה זו).

[5] אמר רב יוסף לאביי, שמא רב סובר גם הוא "יש זיקה" ורב יהודה, תלמידם של רב ושמואל, שמע מרב שהלכה ש"יש זיקה".
שמא תתקשה, הן למעלה למדנו את שאמר רב הונא בשם רב: "אין זיקה"? הן יתכן שנחלקו התלמידים רב הונא ורב יהודה בשיטת רבם. רב הונא טען, שלדעת רב "אין זיקה", ורב יהודה טען שלדעת רב "יש זיקה" (רב יוסף טען כך כי קיימת משמעות מסויימת כי רב יהודה אמר זאת בשם רב [מב]).

[6] השיבו אביי: אחר שבידינו התבטאות מפורשת של שמואל, כי "יש זיקה", סביר להניח כי דברי רב יהודה מבוססים על שיטת רבו שמואל,

מִצְוַת יְבָמִין! דִּתְנַן, רַ"גַּ
מצוות יבום! ששנינו: רבן גמליאל אומר,

אוֹמֵר: אִם מֵאָנָה - מֵאָנָה,
אם מיאנה קטנה (אחות של יבמה) בבעלה - מיאנה (וייבם אחותה),

וְאִם לֹא מֵאָנָה - תַּמְתִּין עַד
ואם לא מיאנה, תמתין היבמה עד

שֶׁתַּגְדִּיל, וְתֵצֵא הַלָּזוֹ מִשּׁוּם
שתגדל אחותה הקטנה, ותיפטר היבמה מפני

אֲחוֹת אִשָּׁה! [1] אֲמַר לֵיהּ:
איסור אחות אשה! אמר רבה לאביי:

דְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל אַדְּרַבִּי מֵאִיר
משיטת רבן גמליאל על שיטת רבי מאיר

קָרֵמֵית?! [2] לָא, הָכִי קָאָמְרִינַן:
אתה שואל?! (השיבו:) לא. כך אמרתי:

רַ"מ חַיֵּישׁ אֲפִי' לִסְפֵיקָא,
(לא מסתבר) שרבי מאיר חושש אפילו לספק (שמא ימות)

רַ"גַּ אֲפִילּוּ לְוַדַּאי לָא חָיֵישׁ?!
ורבן גמליאל מתיר לבטל בוודאות?!

[3] דִּלְמָא מָאן דְּלָא חָיֵישׁ -
(ענה רבה:) שמא, מי שאינו חושש לבטל המצווה,

אֲפִי' לְוַדַּאי לָא חָיֵישׁ, וּמָאן
גם אם תתבטל בוודאי, אינו חש כלל לדבר, ומי

דְּחָיֵישׁ - אֲפִי' לִסְפֵיקָא חָיֵישׁ.
שחושש מביטול המצווה, אפילו מספק ביטול חושש הוא.

[4] אָ"לֵ אַבַּיֵי לְרַב יוֹסֵף: הָא
אמר אביי לרב יוסף: דברי

דְּרַב יְהוּדָה - דְּשְׁמוּאֵל הִיא;
רבי יהודה (ש"יש זיקה"), כשיטת שמואל הם;

דִּתְנַן: °שׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁקִּדֵּשׁ
ששנינו: יבמה הממתינה לייבום (לפני שני יבמים), שקידש

דף יח/ב

אָחִיו אֶת אֲחוֹתָהּ, מִשּׁוּם רַ' יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה אָמְרוּ: אוֹמְרִים לוֹ 'הַמְתֵּן עַד
אחד מהם את אחותה: בשם רבי יהודה בן בתירה אמרו: אומרים למקדש המתן מהכנסתה לחופה עד

שֶׁיַּעֲשֶׂה אָחִיךָ מַעֲשֶׂה'; וְאָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַ' יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה. [5] אָ"לֵ:
שייבם אחיך את אחותה היבמה (כי "יש זיקה"); ואמר **שמואל**: הלכה כרבי יהודה בן בתירה. אמר רב יוסף לאביי:

דְּאִי דְּרַב, מַאי? (אָ"לֵ:) קַשְׁיָא דְּרַב אַדְּרַב. דִּלְמָא אָמוֹרָאֵי נִינְהוּ וְאַלִּיבָּא
אם תאמר שדברי רב יהודה, כשיטת רב הם, מה תתקשה? שסותרים דברי רב - הן יתכן שאמוראים נחלקו מה שיטת רב (ולא סתר

דְּרַב. [6] כֵּיוָן דְּאִיתְּמַר מִשְׁמֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל בְּהֶדְיָא, וּמִשְׁמֵיהּ דְּרַב כְּאָמוֹרָאֵי,
עצמו). השיב אביי: מאחר שנאמר בשם שמואל מפורשות ש"יש זיקה" ואילו נעמיד כרב נקבל מחלוקת אמוראים,

מב. תוספות ד"ה "דאי דרב". ראה גם ב"מלא הרועים".

לָא שָׁבְקִינַן מִשְׁמֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל
לא נניח (נתעלם מההסבר) שאמר כשיטת שמואל

בְּהֶדְיָא וּמוֹקְמִינַן כְּאָמוֹרָאֵי
המפורשת, ונעמיד את דברי רבי יהודה

וְאַלִּיבָּא דְּרַב. [1] אָמַר רַב
כרב, ובכך נקבל מחלוקת אמוראים בשיטת רב. אמר רב

כַּהֲנָא: אַמְרִיתַהּ לִשְׁמַעְתָּא
כהנא: אמרתי שמועה זו

קַמֵּיהּ דְּרַב זְבִיד מִנְּהַרְדְּעָא,
לפני רב זביד מהעיר נהרדעא,

אֲמַר: אַתּוּן - הָכִי מַתְנִיתוּ לַהּ;
ואמר: אתם - כך קיבלתם את דברי רבי יהודה,

אֲנַן - בְּהֶדְיָא מַתְנִינַן, אָמַר רַב
אך אנו - במפורש קיבלנו: אמר רב

יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: שׁוֹמֶרֶת
יהודה **בשם שמואל**: יבמה הממתינה

ופחות מסתבר להניח, כי אמר את דבריו בשם רב, והוא וחבירו רב הונא נחלקו בדעת רבם.

[1] אמר רב כהנא, כשאמרתי את הדברים הללו לפני רב זביד מנהרדעא, אמר לי: אתם קיבלתם מרבותיכם את דברי רב יהודה, ש"יש זיקה", בלא לציין ממי שמע רב יהודה שכך הלכה, ולפיכך התחבטתם בשם מי מרבותיו אמרה. אך בידינו מקובלת הגירסה הבאה: "אמר רב יהודה **בשם שמואל**, שומרת יבם שמתה – אסור באמה", מפני ש"יש זיקה". את דבריו אלה אמר שמואל לאור דברים קודמים שאמר: "הלכה כרבי יהודה בן בתירא הסובר "יש זיקה".
אם אכן כבר אמר שמואל הלכה כרבי יהודה בן בתירא, מדוע נזקק לשוב ולומר, כי "שומרת יבם שמתה – אסור באמה". ואם אמר את דינו לגבי שומרת יבם, לשם מה נזקק לומר "הלכה כרבי יהודה בן בתירא"?

[2] אומרת הגמרא, שמואל היה זקוק לומר את שתי הנוסחאות, שכן, לו היה אומר רק "שומרת יבם שמתה – אסור באמה", ניתן היה לפרש כי זו דעתו רק ביבמה שנפלה לפני יבם אחד, כי הזיקה ביניהם ברורה, אך לא קבע כן לגבי יבמה שנפלה לפני שני יבמים, כי אין הזיקה ברורה, שהרי תנשא לאחד מהם בלבד. לפיכך אמר: "הלכה כרבי יהודה בן בתירא", שביטא את דעתו לגבי יבמה שנפלה לפני שני יבמים.

[3] ואם היה שמואל משמיענו אך שהלכה כרבי יהודה בן בתירא, היינו סבורים כי במות היבמה פוקעת תקנת חכמים שלא לשאת את קרובותיה. לפיכך הורה שמואל: "שומרת יבם **שמתה** – אסור באמה".

יָבָם שֶׁמֵּתָה - אָסוּר בְּאִמָּהּ; אַלְמָא קָסָבַר: יֵשׁ זִיקָה. וְאַזְדָּא שְׁמוּאֵל לְטַעֲמֵיהּ,
לייבום שמתה - אסור היבם באמה; הרי שסבר "יש זיקה". והלך (ונאמן) שמואל לשיטתו,

דַּאֲמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה. [2] וּצְרִיכֵי; דְּאִי אַשְׁמְעִינַן 'יֵשׁ
שאמר שמואל מכבר: הלכה כרבי יהודה בן בתירה. וצריך שמואל לכפול דבריו; כי אם השמיענו "יש

זִיקָה', הַ"אָ הָ"מ - בְּחַד, אֲבָל בִּתְרֵי - לָא, קָמַ"לָ; [3] וְאִי אַשְׁמְעִינַן 'הֲלָכָה כְּרַ'
זיקה" בלבד, היינו סבורים כי הדבר אמור ביבם אחד, אך בשני יבמים - לא. לכן השמיענו מקרה בשני יבמים. ואם היה משמיענו רק ש"הלכה כרבי

יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה', הַ"אָ הַ"מ - מֵחַיִּים, אֲבָל לְאַחַר מִיתָה - פָּקְעָה לַהּ זִיקָה,
יהודה בן בתירה", היינו סבורים כי הדבר אמור רק בחיי היבמה, אך לאחר מיתתה - פקעו דיני הזיקה.

קָמַ"לָ, דְּזִיקָה בִּכְדִי לָא פָּקְעָה:
השמיענו שמואל, כי איסורי הזיקה אינם פוקעים בחינם (=סתם כך) במיתת היבמה.

המשנה שלפנינו משלימה את העיסוק בדין "אשת אחיו שלא היה בעולמו". במשנה הקודמת התבאר, מה הדין אם נולד אח שלישי לאחר מיתת האח הראשון **לפני** שהתייבמה אלמנתו, ובמשנה זו למדים, מה הדין אם נולד האח, **לאחר** שאחד האחים כבר ייבמה.

[4] מַתְנִי'. שְׁנֵי אַחִים וּמֵת
שני אחים. מת

אֶחָד מֵהֶן, וְיִבֵּם הַשֵּׁנִי אֶת
אחד מהם ויבם השני את

אֵשֶׁת אָחִיו, וְאַחַ"כְּ נוֹלַד לָהֶן
אשת אחיו. אחר כך נולד להם

[4] המשנה עוסקת במקרה הבא: ראובן ושמעון אחים. ראובן נשוי לפועה. שמעון נשוי לרבקה. מת ראובן בלא זרע. יבם שמעון את פועה אלמנת ראובן. נולד לו אח, לוי שמו. וימת גם שמעון בלא זרע ויותיר אחריו את פועה, אלמנת ראובן שהתייבמה לו, ואת רבקה, אשתו זה מכבר.
פועה אסורה ללוי, כי היא "אשת אחיו [ראובן] שלא היה בעולמו", שהרי לא היה לוי באותו עולם עם ראובן. גם רבקה אשת שמעון פטורה מייבום ללוי, כי היא צרתה של פועה, והרי היא "צרת אשת

אָח וָמֵת - הָרִאשׁוֹנָה יוֹצְאָה מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ, וְהַשְּׁנִיָּה -
אח נוסף ומת האח השני. זו שהיתה אשת הראשון פטורה להתייבם לאח הנולד, כי היא "אשת אחיו שלא היה בעולמו", והשנייה

מִשּׁוּם צָרָתָהּ. [1] עָשָׂה בָהּ
פטורה כי היא צרתה. אם השני עשה

מַאֲמָר וָמֵת - הַשְּׁנִיָּה חוֹלֶצֶת
רק מאמר באשת הראשון ומת - אשתו (האחרת) חולצת

וְלֹא מִתְיַיבֶּמֶת. [2] רַ"שׁ אוֹמֵר:
לאח השלישי, אך אינה מתייבמת. רבי שמעון חולק על

מְיַיבֵּם לְאֵיזוֹ מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה,
תחילת המשנה: מייבם השלישי את מי שירצה (משתי

אוֹ חוֹלֵץ לְאֵיזוֹ מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה:
היבמות) או חולץ למי שירצה.

גְּמָ'. [3] אָמַר רַב אוֹשַׁעְיָא:
אמר רב אושעיא:

חָלוּק הָיָה רַ"שׁ אַף
רבי שמעון חולק גם על המקרה

בָּרִאשׁוֹנָה. מִמַּאי? מִדְּקָתָנֵי
במשנה הראשונה. מניין? כי נשנתה משנה

מִשְׁנָה יְתֵירָה בָּבָא דְּרֵישָׁא,
מיותרת - המשנה הראשונה,

לְמָאן קָתָנֵי לַהּ? [4] אִילֵימָא
לשיטת מי נצרכת? אם

לְרַבָּנָן, הַשְׁתָּא 'יִבֵּם וּלְבַסּוֹף
לפי חכמים, הן אם הם סוברים ש"ייבם ולבסוף

נוֹלַד', דְּכִי אַשְׁכַּחַהּ,
נולד", שכשמצאה הנולד,

בְּהֶהְתֵּירָא אַשְׁכַּחַהּ - אָסְרֵי
בהיתר מצאה - בכל זאת אסרו

רַבָּנָן, 'נוֹלַד וְאַחַ"כְּ יִבֵּם'
חכמים, ב"נולד ואחר כך יבם"

מִיבַּעְיָא?! [5] אֶלָּא, לָאו
צריך ללמדנו שאוסרים?! אלא ודאי, האם לא

לְרַ"שׁ אִיצְטְרִיךְ?! וְתָנָא
לפי רבי שמעון נצרכת המשנה?! ושנה

רֵישָׁא לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחַ
את המשנה הראשונה להודיענו כח

דְּרַ"שׁ, וְתָנָא סֵיפָא לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחַ דְּרַבָּנָן. [6] וּבְדִין הוּא דְּנִפְלוֹג רַ"שׁ בְּרֵישָׁא,
שיטת רבי שמעון (המתיר), ושנה את המשנה השנייה להודיענו כח שיטת חכמים (האוסרים). וראוי היה להביא את מחלוקת רבי שמעון במשנה הראשונה,

אֶלָּא נָטַר לְהוּ לְרַבָּנָן עַד דְּמִסַּיְּימִי לְמֵילְתַיְּיהוּ, וַהֲדַר פָּלֵיג עֲלַיְּיהוּ.
אך שמר התנא את דברי חכמים עד שיסיימו כל דבריהם ואחר כך הביא השיטה החולקת עליהם.

אחיו שלא היה בעולמו", וכפי שלמדנו – צרת ערווה פטורה מן הייבום. כך סוברים חכמים.

[1] אם ארע ששמעון לא יִבם את פועה, אלא עשה בה מאמר, היינו: קידשה בכסף – קידושין אלה הם מדרבנן, כפי שלמדנו – אזי במות שמעון, אין רבקה אשתו נחשבת צרת ערווה מן התורה, לפי שפועה שהתקדשה לשמעון במאמר, לא הוגדרה כאשתו לחלוטין. לפיכך, רבקה אינה מתייבמת ללוי, מדרבנן, אך עליה לחלוץ [מג].

[2] רבי שמעון חולק על הרישא של המשנה וסובר, כי אם שמעון יִבם את אשת ראובן ומת, רשאי לוי לייבם את פועה או את רבקה, מי מהן שירצה, לפי שהאיסור "אשת אחיו שלא היה בעולמו" אינו מוטל על פועה (להלן תסביר הגמרא מדוע).

כל אחת משתי המשניות שבפרק זה, עד כה עסקה במקרה שונה של "אשת אחיו שלא היה בעולמו". **במשנה הראשונה:** לוי נולד מיד אחר מיתת ראובן, **לפני** שייבם שמעון את פועה. **במשנה השנייה:** לוי נולד **לאחר** שייבם שמעון את אשת ראובן.
על שני המקרים נאמר במשנה, כי פועה אשת ראובן, אסורה על לוי משום "אשת אחיו שלא היה בעולמו", ובסוף המשנה השנייה נאמר, כי רבי שמעון חולק ומתיר. להלן תברר הגמרא, האם רבי שמעון חולק רק על המקרה המובא במשנה השנייה, או שמא גם על המקרה המובא במשנה הראשונה?

[3] אמר רבי [מד] אושעיא: רבי שמעון חולק גם על המקרה המובא במשנה הראשונה. זאת מניין? שאם לא כן, המשנה הראשונה מיותרת לחלוטין! שכן, אינה מחדשת מאומה לכל אחת משיטות התנאים.

[4] אם ננסה לטעון כי היא נכתבה כדי לחדש שלפי חכמים גם במקרה זה פועה אסורה על לוי משום "אשת אחיו שלא היה בעולמו", הן זאת אנו יודעים מן המשנה השנייה בה אוסרים חכמים את פועה ללוי, אפילו שנולד לאחר שכבר התייבמה פועה לשמעון; אם במקרה זה פועה אסורה עליו, כשנולד ומצאה כאשת אחיו שמעון, וודאי שכשנולד ומצאה זקוקה לייבום, וכבר נאסרה עליו אותה שעה – תאסר עליו עולמית.

[5] ברור, איפוא, כי המשנה הראשונה ציינה את המקרה שלוי נולד לפני התייבמות פועה לשמעון, כדי ללמדנו, כי אפילו במקרה זה חולק רבי שמעון ומתירה ללוי.
מעתה, המשנה הראשונה נכתבה כדי להשמיענו כי רבי שמעון מתיר אפילו במקרה שלוי נולד לפני התייבמות פועה לשמעון ומצאה זקוקה לייבום. והמשנה השנייה נכתבה כדי להשמיענו, כי חכמים אוסרים גם כשלוי נולד לאחר ייבום פועה לשמעון.

[6] הגמרא מבהירה, כי לכאורה ראוי היה לציין כבר במשנה הראשונה שרבי שמעון חולק, שהרי בה טמון חידושו הגדול, אך תחילה סיים התנא להביא את דברי חכמים לגבי שני המקרים, או–אז ציין את דעת רבי שמעון החולק.
בהמשך תברר הגמרא מדוע לפי רבי אושעיא, במקרים אלה סובר רבי שמעון כי לא חל איסור "אשת אחיו שלא היה בעולמו".

מג. אגב ששנה התנא דין מאמר במשנה הקודמת חוזר התנא על כך במשנה זו. תוספות בדף יז/א ד"ה "כיצד עשה בה מאמר". מד. על פי מסורת הש"ס.

[1] אֶלָּא ׳אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא
אלא איסור "אשת אחיו שלא

הָיָה בְּעוֹלָמוֹ׳ לְרַ"שׁ הֵיכִי
היה בעולמו" לפי רבי שמעון, באיזה מקרה

מַשְׁכְּחַת לַהּ? [2] בְּחַד אַחָא,
יימצא (לשיטת רבי אושעיא)? באח אחד

וּמֵת, וְנוֹלַד לוֹ אָח; אִי
שמת, ונולד לו אח; כמו

נָמֵי בְּתֵרֵי, וְלֹא יִבֵּם וְלֹא
כן בשני אחים (ומת אחד ונולד שלישי), שאסורה קודם

מִיתַת. [3] בְּשִׁלְמָא ׳יִבֵּם וְאַחַ"כ
שתתייבם עד מיתת השני. הניחא אם יִבם השני ואח"כ

נוֹלַד׳, כִּי אַשְׁכַּחַהּ - בְּהֶהְתֵּירָא
נולד השלישי, כשמצאה (את היבמה), בהיתר

אַשְׁכַּחַהּ, אֶלָּא ׳נוֹלַד
מצאה עומדת, אך אם נולד

וְאַחַ"כ יִבֵּם׳ מַאי טַעֲמָא?
ואחר כך ייבמה אחיו ומת, מה טעם מותרת לאח הנולד?

[4] קָסָבַר: ׳יֵשׁ זִיקָּה׳, וְזִיקָּה
לפי שסבר רבי שמעון "יש זיקה", ומחמת הזיקה

כִּבְנוּסָה דָּמְיָא. [5] מַתְקִיף
היבמה כאשת היבם דומה. הקשה

לַהּ רַב יוֹסֵף: הַשְׁתָּא זִיקָּה
לו רב יוסף: הן לגבי יבמה זקוקה לייבום

וּמַאֲמָר, מְסַפְּקָא לֵיהּ לְרַ"שׁ
שנעשה בה מאמר, הסתפק רבי שמעון

אִי כִּבְנוּסָה דָּמְיָא אִי לָאו
אם כאשת היבם נדמית, אם לא

כִּבְנוּסָה דָּמְיָא, זִיקָּה לְחוּדַהּ
כאשת היבם נדמית, ביבמה זקוקה בלבד

מִיבַּעְיָא?! [6] מַאי הִיא? דִּתְנַן:
יסבור "זיקה ככנוסה"?! היכן הסתפק רבי שמעון? ששנינו:

שְׁלֹשָׁה אַחִין נְשׂוּאִין שָׁלֹשׁ
שלשה אחים נשואים לשלש

נָשִׁים נָכְרִיּוֹת, וּמֵת אֶחָד
נשים זרות, ומת אחד

תחילה מברר הגמרא, [1] לדעת רבי אושעיא, באלה מקרים, איפוא, תקף איסור "אשת אחיו שלא היה בעולמו" לפי רבי שמעון [מג]?

[2] הגמרא משיבה כי בעוד פועה אלמנת ראובן לא התייבמה – מודה רבי שמעון כי היא אסורה ללוי, שהרי היא "אשת אחיו שלא היה בעולמו". לפיכך, כשלוי שנולד לאחר מיתת ראובן, אם הוא האח היחידי – אסורה היא עליו לעולם. כמו כן, אם קיים אח נוסף, שמעון, אזי, טרם ייבומה לשמעון, אסורה היא ללוי כל עוד שמעון חי, משום "אשת אחיו (ראובן) שלא היה בעולמו" (אולם אם מת שמעון, היא מותרת להתייבם ללוי לדעת רבי אושעיא, כדלהלן).

לצורך המשך המשא ומתן בגמרא נציין מושג יסודי בהלכות ייבום, המוזכר במשנה בפרק שלישי [מד]: יבמה שהיתה אסורה בעת נפילתה – נאסרת לייבום לעולם. כלומר, שבשעת נפילת לייבום אסורה היתה להתייבם, אף אם לאחר מכן סרה הסיבה שמנעה את הייבום – שוב אינה מתייבמת ליבם זה לעולם, אף אם תיפול לפניו פעם נוספת, אחר ייבומה לאח אחר (ראה בהרחבה בביאורנו למשנה בדף ל/א עמוד 214).
עד כה עסקה הגמרא במחלוקת אם "יש זיקה" או "אין זיקה"; האם הקשר שבין היבם ל"שומרת יבם", יבמה שנפלה לפניו, הוא בעל מאפיינים של אישות, אם כי חלקית ומוגבלת.
להלן נלמד, כי יש הסוברים ש"זיקה ככנוסה". כלומר, "שומרת יבם" הרי היא כאשתו של היבם. אין פירוש הדברים כי היא מוגדרת כאשת איש, אלא ביחס להלכות ייבום תקפו של הקשר שנוצר ביניהם הוא כתוקף הקשר שנוצר בין יבם ויבמה שכבר התייבמו [מה], מפני מצוות הייבום המזקיקה את היבמה ליבם.

[3] תמהה הגמרא, הניחא במקרה המובא במשנה השנייה, שלוי נולד לאחר שהתייבמה פועה אשת ראובן לשמעון, ניתן להבין מדוע רשאי לוי לייבם את פועה עם מותו של שמעון, לפי שבחייו מעולם לא היתה פועה אשת ראובן וממילא לא חל ביניהם איסור "אשת אח" מצד ראובן.
ברם, במקרה המובא במשנה הראשונה, שלוי נולד מיד לאחר מיתת ראובן, הן במצב זה לוי מוצא את פועה כאלמנה הזקוקה ליבום מחמת ראובן, והואיל ונאסרה עליו לייבום אותה שעה שוב אינה יכולה להיות מותרת לו לעולם. כיצד, איפוא, רשאי לוי לייבמה לאחר שהתייבמה לשמעון ומת שמעון?

[4] מבארת הגמרא, לפי שרבי שמעון סובר "יש זיקה", ולדעתו "זיקה ככנוסה", כלומר, מחמת הזיקה נחשבת היבמה כאשת היבם, עוד טרם התייבמה לו, לפיכך, כשלוי נולד כבר נחשבה פועה כאשת שמעון ואינה מוגדרת "יבמה שנאסרה שעה אחת" [מו].

[5] הקשה על כך רב יוסף, כיצד יתכן לומר שרבי שמעון סובר "זיקה ככנוסה"? הרי אפילו לגבי יבם שעשה "מאמר" ביבמתו מסתפק רבי שמעון אם היא נחשבת אשתו, אף על פי שכבר יש ביניהם "זיקה" וגם "מאמר". ודאי, איפוא, שבשלב שיש ביניהם "זיקה" בלבד, אינו סובר "זיקה ככנוסה"!

[6] מהיכן מקורו של רב יוסף שרבי שמעון הסתפק לגבי יבם שעשה "מאמר" ביבמתו? ששנינו בפרק שלישי [מז]: שלשה אחים, ראובן, שמעון ולוי נשואים לשלש נשים שאינן קרובות. ראובן נשוי לרבקה. שמעון ללאה. לוי לתרצה.
מת ראובן ועשה שמעון "מאמר" ברבקה ומת גם שמעון. לוי אינו מייבם את רבקה אלמנת ראובן ואף לא את לאה אשת שמעון. טעם

מד. הגמרא ידעה כי הדרשה "כי ישבו אחים" - למעט אשת אחיו שלא היה בעולמו אינה שנוייה במחלוקת, ולפיכך היא מבקשת לברר, אימתי לדברי רבי אושעיא קיים איסור זה לשיטת רבי שמעון (הריטב"א ד"ה "אלא אשת"). מה. דף ל/א. מו. תוספות ריי"ד דף יז/א. לביאור הדבר ראה "ברכת שמואל" סימן טא. מז. על פי תוספות ריי"ד בדף יז/א, ותוספות הרא"ש בדף יט/ב, ד"ה "ורבי". ראה גם ברמב"ן שם. אולם ראה גם ברשב"א ובריטב"א שם, מדבריהם עולה שלא פירשו כן בדעת רבי אושעיא. ועיין ב"אמרי משה" סימן ח' אות י' המבאר מדוע תגרום ההלכה "זיקה ככנוסה" שלא תחשב היבמה "נאסרה שעה אחת". מט. לא/ב.

הדבר, לפי שבינו לבין רבקה, אלמנת ראובן, קיימת זיקת ייבום משני אחים ויבמה שכזו אינה מתייבמת.

היינו: זיקת ייבום אחת נוצרה עם מות ראובן בעלה. זיקת ייבום שנייה נוצרה עם מות שמעון שעשה בה "מאמר", מכחו היא נחשבת גם כאשת שמעון.

על כך שאין לייבם יבמה בעלת שתי זיקות, דורשים מן הפסוק "כי ישבו אחים... ומת **אחד** מהם... יבמה יבוא עליה". רק הזקוקה לייבום מכח אח אחד מתייבמת, ולא זו הזקוקה לייבום מכח שני אחים, כרבקה הזקוקה ליבום מפני היותה אשת ראובן וגם מפני קשר האישות שנוצר בינה לבין שמעון באמצעות ה"מאמר", שהוא אישות במקצת (דין זה הוא מדרבנן, כפי שכבר נתבאר, כי "מאמר" ביבמה מועיל מדרבנן בלבד, והפסוק הוא "אסמכתא" לדין זה).

אף לאה אשת שמעון אינה מתייבמת (בטעם הדבר מרחיבה הגמרא בפרק שלישי).

על כך חולק רבי שמעון ואומר: לוי רשאי לייבם את אחת מהן, או רבקה או לאה, ולזולתה יחלוץ.

מדוע לא התיר רבי שמעון ללוי לייבם את רבקה ואת לאה יחד? שתי אפשרויות לפנינו לפרש את דבריו:

א. הסתפק לגבי "זיקה": רבי שמעון הסתפק אם "יש זיקה". כלומר, אם אין זיקה ככנוסה, הרי רבקה, אלמנת ראובן, אינה מוגדרת כאשת שמעון מכח הזיקה, ולפיכך יכול לוי לייבם את רבקה אלמנת ראובן ואת לאה אלמנת שמעון. ואם יש זיקה, הרי רבקה אלמנת ראובן מוגדרת כאשת שמעון, שהרי היתה לה זיקה אליו ומאחר ש"זיקה ככנוסה" היא נחשבת כמי שנפלה לייבום משמעון, ויכול לוי לייבם או את רבקה או את לאה, אך לא את שתיהן יחד, כי אין לייבם שתי יבמות של מת אחד.

ב. הסתפק לגבי "מאמר": קיימת אפשרות להבין, שרבי שמעון כלל אינו מסתפק בדין "זיקה" ולדעתו ודאי "זיקה לאו ככנוסה", ואילו מקור הכרעתו מחמת ספק אחר; לדעת חכמים "מאמר" עושה קניין במקצת. רבי שמעון חולק וסובר, כי אם "מאמר" קונה, הרי הוא קניין גמור ומוחלט. אלא שהסתפק רבי שמעון אם אכן "מאמר" קונה או שמא אין לו כל תוקף.

אם מאמר אינו קונה, על לוי לייבם את רבקה אלמנת ראובן ואת לאה אלמנת שמעון. אם מאמר קונה, על לוי לייבם **או** את רבקה **או** את לאה, כי שתיהן אלמנותיו של שמעון.

[1] אומר רב יוסף: גם לפי האפשרות הראשונה רבי שמעון הסתפק, איפוא, אם "זיקה ככנוסה" ולפיכך מחד הורה שאת שתיהן לא ייבם, שמא "יש זיקה", או–אז שתיהן נחשבות נשות שמעון, ואין לייבם שתי יבמות הנופלות לייבום מבעל אחד.

[2] ומאידך לא הורה שיְיַבֵּם יבמה אחת ויפטור בכך את השנייה, מפני שיתכן שאין זיקה ככנוסה, וכל יבמה נופלת מאח אחר.

[3] הרי לנו הוכחה מוצקה לכך, כי רבי שמעון אינו סובר שזיקה **ודאי** ככנוסה, אלא כל שניתן לומר הוא, כי יתכן שהוא מסתפק אם זיקה ככנוסה (אף זאת רק "יתכן", מפני שאם הכרעתו זו נובעת מכח ספק אם מאמר קונה, הוא לא הסתפק כלל לגבי "זיקה").

[4] שמא נאמר, כי אכן רבי שמעון אינו מסתפק לגבי מעמדה של יבמה זו, ומדאורייתא היא נחשבת אשת שמעון, כי "זיקה ככנוסה", ולפיכך לוי יכול לייבם אחת מהן, את רבקה או את לאה. ברם, מאחר שרבקה נחשבת כאשת שמעון אך ורק מכח זיקת הייבום, אין הדבר ניכר לעין כל וכלפי חוץ נראה הדבר, כאילו רבקה נפלה לייבום לפני לוי מכח בעלה ראובן ורק לאה נפלה לפני לוי מכח שמעון. עתה, משיווכחו הכל כי די בייבום אחת מהן או בחליצת אחת מהן, יהיו שיטעו ויאמרו, כי יבם ששני אחיו מתו בבת אחת [ג] וכל אחד מהם הותיר אחריו יבמה

מֵהֶם, וְעָשָׂה בָהּ שֵׁנִי מַאֲמָר
מהם ועשה השני מאמר ביבמה

וָמֵת - הֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא
ומת, הרי היבמות (אשת הראשון ואשת השני) חולצות

מִתְיַיבְּמוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמֵת
אך לא מתייבמות, שנאמר: "ומת

אַחַד מֵהֶם יָבְמָה יָבֹא עָלֶיהָ",
אחד מהם... יבמה יבא עליה" - (מכאן דורשים:)

מִי שֶׁעָלֶיהָ זִיקַת יָבָם אֶחָד,
יבמה שעליה זיקת ייבום ממת אחד - מתייבמת

וְלֹא שֶׁעָלֶיהָ זִיקַת שְׁנֵי יְבָמִין;
ולא יבמה שעליה זיקת ייבום משני מתים;

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מְיַיבֵּם
רבי שמעון חולק: האח השלישי מייבם

לְאֵיזֶהוּ מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה וְחוֹלֵץ
איזו מהן שירצה ויחלוץ

לַשְּׁנִיָּה; [1] יַבּוֹמֵי תַּרְוַיְיהוּ -
לשנייה. לייבם את שתיהן -

לָא, דִּדְלְמָא 'יֵשׁ זִיקָה', וְהָווּ
לא הורה רבי שמעון, כי שמא "יש זיקה", והן

שְׁנֵי יְבָמוֹת הַבָּאוֹת °מִבַּיִת
שתי יבמות מבעל אחד (כי אלמנת הראשון נחשבת כאשת

אֶחָד, [2] יַבּוֹמֵי חֲדָא וְאִיפְּטוֹר
השני מפני הזיקה), לייבם אחת ובכך תפטר

אִידָךְ - לָא, דִּדְלְמָא 'אֵין
השנייה - לא הורה, שמא אין

זִיקָה - כִּכְנוּסָה' וְהָווּ לְהוּ
הזיקה מחשיבתה כאשת השני, והרי הן

'שְׁתֵּי יְבָמוֹת הַבָּאוֹת מִשְּׁנֵי
שתי יבמות הנופלות משני מתים (וכל אחת

בָתִּים', [3] אַלְמָא מְסַפְּקָא לֵיהּ.
זקוקה לייבום), הרי שלכל היותר הסתפק אם "יש זיקה".

[4] וְכִי תֵּימָא, מִדְּאוֹרַיְיתָא
וכי תאמר, כי מן התורה

הָנֵי דְּמְיַיבְּמָא חֲדָא וּמְפַטְּרָא
אכן מתייבמת אחת ונפטרת

חֲדָא, וּמִדְּרַבָּנָן הוּא דְּאָסוּר, גְּזֵירָה מִשּׁוּם 'שֶׁמָּא יֹאמְרוּ ב' יְבָמוֹת הַבָּאוֹת מִשְּׁנֵי
בכך השנייה, וחכמים הם שאסרו זאת, גזירה שמא יטעו ויאמרו, כי שתי יבמות הנופלות משני

° דף יט/א

ג. אם לא היו מתים בבת אחת, זו שהתאלמנה ראשונה, היתה נופלת בפני שני אחים. לפיכך רש"י מדגיש, כי מדובר שמתו שני אחיו בבת אחת ולא נוצרה זיקת ייבום בין אחת האלמנות לאחד האחים המתים, אלא לשתיהן זיקת ייבום לאח הנותר, החי, בלבד.

בָּתִּים, חֲדָא - מְיַיבְּמָא, וְאִידָךְ - אחים, האחת מתייבמת והשנייה

מִיפַּטְרָא בְּוֹלֵא כְּלוּם׳, [1] וְהָא נפטרת בכך אף בלא חליצה.

טַעֲמָא דְּרַ״שׁ מִשּׁוּם (דחייה:) הן טעמו של רבי שמעון, מפני

מַאֲמָר וְלָאו מַאֲמָר הוּא; שהסתפק אם מאמר קונה או לא;

דְּתַנְיָא, אָמַר לָהֶם רַבִּי שִׁמְעוֹן ששנינו ברייתא: אמר להם רבי שמעון

לַחֲכָמִים: אִם מַאֲמָרוֹ שֶׁל לחכמים: אם המאמר של

שֵׁנִי מַאֲמָר - אֵשֶׁת שֵׁנִי הוּא השני באלמנת הראשון תקף - את את אשת השני

בּוֹעֵל, וְאִם מַאֲמָרוֹ שֶׁל שֵׁנִי מייבם. ואם מאמר השני באשת הראשון

אֵינוֹ מַאֲמָר - אֵשֶׁת רִאשׁוֹן אינו תקף - את אשת הראשון

הוּא בּוֹעֵל! [2] אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: הוא מייבם! אמר אביי לרב יוסף:

וְלָא שְׁנֵי לָךְ בֵּין ׳זִיקַת יָבָם אין בעיניך הבדל בין זיקה ליבם

אֶחָד׳ לְ׳זִיקַת שְׁנֵי יְבָמִים׳?! אחד, לבין זיקה לשני יבמים?!

דִּלְמָא כִּי אָמַר״שׁ ׳זִיקָה - הן שמא מה שאמר רבי שמעון: הזיקה מחשיבה

כְּכְנוֹסָה דַּמְיָא׳ - בְּיָבָם אֶחָד, את היבמה כאשת היבם - ביבם אחד אמר,

אֲבָל בִּשְׁנֵי יְבָמִין - לָא. [3] וּמִי אך בשני יבמים - לא. (שאלה:) וכי

שְׁנֵי לֵיהּ לְרַ״שׁ?! וְהָתַנְיָא, מחלק בכך רבי שמעון?! הן שנינו:

– יכול לייבם אחת מהן ובכך פטר את השנייה. כדי שלא ייטעו, הורה רבי שמעון, כי בכל מקרה אחת תתייבם – מן התורה, וזולתה תחלוץ – מדרבנן.

[1] ברם, אומרת הגמרא, לא ניתן לפרש כך בדעת רבי שמעון, וחובה לפרש כי לדעתו האחת חייבת חליצה מפני שהוא מסתפק כיצד יש להגדיר קידושי "מאמר". שהנה, בברייתא נאמר: אמר רבי שמעון לחכמים – מותר ללוי לייבם את רבקה, אלמנת ראובן, ששמעון עשה בה מאמר, שכן, ממה–נפשך: אם המאמר קנאה לשמעון, הרי הוא מייבמה כאשת שמעון בלבד, ואם לא קנאה המאמר, ייבמנה כאשת ראובן. מדוע זה אמרתם, כי רבקה נחשבת אשת שני מתים; ראובן ושמעון גם יחד?

(רבי שמעון הסתפק; מחד – שמא מאמר קונה מדאורייתא קניין גמור, מאידך – שמא אינו קונה כלל אף מדרבנן [נא]).

מכך שרבי שמעון הזדקק לקידושי המאמר כדי להסביר מדוע רבקה יכולה להחשב אשת שמעון, מוכח כי לא ניתן לפרש כרב אושעיא, שלדעת רבי שמעון "זיקה ככנוסה", והזיקה גורמת לכך שהיבמה נחשבת כאשת היבם.

[2] אמר אביי לרב יוסף, וכי לדעתך אין הבדל בין יבמה שנפלה לייבום לפני אח אחד בלבד, לבין זו שנפלה לייבום לפני שני אחים?

כלומר, יתכן כי רבי שמעון סובר "זיקה ככנוסה" רק בזו הנופלת לפני אח אחד, כי זיקת הייבום מיוחדת אך אליו, לא כן ביבמה הנופלת לפני שני אחים, שלשניהם זיקה שווה אליה ואין לאחד מהם זיקה מיוחדת. מעתה, אין להקשות מדברי רבי שמעון במשנה זו, שהרי היא עוסקת ביבמה שנפלה לפני שני אחים.

[3] תמהה הגמרא, וכי לרבי שמעון קיים חילוק בין יבמה הנופלת לפני יבם אחד לבין יבמה הנופלת לפני שניים?! הן לכאורה הוא סובר כי לעולם **אין** "זיקה ככנוסה"! שהרי שנינו: כלל אמר רבי שמעון – כל אח שנולד לאחר מיתת אחיו, אם נולד לפני שהתייבמה אלמנתו, אסורה היא עליו משום "אשת אחיו שלא היה בעולמו" ואזי, במות האח המייבם, אין היבמה נופלת לפני האח שנולד. אולם, אם נולד האח לאחר ייבום היבמה, אם מת האח המייבם, היא נופלת לייבום לפני האח שנולד.

[4] לכאורה דברי רבי שמעון מתייחסים גם למקרה שבמות האח הראשון נותר אח אחד בלבד בעולם, ואף על פי כן קובע רבי שמעון, כי משנולד אח נוסף בשעה זו, אינו רשאי לַיַּבֵּם את אשת הראשון. מדוע לא התירה רבי שמעון? הרי האח הנולד מצאה בעלת זיקה לשמעון, ואם ביבמה הנופלת לפני אח אחד בלבד תקף הכלל "זיקה ככנוסה", נמצא שהאח הנולד מצאה כאשת שמעון! הרי לנו, כי רבי שמעון אינו סובר לעולם "זיקה ככנוסה".

[5] דוחה הגמרא, כי דברי רבי שמעון בברייתא זו, מתייחסים למקרה שהאח המת הותיר אחריו שני אחים, ולפיכך, כשנולד האח הנוסף, לא מצא לפניו יבמה שקיימת "זיקה" בינה לבין אחד האחים שתעשנה כ"כנוסה" לו, כי ביבמה הנופלת לפני שני אחים מודה רבי שמעון שאין "זיקה ככנוסה" ולכן היא אסורה על האח הנולד.

כְּלָל אָמַר״שׁ: כָּל שֶׁהַלֵּידָה קוֹדֶמֶת לַנִּשּׂוּאִין - לֹא חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַיבֶּמֶת, כלל אמר רבי שמעון: **כל אח** שנולד לפני ייבום היבמה - אינה חולצת לו ואינה מתייבמת לו,

נִשּׂוּאִין קוֹדֶם לְלֵידָה - אוֹ חוֹלֶצֶת אוֹ מִתְיַיבֶּמֶת; [4] מַאי? לָאו בְּיָבָם ואם הייבום קדם ללידתו - או חולצת לו או מתייבמת לו; כיצד מדובר? לכאורה גם ביבם

אֶחָד?! וְקָתָנֵי: "לֹא חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַיבֶּמֶת"! [5] לָא, בִּשְׁנֵי יְבָמִים. אחד, ואמר ר"ש: "לא חולצת ולא מתייבמת"! (הרי שאינה כנוסה). (דחייה:) לא, מדובר שנפלה לפני שני יבמים.

[נא]. ראה עוד בתוספות בעמוד ב' ד"ה "רבי שמעון".

[1] אֲבָל בְּיָבָם אֶחָד, מַאי? הָכִי (שאלה:) אם כך, ביבם אחד מה הדין? האמנם

נָמֵי אוֹ חוֹלֶצֶת אוֹ מִתְיַיבֶּמֶת?! או חולצת או מתייבמת?!

[2] אִי הָכִי, אַדְתָּנֵי: נְשׂוּאִין (אם כך, עד שהוא שונה ומחלק) שבייבום

קוֹדְמִין לַלֵּידָה - אוֹ חוֹלֶצֶת שקדם ללידת האח, היא חולצת

אוֹ מִתְיַיבֶּמֶת, לִיפְלוֹג וְלִיתְנֵי או מתייבמת, שיחלק וישנה דינו באותו

בְּדִידַהּ: בַּד"א - בִּשְׁנֵי יְבָמִים, מקרה ויאמר: במה דברים אמורים (שאסור) - בשני יבמים,

אֲבָל בְּיָבָם אֶחָד - אוֹ חוֹלֶצֶת אך ביבם אחד - או חולצת

אוֹ מִתְיַיבֶּמֶת! כּוּלַּהּ - בִּשְׁנֵי או מתייבמת! (תשובה:) העדיף רבי שמעון להביא

יְבָמִין קָמַיְירֵי. [3] וְאָלָּא מַאי דוגמאות של שני יבמים. מדוע אמר רבי שמעון

כְּלָלָא? [4] וְעוֹד מֵתִיב רַב "כלל" (הן לא התייחס לכל המקרים)! ועוד הקשה **רב**

אוֹשַׁעְיָא: גַּ' אַחִין, שְׁנַיִם מֵהֶן אושעיא (על **רבי** אושעיא): שניים: שלשה אחים. שניים מהם

נְשׂוּאִין שְׁתֵּי אֲחָיוֹת אוֹ אִשָּׁה נשואים לשתי אחיות, או לאשה

וּבִתָּהּ אוֹ אִשָּׁה וּבַת בִּתָּהּ אוֹ ובתה, או לאשה ובת בתה, או

אִשָּׁה וּבַת בְּנָהּ - הֲרֵי אֵלּוּ לאשה ובת בנה (ומתו הבעלים), הרי היבמות הללו

חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַיבְּמוֹת, חולצות אך לא מתייבמות,

וְרַ"שׁ פּוֹטֵר; [5] וְאִי סָ"דַ ורבי שמעון פוטרן אף מחליצה; ואם תעלה על הדעת

קָסָבַר רַ"שׁ זְקָקָה - שסובר רבי שמעון שזיקה

כִּכְנוּסָה דָּמְיָא, לְיַיבֵּם מחשיבה את היבמה כאשת היבם, שייבם

לְקַמְיֵיתָא וְתִיפְטֵר אִידָךְ! [6] אֲמַר רַב עַמְרָם: מַאי 'פּוֹטֵר' נָמֵי? 'פּוֹטֵר' בַּשְׁנָיָה'. את הראשונה שהפכה כאשתו והשנייה פטורה לחלוטין! תירץ רב עמרם: מה כוונת ר"ש ש"פוטר"? שפוטר רק את השנייה.

[1] שואלת הגמרא, אם נקבל את הדברים, כי הברייתא עוסקת במצב בו האח הנולד מצא שני אחים חיים, אך אם במות האח נותר אח אחד בלבד, האח הנולד אינו נאסר על היבמה באיסור "אשת אחיו שלא היה בעולמו", לפי שמחמת "זיקה ככנוסה", הרי היא נחשבת אשתו של האח השני (החי). מעתה, אם מת גם אח זה, אינה אסורה על האח הנולד ועליו לחלוץ לה או לייבמה.

[2] אם אכן כן, מדוע כשרבי שמעון ביקש להציג שני מקרים החלוקים בדינם, הוא הביא מקרה שהאח "נולד **לפני** שהתייבמה" – אסורה לאח שנולד, כי היא אשת אחיו שלא היה בעולמו מחד, ומאידך "נולד **אחר** שהתייבמה" – מותרת, כי מצאה כאשת האח שייבמה. היה עליו להביא שתי דוגמאות של אותו מקרה: "נולד **לפני** שהתייבמה". **דוגמה א':** היו **שני אחים** יבמים – אסורה עליו, כי נחשבת "אשת אחיו שלא היה בעולמו" (שהרי מצא לפניו שני אחים ובמקרה זה אין "זיקה ככנוסה"). **דוגמה ב':** היה **אח אחד** בלבד, מחמת "זיקה ככנוסה" היא נחשבת אשת היבם ואינה מוגדרת על האח הנולד כ"אשת אחיו שלא היה בעולמו"? הגמרא מתרצת, כי רבי שמעון ביכר להתייחס בכל הדוגמאות למקרה שהיבמה נפלה לפני שני אחים.

[3] עדיין תמהה הגמרא, מאחר שרבי שמעון אינו מתייחס לכל המקרים, שהרי כאשר נותר אח אחד בלבד שונה הדין, מדוע אמר "כלל אמר רבי שמעון"? הרי אין זה כלל הרווח בכל המקרים!
אין זאת, אלא שעלינו להסיק, כי רבי שמעון לעולם אינו סובר "זיקה ככנוסה", גם ביבם אחד, ומעתה אין לומר כי הוא חולק על הנאמר במשנה הראשונה.

[4] גם **רב** אושעיא הקשה על **רבי** אושעיא שאמר, כי רבי שמעון סובר "זיקה ככנוסה".
במשנה בפרק שלישי [נב] מובא המקרה הבא. שלשה אחים. ראובן שמעון ולוי. ראובן ושמעון נשואים לשתי אחיות. מתו ראובן ושמעון, לוי חולץ לשתיהן אך אינו מייבמן. כמו כן, אם ראובן נשא אשה ושמעון נשא את בתה, או את בת בתה או את בת בנה, ומתו ראובן ושמעון, לוי חולץ לשתי היבמות אך אינו מייבמן.
טעם הדבר, לפי שאת שתיהן ודאי אינו רשאי לייבם, כי אין אדם נושא שתי אחיות, או אם ובתה, ולא אם ובת בנה או בת בתה, וגם את אחת מהן בלבד אינו יכול לייבם, כי היא אחות, או קרובת "זקוקתו", שהרי לשתיהן זיקה אליו ומאחר שהזיקה היא קשר אישות, מחמתה אינו רשאי לישא את קרובותיה.
אולם, רבי שמעון חולק ופוטר את שתיהן אף מחליצה, כי לשיטתו נפילה לייבום של שתי קרובות האסורות להנשא לאדם אחד, מפקיעה את זיקת הייבום לחלוטין, ואין צורך בחליצה (טעמו יתבאר להלן).

[5] מעתה טוען **רב** אושעיא, אילו רבי שמעון סובר "זיקה ככנוסה" כדברי **רבי** אושעיא, הרי מיד במות האח הראשון, נוצרה זיקה בין אלמנתו לבין היבם ומאחר ש"זיקה ככנוסה", הרי היא כאשתו ובמות האח הנוסף, אלמנתו – אחותה אינה נופלת לייבום כלל, כשם שהנשוי לאשה ואחותה נפלה לפניו לייבום, פטורה האחות מן החליצה ומן הייבום, ולפיכך היבמה הראשונה מתייבמת, שאין לפנינו שתי אחיות הזקוקות לייבום (במקרה זה יש לה זיקה ליבם אחד בלבד, כי היא ערווה על אחיו ואינה נופלת לפניו לייבום).
משלא אמר כך רבי שמעון, הרי לנו כי אינו סובר "זיקה ככנוסה".

[6] ניסה רב עמרם לדחות ראייה זו בטענה, כי באמור המשנה שרבי שמעון "פוטר", אין כוונתו לשתי היבמות, אלא לאחת מהן, השנייה שנפלה לייבום, מפני שאכן רבי שמעון סובר ש"זיקה ככנוסה" לפיכך השנייה אינה נופלת לייבום כלל ורשאי לייבם את הראשונה.

נב. דף כח/ב.

וְהָתַנְיָא: רַ"שׁ פּוֹטֵר בְּשִׁתֵּיהֶן!
(דחייה:) הן שנינו ברייתא: "רבי שמעון פוטר **בשתיהן**"!

[1] אֲמַר רָבָא: שְׁנֵיָּה שֶׁבְּזוֹג זֶה
ענה רבא: ("שתיהן" ניתן לפרש) - "שנייה" שבזוג נשים זה,

וְהַשְּׁנִיָּה שֶׁבְּזוֹג זֶה. [2] קָא טָעֵי
ו"שנייה" שבזוג זה (כלאחנשוי לכמה זוגות נשים). (דחייה:) טעה

רָבָא בְּאַרְבָּעָה זוּגֵי; חָדָא,
רבא בפירוש ארבע זוגות הנשים שבמשנה; ראשית, הן

דְּ"או" "או" קָתָנֵי! וְעוֹד, 'רַ'
"או" נשואים לאלו, "או" לאלו כתוב (ולא לכולן יחד). ועוד,

שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר בְּאַרְבַּעְתָּן'
שא"כ היתה המשנה צריכה לומר 'רבי שמעון פוטר

מִיבָּעֵי לֵיהּ! [3] וְעוֹד תַּנְיָא: רַ"שׁ
בארבעתן! ועוד (ראיה נגד רבא), ששנינו: רבי שמעון

פּוֹטֵר בְּשִׁתֵּיהֶן מִן הַחֲלִיצָה
פוטר את שתיהן מן החליצה

וּמִן הַיִּיבּוּם, שֶׁנֶּאֱ': "וְאִשָּׁה אֶל
ומן הייבום, שנאמר, "ואשה אל

אֲחוֹתָהּ לֹא תִקָּח, לִצְרֹר",
אחותה לא תקח, לצרר" -

בְּשָׁעָה שֶׁנַּעֲשׂוּ צָרוֹת זוֹ לָזוֹ -
אם נעשו אחיות צרות זו לזו (על ידי זיקה) -

לֹא יְהֵא לְךָ לִיקּוּחִין אֲפִי'
אין קידושין תופסים אפילו

בְּאַחַת מֵהֶן! [4] אֶלָּא אֲמַר רַב
באחת מהן! אלא דחה רב

אַשִׁי: אִי דְּנָפוֹל בָּזֶה אַחַר זֶה
אשי את הוכחת **רב** אושעיא: אם נפלו היבמות זו אחר זו,

הָכִי נָמֵי, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן -
אכן הראשונה תתייבם. אך כאן במה עוסקים -

דְּנָפוֹל בְּבַת אַחַת, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן
שנפלו בבת אחת (מתו הבעלים יחד), ורבי שמעון

סָבַר לַהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי,
סובר כרבי יוסי הגלילי

דְּאָמַר: אָפְשָׁר לְצַמְצֵם.
שאמר: "אפשר לצמצם" (ששני דברים יתרחשו בו ברגע).

ברם, הגמרא אינה מקבלת את דבריו ותמהה; האמנם ניתן לפרש כך את דברי רבי שמעון?! הן בברייתא המבארת משנה זו נאמר במפורש "רבי שמעון פוטר **בשתיהן**"!

[1] השיב רבא, מברייתא זו אין להוכיח מאומה, שכן ניתן לפרש כי המשנה שהביאה מקרה של שני אחים הנשואים לשתי אחיות, אם ובתה, אינה עוסקת בשני מקרים שונים: **או** שנשואים הם לשתי אחיות, **או** שנשואים הם לאם ובתה, אלא מקרה אחד הוא! שני האחים נשאו שתי אחיות ובנוסף עליהן נשאו גם אם ובתה. במותם הותירו אחריהם ארבע אלמנות.

מעתה, כשאמרה הברייתא "רבי שמעון פוטר **בשתיהן**", כוונתה לשתי היבמות השניות שבכל זוג. **זוג א'** – אשה ואחותה הנשואות לראובן ושמעון. **זוג ב'** – אם ובתה הנשואות לראובן ושמעון. כוונת הברייתא, כי האשה השנייה שבכל זוג – אסורה, היינו, האחות שהיא שנייה בזוג הראשון, והבת שהיא שנייה בזוג השני – שתי נשות שמעון.

(בסיבת פטורן מפרש רש"י, כי לגבי אחת מן היבמות הנופלות מראובן ללוי אומרים "זיקה ככנוסה" ולפיכך זוגתה אינה נופלת משמעון שכן הינה ערווה. מעתה גם אשת שמעון השנייה אינה מתייבמת שכן היא צרת ערווה [נג]).

[2] אולם, אומרת הגמרא, רבא טעה בבארו כך את משנתנו, המונה ארבעה זוגות: אשה ואחות. אשה ובתה. אשה ובת בתה. אשה ובת בנה.

ראשית, הן בפירוש נאמר במשנה כי נשאו האחים שתי אחיות "**או**" אם ובתה, ולא נאמר כי נשאו שתי אחיות **וגם** אם ובתה.

זאת ועוד, אם כדבריו, ששני האחים נשאו את זוגות הנשים המוזכרות במשנה, הרי שלדבריו היה צריך להיות שכל אח נשא ארבע נשים, כי ארבע זוגות נשים מציינת המשנה, ומשכך היה על המשנה לומר כי "רבי שמעון פוטר **בארבעתן**" ולא "בשתיהן".

[3] עתה מביאה הגמרא ראייה נוספת נגד פירושו של רבא. שהנה, בברייתא נוספת נאמר, כי רבי שמעון פוטר את שתיהן מחליצה ומייבום לאור הפסוק [נד] "ואשה אל אחותה לא תקח, לצרר" – אשה ואחותה שנעשו צרות זו לזו על ידי שנפלו לייבום לפני יבם אחד, גם אחת מהן אינה מתייבמת ודינן כערווה שקידושין אינם חלים בה ועל כן פטורות הן גם מחליצה, ככל ערווה הנופלת לייבום. (כן דעת רבי שמעון בלבד. ברם, חכמים דורשים פסוק זה לגבי צרת ערווה – שפטורה מן הייבום, כפי שלמדנו בפרק ראשון [נה]). הרי לנו מפורשות, כי רבי שמעון אוסר לייבם שתי אחיות שנפלו לייבום משני אחים.

לאחר שנדחה פירושו של רבא בדברי הברייתא, נותרה, איפוא, על כנה הוכחת **רב** אושעיא, כי לדעת רבי שמעון אין "זיקה ככנוסה".

[4] אמר רב אשי, יש לדחות את הוכחתו של **רב** אושעיא ולומר, כי צודק **רבי** אושעיא, שלדעת רבי שמעון "זיקה ככנוסה", ואכן אם נפלו היבמות לייבום זו אחר זו, תתייבם הראשונה וזולתה פטורה (כי מיד אחר מיתת בעלה של הראשונה, נוצרה "זיקה" בינה לבין האח החי, ומאחר ש"זיקה ככנוסה" – היא כאשתו ובמות אח נוסף ונפלה אחותה לייבם, אינה זקוקה לייבום כלל, כי היא אחות של היבמה שכבר הוגדרה כאשתו מכח "זיקה ככנוסה").

ואילו משנה ובריייתא זו בה רבי שמעון "פוטר את שתיהן" מתייחסת למקרה מיוחד, בו מתו שני האחים ברגע אחד ובו זמנית נפלו שתי האחיות לייבום. או–אז, אי אפשר לטעון כי כלפי אחת מהן נוצרה "זיקה ככנוסה" ומחמתה נדחית אחותה מן הייבום, שהרי יחד נפלו ולפיכך שתיהן פטורות מן הייבום בהתאם לדרשת רבי שמעון לעיל מ"לצרר".

זאת, לפי שרבי שמעון סובר כדעת רבי יוסי הגלילי האומר "אפשר לצמצם", היינו: יתכן לקבוע ששני מאורעות יתרחשו בדיוק באותו רגע [נו].

נג. רש"י נוקט כי אף אם אין אומרים "זיקה ככנוסה" לשני אחים, מכל מקום בשתי יבמות אומרים "זיקה ככנוסה" (ראה במהרש"א). עם זאת, "זיקה ככנוסה" חלה כלפי אחת מן היבמות בלבד, אלא שעתה אינה מבוררת למי מהן. ראה על ב"יחידושי רבי נחום" אות של"ט. נד. ויקרא יח/יח.

נה. דף ג/ב ודף ח/ב. נו. **"אפשר לצמצם":** נידון ידוע הוא בתלמוד, אם "אפשר לצמצם או אי אפשר לצמצם". אחד המקרים הרווחים הוא המקרה המובא במסכת בכורות (יז/א), פרה מבכירה שהמליטה תאומים, שני זכרים, ולעדות הנוכחים במקום ראשי שניהם יצאו בבת אחת לאוויר העולם. לדעת רבי יוסי שניהם "בכורות". חכמים סוברים, כי עגל אחד בלבד יינתן לכהן, כי "אי אפשר לצמצם" ולטעון, כי שני העגלים נולדו באותו רגע. מדוע באמת אי אפשר לצמצם? נחלקו

עד כה עסקנו בדברי רבי אושעיא האומר כי רבי שמעון חולק אף על המשנה הראשונה שבפרק.

[1] ואילו רב פפא חולק על **רבי** אושעיא וסובר, כי רבי שמעון חולק אך על הנאמר במשנה השנייה, שנולד האח אחר שהתייבמה אשת אחיו שלא היה בעולמו. ברם, לגבי המקרה המתואר במשנה הראשונה, שנולד מיד אחר מיתת אחיו, מודה רבי שמעון שלעולם אסורה לו לייבום, כי היא "אשת אחיו שלא היה בעולמו".

מדוע, איפוא, נזקקה המשנה לכתוב את המקרה הראשון, שלוי נולד לפני שהתייבמה, בו מודים הכל כי אסורה היא? כלום אין די לכתוב את המקרה השני, נולד לאחר שהתייבמה, בו נחלקו רבי שמעון וחכמים, ומכך נסיק כי שניהם מודים שבמקרה הראשון אסורה?!

לפי שמשנתנו סודרה כדרך התנאים הידועה – "לא זו [בלבד, אלא] אף זו קתני", לאמר, תחילה נוקטים במקרה הפשוט, כדי להשמיענו את עיקר הדין, ואחר כך מביאים את המקרה המחודש יותר, להשמיענו כי גם בו נאמר דין זה לדעת חכמים.

לפנינו, איפוא, שיטת **רבי** אושעיא הסובר כי לדעת רבי שמעון "זיקה ככנוסה", ודעת רב פפא החולק עליו.

[2] אומרת הגמרא, קיימת ברייתא כרב פפא וממנה מוכח כי שיטת **רבי** אושעיא אינה נכונה.

ברייתא זו מורכבת מארבע בבות – חלקים, אותם מביאה הגמרא ואחר כך היא מוכיחה כדעת רב פפא, מכך שהברייתא נזקקה לציין את ארבעתם.

בבא א' – מת היבם בלא שייבם ובלא שעשה מאמר.

[3] שני אחים. ראובן ושמעון. ראובן נשוי לפועה ושמעון נשוי לרבקה. מת ראובן בלא זרע וביקש שמעון לעשות קידושי מאמר בפועה יבמתו ובטרם הספיק לעשות כן, נולד אח נוסף – לוי, ומת שמעון.

פועה, אלמנת ראובן, אסורה ללוי, כי היא "אשת אחיו שלא היה בעולמו" ואילו רבקה, אלמנת שמעון, מתייבמת לו או חולצת, כדין היבמות (אין משמעות לעובדה שביקש שמעון לעשות מאמר בפועה, ולהלן תבאר הגמרא מדוע ציינה זאת הברייתא).

בבא ב' – עשה היבם מאמר ומת.

[4] שמעון עשה מאמר בפועה אלמנת ראובן. נולד האח לוי ומת שמעון. כמו כן, אם נולד לוי ואחר כך עשה שמעון מאמר בפועה ומת, כך הדין: פועה, אלמנת ראובן, אסורה ללוי, כי היא "אשת אחיו שלא היה בעולמו", ואילו רבקה, אלמנת שמעון, חולצת אך אינה מתייבמת, לפי שמכח המאמר של שמעון בפועה, רבקה כבר נחשבת צרתה מדרבנן, וכלפי לוי היא צרת ערווה, כי פועה היא "אשת אחיו שלא היה בעולמו". עם זאת, רבקה אינה נפטרת בלא חליצה, כי המאמר לא הפך את פועה לאשת שמעון לחלוטין.

[5] רבי שמעון חולק לגבי מקרה זה ואומר, כי על לוי לייבם או לחלוץ לאחת מהן – לרבקה אלמנת שמעון ובכך יפטור גם את פועה, אלמנת

[1] רַב פַּפָּא אָמַר: בְּ'יִיבֵּם
רב פפא חולק על **רבי** אושעיא: במקרה שהתייבמה

וְאַחַ"כָּ נוֹלַד' - פְּלִיג רַ"שׁ,
ואחר כך נולד האח - חולק רבי שמעון,

בְּ'נוֹלַד וְאַחַ"כָּ יִיבֵּם' - לָא
אך במקרה שנולד האח ואחר כך התייבמה - אינו

פְּלִיג, וְתַרְוַוְיֵיהוּ לְרַבָּנָן
חולק, ושתי המשניות לשיטת חכמים נכתבו (אף שדי

אִיצְטְרִיךְ, וְ'לֹא זוֹ, אַף זוֹ'
בשנייה), כדרך התנאים השונים כי לא רק במקרה הפשוט

קָתָנֵי. [2] תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב
כך הדין, אלא גם במקרה המחודש. שנינו ברייתא כשיטת רב

פַּפָּא וּתְיוּבְתָּא דְּרַ' אוֹשַׁעְיָא:
פפא, וקשה ממנה על שיטת **רבי** אושעיא:

[3] שְׁנֵי אַחִים בְּעוֹלָם אֶחָד
שני אחים חיים יחד,

וּמֵת אֶחָד מֵהֶם בְּלֹא וָלָד,
ומת אחד מהם בלא זרע,

וְעָמַד הַשֵּׁנִי הַזֶּה לַעֲשׂוֹת
ועמד אחיו לעשות

מַאֲמָר בִּיבִמְתּוֹ, וְלֹא הִסְפִּיק
מאמר ביבמה ולא הספיק

לַעֲשׂוֹת בָּהּ מַאֲמָר עַד שֶׁנּוֹלַד
לעשות מאמר עד שנולד

לוֹ אָח, וָמֵת - הָרִאשׁוֹנָה
לו אח, ומת היבם - אשת הראשון

יוֹצְאָה מִשּׁוּם 'אֵשֶׁת אָחִיו
לא תתייבם לאח הנולד, שהיא "אשת אחיו

שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ', וּשְׁנִיָּה - אוֹ חוֹלֶצֶת אוֹ מִתְיַיבֶּמֶת. [4] עָשָׂה בָהּ מַאֲמָר
שלא היה בעולמו", ואשת השני או חולצת או מתייבמת לאח הנולד. אם השני עשה מאמר באשת הראשון

וְאַחַ"כָּ נוֹלַד לוֹ אָח, אוֹ שֶׁנּוֹלַד לוֹ אָח וְאַחַ"כָּ עָשָׂה בָהּ מַאֲמָר, וּמֵת - הָרִאשׁוֹנָה
ואח"כ נולד האח, או שנולד האח ואחר כך עשה השני מאמר באשת הראשון, ומת השני - אשת הראשון

יוֹצְאָה מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ, וּשְׁנִיָּה – חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַיבֶּמֶת;
לא תתייבם לאח הנולד, שהיא "אשת אחיו שלא היה בעולמו", ואשת השני חולצת אך לא מתייבמת לאח הנולד.

[5] ° רַ' שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: בִּיאָתָהּ אוֹ חֲלִיצָתָהּ שֶׁל אַחַת מֵהֶם - פּוֹטֶרֶת צָרָתָהּ,
רבי שמעון חולק: ייבומה או חליצתה של אחת מהן (השנייה), תפטור את צרתה.

° דף יט/ב

הדעות. מדברי רש"י (שם, בעמוד ב', ד"ה "אפשר") והרמב"ם (הלכות בכורות פרק ה' הלכה א') עולה, כי משמים לא מכוונים ששני העגלים ייצאו בדיוק יחד. כלומר, אין לתלות שכיוונו כן משמים, ומן הסתם לא אירע כן.

ואילו בעלי התוספות (שם ד"ה "אפשר לצמצם") מבארים, כי אף שהדבר יתכן מציאותית, אין עין אדם מסוגלת להבחין בדבר.

חָלַץ לְבַעֲלַת מַאֲמָר - לֹא
אך חליצת בעלת המאמר אינה

נִפְטְרָה צָרָה. [1] כְּנָסָהּ וָמֵת
פוטרת צרתה. אם יִבם השני את אשת הראשון ומת

וְאַחַ"כָּ נוֹלַד לוֹ אָח, אוֹ
ואחר כך נולד אח, או

שֶׁנּוֹלַד לוֹ אָח וְאַחַ"כָּ כְּנָסָהּ
שנולד האח ואחר כך יִבם השני את אשת הראשון

וָמֵת - שְׁתֵּיהֶן פְּטוּרוֹת מִן
ומת - שתיהן פטורות

הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם. [2] כְּנָסָהּ
מחליצה וייבום. אם יִבם השני את אשת הראשון

וְנוֹלַד לוֹ אָח וְאַחַ"כָּ מֵת -
ונולד לו אח ואחר כך מת השני -

שְׁתֵּיהֶן פְּטוּרוֹת מִן הַחֲלִיצָה
היבמה ואשת השני פטורות מחליצה

וּמִן הַיִּבּוּם, דִּבְרֵי ר"מ;
ויבום. כך סובר רבי מאיר.

וְר' שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: הוֹאִיל
רבי שמעון חולק: מאחר שנולד השלישי

וּבָא וּמְצָאָהּ בְּהֶיתֵּר, וְלֹא
ומצא את אשת הראשון בהיתר (נשואה לשני) ואינה

עָמְדָה עָלָיו שָׁעָה אַחַת
עומדת כלפיו בזיקת

בְּאִיסּוּר - מְיַיבֵּם לְאֵיזוֹ
איסור - מייבם את מי

מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה, אוֹ חוֹלֵץ
מהן שירצה, או יחלוץ

לְאֵיזוֹ מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה; [3] הָא
למי מהן שירצה.

בָּבָא דְּסֵיפָא לְמָאן קָתָנֵי
הקטע האחרון לשיטת מי נזקק (להישנות בפני

לַהּ? אִילֵימָא לְר' מֵאִיר קָתָנֵי לַהּ, מִכְּדִי לָא שָׁנֵי לֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר בֵּין 'יִיבֵּם
עצמו)? אם לרבי מאיר נשנה, הן אינו מבחין רבי מאיר בין "ייבם

וְאַחַ"כָּ נוֹלַד' בֵּין 'נוֹלַד וְאַחַ"כָּ יִיבֵּם', לְעָרְבִינְהוּ וְלִתְנִינְהוּ! אֶלָּא לָאו רַבִּי
ואחר כך נולד" לבין נולד ואחר כך יִבם (תמיד אסור), ואם כן שיישנו שני המקרים יחד! אלא לכאורה הופרדו בגין רבי

שִׁמְעוֹן, וּ'בְיִיבֵּם וְאַחַ"כָּ נוֹלַד' - פְּלִיג, בְּ'נוֹלַד וְאַחַר כָּךְ יִיבֵּם' - לָא פְּלִיג?! שְׁ"מ.
שמעון, שבייבם ואחר כך נולד חולק ומתיר, ובנולד ואחר כך יִבם אינו חולק, ואוסר. אכן כך עולה מכאן.

[4] אֲמַר מָר: עָמַד הַשֵּׁנִי לַעֲשׂוֹת מַאֲמָר בִּיבִמְתּוֹ, וְלֹא הִסְפִּיק לַעֲשׂוֹת מַאֲמָר
אמר מר: (בברייתא זו נאמר) שאם עמד האח השני לעשות מאמר באשת הראשון ולא הספיק לעשות מאמר

ראובן, אך אם יחלוץ לפועה, עדיין זקוקה רבקה לחליצה (להלן תבאר הגמרא מדוע. בקצרה: אם פועה זקוקה לייבום ללוי, הרי זה מכח המאמר של שמעון. המאמר – ספק קונה ספק אינו קונה. לפיכך, ייבום רבקה או חליצתה ודאי פוטרים את פועה, אך חליצת פועה, ספק פוטרת את רבקה).

בבא ג' – ייבמה ומת.

[1] יִבם שמעון את פועה אלמנת ראובן ומת, ואחר כך נולד לוי. כמו כן, אם נולד לוי ואחר כך יִבם שמעון את פועה ומת, כך הדין: שתיהן – פועה ורבקה פטורות לחלוטין מייבום ומחליצה, שכן, כשנולד לוי אחר מות שמעון, הרי מצא את שתיהן כ"אשת אחיו [שמעון] שלא היה בעולמו". כשנולד לוי לפני שיִבם שמעון את פועה, הן פועה היא "אשת אחיו [ראובן] שלא היה בעולמו", ורבקה היא צרתה, וצרת ערווה פטורה.

בבא ד' – ייבמה, נולד האח ומת היבם.

[2] המקרה הרביעי מתייחד בכך שבהולדת האח, היתה פועה אשת שמעון.

שמעון יִבם את פועה אלמנת ראובן ונולד לוי ומת שמעון. אזי שתיהן – פועה ורבקה פטורות מחליצה וייבום. פועה לפי שהיא "אשת אחיו [ראובן] שלא היה בעולמו" ורבקה לפי שהיא צרתה. כך אומר **רבי מאיר.**

רבי שמעון חולק ואומר: לוי מייבם או חולץ לרבקה או לפועה, את מי מהן שירצה, שהרי כשנולד לוי מצא את פועה נשואה לשמעון ולא היה בעולם בשעה שהיתה זקוקה לייבום מחמת אחיו ראובן שלא היה בעולמו.

נשים לב, כי לדעת רבי מאיר שלש האפשרויות האחרונות; השתיים שבמקרה השלישי והאחת שבמקרה הרביעי – דינן זהה. **א.** שמעון יִבם את פועה ומת, אחר כך נולד לוי. **ב.** נולד לוי ואחר כך יִבם שמעון את פועה ומת. **ג.** יִבם שמעון את פועה ונולד לוי ומת שמעון. בכל המקרים סובר רבי מאיר כי פועה כלפי לוי היא "אשת אחיו שלא היה בעולמו".

[3] מדוע, איפוא, חולק המקרה הרביעי ולא צורף יחד לשתי האפשרויות שבמקרה השלישי? הן היה על הברייתא לצרף את שלש האפשרויות יחד ולחתמן בידיעה כי רבי מאיר אוסר!

אין מטרת הפרדה זאת, אלא מפני שרק על המקרה הרביעי יכול רבי שמעון לחלוק ולהתיר, אך גם הוא מודה כי בשתי האפשרויות הקודמות, פועה כלפי לוי היא "אשת אחיו [ראובן] שלא היה בעולמו".

וכל כך למה? לפי שרבי שמעון אינו סובר "זיקה ככנוסה", וממילא, אם בשעה שנולד לוי מצא את האלמנה זקוקה לייבום מכח אחיו ראובן, איננה נחשבת כאשת שמעון (כי אין "זיקה ככנוסה"), והיא נאסרת על לוי שהרי היא "אשת אחיו שלא היה בעולמו". מכאן ואילך היא אסורה עליו עולמית, אחר שנאסרה עליו שעה אחת.

הרי לנו ראיה מן הברייתא כדברי רב פפא, שבנולד ואחר כך יִבם, לא חלק רבי שמעון על חכמים.

עתה מבארת הגמרא את כל המקרים שהובאו בברייתא.

[4] במקרה הראשון נאמר, כי אם עמד שמעון לעשות מאמר בפועה אשת ראובן, נולד לו אח לוי, ומת טרם הספיק לעשות מאמר – פועה

בִּיבְמָתוֹ עַד שֶׁנּוֹלַד לוֹ אָח,
בה עד שנולד לו אח

וָמֵת - רִאשׁוֹנָה יוֹצְאָה מִשּׁוּם
ומת השני - אשת הראשון פטורה מייבום לשלישי, שהיא

'אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה
"אשת אחיו שלא היה

בְּעוֹלָמוֹ', וּשְׁנִיָּה - אוֹ חוֹלֶצֶת
בעולמו", ואשת השני - או חולצת

אוֹ מִתְיַיבֶּמֶת. [1] מַאי 'עָמַד'
או מתייבמת לשלישי. לשם מה שנה התנא "עמד" (לעשות מאמר)

וּמַאי 'לֹא הִסְפִּיק'? אִי עֲבַד -
ולשם מה שנה "לא הספיק". הן אם עשה -

עֲבַד, וְאִי לָא עֲבַד - לָא עֲבַד!
עשה, ואם לא עשה - לא עשה!

[2] אֶלָּא, עָמַד - מִדַּעְתָּהּ, וְלֹא
(תשובה:) אלא הפירוש, "עמד" - לעשות מאמר בהסכמתה, "ולא

הִסְפִּיק - מִדַּעְתָּהּ, אֶלָּא בְּעַל
הספיק" לעשות בהסכמתה אלא עשה בעל כרחה, והשמיענו

כָּרְחָהּ, וּדְלָא כְּרַבִּי, [3] דְּתַנְיָא:
הברייתא שלא כרבי (ומאמר כפוי אינו תקף). ששנינו:

הָעוֹשֶׂה מַאֲמָר בִּיבְמָתוֹ
שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ, רַ' אוֹמֵר: קָנָה
העושה מאמר ביבמתו בעל כרחה, רבי אומר: קנאה

וַחֲכָ"א: לֹא קָנָה. [4] מַ"טַ דְּרַ'? גָּמַר מִבִּיאָה דִּיבָמָה; מַה בִּיאָה דִּיבָמָה - בְּעַל
וחכמים אומרים: לא קנאה. מה טעמו של רבי? כי למד מביאת יבם ביבמה; כשם שביאת יבמה - בעל

כָּרְחָהּ, אַף קִדּוּשִׁין דִּיבָמָה - בְּעַל כָּרְחָהּ. [5] וְרַבָּנָן? גָּמְרֵי מִקִּדּוּשִׁין דְּעָלְמָא;
כרחה קונה, כך קידושין (מאמר) ביבמה תקפים - בעל כרחה. וחכמים (מה סוברים)? למדו מקידושין רגילים;

מַה קִּדּוּשִׁין דְּעָלְמָא - מִדַּעְתָּהּ, אַף קִדּוּשִׁין דִּיבָמָה - מִדַּעְתָּהּ. [6] בְּמַאי
כשם שקידושין רגילים - בהסכמתה בלבד, אף קידושי יבמה (מאמר) - בהסכמתה בלבד. במה

קָמִיפַּלְגִי? מַר סָבַר: מִילֵי דִּיבָמָה מִמִּילֵי דִּיבָמָה הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף, וּמַר סָבַר:
נחלקו? רבי סובר: דיני יבמה (מאמר) מדיני יבמה (ביאת ייבום) יש ללמוד, וחכמים סוברים:

מִילֵי דְּקִדּוּשִׁין מִמִּילֵי דְּקִדּוּשִׁין הֲוָה לֵיהּ לְמֵילַף. [7] עָשָׂה בָּהּ מַאֲמָר וְאַחַ"כְּ
דיני קידושין (מאמר), מדיני קידושין (רגילים) יש ללמוד. (עוד נאמר בברייתא זו:) עשה השני מאמר באשת הראשון ואחר כך

נוֹלַד לוֹ אָח, אוֹ שֶׁנּוֹלַד לוֹ אָח וְאַחַ"כְּ עָשָׂה בָּהּ מַאֲמָר, וָמֵת - רִאשׁוֹנָה
נולד לו אח, או שנולד לו אח ואחר כך עשה השני מאמר באשת הראשון ומת השני - אשת הראשון

יוֹצְאָה מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ, וּשְׁנִיָּה חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַיבֶּמֶת;
פטורה מייבום לשלישי, כי היא אשת אחיו שלא היה בעולמו, ואשת השני חולצת לשלישי אך לא מתייבמת;

אינה מתייבמת, לפי שהיא "אשת אחיו [ראובן] שלא היה בעולמו", ורבקה אשת שמעון חולצת או מתייבמת, כדין היבמות.

[1] לשם מה ציין התנא כי שמעון "עמד" לעשות מאמר "ולא הספיק"? מה השלכה הלכתית יש לרצונותיו? אם עשה מאמר – עשה! לא עשה – לא עשה! די, איפוא, בציון העובדה כי לא עשה מאמר, ותו לא.

[2] הגמרא עונה, כי התנא מבקש לרמז הלכה, כי אף אם האח חפץ לעשות בה מאמר מרצונה, אך לא הספיק, ועשה מאמר ללא רצונה – מאמרו אינו תקף, ובכך קובע התנא הלכה שלא כשיטת רבי.

[3] ששנינו בברייתא: העושה מאמר ביבמתו שלא בהסכמתה, רבי אומר: המאמר תקף וחכמים חולקים וסוברים כי אינו תקף.

[4] מה טעמו של רבי? לפי שהשווה בין הייבום לבין המאמר. כשם שייבום, הנעשה על ידי ביאה, תקף גם בעל כרחה של היבמה (כך דרשו חכמים מן הפסוק, לעיל ח/ב), מסתבר כי בְּתִקּוּן חכמים קידושי מאמר ביבמה, קבעו להם הגדרות זהות לייבום, וגם מאמר קונה בעל כרחה.

[5] ואילו חכמים החולקים אומרים, כי מסתבר שתקנת מאמר, הנעשית על ידי כסף או שטר [נז], הושוותה לקידושין רגילים הנעשים בכסף או בשטר, כשם שהם תקפים רק ברצון האשה (כמבואר בפסוק "והלכה והיתה לאיש אחר" – משמע מדעתה [נח]), הוא הדין במאמר.

[6] ומהי המחלוקת הבסיסית שמחמתה נחלקו בהגדרות תקנת מאמר? רבי סבר, כי ראוי להשוות בין מאמר **הנעשה ביבמה** לבין ביאת ייבום **הנעשית ביבמה**. ואילו חכמים סוברים, כי ראוי להשוות בין המעשים הדומים; קניין המאמר וקניין הקידושין הנעשים בכסף או בשטר.

עתה מבארת הגמרא את המקרה השני שבברייתא, המחולק לשתי אפשרויות.

[7] **א.** עשה שמעון מאמר בפועה אלמנת ראובן ונולד לוי ומת שמעון. **ב.** נולד לוי ואז שמעון עשה מאמר בפועה ומת שמעון – בשתי האפשרויות פועה אינה מתייבמת ללוי, כי היא "אשת אחיו [ראובן] שלא היה בעולמו", ורבקה אלמנת שמעון חולצת, אך אינה מתייבמת, לפי שרבקה היא צרת אשת אחיו שלא היה בעולמו מחמת המאמר, כפי שלמדנו למעלה.

נז. ראה לעיל עמוד 117 בפתיחה למשנה הראשונה בפרק, הערה א'. נח. וראה קידושין ב/ב.

רַ"שׁ אוֹמֵר: בִּיאָתָהּ אוֹ
רבי שמעון חולק: ייבומה או

חֲלִיצָתָהּ שֶׁל אַחַת מֵהֶן -
חליצתה של אחת מהן,

פּוֹטֶרֶת צָרָתָהּ. רַ"שׁ, אַהֲיָיא
פוטרת את זולתה. רבי שמעון לאיזה

קָאֵי? [1] אִילֵימָא אַ'נּוֹלַד לוֹ
מקרה מתייחס? אם נאמר שחולק על מקרה שנולד לו

אָח וְאַחַ"כְּ עָשָׂה בָּהּ מַאֲמָר',
אח ואחר כך עשה השני מאמר באשת הראשון,

הָא אָמְרַתְּ: בְּ'נּוֹלַד וּלְבַסּוֹף
הן אמרת כי ב"נולד ולבסוף

יְיבֵּם' לָא פְּלִיג רַ"שׁ! [2] אֶלָּא
יְבם" לא חולק רבי שמעון (שאינו מייבם)! אלא ודאי

אַ'עָשָׂה בָּהּ מַאֲמָר וְאַחַ"כְּ
חולק על מקרה שעשה השני מאמר באשת הראשון ואח"כ

נוֹלַד לוֹ אָח'. חָלַץ לְבַעֲלַת
נולד לו אח. שרבי שמעון סובר, כי אם חלץ השלישי

מַאֲמָר - לֹא נִפְטְרָה צָרָה.
לבעלת המאמר (הראשונה), לא נפטרה צרתה (אשת השני).

מַ"טַּ? מְשׁוּם דַּהֲוַאי צָרָה
מה טעם? מפני שהצרה (אשת השני)

וַדַּאי וּבַעֲלַת מַאֲמָר סָפֵק,
ודאי נפלה לייבום לשלישי, ובעלת מאמר (הראשונה), ספק

וְאֵין סָפֵק מוֹצִיא מִידֵי וַדַּאי.
אם נפלה (שמא מאמר לא קונה), ואין חליצת ספק יבמה פוטרת יבמה וודאית.

[3] יָתֵיב רַב מְנַשֶּׁה בַּר זְבִיד
ישב רב מנשה בן זביד

קַמֵּיהּ דְּרַב הוּנָא, וְיָתֵיב
לפני רב הונא

רבי שמעון חולק ואומר: כי ייבומה או חליצתה של רבקה אלמנת שמעון, פוטרת לחלוטין את פועה אלמנת ראובן.

מבררת הגמרא, על איזו אפשרות מבין השתיים חולק רבי שמעון.

[1] אם נאמר כי הוא חולק על האפשרות השנייה ולדעתו, אם נולד לוי ואחר כך עשה שמעון מאמר, **פוטר** ייבום רבקה אלמנת שמעון את פועה אלמנת ראובן, לא יתכן הדבר, שהרי הסקנו כי מודה רבי שמעון שבאופן זה פועה אסורה על לוי מפני שכשנולד מצאה כאלמנת אחיו [ראובן] שלא היה בעולמו, ואסורה עליו עולמית ואינה זקוקה להיפטר מן הייבום כלל.

זאת ועוד, היאך התיר רבי שמעון ללוי לייבם את רבקה אשת שמעון? הן שמעון עשה מאמר בפועה ולדעת רבי שמעון המסתפק אם מאמר קונה (כמבואר בתחילת הסוגייה), אם המאמר קנה – הפכה פועה לצרת רבקה ופטורה גם רבקה מן הייבום, שכן, לדעת רבי שמעון, אם מאמר קונה, הוא חל מן התורה, כמבואר בתחילת הסוגייה!

[2] ברור, איפוא, שחולק רבי שמעון על האפשרות הראשונה – עשה שמעון מאמר בפועה ונולד לוי, אזי, לוי מצא את פועה כמקודשת במאמר לשמעון. מאחר שרבי שמעון מסתפק אם מאמר קונה אם לאו, הרי שאם המאמר קנאה, שוב אינה נחשבת אשת אחיו ראובן שלא היה בעולמו, כי כבר נקנתה לשמעון, והרי היא ורבקה צרתה נופלות לפניו לייבום כנשות שמעון. אם לא קנאה המאמר, הרי פועה אינה נופלת לפניו כלל.

משכך, את פועה אינו יכול לייבם, שמא לא קנאה המאמר והיא אשת אחיו שלא היה בעולמו, אך חובה עליו לחלוץ לה, שמא תקף המאמר של שמעון ונפלה לפניו מכח שמעון. ואילו רבקה ודאי נפלה לפניו לייבום ואין כל מניעה שייבמנה (שכן, אם מאמר שמעון בפועה תקף, הרי זה כאילו פועה התייבמה לפני לידת לוי, ואינה נאסרת עליו ואינה אוסרת צרתה, כי כלפי לוי אין פועה מוגדרת כאשת אחיו שלא היה בעולמו, ואם מאמר שמעון בפועה אינו תקף – אין רבקה צרתה כלל).

נמצא שייבום רבקה או חליצתה פוטרים את פועה, אך חליצת פועה אינה פוטרת את רבקה, כי יתכן שכלל אינה אשת שמעון ולחליצתה אין כל משמעות.

[3] ישב רב מנשה בר זביד לפני רב הונא ושאל: מדוע רבי שמעון אינו אוסר את פועה על לוי אם נולד אחר שכבר התייבמה לשמעון?

תמהה הגמרא על שאלתו, הן רבי שמעון עצמו הסביר בברייתא, כי מאחר שכשנולד לוי מצאה כאשת שמעון, אינה נחשבת "אשת אחיו [ראובן] שלא היה בעולמו"!

[4] אלא מבארת הגמרא, כך שאל רב מנשה בר זביד: מה טעמם של **חכמים** החולקים על רבי שמעון?

התשובה לכך היא, מפני שאמרה תורה "ולקחה לו לאשה **ויבמה**". המילה "ויבמה" מיותרת [נט], ולדעת חכמים ייתורה מלמדנו, כי גם אחר ייבומה, עדיין מכונה היא "יבמה". לפיכך גם אם נולד לוי אחר ייבומה לשמעון, אסורה היא עליו מפני שהיא מוגדרת גם כאשת אחיו [ראובן] שלא היה בעולמו ואינה מוגדרת כאשת שמעון בלבד.

וְקָאָמַר: מַאי טַעֲמָא דְּרַ"שׁ? מַ"טַּ דְּרַ"שׁ?! כְּדַאָמַר טַעֲמָא: הוֹאִיל וּבָא וּמְצָאָהּ
ושאל: מה טעמו של רבי שמעון (המתיר)? (תמיהה:) מה טעמו של רבי שמעון?! הן ר"ש עצמו הסביר: "הואיל ומצאה

בְּהֶיתֵּר, וְלֹא עָמְדָה עָלָיו שָׁעָה אַחַת בְּאִיסּוּר! [4] אֶלָּא מַאי טַעֲמָא דְּרַבָּנָן?
בהיתר ולא עמדה עליו שעה אחת באיסור"! אלא כה שאל: מה טעמם של רבנן (האוסרים)?

אָמַר קְרָא: "וּלְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְּמָהּ", עֲדַיִין יְבוּמִים הָרִאשׁוֹנִים עָלֶיהָ.
(תשובה:) שנאמר "ולקחה לו לאשה ויבמה" - מכאן דורשים שהיבמה קרוייה עדיין אשת המת הראשון (ולכן אסורה לשלישי).

נט. ראה בתוספות לעיל דף ח/ב ד"ה "ויבמה" כי במילה זו קיימים שלשה ייתורים, מהם למדים שלשה דברים.

דף כ/א

[1] אֶלָּא הָא דְּתַנְיָן: כְּנָסָהּ - (שאלה:) אם כך, הן שנינו: כנס היבם את היבמה,

הֲרֵי הִיא כְּאִשְׁתּוֹ לְכָל דָּבָר, הרי היא כאשתו לכל דבר,

וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: ואמר רבי יוסי בן חנינא,

מְלַמֵּד, שֶׁמְּגָרְשָׁהּ בְּגֵט מכאן למדנו, כי ברצונו מגרשה בגט,

וּמַחֲזִירָהּ; הָתָם נָמֵי לֵימָא: ורשאי להחזירה (כאשה רגילה); לכאורה, גם שם נגיד:

"וְיִבְּמָהּ" - עֲדַיִין יְבוּמִין הפסוק "ויבמה" קובע שעדיין קרוייה אשת

הָרִאשׁוֹנִים עָלֶיהָ, וְתִיבָּעֵי המת, ותזדקק

חֲלִיצָה! [2] שָׁאנֵי הָתָם, דְּאָמַר לחליצה (אין די בגט)! (תשובה:) שונה המקרה שם, שאמרה

קְרָא: "וּלְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה", תורה: "ולקחה לו **לאשה**" -

כֵּיוָן שֶׁלְּקָחָהּ - נַעֲשֵׂית כְּאִשְׁתּוֹ כיון שייבמה, נעשתה כאשתו

לְכָל דָּבָר. אִי הָכִי, הָכָא נָמֵי! לכל דיניה. (שאלה:) אם כך, כאן גם (לגבי השלישי, מדוע מוגדרת אשת המת)?

הָא כְּתַב רַחֲמָנָא: "וְיִבְּמָהּ". (תשובה:) לאור הדרשה "ויבמה".

[3] וּמָה רָאִיתָ? [4] מִסְתַּבְּרָא, (שאלה:) מה ראית לדרוש כך ולא להיפך? (תשובה:) מסתבר

שְׁדֵי הֱיתֵירָא אַהֱיתֵירָא, להטיל היתר (אשתו לכל דבר) על היתר (לְגַבֵּם שהותרה כלפיו כבר)

וּשְׁדֵי אִיסּוּרָא אַאִיסּוּרָא. ולהטיל את האיסור (שקרוייה "אשת המת") על האיסור (אשת אחיו שלא היה בעולמו).

[5] וּלְרַ' שִׁמְעוֹן, דַּאֲמַר: הוֹאִיל וּבָא וּמְצָאָהּ בְּהֱיתֵּר וְלֹא עָמְדָה עָלָיו שָׁעָה (שאלה:) לפי רבי שמעון שאמר: "הואיל ובא ומצאה בהיתר, ולא עמדה עליו שעה

אַחַת בְּאִיסּוּר, אֶלָּא מֵעַתָּה, אֲחוֹתוֹ מֵאִמּוֹ שֶׁנִּשְׂאָהּ אָחִיו מֵאָבִיו וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד אחת באיסור", מדוע במקרה שבת של אשה נישאה לבן של איש, ואחר כך נישאו האיש והאשה ונולד להם

אָח וָמֵת, תִּתְיַיבֵּם, הוֹאִיל וּבָא וּמְצָאָהּ בְּהֱיתֵּר! אִיסּוּר 'אֲחוֹתוֹ' לְהֵיכָן אָזַל? בן, ומת בעל הבת, אינה מתייבמת לאח הנולד (אחיה מן האם), למרות שמצאה בהיתר נשואה לאחיו! מפני שלהיכן הלך (נעלם) איסור "אחותו"?

[1] שואלת הגמרא, הן במשנה בפרק רביעי[ס] מבואר, כי בכנוס היבם את יבמתו הרי היא נעשית אשתו לכל דבר, ואמר על כך רבי יוסי בר חנינא [סא], כי מכאן למדנו, שאם היבם אינו חפץ בה, עליו לגרשה, כדין כל אשה, ואינה זקוקה שוב לחליצה כיבמה, וגם רשאי להחזירה לאחר גירושיה, אף על פי שאת מצוות הייבום כבר קיים (אם היתה מוגדרת גם "אשת המת", כיצד רשאי לשאת את אשתו שלא במקום מצווה?).
אך אם כדברים הללו, שגם אחר ייבומה עדיין היא מוגדרת גם כאשת המת, הדין נותן כי אם היבם ייבמה ואינו חפץ בה – יחלוץ לה (בנוסף לגט), כדין אשת אחיו המת שאינו חפץ בה. זאת ועוד, הכיצד רשאי הוא לשאתה שוב אחר גירושיה, אם עודה מוגדרת אשת המת? הן עתה כבר אינה נופלת לייבום [סב]!

[2] מבארת הגמרא, כי אכן היא מכונה גם "יבמה", ובכל זאת אינה זקוקה לחליצה אם מגרשה היבם והוא רשאי להחזירה אחר גירושיה, לפי שכה חידשה התורה באמרה "ולקחה לו **לאשה**" – ינהג עמה כאשה רגילה לכל דבר, כשם שאשה מתגרשת בגט ואינה זקוקה לחליצה, כך זו. כשם שאת אשתו רשאי לישא אחר שגירשה, כך זו.
אם כן, מדוע אין למדים מפסוק זה שאינה מוגדרת כלל "יבמה", ומעתה לא תאסר על לוי משום "אשת אחיו שלא היה בעולמו"?
מבארת הגמרא, לפי שכך למדנו מן המילה "ויבמה", שהאח הנולד נוהג בה גם כאשת המת.

[3] שואלת הגמרא, "ומה ראית" לדרוש מ"ולקחה לו **לאשה**" שהיבם עצמו נוהג בה כאשה רגילה, ומ"ויבמה" שהאח הנולד נוהג בה גם כאשת המת ולפיכך היא אסורה עליו? שמא תדרוש להיפך!

[4] משיבה הגמרא, כי מסתבר שהפסוק הבא להשוותה לאשה רגילה – "ולקחה לו לאשה" – מתייחס למי שהותרה לו כבר אשה זו, ואילו הפסוק הבא לאוסרה – "יבמה" – מתייחס לזה שקיימת סברה שהיא אסורה עליו, הלא הוא אח הנולד אחר יבום אחיו שהיבמה היא אשת אחיו שלא היה בעולמו [סג] (שכן הכל מודים שאח הנולד מיד אחר מיתת אחיו אינו רשאי לייבם, אלא שספק לנו אם איסור זה תקף אף בנולד ומוצאה כאשת שמעון, ומסתבר כי כתוב זה האוסר בא ללמד איסור אף בנולד אחר יבום שמעון). עתה מבררת הגמרא את שיטת רבי שמעון הסובר, כי אם נולד לוי ומצא את פועה אשת ראובן מיובמת לשמעון, אינה אסורה עליו משום "אשת אחיו שלא היה בעולמו".

הגמרא מבינה, כי טעמו של רבי שמעון הוא, שלוי מצא את פועה כאשת שמעון, וכאשת שמעון אין לו כל מניעה לייבמה, אף שלפני לידתו היתה אשת ראובן. על בסיס הבנה זו תמהה הגמרא;
[5] לפי רבי שמעון, מדוע לא נתיר גם מקרה שבו האח שנולד מצא את אחותו מן האם נשואה לאחיו מן האב? כשימות אחיו, יהיה האח הנולד רשאי לייבם את אחותו מן האם, מפני שמצאה כאשת אחיו!

ס. דף לח/א. סא. לקמן דף לט/א. סב. כך מפרשים הרשב"א והריטב"א (ד"ה "אלא") ועוד. יש אומרים, כי הדבר תלוי במירסאות שמביא רש"י בסוף העמוד הקודם, ד"ה "ולקחה", אם קושיית הגמרא היא רק מכך שמגרשה בגט או גם מכך שרשאי להחזירה. ראה ב"ערוך לנר" ובהגהות מהרש"ל.
סג. כך יש לפרש על פי לשון רש"י (ד"ה "אאיסוראי"): "צד איסור". ראה בחידושי רבי נחום וראה עוד ב"ערוך לנר". אולם ראה בפירוש רבינו אברהם מן ההר, המפרש באופן שונה.

הָכָא נָמֵי, אִיסּוּר אָחִיו שֶׁלֹּא
אם כן, גם כאן, איסור "אשת אחיו שלא

הָיָה בָּעוֹלָם לְהֵיכָן אָזַל?
היה בעולמו" להיכן הלך?

[1] הַאי - אִיסּוּרָא דְּלֵית לֵיהּ
(תשובה:) זה ("אחותו") - איסור שאין לו

הֶיתֵּירָא, הַאי - אִיסּוּרָא דְּאִית
היתר, וזה ("אשת אחיו") - איסור שיש

לֵיהּ הֶיתֵּירָא:
לו היתר.

התשובה לכך היא, כי אמנם היא אשת אחיו, אך לא פג ממנה איסור "אחותו". מעתה, גם בהיתר של רבי שמעון יש לשאול, אמנם כשלוי נולד מצא את פועה כאשת שמעון, אך היא מוגדרת גם כאשת ראובן המת, ומדוע לא תאסר עליו מדין "אשת אחיו שלא היה בעולמו"!

[1] מתרצת הגמרא, כי אכן אין כל עילה שאיסור "אחותו" יפקע עם נישואיה לאחיו, אך הן איסור "אשת אח" מפאת היות פועה אשת ראובן, פוקע כלפי שמעון המצווה לייבמה. מעתה, כשבמות שמעון נופלת פועה לפני לוי, הרי לוי מייבמה מכח שמעון. ובשם שכלפי שמעון הותר איסור אשת אח של ראובן, כך גם כלפי לוי (טעם הדבר, שכן היבום הוא המשך אישות הבעל שמת, אם כן לוי ממשיך את אישות שמעון אחיו והן כלפי אישות זו קיים מכבר היתר של אשת אח מחמת ראובן [סד]).

ביררה, איפוא, הגמרא את שיטת רבי שמעון, הבנוייה כך [סה]:
ההיתר: לוי המייבם את אלמנת שמעון, שהיתה אלמנת ראובן, משתמש בהיתר של שמעון להפקיע איסור אשת אח מצד ראובן.
ההגבלה: אם היבמה היתה אסורה עליו שעה אחת, לפי שכשנולד מצאה כאלמנת ראובן – היא אסורה עליו עולמית.

עד כה עסקה המשנה בנשים בעלות איסור ערווה שנפלו לייבום. המשנה הבאה מתייחסת גם לנשים בעלות איסורי אישות מן התורה שאינם מוגדרים "ערווה", ובנשים האסורות מדרבנן, שנפלו לייבום.
להלן נלמד על האיסורים הבאים:
איסור מצווה – "שניות": נשים שחז"ל אסרו להתחתן איתן כדי לגדור מפני איסורי ערווה. כינויים "שניות" בא להם על שם שהם שניים לאיסור הערווה.
אלמנה אסורה לכהן גדול: כהן גדול אסור לשאת אלמנה, גם אם התאלמנה מארוסה ונותרה בתולה [סו]. לגבי אלמנה מן הנישואין, בעולה, הוא מוזהר גם באיסור עשה, בנוסף לאיסור לא תעשה [סז].
גרושה וחלוצה אסורה לכהן הדיוט: כהן הדיוט (שאינו כהן גדול) אסור מן התורה לשאת גרושה [סח]. חלוצה אסורה לו מדברי חכמים [סט].
ממזר וממזרת אסורים לישראל: להלכה [ע], ממזר וממזרת הם צאצאיהם של איש ואשה האסורים זה על זה באיסור כרת. ממזרים אסורים באיסור לאו להנשא לישראלים כשרים [עא].
נתינים אסורים לישראל: נתינים הם הגבעונים שנקראו כן על שם שנתנום חוטבי עצים ושואבי מים. הנתינים מהווים חלק משבעת העמים שהזהרתנו תורה עליהם [עב], לבל נתחתן עמם.
יש לציין, כי הנפילה לייבום אינה מותנית בכך שהיבמה נישאה לבעלה בהיתר, ולפיכך, גם נשים שנישאו באיסור ומת בעליהן – נופלות לייבום [עג].

מַתְנִי'. [2] כְּלָל אָמְרוּ בִּיבָמָה:
כלל אמרו חכמים במצוות ייבום:

כָּל שֶׁהִיא אִיסּוּר עֶרְוָה - לֹא
כל יבמה שאסורה מחמת איסור ערווה - אינה

חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַיבֶּמֶת. [3] אִיסּוּר
חולצת ואינה מתייבמת. יבמה בעלת איסור

מִצְוָה וְאִיסּוּר קְדוּשָּׁה -
מצווה או איסור קדושה -

חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַיבֶּמֶת. [4] אֲחוֹתָהּ שֶׁהִיא יְבִמְתָּהּ - חוֹלֶצֶת אוֹ מִתְיַיבֶּמֶת.
חולצת אך אינה מתייבמת. אחותה של ערווה הנופלת עמה לייבום - חולצת או מתייבמת.

המשנה מציינת כללים אחדים במצוות ייבום.
[2] כלל אמרו חכמים במצוות ייבום: כל יבמה שאסורה על היבם מחמת איסור ערווה, הלא הן יבמה בעלת ערווה וצרתה – פטורה מייבום ומחליצה [עד].
[3] יבמה בעלת איסור "מצווה" או איסור "קדושה" (להלן יבוארו במשנה), שחומרת איסורם פחותה מאיסור ערווה – חולצת, אך אינה מתייבמת.
כפי שלמדנו מעלה [עה], שתי אחיות הנשואות לשני אחים ומתו האחים ונפלו שתיהן לפני היבם, אינו רשאי לייבם אחת מהן, שכך קבעו חכמים לאסור נשואין עם "אחות זקוקתו".
[4] המשנה מבארת, כי איסור זה אינו תקף כאשר אחת האחיות אסורה באיסור ערווה על היבם, או–אז, הערווה אינה נופלת לייבום כלל. אין זיקה בינה לבין היבם, ואחותה אינה "אחות זקוקתו".

סד. ב"קובץ הערות", סימן ד' אות י"ד, מבסס סברה זו על פי דברי רש"י בסוטה. ביאור נוסף ראה בתוספות ד"ה "האי". וראה קובץ הערות שם אות ט"ו. סה. קובץ הערות סימן ד' אות י"ד. סו. **אירוסין ונישואין:** אירוסין בלשון התורה וחז"ל הם קידושין גמורים בכסף או בשטר. ראה בהרחבה בביאורנו, בדף כט/ב עמוד 209. סז. "וְהוּא - אִשָּׁה בִּבְתוּלֶיהָ **יִקָּח**: אַלְמָנָה ... אֶת אֵלֶּה לֹא **יִקָּח**, כִּי אִם בְּתוּלָה מֵעַמָּיו **יִקַּח** אִשָּׁה" (ויקרא כא/יג-יד). סח. "וְאִשָּׁה גְּרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ לֹא יִקָּחוּ, כִּי קָדֹשׁ הוּא לֵאלֹהָיו" (שם ז'). סט. לקמן כד/א. ע. ראה לקמן מט/א במשנה. עא. "לֹא יָבֹא מַמְזֵר בְּקָהַל ה'" (דברים כג/ג). עב. "וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּם. בִּתְּךָ - לֹא תִתֵּן לִבְנוֹ וּבִתּוֹ - לֹא תִקַּח לִבִּנֶךָ" (דברים ז/ג). כן דעת ראשונים רבים. ברם, לדעת רש"י, הנתינים נאסרו מדרבנן לבוא בקהל על ידי דוד המלך ובית דינו (ראה על כך בתוספות להלן עט/א, ד"ה "ונתינים", וברש"י ותוספות בכתובות כט/א). עג. ראה ברש"י, ד"ה "חלוצה". עד. על פי תוספות, ד"ה "לאתויי צרת אילונית". לגבי המשמעות במשנה כי המדובר אף על הצרה, ראה ב"יים של שלמה" שפירש כי מדייק כן מהלשון "כלי". אולם ב"מרומי שדה" מפרש שהדיוק הוא מיתור המילה "שהיא". עה. דף יז/ב ואילך.

[1] אִיסּוּר מִצְוָה - שְׁנִיּוֹת
"איסור מצווה" הם איסורי "שניות"

מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים; [2] אִיסּוּר
שנתקנו על ידי חכמים. "איסור

קְדוּשָּׁה - אַלְמָנָה לְכ"ג,
קדושה" הוא, כגון איסור אלמנה להנשא לכהן גדול;

גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט,
איסור גרושה וחלוצה להנשא (גם) לכהן רגיל;

מַמְזֶרֶת וּנְתִינָה לְיִשְׂרָאֵל,
איסור ממזרת ונתינה להנשא לישראל;

וּבַת יִשְׂרָאֵל לְנָתִין וּמַמְזֵר:
ואיסור בת ישראל להנשא לנתין או ממזר.

גְּמָ'. [3] 'כְּלָל', לַאֲתוּיֵי מַאי?
המילה "כלל", מה באה לרבות?

[4] אָמַר רַפְרָם בַּר פַּפָּא:
אמר רפרם בן פפא:

לַאֲתוּיֵי צָרַת אֵילוֹנִית,
לרבות צרתה של אילונית,

וְכִדְרַב אַסִי. [5] וְאִיכָּא
וכשיטת רב אסי - שפטורה מן הייבום. ויש

דְּאָמְרִי: "כָּל שֶׁאִיסּוּרָהּ
אומרים שמועה זו כך: מהנאמר במשנה "כל שאיסורה

אִיסּוּר עֶרְוָה" הוּא דַּאֲסִירָא
איסור ערווה..." משמע, כי רק אז אסורה

צָרָתָהּ, הָא לָא "אִיסּוּרָהּ
צרתה, אך אם אין איסורה

אִיסּוּר עֶרְוָה" - צָרָתָהּ לָא
איסור ערווה - צרתה אינה

אֲסִירָא, לְמַעוֹטֵי מַאי? אָמַר רַפְרָם: לְמַעוֹטֵי צָרַת אֵילוֹנִית, וּדְלָא כְּרַב אַסִי:
אסורה. מי התכוון התנא למעט? אמר רפרם: למעט צרת אילונית שאינה פטורה, ולא כשיטת רב אסי הפוטרה מן הייבום.

[6] אֲחוֹתָהּ שֶׁהִיא יְבִמְתָּהּ: אֲחוֹתָהּ דְּמַאן? אִילֵימָא דְּאִיסּוּר מִצְוָה, כֵּיוָן
למדנו במשנה: "אחותה שהיא יבימתה...". (שאלה:) אחותה של מי מתייבמת? אם אחות של בעלת איסור מצווה, הרי

דְּמִדְּאוֹרַיְיתָא רַמְיָא קַמֵּיהּ, פָּגַע בַּאֲחוֹת זְקוּקָתוֹ! אֶלָּא אֲחוֹתָהּ דְּאִיסּוּר
מן התורה נפלה לפניו בעלת האיסור, ואם יְיַבֵּם את אחותה, הרי הוא נושא "אחות זקוקתו"! אלא אחותה של בעלת איסור

עֶרְוָה:
ערווה מתייבמת.

[1] מבארת המשנה, "איסור מצווה" שאמרנו, הוא "איסור שניות", שהם איסורי אישות מדרבנן (המכונים "שניות" על שם שהם שניים לאיסור הערווה).

[2] "איסור קדושה" הוא, כגון איסור התורה לכהן גדול לשאת אלמנה, ואיסור התורה לכהן לישא גרושה או חלוצה [עו], ואיסור התורה לישראל לשאת ממזרת ונתינה ואיסור לישראלית להנשא לנתין וממזר.

[3] למדנו במשנה, כי "**כלל** אמרו ביבמה". בנקוט התנא בנוסח זה משמע, כי הוא מבקש להשמיענו הלכה שיש לה משמעות גם למקרה נוסף, שאם לא כן, לשם מה נקט לשון "כלל", יאמר: "ערווה אינה חולצת ואינה מתייבמת".
מה ביקש, איפוא, התנא להשמיענו?

[4] הסביר רפרם בר פפא: התנא מבקש לרבות צרת אילונית שגם היא פטורה מן הייבום ומן החליצה. כלומר, מאחר שאילונית [עז] אינה מתייבמת (–אם ידע בעלה על מומה בעת הנישואין. אם לא ידע, אינה נחשבת אשתו כלל, לפי שמקח טעות הוא), כפי שלמדנו מעלה [עח], התנא קובע כי צרתה נחשבת צרת ערווה, שהרי איסור אשת אח של האילונית נותר בתקפו.
רפרם בר פפא סובר, איפוא, כשיטת רב אסי שלמדנו לעיל, כי צרת אילונית פטורה.

[5] יש גורסים אחרת בשמועה זו ולפיה הסיק רפרם בר פפא ההיפך: נאמר במשנה כי "כל שאיסורה איסור ערווה, אינה חולצת ואינה מתייבמת". משמע, דווקא זו שנאסרה מחמת ערווה, אך זו שנאסרה לייבום מחמת סיבה אחרת, אינה פוטרת את צרתה. מי היא זו?
על כך אמר רפרם – אילונית היא זו שאינה פוטרת צרתה, לפי שאינה שייכת במצוות הייבום בה נאמר "אשר תלד" וזו אינה יכולה ללדת.
לפי שמועה זו, אין רפרם בר פפא סובר כשיטת רב אסי הפוטר צרת אילונית. הגורסים כך בשמועה זו נוקטים, כי התנא נקב בלשון "כלל" כדי לתת סימן לזכירת הדברים אך אינו מתכוון לרבות בכך כלום [עט].

[6] למדנו במשנה, כי שתי אחיות הנשואות לשני אחים, שנפלו לייבום בפני יבם אחד, אם אחת מהן אסורה על היבם – אחותה מותרת להתייבם (אם לא כן, שתידחן אסורות, מפני שכל אחת מהן היא "אחות זקוקתו").
הגמרא מבררת, באיזה איסור אסורה האחות על היבם. אם נאמר כי באיסור "מצווה", היינו, "שניות" שהם איסורים מדרבנן – לא יתכן הדבר, שהרי מן התורה אינה אסורה עליו [ע] ונמצא שהיא יבמתו וזקוקתו, וכיצד הוסר מאחותה מעמד "אחות זקוקתו"?
אלא וודאי כוונת המשנה לומר שהאחות האחת אסורה באיסור ערווה, ואזי גם מן התורה אינה נופלת לייבום כלל ואינה זקוקתו, וממילא אחותה רשאית להתייבם.

עו. **"יחלוצה לכהן הדיוט"**: חלוצה אסורה מדברי סופרים (לקמן כד/א), ברם דרך המשנה לשנות תמיד חלוצה אגב גרושה. עז. **"אילונית"**: ראה לעיל, פרק א' עמוד 19 הערה י"ח. עח. דף יב/א. עט. הריטב"א, ד"ה "גמרא כללי". ע. **"איסור מצוה"**: שאלת הגמרא מתייחסת גם לאיסור "קדושה" (רמב"ן).

[1] אִיסּוּר מִצְוָה - שְׁנִיּוֹת.
למדנו במשנה: "איסורי מצווה - שניות".

אַמַּאי קָרֵי לֵיהּ אִיסּוּר מִצְוָה?
מדוע כונו "איסור מצווה"?

אָמַר אַבַּיֵי: מִצְוָה לְשָׁמוֹעַ
הסביר אביי, מפני ש"**מצווה** לשמוע

דִּבְרֵי חֲכָמִים:
דברי חכמים" שאסרון.

[2] אִיסּוּר קְדוּשָּׁה - אַלְמָנָה
למדנו במשנה: "איסור קדושה - אלמנה

לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה
לכהן גדול; גרושה וחלוצה

לְכֹהֵן הֶדְיוֹט: וְאַמַּאי קָרֵי
לכהן הדיוט". מדוע קרא

לְהוּ אִיסּוּר קְדוּשָּׁה? דִּכְתִיב:
להם "איסור קדושה"? (הסבר:) מפני שכתוב עליהם

"קְדוֹשִׁים יִהְיוּ לֵאלֹהֵיהֶם".
"**קדושים** יהיו לאלוקיהם".

[3] תַּנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה מַחֲלִיף:
שנינו ברייתא: רבי יהודה החליף כינויי האיסורים:

אִיסּוּר מִצְוָה - אַלְמָנָה לְכֹהֵן
"איסור מצווה" הוא אלמנה לכהן

[1] עוד למדנו במשנה כי "איסור מצווה", הוא איסורי "שניות". מדוע הם מכונים "איסורי מצווה"? אמר אביי, לפי שהם מדרבנן, וחובה לקיימם, משום **שמצווה** לשמוע דברי חכמים שאסרום.

[2] למדנו עוד במשנה, כי "איסור קדושה" הם אלמנה לכהן גדול וגרושה וחלוצה לכהן הדיוט.
מדוע כונו איסורים אלה "קדושה"? מבארת הגמרא, כי כך בינתם התורה [פ]: "**קדשים** יהיו לאלוקיהם... והיו קדש. אשה זנה וחללה לא יקחו, ואשה גרושה מֵאִשָּׁהּ לא יקחו", ולאחר מכן מציינת התורה גם את איסור אלמנה לכהן גדול [פא].

[3] בברייתא נאמר, כי רבי יהודה החליף את כינויי האיסורים. איסור אלמנה לכהן גדול וגרושה וחלוצה לכהן הדיוט, כונו על ידו "איסור מצווה". טעם הדבר, לפי שבשלהי ספר ויקרא, בו כלולים איסורים אלה, נאמר [פב]: "אלה **המצות** אשר צוה ה' את משה". הרי שהתורה מכנתם "מצוות".

[4] ואילו את איסורי האישות שתקנו חכמים הוא הגדיר כ"איסורי קדושה". בטעם הדבר הסביר אביי, שכן, כל המקיים דברי חכמים נקרא קדוש.

[5] שאלו רבא: וכי כל שאינו מקיים את דברי חכמים אך "קדוש" לא ייאמר לו? הכי אינו רשע?! מעתה, היאך ניתן לכנותם "איסור קדושה", כלומר, חובת קיום האיסורים היא כדי להתקדש? הן החובה לקיימן אינה כדי להתעלות במעלות הקדושה, אלא מפני שחובה גמורה לעשות כן [פג]!
לפיכך הסביר רבא, כי לדעת רבי יהודה מכונים איסורי "שניות" כ"קדושה", על שם מהותם וסיבת תקנתם – להגביל ולהפריש את האדם גם מדברים המותרים מן התורה, שכן, המילה "קדוש" היא מלשון "פרוש".

[6] למדנו במשנה, כי אלמנה הנופלת לייבום לפני כהן גדול, אינה מתייבמת. המשנה אינה מחלקת בדבריה בין אשה שהתאלמנה מבעלה – בה קיימת אזהרה של לא תעשה ועשה, לבין זו שהתאלמנה מארוסה – לא תעשה בלבד.
לפיכך שואלת הגמרא, הא ניחא אלמנה מנישואין אינה מתייבמת,

גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט. וְאַמַּאי קָרֵי לֵיהּ אִיסּוּר מִצְוָה? דִּכְתִיב:
גדול; גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ומדוע כונו "איסור מצווה"? כי בסוף ויקרא נאמר:

"אֵלֶּה הַמִּצוֹת"; [4] אִיסּוּר קְדוּשָּׁה - שְׁנִיּוֹת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, וְאַמַּאי קָרֵי לֵיהּ
"אלה **המצוות**"; "איסור קדושה" הוא "שניות" שתקנו חכמים, ומדוע כונו

אִיסּוּר קְדוּשָּׁה? אָמַר אַבַּיֵי: כָּל הַמְקַיֵּים דִּבְרֵי חֲכָמִים נִקְרָא קָדוֹשׁ. [5] אָ"ל רָבָא:
"איסור קדושה"? הסביר אביי, כי "כל המקיים דברי חכמים נקרא **קדוש**". שאלו רבא:

וְכָל שֶׁאֵינוֹ מְקַיֵּים דִּבְרֵי חֲכָמִים, קָדוֹשׁ הוּא דְּלָא מִקְרֵי, רָשָׁע נָמֵי לָא מִיקְרֵי?!
וכי מי שאינו מקיים את דברי חכמים, רק קדוש אינו נקרא, אך רשע גם אינו נקרא?!

אֶלָּא אָמַר רָבָא: קַדֵּשׁ עַצְמְךָ בַּמּוּתָּר לָךְ.
אלא הסביר רבא: (כונו איסורי "קדושה") כי מהותם שיקדש היהודי עצמו ויפרוש גם מהמותר לו.

[6] אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל. קָפְסִיק וְתָנֵי, לָא שְׁנָא מִן הַנִּשּׂוּאִין וְלָא שְׁנָא מִן
למדנו במשנה: "אלמנה לכהן גדול...". קבע התנא ושנה (אלמנה!) היינו: הן אלמנה מן הנישואין והן אלמנה מן

הָאֵירוּסִין; בִּשְׁלָמָא מִן הַנִּשּׂוּאִין - עֲשֵׂה וְלֹא תַּעֲשֶׂה, וְאֵין עֲשֵׂה דּוֹחֶה לֹא תַּעֲשֶׂה
האירוסין; (שאלה:) הניחא אלמנה מן הנישואין (לא תתייבם), כי אסורה מכח "עשה" ו"לא תעשה", ואין מצוות עשה של ייבום דוחה "לא תעשה"

פ. ויקרא כא/ז-ז. פא. ראה בתוספות יום טוב במשנה ד', ד"ה "איסור קדושה", הדן מדוע נכללו ממזרת ונתינה עם איסור קדושה. פב. כז/לד. פג. על פי הרשב"א, ד"ה "הא דאמר רבא".

כי איסור לאו ואיסור עשה רובצים בינה לבין הכהן הגדול, ואין בכח מצוות עשה (במקרה זה – ייבום) לדחות איסור לא תעשה ומצוות עשה, אך מדוע לא תתייבם אלמנה מן האירוסין? למה לא תדחה מצוות הייבום את לא תעשה של אלמנה?

הגמרא מביאה את תירוצו של רב גידל בשם רב, והיא אינה מצטטת את כולו, אלא את סוף דבריו בלבד, ורש"י מבאר את תירוצו במלואו.

[1] תירץ רב גידל בשם רב: לגבי מצוות חליצה אמרה תורה, "וְאִם לֹא יַחְפֹּץ הָאִישׁ לָקַחַת אֶת יְבִמְתּוֹ – וְעָלְתָה **יְבִמְתּוֹ** הַשַּׁעְרָה אֶל הַזְּקֵנִים וְאָמְרָה מֵאֵן יְבָמִי לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה יַבְּמִי". לשם מה שנה הפסוק את המילה "יבמתו", אחר שכבר פירש כי מדובר בה? אלא באה התורה ללמדנו כך: בתחילת הפסוק נאמר "ואם לא יחפוץ האיש **לקחת** את יבמתו". "קיחה" היא לשון קידושין. מכאן אנו למדים, כי דיני הייבום אמורים אך באשה שאין איסור בינה לבין היבם ואלמלא נישאה לאחיו, זה מכבר היה רשאי לקדשה. אך אשה האסורה לו, **אפילו באיסור לאו בלבד**, אינה מתייבמת [פד].

שמא נאמר, כי פטורה גם מחליצה? לפיכך ריבתה תורה "ועלתה יבמתו השערה" לגבי חליצה, לאמר, יש יבמה נוספת, שאף שאינה מתייבמת – לחליצה היא זקוקה, וזו יבמה בעלת איסור לאו (עיקר התירוץ שנאמר "לקחת", ובכך מועטה יבמה בעלת איסור לאו מן הייבום, ברם רב גידל האריך בדבריו כדי שלא נקשה, אם כן, מדוע חייבת בחליצה [פה]).

[2] שואלת הגמרא, מעתה נלמד מהמילה המיותרת, "יבמתו", כי גם נשים בעלות איסור ערווה שענשו כרת, אף שאינן מתייבמות – לחליצה זקוקות הן!

הגמרא מתרצת, כי מתחילת הפסוק אנו למדים, כי רק יבמה שהייבם יכול לשאתה – חולצת, שנאמר, "ואם **לא יחפוץ** האיש לקחת את יבמתו" – יעשו חליצה. הרי לנו, כי רק באשה שייבומה תלוי בחפצו וברצונו של היבם נאמרו דיני חליצה.

מכאן אמרו חכמים: "כל העולה לייבום – עולה לחליצה, וכל שאינה עולה לייבום – אינה עולה לחליצה".

[3] שבה הגמרא להקשות, אם כן, מאחר שהתורה מיעטה מייבום גם יבמה בעלת איסור לאו, מדוע בכל זאת היא חולצת?

מבארת הגמרא, לפי שלפנינו מונחת הדרשה השנייה, מייתור המילה "יבמתו" המלמדתנו, כי יבמה אחת יש, שאף על פי שאינה מתייבמת – חולצת.

[4] אחר ששתי דרשות כתובות בפסוק, מאחת למדים כי אשה שאינה מתייבמת – אינה חולצת, ומהשנייה למדים כי יש אשה שלמרות שאינה מתייבמת – חולצת, מדוע ראו חכמים לנכון ללמוד, כי חייבי לאווין יחלצו וחייבי כריתות לא יחלצו? הן שתיהן אינן ראויות לייבום, ושמא נאמר להיפך!

[5] מסבירה הגמרא, כי אמנם **אסור** לקדש אשה בעלת איסור לאו, אך אם עבר וקידשה – חלו הקידושין, לעומת זאת, אין קידושין חלים אף בדיעבד, באשה בעלת איסור ערווה שענשו כרת. מכאן, שהדרשה מן הפסוק "**לקחת**", ממעטת את זו שאין כל אפשרות לקחתה, לשאתה, הלא היא חייבת כריתות, לעומת זאת חייבת לאו ניתן לשאת בדיעבד [פו].

וַעֲשֹׂה, אֶלָּא מִן הָאֵירוּסִין - לֹא
ו"עשה", אך אלמנה מן האירוסין, לא

תַּעֲשֶׂה גְּרֵידָא הוּא, יָבֹא עֲשֵׂה
תעשה בלבד יש בה, ויבוא עשה של ייבום

וְיִדְחֶה לֹא תַּעֲשֶׂה! [1] אָמַר
וידחה לא תעשה של אלמנה! תירץ

רַב גִּידֵּל אָמַר רַב, אָמַר קְרָא:
רב גידל בשם רב: אמר הפסוק:

"וְעָלְתָה יְבִמְתּוֹ הַשַּׁעְרָה",
"ועלתה יבמתו השערה";

שֶׁאֵין תַּ"ל "יְבִמְתּוֹ", מַה
הן אין צורך לומר "יבמתו" (כפילות), מה

תַּלְמוּד לוֹמַר "יְבִמְתּוֹ"? יֵשׁ לְךָ
מלמדנו המקרא ב"יבמתו"? שיש לך

יְבָמָה אַחַת שֶׁעוֹלָה לַחֲלִיצָה
יבמה אחת שמתחייבת בחליצה

וְאֵינָהּ עוֹלָה לְיִיבּוּם, וְאֵיזוֹ? זוֹ
אף שאינה מתייבמת, ואיזו היא? יבמה

חַיָּיבֵי לָאוִין. [2] וְאֵימָא: חַיָּיבֵי
שאסורה ב"לא תעשה". (שאלה:) תאמר שבא לרבות

כְרֵיתוֹת! אָמַר קְרָא: "וְאִם
יבמה עם איסור כרת! (תירוץ:) נאמר בפסוק: "ואם

לֹא יַחְפֹּץ הָאִישׁ לָקַחַת",
לא **יחפוץ** האיש לקחת",

הָא חָפֵץ - מְיַיבֵּם; כָּל הָעוֹלָה
משמע, אם חפץ - מייבם; מכאן למדו חכמים: "כל העולה

לְיִיבּוּם - עוֹלָה לַחֲלִיצָה, וְכָל
לייבום - עולה לחליצה, וכל

שֶׁאֵין עוֹלָה לְיִיבּוּם - אֵינוֹ
שאינה עולה לייבום - אינה

עוֹלָה לַחֲלִיצָה. [3] אֲ"הָ,
עולה לחליצה". (שאלה:) אם כך, יבמה עם איסור

חַיָּיבֵי לָאוִין נָמֵי! הָא רַבִּי רַחֲמָנָא "יְבִמְתּוֹ". [4] וּמָה רָאִיתָ? [5] מִסְתַּבְּרָא,
לא תעשה גם (לא תתייבם)! (תירוץ:) הן ריבתה תורה מ"יבמתו" (שיש יבמה שאינה מתייבמת אך חולצת). (שאלה:) ומה ראית לדרוש כך על כרת
וכך על לא תעשה? (תירוץ:) כך מסתבר,

חַיָּיבֵי לָאוִין - תָּפְסֵי בְּהוּ קִדּוּשִׁין, חַיָּיבֵי כְרֵיתוֹת - לָא תָּפְסֵי בְּהוּ קִדּוּשִׁין.
כי האסורות בלא תעשה, תופסים בהן קידושין, אך האסורות בכרת, לא תופסים בהן קידושין.

דף כ/ב

[פד]. ועיין תוספות הרא"ש. [פה]. הרשב"א, ד"ה "ומסתברא", ותוספות הרא"ש, ד"ה "אי הכי". [פו]. ראה בתוספות הרא"ש, ד"ה "אי הכי", המבאר את דעת רש"י ועיין תוספות וראשונים.

[1] מְתִיב רָבָא: אִיסּוּר מִצְוָה
הקשה רבא: שנינו ברייתא: יבמה בעלת איסור מצווה

וְאִיסּוּר קְדוּשָּׁה, בָּא עָלֶיהָ אוֹ
או איסור קדושה, אם כנסה היבם או

חָלַץ לָהּ - נִפְטְרָה צָרָתָהּ; וְאִי
חלץ לה - נפטרה צרתה מן הייבום והחליצה; ואם

סָ"דַ חַיָּיבֵי לָאוִין מִדְּאוֹרַיְיתָא
תעלה על דעתך שבעלות איסור לא תעשה מן התורה -

לַחֲלִיצָה רַמְיָא, לְיִיבּוּם לָא
לחליצה עולות, אך לייבום אינן

רַמְיָא, כִּי בָּא עָלֶיהָ - אַמַּאי
עולות, אם כנס את בעלת האיסור מדוע

נִפְטְרָה צָרָתָהּ? [2] הוּא מוֹתִיב
נפטרה צרתה (הן אין זה ייבום)? רבא שאל

לַהּ, וְהוּא מְפָרֵק לַהּ, לְצַדָּדִין
זאת והוא עצמו מתרץ, שיש לצדד את הברייתא

קָתָנֵי: 'בָּא עָלֶיהָ' - אַאִיסּוּר
(לחלק דבריה): הנאמר "בא עליה" - מתייחס לאיסור

מִצְוָה, 'חָלַץ לָהּ' - אַאִיסּוּר
מצווה (מדרבנן), האמור "חלץ לה" - לאיסור

קְדוּשָּׁה. [3] מְתִיב רָבָא: פְּצוּעַ
קדושה. הקשה רבא: שנינו ברייתא: נפצעו

דַּכָּא וּכְרוּת שָׁפְכָה, סָרִיס
ביציו, או נכרת גידו, ומי שסורס

אָדָם וְהַזָּקֵן - אוֹ חוֹלְצִין אוֹ
בידי אדם וזקן שתש כוחו - או חולצים או

מְיַיבְּמִין. [4] כֵּיצַד? מֵתוּ,
מייבמים. כיצד מדובר? אם מתו

וְלָהֶם אַחִים וְלָהֶם נָשִׁים,
והותירו אחים ואלמנות,

וְעָמְדוּ אַחִין וְעָשׂוּ מַאֲמָר
והאחים עשו מאמר (קידושין מדרבנן)

בִּנְשׂוֹתֵיהֶן, וְנָתְנוּ גֵּט וְחָלְצוּ - מַה שֶּׁעָשׂוּ - עָשׂוּ, וְאִם בָּעֲלוּ - קָנוּ. [5] מֵתוּ
ביבמות, או נתנו להן גט, או חלצו, מה שעשו - תקף, ואם כנסון - קנאון לנשים. אם מתו

אַחִים, וְעָמְדוּ הֵם וְעָשׂוּ מַאֲמָר בִּנְשׂוֹתֵיהֶן, וְנָתְנוּ גֵּט אוֹ שֶׁחָלְצוּ - מַה שֶּׁעָשׂוּ -
אחיהם של הללו, ועמדו הם ועשו מאמר ביבמות, או נתנו גט, או חלצו - מה שעשו

עָשׂוּ, וְאִם בָּעֲלוּ - קָנוּ, וְאָסוּר לְקַיְּימָן, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יָבֹא פְּצוּעַ דַּכָּא";
תקף, ואם כנסון - קנאון בדיעבד, אך אסורים לקיימן כנשים, כי נאמר בתורה: "לא יבא פצוע דכא";

[1] הקשה רבא על דברי רב גידל, שדרש מ"לקחת", כי אין קיימת זיקת ייבום ביבמה בעלת איסור לאו, אלא ריבתה תורה כי חייבת בחליצה בלבד; הן שנינו ברייתא בה נאמר, כי יבמה בעלת איסור מצווה או איסור קדושה, שהיבם בא עליה או שנעשתה חליצה, פוטרת בכך את צרתה מן החליצה ומן הייבום.
אם כדברי רב גידל, שיבמה בעלת איסור לאו אינה זקוקה כלל לייבום, כיצד זה אם בא היבם על יבמה בעלת איסור לאו נפטרת צרתה? הן ביאה זו אינה מוגדרת כייבום כלל!

[2] תירץ רבא עצמו, כי ניתן לפרש כך את דברי הברייתא: "בא עליה" – על יבמה בעלת איסור מצווה, האסורה מדרבנן בלבד, בזו אכן התקיימה מצוות ייבום מן התורה ונפטרה צרתה. "או חלץ לה" – ליבמה בעלת איסור קדושה האסורה מן התורה, שבה חליצה אכן מועילה לצרתה, כי בחליצה חייבת היבמה, ומעשה החליצה שנעשה בה חל וגם צרתה נפטרה.

עתה מביאה הגמרא ברייתא, מכחה נדחית שיטת רב גידל, שביבמה בעלת איסור לאו, לא נאמרה מצוות ייבום, כי אם מצוות חליצה בלבד.
בברייתא זו מבואר, כי יבמים בעלי איסור לאו כלפי היבמה, שבאו על היבמה, קנאוה לאשה. כלומר, הייבום תקף.
בברייתא זו נתוודע לכך, שיבם הנותן גט ליבמתו בטרם ייבומה – מעשהו תקף, היינו: אף על פי שמן התורה אין לגט זה כל משמעות, תקנו חכמים שלא הוא ולא אחיו ייבמוה אלא תחלוץ ולא תתייבם.

[3] רבא מקשה: למדנו בברייתא, כי פצוע דכא (נפצעו אשכיו), כרות שפכה (נכרת גידו), ומי שסורס בידי אדם [פז], שאסורים מן התורה לשאת בת ישראל כשרה, וכן זקן שתש כוחו ואינו יכול להוליד, שלכתחילה אינו מייבם, לפי שאינו יכול להקים שם לאחיו, כך דינם: "או חולצים" – לכתחילה, "או מייבמים" – אם עברו וייבמו, תקף הייבום בדיעבד [פח].

[4] מפרטת הברייתא, כיצד דינם; אם אלה שפורטו מתו בלא זרע והותירו אחריהם אחים ואלמנות, ועמדו היבמים ועשו בהן מאמר, או נתנו להן גט או חלצו – מעשיהם תקפים. כלומר, המאמר קונה; הגט אוסר לייבם (הן לנותן הגט והן לאחיו); החליצה מועילה להתירה לשוק. **אם ייבמון – תקף הייבום וקנאון לנשים. כלומר, דין ייבומן שווה לכל החייבות בייבום.**

[5] אם אירע להיפך, שאחיהם של אלה שפורטו מתו, ועמדו הפצוע דכא וכו' ועשו מאמר ביבמות, או נתנו להן גט או חלצו – מעשיהם תקפים. אם באו על היבמות – קנאון לנשים, לפי שקיימו מצוות ייבום, ברם, עליהם לגרשן, שנאמר [פט] "לא יבא פצוע דכא וכרות שפכה בקהל ה'", ואינם רשאים להיות נשואים לבת ישראל כשרה (חוץ מזקן. שאם כנס אינו מגרש).

פז. למעט הנולד סריס או מי שהסתרס מחמת חולי. פח. ראה בהגהת הגר"א על הגליון. פט. דברים כג/ב.

[1] מעתה תמה רבא, אם כדברי רב גידל, שכאשר יש איסור לאו בין היבם ליבמה, לא חלה עליה מצוות ייבום כי אם חליצה, כיצד זה פוסקת הברייתא, כי אם פצוע דכא, כרות שפכה או סריס שבאו על היבמות, קנאון לנשים מכח מצוות ייבום? הן איסור לאו חוצץ בינם לבין כל בת ישראל כשרה!
נדחו, איפוא, דברי רב גידל שאמר, כי מדין תורה יבמה בעלת איסור לאו אינה מתייבמת כי אם חולצת. מעתה, שבה אל מכונה שאלת הגמרא, מדוע אשה שמת ארוסה, אליו לא נבעלה, אסורה להתייבם לכהן גדול? הן במקרה זה, רק איסור לאו יש בינה לבינו, בשונה מאלמנה מן הנישואין, שגם איסור עשה מתווסף אל איסור הלאו, ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה!

[2] תירץ רבא, כי גם באלמנה מן האירוסין קיים איסור לאו ואיסור עשה גם יחד, כלפי כהן גדול. שכן, בתחילת פרשת "אמור", בה מפורטים מצוות המיוחדות לכהנים ואיסוריהם, מצווה התורה [צ] "קדושים **יהיו** לאלוקיהם" – לשון ציווי, הוי אומר, מצוות עשה. מכאן, שכל האיסורים שנמנו בפרשה להלן, לבד מהיותם איסור לאו, צורף אליהם איסור עשה. לפיכך, גם באלמנה מן האירוסין, שנאסרה לכהן גדול, יש איסור לאו ואיסור עשה גם יחד, ומצוות עשה של הייבום אינה דוחה אותם.

[3] ומדוע ישראל אינו מייבם ממזרת ונתינה? הן אינם איסורי כהונה, ונצטווינו בהם באיסור לאו בלבד!
מבארת הגמרא, לפי שגם כלפיהם נקטה התורה בלשון ציווי באמרה [צא]: "והתקדשתם והייתם קדושים". מצוות עשה להתקדש בקיום איסורי התורה, בהם ממזרת ונתינה.

[4] אם כן, דוחה הגמרא, נמצא לדברי רבא שכל איסור לאו בא יחד עם איסור עשה, כי אמרה תורה "והתקדשתם", ואנו יודעים שאין זה כך (שהרי עשה דוחה לא תעשה, אך אין עשה דוחה לא תעשה ועשה).

[5] אלא אמר רבא, אכן מן התורה – אלמנה מן האירוסין מתייבמת לכהן גדול, אך גזרו חכמים לבל תתייבם, שמא יטעו ויחשבו, כי גם אלמנה מן הנישואין מתייבמת לו.

[6] ומה טעם אסרו חכמים לייבום גם ממזרת ונתינה, אף הן אסורות בלאו בלבד [צב]? שמא יתירו לשאתן גם שלא במקום ייבום.

[7] שואלת הגמרא, אם כן, יגזרו חכמים שלעולם לא תתייבם יבמה, גזירה שמא יטעו אנשים ויחשבו כי יש לייבם גם אשת אח מן האם, והרי מצוות ייבום היא מאשת אח מן האב בלבד? על כרחך, שלא תקנו חכמים גזירות מפני חששות מסוג זה [צג]!

[8] מתרצת הגמרא, כי אין חשש פן יחליפו אשת אח מן האב באשת אח מן האם, שהרי מפורשות תלתה התורה את מצווה הייבום בנחלה – אחים מן האב היורשים זה את זה [צד], ולפיכך הכל יודעים כי אין מייבמים אשת אח מן האם.

[1] וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ, חַיָּיבֵי
(שואל רבא:) ואם תעלה על דעתך, שיבמה בעלת איסור

לָאוִין מִדְּאוֹרַיְיתָא לַחֲלִיצָה
לא תעשה מן התורה, לחליצה

רַמְיָא, לְיִיבּוּם לָא רַמְיָא,
נופלת, אך לייבום אינה נופלת,

אִם בָּעֲלוּ - אַמַּאי קָנוּ?
אם כנסו את אלו - מדוע קנאון (הן לא נפלו לייבום)?

[2] אֶלָּא אָמַר רָבָא: אַלְמָנָה
אלא פירש רבא את המשנה: אלמנה

מִן הָאֵירוּסִין - נָמֵי עֲשֵׂה
מן האירוסין גם יש בה איסור "עשה"

וְלֹא תַעֲשֶׂה הוּא, דִּכְתִיב:
ואיסור "לא תעשה", שכתוב ("עשה"):

"קְדוֹשִׁים יִהְיוּ לֵאלֹהֵיהֶם".
"קדושים יהיו (הכהנים) לאלוקיהם".

[3] מַמְזֶרֶת וּנְתִינָה מַאי אִיכָּא
(שאלה:) על ממזרת ונתינה ("לא תעשה"), מה ניתן

לְמֵימָר? כְּתִיב: "וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם".
לומר? (תירוץ:) כתוב "והתקדשתם" (גם "עשה").

[4] אִי הָכִי, כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ
(דחייה:) אם כך, כל איסורי התורה כולה,

נָמֵי עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה הוּא,
גם הם "עשה" ו"לא תעשה",

דִּכְתִיב: "וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם"!
שכן נאמר בתורה: "והתקדשתם"!

[5] אֶלָּא אָמַר רָבָא: גְּזֵירָה
אלא אמר רבא: גזרו

אַלְמָנָה מִן הָאֵירוּסִין אָטוּ
שאלמנה מן האירוסין לא תתייבם לכהן גדול, משום

אַלְמָנָה מִן הַנִּשּׂוּאִין. [6] מַמְזֶרֶת וּנְתִינָה - מַאי אִיכָּא לְמֵימָר? גְּזֵירָה בְּמָקוֹם
אלמנה מן הנישואין. (שאלה:) על ממזרת ונתינה, מה יש לומר (מדוע אסורות)? (תשובה:) גזרו

מִצְוָה אָטוּ שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם מִצְוָה. [7] אֶלָּא מֵעַתָּה, אֵשֶׁת אָחִיו מֵאָבִיו - לֹא תִתְיַיבֵּם,
שלא תתייבמנה, כדי (שלא תנשאנה) שלא במקום ייבום. (שאלה:) אלא מעתה (גם יתקנו) שאשת אחיו מאביו לא תתייבם,

גְּזֵירָה מִשּׁוּם 'אֵשֶׁת אָחִיו מֵאִמּוֹ'! [8] יִיבּוּם - בְּנַחֲלָה תָּלָה רַחֲמָנָא, מֵידַע יָדְעִי.
גזירה משום אשת אחיו מאמו (שלא יחליפו ביניהן)! (תשובה:) את הייבום תלתה התורה בירושה, ויודעים כי רק אחים מהאב מייבמים.

צ. ויקרא כא:א. צא. ב"תורה אור" מציין פסוק זה (ויקרא יא/מד): "כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם. וְהִתְקַדַּשְׁתֶּם וְהְיִיתֶם קְדֹשִׁים, כִּי קָדוֹשׁ אָנִי. וְלֹא תְטַמְּאוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל הַשֶּׁרֶץ הָרֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ" (התורה כותבת במקום נוסף "והתקדשתם" - ויקרא כ/ז). צב. ראה בראשונים המבארים מדוע מעדיפה הגמרא להקשות ממממזרת ונתינה ולא מגרושה לכהן הדיוט הכתובה במשנה לפני כן - רשב"א ד"ה "אלא", ריטב"א ד"ה "א"ה". ועיין עוד ב"ערוך לנר". צג. הרמב"ן ד"ה "ה"א". ראה פירוש שונה בתוספות, ד"ה "אי הכי". צד. ראה על כך בגמרא לקמן כד/א עמוד 170.

[1] אִשָּׁה שֶׁאֵין לָהּ בָּנִים -
(שאלה:) שיתקנו שיבמה בלא בנים

לֹא תִתְיַיבֵּם, גְּזֵרָה מִשּׁוּם
לא תתייבם, גזירה משום

אִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ לָהּ בָּנִים! בְּבָנִים
אלמנה שיש לה בנים (שלא יחליפו ביניהן)! (תשובה:)

תָּלָא רַחֲמָנָא, מֵידַע יְדִיעַ.
את הייבום תלתה התורה בכך שאין לו בנים והכל יודעים זאת.

[2] אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁהָיָה בְּעוֹלָמוֹ -
(שאלה:) שיתקנו שאשת אחיו שהיה בעולמו

לֹא תִתְיַיבֵּם, גְּזֵרָה מִשּׁוּם
לא תתייבם, גזירה משום

'אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה
אשת אחיו שלא היה

בְּעוֹלָמוֹ'! בִּישִׁיבָה תָּלָא
בעולמו! (תשובה:) את הייבום תלתה התורה

רַחֲמָנָא, מֵידַע יְדִיעַ. [3] כָּל
ב"ישיבה" אחת בעולם (של האחים), ויודעים זאת. (שאלה:) שיתקנו

הַנָּשִׁים - לֹא תִתְיַיבְּמָנָה,
שכל הנשים לא תתייבמנה,

גְּזֵרָה מִשּׁוּם אֵילוֹנִית! לָא
גזירה משום אלמנה אילונית! (תשובה:) אילונית לא

שְׁכִיחָא. [4] מַמְזֶרֶת וּנְתִינָה -
מצוייה. ממזרת ונתינה -

נָמֵי לָא שְׁכִיחָא! [5] אֶלָּא
גם אינן מצויות (מדוע לא תתייבמנה חייבי לאוין)! אלא

אָמַר רָבָא: גְּזֵרָה בִּיאָה
הסביר רבא: גזרו שלא יכנסו

[1] הגמרא מוסיפה להקשות, מדוע לא גזרו חכמים לבל ייבמו את היבמה, מחשש שייבמו גם אשת אח שהותיר אחריו זרע, שכן יש לייבם רק אח שמת עירירי? על כרחך שאין מקום לחששות מסוג זה!
הגמרא מתרצת, כי מאחר שהתורה מפרשת "כי ישבו אחים יחדיו ומת אחד מהם **ובן אין לו**" – כי רק אז חלה מצוות הייבום, יודעים הכל כי אין לייבם אשת אח שיש לה בנים.

[2] ומדוע לא גזרו לבל תתייבם היבמה, מחשש פן יבואו לייבם גם "אשת אחיו שלא היה בעולמו" (אין מצוות ייבום לאח שנולד אחר מות אחיו בעל היבמה)? על כרחך שאין מקום לחששות מסוג זה!
לפי שגם עובדה זו ידועה לכל, שאין מייבמים "אשת אחיו שלא היה בעולמו", שהרי אמרה תורה "כי **ישבו** אחים יחדיו", תלתה התורה את מצוות הייבום בכך שישבו שני האחים יחד בעולם.

[3] ומדוע לא גזרו שכל יבמה לא תתייבם, כדי שלא יטעו וייבמו יבמה אילונית (שהכיר בה הבעל בעת נישואיהם) שמדין תורה אינה מתייבמת? לפי שאילונית היא מקרה בלתי שכיח, ואין גוזרים תקנות עבור כך.

[4] משכך, אומרת הגמרא, נשמט הבסיס להסבר מדוע גזרו חכמים שממזרת ונתינה לא תתייבמנה – שמא יבואו לשאתן גם בלא ייבום; שכן, ממזרת ונתינה גם הן אינן שכיחות! ונותרה על תילה השאלה, מדוע חייבות לאוין אינן מתייבמות?

[5] אלא אמר רבא, אכן מן התורה חייבי לאווין מתייבמים גם מתייבמים, ורבנן הם שאסרו זאת. הם גזרו שאלמנה מן האירוסין לא תתייבם לכהן גדול, גרושה לא תתייבם לכהן הדיוט וממזרת ונתינה לא תתייבמנה לישראל, לפי שבכח מצוות הייבום לדחות את איסורן רק עבור ביאה אחת עם היבם, אך אסור ליבם לבוא עליה שנית, כי כבר התקיימה המצווה. לפיכך תיקנו חכמים שלא ייבמה כלל, שמא יטעה ולא יגרשה מיד לאחר מכן.
אכן, שנינו ברייתא: אם בעלו היבמים יבמות בעלות איסור לאו – קנאון. ברם, אסור להם לבוא עליהן שנית [צה].

[6] לאחר מכן חזר בו רבא מתירוצו זה, ויש אומרים שרב אשי אמר זאת, וכה דברו: דין תורה הוא, כי יבמה בעלת איסור לאו – אינה זקוקה לייבום, כי אם לחליצה בלבד.
מה טעם? לפי שאמר ריש לקיש: היכן שמוטלת לפניך מצוות עשה ומצוות לא תעשה הסותרות זו את זו; אם קיים אופן בו ניתן לקיים את שתיהן – מוטב. אם לאו – מצוות עשה דוחה מצוות לא תעשה.
מעתה, הן בפרשת ייבום הורתה התורה לייבם או לחלוץ. לפיכך, היכן שניתן לקיים את מצוות התורה באמצעות חליצה ולהמנע ממעשה הייבום, אין האיסור נדחה מפני המצווה וממילא אין מצווה לייבם אשה זו כי אם לחלוץ.

[7] ברם, מסקנתו זו של רבא נדחית לאור הברייתא שהובאה לעיל,

רִאשׁוֹנָה אָטוּ בִּיאָה שְׁנִיָּה. תַּנְיָא נָמֵי הָכִי: אִם בָּעֲלוּ - קָנוּ בִּבִיאָה רִאשׁוֹנָה,
פעם אחת, משום שאסור לכונסן פעם שנייה. שנינו גם כך: אם כנסו חייבי לאוין, קנאון בביאה הראשונה,

וְאָסוּר לְקַיְּימָן בְּבִיאָה שְׁנִיָּה. [6] הָדָר אֲמַר רָבָא, וְאִיתֵּימָא רַב אַשִׁי: לָאו
אך אסורים לקיימן ולכנוס שוב. שוב חזר בו רבא ואמר, ואו רב אשי אמר כך: לא

מִילְּתָא הִיא דַּאֲמַרִי, דַּאֲמַר רֵישׁ לָקִישׁ: כָּל מָקוֹם שָׁאַתָּה מוֹצֵא עֲשֵׂה וְלֹא
כלום הוא מה שאמרתי, כי אמר ריש לקיש: כל מקום שיש לפניך "עשה" ו"לא

תַּעֲשֶׂה, אִם אַתָּה יָכוֹל לְקַיֵּים שְׁנֵיהֶם - מוּטָב, וְאִם לָאו - יָבֹא עֲשֵׂה וְיִדְחֶה אֶת
תעשה" מנוגדים, אם אתה יכול לקיים שניהם - מוטב, ואם לאו - באה מצוות עשה ודוחה את

לֹא תַּעֲשֶׂה, הָכָא נָמֵי אָפְשָׁר בַּחֲלִיצָה, דִּמְקַיֵּים עֲשֵׂה וְלֹא תַּעֲשֶׂה. [7] מֵיתִיבִי:
איסור "לא תעשה", וכאן גם אפשר לחלוץ לה, ולקיים "עשה" (של ייבום), ו"לא תעשה" (לא לכנסה). שאלו: שנינו:

צה. **"ואסור לקיימן בביאה שניה":** כלומר, מלשון הברייתא בסיום: "ואסור לקיימן בביאה שניה", משמע שמפני הביאה השנייה אסרו את הביאה הראשונה, אך בביאה הראשונה אין איסור תורה כלל ("יחמדת שלמה").

וְאִם בָּעֲלוּ - קָנוּ! תִּיּוּבְתָּא:
ואם בעלו (איסורי לאו) - קנו! אכן קשה.

[1] אִיתְּמַר: בִּיאַת כֹּהֵן גָּדוֹל
למדנו: (בדין) כהן גדול שיבם

בְּאַלְמָנָה - רַבִּי יוֹחָנָן וְרַ׳ אֶלְעָזָר. חַד אָמַר: אֵינָהּ
אלמנת אחיו - חלקו רבי יוחנן ורבי אלעזר. האחד אמר: לא

פּוֹטֶרֶת צָרָתָהּ, וְחַד אָמַר:
נפטרה צרתה מייבום, והאחד: אמר

פּוֹטֶרֶת צָרָתָהּ. [2] °בְּאַלְמָנָה
נפטרה צרתה. באלמנה

מִן הַנִּשּׂוּאִין - כּוּלֵי עָלְמָא
שהיתה נשואה, הכל

לָא פְּלִיגִי דְּלָא פָּטְרָה, דְּאֵין
אינם חולקים (ולדעת הכל) לא פטרה צרתה, שהרי אין

עֲשֵׂה דּוֹחֶה לֹא תַּעֲשֶׂה וַעֲשֵׂה,
"עשה" (ייבום) דוחה "לא תעשה" ו"עשה" (של אלמנה לכהן גדול, ואין זה ייבום).

[3] כִּי פְּלִיגִי - בְּאַלְמָנָה מִן
הם נחלקו באלמנה שהיתה

הָאֵרוּסִין; מָ"דְּ פּוֹטֶרֶת - אָתֵי
מאורסת; הסובר שפוטרת צרתה - כי בא

עֲשֵׂה וְדָחֵי אֶת לֹא תַּעֲשֶׂה,
"עשה" (ייבום) ודוחה "לא תעשה" (וייבמה).

וּמָאן דְּאָמַר אֵינָהּ פּוֹטֶרֶת -
והסובר שאינה פוטרת צרתה -

לָא אָתֵי עֲשֵׂה וְדָחֵי אֶת
כי לא בא "עשה" (ייבום) ודוחה את

לֹא תַּעֲשֶׂה, כֵּיוָן דְּאָפְשָׁר
"לא תעשה", כי ניתן

בַּחֲלִיצָה. [4] מֵיתִיבִי: וְאִם
לקיים חליצה. שאלו: הן בברייתא נאמר, כי אם

בָּעֲלוּ - קָנוּ! תִּיּוּבְתָּא. [5] לֵימָא,
כנסו - קנו! אכן קשה על דבריו. שמא

תִּיהֱוֵי נָמֵי תִּיּוּבְתָּא דְּרַ"לְ! [6] אָמַר לְךָ רַ"לְ: כִּי אֲמִינָא אֲנָא - הֵיכָא
יהיה גם קשה על דברי ריש לקיש (מדוע קנו)! יתרץ לך ריש לקיש: מה שאמרתי אני - היכן

דְּמְקַיְּימֵי מִצְוָה, אֲבָל הָכָא, חֲלִיצָה בְּמָקוֹם יִיבּוּם לָאו מִצְוָה הִיא.
שמתקיימת המצווה (בלא לעבור על איסור), אבל כאן, חליצה לעומת ייבום אינה מצווה (ולכן נדחה ה"לא תעשה").

דף כא/א ○

למסקנת הגמרא, על יבמה בעלת איסור לאו חלה, איפוא, מצוות ייבום וחליצה מן התורה, אך גזרו חכמים לבל תתייבם אלא תחלוץ, לפי שאסור לבוא עליה שנית, ואילו דברי רב גידל הדורש מן הכתוב כי אינה זקוקה לייבום – נדחים.
עם זאת, ראוי לציין, את דברי הראשונים [צו], כי דרשתו של רב גידל ("יש לך יבמה אחרת...") נותרה תקפה לגבי יבמה בעלת לא תעשה ואיסור עשה, כגון, אלמנה מן הנישואין לכהן גדול, שזו אינה מתייבמת מן התורה, אך זקוקה לחליצה.

המפרשת לאמר: אם עבר היבם ובא על היבמה האסורה לו באיסור "לאו", קנאה. הרי לנו כי קיימת בה מצוות ייבום מן התורה ולא חליצה בלבד, שאם לא כן, כיצד זה קנאה? הן תוקף קניין היבם בביאה, נובע ממצוות הייבום, ואם מצווה אין, קניין מניין?
נותרו, איפוא, שרירים וקיימים דברי רבא הקודמים, שחכמים גזרו שלא לייבמן מפני שלאחר ביאה ראשונה נאסרת עליו (וחובה לגרשה), אך מן התורה חלה מצוות ייבום (ואילו את הטענה העולה מדברי ריש לקיש, שאין לייבם כי ניתן לחלוץ – תבאר הגמרא בעמוד הבא).

עתה מביאה הגמרא מחלוקת אמוראים לגבי יבמה שנפלה לייבום לפני כהן גדול.

[1] למדנו מחלוקת בין רבי יוחנן ורבי אלעזר לגבי כהן גדול שבא על יבמתו; האחד אמר, כי אינו נחשב כמי שקיים מצוות ייבום ולפיכך היא וגם צרתה זקוקות עדיין לחליצה, והאחר אמר, כי נחשב הדבר שקיים מצוות ייבום בדיעבד (ועליו לגרשה מיידית) ולפיכך גם צרתה פטורה מחליצה.

מבארת הגמרא את מחלוקתם.

[2] ברור לכל, כי לא נחלקו לגבי אלמנה מן הנישואין, בה שניהם מודים כי אם בא עליה אינו מקיים מצוות ייבום, שהרי אסורה היא באיסור לאו ובאיסור עשה, ואין עשה (מצוות ייבום) דוחה עשה ולא תעשה (ועליו לחלוץ לה, או לייבם את צרתה).

[3] מחלוקתם היא, איפוא, לגבי אלמנה מן האירוסין, האסורה לכהן גדול בלא תעשה בלבד. האמורא המחשיב ביאתה כמצוות ייבום בדיעבד, לפי שסובר שמצוות עשה דוחה לא תעשה. האחר סובר, כי מאחר שניתן לקיים את מצוות התורה על ידי חליצה – אין נדחה איסורה כדי לייבמה.

[4] מקשה הגמרא על הדעה האחרונה, הן שנינו בברייתא לעיל, כי אם עבר הייבם ובא על יבמה בעלת איסור לאו – קנאה! הרי לנו, כי קיימת בה מצוות ייבום מן התורה.
מסכמת הגמרא, כי אכן דברי אמורא זה מוקשים ויש לדחותם.

[5] לאור הדברים הללו שואלת הגמרא, שמא מכאן תהא סתירה לדברי ריש לקיש שלמדנו מעלה, כי מצוות עשה דוחה לא תעשה אך כשאין אופן לקיימם יחד, והנה במקרה שלפנינו, אף שקיימת אפשרות לחלוץ, אם בא עליה היבם – קנאה, ומכאן שמצוות הייבום דחתה את מצוות לא תעשה.

[6] הגמרא מתרצת, כי ריש לקיש יען ויאמר, שמצוות חליצה אינה בדרגתה החשובה של מצוות הייבום, בה מתקיימת מטרת התורה [צז]. לפיכך, במקרה זה אין מצוות החליצה נחשבת כאפשרות לקיום העשה והלא תעשה יחד, אלא מדין תורה דוחה מצוות הייבום את איסור הלאו, ואם ייבמה – קנאה.

צו. "**חליצה במקום יבום**": החליצה חשובה פחות מן הייבום, מפני שתחילה מצווה התורה על מצוות יבום, ואילו לגבי ציווי החליצה נאמר "**ואם לא** יַחְפֹּץ הָאִישׁ לָקַחַת...", הרי שעיקר המצווה בייבום ("נימוקי יוסף" דף ה' בדפי הרי"ף. ראה פירוש נוסף ב"מאירי"). צז. ראה גם בתוספות כא, ד"ה "אי הכי".

[1] אָמַר רָבָא: רָמְז לִשְׁנִיּוֹת
אמר רבא: רמז לאיסור "שניות"

מִן הַתּוֹרָה מְנַיִן? שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי
בתורה היכן ישׁ? שנאמר (לאחר פרשת עריות): "כי

אֶת כָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל עָשׂוּ
את כל התועבות **האל** עשו

אַנְשֵׁי הָאָרֶץ", "הָאֵל" - קָשׁוֹת,
אנשי הארץ". המילה "האל" - מלשון חוזק,

מִכְּלַל דְּאִיכָּא רַבּוֹת, וּמַאי
משמע שיש איסורי אישות קלים, ומה

נִינְהוּ? שְׁנִיּוֹת. [2] וּמַאי מַשְׁמַע
הם? "שניות". ומניין לומדים

דְּ"הָאֵל" לִישְׁנָא דְּקָשֶׁה הוּא?
ש"האל" לשון של חוזק הוא?

דִּכְתִיב: "וְאֶת אֵילֵי הָאָרֶץ
שנאמר: "ואת **אילי** הארץ (השרים התקיפים)

לָקַח". [3] לֵימָא, פְּלִיגָא דְּרַ'
לקח". נאמר שחולק רבא על רבי

לֵוִי! דְּאָ"רַ לֵוִי: קָשֶׁה עָוֹנָשִׁין
לוי! שאמר רבי לוי: קשה ענשו של

שֶׁל 'מִדּוֹת' יוֹתֵר מֵעָוֹנָשִׁין שֶׁל
העובר על איסור "מדות ומשקלות", יותר מעונש של

'עֲרָיוֹת', שֶׁזֶּה נֶאֱמַר בָּהֶן
איסור עריות, שבעריות נאמר

"אֵל", וְזֶה נֶאֱמַר בָּהֶן "אֵלֶּה"!
"אל", ובמדות נאמר "אלה" (הרי ש"אלה" קל)!

"אֵל" קָשֶׁה, "וְאֵלֶּה" קָשֶׁה
(תשובה:) גם "אל" קשה, אלא ש"אלה" קשה

למדנו במשנה, על "איסור מצווה", הלא הם איסורי "שניות" שגזרו חכמים, לא לשאת נשים מסויימות, פן יבואו לשאת גם נשים האסורות מן התורה.

[1] אמר רבא: היכן מצינו במקרא רמז לתקן את איסור "שניות"? לפי שלאחר ציון כל העריות האסורות, חותמת התורה בפסוק [צח], "כִּי אֶת כָּל הַתּוֹעֵבֹת **הָאֵל** עָשׂוּ אַנְשֵׁי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם". המילה "האל" היא מלשון חוזק ותקיפות. רבא דרש, כי מכאן למדנו כי איסורן של העריות הללו תקיף וחזק, אך ישנן איסורי אישות קלים יותר, הלא הן "שניות" שמדברי חכמים הם.

[2] ומניין שהמילה "האל" מלשון קושי ותקיפות? שנאמר ביחזקאל [צט], "הִנֵּה בָא מֶלֶךְ בָּבֶל יְרוּשָׁלִַם... וְאֶת **אֵילֵי** הָאָרֶץ לָקָח". "אילי הארץ" הם השרים, הנקראים כן על שם תקפם [ק].

[3] אומרת הגמרא, לכאורה רבא חולק על רבי לוי, שאמר רבי לוי: קשה ענשו של המרמה במידות ובמשקלות (חנווני המפחית את כמות המשקלות, וכדומה), יותר מעונש חטא העריות. שכן, באיסורי עריות נאמר לשון "אל" – "כל התועבות **האל**", ואילו באיסור עיוות המידות נאמר [קא] "**אלה**" – "כִּי תוֹעֲבַת ה' אֱלֹהֶיךָ כָּל עֹשֵׂה **אֵלֶּה** כֹּל עֹשֵׂה עָוֶל". הרי שרבי לוי מתייחס למילה "אל" כלשון קלה, יחסית.
מבארת הגמרא, כי לא נחלקו רבא ורבי לוי. הן "אל" והן "אלה" לשון קשה הנה, אלא ש"אלה" קשה יותר.

[4] ברם, שואלת הגמרא, מדוע אמר רבי לוי כי חטא עיוות משקלות חמור מחטא עריות? הן גם לגבי עריות מצאנו שנקטה תורה בלשון "אלה": "כִּי כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכֹּל הַתּוֹעֵבוֹת **הָאֵלֶּה**" [קב].
הגמרא מתרצת, כי כאן לא נכתבה המילה "אלה" מלשון תקיפות וחוזק, אלא לומר, כי העובר על "**אלה**" העריות ענוש כרת ולא העובר על איסורי מידות ומשקלות, אף שגם הם כונו "תועבות" – "כי **תועבת** ה' כל עושה אלה, כל עושה עול". אלמלא תיבת "האלה" היינו אומרים, כי הנאמר לגבי עריות, "כִּי כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה **מִכֹּל הַתּוֹעֵבוֹת**... **וְנִכְרְתוּ** הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת", מתייחס גם לאיסור משקלות המכונות "תועבה" [קג].

[5] אחר שנוכחנו כי אין עונש כרת למעוות מידות ומשקלות, יש להבין מדוע כונו איסורי המשקלות "קשים" מעריות, אף שאין ענשם כרת? לפי שהחוטא בעריות יכול לשוב בתשובה [קד], אך המרמה במשקלות, יתקשה מאד בדבר, שכן, עליו להשיב לרבים את הממון שגזל מהם, והדבר כמעט בלתי אפשרי, כי אינו יודע ממי גזל [קה].

עתה מביאה הגמרא רמז נוסף מן המקרא לאיסור "שניות".

[6] רב יהודה אמר, כי בפסוק בקהלת מצאנו רמז לאיסור "שניות", שנאמר [קו]: "וְיֹתֵר שֶׁהָיָה קֹהֶלֶת חָכָם עוֹד לִמֵּד דַּעַת אֶת הָעָם; **וְאִזֵּן** וְחִקֵּר תִּקֵּן מְשָׁלִים הַרְבֵּה". את פירוש המילה "אזן" ביאר עולא בשם רבי אלעזר מלשון "אוזן", שטרם תיקן שלמה המלך ע"ה גזירות ותקנות, היו רבות ממצוות התורה ככלים נטולי אזנים, ידיות אחיזה, ושלמה

מֵ"אֵל". [4] גַּבֵּי 'עֲרָיוֹת' נָמֵי, הָא כְּתִיב "אֱלֹהֶ"! הַהוּא, לְמַעוֹטֵי 'מִדּוֹת' מִכָּרֵת.
יותר מ"אל". (שאלה:) לגבי עריות גם הרי כתוב "אלה" (מדוע קלים מאיסור מדות)? (תרוץ:) "אלה" זה נועד למעט מדות מעונש כרת (ולא לחוזק).

[5] אֶלָּא מַאי חוּמְרַיְיהוּ? הַנֵּי - אֶפְשָׁר בִּתְשׁוּבָה, הַנֵּי - לָא אֶפְשָׁר בִּתְשׁוּבָה. [6] רַב
אלא (אם אין כרת במדות) מה חומרתם? (תשובה:) על אלה (עריות) - אפשר לשוב בתשובה, ועל אלה (מדות) - אי אפשר (אינו יודע למי להחזיר). רב

יְהוּדָה אָמַר, מֵהָכָא: "וְאִזֵּן וְחִקֵּר, תִּקֵּן מְשָׁלִים הַרְבֵּה", וְאָמַר עוּלָּא אָ"רַ אֶלְעָזָר:
יהודה אמר, מכאן (מקור ל"שניות"): שנאמר בקהלת: "ואזן וחקר תקן משלים הרבה", והסביר עולא בשם רבי אלעזר:

צח. ויקרא יח/כז. צט. יחזקאל יז/יב-יג. ק. ראה במפרשים ביחזקאל שם. קא. דברים כה/טז. קב. ויקרא יח/כט. קג. על פי הרשב"ם, בבא בתרא דף פח/ב ד"ה "למעוטי". קד. **"הני אפשר בתשובה":** רש"י (ד"ה "ערָיות אפשר") כותב, כי מדובר שלא הוליד בן מכך. ברם, המוליד ממזר מן הערווה - זהו מעוות שלא יוכל לתקון. אולם ראשונים אחרים אומרים (ראה "תוספות הרא"ש" ו"מאירי" כאן ובתוספות בבא בתרא דף פח/ב ד"ה "התם") שאף במקרה זה מועילה תשובה, שכן, זהו חטא שבין אדם למקום, בעוד שעיוות המדות הינו חטא שבין אדם לחברו, שאין תשובתו שלמה עד שירצה את חבירו. קה. **"הני לא אפשר בתשובה":** רש"י (שם, ד"ה "ערָיות") מבאר, כי אף על פי שנאמר במסכת ביצה (כט/א), שהגוזל את הרבים יעשה בהם צרכי רבים, אין זו תשובה מעולה לפי שאין בכך השבה גמורה של הגזל. קו. קהלת יב/ט.

תיקן להם אזנים. כלומר, קשה היה להשמר מאיסורי התורה, כשם שקשה לאחוז כלי נטול ידית.
נמצא, ששלמה המלך ובית דינו הם שתקנו איסורי "שניות" [קז] (רש"י מבאר, כי על כך שפסוק זה עוסק בתקנות חכמים, אנו למדים מהמשך הפסוקים בהם נאמר [קח], "וַיִּתֵּר מַהֲמָּה בְּנִי, הָזֵהֲר עֲשׂוֹת סְפָרִים הַרְבֵּה" – ספרים היינו: דברי סופרים, גזירות חכמים לדורותיהם, שיש להזהר בהם יותר מבדברי תורה [קט]).

1 רבי אושעיא אמר, כי רמז לאיסור שניות מצאנו בספר משלי [ק]: "בְּאֹרַח רְשָׁעִים אַל תְּבֹא, וְאַל תְּאַשֵּׁר בְּדֶרֶךְ רָעִים: פְּרָעֵהוּ, אַל תַּעֲבָר בּוֹ. שְׁטֵה מֵעָלָיו וַעֲבוֹר". "פרעהו" מלשון הרחבה, הגדלה [קא] (כעין "גדל פרע שער ראשו"). כלומר, הגדל והרחב את הגדרות והסייגים סביב האיסור.

2 אמר רב אשי משל לדברי רבי אושעיא, לאדם המשמר את פרדסו; אם עומד בחוץ הרי הוא שומר את כולו, לפי שכל שטח הפרדס לנגד עיניו. אם עומד בפנים, הוא משמר רק מה שכנגד עיניו, אך מה שמאחוריו אינו משתמר. כך הרחיבו חכמים את גדרי איסור עריות, כדי להתרחק מאיסורי התורה ולהשמר מהם.

3 ברם, אומרת הגמרא, דברי רב אשי אינם נכונים כלל ועיקר, שכן, השומר שבמשלו, משמר לכל הפחות את שכנגד עיניו, אך אלמלא תקנת "שניות", היו איסורי עריות נפרצים לחלוטין [קב].

4 רב כהנא אמר, כי רמז לאיסור "שניות" קיים בפסוק החותם את פרשת העריות [קג]: "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמַרְתִּי לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת מֵחֻקּוֹת הַתּוֹעֵבֹת...", כלומר, עשו משמרת – "שניות", למשמרתי – עריות.

5 שאל אביי את רב יוסף, אם ציווי התורה הוא, הרי שאיסור "שניות" הוא בר תוקף של איסור תורה!
ענהו: אכן מקורו מן התורה, אך מאחר שמקור זה התגלה על ידי דרשת חכמים, הרי הוא בר תוקף של איסור חכמים ולא של איסור תורה.

6 תמהה הגמרא, הן כל מצוות התורה, איסוריה, על סעיפיהם, פורשו ונדרשו על ידי חכמים?

אלא כך יש לתרץ: איסור "שניות" הוא מדרבנן, והפסוק אינו מקור להם אלא רמז וסמך לחכמים כי עליהם לתקן זאת [קד].

קוֹדֶם שֶׁבָּא שְׁלֹמֹה, הָיְתָה
לפני שבא שלמה ותיקן וגזר, היתה

תוֹרָה דוֹמָה לִכְפִיפָה שֶׁאֵין
התורה דומה לכלי נטול

לָהּ אָזְנַיִם, עַד שֶׁבָּא שְׁלֹמֹה
ידיות (שקשה לאחזו), עד שבא שלמה

וְעָשָׂה לָהּ אָזְנַיִם. [1] רַ׳
ועשה לתורה ידיות. רבי

אוֹשַׁעְיָא אָמַר, מֵהָכָא:
אושעיא אמר, מכאן (מקור ל"שניות"):

"פְּרָעֵהוּ, אַל תַּעֲבָר בּוֹ. שְׁטֵה
שנאמר במשלי: "פרעהו, אל תעבר בו. שטה

מֵעָלָיו וַעֲבוֹר". [2] אָמַר רַב
מעליו ועבור" (הרחב גדרי האיסור). אמר רב

אַשִׁי: מָשָׁל דְּרַ׳ אוֹשַׁעְיָא,
אשי משל על דברי רבי אושעיא:

לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְאָדָם
למה הדבר דומה? לאדם

מְשַׁמֵּר פַּרְדֵּס, מְשַׁמְּרוֹ מִבַּחוּץ -
השומר על פרדס. אם משמרו מחוצה לו -

כּוּלּוֹ מִשְׁתַּמֵּר, מְשַׁמְּרוֹ
בכך שומר על כולו, אך אם עומד לשמור

מִבִּפְנִים - שֶׁלְּפָנָיו - מִשְׁתַּמֵּר, שֶׁלְּאַחֲרָיו - אֵינוֹ מִשְׁתַּמֵּר. [3] וְהָא דְּרַב אַשִׁי -
בתוכו - מה שרואה לפניו - משתמר, אך מה שמאחוריו, אינו משתמר כי אינו רואהו (כך הרחיבו חז"ל את האיסור מבחוץ). (ביטול דברי רב אשי:) משלו של רב אשי

בְּדוּתָא הִיא, דְּתָם - שֶׁלְּפָנָיו מִיהָא מִשְׁתַּמֵּר, הָכָא - אִי לָאו שְׁנִיּוֹת - פְּגַע בָּעֳרָוָה
חיצוני הוא (= אינו נכון), כי שם (בפרדס) - מה שרואה לפניו הרי משתמר, אך כאן (בעריות) - אם לא גדר איסורי "שניות" - היה נכשל באיסור ערווה

גּוּפַהּ. [4] רַב כַּהֲנָא אָמַר, מֵהָכָא: "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמַרְתִּי", עֲשׂוּ מִשְׁמֶרֶת
עצמו. רב כהנא אמר, מכאן מקור (ל"שניות"): נאמר בתורה (על עריות): "ושמרתם את משמרתי" - כלומר, עשו שמירה כדי

לְמִשְׁמַרְתִּי. [5] אָ"לֵ אַבַּיֵי לְרַב יוֹסֵף: הָא - דְּאוֹרַיְיתָא הִיא! דְּאוֹרַיְיתָא וּפֵירְשׁוּ
לשמור על שציוותי. אמר אביי לרב יוסף: (אם כך), "שניות" הם איסור תורה (כי נדרשו מפסוק)! השיבו: המקור בתורה, אך חז"ל דרשוהו

רַבָּנָן. [6] כָּל הַתּוֹרָה נָמֵי פֵּירְשׁוּ רַבָּנָן! אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן, וּקְרָא אַסְמַכְתָּא בְּעַלְמָא:
ולכן הם איסורים מדרבנן. (שאלת המשך:) הן את כל דיני התורה פירשו חז"ל (ותוקפם "דין תורה")! אלא "שניות" איסור דרבנן והפסוק הוא רמז בלבד.

קז. ראה עירובין כא/ב ורש"י שם, ד"ה "ועשה לה אזנים". קח. יב/יב. קט. עירובין שם
ק. משלי ד/יד-טו. קא. **"פרעהו":** על פי רש"י ד"ה "פרעהו". בשמות ה/ד מפרש רש"י, "פרעהו אל תעבר בו", רחקהו. וכן... "כי פרוע הוא", נרחק ונתעב, וראה עוד ברש"י במשלי שם. קב. **"פגע בערוה גופה":** את משלו של רב אשי ואת דחיית הגמרא מטעים ה"ערוך לנר" באופן הבא: אם בית דין הם שיעמדו בפרץ לשמור שלא יכשלו בעריות עצמן, נמצא שבית דין שבכל דור יכול לשמור על דורו הוא בלבד - זהו השומר הנמצא בתוך הפרדס, ואינו צופה חוצה. משנקבעו איסורי "שניות", הרי זו שמירה קבועה לדורות - הוא השומר שמחוץ לפרדס הצופה למרחקים. את דבריו דוחה הגמרא בטענה, כי אם לא היו גוזרים "שניות", בית דין לא היה מצליח לשמור גם על בני דורו הוא. קג. ויקרא יח/ל. קד. **"אסמכתא":** יש להבחין בין שני סוגי "אסמכתא"; יש שהגמרא מקשרת בין פסוק לבין מצוות ודינים דאורייתא, ויש שהגמרא מקשרת בין פסוק לבין דינים מדרבנן. כאן מדובר באסמכתא מן הסוג השני. דעות אחדות יש בטעם אסמכתא זו. יש אומרים, כי כוונת התורה ברמזים מסוג זה להעיר כי ראוי לתקן כך, אלא שלא אמרה זאת בצורת חובה ולפיכך אין הדבר בבחינת מצווה דאורייתא (הריטב"א ר"ה טז/א). יש אומרים, כי חכמים ביקשו לתת רמזים לתקנות מסויימות מדברי תורה כדי להמחיש את תוקף הגזירה, כלומר, חמורה היא כשל תורה (מהר"ל. ראה עוד של"ה, תורה שבעל פה, כלל רבנן; "באר הגולה", באר א').

לפני תחילת לימוד הסוגייה הבאה, ראוי לשנן ולזכור, כי מדין תורה נכד **רשאי** לשאת את סבתו, ואך נכדה **אסורה** לסבה. כמו כן, אחיינית **מותרת** להנשא לדודה, ואך אחיין **אסור** לדודתו.
הסוגייה הבאה מפרטת את הנשים שאסרו חכמים לשאתן, הלא הן איסורי "שניות" המכונות כן על שם שהן שניות לאיסורי התורה ונאסרו כדי להרחיק מאיסורי התורה.
תחילה מביאה הגמרא ברייתא המפרטת שמונה נשים "שניות", שאסרון חכמים מחמת ארבע הנשים הבאות האסורות מן התורה.
א. אמו [קטז]. **ב.** אשת אביו [קיז]. **ג.** אשת אחי אביו [קיז]. **ד.** כלתו [קיח].

[1] תָּנָ"ר: מַה הֵם שְׁנִיּוֹת? אֵם
שנו חכמים: מי נאסר כ"שניות" על ידי חכמים? אם

אִמּוֹ, וְאֵם אָבִיו, וְאֵשֶׁת אָבִי
אמו, ואם אביו, ואשת אבי

אָבִיו, וְאֵשֶׁת אֲבִי אִמּוֹ, וְאֵשֶׁת
אביו, ואשת אבי אמו, ואשת

אָחִי הָאָב מִן הָאֵם, וְאֵשֶׁת אָחִי
אח של אביו מן האם, ואשת אח

הָאֵם מִן הָאָב, וְכַלַּת בְּנוֹ, וְכַלַּת
של אמו מן האב, וכלת בנו, וכלת

בִּתּוֹ; [2] וּמוּתָּר אָדָם בְּאֵשֶׁת
בתו; אך רשאי אדם לשאת את אשת

חָמִיו וּבְאֵשֶׁת חוֹרְגוֹ, [3] וְאָסוּר
חמיו ואת אשת בנו החורג. ואסור

בְּבַת חוֹרְגוֹ; [4] וְחוֹרְגוֹ מוּתָּר
בבת בנו החורג. בן חורג רשאי לשאת את

בְּאִשְׁתּוֹ וּבִתּוֹ, [5] וְאֵשֶׁת חוֹרְגוֹ
אשת אביו החורג ואת בתו, (התוצאה:) אשת בנו החורג

אוֹמֶרֶת לוֹ: "אֲנִי מוּתֶּרֶת לְךָ,
אומרת לו: "אני מותרת לך,

וּבִתִּי אֲסוּרָה לְךָ". [6] בַּת חוֹרְגוֹ -
אך בתי אסורה לך". (שאלה:) בת בנו החורג

דְּאוֹרַיְיתָא הִיא, דִּכְתִיב: "אֶת בַּת בִּנָּהּ וְאֶת בַּת בִּתָּהּ"! [7] מִשּׁוּם דְּקָבָעֵי לְמִיתְנֵי
אסורה מן התורה, שנאמר "את **בת בנה** ואת בת בתה" (מדוע הוזכרה בין ה"שניות")? (תשובה:) מפני שרצה לשנות

סֵיפָא: אֵשֶׁת חוֹרְגוֹ אוֹמֶרֶת לוֹ "אֲנִי מוּתֶּרֶת לְךָ וּבִתִּי אֲסוּרָה לְךָ", וְאַעַ"ג דְּבִתִּי -
בסוף המשנה, שאשת בנו החורג אומרת לו: "אני מותרת לך ובתי אסורה לך", כדי לחדש כי אף על גב שבתי

אֲסוּרָה לְךָ מִדְּאוֹרַיְיתָא, בְּדִידִי - לָא גָּזְרוּ בֵּיהּ רַבָּנָן, תָּנָא רֵישָׁא נָמֵי: בַּת חוֹרְגוֹ.
אסורה לך מן התורה, אותי לא אסרו חכמים, לכן שנה ברישא גם את בת בנו החורג (אף שאסורה מן התורה).

[1] שנו חכמים: אלו נשים נאסרו באיסור "שניות"?
א. אם אמו. **ב.** אם אביו – נאסרו כדי להרחיק מאיסור "**אמו**".
ג. אשת אבי אביו. **ד.** אשת אבי אמו – נאסרו כדי להרחיק מאיסור "**אשת אביו**".
ה. אשת דודו, אח של אביו מן האם (מן התורה נאסרה רק אשת דודו, אח של אביו מן האב). **ו.** אשת דודו, אח של אמו מן האב – נאסרו כדי להרחיק מאיסור "**אשת אחי אביו**".
ז. כלת בנו (אשת בן בנו). **ח.** כלת בתו (אשת בן בתו) – נאסרו כדי להרחיק מאיסור "**כלתו**".

[2] אך לא אסרו חכמים את אשת חמיו, אם אינה אם אשתו, וגם לא את אשת "חורגו", היינו: אשת בנו החורג – בן אשתו.

[3] מאידך, אסור לאדם לשאת את בת בנו החורג, כי היא נכדתה של אשתו. כלומר, בניגוד לאשת בנו החורג, שהיא אינה מצאצאי אשתו ולכן הוא מותר בה, אסור לו לשאת את בת בנו החורג, כי נכדות אשתו אסורות עליו מן התורה.

[4] אדם רשאי לשאת אשה שבעבר היתה נשואה לאביו החורג. הוא רשאי גם לשאת את בתו של אביו החורג.

[5] את דבריה חותמת הברייתא במשפט שאשת בנו החורג אומרת לו: "אני מותרת לך, אף על פי שבתי אסורה לך". אשת בנו החורג מותרת, כי אינה צאצאית של אשתו, אך בתה היא נכדת אשתו ואסורה עליו.

[6] שואלת הגמרא, הן ברייתא זו מונה איסורי "שניות" מדרבנן, ומדוע זה מנתה גם את איסור "בת חורגו" (בת בנו החורג), שאיסור עריות מן התורה הוא, כנאמר [קיט], "עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תְגַלֶּה. אֶת **בַּת בִּנָּהּ** וְאֶת בַּת בִּתָּהּ לֹא תְקַח...."!

[7] הגמרא מתרצת, מפני שאיווה התנא לסיים את הברייתא בחידוש, שאשת בנו החורג אומרת לו: "אני מותרת לך ובתי אסורה לך". החידוש בדבר הוא, שלא אסרו חכמים את אשת בנו החורג כדי לגדור מפני איסור "בת בנה", היינו, נכדת אשתו.
מכיוון שכבר נזקק התנא להזכיר איסור זה בשלהי הברייתא, הוא מציינו גם בין מניין איסורי ה"שניות".

קטז. ויקרא יח,ז. קטז. שם ח'. קיז. שם י"ד. קיח. שם ט"ו. קיט. שם י"ח.

[1] אי הָכִי, אֵשֶׁת חָמִיו נָמֵי
(שאלת המשך:) אם כך, שיציין התנא שאשת חמיו גם

תֵּימָא: "אֲנִי מוּתֶּרֶת לְךָ וּבְתִּי
תאמר: "אני מותרת לך למרות שבתי

אֲסוּרָה לְךָ", דְּהַוְיָא אֲחוֹת
אסורה לך, כי היא אחות

אִשְׁתּוֹ! [2] הָא - פְּסִיקָא לֵיהּ,
אשתך! (תשובה:) המקרה הראשון - קבוע,

הָא - לָא פְּסִיקָא לֵיהּ:
המקרה השני - אינו קבוע (במות אשתו אחותה מותרת).

[1] ומדוע לא ראה התנא לנכון לציין חידוש נוסף, לגבי "אשת חמיו"? חידוש זה מתמקד במקרה הבא: רחל ולאה נשות יעקב. לאה ילדה את דינה ורחל ילדה את פועה. אבנר נשא את דינה בת לאה. עתה אומרת רחל אשת יעקב לאבנר: אני מותרת לך, אך בתי אסורה לך, כי היא אחות אשתך דינה, שהרי בנות אב אחד הנה.
מדוע לא ציין התנא גם חידוש זה?

[2] הגמרא מתרצת, כי דבריה של רחל – אשת חמיו, "אני מותרת לך, אך בתי פועה אסורה לך", אינם שרירים בכל מצב, וכגון, אם תמות אשתו דינה, תהא פועה מותרת לו, כי במות האשה – אחותה מותרת, ולכן לא שנה התנא מקרה זה.

עתה עוסקת הגמרא ב"שניות" שיש להן "הפסק". כלומר, יש נשים שאסרון חכמים, אותן ואת הדורות שמעליהן ומתחתיהן, וכגון, כשגזרו על "אם אמו", כללו באיסור גם את אם אם אמו, עד סוף כל הדורות. לעומתן, יש נשים שנאסרו הן בלבד, והאיסור מתייחס אליהן ואינו ממשיך לדורות אחרים. לנשים אלו יש "הפסק", האיסור פוסק בהן.

[3] אָמַר רַב: אַרְבַּע נָשִׁים
אמר רב: לארבע "שניות" יש הפסק, (הדורות מעליהן

יֵשׁ לָהֶן הֶפְסֵק. [4] נָקֵיט רַב
ותחתיהן לא נאסרו). אחז רב

בְּיָדֵיהּ תְּלָת: אֵשֶׁת אָחִי
בידו שלש "שניות" שידע: אשת אחי

הָאֵם מִן הָאָב, וְאֵשֶׁת אָחִי
האם מן האב, אשת אחי

הָאָב מִן הָאֵם, וְכַלָּתוֹ.
האב מן האם, וכלתו.

וְזִעְירֵי מוֹסִיף: אַף אֵשֶׁת
זעירי הוסיף עליהן אף אשת

אֲבִי אִמּוֹ. [5] אָמַר רַב
אבי אמו. אמר רב

נַחֲמָן בַּר יִצְחָק, וְסִימָנֵיהּ:
נחמן בן יצחק, סימן (לזכירת אשת אבי אמו):

דְּעִילָאֵי - דְּרַב. [6] וְרַב,
היא דור מעל ה"שניות" שציין רב. ורב

מַאי טַעֲמָא לָא חָשֵׁיב לֵיהּ?
מה טעם לא מנה אשת אבי אמו (כמי שיש לה הפסק)?

[3] אמר רב: קיבלתי מרבותי, כי לארבע נשים שאסרו חכמים יש "הפסק", אך לא ידע רב את זהות כל הארבע.

[4] שלש מהן ידע בוודאות:
א. אשת אחי האם מן האב (אשתו של אחיה של האם, ואמו ואחיה בנים לאותו אב) – היא אסורה, אך אשת **אחי אם אמו** (אשתו של אח של הסבתא, האמא של אמא שלו) מן האב לא נאסרה.
ב. אשת אחי האב מן האם (אשתו של אחיו של אביו, ואביו ואחיו בנים לאותה אם אך לא לאותו אב) – היא אסורה, אך אשת **אחי אבי האב** מן האם לא נאסרה (אשתו של אחיו של סבא שלו).
ג. כלתו – היא אסורה – להלן מסיקה הגמרא כי מדובר **בכלת בתו** – אך **כלת בת בתו** לא נאסרה.
זעירי הוסיף **אשה רביעית:** אשת **אבי אמו** (האשה של אבא של אמא שלו) – היא אסורה, אך אשת **אבי אבי אמו** (האשה של סבא של אמא שלו, האבא של אבא שלה) לא נאסרה.
מה טעם יש "שניות" שגם הדורות שמעליהן ומתחתיהן נאסרו, ויש שלא נאסרו הללו? ובכן, היכן שה"שנייה" קשורה בשושלת הדורות לאיסור ערווה שחוששים פן תתחלף בה, גזרו על הדורות שמעל הערווה ומתחתיה. כגון, מחמת איסור "אמו" גזרו על "אם אמו" וגם "אם אם אמו" וכן הלאה. שכן, בכל האמהות והסבתות של אמו, קיים חשש שמפני שהן מותרות יטעו ויחשבו שגם "אמו" מותרת, ולכן גזרו חכמים לאסור את כולן.
ברם, כאשר נעיין במקרים שנקט רב, כגון, "אשת אחי האב מן **האם**" (אשת אח אמו, ואמו ואחיה בנים לאותה אם), זו נאסרה כדי לגדור מפני איסור "אשת אחי אביו מן **האב**" (אשת אח אביו, ואביו ואחיו בנים לאותו אב). אין כל קשר משפחתי בין הערווה לבין ה"שנייה" שנאסרה מפניה. איש לא יטעה ויחליף ביניהן. לפיכך במקרה זה אסרו חכמים רק את האשה שקיים דמיון בינה לבין הערווה, היינו: "אשת אחי האב מן האם" נאסרה מפני הדמיון בינה לבין "אשת אחי האב מן האב".

[5] אמר רב נחמן בר יצחק: סימן לזכירת הדברים – "דעילאי דרב". כלומר, זעירי הוסיף על דברי רב "שנייה" שהיא דור אחד מעל ה"שניות" שציין רב.

[6] רב שלא מנה כזעירי את "אשת אבי אמו", חולק עליו וסובר כי אין לה הפסק, וגם הדורות שמעליה אסורים. מה טעמו?

מִיחַלְפָא לֵיהּ בְּאֵשֶׁת אָבִי
כי יחליפוה באשת אבי אביו (שאין לה

אָבִיו. וּזְעִירֵי? לְהָתָם - שְׁכִיחַ
הפסק). וזעירי מה סובר? שלמשפחת אביו - רגיל

וְאָזֵיל, לְהָכָא - לָא שְׁכִיחַ
ללכת, ולמשפחת אמו - לא רגיל ללכת (ולא

דף כא/ב

וְאָזֵיל. [1] כַּלָּתוֹ, דְּאוֹרַייְתָא
יחליף ביניהן). (שאלה:) כלתו איסור תורה

הֵיא, דִּכְתִיב: "עֶרְוַת כַּלָּתְךָ
היא, שנאמר: "ערות כלתך לא תגלה"

לֹא תְגַלֶּה"! אֵימָא: כַּלַּת בְּנוֹ.
(מדוע הוזכרה כ"שנייה")! (תשובה:) אמור כלת **בנו**.

וְכַלַּת בְּנוֹ יֵשׁ לָהּ הֶפְסֵק?!
(שאלה:) וכי לכלת בנו יש "הפסק"?!

וְהָא תַּנְיָא: כַּלָּתוֹ - עֶרְוָה,
הן שנינו: כלתו - ערווה עליו,

כַּלַּת בְּנוֹ - שְׁנִיָּה, וְכֵן אַתָּה
וכלת בנו (אשת נכדו) - "שנייה" עליו, וכן נאמר דין

אוֹמֵר בְּבְנוֹ וּבֶן בְּנוֹ עַד
זה בבנו ובבן בנו

סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת! אֶלָּא
בכל הדורות! אלא

אֵימָא: כַּלַּת בְּתּוֹ,
אמור: כלת בתו (אשת בן בתו),

[2] דַּאֲמַר רַב חִסְדָּא: הָא
שאמר רב חסדא: דבר

מפני שאנשים אינם רגילים להבדיל בין הדור שמעל אשת אבי אביו, היינו: אשת אבי אבי אביו האסורה (כגדר לאיסור "אשת אביו"), לבין הדור שמעל אשת אבי אמו, היינו: אשת אבי אבי אמו (שאינה בשושלת הדורות של הערווה מפניה נאסרה אשת אבי אמו). כדי שלא יטעו אנשים ויאמרו: כשם שאשת אבי אבי אמו מותרת, כך גם אשת אבי אבי אביו, גזרו לאסור גם את אשת אבי אבי אמו.

ואילו זעירי לא חשש שיחליפו בין משפחת האב למשפחת האם, שהרי דרך העולם שאדם מבקר בתדירות אצל משפחת אביו לעומת משפחת אמו ויודע להבחין שאשת אבי אביו אסורה [קכ].

עתה עוסקת הגמרא ב"כלתו" אותה מנה רב וציין, כי אך "כלתו" אסורה משום "שניות", ולא הדורות שתחתיה.

[1] תמהה הגמרא, הן כלתו אסורה מן התורה, כנאמר [קכא], "ערות כלתך לא תגלה"! שומה עלינו להסיק, כי כוונת רב לכלת בנו, שהיא אסורה משום "שניות".

גם בזאת לא נחה דעתה של הגמרא, שהרי ברייתא מפורשת קובעת, כי מפני שכלתו ערווה מן התורה, נאסרה כלת בנו כ"שנייה" ובאיסור זה נכללו כלת בן בנו וכלת בן בן בנו, וכן הלאה. לא יתכן, איפוא, שרב אמר, כי "כלת בנו" בלבד אסורה ולא הדורות האחרים.

אלא, מתרצת, הגמרא, באמור רב "כלתו", התכוון לכלת בתו, היינו: הנשואה לבן בתו.

[2] זאת, כפי שאמר רב חסדא: את הדברים הבאים שמעתי מאדם גדול, רבי אמי, שאמר: "לא אסרו כלה אלא מפני כלה". כשבאתי לפרש דבריו עמדו לנגד עיני דברי החוזים בכוכבים שחזו בעתידי כי אהיה חכם המלמד תורה. הסתפקתי ביני לבין עצמי מה כוונתם; אם התכוונו שאהיה גדול בתורה המורה הלכה לרבים – או–אז אשכיל לפרש את דברי רבי אמי בעצמי, אם התכוונו שאהיה מלמד תינוקות, אזי אאלץ לבקש מיושבי בית המדרש שיפרשו לי את דברי רבי אמי.

סוף דבר הסברתי את דבריו בעצמי: לא אסרו חכמים את כלת בתו, אלא מחשש פן יטעו להתיר גם כלת בנו. מעתה, מאחר שה"שנייה" והערווה עצמה אינן קשורות בשושלת הדורות, וכל איסורן נבע מפני דמיון ביניהן – לא אסרו אלא את ה"שנייה" בלא הדורות שמעליה ומתחתיה. ברם, כלת בנו, היינו: אשת בן בנו, אסורה משום אשת בנו, והרי הן קשורות בשושלת הדורות, כי אשת בנו נשואה לבנו וכלת בנו נשואה לבן בנו, ולפיכך אסרו את כל נשות בני בניו ובניהם עד עולם.

[3] אמר אביי לרבא: אדגים לך את חשש של חז"ל. בביתם של בני משפחת ציתאי, דרו יחד כלת הבן וכלת הבת, ובנקל יכולים הם לטעות ולהחליף ביניהן, מה זו – כלת הבת – מותרת, אף זו – כלת הבן – מותרת [קכב].

מִילְתָא מְגַבְּרָא רַבָּה שְׁמִיעַ לִי, וּמַנּוּ? רַבִּי אַמִּי: לֹא אָסְרוּ כַּלָּה אֶלָּא מִפְּנֵי
זה מאדם גדול שמעתי, ומיהו? רבי אמי (שאמר): "לא אסרו כלה אלא מפני

כַּלָּה, וְאָמְרוּ לִי כַּלְדָּאֵי: "מַלְפָּנָא הָוֵית"! אֲמֵינָא, אִי גַּבְרָא רַבָּה הַוֵינָא -
כלה". בעבר אמרו לי החוזים בכוכבים: "מלמד תהיה"! ואמרתי לעצמי: אם כוונתם שאדם גדול אהיה -

אֶסְבְּרַהּ מִדַּעְתִּי, אִי מְקָרֵי דְּרַדַּקֵי הַוֵינָא - אֲשַׁיְּילַהּ מֵרַבָּנָן דְּאָתוּ לְבֵי
אסביר דברי רבי אמי בעצמי, אם כוונתם שמלמד תינוקות אהיה - אשאל את חכמים הבאים לבית

כְּנִישְׁתָּא, הַשְׁתָּא - סְבַרְתַּהּ מִדַּעְתִּי: לֹא אָסְרוּ כַּלַּת בְּתּוֹ אֶלָּא מִשּׁוּם כַּלַּת
הכנסת לדעתם, ועתה (סוף דבר) - הסברתי מדעתי: (כוונת רבי אמי) שלא אסרו חכמים כלת בתו, אלא מפני שאסורה כלת

בְּנוֹ. [3] אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרָבָא, אַסְבְּרַהּ לָךְ: כְּגוֹן כַּלְתָּא דְּבֵי בַּר צִיתָאֵי.
בנו. אמר לו אביי לרבא: אסביר (אדגים) לך את דבריו: כגון, כלות בני משפחת ציתאי (שכלת הבן וכלת הבת דרות יחד).

קכ. רש"י, כפי שמבארו בתוספות רבינו פרץ. וראה שם שמקשה, כי לפירוש רש"י אין צורך בהוספת הנימוק שאינו רגיל ללכת לבית אמו. קכא. ויקרא יח/טו. קכב. על פי ה"ערוך" ערך "כלתי", וראה גם פירוש רבינו אברהם מן ההר וריטב"א.

[1] רַב פַּפָּא אָמַר: כְּגוֹן כַּלְתָּא
רב פפא אמר: כגון כלות

דְּבֵי רַב פַּפָּא בַּר אַבָּא. רַב
בני משפחת רב פפא בן אבא. רב

אַשִׁי אָמַר: כְּגוֹן כַּלְתָּא דְּבֵי
אשי אמר: כגון כלות בני משפחת

מָרֵי בַּר אִיסָּק. [2] אִיבַּעְיָא
מרי בן איסק. הסתפקו

לְהוּ: אֵשֶׁת אֲחִי הָאֵם מִן
בני הישיבה: אשת אחי האם מן

הָאֵם, מַהוּ? אֵשֶׁת אֲחִי הָאָב
האם, מה דינה? מצד אחד, דווקא באשת אחי האב

מִן הָאֵם וְאֵשֶׁת אֲחִי הָאֵם
מן האם ובאשת אחי האם

מִן הָאָב, דְּאִיכָּא צַד אָב -
מן האב, בהן הקירבה היא דרך אב -

הוּא דְּגָזְרוּ רַבָּנָן, אֲבָל הֵיכָא
גזרו חכמים (כי דומה לאשת דודו), אך היכן

דְּלֵיכָּא צַד אָב - לָא גָּזְרוּ
שאין קירבה מצד האב - לא גזרו

בְּהוּ רַבָּנָן, אוֹ דִלְמָא לָ"שׁ?
בהן חכמים, או שמא לא חילקו וגזרו גם בזו?

[3] אָמַר רַב סַפְרָא: הֵיא
אמר רב ספרא: היא

גּוּפַהּ גְּזֵירָה, וַאֲנַן נֵיקוֹם וְנִגְזוֹר גְּזֵירָה לְגְזֵירָה?! [4] אָמַר רָבָא: אָטוּ כּוּלְּהוּ לָאו
עצמה (אשת אחי אמו מן האב), אסורה מגזירה, ואנו נקום ונגזור גזירה נוספת לשמור מגזירה זו?! אמר רבא: כלום בכל ה"שניות" לא

גְּזֵירָה לְגְזֵירָה נִינְהוּ?! אִמּוֹ - עֶרְוָה, אֵם אִמּוֹ - שְׁנִיָּה, וְגָזְרוּ עַל אֵם אָבִיו מִשּׁוּם
גזרו גזירה לגזירה?! הן "אמו" היא ערווה, ו"**אם אמו**" נגזרה לה כ"שנייה", וגזרו גם על "אם אביו" מפני

אֵם אִמּוֹ, [5] וְטַעֲמָא מַאי? כּוּלְּהוּ "דְּבֵי אִימָּא רַבָּתִי" קָרוּ לֵיהּ! [6] אֵשֶׁת אָבִיו -
"**אם אמו**", ומה טעם הדבר? כי את כולן "בית האמא הגדולה" מכנים (ויחליפו ביניהן)! גם אשת אביו -

עֶרְוָה, אֵשֶׁת אֲבִי אָבִיו - שְׁנִיָּה, וְגָזְרוּ עַל אֵשֶׁת אֲבִי אִמּוֹ מִשּׁוּם אֵשֶׁת אֲבִי
ערווה, **ואשת אבי אביו** נגזרה לה כ"שנייה", וגזרו גם על אשת אבי אמו מפני **אשת אבי**

אָבִיו, וְטַעֲמָא מַאי? כּוּלְּהוּ "דְּבֵי אַבָּא רַבָּה" קָרוּ לֵיהּ! [7] אֵשֶׁת אֲחִי הָאָב מִן
אביו, מה טעם הדבר? כי כולם "בית האבא הגדול" מכונים (ויחליפו ביניהם)! כך גם אשת אחי האב מן

הָאָב - עֶרְוָה, אֵשֶׁת אֲחִי הָאָב מִן הָאֵם - שְׁנִיָּה, וְגָזְרוּ עַל אֵשֶׁת אֲחִי הָאֵם מִן
האב - ערווה, **ואשת אחי האב מן האם** נגזרה לה כ"שנייה", וגזרו על אשת אחי האם מן

[1] רב פפא הדגים חשש זה על משפחה מבני דורו. בבית פפא בר אבא התגוררו יחד כלת הבן וכלת הבת. רב אשי נקט בדוגמא את ביתו של מרי בר איסק.

[2] בני הישיבה הסתפקו, מה דינה של אשת דודו – אחיה של אמו מן האם בלבד.
מחד, שמא רק את אשת אחי **אביו** מן האם ואשת אחי אמו מן **האב** אסרו חכמים בברייתא לעיל, מפני שיש בהן דמיון לאיסור התורה – אשת אחי **אביו מן האב**. כלומר, בשתי ה"שניות" הללו – הקירבה עוברת דרך אחד האבות ודומות הן יותר לאשת דודו האסורה מן התורה, אך אשת אחיה של אמו מן האם, שאין בה קורבה מצד האב – לא נאסרה. מאידך, שמא אחר שגזרו חכמים על "אשת אחי אמו" אין לחלק ביניהן וגם בזו גזרו חכמים.

[3] אמר רב ספרא: אין עילה לגזור, שהרי אפילו אשת אחיה של אמו מן **האב**, אסורה מדרבנן בלבד, כדי לגדור מפני איסור אשת אחי אביו. מעתה, לא יתכן שיתקנו חכמים "שנייה", כדי לגדור מפני "שנייה" אחרת. כלומר, לא יתקנו לאסור אשת אחי אמו מן האם, משום אשת אחי אמו מן האב, שאף היא מדרבנן [קכג].

[4] הגיב רבא: הן חלק [קכד] מן ה"שניות" שאסרו חכמים, אסרון כגדר ל"שניות" אחרות. הנה, "אמו" ערווה מן התורה היא, וגזרו מחמתה לאסור "אם אמו". הוסיפו חכמים ואסרו גם "אם אביו" מפני "אם אמו" שהיא עצמה "שנייה"!

[5] מנמק רבא, מדוע אכן גזרו "שניות" על "אם אביו"? מפני שהנבדים רגילים לכנות את "אם האם" ואת "אם האב" בכינוי זהה: "בית אמא רבתא", ובנקל עלולים אנשים להחליף ביניהן (לפיכך, גזירה אחת היא לכולן ולא שתי גזירות).

מוסיף רבא ומביא עוד שתי דוגמאות הדומות ל"גזירה לגזירה":
[6] מחמת איסור "אשת **אביו**" מן התורה, גזרו על אשת **אבי אביו** שהיא "שנייה" ומחמתה הוסיפו לגזור על אשת **אבי אמו**, אף על פי שזו גזירה לגזירה, שכן, הנבדים רגילים לכנות את שתיהן בכינוי זהה "בית אבא רבה", ויבואו להחליף ביניהן.

[7] כמו כן, מחמת איסור "אשת **אחי האב מן האב**" מן התורה, גזרו על אשת **אחי אביו מן האם** שהיא "שנייה", ומחמתה גזרו על אשת **דודו**

[קכג] **"גזירה לגזירה"**: היינו, גזרות חכמים נועדו להקמת סייג וגדר לדיני התורה ומצוותיה. ברם חכמים אינם גוזרים גזירה כדי לגדור מפני סייג אחר שגם הוא מדרבנן. רש"י כותב (ביצה דף ב/ב ד"ה "דתניא"), כי כלל זה נלמד מן הכתוב (ויקרא יח/ל) "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמַרְתִּי", כלומר, עשו משמרת - גזרה - למשמרתי - לתורה, אך אל תעשו משמרת למשמרת - גזירה לגזירה. עם זאת, פעמים ראו חכמים, כי אלמלא גזירה נוספת, לא תעמוד גם גזירתם הראשונה, או-אז הוסיפו וגזרו.

[קכד] לשון הגמרא "אטו כולהו" - לאו דווקא. רש"י ד"ה "אטו כולהו".

הָאָב מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָחִי הָאָב
האב — מפני **אשת אחי האב**

מִן הָאֵם, וְטַעֲמָא מַאי? מִשּׁוּם
מן האם, — מה טעם הדבר? — מפני

דְּכוּלְּהוּ "דְּבֵי דָּוִדֵי" קָרֵי
שכולם — "בית הדוד" קוראים להם (ויחליפו

לְהוּ! [1] מַאי? [2] תָּא שְׁמַע: דְּכִי
ביניהם)! הגזרו על אשת אחי אמו מן האם? בא, שמע ראייה:

אֲתָא רַב יְהוּדָה בַּר שֵׁילָא
כשבא — רב יהודה בן שילא

אָמַר, אָמְרֵי בְּמַעֲרָבָא: כָּל
אמר: — אומרים בארץ ישראל: — כל

שֶׁבִּנְקֵבָה עֶרְוָה - בַּזָּכָר גָּזְרוּ
קירבה שאסורה באשה, — גזרו באיש

עַל אִשְׁתּוֹ מִשּׁוּם שְׁנִיָּה.
שאשתו — אסורה כ"שנייה".

[3] וְאָמַר רָבָא: וּכְלָלָא הוּא?!
אמר על כך רבא: וכי "כלל" הוא ("כל שבנקבה..")?!

חֲמוֹתוֹ עֶרְוָה, אֵשֶׁת חָמִיו
הן חמותו היא ערווה, — ובכל זאת אשת חמיו

מוּתֶּרֶת! בַּת חֲמוֹתוֹ עֶרְוָה,
מותרת! — בת חמותו היא ערווה

אֵשֶׁת בֶּן חֲמוֹתוֹ מוּתֶּרֶת! בַּת
ובכל זאת אשת בן חמותו מותרת! — בת

חָמִיו עֶרְוָה, אֵשֶׁת בֶּן חָמִיו
חמיו היא ערווה, — ובכל זאת אשת בן חמיו

מוּתֶּרֶת! חוֹרַגְתּוֹ עֶרְוָה, אֵשֶׁת
מותרת! — בתו החורגת היא ערווה ובכל זאת אשת

חוֹרְגוֹ מוּתֶּרֶת! בַּת חוֹרַגְתּוֹ [קכה]
בנו החורג מותרת! — בת בנו החורג

אחי אמו מן האב, מפני שרגילים לכנות את משפחותיהם בכינוי זהה: "בית הדוד".

[1] מעתה, טוען רבא, אחר שהוכח כי אינה נכונה טענת רב ספרא שב"שניות" לא גזרו חכמים גזירה לגזירה, יש לברר את השאלה המקורית, אם גזרו חכמים גם על "אשת אחי אמו מן האם".

[2] הגמרא פושטת את הספק לאור דברי רב יהודה בר שילא שירד לבבל מארץ ישראל ואמר בשם חכמי ארץ ישראל כלל באיסורי "שניות": "כל שבנקבה ערווה, בזכר גזרו על אשתו משום שנייה". כלומר, כל איש, שאילו היה אשה היה אסור משום ערווה – אשתו היא "שנייה". להלן תברר הגמרא ותדון בדבריו ומתוך כך תפשוט את הספק.

[3] הגיב רבא על כלל זה ואמר, "וכי קיים כלל שכזה"? הן אם שריר וקיים כלל זה, כיצד זה המקרים הבאים לא נאסרו כ"שניות":
"**חמותו**" – אם אשתו, אסורה מן התורה, אך אשת חמיו, שאינה אם אשתו, לא נאסרה על ידי חכמים, אף על פי שלו חמיו היה אשה, כלומר, אֵם אשתו, היה אסור עליו מן התורה.
"**בת חמותו**" – אחות אשתו, אסורה עליו מן התורה, אך אשת בן חמותו, לא נאסרה על ידי חכמים, אף על פי שלו בעלה היה אשה, היה אסור עליו מן התורה.
"**חורגתו**" – היינו: בתו החורגת, אסורה עליו מן התורה ("אשה ובתה"), אך אשת בנו החורג לא נאסרה על ידי חכמים, למרות שלו בעלה, הבן החורג, היה אשה, הוא היה אסור על אביו החורג משום איסור "אשה ובתה".
"**בת חורגו**" [קכה] – נבדת אשתו דרך בנו החורג, אסורה עליו מן התורה ("אשה ובת בנה"), אך אשת בן בנו החורג לא נאסרה על ידי חכמים, למרות שלו בעלה, נבד אשתו, היה אשה, הוא היה אסור על סבו החורג משום איסור "אשה ובת בנה".

לאור דברים אלה, פושטת עתה הגמרא את הספק לגבי אשת אחי אמו מן האם. [4] לדברי רבא, שאין כלל זה תקף בכל איסורי עריות, לאיזה מקרה, איפוא, התייחס רב יהודה בר שילא באמרו: "כל שבנקבה ערווה, בזכר גזרו על אשתו משום שנייה"?
בהכרח דבריו מתייחסים לאשת אחי האם מן האם, האסורה כ"שנייה". טעם איסורה הוא מפני שאֵם הדוד היה אשה, הוא היה אסור עליו משום איסור "אחות אמו" (כלומר, הברייתא שהובאה לעיל נקטה, כי אשת אחי האב מן האם, ואשת אחי האם מן האב, נגזרו כ"שניות" מחמת ערוות אשת אחי האב. רב יהודה בר שילא הביא, כי בדורות מאוחרים יותר גזרו כי הן "שניות" גם מחמת איסור "אחות אביו" ו"אחות אמו", כי כולן דודותיו ומשכך יש לאסור כ"שנייה" גם את אשת אחי האם מן האם, שגם היא דודתו [קכו]).

[5] ומדוע לא הלכו לאור כלל זה גם בעריות שמנה רבא?
שכן, איסורי העריות שמנה רבא נוצרים על ידי שני קידושין, כגון, איסור אשת חמיו (שאינה אם אשתו), נוצר על ידי שהוא נשא את אשתו וחמיו נשא אשה. במקרה זה אין חשש סביר כי יחליפו בין האשה לאיש ויאמרו, כי כשם שאשת חמיו מותרת – גם חמותו מותרת.

עֶרְוָה, אֵשֶׁת בֶּן חוֹרְגוֹ מוּתֶּרֶת. [4] וְהָא דְּרַב יְהוּדָה בַּר שֵׁילָא לְאֵיתוֹיֵי מַאי?
היא ערווה, — ובכל זאת אשת הבן של בנו החורג מותרת. — (אם כן) מה שאמר רב יהודה בן שילא "כל שבנקבה...", מה התכוון להביא (לרבות)?

לָאו לְאֵיתוֹיֵי אֵשֶׁת אָחִי הָאֵם מִן הָאֵם, דְּכָל שֶׁבִּנְקֵבָה עֶרְוָה - בַּזָּכָר גָּזְרוּ אִשְׁתּוֹ
בהכרח להביא אשת אחי האם מן האם, שנאסרה כ"שנייה" — כי כל איסור ערווה ששייך באשה, גזרו על אשת זכר עם קרבה מסוג זה

מִשּׁוּם שְׁנִיָּה. [5] מַאי שְׁנָא הַנֵּי, וּמַאי שְׁנָא הָא? הָא - בְּחַד קִידּוּשִׁין מִקָּרַב לַהּ,
כ"שנייה". — מה שונות אלו, ומה שונות אלו (שבהן גזרו ובהן לא)? — כי אלו במעשה-קידושין אחד נוצרת קרבתן,

קכה **"בת חורגו"**: כן גרסו ראשונים רבים (ראה ב"דקדוקי סופרים השלם". ראה גם ברש"י ד"ה "מאי שנא", וברש"ש). קכו. תוספות ד"ה, "לא אסרו".

הַנֵּי - עַד דְּאֵיכָּא תְּרֵי קִידּוּשִׁין
הללו עד שנעשו שני מעשי קידושין,

לָא מִקָּרֵב לְהוּ. [1] שָׁלַח לֵיהּ
לא נוצרת קרבה. שלח לו

רַב מְשַׁרְשִׁיָּא מִתּוֹסַנְיָיא לְרַב
רב משרשיא מתוסנייא לרב

פַּפִּי, יְלַמְּדֵנוּ רַבֵּינוּ: אֵשֶׁת
פפי, ילמדנו רבינו: דינה של אשת

אֲחִי אֲבִי הָאָב, וַאֲחוֹת אֲבִי
אחי אבי האב, ואחות אבי

הָאָב, מַהוּ? מִדִּלְמַטָּה - עֶרְוָה,
האב, מהו? האם מפני שהדורות שתחתן ערווה,

לְמַעְלָה - נָמֵי גָּזְרוּ בֵּיהּ, אוֹ
בדורות שמעליהן גם גזרו בהן? או

דִּלְמָא, הָא אִיתְּפְּלִיג דָּרָתָא?
שמא, הן נחלקו הדורות (אינם דור אחר דור)?

[2] תָּ"שׁ: מַה הֵן שְׁנִיּוֹת; וְלָא
בא ושמע ראייה מן הברייתא שמנתה את ה"שניות" ולא

קָחָשִׁיב לְהוּ בַּהֲדַיְיהוּ! תָּנָא
הזכירתן בתוכן! (דחייה:) שנה התנא

וְשַׁיֵּיר. [3] מַאי שַׁיֵּיר דְּהַאי
חלק ושייר חלק (שלא שנה). (שאלה:) מה שייר עוד, שאתה

שַׁיֵּיר? שַׁיֵּיר שְׁנִיּוֹת דְּבֵי רַבִּי
אומר ששייר את אלו? (תשובה:) הוא שייר את ה"שניות" שמנו בבית מדרשו של רבי

חִיָּיא. [4] אַמֵּימָר אִכְּשַׁר
חייא. אמימר התיר (לשואלים)

בְּאֵשֶׁת אֲחִי אֲבִי אָבִיו,
לשאת אשת אחי אבי אביו,

וּבַאֲחוֹת אֲבִי אָבִיו. [5] אֲ"לְ רַב
ואחות אבי אביו. אמר לו רב

הִלֵּל לְרַב אַשִׁי: לְדִידִי חֲזָיָא
הלל לרב אשי: אני ראיתי (בכתב)

לִי שְׁנִיּוֹת מַר בְּרֵיהּ דְּרַבָּנָא,
את ה"שניות" של מר, בנו של רבנא,

וּכְתִיבָן שִׁיתְּסְרֵי לְאִיסּוּרָא;
וכתוב בו שש עשרה "שניות" אסורות.

למדנו בגמרא, כי אשת דודו, אחי אביו מן האם, יש לה "הפסק". כלומר, היא אסורה אך הדור שמעליה לא נאסר ולפיכך, אשת אח אבי אביו מן האם – מותרת. טעם הדבר, מפני שאשת אחי אביו מן **האם** נאסרה כדי לגדור מפני איסור אשת אחי אביו מן **האב**, ומאחר שהערווה וה"שנייה" אינן קשורות בשושלת הדורות, לא גזרו חכמים על ה"שנייה" לדורותיה, כאמור לעיל, כי רק "שנייה" הנמצאת בשושלת הדורות של הערווה, נאסרו ה"שנייה" והדורות שמעליה או מתחתיה, לפי העניין.

אך איסור נשות דודו נוצר על ידי מעשה קידושין אחד, עת דודו נושא אשה, וקיים חשש פן יבואו להחליף ביניהן לבין אחות אביו ואחות אמו.

[1] שלח רב משרשיא מתוסנייא לרב פפי, "ילמדנו רבינו!", מה דינן של אשת אחי אבי האב מן האב (אשת אח הסב) ואחות אבי אביו (אחות הסבא), האם אסרון חכמים כ"שניות"?
צדדי הספק הם כך. מחד, הדור שתחתיהן אסור מן התורה, שהרי אשת אחי אביו, וגם אחות אביו – ערווה הנה.
מאידך, הן "איתפליג דרתא" – התפלגו הדורות.
טענה זו מבוססת על הסברה, שגזרו "שניות" כאשר סוג איסור הקורבה של הערווה הוא מחמת שלשלת הדורות. כלומר, "אמו" והוא קשורים בשושלת הדורות. לפיכך אסרו את סבתו ואת אמה, שאף הן מצויות בהמשך שלשלת הדורות, ובעיני אנשים אין חייץ ברור בין הדורות ועלולים לטעות כי כשם שאם אמו מותרת, כך גם אמו מותרת.
לא כן אשת **אחי** האב, ואשת אחי אבי האב, שאמנם יש ביניהן קורבה, אך אנשים מבדילים ביניהם וברור מאליו כי דינן אינו זהה, ולפיכך אין לגזור שאשת אחי אבי אביו תהיה "שנייה" מחמת אשת אחי אביו [קכז].

[2] הגמרא מנסה לפשוט את הספק מן הברייתא שלמדנו למעלה, בה שנינו את ה"שניות" שאסרו חכמים, והברייתא לא הזכירה את אשת אחי אבי האב ואחות אבי אביו, הרי שאינן "שניות".
אך הגמרא דוחה הוכחה זו בטענה, כי יתכן שלא מנה התנא את כל ה"שניות", שכן דרך התנאים במשניות ובברייתות, לשייר חלק מן הפרטים. עם זאת, לעולם לא ישייר התנא פרט אחד בלבד, כי אם שני פרטים ויותר; טעם הדבר, מפני שפרט בודד כבר היה התנא טורח לציין.

[3] מעתה, יש לאתר "שנייה" נוספת שלא צויינה בברייתא, כדי שניתן יהיה לומר כי אותה ואת אשת אחי אבי האב ואת אחות אבי אביו, שייר התנא אף על פי ש"שניות" הנה. (אין די בשיורן של השתיים הללו, אשת אחי אבי האב ואחות אבי האב, מפני שהן נחשבות כאחת, לאור טעמן הזהה – שתיהן אסורות משום אחווה של אביו, זו משום אשת אחי אביו וזו משום אחות אביו. כמו כן שתיהן אסורות מחמת הדור שתחתיהן [קכח]).
אומרת הגמרא, התנא שייר גם את ה"שניות" שנמנו בברייתא מבית מדרשו של רבי חייא, אותה תביא הגמרא בעמוד הבא, ובה מנויות שש "שניות".

[4] אומרת הגמרא, כי אמימר התיר לשאת את אשת אחי אבי אביו ואת אחות אבי אביו. כלומר, הוא פשט לקולא את הספק בו אנו עוסקים.

ואילו רב הלל ביקש לפשוט את הספק לחומרא:

[5] אמר רב הלל לרב אשי, במו עיני ראיתי כתב המיוחס למר בנו של רבנא, בו כתוב: "שש עשרה שניות נאסרו", ומכאן שאשת אחי אבי אביו ואחות אבי אביו, נאסרו על ידי חכמים.

קכז. על פי תוספות רי"ד ד"ה "שלח לי". ועיין שם שביאר מדוע אשת אבי אביו, ובת בת בת אשתו ודאי אסורות וכן מדוע בת אחותו ודאי מותרת. קכח. ראה בתוספות, ד"ה "מאי שייר" וברש"י בעמוד הבא, ד"ה "הנך תרתי".

[1] מַאי? לָאו תַּמְנֵי דְּמַתְנִיתָא
מי הן שש עשרה הללו? האם לא שמונה שבברייתא,

וְשִׁית דְּבֵי רַבִּי חִיָּיא וַהֲנָךְ
שש שמנו בבית מדרשו של רבי חייא ואלו

תַּרְתֵּי?! - הָא שִׁיתְסְרֵי!
השתיים?! הרי שש עשרה!

[2] וּלְטַעֲמֵיךְ, שִׁיבְסְרֵי הַוְיָין,
(שאלה:) ולדבריך, שבע עשרה הן,

דְּהָא אִיכָּא אֵשֶׁת אָחִי הָאֵם
שהרי יש את אשת אחי האם

מִן הָאֵם דְּפַשְׁטִינַן לְאִיסּוּרָא!
מן האם, שפשטנו כי אסורה כ"שנייה"!

[3] הָא לָא קַשְׁיָא, °הָנָךְ תַּרְתֵּי
(תשובה:) זה לא קשה, כי אלו השתיים

דְּדָמְיָין לַהֲדָדֵי - כַּחֲדָא חָשֵׁיב
הדומות זו לזו - כאחת החשיב

לְהוּ, וְהָא שִׁיתְסְרֵי, [4] וְהָא
אותן, והרי לך שש עשרה. (אמר רב הלל לרב אשי),

מִכָּל מָקוֹם לְדִידִי חַזְיָין לָן
מכל מקום אני ממה שראיתי

דִּכְתִיבָן לְאִיסּוּרָא! [5] אֲמַר
כתוב עולה כי הן אסורות! השיב

לֵיהּ: וְלִיטַעֲמֵיךְ, אִי הָוָה
לו: ולדבריך, אם היה

כְּתִיב לְהֶיתֵּירָא, מִי הֲוָוֹת
כתוב שם שהן מותרות, כלום היית

סָמְכַתְּ עֲלַיְיהוּ?! דְּמַר בְּרֵיהּ
סומך על כך?! וכי מר בן

דְּרַבָּנָא מִי חֲתִים עֲלַיְיהוּ?! הַשְׁתָּא נָמֵי דִּכְתִיב לְאִיסּוּרָא, לָאו מַר בְּרֵיהּ דְּרַבָּנָא
רבנא חתום על כתב זה?! עתה גם שכתוב שם לאיסור (אין לסמוך על כך, כי) אין מר בן רבנא

חֲתִים עֲלַיְיהוּ. [6] תָּנֵי דְּבֵי רַבִּי חִיָּיא: שְׁלִישִׁי שֶׁבִּבְנוֹ וְשֶׁבְּבִתּוֹ וְשֶׁבְּבֶן אִשְׁתּוֹ
חתום על הכתב. שנו בבית מדרשו של רבי חייא: דור שלישי מבנו ומבתו ומבן אשתו

וְשֶׁבְּבַת אִשְׁתּוֹ - שְׁנִיָּה. רְבִיעִי שֶׁבְּחָמְיו וְשֶׁבַּחֲמוֹתוֹ - שְׁנִיָּה. [7] אֲ"ל רָבִינָא
ומבת אשתו - הן "שניות". דור רביעי שבמשפחת חמיו וחמותו (סבתותיהם) - הן "שניות". שאלו רבינא

לְרַב אַשִׁי: מַאי שְׁנָא לְמַעְלָה דְּקָחָשֵׁיב לַהּ לְאִשְׁתּוֹ, וּמַאי שְׁנָא לְמַטָּה דְּלָא
לרב אשי: מה השתנו הדורות למעלה שבמניינן נכללה מאשתו ומה השתנו הדורות למטה שבמניינן לא

קָחָשֵׁיב לַהּ לְאִשְׁתּוֹ? [8] לְמַעְלָה - דְּאִיסּוּרָא מִכּחַ אִשְׁתּוֹ קָא אָתֵי - חָשֵׁיב לַהּ,
נכללה אשתו? (השיבו:) הדורות למעלה, איסורן מכח אשתו נובע - לפיכך החשיבה,

[1] שכן, שש עשרה "שניות" אלו, ודאי הן שמונה ה"שניות" המנויות בברייתא ששנינו בתחילת הסוגייה. עוד שש המנויות בברייתא מבית מדרשו של רבי חייא, הרי לנו ארבע עשרה. אם כן, ודאי כי השתיים הנוספות הן אלו שהסתפקנו לגביהן.

[2] שואלת הגמרא, לפי דבריו, המניין הנקוב בכתב שראה, אינו הולם את מספר ה"שניות", שהרי לעיל קבעה הגמרא, כי גם אשת אחי אמו מן האם נאסרה כ"שנייה", הרי לנו שבע עשרה "שניות"?

[3] הגמרא פוטרת קושייה זו במענה, כי שתי הנשים לגביהן אנו מסתפקים – נחשבות כאחת, לפי שטעם איסורן זהה, ומכאן שמניין "שש עשרה" מדוייק הוא.

[4] ובבן, אומר רב הלל לרב אשי: בכל מקרה [קכט] מכתב זה עולה, כי מר בנו של רבנא אוסר כ"שניות" את שתי הנשים הללו לגביהן הסתפקנו.

[5] אמר לו רב אשי, הן אם בכתב ששזפו עיניך היה כתוב כי שתיים אלו לא נאסרו, כלום היית סומך על כך כדי להתירן? לא! לפי שעל הכתב לא היתה חתימת מר בנו של רבנא. משכך, עתה שכתוב בו כי אסורות הן, גם אין לסמוך על כך.

עתה מביאה הגמרא את הברייתא מבית מדרשו של רבי חייא, המונה שש "שניות" נוספות.

[6] שנו בבית מדרשו של רבי חייא:

א. "דור **שלישי** שבבנו" – (1) בת (2) בן (3) בנו, נאסרה מחמת ערוות "בת בנו".

ב. "דור **שלישי** שבבתו" – (1) בת (2) בן (3) בתו [קל], נאסרה מחמת ערוות "בת בנו".

ג. "דור **שלישי** שבבן אשתו" – (1) בת (2) בן (3) בנה של אשתו, נאסרה מחמת ערוות "אשה ובת בנה".

ד. "דור **שלישי** שבבת אשתו" – (1) בת (2) בן (3) בתה של אשתו, נאסרה מחמת ערוות "אשה ובת בתה".

ה. "דור **רביעי** שבחמיו" – (1) אם (2) אם (3) חמיו – אבי (4) אשתו, נאסרה מחמת ערוות "אשה ובת בנה" (סבתה של אשתו ערווה, ומחמתה נאסר הדור שמעליה – אם סבת אשתו).

ו. "דור **רביעי** שבחמותו" – (1) אם (2) אם (3) חמותו – אם (4) אשתו, נאסרה מחמת ערוות "אשה ובת בתה".

[7] שאל רבינא את רב אשי: את ה"שנייה" החמישית, אם אם חמיו, מכנה התנא "דור **רביעי** שבחמיו", וכן הוא מכנה את ה"שניה" השישית במספר; מדוע דור "רביעי" הוא מכנן? כי במעלה הדורות ה"שנייה" היא **דור רביעי מאשתו**. מדוע, איפוא, ב"שנייה" הראשונה והשנייה, בהן נאסרו הנינות, הן מכונות "דור **שלישי**"? הרי הן דור **רביעי** מאשתו!

[8] השיבו רב אשי, לפי שאיסור ה"שניות" שבמעלה הדורות, נוצר

° דף כב/א

קכט. הריטב"א. קל. ברש"י שברי"ף, הגירסה "בת בת בתו".

כתוצאה מנישואיו עם אשתו, שהרי הן אמהות של חמיו ושל חמותו, ולפיכך בבואו להגדיר את מניינן בסדר הדורות, התחיל התנא למנות מאשתו. ברם, איסור ה"שניות" שמנה התנא תחילה – נינותיו, לא מחמת אשתו הן אסורות אלא מחמת עצמו, כי איסור זה נאמר על נכדות שלא מן הנישואין, נכדות שאינן בנותיה של אשתו, ולפיכך תחילת המניין היא מבתו ובנו.

[1] שואלת הגמרא, הן המקרה השלישי והרביעי, עוסק בנינותיה של אשתו, שנאסרו עליו רק מחמת אשתו, ומדוע גם הן מכונות "דור שלישי" ולא התחילו למנותן מאשתו?
הגמרא מתרצת, כי אחר שנינותיו שלו כונו כ"דור שלישי", גם נינות אשתו כונו "דור שלישי", בלא להחשיב את אשתו במניין הדורות

[2] שאל רב אשי את רב כהנא: האם ל"שניות" המנויות בברייתא של רבי חייא, יש "הפסק", או שמא גם הדורות שמעליהן ומתחתיהן נאסרו? וכגון, נינותיה של אשתו הן "שניות", הגם בנות נינותיה נאסרו, או שמא פסק האיסור מנינותיה והלאה [קלא].
השיבו: הן כה אמר רב: מסורת בידי מרבותי, כי **לארבע** "שניות", אותן פירטה הגמרא מעלה, יש "הפסק". משמע, ארבע ותו לא.

[3] אך דוחה הגמרא את הוכחתו, כי ניתן לפרש שרב התייחס לברייתא הנזכרת בתחילת הסוגייה, שמתוך שמונה ה"שניות" שנמנו בה, לארבע יש "הפסק", אך לא התייחס לכלל ה"שניות".

[4] בנסיון להכריע את הספק מצטטת הגמרא את דברי הברייתא שלמדנו זה עתה, בה כונו ה"שניות" כ"דור שלישי", ו"דור רביעי". משמע, כי דור זה בלבד נאסר, ולא הדורות שמעלה מהן או מטה מהן.
הגמרא דוחה הוכחה זו בטענה, שניתן לפרש את כוונת הברייתא, שהנשים שמדור שלישי ומדור רביעי ואילך– נאסרו.
נותר, איפוא, ספק זה בעינו.

[5] אמר רבא לרב נחמן: אחד מחכמי ארץ ישראל ירד לבבל ואמר, כי חכמי ארץ ישראל הסתפקו אם על קרובותיו של גר צדק גזרו חכמים איסור "שניות". כלומר, אף על פי ש"גר שהתגייר כקטן שנולד", ומן התורה פסקה כל קורבה בינו לבין קרובותיו שהתגיירו עמו, מכל מקום, שמא תקנו חכמים "שניות" בגרים, וכגון, אם אמו שהתגיירה, אסורה לו משום "שנייה".

[6] השיבו רב נחמן, ודאי שלא נאסרו, שהרי אין איסור ערווה מן התורה בקרובות הגר ולפיכך אין טעם לגזור שהן אסורות משום "שניות", שכל ה"שניות" הן כדי לגדור מאיסור התורה וזה אינו.
ואף חכמים שאסרו על הגר עצמו לישא את קרובותיו, כגון, אמו,

לְמַטָּה - דְּאִיסּוּרָא לָאו מִכֹּחַ
אך הדורות הבאים - איסורם אינו מכח

אִשְׁתּוֹ קָאָתֵי - לָא קָחָשִׁיב
אשתו נובע (אלא ממנו) - לפיכך לא כלל

לַהּ. [1] וְהָא בֶּן אִשְׁתּוֹ וּבַת
את אשתו. (שאלה:) והרי בן אשתו ובת

אִשְׁתּוֹ, דְּאִיסּוּרָא מִכֹּחַ
אשתו, שאיסורם מכח

אִשְׁתּוֹ קָאָתֵי, וְלָא חָשֵׁיב
אשתו נובע, ולא החשיבו

לַהּ! אַיְידֵי דְּתָנָא שְׁלֹשָׁה
את אשתו! (תשובה:) מאחר ששנה שלשה

דּוֹרוֹת לְמַטָּה דִּידֵיהּ וְלָא
דורות מתחתיו ולא

חָשְׁבַהּ, תָּנָא נָמֵי ג' דּוֹרוֹת
החשיבה, שנה גם את שלשת הדורות

לְמַטָּה דִּידַהּ וְלָא חָשְׁבַהּ.
שלמטה ממנה ולא החשיבה.

[2] אֲ"ל רַב אַשִׁי לְרַב כַּהֲנָא:
אמר לו רב אשי לרב כהנא:

שְׁנִיּוֹת דְּבֵי רַבִּי חִיָּיא, יֵשׁ
ה"שניות" שנשנו בבית מדרשו של רבי חייא, יש

לָהֶן הֶפְסֵק אוֹ אֵין לָהֶם
להן הפסק (לדורות שמעל ומתחת), או אין להן

הֶפְסֵק? תָּ"שׁ, דְּאָמַר רַב: ד'
הפסק? (השיבו:) בא ושמע ראייה: שאמר רב: ארבע

נָשִׁים יֵשׁ לָהֶם הֶפְסֵק, וְתוּ לָא. [3] דִּלְמָא, כִּי קָאָמַר רַב - לְהַהִיא מַתְנִיתָא.
נשים יש להן הפסק, ולא יותר. (דחייה:) שמא מה שאמר רב - ביחס לברייתא (שמנתה שמונה, ומתוכן לארבע יש הפסק).

[4] תָּ"שׁ: שְׁלִישִׁי וּרְבִיעִי; שְׁלִישִׁי וּרְבִיעִי - אִין, טְפֵי - לָא. דִּלְמָא מִשְּׁלִישִׁי
בא ושמע ראייה מבריתא: דור "שלישי" ודור "רביעי" ("שניות"); משמע דור שלישי ורביעי - כן, יותר - לא. (דחייה:) שמא הכוונה **מ**דור שלישי

וְאֵילָךְ, מֵרְבִיעִי וְאֵילָךְ. [5] אֲמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן: חָזֵי מַר הַאי מֵרַבָּנָן
ואילך **ומ**דור רביעי ואילך. אמר לו רבא לרב נחמן: יראה-נא כבודו! ההוא מן החכמים

דַּאֲתָא מִמַּעֲרָבָא וְאָמַר, בָּעוּ בְּמַעֲרָבָא: גָּזְרוּ שְׁנִיּוֹת בְּגֵרִים, אוֹ לֹא גָּזְרוּ
שבא מארץ ישראל ואמר: הסתפקו בארץ ישראל: הגזרו "שניות" בגרי צדק, או לא גזרו

שְׁנִיּוֹת בְּגֵרִים? [6] אֲמַר לֵיהּ: הַשְׁתָּא וּמַה עֶרְוָה גּוּפַהּ, אִי לָאו "שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ
"שניות" בגרים? אמר לו רב נחמן: עתה, אם ערווה עצמה, אם לא הטעם "שלא יאמרו (הגרים)

[קלא] ראה תוספות ד"ה "שניות" במה שונה מקרה זה מלעיל שאפילו כלת בן בנו אסורה עד סוף כל הדורות, וכל שכן קרובות עצמו.

בְּאִין מְקֻדּוּשָׁה חֲמוּרָה
באנו מקדושה חמורה (תקופת גויותם)

לִקְדוּשָׁה קַלָּה" - לָא גָּזְרוּ בָּהּ
לקדושה קלה (גירותם)" - לא היו גוזרים עליהם

רַבָּנָן, שְׁנִיּוֹת מִיבַּעְיָא?[1] אֲמַר
חכמים, על "שניות" יש להסתפק? אמר

רַב נַחֲמָן: גֵּרִים, הוֹאִיל וַאֲתוֹ
רב נחמן: דין גרים, הואיל ובא

לְיָדַן, נֵימָא בָּהּ מִלְּתָא: אַחִין
לידינו, נאמר בו הלכה: אחים

מִן הָאֵם - לֹא יָעִידוּ, וְאִם
מן האם שהתגיירו - לא יעידו יחד, ואם

הֵעִידוּ - עֵדוּתָן עֵדוּת. אַחִין
העידו - עדותם כשרה. אחים

מִן הָאָב - מְעִידִין לְכַתְּחִלָּה.
מן האב שהתגיירו - מעידים לכתחילה.

[2] אַמֵּימָר אָמַר: אֲפִילּוּ אַחִין
אמימר חלק: אפילו אחים

לא עשו כן אלא כדי שלא יאמרו כי פחותה קדושת ישראל מקדושת הגויים, שעד שהתגייר אסור היה לו לשאת את אמו (שהיא מן העריות שנאסרו לנכרים קלב) ומשהתגייר – הותרה לו. כלומר, גם טעמו של איסור זה אינו משום הרחקה מאיסור ערווה, אלא טעם אחר לו.

[1] הוסיף רב נחמן ואמר, הואיל ועסקנו בדיני קורבה של גרים, נאמר דין נוסף בעניינם: גויים אחים מן האם שהתגיירו, לכתחילה לא יעידו יחד, אף על פי שמדין תורה אינם נחשבים אחים, שכן, כלפי חוץ נראה הדבר כאילו בית הדין מקבל לעדות קרובים הפסולים לעדות, שהרי קרובים פסולים להעיד יחד. ברם, בדיעבד, אם קיבלו אחים גרים אלה לעדות – כשרה עדותם ואינה פסולה.
ואילו גויים, אחים מן האב בלבד, שהתגיירו, כשרים לכתחילה להעיד יחד. מה טעם? לפי שאצל גויים אין קורבת משפחה דרך האב חשובה קירבה (בפרק י"א קלג הגמרא דורשת כן מפסוק), לפיכך אף שהתגיירו אינם נחשבים קרובים.

[2] אמימר חלק ואמר, כי גם גויים אחים מן האם שהתגיירו, רשאים לכתחילה להעיד יחד.
מדוע, איפוא, נאמר במשנה להלן קלד שאסרו להם חכמים את קרובותיהם שהתגיירו?
מבארת הגמרא, כי אכן "גר שהתגייר – כקטן שנולד". ברם, לגבי איסורי עריות, כשיראו אנשים שגר נושא את אחותו הגיורת, עלולים לטעות ויאמרו, כי גם ישראל רשאי לישא אחותו, לפיכך גזרו שלא ישא גר את אחותו. אולם, דיני עדות מסורים בידי בית דין בלבד, ואין לחשוש שמא בית דין יטעה ויאמר, כי כשם שקיבלו אחים גרים לעדות, כך ניתן לקבל אחים יהודים לגרות קלה.

מִן הָאֵם - נָמֵי מְעִידִין לְכַתְּחִלָּה. וּמַ"שְׁ מֵעֲרָיוֹת? עֶרְוָה - לַכֹּל מְסוּרָה, עֵדוּת -
מן האם שהתגיירו - גם מעידים לכתחילה. ומה שונה דין זה מדין עריות שנאסרו בהן? כי דיני ערווה - הכל יכולים לטעות בהם, אך דיני עדות

לְבֵית דִּין מְסוּרָה, וְגֵר שֶׁנִּתְגַּיֵּיר - כְּקָטָן שֶׁנּוֹלַד דָּמִי:
מסורים רק לבית דין (ולא יטעו), ומן הדין גר שהתגייר - לתינוק שנולד מחדש הוא דומה (ואין לו קרובים).

משנתנו מתמקדת בפרטי מצוות הייבום, החלה על אחיו של אדם שמת בלא בנים. המשנה קובעת מי הוא "אח" המייבם את אשת המת ומי הוא "בנו" של המת שמחמתו אין לייבם את אשת המת.

[3] מַתְנִי' מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אָח
מי שיש לו אח

מִכָּל מָקוֹם - זוֹקֵק אֶת אֵשֶׁת
כל שהוא - האח מזקיק את אשת

אָחִיו לְיִבּוּם, וְאָחִיו הוּא לְכָל
אחיו להתייבם לו (במות בעלה), ואחיו הוא נחשב לכל

[3] "מי שיש לו אח מכל מקום" – בעל שיש לו אח, מכל סוג שהוא, עם מות הבעל, זקוקה אשתו להתייבם לאח זה. המשנה מוסיפה, כי אח זה נחשב אחיו לכל דין ועניין, למעט אח שנולד לאביו מִשְׁפְּחָה או מנכרית. הלה אינו מוגדר כ"אחיו".

[4] "מי שיש לו בן מכל מקום" – בעל שיש לו בן, מכל סוג שהוא, עם מות הבעל אשתו אינה מתייבמת. המשנה מוסיפה, כי בן זה

דָּבָר, חוּץ מִמִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אָח מִן הַשִּׁפְחָה וּמִן הָעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים.[4] מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ
דבר, למעט מי שיש לו אח שנולד מִשְׁפְּחָה או מנכרית (שאינו מוגדר "אחיו"). מי שיש לו

בֵּן מִכָּל מָקוֹם - פּוֹטֵר אֵשֶׁת אָבִיו מִן הַיִּבּוּם, וְחַיָּיב עַל מַכָּתוֹ וְעַל קִלְלָתוֹ, וּבְנוֹ
בן כל שהוא - פוטר (הבן) את אשת אביו מן הייבום (כי הותיר זרע), והבן חייב מיתה אם הכה את אביו או קללו, והוא נחשב בנו

קלב. עיין סנהדרין נ/ב. קלג. דף צח/א. מובא ברש"י ד"ה "מעידין לכתחילה". קלד. משנה לקמן צח/א. קלה. מעלה אומרת הגמרא, כי נאסרו עריות בגרים כדי שלא יאמרו "באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה". ואילו כאן אומרת הגמרא כי טעם האיסור הוא שמא יטעו ויתירו עריות גם בישראל. בטעם הדבר ראה בתוספות ד"ה "ערוה לכל מסורה".

חייב מיתה כדין תורה, אם הכה את אביו או קללו, ונחשב בנו לכל דין ועניין, למעט אם נולד לאביו מִשְׁפְּחָה או מנכרית. הלה אינו מוגדר כ"בנו".

[1] מה כוונת המשנה באמרה "אח **מכל מקום**"? איזה אח כוונתה להוסיף? אמר רב יהודה, כוונת המשנה לרבות אח ממזר, שגם הוא מוגדר כ"אח".

תמהה הגמרא, מה צורך יש לציין זאת? וכי יעלה על הדעת שממזר אינו "אח"?! מתרצת הגמרא, כי מאחר שדרשו חכמים גזירה שווה להשוות בין אחים החייבים בייבום לבין בני יעקב (מגזירה שווה זו למדנו לעיל [קלו], כי רק אחים מן האב חייבים בייבום), היה ניתן לומר כי כשם שבבני יעקב לא היו ממזרים, כך גם רק בפני אח כשר נופלים לייבום, לפיכך מדגיש התנא, כי גם בפני אח ממזר נופלים לייבום [קלז].

[2] מדוע אכן אין למדים מגזירה שווה זו כי לפני אח ממזר אין נופלים לייבום?

שכן, מצאנו כי בן ממזר פוטר מן הייבום, כלומר המת נחשב כמי שיש לו זרע, ומכאן מוכח, כי במצוות הייבום יש להתחשב גם בקורבה של ממזר, אם כן גם אח ממזר מחייב את אלמנת אחיו במצוות הייבום [קלח].

[3] המשנה מציינת, כי האח "מכל מקום", הלא הוא הממזר – "אחיו הוא לכל דבר". מה ביקש התנא ללמדנו בכך?

מבארת הגמרא, כי דין הממזר כדין כל אח לעניין ירושה, שהוא יורש את אחיו, אם אין לו בנים או בנות, וכן אחיו הכהנים של הממזר נטמאים לו במותו, כדין התורה שכהן נטמא לאחיו (אסרה תורה על כהן לטמא עצמו למת, כי אם באופנים הנקובים בתורה).

[4] שואלת הגמרא הן הלכות אלו פשוטות ומובנות מאליהן, שהרי כשנוכחנו לדעת כי ממזר נחשב "אח" לעניין מצוות ייבום, ודאי שלכל דבר נחשב הוא "אח" [קלט]!

הגמרא מתרצת, כי התנא מציין זאת כדי שלא נלמד להיפך לאור ההלכה הבאה: בפרשה בה מונה התורה את הקרובים, שעם מותם מצווה על הכהן להטמא להם כדי לעסוק בקבורתם, היא מציינת [קמ], "לְנֶפֶשׁ לֹא יִטַּמָּא בְּעַמָּיו: כִּי אִם לִשְׁאֵרוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו...". מכאן דרשו חכמים, כי כהן נטמא לאשתו, המוגדרת "שארו" [קמא]. אך הפסוק מדגיש מאידך כי יש בעל כהן שאינו נטמא לאשתו [קמב] – "לֹא יִטַּמָּא **בַּעַל** בְּעַמָּיו לְהֶחֱלוֹ", הא כיצד? אלא לאשתו המותרת לו – ייטמא הכהן, אך לאשתו הפסולה, כגון שנשא גרושה – לא ייטמא.

מכאן היינו למדים, כי כשם שבעל כהן אינו נטמא לאשתו הפסולה, כך הכהן אינו נטמא לאחיו הממזר. לפיכך השמיענו התנא, כי הוא מוגדר "אח" לכל דבר, גם לעניין טומאה (ובירושה אכן אין חידוש [קמג]).

לְכָל דָּבָר, חוּץ מִמִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ
לכל דבר, למעט מי שיש לו

בֶּן מִן הַשִּׁפְחָה וּמִן הָעוֹבֶדֶת
בן מן השפחה או מן

כּוֹכָבִים:
הנכרית.

[1] גְּמָ'. "מִכָּל מָקוֹם" לַאֲתוּיֵי
הלשון "מכל מקום" (במשנה) מה בא

מַאי? אָמַר רַב יְהוּדָה: לַאֲתוּיֵי
לרבות? אמר רב יהודה: לרבות

מַמְזֵר. פְּשִׁיטָא, אָחִיו הוּא!
ממזר. (שאלה:) דין פשוט זה, כי אחיו הוא!

מַהוּ דְּתֵימָא לֵילַף 'אַחֲוָה'
(תשובה:) היה ניתן לומר, שיש ללמוד גזירה שווה

'אַחֲוָה' מִבְּנֵי יַעֲקֹב, מַה לְּהַלָּן -
"אחוה" - אחוה" מבני יעקב, כשם שבני יעקב -

כְּשֵׁרִין וְלֹא פְּסוּלִין, אַף
כשרים ולא פסולים (ממזרים), כך

כָּאן - כְּשֵׁרִין וְלֹא פְּסוּלִין,
מצוות ייבום נאמרה בין אחים כשרים ולא פסולים.

קָמַ"לָ. [2] וְאֵימָא הָכִי נָמֵי!
זאת השמיעתנו המשנה (שלא). (שאלה:) תאמר שאכן כך

כֵּיוָן דִּלְעִנְיַן יִבּוּם מִיפְּטַר
(שפסול אינו מייבם)! (תשובה:) כיוון שכבר הוא פוטר מייבום

נִפְטַר, [°]מִיזַּקַּק נָמֵי זָקִיק:
את אשת אביו, סברה היא שגם מזקיק לייבום את אשת אחיו.

° דף כב/ב

[3] וְאָחִיו הוּא לְכָל דָּבָר: לְמַאי הִלְכְתָא? לְיוֹרְשׁוֹ וְלִיטַּמֵּא לוֹ. [4] פְּשִׁיטָא,
למדנו במשנה: "ואחיו הוא **לכל דבר**". איזו הלכה למדים מכך? שיורשו ונטמא לו (כהן) כלאח רגיל. (שאלה:) הן פשוט כך,

אָחִיו הוּא! סָ"דָ, הוֹאִיל וּכְתִיב: "כִּי אִם לִשְׁאֵרוֹ הַקָּרוֹב אֵלָיו", וַאֲמַר מָר:
כי אחיו הוא! (תשובה:) היה עולה על הדעת, מאחר שכתוב: "כי אם לשארו הקרוב אליו" (ייטמא הכהן), ולמדנו:

"שְׁאֵרוֹ" - זוֹ אִשְׁתּוֹ, וּכְתִיב: "לֹא יִטַּמָּא בַּעַל בְּעַמָּיו לְהֶחֱלוֹ", יֵשׁ בַּעַל שֶׁמְּטַמֵּא,
"שארו" - זו אשתו, וכתוב עוד: "לא יטמא בעל בעמיו להחלו" לפיכך דרשו: יש בעל הנטמא לאשתו

וְיֵשׁ בַּעַל שֶׁאֵין מְטַמֵּא, הָא כֵּיצַד? מְטַמֵּא הוּא לְאִשְׁתּוֹ כְּשֵׁרָה וְאֵין מְטַמֵּא
ויש בעל שאינו נטמא, הא כיצד? נטמא הוא לאשתו אם כשרה היא, ואינו נטמא

לְאִשְׁתּוֹ פְּסוּלָה, הָ"נָ מְטַמֵּא הוּא לְאָח כָּשֵׁר וְאֵין מְטַמֵּא לְאָח פָּסוּל, קָמַ"לָ.
לה אם פסולה היא, כך גם כאן, נטמא לאחיו אם כשר הוא ואינו נטמא לאחיו אם ממזר הוא, זאת השמיעתנו המשנה - שנטמא.

קלו. דף יז/ב. קלז. ראה במשנה לעיל, כ/א, כיצד יש לנהוג במקרה שהיבמה הנופלת לייבום לפני הממזר היא בת ישראל. קלח. הרשב"א. קלט. על פי תוספות הרא"ש, וראה גם ב"ערוך לנר". קמ. ויקרא כא/א-ב. קמא. לגבי משמעותה המדוייקת של המילה "שארו", ראה ב"רמב"ן", שמות כא/ט ו"מרומי שדה" כאן. קמב. ויקרא כא/ה. קמג. עיקר כוונת הגמרא, שהתנא בא לחדש לעניין טומאה ואילו את דין הירושה היא הזכירה דרך אגב - "ערוך לנר". וראה עוד ב"דקדוקי סופרים השלם", שקיימות גירסאות אחדות בשאלת הגמרא "ליורשו? פשיטא! דאחיו הוא, וליטמא לו איצטריכא ליה".

[1] וְאֵימָא הָ"נָ! הָתָם - לְאַפּוֹקֵי
(שאלה:) תאמר שאכן כך (לא ייטמא)! (תשובה:) שם (באשת כהן) להוצאה (גירושין)
קַיְימָא, הָכָא - 'אָחִיו' הוּא:
עומדת, אך כאן - אחיו הוא (מציאות)!

[2] חוּץ מִמִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אָח מִן
למדנו במשנה: "חוץ ממי שיש לו אח מן
הַשִּׁפְחָה וּמִן הָעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים.
השפחה ומן העובדת כוכבים".

מַ"טַּ? אָמַר קְרָא: "הָאִשָּׁה
מה טעם אינו נחשב אחיו? כי אמרה תורה: "האשה
וִילָדֶיהָ - תִּהְיֶה לַאדוֹנֶיהָ":
וילדיה (של שפחה כנענית מעבד עברי) תהיה **לאדוניה**".

[3] מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן מִ"מָּ - פּוֹטֵר
למדנו במשנה: "מי שיש לו בן מכל מקום - פוטר...".

וְכוּ': 'מִכָּל מָקוֹם' לַאֲתוּיֵי
הלשון "מכל מקום" מה בא

מַאי? אָמַר רַב יְהוּדָה: לַאֲתוּיֵי
לרבות? אמר רב יהודה: לרבות

מַמְזֵר. מַאי טַעֲמָא? דַּאֲמַר
ממזר (הנחשב זרע). מה טעם? שאמרה

קְרָא: "וּבֵן אֵין לוֹ", עַיֵּין עָלָיו:
תורה: "ובן **אין** לו" - עיין אם אין לו בן כלשהו.

[4] וְחַיָּיב עַל מַכָּתוֹ: אַמַּאי?
למדנו במשנה: "וחייב על מכתו" (ממזר). מדוע?

קְרִי בָּאן: "וְנָשִׂיא בְעַמְּךָ לֹא
הן אביו רשע, ויש לקרוא כאן את הפסוק "ונשיא **בעמך - לא**
תָאוֹר", בְּעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה עַמָּךְ!
תאור" - רק הנוהג כחוקות עם ישראל אסור לקלל!

[5] כְּדַאֲמַר רַב פִּנְחָס מִשְּׁמֵיהּ
ניתן לתרץ כפי שאמר רב פנחס בשם

דְּרַב פַּפָּא: בְּעוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה, הָכָא נָמֵי - כְּשֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה. [6] וְהַאי בַּר תְּשׁוּבָה
רב פפא במקום אחר: שעשה תשובה, כאן גם - עשה תשובה (האב ואינו רשע). (שאלה:) וכי יכול לחזור בתשובה?

הוּא?! וְהָתַנַן, שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר: "אֵיזֶהוּ מְעוּוָּת לֹא יוּכַל לְתִקּוֹן"? זֶה
הן שנינו: רבי שמעון בן מנסיא אומר: על מה אמר קהלת: "מעוות לא יוכל לתקון"? על אדם

הַבָּא עַל הָעֶרְוָה וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה מַמְזֵר! הַשְׁתָּא מִיהָא "עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה עַמָּךְ" הוּא:
שכנס ערווה והוליך ממנה ממזר! (תשובה:) עתה מכל מקום (שחזר בו), הוא מוגדר "עושה מעשה עמך".

[1] ומדוע אכן אין למדים על דינו של אח ממזר מאשה פסולה?
מפני שלו היה דין התורה הקובע שכהן אינו נטמא לאשה פסולה היה מבוסס על כך שאין היתר להטמא לאשתו הפסולה, אכן ניתן היה להשוות בין המקרים ולקבוע, כי גם לא התירה התורה להטמא לאחיו הממזר. ברם, דין התורה שכהן אינו נטמא לאשה פסולה נובע מכך שכל העת מוטלת עליו חובה לגרשה, ומפני כך אינה מוגדרת כ"אשתו" לעניין טומאת כהנים [קמד]. טעם זה אינו קיים באח ממזר.

[2] עוד למדנו במשנה, כי אח הנולד מִשִּׁפְחָה או מנכרית, אינו מוגדר "אח".
זאת מניין? מעבד עברי [קמה] שעל צאצאיו מן השפחה הנכרית אומרת התורה [קמו]: "האשה וילדיה תהיה לאדוניה". כלומר, הילדים עבדי האדון המה – הרי שאינם מתייחסים כבנים של העבד היהודי אלא בני השפחה הם ואין כל קורבה בינם לבין אביהם (את המקור לכך שהנולד מנכרית אינו נחשב בן של אביו היהודי, מביאה הגמרא בדף הבא).

[3] למדנו במשנה, כי מי שיש לו "בן מכל מקום", אשתו פטורה מייבום.
מה כוונת המשנה באמרה "בן **מכל מקום**", איזה בן כוונתה להוסיף?
אמר רב יהודה, כוונתה לרבות בן ממזר, שגם הוא מוגדר כ"בן" הפוטר מייבום. זאת מניין? שנאמר במצוות ייבום [קמז] "כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו, וּמֵת אַחַד מֵהֶם וּבֵן אֵין לוֹ...". ניתן היה לקצר בלשון הפסוק ולכתוב בכתיב חסר "ובן **אֵן** לו" (כפי שכתוב בהמשך "מאן יבמי"). משכתבה התורה "אין" בכתיב מלא, ביקשה ללמדנו כי יש ל"עיין" ולבדוק בצאצאים שהותיר אחריו המת [קמח], וגם אם הותיר בן ממזר – פטורה אשתו מן הייבום.

[4] למדנו במשנה, כי "בן מכל מקום", הלא הוא ממזר, חייב מיתה אם הכה את אביו או קללו, כשם שכל בן חייב אם עשה כן לאביו.
תמהה הגמרא, מדוע חייב הבן הממזר מיתה? הן אביו רשע, שבא על הערווה, ולמדנו מדרשה, שאין איסור לקלל רשע, שהנה לגבי האיסור לקלל מלך [קמט] – "וְנָשִׂיא בְעַמְּךָ לֹא תָאֹר", דרשו חכמים, כי האיסור הוא לקלל את זה שנוהג כמעשה "עמך" ישראל, בדרך התורה והמצוות, אך אין איסור לקלל רשע.
במסכת סנהדרין [קנ] דורשים, כי הוא הדין לעניין קללת אב והכאתו, שאין בית דין עונשים אותו אם אביו רשע. מדוע, אפוא, חייב הבן הממזר על הכאת אביו הרשע וקללתו [קנא]?

[5] הגמרא מתרצת, כי ניתן ליישב את הדברים כתירוץ שאמר רב פנחס בשם רב פפא במסכת חגיגה [קנב] לגבי שאלה אחרת – מדובר שחזר בתשובה. כך ניתן לתרץ כאן, שהאב כבר חזר בתשובה ואינו "רשע".

[6] תמהה הגמרא, וכי רשע זה יכול לשוב בתשובה? הן שנינו במסכת חגיגה [קנג]: "רבי שמעון בן מנסיא אומר, איזהו שנאמר עליו [קנד] "מְעַוָּת לֹא יוּכַל לְתִקֵּן" – הבא על ערווה והוליד ממנה ממזר, שלעולם אינו יכול לתקן את המעוות!
מתרצת הגמרא, כי אכן אין תשובתו שלמה (מפני שעוונו גלוי ונזכר כל זמן שבנו הממזר קיים בעולם), אך משנטש את דרכו הרעה, והוא נוהג כמעשה "עמך" ישראל, בדרך התורה והמצוות, חייב בנו אם הכאו או קללו.

קמד. הריטב"א ו"נימוקי יוסף". קמה. **עבד עברי:** יהודי הנמכר כעבד ליהודי אחר, רשאי אדוניו למסור לו שפחה כנענית על מנת שיוליד ממנה צאצאים (ראה שמות פרק כ"א. דין עבד עברי תקף אך בזמן שהיובל נוהג). קמו. שמות כא/ד. ועיין בקידושין טו/א וברמב"ם הלכות עבדים פרק ג', לאיזה עבד עברי מוסר האדון שפחה כנענית. קמז. דברים כה/ה. קמח. ראה קידושין ד/א. ועיין "תוספות יום טוב" במשנתנו המרחיב מה היא משמעות היתור לדרשה זו. קמט. שמות כב/כז. קנ. דף פה/א. קנא. ראה ב"ערוך לנר", מהיכן יודעת הגמרא כי המשנה כוללת גם מקרה שאביו בא על הערווה במזיד. קנב. דף כו/א. במסכת חגיגה גירסת הגמרא היא בשם "רבי". וראה במסורת הש"ס שם, וב"דקדוקי סופרים השלם" כאן, כי יש לגרוס "רב פנחס משמיה דרבא", כגירסת הגמרא בבבא מציעא סב/א. קנג. ט/ב. קנד. קהלת א/טו.

מסדרי התלמוד ערכו את הסוגייה הבאה אחר משנתנו, כי בה מופיע מקור לדין שלמדנו במשנה, כי בן הנולד מיהודי ונכרית, אינו מתייחס אחר אביו, אלא נכרי הוא.
הסוגייה הבאה מתמקדת בתחילתה בשני פסוקים מפרק י"ח בספר ויקרא העוסקים באיסור "אחותו": (ט) "**עֶרְוַת אֲחוֹתְךָ בַּת אָבִיךָ אוֹ בַת אִמֶּךָ**, מוֹלֶדֶת בַּיִת אוֹ מוֹלֶדֶת חוּץ, לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָן". (יא) "**עֶרְוַת בַּת אֵשֶׁת אָבִיךָ מוֹלֶדֶת אָבִיךָ, אֲחוֹתְךָ הִוא.** לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָהּ". כיצד יש לפרש את הפסוק השני – נחלקו התנאים להלן.

[1] שנו חכמים: הבא על אחותו שנולדה לאביו מן הנישואין, עובר על שני איסורים [קנה]: **א.** איסור "אחותך" הנאמר בפסוק הראשון – "ערות אחותך בת אביך או בת אמך". **ב.** איסור "בת אשת אביך" הנאמר בפסוק השני – "ערות בת אשת אביך". זו דעת חכמים.
רבי יוסי ברבי יהודה חולק וסובר, כי עבר על איסור "אחותו" בלבד ולא על איסור "בת אשת אביו".

[2] מה טעמם של חכמים? לפי שכבר כתבה תורה בפסוק הראשון ש"אחותך" אסורה, לשם מה כתבה בפסוק השני ש"בת אשת אביך מולדת אביך" אסורה? הן גם זו אחותו היא! אלא ללמדנו, כי בנוסף על איסור "אחותו" קיים איסור "בת אשת אביו", ואם בא על אחותו שנולדה מן הנישואין – עובר שני איסורים.

[3] ואילו רבי יוסי ברבי יהודה חולק, מפני שבפסוק השני מדגישה התורה, "ערות בת אשת אביך... **אחותך** היא". לשם מה ציינה התורה שבת אשת אביו היא אחותו? הן פשוט הדבר! אלא ללמדנו, כי אף אחותו שהיא בת אשת אביו, אסורה משום "אחותו" בלבד ואין איסור נוסף בשם "בת אשת האב".

[4] ואילו חכמים משיבים על טענתו, כי התורה כתבה "אחותך היא" בפסוק השני כדי ללמדנו שגם אחות מן האב ומן האם גם יחד, שלא מן הנישואין, כלולה באיסור, ובכך מורה התורה ש"אין מוזהירין מן הדין", היינו: על איסור הנלמד באמצעות "דין", דרשת קל וחומר, אין מענישים, לעומת איסורים הכתובים בתורה [קנו].
כלומר, הן הפסוק הראשון עוסק גם באחות מן האב או מן האם שלא נולדו מן הנישואין. מניין שגם אחותו מן האב ומן האם יחד, שלא מן הנישואין, אסורה עליו? זאת מלמדתנו התורה בפסוק השני, בייתרה את המילים "**אחותך** היא" – כל סוג של אחות אסורה.
לכאורה, הן ניתן ללמוד זאת בדרשת קל וחומר; אם אחות מן האב בלבד או מן האם בלבד אסורה, ודאי שאחות מן האב ומן האם יחד אסורה! אולם, מלמדתנו התורה, כי איסור שנלמד בקל וחומר, אינו

[1] תָּנוּ רַבָּנָן: הַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ
שנו חכמים: הכונס את אחותו

וְהִיא בַּת אֵשֶׁת אָבִיו - חַיָּיב
שהיא בת אשת אביו מן הנישואין - חייב

מִשּׁוּם אֲחוֹתוֹ וּמִשּׁוּם בַּת
משום איסור "אחותו" וחייב משום איסור "בת

אֵשֶׁת אָבִיו; רַבִּי יוֹסֵי בֶּן
אשת אביו"; רבי יוסי בן

יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא
יהודה חולק: אינו חייב אלא

מִשּׁוּם אֲחוֹתוֹ בִּלְבָד, וְלֹא
משום איסור "אחותו" בלבד, ולא

מִפְּנֵי בַּת אֵשֶׁת אָבִיו. [2] מַאי
משום איסור "בת אשת אביו". מה

טַעֲמַיְיהוּ דְּרַבָּנָן? אָמְרֵי, מִכְּדִי
טעמם של חכמים? הם אומרים: מאחר

כְּתִיב: "עֶרְוַת אֲחוֹתְךָ בַּת
שכתוב: "ערות אחותך בת

אָבִיךָ אוֹ בַת אִמֶּךָ", "עֶרְוַת
אביך או בת אמך" (אסורה), הפסוק "ערות

בַּת אֵשֶׁת אָבִיךָ מוֹלֶדֶת אָבִיךָ, אֲחוֹתְךָ הִיא" לָמָּה לִי? שְׁ"מ, לְחַיְּיבוֹ מִשּׁוּם
בת אשת אביך מולדת אביך, אחותך היא" (ואסורה) לשם מה נכתב? למד ממנו, לחייבו הן משום

אֲחוֹתוֹ וּמִשּׁוּם בַּת אֵשֶׁת אָבִיו. [3] וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַ' יְהוּדָה? אָמַר קְרָא: "אֲחוֹתְךָ
איסור "אחותו" והן משום איסור "בת אשת אביו". ורבי יוסי ברבי יהודה מה יאמר? שאמר הפסוק: "**אחותך**

הִיא", מִשּׁוּם אֲחוֹתוֹ אַתָּה מְחַיְּיבוֹ, וְאִי אַתָּה מְחַיְּיבוֹ מִשּׁוּם בַּת אֵשֶׁת אָבִיו.
היא", ללמד שמשום איסור "אחותו" יש לחייבו ואין לחייבו משום איסור "בת אשת אביו".

[4] וְרַבָּנָן, הַאי "אֲחוֹתְךָ הִיא" מַאי עָבְדֵי לֵיהּ? מִיבָּעֵי לְהוּ: לְחַיְּיבוֹ עַל אֲחוֹתוֹ
וחכמים, הפסוק "אחותך היא" מה עושים בו? (תשובה:) צריכים אותו כדי לחייבו על אחותו שהיא

קנה. "**חייב משום... ומשום**": במזיד לוקה בכפליים, ובשוגג מביא שתי חטאות. קנו. "**אין מזהירין מן הדין**": היינו, קיים כלל הקובע (סנהדרין נ"א-ב) כי "אין עונשין אלא אם כן מזהירין" - אין נענשים אלא על איסור שהתורה הזהירה לבלתי עשותו. הכלל "אין מזהירין מן הדין" קובע, כי אזהרת איסור, שבעטייה נענשים, לא ניתן ללמוד באמצעות קל וחומר. עם זאת, ניתן ללמוד בקל וחומר כי קיים איסור בדבר, אך לא ניתן לענוש עליו (ראה מכות יז/ב וברש"י שם). טעם הדבר, שכן, אדם רשאי לדון "קל וחומר מעצמו" בלא שקיבלו מרבותיו ופעמים עלולה להיות פירכה לקל וחומר שאינו מבחין בה ("כללי התלמוד" לר' שמואל הנגיד).

בַּת אָבִיו וּבַת אִמּוֹ, לוֹמַר,
בת אביו וגם בת אמו (אף שניתן ללמדה מקל וחומר), ללמדנו

שֶׁאֵין מַזְהִירִין מִן הַדִּין.
שאין ללמוד איסור שמחמתו מענישים באמצעות קל וחומר.

[1] וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַ' יְהוּדָה? אִם
ורבי יוסי ברבי יהודה מה יאמר? שאם

כֵּן, לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא "אֲחוֹתְךָ",
כן, תכתוב התורה "אחותך",

"הִיא" לָמָּה לִי? מִשּׁוּם
"(אחותך) **היא**" מדוע נכתב? ללמד שמשום

'אֲחוֹתְךָ' אַתָּה מְחַיְּיבוֹ, וְאִי
איסור "אחותו" הוא חייב בה ואין

אַתָּה מְחַיְּיבוֹ מִשּׁוּם 'בַּת אֵשֶׁת
לחייבו גם באיסור "בת אשת

אָבִיו'. [2] וְרַבָּנָן? אַף עַל גַּב
אביו". וחכמים, מה יאמרו? שאף על פי

דִּכְתִיב "אֲחוֹתְךָ", אִיצְטְרִיךְ
שכתוב "אחותך", צריך

לְמִכְתַּב "הִיא", שֶׁלֹּא תֵּאָמַר
לכתוב "היא", שלא נאמר

בְּעַלְמָא מַזְהִירִין מִן הַדִּין,
כי לעולם "מזהירים מן הדין",

וְכ"ת "אֲחוֹתְךָ" דִּכְתַב רַחֲמָנָא
ואם תאמר (אם כן) "אחותך" שכתבה התורה

לָמָּה לִי? מִילְתָא דְּאָתְיָא בְּקַ"וָ – טָרַח וְכָתַב לַהּ קְרָא, כְּתַב רַחֲמָנָא "הִיא".
מדוע? מפני שפעמים הלכה שניתן ללמוד בקל וחומר, טרח וכתב במפורש הפסוק. לכן כתבה תורה "היא" (ללמדנו זאת).

[3] וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַ' יְהוּדָה? אִם כֵּן, לִיכְתְּבֵיהּ רַחֲמָנָא לַ"אֲחוֹתְךָ הִיא" בְּאִידָךְ
ורבי יוסי ברבי יהודה מה יאמר? שאם כן תכתוב התורה "אחותך היא" בפסוק האחר (באחות

קְרָא. [4] וְרַ' יוֹסֵי בְּרַ' יְהוּדָה, הַאי "בַּת אֵשֶׁת אָבִיךָ" מַאי עֲבִיד לֵיהּ? מִיבָּעֵי
שלא מן הנישואין). ורבי יוסי ברבי יהודה, בפסוק "בת אשת אביך" מה עושה בו? (תשובה:) צריכים

לֵיהּ: מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אִישׁוּת לְאָבִיךָ בָּהּ, פְּרָט לַאֲחוֹתוֹ מְשֻׁפְחָה וְעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים,
אותו ללמד: אסורה רק אחות שנולדה מאשה שאביו יכול לקדשה, למעט אחותו שנולדה מְשֻׁפְחָה או נכרית,

שֶׁאֵין אִישׁוּת לְאָבִיךָ בָּהּ. [5] וְאֵימָא: פְּרָט לַאֲחוֹתוֹ מֵאֲנוּסָה! הַהִיא לָא מָצֵית
שאין קידושין לאביה בה. שמא תאמר: הפסוק ממעט אחותו שלא מן הנישואין! (תשובה:) הדרשה ההיא אינה יכולה

אָמְרַתְּ, מִדְּרָבָא; [6] דְּרָבָא רָמֵי, כְּתִיב: "עֶרְוַת בַּת בִּנְךָ אוֹ בַת בִּתְּךָ לֹא תְגַלֶּה",
להאמר, לאור דרשת רבא; שרבא הציג סתירה: כתוב: "ערות בת בנך או בת בתך לא תגלה",

באיסור המפורש בתורה (רש"י מסביר, כי הפסוק העוסק באחות מנישואין – "בת אשת אביך מולדת אביך" כולל את האחיות בנות אביו, הן אחות מאביו בלבד והן אחות מן האב ומן האם יחד [קנז], לעומת הפסוק הראשון "בת אביך או בת אמך", בו האחות היא מן האם בלבד או מן האב בלבד [קנח]).

1 ואילו רבי יוסי ברבי יהודה טוען, כי אם כדבריהם – די בכך שהתורה תכתוב "אחותך", ומשכתבה תורה "**אחותך היא**", הא למדת שכוונת התורה לפרש גם, כי "בת אשת אביך" – "אחותך היא", אסורה באיסור "אחותו" בלבד.

2 את טענתו דוחים חכמים, כי אם היה הפסוק כותב "אחותך" בלבד, לא היה די בכך כדי ללמדנו ש"אין מזהירין מן הדין", מפני שקיים כלל שלעיתים התורה טורחת וכותבת בפירוש דין שניתן לדרוש בקל וחומר. מעתה, לו היה כתוב "אחותך" בלבד, ניתן היה לומר כי אכן למדים בקל וחומר שאחות מן האם והאב אסורה, ובכל זאת טרחה התורה וכתבה זאת.
כדי שלא נאמר כן, מייתרת התורה מילה נוספת "אחותך **היא**" ללמדך כי איסור הנלמד בקל וחומר, אינו כאיסור המפורש בתורה.

3 ואילו רבי יוסי ברבי יהודה נותר בדעתו. טענתו היא, שאם "אחותך היא" בא ללמד אך על אחות מן האב והאם, שלא מן הנישואין, וש"אין מזהירין מן הדין", מדוע נכתבו מילים אלו בפסוק השני, העוסק באחות מן הנישואין, ולא בפסוק הראשון העוסק גם באחות שלא מן הנישואין? על כרחך שכוונת התורה ללמד דרשה נוספת – שגם בבת אשת אביך יש איסור "אחות" בלבד [קנט].

4 נותר, איפוא, לברר לפי רבי יוסי ברבי יהודה, לשם מה כתבה התורה כלל את הפסוק השני ש"בת אשת אביך מולדת אביך" אסורה? שהרי לשיטתו אין הבדל בין אחות מנישואין לאחות שלא על ידי נישואין!
מתרצת הגמרא, כי מן הפסוק השני הוא דורש, שהאיסור תקף אך באחות שנולדה מאשה שיכולה להנשא לאביו, "בת **אשת** אביך" – ששייכת בה אישות לאביך, אך אם אחותו נולדה מְשֻׁפְחָה או מנכרית, שקידושין אינם חלים בהן – אין איסור "אחותו".

5 שמא נאמר כי יש ללמוד מפסוק זה כי אך "בת אשת אביך" אסורה, אך אחות שנולדה ללא נישואין אינה אסורה [קס]?

אומרת הגמרא, לא ניתן לדרוש כן לאור דרשתו של רבא, כדלהלן.

6 רבא מצא סתירה, לכאורה, בין שני פסוקים; מחד נאמר [קסא] "ערות

קנז. למעט אחות מן האם בלבד. קנח. ליתר ביאור ראה תוספות דף ב/ב ד"ה "בתו". קנט. **"באידך קרא":** היינו, גם רבי יוסי ברבי יהודה מסכים לדברי חכמים כי מן הפסוק דורשים ש"אין מזהירין מן הדין". אלא שלדעתו מוכח מסדר הפסוקים שכוונת התורה ללמד דרשה נוספת (הרשב"א. וראה גם ב"ערוך לנר"). קס. ראה בתוספות רבינו פרץ הדן אם כוונת הגמרא לשאול שנמעט אך אחותו מאונסין ולא אחותו מאונסין, או שהשאלה היא שמא יש למעט אחותו מאונסין בנוסף למיעוט אחותו משפחה ומנכרית. קסא. ויקרא יח/י.

הָא בַּת בְּנָהּ דִּידַהּ וּבַת בִּתָּהּ
משמע, הא בת בנה של אשתו ובת בתה

דִּידַהּ שָׁרֵי, וּכְתִיב: "עֶרְוַת
של אשתו מותרים, ומאידך כתוב: ערות

אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תְגַלֶּה, אֶת
אשה ובתה לא תגלה... את

בַּת בְּנָהּ וְאֶת בַּת בִּתָּהּ", הָא
בת בנה ואת בת בתה" (אסורים), הא

כֵּיצַד? כָּאן - בְּאוֹנָסִין, כָּאן –
כיצד? אלא הפסוק הראשון עוסק באיסור לשאת בנות ילדיו שלא מן הנישואין, והפסוק השני (בצאצאי אשתו)

בִּנְשׂוּאִין. [1] וְאֵימָא: פְּרָט
בבנות ילדיו מן הנישואין. (שאלה:) ו(שמא) תאמר: הפסוק ממעט

דף כב/א

לְחַיָּיבֵי לָאוִין! [2] אֲמַר רַב
חייבי לאוין (שאחותו מהם מותרת)! אמר

פַּפָּא: חַיָּיבֵי לָאוִין - תָּפְשֵׁי בְּהוּ
רב פפא: הן בחייבי לאוין תופסים

קִדּוּשִׁין, [3] דִּכְתִיב: "כִּי תִהְיֶיךָ
קידושין, שנאמר (בדיני ירושה): "כי תהיין

לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים, הָאַחַת
לאיש שתי נשים, האחת

אֲהוּבָה וְהָאַחַת שְׂנוּאָה", וְכִי
אהובה והאחת שנואה", וכי

יֵשׁ 'אֲהוּבָה' לִפְנֵי הַמָּקוֹם,
יש אשה אהובה לפני ה'

וְיֵשׁ 'שְׂנוּאָה' לִפְנֵי הַמָּקוֹם?!
ויש שנואה לפני ה' מפני שכך חש אישן?!

אֶלָּא, "אֲהוּבָה" - אֲהוּבָה
אלא הפירוש - "אהובה" - אהובים

בִּנְישׂוּאֶיהָ, "שְׂנוּאָה" -
נישואיה, מותרים, "שנואה" -

שְׂנוּאָה בִּנְישׂוּאֶיהָ,
נישואיה שנואים, אסורים,

בת בנך או בת בתך לא תגלה". משמע, כי אך בת בנו ובת בתו אסורים, אך נבדות אשתו מותרות לו. מאידך נאמר [קסב] "ערות אשה ובתה לא תגלה, את **בת בנה** ואת **בת בתה** לא תקח". הא כיצד?

שומה עלינו לפרש, כי הפסוק "ערות בת בנך..." בא לאסור בת בנו שלא מן הנישואין, ואילו בתה ונכדתה של אשה שזינתה עמו, אינן אסורות. והפסוק "ערות אשה ובתה לא תגלה" עוסק באשה הנשואה לו, שבמקרה זה בנותיה ונכדותיה, אף מאיש אחר, אסורות לו.

מכך שאין אדם רשאי לשאת את בנות ילדיו שנולדו לו שלא מן הנישואין, יש ללמוד לדיני עריות כי קרבה משפחתית אינה מותנית בהיווצרה דרך נישואין, וכשם שבנו שלא מן הנישואין מוגדר כ"בנו" לעניין איסורי עריות ולפיכך נכדותיו אסורות עליו, כך אחותו שלא מן הנישואין – "אחותו" היא.

[1] אך שמא נאמר כי הפסוק "בת **אשת** אביך" בא למעט אחות שנולדה מאשה האסורה על אביו באיסור לאו. כלומר, יבוא פסוק זה וילמדנו, כי קידושין שנערכו בין איש ואשה האסורים באיסור לאו – אינם תקפים, ומשכך אינה "אשתו", ובתה אינה אסורה על בן האב, כי אינה "אחותו" האסורה? [קסג]

[2] אמר רב פפא, איסור לאו אכן קובע שאסורים להנשא, אך אם עבר וקידשה – חלו הקידושין. לא ניתן, איפוא, לומר על אשה האסורה באיסור לאו כי אינה יכולה להיות "אשת אביך".

[3] על כך שקידושין תופסים בחייבי לאווין, למדים מן הנאמר בפרשת ירושה [קסד]: "כִּי תִהְיֶיךָ לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים, הָאַחַת אֲהוּבָה וְהָאַחַת שְׂנוּאָה, וְיָלְדוּ לוֹ בָנִים; הָאֲהוּבָה וְהַשְּׂנוּאָה. וְהָיָה הַבֵּן הַבְּכוֹר לַשְּׂנוּאָה: וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ אֶת בָּנָיו אֵת אֲשֶׁר יִהְיֶה לוֹ – לֹא יוּכַל לְבַכֵּר אֶת בֶּן הָאֲהוּבָה עַל פְּנֵי בֶן הַשְּׂנוּאָה הַבְּכֹר".

מדוע זה נזקקת התורה לפרש כי "לא יוכל לבכר את בן האהובה", וכי מפני שהבעל שונא אחת מנשותיו, יעלה על הדעת שגם בדיני התורה תחשב "שנואה"?!

אלא כוונת הפסוק "אהובה" ו"שנואה" לסוג הנישואין, כלומר, נישואין לאשה האסורה באיסור לאו – הם נישואין "שנואים", והיה עולה על הדעת כי הבן הבכור הנולד מאשה אסורה אינו נחשב כבכור כלפי דיני ירושה. זאת באה התורה לשלול.

מפרשה זו למדים אנו, כי גם ה"שנואה" נחשבת אשתו, שהרי התורה אומרת על שתיהן "כי **תהיין** לאיש שתי נשים" – "תהיין", לשון המורה על אישות ברת תוקף. הרי לנו כי נישואין חלים בין איש ואשה האסורים זה לזו באיסור לאו, ולפיכך לא ניתן למעט אשה זו מ"אשת אביך", שהרי חלים קידושין בינה לבין אביו.

[4] שמא נאמר כי הפסוק "אשת אביך" בא למעט בת שנולדה מאשה האסורה באיסור כרת, שבה קידושין אינם תופסים כלל [קסה]?

[5] תירץ רבא: הן בפסוק בו נתפרש איסור "אחותו" נאמר: "ערות אחותך בת אביך או בת אמך **מולדת בית** או **מולדת חוץ**". "מולדת בית" היינו, אשה שאומרים לאביו כי רשאי לקיימה בביתו. "מולדת חוץ" היא אשה שאומרים לאביו להוציאה מביתו אף ללא גט, כי אין קידושין

וְאָמַר רַחֲמָנָא: "כִּי תִהְיֶיךָ". [4] וְאֵימָא: פְּרָט לְחַיָּיבֵי כְרֵיתוֹת! [5] אָמַר רָבָא,
ומכל מקום אמרה תורה על שתיהן "כי **תהיין**" (לשון אישות). ו(שמא) תאמר: הפסוק ממעט חייבי כריתות (שאחותו מהם מותרת)? אמר רבא:

אָמַר קְרָא: "עֶרְוַת אֲחוֹתְךָ בַּת אָבִיךָ אוֹ בַת אִמֶּךָ, מוֹלֶדֶת בַּיִת אוֹ מוֹלֶדֶת
הן אמר הפסוק: "ערות אחותך בת אביך או בת אמך, **מולדת בית** או **מולדת**

קסב. ויקרא יח/יז. קסג. ריטב"א. קסד. דברים כא/טו-יז. קסה. כמבואר בקידושין סז/ב.

חוץ", בֵּין שֶׁאוֹמְרִים לוֹ
חוץ" (אסורה). היינו: בין אם נולדה לאשה שאומרים

לְאָבִיהָ 'קַיֵּים', בֵּין שֶׁאוֹמְרִים
לאביו כי יכול לקיימה בביתו, ובין אם נולדה לאשה שאומרים

לוֹ לְאָבִיהָ 'הוֹצֵא', וַאֲמַר
לאביו להוציאה מביתו על שתיהן אמרה

רַחֲמָנָא: "אֲחוֹתְךָ הִיא".
תורה (שבנותיהן): "**אחותך היא**".

[1] אֵימָא, בֵּין שֶׁאוֹמֵר לוֹ
שמא תאמר, כי הנשים שאת אחת מהן אומרים

אָבִיהָ 'קַיֵּים', בֵּין שֶׁאוֹמֵר לוֹ
לאביו לקיים ואת אחת מהן אומרים

אָבִיהָ 'הוֹצֵא', וְאָמַר רַחֲמָנָא:
לאביו להוציא, על בנות שתיהן אמרה התורה

"אֲחוֹתְךָ הִיא" - לְרַבּוֹת אֲחוֹתוֹ
"אחותך היא" - והפסוק בא לרבות אחותו

מְשֻׁפְּחָה וְעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים!
מְשֻׁפָּחָה או נכרית, שגם היא אסורה כ"אחותו"!

[2] אָמַר קְרָא: "בַּת אֵשֶׁת
(תירוץ:) אמר הפסוק: "בת **אשת**

אָבִיהָ", מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אִישׁוּת
אביך" - מי שיש לאביך אישות

לְאָבִיהָ בָּהּ, פְּרָט לַאֲחוֹתוֹ
בה (קידושין), למעט אחותו

מְשֻׁפְּחָה וְעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים.
מְשֻׁפָּחָה ונכרית (שקידושין לא חלים בהן).

[3] וּמָה רָאִיתָ? מִסְתַּבְּרָא,
ומה ראית לדרוש כך (ולא הפוך)? כי מסתבר

חַיְּיבֵי כְּרִיתוֹת הֲוָה לֵיהּ לְרַבּוֹת, שֶׁכֵּן תְּפְסֵי בָּהֶן קִדּוּשִׁין לְעָלְמָא. [4] אַדְּרַבָּה,
שחייבי כריתות יש לרבות (שאחות מהן אסורה), כי חלים בהם קידושין לאנשים אחרים. (שאלה:) אדרבה!

שְׁפְּחָה וְעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים הֲוָה לֵיהּ לְרַבּוֹת, דְּאִי מְגַיְּירָהּ, לְדִידֵיהּ נָמֵי תָּפְסֵי
דווקא שפחה ונכרית היה לו לרבות (שבתם נחשבת "אחותו"), כי אם תתגייר גם בה חלים

בַּהּ קִדּוּשִׁין! לְכִי מְגַיְּירָהּ - גּוּפָא אַחֲרִינָא הִיא. [5] וְרַבָּנָן, לְמַעוֹטֵי שְׁפְּחָה
קידושין! (תשובה:) לכשתתגייר אדם אחר היא (=זהות אחרת). (שאלה:) וחכמים, למעט (אחות מן) השפחה

וְעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים מְנָא לְהוּ? [6] נַפְקָא לְהוּ מֵ"הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ - תִּהְיֶה לַאֲדוֹנֶיהָ".
והנכרית מהיכן ילמדו? יוציאו (ילמדו) זאת מהפסוק "האשה **וילדיה** תהיה **לאדוניה**".

חלים בה, הלא היא אשה האסורה באיסור ערווה [קסז], ועל שתיהן אמר הכתוב, כי בנותיהן מוגדרות "אחותו" האסורה לו [קסז].

הגמרא שוטחת את הסברות ואת הצדדים שבאמצעותם הגיע רבא למסקנה זו.

[1] שמא נאמר כי "מולדת חוץ" היא בת אביו מְשֻׁפְּחָה או מנכרית, שזו קרוייה "אחותו", אך בת מחייבי כריתות אינה אסורה?

לא ניתן לומר כך, [2] שהרי מן הפסוק "בת אשת אביך" דורשים למעט בת שפחה ונכרית שאין קידושין תופסים בהן, וממילא לא ניתן לפרש את "מולדת חוץ" להיפך – לרבות נכרית או שפחה.
נמצא, כי שני פסוקים לפנינו, "מולדת חוץ" ו"בת אשת אביך". מ"מולדת חוץ" לומדים, כי גם בת שנולדה מאשה עם איסור כרת, שאין לאביו קידושין בה – "אחותו" היא, ומ"בת אשת אביך" לומדים, כי בת שנולדה מְשֻׁפְּחָה ונכרית, שאין לאביו קידושין בה – אינה "אחותו".

[3] שואלת הגמרא, מה ראית לדרוש כך? דרוש להיפך! כי בת אביו מחייבי כריתות אינה נחשבת "אחות" ובת אביו מְשֻׁפְּחָה ונכרית נחשבת "אחות"?
מתרצת הגמרא, כי כך הסברה נותנת, שכן, באשה בעלת איסור כרת תופסים קידושין לכולם, למעט באנשים האסורים עליה, אך בשפחה ונכרית אין תופסים קידושין כלל ואיש אינו יכול לקדשן. לפיכך, מיעטו מ"אשת אביך" את השפחה והנכרית שלעולם אין בהן אישות וממילא "מולדת חוץ" מתייחס לאשה בעלת איסור כרת.

[4] שואלת הגמרא: אדרבה! קיימת סברה הפוכה, שהתורה תאסור "אחותו" מן השפחה והנכרית, בהן קיימת אפשרות עתידית שאביו יינשא להן, אם תשוחרר השפחה או תתגייר הנכרית ושייך שתהיה "אשת אביך", אך לא תאסור אחותו מאשה האסורה באיסור כרת, שלעולם אין אביו יכול לשאתה!
הגמרא מתרצת, כי נכרית המתגיירת הרי היא כמי שנולדה מחדש וממילא, ההסתכלות כאילו יש אפשרות עתידית שאביו ישא את הנכרית הזו, אינה נכונה, כי כנכרית – לעולם אינו יכול לשאתה, ולכשתתגייר – היא תחשב כאשה אחרת.

עד כה עסקה הגמרא בביאור דרשות הפסוקים לפי שיטת רבי יוסי ברבי יהודה. עתה מבארת הגמרא את שיטת חכמים.

[5] שואלת הגמרא, חכמים מהיכן ילמדו שבת אביו מן השפחה ומן הנכרית אינן אסורות באיסור "אחותו"? (הן אינם יכולים ללמוד זאת מ"בת אשת אביך", כי כבר דורשים מכך שהבא על אחותו שנולדה לאביו מן הנישואין עובר על שני איסורים).

[6] הגמרא מבארת כי חכמים דורשים זאת מן הפסוק הנאמר לגבי עבד עברי שרבו השיאו שפחה כנענית: "האשה וילדיה – תהיה לאדוניה" – בני השפחה הם עבדים השייכים לאדון ואינם מתייחסים אחר האב היהודי, וממילא לא שייך בהם איסור "אחותו".

קסז. הרמב"ן. וראה גם בתוספות ישנים ובריטב"א. קסז. לשון הגמרא "ואמר רחמנא אחותך היא" מתמיה, שכן, מילים אלו כתובות בפסוק אחר. ראה על כך ב"מלוא הרועים" וראה עוד ב"דקדוקי סופרים השלם".

[1] וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַ' יְהוּדָה? חַד - ורבי יוסי ברבי יהודה (למה לאדורש מכאן)? (תשובה:) פסוק אחד

בִּשְׁפָחָה, וְחַד - בְּעוֹבֶדֶת נזקק ללמד על שפחה, ופסוק אחד - על

כּוֹכָבִים; [2] וּצְרִיכֵי, דְּאִי נכרית. וצריך את שני הפסוקים, כי אם

אַשְׁמְעִינַן שִׁפְחָה, מִשּׁוּם השמיעתנו (התורה) רק שפחה (היינו סבורים) מפני

דְּאֵין לַהּ חַיֵּיס, אֲבָל עוֹבֶדֶת שאין ייחוס לעבדים, אך נכרים

כּוֹכָבִים דְּאִית לַהּ חַיֵּיס - שיש להם ייחוס -

אֵימָא לָא; וְאִי אַשְׁמְעִינַן נאמר לא (דומה לשפחה); ואם השמיעתנו (התורה)

עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים, מִשּׁוּם דְּלָא רק נכרית (היינו סבורים) מפני שאינם

שַׁיְּיכָא בְּמִצְוֹת, אֲבָל שִׁפְחָה שייכים במצוות, אך שפחה

דְּשַׁיְּיכָא בְּמִצְוֹת - אֵימָא לָא, החייבת במצוות - נאמר לא (דומה לנכרית),

צְרִיכָא. [3] וְרַבָּנָן, אַשְׁכְּחָן לכן צריך את שניהם. (שאלה:) ולפי חכמים, מצאנו

שִׁפְחָה, עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים מְנָא פסוק בשפחה, אך דין נכרית מניין

לְהוּ? וְכִ"ת נֵילָף מִשִּׁפְחָה, להם? ושמא תאמר, נלמד מִשִּׁפְחָה?

הַנְהוּ מִצְרַךְ צְרִיכֵי! [4] אָ"רַ הן צריך פסוק לכל אחת! אמר

[1] מעתה, לאור דרשה זו, לשם מה נזקק רבי יוסי ברבי יהודה לדרוש זאת מ"בת אשת אביך"?
מתרצת הגמרא, כי הפסוק שבעבד עברי מלמדנו כי הנולד **מִשִּׁפְחָה** – עבד הוא ואינו מיוחס לאביו, והפסוק "בת אשת אביך" מלמדנו כי הנולד **מנכרית** אינו מיוחס לאב.

[2] הגמרא מבהירה, כי יש צורך בדרשה נפרדת לשפחה ונכרית, שכן, לו היו מודיעים לנו אך את דינה של השפחה, לא היינו למדים ממנה לגבי נכרית, כי ניתן לומר שדין זה תקף בעבדים בלבד שאין להם ייחוס, אין בנים ואין אבות (כנלמד מן הפסוק "האשה וילדיה"), אך בנכרים יש ייחוס, כי נכרי מתייחס אחר אביו הנכרי [קסח].
לו השמיעתנו התורה את דינה של הנכרית בלבד, היינו אומרים כי דווקא בנכרית אמרה תורה כי בנים שנולדו לה מישראל, אינם מתייחסים אחר אביהם היהודי, כי הנכרית אינה שייכת במצוות, אך בני שפחה כנענית החייבת במצוות, ייחשבו כבניו אף על פי שאין קידושין תופסים בשפחה.
לפיכך נדרשה התורה ללמדנו דין שתיהן. (הרשב"א [קסט] מבאר, כי אלמלא שהפסוק ממעט שפחה, היינו סבורים שיש לה ייחוס בלכל נכרית, או–אז ילדיה יתייחסו אחר האב, מפני שחייבת במצוות, ויהה דינם כישראלי וישראלית, שהבן הולך אחר האב. לפיכך נדרש הפסוק למעט שפחה).

[3] ומניין ילמדו חכמים את דין הנכרית? הן רק פסוק אחד להם, לגבי שפחה! שמא נאמר כי ילמדו מִשִּׁפְחָה לנכרית? הן זה עתה נוכחנו כי אין ניתן ללמוד מזו לזו!

[4] עונה הגמרא, לפי דברים שאמר רבי יוחנן בשם רבי שמעון בר יוחאי, קיים מקור שבנו של ישראל מנכרית אינו יהודי מן הפסוק [קע], "וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּם. בִּתְּךָ לֹא תִתֵּן לִבְנוֹ וּבִתּוֹ לֹא תִקַּח לִבְנֶךָ: **כִּי יָסִיר** אֶת בִּנְךָ מֵאַחֲרַי, וְעָבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים...".
רבי שמעון דורש את הפסוק "כי **יסיר** את **בנך**", שהחתן הנכרי יסיר מן היהדות את הנבד היהודי, הקרוי "בנך". מכך שהתורה אינה מוסיפה ואומרת שגם הכלה הנכרית "תסיר את בנך" (אף על פי שהפסוק עוסק גם בכלה נכרית: "ובתו לא תקח לבנך"), משמע, כי דווקא הנולד ליהודיה מן הנכרי הרי הוא יהודי שניתן להסירו מן היהדות, אך הנולד ליהודי מן הנכרית אינו קרוי "בנך" כלל, כי אינו יהודי.

[5] כך הסביר רבינא את דברי רבי שמעון וסיכם [קעא]: מדברי רבי שמעון בר יוחאי נלמד, כי בן הנולד **ליהודיה** מן הנכרי – יהודי הוא.

[6] מבררת הגמרא, האם מאחר שרבינא סובר כי הנולד מאב נכרי ואם יהודיה יהודי הוא, כי הוא מתייחס אחר אמו, גם סובר רבינא כי הוולד כשר, והנולד ליהודיה מנכרי או מעבד כנעני, הוולד כשר?

יוֹחָנָן מְשׁוּם רַ' שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָי, אָמַר קְרָא: "כִּי יָסִיר אֶת בִּנְךָ מֵאַחֲרַי", בִּנְךָ רבי יוחנן לפי רבי שמעון בן יוחאי (יש מקור): אמר הפסוק (על בן הנושא נכרית): "כי **יסיר** את בנך מאחרי" - בן

מִיִּשְׂרְאֵלִית קָרוּי "בִּנְךָ", וְאֵין בִּנְךָ הַבָּא מִן הָעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים קָרוּי "בִּנְךָ" אֶלָּא מיהודיה קרוי "בנך" ואין בן מן הנכרית קרוי "בנך" אלא

"בִּנָּהּ". [5] אֲמַר רָבִינָא, שְׁ"מ: בֶּן בִּתְּךָ הַבָּא מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים קָרוּי "בִּנְךָ". "בנה". אמר רבינא, למדנו מכאן: בן של בתך שנולד מנכרי, קרוי "בנך" (כי אמו יהודייה).

[6] לֵימָא, קָסָבַר רַבִינָא: עוֹבֵד כּוֹכָבִי' וְעֶבֶד הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל - הַוָּלָד כָּשֵׁר?! האם נאמר, שגם סובר רבינא, כי נכרי ועבד שכנסו יהודייה הבן הנולד **כשר**?!

קסח. כדרשת חז"ל, להלן סב/ב, מן הפסוק, מלכים ב' כ/יב, בלאדן בן בלאדן". קסט. קידושין סח/ב. קע. דברים ז/ג-ד. קעא. ריטב"א קידושין סח/ב וראה בתוספות שם, ד"ה "בנך הבא" שהתקשו בדבר.

[1] נְהִי דְמַמְזֵר לָא הֲוֵי, כָּשֵׁר
(לא) אמנם ממזר לא נהיה, אך כשר

נָמֵי לָא הֲוֵי, יִשְׂרָאֵל פָּסוּל
גם לא נהיה, (אלא) ישראל "פסול"

מִיקְּרֵי. [2] הַאי בְּשִׁבְעָה
הוא נקרא. (שאלה:) פסוק זה על שבע

אוּמּוֹת כְּתִיב! [3] "כִּי יָסִיר" -
עמים כתוב (ולא בכל הנכרים)! (תשובה:) מנימוק

לְרַבּוֹת כָּל הַמְּסִירִים.
הפסוק) "כי יסיר", למדים דין כל המסירים (כל נכרי).

[4] הַנִּיחָא לְרַבִּי שִׁמְעוֹן,
(שאלה:) הניחא לשיטת רבי שמעון

דְּדָרֵישׁ טַעֲמָא דִּקְרָא, אֶלָּא
הדורש גדרי דינים מטעמי המקרא, אך

לְרַבָּנָן מִנָּא לְהוּ? [5] מָאן תַּנָּא
לפי חכמים מניין להם (כל נכרית)? (נען) כי מיהו התנא

דְּפָלֵיג עֲלֵיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי
החולק על רבי יוסי ברבי

יְהוּדָה? רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא:
יהודה? רבי שמעון הוא (הדורש טעמי המקרא).

[1] לא! מחד – ממזר אינו. מאידך – ישראל כשר אינו, אלא ישראל פסול לכהונה הוא, היינו: בת שנולדה מנכרי ויהודיה אסורה להנשא לכהן [קעב].

[2] שואלת הגמרא, הן פסוק זה עוסק בנכרית השייכת לאחת משבע האומות שנצטוו ישראל לגרש מארץ ישראל, ומניין ללמוד כן שכל בן של נכרית הנולד מיהודי הרי הוא נכרי?

[3] מתרצת הגמרא, כי התורה מוסיפה ומנמקת בפסוק "כי יסיר את בנך מאחרי" – מכאן למדים, כי כל מי ששייך בו טעם זה (הסרה מיהדות), שייך בו דין זה.

[4] ברם, מקשה הגמרא, הניחא לפי שיטת רבי שמעון הדורש את טעמי המקרא, היינו: על חכמים לקבוע את גדרי כל מצווה ואיסור לאור טעם ציווי [קעג]. ובמקרה דידן: מכח הסברה היינו מבינים כי איסור התורה להנשא לבת אחת משבע העמים, נובע מכך שהם אדוקים בעבודה זרה ויסירו את הנכד מאמונת ישראל.
מעתה, לשם מה נדרשה התורה לפרט את טעם האיסור: "כי יסיר את בנך מאחרי", הן מעצמנו היינו מבינים זאת? אלא בקשה תורה ללמדנו לרבות איסור זה על כל העמים, שאף שאינם אדוקים כל כך בעבודה זרה, גם הם עלולים להסיר את הבנים מאמונת ישראל.
ואילו רבנן, הן אינם מפיקים דרשות על פי טעם האיסור או המצווה, ולפי שיטתם, אדרבה; אלמלא נימקה התורה "כי יסיר..." היינו מניחים כי איסור זה כולל את כל העמים, כי אין מגדירים את גבולות האיסור לפי הטעם הנראה לנו (אמנם הפסוק מתייחס לשבעת העמים בלבד, אך בכך הורתה תורה את דינם של כל העמים). משפרטה התורה את טעם האיסור "כי יסיר את בנך", הרי זה ללמדנו כי אך במי ששייך טעם זה במיוחד מדבר הפסוק ולא בעמים אחרים!
נמצא, איפוא, שלפי רבי שמעון הפסוק עוסק בכל הנכריות, וממילא הדרשה הנלמדת מן הפסוק, כי הנולד ליהודי מנכרית אינו יהודי, נסובה על כל הנכריות. אך לפי חכמים שהפסוק עוסק בנכרית בת שבע העמים בלבד, מניין יודעים כי כל נכרית שילדה בן מיהודי, הרי הוא נכרי?!

[5] הגמרא מתרצת: הן קושייתנו היא לפי חכמים החולקים על רבי יוסי ברבי יהודה, מניין דורשים כי בן הנולד מכל נכרית – נכרי הוא. ובכן, הם סוברים כרבי שמעון הדורש את טעמי המקרא ומכאן הם למדים זאת.

המשנה הבאה דנה כיצד יש לנהוג באדם שמת והותיר אחריו נשים שקיים ספק אם הן התקדשו לו.
בטרם נלמד את המשנה נזכיר את שלמדנו [קעד], כי חכמים אסרו לשאת את אחותה של יבמה הזקוקה להתייבם לו. איסור זה מכונה "אחות זקוקתו".
כמו כן נקדים, כי בפרק רביעי [קעה] מבואר, שחכמים אסרו לשאת את אחותה של חלוצתו, כאילו היתה אחות אשתו. איסור זה, המכונה "אחות חלוצה", תקף אך ורק כלפי היבם שחלץ, אך אחות החלוצה מותרת ליתר האחים (מפני שהחליצה מפקיעה את הזיקה, ורק לְהֶחָלוּץ נאסרה אחות החלוצה משום גזירה של "אחות גרושתו").
המשנה מביאה מקרים אחדים. לצורך הקלת הבנת הדברים נכנם מקרה א', מקרה ב' וכו'.

דף כג/ב

[6] ° מַתְנִי'. מִי שֶׁקִּידֵּשׁ אַחַת
אדם שקידש אחת

מִשְּׁתֵּי אֲחָיוֹת, וְאֵין יוֹדֵעַ אֵי
משתי אחיות, אך אינו יודע את מי

זֶה מֵהֶן קִידֵּשׁ - נוֹתֵן גֵּט לָזוֹ וְגֵט לָזוֹ. [7] מֵת, וְלוֹ אָח אֶחָד - חוֹלֵץ לִשְׁתֵּיהֶן;
מהן קידש - עליו לתת גט לשתיהן, כדי להתירן לאחרים. מת אדם זה והותיר אח אחד - האח חולץ לשתיהן;

[6] **מקרה א':** ראובן קידש אחת משתי אחיות, רחל ולאה ואינו יודע איזו מהן קידש – שתיהן אסורות עליו, כי על כל אחת מהן קיים ספק שמא היא אחות אשתו. לפיכך, עליו לתת גט לשתיהן מספק, כדי להתירן להנשא לאחרים.

[7] **מקרה ב':** אם מת ראובן ללא זרע, בטרם היה סיפק בידו לתת גט

קעב. כן פסק ה"שולחן ערוך", אבן העזר סימן ד' סעיף י"ט. ברם, בראשונים יש שלש דעות בדבר, ויש אומרים כי הוולד אינו פסול לכהונה, ואילו כוונת הגמרא "ישראל מיקרי", היינו: שפסול לעבוד בבית המקדש. ראה בהרחבה במאירי דף מה/א. קעג. על פי הריטב"א. יש דפוסים בהם מופיע בריטב"א כי רש"י מפרש בנוסח אחר. קעד. דף יז/ב - יח/א. קעה. דף מא/א.

לאחיות, והותיר אחריו אח אחד, שמעון, על שמעון לחלוץ הן לרחל והן ללאה מחמת הספק, כי אין יודעים מי מהן התקדשה לראובן. מאידך, אינו רשאי לייבם אחת מהן, שמא אחותה היא היבמה וזו שהוא מייבם היא "אחות זקוקתו" שחכמים אסרו לו להנשא לה. גם לאחר שחלץ לאחת, אינו רשאי לייבם את אחותה, שמא החלוצה היא שהתקדשה לאחיו, והרי חכמים אסרו על החולץ לשאת את "אחות חלוצתו".

[1] **מקרה ג':** אם ראובן הותיר אחריו שני אחים, שמעון ולוי; שניהם ודאי אינם רשאים לייבם את האחיות, שהרי הראשון שייבם עומד בפני ספק איסור, שמא אחותה של זו שנשא היא היא יבמתו, ונמצא שנשא את "אחות זקוקתו"! (השני כבר אינו באיסור "אחות זקוקתו", כי הזיקה תפקע אם ייבמנה אחיו. אך מאחר שאחיו אינו רשאי לייבמנה, אין מזדמנת לשני אפשרות לייבם).

האפשרות העומדת בפניהם היא, שאח אחד יחלוץ לאחות אחת, כגון, שמעון יחלוץ לרחל, או–אז רשאי לוי לייבם את לאה, שכן, אם לאה היא היבמה – מה טוב, ואם אינה היבמה, הרי היא אחותה של רחל חלוצת אחיו, ולא אסרו חכמים את אחות החלוצה, אלא על החולץ עצמו.

אם לא הסכימו האחים לתקנת חכמים וכל אחד כנס אחות אחת – אינם חייבים לגרשן (הגמרא תבאר מדוע).

[2] **מקרה ד':** אם שני אנשים זרים שאינם אחים, ראובן ונדב, קידשו כל אחד אחת משתי אחיות, רחל ולאה, ואינם יודעים מי קידש את מי, הרי כל אחד מהם אינו רשאי לשאת אף אחת מהן גם אם השני יתן לה גט, שכן, קיים ספק שמא היא אחות אשתו ולפיכך על שניהם לתת גט לשתי הנשים כדי להתירן להנשא לאחרים.

[3] **מקרה ה':** אם מתו ראובן ונדב, המקדשים, ללא זרע, עוד בטרם היה סיפק בידם לגרשן, וכל אחד הותיר אחריו אח אחד, הרי כל אח צריך לחלוץ לשתי האחיות, כי אין ידוע מי היתה אשת מי.

[4] **מקרה ו':** אם לאחד המתים אח אחד ולאחד המתים שני אחים, כגון, לראובן אח שמעון ולנדב שני אחים – אביהוא ואלעזר; שמעון חולץ לשתי הנשים, כבמקרה הקודם, ולאחר חליצת שמעון דינם של אביהוא ואלעזר הוא כדין "**מקרה ג'**" במשנה – האחד חולץ לאחת האחיות ואחיו רשאי לייבם את אחותה, וכך אם החלוצה היתה אשת המת – הן נחלצה, ואם זו שנישאה היתה אשת המת – הן התייבמה. אם עברו שני האחים על הדין וכל אחד יִבם אחות אחת – אינם חייבים לגרשן.

[5] **מקרה ז':** אם כל מת הותיר אחריו שני אחים, כגון, ראובן הותיר את שמעון ואת לוי ונדב הותיר את אביהוא ואלעזר, אזי שמעון חולץ לאחות אחת, רחל, ואביהוא חולץ לשנייה, לאה, ועתה רשאי לוי לייבם את לאה חלוצת אביהוא, שכן, אם היא אשת אחיו ראובן – מה טוב, אם רחל היא אשת אחיו, הן כבר חלץ לה אחיו שמעון ולאה כבר אינה "אחות זקוקתו", כי זיקתה כבר בטלה עם החליצה. כמו כן, מאותה סיבה רשאי אלעזר לייבם את רחל.

[6] אם זוג האחים הנקובים במקרה ז' לא עשו כן, אלא שמעון ולוי קדמו וחלצו, כל אחד לאחות אחת (או אחד מהם חלץ לשתיהן), אזי דין אביהוא ואלעזר כב"מקרה ג'" של המשנה, ותחילה על אחד מהם לחלוץ לאחת ואחר כך רשאי אחיו לייבם את אחותה. אך אם עברו שניהם וייבמו כל אחד אחות – אינם חייבים לגרשן.

[1] הָיוּ לוֹ שְׁנַיִם - אֶחָד חוֹלֵץ
אם מת והותיר שני אחים - אח אחד חולץ לאחת,

וְאֶחָד מְיַיבֵּם; קָדְמוּ וְכָנְסוּ -
והשני מייבם את אחותה. אם הקדימו וייבמון (שלא

אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָם. [2] שְׁנַיִם
כתקנת חכמים) - אין כופים לגרשן. שני אנשים

שֶׁקִּדְּשׁוּ שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, זֶה אֵינוֹ
שקידשו שתי אחיות, אך זה אינו

יוֹדֵעַ אֵי זוֹ קִידֵּשׁ, וְזֶה אֵינוֹ
יודע איזו אחות קידש וגם השני אינו

יוֹדֵעַ אֵיזוֹ קִידֵּשׁ - זֶה נוֹתֵן
יודע איזו אחות קידש על כל אחד מהם לתת

שְׁנֵי גִיטִּין וְזֶה נוֹתֵן שְׁנֵי גִיטִּין.
גט לשתי האחיות, כדי להתירן לאחרים.

[3] מֵתוּ, לָזֶה אָח וְלָזֶה אָח -
אם מתו שניהם, וכל אחד הותיר אח -

זֶה חוֹלֵץ לִשְׁתֵּיהֶן וְזֶה חוֹלֵץ
כל אח צריך לחלוץ לשתי

לִשְׁתֵּיהֶן; [4] לָזֶה אֶחָד וְלָזֶה
האחיות. אם אחד הותיר אח אחד והשני הותיר

שְׁנַיִם - הַיָּחִיד חוֹלֵץ לִשְׁתֵּיהֶן,
שני אחים - האח היחיד חולץ לשתיהן,

וְהַשְּׁנַיִם - אֶחָד חוֹלֵץ וְאֶחָד
ושני האחים - אחד חולץ והשני

מְיַיבֵּם; קָדְמוּ וְכָנְסוּ - אֵין
מייבם את אחותה; אם הקדימו שני האחים וייבמון - אין

מוֹצִיאִין מִיָּדָם. [5] לָזֶה שְׁנַיִם
כופים לגרשן. אם כל אחד מהם הותיר

וְלָזֶה שְׁנַיִם - אָחִיו שֶׁל זֶה
שני אחים - אח מזוג אחד

חוֹלֵץ לְאַחַת וְאָחִיו שֶׁל
חולץ ליבמה אחת, ואח מהזוג

זֶה חוֹלֵץ לְאֶחָת, אָחִיו שֶׁל זֶה מְיַיבֵּם חֲלוּצָתוֹ שֶׁל זֶה וְאָחִיו שֶׁל זֶה מְיַיבֵּם
האחר חולץ ליבמה השנייה, ואחיו של החולץ מן הזוג הראשון מייבם את זו שנחלצה בידי האח מן הזוג השני, והאח של החולץ מן הזוג השני, מייבם

חֲלוּצָתוֹ שֶׁל זֶה; [6] קָדְמוּ שְׁנַיִם וְחָלְצוּ - לֹא יְיַבְּמוּ הַשְּׁנַיִם, אֶלָּא אֶחָד חוֹלֵץ
את זו שנחלצה בידי האח מן הזוג הראשון; אם הקדימו זוג אחים וחלצו את היבמות - לא ייבמון זוג האחים האחר, אלא אחד מהם יחלוץ אחת,

וְאֶחָד מְיַיבֵּם; קָדְמוּ וְכָנְסוּ - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָם:
והשני יְיַבֵּם את אחותה. אם קדמו זוג האחים השני וייבמון (אחר חליצתן בידי הזוג הראשון) - אין כופים לגרשן.

גְּמ'. [1] שְׁמַע מִינַּהּ: קִדּוּשִׁין
ממשנתנו משמע, כי קידושין

שֶׁאֵין מְסוּרִין לְבִיאָה, הֲוֹו
שבעטיין נאסרו הבעל והאשה זה לזו הרי הם

קִדּוּשִׁין! [2] הָכָא בְּמַאי
חלים! (דחייה:) כאן (במשנתנו) במה

עָסְקִינַן - בְּשֶׁהוּכְּרוּ וּלְבַסּוֹף
עוסקים? שתחילה הוכרו הנשים ולבסוף

נִתְעָרְבוּ. דַּיְקָא נָמֵי, דְּקָתָנֵי
התערבו. כך מדוקדקת גם משנתנו, השונה:

"וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ" וְלָא קָתָנֵי "וְאֵינוֹ
"ואינו **יודע**" (כעת), ולא שנתה "ואינו

יָדוּעַ", שְׁמַע מִינַּהּ. [3] מַאי קָמַ"לָ?
ידוע" (מתחילה). כך אכן משמע. מה איפוא השמיעתנו המשנה?

[4] סֵיפָא אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ:
(תשובה:) פתח בדין זה כי) את הנכתב בסוף נצרך התנא לכתוב:

מֵת, וְלוֹ אָח אֶחָד - חוֹלֵץ
"מת הבעל והותיר אח אחד - חולץ

לִשְׁתֵּיהֶן, הָיוּ לוֹ שְׁנַיִם - אֶחָד
לשתיהן. הותיר שני אחים - אחד

חוֹלֵץ וְאֶחָד מְיַיבֵּם, דַּוְקָא
חולץ ואחד מייבם". (החידוש -) שדווקא

מִיחֲלַץ וְהָדָר יַבּוֹמֵי, אֲבָל
יחלוץ האחד תחילה ואחר כך יְיַבֵּם השני, אך

יַבּוֹמֵי בְּרֵישָׁא לָא, דְּקָא פָגַע
לייבם תחילה - לא, מפני שפוגש (בייבומו) את

בַּאֲחוֹת זְקוּקָתוֹ: [5] שְׁנַיִם
"אחות זקוקתו" (שמא אחותה היא היבמה). למדנו

שֶׁקִּדְּשׁוּ שְׁתֵּי אֲחָיוֹת וְכוּ'.
במשנה: "שנים שקדשו שתי אחיות...".

במסכת קדושין [קעו] נחלקו אמוראים לגבי "קידושין שאינם מסורים לביאה", היינו: קידושין הגורמים לכך שהבעל והאשה יהיו אסורים זה לזו [קעז], וכגון, המקדש אחת משתי אחיות ואין ידוע את מי מהן קידש, שעתה אינו רשאי לשאת אחת מהן, שמא היא אחות אשתו.
לדעת אביי קידושין אלה ברי תוקף. רבא חולק וסובר כי אין להם תוקף.
הגמרא להלן מנסה להוכיח ממשנתנו להכריע במחלוקת זו.

[1] משנתנו הן קובעת, כי המקדש אחת משתי אחיות ואין ידוע מי מהן קידש – יתן גט לשתיהן. הרי לנו כי המשנה סוברת שהקידושין חלו!

[2] הגמרא דוחה את ההוכחה בטענה, כי יתכן שמשנתנו עוסקת בקידושין שבשעתם היו ברורים וידועים ורק אחר כך נשתכח מי מהאחיות התקדשה.
אכן, אומרת הגמרא, כך מדוייק מלשון המשנה "ואינו **יודע** איזה מהן קידש", הוה אומר – עתה אינו יודע, אך בעבר יתכן שידע [קעח].

[3] שואלת הגמרא, אם משנתנו לא ביקשה להכריע הלכה בסוגייה זו, לשם מה פתחה וכתבה כי על המקדש לתת גט לשתי האחיות? הן פשוט הדבר, שהרי כעת שתיהן אסורות לו לעולם, משום ספק "אחות אשתו", ועליו לגרשן כדי לאפשר להן להנשא לאחרים!

[4] מתרצת הגמרא, כי פתיחה פשוטה זו אכן לא הובאה לצורך עצמה, כי אם לצורך המשך ההלכה: "מת ולו אח אחד – חולץ לשתיהן, היו לו שנים – אחד **חולץ** ואחד **מייבם**". המשנה מחדשת, כי במקרה שנותרו שני אחים, דווקא אחרי שיחלוץ אח אחד, רשאי השני לייבם את אחות החלוצה, אך לפני כן אין לישא את אחת האחיות, שמא היא "אחות זקוקתו".

[5] למדנו במשנה את דינם של שניים שקידשו שתי אחיות ואין ידוע מי מהם קידש את מי, שכל אחד מהם צריך לתת גט לשתי האחיות. לכאורה ניתן להוכיח מכאן ש"קידושין שאינם מסורים לביאה" תקפים! ברם, דוחה הגמרא, כי גם כאן מדובר שבעת הקידושין ידעו מי מקדש את מי ואחר כך נשתכח הדבר. כך אכן משמע מלשון המשנה "ואינו **יודע**" – עתה אינו יודע, אך בעבר יתכן שידעו.

[6] מאחר שלא באה המשנה להכריע במחלוקת זו, לשם מה נכתבה ההלכה הפשוטה שעל כל אחד לתת גט לשתי האחיות?
הגמרא מבהירה, כי פתיחה זו היא הקדמה לחידוש המתבאר בהמשך המשנה.

[7] היינו: במקרה הששי מדובר ששני המקדשים מתו, האחד הותיר אח אחד והאחר הותיר שני אחים, אזי "היחיד חולץ לשתיהן, והשנים – **אחד חולץ ואחד מייבם**".

שְׁמַע מִינַּהּ: קִדּוּשִׁין שֶׁאֵין מְסוּרִין לְבִיאָה, הֲוֹו קִדּוּשִׁין! הָכָא נָמֵי, בְּשֶׁהוּכְּרוּ
משמע, כי קידושין האוסרים את הבעל והאשה זה לזו - חלים! (תשובה:) גם כאן (נתרץ כמוקדם), שתחילה ניכרו הנשים

וּלְבַסּוֹף נִתְעָרְבוּ. דַּיְקָא נָמֵי, דְּקָתָנֵי "וְאֵין יוֹדֵעַ" וְלָא קָתָנֵי "וְאֵין יָדוּעַ",
ואחר כך התערבו. כך מדוקדקת גם משנתנו ששנתה "ואינו **יודע**" (כעת) ולא שנתה "ואין **ידוע**" (מתחילה).

שְׁמַע. [6] וּמַאי קָמַ"לָ? סֵיפָא אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ: [7] מֵתוּ, לָזֶה אֶחָד וְלָזֶה
כך משמע. ומה, איפוא, השמיעתנו המשנה? (תשובה: פתח בדין זה כי) את הנכתב בסוף נצרך התנא לכתוב: "מתו, לזה אחד ולזה

שְׁנַיִם - הַיָּחִיד חוֹלֵץ לִשְׁתֵּיהֶן, וְהַשְּׁנַיִם - אֶחָד חוֹלֵץ וְאֶחָד מְיַיבֵּם.
שניים - היחיד חולץ לשתיהן והשניים - אחד חולץ ואחד מייבם".

קעו. דף נא/א. קעז. ראה בתוספות, ד"ה "קידושין שאינם מסורים". קעח. נקטנו בלשון "יתכן שידע", מפני שאין מכאן הוכחה כי המשנה עוסקת בדווקא שאי הידיעה חלה אחר מעשה הקידושין, שכן, הלשון "אינו יודע" הולם את שני המקרים, ולפיכך אין משנתנו סותרת את דעת אביי. ראה בתוספות, ד"ה "דיקא נמי" ובריטב"א.

תמהה הגמרא, וכי חידשה המשנה דבר מה? כבר במקרה השני והשלישי חידשה זאת המשנה!
מבארת הגמרא, כי היה עולה על הדעת שנגזור על שני האחים שלא יחלוץ אחד מהם ורעהו יְיַבֵּם, כדי שהאח היחיד של המת האחר לא יתיר לעצמו לעשות כמותם – לחלוץ לאחת ולייבם את השנייה, והרי הוא אינו רשאי לייבם, כי יפגע או באחות זקוקתו או באחות חלוצתו, אלא עליו לחלוץ לשתי האחיות. לפיכך השמיענו התנא שלא גזרו כן.

[1] חידוש נוסף מלמדתנו המשנה, כי תחילה "היחיד חולץ לשתיהן" ואחר כך רשאי אחד משני האחים לייבם (לאחר חליצת אחיו). אך כל עוד לא חלץ היחיד, אסור לאחד משני האחים לייבם, שמא אחות זו היא יבמתו של האח היחיד ונמצא שנשא יבמה הזקוקה לייבום ואסורה להנשא לאיש זר.

[2] ב"מקרה ז'" במשנה מדובר שכל מת הותיר אחריו שני אחים, והמשנה קובעת כי מכל צמד אחים – חולץ אח אחד לאחות אחת, והנחלצת מתייבמת לאח שלא חלץ מן הצמד השני.
תמהה הגמרא, מה חידשה המשנה במקרה זה, הזהה בבסיסו ל"מקרה ו'", שאחד מן האחים חולץ והאחד מייבם? כל שהתווסף ב"מקרה ז'" הוא שהיו שני אחים מכל צד, וכבר מעצמנו היינו מבינים שכך הדין!
מבארת הגמרא, כי מאחר שבאופן זה בסופו של דבר מתייבמות שתי האחיות, היה עולה על הדעת לאסור זאת פן יטעו האחים ויאמרו, כי אם בין כך מתייבמות כולן לבסוף, לשם מה יש לחלוץ להן תחילה? נייבמן בלא חליצה! בכך הם יעברו על ספק איסור, שכן, אם היא לא היתה אשת אחיו, אלא היא אשת המת השני ואחותה היא יבמתו, הרי שבעת עובר על שני איסורים **א.** איסור תורה, שנושא יבמה הזקוקה לייבום. **ב.** איסור דרבנן, שנושא את "אחות זקוקתו".
משמיענו, איפוא, התנא, כי לא גזרו חכמים על כך.

למדנו במשנה, כי אם עברו האחים וייבמו את שתי האחיות, אינם חייבים לגרשן. טעם הדבר, כי אמנם בעת שנשאון יתכן שעבר אחד מהם על איסור "אחות זקוקתו", אך עתה כבר אינה זקוקתו כי התייבמה לאחיו.
[3] שואלת הגמרא, מדוע להלן, בפרק שלישי [קעט] נקבעה הלכה הפוכה; המשנה בפרק שלישי עוסקת בארבעה אחים. שניים מהם היו נשואים לשתי אחיות ומתו. היבמות חולצות ולא מתייבמות, מפני שכל אחת היא גם "אחות זקוקתו". המשנה מסכמת, כי אם עברו האחים על האיסור וכל אחד כנס אחות – עליהם לגרשן! [קפ]

[4] הגמרא מתרצת, כי שני המקרים שלפנינו שונים בתכלית.
במשנה להלן הן כל אחת **משתי היבמות** זקוקה בוודאי לייבום, שהרי כל אחת נפלה מבעל אחר, וכאשר קבעו חכמים כי אסורות להתייבם הרי בכך אסרו את היבמה ליבם בוודאי.
מדוע אסרון? ובכן, לפי השיטה הסוברת "יש זיקה" (שקיים מעין קשר אישות בין היבם ליבמה הזקוקה להתייבם לו, כפי שלמדנו לעיל [קפא]), אסרון **מפני** שכל יבמה היא גם "אחות זקוקתו", שהרי אחותה גם היא נפלה לפניו לייבום. ולפי השיטה הגורסת שלא אסרו חכמים "אחות זקוקתו", אסרון חכמים מפני חשש לביטול מצוות ייבום, שאם אח אחד יְיַבֵּם וימות אחיו, תמצא היבמה השנייה נטולת ייבום וחליצה (שהרי היא "אחות אשתו" של היבם).
מעתה, לפנינו יבמות שנאסרו לייבום, והרי כלל נקוט בידינו: "ביון שנאסרה עליו שעה אחת – נאסרה עליו עולמית". משכך, אם יבמו האחים את שתיהן, חובה עליהן לגרשן, כי נאסרו עליהם לעולם.

פְּשִׁיטָא, הַיְינוּ רֵישָׁא! מַהוּ
(שאלה:) הן פשוט גם דין זה, שזהה לנאמר בתחילת המשנה?

דְּתֵימָא לִיגְזוֹר תְּרֵי אַטּוּ חַד,
(תשובה:) היה ניתן לומר, שנגזור בשני אחים (לא לייבם), משום האח האחד (שאסור לו לייבם)

קָמַ"לָ. [1] וְדָוְקָא מִיחַלַּץ
השמיענו המשנה (שלא גזרו). (עוד חידוש:) כי דווקא חולצים תחילה (היחיד ואחד מצמד האחים)

וְהָדָר יַבּוֹמֵי, אֲבָל יַבּוֹמֵי
ואחר מותר לייבם, אך לייבם

בְּרֵישָׁא לָא, דְּקָא פָּגַע
תחילה אסור, כי שמא היא יבמתו

בִּיבָמָה לַשּׁוּק:
של האח היחיד, שאסורה להנשא לאחרים.

[2] לָזֶה שְׁנַיִם וְלָזֶה שְׁנַיִם
למדנו במשנה: "לזה שנים ולזה שנים...".

וְכוּ': הָא תּוּ לָמָּה לִי? הַיְינוּ
דין זה עוד פעם, מדוע נשנה? הן זהה הוא בדינו למקרה

הָךְ! מַהוּ דְּתֵימָא לִיגְזוֹר
הקודם! (תשובה:) היינו אומרים כי יש לגזור (שלא לייבם)

דִּלְמָא מְיַיבֵּם בְּלֹא חֲלִיצָה,
שמא יְיַבֵּם לפני חליצת (האחות) -

קָמַ"לָ. [3] מַ"שׁ מֵהָא דְּתָנַן:
השמיענו התנא (שלא גזרו). מדוע שונה דין משנתנו

אַרְבָּעָה אַחִין, שְׁנַיִם מֵהֶן
מהמשנה להלן בה נאמר: ארבעה אחים. שניים מהם

נְשׂוּאִין שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, וּמֵתוּ
נשואים לשתי אחיות ומתו

הַנְּשׂוּאִין אֶת הָאֲחָיוֹת -
הבעלים של האחיות -

הֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא
הרי הן חולצות אך **אינן מתייבמות (ואם קדמו וכנסו**

מִתְיַיבְּמוֹת? [4] הָכִי הַשְׁתָּא?!
יוציאו)? הכך (סבור אתה) עכשיו (וכי שווים המקרים?)

°הָתָם, אִי לְמַ"דְּ 'יֵשׁ זִיקָה' -
שם, אם להסובר "יש זיקה" -

דף כד/א

יֵשׁ זִיקָה, וְאִי לְמַ"דְּ 'אָסוּר לְבַטֵּל מִצְוַת יְבָמִין' - אָסוּר לְבַטֵּל מִצְוַת יְבָמִין,
הרי כל אחת היא "אחות זקוקתו". אם לפי הסובר אסור לייבם כשעלול הייבום לבטל ייבום אחר - כאן אסור לייבם (שמא ימות אחיו ותפקע זיקת השנייה).

קעט. דף כו/א. קפ. כן מפרש רש"י. ראה בתוספות, ד"ה "ומאי שנא". הקטע המודפס ברש"י, המתחיל בד"ה "חולצות ולא מתייבמות", אינו מדברי רש"י, אלא מדברי תוספות - "בית פנחס" ו"ערוך לנר". קפא. יז/ב.

הָכָא, כָּל חַד וְחַד אֵימוּר, אך במשנתנו, כל אח ואח אומר:

דִּידֵיהּ קָא מִתְרַמְיָא לֵיהּ: יבימתי היא שהזדמנה לי.

[1] קָדְמוּ וְכָנְסוּ - אֵין מוֹצִיאִין למדנו במשנה: "קדמו וכנסו - אין מוציאין...".

כוּ': [2] תָּנֵי שֵׁילָא: וַאֲפִלּוּ שנה שילא ברייתא: אפילו

שְׁנֵיהֶם כֹּהֲנִים. מַ"טַ? חֲלוּצָה - שניהם כהנים (לא יגרשון). מה טעם? כי איסור חלוצה לכהן -

דְּרַבָּנָן הִיא, וּסְפֵק חֲלוּצָה לָא מדרבנן הוא, ועל ספק חלוצה, לא

גָּזְרוּ בְּהוּ רַבָּנָן. [3] וַחֲלוּצָה – גזרו בהן חכמים (לגרשן). (תמיהה:) וכי איסור חלוצה לכהן

דְּרַבָּנָן הִיא?! וְהָתַנְיָא: 'גְּרוּשָׁה' - מדרבנן הוא?! הן שנינו ברייתא: "גרושה" (-אסורה לכהן).

אֵין לִי אֶלָּא גְּרוּשָׁה, חֲלוּצָה אין יודעים אלא איסור גרושה, חלוצה שגם אסורה

מִנַּיִן? תַּ"ל: "וְאִשָּׁה"! מִדְּרַבָּנָן הוּא, וּקְרָא - אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא הוּא: מניין? מלמד המקרא "ואשה" (אות מיותרת)! (תשובה:) איסור מדרבנן הוא, והפסוק סמך וסיוע בלבד הוא.

ברם, במשנתנו ברור לכל שאין שתי הנשים זקוקות לייבום, אלא רק אחת, אלא שאיננו יודעים מי, ולכן אסרו חכמים לייבמן, שמא זו שֶׁיְּיַבֵּם אינה יבמתו וממילא היא "אחות זקוקתו". במקרה זה, אם עברו על האיסור וייבמון, אין עילה לכפות עליהם לגרשן, שהרי אם יבמתו היא – מה טוב, ואם לאו – כבר בטל איסור "אחות זקוקתו" ברגע שֶׁיְּיַבֵּם אחיו, שהרי בעת כבר אינה זקוקה לייבום ממנו. (הכלל "כיון שנאסרה עליו שעה אחת – נאסרה עליו עולמית" אינו שייך למקרים שבמשנתנו, מפני שמעולם לא נאסרה הייבמה לייבם, וכל מניעת ייבומה היא מפני שאין ידוע מי הוא היבם).

עם זאת, אם היו עוברים על איסור וודאי, היו חכמים קונסים אותם להוציאן, אך מאחר שספק איסור הוא, לא קנסון [קפב].

[1] ב"מקרה ז'" שבמשנה למדנו, כי אם זוג אחים חלץ לשתי האחיות, הזוג השני אינו רשאי לייבם את שתיהן, אלא אחד יחלוץ ואחד יְיַבֵּם. אך אם עברו על האיסור וייבמון, אינם חייבים לגרשן.

[2] על משנה זו שנה חכם בשם שילא ברייתא האומרת, כי אף אם שני האחים הללו כהנים, אינם חייבים לגרש את הנשים הללו, אף על פי שחליצת אחת מהן היא ברת תוקף וחלוצה אסורה לכהן.
טעם הדבר, לפי שאיסור חלוצה לכהן הוא מדרבנן, ומאחר שבמקרה שלפנינו קיים ספק לגבי כל אחת מהן שמא חליצתה אינה ברת תוקף, כי יתכן שלא היתה אשתו של אחיהם המת של זוג האחים שחלץ לה – בדיעבד לא גזרו חכמים שיגרשון, אחר שכבר נשאון [קפג].

[3] תמהה הגמרא, וכי איסור חלוצה לכהן הוא מדרבנן?! הן שנינו ברייתא בה נאמר, כי מן הפסוק [קפד] "וְאִשָּׁה גְּרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ לֹא יִקָּחוּ", העוסק באיסור גרושה לכהן, למדים, כי גם חלוצה כלולה באיסור גרושה, כי בפסוק יש אות מיותרת "ואשה גרושה" במקום "אשה"! [קפה] מתרצת הגמרא, כי איסור חלוצה הוא מדרבנן, ואילו דרשת הברייתא היא אסמכתא [קפו] לתקנת חכמים.

המשנה הבאה מבררת, על מי מן האחים מוטל לכתחילה לקיים את מצוות הייבום [קפז].

[4] מַתְנִי'. מִצְוָה בַּגָּדוֹל מצווה לכתחילה על האח הגדול

לְיַיבֵּם, וְאִם קָדַם הַקָּטָן - זָכָה: ליבם. אך אם קדם האח הקטן וייבם - זכה.

גְּמָ'. [5] תָּ"ר: "וְהָיָה הַבְּכוֹר" - שנו חכמים: מן הנאמר "והיה **הבכור**",

מִיכָּן שֶׁמִּצְוָה בַּגָּדוֹל לְיַיבֵּם; למדים כי מצווה לכתחילה על הגדול לייבם;

[4] מצוות ייבום מוטלת לכתחילה על האח הגדול, אך אם קדם אחד האחים האחרים וייבמה, תקף ייבומו [קפח].

הגמרא מביאה ברייתא הדורשת הלכות אחדות בדיני ייבום ובכללם שמצווה לכתחילה על הגדול ליבם.
הלכות אלו נדרשות מן הפסוקים [קפט] המורים על מצוות ייבום:
(ו) "**כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו וּמֵת אַחַד מֵהֶם וּבֵן אֵין לוֹ – לֹא תִהְיֶה אֵשֶׁת הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר. יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ, וּלְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה, וְיִבְּמָהּ.**
(ז) **וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד – יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת, וְלֹא יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל**".
[5] שנו חכמים: את המילים "והיה **הבכור**" שבתחילת הפסוק השני, הסמיכה התורה למילים "ולקחה לו לאשה ויבמה" שבסוף הפסוק הראשון, ומכך דורשים כי מצווה לכתחילה על האח הגדול ליבם.

קפב. הרש"ש על פי לשון רש"י, ד"ה "ואי למ"ד": "מספיקא לא מפקינן", וראה סברה כגון זו בתוספות לעיל כג/ב, ד"ה "קדמו וכנסו". פירשנו את מהלך הגמרא על פי פירוש רש"י שבדפוס, ברם, ראה בהגהות מהרש"ל הגורס אחרת בדברי רש"י. עם זאת "תוספות ישנים השלם" מצטט את רש"י כפי שמופיע בדפוס. ועיין גם במהרש"א במהדורא בתרא. קפג. על פי רש"י, כפי שמבארו הרמב"ן. קפד. ויקרא כא/ז. קפה. רש"י להלן דף פה/ב, ד"ה "איכא דאמרי".

קפו. **"אסמכתא":** ראה לעיל עמוד 147 הערה קי"ד. קפז. במשנה זו נזכר, כי בדיעבד אם קדם האח הקטן וייבם - יבומו תקף, ולפיכך סודרה משנה זו אחר המשנה הקודמת, העוסקת גם היא ביבום בדיעבד ("יתפארת ישראל"). קפח. **"ואם קדם הקטן זכה":** מן המלה "זכה" משמע, שזוכה בירושת אחיו (שו"ת הרשב"א חלק ד' סימן ל"ז). קפט. דברים כה/ו-ז.

[1] מן המילים "אשר תלד" למדים, כי מצוות ייבום תקפה ביבמה הראוייה ללדת [קע], למעט אילונית.

[2] מן המילים "יקום על שם אחיו" למדים, כי המייבם יורש את נכסי **אחיו המת** (ואינו חולק בהם עם אחיו כבמקרה רגיל שבו אחיו המת יורשים את נחלתו אם אין לו בנים ובנות ואביהם אינו בחיים).

[3] ומניין לדרוש כי כוונת הפסוק שהמייבם יורש את נכסי אחיו המת? שמא כוונת הפסוק כפשוטו, שהנולד מן הייבום אכן יקרא ממש בשמו של המת, וכגון, אם שם המת היה יוסף, יקרא הנולד יוסף, ואם יוחנן – יוחנן!

[4] מסבירה הגמרא, כי גזירה שווה מלמדתנו שכך יש לדרוש את הפסוק; נאמר בפרשת ייבום "יקום על **שם** אחיו", ובברכת יעקב אבינו ע"ה ליוסף בנו נאמר [קצא] "על **שם** אחיהם יקראו **בנחלתם**". כפי שהפסוק "על **שם** אחיהם" עוסק בנחלה – כך הפסוק שבפרשת ייבום, "יקום על **שם** אחיו" מכוון לנחלה [קצב], שהייבם יורש את אחיו המת [קצג].

[5] מן הנאמר בפסוק "ולא ימחה שמו" למדים, כי מצוות ייבום נאמרה במת שאלמלא היה מת לא היה שמו עשוי להמחות, כי מטבע העולם היו נולדים לו ילדים – למעט סריס [קצד], שאינו יכול להוליד, שעוד בחייו כבר היה שמו מחוי [קצה].

[6] אמר רבא: קיבלתי מרבותי, כי אף על פי שלגבי כל התורה תקף הכלל כי "אין מקרא יוצא מידי פשוטו", היינו: כאשר למדים דרשה מפסוק, אין בכך כדי להוציאו מידי פשוטו, אלא להוסיף עליו דרשה, וכגון, במקרה דנן, היינו אומרים, כי מלבד שיש לקרוא לבן הנולד מן היבם והיבמה על שם המת, גם דורשים מן הפסוק כי היבם יורש את נכסי אחיו המת.
ברם, שונה הוא המקרה שלפנינו, שהדרשה מפקיעה לחלוטין את משמעותו הפשוטה של הפסוק ואין כל מצווה לקרוא לבן הנולד בשמו של המת [קצו].

[7] שואלת הגמרא, הן מדברי רבא משמע, כי אלמלא הגזירה שווה, היינו מסיקים כי יש לנהוג כפשוטו של פסוק, "יקום על שם אחיו המת" – שעל הבן להקרא על שם המת. ברם, לכאורה לא ניתן לפרש כך את הפסוק, שכן, למי מופנית הוראה זו? אם ליבם, הרי הפסוק היה צריך לומר "יקום על שם אחיך", כי הפנייה היא אל היבם; אם הוראה זו מופנית לבית דין, להודיעם את כללי מצוות הייבום, היה הפסוק צריך לנקוט בלשון "יקום על שם אחי אביו", כלומר, שהנולד ליבם יקרא על שם אחיו של היבם.
ביצד, איפוא, ניתן היה לפרש, כי פשוטו של מקרא מתייחס לקריאת שמו של הבכור שתלד היבמה? (אולם, לפי דרשת "נחלה" מיושב הדבר, שהתורה כתבה הוראה זו לבית דין, האחראים על דיני הממונות, שעליהם לדאוג לכך שנחלת המת תנתן למייבם).

[1] "אֲשֶׁר תֵּלֵד" - פְּרָט
מן הנאמר "אשר תלד", למדים למעט

לְאֵילוֹנִית שֶׁאֵין יוֹלֶדֶת;
אילונית, שאינה ראוייה ללדת, שאינה מתייבמת.

[2] "יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו" -
מן הנאמר "יקום על שם אחיו" למדים,

לְנַחֲלָה, [3] אַתָּה אוֹמֵר:
כי המייבם יורש את נכסי המת. מניין שכוונת הפסוק

לְנַחֲלָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לַשֵּׁם;
שיורשו, שמא הכוונה שהבן הנולד יקרא על שם המת,

יוֹסֵף - קוֹרִין אוֹתוֹ יוֹסֵף, יוֹחָנָן -
וכגון, אם שם המת יוסף, יקראו לבן יוסף. שם המת יוחנן

קוֹרִין אוֹתוֹ יוֹחָנָן? [4] נֶאֱמַר
יקראו לבן יוחנן? (תשובה:) נאמר

בָּאן "יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו",
בפרשת יבום "יקום על **שם** אחיו",

וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "עַל שֵׁם אֲחֵיהֶם
ונאמר בברכת יעקב ליוסף: "על **שם** אחיהם

יִקָּרְאוּ בְּנַחֲלָתָם", מַה "שֵּׁם"
יקראו **בנחלתם**", כפי שהמילה "שם"

הָאָמוּר לְהַלָּן נַחֲלָה, אַף
שבברכת יוסף, נמצא בפסוק העוסקת בנחלה, כך הפסוק

"שֵׁם" הָאָמוּר כָּאן לְנַחֲלָה;
בו הוזכרה המילה "שם", בפרשת יבום, מתייחס לנחלה.

[5] "וְלֹא יִמָּחֶה שְׁמוֹ" - פְּרָט
מן הנאמר "ולא ימחה שמו" למדים, שאין הכתוב עוסק

לְסָרִיס שֶׁשְּׁמוֹ מָחוּי. [6] אָמַר רָבָא: אַעַ"ג דִּבְבָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ 'אֵין מִקְרָא יוֹצֵא
באשת סריס שמת, ששמו כבר מחוי ועומד. אמר רבא: אף על פי שבכל התורה כולה אין דרשה מפסוק מפקיעה

מִידֵי פְּשׁוּטוֹ', הָכָא אֲתָאי גְּזֵרָה שָׁוָה אַפְּקִיתֵיהּ מִפְּשָׁטֵיהּ לְגַמְרֵי. [7] וְאִי לָאו
את משמעותו הפשוטה, כאן באה הגזירה שווה והוציאה את משמעותו הפשוטה של הפסוק לחלוטין. (שאלה:) וכי לולי

גְּזֵרָה שָׁוָה, הֲוָה אָמֵינָא "שֵׁם" - שֵׁם מַמָּשׁ?! לְמָאן קָמְזַהַר רַחֲמָנָא? לַיָּבָם, 'יָקוּם
הגזרה שווה היינו סבורים ש"על שם אחיו המת" היינו לקרוא על שמו? אם כן, למי מופנה הפסוק? אם ליבם - "יקום

עַל שֵׁם אָחִיךָ' מִיבָּעֵי לֵיהּ! אִי לְבֵי דִינָא, 'יָקוּם עַל שֵׁם אַחִי אָבִיו' מִיבָּעֵי לֵיהּ!
על שם **אחיך**" צריך הפסוק לומר! אם לבית הדין - "יקום על שם **אחי אביו**" צריך הפסוק לומר!

קע. **"אשר תלד":** בפסוק נאמר "והיה הבכור אשר תלד". הן הגמרא דרשה כי המילים "והיה הבכור" מתייחסים לאחיו הבכור של היבם. ואכן, הרמב"ם (בפירושו למשנה) מסביר, כי כוונת הפסוק, "והיה הבכור אשר תלד - יקום על שם אחיו המת", שהבכור שילדה אמו של המת, וכעת הוא מייבם את אלמנת אחיו - "יקום על שם אחיו המת". בכל זאת דורשת הגמרא את המילים "אשר תלד" לגבי היבמה (אף על פי שהם מתייחסים לאם המת), מפני שהתורה נקטה בלשון עתיד, "אשר **תלד**", כדי ללמדנו לדרוש לגבי היבמה ("תפארת ישראל"). קצא. בראשית מח'ו קצב. ראה בתוספות, ד"ה "או אינו אלא". קצג. ראה בספרי, דברים פסקא רפ"ט, שהגזירה שווה מן המילים "שם" קצד. ראה לקמן, דף עט/ב, כי קיימים שני סוגי סריס. יש סריס שאשתו אינה מתייבמת, כפי שדורשת הגמרא מפסוק זה, ויש סריס אחר שאשתו מתייבמת. קצה. דרשה זו נועדה למעט, כי אין יבום וחליצה באשת סריס. קיים דין נוסף, שסריס עצמו אינו מייבם. דין זה נלמד מן הפסוק "להקים לאחיו שם" - פרט לזה שאינו ראוי להקמת שם. רש"י מז/ב - ראה תוספות יום טוב להלן פרק ח' משנה ד', ועיין עוד מאירי בסוגייתנו. קצו. **"אין מקרא יוצא מידי פשוטו":** הרמב"ן (דברים כה/ה) כותב, כי קיימת הוכחה לכך שאין ללמוד פסוק זה כפשוטו - שיש לקרוא את הבן הנולד על שם המת - שהנה, כשלקח בועז את רות אמר (רות ד/י): "וְגַם אֶת רוּת הַמֹּאֲבִיָּה אֵשֶׁת מַחְלוֹן קָנִיתִי לִי לְאִשָּׁה **לְהָקִים שֵׁם הַמֵּת עַל נַחֲלָתוֹ וְלֹא יִכָּרֵת שֵׁם הַמֵּת**", ובכל זאת לא קראו את הבן

[1] וְדִלְמָא הָכִי קָאָמַר לְהוּ
(תשובה:) ניתן היה לפרש שכך אומר

רַחֲמָנָא לְבֵית דִּין: אִמְרוּ
הפסוק לבית דין: אמרו

לֵיהּ לַיָּבָם "יָקוּם עַל שֵׁם
לו ליבם שיקרא את בנו על שם

אָחִיו"! אֶלָּא אַתָּאי גְּזֵרָה שָׁוָה
אחיו! אך באה הגזרה שווה

אַפִּיקְתֵּיהּ לְגַמְרֵי. [2] הַשְׁתָּא
והוציאה את הפסוק ממשמעותו הפשוטה. (שאלה:) עתה

דְּאָמְרַתְּ: קְרָא בַּגָּדוֹל כְּתִיב,
שאמרנו, כי הפסוק מתייחס לאח הגדול,

אֵימָא: בְּכוֹר לְיַיבֵּם, פְּשׁוּט
אמור: הבכור בלבד מייבם, ואח רגיל

לָא לְיַיבֵּם! [3] א"כ, 'אֵשֶׁת
אינו מייבם! (תשובה:) אם כן, את אשת

אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ'
אחיו שלא היה בעולמו,

דְּמֵיעֵט רַחֲמָנָא, לָמָּה לִיהּ?
שמיעט הפסוק שלא ייבמה, מדוע צריך למעט (הרי לעולם אינו הבכור)?

[4] פְּרֵיךְ רַב אַחָא, וְאֵימָא:
הקשה רב אחא: אולי נאמר שהפסוק

לְמַעוֹטֵי בּוּכְרָא דְּאִמָּא!
ממעט אח שנולד אחר כך אך הוא בכור לאמו!

[5] הַהוּא לָא מָצֵית אָמְרַתְּ,
(תשובה:) זאת אינך יכול לומר,

דִּיבּוּם - בְּנַחֲלָה תָּלָה רַחֲמָנָא,
שהרי את מצוות הייבום בדיני ירושה תלה הפסוק,

וְנַחֲלָה - מִן הָאָב וְלֹא מִן הָאֵם. [6] וְאֵימָא: כִּי אֵיכָּא בְּכוֹר - תִּתְקַיְּים
והרי בכור לדיני ירושה נחשב רק בכור מאב ולא מאם. (שאלה:) ומדוע אינך אומר, שכשיש בכור, תתקיים

מִצְוַת יִבּוּם, כִּי לֵיכָּא בְּכוֹר - לֹא תִּתְקַיְּים מִצְוַת יִבּוּם! [7] אָמַר
מצוות ייבום, אך אם אין בכור לא תתקיים המצווה כלל! (תשובה:) הן אמר

קְרָא: "וּמֵת אֶחָד מֵהֶם", מִי לָא עָסְקִינַן דְּמֵית בְּכוֹר, וַאֲמַר רַחֲמָנָא:
הפסוק: "ומת אחד **מהם**" (אחד משניים), האם אין הוא עוסק גם אם מת הבכור, ועל כך אמרה תורה

לְיַיבֵּם קָטָן?! [8] וְאֵימָא דְּמֵית קָטָן, וַאֲמַר רַחֲמָנָא: לְיַיבֵּם בְּכוֹר!
שְׁיְיַבֵּם הקטן! ומדוע אינך אומר שמדובר דווקא שמת אח צעיר, ורק אז אמרה תורה שהבכור יְיַבֵּם!

[1] מבארת הגמרא, כי ניתן לפרש שהכתוב פונה אל בית דין, כי יורו לייבם שעליו לקיים את חובתו, וכן יודיעו לו כי הבכור שיוולד "יקום על שם אחיו". זהו פשוטו של מקרא שהופקע לאור דרשת גזירה שווה המלמדתנו, כי הוראת הפסוק מתייחסת אך ורק לכך שהייבם יורש את נכסי המת.

[2] שואלת הגמרא: אם כפי שאמרנו, שהפסוק מתייחס לאח הגדול, שלכתחילה הוא יקיים את מצוות הייבום, לכאורה הדעת נותנת לפרשו באופן הבא: אח בכור **בלבד** מייבם, ואחים אחרים אינם מייבמים כלל!

[3] הגמרא מתרצת, כי מכך שהתורה נזקקה ללמדנו כי "אשת אחיו שלא היה בעולמו" קצז אינה מתייבמת, הרי לנו כי מצוות ייבום מוטלת גם על אח שאינו בכור.
כלומר, קיים איסור מיוחד, כי אח שנולד לאחר שמת אחיו, אינו מייבם את היבמה. לו רק בכור מייבם, איסור זה מיותר לחלוטין, שהרי ברור שהאח שנולד אינו בכור.

[4] הקשה על כך רב אחאי: עדיין ניתן לפרש את הפסוק, כי אך בכור הוא המייבם, ואילו איסור "אשת אחיו שלא היה בעולמו" נועד למעט מקרה של אח מאב שנולד מאם אחרת לאחר מות אחיו והוא בכור לאמו, שאלמלא איסור "אשת אחיו שלא היה בעולמו" היה מייבמה, שכן, הוא בכור?

[5] דוחה הגמרא את דבריו, כי לא היינו מעלים זאת על דעתנו, שהרי פרשת הייבום עוסקת גם בדיני נחלה – ירושה, שהייבם יורש את אחיו המת, וביחס לדיני ירושה ל"בכור" יש משמעות רק אם הוא בכור לאביו, שכן בכור לאמו אינו נוטל פי שניים קצח, ומשכך עלינו להניח כי ה"בכור" המייבם הוא בכור מאב.

[6] ממשיכה הגמרא ושואלת, אכן, אין אפשרות לפרש כי רק על הבכור מוטלת מצוות ייבום, אך שמא יש ללמוד מ"והיה הבכור" כי רק אם יש אח בכור מוטלת מצוות ייבום על כל האחים, אך אם אין בכור, לא חלה מצוות ייבום כלל!

[7] דוחה הגמרא אפשרות זו בטענה, שהרי נאמר בפסוק "כי ישבו **אחים** יחדיו ומת אחד **מהם**", "אחים" משמע שניים והפסוק אומר, כי במות "אחד מהם", הן אם הבכור והן אם לאו – מוטלת מצוות ייבום על האח הנותר.

[8] אך הגמרא מתקשה לקבל טענה זו, שכן, הפסוק ממשיך "והיה הבכור" – משמע, כי הקטן מת והבכור מייבם. אין, איפוא, אפשרות להוכיח מ"מת אחד **מהם**", כי גם אם מת הבכור מייבם הקטן, ומכאן שבה ועומדת על תלה השאלה, שמא יש ללמוד מן הפסוק "והיה הבכור", כי רק אם אח בכור מוטלת המצווה על כל האחים (מאחר וקיימת מעין סתירה בפסוקים עלינו לדחוק את התואר "אחד מהם" ולפרש במובן 'הקטן שבהם')!

הנולד להם "מחלון", כשם המת. עם זאת מבאר הרמב"ן, כי עדיין קיימת משמעות לפשוטו של מקרא, שהתורה מבטיחה כי בעקבות הייבום לא ייכחה שם המת מישראל, לפי שהבן הנולד ייחשב כבנו של המת (ראה גם ב"ריקנאטי" ובפירוש "המלבי"ם" שם). קצז. **"אשת אחיו שלא היה בעולמו":** ראה בסוגיית הגמרא לעיל יז/ב עמוד 118. קצח. שילמד סתום מן המפורש. "יוסף לקח" להלן בדף מ/א.

[1] הָא מִיעֵט רַחֲמָנָא ׳אֵשֶׁת׳ אֵשֶׁת
(תשובה:) שהרי מיעטה התורה את אשת

אָחִיו שֶׁלֹּא הָיְתָה בְּעוֹלָמוֹ׳.
אחיו שלא היה בעולמו (הרי שגם קטן מייבם).

[2] וְאֵימָא: כִּי לֵיכָּא בְּכוֹר -
ומדוע אינך אומר, שרק כשאין בכור,

קָדַם קָטָן זָכָה, וְאִי אִיכָּא
אם הקטן מייבם - תקף ייבומו, אך אם יש

בְּכוֹר - קָדַם קָטָן לֹא זָכָה!
בכור - אם יבם הקטן, אין ייבומו תקף!

[3] אָמַר קְרָא: "כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים
(תשובה:) שהרי אמר הפסוק: "כי ישבו אחים

יַחְדָּו", הוּקְּשָׁה יְשִׁיבַת אַחִים
יחדיו", (מכאן ש)הוקשו האחים זה לזה, להיות

זֶה לָזֶה. [4] וְאֵימָא: כִּי אִיכָּא
שווים במצוה. ומדוע אינך אומר, שאם יש

בְּכוֹר - לְיַהֲדַר אַגָּדוֹל, כִּי
בכור, חוזרים אליו לכופו לייבם או לחלוץ, ואם

לֵיכָּא בְּכוֹר - אֵין חוֹזְרִין אֵצֶל
אין בכור - אין מצווה על

גָּדוֹל! [5] אַלְמָה תָּנֵי אַבַּיֵי
הגדול באחים? מדוע, איפוא, שנה אביי

קְשִׁישָׁא: מִצְוָה בַּגָּדוֹל לְיַיבֵּם,
קשישא, כי מצווה לכתחילה על הגדול לייבם,

לֹא רָצָה - הוֹלְכִים אֵצֶל אָחִיו
אם אינו חפץ, מבקשים מן הקטן ממנו (**הגדול מיתר**

הַקָּטָן, לֹא רָצָה - חוֹזְרִין אֵצֶל
האחים), ואם לא רצה חוזרים

גָּדוֹל! [6] כִּבְכוֹר, מַה בְּכוֹר -
לגדול! (תשובה:) דין הגדול מיתר האחים, כבכור. כשם שבכור

בְּכוֹרָתוֹ גָּרְמָה לוֹ, אַף גָּדוֹל -
מחמת גדלותו הוא מצווה לייבם לכתחילה, כך גדול יותר,

גְּדוּלָּתוֹ גָּרְמָה לוֹ. [7] וְאֵימָא: כִּי מְיַיבֵּם בְּכוֹר - לִישְׁקוֹל נַחֲלָה, כִּי מְיַיבֵּם
מחמת כך עדיף מאחיו. ומדוע אינך אומר, שאם מייבם הבכור - הוא נוטל נכסי המת, ואם מייבם

פְּשׁוּט - לָא לִישְׁקוֹל נַחֲלָה! [8] אֲמַר קְרָא: "יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו", וַהֲרֵי קָם.
אח רגיל, אינו נוטל נכסי המת! (תשובה:) הרי אמר הפסוק שהמייבם "**יקום** על שם אחיו", שכל המייבם יורש, והרי הוא מייבם.

---

[1] מתרצת הגמרא: הן הפסוק "כי ישבו אחים יחדיו ומת אחד מהם" עוסק במקרה של שני אחים שאחד מהם מת. והנה, התורה נזקקת להודיע, כי אם האח החי – הקטן – נולד אחר מיתת האח המת – הבכור – אין הוא מייבם את "אשת אחיו שלא היה בעולמו". מכאן, שאם היה עמו בחייו, הרי הוא מייבמו אף על פי שהוא קטן והבכור אינו קיים [קצט].

[2] מוסיפה הגמרא לשאול, אכן, נוכחנו לדעת כי מצוות ייבום חלה גם על מי שאינו בכור וגם כשאין הבכור קיים, ברם, שמא יש לדרוש מן הפסוק "והיה הבכור", כי בעת שיש אח בכור, ייבומם של האחים האחרים אינו תקף כלל!

[3] הגמרא מתרצת, כי במילים "כי ישבו **אחים יחדיו**" הושוו כל האחים זה לזה, ללמדך, ששווים הם בדיני הייבום, אלא שמצווה **לכתחילה** על הבכור לייבם.

אחר שהוסכם כי מ"והיה הבכור" דורשים כי מצווה לכתחילה על הגדול לייבם, מבררת הגמרא פרט בהלכה זו.
במשנה בפרק רביעי [ר] מבואר, כי בית דין פונים תחילה אל האח הגדול שיקיים מצוות ייבום, שהרי מצווה לכתחילה בבכור. אם הוא ממאן, פונים אל יתר האחים. מיאנו אף הם – שבים ופונים אל האח הגדול ואומרים לו כי הוא חייב לייבם או לחלוץ, שהרי המצווה מלכתחילה מוטלת עליו.

[4] אומרת הגמרא, כל שניתן לדרוש מ"והיה הבכור" הוא, שבית דין צריכים לכוף את הבכור לייבם או לחלוץ, כאשר יתר אחיו אינם חפצים בכך, אך אין ניתן לדרוש מכאן כי אח הגדול בשנים מיתר אחיו, עדיף על פני אחיו הצעירים, אף על פי שאינו בכור, שהרי פסוק זה עוסק בבכור בלבד.

[5] מדוע, איפוא, שנה אביי קשישא ברייתא בה נאמר: "מצווה בגדול ליבם, לא רצה – הולכים אצל אחיו הקטן, לא רצה – חוזרין אצל גדול". מלשון הברייתא "הולכין אצל **אחיו הקטן**" משמע, כי אחר שממאן הבכור לייבם, בית דין פונים אל האח הקטן ממנו, היינו הבא אחריו דווקא, ולא לאחים הקטנים יותר [רא]. זאת מניין, שכל הקודם לאחיו בלידתו עדיף עליו?

[6] הגמרא מתרצת, כי מסתבר שהתורה העדיפה את הבכור מפני שהוא הגדול מאחיו, ולפיכך עלינו להסיק, כי במאן הבכור לייבם יש להעדיף את האח הבא אחריו, הגדול בשנים מיתר האחים [רב].

בתחילת הסוגייה למדנו, כי מן המילים "והיה הבכור... יקום על שם אחיו" למדים, כי האח המייבם – זוכה בנכסי אחיו המת ואינו חולק בהם עם אחיו.

[7] שואלת הגמרא, שמא דין זה תקף אך בעת שהבכור הוא המייבם, אך אם אח שאינו בכור מייבם, איננו יורש את אחיו המת!

[8] מתרצת הגמרא, כי אם רק הבכור המייבם יורש את נכסי המת, די לכתוב "והיה הבכור... על שם אחיו", לשם מה ייתרה התורה מילה וכתבה "והיה הבכור... **יקום** על שם אחיו"? ללמדנו כי כל מי ש"יקום" – ייבם, בין שהוא בכור ובין שאיננו בכור – יורש נחלת אחיו [רג].

קצט. הריטב"א בדברי רש"י. ר. דף לט,א. רא. יש ראשונים הגורסים כך במפורש בברייתא, שהולכים לגדול גדול תחילה. ראה בתוספות, ד"ה "ה"ג ואם" ובריטב"א. ברם, דעת הרמב"ם כי המצווה באח הגדול, אך אם זה אינו מייבם אין כל עדיפות בגדול שתחתיו, וראה בריטב"א כיצד יש לפרש את הגמרא לשיטתו. רב. **"גדולתו גרמה לו":** שכן, אין סברה לומר שישנה חשיבות של "בכור" לעניין מצוות יבום, ומן הסתם מתכוונת התורה לגדול בשנים (הריטב"א). רג. הריטב"א.

דף כד/ב

[1] וְאֶלָּא בְּכוֹר דְּקַרְיֵיהּ
(שאלה:) אם כך, הכינוי "בכור" שנקטה

רַחֲמָנָא, לְמַאי הִלְכְתָא?
התורה, מה משמיענו (הן ניתן לכתוב "גדול")?

לְגְרִיעוּתָא, מַה בְּכוֹר - אֵינוֹ
(תשובה:) להגביל - כשם שבכור אינו

נוֹטֵל בָּרָאוּי כְּבַמּוּחְזָק, אַף
נוטל כפליים בירושת אביו בנכסים הראויים לבוא לאביו, אלא רק בנכסים שמוחזק בהם ביום מותו, כך

הַאי - אֵינוֹ נוֹטֵל בָּרָאוּי
היבם אינו נוטל חלק נוסף בראוי

כְּבַמּוּחְזָק:
כבמוחזק.

תוך כדי המשך המשא ומתן בדברים, הגמרא תזכיר הלכה הנובעת מכך שהיבם יורש את אחיו: במות אביהם של האחים, היבם נוטל שני חלקים בירושת האב, חלק אחד עבורו וחלק אחד מכח אחיו המת שאת אלמנתו יִבם.

[1] אחר שלמדנו, כי כל הגדול בשנים קודם, אף שאינו בכור, מדוע נקטה התורה בלשון "בכור" ולא בלשון "גדול"?
מתרצת הגמרא כי בכך מבקשת התורה ללמדנו הגבלה בדיני ירושת יבם את אחיו, כלומר, אותן הלכות התקפות בדיני ירושה של בכור, תקפות גם ביבם. כלומר, היבם ממלא את מקום אחיו המת, שבמות אבי האחים הוא נוטל שני חלקים. על כך אומרת התורה, כי כשם שבכור הנוטל פי שניים בירושת אביו, אינו נוטל פי שניים "בראוי" אלא "במוחזק", כך גם המייבם אינו נוטל פי שניים בירושת האב ב"ראוי". כלומר, בכור נוטל פי שניים אך מממון שבחזקת האב ביום מותו, ולא מממון שראוי לבוא אליו, וכגון, ירושה המגיעה לאב אחרי מותו, מחולקת בשווה בין האחים ואין הבכור נוטל בה פי שניים [רד].

המשניות הבאות נקבעו בפרק זה, מפני שהן עוסקות במקרים שונים של אנשים שנשאו נשים שקיימת מניעה הלכתית לשאתן לכתחילה, ובדיעבד אינם חייבים לגרשן – בדומה למשניות קודמות בפרק זה [רה].

[2] מַתְנִי'. הַנִּטְעָן עַל הַשִּׁפְחָה
מי שיצא עליו לעז כי בא על שפחה כנענית,

וְנִשְׁתַּחְרְרָה, אוֹ עַל הָעוֹבֶדֶת
ואחר כך שוחררה, או שיצא לעז שבא על

כּוֹכָבִים וְנִתְגַּיְּירָה - הֲרֵי זֶה
נכרייה, ואחר כך התגיירה - הרי הוא

לֹא יִכָּנֵוס, וְאִם כָּנַס - אֵין
אסור לשאתן, ואם נשא - אין

מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. [3] הַנִּטְעָן עַל
כופים אותו לגרש. החשוד כי בא על

אֵשֶׁת אִישׁ וְהוֹצִיאוּהָ מִתַּחַת יָדוֹ, אַע"פִּ שֶׁכָּנַס - יוֹצִיא:
אשת איש וחייבו בית דין את בעלה לגרשה, אם נשאה החשוד, חייב לגרשה.

[4] גְּמָ'. הָא גִּיּוֹרֶת מִיהָא הַוְיָא; וּרְמִינְהִי: אֶחָד אִישׁ שֶׁנִּתְגַּיֵּיר לְשׁוּם אִשָּׁה,
מן המשנה משמע, כי גיורי הנכריה הזו ברי תוקף; הן שנינו ברייתא: הן נכרי שהתגייר כדי לשאת יהודייה

[2] אדם שיצא עליו לעז כי בא על שפחה ואחר כך שוחררה השפחה ובכך הפכה ליהודייה לכל דבר; [רו] כמו כן מי שיצא עליו לעז כי בא על נכרית, ואחר כך התגיירה – אינו רשאי לשאתן (בגמרא יבואר מדוע), אך אם עבר ונשאן, אינו חייב לגרשן.

[3] החשוד כי בא על אשת איש, ומכורח חשד זה חייבו בית דין את בעלה לגרשה – אין החשוד רשאי לשאתה ואם עשה כן, בית דין מחייבים אותו לגרשה. טעם הדבר, כי אם החשד נכון, הרי היא אסורה לו מן התורה, כי הבועל אשת איש ובכך אסרה על בעלה, אסורה לבועל לעולם, גם אחר גירושיה מבעלה.

[4] במשנה נאמר, כי לכתחילה לא ישא אדם גיורת שנחשד כי בא עליה בעודה נכריה. משמע, כי גיורה תקף, למרות שקיים חשש סביר כי התגיירה כדי להתחתן עמו [רז].
והנה, שנינו ברייתא [רח], כי נכרי החפץ להתגייר כדי לשאת בת ישראל, או נכרית החפצה להתגייר כדי להנשא ליהודי; כמו כן המבקש להתגייר מפני שחושב כי כך יזכה ל"שולחן מלכים" [רט], או לשררה, כגון, ששואף להידמות לעבדי שלמה המלך, שבעלי שררה היו ועשירים

רד. פירשנו את הגמרא כדרכנו, כפירוש רש"י. אולם, רוב הראשונים, רבנו חננאל, רמב"ן, רשב"א, ריטב"א, ועוד, חולקים ומפרשים, כי אין היבם יורש את נכסי אחיו המת אלא במוחזק ולא בראוי לו, ולפיכך הוא מקבל את חלק אחיו בירושת אביהם רק אם מת האב לפני אחיו, אך אם מת האח לפני האב, אין היבם נוטל את חלק אחיו בירושת האב. ראה הגהת הגר"א על הגליון, ו"שולחן ערוך" אבן העזר סימן קס"ג סעיף א', ובביאור הגר"א שם. רה. ראה את דברי ה"יתפארת ישראל" אות מ"ה. רו. **"שפחה":** "שפחה" היא שפחה כנענית. שפחה ועבד כנענים הם נכרים שמכרו את עצמם לעבדים לישראל. הללו טובלים במקווה עם קנייתם ומתחייבים במצוות כאשה (היינו, למעט מצוות עשה שהזמן גרמא), אך עדיין לא נכנסו לקדושת ישראל ואין זרעם מתייחס אחריהם (כפי שלמדנו לעיל כג/א). לגבי מקור האיסור לבן ישראל לבוא על שפחה נחלקו הראשונים (עיין רמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק י"ב הלכה י' ובסמ"ג לא תעשה פ', ובטור אבן העזר סימן ד' - ה'). רז. **"הא גיורת מיהא הויא":** הרמב"ן והריטב"א מבארים כי משמעות זו עולה מדברי המשנה, מפני שאילו היה חשש שמא גירותה לא חלה, היתה המשנה כותבת כי לכתחילה לא תנשא **לכל** ישראלי ולא רק לחשוד. זאת ועוד, יתכן שאף קיימת **חובה** להוציאה, שהיא ספק נכרית. הרי לנו, כי גירותה חלה בוודאות. רח. ברייתא דומה מופיעה במסכת גרים פרק א' רט. **"שולחן מלכים":** המאירי כותב: "רצה לומר שיהיו

מופלגים [ר] – גירותם אינה ברת תוקף. כך סובר רבי נחמיה, שאמר: הן המתגיירים מאימה, כגון, הכותים שהתגיירו מאימת האריות [ריא], והן המתגיירים בעקבות חלום בו נאמר להם כי עליהם להתגייר, וכמו כן הגויים שהתגיירו בימי מרדכי ואסתר כי "נפל פחד היהודים עליהם" [ריב] – "אינם גרים עד שיתגיירו בזמן הזה"!

1 הכי ניתן לפרש את דבריו כי רק "בזמן הזה", בתקופתו, מקבלים גרים, וכל שהתגיירו לפני כן גירותם לא חלה?! ודאי כוונתו שרק המתגיירים מתוך כוונה טהורה, כמתגיירים בזמן הזה שישראל אינם מצויים במצב טוב במיוחד, ומתגיירים שלא לשם טובת הנאה, גרותם ברת תוקף.
מדוע, איפוא, מבואר במשנתנו, כי ניתן להחשיב לגרת צדק את החשודה בכך שגיורה נובע מרצון להנשא ליהודי?

2 מבארת הגמרא, כי אין הלכה כרבי נחמיה. שאמר רבי יצחק בר שמואל בשם רב: הלכה כחכמים החולקים וסוברים, כי בדיעבד [ריג] גירותם ברת תוקף, וכך סוברת משנתנו.

3 משכך [ריד], תמהה הגמרא, מדוע משנתנו אומרת כי לכתחילה לא ישאנה אותו שנחשד כי בא עליה בעודה נכרית?
מבארת הגמרא, כי איסור זה מתבאר לאור דברי רב אסי שדרש את הפסוק במשלי [רטו] "הָסֵר מִמְּךָ עִקְּשׁוּת פֶּה וּלְוָזוּת שְׂפָתַיִם הַרְחֵק מִמֶּךָּ" – על האדם להקפיד, שלא להתנהג באופן שייצא עליו שם רע, וזה, אם יישאנה, יאמרו כי עתה הוברר שהלעז עליו נכון.

4 שנו חכמים: לכשיבוא משיח צדקנו, לא יקבלו גרים! גם בתקופת דוד המלך ע"ה ושלמה בנו לא קיבלו גרים מאותה סיבה – שמא גירותם אינה לשם שמים, אלא נושאים עיניהם להסתופף בעם ישראל בעידן עדנתו.

5 אמר רבי אלעזר: מה מקור לכך מן המקרא? שנאמר [רטז]: "הֵן גּוֹר יָגוּר, אֶפֶס מֵאוֹתִי; מִי גָּר אִתָּךְ – עָלַיִךְ יִפּוֹל"; "הן גור" – הבא להתגייר, "יגור אפס מאותי" – יתגייר בתקופת הגלות, בה כביכול אפסה שכינתו של הקב"ה מישראל. "מי גר איתך" – הבא להתגייר בתקופת הגלות, "עליך יפול" – יטול חבל עם נחלת עם ישראל בעולם הבא.
הרי לנו, כי רק גרים הללו ראויים להתגייר.

(כה כותב הרמב"ם [ריז]: "לפיכך לא קבלו בית דין גרים כל ימי דוד ושלמה. בימי דוד – שמא מן הפחד חזרו, ובימי שלמה – שמא בשביל המלכות והטובה והגדולה שהיו בה ישראל חזרו, שכל החוזר מן העכו"ם בשביל דבר מהבלי העולם אינו מגירי הצדק, ואף על פי כן היו גרים הרבה מתגיירים בימי דוד ושלמה בפני הדיוטות, והיו בית דין הגדול חוששין להם; לא דוחין אותן אחר שטבלו מכל מקום ולא מקרבין אותן עד שתראה אחריתם: ומפני זה אמרו חכמים קשים להם גרים לישראל כנגע צרעת שרובן חוזרין בשביל דבר ומטעין את ישראל, וקשה הדבר לפרוש מהם אחר שנתגיירו. צא ולמד מה אירע במדבר במעשה העגל ובקברות התאוה וכן רוב הנסיונות, האספסוף היו בהן תחילה").

וְאֶחָד אִשָּׁה שֶׁנִּתְגַּיְּירָה לְשׁוּם
והן נכריה שהתגיירה כדי

אִישׁ, וְכֵן מִי שֶׁנִּתְגַּיֵּיר לְשׁוּם
להנשא ליהודי, וכן נכרי שהתגייר כדי

שׁוּלְחַן מְלָכִים, לְשׁוּם עַבְדֵי
להיות סמוך על שולחן מלכים, או לקבל שררה כעבדי

שְׁלֹמֹה - אֵינָן גֵּרִים, דִּבְרֵי רַ׳
שלמה - אינם גרים! כך סובר רבי

נְחֶמְיָה; שֶׁהָיָה רַבִּי נְחֶמְיָה
נחמיה; שהיה רבי נחמיה

אוֹמֵר: אֶחָד גֵּירֵי אֲרָיוֹת,
אומר: הן המתגיירים מאימת האריות שהבעיתום (הכותים),

וְאֶחָד גֵּירֵי חֲלוֹמוֹת, וְאֶחָד
הן המתגיירים בעקבות חלום, והן

גֵּירֵי מָרְדְּכַי וְאֶסְתֵּר - אֵינָן
המתגיירים בימי מרדכי ואסתר (מפחד היהודים) - אינם

גֵּרִים, עַד שֶׁיִּתְגַּיְּירוּ בַּזְּמַן
גרים, עד שיתגיירו בזמן

הַזֶּה; [1] בַּזְּמַן הַזֶּה סָ"דַ? אֶלָּא
הזה; הכוונתו דווקא בזמן הזה (ומי שהתגייר לפני כן אינו גר)?

אֵימָא: כְּבַזְּמַן הַזֶּה! [2] הָא
אלא אמור: כבזמן הזה (שישראל אינם ברמה)! (תשובה:) הן

אִיתְּמַר עֲלַהּ, אָ"רַ יִצְחָק בַּר
למדנו על כך: אמר רב יצחק בן

שְׁמוּאֵל בַּר מַרְתָּא מִשְּׁמֵיהּ
שמואל בן מרתא בשם

דְּרַב: הֲלָכָה כִּדְבְרֵי הָאוֹמֵר כּוּלָּם גֵּרִים הֵם. [3] אִי הָכִי, לְכַתְּחִלָּה נָמֵי! מִשּׁוּם
רב: הלכה כדברי הסובר שכולם גרים בדיעבד (גם לשם אישות). (שאלה:) אם כך (שהגירות חלה), לכתחילה גם ישאנה! (תשובה:) מפני

דְּרַב אַסִּי, דְּאָמַר רַב אַסִּי: "הָסֵר מִמְּךָ עִקְּשׁוּת פֶּה, וּלְוָזוּת שְׂפָתַיִם" וְגוֹ׳.
דברי רב אסי (אסרו חכמים לכתחילה), שאמר רב אסי את הפסוק: "הסר ממך עקשות פה, ולזות שפתים הרחק ממך" (ואם ישאנה, יאמרו שהלעז נכון).

[4] תָּ"רַ: אֵין מְקַבְּלִין גֵּרִים לְיָמוֹת הַמָּשִׁיחַ; כַּיּוֹצֵא בוֹ, לֹא קִבְּלוּ גֵּרִים לֹא בִּימֵי
שנו חכמים: לא יקבלו גרים כשיבוא המשיח (שמא אינם מתכוונים לשם שמים); מסיבה זו לא קיבלו גרים לא בימי

דָּוִד וְלֹא בִּימֵי שְׁלֹמֹה. [5] אָ"רַ אֶלְעָזָר, מַאי קְרָא? "הֵן גּוֹר יָגוּר, אֶפֶס מֵאוֹתִי
דוד ולא בימי שלמה (עת היתה עדנה לישראל). אמר רבי אלעזר, מה מקור לכך מן הפסוק? שנאמר "הן גור (הבא להתגייר), יגור אפס מאותי

מִי גָּר אִתָּךְ - עָלַיִךְ יִפּוֹל", אֲבָל אִידָךְ לֹא:
(יתגייר בגלות, עת כביכול, אפסה שכינה), מי גר אתך (המתגייר בגלות) - עליך יפול (יטול חלק עם ישראל בעולם הבא)", אך בתקופה אחרת - לא.

המלכים שלנו נותנים להם ארוחה". רי. ראה ברש"י כאן ובדף טז/ב ד"ה "עבדי שלמה". ריא. **"כותים":** הכותים מכונים כן, על שם שמוצא חלק מהם מן העיר כותָה. הכותים הובאו אל שומרון על ידי שלמנאסר מלך אשור. לאחר שלא יראו את ה', שילח ה' אריות שטרפו בהם. או-אז, שיגר אליהם מלך אשור יהודים, כדי ללמדם לירא את ה', ובעקבות כך התגיירו הכותים (ראה מלכים ב' יז/כד-מא). ריב. אסתר ח/יז. ריג. ראה רמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק י"ג הלכה י"ד-ט"ו. ריד. ראה תוספות ד"ה "אי הכי" ובראשונים, מה האפשרות שהיתה לבאר אם לא היינו סוברים כן. רטו. פרק ד/כד. רטז. ישעיהו נד/טו. ריז. הלכות איסורי ביאה פרק י"ג הלכות ט"ו - י"ח, וראה גם תוספות ד"ה "לא"

[1] הַנִּטְעָן עַל אֵשֶׁת אִישׁ וְכוּ׳:
למדנו במשנה: "הנטען על אשת איש...".

אָמַר רַב: וּבְעֵדִים. [2] אָמַר
אמר רב: מדובר שהיו עדים שזינתה. אמר

רַב שֵׁשֶׁת: אָמְרִינָא, כִּי נַיְּים
רב ששת: אמרתי, שכשנמנם

וְשָׁכֵיב רַב - אָמַר לְהַאי
ושכב רב, הוא אמר את

שְׁמַעְתְּתָא; דְּתַנְיָא: הַנִּטְעָן
דבריו, שהרי שנינו ברייתא: הנחשד שבא

עַל אֵשֶׁת אִישׁ וְהוֹצִיאוּהָ עַל
על אשת איש והוציאוה בית דין

יָדוֹ, וְנִתְגָּרְשָׁה מִתַּחַת יְדֵי
מבעלה ונישאה לאחר והתגרשה

אַחֵר, אִם בָּנַס - לֹא יוֹצִיא;
ממנו, אם כנסה החשוד - אינו חייב לגרשה;

[3] הֵ"דָּ? אִי דְּאִיכָּא עֵדִים,
כיצד מדובר? אם יש עדים שזינתה,

כִּי אָתָא אַחֵר וְאַפְּסְקֵיהּ
כשבא אחר ונשאה והפסיק את

לְקָלָא - מַאי הֲוֵי? [4] אֶלָּא
קול החשד - מה בכך (הרי אסורה לחשוד מן התורה)? אלא

לָאו דְּלֵיכָּא עֵדִים?! וְטַעֲמָא
ודאי מדובר שאין עדים! והטעם שהחשוד אינו חייב לגרשה,

דַּאֲתָא אַחֵר וְאַפְּסְקֵיהּ
כי בא אחר בינתיים ונשאה והפסיק (הסיר)

לְקָלָא, הָא לָאו הָכִי -
את החשד, אך אם לא כן -

מַפְקִינַן! [5] אֲמַר לָךְ רַב: הוּא
חייב החשוד להוציאה (שלא כדברי רב)! יתרץ לך רב: הוא

הַדִּין דְּאַע"ג דְּלָא אֲתָא אַחֵר וְאַפְּסְקֵיהּ לְקָלָא, אִי אִיכָּא עֵדִים – מַפְקִינַן, אִי
הדין גם אם לא בא אחר ונשאה והפסיק את קול החשד רק אם יש עדים כופים החשוד להוציאה, ואם

לֵיכָּא עֵדִים לָא מַפְקִינַן, וְהָכִי קָאָמַר, דְּאַע"ג דַּאֲתָא אַחֵר וְאַפְּסְקֵיהּ לְקָלָא,
אין עדים אין כופים להוציאה, וכך אמרה הברייתא, שאף על פי שבא אחר ונשאה והפסיק את קולות החשד,

לְכַתְּחִלָּה לֹא יִכְנוֹס. [6] מֵיתִיבִי: בַּד"א - כְּשֶׁאֵין לָהּ בָּנִים, אֲבָל יֵשׁ לָהּ
לכתחילה לא יכנוס החשוד. שאלו: בברייתא נאמר: במה דברים אמורים, כשאין לחשודה בנים מבעלה הראשון, אבל אם יש לה

בָּנִים - לֹא תֵּצֵא, וְאִם בָּאוּ עֵדֵי טוּמְאָה, אֲפִילּוּ יֵשׁ לָהּ כַּמָּה בָּנִים - תֵּצֵא!
בנים, **לא תצא מהחשוד שנשאה**, ואם באו עדים שזינתה, אפילו יש לה כמה בנים מבעלה הראשון - תצא מהחשוד! (הרי שהרישא בלא עדים).

[1] למדנו במשנה, כי הנחשד שבא על אשת איש, ומפני כך הורו בית דין לבעלה לגרשה – אין החשוד רשאי לשאתה, ואם עשה כן, חובה עליו לגרשה.
אמר רב: משנתנו עוסקת במקרה שהחשד אומת על ידי עדים.

[2] אמר רב ששת: עלה בדעתי כי רב אמר את דבריו בעת שנמנם, מפני שדבריו סותרים לברייתא [ריח] מפורשת בה נאמר, כי הנחשד בניאוף עם אשת איש ומפני כך גירשה בעלה, והלכה ונישאה לאיש אחר והתגרשה ממנו, אם אחר כך נישאה לחשוד – אינו חייב לגרשה [ריט], מפני שעצם העובדה שבנתיים נישאה לאחר מפחיתה את החשד שהתעורר עליהם.

[3] הבה נברר באיזה מקרה עוסקת ברייתא זו. אם היו עדים שאימתו את החשד, מדוע הנואף אינו חייב לגרשה? הן סוטה אסורה לבועל מן התורה, ומה מועילה העובדה שלאחר גירושיה מבעלה נישאה לאדם אחר ורק לאחר מכן נישאה לנואף?

[4] שומה עלינו להסיק, כי הברייתא עוסקת במקרה שלא היו עדים לאימות החשד, אלא לעז בלבד יצא עליהם. אף על פי כן קובעת הברייתא, כי רק אם לאחר גירושיה מבעלה נישאה לאדם אחר – אין כופים על החשוד לגרשה, כי העובדה שלאחר גירושיה לא נישאה לחשוד כי אם לאיש אחר, הפחיתה את החשד. משמע, אם לאו – חובה עליו לגרשה! ואילו רב אמר, שאינו חייב להוציאה אלא אם כן היו עדים שאימתו את החשד?

[5] דוחה הגמרא את שאלתו, כי רב יכול לטעון: הכל מודים כי אם לא היו עדים, אין מחייבים את החשוד לגרשה, גם אם לא נישאה בינתיים לאחר, ואילו הברייתא ציינה שבינתיים נישאה לאדם אחר כדי ללמדנו, שאפילו במקרה זה (שלאחר גירושיה לא נישאה לחשוד אלא לאדם אחר, ובכך נשמט לכאורה הבסיס לחשד) לכתחילה לא ישאנה החשוד, ורק אם נשאה, אינו חייב להוציאה.

[6] הגמרא מקשה על רב מברייתא נוספת בה נאמר, כי החשוד חייב לגרש את האשה, רק אם אין לה בנים מבעלה הקודם, אך אם יש לה בנים ממנו, לא יגרשה החשוד, שלא יאמרו הבריות – אמת היה הדבר ובניה ממזרים הם, שלא מבעלה נולדו אלא מן החשוד בעודה אשת איש.
אולם, אם התאמת החשד על פי עדים, אפילו יש לה בנים מן הראשון – חייב הנואף לגרשה, שכך דין התורה שסוטה אסורה לבועל.
הרי לנו שלא כדברי רב, כי מן החלק הראשון בברייתא מבואר, כי אם אין לה בנים, עליו לגרשה, אף אם לא אומת החשד באמצעות עדים!

ריח. תוספתא פרק ד/ה. ריט. ראה במשנה להלן דף כו/א.

[1] רַב מוֹקֵי לָהּ לְמַתְנִיתִין,
(תירוץ:) רב מעמיד את משנתנו

בְּיֵשׁ לָהּ בָּנִים וְיֵשׁ לָהּ עֵדִים.
שיש לה בנים מבעלה הראשון ודווקא שיש עדים שזינתה.

וּמַאי דּוֹחֲקֵיהּ דְּרַב לְאוֹקְמֵי
ומה דחק את רב להעמיד

לְמַתְנִיתִין בְּיֵשׁ לָהּ בָּנִים וְיֵשׁ
את משנתנו שיש לה בנים ויש

לָהּ עֵדִים, וְטַעֲמָא דְּאִיכָּא
עדים שזינתה, ומפני הבנים רק אם יש

עֵדִים מַפְקִינַן, וְאִי לֵיכָּא
עדים תצא מהחשוד, ואם אין

עֵדִים לָא מַפְקִינַן? לוֹקְמַהּ
עדים לא תצא? שיעמיד את המשנה

בְּשֶׁאֵין לָהּ בָּנִים, אַע"ג
כשאין לה בנים מבעלה הראשון, ואפילו

דְּלֵיכָּא עֵדִים! [2] אָמַר רָבָא:
שאין עדים חייב לגרשה! הסביר רבא:

מַתְנִיתִין קַשְׁיָתֵיהּ, מַאי
בלשון המשנה התקשה רב, מדוע

אִירְיָא דְּתָנֵי "הוֹצִיאוּהָ"?
תפס התנא את הלשון "הוציאוה" (בית דין)?

לִיתְנֵי "הוֹצִיאָהּ"! אֶלָּא
יִשְׁנָה "הוציאה" (בעלה)! אלא מפני

כָּל "הוֹצִיאוּהָ" - בְּבֵית
שכל לשון "הוציאוה", היינו שבית

דִּין, וּבֵית דִּין - בְּעֵדִים
דין כפו להוציאה, ובית דין - רק אם באו עדים

הוּא דְּמַפְקִי. [3] וְאִי בָּעֵית
כופים להוציא. ואם תרצה

אֵימָא: הֲנֵי מַתְנֵייתָא - רַבִּי הִיא; [4] דְּתַנְיָא: רוֹכֵל יוֹצֵא וְאִשָּׁה חוֹגֶרֶת בְּסִינָּר,
תאמר ותתרץ: זו הברייתא (המנוגדת לרב) - כשיטת רבי המחמיר היא; ששנינו בברייתא: בעל הרואה רוכל יוצא מביתו ואשתו מתקינה את סינרה עליה,

אָמַר רַבִּי: הוֹאִיל וּמְכוֹעָר הַדָּבָר - תֵּצֵא; רוֹק לְמַעְלָה מִן הַכִּילָה, אָמַר
אמר רבי: מפני הכיעור (חשד שהתירתו לזנות) עליו לגרשה; אם מצא רוק בכיפת הכילה, אמר

רַבִּי: הוֹאִיל וּמְכוֹעָר הַדָּבָר - תֵּצֵא; °מְנָעֲלִים הֲפוּכִים תַּחַת הַמִּטָּה, אָמַר
רבי: מפני הכיעור (חשד שרקקה בשעת מעשה) עליו לגרשה; אם מצא נעליים הפוכות תחת המיטה, אמר

רַבִּי: הוֹאִיל וּמְכוֹעָר הַדָּבָר - תֵּצֵא; מְנָעֲלִים הֲפוּכִים?! לֵיחֲזֵי דְּמָאן נִינְהוּ!
רבי: יוציאה מפני הכיעור; (שאלה:) נעליים הפוכות מצא?! שיראה ויבדוק למי הן שייכות!

° דף כה/א

להלן נתוודע ל"עדי כיעור", היינו: עדות לא ישירה על כך שזנתה האשה, אלא מעדות זו עולה כי רגליים לדבר שכך אירע.
רבי סובר, כי אשה נאסרת על בעלה אם יש עדי כיעור ובנוסף לכך יוצא קול בעיר כי זינתה אשתו. לפי שיטת רבי, שאשה נאסרת על בעלה גם ללא עדות ברורה, הוא הדין שנאסרת אשה זו על הבועל אם יצא קול בלבד, אם הוא מחזק את הקול ומבסס את החשד כאשר הוא נושא אותה לאחר גירושיה מבעלה [רכ].

[1] הגמרא מתרצת, כי רב יעמיד את משנתנו במקרה שהיו לה בנים, שבאופן זה גם הברייתא קובעת שלא יגרשנה החשוד, אלא אם כן עדים אימתו את החשד.
נמצא, שרב מעמיד את משנתנו שיש לה בנים והחשד אומת על ידי עדים ולפיכך חייב לגרשה. מה דחקו לפרש כך את משנתנו? מדוע אינו מעמיד את המשנה במקרה שאין לה בנים, ודברי המשנה שחייב לגרשה אמורים בכל מקרה, הן אם באו עדים והן אם לאו!

[2] הסביר רבא, כי קושי בלשון המשנה הוא שהניא את רב לפרש את משנתנו באופן זה דווקא; המשנה אומרת: "הנטען על אשת איש **והוציאוה** מתחת ידו, אף על פי שכנס – יוציא". לכאורה היתה המשנה צריכה לומר שבעלה "הוציאה", מדוע נאמר כי "הוציאוה"? אין זאת אלא שלשון זו מלמדתנו, כי בית דין כפו על הבעל לגרשה. מאחר שאין בית דין כופים את הבעל לגרש את אשתו אלא אם כן עדים אימתו את החשד כי זינתה, פירש רב כי משנתנו עוסקת בנואפת שיש לה בנים מבעלה הקודם, ולכן אלמלא היו עדים, לא היו כופים על הנואף לגרשה.

[3] אפשרות נוספת קיימת לתרץ את דברי רב, כי הברייתא ממנה עולה שהחשוד חייב לגרשה גם אם לא באו עדים, היא כדעת רבי המחמיר בדינה, אך משנתנו מן הסתם כדעת חכמים שאם לא באו עדים אינו חייב לגרשה גם אם אין לה בנים. לפיכך פירש רב כי מדובר שבאו עדים.

[4] על שיטת רבי המחמיר שנינו בברייתא: אדם שחזר לביתו וראה רוכל יוצא מביתו ואשתו חוגרת ומסדרת על עצמה את הסינר שחגרו הנשים בזמנם לצניעות – הרי עליו לגרשה מפני הכיעור ("שלא התירתו זו מעליה, אלא לזנות" – רש"י), אף על פי שאין חשד מאומת כי זינתה עמו.
כמו כן, אם ראה הבעל רוכל יוצא מביתו ומצא רוק בצד הפנימי של גג כיסוי הכילה שעל המיטה – יגרשנה מפני הכיעור, כי סביר להניח שהרוק ניתז מפיו של אדם ששכב במיטה ופניו כלפי מעלה ורגליים לדבר כי אשתו היא ששכבה שם ורקקה בשעת תשמיש. (בתקופתם היה נהוג שכמין אהל, "כילה" מכסה את המיטה על השוכב בה). כמו כן, אם מצא הבעל מנעלים הפוכים על פניהם תחת מיטתו – יוציאנה מפני הכיעור.
הגמרא תמהה, מדוע יוציאנה אם מצא מנעלים הפוכים? יבדוק נא של מי הם, שמא שייכים לאחד מבני הבית!

רכ. על פי הרמב"ן בדעת רש"י, ועיין שם אפשרות נוספת בדברי השאילתות, וביאור הסוגייה לשיטת רש"י והשאילתות. וראה בהערות הגר"א יפהן לריטב"א המונה ששה פירושים שונים שנחלקו ביניהם מהי שיטת רש"י המדוייקת. אולם דעת הרי"ף והרמב"ם וראשונים נוספים, כי גם רבי אינו מחייב את הבעל לגרשה בשל חשדות אלה, ואך אמר שתצא בשל כך מהנחשד אם גירשה הבעל ונשאת לו.

אֶלָּא מְקוֹם מְנָעָלִים הַפּוּכִים
אלא הכוונה שמצא סימנים בעפר שנעליים הפוכות היו

(תַּחַת הַמִּטָּה, אָ"רַ: הוֹאִיל
בו (כדי להסתיר את צורת הנעל).

וּמְכוֹעָר הַדָּבָר - תֵּצֵא).

[1] וְהִלְכְתָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב,
הלכה למעשה: הלכה כדברי רב

וְהִלְכְתָא כְּוָותֵיהּ דְּרַבִּי.
והלכה כדברי רבי.

[2] קַשְׁיָא הִלְכְתָא אַהִלְכְתָא!
(שאלה:) הן קשה הלכה על הלכה (כי נחלקו)!

[3] לָא קַשְׁיָא: הָא - בְּקָלָא
(תשובה:) לא קשה: כאן בקול

דְּפָסֵיק, הָא - בְּקָלָא דְּלָא
שכבר פסק, וכאן בקול שלא

פָּסֵיק. קָלָא דְּלָא פָּסֵיק וְלֵיכָּא
פסק. אם לא פסק הקול ואין

עֵדִים - כְּרַבִּי, קָלָא דְּפָסֵיק
עדים - הלכה כרבי שחייב הבעל לגרשה, אם פסק הקול,

וְאִיכָּא עֵדִים - כְּרַב. [4] וְקָלָא
רק אם יש עדים חייב לגרשה - כשיטת רב. "קול

דְּלָא פָּסֵיק, עַד כַּמָּה? אָמַר
שלא פסק", עד כמה זמן נחשב? אמר

אַבַּיֵי, אָמְרָה לִי אֵם: דּוֹמֵי
אביי: אמרה לי אמי: רינון

דְּמָתָא - יוֹמָא וּפַלְגָא.
בעיר (נמשך) - יום וחצי.

[5] וְלָא אֲמָרַן - אֶלָּא דְּלָא
ואין הדברים אמורים אלא שלא

מבארת הגמרא כי כוונת רבי שבעפר שתחת המיטה הבחין בסימנים כי הונחו שם לפני כן נעליים הפוכות, והרי זו עילה לחשוד, כי בעל הנעליים הפכן לאחר שחלצן, כדי שאם פתאום יכנס אדם בלתי קרוא, הוא לא יזהה את מנעליו [רכא].

אם רבי מחייב את הבעל לגרש לאור חשדות מסוג זה, ודאי שגם יורה לחשוד שנשאה לגרשה, שהרי כלל בידינו, כי "כל שאסורה לבעל – אסורה לבועל", כלומר, אשה שנאסרה לבעלה מחמת ניאוף, אסורה גם לנואף.

1 הגמרא מסכמת הלכה למעשה, כי הלכה כדברי רב והלכה כדברי רבי.

2 על אתר תמהה הגמרא, הן פסיקה זו סותרת את עצמה, שהרי רב מחייב את החשוד לגרש רק אם היו עדים ואילו רבי מחמיר בדבר!

3 מבארת הגמרא, כי פעמים פוסקים כרב ופעמים כרבי; היכן שקול הלעז על אודות הניאוף אינו חדל, פוסקים כרבי שחובה על החשוד לגרשה גם ללא כל עדות. היכן שחדל הקול ואזל, פוסקים כרב שרק אם יש עדים בדבר, חייב לגרשה.

4 מבררת הגמרא, כמה זמן הוא "קלא דלא פסיק"? אמר אביי: אמרה לי אמי, כי הלעז על חשדות שבעיר נשמעים יום וחצי. הוי אומר, כי לאחר יום וחצי הרי זה נחשב לעז שאינו פוסק.

5 הגמרא מבהירה, כי גם לעז שנמשך יום וחצי, אינו מחייב להחמיר כרבי אם בתוך זמן זה הוכחש הלעז על ידי חלק מן האנשים, ובתנאי שלא עשו כן מיראתם מן החשוד, אך אם מיראה עשו כן, אין ההכחשה נחשבת מאומה, והרי זה לעז מתמשך המחייב להחמיר כרבי.
זאת ועוד, חובה להתייחס ללעז רק אם לאחד הנלעזים אין שונאים, אך אם למי מהם יש שונאים, אין צורך להתייחס ללעז כלל, כי סביר להניח שאחד מן השונאים המציאו והפיצו.

6 שנינו במסכת גיטין [רכב]: המגרש את אשתו כי יצא עליה לעז שזינתה תחתיו, אינו רשאי לשוב לשאתה; המגרש את אשתו מפני נדר שנדרה, אינו רשאי לשוב לשאתה. טעם הדבר, מפני שחז"ל ביקשו למנוע לעז מבניהן של נשים אלו שנישאו לאחרים לאחר שגורשו על ידי בעליהן [רכג].
כלומר, לאחר שהתגרשה האשה ונישאה לאיש אחר, עלול הבעל לגלות כי הלעז שבעטיו גירשה, הובר כעורבא פרח, או שהנדר שמחמתו גירשה, ניתן להתרה. או–אז יאמר הבעל, כי לו היה יודע כי כך הם פני הדברים, לא היה מגרשה ויטען כי עתה הובר כי הגט ניתן בטעות. מכאן ואילך לא יארך הזמן עד שיוציאו לעז על בניה מבעלה השני, כי ממזרים הם, שהרי אשת איש היא, לפי שלא חלו גירושיה מבעלה הראשון.
כדי למנוע כל זאת תקנו חכמים – המגרש את אשתו מפני לעז או מפני נדר, אינו יכול לשוב לשאתה לעולם,אפילו אם יתברר כי טעה בעילת הגירושין. מעתה, בעת הגירושין יודע הבעל כי הם תקפים בכל תנאי ולא יצא לעז על בניה מבעלה השני [רכד].

פָּסַק בֵּינֵי וּבֵינֵי, אֲבָל פָּסַק בֵּינֵי וּבֵינֵי - הָא פָּסַק; וְלָא אֲמָרַן - אֶלָּא דְּלָא פָּסַק
פסק הקול (על ידי הכחשה) ביום וחצי הללו, אך אם פסק הרינון - הן חדל; ולא אמרנו (שהכחשה מפסיקה) אלא כשלא הכחישו את הקול

מֵחֲמַת יִרְאָה, אֲבָל פָּסַק מֵחֲמַת יִרְאָה - מֵחֲמַת יִרְאָה הוּא; וְלָא אֲמָרַן - אֶלָּא
מחמת יראה, אך אם הכחישו מיראתם את החשוד, הן מחמת יראה פסק ולא נחשב הדבר. ולא אמרנו (שמתייחסים לקול) אלא

דְּלֵיכָּא אוֹיְבִים, אֲבָל אִיכָּא אוֹיְבִים - אוֹיְבִים הוּא דְּאַפְּקוּ לֵיהּ לְקָלָא. [6] תְּנַן
אם אין לו שונאים, אך אם יש לו שונאים, סביר שהשונאים הם שהוציאו את הקול עליו. שנינו

הָתָם: הַמּוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ מִשּׁוּם שֵׁם רַע - לֹא יַחֲזִיר, מִשּׁוּם נֶדֶר - לֹא יַחֲזִיר.
שם (במסכת גיטין): המגרש את אשתו מפני שיצא עליה שם שזינתה - לא ישוב לשאתה. גירשה מפני נדר שנדרה - לא ישאה שוב.

רכא. "לבוש" אבן העזר סימן י"א סעיף א'. ראה במאירי פירוש נוסף. רכב. דף מה/ב. רכג. ראה תוספות גיטין לו/א ד"ה "אי אמרי". אולם, עיין ריטב"א שם שחולק. פשטות לשון רש"י כאן ושם משמע כהריטב"א, אך עיין "תוספות יום טוב" גיטין פרק ד' משנה ז'. רכד. ראה בסוגיית הגמרא בגיטין מה/ב, כי יש אמוראים המפרשים משנה זו בדרך שונה: "שלא יהיו בנות ישראל פרוצות בעריות ונדרים".

[1] שְׁלַח לֵיהּ רַבָּה בַּר רַב נַחְמָן: יְלַמְּדֵנוּ רַבֵּינוּ! אם בעל זה שגירש את אשתו מפני לעז שזינתה, שב ונשאה, חייב הוא לשוב ולגרשה?

[2] השיבו: הן שנינו במשנתנו, כי הנחשד שבא על אשת איש, ומפני כך גירשה בעלה, אין החשוד רשאי לשאתה, ואם עשה כן – חובה עליו לגרשה. טעם הדבר, לפי שנישואיהם מוכיחים כי הקול שיצא עליהם נכון. מכאן יש ללמוד, כי הוא הדין לגבי שאלתך, שמכיון שגירשה – הוכיחו מעשיו לאמת את הקול (אמנם, עיקר תקנת חכמים היא מטעם אחר, שלא יצא לעז על בניה מבעלה השני, אך אם רוצה להחזירה בלא שיצא קול המכחיש את הקול הראשון, קיים טעם נוסף לאסור, שהקול התאמת על ידי גירושיה [רכה]).

[3] המשיך ושאל רבה בר רב הונא על תירוצו, כי אין לדמות בין המקרים, שכן במשנתנו מדובר על אשה שבית דין "הוציאוה" מבעלה הראשון, כי הוברר על פי עדים שהיא סוטה ומדין תורה אסורה להיות עם בעלה, ולפיכך גם הנואף חייב לגרשה מדין תורה, כי "כל האסורה לבעל אסורה לבועל" (ולא כפי שפירש רבה בר רב נחמן, שיוציא משום הקול). ברם, בנידוננו לא גירשה הבעל אלא מפני חשד, וכל שאלתי היא, אם חכמים כללו בתקנתם כי גם בדיעבד, אם עבר ונשאה, חייב לגרשה.

[4] אומרת הגמרא: רבה בר רב נחמן השווה בין המקרים, לפי שאינו גורס במשנתנו ש"הוציאוה" בית דין, אלא גם במשנתנו "הוציאה" בעלה מפני החשד בלבד ודומים המקרים.

[5] עדיין קשה על דבריו, כי יש להבחין בין מקרה שבו הבעל עצמו שב ונושא את אשתו, שאין בכך דבר מגונה, לבין מקרה שבו החשוד בניאוף נושא את החשודה, שדבר זה מגונה ביותר, ויתכן שדווקא במקרה זה הורו חכמים שיגרשנה.

[6] השיב רבה בר רב נחמן: דומים המקרים גם דומים! שכן, במשנתנו נאמר, כי אם עבר החשוד על דברי חכמים ונשא את החשודה – יגרשנה. מכאן נלמד, כי כל העובר על דברי חכמים – גם הבעל שגירש את אשתו מפני החשד, שחכמים הורו לו לא לשאתה שוב – יגרש.

[7] אך הגמרא דוחה את דבריו, כי אין כלל הקובע כי הכונס אשה שאסרו עליו חכמים, חייב להוציאה, אלא הדבר תלוי בסיבת האיסור; במשנתנו, בכך שהחשוד נושא את החשודה, הרי זה רגליים לדבר כי אכן נאפו ולפיכך הורו חכמים שיגרשנה. ואילו במקרה שהבעל עצמו שב ונושא את האשה, הרי זה מצביע על כך שגמר בדעתו כי החשד היה לעז בלבד ואינו נכון.

[1] שְׁלַח לֵיהּ רַבָּה בַּר הוּנָא
שלח רבה בן הונא

לְרַבָּה בַּר רַ"נַ, יְלַמְּדֵנוּ רַבֵּינוּ:
לרבה בן רב נחמן: ילמדנו רבינו!

כָּנַס, מַהוּ שֶׁיּוֹצִיא? [2] אָ"לֵ,
אם כנס המוציא משום שם רע, החייב לגרשה?! השיבו:

תָּנֵינָא: הַנִּטְעָן עַל אֵשֶׁת אִישׁ
הן שנינו במשנה: הנחשד שבא על אשת איש

וְהוֹצִיאָהּ מִתַּחַת יָדוֹ, אַעַ"פִּ
וגירשה בעלה, אף על פי

שֶׁכָּנַס - יוֹצִיא! [3] אָ"לֵ: מִי
שכנסה החשוד - יגרשה! שאלו: הכי

דָּמֵיְ?! הָתָם - "הוֹצִיאוּהָ",
המקרים דומים? במשנתנו "הוציאוה" - בית דין כי היו עדים,

וְהָכָא - "הוֹצִיאָהּ". [4] וְרַבָּה
ואילו כאן, "הוציאה" - בעלה (מעצמו)! (שאלה:) ורבה

בַּר רַ"נַ? מַתְנִיתִין נָמֵי
בן רב נחמן (כיצד השווה)? כי במשנתנו גם

"הוֹצִיאָהּ" תְּנַן. [5] וְאַבַּתְּי,
"הוציאה"- בעלה (מעצמו), הוא גרס. ועדיין,

מִי דָּמֵיְ?! הָכָא בַּעַל, וְהָתָם -
הכי המקרים דומים?! הן כאן כנסה הבעל שוב, ושם

בּוֹעֵל! [6] אָ"לֵ: שַׁפִּיר דָּמֵי
כנסה החשוד (ומגונה הדבר)! השיב בן רב נחמן: טוב דימום

אַהֲדָדֵי, הָכָא אֲמוּר רַבָּנָן: לֹא
זה לזה, כשם שכאן אמרו חכמים: לא

יִכְנוֹס, וְאִם כָּנַס - יוֹצִיא, הָ"נָ אָמְרִי רַבָּנָן: לֹא יַחֲזִיר, וְאִם כָּנַס - יוֹצִיא. [7] וְלָא
ישאנה (החשוד) ואם נשאה - יגרשה, גם כאן הרי אמרו חכמים: לא ישאנה (המגרש), ולכן אם נשאה - יגרשה. (דחייה:) אין השוואתו

הִיא, הָתָם - אַלּוּמֵי אַלְּמֵיהּ לְקָלָא, הָכָא אָמְרִינַן: קָם בֵּיהּ בְּקָלָא וְלֵיתֵיהּ:
נכונה. במשנתנו חזק התחזק הקול בכך שנשאה החשוד, ואילו בבעל ששב ונשא אומרים: עמד הוא על טיב הקול ומצא שאינו (נכון).

משנה זו כקודמתה, עוסקת באנשים שחכמים אסרו עליהם לשאת אשה מסויימת מפני החשד.
משנתנו עוסקת באשה המוחזקת כאשת איש. כדי להתיר אשת איש להנשא, בית דין נזקקים לעדות, אך די בעדות של עד אחד, אף על פי שבדרך כלל בענייני גיטין וקידושין יש צורך בשני עדים.
אפשרות זו מתרחשת בשני מקרים.
א. שליח הביא גט מ"מדינת הים" [רכו] עבור האשה. מדין תורה, די בכך שהגט חתום על ידי שני עדים כדי שהאשה תהא מגורשת. אך במסכת גיטין [רכז] מבואר שקבעו חכמים, כי על השליח להעיד בפני בית דין, "בפני נכתב ובפני נחתם". כלומר, נוכחתי בעת כתיבתו ובעת חתימתו על

רכה. רשב"א. רכו. "מדינת הים": ראה גיטין ב/א ובסוגיית הגמרא שם, מהי "מדינת הים" לגבי דין זה, ומה טעם תקנה זו. רכז. דף ב/א.

ידי העדים. אלמלא עדותו אינה רשאית להנשא.
ב. מעיקר הדין, אשה שנודע לה כי מת בעלה, אינה רשאית להנשא אלא אם שני עדים מעידים כי כך אירע. אולם, חז"ל תקנו כי יש לקבל גם עדות של אדם אחד המעיד כי מת בעלה, לפי שניתן לסמוך על כך שהאשה עצמה תברר ותדקדק בעדות זו אם נכונה היא אם לאו, כי היא עצמה חוששת פן יבולע לה אם יופיע בעלה הראשון אחרי שתנשא לאחר [רכח], ויתברר כי בעודה אשת איש נבעלה לאחר, בכך היא נאסרה לשניהם, ואף הפסד הפסידה את כתובתה ואת יתר זכויותיה [רכט].

[1] מַתְנִי'. הַמֵּבִיא גֵּט מִמְּדִינַת
שליח המביא גט ממדינת

הַיָּם, וְאָמַר 'בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי
הים, והעיד כי בפניו נכתב הגט ובפניו

נֶחְתַּם' - לֹא יִשָּׂא אֶת אִשְׁתּוֹ;
נחתם, לא ישא השליח את הגרושה.

[2] 'מֵת', 'הֲרַגְתִּיו', 'הֲרַגְנוּהוּ' -
אדם המעיד כי מת פלוני, "הרגתי אותו", "הרגנוהו" -

לֹא יִשָּׂא אֶת אִשְׁתּוֹ; רַבִּי
לא ישא את אלמנתו; רבי

יְהוּדָה אוֹמֵר: 'הֲרַגְתִּיו' - לֹא
יהודה חולק: אמר "הרגתיו" - לא

תִּנָּשֵׂא אִשְׁתּוֹ, 'הֲרַגְנוּהוּ' -
ישא את אשתו, אמר "הרגנוהו" -

תִּנָּשֵׂא אִשְׁתּוֹ:
רשאי לשאתה.

[3] גְּמָ'. טַעֲמָא דְּמִמְּדִינַת הַיָּם,
משמע, שרק שליח של גט ממדינת הים,

דַּעֲלֵיהּ קָסָמְכִינַן, אֲבָל מֵאֶ"יִ
שעליו סומכים להכשיר הגט - לא ישא הגרושה, אבל

דְּלָאו עֲלֵיהּ קָסָמְכִינַן - יִשָּׂא
שליח גט מארץ ישראל, שלא עליו סומכים להכשירו - רשאי

אֶת אִשְׁתּוֹ, [4] וְהָא מֵת, דְּלָאו עֲלֵיהּ קָסָמְכִינַן, דְּאָמַר מַר: אִשָּׁה דַּיְיקָא וּמִינַּסְבָּא,
לשאת הגרושה. (שאלה:) והרי המעיד שמת פלוני, שלא עליו סומכים להתירה, שהרי למדנו: אשת איש מדייקת לברר שמת בעלה לפני שנישאת שוב (וסומכים עליה),

וְקָתָנֵי: לֹא יִשָּׂא אֶת אִשְׁתּוֹ! הָתָם - לֵיבָא כְּתָבָא, הָכָא - אֵיבָא כְּתָבָא,
ובכל זאת שנינו: שהמעיד לא ישא את אשתו! (תשובה:) בהעיד שמת - אין כתב התומך את דבריו, ובשליח גט, יש כתב התומך דבריו,

דְּתְנַן: מַה בֵּין גֵּט לְמִיתָּה? שֶׁהַכְּתָב מוֹכִיחַ: [5] "מֵת", "הֲרַגְתִּיו", "הֲרַגְנוּהוּ" -
ששנינו: מה ההבדל בין נאמנות עד מיתה לנאמנות שליח גט? שכתב הגט מצטרף להוכיח את אמיתותו. למדנו במשנה: "מת", 'הרגתיו', 'הרגנוהו' -

לֹא יִשָּׂא אֶת אִשְׁתּוֹ: הוּא נִיהוּ דְּלֹא יִשָּׂא אֶת אִשְׁתּוֹ, הָא לְאַחֵר - תִּנָּשֵׂא,
לא ישא את אשתו". משמע, הוא זה שלא ישא את האלמנה, אך לאחר - רשאית להנשא.

[1] שליח המביא לאשה גט ממדינת הים ומעיד "בפני נכתב הגט ובפני נחתם", הרי היא מותרת להנשא, אך הוא אינו רשאי לשאתה, שלא יאמרו כי שקר העיד מתוך רצונו לשאתה [רל].

[2] אדם המעיד בפני בית דין: מת בעלה של אשה זו; הרגתי אותו; הרגנו אותו – הרי היא מותרת להנשא, אך הוא לא ישאנה, שלא יאמרו שקר העיד כדי לשאתה.
רבי יהודה אומר, כי אין להתיר לאשה להנשא על ידי עד האומר כי הוא הרג את הבעל, אך מודה רבי יהודה, כי אם הוא אומר "הרגנוהו", כלומר, אנשים אחדים היו שותפים להריגה – מותרת להנשא.

[3] מלשון המשנה "המביא גט ממדינת הים" משמע, כי דין זה אמור כלפי המביא גט מ"מדינת הים" בלבד, אך אם מביא גט שנכתב בארץ ישראל, רשאי הוא לשאת את הגרושה, כי בגט שנכתב בארץ ישראל אין צורך בעדות השליח, אלא די בגט עצמו כדי להתירה [רלא].

[4] אם כך, שואלת הגמרא, מדוע המעיד על מותו של הבעל אינו רשאי לשאת את אשתו, הרי עיקר התרת האשה להנשא מבוססת על כך שחכמים סמכו שבטרם תינשא היא תבדוק היטב אם אכן מת בעלה, ועדותו של העד האחד אינה העילה היחידה להתרתה!
הגמרא מתרצת, כי המעיד על מות הבעל, אין בידו כל אסמכתא לעדותו ולפיכך אם ישאנה יש מקום ללעז שייצא עליו, כי העיד להתירה כדי לנשאה. אך שליח המגיע וגט בידו, המהווה אסמכתא לעדותו, אין מקום לחשוש שאם יישאנה ייצא לעז שזייף את הגט כדי לשאתה, וכל שניתן לחשוד בו הוא, כי הוא משקר ביחס לכך שהגט נכתב כדת וכדין, שהרי סוף סוף עד אחד הוא (בשני עדים אין חושדים, כי ציוותה תורה להאמינם). לפיכך, כשאין צורך להסתמך על דבריו כדי להתייחס אל הגט כמהימן, אין עילה לאסור עליו לשאתה.
על סברה זו שנינו במשנה להלן העוסקת בהלכה אחרת [רלב]. במשנה זו נאמר: מה בין נאמנות העד המעיד כי מת הבעל, לבין נאמנות השליח המביא גט? ששטר הגט עצמו מהווה הוכחה מסויימת כי אמת הדברה.

[5] למדנו במשנה, כי לדעת חכמים המעיד: "הרגתיו; הרגנוהו", אינו רשאי לשאת את האשה. משמע, כי רק הוא לא ישאנה אך רשאית להנשא לאחרים.

רכח. ראה להלן פח/א ובתוספות שם, ד"ה "מתוך". ועיין רמב"ם הלכות גירושין פרק י"ב הלכה כ"ט. רכט. ראה במשנה להלן פז/ב. רל. כן מבואר ברש"י כאן ובעמוד ב' ד"ה "כנס", ועיין שם בהגהות הגר"א שציין את דעת הרשב"א והרא"ש, שבמשנתנו קיים חשש ולא רק לעז. רלא. כמבואר במשנה בגיטין ב/א. רלב. קיז/ב, ובגיטין כג/ב, לגבי חמש נשים שאינן נאמנות להעיד על מות בעל, ועם זאת הן נאמנות להביא גט.

תמהה הגמרא, הן בעדותו אומר כי הוא עצמו "רשע" – רוצח, וממילא הוא פסול לעדות! שאמר רב יוסף: המעיד "פלוני רבעני באונס", הרי הוא עד כשר ויכול הוא להצטרף לעד נוסף על מעשה זה, כדי שבית דין יקבלו את עדותם, שהרי אין עדות פחות משניים, ויחייבו את הרובע מיתה. אולם המעיד "פלוני רבעני **לרצוני**" – פסול לעדות, כי מעיד על עצמו שהוא רשע, ורשע פסול לעדות שנאמר [רלג] "אַל תָּשֶׁת יָדְךָ עִם **רָשָׁע לִהְיוֹת עֵד חָמָס**" [רלד]!

1 שמא נען ונאמר, כי אכן רשע הוא המעיד כי רצח את בעלה של האשה, אך בכל זאת סמכו על עדותו מפני שכבר מצאנו שהקלו חכמים בעדות לגבי מיתת בעל, שדי בעד אחד;

2 הן אמר רב מנשה, כי גזלן מדרבנן [רלה], כגון, משחק בקובייה, כשר להעיד כי מת בעלה של אשה, אך גזלן מן התורה – פסול. ברי, איפוא, כי גם רוצח פסול לעדות זו!

3 שמא נאמר, כי לא אמר רב מנשה את דבריו לדעת חכמים במשנתנו, המתירים לאשה להנשא על סמך עדות זו, כי אם לדעת רבי יהודה במשנתנו, הסובר כי אכן אין לסמוך על עדות האומר "הרגתי" את בעלה (נמצא שדברי רב מנשה אינם הולמים את שיטת חכמים הננקטת להלכה).

4 אומרת הגמרא, רב מנשה יכול ליישב את דבריו גם לדעת חכמים הסוברים כי ניתן לסמוך על עדותו של רוצח זה. זאת לאור דברי רבא (במסכת סנהדרין [רלו]) החולק על רב יוסף (שאמר כי המעיד "פלוני רבעני לרצוני" אינו יכול להצטרף כעד) וסובר, כי כפי ש"אדם קרוב אצל עצמו" ולפיכך אינו יכול להעיד לטובת עצמו, כך גם אינו יכול להרשיע את עצמו.

מעתה, עדותו מתקבלת למחצה, כלשון התלמוד (במסכת סנהדרין [רלז]) "פלגינן דיבורא" (= מחלקים את דבריו); מקבלים את חלק עדותו שפלוני רבע, אך אין מקבלים שרבע אותו, את העד, לרצונו, מפני שעל חלק זה אינו עד כלל. כמו כן במקרה דנן, מקבלים את עדותו כי בעלה מת, אך אין מקבלים את עדותו שהוא הרוצח [רלח].

5 שואלת הגמרא, לאור האמור עולה, כי רב יוסף הפוסל לחלוטין עדות שבה אדם גם מרשיע את עצמו, סובר כשיטת רבי יהודה במשנתנו. האמנם כן?!

אומרת הגמרא, רב יוסף יכול לענות כי דבריו הולמים גם את שיטת חכמים, ורק במשנתנו הקלו להתיר לאשה להנשא על פי עדות הרשע, כשם שהקלו להתירה להנשא על פי עד אחד. ואילו רב מנשה שאמר כי רק פסולי עדות מדרבנן כשרים להעיד על מיתת הבעל, הוא הוא הסובר כשיטת רבי יהודה בלבד [רלט].

(רש"י מסכם את סוגייתנו וכותב, כי נמצא שרב יוסף חולק על רב מנשיא וסובר, כי לדעת חכמים, גם עד הפסול מן התורה – כשר להתיר אשת איש, ורק רבי יהודה סובר כרב מנשיא. ואילו רב מנשיא סובר כי דעת חכמים היא כשיטת רבא החולק על רב יוסף ודברי רב יוסף הם כדעת רבי יהודה).

וְהָאֲמַר רַב יוֹסֵף: "פְּלוֹנִי רְבָעַנִי
(שאלה:) והרי אמר רב יוסף: המעיד "פלוני רבעני

לְאוֹנְסִי" - הוּא וְאַחֵר מְצַטְרְפִין
באונס", הוא ועד נוסף מצטרפים לעדות כדי לחייבו

לְהָרְגוֹ, "לְרְצוֹנִי" - רָשָׁע הוּא,
מיתת בית דין. אך אם העיד "רבעני לרצוני", רשע הוא העד,

וְהַתּוֹרָה אָמְרָה: "אַל תָּשֶׁת
והרי אמרה תורה: "אל תשת ידך עם

יָדְךָ עִם רָשָׁע לִהְיוֹת עֵד חָמָס"!
רשע להיות **עד** חמס"! (ואיך מקבלים עדות הרשע להתירה?).

[1] וְכִ"ת, שָׁאנֵי עֵדוּת אִשָּׁה,
וכי תאמר, שונה עדות להתיר אשה מעגינותה,

דַּאֲקִילוּ בַּהּ רַבָּנַן, [2] וְהָא"רַ
שהקילו בה חכמים, הן אמר רב

מְנַשֶּׁה: °גַּזְלָן דְּדִבְרֵיהֶם - כָּשֵׁר
מנשה: העובר על גזל דרבנן - כשר

לְעֵדוּת אִשָּׁה, גַּזְלָן דְּדִבְרֵי
להתיר אשת איש, והעובר על גזל מן

תּוֹרָה - פָּסוּל לְעֵדוּת אִשָּׁה,
התורה - פסול להתיר אשת איש!

[3] נֵימָא, רַב מְנַשֶּׁה דְּאָמַר
(עלינו) לומר, כי רב מנשה אמר דבריו

כְּרַ' יְהוּדָה! [4] אֱמַר לָךְ רַב
כרבי יהודה (שאינו נאמן) ולא כחכמים! (דחייה:) יאמר לך רב

מְנַשֶּׁה: אֲנָא דַּאֲמַרִי אֲפִילּוּ
מנשה: אני אמרתי אפילו

לְרַבָּנַן, וְטַעֲמָא דְּרַבָּנַן הָכָא -
לשיטת חכמים, שכן, טעמם של חכמים כאן

° דף כה/ב

כְּדְרָבָא, דַּאֲמַר רָבָא: אָדָם קָרוֹב אֵצֶל עַצְמוֹ, וְאֵין אָדָם מֵשִׂים עַצְמוֹ רָשָׁע.
הוא כסברת רבא, שאמר רבא: אדם לגבי עצמו נחשב "קרוב" (הפסול לעדות), וממילא אין אדם יכול להעיד על עצמו שהוא רשע.

[5] לֵימָא, רַב יוֹסֵף דַּאֲמַר כְּרַבִּי יְהוּדָה! אֱמַר לָךְ רַב יוֹסֵף: אֲנָא דַּאֲמַרִי אֲפִי'
(עלינו) לומר, כי רב יוסף (החולק על רב מנשה), סובר כרבי יהודה (ולא כחכמים! דחייה:) יאמר לך רב יוסף: אני אמרתי אפילו

לְרַבָּנַן, וְשָׁאנֵי עֵדוּת אִשָּׁה, דַּאֲקִילוּ בַּהּ רַבָּנַן, וְרַב מְנַשֶּׁה דַּאֲמַר כְּרַבִּי יְהוּדָה:
לשיטת חכמים, אלא ששונה עדות אשה שהקילו בה חכמים, ורב מנשה הוא שסובר כשיטת רבי יהודה.

רלג. שמות כג/א. רלד. לגבי משמעות הדרשה כותב הרמב"ם בספר המצוות: "והמצוה הרפ"ו היא שהזהיר הדיין שלא לקבל עדות בעל-עבירה ומַעֲשׂוֹת על פי עדותו. והוא אמרו יתעלה: 'אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס'". בא בפירוש (מכילתא) "אל תשת רשע עד" - "אל תשת חמס עד", להוציא את החמסנים ואת הגזלנים שהן פסולין לעדות...". רלה. **"גזלן דדבריהם":** במסכת סנהדרין (כד/ב - כה/ב) נמנו אנשים הנוטלים ממון האסור מדרבנן, שנפסלים בכך לעדות מדרבנן, כגון, הנוטל מציאה מחרש שוטה וקטן, וכן אופנים שאין בהם מעשה גזילה גמור - אף על פי שהדבר אסור מן התורה - הרי הם פסולים מדרבנן בלבד. רלו. דף ט/ב. רלז. שם. רלח. ראה רש"י בסנהדרין דף ט/ב, ד"ה "רבא אמר". רלט. פירושים אחדים ישנם, מה טעמו של רב יוסף לחלוק על רבא. ראה רש"ש, הגהות רעק"א למשנה אות כ"ו, "אבן האזל" הלכות חובל ומזיק פרק ה' הלכה ז', ו"ברכת שמואל" יבמות סימן י'. ועיין עוד ברמב"ם בפירוש המשנה הכותב, כי רבי יהודה סובר ש"אדם משים עצמו רשע".

[1] "הַרַגְתִּיו" כו', "הַרְגִנוּהוּ" -
למדנו במשנה: "'הרגתיו... 'הרגנוהו' -

תִּנָּשֵׂא כו'. מַאי שְׁנָא
תנשא...". (לדעת רבי יהודה) מה שונה

"הַרַגְתִּיו", וּמַאי שְׁנָא
"הרגתיו", ומה שונה

"הַרְגִנוּהוּ"? [2] אָמַר רַב
"הרגנוהו" (שדינם חלוק)? הסביר **רב**

יְהוּדָה: בְּאוֹמֵר "אֲנִי הָיִיתִי עִם
יהודה: ניתן לפרש דבריו שהתכוון: "אני הייתי עם

הוֹרְגָיו". [3] וְהָתַנְיָא, אָמְרוּ לוֹ
הורגיו" (אך לא השתתף). (הוכחה:) שנינו ברייתא: אמרו חכמים

לְרַבִּי יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה בְּלִסְטִים
לרבי יהודה: מעשה בליסטים

אֶחָד שֶׁיָּצָא לֵיהָרֵג בְּמִגְיַזְתּ
אחד שהובל להריגה ב'מגיזת

קַפּוֹטְקְיָא, וְאָמַר לָהֶם: לְכוּ
קפוטקיא" (שם מקום), ובדרכו אמר לנוכחים: לכו

אִמְרוּ לָהּ לְאֵשֶׁת שִׁמְעוֹן
אמרו לה לאשתו של שמעון

בֶּן כֹּהֵן, אֲנִי הָרַגְתִּי אֶת בַּעְלָהּ בִּכְנִיסָתִי לְלוּד, וְאָמְרֵי לַהּ: בִּכְנִיסָתוֹ לְלוּד,
בן כהן, כי הרגתי את בעלה כשנכנסתי ללוד, ויש אומרים בכניסתו של הבעל ללוד (ומותרת להנשא),

וְהִשִּׂיאוּ אֶת אִשְׁתּוֹ! אָמַר לָהֶם: מִשָּׁם רְאָיָה?! בְּאוֹמֵר "אֲנִי הָיִיתִי עִם
ואכן התירו לה להנשא על פיו! הגיב רבי יהודה: וכי משם ניתן להביא ראייה?! הן ניתן היה לפרש דבריו הייתי עם הורגיו אך לא רצחתי בעצמי.

הוֹרְגָיו". [4] וְהָא 'לִסְטִים' קָתָנֵי! שְׁנִּתְפַּס עַ"י לִסְטִיּוּת. וְהָא 'יָצָא לֵיהָרֵג' קָתָנֵי!
(שאלה:) הן "ליסטים" נאמר עליו (ורצח מכל מקום)! (תשובה:) נתפס **בחשד** שהוא לסטים. (שאלה:) הרי הוצא להורג מעידה הברייתא (וודאי שאין זה חשד בלבד)?

בֵּי דִינָא דְעוֹבְדֵי כוֹכָבִים, דְּלָא דַיְיקֵי וְקָטְלֵי:
(תשובה:) היה זה בבית דין של נכרים, שאינם מדייקים ופוסקים למיתה.

[1] למדנו במשנה, כי לדעת **רבי** יהודה אין מקבלים את עדותו של האומר "הרגתי" את בעלה. מאידך, מתיר רבי יהודה לקבל את עדותו של האומר "הרגנוהו" בלשון רבים.
הגמרא מבינה, כי פירושה של העדות "הרגנוהו" הוא: אני ואנשים נוספים הרגנוהו ולפיכך היא תמהה, מה טעם החילוק בין האומר "הרגתי" לאומר "הרגנוהו"?

[2] הסביר **רב** יהודה, כי הלשון "הרגנוהו" יכולה להתפרש גם כנוכחות במקום ההריגה, ולאו דווקא כהשתתפות פעילה בהריגה, ומשכך הוא נותר על חזקתו כמי שאינו רשע ומקבלים את עדותו להתיר את האשה [רמ].

העולה מן הדברים: לפי כל הדעות, לשיטת רבי יהודה, אם העד מעיד על עצמו כי הוא רשע, הרי הוא פסול לעדות.

[3] הגמרא מביאה לכך ראייה [רמא] מברייתא העוסקת בנידון משנתנו ובה נאמר: אמרו חכמים לרבי יהודה. מעשה בלסטים שהוצא להורג במקום בשם 'מגיזגת קפוטקיא' ואמר הלסטים לנוכחים, צאו ואמרו לאשתו של שמעון בן כהן, כי הרגתי את בעלה בעת שנכנסתי ללוד, ויש אומרים כי אמר: הרגתי את בעלה בכניסתו ללוד. על כל–פנים, על פי עדותו התירו חכמים לאשה זו להנשא. מדוע, איפוא, אתה, רבי יהודה נוקט, כי אין לקבל עדותו של האומר "הרגתי" את בעלך?
השיב רבי יהודה, ממעשה זה מביאים אתם ראייה? הן לא נקט אדם זה בלשון "הרגתי" אלא בלשון "הרגנוהו" [רמב] הניתנת לפירוש כי התכוון לומר שהיה עם הרוצחים, אך לאמיתו של דבר הוא עצמו לא הרוצח.

[4] שואלת הגמרא על מעשה זה, הן נאמר בברייתא שהיה "לסטים" משמע כי ברור וידוע שהיה גזלן. לפיכך יש להבין, כיצד ניתן להכשיר את עדותו, הן לדברי רבי יהודה והן לדברי חכמים [רמג] (לדעת רב מנשיא).
עונה הגמרא, כי לא לסטים היה, אלא חשדו בו כי לסטים הוא. נחשד?! מדוע הוצא להורג? אומרת הגמרא, בית דין של נכרים שפטוהו והרגוהו, והללו אינם מדקדקים באמיתות העובדות ואינם מבררים עד תום מי הוא הליסטים.

המשנה הבאה ממשיכה לעסוק באנשים שחכמים הורום להמנע מנישואין לאשה מסויימת, כדי להמנע מן החשד.
בקשר לכך עוסקת המשנה בשני נושאים; התרת נדרים ומיאון.
התרת נדרים: נדר הוא איסור שאדם מטיל במו פיו על עצמו או על חפציו, כגון, "מאכל זה אסור עלי". בהתרת נדרים מתירים את איסור הנדר. אפשרות זו קיימת אם נמצא כי בשעת נָדרו את נִדרו, לא היה הנודר מודע לאפשרויות שונות, שאם היה מודע להם מלכתחילה, לא היה נודר את נדרו כלל.
אפשרות זו מכונה "פתח", על שם שנמצא לו פתח לצאת מן הנדר. אדם שמצא "פתח" לנדרו, עומד ומפרט את נדרו בפני שלשה אנשים תוך כדי הצעת "פתח" לנדרו, או שהם מציעים לו "פתח" (עליהם להיות ברי–הבנה בדבר הלכה, שכאשר יסבירו להם יבינו מהו "פתח" הראוי להתיר נדר) [רמד], והם

רמ. שאילו היתה כוונתו לומר שהוא עצמו הרג, היה אומר "הרגתיו". כך מפרשים תוספות, ד"ה "באומרי", וראשונים רבים. אולם ראה ב"חזון יחזקאל" לתוספתא פרק ד' הלכה ד' הכותב כי רש"י חולק על פירוש זה. רמא. ראה מהרש"א ו"ערוך לנר". רמב. **"אני הייתי עם הורגיו":** אכן בתוספתא (פרק ד' הלכה ד') הגירסה היא: "משם ראיה? שלא אמר אלא **הרגנוהו"** (ראה על כך ב"חזון יחזקאל" שם ועיין עוד במהרש"א). רמג. רשב"א וריטב"א. רמד. ראה פרטי הלכה זו ב"שולחן ערוך" יו"ד סימן רכ"ח סעיף א' ואילך, ועיין שם עוד בסעיף ז',

מכריזים "מותר לך. מותר לך. מותר לך", והנדר בטל.
"מיאון": ה"מיאון" הוא סוג של ביטול קידושין התקף בקטנה שנישאה בקידושין מדרבנן (על ידי אחיה ואמה) – ראה בהרחבה לעיל, פרק א', עמוד 18.

1 אשה שנדרה כי לא תהנה מבעלה, והחכם (מורה הוראה) לא מצא עבורה "פתח" להתיר את נדרה ולפיכך גרשה בעלה – לא יישא החכם את האשה, כדי שאנשים לא ירננו עליו כי לא השתדל והתאמץ למצוא פתח לנדרה [רמה], מתוך רצונו לשאתה.

2 דיין שבפניו מיאנה אשה קטנה בבעלה, וכמו כן חכם שבפניו נעשתה חליצה ליבמה – רשאי לשאת את הממאנת ואת החלוצה, שכן, הוא אינו יושב יחיד בדין, אלא שלשה דיינים.
אילו היה יושב יחידי בדין, היתה נוצרת אפשרות שאנשים ירננו עליו כי התעלם מעובדות שונות העלולות לבטל את החליצה ואת המיאון, מתוך רצונו לשאתה [רמו]. אך מאחר ששני דיינים נוספים יושבים עמו, והכל הכשירו את המעשה – סר החשד, כי אין מצוי שאדם יחטא עבור חבירו [רמז].

3 במשנה נאמר, כי חכם שאמר לאשה כי אין "פתח" לנדרה, וגירשה בעלה בשל כך, לא ישאנה החכם מפני החשד. משמע, כי אילו היה מוצא פתח לנדרה, רשאי היה לשאתה, אם בעלה יגרשה. הרי לנו כי ניתן היה להתיר את הנדר.

4 שואלת הגמרא, באיזה מקרה מדובר במשנה? אם החכם יושב יחידי לעסוק בשאלת הנדר, וכי אם מצא פתח יכול להתיר לבדו את הנדר? הן ר' חייא בר אבין בשם רב עמרם שנה ברייתא הקובעת: "התרת נדרים **בשלשה**"!
אם ננסה לתרץ, כי המשנה עוסקת באשה שבאה לבקש פתח בפני שלשה אנשים, שבכחם להתיר את הנדר אם יִמָּצֵא פתח – תמוה מדוע אם לא מצאו פתח, אין אחד מהם רשאי לשאתה? הן בסוף משנתנו נאמר במפורש, כי אין בני אדם חושדים בדיין אחד מתוך שלשה, כי דן שלא כהוגן כדי להוציא את האשה מבעלה ולשאתה!

5 מבארת הגמרא, כי האשה באה בפני חכם אחד. זאת, כדברי רב חסדא בשם רבי יוחנן, שאמר [רמח], כי "יחיד מומחה" [רמט] רשאי להתיר נדר לבדו, בלא נוכחות שני אנשים נוספים. גם משנתנו עוסקת בדיין מומחה.

6 המשנה מסיימת בהלכה, כי דיין שישב עם שני דיינים נוספים במהלך חליצה או מיאון, רשאי לשאת את האשה.
מכך שהמשנה מדגישה כי החליצה והמיאון נעשו בפני "בית דין", לכאורה ברצונה להדגיש כי רק בשלשה אין חשד, אך אם ישבו שני דיינים לדין, קיים חשד שמא אחד מהם חפץ לשאתה וחבירו עושה עמו יד אחת כדי לסייע בעדו.

7 לפיכך, שואלת הגמרא, יש להבין במה שונה הלכה זו מן ההלכה ששנינו בברייתא: שני עדים החתומים על שטר קניין של שדה, או על

[1] מַתְנִי'. הֶחָכָם שֶׁאָסַר אֶת
חכם שפסק כי אין להתיר נדר של אשה

הָאִשָּׁה בְּנֶדֶר עַל בַּעֲלָהּ - הֲרֵי
שנדרה לא ליהנות מבעלה (כי אין פתח לנדר), וזה גירשה -

זֶה לֹא יִשָּׂאֶנָּה; [2] מֵיאֲנָה אוֹ
לא ישאנה החכם (שלא ירננו עליו). דיין שמיאנה בפניו קטנה,

שֶׁחָלְצָה בְּפָנָיו - יִשָּׂאֶנָּה, מִפְּנֵי
או חלצה בפניו - רשאי לשאתה, כי

שֶׁהוּא בֵּי"דּ:
בפני הרכב בית דין נעשה הדבר.

[3] גְּמ'. הָא הִתִּירָהּ - יִשָּׂאֶנָּה,
משמע, כי אם התיר נדרה, והתגרשה - ישאנה החכם
(הרי שיכול הוא להתיר הנדר).

[4] בְּמַאי עָסְקִינַן? אִילֵימָא
במה אנו עוסקים? אם נאמר

בְּחַד, חַד מִי מָצֵי מַתִּיר?! הָאָמַר (רַב אָמַר) רַ' חִיָּיא בַּר
בדיין אחד? הכי דיין אחד יכול להתיר נדרים? הן אמר רב חייא בן

אַבִּין אָמַר רַב עַמְרָם, תָּנָא:
אבין, אמר רב עמרם, שנינו ברייתא:

הַתָּרַת נְדָרִים בִּשְׁלֹשָׁה! וְאֶלָּא -
התרת נדרים - על ידי שלשה! אלא מדובר

בִּתְלָתָא, מִי חֲשִׁידֵי?! וְהָתְנַן:
בג' דיינים; וכי יחשדו בהם כשאסרוה? הן במשנתנו נאמר:

מֵיאֲנָה אוֹ שֶׁחָלְצָה בְּפָנָיו - יִשָּׂאֶנָּה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בֵּית דִּין! [5] לְעוֹלָם - בְּחַד,
כי הממאנת או החולצת בפני דיין רשאי לשאתה, כי אין חושדים בהרכב בית דין? (תשובה:) מדובר בדיין אחד,

וּכְדַאֲמַר רַב חִסְדָּא אָמַר רַ' יוֹחָנָן: בְּיָחִיד מוּמְחֶה, הָכָא נָמֵי - בְּיָחִיד מוּמְחֶה:
וכפי שאמר רב חסדא בשם רבי יוחנן (על מקרה אחר): יחיד מומחה מתיר לבד, וגם כאן, מדובר ביחיד מומחה.

[6] 'מֵיאֲנָה אוֹ שֶׁחָלְצָה וְכוּ': טַעֲמָא דְּבֵי"דּ, הָא בִּתְרֵי - לָא, [7] מַ"שׁ מֵהָא דְּתַנַּן: עֵדִים
למדנו במשנה: "מיאנה או שחלצה...". משמע דווקא בשלשה אין חושדים, אך בשניים (חושדים) ולא יישאנה, במה שונה דין זה ממה ששנינו בברייתא: עדים

לגבי התרה על ידי חרטה בלבד. רמה. **"החכם... לא ישאנה":** המאירי מפרש: "שהדבר נראה שהיה אפשר לו למצוא פתח ועילה להתיר, והרהורי לבו עיכבוהו והלאוהו למצוא הפתח" (המאירי מוסיף שאם עשה כן עבר על איסור "לא תחמד אשת רעך"). רמו. על פי "ים של שלמה". ראה גם ב"פירוש רבינו אברהם מן ההר". אולם עיין ב"ערוך לנר" המדייק מדברי תוספות בגיטין, כי המשנה עוסקת בחכם המעיד כי בפניו מיאנה או חלצה האשה, ואינו נחשד על עדותו לפי שמיאון וחליצה אינם נעשים בפני דיין יחידי, והעובדות ניתנות לבירור.
רמז. רי"ף בשם הירושלמי. רמח. בנדרים עח/ב מופיעה מימרה זו בנוסח זה: "אמר רב חסדא, ואיתימא רבי יוחנן ביחיד מומחה". רמט. מי נחשב "מומחה"? ראה בריטב"א כאן ובדבריו במסכת נדרים כב/ב, וראה "שולחן ערוך" יו"ד סימן רכ"ח.

הַחֲתוּמִים עַל שְׁטַר קִנְיָן שֶׁל שָׂדֶה, וְעַל
החתומים על שטר קניין של שדה, ועל

גֵּט אִשָּׁה - לֹא חָשׁוּ חֲכָמִים
גט אשה (רשאים לקנות השדה ולישא האשה), ולא חששו חכמים

לְדָבָר זֶה? [1] הִיא גּוּפָהּ
שעשו קנונייה (אף ששניים הם)? (תשובה: אכן גם בשניים אין חשד) והלכה זו (שהם בית דין)

קָמַשְׁמַע לָן, לְאַפּוֹקֵי מִמַּ"דְּ
השמיעתנו המשנה, להוציא מדעת הסובר

מֵיאוּן בִּפְנֵי שְׁנַיִם, קָמַשְׁמַע
שמיאון יכול להעשות בפני שניים, השמיעה

לָן: מֵיאוּן בְּג'.
לנו המשנה: מיאון בפני שלשה דווקא.

[2] אִיבַּעְיָא לְהוּ: כָּנַס, מַהוּ
הסתפקו בני הישיבה: אם הללו נשאו, צריכים

שֶׁיּוֹצִיא? רַב כַּהֲנָא אָמַר: כָּנַס -
לגרשן? רב כהנא אמר: הכונס -

מוֹצִיא, רַב אַשִׁי אָמַר: כָּנַס -
יגרש. רב אשי חלק: הכונס

אֵינוֹ מוֹצִיא. [3] תָּנֵי לְהוּ רַב
אינו חייב לגרש. שנה להם רב

שטר גירושין – גט, רשאים לרכוש את השדה מיד הקונה ורשאים לשאת את האשה! מדוע לא חששו כי אחד מהם עשה קנונייה עם חבירו שביקש לרכוש את השדה או לשאת את האשה ולשם כך זייפו שניהם את השטר? הן במשנתנו מבואר כי אך בדבר הנעשה בפני שלשה אין חושדים, אך בשניים חושדים!

[1] הגמרא מתרצת, כי אכן גם בשניים אין חושדים שאחד מהם עשה יד עם חבירו לדבר מרמה, ואילו משנתנו נקטה בלשון "בית דין", לא מתוך כוונה להדגיש כי החשד סר אך בעת שיש שלשה, אלא כדי להשמיע הלכה כדעת הסוברים ש"מיאון בפני שלשה", שלא כדעת החולקים ונוקטים כי מיאון תקף גם בפני שני דיינים.

במשנה הקודמת למדנו, כי המביא גט ממדינת הים – לא ישא את הגרושה וכן עד האומר מת בעלה של אשה זו – לא ישאנה [רנ]. במשנתנו אנו למדים, כי חכם שלא מצא פתח להתיר נדר אשה ומפני כך גירשה בעלה – לא ישאנה.

[2] בבית המדרש הסתפקו, מה דינם של הללו אם עברו על דברי חכמים ונשאו נשים אלו, החייבים הם לגרשן?
רב כהנא אמר: חייבים לגרש. רב אשי אמר: בדיעבד, אחר שכבר נשאון, אינם חייבים לגרשן.

[3] רב זוטי מבית מדרשו של רב פפי, היה שונה ברייתא בה נאמר כדברי רב אשי, כי בדיעבד אינם חייבים לגרש.

[4] שאלו החכמים את רב אשי: מה מקור שיטתך, כך גמרת (גמרא לשון לימוד) – למדת, מרבותיך, או שמסברת עצמך פסקת כך? השיבם, לא משל רבותי ולא משלי, משנה היא! ששנינו לעיל, כי החשוד שבא על שפחה או נכרית, והשתחררה השפחה והתגיירה הנכרית, אינו רשאי לשאתן, אך אם עבר ונשא – בדיעבד אינו חייב לגרש. מכאן, שכל איסור נישואין שתקנו חכמים כדי למנוע רינון האנשים על דבר גנאי, אינו אלא לכתחילה, אך אם עבר על האיסור, אינו חייב לגרש [רנא].

זוּטֵי דְּבֵי רַב פַּפִּי, כִּדְבְרֵי הָאוֹמֵר "כָּנַס - אֵינוֹ מוֹצִיא". [4] אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן לְרַב
זוטי מבית מדרשו של רב פפי ברייתא כדעת הסובר שהכונס אינו חייב לגרש. שאלו אותו החכמים את רב

אַשִׁי: גְּמָרָא אוֹ סְבָרָא? אֲמַר לְהוּ, מַתְנִי' הִיא: הַנִּטְעָן מִשִּׁפְחָה וְנִשְׁתַּחְרְרָה,
אשי: את שיטתך זו למדת מרבותיך, או מסברתך היא? אמר להם: משנה היא! ששנינו (לעיל): הנחשד שבא על שפחה, והשתחררה,

מֵעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים וְנִתְגַּיְּירָה - הֲרֵי זֶה לֹא יִכְנוֹס, וְאִם כָּנַס - אֵין מוֹצִיא; אַלְמָא
או נחשד על נכרית, והתגיירה, אינו רשאי לשאתה, ואם נשאה, אינו חייב לגרשה; הרי

° בִּרְנָנָה - לָא מַפְקִינַן, ה"נ - בִּרְנָנָה לָא מַפְקִינַן:
דף כו/א
שהנושא את האסורה לו מחמת רינון (שלא ירננו) - אינו חייב לגרשה, גם כאן, נאסרה מפני רינון, ואינו חייב לגרשה.

המשנה הבאה מוסיפה פרטי דינים לגבי ההלכות שנשנו בשתי המשניות הקודמות, כי שליח המביא גט ממדינת הים ולאור עדותו "בפני נכתב ובפני נחתם" האשה מותרת להנשא על פיו; עד האומר מת בעלה של אשה זו ומפני כך הותרה להנשא; חכם שלא מצא פתח לנדר אשה שנדרה כי לא תהנה מבעלה ומפני כך גירשה בעלה; כל אלה אינם רשאים לישא את הנשים הללו, כפי שלמדנו לעיל.

רנ. כן פירש רש"י וראשונים נוספים. אולם יש ראשונים החולקים על כך, ראה בהגהות הגר"א ולעיל עמוד 178 הערה ר"ל. רנא. ואינו דומה לנטען על אשת איש - כד/ב, כה/א - ראה רש"י.

[1] מַתְנִי'. וְכוּלָּם שֶׁהָיוּ לָהֶם
כל אלו (השליח, העד והחכם), אם היו להם

נָשִׁים וּמֵתוּ - מוּתָּרוֹת לִינָּשֵׂא
נשים בשעת מעשה, ואחר כך מתו הנשים - רשאים לשאת

לָהֶם. [2] וְכוּלָּן שֶׁנִּישְׂאוּ
את המותרות על פיהם. וכן אם הנשים האסורות, נישאו

לַאֲחֵרִים, וְנִתְגָּרְשׁוּ אוֹ
לאחרים והתגרשו מהם או

שֶׁנִּתְאַלְמְנוּ - מוּתָּרוֹת לִינָּשֵׂא
התאלמנו, מותרות להנשא

לָהֶם. וְכוּלָּן מוּתָּרוֹת לִבְנֵיהֶם
לאלה שהתירון. וכל הנשים הללו, מותרות מיד להנשא לבניהם

אוֹ לְאַחֵיהֶם:
או לאחיהם של המתירים אותן.

גְּמָ'. [3] מֵתוּ - אֵין, נִתְגָּרְשׁוּ -
משמע, דווקא אם מתו נשותיהם - כן (מותרות), אך גירשון -

לָא; [4] אֲמַר לֵיהּ רַב הִלֵּל
לא; שאל רב הלל

לְרַב אַשִׁי, וְהָתַנְיָא: אֲפִי'
את רב אשי: הן בברייתא נאמר: אפילו

נִתְגָּרְשׁוּ! [5] לָא קַשְׁיָא: הָא -
גירשו נשותיהם! השיבו: לא קשה: כאן שמותר,

דַּהֲוַאי קְטָטָה, הָא - דְּלָא
כי כבר כשהתירון היתה קטטה בביתם (ואין חשד כי
דווקא בגללה גירשה), וכאן שאסור - כי אותה שעה

הֲוַאי קְטָטָה. [6] וְאִיבָּעֵית
חיו בשלום. ואם ברצונך

אֵימָא: הָא וְהָא - דְּלָא הֲוַאי קְטָטָה, וְלָא קַשְׁיָא: הָא דַּאֲרַגִּיל הוּא, הָא
תתרץ: בשניהם מדובר שלא היתה קטטה בביתם, ולא קשה: היכן שאסור, כי הוא גרם לגירושין, והיכן

דַּאֲרַגִּילָה הִיא:
שמותר, כי אשתו גרמה לגירושין.

[1] המשנה אומרת, כי כל אלה, אם בעת המעשה היו להם נשים ולאחר מכן מתו נשותיהם, רשאים לשאת את האשה שהותרה לנישואין על ידם. טעם הדבר: העובדה כי לא נשאון בחיי נשותיהם מוכיחה [רנב], כי לא גרמו להתירן מתוך רצונן לשאתן ואין עילה לחשוד כי גרמו להתיר אשה זו לנישואין כדי שאם תמות האשה הנוכחית שלהם יתחתנו עם זו.

[2] זאת ועוד, אם הנשים שהותרו לנישואין התחתנו עם אנשים זרים והתגרשו או התאלמנו מהם – רשאים השליח, העד והחכם לשאתן, כי באופן זה כבר אין חשד כי גרמו להתירן להנשא מתוך כוונה לשאתן לעצמם.
כמו כן, קרוביהם של החכם, השליח והעד, רשאים לשאת נשים אלו, מפני שאין חושדים באדם כי עבר על איסור כדי לאפשר לקרוביו להנשא, שהרי "אין אדם חוטא ולא לו".

[3] למדנו במשנה, כי אם לחכם, השליח והעד היו נשים בעת המעשה, ומתו נשותיהם רשאים הם לשאת את הנשים שהותרו על ידם. משמע, כי אם מתו נשותיהם קיים היתר זה, אך אם עמדו וגירשון, עדיין חושדים בהם כי התירו נשים אלו מתוך כוונה לגרש נשותיהם ולשאתן במקומן.

[4] משכך, שאל רב הלל את רב אשי, הן בברייתא נאמר כי גם אם החכם, העד והשליח גירשו את נשותיהם, רשאים לשאת את הנשים שהותרו על ידם?

[5] השיבו רב אשי, כי משנתנו וברייתא זו עוסקות בשני מקרים שונים; הברייתא עוסקת בבעלים שכבר בעת שהם גרמו להתיר את הנשים הללו, היה שלום הבית שלהם רעוע, משכך אין להניח כי דווקא משום רצונו לשאת אשה זו גרם לגירושין. אך המשנה עוסקת באנשים שבעת שגרמו להתיר את הנשים הללו, חיו עם נשותיהם בשלווה ובשלום, ולפיכך חוששים שמא מפני רצונו לשאת אשה זו גרם למריבה עם אשתו ולבסוף לגירושין [רנג].

[6] עוד ניתן לתרץ, כי המשנה והברייתא גם יחד, עוסקות במקרה שלא היתה קטטה בבית השליח, העד והחכם בעת שגרמו להתיר נשים אלו, אך משנתנו עוסקת במקרה שהבעל הוא היה הגורם לסיבת הגירושין, ולפיכך יש לחשוד בו כי מלכתחילה תכנן כל זאת. ואילו הברייתא עוסקת במקרה שהאשה הביאה לגירושין, ובאופן זה אין כל מקום לחשוד בבעל.

בסוגייה הבאה עוסקת הגמרא ב"קטלנית". קטלנית היא אשה שכמה אנשים להם נישאה, מתו, ועקב כך חוששים שמא הנישואין עמה גרמו למותם, וחכמים הורו כי אסור לשאתה מפני סכנת נפשות (בדין קטלנית עוסקת המסכת בהרחבה בפרק שישי [רנד]).
ראוי להקדים, כי נחלקו התנאים במקרים אחדים כיצד נוצרת "חזקה". רבן שמעון בן גמליאל סובר כי שלשה מקרים יוצרים חזקה, ורבי סובר כי די בשני מקרים.

רנב. "ערוך לנר". וראה גם "ים של שלמה" סימן כ"א וב"קרן אורה" ר"תפארת ישראל". רנג. כך פירש רש"י. ועיין "ים של שלמה" סימן כ"א שתמה על כך, וב"חלקת מחוקק" סימן י"ד ס"ק ב' ובביאור הגר"א שם. לפירוש נוסף ראה במאירי. רנד. דף סד/ב.

[1] וְכוּלָּן שֶׁנִּישְׂאוּ וְכוּ׳:
למדנו במשנה: "וכולן שנישאו...".

קָסָ"ד מִיתָּה אַמִּיתָּה,
עולה על הדעת לפרש, שהאלמנה מהבעל השני התאלמנה גם מהראשון,

וְגֵירוּשִׁין אַגֵּירוּשִׁין; נֵימָא,
והגרושה מהשני התגרשה מהראשון; נאמר

מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי?! דְּאִי
כי משנתנו אינה כשיטת רבי?! שאם

כְּרַבִּי, הָאָמַר: בִּתְרֵי זִימְנֵי
כרבי, הרי אמר: שבפעמיים

הַוְיָא חֲזָקָה! [2] לָא, מִיתָּה
יש חזקה (שהיא "קטלנית"). (דחייה:) לא, התאלמנו

אַגֵּירוּשִׁין, וְגֵירוּשִׁין אַמִּיתָּה:
המגורשות, והתגרשו האלמנות.

[3] וְכוּלָּן מוּתָּרוֹת לְבְנֵיהֶם
למדנו במשנה: "וכולן מותרות לבניהם

אוֹ לְאַחֵיהֶם: [4] מַאי שְׁנָא
או לאחיהם". במה שונה דין זה

מֵהָא דְּתָנַן: הַנִּטְעָן מִן הָאִשָּׁה -
משנינו בברייתא: הנחשד על אשת איש -

אָסוּר בְּאִמָּהּ וּבְבִתָּהּ
אסור באמה ובבתה ובאחותה (כי יחשדו שרוצה

וּבַאֲחוֹתָהּ? [5] נָשֵׁי לְגַבֵּי נָשֵׁי
בקרבתה)? (תשובה:) נשים בבית קרובותיהן

שְׁכִיחָן דְּאַזְלָן, גַּבְרֵי לְגַבֵּי
מצויות הרבה, כי הולכות אליהן, אך גברים אינם

גַּבְרֵי לָא שְׁכִיחָן; [6] אִי נָמֵי,
רגילים לבקר תדירות אצל קרוביהם. כמו כן,

נָשֵׁי - דְּלָא אָסְרָן שְׁכִיבָתָן
נשים - שלא נגרם איסור אם הבעל מזנה

אַהֲדָדֵי - לָא קָפְדֵי אַהֲדָדֵי, גַּבְרֵי - דְּאָסְרָן שְׁכִיבָתָן אַהֲדָדֵי - קָפְדֵי אַהֲדָדֵי. [7] אִי
(אין איסור) בין הבעל לאשה - אינן מקפידות על הבעל (ויבוא לזנות), אך אנשים, שנגרם איסור, מניאוף האשה, בין הבעל לאשה - מקפידים על נשותיהם. אם

הָכִי, אָבִיו נָמֵי! לָא מִיבַּעְיָא קָאָמַר. לָא מִיבַּעְיָ׳ אָבִיו דְּבִזְיז בְּנֵיהּ מִינֵּיהּ, אֲבָל
כן, מדוע לא הותר לאביו להנשא לה? (תשובה:) המשנה בדרך "אין צורך" שנוייה. אין צורך למנות את האב, שמתבייש בנו ממנו (לזנות עם אשתו), אבל

בְּנוֹ דְּלָא בְּזִיז אָבִיו מִינֵּיהּ - אִימָּא לָא, קָמַ"לָ. הַדְרָן עֲלָךְ "כֵּיצַד אֵשֶׁת אָחִיו".
הבן, שלא מתבייש האב ממנו, שמא נאמר שאסור, השמיעתנו המשנה שמותר.

[1] למדנו במשנה, כי אם הנשים שהותרו לנישואין נישאו לאחרים והתגרשו או התאלמנו, הרי הן רשאיות להנשא לשליח, העד והחכם שמפני החשד אסור היה להן להנשא להם מיד לאחר שהותרו לנישואין.
לכאורה כוונת המשנה שכל הנשים הללו התאלמנו או התגרשו מבעליהן השניים, ומשכך הרי לנו משנה המנוגדת לשיטת רבי, שכן, האשה שהותרה על ידי העד שאמר כי בעלה מת, כבר התאלמנה פעמיים, פעם אחת מבעלה הראשון עליו הועד כי מת, ופעם נוספת מן הבעל השני. רבי הרי סובר, כי "חזקה" נקבעת על ידי שני מקרים, ולפי שיטתו היא אשה "קטלנית" שיש להמנע מלשאתה אך המשנה אומרת, כי אין כל מניעה בדבר!

[2] מבארת הגמרא, כי הנשים שהתאלמנו בפעם השנייה, התגרשו מן הבעלים הראשונים, והנשים שהתגרשו בפעם השנייה התאלמנו מן הבעלים הראשונים ואין חובה לפרש את המשנה, כי אותה אשה התאלמנה פעמיים או התגרשה פעמיים, וממילא אין לפנינו אלמנה קטלנית, לשיטת רבי, ששני בעליה מתו [רנה].

[3] למדנו במשנה, כי הנשים הללו מותרות לבניהם ולאחיהם של השליח, העד והחכם, לפי שאין לחשוד בהם כי נהגו שלא כהלכה להתירן להנשא מתוך רצון שתינשאנה לקרוביהם, כי "אין אדם חוטא ולא לו".
מכאן עולה, כי אין לחשוד בעד, החכם והשליח כי רקמו את היתר האשה לנישואין, בעצה אחת עם קרובם, מתוך מטרה שתנשא לקרוב וכך תוגשם מטרתם בהמצא האשה בקרבתם ויתאפשר להם לזנות עמה, וגם קרובם יזכה בה כאשה.

[4] שואלת הגמרא, במה שונה משנתנו מן הברייתא בה נאמר כי אדם החשוד כי זינה עם אשה פנוייה, אסור מדרבנן לשאת את אמה, בתה או אחותה, מחשש שנשאן מתוך רצון להמצא בקרבתה ולהמשיך לזנות עמה?

[5] מתרצת הגמרא, כי הנשים רגילות לבקר אצל קרובותיהן וכך החשוד ימצא תדיר בקרבת האשה עליה נחשד, אך משנתנו מתירה לאשה החשודה להנשא לקרוביו ואין רגילות שקרובים גברים מבקרים תדיר זה אצל זה והחשש פחות רווח.

[6] זאת ועוד, במקרה המדובר בברייתא, קיים חשש שאף אם תתוודע אשתו לכך שהוא מזנה עם קרובתה, היא לא תעורר שערוריה, לפי שאינה נאסרת על בעלה בכך. אולם, במקרה שבמשנתנו, הן הקרוב לא יניח לעד, החכם או השליח לזנות עם אשתו, כי בכך היא נאסרת עליו.

[7] אם אכן אין חשש שאדם יזנה עם אשת קרוביו, מדוע בשהמשנה מתירה לאשה זו להנשא ל"בנו ואחיו", היא אינה מזכירה גם את "אביו" [רנו]?
מבארת הגמרא, כי המשנה הזכירה את המקרים המחודשים. כלומר, פשוט יותר שבן מתבייש לזנות עם אשת אביו, שאימת אביו עליו, והמשנה מחדשת כי גם לבנו ולאחיו רשאית היא להנשא ואין לחשוש כי יזנה עמה.

רנה. הריטב"א כותב כי לדעת רש"י גם אשה שהתגרשה פעמיים או שלש פעמים - לא תנשא. ברם, ראשונים רבים חולקים ואומרים, כי דין זה קיים אך באשה שמתו בעליה. רנו. ראה ב"ערוך לנר" המבאר מדוע שאלה זו מתעוררת רק עתה.

מבוא
לפרק שלישי

המשניות בפרק שלישי עוסקות בדיני יבום וחליצה כלליים, ובארבעה נושאים נוספים[1]:

א. יבמות אחדות שנפלו לפני מספר אחים, חלק מן היבמות נופלות לייבום לפני חלק מן האחים בלבד, מפני שהן אסורות באיסור ערווה על יתר האחים, והיבמות האחרות נפלו לפני האחים שהיבמות הראשונות אסורות להן. הנידון הוא מהו האופן בו יש להפקיע זיקתן - משנה בדף כו/א.

ב. דיני צרת ערווה. בעת שקיים ספק לגבי נישואי הערווה לאח המת, היינו: ספק אם התקדשה הערווה למת, או ספק אם גירשה. הנידון הוא אלה מקרים מוגדרים כ"ספק" כלפי דיני יבום, וכיצד יש לנהוג בצרה - משנה בדף ל/ב.

ג. אשת שני מתים. יבמה שעוד לא פקעה ממנה זיקת היבום מחמת נפילה מאח אחד וחלה עליה זיקת יבום מחמת אח נוסף - משנה בדף לא/ב.

ד. דין שוגג באשה האסורה לו בכמה איסורים. הנידון הוא כמה קרבנות חטאת הם מתחייבים - משנה בדף לג/ב.

הנושאים העיקריים המובאים במהלך הדיון בגמרא בדברי המשניות:

- יש זיקה - אין זיקה - דפים כו/א - כח/א, ל/א-ב.
- אסור לבטל מצוות יבום - דף כו/א-ב.
- חליצה פסולה - דפים כו/ב - כז/ב.
- בעלת הגט ובעלת מאמר - דף כז/א-ב.
- יבמה שנאסרה שעה אחת - דפים כז/ב - כח/א, ל/א, לב/א.
- האסורה לזה מותרת לזה, בחמש עשרה נשים שבמשנה הראשונה - דף כח/ב.
- מאמר לשיטת בית שמאי – הגדרתו - דף כט/א-ב.
- יש זיקה - כלפי דיני התרת נדרים - דף כט/ב.
- סיכום דעת תנא משנתנו בנושאים: מיתה מפלת - נישואין מפילים; יש זיקה - אין זיקה - דף ל/א-ב.
- חזקה דרבה - דף ל/ב-א.
- הכרעת ספק לפי חזקה, כיצד הדין מדאוריתא וכיצד יש לנהוג מדרבנן - דפים ל/ב לא/א-ב.
- שלשה גיטין פסולים - דף ל/ב, לא/ב.
- תקנת חכמים על כתיבת תאריך בשטרות - דף לא/ב.
- אין איסור חל על איסור - דפים לב/א - לג/ב, לד/א.
- טעה בדבר מצווה - לד/א.
- דיני אבחנה - דף לג/ב, לד/ב - לה/א.
- מעשה ער ואונן - דף לד/ב.
- דיני נשים האסורות לכהן ואסורות לאכול בתרומה, מפני שנבעלו באיסור - דף לג/ב, לה/א.

ראוי לציין כי שתיים מבין הסוגיות המרכזיות המופיעות בפרק שלישי, הלא הן הסוגייה העוסקת בדיני חזקה, וסוגיית אין איסור חל על איסור - מהוות נדבך עיקרי בנושאים כלליים בתלמוד, מלבד הקשרם למסכת יבמות.

מקורות והערות

1. על פי המאירי בהקדמה לפרק שלישי.

הפרק השלישי עוסק ברובו בהלכות יבום וחליצה, ונספחו אליו משניות העוסקות במעט מהלכות איסורי ביאה [א].
בתחילת הפרק שבה הגמרא לעסוק בשני נושאים שלמדנו לעיל [ב]; "זיקה" ו"אסור לבטל מצוות יבמין".
"זיקה": קיימת מחלוקת תנאים אם זיקת הייבום בין היבם ליבמתו חמורה וחזקה, ואזי יש להתייחס אליה כאל קשר קנייני, בעל מאפיינים דומים לקידושין, ומפני כך אסרו חכמים את קרובותיה על היבם [ג], וכן להיפך – אסרו אותה על קרוביו, כפי שהמקדש אשה אסור בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו, או שמא **"אין זיקה"**, היינו: אין הזיקה חמורה וחזקה, ואין להתייחס אליה בדומה לקידושין [ד].
"אסור לבטל מצוות יבמין": אסור ליבם לגרום לביטול המצווה המוטלת עליו, היינו: אסור לו לגרום לכך שהיבמה תפטר מייבום ומחליצה. וכגון, אין הוא רשאי לשאת את אחות היבמה, כי בכך היבמה נאסרת עליו ונפטרת מייבום וחליצה.
משנתנו מתמקדת בשתי אחיות שנפלו לייבום, שאסורות הן להתייבם.

■ פרק ג' - ארבעה אחין ■

[1] אַרְבָּעָה אַחִין, שְׁנַיִם מֵהֶם
ארבעה אחים. שניים מהם

נְשׂוּאִים שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, וּמֵתוּ
נשואים לשתי אחיות, ומתו האחים

הַנְּשׂוּאִים אֶת הָאֲחָיוֹת - הֲרֵי
הנשואים לאחיות, הרי

אֵלּוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַיבְּמוֹת,
הן חולצות ולא מתייבמות.

וְאִם קָדְמוּ וְכָנְסוּ - יוֹצִיאוּ;
ואם הקדימו היבמים ועברו וכנסון - חייבים לגרשן;

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, בֵּ"שַׁ
רבי אליעזר אומר: לדעת בית שמאי -

אוֹמְרִים: יְקַיֵּים, וּבֵ"הִ אוֹמְרִי':
אינם חייבים לגרשן, ולדעת בית הלל -

יוֹצִיאוּ. [2] הָיְתָה אַחַת מֵהֶן אֲסוּרָה עַל הָאֶחָד אִיסּוּר עֶרְוָה - אָסוּר בָּהּ וּמוּתָּר
חייבים לגרשן. אם היתה אחות אחת אסורה על יבם אחד באיסור ערווה, הוא אסור בה ומותר

בַּאֲחוֹתָהּ, וְהַשֵּׁנִי אָסוּר בִּשְׁתֵּיהֶן. [3] אִיסּוּר מִצְוָה וְאִיסּוּר קְדוּשָּׁה - חוֹלֶצֶת וְלֹא
באחותה (שאינה "אחות זקוקתו"), ואחיו אסור בשתיהן. אם אחות אחת אסורה על היבם באיסור מצווה (דרבנן) או איסור קדושה (לאו ועשה), שתיהן חולצות ואינן

מִתְיַיבֶּמֶת. [4] הָיְתָה אַחַת מֵהֶן אֲסוּרָה עַל זֶה אִיסּוּר עֶרְוָה, וְהַשְּׁנִיָּה אֲסוּרָה
מתייבמות. אם היתה אחות אחת אסורה על אח אחד באיסור ערווה, והאחות השנייה אסורה

עַל זֶה אִיסּוּר עֶרְוָה - הָאֲסוּרָה לָזֶה מוּתֶּרֶת לָזֶה, וְהָאֲסוּרָה לָזֶה מוּתֶּרֶת לָזֶה,
על האח האחר באיסור ערווה, אזי האסורה לאח זה מותרת לאחיו, וכן האסורה לאח זה מותרת לאחיו.

[1] ארבעה אחים. שניים מהם היו נשואים לשתי אחיות ומתו בלא זרע – האחיות היבמות חולצות ולא מתייבמות. טעם הדבר: כל אח ודאי אינו יכול לייבם את שתיהן גם יחד, שהרי אחיות הן. כל אחד גם אינו רשאי לייבם אחת מהן, כי כל אחת היא "אחות זקוקתו", שהרי גם אחותה נפלה לפניו לייבום וחכמים אסרו לשאת את קרובות הזקוקה לייבומו.
היה ועברו על תקנת חכמים וכל אח ייבם אחות אחת – עליהם לגרשן!
רבי אליעזר [ה] אומר, כי נחלקו בדבר בית שמאי ובית הלל; בית שמאי אומרים כי אינם חייבים לגרשן ובית הלל מחייבים.

[2] אם אחות אחת אסורה על אחד היבמים באיסור ערווה, הרי אחותה מותרת לו לייבום, שכן, בעלת איסור הערווה לא נפלה לפניו לייבום כלל, ואחותה אינה אחות יבמתו. אך אחיו, ששתיהן נופלות לפניו לייבום, אינו מייבם אף לא אחת מהן, כי כל אחת מהן היא אחות זקוקתו.

[3] אם היתה אחת האחיות אסורה על אחד היבמים ב"איסור מצווה" או ב"איסור קדושה" [ו], שהם איסורים מדרבנן או איסורי תורה שאין ענשם כרת – שתיהן נחשבות כיבמות הזקוקות לייבום משני האחים, כי אין בבח האיסורים הללו להפקיע את זיקת הייבום ועליהן לחלוץ, עם זאת אסורות להתייבם [ז].

[4] קיים מקרה שבו כל אח רשאי לייבם יבמה אחת; אם האחת אסורה באיסור ערווה על אחד האחים, והשנייה אסורה באיסור ערווה על האח השני, אזי כל אחת גורמת לכך שאחותה יכולה להתייבם, לפי שכל אחת מהן זקוקה ליבם אחד בלבד.

א. המאירי. ב. דף יז/ב - יח/א-ב. ג. החינוך, מצווה ר"ו. ד. ראה בחידושי רבי נחום בדף יז/ב המדקדק כך מלשון רש"י. ה. רש"ש ו"מלאכת שלמה" גורסים רבי אלעזר. אולם ראה בהגהות הב"ח דף כח/א אות א'. ו. **"איסור מצוה ואיסור קדושה":** ראה במבוא למסכת ולעיל דף כ/א עמוד 140. ז. לשון המשנה "חולצת ולא מתייבמת" נופל כלפי כל אחת מן האחיות - "תפארת ישראל". עיין גם ברש"י כח/ב, ד"ה "איסור מצוה", וראה ב"מראה כהן" שם, כי יתכן שדיבור זה שייך למשנתנו ובטעות נדפס שם.

וְזוֹ הִיא שֶׁאָמְרוּ: אֲחוֹתָהּ
זהו שאמרו חכמים: כשאחותה של ערווה

בְּשֶׁהִיא יְבִמְתָּהּ - אוֹ חוֹלֶצֶת
נפלה עמה לייבום - האחות או חולצת

אוֹ מִתְיַיבֶּמֶת:
או מתייבמת (כיבמה רגילה).

[1] גְּמָ'. שְׁ"מ: יֵשׁ זִיקָּה',
משמע ממשנתנו, ש"יש זיקה",

דְּאִי 'אֵין זִיקָּה', מִכְּדִי, הַנֵּי -
כי אם "אין זיקה", הן הללו

מִתְּרֵי בָּתֵּי קָאַתְיָין, הַאי -
משני בתים (בעלים) הגיעו, שאח אחד

לְיַיבֵּם חֲדָא וְהַאי - לְיַיבֵּם
ייבם אחת ואחיו ייבם

חֲדָא! [2] לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ
אחת! (דחייה:) באמת, ניתן לומר,

'אֵין זִיקָּה', וּמִשּׁוּם דְּקָסָבַר:
"אין זיקה" ואסור לייבמן מפני שהתנא סובר

אָסוּר לְבַטֵּל מִצְוַת יְבָמִין,
ש"אסור לבטל מצוות יבמין" -

דִּלְמָא אַדְּמַיְיבֵּם חַד - מַיְּית
שמא עד שמייבם אחד, ימות

אִידָךְ, וְקָמְבַטֵּל מִצְוַת יְבָמִין.
אחיו, ותתבטל מצוות יבום מן היבמה הנותרת.

[3] אִי הָכִי, תִּלְתָּא נָמֵי! [4] 'לָא
אם כן, בשלשה אחים (ומתו שניים) גם נגזור! (תשובה:)

מִיבַּעְיָא' קָאָמְרִינַן, לָא
בדרך של "אין צריך לומר" אמר התנא - אין

מִיבַּעְיָא תִּלְתָּא - דְּוַדַּאי
צורך לומר שבשלשה אחים שוודאי

נמצא, שהאחות האסורה על אח אחד מותרת לאחיו והאחות האסורה על האח השני מותרת לאחיו. "וזו היא שאמרו [חכמים]: אחותה שהיא יבמתה או חולצת או מתייבמת" [ח] היינו אחותה של ערווה שנופלת עמה לייבום, רשאית הן לחלוץ והן להתייבם.

[1] אומרת הגמרא, מכך שהמשנה אוסרת לאחיות להתייבם (אם אינן אסורות באיסור ערווה על אחד האחים), מוכח שהתנא של משנתנו סובר כי "יש זיקה", ומפני כך אסור להן להתייבם, כי כל אחת היא "אחות זקוקתו" ומפני הזיקה אסרו חכמים על היבם לשאת את קרובות זקוקתו. אך אם "אין זיקה", מה עילה יש למנוע מכל אח לייבם אחות אחת!

[2] הגמרא דוחה הוכחה זו בטענה, כי יתכן שתנא משנתנו סובר כי "אין זיקה", ובכל זאת הוא אוסר עליהן להתייבם מסיבה אחרת; הוא סובר ש"אסור לבטל מצוות יבמין". היינו: קיים חשש שמא אחד האחים ייבם ואחיו, היבם השני, ימות בטרם יספיק לייבם או לחלוץ לשנייה, וכך תמצא השנייה בלא קיום מצוות ייבום וחליצה כלל, כי אחר שייבם הראשון את אחותה, הרי היא ערווה עליו ואינו חולץ לה ואינו מייבמה.

[3] מקשה הגמרא, אם עילת איסור ייבום האחיות נובעת מחשש פן תבטל מצוות יבמין, הן ניתן להשמיע הלכה זו גם במקרה של שלשה אחים ונותר יבם אחד בלבד; שלשה אחים. שניים נשואים לשתי אחיות ומתו, האח שנותר אינו רשאי לייבם את אחת משתי האחיות, כי בכך תיוותר השנייה ללא קיום מצוות ייבום וחליצה! לשם מה נזקק התנא להשמיע הלכה זו דווקא לגבי מקרה שהיו ארבעה אחים, מתו שניים מהם ונותרו שני יבמים? (כל עוד הבינה הגמרא כי איסור יבומן נובע מפני ש"יש זיקה", לא התקשתה מדוע נקט התנא מקרה של ארבעה אחים, לפי שחידוש הוא שביבמה הנופלת לפני שני יבמים, "יש זיקה" לכל אחד מהם [ט]. ראה בהרחבה לעיל בביאורנו לדף יז/ב עמוד 120).

[4] מבארת הגמרא, כי בנקטו מקרה של ארבעה אחים השמיענו התנא חידוש; לא זו בלבד שיבם יחיד שנפלו לפניו שתי יבמות אחיות, אינו רשאי לייבם אחת מהן, כי בוודאי מבטל בכך מצוות ייבום מן השנייה, אלא אפילו אם שתי היבמות נפלו לפני שני יבמים וכל אחת מהן יכולה להתייבם לאח אחד, עדיין לא יעשו כן מחשש שמא ימות אחד האחים אחר שתתייבם אחת היבמות לאח השני ותמצא זו ללא קיום מצוות ייבום.

[5] שואלת הגמרא, משכך, ינקוט נא התנא מקרה מחודש יותר – שתי האחיות נפלו לייבום לפני שלשה אחים, שגם באופן זה חוששים שמא אחר שייבם את אחד, ימותו שני אחיו ותמצא היבמה השנייה ללא קיום מצוות ייבום! החידוש בכך הוא, שחוששים כי שני אחים ימותו. מתרצת הגמרא, כי למותו של אדם אחד חוששים, אך לא למותם של שני אנשים.

(יש להבחין, כי למסקנה זו קיימת השלכה הלכתית בין שני הפירושים. שכן, הסובר "יש זיקה" אוסר לעולם לייבם אחת משתי אחיות. ואילו הסובר שאיסור ייבומן מבוסס על האיסור לבטל מצוות יבמין – אם נפלו בפני שלשה אחים ומעלה, מותר לייבמן).

בְּטֵלָה מִצְוַת יְבָמִין, אֲבָל ד' - לְמִיתָה לָא חַיְישִׁינַן, קָמַ"לָ. [5] אִי הָכִי, חֲמִשָּׁה
תתבטל מצווה מאחת מהן, אסור לייבם, אך אולי בארבעה (ונותרו שניים) למיתה לא נחשוש (וייבמו), השמיענו שיש לחשוש. אם כך, בחמשה

נָמֵי! לְמִיתָה דִּתְרֵי לָא חַיְישִׁינַן.
אחים (ונותרו שלשה) גם נחשוש, ושישנה "חמישה אחים"! (תשובה:) למיתת שניים, כבר לא חוששים.

דף כו/ב

ח. ראה במשנה בדף כ/א. ט. על פי רש"י, ד"ה "תלתא נמי", כפי שמביאים בשמו הרמב"ן והרשב"א, ד"ה "אי הכי". ברם, ממשמעות לשון רש"י שלפנינו נראה שמפרש בנוסח שונה. ראה על כך בהערת הגר"א יפהן לריטב"א, ד"ה "אי הכי", הערה 4.

הסוגייה הבאה עוסקת בנושא "חליצה פסולה".
רש"י מגדיר "חליצה פסולה", כל חליצה הנעשית בין יבם ויבמה האסורים להתייבם. חליצה שכזו היא "פסולה" – גרועה.
הגמרא דנה אם כשישנם אחים יבמים אחדים, ואחד מהם אינו רשאי לייבם את היבמה אלא רק לחלוץ לה, האם יכול אח זה לחלוץ לה ולפטור בכך את אחיו, כבמקרה ייבום רגיל, או שמא מפני שבמקרה זה החליצה מוגדרת על ידי חכמים [א] כ"פסולה" אין היבמה מותרת לשוק על ידי החליצה עד שתחלוץ לכל אח ואח [א].
נקדים עוד, כי בפרק רביעי [ב] מבואר, כי חכמים אסרו לשאת את אחות חלוצתו, כאילו היתה אחות אשתו.

[1] אמר רבה בר רב הונא בשם רב: שלש אחיות שהיו נשואות לשלשה אחים ומתו בעליהן והן נפלו לייבום לפני שני אחים, כך דינן: אח אחד חולץ לאחות אחת. אח שני חולץ לאחות השנייה. והיבמה השלישית [ג] זקוקה לחליצה משני האחים.
טעם הדבר, לפי שכל יבם כבר חלץ לאחות אחת ועתה היבמה השלישית היא "אחות חלוצה" האסורה להתייבם. משכך, חליצתה מוגדרת "חליצה פסולה" ולדעתו חליצה פסולה מועילה לזיקת החולץ בלבד אך אינה מפקיעה את זיקת יתר האחים, ועל כן כל יבם חייב לחלוץ לה בפני עצמו, כדי להתירה לשוק.

[2] אמר רבה לרבא בר רב הונא: מדבריך המחייבים את האחות השלישית לחלוץ לשני האחים, מוכח כי סובר אתה ש"יש זיקה" ולכן חליצת האחות השלישית נחשבת "חליצה פסולה" וזקוקה לחליצה משני האחים.
כלומר, החליצה מוגדרת כתחליף לייבום ותפקידה להפקיע את מצוות הייבום. עם ביצוע החליצה מתרחש תהליך זהה למעשה ייבום – יתר האחים פטורים מייבום ומחליצה.
במקרה שאסור לייבם את היבמה, אין זה הולם להגדיר את החליצה כתחליף לייבום, שהרי אינו יכול לייבמה. במקרה זה הורו חכמים, כי יש להתייחס אל החליצה כאילו היא אינה מפקיעה אלא את ה"זיקה" שבין החולץ לבין היבמה, וממילא על כל יבם מוטל לחלוץ כדי להפקיע את זיקתו שלו.

מובן מאליו, כי סברה זו קיימת אך ורק לפי הסוברים כי "יש זיקה", אך הסוברים כי "אין זיקה", אינם יכולים להגדיר את החליצה הפסולה כהפקעת הזיקה שבין היבם ליבמה, ולדעתם חליצה פסולה זהה לחליצה רגילה – היא מפקיעה לחלוטין את מצוות הייבום [ד].
[3] משכך, תמה רבה, אחר שאתה סובר כי "יש זיקה", מדוע חליצת שתי האחיות הראשונות אינה מוגדרת "חליצה פסולה", הרי גם הן אינן רשאיות להתייבם, כי כל אחת היא "אחות זקוקתו"!

[4] מתרצת הגמרא, כי קושייה זו תקפה למקרה ששלשת האחים מתו בטרם הספיק מי מהיבמים לייבם או לחלוץ ליבמה הראשונה והשנייה, ואכן במקרה זה אף חליצת הראשונה מוגדרת פסולה. ברם, רבא בר רב הונא בשם רב התייחס למקרה שמת האח הראשון וחלץ לה אחד האחים, ראובן. אחר כך מת האח השני וחלץ לה אח אחר, שמעון (אין טעם שראובן החולץ הראשון יחלוץ ליבמה השנייה, כי היא "אחות חלוצתו" וחליצתו מוגדרת "חליצה פסולה" המועילה עבור זיקתו בלבד, ובין כך תצטרך חליצה

[1] אָמַר רָבָא בַּר רַב הוּנָא
אמר רבא בן רב הונא
אָמַר רַב: שָׁלֹשׁ אֲחָיוֹת יְבָמוֹת
בשם רב: שלש אחיות יבמות
שֶׁנָּפְלוּ לִפְנֵי שְׁנֵי אַחִין יְבָמִין -
שנפלו לפני שני אחים ליבום,
זֶה חוֹלֵץ לְאַחַת וְזֶה חוֹלֵץ
האחד חולץ לאחת, אחיו חולץ
לְאַחַת, וְאֶמְצָעִית צְרִיכָה
לאחרת, והנותרת זקוקה
חֲלִיצָה מִשְּׁנֵיהֶם. [2] אָמַר לֵיהּ
לחליצה משניהם. אמר לו
רַבָּה, מִדְּקָאָמְרַתְּ: אֶמְצָעִית
רבה: מכך שאמרת שהשלישית
צְרִיכָה חֲלִיצָה מִשְּׁנֵיהֶם,
צריכה חליצה משניהם,
קָסָבְרַתְּ 'יֵשׁ זִיקָה', וְהָוְיָא
מוכח שסובר אתה "יש זיקה" ולכן
לַהּ חֲלִיצָה פְּסוּלָה, וַחֲלִיצָה
חליצתה מוגדרת "פסולה" (כי אי אפשר לייבמה), ובחליצה
פְּסוּלָה צְרִיכָה לַחֲזוֹר עַל כָּל
פסולה, צריכה היבמה חליצה מכל
הָאַחִין! [3] אִי הָכִי, קַמַּיְיתָא
אח! אם כך, הראשונות

נָמֵי! [4] אִי דְּנָפוֹל בְּבַת אַחַת - הָכִי נָמֵי, לָא צְרִיכָא - דְּנָפוֹל בָּזוֹ אַחַר זוֹ, נָפְלָה
גם חליצתן פסולה (כי אסור לייבמן)! (תשובה:) אם נפלו לייבום באותו זמן - אכן כן, ולא נצרכו דברי רב אלא למקרה שנפלו לייבום בזו אחר זו. כשנפלה
חָדָא - חָלַץ לָהּ רְאוּבֵן, נָפְלָה אִידָךְ - חָלַץ לָהּ שִׁמְעוֹן, נָפְלָה אִידָךְ, - חָלַץ לָהּ
הראשונה - חלץ לה ראובן. כשנפלה השנייה - חלץ לה שמעון, כשנפלה השלישית, אם חלץ לה

א. "קרן אורה". אולם עיין "שיעורי רבי שמואל", אות כ"ח. א. ראוי לציין, כי המונח "חליצה פסולה" מופיע במקומות אחדים בתלמוד במובן נוסף: חליצה שנעשתה שלא כדקדוק ההלכה. ראה למשל בפרק מצוות חליצה, דף קא/א ואילך. ב. דף מ/א-ב. ג. **"ואמצעית":** לשון הגמרא "ואמצעית צריכה חליצה משניהם". רש"י (ד"ה "אמצעיתי") כותב: "אמצעית. כלומר, שלישית. ולא דוקא נקט". וראה עוד בתוספות ד"ה "נפלה אידך". ד. על פי הרמב"ן דף נא/א, ד"ה "והא". וראה ב"חידושי רבי נחום" כאן המציע כי מלשון

הַאי - מַפְקַע זִיקָתוֹ, חָלַץ
ראובן הפקיע זיקתו בלבד, אם חלץ

לָהּ הַאי - מַפְקַע זִיקָתוֹ.
לה שמעון, הפקיע זיקתו בלבד.

[1] וְהָאָמַר רַב: 'אֵין זִיקָּה'!
(שאלה:) הן אמר רב "אין זיקה"!

לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר 'יֵשׁ זִיקָּה'
(תשובה:) לפי דברי הסובר "יש זיקה" אמר את דבריו

קָאָמַר. [2] וּשְׁמוּאֵל אָמַר:
כאן. שמואל חולק על רב:

אֶחָד חוֹלֵץ לְכוּלָּן. [3] מִכְּדֵי,
אח אחד חולץ לכל היבמות. (שאלה:) הרי

שַׁמְעִינַן לֵיהּ לִשְׁמוּאֵל
שמענו את דברי שמואל

דַּאֲמַר: חֲלִיצָה מַעֲלָיא
שאמר: חליצה מעולה

בָּעֵינַן, דַּאֲמַר שְׁמוּאֵל:
צריך, שהרי אמר שמואל:

°חָלַץ לַאֲחָיוֹת - לֹא נִפְטְרוּ
חלץ לאחיות - לא נפטרו

צָרוֹת, הֵיכָא דְּקַיְימָא
הצרות, אם כן, היכן שקיימת אפשרות

חֲלִיצָה דְּשִׁמְעוֹן - חֲלִיצָה
חליצה על ידי שמעון, שהיא חליצה

כְּשֵׁרָה, חָלִיץ לָהּ רְאוּבֵן -
כשרה, מדוע מועילה חליצת ראובן

חֲלִיצָה פְּסוּלָה? [4] מַאי
שהיא חליצה פסולה? (תשובה:) מה כוונת שמואל

"אֶחָד חוֹלֵץ לְכוּלָּן" נָמֵי
"אחד חולץ לכולן"?

דְּקָאָמַר? אַאֶמְצָעִית. [5] וְהָא
לגבי השלישית (שממילא חליצת שניהם פסולה). (שאלה:) והרי

"כוּלָּן" קָאָמַר! כֵּיוָן דְּרוּבָּה
ל"כולן" אמר שמואל! (תשובה:) מאחר שיוצא שאח

גַּבֵּיהּ, קָרֵי לֵיהּ "כּוּלָּן".
אחד חולץ לרובן (לשתיים), כינן שמואל "כולן".

דף כז/א °

מאחיו השני). אחר כך מת האח השלישי, ועתה אין אחד משני האחים החולצים רשאי לייבמה, כי היא עבורם "אחות חלוצתו" ולפיכך חליצתה מוגדרת "חליצה פסולה", וכדי להתירה לשוק היא זקוקה לחליצה משניהם.

[1] תמהה הגמרא, כיצד אמר רב את כל הדברים הללו, הן בפרק שני שנינו בפירוש, כי דעת רב היא "שאין זיקה"!
מבארת הגמרא, כי אכן דבריו אלה נאמרו לפי שיטת התנאים הסוברים ש"יש זיקה".

[2] שמואל חולק על רב וסובר, כי אף על פי ש"יש זיקה", די בכך שיבם אחד יחלוץ לכל האחיות ואין צורך שכל אח יחלוץ לכל אחות, כי חליצה "פסולה" מועילה.
שמואל אינו מבדיל, איפוא, בין האחים, ולדעתו גם ראובן שכבר חלץ לפני כן לאחותה של יבמה זו, יכול לחלוץ לה ולפטור בכך את אחיו.

בהמשך הסוגייה נלמד, כי גם לדעת הסובר שחליצה פסולה פוטרת את זיקת יתר האחים מחליצה, יתכן שיסבור כי אם אחד האחים יכול לחלוץ חליצה כשרה, אין היבמה מותרת לשוק על ידי החליצה הפסולה. טעם הדבר, מפני שיבם ויבמה המבצעים חליצה, מוגדרים כשליחים; היבם – של אחיו היבמים, והיבמה – של צרותיה, וכך הם פוטרים אותם. לפיכך, חליצה גרועה אינה יכולה להועיל עבור האח ממנו זקוקה לחליצה מעולה [טו].
הגמרא תדון בנושא זה ותבדוק, אם ניתן להשוות בין היבם והיבמה לגבי חליצה פסולה, לאמר, האם כשם שהיבם אינו פוטר את אחיו בחליצה פסולה, כך גם היבמה אינה פוטרת את צרותיה.

[3] שואלת הגמרא, לכאורה, קיימת סתירה בדברי שמואל עצמו; מחד אמר שמואל, כי היכן שחליצת יבמה אחת "גרועה" וחליצת צרתה אינה "גרועה", יש לקיים את החליצה המעולה ולא את ה"גרועה"!
שכך אמר שמואל: שני אחים שהיו נשואים לשתי אחיות ולכל אחד מהם אשה נוספת, ומתו האחים בלא זרע ונפלו נשותיהם לייבום, כך דינן: אם חלץ היבם לאחיות, עליו לשוב ולחלוץ לצרותיהן, מפני שחליצת האחיות "גרועה", שאסורות משום אחות זקוקתו, ואם חלץ לצרות – נפטרו בכך גם האחיות.
מאידך, זה עתה למדנו כי שמואל חולק על רב ואומר אח "אחד חולץ לכולן", היינו: שראובן החולץ לראשונה, חולץ אף לשנייה ולשלישית. מכך שחולץ לשנייה מוכח, שלדברי שמואל ניתן לעשות חליצה פסולה אף ביבמה שאח אחר יכול לעשות בה חליצה מעולה, שכן, היבמה השנייה נאסרה על ראובן מעת שחלץ לאחותה משום איסור "אחות חלוצתו" בעוד לשמעון אחיו לא נאסרה.
השאלה היא איפוא, לאור דברי שמואל ש"חלץ לאחיות – לא נפטרו צרות", מדוע אמר שמואל כי ראובן העושה חליצה "גרועה" יפטור את שמעון?

[4] הגמרא מתרצת, כי כוונת שמואל היא לגבי האחות השלישית. כלומר, לאחות השנייה אכן ראוי ששמעון יחלוץ. אך בנפול לפניהם האחות השלישית, עבור שניהם היא "אחות חלוצתו" ואין הבדל בין ראובן לשמעון, שחליצת שניהם "גרועה" וכל אחד יכול להיות שליח של אחיו.

[5] שואלת הגמרא, הניתן לפרש כך את דברי שמואל?! הן שמואל אמר כי אח אחד "חולץ **לכולן**", היינו אח אחד חולץ לכל היבמות! אף על פי שקיים אח נוסף שחליצתו אינה "גרועה".
מבארת הגמרא, הן ראובן חולץ לראשונה, שמעון לשנייה ושוב חולץ אחד מהן לשלישית. נמצא שאחד מהן חולץ לשתי יבמות ולפיכך כינה זאת שמואל "אח אחד חולץ **לכולן**" כשכוונתו לרובן, ועיקר כוונתו לומר שלא כדעת רב, אלא די ליבמה השלישית בחליצה מאח אחד ואינה זקוקה לחליצה משניהם.

רש"י קיימת משמעות שמפרש בנוסח שונה. טו. על פי הריטב"א, ד"ה "ושמואל". לדיון אם דבריו תואמים אף לשיטת ריש לקיש בדף כ"ב, עיין במילואים לריטב"א מהגר"א יפהן סימן ט"ו.

[1] וְאִיבָּעֵית אֵימָא, כִּי קָאָמַר שְׁמוּאֵל: "חֲלִיצָה מַעֲלָיא
ואם רצונך תרץ, שמה שאמר שמואל: חליצה מעולה

בָּעֵינַן", הַ"מ לְמִיפְטַר צָרָתָהּ, אֲבָל מִפַּטְרָא נַפְשָׁהּ פָּטְרָה.
צריך, במה דברים אמורים, לגבי לפטור את צרתה, אך לפטור עצמה פטרה (בלא חליצה מאח נוסף).

[2] גּוּפָא, אָמַר שְׁמוּאֵל: חָלַץ לַאֲחָיוֹת - לֹא נִפְטְרוּ צָרוֹת,
דיון בגוף דברי שמואל. אמר שמואל: אם חלץ לאחיות שנפלו לייבום - לא נפטרו הצרות מחליצה.

לַצָּרוֹת - נִפְטְרוּ אֲחָיוֹת; [3] חָלַץ לְבַעֲלַת הַגֵּט - לֹא נִפְטְרָה
חלץ לצרות - נפטרו האחיות. אם חלץ ליבמה שלפני כן נתן לה גט - לא נפטרה

צָרָה, לַצָּרָה - נִפְטְרָה בַּעֲלַת הַגֵּט; [4] חָלַץ לְבַעֲלַת הַמַּאֲמָר -
הצרה מחליצה. חלץ לצרה - נפטרה בעלת הגט. חלץ ליבמה שלפני כן עשה בה "מאמר" -

לֹא נִפְטְרָה צָרָה, לַצָּרָה - לֹא נִפְטְרָה בַּעֲלַת מַאֲמָר. [5] מַאי
לא נפטרה צרתה. חלץ לצרה - נפטרה בעלת המאמר. מה

שְׁנָא לַאֲחָיוֹת דְּלָא נִפְטְרוּ צָרוֹת? דְּהַוְיָא לוֹ אֲחוֹת אִשָּׁה
שונה דין האחיות, שלא נפטרו צרותיהן? מפני שכל אחות היא כ"אחות אשתו"

בְּזִיקָּה, [6] חָלַץ לַצָּרוֹת נָמֵי לָא לִיפְטְרוּ אֲחָיוֹת, דְּהַוְיָא לְהוּ
על ידי הזיקה, אם כך, כשחלץ לצרות גם לא יפטרו האחיות, כי הן

צָרוֹת אֲחוֹת אִשָּׁה בְּזִיקָּה!
כצרות "אחות אשה" על ידי הזיקה!

[1] תירוץ נוסף מציעה הגמרא, כי כל שאמר לגבי חליצה "גרועה" הוא, שבחליצה גרועה אין היבמה פוטרת את צרותיה, אך היא עצמה אינה זקוקה לחליצה מיתר האחים. לפיכך, במקרה עליו דיבר שמואל, אכן הצרות זקוקות לחליצה, אך במקרה דנן, אין לפנינו צרות כי אם אחים, ובחליצת אחד מהם היא פטורה מכולם [טז].

הגמרא תביא את כל דברי שמואל. בדבריו הוא מתייחס לשני מונחים הנידונים בהרחבה בפרק חמישי [יז]; "בעלת הגט" ו"בעלת מאמר".
על "מאמר" כבר למדנו; מן התורה יבמה נקנית ליבם בביאה, אך חכמים תקנו "קידושי מאמר" שאם נתן לה היבם כסף או שטר קידושין, חלו הקידושין מדרבנן ויבמה זו מכונה "בעלת מאמר". יבמה זו אינה מותרת לשוק באמצעות חליצה בלבד, אלא זקוקה גם לגט כדי להפקיע את המאמר.
"בעלת גט" היא יבמה, שהיבם הזקוק לייבמה או לחלוץ לה – נתן לה גט. מן התורה אין לו כל תוקף, אך חכמים שיוו לו תוקף – שבעטיו אין היבמה רשאית להתייבם לו והיא מוגדרת כיבמה בעלת זיקה קלושה בלבד [יח].

[2] לעיל הביאה הגמרא ציטוט מתוך דברים שאמר שמואל, ועתה היא מביאה את דבריו במילואם והיא דנה בהם.
כה אמר שמואל: שני אחים שהיו נשואים לשתי אחיות ולכל אחד מהם אשה נוספת ומתו האחים בלא זרע ונפלו נשותיהם לייבום, כך דינן: אם חלצו האחים לשתי האחיות, עליהם לשוב ולחלוץ לצרותיהן, מפני שחליצת האחיות "גרועה", ואם חלצו לצרות נפטרו בכך גם האחיות.

[3] עוד אומר שמואל: אם היבם חלץ ליבמה "בעלת גט", שקיבלה ממנו גט, לא נפטרה צרתה בחליצה זו, כי אין בכח חליצה הנועדה להפקיע זיקה קלושה, כדי לפטור את הצרה שזיקתה איתנה. אם חלץ לצרה, נפטרה בכך גם בעלת הגט.

[4] יבם החולץ ל"בעלת מאמר", לא פטר בכך את צרתה, כי חליצת בעלת המאמר מוגדרת "גרועה" עקב העובדה שעדיין לא הותרה לשוק עד שתקבל ממנו גט. אך אם חלץ לצרה, פטר מחליצה את "בעלת המאמר" (שעדיין זקוקה ממנו לגט כדי לבטל את המאמר, אך מחליצה כבר נפטרה).

למדנו לעיל, כי לדעת שמואל יבמה החולצת חליצה "גרועה", פוטרת את צרתה אם גם חליצתה של הצרה "גרועה". ורק אם צרתה זקוקה לחליצה רגילה, אין בעלת החליצה ה"גרועה" פוטרתה. כך אמרה הגמרא על פי מסקנתה להלן בדברי שמואל.
ברם, עתה בתחילת הנידון בדברי שמואל, סוברת הגמרא כי לדעת שמואל אפילו שתי צרות בעלות חליצה "גרועה" אינן פוטרות זו את זו בחליצה. הנחה זו נולדה מתוך הקושיה הבאה [יט].

[5] הגמרא שואלת, הן לדברי שמואל חליצת האחיות אינה פוטרת את צרותיהן, כי חליצת האחיות "גרועה", לפי שכל אחת היא "אחות זקוקתו" הנחשבת כאחות אשתו שאינו רשאי לייבמה ולפיכך חליצתה "גרועה" ואינה פוטרת צרותיה.

[6] משכך, מדוע בחליצת הצרות נפטרות האחיות? הן הצרות נחשבות כצרות ערווה, כי אם האחיות מוגדרות כ"אחות זקוקתו" ודינן כ"אחות אשה", הרי צרותיהן הן "צרת אחות זקוקתו" שאף הן אינן ראויות להתייבם! גם חליצתן "גרועה", איפוא, ואם אמר שמואל כי חליצת האחיות אינה פוטרת את הצרות, מדוע פוטרת חליצתן את האחיות?

טז. הריטב"א, ד"ה "ואיבעי"א", כותב, כי יבמה שחליצתה גרועה אינה עושה שליחות צרתה שחליצתה מעולה, אולם חליצת יבם גרועה עושה שליחות אחיו שחליצתו מעולה. אך הריטב"א אינו מנמק את דבריו. בביאור העניין, ראה בחידושי רבי נחום אות תל"א, מילואים לריטב"א מהגר"א יפהן סימן ט"ו אות ג'-ד'-ו', וב"אילת השחר". יז. דף נ"א ואילך. יח. מחמת הגט נאסר היבם ביבמתו כאילו חלץ לה. רש"י בעמוד ב' ד"ה "בעלת הגט". יט. על פי הריטב"א, ד"ה "גופא". אולם ראה ברמב"ן וברשב"א, ד"ה "האי" המפרשים, כי הדבר תלוי בשני התירוצים שהציעה הגמרא לפני כן.

[1] קָסָבַר שְׁמוּאֵל: ׳אֵין זִיקָּה׳.
(תשובה:) שמואל סובר "אין זיקה".

[2] וְהָא אֲמַר שְׁמוּאֵל: ׳יֵשׁ
(שאלה:) והרי אמר שמואל: "יש

זִיקָּה׳! לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר ׳אֵין
זיקה"! (תשובה:) את ההלכה על אחיות וצרות, לשיטת

זִיקָּה׳ קָאָמַר. [3] אִי הָכִי, חָלַץ
הסובר "אין זיקה" הוא אמר. אם כך, כשחלץ

לַאֲחָיוֹת אַמַּאי לָא נִפְטְרוּ
לאחיות, מדוע לא נפטרו

צָרוֹת? בְּשִׁלְמָא צָרָה דְּרָחֵל
הצרות? הניחא צרתה של רחל (השנייה)

לֹא תִיפְטֵר, דְּכִיוָן דְּחָלַץ לַהּ
לא תיפטר, כי לאחר שחלץ לה

לְלֵאָה וַהֲדַר חָלַץ לְרָחֵל,
ללאה, ואחר כך חלץ לרחל אחותה,

הַוְיָא לַהּ חֲלִיצָה דְּרָחֵל
היתה חליצת רחל

חֲלִיצָה פְּסוּלָה, אֶלָּא צָרָה
חליצה פסולה, ברם, צרתה

דְּלֵאָה תִּיפְטֵר! [4] מַאי "לֹא
של לאה צריכה להיפטר! (תשובה:) מה כוונת

נִפְטְרוּ צָרוֹת" נָמֵי דְּקָאָמַר?
שמואל "לא נפטרו צרות"?

אַצָּרָה דְּרָחֵל. וְהָא "צָרוֹת"
לצרת רחל (אך צרת לאה נפטרת) (שאלה:) והרי "צרות"

קָאָמַר! "צָרוֹת" דְּעַלְמָא.
(בלשון רבים) אמר! (תשובה:) "צרות" סתם התכוון, היינו: כל צרות אחות חלוצה.

[5] אִי הָכִי, "חָלַץ לַצָּרוֹת" -
אם כך קשה מה שאמר "חלץ לצרות -

נִפְטְרוּ אֲחָיוֹת"?! וְאַצָּרַת רָחֵל
נפטרו אחיות"?! הכי צרת רחל

מִי מִיפַּטְּרָא?! וְהָא תְּנַן: אָסוּר
פוטרת את רחל?! הן שנינו: "אסור

אָדָם בְּצָרַת קְרוֹבַת חֲלוּצָתוֹ!
אדם בצרת קרובת חלוצתו"!

[1] הגמרא מתרצת, כי שמואל סובר ש"אין זיקה" וממילא האחיות עצמן כלל אינן מוגדרות כ"אחות זקוקתו" וכמובן שצרותיהן אינן "צרת אחות זקוקתו". (אמנם בתחילת הסוגייה למדנו כי על הסובר ש"חליצה פסולה" אינה פוטרת מן האחים, לסבור גם ש"יש זיקה". ברם, כעת בפירוש ה"הוה אמינא" בדעת שמואל, הגמרא אינה סוברת כך).

[2] השאלה המתבקשת היא, כיצד יתכן לומר כן, הן שמואל אמר כי חליצת האחיות אינה פוטרת את הצרות – על כרחך שאמר כן מפני שאסורות להתייבם מפני שכל אחת היא "אחות זקוקתו"; לפני שתברר זאת הגמרא היא תמהה, וכי ניתן לומר שלפי שמואל "אין זיקה? הן בפרק שני [כ] נאמר בשם שמואל מפורשות כי "יש זיקה"?
הגמרא מתרצת כי אכן זו דעתו, אך את המימרא בה אנו עוסקים, לגבי אחיות שנפלו לייבום, שאין חליצת האחיות מועילה לצרות, הוא שנה לפי הסוברים ש"אין זיקה".

[3] עתה מבררת הגמרא, אם הלכה זו נשנתה כסוברים ש"אין זיקה", מדוע חליצת האחיות אינה מועילה לצרות, הן האחיות אינן מוגדרות כ"אחות זקוקתו", כי "אין זיקה" וממילא חליצתן אינה "גרועה"?
אמנם, ניתן להבין, כי לאחר שכבר נחלצה לאה, האחות הראשונה, רחל, האחות השנייה לא תפטור את צרתה בחליצתה, מפני שרחל היא "אחות חלוצה" וגזרו חכמים שאין לישא אחות חלוצה ולפיכך חליצתה "גרועה". אך ראוי היה שחליצת לאה, האחות הראשונה, תפטור את צרתה! [כא] ואילו שמואל אמר "חלץ **לאחיות** לא נפטרו צרותיהן", משמע, כי חליצת שתי האחיות "גרועה"?

[4] מבארת הגמרא, כי באמור שמואל "לא נפטרו צרות" כוונתו לצרת רחל בלבד. תמהה הגמרא, הן אמר "צרות", משמע, צרתה של לאה וצרתה של רחל? לא! כוונתו לצרת רחל בלבד, אך נקט בלשון "צרות" לאמר, לעולם, כל החולץ לאחות חלוצתו, כגון צרת רחל, אינו פוטר צרתה.
מעתה דברי שמואל מתפרשים כך: "חלץ לאחיות" – רחל שהינה אחות חלוצתו, לא נפטרת צרתה בחליצה זו. "חלץ לצרות" – צרות רחל, חליצתן פוטרת את יתר היבמות. כלומר, אילו חלץ ללאה תחילה ואחר כך חלץ לרחל, לא נפטרה צרתה. אילו חלץ ללאה תחילה ואחר כך חלץ לצרת רחל, נפטרה רחל.

בהמשך הדיון בדברי שמואל, מביאה הגמרא משנה מפרק ד' [כב] בה מבואר איסור חכמים לשאת את קרובות החלוצה, לפי שתקנו חכמים שיש להתייחס אל החלוצה כאל אשתו שקרובותיה אסורות עליו. וכגון – חלץ ללאה, אחותה רחל אסורה עליו.
המשנה מפרטת שתי הלכות נוספות.
א. לחומרא – "אסור אדם בצרת קרובת חלוצתו". כגון, לאה היא חלוצתו. רחל אחותה היא קרובת חלוצתו ונאסרה עליו. לא זו בלבד שרחל אסורה אלא גם צרותיה, הנשים הנשואות עמה לאותו בעל – אסורות [כג] (בפרק רביעי מבארת הגמרא טעם תקנה זו). זאת, אף על פי שאילו לאה היתה אשתו ולא חלוצתו, היה רשאי לשאת את צרותיה של רחל אחותה.
ב. לקולא – "מותר אדם בקרובת צרת חלוצתו". כגון, אם חלץ ללאה ועל ידי כך פטר את צרתה פועה, רשאי לשאת את קרובות פועה.

[5] שואלת הגמרא, אם כדברינו, שדברי שמואל "לא נפטרו צרות" מכוונות לצרות רחל בלבד ולא לצרות לאה, מעתה כשאמר שמואל "חלץ לצרות נפטרו אחיות", גם כן התכוון לצרות רחל הפוטרות את רחל בחליצתן, ודבר זה תמוה, שהרי רחל היא "קרובת חלוצתו", שהיא אחות לאה שחלץ לה והרי שנינו: כי "אסור אדם בצרת קרובת חלוצתו"! (א. לחומרא) רחל היא אחותה של לאה, וצרותיה של רחל אסורות גם כן! משכך, חליצתן "גרועה" וכיצד תפטורנה את רחל?

כ. דף יח/ב. כא. **"אלא צרה דלאה תיפטר":** רש"י מפרש שחליצת לאה מעולה לפי שיכול היה לייבמה. עם זאת, רש"י אינו מפרש מדוע הוא יכול לייבמה, הן קיים איסור בדבר משום "ביטול מצוות יבמין". ראה על כך בתוספות (לעיל כו/ב, ד"ה "וחליצה פסולה"). **ברשב"א** (ד"ה "הא דאמרינן שמואל") מובאת אפשרות לפרש את כוונת רש"י, כי מפני חשש "ביטול מצוות יבמין" אין להגדיר את היבמה כמי שאינה ראויה ליבום (יש לציין, כי קטע זה אינו מופיע ברשב"א בכתבי יד ויתכן שהינו תוספת של מגיה). כב. דף מ/א-ב. כג. דעת רש"י, ד"ה "אסור", כי צרות קרובות החלוצה אסורות אף שלא במקום יבום, היינו: שהיו נשואות לנכרי ומת. אולם ראה עוד בתוספות בדף מא/א, ד"ה "הך דאזלא".

[1] שְׁמוּאֵל נָמֵי הִתְחִיל
(תשובה:) שמואל מתייחס למקרה שהתחיל באחיות,

וְלֹא הִתְחִיל קָאָמַר: הִתְחִיל
ולמקרה שלא התחיל באחיות. אם חלץ תחילה

בַּאֲחָיוֹת - לֹא יִגְמוֹר
ללאה - אינו מסיים

בַּצָּרוֹת, דִּתְנַן: אָסוּר אָדָם
בצרות (רחל ויחלוץ גם לרחל), ששנינו: "אסור אדם

בְּצָרַת קְרוֹבַת חֲלוּצָתוֹ;
בקרובת צרת חלוצתו".

הִתְחִיל בַּצָּרוֹת - יִגְמוֹר אַף
ואם התחיל לחלוץ לצרת לאה, יכול לחלוץ

בַּאֲחָיוֹת, דִּתְנַן: מוּתָּר אָדָם
לרחל ולפטור צרתה, ששנינו: "מותר אדם

בִּקְרוֹבַת צָרַת חֲלוּצָתוֹ.
בקרובת צרת חלוצתו".

[2] רַב אַשִׁי אָמַר: לְעוֹלָם
רב אשי חולק: לעולם

כִּדְקָאָמְרַתְּ, וּמְשׁוּם דְּלָא
כפי שאמרנו (שלשמואל "יש זיקה"), ובכל זאת אין

אֲלִימָא זִיקָּה לְשַׁוְויֵי לַצָּרָה
חזקה הזיקה כדי לשוות לצרה

כָּעֶרְוָה. [3] תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ
מעמד כצרת ערווה. שנינו ברייתא כשיטת

דְּרַב אַשִׁי: חֻלַּץ לָאֲחָיוֹת -
רב אשי: חלץ לאחיות -

לֹא נִפְטְרוּ צָרוֹת, הָא
לא נפטרו הצרות. ואם

לַצָּרוֹת - נִפְטְרוּ אֲחָיוֹת,
חלץ לצרות - נפטרו אחיות.

מַאי טַעְמָא? לָאו מִשּׁוּם
מה טעם? האם לא מפני

דְּקָסָבַר: יֵשׁ זִיקָּה, וְלָא אֲלִימָא זִיקָּה לְשַׁוְויֵיהּ לַצָּרָה כָּעֶרְוָה?! [4] אָ"ר אַבָּא בַּר
שסובר "יש זיקה", אך אין חזקה הזיקה כדי לשוות לצרה מעמד כצרת ערווה?! (דחייה:) אמר רב אבא בן

מָמֶל: הָא מַנִּי? בֵּ"שׁ הִיא, דִּתְנַן: בֵּית שַׁמַּאי מַתִּירִין הַצָּרוֹת לָאַחִין.
ממל: ברייתא זו כשיטת מי? כשיטת בית שמאי, ששנינו: בית שמאי מתירים את הצרות לאחים (אין איסור "צרת ערווה").

[1] מתרצת הגמרא, כי אכן כן, אין בחליצת צרות רחל כדי לפוטרה, ויש לפרש את דברי שמואל באופן שונה:
"חלץ לאחיות לא נפטרו צרות" – אם היבם חלץ תחילה לאחת האחיות, כגון לאה, הוא גורם בכך שאחותה רחל אינה נפטרת בחליצת צרתה, שהרי היא עתה "צרת קרובת חלוצתו" ואינו יכול לסיים את חליצותיו בצרת רחל אלא עליו לחלוץ גם לרחל וגם לצרתה, שהרי שנינו: "אסור אדם בצרת קרובת חלוצתו".
"חלץ לצרות נפטרו אחיות" – אם את החליצה הראשונה עשה לצרתה של אחת האחיות, כגון, לצרת לאה, יכול לחלוץ אפילו לרחל ולפטור בכך את צרתה, כי רחל אינה "אחות חלוצתו" שהרי לא חלץ ללאה אלא לצרת לאה, ואין רחל אלא קרובה של לאה שהיא צרה לזו שנחלצה והרי שנינו "מותר אדם בקרובת צרת חלוצתו" (ב. לקולא). אמנם שמואל נקט בלשון סתומה, כי עסק במקרים נוספים, "בעלת גט" ו"בעלת מאמר" ולפיכך נקט בלשון זהה בכולן [כד] (חלץ לזו לא נפטרה צרה, חלץ לצרה נפטרה זו).

[2] רב אשי חולק וסובר כפי שהבינה הגמרא תחילה; לדעת שמואל "יש זיקה" ולפיכך חליצת כל אחות היא "גרועה", שהרי אינה רשאית להתייבם לפי שהיא "אחות זקוקתו".
על שאלת הגמרא לעיל, כי אם "יש זיקה" והאחיות נחשבות ערווה מדרבנן, אם כן גם צרותיהן הן "צרות ערווה מדרבנן" ואף חליצתן "גרועה" ולא תפטורנה בחליצתן את האחיות – השיב רב אשי, כי לא גזרו חכמים עד כדי כך, שמחמת הזיקה תחשבנה צרותיהן כצרות ערווה מדרבנן [כה] וממילא חליצת הצרות אינה "גרועה" ובכחן לפטור את האחיות. זהו שאמר שמואל "חלץ לאחיות – לא נפטרו צרות", כי חליצת האחיות גרועה. אך "חלץ לצרות – נפטרו אחיות".
דברי רב אשי הם מסקנת הגמרא בדברי שמואל, כי אך בעת שניתן לחלוץ לצרה חליצה מעולה, אין הצרה נפטרת בחליצה גרועה שנעשתה בזולתה [כו].

[3] שנינו ברייתא המסייעת לרב אשי: "חלץ לאחיות לא נפטרו צרות. חלץ לצרות נפטרו האחיות" [כז].
ברייתא זו אינה מתייחסת כשמואל למקרים נוספים "בעלת מאמר" ו"בעלת גט" ולא ניתן לפרשה כפי שפירשה לעיל הגמרא בדברי שמואל, כי כוונתו שאם התחיל לחלוץ לאחות אחת, חליצת אחות שנייה אינה פוטרת צרתה, כי דווקא בשמואל שהתייחס למקרים נוספים ניתן להבין כי נקט בלשון סתומה התואמת לכל המקרים שהתייחס אליהם, אך הברייתא מתייחסת אך למקרה זה, ואם זו כוונתה היה עליה לפרש כן.
שומה עלינו להסיק כי כוונת הברייתא כפי שפירש רב אשי בדברי שמואל – "יש זיקה" ולכן האחיות אסורות להתייבם כי כל אחת היא "אחות זקוקתו" ולפיכך חליצתן ה"גרועה" אינה פוטרת את הצרות. אך חליצת הצרות פוטרת את האחיות, כי לא החמירו חכמים להחשיב את הצרות כ"צרות ערווה".

[4] רבי אבא בר ממל מפרש ברייתא זו על פי שיטת בית שמאי וכך לא ניתן להוכיח ממנה כדברי רב אשי. בפרק ראשון [כח] למדנו את שיטת בית שמאי, כי אין כל איסור לייבם צרת ערווה, ולפיכך בברייתא זו נאמר כי חליצת הצרות מועילה לאחיות, כי אפילו מדאורייתא אין "צרת ערווה" אסורה, וודאי שצרתה של ערווה מדרבנן לא תאסר לייבום.

כד. ראה בתוספות, ד"ה "תניא כוותיה". כה. **"דלא אלימא זיקה לשויי לצרה כערוה":** רש"י (ד"ה "חלץ לאחיות") מפרש, כי מכל מקום קיים איסור לייבם את הצרות, אלא שאיסור זה קל מהאיסור לייבם את האחיות. בביאור הדברים כותב הריטב"א (ד"ה "רב אשי"): "דבצרת אחות אשה לא גזרו בה חכמים איסור זיקה אלא לאפקועי דין יבום בלחוד, אבל בחליצה שבקוה שתהא חליצתה מעולה כדינא דאורייתא, וכשגזרו בה - על מנת כן גזרו בה, והם אמרו והם אמרו". אולם ראה גם ברשב"א (ד"ה "לא אלימא") הכותב, כי לדעת רש"י הצרה מותרת להתייבם והוא תמה על כך. כו. על פי הריטב"א (ד"ה "גופא"). ראה גם ברש"י בראש העמוד ד"ה "חלץ לאחיות". כז. גירסת הברייתא בדפוסים שלנו היא: "חלץ לאחיות לא נפטרו צרות", והגמרא מוסיפה כי משמע, "הא לצרות - נפטרו אחיות". בביאורנו פירשנו לפי גירסת ה"קרן אורה" שהכל מדברי הברייתא, וכך משמע מהמאירי והריב"ן. לפי לגירסה זו המשך הגמרא להלן מובן יותר. וראה ב"דקדוקי סופרים השלם". כח. דף יג/א.

[1] אִי הָכִי, יִבּוּמֵי נָמֵי תִּתְיַיבֵּם!
(שאלה:) אם כך, שתתייבם (הצרה) גם תתייבם!

[2] כְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי,
(תשובה:) הברייתא כשיטת רבי יוחנן בן נורי

דַּאֲמַר: בּוֹאוּ וְנִתַּקֵּן לָהֶם
שהציע: הבה נתקן

לַצָּרוֹת, שֶׁיְּהוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא
לצרות ערווה שיחלצו ולא יתייבמו (לצאת ידי

מִתְיַיבְּמוֹת. [3] וְהָאָמַר מָר: לֹא
שתי השיטות). (שאלה:) הן למדנו: "לא

הִסְפִּיקוּ לְגָמוֹר אֶת הַדָּבָר,
הספיקו לגמור את הדבר (להחליט בנידון),

עַד שֶׁנִּטְרְפָה הַשָּׁעָה! אָמַר
עד שנטרפה השעה" (ולא נתקנה)! תירץ

רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: אַחֲרָיו -
רב נחמן בן יצחק: בדורות מאוחרים -

חָזְרוּ וְתִקְּנוּ.
חזרו לדון ותקנו כמותו.

[4] אִיבַּעְיָא לְהוּ: °בַּעֲלַת הַגֵּט
הסתפקו בני הישיבה: שתי יבמות. אחת קיבלה גט מהיבם,

דף כז/ב °

וּבַעֲלַת מַאֲמָר, אֵיזוֹ מֵהֶן
ובאחת עשה מאמר, חליצת מי מהן גרועה פחות ולה

קוֹדֶמֶת? [5] בַּעֲלַת הַגֵּט עֲדִיפָא -
יחלוץ ותפטור צרתה? מחד, חליצת בעלת הגט עדיפה,

מִשּׁוּם דְּאַתְחִיל בָּהּ בַּחֲלִיצָה,
אמנם התחיל להוציאה, אך חליצתה פוטרתה לשוק.

אוֹ דִלְמָא בַּעֲלַת מַאֲמָר
מאידך, חליצת בעלת המאמר

עֲדִיפָא - מִשּׁוּם דְּקִרּוֹבָה
עדיפה, אמנם זקוקה לגט בנוסף לחליצה, אך זיקתה

לְבִיאָה? [6] אָמַר רַב אַשִׁי, תָּ"שְׁ: וּמוֹדֶה רַ"גַּ, שֶׁיֵּשׁ גֵּט אַחַר מַאֲמָר, וּמַאֲמָר
ליבום חזקה? אמר רב אשי: בא ושמע ראייה מברייתא: רבן גמליאל מודה, שחל גט הניתן ליבמה לאחר שעשה מאמר בצרתה, וכן חל מאמר

אַחַר גֵּט. אִי גֵּט עָדִיף, לָא לֵיהֲנֵי מַאֲמָר אַבַּתְרֵיהּ! וְאִי מַאֲמָר עָדִיף, לָא לֵיהֲנֵי גֵּט
ביבמה אחר שניתן גט לצרתה. אם נאמר שגט עדיף, מעתה, לא יועיל מאמר הנעשה אחריו! ואם מאמר עדיף, שלא יועיל גט

אַבַּתְרֵיהּ! אֶלָּא, לָאו שְׁ"מ כִּי הֲדָדֵי נִינְהוּ?! שְׁ"מ.
הניתן אחריו! אלא, ודאי משמע ששניהם זהים. כך אכן משמע.

---

[1] שואלת הגמרא: אם ברייתא זו היא כשיטת בית שמאי, מדוע הצרות אך חולצות ולא מתייבמות? היה על הברייתא לומר כי אם ייבמו האחים את הצרות נפטרו האחיות כט!

[2] מתרצת הגמרא, כי ברייתא זו גם סוברת כדעת רבי יוחנן בן נורי שביקש לתקן, כי צרות ערווה תחלוצנה ולא תתייבמנה, כדי לצאת ידי חובת בית שמאי ובית הלל גם יחד, והרי לדעת בית הלל אסורות הן להתייבם, כי הן צרות ערווה מדרבנן.

[3] כיצד ניתן להעמיד זאת כדעתו, הן למדנו לעיל ל כי לבסוף לא התקבלה הצעתו? אמר רב נחמן בר יצחק, כי בדורות מאוחרים הצעתו התקבלה וכך תקנו. (רב נחמן בר יצחק נדחק לפרש כן, כי אינו מקבל את חידושו של רב אשי שצרת אחות זקוקה אינה נחשבת צרת ערווה לא. אך הלכה נפסקה כרב אשי לב).

למדנו, כי לדעת שמואל, שתי יבמות שחליצתן "גרועה", נפטרות זו בחליצתה של זו. אולם, אם חליצת אחת מהן אינה "גרועה", אין מועילה לה חליצת צרתה.

[4] הסתפקו בני הישיבה, כיצד הדין במקרה שנפלו שתי יבמות, ואחת מהן נהייתה "בעלת מאמר" וצרתה היתה ל"בעלת גט". כלומר, היבם קידש אחת במאמר ולשנייה נתן גט לג.

כפי שלמדנו לעיל, חליצת שתיהן מוגדרת "גרועה"; בעלת הגט – מפני שמדרבנן יש תוקף לגט וזיקתה אל היבם הוקלשה. בעלת המאמר – לפי שמדרבנן יש תוקף לקידושין וחליצתה אינה מתירתה לשוק עד שיתן לה גט לביטול המאמר לד.

מעתה יש לדעת חליצת מי מהן פחות "גרועה", כך שהיא יכולה לפטור את צרתה.

[5] צדדי הספק בנויים על כך שכל אחת מן החליצות גרועה מסיבה אחרת, ולפיכך לכל אחת עדיפות מסויימת; "בעלת הגט" אמנם גרועה בכך שזיקתה הוקלשה מחמת הגט, מאידך חליצתה פוטרת אותה ומתירה אותה לשוק, בכך קיימת עדיפות לחליצתה. "בעלת המאמר" אמנם גרועה בכך שחליצתה לא פוטרת אותה לשוק והיא זקוקה לגט, אך זיקת הייבום שלה לא הוקלשה ובכך קיימת עדיפות לחליצתה.

[6] אמר רב אשי, ספק זה ניתן להכריע לאור דברי הברייתא שדבריה נסובים על אודות המבואר במשנה בפרק חמישי לה. במשנה זו נאמר, כי לדעת רבן גמליאל "אין גט אחר גט ולא מאמר אחר מאמר". כלומר, חכמים שיוו תוקף לגט הניתן על ידי היבם ליבמה, אך אם שב ונתן גט לצרתה, לא עשה ולא כלום, הגט השני חסר משמעות ותוקף לו. כמו כן, יבם שעשה "מאמר" ביבמה, ושב ועשה "מאמר" בצרתה, אין המאמר השני תקף.

הברייתא מבהירה, כי מודה רבן גמליאל שיבם שעשה מאמר ביבמה אחת ונתן גט לצרתה, הגט בר–תוקף, וכמו כן יבם שנתן גט ליבמה ואחר כך עשה מאמר בצרתה, המאמר תקף.

מכאן מוכח, כי כח הגט וכח המאמר שווה, שאילו כח הגט עדיף, הדין נותן שלא יועיל מאמר אחר הגט, ואילו כח מאמר עדיף, הדין נותן שלא יועיל גט אחר מאמר, ומכאן עלינו להכריע, כי יבם שלפניו בעלת גט ובעלת מאמר, חולץ אחת מהן ובכך פוטר את צרתה, כי חליצת שניהם "גרועה" בשוה לו.

כט. ראה בתוספות, ד"ה "א"ה יבומי נמי", מדוע קיימת עדיפות לשנות דין ייבום על דין חליצה. ל. דף טו/א. לא. תוספות ד"ה "אחריו חזרו". לב. ראה בראשונים כאן. וראה שולחן ערוך אבן העזר סימן קע"ד סעיף א'. לג. ראה ברש"י ד"ה "בעלת הגט" הנוקט בסדר זה. לד. ראה רש"י בעמוד א', ד"ה "לבעלת הגט" וד"ה "חלץ לבעלת מאמר". לה. דף נ/א-ב. לו. **"אין גט אחר גט":** כלומר, מחמת הגט היבם נאסר בקרובות היבמה כאילו היתה גרושתו, ומעתה אף אם אחיו יחלוץ לה, אין קרובתיה מותרות לו. אומר רבן גמליאל, כי יבם שנתן גט ליבמה שכבר קיבלה גט מאחיו היבם - אינו נאסר בקרובותיה מחמת הגט. לז. פירשנו את מהלך הסוגייה על פי הריטב"א. לפירושו קיים קושי מסויים בהבנת

במהלך הסוגייה הבאה, עוסקת הגמרא בהרחבה במקרה הנוגע לכלל [לח] "יבמה שנאסרה שעה אחת – נאסרה עולמית".
כלל זה קובע, כי יבמה שנפלה לייבום והיתה אסורה להתייבם, שוב אינה מתייבמת לעולם ליבם זה, אף אם סר האיסור שבעטיו מנועה היתה מלהתייבם. וכגון, יבמה שנפלה לייבום לפני בעל אחותה, ובשל כך אסורה הייתה להתייבם לו, אסורה לו לעולם גם אם מתה אחותה. כלומר, אף על פי שפקע איסור "אחות אשה" במות אשתו, היא אסורה לו מפני הכלל "יבמה שנאסרה שעה אחת – נאסרה עולמית".
לגבי כלל זה נלמד בדף מא/א כי נחלקו אמוראים בדינה של "יבמה שהותרה – נאסרה – וחזרה והותרה", היינו: בעת שנפלה לייבום היתה מותרת להתייבם; לאחר מכן חל עליה איסור להתייבם (כגון שנשא היבם את אחותה), ואחר כך סר האיסור (מתה אחותה) – האם הותרה ליבם אם לאו?
רב סובר שהותרה.

[1] רב הונא אמר בשם רב הלכה לגבי המקרה הבא: שלשה אחים. ראובן, שמעון ולוי. ראובן ושמעון נשואים לשתי אחיות, ראובן ללאה ושמעון לרחל.
ראובן מת ולאה נפלה ליבום לפני שמעון ולוי. אחר כך מת שמעון ונפלה גם רחל לפני לוי, כך דינן: אם חלץ לוי ללאה, חליצה זו מועילה לה והיא רשאית להנשא לשוק. אם חלץ לרחל – הועילה לה החליצה. אולם, אינו רשאי לייבם אף לא אחת מהן, שהרי כל אחת היא "אחות זקוקתו" [לט].
אם מתה לאה לפני שהספיק לוי לחלוץ למי מהן – הוא רשאי לייבם את רחל אחותה, כי כבר אינה "אחות זקוקתו" (כשם שאחר מות אשה מותר לשאת את אחותה), אף על פי שבעת נפול רחל לייבום, היה אסור לו לייבמה, מפני לאה אחותה.
ברור, איפוא, כי אם מתה רחל לפני שהספיק לחלוץ למי מהן – רשאי הוא לייבם את לאה, כי היא לא נאסרה עליו כ"אחות זקוקתו" **מיד** עם נפילתה לייבום, אלא רק במות שמעון, כשנפלה אחותה רחל **לייבום** (רב נוקט, איפוא, כי קל יותר להתיר לייבום מי שנאסרה לייבום לאחר שכבר היתה מותרת).

[2] רבי יוחנן חולק ואומר, כי הוא מודה לרב במקרה שמתה רחל, שלאה רשאית להתייבם, שהרי היא "יבמה **שהותרה**, נאסרה וחזרה והותרה", אך אם מתה לאה – רחל אסורה לייבום, כי **מיד** בעת נפילתה לייבום נאסרה, והרי כלל נקוט בידינו, כי יבמה שבשעת הנפילה היתה אסורה ליבום, הרי היא כ"אשת אח שיש לו בנים", היינו: היא כאלמנת אח שיש לו בנים, שאף אם מתו הבנים אחרי מותו – אינה מתייבמת [מ].

[3] תמהה הגמרא, כיצד אכן אמר רב כי אם מתה לאה רחל מתייבמת? הרי בשעת נפילתה היתה אסורה לייבום! הן רב עצמו אמר כלל זה! [מא]

[1] אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב: ב׳ אַחָיוֹת יְבָמוֹת שֶׁנָּפְלוּ לִפְנֵי
אמר רב הונא בשם רב: שתי אחיות יבמות שנפלו ליבום לפני
יָבָם אֶחָד, חָלַץ לָרִאשׁוֹנָה - הוּתְּרָה. חָלַץ לַשְּׁנִיָּיה - הוּתְּרָה. מֻתָּה רִאשׁוֹנָה - מוּתָּר לַשְּׁנִיָּיה, וְאֵין צָרִיךְ
אח אחד, אם חלץ לראשונה - הותרה לשוק. אם חלץ לשנייה - הותרה לשוק (אך אינו רשאי לייבמן). אם מתה הראשונה, רשאי לייבם השנייה, ואין צריך
לוֹמַר מֻתָּה שְׁנִיָּיה שֶׁמּוּתָּר בָּרִאשׁוֹנָה, מִשּׁוּם דְּהַוְיָא
לומר, שאם מתה השנייה שנפלה לייבם, רשאי לייבם את הראשונה, כי היא
יְבָמָה שֶׁהוּתְּרָה וְנֶאֱסְרָה וְחָזְרָה וְהוּתְּרָה, תַּחֲזוֹר לִהְיוֹתָהּ הָרִאשׁוֹן; [2] וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: מֻתָּה שְׁנִיָּיה - מוּתָּר בָּרִאשׁוֹנָה, אֲבָל מֻתָּה רִאשׁוֹנָה - אָסוּר בַּשְּׁנִיָּיה, מַ"טַּ? שֶׁכָּל יְבָמָה שֶׁאֵין
יבמה שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה, תחזור להיותה הראשון; ורבי יוחנן חלק: מותר בראשונה, אך אם מתה הראשונה - אסור בשנייה, מה טעם? לפי שכל יבמה שאי אפשר
אַנִי קוֹרֵא בָּהּ בִּשְׁעַת נְפִילָה "יְבָמָה יָבֹא עָלֶיהָ", הֲרֵי זוֹ כְּאֵשֶׁת אָח שֶׁיֵּשׁ לָהּ בָּנִים וַאֲסוּרָה. [3] וְרַב, לֵית לֵיהּ הַאי סְבָרָא?! וְהָאָמַר רַב: כָּל אִשָּׁה שֶׁאֵין אֲנִי קוֹרֵא בָּהּ
לעולם. (שאלה:) ורב, אינו סובר כן?! הן רב עצמו אמר: כל אשה שאי אפשר לקרוא עליה
בִּשְׁעַת נְפִילָה "יְבָמָה יָבֹא עָלֶיהָ", הֲרֵי הִיא כְּאֵשֶׁת אָח שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּנִים וַאֲסוּרָה!
בשעת נפילתה ליבום את הפסוק "יבמה יבא עליה" (שאינה מותרת ליבום), הרי היא כאשת אח שיש לה בנים, שאסורה לייבום לעולם!

ראיית רב אשי. ראה על כך בהערות הגר"א יפהן לריטב"א. לפירושים נוספים בסוגייה ראה בתוספות ד"ה "בעלת הגט". לח. משנה דף ל/א. לט. רש"י ד"ה "מתה ראשונה" מפרש, כי דברי רב כאן נאמרו למאן דאמר "יש זיקה". מ. המאירי, לקמן דף ל/א. מא. דף ל/א.

[1] ה"מ - הֵיכָא דְּקָאֵי בְּאַפֵּהּ
(תשובה:) במה דבריו אמורים - היכן שעומד בפניה

אִיסּוּר אֲחוֹת אִשָּׁה דְּאוֹרַיְיתָא,
איסור אחות אשה מן התורה,

אֲבָל הָכָא - זִיקָּה דְּרַבָּנָן
אך כאן, שרק זקוקה, איסור "אחות זקוקתו"

הֵיא. [2] אֵיתְיֵיהּ רַ' יוֹסֵי בַּר
מדרבנן בלבד (ולא תקף כלל זה). שאלו רבי יוסי בן

חֲנִינָא לְרַבִּי יוֹחָנָן: "אַרְבָּעָה
חנינא לרבי יוחנן: (למדנו במשנה:) "ארבעה

אַחִין, ב' מֵהֶם נְשׂוּאִים ב'
אחים. שניים מהם נשואים לשתי

אֲחָיוֹת, וּמֵתוּ הַנְּשׂוּאִין
אחיות ומתו האחים הנשואים

אֶת הָאֲחָיוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ
לאחיות - הרי היבמות

חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַיבְּמוֹת";
חולצות אך לא מתייבמות".

[3] וְאַמַּאי? לֵיקוּ חַד מִינַּייהוּ
מדוע? יעמוד אחד מהאחים

לַחֲלוֹץ לַהּ לִשְׁנִייָה, וְתֵיהֲוֵי
ויחלוץ לשנייה וכך תהא

רִאשׁוֹנָה לְגַבֵּי אִידָךְ כִּיבָמָה
הראשונה לגבי אחיו, כיבמה

שֶׁהוּתְּרָה וְנֶאֶסְרָה וְחָזְרָה
שהותרה ונאסרה וחזרה

וְהוּתְּרָה, תַּחֲזוֹר לְהֱיוֹתָהּ
והותרה (כי כבר אינה "אחות זקוקתו"), שדינה לחזור להיתרה

הָרִאשׁוֹן! [4] אָ"לֹ: "אֲחָיוֹת" -
הראשון! השיבו רבי יוחנן: דין אחיות במשנה,

אֵינִי יוֹדֵעַ מִי שְׁנָאָן. [5] וְלֵימָא לֵיהּ: מַאי "חוֹלְצוֹת" נָמֵי דְּקָתָנֵי? "חוֹלֶצֶת" חֲדָא!
איני יודע מי שנאו (טעות הוא). ויתרץ לו רבי יוחנן: מה פירוש "חולצות" שבמשנה? שחולצת אחת!

"חוֹלְצוֹת" קָתָנֵי. [6] וְלֵימָא לֵיהּ: מַאי "חוֹלְצוֹת"? "חוֹלְצוֹת" דְּעָלְמָא! "הֲרֵי אֵלּוּ"
(דחייה:) הן "חולצות" (לשון רבים) כתוב. ויתרץ לו רבי יוחן: מה פירוש "חולצות" שבמשנה? חולצות סתם (כל אחות שנייה! דחייה:) הן "הרי **אלו**"

קָתָנֵי. [7] וְלֵימָא, דְּחָלִיץ לֵיהּ לָרִאשׁוֹנָה בְּרֵישָׁא! "חוֹלְצוֹת" - °לְכַתְּחִלָּה קָתָנֵי.
כתוב (אלו שבמשנה). ויתרץ לו רבי יוחנן: מדובר שחלץ לראשונה תחילה! (דחייה:) הלשון "חולצות" משמע מלכתחילה יש לעשות כן.

° דף כח/א

[1] הגמרא מתרצת, כי רב אמר כלל זה בהתייחסו ליבמה שאיסור **תורה** מנעה מלהתייבם. עליה נאמר כי גם אם פג האיסור, אינה מתייבמת ליבם זה לעולם. ברם, במקרה דנן, באיסור דרבנן עוסקים אנו – "אחות זקוקתו" – ולא החמירו חכמים למנוע את היבום עם פוג האיסור.

הן לדעת רב והן לדעת רבי יוחנן, לאה רשאית להתייבם ללוי במות רחל, רק אם בעת שנפלה לאה היא היתה מותרת ליבום ואחר כך נאסרה עם נפילתה של רחל לייבום.

[2] שאל על כך רבי יוסי בר חנינא את רבי יוחנן [מב], הן במשנתנו מבואר, כי אם מתו שני אחים הנשואים לשתי אחיות, ונפלו אחיות אלו לייבום לפני שני יבמים – שניהם חולצים אך אינם רשאים לייבמן, כי כל יבמה היא "אחות זקוקתו".

[3] לכאורה, יכול יבם אחד לחלוץ ליבמה שנפלה אחרונה ואחיו יְיַבֵּם את היבמה שנפלה ראשונה, כי כשהראשונה נפלה לייבום, היתה מותרת להתייבם ורק עם נפילת אחותה נאסרה! מדוע לא חל עליה הכלל ש"יבמה שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה, תחזור להיתרה הראשון"? כלומר, כשם שאם מתה היבמה השנייה מתיר אתה לייבם את היבמה הראשונה, היה על המשנה להתיר לייבם את הראשונה אחר חליצת השנייה, כי עתה הראשונה כבר אינה "אחות זקוקתו".

[4] השיבו רבי יוחנן: "אחיות – איני יודע מי שנאן". כלומר, קטע זה אינו מן המשנה ובטעות הוכנס בסדר המשניות.

עתה מביאה הגמרא שבע תשובות שלכאורה יכול היה רבי יוחנן לענות, בלא לקבוע כי משפט זה שבמשנה טעות הוא, והיא מסבירה מדוע רבי יוחנן נמנע מלפרש את המשנה באופנים אלה.

[5] שואלת הגמרא, מדוע לא ענה רבי יוחנן, שהאמור במשנה, כי היבמות "חולצות ולא מתייבמות", מכוון כלפי היבמה שנפלה אחרונה לייבום, שלפי רבי יוחנן היא נאסרה עולמית, אף על פי שאיסור ייבומה הוא מדרבנן.

הגמרא מבהירה כי רבי יוחנן אינו יכול לפרש כן, שהרי המשנה נוקטת בלשון רבות, "חולצות", והיה עליה לומר "חולצת".

[6] ומדוע לא דחה רבי יוחנן ואמר, כי אף על פי שנקטה המשנה בלשון "חולצות" כוונתה ליבמה שנפלה שנייה בלבד, ובלשון רבות היא כתבה זאת מפני שהיא אומרת, שכל אחות של יבמה שנפלה שנייה לייבום, אינה מתייבמת לעולם!

מסבירה הגמרא, כי אינו יכול לפרש כן, מפני שהמשנה כותבת "הרי **אלו** חולצות", משמע כי המשנה מתייחסת ליבמות שעל אודותן מדובר במשנה ולא לכל המקרים שבעולם.

[7] ומדוע לא ענה רבי יוחנן כי במשנה מדובר באופן שאין אפשרות לחלוץ לשנייה, כגון, שהיא כעת חולה, ולפיכך חלץ היבם תחילה לראשונה, ואחר כך צריך לחלוץ גם לשנייה [מג]. זהו שאומרת המשנה, כי במקרה זה שתי היבמות "חולצות".

מבארת הגמרא, לפי שהלשון "חולצות" מורה – לעולם כך יש לעשות, ואין משמעה כי במקרה מיוחד זה בלבד חולצות שתיהן, ובמקרים אחרים יתכן שרק השנייה תחלוץ והראשונה תתייבם.

מב. רש"י, ד"ה "מתה ראשונה", מפרש, כי הקושיה תקפה גם לדברי רב. ראה עוד בתוספות ד"ה "איתיביה". מג. ריטב"א, ד"ה "ה"ג ולימא".

[1] וְלֵימָא לֵיהּ: גְּזֵירָה דִּלְמָא
ויתרץ לו רבי יוחנן: גזרו שלעולם אין לייבם את הראשונה, פן

קָדֵים וְחָלֵיץ לָרִאשׁוֹנָה
יקדים לחלוץ לה

בְּרִישָׁא! [2] "וְלֹא מִתְיַיבְּמוֹת"
תחילה וייבמו את השנייה! (דחייה:) "ולא מתייבמות"

קָתָנֵי, דְּלֵיכָּא דִּין יִבּוּם הָכָא
כתוב (משמע), שלעולם אינן מתייבמות, גם אם אירע

כְּלָל. [3] וְלֵימָא לֵיהּ: גְּזֵירָה
שכבר חלץ לשנייה. ויתרץ לו רבי יוחנן: גזרו

שְׁמָא יָמוּת, וְאָסוּר לְבַטֵּל
שלא ייבם הראשונה, שמא ימות השני והרי אסור לבטל

מִצְוַת יְבָמִין! [4] רַ' יוֹחָנָן,
מצוות ייבום (מן השנייה)! (דחייה:) רבי יוחנן

לְמִיתָּה לָא חַיֵּישׁ. [5] וְלֵימָא
סבר כי התנא אינו חושש שמא ימות. ויתרץ לו

לֵיהּ: רַבִּי אֶלְעָזָר הִיא,
רבי יוחנן: תנא משנתנו הוא רבי אליעזר[מו]

דְּאָמַר: כֵּיוָן שֶׁעָמְדָה עָלָיו
שאמר: כיוון שעמדה עליו

שָׁעָה אַחַת בְּאִיסּוּר, נֶאֱסְרָה
שעה אחת באיסור, נאסרה

עָלָיו עוֹלְמִית! [6] מִדְּסֵיפָא -
עליו עולמית (אף שבתחילה הותרה)! (דחייה:) מכך שאת

רַ' אֶלְעָזָר, רֵישָׁא - לָאו
סוף הקטע אמר רבי אליעזר, מוכח שתחילתו לא

רַבִּי אֶלְעָזָר. [7] וְנֵימָא לְהוּ,
כרבי אליעזר. ויתרץ להם רבי יוחנן:

דִּנְפוֹל בְּבַת אַחַת, וְרַבִּי יוֹסֵי
שמדובר שנפלו האחיות לייבום בבת אחת, וכשיטת רבי יוסי

הַגְּלִילִי הִיא, דְּאָמַר: אֶפְשָׁר
הגלילי שאמר: "אפשר לצמצם" ולקבוע ששתי מאורעות
התרחשו ברגע אחד (ואין "ראשונה" ו"שנייה")!

לְצַמְצֵם! [8] לָא סָתַם לָן תַּנָּא
(דחייה:) לא נסתמה הלכה במשניות

כְּרַ' יוֹסֵי הַגְּלִילִי. [9] וְלֵימָא לֵיהּ, דִּלְמָא יָדְעִינַן הֵי נְפוֹל בְּרִישָׁא! [10] אִי הָכִי, הַיְינוּ
כרבי יוסי הגלילי. ויתרץ לו רבי יוחנן, שאין יודעים איזו אחות נפלה ראשונה! (דחייה:) אם כך, זה

[1] ומדוע לא תירץ רבי יוחנן כי יש להבדיל בין המקרים; היכן שמתה השנייה או חלץ לה, אכן מותרת הראשונה. אך כששתיהן לפנינו, גזרו חכמים שאין להורות להם לחלוץ לשנייה כדי להתיר את הראשונה, מתוך חשש פן יחליפו ויחלצו לראשונה וְיֵיבְּמוּ את השנייה שכבר נאסרה עליהם עולמית.

[2] מתרצת הגמרא, כי מלשון המשנה "ולא מתייבמות" משמע, כי לעולם אף אחת מהן אינה מתייבמת, אך אם טעם האיסור הוא מפני הגזירה שמא יחליפו ביניהן, הן קיים מקרה שבו אין טעם לגזירה זו ויש להתיר לייבם את הראשונה; כאשר הלך אחד האחים וחלץ תחילה ליבמה השנייה, הרי כבר אין מקום לתקלה, כי רק הראשונה נותרה לייבום, ובמקרה זה אין לאסור את הראשונה לייבום [מד].
משנקטה המשנה בלשון שלעולם אינן מתייבמות, הרי שלא מחמת הגזירה אסרה זאת.

[3] ומדוע לא ענה רבי יוחנן, כי התנא של המשנה נקט כדעה הסוברת שגזרו חכמים כי בכל מקום שיש חשש שייבום יבמה אחת יגרום לביטול מצוות ייבום של יבמה אחרת – לא ייבמו. ובמקרה דנן, חששו חכמים, פן יבואו לייבם את הראשונה לפני חליצת השנייה, ואם ימות האח השני, שאמור לחלוץ לשנייה, לא תקויים מצוות ייבום בשנייה כי אין מי שיחלוץ לה, שהרי האח הראשון נשוי לאחותה והיא ערווה עליו ולפיכך היא נפטרת מייבום וחליצה!

[4] הגמרא מתרצת, כי רבי יוחנן נמנע לתרץ כן, לפי שאין בנמצא משניות אחרות המכריעות הלכה כשיטת החושש למיתת אחד האחים [מה].

[5] ומדוע לא תירץ רבי יוחנן, כי תנא משנתנו הינו רבי אליעזר [מו], את דעתו נלמד לקמן בפרק רביעי [מז], כי "יבמה שהותרה עם נפילתה, חזרה ונאסרה, **אינה** חוזרת להתרה הראשון"? וכה יאמר רבי יוחנן: המשנה – כשיטת רבי אליעזר, ואילו אני, רבי יוחנן, סובר כחכמים ולכן אמרתי שהראשונה אינה אסורה לייבום עם נפילתה.

[6] מבארת הגמרא, כי אין ניתן לפרש את תחילת משנתנו, שרבי אליעזר הוא שאמרה, שהרי בהמשך המשנה נאמר "רבי אליעזר אומר...", הרי שתחילת המשנה אינה משלו.

[7] ומדוע לא ענה רבי יוחנן כי המשנה עוסקת במקרה שמתו שני האחים באחד, וממילא אין יבמה 'ראשונה' ויבמה 'שנייה', אלא ברגע אחד הוגדרו שתיהן כ"אחות זקוקתו"? זאת, כשיטת רבי יוסי הגלילי הסובר ש"אפשר לצמצם". כלומר, יתכן לקבוע כי שני מאורעות התרחשו בדיוק באותו רגע.

[8] מתרצת הגמרא, הן מחלוקת תנאים בדבר, כי חכמים חולקים על רבי יוסי הגלילי וסוברים ש"אי אפשר לצמצם", ומאחר שלא מצינו במשניות שהוכרעה הלכה כשיטת רבי יוסי הגלילי, אין מקום לפרש את משנתנו כשיטתו [מח].

[9] שואלת הגמרא, אף לדעת חכמים ש"אי אפשר לצמצם" יכול היה רבי יוחנן להעמיד את המשנה באופן שאין ידוע מי מן האחים מת בראשונה, ולפיכך לא ניתן לדעת מי היא היבמה הנופלת ראשונה שניתן לייבמה אחר חליצת אחותה?

[10] מבארת הגמרא, לפי שבהמשך המשנה נאמר, כי אם עברו היבמים על האיסור וְיֵיבְּמוּ את האחיות – יגרשון. לו היתה המשנה עוסקת במקרה שקיים ספק מי מהיבמות נפלה ראשונה, אזי, אכן המייבם הראשון ודאי עבר על איסור בעת הייבום, כי בשעה זו ברור ששתיהן

מד. אין לחשוש שהרואים עלולים לטעות ולהתיר לחלוץ לראשונה ולייבם את השנייה, שכן מכך שהקפידו האחים לחלוץ קודם דווקא ליבמה הנופלת שנית ורק אחר לייבם את הראשונה, ניכר כי דברים בגו ויעלו על הדעת שאך כאן קיים היתר בדבר. כן נכתב בדפוסים שלנו ברש"י ד"ה "ה"ג ולימא".

מה. ריטב"א, ד"ה ברם בדפוסים ישנים ובכתבי יד קטע זה אינו מופיע ויתכן שאינו מדברי רש"י.

מו. על פי הגהות הב"ח אות א', אולם ראה ברש"ש וב"מלאכת שלמה" למשנה "רבי יוחנן".

מז. דף מא/א.

מח. ראה בריטב"א, ד"ה "רבי יוחנן".

דְּקָתָנֵי: קָדְמוּ וְכָנְסוּ - יוֹצִיאוּ?!
ששנינו: "קדמו וכנסו - יוציאו", כיצד?!

בְּשֶׁלָּמָא רִאשׁוֹנָה, אָמְרִינַן
הניחא לכונס ראשונה, שאומרים

לֵיהּ מָאן שַׁרְיָא לָךְ, אֶלָּא
לו, מי התיר לך (כי היא "אחות זקוקתו"), אך

שְׁנִיָּה, אָמַר: חַבְרַאי – שְׁנִיָּה
המייבם השני יטען: אחי ייבם את זו שנפלה שנייה,

יִבְּמָהּ, אֲנָא - רִאשׁוֹנָה מְיַיבֵּם!
ואני את זו שנפלה ראשונה ייבמתי (ספק איסור, ומדוע יוציא)!

[1] הַיְינוּ דְּקָאָמַר לֵיהּ: "אֲחָיוֹת" -
לפיכך אמר לו רבי יוחנן: דין "אחיות" -

אֵינִי יוֹדֵעַ מִי שְׁנָאָן:
איני יודע מי שנאן (שטעות הוא).

[2] תְּנַן: הָיְתָה אַחַת מֵהֶן אֲסוּרָה
שנינו: היתה אחת האחיות אסורה

עַל הָאֶחָד אִיסּוּר עֶרְוָה -
על אח אחד באיסור ערווה -

אָסוּר בָּהּ וּמוּתָּר בַּאֲחוֹתָהּ,
הוא אסור בה ומותר באחותה,

וְהַשְּׁנִי אָסוּר בִּשְׁתֵּיהֶן;
אך אחיו אסור בשתיהן.

[3] סָ"ד דְּנָפְלָה חֲמוֹתוֹ תְּחִלָּה,
לכאורה ניתן להבין, כי מדובר גם כשהאחות שהיא חמותו, נפלה תחילה לייבום,

[4] וְאַמַּאי? לֵיקוּ חָתָן לְיַיבֵּם הַךְ
(אם כך) מדוע השני אסור? יעמוד החתן וייבם את זו

דְּאֵינָהּ חֲמוֹתוֹ בְּרֵישָׁא, וְתֶהֱוֵי
שאינה חמותו תחילה, ובכך תהיה

חֲמוֹתוֹ לְגַבֵּי אִידָךְ כִּיבָמָה
חמותו לגבי אחיו, כיבמה

מוגדרות "אחות זקוקתו", ולפיכך עליו להוציאה.
עתה, לאחר שאחת התייבמה, זולתה כבר אינה מוגדרת כ"אחות זקוקה", כי אחותה כבר אינה זקוקה לייבום. משכך, האח שייבם את השנייה לא עבר וודאי על איסור, כי יתכן שהיא הראשונה שנפלה לייבום, והיא "יבמה שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה". אם יטענו כלפי אח זה כי יוציא את היבמה מפני שֶׁיִּבְּמָהּ באיסור, הרי הוא יטען, שיתכן כי היבמה שייבם היא הראשונה שנפלה לייבום, וכלל אינה אסורה כעת. אכן, במקרה של ייבום שנעשה תוך ספק עבירה על איסור חכמים, אין כופים את הייבם להוציאה.
מכך שמשנתנו הורתה כי שניהם חייבים להוציא, מוכח כי אינה עוסקת במקרה של ספק.

[1] אחר שנבדקו שבעה תירוצים שיכול היה רבי יוחנן לתרץ וכולם נדחו, מובן היטב מדוע אמר רבי יוחנן על קטע זה במשנה: "אחיות איני יודע מי שנאן".

[2] למדנו במשנה, כי אם שני אחים נשואים לשתי אחיות, כגון, ראובן ללאה ושמעון לרחל, ומתו שני האחים ונפלו לאה ורחל לייבום לפני האחים לוי ויהודה, אזי, אם אחת האחיות אסורה באיסור ערווה על אחד היבמים, כגון, שלאה היא חמותו של לוי – רשאי לוי לייבם את רחל, כי אינה "אחות זקוקתו", שהרי לאה אינה נופלת לפניו לייבום כלל, ואך יהודה נותר באיסורו לייבם את שתיהן, כי שתיהן נופלות לפניו לייבום וכל אחת היא "אחות זקוקתו".

[3] לכאורה ניתן להסיק ממשנה זו, כי היא אינה מבדילה מי מבין האחיות נפלה ראשונה, ולעולם יהודה אינו מייבמן, גם אם לאה חמותו של לוי נפלה ראשונה לייבום.

[4] מדוע? הן אם לאה נפלה ראשונה, ניתן להציע כי לוי יְיַבֵּם את רחל ואז תהא לאה – חמותו של לוי, מותרת לייבום ליהודה. טעם הדבר, שכן, במקרה זה כשנפלה לאה לייבום היא היתה מותרת להתייבם ליהודה, ורק אחר כך נאסרה על יהודה בנפול אחותה רחל, מפני שהפכו שתיהן ל"אחות זקוקתו".
לאחר שלוי יְיַבֵּם את רחל תפוג זיקתה, ורשאי יהיה יהודה לייבם את לאה שכבר אינה "אחות זקוקתו", זאת לאור הכלל הנקוט לעיל, כי "יבמה שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה – תחזור להיתרה הראשון"!

[5] תירץ רב פפא, אכן כן! אך משנתנו עוסקת במקרה שרחל נפלה תחילה ואחר כך נפלה לאה, חמות לוי. למצב זה אין פתרון, כי מיד עם נפילתה לייבום נאסרה לאה מדין "אחות זקוקתו" ולא היה זמן בו היתה מותרת לייבום.

[6] למדנו במשנה, כי אם שתי אחיות, שהיו נשואות לשני אחים, נופלות לייבום לפני שני ייבמים, לא יְיַבְּמוּן האחים אלא יחלצו להן, מפני שאסור לייבם "אחות זקוקתו". עברו היבמים על תקנת חכמים וייבמון – רבי אליעזר [מט] אומר נחלקו בית שמאי ובית הלל בדבר: בית שמאי אומרים אינם חייבים לגרשן ובית הלל מחייבים לגרשן.

[7] הגמרא מביאה ברייתא המרחיבה בנידון זה: רבי אליעזר אומר: לדעת בית שמאי אינם חייבים לגרשן, ולדעת בית הלל חייבים.

שֶׁהוּתְּרָה וְנֶאֱסְרָה וְחָזְרָה וְהוּתְּרָה, תַּחֲזוֹר לְהֶיתֵּרָהּ הָרִאשׁוֹן! [5] אָ"ר פָּפָּא: כְּגוֹן
שהותרה ונאסרה וחזרה והותרה, שדינה לחזור להיתרה הראשון! תירץ רב פפא: משנתנו עוסקת

דְּנָפְלָה הַךְ דְּאֵינָהּ חֲמוֹתוֹ בְּרֵישָׁא:
שנפלה האחות שאינה חמותו ראשונה.

[6] רַ"א אוֹמֵר, בֵּ"שׁ וְכוּ': [7] תַּנְיָא: רַ"א אוֹמֵר, בֵּ"שׁ אוֹמְרִים: יְקַיְּימוּ, וּבֵה"א:
למדנו במשנה: "רבי אליעזר אומר, בית שמאי אומרים...". שנינו ברייתא: רבי אליעזר אומר, לדעת בית שמאי, אינם חייבים לגרשן, ובית הלל אומרים:

מט. על פי הגהת הב"ח א'. אולם ראה רש"ש ו"מלאכת שלמה" במשנה.

יוֹצִיאוּ; רַשִׁ"א: יְקַיְּימוּ; אַבָּא
יגרשו. רבי שמעון אומר: אינם חייבים לגרשן; אבא

שָׁאוּל אוֹמֵר: קַל הָיָה לָהֶם
שאול אומר: הקלו

לְבֵ"ה בְּדָבָר זֶה, שֶׁבֵּית שַׁמַּאי
בית הלל בהלכה זו, שבית שמאי

אוֹמְרִים: יוֹצִיאוּ, וּבֵה"א:
אמרו: יגרשון, ובית הלל אמרו, אינם

יְקַיְּימוּ. [1] רַ"שׁ כְּמָאן? אִי
חייבים לגרשן. (בירור:) רבי שמעון בשם מי אמר דבריו? אם

כְּבֵ"שׁ, הַיְינוּ רַ"א! אִי כְּבֵ"ה,
בשם בית שמאי, הן זאת כבר אמר רבי אליעזר. אם כבית הלל,

הַיְינוּ אַבָּא שָׁאוּל! הָ"ק: לֹא
הן כבר אמר זאת אבא שאול! (תשובה:) כך אמר רבי שמעון:

נֶחְלְקוּ בֵּ"שׁ וּבֵ"ה בְּדָבָר זֶה:
"יקיימו" כי לא נחלקו בית שמאי ובית הלל בהלכה זו!

[2] הָיְתָה אַחַת מֵהֶם כו': [3] הָא
למדנו במשנה: "היתה אחת מהן...". (שאלה:) הן

תָּנֵינָא חֲדָא זִימְנָא: אֲחוֹתָהּ
כבר שנינו (הלכה זו) פעם אחת: "אחותה

כְּשֶׁהִיא יְבִמְתָּהּ - אוֹ חוֹלֶצֶת
כשהיא יבמתה - או חולצת

אוֹ מִתְיַיבֶּמֶת! [4] צְרִיכָא, דְּאִי
או מתייבמת"! (תשובה:) נצרכות שתי המשניות, כי אם

אַשְׁמוּעִינַן הָתָם, מִשּׁוּם
השמיעונו שם בלבד (היינו אומרים), שם מותר כי

דְּלֵיכָּא לְמִיגְזַר מִשּׁוּם שֵׁנִי,
אין לגזור מפני אח אחר (כי היבם יחיד),

אֲבָל הָכָא, דְּאִיכָּא לְמִיגְזַר
אך כאן, שיש מקום לגזור

מִשּׁוּם שֵׁנִי - אֵימָא לָא; [5] וְאִי אַשְׁמוּעִינַן הָכָא, מִשּׁוּם דְּאִיכָּא שֵׁנִי דְּקָא מוֹכַח,
מפני האח השני (שאסור בשתיהן) - נאמר שלא ייבם. ואם השמיעונו כאן בלבד (היינו אומרים), דווקא כאן שיש יבם שני, ומוכח שהוא חולץ בלבד (לא גזרו),

אֲבָל הָתָם דְּלֵיכָּא שֵׁנִי - אֵימָא לָא, צְרִיכָא:
אך שם שאין שני (יטעו שתמיד מייבמים) ונאמר שלא ייבם. לכן צריך את שתיהן.

[6] אִיסּוּר מִצְוָה כו': [7] הָא נָמֵי תָּנֵינָא: °אִיסּוּר מִצְוָה וְאִיסּוּר קְדוּשָּׁה -
למדנו במשנה: "איסור מצוה...". (שאלה:) הלכה זו גם כלולה במה ששנינו: "איסור מצוה ואיסור קדושה -

° דף כח/ב

רבי שמעון סובר, אינם חייבים. אבא שאול אומר להיפך, בית שמאי מחייבים לגרש ובית הלל אינם מחייבים.

[1] הגמרא מבררת, מדוע דברי רבי שמעון מובאים בברייתא כדעה בפני עצמה, בשם מי הוא אומר כן? אם כוונתו שבית שמאי אמרו כן, הן דבריו זהים לדברי רבי אליעזר, ואם כוונתו שבית הלל אמרו כן, הן דבריו זהים לדברי אבא שאול – מה הוסיף, איפוא, רבי שמעון על דברי רבי אליעזר ואבא שאול?
שאלה זו מבוססת על ההנחה, כי ברור שרבי שמעון לא אמר את דבריו כדעת עצמו, שכן, לא יחלוק על בית שמאי ובית הלל – התנאים מהדור הקודם לו.
מבארת הגמרא, כי באמרו "אינם חייבים לגרשן" כוונתו לחלוק על רבי אליעזר ועל אבא שאול גם יחד ולומר, כי לא נחלקו בדבר בית שמאי ובית הלל.

[2] למדנו במשנה, כי אם אחות אחת אסורה על אחד היבמים באיסור ערווה, אחותה מותרת לו לייבום, כי אינה "אחות זקוקתו", שהרי הערווה לא נפלה לפניו לייבום כלל.

[3] שואלת הגמרא, לשם מה נשנתה הלכה זו במשנה, הן כבר שנה התנא הלכה זהה בפרק שני[ג]: "אחותה שהיא יבמתה, או חולצת או מתייבמת". כלומר, אחות של ערווה הנופלת עמה לייבום, רשאית להתייבם!

[4] מתרצת הגמרא, כי יש צורך בשתי המשניות. מפני שהיינו סבורים כי במקרים אלה אין להתיר לייבם, שמא יטעו ויתירו לייבם גם במקרים שאחת האחיות אינה אסורה באיסור ערווה על אחד האחים. לאור סברה זו, לו היו שונים רק את המשנה שבפרק הקודם, היה עולה על הדעת כי דווקא במקרה זה רשאי היבם לייבם את האחות שאינה ערווה, מפני שהוא יבם יחיד, אך אם יש שני יבמים, אינו רשאי לייבמה, שמא אחיו יטעה ויחשוב כי גם לו מותר לייבם. לפיכך נזקק התנא להשמיע את משנתנו העוסקת בשני אחים, ללמד, כי גם במקרה זה רשאי האח לייבם.

[5] מאידך, לו היה התנא משמיע רק את המקרה של משנתנו, ניתן היה לומר להיפך, כי דווקא במקרה של שני יבמים, הכל נוכחים לדעת כי האחד מייבם והאחר חולץ, ובולטת לעין העובדה שרק האח שאחת היבמות אסורה עליו בערווה מייבם ולא יבואו לטעות במקרה אחר. ברם, אם יש רק יבם אחד, אין הוא רשאי לייבמה, כי עלולים ללמוד ממנו, כי מותר לייבם אחת משתי אחיות הנופלות לייבום, מתוך חוסר ידיעה כי רק לו הותר לעשות כן, מפני שאחת מהן אסורה עליו באיסור ערווה.
לשם כך נזקק התנא לכתוב גם את המקרה הראשון, ללמד שגם כאן האח רשאי לייבם.

[6] למדנו במשנה, כי אם אחת מן האחיות אסורה ב"איסור מצווה" או ב"איסור קדושה", עדיין אין ניתן לייבם את האחות השנייה, כי אין בכח האיסורים הללו להפקיע את זיקתן.

[7] שואלת הגמרא, הן הלכה זו כבר שנה התנא בפרק שני[נא], שיבמה בעלת איסור מצווה ואיסור קדושה, חולצת ואינה מתייבמת. מכך

ג. דף כ/א. נא. דף כ/א.

חוֹלָצַת וְלֹא מִתְיַיבֶּמֶת! [1] הָתָם -
חולצת ולא מתייבמת"! (תשובה: יש הבדל) שם -

אִיסּוּר מִצְוָה לְחוּדָהּ, הָכָא -
יבמה בעלת איסור מצווה נופלת לבדה, כאן -

אִיסּוּר מִצְוָה וַאֲחוֹתָהּ,
יבמה בעלת איסור מצווה ואחותה נופלות,

סָ"דַ אֲמֵינָא, לֵיקוֹם אִיסּוּר
והיינו מעלים על דעתנו, להעמיד את איסור

מִצְוָה בִּמְקוֹם אִיסּוּר
המצווה כאילו הוא איסור

עֶרְוָה וְתִתְיַיבֵּם, קָמַ"לָ.
ערווה, ותתייבם אחותה. זאת השמיעונו שלא.

[2] וְתִתְיַיבֵּם? כֵּיוָן דְּמִדְּאוֹרַיְיתָא
(שאלה:) וכי היינו סבורים שתתייבם? הן מן התורה

רַמְיָא קַמֵּיהּ, קָא פָּגַע בַּאֲחוֹת
נפלו שתיהן לפניו וממילא הוא מייבם את "אחות

זְקוּקָתוֹ! [3] סָ"דַ"אָ, מִשּׁוּם
זקוקתו"! (תשובה:) היינו מעלים על דעתנו, שמפני

מִצְוָה עֲבוּד רַבָּנָן, קָמַ"לָ:
מצוות הייבום ביטלו חכמים את גזירת "אחות זקוקתו". זאת בא להשמיענו, שלא.

[4] הָיְתָה אַחַת מֵהֶן כוּ': [5] הָא
למדנו במשנה: "היתה אחת מהן...". (שאלה:) זאת

תּוּ לָ"לְ? הַיְינוּ הַךְ! מַה לִּי
עוד מדוע לנו? הן זהות הן ההלכות! מה הבדל

לְחַד מַה לִּי לְתַרֵּי?
אם היתה ערווה לאחד, או שגם אחותה ערווה לשני?

[6] צְרִיכָא, דְּאִי אַשְׁמוּעִינַן
(תשובה:) צריך את שני המקרים, כי אם השמיעונו

הָתָם, מִשּׁוּם דְּאִיכָּא שֵׁנִי
שם בלבד, היינו סבורים שרק משום שיש אח שני החולץ,

דְּמוּכָח, אֲבָל הָכָא דְּלֵיכָּא
מוכח שקיימת סיבה להתיר לראשון, אך כאן שאין אח שני

שֵׁנִי דְּקָא מוּכָח - אֵימָא לָא;
המוכיח זאת - נאמר שלא ייבמו; ואם

[7] וְאִי אַשְׁמוּעִינַן הָכָא, אַדַּרַבָּה, תַּרְוַוְיהוּ מוֹכְחֵי אַהֲדָדֵי, אֲבָל אִידָךְ לָא, צְרִיכָא:
השמיענו כאן בלבד, היינו אומרים, אדרבה, שתיהן מוכיחות זו על זו, שכל אחת מתייבמת דווקא לאח פלוני, אך במקרה האחר (ערווה לאח אחד) לא הותר, לכן צריך את שתי ההלכות.

שנאמר כי חייבת חליצה, ברור מאליו כי זיקתה קיימת ואחותה אסורה משום "אחות זקוקה". מדוע טרח וכתב זאת שנית במשנתנו?

1 הגמרא מתרצת כי הן קיים הבדל בין המקרים. בפרק שני עוסקת המשנה ביבמה בעלת איסור מצווה עצמה, ואילו משנתנו עוסקת בדין אחותה של בעלת איסור מצווה שנפלה עמה לייבום. היה עולה על הדעת, כי במקרה של משנתנו יש להחשיב את בעלת איסור **המצווה**, כאילו היא בעלת איסור **ערווה** שאין לה כל זיקה אל היבם וכך תותר אחותה להתייבם, כי אינה "אחות זקוקתו". לפיכך משמיענו התנא, כי גם במקרה זה אין לייבמה, אלא שתיהן חולצות.

2 תמהה הגמרא, כיצד זה היה עולה על הדעת להתיר לאחותה של בעלת איסור מצווה להתייבם? הן מן התורה שתיהן נופלות לייבום לפניו, וממילא שתיהן זקוקותיו, והרי חכמים אסרו לשאת "אחות זקוקתו"!

3 מבארת הגמרא, כי מאחר שאיסור "אחות זקוקה" הוא מתקנת חכמים, היה ניתן לסבור כי חכמים יקבעו כי שתי אחיות יבמות הנופלות לייבום ואחת מהן אסורה באיסור מצווה על היבם – אין אחותה נחשבת "אחות זקוקה", כדי שניתן יהיה לקיים את מצוות הייבום.
כדי לשלול זאת משמיענו התנא כי גם במקרה זה נותרה על תילה תקנת חכמים [נב].

4 למדנו במשנה, כי אם אחת האחיות אסורה באיסור ערווה על אחד היבמים, הרי אחותה רשאית להתייבם. המשנה מוסיפה מקרה נוסף: שאם אחות אחת הינה ערווה על אחד היבמים והאחות השנייה הינה ערווה על היבם השני, הרי שתיהן רשאיות להתייבם, כל אחד ליבם שאינו אסור עליה, מפני שבמקרה זה אין כל אחת מהן "אחות זקוקתו", כי לפני כל אחד נופלת רק יבמה אחת.

5 שואלת הגמרא, לשם מה נזקק התנא להוסיף את המקרה השני? כלום אינו דומה למקרה הראשון?! הן שני המקרים מושתתים על הלכה אחת, כי אם היבמה אסורה באיסור ערווה, אין היא "זקוקתו" ואחותה מותרת! מה הבדל יש, איפוא, אם לאחות אחת הותר להתייבם בעקבות כך או לשתי אחיות?

6 מתרצת הגמרא, כי יש צורך בהבאת שני המקרים. שכן, ניתן היה להעלות על הדעת כי אין להתיר להן להתייבם, שמא יטעו אנשים ויְיַבְּמוּ אחיות שנפלו לייבום, גם אם אינן אסורות באיסור ערווה על אחד האחים. מעתה, לו היה משמיענו התנא את המקרה הראשון בלבד, היה ניתן לומר, כי דווקא כאן לא גזרו חכמים לאסור את הייבום מחשש פן יטעו אנשים, מפני שהכל רואים שאח אחד מייבם ואח אחר חולץ ומבינים כי קיימת סיבה מיוחדת להתיר לאח האחד לייבם. ועדיין לא היינו מקישים מכך למקרה ששניהם רשאים לייבם; לפיכך נזקק התנא לכתוב את המקרה השני בו שני האחים מייבמים.

7 מאידך, לו היה התנא כותב אך את המקרה השני, היה ניתן לומר, כי אדרבה, העובדה שאח אחד מייבם דווקא אחות זו ואחיו מייבם דווקא את אחותה, מוכיחה כי לכל אחד מהם אסורה היבמה השנייה וממילא לא יטעו לומר כי מותר לייבם אחיות שנפלו לייבום, במקרה שאין איסור ערווה בינן לבין היבם. אך במקרה הראשון שרק אח אחד מייבם, אין מבחינים בכך שאחת מהן אסורה עליו ויבואו להתיר לייבם שתי אחיות שנפלו לייבום. לפיכך נזקק התנא לכתוב את המקרה הראשון, בו רק אח אחד רשאי לייבם.

נב. הגמרא מתייחסת במשאה ומתנה ל"איסור מצוה" בלבד. אולם ראה נוסח דומה בגמרא לעיל דף כ/א, שם כותב הרמב"ן, ד"ה "והא דאקשינן אילימא", כי דברי הגמרא מתייחסים גם לאיסור קדושה שגם לגביו קיימות סברות זהות.

[1] זוֹ הִיא שֶׁאָמְרוּ וְכוּ': "זוֹ
למדנו במשנה: "**זו היא** שאמרו...". (הדגשת) "זו

הִיא" לְמַעוֹטֵי מַאי? [2] לְמַעוֹטֵי
היא" מה באה למעט? (תשובה:) למעט

אִיסּוּר מִצְוָה לָזֶה וְאִיסּוּר
אם כל אחת אסורה באיסור מצווה לאחד האחים,

מִצְוָה לָזֶה. [3] הָא תּוּ לָ"לְ?
שאינן מתייבמות. (שאלה:) זאת עוד מדוע לנו?

הַיְינוּ הַךְ! מַה לִי לְחַד מַה
הן זהות שתי ההלכות! מה ההבדל בין אם יבם אחד אסור או

לִי לִתְרֵי? [4] מַהוּ דְתֵימָא, כִּי
שני יבמים אסורים? (תשובה:) היינו אומרים,

לָא אָמְרִינַן אוֹקֵי אִיסּוּר מִצְוָה
שלא אומרים להעמיד חומרת איסור מצווה

בְּמָקוֹם אִיסּוּר עֶרְוָה, הֵיכָא
כאיסור ערווה, רק היכן

דְאִיכָּא לְמִיגְזַר מִשּׁוּם שֵׁנִי,
שיש מקום לגזור מפני האח השני,

אֲבָל הֵיכָא דְלֵיכָּא לְמִיגְזַר
אך היכן שאין מקום לגזור

מִשּׁוּם שֵׁנִי, אֵימָא, לְהַאי
מפני האח השני, נאמר, שלאח אחד

אוֹקִימְנָא אִיסּוּר מִצְוָה בְּמָקוֹם
נעמיד את איסור המצווה

אִיסּוּר עֶרְוָה, וּלְהַאי [אוֹקִימְנָא
כאיסור ערווה, וגם לאח השני נעמיד

אִיסּוּר מִצְוָה בְּמָקוֹם אִיסּוּר
את איסור מצווה כאיסור

עֶרְוָה וּלְיַיבְּמוּ, קָמַ"לָ.
ערווה, וייבמו (כי אינן "אחות זקוקתו"). זאת השמיענו, שלא.

---

[1] בסיפא של המשנה מסכם התנא ואומר: "**זו היא** שאמרו [עליה חכמים] אחותה של ערווה הנופלת עמה ליבום, או חולצת או **מתייבמת**". מבררת הגמרא, איזו יבמה אחרת ביקש התנא למעט בנקטו בלשון "**זו היא**" שהותרה להתייבם – משמע, אך יבמה אחרת, לא.

[2] התנא בא למעט כי אך אם שתי האחיות אסורות באיסור ערווה, כל אחת לאח אחר, הן רשאיות להתייבם, אך אם איסור מצווה יש ביניהן לבין האחים – אינן רשאיות להתייבם. שכן, איסור ייבומן נובע מכך שכל אחת היא "אחות זקוקתו" והיה עולה על הדעת, כי מאחר שכבר קיים איסור מצווה לכל אח באחות אחת, חכמים יורו כי במקרה זה, ניתן להתייחס כלפי "איסור מצווה" כאילו אין בה זיקה ולא תקפה תקנתם ש"אחות זקוקה" לא תתייבם.

[3] תמהה הגמרא, מדוע נזקק התנא להשמיענו זאת פעם שנייה? הרי כבר נאמר במשנה לגבי מקרה שאחות אחת אסורה באיסור מצווה על אחד האחים, שלא הותרה אחותה לייבום! הרי לנו שלא הפקיעו חכמים את איסור "אחות זקוקתו" במקרה זה?

[4] מבארת הגמרא, כי היה ניתן לטעות ולומר, כי דווקא אם אחות אחת בלבד אסורה באיסור מצווה על אחד האחים, לא הפקיעו חכמים איסור "אחות זקוקתו" כדי למנוע טעות. כלומר, האח השני עלול לייבם גם הוא בראותו את אחיו מייבם, ולא ישכיל להבין כי רק לאחיו מותר, כי אחות אחת אסורה עליו באיסור מצווה. ברם, במקרה ששתי האחיות היבמות אסורות כל אחת באיסור מצווה על אח אחד, אין מקום לחשש זה והפקיעו חכמים את איסורן, "אחות זקוקתו", כדי שתתקיים מצוות ייבום. כדי שלא נאמר כן, השמיענו התנא כי גם במקרה ששתי האחיות אסורות באיסור מצווה – אינן מתייבמות.

עתה מביאה הגמרא ברייתא שכבר הוזכרה בדף ט/ב, על שלשת פירושיה השונים שנאמרו בידי האמוראים.

[5] אמר רב יהודה בשם רב, וכן שנה רבי חייא בברייתא: הדוגמא שהובאה במשנה, "האסורה לזה מותרת לזה והאסורה לזה מותרת לזה" והסיומת "אחותה, כשהיא יבמתה – או חולצת או מתייבמת" היינו, שתי אחיות שכל אחת מהן אסורה באיסור ערווה על אחד האחים – גורמת להתיר את אחותה לייבום, אפשרית בכל העריות שנמנו בתחילת המסכת. וכגון, כל אחת מן האחיות היא חמותו של אחד האחים, ובכך אינה מונעת מאחותה להתייבם לאח השני.

ברייתא זו פירשו שלשה אמוראים באופן שונה.

אופן אחד: [6] רב יהודה למד, כי כוונת הברייתא לכל העריות שבמשנה, למעט הקבוצה הראשונה, בה נמנו שש עריות בהן "בתו", שכן, עלינו לתור אחר מקרה שבו לפני שני אחים נפלו לייבום שתי אחיות, שהן גם בנותיהם. הדבר אפשרי אם שני אחים הולידו בנות מאשה אחת וכך הן אחיות. אך כיצד יתכן הדבר? הן אח אינו רשאי לשאת את אשת אחיו!

---

[5] אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, וְכֵן תָּנֵי רַ' חִיָּיא: בְּכוּלָּן אֲנִי קוֹרֵא בָּהֶן, הָאֲסוּרָה
אמר רב יהודה בשם רב, וכן שנה רבי חייא: בכל העריות המנויות בתחלת המסכת, שייכת הדוגמה שבמשנתנו, שתי אחיות שנפלו לייבום משני

לָזֶה - מוּתֶּרֶת לָזֶה, וַאֲחוֹתָהּ כְּשֶׁהִיא יְבִמְתָּהּ - אוֹ חוֹלֶצֶת אוֹ מִתְיַיבֶּמֶת;
אחים, אם כל אחת אסורה בערווה על אחד האחים, הרי האסורה לזה מותרת לזה וכן להיפך, וכל אחת רשאית להתייבם או לחלוץ.

[6] וְרַב יְהוּדָה מְתַרְגֵּם: מֵחֲמוֹתוֹ וְאֵילָךְ, אֲבָל שִׁיתָּא בְּבֵי דְרֵישָׁא – לֹא. מַ"טַ?
רב יהודה למד הברייתא כך: מקרה זה שייך מ"חמותו" והנשים שאחריה, אך לא בשש הנשים הראשונות. מה טעם?

כֵּיוָן דְּבִתּוֹ - בָּאוֹנָסִין הוּא דְמַשְׁכַּחַת לַהּ, בְּנִשּׂוּאִין לָא מַשְׁכַּחַת לָהּ,
מאחר ש"בתו" (שתפול לפניו לייבום), אפשרי רק בבתו מאנוסתו, אך לא בבתו מנישואין (כי אח אינו נושא אשת אחיו),

בִּנְשׂוּאִין קָמַיְירֵי, בְּאוֹנָסִין לָא
והתנא התייחס למקרים של נישואין, אך למקרים שנוצרו מאונסין

קָא מַיְירֵי; [1] וְאַבַּיֵי מְתַרְגֵּם:
לא התייחס. אביי למד הברייתא כך:

אַף בְּתוֹ (בְּאָה) מֵאֲנוֹסָתוֹ,
גם בתו מאונסתו שייכת בדוגמת הברייתא,

כֵּיוָן דְּאַשְׁכּוֹחֵי מַשְׁכַּחַת לַהּ,
מאחר ששייכת אפשרות זו,

אִי בַּעְיָא בְּאוֹנָסִין תֵּיהֱוֵי, אִי
בתו שבמשנה מתפרשת הן מאונסין הן

בַּעְיָא בִּנְשׂוּאִין - תֵּיהֱוֵי, [2] אֲבָל
מנישואין (וכך תתפרש גם הברייתא), אבל

אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיְתָה בְּעוֹלָמוֹ -
"אשת אחיו שלא היה בעולמו",

לָא, כֵּיוָן דְּאַלִּיבָּא דְּרַ"שׁ
לא שייכת בדוגמת הברייתא. מה טעם? כיון שלפי רבי שמעון

הוּא דְּמַשְׁכַּחַת לַהּ, אַלִּיבָּא
בלבד שייך המקרה, אך לפי

דְּרַבָּנָן לָא מַשְׁכַּחַת לָהּ,
רבנן לא אפשרי המקרה,

בִּפְלוּגְתָּא לָא קָמַיְירֵי; [3] וְרַב
ובמקרה של מחלוקת לא התייחסה הברייתא. רב

סַפְרָא מְתַרְגֵּם: אַף אֵשֶׁת אָחִיו
ספרא למד הברייתא כך: גם אשת אחיו

שֶׁלֹּא הָיְתָה בְּעוֹלָמוֹ, וּמַשְׁכַּחַת
שלא היה בעולמו כלולה בדוגמת הברייתא, ויתכן

לַהּ בְּשִׁיתָּא אַחֵי וְאַלִּיבָּא
המקרה בששה אחים, לפי שיטת

דְּרַ"שׁ, וְסִימָנָךְ: מֵת נוֹלַד
רבי שמעון (הברייתא נקטה גם מקרה של מחלוקת), וסימן

וְייבֵם, מֵת נוֹלַד וְייבֵם. רְאוּבֵן
לזכרון המקרה: "מת נולד וייבם, מת נולד וייבם". ראובן

וְשִׁמְעוֹן נְשׂוּאִין שְׁתֵּי אֲחָיוֹת,
ושמעון נשאו שתי אחיות.

לֵוִי וִיהוּדָה נְשׂוּאִין שְׁתֵּי
לוי ויהודה נשואים לשתי

אמת, יתכן ששניהם באו על אשה אחת שלא בדרך נישואין [נג], ברם, מקרה מסוג זה אינו רגיל, ולא ניתן להכלילו בלשון הברייתא "בכולן אני קורא", ממנו משמע, כי הכוונה לאיסורי העריות המתרחשים באופן רגיל. לפיכך, מסתבר שהברייתא לא התכוונה לכל קבוצת העריות שעם "בתו".

אופן שני: [1] אביי למד, כי כוונת הברייתא "בכולם אני קורא" – בכל העריות המנויות במשנה, ולפי שאיסור "בתו" שנמנה במשנה הוא "בתו מאונסתו" (שכן, "בתו מאשתו" כלולה ב"בת אשתו" הנמנית אחריה) [נד], וודאי שגם הברייתא התכוונה לכל המקרים האפשריים, אף שנוצרו שלא בדרך נשואין [נה], ושני האחים באו על אותה אשה שלא בדרך נישואין.

[2] אביי מוסיף ואומר, כי אמנם איסור ערווה אחד לא כללה הברייתא בדבריה, והוא "אשת אחיו שלא היה בעולמו", מפני שהאפשרות שכל אחת משתי האחיות תהיה אסורה על אחד האחים באיסור זה, אינה אלא לדעת רבי שמעון, כפי שמיד תבאר הגמרא, אך לא לדעת חכמים, ואין להעמיד את הברייתא המתייחסת למשנתנו במקרים בהם נחלקו תנאים.

אופן שלישי: [3] רב ספרא אמר, כי ברייתא זו לא נמנעה מלכלול מקרה שאפשרי לשיטת רבי שמעון בלבד, ומשכך, גם לגבי "אשת אחיו שלא היה בעולמו" התכוונה הברייתא שיתכן שכל אחות אסורה על אחד מהיבמים באיסור "אשת אחיו שלא היה בעולמו".

מדוע מקרה זה אפשרי לפי רבי שמעון בלבד, וכיצד מתרחש מקרה שכזה?

כפי שלמדנו לעיל [נו], רבי שמעון סובר, כי אמנם אח שנולד לאחר מות אחיו, לפני שהאלמנה התייבמה – נאסר בה מדין "אשת אחיו שלא היה בעולמו". ברם, אם האח נולד לאחר שאלמנת אחיו התייבמה, היא אינה נאסרת עליו באיסור "אשת אח שלא היה בעולמו", ואם מת אחיו שייבמה, רשאי הוא לייבמה.

לפי שיטתו קיימת אפשרות ששני אחים נולדו אחר מות אחיהם, ולאחד תהיה היבמה מותרת בעתיד ולשני אסורה. על כך מתבסס מקרה זה.

עתה נפרט את השתלשלות המקרה, שהאמוראים עשו סימן לזכירתו – "מת. נולד וייבם. מת. נולד ויבם". כלומר, המאורעות היו בסדר הזה:
מת אח. נולד אח. יְבם אח. שוב מת אח. יְבם אח ונולד אח:
ארבעה אחים. ראובן, שמעון, לוי ויהודה.
ראובן ושמעון נשואים לזוג אחיות, לאה ורחל. ראובן ללאה ושמעון לרחל.
לוי ויהודה נשואים לזוג אחיות, חגלה ותרצה. לוי לחגלה ויהודה לתרצה.

מצב האחים טרם התחלת המאורעות			
נשואים			
סדר הולדה	ראובן	לאה	אחיות
	שמעון	רחל	
	לוי	חגלה	אחיות
	יהודה	תרצה	

מת ראובן בעלה של לאה ונפלה **לייבום לפני שני אחים** (לפני שמעון בעלה של רחל אינה נופלת, לפי שהיא "אחות אשה").
טרם ייבומה **נולד** אח חמישי ישששכר – לאה אלמנת ראובן אסורה לו משום "אשת אחיו שלא היה בעולמו".
הלכה לאה **והתייבמה** ללוי.
מת שמעון בעלה של רחל.
נולד אח שישי זבולון – רחל אלמנת שמעון אסורה לו משום "אשת אחיו שלא היה בעולמו" ולאה אשת לוי (אלמנת ראובן) מותרת לו (במות בעלה לוי).
רחל אלמנת שמעון **התייבמה** ליהודה.

נְכְרִיּוֹת. מֵת רְאוּבֵן נוֹלַד יְשָׂשכָר וְייבֵם לֵוִי; מֵת שִׁמְעוֹן נוֹלַד זְבוּלֻן וְייבֵם יְהוּדָה.
אחיות אחרות. מת ראובן ואחר כך נולד יששכר וייבם לוי את אלמנת ראובן. מת שמעון ונולד זבולון וייבם יהודה את אלמנת שמעון.

נג. ראה תוספות בדף ט/ב ד"ה "בתו", שאי אפשר לומר שנישאה לשמעון לאחר שאנסה ראובן, שאם כן, לשמעון אסור לייבם את בתו של אחיו ראובן משום "בת אשתו". נד. על פי התוספות בדף ט/ב, ד"ה "באונסין". אולם רש"י שם פירש את כוונת הגמרא, כי המשנה אינה עוסקת אלא בדרך נישואין. ראה בתוספות בדף ב/א, ד"ה "בתו", המרחיבים בכך. נה. ראה מהרש"א ומהדורא בתרא בדף ב/א. נו. דף יח/ב.

במצב הנוכחי, שני האחים המייבמים, לוי ויהודה נשואים לשתי האחיות היבמות לאה ורחל.

מתו לוי ויהודה – שני המייבמים, כך הדין:

לאה אלמנת ראובן ולוי אסורה על ישׁשכר מפני "אשת אחיו שלא היה בעולמו", שזה נולד לאחר מות ראובן בעלה הראשון טרם ייבומה, ומותרת היא לזבולון האח השישי, שנולד אחר שכבר התייבמה ללוי (לאור שיטת רבי שמעון, שאיסור "אשת אחיו שלא היה בעולמו" אינו תקף באח שנולד לאחר שהתייבמה ומצאה נשואה).

רחל אלמנת שמעון ויהודה מותרת לישׁשכר האח החמישי, שנולד עוד בטרם נפלה לייבום מבעלה הראשון, ואסורה לזבולון שנולד לאחר מות בעלה הראשון, טרם ייבומה.

נמצאת לאה אסורה על ישׁשכר, ורחל אסורה על זבולון, וכך אין לאה נחשבת זקוקתו של ישׁשכר האח החמישי, וממילא הוא רשאי לייבם את רחל, שאינה "אחות זקוקתו", ובדרך זו לאה מתירה את רחל להתייבם לאח השישי, זבולון.

עתה לפנינו מקרה של שתי **אחיות**. לאה "**האסורה לזה**" (ישׁשכר, משום אשת אחיו שלא היה בעולמו) "**מותרת לזה**" (זבולון). ורחל – "**והאסורה לזה**" (לזבולון, משום אשת אחיו שלא היה בעולמו) "**מותרת לזה**" (לישׁשכר) – ראה טבלה.

[1] שואלת הגמרא, הן מצבן של לאה ורחל כ"אשת אחיו שלא היה בעולמו" נקבע עוד לפני ייבומו של יהודה וניתן, איפוא, לפשט את המקרה ולהסיר את האח יהודה (התאים האפורים בטבלה), כגון, מת ראובן. נולד ישׁשכר. יבם לוי. מת שמעון. נולד זבולון. מת לוי.

כלומר, גם אם נשמיט את יהודה, עדיין לפנינו שתי אחיות, לאה ורחל, לאה אסורה לישׁשכר מפני שהיא "אשת אחיו שלא היה בעולמו" ורחל אסורה לזבולון מפני "אשת אחיו שלא היה בעולמו".

או בנוסח אחר: לשם מה יש צורך שיהודה יְיַבֵּם את רחל אשת שמעון וימות יהודה ורחל תיפול בשנית, הן די לנו ברחל הנופלת פעם אחת ליבום; לישׁשכר שנולד תחילה – מותרת, לזבולון שנולד אחר כך – אסורה.

[2] מתרצת הגמרא, כי יהודה התווסף כדי לכלול גם מקרה של שתי **אחיות** שהן **צרות** אשת אחיו שלא היה בעולמו, וגם עליהן להעטות את האפשרות: "האסורה לזה מותרת לזה". שהרי שבברייתא נאמר "בבולן אני קורא בהן" – בכל המנויות במשנה הראשונה כולל **צרות** ערווה – "האסורה לזה מותרת לזה". הרי שגם בצרות יש מקרה שהאסורה לזה מותרת לזה.

כלומר, אפשרות של צרת ערווה נוצרת כשאח אחר מייבם את הערווה ובכך אשתו האחרת הופכת לצרת ערווה [נז]. מעתה אם יהודה מושמט ורחל לא התייבמה לו, אין לרחל צרת ערווה. לפיכך התווסף יהודה, או–אז, כשם שיבמותיהם של לוי ויהודה – לאה ורחל, אסורות לזה ומותרות לזה – לישׁשכר וזבולון, כך צרותיהן, חגלה ותרצה, אסורות לזה ומותרות לזה.

עתה לפנינו מקרה של שתי **אחיות צרות ערווה**. חגלה "**האסורה לזה**" (לישׁשכר, משום צרת "אשת אחיו שלא היה בעולמו") "**מותרת לזה**" (לזבולון). ותרצה – "**והאסורה לזה**" (לזבולון, משום צרת "אשת אחיו שלא היה בעולמו") "**מותרת לזה**" (לישׁשכר).

[3] שואלת הגמרא, אם מאמר התנא בברייתא "בבולן אני קורא בהן האסורה לזה מותרת לזה והאסורה לזה מותרת לזה" מתייחס **לכל** הנשים שמנתה המשנה כי הן אסורות לייבום, הרי המשנה מזכירה גם **צרת–צרת** ערוה שאסורה לייבום. כיצד יתכן מקרה שבו יש גם שתי **אחיות** שהן **צרות** ערווה של "אשת אחיו שלא היה בעולמו", שגם עליהן נאמר "האסורה לזה מותרת לזה...."?

[4] אומרת הגמרא, מקרה זה אפשרי; מֵתוּ לֵוִי וִיהוּדָה בְּלֹא בָנִים
מתו לוי ויהודה בלא בנים

וְנָפְלוּ לְהוּ קַמֵּי יִשָּׂשכָר
ונפלו אלמנותיהם לפני ישׁשכר

וּזְבוּלֵן, הָאַסוּרָה לָזֶה - וזבולון, אזי - "האסורה לזה" (לישׁשכר),

מוּתֶּרֶת לָזֶה וְהָאַסוּרָה לָזֶה - "מותרת לזה" (לזבולון) "והאסורה לזה" (לזבולון)

מוּתֶּרֶת לָזֶה, וַאֲחוֹתָהּ שֶׁהִיא "מותרת לזה" (לישׁשכר), ו"אחותה שהיא יבמתה או חולצת

יְבִמְתָּהּ. [1] לָ"ל "יְיַבֵּם יְהוּדָה"? או מתייבמת". (שאלה:) למה צריך להוסיף ש"ייבם יהודה"?

בְּלָא "יְיַבֵּם יְהוּדָה" נָמֵי
הן בלא שייבם יהודה גם

מַשְׁכַּחַת לַהּ! [2] מְשׁוּם צָרָה.
נמצא מקרה זה! (תשובה:) כדי לכלול מקרה של צרה.

[3] הָא תִּינַח צָרָה, צָרָה דְּצָרָה
(שאלה: אם כך) הניחא צרה, אך צרת צרה

מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? [4] כְּגוֹן
מה יש לומר (כיצד יתכן)? (תשובה:) כגון

דַּהֲדַר וְיַבְּמִינְהוּ נָמֵי גָּד
שחזרו וייבמו גם גד

וְאָשֵׁר:
ואשר (שני אחים נוספים).

	תאריך	שלבי לאה	שלבי רחל	מועמדו של ישׁשכר	מועמדו של זבולון
מֵת	תשרי	מות ראובן הנשוי ללאה		- אין - (ישׁשכר עוד לא נולד)	- אין - (זבולון עוד לא נולד)
נוֹלַד	חשון	ישׁשכר נולד		"נולד באיסור" כלפי לאה	
וְיִיבֵּם,	כסלו	לוי ייבם את לאה			
מֵת	טבת		מת שמעון הנשוי לרחל	מותר ברחל	
נוֹלַד	שבט	זבולון נולד			"נולד בהיתר" כלפי לאה. "נולד באיסור" כלפי רחל
וְיִיבֵּם	אדר		יהודה ייבם את רחל		
הָאַסוּרָה לָזֶה - מוּתֶּרֶת לָזֶה	ניסן	מות לוי שייבם את לאה	מת יהודה שייבם את רחל	אסור בלאה ומותר ברחל	מותר בלאה ואסור ברחל

נז. באשת אחיו שלא היה בעולמו לא ניתן למצוא צרת ערווה בנפילה ראשונה, כי כל נשות המת הן עצמן אשת אחיו שלא היה בעולמו, ואך בנפילה שנייה ניתן למצוא צרת אשת אחיו שלא היה בעולמו.

1

מצב האחים טרם התחלת המאורעות		
	נשואים	
שם האח	ראובן	לאה
	שמעון	רחל
	לוי	חגלה
	יהודה	תרצה
	גד	מירב
	אשר	מיכל

נוסיף לששת האחים עוד שני אחים, גד ואשר, הנשואים לזוג אחיות. גד נשוי למירב ואשר נשוי למיכל – ראה טבלה מספר 1.

בשמתו לוי ויהודה ונקבע כי חגלה אשת לוי אסורה על יששכר מפני שהיא צרת לאה, ותרצה אשת יהודה אסורה על זבולון מפני שהיא צרת רחל – ייבמון גד ואשר. גד ייבם את חגלה ואשר ייבם את תרצה.

עתה לגד שתי נשים – חגלה שהיא צרת "אשת אחיו שלא היה בעולמו" כלפי יששכר, וצרתה אשתו מירב שהיא **צרת–צרת** "אשת אחיו שלא היה בעולמו", כלפי יששכר.

ועתה לאשר שתי נשים – תרצה שהיא צרת "אשת אחיו שלא היה בעולמו" כלפי זבולון, וצרתה אשתו מיכל שהיא **צרת–צרת** "אשת אחיו שלא היה בעולמו" כלפי זבולון.

מתו גד ואשר.

חגלה יבמת גד אסורה על יששכר, כי משכבר הימים היא צרת "אשת אחיו שלא היה בעולמו", ואף מירב אשת גד אסורה עליו, כי היא צרת–צרת "אשת אחיו שלא היה בעולמו".

כך גם מיכל אשת אשר אסורה על זבולון, כי היא צרת–צרת "אשת אחיו שלא היה בעולמו", הלא היא תרצה שייבם אשר.

עתה לפנינו מקרה של שתי **אחיות צרות–צרות ערווה.** מירב "**האסורה לזה**" (יששכר, משום צרת–צרת "אשת אחיו שלא היה בעולמו") "**מותרת לזה**" (זבולון). ומיכל – "**והאסורה לזה**" (לזבולון, משום צרת–צרת "אשת אחיו שלא היה בעולמו") "**מותרת לזה**" (ליששכר) – ראה טבלה מספר 2.

2

	תאריך	שלבי לאה וצרותיה	שלבי רחל וצרותיה	מועמדו של יששכר	מועמדו של זבולון
מֵת	תשרי	מות ראובן הנשוי ללאה		- אין - (יששכר טרם נולד)	- אין - (זבולון טרם נולד)
נוֹלַד	מרחשון	יששכר נולד		"נולד באיסור" כלפי לאה	
וְיִבַּם,	כסלו	לוי ייבם את לאה			
מֵת	טבת		מות שמעון הנשוי לרחל	מותר ברחל	
נוֹלַד	שבט	זבולון נולד			"נולד בהיתר" כלפי לאה. "נולד באיסור" כלפי רחל
וְיִבַּם	אדר		יהודה ייבם את רחל		
	ניסן	מות לוי שייבם את לאה	מות יהודה שייבם את רחל	אסור בלאה ובצרתה חגלה ומותר ברחל ובצרתה תרצה	מותר בלאה ובצרתה חגלה ואסור ברחל ובצרתה תרצה
	אייר	גד ייבם את חגלה אשת לוי (צרת לאה)	אשר ייבם את תרצה אשת יהודה (צרת רחל)		
הָאֲסוּרָה לָזֶה - מוּתֶרֶת לָזֶה	סיון	מות גד שייבם את חגלה	מות אשר שייבם את תרצה	יששכר אסור בחגלה צרת לאה, ובמירב צרת צרתה, ומותר בתרצה צרת רחל ובמיכל צרת צרתה	זבולון מותר בחגלה צרת לאה, ובמירב צרת צרתה, ואסור בתרצה צרת רחל ובמיכל צרת צרתה

המשנה הבאה מוסיפה לעסוק בדינן של שתי יבמות קרובות, כגון, אחיות, הנופלות לייבום לפני אותם יבמים.

[1] מַתְנִי'. שְׁלֹשָׁה אַחִין, שְׁנַיִם
שלשה אחים. שניים

מֵהֶן נְשׂוּאִין שְׁתֵּי אֲחָיוֹת אוֹ
מהם נשואים לשתי אחיות, או

אִשָּׁה וּבִתָּהּ אוֹ אִשָּׁה וּבַת
לאשה ובתה, או לאשה ובת

בִּתָּהּ אוֹ אִשָּׁה וּבַת בְּנָהּ - הֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַיבְּמוֹת, וְרַ"שׁ פּוֹטֵר.
בתה, או לאשה ובת בנה - (בנפילת שתיהן לייבום) הרי הן חולצות ולא מתייבמות. רבי שמעון חולק ופוטר גם מחליצה.

[1] שלשה אחים, ראובן, שמעון ולוי. ראובן ושמעון נשואים לשתי אחיות – ראובן ללאה ושמעון לרחל. או שנשא ראובן אשה ושמעון נשא את בתה. או שנשא ראובן אשה ושמעון את בת בתה, או את בת בנה.

אם מתו ראובן ושמעון ונפלו היבמות לפני לוי, הרי הן חולצות אך אינן מתייבמות, לפי שכל אחת היא "קרובת זקוקתו", וכפי שלמדנו, אסרו חכמים לשאת את קרובותיה של הזקוקה לו לייבום, כאילו היא אשתו שקרובותיה אסורות עליו [נח].

רבי שמעון חולק וסובר, כי יבמות אלו פטורות אף מחליצה.

נח. כן מפרש רש"י, לעיל יט/א ד"ה "ולא מתייבמות". וראה בגמרא לעיל כו/א כי ניתן לפרש עוד שאינן מתייבמות משום ש"אסור לבטל מצוות יבמין".

[1] היתה אחות אחת אסורה על היבם באיסור ערווה, הרי אחותה מותרת לו לייבום אף לדעת רבי שמעון [נט], שכן, בעלת איסור הערווה לא נפלה לפניו לייבום כלל, וממילא היבמה השנייה נופלת ליבום לבדה [ס].

[2] אם היתה אחת האחיות אסורה על היבם ב"איסור מצווה" או ב"איסור קדושה" [סא], שהם איסורים מדרבנן או איסורי לא תעשה שאין ענשם כרת – שתיהן נחשבות כיבמות הזקוקות לייבום ללוי, כי אין בכח האיסורים הללו להפקיע את זיקת הייבום, ולפיכך עליהן לחלוץ, עם זאת אסורות להתייבם (הגמרא תבאר מדוע עליהן לחלוץ לדברי רבי שמעון).

[3] הגמרא מביאה ברייתא המבארת מה טעמו של רבי שמעון הסובר, כי שתי יבמות קרובות שנפלו לייבום, פטורות אפילו מחליצה – שנאמר בפסוק האוסר לשאת אחות אשה [סב], "וְאִשָּׁה אֶל אֲחֹתָהּ לֹא תִקָּח **לְצָרֹר**".
בפרק ראשון [סג] למדנו, כי לדעת חכמים דורשים מפסוק זה שצרת ערווה אינה מתייבמת, אך רבי שמעון דורש מכאן, כי אם שתי האחיות הפכו כצרות זו לזו, על ידי שנפלו לייבום לפני אותם יבמים, הרי שתיהן פטורות מן המצווה; "ואשה אל אחותה – לא **תקח** – לצרר", דינן כאיסור אחות אשתו שלא ניתן לקדשה, ואינן זקוקות אף לחליצה [סד]. מכאן יש ללמוד גם שכל שתי קרובות שאסור לשאתן יחד, הנופלות לפניו לייבום – פטורות מיבום וחליצה.

[4] למדנו במשנה, כי אם אחת הקרובות שנפלו היתה ערווה, רשאי היבם לייבם את השנייה. שואלת הגמרא, הן דין זה נשנה כבר פעמים אחדות, ש"האסורה לזה – מותרת לזה, והאסורה לזה – מותרת לזה", מה צורך יש לשנות זאת פעם נוספת?

[5] מבארת הגמרא, כי התנא נזקק לכתוב זאת לפי שיטת רבי שמעון, שכן, היה עולה על הדעת כי במקרה זה יגזרו חכמים שלא לייבם את אחת הקרובות, מפני שכאשר אין אחת מהן ערווה עליו, אסור לו לייבמן מן התורה, וכדי שלא יטעו וייבמון גזרו חכמים כי לעולם אין ליבם אחת משתי קרובות הנופלות לייבום, גם אם אחת מהן ערווה עליו ובעצם רק אחת נפלה לייבום. זאת משמיענו התנא, כי לא גזרו זאת חכמים [סה].

[6] בסוף המשנה למדנו, כי אם אחת משתי הקרובות שנפלו לפניו לייבום היא בעלת איסור מצווה, הרי הן חולצות ולא מתייבמות.

[7] שואלת הגמרא, הן הסיפא של המשנה נשנתה לדעת רבי שמעון (שהרי לשיטת חכמים כבר למדנו הלכה זו [סו]). מעתה, מאחר שרבי שמעון סובר כי שתי אחיות יבמות פטורות אף מחליצה! מדוע, איפוא, אם אחת מהן אסורה על היבם באיסור מצווה, הן מתחייבות בחליצה?

[1] הָיְתָה אַחַת מֵהֶן אֲסוּרָה
אם היתה אחת מהן אסורה

עָלָיו אִיסּוּר עֶרְוָה - אָסוּר
על היבם באיסור ערווה - הוא אסור

בָּהּ וּמוּתָּר בַּאֲחוֹתָהּ, [2] אִיסּוּר
בה אך מותר באחותה. אם אחת מהן אסורה באיסור

מִצְוָה אוֹ אִיסּוּר קְדוּשָּׁה -
מצווה או באיסור קדושה -

חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַיבְּמוֹת:
הרי הן חולצות ולא מתייבמות.

גְּמָ'. [3] תַּנְיָא: ר"שׁ פּוֹטֵר
שנינו ברייתא: רבי שמעון פוטר

בִּשְׁתֵּיהֶן מִן הַחֲלִיצָה וּמִן
את שתיהן מן החליצה ומן

הַיִּיבּוּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִשָּׁה אֶל
הייבום, שנאמר: "ואשה אל

אֲחוֹתָהּ לֹא תִקָּח, לְצָרֹר",
אחותה לא תקח, לצרר"

בְּשָׁעָה שֶׁנַּעֲשׂוּ צָרוֹת זוֹ לָזוֹ -
(יש לדרוש:) כשהן נעשות כצרות (בנפילה לייבום) -

לֹא יְהֵא לָךְ לִיקּוּחִין אֲפִי'
אין קידושין תופסים אפילו

בְּאַחַת מֵהֶן:
באחת מהן.

[4] הָיְתָה אַחַת מֵהֶן כּוּ':
למדנו במשנה: "היתה אחת מהן...".

הָא תּוּ לָמָּה לִי? הַיְינוּ הַךְ! [5] לְר"שׁ אִיצְטְרִיךְ, סָד"א, הוֹאִיל וְאָמַר ר"שׁ:
(שאלה:) זאת עוד מדוע לנו? הן זהות הן ההלכות! (תשובה:) לרבי שמעון נצרכה (השנייה), כי היינו מעלים על דעתנו, מאחר שאמר רבי שמעון

שְׁתֵּי אֲחָיוֹת לֹא חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַיבְּמוֹת, לְגְזוֹר מִשּׁוּם ב' אֲחָיוֹת דְּעַלְמָא,
ששתי אחיות אינן חולצות ואינן מתייבמות (מהתורה), נגזור על מקרה משנתנו שלא לייבם, מפני שתי אחיות אחרות,

קָמַשְׁמַע לָן:
זאת השמיענו, שלא.

[6] אִיסּוּר מִצְוָה כּוּ': [7] וְהָא אַ"ר שִׁמְעוֹן: שְׁתֵּי אֲחָיוֹת לֹא חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַיבְּמוֹת!
למדנו במשנה: "איסור מצוה...". (שאלה:) והרי אמר רבי שמעון: שתי אחיות יבמות אינן **חולצות** ואינן מתייבמות!

דף כט/א

נט. ראה "תוספות יום טוב" למשנה, ד"ה "היתה". ס. ראה ב"תוספות יום טוב", פרק ג' משנה א', ד"ה "נשואים", מדוע מעדיף התנא לתת דוגמא זו באחיות ולא באשה ובתה וכדומה. סא. **"איסור מצוה ואיסור קדושה":** ראה במבוא למסכת ולעיל דף כ/א עמוד 140. סב. ויקרא יח/יח. סג. ראה דף ח/ב. סד. על פי תוספות, קידושין נ/ב ד"ה "לא תקח". וראה גם בתוספות שם ד"ה "אי הכי" ובמהרש"א שם על דברי תוספות ד"ה "אי הכי". סה. ראה ריטב"א, ד"ה "ליגזור", כי אף על פי שכבר ידוע כי אין לחוש לכך לדעת רבנן, קיים בכך חידוש לשיטת רבי שמעון, שאין צורך לחשוש בכך אף מפני איסור תורה. סו. ראה "תוספות יום טוב" למשנה, ד"ה "איסור מצוה".

[1] גְּזֵירָה מִשּׁוּם אִיסּוּר מִצְוָה
(תשובה:) גזרו כך מפני יבמה רגילה בעלת איסור מצווה

דְּעַלְמָא. [2] הָא תֵּינַח אִיהִי,
(שלא יטעו כי פטורה מחליצה). (שאלה:) הניחא היא עצמה,

אֲחוֹתָהּ מַאי אִיכָּא לְמֵימַר?
אך לגבי אחותה מה יש לומר (מדוע חולצת)?

גְּזֵירָה אֲחוֹתָהּ מִשּׁוּם לָתָא
(תשובה:) גזרו על אחותה מפני המזל שלה (שלא יטעו

דִּידָהּ. [3] וְהָא גַּבֵּי עֶרְוָה לָא
כי פטורה). (שאלה:) הרי לגבי היבמה הערווה לא

גָּזְרִינַן! [4] שָׁאנֵי עֶרְוָה, דְּמִגְמַר
גזרו שתחלוץ! (תשובה:) שונה ערווה, שלמדו את

גְּמִירֵי לַהּ אִינְשֵׁי וְקָלָא אִית
דינה האנשים, וקול יש

לַהּ:
לה.

[1] הגמרא מתרצת, כי טעמו של רבי שמעון הפוטר שתי אחיות יבמות – אינו ידוע לכל, והרואה כי יבמה בעלת איסור מצווה נפטרת בלא חליצה, עלול לטעות ולחשוב כי נפטרה מחליצה מפני איסור המצווה שעליה ולא מפני שהיא אחותה של יבמה נוספת שנפלה לייבום, ויטעו לומר, כי כל יבמה בעלת איסור מצווה, מותרת לשוק בלא חליצה. לפיכך הורו, כי במקרה שאחת האחיות היא בעלת איסור מצווה, עליה לחלוץ.

[2] עדיין שואלת הגמרא, כי הסבר זה מניח את הדעת לגבי עילת חליצתה של האחות בעלת איסור מצווה, אך מדוע אחותה צריכה גם היא לחלוץ?
מבארת הגמרא, כי אחר שחייבו חכמים אחת מן האחיות בחליצה, חייבו גם את שתיהן, כי אם זו תיוותר ללא חליצה, עלולים לטעות ולומר כי גם האחות בעלת איסור המצווה פטורה מחליצה.

[3] אם אכן כן, תמהה הגמרא, מדוע כאשר נופלות שתי אחיות יבמות ואחת מהן ערווה על היבם, הרי היא פטורה לחלוטין ואחותה מתייבמת? לכאורה גם במקרה זה ראוי שחכמים יגזרו כי האחות בעלת איסור הערווה תחלוץ, שמא יטעו אנשים ויאמרו, כי כשם שבעלת איסור הערווה פטורה מייבום, כך גם אחותה פטורה מייבום!

[4] הגמרא מתרצת, כי הכל יודעים הלכה מפורסמת זו, שיבמה בעלת איסור ערווה אסורה, ומבינים כי מפני כך היא פטורה ואילו אחותה נותרה חייבת במצוות הייבום [סז]. לעומת זאת, אין אנשים בקיאים בשיטת רבי שמעון הסובר, כי שתי יבמות קרובות הנופלות לייבום, פטורות מן התורה לחלוטין, ואם תיפטר אחות זו בלא חליצה יאמרו כי גם אחות בעלת איסור מצווה פטורה אף מחליצה [סח], ויהווה הדבר מכשול במקרים אחרים בהם תיפול יבמה בעלת איסור מצווה בלא אחותה, שאף על פי שחייבת היא בחליצה, יסברו כי פטורה היא [סט].

המשנה הבאה עוסקת במקרה נוסף של שתי אחיות שנפלו לייבום. המקרה שבמשנה מתייחד בכך שתחילה נעשה מאמר ביבמה אחת ולאחר מכן נפלה אחותה לייבום.
על ה"מאמר" למדנו בהרחבה בעבר, כי הוא קידושין בכסף או בשטר, בין היבם ליבמה. את דעת בית הלל למדנו לעיל [ע], כי מדין תורה מאמר ביבמה אינו תקף, אך חכמים תקנוהו. להלן תעסוק הגמרא בשיטת בית שמאי, הסוברים כי תוקף מאמר ביבמה הוא מן התורה [עא], והיא תביא אפשרויות אחדות להבנת דבריהם, בין היתר קיימת דעה כי "מאמר לבית שמאי קונה קניין גמור".
ראוי לציין, כי גם לדעה זו, אין תוקף האישות הלזו כתוקף אישות שנוצר מקידושין רגילים, שכן, הבא על בעלת מאמר אינו חייב כרת ומיתת בית דין בענשו של הבא על אשת איש [עב].
אף על פי ששיטת בית שמאי לא נפסקה להלכה, מרחיבה הגמרא בדבריהם לפרש את דעתם [עג].

מַתְנִי'. [5] שְׁלֹשָׁה אַחִין, שְׁנַיִם
שלשה אחים. שניים

נְשׂוּאִים שְׁתֵּי אֲחָיוֹת וְאֶחָד
נשואים לשתי אחיות ואח אחד

מוּפְנֶה, מֵת אֶחָד מִבַּעֲלֵי אֲחָיוֹת
אינו נשוי. מת אחד מן הנשואים לאחיות,

וְעָשָׂה בָהּ מוּפְנֶה מַאֲמָר, וְאַחַ"כ מֵת אָחִיו הַשֵּׁנִי - [6] בֵּשַׁ"א: אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ,
והאח שאינו נשוי עשה מאמר ביבמה, ואחר כך מת האח הנוסף (הנשוי לאחות השנייה) - בית שמאי אומרים: בעלת המאמר מותרת לו (שהיא כאשתו),

[5] שלשה אחים, כגון, ראובן, שמעון ולוי. ראובן ושמעון נשואים לשתי אחיות, ראובן ללאה ושמעון לרחל ולוי אינו נשוי [עד]. מת אחד האחים הנשואים, כגון, ראובן בעלה של לאה, ונפלה לאה לייבום לפני לוי ועשה בה מאמר ואחר כך מת שמעון בעלה של רחל, הרי בעת רחל נופלת לפני לוי שכבר עשה מאמר באחותה.
מה דין לאה ורחל?
[6] בית שמאי אומרים: לאה, בה נעשה מאמר, הרי היא כאשת לוי

סז. ראה ב"ערוך לנר" כי לשון הגמרא "וקלא אית ליה" אינו מובן. וראה עוד ב"דקדוקי סופרים השלם", כי ככל הנראה רוב הראשונים אינם גורסים זאת. סח. כלומר, כן יעשו היודעים את טעמו של רבי שמעון, אלא שלא יידעו כי חכמים תקנו שהאחות בעלת איסור מצווה תחלוץ ומאחר שייראו כי אחותה השנייה יוצאת בלא חליצה יפטרו גם את האחות בעלת איסור מצווה בלא חליצה. עתה, אחרים שאינם יודעים את טעמו של רבי שמעון, יטעו לפטור כל יבמה בעלת איסור מצווה בלא חליצה. מהרש"א. סט. פירשנו את הגמרא כדעת רש"י. ועיין פירוש נוסף ברמב"ן, ד"ה "והא דאקשינן" ובריטב"א, ד"ה "והא גבי". ע. ראה בפתיחת ביאורנו לפרק שני דף יז/א עמוד 117. עא. נקטנו בפשטות כי מאמר קונה לדעת בית שמאי מן התורה. אולם ראה על כך בהערתנו להלן בעמוד בי הערה צ"ד. עב. ראה בסוגיית הגמרא בנדרים דף עה/א, בפירוש הר"ן, ריטב"א, "נימוקי יוסף", ד"ה "מופנה" ו"מאירי" שם. עג. "מאירי". עד. בהלכה זו אין הבדל אם אח זה היה נשוי אם לאו, אלא שאין צורך שיהיה נשוי, לעומת

וְהַלְזוּ תֵּצֵא מִשּׁוּם אֲחוֹת
ואחותה פטורה כדין "אחות"

אִשָּׁה; [1] וּבֵ"ה אוֹמְרִים:
אשתו"; ובית הלל חולקים:

מוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ בְּגֵט
עליו להוציא את בעלת המאמר על ידי גט

וּבַחֲלִיצָה, וְאֵשֶׁת אָחִיו
וגם חליצה, ואשת האח השני

בַּחֲלִיצָה. [2] זוֹ הִיא שֶׁאָמְרוּ:
זקוקה לחליצה. על מקרה זה אמרו:

אוּי לוֹ עַל אִשְׁתּוֹ, וְאוּי לוֹ עַל
אוי לו על אשתו בעלת המאמר, ואוי לו על

אֵשֶׁת אָחִיו:
היבמה השנייה (שאת שתיהן אינו רשאי לייבם).

גְּמָ'. [3] "זוֹ הִיא" לְמַעוֹטֵי מַאי?
(שאלה:) הלשון "זו היא" מה באה למעט?

לְמַעוֹטֵי הַךְ דְּרַ' יְהוֹשֻׁעַ, דְּלָא
(תשובה:) למעט את שיטת רבי יהושע (לקמן), שאין

עָבְדִינַן כְּוָותֵיהּ, אֶלָּא אִי
עושים כמותו, אלא הלכה או

כְּרַ"גּ אִי כְּרַ"א.
כרבן גמליאל או כרבי אליעזר.

[4] אָ"רַ אֶלְעָזָר: לָא תֵּימָא
אמר רבי אלעזר: אל תאמר

מַאֲמָר לְבֵ"שׁ קוֹנָה קִנְיָן
כי מאמר לפי בית שמאי קונה קניין

גָּמוּר, דְּאִי בָּעֵי לְאַפּוֹקֵי סַגֵּי
גמור, ואם רוצה להוציאה די

לַהּ בְּגִיטָּא, אֶלָּא מַאֲמָר
לו בגט (בלא חליצה), אלא מאמר

לְבֵ"שׁ אֵינוֹ קוֹנֶה - אֶלָּא
לפי בית שמאי אינו קונה, אלא

ולפיכך היא מותרת לו, ורחל פטורה מייבום, ככל אחות אשה הנופלת לייבום לפני בעל אחותה.

[1] בית הלל חולקים וסוברים כי את לאה הנחשבת כ"אשתו" מדרבנן – יוציא לוי בגט ובחליצה. היינו: לגט היא זקוקה כדי להפקיע את המאמר ולחליצה היא זקוקה שהרי נפלה לפניו לייבום [עה]. לרחל – יחלוץ.
לדעת בית הלל, אין הוא רשאי לייבם אחת מהן, כפי שלמדנו במשניות קודמות, כי שתי אחיות הנופלות לייבום בפני יבם – אינן מתייבמות.

[2] אומרת המשנה, על מקרה זה אמרו חכמים: "אוי לו על אשתו" – היבמה שקידש במאמר, שאינו יכול לייבמה, כי נפלה לפניו גם אחותה, "ואוי לו על אשת אחיו", אחותה, היבמה השנייה שנפלה לייבום, שגם אותה אינו רשאי לייבם [עו].

[3] מכך שנקטה המשנה בלשון "זו **היא** שאמרו אוי לו על אשתו", משמע כי דווקא ביבמה זו אמרו כך ולא ביבמה אחרת. מי היא היבמה האחרת? אומרת הגמרא בבך בקשה המשנה להודיע כי לא התקבלה שיטת רבי יהושע הסובר, כי יבמה שנפלה לייבום לפני יבם הנשוי בקידושין דרבנן לאחותה הקטנה, יגרש היבם את הקטנה ויחלוץ לגדולה – "אוי לו על אשתו ואוי לו על אשת אחיו". המשנה מודיעה כי הלכה או כשיטת רבן גמליאל או כשיטת רבי אליעזר החולקים עליו.

(על "מיאון" ראה בהרחבה בביאורנו לדף ב/ב [עז] ועל שיטת רבן גמליאל ורבי אליעזר החולקים על רבי יהושע, וטעמיהם, למדנו לעיל בדף יח/א [עח]).

עתה עוסקת הגמרא בשיטת בית שמאי.

[4] אמר רבי אלעזר **האמורא** (לעיל, לגבי "מיאון", הובאה דעת רבי אליעזר התנא): אל תעלה על דעתך לומר, כי לפי בית שמאי, מאמר ביבמה קונה לחלוטין, עד כדי כך שאם מבקש להוציאה כבר אינה זקוקה ממנו לחליצה כי אם לגט. בזאת מודים בית שמאי לבית הלל שזקוקה גם לחליצה וכל שנחלקו הוא, שלדעת בית שמאי מפני המאמר, "הצרה", כלומר, אחות היבמה שנפלה גם היא לפני היבם, מוגדרת "אחות אשתו" של היבם, ולפיכך אם נפלה האחות לייבום לפניו, היא פטורה מייבום לגמרי, כ"אחות אשתו" [עט].
מאחר שהאחות אינה נופלת לייבום כלל, הרי שבעלת המאמר רשאית להתייבם ליבם. לו היתה אחותה זקוקה לייבום, שתיהן אינן רשאיות להתייבם, כי אסור לייבם את "אחות זקוקתו", כפי שלמדנו במהלך הפרק.

[5] אמר רבי אבין, כדברי רבי אלעזר מדוייק ממשנה שלמדנו מעלה [פ]: בית שמאי אומרים, כי אם שני יבמים ייבמו שתי אחיות שנפלו לפניהם לייבום – "יקיימו", היינו: בדיעבד אינם חייבים לגרשן. מכאן, שבית שמאי סוברים, כי לכתחילה לא ייבמון, מפני שחכמים תקנו שלא יְיַבֵּם אדם "אחות זקוקתו", ובמקרה זה שנפלו שתי אחיות, כל אחת היא אחות של זו הזקוקה לייבום.

[6] ואילו נאמר כי לדעת בית שמאי מאמר ביבמה קונה לחלוטין, מדוע אין האחים רשאים לייבם את האחיות לכתחילה? הן איסור "אחות זקוקתו" מונע מן היבם לבוא על היבמה, אך אין מניעה שיקדשנה [פא]. משכך, יעשה כל אח מאמר באחות אחת וכך תהיינה היבמות לנשותיהן, כי לפי בית שמאי מאמר קונה לחלוטין, ומרגע זה ואילך תתבטל זיקת הייבום של היבמות לשני האחים, אלא לכל אחות תהא

לְדִחוּת בְּצָרָה בִּלְבָד. [5] אָמַר רַבִּי אָבִין: אַף אֲנַן נָמֵי תָּנֵינָא, בֵּשַׁ"א: יְקַיְּימוּ;
לעניין דחיית זיקת אחותה בלבד. אמר רבי אבין: גם אנו שנינו כך: "בית שמאי אומרים: **יקיימו**";

יְקַיְּימוּ - אִין, לְכַתְּחִלָּה - לָא, [6] וְאִי סָ"דַ מַאֲמָר לְבֵ"שׁ קוֹנֶה קִנְיָן גָּמוּר, זֶה
משמע, יקיימו כן, אך לכתחילה - לא. ואם תעלה על דעתך כי מאמר לפי בית שמאי קונה קניין גמור, יכול אח אחד

דף כט/ב

המשניות הבאות בהן מדובר שהוא נשוי בדווקא. "נימוקי יוסף". עה. לשון המשנה ב"גט ובחליצה". מכאן כי ראוי להקדים את נתינת הגט לחליצה. הרמב"ם בפירוש המשנה. עו. ראה עוד ב"נימוקי יוסף", ד"ה "אי לו" לגבי משמעות הביטוי "אוי לו על אשתו...". עז. עמוד 18. עח. עמוד 124. עט. ראה רשב"א, ד"ה "הא דאמרינן" וריטב"א, ד"ה "א"ר אלעזר", בשם ירושלמי, כי בית שמאי דורשים זאת מן הכתובים. פ. דף כו/א. פא. היינו, שמדרבנן "אחות זקוקתו" היא כאחות אשתו וכפי שאיסור התורה באחות אשתו מתייחס לביאה בלבד אך לא למעשה קידושין (הקידושין אינם חלים), כך

יַעֲשֶׂה מַאֲמָר וְיִקָּנֶה, וְזֶה
לעשות מאמר באחת ולקנותה, ואחיו

יַעֲשֶׂה מַאֲמָר וְיִקָּנֶה! [1] אֶלָּא
יעשה מאמר בשנייה ויקננה! (שאלה:) אלא

מַאי? דּוֹחֶה דְּחָיָיה גְּמוּרָה?!
מה? המאמר רק דוחה דחייה גמורה?! (עדיין קשה)

זֶה יַעֲשֶׂה מַאֲמָר וְיִדְחֶה, וְזֶה
שאח אחד יעשה מאמר באחת וידחה את אחותה מזיקתו, ואחיו

יַעֲשֶׂה מַאֲמָר וְיִדְחֶה! [2] אֶלָּא
יעשה מאמר בשנייה וידחה את הראשונה מזיקתו! אלא

מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר? מַאֲמָר
מה יש לך לומר כתשובה? שמאמר שנעשה ביבמה

דְּהֶתֵּירָא - דָּחֵי, דְּאִיסּוּרָא -
מותרת - דוחה את זיקת אחותה, ומאמר שנעשה ביבמה אסורה -

לָא דָּחֵי, הָ"נָ, מַאֲמָר, אֲפִילּוּ
אינו דוחה את זיקת אחותה, גם כאן תאמר, שמאמר, אפילו

לְמָ"דְ מַאֲמָר קוֹנֶה קִנְיָן
לפי הסובר שמאמר קונה קניין

גָּמוּר, מַאֲמָר דְּהֶתֵּירָא - קָנֵי,
גמור, מאמר שנעשה ביבמה מותרת - קונה,

דְּאִיסּוּרָא - לָא קָנֵי. [3] רַב
אך מאמר שנעשה ביבמה אסורה - אינו קונה. רב

אַשִּׁי מַתְנֵי הָכִי, אָמַר רַ"אָ:
אשי שנה שמועה זו כך: אמר רבי אלעזר:

לָא תֵּימָא מַאֲמָר לְבֵ"שׁ דָּחֵי
אל תאמר כי מאמר לפי בית שמאי דוחה את אחותה

דְּחָיָיה גְּמוּרָה, וְצָרְתָהּ–חֲלִיצָה
לחלוטין, עד שאחותה חליצה

נָמֵי לָא בַּעְיָא, אֶלָּא דּוֹחֶה
גם אינה צריכה, אלא הוא דוחה

וּמְשַׁיֵּיר הוּא. [4] אַ"רַ אָבִין: אַף אֲנַן נָמֵי תָּנֵינָא, בֵּ"שׁ אוֹמְרִים: יְקַיְּימוּ; יְקַיְּימוּ -
אך משייר קצת מזיקתה. אמר רבי אבין: גם אנו שנינו כך: "בית שמאי אומרים: **יקיימו**"; משמע, יקיימו -

אִין, לְכַתְּחִלָּה - לֹא, וְאִי סָ"דַ מַאֲמָר לְבֵ"שׁ דּוֹחֶה דְּחָיָיה גְּמוּרָה, זֶה יַעֲשֶׂה
כן, אך לכתחילה - לא. ואם תעלה על דעתך שמאמר לפי בית שמאי דוחה את האחות לחלוטין, שאח אחד יעשה

מַאֲמָר וְיִדְחֶה! וְזֶה יַעֲשֶׂה מַאֲמָר וְיִדְחֶה. [5] וְאֶלָּא הָא קָתָנֵי, בֵּ"שׁ"א:
מאמר וידחה את אחותה מזיקתו, והאח השני יעשה מאמר בשנייה וידחה את הראשונה! (דחייה:) ואלא כיצד יוסבר מה ששנינו, בית שמאי אומרים:

זיקת ייבום לאח שקידשה במאמר בלבד. מה טעם? מפני שבעלת המאמר היא כאשתו, וממילא פוקעת זיקת הייבום בינו לבין אחותה, כפי שיבם הנושא את אחות יבמתו מפקיע בכך את זיקת הייבום בינו לבין היבמה [פב].

משלא אמרו כן בית שמאי, הרי שמודים שמאמר אינו קונה לחלוטין ולפיכך אינו מפקיע את הזיקה ונותרו שתיהן "אחות זקוקתו".

[1] תמהה הגמרא על דברי רבי אבין, גם אם לבית שמאי המאמר אינו קונה לחלוטין, הן מודה רבי אלעזר כי עדיין רב כוחו לגרום לכך שתתבטל הזיקה בין היבם לבין אחותה. משכך, גם לדבריך, מדוע לא הציעו בית שמאי שכל אח יעשה מאמר וייבם את זו שעשה בה מאמר?

[2] מה באפשרותך לענות? כי מאמר מבטל זיקה של אחות היבמה, רק אם נעשה המאמר ביבמה הראוייה להתייבם ליבם. משכך, גם אנו נענה כנגד שאלתך ונאמר, כי אמנם מאמר קונה לחלוטין, ואילו בית שמאי לא הציעו לאחים לעשות מאמר כדי לבטל את זיקת האחות, כי רק מאמר ביבמה הראוייה להתייבם קונה לחלוטין, אך מאמר ביבמה שלכתחילה אינה ראוייה להתייבם – אינו קונה לגמרי. (כאמור, במשנה ההיא מדובר שאסור להם לייבם לכתחילה, משום איסור "אחות זקוקתו").

[3] רב אשי שנה שמועה זו בנוסח אחר: אמר רבי אלעזר, אל תעלה על דעתך לומר, כי לדעת בית שמאי, בכח המאמר להחשיב את אחות היבמה כאחות אשתו, עד שתהא האחות פטורה מחליצה, שכן, המאמר אך מקליש את זיקת הייבום של אחות בעלת המאמר, וכך אין בעלת המאמר נחשבת "אחות זקוקה", אך איננו פוטר מחליצה את אחות בעלת המאמר.

[4] אמר על כך רבי אבין, כי כדברי רבי אלעזר מדוייק ממשנה שלמדנו מעלה [פג], שבית שמאי אומרים, כי אם ייבמו האחים שתי אחיות שנפלו לפניהם, אינם חייבים לגרשן. משמע, כי מודים בית שמאי שלכתחילה לא ייבמון, כי כל אחת היא "אחות זקוקתו".

מעתה, אם כדברי רבי אלעזר – מובן, שכן, אנו עוסקים ביבמה הראוייה להתייבם ולפיכך בכח המאמר להפקיע את זיקת אחותה, בעוד במשנה ההיא מדובר ביבמות האסורות להתייבם, לפיכך אין המאמר מועיל להפקיע את זיקת הצרות

ברם, אם לא כדברי רבי אלעזר, אלא בית שמאי סוברים כי המאמר מסיר לחלוטין את זיקת הייבום מאחותה של בעלת המאמר, מדוע לא יעשה כל אח מאמר באחות אחת וייבמנה, אחר שכבר אינה מוגדרת "אחות זקוקתו"? הרי לנו, כי לדעת בית שמאי המאמר אינו מסיר לחלוטין את הזיקה.

טענתו של רבי אבין מבוססת על כך, שאם מאמר ביבמה הראוייה להתייבם, תקף עד כדי כך שאחותה פטורה מחליצה, הרי שמאמר שנעשה ביבמה שאינה ראוייה להתייבם, לכל הפחות יפיג מאחותה את איסורי זיקת הייבום [פד].

[5] דוחה הגמרא את הדברים, שהרי במשנה נאמר: "בית שמאי אומרים,

פב. לשון הגמרא "זה יעשה מאמר...וזה יעשה מאמר", הרמב"ן, ד"ה "זה יעשה" כותב, כי לאו דווקא שניהם, אלא די בכך שאחד יעשה מאמר. אולם ראשונים אחרים אין איסור לקדש את אחות זקוקתו.

פג. דף כ/א.

פד. ראה תוספות בעמוד א' ד"ה "אלא לדחות".

חולקים בכך. ראה על כך ב"חידושי רבי נחום". וראה עוד בתוספות בדף יח/ב ד"ה "אומרים".

אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ, וְהַלָּזוֹ תֵּצֵא
בעלת המאמר תשאר עמו, והשנייה פטורה מחליצה

מִשּׁוּם אֲחוֹת אִשָּׁה! [1] אֶלָּא,
מפני איסור "אחות אשה"! אלא (טעם בית שמאי שם)

יְבָמָה דְּחַזְיָא לְכוּלְּהוּ - חַזְיָא
שיבמה הראוייה לכל דיני יבום, ראוייה

לְמִקְצָתָהּ, יְבָמָה דְּלָא חַזְיָא
גם למקצתם - קניין מאמר, ברם, יבמה שאינה ראויה

לְכוּלְּהוּ - לָא חַזְיָא לְמִקְצָתָהּ.
לכל דיני יבום, אינה ראויה אף למקצתם.

[2] בָּעֵי רַבָּה: מַאֲמָר לְבֵי"שַׁ,
שאל רבה: מאמר לפי בית שמאי,

נִישׂוּאִין עוֹשֶׂה אוֹ אֵירוּסִין
כוחו כנישואין, או כאירוסין

עוֹשֶׂה? [3] אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי:
כוחו? אמר לו אביי:

לְמַאי הִלְכְתָא? אִילֵימָא
מה השלכה הלכתית לשאלתך? אם תאמר לגבי

לְיוֹרְשָׁהּ וְלִיטַמֵּא לָהּ וּלְהָפֵר
ירושת נכסיה ולהטמא לה במותה ולהפרת

נְדָרֶיהָ? הַשְׁתָּא אֲרוּסָה
נדריה, הן עתה על ארוסה

בְּעַלְמָא, תָּנֵי רַ' חִיָּיא: אִשְׁתּוֹ
רגילה שנה רבי חייא: אשתו

אֲרוּסָה - לֹא אוֹנֵן וְלֹא מְטַמֵּא
ארוסה - אינו "אונן" במותה, ואינו נטמא

לָהּ, וְכֵן הִיא לֹא אוֹנֶנֶת וְלֹא
לה, וכן היא אינה "אוננת" במותו ואינה

מְטַמֵּאת לוֹ. מֵתָה - אֵינוֹ
חייבת להיטמא לו, ובמותה אינו

יוֹרְשָׁהּ. מֵת הוּא - גּוֹבָה
יורש נכסיה, ובמותו היא גובה

אשתו עמו והלזו תצא משום **אחות אשה**", הרי לנו שאחותה של בעלת המאמר פטורה לחלוטין, ואף לחליצה אינה זקוקה, כדין יבמה הנופלת לייבום לפני בעל אחותה [פה].

[1] על כרחך, שלדעת בית שמאי המאמר פוטר את האחות לחלוטין, ואילו קושיית רבי אבין, מדוע במשנה ההיא אין בית שמאי מורים ליבמים שכל אחד יעשה מאמר באחות אחת ואחר כך ייבמה, אינה קשה, מפני שרק מאמר הנעשה ביבמה הראוייה לייבום – פוטר את אחותה מלהחשיבה כ"אחות אשה", לא כן מאמר שנעשה ביבמה שאינה ראוייה להתייבם, לפי שתקפו פחות.

ללימוד המשך הגמרא נקדים בקצרה נושאים העומדים במוקד הסוגייה הבאה.
הליך הנישואין מורכב משני שלבים, אירוסין ונישואין.
אירוסין: תחילה מקדש האיש את האשה בכסף או באמצעות שטר קידושין [פו]. עם קידושיה נאסרת האשה לכל העולם, והבא עליה חייב מיתה משום איסור "אשת איש". עם זאת, היא אינה מוגדרת כאשתו לגבי דינים רבים שבין בעל לאשה (וכמו כן אסרו לו חכמים לבוא עליה). שלב זה מכונה "אירוסין" בלשון התורה וחז"ל.
נישואין: לאחר מכן מכניס האיש את ארוסתו לחופה, ובכך היא מותרת לו מעתה והופכת אשתו לכל דבר, הן לדיני התורה, כגון, בעלה הכהן נטמא לה במותה, בעלה מפר נדריה, ועוד, והן לדינים מדרבנן החלים בין בעל לאשתו.
מסירה לחופה: החופה אינה ברת תוקף אם לא נעשתה בהסכמת האשה, או אם היא קטנה – בהסכמת אביה, שנאמר [פז]: "את בתי **נתתי** לאיש הזה" [פח]. עניין זה מכונה "מסירה לחופה".
הפרת נדרים: התורה קבעה כי אב זכאי להפר את נדרי בתו הנערה [פט] ובעל זכאי להפר את נדרי אשתו הנשואה. אולם, בעל אינו רשאי להפר את נדרי ארוסתו.
עם זאת אם המאורסת עודנה נערה, ניתן להפר את נדריה. הפרת נדריה מתבצעת על ידי אביה ובעלה יחד.
בגמרא נלמד על אודות מחלוקת תנאים בדיני הפרת נדרים של "שומרת יבם".

[2] רבה הסתפק: לדעת בית שמאי, האם כח קניין המאמר הוא כאירוסין, והיבמה מוגדרת כארוסת היבם, או שמא כוחו כנישואין, והיא מוגדרת כאשתו לכל דבר [צ].

[3] אמר אביי לרבה, כלפי אלו הלכות ניתן היה לחשוב כי בעלת המאמר תחשב כנשואה? אם לגבי דיני ירושה – שהיבם יירש את בעלת המאמר אם תמות, ולגבי דיני טומאת כהנים – שיבם כהן ייטמא לבעלת המאמר אם תמות, ולגבי הפרת נדרים – שהיבם יפר את נדריה; הן שונה היה רבי חייא, כי בעלה של ארוסה: אינו נוהג אנינות [צא] במותה, אם כהן הוא אינו נטמא לה, וגם היא אינה נוהגת אנינות במותו ואינה נטמאת לו – אינה חייבת לעסוק בקבורתו (ראה עוד ברש"י [צב]), ואם מתה הארוסה אין בעלה יורשה, ואך במותו רשאית היא לדרוש את דמי כתובתה [צג].
משכך, אם אלה דיניה של ארוסה, שקניין קידושיה גמור ומוחלט, ודאי שלא תהיה בעלת מאמר עדיפה עליה, שהרי קניין המאמר אינו גמור בקניין קידושין. הא ראיה – שהבא על בעלת מאמר אינו חייב מיתה, לעומת הבא על ארוסה שחייב מיתה [צד]. ממילא ודאי שהוא הדין לגבי

פה. רב אשי עצמו מפרש כך: "בית שמאי אומרים: אשתו עמו והלזו תצא משום אחות אשה". אשתו מותרת לפי שאינה אחות זקוקה. מעתה ניתן ליבמה וכך תתפרק לאשתו גמורה ואחותה תפטר מחליצה משום איסור "אחות אשה", ברם הגמרא מקשה שאין זו משמעות המשנה. ראה תוספות בעמוד א' ד"ה "אלא לדחות". פו. גם בביאה היא מקודשת, אך אסרו חכמים לקדש בביאה. פז. דברים כב/ טז. פח. תוספות הרא"ש, ד"ה "אלא לענין". פט. **נערה:** בת מגיל שתים עשרה שנים ויום אחד, עד גיל שתים עשרה וחצי היא "נערה" על פי ההגדרה ההלכתית. נערה נחשבת ברשות אביה לגבי דינים מסויימים. מגיל שתים עשרה וחצי היא "בוגרת". צ. יש מפרשים כי ספק זה הינו אך לדעת רבי אמי להלן הסובר כי מאמר קונה קניין גמור לבית שמאי. אולם אחרים מפרשים כי הספק הוא אף לדברי רבי אלעזר הסובר שמאמר אינו קונה קניין גמור. ראה בתוספות ישנים, ד"ה "בעי", בריטב"א ובראמ"ה ועיין בסוגיית הגמרא ובראשונים בנדרים עד/א ואילך. צא. **"אונן"**: מלשון מרירות ויגון. אונן הוא כינוי האדם ביום מיתת קרובו. לאנינות השלכות למספר דינים; מן התורה אונן אסור באכילת קדשים ובמעשר שני, כמו כן כהן אונן אינו רשאי לעבוד בבית המקדש (ראה במסכת זבחים ק/א מתי פגה אנינות זו). מדרבנן האונן אסור באכילת בשר, שתיית יין ועוד. אנינות זו - דרבנן פגה עם הקבורה. צב. ד"ה "ולא מיטמאת". צג. במסכת כתובות, דף פט/ב מבואר, כי אף זאת במקרה מסויים בלבד. ראה ברש"י ד"ה "גובה כתובתה". צד. **"עבד בה מאמר מביאה":** הרשב"א. רש"י ד"ה "השתא ארוסה" כותב, כי אף לדעת בית שמאי מאמר קונה מדרבנן וקל

כְּתוּבָתָהּ, עֲבַד בָּהּ מַאֲמָר
כתובתה. אם עשה מאמר

מִיבַּעְיָא?! [1] וְאֶלָּא לְעִנְיַן
אתה צריך לומר (שואל) מה דינה?! ואלא שמא הסתפקת לעניין

מְסִירָה לַחוּפָּה, מַאי? נִישּׁוּאִין
"מסירה לחופה" אם יש צורך בבעלת מאמר, האם כנישואין

עוֹשֶׂה וְלָא בַּעְיָא מְסִירָה
המאמר ואינה זקוקה ל"מסירה

לַחוּפָּה, אוֹ דִלְמָא אֵירוּסִין
לחופה" או שמא כאירוסין

עוֹשֶׂה וּבַעְיָא מְסִירָה לַחוּפָּה?
המאמר וזקוקה ל"מסירה לחופה"?

[2] אָ"לֹ: הַשְׁתָּא לֹא עָבַד
אמר אביי (אם זאת הסתפקת): הן עתה עוד כשלא עשה

בָּהּ מַאֲמָר, כְּתִיב: "יְבָמָהּ
בה מאמר כבר נאמר: "יבמה

יָבֹא עָלֶיהָ" - בְּעַל כָּרְחָהּ,
יבא עליה" - גם בעל כרחה,

עָבַד בָּהּ מַאֲמָר מִיבַּעְיָא?!
אז אם עשה בה מאמר יש להסתפק?!

[3] אָ"לֹ, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: כָּל
אמר לו רבה: אני הסתפקתי שמא כל

הָעוֹשֶׂה מַאֲמָר בִּיבִמְתּוֹ,
העושה מאמר ביבמתו,

הפרת נדרים, שיבמה בעלת מאמר, אינה נחשבת כנשואה ליבם, ואינו רשאי להפר נדריה כבעל נשוי [צה].

1 הוסיף אביי ואמר לרבה: שמא הסתפקת לגבי דין "מסירה לחופה", אם יבמה שעשה בה היבם מאמר [צו], אינה זקוקה למסירה לחופה ומעתה אם יבוא עליה היבם בעל ברחה יקנה אותה לאשתו, או שמא זקוקה עדיין לחופה;

2 הן ספק זה אינו מעשי ביבמה, שהרי גם בלא שעשה בה מאמר, היבם אינו צריך להמתין מלבוא עליה עד שיכניסה לחופה, שכן, מן הפסוק "יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ" אנו למדים, כי ביאת היבם הרי היא קניין אישות ביבמה, גם בעל כרחה.
כל יבמה, אינה זקוקה, איפוא, לחופה.

3 השיבו רבה: אני הסתפקתי שמא על ידי המאמר פגה זיקת הייבום שבין היבם ליבמה, ומעתה היא ככל מאורסת. כשם שמאורסת זקוקה לחופה, כך גם זו [צז].

4 הגמרא מבקשת לפשוט את הספק ממשנה במסכת נדרים [צח] העוסקת בהלכות הפרת נדרים של יבמה על ידי היבם. במשנה נאמר, כי כך דינה של שומרת יבם, הן אם נפלה לפני יבם אחד והן אם נפלה לפני שני יבמים: רבי אליעזר אומר – "יפר", היבם יכול להפר נדריה. רבי יהושע אומר, אם נפלה לפני יבם אחד – יפר, אם נפלה לפני שניים – לא יפר. רבי עקיבא חולק וסובר, כי לעולם יבם אינו מפר את נדריה של הזקוקה לייבומו.

5 במהלך העיון במשנה זו שאלו האמוראים: אבן דעת רבי עקיבא מובנת, כי הוא סובר ש"אין זיקה" אפילו ביבמה הנופלת לפני יבם אחד, לפיכך אין עילה שהיבם יפר נדריה.
גם דעת רבי יהושע מובנת, מפני שהוא סובר ש"יש זיקה" רק ביבמה הנופלת לפני יבם אחד, ולפיכך הורה, כי יבם אחד – יפר, ושני יבמים – לא.
ברם, דעת רבי אליעזר, שגם אם נפלה בפני שני יבמים, אחד מהם רשאי להפר נדריה, אינה מובנת. שכן, אף אם סובר הוא ש"יש זיקה", מובן רק מדוע אם נפלה לפני יבם אחד, יפר זה את נדריה, אך אין מובן מדוע אם נפלה לפני שני יבמים אינה זקוקה לכך ששניהם יפרו נדריה, והרי לשניהם יש זיקה אליה (כביכול היא נשואה לשני בעלים, שכל אחד צריך להפר כדי שיופר הנדר) [צט].

6 על כך תירץ רבי אמי, כי רבי אליעזר מתייחס למקרה מיוחד: אחד

פָּרְחָה מִמֶּנּוּ זִיקַת יְבָמִין וְחָלְקָה עָלָיו זִיקַת אֵירוּסִין; מַאי? [4] תָּ"שׁ: שׁוֹמֶרֶת יָבָם,
פגה זיקת הייבום וחלה זיקת אירוסין בלבד. הנכון הדבר? בא ושמע ראייה ממשנה: יבמה הממתינה לייבום,

בֵּין יָבָם אֶחָד בֵּין שְׁנֵי יְבָמִין - רַ"א אוֹמֵר: יָפֵר, רַ' יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: לְאֶחָד וְלֹא
הן הממתינה ליבם אחד והן לשני יבמים - רבי אליעזר אומר: יפר היבם נדריה. רבי יהושע אומר: רק אם נפלה לפני יבם אחד - יפר, ולא

לִשְׁנַיִם, רַ' עֲקִיבָא אוֹמֵר: לֹא לְאֶחָד וְלֹא לִשְׁנַיִם; [5] וַהֲוֵינַן בַּהּ, בִּשְׁלָמָא רַ"עַ -
אם נפלה לפני שניים. רבי עקיבא אומר, לא אחד ולא שניים מפירים נדריה; והוקשה לנו במשנה זו, הניחא לרבי עקיבא -

סָבַר 'אֵין זִיקָּה' אֲפִי' לְחַד, לְרַ' יְהוֹשֻׁעַ - לְחַד 'יֵשׁ זִיקָּה', לִתְרֵי 'אֵין זִיקָּה',
סבר ש"אין זיקה" אפילו ליבם אחד (ולכן אינו מפר). הניחא לרבי יהושע - סבר שליבם אחד "יש זיקה" ולשני יבמים "אין זיקה".

אֶלָּא לְרַ"א - נְהִי נָמֵי דְּקָסָבַר 'יֵשׁ זִיקָּה', בִּשְׁלָמָא לְחַד - מֵיפֵּר, אֶלָּא לִתְרֵי,
אך לרבי אליעזר, יהי גם שיסבור "יש זיקה", הניחא יבם אחד - מפר, אך בשני יבמים,

אַמַּאי? [6] וְאָ"רַ אַמִּי (בַּר אַהֲבָה): הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן? - כְּגוֹן דַּעֲבַד בָּהּ מַאֲמָר,
מדוע די בהפרת יבם אחד בלבד? ותירץ על כך רבי אמי: כאן באיזה מקרה עוסקים? כגון שעשה היבם מאמר,

וחומר שאין תקפו כארוסה דאורייתא. בעלי התוספות בעמוד א', ד"ה "ב"ש אומרים", מקשים ודוחים את דבריו כי מסוגיות אחדות עולה, שלדעת בית שמאי מאמר קונה מדאורייתא. ברם, הרשב"א בעמוד א' כותב, כי גם דעת רש"י היא שמאמר לבית שמאי קונה מדאורייתא. ועיין עוד ב"ערוך לנר" בעמוד א'. בביאורנו פירשנו את הגמרא כדעות הנוקטות שלבית שמאי מאמר

קונה מדאורייתא. צה. "יחכמת מנוח". צו. ראה תוספות הרא"ש, ד"ה "אלא לעניין". ועיין עוד בתוספות ד"ה "אלא לעניין". צז. כלומר, בזה גופא מסתפק רבה, האם העושה מאמר ביבמתו, "פרחה ממנו זיקת יבמין". ראה תוספות ישנים, ד"ה "אלא לעניין" ו"ערוך לנר". לפירוש נוסף ראה בריטב"א, ד"ה "מאי". צח. דף עדא. צט. לעיל בדף יז ב ביארנו על פי דעת רוב הראשונים, כי למאן דאמר "יש זיקה", איסורי קרובות שמחמת הזיקה הם מדרבנן. עם זאת עצם הזיקה היא מדאורייתא, לפיכך דנה הגמרא אם

וּבְ״שֵׁ הִיא, דְּאָמַר: ״מַאֲמָר
ולפי בית שמאי הסוברים: ״מאמר

קוֹנֶה קִנְיָן גָּמוּר״; [1] אִי
קונה קניין גמור״; הניחא אם

אָמְרַתְּ בְּשֶׁלָּמָא נִישּׂוּאִין
נאמר שכנישואין

עוֹשֶׂה, מְשׁוּם הָכִי מֵיפֵּר,
הוא כח המאמר, לכן מפר היבם שעשה מאמר,

אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ אֵירוּסִין
אך אם תאמר שכח מאמר כאירוסין

עוֹשֶׂה, הֵיכִי מָצֵי מֵיפֵּר?
הוא, כיצד יכול להפר?

וְהָתְנַן: נַעֲרָה הַמְאוֹרָסָה -
הן שנינו: ״נערה המאורסה -

אָבִיהָ וּבַעְלָהּ מְפִירִים נְדָרֶיהָ!
אביה ובעלה מפירים נדריה״ (ואיך מפר היבם לבד)!

[2] אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק:
(דחייה:) אמר רב נחמן בן יצחק:

מַאי מֵיפֵּר? מֵיפֵּר בְּשׁוּתָּפוּת.
מה הכוונה ״מפר״ היבם? מפר בשותפות עם אביה.

[3] וּלְרַ״א, דְּאָמַר: מַאֲמָר
(שאלה:) ולפי רבי אלעזר שאמר: מאמר

לְבֵ״שׁ אֵינוֹ קוֹנֶה אֶלָּא
לפי בית שמאי אינו קונה אלא

לְדְחוֹת לַצָּרָה בִּלְבָד, אַמַּאי
לגבי דחיית הצרה בלבד (שפטורה מחליצה), מדוע

מֵיפֵּר בְּשׁוּתָּפוּת? [4] אָמַר
בעל המאמר מפר בשותפות (שלא יפר כלל)? יתרץ

לָךְ רַ׳ אֶלְעָזָר: אֵימַר דַּאֲמָרִי
לך רבי אלעזר: מה שאמרתי

היבמים עשה מאמר ביבמה. לשיטת בית שמאי הסוברים שמאמר קונה קניין גמור, הרי היבמה נחשבת אשתו ולפיכך רשאי להפר את **נדריה.** (רבי אמי חולק, איפוא, על האמוראים הסוברים כי לפי בית שמאי מאמר אינו קונה קניין גמור).

לאור הדברים הללו פושטת הגמרא את ספיקו של רבה, אם מכח המאמר היבמה נחשבת כארוסה או כנשואה;

[1] אם נאמר שכחו של מאמר כמוהו כנישואין, מובנים דברי רבי אמי שעל ידי המאמר, יכול היבם להפר את נדריה. ברם, אם כח המאמר כאירוסין, כיצד יכול יבם המוגדר כ״ארוס״ להפר את נדרי היבמה הזו? הן שנינו [ק] כי הפרת נדרי נערה מאורסה מתבצעת על ידי אביה ובעלה יחד! (אם אינה נערה, ודאי אינו מפר נדריה, כי ארוס אינו מפר נדרי ארוסתו. רק המאורס לנערה מפר נדריה יחד עם אביה).

הרי לנו, כי כח המאמר כנישואין ולא רק כאירוסין, ובכך נדחית גם טענת אביי שנידונה לעיל, כי לכאורה המאמר שהינו קידושין, אינו יכול להוות נישואין [קא].

[2] אולם, רב נחמן בר יצחק דוחה הוכחה זו בטענה, כי גם אם כח המאמר כאירוסין בלבד, ניתן לפרש את דברי רבי אליעזר, כי כוונתו שהיבם בעל המאמר רשאי להפר את נדריה, אכן בשיתוף עם אביה, כדינה של כל ארוסה, ואין כוונתו כי יפירם לבדו.

[3] שואלת הגמרא, לשיטת רבי אלעזר **האמורא**, שאמר לעיל כי לדעת בית שמאי מאמר אינו מגדיר את היבמה כאשת היבם, אלא הוא מפקיע את זיקת אחותה היבמה, כך שבעלת המאמר לא תוגדר כ״אחות זקוקה״; מדוע יבם העושה מאמר נחשב ארוס ואף מפר את נדרי יבמתו עם האב, הרי המאמר אינו מגדירה כאשתו?

[4] מתרצת הגמרא, כי רבי אלעזר יכול לענות, כי כוונתו היא שבעלת המאמר אינה כאשת יבם גמורה, לעניין שכדי להתירה להנשא לאחר אין די בגירושין בלבד, כדין יבמה שהתייבמה, אלא יש גם לבצע חליצה. כלומר, היא מוגדרת כאשתו ועם זאת עדיין זקוקה לחליצה להפקעת זיקת הייבום בבואו לגרשה (כל זאת בתנאי שעדיין לא ייבמה והפכה אשתו לכל דבר, אז אינה זקוקה לחליצה). אך גם אני מודה כי לדעת בית שמאי, היבם מפר נדרי יבמה נערה שעשה בה מאמר, בצירוף הפרת אביה, כפי שארוס מפר נדרי ארוסתו נערה בצירוף הפרת האב.

[5] תירוץ נוסף יכול רבי אלעזר לענות: הן תחילה לא הבנתם את דברי רבי אליעזר במשנה, עד שפירש רבי אמי כי היבם עשה מאמר ביבמה, והוסיף על כך רב נחמן בר יצחק, כי היבם יפר את נדריה יחד עם אביה. משכך הקשתם עלי, מדוע יכול היבם להפר את נדריה, הן אמרתי כי מאמר אינו קונה לחלוטין.

ברם, מלכתחילה אינני מקבל את פירושו של רב נחמן בר יצחק, שהרי רבי אליעזר אמר שהיבם ״יפר״ את נדרי בעלת המאמר, וכי כתוב ״יפרו״ – היבם ואביה?

אָנָא ׳אֵינוֹ קוֹנֶה - אֶלָּא לְדְחוֹת לַצָּרָה בִּלְבָד׳, דְּלָא סַגֵּי לַהּ בְּגִיטָּא אֶלָּא
אני שמאמר ״אינו קונה אלא לדחות לצרה״ בלבד, שאין די לה בגט אלא

בָּעֵי נָמֵי חֲלִיצָה, לְהָפֵר נְדָרֶיהָ מִי אָמְרִינַן?! [5] וְאִיבָּעֵית אֵימָא, אֲמַר לָךְ
זקוקה גם לחליצה, אך לגבי הפרת נדרים, הכי אמרתי שאינו מפר?! ואם ברצונך אמור: יתרץ לך

רַבִּי אֶלְעָזָר: וּלְרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק מִי נִיחָא?! מִי קָתָנֵי ׳יָפֵרוּ׳?! ״יָפֵר״ קָתָנֵי!
רבי אלעזר: וכי לפי רב נחמן בן יצחק מובן?! וכי כתוב ״יפרו״ (האב ויבם)?! הן ״יפר״ (אחד) כתוב!

ניתן להפר נדרים מחמתה. [ק] נדרים סו:ב. [קא] מעלה למדנו, כי אביי מוכיח שלעולם מאמר אינו כנישואין וכל הספק הוא שמא לאחר מאמר אין דרושה מסירה לחופה. לכאורה קשה, אם כן, מדוע מועיל המאמר לדיני הפרת נדרים? ראה רשב״א וריטב״א, ד״ה ״אי אמרת״, כי כאן הגמרא חוזרת בה מדברי אביי. לפירושים נוספים ראה מהרש״ל ומהרש״א.

[1] אֶלָּא הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן -
אלא (יסביר רבי אלעזר), כאן במה עוסקים -

שֶׁעָמְדָה בַּדִּין וּפָסְקוּ לָהּ
שתבעתו היבמה לדין (שייבמה או יחלצנה) ופסקו לה

מְזוֹנוֹת מִשֶּׁלּוֹ, וְכִדְרַב פִּנְחָס
מזונות מממונו, וכדברי רב פנחס

מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא, דְּאָמַר רַב
בשם רבא, שאמר רב

פִּנְחָס מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא: כָּל
פנחס בשם רבא: כל

הַנּוֹדֶרֶת - עַל דַּעַת בַּעְלָהּ
הנודרת - על דעת הסכמת בעלה

הֲיָא נוֹדֶרֶת:
היא נודרת (וגם כאן, כי פרנסתה הימנו).

דף ל/א

°מַתְנִי'. [2] שְׁלֹשָׁה אַחִין, שְׁנַיִם
שלשה אחים. שניים

מֵהֶם נְשׂוּאִים שְׁתֵּי אֲחָיוֹת
מהם נשואים לשתי אחיות

וְאֶחָד נָשׂוּי נָכְרִית, מֵת אֶחָד
ואחד נשוי לאשה זרה. מת אחד

מִבַּעֲלֵי אֲחָיוֹת, וְכָנַס נָשׂוּי
מבעלי האחיות וייבם הנשוי

נָכְרִית אֶת אִשְׁתּוֹ וָמֵת -
לאשה הזרה את האלמנה ומת -

הָרִאשׁוֹנָה יוֹצְאָה מִשּׁוּם אֲחוֹת אִשָּׁה, וּשְׁנִיָּה - מִשּׁוּם צָרָתָהּ; [3] עָשָׂה בָהּ מַאֲמָר
הנופלת הראשונה פטורה לשלישי משום איסור "אחות אשה", והשנייה פטורה מפני שהיא צרתה. אם עשה בראשונה מאמר

וָמֵת - נָכְרִית חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַיבֶּמֶת:
ומת - אשתו הזרה, חולצת אך לא מתייבמת.

גְּמ'. [4] טַעֲמָא - דַּעֲבַד בַּהּ מַאֲמָר, הָא לָא עֲבַד בַּהּ מַאֲמָר - נָכְרִית יְבוּמֵי נָמֵי
טעם איסור הזרה להתייבם, מפני שעשה מאמר ביבמה, אך אם לא עשה בה מאמר, הזרה מתייבמת גם

מְיַיבְּמָה; אָמַר רַב נַחְמָן, זֹאת אוֹמֶרֶת: 'אֵין זִיקָּה' וַאֲפִילּוּ בְּחַד אַחָא:
מתייבמת; אמר רב נחמן, מכאן למדנו: "אין זיקה" ואפילו ביבם אחד (אם "יש זיקה", הן נחשבות צרות).

מַתְנִי'. [5] שְׁלֹשָׁה אַחִים, שְׁנַיִם מֵהֶם נְשׂוּאִים שְׁתֵּי אֲחָיוֹת וְאֶחָד נָשׂוּי נָכְרִית,
שלשה אחים. שניים מהם נשואים לשתי אחיות ואחד נשוי לאשה זרה.

---

[1] אלא לדעתי יש לפרש את דברי רבי אליעזר באופן אחר, וכך לא יקשה על שיטתו; אין מדובר שהיבם עשה מאמר ביבמה, אלא כאן מדובר שהיבמה "עמדה בדין", היינו: תבעתו בבית דין לייבמה או לחלוץ לה. מעת זו היבם חייב במזונותיה, ובגין כך הוא יכול להפר נדריה. שכן, אמר רב פנחס בשם רבא, כי התורה קבעה שבעל מפר את נדרי אשתו, מפני שמלכתחילה כל נדריה הם על דעת שבעלה, הזנה ומפרנסה, יסכים להם.
מכאן נלמד, כי גם שומרת יבם זו, הניזונת ומתפרנסת מן היבם, נודרת על דעתו ולכן הוא מפר נדריה [קב].

[2] שלשה אחים. שניים מהם נשואים לשתי אחיות, כגון, ראובן ללאה ושמעון לרחל, והשלישי – לוי, נשוי לאשה נכרית, תרצה שמה. מת אחד מבעלי האחיות, כגון, ראובן, וייבם לוי את לאה ומת גם לוי, כך הדין:
"הראשונה", לאה (קרוייה "ראשונה", כי כבר נפלה פעם אחת לייבום, עם מות בעלה ראובן), אינה מתייבמת לשמעון, מפני שהיא אחות אשתו רחל. ואילו "השנייה", הלא היא תרצה ("שנייה" כלפי לאה), גם כן אינה מתייבמת לשמעון, מפני שהיא צרת ערווה, היינו: צרתה של לאה.

[3] אם לוי לא יִבם את לאה אחר מות ראובן, אלא עשה בה מאמר בלבד ואחר כך מת, הרי תרצה אשתו זקוקה לחליצה משמעון, אך אינו מייבמה, מפני שבעלה עשה מאמר בלאה ומחמת קידושין מדרבנן אלו, היו היא ולאה צרות זו לזו, והרי תרצה צרת ערווה מדרבנן ולפיכך אינה מתייבמת.

[4] במשנתנו שנינו, כי אם לוי עשה "מאמר" בלאה, עם מותו של לוי, תרצה אשתו חולצת לשמעון אך אינה מתייבמת לו. משמע, כי אם מת לוי בלא שעשה "מאמר" בלאה – רשאי שמעון לייבם את תרצה.
אמר על כך רב נחמן, מכאן ראייה שמשנה זו סוברת "אין זיקה" אפילו ליבמה הנופלת בפני יבם אחד. שכן, לו סוברת המשנה "יש זיקה", לעולם שמעון אינו רשאי לייבם את תרצה, כי די בכך שיש "זיקה" בין לאה ללוי, כדי שתחשב כ'אשתו' במקצת וממילא תרצה היא צרתה של לאה. מאחר ולאה בעת נפילתה הראשונה זקוקה הייתה ללוי בלבד ולא לשמעון הנשוי לאחותה – רחל, מוכח ש"אין זיקה" אפילו ביבמה הנופלת בפני אח אחד [קג].

[5] שלשה אחים. שניים מהם נשואים לשתי אחיות, כגון, ראובן ללאה ושמעון לרחל, והשלישי – לוי, נשוי לאשה נכרית, תרצה שמה. מת לוי

קב. **"כל הנודרת - על דעת בעלה נודרת"**: כלומר דיני הפרת נדרים מושתתים על גזירת הכתוב המגבילה את לשון ההפרה לנוסח מסויים בלבד, את פרק הזמן בו הבעל רשאי להפר, ועוד. רבא מחדש כי בהלכות אלו, שנאמרו בין בעל לאשתו, נכללת כל אשה שנדרה על דעת "בעלה", גם אם אינו בעלה גמור, שכן, סיבת התורה להקנות לבעל זכות הפרת נדרים הינה מפני שהאשה נודרת על דעת בעלה ומכאן שהלכות אלו תקפות לכל אשה הנודרת מתוך דעה זהה - פירוש הר"ן נדרים דף עד/ב, ד"ה "הכא".

קג. להלן בעמוד זה הגמרא תביא כי יש דוחים את הוכחת רב נחמן.

מֵת הַנָּשׂוּי נָכְרִית, וְכָנַס אֶחָד
מת הנשוי לזרה וייבם אחד

מִבַּעֲלֵי אֲחָיוֹת אֶת אִשְׁתּוֹ
מהנשואים לאחיות את הזרה

וָמֵת - הָרִאשׁוֹנָה יוֹצֵאת
ומת, אשתו הראשונה פטורה מייבום

מִשּׁוּם אֲחוֹת אִשָּׁה, וּשְׁנִיָּה -
משום איסור "אחות אשה", והשנייה

מִשּׁוּם צָרָתָהּ; [1] עָשָׂה בָהּ
פטורה מפני שהיא צרתה. אם בעל האחות עשה בזרה

מַאֲמָר וָמֵת - נָכְרִית חוֹלֶצֶת
מאמר ומת - הזרה חולצת

וְלֹא מִתְיַיבֶּמֶת:
אך לא מתייבמת.

גְּמָ'. [2] הָא תּוּ לָמָּה לִי? הַיְינוּ
זאת עוד מדוע לנו? הן

הַךְ! הַשְׁתָּא, וּמַה הָתָם דַּאֲחוֹת
זהות ההלכות! (אמור) עכשיו: אם שם, כשאחות

אִשָּׁה הַוְיָא צָרָה לַנָּכְרִית,
האשה היא צרתה של הזרה,

אָמְרַתְּ נָכְרִית אֲסוּרָה, הָכָא
אמרת שהזרה אסורה, כאן

דְּנָכְרִית הַוְיָא צָרָה לַאֲחוֹת
שהזרה היא צרה לאחות

אִשָּׁה, לֹא כָּ"שֶׁ?! [3] תָּנָא - הַךְ -
האשה, לא כל שכן שאסורה?! (תשובה:) התנא, את המשנה השנייה

תַּנָּא בְּרֵישָׁא, וְהַךְ חֲזָיָא
שנה תחילה, ואת דין המשנה הראשונה ראה התנא לנכון

לְהֶתֵּירָא, וְשַׁרְיָא. וַהֲדַר חֲזָיָא
להתירו, ואכן התירו, וחזר בו וראה

לְאִיסּוּרָא, וְאַיְידֵי דַּחֲבִיבָה
לאסרו, ובשביל שחביבה

לֵיהּ - אַקְדְּמַהּ, וּמִשְׁנָה לֹא
עליו המשנה המחודשת, הקדימה, ואת משנתנו הותיר

זָזָה מִמְּקוֹמָהּ:
במקומה ולא השמיטה.

וייבם אחד האחים, כגון, ראובן את תרצה, ומת גם ראובן, כך הדין: "הראשונה", לאה (קרוייה "ראשונה", שהיא נישאה ראשונה לראובן), אינה מתייבמת לשמעון, מפני שהיא אחות אשתו רחל. ואילו "השנייה", הלא היא תרצה (קרוייה "שנייה" כי התייבמה לראובן אחרי שכבר היה נשוי ללאה), גם כן אינה מתייבמת לשמעון, מפני שהיא צרת ערווה, היינו: צרתה של לאה.

[1] אם ראובן לא יבם את תרצה אחרי מות לוי, אלא עשה בה מאמר בלבד ומת, הרי תרצה זקוקה לחליצה משמעון, אך אינו מייבמה, מפני שראובן עשה בה מאמר ומחמת קידושין מדרבנן אלו, היו היא ולאה צרות זו לזו, והרי תרצה צרת ערווה מדרבנן, ולפיכך אינה מתייבמת.

משנה זו וקודמתה עוסקות בשתי יבמות הנופלות לייבום ואחת מהן היא אחות אשתו של היבם.
המשנה הראשונה עוסקת במקרה שבו הצרה תרצה היתה נשואה למת השני (לוי) בנישואין רגילים, ואילו אחות האשה לאה היתה נשואה לו על ידי ייבום, או שהוא עשה בה מאמר לפני מותו.
המשנה בה אנו עוסקים כעת מתייחסת למקרה הפוך: לאה אחות אשת היבם היתה נשואה למת השני (ראובן), בנישואין רגילים, וצרתה תרצה היתה נשואה לו על ידי ייבום, או שהמת עשה בה מאמר לפני מותו.

[2] שואלת הגמרא, לשם מה נשנתה המשנה השנייה? הן בבסיס שני המקרים עומדת אותה הלכה, ששתי נשים שנעשו צרות על ידי מאמר, נחשבות צרות זו לזו ואם אחת מהן ערווה, זולתה "צרת ערווה"!
והרי הדברים קל וחומר, אם במשנה הראשונה שבה צרת הערווה היא הנשואה ליבם והערווה עצמה התקדשה לו במאמר בלבד, אף על פי שניתן היה לומר שמאחר שהיא עיקר הבית, בעלת המאמר טפלה לה ולא תגרום להחשיבה כצרת ערווה – בכל זאת דינה "צרת ערווה", במקרה השני, בו הערווה היא האשה הנשואה לייבם, על אחת כמה וכמה שצרתה, זו שנטפלה אל ביתה והתקדשה לבעלה במאמר, תחשב "צרת ערווה" ותאסר! קד

[3] הגמרא מתרצת, כי תחילה שנה התנא את המשנה השנייה בלבד, כי באותה עת סבר כי אכן במקרה המדובר במשנה הראשונה, הערווה שנטפלה אינה עושה את אשת המקדש במאמר לצרת ערווה. לאחר מכן חזר בו והסיק כי גם במקרה שבמשנה הראשונה, נאסרת האשה משום "צרת ערווה".
אכן, ראוי היה לשנות את המקרה הראשון במשנה השנייה, כי הוא מחודש יותר מן המקרה השני. ברם, מחמת חידושו של המקרה הראשון, הוא התחבב על התנא ושנאו תחילה. אמנם, בכך הפכה המשנה השנייה מיותרת, אך לא השמיטה התנא כדי שלא לשבש את גירסת התלמידים שכבר הורגלו לשנותה קה.

קד. כן יש לפרש על פי לשון רש"י, ד"ה "היינו הך": "ונעשית צרתה במאמר" - הרש"ש. ראה גם ב"נימוקי יוסף" ובמאירי. קה. ראה בריטב"א ד"ה "ומשנה".

הסוגייה הבאה עוסקת ב"כלל גדול לכל דיני יבום" [קו]: "יבמה שנאסרה שעה אחת – אסורה עולמית". כלומר, יבמה שאסורה היתה להתייבם בשעת נפילתה לייבום מפני איסור ערווה [קז], אף אם לאחר מכן סרה הסיבה שמנעה את הייבום – שוב אינה מתייבמת ליבם זה לעולם; הן אם אירע הדבר בתקופת נפילתה הנוכחית לייבום, והן אם תיפול לפניו לייבום פעם נוספת, אחרי שהתייבמה לאח אחר ומת גם הוא.

וכגון, יבמה שנפלה לייבום לפני בעל אחותה, ובשל כך אסורה היה אסור לה להתייבם לו, אסורה לו לעולם גם אם מתה אחותה.

במקור דין זה נחלקו המפרשים. בעלי התוספות [קח] נוקטים, כי מאחר שנאמר על התורה ש"דרכיה דרכי נועם" [קט], אין זה מדרכי נועם שהיא תזדקק להתייבם ליבם שכבר נפטרה הימנו.

יש מפרשים [ק], כי מן הסברה למדו חכמים דין זה, שכן, מאחר שלא הותר איסור אשת אח מיד עם נפילתה, הרי הוא נותר על כנו.

מַתְנִי'. [1] **שְׁלֹשָׁה אַחִין, שְׁנַיִם**
שלשה אחים. שניים

מֵהֶם נְשׂוּאִים שְׁתֵּי אַחָיוֹת וְאֶחָד
מהם נשואים לשתי אחיות ואחד

נָשׂוּי נָכְרִית, מֵת אֶחָד מִבַּעֲלֵי
נשוי לזרה. מת אחד מבעלי

אַחָיוֹת וְכָנַס נָשׂוּי נָכְרִית אֶת
האחיות וייבם הנשוי לזרה את

אִשְׁתּוֹ, וּמֵתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל שֵׁנִי
אלמנתו ומתה האחות השנייה הנשואה לאח השני,

וְאַחַ"כְּ מֵת נָשׂוּי נָכְרִית – הֲרֵי
ואחר כך מת הנשוי לזרה, הרי

זוֹ אֲסוּרָה עָלָיו עוֹלָמִית, הוֹאִיל
האחות אסורה על האח הנותר לעולם, כי

וְנֶאֱסְרָה עָלָיו שָׁעָה אַחַת:
נאסרה עליו שעה אחת (בעת נפילתה לייבום).

גְּמָ'. [2] **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: כָּל יְבָמָה שֶׁאֵין אֲנִי קוֹרֵא בָּהּ בִּשְׁעַת**
אמר רב יהודה בשם רב: כל יבמה שאין קוראים עליה בשעת

נְפִילָה "יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ", הֲרֵי הִיא כְּאֵשֶׁת אָח שֶׁיֵּשׁ לָהּ בָּנִים וַאֲסוּרָה.
נפילתה ליבום את הפסוק: "יבמה יבא עליה", הרי היא דומה לאשת אח שיש לה בנים, שאסורה לעולם (גם אם מתו בניה).

[3] **מַאי קָמַ"לָ? תָּנִינָא: הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה עָלָיו עוֹלָמִית, הוֹאִיל וְנֶאֱסְרָה עָלָיו**
(תמיהה:) מה השמיעונו בכך? הן שנינו במשנה מפורש: "הרי זו אסורה עליו עולמית, הואיל ונאסרה עליו

שָׁעָה אַחַת! [4] מַהוּ דְּתֵימָא, הַנֵּי מִילֵּי הֵיכָא דְּלָא אִיחַזְיָא לַהּ בִּנְפִילָה
שעה אחת"! (תשובה:) היינו אומרים, אלה הדברים (אמורים) במקום שלא היתה ראוייה לו בנפילתה

רִאשׁוֹנָה, אֲבָל הֵיכָא דְּאִיחַזְיָא לַהּ בִּנְפִילָה רִאשׁוֹנָה – אֵימָא תִּישְׁתְּרֵי, קָמַ"לָ.
הראשונה לייבום, אך במקום שהיתה ראוייה לו בחלק מתקופת הנפילה הראשונה - נאמר שתותר לו, זאת השמיעונו, שלא.

[1] שלשה אחים. שניים מהם נשואים לשתי אחיות, כגון, ראובן ללאה ושמעון לרחל, והשלישי – לוי, נשוי לאשה נכרית, תרצה שמה [קיא]. מת אחד מבעלי האחיות, כגון, ראובן; שמעון אינו רשאי לייבם את לאה אלמנת ראובן, שהיא אחות אשתו, ולפיכך ייבמה לוי. לאחר מכן מתה רחל אשת שמעון ובכך הותר לו איסור "אחות אשתו" כלפי לאה. אחר כך מת לוי.

שמעון אינו רשאי לייבם את לאה, אלמנת ראובן מקדם, לאור הכלל "ביון שנאסרה עליו שעה אחת – נאסרה עליו עולמית", שהרי בעת שמת בעלה הראשון, ראובן, לא היה שמעון רשאי לייבמה (גם את צרתה תרצה אינו רשאי לייבם, כי היא צרת ערווה [קיב]).

[2] אמר רב יהודה בשם רב: כל יבמה שבשעת נפילתה לייבום אינה נכללת בפסוק "יבמה יבוא עליה", מפני שהיא אסורה לו, הרי היא דומה לאשת אח שמת והותיר אחריו בנים, שהיא אסורה לו לעולם – אף אם מתו הבנים אחר כך [קיג].

[3] תמהה הגמרא, מה חידש והוסיף רב על דברי משנתנו המפורשים: "הרי זו אסורה עליו עולמית, הואיל ונאסרה עליו שעה אחת"!

[4] מתרצת הגמרא, כי ניתן היה להעלות על הדעת, שאך במקרה האמור במשנה אסורה היבמה לעולם, כי בכל תקופת נפילתה הראשונה, ממות בעלה ראובן, עד שייבמנה לוי, היתה אסורה על שמעון, כי רק אחרי שהתייבמה ללוי, מתה אחותה רחל אשת שמעון. לפיכך כשנופלת לפני שמעון פעם שנייה – אסורה. ברם, אם במהלך תקופת המתנתה לייבומה הראשון מתה רחל ופג איסור "אחות אשה" כלפי שמעון, שמא יהא מותר לייבמה? זאת משמיענו רב: לא! די בכך שרגע אחד היתה אסורה להתייבם לו, ובכך כבר נאסרה לו עולמית.

קו. "ים של שלמה". קז. על פי לשון "שולחן ערוך", אבן העזר סימן קעה/א. ראה שם בביאור הגר"א ס"ק ב' כי הכוונה למעט איסור נדה. קח. דף ב/א, ד"ה "ואחות אשתו". קט. משלי ג/יז. ק. ראה ב"קובץ הערות" סימן ו' אות ז'. קא. ראה בתוספות, ד"ה "ונאסרה עליו", מדוע מזכיר התנא כי לוי היה נשוי. קיב. ראה בתוספות ד"ה "ונאסרה עליו". קיג. "מאירי".

לא נחה דעתה של הגמרא.

[1] הן גם הלכה זו מופיעה במשנה להלן [קיד]: שני אחים הנשואים לשתי אחיות, ומת אחד מהם ונפלה אשתו ליבום לפני בעל אחותה ולאחר מכן מתה אחותה ופג איסור "אחות אשה" – עדיין נותר בתקפו האיסור להתייבם לו, "הואיל ונאסרה עליו שעה אחת"! הרי לנו, כי גם אם איסור הערווה פג במהלך המתנתה לייבומה, אין בכך כדי להתירה ליבם שנאסרה עליו שעה אחת!

[2] מתרצת הגמרא, כי ניתן היה לומר, שרק במקרה המתואר במשנה ההיא, אסורה היבמה לעולם, מפני שבמקרה זה היא נפלה רק בפני יבם אחד ומשהוברר כי היא אסורה להתייבם לו, בעצם הוברר שאין לה "זיקת ייבום". לפיכך אף שהותר איסור לו "אחות אשה" עדיין אסורה להתייבם לו לעולם.

ברם, היכן שנפלה לפני שני יבמים ורק אחד מהם אסור עליה, הרי נותרת בה "זיקת ייבום", כי זקוקה לייבום כלפי האח השני. שמא נאמר כי במקרה זה תותר להתייבם ליבם שהיה אסור עליה, אם פג איסור הערווה שחצץ ביניהם? זאת משמיענו רב, כי לעולם לא תתייבם יבמה ליבם שהיתה אסורה עליו שעה אחת.

[3] שלשה אחים: כגון, ראובן, שמעון ולוי. ראובן ושמעון נשואים לשתי אחיות, כגון, ראובן ללאה ושמעון לרחל. לוי נשוי לאשה זרה, תרצה שמה. גירש אחד מבעלי האחיות את אשתו, כגון, ראובן את לאה. מת לוי. יִבם ראובן את תרצה ומת גם הוא.

נמצא, שלפני שמעון נפלה תרצה אשת לוי שהתייבמה לפני כן לראובן. אומרת המשנה, כי אלמלא היה ראובן מגרש את אשתו – לאה, לא היה שמעון רשאי לייבם את תרצה, כי היתה צרה ללאה אשת ראובן, שהיא אחות אשתו של שמעון. עתה שגירש ראובן את לאה, אין תרצה צרת ערווה ו"זו היא שאמרו חכמים" – במשנה הראשונה במסכת – שאם מתו או התגרשו הערִיות, צרותיהן מותרות.

[1] הָא נָמֵי תָּנֵינָא: שְׁנֵי אַחִין
(שאלה:) הן זאת גם שנינו: שני אחים

נְשׂוּאִים שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, מֵת אֶחָד
נשואים לשתי אחיות, ומת אחד

מֵהֶם וְאַחַ"כְּ מֵתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל
מהם ואחר כך מתה אשת

שֵׁנִי – הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה עָלָיו
השני, הרי אשת הראשון אסורה על השני

עוֹלָמִית, הוֹאִיל וְנֶאֱסְרָה עָלָיו
עולמית, הואיל ונאסרה עליו

שָׁעָה אַחַת! [2] מַהוּ דְתֵימָא, הָתָם
שעה אחת! (תשובה:) היינו אומרים: דווקא שם

הוּא דְאִידַּחִי לַהּ מֵהַאי בֵּיתָא
שנדחתה היבמה מבית זה לגמרי (כי יש יבם

לְגַמְרֵי, אֲבָל הָכָא דְּלָא אִידַּחִי
אחד) - שוב לא הותר, אך כאן שלא נדחתה

לַהּ מֵהַאי בֵּיתָא לְגַמְרֵי, אֵימָא:
מן הייבום לגמרי (כי יש אח נוסף), נאמר:

מִיגּוֹ דְחַזְיָא לְהַאי נָשׂוּי נָכְרִית
מתוך שראוייה לאח נשוי לזרה,

חַזְיָא נָמֵי לְהַאי, קָמַ"לָ:
ראוייה גם לזה, זאת השמיענו (רב), שלא.

מַתְנִי'. [3] שְׁלֹשָׁה אַחִים, שְׁנַיִם מֵהֶם נְשׂוּאִין שְׁתֵּי אֲחָיוֹת וְאֶחָד נָשׂוּי נָכְרִית,
שלשה אחים. שניים מהם נשואים לשתי אחיות ואחד נשוי לזרה.

גֵּירֵשׁ אֶחָד מִבַּעֲלֵי אֲחָיוֹת אֶת אִשְׁתּוֹ וּמֵת נָשׂוּי נָכְרִית, וּכְנָסָהּ הַמְגָרֵשׁ וָמֵת -
גירש אחד מבעלי האחיות את אשתו, ומת האח הנשוי לזרה וייבמה האח שגירש ואחר כך מת,

זוֹ הִיא שֶׁאָמְרוּ: וְכוּלָּן שֶׁמֵּתוּ אוֹ נִתְגָּרְשׁוּ - צָרוֹתֵיהֶן מוּתָּרוֹת:
עליה אמרו: וכולן (כל העריות) שמתו או התגרשו (לפני כן) - צרותיהן מותרות.

הסוגייה הבאה מרכזת נידונים שנידונו בהרחבה בדפים הקודמים, תוך שהגמרא נושאת ונותנת בהם כדי לפרש את משנתנו כשיטת כל אחד מהצדדים החולקים בנידונים אלה.
להלן שיטותיהם בקצרה:
רב נחמן: הוכיח מן המשנה בתחילת העמוד, כי התנא סובר ש"אין זיקה". במשנה זו נאמר, כי יבמה שנפלה לפני שני יבמים, ואחד מהם עשה בה מאמר ומת, אם אשת היבם המת ערווה על היבם שנותר, גם בעלת המאמר אסורה עליו, כי היא הפכה "צרת ערווה" בעקבות המאמר. משמע, כי אלמלא המאמר לא היתה צרת ערווה. הרי שתנא זה סובר "אין זיקה".
רבי ירמיה: בדף יג/א פירש רבי ירמיה, כי התנא במשנה הראשונה במסכת סובר ש"מיתה מפלת", והתנא של משנתנו סובר ש"נישואין מפילים".
"מיתה מפלת" היינו: סיבת הייבום היא מיתת הבעל, כלומר, העובדה שמת ללא בנים והותיר נשים, מחייבת מצוות ייבום. לפיכך, רק מי שהיתה צרת ערווה ברגע המיתה – נפטרת.

[קיד]. דף לב/א.

"נישואין מפילים" היינו: סיבת חיוב הייבום היא כל תקופת נישואי המת לנשותיו שבסופה מת בלא זרע, והן נזקקות לייבום עם מיתתו. ממילא, די בכך שבחלק מתקופת הנישואין היתה היא צרה לערווה, כדי שתוגדר כ"צרת ערווה" הפטורה מן הייבום [קטו].

רבא: רבא חולק על רבי ירמיה וסובר, כי שתי המשניות נשנו על ידי תנא אחד הסובר "מיתה מפלת".

גְּמָ'. [1] טַעֲמָא דְּגֵירֵשׁ וְאַחַר
טעם ההיתר, מפני שגירש את האחות ואחר

כָּךְ מֵת, אֲבָל מֵת וְאַחַר
כך מת הנשוי לזרה, אך אם מת הנשוי לזרה ואחר

כָּךְ גֵּירֵשׁ - אֲסוּרָה; [2] אֲמַר
כך גירש בעל האחות את אשתו - אסורה הזרה; אמר

רַב אַשִׁי, זֹאת אוֹמֶרֶת: 'יֵשׁ
רב אשי: מכאן למדנו: "יש

זִיקָּה', אֲפִילּוּ בְּתְרֵי אַחֵי.
זיקה" אפילו בשני יבמים (ולכן נאסרה).

[3] וּלְרַב אַשִׁי קַשְׁיָא דְּרַב
(שאלה:) ולפי רב אשי קשה מהוכחת רב

נַחְמָן! אֲמַר לָךְ רַב אַשִׁי:
נחמן (שהתנא סובר "אין זיקה")! יתרץ לך רב אשי:

ה"ה דְּאַף עַל גַּב דְּלָא עֲבַד
(במשנה ההיא): הוא הדין גם אם לא עשה

בַּהּ מַאֲמָר - נָכְרִית מִיחַלַּץ
בה מאמר - הזרה חולצת

חָלְצָה, יְבוּמֵי לָא מְיַיבְּמָה,
אך לא מתייבמת,

וְהָא דְּקָתָנֵי 'מַאֲמָר'? לְאַפּוֹקֵי
ומדוע כתב שעשה מאמר? להוציא

בֵּ"שׁ, דְּאָמְרִי: מַאֲמָר קוֹנָה
משיטת בית שמאי הסוברים, שמאמר קונה

°קְנְיָן גָּמוּר, קָמַ"ל דְּלָא
קניין גמור, זאת השמיענו, שלא

כְּבֵ"שׁ. [4] וּלְרַב נַחְמָן קַשְׁיָא
כשיטת בית שמאי. (שאלה:) ולפי רב נחמן קשה הוכחת

דְּרַב אַשִׁי! [5] וְכ"ת, הוּא הַדִּין
רב אשי (שהמשנה סוברת "יש זיקה")! שמא תאמר, הוא הדין

דף ל/ב

משנתנו עוסקת במקרה שתרצה נפלה לייבום פעמיים, פעם ראשונה במות לוי בעלה ופעם שנייה במות ראובן שייבמה.

המשנה מדגישה, כי אף על פי שבעבר היה ראובן נשוי ללאה אחות רחל אשת שמעון, מכל מקום, מאחר שראובן גירש את אשתו והיא מעולם לא נפלה לייבום לפני אחיו, אין תרצה נחשבת צרת ערווה כלפי שמעון, כי רק כשערווה וצרתה נופלות יחד לייבום, נחשבת הצרה כצרת ערווה.

במהלך הסוגייה שלפנינו נעסוק בשלשה מקרים שונים בהם ראובן גירש את אשתו לאה.

מקרה א' – ראובן גירש את לאה לפני מות לוי: זהו המקרה שבמשנתנו. ראובן גירש את לאה עוד לפני שתרצה נפלה לייבום כלל, כי גירש את לאה בעוד לוי חי.

מקרה ב' – גירש ראובן את לאה אחר מות לוי: במצב זה תרצה נפלה לייבום לפני ראובן, בעודו נשוי ללאה.

מקרה ג' – גירש ראובן את לאה אחר יַבְּמוֹ את תרצה: במקרה זה כבר היתה תרצה צרתה של לאה, כי שתיהן נשואות לאדם אחד.

1 אומרת הגמרא, מכך שהמשנה נקטה ב"מקרה א'", שראובן גירש את לאה לפני מות לוי, משמע כי רק באופן זה, אם יִבם ראובן את תרצה ומת ראובן, רשאי שמעון לייבם את תרצה בנפילתה השנייה. אך ב"מקרה ב'" ו"במקרה ג'", בהם גירש ראובן את לאה אחר מות לוי – שמעון לא יהיה רשאי ליבם את תרצה במות ראובן!

מה טעם הלכה זו? לפי שבעת שנפלה לייבום לפני ראובן ושמעון, היתה זיקת ייבום בינה לבין היבמים ומחמת זיקת הייבום החשיבוה חכמים כאשת היבמים והרי היא צרתה של לאה אשת ראובן.

נשים נא לב, כי איסור זה יתכן רק לפי הסוברים כי "נישואין מפילים" [קטז], שכן, בעת מות ראובן, תרצה כבר לא היתה צרת ערוה, ורק במהלך תקופת נפילתה הראשונה היתה צרת ערווה, כי באותה עת היה ראובן נשוי ללאה, אחות רחל אשת שמעון [קיז].

2 אמר רב אשי, מכך מוכח כי התנא סובר שיש זיקה אפילו ביבמה הנופלת לפני שני אחים, שכן, תרצה נאסרת מחמת הזיקה שנוצרה בנפילתה הראשונה לפני שני האחים.

3 שואלת הגמרא, מסקנתו של רב אשי כי תנא משנתנו סובר "יש זיקה", סותרת את מסקנת רב נחמן שלמדנו לעיל (לפני שתי משניות – ראה בהרחבה בהקדמה לסוגייה), כי התנא ששנאה סובר "אין זיקה"!

מתרצת הגמרא, כי רב אשי יכול להסביר את המשנה ההיא, שגם ללא המאמר נחשבת היבמה צרת ערווה, ואילו התנא נקט מקרה שעשה בה מאמר, מסיבה שונה לחלוטין – להפקיע מדעת בית שמאי (שלמדנו לעיל [קיח]) הסוברים כי מאמר קונה קניין גמור [קיט] מדין תורה, ולשיטתם צרתה של בעלת המאמר פטורה אף מחליצה. השמיענו התנא, כי אף על פי שעשה מאמר – חייבת בחליצה.

4 שואלת הגמרא: רב נחמן הנוקט כי התנא במשנה הקודמת סובר "אין זיקה", מה יענה להוכחת רב אשי ממשנתנו כי "יש זיקה"!

5 קיימת אפשרות לומר, כי רב נחמן יתרץ שאכן "אין זיקה", ולפיכך במשנתנו תרצה מותרת לשמעון גם אם גירש ראובן את לאה אחרי שתרצה נפלה לייבום בראשונה; לאור הסבר זה, כיצד תתפרש לשון משנתנו "**זו היא** שאמרו: וכולן שמתו או נתגרשו – צרותיהן מותרות" ממנה משמע כי יש אפשרות אחרת בה תרצה אסורה? נפרש שהתנא מתייחס ל"מקרה ג'", בו ראובן גירש את לאה אחר שייבם את תרצה,

---

קטו. ראה ב"קובץ הערות" סימן ו' אות ג' ואילך. קטז. ריטב"א בשם רש"י, ד"ה "אמר רב אשי".
קיז. עם זאת, בנפילתה הראשונה אינה נחשבת צרת ערווה כלפי שמעון, לפי ששמעון מייבמה מכח לוי ואך כלפי נפילה עתידית מראובן הנשוי לערווה היא מוגדרת צרת ערווה. קיח. דף כט/א. קיט. לגבי לשון הגמרא "קנין גמור" ראה בתוספות לעיל, כט/א ד"ה "לא תימא", ובמה שכתב ה"ערוך לנר" שם

או–אז הפכה תרצה לצרת לאה, "אחות אשתו" של שמעון, אך אמנם אם גירש את לאה לפני שייבם את תרצה – אינה הופכת לצרת ערווה.

תירוץ זה אפשרי רק לפי הסובר "נישואין מפילים" וכך עובדת היות תרצה ולאה נשואות יחד לראובן, מחשיבה את תרצה "צרת ערווה", אף על פי שכשמת ראובן כבר לא היתה צרתה.

[1] ברם, אומרת הגמרא, הניחא אם רב נחמן סובר כרבי ירמיה האומר [קכ] כי שתי המשניות, הראשונה במסכת וזו שאנו עוסקים בה, נשנו בידי שני תנאים שנחלקו זה עם זה; הראשון סובר "מיתה מפלת" והשני סובר "נישואין מפילים" [קכא], או–אז ניתן לפרש כך.

[2] אולם, אם רב נחמן סובר כדעת רבא האומר כי שתי המשניות סוברות ש"מיתה מפלת", אלא שתנא משנתנו לא דקדק לנקוט דוגמה המדגישה זאת מפני שסמך על המשנה הראשונה [קכב] – מה יתרץ רב נחמן? הרי בכל מקרה תרצה מותרת, כי אינן צרות בשעת מיתה, ואין הסבר לאמור במשנתנו "זו היא" המותרת, אך יש שאסורה!

אכן, אומרת הגמרא, על כרחך שרב נחמן סובר כשיטת רבי ירמיה.

עתה עוסקת הגמרא בשיטת רבא הסובר כי שתי המשניות נוקטות כי "מיתה מפלת".

[3] לפי שיטת רבא, כיצד יפרש את דברי משנתנו "זו היא", ממנה משמע כי פעמים תרצה אסורה לייבום, הן אם "מיתה מפלת" לעולם תרצה מותרת, כי במות ראובן כבר לא היתה צרת לאה?

ובכן, הניחא אם לדעת רבא תנא משנתנו סובר "יש זיקה", כפי שאמר רב אשי, אזי ניתן לפרש כי התנא התכוון לאסור את המקרה הבא: לוי מת ונפלה תרצה לפני ראובן ושמעון ואחר כך מת ראובן, בלא שייבם את תרצה ובלא שגירש את לאה. באופן זה, תרצה נחשבת מדרבנן צרת לאה, מחמת זיקת הייבום שהיתה בין תרצה לראובן. עתה, שמעון אינו רשאי לייבמה, כי היא צרת אחות אשתו. (עד כה פירשה הגמרא כי "זו היא" למעט מקרה אחר. בשיטת רבא מפרשת הגמרא כי "זו היא" היינו: רק במקרה זה שגירש – מותרת תרצה, אך אם לא גירש – אסורה).

[4] אולם, אם לדעת רבא תנא משנתנו סובר "אין זיקה", כפי שאמר רב נחמן, כיצד נפרש "זו היא" המותרת ואילו במקרה אחר תרצה אסורה? הן אין מקרה שכזה!

אכן, אומרת הגמרא, על כרחך שלדעת רבא תנא משנתנו סובר "יש זיקה", כפי שאמר רב אשי.

דַּאֲפִי' מֵת וְאַחַר כָּךְ גֵּירֵשׁ -
אפילו אם מת בעל הזרה ואחר כך גירש בעל האחות את אשתו -

צָרָתָהּ מוּתֶּרֶת, אֶלָּא "זוֹ"
שהזרה מותרת. אם כך, "זו

הִיא" לְמַעוּטֵי מַאי? לְמַעוּטֵי
היא" שנקט התנא, מה בא למעט? בא למעט מקרה

כָּנֵס וְאַחַ"כְּ גֵּירֵשׁ; [1] הָנִיחָא
שייבם את הזרה ואחר כך גירש את האחות; (שאלה:) הניחא

אִי סָבַר לַהּ כְּרַבִּי יִרְמְיָה,
אם סובר רב נחמן כרבי ירמיה

דְּאָמַר: תַּבְרָא, מִי שָׁשָׁנָה זוֹ –
שאמר: שבור המשנה, מי ששנה את המשנה הראשונה במסכת,

לֹא שָׁנָה זוֹ, וְהַאי תַּנָּא סָבַר
לא שנה את משנתנו, וממילא התנא הראשון סובר

מִיתָה מַפֶּלֶת, וְהַאי תַּנָּא סָבַר
שעת "מיתה מפלת" לייבום, והתנא השני סובר

נִישּׂוּאִין הָרִאשׁוֹנִים מַפִּילִים,
שכל תקופת הנישואין מפילים לייבום,

"זוֹ הִיא" - לְמַעוּטֵי כָּנֵס
או-אז, "זו היא" בא למעט מקרה שייבם הזרה

וּלְבַסּוֹף גֵּירֵשׁ; [2] אֶלָּא אִי סָבַר
ואחר כך גירש האחות; אך אם סבור רב נחמן

לַהּ כְּרָבָא, דַּאֲמַר: לְעוֹלָם
כרבא שאמר: לעולם

חַד תַּנָּא הוּא, וְ"זוֹ וְאֵין צָ"ל זוֹ" קָתָנֵי, "זוֹ הִיא" לְמַעוּטֵי מַאי? עַל כָּרְחָךְ
תנא אחד שנה את שתיהן ("מיתה מפלת", אלא שלא דקדק) מפני שבמשנתנו סמך על המשנה הקודמת, "זו היא" מה בא למעט? אלא על כרחך

כְּרַבִּי יִרְמְיָה סְבִירָא לֵיהּ. [3] וּלְרָבָא, הָנִיחָא אִי סָבַר לַהּ כְּרַב אַשִׁי, "זוֹ הִיא" -
שרב נחמן כרבי ירמיה סובר. (שאלה:) לפי רבא, הניחא אם סובר כרב אשי ("יש זיקה"), "זו היא"

לְמַעוּטֵי מֵת בְּלֹא גֵּירֵשׁ, [4] אֶלָּא אִי סָבַר לַהּ כְּרַב נַחְמָן, "זוֹ הִיא" לְמַעוּטֵי
בא למעט אם מת השני בלא שגירש את האחות, אך אם סובר כרב נחמן ("אין זיקה"), "זו היא" מה בא למעט?

מַאי? עַ"כְּ כְּרַב אַשִׁי סְבִירָא לֵיהּ:
על כרחך שרבא כדעת רב אשי סובר.

במשנה הראשונה של המסכת נמנו חמש עשרה נשים הפטורות מייבום, מפני שהן אסורות באיסור ערווה על היבמים, והן אף פוטרות את צרותיהן (הנשים הנוספות של בעליהן) מן הייבום, כי "צרת ערווה" פטורה מייבום.

המשנה שלפנינו מתמקדת במקרים של יבמות עריות שקיים ספק לגביהן אם נפלו כלל ליבום, מפני שיתכן שלא היו נשותיו של המת. או–אז, מבררת המשנה, מה דינן של צרותיהן, המתייבמות אם לאו.

קכ. לעיל יג/א. קכא. לשון הגמרא "נישואין הראשונים מפילים" מתייחס למקרה בו נישאה פעמיים, לאמר, כי בעת נישואיה הראשונים כבר נחשבה כנופלת ליבום. ברם במקרה שלפנינו די לומר "נישואין מפילים" - תוספות לעיל, דף יג/א ד"ה "נישואין". קכב. ראה ריטב"א בדף יג/א ד"ה "זו".

במשנה זו נתוודע ל"קניין ד' אמות".
אדם המבקש להעביר לבעלותו חפץ או נכס, צריך לבצע מעשה קניין. קיימים אופנים שונים של מעשה קניין, כגון, משיכה, הגבהה כמו גם קניין חצר – חצרו של אדם קונה לו, לפי שהחפץ ברשותו. חכמים הוסיפו ותקנו ש"ארבע אמותיו של אדם קונות לו בכל מקום" [קכג] כקניין חצר. טעם התקנה, כדי למנוע תגרות בין אנשים שינסו לזכות בחפצי הפקר, וכך הכל יודעים, כי העומד בתוך ד' אמותיו של החפץ זכה בו גם אם לא עשה בו מעשה קניין אחר [קכד].
בגמרא להלן נתוודע גם לאחד מכללי ה"חזקה" שהיא צורת הכרעה הלכתית לגבי ספיקות – "חזקה דמעיקרא". "חזקה" מלשון אחיזה, לאמר, האחזות במצב הנוכחי. "דמעיקרא" – כבתחילה [קכה].
עם זאת במקרים רבים הורו חכמים שיש לנהוג לחומרה ולא לנהוג כהכרעת החזקה.

מַתְנִי'. [1] **וְכוּלָּן שֶׁהָיוּ בָּהֶן**
כל חמש עשרה הנשים שבמשנה הראשונה, שהיו

קְדוּשִׁין אוֹ גֵּרוּשִׁין בְּסֵפֶק,
מקודשות או מגורשות מספק לבעל המת,

הֲרֵי אֵלּוּ הַצָּרוֹת חוֹלְצוֹת
הרי צרותיהן חולצות (שמא אינן צרת ערווה)

וְלֹא מְתַיַּיבְּמוֹת. [2] **כֵּיצַד סֵפֶק**
ואינן מתייבמות (שמא צרות ערווה הן). כיצד אירע ספק

קְדוּשִׁין? זָרַק לָהּ קִדּוּשִׁין, סֵפֶק
קידושין? זרק לה כסף לשם קידושין, ונפל הכסף במקום שהוא

קָרוֹב לוֹ סֵפֶק קָרוֹב לָהּ - זֶהוּ
ספק קרוב אליו וספק קרוב אליה - זהו

סֵפֶק קִדּוּשִׁין. [3] **סֵפֶק גֵּרוּשִׁין?**
ספק קידושין. ספק גירושין כיצד?

כָּתַב בִּכְתַב יָדוֹ וְאֵין עָלָיו
כתב הבעל גט בכתב ידו, אך אין עליו

עֵדִים; יֵשׁ עָלָיו עֵדִים וְאֵין בּוֹ
עדים; או יש עדים אך לא צויין

זְמַן; יֵשׁ בּוֹ זְמַן וְאֵין בּוֹ אֶלָּא
תאריך חתימתם; או צויין תאריך חתימתם, אך חתם

עֵד אֶחָד - זֶהוּ סֵפֶק גֵּרוּשִׁין:
עליו רק עד אחד - "זהו ספק גירושין".

גְּמָ'. [4] **וְאִילּוּ בְּגֵרוּשִׁין "סֵפֶק קָרוֹב לוֹ סֵפֶק קָרוֹב לָהּ" לָא קָתָנֵי, מַאי טַעֲמָא?**
(שאלה:) בספק גירושין, את המקרה של נפל "ספק קרוב לו ספק קרוב לה", לא שנתה המשנה. מה טעם?

[5] **אָמַר רַבָּה: אִשָּׁה זוֹ - בְּחֶזְקַת הֵיתֵר לַשּׁוּק עוֹמֶדֶת, וּמִסֵּפֵק אַתָּה בָּא**
הסביר רבה: הצרה היתה בחזקה שמותרת לשוק אם ימות בעלה (כי היתה צרת ערווה) וכעת מספק באים לאוסרה (שמא

[1] היה וקיים ספק לגבי חמש עשרה הנשים בעלות איסור ערווה כלפי היבם, שנמנו במשנה הראשונה של המסכת, אם היו נשואות לבעליהן במותו; כגון, שקידושיהן חלו מחמת ספק בלבד, או שהבעל נתן להן גט שתקפותו נתונה בספק, הרי צרותיהן אינן "צרות ערווה" בוודאות, ומפני כך אינן פטורות לחלוטין מן הייבום והחליצה כ"צרת ערווה", אלא עליהן לחלוץ מספק, שמא הערווה לא נישאה למת מעולם, או שמא התגרשה לפני מותו ואין עילה לפוטרן. אך אינן מתייבמות, שמא הערווה היתה נשואה למת ובמותו גם היא נפלה ליבום והן צרות ערווה האסורות להתייבם ליבם.

[2] כיצד אירע ספק קידושין? כגון, שעמדו איש ואשה ברשות הרבים [קכו] במרחק שמונה אמות זה מזו. זרק האיש כסף [קכז] לאשה ואמר לה: "התקדשי לי בכסף זה". לו היה הכסף נופל בתוך ארבע אמות 'שלה' – היתה זוכה בכסף ומתקדשת [קכח], אך הכסף נפל במקום מסופק, אם קרוב לאיש או לאשה. המשנה מסכמת כי "זהו ספק קידושין".

[3] ספק גירושין כיצד אירע? במקרה שהגט כשר מן התורה אך רבנן קבעו כי הגט פסול ולא תנשא על פיו, כגון, גט שנכתב על ידי הבעל עצמו – מן התורה אינו זקוק לחתימת עדים, ודי בכתב ידו של הבעל [קכט] – אך מדרבנן זקוק; גט שחתמו עליו עדים אך לא צויין בו תאריך חתימתו; גט שצויין בו תאריך חתימתו אך חתם עליו עד אחד בלבד [קל] – הגיטין הללו פסולים מדרבנן ולפיכך דינן המעשי הוא כספק מגורשות [קלא], מפני שלהלכה אינן יכולות לנהוג בנשים גרושות.
המשנה מסכמת כי "זהו ספק גירושין".

[4] שואלת הגמרא, מדוע נמנעה המשנה להציג מקרה של ספק גירושין באופן זהה למקרה שנקטה בו לגבי ספק קידושין – הבעל והאשה ניצבו במרחק שמונה אמות זה מזו והבעל זרק לה את הגט אך הוא נפל במקום מסופק, אם קרוב היה לאיש או לאשה וכך נוצר ספק גירושין?

[5] הסביר רבה: כי בספק גירושין מסוג זה, אין הצרה זקוקה לחליצה מחמת הספק, לפי שמכח "חזקה" נקבע כי פטורה מן הייבום והחליצה. היינו: עד שהתעורר ספק על אודות מעמד הערווה, אם אשת המת היא אם לאו, הרי צרתה היתה במצב שאם ימות הבעל היא ודאי פטורה

קכג. ראה בבא מציעא דף י"א-ב. קכד. בבא מציעא י"א. קכה. במסכת חולין, דף י"ב, מביאה הגמרא מקור מן התורה ל"חזקה". קכו. "רשות הרבים" - ראה על כך ב"תוספות יום טוב" למשנה, וב"בית שמואל" אבן העזר סימן ל' ס"ק ה'. קכז. לנידון כיצד הדין אילו זרק לה שטר קידושין, ראה ב"אבני מילואים" סימן ל' ס"ק ה'. קכח. **כיצד מועיל קניין מדרבנן לגבי גירושין וקידושין?** יש ראשונים המתרצים, כי אחר שחכמים הקנו לאדם את ד' אמותיו בבחינת "הפקר בית דין - הפקר", המקום הופך לחצרה והיא קונה את הגט מדאורייתא (ראה על כך בפירושי הראשונים במסכת גיטין עח/א-ב, וראה שם פירושים נוספים. ועיין עוד במאירי למסכת בבא מציעא י"ב וב"אבני מילואים" סימן ל' ס"ק ח'). קכט. רש"י ד"ה "כתב בכתב" מפרש, שהגט כשר מן התורה לפי שכתב ידו מוכיח שהגט נכתב על דעתו. בגיטין (דף פ/א ד"ה "ואם ניסת") מביא רש"י פירוש נוסף לפיו לומדים להכשיר זאת מפסוק. ראה על כך גם ברשב"א לקמן לא/ב, ד"ה "הא דאמרינן". קל. נחלקו אמוראים במסכת גיטין, פ/א, אם כשרות גט זה מדאוריתא נובעת מכך שהגט נכתב בכתב יד הבעל, או שמא כתבו הסופר ועד זה מצטרף לסופר והרי כאן שני עדים (ראה על כך בתוספות, ד"ה "יש בו זמן"). קלא. "נמוקי יוסף" ורי"טב"א ד"ה "יש עליו".

מן הייבום ומותרת להנשא לאחרים, כי היא צרת ערווה. משהתגלע לאחר מכן ספק, אם צרת ערווה היא, או שמא הערווה התגרשה מן הבעל ובמותו נפלה אך הצרה לייבום – יש להעמיד את דין הצרה על חזקתו שפטורה מן הייבום (המשנה מתמקדת בדין הצרה בלבד, לפיכך אין הגמרא דנה לגבי הערווה, אם ניתן להכריע את דינה כמקודשת או מגורשת על פי חזקתה).

[1] שאלו אביי: אם כן, גם צרתה של אשה שהיא ערווה על היבם, והערווה קיבלה קידושי ספק מאחיו המת – תתייבם הצרה, לפי שעד שהתרחש ספק הקידושין בבעלת איסור הערווה, היתה הצרה מועמדת ודאית לייבום אם ימות בעלה, ואם כן יש להעמידה על חזקתה ולא לאסרה מספק, ומדוע נאמר במשנה שאינה מתייבמת! [קלב]

[2] השיבו רבה: אכן כדבריך! מעיקר הדין הצרה רשאית להתייבם, אך חכמים החמירו לאסרה לייבום.

[3] שאלו אביי: הן חומרה זו עלולה לגרום למכשול, שיבואו להקל שלא כדין. זאת מאחר שאם נאסור על הצרה להתייבם בעת מות הבעל, יטעו הכל ויאמרו כי מכאן הוכחה ש״קידושי הספק״ של בעלת איסור הערווה – חלו בוודאות, ולפיכך צרתה אינה מתייבמת, כי היא צרת ערווה.

אחר שיסיקו אנשים כי קידושיה קידושין וודאים הם, עלולים להתרחש מכשולות שונים, כגון, אילו הבעל שמת קידש את אחותה – יטעו ויאמרו, כי קידושי הראשונה וודאי חלו, וממילא קידושי האחות השנייה לא חלו, כי אין אדם יכול לקדש שתי אחיות. מעתה, יתירו לאחיו לשאת את האחות השנייה [קלג].

כמו כן, אם יבוא אדם אחר, לפני מיתת הבעל, ויקדש את זו שהתקדשה קידושי ספק, יטעו ויאמרו כי אין במעשהו ולא כלום, ואינה זקוקה ממנו לגט, כי אין אדם יכול לקדש אשת איש, בעוד האמת היא, שגם קידושי השני חלו מספק, על הצד שקידושי הראשון לא חלו [קלד].

נמצא שבהחמרה זו יצרו חכמים מכשול הלכתי חמור.

[4] השיבו רבה: איש לא יטעה כי מפני שהצרה אינה מתייבמת – נחשבים ״קידושי הספק״ של הערווה כקידושין גמורים, שהרי נוכחים הם לראות כי הצרה זקוקה לחליצה, הוי אומר, אין נוהגים בה כצרתה של ערווה המקודשת באופן וודאי ומבינים כי אך משום חומרה אין הצרה מתייבמת.

[5] שאלו אביי: מעתה אקשה על דבריך אלה מדבריך הקודמים. זה עתה אמרת כי על צרתה של ערווה שספק **התקדשה**, החמירו חכמים, כי למרות שמדין תורה יכולה להתייבם – לא תתייבם אלא תחלוץ מחמת הספק. ואילו לעיל אמרת, כי צרתה של ערווה שספק **התגרשה** – פטורה מן הייבום. מדוע במקרה זה לא החמירו חכמים כי תחלוץ מחמת הספק.

שמא תען כי אם יזקיקוה לחלוץ יטעו אנשים ויסיקו מכך כי גירושיה של הערווה תקפים? הן מכך שיווכחו לראות כי הצרה חולצת בלבד אך אינה רשאית להתייבם, יבינו כי מחמת הספק היא חולצת!

[6] השיבו רבה: אם תורֶה לצרת ספק מגורשת לחלוץ, עוד עלולים לטעות כי היא רשאית להתייבם ובכך יעברו על איסור, שהרי מדין תורה לא נפלה לייבום ואיסור ״אשת אח״ חוצץ בינה לבין אחי בעלה!

לְאוֹסְרָהּ, אַל תַּאַסְרֶנָּה
התגרשה הערווה. העמידה על חזקתה) ואל תאסרנה

מִסָּפֵק! [1] אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: אִי
מספק. שאלו אביי: אם

הָכִי, בְּקִדּוּשִׁין נָמֵי נֵימָא:
כך, בספק קידושין גם נאמר:

אִשָּׁה זוֹ - בְּחֶזְקַת הֶיתֵּר
הצרה היתה בחזקת מותרת

לַיָּבָם עוֹמֶדֶת, וּמִסָּפֵק אַתָּה
ליבם (אם ימות בעלה), ומספק שהתקדשה הערווה, אתה

בָּא לְאוֹסְרָהּ, אַל תַּאַסְרֶנָּה
בא לאסרה עליו - (העמידנה על חזקתה) ואל תאסרנה

מִסָּפֵק! [2] הָתָם - לְחוּמְרָא.
מספק! ענה רבה: שם החמירו חכמים לאסרה מספק.

[3] הַאי - חוּמְרָא דְּאָתֵי לִידֵי
(שאל אביי): זו חומרה שמביאה לידי

קוּלָּא הוּא! זִימְנִין דְּאָזֵיל הוּא
קולא שלא כדין: פעמים ילך המקדשה מספק

וּמְקַדֵּשׁ לַהּ לַאֲחוֹתָהּ קִדּוּשֵׁי
ויקדש את אחותה ״קידושי

וַדַּאי, וְאִי נָמֵי זִימְנִין דְּאָתְא
ודאי״, כמו גם, פעמים יבוא

אַחֵר וּמְקַדֵּשׁ לַהּ לְדִידַהּ
אחר ויקדש אותה עצמה

קִדּוּשֵׁי וַדַּאי, וְכֵיוָן דְּאָסַר לַהּ
קידושי וודאי, וכיון שאוסר

מַר לַצָּרָה לְיַיבּוּמֵי, אָמְרִי:
אתה לצרתה הספק מקודשת להתייבם, יאמרו:

דְּקַמָּא - קִדּוּשִׁין, וּדְבַתְרָא -
הראשונים - קידושיהם חלו, והשניים -

לָאו קִדּוּשִׁין! [4] כֵּיוָן דְּקָא
קידושיהם לא חלו (ובאמת חלו מספק)! (ענה רבה:) מאחר

מַצְרְכַתּ חֲלִיצָה, מֵידַע יָדְעֵי
שהצריכו את הצרה לחלוץ, ידוע יודעים האנשים

דף לא/א

דְּחוּמְרָא בְּעַלְמָא הוּא. [5] א״הָ, גֵּירוּשִׁין נָמֵי לִיתְנֵי וְלִיצְרְכַהּ חֲלִיצָה, וּמֵידַע
שחומרה בלבד היא זו (ולא הכרעה). (שאל אביי:) אם כך, גם בצרת ספק מגורשת יחמירו שצריכה חליצה, וידוע

יָדְעֵי דְּחוּמְרָא בְּעַלְמָא הוּא! [6] אִם אַתָּה אוֹמֵר חוֹלָצֶת - מִתְיַיבֶּמֶת.
ידעו אנשים, שחומרה בלבד היא (ולא הכרעה)! (השיב רבה): אם תחמיר שתחלוץ צרת ספק מגורשת - יטעו לִנְבָּמָה.

קלב. קושיית הגמרא מתייחסת למקרה שהערווה התקדשה קידושי ספק אחר שהצרה כבר נישאת, ומכך שהמשנה נוקטת בסתם ״ספק קידושין״ מוכח שהמשנה כוללת אף מקרה זה - הרמב״ן, ד״ה ״ואקשינן״.

קלג. רש״י, ד״ה ״ודבתרא״, כותב, כי החשש הוא שיתירוה לאחיו מאמו. ראה עלכך בריטב״א ד״ה ״דקמייתא״ ובתוספות הרא״ש ד״ה ״דקמייתא״.

קלד. ראה בפירוש רבנו אברהם מן ההר.

[1] הָכָא נָמֵי, אִם אַתָּה
(שאל אביי:) גם בצרת ספק מקודשת, אם תחמיר

אוֹמֵר חוֹלָצֶת - מִתְיַיבֶּמֶת!
שתחלוץ - יטעו לייבמה!

[2] וְתִתְיַיבֵּם, וְאֵין בְּכָךְ כְּלוּם,
(השיבו רבה:) תתייבם הספק מקודשת, מה בכך, אין בכך כלום,

אַחֲזָקָה קָא קַיְימָא. [3] אֵיתִיבֵיהּ
הן על חזקת היתר היא עומדת. הקשה לו

אַבַּיֵי: נָפַל הַבַּיִת עָלָיו וְעַל בַּת
אביי: שנינו (בפרק שביעי): נפל הבית עליו ועל בת

אָחִיו, וְאֵין יָדוּעַ אֵיזֶה מֵהֶם
אחיו (הנשואה לו, ומתו), ואין ידוע מי מהם

מֵת רִאשׁוֹן - צָרָתָהּ חוֹלֶצֶת
מת ראשון - צרתה (ספק צרת ערווה) חולצת

וְלֹא מִתְיַיבֶּמֶת; [4] אַמַּאי? הָכָא
אך לא מתייבמת; מדוע? (לדבריך) כאן

נָמֵי נֵימָא: אִשָּׁה זוֹ - בְּחֶזְקַת
גם נאמר: צרה זו - בחזקת

הֶיתֵּר לַשּׁוּק עוֹמֶדֶת, וּמְסָפֵק
מותרת לשוק עמדה (שצרת ערווה היא) ומפני הספק

אַתָּה בָּא לְאוֹסְרָהּ, אַל
אתה בא לאוסרה לשוק בלא חליצה, אל

תַּאסְרֶנָּה מְסָפֵק! [5] וְכִי תֵּימָא,
תאסרנה מספק! וכי תאמר,

הָנָּךְ לְחוּמְרָא, חוּמְרָא דְּאָתֵי
כאן גם החליצה היא לחומרה, הן זו חומרה המביאה

לִידֵי קוּלָּא הוּא, שֶׁאִם אַתָּה
לידי קולא שלא כדין, שאם

אוֹמֵר חוֹלֶצֶת, מִתְיַיבֶּמֶת!
תחמיר שתחלוץ, יטעו לייבמה!

[6] גֵּירוּשִׁין דִּשְׁכִיחִי - גָּזְרוּ
(תשובה:) בגירושין, ששכיחים הם - גזרו

[1] שאלו אביי: אם כדבריך, שאנשים עלולים לטעות ולייבם יבמה שדינה בחליצה, מה תועלת בגזירת חכמים, כי צרת ספק מקודשת תחלוץ ולא תתייבם – הן לדבריך, אנשים מייבמים את זו שמורים להם לחלוץ! קלה

[2] השיבו רבה: אכן, יתכן כי פעמים יארע שֶׁיְּיַבְּמוּ צרת ספק מקודשת, אך לא יגרם מכך כל מכשול, שהרי ה"חזקה" קובעת כי היא מותרת להתייבם, ואין כל איסור בדבר, ורק חכמים תקנו להחמיר שלא תתייבם.

[3] הוסיף אביי והקשה לו ממשנה בפרק השביעי קלו, בה נשנה הדין הבא: שני אחים. ראובן ושמעון. ראובן נשוי לשתי נשים, פועה ותרצה. פועה היא בתו של שמעון. לימים מתו ראובן ופועה כשקרס עליהם בית.
אם פועה מתה תחילה, על שמעון לייבם את תרצה, כי בעת מות שמעון כבר לא היתה צרת ערווה (צרתה של בתו), אך אם שמעון מת תחילה, הרי נפלו פועה ותרצה לייבום לפני שמעון, ותרצה היא צרת ערווה של פועה.
אם אין ידוע מי מהם מת תחילה – מחמת הספק שמעון אינו רשאי לייבם את תרצה, שמא היא צרת ערווה, אך חייב לחלוץ לה, שמא נפלה לפניו לייבום.

[4] לכאורה, מדוע הצרה תרצה זקוקה לחליצה? הן לדברי רבה יש להעמידה על חזקתה שהיא צרת ערווה, המותרת להנשא לאחרים עם מות בעלה, שכן, בטרם קרס הבית והתעורר הספק, היתה תרצה במצב שאם ימות בעלה, היא ודאי פטורה מן הייבום כצרת ערווה!

[5] שמא תאמר, כי אכן מעיקר הדין היא פטורה מחליצה, וחכמים הם שהחמירו שחייבת לחלוץ מחמת הספק? הן חומרה זו עלולה לגרום למכשול, כי לכשיורוה לחלוץ, עוד לבסוף ייבמוה ויעברו על איסור ערווה – "אשת אח", כשם שאמר רבה למעלה לגבי צרתה של ספק מגורשת!

[6] מתרצת הגמרא: מקרי גירושין שכיחים לפיכך חששו פן יווצר מכשול אם יורו להחמיר בהם. ברם, קריסת בית על בני זוג אינה מאורע שכיח ולא מצאו חכמים לנכון כי יש לתקן תקנות מיוחדות למניעת חשש מכשול במקרה בלתי שכיח, ולפיכך נותרה עליה תקנת חכמים להחמיר ולחלוץ.

[7] כמו כן ניתן לתרץ, כי רק במקרה של גירושין עלולים לטעות ולפרש את חליצת הצרה כהוכחה לכך שהגירושין וודאיים, שכן, הערווה קיימת בעולם קלו ואם הצרה חולצת, הרי זו הוכחה כי אינה צרת ערווה ויסיקו כי בית דין ביררו את העובדות וקבעו כי גירושי בעלת הערווה – ברי–תוקף. ברם, מחליצתה של צרתה של אשה שמתה עם בעלה יחד, לא יסיק איש כי בית דין הכריע שהאשה מתה לפני כן, כי עובדה זו אינה ניתנת לבירור ויבינו הכל שהחליצה אינה אלא חומרה ולא מחמת בירור העובדות.
רבה סובר, איפוא, כי צרתה של אשה המגורשת מספק לא תחלוץ, שמא יפרשו את החליצה כהוכחה לכך שכבר אינה צרת ערווה, כי בית דין הכריע שהגירושין חלו בוודאות (רק במשנתנו חולצת צרת הערווה, מפני שמשנתנו עוסקת בגט בר–תוקף מדין תורה, שחכמים הורו כי לכתחילה הוא פסול, וכל מכשלה לא תיווצר מחליצת הצרה).

בְּהוּ רַבָּנָן, מַפּוֹלֶת דְּלָא שְׁכִיחִי - לָא גָּזְרוּ בְּהוּ רַבָּנָן. [7] אִי נָמֵי, גֵּירוּשִׁין דְּקַיְימָא
בהם חכמים (לא לחלוץ, פן יטעו), במפולת שאינה שכיחה - לא גזרו בה חכמים. כמו כן, בגירושין שקיימת

עֲרָוָה דְּקָא מוּכָח, וְצָרָתָהּ קָמַצְרְכָה לַהּ חֲלִיצָה - אָמְרִי: קָמוּ בֵּיהּ רַבָּנָן בְּגִיטָּא
בעלת הערווה לפנינו, ואת צרתה מצריכים חליצה, יאמרו אנשים: עמדו בית הדין בדין גיטה

דְּגִיטָּא מַעֲלְיָא הוּא, וְאָתוּ לְיַיבּוּמֵי לַצָּרָה, מַפּוֹלֶת - מִי קָמוּ בְּהוּ רַבָּנָן בְּמַפּוֹלֶת?!
וקבעו כי גט כשר הוא, ויבואו לייבם צרת ספק מגורשת. אך במפולת - (מי יטעה לומר) שעמדו חכמים לברר מי מת ראשון במפולת (אי אפשר לברר)?!

קלה. על פי תוספות ד"ה "הכא נמי". ראה גם בריטב"א ד"ה "א"ה גירושין". קלו. דף סז/ב.
רש"י, ד"ה "דקיימא ערוה", מדגיש, שהערווה קיימת לפנינו והכל רואים שזו צרת ערווה היתה. ברם, דבריו צריכים ביאור, שכן, לכאורה לא קיימת משמעות לכך שהערווה חיה, אלא די בכך שניתן לפרש שהוראת בית דין היתה על פי הכרעת הספק. ראה על כך ב"אילת השחר" וב"אור החמה".

עתה שואלת הגמרא על שיטת רבה.

[1] הכי לא שנינו לגבי גירושי ספק, שחכמים הורו כי תחלוץ הצרה?! הן במסכת גיטין [קלח] נאמר: היו בעל ואשה עומדים ברשות הרבים במרחק שמונה אמות זה מזו, וזרק הבעל גט לאשתו – אם נח הגט בתוך ארבע אמותיה, מגורשת. אם נח הגט בתוך ארבע אמותיו, אינה מגורשת. אם נח הגט ״מחצה על מחצה״, היינו: חציו בצד של האיש וחציו בצד האשה [קלט], הרי היא ״מגורשת ואינה מגורשת״. כלומר, מחמת הספק עליה לנהוג להלכה כ״אשת איש״ וגם כאשה גרושה.

[2] על משנה זו אמרו בבית המדרש: מהן ההשלכות המעשיות למעמדה כ״מגורשת ואינה מגורשת״? שאם בעלה כהן, אסור לו לקחתה שוב (כהן אינו רשאי לשאת גרושה), בכך נוהגת כגרושה. אם מת בעלה והיא אסורה באיסור ערווה על היבם, **צרתה צריכה לחלוץ ליבם** אך אינה רשאית להתייבם – בכך באה לידי ביטוי חובתה לנהוג להלכה גם כמי שאינה גרושה, כי אם היתה גרושה הרי צרתה יכולה להתייבם, כי כבר אינה צרת ערווה [קמ].

הרי לנו משנה מפורשת שלא כדברי רבה אשר אמר, כי צרתה של ספק מגורשת לא תחלוץ, מחשש שעלולים לפרש את חליצתה כהוכחה לכך שהגירושין ברי תוקף באופן מוחלט! [קמא]

[3] הגמרא מתרצת, כי שאלה זו מבוססת על ההנחה שמקרה ספק הגירושין אירע בעקבות כך שהגט נח ״מחצה על מחצה״, היינו: שהגט נח בדיוק ביניהם. או–אז, מדין ״חזקה״ קובעים כי האשה אינה מגורשת, והיא נותרת במצבה הקודם כאשת איש, וממילא צרתה היא צרת ערווה באופן מוחלט. במקרה זה הורו חכמים כי לא תחלוץ הצרה לחומרה, כדי שלא יווצר מכשול.

ברם, הן במסכת גיטין כבר ביארה הגמרא, כי לא ניתן לפרש כך את המשנה, אלא פירשו רבה ורב יוסף, שאחר כך התגלעה מחלוקת בין שתי כתות עדים היכן נפל הגט, אלה אומרים: בארבע אמותיו, ואלה אומרים: בארבע אמותיה.

ספק זה מכונה ״ספיקא דאורייתא״. כלומר, לא ניתן להכריעו על ידי חזקה, לפי שאין בכחה של חזקה להכריע נגד דברי עדים, ולפיכך מדין תורה יש להחמיר בספק זה.

משכך, ודאי חייבת הצרה לחלוץ במקרה זה, שהרי היא מחוייבת מן התורה לנהוג לאור הספק כספק צרת ערווה. להתייבם אינה רשאית שמא לא חלו הגירושין, ולחלוץ היא חייבת, שמא חלו הגירושין.

ברם, במשנתנו אין הספק נוצר על ידי שתי כתות עדים המכחישות זו את זו אלא על ידי שני עדים בלבד שכל אחד מהם סותר את עדותו של חבירו. ספק זה מכונה ״ספיקא דרבנן״. כלומר, ניתן להכריעו על פי החזקה. ברם, חכמים הם שקבעו להחמיר ולנהוג בו כספק.

[4] ומניין שמשנתנו עוסקת בספק שנוצר מסתירה בין עד אחד לזולתו? לפי שברישא של המשנה העוסקת בספק קידושין – מדובר בספק הנוצר מסתירה בין עד אחד לעד אחר. לו היה התנא כותב ״ספק גירושין״ שהתגלע כתוצאה מכך שהגט נפל ספק קרוב לאיש ספק קרוב לאשה, היה מתפרש כי ספק זה אירע גם כן כתוצאה מסתירה בין עד אחד לעד אחד בדומה לקידושין, והרי באופן זה נמנעו חכמים להחמיר שתחלוץ, מפני שהדבר עלול להביא למכשול, שלבסוף עלולים לייבמה.

[1] וְגַבֵּי גֵּירוּשִׁין מִי לָא
(שאלה לדעת רבה:) וכי לגבי צרת ספק מגורשת לא

תְּנַן?! וְהָתְנַן: הָיְתָה עוֹמֶדֶת
שנינו שתחלוץ? הן שנינו: היתה אשה עומדת

בִּרְהָ״ר, וּזְרָקוֹ לָהּ, קָרוֹב
ברשות הרבים, וזרק לה בעלה גט, אם נפל קרוב

לָהּ - מְגוֹרֶשֶׁת, קָרוֹב לוֹ -
אליה - מגורשת. נפל קרוב אליו -

אֵינָהּ מְגוֹרֶשֶׁת, מֻחֶצָּה עַל
אינה מגורשת. נפל מחצה על

מֻחֶצָּה - מְגוֹרֶשֶׁת וְאֵינָהּ
מחצה (ביניהם - הרי היא מגורשת ואינה

מְגוֹרֶשֶׁת; [2] וְאָמְרִינַן: לְמַאי
מגורשת = ספק; ופירשנו: איזו

הִלְכְתָא? דְּאִי כֹּהֵן הוּא -
השלכה הלכתית יש למעמדה כ״ספק״? שאם כהן בעלה -

אֲסוּרָה לֵיהּ, וְאִי עֶרְוָה
אסורה לשוב אליו, ואם (מת בעלה ו)ערווה

הִיא - צָרָתָהּ בַּעְיָא חֲלִיצָה,
היא על היבם - צרתה זקוקה לחליצה,

וְלָא אָמְרִינַן: שֶׁאִם אַתָּה
ולא חששו: שמא אם תחמיר

אוֹמֵר חוֹלֶצֶת, מִתְיַיבֶּמֶת!
על הצרה לחלוץ - יטעו לייבמה!

[3] הָא אִיתְּמַר עֲלַהּ, רַבָּה
(תשובה:) הן כבר למדנו בביאור משנה זו, שרבה

וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרִי תַּרְוַוְיהוּ:
ורב יוסף אמרו שניהם:

הָכָא בִּשְׁתֵּי כִיתֵּי עֵדִים
משנה זו בשתי כיתות עדים

עָסְקִינַן, אַחַת אוֹמֶרֶת
עוסקת, כת אחת אומרת

קָרוֹב לָהּ וְאַחַת אוֹמֶרֶת קָרוֹב לוֹ, דַּהֲוָה לֵיהּ סְפֵיקָא דְּאוֹרַיְיתָא, וּמַתְנִיתִין
נפל הגט קרוב לאשה, וכת שנייה אומרת נפל הגט קרוב לו. במצב זה מתהווה ספק מן התורה (שלא מוכרע בחזקה, וחייבת לחלוץ מספק), ואילו המשנה

דְּהָכָא – בִּכְבַת אַחַת, דַּהַ״לֵ סְפֵיקָא דְּרַבָּנָן. [4] וּמִמַּאי דְּמַתְנִיתִין דְּהָכָא בִּכְבַת
שלנו עוסקת בכת אחת ובה שני עדים הסותרים זה את זה, שהינו ספק מדרבנן בלבד (מן התורה הוכרע בחזקה שלא התגרשה). ומניין שהמשנה כאן בכת

אַחַת? דּוּמְיָא דְּקִדּוּשִׁין, מַה קִּדּוּשִׁין בִּכְבַת אַחַת, אַף גֵּרוּשִׁין בִּכְבַת אַחַת.
אחת עוסקת? (תשובה:) בדומה למקרה של ספק קידושין, כשם שספק קידושין שבמשנה נוצר על ידי כת אחת, כך גם (אילו נשנה) ספק גירושין - על ידי כת אחת.

קלח. עח/א. קלט. עיין בגיטין סוף דף עח/א. קמ. הגמרא מסיקה כן מכך שהמשנה נוקטת ״מגורשת ואינה מגורשת״ ולא ״הרי זו ספק מגורשת״ - ראה ב״ערוך לנר״. קמא. מן הדין היה על הגמרא להקשות קושייה זו בהתחלה, שכן, מכאן סתירה מפורשת לדברי רבה. אלא שדרך התלמוד להקשות את הקושיות האלימות יותר לבסוף - הריטב״א, ד״ה ״וגבי גירושין״.

וְקִדּוּשִׁין גּוּפַיְידוּ מִמַּאי
ועל ספק קידושין עצמו, מניין שנוצר

דִּבְכַת אֶחָת? דִּלְמָא בְּב' כִּיתֵּי
מכת אחת? שמא מסתירה בין שתי כיתות

עֵדִים! אִי בְּב' כִּיתֵּי עֵדִים,
עדים! (תשובה:) אם הספק נוצר מסתירה בין שתי כיתות עדים,

תִּתְיַיבֵּם וְאֵין בְּכָךְ כְּלוּם.
שתתייבם, מה בכך!

[2] קַיְימֵי עֵדִים וְקָאָמְרֵי "קָרוֹב
(תמהה הגמרא:) עומדת כת עדים ואומרת "קרוב

לָהּ", וְאַתְּ אָמְרַתְּ "תִּתְיַיבֵּם,
לה" והתקדשה הערווה, ואתה אומר (שהצרה) "תתייבם

וְאֵין בְּכָךְ כְּלוּם"?! [3] וְתוּ,
ואין בכך כלום"?! (דחייה לעיקר התירוץ:) ועוד,

בִּשְׁתֵּי כִיתֵּי עֵדִים נָמֵי סְפֵיקָא
בשתי כיתות עדים גם ספק

דְּרַבָּנָן הִיא, דְּאָמְרִי' אוֹקֵי תְּרֵי
מדרבנן בלבד הוא, שאומרים: העמד שני עדים

לְבַהֲדֵי תְּרֵי וְאִשָּׁה אוֹקְמַהּ
מול שני עדים (ואינם כלום) ואת האשה העמד

אַחֲזָקָה, [4] מִידֵּי דַּהֲוָה אַנִּכְסֵי
על חזקתה, (ראייה:) כפי שאירע עם נכסי

דְּרַב שַׁטְיָא, דְּרַב שַׁטְיָא זַבֵּין
"בר שטיא", שבר שטיא מכר

נִכְסֵי, אָתוּ בֵּי תְּרֵי וְאָמְרִי
את נכסיו ובאו שני עדים ואמרו:

'בְּשָׁהוּא חָלֵים – זַבֵּין', וַאֲתוּ בֵּי תְּרֵי וְאָמְרוּ 'בְּשָׁהוּא שׁוֹטֶה – זַבֵּין', וַאֲמַר רַב
כשהוא צלול מכר. ובאו שני עדים אחרים ואמרו: בעת שהיה שוטה מכרם, ואמר רב

אַשִּׁי: אוֹקֵי תְּרֵי לַהֲדֵי תְּרֵי °וְאַרְבָּעָא אוֹקְמָא בְּחָזְקַת בַּר שַׁטְיָא! [5] אֶלָּא אֲמַר אַבַּיֵי:
אשי: העמד שתי העדים מול שתי העדים (ואינם כלום) וממילא הקרקע עומדת בחזקת בר שטיא! אלא הסביר אביי את המשנה:

"יַגִּיד עָלָיו רֵיעוֹ", תָּנָא בְּקִדּוּשִׁין וְה"ה לְגֵירוּשִׁין, תָּנָא בְּגֵירוּשִׁין וְה"ה לְקִדּוּשִׁין.
"יגיד עליו רעו" (לשון שאולה) - שנה מקרה בספק קידושין והוא הדין בספק גירושין, ושנה מקרה בגירושין והוא הדין בספק קידושין.

[1] ומניין שספק הקידושין שבמשנה נוצר על ידי סתירה בין עד אחד לעד אחד, שמא הוא נוצר על ידי סתירה בין שתי כתות עדים?
מבארת הגמרא, כי אם ספק הקידושין היה נוצר כתוצאה מסתירה בין שתי כיתות עדים, מדוע אוסרת המשנה על צרתה להתייבם? הן ה"חזקה" הכריעה כי תתייבם, מפני שעד כה היתה מועמדת ליבום קמב!

[2] על אתר תמהה הגמרא, כיצד ניתן לומר בדעת רבה כי ספק הנוצר מסתירה בין שתי כיתות עדים מוכרע באמצעות "חזקה"? הן לפני כן אמר רבה עצמו, כי ספק זה מוגדר כ"ספק דאורייתא" שאינו מוכרע על ידי חזקה!

[3] זאת ועוד, מניין לרבה ולרב יוסף הכלל שקבעו במשנה במסכת גיטין, כי רק ספק הנוצר כתוצאה מסתירה בין עד אחד למשנהו מוגדר כ"ספק מדרבנן", אך מן התורה מעמידים מקרה זה על פי החזקה, ואילו ספק הנוצר בין שתי כתות עדים הוא "ספק דאורייתא" שאין ניתן להכריעו מכח החזקה? גם ספק מכח שתי כתות עדים ניתן להכריע על פי החזקה! (כך מפרש רש"י בפירוש הראשון קמג, אולם ראוי לציין כי הראשונים מצביעים על קשיים אחדים בפירושו והם מביאים גירסה שונה בגמרא).

[4] הא ראיה ממעשה שאירע באדם שכונה "בר שטיא", שמכר בתים או קרקעות ולאחר מכן התגלעה מחלוקת בין שתי כתות עדים, הללו אומרים: שפוי היה בשעה שמכרם, והללו אומרים: אותה עת רוח שטות תקפתו והמכירה בטלה ומבוטלת.
פסק רב אשי: שתי כתות העדים הסותרים זה את זה – בטלות ומבוטלות. לפיכך, מעמד הנכסים נותר על חזקתם, בבעלותו של "בר שטיא" קמד.
הרי לנו, כי חזקה מכריעה גם ספק שנוצר כתוצאה מסתירה בין שתי כתות עדים!
נסתרו, איפוא, דברי רבה כי הדין הנקוב במשנה מתייחס אך לצרתה של ערווה, במקרה שהערווה התגרשה מדין תורה וחכמים החמירו להגדירה כ"ספק גרושה", אלא כל צרתה של ספק גרושה – חולצת.
משכך, שבה וניצבת על תלה השאלה המקורית: מדוע בספק גירושין נקט התנא בדוגמאות שונות, ולא בדוגמה שנקט לגבי ספק קידושין – ספק היכן נפל השטר, קרוב לו או קרוב לה?

[5] אביי מסביר את משנתנו תוך שהוא מצטט פסוק מאיוב קמה "יַגִּיד עָלָיו רֵיעוֹ", כדרכו בתלמוד עת הוא מסביר שהתנא ביקש ללמדנו דין אחד ממשנהו:
התנא ביקש שנקיש מן המקרה שנקט בקידושין – לגירושין, ומן המקרה שנקט בגירושין – לקידושין ולפיכך נקט בדוגמאות שונות קמו, קמז.

דף לא/ב

קמב. כעת מבינה הגמרא, כי לדעת רבה גם ספק תרי כנגד תרי נחשב "ספיקא דרבנן" ועם זאת קיימת עדיפות לספק זה שמוכרע על פי חזקה. בספק של חד כנגד חד, שגם הוא "ספיקא דרבנן", אך נוהגים בו לחומרה, ראה ב"חידושי רבי נחום" הדן מה סברת הגמרא. קמג. ד"ה "אפי". ראה ברי"ב"א המבארו, ד"ה "גרש"י". קמד. **חזקת מרא קמא**: חזקה זו של בעלות קרקעות מכונה "חזקת מרא קמא" - חזקת הבעלים הראשונים, לעומת חזקת ממון של מטלטלין - "מוחזק" (גם במטלטלין קיימת חזקת מרא קמא, אלא שקיימת בהם אף חזקה מה שתחת יד האדם שלו). בנושא חזקת מרא קמא עוסקת הגמרא בהרחבה בפרק שלישי של מסכת בבא בתרא - "חזקת הבתים" (האחרונים שם מאריכים לדון, אם חזקה זו דומה בשורשה ל"חזקה דמעיקרא" המכרעת באיסור והיתר, או שמא הינה סוג חזקת ממון שעניינה אחר, ראה על כך גם ב"שיעורי רבי שמואל" כאן). קמה. לר"לג. קמו. **"אלא אמר אביי":** בגמרתנו מובא שאביי מגיב לדברי רב אשי. בעלי התוספות (עבודה זרה דף נד/א ד"ה "אמר חזקיה") מבהירים, כי אביי לא היה בדורו של רב אשי כלל, אלא שנים רבות לפני כן. ברם, מסדרי התלמוד ערכו את סוגייתנו, כביכול מגיב אביי לדברי רב אשי, מפני שאביי עצמו גם התקשה בשאלה זו. קמז. **"והוא הדין לגירושין":** בדעת אביי קיימים שני הסברים. יש אומרים, כי הוא חולק על רבה וסובר שלמרות שניתן להכריע את הספק לפי החזקה, מכל מקום החמירו חכמים בדבר והורו להתייחס גם לספק גירושין כאל ספק. יש אומרים, כי אביי סבר: "מחזיקים מאיסור לאיסור". כלומר, מאחר ובעת הנישואין היתה הצרה אסורה מחמת איסור "אשת איש", יש להחזיקה כאסורה ולומר כי אחר מות הבעל תוסיף להיות אסורה משום איסור יבמה לשוק (ראה על כך ב"שב שמעתא" שמעתא ה' פרק ו').

[1] שאלו רבא, אם ביקש התנא שנלמד לקידושין מן הדוגמא שנקט בגירושין ולהיפך, מדוע סיכם התנא את הדוגמא של קידושין – ״**זהו** ספק קידושין״, ואת הדוגמא של גירושין – ״**זהו** ספק גירושין״? הן מלשון זו משמע, כי דוגמת הספק שנקט בקידושין שייכת לקידושין בלבד והדוגמאות של גירושין שייכת לגירושין בלבד?

[2] מכח שאלה זו פירש רבא את משנתנו כך: אמת, כדברי אביי, הדוגמא שנקט בה התנא בקידושין – ספק קרוב לו ספק קרוב לה, יפה כחה גם לגירושין, אך אחת הדוגמאות שנקט התנא בספק גירושין, אינה מעוררת ספק בקידושין, ולפיכך הדגיש התנא ״זהו ספק קידושין״, לאמר, אחת הדוגמאות שבגירושין, אינה מתאימה לקידושין.
אחר שכבר סיכם התנא כך את דוגמת ספק הקידושין הוא סיכם במשפט זהה את דוגמאות הגירושין, ״זהו ספק גירושין״, אך אין לו משמעות.

[3] איזו דוגמה של ספק גירושין אינה קיימת בקידושין? גט שנעדר ממנו תאריך. בגט תקנו חכמים לכתוב תאריך, ולפיכך בהעדרו גזרו שהמגורשת תוגדר כ״ספק מגורשת״. אך בקידושין לא תקנו לכתוב תאריך בשטר הקידושין, והעדרו אינו יוצר כל רעותא.

[4] מבררת הגמרא, מדוע אכן לא תקנו חכמים לכתוב תאריך בשטר קידושין?
הניחא לפי הסובר שתקנת כתיבת התאריך בגט נובעת מכך שכל עוד האשה נשואה זכאי הבעל ברווחים שמניבים נכסיה ולפיכך תקנו חכמים שייכתב תאריך הגירושין, כדי שאם ימשיך הבעל ליטול את רווחיה, תוכל האשה לתבעו להחזירם, תוך הסתמכות על תאריך הגירושין, ממנו ואילך אין לו כל זכות ברווחים אלה.
כל זאת בשטר גירושין, אך בשטר קידושין אין עילה לתקן כתיבת תאריך כדי שהבעל יוכל להוכיח ממתי מגיעים לו הרווחים, שכן, ממילא שטר קידושין אינו מזכה לבעל את הרווחים, כי רק ברווחי אשה הנשואה לו הוא זכאי ולא ברווחי אשה המאורסת – מקודשת לו.

[5] אולם, לפי הסובר כי חכמים תקנו לכתוב תאריך בשטר גירושין כדי למנוע מבעל הנשוי לבת אחותו, החביבה עליו מטבע העולם, לחפות עליה על ידי גירושיה. כלומר, אם תזנה אשתו–אחייניתו תחתיו, הוא עלול לתת לה שטר גירושין ובכך לחפות עליה, שבית דין לא יענישוה, לפי שעתה יכולה היא לטעון, כי בשעה שזינתה כבר היתה גרושה.
כדי למנוע זאת תקנו חכמים לכתוב תאריך בשטר הגירושין.
משכך, ראוי לתקן כתיבת תאריך גם בשטר קידושין, שאם תזנה אשתו שהיא בת אחותו, תחתיו, לא תהא בידה אפשרות לטעון כי באותה שעה עוד לא היתה מקודשת לו!

[6] מתרצת הגמרא, מאחר שקידושין נעשים גם על ידי קניין כסף, ולמתקדשות בכסף לא תועיל תקנה זו, כי עדיין תוכל לטעון שלא היתה מקודשת באותה עת – לא תקנו כלל כתיבת תאריך בשטרות קידושין. רק בגירושין הנעשים באמצעות שטר בלבד, תקנו כתיבת תאריך, כי בכך מונעים לחלוטין שקרים.

[7] שאל רב אחא, בנו של רב יוסף, את רב אשי: הרי עבד כנעני יש שקונים אותו באמצעות קניין כסף ויש שקונים אותו באמצעות שטר, ואף על פי כן תקנו חכמים לכתוב בשטר הקנייה את התאריך, כדי שניתן יהיה להוכיח ממתי עבודותיו שייכות לאדוניו [קמח]. הרי שחכמים תקנו כתיבת תאריך גם אם התקנה אינה מונעת את כל אפשרויות הרמאות!

---

[1] אֲ״לְ רָבָא: אִי ״יַגִּיד עָלָיו
שאלו רבא: אם התנא רצה שנלמד מקרה

רֵיעוֹ״, מַאי ״זֶהוּ״ דְּקָתָנֵי?
ממקרה, מדוע אמר ״**זהו** ספק קידושין / גירושין״?

[2] אֶלָּא אָמַר רָבָא: כָּל שֶׁיֵּשׁ
אלא הסביר רבא את המשנה: כל הספיקות של

בְּקִידּוּשִׁין - יֵשׁ בְּגֵירוּשִׁין, וְיֵשׁ
ספק קידושין קיימות גם בספק גירושין, אך יש

בְּגֵירוּשִׁין מַה שֶּׁאֵין בְּקִידּוּשִׁין,
ספק בגירושין שאינו שייך בקידושין,

וְ״זֶהוּ״ דְּגֵירוּשִׁין לָאו דַּוְקָא,
ולשון ״**זהו** ספק **גירושין**״ לא דווקא שנה התנא,

אֶלָּא מְשׁוּם דְּתָנָא ״זֶהוּ״
אלא מפני ששנה ״**זהו** ספק קידושין״ (שבקידושין אין

בְּקִידּוּשִׁין, תָּנָא נָמֵי ״זֶהוּ״
ספק שבגירושין), שנה גם לשון ״זהו״

בְּגֵירוּשִׁין. [3] וְ״זֶהוּ״ דְּקִידּוּשִׁין
לגבי גירושין. ובלשון ״זהו ספק קידושין״

לְמַעוֹטֵי מַאי? לְמַעוֹטֵי זְמַן,
איזה ספק ממעט התנא? הוא ממעט מקרה של גט בלא תאריך,

דְּלֵיכָּא בְּקִידּוּשִׁין. [4] וּמִפְּנֵי
שאינו יוצר ספק בקידושין. ומדוע

מַה לֹּא תִּקְּנוּ זְמַן בְּקִידּוּשִׁין?
אכן לא תקנו לכתוב תאריך בשטר קידושין?

הָנִיחָא לְמָ״דְּ מְשׁוּם פִּירֵי,
הניחא לסובר שתאריך בגט נועד לַיַּעֵ עד מתי מגיע
לבעל פירות בנכסי האשה,

אֲרוּסָה לֵית לַהּ פִּירֵי, [5] אֶלָּא
ממילא, במקודשת אין לבעל פירות, אך

לְמָ״דְּ מְשׁוּם בַּת אֲחוֹתוֹ,
לסובר שתקנו תאריך בגט כדי שלא יחפה על אשתו
שהיא בת אחותו,

לִיתַּקְּנוּ זְמַן! [6] מְשׁוּם דְּאִיכָּא
שיתקנו זמן גם בשטר קידושין! (תשובה:) מפני שיש

דְּמְקַדְּשׁ בִּכְסָפָא וְאִיכָּא
המקדשים בכסף ויש

דְּמְקַדֵּשׁ בִּשְׁטָרָא, לָא תַּקּוּן רַבָּנָן זְמָן. [7] אֲ״לְ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף לְרַב
המקדשים בשטר, ולכן לא תקנו חכמים תאריך (שאינו מועיל בקידושי כסף). שאלו רב אחא בנו של רב יוסף את רב

אַשִׁי: וְהָא עַבְדָּא, דְּאִיכָּא דְּקָנֵי בִּכְסָפָא וְאִיכָּא בִּשְׁטָרָא, וְתַקּוּן רַבָּנָן זְמַן!
אשי: הן בעבד כנעני, שיש הקונים אותו בכסף ויש הקונים אותו בשטר ובכל זאת תקנו חכמים תאריך בשטר הקנייה!

קמח. ראה ב״חידושי אנשי שם״, דף ט/א בדפי הרי״ף.

הָתָם - רוּבָּא בִּשְׁטָרָא, הָכָא - בְּקִידּוּשִׁין
(תשובה:) בעבד, רובם קונים בשטר, בקידושין

רוּבָּא בְּכַסְפָּא. [1] אִבָּ"א: מְשׁוּם
הרוב מקדשים בכסף. ואם ברצונך אמור:

דְּלָא אֶפְשָׁר, הֵיכִי לִיעֲבִיד?
(לא תקנו בקידושין) כי לא יועיל, כיצד נעשה?

לִינְחַהּ גַּבֵּי דִּידַהּ - מָחֲקָה
נניח השטר אצל האשה - תמחוק

לֵיהּ. לִינְחַהּ גַּבֵּי דִּידֵיהּ - זְמְנִין
התאריך (אם זינתה). נניחו אצל הבעל - פעמים

דְּבַת אֲחוֹתוֹ הִיא וּמְחַפֶּה
שהיא בת אחותו וימחוק התאריך כדי לחפות

עֲלַהּ. לִינְחַהּ גַּבֵּי עֵדִים, אִי
עליה. נניחו אצל עדי הקידושין - אם

דְּזָכְרֵי - לֵיתוּ לִיסְהוֹד, וְאִי
זוכרים את התאריך, שיבואו להעיד (מה צריך שטר), ואם

לָא - זְמְנִין דַּחֲזוֹ מִכְּתָבָא
אינם זוכרים, פעמים יראו התאריך כתוב בשטר,

וְאָתוּ מְסַהֲדֵי, וְרַחֲמָנָא אָמַר:
ואז יבואו להעיד, והרי התורה אמרה:

"מִפִּיהֶם" - וְלֹא מִפִּי כְּתָבָם.
"מפיהם" (מעצמם, מזכרונם) יעידו - ולא על פי כתב שראו.

[2] אִי הָכִי, בְּגֵירוּשִׁין נָמֵי נֵימָא הָכִי! הָתָם - לְהַצָּלָה דִּידַהּ קָאָתֵי, הָכָא - לְחוֹבָה
אם כך, בגירושין גם נאמר כך (ולא נתקן תאריך)! (תשובה:) בגט - התאריך הכתוב מציל אותה (ללא תאריך, נותרת בחזקת אשת איש), אך בשטר קידושין - התאריך לחובתה

דִּידַהּ קָאָתֵי:
שלה בא (ללא תאריך, נותרת בחזקת פנוייה).

השיבו רב אשי: מנהג העולם לקנות עבד בשטר ולפיכך תקנה זו מועילה לרוב האנשים. לעומת זאת רוב הקידושין נעשים בקניין כסף, ולא ראו חכמים לנכון לתקן כתיבת תאריך מפני מעטים המקדשים באמצעות שטר קידושין.

[1] תירוץ נוסף, אמר רב אשי: בלאו הכי אין תועלת בציון התאריך על שטר הקידושין. שכן, אם יהיה השטר מונח אצל האשה – באפשרותה למחוק את התאריך, ובהעדר הוכחה כי בשעה שזינתה היתה מקודשת, בית דין יהא מנוע מלהענישה. ואם נתקן כי השטר ישמר אצל הבעל, גם הוא עלול למחוק את התאריך, אם אשתו היא בת אחותו.
שמא נתקן כי השטר יופקד ברשות העדים שהעידו על הקידושין? הן בכך ייגרם מכשול, שכן, אימתי זקוקים לתאריך שעל השטר – כשהעדים אינם זוכרים בעצמם מתי היו הקידושין; אם יארע שהם ישכחו את התאריך ומאידך השטר יהיה ברשותם, הם עלולים להעיד בפני בית דין על התאריך לא מתוך זכרון המעשה אלא מתוך מה שראו בשטר, והרי אמרה תורה על העדים [קמט]: "על **פי** שנים עדים" ודרשו חכמים – "**מפיהם ולא מפי כתבם**" [קנ], עליהם להעיד מזכרונם ולא על פי כתב שראו.

[2] אם כך, מדוע לאור נימוקים אלה לא נמנעו לתקן כתיבת תאריך בגט גירושין?
מבארת הגמרא, כי אין כלום בכך שהגט ביד האשה, שכן, האשה בחזקת "אשת איש" היא, ואם ברצונה לטעון שהתגרשה, עליה להוכיח זאת באמצעות הגט ואם היא תמחוק את התאריך, אין לה בכך כל תועלת. טעם הדבר: עד שלא תוכיח כי התגרשה בתאריך מסויים, החזקה מכריעה את דינה באותה עת כנשואה, שהרי היתה אשת איש [קנא].
ברם, לגבי שטר קידושין, אדרבה, הן אשה זו בחזקת פנוייה היא ורק באמצעות שטר הקידושין ניתן להוכיח כי היתה מקודשת בעת המעשה, ולפיכך יש לה עילה למחוק את התאריך כדי להשמיד את ההוכחה באמצעותה ניתן להרשיעה.

המשנה הבאה שבה לעסוק בשלשה אחים נשואים שמתו שניים מהם, תוך התמקדות בדינה של יבמה, שאחד האחים עשה בה מאמר, ולפיכך היא נחשבת כיבמה הנופלת לייבום משני אחים יחד.

מַתְנִי'. [3] ג' אַחִין נְשׂוּאִין
שלשה אחים הנשואים

ג' נָכְרִיּוֹת, וּמֵת אֶחָד מֵהֶן,
לשלש נשים שאינן קרובות, ומת אחד מן האחים,

וְעָשָׂה בָהּ הַשֵּׁנִי מַאֲמָר וָמֵת - הֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַיבְּמוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמֵת
והאח השני עשה "מאמר" ביבמה וגם הוא מת - אשתו ובעלת המאמר חולצות לאח השלישי אך אינן מתייבמות, שנאמר: "ומת

[3] שלשה אחים נשואים לשלש נשים שאינן קרובות, ראובן, שמעון ולוי [קנב]. מת אחד מהם, כגון, ראובן ושמעון קידש במאמר את היבמה ומת גם שמעון, הרי נופלות לפני לוי שתי נשים, אשת ראובן ואשת שמעון. אומרת המשנה, כי לוי לא יִיבֵּם אחת מהן, אלא יחלוץ בלבד, לפי שנאמר במצוות ייבום [קנג], "כִּי יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו וּמֵת **אֶחָד מֵהֶם**... יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ... וְיִבְּמָהּ". הא למדת, כי יבמה שיש בה זיקת ייבום

קמט. דברים יז,ו. קנ. "**מפיהם ולא מפי כתבם**": בכלל דרשה זו: **א.** שהעדים לא יכתבו עדותם וישלחוה לבית דין. **ב.** שהעדים יעידו על פי זכרונם את המעשה ולא שידיעתם את המעשה עולה מתוך כתיבה שערכו. כך יש לפרש על פי הדברים שכותב רש"י כאן ובפירושו לתורה - "נמוקי יוסף" ד"ה "לינחיה". קנא. ברם אילו לא היו חכמים מתקנים לכתוב זמן בגיטי נשים, לא ניתן היה להרשיעה למרות שאין וודאות מתי התגרשה. ראה על כך בטור, "בית יוסף" וב"ח אבן העזר סימן קכ"ז, בט"ז שם ס"ק א' ו"אבני מילואים" ס"ק ב'. קנב. הוא הדין אם השלישי אינו נשוי - תוספות ד"ה "שלשה". קנג. דברים כה,ה.

אֶחָד מֵהֶן יְבָמָה יָבֹא עָלֶיהָ",
אחד מהם - יבמה יבא עליה",

שֶׁעָלֶיהָ זִיקַת יָבָם אֶחָד, וְלֹא
רק יבמה שיש בה זיקת ייבום מיבם אחד מתייבמת, ולא

שֶׁעָלֶיהָ זִיקַת ב' יְבָמִין; [1] רַבִּי
יבמה שעליה זיקת ייבום משני יבמים (זיקה גם מבעל המאמר).

שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מְיַיבֵּם לְאֵיזוֹ
רבי שמעון חולק: האח השלישי מייבם איזו מהן

שֶׁיִּרְצֶה, וְחוֹלֵץ לַשְּׁנִיָּה:
שירצה, ולשנייה יחלוץ.

גְּמָ'. [2] וְאִי זִיקַת ב' יְבָמִין
(שאלה:) אם לבעלת זיקה משני יבמים,

דְּאוֹרַיְיתָא, חֲלִיצָה נָמֵי
יש איסור תורה להתייבם, הרי לחליצה גם

לָא תִּיבָּעֵי! אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן,
לאתזדקק (כיפטורה לחלוטין)! (תשובה:) אלא האיסור מדרבנן,

וּגְזֵירָה שֶׁמָּא יֹאמְרוּ: ב'
גזירה פן יטעו ויאמרו, כי גם שתי

יְבָמוֹת הַבָּאוֹת מִבַּיִת אֶחָד
יבמות הבאות מבעל אחד -

מִתְיַיבְּמוֹת. [3] וְנַייבֵּם לַחֲדָא
מתייבמות (שתיהן). (שאלה:) אם כך, שייבם אחת

וְנִיחֲלוֹץ לַחֲדָא! גְּזֵירָה שֶׁמָּא
ויחלוץ לשנייה! (תשובה:) גם זאת גזרו שלא יעשו כן, שמא יטעו

יֹאמְרוּ: בַּיִת אֶחָד מְקֻצָּתוֹ בָּנוּי
ויאמרו: כי שתי יבמות מבעל אחד, אחת צריכה ייבום

°וּמְקֻצָּתוֹ חָלוּץ. [4] וְיֹאמְרוּ!
והשנייה חליצה. ומה בכך? שיאמרו (הן אין מכשול בעשיית חליצה)!

[5] אִי דְּמַיְיבֵּם וַהֲדַר חָלֵיץ -
(תשובה:) אמנם אם תחילה מייבם אחת ואחר כך חולץ לשנייה -

הָכִי נָמֵי, אֶלָּא גְּזֵירָה דִּילְמָא
אכן כן, אך גזרו שלא לעשות כן, שמא

חָלֵיץ בְּרֵישָׁא וַהֲדַר מְיַיבֵּם, וְקָם לֵיהּ בַּ"אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה", וְרַחֲמָנָא אָמַר: כְּיָוֹן
יחלוץ תחילה לאחת ואחר כך יְיַבֵּם את השנייה, ויעמוד באיסור "אשר לא יבנה", שאמרה תורה: כיון

שֶׁלֹּא בָנָה - שׁוּב לֹא יִבְנֶה.
שחלץ ולא יְבֵּם, שוב לא יְיַבֵּם.

דף לב/א

אחת מתייבמת ולא יבמה שבה שתי זיקות, הלא היא אלמנת ראובן, שהתקדשה בקידושי מאמר לשמעון, ובמות שמעון נפלה גם מכחו לפני לוי.
מעתה, היא אינה מתייבמת ולפיכך נותר איסור "אשת אח" שעליה, וגם צרתה, אשת שמעון המקורית שהפכה לצרתה בעת שקידשה שמעון במאמר – אינה מתייבמת, שהרי היא צרת יבמה בעלת איסור אשת אח.

[1] רבי שמעון חולק ואומר, כי רשאי היבם לייבם את אחת מהן ויחלוץ לזולתה. את טעמו של רבי שמעון למדנו בפרק שני [קנד], כי הוא מסתפק אם מאמר קונה קניין גמור – אזי ניתן לייבם אחת מהן בלבד, כי שתיהן נשות שמעון, או שמא מאמר אינו קונה כלל, וניתן לייבם את שתיהן, כי כל אחת נופלת לייבום מאח אחר. מחמת הספק הורה רבי שמעון, כי אחת יכולה להתייבם והשנייה תחלוץ ולא תתייבם.

[2] שואלת הגמרא, לשיטת חכמים הסבורים כי בעלת מאמר, שמת היבם שביצעו, אינה מתייבמת, מדוע אינה פטורה גם מחליצה? הרי הפסוק שהביאה המשנה ללמדנו כי היא פטורה מן הייבום, מפקיעה לחלוטין מפרשת ייבום, כולל חליצה!
מבארת הגמרא כי מן התורה ודאי היא עומדת לייבום, מפני שקידושי מאמר אינם תקפים מן התורה ורק חכמים גזרו שלא תתייבם בעלת המאמר, כי נדמית היא כאשת שמעון אחר שקידשה במאמר. כלומר, לוי אינו רשאי לייבם את בעלת המאמר ואת אשת שמעון, כי אנשים עלולים לטעות שמותר לייבם שתי נשים של מת אחד, מפני שסבורים הם כי שתיהן נשותיו של שמעון.
נמצא, שהפסוק שהביאו חכמים אינו מקור לשיטתם, אלא אסמכתא בלבד [קנה].

[3] ומדוע חולצות שתיהן, הן אחת יכולה להתייבם ורק השניה תחלוץ?
מפני שהרואה זאת עלול לטעות ולסבור, כי כך יש לנהוג בשתי נשותיו של המת, שאחת מתייבמת ואחת חולצת, מפני שהוא סבור כי שתיהן נשות שמעון, והרי דין התורה הוא שיבמה אחת בלבד או חולצת או מתייבמת ובכך היא פוטרת את צרותיה.

[4] ומה בכך שיאמרו כי שתי יבמות של מת אחד, אחת זקוקה לייבום ואחת לחליצה? הן במעשה החליצה אין כל איסור!

[5] מבארת הגמרא: אמת. אם אכן לעולם יְיַבֵּמ יבמה אחת ולאחר מכן יחלצו לרעותה – אין כל איסור בדבר. ברם, עוד עלולים אנשים להפוך ולחלוץ תחילה לאחת היבמות ואחר כך לייבם את השנייה. במקרה זה יעברו על איסור תורה, כי אסור לייבם יבמה שכבר נחלצה צרתה או התייבמה, שנאמר [קנו]: "וְנִגְּשָׁה יְבִמְתּוֹ... וְחָלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ... וְעָנְתָה וְאָמְרָה, כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר **לֹא יִבְנֶה** אֶת בֵּית אָחִיו" – דרשו חכמים: הפסוק מלמדנו כי אחר חליצת אחת היבמות שוב "לא יבנה" – לא יְיַבֵּם. כדי שלא יטעו ויחלצו תחילה לאחת ואחר כך ייבמו את צרתה, תקנו חכמים שלא יְיַבֵּם לוי את בעלת המאמר ואת אשת שמעון, כי אנשים טועים וסבורים ששתיהן נשות שמעון.
(ואילו רבי שמעון אינו חושש לגזירה זו ולפיכך הוא מתיר ללוי לייבם את אחת מהן [קנז]).

קנד. דף יט/א עמוד 129. קנה. **"אסמכתא"**: ראה לעיל עמוד 147 הערה קי"ד. קנו. דברים כה/ט. קנז. "מאירי".

[1] אָמַר רָבָא: נָתַן גֵּט לְמַאֲמָרוֹ -
אמר רבא: הנותן גט לביטול המאמר בלבד,

הוּתְּרָה צָרָתָהּ, אֲבָל הִיא
בכך התיר את צרתה להתייבם במותו, אך בעלת "המאמר"

אֲסוּרָה, דִּמְחַלְּפָה בְּבַעֲלַת גֵּט.
עצמה אסורה, כי מחליפים בינה לבעלת גט האסורה לייבום.

[2] אִיבָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רָבָא:
יש אומרים, שכך אמר רבא:

נָתַן גֵּט לְמַאֲמָרוֹ - הוּתְּרָה
הנותן גט לביטול המאמר בלבד - הותרה

אֲפִי' הִיא, מַאי טַעֲמָא? מַאי
אפילו בעלת המאמר. מה טעם? כי את מה

דַּעֲבַד בַּהּ שְׁקַלִיהּ.
שעשה בה - מאמר - נטל בגט.

מַתְנִי'. [3] שְׁנֵי אַחִין נְשׂוּאִין שְׁתֵּי
שני אחים הנשואים לשתי

אֲחָיוֹת, וּמֵת אֶחָד מֵהֶן וְאַחַר
אחיות, ומת אחד מהם ואחר

כָּךְ מֵתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל שֵׁנִי – הֲרֵי
כך מתה אשת השני (לא הועילה מיתתה) והיבמה

זוֹ אֲסוּרָה עָלָיו עוֹלָמִית, הוֹאִיל
ממשיכה להיות אסורה, מאחר

וְנֶאֱסְרָה עָלָיו שָׁעָה אַחַת:
שנאסרה עליו שעה אחת.

גְּמָ'. [4] פְּשִׁיטָא! הַשְׁתָּא וּמַה
(שאלה:) פשוט דין זה! הן עתה, אם

הָתָם דְּלָא מִיַּדְּחָיָא מֵהַאי
במשנה למעלה (שני יבמים) שלא נדחתה היבמה

בֵּיתָא לְגַמְרֵי - אָמְרַתְּ לָא,
מייבום לגמרי (זקוקה לאחיו) - שנינו שלא מתייבמת לו,

הָכָא דְּקָא מִיַּדְּחָיָא מֵהַאי
כאן (ביבם אחד) שנדחתה מזה

בֵּיתָא לְגַמְרֵי - לֹא כָּ"שָׁ! [5] תַּנָּא - הָא תָּנָא בְּרֵישָׁא, וְהָךְ חֲזָיָא לְהֵיתֵּירָא וְשַׁרְיָא,
הייבום לחלוטין - לא כל שכן שאינה שבה להתייבם! (תשובה:) התנא את משנתנו שנה תחילה, ואת דין המשנה הקודמת ראה התנא לנכון להתיר, והתירו,

וְהָדָר חֲזָיָא לְאִיסּוּרָא, וְאַיְידֵי דַּחֲבִיבָה לֵיהּ אַקְדְּמַהּ, וּמִשְׁנָה לֹא זָזָה מִמְּקוֹמָהּ.
וחזר בו וראה לאסרן, ובשביל שחביבה עליו המשנה המחודשת, הקדימה, (ואת משנתנו לא הסיר), ואת משנתנו הותיר במקומה.

לצורך הבנת המשך הגמרא נזכיר את שלמדנו לעיל [קנח] על "בעלת גט". בעלת גט היא יבמה הממתינה לייבום, שאחד היבמים נתן לה גט. מדין תורה אין לגט כל משמעות, אך חכמים תקנו שאין לייבמה, כביכול הגט הפקיע חלק מזיקת הייבום. בגמרא להלן נלמד על סוג נוסף של גט הניתן ליבמה; יבם שעשה מאמר (קידושין מדרבנן) ביבמה, רשאי לתת לה גט תוך שהוא מבהיר, כי הגט נועד אך ורק כדי להפקיע את קידושי המאמר שעשה, אך אין רצונו כי הגט יפגע בזיקת הייבום.

למדנו במשנה, כי בעלת המאמר וצרתה אסורות להתייבם ללוי במות שמעון.

1 אמר רבא: אם לפני מותו נתן שמעון גט לבעלת המאמר, תוך שהוא מבהיר כי הגט נועד לביטול המאמר בלבד – במותו רשאי לוי לייבם את צרתה של בעלת המאמר, שהרי הוא בוטל. עם זאת, את בעלת המאמר עצמה אינו רשאי לייבם, פן יטעו אנשים וגם ל"בעלת גט" יתירו להתייבם.

2 יש גורסים כי כך אמר רבא: אם נתן שמעון גט לביטול ה"מאמר" – מותרת גם בעלת המאמר עצמה להתייבם, שהרי הגט ביטל את המאמר.

3 שני אחים הנשואים לשתי אחיות, כגון, ראובן ושמעון, ראובן נשוי ללאה ושמעון נשוי לרחל. מת ראובן – אסורה לאה אלמנתו להתייבם לשמעון, מפני שהיא "אחות אשתו".
גם אם אחר כך מתה רחל, אשת שמעון, אין שמעון רשאי לייבם את לאה, אף על פי שאיסור אחות אשה תקף רק בחיי האשה, מפני שכלל בהלכות ייבום קובע: "הואיל ונאסרה עליו שעה אחת – נאסרה עליו עולמית".

במשנה מעלה [קנט] למדנו, כי יבמה האסורה בערווה על אחד היבמים – אסורה לו עולמית, גם אם האיסור שמנעה תחילה להתייבם – הותר. זאת, אף על פי שהיבמה עדיין לא התייבמה וקיימת זיקת ייבום בינה לבין אחיו.

4 שואלת הגמרא, לשם מה השמיעתנו משנתנו כי אח יחיד, שיבמתו אסורה עליו בערווה, אינו רשאי לייבמה אף כשהאיסור שמנעה תחילה – הותר? הן פשוטים הדברים לאור המשנה מעלה. שכן, אחר שלמדנו כי גם כאשר נותרה ביבמה זיקת ייבום כלפי אח אחר, אותו אח שהיה אסור עליה, אינו רשאי לייבמה, כל שכן שבמקרה האמור במשנתנו, בו מיד נפטרה היבמה מן הייבום מיד עם מות בעלה, מפני שהיבם היחיד היה אסור עליה – לא תתעורר זיקת הייבום שוב!

5 הגמרא מתרצת, כי אכן כן, את דין משנתנו ניתן ללמוד מדין המשנה הקודמת. אולם, תחילה שנה התנא את משנתנו בגפה, כי סבר שרק באופן זה אינה מתייבמת, אך אם נותר אח נוסף שהיבמה זקוקה להתייבם לו – הרי היא יכולה להתייבם גם לאח שתחילה היתה אסורה עליו. לבסוף חזר בו התנא ונקט, כי הן כך והן כך אינה מתייבמת לאח זה, או–אז שנה התנא גם את המקרה הנקוב במקרה הקודם.
לפי סדר הדברים, ראוי היה לשנות את הדין הפשוט שבמשנתנו תחילה ואחר כך את הדין המחודש שבמשנה הקודמת, אך מפני שחביבה על התנא המשנה בה נכתבה הלכה מחודשת, מיקמה ראשונה. אמנם, הדין היה נותן כי יסיר את משנתנו לחלוטין, אחר שאין בה צורך, אך כדי שלא לשבש את גירסת התלמידים [קס], הותירה על כנה.

קנח. עמוד 191. קנט. דף ל/א. קס. ראה ריטב"א בדף ל/א, ד"ה "ומשנה".

"**אין איסור חל על איסור**": הסוגייה הבאה משתרעת על שני דפים בקירוב, בהם תעסוק הגמרא בנושא "אין איסור חל על איסור".
הרמב"ם [קסא] כותב: "כלל גדול בכל איסורים שבתורה – שאין איסור חל על איסור". כלומר, כאשר חפץ מסויים, כגון, מאכל – אסור באכילה, או פעולה מסויימת – אסורה, חילול שבת למשל, ונוצרו תנאים חדשים אשר בעטיים עומד לחול איסור נוסף על המאכל או על הפעולה, אזי, אין האיסור החדש חל, מפני ש"אין איסור חל על איסור". מעתה, העובר במזיד, אינו נענש על האיסור השני, והשוגג – אינו חייב עליו קרבן חטאת.
ראוי לציין כי יש מן הראשונים המביאים מקור לכלל זה מן התורה [קסב].
במהלך הסוגייה נלמד דעות תנאים ואמוראים שונות המגבילות כלל זה לפי תְּנָאִים מסוימים [קסג].
בין היתר דנה הגמרא, האם כשהאיסור החדש הוא "איסור מוסיף" או "איסור כולל" – איסור חל על איסור.
"איסור מוסיף" ו"איסור כולל", הם איסורים שבחלותם יש הרחבה על האיסור הקיים.
"**איסור מוסיף**": כגון, חמותו – אסורה על חתנה, אך לכל העולם – מותרת. משנישאה – נאסרה לכל העולם כאשת איש. האיסור השני, איפוא, "מוסיף" לאסרה על אנשים נוספים [קסד].
"**איסור כולל**": כגון, בשר חזיר – אסור באכילה. עם כניסת יום הכיפורים חל איסור לאכול את כלל המאכלים. האיסור השני, הוא, איפוא, איסור "כולל", כללי, הכולל בתוכו מאכלים נוספים ולא רק את החזיר.
ובקצרה: "איסור מוסיף", הוא איסור המרחיב את האיסור באותו חפץ. "איסור כולל" הוא הרחבה של האיסור בחפצים אחרים.

משנתנו עוסקת בשני אחים, כגון, ראובן ושמעון הנשואים לשתי אחיות, לאה ורחל. הגמרא מביאה ברייתא המתייחסת למשנתנו.

[1] שנו חכמים: אם אח בא על אשת אחיו, שהיא גם אחות אשתו, חייב משום שני איסורים; "אשת אח" ו"אחות אשה". כך סובר רבי יוסי. רבי שמעון חולק ואומר, כי חייב רק משום איסור "**אשת אח**", זאת לאור הכלל "אין איסור" – אחות אשה – "חל על איסור" – אשת אח.

[2] שואלת הגמרא, הן למדנו ברייתא אחרת בה אומר רבי שמעון להיפך! "אינו חייב אלא משום איסור **אחות אשה** בלבד"?! [קסה]

[3] מבארת הגמרא, כי ההבדל בין הברייתות נעוץ בהיווצרות המקרים:
אם תחילה נשא שמעון את אשתו רחל – חל תחילה על שמעון איסור "אחות אשה" כלפי לאה אחותה, ואחר כך בנשוא ראובן את לאה, אין מתווסף עליה איסור "אשת אח" כלפי שמעון. במקרה זה עסקה הברייתא השנייה.
אם תחילה נשא ראובן את לאה – היא נאסרה על שמעון באיסור "אשת אח". כששמעון נושא אחר כך את רחל אחותה, אין מתווסף על לאה אשת ראובן איסור "אחות אשה", כי אין איסור חל על איסור. בכך עסקה הברייתא הראשונה.

[4] אם אכן במקרה שבברייתא הראשונה אין חל על אשת שמעון איסור "אחות אשה", לכאורה, במות ראובן יכול שמעון לייבמה! שהרי אין היא אסורה כלפיו כי אם באיסור "אשת אח", הפוקע לצורך ייבום!

[1] תָּ"ר: בָּא עָלֶיהָ - חַיָּיב
שנו חכמים: אם בא על זו (שהיא אשת אחיו ואחות אשתו), חייב

עָלֶיהָ מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָח וּמִשּׁוּם
משום "אשת אח" ומשום

אֲחוֹת אִשָּׁה, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי;
"אחות אשה". כך סובר רבי יוסי.

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֵינוֹ חַיָּיב
רבי שמעון חולק: אינו חייב

אֶלָּא מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָח בִּלְבָד.
אלא משום איסור "**אשת אח**" בלבד.

[2] וְהָא תַּנְיָא, רַ"שׁ אוֹמֵר: אֵינוֹ
(שאלה:) הן שנינו ברייתא: רבי שמעון אומר, שאינו

חַיָּיב אֶלָּא מִשּׁוּם אֲחוֹת אִשָּׁה
חייב אלא משום "**אחות אשה**"

בִּלְבָד! [3] לָא קַשְׁיָא: כָּאן - כָּאן -
בלבד! (תשובה:) לא קשה: כאן - כאן -

שֶׁנָּשָׂא חַי וְאַחַ"כָּ נָשָׂא מֵת, כָּאן - שֶׁנָּשָׂא מֵת וְאַחַ"כָּ נָשָׂא חַי. [4] וְרַ' שִׁמְעוֹן, הֵיכָא
נשא החי תחילה אחות ואחר כך המת (ותחילה חל איסור "אחות אשה") וכאן - נשא המת תחילה ואחר כך החי (ותחילה חל איסור "אשת אח").
(שאלה:) לפי רבי שמעון, היכן

דְּנָשָׂא מֵת וְאַחַ"כָּ נָשָׂא חַי, כֵּיוָן דְּאִיסּוּר אֲחוֹת אִשָּׁה לָא חַיֵּיל - תִּתְיַיבֵּם יַבּוּמֵי!
שתחילה נשא המת ואחר כך נשא החי, מאחר שאיסור "אחות אשה" לא חל - שגם תתייבם!

קסא. הלכות איסורי ביאה פרק י"ז הלכה ח'. קסב. ראה תוספות במסכת חולין דף קא/א ד"ה "בנטמא הגוף", ופירוש הרא"ש נזיר דף ד/א ד"ה "ואיבעית אימא". קסג. כמו כן קיימות דעות הסוברות ש"איסור חל על איסור", אולם הלכה לא נפסקה כמותם. ראה מעילה טז/א.
קסד. **איסור מוסיף:** שתי דוגמאות נוספות ל"איסור מוסיף": **א.** תוספת במהות האיסור, כגון, לפני כן היה אסור **באכילה** והאיסור השני מוסיף **איסור הנאה** (רש"י לקמן לד/א, ד"ה "אם היתתי"; חולין קא/א ד"ה "ואיסור"; כריתות יד/א ד"ה "איסור"). **ב.** נחלקו הראשונים (רמב"ם וראב"ד הלכות שבועות פרק ד' הלכה י', ראה בכסף משנה שם) אם כשהאיסור השני מוסיף זמן, כגון, שתקפו לזמן ממושך יותר מהאיסור הראשון, נחשב "איסור מוסיף". קסה. ודאי שגם במקרה זה חולק רבי יוסי, שכן, בברייתא זו (השנייה) נאמר: "רבי שמעון אומר...", משמע, כי רבי יוסי חולק. ריטב"א בעמוד ב'.

[1] אָמַר רַב אַשִׁי: אִיסּוּר
הסביר רב אשי: איסור

אֲחוֹת אִשָּׁה מִיתְלָא תָּלֵי
"אחות אשה" תלוי

וְקָאֵי, אִי פָּקַע אִיסּוּר אֵשֶׁת
ועומד, ואם פוקע איסור "אשת

אָח - אָתֵי אִיסּוּר אֲחוֹת
אח" בא איסור אחות

אִשָּׁה וְחַיֵּיל, וְהֵילְכָךְ לָא
אשה וחל (ומונע את הייבום) ולכן איסור "אשת אח" אינו

פָּקַע. [2] וְסָבַר רַבִּי יוֹסֵי אִיסּוּר
פוקע כלל. (תמיהה:) הכי סובר רבי יוסי שאיסור

חָל עַל אִיסּוּר?! וְהָא תַּנְיָא:
חל על איסור?! הן שנינו ברייתא:

עָבַר עֲבֵירָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שְׁתֵּי
עבר אדם עבירה שענשה שתי

מִיתוֹת - נִידּוֹן בַּחֲמוּרָה,
מיתות, נענש במיתה החמורה,

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: נִידּוֹן בַּזִּיקָּה
ורבי יוסי חולק: נידון במיתה שסיבת החיוב בה

הָרִאשׁוֹנָה הַבָּאָה עָלָיו;
באה לו ראשונה;

וְתַנְיָא, כֵּיצַד אָמַר רַבִּי יוֹסֵי
ושנינו הסבר הדברים: באיזה מקרה אמר רבי יוסי

נִידּוֹן בַּזִּיקָּה הָרִאשׁוֹנָה הַבָּאָה
ש"נידון בזיקה הראשונה הבאה

עָלָיו? חֲמוֹתוֹ וְנַעֲשֵׂית
עליו"? כגון חמותו

אֵשֶׁת אִישׁ - נִידּוֹן בַּחֲמוֹתוֹ,
שנישאה ובא עליה, נענש במיתת איסור "חמותו",

[1] הסביר רב אשי: אכן, כל עוד תקף איסור "אשת אח", לא חל איסור "אחות אשה", אך אין פירוש הדברים כי איסור "אחות אשה" אינו קיים במקרה זה, אלא הוא תלוי ועומד, ממתין, ובו ברגע שיפוג איסור "אשת אח", יחול איסור "אחות אשה". משכך, מלכתחילה אין פוקע איסור "אשת אח" של היבמה לצורך הייבום, כי מיד עם פקיעתו תיאסר להתייבם, בחלות איסור "אחות אשה".

זו שיטת רבי שמעון, אך רבי יוסי סובר, כי עובר על איסור "אשת אח" ועל איסור "אחות אשה" גם יחד. לכאורה, בנקטו כן, הרי שלדעתו "איסור **חל** על איסור".

[2] תמהה הגמרא, וכי רבי יוסי סובר ש"איסור חל על איסור"?! הן שנינו ברייתא [קסז]: אדם שבמעשה אחד עבר על שני איסורים, שעונש כל אחד מהם הוא מיתת בית דין – להמיתו פעמיים אי אפשר ולפיכך ממיתים אותו במיתה החמורה מבין שתי המיתות שהתחייב בהן [קסז]. רבי יוסי חולק ואומר, כי יש להמיתו במיתה שהתחייב בה בעטיו של האיסור הראשון.

על פירוש הדברים שנינו בברייתא, כי מדובר באדם שבא על חמותו שהיא אשת איש; אם תחילה נשא את בתה וכך אמה נאסרה עליו באיסור "חמותו", ואחר כך נישאה חמותו וחל עליה איסור "אשת איש", הרי החתן מומת בשריפה, שהיא ענשו של הבא על חמותו ואינו מומת בחנק, העונש המוטל על הבא על אשת איש, אך אם נשא את אשתו כשחמותו היתה נשואה, הרי הוא נענש עליה בחנק, כי עוד לפני שנשא את בתה כבר היתה אסורה עליו כ"אשת איש".

הרי לנו, כי רבי יוסי סובר שאין איסור חל על איסור, ולכן יש להענישו לפי האיסור היחיד שחל עליה!

[3] ענה רבי אבהו: אכן, רבי יוסי סובר ש"אין איסור חל על איסור" ובכל זאת במקרה ששני אחים נשאו שתי אחיות, סובר רבי יוסי שהאח הבא על אשת אחיו, שהיא גם אחות אשתו, חייב משום שני איסורים, שכן, האיסור החדש הוא "איסור מוסיף".

כלומר, תחילה היתה אסורה כ"אחות אשה" וכשנשאה אחיו, חל כלפיו גם איסור "אשת אח", כי איסור זה "מוסיף" – הוא אוסר אותה על יתר האחים שעד כה היו מותרים בה.

(ישאל השואל: הן גם כשחמותו נישאת ונעשית אשת איש, איסור אשת איש הוא "איסור מוסיף", ומדוע אמר רבי יוסי כי יש להמיתה בעונש האיסור הראשון שחל עליה? רש"י [קסח] מבאר, כי אכן שני האיסורים חלים עליה, וכוונת רבי יוסי שיש להמיתה בעונש שריפה, כדין "חמותו", מפני שהוא חמור יותר מעונש חנק של אשת איש).

[4] שואלת הגמרא, תירוץ זה יש בו כדי להסביר מדוע במקרה שתחילה נשא שמעון אחות ואחר כך נשא ראובן את אחותה, יחול לגבי אשת ראובן איסור "אשת אח" על איסור "אחות אשה", כי איסור "אשת אח" מוסיף איסור על יתר האחים [קסט]. ברם, היכן שתחילה נשא ראובן אחות ובכך אסרה על יתר האחים כ"אשת אח", מדוע בנשוא שמעון את אחותה, יחול איסור "אחות אשה" על אשת שמעון? הן נאסרה עליו כבר! ומדוע סובר רבי יוסי כי חייב עליה שמעון גם משום "אשת אח" וגם משום "אחות אשה"?

דף לב/ב

אֵשֶׁת אִישׁ וְנַעֲשֵׂית חֲמוֹתוֹ - נִידּוֹן בְּאֵשֶׁת אִישׁ! [3] °אָמַר רַ' אַבָּהוּ: מוֹדֶה
אם היתה נשואה ואחר כך נעשית חמותו, נענש במיתת איסור "אשת איש" (הרי שאין איסור חל על איסור)! תירץ רבי אבהו: מודה

רַ' יוֹסֵי בְּאִיסּוּר מוֹסִיף. [4] תֵּינַח הֵיכָא דְּנָשָׂא חַי וְאַחַ"כְּ נָשָׂא מֵת,
רבי יוסי ש"איסור מוסיף" חל על איסור קיים. (שאלה:) הניחא היכן שנשא תחילה האח החי, ואחר כך נשא האח המת אחותה,

מִגּוֹ דְּאִתּוֹסֵף אִיסּוּר לְגַבֵּי אַחִים - אִתּוֹסֵף אִיסּוּר לְגַבֵּי דִּידֵיהּ,
מתוך שהתווסף איסור "אשת אח" על כל האחים, התווסף איסור זה גם לגביו.

אֶלָּא הֵיכָא דְּנָשָׂא מֵת וְאַחַ"כְּ נָשָׂא חַי, מַאי אִיסּוּר מוֹסִיף אִיכָּא?
אך היכן שנשא תחילה המת ואחר כך נשא החי אחותה, מה "איסור מוסיף" יש כאן?

קסו. תוספתא, סנהדרין פרק י"ב הלכה ג' בשינויי לשון. קסז. **"נידון בחמורה":** סדר חומרת מיתות בית דין לדעת חכמים: סקילה, שרפה, הרג וחנק (ראה סנהדרין מט/ב). קסח. ד"ה "אמר רבי אבהו". קסט. היינו: המקרה האמור בברייתא השנייה כפי שפירשה הגמרא למעלה, וראה בהערה קס"ה.

[1] וְכ"תֵ, מִגּוֹ דְּאִיתְּסַר בְּכוּלְּהוּ
וכי תאמר, מתוך שנאסר בכל

אַחְוָותָא, [2] הַאי אִיסּוּר כּוֹלֵל
האחיות (נאסר גם בה), הן זה "איסור כולל" (שרבי

הוּא! [3] אֶלָּא אָמַר רָבָא:
יוסי אינו סובר)! אלא אמר רבא: (כוונת רבי יוסי)

מַעֲלָה אֲנִי עָלָיו כְּאִילּוּ עָשָׂה
שמתייחסים אליו בחומרה כאילו עבר

שְׁתַּיִם וְאֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא אֶחָת.
שני איסורים, אך בפועל מתחייב על אחד.

וְכֵן כִּי אֲתָא רָבִין אָ"רַ יוֹחָנָן:
וכן כשבא רבין אמר בשם רבי יוחנן:

מַעֲלָה אֲנִי עָלָיו כְּאִילּוּ
מתייחסים כאילו

עָשָׂה בְּ' וְאֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא
עשה שני איסורים, אך בפועל חייב רק

אֶחָת. [4] מַאי נָפְקָא מִינַּהּ?
על אחד. מה היא ההשלכה מכך?

לְקָבְרוֹ בֵּין רְשָׁעִים גְּמוּרִים.
לקברו בחלקת רשעים גמורים.

[1] שמא תאמר, כי יש סיבה לכך שיחול איסור "אחות אשה" על איסור "אשת אח", כי בעת שנשא שמעון את אחות אשת ראובן, נאסרו עליו כל אחיות אשתו, ואגב שחל האיסור על כל האחיות הוא כבר חל גם על האחות הנשואה לראובן, אף על פי שהיא כבר אסורה עליו כ"אשת אח".

[2] הגמרא דוחה אפשרות זו, מפני שמקרה זה מוגדר "איסור כולל" ולא "איסור מוסיף". כלומר, האיסור החדש שברצוננו כי יחול על האיסור הקיים, אינו מוסיף איסור מה באשת אחיו, אלא הוא כולל בתוכו נשים נוספות, אחיותיה – "איסור כולל", וב"איסור כולל" רבי יוסי אינו סובר שאיסור חל על איסור [קע].

[3] אלא אמר רבא: לעולם סובר רבי יוסי ש"אין איסור חל על איסור", ובאמרו בברייתא שהבא על אשת אחיו שהיא גם אחות אשתו חייב גם משום "אשת אח" וגם משום "אחות אשה", כוונתו היא שמעשהו חמור כשני איסורים, אך בפועל הוא חייב על איסור אחד. כלומר, אם עבר בשוגג, מתחייב בקרבן חטאת אחד בלבד. כך גם אמר רבין, כשבא לבבל, בשם רבי יוחנן, כי רבי יוסי שאמר שחייב שתיים התכוון לחומרת המעשה בלבד.

[4] ואיזו השלכה יש לכך שמעשהו נחשב חמור כעובר על שני איסורים?
שיש לקברו בחלקת "רשעים גמורים". כלומר, אין קוברים צדיק בסמוך לרשע. כמו כן, אין קוברים רשע 'גמור' – מי שהתחייב מיתת בית דין חמורה; סקילה או שריפה, בסמוך למי שאינו מוגדר רשע 'גמור' – התחייב מיתת בית דין חמורה פחות; סיף או חנק.
רבי יוסי סובר, כי מאחר שהלה עבר על שני איסורי כרת, "אשת אח" ו"אחות אשה", הרי הוא "רשע גמור" שיש לקברו בחלקת הרשעים הגמורים. זו כוונתו "חייב שתיים". אך רבי שמעון חולק עליו וסבור כי "אינו חייב אלא משום אשת אח", היינו: הוא רשע, אך אינו רשע גמור.

להלן תמשיך הגמרא לדון בשיטת רבי יוסי, ובתוך כך היא תעסוק באיסורים אחדים שאינם תקפים לגבי כל אדם, או שהם מוגבלים למקרים מסוימים:
עבודת זר: מי שאינו כהן אינו רשאי לעבוד בבית המקדש. מובן מאליו, כי איסור זה אינו תקף לגבי כהנים.
שבת: אסור לעשות מלאכות בשבת, אך כהנים רשאים להקריב בשבת קרבן ציבור. להלן תבאר הגמרא אלו מלאכות מתוך שלושים ותשע המלאכות האסורות בשבת, עושים הכהנים במהלך ההקרבה.
טומאה: כהן טמא אינו רשאי לעבוד בבית המקדש. עם זאת הורתה התורה, כי כהן טמא רשאי להקריב קרבן ציבור בתנאים מסויימים [קעא].
אכילת בשר קרבנות קדשי קדשים: ישראל אינו רשאי לאכול בשר קרבנות "קדשי קדשים", כגון, חטאת. איסור זה אינו תקף לגבי הכהנים.
נבלה: בהמה ועוף טהורים שמתו ללא שחיטה כשרה, הרי הם "נבלה" ואסורים באכילה. עוף שנמלק [קעב] הרי הוא נבלה. עם זאת חידשה התורה שמותר לכהנים לאכול בשר חטאת העוף, למרות שנמלק.

קע. ראה על כך בתוספות ד"ה "איסור כולל" ובראשונים. קעא. ראה בפרטי הלכה זו ברמב"ם הלכות ביאת מקדש פרק ד'. קעב. **"מליקה":** מליקה נעשית בקרבנות העוף, חטאת ועולה. המליקה נעשית בציפורן האגודל החותכת בצוואר העוף. אחר כך מזה הכהן מדם הקרבן על המזבח. בשר העולה מוקטר על המזבח ובשר החטאת נאכל על ידי הכהנים.

[1] וּבִפְלוּגְתָּא; [2] דְּאִיתְמַר:
(דברי רבא ורבי יוחנן), שנויים במחלוקת; שלמדנו:

זָר שֶׁשִּׁימֵּשׁ בַּשַּׁבָּת - רַבִּי
ישראל שהקריב קרבן ציבור בשבת - רבי

חִיָּיא אוֹמֵר: חַיָּיב שְׁתָּיִם, בַּר
חייא אומר: חייב שתיים, בר

קַפָּרָא אוֹמֵר: אֵין חַיָּיב אֶלָּא
קפרא אומר: אינו חייב אלא

אֶחָת. קָפַץ רַבִּי חִיָּיא וְנִשְׁבַּע,
אחד. קפץ רבי חייא ונשבע,

הָעֲבוֹדָה! כָּךְ שָׁמַעְתִּי מֵרַבִּי:
"העבודה"! (לשון שבועה) כך שמעתי מרבי:

שְׁתָּיִם. קָפַץ בַּר קַפָּרָא וְנִשְׁבַּע,
חייב שתיים. קפץ בר קפרא ונשבע,

הָעֲבוֹדָה! כָּךְ שָׁמַעְתִּי מֵרַבִּי:
"העבודה"! כך שמעתי מרבי:

אֶחָת. [3] הִתְחִיל רַבִּי חִיָּיא
חייב אחת. החל רבי חייא

לָדוּן: שַׁבָּת לַכֹּל נֶאֱסְרָה,
לדון בדברים: הן איסור שבת לכל נאמר,

כְּשֶׁהוּתְּרָה בַּמִּקְדָּשׁ - אֵצֶל
וכשהותר במקדש לצורך קרבנות - לגבי

כֹּהֲנִים הוּתְּרָה, לַכֹּהֲנִים
כהנים הותר, לכהנים

הוּתְּרָה וְלֹא לַזָּרִים, יֵשׁ כָּאן מִשּׁוּם זָרוּת וְיֵשׁ כָּאן מִשּׁוּם שַׁבָּת. [4] הִתְחִיל בַּר
הותר ולא לזרים (האסורים בעבודה במקדש), לפיכך עבר על איסור עבודה לזר, ועל איסור חילול שבת. כנגדו החל בר

קַפָּרָא לָדוּן: שַׁבָּת לַכֹּל נֶאֱסְרָה, כְּשֶׁהוּתְּרָה בַּמִּקְדָּשׁ - הוּתְּרָה, אֵין כָּאן אֶלָּא
קפרא לדון בדברים: איסור שבת לכל נאמר, וכשהותר במקדש לצורך קרבנות - הותר לכל, לפיכך אין כאן אלא

זָרוּת. [5] בַּעַל מוּם שֶׁשִּׁימֵּשׁ בְּטוּמְאָה - רַבִּי חִיָּיא אוֹמֵר: חַיָּיב שְׁתָּיִם, בַּר קַפָּרָא
איסור עבודה לזר. כהן בעל מום שעבד במקדש בעודו טמא - רבי חייא אומר: חייב שתיים, בר קפרא

אוֹמֵר: אֵין חַיָּיב אֶלָּא אֶחָת. קָפַץ ר' חִיָּיא וְנִשְׁבַּע, הָעֲבוֹדָה! כָּךְ שָׁמַעְתִּי מֵרַבִּי:
אומר: אינו חייב אלא אחת. קפץ רבי חייא ונשבע, העבודה! כך שמעתי מרבי:

שְׁתָּיִם. קָפַץ בַּר קַפָּרָא וְנִשְׁבַּע, הָעֲבוֹדָה! כָּךְ שָׁמַעְתִּי מֵרַבִּי: אֶחָת. [6] הִתְחִיל
חייב שתיים. קפץ בר קפרא ונשבע, העבודה! כך שמעתי מרבי: חייב אחת. החל

ר"ח לָדוּן: טוּמְאָה לַכֹּל נֶאֱסְרָה, כְּשֶׁהוּתְּרָה בַּמִּקְדָּשׁ - אֵצֶל כֹּהֲנִים תְּמִימִים
רבי חייא לדון בדברים: הן איסור עבודה בטומאה במקדש נאמר לכל, וכשהותרה עבודה בטומאה במקדש - לגבי כהנים תמימים

[1] הגמרא אומרת, כי הסברם של רבא ורבי יוחנן בדעת רבי יוסי, שנוי במחלוקת. הגמרא תדון באריכות בסוגייה זו, ובסופה תציג מחלוקת זו [קעג].

[2] למדנו: ישראל שהקריב קרבן ציבור בשבת, מה דינו? רבי חייא אומר: עבר על שני איסורים: חילול שבת ועבודת זר במקדש, ובר קפרא אומר כי עבר על איסור אחד בלבד: איסור עבודת זר בבית המקדש [קעד]. כדי לחזק את דבריו אמר רבי חייא: "העבודה"! לשון שבועה [קעה], שכך שמעתי מ"רבי" – רבי יהודה הנשיא, כי עבר על שני איסורים. גם בר קפרא אמר, "העבודה"! ששמעתי מ"רבי" – רבי יהודה הנשיא כי עבר על איסור אחד.

[3] אחר שהעלו את מה ששמעו מרבם, החל רבי חייא לדון בדבר, כדי להוכיח את צדקתו ואמר: הן איסור שבת תקף כלפי כולם. משהותר איסור שבת עבור עבודת הקרבנות, רק לכהנים המצווים בעבודת הקרבנות הותר, אך לא לזרים. לפיכך, זר שעבד בשבת עבר על איסור מלאכה בשבת, בנוסף לכך שעבר על איסור לזרים לעבוד בבית המקדש.

[4] כנגדו דן בר קפרא בדברים וטען להיפך: איסור שבת תקף כלפי כולם. משהותר איסור שבת עבור עבודת הקרבנות, ההיתר תקף כלפי כולם. לפיכך זר שעבד בבית המקדש עובר על איסור עבודת זר בבית המקדש אך לא על חילול שבת.

כהן בעל מום אינו רשאי לעבוד בבית המקדש. גם בדינו נחלקו רבי חייא ובר קפרא, אם עבד בעודו טמא.

[5] כהן בעל מום טמא שהקריב קרבן ציבור בעת שקיים היתר לשאר הכהנים לעבוד בטומאה, מה דינו? רבי חייא אומר: עבר שני איסורים; בנוסף לאיסור עבודה של כהן בעל מום, הן גם עבד בעודו טמא. ואילו בר קפרא אמר: עבר רק על איסור לכהן בעל מום לעבוד בבית המקדש.
נשבע רבי חייא: "העבודה"! שכדברי שמעתי מרבי, וגם בר קפרא נשבע: "העבודה"! שכדברי שמעתי מרבי.

[6] החל רבי חייא לדון בדברים כדי להוכיח את צדקת דבריו ואמר: הן האיסור לטמא לעבוד בבית המקדש, נאמר לגבי כל הכהנים. באופנים שהתירה התורה איסור זה, לא הותר האיסור כלפי כהן בעל מום,

קנג. "וערוך לנר". קעד. ראה ברש"י, ד"ה "חייב ב"", ובראשונים, שכאן הכוונה "עבר" שני איסורים, לפי שאין חיוב חטאת בזר שעבד במקדש, ואילו על "שבת" אין חיוב מלקות. ברם להלן ניתן לפרש "חייב". קעה. **"העבודה": לשון שבועה** (ראה רש"י, תענית כד/א ד"ה העבודה). במסכת שבת (דף קכז) מביאה הגמרא שתנא נשבע בלשון זהה, "העבודה". המהרש"א (שם) כותב, כי אין לפרש שנשבע **בעבודת** המקדש, מפני שאותו תנא חי לאחר החורבן, "אלא דכך היה שבועתם העבודה לשמים וברמז נקודות עבודה הם נקודות שם של ד'" (ועיין עוד בתוספות יום טוב למשנה נדרים פרק א' משנה ד' ד"ה "הקרבן").

שממילא אינו יכול לעבוד בבית המקדש, ולפיכך כהן זה עבר על שני איסורים.

1 גם בר קפרא החל לדון: הן האיסור לטמא לעבוד בבית המקדש נאמר לכל הכהנים, וממילא, כשהותר לעבוד בטומאה בעת שרוב הכהנים טמאים, כולל ההיתר את כל הכהנים, גם את בעלי המום, ולפיכך עבר כהן בעל מום זה על איסור אחד בלבד – עבודת בעל מום בבית המקדש.

2 גם לגבי ישראל שאכל בשר קרבן חטאת העוף, שאינו נשחט אלא נמלק – נחלקו. רבי חייא אמר: חייב שתיים; הן משום איסור נבלה והן משום איסור לזר לאכול בשר קדשי קדשים. ובר קפרא אמר – חייב אחד; משום איסור לזר לאכול בשר קדשי קדשים. אמר רבי חייא: "העבודה"! כך שמעתי מרבי. אמר בר קפרא: "העבודה"! כך שמעתי מרבי.

3 החל רבי חייא לדון בדבר: הן איסור נבלה נאמר לכולם. איסור זה הותר בבית המקדש לגבי קרבן חטאת העוף שנמלק, אך הותר רק לכהנים שלהם הוענקה הזכות לאכלו ולא לזרים. ממילא זר שאכלו עובר שני איסורים; אכילת בשר "קדשי קדשים" ואכילת נבלה.

4 כנגדו אמר בר קפרא: הן איסור נבלה נאמר לכולם. משהותר איסור נבלה כלפי קרבן חטאת העוף, הותר האיסור לכולם, וממילא, זר שאכלו עובר רק על איסור אכילת "קדשי קדשים".

אף על פי שכל אחד טען את נימוקו, הגמרא מבינה כי הנימוקים שהציגו אינם הבסיס העיקרי למחלוקתם, מפני שניתן לצדד לכאן ולכאן בטעמיהם קעו. שואלת הגמרא, איפוא, 5 מהו שורש מחלוקתם?

6 ניתן לומר כי נחלקו בדעת רבי יוסי, האם "איסור כולל" חל על איסור קיים.

רבי חייא סובר כי לדעת רבי יוסי "איסור כולל" חל על איסור קיים, ולפיכך בכל המקרים אמר רבי חייא שעבר על שני איסורים, ואילו בר קפרא סובר, כי לדעת רבי יוסי "איסור כולל" אינו חל על איסור קיים, ולפיכך אמר כי בכל המקרים עבר על איסור אחד קעז.

הוּתְּרָה, לְכֹהֲנִים תְּמִימִים
הותרה, רק לכהנים תמימים

הוּתְּרָה וְלֹא לְבַעֲלֵי מוּמִין, יֵשׁ
הותרה ולא לכהנים בעלי מום, לפיכך

כָּאן מִשּׁוּם בַּעֲלֵי מוּמִין וְיֵשׁ
עבר על איסור עבודה במקדש לבעלי מום, ועל

כָּאן מִשּׁוּם טוּמְאָה. 1 הִתְחִיל
איסור עבודה במקדש בטומאה. כנגדו התחיל

בַּר קַפָּרָא לָדוּן: טוּמְאָה
בר קפרא לדון בדברים: הן איסור עבודה בטומאה במקדש

לַכֹּל נֶאֶסְרָה, כְּשֶׁהוּתְּרָה
לכל נאמר, ומשהותרה עבודה בטומאה

בַּמִּקְדָּשׁ - הוּתְּרָה, אֵין כָּאן
במקדש - הותר לכל, ולפיכך אינו עובר

אֶלָּא מִשּׁוּם בַּעַל מוּם. 2 זָר
אלא על איסור עבודה במקדש לבעל מום. ישראל

שֶׁאָכַל מְלִיקָה - רַ׳ חִיָּיא
שאכל קרבן חטאת העוף שנמלק - רבי חייא

אוֹמֵר: חַיָּיב שְׁתָּיִם, בַּר קַפָּרָא
אומר: חייב שתיים. בר קפרא

אוֹמֵר: אֵין חַיָּיב אֶלָּא אֶחָת.
אומר: אינו חייב אלא אחת.

קָפַץ רַבִּי חִיָּיא וְנִשְׁבַּע, הָעֲבוֹדָה! כָּךְ שָׁמַעְתִּי מֵרַבִּי: שְׁתָּיִם. קָפַץ בַּר קַפָּרָא
קפץ רבי חייא ונשבע, העבודה! כך שמעתי מרבי: חייב שתיים. קפץ בר קפרא

וְנִשְׁבַּע, הָעֲבוֹדָה! כָּךְ שָׁמַעְתִּי מֵרַבִּי: אֶחָת. 3 הִתְחִיל רַבִּי חִיָּיא לָדוּן: נְבֵלָה
ונשבע, העבודה! כך שמעתי מרבי: חייב אחת. התחיל רבי חייא לדון בדברים: הן איסור נבלה

לַכֹּל נֶאֶסְרָה, כְּשֶׁהוּתְּרָה בַּמִּקְדָּשׁ - אֵצֶל כֹּהֲנִים הוּתְּרָה, לַכֹּהֲנִים הוּתְּרָה
לכל נאסר, וכשהותר במקדש (בחטאת העוף) - רק לכהנים הותר, לכהנים הותר

וְלֹא לְזָרִים, יֵשׁ כָּאן מִשּׁוּם זָרוּת וְיֵשׁ כָּאן מִשּׁוּם מְלִיקָה. 4 הִתְחִיל בַּר קַפָּרָא
ולא לזרים, ולפיכך עבר על איסור זר שאכל קדשים ועל איסור אכילת נבלה. כנגדו התחיל בר קפרא

לָדוּן: נְבֵלָה לַכֹּל נֶאֶסְרָה, כְּשֶׁהוּתְּרָה בַּמִּקְדָּשׁ - הוּתְּרָה, אֵין כָּאן אֶלָּא מִשּׁוּם
לדון בדברים: הן איסור נבלה לכל נאסר, ומשהותר במקדש (בחטאת העוף) - הותר לכולם, ולפיכך אינו עובר אלא על

זָרוּת. 5 °בְּמַאי קָמִיפַּלְגֵי? 6 בְּאִיסּוּר כּוֹלֵל וְאַלִּיבָּא דְרַ׳ יוֹסֵי, רַבִּי חִיָּיא סָבַר:
איסור זר שאכל "קדשים". במה נחלקו? אם "איסור כולל" חל על איסור קיים לדעת רבי יוסי, רבי חייא סבר:

רַבִּי יוֹסֵי בְּאִיסּוּר כּוֹלֵל מִיחַיַּיב תַּרְתֵּי, בַּר קַפָּרָא סָבַר: לָא מִיחַיַּיב אֶלָּא חֲדָא.
רבי יוסי ב"איסור כולל" מחייב שתיים, ובר קפרא סבר: לא מחייב רבי יוסי אלא אחד.

° דף לג/א

קעו. תוספות ישנים ד"ה "במאי". וראה עוד ברשב"א ד"ה "במאי". קעז. לפי הסבר זה, הברייתא הראשונה בה נאמר: "בא עליה חייב משום אשת אח ומשום אחות אשה, דברי רבי יוסי", עוסקת בעת שאיסור אחות אשה חל קודם, לפיכך איסור אשת אח השני הוא איסור מוסיף, כפי שלמדנו למעלה (אלא שקודם פירשנו שהברייתא עוסקת ב"כולל" ועתה במוסיף), ואילו את הברייתא השנייה העוסקת באיסור אשת אח החל קודם, שנה רבי חייא אך בר קפרא לא שנאה - רש"י ד"ה "באיסור" וד"ה "לא מחייב". ראה עוד בתוספות ד"ה "לא מחייב".

[1] וּמַאי אִיסּוּר כּוֹלֵל אִיכָּא
ומה "איסור כולל" יש

הָכָא? בִּשְׁלָמָא זָר - מֵעִיקָּרָא
כאן? הניחא זר שעבד במקדש - במשך השבוע

שָׁרֵי בְּמִלָּאכָה וְאָסוּר
מותר לו לשחוט או להבעיר אש, אך אסור

בַּעֲבוֹדָה, אַתְיָא לַהּ שַׁבָּת,
ביתר עבודות המקדש, כשבאה שבת,

מִגּוֹ דְּקָא מִיתְּסַר בְּמִלָּאכָה
מתוך שנאסר בשאר מלאכות שבת,

מִיתְּסַר נָמֵי בַּעֲבוֹדָה. [2] בַּעַל
נאסר גם בשחיטה או בהבערת אש. בכהן בעל

מוּם - מֵעִיקָּרָא שָׁרֵי בַּאֲכִילָה
מום - לפני שנטמא מותר באכילת קדשים

וְאָסוּר בַּעֲבוֹדָה, אִיטַּמֵּי לֵיהּ,
ואסור היה בעבודת המקדש. כשנטמא,

מִגּוֹ דְּקָא מִיתְּסַר בַּאֲכִילָה -
מתוך שנאסר באכילת קדשים,

מִיתְּסַר נָמֵי בַּעֲבוֹדָה, [3] אֶלָּא
נאסר גם בעבודת המקדש. אך לגבי

מְלִיקָה - בְּבַת אַחַת הִיא
זר שאכל חטאת העוף, רק בבת אחת

דְּמַשְׁכַּחַת לַהּ, בְּאִיסּוּר כּוֹלֵל
יתכן למצוא (מקרה), אך ב"איסור כולל"

לָא מַשְׁכַּחַת לַהּ! [4] אֶלָּא
לא נמצא מקרה שכזה! אלא

קָמִיפַּלְגֵי בְּאִיסּוּר בְּבַת אַחַת
נחלקו בשני איסורים העומדים לחול יחד,

וְאַלִּיבָּא דְּרַ' יוֹסֵי, רַבִּי חִיָּיא סָבַר: רַבִּי יוֹסֵי בְּאִיסּוּר בַּת אַחַת מְחַיֵּיב תַּרְתֵּי,
לשיטת רבי יוסי. רבי חייא סבר: רבי יוסי בשני איסורים החלים יחד, מחייב שתיים,

וּבַר קַפָּרָא סָבַר: לָא מְחַיֵּיב אֶלָּא חָדָא. [5] וְהָכָא, מַאי אִיסּוּר בַּת אַחַת אִיכָּא
ובר קפרא סבר: אינו מחייב רבי יוסי אלא אחד. (שאלה:) וכאן (בזר ובבעל מום), היאך שני איסורים החלים יחד יש

הָכָא? [6] זָר שֶׁשִּׁימֵּשׁ בַּשַּׁבָּת - כְּגוֹן דְּאַיְיתֵי שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת בַּשַּׁבָּת, דְּהַוְיָא לְהוּ
כאן? תשובה:) לגבי זר שעבד במקדש בשבת (ניתן לומר) כגון, שהביא שתי שערות בשבת (ונהיה "גדול"), והתהוו להם

זָרוּת וְשַׁבָּת בַּהֲדֵי הֲדָדֵי, [7] בַּעַל מוּם נָמֵי - כְּגוֹן דְּאַיְיתֵי שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת וְאִיטַּמֵּי
איסור "זר" ואיסורי שבת, יחד (כלפיו, כי קטן פטור). לגבי כהן בעל מום גם (ניתן לומר), כגון שהביא שתי שערות ונטמא (בעודו קטן),

הגמרא בודקת בכל אחד מן המקרים, מדוע מוגדר האיסור השני כ"איסור כולל".

[1] מי מהאיסורים הנידונים מוגדר "איסור כולל"? אמנם המקרה של זר שעבד בשבת בבית המקדש יובן, כי במשך השבוע חל עליו איסור לעבוד בבית המקדש ועם כניסת השבת חל עליו גם איסור חילול שבת הנחשב "איסור כולל", כי גם את המלאכות שהותרו בבית המקדש, אסור לו לעשות בשבת שלא לצורך מלאכת המקדש. לפיכך, מתוך שחל עליו איסור שבת לגבי כלל המלאכות, חל עליו איסור שבת גם לגבי המלאכות שבבית המקדש.

[2] את המקרה של כהן בעל מום שעבד בטומאה בבית המקדש, גם ניתן להבין, כי בעודו בעל מום אסור היה בעבודה במקדש אך מותר היה באכילת קדשים, ומשנטמא נאסר גם באכילת קדשים. מעתה, איסור הטומאה מוגדר "איסור כולל", כי הוא כולל אכילה שהיתה מותרת לו לפני כן.

[3] ברם, המקרה של זר שאכל קרבן חטאת העוף אינו מובן, שכן, כל שיש לפנינו הוא מקרה של שני איסורים המבקשים לחול באחת, מפני שעד שנמלק העוף לא חלו עליו איסור נבלה (כי עודו חי) ולא איסור אכילת קדשי קדשים לזר (החל מעת מליקתו), ושניהם מבקשים לחול עליו באחת! קעה.

אולם, אין ניתן לומר כי אחד מהאיסורים הללו מוגדר "איסור כולל". שהרי "איסור כולל" מהו? איסור שעם חלותו נאסר האדם בחפצים נוספים. כלום ניתן לומר כן לגבי איסור נבלה או איסור לזר לאכול קדשים?! הן הקדשים הקיימים בעולם, אסורים עליו זה מכבר. כמו כן בעלי החיים שכבר התנבלו – אסורים עליו.

[4] לאור שאלה זו, חוזרת בה הגמרא ומסבירה, כי נחלקו האמוראים בשיטת רבי יוסי, מה סובר הוא במקרה ששני איסורים מבקשים לחול יחד. רבי חייא סבר, שרבי יוסי מחייב משום שני איסורים, ובר קפרא סבר, כי רבי יוסי מחייב משום איסור אחד בלבד.

[5] משהוסבר מוקד מחלוקתם לגבי שני איסורים העומדים לחול בבת אחת, כפי שהוסבר במקרה של זר שאכל מבשר קרבן חטאת העוף, מבררת הגמרא, כיצד בשני המקרים הנוספים בהם נחלקו אירע ששני האיסורים עומדים לחול יחד.

[6] ובכן, לגבי זר שעבד בבית המקדש בשבת, יתכן מקרה שכזה, אם הוא הביא "סימנים" בשבת, כלומר, בשבת עצמה הפך לגדול החייב במצוות התורה. נמצא, שבעיצומה של השבת עמדו לחול שני איסורים יחד; איסור עבודה בבית המקדש ואיסור חילול שבת.

[7] כמו כן, כהן בעל מום שעבד בבית המקדש בעודו טמא, יתכן מקרה שבעודו קטן כבר היה בעל מום וגם טמא וכך הגדיל ושני האיסורים

קעה. כן משמעות לשון רש"י, ד"ה "אלא מליקה", וכן גם הביא הרמב"ן בשמו. ברם, ראה גם ריטב"א, ד"ה "אלא", הכותב בשם רש"י, כי איסורי נבלה וזרות חלים רק אחר ההזאה.

באו יחד. אפשרות נוספת: אצבעו של כהן נקטעה מסכין טמאה, ובבת אחת הפך בעל מום וטמא.

הגמרא דוחה את האפשרות לפרש כי בכך נחלקו רבי חייא ובר קפרא בשיטת רבי יוסי, מפני שלא יתכן ששניהם נשבעו על כך שאותו רב אמר להם דבר והיפוכו.

[1] שהנה, לפי פירוש זה, אם רבי חייא הוא הצודק, שרבי הורה כי חייב שתיים, אכן ניתן להבין כיצד אירע שבר קפרא אמר להיפך, לפי שיתכן שרבי אמר לבר קפרא שחייב אחד לפי שיטת רבי שמעון המקל, אך בר קפרא טעה וחשב כי אמר לו זאת לשיטת רבי יוסי המחמיר.

ברם, אם הצדק עם בר קפרא, שרבי אמר לו שאפילו לפי רבי יוסי המחמיר, חייב משום איסור אחד בלבד, עולה כי רבי חייא אשר טען כי רבי אמר שחייב שניים – שיקר! היתכן הדבר?!

[2] אלא מפרשת הגמרא, רבי חייא ובר קפרא נחלקו בשיטת **רבי שמעון**, שלעולם סובר כי "אין איסור חל על איסור", האם כאשר שני איסורים מבקשים לחול יחד, אכן חלים הם, או שמא רק אחד מהם חל.

הגמרא בוחנת אפשרות זו.

[3] את מניעו של רבי חייא להשבע כי את שאמר רבו כי שני האיסורים חלים, לפי שיטת **רבי שמעון** אמר, ניתן להבין, מפני שידוע ומקובל כי בדרך כלל רבי שמעון סובר שחייב רק על איסור אחד ולפיכך נשבע רבי חייא כדי שיתקבלו דבריו המחודשים.

ברם, בר קפרא הן אמר כי רבו אמר לו שרבי שמעון סובר שאיסור אחד בלבד חל. דברים אלה הולמים את שיטותיו הידועות של רבי שמעון, לשם מה היה עליו להשבע? הן כך נותנת הדעת, כי רבי שמעון הסובר שאין איסור חל על איסור, אינו חורג מדעתו גם כששני איסורים מבקשים לחול יחד?

שאלה זו חותמת הגמרא ב"קשיא" – נעלם מאיתנו ההסבר מדוע נשבע בר קפרא. ברם, הגמרא אינה חוזרת בה מהסבר מחלוקתם.

הגמרא ממשיכה לברר את השתלשלות המחלוקת.

[4] הניחא לדברי בר קפרא שאמר בשם רבי: חייב אחת, ניתן להבין כיצד טען רבי חייא להיפך, שרבי אמר: חייב שתיים, שכן, יתכן שרבי הורה לו דין זה בדעת רבי יוסי המחמיר, והוא טעה וסבר שהורה לו כן בדעת רבי שמעון.

ברם, לפי דברי רבי חייא, שרבי הורה שאפילו לפי שיטת רבי שמעון המקל "חייב שתים", אין כל אפשרות להבין כיצד טען בר קפרא בשם רבי שחייב אחת, וכי בר קפרא שיקר?

[5] אומרת הגמרא, שאלה זו ניתנת למענה. רבי חייא יכול להסביר עצמו, שבכך טעה בר קפרא:

רבי לימד לבר קפרא את דינו של זר שעבד בשבת בבית המקדש ואת דינו של כהן בעל מום טמא שעבד בבית המקדש, שלפי רבי שמעון – חל רק אחד מהם, כי לדעתו אין איסור "כולל" חל על איסור.

לאחר מכן העלה בר קפרא בדעתו, כי בנוסף על זר שעבד בבית המקדש בשבת, וכהן בעל מום וטמא שעבד בבית המקדש, קיים מקרה נוסף בו יתכן שיחולו יחד שני איסורים השייכים לבית המקדש – זר שאכל בשר חטאת העוף. מני אז החל בר קפרא לשנן את שלשת המקרים יחד, עד שנשתקע בזכרונו כי את שמע מפי רבו את שלשתם כאחד.

לֵיהּ, דְּהַוְיָא לֵיהּ בַּעַל מוּם
והתהוו איסור בעל מום

וְטוּמְאָה בַּהֲדֵי הֲדָדֵי, אִ"נָּ,
ואיסור טומאה ביחד. כמו כן,

שָׁחֲתַךְ אֶצְבָּעוֹ בְּסַכִּין טְמֵאָה.
שקטע אצבעו מסכין טמאה (והפך באחת לבעל מום וטמא).

[1] בְּשִׁלְמָא לְרַבִּי חִיָּיא, כִּי
(שאלה:) הניחא אם כרבי חייא (ניתן להבין),

אַתְנֵייהּ לְדִידֵיהּ - אַלִּיבָּא
שכששנה לו רבי הלכה זו - לפי

דְּרַ' יוֹסֵי, כִּי אַתְנֵייהּ לְבַר
רבי יוסי שנה, וכששנאה לבר

קַפָּרָא - אַלִּיבָּא דְּרַ"שׁ,
קפרא - (חשב בר קפרא) שלפי רבי שמעון שונה לו.

אֶלָּא לְבַר קַפָּרָא, רַ' חִיָּיא
אך אם כבר קפרא, וכי רבי חייא

שַׁקּוֹרֵי קָא מְשַׁקֵּר?! [2] אֶלָּא
שקר משקר?! אלא

קָמִיפַּלְגִי בְּאִיסּוּר בַּת אַחַת
נחלקו בשני איסורים העומדים לחול יחד,

וְאַלִּיבָּא דְּרַ"שׁ. [3] בְּשִׁלְמָא
לפי שיטת רבי שמעון. (שאלה:) הניחא

לְרַ' חִיָּיא, קָא מִישְׁתַּבַּע
אם כרבי חייא, הוא נשבע

לְאַפּוֹקֵי לְרַ' שִׁמְעוֹן מֵחֲזָקְיֵהּ,
כדי להוציא את רבי שמעון משיטתו הרגילה (שלא חל),

אֶלָּא לְבַר קַפָּרָא לָמָּה לֵיהּ
אך בר קפרא למה לו להשבע (הן תמיד סובר כך

לְאִשְׁתַּבּוּעֵי? קַשְׁיָא. [4] בְּשִׁלְמָא
רבי שמעון)? אכן קשה. (שאלה:) הניחא

לְבַר קַפָּרָא, כִּי אַתְנֵייהּ רַבִּי
אם כבר קפרא (ניתן להבין), שכששנה לו רבי

לְדִידֵיהּ - אַלִּיבָּא דְּרַ' שִׁמְעוֹן, כִּי אַתְנֵייהּ לְרַבִּי חִיָּיא - אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יוֹסֵי, אֶלָּא
הלכה זו - לפי רבי שמעון שנה, וכששנאה לרבי חייא - לפי רבי יוסי שנה לו. אך

לְרַבִּי חִיָּיא, בַּר קַפָּרָא שַׁקּוֹרֵי קָא מְשַׁקֵּר?! [5] אֲמַר לָךְ רַ' חִיָּיא: כִּי אַתְנֵייהּ רַבִּי
אם כרבי חייא, וכי בר קפרא שקר משקר?! (תשובה:) יאמר לך רבי חייא: כששנה רבי

לְדִידֵיהּ - תַּרְתֵּי לְפִטּוֹר אַתְנֵייהּ, °וְאִיסּוּר כּוֹלֵל אַתְנֵייהּ וְאַלִּיבָּא דְּרַ' שִׁמְעוֹן,
לבר קפרא הלכה זו - שני מקרי פטור לימדו (שבת וטומאה), ש"איסור כולל" הם לימדו, ולפי רבי שמעון - פטורים.

וְחַזְיָא לְבַר קַפָּרָא לְזָר שֶׁאָכַל מְלִיקָה, וְאַיְידֵי דְּדָמְיָא לַהּ עָרְבָה בַּהֲדַיְיהוּ,
וראה בר קפרא כי מקרה שזר אכל חטאת העוף הוא בעל סגנון דומה, ואגב שנדמו לו כך עירבם יחד

וְעִיֵּין בַּהּ וְלָא אַשְׁכַּח אֶלָּא
וכשעיין בהן לא מצא ("איסור כולל" במליקה) אלא

בְּבַת אַחַת, וְסָבַר, מִדְּהָא בְּבַת
איסורים העומדים לחול יחד, ומשכך סבר, כפי שמליקה - בבת

אַחַת - הָא נָמֵי בְּבַת אַחַת,
אחת, כך זר וכהן גם בבת אחת,

וּמִדַּהֲנָךְ לִפְטוֹר - הֲנָךְ נָמֵי
וכפי שבזר ובכהן אמר רבי שפטור, כך במליקה גם

לִפְטוֹר. [1] מֵיתִיבֵי: זָר שֶׁשִּׁימֵּשׁ
פטור. (שאלה:) שנינו: זר שעבד במקדש

בַּשַּׁבָּת, וּבַעַל מוּם שֶׁשִּׁימֵּשׁ
בשבת וכהן בעל מום שעבד במקדש

בְּטוּמְאָה - יֵשׁ כָּאן מִשּׁוּם
בטומאה, יש כאן (במקרה הראשון) משום איסור

זָרוּת וּמִשּׁוּם שַׁבָּת, וּמִשּׁוּם
עבודת זר במקדש ומשום איסור מלאכה בשבת, (ובמקרה השני)

בַּעַל מוּם וּמִשּׁוּם טוּמְאָה,
איסור עבודת בעל מום במקדש ואיסור עבודה בטומאה במקדש.

דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי; רַ"שׁ אוֹמֵר:
כך סובר רבי יוסי. רבי שמעון חולק:

אֵין כָּאן אֶלָּא מִשּׁוּם זָרוּת
אין כאן (בראשון) אלא משום איסור זר לעבוד במקדש,

וּבַעַל מוּם בִּלְבָד; [2] וְאֵילּוּ
(ובשני) משום איסור עבודת בעל מום במקדש; (שאלה:) ואילו

מְלִיקָה שֶׁיִּירַהּ. לְמָאן שֶׁיִּירַהּ?
מקרה מליקה, לא נשנה. לפי מי צריך היה לשיירו?

אִילֵימָא לְרַבִּי יוֹסֵי, הַשְׁתָּא
אם נאמר לפי רבי יוסי, הן עתה,

רַ' יוֹסֵי בְּאִיסּוּר כּוֹלֵל מִיחַיַּיב
אם רבי יוסי ב"איסור כולל" מחייב

שְׁתַּיִם, בְּאִיסּוּר בַּת אַחַת מִיבַּעְיָא?! אֶלָּא, לָאו לְרַ' שִׁמְעוֹן, וּבְאִיסּוּר כּוֹלֵל הוּא
שתיים, בשני איסורים החלים יחד, צריך לומר שחייב שתיים?! אלא, ודאי לפי רבי שמעון שויירה מליקה, כי ב"איסור כולל"

דְּפָטַר, אֲבָל בְּאִיסּוּר בְּבַת אַחַת מִיחַיַּיב?! תְּיוּבְתָּא דְּרַב קַפָּרָא! תְּיוּבְתָּא.
הוא פוטר, אך בשני איסורים החלים יחד הוא מחייב?! נדחים דבריו של בר קפרא! נדחו.

[3] זָר שֶׁשִּׁימֵּשׁ בַּשַּׁבָּת. בְּמַאי? אִי בִּשְׁחִיטָה, שְׁחִיטָה בְּזָר כְּשֵׁרָה!
זר שעבד במקדש בשבת. במה עבד? אם שחט? הן שחיטת זר כשרה!

משכך זכר, עמד וחישב: אם רבי לימדני את דינו של זר שאכל בשר חטאת העוף, הרי במקרה זה אין אחד האיסורים נוצר אחר שכבר איסור אחד קיים, אלא שניהם נוצרים באחת, בעת המליקה. לפיכך, ודאי גם בשני המקרים הנוספים ששנה לי, מדובר באופן ששני האיסורים באים לחול בבת אחת.

לאור מסקנתו זו הוסיף וחשב: הן זכורני שרבי שנה לי אז ש"אינו חייב אלא אחת". מכאן, שלדעת רבי שמעון הסובר שאין איסור חל על איסור, לעולם אין חלים שני איסורים, אף לא יחד.

רבי חייא, חשב, איפוא, כי בזאת טעה בר קפרא.

מכל מקום, לדעת בר קפרא, רבו שנה לו כי רבי שמעון סובר שאין שני איסורים חלים יחד.

[1] שואלת הגמרא, הן שנינו: זר שעבד בבית המקדש בשבת, וכהן בעל מום שהוא טמא שעבד בבית המקדש, כך דינם: הראשון עבר שני איסורים; איסור עבודה לזר בבית המקדש ואיסור שבת. גם השני עבר שני איסורים; איסור עבודת כהן בעל מום בבית המקדש, ואיסור עבודת כהן טמא בבית המקדש. כך סובר רבי יוסי.

רבי שמעון חולק ואומר: הראשון עבר על איסור אחד – איסור לזר לעבוד בבית המקדש, וגם השני עבר על איסור אחד – איסור לכהן בעל מום לעבוד בבית המקדש, כי לפי שיטתו אין איסור חל על איסור.

[2] הברייתא אינה מוסיפה להביא את המקרה השלישי, של זר שאכל חטאת העוף, בו שני האיסורים חלים יחד. מה טעם? הגמרא מבינה, לפי שמקרה זה אינו הולם את דעת אחד התנאים שבברייתא.

מיהו תנא זה? רבי יוסי – ודאי לא! שהרי הוא סובר שאפילו איסור חדש חל על איסור קיים, אם האיסור החדש מוגדר "איסור כולל", ברור, איפוא, כי לדעתו שני איסורים חלים יחד. על כרחך שמפני רבי שמעון לא הובא מקרה זה, שכן, על שני המקרים האחרים אמר רבי שמעון "אינו חייב אלא אחת" ואילו במקרה זה מודה הוא שעבר על שני איסורים, מפני שיחד – חלים שני איסורים, אף על פי שאין איסור חל על איסור.

מוכח, איפוא, כי צדקו דברי רבי חייא, שרבי שמעון מודה כי שני איסורים העומדים לחול יחד – חלים גם חלים, ונדחו דברי בר קפרא.

הגמרא סיימה לברר נושא זה, ועתה היא מתמקדת באחד המקרים שנלמדו זה עתה; זר שעבד בבית המקדש בשבת – חייב, הן על האיסור לזר לעבוד בבית המקדש, והן על חילול שבת. הגמרא מבררת, מה עשה שעבר על **שני איסורים**.

[3] זר שעבד בשבת בבית המקדש, באיזה מעשה עבר על שני האיסורים? אם שחט קרבן, הן הלכה היא כי "שחיטה כשרה בזר" – שחיטת הקרבן אינה נתונה לכהנים בלבד, אלא גם זרים רשאים לשחוט, וממילא לא עבר על איסור עבודה לזר בבית המקדש, ועבר רק על איסור חילול שבת [קעט].

קעט. רש"י, ד"ה "שחיטה בזר", כותב על כך: "ואין כאן זרות". משמע, כי אף על פי ששחיטתו כשרה - שבת חילל ואך על איסור עבודת זר בבית המקדש לא עבר - "שער המלך" הלכות "ביאת מקדש" פרק ו' הלכה ח'. וראה על כך ב"ערוך לנר". קפ. על פי תוספות, סוכה מב/ב ד"ה "טלטול בעלמא". וראה ב"מרומי שדה" המדייק מלשון רש"י, כי אף איסור מוקצה אין כאן.

אם קיבל את דם הקרבן והוליכו למזבח – אמנם עבודות אלו אסורות בזר, אך אינן מוגדרות כמלאכות האסורות בשבת מן התורה, שהרי רק טלטל חפץ ועבר על איסור "מוקצה" מדרבנן [קפ], ונמצא שעבר על איסור תורה אחד – עבודה לזר.

אם הקטיר אברי קרבן על המזבח – אמנם עבודה זו אסורה בזר, ולכאורה גם יש לחייבו על הבערת אש בשבת, שהבעיר את אברי הקרבן, ברם, הן כידוע רבי יוסי דורש: מכך שהתורה מפרטת וכותבת שאסור להבעיר אש בשבת, אף שהיה איסור זה כלול באיסור התורה הכללי בו ציוותה לא לעשות מלאכה בשבת, לימדתנו התורה כי המבעיר אש בשבת אינו מתחייב חטאת (בשוגג) ומיתת בית דין (במזיד), אף שעבר על איסור. מאחר שבברייתא נאמר כי על הזר הזה אמר רבי יוסי **שחייב** "משום זרות ומשום שבת" – מוכח כי הוא מתחייב חטאת או מיתה, והרי על הבערה אין מתחייבים [קפא].

[1] אמר רב אחא בר יעקב, קיים מקרה בו זר עובד בבית המקדש ומתחייב הן על עבודתו כזר והן על איסור מלאכה בשבת: זר ששחט ביום הכיפורים את פרו של הכהן גדול [קפב].

זאת, לשיטת הסובר ששחיטת פרו של הכהן הגדול שונה מיתר הקרבנות שזר רשאי לשחטם, שפר זה רק הכהן הגדול רשאי לשחטו. אמור מעתה: זר ששימש בשבת – יום הכיפורים המכונה גם "שבת" [קפג] – על ידי ששחט את פר הכהן הגדול, עבר על איסור שחיטה, כי ביום הכיפורים אסור לשחוט כבשבת, ועבר גם על איסור עבודה לזר.

[2] תמהה הגמרא, אם כדבריו, הן גם כהן הדיוט השוחט ביום הכיפורים את פרו של הכהן גדול מתחייב, ומדוע נקטה הברייתא במקרה של "זר" דווקא – משמע, ישראל [קפד]?

מתרצת הגמרא, כי אכן כוונת הברייתא לכהן הדיוט, המכונה "זר" במקרה זה, כי זר הוא בשחיטת פר הכהן הגדול.

[3] הקשה רב אשי על הדברים: הכי נאמר בברייתא ש"זר" זה חייב חטאת?! הנאמר בה שחייב מלקות?! כל שנאמר בה הוא כי העושה כן "יש כאן **משום** זרות **ומשום** שבת". כלומר, אין להסיק מדברי רבי יוסי כי אכן הוא עבר בפועל על שני איסורים, וכל שהתכוון רבי יוסי הוא, שמעשהו חמור כעוון שני איסורים. בכך ביקש רבי יוסי להורות, כי הלה רשע גמור שיש לקברו בין רשעים שכמותו.

משא ומתן זה הביאה הגמרא, אחר שאמרה, כי הסברם של רבא ורבי יוחנן בדעת רבי יוסי, שנוי במחלוקת.
רבא הסביר שלפי רבי יוסי המחייב שתיים באיסור כולל, היינו: לקברו בין רשעים גמורים, אך אין הכוונה שחייב שני ענשים (דעתו של רבא, היא, איפוא, כדעת רב אשי התואמת את שיטת רבי חייא שלמדנו עתה, כי היכן שאיסור חל על איסור, ההשלכה לכך היא שקוברים אותו בין רשעים גמורים).

[4] שני אנשים לפנינו. כל אחד מהם קידש אשה אחת, ובעת עמדם להכנס לחופה [קפה] כדי לשאתן, החליפו נשותיהם וכנס כל אחד את אשת חבירו, הרי הם עוברים על איסור "אשת איש" (שהרי הן מקודשות זה מכבר).

אם השניים הללו אחים הם, עברו גם על איסור "אשת אח".

וְאִי בְּקַבָּלָה וְהוֹלָכָה, טִלְטוּל
אם קיבל הדם או הוליכו, הן טלטול

בְּעַלְמָא הוּא! אִי בְּהַקְטָרָה,
בלבד עשה (ואין חילול שבת)! אם הקטיר אברים על המזבח,

וְהָאָ"ר יוֹסֵי: הַבְעָרָה לְלָאו
הן אמר רבי יוסי, מלאכת הבערה הוצאה מכלל המלאכות

יָצְאתָה! [1] אָמַר רַב אַחָא בַּר
ללמד שאיסור לאו בלבד הינה! תירץ רב אחא בן

יַעֲקֹב: בִּשְׁחִיטַת פָּרוֹ שֶׁל
יעקב: מדובר ששחט ביום הכיפורים את פרו של

כֹּהֵן גָּדוֹל, וּכְדִבְרֵי הָאוֹמֵר:
הכהן הגדול, וכשיטת הסובר:

שְׁחִיטַת פָּרוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל
שחיטת פרו של הכהן הגדול

בְּזָר - פְּסוּלָה. [2] אִי הָכִי, מַאי
שנעשתה על ידי זר - פסולה. (שאלה:) אם כך, מדוע

אִירְיָא זָר? אֲפִילּוּ כֹּהֵן הֶדְיוֹט
תפסה הברייתא לשון "זר" (ישראל)? הרי כהן הדיוט

נָמֵי! שֶׁזָּר אֶצְלוֹ קָאָמַר.
גם אסור! (תשובה:) גם כהן הדיוט "זר" הוא לגבי פר כהן גדול.

[3] מַתְקִיף לָהּ רַב אַשִׁי: מִידֵּי
טען רב אשי כנגד המקשה: וכי שחייב

חַטָּאוֹת קָתָנֵי, אוֹ לָאוִין קָתָנֵי?!
"חטאות" כתוב, או שחייב מלקות כתוב?!

אֶלָּא אִיסּוּרֵי בְּעַלְמָא קָא
אלא רבי יוסי איסורים בלבד

חָשֵׁיב. לְמַאי נַפְקָא מִינַּהּ?
החשיב, (שחמור כשני איסורים). ומה השלכה לדבר?

לְקוֹבְרוֹ בֵּין רְשָׁעִים גְּמוּרִים:
שיש לקוברו בחלקת רשעים גמורים.

מַתְנִי'. [4] שְׁנַיִם שֶׁקִּידְּשׁוּ
שני אנשים שקידשו

שְׁתֵּי נָשִׁים, וּבִשְׁעַת כְּנִיסָתָן לַחוּפָּה הֶחֱלִיפוּ אֶת שֶׁל זֶה לָזֶה וְאֶת שֶׁל זֶה
שתי נשים, ובעת שעמדו להכנס לחופה לשאתן, החליפו את נשותיהם, וכל אחד בא על אשת

לָזֶה - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין מִשּׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ, וְאִם הָיוּ אַחִין - מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָח,
השני - הרי שני הבעלים ושתי הנשים עוברים על איסור "אשת איש". אם היו הבעלים אחים - עוברים גם על איסור "אשת אח".

קפא. על פי הרמב"ן, ד"ה "אי". להסבר נוסף ראה בתוספות, ד"ה "אמר ר' יוסי". קפב. **"פר כהן גדול"**: ביום הכיפורים קיים סדר הקרבת קרבנות מיוחד, המפורט בפרשת אחרי מות. זאת בנוסף לקרבנות המוסף הקרבים בכל המועדים. בין הקרבנות המיוחדים ליום הכיפורים נמנה פר לחטאת: "בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן אֶל הַקֹּדֶשׁ בְּפַר בֶּן בָּקָר לְחַטָּאת" (ויקרא טז/ג). על פר החטאת היה הכהן הגדול מתוודה ומזה מדמו בקדש הקדשים ובהיכל. כל עבודות בית המקדש ביום הכיפורים נעשות על ידי הכהן הגדול. ברם, לגבי שחיטה, שכשרה בזר, נפלה מחלוקת אם שחיטת זר כשרה אף בפר הכהן הגדול של יום הכיפורים. קפג. כלשון הכתוב "שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הוּא לָכֶם" - "ערוך לנר" ועיין עוד ב"פורת יוסף". קפד. לאו דווקא ישראל, גם לוי. קפה. "תפארת ישראל" אות מ"א.

וְאִם הָיוּ אַחָיוֹת - מְשׁוּם
אם היו הנשים אחיות - עוברים גם על איסור

"אִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ", וְאִם הָיוּ
"אחות אשה". אם גם היו הנשים

נְדוּת - מְשׁוּם נִדָּה. [1] וּמַפְרִישִׁין
נדות - עוברים גם על איסור "נדה". לאחר מעשה

אוֹתָן שִׁלְשָׁה חֳדָשִׁים,
על כל אשה לפרוש מבעלה למשך שלשה חדשים,

שֶׁמָּא מְעוּבָּרוֹת הֵן; וְאִם
שמא התעברו הנשים והוולד ממזר (אם לא יפרשו, לא יוודע של מי הוולד)

הָיוּ קְטַנּוֹת שֶׁאֵינָן רְאוּיוֹת
אם היו הנשים קטנות, שאינן ראויות

לִילֵד - מַחֲזִירִים אוֹתָן מִיָּד;
ללדת, חוזרות מיד לבעליהן;

[2] וְאִם הָיוּ כֹּהֲנוֹת - נִפְסְלוּ מִן
אם היו הנשים כהנות, נפסלו מן

הַתְּרוּמָה [קפט]:
הכהונה.

גְּמָ'. [3] הֶחֱלִיפוּ?! מִידֵי בְּרִשְׁיעֵי
"החליפו" (נשותיהם) בכוונה?! האם ברשעים

עָסְקִינַן?! וְתוּ, הָא דְּתָנֵי רַבִּי
עוסקת המשנה?! זאת ועוד, מה שנה רבי

חִיָּיא: הָרֵי כָּאן שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה
חייא על משנתנו: שזוגות אלה חייבים שש עשרה

חַטָּאוֹת, אִי בְּמֵזִיד מִי אִיכָּא קָרְבָּן?! [4] אָמַר רַב יְהוּדָה, תָּנֵי: הוּחְלְפוּ. [5] הָכִי נָמֵי
חטאות, הן אם במזיד אירע כן, וכי יש קרבן חטאת על מזיד?! תירץ רב יהודה יש לגרוס במשנה "הוחלפו" - בשוגג. אכן כך גם

מִסְתַּבְּרָא, דְּקָתָנֵי סֵיפָא: אִם הָיוּ קְטַנּוֹת שֶׁאֵינָן רְאוּיוֹת לֵילֵד - מַחֲזִירִין אוֹתָן
מסתבר, שנאמר בסיפא: "אם היו קטנות, שאינן ראויות לילד מחזירין אותן

מִיָּד, וְאִי בְּמֵזִיד - מִי שַׁרְיָא?! הָא לָא קַשְׁיָא, פִּיתּוּי קְטַנָּה - אוֹנֶס נִינְהוּ, וְאוֹנֶס
מיד", ואם מדובר במזיד - וכי מותרות לבעליהן?! (דחייה:) זאת לא קשה, כי פיתוי קטנה - אונס נחשב, ואונס

בִּישְׂרָאֵל מִישְׂרָא שָׁרֵי. [6] אֶלָּא דְּקָתָנֵי: מַפְרִישִׁין אוֹתָן שִׁלְשָׁה חֳדָשִׁים שֶׁמָּא
שאירע באשת ישראל, מותרת היא לבעלה. אלא מוכח כן מהנאמר במשנה: "מפרישין אותן שלשה חדשים שמא

מְעוּבָּרוֹת הֵן, הָא לָאו מְעוּבָּרוֹת - שַׁרְיָין, וְאִי בְּמֵזִיד מִי שָׁרֵי?! אֶלָּא, לָאו שְׁמַע
מעוברות הן". משמע, ללא החשש שמעוברות, הרי הן מותרות לבעליהן, ואם במזיד מדובר, כיצד מותרות?! אלא ודאי מוכח

מִינַּהּ "הוּחְלְפוּ"?! שְׁמַע מִינַּהּ.
מכאן, שיש לגרוס "הוחלפו" בשוגג. כך משמע בבירור.

אם השתיים הללו, אחיות הן, עברו גם על איסור "אחות אשה".
אם הנשים נדות, עברו גם על איסור "נדה".

[1] אחר שאירע כן, יש להפריש את הנשים מבעליהן למשך שלשה חודשים, שמא התעברו הנשים והוולד ממזר ואם לא תופרדנה מבעליהן, עלולות לטעון כי התעברו מבעליהן והוולד אינו ממזר [קפו] (להלן [קפז] מתבאר מדוע שלשה חודשים דווקא).
ברם, אם הנשים הללו קטנות הן, שאינן יכולות ללדת, אין צורך בבדיקה זו.

[2] הנשים הללו, אם היו כהנות – נפסלו מן הכהונה (הגמרא [קפח] תבאר זאת).

[3] מלשון המשנה "החליפו נשותיהן" משמע, כי הדבר נעשה בזדון. תמהה הגמרא, מדוע בחר התנא לעסוק ברשעים? הן ניתן לכתוב דין זה על מקרה שאירע בשוגג [קיז]!
זאת ועוד, הן רבי חייא שנה ברייתא על אודות משנתנו, ובה נאמר: "הרי כאן שש עשרה חטאות". כלומר, שני הבעלים ושתי הנשים, התחייבו בנפרד, כל אחד ואחת, ארבעה קרבנות חטאת. הרי לנו כי עשו כן בשוגג, שהרי על עבירה במזיד אין מביאים קרבן חטאת? [קצא]

[4] אמר רב יהודה: אכן, יש לגרוס במשנה "הוחלפו" הנשים – בשוגג, ולא "החליפו" – במזיד.

[5] כדבריו מסתבר, שהרי נאמר בסיפא של המשנה, כי אם היו הנשים קטנות, שאינן ראויות ללדת, אין צורך להפרידן מבעליהן לשלשה חדשים, אלא רשאיות לשוב אליו מיד. אם מדובר שההחלפה נעשתה במזיד, כיצד זה רשאית לשוב? הן סוטה [קצב] אסורה לבעלה! הרי לנו כי הדבר אירע בשוגג!
אולם, הגמרא דוחה ראייה זו, מפני שקטנה לעולם אינה נחשבת "סוטה", לאור הכלל "פיתוי קטנה – אונס", אין בה די דעת ולעולם נחשב שנעשה הדבר שלא בהסכמתה. משכך, יתכן שבמשנתנו מדובר על רשעים שהזידו, אך הקטנה לא נאסרה על בעלה, כי אשת ישראל (למעט אשת כהן) שנאנסה, מותרת לבעלה [קצג].

[6] אלא, אומרת הגמרא, ניתן להוכיח מתחילת המשנה, כי אין מדובר במזיד. שהרי הנשים הללו מופרשות מבעליהן שלשה חודשים, שמא מעוברות הן. הרי שללא חשש זה – מותרות [קצד]. מכאן שאינן אסורות עליהם באיסור "סוטה", וכל ההפרדה נועדה לוודא את יחוס הוולד.
מוכח, איפוא, כדברי רב יהודה, שיש לגרוס במשנתנו "הוחלפו", בשוגג.

קפו. כן מפרש רש"י, ד"ה "ומפרישין אותן". ראה ב"ערוך לנר" מדוע רש"י מפרש כאן דוקא כך.
קפז. מב/א. קפח. להלן לה/א. קפט. מפרשים רבים כותבים, כי הגירסה הנכונה היא "נפסלו מן הכהונה" - ראה ריטב"א ד"ה "ואם היו" ומהרש"ל. קצ. "חכמת מנוח".
קצא. לעיל, בדף ט/א, למדנו, כי רק ר"ישוגג" באיסור שהמזיד בו נענש בכרת, מתחייב קרבן חטאת. עם זאת, בקרבן חטאת "עולה ויורד" מתחייב אף המזיד בשבועת העדות - ראה רמב"ם הלכות שבועות פרק א' הלכה י"ב. קצב. על דין סוטה למדנו בדף יא/א עמוד 71. קצג. ראה להלן דף לה/א. קצד. ראה

למדנו במשנה כי באפשרות מסויימת, הנשים שהוחלפו והכונסים אותן, מתחייבים על ארבעה איסורים – "אשת איש". "אשת אח". "אחות אשה". "נדה".
שומה עלינו להסיק, כי משנה זו סוברת שבכל שלשת המקרים הבאים, איסור חל על איסור: הן "בבת אחת", הן "איסור כולל" והן "איסור מוסיף". אלמלא כן, לא היו חלים ארבעת האיסורים על הנשים שהתחלפו.
שהנה, כשראובן קידש את לאה, "בבת אחת" היא נאסרה על אחיו שמעון הן כ"אשת איש" והן כ"אשת אח" – הרי שהמשנה סוברת כי שני איסורים העומדים לחול יחד – חלים.
לאחר מכן קידש שמעון את רחל אחותה, חל איסור "אחות אשה" בינו לבין לאה והתווסף על איסור "אשת איש" ואיסור "אשת אח" שכבר היה עליהם – הרי שהמשנה סוברת כי "איסור כולל" חל על איסור קיים (איסור "אחות אשה" מוגדר "כולל", כי מחמתו נאסר גם ביתר האחיות).
פירסה לאה נדה, התווסף איסור רביעי בינה לבין שמעון – הרי שהמשנה סוברת כי "איסור מוסיף" חל על איסור קיים (איסור "נדה" מוגדר "מוסיף", כי מתוך שנאסרת על בעלה, נאסרת גם על שמעון).

חיובי קרבנות לכפרה על חטא: במהלך הסוגייה נלמד על איסורים אחדים שהשוגג בהם חייב קרבן: טמא שאכל **קדשים** [קצה]; האוכל **חֵלֶב** [קצו]; אכילת **נותר** (בשר קרבן שנותר מעבר לזמן הקבוע לאכילתו ולהקרבתו) [קצז]; העושה מלאכה **בשבת**; האוכל **ביום הכיפורים**; **המועל** בחפצי הקדש על ידי הנאתו מהם [קצח].

דף לד/א

[1] וּמָאן הַאי תָּנָא דְּאִית לֵיהּ
מי הוא התנא של משנתנו שיש לו (הסובר)

אִיסּוּר כּוֹלֵל וְאִיסּוּר מוֹסִיף
שאיסור "כולל" ואיסור "מוסיף" ושני איסורים בבת אחת -

וְאִיסּוּר בַּת אַחַת? [2] אָמַר רַב
חלים, ולכן הזוגות חייבים על ארבעה איסורים? אמר רב

יְהוּדָה אָמַר רַב: ר"מֵ הִיא;
יהודה בשם רב: רבי מאיר הוא,

דְּתַנְיָא: יֵשׁ אוֹכֵל אֲכִילָה
ששנינו משנה: יש שאדם אוכל כזית

אַחַת, וְחַיָּיב עָלֶיהָ אַרְבַּע
אחד וחייב עליו ארבעה

חַטָּאוֹת וְאָשָׁם אֶחָד: טָמֵא
קרבנות חטאת וקרבן אשם אחד, אדם טמא

שֶׁאָכַל חֵלֶב וְהוּא נוֹתָר מִן
שאכל חֵלֶב שנותר אחר הזמן

מוּקְדָּשִׁין בְּיוֹהַ"כּ, [3] ר' מֵאִיר אוֹמֵר: אִם הָיְתָה שַׁבָּת וְהוֹצִיאוֹ בְּפִיו - חַיָּיב,
מקרבן, ביום הכיפורים. רבי מאיר מוסיף: אם היה זה בשבת והוציא החלב בפיו מרשות לרשות - חייב עוד משום מלאכת "הוצאה".

[1] מי הוא התנא של משנתנו, הסובר כי איסור "מוסיף" ואיסור "כולל" ושני איסורים המבקשים לחול יחד – חלים?

[2] אמר רב יהודה בשם רב: תנא זה הוא רבי מאיר, ששנינו במסכת כריתות [קצט], כי יתכן שאדם יאכל שיעור "כזית" [ר"א] ממאכל אחד ויעבור על חמשה איסורים שכל אחד מהם יחייבנו בקרבן. מקרה זה הוא של אדם טמא, שביום הכיפורים אכל חֵלֶב של קרבן שעבר זמנו והוא "נותר".
חיוביו הם: **א.** טמא שאכל קדשים. **ב.** אכילת חלב. **ג.** אכילת "נותר". **ד.** אכילה ביום הכיפורים – על איסורים אלה חייב קרבן חטאת. **ה.** איסור מעילה, שנהנה מהקדש, היינו, מהחלב המיועד להקרבה. על כך הוא מתחייב קרבן אשם [רב].

[3] רבי מאיר מוסיף כי יתכן מקרה בו יתחייב בחטאת נוספת – אם עשה זאת בשבת ותוך כדי אכילה יצא עם החלב שבפיו מרשות לרשות, כגון מרשות היחיד לרשות הרבים, הרי הוא מתחייב חטאת על איסור "הוצאה" בשבת.
אך חכמים אמרו לרבי מאיר, כי אמנם נכונים דבריו, אך אין תימה מדוע לא מנתה המשנה איסור זה, שהרי היא עוסקת באיסורי **אכילה** – "יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה...".
הרי לנו, כי רבי מאיר סובר שאיסור "כולל", איסור "מוסיף" ואיסורים העומדים לחול בבת אחת – חלים. שהנה, חלב הבהמה אסור זה מכבר. משהוקדשה לקרבן חל על הבהמה איסור "מעילה", שהינו אף איסור הנאה, ומתוך כך חל איסור זה גם על החלב שהיה אסור זה מכבר – איסור "מוסיף".
כמו כן, משנשחט הקרבן ועבר זמנו, חל בו פסול "נותר", הכולל שני

ריטב"א ד"ה "הא לאו". קצה. **איסור לטמא לאכול קדשים:** איסור זה נלמד מהכתוב (ויקרא כב/ד) "אִישׁ אִישׁ מִזֶּרַע אַהֲרֹן וְהוּא צָרוּעַ אוֹ זָב בַּקֳּדָשִׁים לֹא יֹאכַל עַד אֲשֶׁר יִטְהָר..." (רש"י כריתות דף ב/א, ד"ה "ופסח". אולם ראה בתוספות שבועות דף ו/ב ד"ה "לא הזהירו").
קצו. **"חֵלֶב":** איסור חלב נלמד מן הכתוב (ויקרא ג/יז) "חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם כָּל חֵלֶב וְכָל דָּם לֹא תֹאכֵלוּ". חֵלֶב של בהמה טהורה אסור באכילה. בשני פסוקים הזהירה התורה על החלב, האחד על חלב בהמת קרבן והשני על חלב בהמת חולין (ויקרא ג/יז - ז/כג). איסור ה"חלב" שנאמר בתורה מתייחס לחלב שעל הקרב, על הכליות ועל הכסלים (ראה על כך ברמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק ז' הלכה ח').
קצז. **איסור "נותר":** איסור "נותר" נלמד מן הכתוב (שמות כט/לד): "וְאִם יִוָּתֵר מִבְּשַׂר הַמִּלֻּאִים וּמִן הַלֶּחֶם עַד הַבֹּקֶר וְשָׂרַפְתָּ אֶת הַנּוֹתָר בָּאֵשׁ לֹא יֵאָכֵל כִּי קֹדֶשׁ הוּא".
קצח. **"מעילה":** המועל בשוגג בממון הקדש, חייב "קרן חומש ואשם", היינו: דמי מעילתו, בתוספת חומש על ערך המעילה, וקרבן אשם לכפרה. המעילה מתבצעת הן על ידי הנאה מן הממון והן על ידי הוצאתו לחולין, כגון, במקום וממכר. קצט. דף יג/ב. ר. **"כזית":** השיעור המצומצם ביותר הנחשב "אכילה" שחייבים עליה קרבן. רא. רש"י, שבת קב/א ד"ה "אכילה אחת". רב. **"קרבן חטאת"** - מובא לכפרה על ידי השוגג באיסור לאו שעל המזיד בו מוטל עונש כרת. איסורים אלה מפורטים בתחילת מסכת כריתות. **"קרבן אשם"** - בין החייבים בקרבן אשם, נמנה המועל בהקדש. על פרטי הדינים של קרבנות חטאת ואשם לומדים במסכת זבחים (וראה לעיל, פרק א' עמוד 49 הערה ר"א).

אָמְרוּ לוֹ: אֵינוֹ מִן הַשֵּׁם.
אמרו לו: איסור זה אינו בשם אכילה (וכאן מנו איסורי אכילה).

[1] רָ"מ, אַלִּיבָּא דְּמָאן? אִי
ורבי מאיר, כדעת מי מרבותיו אמר כן? אם

אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, הָאָמַר:
כדעת רבי יהושע, הרי אמר רבי יהושע:

טָעָה בִּדְבַר מִצְוָה - פָּטוּר!
השוגג תוך כדי עיסוקו במעשה מצווה - פטור (ולמה במקרה שהוחלפו הנשים - חייבים קרבן)!

[2] אֶלָּא אַלִּיבָּא דְּרַבִּי אֶלִיעֶזֶר!
אלא אמר לפי דעת רבי אליעזר!

[3] אִיבָּעֵית אֵימָא: לְעוֹלָם
ואם ברצונך אמור: לעולם

אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. כִּי
אמר רבי מאיר לפי דעת רבי יהושע. ומה

קָאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ טָעָה
שאמר רבי יהושע, ששגג תוך כדי עיסוק

בִּדְבַר מִצְוָה פָּטוּר - הַנַּ"מ גַּבֵּי
בדבר מצווה פטור - במה דברים אמורים,

תִּינּוֹקוֹת, דִּזְמַנּוֹ בָּהוּל, אֲבָל
במוהל שזמנו בהול (לקיים המצווה בזמן), אבל

הַאי - כֵּיוָן דְּאֵין זְמַנּוֹ בָּהוּל -
בנישואין, שאין זמן המצווה נקוב - לא אמר

לָא. [4] וַהֲרֵי תְּרוּמָה, דְּאֵין זְמַנּוֹ
שפטור. (שאלה:) והרי לגבי מצוות אכילת תרומה, שאין זמנה

בָּהוּל, וְקָפְטַר! דִּתְנַן: הָיָה
דחוף, בכל זאת פטר! ששנינו: כהן

אוֹכֵל בִּתְרוּמָה, וְנוֹדַע שֶׁהוּא
שאכל תרומה ונודע לו שהוא

בֶּן גְּרוּשָׁה אוֹ בֶן חֲלוּצָה -
בן גרושה או בן חלוצה (שאסור בתרומה) -

רַבִּי אֶלִיעֶזֶר מְחַיֵּיב קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פּוֹטֵר! [5] הָא אִיתְּמַר עֲלַהּ,
רבי אליעזר מחייבו קרן וחומש (כדין שוגג), ורבי יהושע פוטרו! (תשובה:) הן כבר נאמר על משנה זו:

אָמַר רַב בִּיבִי בַּר אַבַּיֵי: הָכָא בִּתְרוּמָה בְּעֶרֶב הַפֶּסַח עָסְקִינַן, דִּזְמַנָּהּ בָּהוּל.
אמר רב ביבי בן אביי: כאן באוכל תרומה בערב פסח מדובר, שזמנו בהול (לפני חול איסור חמץ).

דברים; הקרבן פסול להקרבה, וכן הוא נאסר באכילה. מתוך שחל בו פסול "נותר" לגבי הקרבה, חל איסור נותר גם ביחס לאכילה, והתווסף על האדם איסור אכילה נוסף – איסור "מוסיף".
נטמא האדם, מתוך שנאסר כעת בקדשים אחרים, התווסף איסורו גם ביחס לבהמה זו – איסור "כולל".
כמו כן, כשחל יום הכיפורים, מתוך שנאסר ביתר המאכלים שבעולם, התווסף איסורו גם ביחס לבהמה זו – איסור "כולל".
אם חל יום הכיפורים בשבת, חלו בבת אחת איסור אכילת החלב משום יום הכיפורים, ואיסור הוצאת החלב מרשות לרשות, משום שבת – שני איסורים החלים בבת אחת.
(הלומד את הגמרא מתקשה מן הסתם, הן איסור הוצאה אינו מתייחס לאכילת החפץ וכן איסור אכילה אינו מתייחס לאיסור הוצאה. מדוע, איפוא, מגדירתם הגמרא כאיסורים החלים זה על זה רק מפני שבאופן מקרי בוצעו יחדיו? בשאלה זו נתקשו בעלי התוספות [רג], ולפיכך הם מפרשים באופן אחר).

תנא משנתנו, הוא, איפוא, רבי מאיר.

[1] מבררת הגמרא, רבי מאיר ששנה את משנתנו, כמו מי מרבותיו נקט? הן רבי יהושע, שהיה מרבותיו, סובר, כי "טעה בדבר מצווה – פטור" [רד] – העוסק בדבר מצווה וחוטא בשוגג, פטור מקרבן חטאת אף על פי שלא עלה בידו לקיים את המצווה. משכך, במקרה של משנתנו, שהוחלפו הנשים בשוגג, ודאי סובר הוא כי פטורים הם מחטאת, שכן, התכוונו לעסוק מצווה – לשאת אשה [רה].

[2] בהכרח שרבי מאיר נקט בשיטת רבי אליעזר רבו החולק על רבי יהושע וסובר, כי גם העוסק בדבר מצווה ושגג – חייב חטאת.

[3] זאת ועוד, ניתן לומר, כי משנתנו כשיטת רבי יהושע, וכל שאמר רבי יהושע שהשוגג תוך כדי עיסוק בדבר מצווה, פטור מחטאת, היינו דווקא במקרה שמקיים המצווה בהול וטרוד לקיימה בעתה, כגון, מוהל שהיו לפניו שני תינוקות, מועד מילתו של האחד ביום שבת ומועד מילתו של האחר ביום ראשון והחליף ביניהם וחילל את השבת (פעולת המילה כרוכה במלאכות האסורות בשבת, וכאשר המילה אינה מצווה, הרי זה חילול שבת), שמתוך שבהול לקיים את המילה שזמנה קצוב – ביום השמיני, התבלבל וטעה. אך בנידוננו שאין מועד נקוב לקיום המצווה, אין לפוטרם מחטאת.

[4] שואלת הגמרא, הן מצווה על הכהנים לאכול תרומה [רו] ומצווה זו אינה מוגבלת בזמן ובכל זאת פטר רבי יהושע את העובר על איסור בשגגה בעת עיסוקו במצווה, ששנינו במסכת תרומות [רז]: כהן שאכל תרומה ובה בעת נודע לו כי אמו היתה גרושה או חלוצה והרי הוא "חלל" [רח] הפסול לאכילת תרומה – לדעת רבי אליעזר עליו לשלם קרן וחומש [רט], כדין זר האוכל תרומה בשגגה, ורבי יהושע חולק וסובר שפטור, כי עסק בדבר מצווה, אף על פי שלבסוף הוברר כי עבורו אכילת תרומה אינה מצווה כלל.
הרי לנו, כי לדעת רבי יהושע פטור העושה עבירה בשגגה בעת עסקו במצווה, גם אם אין זמנה קצוב ואינו בהול וטרוד!

[5] הגמרא מתרצת, כי כבר ביאר רב ביבי בר אביי שמשנה זו עוסקת בערב פסח, ובתרומת חמץ – הכהן ממהר לאכול את החמץ לפני שיחול איסור אכילתו [ר].

רג. ד"ה "והוציאו בפירוש". רד. **"טעה בדבר מצווה - פטור":** יש מפרשים מפני שדומה לאנוס ("טעם המלך" הלכות שופר פרק ב). ויש מפרשים, מפני שמוגדר כמתעסק ("ערוך לנר", סוכה מב/א, "אור שמח" הלכות שבת פרק א' הלכה ח'). רה. לגבי מצווה זו, ראה ברש"י, ביצה לו/ב ד"ה "ולא מקדשין", ובתוספות, כתובות דף ד/א ד"ה "בעילת מצוה". רו. לגבי מצוות אכילת תרומה, ראה ברמב"ם ומפרשיו בהלכות תרומה פרק ט"ו הלכה כ"ב. רז. פרק ח' משנה א'. רח. **"חלל":** בן של כהן מגרושה הרי הוא חלל. גם בן מכהן ושאר נשים המוגדרות "איסורי כהונה" מכונה "חללי", על שם שהתחלל מן הכהונה. בין היתר, הרי הוא כישראל שאסור באכילת תרומה. בן מכהן וחלוצה נחשב כ"חלל" מדרבנן. רט. **"מחייב קרן וחומש":** תרומה אסורה באכילה לזר - ישראל. על זר שאכל תרומה בשוגג אומרת התורה (ויקרא כב/יד): "וְאִישׁ כִּי יֹאכַל קֹדֶשׁ בִּשְׁגָגָה וְיָסַף חֲמִשִׁיתוֹ עָלָיו וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת הַקֹּדֶשׁ" - עליו להפריש פירות הראויים לתרומה כערך התרומה שאכל, בתוספת חומש, ולתת לכהן. חיוב זה מכונה "תשלומי תרומה". ר. **"דזמנה בהול":** על הכהן למהר פן יאלץ לשרוף את התרומה כשיבוא זמן שריפת חמץ, ובכך תתבטל המצווה לשמור את התרומה.

[1] וְאִי בָּעֵית אֵימָא: בְּאִיסּוּר
ואם ברצונך אמור: במשנתנו מדובר שכל האיסורים

בַּת אַחַת וְאַלִּיבָּא דְּרַ' שִׁמְעוֹן.
חלו בבת אחת, והיא גם כדעת רבי שמעון.

[2] בְּשֶׁלָּמָא כּוּלְּהוּ מַשְׁכַּחַת
הניחא איסור אשת איש, אשת אח, אחות אשה, יתכן

לְהוּ, דְּשַׁוִּינְהוּ שָׁלִיחַ וְשָׁווּ
שחלו יחד, כשמינו האנשים שליח לקידושין, ומינו

אִינְהוּ שָׁלִיחַ וּפָגַע שָׁלִיחַ
הנשים שליח לקדשן, ונפגשו השליחים

בְּשָׁלִיחַ, [3] אֶלָּא נְדוּת הֵיכִי
זה בזה וקידשו באחת. ברם, איסור נדה איך

מַשְׁכַּחַת לַהּ? אָמַר רַב עַמְרָם
נמצא שחל בדיוק ברגע הקידושין! תירץ רב עמרם

אָמַר רַב: בְּשׁוֹפְעוֹת מִתּוֹךְ י"ג
בשם רב: מדובר שפרסו נדה, לפני שמלאו לבעלים שלש עשרה

לְאַחַר שְׁלֹשָׁה עָשָׂר לְאִחַיּוּבֵי
והמשיכו לפרוס לאחר השלש עשרה ומיד נאסרו

אִינְהוּ, מִתּוֹךְ שְׁנֵים עָשָׂר
הבעלים. וגם הנשים פרסו מהיותן פחות מגיל שתים עשרה

לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר לְחַיּוּבֵי
לתוך שנת השתים עשרה וכך התחייבו

אִינְהִי:
הן באיסור.

[4] מַפְרִישִׁים אוֹתָן: [5] וְהָא
למדנו במשנה: "מפרישין אותן". (שאלה: למה מפרישים)

אֵין אִשָּׁה מִתְעַבֶּרֶת בְּבִיאָה
והרי טבע העולם שאין בתולה מתעברת בביאה

רִאשׁוֹנָה! [6] אָמַר רַ"נ אָמַר
ראשונה! תירץ רב נחמן בשם

רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: שֶׁבָּעֲלוּ וְשָׁנוּ.
רבה בן אבוה: מדובר ששבו ובעלון.

[1] כמו כן ניתן להסביר, כי משנתנו מתפרשת גם כדעת רבי שמעון, המקל ביותר ב"איסור חל על איסור" וסובר, כי במרבית המקרים אין איסור חל על איסור. זאת, על ידי העמדת משנתנו במקרה שכל האיסורים חלו יחד, או–אז מודה רבי שמעון, כי כולם חלים.

[2] מבררת הגמרא כיצד אירע הדבר. ניתן להבין כי איסור אשת איש, איסור אשת אח ואיסור אחות אשה, החלים על ידי קידושין, יחולו יחד, על ידי ששני האנשים מינו את אותו שליח, כדי שיקדש לכל אחד מהם את המיועדת לו, וגם שתי הנשים מינו שליח לקבל עבורן את כסף הקידושין. לאחר מכן נפגשו שני השליחים ושליח האנשים נתן את כספי הקידושין באחת לידי שליח הנשים. חלו, איפוא, שני מעשי הקידושין באחת, ובו ברגע חל איסור אשת איש, איסור אשת אח ואיסור אחות אשה.

[3] ברם, כיצד יתכן שאיסור נדה יחול בדיוק בעת קידושי הנשים? השיב רב עמרם בשם רב, כי מקרה זה יתכן אם שני הבעלים נולדו באותו יום, ושתי הנשים נולדו שנה לאחר מכן באותו תאריך.
טרם הגיעם למצוות נתנו האנשים כסף קידושין לנשים כדי שיחולו הקידושין עם כניסת שנת השלש עשרה שלהם – שנת השתים עשרה שלהן, בזמן בו הם הופכים "גדולים" [ריא]. עוד לפני שחלו הקידושין פירסו הנשים נדה, אך לא חל עליהן איסור, וגם לא על המקדשים, מפני שעדיין לא הגיעו לגיל מצוות. עם הגיעם יחד לגיל מצוות, חלו הקידושין וגם איסור נדה בבת אחת.

במסכת כריתות מבואר, כי השוגג ועובר פעמים אחדות על איסור שכפרתו קרבן חטאת, הרי הוא מתחייב קרבן אחד בלבד. וכגון, האוכל ממאכל אסור שחייבים עליו קרבן, כמות שיש בה "כזיתים" אחדים (על שיעור "כזית" מתחייבים קרבן) – חייב קרבן חטאת אחד, כי אכילותיו נחשבות שגגה אחת וכמעשה אחד [ריב].
"מחלק": אם קיים "מחלק" בין האיסורים – חייב קרבן חטאת על כל איסור.
אזהרות מחלקות: איסורים שהתורה הזהירה עליהם בשני לאווים נפרדים, וכגון, העובר בשגגה על איסור "אשת אח" ועל איסור "אחות אשה" – חייב שתי חטאות, מפני ש**"אזהרות מחלקות"**, היינו: חיובו מתחלק לשניים, מפני שעל שני איסורים שונים עבר.
ידיעות מחלקות: לא רק סוג איסור שונה מהווה "מחלק", אלא פעמים שנחלק חיובו, אף על פי שעשה את אותו סוג איסור. היינו: אם אחר שאכל כזית מאכל אסור נודע לו מדבר האיסור, ושוב שגג ואכל ממאכל זה, הידיעה שבינתיים מחלקת את חיובו לשניים והוא חייב שתי חטאות.
כמו כן, הבא על אותה הערווה – כל עוד הוא שוגג על כל ביאותיו מתחייב קרבן חטאת אחד. אם נודע לו ביניהן ששגג, ושב ושגג – הידיעה מחלקת את חיובו.
ביאות מחלקות: רבי אליעזר סובר כי "ביאות מחלקות". כלומר, גם אם לא נודע לו בינתיים כי עבר על איסור, בכל זאת כל ביאה מחולקת לעצמה ומתחייב עליה קרבן חטאת לחוד. חכמים חולקים וסוברים ש"אין ביאות מחלקות".

[4] למדנו במשנה שאת הנשים שהוחלפו יש להפריש מבעליהן לשלשה חדשים, כדי לוודא את יחוס הוולד.

[5] שואלת הגמרא, הן החלפה זו אירעה בליל החופה, וטבע העולם שאין בתולה מתעברת בביאתה הראשונה [ריג], מה טעם, איפוא, יש לחשוש שמא התעברה [ריד]?

[6] הסביר רב נחמן בשם רבה בר אבוה, כי ההחלפה התגלתה רק לאחר שבעלון פעם נוספת.

ריא. ראוי לציין, כי הראשונים והאחרונים האריכו לדון בדברים, כיצד יתכן ש'קטן' יכול למסור כסף לשם קידושין? ויש שמפרשים פירוש שונה בגמרא. ריב. "אפיקי ים" ח"ב סימן ה', על פי ראשונים.
ריג. יש מן הפוסקים הכותבים, כי בזמננו השתנו הטבעים ולעתים עשוייה אשה להתעבר בביאה ראשונה. ויש שכתבו, כי אף בזמן חז"ל היה כך, אלא שדיברו חכמים על הרוב, ר"ן בקידושין דף י' - ראה שו"ת "נודע ביהודה" אבן העזר קמא סימן כ"ב ותנינא סימן ל"א, ושו"ת "חתם סופר" אבן העזר חלק א' סימן ו'.
ריד. ראה בריטב"א, ד"ה "ולטעמיך", מדוע הגמרא מניחה שהיו בתולות. ועיין עוד ב"מהדורא בתראי".
רטו. בפירושו למשנה, דף לג:ב.

[1] וְאֶלָּא הָא דְּתָנָא רַ' חִיָּיא:
(שאלה:) הן שנה רבי חייא ברייתא:

הֲרֵי כָּאן ט"ז חַטָּאוֹת, תִּלָּתִין
הם חייבים יחד ששה עשר חטאות. (ואם הוסיפו לבעול) שלושים

וְתַרְתֵּין הַוְיָין! [2] וְלִיטַעֲמֵיךְ,
ושניים קרבנות התחייבו! (תשובה:) ולטעמך - השואל,

לְרַ' אֶלִיעֶזֶר דְּמְחַיֵּיב עַל כָּל
לפי רבי אליעזר שחייבים באותה ביאה על כל

כַּחַ וְכַחַ, טוּבָא הַוְיָין! [3] אֶלָּא
כח וכח, הרבה חטאות התחייבו (לא רק ששה עשר)! אלא תתרץ,

דִּבְכַחַ רִאשׁוֹן קָחָשֵׁיב, הָ"נָ
שהתנא את קרבנות הכח הראשון החשיב, גם כאן תתרץ,

דְּבִיאָה רִאשׁוֹנָה קָחָשֵׁיב.
שאת קרבנות הביאה הראשונה החשיב.

[4] אֵ"לֵ רָבָא לְרַב נַחֲמָן:
שאלו רבא לרב נחמן:

° וְהָא תָּמָר בְּבִיאָה רִאשׁוֹנָה
הרי תמר בביאה ראשונה

דף לד/ב

אִיעַבְּרָא! אַ"לֵ: תָּמָר - בְּאֶצְבַּע
התעברה! השיב לו: תמר באצבעה

מָעֲכָה, דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק: כָּל
השירה בתוליה, שאמר רבי יצחק: כל

מוּעֲכוֹת שֶׁל בֵּית רַבִּי - תָּמָר
המועכות בתוליהן בבית רבי, תמר

שְׁמָן, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָן תָּמָר?
כינון, ולמה נקרא שמן תמר?

עַ"שׁ תָּמָר שֶׁמַּעֲכָה בְּאֶצְבָּעָהּ.
על שם תמר שמעכה בתוליה באצבעה.

[1] שואלת הגמרא, הן בברייתא ששנה רבי חייא (אותה למדנו לעיל) נאמר, כי אם הבעלים הללו היו אחים והנשים אחיות ונדות – יחד עליהם להביא ששה עשר קרבנות חטאת, כי כל אחד ואחת מתחייבי בארבעה קרבנות על הביאה האסורה. אם כדברי רב נחמן, שבעלון פעמיים, היה על כל אחד ואחת מהם להביא שמונה קרבנות, יחד – שלושים ושניים!

שאלת הגמרא מבוססת על כך שלעיל העמידה הגמרא (באחד התירוצים) את משנתנו כשיטת רבי אליעזר, והוא הרי סובר ש"ביאות מחלקות", על כל ביאה יש להביא קרבן, גם אם לא נודע להם בינתיים על אודות ההחלפה.

[2] הגמרא טוענת כנגד השואל: לשיטתך, נניח שבעלון פעם אחת בלבד; מאחר שמשנתנו כדעת רבי אליעזר, כיצד הבנת שמניין החטאות ששה עשר בלבד? הרי לשיטתו, כשם ש"ביאות מחלקות", כך גם כל כח וכח שבביאה "מחלק" ועל ביאה אחת מתחייבים חטאות אחדות.

[3] על כרחך יש לפרש, כי רבי חייא מנה בברייתא את מניין החטאות שמתחייבים בהן בכח הראשון. מעתה, גם לפירושנו, שטעות ההחלפה התגלתה לאחר שבעלון פעמיים, ניתן לתרץ כי רבי חייא התייחס לחטאות של הביאה הראשונה בלבד.

עתה דנה הגמרא בידיעה שהוזכרה לפני כן, שטבע העולם שאין בתולה מתעברת בביאה ראשונה.

[4] שאל רבא את רב נחמן, הן יהודה, בנו של יעקב אבינו, בעל פעם אחת את תמר כלתו בעודה בתולה ובכל זאת התעברה וילדה את פרץ ואת זרח?

השיב רב נחמן, כי עוד לפני כן השירה את בתוליה באצבעה, כדי שתתעבר. כפי שאמר רבי יצחק, כל הבנות שבבית רבי, שנהגו להשיר בתוליהן לפני הנישואין, כונו "תמר", על שם שנהגו כתמר.

(המאירי רטז מסביר, כי בנות בית רבי נהגו כן, מפני שמיד לאחר הנישואין היו בעליהן גולים לתקופה ממושכת ללמוד תורה).

[5] וכי תמר בתולה היתה?! הרי לפני כן כבר היתה נשואה לעֵר, בן יהודה, ולאחר מכן לאחיו אוֹנָן? הגמרא מתרצת, כי הם שימשו עמה, אך שלא כדרכה ונותרה בתולה.

[7] לכאורה, הן מן הברייתא הבאה עולה כי שימשו כדרכה. ברייתא זו עוסקת באשה מינקת. רבי אליעזר אומר, שכדי שלא תתעבר בעשרים וארבעת החודשים הראשונים לחיי תינוקה, ויחדל חלבה וימות עוללה ברעב – מקיימת אישות עם בעלה, אך הוא זורה את זרעו בחוץ. תמהו בפניו חכמים, הן זהו מנהגם הרע של ער ואונן!
הרי שער ואונן שמשו כדרכה, וכיצד נותרה בתולה?

[6] מבארת הגמרא, כי כוונת חכמים להשוות את פסקו של רבי אליעזר באופן כללי למעשה ער ואונן שהשחיתו זרעם. אמנם, ער ואונן עשו

[5] וְהָא הֲווּ עֵר וְאוֹנָן! עֵר וְאוֹנָן שְׁמָשׁוּ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּן. [6] מֵיתִיבִי: כָּל עֶשְׂרִים
(שאלה:) והרי נישאה לער ואונן (ומניין בתוליה? תשובה:) ער ואונן שמשו עמה שלא כדרכה. שאלו בני הישיבה (מברייתא): כל עשרים

וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ - דָּשׁ מִבַּפְנִים וְזוֹרֶה מִבַּחוּץ, דִּבְרֵי רַ' אֶלִיעֶזֶר; אָ"ל: הַלָּלוּ אֵינוֹ
וארבעה חודשים (שהאשה מניקה), דש מבפנים וזורה זרעו בחוץ, כך סובר רבי אליעזר; שאלוהו חכמים, מנהג זה אינו

אֶלָּא כְּמַעֲשֵׂה עֵר וְאוֹנָן! [5] כְּמַעֲשֵׂה עֵר וְאוֹנָן וְלֹא כְּמַעֲשֵׂה עֵר וְאוֹנָן. כְּמַעֲשֵׂה
אלא כמעשה הרע של ער ואונן (הרי שער ואונן שימשו כדרכה)! (תשובה:) כוונת חכמים כמעשה ער ואונן אך לא לגמרי כמעשה ער ואונן. כמעשה

עֵר וְאוֹנָן, דִּכְתִיב: "וְהָיָה אִם בָּא אֶל אֵשֶׁת אָחִיו - וְשִׁחֵת אַרְצָה"; וְלֹא כְּמַעֲשֵׂה
ער ואונן - שנאמר עליהם "והיה אם בא אל אשת אחיו - ושחת ארצה" (שהשחיתו זרעם), ומאידך אינו דומה למעשה

רטז. בראשית לח/ט. ריז. בראשית לח/י. ריח. ראה רמב"ם הלכות שאר אבות הטומאה פרק ה' הלכה א'. ריט. ויקרא טו/יח. רכ. הערה מלשון גילוי ערווה, רש"י ויקרא כ/יח. לקמן דף נה/ב נחלקו

זאת על ידי ששמשו שלא כדרכה, ואילו זה משמש כדרכה, אך זורה את זרעו בחוץ.

עתה עוסקת הגמרא בבירור העובדה שער נהג כאונן אחיו והסיבה שבעטייה נהג כן.

[1] הניחא אונן, שייבמה אחר שמת ער אחיו, יודעים שנהג כך, שהעידה תורה עליו [רטז]: "וַיֵּדַע אוֹנָן כִּי לֹא לוֹ יִהְיֶה הַזָּרַע. וְהָיָה אִם בָּא אֶל אֵשֶׁת אָחִיו וְשִׁחֵת אַרְצָה, לְבִלְתִּי נְתָן זֶרַע לְאָחִיו". מניין שגם ער נהג כך? הסביר רב נחמן בר יצחק, מן הפסוק [ריז] "וַיֵּרַע בְּעֵינֵי ה' אֲשֶׁר עָשָׂה, וַיָּמָת **גַּם אֹתּוֹ**" – את אונן, לאמר **גם** הוא נהג כך. כלומר, הלך במנהגו הקלוקל של אחיו ער, מכאן גם ער עשה כן.

מבררת הגמרא, מדוע נהגו כן. [2] הניחא אונן שייבמה נהג כן כי לא חפץ שהוולד יקרא על שם אחיו. אך ער מדוע נהג כך?
מפני שלא רצה שתתעבר ויכחש יפיה.

בהמשך הסוגייה תעסוק הגמרא בהלכה מדיני טומאה וטהרה. דין תורה הוא, כי הנוגע בשכבת זרע – נטמא [ריח].
בנוסף לכך נאמר בתורה [רט] "וְאִשָּׁה אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אִישׁ אֹתָהּ שִׁכְבַת זֶרַע וְרָחֲצוּ בַמַּיִם וְטָמְאוּ עַד הָעָרֶב". גזירת הכתוב היא, שאשה נטמאת מחמת התשמיש. כלומר, אף על פי שעוד לא נטמאה ממגעה בשכבת הזרע, כי הוא "בבית הסתרים", שאינו מוגדר במקום בר קבלת טומאה, בכל זאת טמאה היא.

[3] שנינו ברייתא: נאמר בפסוק "יִשְׁכַּב אִישׁ **אֹתָהּ**", משמע דווקא היא נטמאת ולא אשה אחרת. מי היא? אמר רבי יהודה: כלה, שאינה נכללת בטומאה זו. חכמים חולקים וסוברים, כלה – נטמאת, ואילו הפסוק ממעט הבא על אשה שלא כדרכה, שאינה נטמאת.

[4] הון, בנו של רב נחמן, שאל את אביו, מה טעמו של רבי יהודה הסובר שהתורה מיעטה כלה מטומאה זו, שמא סובר הוא שהתורה חסה על הכלה שהצטבעה בפניה, שלא יתקלקלו קישוטיה מטבילתה לטהרה ולפיכך לא טימאתה? השיבו: לא! טעמו לפי שאין בתולה מתעברת בביאה ראשונה.

[5] מה שורש מחלוקתם של רבי יהודה וחכמים?
חכמים סוברים, כי מן המילים "שכבת זרע" יש למעט הראה, תחילת הביאה [ריכ], שהיא ללא הזרעה. מן המילה "אותה" למדו חכמים למעט ביאה שלא כדרכה. ואילו רבי יהודה סבר, כי כבר מן המילים "שכבת זרע" ממעטים הן הראה – שהיא ללא הזרעה והן ביאה שלא כדרכה – שאינה ראוייה להוליד, ולפיכך דרש מ"אותה" למעט כלה.

עֵר וְאוֹנָן, דְּאִילּוּ הָתָם - שְׁלֹא
ער ואונן, שהם שימשו שלא

כְּדַרְכָּהּ, וְהָכָא - כְּדַרְכָּהּ.
כדרכה, וכאן משמש כדרכה.

[1] בִּשְׁלָמָא אוֹנָן, דִּכְתִיב בֵּיהּ:
(שאלה:) הניחא אונן (יודעים כי הֵרַע), שכן כתוב עליו:

"וְשִׁחֵת אַרְצָה", אֶלָּא עֵר
"ושחת ארצה". אך ער

מִנָּלָן? אָמַר רַב נַחְמָן בַּר
מניין לנו שהרע? הסביר רב נחמן בן

יִצְחָק, דִּכְתִיב: "וַיָּמָת גַּם
יצחק: שנאמר על אונן "וימת **גם**

אוֹתוֹ", אַף הוּא בְּאוֹתוֹ מִיתָּה
אותו", ללמד שהוא מחמת אותה סיבה של אחיו

מֵת. [2] בִּשְׁלָמָא אוֹנָן, מִשּׁוּם
מת. (שאלה:) הניחא אונן הרע, מפני

"לֹא לוֹ יִהְיֶה הַזָּרַע", אֶלָּא
שלא רצה שהוולד יקרא על שם אחיו. אך

עֵר מַ"טַּ עֲבַד הָכִי? כְּדֵי שֶׁלֹּא
ער מה טעם עשה כן? (תשובה:) כדי שלא

תִּתְעַבֵּר וְיִכְחַשׁ יָפְיָהּ.
תתעבר תמר ויכחש יפיה.

[3] תָּ"רַ: "אוֹתָהּ" - פְּרָט לִכְלָה,
שנו חכמים: מן המילה "**אותה**" ממעטים כלה (שאינה

דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה; וַחֲכָ"א:
נטמאת בתשמיש). כך סובר רבי יהודה. וחכמים חולקים:

פְּרָט לְשֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ. [4] אֲמַר לֵיהּ הוֹן בְּרֵיהּ דְּרַב נַחְמָן לְרַב נַחְמָן, לֵימָא קָא
למעט ביאה שלא כדרכה (שאינה נטמאת). אמר הון, בנו של רב נחמן, לרב נחמן: הנאמר כי

סָבַר רַבִּי יְהוּדָה: הַתּוֹרָה חָסָה עַל תַּכְשִׁיטֵי כַלָּה? אֲמַר לֵיהּ, לְפִי שֶׁאֵין אִשָּׁה
סובר רבי יהודה שהתורה חסה על קישוטי הכלה (ולכן לא טימאתה, שלא תטבול)? אמר לו: טעמו לפי שאין אשה

מִתְעַבֶּרֶת מִבִּיאָה רִאשׁוֹנָה. [5] בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? רַבָּנָן סָבְרִי: "שִׁכְבַת זֶרַע" - פְּרָט
מתעברת מביאה ראשונה. ובמה נחלקו (רבי יהודה וחכמים)? רבנן סוברים: מ"שכבת זרע" ממעטים

לְהַעֲרָאָה, "אוֹתָהּ" - פְּרָט לְשֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ; וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר: שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ,
הראה שאינה מטמאתה, ומ"אותה" ממעטים ביאה שלא כדרכה; ורבי יהודה סבר, גם ביאה שלא כדרכה

וְהַעֲרָאָה מִ"שִׁכְבַת זֶרַע" נָפְקָא. "אוֹתָהּ" - פְּרָט לִכְלָה.
וגם הראה, מ"שכבת זרע" לומדים שאינה נטמאת. לכן מ"אותה" ממעטים כלה.

אמוראים מהו שיעורה של "הראה".

[1] כִּי אֲתָא רָבִין אָ"רַ יוֹחָנָן:
כשבא רבין אמר בשם רבי יוחנן:

כָּל שֶׁשָּׁהֲתָה אַחַר בַּעֲלָהּ
כל אשה שהיתה נשואה ושהתה ללא בעל

עֶשֶׂר שָׁנִים וְנִשֵּׂאת - שׁוּב
עשר שנים, ושוב נישאה אחר כך כבר

אֵינָהּ יוֹלֶדֶת. [2] אָמַר רַב נַחְמָן:
אינה יולדת. אמר רב נחמן:

לֹא שָׁנוּ - אֶלָּא שֶׁאֵין דַּעְתָּהּ
לא דובר אלא אם בעשר השנים לא היה בדעתה

לְהִנָּשֵׂא, אֲבָל דַּעְתָּהּ לְהִנָּשֵׂא -
להנשא, אך אם היה בדעתה להנשא -

מִתְעַבֶּרֶת. [3] אָמַר לֵיהּ רָבָא
מתעברת גם אחרי עשר שנים. אמר לה רבא

לְבַת רַב חִסְדָּא: קָא מְרַנְּנֵי
לאשתו שהיתה בתו של רב חסדא: מרננים

רַבָּנָן אַבַּתְרַיִךְ! אֲמָרָה לֵיהּ:
החכמים אחריך (איך התעברת אחרי עשר שנים)! אמרה לו:

אֲנָא - דַּעְתַּאי עֲלָךְ הֲוָאי.
אני - דעתי עליך היתה נתונה (במשך השנים).

[4] הַהִיא דְּאַתְיָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב
מעשה באשה שבאה לפני רב

יוֹסֵף, אָמְרָה לוֹ: רַ', אֲנָא
יוסף ואמרה לו: רבי, אני

שָׁהִיתִי אַחַר בַּעֲלִי עֶשֶׂר
שהיתי אחרי בעלי עשר

שָׁנִים וְיָלַדְתִּי; אָ"לָ: בְּתִי, אַל
שנים ובכל זאת ילדתי; אמר לה: בתי, אל

תּוֹצִיאִי לַעַז עַל דִּבְרֵי חֲכָמִים! אָמְרָה לֵיהּ: לְנָכְרִי נִבְעַלְתִּי.
תוציאי לעז על דברי חכמים שאינם נכונים! הודתה לו: בשנים הללו לנכרי נבעלתי.

[5] אָמַר שְׁמוּאֵל: וְכוּלָּן צְרִיכוֹת לְהַמְתִּין שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, חוּץ מִגִּיּוֹרֶת
אמר שמואל: "כל הנבעלת צריכה להמתין שלושה חדשים לפני שתינשא, למעט נכרית שהתגיירה,

וּמְשׁוּחְרֶרֶת קְטַנָּה, [6] אֲבָל קְטַנָּה בַּת יִשְׂרָאֵל – צְרִיכָה לְהַמְתִּין ג' חֳדָשִׁים.
ושפחה כנענית שהשתחררה, בעודן קטנות". בכלל דבריו, שקטנה יהודייה שנבעלה, צריכה להמתין שלשה חודשים.

[1] כשירד רבין מארץ ישראל לבבל, אמר בשם רבי יוחנן: כל אשה ששהתה עשר שנים אחר שהתאלמנה או התגרשה, שוב אינה מתעברת [רכא].

[2] אמר על כך רב נחמן: אין הדברים אמורים אלא באשה שבמשך עשר השנים לא היה בדעתה להנשא, אך אם היה בדעתה להנשא – מתעברת.

במסכת בבא בתרא [רכב] מספרת הגמרא: מעשה בבתו הקטנה של רב חסדא שישבה בחיק אביה ולפניו ישבו רבא ורמי בר חמא. שאל רב חסדא את בתו: למי מהם תרצי להנשא? השיבה: לשניהם. רבא, שהתייחס לדבריה כעין נבואה [רכג] הגיב: לי תנשאי אחר שתנשאי לרמי בר חמא, כי רצה להאריך ימים. לימים אכן היא נישאה לרמי בר חמא ואחר כך התאלמנה ממנו. באותה העת היה רבא נשוי וכשעברו למעלה מעשר שנים, הוא נשא את בתו של רב חסדא וילדה לו [רכד].

[3] אמר רבא לאשתו השנייה, בת רב חסדא, מאחר שילדת כעבור עשר שנות אלמנות, מרננים עליך החכמים שמא זנית בתקופת אלמנותך, שהרי טבע העולם שאלמנה לאחר עשר שנים אינה מתעברת. השיבתו: דעתי היתה נתונה להנשא לך, מתוך ציפייה שיתקיימו דברי משכבר הימים, ולפיכך ראוייה אני להתעבר.

[4] מעשה באשה שבאה לפני רב יוסף ואמרה: רבי! עשר שנים אחרי נישואי הראשונים, לא נשאתי שוב, ועתה התעברתי וילדתי; השיב לה רב יוסף: בתי! אל תוציאי לעז שדברי חכמים אינם נכונים! לשמע דבריו הודתה על האמת, כי במהלך השנים הללו היתה עם נכרי [רכה].

[5] אמר שמואל: "וכולן" – כל אשה שנבעלה, צריכה להמתין שלשה חודשים לפני שתנשא, כדי שניתן יהיה להבחין אם התעברה ולדעת מי אביו, אם זה שבעלה לפני כן, או אישה. למעט נכרית שהתגיירה בקטנותה, ושפחה כנענית שהשתחררה בקטנותה. כלומר, אף על פי שנכרית ושפחה בחזקת מופקרות הנה, ומן הסתם נבעלו, אם קטנות הן לא גזרו חכמים שתמתנה שלשה חודשים עד שתנשאנה, כי קטנה אינה מתעברת.

[6] מכאן, שבאמור שמואל "כולן", כוונתו לכלול קטנות, שכן הוא מסייג דבריו לגבי קטנות אחרות, הרי שקטנה בת ישראל שנבעלה, צריכה להמתין שלשה חודשים לפני שתנשא. טעם הדבר, לפי שחששו חכמים שמא אם יתירו לה להנשא בלא תקופת המתנה, ינהגו כך גם בגדולה (עם זאת לגבי גיורת ומשוחררת קטנה לא גזרו כן לפי שאין מצוי שקטנה תתגייר ותשתחרר [רכו]).

רכא. המאירי כותב שכן דרך רוב העולם ברם מעטות כן יולדות. רכב. דף יב/ב. רכג. ראה בדרשות ר"י אבן שועיב, פרשת בשלח, ד"ה "ורבותינו ז"ל". רכד. תוספות ד"ה "דעתאי עלך". רכה. הריטב"א, ד"ה "לגוי", כותב, כי לא נבעלה לו ממש, אלא חשקה בו ודי בכך בכדי שתהא ראויה ללדת. לדבריו ניתן להבין שרק אחר שרב יוסף הוכיחה נזכרה בכך. רכו. רש"י להלן, לה/א ד"ה "וגזרו". ראה ביתר הרחבה בריטב"א, ד"ה "חוץ". להסבר נוסף ראה בתוספות ד"ה "אבל קטנה".

הגמרא מברררת את דברי שמואל.

1 כיצד זה אירע שבת ישראל קטנה נבעלה ועתה היא עומדת להנשא? אם השיאוה בקידושי מיאון [רכז] ומיאנה בבעלה, הן לדעת שמואל, הממאנת רשאית להנשא מיד, כי לא יבואו להחליף בינה לבין גדולה, שאינה יכולה למאן אלא זקוקה לגט. אם מדובר שקטנה זו התגרשה בגט, הן כבר אמר שמואל הלכה זו, שעליה להמתין שלשה חודשים, ומדוע שב ושנאה? שהרי אמר שמואל: קטנה שמיאנה בבעלה – רשאית להנשא מיד. התגרשה – עליה להמתין שלשה חודשים!

2 שומה עלינו להסיק, כי דברי שמואל נסובים על אודות קטנה שנבעלה שלא בנישואין, ואף בה גזרו חכמים שתמתין שלשה חודשים עד שתנשא, כדי שלא ילמדו ממנה בטעות כי כך גם דינה של גדולה.

3 וכי חכמים גזרו על קטנה שלא תנשא שלשה חודשים כדי שלא יטעו לעשות כן בגדולה?! הן במשנתנו שנינו, כי אם הנשים שהוחלפו בשוגג היו קטנות, רשאיות הן לחזור לבעליהן מיד, אף על פי שאם גדולות הנה, עליהן להמתין שלשה חודשים!

4 הסביר רב גידל בשם רב, כי הנאמר במשנתנו "הוראת שעה" מיוחדת (הוראה שנצרכה לשעתה) היתה, אך באמת גם נשים קטנות שהוחלפו, צריכות להמתין שלושה חודשים.

5 תמהה הגמרא, וכי המשנה מתארת מעשה מסויים שאירע? הן לא נאמר בה "מעשה שהיה", אלא המשנה מורה דרך כיצד יש לנהוג אם וכאשר יתרחש מקרה שכזה?

6 מבארת הגמרא, כי כוונת רב שיש להתייחס למקרה של חילוף נשים כאל "הוראת שעה" ייחודית, שהותרו לשוב לבעליהן מיד, מפני שמקרה זה – שתוחלפנה הנשים בעת החופה – אינו שכיח, וחכמים לא מצאו לנכון לגזור במקרה בלתי שכיח שקטנה לא תשוב לבעלה מיד, מחשש שילמדו ממנה לעשות כן גם בגדולה.

7 יש הגורסים שכך אמר שמואל: כל הנשים שנבעלו, צריכות להמתין שלשה חודשים, למעט גיורת שהתגיירה ושפחה שהשתחררה בעודן גדולות.

8 משמע, הא קטנה שנבעלה, אפילו בת ישראל היא, אינה צריכה להמתין שלשה חודשים [רכח].

הגמרא מברררת את דברי שמואל.

9 כיצד זה אירע שבת ישראל קטנה נבעלה ועתה היא עומדת להנשא. אם מיאנה בבעלה, הן כבר אמר שמואל דין זה פעם אחת! אם מדובר שהתגרשה בגט, הן שמואל עצמו אומר שצריכה להמתין! בהכרח

1 וּבְמַאי? אִי בְּמֵיאוּן? וְהָאֲמַר
כיצד אירע המעשה בקטנה? אם מיאנה בבעלה, הן אמר

שְׁמוּאֵל דְּלָא בַּעְיָא! וְאִי בְּגֵט,
שמואל שאינה צריכה להמתין! אם התגרשה,

הָאֲמָרָה שְׁמוּאֵל חָדָא זִימְנָא!
כבר אמר שמואל הלכה זו פעם אחת,

דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: מֵיאֲנָה בוֹ –
שאמר שמואל: קטנה שמיאנה בבעלה -

אֵינָהּ צְרִיכָה לְהַמְתִּין שְׁלֹשָׁה
אינה צריכה להמתין שלושה

חֳדָשִׁים, נָתַן לָהּ גֵּט – צְרִיכָה
חודשים, ואם התגרשה - צריכה

לְהַמְתִּין שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים!
להמתין שלושה חודשים!

2 אֶלָּא בִּזְנוּת, °וְגָזְרוּ רַבָּנָן
אלא מדובר בקטנה שנבעלה בזנות, וגזרו חכמים

קְטַנָּה מִשּׁוּם גְּדוֹלָה! 3 וּמִי
שתמתין קטנה, כדי שלא יטעו לא להמתין בגדולה! וכי

גָּזְרִינַן קְטַנָּה מִשּׁוּם גְּדוֹלָה?!
גוזרים על קטנה להמתין כדי שלא יטעו בגדולה?

וְהָתְנַן: אִם הָיוּ קְטַנּוֹת שֶׁאֵינָן
הן שנינו: אם הנשים שהוחלפו היו קטנות שאינן

רְאוּיוֹת לְיֵלֵד – מַחֲזִירִין אוֹתָן
ראויות ללדת - חוזרות לבעליהן

מִיָּד! 4 אָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר
מיד! תירץ רב גידל בשם

° דף לה/א

רַב: הוֹרָאַת שָׁעָה הָיְתָה. 5 מִכְּלַל דַּהֲוָאי?! 6 אֶלָּא בְּהוֹרָאַת שָׁעָה הָיְתָה, וְחִילּוּף
רב: הנאמר במשנתנו, הוראת שעה מיוחדת היא. (שאלה:) וכי המשנה מתייחסת למעשה שהיה?! אלא כוונת דבריו, שמקרה חילוף נשים הוא

לָא שְׁכִיחַ. 7 לִישָׁנָא אַחֲרִינָא אָמְרִי לַהּ, אָמַר שְׁמוּאֵל: כּוּלָּן צְרִיכוֹת לְהַמְתִּין
כהוראת שעה ייחודית, כי חילוף נשים אינו שכיח. בלשון אחרת יש אומרים הלכה זו: אמר שמואל: כל הנבעלות צריכות להמתין

שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, חוּץ מִגִּיּוֹרֶת וּמְשׁוּחְרֶרֶת גְּדוֹלָה, 8 [אֲבָל] קְטַנָּה בַּת יִשְׂרָאֵל –
שלושה חדשים עד נישואיהן, למעט נכרית שהתגיירה ושפחה שהשתחררה כשהן גדולות. מדבריו עולה, כי קטנה יהודייה

אֵינָהּ צְרִיכָה לְהַמְתִּין ג׳ חֳדָשִׁים. 9 בְּמַאי? אִי בְּמֵיאוּן? הָאֲמָרָה שְׁמוּאֵל חָדָא
אינה צריכה להמתין שלושה חודשים. כיצד אירע המעשה בקטנה? אם מיאנה בבעלה, הן כבר אמר שמואל הלכה זו פעם

זִימְנָא! אִי בְּגֵט, הָא קָאָמַר שְׁמוּאֵל דְּבַעְיָא! דַּאֲמַר שְׁמוּאֵל: מֵיאֲנָה בוֹ – אֵינָהּ
אחת. אם התגרשה, הרי אמר שמואל שצריכה להמתין! שאמר שמואל: קטנה שמיאנה בבעלה - אינה

צְרִיכָה לְהַמְתִּין שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, נָתַן לָהּ גֵּט – צְרִיכָה לְהַמְתִּין שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים!
צריכה להמתין שלושה חודשים, ואם התגרשה - צריכה להמתין שלושה חודשים!

רכז. "מיאנה בו": לגבי "מיאון" ראה במבוא למסכת. רכח. ראה בערוך לנר שהביא כי יש שלא גרסו "אבל קטנה בת ישראל", אלא "קטנה בת ישראל". לדבריהם קטע זה הוא המשך דברי שמואל. לפי זה מובן יותר המשך הגמרא להלן, השואלת הן שמואל אמר זאת כבר, מה בא לחדש כאן.

אֶלָּא בִּזְנוּת, וּזְנוּת בִּקְטַנָּה לָא
אלא מדובר בקטנה שנבעלה בזנות, (ולא גזרו) כי בעילת זנות

שְׁכִיחַ. [1] גִּיּוֹרֶת וּמְשׁוּחְרֶרֶת
בקטנה אינה שכיחה. (שאלה:) גיורת ושפחה שהשתחררה,

דִּשְׁכִיחַ בְּהוּ זְנוּת, לִיגְזוֹר!
הן שכיח בהן זנות, ויש לגזור (שתמתנה ג' חודשים)!

הוּא דְּאָמַר כְּרַבִּי יוֹסֵי; [2] דְּתַנְיָא:
(תשובה:) שמואל אמר דבריו כרבי יוסי; ששנינו ברייתא:

הַגִּיּוֹרֶת וְהַשִּׁבּוּיָה וְהַשִּׁפְחָה,
נכרית ובת ישראל שנשבתה ושפחה,

שֶׁנִּפְדּוּ וְשֶׁנִּתְגַּיְּירוּ וְשֶׁנִּשְׁתַּחְרְרוּ –
כשנפדתה (השבוייה) והתגיירה (הנכרית) והשתחררה (השפחה)

צְרִיכוֹת לְהַמְתִּין ג' חֳדָשִׁים,
צריכות להמתין ג' חודשים לפני נישואיהן.

דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה; רַבִּי יוֹסֵי מַתִּיר
דברי רבי יהודה. רבי יוסי חולק ומתיר

לֵיאָרֵס וְלִינָּשֵׂא מִיָּד. [3] אָמַר
להן להתארס ולהנשא מיד. אמר

רַבָּה: מַ"ט דְּרַבִּי יוֹסֵי? קָסָבַר: אִשָּׁה
רבה: מה טעמו של רבי יוסי? כי סבר שאשה

מַזְנָה מְשַׁמֶּשֶׁת בְּמוֹךְ, כְּדֵי שֶׁלֹּא
המזנה משמשת עם מוך, כדי שלא

תִּתְעַבֵּר. [4] אֵ"ל אַבַּיֵי: בִּשְׁלָמָא
תתעבר. שאלו אביי: הניחא

גִּיּוֹרֶת, כֵּיוָן דְּדַעְתָּהּ לְאִיגַּיּוֹרֵי –
גיורת, מאחר שדעתה להתגייר,

שכוונתו לקטנה שנבעלה שלא בנישואין, ולא גזרו עליה חכמים שתמתין שלשה חודשים כדי שלא ילמדו ממנה לגדולה, כי אין שכיח שקטנה תבעל בזנות [רכט].

1 שואלת הגמרא, מדוע לא גזרו בנכרית שהתגירה ובשפחה שהשתחררה, בהיותן גדולות, שימתינו? הן אצל שפחה ונכרית גדולות שכיחה הזנות!

מתרצת הגמרא, כי דברי שמואל נאמר לשיטת רבי יוסי, כדלהלן.

2 ששנינו בברייתא: גיורת; בת ישראל שנשבתה בין הנכרים; שפחה שהשתחררה – זקוקות להמתין שלשה חודשים עד שתנשאנה. רבי יוסי חולק ומתיר להן להתארס ולהנשא מיד.

3 אמר רבה: מה טעמו של רבי יוסי? כי סבר שנשים אלו נוהגות לשמש במוך, כדי שלא תתעברנה.

4 שאלו אביי, מניין בטוחים אנו ששימשו עם מוך? הניחא נכרית שהתגיירה, הן לא התגיירה בפתע פתאום ובוודאי בתקופה הקודמת לגירותה, נזהרה שלא תתעבר, כי לא תוכל לדעת אם התעברה בזמן היותה נכרית או יהודיה [רל]. כמו כן, שפחה ושבוייה, שומעות מאדוניהן כי עומדות הן להשתחרר, ואף הן נוהגות כך.
ברם, שפחה שהשתחררה מפני דין התורה, שעבד או שפחה שאדוניהם הוציא להם שן או עין – משתחררים מיד, הרי שפחה זו לא ידעה לפני כן שתשחרר. מדוע, מניחים אנו כי שימשה במוך?

5 שמא תאמר כי אכן, לגבי שפחה שהשתחררה באופן בלתי צפוי מודה רבי יוסי שעליה להמתין שלשה חודשים עד שתנשא [רלא], הן שנינו כי גם לגבי "אנוסה ומפותה" רבי יהודה סובר שעליהן להמתין שלשה חודשים, ואילו רבי יוסי חולק וסובר שיכולות להתארס ולהנשא מיד, אף על פי שגם הן אינן יכולות לתכנן מראש להשתמש במוך!

6 אלא ביאר אביי, טעמו של רבי יוסי שלא לגזור על נכרית שהתגיירה, שפחה שהשתחררה ובת ישראל שנשבתה בין הנכרים הוא, מפני שהן מתהפכות מיד לאחר התשמיש כדי שלא תתעברנה (ולכן גם לא גזר ב"אנוסה ומפותה"). מעתה, לדעת רבי יוסי, אנו מניחים כי שפחה כנענית נזהרת בכך, לפי שאין טורח בפעולה זו ועושה כן כדי שלא תתעבר. ברם רבי יהודה סבר, כי אין לסמוך על כך, שמא לא הקפידו להתהפך כיאות והן כן מעוברות.
זה הוא, איפוא, טעמו של שמואל שהתיר לשפחה שהשתחררה ולגיורת להנשא מיד. (עם זאת, שמואל אינו מקבל לחלוטין את דעת רבי יוסי, והוא סובר כי בת ישראל שזינתה לא תנשא מיד, כדי שלא יטעו ויאמרו כי הוא הדין בגרושה ואלמנה בת ישראל. ואך בגיורת ושפחה התיר, לפי שלעולם אין מקום לחשוש בהן).

מְנַטְּרָה נַפְשָׁהּ, כְּדֵי לְהַבְחִין בֵּין זֶרַע שֶׁנִּזְרַע בִּקְדוּשָּׁה וּבֵין זֶרַע שֶׁנִּזְרַע שֶׁלֹּא בִּקְדוּשָּׁה,
שומרת עצמה (מלהתעבר בעודה נכרית) כדי שתדע להבחין אם התעברה אחר שהתגיירה או לפני שהתגיירה.

שְׁבוּיָה וְשִׁפְחָה נָמֵי, דְּשָׁמְעֵי מִמָּרַיְיהוּ וּמְנַטְּרֵי נַפְשַׁיְיהוּ, אֶלָּא יוֹצֵאת בְּשֵׁן וְעַיִן – הֵיכִי
בת ישראל שבוייה ושפחה כנענית גם כן, שומעות מאדוניהן כי עומדות להשתחרר, ושומרות עצמן מלהתעבר. אך שפחה היוצאת בפתע, כי אדונה הוציא את שינה או את עינה - איך

מַשְׁכְּחַת לַהּ? [5] וְכִי תֵּימָא, כָּל דְּמִמֵּילָא מוֹדָה רַ' יוֹסֵי, וְהָתְנַן: אֲנוּסָה וּמְפוּתָּה – צְרִיכָה
נמצא ששמרה (הרי לא ידעה)? וכי תאמר שכל שהשתחררה בפתע מודה רבי יוסי שתמתין, הן שנינו: אשה שנאנסה או פותתה, צריכה

לְהַמְתִּין ג' חֳדָשִׁים, דִּבְרֵי ר' יְהוּדָה; רַבִּי יוֹסֵי מַתִּיר לֵיאָרֵס וְלִינָּשֵׂא מִיָּד! [6] אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי:
להמתין שלושה חודשים לפני שתנשא, כך סובר רבי יהודה. רבי יוסי חולק ומתיר להן להתארס ולהנשא מיד (אף על פי שלא נשמרו)! אלא הסביר אביי:

אִשָּׁה מְזַנָּה מִתְהַפֶּכֶת, שֶׁלֹּא תִּתְעַבֵּר. וְאִידָךְ? חַיְישִׁינַן שֶׁמָּא לֹא נִתְהַפְּכָה יָפָה יָפָה:
אשה הנבעלת בזנות מתהפכת מיד אחר התשמיש, כדי שלא תתעבר. ורבי יהודה מה סבר? שחוששים שמא לא התהפכה כראוי והתעברה.

רכט. משמעות הגמרא כי זנות בגדולה - שכיחה, "ישרש יעקב". ראה גם בתוספות בגיטין, דף יז/ב ד"ה "זנות לא שכיחא", ועיין עוד "ישועות יעקב" אבן העזר סימן י"ג ס"ק ח'. לפי זה ניתן לפרש את קושיית הגמרא בסמוך, "גיורת ומשוחררת...", שהן גדולות ומצויה בהן זנות. רל. **"כדי להבחין":** בנוסף על מעלת הייחוס של וולד שהורתו בקדושה, קיימת לכך גם השלכה הלכתית; בת הנולדת בקדושה בעוד הורתה שלא בקדושה - אסורה לכהן (ראה רמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק י"ט הלכה י"ב).
רלא. ודבריו בברייתא למעלה "שפחה והשתחררה", מתייחסים למקרה שחרור רגיל - הריטב"א, ד"ה "כל דממילא".

הסוגייה הבאה עוסקת בדיני אכילת תרומה ובדיני כהונה לגבי נשים.
תרומה נאכלת אך ורק על ידי כהנים. בת כהן רשאית לאכול תרומה, אך משנשאה לישראל [רלב] – אינה אוכלת תרומה. אם התגרשה או התאלמנה – רשאית לשוב ולאכול תרומה, בתנאי שאין לה צאצא ממנו.
ישראלית שנישאה לכהן, רשאית לאכול תרומה.
בת כהן או אשת כהן שנבעלה בעילת איסור אסורה לאכול בתרומה [רלג].
כמו כן נקדים, כי אשת ישראל שנאנסה, מותרת לבעלה. ברם, אשת כהן שנאנסה – נאסרת לבעלה.

[1] למדנו במשנה, כי אם הנשים שהוחלפו היו "כהנות נפסלו מן הכהונה".

תחילה מבינה הגמרא כי כוונת המשנה שהן נפסלו מלהנשא לכהן, כלומר, הן אסורות לבעליהן הכהנים. [2] לפיכך תמהה הגמרא, מדוע נקטה המשנה בלשון "**כהנות** – נפסלו מן הכהונה", ממנה משמע, כי רק אם בנות כהן הן, נפסלו מלהנשא לכהן? הן גם אם בנות ישראל הן, פסולות לאישן הכהן, שהרי דין תורה הוא ששאת איש שנאנסה – אסורה לכהן! הן בת כהן והן בת ישראל. מדוע, איפוא, ראתה המשנה לנכון להדגיש כי הן "כהנות"?

[3] מתרצת הגמרא כי אין כוונת המשנה באמרה "כהנות – נפסלו מן הכהונה", שהן עצמן בנות כהן, אלא שהן נשואות לכהן, גם אם בנות ישראל הן – נאסרו לבעליהן הכהנים.

אם נפרש כך את משנתנו – משמעה, כי רק אם נשואות כעת לכהן – נאסרות לו. אך אם נשואות כעת לישראל, בעתיד רשאיות להנשא לכהן, אם תתאלמנה.

[4] תמהה על כך הגמרא, וכי אם נשואות כעת לישראל, רשאיות בעתיד להנשא לכהן?! הן אמר רב עמרם [רלד]: הלכה זו אמר לי רב ששת והאיר את עינינו בתמכו את דבריו מן המשנה בפרק שישי; כה ההלכה: אשת ישראל שנאנסה, אף על פי שמותרת לבעלה, נפסלה מלהנשא לכהן בעתיד!

[5] הסביר רבא, כה כוונת משנתנו: אם היו הנשים הללו בנות כהן הנשואות לישראל – נפסלו מאכילת תרומה. כלומר, אף אם תתגרשנה או תתאלמנה בלא זרע, אסורות באכילת תרומה בשובן לבית אביהן [רלה].

[1] וְאִם הָיוּ כֹּהֲנוֹת כּוּ':
למדנו במשנה: "ואם היו כהנות...".

[2] "כֹּהֲנוֹת" אִין, יִשְׂרְאֵלִית
כהנות כן נפסלות לכהן וישראלית לא (הרי כל אשת כהן,

לָא?! [3] אֵימָא: אִם הָיוּ "נְשֵׁי
גם בת ישראל, שנבעלה, אסורה)?! גרוס: אם היו נשות

כֹּהֲנִים". [4] נְשֵׁי כֹּהֲנִים אִין,
כהנים (נפסלו לבעליהן). (תמיהה:) נשות כהנים נפסלות לכהנים,

נְשֵׁי יִשְׂרְאֵלִים לָא? וְהָאֲמַר
ונשות ישראלים לא נפסלות לכהנים? והרי אמר

רַב עַמְרָם: הָא מִילְתָא אֲמַר
רב עמרם: הלכה זו אמר

לָן רַב שֵׁשֶׁת, וְאַנְהֲרִינְהוּ
לנו רב ששת והאיר את

לְעֵינִין מִמַּתְנִיתִין: אֵשֶׁת
עינינו ממשנה כדבריו: אשת

יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱנְסָה, אַף עַל פִּי
ישראל שנאנסה, אף על פי

שֶׁמּוּתֶּרֶת לְבַעְלָהּ - פְּסוּלָה
שמותרת לבעלה - פסולה

לַכְּהוּנָּה! [5] אֲמַר רָבָא, הָכִי קָאָמַר: אִם הָיוּ כֹּהֲנוֹת נְשׂוּאוֹת לְיִשְׂרָאֵל - נִפְסְלוּ מִן
להנשא לכהן בעתיד! הסביר רבא: כך אמרה משנתנו: אם היו הכהנות נשואות לישראל, נפסלו

הַתְּרוּמָה דְּבֵי נְשַׁייְהוּ:
מאכילת תרומה של בית אביהן (אם תחזורנה לבית אביהן).

הַדְרָן עֲלָךְ אַרְבָּעָה אַחִין.

רלב. כן הדין אף מעת שהתקדשה לישראל. רלג. לגבי האדם האסור שנבעלה לו ולגבי המקור לאסרה באכילת תרומה, ראה ברש"י ד"ה "נפסלו" ובתוספות ד"ה "אע"פ שמותרת".
רלד. להלן דף נ/א-ב. רלה. עתה לא ניתן להקשות שאף ישראלית שנאנסה אסורה לאכול תרומה אם תנשא לבעל כהן, שכן המשנה עוסקת בפסול אכילת תרומה של כהנות בתרומת בית אביהן ולא בפסול אכילת תרומה בגין נישואין לבעל כהן ועוד שאסורה להנשא לכהן.

ספר
מראה יבמות
על מסכת יבמות

תרשימים ושרטוטים
על דברי הגמ' ורש"י

נערך ונסדר בס"ד ע"י

רפאל שלמה טוביה

בלאאמו"ר **אברהם דן מרדכי** שליט"א וולף

רו"מ ור"י

ישיבה לצעירים "ישועות יעקב" למצויינים

רח' קהילות יעקב 63 בני ברק

טל. 03-6766494 פקס. 03-6769481

מבוא

ברכי נפשי את השם וכל קרבי את שם קד'שו שנתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכינו שהחיינו וקיימנו ברחמיו וכרוב חסדיו, ושם חלקי מיושבי בית המדרש וחנני וזכני להוציא לאור ספר **"מראה יבמות"** על מסכת יבמות בהוצאה מחודשת ומפוארת

כידוע שמסכת יבמות הוא מן המסכתות הקשות שבש"ס, אחת הסיבות, כי קשה לזכור היטב את השתלשלות המשפחות שבמהלך הסוגיות, אשר לפעמים יש במציאות אחת יותר מעשרים בני אדם,

לכן בעזה"י שרטטתי וציירתי תרשימים על כל העניינים והסוגיות המסובכות שבמסכת יבמות, כדי לבאר ולהמחיש את השתלשלות המשפחות שבמהלך הסוגיא בבהירות ובצורה מיוחדת, ובשילוב ביאור ליד כל תמונה וציור, עד שהלומד יראה לפניו דבר דבר על אופניו סעיפיהם וצדדיהם עד הנקודה האחרונה בבת אחת, דברים ברורים באר היטב, וכפי שהוצאתי בעזה"י על "מסכת קנים", ונעזרתי מאד בספר **באר יעקב**, מאת הרה"ג ר' **יעקב דב קנטור** זצ"ל.

ויהא רעוא שיתקיים בנו ומלאה הארץ דעה ויתרבה כבוד שמים, אמן.

יבורכו ממרומים הרבנים ת"ח מופלגים שליט"א צוות הרוחני של ישיבתנו הק' ישיבה **"ישועות יעקב"** לצעירים - בני ברק

המגדלים ומחנכים במסירות נפלאה את תלמידי ישיבתנו ה' לתורתו ועבודתו יתברך שמו, ומשקיעים בכל אחד ואחד באופן נפלא, וכל רואי תלמידנו יעידו כי לגדולות ונצורות נועדו, עד כי יצא שמה של ישיבתנו הק' כפינת יקרת בעולם הישיבות. כה יתן ה' וכה יוסיף שיזכו להמשיך ולהקנות לצעירי הצאן דעת ותבונה, ולהטעימם מערבות בהירות תורתינו הק'

וכאן המקום אתי להזכיר לברכה את ההיכל הגדול לתורה ישיבת פוניבז' המעטירה, ובראשם ראשי הישבה שליט"א, אשר בצילם זכיתי להסתופף, ימלא ה' כל משאלות לבם לטובה, ויזכו להגדיל תורה ולהאדירה.

ממעון הברכות יבורכו הורי היקרים, אאמו"ר הרה"ח ר' **אברהם דן מרדכי וולף** שליט"א, ואמי מורתי מרת **חי' פערל** תחי', אשר מילדותי השרישו ונטעו בי אהבת תורה ויר"ש, וחיזקוני ועודדוני בכל עת, ועומדים תמיד לזרתנו במסירות ממש, יושפעו משמי מרום שפע רב ברוחניות ובגשמיות מתוך שלוה ושמחה וטוב לבב, ויזכו לראות רוב נחת מכל יצ"ח, בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות, דור ישרים יבורך.

יבורך ממרומים הרה"ח רבי **יצחק ביבלה** שליט"א ולמנ"ב חמותי היקרה מרת **חנה ליבא** תחי', יתן ה' שיזכו לרוב נחת ושמחה מכל יוצ"ח בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא.

ברכה מיוחדת למאורות הדף היומי והעומד בראשו הרה"ג ר' חיים דוד קובלסקי שליט"א, ראש בית המדרש למגידי שיעור הדף היומי, הפועל רבות ונצורות להגדיל פעלים לתורה בכל אתר

ויהי רצון מלפני אבינו שבשמים שיאיר את עיני בתורה"ק, ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים, ויזכני ביחד עם רעייתי מנב"ת ע.ח. תחי' לגדל את צאצאינו לתורה ויראת ה'. מתוך בריאות ונחת וכל טוב, ולא ימוש התורה מפינו ומפי זרעינו וזרע זרעינו עד עולם.

טוביה וולף

דף ב' ע"א

מתני', חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן וצרות צרותיהן מן החליצה ומן היבום עד סוף העולם ואלו הן:

א. **בתו**,

1

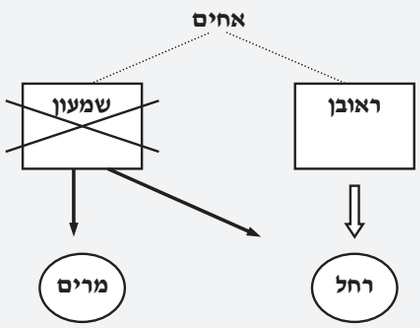

הסבר:

1. ראובן ושמעון, אחים.
2. ולראובן בת ושמה, רחל.
3. ויקח שמעון את רחל לאשה.
4. ולשמעון עוד אשה, מרים.
5. ומת שמעון בלי בנים.
6. ושתי נשיו רחל ומרים, נופלות לפני ראובן ליבום.
7. ומכיון שראובן אינו יכול ליבם את רחל **בתו**, נפטרת גם מרים **צרת בתו**.

וגם צרת צרתה.

2

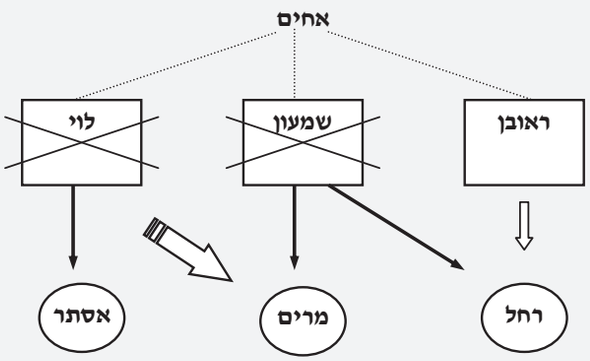

הסבר:

1. ואם היה עוד אח שלישי, לוי.
2. ושתי נשי שמעון נפלו גם לפני לוי ליבום.
3. ויבם לוי את מרים צרת רחל.
4. וללוי עוד אשה, אסתר.
5. ומת גם לוי בלי בנים.
6. ושוב נופלות שתי נשיו (מרים ואסתר) לפני ראובן.
7. ומכיון שבנפילה ראשונה [אחרי מות שמעון] נאסרה מרים לראובן משום

ב. בת בתו ג. ובת בנו,

3

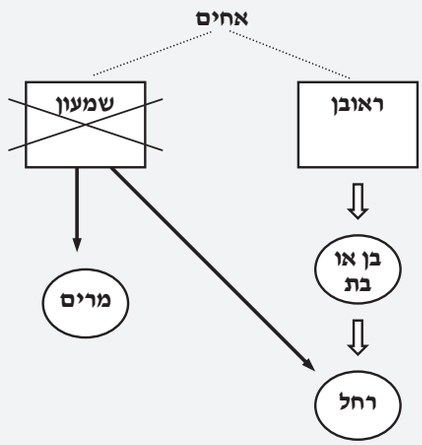

הסבר:

1. ראובן ושמעון, אחים.
2. ולראובן נכדה, רחל (בת בנו או בת בתו).
3. ויקח שמעון את רחל (נכדת אחיו) לאשה.
4. ולשמעון עוד אשה, מרים.
5. ומת שמעון בלי בנים.
6. ושתי נשיו רחל ומרים, נופלות לפני ראובן ליבום.
7. ומכיון שראובן אינו יכול ליבם את רחל (**בת בתו** או **בת בנו**) נפטרת גם מרים **צרת בת בתו** או **בת בנו**.

וגם צרת צרתה.

4

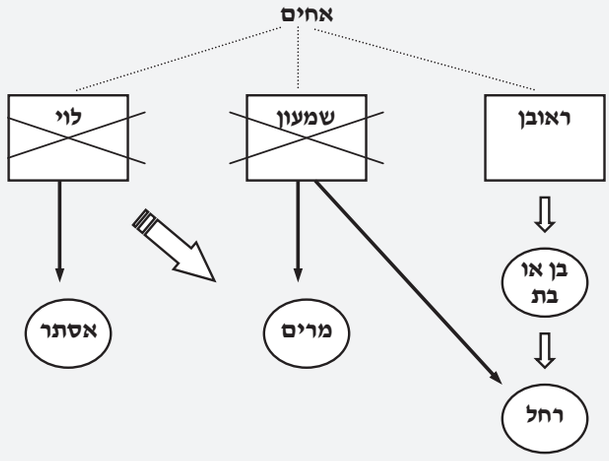

הסבר:

1. ואם היה עוד אח שלישי - לוי.
2. ושתי נשי שמעון (מרים ורחל) נפלו גם לפני לוי ליבום.
3. ויבם לוי את מרים צרת רחל.
4. וללוי עוד אשה, אסתר.
5. ומת גם לוי בלי בנים.
6. ושתי נשיו (מרים ואסתר) נופלות לפני ראובן ליבום.
7. ומכיון שבנפילה ראשונה [אחרי מות שמעון] נאסרה מרים לראובן משום **צרת בת בתו** או **בת בנו** - גם אסתר צרת מרים נאסרת לראובן משום **צרת צרתה של בת בתו** או **בת בנו**.

ד. בת אשתו,

5

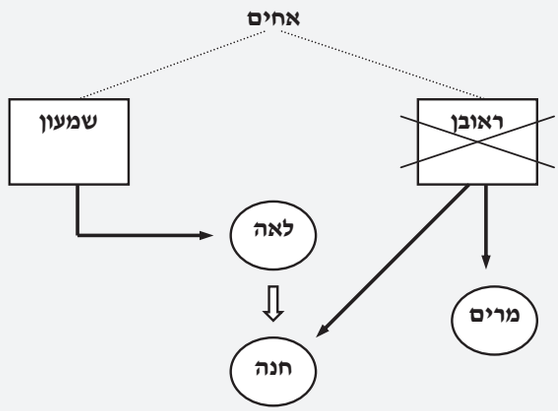

הסבר:

1. ראובן ושמעון, אחים.
2. לאה וחנה - אם ובת.
3. ויקח שמעון את לאה לאשה.
4. וראובן לקח את חנה (הבת) לאשה.
5. ולראובן עוד אשה, מרים.
6. ומת ראובן בלי בנים.
7. ושתי נשיו (חנה ומרים) נופלות לפני שמעון ליבום.
8. ומכיון ששמעון אינו יכול ליבם את חנה **בת אשתו** נפטרת גם מרים **צרת בת אשתו**.

וגם צרת צרתה.

6

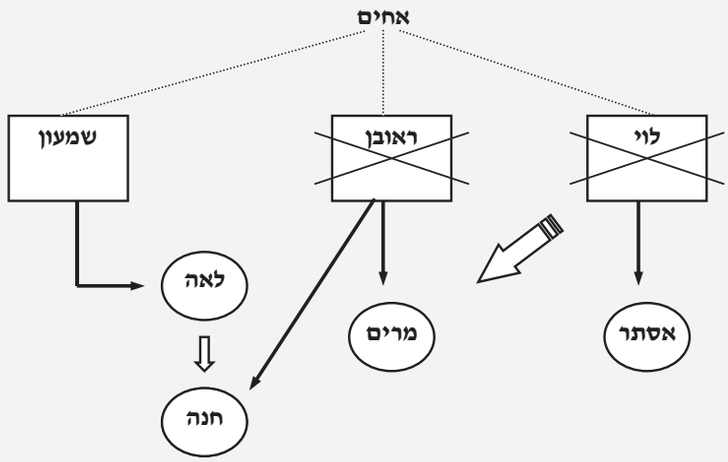

הסבר:

1. ואם היה עוד אח שלישי - לוי.
2. ושתי נשי ראובן נפלו גם לפני לוי ליבום.
3. ויבם לוי את מרים צרת חנה.
4. וללוי עוד אשה, אסתר.
5. ומת גם לוי בלי בנים.
6. ושתי נשיו (מרים ואסתר) נופלות לפני שמעון ליבום.
7. ומכיון שבנפילה ראשונה (אחרי מות ראובן) נאסרה מרים לשמעון משום **צרת בת אשתו** - גם אסתר צרת מרים נאסרת לשמעון משום **צרת צרתה של בת אשתו**.

אחים
נישואין
יבום
חליצה
בן
איש
אשה

ה. בת בנה ו. בת בתה

7

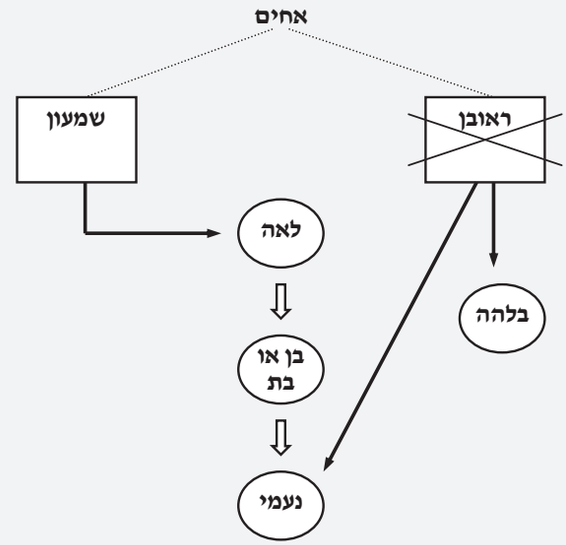

הסבר:

1. ראובן ושמעון, אחים.
2. לאה הסבתא, ונעמי נכדה (בת בתה או בת בנה).
3. ויקח שמעון את לאה לאשה.
4. וראובן לקח את נעמי (הנכדה) לאשה.
5. ולראובן עוד אשה, בלהה.
6. ומת ראובן בלי בנים.
7. ושתי נשיו (נעמי ובלהה) נופלות לפני שמעון ליבום.
8. ומכיון ששמעון אינו יכול ליבם את נעמי,שהיא **בת בן אשתו** או **בת בת אשתו** - גם בלהה צרתה נאסרת לו משום **צרת בת בן אשתו** או **בת בת אשתו**.

וגם צרת צרתה

8

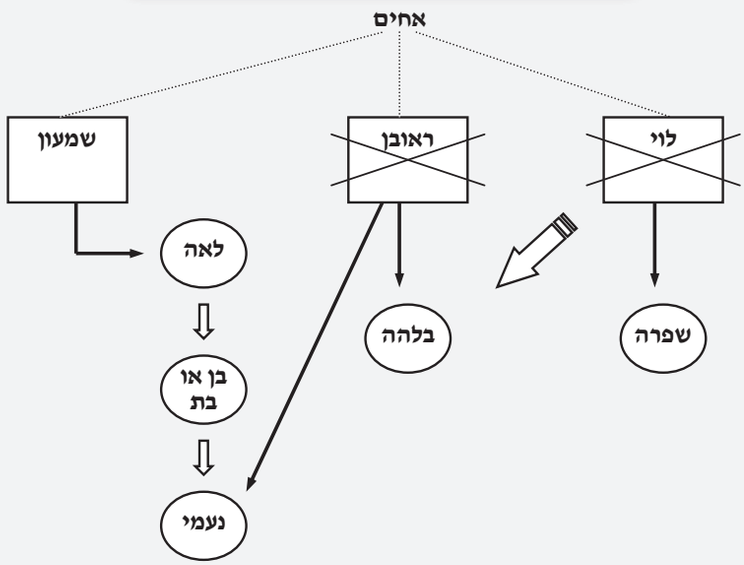

הסבר:

1. ואם היה עוד אח שלישי - לוי.
2. ושתי נשי ראובן נפלו גם לפני לוי ליבום.
3. ויבם לוי את בלהה צרת נעמי.
4. וללוי עוד אשה, שפרה.
5. ומת גם לוי בלי בנים.
6. ושתי נשי לוי (בלהה ושפרה) נופלות לפני שמעון ליבום.
7. ומכיון שבנפילה ראשונה (אחרי מות ראובן) נאסרה בלהה לשמעון משום **צרת בת בן אשתו** או **בת בת אשתו** - גם שפרה צרת בלהה נאסרת לשמעון משום **צרת צרתה של בת בן אשתו** או **צרת צרתה בת בת אשתו**.

ג. חמותו

9

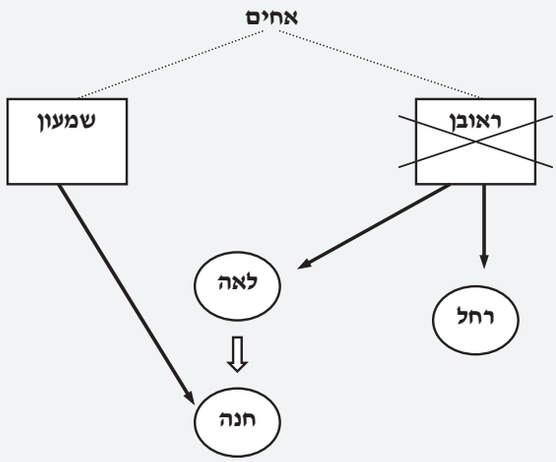

הסבר:

1. ראובן ושמעון, אחים.
2. לאה וחנה - אם ובת.
3. ויקח ראובן את לאה לאשה.
4. ושמעון לקח את חנה (הבת) לאשה.
5. ולראובן עוד אשה, רחל.
6. ומת ראובן בלי בנים.
7. ושתי נשיו (לאה ורחל) נופלות לפני שמעון ליבום.
8. ומכיון ששמעון אינו יכול ליבם את לאה **חמותו** נפטרת גם רחל **צרת חמותו**.

וגם צרת צרתה

10

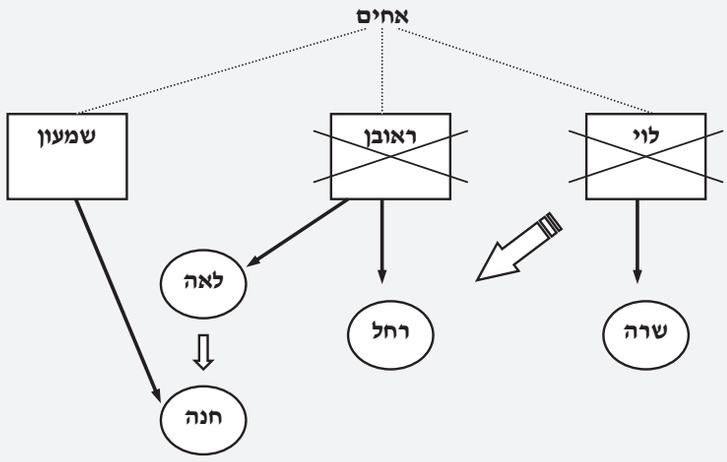

הסבר:

1. ואם היה עוד אח שלישי, לוי.
2. ושתי נשי ראובן נפלו גם לפני לוי ליבום.
3. ויבם לוי את רחל צרת לאה.
4. וללוי עוד אשה, שרה.
5. ומת לוי בלי בנים.
6. ושתי נשיו (רחל ושרה) נופלות לפני שמעון ליבום.
7. ומכיון שבנפילה ראשונה (אחרי מות ראובן) נאסרה רחל לשמעון משום **צרת חמותו**, גם שרה צרת רחל נאסרת לשמעון משום **צרת צרתה של חמותו**.

אחים
נישואין
יבום
חליצה
בן
איש
אשה

11

ח. אם חמותו ט. ואם חמיו.

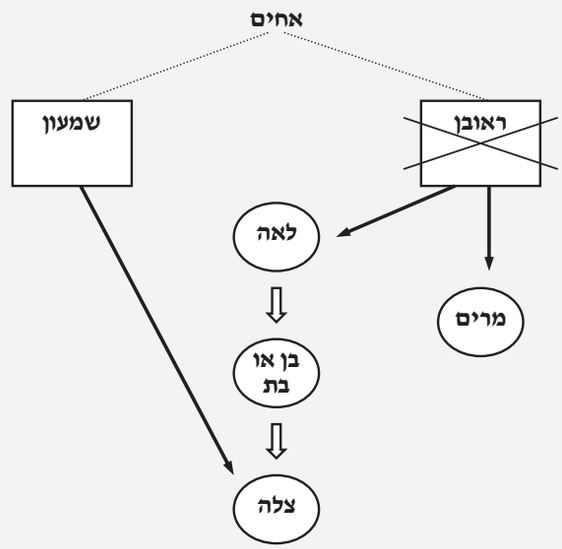

הסבר:

1. ראובן ושמעון, אחים.
2. לאה הסבתא, וצלה נכדה (בת בתה או בת בנה).
3. ויקח ראובן את לאה לאשה.
4. ושמעון לקח את צלה (הנכדה) לאשה.
5. ולראובן עוד אשה, מרים.
6. ומת ראובן בלי בנים.
7. ושתי נשיו (לאה ומרים) נופלות לפני שמעון ליבום.
8. ומכיון ששמעון אינו יכול ליבם את לאה, שהיא **אם חמותו** או **אם חמיו**, גם מרים צרתה נאסרת לו משום **צרת אם חמותו** או **צרת אם חמיו**.

12

וגם צרת צרתה

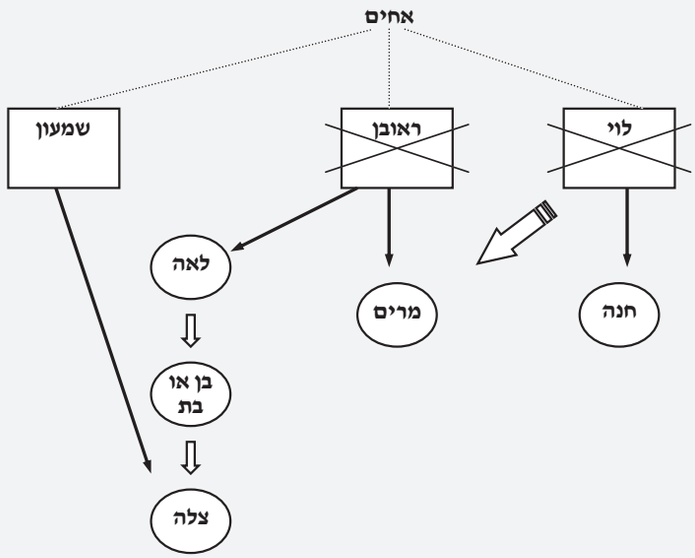

הסבר:

1. ואם היה עוד אח שלישי, לוי.
2. ושתי נשי ראובן נפלו גם לפני לוי ליבום.
3. ויבם לוי את מרים צרת לאה.
4. וללוי עוד אשה, חנה.
5. ומת גם לוי בלי בנים.
6. ושתי נשי לוי (מרים וחנה) נופלות לפני שמעון ליבום.
7. ומכיון שבנפילה ראשונה (אחרי מות ראובן) נאסרה מרים לשמעון משום **צרת אם חמותו** או **צרת אם חמיו** - גם חנה צרת מרים נאסרת לשמעון משום **צרת צרתה של אם חמותו** או **של אם חמיו**.

אחים
נישואין
ייבום
חליצה
בן
איש
אשה

13

אחותו מאמו

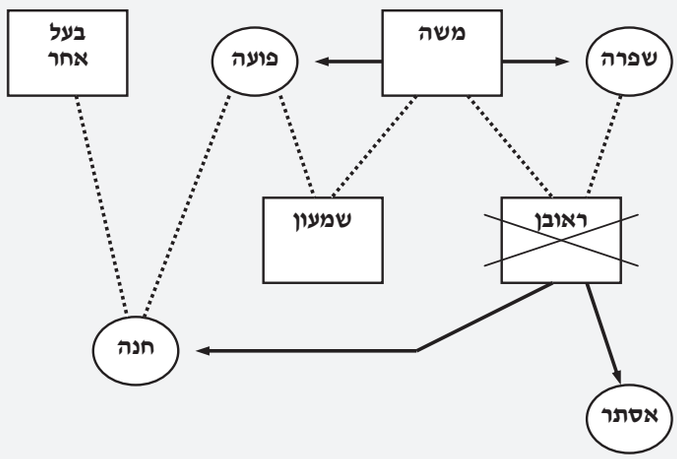

הסבר:

1. למשה שתי נשים, אחת שפרה ואחת פועה.
2. ותלד לו שפרה את ראובן, ופועה את שמעון.
3. ולפועה בת מבעל אחר ושמה, חנה.
נמצא: - ראובן ושמעון אחים מן האב - ושמעון וחנה אח ואחות מן האם, וראובן וחנה זרים זה לזה.
4. ויקח ראובן את חנה לאשה.
5. ולראובן עוד אשה אסתר.
6. ומת ראובן בלי בנים.
7. ושתי נשיו (חנה ואסתר) נופלות לפני שמעון ליבום.
8. ומכיון ששמעון אינו יכול ליבם את חנה שהיא **אחותו מאמו**, נפטרת גם אסתר **צרת אחותו מאמו**

14

וגם צרת צרתה

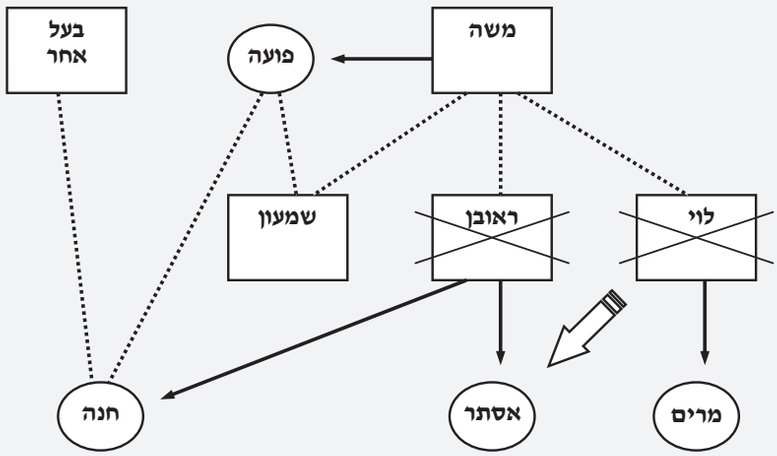

הסבר:

1. ואם היה לראובן עוד אח (מן האב) לוי.
2. ושתי נשיו של ראובן נפלו גם לפני לוי ליבום.
3. ויבם לוי את אסתר צרת חנה.
4. וללוי עוד אשה, מרים.
5. ומת גם לוי בלי בנים.
6. ושתי נשיו (מרים ואסתר) נופלות לפני שמעון ליבום.
7. ומכיון שבנפילה ראשונה (אחרי מות ראובן) נאסרה אסתר לשמעון משום **צרת אחותו מאמו**, גם מרים צרת אסתר נאסרת לשמעון משום **צרת צרתה של אחותו מאמו**.

י"א. אחות אמו

15

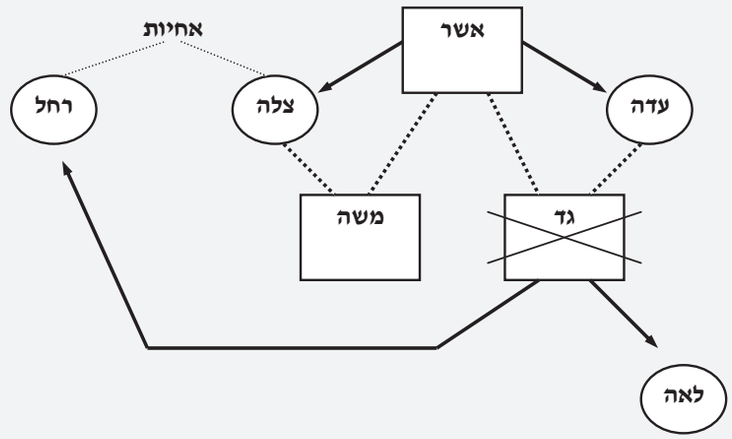

הסבר:

1. לאשר שתי נשים אחת עדה ואחת צלה.
2. ולצלה אחות רחל.
3. ותלד לו עדה את גד, וצלה את משה.
נמצא: גד ומשה אחים מן האב - ורחל למשה אחות אמו - ורחל לגד זרים זה לזה.
4. ויקח גד את רחל לאשה.
5. ולגד עוד אשה לאה.
6. ומת גד בלי בנים.
7. ושתי נשיו (לאה ורחל) נופלות לפני משה ליבום.
8. ומכיון שמשה אינו יכול ליבם את רחל שהיא **אחות אמו**, נפטרת גם לאה **צרת אחות אמו**.

וגם צרת צרתה

16

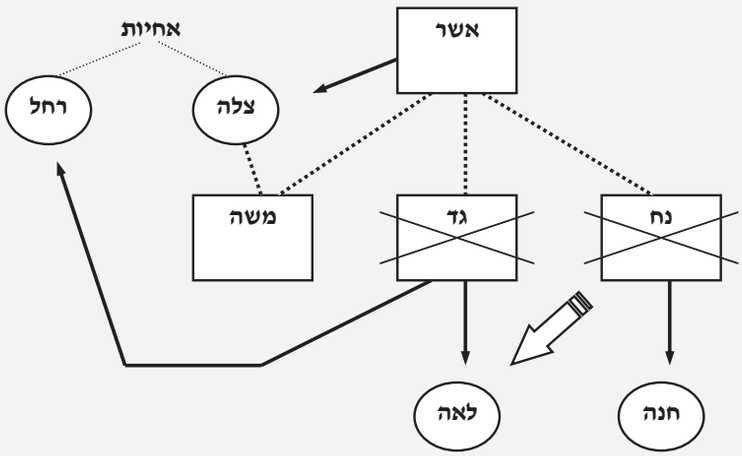

הסבר:

1. ואם היה עוד אח שלישי, נח.
2. ושתי נשי גד (לאה ורחל) נפלו גם לפני נח ליבום.
3. ויבם נח את לאה צרת רחל.
4. ולנח עוד אשה, חנה.
5. ומת גם נח בלי בנים.
6. ושתי נשי נח (חנה ולאה) נופלות לפני משה ליבום.
7. ומכיון שבנפילה ראשונה (אחרי מות גד) נאסרה לאה למשה משום **צרת אחות אמו**, גם חנה צרת לאה נאסרת למשה משום **צרת צרתה של אחות אמו**.

י"ב. דאחות אשתו

17

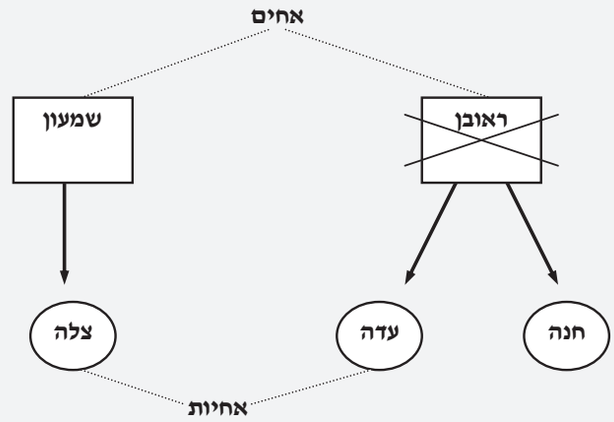

הסבר:

1. ראובן ושמעון, אחים.
2. עדה וצלה, אחיות.
3. ויקח ראובן את עדה לאשה.
4. ושמעון לקח את צלה (אחותה) לאשה.
5. ולראובן עוד אשה, חנה.
6. ומת ראובן בלי בנים.
7. ושתי נשיו (חנה ועדה) נופלות לפני שמעון ליבום.
8. ומכיון ששמעון אינו יכול ליבם את עדה **אחות אשתו** נפטרת גם חנה **צרת אחות אשתו**.

וגם צרת צרתה

18

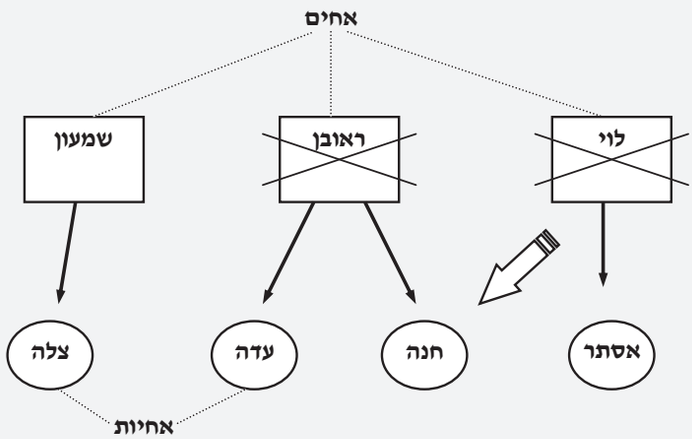

הסבר:

1. ואם היה עוד אח שלישי, לוי.
2. ושתי נשי ראובן נפלו גם לפני לוי ליבום.
3. ויבם לוי את חנה צרת עדה.
4. וללוי עוד אשה, אסתר.
5. ומת גם לוי בלי בנים.
6. ושתי נשיו (אסתר וחנה) נופלות לפני שמעון ליבום.
8. ומכיון שבנפילה ראשונה (אחרי מות ראובן) נאסרה חנה לשמעון משום **צרת אחות אשתו**, גם אסתר צרת חנה נאסרת לשמעון משום **צרת צרתה של אחות אשתו**.

אחים
נישואין
יבום
חליצה
בן
איש
אשה

י"ג. אשת אחיו מאמו

19

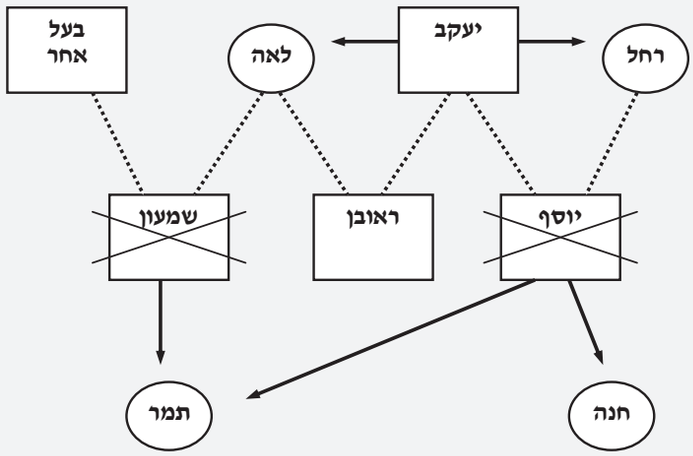

הסבר:

1. ליעקב שתי נשים אחת רחל ואחת לאה.
2. ותלד לו רחל את יוסף, ולאה את ראובן.
3. וללאה בן מבעל אחר - שמעון.
4. ויקח שמעון אשה ושמה, תמר.

נמצא: - יוסף וראובן אחים מן האב. - ראובן ושמעון אחים מן האם. - תמר לראובן אשת אחיו מאמו (ואסורה לו) - שמעון וגם אשתו תמר, זרים ליוסף.

5. ותתגרש (או נתארמלה) תמר משמעון.
6. ויקח יוסף את תמר לאשה.
7. וליוסף עוד אשה - חנה.
8. ומת יוסף בלי בנים.
9. ושתי נשיו (חנה ותמר) נופלות לפני ראובן ליבום.
10. ומכיון שראובן אינו יכול ליבם את תמר שהיא **אשת אחיו מאמו**, נפטרת גם חנה **צרת אשת אחיו מאמו**.

וגם צרת צרתה

20

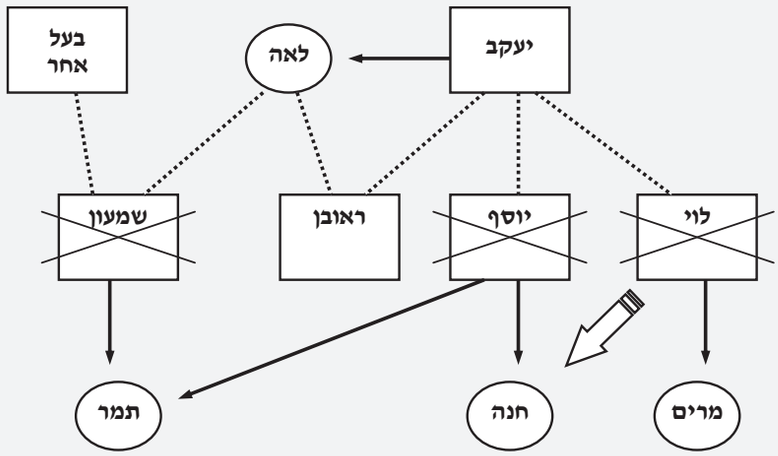

הסבר:

1. ואם היה עוד אח (מן האב) לוי.
2. ושתי נשי יוסף נפלו גם לפני לוי ליבום.
3. ויבם לוי את חנה צרת תמר.
4. וללוי עוד אשה, מרים.
5. ומת גם לוי בלי בנים.

6. ושתי נשיו (מרים וחנה) נופלות לפני ראובן ליבום.
7. ומכיון שבנפילה ראשונה (אחרי מות יוסף) נאסרה חנה לראובן משום **צרת אשת אחיו מאמו**, גם מרים צרת חנה נאסרת לראובן משום **צרת צרתה של אשת אחיו מאמו**.

י"ד. אשת אחיו שלא היה בעולמו

21

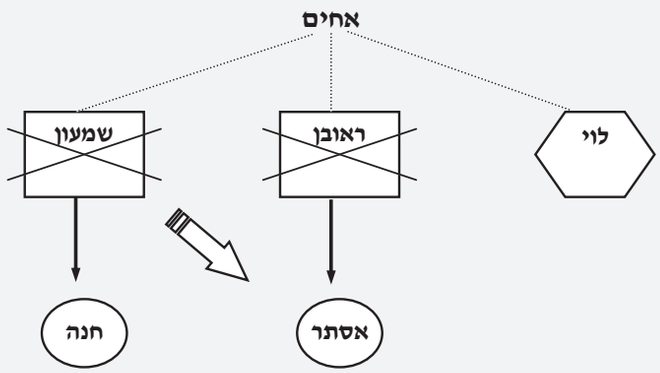

הסבר:

1. ראובן ושמעון אחים.
2. ולראובן אשה, אסתר.
3. ומת ראובן בלי בנים.
4. ולפני שנתיבמה אסתר לשמעון נולד עוד אח, לוי. (ואסתר אסורה לו משום אשת אחיו שלא היה בעולמו).
5. ויבם שמעון את אסתר.
6. ולשמעון עוד אשה, חנה.
7. ומת גם שמעון בלי בנים.
8. ושתי נשיו (אסתר וחנה) נופלות לפני לוי ליבום.
9. ומכיון שלוי אינו יכול ליבם את אסתר, שהיא אשת אחיו שלא היה בעולמו, גם חנה צרתה נאסרת לו משום צרת אשת אחיו שלא היה בעולמו.

וגם צרת צרתה

22

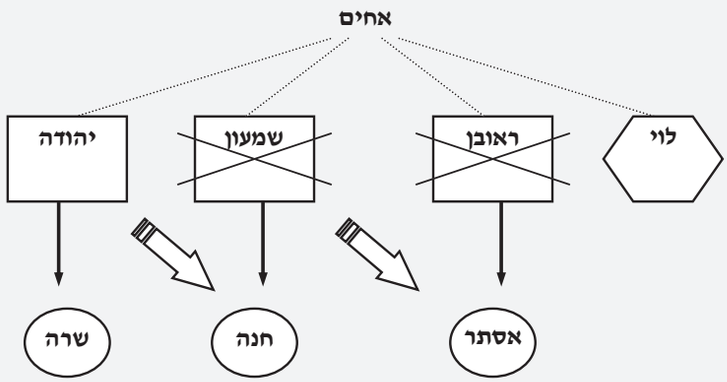

הסבר:

1. ואם היה בתחלה עוד אח, יהודה.
2. ואחרי שנולד לוי, יבם שמעון את אסתר.
3. ומת גם שמעון בלי בנים.
4. ושתי נשיו (אסתר וחנה) נופלות לפני יהודה ליבום.
5. ויבם יהודה את חנה.
6. וליהודה עוד אשה, שרה.
7. ומת גם יהודה בלי בנים.
8. ושתי נשיו (חנה ושרה) נופלות לפני לוי ליבום.
9. ומכיון שלוי אינו יכול ליבם את חנה (שהיתה צרת אסתר), משום צרת אשת אחיו שלא היה בעולמו, גם שרה צרת חנה נאסרת לו משום צרת צרתה של אשת אחיו שלא היה בעולמו.

ט"ו. כלתו

23

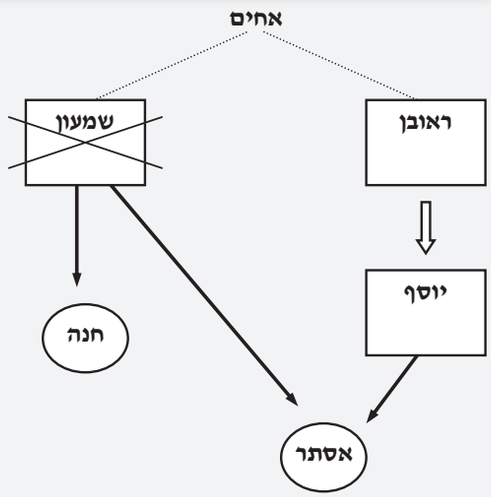

הסבר:

1. ראובן ושמעון אחים.
2. ולראובן בן - יוסף.
3. וליוסף אשה - אסתר.
4. ותתגרש (או נתארמלה) אסתר (כלת ראובן) מיוסף.
5. ויקח שמעון את אסתר.
6. ולשמעון עוד אשה -חנה.
7. ומת שמעון בלי בנים.
8. ושתי נשי שמעון (אסתר וחנה) נופלות לפני ראובן ליבום.
9. ומכיון שראובן אינו יכול ליבם את אסתר, שהיתה כלתו (אשת בנו יוסף) - גם חנה צרת אסתר נאסרת לו משום צרת כלתו.

וגם צרת צרתה

24

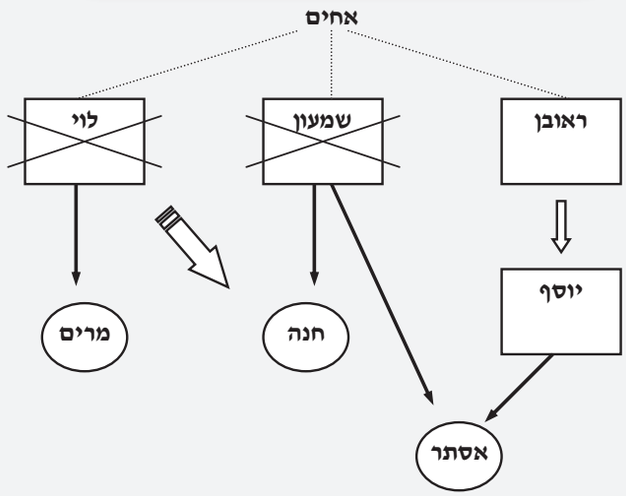

הסבר:

1. ואם היה עוד אח, לוי.
2. ושתי נשי שמעון (חנה ואסתר) נפלו גם לפני לוי ליבום.
3. ויבם לוי את חנה.
4. וללוי עוד אשה, מרים.
5. ומת גם לוי בלי בנים.
6. ושתי נשיו (מרים וחנה) נופלות לפני ראובן ליבום.
7. ומכיון שבנפילה ראשונה (אחרי מות שמעון) נאסרה חנה לראובן משום שהיתה צרת כלתו, גם מרים צרת חנה נאסרת לראובן משום צרת צרתה של כלתו.

דף ג' ע"א

גמ', אלא תנא קורבי קורבי נקט

25

קרובי עצמו: (ג' דורות למטה דידיה)	א. בתו.	(שריפה)
	ב. ובת בתו.	(שריפה)
	ג . ובת בנו.	(שריפה)
קרובי אשתו: (ג' דורות למטה דידה)	ד. בת אשתו.	(שריפה)
	ה. ובת בנה.	(שריפה)
	ו. ובת בתה.	(שריפה)
קרובי אשתו: (ג' דורות למעלה דידה)	ז. חמותו.	(שריפה)
	ח. ואם חמותו.	(שריפה)
	ט. ואם חמיו.	(כרת)
קרובי עצמו: (איסורא אחוה)	י. אחותו מאמו.	(כרת)
	יא. ואחות אמו.	(כרת)
	יב. ואחות אשתו.	(כרת)
איסורא אחוה:	יג. ואשת אחיו מאמו.	(כרת)
	יד. ואשת אחיו שלא היה בעולמו.	(כרת)
	טו. וכלתו.	(סקילה)

ברש"י, (ד"ה למעלה דידה) ולמעלה דידיה לא מצי למיתני ... דהא אמו וכו'.

26

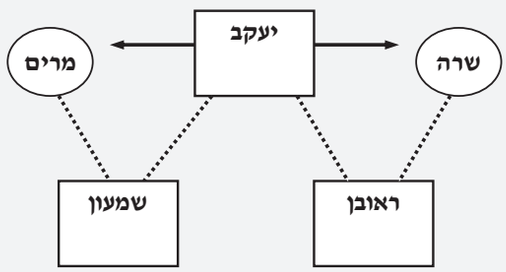

הסבר:

1. ליעקב שתי נשים, שרה ומרים.
2. ותלד לו שרה את ראובן, ומרים ילדה לו את שמעון.

נמצא: ראובן ושמעון אחים מן האב.

והיינו דקאמר רש"י: דלמעלה דידיה (כגון שרה שהיא אמו של ראובן) לא מצי למיתני (שתפול לפניו ליבום), שהרי אמו (שרה) אסורה לאחיו (שמעון) משום אשת אביו, ואינה שייך כלל שתפול לפניו ליבום.

אחים
נישואין
ייבום
חליצה
בן
איש
אשה

27

רש"י, (ד"ה כיון) כיון דבמקום מצוה הוא לחסירה, כגון, לרת הבת.

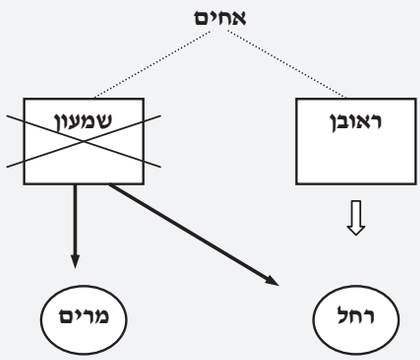

הסבר:

1. ראובן ושמעון, אחים.
2. ולראובן בת, רחל.
3. ויקח שמעון את רחל לאשה.
4. ולשמעון עוד אשה, מרים.
5. ומת שמעון בלי בנים.
6. ושתי נשיו רחל ומרים, נופלות לפני ראובן ליבום.
ומכיון שראובן אינו יכול ליבם את רחל בתו, נפטרת גם מרים צרת בתו.
והיינו דאומרת הגמרא: כיון דבמקום מצוה של יבום הוא דאסירא צרה.

28

רש"י, (ד"ה אלא) ואלא במקום מצוה אריא כגון, נכרי שנשקה תתנו

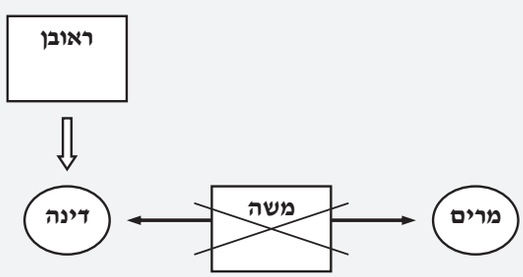

הסבר:

1. לראובן בת, דינה.
2. ויקח משה (הזר לראובן) את דינה לאשה.
3. ולמשה עוד אשה, מרים.4. ומת משה בלי בנים.
5. מותרת מרים לראובן, אף שהיא צרת בתו, (כיון שזר היה משה לראובן).
והיינו: שלא במקום מצוה

אחים
נישואין
יבום
חליצה
בן
איש
אשה

דף ד' ע"א

גמ', בשומרת יבם הכתוב מדבר וכו'.

29

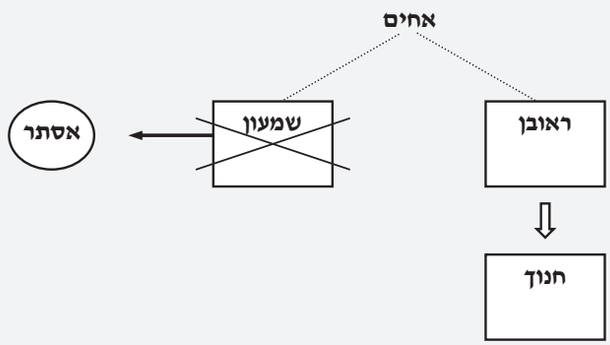

הסבר:

1. ראובן ושמעון, אחים.
2. ולראובן בן חנוך.
3. ויקח שמעון את אסתר לאשה.
4. ומת שמעון בלי בנים.
5. ואשתו (אסתר) נופלת לפני ראובן ליבום.

הרי אסתר שומרת יבם של ראובן,
ואסורה לחנוך משום "דודתו", ומשום "כנף הראוי לאביו".

דף ח' ע"א

תינח היכא דנשא מת וכו'

30

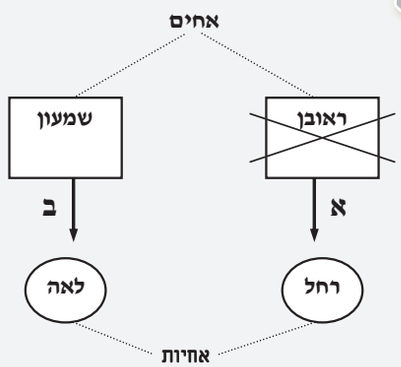

הסבר לתרשים:

1. ראובן ושמעון, אחים.
2. ויקח ראובן את רחל לאשה, ושמעון לקח את לאה אחותה.
3. ומת ראובן בלי בנים.

ואומרת הגמרא: תינח היכא דנשא האח המת תחילה (דהיינו ראובן את רחל - [א] -) , ונעשית רחל אסורה לשמעון משום "אשת אח",
ואחר כך נשא האח החי (דהיינו שמעון את לאה - [ב] -), ונאסרה עתה רחל על שמעון גם משום "אחות אשתו".
ולכן כשמת ראובן בלי בנים והותר איסור אשת אח [הראשון], הותר נמי איסור אחות אשה [השני].

דף ח' ע"א

אלא נשא חי וכו'.

31

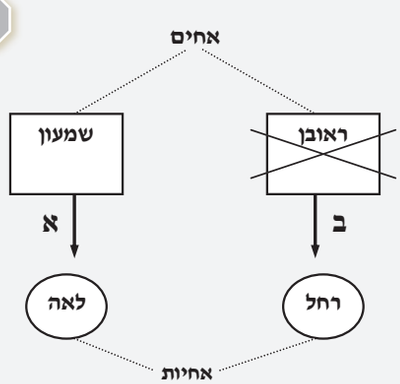

הסבר לתרשים:

היינו אותו מקרה כדלעיל אלא:
דאם נשא האח החי תחילה (דהיינו שמעון את לאה - [א] -) ונעשית רחל אסורה לשמעון משום "אחות אשתו".
ורק אחר כך נשא האח המת (דהיינו ראובן את רחל - [ב] -) דניתוסף איסור "אשת אח" על איסור אחות אשה.
הרי באופן כזה, אי אפשר לומר הואיל והותר האיסור אשת אח [השני] הותר נמי איסור אחות אשה [הראשון].

אחים
נישואין
יבום
חליצה
בן
איש
אשה

רש"י, (ד"ה לכלל) שמעון ג' לחין שניס מסס וכו'.

32

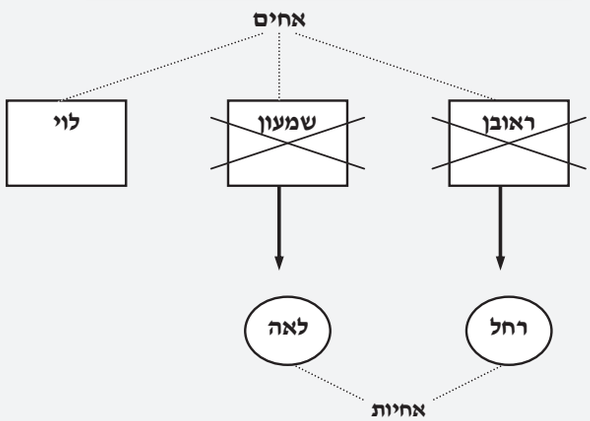

הסבר:

1. ראובן שמעון ולוי, ג' אחים.
2. ויקח ראובן את רחל לאשה, ושמעון לקח את לאה אחותה לאשה.
3. ומתו ראובן ושמעון בלי בנים.
4. ונשותיהם (רחל ולאה האחיות) נופלות לפני לוי ליבום.

ולפי ששתיהן זקוקות ללוי (וזיקה הוי כקצת קידושין) א"כ אם ייבם לוי את אחת מהם (כגון את רחל), הרי הוא כלוקח אחות אשתו (כי הלוא לאה זקוקה לו), לכן שתיהן אסורות לו.

ודריש רבי שמעון "מלצרור" דפטורות מן החליצה ומן היבום.

דף ט' ע"א

גמ', כל מצות שבתורה שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת וכו' (ויקרא פרק ד')

33

צבור - פר	(יג) וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ וְנֶעְלַם דָּבָר מֵעֵינֵי הַקָּהָל וְעָשׂוּ אַחַת מִכָּל מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה וְאָשֵׁמוּ: (יד) וְנוֹדְעָה הַחַטָּאת אֲשֶׁר חָטְאוּ עָלֶיהָ וְהִקְרִיבוּ הַקָּהָל פַּר בֶּן בָּקָר לְחַטָּאת וְהֵבִיאוּ אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד:
כהן משיח - פר	(ג) אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא לְאַשְׁמַת הָעָם וְהִקְרִיב עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא פַּר בֶּן בָּקָר תָּמִים לַיהוָה לְחַטָּאת:
יחיד - כשבה או שעירה	(כז) וְאִם נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה מֵעַם הָאָרֶץ בַּעֲשֹׂתָהּ אַחַת מִמִּצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה וְאָשֵׁם: (כח) אוֹ הוֹדַע אֵלָיו חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא וְהֵבִיא קָרְבָּנוֹ שְׂעִירַת עִזִּים תְּמִימָה נְקֵבָה עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא:
נשיא - שעיר	(כב) אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא וְעָשָׂה אַחַת מִכָּל מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהָיו אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה בִּשְׁגָגָה וְאָשֵׁם: (כג) אוֹ הוֹדַע אֵלָיו חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא בָּהּ וְהֵבִיא אֶת קָרְבָּנוֹ שְׂעִיר עִזִּים זָכָר תָּמִים:

גמ', ובעבודת כוכבים (במדבר פרק טו)

34

צבור	(כד) וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נַעֲשְׂתָה לִשְׁגָגָה וְעָשׂוּ כָּל הָעֵדָה פַּר בֶּן בָּקָר אֶחָד לְעֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה וּמִנְחָתוֹ וְנִסְכּוֹ כַּמִּשְׁפָּט וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּת:
יחיד, נשיא, ומשיח	(כז) וְאִם נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה וְהִקְרִיבָה עֵז בַּת שְׁנָתָהּ לְחַטָּאת:

גמ', אמו אנוסת אביו וכו'.

35

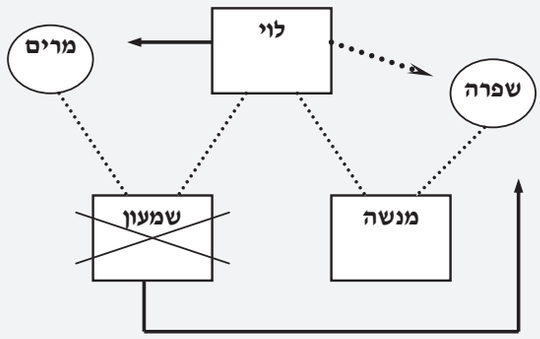

הסבר:

1. לוי ומרים, איש ואשה.
2. ולהם בן שמעון.
3. ויאנס לוי את שפרה, והוליד ממנה בן, מנשה.
נמצא: מנשה ושמעון אחים מן האב.
4. ויקח שמעון את שפרה אנוסת אביו לאשה (דמותרת לו לפי רבנן).
5. ומת שמעון בלי בנים.
6. ואשתו שפרה נופלת לפני מנשה ליבום.
ואומרת הגמ': דבפלוגתא לא קא מיירי, כיון שלפי רבי יהודה אסורה שפרה לשמעון, ואי אפשר שתפול שפרה לפני מנשה ליבום, לכן לא קתני לה.

דף ט' ע"ב

גמ', והרי אשת אחיו שלא היה בעולמו וכו' בנולד ולבסוף ייבם.

36

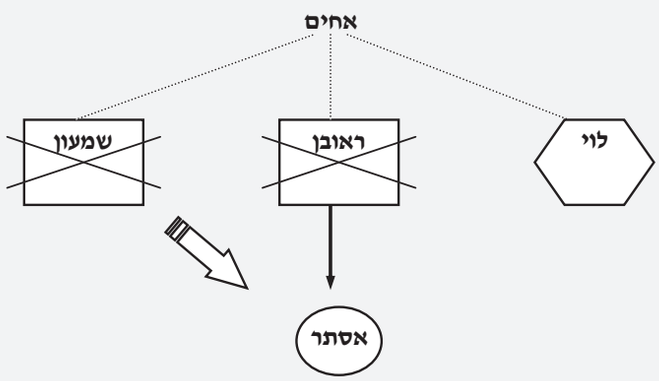

הסבר:

1. ראובן ושמעון אחים.
2. ולראובן אשה, אסתר.
3. ומת ראובן בלי בנים.
4. ולפני שנתיבמה אסתר לשמעון נולד עוד אח, לוי.
(ואסתר אסורה לו משום אשת אחיו שלא היה בעולמו).
5. ויבם שמעון את אסתר.
6. ומת גם שמעון בלי בנים.
7. ואשתו אסתר נופלת לפני לוי ליבום.
ואומרת הגמ': דבנולד לוי לפני שנתיבמה אסתר לשמעון, ולבסוף ייבם, באופן כזה לא פליג רבי שמעון דאסורה אסתר ללוי.

אחים
נישואין
ייבום
חליצה
בן
איש
אשה

גמ', והאמר ר' יהודה וכו' בכולן אני קורא בהן האסורה לזה מותרת לזה והאסורה לזה מותרת לזה.

מימרא זו מתיחסת למשנה בפרק ד' אחין, בענין אחות זקוקה.
ובשתי אחיות הזקוקות ליבום יש לפעמים:
א. ששתיהן אסורות להתייבם. ב. שאחת מותרת ואחת אסורה. ג. ששתיהן מותרות להתייבם.

א. שתי האחיות אסורות להתייבם.

37

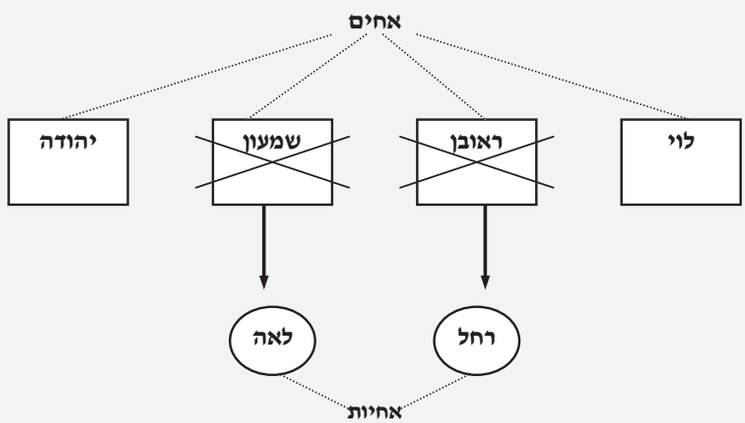

הסבר:

1. ארבעה אחים הם: ראובן, שמעון, לוי, ויהודה.
2. ושתי אחיות: רחל, ולאה.
3. ויקח ראובן את רחל, ושמעון לקח את לאה.
4. ומתו ראובן שמעון בלי בנים.
5. ונשותיהם נופלות לפני לוי ויהודה ליבום.
6. וכיון ששתיהן זקוקות לכל אחד מהן, וכל אחת הינה גם אחות זקוקתו, הוה לה כאחות אשתו ואסורות להתייבם.

ב. אחת מותרת להתייבם ואחת אסורה.

38

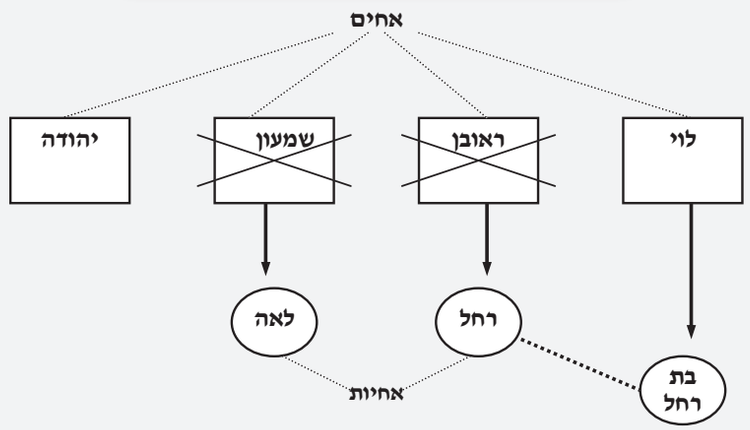

הסבר:

1. ואם לפני מות ראובן ושמעון, לקח לוי את בת רחל לאשה.
2. והיות שרחל אסורה ללוי משום שהיא חמותו, לכן מותרת לו לאה, כיון שאינה אחות זקוקתו.
3. אבל ליהודה שתיהן אסורות, כי שתיהן זקוקות לו, וכל אחת הינה אחות זקוקתו.

ג. שתי אחיות מותרות להתייבם (והאסורה לזה מותרת לזה, והאסורה לזה מותרת לזה).

39

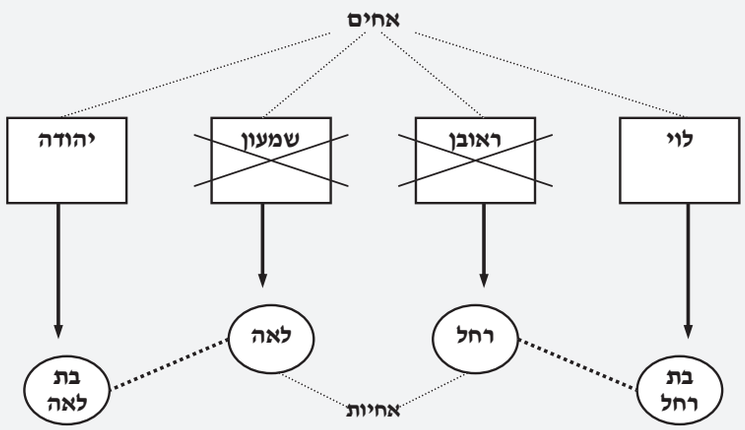

הסבר:

1. ואם לפני מות ראובן ושמעון, לקח לוי את בת רחל.
2. ויהודה לקח את בת לאה.
3. ומכיון שרחל אסורה ללוי משום שהיא חמותו ואינה זקוקה לו, לכן מותרת לו לאה, היות שאינה אחות זקוקתו.
4. וכמו כן כיון שלאה אסורה ליהודה משום שהיא חמותו, לכן מותרת לו רחל, היות שאינה אחות זקוקתו.
5. והאסורה לזה מותרת לזה, והאסורה לזה מותרת לזה.

רש"י, (ד"ה והלמר) וקלמר כ' יהודה בכולן ע"ו עריות לני קולל בכס מצנה זו, כלומר לפבל להקייס ומצכתה בכולן צ'יסיו ב' לחיות נופלות לפני ב' לחיס וזו לסורה לזה וכו'.

א. בתו.

40

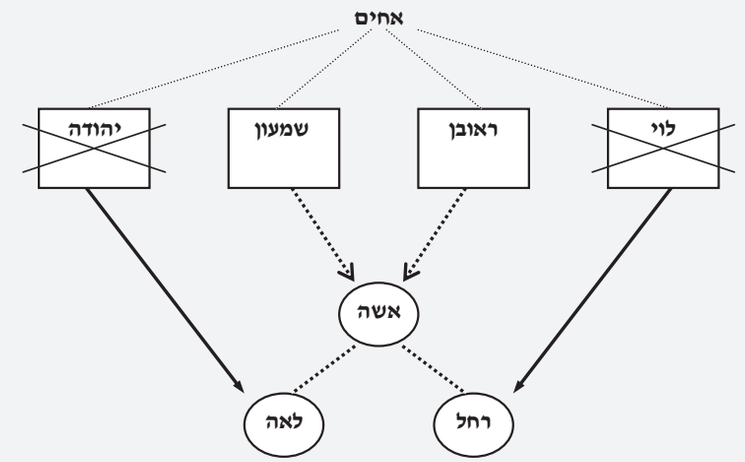

הסבר:

1. ארבעה אחים הם.
2. וראובן אנס אשה.
3. ותלד לו את רחל.
4. וגם שמעון אנס אותה אשה.
5. ותלד לו את לאה. (נמצא: רחל ולאה אחיות).
6. ויקח לוי את רחל.
7. ויהודה לקח את לאה.
8. ומתו לוי ויהודה בלי בנים.
9. ונשותיהם (רחל ולאה) נופלות לפני ראובן ושמעון ליבום.
10. ומכיון שרחל אסורה לראובן משום שהיא בתו ואינה זקוקה לו, לכן מותרת לו לאה, היות שאינה אחות זקוקתו. -- וכמו כן, לאה אסורה לשמעון משום שהיא בתו ואינה זקוקה לו, לכן מותרת לו רחל, היות שאינה אחות זקוקתו.

אחים
נישואין
יבום
חליצה
בן
איש
אשה

ב. בת בתו.

41

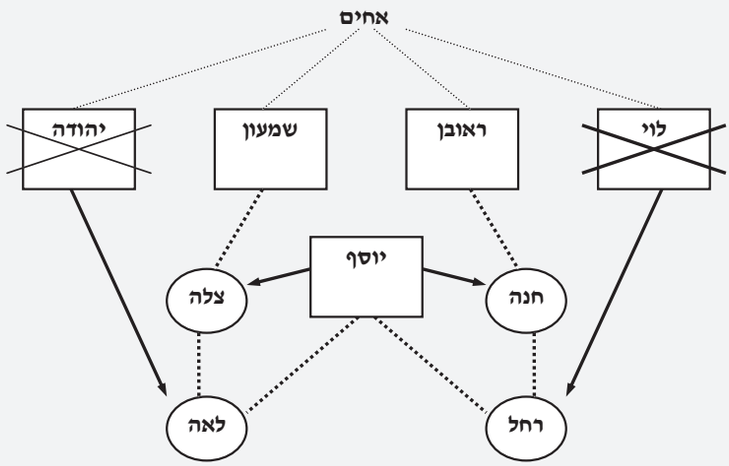

הסבר:

1. ארבעה אחים הם.
2. .ולראובן בת חנה.
3. ולשמעון בת צלה.
4. ויקח יוסף את חנה לאשה.
5. ותלד לו את רחל.
6. וכמו כן לקח יוסף את צלה לאשה.
7. ותלד לו את לאה. (נמצא: רחל ולאה, אחיות מן האב).
8. ויקח לוי את רחל.
9. ויהודה לקח את לאה.
10. וימותו לוי ויהודה בלי בנים.
11. ונשותיהם (רחל ולאה) נופלות לפני ראובן ושמעון ליבום.

ומכיון שרחל אסורה לראובן משום שהיא בת בתו ואינה זקוקה לו, לכן מותרת לו לאה, היות שאינה אחות זקוקתו.
וכמו כן, כיון שלאה אסורה לשמעון משום שהיא בת בתו ואינה זקוקה לו, לכן מותרת לו רחל, היות שאינה אחות זקוקתו.

ג. בת בנו.

42

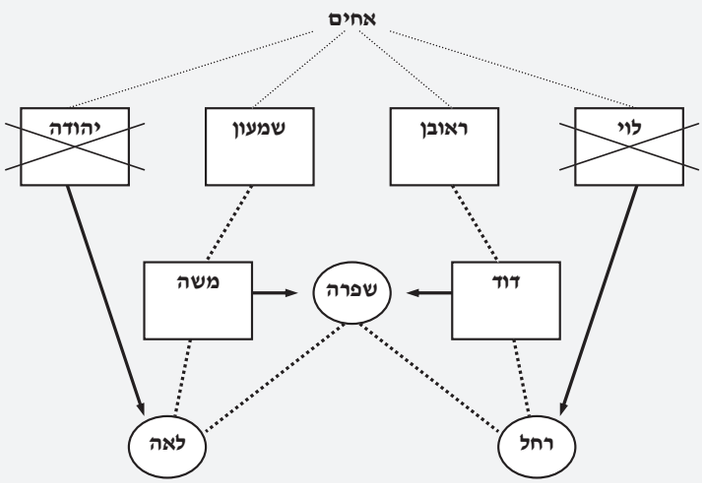

הסבר:

1. ארבעה אחים הם.
2. .ולראובן בן דוד.
3. ולשמעון בן משה.
4. ויקח דוד את שפרה לאשה.
5. ותלד לו את רחל.
6. ותתגרש (או נתארמלה) שפרה מדוד.
7. ויקח משה את שפרה.
8. ותלד לו את לאה. (נמצא: רחל ולאה, אחיות מן האם).
9. ויקח לוי את רחל.
10. ויהודה לקח את לאה.
11. .וימותו לוי ויהודה בלי בנים.
12. .ונשותיהם (רחל ולאה) נופלות לפני ראובן ושמעון ליבום.

13. .ומכיון שרחל אסורה לראובן משום שהיא בת בנו ואינה זקוקה לו, לכן מותרת לו לאה, היות שאינה אחות זקוקתו.
-- וכמו כן, כיון שלאה אסורה לשמעון משום שהיא בת בנו ואינה זקוקה לו, לכן מותרת לו רחל, היות שאינה אחות זקוקתו.

ד. בת אשתו.

43

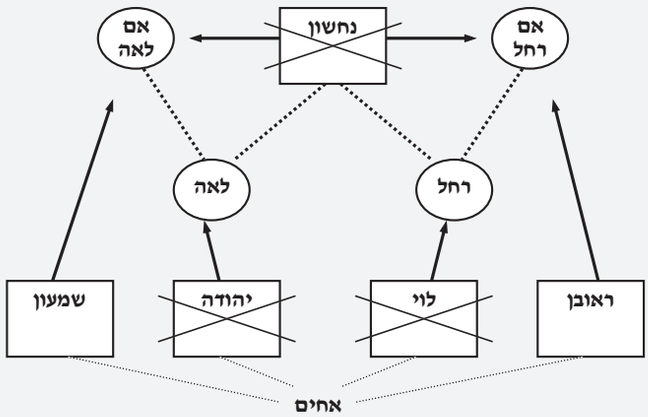

הסבר:

1. לנחשון שתי נשים.
2. ותלד לו אחת את רחל, והשניה ילדה את לאה. (נמצא: רחל ולאה אחיות מן האב).
3. ומת נחשון.
4. ויקח ראובן את אם רחל, ושמעון את אם לאה, ולוי את רחל, ויהודה את לאה.
5. ומתו לוי ויהודה בלי בנים.
6. ונשותיהם (רחל ולאה האחיות) נופלות לפני ראובן ושמעון ליבום.
7. ומכיון שרחל אסורה לראובן משום שהיא בת אשתו ואינה זקוקה לו, לכן מותרת לו לאה, היות שאינה אחות זקוקתו. -- וכמו כן, כיון שלאה אסורה לשמעון משום שהיא בת אשתו ואינה זקוקה לו, לכן מותרת לו רחל, היות שאינה אחות זקוקתו.

ה. בת בתה.

44

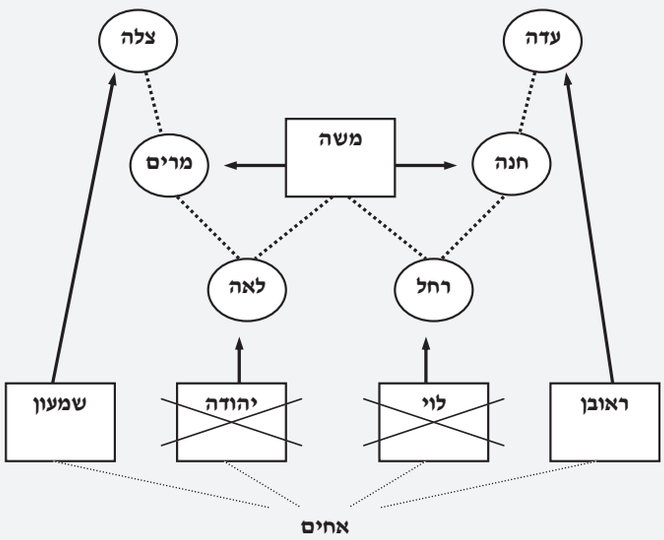

הסבר:

1. שתי נשים, עדה וצלה.
2. ולעדה בת חנה, ולצלה בת מרים.
3. ויקח משה את חנה לאשה.
4. ותלד לו את רחל.
5. וכמו כן לקח משה את מרים לאשה.
6. ותלד לו את לאה. (נמצא: רחל ולאה אחיות מן האב).
7. ויקח ראובן את עדה לאשה, ושמעון לקח את צלה, ולוי לקח את רחל, ויהודה לקח את לאה.
8. ומתו לוי ויהודה בלי בנים.
9. ונשותיהם (רחל ולאה) נופלות לפני ראובן ושמעון ליבום.
10. ומכיון שרחל אסורה לראובן משום שהיא בת בת אשתו ואינה זקוקה לו,לכן מותרת לו לאה, היות שאינה אחות זקוקתו. - וכמו כן כיון שלאה אסורה לשמעון משום שהיא בת בת אשתו ואינה זקוקה לו, לכן מותרת לו רחל, היות שאינה אחות זקוקתו.

אחים
נישואין
יבום
חליצה
בן
איש
אשה

{ו} בת בנה

45

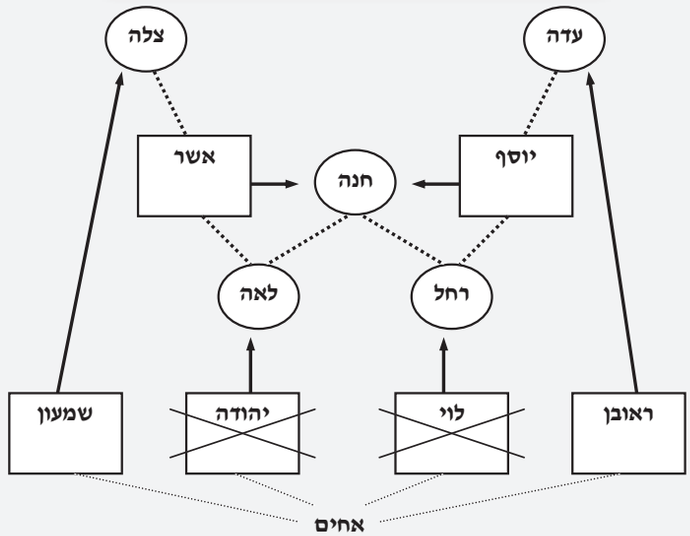

הסבר:

1. שתי נשים, עדה וצלה.
2. ולעדה בן יוסף, ולצלה בן אשר.
3. ויקח יוסף את חנה לאשה.
4. ותלד לו את רחל.
5. ותתגרש (או נתארמלה) חנה מיוסף.
6. ויקח אשר את חנה לאשה.
7. ותלד לו את לאה. (נמצא: רחל ולאה אחיות מן האם).
8. ויקח ראובן את עדה לאשה, ושמעון לקח את צלה, ולוי לקח את רחל, ויהודה לקח את לאה.
9. ומתו לוי יהודה בלי בנים.
10. ונשותיהם (רחל ולאה) נופלות לפני ראובן ושמעון.
11. ומכיון שרחל אסורה לראובן משום שהיא בת בן אשתו אינה זקוקה לו, לכן מותרת לו לאה, היות שאינה אחות זקוקתו. -- וכמו כן כיון שלאה אסורה לשמעון משום שהיא בת בן אשתו ואינה זקוקה לו, לכן מותרת לו רחל, היות שאינה אחות זקוקתו.

{ז} חמותו

46

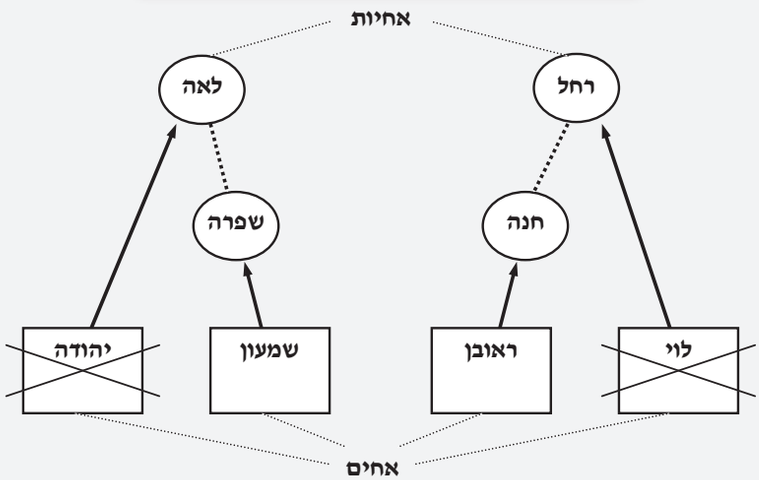

הסבר:

1. רחל ולאה, אחיות.
2. לרחל בת חנה, וללאה בת שפרה.
3. ויקח לוי את רחל לאשה, ויהודה לקח את לאה, וראובן לקח את חנה, ושמעון לקח את שפרה.
(נמצא: רחל חמות ראובן, ולאה חמות שמעון).
4. וימותו לוי ויהודה בלי בנים.
5. ונשותיהם (האחיות רחל ולאה) נופלות לפני ראובן ושמעון ליבום.
6. ומכיון שרחל אסורה לראובן משום שהיא חמותו ואינה זקוקה לו, לכן מותרת לו לאה, היות שאינה אחות זקוקתו, וכמו כן, כיון שלאה אסורה לשמעון משום שהיא חמותו ואינה זקוקה לו, לכן מותרת לו רחל, היות שאינה אחות זקוקתו.

{ח-ט} אם חמותו

47

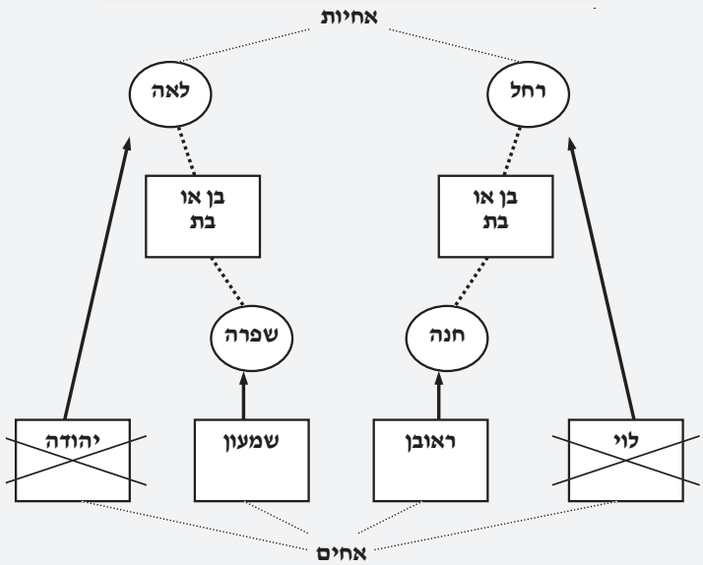

הסבר:

1. רחל ולאה, אחיות.
2. לרחל נכדה חנה (בת בתה, או בת בנה), וכן ללאה נכדה שפרה (בת בתה, או בת בנה).
3. ויקח לוי את רחל לאשה, ויהודה לקח את לאה, וראובן לקח את חנה (נכדת רחל), ושמעון לקח את שפרה (נכדת לאה).
4. ומתו לוי ויהודה בלי בנים.
5. ונשותיהם (רחל ולאה) נופלות לפני ראובן ושמעון ליבום.
6. ומכיון שרחל אסורה לראובן משום שהיא אם חמותו או אם חמיו ואינה זקוקה לו, לכן מותרת לו לאה, היות שאינה אחות זקוקתו. -- וכמו כן, כיון שלאה אסורה לשמעון משום שהיא אם חמותו או אם חמיו ואינה זקוקה לו, לכן מותרת לו רחל, היות שאינה אחות זקוקתו.

{י} אחותו מאמו

48

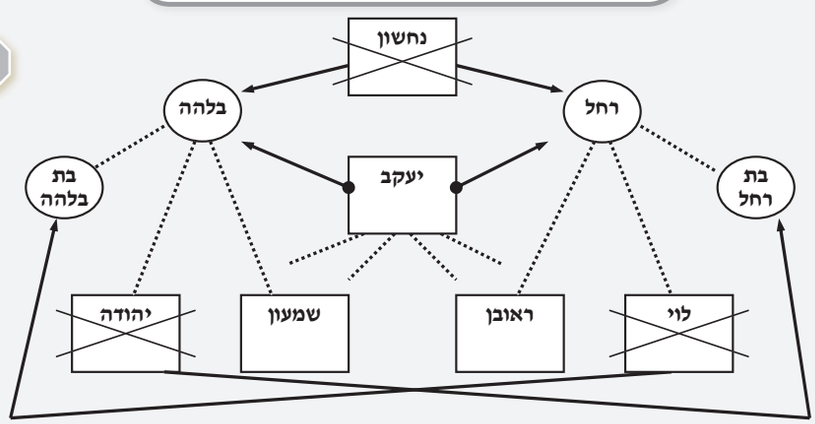

הסבר:

1. לנחשון שתי נשים -- רחל ובלהה.
2. ותלד לו רחל בת, וגם בלהה ילדה לו בת.
3. ומת נחשון.
4. ויקח יעקב את שתי נשיו.
5. ותלד לו רחל שתי בנים את לוי וראובן, ובלהה ילדה לו את שמעון ויהודה.

(נמצא: בת רחל ובת בלהה אחיות מן האב -- לוי וראובן ובת רחל אחים ואחות מן האם (רחל) - שמעון ויהודה ובת בלהה אחים ואחות מן האם (בלהה) - לוי ראובן שמעון ויהודה אחים מן האב (יעקב) - בת רחל זרה לשמעון ויהודה, וכן בת בלהה זרה ללוי וראובן).

6. ויקח לוי את בת בלהה , ויהודה לקח את בת רחל.
7. ומתו לוי ויהודה בלי בנים.
8. ונשותיהם בת רחל ובת בלהה (האחיות מן האב) נופלות לפני ראובן ושמעון ליבום.
9. ומכיון שבת רחל אסורה לראובן משום שהיא אחותו מאמו ואינה זקוקה לו, לכן מותרת לו בת בלהה, היות שאינה אחות זקוקתו. -- וכמו כן, כיון שבת בלהה אסורה לשמעון משום שהיא אחותו מאמו ואינה זקוקה לו, לכן מותרת לו בת רחל, היות שאינה אחות זקוקתו.

{יא} אחות אמו

49

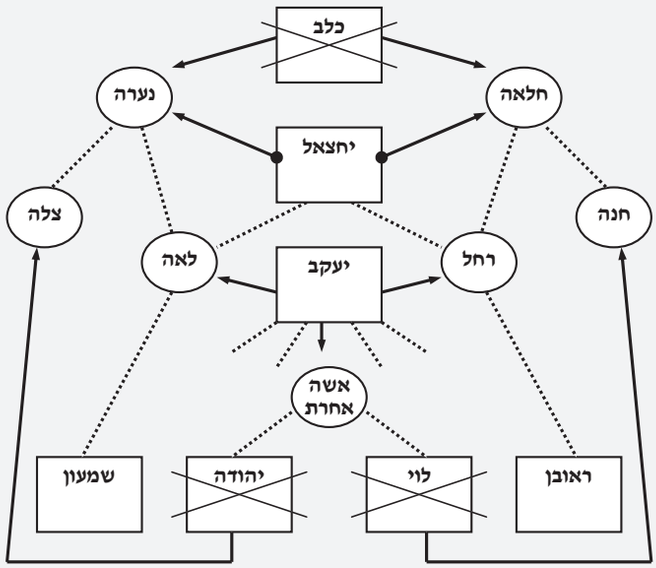

הסבר:

1. לכלב שתי נשים -- חלאה ונערה.
2. ותלד לו חלאה את חנה ונערה ילדה לו את צלה.
3. ומת כלב.
4. ויקח יחצאל את שתי נשיו (חלאה ונערה).
5. ותלד לו חלאה את רחל, ונערה את לאה.
6. ויקח יעקב את רחל לאשה.
7. ותלד לו את ראובן.
8. וכמו כן לקח יעקב את לאה לאשה (אחרי מות רחל) ותלד לו את שמעון.
9. וליעקב עוד אשה אחרת, ותלד לו את לוי ויהודה.
(נמצא: חנה וצלה אחיות מן האב (כלב), חנה ורחל אחיות מן האם (חלאה), לאה וצלה אחיות מן האם (נערה), רחל אם ראובן וחנה אחות אמו, לאה אם שמעון וצלה אחות אמו, ראובן לוי יהודה שמעון, אחים מן האב).
10. ויקח לוי את חנה (בת כלב מחלאה) לאשה.
11. ויהודה לקח את צלה (בת כלב מנערה) לאשה.
12. ומתו לוי ויהודה בלי בנים.
13. ונשותיהם חנה וצלה (האחיות) נופלות לפני ראובן ושמעון ליבום.
14. ומכיון שחנה אסורה לראובן כי היא אחות אמו ואינה זקוקה לו, לכן מותרת לו צלה, היות שאינה אחות זקוקתו. -- וכמו כן, כיון שצלה אסורה לשמעון כי היא אחות אמו ואינה זקוקה לו, לכן מותרת לו חנה, היות שאינה אחות זקוקתו.

{יב} אשת אחיו מאמו

50

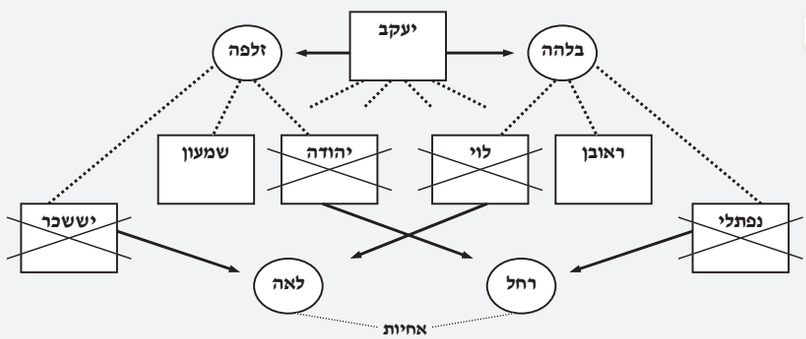

הסבר:

1. שתי נשים -- בלהה וזלפה.
2. לבלהה בן, נפתלי -- ולזלפה בן, יששכר.
3. ויקח יעקב את בלהה ואת זלפה לנשים.
4. ותלד בלהה ליעקב שני בנים את ראובן ואת לוי - וזלפה ילדה לו את יהודה ואת שמעון.
(נמצא: נפתלי ראובן ולוי אחים מן האם (בלהה) -- יהודה שמעון ויששכר אחים מן האם (זלפה).
5. ויקח נפתלי אשה ושמה רחל.
6. ויששכר לקח את אחותה לאה.
7. ומתו נפתלי ויששכר.
8. ויקח לוי את לאה (הזרה לו) לאשה -- ויהודה לקח את רחל (הזרה לו).
9. ומתו לוי ויהודה בלי בנים.
10. ונשותיהם האחיות (רחל ולאה) נופלות לפני ראובן ושמעון ליבום.
11. ומכיון שרחל אסורה לראובן משום שהיתה אשת אחיו מאמו ואינה זקוקה לו, לכן מותרת לו לאה, היות שאינה אחות זקוקתו. -- וכמו כן, כיון שלאה אסורה לשמעון משום שהיתה אשת אחיו מאמו ואינה זקוקה לו, לכן מותרת לו רחל, היות שאינה אחות זקוקתו.

{יג} אחות אשתו

51

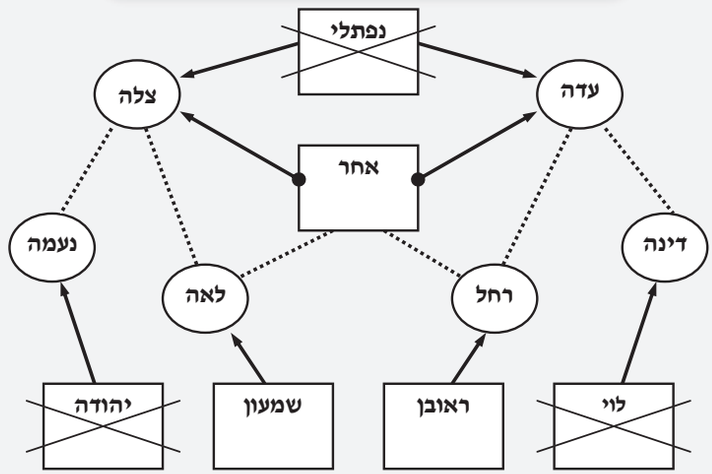

הסבר:

1. לנפתלי שתי נשים -- עדה וצלה.
2. ותלד לו עדה את דינה, וצלה ילדה לו את נעמה.
3. ומת נפתלי.
4. ויקח אחר את שתי נשיו.
5. ותלד לו עדה את רחל, וצלה ילדה לו את לאה.
(נמצא: דינה ונעמה אחיות מן האב (נפתלי) - דינה ורחל אחיות מן האם (עדה) - לאה ונעמה אחיות מן האם (צלה).
6. ויקח לוי את דינה, ויהודה לקח את נעמה, ראובן לקח את רחל, ושמעון לקח את לאה.
7. ומתו לוי ויהודה בלי בנים.
8. ונשותיהם (דינה ונעמה) נופלות לפני ראובן ושמעון ליבום.
9. ומכיון שדינה אסורה לראובן משום שהיא אחות אשתו ואינה זקוקה לו, לכן מותרת לו נעמה, היות שאינה אחות זקוקתו - וכמו כן, כיון שנעמה אסורה לשמעון משום שהיא אחות אשתו ואינה זקוקה לו, לכן מותרת לו דינה, היות שאינה אחות זקוקתו.

{יד} אשת אחיו שלא היה בעולמו

52

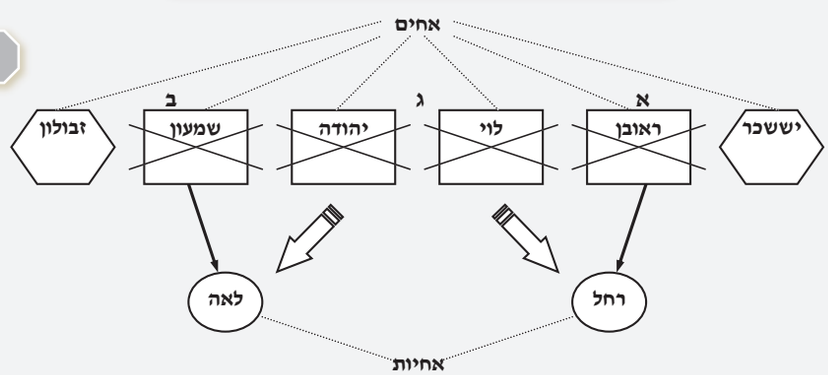

הסבר:

1. ראובן שמעון לוי ויהודה -- ד' אחים.
2. רחל ולאה -- שתי אחיות.
3. ויקח ראובן את רחל לאשה, ושמעון לקח את לאה.
4. ומת ראובן בלי בנים (א).
5. ואשתו נופלת לפני לוי ויהודה ליבום, אבל לא לפני שמעון כי היא אחות אשתו.
6. ולפני שנתיבמה רחל נולד עוד אח -- יששכר (ורחל אסורה לו משום אשת אחיו שלא היה בעולמו).
7. ויבם לוי את רחל.
8. ומת גם שמעון בלי בנים (ב).
9. ואשתו לאה נופלת לפני יששכר ויהודה ליבום, אבל לא לפני לוי כי היא אחות אשתו שיבם.
10. ולפני שנתיבמה לאה נולד עוד אח -- זבולון (ולאה אסורה לו משום אשת אחיו שלא היה בעולמו).
11. ויבם יהודה את לאה.
12. ומתו גם לוי ויהודה בלי בנים (ג).
13. ונשותיהם
(האחיות רחל ולאה) נופלות לפני יששכר וזבולון ליבום.
14. ומכיון שרחל אסורה ליששכר משום שהיא אשת אחיו שלא היה בעולמו ואינה זקוקה לו, לכן מותרת לו לאה, היות שאינה אחות זקוקתו. -- וכמו כן, כיון שלאה אסורה לזבולון משום שהיא אשת אחיו שלא היה בעולמו ואינה זקוקה לו, לכן מותרת לו רחל, היות שאינה אחות זקוקתו.

אחים
נישואין
יבום
חליצה
בן
איש
אשה

{טו} כלתו

53

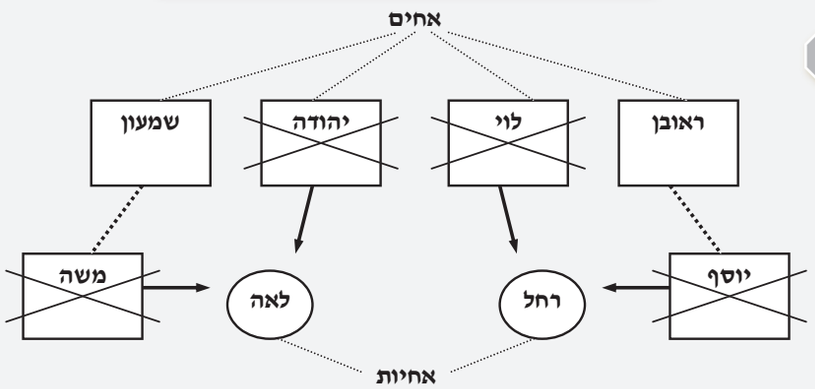

הסבר:

1. ראובן שמעון לוי ויהודה -- ד' אחים.
2. רחל ולאה -- שתי אחיות.
3. ויקח ראובן את רחל לאשה, ושמעון לקח את לאה.
4. ומת ראובן בלי בנים (א).
5. ואשתו נופלת לפני לוי ויהודה ליבום, אבל לא לפני שמעון כי היא אחות אשתו.
6. ולפני שנתיבמה רחל נולד עוד אח -- ישששכר (ורחל אסורה לו משום אשת אחיו שלא היה בעולמו).
7. ויבם לוי את רחל.
8. ומת גם שמעון בלי בנים (ב).
9. ואשתו לאה נופלת לפני ישששכר ויהודה ליבום, אבל לא לפני לוי כי היא אחות אשתו שיבם.
10. ולפני שנתיבמה לאה נולד עוד אח -- זבולון (ולאה אסורה לו משום אשת אחיו שלא היה בעולמו).
11. ויבם יהודה את לאה.
12. ומתו גם לוי ויהודה בלי בנים (ג).
13. ונשותיהם (האחיות רחל ולאה) נופלות לפני ישששכר וזבולון ליבום.
14. ומכיון שרחל אסורה לישששכר משום שהיא אשת אחיו שלא היה בעולמו ואינה זקוקה לו, לכן מותרת לו לאה, היות שאינה אחות זקוקתו. -- וכמו כן, כיון שלאה אסורה לזבולון משום שהיא אשת אחיו שלא היה בעולמו ואינה זקוקה לו, לכן מותרת לו רחל, היות שאינה אחות זקוקתו.

ורב ספרא מתרגם ... ומשכחת לה בשיתא אחים וכו', עי' ציור 52

אי יעקב ב' אחיות אנס אחותה שהיא יבמתה משכחת לה, האסורה לזה מותרת לזה לא משכחת לה.

54

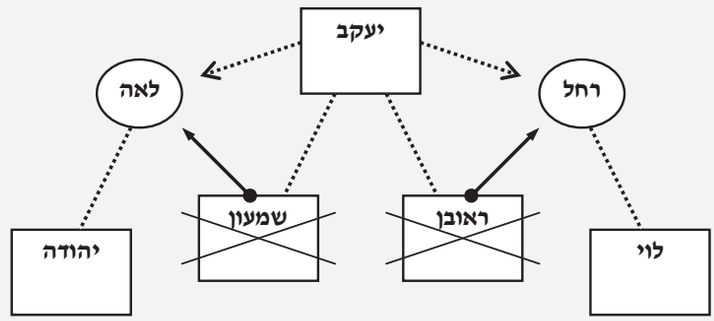

הסבר:

1. ליעקב שני בנים -- ראובן ושמעון.
2. ויעקב אנס שתי אחיות, רחל ולאה.
3. ותלד רחל את לוי, ולאה ילדה את יהודה.
4. ויקח ראובן את רחל, אנוסת אביו.
5. ושמעון לקח את לאה, (אחותה) אנוסת אביו.
6. ומתו ראובן ושמעון בלי בנים.
7. ונשותיהם (רחל ולאה) נופלות לפני לוי ויהודה ליבום.
8. שתיהן אסורות להתייבם: רחל אסורה ללוי שהיא אמו, וגם לאה אסורה לו משום אחות אמו - וכמו כן, לאה אסורה ליהודה משום שהיא אמו, וגם רחל אסורה לו משום אחות אמו.

ואי ב' נכריות אנס האסורה לזה מותרת לזה משכחת לה, אחותה שהיא יבמתה לא משכחת לה.

היינו אותו מקרה כדלעיל אלא שרחל ולאה לאו אחיות המה:
רחל אסורה ללוי שהיא אמו ואינה זקוקה לו, אבל לאה מותרת לו היות שאינה אחות אמו -- וכמו כן, לאה אסורה ליהודה שהיא אמו ואינה זקוקה לו, אבל רחל מותרת לו היות שאינה אחות אמו.

א"ל ר' אשי לרב כהנא, בלא דאי נמי משכחת לה יעקב אנס כלתו וכו'.

55

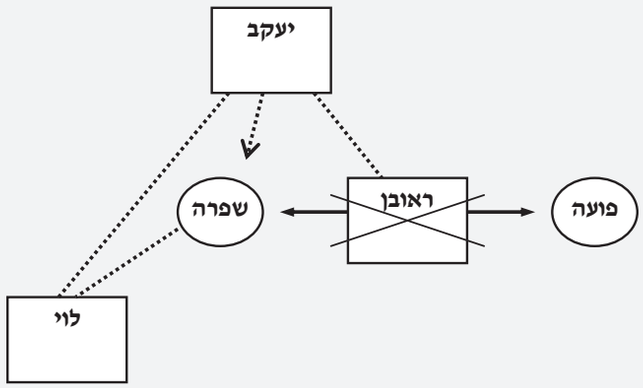

הסבר:

1. ליעקב בן, ראובן.
2. ויקח ראובן אשה, שפרה.
3. ויאנס יעקב את שפרה כלתו.
4. ותלד שפרה את לוי (מיעקב).
(נמצא: ראובן ולוי אחים מן האב).
5. ולראובן עוד אשה ושמה פועה.
6. ומת ראובן בלי בנים.
7. ושתי נשיו (שפרה ופועה) נופלות לפני לוי ליבום.
8. ומכיון שלוי אינו יכול ליבם את שפרה אמו, לכן נפטרת גם פועה צרת אמו.

דתני לוי אמו, פעמים פוטרת צרתה, ופעמים אינה פוטרת צרתה.

נשואת אביו

56

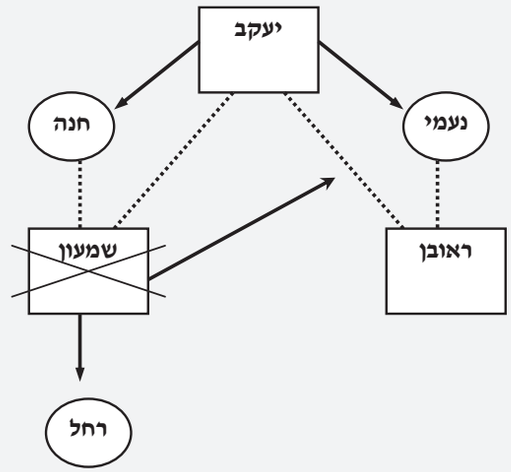

הסבר:

1. ליעקב שתי נשים - נעמי וחנה.
2. ותלד לו נעמי את ראובן, וחנה ילדה לו את שמעון.
3. ומת יעקב.
4. ויקח שמעון את נעמי (נשואת אביו), אם ראובן.
5. ולשמעון עוד אשה ושמה רחל.
6. ומת שמעון בלי בנים.
7. ושתי נשיו (נעמי ורחל) נופלות לפני ראובן ליבום.
8. זו היא אמו שאין פוטרת צרתה, משום שקדושי שמעון בנעמי לא תפסו שהרי אשת אב בכרת ... ולא נפלה לייבום לפני בנה (רש"י ד"ה היתה).

אנוסת אביו פוטרת צרתה

57

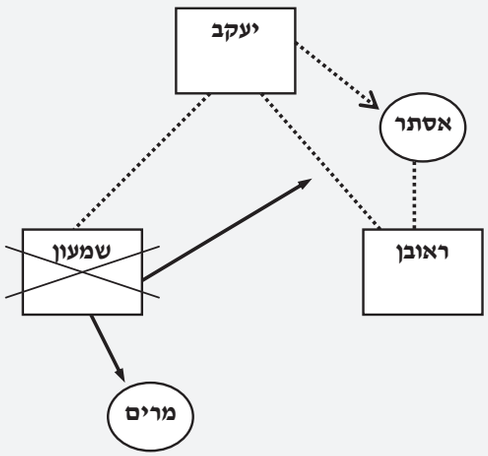

הסבר:

1. ליעקב בן -- שמעון.
2. ויאנס יעקב אשה, אסתר.
3. ותלד אסתר ליעקב את ראובן. (נמצא: ראובן ושמעון אחים מן האב).
4. ויקח שמעון את אסתר אנוסת אביו (יעקב).
5. ולשמעון עוד אשה, מרים.
6. ומת שמעון בלי בנים.
7. ונשיו (אסתר ומרים) נופלות לפני ראובן (אחיו) ליבום.
8. זו היא אמו שפוטרת צרתה, כי הקידושין תופסין בחייבי לאוין, וכשמת שמעון נמצאה מרים צרת ערוה ופטורה.

לפי שאינה בצרת צרתה.

58

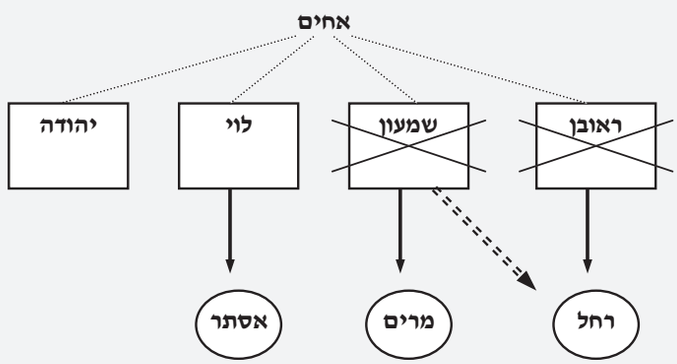

הסבר:

1. ראובן שמעון לוי ויהודה, ד' אחים.
2. ויקח ראובן את רחל לאשה.
3. ומת ראובן בלי בנים.
4. ואשתו רחל נופלת לפני אחיו ליבום.
5. וחלץ שמעון לרחל.
6. וחזר שמעון וקידש את רחל (וקידושין תופסין לו בה, לפי שאינה אסורה עליו אלא בלאו).
7. ולשמעון עוד אשה, מרים.
8. ומת שמעון בלי בנים.
9. אסורה רחל ללוי ויהודה (כי האחין של חולין חייבין על החלוצה כרת), ולכן לא שנינו אותה במשנתנו, לפי שאינה בצרת צרה, כי הלא גם מרים צרתה אסורה לכל האחים בשוה, ואינה יכולה להתייבם ללוי ולאסור בכך את אסתר צרת צרתה.

מתיב רב ששת, ג' אחים נשואין ג' נכריות וכו'.

59

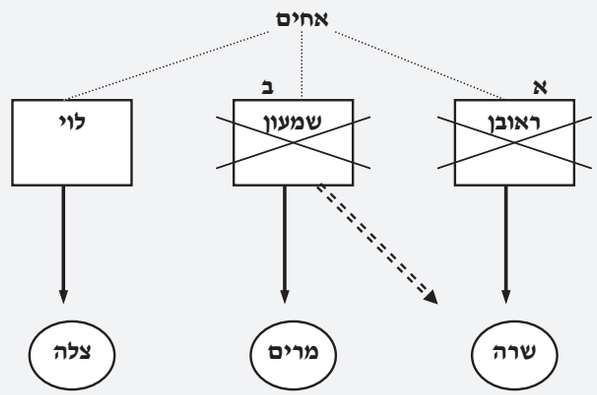

הסבר:

1. שלשה אחים הם, ראובן שמעון ולוי.
2. וינשאו לשלשה נכריות (שאינן קרובות זו לזו).
3. ומת ראובן בלי בנים (א).
4. ואשתו (שרה) נופלת לפני אחיו ליבום.
5. ועשה שמעון מאמר בשרה יבמתו.
6. ומת גם שמעון בלי בנים (ב).
7. ואשתו (מרים) ובעלת המאמר (שרה) נופלות לפני לוי ליבום.

הרי אלו חולצות ולא מתייבמות, לפי שזיקת שרה באה מכח שני אחים, (שכל זמן שלא ייבמה שמעון, עדיין הזיקה של ראובן עליה, וכשעשה בה שמעון מאמר, ניתוספה עליה אף הזיקה של שמעון) הלכך שתיהן חולצות ולא מתייבמות.

וקתני עלה זו היא צרת אשת אח האסורה, שאיסור נפילה שנפלה שרה ב' פעמים גרם לה שלא תתייבם, שלא מצינו בכל התורה כולה כגון זאת (איסור כזה) משום שלא תיתכן זיקה כפולה מן התורה, לפי שאין קידושי מאמר תופסים מן התורה.

ורמיניהו ג' אחין שניים מהן וכו'

60

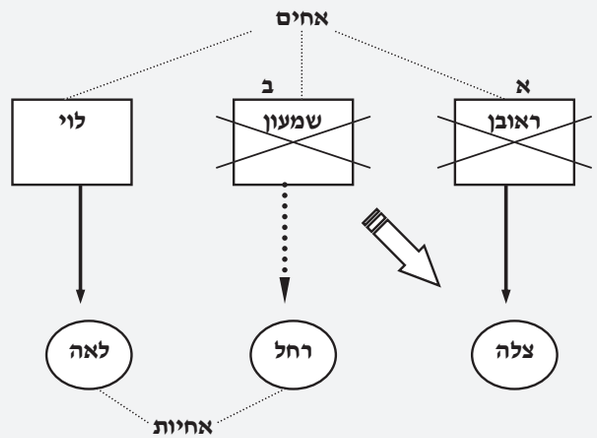

הסבר:

1. ראובן שמעון ולוי, אחים.
2. רחל ולאה אחיות.
3. ויקח ראובן את צלה, ושמעון לקח את רחל, ולוי לקח את לאה אחותה לאשה.
5. ויגרש שמעון את רחל אשתו.
6. ומת ראובן בלי בנים (א).
7. ויבם שמעון את צלה יבמתו.
8. ואחר כן מת גם שמעון בלי בנים (ב).
9. ואשתו צלה נופלת לפני לוי ליבום.

זו היא שאמרו חכמים, שאם מתו או נתגרשו העריות צרותיהן מותרות, היינו שאם מתה או נתגרשה רחל קודם שנשא שמעון את צלה, מותרת צלה ללוי.

שש עריות חמורות וכו', צרותיהן מותרות

{א} אמו

61

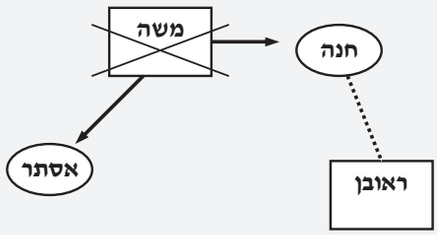

הסבר:

1. חנה אלמנה או גרושה.
2. ולה בן -- ראובן.
3. ותנשא חנה למשה.
4. ולמשה עוד אשה ושמה אסתר.
5. ומת משה.
6. מותרת אסתר לראובן אע"פ שהיתה צרת אמו.

{ב} אשת אביו

62

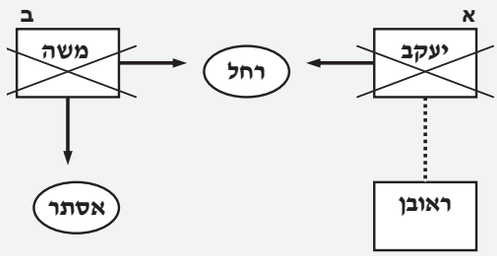

הסבר:

1. יעקב ורחל איש ואשה .
2. וליעקב בן -- ראובן מאשה אחרת.
3. ומת יעקב (א).
4 ותנשא רחל למשה.
5. ולמשה עוד אשה ושמה, אסתר.
6. ומת משה (ב).
7. מותרת אסתר לראובן אע"פ שהיתה צרת אשת אביו.

{ג} אחות אביו

63

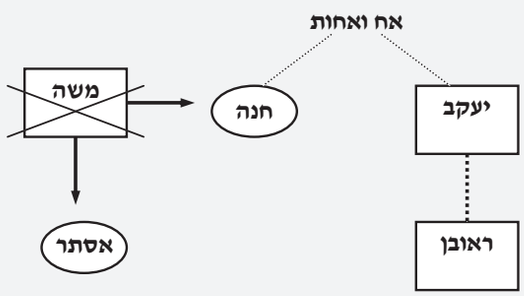

הסבר:

1. יעקב וחנה -- אח ואחות.
2. וליעקב בן, ראובן.
3. ותנשא חנה למשה.
4. ולמשה עוד אשה, אסתר.
5. ומת משה.
6. מותרת אסתר לראובן אע"פ שהיתה צרת אחות אביו.

{ד} אחותו מאביו

64

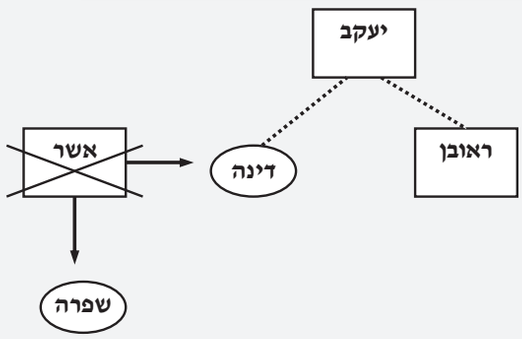

הסבר:

1. ליעקב בן ראובן, ובת דינה.
2. ותנשא דינה לאשר.
3. ולאשר עוד אשה -- שפרה.
4. ומת אשר.
5. מותרת שפרה לראובן אע"פ שהיתה צרת אחותו מאביו.

{ה} אשת אחי אביו

65

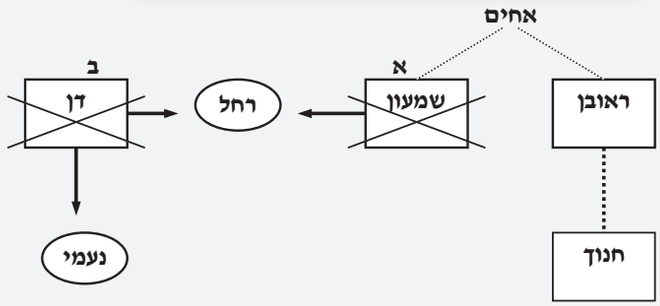

הסבר:

1. ראובן ושמעון -אחים.
2. ולשמעון אשה - רחל.
3. ולראובן בן - חנוך.
4. ומת שמעון (א).
5. ויקח דן את רחל.
6. ולדן עוד אשה - נעמי.
7. ומת גם דן (ב).
8. מותרת נעמי לחנוך אע"פ שהיתה צרת אשת אחי אביו.

{ו} אשת אחיו מאביו

66

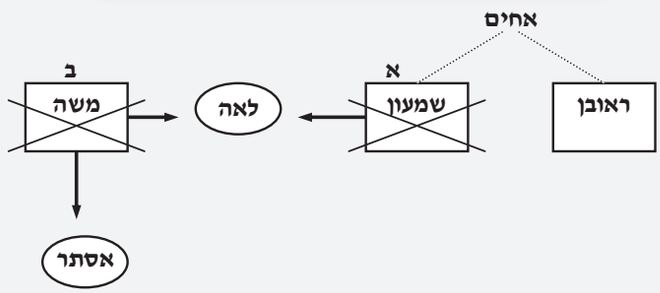

הסבר:

1. ראובן ושמעון אחים מן האב.
2. ולשמעון אשה - לאה.
3. ומת שמעון (א).
4. ויקח משה את לאה.
5. ולמשה עוד אשה -- אסתר.
6. ומת משה (ב).
7. מותרת אסתר לראובן אע"פ שהיתה צרת אשת אחיו מאביו.

אחים
נישואין
יבום
חליצה
בן
איש
אשה

רבא אמר טעמייהו דבית שמאי ... תינח היכא דנשא מת וכו'.

67

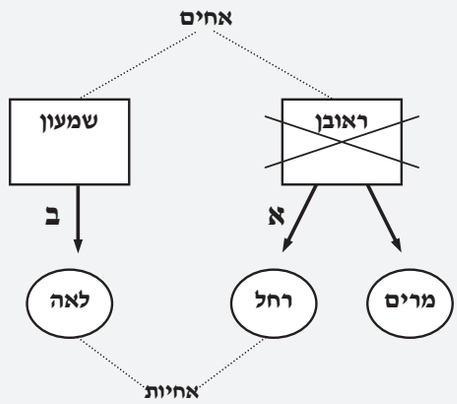

הסבר:

1. ראובן ושמעון, אחים.
2. ויקח ראובן את רחל לאשה, ושמעון לקח את לאה אחותה.
3. ולראובן עוד אשה, מרים.
3. ומת ראובן בלי בנים.

ואומרת הגמרא: תינח היכא דנשא האח המת תחילה (דהיינו ראובן את רחל - [א] -) , ונעשית רחל אסורה לשמעון משום "אשת אח",
ואחר כך נשא האח החי (דהיינו שמעון את לאה - [ב] -), שאז שפיר
אמרינן לא אתי איסור אחות אשה וחייל איסור אשת אח, לפי שאיסור אשת אח קדים.

... אלא נשא חי וכו'.

68

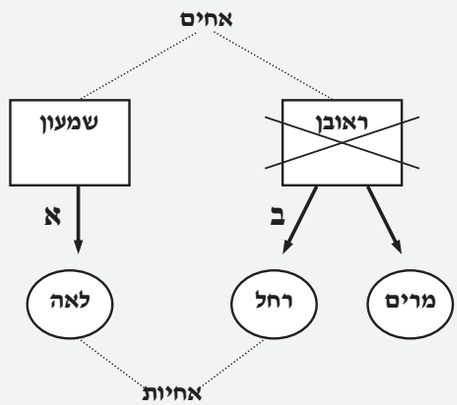

הסבר:

1. ראובן ושמעון, אחים.
2. ויקח ראובן את רחל לאשה, ושמעון לקח את לאה אחותה.
3. ולראובן עוד אשה, מרים.
3. ומת ראובן בלי בנים.

ואומרת הגמרא: תינח היכא דנשא האח המת תחילה (דהיינו ראובן את רחל - [א] -) , ונעשית רחל אסורה לשמעון משום "אשת אח",
ואחר כך נשא האח החי (דהיינו שמעון את לאה - [ב] -), שאז שפיר אמרינן לא אתי איסור אחות אשה וחייל איסור אשת אח, לפי שאיסור אשת אח קדים.

כיצד, אשת אחיו שלא היה בעולמו וכו'.

69

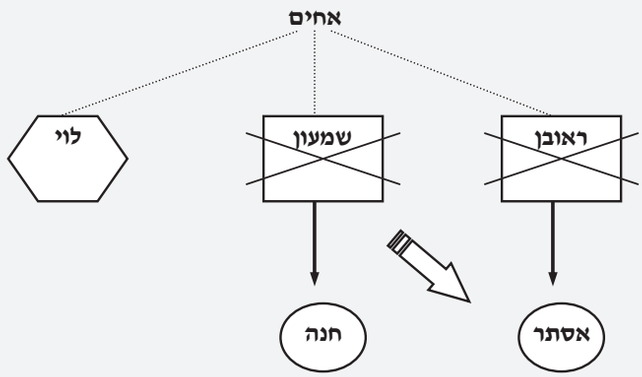

הסבר:

1. ראובן ושמעון אחים.
2. ולראובן אשה, אסתר.
3. ומת ראובן בלי בנים.
4. ולפני שנתייבמה אסתר לשמעון נולד עוד אח, לוי. (ואסתר אסורה לו משום אשת אחיו שלא היה בעולמו).
5. ויבם שמעון את אסתר.
6. ולשמעון עוד אשה, חנה.
7. ומת גם שמעון בלי בנים.
8. ושתי נשיו (אסתר וחנה) נופלות לפני לוי ליבום.
9. הראשונה היינו אסתר אסורה ללוי משום אשת אחיו שלא היה בעולמו, והשניה היינו חנה אסורה ללוי משום צרת אשת אחיו שלא היה בעולמו.

אמר רב הונא שומרת יבם,וברש"י, שומרת יבם שקידש אחיו את אחותה.

70

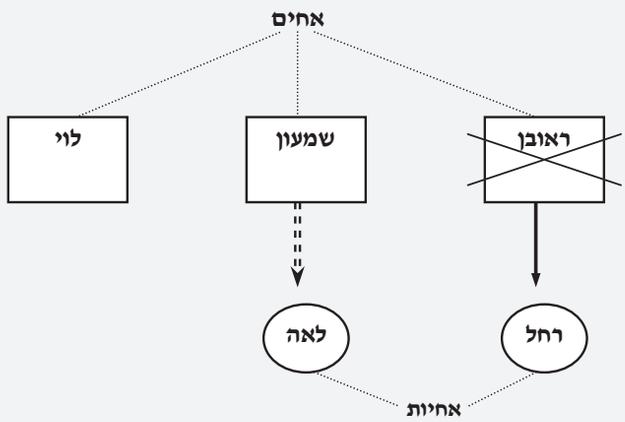

הסבר:

1. ראובן שמעון ולוי, ג' אחים.
2. ולראובן אשה, רחל.
3. ומת ראובן בלי בנים.
4. ואשתו (רחל) נופלת לפני שמעון ולוי ליבום.
5. ועמד שמעון וקידש את לאה אחותה לפני שנתייבמה רחל יבמתו.

רבי יהודה בן בתירא אומר "יש זיקה" ועדיין זקוקה רחל לשמעון, ואסורה לאה לשמעון כי היא אחות זקוקתו, ולכן עליו להמתין, עד שיחלוץ או ייבם לוי לרחל.
וחכמים סוברים "אין זיקה" ומותר לו לכונסה.

אחים
נישואין
יבום
חליצה
בן
איש
אשה

איתיביה אביי שני אחים בעולם אחד וכו'.

71

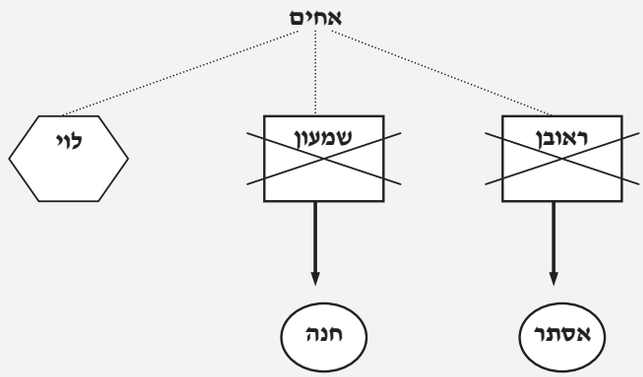

הסבר:

1. ראובן ושמעון אחים.
2. ויקח ראובן אשה, אסתר, ושמעון לקח אשה, חנה.
3. ומת ראובן בלי בנים.
4. ולא הספיק שמעון לעשות מאמר באסתר יבמתו, עד שנולד עוד אח, לוי.
5. ומת גם שמעון בלי בנים. (מבלי שיעשה מאמר באסתר יבמתו)
6. ואשתו (חנה) וכן אשת ראובן (אסתר) נופלות לפני לוי ליבום (ושניהם זקוקות לו).

הרי אסורה אסתר ללוי משום אשת אחיו שלא היה בעולמו, אבל חנה (אשת שמעון) מותרת לו.
ואי אמרת יש זיקה, כיצד מותרת חנה להתייבם ללוי, הרי היא "צרת אשת אחיו שלא היה בעולמו, בזיקה" (שהרי כשמת ראובן, היתה זקוקה אסתר לשמעון, ונעשו בכך צרות מדרבנן).

והתנן ארבעה אחים וכו'.

72

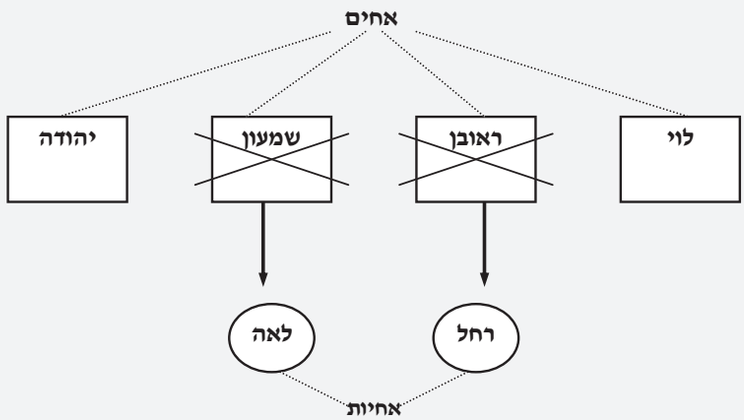

הסבר:

1. ארבעה אחים הם: ראובן, שמעון, לוי, ויהודה.
2. ושתי אחיות: רחל, ולאה.
3. ויקח ראובן את רחל, ושמעון לקח את לאה.
4. ומתו ראובן שמעון בלי בנים.
5. ונשותיהם נופלות לפני לוי ויהודה ליבום.
6. וכיון ששתיהן זקוקות לכל אחד מהן, וכל אחת הינה גם אחות זקוקתו, הוה לה כאחות אשתו ואסורות להתייבם.

דתנן רבן גמליאל אומר וכו'. וברש"י, שני אחים וכו'.

73

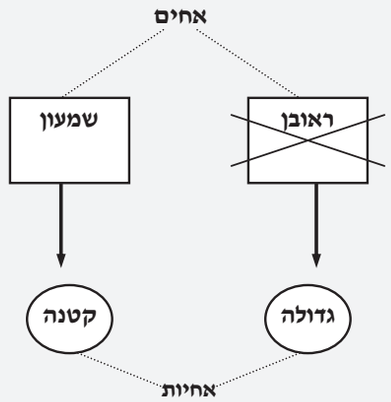

הסבר:

1. שני אחים (ראובן ושמעון) נשואין לשני אחיות, אחת גדולה ואחת קטנה (הגדולה לראובן וקידושיה דאורייתא, והקטנה לשמעון וקידושיה מדרבנן).
2. ומת ראובן בלי בנים.
3. ואשתו (הגדולה) נופלת לפני שמעון ליבום.

לדעת רבי אליעזר יש זיקה, והאחות הגדולה זקוקה לו מן התורה, ואוסרת בכך את הקטנה על שמעון (כי היא אחות זקוקתו), ולכן מלמדים את הקטנה למאן בשמעון, ולעקור את הנישואין, וכך תיהיה מותרת הגדולה להתייבם.

לדעת רבן גמליאל אין זיקה, ואין מלמדים את הקטנה למאן, אלא תמתין עד שתגדל הקטנה, ויהיו נישואיה דאורייתא ומתבטל מצות יבום של אחותה הגדולה.

מתני', שני אחין וכו'

74

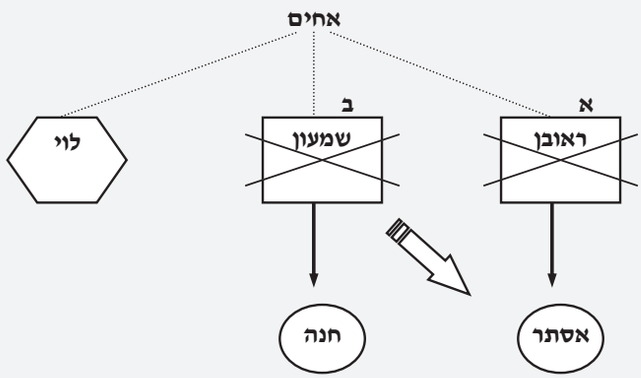

הסבר:

1. ראובן ושמעון אחים.
2. ולראובן אשה, אסתר.
3. ומת ראובן בלי בנים (א).
4. ויבם שמעון את אסתר.
5. ואחר כך נולד לוי (שלא היה בעולמו של ראובן).
6. ומת גם שמעון בלי בנים (ב).
7. ושתי נשיו (אסתר וחנה) נופלות לפני לוי ליבום.
9. אסורה אסתר ללוי משום אשת אחיו שלא היה בעולמו, וגם חנה צרתה נאסרת לו משום צרת אשת אחיו שלא היה בעולמו .

אחים
נישואין
יבום
חליצה
בן
איש
אשה

דתנן, ג' אחים נשואין ג' נכריות וכו'.

75

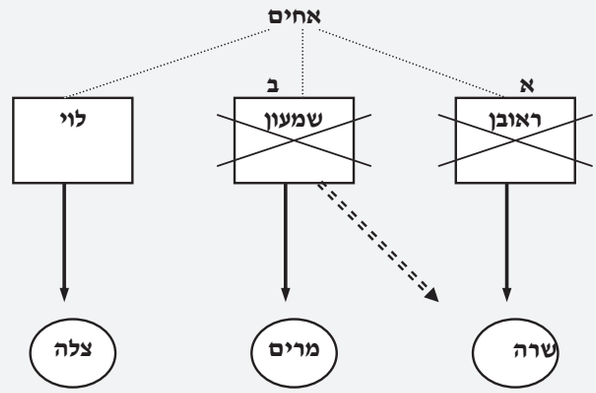

הסבר:

1. שלשה אחים הם, ראובן שמעון ולוי.
2. וינשאו לשלשה נכריות (שאינן קרובות זו לזו).
3. ומת ראובן בלי בנים (א).
4. ואשתו (שרה) נופלת לפני אחיו ליבום.
5. ועשה שמעון מאמר בשרה יבמתו.
6. ומת גם שמעון בלי בנים (ב).
7. ואשתו (מרים) ובעלת המאמר (שרה) נופלות לפני לוי ליבום.

הרי אלו חולצות ולא מתייבמות, לפי שזיקת שרה באה מכח שני אחים, (שכל זמן שלא ייבמה שמעון, עדיין הזיקה של ראובן עליה, וכשעשה בה שמעון מאמר, ניתוספה עליה אף הזיקה של שמעון) הלכך שתיהן חולצות ולא מתייבמות.

ורבי שמעון אומר מייבם לאיזה מהם שירצה, משום דאי מאמר (שעשה שמעון) קונה, הרי היא אשת שמעון, ואם מאמר אינו קונה הרי עדיין אשת ראובן היא.

אמר רבא שניה שבזוג זה וכו'.

76

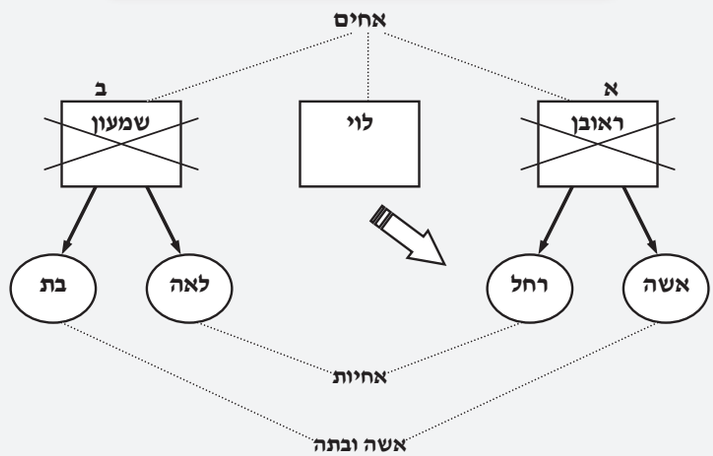

הסבר:

1. שלשה אחים, ראובן שמעון ולוי.
2. ויקח ראובן את רחל, ושמעון לקח את לאה אחותה.
3. וכמו כן לקח ראובן עוד אשה, ושמעון לקח את בתה.
4. ומת ראובן בלי בנים (א).
5. ושתי נשיו (האשה ורחל) נופלות לפני לוי ליבום.(אבל לא לפני שמעון, כי שתיהם ערוות לו, אחת מישום אחות אשתו ואחת מישום אשה ובתה)

וכעת: (לדברי רבי אושעיא אליבא דרבי שמעון) אחת משתי נשותיו נחשבת ככנוסה ללו.

6. ואחר כן, מת גם שמעון בלי בנים (ב).
7. ושתי נשיו (לאה והבת) נופלות לפני לוי ליבום.

וכיון, שאחת מנשותיו של ראובן נחשבת ככנוסה ללוי (ולא משנה כעת מי היא זו) אם כן הרי בת זוגה (כגון לאה אחותה) שנפלה מישמעון, יוצאת מישום ערוה (שהיא אחות אשתו), ואילו הבת שהיא "השניה" שבזוג השני יוצאת מישום צרת ערוה. ולכן, לרבי שמעון מייבם לוי אחת מנשי ראובן (כגון רחל) וצרתה האשה נפטרת מדין "בית אחד הוא בונה ולא שני בתים".

והכי קאמר: אמר רבא שניה (דהיינו לאה) שבזוג זה של שתי האחיות, ואת השניה (דהיינו הבת) שבזוג זה של אשה ובתה פטורות.

... ופרכינן: קא טעי רבא במשנה של ארבעה זוגי,
כי לפי דבריו מדובר בשני אחים שנשואים שתי זוגות, ופוטר רבי שמעון בכל זוג את השניה, ואינו כן: חדא,
דאו או קתני ומשמע שהיו שני האחים נשואים או זוג זה או זוג זה, ולא שהיו נשואות שתי זוגות.

מיבעי

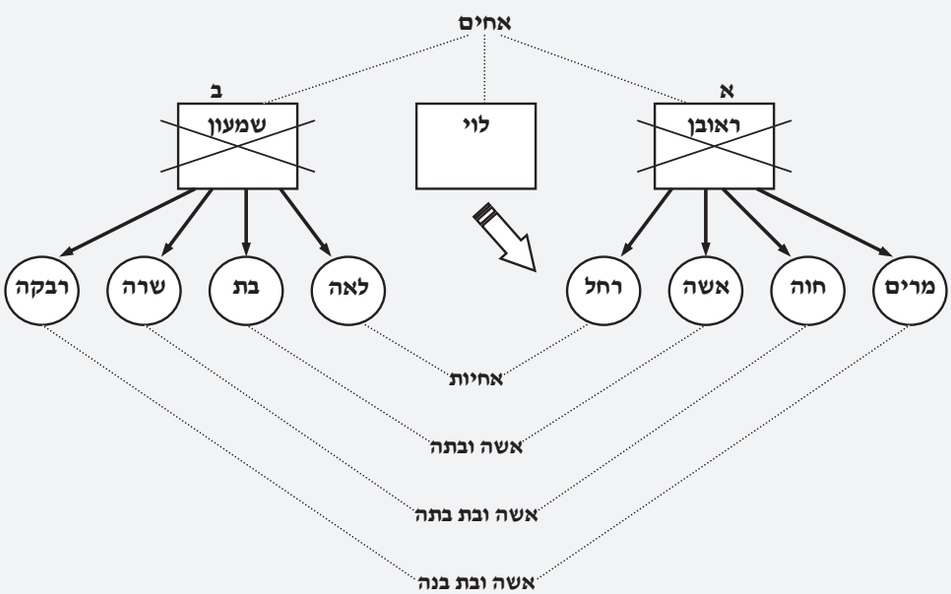

הסבר:

היינו אותו מקרה כדלעיל, אלא:
1. ראובן לקח עוד אשה (חוה), ושמעון לקח את בת בתה, (שרה).
2. וכמו כן לקח ראובן עוד אשה (מרים), ושמעון לקח את בת בנה (רבקה).(נמצא: שראובן ושמעון נשואים לארבעה נשים (שתי אחיות, אשה ובתה, אשה ובת בתה, אשה ובת בנה)3. ומת ראובן בלי בנים (א).
4. וארבעת נשיו נופלות לפני לוי ליבום, (אבל לא לפני שמעון, כי ארבעתן ערוות לו).
5. וכעת: (לדברי רבי אושעיא אליבא דרבי שמעון) אחת מנשותיו נחשבת ככנוסה ללוי.
6. ואחר כן, מת גם שמעון בלי בנים (ב).
7. וארבעת נשיו נופלות לפני לוי ליבום. וכיון, שאחת מנשותיו של ראובן נחשבת ככנוסה ללוי (ולא משנה כעת מי היא זו) אם כן כל ארבעת בנות הזוג השניות, שהיו נשואות לשמעון פטורות, משום שאחת מהם יוצאת מדין ערוה (שהרי בת זוגה נחשבת ככנוסה ללוי) ואילו שאר שלשת הנשים של שמעון יוצאות מדין צרת ערוה. ואחת מנשות ראובן מתייבמת (כגון רחל) ושלשת צרותיה פטורות משום "בית אחד הוא בונה ולא שני בתים".

78

תניא כוותיה דרב פפא, ותיובתא דרבי אושעיא, דתניא שני אחים בעולם אחד וכו'.

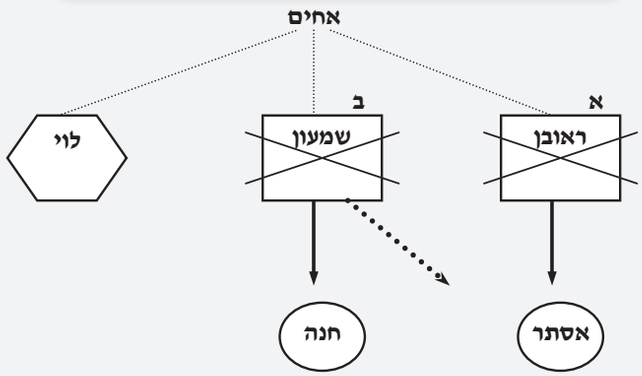

הסבר:

1. ראובן ושמעון, אחים.
2. ויקח ראובן את אסתר לאשה, ושמעון לקח את חנה לאשה.
3. ומת ראובן בלי בנים.
4. ולא הספיק שמעון לעשות מאמר באסתר יבמתו, עד שנולד עוד אח, לוי.
5. ומת גם שמעון בלי בנים.

הרי הראשונה (אסתר) יוצאה משום אשת אחיו שלא היה בעולמו, והשניה (חנה) או חולצת או מתייבמת.

6. ואם עשה בה שמעון מאמר, ואח"כ נולד אח לוי, [או שנולד לו אח לוי, ואח"כ עשה בה שמעון מאמר].
7. ומת שמעון בלי בנים.

הרי הראשונה (אסתר) אסורה ללוי משום אשת אחיו שלא היה בעולמו, והשניה (חנה, שהיא צרת אסתר על ידי המאמר) חולצת ולא מתייבמת.

ורבי שמעון אומר ביאתה או חליצתה של אחת מהם פוטרת צרתה, ומבאר רבי שמעון את דבריו, כי "אחת מהם" היינו דוקא שחלץ לחנה, אבל אם חלץ לבעלת המאמר (דהיינו לאסתר) לא נפטרת חנה צרתה.

ואם כנסה (שמעון לאסתר) ומת שמעון בלי בנים, ואחר כך נולד לו אח לוי הרי שניהם אסורות לו משום אשת אחיו שלא היה בעולמו -- או שנולד לו אח לוי, ואחר כנסה שמעון לאסתר, ומת (והיינו נולד ואחר כך ייבם) שתיהן פטורות מן החליצה ומן הייבום, הראשונה (אסתר) משום ערות אשת אחיו שלא היה בעולמו, והשניה (חנה) משום צרת ערוה, [ודין זה לדברי הכל הוא, וכדברי רב פפא, ולא כדברי רבי אושעיה].

ואם כנסה (שמעון לאסתר) ולאחר מכן נולד לו אח לוי, ואחר כך מת שמעון שתיהן פטורות מן החליצה ומן הייבום, כמו בנולד ואחר כך ייבם, דברי רבי מאיר.

ורבי שמעון אומר הואיל ובא לוי ומצאה את אסתר בהיתר, ולא עמדה עליו שעה אחת באיסור אשת אח (של ראובן) שלא היה בעולמו, לכן מייבם לאיזו מהן שירצה.

79

אלא מעתה אחותו מאמו שנשאה אחיו מאביו וכו'.

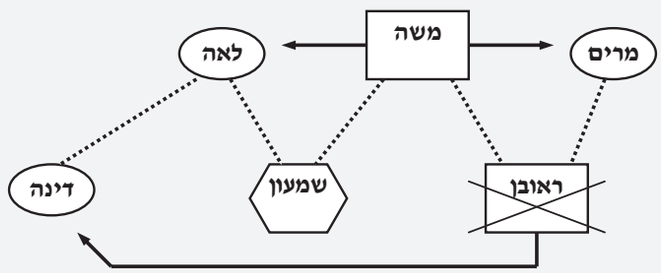

הסבר:

1. משה ומרים, איש ואשה.
2. ולהם בן ראובן.
3. ולמשה עוד אשה, ושמה לאה.
4. וללאה בת מבעל אחר, דינה.
5. ויקח ראובן את דינה (המותרת לו) לאשה.
6. ואחר כן, ילדה לאה למשה את שמעון.

(נמצא: ראובן ושמעון אחים מן האב, שמעון ודינה אח ואחות מן האם)

7. ומת ראובן בלי בנים.
8. ואשתו (דינה) נופלת לפני שמעון ליבום.

ופרכינן: אלא מעתה (לפי רבי שמעון), תתייבם דינה לשמעון.

אחותה שהיא יבמתה וכו'. רש"י ד"ה אחותה ... כגון שהיא כלתו.

80

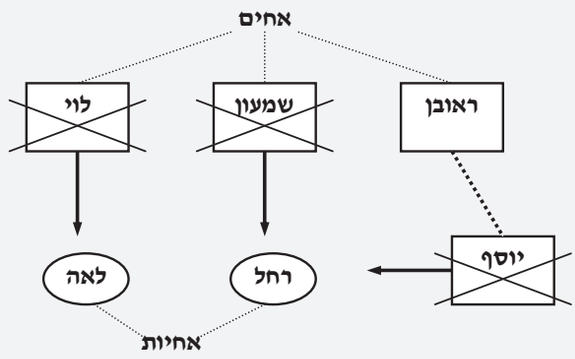

הסבר:

1. ראובן שמעון ולוי, ג' אחים.
2. רחל ולאה, אחיות.
3. ולראובן בן, יוסף.
4. ויקח יוסף את רחל לאשה.
5. ומת יוסף.
6. ויקח שמעון את רחל לאשה.
7. וכמו כן, לקח לוי את לאה אחותה לאשה.
8. ומתו שמעון ולוי בלי בנים.
9. ונשותיהם (האחיות רחל ולאה) נופלות לפני ראובן ליבום.
10. ומכיון שרחל אסורה לו משום שהיתה כלתו ואינה זקוקה לו,
לכן מותרת לו אחותה (לאה) שהיא יבמתה, היות שאינה אחות זקוקתו, וחולצת או מתייבמת.

רש"י ... בא"ד, כגון שהיא חמותו.

81

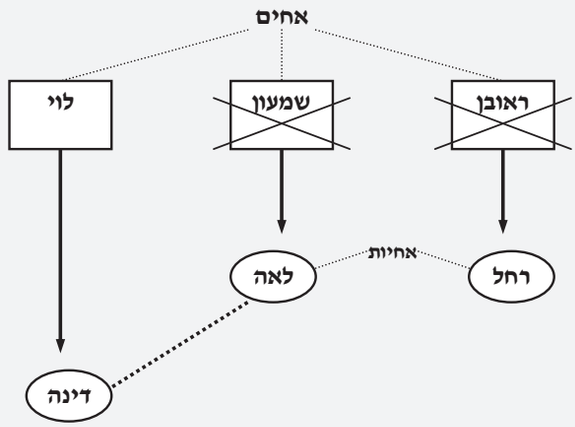

הסבר:

1. ראובן שמעון ולוי, ג' אחים.
2. רחל ולאה, אחיות.
3. וללאה בת, דינה.
4. ויקח ראובן את רחל לאשה, ושמעון לקח את לאה אחותה, ולוי לקח את דינה (בת לאה).
5. ומתו ראובן ושמעון בלי בנים.
6. ונשותיהם (האחיות רחל ולאה) נופלות לפני לוי ליבום.
7. ומכיון שלאה אסורה לו משום שהיא חמותו ואינה זקוקה לו,
לכן מותרת לו אחותה (רחל) שהיא יבמתה היות שאינה אחות זקוקתו, וחולצת או מתייבמת.

ת"ר מה הם שניות

82

א. אם אמו.

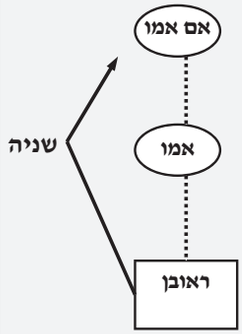

גזרו כדי שלא יפגע באמו

ב. אם אביו.

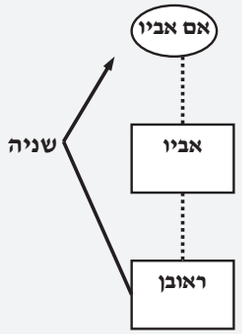

גזרו נמי באם אביו משום אם אמו

ג. אשת אבי אביו.

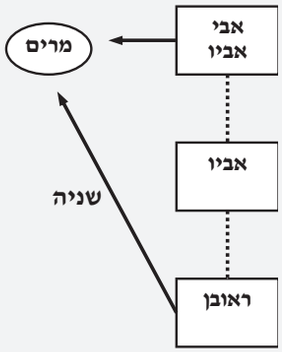

גזרו משום אשת אביו

83

ד. אשת אבי אמו.

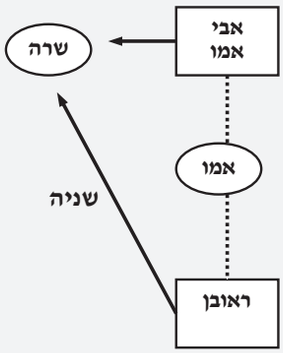

גזרו משום אשת אבי אביו

ה. אשת אחי האב מן האם.

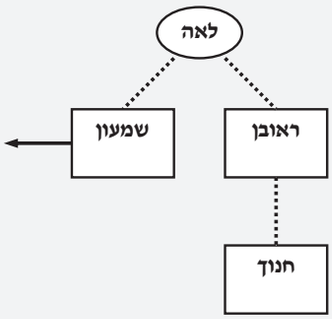

הסבר:

1. ללאה שני בנים, ראובן ושמעון.
2. ולראובן בן חנוך.
3. ולשמעון אשה, חנה.

הרי חנה לחנוך אשת אחי אביו מן האם, ואסורה לו מדרבנן.

ו. אשת אחי האם מן האב.

84

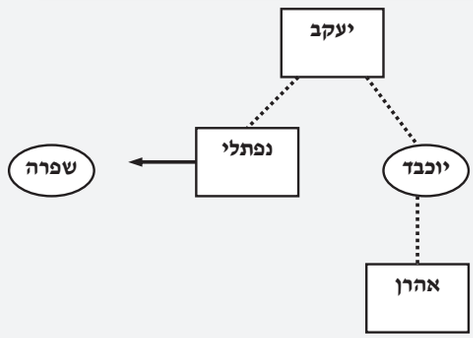

הסבר:

1. ליעקב בן ובת, נפתלי ויוכבד.
2. וליוכבד בן אהרן.
3. ולנפתלי אשה, שפרה.הרי שפרה לאהרן אשת אחי אמו מן האב, ואסורה לו מדרבנן. גזירה משום אחי אביו מן האם

ז. כלת בנו

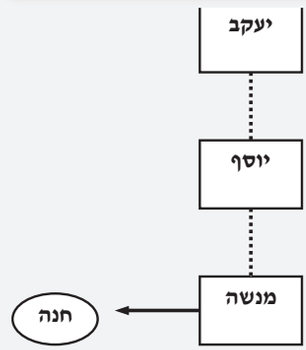

הסבר:

1. ליעקב בן יוסף.
2. וליוסף בן מנשה.
3. ויקח מנשה את חנה לאשה. הרי חנה כלת יוסף, ואסורה ליעקב מדרבנן. גזרו משום כלתו

ח. כלת בתו

85

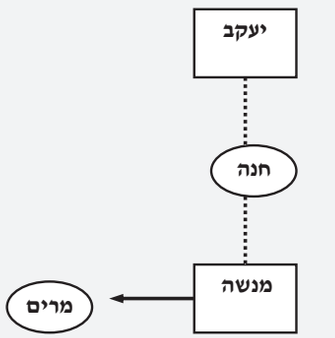

הסבר:

1. ליעקב בת חנה.
2. ולחנה בן מנשה.
3. ויקח מנשה את מרים לאשה. הרי מרים כלת חנה, ואסורה ליעקב מדרבנן. גזרו משום כלת בנו

ומותר אדם, באשת חמיו.

86

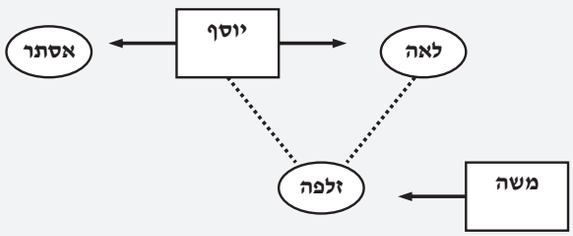

הסבר:

1. ליוסף שתי נשים, לאה ואסתר.
2. ותלד לאה ליוסף את זלפה.
3. ויקח משה את זלפה לאשה. הרי יוסף חמיו של משה.
4. ואם מת יוסף מותרת אסתר אשתו למשה.

ומותר באשת חורגו, ואסור בבת חורגו.

87

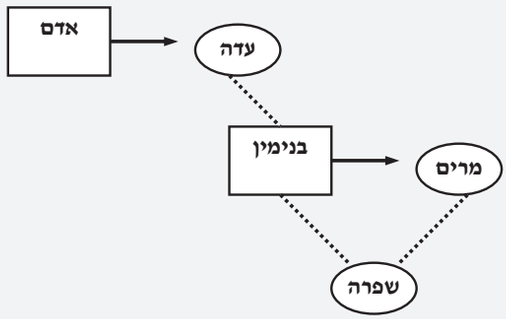

הסבר:

1. לאדם אשה ושמה עדה.
2. ולעדה בן מבעל אחר, בנימין.
3. ויקח בנימין את מרים לאשה.
4. ותלד לו את שפרה.

הרי מרים אשת חורגו של אדם, ומותרת לו,ושפרה בת חורגו, ואסורה לו (משום אשה ובת ובנה).

וחורגו מותר באשתו ובבתו.

88

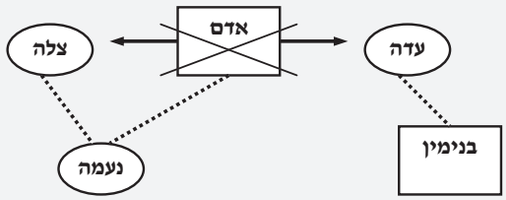

הסבר:

1. לאדם שתי נשים - עדה וצלה.
2. לעדה בן מבעל אחר, בנימין.
3. וצלה ילדה לאדם את נעמה.
4. ומת אדם (או שגירש את צלה).
5. מותר בנימין חורגו של אדם בצלה אשתו, ובנעמה בתו.

ואשת חורגו אומרת לו אני מותרת לך ובתי אסורה לך.

89

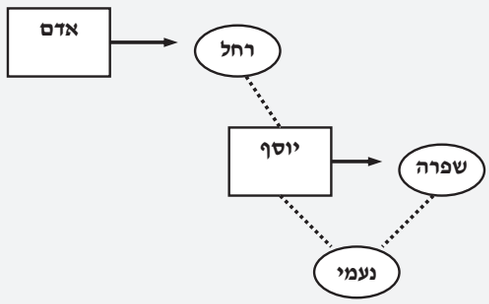

הסבר:

1. אדם ורחל - איש ואשה.
2. לרחל בן מבעל אחר - יוסף.
3. ויקח יוסף את שפרה לאשה.
4. ותלד לו את נעמי.

(נמצא: שפרה לאדם - אשת חורגו, ונעמי בתה - בת חורגו)

5. שפרה אומרת לאדם אני מותרת לך ,ובתי (נעמי) אסורה לך.

אי הכי, אשת חמיו נמי תימא: אני מותרת לך ובתי אסורה לך.

90

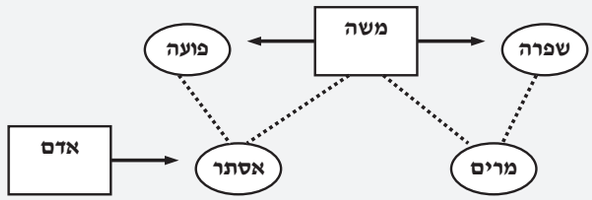

הסבר:

1. למשה שתי נשים -- שפרה ופועה.
2. ותלד לו שפרה את מרים.
3. ופועה ילדה לו את אסתר.
4. ויקח אדם את אסתר לאשה.

נמצא: שפרה לאדם אשת חמיו, ומותרת לו - ומרים בתה (אחות אשתו מן האב) אסורה לו.

5. שפרה נמי תאמר לאדם אני מותרת לך ובתי אסורה לך.

אמר רב ארבע נשים יש להן הפסק, נקיט רב בידיה תלת וכו'.

א. אשת אחי האם מן האב, שניה ואסורה

91

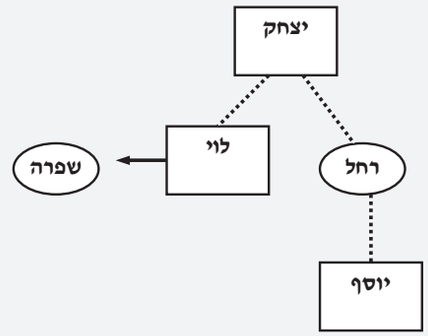

הסבר:

1. ליצחק בן ובת, רחל ולוי.
2. ויקח לוי את שפרה לאשה.
3. ולרחל בן, יוסף.

נמצא: שפרה ליוסף אשת אחי אמו מן האב, ואסורה לו.

אבל אשת אחי אם אמו מותרת. (רש"י ד"ה אשת)

92

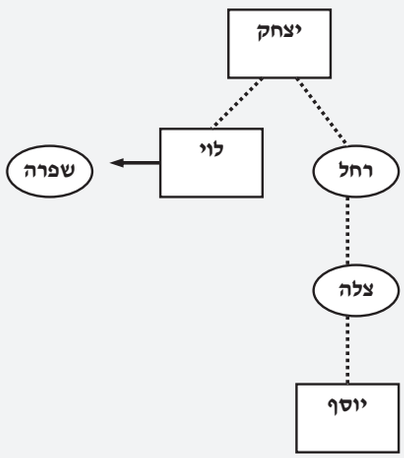

הסבר:

היינו כמקרה הנ"ל, אלא:
לרחל היתה בת צלה, ולצלה היתה בן יוסף.

נמצא: שפרה ליוסף אשת אחי אם אמו מן האב, ומותרת לו,(לפי ששניה זו יש לה הפסק).

ב. אשת אחי האב מן האם, שניה ואסורה

93

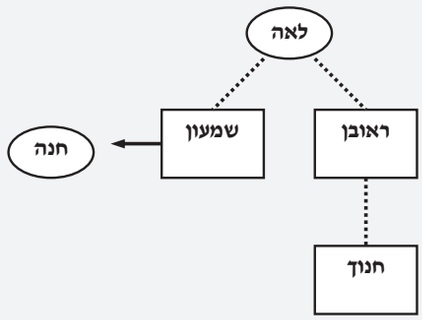

הסבר:

1. ללאה שני בנים, ראובן ושמעון.
2. ויקח שמעון את חנה לאשה.
3. ולראובן בן, חנוך.

אבל אשת אחי אבי אביו מן האם מותרת, (רש"י ד"ה אשת)

אבל אשת אחי אבי אביו מן האם מותרת, (רש"י ד"ה אשת)

94

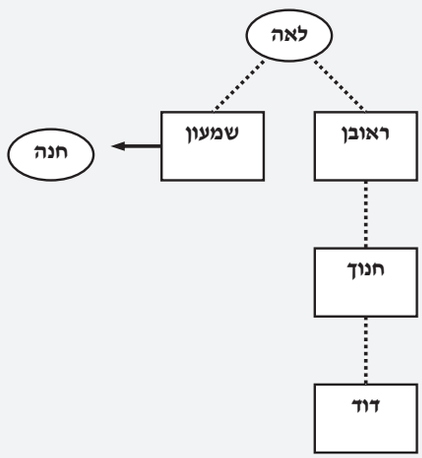

הסבר:

היינו אותו מקרה, אלא: לחנוך היה בן דוד.

נמצא: חנה לדוד אשת אחי אבי אביו מן האם, ומותרת לו.

אחים
נישואין
יבום
חליצה
בן
איש
אשה

95

ג. וכלתו (כלת בתו, רש"י ד"ה וכלתו) שניה ואסורה

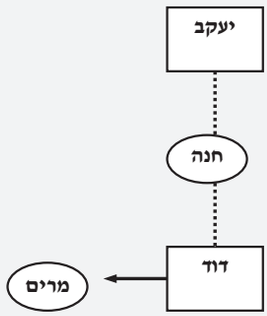

הסבר:

1. ליעקב בת חנה.
2. ולחנה בן דוד.
3. ויקח דוד את מרים לאשה.

נמצא: מרים ליעקב, כלת בתו, ואסורה לו.

96

אבל כלת בת בתו מותרת.

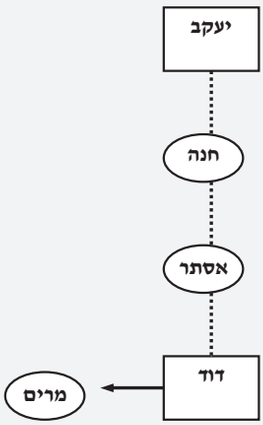

הסבר:

1. לחנה בת אסתר, ולאסתר בן דוד.
2. ויקח דוד את מרים לאשה.

נמצא: מרים ליעקב, כלת בת בתו, ומותרת לו, (לפי ששניה זו יש לה הפסק).

וזעירי מוסיף:

97

ד. אף אשת אבי אמו, שניה ואסורה

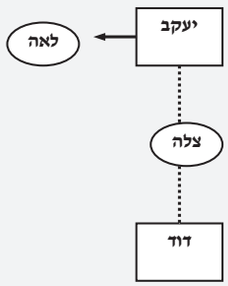

הסבר:

1. יעקב ולאה, איש ואשה.
2. וליעקב בת צלה (מאשה אחרת).
3. ולצלה בן דוד.

נמצא: לאה לדוד אשת אבי אמו, ואסורה לו.

98

ברש"י, וסרינן אשת אבי אבי אמו

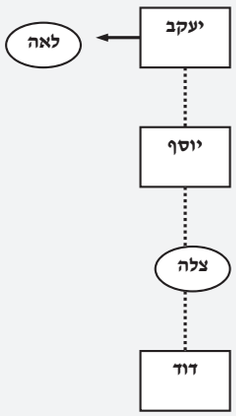

הסבר:

1. ליעקב היה בן יוסף.
2. וליוסף בת צלה.
3. ולצלה בן דוד.

נמצא: לאה לדוד אשת אבי אבי אמו, ומותרת לו.

וסימניך דעילאי דרב, היינו שהוסיף זעירי והתיר דור אחד גבוה יותר מרב, שרב נקט הפסק רק "באשת אחי האם, ואשת אחי האב" (שהם הדור של אביו ואמו), ואילו זעירי הוסיף דור גבוה מזה, "אשת אבי אמו".
ורב מאי טעמא ... מיחלפא ליה באשת אבי אביו, עי' ציור ג' בעמוד הבא (עמוד מז').

אחים
נישואין
ייבום
חליצה
בן
איש
אשה

אבל שאר השניות אין להם הפסק (רש"י ד"ה ד' נשים, וד"ה וכלתו).

99

הסבר:

1. לחנה בת צלה.
2. ולצלה בת מרים.
3. ולמרים בן יוסף.

הרי כשם שצלה אסורה ליוסף, לפי שהיא אם אמו "שניה", כן אסורה לו חנה אם אם אמו.

100

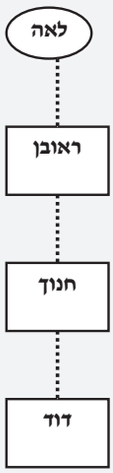

הסבר:

1. ללאה בן ראובן.
2. ולראובן בן חנוך.
3. ולחנוך בן דוד.

הרי כשם שלאה אסורה לחנוך, שהיא אם אביו "שניה", כן אסורה לאה ליוסף שהיא אם אבי אביו.

ג. אשת אבי אביו.

101

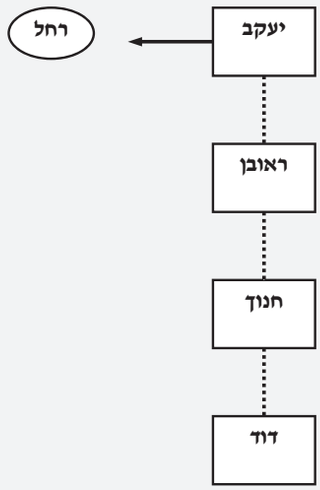

הסבר:

1. יעקב ורחל, איש ואשה.
2. וליעקב בן ראובן (מאשה אחרת).
3. ולראובן בן חנוך.
4. ולחנוך בן דוד.

הרי כשם שאסורה רחל לחנוך, שהיא אשת אבי אביו, כן אסורה רחל לדוד, שהיא אשת אבי אבי אביו.

ד. כלת בנו \ כלת בן בנו.

102

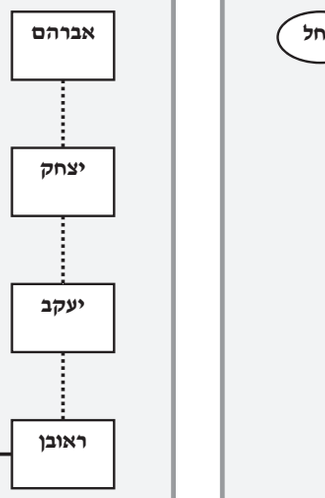

הסבר:

1. לאברהם בן יצחק.
2. ליצחק בן יעקב.
3. ליעקב בן ראובן.
4. ולראובן אשה, תמר.

הרי כשם שתמר אסורה ליצחק, שהיא כלת בנו. כן אסורה תמר לאברהם, שהיא כלת בן בנו.

איבעיא להו, אשת אחי האם מן האם מהו ?

103

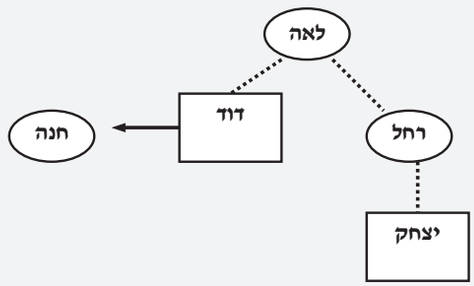

הסבר:

1. ללאה בן ובת, רחל ודוד.
2. ולדוד אשה, חנה.
3. ולרחל בן, יצחק.

(נמצא: דוד ליצחק, אחי אמו מן האם)
ומבעיא להו: אשתו של דוד (חנה) מהי ליצחק ? האם גזרו בה רבנן או לא.

... אשת אחי האב מן האם, ואשת אחי האם מן האב, דאיכא "צד אב", הוא דגזרו רבנן וכו'.

א. אשת אחי האב מן האם.

104

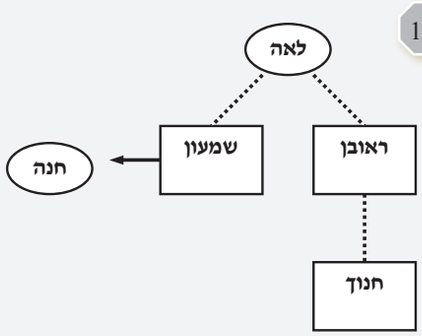

הסבר:

1. ללאה שני בנים, ראובן ושמעון.
2. ויקח שמעון את חנה לאשה.
3. ולראובן בן, חנוך.

נמצא: חנה לחנוך אשת אחי אביו מן האם, ואסורה לו.
ואיכא צד אב (שהרי היא אשת שמעון אחי אביו)

ב. אשת אחי האם מן האב.אחי האב מן האם.

105

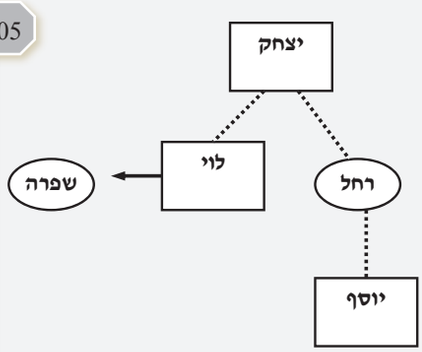

הסבר:

1. ליצחק בן ובת, רחל ולוי.
2. ויקח לוי את שפרה לאשה.
3. ולרחל בן, יוסף.

נמצא: חנה לחנוך אשת אחי אביו מן האם, ואסורה לו.
ואיכא צד אב (שהרי היא אשת שמעון אחי אביו)

אמר רבא אטו כולהו לאו גזירה לגזירה נינהו וכו'. אמו ערוה, אם אמו שניה -- וגזרו על אם אביו, משום אם אמו.

106

א. אמו \ אם אמו.

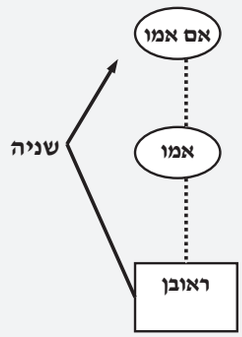

גזרו כדי שלא יפגע באמו וטעמא דגזרו משום דשניהם דבי [בית] אימא רבתי קרו ליה

107

ב. אם אביו.

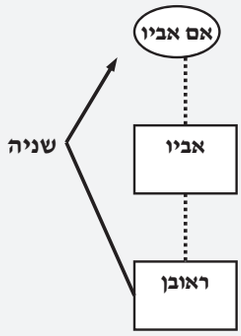

גזרו נמי באם אביו משום אם אמו וטעמא דגזרו משום דשניהם דבי [בית] אימא רבתי קרו ליה

אשת אביו ערוה, אשת אבי אביו שניה -- וגזרו על אשת אבי אמו, משום אשת אבי אביו.

108

אשת אבי אביו

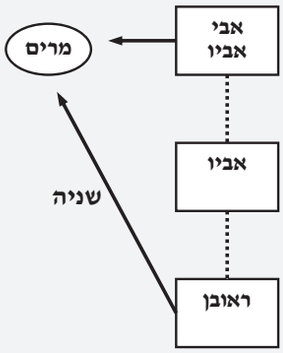

גזרו משום אשת אביו וטעמא דגזרו משום דשניהם דבי [בית] אבא רבה קרו ליה

109

אשת אבי אמו.

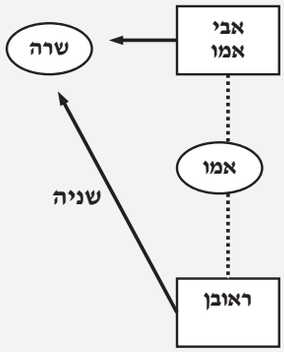

גזרו משום אשת אבי אביו וטעמא דגזרו משום דשניהם דבי [בית] אבא רבה קרו ליה

אשת אחי האב מן האב ערוה וכו'.

א. אשת אחי האב מן האב, ערוה.

110

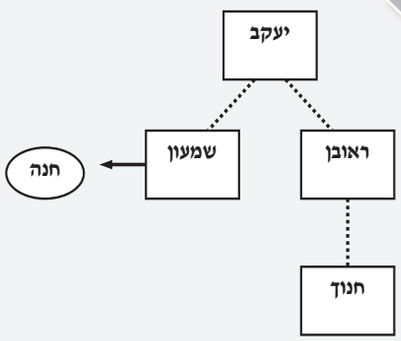

הסבר:

1. ליעקב שני בנים, ראובן ושמעון.
2. ויקח שמעון את חנה לאשה.
3. ולראובן בן חנוך.

נמצא: חנה לחנוך אשת אחי אביו מן האב, ואסורה לו מן התורה.

ב. אשת אחי האב מן האם, שניה.

111

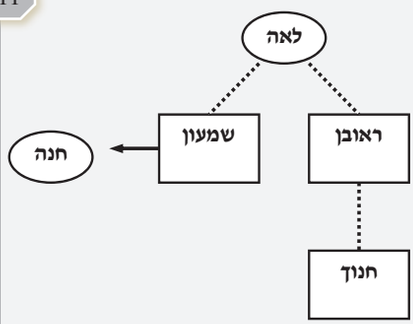

הסבר:

1. ללאה שני בנים, ראובן ושמעון.
2. ויקח שמעון את חנה לאשה.
3. ולראובן בן, חנוך.

נמצא: חנה לחנוך אשת אחי אביו מן האם, ואסורה לו משום שניה. (דגזרו אטו ציור א')

ג. אשת אחי האם מן האב

112

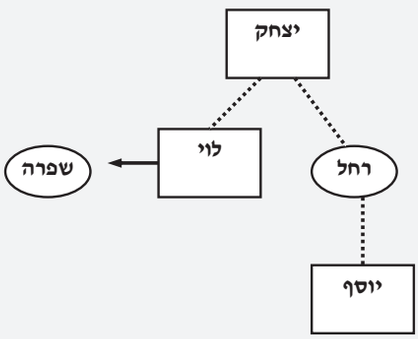

הסבר:

1. ליצחק בן ובת, רחל ולוי.
2. ויקח לוי את שפרה לאשה.
3. ולרחל בן, יוסף.

נמצא: שפרה ליוסף אשת אחי אמו מן האב, ואסורה לו.

דגזרו אטו אשת אחי האב מן האם (ציור ב').וטעמא דגזרו משום דכולהו, דבי [בית] דודי קרי להו

ת"ש ... כל שבנקבה ערוה בזכר גזרו על אשתו משום שניה,
ואמר רבא וכללא היא, בתמיה (רש"י).

{א} חמותו - ערוה

113

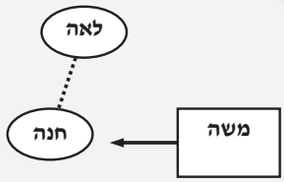

הסבר:

1. ללאה בת, חנה.
2. ומשה לקח את חנה.
3. לאה חמותו אסורה למשה איסור ערוה "אשה ובתה".

במקום לאה חמותו האסורה לו, עומד יעקב חמיו - ואשתו רחל מותרת לו

אשת חמיו - מותרת

114

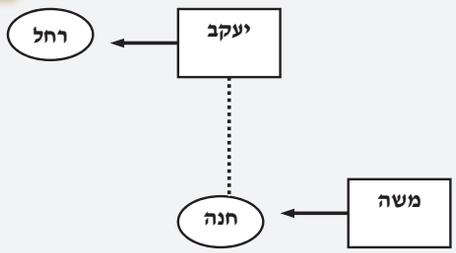

הסבר:

1. ליעקב אשה, רחל.
2. ובת חנה.
3. ומשה לקח את חנה לאשה.
4. רחל אשת חמיו מותרת למשה.

במקום לאה חמותו האסורה לו, עומד יעקב חמיו - ואשתו רחל מותרת לו

{ב} בת חמותו -- ערוה

115

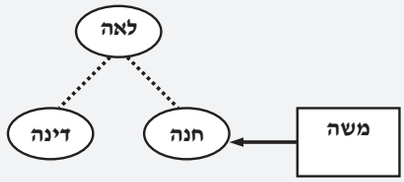

הסבר:

1. ללאה שתי בנות חנה ודינה.
2. ויקח משה את חנה.
3. דינה בת חמותו אסורה למשה איסור ערוה, אחות אשתו.

במקום דינה בת חמותו האסורה לו -- עומד יצחק בן חמותו, ואשתו מותרת לו

אשת בן חמותו -- מותרת

116

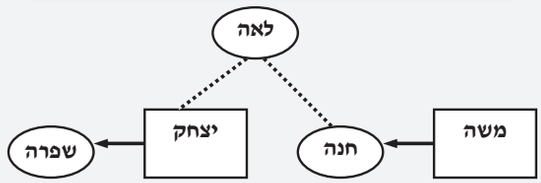

הסבר:

1. ללאה בת חנה ובן יצחק.
2. ויקח משה את חנה לאשה.
3. ויצחק לקח את שפרה.
4. שפרה אשת בן חמותו מותרת למשה.

במקום דינה בת חמותו האסורה לו -- עומד יצחק בן חמותו, ואשתו מותרת לו

{ב} בת חמיו -- ערוה

117

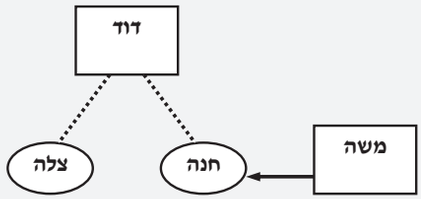

הסבר:

1. לדוד שתי בנות, חנה וצלה.
2. ויקח משה את חנה.
3. הרי צלה בת חמיו אסורה למשה איסור ערוה, אחות אשתו.
במקום צלה בת חמיו האסורה למשה -- עומד אשר בן חמיו, ואשתו מותרת לו

אשת בן חמיו -- מותרת

118

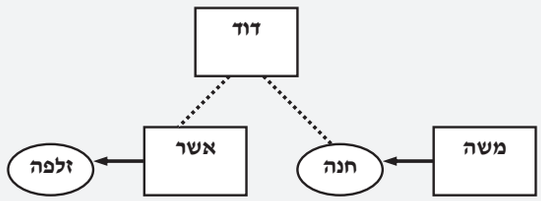

הסבר:

1. לדוד בת חנה ובן אשר.
2. ויקח משה את חנה לאשה.
3. ואשר לקח את זלפה.
4. הרי זלפה אשת בן חמיו מותרת למשה.
במקום צלה בת חמיו האסורה למשה -- עומד אשר בן חמיו, ואשתו מותרת לו

{ד}חורגתו -- ערוה

119

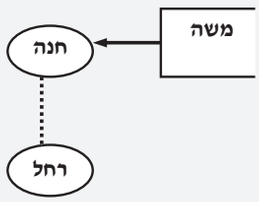

הסבר:

1. משה וחנה - איש ואשה.
2. ולחנה בת - רחל (מבעל אחר).
3. הרי אסורה רחל חורגתו למשה איסור ערוה "אשה ובתה".
במקום רחל חורגתו האסורה למשה, עומד לוי חורגו - ואשתו מותרת לו

אשת חורגו - מותרת

120

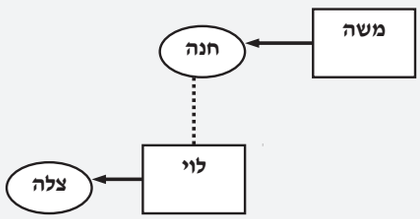

הסבר:

1. משה וחנה - איש ואשה.
2. ולחנה בן - לוי (מבעל אחר).
3. וללוי אשה - צלה.
4. הרי צלה אשת חורגו מותרת למשה.
במקום רחל חורגתו האסורה למשה, עומד לוי חורגו - ואשתו מותרת לו

{ה}בת חורגתו -- ערוה

121

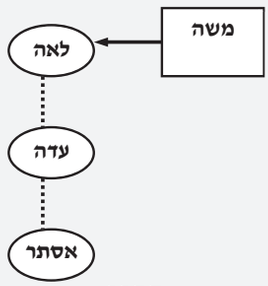

הסבר:

1. משה ולאה - איש ואשה.
2. וללאה בת - עדה.
3. ולעדה בת - אסתר.

(נמצא: עדה למשה, חורגתו - ואסתר בת חורגתו).

4. הרי אסורה אסתר למשה איסור ערוה "אשה ובת בתה".

במקום אסתר בת חורגתו האסורה למשה, עומד יעקב בן חורגו - ואשתו מותרת לו

אשת בן חורגו -- מותרת

122

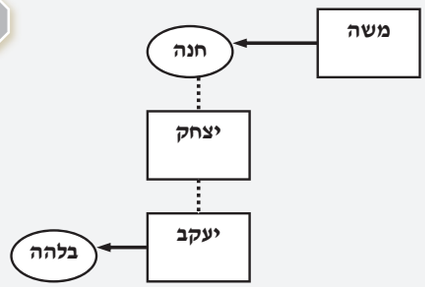

הסבר:

1. משה וחנה - איש ואשה.
2. ולחנה בן - יצחק.
3. וליצחק בן - יעקב.
3. וליעקב אשה - בלהה.
4. הרי בלהה אשת בן חורגו מותרת למשה.

במקום אסתר בת חורגתו האסורה למשה, עומד יעקב בן חורגו - ואשתו מותרת לו

והא דרב יהודה בר שילא לאתויי מאי, לאו לאיתויי אשת אחי האם מן האם, דכל שבנקבה ערוה, בזכר גזרו על אשתו משום שניה.

בנקבה -- ערוה

123

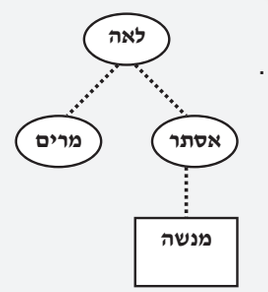

הסבר:

1. ללאה שתי בנות, אסתר ומרים.
2. ולאסתר, בן מנשה.
3. הרי מרים אסורה למנשה איסור ערוה, אחות אמו.

במקום מרים -- עומד דוד, ואשתו אסורה, משום "שניה".

בזכר גזרו על אשתו

124

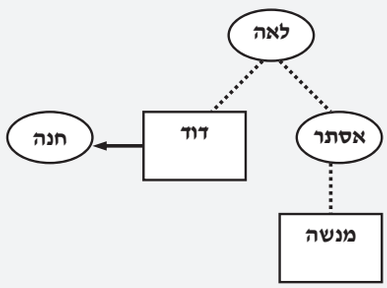

הסבר:

1. ללאה בן ובת, אסתר ודוד.
2. ולאסתר בן מנשה.
3. ולדוד אשה - חנה.
4. חנה אסורה למנשה איסור שניה, שהיא אשת אחי אמו מן האם.

במקום מרים -- עומד דוד, ואשתו אסורה, משום "שניה".

שלח לי ר' משרשיא מתוסנייא ...

{א} אשת אחי אבי האב מהו ?

125

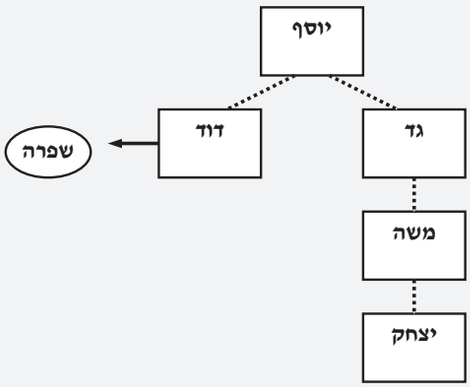

הסבר:

1. ליוסף שני בנים - גד ודוד.
2. לדוד אשה - שפרה.
3. לגד בן משה.
4. ולמשה בן יצחק.
5. שפרה ליצחק מהי ?

{ב} ואחות אבי האב מהו ?

126

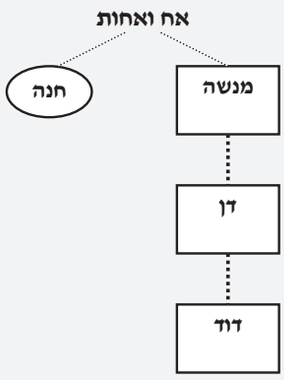

הסבר:

1. מנשה וחנה, אח ואחות.
2. למנשה בן - דן.
3. ולדן בן - דוד.
4. חנה לדוד מהי ?

תני דבי רבי חייא שלישי שבבנו ושבבתו ושבבן אשתו ושבבת אשתו "שניה", רביעי שבחמיו ושבחמותו "שניה".

{א} שלישי שבבנו "שניה"

127

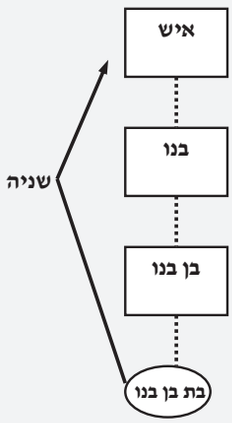

{ב} שלישי שבבתו "שניה"

128

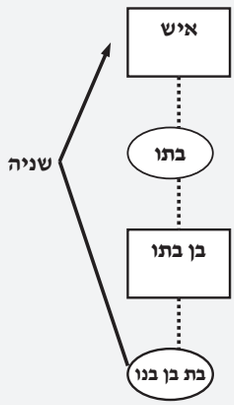

{ג} שלישי שבבן אשתו "שניה"

129

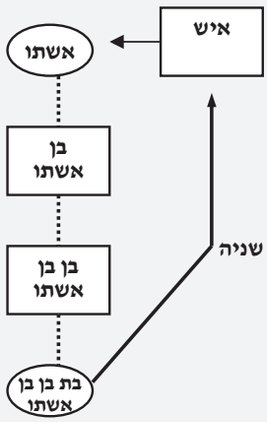

{ד} שלישי שבבת אשתו "שניה"

130

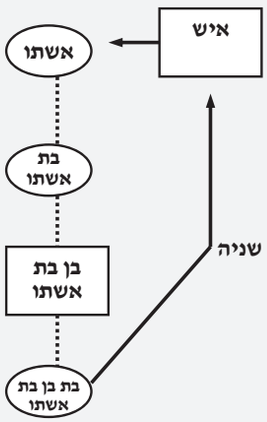

אחים
נישואין
יבום
חליצה
בן
איש
אשה

131

{ה}רביעי שבחמיו "שניה"

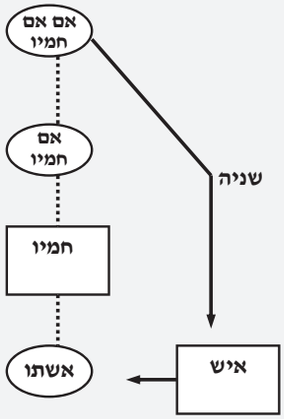

132

{ו}רביעי שבחמותו "שניה"

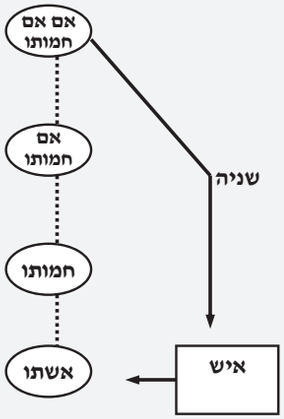

133

ת"ר, הבא על אחותו והיא בת אשת אביו.

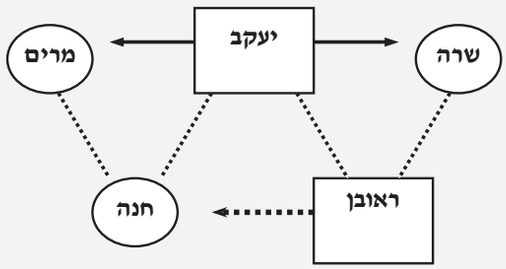

הסבר:

1. ליעקב שתי נשים, שרה ומרים. 2. **ותלד לו שרה את ראובן, ומרים ילדה לו** את חנה. נמצאת: חנה לראובן אחותו מן האב, וכן בת אשת אביו (בת מרים).

מתני', שנים שקידשו שתי אחיות... מתו, וכו'.

134

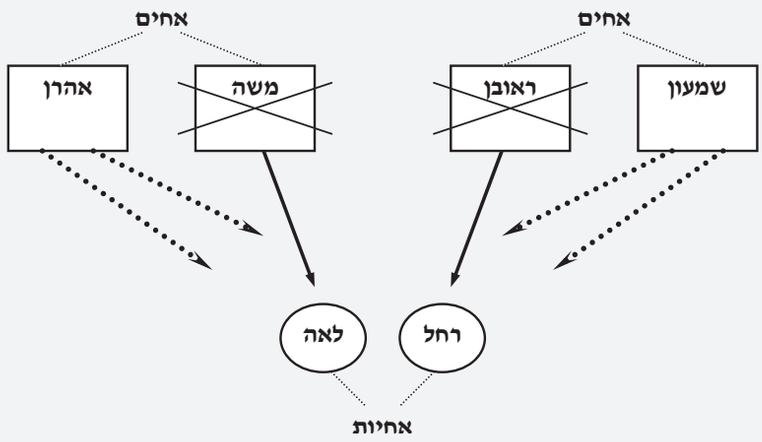

הסבר:

1. שמעון וראובן, שני אחים.
2. וכמו כן, משה ואהרן, שני אחים.
3. ויקדשו שמעון ומשה שתי אחיות, רחל ולאה.

וזה אינו יודע איזו קידש, וזה אינו יודע איזו קידש, ומתו: זה (שמעון) חולץ לשתיהן (רחל ולאה), שהרי אינו יודע איזו היא יבמתו,

(ואינו יכול לחלוץ לאחת מהן ואחר כן לייבם את השניה, כי שמא אותה שחלץ היא יבמתו ונמצאת האחרת אחות חלוצתו, וכמו כן אינו יכול לייבם תחילה אחת מהן, כי שמא אין היא יבמתו ואסורה לו משום אחות זקוקתו) וכן זה, (אהרן) חולץ לשתיהן.

... לזה (אח) אחד ולזה שנים וכו'.

135

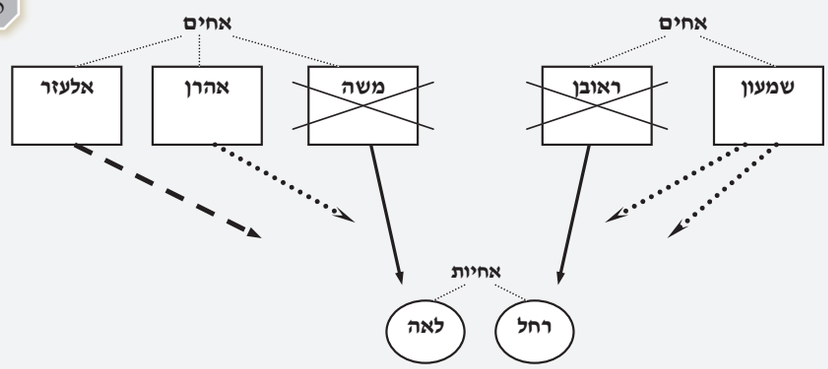

הסבר:

היינו אותו מקרה כדלעיל, אלא: שלמשה היה שני אחים, אהרן ואלעזר.

ואומרת המשנה,

היחיד (שמעון) חולץ לשתיהן כנ"ל, והשניים (אהרן ואלעזר) אחד חולץ תחילה לאחת מהן, כדי להפקיע זיקתה מאחיו אם זו יבמתו, ואחד מייבם את האחרת (אם ירצה) דמכח נפשך מותרת לו, משום דאם היא יבמתו, אם כן שפיר מייבמה, ואם לאו הרי פקעה זיקת יבמתו בחליצת אחיו, ואין היא אחות זקוקתו.

אחים
נישואין
ייבום
חליצה
בן
איש
אשה

... לזה שנים ולזה שנים וכו'.

136

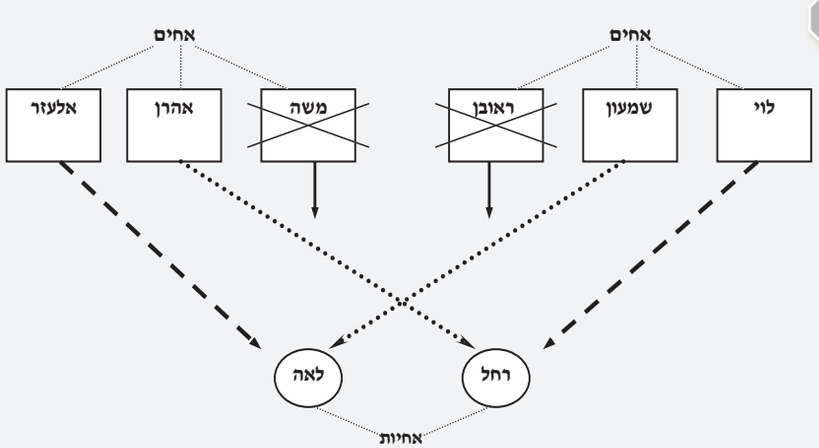

הסבר:

היינו אותו מקרה כדלעיל, אלא: שלמשה היה שני אחים (אהרן ואלעזר) וכן לראובן היה שני אחים (שמעון ולוי). ואומרת המשנה:
אחיו של זה (של ראובן), כגון שמעון, חולץ לאחת כגון ללאה, ואחיו של זה (של משה), כגון אהרן, חולץ לאחת לרחל,
ואחר כך אחיו של זה (של שמעון) דהיינו לוי, מייבם חלוצתו של זה (של אהרן) דהיינו את רחל, ואחיו של זה (של אהרן) דהיינו אלעזר, מייבם חלוצתו של זה (של שמעון) דהיינו את לאה.

פריך רב אחא, ואימא למעוטי בוכרא דאמא.

137

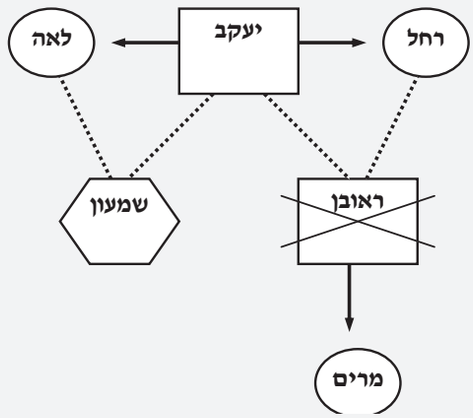

הסבר:

1. ליעקב שתי נשים, רחל ולאה.
2. וליעקב בן ראובן, מאשתו רחל.
3. ויקח ראובן אשה, מרים.
4. ומת ראובן בלי בנים.
5. ואחר כך נולד שמעון ליעקב מאשתו לאה, והוא בכור ללאה.

ופריך רב אחא, ואימא פשוט אינו מייבם, "ואח שלא היה בעולמו" בא למעוטי, כגון שהיה שמעון בוכרא דאמא (בכור לאמו לאה).
ואלולי שנתמעט, היה חייב שמעון לייבם את מרים (אשת אחיו שלא היה בעולמו), כדין בכור, שהרי בכור הוא לאמו.

מתני', ארבעה אחין שנים מהם נשואים שתי אחיות

138

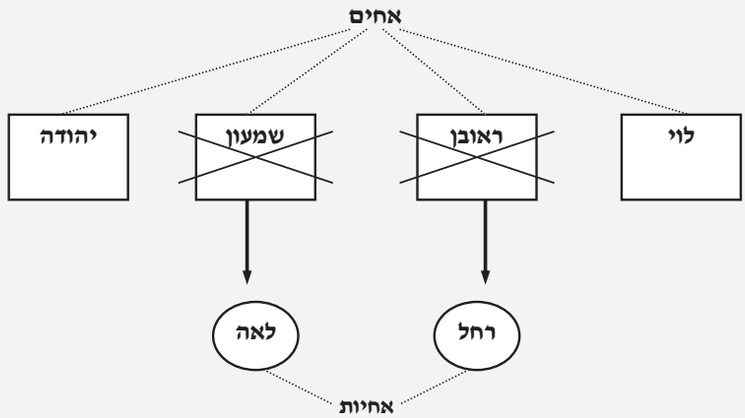

הסבר:

1. ארבעה אחים, ראובן, שמעון, לוי, יהודה.
2. ושתי אחיות, רחל ולאה.
3. ויקח ראובן את רחל, ושמעון לקח את לאה.
4. ומתו ראובן ושמעון בלי בנים.
5. ונשותיהם נופלות לפני לוי ויהודה ליבום.
. וכיון ששתיהן זקוקות לכל אחד מהן,
וכל אחת הינה גם אחות זקוקתו, הוה לה כאחות אשתו
ואסורות להתייבם.

... היתה אחת מהן אסורה על האחד איסור ערוה וכו'. וכו'.

139

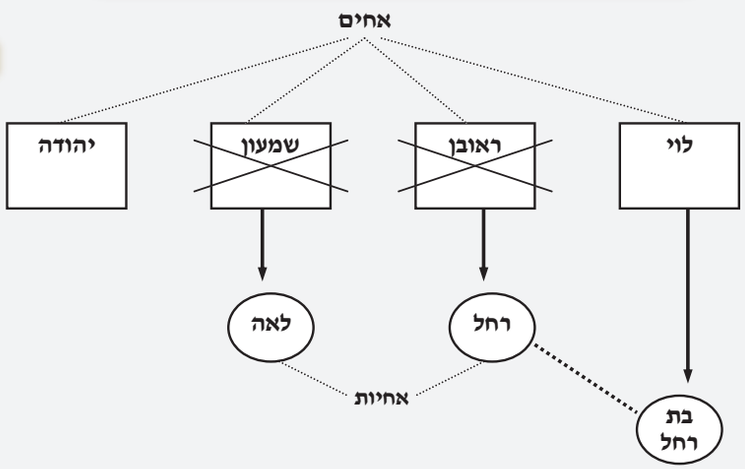

הסבר:

1. ואם לפני מות ראובן ושמעון, לקח לוי את בת רחל לאשה.
2. והיות שרחל אסורה ללוי משום שהיא חמותו, לכן מותרת לו לאה, כיון שאינה אחות זקוקתו.
3. אבל ליהודה שתיהן אסורות, כי שתיהן זקוקות לו, וכל אחת הינה אחות זקוקתו.

אחים
נישואין
יבום
חליצה
בן
איש
אשה

... היתה אחת מהן אסורה לזה ... והשניה אסורה על זה וכו'.

140

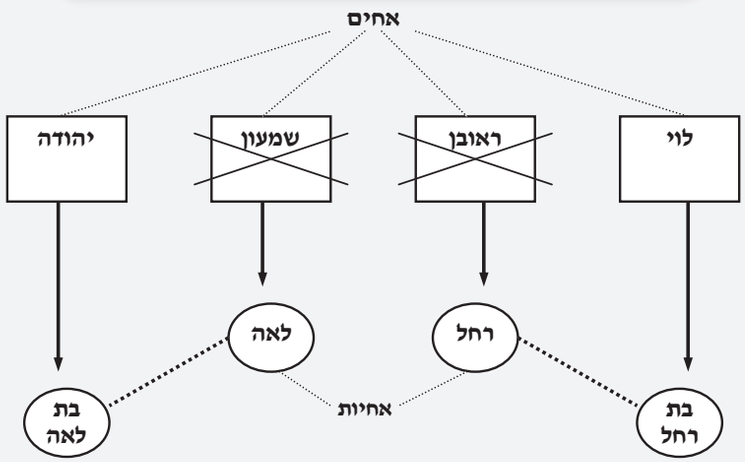

הסבר:

1. ואם לפני מות ראובן ושמעון, לקח לוי את בת רחל.
2. ויהודה לקח את בת לאה.
3. ומכיון שרחל אסורה ללוי משום שהיא חמותו ואינה זקוקה לו, לכן מותרת לו לאה, היות שאינה אחות זקוקתו.
4. וכמו כן כיון שלאה אסורה ליהודה משום שהיא חמותו, לכן מותרת לו רחל, היות שאינה אחות זקוקתו. והאסורה לזה מותרת לזה, והאסורה לזה מותרת לזה.

אמר רבה ב"ר הונא אמר רב שלש אחיות יבמות וכו'.

141

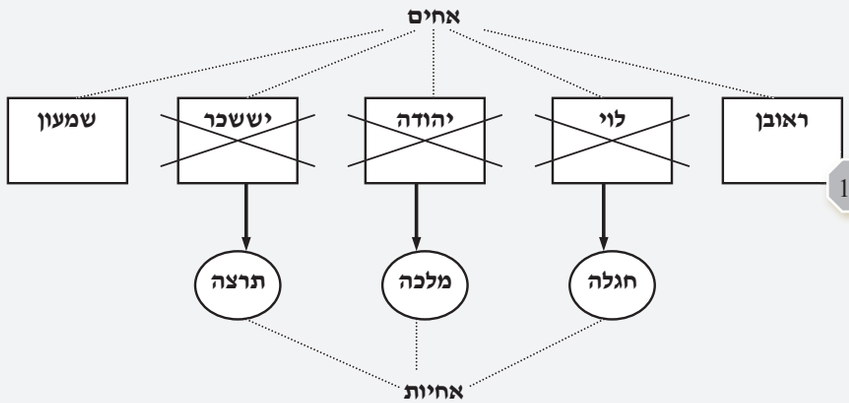

הסבר:

1. ראובן לוי יהודה ישכר ושמעון - ה' אחים.
2. חגלה מלכה ותרצה - ג' אחיות.
3. ויקחו לוי יהודה וישכר, את ג' האחיות לנשים.
4. ומתו לוי יהודה וישכר בלי בנים.
5. ונשותיהם (ג' האחיות) נופלות לפני ראובן ושמעון ליבום.
6. זה חולץ לאחת וזה חולץ לאחת, והאמצעית צריכה חליצה משניהם.

... לא צריכה דנפול בזו אחר זו

היינו אותו מקרה כדלעיל - אלא:

1. שבתחלה מת לוי.
2. וראובן חלץ לחגלה חליצה כשרה, (שאם רצה יכול גם ליבמה).
3. ואח"כ מת ישכר.
4. ושמעון חלץ לתרצה, ג"כ חליצה כשרה.
5. ולבסוף מת גם יהודה.
6. אשתו מלכה חולצת לראובן ושמעון, שהיא אחות חלוצה של שניהם וא"א ליבמה.

[דף כ"ז ע"א] אמר שמואל חלץ לאחיות וכו'

142

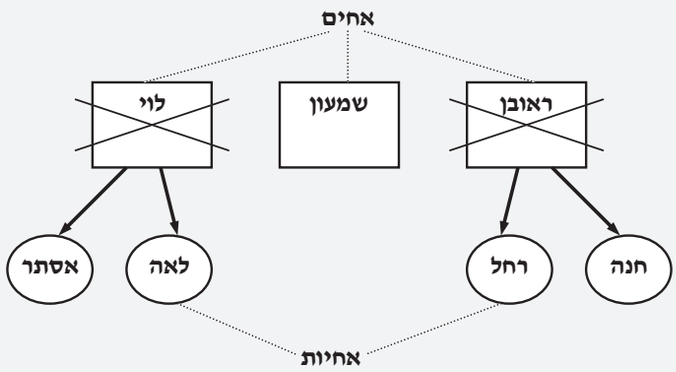

הסבר:

1. ראובן שמעון ולוי - אחים.
2. ויקח ראובן את רחל, ולוי לקח את לאה אחותה.
3. ולראובן עוד אשה - חנה, וכן ללוי עוד אשה - אסתר.
4. ומתו ראובן ולוי בלי בנים.
5. וארבעת נשותיהם (האחיות רחל ולאה, וצרותיהן חנה ואסתר) נופלות לפני שמעון ליבום.

חלץ לאחיות לא נפטרו הצרות ועדיין זקוקות ליבום, הואיל ואי בעי ליבומי (לאחיות) לא מצי (רש"י).
חלץ לצרות נפטרו האחיות,משום דחליצתן (של הצרות) משובחת משל האחיות (רש"י) .

והא תנן, אסור אדם בצרת קרובת חלוצתו ... דתנן מותר אדם בקרובת צרת חלוצתו וכו'.

143

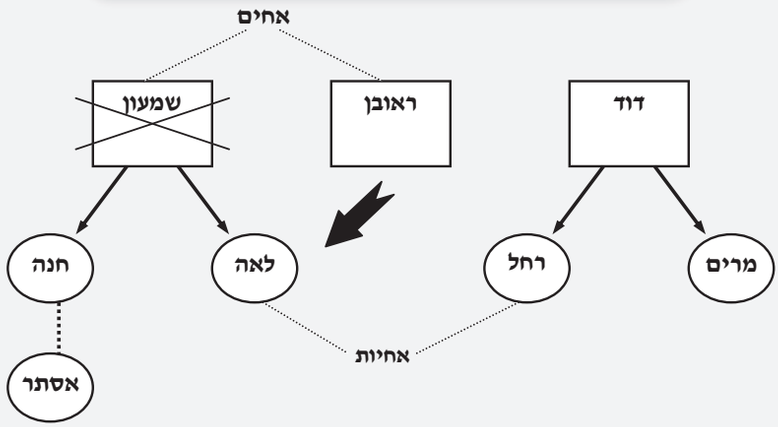

הסבר:

1. ראובן ושמעון - אחים.
2. ולשמעון שתי נשים, לאה וחנה.
3. ולחנה בת (מבעל אחר) ושמה אסתר.
4. וללאה אחות רחל.
5. רחל נישאה לדוד.
6. ולדוד עוד אשה, ושמה מרים.
7. ומת שמעון בלי בנים.
8. וראובן חלץ ללאה יבמתו.
9. נמצא: לאה חלוצת ראובן, ורחל קרובת חלוצת ראובן, ומרים צרת קרובת חלוצתו, ואסורה לו.

וכמו כן: חנה צרת חלוצתו, ואסתר קרובת צרת חלוצתו, ומותרת לו.

וכמו כן, בציור הקודם, [כיון שהצרות האמורות בדברי שמואל הן רק צרות רחל ולא צרות לאה, אם כן] כאשר חלץ לצרות (דהיינו לחנה) אמאי נפטרו האחיות (רחל), הרי חנה "צרת קרובת חלוצתו" ואסורה לו (כי אחרי שחלץ ללאה, הרי רחל קרובת חלוצתו, וחנה צרת קרובת חלוצתו) וכיון שאסורה חנה להתייבם, הרי אין חליצתה מעולה, ואמאי פוטרת את רחל. ומשנינן: שמואל נמי הכי קאמר: אם התחיל באחיות, כגון שחלץ תחלה ללאה, לא יגמור בצרות בחנה, כי חנה לגבי לאה צרת קרובת חלוצתו, אבל אם התחיל בצרות, כגון שחלץ תחלה לאסתר, יגמור אף באחיות ברחל, כי רחל לגבי אסתר קרובת צרת חלוצתו.

אחים
נישואין
יבום
חליצה
בן
איש
אשה

סלקא דעתך, דנפלה חמותו תחלה וכו.

144

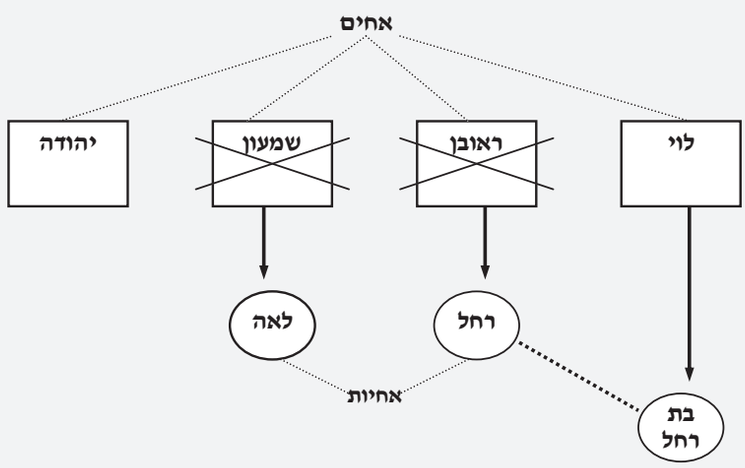

הסבר:

1. ארבעה אחים הם: ראובן, שמעון, לוי, ויהודה.
2. ושתי אחיות: רחל, ולאה.
3. ויקח ראובן את רחל, ושמעון לקח את לאה, ולוי לקח את בת רחל.
4. ומתו ראובן שמעון בלי בנים.
5. ונשותיהם נופלות לפני לוי ויהודה ליבום.
6. והיות שרחל אסורה ללוי משום שהיא חמותו, לכן מותרת לו לאה, כיון שאינה אחות זקוקתו, אבל ליהודה שתיהן אסורות, כי שתיהן זקוקות לו, וכל אחת הינה אחות זקוקתו.

ואומרת הגמרא, סלקא דעתך, כי מדובר שמת ראובן לפני שמעון, ונפלה רחל חמותו (של לוי) תחלה, ואחר כך מת שמעון, ונפלה גם לאה אחותה.
ולפי זה קשה אמאי אסור יהודה בשתיהן, ליקו חתן, יעמוד לוי (החתן של רחל) ולייבם הך, היינו שייבם את לאה דאינה חמותו, ברישא (תחלה), שהרי היא מותרת לו.
וכך תהוי רחל חמותו של לוי לגבי אידך (לגבי יהודה), כיבמה שהותרה [כי כנפלה רחל בתחילה, היתה מותרת ליהודה, כיון שלא היתה עדיין אחות זקוקתו, שהרי שמעון היה חי, ולא היתה לאה זקוקה ליבום], ונאסרה [כאשר מת שמעון, משום אחות זקוקתו] וחזרה והותרה, כשייבם לוי את לאה, ומדוע לא תחזור להיתרא הראשון.
ומתרצינן: אמר רב פפא, כגון דנפלה הך (לאה) דאינה חמותו ברישא (בתחילה)

בכולן אני קורא בהן וכו'. עיין לעיל עמוד 18, ציור 53-37 עד עמ' 26.

145

... כיון דבתו באונסין הוא דמשכחת לה וכו'. וברש"י, כגון ראובן אנס אשה.

146

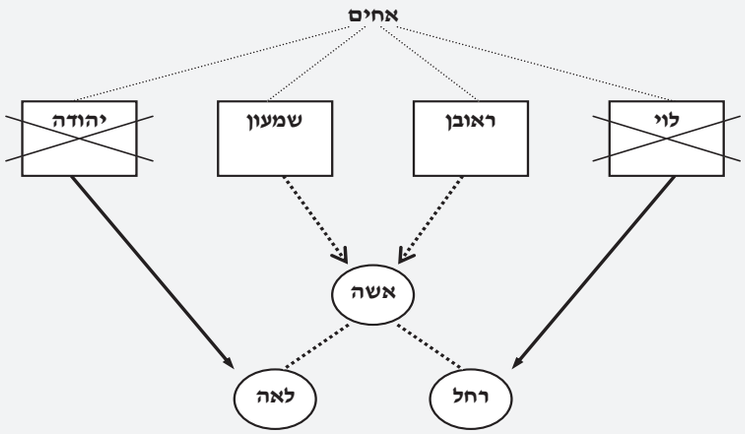

הסבר:

1. ארבעה אחים הם.
2. וראובן אנס אשה.
3. ותלד לו את רחל.
4. וגם שמעון אנס אותה אשה.
5. ותלד לו את לאה. (נמצא: רחל ולאה אחיות).
6. ויקח לוי את רחל.
7. ויהודה לקח את לאה.
8. ומתו לוי ויהודה בלי בנים.
9. ונשותיהם (רחל ולאה) נופלות לפני ראובן ושמעון ליבום.
10. ומכיון שרחל אסורה לראובן משום שהיא בתו ואינה זקוקה לו, לכן מותרת לו לאה, היות שאינה אחות זקוקתו. -- וכמו כן, לאה אסורה לשמעון משום שהיא בתו ואינה זקוקה לו,לכן מותרת לו רחל,היות שאינה אחות זקוקתו.

... אבל אשת אחיו שלא היה בעולמו לא ...ורב ספרא מתרגם ... ומשכחת לה בשיתא אחי וכו'.

147

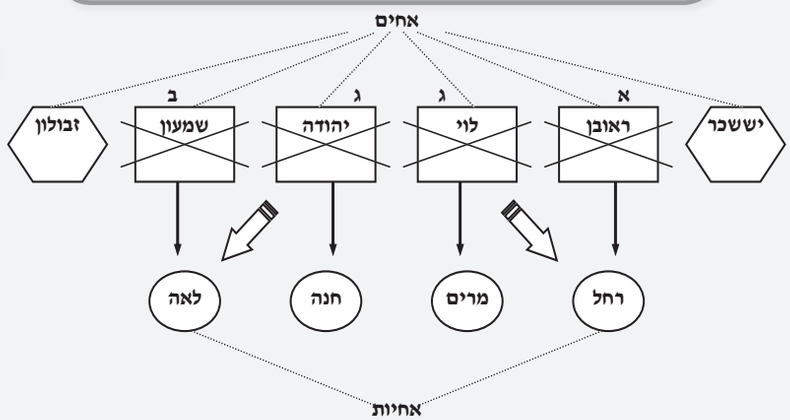

הסבר:

1. ראובן שמעון לוי ויהודה - ד' אחים.
2. רחל ולאה - שתי אחיות.
3. ויקח ראובן את רחל לאשה, ושמעון לקח את לאה.
4. ומת ראובן בלי בנים (א).
5. ואשתו נופלת לפני לוי ויהודה ליבום, אבל לא לפני שמעון כי היא אחות אשתו.
6. ולפני שנתיבמה רחל נולד עוד אח - יששכר (ורחל אסורה לו משום אשת אחיו שלא היה בעולמו).
7. ויבם לוי את רחל.
8. ומת גם שמעון בלי בנים (ב).
9. ואשתו לאה נופלת לפני יששכר ויהודה ליבום, אבל לא לפני לוי כי היא אחות אשתו שיבם.
10. ולפני שנתיבמה לאה נולד עוד אח - זבולון (ולאה אסורה לו משום אשת אחיו שלא היה בעולמו).
11. ויבם יהודה את לאה.
12. ומתו גם לוי ויהודה בלי בנים (ג).
13. ונשותיהם (האחיות רחל ולאה) נופלות לפני יששכר וזבולון ליבום.
14. ומכיון שרחל אסורה לישכר משום שהיא אשת אחיו שלא היה בעולמו ואינה זקוקה לו, לכן מותרת לו לאה, היות שאינה אחות זקוקתו. - וכמו כן, כיון שלאה אסורה לזבולון משום שהיא אשת אחיו שלא היה בעולמו ואינה זקוקה לו, לכן מותרת לו רחל, היות שאינה אחות זקוקתו.

ומקשינן: ל"ל ייבם יהודה וכו', ובחמשה אחי משכחת לה (רש"י).

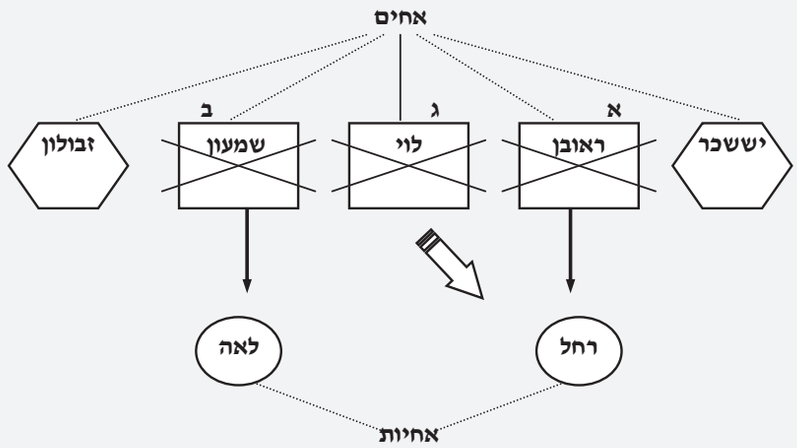

הסבר:

1. ראובן שמעון ולוי - ג' אחים.
2. רחל ולאה - אחיות.
3. ויקח ראובן את רחל לאשה, ושמעון לקח את לאה אחותה.
4. ומת ראובן בלי בנים (א).
5. ואשתו רחל נופלת לפני לוי ליבום (ולא לפני שמעון בעל לאה אחותה).
6. ולפני שנתייבמה, נולד עוד אח - ישששכר (ורחל אסורה לו משום אשת אחיו שלא היה בעולמו).
7. ויבם לוי את רחל.
8. ומת גם שמעון בלי בנים (ב).
9. ואשתו לאה נופלת ליבום לפני ישששכר (ולא לפני לוי, בעל אחותה) .
10. ולפני שנתייבמה נולד עוד אח - זבולון (ולאה אסורה לו משום אשת אחיו שלא היה בעולמו).
11. ואחרי לידת זבולון מת גם לוי בלי בנים (ג).
12. ועכשיו רחל ולאה (נשי לוי ושמעון) נופלות לפני ישששכר וזבולון ליבום.
13. ומכיון שרחל אסורה לישששכר משום שהיא אשת אחיו שלא היה בעולמו ואינה זקוקה לו, לכן מותרת לו לאה, היות שאינה אחות זקוקתו. - וכמו כן, כיון שלאה אסורה לזבולון משום שהיא אשת אחיו שלא היה בעולמו ואינה זקוקה לו, לכן מותרת לו רחל, היות שאינה אחות זקוקתו.

... משום צרה, דבעי אשכוחי נמי בצרה האסורה לזה מותרת לזה. וזה אפשר רק בששה אחים ולא בחמשה (רש"י).

149

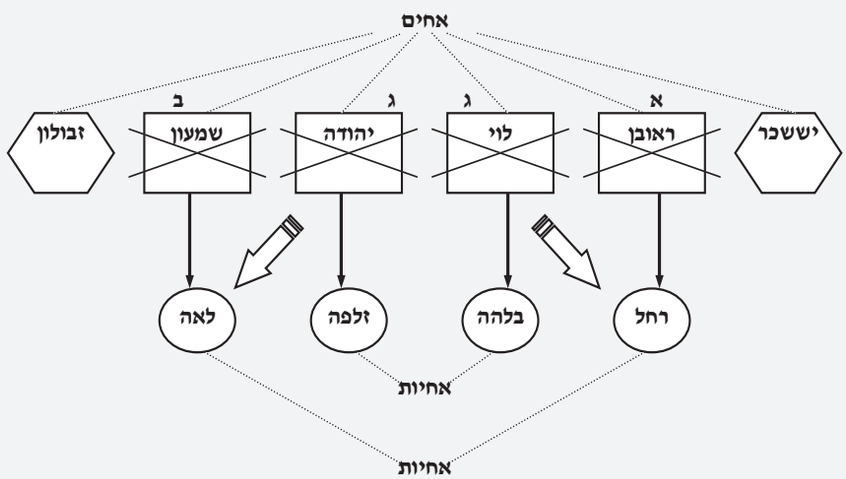

הסבר:

1. ראובן לוי יהודה ושמעון - ארבעה אחים.
2. רחל ולאה אחיות -- בלהה וזלפה אחיות (או נכריות).
3. ויקח ראובן את רחל לאשה, ושמעון לקח את לאה אחותה.
4. וכמו כן, לקח לוי את בלהה, ויהודה לקח את זלפה אחותה.
5. ומת ראובן בלי בנים (א).
6. ואשתו רחל נופלת לפני לוי ויהודה ליבום (ולא לפני שמעון, כי לאה אחותה נשואה לו).
7. ולפני שנתייבמה נולד עוד אח - יששכר (ורחל אסורה לו משום אשת אחיו שלא היה בעולמו).
8. ויבם לוי את רחל.
9. ומת גם שמעון בלי בנים (ב).
10. ואשתו לאה נופלת לפני יששכר ויהודה ליבום (ולא לפני לוי, בעל אחותה).
11. ולפני שנתייבמה נולד עוד אח - זבולון (ולאה אסורה לו משום אשת אחיו שלא היה בעולמו).
12. ויבם יהודה את לאה יבמתו.
13. ומתו גם לוי ויהודה בלי בנים (ג).
14. וארבעת נשותיהם (האחיות רחל ולאה, והאחיות בלהה וזלפה) נופלות לפני יששכר וזבולון ליבום.

שתי האחיות רחל ולאה מותרות להתייבם:
כיון שרחל אסורה ליששכר משום שהיא אשת אחיו שלא היה בעולמו ואינה זקוקה לו, לכן מותרת לו לאה, היות שאינה אחות זקוקתו. - וכמו כן, לאה אסורה לזבולון משום שהיא צרת אשת אחיו שלא היה בעולמו ואינה זקוקה לו, לכן מותרת לו רחל, היות שאינה אחות זקוקתו.וכן שתי האחיות בלהה וזלפה (צרות רחל ולאה) מותרות להתייבם:
כיון שבלהה אסורה ליששכר משום שהיא צרת אשת אחיו שלא היה בעולמו ואינה זקוקה לו, לכן מותרת לו זלפה , היות שאינה אחות זקוקתו. - וכמו כן, זלפה אסורה לזבולון משום שהיא צרת אשת אחיו שלא היה בעולמו ואינה זקוקה לו, לכן מותרת לו בלהה, היות שאינה אחות זקוקתו.

צרה דצרה מאי איכא למימר דהדר יבמינהו גד ואשר.

150

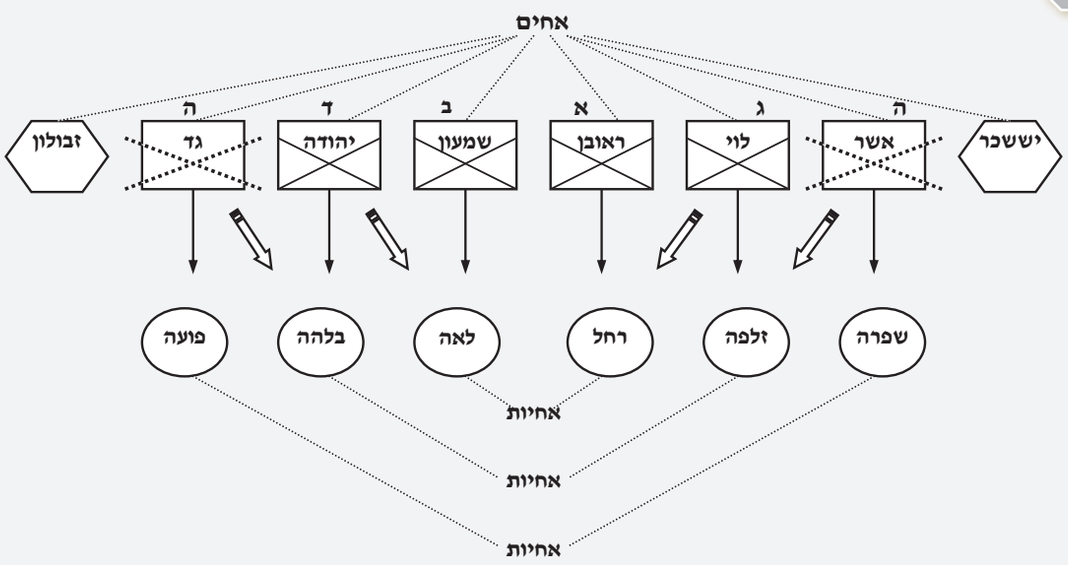

הסבר:

1. ששה אחים נשואים לשלש זוגות אחיות.
2. ומת ראובן בלי בנים (א).
3. ואשתו רחל נופלת לפני אחיו ליבום.
4. ולפני שנתייבמה נולד עוד אח - יששכר (ורחל אסורה לו משום אשת אחיו שלא היה בעולמו).
5. ויבם לוי את רחל יבמתו.
6. ומת גם שמעון בלי בנים (ב).
7. ואשתו לאה נופלת לפני אחיו ליבום.
8. ולפני שנתייבמה נולד עוד אח - זבולון (ולאה אסורה לו משום אשת אחיו שלא היה בעולמו).
9. ויבם יהודה את לאה יבמתו.
10. ומת גם לוי בלי בנים (ג).
11. ויבם אשר (אחת מנשי לוי) את זלפה, צרת רחל (ורחל נפטרת).
12. וגם יהודה מת בלי בנים (ד), (אחרי שנתייבמה זלפה).
13. ויבם אשר את בלהה, צרת לאה (ולאה נפטרת).
14. ומתו גם גד ואשר בלי בנים (ה).
15. וארבעת נשותיהם (האחיות שפרה ופועה, והאחיות זלפה ובלהה, נופלות לפני יששכר וזבולון ליבום.

שתי האחיות (שפרה ופועה) מותרות להתייבם (כמו שמותר לאחיות לזלפה ובלהה להתייבם): מכיון ששפרה אסורה ליששכר משום שהיא צרת צרתה של (רחל) אשת אחיו שלא היה בעולמו ואינה זקוקה לו, לכן מותרת לו פועה, היות שאינה אחות זקוקתו. - וכמו כן, כיון שפועה אסורה לזבולון משום שהיא צרת צרתה של (לאה) אשת אחיו שלא היה בעולמו ואינה זקוקה לו, לכן מותרת לו שפרה, היות שאינה אחות זקוקתו.

מתני': שלשה אחים, שנים מהן נשואין שתי אחיות, ואחד מופנה וכו'.

151

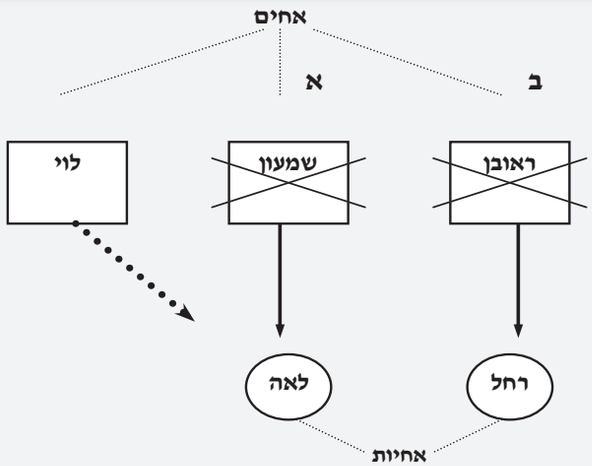

הסבר:

1. ראובן שמעון ולוי, שלשה אחים.
2. לאה ורחל, אחיות.
3. ויקח ראובן את רחל לאשה.
4. ושמעון לקח את לאה אחותה לאשה.
5. ולוי מופנה, בלא אשה.
6. ומת שמעון בלי בנים (א).
7. ונופלת לאה לפני אחיו ליבום.
8. ועשה לוי מאמר בלאה (שקידש אותה בכסף או בשטר).
9. ואחר כן מת גם ראובן בלי בנים (ב).
10. ונופלת רחל לפני לוי ליבום.

בית שמאי אומרים אשתו עמו, כלומר, כיון שעשה לוי מאמר בלאה, הרי היא כאשתו ומותר לו לקיימה, והלה, רחל אחותה תצא בלא כלום, משום שהיא אחות אשה (של לאה), ובית הלל אומרים מוציא את אשתו (לאה) בגט, דסבירא להו דאין המאמר קונה קנין גמור לעשותה כאשתו, ולכן נותן לה גט להפקיע את המאמר, וכן בחליצה לסלק ממנה את דיקת הייבום.

{ל' -ע"א} שלשה אחים שנים מהן נשואים שתי אחיות , ואחד נשוי נכרית וכו'.

152

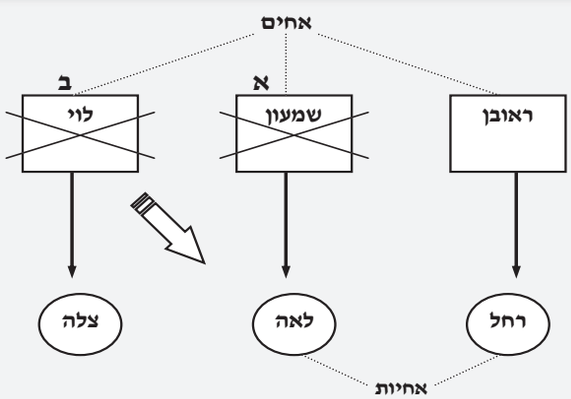

הסבר:

1. ראובן שמעון ולוי, שלשה אחים.
2. רחל ולאה, אחיות.
3. ויקח ראובן את רחל, ושמעון לקח את לאה אחותה.
4. ולוי לקח את צלה לאשה.

אומרת המשנה, אם מת אחד מבעלי האחיות, שמת שמעון בלי בנים (א), וכנס נשוי נכרית (לוי) את אשתו של שמעון, (שייבם לוי את לאה), ומת, שגם לוי מת בלי בנים (ב), ונפלו שתי נשיו (צלה ולאה) לפני ראובן ליבום, הראשונה לאה יוצאה בלי כלום משום שהיא אחות אשה (של רחל), וכן השניה (צלה) נפטרת משום שהיא צרתה של לאה.

אבל אם עשה בה לוי מאמר בלבד (שקידש את לאה יבמתו בכסף או בשטר), ומת (לוי), צלה הנכרית חולצת, כי אין המאמר קונה ביבמה קניין גמור, ואינה נחשבת כצרת לאה ממש, וכמו כן לא מתייבמת, לפי שהמאמר עשה אותה צרתה במקצת.

משנה ב' שלשה אחים שנים מהן נשואים שתי אחיות, ואחד נשוי נכרית וכו'.

153

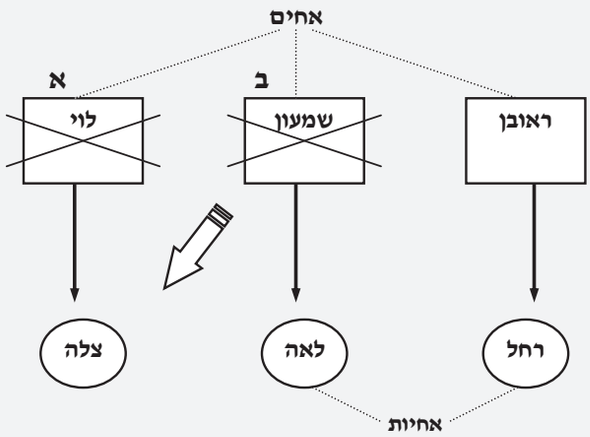

הסבר:

1. ראובן שמעון ולוי, אחים.
2. רחל ולאה אחיות.
3. ויקח ראובן את רחל, ושמעון לקח את לאה אחותה.
4. ולוי לקח את צלה לאשה.
5. ומת לוי בלי בנים (א).
6. ואשתו צלה נופלת לפני ראובן ושמעון ליבום.
7. ויבם שמעון את צלה יבמתו.
8. ומת גם שמעון בלי בנים (ב).
9. ושתי נשיו (לאה וצלה) נופלות לפני ראובן ליבום.

אומרת המשנה, הראשונה לאה [ויש גורסים "השניה", לפי שהיא שנייה לנפילה לייבום] יוצאה בלי כלום משום שהיא אחות אשה (של רחל), וכן השניה (צלה) נפטרת משום שהיא צרתה של לאה.

ואם עשה בה שמעון מאמר בלבד, ומת, צלה הנכרית חולצת, כי אין המאמר קונה ביבמה קניין גמור, ואינה נחשבת כצרת לאה ממש, וכמו כן לא מתייבמת, לפי שהמאמר עשה אותה צרתה במקצת.

משנה ג' שלשה אחים שנים מהן נשואים שתי אחיות , ואחד נשוי נכרית וכו'.

154

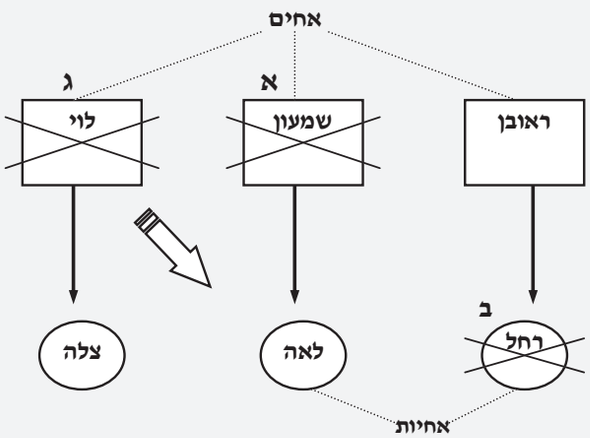

הסבר:

1. ראובן שמעון ולוי, אחים.
2. רחל ולאה אחיות.
3. ויקח ראובן את רחל, ושמעון לקח את לאה אחותה.
4. ולוי לקח את צלה לאשה.
5. ומת שמעון בלי בנים (א).
6. ואשתו לאה נופלת לפני אחיו ליבום.
7. ויבם לוי את לאה יבמתו.
8. ומתה רחל אשתו של ראובן (ב).
9. ואחר כן מת גם לוי בלי בנים (ג).

ואומרת המשנה, הרי זו (לאה) אסורה עליו (לראובן) עולמית, הואיל שבשעה שמת שמעון היתה רחל קיימת (והיתה לאה אחות אשתו) ונאסרה עליו שעה אחת, לכן אסורה היא לעולם.

משנה ד' שלשה אחים שנים מהן נשואים שתי אחיות, ואחד נשוי נכרית וכו'.

155

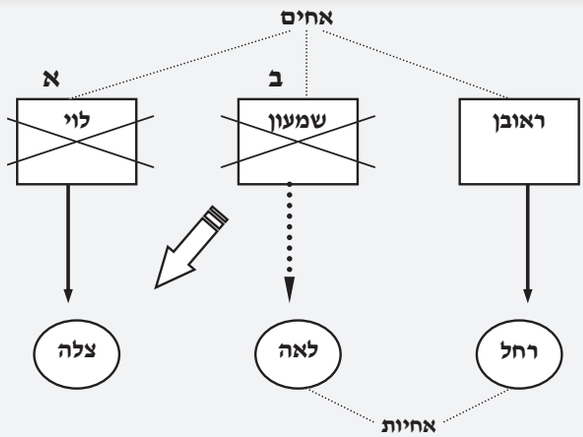

הסבר:

1. ראובן שמעון ולוי, אחים.
2. רחל ולאה אחיות.
3. ויקח ראובן את רחל, ושמעון לקח את לאה אחותה.
4. ולוי לקח את צלה לאשה.
5. ויגרש שמעון את לאה אשתו.
6. ומת לוי בלי בנים (א).
7. ויבם שמעון את צלה יבמתו.
8. ואחר כן מת גם שמעון בלי בנים (ב).
9. ואשתו צלה נופלת לפני ראובן ליבום.

אומרת המשנה, זו היא שאמרו: וכולן (כל העריות שנימנו במשנה לעיל) שמתו או נתגרשו, צרותיהן מותרות, ומותרת צלה לראובן.

האי חומרא דאתי לידי קולא וכו'.

156

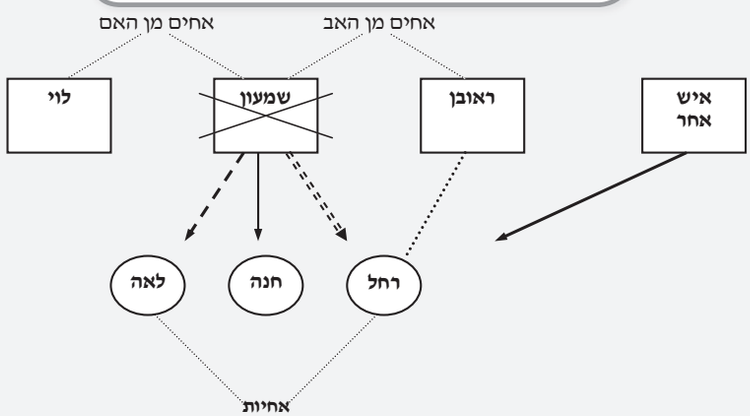

הסבר:

1. ראובן ושמעון, אחים מן האב.
2. ורחל היא בת (או כלת) ראובן.
4. ויקדש שמעון את רחל מספק.
5. ולשמעון עוד אשה, חנה.
6. ומת שמעון בלי בנים.
7. אסורה חנה להתייבם לראובן, כי שמא קידושי רחל קידושין, והוה לה חנה צרת (רחל) בת ראובן.

ומקשינן: האי חומרא (שאסורה חנה לראובן) חומרא דאתי לידי קולא הוא, כי זימנין דאזיל הוא (שילך שמעון) ומקדש לה ללאה אחותה (של רחל) קידושי ודאי, ומן הדין קידושי לאה קידושין (שהרי מספק לא תפסו קידושי רחל, שהרי יש לנו להעמידה על חזקתה שאינה מקודשת) וכיון דאסרינן לחנה להתייבם לראובן, אמרי אינשי משום דקידושי רחל היו קידושין, וקידושי לאה לאו קידושין (שאין קידושין תופסין באחות אשה) ושמא ישאנה אחיו (לוי) מאמו כנכרית בעלמא ופגע בערוה (רש"י, סוף ד"ה ודבתרא).

ואי נמי, זימנין דאתא אחר (שיבוא איש אחר) ומקדש לה לדידה לרחל קידושי ודאי, ומן הדין היא מקודשת לאחר, וכיון דאם מת שמעון אסר לה מר (רבה) לצרה דהיינו חנה לייבומי להתייבם לראובן, אמרי אינשי משום דקידושי דקמא (של שמעון) היו קידושין, ודבתרא של האחר לאו קידושין כי אשת איש קידש, ואינה צריכה הימנו גט, (רש"י ד"ה אי נמי וכו').

[והכא כשחיישינן שמא יקדש שמעון את אחותה, אי אפשר לומר שרחל היא בת ראובן, כיון דאם היתה רחל אסורה לראובן משום בתו, א"כ הוה לי' לאה גם כן בתו או עכ"פ בת אשתו, ואף אם קידושי רחל לאו קידושין, אסורה חנה להתייבם משום שהיא צרת לאה, והרואים שאין חנה מותייבמת יאמרו משום שקידושי רחל היו קידושין, וקידושי דלאה לאו קידושין, ושמא ישאנה אחיו מאמו. נ.צ.]

אחים
נישואין
יבום
חליצה
בן
איש
אשה

... וליצרכה חליצה וכו', רש"י ד"ה מידע ידעי דחומרא בעלמא הוא.

157

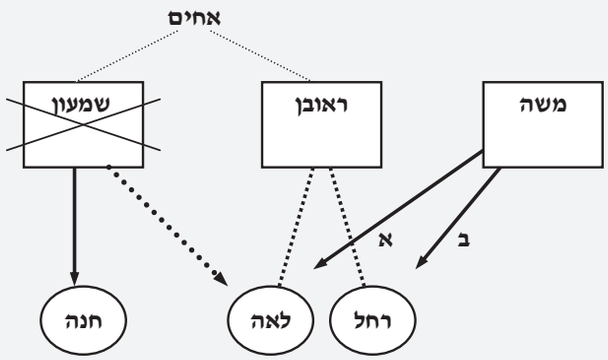

הסבר:

1. ראובן ושמעון, שני אחים.
2. ולראובן שני בנות, רחל ולאה.
3. ויקח שמעון את לאה (בת אחיו) לאשה.
4. ולשמעון עוד אשה, ושמה חנה.
5. ויגרש שמעון את לאה מספק.
6. ואחר כך, מת שמעון בלי בנים.

ומקשינן: וליצרכה חנה חליצה מראובן לחומרא.

ומבאר רש"י, דליכא למיחש "שהחומרא תביא לידי קולא", ושמא יאמרו האנשים מדחלצה חנה, מוכח שגירושי לאה גירושין גמורין היו, (שאם לאו, הרי היא צרת ערוה ואינה צריכה חליצה)

ויבואו לידי מכשול: שאם איש אחר (כגון משה) יקדש את לאה המגורשת (א), ויחזור ויקדש את רחל אחותה (ב), יאמרו קידושי דקמייתא (דהיינו לאה) קידושין, ודבתרייתא לאו קידושין.

מתני', ג' אחים נשואין ג' נכריות וכו'.

158

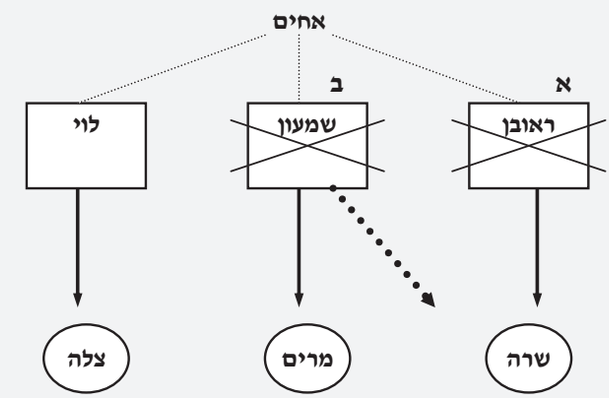

הסבר:

1. שלשה אחים הם, ראובן שמעון ולוי.
2. וינשאו לשלשה נכריות (שאינן קרובות זו לזו).3. ומת ראובן בלי בנים (א).
4. ואשתו (שרה) נופלת לפני אחיו ליבום.
5. ועשה שמעון מאמר בשרה יבמתו.
6. ומת גם שמעון בלי בנים (ב).
7. ואשתו (מרים) ובעלת המאמר (שרה) נופלות לפני לוי ליבום.

הרי אלו חולצות ולא מתייבמות, לפי שזיקת שרה באה מכח שני אחים, (שכל זמן שלא ייבמה שמעון, עדיין הזיקה של ראובן עליה, וכשעשה בה שמעון מאמר, ניתוספה עליה אף הזיקה של שמעון) הלכך שתיהן חולצות ולא מתייבמות. ורבי שמעון אומר מייבם לאיזה מהם שירצה, משום דאי מאמר (שעשה שמעון) קונה, הרי היא אשת שמעון, ואם מאמר אינו קונה הרי עדיין אשת ראובן היא.

ספק ויבם שבאו לחלוק בנכסי מיתנא.

159

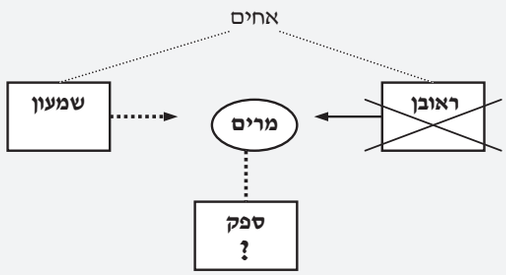

הסבר:

1. ראובן ושמעון, אחים.
2. ויקח ראובן את מרים לאשה.
3. ומת ראובן בלי בנים.
4. ויבם שמעון את מרים תוך ג' חדשים.
5. וילדה מרים ולד ספק בן תשעה (חדשים)

לראשון (והרי הוא בן ראובן) ספק בן שבעה
לשני (והרי הוא בן שמעון).
ואומרת הגמ': ספק (הבן הספק) ויבם (שמעון) שבאו
לחלוק בנכסי מיתנא (ראובן המת) וכו', הוי ממון המוטל
בספק וחולקין.

ספק ובני יבם שבאו לחלוק בנכסי מיתנא וכו' ... ספק ובני יבם שבאו לחלוק בנכסי יבם וכו'.

160

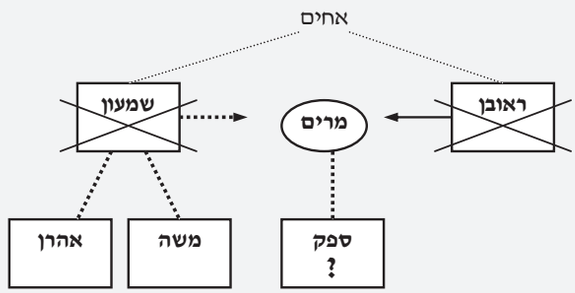

הסבר:

היינו אותו מקרה כדלעיל : אלא,
1. שלשמעון היבם היו שני בנים, משה ואהרן.
2. ומת גם שמעון.

ואומרת הגמ': ספק (הבן הספק) ובני היבם (משה ואהרן)
שבאו לחלוק בנכסי מיתנא (ראובן המת) וכו',
וכמו כן, שבאו לחלוק בנכסי היבם (שמעון).

אחים
נישואין
יבום
חליצה
בן
איש
אשה

ספק ויבם שבאו לחלוק בנכסי סבא.

161

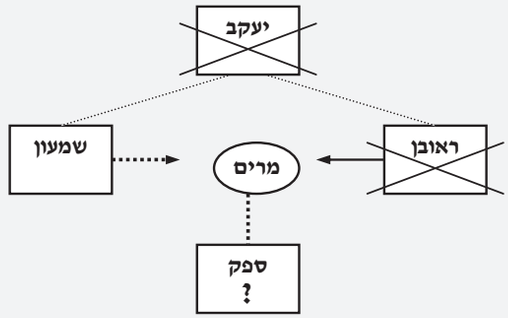

הסבר:

היינו אותו מקרה כדלעיל: אלא,
1. שלראובן ושמעון היה אב יעקב. ואומרת הגמ': ספק (הבן הספק) ויבם (שמעון) שבאו לחלוק בנכסי סבא (יעקב הסבא) וכו'.

ספק ובני יבם שבאו לחלוק בנכסי סבא.

162

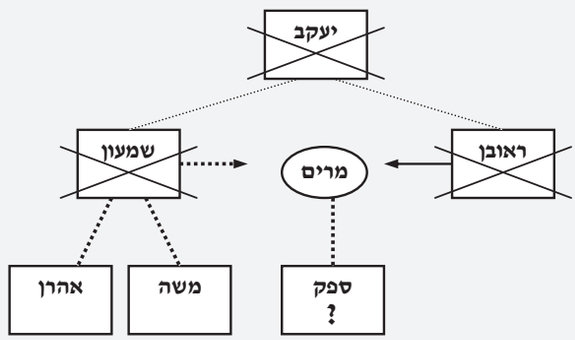

הסבר:

היינו אותו מקרה כדלעיל: אלא,
1. שלשמעון היבם היו שני בנים, משה ואהרן. ואומרת הגמ': ספק (הבן הספק) ובני היבם (משה ואהרן) שבאו לחלוק בנכסי סבא (יעקב הסבא) וכו'.

סבא ויבם שבאו לחלוק בנכסי ספק.

163

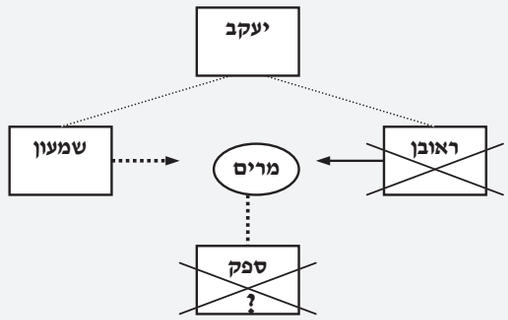

הסבר:

הסבא (יעקב) והיבם (שמעון) שבאו לחלוק בנכסי ספק,
הוי ממון המוטל בספק וחולקין.

... או סבא וספק בנכסי יבם.

164

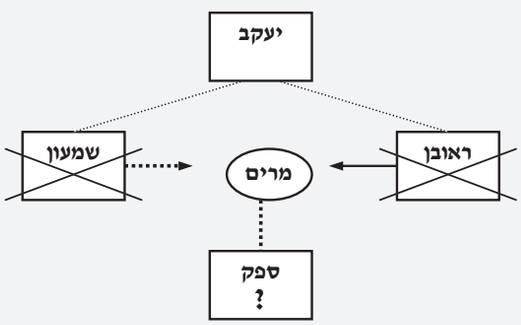

הסבר:

הסבא (יעקב) והספק שבאו לחלוק בנכסי היבם (שמעון),
הוי ממון המוטל בספק וחולקין.

משנה: החולץ ליבמתו הוא אסור בקרובותיה, והיא אסורה בקרוביו ...

היא אסורה באביו ובאבי אביו וכו'.

165

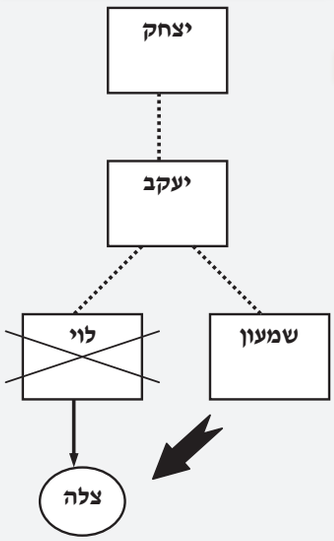

הסבר:

1. לוי וצלה, איש ואשה.
2. ומת לוי בלי בנים.
3. ושמעון אחיו חלץ לצלה יבמתו.

נמצא: צלה חלוצת שמעון, ואסורה ליעקב אביו דנחשבת ככלתו \ וכמו"כ אסורה צלה ליצחק אבי אביו דנחשבת ככלת בנו (רש"י).

... ובבנו ובבן בנו.

166

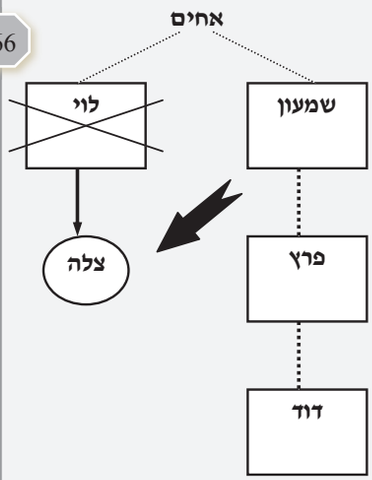

הסבר:

1. לוי וצלה, איש ואשה.
2. ומת לוי בלי בנים.
3. ושמעון אחיו חלץ לצלה יבמתו.

נמצא: צלה חלוצת שמעון, ואסורה לפרץ בנו דנחשבת כאשת אביו \ וכמו כן אסורה צלה לדוד, בן בנו דנחשבת כאשת אבי אביו (רש"י).

... ובאחיו ובבן אחיו.

167

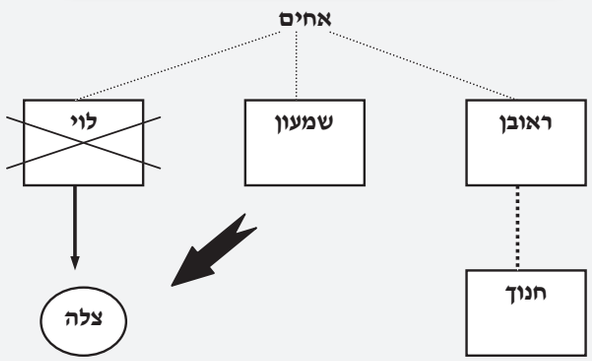

הסבר:

1. ראובן שמעון ולוי, אחים.
2. ולראובן בן, חנוך.
3. וללוי אשה, צלה.
4. ומת לוי בלי בנים.
5. ושמעון אחיו חלץ לצלה יבמתו.

נמצא: צלה חלוצת שמעון , ואסורה לראובן אחיו דנחשבת כאשת אחיו, וכמו"כ אסורה צלה לחנוך בן אחיו דנחשבת כאשת אחי אביו (רש"י) .

... ומותר אדם בקרובת צרת חלוצתו, ואסור בצרת קרובת חלוצתו.

168

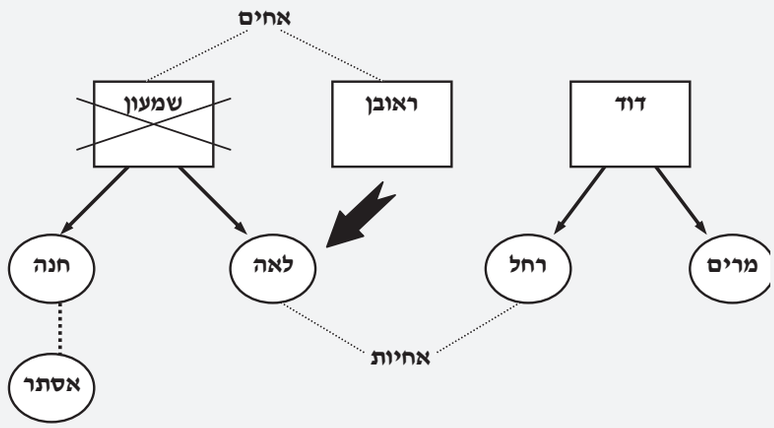

הסבר:

1. ראובן ושמעון, אחים.
2. ולשמעון שתי נשים, לאה וחנה.
3. ולחנה בת (מבעל אחר) ושמה אסתר.
4. וללאה אחות רחל.
5. רחל נישאה לדוד.
6. ולדוד עוד אשה, ושמה מרים.
7. ומת שמעון בלי בנים.
8. וראובן חלץ ללאה יבמתו.
9. נמצא: לאה חלוצת ראובן. וחנה צרת חלוצתו. ואסתר קרובת צרת חלוצתו, ומותרת לראובן.
וכמו כן: רחל קרובת חלוצת ראובן. ומרים צרת קרובת חלוצתו, ואסורה לו.

ואמימר, דמכשיר באשת אחי אבי אביו, מוקי לה בבר ברא דסבא ...

169

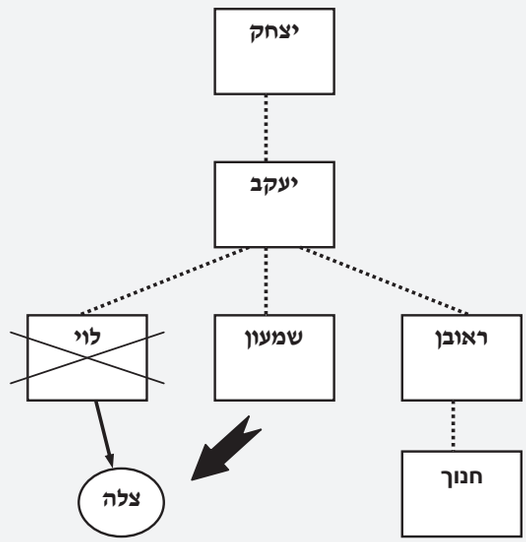

הסבר:

1. ליצחק בן, יעקב.
2. וליעקב שלשה בנים, ראובן שמעון ולוי.
3. וללוי אשה, צלה.
4. ומת לוי בלי בנים.
5. ושמעון אחיו חלץ לצלה יבמתו.
והכי קאמר:
6. צלה אסורה באביו (ביעקב, אבי שמעון), משום שהיתה כלתו, (ערוה).
7. וכן אסורה צלה באבי אביו (יצחק), משום שהיתה כלת בנו, (שניה).
8. וכן אסורה צלה בבנו של אביו (ראובן),משום אשת אח (ערוה).
9. וכן אסורה צלה בבן בנו של אביו (חנוך), משום שהיתה אשת אחי אביו (ערוה).
(ואין האיסורים האלו אסורים משום (שמעון) החולץ)

אחים
נישואין
יבום
חליצה
בן
איש
אשה

170

... וקתני אחיו מן האם.

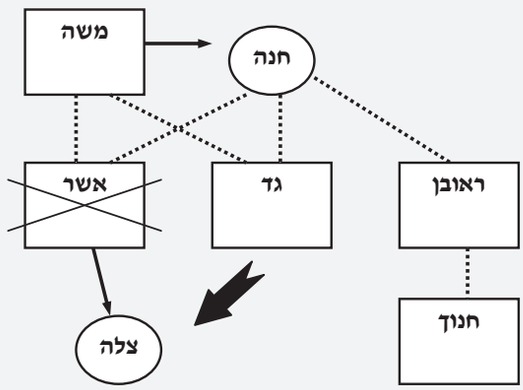

הסבר:

1. משה וחנה, איש ואשה.
2. ולחנה בן מבעל אחר - ראובן.
3. ותלד חנה למשה את גד ואת אשר.
(נמצא: גד ואשר אחים מן האב ומן האם - וראובן אחיהם מן האם)
4. ויקח אשר את צלה לאשה.
5. ומת אשר בלי בנים.
6. וגד אחיו חלץ את צלה יבמתו.
7. אסורה צלה לראובן אחיו מן האם איסור ערוה, משום שהיתה אשת אחיו.
וכמו"כ, אסורה צלה לחנוך (בן ראובן) איסור שניה, משום שהיתה אשת אחי אביו מן האם.

ת"ש, דתני ר' חייא ארבע קרובים אסורים מדברי תורה, וארבע קרובים אסורים מדברי סופרים... קתני מיהא אבי אביו וכו', לא משום מיתנא (עיין עמ' 74 ציורים 164-165).

171

ת"ש, אבי אמו ...

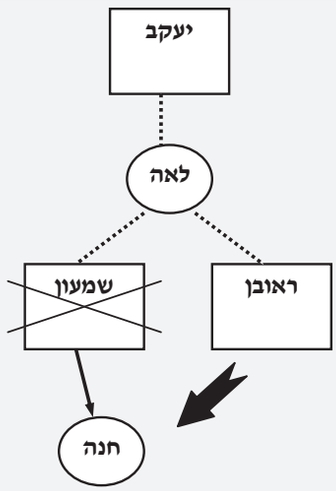

הסבר:

1. שמעון וחנה, איש ואשה.
2. ומת שמעון בלי בנים.
3. וראובן אחיו חלץ לחנה יבמתו.
4. חנה (חלוצת ראובן) אסורה ליעקב אבי אמו.
ואומרת הגמ': מאי לאו, אסורה חנה ליעקב משום חולץ, שהיא חלוצת בן בתו, ונחשבת כמי דהוי ליה כלת בתו, וש"מ גזרו שניות בחלוצה.
ודחינן: לא, אלא חנה אסורה ליעקב משום מיתנא (מפני המת) משום שהיתה אשת שמעון, דהויא ליה כלת בתו לאה.

ת"ש, ובן בנו וכו', לא משום מיתנא (עיין לעיל עמוד 74 ציורים 164-165).

ת"ש, ובן בתו ...

172

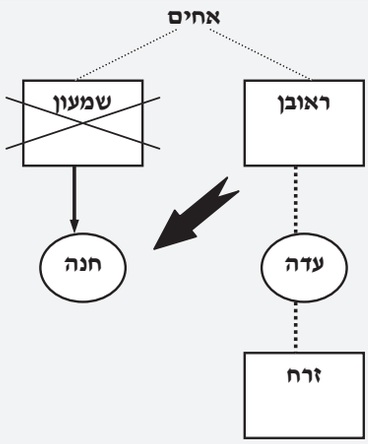

הסבר:

1. שמעון וחנה, איש ואשה.
2. ומת שמעון בלי בנים.
3. וראובן אחיו חלץ לחנה יבמתו.
4. חנה חלוצת ראובן אסורה לזרח, בן בתו (עדה).

ואומרת הגמ': מאי לאו, אסורה חנה לזרח משום חולץ, שהיא חלוצת אבי אמו, ונחשבת לו כמי דהוי ליה אשת אבי אמו, וש"מ גזרו שניות בחלוצה.

ודחינן: לא, אלא חנה אסורה לזרח משום מיתנא (מפני המת) משום שהיתה אשת שמעון, והויא ליה אשת אחי אבי אמו.

ופרכינן: והא גבי שניות דערוה לא גזרו, אלא לאו הא דאסורה משום חולץ - וש"מ גזרו שניות בחלוצה, ש"מ.

מתני', החולץ ליבמתו וכו'.

173

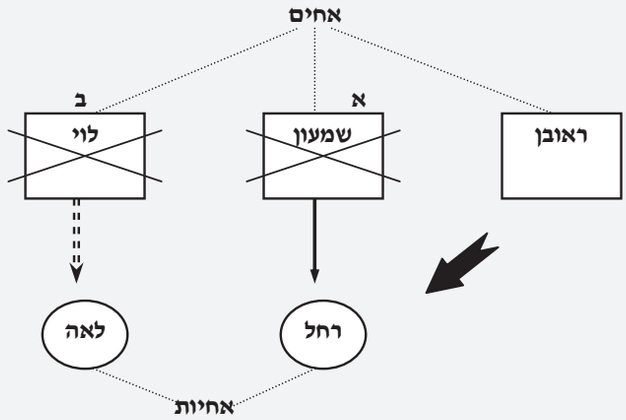

הסבר:

1. ראובן שמעון ולוי, אחים.
2. רחל ולאה, אחיות.
3. ויקח שמעון את רחל לאשה.
4. ומת שמעון בלי בנים (א).
5. וראובן חלץ לרחל יבמתו.
6. ואחר כן, נשא לוי את לאה (אחות רחל).
7. ומת גם לוי בלי בנים (ב).
8. אסורה לאה לראובן מדרבנן, משום אחות חלוצתו.

וחולצת ולא מתייבמת.

וכן המגרש את אשתו.

174

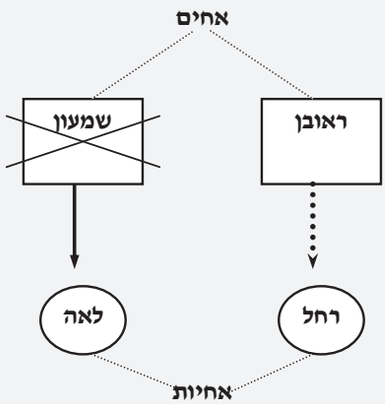

הסבר:

1. ראובן ושמעון, אחים.
2. ולראובן אשה רחל.
3. ויגרש ראובן את רחל.
4. ואחר כן, לקח שמעון את לאה (אחות רחל).
5. ומת שמעון בלי בנים.
6. אסורה לאה לראובן מדאורייתא, משום אחות גרושתו.

... שומרת יבם שקידש אחיו את אחותה וכו'.

175

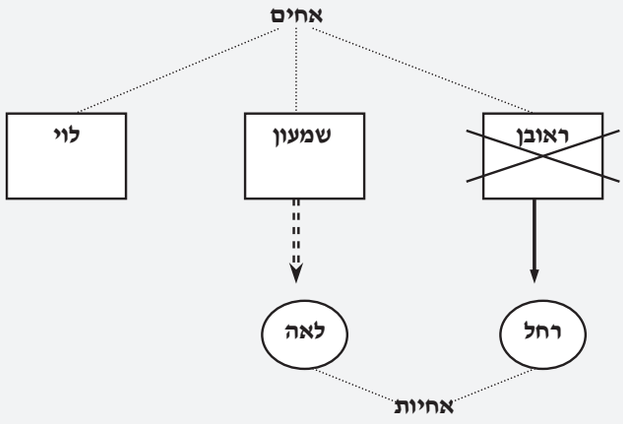

הסבר:

1. ראובן שמעון ולוי, ג' אחים.
2. ולראובן אשה ושמה רחל.
3. ומת ראובן בלי בנים.
4. ואשתו (רחל) נופלת לפני שמעון ולוי ליבום.
5. ועמד שמעון וקידש את לאה אחותה לפני שנתייבמה רחל יבמתו.

רבי יהודה בן בתירא אומר "יש זיקה" ועדיין זקוקה רחל לשמעון, ואסורה לאה לשמעון כי היא אחות זקוקתו, ולכן אומרים לו המתן, עד שיחלוץ או ייבם לוי לרחל. וחכמים סוברים "אין זיקה" ומותר לו לכונסה.

מתיב רב המנונא, ג' אחים, ב' נשואין וכו'.

176

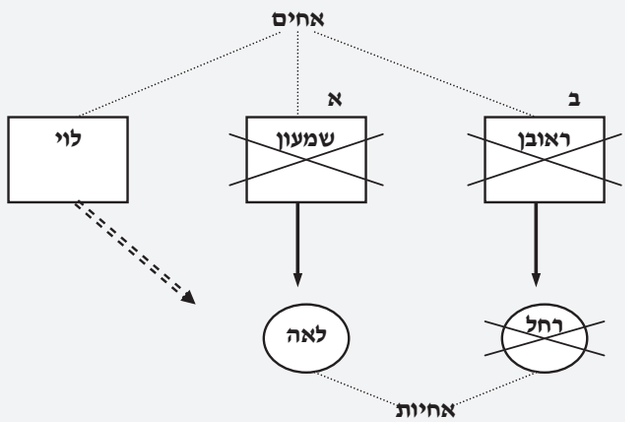

הסבר:

1. ראובן שמעון ולוי, אחים.
2. רחל ולאה, אחיות.
3. ויקח ראובן את רחל לאשה, ושמעון לקח את לאה אחותה.
4. ולוי מופנה בלא אשה.
5. ומת שמעון בלי בנים (א).
6. ועשה לוי מאמר בלאה יבמתו (שקידש אותה בכסף או בשטר).
7. ומת גם ראובן בלי בנים (ב).
8. ואשתו רחל נופלת לפני לוי ליבום.
9. ולפני שכנס לוי את אחת מהן, מתה רחל.
10. אסורה לאה ללוי (אף שעשה בה מאמר), וחולצת ולא מתייבמת, כיון שבשעה שנפלה רחל לפני לוי ליבום נעשה לאה אחות זקוקתו, ונאסרה עליו שעה אחת ואסורה לעולם.

רבא אמר גזירה שמא ישא אחותה מאביו.

177

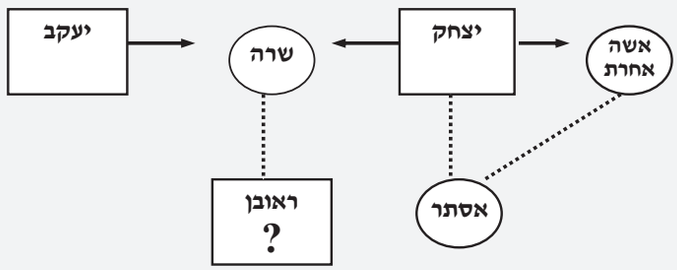

הסבר:

1. יצחק ושרה, איש ואשה.
2. ותתגרש (או נתארמלה) שרה מיצחק.
3. ותנשא שרה ליעקב תוך שלשה חדשים.
4. וילדה את ראובן.

(ואינו ידוע לנו אם בן תשעה לראשון, ובן יצחק הוא, או בן שבעה לשני, ובן יעקב הוא)

ואמר רבא: לכן צריכה שרה להמתין ג' חדשים, דאל"כ שמא יאמרו בן שבעה לשני הוא, וישא את אסתר אחותה מאביו.

אחים
נישואין
יבום
חליצה
בן
איש
אשה

... וייבם אשת אחיו מאמו.

178

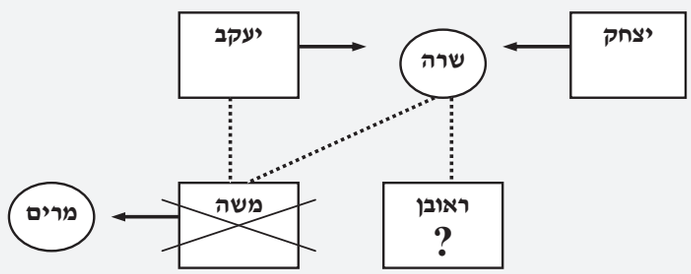

הסבר:

היינו אותו מקרה כדלעיל: אלא,
1. לאחר שנשא יעקב את שרה, נולד להם בן, משה.
2. ויקח משה את מרים לאשה.
3. ומת בלי בנים.
וחיישינן שמא יאמרו (כי ראובן) בן שבעה לשני הוא, וייבם את מרים אשת משה, דכסבור שהוא אחיו מאביו (יעקב), ונמצא מייבם אשת אחיו מאמו שלא מאביו (כי הרי הוא בן יצחק), וחייב כרת.

... ויוציא את אמו לשוק, ויפטור את יבמתו לשוק.

179

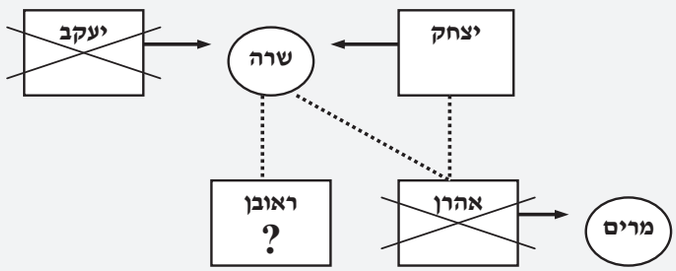

הסבר:

היינו אותו מקרה: אלא,
1. דחיישינן שמא לא תלד שרה ליעקב בן.
2. וימות יעקב בלי בנים.
ויהיו סבורים שראובן בנו, ותנשא שרה אמו לשוק בלי חליצה.
או שמא יהיה לו אח אהרן מאביו הראשון (יצחק).
1. וימות אהרן בלי בנים. ויהיו סבורים שהוא בנו של יעקב, ונמצאת מרים אשת אהרן הזקוקה לו, נשאת לשוק בלא חליצה.

רש"י ד"ה הכתוב קראו ביתו. ... דקתני החולץ ליבמתו וכו'.

180

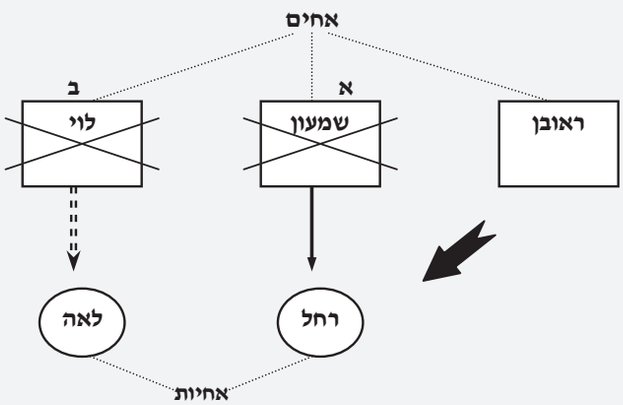

הסבר:

1. ראובן שמעון ולוי, אחים.
2. רחל ולאה, אחיות.
3. ויקח שמעון את רחל לאשה.
4. ומת שמעון בלי בנים (א).
5. וראובן חלץ לרחל יבמתו.
6. ואחר כן, נשא לוי את לאה (אחות רחל).
7. ומת גם לוי בלי בנים (ב).

אסורה לאה לראובן מדרבנן, משום אחות חלוצתו, וחולצת ולא מתייבמת.
ומבאר רש"י, כי לפי ר"ע שהכתוב קראו לחלוצה ביתו, (וכאילו שנכנסה רחל לביתו ויצאה בחליצה), הרי לאה (קרובת החלוצה) אף אינה חולצת ופטורה לגמרי (כקרובת גרושה).

בשומרת יבם הכתוב מדבר וכו'.

181

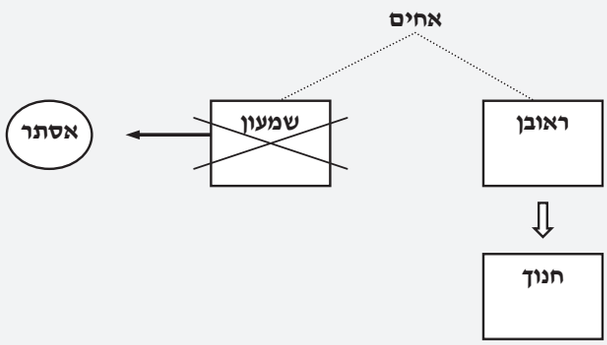

הסבר:

1. ראובן ושמעון, אחים.
2. ולראובן בן חנוך.
3. ויקח שמעון את אסתר לאשה.
4. ומת שמעון בלי בנים.
5. ואשתו (אסתר) נופלת לפני ראובן ליבום.

הרי אסתר שומרת יבם של ראובן,ואסורה לחנוך משום אשת אחי אביו, ובכרת.

אין גט וכו' (וברש"י ד"ה אין גט)

182

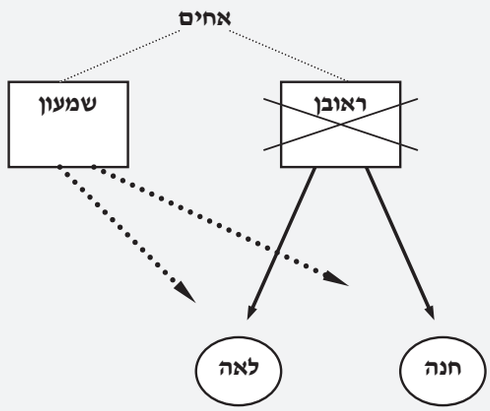

הסבר:

1. ראובן ושמעון, אחים.
2. ולראובן שתי נשים, חנה ולאה.
3. ומת ראובן בלי בנים.
4. ושתי נשיו (חנה ולאה) נופלות לפני שמעון אחיו ליבום.
5. ונתן שמעון גט לחנה יבמתו.
6. ואחר כן נתן גט גם ללאה יבמתו.
7. אינו אסור שמעון בקרובות לאה השניה.

דממה נפשך מותרים לו, דאי הגט הועיל בראשונה (חנה), אם כן פקעה זיקה משניהם, ולאה יוצאה בלי כלום. ואי לא הועיל הגט בחנה, אם כן בלאה גם לא הועיל, וכמי שגירש נכרית דמי.
וחכמים אומרים, יש גט אחר גט, דהואיל ואין הגט מפקיע את היבמה מזיקתה הפקעה גמורה, לכן גם הגט השני הוא גט.

שם, בשני יבמין וכו'.

183

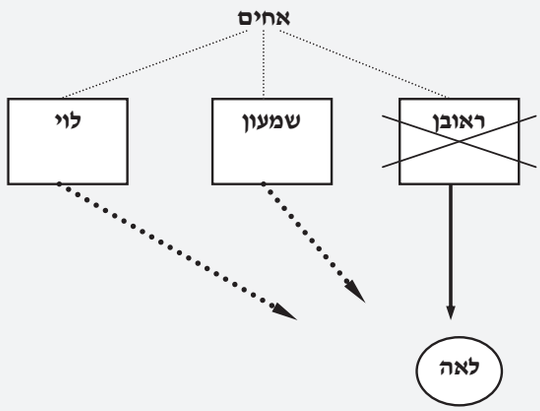

הסבר:

1. ראובן שמעון ולוי, אחים.
2. ולראובן אשה, לאה.
3. ומת ראובן בלי בנים.
4. ואשתו לאה נופלת לפני שמעון ולוי ליבום.
5. ונתן שמעון גט ללאה.
6. ואחר כן נתן לה גם לוי גט.
7. אינו אסור לוי בקרובות לאה, וכנ"ל.

מתני', רבן גמליאל וכו'

184

מאמר	ואח"כ גט	חליצה
	ואח"כ חליצה	גט
	ואח"כ ביאה	כמצותה
גט	ואח"כ מאמר	גט, וחליצה
	ואח"כ ביאה	גט, וחליצה
	ואח"כ חליצה	אין אחר חליצה כלום
חליצה	ואח"כ מאמר	אין אחר חליצה כלום
	ואח"כ גט	אין אחר חליצה כלום
	ואח"כ ביאה	אין אחר חליצה כלום
ביאה	ואח"כ מאמר	אין אחר ביאה כלום
	ואח"כ גט	אין אחר ביאה כלום
	ואח"כ חליצה	אין אחר ביאה כלום

שתי יבמות ליבם אחד: (והוא הדין בשני יבמין ליבמה אחת)

185

א.	**מאמר** לזו	**ומאמר** לזו	שני גיטין, וחליצה לאחת מהן.
	מאמר לזו	**וגט** לזו	בעלת המאמר צריכה גט, וחליצה לאחת מהן.
	מאמר לזו	**ובעל** את זו	שני גיטין, וחליצה לאחת מהן.
	מאמר לזו	**וחליצה** לזו	הראשונה צריכה גט.
ב.	**גט** לזו	**וגט** לזו	חליצה.
	גט לזו	**ובעל** את זו	זו שבעל צריכה גט, וחליצה לאחת מהן.
	גט לזו	**ומאמר** לזו	בעלת המאמר צריכה גט, וחליצה לאחת מהן.
	גט לזו	**וחליצה** לזו	אין אחר חליצה כלום.
ג.	**חלץ** לזו	**וחליצה** לזו	אין אחר חליצה כלום.
	חלץ לזו	**ומאמר** לזו	אין אחר חליצה כלום.
	חלץ לזו	**וגט** לזו	אין אחר חליצה כלום.
	חלץ לזו	**ובעל** את זו	אין אחר חליצה כלום.
ד.	**בעל** את זו	**ובעל** את זו	אין אחר ביאה כלום
	בעל את זו	**ומאמר** לזו	אין אחר ביאה כלום
	בעל את זו	**וגט** לזו	אין אחר ביאה כלום
	בעל את זו	**וחליצה** לזו	אין אחר ביאה כלום

בין בתחלה	**"חלץ"**	ועשה מאמר	ונתן גט	אין אחר חליצה כלום	
בין באמצע	גט	**"וחלץ"**	ועשה מאמר	אין אחר חליצה כלום	
בין בסוף	מאמר	ונתן גט	**"וחלץ"**	אין אחר חליצה כלום	
בין בתחלה	**"בעל"**	ועשה מאמר		אין אחר ביאה כלום	
בין באמצע	**גט**	**"ובעל"**	ועשה מאמר	**לחכמים:** צריכה חליצה	**לרבי נחמיה:** אין אחר ביאה כלום
בין בסוף	**גט**	ועשה מאמר	**"ובעל"**		

דתנן, שלשה אחים, שנים מהן נשואין שתי אחיות, ואחד מופנה וכו>.

186

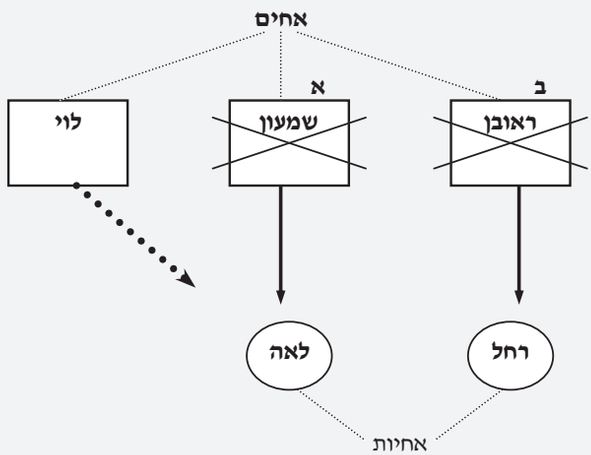

הסבר:

1. ראובן שמעון ולוי, שלשה אחים.
2. לאה ורחל, אחיות.
3. ויקח ראובן את רחל לאשה.
4. ושמעון לקח את לאה אחותה לאשה.
5. ולוי מופנה, בלא אשה.
6. ומת שמעון בלי בנים (א).
7. ונופלת לאה לפני אחיו ליבום.
8. ועשה לוי מאמר בלאה (שקידש אותה בכסף או בשטר).
9. ואחר כן, מת גם ראובן בלי בנים (ב).
10. ונופלת רחל לפני לוי ליבום.

בית שמאי אומרים אשתו עמו, כלומר, כיון שעשה לוי מאמר בלאה, הרי היא כאשתו ומותר לו לקיימה, והלה, רחל אחותה תצא בלא כלום, משום שהיא אחות אשה (של לאה).

רש"י ד"ה נתן גט למאמרו. ... ג' אחים וכו'.

187

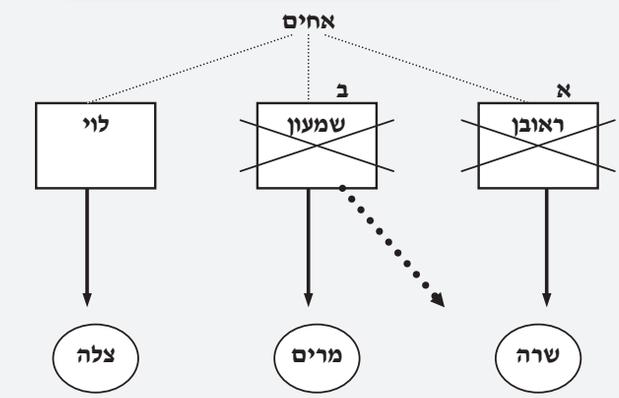

הסבר:

1. שלשה אחים הם, ראובן שמעון ולוי.
2. וינשאו לשלשה נכריות (שאינן קרובות זו לזו).3. ומת ראובן בלי בנים (א).
4. ואשתו (שרה) נופלת לפני אחיו ליבום.
5. ועשה שמעון מאמר בשרה יבמתו.
6. ומת גם שמעון בלי בנים (ב).
7. ואשתו (מרים) ובעלת המאמר (שרה) נופלות לפני לוי ליבום.

הרי אלו חולצות ולא מתייבמות, לפי שזיקת שרה באה מכח שני אחים, (שכל זמן שלא ייבמה שמעון, עדיין הזיקה של ראובן עליה, וכשעשה בה שמעון מאמר, ניתוספה עליה אף הזיקה של שמעון) הלכך שתיהן חולצות ולא מתייבמות.

וקאמר רבא, נתן שמעון גט למאמרו (לפני שמת) ואחר כך מת, מותרת מרים להתייבם, [אבל בעלת המאמר עצמה אינה מתייבמת, גזירה דלמא מחלפא בבעלת גט גמור לזיקה שלפני מאמר, שאז היא נאסרת לכל האחים].

והדתנן אמרו לו מתה אשתך וכו'.

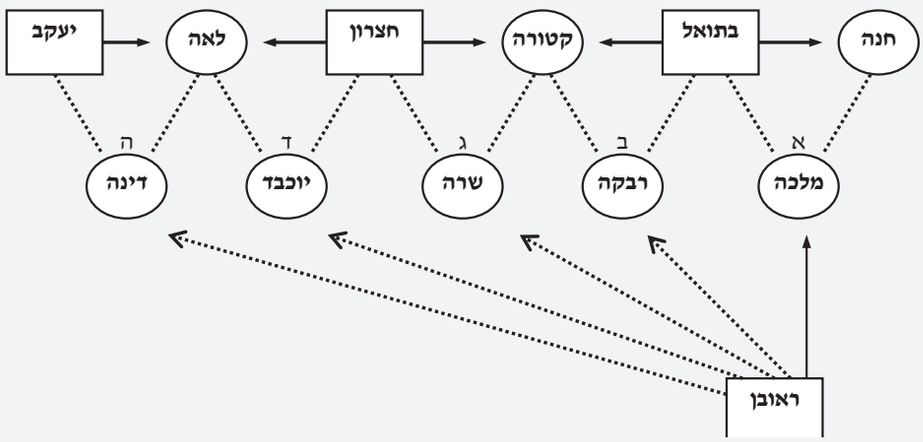

הסבר:

1. יעקב ולאה, איש ואשה.
2. ותלד לאה ליעקב את דינה.
3. ותתגרש (או נתארמלה) לאה מיעקב.
4. . ותנשא לאה לחצרון.
5. ותלד לו את יוכבד.
6. ויקח חצרון עוד אשה, ושמה קטורה.
7. ותלד לו את שרה.
8. ותתגרש (או נתארמלה) קטורה מחצרון.
9. ותנשא קטורה לבתואל.
10. ותלד לו את רבקה.
11. ויקח בתואל עוד אשה, ושמה חנה.
12. ותלד לו את מלכה.
13. וראובן נשא את מלכה לאשה (א), והלך למדינת הים.
14. ואמרו לו מתה אשתך.
15. ויקח ראובן את רבקה (ב) אחותה מאביה (בתואל) לאשה.
16. וחזרו ואמרו לו מתה רבקה.
17. ויקח את שרה (ג) אחותה מאמה (קטורה).
18. ואמרו לו מתה שרה.
19. ויקח את יוכבד (ד) אחותה מאביה (חצרון).
20. ואמרו לו מתה יוכבד.
21. ויקח את דינה (ה) אחותה מאמה (לאה).
2. וחזרו ואמרו לו כולן קיימות --- והרי כולן נשואות לו.
23. מותר ראובן, בראשונה (מלכה), בשלישית (שרה), ובחמישית (דינה).

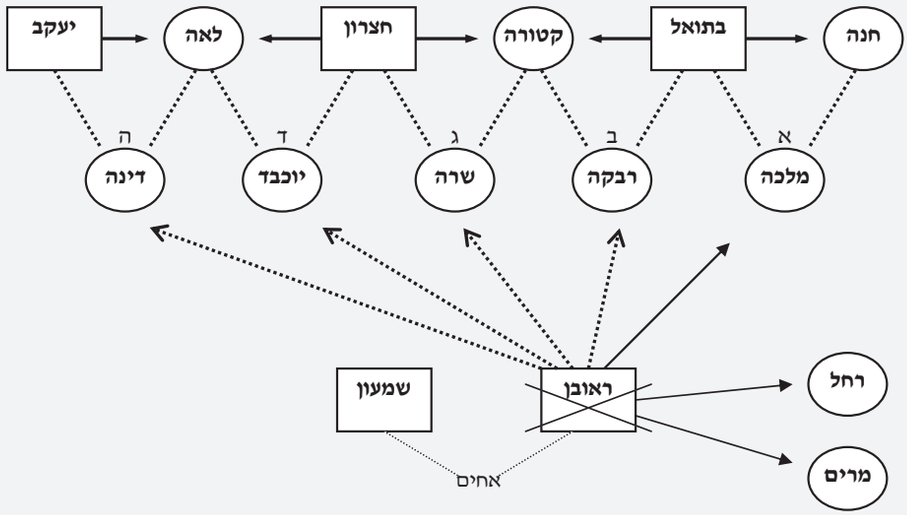

הסבר:

היינו אותו מקרה כדלעיל אלא:
1. לראובן היו עוד נשים -- רחל ומרים, (והן צרות למלכה שרה ודינה).
2. ומת ראובן בלי בנים.
3. וכל נשיו (המותרות לו) נופלות לפני שמעון אחיו ליבום.
4. וחולץ (או יבם) שמעון לאחת מהשלוש (מלכה או שרה או דינה).
נפטרו כולן, ובתוכן גם רחל ומרים צרותיהן.
... ואסור ראובן (כאשר היה חי) -- בשניה (רבקה), וברביעית (יוכבד),
ואין ביאת אחת מהן פוטרת צרתה: כלומר, ואם בא שמעון על אחת מהם (רבקה או יוכבד)
אין הצרות (כל הזוקות ליבום) נפטרות.
... ואם בא ראובן על השניה, כלומר שאמת היתה השמועה הראשונה שמתה מלכה, ונשא את רבקה לאחר ששמע על מיתת מלכה אשתו הראשונה, ותפסו קידושי רבקה: מותר ראובן, בשניה (רבקה), וברביעית (יוכבד).
... ופוטרות צרותיהן, היינו אותו מקרה כדלעיל:
1. שלראובן היו עוד נשים -- רחל ומרים, (כנ"ל). \ 2 . ומת ראובן בלי בנים.
3. וכל נשיו (המותרות לו) נופלות לפני שמעון אחיו ליבום. \ 3. וחלץ (או יבם) שמעון לאחת מהשתים (רבקה או יוכבד), נפטרות כל צרותיהן.

העושה מאמר ביבמתו וכו'.

190

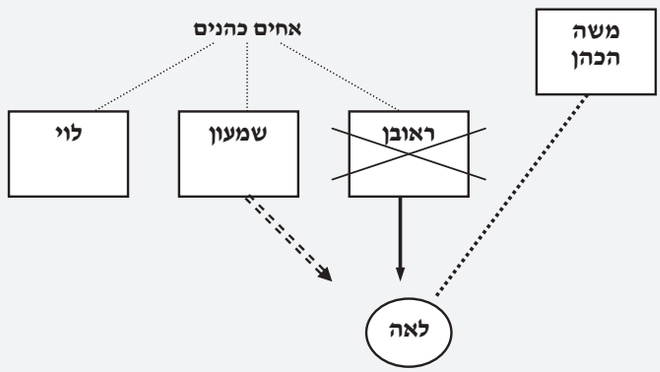

הסבר:

1. ראובן שמעון ולוי, שלשה אחים כהנים.
2. ויקח ראובן את לאה בת משה הכהן.
3. ומת ראובן בלי בנים.
4. ואשתו לאה נופלת לפני שמעון ולוי ליבום.
5. ועשה שמעון מאמר בלאה יבמתו.

ואומרת הגמ', אפילו הוא (שמעון) כהן וגם לאה היא בת כהן (ממשה),
פסלה שמעון את לאה במאמרו מן התרומה, הואיל שיש עוד אח (לוי) וזקוקה גם אליו, וביאתו ביאה אף לאחר מאמרו של שמעון, הוית לה כמשתמרת לביאתו, ומכיון שביאתו אחר מאמרו של שמעון פסולה (מדרבנן) לכן אסורה לאכול בתרומה.

בני בנים הרי הן כבנים וכו'. וברש"י, קס"ד שמת הזכר או הנקבה.

191

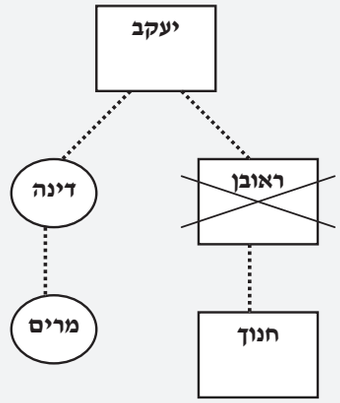

הסבר:

1. ליעקב בן ראובן, ובת דינה.
2. ולראובן בן חנוך.
3. ומת ראובן.
4. הרי מצטרף חנוך עם דינה אחות אביו להשלים ליעקב מצות פריה ורביה.
5. וכמו כן, אם מת דינה, מצטרף מרים (בת דינה) לראובן אחי אמו להשלים מצות פריה ורביה.

כי תניא ההיא להשלים. וברש"י, כגון וכו'

192

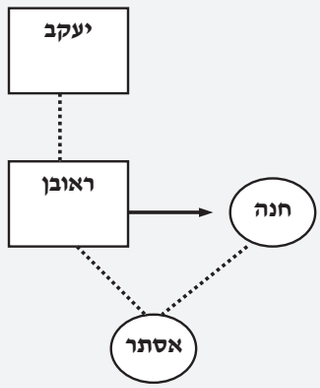

הסבר:

1 4. ליעקב בן ראובן.
2. ונשא ראובן אשה, חנה.
3. וילדה לו את אסתר.
הרי הבת (אסתר) מצטרפת עם אביה (ראובן) להשלים ליעקב מצות פריה ורביה.

(אבל אם היו ליעקב בן ובת, אף אם מתו, אין צריך כלל לבני הבנים.)

והרי ממזר שאין אוכל ומאכיל

193

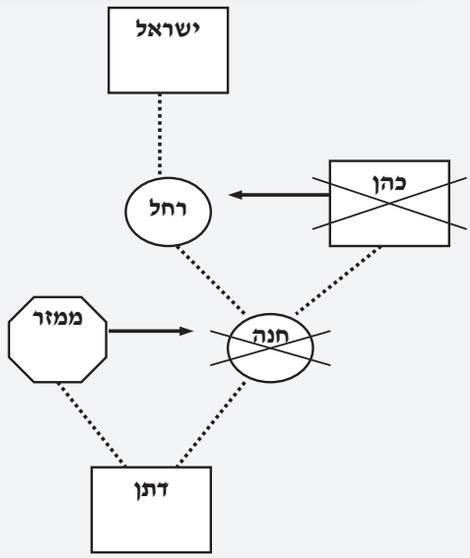

הסבר:

1. רחל בת ישראל.
2. ותנשא רחל לכהן.
3. ותלד לו בת, חנה.
4. ותנשא חנה לממזר.
5. ותלד לו בן, דתן.
6. ומתה חנה.
7. ואחר כך, מת גם הכהן (בעלה של רחל).
8. אוכלת רחל תרומה בשביל דתן (בן בתה חנה), אבל הוא אינו אוכל דור הוא.

194

מתני'. העבד ... ואינו פוסל משום זרע.

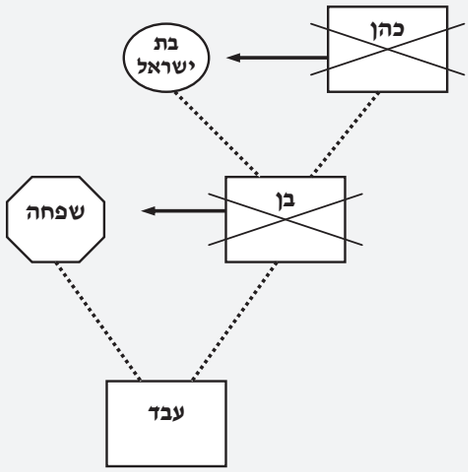

הסבר:

1. כהן שנשא בת ישראל.
2. וילדה לו בן.
3. והלך הבן ונכבש על השפחה.
4. וילדה הימנו בן, הרי הוא עבד.
5. ואם מת אבי אביו הכהן, וכן הבן (אבי העבד), אין בת הישראל אוכלת בתרומה, דאין העבד מתיחס אחרי אביו כלל.
[וכמו כן, אם היתה בת כהן לישראל, חוזרת לתרומת בית אביה]

195

... ממזר פוסל ומאכיל.

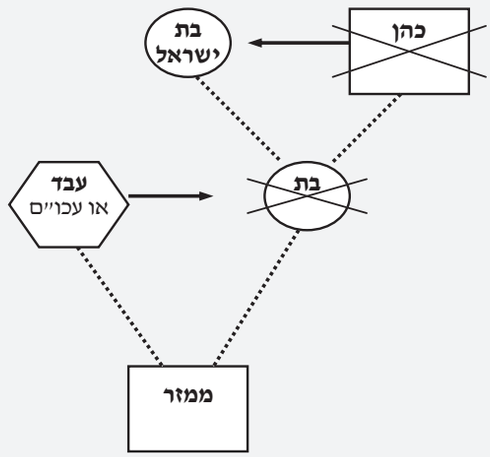

הסבר:

1. כהן שנשא בת ישראל.
2. וילדה לו בת.
3. והלכה הבת ונישאת לעבד, או לעובד כוכבים.
4. וילדה הימנו בן, הרי הוא ממזר.
5. ואם מת הבת (אם הממזר), וכן הכהן, אוכלת בת הישראל תרומה מכחו של ממזר.
[וכמו כן, אם היתה בת כהן לישראל, הרי הממזר פוסל אותה, ואינה אוכלת בתרומה.]

... כהן גדול פעמים שהוא פוסל.

196

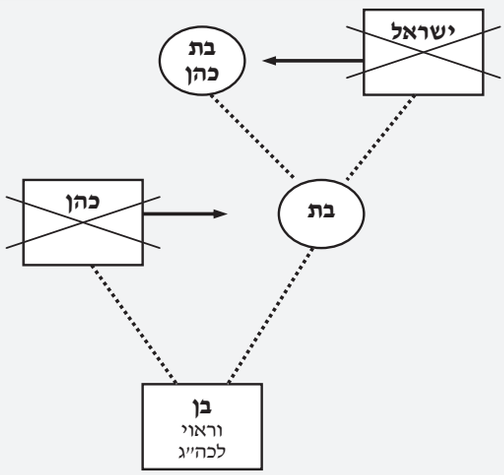

הסבר:

1. ישראל שנשא בת כהן.
2. וילדה לו בת.
3. והלכה הבת ונשאת לכהן.
4. וילדה הימנו בן, וראוי הבן להיות כה"ג.
5. ואם מת אביו (הכהן) ואבי אביו (הישראל), הרי הוא מאכיל את אמו (הבת) תרומה, ופוסל את אם אמו (בת הכהן) מלחזור לתרומת בית אביה (אף אם ימות הבת) שהרי יש לה זרע.

מתני', יש מותרות לבעליהן ואסורות ליבמיהן וכו'.

197

מותרות לבעליהן ואסורות ליבמיהן	1. כהן הדיוט **שנשא** אלמנה	ויש לו אח כהן גדול.
	2. חלל שנשא כשרה	ויש לו אח כהן כשר.
	3. ישראל שנשא בת ישראל	ויש לו אח ממזר.
	4. ממזר שנשא ממזרת	ויש לו אח ישראל.
מותרות ליבמיהן ואסורות לבעליהן	1. כה"ג **שקידש** אלמנה	ויש לו אח כהן הדיוט.
	2. כהן כשר שנשא חללה	ויש לו אח חלל.
	3. ישראל שנשא ממזרת	ויש לו אח ממזר.
	4. ממזר שנשא בת ישראל	ויש לו אח ישראל.
אסורות לאלו ולאלו	1. כה"ג **שנשא** אלמנה	ויש לו אח כה"ג או הדיוט.
	2. כהן כשר שנשא חללה	ויש לו אח כהן כשר.
	3. ישראל שנשא ממזרת	ויש לו אח ישראל.
	4. ממזר שנשא בת ישראל	ויש לו אח ממזר.

מתני' ... שנייה לבעל ולא שנייה ליבם וכו'.

198

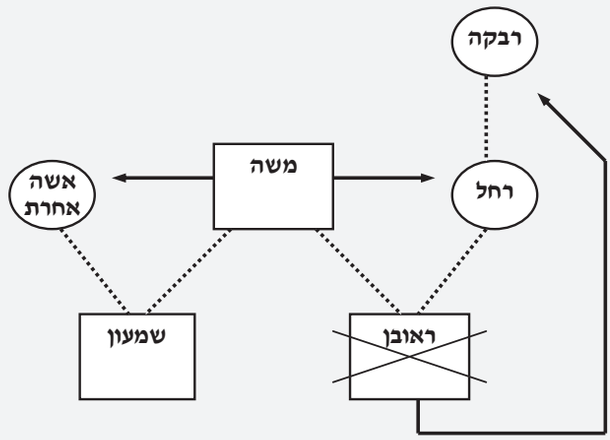

הסבר:

1. משה ורחל, איש ואשה.
2. ותלד לו את ראובן.
3. ולמשה עוד אשה אחרת. 4. ותלד לו את שמעון.
(נמצא: ראובן ושמעון, אחים מן האב)
5. ויקח ראובן את רבקה אם אמו.
6. ומת ראובן בלי בנים.
7. ואשתו רבקה נופלת לפני שמעון ליבום.
וזהו שאומרת המשנה, שנייה לבעל (שהרי רבקה שנייה לראובן), ולא שניה ליבם (שהרי שמעון מאשה אחרת).
אסורה לבעל ומותרת ליבם

... שנייה לזה ולזה וכו'.

199

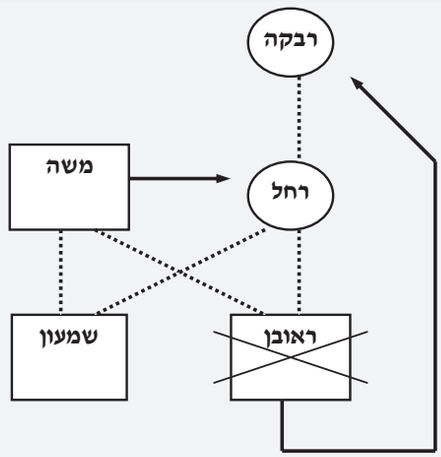

הסבר:

היינו אותו מקרה כדלעיל אלא:
1. שגם שמעון נולד מרחל (ולא מאשה אחרת).
נמצא: ראובן ושמעון, אחים מן האב ומן האם, וכמו כן, רבקה אם אמו של ראובן ושל שמעון.
וכשם שאסורה רבקה לזה (ראובן), כך אסורה לזה (שמעון).

אחים
נישואין
יבום
חליצה
בן
איש
אשה

מתקיף לה רב פפא ... אמר ר' יוחנן, מצרי שני שנשא מצרית ראשונה, בנה שני הוי.

200

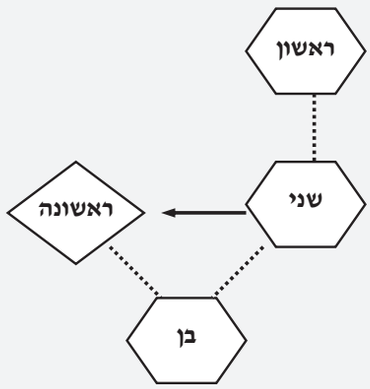

הסבר:

1. מצרי שנתגייר, הרי הוא ראשון.
2. וולד לו בן, הרי הוא שני.
3. ויקח המצרי "השני" מצרית "ראשונה" לאשה.
4. ותלד לו בן. בנה "שני" הוי

... ופרכינן: ליתני נמי מצרי שני שנשא שתי מצריות אחת ראשונה ואחת שניה.

201

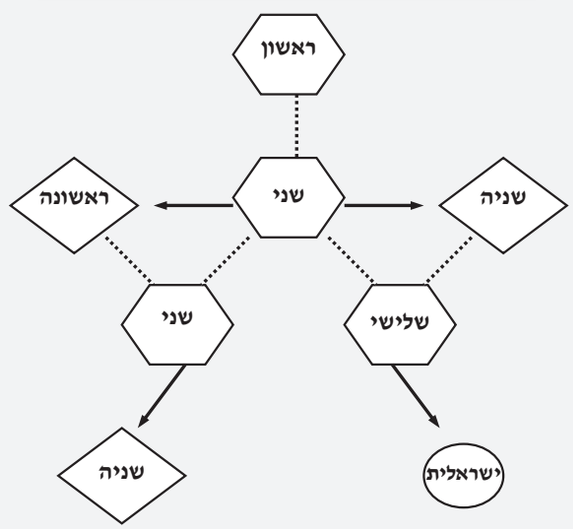

הסבר:

היינו אותו מקרה כדלעיל אלא :
1. שהמצרי השני נשא עוד אשה מצרית שהיא "שניה".
2. ותלד לו בן , והרי הוא "שלישי".
3. ושני הבנים "השני" "השלישי",נשאו נשים.

ואומרת הגמ':
אי נסיב כי אורחייהו, היינו שנישואיהם היתה בהיתר, שהשלישי (דישראל הוא) נשא ישראלית, והשני נשא שניה מותרות לבעליהן,
ואסורות ליבמיהן, שאם "השני" מת,אסורה אשתו להתייבם, כי היא שניה ואחיו "שלישי".
וכן אם מת "השלישי", אסורה אשתו להתייבם, כי היא ישראלית ואחיו "שני".

... ואי איפוך ונסיב.

202

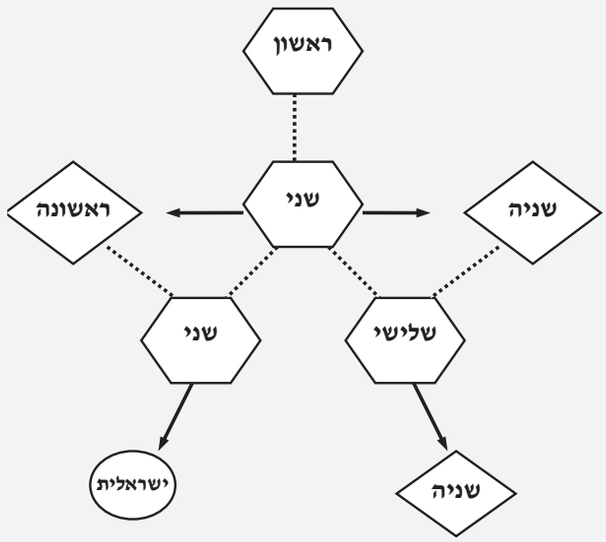

הסבר:

היינו אותו מקרה כדלעיל אלא:
שהשלישי (דישראל הוא) נשא שניה, והשני נשא ישראלית, ונישואיהם באיסור,
מותרות ליבמיהן, שאם "השני" מת, מותרת אשתו להתייבם, כי היא ישראלית ואחיו "שלישי" (וישראל הוא).
וכן אם מת "השלישי", מותרת אשתו להתייבם, כי היא שניה ואחיו "שני".
ואסורות לבעליהן, "דשניה" אסורה "לשלישי", והישראלית אסורה "לשניה".

אותה שכיבתה אוסרתה ... והלא דין הוא וכו'.

203

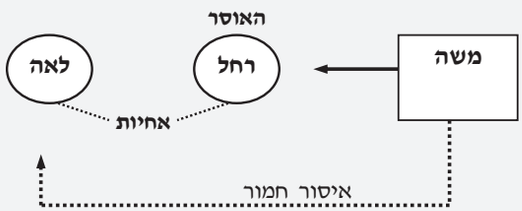

הסבר:

1. משה ורחל, איש ואשה.
2. ותלך רחל למדינת הים.
3. ובאו ואמרו למשה מתה אשתך.
4. ויקח משה את אחותה לאה לאשה.
5. ואח"כ באה רחל אשתו.
6. מותרת רחל לחזור למשה כבתחילה, שנאמר "אותה" וכו'.

והוצרך הכתוב להשמיענו זאת, דאם לא כן הייתי אוסרה, מדין ק"ו, ומה במקום שבא על איסור קל נאסר האוסר, הכא שבא על איסור חמור (אחות אשה) אינו דין שתאסר האוסר דהיינו רחל (שהיא האוסרת את לאה על בעלה).

מאי איסור קל, אמר רב חסדא מחזיר גרושתו משנשאת.

204

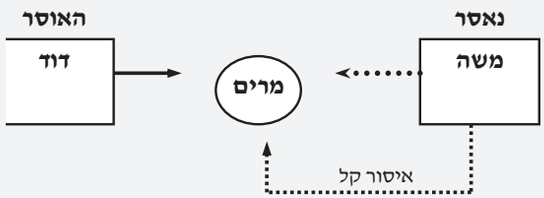

הסבר:

1. משה ומרים, איש ואשה.
2. ויגרש משה את אשתו מרים.
2. ויקח אותה דוד לאשה.

ואומרת הגמ': הרי אם בא עליה האי, (כלומר שנישאה הגרושה לדוד), אסרה עליו, דהיינו על משה להחזירה, ואם גירש אותה גם דוד, ובא עליה אידך הבעל הראשון (משה) אסרה עליה דהאי על הבעל השני (דוד).

מוכח מכאן דאם עבר "הנאסר" (משה) על איסור קל (דמחזיר גרושתו, שאינו אלא בלאו) נאסר בכך "האוסר" (דוד).

וא"כ קל וחומר שאם עבר על איסור חמור של אחות אשה (כמקרה הנ"ל) שתיאסר "האוסרת" דהיינו אשתו.

אלא אמר ר"ל יבמה וכו'.

205

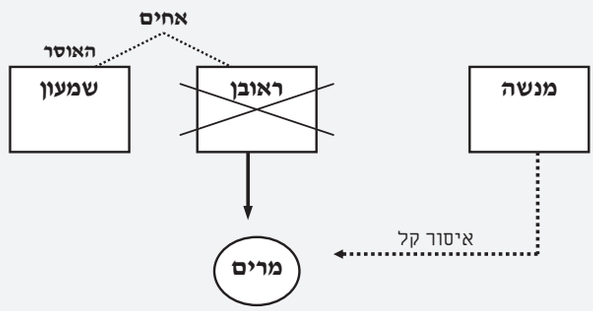

הסבר:

1. ראובן ושמעון, אחים.
2. ויקח ראובן את מרים לאשה.
3. ומת ראובן בלי בנים.
4. ואשתו מרים נופלת לפני שמעון ליבום.
6. ובא עליה אחד מן השוק (מנשה).

והיינו איסור קל, שאינה אלא לאו בעלמא ("לא תהיה אשת המת החוצה לאיש הזר"), וא"כ ק"ו ומה העובר על איסור קל (שבא מנשה על מרים) נאסר האוסר (שמעון היבם על מרים יבמתו) העובר על איסור חמור לא כ"ש.

רבי יצחק נפחא אמר לעולם אסיפא וכו'.

206

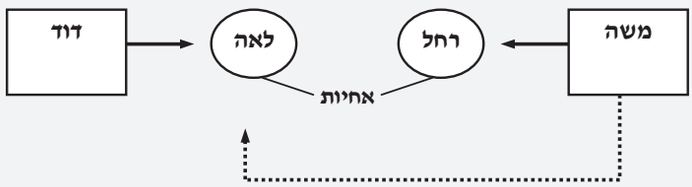

הסבר:

הקדמה: רבי יצחק נפחא ס"ל , דמחלוקת ת"ק ורבי יוסי הוא בביאור הטעם מדוע אשה שהלך בעלה למדינת הים אינה חוזרת אל בעלה הראשון, דדעת ת"ק: משום דקנסוהו רבנן על שנישאת בלא שדייקה, ודעת רבי יוסי: גזירה שמא לא ידעו הבריות, ויאמרו הראשון גירשה וזה נשאה, ואם תחזור האשה אל הראשון, נראה כמחזיר גרושתו לאחר שנישאת,

ולפי זה אם הלכו אשתו וגיסו למדה"י, כגון:

1. רחל ולאה, אחיות.
2. ויקח משה את רחל לאשה, ודוד לקח את לאה לאשה.
3. וילכו רחל (אשתו של משה) ודוד (גיסו של משה) למדה"י.
4. ובאו ואמרו מתו.
5. והלך משה ונשא את לאה (אשת גיסו).
6. וחזר ובא אשתו וגיסו.

לת"ק אסורה לאה לחזור לדוד בעלה, הואיל שלא דייקה. ולרבי יוסי מותרת לאה לחזור, שהרי אין לחוש שמא יאמרו הבריות שדוד גירש את לאה ומשה נשאה, ועתה מחזיר דוד גרושתו, כי האיך נשא משה את לאה אחות אשתו, אלא ודאי יאמרו הבריות, טעות היתה כאן.

אבל אם רק "אירס" משה את רחל אף לרבי יוסי אסורה לאה לחזור לדוד, כי שמא יאמרו הבריות תנאי היה לו למשה באירוסי רחל ולא נתקיימה, ומותר משה לישא את לאה (שאינו אחות אשתו כלל), ואם תחזור לאה לדוד, נראה כמחזיר גרושתו, ואמר רבי יוסי מתוך שהוא (משה) פוסל על ידי אחרים דהיינו את לאה על לדוד, כך פוסל על ידי עצמו דנאסרת לו רחל אשתו. (ולת"ק לא שנא אירס משה את רחל ולא שנא נשא משה את רחל, אין אשת גיסו [לאה] חוזרת לבעלה [דוד], אבל משה עצמו מותר לו להחזיר את אשתו, רחל).

מתקיף לה רב יוסף ...ואמר רב הונא כגון וכו'.

207

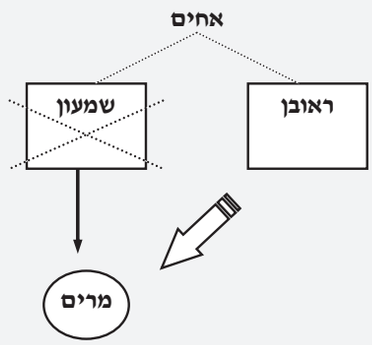

הסבר:

ופרכינן: אלמא לשמואל לא חיישינן לשמא יאמרו, 1. ראובן ושמעון, אחים.

2. ויקדש שמעון את מרים.
3. והלך שמעון למדינת הים.
4. ושמע ראובן שמת שמעון.
5. ועמד ראובן ונשא (ייבם) את מרים יבמתו.
6. וחזר ובא שמעון.

רב אמר הרי היא כאשת איש הניישאת לאחר ואסורה לחזור לשמעון בעלה (כי שמא יאמרו הבריות, תנאי היה לו לשמעון בקידושין (ולא נתקיימה), ולכן נשאה ראובן אחיו, ואם יחזירנה שמעון נראה כנושא גרושת אחיו.

ושמואל אמר אינה כאשת איש ושריא לשמעון להחזירה, דלא חיישינן שמא יאמרו הבריות.

א"כ גם במקרה הנ"ל שהלכו אשתו (המאורסת) וגיסו למדה"י, היה לנו להתיר אשת גיסו (לאה) לחזור לגיסו (דוד) כי לא חיישינן לשמא יאמרו.

מתני': אמרו לו מתה אשתך וכו'.

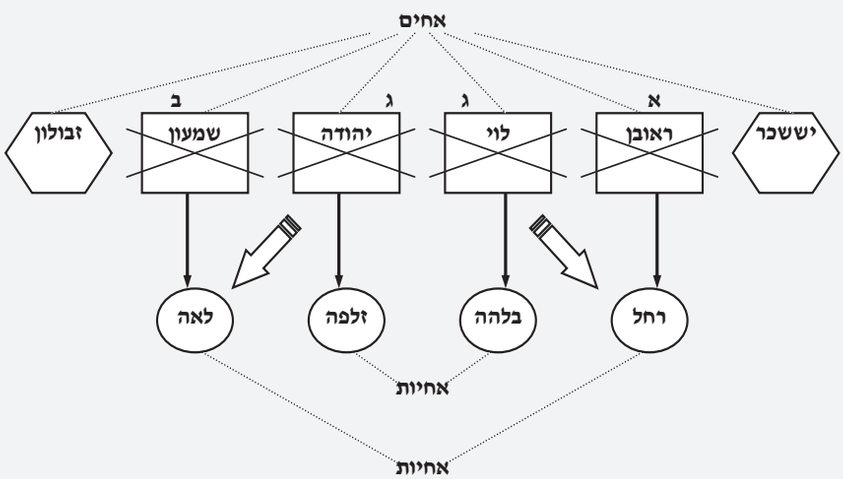

הסבר:

1. יעקב ולאה, איש ואשה. \ 2. ותלד לאה ליעקב את דינה. \ 3. ותתגרש (או נתארמלה) לאה מיעקב. \ 4. ותנשא לאה לחצרון. \ 5. ותלד לו את יוכבד.
6. ויקח חצרון עוד אשה, ושמה קטורה. \ 7. ותלד לו את שרה. \ 8. ותתגרש (או נתארמלה) קטורה מחצרון. \ 9. ותנשא קטורה לבתואל. \ 10. ותלד לו את רבקה.
11. ויקח בתואל עוד אשה, ושמה חנה. \ 12. ותלד לו את מלכה.
13. וראובן נשא את מלכה לאשה (א), והלך למדינת הים.
14. ואמרו לו מתה אשתך.
15. ויקח ראובן את רבקה (ב) אחותה מאביה (בתואל) לאשה.
16. וחזרו ואמרו לו מתה רבקה.
17. ויקח את שרה (ג) אחותה מאמה (קטורה).
18. ואמרו לו מתה שרה.
19. ויקח את יוכבד (ד) אחותה מאביה (חצרון).
20. ואמרו לו מתה יוכבד.
21. ויקח את דינה (ה) אחותה מאמה (לאה).22. וחזרו ואמרו לו כולן קיימות -- והרי כולן נשואות לו.23. מותר ראובן, בראשונה (מלכה), בשלישית (שרה), ובחמישית (דינה).

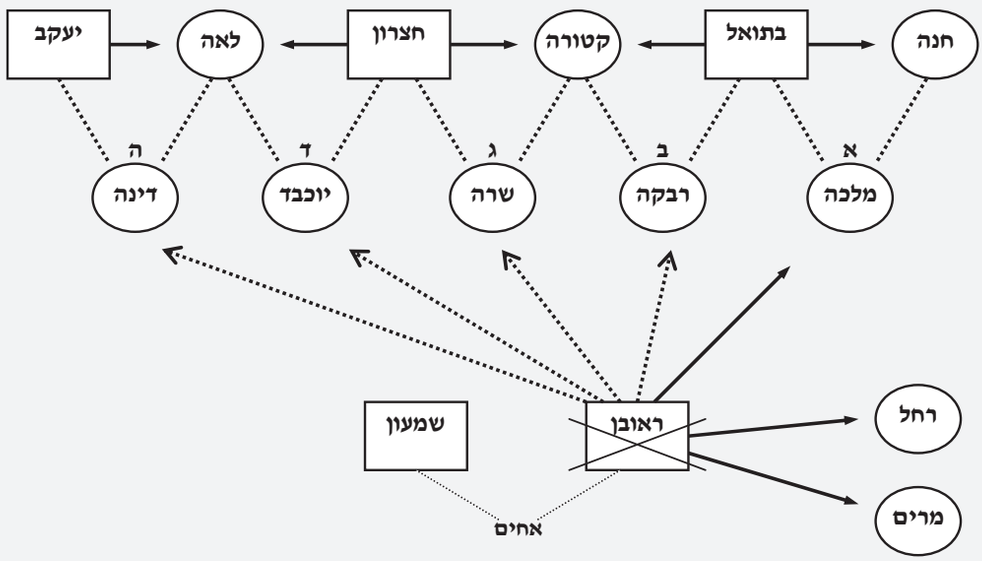

הסבר:

היינו אותו מקרה כדלעיל אלא:
1. לראובן היו עוד נשים -- רחל ומרים, (והן צרות למלכה שרה ודינה).
2. ומת ראובן בלי בנים.
3. וכל נשיו (המותרות לו) נופלות לפני שמעון אחיו ליבום.
4. וחלץ (או יבם) שמעון לאחת מהשלוש (מלכה או שרה או דינה).נפטרו כולן, ובתוכן גם רחל ומרים צרותיהן.
... ואסור ראובן (כאשר היה חי) -- בשניה (רבקה), וברביעית (יוכבד),
ואין ביאת אחת מהן פוטרת צרתה: כלומר, ואם בא שמעון על אחת מהם (רבקה או יוכבד)
אין הצרות (כל הזקוקות ליבום) נפטרות.
... ואם בא ראובן על השניה, כלומר שאמת היתה השמועה הראשונה שמתה מלכה, ונשא את רבקה לאחר ששמע על מיתת מלכה אשתו הראשונה, ותפסו קידושי רבקה: מותר ראובן, בשניה (רבקה), וברביעית (יוכבד).
... ופוטרות צרותיהן, היינו אותו מקרה כדלעיל:
1. שלראובן היו עוד נשים -- רחל ומרים, (כנ"ל). \ 2 . ומת ראובן בלי בנים.
3. וכל נשיו (המותרות לו) נופלות לפני שמעון אחיו ליבום. \ 3. וחלץ (או יבם) שמעון לאחת מהשתים (רבקה או יוכבד), נפטרות כל צרותיהן.

ויעשו ביאת בן ט' כמאמר בגדול, ותדחה צרתה וכו'.

210

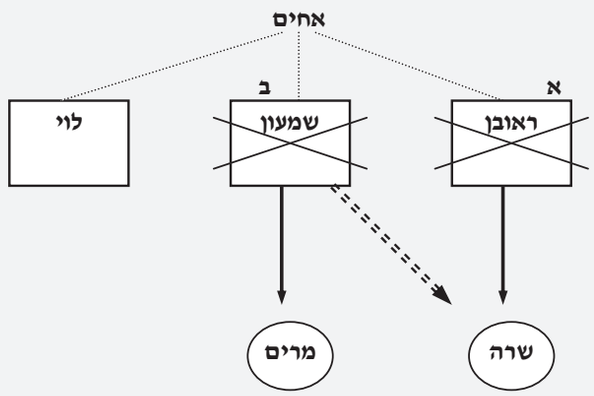

הסבר:

1. ראובן ושרה, איש ואשה.
1. ראובן ושרה, איש ואשה.
2. ומת ראובן בלי בנים (א).
3. ובא שמעון (אחיו הקטן) על שרה יבמתו.
4. ומשהגדיל שמעון נשא את מרים, אבל שוב לא ידע שמעון את שרה משהגדיל.
5. ומת גם שמעון בלי בנים (ב).

ופרכינן: (לרבי יוחנן) ויעשו ביאת בן ט' (שמעון שייבם את שרה) כמאמר בגדול, ונמצא שיש על שרה זיקת שני יבמין (של ראובן ושל שמעון) ואינה מתייבמת (כדשנינן בפרק ארבעה אחים), וכשם שהיא לא מתייבמת, כך תדחה את צרתה (מרים).

2. ומת ראובן בלי בנים (א).
3. ובא שמעון (אחיו הקטן) על שרה יבמתו.
4. ומשהגדיל שמעון נשא את מרים, אבל שוב לא ידע שמעון את שרה משהגדיל.
5. ומת גם שמעון בלי בנים (ב).

ופרכינן: (לרבי יוחנן) ויעשו ביאת בן ט' (שמעון שייבם את שרה) כמאמר בגדול, ונמצא שיש על שרה זיקת שני יבמין (של ראובן ושל שמעון) ואינה מתייבמת (כדשנינן בפרק ארבעה אחים), וכשם שהיא לא מתייבמת, כך תדחה את צרתה (מרים).

(א) אח מאב ולא מאם וכו'.

211

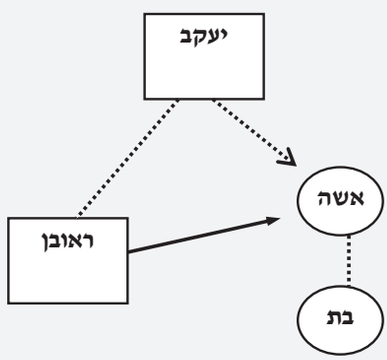

הסבר:

1. ליעקב בן, ראובן.
2. יעקב אנס אשה.
3. ותלד לו בת.

(נמצא: ראובן ובת האנוסה אח ואחות מן האב).

4. ויקח ראובן את אנוסת אביו לאשה.

בת האנוסה, אומרת על ראובן,אחי הוא מאב, אבל לא מאם, והוא בעלה דאם (של אמי), ואנא ברתא דאנתתיה (ואני בת אשתו).

אחים
נישואין
ייבום
חליצה
בן
איש
אשה

(ב) אח הוא וברי הוא וכו'.

212

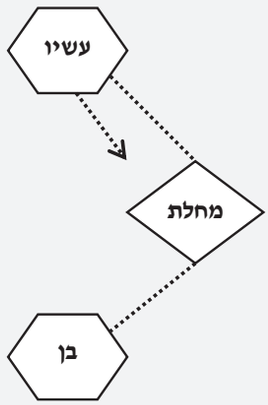

הסבר:

משכחת לה בעכו"ם הבא על בתו:
1. לעשיו בת, מחלת.. ויבא עשיו על בתו.
3. ותלד לו בן.הבת מחלת, נושאת את בנה על כתפה ואומרת, בני זה, אחי הוא (מאבי עשיו), וברי הוא (בני הוא), אחתיה אנא דהאי אחותו אני של זה דדרינא אכתפאי הנישא על כתפי.

(ג) שלמא לך ברי וכו'.

213

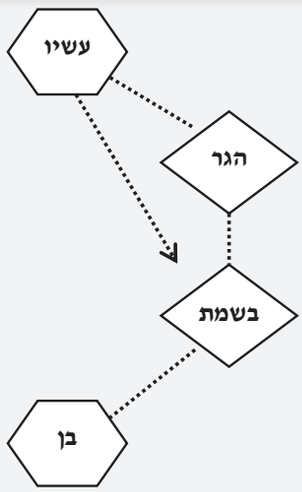

הסבר:

משכחת לה בעכו"ם הבא על בת בתו:
1. לעשיו נכדה, בשמת (בת הגר בתו).
2. ויבא עשיו על נכדתו (בשמת).
3. ותלד לו בן.
בשמת אומרת לבנה, שלמא (שלום) לך ברי (בני), בת אחתיך אנא (בת הגר אחותך הנני).

(ד) דהאי דדרינא וכו'.

214

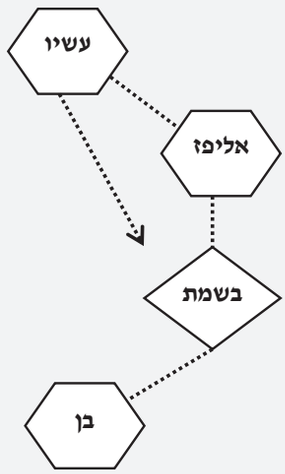

הסבר:

משכחת לה בעכו"ם הבא על בת בנו:
1. לעשיו נכדה, בשמת (בת אליפז בנו).
2. ויבא עשיו על נכדתו (בשמת).
3. ותלד לו בן.בשמת נושאת את בנה על כתפה ואומרת, דהאי דדרינא בני הנישא על כתפי הוא בר (בני), ואנא ברת אחוה (ואני בת אחיו, אליפז).

{ה} בייא בייא וכו'.

215

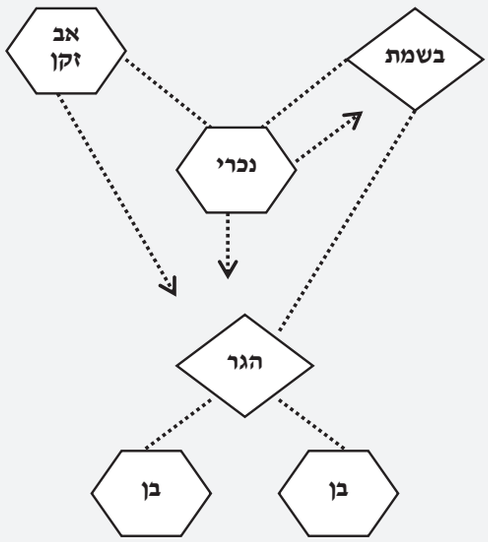

הסבר:

1. לנכרי, אם בשמת, ואב.
2. ויבא הנכרי על אמו.
3. ותלד לו את הגר.
4. ויבא הנכרי גם על הגר בתו.
5. ואף הזקן (אבי הנכרי) בא על הגר (נכדתו). ותלד לזקן שני בנים.

הגר אומרת על הנכרי, בייא בייא מאה, קובלת אני עליו שהוא אחי (ששניהם בנים של בשמת), והוא אב, היינו שהוא גם כן אבי, וכמו כן הוא בעל (שהרי בא עליה), וכן הוא בר בעל, הבן של זה שבא עלי (שהרי חזר הזקן ובא עליה), והוא בעלה דאם, כיון שבא גם על אמי (בשמת), ואנא ברתא דאיתתיה, ואני בת אשתו, ולא יהיב פיתא לאחוה יתמי בני ברתיה, ואינו נותן לחם לאחיו היתומים (שהרי שני הבנים של הגר נולדו מן האב הזקן), ושהם גם בני בתו.

{ו} אנא ואת אחי וכו'.

216

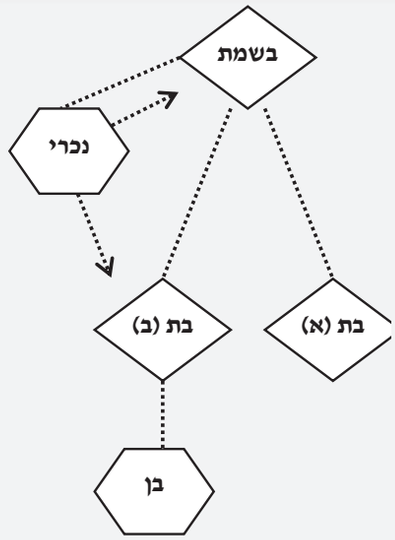

הסבר:

1. לבשמת בן (נכרי).
2. ויבא הנכרי על אמו.
3. ותלד לו שני בנות.
4. ושוב בא הנכרי על אחת מבנותיו (בת ב').
5. ותלד לו בן.

בת א' שהיא אחות אמו (של הבן) קוראת לו ואומרת לבן, אנא ואת אחי, אני ואתה אח ואחות מאב אחד (מהנכרי), וכן אנא ואבוך אחי, ואני ואביך (הנכרי) אח ואחות מן האם (מבשמת), ואנא ואמך אחי, אני ואמך (הבת ב') אחיות.

{ז} אנא ואת בני אחי, אנא ואבוך בני אחי, אנא ואמך בני אחי, הא בהיתרא נמי משכחת לה וכו'.

217

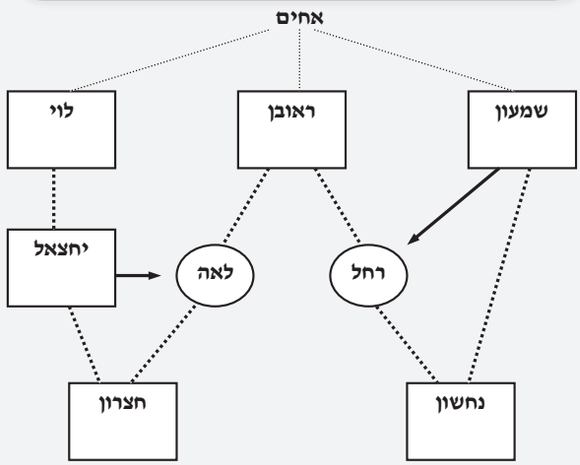

הסבר:

1. שמעון ראובן לוי, אחים.
2. ולראובן שתי בנות רחל ולאה.
3. וללוי בן, יחצאל.
4. ויקח שמעון את רחל לאשה.
5. ותלד לו את נחשון.
6. ויחצאל לקח את לאה (אחות רחל).
7. ותלד לו את חצרון. וקאמר ליה נחשון בריה דשמעון, לחצרון שהוא בר בריה (הנכד) דלוי, הכי: אני ואתה בני אחי (בני שתי אחיות), ואנא ואבוך (יחצאל) בני שני אחים (שמעון ולוי), ואנא ואמך בני שני אחים (שמעון וראובן).

ת"ש, גר שהיה לידתו בקדושה והורתו שלא בקדושה יש לו שאר האם ואין לו שאר האב, כיצד: 1. נשא אחותו מן האם, יוציא. 2. מן האב, יקיים.

218

3. אחות האב מן האם, יוציא.

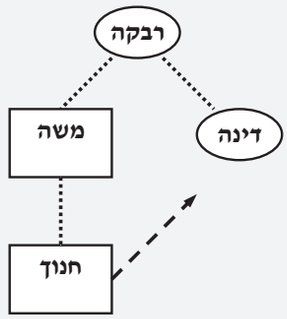

219

4. אחות האב מן האב, יקיים.

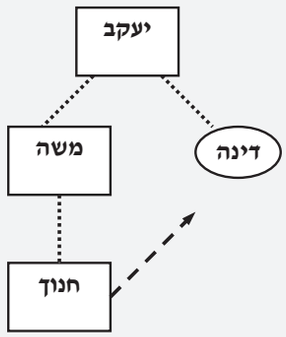

220

5. אחות האם מן האם, יוציא.

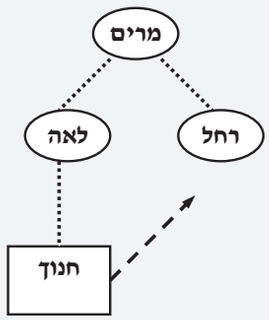

221

6. אחות האם מן האב, לר"מ יוציא, ולחכמים יקיים.

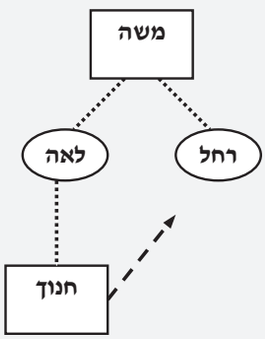

7. ומותר באשת אחיו (אפילו מאמו).

222

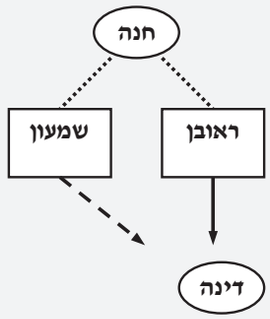

8. ומותר באשת אחי אביו.

223

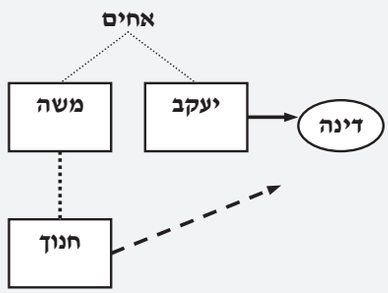

מתני', חמש נשים וכו'.

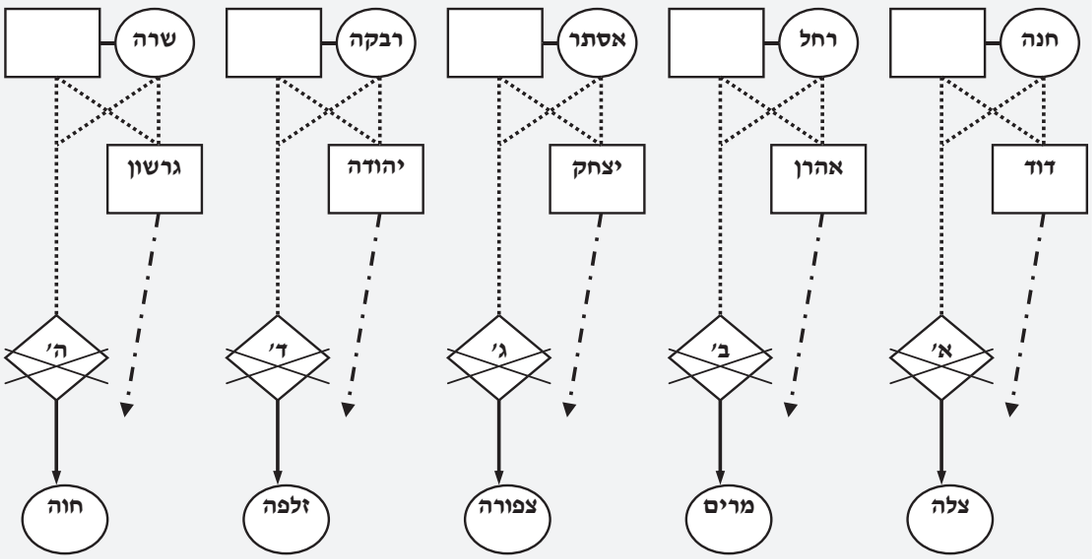

הסבר:

1. חמשה נשים הן: חנה, רחל, אסתר, רבקה, שרה.
2. ולחנה בן, דוד -- ולרחל בן, אהרן -- ולאסתר בן, יצחק -- ולרבקה בן, יהודה -- ולשרה בן, גרשון.
3. ותלדנה חמשת הנשים כל אחת עוד בן (א', ב', ג', ד', ה').
4. וחמשת הולדות שנולדו עכשיו נתערבו.
(נמצא: שלכל אחד מהולדות שנתערבו יש אח מן האב, אלא שאינו יודע מי הוא).
5. הגדילו התערובת, ונשאו נשים (אחד נשא את צלה, ואחד נשא את מרים, ואחד נשא את צפורה, ואחד נשא את זלפה, ואחד נשא את חוה).
6. ומתו בלי בנים.
7. ונשותיהם זקוקות ליבום.אך הם אינם יודעות מיהו אחי בעליהן, לכן:8. ארבעה אחים (אהרן, יצחק, יהודה, גרשון) חולצין לצלה כי שמא היא אשת אחיהם, ודוד מייבם אותה.
9. וכמו כן, דוד (שייבם כבר) ועוד שלשה אחים (יצחק, יהודה, וגרשון) חולצין למרים, ואהרן מייבם אותה.
10. וכמו"כ, השנים שייבמו (דוד ואהרן) ועוד שנים (יהודה וגרשון) חולצין לצפורה, ויצחק מייבם אותה.
11. וכן השלשה שייבמו (דוד, אהרן, ויצחק) ועוד אחד (גרשון) חולצין לזלפה, ויהודה מייבם אותה.
12. וכמו"כ כל ארבעת האחין שכבר ייבמו (דוד, אהרן, יצחק, יהודה) חולצין לחוה, וגרשון מייבם אותה.

מקצתן אחין וכו', א"ר ספרא ה"ק מקצתן אחין מן האב ומקצתן אחין מן האם, אחין מן האם חולצין, ואחין מן האב מייבמין.

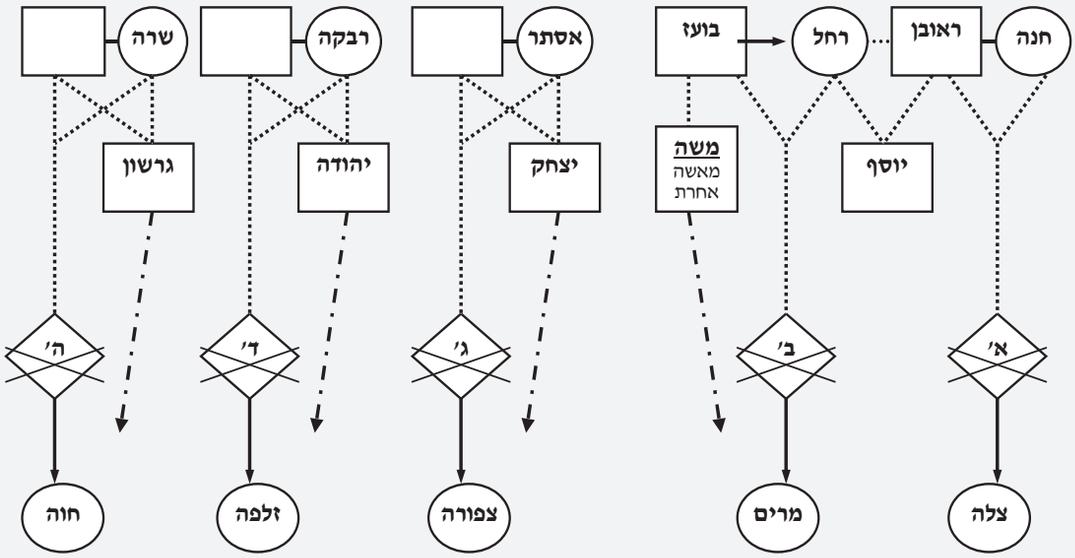

הסבר:

1. לראובן שתי נשים, חנה ורחל. \ 2. ותלד רחל לראובן את יוסף. \ 3. ויגרש ראובן את רחל.
4. ויקח בועז את רחל. \ 5. ולבועז בן מאשה אחרת, משה. \ 6. והיו עוד שלש נשים (אסתר, רבקה, שרה). \ 7. ולאסתר בן, יצחק -- ולרבקה בן, יהודה - - ולשרה בן, גרשון. 8. ותלד חנה לראובן בן (א'), והוא אח ליוסף מן האב. \ 9. וכמו כן ילדה רחל לבועז בן (ב') והוא אח ליוסף מן האם). \ 10. וגם שלש הנשים ילדו לבעליהם עוד בן (ג', ד', ה'). \ 11. וחמשה הולדות שנולדו עכשיו נתערבו.
(נמצא: ליוסף יש בתערובת זו שני אחים , אחד מן האב (א') בן חנה, ואחד מן האם (ב') בן רחל).
12. הגדילו התערובת, ונשאו נשים (אחד נשא את צלה, ואחד נשא את מרים, ואחד נשא את צפורה, ואחד נשא את זלפה, ואחד נשא את חוה). \ 13. ומתו בלי בנים. \ 14. ונשותיהם זקוקות ליבום.
אולם הם אינן יודעות מי הוא אחי בעליהן, לכן:15. יוסף חולץ לכולן, משום שאחת מן הנשים היא אשת אחיו מאביו (בן חנה), ואינו יכול לייבם, כי יש אחת שהיא אשת אחיו מאמו (בן רחל).
16. ויצחק ויהודה וגרשון חולצין למרים, כי שמא היא אשת אחיהם -- ומשה מייבם אותה.
17. וכמו כן, משה (שייבם כבר), ויהודה וגרשון חולצין לצפורה -- ויצחק מייבם אותה.
18. וכמו"כ, השנים שייבמו (משה ויצחק) וכן גרשון חולצין לזלפה -- ויהודה מייבם אותה.
19. וכן, כל השלשה שייבמו (משה יצחק ויהודה) חולצין לחוה -- וגרשון מייבם אותה.
20. ושוב חולצין שלשה לצלה -- ואחד מייבם אותה (נמצא שאחד מייבם שתי נשים).
21. או שכל ארבעת האחין (משה יצחק יהודה וגרשון) חולצין לצלה, ומותרת לעלמא.

ת"ר, יש חולץ לאמו מספק וכו'.

{א} לאמו (רש"י ד"ה אמו ואשה אחרת.)

226

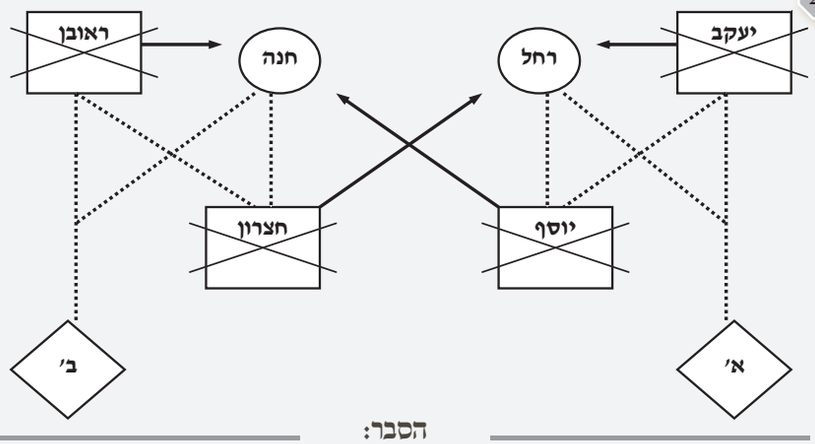

הסבר:

1. יעקב ורחל, איש ואשה.
2. ולהם בן, יוסף.
3. וכמו כן, ראובן וחנה, איש ואשה.
4. ולהם בן, חצרון.
5. ושוב ילדה רחל ליעקב בן (א).
6. וגם חנה ילדה לראובן בן (ב).
7. ושני הבנים האלה נתערבו.

נמצא: ליוסף ולחצרון יש בתוך התערובת לכל אחד אח מן האב.

8. ומתו יעקב וראובן.
9. וילך יוסף ויקח את חנה, וכמו כן הלך חצרון ויקח את רחל.
10. ומתו יוסף וחצרון בלי בנים.
11. ונשיהם (רחל וחנה) נופלות לפני אחיהם המעורבים ליבום.

ומתוך שלכל אחת אינה ידוע מי הוא בנה ומי הוא יבמה, לכן: כל אחת צריכה חליצה משניהם.

נמצא, שכל אחד ואחד "חולץ לאמו מספק" שהרי אחת משניהם ודאי אמו.

{ב} לאחותו, (רש"י ד"ה ה"ג לאחותו ... כך שנויה בתוספתא.)

227

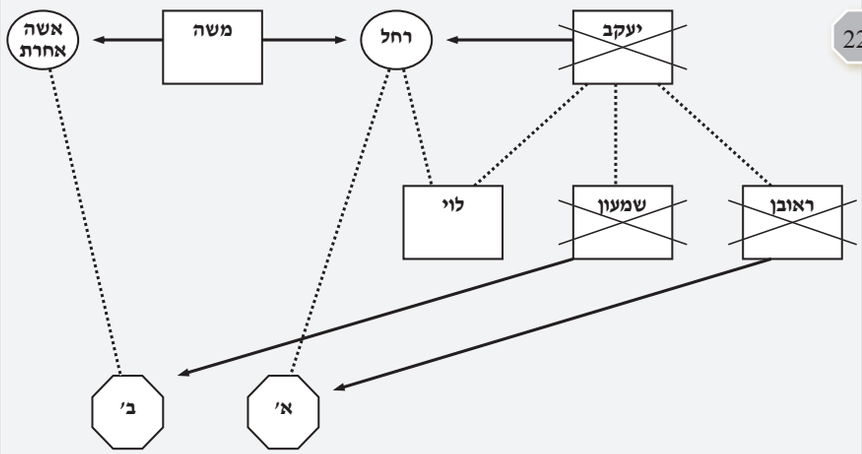

הסבר:

1. ליעקב שני בנים, ראובן ושמעון.
2. ויקח יעקב עוד אשה, ושמה רחל.
3. ותלד לו את לוי.
4. ותתגרש (או נתארמלה) רחל מיעקב.
5. ותנשא רחל למשה.
6. ולמשה עוד אשה אחרת
7. ותלד רחל למשה, בת (א'), וכן האשה האחרת ילדה לו, בת (ב').
8. ושתי הבנות נתערבו.

נמצא: שבתערובת זו יש ללוי אחות מאמו -- ולראובן ושמעון (אחיו מן האב) שתי הבנות הללו זרות לגמרי.

8. ויקחו ראובן ושמעון את שתי הבנות המעורבות (א', ב') לנשים.
9. ומתו ראובן ושמעון בלי בנים.
10. ונשותיהם (א', ב') נופלות לפני לוי אחיהם ליבום.

ומכיון שלוי אינו יודע מי אחותו (מאמו, ואסורה לו) ומי זקוקתו, לכן: חולץ לשתיהן. נמצא "שחולץ לאחותו" מספק.

רש"י, ד"ה ה"ג לאחותו, בא"ד ... לישנא אחרינא וכו'.

228

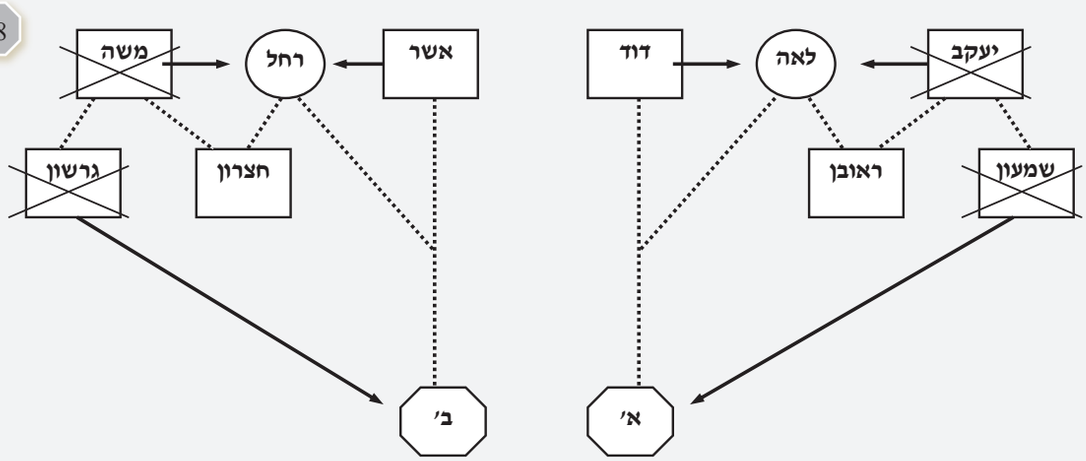

הסבר:

1. ליעקב אשה לאה, ולהם בן ראובן.
2. וכן למשה אשה רחל, ולהם בן חצרון.
3. וליעקב עוד בן מאשה אחרת, שמעון.
4. וכן למשה עוד בן מאשה אחרת, גרשון.
5. ומתו יעקב ומשה.
6. ותנשא לאה לדוד, ורחל נשא לאשר.
7. ותלד לאה לדוד בת (א').
8. וכן רחל ילדה לאשר בת (ב').
9. ושתי הבנות נתערבו.

נמצא: לראובן ולחצרון יש בתערובת זו לכל אחד אחות מאמו, אבל לאחיהם (שמעון וגרשון) זרות הן לגמרי.

10. ויקח שמעון (אח ראובן) בת אחת (א').
11. וכן גרשון (אח חצרון) לקח בת אחת (ב').
12. ומתו שניהם (שמעון וגרשון) בלי בנים.
13. ונשותיהם נופלות לפני ראובן וחצרון ליבום.
14. ראובן חולץ לאחת, וכן חצרון חולץ לאחת, ועל זה אומרת הגמ' "יש חולץ לאחותו מספק" כי שמא אחותו היא מאמו.

ועל פירוש זה כתב רש"י, ולבי מגמגם בה, דהא לפי ביאור זה חלץ כל אחד רק לאחת ושמא לאו אחותו היא, והכי איבעי ליה למימר "זה (שמעון) חולץ לספק אחותו וכן זה (גרשון) חולץ לספק אחותו", אבל לפי מה שהגמ' אומרת "לאחותו מספק" משמע שחלץ ודאי לאחותו אלא שספק הוא מי היא אחותו, ולכן נראה לרש"י כפירושו הראשון, שכל אחד חלץ לשניהם אלא שאינו יודע מי היא אחותו מחמת ספק שבידו.

רש"י, ד"ה ה"ג לאחותו, בא"ד ... לישנא אחרינא וכו'.

229

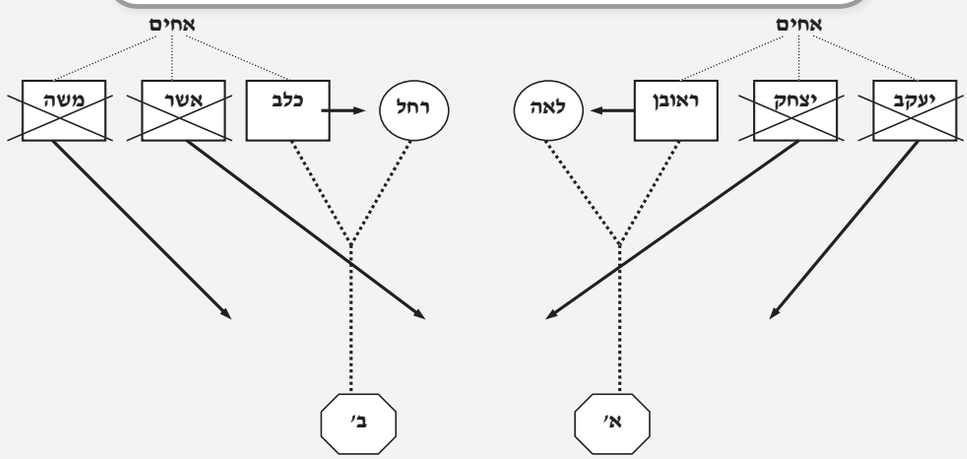

הסבר:

1. לראובן שני אחים, יצחק ויעקב.
2. וכן לכלב שני אחים, אשר ומשה.
3. ויקח ראובן את לאה לאשה.
4. ותלד לו בת (א').
5. וכמו כן, לקח כלב את רחל לאשה.
6. ותלד לו בת (ב').
7. ונתערבו שני הבנות.
8. ויקחו יצחק ויעקב (אחי ראובן) את שתי הבנות לנשים (א', וב').
9. ומתו יצחק ויעקב בלי בנים.
10. ונשותיהם נופלות לפני ראובן ליבום.

ראובן חולץ לשתיהן, אף כי אחת מהן ודאי בתו, נמצא "שחולץ לבתו מספק".

11. וכמו כן, אם אשר ומשה (אחי כלב) נשאו את שתי הבנות (א', וב').
12. ומתו בלי בנים.

חולץ כלב לשתיהן, אף כי אחת מהן ודאי בתו, נמצא "שחולץ לבתו מספק".

רש"י, ד"ה אשתו וכו', בא"ד ... ולשון מורי.

230

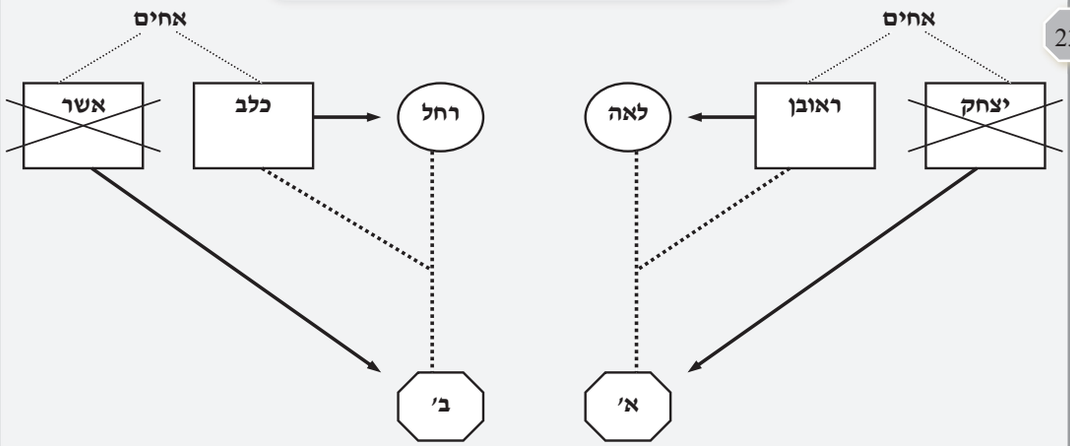

הסבר:

1. לראובן אח, יצחק.
2. וכן לכלב אח, אשר.
3. ויקח ראובן את לאה לאשה.
4. ותלד לו בת (א').
5. וכמו כן, לקח כלב את רחל לאשה.
6. ותלד לו בת (ב').
7. ונתערבו שני הבנות.
8. ויקחו יצחק ואשר את שתי הבנות לנשים (א', ב').
9. ומתו (יצחק ואשר) בלי בנים.
10. ונשותיהם נופלות לפני אחיהם (ראובן וכלב) ליבום.

ראובן חולץ לאשת יצחק (אחיו), אף שהיא ספק בתו. וכמו כן, כלב חולץ לאשת אשר (אחיו), אף שספק בתו היא.נמצא שכל אחד "חולץ לבתו מספק".

ולרש"י אינו נראה פירוש זה (כדלעיל אצל אחותו), והכי קאמר: ולאו היינו מה שכתוב בגמ' שחולץ לבתו מספק, כי לפי דברי הגמ' משמע שודאי חלץ לבתו, רק שספק הוא מי היא בתו,

אלא הכי איבעי ליה למימר "חולץ לספק בתו" כי הרי כל אחד רק לאחת חלץ ושמא לאו בתו היא.

תניא, היה ר"מ אומר איש ואשה פעמים שמולידין חמש אומות וכו'.

231

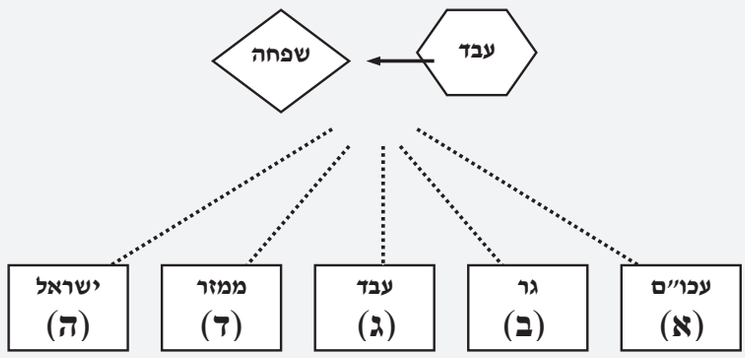

הסבר:

1. ישראל שלקח עבד ושפחה מן השוק.
2. ולהם שני בנים, (א', ב'), ושניהם עובדי כוכבים.
3. ונתגייר אחד מן הבנים (ב'). נמצא: אחד גר, ואחד עובד כוכבים.
4. ואם הטביל את העבד והשפחה לשם עבדות.
5. ונולד להם עוד בן (ג') והוא עבד. הרי כאן: גר , עובד כוכבים , ועבד .
6. ואם שחרר את השפחה, והרי היא כישראלית.
7. וילדה מהעבד עוד בן (ד') הוה הולד ממזר.

הרי כאן: גר, עובד כוכבים, עבד, וממזר.

8. ואם שחרר גם את העבד.
9. ונולד להם עוד בן (ה') והוה ישראל גמור.

הרי כאן חמש אומות: גר, עובד כוכבים, עבד, ממזר, וישראל.

מתני', האשה שנתערב ולדה וכו'.

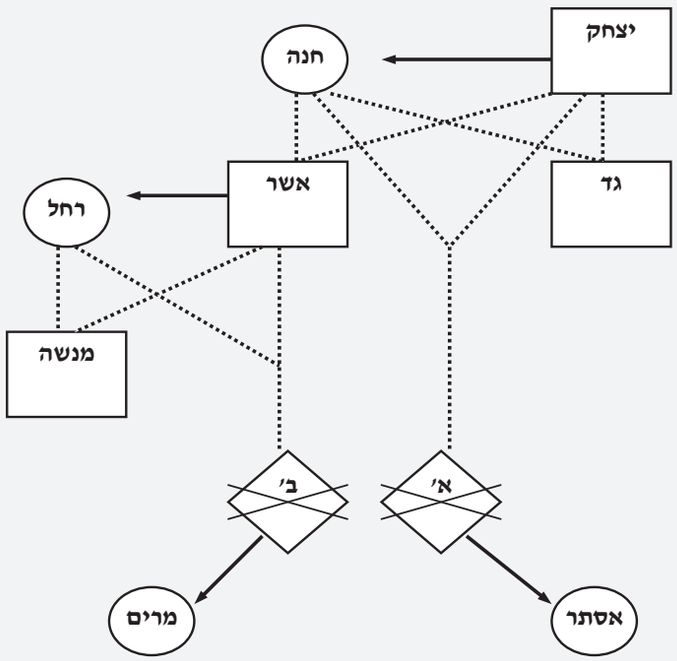

הסבר:

1. יצחק וחנה, איש ואשה.
2. ולהם שני בנים, גד ואשר.
3. ויקח אשר את רחל לאשה.
4. ותלד לו את מנשה.
5. ותלד חנה עוד בן ליצחק (א').
6. וכן רחל (כלתה) ילדה עוד בן לאשר (ב').
7. ושני הבנים נתערבו.

נמצא: שבתערובת זו יש לגד אח, ובן אח -- ולמנשה אח וכן אח של אב (שהוא דודו).

8. הגדילו התערובת, ונשאו נשים.
9. ומתו בלי בנים.
10. ונשיהם נופלות לפני גד ומנשה (אחי בעליהם) ליבום.

ואומרת המשנה: בני הכלה, כלומר מנשה שהוא בן רחל (כלת חנה) חולצין ולא מייבמין, חולין ולא מייבם, משום שכל אחת הוא ספק שמא אשת אחיו היא, או ספק אשת אחי אביו היא, (שהרי אחת היא אשת אחיו (בן אמו רחל), ואחת היא אשת בן חנה (אחי אשר אביו).

אולם, בני הזקנה, היינו גד שהוא בן חנה או חולצין או מייבמין, משום שספק היא, ומה נפשך מותרת לו, שאם היא אשת אחיו אם כן מצוה ליבמה, ואם היא אשת בן אחיו (אשת בן אשר) הרי גם היא מותרת לו.

... מתו הכשרים וכו'.

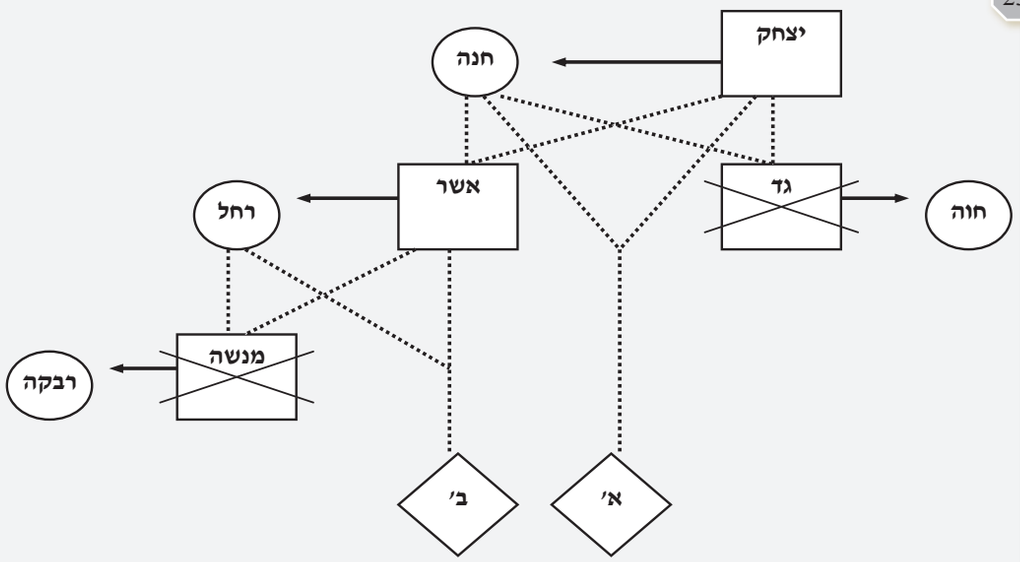

הסבר:

היינו אותו מקרה כדלעיל, אלא:
1. שגד ומנשה (הבנים הודאים של הזקנה והכלה) מתו בלי בנים.
2. ונשותיהם חוה ורבקה נופלות לפני שני אחי בעליהם (בתערובת) ליבום.
ואומרת המשנה: בני התערובת הבנים שנתערבו, לבני הזקנה לאשת גד בן חנה הזקינה,

חולצין ולא מייבמין משום שלכל אחד מהתערובת יש לחשוש שמא הוא בן הכלה, ואם כן אשת גד היא אשת אחי אביו ואסורה לו. ואולם לבני הכלה דהיינו לאשת מנשה בן הכלה, אחד חולץ לה תחילה ואחד מייבם אותה, דממה נפשך מותרת לו דאם אשת אחיו היא אם כן שפיר מייבמה, ואם לאו, הרי אשת בן אחיו היא, ולאחר חליצתה מותרת היא לו.

מתני' ... היו לה בנים מן הראשון וכו'.

234

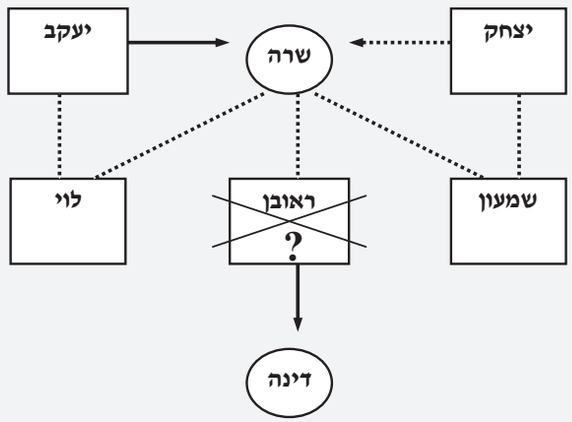

הסבר:

1. שרה נשואה ליצחק.
2. ולהם בן, שמעון.
3. ותתגרש שרה מיצחק.
4. ותנשא שרה ליעקב, תוך ג' חדשים.
5. וילדה את ראובן. (ואינו ידוע לנו אם ראובן נולד לאחר תשעה חדשים, ובן של יצחק הוא, או לאחר שבעה חדשים, ובן יעקב הוא)
6. ואחר כן, ילדה שרה ליעקב בן, לוי.
7. ויקח ראובן את דינה לאשה.
8. ומת ראובן בלי בנים.
9. ואשתו דינה נופלת לפני אחיו ליבום.
10. חולצין, שמעון ולוי לדינה, משום שלגבי כל אחד מהם יש ספק שמא היה בעלה אחיו מאביו. ולא מייבמין משום שלגבי כל אחד מהם חוששים שמא לא היה בעלה אחיו מאביו אלא מן האם, ואסורה היא לו.
וכן הוא להם חולץ ולא מייבם, היינו אותו מקרה אלא: שאם שמעון ולוי נשאו נשים, ומתו בלי בנים.
חולץ ראובן לנשותיהם כי כל אחת שמא אשת אחיו מאביו היא. אבל לא מייבם כי שמא כל אחת אשת אחיו מאמו היא.

... היו לו אחים מן הראשון ... שלא מאותה האם וכו'.

235

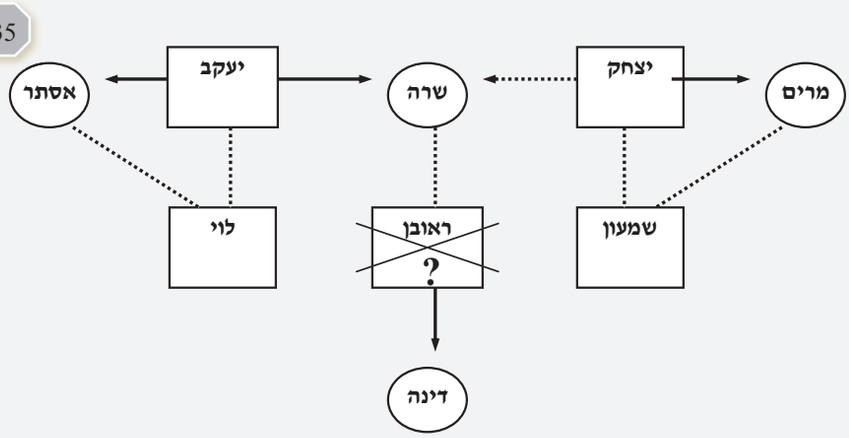

הסבר:

היינו אותו מקרה כדלעיל אלא, שכאן היה שמעון בן של מרים, ולוי בן של אסתר, ולכן:
אם שמעון ולוי נשאו נשים ומתו בלי בנים, הוא (ראובן) חולץ או מייבם, דממה נפשך מותרות הם לו, משום דאם אחת מהם היה בעלה אחיו מאביו, אם כן שפיר מייבמה, ואם לאו הרי אשתו נכרית היא לו.
וכמו כן, אם מת ראובן בלי בנים, הרי הם (שמעון ולוי) אחד חולץ ואחד מייבם, משום שלאחר שחלץ לה אחד מותר השני לייבמה, דממה נפשך מותרת לו, דאם אשת אחיו היא, אם כן שפיר מייבמה, ואם לאו הרי נכרית היא לו, וכבר חלץ לה יבמה, ומותרת היא לכל אדם.

ברם כך שאלו, הרי היתה אשת אחי אמו וכו'.

236

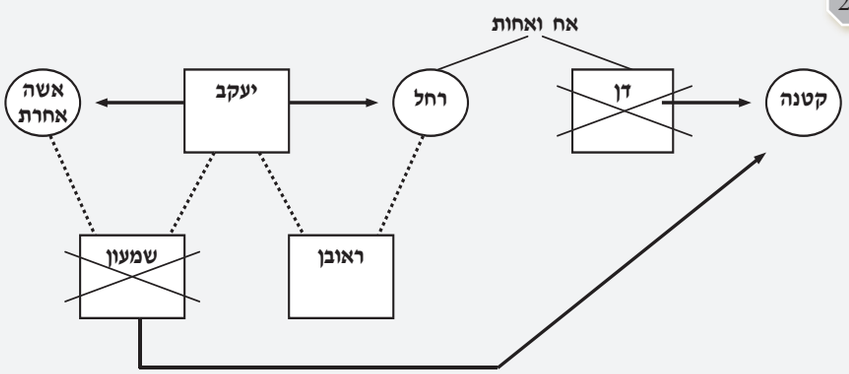

הסבר:

1. רחל ודן, אח ואחות.
2. ויקח יעקב את רחל לאשה.
3. ותלד לו את ראובן.
4. וליעקב עוד אשה אחרת.
5. ותלד לו את שמעון.
(נמצא: ראובן ושמעון אחים מן האב, ודן אחי אמו של ראובן)
6. ויקח דן קטנה לאשה.
7. ומת דן.
8. ותנשא הקטנה לשמעון (המותרת לו, שהרי הוא בן יעקב מאשה אחרת). \ 9. ומת שמעון בלי בנים.
10. ואשתו (הקטנה) נופלת לפני ראובן ליבום.
ושאלו את ר' עקיבא, מהו שתמאן קטנה בנשואי דן, שלא תהא שנייה לראובן וכך תתייבם לו, כיון שהוא במקום מצוה, יש מיאון לאחר מיתה או לא.

רש"י ד"ה מהו שתמאן, בא"ד, אבל באישות דערוה כגון אשת אחיו וכו'.

237

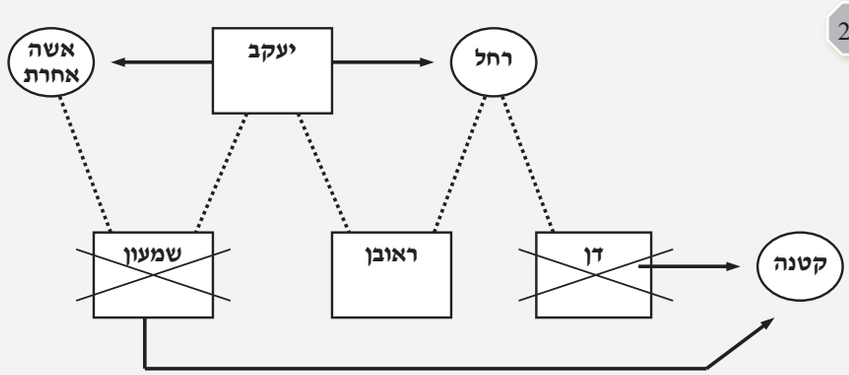

הסבר:

היינו אותו מקרה דלעיל, אלא: שכאן היה דן אחיו של ראובן מאמו רחל.
1. ויקח דן קטנה לאשה.
2. ומת דן.
3. ותנשא הקטנה לשמעון.
4. ומת שמעון בלי בנים.
והכא פשיטא לו דלא אתי מיאון דלאחר מיתה להתיר ערוה דאורייתא לראובן, ואסורה.

1. והתנן שני אחין ...

238

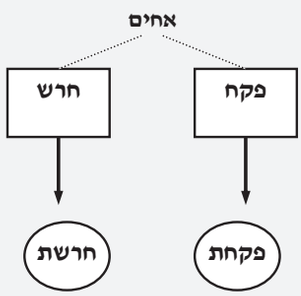

הסבר:

1. שני אחים אחד פקח ואחד חרש, נשואים לשתי נכריות אחת פקחת ואחת חרשת.
2. ומת חרש בעל החרשת בלי בנים.
3. מייבם הפקח את יבמתו החרשת, ואינו חולץ.
4. ואם מת פקח בעל הפקחת בלי בנים.
5. כונס חרש את יבמתו, ואינו מוציא אותה לעולם.

2. ת"ש ...

239

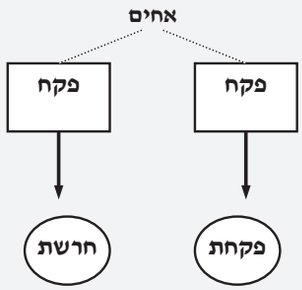

הסבר:

1. שני אחים פקחין נשואים לשתי נכריות אחת פקחת ואחת חרשת.
2. ומת פקח בעל החרשת בלי בנים.
3. מייבם אחיו, ואינו חולץ (דאין חליצה בחרשת), ואם רצה (לאחר הייבום) להוציא, יוציא בגט.
4. ואם מת פקח בעל הפקחת.
5. הרי אשתו חולצת או מתייבמת.

3. איתיביה ...

240

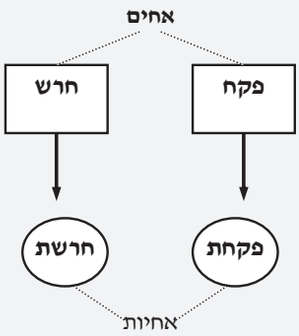

הסבר:

1. שני אחים אחד פקח ואחד חרש, נשואים לשתי אחיות אחת פקחת ואחת חרשת.
2. ומת חרש בעל החרשת בלי בנים.
3. תצא החרשת משום אחות אשה.
4. ואם מת הפקח בעל הפקחת בלי בנים.
5. מוציא החרש את אשתו בגט, ואשת אחיו (היבמה) אסורה לעולם (לכל אדם).

4. אלא איבעי לך ...

241

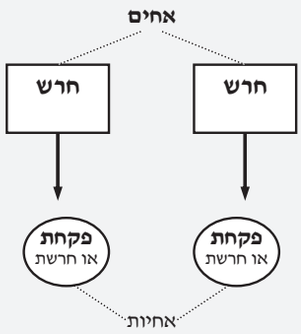

הסבר:

1. שני אחים חרשים נשואים לשתי אחיות פקחות , או לשתי אחיות חרשות וכו'.
2. ומת אחד מן האחים החרשין בלי בנים.
3. ואשתו (החרשת או הפקחת) נופלת לפני אחיו ליבום.
4. הרי היא פטורה מן החליצה ומן היבום.
5. ואם היו שתי הנשים נכריות. מייבם החרש את אשת אחיו (אבל אינו חולץ, שאין חליצה בחרש וחרשת), ולאחר הייבום יכול להוציאה בגט.

דתניא, שני אחים נשואין שתי אחיות יתומות, קטנה וחרשת וכו'.

מת בעלה של קטנה.

242

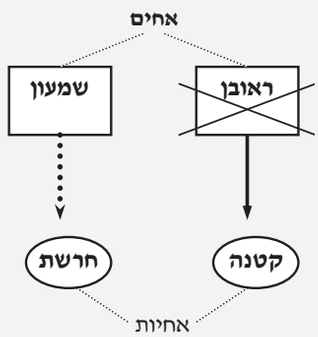

הסבר:

1. ראובן ושמעון, שני אחים .
2. ויקח ראובן קטנה לאשה, ושמעון לקח אחותה החרשת לאשה.
3. ומת ראובן בלי בנים.
4. ואשתו (הקטנה) נופלת לפני שמעון ליבום.
5. החרשת יוצאה בגט, דזיקת קטנה אוסרתה עליו, והקטנה תמתין עד שתגדול, ותחלוץ.

... מת בעלה של חרשת.

243

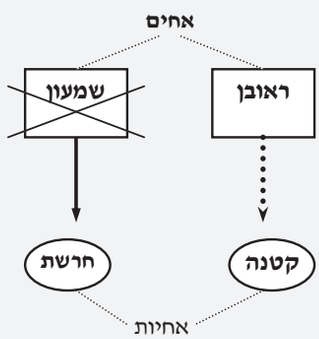

הסבר:

היינו אותו מקרה, אלא:
1. שמת שמעון בלי בנים.
2. ואשתו (החרשת) נופלת לפני ראובן ליבום.
3. הקטנה יוצאה בגט, דזיקת החרשת אוסרתה עליו, והחרשת אסורה לעולם (ואינה חולצת).

אחים
נישואין
יבום
חליצה
בן
איש
אשה

מתני' ובא על הראשונה וחזר ובא על השניה

244

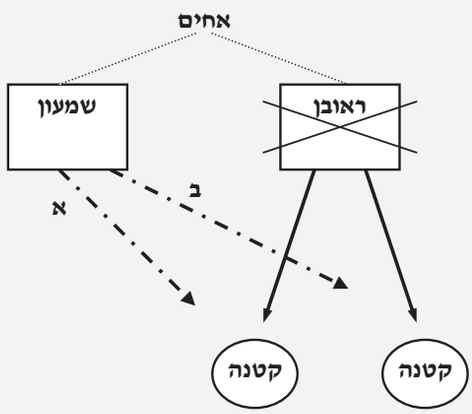

הסבר:

1. ראובן ושמעון, שני אחים.
2. ויקח ראובן שתי אחיות יתומות קטנות לנשים.
3. ומת ראובן בלי בנים.
4. ושתי נשיו הקטנות נופלות לפני שמעון ליבום.
5. ובא שמעון על הראשונה (א) , וחזר ובא על השניה (ב), לא פסל את הראשונה.

או שבא אחיו על השניה

245

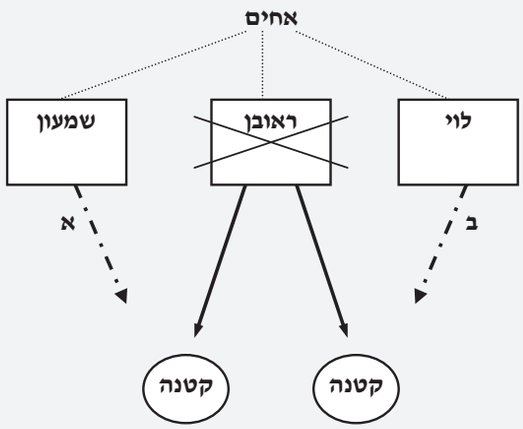

הסבר:

1. ואם היה עוד אח לוי.
2. ואחרי שבא שמעון על הראשונה (א), חזר ובא לוי על השניה (ב), לא פסל את הראשונה.
... וכן אם היו שתיהן חרשות

קטנה וחרשת וכו'

בא יבם על הקטנה וחזר ובא על החרשת

246

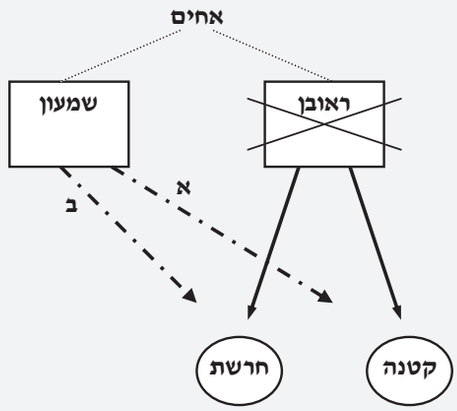

הסבר:

1. ראובן ושמעון, שני אחים.
2. ומת ראובן בלי בנים.
3. ושני נשיו (הקטנה והחרשת) נופלות לפני שמעון ליבום.

ובא שמעון תחלה על הקטנה (א), וחזר ובא על החרשת (ב) -- פסל את הקטנה.

... או שבא אחיו על החרשת

247

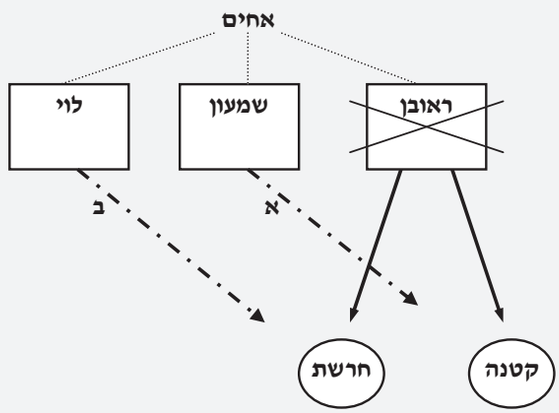

הסבר:

היינו אותו מקרה כדלעיל, אלא:

1. שתחלה בא שמעון על החרשת (א), ואחר כן בא על הקטנה (ב) -- פסל את החרשת.

בא יבם על החרשת וחזר ובא על הקטנה

248

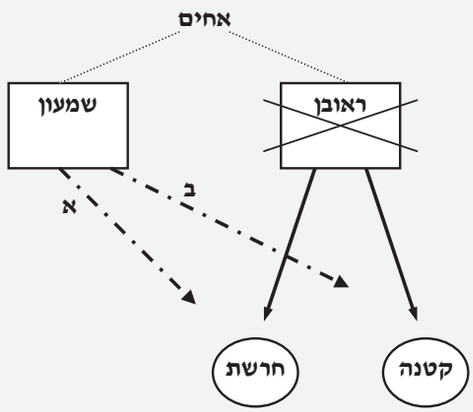

הסבר:

היינו אותו מקרה כדלעיל, אלא:
1. שתחלה בא שמעון על החרשת (א), ואחר כן בא על הקטנה (ב) -- פסל את החרשת.

... או שבא אחיו על הקטנה

249

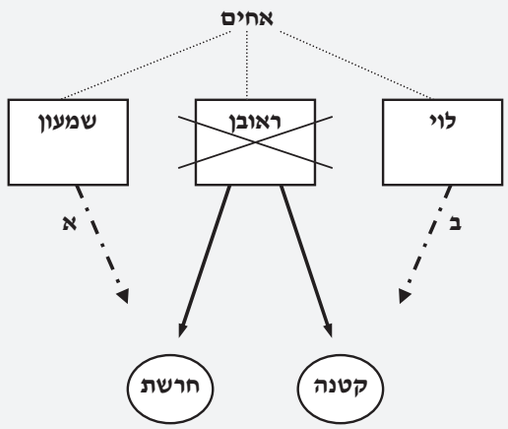

הסבר:

1. ואם היה עוד אח לוי.
2. ואחר שבא שמעון על החרשת (א), חזר ובא לוי על הקטנה (ב) -- פסל את החרשת.

וכמו כן, אם היה "פקחת וחרשת" -- או "גדולה וקטנה"

מתני', חרש שנשא ...

א. שני אחים חרשים וכו'.

250

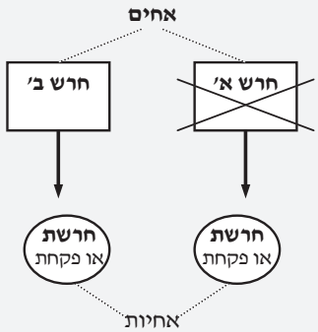

הסבר:

1. שני אחים חרשים (א'-ב'), נשואים לשתי אחיות חרשות, או לשתי אחיות פקחות וכו'.
2. ומת אחד מן האחים החרשין בלי בנים (כגון חרש א').
3. ואשתו (החרשת או הפקחת) נופלת לפני אחיו ליבום.
4. הרי היא פטורה מן החליצה ומן היבום.

ואם היו שתי הנשים נכריות, מייבם החרש את אשת אחיו (אבל אינו חולץ, שאין חליצה בחרש וחרשת). ולאחר הייבום יכול להוציאה בגט, (שהגט הניתן ברמיזה מפקיע את נישואיו מכוח זיקת אחיו, שהיו אף הם ברמיזה).

ב. שני אחים אחד חרש ואחד פקח וכו'.

251

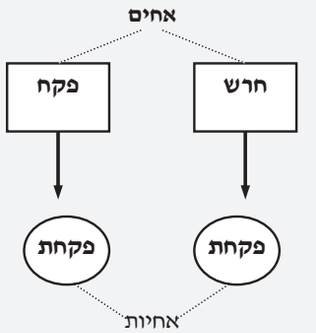

הסבר:

1. שני אחים אחד חרש ואחד פקח, נשואים לשתי אחיות פקחות.
2. ומת החרש בלי בנים.
3. תצא היבמה משום אחות אשה.
4. ואם מת הפקח בלי בנים.
5. מוציא החרש את אשתו בגט, ואשת אחיו (היבמה) אסורה לעולם (לכל אדם).

ג. שני אחים פקחים וכו'.

252

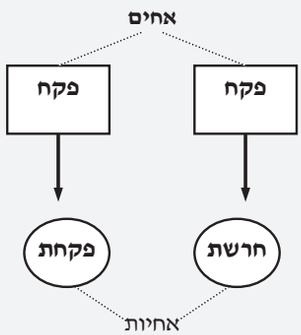

הסבר:

1. שני אחים פקחים, נשואים לשתי אחיות, אחת חרשת ואחת פקחת.
2. ומת פקח בעל החרשת בלי בנים.
3. תצא החרשת משום אחות אשה. 4. ואם מת הפקח בעל הפקחת בלי בנים.
5. מוציא החרש את אשתו בגט, ואשת אחיו (היבמה) בחליצה.

ד. שני אחים אחד חרש ואחד פקח וכו'.

253

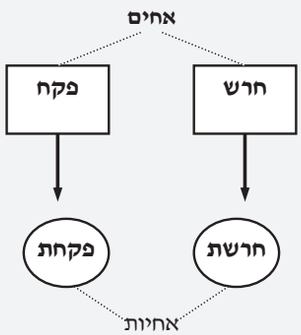

הסבר:

1. שני אחים אחד חרש ואחד פקח, נשואים לשתי אחיות אחת חרשת ואחת פקחת.
2. ומת חרש בעל החרשת בלי בנים.
3. תצא החרשת משום אחות אשה. 4. ואם מת הפקח בעל הפקחת בלי בנים.
5. מוציא החרש את אשתו בגט, ואשת אחיו (היבמה) אסורה לעולם (לכל אדם).

ה. שני אחים אחד חרש ואחד פקח וכו'.

254

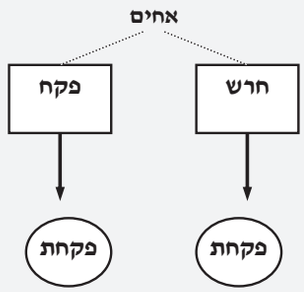

הסבר:

1. היינו כציור ב', אלא: ששתי הנשים (הפקחות) היו נכריות זו לזו.
2. ומת חרש בלי בנים.
3. הרי אשתו חולצת או מתייבמת.4. ואם מת פקח בלי בנים.
5. כונס חרש את יבמתו, ואינו מוציא אותה לעולם.

ו. שני אחים פקחים וכו'.

255

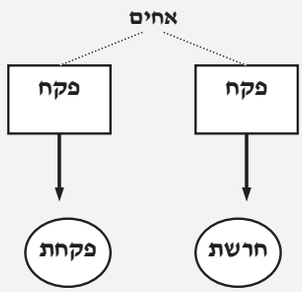

הסבר:

1. היינו כציור ג', אלא: ששתי הנשים (הפקחת והחרשת) היו נכריות זו לזו.
2. ומת פקח בעל החרשת בלי בנים.
3. מייבם ואינו חולץ (דאין חליצה בחרשת), ואם רצה (לאחר הייבום) להוציא, יוציא בגט.
4. ואם מת פקח בעל הפקחת.
5. הרי אשתו חולצת או מתייבמת.

ז. שני אחים אחד חרש ואחד פקח וכו'.

256

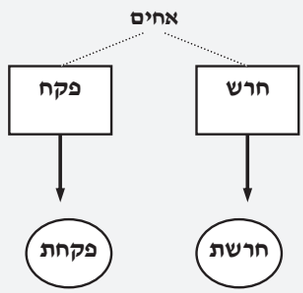

הסבר:

1. היינו כציור ד', אלא: ששתי הנשים (הפקחת והחרשת) היו נכריות זו לזו.
2. ומת חרש בעל החרשת בלי בנים.
3. מייבם הפקח את יבמתו החרשת, ואינו חולץ.
4. ואם מת פקח בעל הפקחת בלי בנים.
5. כונס חרש את יבמתו, ואינו מוציא אותה לעולם.

מתני'. הכל נאמנים להעידה, חוץ מחמותה, ובת חמותה, וצרתה ...

257

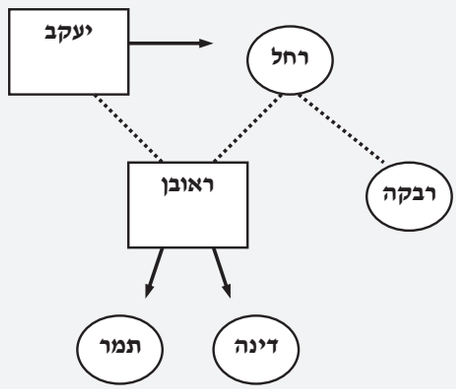

הסבר:

1. יעקב ורחל, איש ואשה.
2. ולהם בן ראובן.
3. ויקח ראובן את דינה לאשה. (נמצא: רחל חמותה של דינה, ואינה נאמנת להעיד עליה שמות ראובן בעלה)
4. ואם לרחל היתה בת רבקה. (הרי רבקה בת חמותה של דינה, ואינה נאמנת להעיד עליה)
5. ואם לראובן היה עוד אשה, תמר. (הרי תמר צרת דינה, ואינה נאמנת להעיד עליה)

... ויבמתה, ובת בעלה.

258

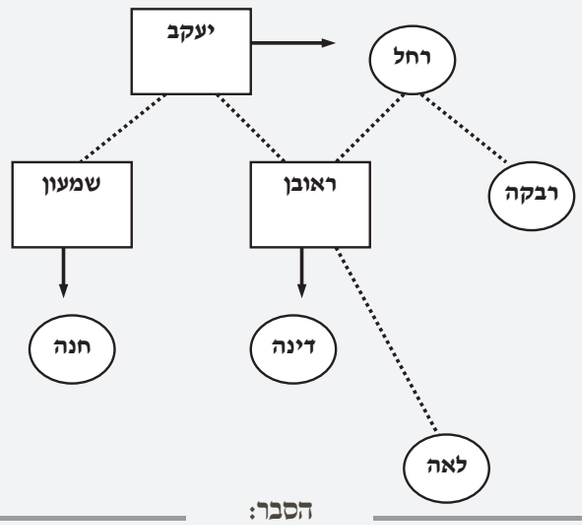

הסבר:

היינו אותו מקרה כדלעיל, אלא:
1. לראובן היה אח (מן האב), שמעון.
2. ולשמעון אשה, ושמה חנה.
(נמצא: חנה ודינה יבמות זו לזו, כי אם ימות ראובן (בלי בנים) הרי אשתו דינה נופלת לפני שמעון ליבום, וכמו כן להיפך,
ולכן אין אחת נאמנת להעיד על חברתה)
3. ואם לראובן היה בת (מאשה אחרת) לאה.
(הרי לאה בת בעלה של דינה, ואינה נאמנת להעיד עליה)

ר"י מוסיף אף אשת אב, והכלה.

259

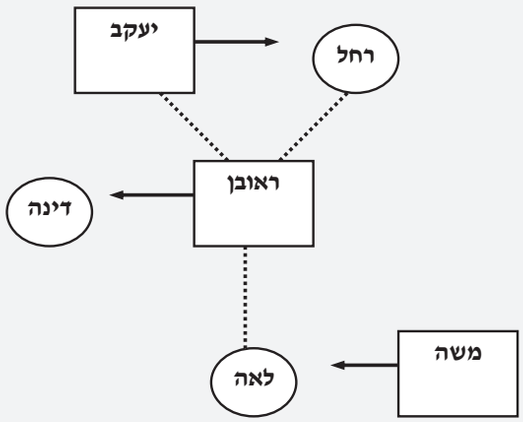

הסבר:

1. יעקב ורחל, איש ואשה.
2. ולהם בן ראובן.
3. ולראובן בת, לאה.
4. ויקח ראובן את דינה לאשה.
נמצא: דינה אשת אביו של לאה, ואינה נאמנת להעיד עליה שמת בעלה (משה).

וכמו כן, דינה היא כלת רחל (אשת בנה ראובן), ואינה נאמנת להעיד עליה שמת בעלה (יעקב).
ופרכינן: הרי אשת אב (דהיינו דינה ללאה), בכלל בת הבעל כי הלא לאה היא בת ראובן (בעלה של דינה).
וכמו כן: הרי כלה (דהיינו דינה לרחל), בכלל חמותה (כי הלא רחל חמותה של דינה).

אחים
נישואין
יבום
חליצה
בן
איש
אשה

בעי במערבא, חמותה הבאה לאחר מכן מהו.

260

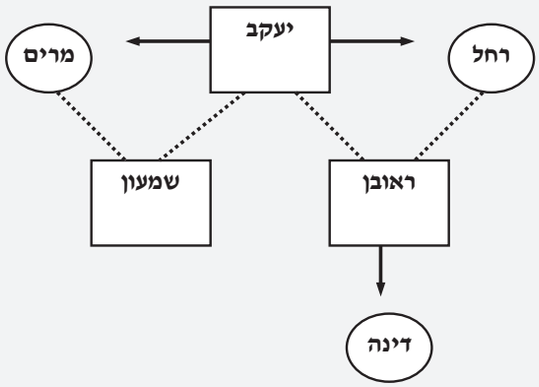

הסבר:

1. ליעקב שתי נשים, רחל ומרים.
2. ותלד לו רחל את ראובן, ומרים ילדה לו את שמעון. (נמצא: ראובן ושמעון אחים מן האב)
3. ויקח ראובן את דינה לאשה. וכיון שאם ימות ראובן בלי בנים, נופלת דינה לפני שמעון ליבום, ואם מייבם אותה שמעון, נמצאת מרים חמותה, לכן נקראת מרים חמותה הבאה לאחר מכן.

מאורות המשנה

מסכת שביעית

יו"ל על ידי

מסכת שביעית

דף היומי: יבמות ב' ע"ב

מַסֶּכֶת שְׁבִיעִית עוֹסֶקֶת בַּמִּצְווֹת הַנּוֹגְעוֹת לִשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה, הֶחָלָה אַחַת לְשֶׁבַע שָׁנִים.
מִצְווֹת הַתּוֹרָה עַל שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה עוֹסְקוֹת בִּשְׁלוֹשָׁה נוֹשְׂאִים:
א. שְׁבִיתָה מֵעֲבוֹדוֹת הָאֲדָמָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.
ב. קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית - דִּינִים הַנּוֹהֲגִים בְּגִדּוּלֵי שְׁבִיעִית.
ג. שְׁמִטַּת כְּסָפִים.

פרק א'

בַּפֶּרֶק הָרִאשׁוֹן - עַד אֵימָתַי - וּבַפֶּרֶק הַשֵּׁנִי רִכֵּז רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ דִּינִים וַהֲלָכוֹת הַתְּקֵפִים בְּטֶרֶם תִּכָּנֵס הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית.
תְּקוּפָה זוֹ מְכֻנָּה "תּוֹסֶפֶת שְׁבִיעִית".
שְׁנַת שְׁמִטָּה מַתְחִילָה בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, א' בְּתִשְׁרֵי, בְּכָל שָׁנָה שְׁבִיעִית. לַהֲלָכָה נוֹקְטִים, כִּי מִדִּין תּוֹרָה[א], דִּינֵי "תּוֹסֶפֶת שְׁבִיעִית" חָלִים שְׁלֹשִׁים יוֹם לִפְנֵי הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית. חֲכָמִים תִּקְּנוּ לֶאֱסֹר סוּגֵי חֲרִישָׁה עוֹד לִפְנֵי כֵן, כְּפִי שֶׁיְּבֹאַר בְּמַהֲלַךְ הַמִּשְׁנָיוֹת.
הַגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת מוֹעֵד קָטָן[ב] מַבְהִירָה, כִּי לַהֲלָכָה אִסּוּרֵי "תּוֹסֶפֶת שְׁבִיעִית" נוֹהֲגִים רַק בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם[ג].

משנה א'

חֲכָמִים אָסְרוּ כָּל חֲרִישָׁה שֶׁעַל פִּי מוֹעֵד בִּצּוּעָהּ **נִרְאֶה** כִּי הִיא נוֹעֲדָה לְצָרְכֵי גִדּוּל שֶׁל הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית.
בְּפֶרֶק ב' יִתְבָּאֵר כִּי לְפִיכָךְ חֲרִישַׁת שְׂדֵה תְבוּאָה אֵינָהּ מֻתֶּרֶת אֶלָּא עַד חַג הַפֶּסַח שֶׁל עֶרֶב שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה. בְּפֶרֶק זֶה מַבְהִירָה הַמִּשְׁנָה, כִּי לְגַבֵּי קַרְקַע שֶׁגְּדֵלִים בָּהּ אִילָנוֹת קַיֶּמֶת קֻלָּא, שֶׁמֻּתָּר לַחֲרֹשׁ בָּהּ גַּם לְאַחַר הַפָּסַח.

לְאַחַר תֹּם יְרִידַת הַגְּשָׁמִים, הָיוּ חוֹרְשִׁים סְבִיב הָאִילָנוֹת, כְּדֵי שֶׁהַלַּחְלוּחִית שֶׁנּוֹתְרָה בַּקַּרְקַע תְּחַלְחֵל לְמַעֲבֵה הָאֲדָמָה וְתַרְוֶה אֶת הַשָּׁרָשִׁים[ד].
הֵחֵל מִן הַמּוֹעֵד בּוֹ הַקַּרְקַע חָרְבָה עַד תֹּם מִלַּחְלוּחִית גִּשְׁמֵי הַחֹרֶף, נִרְאֵית חֲרִישָׁה סְבִיב אִילָן כַּהֲכָנָה לִקְלִיטַת גִּשְׁמֵי הַשָּׁנָה הַבָּאָה[ה]. לְפִיכָךְ, בְּעֶרֶב שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה, לְאַחַר שֶׁהָאָרֶץ יָבְשָׁה, אֵין לַחֲרֹשׁ עוֹד סְבִיב הָאִילָנוֹת. מִשְׁנָה זוֹ מְבָרֶרֶת אֵימָתַי חָל אִסּוּר זֶה.

ביאור

[1] עַד מָתַי מֻתָּר לַחֲרֹשׁ מַטַּע עֵצִים בְּעֶרֶב שְׁבִיעִית[ו]?

נֶחְלְקוּ תַּנָּאִים בַּדָּבָר. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים כִּי כָל עוֹד קַיֶּמֶת תּוֹעֶלֶת בַּחֲרִישָׁה לְצֹרֶךְ פֵּרוֹת הַשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית - מֻתֶּרֶת הַחֲרִישָׁה; הַיְנוּ: כָּל זְמַן שֶׁקַּיֶּמֶת לַחְלוּחִית כָּל שֶׁהִיא בָּאֲדָמָה, לְפִי שֶׁחֲרִישַׁת קַרְקַע לַחָה מַחְדִּירָה אֶת הַלַּחְלוּחִית לַשָּׁרָשִׁים וּמֵיטִיבָה עִם הַפֵּרוֹת.

בֵּית הִלֵּל חוֹלְקִים, לְפִי שֶׁבְּאֹפֶן זֶה מִשְׁתַּנֶּה הַדִּין מִשָּׂדֶה לְשָׂדֶה, לְפִי אֹמֶד דַּעְתּוֹ שֶׁל כָּל אָדָם; אֶלָּא הֵם סוֹבְרִים כִּי חֲכָמִים קָבְעוּ לְכָךְ זְמָן קָצוּב - חַג הַשָּׁבוּעוֹת[ז].

[2] מִתּוֹךְ רָצוֹן לְלַמֵּד עַל הַזְּמָן, בְּקֵרוּב, שֶׁבּוֹ חָל דִּין "תּוֹסֶפֶת שְׁבִיעִית" לְפִי בֵית שַׁמַּאי[ח], חוֹתֶמֶת הַמִּשְׁנָה מַחֲלֹקֶת זוֹ בְּצִיּוּן הָעֻבְדָּה כִּי פַּעַר הַזְּמַנִּים בֵּין שִׁטַת בֵּית הִלֵּל לְשִׁטַת בֵּית שַׁמַּאי אֵינוֹ רַב, לְפִי שֶׁהַסִּמָּן שֶׁנָּתְנוּ בֵּית שַׁמַּאי מִתְרַחֵשׁ בִּתְקוּפַת עֲצֶרֶת שֶׁבָּהּ נָקְבוּ בֵּית הִלֵּל.

[1] עַד אֵימָתַי חוֹרְשִׁין בִּשְׂדֵה הָאִילָן עֶרֶב שְׁבִיעִית - בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, כָּל זְמַן שֶׁהוּא יָפֶה לַפֶּרִי; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, עַד הָעֲצֶרֶת. [2] וּקְרוֹבִין דִּבְרֵי אֵלּוּ לִהְיוֹת כְּדִבְרֵי אֵלּוּ:

רבינו עובדיה מברטנורא

עד אימתי חורשים בשדה האילן. לקמן מפרש איזהו שדה אילן: **ערב שביעית.** שצריך להוסיף משנה ששית על השביעית באיסור עבודת הארץ ולקמן ילפינן לה מקראי: **כל זמן שהוא יפה לפרי.** כלומר שהחרישה יפה לפרי הוי מתקן הקרקע לצורך הפרי של ששית ולא לצורך שביעית: **עד העצרת.** דעד העצרת יפה לפרי ותו לא, ומן העצרת ואילך נראה כמתקן לצורך שביעית. ובשדה לבן שאין בו אילן עד הפסח. ומשנה זו היא משנה ראשונה ואינה הלכה, דרבן גמליאל ובית דינו נמנו על שני פרקים הללו שהם פסח בשדה לבן ועצרת בשדה אילן והתירום ומותר לחרוש עד ר"ה של שביעית:

בַּתַּלְמוּד הַיְרוּשַׁלְמִי מְבֹאָר כִּי לְפִי בֵית שַׁמַּאי, בְּרֹב הַשָּׁנִים אִסּוּר הַחֲרִישָׁה חָל מְעַט אַחֲרֵי חַג הַשָּׁבוּעוֹת; אַךְ לְשִׁטָּתָם, בְּשָׁנִים דְּלִילוֹת-גְּשָׁמִים, אָסוּר לַחֲרֹשׁ כְּבָר לִפְנֵי חַג הַשָּׁבוּעוֹת.

מקורות והערות

א. לגבי מקור הלכה זו חולקים תנאים, ראה לקמן משנה ד'. **ב.** דף ג/ב ד/א. **ג.** משנתנו נשנתה בתקופה קדומה. אחר שנפסקה הלכה כשיטת רבי ישמעאל (ראה להלן משנה ד') שמקור איסור תוספת שביעית בהלכה למשה מסיני, דקדקו בה רבן גמליאל ובית דינו כי היא מתייחסת לזמן שבית המקדש קיים בלבד. **ד.** ירושלמי פרק ב' סוף הלכה א'. **ה.** ראה רש"י מועד קטן ג/ב ד"ה "כל זמן", ותוספות רי"ד שם. **ו.** **"עד אימתי חורשין":** המשנה מתייחסת לאיסור חרישה בלבד בזמן "תוספת שביעית". התוספתא (פרק א' הלכה ה') אוסרת גם זיבול (ראה גם בפרק ב' משנה ב'-ג'), אך שאר עבודות האדמה לא נאסרו בתקופה זו. אם כי נחלקו ראשונים, אם בתקופה של שלושים יום לפני שמיטה - זמן "תוספת שביעית" מדאורייתא, נאסרו עבודות אדמה נוספות (ראה על כך ב"דרך אמונה" הלכות שמיטה פרק ג' הלכה א' ובביאור ההלכה שם). **ז.** על פי תלמיד רבינו יחיאל מפריש, מועד קטן ג/ב. ראה גם לקמן פרק ב' משנה א' ובתלמוד ירושלמי שם. **ח.** ראה תוספות מועד קטן ג/ב ד"ה "וקרובים".

משנה ב'

דף היומי: **יבמות ג' ע"ב**

בַּמִּשְׁנָה הַקּוֹדֶמֶת נִתְבָּאֵר כִּי לְשִׁיטַת בֵּית הִלֵּל מָתָר לַחָרֹשׁ שָׂדֶה אִילָן עַד חַג הַשָּׁבוּעוֹת, וּלְשִׁיטַת בֵּית שַׁמַּאי - עַד שֶׁתִּכָּלֶה הַלַּחְלוּחִית מִן הַקַּרְקַע. לְפִיכָךְ מַבְהִירָה מִשְׁנָה זוֹ מַהֵי צְפִיפוּת הָעֵצִים הַדְּרוּשָׁה לִהְיוֹת בְּשָׂדֶה כְּדֵי שֶׁיִּגָּדֵר "שְׂדֵה אִילָן" וְלֹא כְּשָׂדֶה שֶׁמָּתָר לְחָרְשׁוֹ רַק עַד פֶּסַח.

ביאור

[1] אֵיזוֹ קַרְקַע לְגִדּוּל מְגֻדֶּרֶת "שְׂדֵה אִילָן"? כָּל קַרְקַע שֶׁמִּתְקַיְּמִים בָּהּ שְׁנֵי תְּנָאִים:

א. יֵשׁ בָּהּ לְפָחוֹת שְׁלוֹשָׁה אִילָנוֹת הַנְּטוּעִים עַל פְּנֵי שֶׁטַח שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה עַל "בֵּית סְאָה"[ט] - חֲמִשִּׁים אַמָּה עַל חֲמִשִּׁים אַמָּה (50 אַמָּה = 30 מֶטֶר בְּקֵרוּב).

ב. הָעֵצִים הַנְּטוּעִים בַּקַּרְקַע חֲסָנִים דַּיָּם כְּדֵי לְהָנִיב יַחַד[י] בַּמּוּת פֵּרוֹת שֶׁאֶפְשָׁר לְגַבְּשָׁם לְ"כִבַּר דְּבֵלָה" - דְּבֵקַת תְּאֵנִים יְבֵשׁוֹת שֶׁנִּדְרְסוּ יַחַד[יא] בְּצוּרַת כִּבָּר - בְּמִשְׁקָל שִׁשִּׁים מָנֶה (מָנֶה = 100 דִּינָר) אִיטַלְקִי[יב] (שִׁשִּׁים מָנֶה = 28.8 ק"ג[יג]).

[1] אֵיזֶהוּ שְׂדֵה הָאִילָן? כָּל שְׁלֹשָׁה אִילָנוֹת לְבֵית סְאָה, אִם רְאוּיִין לַעֲשׂוֹת כִּכַּר דְּבֵלָה שֶׁל שִׁשִּׁים מָנֶה בָּאִיטַלְקִי, חוֹרְשִׁים כָּל בֵּית סְאָה בִּשְׁבִילָן. [2] פָּחוֹת מִכָּאן - אֵין חוֹרְשִׁין לָהֶן אֶלָּא מִלֹּא הָאוֹרָה וְסַלּוֹ חוּצָה לוֹ:

רבינו עובדיה מברטנורא

לבית סאה. קרקע שהיא ג' אמה על ג' אמה: **ככר דבלה.** המתנים היכנים עשויין כמעגלה כעין ככר לחם קרוים ככר דבלה: **באיטלקי.** במנה של מיטליא של יון, ולפי שהיה כך בימי משה משערים בו והמנה מאה דינרים והדינר שם משוח ומשקל כל מעה ט"ו שעורות בינוניות: **פחות מכאן.** מכאן של שלשה אילנות ולמעלה מהן חורשים כל בית סאה בשבילן ואומר לו כמלא אורה וסלו. המלקט תאנים קרוי אורה כמו גודר בממריס ואוגר בענבים. **וסלו,** הסל שנותן בו מה שהוא לוקט, ומאי שנא מאוגר שהוא הלכן ואין אורחין אותו אלא עד הפסח:

שָׂדֶה זֶה מְגֻדֶּרֶת "שְׂדֵה אִילָן" וּמֻתָּר לַחָרֹשׁ אֶת כָּל שִׁטְחוֹ, גַּם אֶת הָאֲדָמָה שֶׁאֵינָהּ סְבִיב הָאִילָנוֹת, עַד חַג הַשָּׁבוּעוֹת שֶׁל עֶרֶב שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה.

[2] בְּהֶעְדֵּר תְּנָאִים אֵלֶּה[יד], הַחֲרִישָׁה עַד חַג הַשָּׁבוּעוֹת מֻתֶּרֶת רַק תַּחַת הָעֵצִים וְסָמוּךְ לָהֶם סְבִיב הַגֶּזַע, בְּתִחוּם רְצוּעַת הַקַּרְקַע הַנִּדְרֶשֶׁת לְאוֹרַה הַתְּאֵנִים וּלְסַלּוֹ - שְׁתֵּי אַמּוֹת סָבִיב-סָבִיב[טו]. יֶתֶר שֶׁטַח הַשָּׂדֶה מְגֻדָּר "שְׂדֵה תְבוּאָה" שֶׁמֻּתָּר לַחָרֹשׁ בּוֹ עַד חַג הַפֶּסַח בִּלְבָד, כַּמְבֹאָר בַּפֶּרֶק הַבָּא[טז].

משנה ג'

דף היומי: **יבמות ד' ע"ב**

בְּמִשְׁנָה ב' נִקְבְּעָה הַגְדָּרַת שְׂדֵה אִילָן לְפִי צְפִיפוּת הָעֵצִים עַל פְּנֵי הַקַּרְקַע וּלְפִי כִּשָּׁר תְּנוּבָתָם. הַמִּשְׁנָה נָקְבָה בְּשִׁעוּר תְּנוּבָה שֶׁל "כִּבַּר דְּבֵלָה".

מִשְׁנָה זוֹ תְּפָרֵט, כִּי הֲלָכָה זוֹ אֲמוּרָה לְגַבֵּי כָּל סוּגֵי הָאִילָנוֹת וְלֹא רַק לְגַבֵּי עֵצֵי תְּאֵנָה.

ביאור

[1] אֶת מִצְבָּם שֶׁל כָּל סוּגֵי הָאִילָנוֹת, הֵן עֵצֵי סָרָק וְהֵן עֵצִים עוֹשֵׂי פֵּרִי, מְשַׁעֲרִים לְפִי עֵצֵי תְּאֵנָה. כְּלוֹמַר, מָה הָיְתָה תְּנוּבַת עֵצִים אֵלֶּה, לוּ הָיוּ עֵצֵי תְּאֵנָה. עָמְדוּ הָעֵצִים בַּתְּנָאִים הַנִּדְרָשִׁים - שְׁלֹשָׁה עֵצִים בְּ"בֵּית סְאָה", הַמְסֻגָּלִים לְהָנִיב "כִּבַּר דְּבֵלָה" - דִּין הַשָּׂדֶה כְּ"שְׂדֵה אִילָן" שֶׁמֻּתָּר לְחָרְשׁוֹ עַד שָׁבוּעוֹת.

בַּתַּלְמוּד הַיְרוּשַׁלְמִי מְבֹאָר כִּי גַּם עֵצֵי סָרָק זְקוּקִים לַחֲרִישָׁה לְצֹרֶךְ הַחְדָּרַת הַלַּחְלוּחִית, כְּדֵי שֶׁיִּתְעַבּוּ גִּזְעֵיהֶם הַמְּשַׁמְּשִׁים לְתַעֲשִׂיַּת הָעֵץ.

[2] אִם מְשַׁעֲרִים לְפִי מַצָּב הָעֵצִים כִּי אֵינָם יְכוֹלִים לְהָנִיב אֶת הַשָּׁעוּר הַדְּרוּשׁ - אֵין חוֹרְשִׁים עַד חַג הַשָּׁבוּעוֹת אֶלָּא סְבִיב הָעֵצִים בִּלְבָד.

חֲכָמִים קָבְעוּ לְשַׁעֵר אֶת תְּנוּבַת הָעֵצִים לְפִי עֵצֵי תְּאֵנָה, הַמְּנִיבִים פֵּרוֹת רַבִּים וּגְדוֹלִים יְחֵסִית, מִפְּנֵי שֶׁרָצוּ לְהָקֵל בַּדָּבָר[יז].

רבינו עובדיה מברטנורא

אחד אילן סרק. שמינה עושה פירות ונטועין שלשה לגיא שמה: **אם ראויין לעשות.** רואין כל אילן ואילן בפני עצמו אם אילן של תאנה כיוצא בו היה עושה ככר דבלה ולמה שיערו בתאנה על שפירותיה גסין ועושה הרבה: **לצרכן.** מלא אורה וסלו חוצה לו:

[1] אֶחָד אִילָן סָרָק וְאֶחָד אִילָן מַאֲכָל, רוֹאִין אוֹתָן כְּאִלּוּ הֵם תְּאֵנִים - אִם רְאוּיִים לַעֲשׂוֹת כִּכַּר דְּבֵלָה שֶׁל שִׁשִּׁים מָנֶה בָּאִיטַלְקִי, חוֹרְשִׁים כָּל בֵּית סְאָה בִּשְׁבִילָן. [2] פָּחוֹת מִכָּאן - אֵין חוֹרְשִׁים לָהֶם אֶלָּא לְצָרְכָּן:

מקורות והערות

ט. "בית סאה": סאה היא מידת נפח (בין 8.2 ל 14.4 ליטר, לפי הדעות השונות). שדה שראוי לזרוע בו כמות נפח זו של תבואה מכונה "בית סאה". **י.** על פי הרמב"ם הלכות שמיטה פרק ג' הלכה ב'-ג'-ד' (כפי שפירשוהו נושאי כליו), ראב"ד שם, וגר"א ב"שנות אליהו". אולם, דעת הר"ש והרע"ב ששיעור זה נדרש על כל אילן ולאור שיטתם גם המשניות להלן מתפרשות על דרך זו. **יא.** רע"ב מסכת פאה פרק ח' משנה ה' **יב.** המשנה משערת במטבעות איטלקיים, לפי שמטבעות אלה היו קבועים כבר בימי משה רבינו ונהגו גם בתקופת המשנה - ראה במפרשי המשנה. **יג.** "חזון איש" חו"מ סימן ט"ז ס"ק ל'. **יד.** ראה "משנה ראשונה". **טו.** ריבמ"ץ ור"ש סירילאו. **טז.** רע"ב. **יז.** "תפארת ישראל" אות י"ג על פי התלמוד ירושלמי, וראה שם ב"פני משה". אולם ראה "דרך אמונה", הלכות שמיטה פרק ג' ס"ק י"ח.

משנה ד'

דף היומי: יבמות ה' ע"ב

מִשְׁנָה זוֹ מוֹסִיפָה לְפָרֵט אֶת הָאֹפֶן שֶׁבּוֹ יֵשׁ לְשַׁעֵר "כִּכַּר דְּבֵלָה", הַדָּרוּשׁ לְהַגְדָּרַת "שְׂדֵה אִילָן".

הַמִּשְׁנָה תָּבִיא גַם אֹפֶן שֶׁבּוֹ קַרְקַע מֻגְדֶּרֶת "שְׂדֵה אִילָן" לְלֹא הַתְנָיָה בְּאֶפְשָׁרוּת תְּפוּקַת הָעֵצִים.

בְּסוֹפָהּ תַּעֲסֹק הַמִּשְׁנָה בַּמָּקוֹר לְדִין "תּוֹסֶפֶת שְׁבִיעִית".

ביאור

[1] אִם אֶחָד מִשְּׁלוֹשֶׁת הָאִילָנוֹת שֶׁבְּ"בֵית סְאָה" מְסֻגָּל לְהָנִיב פֵּרוֹת בְּשִׁעוּר "כִּכַּר דְּבֵלָה", וּשְׁנֵי הָאִילָנוֹת הָאֲחֵרִים אֵינָם מְסֻגָּלִים לְהָנִיב מְאוּמָה, אוֹ אֲפִלּוּ אִם שְׁנֵי אִילָנוֹת מְסֻגָּלִים לְהָפִיק שִׁעוּר זֶה, אַךְ הַשְּׁלִישִׁי אֵינוֹ מְסֻגָּל לְהָנִיב מְאוּם[יח] - אֵין חֶלְקַת גִּדּוּלָם מֻגְדֶּרֶת "שְׂדֵה אִילָן", לְפִי שֶׁיֵּשׁ צֹרֶךְ שֶׁכָּל שְׁלוֹשֶׁת הָאִילָנוֹת יִהְיוּ מְסֻגָּלִים לְהָנִיב פֵּרוֹת, וּלְפִיכָךְ מֻתָּר לַחֲרֹשׁ עַד חַג הַשָּׁבוּעוֹת רַק סְבִיבוֹת הָעֵצִים.

[2] הַתְנָיַת הַגְדָּרַת "שְׂדֵה אִילָן" בְּאֶפְשָׁרוּת הֲנָבַת "כִּכַּר דְּבֵלָה", מִתְיַחֶסֶת לְ"בֵית סְאָה" שֶׁבּוֹ נְטוּעִים שְׁלוֹשָׁה עֵצִים, אַרְבָּעָה... עַד תִּשְׁעָה עֵצִים.

רבינו עובדיה מברטנורא

עד שיהיו מג' ועד ט'. כלומר דין זה שאמרנו היינו מג' ועד ט', אבל אם היו עשרה או יותר אע"פ שאינן עושין חורשין:

[1] הָיָה אֶחָד עוֹשֶׂה כִּכַּר דְּבֵלָה וּשְׁנַיִם אֵין עוֹשִׂין, אוֹ שְׁנַיִם עוֹשִׂין וְאֶחָד אֵינוֹ עוֹשֶׂה, אֵין חוֹרְשִׁין לָהֶם אֶלָּא לְצָרְכָּן, [2] עַד שֶׁיִּהְיוּ מִשְּׁלֹשָׁה וְעַד תִּשְׁעָה. [3] הָיוּ עֲשָׂרָה, מֵעֲשָׂרָה וּלְמַעְלָה, בֵּין עוֹשִׂין בֵּין שֶׁאֵינָן עוֹשִׂין, חוֹרְשִׁין כָּל בֵּית סְאָה בִּשְׁבִילָן.

[3] בְּרַם, מֵעֲשָׂרָה עֵצִים וָמַעְלָה, אֵין צֹרֶךְ בְּכָךְ כְּלָל, וַאֲפִלּוּ אֵין הָעֵצִים מְסֻגָּלִים לְהָנִיב כִּכַּר דְּבֵלָה - דִּין "שְׂדֵה אִילָן" לְחֶלְקַת הָאֲדָמָה, וּמֻתָּר לַחֲרֹשׁ אֶת כֻּלָּהּ עַד חַג הַשָּׁבוּעוֹת.

המשך משנה ד'

דף היומי: יבמות ו' ע"ב

ביאור

עַתָּה מְבָרֶרֶת הַמִּשְׁנָה אֶת מְקוֹר דִּין "תּוֹסֶפֶת שְׁבִיעִית".

[4] דִּין "תּוֹסֶפֶת שְׁבִיעִית" נֶאֱמַר בַּפָּסוּק[יט]: "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד, וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת. **בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת**".

אֵין אֶפְשָׁרוּת לְפָרֵשׁ אֶת הַפָּסוּק כִּפְשׁוּטוֹ, לֶאֱסֹר חֲרִישָׁה וּקְצִירָה בַּשַּׁבָּת, שֶׁהֲרֵי אָסְרָה תוֹרָה לַעֲשׂוֹת בַּשַּׁבָּת **כָּל** מְלָאכָה וְאֵין עִלָּה לְכָךְ שֶׁתִּתְמַקֵּד בִּשְׁתַּיִם מֵהֶן בִּלְבָד[כ]. עָלֵינוּ לְפָרֵשׁ, אֵפוֹא, כִּי הַפָּסוּק עוֹסֵק בְּאִסּוּרֵי עֲבוֹדַת הָאֲדָמָה בַּשְּׁמִטָּה. "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד" - בִּימֵי הַחֹל רַשַּׁאי אַתָּה לַעֲשׂוֹת כָּל מְלָאכָה וּבִכְלָלָן עֲבוֹדַת הָאֲדָמָה... אַךְ בַּשְּׁמִטָּה - "בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת".

[5] וַדַּאי גַּם-כֵּן שֶׁאֵין פָּסוּק זֶה בָּא לֶאֱסֹר אֶת עֲבוֹדַת הָאֲדָמָה בַּשְּׁמִטָּה, שֶׁהֲרֵי כְּבָר אָמְרָה תוֹרָה[כא], "וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית... שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר".

[6] אֶלָּא הַפָּסוּק "בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר" בָּא לְלַמֵּד שְׁתֵּי הֲלָכוֹת לְגַבֵּי דִינֵי שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה, הַמִּתְיַחֲסוֹת לַזְּמַנִּים שֶׁלִּפְנֵי הַשְּׁמִטָּה וּשֶׁלְּאַחֲרֶיהָ:

א. "בֶּחָרִישׁ" - אֲסוּרָה כָּל חֲרִישָׁה שֶׁתּוֹעִיל לְפֵרוֹת הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית, הַיְינוּ: גַּם חֲרִישָׁה שֶׁנַּעֲשֵׂית בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית לְצֹרֶךְ יְבוּל הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית.

ב. "בַּקָּצִיר" - בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה אָסוּר לִקְצֹר כִּבְיֶתֶר הַשָּׁנִים[כב]. פָּסוּק זֶה מוֹסִיף וּמְחַדֵּשׁ, כִּי אִסּוּר זֶה תָּקֵף גַּם בַּשְּׁמִינִית לְגַבֵּי פֵּרוֹת שֶׁגָּדְלוּ בַשְּׁבִיעִית[כג].

רבינו עובדיה מברטנורא

שנאמר בחריש ובקציר תשבות. אריש קאי דתנן אין חורשין להן אלא לצרכן. ומנין שאין חורשין כל הבית סאה שנאמר בחריש ובקציר תשבות, ואם אינו ענין לשבת בראשית שכבר נאמר (שמות כ) ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך, ולא לשמטה שכבר נאמר (ויקרא כה) שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך, תנהו ענין לאסור ב' פרקים של ערב שביעית, מפסח לשדה לבן, ומעצרת לשדה אילן. והכי קאמר קרא בחריש שקצירו אסור ואיזה זה חריש של ערב שביעית [שנכנס לשביעית] תשבות. ובקציר שחרישו אסור ואיזה זה קציר של שביעית שיוצא למוצאי שביעית, נמי תשבות, שספיחים שגדלו

[4] שֶׁנֶּאֱמַר: "בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת" - [5] אֵין צָרִיךְ לוֹמַר חָרִישׁ וְקָצִיר שֶׁל שְׁבִיעִית, [6] אֶלָּא חָרִישׁ שֶׁל עֶרֶב שְׁבִיעִית שֶׁהוּא נִכְנָס בַּשְּׁבִיעִית, וְקָצִיר שֶׁל שְׁבִיעִית שֶׁהוּא יוֹצֵא לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. [7] רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, מֶה חָרִישׁ רְשׁוּת, אַף קָצִיר רְשׁוּת, יָצָא קְצִיר הָעֹמֶר:

בִּמְקוֹמוֹת אֲחָדִים מְבֹאָר בַּתַּלְמוּד[כד] כִּי תַנָּא זֶה הוּא רַבִּי עֲקִיבָא.

[7] רַבִּי יִשְׁמָעֵאל חוֹלֵק וְסוֹבֵר כִּי הַפָּסוּק עוֹסֵק גַּם עוֹסֵק בִּשְׁמִירַת שַׁבָּת, כְּמַשְׁמָעוֹ. אָמְנָם, כָּל מְלָאכָה אֲסוּרָה בַּשַּׁבָּת, וּלְפִיכָךְ הוּא דוֹרֵשׁ, כִּי זֹאת לִמַּדְתָּנוּ הַתּוֹרָה בְּפָסוּק זֶה: כְּשֵׁם שֶׁהַחֲרִישָׁה שֶׁנֶּאֱסְרָה בַפָּסוּק הִיא חֲרִישַׁת רְשׁוּת, שֶׁהֲרֵי אֵין חֲרִישָׁה שֶׁהִיא מִצְוָה, כָּךְ גַּם בְּאָסְרָהּ "קָצִיר" בַּשַּׁבָּת, כַּוָּנָתָהּ לְקָצִיר שֶׁל רְשׁוּת. הָא לָמַדְתָּ, כִּי קְצִירַת מִצְוָה, הֲלֹא הִיא קְצִירַת הָעֹמֶר, שֶׁחוֹבָה לְקָצְרוֹ לְשֵׁם מִנְחַת הָעֹמֶר[כה] - מֻתָּר לִקְצֹר בַּשַּׁבָּת.

בְּמַסֶּכֶת מוֹעֵד קָטָן[כו] הַגְּמָרָא אוֹמֶרֶת כִּי לְדַעַת רַבִּי יִשְׁמָעֵאל דִּין "תּוֹסֶפֶת שְׁבִיעִית" בִּשְׁלוֹשִׁים הַיָּמִים שֶׁלִּפְנֵי שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה הוּא הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, וְאִלּוּ אִסּוּר הַחֲרִישָׁה מִפֶּסַח (שְׂדֵה תְבוּאָה) וּמִשָּׁבוּעוֹת (שְׂדֵה אִילָן) - מִתַּקָּנַת חֲכָמִים.

מקורות והערות

יח. על פי הרמב"ם הלכות שמיטה פרק ג' הלכה ג', כפי שמבארו מהר"י קורקוס שם, וראה בהשגות הראב"ד שם שחולק, וראה הערה י'. **יט.** שמות, לד/כא. **כ.** רש"י מכות דף ח/ב ד"ה "אין צ"ל חריש". וראה תוספות רבי עקיבא איגר כאן. **כא.** ויקרא, כה/ד. **כב.** בפרק ח' המשנה עוסקת באופן הקצירה האסור בשביעית. **כג.** על פי תוספות (ראש השנה ט/א ד"ה "וקציר... היוצא", ובדף יב/ב ד"ה "מנהג"). אולם, רש"י (שם, ט/א ד"ה "וקציר") מפרש, כי מהפסוק לומדים שבפירות שצמחו בשביעית ונקצרו בשמינית קיימת קדושת שביעית. **כד.** ראש השנה ט/א, מועד קטן ג/ב, מכות ח/ב. **כה.** את מנחת העומר יש להביא רק משעורים שנקצרו

ביאור

בְּעוֹד שֶׁלְּדַעַת רַבִּי יִשְׁמָעֵאל יָדוּעַ כִּי זְמַן תּוֹסֶפֶת שְׁבִיעִית מִן הַתּוֹרָה הוּא שְׁלוֹשִׁים יוֹם, עַל אוֹדוֹת שִׁיטַת רַבִּי עֲקִיבָא נֶחְלְקוּ הַדֵּעוֹת. יֵשׁ אוֹמְרִים כִּי גַּם לְשִׁיטָתוֹ - שְׁלֹשִׁים יוֹם; וְיֵשׁ אוֹמְרִים, כִּי לְדַעְתּוֹ, כָּל חֲרִישָׁה הַנַּעֲשֵׂית לְצֹרֶךְ גִּדּוּלֵי שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה - אֲסוּרָה, אַף לִפְנֵי שְׁלוֹשִׁים יוֹם[כו].

רבינו עובדיה מברטנורא

רבי ישמעאל אומר. לעולם נמצא מצמיח קמח כשמטיח ומחמת שמין לו מריח רוחו יפה קליר של מלוח לפ קליר לחמר רחמנא תמצות בקליר של רוחו קליר העומר שהוא מלוח דמעין קלירה לשמה שזה דומה לא המצא:

משנה ה'

דף היומי: **יבמות ז' ע"ב**

בַּמִּשְׁנָיוֹת הַקּוֹדְמוֹת נִתְבָּאֵר כִּי בְּלֹא שְׁלֹשָׁה אֵילָנוֹת לִפְחוֹת, קַרְקַע אֵינָהּ מֻגְדֶּרֶת "שְׂדֵה אֵילָן". מִשְׁנָה זוֹ מְפָרֶטֶת בְּדִין זֶה.

ביאור

[1] הַמִּשְׁנָה מְחַדֶּשֶׁת כִּי גַּם "בֵּית סְאָה" שֶׁבּוֹ שְׁלוֹשָׁה אֵילָנוֹת בִּלְבָד, וְכָל אֵילָן וְהָאֲדָמָה שֶׁתַּחְתָּיו[כח] שַׁיָּכִים לְאָדָם אַחֵר, נֶחְשָׁב "שְׂדֵה אֵילָן" וּמֻתָּר לַחֲרֹשׁ אֶת כֻּלּוֹ עַד חַג הַשָּׁבוּעוֹת[כט].

עֵצִים הַנְּטוּעִים בִּסְמִיכוּת רַבָּה מִדַּי, אֵינָם צוֹמְחִים כָּרָאוּי, וְכֵיוָן שֶׁהֵם עוֹמְדִים לְהֵעָקֵר הֲרֵי הֵם כְּמִי שֶׁאֵינָם וְאָסוּר לַחֲרֹשׁ עֲבוּרָם אֲפִלּוּ סְבִיב הָעֵצִים עַצְמָם[ל]. מִמֵּילָא, עֵצִים אֵלֶּה גַּם אֵינָם יְכוֹלִים לְהַגְדִּיר שָׂדֶה כ"שְׂדֵה אֵילָן"[לא].

[2] הַמִּשְׁנָה מְבָרֶרֶת, אֲפוֹא, מַדּוּעַ שִׁעוּר הַמֶּרְחָק הַקָּרוֹב בְּיוֹתֵר בֵּין גִּזְעֵי אִילָנוֹת, שֶׁעֲדַיִן אֵינוֹ מַגְדִּיר חֵלֶק מִזֶּה כִּשְׁעוֹמְדִים לַעֲקִירָה. רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: שִׁטַּח קַרְקַע שֶׁצָּמַד בָּקָר עַל עֻלּוֹ יָכוֹל לַעֲבֹר בּוֹ. שִׁעוּר זֶה הוּא אַרְבַּע אַמּוֹת.

[1] שְׁלֹשָׁה אִילָנוֹת שֶׁל שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים, הֲרֵי אֵלּוּ מְצַטְרְפִין, וְחוֹרְשִׁין כָּל בֵּית סְאָה בִּשְׁבִילָן. [2] וְכַמָּה יְהֵא בֵּינֵיהֶם - רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא הַבָּקָר עוֹבֵר בְּכֻלָּיו:

רבינו עובדיה מברטנורא

הרי אלו מצטרפין. ומסתין כאילו הן של אים אחד ומורשין כל אית אחה בשבילן: **וכמה יהא ביניהן.** אין אילן לאילן: **כמלא בקר וכליו.** למד בקר עם העול, וסיינו ד' אמות. אחל פחות מכאן למיעקר קיימי ואין מורשין בשבילן:

משנה ו'

דף היומי: **יבמות ח' ע"ב**

עַד כֹּה עָסְקוּ הַמִּשְׁנָיוֹת בְּשָׂדֶה שֶׁבּוֹ גְּדֵלִים "אִילָנוֹת" - עֵצִים בּוֹגְרִים. מִשְׁנָה זוֹ תַּעֲסֹק בְּדִין שָׂדֶה עִם "נְטִיעוֹת", עֵצִים רַכִּים.

ביאור

בַּמִּשְׁנָיוֹת הַקּוֹדְמוֹת נִתְבָּאֵר כִּי חֲרִישַׁת שְׂדֵה אִילָן בְּעֶרֶב הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית אֲסוּרָה כְּבָר מֵחַג הַשָּׁבוּעוֹת מִדְּרַבָּנָן, וּבִשְׁלוֹשִׁים הַיָּמִים שֶׁלִּפְנֵי שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה - מִדְּאוֹרַיְתָא. הַמִּשְׁנָה מְבִיאָה הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי הַמְּקֻבָּלָה לְגַבֵּי נְטִיעוֹת, וּמַמְנָה עוֹלָה גַּם חֲמָרָה.

[1] בְּשָׂדֶה בְּשִׁעוּר "בֵּית סְאָה" וּבוֹ עֶשֶׂר **נְטִיעוֹת** הַמְפֻזָּרוֹת עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה, מֻתָּר לַחֲרֹשׁ עַד **רֹאשׁ הַשָּׁנָה**[לב] שֶׁל שְׁמִטָּה[לג]. הַנְּטִיעוֹת פְּטוּרוֹת, אֲפוֹא, מֵאִסּוּר הַתּוֹרָה לַחֲרֹשׁ בִּזְמַן "תּוֹסֶפֶת שְׁבִיעִית", וְכֵן מִתַּקָּנַת חֲכָמִים לְבִלְתִּי חָרֹשׁ "שְׂדֵה אִילָן" מֵחַג הַשָּׁבוּעוֹת.

טַעַם הֶתֵּר חֲרִישַׁת עֶשֶׂר נְטִיעוֹת עַד הַשְּׁמִטָּה, הוּא לְפִי שֶׁהָעֵצִים הָרִכִּים חֲלוּשִׁים, וְאַדְמָתָם זְקוּקָה לַחֲרִישָׁה מִתְמֶדֶת סְבִיבָם לְצֹרֶךְ מִחְיָתָם. מִפְּנֵי שְׁחִסְּכָה הַתּוֹרָה עַל מְמוֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, הִתִּירָה לַחֲרֹשׁ עֲבוּרָם עַד כְּנִיסַת הַשְּׁמִטָּה[לד].

לְאוֹר הֲלָכָה זוֹ עוֹלָה חֲמָרָה[לה]:

הַמִּשְׁנָה מַדְגִּישָׁה **עֶשֶׂר** נְטִיעוֹת כְּדֵי לְהוֹדִיעֵנוּ שֶׁדַּוְקָא בְּעֶשֶׂר

[1] עֶשֶׂר נְטִיעוֹת מְפֻזָּרוֹת בְּתוֹךְ בֵּית סְאָה, חוֹרְשִׁין כָּל בֵּית סְאָה בִּשְׁבִילָן, עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה.

רבינו עובדיה מברטנורא

נטיעות. ילדות, ולזקנות קרי אילן, והכא קמ"ל דאע"ג דשלש אילנות לבית אחה קרוי שדה אילן ומורשין כל בית אחה בשבילן, אבל נטיעות ילדות אין מורשין עד שיהיו עשרה:

נְטִיעוֹת מֻגְדָּר הַשָּׂדֶה כ"שְׂדֵה אִילָן", אַךְ חֶלְקַת אֲדָמָה שֶׁגְּדֵלוֹת בָּהּ פְּחוֹת מֵעֶשֶׂר נְטִיעוֹת, אֵינָהּ מֻגְדֶּרֶת "שְׂדֵה אִילָן" אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שְׁלוֹשׁ נְטִיעוֹת וְיוֹתֵר הַמְּנִיבוֹת כְּבַר דְּבֵלָה[לו]! זֹאת לְעֻמַּת שָׂדֶה שֶׁגְּדֵלִים בּוֹ עֵצִים בּוֹגְרִים, שָׂדֶה בְּשִׁלּוּשָׁה עֵצִים לְהַגְדִּירוֹ כְּשָׂדֶה אִילָן. נִמְצָא שֶׁבְּשָׂדֶה שֶׁאֵין בּוֹ עֶשֶׂר נְטִיעוֹת, חֶלְקַת הַנְּטִיעוֹת, שֶׁאֵין לַחֲרֹשׁ אוֹתוֹ מֵחַג הַפָּסַח.

טַעַם הַדָּבָר, לְפִי שֶׁעֵצִים רַכִּים עוֹד לֹא פָּשְׁטוּ אֶת שָׁרְשֵׁיהֶם וְאֵינָם יוֹנְקִים בְּמֶרְחָק רַב מִן הָאִילָן, וּמִמֵּילָא אֵין עִלָּה לְהַגְדִּיר אֶת כָּל סְבִיבוֹתֵיהֶם כְּשָׂדֶה הַמְּשֻׁיֶּכֶת אֲלֵיהֶם.

מקורות והערות

בליל ט"ז ניסן (כן דעת רבי ישמעאל) - ראה ספר "החינוך" ו"מנחת חינוך" מצווה ש"ב. **כו.** דף ג/ב, ד/א. **כז.** ראה רש"ש, "מלאכת שלמה", "יש סדר למשנה", ו"מנחת שלמה" ח"א סימן מ"ח. **כח.** ר"ש סיריליאו. **כט.** ר"ש. **ל.** ראה "דרך אמונה" הלכות שמיטה פרק ג' ס"ק ל"ו. **לא.** רע"ב. **לב.** יש אומרים כי הלכה זו אמורה לגבי עשר נטיעות ולא יותר. ראה רא"ש, ר"ש סיריליאו ו"תפארת ישראל" כאן, ותוספות בבא בתרא כו/ב ד"ה "עשר". **לג.** ר"ש. **לד.** ראה "תוספות רבי עקיבא איגר". **לה.** אם כי החרישה סביב הנטיעה עצמה מותרת עד ראש השנה ("מלאכת שלמה").

ביאור

הַמִּשְׁנָה מַבְהִירָה, כִּי בַּהֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי זוֹ יֵשׁ סְיָג: חֲרִישַׁת שָׂדֶה וּבוֹ עֶשֶׂר נְטִיעוֹת מֻתְנֵית בְּכָךְ שֶׁהֵן מְפֻזָּרוֹת עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה.

[2] בְּרַם, אִם הֵן נְטוּעוֹת בְּאֵזוֹר אֶחָד[לו], כְּגוֹן שֶׁנִּטְּעוּ כְּחוֹמָה - בְּשׁוּרָה יְשָׁרָה אֲרֻכָּה, אוֹ בְּצוּרַת מַעְגָּל[לז] - אֵין הֶתֵּר לַחֲרֹשׁ אֶת כָּל הַשָּׂדֶה עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה, כִּי אִם סְבִיב הַנְּטִיעוֹת בִּלְבָד, כַּשִּׁעוּר שֶׁפֹּרַט לְמַעְלָה בְּשִׁלְהֵי מִשְׁנָה ב'[לח].

[2] הָיוּ עֲשׂוּיוֹת שׁוּרָה וּמְקֻפּוֹת עֲטָרָה, אֵין חוֹרְשִׁין לָהֶם אֶלָּא לְצָרְכָּן:

רבינו עובדיה מברטנורא

שורות. מטעות ממקום ג' כמומה ואינן מפוזרות: **אין חורשין אלא צרכן.** מקום דכמפוזרות נראה כמורם לגורך האילן, אבל היכא דקיימי במקום אחד נראה כמתקן את המרן לגורך שביעית ולא לגורך המילנות: **שורה.** מרגוס מומה סורית: **עטרה.** גדר סביב:

אֵין הַסְכָּמָה בֵּין הַמְפָרְשִׁים, עַל אֵפֶן הַפִּזּוּר הַנִּדְרָשׁ כְּדֵי לְשַׁוּוֹת לַשָּׂדֶה מַעֲמַד "שָׂדֶה אִילָן" - אִם הַכַּוָּנָה לְפִזּוּר מְדֻיָּק בְּמֶרְחַקִּים שָׁוִים, אוֹ שֶׁמָּא דַּי בְּפִזּוּר יַחֲסִי[לט].

משנה ז'

דף היומי: **יבמות ט' ע"ב**

בַּמִּשְׁנָה הַקּוֹדֶמֶת נֶאֱמַר, כִּי עֶשֶׂר נְטִיעוֹת, אִילָנוֹת צְעִירִים, הַנְּטוּעִים בַּשָּׂדֶה בְּפִזּוּר, מְשַׁוִּים לוֹ מַעֲמַד "שָׂדֶה אִילָן", וּבְסוּג "שָׂדֶה אִילָן" כָּזֶה מֻתָּר לַחֲרֹשׁ עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה.
מִשְׁנָה זוֹ מְחַדֶּשֶׁת, כִּי פְּעָמִים דֵּינוֹ שֶׁל שִׂיחַ דְּלַעַת כִּנְטִיעָה.

ביאור

שָׂדֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שֵׁשׁ[מ] נְטִיעוֹת וְעוֹד אַרְבָּעָה שִׂיחֵי דְּלוּעִים, נֶחְשָׁב כְּ"שְׂדֵה אִילָן", לְפִי שֶׁהַשִּׂיחִים מְצְטָרְפִים לְהַשְׁלִים אֶת מִנְיַן הַנְּטִיעוֹת הַדְּרוּשׁ.
רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל מֵקֵל וְאוֹמֵר, כִּי אַף שָׂדֶה שֶׁזְּרוּעִים בּוֹ עֲשָׂרָה שִׂיחֵי דְּלוּעִים בִּלְבָד, דֵּינוֹ כְּ"שְׂדֵה אִילָן" שֶׁל נְטִיעוֹת, וְהַחֲרִישָׁה בּוֹ מֻתֶּרֶת עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה.

הַנְּטִיעוֹת וְהַדְּלוּעִים, מִצְטָרְפִין לְתוֹךְ בֵּית סְאָה. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, כָּל עֲשָׂרָה דְלוּעִים לְבֵית סְאָה, חוֹרְשִׁין כָּל בֵּית סְאָה עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה:

רבינו עובדיה מברטנורא

הנטיעות והדלועים מצטרפין לבית סאה. כלומר יוצים דוקא מיני פתניתין שהיא גדולה כאילנ וגם כשאר לועין. ומיהו הנטיעות רגוא על הדלועים כגון שהיו הנטיעות שאה והדלועים מרובה מצטרפין לעשרה ומורשין כל בית סאה כשניהן: **רשב"ג אומר.** אפילו היו כל העשרה לועין מורשין כל בית סאה כשניהן, לפי שהן כנטיעות. והלכה כרבן שמעון בן גמליאל:

חִדּוּשׁ גָּדוֹל נֶקְטָה הַמִּשְׁנָה, שֶׁהֲרֵי שִׂיחַ הַדְּלַעַת הוּא צֶמַח חַד-שְׁנָתִי, וַהֲרִישָׁה סְבִיב הַשִּׂיחַ בְּעֶרֶב הַשְּׁמִטָּה נוֹעֶדָה אַךְ וְרַק לְצֹרֶךְ הַדְּלַעַת שֶׁתִּגְדַּל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית. אַף עַל פִּי כֵן, הַהֲרִישָׁה אֵינָהּ מֻגְדֶּרֶת בְּ'צֹרֶךְ שְׁבִיעִית', לְפִי שֶׁהִיא נוֹעֶדָה לְשַׁמֵּר אֶת הַשִּׂיחַ לְבַל יִבַּל וְיֹאבַד וְאֵינָהּ מֻגְדֶּרֶת כְּסִיּוּעַ לְגִדּוּלַת הַצֶּמַח בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית[מא].
בַּתַּלְמוּד הַיְרוּשַׁלְמִי מְבֹאָר כִּי הַמִּשְׁנָה מִתְיַחֶסֶת לִדְלַעַת יְוָנִית בִּלְבָד, שֶׁעָלֶיהָ וְשָׂרָשֶׁיהָ מִתְפַּשְּׁטִים הַרְחֵק וְהִיא דּוֹמָה לִנְטִיעָה[מב].

משנה ח'

דף היומי: **יבמות י' ע"ב**

בַּמִּשְׁנָיוֹת הַקּוֹדְמוֹת פֹּרְטוּ הָאֲפָנִים שֶׁבָּהֶם מֻתָּר לַחֲרֹשׁ שְׂדֵה אִילָן, כַּאֲשֶׁר יֵשׁ בּוֹ אִילָנוֹת אוֹ נְטִיעוֹת. מִשְׁנָה זוֹ מְפָרֶטֶת מַהִי 'נְטִיעָה' וּמַהוּ 'אִילָן'. בְּכָךְ חוֹתֶמֶת הַמִּשְׁנָה אֶת הִלְכוֹת "שְׂדֵה אִילָן".

בְּתוֹךְ הַדְּבָרִים תִּתְיַחֵס הַמִּשְׁנָה לְ"נָטַע רְבָעִי".
פֵּרוֹת הַשָּׁנָה הָרְבִיעִית קְדוּשִׁים[מג], וְהֵם מְכֻנִּים "נָטַע רְבָעִי" - פֵּרוֹת נְטִיעָה בְּשָׁנָתָהּ הָרְבִיעִית[מד]. אִם חָפֵץ בַּעַל הַפֵּרוֹת, הוּא רַשַּׁאי לְחַלֵּל אֶת קְדֻשָּׁתָם עַל מַטְבֵּעַ[מה].

ביאור

[1] עַד אֵיזֶה שָׁלָב מֻגְדָּרִים עֵצִים כְּ"נְטִיעוֹת"?
רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: "עַד

[1] עַד אֵימָתַי נִקְרָאוּ נְטִיעוֹת - רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר, עַד

רבינו עובדיה מברטנורא

עד שיחולו. עד שיעמדו למולין כשנה הרביעית ע"י פדיון, ואם לא פדאן כשנה הרביעית עד שיעמדו מולין מאליהן כשנה החמישית:

מקורות והערות

לו. על פי הרמב"ם בפירוש המשנה ורא"ש. לפירוש נוסף ראה ר"ש ורע"ב. **לז.** **"עטרה"**: הרמב"ם (בפירוש המשנה) מפרש - צורת קשת. הרא"ש מפרש - בצורת עיגול. **לח.** "תפארת ישראל". **לט.** ראה רא"ש כאן ו"ערוך השלחן העתיד", הלכות שמיטה פרק כ' הלכה י"ח. אולם עיין "דרך אמונה" פרק ג' ס"ק ל"ח, ובציון ההלכה אות נ"ח. **מ.** רע"ב. **מא.** חזו"א שביעית סי' י"ז ס"ק ט"ז, וראה מה שהקשה ב"דרך אמונה" פ"ג ס"ק מ"ו וב"תורת זרעים" פ"ב משנה ב'. **מב.** אך הרמב"ם (הל' שמיטה פ"ג הל' ו) אינו מציין זאת, ויש שפירשו כי היתה בידו גירסה שונה בירושלמי, לפיה הדבר שנוי במחלוקת (חזו"א שביעית סי' י"ז ס"ק י'). **מג.** ועל בעליהם להעלותם לירושלים ולאכלם בה, בדומה למעשר שני. **מד.** ויקרא, יט/כג-כד. **מה.** במטבע זה יש לרכוש דברי מאכל ולאכלם בירושלים.

ביאור

שֶׁיָּחֹלּוּ" - עַד שֶׁיְּגַדְּלוּ פֵּרוֹת חֻלִּין - בַּשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית. כְּלוֹמַר, בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית, שֶׁבָּהּ פֵּרוֹתָיו קְדוֹשִׁים - "נֶטַע רְבָעִי", עֲדַיִן מֻגְדָּר הָעֵץ 'נְטִיעָה'[מו, מז].

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ חוֹלֵק וְאוֹמֵר, כִּי נֶטַע בֶּן שֶׁבַע שָׁנִים עוֹדֶנּוּ 'נְטִיעָה'[מח].

בַּתַּלְמוּד הַיְרוּשַׁלְמִי מְבֹאָר כִּי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מִתְיַחֵס לַעֲצֵי זַיִת בִּלְבָד, אַךְ עֲצֵי גֶפֶן וּתְאֵנָה נֶחְשָׁבִים 'אִילָנוֹת' לִפְנֵי כֵן[מט].

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר כִּי עֵץ מֻגְדָּר 'נְטִיעָה' לְפִי מַצָּבוֹ, כָּל עוֹד הוּא מְכֻנֶּה 'נְטִיעָה' בְּפִי הָאֲנָשִׁים מֵחֲמַת קָטְנוֹ[נ].

[2] עֵץ בּוֹגֵר שֶׁנִּכְרַת, וְגֶדֶם הַגֶּזַע שֶׁנּוֹתַר הֵחֵל צוֹמֵחַ מֵחָדָשׁ - אִם בְּעֵת קְצִיצָתוֹ לֹא נוֹתַר בְּגִזְעוֹ אֶלָּא שִׁעוּר טֶפַח (10 ס"מ בְּקֵרוּב) וּפָחוֹת, דִּינוֹ כִּ'נְטִיעָה'. אִם הָיָה יוֹתֵר מִגֹּבַהּ טֶפַח, דִּינוֹ כְּאִילָן. זוֹ הִיא שִׁיטַת רַבִּי שִׁמְעוֹן.

בַּתַּלְמוּד הַיְרוּשַׁלְמִי נֶאֱמַר כִּי חֲכָמִים חוֹלְקִים עַל רַבִּי שִׁמְעוֹן וְסוֹבְרִים שֶׁרַק צְמִיחָה מִגֶּזַע שֶׁנִּקְצַץ בְּגֹבַהּ פְּנֵי הָאֲדָמָה מֻגְדֶּרֶת 'נְטִיעָה'.

שֶׁיָּחֹלּוּ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, בַּת שֶׁבַע שָׁנִים. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, נְטִיעָה כִּשְׁמָהּ. [2] אִילָן שֶׁנִּגְמַם וְהוֹצִיא חֲלִיפִין - מִטֶּפַח וּלְמַטָּה כִּנְטִיעָה, מִטֶּפַח וּלְמַעְלָה, כְּאִילָן, דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן:

רבינו עובדיה מברטנורא

נטיעה כשמה. בת שנתה קרויה נטיעה ותו לא. פ"א כשמה כל זמן שבני אדם קוראין לה נטיעה ואין קוראין לה אילן. והלכה כרבי עקיבא: **שנגמם.** שנחתך: **חליפין.** גידוליס, לשון גזעו מחליף: **כנטיעה.** בין לענין חריסה בין לענין ערלה. והלכה כרבי שמעון:

פרק ב'

דף היומי: **יבמות י"א ע"ב**

בַּפֶּרֶק הַשֵּׁנִי - עַד אֵימָתַי - תְּסַיֵּם הַמִּשְׁנָה לַעֲסֹק בְּדִינֵי חֲרִישָׁה בִּזְמַן **"תּוֹסֶפֶת שְׁבִיעִית"**.
לְאַחַר מִכֵּן תַּעֲסֹק הַמִּשְׁנָה בְּדִינֵי שְׁמִטָּה נוֹסָפִים הַנּוֹהֲגִים בְּעֶרֶב שְׁבִיעִית.

משנה א'

בַּפֶּרֶק הַקּוֹדֵם עָסְקָה הַמִּשְׁנָה בִּקְבִיעַת זְמַן חֲרִישַׁת שְׂדֵה אִילָן בְּעֶרֶב שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה, וּבְמַהֲלָכוֹ נִתְבָּאֵר כִּי לַחוּת מֵי הַגְּשָׁמִים אֵינָהּ תַּמָּה מִן הָאֲדָמָה עַד חַג הַשָּׁבוּעוֹת, וַעֲדַיִן חוֹרְשִׁים אֶת הָאֲדָמָה כְּדֵי לְהַחְדִּיר אֶת הַלַּחְלוּחִית לְשָׁרְשֵׁי הָאִילָן; וּלְפִיכָךְ מַתִּירִים בֵּית הִלֵּל לַחֲרֹשׁ בְּשָׂדֶה אִילָן עַד מוֹעֵד זֶה.
מִשְׁנָה זוֹ עוֹסֶקֶת בִּקְבִיעַת הַמּוֹעֵד הָאַחֲרוֹן לַחֲרִישָׁה בְּ"שְׂדֶה לָבָן" בְּעֶרֶב שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה.
שְׂדוֹת תְּבוּאָה, קִטְנִית, וְיֶתֶר הַגִּדּוּלִים מִסּוּג זֶה, מְכֻנִּים "שָׂדֶה לָבָן" בִּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה, עַל שֵׁם שֶׁהֵם נֶעְדְּרֵי צֵל אִילָנוֹת וּמַרְאֵיהֶם בָּהִיר[א].
חֲרִישַׁת שְׂדֵה לָבָן נַעֲשֵׂית בְּעוֹד הַקַּרְקַע לַחָה, כְּדֵי שֶׁהַזְּרָעִים יִקָּלְטוּ בָהּ וְיִנְבְּטוּ[ב], בְּשׁוֹנֶה מִשְּׂדֵה אִילָן שֶׁהַחֲרִישָׁה בּוֹ נוֹעֲדָה לְצֹרֶךְ הַפֵּרוֹת שֶׁכְּבָר גְּדֵלִים בּוֹ, וְתוֹעַלְתָּהּ גַּם בְּלַחְלוּחִית מֻעָטָה. לְפִיכָךְ חֲרִישַׁת שָׂדֶה לָבָן לְצֹרֶךְ זְרִיעָה בְּשָׁנָה זוֹ מִתְבַּצַּעַת בְּמוֹעֵד מֻקְדָּם יוֹתֵר בְּמַהֲלַךְ הַשָּׁנָה, לִפְנֵי חַג הַשָּׁבוּעוֹת - הַמּוֹעֵד הָאַחֲרוֹן לַחֲרִישַׁת שְׂדֵה אִילָן.
חֲרִישַׁת "שָׂדֶה לָבָן" בְּמוֹעֵד מְאֻחָר יוֹתֵר, נִרְאֵית כַּחֲרִישָׁה לְצֹרֶךְ זְרִיעָה בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית, וּלְפִיכָךְ הִיא אֲסוּרָה.

ביאור

[1] עַד מָתַי מֻתָּר לַחֲרֹשׁ "שָׂדֶה לָבָן" בְּעֶרֶב שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה?

"עַד שֶׁתִּכְלֶה הַלֵּחָה" - עַד הַתְּקוּפָה שֶׁבָּהּ לַחוּת מֵי הַגְּשָׁמִים מַתְחִילָה לְהִתְמַעֵט[ג] מִן הַקַּרְקַע. סִימָן לַדָּבָר: כָּל עוֹד נוֹטְעִים קִשּׁוּאִים וְדְלוּעִים[ד] - לֹא הֵחֵלָּה הַלַּחוּת לְהִתְמַעֵט וּמֻתָּר לַחֲרֹשׁ[ה].

סוּגֵי נְטִיעָה אֵלֶּה הֵם הַסּוּגִים הָאַחֲרוֹנִים הַנִּזְרָעִים בְּשִׁלְהֵי הַשָּׁנָה, וְכָל עוֹד זוֹרְעִים אוֹתָם, הָרוֹאֶה שָׂדֶה נֶחֱרָשׁ לֹא יַחְשֹׁב כִּי הַחֲרִישָׁה נוֹעֲדָה לְצֹרֶךְ הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית אֶלָּא לִזְרִיעַת קִשּׁוּאִים וְדְלוּעִים עוֹד בְּשָׁנָה זוֹ (בַּתַּלְמוּד הַיְרוּשַׁלְמִי מוּבָא, כִּי זוֹ הִיא שִׁיטַת רַבִּי מֵאִיר).

[1] עַד אֵימָתַי חוֹרְשִׁין בְּשָׂדֶה הַלָּבָן עֶרֶב שְׁבִיעִית? - עַד שֶׁתִּכְלֶה הַלֵּחָה, כָּל זְמַן שֶׁבְּנֵי אָדָם חוֹרְשִׁים לִטַּע בְּמִקְשָׁאוֹת וּבְמִדְלָעוֹת.

רבינו עובדיה מברטנורא

עד אימתי. שדה הלבן. שדה של תבואה וקטנית שאין בו אילן: **הליחה.** לחלוחית הקרקע מחמת הגשמים: **מקשאות ומדלעות.** קשואים ודלועים אבל משם ואילך מיחזי כמתקן שדהו לצורך שביעית:

מקורות והערות

מו. הרמב"ם והרע"ב מפרשים בשם הירושלמי, כי לדעת רבי אלעזר בן עזריה אם נפדו הפירות בשנה הרביעית יצא העץ מכלל נטיעה בעצם שנתו הרביעית. אך הר"ש מפרש, כי מסקנת הירושלמי אינה כן. ראה "שנות אליהו". **מז.** טעמו, שכן, אין להחשיב את השנים הראשונות בהן אי אפשר ליהנות מן הפירות ובעיני בעל האילן הוא נחשב עם שנתו הרביעית כנטיעה בת יומה ("קול הרמ"ז"). **מח.** ראה "מלאכת שלמה", כי יש גורסים בדברי רבי יהושע "**עד** שבע שנים". לפי גירסה זו יתכן שכבר בשנה השביעית יצא מכלל נטיעה. **מט.** ראה ר"ש סיריליאו, אולם קיימת גירסה שונה בירושלמי. **נ.** רמב"ם הלכות שמיטה פרק ג' הלכה ז'. הר"ש מפרש, כי לדעת רבי עקיבא רק עץ בשנתו הראשונה הוא 'נטיעה'. **א.** ראה במפרשי המשנה. הר"ש (פאה, פרק ג' משנה א' ד"ה "ראשי שורות") מפרש באופן שונה: הכינוי "לבן" הינו על שם שמלילות התבואה המבשילות משוות לשדה מראה לבן. **ב.** ראה "תפארת ישראל", בועז (א). **ג.** ר"ש סריליאו. **ד.** "**מקשאות ומדלעות**": רש"י (פסחים ו/ב, ד"ה "ומשמר") מפרש, שמקשאות ומדלעות הם כינוי לשיחי קישואים ודלועים. הרמב"ם (בפירוש המשנה) מפרש, כי הם כינוי לערוגות הקישואים והדלעות. "קישוא" - קרא (רש"י מכתב יד מועד קטן ג/ב ד"ה "מדלעת"). **ה.** מועד זה הוא מעט לאחר חג הפסח. "מלאכת שלמה".

המשך משנה א'

דף היומי: יבמות י"ב ע"ב

ביאור

[2] רַבִּי שִׁמְעוֹן חוֹלֵק: לֹא יִתָּכֵן שֶׁחֲכָמִים יַנִּיחוּ בִּידֵי כָל אָדָם לִקְבֹּעַ אֶת זְמַן הָאִסּוּר לְפִי אֹמֶד דַּעְתּוֹ - מָתַי מַתְחִילָה הַקַּרְקַע לְאַבֵּד מִלַּחוּת מֵי הַגְּשָׁמִים, לְפִי שֶׁמִּדֶּרֶךְ הַטֶּבַע רַבִּים יִטְעוּ בַדָּבָר[ו,ז];

אֶלָּא, כָּךְ הוֹרוּ חֲכָמִים: בְּשָׂדֶה לָבָן חוֹרְשִׁים עַד חַג הַפֶּסַח, וּבִשְׂדֵה אִילָן עַד חַג הַשָּׁבוּעוֹת.

בַּתַּלְמוּד הַיְרוּשַׁלְמִי מְבֹאָר, כִּי בִדְבָרָיו אֵלֶּה חוֹלֵק רַבִּי שִׁמְעוֹן עַל הָאָמוּר בַּפֶּרֶק הַקּוֹדֵם שֶׁלְּפִי בֵּית שַׁמַּאי חֲרִישַׁת שְׂדֵה אִילָן מֻתֶּרֶת עַד שֶׁתִּתֹּם לַחְלוּחִית מִן הַקַּרְקַע, אֶלָּא לְדַעְתּוֹ גַּם לְבֵית שַׁמַּאי הַמּוֹעֵד הָאַחֲרוֹן לַחֲרִישַׁת שְׂדֵה אִילָן הוּא חַג הַשָּׁבוּעוֹת.

[2] אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, נָתַתָּ תּוֹרַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּיָדוֹ; אֶלָּא בְּשָׂדֶה הַלָּבָן עַד הַפֶּסַח, וּבִשְׂדֵה הָאִילָן עַד עֲצֶרֶת:

רבינו עובדיה מברטנורא

נתת תורת כל אחד בידו. זה אומר כלתה ליתה בתוך שלי וזה אומר לא כלתה ליתה בתוך שלי: **אלא בשדה לבן.** שעתיד לזרעה אחר החריסה וכריך שתהא רוב ליתה קיימת אין חורשים אלא עד הפסח: **ושדה אילן.** שהיא נטועה כבר אין כריך שתהא רוב ליתה קיימת שאין חורשין אותה אלא כדי שירדו הגשמים בעומק הקרקע הלכך חורשים בה עד העצרת. וכל המשניות הללו דחויות הן כדאמרינן לעיל בפ"ק שר"ג ובית דינו נמנו על שני פרקים הללו שהם פסח ועצרת וביטלום, ומותר לחרוש עד ר"ה של שביעית:

משנה ב'

דף היומי: יבמות י"ג ע"ב

הַתּוֹרָה אוֹסֶרֶת בְּפֵרוּשׁ[ח] לַעֲשׂוֹת בַּשְּׁמִטָּה אַרְבָּעָה סוּגֵי עֲבוֹדוֹת אֲדָמָה: **א.** זְרִיעָה. **ב.** זְמִירָה. **ג.** קְצִירָה. **ד.** בְּצִירָה. לְדַעַת רִאשׁוֹנִים רַבִּים גַּם חֲרִישָׁה אֲסוּרָה מִן הַתּוֹרָה (לְגַבֵּי נְטִיעָה, רְאֵה בְהַקְדָּמָתֵנוּ לְמִשְׁנָה ו').

מְלָאכוֹת אֲחֵרוֹת - חֶלְקָן מְפֹרָטוֹת בְּאַרְבַּע הַמִּשְׁנָיוֹת לְהַלָּן - אֲסוּרוֹת מִדְּרַבָּנָן בִּלְבַד[ט].

לְשֵׁם הַשְׁוָאָה, בְּשַׁבַּת-קֹדֶשׁ אֲסוּרוֹת פְּעֻלּוֹת אֵלּוּ מִן הַתּוֹרָה כְּתוֹלְדוֹת (כְּגוֹן, הַשְׁקָאָה - הַגְּבָרַת הַצְּמִיחָה, אֲסוּרָה כְּתוֹלְדָה שֶׁל זְרִיעָה), אַךְ לֹא כֵן בְּאִסּוּרֵי שְׁבִיעִית.

בְּאַרְבַּע הַמִּשְׁנָיוֹת הַבָּאוֹת נִמְנוֹת מְלָאכוֹת הָאֲסוּרוֹת בַּשְּׁמִטָּה וּמֻתָּרוֹת בִּזְמַן "תּוֹסֶפֶת שְׁבִיעִית". יֵשׁ מֵהֶן הָאֲסוּרוֹת בַּשְּׁמִטָּה מִן הַתּוֹרָה, וּבִזְמַן "תּוֹסֶפֶת שְׁבִיעִית" הֵן מֻתָּרוֹת בִּתְנָאִים מְסֻיָּמִים מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן מְיֹעָדוֹת עֲבוּר הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית. יֵשׁ מֵהֶן שֶׁנֶּאֶסְרוּ בַּשְּׁמִטָּה מִדְּרַבָּנָן בִּלְבַד, וּבְדֶרֶךְ כְּלָל לֹא מָצְאוּ חֲכָמִים לְנָכוֹן לְאָסְרָן כְּבָר בִּזְמַן "תּוֹסֶפֶת שְׁבִיעִית".

מִשְׁנָה זוֹ תַּעֲסֹק, בֵּין הַיֶּתֶר, בַּפְּעֻלּוֹת הַבָּאוֹת:

עִדּוּר: עֲדִירַת הָאֲדָמָה בְּמַעְדֵּר[י] - נִכְלֶלֶת בְּאִסּוּר חֲרִישָׁה.

זִבּוּל: טִיּוּב הָאֲדָמָה נֶאֱסָר מִפְּנֵי שֶׁמַּטְּרָתוֹ כַּחֲרִישָׁה - הֲטָבַת הָאֲדָמָה[יא].

ביאור

[1] מֻתָּר לְזַבֵּל וְלַעְדֹּר בֵּין שִׂיחֵי קִשּׁוּאִים וּדְלוּעִים עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה[יב]. טַעַם הַהֶתֵּר, לְפִי שֶׁנִּכָּר שֶׁפְּעֻלּוֹת אֵלּוּ נוֹעֲדוּ לְצֹרֶךְ הַגִּדּוּלִים הַנּוֹכְחִיִּים, שֶׁכָּךְ נָהוּג לְעָדְרָם וּלְזַבְּלָם בִּתְקוּפָה זוֹ לַהֲפָקַת מֵרַב הַתְּנוּבָה.

הַמִּשְׁנָה מְצַיֶּנֶת, כִּי הֶתֵּר זֶה מַעֲשִׂי גַּם בְּיֶתֶר סוּגֵי הַיְרָקוֹת, בְּ"בֵית הַשְּׁלָחִין" = "אֶרֶץ עֲיֵפָה" (שְׁלָחִין - שְׁלָהִין, מְקוֹר הַמִּלָּה מִ"מְשַׁלְהֵי" בַּאֲרָמִית שֶׁפֵּרוּשָׁהּ "עָיֵף"), צְמֵאָה לְמַיִם, הַמֻּשְׁקֵית בִּידֵי אָדָם, כְּגוֹן גִּנַּת יָרָק וְכַדּוֹמֶה, שֶׁמְגַדְּלִים בָּהּ אֶת כָּל סוּגֵי הַיְרָקוֹת גַּם בִּתְקוּפוֹת שֶׁכְּבָר אֵינָם גְּדֵלִים בְּשָׂדוֹת שֶׁהַשְׁקָאָתָם מְבֻסֶּסֶת עַל מֵי גְשָׁמִים[יג].

הַמִּשְׁנָה מוֹסִיפָה לְפָרֵט אַרְבַּע מְלָאכוֹת הַנַּעֲשׂוֹת בָּאִילָן, שֶׁהֵן מֻתָּרוֹת עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁמִטָּה, אַךְ בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה הֵן אֲסוּרוֹת מִפְּנֵי שֶׁהֵן תּוֹלְדוֹת שֶׁל אִסּוּר נְטִיעָה[יד].

[2] "מְיַבְּלִין" - מְסִירִים יַבָּלוֹת הַצּוֹמְחוֹת בָּאִילָן.

[1] מְזַבְּלִין וּמְעַדְּרִין בְּמִקְשָׁאוֹת וּבְמִדְלָעוֹת עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְכֵן בְּבֵית הַשְּׁלָחִין.

[2] מְיַבְּלִין, מְפָרְקִין, מְאַבְּקִין, מְעַשְּׁנִין, עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה.

רבינו עובדיה מברטנורא

מזבלין. מכניסין להם זבל: **מעדרים.** חופריס בעיקרי האילנות שכל דבר שהוא לצורך פירות של ששית מותר בתוספת שביעית, ודבר שאינו אלא לצורך תקון האילן אסור, אא"כ הוא דבר שאפילו בשביעית עצמה אין איסורו אלא מדברי סופריס ובתוספת שביעית לא גזור: **בית השלחין.** שאין די לה במי גשמים וצריך להשקותה, תרגום והוא עיף (בראשית כה) והוא משלהי: **מיבלין.** חותכין היבלת. מומין הנולדין באילן: **מפרקין.** העלין מעל האילן להקל מעליו: **מאבקין.** שרשים המגולים מכסים אותן באבק: **מעשנין.** תחת האילן להמית התולעים הגדלים בו:

"מְפָרְקִין" - מְדַלְלִים עָלִים מֵהָעֵץ כְּדֵי לְהָקֵל מֵעָלָיו.

"מְאַבְּקִין" - מְכַסִּים בְּ"אָבָק" - עָפָר דַּק[טו] שָׁרְשֵׁי אִילָן שֶׁנֶּחְשְׂפוּ.

"מְעַשְּׁנִין" - מַעֲלִים עָשָׁן סָמוּךְ לָאִילָן כְּדֵי לְהַדְבִּירוֹ מִתּוֹלָעִים[טז].

כָּל אֵלּוּ מֻתָּרוֹת עַד עֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁבִיעִית.

מקורות והערות

ו. "תפארת ישראל". ז. ואילו רבי מאיר סבר כי רק לגבי שדה אילן ראו בית הלל לנכון להציב מועד קבוע לאיסור חרישה - עד שבועות, אך לגבי שדה לבן קל יותר להבחין בהתמעטות הלחות שעל פני הקרקע ואפשר להותיר את קביעת הזמן הסופי ביד כל אדם ("חזון איש" שביעית סימן י"ז ס"ק כ"ו). ח. ויקרא כה/ד-ה: "וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ, שַׁבָּת לַה'. שָׂדְךָ **לֹא תִזְרָע** וְכַרְמְךָ **לֹא תִזְמֹר**: אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ **לֹא תִקְצוֹר** וְאֶת עִנְּבֵי נְזִירֶךָ **לֹא תִבְצֹר**. שְׁנַת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ". ט. רמב"ם הלכות שמיטה פרק א' הלכה ג' ואילך. י. ר"ש ד"ה "מעדרין". יא. זיבול הוא תולדה של חרישה (ר"ש סירילאו על פי ירושלמי במסכת שבת). יב. המפרשים עומדים על קושי מסויים במשנה, שכן, בפרק הקודם נאמר, שחרישה בנטיעות קישואים מותרת, בתנאי שהשדה מוגדר "שדה אילן", ואילו משנתנו מתירה לעדור בהם בכל מקרה. הר"ש סירילאו מיישב כי משנתנו מתירה עידור סמוך לנטיעות, והוא אכן מותר עד ראש השנה, בעוד המשנה למעלה עוסקת בחרישת השדה עצמו, המותרת רק בתנאים מוגבלים (ראה שם תירוץ נוסף, וב"מלאכת שלמה" ובחזון איש, שביעית סימן י"ז ס"ק ט"ז). יג. ראה ר"ש (ד"ה "מעדרין), רא"ש ו"משנה ראשונה". אולם, מהר"י קורקוס (הלכות שמיטה פרק ג' הלכה ט') מטעים, כי שדה זה עלול להתקלקל בלא עיבודים אלה, ולדעתו התירו זאת אף בשדה שלחין שאין בו גידולים. יד. ר"ש סירילאו, על פי ירושלמי שבת. טו. "מצודת ציון" ישעיהו כט/ה טז. ראוי לציין, כי

ביאור

[3]רַבִּי שִׁמְעוֹן חוֹלֵק עַל תַּנָּא קַמָּא, וּמַתִּיר לְדַלֵּל עֲלֵי עֵץ גַּם בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה עַצְמָהּ, כִּי לְדַעְתּוֹ לֹא אָסְרוּ חֲכָמִים מְלָאכָה זוֹ, לְפִי שֶׁבְּהֵעָדְרָהּ יִנָּזֵק הָאִילָן[יז].

[3]רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אַף נוֹטֵל הוּא אֶת הֶעָלֶה מִן הָאֶשְׁכּוֹל בַּשְּׁבִיעִית:

רבינו עובדיה מברטנורא

אף נוטל את העלין. בשביעית עצמה, ות"ק לא אמר אלא מפרקין את העלין בתוספת שביעית לבד. ואין הלכה כרבי שמעון:

משנה ג'

דף היומי: **יבמות י"ד ע"ב**

מִשְׁנָה זוֹ מוֹסִיפָה לִמְנוֹת אֶת הַמְּלָאכוֹת שֶׁחֲכָמִים אֲסָרוּן בַּשְּׁבִיעִית, אַךְ לֹא אֲסָרוּן בִּזְמַן "תּוֹסֶפֶת שְׁבִיעִית".

ביאור

[1]"מְסַקְּלִין" - אֲבָנִים מִן הַשָּׂדֶה.

בְּתַלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי מַבְהִיר, כִּי מְדֻבָּר בְּסִקּוּל אֲבָנִים הַמְחֻבָּרוֹת לַקַּרְקַע. סִקּוּל זֶה אָסוּר בַּשְּׁבִיעִית עַצְמָהּ, לְפִי שֶׁהוּא תּוֹלָדָה שֶׁל חֲרִישָׁה[יח]. אַךְ סִקּוּל אֲבָנִים עֲקוּרוֹת - מֻתָּר, בָּאֳפָנִים מְסֻיָּמִים, אַף בַּשְּׁמִטָּה, כְּפִי שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ג'.

"מְקַרְסְמִין" - מִלְּשׁוֹן כִּרְסוּם. מְסִירִים עֲנָפִים יְבֵשִׁים מִן הָאִילָן. לְדַעַת רִאשׁוֹנִים רַבִּים, קִרְסוּם הוּא "זְמִירָה" הָאֲסוּרָה מִן הַתּוֹרָה; אַךְ אִסּוּר הַתּוֹרָה מִתְיַחֵס לְכֶרֶם בִּלְבָד, וּזְמִירַת יֶתֶר הָאִילָנוֹת אֵינָהּ אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן[יט].

"מְזָרְדִין" - מְדַלְלִים עַנְפֵי אִילָן לַחִים, לְנִתּוּב כֹּחַ הָעֵץ לְיֶתֶר הָעֲנָפִים.

"מְפַסְּלִין" - מְסִירִים פְּסֹלֶת מִן הָאִילָן, כְּגוֹן, רִקָּבוֹן וְכַדּוֹמֶה[כ].

[2]רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מֵקֵל לְגַבֵּי זֵרוּד וּפִסּוּל, שֶׁמֻּתָּר לַעֲשׂוֹתָם בַּשְּׁבִיעִית. אֶת שִׁיטָתוֹ הוּא מַמְחִישׁ בַּהַשְׁוָאָה הַבָּאָה: כְּשֵׁם שֶׁאֵין עִלָּה לֶאֱסֹר בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית לְזָרֵד וּלְפַסֵּל אִילָנוֹת שֶׁצָּמְחוּ בַּשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית, כָּךְ מֻתָּר לְזָרֵד וּלְפַסֵּל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית זְרָדִים וּפְסֹלֶת

[1]מְסַקְּלִין עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. מְקַרְסְמִין, מְזָרְדִין, מְפַסְּלִין, עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. [2]רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, כְּזֵרוּדָהּ וּכְפִסּוּלָהּ שֶׁל חֲמִישִׁית, כָּךְ שֶׁל שִׁשִּׁית. [3]רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, כָּל זְמַן שֶׁאֲנִי רַשַּׁאי בַּעֲבוֹדַת הָאִילָן, רַשַּׁאי אֲנִי בְּפִסּוּלוֹ:

רבינו עובדיה מברטנורא

מסקלין. מסירין את האבנים: **מקרסמין.** כמו מכרסמין בכ"ף, לשון יכרסמנה חזיר מיער (תהלים פ), כלומר כורתים ותותכין הענפים היבשים מן האילן: **מזרדין.** הענפים הלחים כשהם מרובין רגילים לקצצן ומניחין מקצת מהן וזהו זירוד: **מפסלין.** שנוטל את הפסולת. וי"מ מפסלין לשון פסל לך (שמות לד) שתותכים כל הענפים שבאילן כדי שיתעבה: **כזירודה וכפיסולה של חמישית** וכו' - ת"ק לא שרי אלא עד ר"ה של שביעית. ור' יהושע סבר כשנת חמישית כן ששית מה חמישית נכנסת לששית כך ששית נכנסת לשביעית, וכמו שמזרדין של חמישית בששית כך מזרדין של ששית בשביעית.

ר' שמעון אומר מעצרת ואילך שהוא נאסר בעבודת (הארץ) [האילן] נאסר נמי בזירוד ופיסול. ושלש מחלוקות בדבר, והלכה כת"ק:

שֶׁצָּמְחוּ בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית[כא,כב].

[3]רַבִּי שִׁמְעוֹן מַחְמִיר וְאוֹמֵר: זֵרוּד וּפִסּוּל מֻתָּרִים רַק עַד הַזְּמָן שֶׁבּוֹ מֻתָּר לַעֲשׂוֹת אֶת יֶתֶר מְלָאכוֹת הָאִילָן, הַיְינוּ: חַג הַשָּׁבוּעוֹת בְּעֶרֶב שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה.

משנה ד'

דף היומי: **יבמות ט"ו ע"ב**

מִשְׁנָה זוֹ מוֹנָה חָמֵשׁ עֲבוֹדוֹת נוֹסָפוֹת, הָאֲסוּרוֹת בַּשְּׁמִטָּה מִדְּרַבָּנָן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מַשְׁבִּיחוֹת אֶת הָאִילָן, אַךְ הֵן מֻתָּרוֹת עַד כְּנִיסַת שְׁבִיעִית.

ביאור

[1]"מְזַהֲמִין" - אוֹטְמִים בְּזֶבֶל מְקוֹמוֹת בְּגֶזַע הָאִילָן[כג] שֶׁנֶּחְשְׂפוּ מִקְּלִפָּתָם מֵחֲמַת מַכָּה, וְכַדּוֹמֶה[כד].

[1]מְזַהֲמִין אֶת הַנְּטִיעוֹת,

רבינו עובדיה מברטנורא

מזהמין את הנטיעות. כשקליפת האילן נושרת מדביקים שם זבל להבריאו כדי שלא ימות

מקורות והערות

מפרשים אחדים דנים בכך, שבעוד המשמעות הפשוטה של המשנה כי "עישון" - הדברת מזיקים - מותר רק עד כניסת שמיטה, אך בשמיטה הוא אסור, מן הגמרא (מועד קטן ג/א) עולה, לכאורה, כי יש להתיר זאת אף בשביעית עצמה. שאלה זו נוגעת הלכה למעשה לגבי ריסוסים חקלאיים בשנת שמיטה (ראה "משפטי ארץ" ד/טו). **יז.** הר"ש על פי הירושלמי. ראה ב"מלאכת שלמה" פירוש נוסף שההיתר של רבי שמעון הוא להצלת הפירות. ועיין "חזון איש" שביעית סימן כ"א ס"ק י"ד. **יח.** רמב"ם הלכות שמיטה פרק א' הלכה ד'. **יט.** ראה "אגלי טל" מלאכת זורע סימן א' ס"ק ד', ו"חזון איש" שביעית סימן כ"א ס"ק ט"ו. **כ.** פירוש נוסף: "מפסלין" מלשון פיסול, הסרת כל ענפי האילן, כדי לחסנו (ר"ש, הובא ברע"ב). **כא.** כמו כן מתיר רבי יהושע אף את ה"קירסום" (ראה "מלאכת שלמה"). **כב.** לדעת רבי יהושע אף בשמיטה אין לאסור סוג מלאכות אלו, כל עוד הן נעשות לצורך פירות שחנטו בשנה השישית ("משנה ראשונה"). אולם, יש אומרים (מהר"ם שיק בהגהות למשנה ו"החזון איש" שביעית סימן י"ז ס"ק כ"ו) שיתכן שרבי יהושע מתיר מלאכות אלו בשמיטה, לפי שבהעדרן עלול להתהוות נזק לאילן. ועיין בפירוש המשניות לרמב"ם החולק על כל הנ"ל, ולדעתו רבי יהושע אוסר גם בתוספת שביעית ובא להחמיר על דברי תנא קמא. **כג.** ראה "מלאכת שלמה" המבאר מדוע המשנה נוקטת את הלשון "נטיעות", שהם עצים צעירים. **כד.** על פי רש"י (עבודה זרה נ/ב ד"ה "ומזהמין"). הרמב"ם (בפירוש המשנה) מפרש "מזהמין" - סכים את האילן בחומר מדיף ריח רע הדוחה מזיקים.

ביאור

"כּוֹרְכִין" - כּוֹרְכִים כִּסּוּי בַּד עַל גִּדּוּלִים, כְּדֵי לְהָגֵן עֲלֵיהֶם מִפְּנֵי הַחַמָּה וּמִפְּנֵי הַצִּנָּה[כה].

"קוֹטְמִין" - מְכַסִּים אֶת שָׁרְשֵׁי הָאִילָן בְּאֵפֶר - "קִטְמָא" בַּאֲרָמִית. פְּעֻלָּה זוֹ נוֹעֲדָה לְשַׁמֵּר אֶת הַלַּחוּת בְּאֵזוֹר הַשָּׁרָשִׁים[כו].

"עוֹשִׂין לָהֶם בָּתִּים" - מְקִימִים גָּדֵר בְּגֹבַהּ אַמָּה סְבִיב הָאִילָן וּמְמַלְּאִים אוֹתָהּ בְּעָפָר, כְּדֵי לְהַגְבִּיהַּ אֶת הַקַּרְקַע מֵעַל הַשָּׁרָשִׁים[כז].

"מַשְׁקִין" - מַשְׁקִים אֶת הָאִילָנוֹת[כח].

כָּל אֵלּוּ מֻתָּרוֹת עַד עֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁבִיעִית בִּלְבָד, אַךְ אֲסוּרוֹת בַּשְּׁמִטָּה מִפְּנֵי שֶׁהֵן תּוֹלָדָה שֶׁל מְלֶאכֶת נְטִיעָה.

וְכוֹרְכִין אוֹתָן, וְקוֹטְמִין אוֹתָן, וְעוֹשִׂין לָהֶן בָּתִּים, וּמַשְׁקִין אוֹתָן, עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. [2] רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר צָדוֹק אוֹמֵר, אַף מַשְׁקֶה הוּא אֶת הַנּוֹף בַּשְּׁבִיעִית, אֲבָל לֹא אֶת הָעִקָּר:

רבינו עובדיה מברטנורא

האילן. וי"מ מזהמין שמושחים האילנות בדבר שריחו רע כדי שיברחו התולעים מן הריח או שימותו: **וכורכים.** י"מ שכורכים דבר סביב האילן בקיץ מפני החמה ובחורף מפני הצנה. וי"מ כורכים הענפים זו עם זו וקושרין אותם למעלה בראשיהם שלא יהיו נטושים על הארץ: **וקוטמין אותן.** י"מ לשים בשרשיהם אפר, תרגום אפר קטמא. וי"מ שובר הראשים, כמו נקטם ראשו [סוכה כט, ב]: **ועושים להם בתים.** רגילים לעשות לאילן גדר אמה סביבותיו וממלאים אותו עפר. וי"מ שעושים לו סוכה מלמעלה להגן עליו מן החמה או מן הצנה: **על הנוף.** של האילן, אבל לא על העיקר שלא יעשה בשביעית כדרך שעושה בשאר השנים. ואין הלכה כרבי אליעזר בר' צדוק, אלא אסור להשקות האילן בשביעית בין על הנוף בין על העיקר:

[2] רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר צָדוֹק אוֹמֵר, כִּי הַשְׁקָאָה מֻתֶּרֶת גַּם בַּשְּׁמִטָּה אַךְ בְּשִׁנּוּי: יִשְׁפֹּךְ מַיִם עַל הָעֲנָפִים, שֶׁיִּזְּלוּ מֵהֶם אֶל הָאֲדָמָה, אַךְ לֹא יַשְׁקֶה יְשִׁירוֹת אֶת הַגֶּזַע[כט] (לְגַבֵּי הַשְׁקָאָה בַּשְּׁמִטָּה קַיֶּמֶת תּוֹסֶפֶת דְּבָרִים בְּמִשְׁנָה י').

משנה ה'

דף היומי: יבמות ט"ז ע"ב

מִשְׁנָה זוֹ מְסַיֶּמֶת אֶת צִיּוּן הַמְּלָאכוֹת שֶׁנֶּאֶסְרוּ עַל יְדֵי חֲכָמִים בַּשְּׁמִטָּה וְהֵן מֻתָּרוֹת בִּזְמַן "תּוֹסֶפֶת שְׁבִיעִית". הַמִּשְׁנָה מִתְמַקֶּדֶת בִּמְלָאכוֹת הַנַּעֲשׂוֹת בְּפֵרוֹת תְּאֵנָה.

תְּאֵנֵי בֹסֶר מְכֻנּוֹת "פַּגִּים"[ל]. הַמְּלָאכוֹת הַנִּזְכָּרוֹת לְהַלָּן, נוֹעֲדוּ לְזָרֵז אֶת הַבְשָׁלַת הַפַּגִּים בְּעוֹדָם עַל הָאִילָן.

ביאור

[1] עַד כְּנִיסַת שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה מֻתָּר לָסוּךְ אֶת פַּגֵּי הַתְּאֵנָה בְּשֶׁמֶן, כְּדֵי לְזָרֵז אֶת תַּהֲלִיךְ הַבְשָׁלָתָן. כְּמוֹ-כֵן, מֻתָּר גַּם לְנַקְּבָן בְּקֵיסָם מָשׁוּחַ בְּשֶׁמֶן, לְאוֹתָהּ מַטָּרָה[לא].

הֶתֵּר זֶה מְסֻיָּג לְפַגִּים שֶׁחָנְטוּ בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית וַעֲתִידִים לְהַבְשִׁיל עַד כְּנִיסַת הַשְּׁמִטָּה.

[2] בְּרַם, כְּבָר בְּתוֹךְ זְמַן "תּוֹסֶפֶת שְׁבִיעִית" אֵין לָסוּךְ וּלְנַקֵּב פַּגִּים הָעֲתִידִים לְהַבְשִׁיל בַּשְּׁמִטָּה עַצְמָהּ. טַעַם הַדָּבָר, לְפִי שֶׁפְּעֻלָּה זוֹ הִיא תּוֹלָדָה שֶׁל מְלֶאכֶת נוֹטֵעַ[לב], וּבְאֹפֶן זֶה אֲסָרוּהָ חֲכָמִים כְּבָר בְּ"תוֹסֶפֶת שְׁבִיעִית".

כְּמוֹ כֵן, אֵין לָסוּךְ וּלְנַקֵּב לְאַחַר הַשְּׁמִטָּה, בַּשָּׁנָה הַשְּׁמִינִית, פַּגִּים שֶׁהֵחֵלּוּ לַחֲנֹט בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה, מִפְּנֵי שֶׁגַּם לְאַחַר הַשְּׁמִטָּה אָסוּר לְסַיֵּעַ בְּגִדּוּל פֵּרוֹת שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה[לג].

[1] סָכִין אֶת הַפַּגִּים וּמְנַקְּבִים אוֹתָם עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. [2] פַּגֵּי עֶרֶב שְׁבִיעִית שֶׁנִּכְנְסוּ לַשְּׁבִיעִית, וְשֶׁל שְׁבִיעִית שֶׁיָּצְאוּ לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, לֹא סָכִין וְלֹא מְנַקְּבִין אוֹתָן.

רבינו עובדיה מברטנורא

סכין את הפגים. פירות שלא נגמר בשולן סכין אותן בשמן כשהן מחוברים לאילן למהר בשולן. ופעמים שמנקבים אותן ומשימים שמן בתוך הנקב אי נמי מנקבים הפגים כדי שיכנסו בהם גשמים ויתבשלו מהרה: **פגי ערב שביעית.** פירות שאין מתבשלים עד תשרי של שביעית, אין סכין ואין מנקבין אותן בששית מאחר שאין נגמר בשולן עד שתכנס שביעית, ואפילו במקום שנהגו שלא לסוך אסר תנא קמא. ור' יהודה מפליג בין מקום שנהגו לסוך למקום שלא נהגו לסוך, דבמקום שלא נהגו לסוך לא מחזיא סיכה עבודה ושרי:

המשך משנה ה'

דף היומי: יבמות י"ז ע"ב

ביאור

תַּנָּא קַמָּא אָסַר, אֵפוֹא, לָסוּךְ פַּגִּים בִּזְמַן "תּוֹסֶפֶת שְׁבִיעִית", אִם יַבְשִׁילוּ בַּשְּׁבִיעִית.

[3] רַבִּי יְהוּדָה מַגְבִּיל אִסּוּר זֶה[לד]. לְדַעְתּוֹ, אַךְ אִם נוֹהֲגִים בְּאוֹתוֹ מָקוֹם לַעֲשׂוֹת כֵּן - אָסוּר, כִּי נִכָּר שֶׁהוּא עוֹשֶׂה פְּעֻלָּה לְצֹרֶךְ הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית.

[3] רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מְקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לָסוּךְ, אֵינָן סָכִין, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲבוֹדָה.

מקורות והערות

כה. הרמב"ם (בפירוש המשנה) מפרש, "כורכין" - קושרים ענפי אילן כדי שיצמחו מעלה. **כו.** על פי הריבמ"ץ. או כדי להשביח את האילן ("תפארת ישראל"). פירוש אחר: "קוטמין" מלשום גיזום, קציצת קצוות הענפים (ר"ש רא"ש ורע"ב), פעולה זו נועדה לווסת את שרף העצים אל הפירות במקום לענפים (רבי תנחום הירושלמי, בספרו "מרשאד אל כאפי" - המדריך המספיק), או לגרום הצמחת יתר עתידית של הענפים (הר"ש סירילאו). **כז.** פירוש אחר: מקימים סככות להגן על אילנות מפני חמה יתרה או גשמי זעף - ראה רע"ב. **כח.** השקאה - תולדת נוטע, לפי שהיא מצמיחה (הר"ש סירילאו). **כט.** אין הלכה כרבי אלעזר בר צדוק. **ל.** שיר השירים ב/יג "הַתְּאֵנָה חָנְטָה פַּגֶּיהָ". **לא.** הרמב"ם בפירוש המשנה ד"ה "סכין". **לב.** הר"ש סירילאו. **לג.** ר"ש ד"ה "ירושלמי". אולם, עיין ב"חזון איש", שביעית סימן כ"א ס"ק י"ח. **לד.** אולם, מודה רבי יהודה בפגים שחנטו בשביעית (ריבמ"ץ ד"ה ע"ד, ור"ש ד"ה "תניא").

ביאור

אוּלָם, אִם בְּאוֹתוֹ מָקוֹם לֹא נָהֲגוּ לָסוּךְ - מֻתָּר, כִּי אֵינוֹ נִרְאֶה כְּעוֹסֵק בַּעֲבוֹדַת הָאִילָן.

[4] עַל הָאִסּוּר לָסוּךְ וּלְנַקֵּב בַּשָּׁנָה הַשְּׁמִינִית פַּגִּים שֶׁחָנְטוּ בַּשְּׁבִיעִית, חוֹלֵק רַבִּי שִׁמְעוֹן וּמַתִּיר לַעֲשׂוֹת כֵּן, לְפִי שֶׁכְּבָר תַּם אִסּוּר עֲבוֹדַת הָאִילָן.

מְקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לָסוּךְ, סָכִין. [4] רַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר בָּאִילָן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רַשַּׁאי בַּעֲבוֹדַת הָאִילָן:

רבינו עובדיה מברטנורא

ר' שמעון מתיר באילן. שהוא מלא פירות שביעית לעשות בו מלאכה במוצאי שביעית, מפני שהוא רשאי בעבודת האילן אע"פ שהפירות קדושים בקדושת שביעית. והלכה כתנא קמא:

משנה ו'

דף היומי: **יבמות י"ח ע"ב**

בְּאִסּוּרֵי שְׁמִטָּה מִתְיַחֶסֶת הַתּוֹרָה לִמְלֶאכֶת זְרִיעָה - זְרִיעַת זַרְעֵי תְבוּאָה וְכַדּוֹמֶה, אַךְ אֵינָהּ מַזְכִּירָה אִסּוּר נְטִיעַת עֵצִים. לְפִיכָךְ נֶחְלְקוּ רִאשׁוֹנִים[לה] אִם הִיא אֲסוּרָה מִן הַתּוֹרָה אוֹ מִדְּרַבָּנָן. הַסּוֹבְרִים שֶׁנְּטִיעָה אֲסוּרָה מִן הַתּוֹרָה מִסְתַּמְּכִים עַל כָּךְ שֶׁהַתּוֹרָה אָסְרָה לִזְמֹר עַנְפֵי אִילָן לְצֹרֶךְ חִזּוּקוֹ, וְאִם נֶאֱסַר חִזּוּק הָאִילָן וַדַּאי נֶאֶסְרָה נְטִיעָתוֹ[לו].
בְּבֵאוּרֵנוּ פֵּרַשְׁנוּ אֶת הַמִּשְׁנָיוֹת כְּדַעַת הַסּוֹבְרִים שֶׁנְּטִיעָה אֲסוּרָה מִן הַתּוֹרָה.

מִשְׁנָה זוֹ עוֹסֶקֶת בִּמְלָאכוֹת הַנְּטִיעָה לְסוּגֵיהֶן.
נְטִיעָה - זְרִיעַת זֶרַע, אוֹ שְׁתִילַת עֲנַף אִילָן, בָּאֲדָמָה.
הַבְרָכָה - כִּפּוּף עָנָף הַמְחֻבָּר לָעֵץ, בְּדֶרֶךְ כְּלָל שֶׁל גֶּפֶן, וְהַחְדָּרָתוֹ לָאֲדָמָה כְּדֵי שֶׁיַּשְׁרִישׁ. לְאַחַר הַשְׁרָשָׁתוֹ, קוֹצְצִים אֶת חִבּוּרוֹ לָעֵץ וַהֲרֵי הוּא עֵץ בִּפְנֵי עַצְמוֹ. הַבְרָכָה מִלְּשׁוֹן בֶּרֶךְ, עֲשִׂיַּת בֶּרֶךְ לָאִילָן.
הַרְכָּבָה - יְצִירַת חֲתָךְ בָּעֵץ, וּבְתוֹכוֹ מַרְכִּיבִים עָנָף תָּלוּשׁ[לז]. כָּךְ אֶפְשָׁר לְהַרְכִּיב עָנָף מֵעֵץ שֶׁפֵּרוֹתָיו מְשֻׁבָּחִים, בְּעֵץ שֶׁפֵּרוֹתָיו גְּרוּעִים, כְּדֵי לְשַׁפֵּר אֶת אֵיכוּת תְּנוּבָתוֹ.
הַנְּטִיעָה וְהַהַבְרָכָה שׁוֹלְחוֹת אֶת שָׁרְשֵׁיהֶן וּמִתְפַּשְּׁטוֹת בַּקַּרְקַע. הַהַרְכָּבָה מִתְאַחֶדֶת וּמִתְאַחָה עִם הָעֵץ שֶׁבּוֹ הֻרְכְּבָה. הָעֲבֵרָה עַל הָאִסּוּר חָלָה בְּרֶגַע בּוֹ הַנְּטִיעָה נִקְלֶטֶת בַּקַּרְקַע, וְהַהַרְכָּבָה נִקְלֶטֶת בָּאִילָן[לח]. אִסּוּר זֶה נוֹבֵעַ מִכָּךְ שֶׁהַתּוֹרָה מַגְדִּירָה אֶת מִצְוַת שְׁבִיעִית כִּשְׁבִיתַת הָאֲדָמָה[לט] - "וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ", כְּלוֹמַר, הָאֲדָמָה לֹא תַעֲבֹד בַּשְּׁמִטָּה, גַּם אִם אֵין הָאָדָם מְעַבְּדָהּ עַתָּה בְּעַצְמוֹ, אֶלָּא נָטַע עֵץ שֶׁיִּקָּלֵט בַּשְּׁמִטָּה[מ,מא].
הַמִּשְׁנָה מִתְמַקֶּדֶת בְּפֶרֶק הַזְּמַן שֶׁבּוֹ יְכוֹלָה לְהִתְבַּצֵּעַ קְלִיטָה זוֹ.
לְכָל הַדֵּעוֹת יָדוּעַ מַהוּ מֶשֶׁךְ הַזְּמַן שֶׁהָאִילָן מַשְׁרִישׁ בָּאֲדָמָה, אַךְ נֶחְלְקוּ לְגַבֵּי אֹרֶךְ שְׁלַבֵּי הַהַשְׁרָשָׁה, מַהוּ הַחֵלֶק הַנֶּחְשָׁב כְּהַשְׁרָשָׁה הָאֲסוּרָה - קְלִיטָה[מב].

ביאור

לְדַעַת תַּנָּא קַמָּא, תַּהֲלִיךְ הַקְּלִיטָה מִתְרַחֵשׁ בְּסוֹף[מג] שְׁלוֹשִׁים הַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים לַנְּטִיעָה, הַהַבְרָכָה אוֹ הַהַרְכָּבָה. לְפִיכָךְ הוּא קוֹבֵעַ -

[1] אֵין לָטַעַת, לְהַבְרִיךְ אוֹ לְהַרְכִּיב אִילָנוֹת פָּחוֹת מִשְּׁלוֹשִׁים יוֹם לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקָּלְטוּ בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית.

אֶת הָעוֹבֵר עַל אִסּוּר זֶה, קָנְסוּ חֲכָמִים וְצִוּוּהוּ לַעֲקֹר אֶת הַנְּטִיעָה, הַהַבְרָכָה אוֹ אֶת הַהַרְכָּבָה[מד].

[1] אֵין נוֹטְעִין וְאֵין מַבְרִיכִין וְאֵין מַרְכִּיבִין עֶרֶב שְׁבִיעִית פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה. וְאִם נָטַע אוֹ הִבְרִיךְ אוֹ הִרְכִּיב, יַעֲקֹר.

רבינו עובדיה מברטנורא

מבריכין. כופפים זמורת הגפן בארץ ומכסים אותה בעפר: **מרכיבים.** מביאים ענף של אילן ומרכיבין אותו על גב אילן אחר שהוא ממינו: **פחות מל' יום.** בגמרא במסכת ר"ה מוכיח דהנך ל' יום דקליטה לת"ק, וג' ימים דרבי יהודה, ושתי שבתות דר' יוסי ור"ש, צריכין קודם ל' יום דתוספת שביעית, דבעינן שתקלוט הנטיעה קודם תוספת שביעית, וכולהו ס"ל תוספת שביעית ל' יום, הלכך לת"ק דאמר אין קליטה פחותה מל' יום צריך ל' דקליטה ול' דתוספת, לר' יהודה דאמר בשלשה ימים הוי קליטה צריך ג' דקליטה ול' דתוספת, לדברי רבי יוסי ור"ש דאמרי שתי שבתות צריך שתי שבתות לקליטה ול' לתוספת. ופירוש קליטה שתהא הנטיעה נקלטת ונאחזת בשרשיה בארץ. והלכה כרבי יוסי ור"ש:

מקורות והערות

לה. ראה ר"ש ד"ה "פחות". **לו.** ר"ש סירילאו נוקט אף הוא שנטיעה אסורה מן התורה, אולם לדעתו מקור האיסור לפי שהיא נכללת ב"זריעה". **לז.** מדובר בהרכבה באותו מין עץ, אלמלא כן הדבר אסור משום כלאים (ראה רמב"ם הלכות כלאים פרק א' הלכה ה'). **לח.** עם זאת גם פעולת הנטיעה עצמה אסורה בשביעית, אף אם תשריש לאחר שביעית (מנחת חינוך מצווה רח"צ). **לט.** ויקרא כה/ב. **מ.** כן דעת הר"ש כאן ורש"י ותוספות, ראש השנה י/ב ד"ה "שלושים", כפי שביארו "מנחת חינוך" מצווה רח"צ ומצווה שכ"ו ו"אגלי טל" מלאכת זורע פרק ח' ס"ק ב'. לדבריהם, איסור זה אינו שייך להלכה של "תוספת שביעית". אולם, עיין "חזון איש" (שביעית סימן י"ז ס"ק כ"ה) שפירש את משנתנו מדין "תוספת שביעית", ולדבריו איסור זה אינו בזמן הזה אלא בזמן הבית. **מא.** איסור זה מתייחס לכך שאסור לגרום לעבודת האדמה בשביעית, אולם, כמובן, רשאי אדם להניח לגידולים העולים מאליהם ואינו חייב לעקרם. **מב.** עיין "חזון איש" שביעית סימן י"ז ס"ק כ"ח ו"מנחת שלמה" חלק א' סימן ס"ט. אולם, ראה שו"ת "חתם סופר" יו"ד סימן רפ"ד. **מג.** "מנחת חינוך" מצווה רח"צ בשם רש"י. **מד.** כל עוד לא השרישה הנטיעה, ההברכה או ההרכבה, עליו לעקרו מדין תורה, כדי שלא יעבור על איסור עם השרשתו ("מנחת חינוך" שם).

המשך משנה ו'

דף היומי: יבמות י"ט ע"ב

ביאור

[2]רַבִּי יְהוּדָה חוֹלֵק וְסוֹבֵר, כִּי בְסוֹף שְׁלוֹשֶׁת הַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים לַנְּטִיעָה, הַהַבְרָכָה אוֹ הַהַרְכָּבָה, מִתְרַחֶשֶׁת הַקְּלִיטָה, לְפִי שֶׁאִילָן שֶׁלֹּא הֵחֵל לְהַשְׁרִישׁ בְּסוֹף שְׁלוֹשֶׁת הַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים, לְעוֹלָם אֵינוֹ נִקְלָט בָּאֲדָמָה. לְפִיכָךְ, לְדַעְתּוֹ, אָסוּר לִנְטֹעַ, לְהַבְרִיךְ אוֹ לְהַרְכִּיב[מה], שְׁלוֹשָׁה יָמִים בִּלְבַד לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה.

רַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן חוֹלְקִים וְסוֹבְרִים, כִּי עִקַּר הַקְּלִיטָה בְּסוֹף שְׁבוּעָיִם.

[2]רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כָּל הַרְכָּבָה שֶׁאֵינָהּ קוֹלֶטֶת לִשְׁלֹשָׁה יָמִים, שׁוּב אֵינָהּ קוֹלֶטֶת. רַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים, לִשְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת:

רַשִׁ"י[מו] נוֹקֵט, כִּי הַכֹּל מוֹדִים שֶׁאָסוּר לִטַּע אִילָן בִּזְמַן "תּוֹסֶפֶת שְׁבִיעִית" מִן הַתּוֹרָה - שְׁלוֹשִׁים יוֹם לִפְנֵי הַשְּׁמִטָּה. וּלְפִיכָךְ הוּא מְפָרֵשׁ, כִּי הַתַּנָּאִים שֶׁבַּמִּשְׁנָה מִתְיַחֲסִים לְפִרְקֵי זְמָן שֶׁלִּפְנֵי "תּוֹסֶפֶת שְׁבִיעִית", הַיְנוּ שִׁשִּׁים יוֹם לִפְנֵי שְׁבִיעִית לְתַנָּא קַמָּא[מז], שְׁלוֹשִׁים וּשְׁלוֹשָׁה יוֹם לְרַבִּי יְהוּדָה, וְאַרְבָּעִים וְאַרְבָּעָה יָמִים לְדַעַת רַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן.

משנה ז'

דף היומי: יבמות כ' ע"ב

מִשְׁנָה זוֹ עוֹסֶקֶת בִּקְבִיעַת שְׁנָתָם שֶׁל גִּדּוּלִים שׁוֹנִים, לְאֵיזוֹ שָׁנָה הֵם מִשְׁתַּיְּכִים. לִקְבִיעָה זוֹ יֵשׁ הַשְׁלָכוֹת לְדִינֵי קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית בְּגִדּוּלֵי הַשְּׁמִטָּה - בְּהֶמְשֵׁךְ הַמַּסֶּכֶת יִתְבָּאֵר כִּי בְּפֵרוֹת הַקְּדוֹשִׁים בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית קַיָּמוֹת הַגְּבָלוֹת מְיֻחָדוֹת.

כְּמוֹ כֵן יֵשׁ לִקְבִיעָה זוֹ הַשְׁלָכוֹת לְגַבֵּי סוּג הַמַּעֲשֵׂר שֶׁיֵּשׁ לְהַפְרִישׁ מִן הַגִּדּוּלִים, לְפִי שֶׁיֵּשׁ שָׁנִים שֶׁמַּפְרִישִׁים בָּהֶן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וּבַאֲחֵרוֹת מַפְרִישִׁים מַעְשַׂר עָנִי[מח]. זֹאת, וָעוֹד: מֵאַחַר שֶׁאֵין מַפְרִישִׁים תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת מִגִּדּוּלֵי שָׁנָה אַחַת עַל גִּדּוּלֵי שָׁנָה אַחֶרֶת, יֵשׁ לָדַעַת בְּכָל גִּדּוּל לְאֵיזוֹ שָׁנָה הוּא מִשְׁתַּיֵּךְ.

לְצֹרֶךְ כָּךְ מַגְדִּירָה הַמִּשְׁנָה אֵיזֶה שָׁלָב בַּגִּדּוּל קוֹבֵעַ לְאֵיזוֹ שָׁנָה הוּא מִשְׁתַּיֵּךְ. קְבִיעָה זוֹ נַעֲשֵׂית בְּהֶתְאֵם לְאֹפִי הַגִּדּוּל. לְרֹב פֵּרוֹת הָאִילָן, לִתְבוּאָה, לִירָקוֹת - לְכָל קְבוּצָה זְמַן מִשֶּׁלָּהּ.

ביאור

הַמִּשְׁנָה מוֹנָה אַרְבָּעָה גִּדּוּלִים שֶׁבְּהֶתְאֵם לְאָפְיָם הַיִּחוּדִי נִקְבַּע לָהֶם זְמַן שִׁיּוּךְ הַשּׁוֹנֶה מִיֶּתֶר הַגִּדּוּלִים בְּנֵי מִינָם.

[1]אֹרֶז, דֹּחַן, פְּרָגִים וְשֻׂמְשְׂמִים, שֶׁהִשְׁרִישׁוּ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה - שַׁיָּכִים לַשָּׁנָה בָּהּ הִשְׁרִישׁוּ. לְפִיכָךְ, מַפְרִישִׁים מֵהֶם מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אוֹ מַעֲשֵׂר עָנִי לְפִי הַשָּׁנָה בָּהּ הִשְׁרִישׁוּ, וּתְרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת אֶפְשָׁר לְהַפְרִישׁ מֵהֶם רַק עֲבוּר גִּדּוּלֵי הַשָּׁנָה בָּהּ הִשְׁרִישׁוּ.

אִם הִשְׁרִישׁוּ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁבִיעִית, אֵין הֵם קְדוֹשִׁים בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית. אַךְ אִם הִשְׁרִישׁוּ לְאַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁבִיעִית - קְדוֹשִׁים בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית.

זֹאת, וָעוֹד: גִּדּוּלִים שֶׁהִשְׁרִישׁוּ לְאַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה, שַׁיָּכִים לְשָׁנָה זוֹ וּמִתְעַשְּׂרִים עִם גִּדּוּלֵי שָׁנָה זוֹ בִּלְבַד.

יֻדְגַּשׁ, כִּי בְּגִדּוּלֵי שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה אֵין מִצְוַת תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת[מט], וְהִתְיַחֲסוּת הַמִּשְׁנָה לְמַעַשְׂרוֹת הִיא בְּיֶתֶר הַשָּׁנִים.

[1]הָאֹרֶז וְהַדֹּחַן וְהַפְּרָגִין וְהַשֻּׁמְשְׁמִין שֶׁהִשְׁרִישׁוּ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה, מִתְעַשְּׂרִין לְשֶׁעָבַר, וּמֻתָּרִין בַּשְּׁבִיעִית. וְאִם לָאו, אֲסוּרִין בַּשְּׁבִיעִית, וּמִתְעַשְּׂרִין לַשָּׁנָה הַבָּאָה:

רבינו עובדיה מברטנורא

האורז. בלע"ז רי"ש: **ודוחן.** מילי"ו: **והפרגין.** כעין רמון מלא זרע והזרע שלו מקשקש בתוכו, וקורין לו בערבי כשכ"ש ובלע"ז פפאוור"ו: **והשומשמין.** כמין זרע ארוך, ובא"י ממנו הרבה וקורין לו בערבי סומס"ס: **מתעשרים לשעבר.** כמעשר שנה שעברה, אם היתה שנה ראשונה ושניה של שמיטה, מעשר שני, ואם ג' מעשר עני: **ומותרין בשביעית.** כיון שהשרישו בשנה ששית לפני ראש השנה של שביעית אין בהם קדושת שביעית: **ומתעשרין לשנה הבאה.** כשנת לקיטתן כיון דבאותה שנה השרישו. ואם היא שנה שביעית אין מתעשרין כלל ויש להן קדושת שביעית. אע"ג דבאילן אזלינן בתר חנטה, ובירק בתר לקיטה, ובתבואה וזיתים בתר שליש, כלומר כשיביאו שליש בשולן אז נתחייבו במעשרות, מ"מ באורז ודוחן ופרגין ושומשמין דאין לוקטים אותם כאחד ואין מביאים שליש בשולם כאחד אין הולכים בהם אלא אחר השרשה, דבשנה אחת משרשת כל השדה שהרי בבת אחת זורעים אותן:

מקורות והערות

מה. רבי יהודה נוקט בלשונו "הרכבה" אך הוא סובר כן גם לגבי נטיעה והברכה (ראה מהריבמ"ץ ד"ה "ערב"). הוא נוקט "הרכבה" לפי שבה קיים חידוש רב שהיא נקלטת בפרק זמן כה קצר ("תפארת ישראל"). **מו.** ראש השנה י/ב ד"ה "שלשים ושלשים בעי". כן פירש גם הרע"ב. **מז.** תוספות (שם ד"ה "שלשים ושלשים") מתקשים, כיצד אפשר לפרש כן בדעת תנא קמא האומר "פחות משלשים יום לפני **ראש השנה**"? ליישוב דעת רש"י ראה "פני יהושע", "טורי אבן" ו"ערוך לנר" שם. וראה פירוש נוסף במשנתנו ברמב"ם בפירוש המשנה (ד"ה "מבריכין") ובהלכות שמיטה פרק ג' הלכה י"א. **מח.** מעשר שני מפרישים בשנים: הראשונה, השנייה, הרביעית והחמישית למניין השמיטה, ומעשר עני בשנים: השלישית והשישית. **מט.** בטעם הדבר נחלקו הבית יוסף והמבי"ט, וישנם אופנים שיתכן שיהיה חיוב תרומות ומעשרות לחלק מהשיטות. עיין "חזון איש" שביעית סימן ט' ס"ק י"ח.

משנה ח'

דף היומי: **יבמות כ"א ע"ב**

בַּמִּשְׁנָה הַקּוֹדֶמֶת פֹּרְטוּ אַרְבָּעָה גִדּוּלִים שֶׁשִּׁיּוּכָם לְשָׁנָה מְסֻיֶּמֶת נִקְבָּע לְפִי מוֹעֵד הַשְׁרָשָׁתָם. קְבִיעָה זוֹ נְחוּצָה לַהַכְרָעָה, אִם הֵם קְדוֹשִׁים בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית, וּלְאֵיזוֹ שְׁנַת מַעֲשֵׂר הֵם מִשְׁתַּיְּכִים.

ביאור

רַבִּי **שִׁמְעוֹן שְׁזוּרִי** אוֹמֵר: פּוֹל הַמִּצְרִי שֶׁנִּזְרַע בְּמַטָּרָה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בִּזְרָעָיו לִזְרִיעָה, וְלֹא לְשֵׁם אֲכִילַת הַיָּרָק שֶׁבּוֹ, הַתַּרְמִילִים - דִּינוֹ כַּגִּדּוּלִים שֶׁנִּמְנוּ בַּמִּשְׁנָה הַקּוֹדֶמֶת, לְפִי שְׁנַת הַהַשְׁרָשָׁה.

אִם זְרָעוֹ לְשֵׁם אֲכִילַת תַּרְמִילָיו, דִּינוֹ זֵהֶה לְיָרָק וּשְׁנָתוֹ נִקְבַּעַת לְפִי זְמַן הַלְּקִיטָה. הַתַּנָּא בַּמִּשְׁנָה הַקּוֹדֶמֶת לֹא מָנָה פּוֹל הַמִּצְרִי, כִּי לְדַעְתּוֹ לְעוֹלָם שְׁנָתוֹ נִקְבַּעַת לְפִי זְמַן לְקִיטָתוֹ.

רַבִּי **שִׁמְעוֹן** אוֹמֵר, כִּי דִּין זֵהֶה לַ"אֲפוּנִין הַגַּמְלוֹנִין"[נ], אֲפֻנָּה עָבָה, שֶׁנִּזְרְעוּ בְּמַטָּרָה לְהָפִיק מֵהֶם זְרָעִים, וְלֹא כְּדֵי לְאָכְלָם.

רַבִּי אֶלְעָזָר חוֹלֵק וְסוֹבֵר, כִּי זְמַנָּם נִקְבָּע לְפִי מוֹעֵד הִוָּצְרוּת תַּרְמִילֵי הָאֲפֻנִּים, כְּלוֹמַר הַמּוֹעֵד שֶׁבּוֹ הֵם מִתְקַשִּׁים וְנַעֲשִׂים בְּצוּרַת כִּיס;

רַבִּי שִׁמְעוֹן שְׁזוּרִי אוֹמֵר, פּוֹל הַמִּצְרִי שֶׁזְּרָעוֹ לְזֶרַע בַּתְּחִלָּה, כַּיּוֹצֵא בָהֶן. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֲפוּנִין הַגַּמְלוֹנִין, כַּיּוֹצֵא בָהֶן. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אֲפוּנִין הַגַּמְלוֹנִין, מִשֶּׁתִּרְמְלוּ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה:

רבינו עובדיה מברטנורא

פול המצרי. פאשול"י בלע"ז: **שזרעו לזרע.** כדי להוציא ממנו זרע לזרוע ולא לאכילה: **כיוצא בהם.** בתר השרשה, כאורז ודומן, בין לענין מעשרות בין לענין שביעית. ודוקא שזרעו לזרע אבל זרעו לירק אזלינן בתר לקיטה כירק: **הגמלונין.** הגסים: **משתרמלו.** שהוקשו ונעשו כמין כיס. ודוגמתו בתרמילו [שבת לא, א] שהוא כיס של רועים:

נוֹצְרוּ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה - שַׁיָּכִים לְאֶשְׁתָּקַד, נוֹצְרוּ לְאַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה - שַׁיָּכִים לְשָׁנָה זוֹ[נא].

מוֹעֵד זֶה הוּא בְּתֹם שְׁלִישׁ מִתְּקוּפַת הַגִּדּוּל[נב].

משנה ט'

דף היומי: **יבמות כ"ב ע"ב**

שְׁנָתָם שֶׁל כְּלָל הַיְרָקוֹת נִקְבַּעַת לְפִי מוֹעֵד לְקִיטָתָם, שֶׁכֵּן, הֵם זְקוּקִים לְהַשְׁקָאָה עַד לְקִיטָתָם, וּלְפִיכָךְ שְׁלַבֵּי סִיּוּם צְמִיחָתָם מַשְׁמָעוּתִיִּים לְגִדּוּלָם.

מִשְׁנָה זוֹ עוֹסֶקֶת בְּמִינֵי יְרָקוֹת יוֹצְאִים מִן הַכְּלָל.

ביאור

[1] "בְּצָלִים סָרִיסִים" - שֶׁאֵינָם מְגַדְּלִים זְרָעִים, כְּגוֹן שֶׁנִּקְטְעוּ הֶעָלִים שֶׁבְּקָדְקֳדֵיהֶם, וּ"פּוֹל הַמִּצְרִי" - אִם מָנְעוּ מֵהֶם מַיִם שְׁלוֹשִׁים יוֹם לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה, הֵם נֶחְשָׁבִים כְּגִדּוּלֵי הַשָּׁנָה הַקּוֹדֶמֶת, לְפִיכָךְ, מַפְרִישִׁים מֵהֶם מַעֲשֵׂר שֵׁנִי / עָנִי לְפִי הַשָּׁנָה הַקּוֹדֶמֶת, וּמַפְרִישִׁים מֵהֶם תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת עֲבוּר גִּדּוּלֵי הַשָּׁנָה הַקּוֹדֶמֶת בִּלְבָד (אֵין מַפְרִישִׁים מִגִּדּוּלֵי שָׁנָה זוֹ עֲבוּר גִּדּוּלֵי שָׁנָה אַחֶרֶת). אִם הָיְתָה אוֹתָהּ שָׁנָה עֶרֶב שְׁמִטָּה, לֹא חָלָה עֲלֵיהֶם קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית, אַף עַל פִּי שֶׁלְּקִיטָתָם נַעֲשֵׂית בִּשְׁנַת הַשְּׁמִיטָה, שֶׁכֵּן קְבִיעַת שְׁנַת הַיְרָקוֹת עַל פִּי הַלְּקִיטָה אֵינָהּ אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁמַּשְׁקִים אוֹתָם עַד סָמוּךְ לַלְּקִיטָה[נג].

[2] בְּרַם, אִם הִשְׁקוּם בְּתוֹךְ שְׁלוֹשִׁים הַיָּמִים הָאַחֲרוֹנִים שֶׁל הַשָּׁנָה, דִּינָם כְּכָל הַיְרָקוֹת, שֶׁזְּמַנָּם נִקְבָּע לְפִי הַלְּקִיטָה, וְאִם נִלְקְטוּ לְאַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה, שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר שֶׁלָּהֶם כַּשָּׁנָה הַנּוֹכְחִית, וְאִם שָׁנָה זוֹ הִיא שְׁמִטָּה, הֲרֵי הֵם פֵּרוֹת שְׁבִיעִית.

לְדַעַת רַבִּי שִׁמְעוֹן שְׁזוּרִי מִן הַמִּשְׁנָה הַקּוֹדֶמֶת, שֶׁשְּׁנָתוֹ שֶׁל פּוֹל הַמִּצְרִי נִקְבַּעַת לְפִי מוֹעֵד הַשְׁרָשָׁתוֹ, הַהֲלָכָה שֶׁבְּמִשְׁנָה זוֹ מִתְיַחֶסֶת לְפוֹל הַמִּצְרִי שֶׁנִּזְרַע לַאֲכִילָה, שֶׁכֵּן, לְדַעְתּוֹ, שְׁנָתוֹ שֶׁל פּוֹל הַמִּצְרִי שֶׁנִּזְרַע לְצֹרֶךְ שִׁמּוּשׁ בִּזְרָעָיו, נִקְבַּעַת לְפִי מוֹעֵד הַשְׁרָשָׁתוֹ.

[1] הַבְּצָלִים הַסָּרִיסִים וּפוֹל הַמִּצְרִי שֶׁמָּנַע מֵהֶם מַיִם שְׁלֹשִׁים יוֹם לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה, מִתְעַשְּׂרִין לְשֶׁעָבַר, וּמֻתָּרִים בַּשְּׁבִיעִית. [2] וְאִם לָאו - אֲסוּרִים בַּשְּׁבִיעִית, וּמִתְעַשְּׂרִין לַשָּׁנָה הַבָּאָה. [3] וְשֶׁל בַּעַל, שֶׁמָּנַע מֵהֶם מַיִם שְׁתֵּי עוֹנוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, שָׁלֹשׁ:

רבינו עובדיה מברטנורא

הבצלים הסריסים. שאין עושים זרע כשאר בצלים: **ופול המצרי.** שזרעו לירק, דאי זרעו לזרע הא תנן לעיל דאזלינן ביה בתר השרשה אפילו לא מנע מהן מיס: **שמנע מהם מים שלשים יום.** יצאו מתורת ירקות הגדלות על כל מיס ונעשו כשדה בית הבעל שמספקת במי גשמים, הלכך מתעשרין לשעבר: **ושל בעל.** שדה שהיא בעמק ומלותלתת ואין צריך להשקותה, ומכל מקום לירק צריכה השקאה, משום הכי קתני שמנע מהם מים שתי עונות, זמן השקאתה שרגילין להשקותה קרי עונה. והלכה כחכמים:

כָּל הָאָמוּר הוּא רַק אִם גָּדְלוּ הַבְּצָלִים וְהַפּוֹל בְּשָׂדֶה שֶׁבְּטִבְעוֹ מְבֻסָּס עַל הַשְׁקָאָה.

[3] אַךְ אִם גִּדְּלוּם בְּ"שְׂדֵה בַעַל", קַרְקַע בַּעֲלַת לַחוּת טִבְעִית (כְּגוֹן, שָׂדוֹת שֶׁבָּעֵמֶק, רְווּיֵי מַיִם, שֶׁגִּדּוּלֵיהֶם זְקוּקִים לְתוֹסֶפֶת מֻעָטָה שֶׁל הַשְׁקָאָה) - אֵין דַּי בִּמְנִיעַת מַיִם שְׁלוֹשִׁים יוֹם לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה כְּדֵי לְהַחְשִׁיבָם כְּגִדּוּלֵי הַשָּׁנָה הַקּוֹדֶמֶת.

כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵחָשְׁבוּ כְּגִדּוּלֵי הַשָּׁנָה בָּהּ נִלְקְטוּ - לְדַעַת רַבִּי מֵאִיר, יֵשׁ לְדַלֵּג עַל שְׁתֵּי עוֹנוֹת הַשְׁקָאָה, וּלְדַעַת חֲכָמִים, שָׁלֹשׁ עוֹנוֹת[נד].

מקורות והערות

נ. הרמב"ם בפירוש המשנה (מסכת כלאים פרק ג' משנה ב') כותב שבארמית רגילים לכנות דבר גדול "גמלאה", מלשון גמל. **נא.** רבי אלעזר מתייחס לאפונין שנזרעו לשם "זרע", אך אם נזרעו למאכל, זמנם לפי לקיטתם. **נב.** ר"ש סיריליאו. **נג.** המשנה נוקטת ירקות אלה מפני שהדרך היתה להפסיק מהם את ההשקיה לקראת סיום הגידול, ברם בירקות אחרים שאין רגילים להפסיק מהם את ההשקיה, לעולם הולכים בהם אחר לקיטה גם אם ארע במקרה שהופסקה השקייתם. **נד.** ר"ש סיריליאו כותב: "ויש להם לגננין זמן קבוע שצריך להשקותה ולזמן שצריך להשקותה קרי עונה".

משנה י'

דף היומי: יבמות כ"ג ע"ב

לִקְבִיעַת שְׁנַת הַיְבוּל שֶׁל גִּדּוּלִים, יֵשׁ הַשְׁלָכוֹת לְעִנְיַן דִּינֵי שְׁבִיעִית וּמַעַשְׂרוֹת.
הַשְׁלָכוֹת לְגַבֵּי שְׁבִיעִית: בְּגִדּוּלִים הַקְּדוֹשִׁים בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית נֶאֶמְרוּ הֲלָכוֹת אֲחָדוֹת, בֵּינֵיהֶן, שֶׁמֻּתָּר לְקָצְרָם רַק לְצֹרֶךְ אֲכִילָה, סִיכָה וְכַדּוֹמֶה, וְלֹא לְצֹרֶךְ זְרִיעָה. גַּם קְצִירָה לַאֲכִילָה, מֻתֶּרֶת בִּתְנַאי שֶׁהִיא מְיֹעֶדֶת לַאֲכִילָה בָּעֵת הַקְּרוֹבָה.
מִשְׁנָה זוֹ מִתְמַקֶּדֶת בָּאֳפָנִים שׁוֹנִים לִקְבִיעַת שְׁנַת דְּלוּעִים. עוֹד עוֹסֶקֶת הַמִּשְׁנָה בְּסוּגֵי הַשְׁקָאָה בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה.

ביאור

לָרֹב נִקְבַּעַת שְׁנָתָם שֶׁל דְּלוּעִים לְפִי מוֹעֵד לְקִיטָתָם, כִּכְלָל הַיְרָקוֹת.

[1] יוֹצְאִים מִן הַכְּלָל הֵם דְּלוּעִים שֶׁבְּעֵת הַבְשָׁלָתָם לֹא לִקְטוּם אֶלָּא הוֹתִירוּם עַל הַשִּׂיחַ כְּדֵי שֶׁיִּתְקַשּׁוּ. עִם הִתְקַשּׁוּתָם אֵין הַדְּלוּעִים רְאוּיִים לְמַאֲכַל אָדָם. בְּדֶרֶךְ כְּלָל עוֹשִׂים כֵּן מִתּוֹךְ כַּוָּנָה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּזַרְעֵי הַדְּלוּעִים לִזְרִיעָה.

שְׁנָתָם שֶׁל דְּלוּעִים אֵלֶּה נִקְבַּעַת לְפִי הִתְקַשּׁוּתָם. הִתְקַשּׁוּ לִפְנֵי שְׁבִיעִית, כְּבָר נִפְסְלוּ מֵאֲכִילָה בְּטֶרֶם בֹּא שְׁנַת הַשְּׁבִיעִית, וְאֵין בָּהֶם קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית, וּלְפִיכָךְ מֻתָּר לְלַקְּטָם כְּדֵי לְשָׁמְרָם, וְכֵן הֵם מֻתָּרִים בִּזְרִיעָה (בְּעִתִּים וּבִמְקוֹמוֹת הַמֻּתָּרִים בִּזְרִיעָה).

בְּרַם, אִם בְּעֵת כְּנִיסַת שְׁנַת שְׁבִיעִית עֲדַיִן הָיוּ רְאוּיִים לַאֲכִילָה - הִתְקַדְּשׁוּ בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית וְאָסוּר לְלַקְּטָם לְצֹרֶךְ שְׁמִירָתָם, כְּדִין פֵּרוֹת שְׁבִיעִית שֶׁמֻּתָּר לְלַקְּטָם רַק לְצֹרֶךְ אֲכִילָה בָּעֵת הַקְּרוֹבָה וְאָסוּר לְשָׁמְרָם.

[2] הַמִּשְׁנָה מַבְהִירָה, כִּי בְּכָל מִקְרֶה, קַיָּם חֵלֶק בַּדְּלוּעִים שֶׁדִּינוֹ נִקְבָּע לְפִי מוֹעֵד לְקִיטָתוֹ - הַ"תְּמָרוֹת", נִצָּנֵי הַדְּלוּעִים, שֶׁרְאוּיִים לְמַאֲכָל.

רבינו עובדיה מברטנורא

הוקשו. נתיבשו ונעשו קשין: **אסור לקיימן בשביעית.** שפירות שביעית אסור להניחן לזרע: **התמרות.** הכין קודם שיפתח דומה לתמרה, וכמוהו נקטם ראשו ועלתה בו כתמרה בפ' לולב הגזול (לג, א) פירוש אחר תמרות כעין לולבי גפנים:

[1] הַדְּלוּעִין שֶׁקִּיְּמָן לְזֶרַע, אִם הֻקְשׁוּ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְנִפְסְלוּ מֵאֹכֶל אָדָם, מֻתָּר לְקַיְּמָן בַּשְּׁבִיעִית. וְאִם לָאו, אָסוּר לְקַיְּמָן בַּשְּׁבִיעִית. [2] הַתְּמָרוֹת שֶׁלָּהֶם, אֲסוּרוֹת בַּשְּׁבִיעִית.

המשך משנה י'

דף היומי: יבמות כ"ד ע"ב

ביאור

מִכָּאן וְאֵילֵךְ עוֹסֶקֶת הַמִּשְׁנָה בְּדִינֵי הַשְׁקָאָה בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה.

רַבִּי שִׁמְעוֹן סוֹבֵר, כִּי מֵאַחַר שֶׁהַשְׁקָאָה בַּשְּׁמִטָּה אֲסוּרָה מִדְּרַבָּנָן בִּלְבַד, הִגְבִּילוּ חֲכָמִים אִסּוּר זֶה בְּמִקְרִים רַבִּים. הַמִּשְׁנָה עוֹסֶקֶת בַּמִּקְרֶה הַבָּא: שָׂדֶה לָבָן, שֶׁמַּרְבִּית הַשְׁקָאָתוֹ מְבֻסֶּסֶת עַל הַשְׁקָאָה טִבְעִית, אַךְ לְצֹרֶךְ גִּדּוּלוֹ הַמֵּיטָבִי יֵשׁ צֹרֶךְ לְהוֹסִיף לְהַשְׁקוֹתוֹ מְעָט.

[3] מֻתָּר לְרַבֵּץ אַדְמַת שָׂדֶה לָבָן, לְזַלֵּף עָלֶיהָ מְעַט מַיִם (הֶעָפָר "רוֹבֵץ" וְנִשְׁקָע בַּקַּרְקַע), אַף בַּשְּׁמִטָּה עַצְמָהּ (בִּ"שְׂדֵה לָבָן" הַזָּקוּק לְיֶתֶר הַשְׁקָיָה - "בֵּית הַשְּׁלָחִין" - מֻתָּר לְהַשְׁקוֹתוֹ כָּרָגִיל). זוֹ הִיא שִׁיטַת רַבִּי שִׁמְעוֹן.

הֶתֵּרוֹ בַּשְּׁבִיעִית מֻגְבָּל לְגִדּוּלִים שֶׁיִּלָּקְטוּ **לְאַחֲרֶיהָ** בִּלְבַד. בִּזְמַן "תּוֹסֶפֶת שְׁבִיעִית" מַתִּיר רַבִּי שִׁמְעוֹן לְהַשְׁקוֹת לְלֹא סְיָג, גַּם גִּדּוּלִים שֶׁיִּלָּקְטוּ בַּשְּׁבִיעִית.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב חוֹלֵק וְאוֹסֵר הַשְׁקָאָה זוֹ, לְפִי שֶׁאֵינָהּ חִיּוּנִית לַגִּדּוּלִים[נה].

רבינו עובדיה מברטנורא

מרביצין בעפר לבן. כלומר משקים שדה לבן. וכן הלכה שמשקים שדה לבן ערב שביעית כדי שיצאו ירקות בשביעית, ולא עוד אלא שמשקים אותו בשביעית כדי שיצאו ירקות למוצאי שביעית: **ממרסין באורז.** משקין עפר האורז ומערבין אותו במים, כמו נתנו לממרס ביומא (מג, ב): **אבל לא מכסחין.** שאין חותכים העלין של האורז, תרגום לא תזמור לא תכסח. והלכה כרבי שמעון:

[3] וּמַרְבִּיצִין בְּעָפָר לָבָן, דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹסֵר. [4] מְמָרְסִין בְּאֹרֶז בַּשְּׁבִיעִית. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֲבָל אֵין מְכַסְּחִין:

גִּדּוּל אֹרֶז דּוֹרֵשׁ כַּמּוּת מַיִם מְרֻבָּה. אֹפֶן הַשְׁקָאָתוֹ נַעֲשֶׂה בְּאֶמְצָעוּת הֲצָפַת הַשָּׂדֶה וּבְלִילַת עֲפָרוֹ בַּמָּיִם.

[4] מֻתָּר לְמָרֵס, לִבְלֹל מַיִם, בִּשְׂדֵה גִּדּוּל אֹרֶז, אַף בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה, וּבִתְנַאי שֶׁהָאֹרֶז הִשְׁרִישׁ לִפְנֵי שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה. טַעַם הַדָּבָר, לְפִי שֶׁאִלְמָלֵא כֵן יִבֹּל הָאֹרֶז.

עִם זֹאת, מַבְהִיר רַבִּי שִׁמְעוֹן, אָסוּר לְכַסֵּחַ אֶת עֲלֵי הָאֹרֶז, לְפִי שֶׁזּוֹ פְּעֻלַּת הַשְׁבָּחָה, הָאֲסוּרָה בַּשְּׁבִיעִית, וְרַק פְּעֻלּוֹת שֶׁיִּעוּדָן הוּא קִיּוּם הַגִּדּוּל, מֻתָּרוֹת בַּשְּׁבִיעִית.

מקורות והערות

נה. יצויין, כי בפירוש חלק זה של המשנה קיימים פירושים רבים, ובביאורנו נקטנו כפירוש הרע"ב. וראה "חזון איש" שביעית סימן ט"ז ס"ק ג'-ז'-י"ג.

פרק ג'

דף היומי: **יבמות כ"ה ע"ב**

הַפֶּרֶק הַשְּׁלִישִׁי - מֵאֵימָתַי - עוֹסֵק בִּפְעֻלּוֹת שֶׁמַּעֲקֵר הַדִּין אֵינָן אֲסוּרוֹת בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה, אַף הֵן עֲלוּלוֹת לְהֵרָאוֹת כַּעֲבוֹדוֹת אֲדָמָה אֲסוּרוֹת אוֹ כַּהֲכָנָה לָהֶן.
הַמִּשְׁנָיוֹת שֶׁבְּפֶרֶק זֶה קוֹבְעוֹת בְּאֵלֶּה אֲפָנִים מָתַר לְבַצַּע פְּעֻלּוֹת אֵלֶּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵרָאֶה כְּאִלּוּ עוֹבְרִים עַל אִסּוּר.

משנה א'

בַּפֶּרֶק הַקּוֹדֵם נִתְבָּאֵר שֶׁאָסוּר לְזַבֵּל אֶת הָאֲדָמָה בַּשְּׁבִיעִית, לְפִי שֶׁזּוֹ פְּעֻלָּה הַדּוֹמָה לַחֲרִישָׁה, הַמְּיַטִּיבָה אֶת הַקַּרְקַע.
בִּתְקוּפַת הַמִּשְׁנָה נָהֲגוּ עוֹבְדֵי הָאֲדָמָה לְעָרֵם בִּשְׁדוֹתֵיהֶם מִצְבּוֹרֵי זֶבֶל-בְּהֵמוֹת וְזֶבֶל מִן הַצּוֹמַח. מִצְבּוֹרִים אֵלֶּה, שֶׁכָּנוּ "אַשְׁפָּתוֹת", נוֹצְרוּ עַל יְדֵי בַּעֲלֵי הַשָּׂדוֹת, אֲשֶׁר מֵעֵת לְעֵת הָיוּ מְפַנִּים אֶת הַזֶּבֶל אֶל הָ"אַשְׁפָּתוֹת", וּבְעֵת הַצֹּרֶךְ פִּזְּרוּהוּ עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה.
מִן הַדִּין, אֵין כָּל אִסּוּר לְפַנּוֹת זֶבֶל לְאַשְׁפָּתוֹת בַּשְּׁבִיעִית, אַךְ חֲכָמִים הוֹרוּ לְהִמָּנַע מִכָּךְ בָּעוֹנוֹת וּבְאֲפָנִים שֶׁבָּהֶם עָלוּל לְהִתְעוֹרֵר חֶשְׁדּ כִּי הַפִּנּוּי נַעֲשָׂה לְצֹרֶךְ זִבּוּל בַּשְּׁבִיעִית.
הַמִּשְׁנָה הָרִאשׁוֹנָה תְּפָרֵט אֶת הַמּוֹעֲדִים שֶׁבָּהֶם מֻתָּר לְפַנּוֹת זֶבֶל לָאַשְׁפָּתוֹת שֶׁבַּשָּׂדוֹת.

לְפִי שֶׁהַזֶּבֶל מַשְׁבִּיחַ אֶת הַפֵּרוֹת וּמְמַתְּקָם, מְכַנֵּהוּ אַחַד הַתַּנָּאִים "מְתוֹק".

ביאור

מִמָּתַי פִּנּוּי זֶבֶל אֶל הָאַשְׁפָּתוֹת שֶׁבַּשָּׂדֶה בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית, אֵינוֹ מְעוֹרָר חֶשְׁד כִּי מִתְכַּוְּנִים לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ לְצֹרֶךְ עִבּוּד הַשָּׂדֶה בְּשָׁנָה זוֹ?

רַבִּי מֵאִיר סוֹבֵר: מֵעֵת שֶׁ"עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה" - יְהוּדִים הָעוֹבְרִים עַל הָאִסּוּר וּמְעַבְּדִים שְׂדוֹתֵיהֶם בַּשְּׁבִיעִית - חֲדָלִים מְלַזֵּבֵל אֶת שְׂדוֹתֵיהֶם[א], אוֹ-אָז בָּרוּר כִּי הַשִּׁמּוּשׁ בּוֹ יֵעָשֶׂה בַּשָּׁנָה הַבָּאָה.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מֵעֵת שֶׁיִּבַּשׁ הַ"מָּתוֹק" - הַזֶּבֶל. בְּלוֹמַר, עַל בַּעַל הַזֶּבֶל לְהַמְתִּין עַד שֶׁתֻּתַּם הַלַּחְלוּחִית מִן הַזֶּבֶל, אוֹ-אָז בָּבָר אֵינוֹ רָאוּי לְזִבּוּל בַּשָּׁנָה הַנּוֹכְחִית, הַשְּׁבִיעִית, עַד רֶדֶת הַיְּוֹרָה בַּשָּׁנָה הַבָּאָה, שֶׁמֵּימָיו יְלַחְלְחוּהוּ וְיַכְשִׁירוּהוּ לְזִבּוּל הָאֲדָמָה.

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: דַּי בְּכָךְ שֶׁהַזֶּבֶל מַתְחִיל לְהִתְקַשּׁוֹת וּלְהֵעָשׂוֹת רְגָבִים רְגָבִים[ב], שֶׁכְּבָר אֵינוֹ רָאוּי לְזִבּוּל, וְאֵין צֹרֶךְ לְהַמְתִּין עַד שֶׁיִּיבַּשׁ לַחֲלוּטִין.

מֵאֵימָתַי מוֹצִיאִין זְבָלִים לָאַשְׁפּוֹת? מִשֶּׁיִּפְסְקוּ עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מִשֶּׁיִּבַּשׁ הַמָּתוֹק. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, מִשֶּׁיִּקָּשֵׁר:

רבינו עובדיה מברטנורא

מאימתי מוציאים זבלים לאשפות. לרך עובדי אדמה לכנות הזבל למקום אחד בשדה ועושה אם אשפה גדולה על שהוא מפזרו בשדה לזבלה: **משיפסקו עוברי עבירה.** לעבוד את הארץ בשנה השביעית, וקודם שיפסקו עוברי עבירה אסור שלא יאמרו מעוברי עבירה הוא ולזבל שדהו הוא מוליא. ויש ספרים שכתוב בהם עובדי עבודה והיא היא: **משיבש המתוק.** משיהיה יבש הזבל שנותן מתיקה לפירות: **משיקשר.** כשמתחיל להתיבש מתעבה ונעשה קשריס, וקרוצים דבריהם להיות שויס. וירושלמי מפרש משיבש המתוק שלקין שנקעה כשהמטר יורד ממעלים מיס ואינס מתיבשים אלא לאחר זמן, ונקראים מתוק על שם מתקו לו רגמי נמל (מיוס כפ):

בַּתַּלְמוּד הַיְרוּשַׁלְמִי נֶאֱמַר, כִּי בְּפֹעַל, פֹּעַר הַזְּמַנִּים בֵּין שְׁלֹשׁ הַשִּׁטּוֹת מִצְמְצָם (שֶׁכֵּן הַזֶּבֶל אֵינוֹ מִתְיַבֵּשׁ עַד שֶׁלְּהֵי הַחֹרֶף).

משנה ב'

דף היומי: **יבמות כ"ו ע"ב**

בַּמִּשְׁנָה הַקּוֹדֶמֶת נִתְבָּאֵר, כִּי הֻתַּר לְפַנּוֹת זֶבֶל לָאַשְׁפּוֹתוֹת שֶׁבַּשָּׂדֶה בְּשָׁנַת שְׁמִטָּה, בְּשָׁעָה שֶׁכְּבָר אֵין חֶשְׁד כִּי מִתְכַּוְּנִים לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בְּשָׁנָה זוֹ.
מִשְׁנָה זוֹ מְפָרֶטֶת אֶת אֹפֶן הַנְּחַת הַזֶּבֶל בַּשָּׂדֶה.
גַּם בַּתַּאֲרִיכִים שֶׁבָּהֶם מֻתָּר לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּשָׁנַת הַשְּׁמִטָּה, עָלוּל פִּזּוּר הַזֶּבֶל עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה לְהֵרָאוֹת כְּמִי שֶׁנַּעֲשָׂה בְּמַטָּרָה שְׁמֵי הַגִּשָּׁמִים שֶׁל הַשָּׁנָה הַבָּאָה, הַשְּׁמִינִית, יְלַחְלְחוּ אֶת הַזֶּבֶל וִימוֹסְסוּהוּ.
מֵאַחַר שֶׁגַּם אֹפֶן זִבּוּל זֶה אָסוּר בַּשְּׁבִיעִית, הוֹרוּ חֲכָמִים, כִּי גַּם בְּמוֹעֵד שֶׁבּוֹ מֻתָּר לְפַנּוֹת זֶבֶל לַשָּׂדֶה, יֵשׁ לַעֲשׂוֹת זֹאת בְּשֶׁאֹפֶן הַצְּבִירָה יוֹרֶה שֶׁאַף לִצְבִירָה כְּוָנָתוֹ[ג].

ביאור

[1] כַּמָּה "אַשְׁפּוֹתוֹת" - מִצְבּוֹרֵי זֶבֶל - מֻתָּר לַעֲרֹם בַּשָּׂדֶה בְּשָׁנַת הַשְּׁמִטָּה[ד]?

שְׁלוֹשׁ אַשְׁפּוֹתוֹת לְכָל בֵּית סְאָה. וּבְגוֹן, אִם שָׁטַח שָׂדֵהוּ שְׁלוֹשָׁה בָּתֵּי סְאָה, רַשַּׁאי לְצַבֵּר בּוֹ תֵּשַׁע אַשְׁפּוֹתוֹת, שְׁלוֹשׁ בְּכָל בֵּית סְאָה.

[1] עַד כַּמָּה מְזַבְּלִין? עַד שָׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ אַשְׁפּוֹתוֹת לְבֵית סְאָה

רבינו עובדיה מברטנורא

משפלות. קופות שמוליאין בהס זבלים שכל משפל ממזיק לפי שהוא מעשה של חמור, והלמך מני כור ט"ו סלין:

מקורות והערות

א. פירשנו לפי רע"ב, ש"עובדי עבודה" הם יהודים שעוברים על איסור זיבול בשמיטה. אולם רמ"ז (מובא בתוספות אנשי שם) פירש, ש"עובדי עבודה" אלה נכרים המזבלים שדותיהם. ב. ריבמ"ץ, ר"ש, רא"ש ורע"ב. פירוש נוסף מביא רע"ב בשם הירושלמי: מזמן שמתחילים להתייבש הסדקים שבבקעה המתמלאים מים בירידת הגשמים. ג. ראה "חזון איש" שביעית סימן י"ח ס"ק ו'. ד. כך יש לפרש "עד כמה" (ראה "תוספות אנשי שם").

ביאור

גְּדֵלָה שֶׁל כָּל "אַשְׁפָּה" - יִהְיֶה בְּכַמּוּת שֶׁל עֶשֶׂר "מִשְׁפָּלוֹת" - אַרְגָּזִים - שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם בְּנֶפַח "לֶתֶךְ" (= חֲצִי כּוֹר - 15 סְאָה).

עֲרֵמוֹת בְּגֹדֶל כָּזֶה, אֵינָן מְעוֹרְרוֹת חֲשָׁד כִּי כַּוָּנַת בַּעַל הַשָּׂדֶה לְזִבּוּל הַשָּׂדֶה, לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּכַמֻּיּוֹת גְּדוֹלוֹת כָּאֵלֶּה.

שֶׁל עֶשֶׂר עֶשֶׂר מִשְׁפָּלוֹת שֶׁל לֶתֶךְ לֶתֶךְ. [2] מוֹסִיפִין עַל הַמִּשְׁפָּלוֹת, וְאֵין מוֹסִיפִין עַל הָאַשְׁפָּתוֹת. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אַף עַל הָאַשְׁפָּתוֹת:

רבינו עובדיה מברטנורא

מוסיפין על המשפלות. נותן במשפה מאת משפלות כמו שהוא רוצה: **ואין מוסיפין על האשפות.** לעשות יותר ממלא משפות בגיא שלא ילמח כמוזכל מת השדה: **רבי שמעון אומר אף על האשפות.** מוסיפין, כיון שיש לצור גדול במקום אחד לא מיחזי כמוזכל. ואין הלכה כר' שמעון:

[2] אֲבָל, רַשַּׁאי הוּא לְהַרְבּוֹת בִּשְׁעוּרָהּ שֶׁל כָּל עֲרֵמָה, יוֹתֵר מֵעֲשָׂרָה אַרְגָּזִים; כִּי אַדְרַבָּה, בְּכָל שֶׁהָעֲרֵמָה גְּדוֹלָה יוֹתֵר, מוּבָן כִּי אֵין כַּוָּנָתוֹ שֶׁתִּזְדַּבֵּל הָאֲדָמָה שֶׁתַּחְתֶּיהָ, שֶׁהֲרֵי הַזִּבּוּל נַעֲשֶׂה בְּאֶמְצָעוּת **פִּזּוּר** הַזֶּבֶל עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה. אוּלָם, מִסְּבָּה זוֹ, אָסוּר לְעָרֵם יוֹתֵר מִשָּׁלוֹשׁ עֲרֵמוֹת בְּכָל בֵּית סְאָה, כִּי מִשְׁעוּר זֶה וְאֵילֵךְ הַזֶּבֶל נִרְאֶה מְפֻזָּר עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה.

רַבִּי שִׁמְעוֹן חוֹלֵק וְסוֹבֵר, כִּי מֻתָּר לַעֲרֵם גַּם יוֹתֵר מִשָּׁלוֹשׁ "אַשְׁפָּתוֹת", לְפִי שֶׁלִּדְעָתוֹ, כָּל עוֹד הַזֶּבֶל צָבוּר, נִכָּר שֶׁלֹּא הֻנַּח מִתּוֹךְ כַּוָּנָה לְזַבֵּל אֶת הַשָּׂדֶה.

משנה ג'

דף היומי: **יבמות כ"ז ע"ב**

בַּמִּשְׁנָה הַקּוֹדֶמֶת נִתְבָּאַר, כִּי לְדַעַת תַּנָּא קַמָּא מֻתָּר לַעֲרֵם שָׁלוֹשׁ אַשְׁפָּתוֹת זֶבֶל בְּלִבַּד בְּכָל בֵּית סְאָה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן חוֹלֵק וְאֵינוֹ מַגְבִּיל אֶת מִסְפָּרָן, כָּל עוֹד הַזֶּבֶל צָבוּר וְאֵינוֹ מְפֻזָּר. עִם זֹאת, רַבִּי שִׁמְעוֹן לֹא חִוָּה אֶת דַּעְתּוֹ לְגַבֵּי שִׁעוּרָהּ הַנִּדָּרֵשׁ שֶׁל כָּל עֲרֵמָה, בְּעוֹד שֶׁתַּנָּא קַמָּא הִבְהִיר, כִּי כָּל עֲרֵמָה תִּכְלֹל עֶשֶׂר "מִשְׁפָּלוֹת" - אַרְגָּזֵי זֶבֶל - לְכָל הַפָּחוֹת.

מִשְׁנָה זוֹ מַרְחִיבָה בְּבֵאוּר שִׁיטוֹתֵיהֶם, וּמִתּוֹךְ כָּךְ מַבְהִירָה אֶת שִׁיטַת רַבִּי שִׁמְעוֹן לְגַבֵּי "מִשְׁפָּלוֹת".

ביאור

תְּחִלָּה מְבִיאָה הַמִּשְׁנָה אֶת הַהֲלָכָה הַמְּסֻכֶּמֶת שֶׁנֶּאֱמְרָה מֵעִלָּה:

[1] רַשַּׁאי אָדָם לַעֲרֹם שְׁלוֹשׁ אַשְׁפָּתוֹת בְּכָל בֵּית סְאָה. "יֶתֶר מִכָּאן", דְּהַיְנוּ: גַּם יוֹתֵר מִשָּׁלוֹשׁ אַשְׁפָּתוֹת, רַבִּי שִׁמְעוֹן **מַתִּיר** (הָרַא"ש וְהָרַע"ב גּוֹרְסִים "מַתִּיר" תַּחַת "מַחְצִיב"[ה]), וְזֹאת אַף אִם הָאַשְׁפָּתוֹת אֵינָן מְכִילוֹת עֶשֶׂר "מִשְׁפָּלוֹת", אֶלָּא לְדַעְתּוֹ דַּי בִּשְׁלוֹשׁ "מִשְׁפָּלוֹת"[ו].

וְאִלּוּ חֲכָמִים אוֹסְרִים, אֶלָּא אִם כֵּן תִּקָּבַעְנָה הָאַשְׁפָּתוֹת הַנּוֹסָפוֹת בְּהֶפְרֵשׁ גָּבֹהַּ שֶׁל שְׁלוֹשָׁה טְפָחִים מִפְּנֵי הַשָּׂדֶה. הַהֶבְדֵּלִים הַטּוֹפּוֹגְרַאפִיִּים בֵּין הַשָּׂדֶה לְבֵין הָאַשְׁפָּתוֹת, מוֹכִיחִים כִּי הֵן לֹא הֻצְבוּ בַּשָּׂדֶה כְּדֵי שֶׁתִּזְדַּבֵּל.

[1] עוֹשֶׂה אָדָם אֶת שָׁדֵהוּ שְׁלֹשׁ שְׁלֹשׁ אַשְׁפָּתוֹת לְבֵית סְאָה. יֶתֶר מִכָּאן מַחֲצִיב, דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. וַחֲכָמִים אוֹסְרִין, עַד שֶׁיְּעַמִּיק שְׁלֹשָׁה, אוֹ עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ שְׁלֹשָׁה. [2] עוֹשֶׂה אָדָם אֶת זִבְלוֹ אוֹצָר. [3] רַבִּי מֵאִיר אוֹסֵר, עַד שֶׁיְּעַמִּיק שְׁלֹשָׁה אוֹ עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ שְׁלֹשָׁה.

רבינו עובדיה מברטנורא

יתר מכאן. מג' [משפות] מותר. והיינו דרבי שמעון דריש, והחם מאת למשמעין דתרי ר' שמעון תפילו אין י' משפלות ובלבד שלא יהיה בה פחות משלש, דאף על פי שיש מעט זבל במשפה ושד"מ דמודה רבי שמעון שאם מוסיף המשפות גראה כמוזכל, קמ"ל שלא מיחזי כמוזכל הואיל ואינו מפזרו: **עד שיעמיק שלשה.** שיעמיק מקום המשפה או יגביה משאר הקרקע ג' טפחים, שיהיה ניכר לכנוס הזבל למקום ג' הוא עושה ושלא לזבל את השדה: **עושה אדם את זבלו אוצר.** מותם ג' משפות של שלשים משפלות יכול לעשות מותם משפה אחת ולהוסיף עליהם כמו שירצה, שלא תימא כי היכי דאסור יותר מג' משפות לבית סאה הכי נמי אסור יותר משיעור ג' משפות במקום ג': **ר"מ אוסר.** בירושלמי מוכח דסיותר מכשיעור שלנו אסר ר"מ. אבל בשיעור, השמא ג' מקומות מותר במקום ג' שלנו כ"ש. ואין הלכה כר"מ:

שֶׁמַּעֲרִים אֶת הַזֶּבֶל מוּכָח כִּי אֵין כַּוָּנָתוֹ לְזַבֵּל אֶת הַשָּׂדֶה.

[3] רַבִּי מֵאִיר חוֹלֵק וְסוֹבֵר, כִּי בְּבֵית סְאָה אָסוּר לְצַבֵּר בַּמּוּת זֶבֶל שֶׁל **יוֹתֵר** מֵאַרְבַּע מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים סְאָה, אֶלָּא בְּשֶׁטַח גָּבוֹהַּ אוֹ נָמוּךְ שְׁלוֹשָׁה טְפָחִים מִגֹּבַהּ פְּנֵי הַשָּׂדֶה. טַעְמוֹ: אִם לֹא יְגַבִּילוּ אֶת הַכַּמּוּת, עָלוּל בַּעַל הַשָּׂדֶה לְהַרְבּוֹת בְּזֶבֶל עַד שֶׁתִּזְדַּבֵּל כָּל בֵּית הַסְּאָה, וְרַק בַּעֲשִׂיַּת הֶבֵר כָּזֶה יִהְיֶה מוּכָח שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ לְכָךְ[ז].

מקורות והערות

ה. **"יתר מכאן - מחציב"**: פירשנו לפי רא"ש ורע"ב הגורסים "ורבי שמעון מתיר" (ראה "תוספות יום טוב"). לפי הגירסה המודפסת - "מחציב" - יש לפרש כי רבי שמעון מצריך חציבה - העמקה כלשהי של קרקע האשפתות, ואילו חכמים דורשים שלשה טפחים (ראה ביאור הגר"א לירושלמי, וראה פירוש נוסף ב"תפארת ישראל"). ו. ראה רע"ב ו"תפארת ישראל" אות י"ב. ז. "משנה ראשונה".

המשך משנה ג'

דף היומי: **יבמות כ"ח ע"ב**

ביאור

[4] אָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ כַּמּוּת מֻעָטָה שֶׁל זֶבֶל, שֶׁאֵינוֹ בְשִׁעוּר מֵאָה וַחֲמִשִּׁים סְאָה - הַשִּׁעוּר שֶׁהִצִּיב תַּנָּא קַמָּא כִּתְנַאי לְעֲרִימַת זֶבֶל בַּשָּׂדֶה - כֵּיצַד יִנְהָג?

וּבְכֵן, אִם בְּדַעְתּוֹ לְהוֹסִיף וְלַעֲרֹם זֶבֶל בֶּעָתִיד, עַד שֶׁתִּצְטַבֵּר כַּמּוּת שֶׁל מֵאָה וַחֲמִשִּׁים סְאָה - רַשַּׁאי הוּא לְפַנּוֹת אֶל הַשָּׂדֶה אֶת הַכַּמּוּת הַמֻּעָטָה. כָּךְ סוֹבֵר תַּנָּא קַמָּא.

רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹסֵר, וּלְדַעְתּוֹ כָּל שֶׁמֻּתָּר הוּא לְפַנּוֹת כַּמּוּת מֻעָטָה שֶׁל זֶבֶל לְמָקוֹם גָּבוֹהַּ אוֹ נָמוֹךְ שְׁלוֹשָׁה טְפָחִים מִפְּנֵי הַשָּׂדֶה, וּבְכָךְ יִהְיֶה נִכָּר לַכֹּל כִּי אֵין כַּוָּנָתוֹ שֶׁתִּזְדַּבֵּל הַשָּׂדֶה מֵאֵלֶיהָ. כְּמוֹ כֵן, מֻתָּר לְפַנּוֹת אֶת הַזֶּבֶל עַל גַּבֵּי סֶלַע, שֶׁאֵינוֹ מָקוֹם רָאוּי לִזְרִיעָה.

[4] הָיָה לוֹ דָּבָר מֻעָט, מוֹסִיף עָלָיו וְהוֹלֵךְ. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹסֵר, עַד שֶׁיַּעֲמִיק שְׁלֹשָׁה, אוֹ עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ שְׁלֹשָׁה, אוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן עַל הַסָּלַע:

רבינו עובדיה מברטנורא

היה לו דבר מועט. שאין לו להוציא בפעם א' כשיעור המפורש לעיל מוציא אותו מעט ומוסיף עליו והולך: **ר"א בן עזריה אוסר.** שמא לא יהיה לו זבל יותר ונראה כמזבל שדהו עד שיוציא עשר משפלות כאחת או עד שיעמיק ג' או יגביה ג'. שכיון שאותו מקום משונה משאר השדה לא מיחזי כמזבל וכן אם נתנו על הסלע שאינו ראוי לזריעה:

משנה ד'

דף היומי: **יבמות כ"ט ע"ב**

חֵלֶף הֲבָאַת זֶבֶל אֶל הַשָּׂדוֹת, יֶשׁ שֶׁהָיוּ מְמַקְּמִים דִּיר בַּשָּׂדֶה, וְהוּא הָיָה מִזְדַּבֵּל מִזֶּבֶל הַבְּהֵמוֹת מֵאֵלָיו. פְּעֻלָּה זוֹ מְכֻנָּה "דִּיּוּר", מִלְּשׁוֹן דִּיר בְּהֵמוֹת, עַל שֵׁם הַדִּיר שֶׁהוּקַם בַּשָּׂדֶה.

חֲכָמִים אָסְרוּ לְזַבֵּל שָׂדֶה גַּם בְּאֹפֶן זֶה בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה, שֶׁהֲרֵי אָסוּר לְזַבֵּל שָׂדוֹת בַּשְּׁמִטָּה. אוּלָם, לְבַעַל בְּהֵמוֹת שֶׁאֵין לוֹ מָקוֹם לְדַיְּרָן, הִתִּירוּ לַעֲשׂוֹת כֵּן וּבִתְנַאי שֶׁיִּהְיֶה נִכָּר כִּי אֵין כַּוָּנָתוֹ לְשֵׁם זִבּוּל הַשָּׂדֶה. לְשֵׁם כָּךְ, עָלָיו לְדַיֵּר חֵלֶק מְסֻיָּם שֶׁל הַשָּׂדֶה בִּלְבַד, וְכָךְ נִכָּר שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן לְזַבְּלָהּ. בְּהִצְטַבֵּר זֶבֶל, יִצְבְּרֶנּוּ בָאַשְׁפַּתּוֹת, בַּתְּנָאִים הַמְבֹאָרִים בַּמִּשְׁנָיוֹת הַקּוֹדְמוֹת.

הַמִּשְׁנָה תַּעֲסֹק בַּהֲלָכָה זוֹ.

בְּמַהֲלַךְ לִמּוּד הַמִּשְׁנָה נִתְוַדַּע לְשָׂדֶה בְּגֹדֶל "בֵּית סְאָה", "בֵּית סָאתַיִם" וּ"בֵית אַרְבַּעַת סְאִין". בִּתְקוּפַת הַמִּשְׁנָה תֵּאֲרוּ אֶת גֹּדֶל הַשָּׂדֶה לְפִי אֶפְשָׁרֻיּוֹת זְרִיעָתוֹ. שָׂדֶה בְּגֹדֶל חֲמִשִּׁים עַל חֲמִשִּׁים אַמָּה, הָרָאוּי לִזְרִיעַת "סְאָה" זְרָעִים, כֻּנָּה "בֵּית סְאָה". שָׂדֶה בְּגֹדֶל מֵאָה עַל חֲמִשִּׁים אַמָּה, הָרָאוּי לִזְרִיעַת "סָאתַיִם" זְרָעִים - "בֵּית סָאתַיִם", וְכֵן עַל זֶה הַדֶּרֶךְ.

ביאור

[1] הַזָּקוּק לְהָקִים דִּיר לְבַהֲמוֹתָיו בְּשָׂדֵהוּ, צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת "סַהַר" - לְהַקִּיף בְּגָדֵר - שֶׁטַח בְּגֹדֶל "בֵּית סָאתַיִם" שָׁם יְדַיְּרָן וְלֹא יַנִּיחָן בְּכָל הַשָּׂדֶה. לְאַחַר זְמָן, כְּשֶׁרִבּוּי הַזֶּבֶל טוֹרֵד אֶת הַבְּהֵמוֹת, רַשַּׁאי לְהַעֲבִירָן לְמָקוֹם אַחֵר בְּשָׂדֵהוּ, וְכָךְ יַעֲשֶׂה: יַעֲקֹר אֶת מְחִצּוֹת הַסַּהַר מִשְּׁלוֹשָׁה צְדָדִים וְיִקְבְּעֵן מִצִּדָּהּ הַשֵּׁנִי שֶׁל הַמְּחִצָּה שֶׁנּוֹתְרָה עַל תִּלָּהּ.

לֹא יְדַיְּרֵן בְּמֶרְחָק מִן הַדִּיר הַקּוֹדֵם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵרָאֶה כִּמְבַקֵּשׁ לְפַזֵּר אֶת זִבְלָן עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה[ח].

נִמְצָא, שֶׁבְּמַהֲלַךְ תְּקוּפָה הוּא דִּיֵּר שֶׁטַח שֶׁל אַרְבָּעָה סְאִין מִשָּׂדֵהוּ. הַמִּשְׁנָה מַדְגִּישָׁה זֹאת כְּדֵי לְהַבְהִיר כִּי מִשֶּׁיִּתְרַבֶּה הַזֶּבֶל שׁוּב, אֵינוֹ רַשַּׁאי לְהוֹסִיף לַעֲשׂוֹת כֵּן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִזְדַּבֵּל כָּל שָׂדֵהוּ, אֶלָּא יְפַנֶּה אֶת הַזֶּבֶל לָאַשְׁפַּתּוֹת.

[2] רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל מֵקֵל מִתַּנָּא קַמָּא, וּבְנוֹסָף לִשְׁנֵי הַדִּירִים הָרִאשׁוֹנִים, הוּא מַתִּיר לְהָקִים שְׁנֵי דִירִים נוֹסָפִים, כְּשֶׁיִּתְמַלֵּא הַזֶּבֶל בָּרִאשׁוֹנִים. לְפִי רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, אֵפוֹא, בְּמַהֲלַךְ שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה מֻתָּר לְדַיֵּר לְחִלּוּפִין, שֶׁטַח שֶׁל שְׁמוֹנָה בָתֵּי-סְאָה.

אֶת אַרְבַּעַת דִּירָיו הַמּוּקָמִים זֶה אַחַר זֶה, יְמַקֵּם בִּסְמִיכוּת, כָּךְ שֶׁעִם הֲקָמַת הַדִּיר הָרְבִיעִי, יִוָּצֵר רִבּוּעַ בְּגֹדֶל שְׁמוֹנָה בָתֵּי-סְאָה.

[1] הַמְדַיֵּר אֶת שָׂדֵהוּ, עוֹשֶׂה סַהַר לְבֵית סָאתָיִם. עוֹקֵר שָׁלֹשׁ רוּחוֹת וּמַנִּיחַ אֶת הָאֶמְצָעִית, נִמְצָא מְדַיֵּר בֵּית אַרְבַּעַת סְאִין. [2] רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, בֵּית שְׁמוֹנַת סְאִין.

רבינו עובדיה מברטנורא

המדייר שדהו. לשון דיר של בהמות, שאין לו מקום פנוי להעמיד בהמותיו אלא שם ואינו מתכוין לזבל שדהו בענין זה ודעתו להכניס הזבל לאשפות אח"כ: **סהר.** כמו סתר, היקף של מחיצה סביב הצאן: **עוקר ג' רוחות.** כשנתמלאת הסתר זבל עוקר מן הסתר שלש רוחות וזוקפן לצד [אחר] של אמצעית ומדייר שם כמו כן בית סאתים, ועושה אשפות בתוך שדהו ג' אשפות לבית סאה כדאמרן: **נמצא מדייר בית ארבעת סאים.** סאתים מצד זה של מחיצה אמצעית וסאתים מצד [אחר]. ואשמעינן מתניתין דשרי לדייר בית ד' סאין קודם שיעשה ממנה אשפות, אבל טפי לא שלא יאמרו לדייר שדהו מתכוין:

מקורות והערות

ח. "חזון איש" שביעית סימן י"ט ס"ק י"ג.

המשך משנה ד'

דף היומי: יבמות ל' ע"ב

ביאור

[3] תַּנָּא קַמָּא מַבְהִיר כִּי הֶתֵּרוֹ לְהָקִים שְׁנֵי דִירִים בָּזֶה אַחַר זֶה, שֶׁיַּחַד יִתְפְּסוּ שֶׁטַח בֵּית אַרְבָּעָה סְאִין, אֵינוֹ תָקֵף בְּמִקְרֶה שֶׁשֶּׁטַח כָּל הַשָּׂדֶה אֵינוֹ עוֹלֶה עַל אַרְבָּעָה בָתֵּי סְאִין. בְּמִקְרֶה זֶה עָלָיו לְהוֹתִיר שֶׁטַח מְסֻיָּם בִּלְתִּי מְדֻיָּר, לְקַיֵּם הֶכֵּר שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן לְזַבֵּל אֶת שָׂדֵהוּ.

רבינו עובדיה מברטנורא

מפני מראית העין. שלא יהא נראה כמתכוין לזבל שדהו אם עושה את כולה סתר: **כדרך המזבלין.** ג' אשפות לכל בית סאה. ואין הלכה כרשב"ג:

[3] הָיְתָה כָל שָׂדֵהוּ בֵּית אַרְבַּעַת סְאִין, מְשַׁיֵּר מִמֶּנָּה מִקְצָת, מִפְּנֵי מַרְאִית הָעָיִן. [4] וּמוֹצִיא מִן הַסַּהַר וְנוֹתֵן לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ כְּדֶרֶךְ הַמְזַבְּלִין:

[4] הַמִּשְׁנָה מַבְהִירָה כִּי פִּנּוּי זֶבֶל מִדִּיר שֶׁבְּתוֹךְ הַסַּהַר אֶל מִחוּצָה לוֹ עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה, יֵעָשֶׂה כְּהוֹרָאוֹת הַמְפֹרָטוֹת בַּמִּשְׁנָיוֹת הַקּוֹדְמוֹת לְגַבֵּי הַמְפַנֶּה זִבְלוֹ לָאַשְׁפַּתּוֹת.

משנה ה'

דף היומי: יבמות ל"א ע"ב

סִקּוּל אֲבָנִים מִן הַשָּׂדֶה כְּדֵי לְהַכְשִׁירוֹ לִזְרִיעָה, אָסוּר בַּשְּׁמִטָּה מִדְּרַבָּנָן, מִפְּנֵי שֶׁפְּעֻלָּה זוֹ דּוֹמָה לַחֲרִישָׁה. עִם זֹאת, מֻתֶּרֶת לְקִיטַת אֲבָנִים מִן הַשָּׂדֶה לִצְרָכִים אֲחֵרִים, כְּגוֹן לִבְנִיָּה, וּבִתְנַאי שֶׁיִּהְיֶה נִכָּר כִּי אֵינוֹ נוֹטְלָן כְּדֵי לְהַכְשִׁיר אֶת שָׂדֵהוּ לִזְרִיעָה.

הַמִּשְׁנָה תַּזְכִּיר "מַחְצֵב", שֶׁהוּא סֶלַע שֶׁמִּמֶּנּוּ חוֹצְבִים אֲבָנִים, וּ"מֻרְבִּיּוֹת" - שׁוּרוֹת אֲבָנִים.

ביאור

אָסוּר לַחְפֹּר מֵעַל סֶלַע הַמְיֹעָד לַחֲצִיבַת אֲבָנִים, הַטָּמוּן בָּאֲדָמָה, אַף לֹא מִתּוֹךְ מַטָּרָה לַחְצֹב מִמֶּנּוּ אֲבָנִים, שֶׁכֵּן, הַפְּעֻלָּה עֲלוּלָה לְהֵרָאוֹת כְּאִלּוּ מַטְּרָתָהּ סִקּוּל הַסֶּלַע מִן הַשָּׂדֶה[ט].

בְּרַם, אִם לִפְנֵי שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה כְּבָר הָיָה הַסֶּלַע חָשׂוּף בְּחֶלְקוֹ, וְהָיָה אֶפְשָׁר לַחְצֹב מִמֶּנּוּ שְׁלוֹשָׁה רְבָדִים שֶׁל אֲבָנִים, אֵין מְנִיעָה לְהַמְשִׁיךְ לַחְפֹּר אֶת הֶעָפָר סְבִיבוֹת הַסֶּלַע וְלַחְצֹב מִמֶּנּוּ.

שִׁעוּרָם שֶׁל הָרְבָדִים הַלָּלוּ הוּא: כָּל רֹבֶד - שָׁלוֹשׁ אַמּוֹת רֹחַב עַל שָׁלוֹשׁ אַמּוֹת אֹרֶךְ בְּרוּם שָׁלוֹשׁ אַמּוֹת (שָׁלוֹשׁ אַמּוֹת מְעֻקָּבוֹת). מִשְּׁלוֹשָׁה רְבָדִים אֵלֶּה אֶפְשָׁר לַחְצֹב עֶשְׂרִים וָשֶׁבַע אֲבָנִים, שֶׁיֵּשׁ בְּכָל אַחַת מֵהֶן אַמָּה עַל אַמָּה בְּגֹבַהּ שָׁלוֹשׁ אַמּוֹת.

רבינו עובדיה מברטנורא

מחצב. מקום בתוך שדהו שחוצבין ממנו אבנים לבנין. אם היה מכוסה עפר ולא היה נראה אין פותחין אותו בתחלה בשביעית, שהרואה אומר לתקן שדהו הוא עושה כדי לזרוע בתוכו ולא להוציא האבנים לבנין: **עד שיהא בו שלש מורביות.** שיהיו נגלים ונראים מאותו מחצב קודם שביעית שלש שורות של אבנים, שכל שורה מהם שלש אמות אורך ושלש אמות רוחב ברום שלש אמות, שנמצאו שם ט' אבנים שכל אבן הוא אמה על אמה ברום ג', וכן בכל שורה ושורה הרי כ"ז אבנים לשלש שורות, ובהכי ניכר שלצורך אבנים לבנין הוא מוציאם ולא לתקן שדהו:

לֹא יִפְתַּח אָדָם מַחְצֵב בִּתְחִלָּה לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ, עַד שֶׁיִּהְיוּ בוֹ שָׁלֹשׁ מֻרְבִּיּוֹת, שֶׁהֵם שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ עַל רוּם שָׁלֹשׁ. שִׁעוּרָן - עֶשְׂרִים וָשֶׁבַע אֲבָנִים:

משנה ו'

דף היומי: יבמות ל"ב ע"ב

מִשְׁנָה זוֹ, כְּקוֹדַמְתָּהּ, עוֹסֶקֶת בִּתְנָאֵי הַהֶתֵּר לְפַנּוֹת אֲבָנִים מִן הַשָּׂדֶה בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה.

ביאור

[1] גָּדֵר הַמְמֻקֶּמֶת בְּשָׂדֶה וּבִרְצוֹן בְּעָלֶיהָ לְפָרְקָהּ כְּדֵי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּאֲבָנֶיהָ לִבְנִיָּה, רַשַּׁאי הוּא לַעֲשׂוֹת כֵּן בִּתְנַאי שֶׁיֵּשׁ בַּגָּדֵר עֶשֶׂר אֲבָנִים לְכָל הַפָּחוֹת, וְכָל אַחַת מֵהֶן כְּבֵדָה עַד שֶׁשְּׁנֵי אֲנָשִׁים צְרִיכִים לְשֵׂאתָהּ. מִשֶּׁיֵּשׁ בָּהּ עֶשֶׂר אֲבָנִים כָּאֵלּוּ, מֻתָּר לְפָרֵק אֶת כֻּלָּהּ, גַּם אֶת הָאֲבָנִים הַפָּחוֹת - גְּדוֹלוֹת שֶׁבָּהּ.

הַמִּשְׁנָה מַגְבִּילָה הֶתֵּר זֶה לְגָדֵר שֶׁגָּבְהָהּ מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים וָמָעְלָה. טַעַם הַדָּבָר, שֶׁכֵּן, אֵין רְגִילוּת לְפַנּוֹת גָּדֵר כֹּה גְדוֹלָה וַחֲשׁוּבָה לְשֵׁם זְרִיעָה תַּחְתֶּיהָ, וְנִכָּר הַדָּבָר שֶׁמִּפְּאַת צְרָכִים אֲחֵרִים מְפַנֶּהָ.

רבינו עובדיה מברטנורא

של משאוי שנים שנים. שיש בכל אחת מהן משאוי שני בני אדם: **הרי אלו ינטלו.** כלן ואפילו הקטנות שבהן ולא מתחזי כמפנה הגדר לעשות מקומו שדה: **פחות מכאן מחצב.** ואינו נוטלו כולו אלא גוממו ומניח מן הסלע בארץ טפח כדי שלא יהא ראוי לזריעה:

[1] גָּדֵר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֶשֶׂר אֲבָנִים שֶׁל מַשֹּׂאוֹי שְׁנַיִם שְׁנַיִם, הֲרֵי אֵלּוּ יִנָּטֵלוּ. שִׁעוּר גָּדֵר, עֲשָׂרָה טְפָחִים. [2] פָּחוֹת מִכָּן - מְחַצֵּב, וְגוֹמְמוֹ עַד פָּחוֹת מֵהָאָרֶץ טֶפַח.

[2] גָּדֵר שֶׁאֵינָהּ עוֹמֶדֶת בַּתְּנָאִים הַלָּלוּ, אִם מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ גְּבוֹהָה דַיָּהּ, אוֹ שֶׁאֵין בָּהּ עֶשֶׂר אֲבָנִים כְּבֵדוֹת - אָסוּר לְפָרְקָהּ עַד יְסוֹדוֹתֶיהָ, אֶלָּא "מְחַצֵּב"[י] אֶת הַגָּדֵר עַד גֹּבַהּ טֶפַח הַסָּמוּךְ לָאָרֶץ[יא], וְכָךְ נִכָּר שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ לְהַכְשִׁיר אֶת הַקַּרְקַע לִזְרִיעָה.

מקורות והערות

ט. ראה ר"ש ד"ה "מחצב". י. **"פחות מיכן - מחצב":** כך מפרש תוספות אנשי שם, **"מְחַצֵּב"** (שם פועל), כלומר, חוצב וגומם מן הגדר עד גובה טפח סמוך לארץ. יש שפירשו: פחות מכאן, דינה של הגדר כ**"מַחֲצֵב"** (שם עצם), בו מותר לחצוב רק עד טפח הסמוך לארץ. אם כן, בדרך אגב השמיעתנו המשנה הלכה זו גם לגבי מחצב (ראה "חזון איש" שביעית סימן י"ט ס"ק ה'). יא. ר"ש ורע"ב. ולפירושם צריך ביאור **"פחות** מהארץ". והרמב"ם מפרש,

המשך משנה ו׳

דף היומי: **יבמות ל״ג ע״ב**

ביאור

[3] כָּל הַהַגְבָּלוֹת הַלָּלוּ, אֵינָן אֲמוּרוֹת בִּשְׁנֵי הַמִּקְרִים הַבָּאִים.

אָדָם הַמְפַנֶּה גֶּדֶר אֲבָנִים מִשָּׂדֶה חֲבֵרוֹ, בְּגוֹן, שֶׁרָכַשׁ מִפֶּנּוּ אֶת אֲבָנֶיהָ, רַשַּׁאי לַעֲשׂוֹת כֵּן בַּשְּׁבִיעִית בְּכָל גֶּדֶר וּבְכָל גֹּבַהּ, לְפִי שֶׁאִישׁ לֹא יַחְשֹׁב שֶׁהוּא מַכְשִׁיר לְזֵרִיעָה קַרְקַע שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ.

אָדָם שֶׁהֵחֵל בְּפִנּוּי גֶּדֶר לִפְנֵי שְׁבִיעִית, מִתּוֹךְ כַּוָּנָה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּאֲבָנֶיהָ לִבְנִיָּה, רַשַּׁאי לְהַמְשִׁיךְ וּלְפָרְקָהּ בַּשְּׁבִיעִית, כִּי כְּבָר בִּתְחִלַּת הַשְּׁבִיעִית נוֹדְעָה בִּסְבִיבָתוֹ מַטָּרַת פִּנּוּיָהּ.

לְדַעַת מְפָרְשִׁים רַבִּים[ב], הֲתָרִים אֵלֶּה מִתְיַחֲסִים גַּם לְגִבֵּי ״מַחְצָב״, שֶׁדִּינוֹ נִתְבָּאֵר בַּמִּשְׁנָה הַקּוֹדֶמֶת.

[3] בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, מִתּוֹךְ שֶׁלּוֹ. אֲבָל מִתּוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ, מַה שֶּׁהוּא רוֹצֶה, יִטֹּל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בִּזְמַן שֶׁלֹּא הִתְחִיל בּוֹ מֵעֶרֶב שְׁבִיעִית. אֲבָל אִם הִתְחִיל בּוֹ מֵעֶרֶב שְׁבִיעִית, מַה שֶּׁהוּא רוֹצֶה, נוֹטֵל:

רבינו עובדיה מברטנורא

במה דברים אמורים. הֵמִי לְגַּג יִפְתַּח מִמְּגַּג וְהֵמִי לְגוֹמְמוֹ: **מה שהוא רוצה יטול.** לְגַּג מִיחָז כְּמָקוֹם שֶׁדֶּה כֵּיוָן לְגַּלּוֹ דִּידֵיהּ הוּא וּמְפִילוּ נִמְלוֹ נַמִּי לְגַּ מִיחָז כְּמָקוֹם שֶׁדֶּה אַף הָאוֹמֵל לִיטוֹל מֵעֶרֶב שְׁמִיטָּה:

משנה ז׳

דף היומי: **יבמות ל״ד ע״ב**

הַמִּשְׁנָיוֹת הַקּוֹדְמוֹת עָסְקוּ בָּאֲפָנִים שֶׁבָּהֶם מֻתָּר לַחְצֹב אֲבָנִים מִמַּחְצֵב וְלִטֹּל אֲבָנִים מִגֶּדֶר שֶׁבַּשָּׂדֶה. מִשְׁנָה זוֹ עוֹסֶקֶת בִּנְטִילַת אֲבָנִים הַפְּזוּרוֹת עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה.

הַמִּשְׁנָה מִתְמַקֶּדֶת בִּשְׁנֵי סוּגֵי אֲבָנִים.

א. אֲבָנִים שֶׁלְּצֹרֶךְ פִּנּוּיָן יֵשׁ לְעַקְּרָן בְּמַאֲמָץ. מַאֲמָץ זֶה נִתָּן לְחֶסְכּוֹ, בְּהַמְתָּנָה לְאַחַר הַחֲרִישָׁה, הַמְזַעְזַעַת אֶת חִבּוּרָן אֶל הַקַּרְקַע.

ב. אֲבָנִים שֶׁנִּתָּן לְפַנּוֹתָן בְּנֵקֶל, לְפִי שֶׁאֵינָן אֲחוּזוֹת בַּקַּרְקַע.

ביאור

[1] אֲבָנִים נְעוּצוֹת בָּאֲדָמָה, שֶׁבַּשָּׁנָה הַקּוֹדֶמֶת זְחוּ בְּעֵת הֲחָרִישׁ, הֲרֵי הֵן עֲתִידוֹת לְהַעָקֵר לְחֲלוּטִין בַּחֲרִישָׁה הַבָּאָה וּלְאַבֵּד כָּלִיל אֶת אֲחִיזָתָן בַּקַּרְקַע. כְּמוֹ כֵן, אֲבָנִים שֶׁהָיוּ מְכֻסּוֹת בָּעָפָר וְהִתְגַּלּוּ מֵעַט בֶּחָרִישׁ הַקּוֹדֵם, תֵּחָשַׁפְנָה לַחֲלוּטִין בַּחֲרִישָׁה הַבָּאָה.

אֲבָנִים כְּאֵלּוּ, שֶׁהַחֲרִישָׁה תָּקֵל עַל סִקּוּלָן, מֻתָּר לְפַנּוֹת מִן הַשָּׂדֶה בַּשְּׁבִיעִית, וּבִתְנַאי שֶׁקְּיָמוֹת בַּשָּׂדֶה לְפָחוֹת שְׁתֵּי אֲבָנִים שֶׁמִּשְׁקָל כָּל אַחַת מֵהֶן מְחַיֵּב אֶת נְשִׂיאָתָן בִּידֵי שְׁנֵי אֲנָשִׁים[ג].

טַעַם הַדָּבָר, לְפִי שֶׁבְּכָךְ שֶׁהַמְפַנֶּה אֵינוֹ מַמְתִּין עַד לַחֲרִישָׁה שֶׁל הַשָּׁנָה הַבָּאָה, שֶׁעֲתִידָה לְהָקֵל עָלָיו בְּמִלְאכֶת פִּנּוּיָן, נִכָּר כִּי כַּוָּנָתוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּאֲבָנִים[ד], וְאֵין כַּוָּנָתוֹ לְהַכְשִׁיר אֶת הַשָּׂדֶה לִזְרִיעָה. לְכָךְ מִצְטָרֶפֶת הָעֻבְדָּה שֶׁאֲבָנִים אֵלּוּ גְּדוֹלוֹת, מִן הַסּוּג הַמְּשַׁמֵּשׁ לִבְנְיָן.

מוּבָן מֵאֵלָיו, כִּי וַדַּאי גַּם שֶׁרַשַּׁאי לְסַקֵּל אֲבָנִים אֵלּוּ אִם לֹא זְעָזְעָתָן הַמַּחֲרֵשָׁה כְּלָל אוֹ לֹא נֶחְשְׁפוּ[ט].

[1] אֲבָנִים שֶׁזְּעָזְעָתַן הַמַּחֲרֵשָׁה, אוֹ שֶׁהָיוּ מְכֻסּוֹת וְנִתְגַּלּוּ, אִם יֵשׁ בָּהֶם שְׁתַּיִם שֶׁל מַשָּׂאוֹי שְׁנַיִם שְׁנַיִם, הֲרֵי אֵלּוּ יִנָּטְלוּ.

רבינו עובדיה מברטנורא

שזעזעתן המחרישה. וּמְפִילוּ לְגַּ זוּעְזוּעָן מִלְּגַּ שֶׁעֲתִידָה לְזַעְזְעָן הוּי כְּמִילוּ זוּעְזוּעָן: **הרי אלו ינטלו.** כּוּלָּן מִגַּ מוּתָּר שָׁמִיט:

המשך משנה ז׳

דף היומי: **יבמות ל״ה ע״ב**

ביאור

[2] הַמְבַקֵּשׁ, לְצֹרֶךְ בִּנְיָה, לְסַקֵּל אֲבָנִים שֶׁהַחֲרִישָׁה לֹא תָּקֵל עַל עֲקִירָתָן מִן הָאֲדָמָה, לְפִי שֶׁהֵן אֵינָן אֲחוּזוֹת בַּקַּרְקַע, הֲרֵי אֵינוֹ מוֹכִיחַ בְּעֻצְמָם עֲבוּדָתוֹ כִּי אֵין כַּוָּנָתוֹ לְהָכִין אֶת הַשָּׂדֶה לִזְרִיעָה, שֶׁהֲרֵי מִמֵּילָא לֹא תָּקֵל חֲרִישַׁת הַשָּׁנָה הַבָּאָה עַל פִּנּוּיָן - לְפִיכָךְ, הֲרֵי הוּא רַשַּׁאי לְטֹל רַק אֲבָנִים ״עֶלְיוֹנוֹת״, שֶׁאֵינָן מֻנָּחוֹת עַל הָאֲדָמָה מִמָּשׁ וְסִקּוּלָן אֵינוֹ נִרְאֶה כְּמַכְשִׁירָהּ לִזְרִיעָה.

הַמִּשְׁנָה מְבִיאָה דֻּגְמָאוֹת לְדִין זֶה: אִם הָיוּ אֲבָנִים מֻטָּלוֹת זוֹ עַל גַּבֵּי זוֹ, יִטֹּל אֶת הָעֶלְיוֹנוֹת וְיַנִּיחַ אֶת הַתַּחְתּוֹנוֹת. כָּךְ יֵשׁ לִנְהֹג גַּם בַּעֲרֵמַת אֲבָנִים קְטַנּוֹת, וּבְגַל אֲבָנִים גְּדוֹלוֹת.

אֲבָל שֶׁהָיְתָה מֻנַּחַת עַל גַּבֵּי סֶלַע אוֹ עַל גַּבֵּי קַשׁ - מֻתָּר לְפַנּוֹתָהּ.

[2] הַמְסַקֵּל אֶת שָׂדֵהוּ, נוֹטֵל אֶת הָעֶלְיוֹנוֹת, וּמַנִּיחַ אֶת הַנּוֹגְעוֹת בָּאָרֶץ. וְכֵן גַּרְגִּר שֶׁל צְרוֹרוֹת אוֹ גַל שֶׁל אֲבָנִים, נוֹטֵל אֶת הָעֶלְיוֹנוֹת, וּמַנִּיחַ אֶת הַנּוֹגְעוֹת בָּאָרֶץ. אִם יֵשׁ תַּחְתֵּיהֶן סֶלַע אוֹ קַשׁ, הֲרֵי אֵלּוּ יִנָּטְלוּ:

רבינו עובדיה מברטנורא

המסקל שדהו. שְׁמִסַּלֵּק הַמְּנִיס מִן הַשָּׂדֶה, לְשׁוֹן סְקִילָה מִמָּקוֹם (ישעיה סב): **ומניח את התחתונות הנוגעות בארץ.** דְּכַכְתִּ״ג לְגַּ מִמְּזִי כְּמָקוֹם שֶׁדֶּה: **גרגיר של צרורות. וגל של אבנים** קְטַנּוֹת: **אם יש תחתיהן סלע או קש.** לְגַּ מִמְּזִי כְּמָקוֹם כֵּיוָן דְּמִין הַמְּקוֹם רְמוּי לְזֵרִיעָה:

מקורות והערות

אפילו פחות מטפח סמוך לארץ, ולשון המשנה מתיישב לפי זה. **יב.** רא״ש ר״ש ורע״ב. **יג.** לדעת הר״ש מותר במקרה זה לפנות בנוסף גם אבנים קטנות, אך ה״חזון איש״ (שביעית סימן י״ט ס״ק ג׳) כותב, כי לדעת הרמב״ם הותר לפנות רק את האבנים הגדולות. **יד.** ״משנה ראשונה״. **טו.** ירושלמי.

משנה ח'

דף היומי: יבמות ל"ו ע"ב

מִשְׁנָה זוֹ עוֹסֶקֶת בָּאֳפָנֵי הַהֶתֵּר לְסוּגֵי עֲבוֹדוֹת עָפָר וּבִנְיָן בִּתְקוּפַת הַשְּׁמִטָּה, לְפִי שֶׁפְּעָמִים עֲלוּלָה פְּעֻלָּתָן לְהֵרָאוֹת כַּהֲכָנַת הַשָּׂדֶה לִזְרִיעָה, אוֹ כְּבִצּוּעַ עֲבוֹדוֹת הָאֲסוּרוֹת בַּשְּׁבִיעִית.
מֵי הַחֹרֶף שֶׁנִּקְווּ בַּגֵּאָיוֹת, שִׁמְּשׁוּ בַּתְּקוּפוֹת עָבְרוּ כְּמַאֲגְרֵי הַשְּׁקָיָה לְכָל עוֹנַת הַחֹרֶף, בֵּין יְרִידַת גְּשָׁמִים אַחַת לְזוּלָתָהּ.
כְּדֵי לִמְנֹעַ הַחְלָקָה מִן הַיּוֹרְדִים אֶל הַגַּיְא לִדְלוֹת מַיִם, בָּנוּ מַדְרֵגוֹת בְּמוֹרַד הָהָר.
בְּעֵת הַצֹּרֶךְ, הֵקִימוּ סְכָרִים לַאֲצִירַת מֵי שִׁטְפוֹנוֹת. הַסְּכָרִים נִבְנוּ בְּאֶמְצָעוּת שׁוּרוֹת אֲבָנִים שֶׁהֻנְּחוּ זוֹ עַל גַּבֵּי זוֹ, וְאֶת הָרְוָחִים בֵּינֵיהֶן אָטְמוּ בְּעָפָר וּבְטִיט. מַאֲגָרִים אֵלֶּה שִׁמְּשׁוּ בְּעוֹנַת הַחֹרֶף בִּלְבַד, לְפִי שֶׁבִּימוֹת הַקַּיִץ הָיוּ מֵימֵיהֶם מֻעָטִים וְלֹא נָהֲגוּ לְהַשְׁקוֹת מֵהֶם[טז].

ביאור

[1] עִם חֲלֹף עוֹנַת הַגְּשָׁמִים שֶׁל הַשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית, אָסוּר לִבְנוֹת מַדְרֵגוֹת אֶל הַמַּאֲגָר שֶׁבַּגַּיְא, כִּי הָרוֹאֶה עָלוּל לַחְשֹׁב שֶׁכַּוָּנָתוֹ לְהַכְשִׁיר אֶת הַמַּאֲגָר לְצֹרֶךְ הַשְּׁקָאָה בַּשָּׁנָה הַבָּאָה - שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה[יז].
מֵאִידָךְ גִּיסָא, עִם חֲלֹף עוֹנַת הַגְּשָׁמִים שֶׁל שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה, מֻתָּר לִבְנוֹתָן, כִּי בְּשָׁנָה זוֹ כְּבָר לֹא יַשְׁקוּ מֵהֶן אֶלָּא בַשָּׁנָה הַבָּאָה - הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִית, וְלֹא יִוָּצֵר חֲשָׁד כִּי כַּוָּנָתוֹ לְעַבֵּד אֶת הָאֲדָמָה בַּשְּׁבִיעִית.

[1] אֵין בּוֹנִין מַדְרֵגוֹת עַל פִּי הַגֵּאָיוֹת עֶרֶב שְׁבִיעִית מִשֶּׁפָּסְקוּ הַגְּשָׁמִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְתַקְּנָן לַשְּׁבִיעִית. אֲבָל בּוֹנֶה הוּא בַּשְּׁבִיעִית מִשֶּׁפָּסְקוּ הַגְּשָׁמִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְתַקְּנָן לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית.

רבינו עובדיה מברטנורא

אין בונין מדרגות. מעלות ע"פ הגאיות, שלא יחליקו בירידתן לקחת המים שנתקבצו בעמק באותן הגומות, דנראה כמתקנן להשקות בהן שדותיו בשביעית:

המשך משנה ח'

דף היומי: יבמות ל"ז ע"ב

ביאור

כְּמוֹ כֵן, הִגְבִּילוּ חֲזַ"ל בְּנִיַּת סְכָרִים לַאֲצִירַת מֵי גְשָׁמִים, מִשִּׁלְהֵי הַשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית כְּמוֹ גַם בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית[יח].
[2] אֵין לְאָטְמָם בְּעָפָר וּבְטִיט, שֶׁמָּא יַחְשֹׁב הָרוֹאֶה שֶׁעוֹשֶׂה כֵן מִתּוֹךְ כַּוָּנָה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּמֵימֵיהֶם לְהַשְׁקָאָה בַּשְּׁמִטָּה. בְּרַם, מֻתָּר לְהַצִּיב שׁוּרוֹת אֲבָנִים כְּסֶכֶר, בְּלֹא לְאָטְמָן בְּעָפָר וּבְטִיט, מִפְּנֵי שֶׁבְּאֹפֶן זֶה אֵינָן רְאוּיוֹת לְסִכּוּר.
בְּמִשְׁנָיוֹת קוֹדְמוֹת נִתְבָּאֵר, כִּי בִשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה מֻגְבָּל פִּנּוּי אֲבָנִים מִן הַשָּׂדֶה בִּתְנָאִים מְסֻיָּמִים. מִשְׁנָה זוֹ מוֹסִיפָה מִקְרֶה שֶׁבּוֹ מֻתָּר לְסַקֵּל אֲבָנִים מִן הַשָּׂדֶה.
[3] הָעוֹסֵק בְּגִדּוּר שָׂדֵהוּ בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה, בְּעָמְדוֹ סָמוּךְ לַגָּדֵר,

[2] וְלֹא יִסְמֹךְ בֶּעָפָר, אֲבָל עוֹשֶׂה הוּא חָיִץ. [3] כָּל אֶבֶן שֶׁהוּא יָכוֹל לִפְשֹׁט אֶת יָדוֹ וְלִטְּלָהּ, הֲרֵי זוֹ תִנָּטֵל:

רבינו עובדיה מברטנורא

לא יסמוך בעפר. אם בא להיות סוכר מקום יציאת המים באבנים, לא יתן עפר וטיט בין האבנים משום דמיחזי טפי שהוא מתכוין להשקות מהן שדותיו: **אבל עושה הוא חייץ.** אבנים סדורות זו על זו כעין גדר בלא עפר וטיט: **כל אבן.** שבשדהו אפילו קטנה אם כשהוא בונה הגדר או הבנין יכול לפשוט ידו וליטלה ולבנות בה: **הרי זו תנטל.** שהגדר מוכחת עליו דלבנות גדרו הוא נוטלה ולא לתקן השדה לזריעה:

רַשַּׁאי לְלַקֵּט אֲבָנִים הַמְּצוּיוֹת בִּטְוַח הוֹשָׁטַת יָד, שֶׁכֵּן, גְּדֵרוֹ מוֹכִיחָה עָלָיו שֶׁמַּטְּרָתוֹ לְפַנּוֹת אֲבָנִים לְצֹרֶךְ בְּנִיָּה וְלֹא כְּדֵי לְהַכְשִׁיר אֶת שָׂדֵהוּ לִזְרִיעָה.

משנה ט'

דף היומי: יבמות ל"ח ע"ב

מִשְׁנָה זוֹ, כְּקוֹדְמוֹתֶיהָ, עוֹסֶקֶת בְּפִנּוּי אֲבָנִים מִן הַשָּׂדֶה בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה, וְהִיא מְפָרֶטֶת אֳפָנִים שֶׁבָּהֶם נִכָּר כִּי הַסִּקּוּל אֵינוֹ נַעֲשֶׂה כְּדֵי לְהַכְשִׁיר אֶת הַקַּרְקַע לִזְרִיעָה.

ביאור

[1] "אַבְנֵי כָתֵף" - אֲבָנִים הַנִּשָּׂאוֹת עַל הַכָּתֵף מִפְּאַת כָּבְדָן, מֻתָּר לְפַנּוֹת בַּשְּׁמִטָּה מִן הַשָּׂדֶה, לְפִי שֶׁהַשִּׁמּוּשׁ בָּהֶן לִבְנִיָּה נָפוֹץ, וְהָרוֹאֶה לֹא יַחְשֹׁד כִּי מְפַנָּן מִן הַשָּׂדֶה כְּדֵי לְהַכְשִׁירוֹ לִזְרִיעָה. לְפִיכָךְ, רַשַּׁאי אָדָם לְפַנּוֹתָן גַּם מִתּוֹךְ שָׂדֵהוּ, וְאַף כְּשֶׁהֵן מֻנָּחוֹת עַל

[1] אַבְנֵי כָתֵף, בָּאוֹת מִכָּל מָקוֹם.

רבינו עובדיה מברטנורא

באות מכל מקום. אפילו מתוך שלו דמידע ידיע דלבנין קבעי להו ולא לתקן את השדה:

הָאֲדָמָה, שֶׁלֹּא כַּאֲבָנִים אֲחֵרוֹת, הַנִּזְכָּרוֹת בְּמִשְׁנָה ו', שֶׁרַשַּׁאי אָדָם לְפַנּוֹתָן רַק מִשְּׂדֵה חֲבֵרוֹ אַךְ לֹא מִתּוֹךְ שָׂדֵהוּ.

מקורות והערות

טז. ראה ר"ש סירילאו. **יז.** אמנם נתבאר (פרק ב', משנה י'), כי מותר להשקות בשביעית, אולם ההיתר מתייחס רק לגידולים הנלקטים לאחר השביעית ("משנה ראשונה"). **יח.** "תפארת ישראל" אות נ"ג. ועיין "חזון איש" שביעית סימן י"ט ס"ק ט'.

ביאור

הַמִּשְׁנָה מוֹסִיפָה, כִּי קַבְּלַן בִּנְיָן רַשַּׁאי לְלַקֵּט אֲבָנִים כְּחֶפְצוֹ, גַּם קְטַנּוֹת, וְגַם מִשָּׂדֵהוּ, כִּי לְרֶגֶל עִסּוּקוֹ הַכֹּל מַנִּיחִים שֶׁאֵינוֹ מְפַנֶּן לְצֹרֶךְ הַכְשָׁרַת הַשָּׂדֶה לִזְרִיעָה, כִּי אִם לְצֹרֶךְ בִּנְיָן.

הַתַּנָּאִים נֶחְלְקוּ לְגַבֵּי הֲלָכָה זוֹ שֶׁקִּבְּלוּ מֵרַבּוֹתֵיהֶם, מַהוּ גְּדֻלָּהּ שֶׁל "אֶבֶן כָּתֵף".

[2]רַבִּי מֵאִיר סוֹבֵר, כִּי כָל אֶבֶן הַכְּבֵדָה מִכְּדֵי לְשֵׂאתָהּ בְּיָד אַחַת, "אֶבֶן כָּתֵף" הִיא.

רַבִּי יוֹסֵי דִּקְדֵּק מִלְשׁוֹן הַהֲלָכָה שֶׁנִּמְסְרָה מֵרַבּוֹתֵיהֶם, כִּי גַם שְׁתַּיִם וְשָׁלוֹשׁ אֲבָנִים הַנִּשָּׂאוֹת יַחַד עַל הַכָּתֵף, הֵן בִּכְלָל הֶתֵּר "אַבְנֵי כָתֵף", שֶׁהֲרֵי הַהֲלָכָה נִמְסְרָה בִּלְשׁוֹן רַבִּים[יט], "**אַבְנֵי** כָתֵף". רַק אֶבֶן קַלָּה, שֶׁאֵין צֹרֶךְ לְשֵׂאתָהּ עַל הַכָּתֵף, אֵינָהּ "אֶבֶן כָּתֵף".

וְהַקַּבְּלָן, מֵבִיא מִכָּל מָקוֹם. [2]וְאֵלּוּ הֵם אַבְנֵי כָתֵף, כֹּל שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לְהִנָּטֵל בְּאַחַת יָד, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אַבְנֵי כָתֵף כִּשְׁמָן, כֹּל שֶׁהֵן נִטָּלוֹת שְׁתַּיִם שָׁלֹשׁ עַל הַכָּתֵף:

רבינו עובדיה מברטנורא

והקבלן. שקבל שדה באריסות מביא מ"מ ואפילו מאותה שדה שהוא אריס בה אפילו אבניס קטנות שאין [שדה זו תשובה כשלו. וי"מ והקבלן שדרכו לבנות בניניס בקבולת שאין] כוונתו אלא לקבץ אבניס מביא [מ"מ ואפילו משדה] שלו: **ר' יוסי אומר כו'.** והלכה כר' יוסי:

בְּמִשְׁנָה ז' נִתְבָּאֵר, כִּי רַק אֶבֶן הַנִּשֵּׂאת עַל יְדֵי שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם מֻתָּר לְפַנּוֹת בַּשְּׁבִיעִית, לְעֻמַּת הָאָמוּר בְּמִשְׁנָה זוֹ, כִּי מֻתָּר לְפַנּוֹת גַּם אַבְנֵי כָתֵף, הַקְּטַנּוֹת מֵהֶן! הַמְפָרְשִׁים מְבָאֲרִים[כ], כִּי מִשְׁנָה ז' דּוֹרֶשֶׁת אֲבָנִים הַנִּשָּׂאוֹת עַל יְדֵי שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם, לְפִי שֶׁבְּשָׂדֶה זֶה מַתִּירִים לְפַנּוֹת אֲפִלּוּ אֲבָנִים קְטַנּוֹת, אַךְ אַבְנֵי כָתֵף מֻתָּר לְפַנּוֹת בִּפְנֵי עַצְמָן.

משנה י'

דף היומי: **יבמות ל"ט ע"ב**

מִשְׁנָה זוֹ עוֹסֶקֶת בַּחֲפִירָה בָאֲדָמָה בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה, לְצֹרֶךְ הֲקָמַת יְסוֹדוֹת.
חֲפִירָה לְצֹרֶךְ הֲקָמַת יְסוֹדוֹת - מֻתֶּרֶת מֵעִקַּר הַדִּין, אַךְ יֵשׁ חֲפִירוֹת שֶׁאֲסָרוּן חֲכָמִים מֵחֲשָׁשׁ כִּי בִרְבוֹת הַיָּמִים, לְאַחַר הַשְּׁמִטָּה[כא], יִמָּלֵךְ הַחוֹפֵר בְּדַעְתּוֹ וְלֹא יֹאבֶה לְהַנִּיחַ יְסוֹדוֹת וּלְבַסּוֹף יִשְׁתַּמֵּשׁ לְצָרְכֵי זְרִיעָה בַּקַּרְקַע הַחֲפוּרָה, וְנִמְצָא שֶׁחֲפִירָתוֹ בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה הָיְתָה חֲרִישָׁה לְצֹרֶךְ זְרִיעָה.

ביאור

[1]הֶחָפֵץ לִבְנוֹת גָּדֵר בֵּין שָׂדֵהוּ לְבֵין רְשׁוּת הָרַבִּים, רַשַּׁאי לַחְפֹּר יְסוֹדוֹת עַד הַגִּיעוֹ לְסֶלַע מֻצָּק, כְּדֶרֶךְ מְקִימֵי גְּדֵרוֹת, בְּלֹא כָל סִיָּג. שֶׁכֵּן, אַף אִם יִמָּלֵךְ בְּדַעְתּוֹ וְיִמָּנַע מִבְּנִיַּת הַגָּדֵר, הֵן לְעוֹלָם לֹא יִזְרַע שֶׁטַח הַסָּמוּךְ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, הַנִּרְמָס בְּרַגְלֵי עוֹבְרִים וְשָׁבִים.

בְּרַם, אָסוּר לַחְפֹּר לְצֹרֶךְ בְּנִיַּת גָּדֵר בֵּין שְׁנֵי שָׂדוֹת.

הַמְפַזֵּר עָפָר עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה, עָלוּל לְהֵרָאוֹת כְּמַכְשִׁיר אֶת הַמָּקוֹם לִזְרִיעָה[כב]. לְפִיכָךְ דָּנָה הַמִּשְׁנָה, כֵּיצַד יִנְהַג חוֹפֵר הַיְסוֹדוֹת בַּעֲפַר הַחֲפִירָה. בְּתוֹךְ הַדְּבָרִים תָּדוּן הַמִּשְׁנָה בְּצוּרַת הַשִּׁמּוּשׁ הָרְאוּיָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים.

[2]הַחוֹפֵר, מַה יַּעֲשֶׂה בַּעֲפַר הַחֲפִירָה? יִצְבֹּר תְּחִלָּה אֶת הֶעָפָר

[1]הַבּוֹנֶה גָּדֵר בֵּינוֹ וּבֵין רְשׁוּת הָרַבִּים, מֻתָּר לְהַעֲמִיק עַד הַסָּלַע. [2]מַה יַּעֲשֶׂה בֶּעָפָר? צוֹבְרוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּמְתַקְּנוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ.

רבינו עובדיה מברטנורא

להעמיק עד הסלע. ולא חיישינן דלמא ממלך וזרע ליה, שאין דרך בני אדם לזרוע סמוך לרה"ר. אבל בינו לבין חבירו חיישינן דילמא ממלך וזרע ליה ואסור: **צוברו ברה"ר.** ואח"כ נוטלו משם ומתקן את רה"ר כמו שהיה:

בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, כָּךְ לֹא יַחְשֹׁד בּוֹ אִישׁ כִּי כַוָּנָתוֹ לְפַזֵּר אֶת הֶעָפָר עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה כְּדֵי לְהַכְשִׁירוֹ לִזְרִיעָה. עִם זֹאת, עָלָיו לְהִזְדָּרֵז לְפַנּוֹתוֹ מֵרְשׁוּת הָרַבִּים, וְלֹא לִיצֹר אִי נוֹחוּת מְמֻשֶּׁכֶת לָעוֹבְרִים וְלַשָּׁבִים. עַתָּה, בְּנָטְלוֹ אֶת הֶעָפָר מֵרְשׁוּת הָרַבִּים אֶל שָׂדֵהוּ, שׁוּב נִכָּר שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה כֵן כְּדֵי לְהַכְשִׁיר אֶת שָׂדֵהוּ לִזְרִיעָה, אֶלָּא כְּדֵי לְפַנּוֹת אֶת רְשׁוּת הָרַבִּים. כָּךְ סוֹבֵר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ.

המשך משנה י'

דף היומי: **יבמות מ' ע"ב**

ביאור

[3]רַבִּי עֲקִיבָא חוֹלֵק וְאוֹסֵר לִצְבֹּר אֶת הֶעָפָר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, שֶׁכֵּן, לְדַעְתּוֹ, אָסוּר לְקַלְקֵל אֶת הַשִּׁמּוּשׁ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְלוּ לִזְמָן קָצָר. בְּתוֹךְ דְּבָרָיו מוֹסִיף רַבִּי עֲקִיבָא, כִּי גַם הָעוֹסֵק בְּתִקּוּן רְשׁוּת הָרַבִּים, כְּגוֹן הַמְפַנֶּהָ מֵאֲבָנִים, אֵינוֹ רַשַּׁאי לִצְבֹּר אֶת הָאֲבָנִים בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אֲפִלּוּ לִזְמָן קָצָר.

מֵעַתָּה, שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי לְהַנִּיחַ אֶת הֶעָפָר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, מַה יַּעֲשֶׂה,

[3]רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, כַּדֶּרֶךְ שֶׁאֵין מְקַלְקְלִין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, כָּךְ לֹא יְתַקֵּנוּ. מַה יַּעֲשֶׂה בֶּעָפָר,

רבינו עובדיה מברטנורא

כשם שאין מקלקלים רה"ר כך לא יתקן. כלומר לא מבעיא לגבור עפרו לרה"ר שהוא אסור אע"פ שיסירנו אח"כ שהרי מקלקל הוא לשעה, אלא אפילו לתקן אסור, כגון אם היו אבניס או עפר מפוזרים ברה"ר לא יגברם במקום אחד אלא יסלקם לגמרי מרה"ר, והיינו דקאמר כשם שאין מקלקלין אפוא, בֶּעָפָר? הֵן אִם יַנִּיחֶנּוּ הַיְשֵׁר בְּשָׂדֵהוּ, יֵרָאֶה כְּמִי שֶׁכַּוָּנָתוֹ לְהַכְשִׁירוֹ לִזְרִיעָה!

מקורות והערות

יט. "משנה ראשונה". **כ.** עיין בהרחבה ב"חזון איש" שביעית סימן י"ט ס"ק ה'. **כא.** "זיו הים". **כב.** "תפארת ישראל".

ביאור

יִצְבְּרֶנּוּ בְשָׂדֵהוּ בַּעֲרֵמוֹת גְּדוֹלוֹת, כַּדֶּרֶךְ שֶׁפֹּרְטָה בִּתְחִלַּת הַפֶּרֶק, לְגַבֵּי פִּנּוּי זְבָלִים אֶל הַשָּׂדוֹת.

[4] הַמִּשְׁנָה מְצַיֶּנֶת, כִּי מַחְלֻקְתָּם שֶׁל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי עֲקִיבָא תְּקֵפָה בְּכָל הַשָּׁנִים לְגַבֵּי סוּגֵי חֲפִירָה שׁוֹנִים, כְּגוֹן, "בּוֹר" - בּוֹר עָגֹל, "שִׁיחַ" - בּוֹר בְּצוּרַת מַלְבֵּן, וּ"מְעָרָה" - חֲפִירָה מְקֹרָה, שֶׁנֶּחְלְקוּ אִם מֻתָּר לוֹ לְפַנּוֹת אֶת עֲפָרָם בְּאֹפֶן זְמַנִּי לִרְשׁוּת הָרַבִּים.

רבינו עובדיה מברטנורא

צוֹבְרוֹ בְתוֹךְ שָׂדֵהוּ כְּדֶרֶךְ הַמְזַבְּלִין. [4] וְכֵן הַחוֹפֵר בּוֹר וְשִׁיחַ וּמְעָרָה:

רה"ר לצבור עפרו לרה"ר אע"פ שדעתו לסלקו מיד, כך לא יתקן לצבור אבנים או עפר המפוזרים ברה"ר ולשום אותם בצדי רה"ר לפי שעה, אלא יסלקם מיד לגמרי מכל רה"ר ויוציאם ליס או לנהר: **מה יעשה בעפר.** אליבא דר"ע: **צוברו בתוך שדהו כדרך המזבלים.** ג' אשפות לבית סאה: **וכן החופר בור שיח מערה.** בשאר ימות השנה פליגי בה ר' יהושע ור"ע, לר"י צוברו ברה"ר ובלבד שיסלקנו אחר כך ויתקן רה"ר כמו שהיה, ולר"ע אע"פ שדעתו לתקן אסור אלא צוברו ברשותו. והלכה כר"ע:

פרק ד'

דף היומי: יבמות מ"א ע"ב

שְׁלוֹשׁ הַמִּשְׁנָיוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת בַּפֶּרֶק הָרְבִיעִי - בָּרִאשׁוֹנָה - עוֹסְקוֹת בְּדִינִים וּבְתַקָּנוֹת שֶׁתִּקְנוּ כְּדֵי לִגְדֹּר עוֹבְרֵי עֲבֵרָה. לְאַחַר מִכֵּן עוֹסְקוֹת הַמִּשְׁנָיוֹת בִּקְצִיצַת אִילָנוֹת בַּשְׁבִיעִית וּבִקְטִיפַת פֵּרוֹת שְׁבִיעִית בְּטֶרֶם יַבְשִׁילוּ.

משנה א'

פִּנּוּי אֲבָנִים, עֵצִים וַעֲשָׂבִים מִן הַשָּׂדֶה, מַכְשִׁיר אוֹתוֹ לִזְרִיעָה. פְּעֻלָּה זוֹ אֲסוּרָה בַּשְׁבִיעִית מִפְּנֵי שֶׁהִיא תוֹלָדָה שֶׁל מְלֶאכֶת חוֹרֵשׁ[א]. מֵעִקַּר הַדִּין, פְּעֻלּוֹת אֵלּוּ מֻתָּרוֹת בִּשְׁבִיעִית, אִם מַטְּרָתָן לְצָרְכֵי בְּנִיָּה, הַסָּקָה, וְכַדּוֹמֶה.
בַּפֶּרֶק הַקּוֹדֵם נִתְבָּאֵר, כִּי פְּעָמִים הִגְבִּילוּ חֲזַ"ל אִסּוּף אֲבָנִים לְצָרְכֵי בְנִיָּה, אִם עֲלוּלִים הָרוֹאִים לִטְעוֹת וְלַחְשֹׁד כִּי כַּוָּנָתוֹ לְסִקּוּל הַשָּׂדֶה כְּדֵי לְהַכְשִׁירוֹ לִזְרִיעָה. בְּרַם, מִשְּׂדֵה חֲבֵרוֹ רַשַּׁאי אָדָם לְלַקֵּט אֲבָנִים מִכָּל סוּג שֶׁהוּא, לְפִי שֶׁאִישׁ אֵינוֹ חוֹשֵׁד שֶׁכַּוָּנָתוֹ לְהַכְשִׁיר לִזְרִיעָה שָׂדֶה שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ.
פֶּרֶק זֶה עוֹסֵק בְּאֹפֶן לְקִיטַת עֵצִים וַעֲשָׂבִים לְצֹרֶךְ הַסָּקָה, מַאֲכַל בְּהֵמָה וְכַדּוֹמֶה.

ביאור

[1] "בָּרִאשׁוֹנָה", בִּתְקוּפָה קְדוּמָה, הוֹרוּ חֲכָמִים, כִּי בַּשְּׁבִיעִית רַשַּׁאי אָדָם לְלַקֵּט מִשָּׂדֵהוּ עֵצִים, אֲבָנִים וַעֲשָׂבִים **גְּדוֹלִים**, שֶׁרְגִילִים לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם לְבִנְיָן וּלְהַסָּקָה, כְּשֵׁם שֶׁמֻּתָּר לְלַקֵּט כָּל סוּגֵי אֲבָנִים עֲשָׂבִים וְעֵצִים, גַּם קְטַנִּים, מִתּוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ.
כָּךְ פֵּרוּשׁ הַמִּשְׁנָה: "מְלַקֵּט אָדָם עֵצִים... מִתּוֹךְ שֶׁלּוֹ" - רַשַּׁאי אָדָם לְלַקֵּט עֵצִים וַעֲשָׂבִים מִשָּׂדֵהוּ, "כַּדֶּרֶךְ שֶׁהוּא מְלַקֵּט מִתּוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ" - כְּפִי שֶׁמֻּתָּר לְלַקֵּט מִשְּׂדֵה חֲבֵרוֹ, הֵן גְּדוֹלִים וְהֵן קְטַנִּים, אֶלָּא שֶׁבְּשָׂדֵהוּ שֶׁלּוֹ יִלְקֹט אַךְ "אֶת הַגַּס הַגַּס" - הַגְּדוֹלִים בִּלְבָד.

רבינו עובדיה מברטנורא

[1] בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ אוֹמְרִים, מְלַקֵּט אָדָם עֵצִים וַאֲבָנִים וַעֲשָׂבִים מִתּוֹךְ שֶׁלּוֹ, כַּדֶּרֶךְ שֶׁהוּא מְלַקֵּט מִתּוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ, אֶת הַגַּס הַגַּס.

בראשונה. כדרך שהוא מלקט מחברו את הגס הגס. הכי מפרשא מתניתין בירושלמי בראשונה היו אומרים מלקט אדם בתוך שלו את הגס הגס כדרך שמלקט בשל חבירו בין גסין בין דקין, ואע"ג דעצים ועשבים כשמלקטים אותן מתוך השדה מתקן השדה לזריעה, כשמלקט הגס כלומר העצים והעשבים הגסים ומניח את הדקין תלינן דצריך לעצים הוא ולאו לתקן את הקרקע קעביד, כדרך דתלינן במלקט בשדה חבירו בין דקין ובין גסין דלא עביד אינש לתקן שדה חבירו ומידע ידיע דלעצים הוא צריך:

המשך משנה א'

דף היומי: יבמות מ"ב ע"ב

ביאור

[2] מִשֶּׁנּוֹכְחוּ חֲכָמִים שֶׁרַבּוּ עוֹבְרֵי עֲבֵרָה, הַמּוֹצִיאִים מִשְּׂדוֹתֵיהֶם אֲבָנִים, עֵצִים וַעֲשָׂבִים, גְּדוֹלִים כִּקְטַנִּים, בְּהִתַּמְּמָם כִּי אַךְ אֶת הַגְּדוֹלִים הֵם נוֹטְלִים - אָסְרוּ חֲכָמִים לָאָדָם לִטֹּל מְאוּם מִתּוֹךְ שָׂדֵהוּ.
כְּמוֹ כֵן, הִגְבִּילוּ חֲכָמִים אֶת הַלְּקִיטָה מִשָּׂדֶה אַחֵר, וְהִתְנוּהָ בִּשְׁנֵי תְנָאִים:
א. עֵצִים, אֲבָנִים וַעֲשָׂבִים, גְּדוֹלִים בִּלְבָד. טַעַם הַדָּבָר, שֶׁלֹּא יַחְשְׁדוּ בּוֹ כִּי סִכֵּם בַּחֲשַׁאי עִם חֲבֵרוֹ, שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם יְפַנֶּה לְרֵעֵהוּ אֶת שָׂדֵהוּ לְהַכְשִׁירוֹ לִזְרִיעָה.

רבינו עובדיה מברטנורא

[2] מִשֶּׁרַבּוּ עוֹבְרֵי עֲבֵרָה, הִתְקִינוּ שֶׁיְּהֵא זֶה מְלַקֵּט מִתּוֹךְ שֶׁל זֶה, וְזֶה מְלַקֵּט מִתּוֹךְ שֶׁל זֶה, שֶׁלֹּא בְטוֹבָה,

משרבו עוברי עבירה. שהיו מלקטין בשדותיהן בין דקים בין גסין והן אומרים בגסים לקטנו: **שלא בטובה.** שאין חבירו

ב. בַּעַל הַשָּׂדֶה אֵינוֹ רַשַּׁאי לְהַבִּיעַ תּוֹדָה לַמְפַנֶּה, שֶׁמָּא בְכָךְ יְעוֹדְדוֹ לְפַנּוֹת גַּם עֵצִים, אֲבָנִים וַעֲשָׂבִים, קְטַנִּים.

מקורות והערות

א. ר"ש סיריליאו.

ביאור

[3] הַמִּשְׁנָה חוֹתֶמֶת תַּקָּנַת חֲכָמִים זוֹ, בְּכָךְ, שֶׁאֵין צָרִיךְ לְהַבְהִיר שֶׁאִם הַבָּעַת תּוֹדָה אֲסוּרָה, בְּוַדַּאי אָסוּר לְבַעַל הַשָּׂדֶה לִקְצֹב מְזוֹנוֹת לְמִי שֶׁיְּפַנֶּה אֶת שָׂדֵהוּ.

רבינו עובדיה מברטנורא

[3] וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁיִּקְצֹץ לָהֶם מְזוֹנוֹת:

מחזיק לו טובה דהשתא ודאי לא אתי למלקט הדקין, כיון שאין חבירו מחזיק לו טובה על זה: **ואין צריך לומר שיקצץ להם מזונות.** שיאמר לו לקוט משדי היום ואתן לך מזונותיך, דפשיטא דאסור:

משנה ב'

דף היומי: **יבמות מ"ג ע"ב**

מִשְׁנָה זוֹ נִשְׁנְתָה בְּשִׁלְהֵי תְּקוּפַת שִׁלְטוֹן הָרוֹמָאִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִטִּילוּ מַס עַל בַּעֲלֵי הַשָּׂדוֹת. בְּאוֹתָהּ תְּקוּפָה, הִתִּירוּ חֲכָמִים עֲשִׂיַּת חֵלֶק מֵעֲבוֹדוֹת הַקַּרְקַע בַּשְּׁמִיטָה, בְּאֹפֶן מֻגְבָּל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִוָּצֵר מַצָּב שֶׁלָּעֲנִיִּים[ב] שֶׁבְּבַעֲלֵי הַשָּׂדוֹת לֹא יִהְיֶה מֵהֵיכָן לְשַׁלֵּם אֶת מִסֵּיהֶם לַמַּלְכוּת.

שְׁנֵי נִמּוּקִים כָּתְבוּ רִאשׁוֹנִים לְהֶתֵּר זֶה. **א.** מְדֻבָּר בִּתְקוּפָה שֶׁבָּהּ דִּינֵי שְׁמִיטָה הֵם מִדְּרַבָּנָן בִּלְבַד, וְהִתִּירוּ חֲכָמִים לַעֲבֹר עַל אִסּוּר מִדִּבְרֵיהֶם מֵחֲשָׁשׁ שֶׁפְּקִידֵי הַמֶּכֶס יַחֲרִימוּ אֶת שְׂדוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. **ב.** אִי תַשְׁלוּם הַמַּס עָלוּל לִגְרֹר אַחֲרָיו מַאֲסָר הַכָּרוּךְ בְּפִקּוּחַ נֶפֶשׁ[ג].

הַמִּשְׁנָה עוֹסֶקֶת, בֵּין הַיֶּתֶר, בַּאֲנָשִׁים שֶׁעָבְרוּ עַל תַּקָּנוֹת חֲזַ"ל בִּתְקוּפָה זוֹ.

ביאור

[1] מִי שֶׁבִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה נָטַל מִן הַשָּׂדֶה קוֹצִים תְּלוּשִׁים שֶׁהָיוּ מְפֻזָּרִים בּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁבְּכָךְ הִכְשִׁירָהּ לִזְרִיעָה[ד], לֹא גָּזְרוּ שֶׁלֹּא יִזְרַע בּוֹ בַּשָּׁנָה הַשְּׁמִינִית, מִפְּנֵי שֶׁמְּלָאכָה זוֹ אֵינָהּ חֲשׁוּבָה[ה].

כְּדֵי לְהָפִיק מִן הַשָּׂדֶה אֶת מְלֹא תְפוּקָתוֹ, נָהֲגוּ הַחַקְלָאִים לְחָרְשׁוֹ פַּעֲמַיִם בְּטֶרֶם יִזָּרַע. בִּשְׁנוֹת גְּזֵרַת הַמַּס עַל יְדֵי הָרוֹמָאִים, הִתִּירוּ חֲזַ"ל לַחֲרֹשׁ בִּשְׁמִיטָה פַּעַם אַחַת, כִּי דַי בְּכָךְ כְּדֵי לְהָפִיק יְבוּל לְתַשְׁלוּם הַמַּס. אַךְ לֹא הֻתַּר לַחֲרֹשׁ פַּעֲמַיִם, לַהֲפָקַת יְבוּל רָב.

[2] שָׂדֶה "שֶׁנִּטַּיְּבָה" בַּשְּׁבִיעִית - נֶחֱרַשׁ הֵיטֵב, פַּעֲמַיִם; אוֹ שָׂדֶה "שֶׁנִּדַּיְּרָה" בַּשְּׁבִיעִית - הֶעֱמִידוּ בוֹ דִּיר כְּדֵי שֶׁיִּזְדַּבֵּל הַשָּׂדֶה, שֶׁלֹּא עַל פִּי תְנָאֵי הַהֶתֵּר שֶׁנִּתְבָּאֲרוּ בַּפֶּרֶק הַקּוֹדֵם; אֶת שְׁנֵיהֶם קָנְסוּ חֲכָמִים שֶׁיֵּשׁ לְהוֹבִיר אֶת הַשָּׂדֶה בַּשָּׁנָה הַשְּׁמִינִית, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵהָנוּ מִמְּלֶאכֶת אִסּוּר[ו]. כְּלוֹמַר, אִם יִזְרְעוּ בְּשָׂדֶה זֶה בַּשָּׁנָה הַשְּׁמִינִית,

רבינו עובדיה מברטנורא

[1] שָׂדֶה שֶׁנִּתְקַוְּצָה, תִּזָּרַע בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. [2] שֶׁנִּטַּיְּבָה אוֹ שֶׁנִּדַּיְּרָה, לֹא תִזָּרַע בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. [3] שָׂדֶה שֶׁנִּטַּיְּבָה - בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אֵין אוֹכְלִין פֵּרוֹתֶיהָ - בַּשְּׁבִיעִית. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אוֹכְלִין.

שנתקווצה. שנטלו קוציה בשביעית: **שנטייבה.** שנחרשה היטב שכל העולם חורשים פעם אחת והוא חרש שתי פעמים. ומתניתין איירי בשעת הסכנה שהיתה המלכות אונסת על המס המוטל על הקרקעות והתירו לחרוש בשביעית כדי ליתן המס הקצוב מתבואתה למלך, ואם חרש שתי פעמים קנסוהו רבנן, דחרישה אחת התירו ולא שתי חרישות: **או שנדיירה.** שעשו ממנה דיר לבהמות שעשה בה סהר כדאמרינן בפרקין דלעיל, ולא עשה ממנו אשפות אלא הניחו כדי לזבל בו השדה. **לא תזרע למוצאי שביעית.** דקנסינן ליה בהני יותר מבנתקווצה: הֲרֵי יֵהָנוּ מִן הַחֲרִישָׁה וּמִן הַזִּבּוּל שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּאִסּוּר בַּשְּׁבִיעִית.

אַחַר שֶׁפֵּרְטָה הַמִּשְׁנָה כִּי אָסוּר לִזְרֹעַ בְּשָׂדֶה שֶׁנֶּחֱרַשׁ פַּעֲמַיִם בִּשְׁבִיעִית, הִיא דָנָה מַה דִּין יְבוּלוֹ.

[3] שָׂדֶה שֶׁנִּטַּיְּבָה בַּשְּׁבִיעִית - בֵּית שַׁמַּאי סוֹבְרִים: אָסוּר לְאָכְלוֹ[ז]; אַךְ בֵּית הִלֵּל מַתִּירִים.

המשך משנה ב'

דף היומי: **יבמות מ"ד ע"ב**

ביאור

צִוַּתְנוּ הַתּוֹרָה לְהַפְקִיר בַּשְּׁמִיטָה אֶת כָּל גִּדּוּלֵי הַקַּרְקַע הַקְּדוֹשִׁים בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית. בִּכְלָל צִוּוּי זֶה, מְחֻיָּב בַּעַל הַקַּרְקַע לְהַעֲמִידָה לִרְשׁוּת הַכְּלָל, לִפְתֹּחַ אֶת שְׁעָרֶיהָ וּלְהַנִּיחַ לְכָל הֶחָפֵץ לְהִכָּנֵס וְלִלְקֹט מִתְּנוּבָתָהּ כְּאַוַּת נַפְשׁוֹ.

[4] בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: הַמְלַקֵּט פֵּרוֹת שְׁבִיעִית מִשְּׂדֵה חֲבֵרוֹ, לֹא יַבִּיעַ תּוֹדָה, כִּי פֵּרוֹת הֶפְקֵר הֵם, וּבְהַבָּעַת תּוֹדָה כִּבְיָכוֹל הוּא מְחַוֶּה דַּעְתּוֹ שֶׁפֵּרוֹת אֵלֶּה שַׁיָּכִים לְבַעַל הַשָּׂדֶה, בְּנִגּוּד לִרְצוֹן הַתּוֹרָה.

בֵּית הִלֵּל חוֹלְקִים וְסוֹבְרִים כִּי אֵין כָּל מְנִיעָה בְּהַבָּעַת תּוֹדָה.

רבינו עובדיה מברטנורא

[4] בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אֵין אוֹכְלִין פֵּרוֹת שְׁבִיעִית בְּטוֹבָה. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אוֹכְלִין בְּטוֹבָה וְשֶׁלֹּא בְטוֹבָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, חִלּוּף הַדְּבָרִים, זוֹ מִקֻּלֵּי בֵית שַׁמַּאי וּמֵחֻמְרֵי בֵית הִלֵּל:

בטובה. אסור דאין מחזיקין טובה לבעליס דרחמנא אפקריניהו: **חלוף הדברים.** דב"ש לקולא. ואין הלכה כר' יהודה:

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר לְהֵפֶךְ: בֵּית שַׁמַּאי **מַתִּירִים** לְהוֹדוֹת, וּבֵית הִלֵּל **אוֹסְרִים**, וְאַדְרַבָּה, הוּא מְצַיֵּן שֶׁמַּחֲלֹקֶת זוֹ נִמְנֵית בֵּין הַמַּחֲלוֹקוֹת הַמְּעַטּוֹת שֶׁבָּהֶן בֵּית שַׁמַּאי מְקִלִּים וּבֵית הִלֵּל מַחְמִירִים.

מקורות והערות

ב. "תפארת ישראל" אות ו'. ג. ראה "תוספות יום טוב" ד"ה "שנטייבה". ד. פינוי קוצים מחוברים מהשדה הוא תולדה של "חורש". תולדות מלאכה אסורות בשבת מדאורייתא ובשביעית מדרבנן. פינוי קוצים תלושים מן השדה - אסור בין בשבת בין בשביעית מדרבנן בלבד, לפי שאינו מלאכה גמורה (תוספות גיטין מד/ב ד"ה "שנתקווצה"). ה. רש"י בכורות לד/ב ד"ה "שנתקווצה" וד"ה "תזרע". ו. ואילו את היבול הדרוש למס המלכות יפיק מחלק אחר בשדה שלא נעבד באיסור. ז. בתורת כהנים (ויקרא כה/ו) נאמר, כי לדעת בית שמאי איסור זה הוא מדאורייתא (ראה פירוש הר"ש משאנץ לתורת כהנים שם).

משנה ג'

דף היומי: יבמות מ"ה ע"ב

בְּמִשְׁנָה זוֹ מִסְתַּיֵּם הָעִסּוּק בְּשָׂדֶה שֶׁנֶּעֱבַד בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה.
הַמִּשְׁנָה עוֹסֶקֶת בַּחֲכִירַת שָׂדֶה. חֲכִירָה הִיא סוּג שֶׁל שְׂכִירוּת, שֶׁתַּשְׁלוּמוֹ מִתְבַּצֵּעַ בְּאֶמְצָעוּת חֵלֶק מִיבוּל הַשָּׂדֶה הַמֻּחְכָּר.

ביאור

[1] מֻתָּר לְסַכֵּם בִּשְׁנַת שְׁמִטָּה עִם נָכְרִי שֶׁיַּחְכְּרוּ מִמֶּנּוּ שָׂדֶה בַּשָּׁנָה הַשְּׁמִינִית, אַף עַל פִּי שֶׁבְּעִקְבוֹת הֶסְכֵּם זֶה יַחֲרֹשׁ הַנָּכְרִי אֶת הַשָּׂדֶה בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה כְּדֵי לְהַכְשִׁירוֹ לִזְרִיעָה. בְּרַם, אָסוּר לְסַכֵּם כֵּן עִם יִשְׂרָאֵל הֶחָשׁוּד עַל אִי שְׁמִירַת שְׁמִטָּה, פֶּן יַחֲרֹשׁ אֶת הָאֲדָמָה בַּשְּׁמִטָּה.

בִּתְקוּפַת חֲזַ"ל רָוַח מִנְהָג, שֶׁהָרוֹאֶה אֶת חֲבֵרוֹ חוֹרֵשׁ וְזוֹרֵעַ בַּשָּׂדֶה, בֵּרְכוֹ לְהַצְלָחָה "יִישַׁר כֹּחֶךָ", "חֲזַק וֶאֱמָץ", וְכַדּוֹמֶה, כְּדֵי לְחַזֵּק אֶת יָדוֹ.

[2] בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה מֻתָּר לְחַזֵּק יָדָיו שֶׁל נָכְרִי הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בַּקַּרְקַע, אַךְ אָסוּר לְחַזֵּק יָדָיו שֶׁל יִשְׂרָאֵל הָעוֹשֶׂה כֵּן[ח].

אַגַּב כָּךְ מְצַיֶּנֶת הַמִּשְׁנָה כִּי מֻתָּר לִשְׁאֹל בִּשְׁלוֹם עוֹבְדֵי כוֹכָבִים,

[1] חוֹכְרִין נִירִין מִן הַנָּכְרִים בַּשְּׁבִיעִית, אֲבָל לֹא מִיִּשְׂרָאֵל. [2] וּמַחֲזִיקִין יְדֵי נָכְרִים בַּשְּׁבִיעִית, אֲבָל לֹא יְדֵי יִשְׂרָאֵל. וְשׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹמָן, מִפְּנֵי דַרְכֵי שָׁלוֹם:

רבינו עובדיה מברטנורא

חוכרין נירין. יכול ישראל לקבל עליו בכך וכך כוריס לשנה שדה הנכרי שחרשה בשביעית לזרעה למוצאי שביעית, ואע"פ שגורס לנכרי לחרוש בשביעית. נירין לשון נירו לכם ניר (ירמיה ד): **ומחזיקים ידי נכרים.** אם מצאו חורש יכול לומר לו יישר כחך וכיוצא בזה: **ושואלים בשלומן.** ואפילו ביום חגו:

גַּם בְּיוֹם חַגָּא שֶׁלָּהֶם שֶׁנִּקְבַּע לְשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה, מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם.

בְּמַסֶּכֶת גִּטִּין[ט] מְבָאֶרֶת הַגְּמָרָא, כִּי שְׁאִילַת שָׁלוֹם זוֹ תֵּעָשֶׂה בְּשָׂפָה רָפָה וּבְכֹבֶד רֹאשׁ. כְּמוֹ כֵן, אֵין לְהִכָּנֵס לְבֵית הַנָּכְרִי כְּדֵי לִשְׁאֹל בִּשְׁלוֹמוֹ, אֶלָּא אִם פָּגַע בּוֹ בְּאַקְרַאי, יְבָרְכוֹ לְשָׁלוֹם.

משנה ד'

דף היומי: יבמות מ"ו ע"ב

עֵצִים הַנְּטוּעִים בִּצְפִיפוּת יְתֵרָה, אֵינָם מִתְפַּתְּחִים כַּיָּאוּת, וְיֵשׁ לְדַלְּלָם עַל יְדֵי עֲקִירַת כַּמָּה מֵהֶם. לְדַעַת הָרַמְבַּ"ם[י] דִּלּוּל לְשֵׁם הַגְּבָרַת צְמִיחַת יֶתֶר הָעֵצִים אָסוּר בִּשְׁבִיעִית, מִפְּנֵי מְלֶאכֶת "זְמִירָה"[יא] ("וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר"[יב]), אַךְ מֻתָּר לְדַלֵּל עֵצִים מִתּוֹךְ כַּוָּנָה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם לְהַסָּקָה וְכַדּוֹמֶה.

ביאור

[1] הַמְדַלֵּל[יג] עֲצֵי זַיִת בַּשְּׁמִטָּה, לְצֹרֶךְ הַסָּקָה, וְכַדּוֹמֶה - לְדַעַת בֵּית שַׁמַּאי, לֹא יַעֲקֹר אֶת הָעֵץ מִן הַשֹּׁרֶשׁ אֶלָּא יִכְרְתֶנּוּ בְּסָמוּךְ לַקַּרְקַע. טַעַם הַדָּבָר, לְפִי שֶׁהָרוֹאֶה עָלוּל לַחְשֹׁד כִּי שֵׁרוּשׁ הָעֵץ נַעֲשֶׂה לְשֵׁם הַכְשָׁרַת מְקוֹמוֹ לִזְרִיעָה[יד].

בֵּית הִלֵּל חוֹלְקִים וְסוֹבְרִים, כִּי מֻתָּר לְשָׁרֵשׁ עֵצִים בּוֹדְדִים, וְאֵין חֲשָׁשׁ פֶּן יַחְשֹׁד הָרוֹאֶה שֵׁרוּשׁ אֵי אֵלֶּה עֵצִים כִּי הַפְּעֻלָּה נַעֲשֵׂית לְשֵׁם הַכְשָׁרַת הַקַּרְקַע לִזְרִיעָה. אִם כִּי מוֹדִים בֵּית הִלֵּל, שֶׁהַ"מַּחְלִיק" - מְדַלֵּל עֵצִים אֲחָדִים סְמוּכִים, אֵינוֹ רַשַּׁאי לְשָׁרְשָׁם, כִּי הוּא מְפַנֶּה שֶׁטַח נִרְחָב וְעָלוּל לְהַגִּיעַ לִידֵי חֲשָׁד כִּי כַוָּנָתוֹ לְהַכְשִׁירוֹ לִזְרִיעָה.

אִם כֵּן, אֵפוֹא, "לְדַלֵּל" - עֵצִים בּוֹדְדִים - מֻתָּר; "לְהַחְלִיק" - לְדַלֵּל עֵצִים רַבִּים - אָסוּר.

[2] לְדַעַת בֵּית הִלֵּל, מַהוּ "מְדַלֵּל" הָרַשַּׁאי לְשָׁרֵשׁ? הָעוֹקֵר עֵץ אֶחָד, אוֹ שְׁנַיִם, הַסְּמוּכִים זֶה לָזֶה.

[1] הַמֵּדֵל בְּזֵיתִים, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, יָגֹם. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, יְשָׁרֵשׁ. וּמוֹדִים בַּמַּחֲלִיק עַד שֶׁיָּגֹם. [2] אֵיזֶה הוּא הַמֵּדֵל, אֶחָד אוֹ שְׁנָיִם. הַמַּחֲלִיק, שְׁלֹשָׁה, זֶה בְצַד זֶה. [3] בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? מִתּוֹךְ שֶׁלּוֹ. אֲבָל מִתּוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ - אַף הַמַּחֲלִיק, יְשָׁרֵשׁ:

רבינו עובדיה מברטנורא

המדל בזיתים. כשהזיתים מקורבים זה לזה יותר מדאי נוטל אחד ומניח ב' או נוטל ב' ומניח אחד כדי שיגדל ויתעבה. מדל לשון שליפה והסרה, וי"מ לשון דלדול ודלות שמדלדל שדהו מן הזיתים: **יגום.** גומס ומקצץ האילן ומשאיר השרש בארץ, ולא ישרש לגמרי שלא יראה כעובד את האדמה: **ומודים במחליק.** כגון אם נוטל שלשה זיתים זה בצד זה שמחליק פני הקרקע יותר מדאי יאמרו לעבודת קרקע הוא מתכוין ואסור: **מתוך של חבירו אף המחליק ישרש.** דלא עביד אינש שיתקן קרקע חבירו, וידוע דלעניס הוא מכוין:

מַהוּ "מַחְלִיק" הָאָסוּר לְשָׁרֵשׁ? הָעוֹקֵר שְׁלֹשָׁה עֵצִים סְמוּכִים.

[3] בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בָּעוֹשֶׂה כֵן בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ שֶׁלּוֹ, אַךְ בִּשְׂדֵה חֲבֵרוֹ רַשַּׁאי אָדָם לְהַחְלִיק וּלְשָׁרֵשׁ, כִּי לֹא יַחְשְׁדוּ בוֹ שֶׁהוּא מַכְשִׁיר קַרְקַע שֶׁל חֲבֵרוֹ לְשֵׁם זְרִיעָה, אֶלָּא יָבִינוּ כִּי בִרְצוֹנוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּעֵצִים, כְּגוֹן לְהַסָּקָה.

מקורות והערות

ח. "שושנים לדוד" מפרש, כי כוונת המשנה שאף בשעת הסכנה, כאשר הותר לחרוש, מכל מקום אין להחזיק יד ישראל החורש. ט. דף סב/א. י. הלכות שמיטה פרק א' הלכה ב'. "תוספות יום טוב" (ד"ה "המדל") מביא, כי במפרשים אחרים (רע"ב ור"ש) קיימת משמעות שדילול מותר אף לצורך צמיחת העצים הנותרים, אך הוא תמה מדוע פעולה זו אינה בכלל זמירה? במה שונה כריתת ענפים לצורך הצמחת העץ, מכריתת עץ לצורך צמיחת עץ אחר? בנוסף הוא מצביע על כך, כי קיימת משמעות סותרת בדברי המפרשים הללו, ולפיה דילול לצורך העצים אסור (ראה על כך עוד ב"פאת השולחן", כ/מו, המפרש במה שונה דילול מזמירה). יא. ראה תוספות יום טוב. יב. ויקרא, כה/ד. יג. **"מדל"**: יש מפרשים "ממעט" מלשון דל, עני. יש מפרשים מלשון "דולה", שולף, מוציא. יד. משמעות הרמב"ם בפירוש המשנה. אולם ראה גם ר"ש סיריליאו.

משנה ה'

דף היומי: **יבמות מ"ז ע"ב**

מִשְׁנָה זוֹ מְפָרֶטֶת כֵּיצַד מֻתָּר לִקְצֹץ חֶלְקֵי אִילָן לְצֹרֶךְ שִׁמּוּשׁ בָּעֵצִים הַנִּקְצָצִים, כְּגוֹן לְהַסָּקָה, וְכַדּוֹמֶה.
פְּעֻלָּה זוֹ מֻתֶּרֶת בַּשְׁמִטָּה, בִּתְנָאִים מְסֻיָּמִים, אַךְ אֲסוּרָה אִם נַעֲשֵׂית כְּדֵי לְהֵיטִיב אֶת הָעֵץ הַמְקֻצָּץ, מִשּׁוּם מְלֶאכֶת "זְמִירָה".

ביאור

[1] הַמְבַקֵּעַ עֲצֵי זַיִת מִתּוֹךְ מַטָּרָה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּעֵצִים הַבְּקוּעִים, לֹא יְחַפֶּה בְעָפָר אֶת מְקוֹם הַחִתּוּךְ בָּעֵץ, כִּי פְעֻלָּה זוֹ מַשְׁבִּיחָה אֶת הָעֵץ. אַךְ רַשַּׁאי הוּא לְחַפּוֹת אֶת מְקוֹם הַחֲתָךְ בַּאֲבָנִים אוֹ בְקַשׁ, כְּדֵי לִמְנֹעַ אֶת יִבּוּשׁוֹ שֶׁל הַמָּקוֹם.

עֲצֵי שִׁקְמָה (- תְּאֵנָה יַעֲרִית) מְשַׁמְּשִׁים לְתַעֲשִׂיַּת הָעֵץ. "בְּתוּלַת הַשִּׁקְמָה" הִיא שִׁקְמָה שֶׁלֹּא נִקְצְצָה מֵעוֹלָם. קְצִיצַת הַגֶּזַע בְּעָבְיוֹ מַשְׁבִּיחָה אֶת הַשִּׁקְמָה וּמַרְבָּה אֶת עֲנָפֶיהָ. שִׁקְמָה שֶׁכְּבָר נִקְצְצָה בֶּעָבָר מְכֻנָּה "סַדַּן הַשִּׁקְמָה" אוֹ "קוֹרוֹת שִׁקְמָה".

רבינו עובדיה מברטנורא

לא יחפה. הבקוע בעפר, שהרי הוא מיתקן בכך שהעפר נעשה טיט ומשביח האילן: **באבנים ובקש.** דהוי כמושיב שומר שלא ייבש:

[1] הַמַּבְקִיעַ בְּזַיִת, לֹא יְחַפֵּהוּ בְעָפָר, אֲבָל מְכַסֶּה הוּא בַּאֲבָנִים אוֹ בְקַשׁ. [2] הַקּוֹצֵץ קוֹרוֹת שִׁקְמָה, לֹא יְחַפֵּהוּ בְעָפָר, אֲבָל מְכַסֶּה הוּא בַּאֲבָנִים אוֹ בְקַשׁ.

[2] הַקּוֹצֵץ "קוֹרוֹת שִׁקְמָה" בִּשְׁנַת שְׁמִטָּה, כְּדֵי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּקּוֹרוֹת, יִנְהַג כַּדֶּרֶךְ שֶׁפֹּרְטָה מַעְלָה לְגַבֵּי מְבַקֵּעַ זֵיתִים - לֹא יְחַפֶּה אֶת מְקוֹם הַחֲתָךְ בֶּעָפָר, אַךְ רַשַּׁאי לְחַפּוֹתוֹ בַּאֲבָנִים אוֹ בְקַשׁ.

המשך משנה ה'

דף היומי: **יבמות מ"ח ע"ב**

ביאור

זְמִירַת עֵצִים אֲסוּרָה בַּשְּׁמִטָּה, אִם הִיא נַעֲשֵׂית בְּאֹפֶן הַגּוֹרֵם לְהַשְׁבָּחַת הָעֵץ[טו]. זְמִירָה לְצֹרֶךְ הַשְׁבָּחָה נַעֲשֵׂית בְּדִיּוּק רַב, לְפִי שֶׁיֵּשׁ לְכַוֵּן הֵיטֵב אֶת מְקוֹם הַחִתּוּךְ כְּדֵי לְהַשְׁבִּיחַ אֶת הָעֵץ. בְּרַם, מֻתָּר לִכְרֹת עֲנָפִים לְצֹרֶךְ שִׁמּוּשׁ, בְּלֹא לְדַיֵּק וּלְכַוֵּן בִּמְקוֹם הַחִתּוּךְ.

[3] יוֹצֵאת מִן הַכְּלָל הִיא בְּתוּלַת הַשִּׁקְמָה, שֶׁאָסוּר לְקָצְצָהּ בַּשְּׁמִטָּה, כִּי קְצִיצָתָהּ, גַּם בְּלֹא דִּיּוּק - מַשְׁבִּיחָתָהּ בְּיוֹתֵר, וַעֲבוֹדַת הַזְּמִירָה אֲסוּרָה.

לְדַעַת רַבִּי יְהוּדָה, יֵשׁ לְהַתִּיר לִקְצֹץ בְּתוּלַת שִׁקְמָה בְּגֹבַהּ שׁוֹנֶה מֵהָרָגִיל, כְּגוֹן, מֵעַל גֹּבַהּ עֲשָׂרָה טְפָחִים מִן הָאָרֶץ, אוֹ בְגֹבַהּ פְּנֵי הָאֲדָמָה; שֶׁכֵּן, פְּעֻלָּה זוֹ מַזִּיקָה לַשִּׁקְמָה וְאֵינָהּ בִּכְלָל זְמִירָה[טז].

רבינו עובדיה מברטנורא

בתולת שקמה. שלא נקננה מעולם: **מפני שהיא עבודה.** שהיא משובחת בכך: **כדרכה אסור.** שהיא מתגדלת ומתעבה בכך והוי כעין זומר לגפנים: **אלא מגביה עשרה.** שאין דרך לעולם לכרתה אלא למטה מעשרה: **או גומם מעל הארץ.** שאין דרך לכרות אותה כך. והלכה כר' יהודה:

[3] אֵין קוֹצְצִין בְּתוּלַת שִׁקְמָה בַּשְּׁבִיעִית, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲבוֹדָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כְּדַרְכָּהּ, אָסוּר, אֶלָּא אוֹ מַגְבִּיהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים, אוֹ גוֹמֵם מֵעַל הָאָרֶץ:

משנה ו'

דף היומי: **יבמות מ"ט ע"ב**

מִשְׁנָה זוֹ מַמְשִׁיכָה לַעֲסֹק בִּקְצִיצַת אִילָנוֹת בַּשְּׁמִטָּה, וְהִיא מִתְמַקֶּדֶת בִּקְצִיצַת עַנְפֵי גֶפֶן וּבִקְצִיצַת קָנִים.
בְּעוֹד שֶׁפְּעֻלַּת "זְמִירָה" - חִתּוּךְ מִקְצוֹעִי שֶׁל עַנְפֵי אִילָן - אֲסוּרָה בְּכָל אֹפֶן שֶׁהוּא, חִתּוּךְ סְתָמִי מֻתָּר בָּאֲפָנִים מְסֻיָּמִים.
גַּם פְּעֻלַּת חִתּוּךְ סְתָמִית עֲשׂוּיָה לְחַזֵּק אֶת הַגְּפָנִים וְאֶת הַקָּנִים, אַךְ אִם אֵין הִיא נַעֲשֵׂית לְמַטְּרַת חִזּוּק הָעֵצִים, אֶלָּא לְצֹרֶךְ שִׁמּוּשׁ בָּעֲנָפִים הַנִּקְצָצִים, מֻתָּר לַעֲשׂוֹתָהּ[יז]. הַמִּשְׁנָה מְבָאֶרֶת בְּאֵיזֶה אֹפֶן יֵשׁ לַעֲשׂוֹת פְּעֻלּוֹת אֵלּוּ.

ביאור

[1] "הַמְזַנֵּב בִּגְפָנִים" - הַמְקַצֵּץ זְמוֹרוֹת גְּפָנִים לְצֹרֶךְ הַסָּקָה - וְהַקּוֹצֵץ קָנִים, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר כִּי עָלָיו לְזָמְרָם וּלְקָצְצָם בְּגֹבַהּ טֶפַח מֵעַל הַמָּקוֹם שֶׁדֶּרֶךְ הַזּוֹמְרִים וְהַקּוֹצְצִים לִזְמֹר (סָמוּךְ לַגֶּזַע) וְלִקְצֹץ (סָמוּךְ לַקַּרְקַע), כְּדֵי שֶׁלֹּא יַחְשְׁדוּהוּ כְּעוֹבֵר עַל אִסּוּר זְמִירָה[יח].

רבינו עובדיה מברטנורא

המזנב בגפנים. מקטע זנבות הגפנים כדי שיעבה הגזע ויגדל ויגבר כחו, וכן הקוצץ קנים כדי שיתעבו ויוסיף כחן: **ירחיק טפח.** מן הקרקע ושוב לא מיחזי כעבודה:

[1] הַמְזַנֵּב בִּגְפָנִים וְהַקּוֹצֵץ קָנִים - רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, יַרְחִיק טֶפַח.

מקורות והערות

טו. לגבי זמירה בשביעית נאמר (ויקרא כה/ד) "וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר". נחלקו הראשונים, אם איסור התורה מתייחס לכלל העצים, ולאו דווקא כרם, או שמן התורה אסורה אך זמירת הכרם ואילו זמירת יתר האילנות אסורה מדרבנן (ראה רשב"ם בבא בתרא דף פ/ב ד"ה "מפני" וד"ה "הלכך גבי שביעית", ור"ש בפרק ב' משנה ג'). **טז.** רמב"ן (בבא בתרא דף פ/ב) מפרש, כי תנא קמא חולק ואוסר זאת, שמא יבואו להתיר קציצה כדרכה. אולם "כסף משנה" (הלכות שמיטה פרק א' הלכה כ"א) כותב כי דעת הרמב"ם שרבי יהודה בא לפרש את דברי תנא קמא ואין כאן מחלוקת. **יז.** ראה "תוספות יום טוב". **יח.** על פי

ביאור

אוּלָם רַבִּי עֲקִיבָא סָבוּר כִּי בִקְצִיצַת גְּפָנִים וְקָנִים, אֵין לָחֹשׁ פֶּן יַחְשְׁדוּ בוֹ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְשַׁנּוֹת בְּגֹבַהּ מְקוֹם הַקְּצִיצָה. רַבִּי עֲקִיבָא מוֹסִיף וּמַבְהִיר, כִּי מֻתָּר לְקְצֹץ בְּקַרְדֹּם, מַגָּל, מְגֵרָה (מַסּוֹר) וּבְכָל כְּלִי שֶׁיַּחְפֹּץ.

רבינו עובדיה מברטנורא

שנפשח. נסדק, כמו (איכה ג) ויפשחני: **לא שיעלה.** שיתחברו סדקיו: **אלא שלא יוסיף.** ליסדק:

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, קוֹצֵץ בְּדַרְכּוֹ, בְּקַרְדֹּם אוֹ בְמַגָּל וּבִמְגֵרָה וּבְכָל מַה שֶּׁיִּרְצֶה. [2] אִילָן שֶׁנִּפְשַׁח, קוֹשְׁרִין אוֹתוֹ בַּשְּׁבִיעִית, לֹא שֶׁיַּעֲלֶה אֶלָּא שֶׁלֹּא יוֹסִיף:

[2] אִילָן שֶׁגִּזְעוֹ נִסְדַּק, מֻתָּר לְקָשְׁרוֹ בַּשְּׁמִטָּה בְּאֹפֶן שֶׁיִּמְנַע אֶת הִתְאָרְכוּת הַסֶּדֶק, אַךְ אֵין לְקָשְׁרוֹ בְּאֹפֶן שֶׁיָּבִיא לְאִחוּיוֹ.

משנה ז'

דף היומי: יבמות נ' ע"ב

מִן הַפָּסוּק[יט] "וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם **לְאָכְלָה**", דָּרְשׁוּ חֲכָמִים כִּי פֵּרוֹת הַקְּדוֹשִׁים בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית נִתְּנוּ רַק לַאֲכִילָה וְאָסוּר לְהַפְסִידָם בַּיָּדָיִם.

אַרְבַּע הַמִּשְׁנָיוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת שֶׁל הַפֶּרֶק עוֹסְקוֹת בַּהֲלָכָה זוֹ.

בְּמִשְׁנָה זוֹ נִתְוַדַּע לְכָךְ, שֶׁקִּטּוּף פֵּרוֹת שֶׁלֹּא הִבְשִׁילוּ, שֶׁאֵין דֶּרֶךְ לְאָכְלָם, מֻגְדָּר "הֶפְסֵד", שֶׁהֲרֵי הַקּוֹטֵף מַפְסִיד אֶת פֵּרוֹת הַשְּׁבִיעִית בְּכָךְ שֶׁלֹּא יַבְשִׁילוּ וְיִהְיוּ רְאוּיִים לְמַאֲכָל.

ביאור

פֵּרוֹת אִילָן הַקְּדוֹשִׁים בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית, מֵאֵיזֶה שְׁלַב בְּשֵׁלוּת מֻתָּר לְקָטְפָם[כ]?

וּבְכֵן, פַּגֵּי תְאֵנָה, מֵעֵת שֶׁ"יַזְרִיחוּ", כְּלוֹמַר, יַאְדִּמוּ קִמְעָא - מֻתָּר לִלְקֹט מְעַט מְעַט[כא], כְּדֵי לְלַפֵּת בָּהֶם אֶת הַפַּת הַנֶּאֱכֶלֶת בַּשָּׂדֶה, כְּדַרְכָּם לֶאֱכֹל בְּאוֹתָהּ עֵת[כב].

תְּאֵנִים שֶׁ"בִּחֲלוּ" - שְׁלַב גְּדִילָה נוֹסָף שֶׁבּוֹ רָאשֵׁיהֶן מַלְבִּינִים, מֻתָּר לְלַקֵּט אַף כְּדֵי לְהַכְנִיס לַבַּיִת לְצֹרֶךְ אֲכִילָה.

הַמִּשְׁנָה מוֹסִיפָה, כִּי שְׁלַב "בֹּחַל" הוּא הַקּוֹבֵעַ גַּם בְּיֶתֶר הַשָּׁנִים אֶת חִיּוּב הַמַּעַשְׂרוֹת שֶׁל הַתְּאֵנִים, שֶׁמֵּעֵת שֶׁהִבְחִילוּ בָּאוּ לִכְלָל הַגְדָּרַת פְּרִי הַחַיָּב בְּמַעַשְׂרוֹת (יְבוּל שְׁנַת-הַשֶּׁבַע עַצְמָהּ, פָּטוּר מִמַּעַשְׂרוֹת, כַּמּוּבָן).

רבינו עובדיה מברטנורא

מאימתי אוכלים פירות האילן בשביעית. משוס דדרשינן לאכלה ולא להפסד ואם אוכלן קודם בישולן היינו הפסד: **הפגים.** פגי תאנה כדכתיב (ש"ה ב) התאנה חנטה פגיה: **משהזריחו.** האדימו וזהו התחלת בשולן: **אוכל בהם פתו בשדה.** אבל ללקט ולהכניס לבית אינו רשאי עד שיגמרו: **בחלו.** שגדל הרבה, ודומה לו וגם נפשם בחלה בי (זכריה יא). ובירושלמי יליף לה מדכתיב (ויקרא כה) תהיה כל תבואתה לאכול וכתיב (שם) מן השדה תאכלו את תבואתה, בשתי תבואות הכתוב מדבר אחת מן הבית ואחת מן השדה:

מֵאֵימָתַי אוֹכְלִין פֵּרוֹת הָאִילָן בַּשְּׁבִיעִית? הַפַּגִּים, מִשֶּׁיַּזְרִיחוּ, אוֹכֵל בָּהֶם פִּתּוֹ בַּשָּׂדֶה. בִּחֲלוּ, כּוֹנֵס לְתוֹךְ בֵּיתוֹ. וְכֵן כַּיּוֹצֵא בָהֶם בִּשְׁאָר שְׁנֵי שָׁבוּעַ חַיָּב בְּמַעַשְׂרוֹת:

משנה ח'

דף היומי: יבמות נ"א ע"ב

בְּצִירַת עִנְבֵי שְׁבִיעִית לִפְנֵי מוֹעֵד הַבְשָׁלָתָם - אֲסוּרָה, לְפִי שֶׁהִיא מֻגְדֶּרֶת "הֶפְסֵד" לְפֵרוֹת שְׁבִיעִית. מִשְׁנָה זוֹ מְפָרֶטֶת אֶת הַשְּׁלַבִּים שֶׁבָּהֶם מֻתָּר לִבְצֹר עֲנָבִים הַקְּדוֹשִׁים בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית.

ביאור

עִנְבֵי בֹסֶר מֻתָּר לִבְצֹר מִשָּׁעָה שֶׁנִּתָּן לְסָחְטָם וּלְהוֹצִיא מֵהֶם נוֹזֵל. בְּמַצָּבָם זֶה רְגִילִים עוֹבְדֵי הַשָּׂדֶה לְלַפֵּת בָּהֶם אֶת הַפַּת. הֶתֵּר זֶה מְסֻיָּג לַאֲכִילָה מִסּוּג זֶה בִּלְבַד, שֶׁבַּעֲבוּרָה מְלַקְּטִים קִמְעָה קִמְעָה מִן הָעֲנָבִים.

עִנְבֵי בֹסֶר שֶׁהֵחֵלּוּ לְהַבְשִׁיל עַד שֶׁקְּלִפָּתָם הִשְׁתַּקְּפָה וְנִתָּן לִרְאוֹת בַּעֲדָהּ אֶת הַחַרְצַנִּים, מְכֻנִּים "בָּאֱשָׁה". מִשָּׁלָב זֶה מֻתָּר לְלַקְּטָם כְּדֵי לְהַכְנִיסָם לַבַּיִת לְצֹרֶךְ אֲכִילָה.

הַמִּשְׁנָה מוֹסִיפָה, כִּי שְׁלַב "בָּאֱשָׁה" הוּא הַקּוֹבֵעַ גַּם בְּיֶתֶר הַשָּׁנִים אֶת חִיּוּב הַמַּעַשְׂרוֹת שֶׁל הָעֲנָבִים, שֶׁמֵּעֵת שֶׁהִבְאִישׁוּ בָּאוּ לִכְלָל הַגְדָּרַת פְּרִי הַחַיָּב בְּמַעַשְׂרוֹת.

רבינו עובדיה מברטנורא

משהביא מים. שסוחטו ויוצא ממנו משקה: **משהבאישו.** משיקראו באשה, והיינו כשיתחילו להתבשל ונתבשלו עד שהחרצנים שבפנים נראים מבחוץ מתוך הקליפה:

הַבֹּסֶר, מִשֶּׁהֵבִיא מַיִם, אוֹכֵל בּוֹ פִּתּוֹ בַּשָּׂדֶה. הִבְאִישׁ, כּוֹנֵס לְתוֹךְ בֵּיתוֹ. וְכֵן כַּיּוֹצֵא בוֹ בִּשְׁאָר שְׁנֵי שָׁבוּעַ, חַיָּב בְּמַעַשְׂרוֹת:

מקורות והערות

הרמב"ם בפירוש המשנה. אולם ראה "תוספות יום טוב". **יט.** ויקרא, כה/ו. **כ.** פירוש הרא"ש. **כא.** הרמב"ם הלכות שמיטה פרק ה' הלכה ט"ו. **כב.** דין זה דרשו חז"ל מן הפסוק.

משנה ט'

דף היומי: **יבמות נ"ב ע"ב**

מִשְׁנָה זוֹ מְפָרֶטֶת אֶת הַשְּׁלַבִּים שֶׁבָּהֶם מֻתָּר לִמְסֹק זֵיתִים הַקְּדוֹשִׁים בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית.
לְעֻמַּת גְּדוּלִים אֲחֵרִים הַמְשַׁמְּשִׁים בְּעִקָּר לַאֲכִילָה, שֶׁמֶן הַזַּיִת מְשַׁמֵּשׁ גַּם לְסִיכַת הַגּוּף. כְּשֵׁם שֶׁאֵין קוֹטְפִים פֵּרוֹת שְׁבִיעִית לַאֲכִילָה בְּטֶרֶם גָּדְלוּ עַד הַשִּׁעוּר הָרָאוּי לַאֲכִילָה, כָּךְ אֵין לִכְתֹּשׁ זֵיתִים לְהָפִיק שֶׁמֶן לְסִיכָה כִּי אִם מִזֵּיתִים שֶׁכְּבָר בָּשְׁלוּ דַיָּם, עֲדֵי הַגִּיעָם לַשָּׁלָב שֶׁבּוֹ רְגִילִים לְהָפִיק מֵהֶם שֶׁמֶן.

ביאור

[1] זֵיתִים שֶׁאָגְרוּ שֶׁמֶן בְּכַמּוּת כָּזוֹ שֶׁנִּתָּן לְהָפִיק רְבִיעִית שֶׁמֶן מִכַּמּוּת שֶׁל סְאָה זֵיתִים (כְּאָחוּז אֶחָד שֶׁמֶן מִכְּלָל הַפְּרִי. הַיַּחַס בֵּין רְבִיעִית לִסְאָה - 1/96), מֻתָּר לְפָצְעָם, כְּדַרְכָּם בַּיָּמִים הָהֵם, כְּדֵי לְאָכְלָם בַּשָּׂדֶה. פְּצִיעַת הַזַּיִת - שְׁבִירָתוֹ עַל גַּבֵּי אֶבֶן, נוֹעֲדָה לְמַתֵּק אֶת הַזַּיִת הַמָּרִיר (הַפְּצִיעָה מְבַקַּעַת אֶת צִיפַּת הַפְּרִי וּמָהֳלָהּ הַמָּרִיר זָב הֵימֶנָּה. בְּזֵיתִים שֶׁלֹּא הִסְתַּיֵּם גְּדוּלָם מְרֻבֶּה הַמֹּהַל הַמָּרִיר).

מִשֶּׁאָגְרוּ יוֹתֵר שֶׁמֶן, וְנִתָּן לְהָפִיק חֲצִי לֹג (= שְׁתֵּי רְבִיעִיּוֹת) מִכָּל סְאַת זֵיתִים, מֻתָּר אַף לְכָתְשָׁם כְּדֵי לְסוּךְ מִשַּׁמְנָם בַּשָּׂדֶה.

אַחַר שֶׁצָּמְחוּ כְּדֵי שְׁלִישׁ מִגָּדְלָם הָעֲתִידִי[כג], מֻתָּר לְמָסְקָם לְכָל שִׁמּוּשׁ, אַף לִכְתִישָׁה לְצֹרֶךְ סִיכָה וַאֲכִילָה בַּבָּיִת[כד].

[2] הַמִּשְׁנָה מוֹסִיפָה, כִּי שְׁלַב "שְׁלִישׁ הַגִּדּוּל" הוּא הַקּוֹבֵעַ גַּם בְּיֶתֶר הַשָּׁנִים אֶת חִיּוּב הַמַּעַשְׂרוֹת שֶׁל הַזֵּיתִים, שֶׁמֵּעֵת שֶׁגָּדְלוּ שְׁלִישׁ הֵם בָּאִים לִכְלָל הַגְדָּרַת פְּרִי הַחַיָּב בְּמַעַשְׂרוֹת.

בַּמִּשְׁנָיוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת צֻיַּן מִמָּתַי וְכֵיצַד מֻתָּר לֶאֱכֹל תְּאֵנִים, עֲנָבִים וְזֵיתִים הַקְּדוֹשִׁים בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית.

[3] הַמִּשְׁנָה מְצַיֶּנֶת, כִּי אֶת יֶתֶר הַגִּדּוּלִים הַקְּדוֹשִׁים בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית מֻתָּר לֶאֱכֹל מֵעֵת שֶׁהִגִּיעוּ לְ"עוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת", הַיְינוּ: הַשִּׁעוּר שֶׁבּוֹ בְּיֶתֶר הַשָּׁנִים הֵם מִתְחַיְּבִים בְּהַפְרָשַׁת תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת. שִׁעוּר זֶה הוּא שְׁלִישׁ גִּדּוּלָם[כה].

[1] זֵיתִים, מִשֶּׁיַּכְנִיסוּ רְבִיעִית לִסְאָה, פּוֹצֵעַ וְאוֹכֵל בַּשָּׂדֶה. הִכְנִיסוּ חֲצִי לֹג, כּוֹתֵשׁ וְסָךְ בַּשָּׂדֶה. הִכְנִיסוּ שְׁלִישׁ, כּוֹתֵשׁ בַּשָּׂדֶה וְכוֹנֵס לְתוֹךְ בֵּיתוֹ. [2] וְכֵן כַּיּוֹצֵא בָהֶם בִּשְׁאָר שְׁנֵי שָׁבוּעַ, חַיָּבִים בְּמַעַשְׂרוֹת. [3] וּשְׁאָר כָּל פֵּרוֹת הָאִילָן, כְּעוֹנָתָן לְמַעַשְׂרוֹת, כָּךְ עוֹנָתָן לַשְּׁבִיעִית:

רבינו עובדיה מברטנורא

רביעית לסאה. שמסאה זיתים יכול להוציא רביעית הלוג שמן: **פוצע.** דרך הזיתים לפצען כדי למתק מרירותן: **ואוכל בשדה.** דדבר שדרכו לאכול הוא. אבל לסוך לא חזו, ואין סכין אלא בדבר שדרכו לסוך: **הכניסו חצי לוג.** שנתבשלו עד שהוא יכול להוציא חצי לוג מסאה: **הכניסו שליש.** שנתגדלו שליש ממה שעתידים להתגדל. א"ג שמוציא מהן עכשיו שליש ממה שמוציא לסאה כשנתבשלו יפה: **כך עונתן לשביעית.** אין אוכלין מהן בשביעית עד שיגיעו לעונת מעשרות המפורש בפ"ק דמעשרות, דדוקא תאנים וענבים וזיתים רגילים לאכול קודם בשולן לפיכך התירו לאכול מהם בשדה בשביעית קודם שיגיעו לעונת המעשרות, אבל לא בשאר פירות:

משנה י'

דף היומי: **יבמות נ"ג ע"ב**

מִשְׁנָה זוֹ עוֹסֶקֶת בִּקְצִיצַת אִילָנוֹת פְּרִי.
קְצִיצַת אִילַן פְּרִי בְּלֹא סִבָּה, אֲסוּרָה - "לֹא תַשְׁחִית"[כו]. בְּרַם, מֻתָּר לִקְצֹץ אִילָן פְּרִי אִם עֵרֶךְ הָעֵץ (הַגֶּזַע וַעֲנָפָיו) עוֹלֶה עַל עֵרֶךְ הַפֵּרוֹת, אוֹ אִם הָעֵץ הִזְקִין וּפֵרוֹתָיו אֵינָם שָׁוִים שֶׁיִּטְרְחוּ עֲבוּרָם[כז].
בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה, אָסוּר, בְּכָל אֹפֶן, לִקְצֹץ אִילָנוֹת שֶׁהֵחֵל בָּהֶם שְׁלַב הַצְמָחַת פֵּרוֹת, מִפְּנֵי שֶׁבְּכָךְ גּוֹרְמִים הֶפְסֵד לַפֵּרוֹת שֶׁהוּא עָתִיד לְגַדֵּל.

ביאור

[1] מִמָּתַי אָסוּר לִקְצֹץ אִילָנוֹת פְּרִי בַשְּׁבִיעִית?

בֵּית שַׁמַּאי סוֹבְרִים: מֵעֵת שֶׁהָאִילָן מַפְרִיחַ עָלִים. בְּדֶרֶךְ כְּלָל הָאִילָנוֹת מַפְרִיחִים עָלִים בִּתְקוּפַת נִיסָן.

בֵּית הִלֵּל חוֹלְקִים וְאוֹמְרִים: עֲצֵי חָרוּב אָסוּר לִקְצֹץ מֵעֵת שֶׁמַּתְחִילִים לְהִשְׁתַּלְשֵׁל מֵהֶם אֶשְׁכּוֹלוֹת חֲרוּבִים. עֲצֵי גֶפֶן אָסוּר לִקְצֹץ, מֵעֵת שֶׁיֵּשׁ גַּרְעִינִים בָּעֲנָבִים. שִׁעוּר זֶה הוּא לְאַחַר שֶׁהָעֵנָב נַעֲשֶׂה בֹּסֶר. עֲצֵי זַיִת אָסוּר לִקְצֹץ מֵעֵת שֶׁיַּפְרִיחוּ נִצָּנִים.

[1] מֵאֵימָתַי אֵין קוֹצְצִין אֶת הָאִילָן בַּשְּׁבִיעִית? בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, כָּל הָאִילָן מִשֶּׁיּוֹצִיא. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, הֶחָרוּבִין - מִשֶּׁיְּשַׁלְשְׁלוּ, וְהַגְּפָנִים - מִשֶּׁיְּגָרְעוּ, וְהַזֵּיתִים - מִשֶּׁיָּנֵצוּ,

רבינו עובדיה מברטנורא

אין קוצצין את האילן בשביעית. משום דלאכלה אמר רחמנא ולא להפסד. ואני שמעתי כיון דאפקרינהו רחמנא לפירות אם יקצצם הוי גוזל את הרבים: **משיוציא.** תחלת העלין בימי ניסן: **משישלשלו.** משיתחילו להכביד ולתלות כעין שלשלת: **משיגרעו.** משיעשו גרעינים. פ"א הבוסר כשיגדילו [הענבים] ונעשו כפול הלבן נקרא גרוע: **משינצו.** משיגדל עליהן הנץ, כמו הנצנים נראו בארץ (ש"ה ב) כשיגיעו לשיעורים הללו אסור לקצצן בשביעית:

מקורות והערות

כג. יש מפרשים שליש ממשקלם (ראה ריבמ"ץ כאן ור"ח ר"ה יב/ב). יש מפרשים שליש מנפחם (ראה ר"ש ורא"ש). רע"ב מביא פירוש נוסף למשנה: זיתים שגדלו יותר עד שכמות השמן שאפשר להפיק מהם עומדת על שליש מכמות השמן הרגילה לסוג זיתים אלה בגמר הגידול. הזיתים מגיעים לגדלם ומשקלם המירבי, כמעט, בעוד שכמות השמן בהם מזערית. עיקר התפתחות הזית בחודשי הגידול האחרונים מתבטאת בעלייה חדה של אחוז השמן על חשבון המוהל הקיים בציפת הפרי. לפיכך קיים הפרש זמנים ניכר בין שני הפירושים. **כד.** לגבי לשון המשנה "כותש בשדה" ראה "תוספות יום טוב". **כה.** כן דעת הרמב"ם. ראה "דרך אמונה" הלכות מעשר פרק ב' ס"ק כ"ח. **כו.** דברים, כ/יט. **כז.** ראה רמב"ם הלכות מלכים פרק ו' הלכה ח'.

ביאור

יֶתֶר הָאִילָנוֹת אָסוּר לִקְצֹץ מֵעֵת שֶׁמּוֹצִיאִים פֵּרוֹת.

כָּל הָאִילָנוֹת - לְאַחַר שֶׁהַפֵּרוֹת כְּבָר גָּדְלוּ וְהִגִּיעוּ לְשִׁעוּר "עוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת", שֶׁאָם יִקָּטְפוּם יִתְחַיְּבוּ בְּמַעֲשְׂרוֹת, מֻתָּר לִקְצֹץ אֶת הָעֵץ, כִּי כְּבָר לֹא יִהְיֶה בְּכָךְ הֶפְסֵד שֶׁל פֵּרוֹת שְׁבִיעִית, שֶׁהֲרֵי כְּבָר בָּשְׁלוּ הַפֵּרוֹת וְהִגִּיעוּ לִשְׁלָב שֶׁרְגִילִים לְאָכְלָם.

וּשְׁאָר כָּל הָאִילָן - מִשֶּׁיּוֹצִיא. וְכָל הָאִילָן, כֵּיוָן שֶׁבָּא לְעוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת, מֻתָּר לְקָצְצוֹ.

רבינו עובדיה מברטנורא

מותר לקוצצו. ואין כאן משום הפסד פירי, לו משום גזל לאיזה ליענת, שכבר הפרי רגוי לאכילה. ומשום קונח מילתא טועים ליכא אם הוא מעולה בדמיו, שדמיו יקריס לעניס יותר מלאילן:

המשך משנה י'

דף היומי: **יבמות נ"ד ע"ב**

ביאור

עַתָּה מְבִיאָה הַמִּשְׁנָה מַחֲלֹקֶת תַּנָּאִים לְגַבֵּי קְצִיצַת עֲצֵי זַיִת בְּכָל הַשָּׁנִים.

[2] מַהֵי כַּמּוּת הַזֵּיתִים, שֶׁכָּל עוֹד עֵץ הַזַּיִת מַפִּיקָהּ, אָסוּר לְקָצְצוֹ מִשּׁוּם אִסּוּר "לֹא תַשְׁחִית"?

תָּנָא קַמָּא סוֹבֵר, כִּי כָּל עוֹד הָעֵץ מֵנִיב רִבַּע קַב זֵיתִים אָסוּר לְקָצְצוֹ.

רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֵין שִׁעוּר קָבוּעַ לַדָּבָר, אֶלָּא כָּל עֵץ זַיִת נָדוֹן בִּפְנֵי עַצְמוֹ; וּכְגוֹן עֵץ הַמֵּנִיב זֵיתִים מְשֻׁבָּחִים[כח], אֵין לְקָצְצוֹ אֲפִלּוּ אִם הוּא מְגַדֵּל כַּמּוּת מְצֻמְצֶמֶת. אִם הוּא מֵנִיב זֵיתִים גְּרוּעִים, מֻתָּר לְקָצְצוֹ אֲפִלּוּ אִם הוּא מֵנִיב יוֹתֵר מֵרִבַּע קַב.

[2] כַּמָּה יְהֵא בְּזַיִת וְלֹא יְקָצֶנּוּ, רִבַּע. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, הַכֹּל לְפִי הַזַּיִת:

רבינו עובדיה מברטנורא

וכמה יהא בזית. לאו משביעית קאי, אלא אסור לקוצצו משום קונח מילתא טועים כלכמיס (דכריס ב) כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות: **רובע.** הקב, משום דמשיג יותר משאר מילוות, דמילו בדקל מותר לקוצצו עד דטעין קנח:

פרק ה'

דף היומי: **יבמות נ"ה ע"ב**

הַמִּשְׁנָיוֹת שֶׁבְּפֶרֶק חֲמִישִׁי - בְּנוֹת שׁוּחַ - מְפָרְטוֹת אֶת הַזְּמַנִּים שֶׁלְּפִיהֶם נִקְבַּע לְגַבֵּי גִּדּוּלִים מְסֻיָּמִים, אִם קְדוֹשִׁים הֵמָּה בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית; אֲפִלּוּ הַטְבָּנַת הַיֶּרֶק לוּף בָּאֲדָמָה בִּשְׁנַת הַשְּׁמִיטָּה; אֲפִלּוּ לְקִיטַת לוּף וְיֶרֶקוֹת דּוֹמִים, בַּשְּׁמִיטָּה; לוּף שֶׁהוֹסִיף לְהַצְמִיחַ אֶת עָלָיו לְאַחַר שֶׁקָּנִים בּוֹ דִּין "בְּעוֹר"; קְנִיַּת לוּף מֵעַם הָאָרֶץ בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית.

לְאַחַר מִכֵּן תַּעֲסֹקְנָה הַמִּשְׁנָיוֹת בְּדִין "וּלְפָנֶיךָ עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל"[א], אֵלֶּה בֵּלִים מֻתָּר לְהַשְׁאִיל וְלִמְכֹּר לְחָשׁוּד לַעֲבֹר עַל דִּינֵי שְׁבִיעִית, וּבְאֵלֶּה אֲפָנִים אֵין לְסַיֵּעַ בִּידֵי עוֹבֵר עֲבֵרָה וּלְחַזֵּק אֶת יָדוֹ.

משנה א'

יְבוּל שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה קָדוֹשׁ בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית. בְּמַהֲלַךְ הַמַּסֶּכֶת יִתְבָּאֵר[ב] כִּי לִקְדֻשָּׁה זוֹ הַשְׁלָכוֹת הִלְכָתִיּוֹת רַבּוֹת. בִּפְרוֹת-אִילָן רַבִּים חָלְקָה קְדֻשַּׁת הַשְּׁבִיעִית לְפִי עֵת חֲנָטָתָם, גַּם אִם נִלְקְטוּ לְאַחַר שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה.

ביאור

"בְּנוֹת שׁוּחַ" הֵן תְּאֵנִים מְזַן מְסֻיָּם, שֶׁצִּבְעָן לָבָן.

[1] מַאֲחַר שֶׁפֵּרוֹת בְּנוֹת שׁוּחַ מְאֻחָרִים לְהַבְשִׁיל - כְּשָׁלֹשׁ שָׁנִים מֵעֵת תְּחִלַּת גִּדּוּלָם, הֲרֵי שֶׁפֵּרוֹת בְּנוֹת שׁוּחַ הַנִּלְקָטִים שְׁנָתַיִם לְאַחַר שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה (בְּשָׁנָה הַתְּשִׁיעִית), קְדוֹשִׁים בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית, לְפִי שֶׁחָנְטוּ בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה. הַחִדּוּשׁ בַּדָּבָר הוּא, כִּי אַף עַל פִּי שֶׁרֹב זְמַן גִּדּוּלָם אֵינוֹ בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית, בְּכָל זֹאת קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית עֲלֵיהֶם מִפְּנֵי שֶׁחָנְטוּ בַּשְּׁבִיעִית.

[2] רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כִּי חִדּוּשׁ זֶה קַיָּם גַּם בִּתְאֵנִים מִזַּן "פַּרְסָאוֹת", שֶׁזְּמַן גִּדּוּלָתָן אוֹרֵךְ שְׁנָתַיִם. הָלְוֹ, קְדוֹשׁוֹת בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית, אַף עַל פִּי שֶׁלְּקִיטָתָן הִיא בַּשָּׁנָה הַשְּׁמִינִית.

הֵגִיבוּ לוֹ חֲכָמִים, כִּי אֵין חִדּוּשׁ בִּדְבָרָיו, לְפִי שֶׁעִקַּר צְמִיחָתָן שֶׁל

[1] בְּנוֹת שׁוּחַ, שְׁבִיעִית שֶׁלָּהֶן, שְׁנִיָּה, שֶׁהֵן עוֹשׂוֹת לְשָׁלֹשׁ שָׁנִים. [2] רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הַפַּרְסָאוֹת, שְׁבִיעִית שֶׁלָּהֶן, מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, שֶׁהֵן עוֹשׂוֹת לִשְׁתֵּי שָׁנִים. אָמְרוּ לוֹ, לֹא אָמְרוּ אֶלָּא בְּנוֹת שׁוּחַ:

רבינו עובדיה מברטנורא

בנות שוח. תמיס לגמוס המגדלות משלש שניס לשלש שניס: **שביעית שלהם שנה שניה.** של שמטה לפירות החוטטים כשביעית אין נוהגין עליהן קדושת שביעית ואין נוהג בהן דין שביעית, דכתיב מעטה מזלין: **פרסיות.** מין תמיס שעושים משמי שניס לשמי שניס. ואין הלכה כר' יהודה:

תְּאֵנֵי "פַּרְסָאוֹת" הִיא בַּשָּׁנָה הָרִאשׁוֹנָה וְאִלּוּ בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִיָּה נוֹסֶפֶת לָהֶן תּוֹעֶלֶת מְעַטָּה בִּלְבַד. בָּרוּר, אֲפוֹא, כִּי תְּאֵנֵי "פַּרְסָאוֹת" שֶׁחָנְטוּ בַּשְּׁבִיעִית, קְדוֹשׁוֹת בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית וְלֹא נִזְקְקוּ רַבּוֹתֵינוּ לְהַדְגִּישׁ זֹאת. לְעֻמַּת זֹאת, בִּבְנוֹת שׁוּחַ קַיָּם חִדּוּשׁ, לְפִי שֶׁחֵלֶק נִכְבָּד מִצְּמִיחָתָן מִתְרַחֵשׁ לְאַחַר שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה[ג].

מקורות והערות

כח. "תפארת ישראל". אולם ראה ר"ש סירילאו. **א.** ויקרא, יט/יד. **ב.** ראה במבוא לפרק ז'. **ג.** על פי הרא"ש. אולם בפירוש המשנה לרמב"ם וברע"ב נאמר, כי חכמים חולקים על רבי יהודה בדין, אם כי אין הם מפרשים במה נחלקו.

משנה ב'

דף היומי: **יבמות נ"ו ע"ב**

בִּתְקוּפַת הַמִּשְׁנָה נָהֲגוּ לְהַטְמִין בֶּעָפָר גִּדּוּלִים מְסֻיָּמִים לְאַחַר תְּלִישָׁתָם, כְּגוֹן בְּצָלִים, כְּדֵי לִשְׁמֹר עַל טְרִיּוּתָם.
מִשְׁנָה זוֹ מַדְרִיכָה אֶת הַמַּטְמִין יָרָק בְּשֵׁם לוּף בִּשְׁבִיעִית, כֵּיצַד יַעֲשֶׂה וְלֹא יֵרָאֶה כְזוֹרֵעַ. הַלּוּף הוּא יָרָק בְּצָלִי בַּעַל עָלִים, וּבְצָלָיו וְעָלָיו נֶאֱכָלִים. בְּאַרְבָּעָה נוֹשְׂאִים תִּתְמַקֵּד הַמִּשְׁנָה בְּהִתְיַחֲסָהּ לְהַטְמָנַת לוּף: **א.** כַּמּוּתוֹ. **ב.** אֹפֶן צְבִירָתוֹ. **ג.** כַּמּוּת הֶעָפָר שֶׁבָּהּ יְכַסּוּהוּ. **ד.** מְקוֹם הַטְמָנָתוֹ.

ביאור

[1] הַמְבַקֵּשׁ לְהַטְמִין לוּף שֶׁל שִׁשִּׁית בִּשְׁבִיעִית, כְּדֵי לְשָׁמְרוֹ בִּטְרִיּוּתוֹ, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: לֹא יַעֲשֶׂה כֵן אִם בִּרְצוֹנוֹ לְהַטְמִין פָּחוֹת מִסָּאתַיִם לוּף. כְּמוֹ כֵן, לֹא יְפַזְּרֵם אֶלָּא יְרַכְּזֵם יַחַד, בְּאֹפֶן שֶׁכָּל כַּמּוּת שֶׁל סָאתַיִם תֵּעָרֵם לְגֹבַהּ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים וְיוֹתֵר[ד]. בְּאֹפֶן זֶה נִכָּר כִּי אֵינוֹ מִתְכַּוֵּן לְזָרְעָם. זֹאת, וָעוֹד: יְכַסֵּם בְּעָפָר בְּגֹבַהּ טֶפַח לְפָחוֹת, שֶׁלֹּא כְדֶרֶךְ הַזּוֹרְעִים הַמְכַסִּים בְּשִׁכְבַת עָפָר פְּחוּתָה מִטֶּפַח.

[2] חֲכָמִים מְקִלִּים מֵרַבִּי מֵאִיר וְאוֹמְרִים, כִּי דַי שֶׁיַּטְמִין אַרְבָּעָה קַבִּים לוּף בִּלְבַד - שְׁלִישׁ מִסָּאתַיִם. לְדַעְתָּם, אַף דַּי בְּעֲרִימַת הַלּוּף בְּגֹבַהּ טֶפַח בִּלְבַד, אַךְ מוֹדִים הֵם לְרַבִּי מֵאִיר כִּי יֵשׁ לְכַסּוֹתָם בְּעָפָר בְּגֹבַהּ טֶפַח, לְפָחוֹת.

רבינו עובדיה מברטנורא

הטומן את הלוף. מין ממיני הבצלים שרגילים לטמנן בארץ: **לא יפחות מסאתים.** משום דמיחזי כזורע, עד שיטמון מהם סאתים בחפירה אחת על גובה ג' טפחים, שלא יהיו מפוזרים אלא יהיה גובה הכרי והצבור שלשה טפחים וטפח עפר על גבי הכרי: **וטומנו במקום דריסת האדם.** כדי שלא יצמח. והלכה כחכמים:

[1] הַטּוֹמֵן אֶת הַלּוּף בַּשְּׁבִיעִית, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, לֹא יִפְחֹת מִסָּאתַיִם, עַד גֹּבַהּ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, וְטֶפַח עָפָר עַל גַּבָּיו. [2] וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, לֹא יִפְחֹת מֵאַרְבָּעָה קַבִּים, עַד גֹּבַהּ טֶפַח, וְטֶפַח עָפָר עַל גַּבָּיו. [3] וְטוֹמְנוֹ בִּמְקוֹם דְּרִיסַת אָדָם:

[3] הַמִּשְׁנָה מְסַיֶּמֶת הֲלָכָה זוֹ בְּקָבְעָהּ, כִּי אֵין לְהַטְמִין אֶת הַלּוּף אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁרַגְלֵי אָדָם דּוֹרְסוֹת בּוֹ, וְאֵינוֹ מְיֹעָד לִזְרִיעָה.

מִשְׁנָה זוֹ הִתְיַחֲסָה לִירַק הַלּוּף. לְגַבֵּי הַטְמָנַת יְרָקוֹת אֲחֵרִים בַּשְּׁבִיעִית, קַיֶּמֶת הִתְיַחֲסוּת בְּמַסֶּכֶת כִּלְאַיִם, פֶּרֶק א', מִשְׁנָה ט'.

משנה ג'

דף היומי: **יבמות נ"ז ע"ב**

הַמִּשְׁנָה הַקּוֹדֶמֶת עָסְקָה בְּהַטְמָנַת לוּף. מִשְׁנָה זוֹ עוֹסֶקֶת בְּהִלְכוֹת "בִּעוּר" שֶׁל עֲלֵי יְרַק לוּף שֶׁנִּלְקַט בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית.
בְּפֶרֶק תְּשִׁיעִי יִתְבָּאֵר בְּהַרְחָבָה עַל "בִּעוּר פֵּרוֹת שְׁבִיעִית". כָּל פֵּרוֹת שְׁבִיעִית הֶפְקֵר הֵם, וְרַשַּׁאי כָּל אָדָם לְלַקְּטָם מִן הַשָּׂדֶה וְלִזְכּוֹת בָּהֶם. כָּל עוֹד הַפֵּרוֹת עֲדַיִן גְּדֵלִים בַּשָּׂדֶה, מֻתָּר לִשְׁמֹר מֵהֶם בַּבָּיִת; הֵחֵל מִן הָעֵת שֶׁבָּהּ הֵם כָּלוּ מִן הַשָּׂדֶה, יֵשׁ לְבַעֲרָם מִן הַבָּיִת. לְכָל סוּג פְּרִי - זְמַן בִּעוּר מִשֶּׁלּוֹ, בְּהֶתְאֵם לַזְּמַן שֶׁבּוֹ הוּא כָּלֶה מִן הַשָּׂדֶה.
הַבִּעוּר נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי הַפְקָרָתָם שֶׁל הַפֵּרוֹת הַקְּדוֹשִׁים בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית. בְּפֶרֶק ט'[ה] מוּבֵאת דַּעַת רַבִּי יְהוּדָה כִּי הַפֵּרוֹת מֻפְקָרִים לַעֲנִיִּים בִּלְבַד, לְעֻמַּת דַּעַת רַבִּי יוֹסֵי הַסּוֹבֵר שֶׁכָּל אָדָם רַשַּׁאי לִזְכּוֹת בָּהֶם.
יְצוּיָן, כִּי דִינֵי בִעוּר חָלִים עַל **עֲלֵי** הַלּוּף בִּלְבַד, אַךְ **בְּבִצְלֵי** הַלּוּף אֵין נוֹהֵג דִּין בִּעוּר, לְפִי שֶׁלְּעוֹלָם אֵין הֵם כָּלִים מִן הַשָּׂדֶה.

ביאור

[1] יְרַק לוּף שֶׁנִּלְקַט בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית וּבְהַגִּיעַ זְמַן הַבִּעוּר הֶפְקֵר, וּלְאַחַר מִכֵּן הֻנַּח שׁוּב בָּאֲדָמָה וְהוֹסִיף לְהַצְמִיחַ עָלִים - מַה דִּינָם?

[2] רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אִם לְאַחַר הַבִּעוּר לִקְטוּ עֲנִיִּים אֶת עָלָיו הַקּוֹדְמִים, רַשַּׁאי בַּעַל הַלּוּף לַעֲשׂוֹת כִּרְצוֹנוֹ בֶּעָלִים הַחֲדָשִׁים, לְפִי שֶׁאֵינָם קְדוֹשִׁים בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית. אוּלָם, אִם מִסִּבָּה כָּלְשֶׁהִי לֹא נָטְלוּ עֲנִיִּים אֶת עֲלֵי הַלּוּף, הֲרֵי לְפָנֵינוּ לוּף שֶׁחֵלֶק מֵעָלָיו שַׁיָּךְ לָעֲנִיִּים, וְחֵלֶק מֵהֶם - לְבַעַל הַלּוּף. מַה יַּעֲשֶׂה? רַשַּׁאי הוּא לִטֹּל לְעַצְמוֹ אֶת כָּל הֶעָלִים, לְרַבּוֹת אֶת חֵלֶק הָעֲנִיִּים, וּלְשַׁלֵּם לָהֶם אֶת עֶרְכּוֹ.
שִׁיטַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר תּוֹאֶמֶת, אֵפוֹא, לְשִׁיטַת רַבִּי יְהוּדָה, שֶׁהַבִּעוּר הוּא הֶפְקֵר לַעֲנִיִּים בִּלְבַד.

[3] רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ חוֹלֵק: אָכֵן, כְּדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, שֶׁאִם לִקְטוּ הָעֲנִיִּים, אוֹ שְׁאָר אֲנָשִׁים בִּשְׁמִיטָה, אֶת שֶׁלָּהֶם, הַנּוֹתָר - הֶחָדָשׁ, שַׁיָּךְ לְבַעַל הַבָּיִת. בְּרַם, אִם לֹא לִקְטוּ הָעֲנִיִּים אֶת שֶׁלָּהֶם,

רבינו עובדיה מברטנורא

לוף שעברה עליו שביעית. ונכנסה עליו שמינית שהוא מתקייס זמן מרובה בארץ במחובר: **אם לקטו עניים את עליו לקטו.** דעלי הלוף יש להן ביעור ועיקרו אין לו ביעור כדתנן לקמן בפ"ז, הלכך אם לקטו עניים את עליו בשביעית לקטו, ואם לאו ונכנסו לשמינית וגדלו העלין נמצאו גדולי שביעית ושמינית מעורבין יחד: **יעשה חשבון.** וישער כמה גדל מהן בשביעית ויתן לעניים, דר' אליעזר סבר כר' יהודה דאמר לקמן עניים אוכלים אחר ביעור ולא עשירים: **רבי יהושע אומר אין לעניים עמו חשבון.** דסבר כרבי יוסי דאמר לקמן אחד עניים ואחד עשירים אוכלים אחר הביעור. והלכה כר' יהושע:

[1] לוּף שֶׁעָבְרָה עָלָיו שְׁבִיעִית - [2] רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אִם לָקְטוּ הָעֲנִיִּים אֶת עָלָיו, לָקָטוּ. וְאִם לָאו, יַעֲשֶׂה חֶשְׁבּוֹן עִם הָעֲנִיִּים. [3] רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, אִם לָקְטוּ הָעֲנִיִּים אֶת עָלָיו, לָקָטוּ. וְאִם לָאו, אֵין לָעֲנִיִּים עָלָיו חֶשְׁבּוֹן:

רַשַּׁאִים הַבְּעָלִים לִזְכּוֹת בָּהֶם, לְפִי שֶׁהוּא סוֹבֵר שֶׁהַבִּעוּר הוּא הֶפְקֵר לַכֹּל, וּמִמֵּילָא רַשַּׁאִים הַבְּעָלִים לִזְכּוֹת בַּמֶּה שֶׁהֵם עַצְמָם הִפְקִירוּ[ו].
שִׁיטַת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ תּוֹאֶמֶת, אֵפוֹא, לְשִׁיטַת רַבִּי יוֹסֵי, שֶׁהַבִּעוּר הוּא הֶפְקֵר לַכֹּל.

מקורות והערות

ד. כן יש לפרש על פי גירסתנו "עד גובה שלשה טפחים". עם זאת, יש הגורסים "על גובה שלשה". לפי זה גובה שלשה עצמו מותר (ראה "מלאכת שלמה"). ה. משנה ח'.
ו. "משנה ראשונה".

משנה ד'

דף היומי: יבמות נ"ח ע"ב

בְּדֶרֶךְ כְּלָל, שְׁנַת הַגִּדּוּל שֶׁל יָרָק נִקְבַּעַת לְפִי עֵת לְקִיטָתוֹ. נִלְקַט בַּשְּׁבִיעִית - קָדוֹשׁ בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית; נִלְקַט בְּשָׁנָה אַחֶרֶת - אֵינוֹ קָדוֹשׁ. עִם זֹאת, יְרָקוֹת שֶׁבָּשְׁלוּ לַחֲלוּטִין לִפְנֵי הַשְּׁמִטָּה, אֵין לְקִיטָתָם בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית מְקַדַּשְׁתָּם בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית. מִשְׁנָה זוֹ עוֹסֶקֶת בִּלְקִיטַת גִּדּוּלִים הַגְּדֵלִים בְּתוֹךְ הָאֲדָמָה, כְּגוֹן בָּצָל, כֵּיצַד יַעַקְרוּם בְּלֹא שֶׁהָעֲקִירָה תֵּרָאֶה כַּעֲבוֹדַת אֲדָמָה בַּשְּׁבִיעִית.

ביאור

לוּף שֶׁגְּדִילָתוֹ הִסְתַּיְּמָה לִפְנֵי הַשְּׁמִטָּה וְנִלְקַט בַּשְּׁמִטָּה עַצְמָהּ, וְכֵן "בְּצָלִים הַקֵּיצוֹנִים", הַקְּרוּיִים כֵּן עַל שֵׁם שֶׁהֵם גְּדֵלִים בַּקַּיִץ[ז], וּ"פּוּאָה שֶׁל עִדִּית" - צֶמַח שֶׁמִּשָּׁרָשָׁיו מְפִיקִים צֶבַע אָדֹם וְהוּא גָּדֵל בְּקַרְקַע עִדִּית, מְשֻׁבַּחַת. כָּל אֵלֶּה, אִם נִסְתַּיְּימָה גְּדִילָתָם בְּעֶרֶב שְׁבִיעִית, יֵשׁ לְלַקְּטָם בַּשְּׁבִיעִית בִּדְרָכִים אֵלֶּה:

בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵין דַּי שֶׁלֹּא יַעַקְרֵם בְּמַעְדֵּר שֶׁל מַתֶּכֶת כְּדֶרֶךְ עֲקִירָתָם, אֶלָּא אַף בְּקַרְדֹּם שֶׁל מַתֶּכֶת אֵין לְעָקְרָם כִּי אִם בְּמַעְדֵּר עֵץ; לְפִי שֶׁלְּעִתִּים גַּם בְּקַרְדֹּם שֶׁל מַתֶּכֶת מְעַבְּדִים אֶת הָאֲדָמָה, אַךְ בַּעֲקִירָה בְּמַעְדֵּר עֵץ נִכָּר שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵד אֶת הָאֲדָמָה.

בֵּית הִלֵּל חוֹלְקִים: אֵין צֹרֶךְ לָחֹשׁ לְכָךְ, וְדַי שֶׁעוֹקְרָם בְּקַרְדֹּם שֶׁל מַתֶּכֶת.

הַמִּשְׁנָה מְצַיֶּנֶת, כִּי מוֹדִים בֵּית שַׁמַּאי לְבֵית הִלֵּל, שֶׁ"פּוּאָה שֶׁל צְלָעוֹת" - פּוּאָה הַגְּדֵלָה בֵּין הַסְּלָעִים[ח] תֵּעָקֵר בְּאֶמְצָעוּת קַרְדֹּם שֶׁל מַתֶּכֶת, לְפִי שֶׁאִישׁ לֹא יַחְשֹׁד שֶׁהוּא מְעַבֵּד אֶת הָאֲדָמָה, שֶׁהֲרֵי אֵין מְעַבְּדִים אֲדָמָה סַלְעִית.

לוּף שֶׁל עֶרֶב שְׁבִיעִית שֶׁנִּכְנַס לַשְּׁבִיעִית, וְכֵן בְּצָלִים הַקֵּיצוֹנִים, וְכֵן פּוּאָה שֶׁל עִדִּית - בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, עוֹקְרִין אוֹתָן בְּמַאֲרוּפוֹת שֶׁל עֵץ. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, בְּקַרְדֻּמּוֹת שֶׁל מַתֶּכֶת. וּמוֹדִים בְּפוּאָה שֶׁל צְלָעוֹת, שֶׁעוֹקְרִין אוֹתָהּ בְּקַרְדֻּמּוֹת שֶׁל מַתֶּכֶת: מֵאֵימָתַי מֻתָּר אָדָם לִקַּח לוּף

רבינו עובדיה מברטנורא

לוף של ערב שביעית. שנשלם מערב שביעית ולא הוסיף למחים בשביעית, שאם הוסיף למחים בשביעית אסור לעקרו משום הפסד פרי: **הקיצונים.** י"מ שנזרעו בקיץ וי"מ מיוחדות לקיץ שהן יבשות מאד: **פואה של עדית.** הגדילה בשדה שמינה. פואה, צבע אדום שקורין רויי"א בלע"ז: **במארופות של עץ.** במרה שחופרים בו את הקרקע. של עץ, ולא של ברזל שלא יראה כעובד את הארץ: **בקרדומות של מתכת.** ולא חייטין דלמא מיחזי כעבודה: **בפואה של צלעות.** כמו סלעות בסמ"ך, פואה הגדילה בין הסלעים כיון דאין דרך לזרוע שם לא מיחזי כעובד את הארץ. פ"א צלעות כמו ולצלע המשכן (שמות כו) כלומר צדי השדה שאין דרך לזרוע שם:

יֵשׁ לְצַיֵּן, כִּי עֲקִירָה שֶׁלֹּא בָאֹפֶן הָרָגִיל מַזִּיקָהּ בְּמִקְצָת לַלּוּף. לְפִיכָךְ, הַמִּשְׁנָה מַתִּירָה לַעֲקֹר בְּדֶרֶךְ זוֹ רַק גִּדּוּלִים שֶׁנִּסְתַּיְּימָה גְּדִילָתָם בַּשִּׁשִּׁית וְאֵינָם קְדוֹשִׁים בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית, לְפִי שֶׁאָסוּר לְהַפְסִיד פֵּרוֹת הַקְּדוֹשִׁים בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית[ט].

משנה ה'

דף היומי: יבמות נ"ט ע"ב

מִשְׁנָה זוֹ עוֹסֶקֶת בְּהֶבֵּט הִלְכָתִי נוֹסָף שֶׁל לוּף.

הַתּוֹרָה מוֹרָה כִּי עַל בַּעַל הַשָּׂדֶה לְהַפְקִיר אֶת פֵּרוֹת הַשְּׁבִיעִית. פֵּרוֹת שֶׁלֹּא הֻפְקְרוּ מְכֻנִּים "שָׁמוּר", עַל שֶׁבַּעֲלֵיהֶם שְׁמָרוּם וְלֹא הִפְקִירוּם. בְּפֶרֶק תְּשִׁיעִי יִתְבָּאֵר שֶׁאָסְרוּ חֲכָמִים לִקְנוֹת פֵּרוֹת מֵאָדָם הֶחָשׁוּד עַל שְׁמִירַת פֵּרוֹתָיו[י].

מִשְׁנָה זוֹ תּוֹחֶמֶת אֶת זְמַן אִסּוּר רְכִישַׁת לוּף מִן הֶחָשׁוּד עַל הֶ"שָׁמוּר", וּמַגְדִּירָה מִמָּתַי כְּבָר אֵין חֲשָׁשׁ שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ פֵּרוֹת שְׁבִיעִית.

ביאור

מִמָּתַי מֻתָּר לִרְכֹּשׁ לוּף לְאַחַר הַשְּׁבִיעִית מִכָּל אָדָם, בְּלֹא חֲשָׁשׁ שֶׁמָּא הוּא לוּף "שָׁמוּר"?

לְדַעַת רַבִּי יְהוּדָה, מִיָּד עִם צֵאת הַשְּׁבִיעִית. חֲכָמִים חוֹלְקִים וְסוֹבְרִים, כִּי רַק מֵעֵת שֶׁיֵּשׁ בַּשּׁוּק כַּמּוּת רַבָּה שֶׁל לוּף חָדָשׁ, הַיְנוּ: בִּתְקוּפַת חַג הַפֶּסַח.

בְּפֶרֶק שִׁשִּׁי יִתְבָּאֵר, כִּי זְמַן זֶה, תְּקוּפַת הַפֶּסַח, תָּקֵף לְגַבֵּי כָל סוּגֵי הַגִּדּוּלִים.

בַּתַּלְמוּד הַיְרוּשַׁלְמִי נֶאֱמַר, כִּי הֶתֵּרוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה מִתְיַחֵס רַק לְלוּף שֶׁכְּבָר נִתְלַשׁ וְהֻטְמַן בָּאֲדָמָה לְשֵׁם שְׁמִירָתוֹ. כְּלוֹמַר, הַקּוֹנֶה הַבָּא לִרְכֹּשׁ לוּף הַטָּמוּן בָּאֲדָמָה, יָכוֹל לְהַנִּיחַ כִּי לֹא נִלְקַט בִּשְׁבִיעִית, לְפִי שֶׁגַּם עַם הָאָרֶץ אֵינוֹ עוֹשֶׂה עֲבוֹדוֹת אֲדָמָה בְּפַרְהֶסְיָה, וּמִכֵּיוָן שֶׁהָיָה עָלָיו לְלַקְּטוֹ בְּאֶמְצָעוּת קַרְדֹּם, הַגּוֹרֵם נֵזֶק מְסֻיָּם לַגִּדּוּל, בְּוַדַּאי הָיָה מַעֲדִיף לְהוֹתִירוֹ בָּאֲדָמָה עַד תֹּם הַשְּׁבִיעִית, עֵת יוּכַל לְלַקְּטוֹ כָּרָאוּי. לְפִיכָךְ, יֵשׁ לְהַנִּיחַ כִּי לוּף זֶה נִלְקַט עַל יָדוֹ עוֹד לִפְנֵי הַשְּׁבִיעִית וְהֻטְמַן בָּאֲדָמָה.

בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית? רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מִיָּד. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, מִשֶּׁיִּרְבֶּה הֶחָדָשׁ:

רבינו עובדיה מברטנורא

רבי יהודה אומר מיד. ואע"ג דבשאר ירקות מודה רבי יהודה דאסור עד שיעשה כיולא בו, בלוף הואיל ולריך לעקרו לב"ש במארופות של עץ ולבית הלל בקרדומות של מתכות, ואין דרך לעקרו בשביעית אלא ע"י שינוי, הלכך במוצאי שביעית לא שכיח דאיסורא ומש"ה מותר מיד, אבל ירק שלא גזרו שלא לתלשו כי אורחיה שכיח נמי דאיסורא בשמינית, לפיכך אסור עד שיעשה כיולא בו: **משירבה החדש.** בירושלמי מפרש דהיינו מן הפסח ואילך. והלכה כחכמים:

מקורות והערות

ז. יש מפרשים שהם בצלים רגילים, אלא שנזרעו בקיץ. יש מפרשים שהם מין בצל מיוחד הגדל בקיץ בלבד (רע"ב). ח. רע"ב מביא פרוש נוסף: "פואה של צלעות" מלשון צלע, צד - פואה הצומחת בצידי השדות, מקום שאין דרך לעבדו.

ט. כן פירש "תוספות יום טוב" בדעת רע"ב. ועין ב"חזון איש" (ט', ג') שפירש באופן אחר. י. נחלקו הראשונים אם יש איסור קנייה בלבד, או שהפירות עצמם אסורים מן התורה, שלא התירה התורה לאכלם בשמיטה, לפי ששמרם

משנה ו'

דף היומי: **יבמות ס' ע"ב**

הַתּוֹרָה מַזְהִירָה[יא]: "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל". אַזְהָרָה זוֹ כּוֹלֶלֶת אִסּוּר לְסַיֵּעַ לְאָדָם "שֶׁעִוְּרָה תַאֲוָתוֹ עֵין שִׂכְלוֹ"[יב] לַעֲבֹר עֲבֵרָה. קַיָּמִים אָפְנֵי סִיּוּעַ שֶׁאֵינָם בִּכְלָל אִסּוּר הַתּוֹרָה, אַךְ הֵם נֶאֶסְרוּ מִדְּרַבָּנָן. כְּמוֹ כֵן אָסוּר לְעוֹדְדוֹ בִדְבָרִים.
מִמִּשְׁנָה זוֹ עַד סוֹף הַפֶּרֶק, עוֹסְקוֹת הַמִּשְׁנָיוֹת בְּנוֹשֵׂא זֶה.
מִשְׁנָה זוֹ עוֹסֶקֶת בִּמְכִירַת צִיּוּד חַקְלָאִי לֶחָשׁוּד עַל אִסּוּרֵי שְׁבִיעִית.

ביאור

[1] אֵלֶּה כְּלֵי עֲבוֹדָה אָסוּר לַחֲרָשְׁתָּן לִמְכֹּר לְאָדָם הֶחָשׁוּד עַל אִי-שְׁמִירַת מִצְווֹת הַשְּׁבִיעִית?

מַחֲרֵשָׁה וְכָל פְּרִיטֶיהָ; "עֹל" - הַמִּיעָד לִשְׁוָרִים; "מִזְרֶה" - כְּלִי שֶׁזּוֹרִים בּוֹ בַּגֹּרֶן; וְ"דֶּקֶר" - יְתַד בַּרְזֶל, הַמְשַׁמֵּשׁ לַחֲפִירָה. מֵאַחַר שֶׁכֵּלִים אֵלֶּה זְמִינִים לִרְכִישָׁה בְּכָל עֵת, קַיָּם חֲשָׁד סָבִיר כִּי הֶחָשׁוּד הָרוֹכְשָׁם בִּשְׁבִיעִית, מִתְכַּוֵּן לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם הָשַׁתָּא; שֶׁאִם לֹא כֵן, הָיָה מַמְתִּין מִלְּרָכְשָׁם עַד כְּלוֹת הַשָּׁנָה[יג]. בְּרַם, מֻתָּר לִמְכֹּר לֶחָשׁוּד "מַגַּל יָד" - חֶרְמֵשׁ קָטָן שֶׁקּוֹצְרִים בּוֹ תְּבוּאָה כִּמְלֹא הַיָּד בִּלְבָד. כְּמוֹ כֵן מֻתָּר לִמְכֹּר לוֹ "מַגַּל קָצִיר" - מַגָּל רָגִיל הַמְשַׁמֵּשׁ לִקְצִירָה; וַ"עֲגָלָה" הַמְיֹעֶדֶת לְהוֹבָלַת יְבוּלִים, עַל כֵּלֶיהָ. טַעַם הַהֶתֵּר, לְפִי שֶׁבְּכֵלִים אֵלֶּה מִשְׁתַּמְּשִׁים גַּם לִקְצִירָה וּלְהוֹבָלָה שֶׁל כַּמּוּת מֻעָטָה, וְאֶפְשָׁר לְהַנִּיחַ כִּי הֵם נִרְכָּשִׁים כְּדֵי לִקְצֹר מְעַט מִן הַהֶפְקֵר, לְצֹרֶךְ אֲכִילָה, כַּדָּת וְכַדִּין, וְלֹא לִקְצִירָה וְהוֹבָלָה שֶׁל כַּמּוּת גְּדוֹלָה.

[1] אֵלּוּ כֵלִים שֶׁאֵין הָאוּמָן רַשַּׁאי לְמָכְרָם בַּשְּׁבִיעִית - מַחֲרֵשָׁה וְכָל כֵּלֶיהָ, הָעֹל, וְהַמִּזְרֶה, וְהַדֶּקֶר. אֲבָל מוֹכֵר הוּא מַגַּל יָד וּמַגַּל קָצִיר, וַעֲגָלָה וְכָל כֵּלֶיהָ. [2] זֶה הַכְּלָל - כֹּל שֶׁמְּלַאכְתּוֹ מְיֻחֶדֶת לַעֲבֵרָה, אָסוּר. לְאִסּוּר וּלְהֶתֵּר, מֻתָּר:

רבינו עובדיה מברטנורא

שאין האומן רשאי למכרן בשביעית. למי שהוא חשוד על השביעית, אבל למי שאינו חשוד שרי דאינו קונה אלא להגיע עד [אחר] שביעית: **מזרה.** שזורין בו התבואה בגורן: **דקר.** כמין יתד של ברזל שקורין קולטרו בלע"ז, והוא עשוי לחפור בו את הקרקע לשון וידקור את שניהם (במדבר כה): **מגל יד ומגל קציר ועגלה.** מותרין שמא הוא [רוצה] לקצור מן ההפקר ולהביא בעגלה למאכל ביתו, ואין אסור אלא להביא הרבה לעשות אוצר:

[2] כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל כְּלִי שֶׁיִּעוּדוֹ אַךְ וָרַק לִמְלָאכָה הָאֲסוּרָה בַשְּׁבִיעִית - אָסוּר לְמָכְרוֹ בִּשְׁבִיעִית לֶחָשׁוּד לַעֲבֹר עַל אִסּוּרֵי הַשְּׁבִיעִית. אַךְ כָּל כְּלִי שֶׁמִּיעָד גַּם לִמְלֶאכֶת הֶתֵּר, מֻתָּר לְמָכְרוֹ לַכֹּל, לְפִי שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן **מִכְשֹׁל**", וּמֵאַחַר שֶׁלִּכְלִי זֶה יֵשׁ גַּם שִׁמּוּשֵׁי הֶתֵּר, אֵין הוּא מֻגְדָּר "מִכְשׁוֹל"[יד].

משנה ז'

דף היומי: **יבמות ס"א ע"ב**

בִּשְׁנַת הַשֶּׁבַע אָסוּר לִמְכֹּר לֶחָשׁוּד עַל אִי-שְׁמִירַת דִּינִי שְׁבִיעִית, כַּמּוּת גְּדוֹלָה שֶׁל כַּדִּים הַמְיֹעָדִים לְאִכְסוּן יַיִן אוֹ שֶׁמֶן. טַעַם הַדָּבָר, לְפִי שֶׁבַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית הַפֵּרוֹת הַמְּצוּיִים הֵם מִן הַהֶפְקֵר בִּלְבַד, וְאֵין זֶה מָצוּי שֶׁלְּאָדָם בּוֹדֵד תִּהְיֶה כַּמּוּת גְּדוֹלָה מִן הַהֶפְקֵר. מִן-הַסְּתָם, קוֹנֶה זֶה לֹא הִקְפִּיד עַל דִּינֵי שְׁבִיעִית וְלֹא הִפְקִיר אֶת עִנְבֵי כַּרְמוֹ אוֹ אֶת זֵיתֵי מַטָּעוֹ, שֶׁאֶת יֵינָם וְאֶת שַׁמְנָם הוּא מְבַקֵּשׁ לְאַכְסֵן בְּחָבִיּוֹת, וּלְפִיכָךְ אֵין לְמָכְרָן לוֹ, כְּדֵי לְהִמָּנַע מִסִּיּוּעַ לְעוֹבֵר עֲבֵרָה.

ביאור

[1] יוֹצֵר כְּלֵי חֶרֶס רַשַּׁאי לִמְכֹּר חֲמִשָּׁה כַדֵּי שֶׁמֶן וַחֲמִשָּׁה עָשָׂר כַּדֵּי יַיִן לְאָדָם הֶחָשׁוּד עַל אִי-שְׁמִירַת דִּינִי שְׁבִיעִית, אַךְ לֹא יוֹתֵר מִכָּךְ. כַּמּוּת זוֹ, שֶׁעֲרוּ חֲכָמִים, כִּי יִתָּכֵן שֶׁאָדָם יַאַגְרֶנָּה מִן הַהֶפְקֵר. אַךְ כַּמּוּת רַבָּה יוֹתֵר כְּבָר אֵין מָצוּי שֶׁזָּכָה בָּהּ מִן הַהֶפְקֵר, שֶׁהֲרֵי הַכֹּל מְבַקְּשִׁים לִזְכּוֹת מִן הַהֶפְקֵר.

[2] אוּלָם, אִם הַמּוֹכֵר יוֹדֵעַ כִּי לַקּוֹנֶה יֵשׁ כְּבָר כַּמּוּת גְּדוֹלָה שֶׁל זֵיתִים אוֹ עֲנָבִים, אֵין מְנִיעָה לִמְכֹּר לוֹ כַּדִּים רַבִּים[טו].

[3] הַמִּשְׁנָה חוֹתֶמֶת אֶת דְּבָרֶיהָ בְּכָךְ שֶׁמֻּתָּר לִמְכֹּר כַּמּוּת מְרֻבָּה שֶׁל כַּדִּים לְנָכְרִים, אַף אִם הֵם מִתְגּוֹרְרִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְלֹא מָצְאוּ חֲכָמִים לְנָכוֹן לַחְשֹׁשׁ, שֶׁמָּא נָכְרִים אֵלֶּה יִמְכְּרוּם לִיהוּדִים הַחֲשׁוּדִים לַעֲבֹר עַל אִסּוּרֵי שְׁבִיעִית.

[1] הַיּוֹצֵר, מוֹכֵר חָמֵשׁ כַּדֵּי שֶׁמֶן וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה כַּדֵּי יַיִן, שֶׁכֵּן דַּרְכּוֹ לְהָבִיא מִן הַהֶפְקֵר. [2] וְאִם הֵבִיא יוֹתֵר מִכָּאן, מֻתָּר. [3] וּמוֹכֵר לְנָכְרִי בָּאָרֶץ, וּלְיִשְׂרָאֵל בְּחוּצָה לָאָרֶץ:

רבינו עובדיה מברטנורא

היוצר. אומן העושה כלי חרס מוכר אפילו לחשוד על השביעית ה' כדי שמן וט"ו כדי יין, וליכא למיחש שמא רוצה כולם לשמן או כולם ליין שניכרים הן אותם של יין מאותם של שמן, שהעפר שעושים ממנו כדי יין אינו דומה לעפר שעושים ממנו כדי שמן: **ואם הביא יותר מכאן מותר.** ולא חיישינן שמא מן המשומר דשביעית הביא: **ומוכר לנכרים בארץ.** ולא חיישינן שמא יחזור הנכרי וימכרם לישראל החשוד: **ולישראל בחוצה לארץ.** ולא חיישינן שמא יוליכם בארץ, א"נ שמא יכניס לתוכן יין ושמן של שביעית שהביא מארץ ישראל, דלא החמירו חכמים כל כך:

זאת, וָעוֹד: מֻתָּר לִמְכֹּר כַּמּוּת גְּדוֹלָה שֶׁל כַּדִּים לִיהוּדִים חֲשׁוּדִים הַמִּתְגּוֹרְרִים בְּחו"ל, בְּלֹא חֲשָׁשׁ שֶׁמָּא יִמְכְּרוּם לִיהוּדִים חֲשׁוּדִים תּוֹשָׁבֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

מקורות והערות

בעליהם ולא הפקירם. **יא.** ויקרא, יט/יד. **יב.** ספר המצוות לרמב"ם מצוות לא תעשה רצ"ט. **יג.** רש"י עבודה זרה טו/ב ד"ה "המחרישה". **יד.** ראה ריטב"א עבודה זרה טו/ב, ד"ה "מי דמי", ו"דרך אמונה" הלכות שמיטה פרק ח' הלכה א' ב"באור ההלכה". **טו.** "תוספות יום טוב". אולם ראה "תוספות חדשים" ו"חזון איש", שביעית סימן י"ב ס"ק ט', המפרשים באופן שונה.

משנה ח'

דף היומי: **יבמות ס"ב ע"ב**

בְּמִשְׁנָה ו' טָבְעָה הַמִּשְׁנָה בְּלָל לְגַבֵּי אִסּוּר "וּלְפָנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל"[טז], לְפִיו אִסּוּר זֶה מֻתְנֶה בְּכָךְ שֶׁהַחֵפֶץ מִיָּעֵד לְשִׁמּוּשׁ אִסּוּר בִּלְבָד; אַף מֻתָּר לְמִכֹּר חֵפֶץ הַמִּיָּעֵד לְשִׁמּוּשׁ הֶתֵּר וּלְשִׁמּוּשׁ אָסוּר גַּם יָחַד.

ביאור

[1] בֵּית שַׁמַּאי סוֹבְרִים, כִּי אָסוּר לְמִכֹּר בִּשְׁבִיעִית פָּרָה הַמְלֻמֶּדֶת בַּחֲרִישָׁה, לְאָדָם הֶחָשׁוּד עַל אִי-שְׁמִירַת שְׁבִיעִית, לְפִי שֶׁבְּדֶרֶךְ כְּלָל, קְנְיָתָהּ הִיא לְצֹרֶךְ חֲרִישָׁה, הָאֲסוּרָה בִּשְׁבִיעִית.

בֵּית הִלֵּל חוֹלְקִים וּמַתִּירִים, לְפִי שֶׁאֶפְשָׁר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּפָרָה זוֹ גַּם לַאֲכִילָה. הַחְדּוּשׁ בִּדְבְרֵיהֶם הוּא, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְגִילוּת לִרְכֹּשׁ לַאֲכִילָה פָּרָה הַמְלֻמֶּדֶת בַּחֲרִישָׁה, מִכָּל מָקוֹם, עֶצֶם הָאֶפְשָׁרוּת כְּבָר מְסִירָה אֶת הָאִסּוּר לְמָכְרָהּ לֶחָשׁוּד עַל הַשְּׁבִיעִית.

[1] בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, לֹא יִמְכֹּר לוֹ פָּרָה חוֹרֶשֶׁת, בַּשְּׁבִיעִית. וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין, מִפְּנֵי שֶׁהוּא יָכוֹל לְשָׁחְטָהּ. [2] מוֹכֵר לוֹ פֵּרוֹת אֲפִלּוּ בְּשָׁעַת הַזֶּרַע, וּמַשְׁאִיל לוֹ סְאָתוֹ אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ לוֹ גֹּרֶן, [3] וּפוֹרֵט לוֹ מָעוֹת אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ לוֹ פּוֹעֲלִים. [4] וְכֻלָּן, בְּפֵרוּשׁ, אֲסוּרִין:

רבינו עובדיה מברטנורא

שהוא יכול לשחטה. וכלל דהוא דמתרץ למתני' מלינן. ודע שמתי שמעי דמתרץ כלל לשמוט פרה העומדת למריצה: **אפילו בשעת הזרע.** ולא ממרינן ודמי לזריעה הוא לוקח, דמלינן למכילה הוא רוצה: **שיש לו גורן.** ולא מייתינן שמע מודד להכניס למוכר, דמיכא למתני' דלטמיכה הוא מודד: **ופורט לו מעות.** ממליף לו מעות מפרוטות: **אע"פ שהוא יודע שיש לו פועלים.** ומתני מסייע ידי עוברי עבירה, דמתרינן שמע למכר נרכיו הוא נרין: **ובולם.** מס פירש שלדבר מסור רוצה מוסס, מסור:

פּוֹעֲלִים בִּשְׁנַת הַשְּׁמִיטָה בִּמְלַאכוֹת אֲסוּרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁיִּתָּכֵן כִּי הוּא פּוֹרֵט אֶת הַמָּעוֹת כְּדֵי לְשַׁלֵּם אֶת שְׂכָרָם. טַעַם הַהֶתֵּר: לְפִי שֶׁאֵין וַדָּאוּת כִּי פְּרִיטָה זוֹ נוֹעֶדָה לְתַשְׁלוּם שְׂכָרָם.

[4] הַמִּשְׁנָה מְסַיֶּמֶת, כִּי הַהֶתֵּר לִמְכֹּר פָּרָה חוֹרֶשֶׁת, פֵּרוֹת בְּעוֹנַת הַזְּרִיעָה, לְהַשְׁאִיל כְּלֵי סְאָה וְלִפְרֹט מָעוֹת, מְסָיָּג בְּתְנַאי שֶׁלֹּא יֹאמַר הַקּוֹנֶה אוֹ הַשּׁוֹאֵל כִּי מַטָּרָתוֹ לְדָבָר הָאָסוּר. אַף אִם אָמַר בֵּן - אָסוּר לְמוֹכֵר וּלְהַשְׁאִיל לוֹ אוֹ לִפְרֹט מָעוֹתָיו.

משנה ט'

דף היומי: **יבמות ס"ג ע"ב**

בְּמִשְׁנָה ג' נִתְבָּאֲרָה חוֹבַת בִּעוּר פֵּרוֹת שְׁבִיעִית, שֶׁחוֹבָה לְבַעֲרָם - לְהַפְקִירָם, בָּעֵת שֶׁאוֹתוֹ מִין פֵּרוֹת כָּלָה מִן הַשָּׂדֶה. מֵהֵגִיעַ זְמַן הַבִּעוּר, הַפֵּרוֹת אֲסוּרִים בַּאֲכִילָה עַד בִּעוּרָם. מִשְׁנָה זוֹ תּוֹסִיף לַעֲסֹק בַּהֲלָכָה זוֹ.
בְּמִשְׁנָה זוֹ נִתְוַדַּע לְתַקָּנַת חֲז"ל, כִּי עַם-הָאָרֶץ הוּא בְּחֶזְקַת טָמֵא, עַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו לְהִזָּהֵר מִטֻּמְאָה.
עַם-הָאָרֶץ חָשׁוּד גַּם עַל דִּינֵי מַעֲשְׂרוֹת, שֶׁלֹּא עִשֵּׂר פֵּרוֹתָיו כַּדִּין. אַף אִם קִבֵּל עַל עַצְמוֹ לְהַפְרִישׁ מַעֲשְׂרוֹת כַּדִּין - הֲרֵי הוּא נֶאֱמָן. קַבָּלָה זוֹ מְכֻנָּה "קַבָּלַת חֲבֵרוּת", שֶׁמְּקַבֵּל עַל עַצְמוֹ לִנְהֹג כְּחָבֵר - תַּלְמִיד חָכָם"[יז].

ביאור

[1] רַשָּׁאִית אִשָּׁה לְהַשְׁאִיל כְּלֵי אֲפִיָּה לַחֲבֵרְתָּהּ הַחֲשׁוּדָה עַל הַשְּׁבִיעִית, שֶׁיְּדוּעַ כִּי בְּבֵיתָהּ יֵשׁ רַק תְּבוּאָה שֶׁהִגִּיעַ זְמַן בִּעוּרָהּ וְלֹא נָהֲגוּ בָּהּ כְּדִין בְּעוּר וּלְפִיכָךְ הִיא אֲסוּרָה. הַכֵּלִים שֶׁמֻּתָּר לְהַשְׁאִיל לָהּ הֵם: נָפָה; כְּבָרָה - נָפָה שֶׁנִּקְּבִיָּה רְחָבִים יוֹתֵר[יח]; רֵחַיִם וְתַנּוּר. טַעַם הַהֶתֵּר, לְפִי שֶׁיִּתָּכֵן שֶׁלֹּא תִשְׁתַּמֵּשׁ בַּכֵּלִים לַאֲפִיַּת הַתְּבוּאָה הָאֲסוּרָה, אֶלָּא לִצְרָכִים אֲחֵרִים; כְּגוֹן, בַּנָּפָה - תִּמְנֶה מָעוֹת; בַּכְּבָרָה - תְּסַנֵּן עָפָר לְצֹרֶךְ גִּבּוּל טִיט; בָּרֵחַיִם - תִּטְחַן סַמָּנִים לְצֶבַע; וּבַתַּנּוּר - תְּיַבֵּשׁ אוּנֵי פִּשְׁתָּן.

[1] מַשְׁאֶלֶת אִשָּׁה לַחֲבֶרְתָּהּ הַחֲשׁוּדָה עַל הַשְּׁבִיעִית, נָפָה וּכְבָרָה וְרֵחַיִם וְתַנּוּר.

רבינו עובדיה מברטנורא

החשודה על השביעית. לאכול פירות שביעית אחר הביעור ולא ביעור: **נפה.** שאני אומר לנפור בה מעות היא לוקחת: **כברה.** שאני אומר לכבור בה את החול: **רחיים.** דשמא לטחון בהם סמנין: **תנור.** שמא לייבש בו מונין

זֹאת, לְאוֹר הַכְּלָל שָׁנִתְבָּאֵר בְּמִשְׁנָה ו', כִּי כָּל כְּלֵי שֶׁקְּיֶמֶת אֶפְשָׁרוּת שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ לְהֶתֵּר - מֻתָּר לְתִתּוֹ לְאָדָם הֶחָשׁוּד לַעֲבֹר בּוֹ אִסּוּר, גַּם אִם אֶפְשָׁרוּת שִׁמּוּשׁ הַהֶתֵּר אֵינָהּ עִקַּר שִׁמּוּשׁוֹ שֶׁל הַכֶּלִי.

מקורות והערות

טז. ויקרא, יט/יד. יז. **"חברות"**: "חבר" הוא תלמיד חכם. הרמב"ם (פירוש המשניות, דמאי, פרק ב' משנה ג') כותב: "ונקרא בשם זה כי חברתם זה לזה חברה נאמנה, כי היא חברה לשם שמים". בהלכה מכונה "חבר" הנאמן על עניני טומאה וטהרה ומעשרות (ראה בהרחבה באנציקלופדיה תלמודית ערך "חבר"). "חברה": אשת חבר ובניו הרי הם כחבר, "מפני שהוא מלמדן ומרגילן בדרך טהרה". כמו כן אשה המקבלת על עצמה להשמר בטהרה הרי היא "חברה" (ראה רמב"ם הלכות מטמאי משכב פרק י' הלכה ה'). יח. הרמב"ם בפירוש המשנה.

ביאור

אוּלָם, אָסוּר לְאִשָּׁה לְסַיֵּעַ לַחֲבֶרְתָּהּ הַחֲשׁוּדָה, לִבְרֹר וְלִטְחֹן תְּבוּאָה שֶׁעָבַר זְמַן בִּעוּרָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין אִסּוּר בְּעֶצֶם הַבְּרִירָה וְהַטְּחִינָה. טַעַם הָאִסּוּר, לְפִי שֶׁהִיא מְסַיַּעְתָּהּ לִיצִירַת מַאֲכָל שֶׁאָסוּר לְאָכְלוֹ.

אֲבָל לֹא תָבֹר וְלֹא תִטְחַן עִמָּהּ.

רבינו עובדיה מברטנורא

של פשתן: **ולא תטחן עמה.** שאסור לסייע ידי עוברי עבירה:

המשך משנה ט'

דף היומי: **יבמות ס"ד ע"ב**

ביאור

אַגַּב הֲלָכָה זוֹ מוֹסִיפָה הַמִּשְׁנָה לְהָבִיא הֲלָכָה נוֹסֶפֶת, עַל אוֹדוֹת הַשְּׁאָלַת כֵּלִים לְאֵשֶׁת עַם-הָאָרֶץ. הֲלָכָה הִיא, כִּי עִסָּה מֻגְדֶּרֶת "טֶבֶל לְחַלָּה" - חַיֶּבֶת בְּהַפְרָשַׁת חַלָּה, מֵעֵת גִּלְגּוּלָהּ - עֵרוּב הַמַּיִם בַּקֶּמַח. מִשָּׁעָה זוֹ אָסוּר לִגְרֹם טֻמְאָה לָעִסָּה, מִפְּנֵי שֶׁאָסוּר לְטַמֵּא עִסַּת טֶבֶל, כְּפִי שֶׁאָסוּר לְטַמֵּא פֵּרוֹת טֶבֶל שֶׁצָּרִיךְ לְהַפְרִישׁ מֵהֶם תְּרוּמָה.

[2] אֵשֶׁת חָבֵר, הַזְּהִירָה בְּטָהֳרָה, רַשָּׁאִית לְהַשְׁאִיל נָפָה וּכְבָרָה לְאֵשֶׁת עַם-הָאָרֶץ, וְכֵן רַשָּׁאִית הִיא לִבְרֹר עִמָּהּ, לִטְחֹן עִמָּהּ וּלְנַפּוֹת עִמָּהּ.

הַחִדּוּשׁ בַּדָּבָר הוּא, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁחֲזַ"ל קָבְעוּ כִּי עַמֵּי הָאָרֶץ חֲשׁוּדִים בְּאִי-הַפְרָשַׁת מַעַשְׂרוֹת, מֵאַחַר שֶׁרֹב עַמֵּי הָאָרֶץ מְעַשְּׂרִים פֵּרוֹתֵיהֶם, לֹא הוֹרוּ חֲכָמִים לְהִמָּנַע לְסַיֵּעַ לָהֶם בַּהֲכָנַת מַאֲכָלִים.

[3] אוּלָם, מֵעֵת שֶׁהֻטְלוּ מַיִם לַקֶּמַח - לֹא תְסַיַּע בְּיָדָהּ, לְפִי שֶׁמֵּרֶגַע זֶה הָעִסָּה נִהְיֵית "טֶבֶל לְחַלָּה" וְהִיא נִטְמֵאת מִכֵּלֶיהָ שֶׁל אֵשֶׁת עַם-הָאָרֶץ, לְפִי שֶׁכְּלֵי עַם-הָאָרֶץ מֻחְזָקִים טְמֵאִים. אִם תּוֹסִיף לְסַיֵּעַ לָהּ, הֲרֵי הִיא מְסַיַּעַת לְטַמֵּא אֶת הָעִסָּה שֶׁהִיא "טֶבֶל לְחַלָּה", וּבְכָךְ הִיא מְסַיַּעַת לַעֲבֹר עַל אִסּוּר.

הַמִּשְׁנָה מוֹסִיפָה, כִּי הָאָמוּר בִּתְחִלָּתָהּ, שֶׁמֻּתָּר לְהַשְׁאִיל כְּלֵי אֲפִיָּה לַחֲשׁוּדָה עַל אִסּוּרֵי שְׁבִיעִית, הוּא מִפְּנֵי דַרְכֵי שָׁלוֹם; לְפִי שֶׁרָאוּי הָיָה לֶאֱסֹר לְהַשְׁאִילָהּ כֵּלִים אֵלֶּה, כִּי מִסְתַּבֵּר שֶׁתַּעֲשֶׂה בָהֶם אִסּוּרִים.

[2] אֵשֶׁת חָבֵר, מַשְׁאֶלֶת לְאֵשֶׁת עַם הָאָרֶץ, נָפָה וּכְבָרָה, וּבוֹרֶרֶת וְטוֹחֶנֶת וּמְרַקֶּדֶת עִמָּהּ. [3] אֲבָל מִשֶּׁתַּטִּיל הַמַּיִם, לֹא תִגַּע אֶצְלָהּ, שֶׁאֵין מַחֲזִיקִין יְדֵי עוֹבְרֵי עֲבֵרָה. וְכֻלָּן - לֹא אָמְרוּ אֶלָּא מִפְּנֵי דַרְכֵי שָׁלוֹם. [4] וּמַחֲזִיקִין יְדֵי נָכְרִי בַּשְּׁבִיעִית, אֲבָל לֹא יְדֵי יִשְׂרָאֵל, וְשׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹמָן, מִפְּנֵי דַרְכֵי שָׁלוֹם:

רבינו עובדיה מברטנורא

ובוררת וטוחנת עמה. ולא אסרו הכא באשת עם הארץ התשודה על המעשרות כדאסרו בתשודה על השביעית, משום דרוב עמי הארץ מעשרים הן: **אבל משתטיל המים.** בעיסה: **לא תגע עמה,** לפי שמשגלגלה הוטבלה לחלה וקא מיטמאה מתמת כלים טמאים, שהרי הוכשרה לקבל טומאה וזו מסייעתה לגלגל ואסור לגרום טומאה לחלה: **וכולן לא אמרו.** לא התירו להשאילן כלים ולסייען בלא שעת עבירה עצמה אלא משום דרכי שלום: **מחזיקין ידי נכרים.** אגב גררא דדרכי שלום תנא ליה הכא, ומפורש לעיל בפרק ד:

אַגַּב הָעִסּוּק בַּנּוֹשֵׂא, שׁוֹנָה הַמִּשְׁנָה הֲלָכָה שֶׁנִּשְׁנְתָה בַּפֶּרֶק הַקּוֹדֵם.

[4] בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה מֻתָּר לְחַזֵּק אֶת יָדָיו שֶׁל נָכְרִי הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בַּקַּרְקַע, בְּבִרְכַּת "חֲזַק וֶאֱמַץ", "יִישַׁר כֹּחֶךָ", וְכַדּוֹמֶה; אַךְ אָסוּר לְחַזֵּק אֶת יָדָיו שֶׁל יְהוּדִי הָעוֹבֵד בַּקַּרְקַע. זֹאת, וָעוֹד: מֻתָּר לִשְׁאֹל בִּשְׁלוֹם נָכְרִי, גַּם בְּיוֹם אֵידָם, שֶׁנִּקְבַּע לְשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה, מִפְּנֵי דַרְכֵי שָׁלוֹם.

פרק ו'

דף היומי: **יבמות ס"ה ע"ב**

מִן הַתּוֹרָה, אִסּוּר עֲבוֹדַת הָאֲדָמָה וּקְדֻשַּׁת פֵּרוֹת שְׁבִיעִית - הֵם מִן הַמִּצְווֹת הַתְּלוּיוֹת בָּאָרֶץ, שֶׁקִּיּוּמָן הוּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבָד.

הַפֶּרֶק הַשִּׁשִּׁי - שָׁלֹשׁ אֲרָצוֹת - עוֹסֵק בִּקְבִיעַת תְּחוּם הַמְּקוֹמוֹת שֶׁבָּהֶם נוֹהֲגִים דִּינֵי שְׁבִיעִית מִן הַתּוֹרָה, וּבִקְבִיעַת הַמְּקוֹמוֹת הַסְּמוּכִים לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁבָּהֶם נוֹהֲגִים דִּינֵי שְׁבִיעִית בְּאֹפֶן חֶלְקִי מִתַּקָּנַת חֲכָמִים.

בְּשִׁלְהֵי הַפֶּרֶק תַּעֲסֹקְנָה הַמִּשְׁנָיוֹת בְּהַגְבָּלוֹת עַל הַכְנָסָה וְהוֹצָאָה שֶׁל תְּרוּמוֹת וּפֵרוֹת שְׁבִיעִית מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְחוּץ לָאָרֶץ.

בַּפֶּרֶק קַיֶּמֶת גַּם הִתְיַחֲסוּת לְאֹפֶן צְמִיחַת עֲלֵי בְצָלִים, וְלַהַשְׁלָכָה הַהִלְכָתִית הַנּוֹבַעַת מִכָּךְ.

משנה א'

קְדֻשָּׁה רִאשׁוֹנָה: בָּעֵת שֶׁעוֹלֵי מִצְרַיִם כָּבְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ בִּימוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן, חֶבְלֵי הָאָרֶץ שֶׁנִּכְבְּשׁוּ הִתְקַדְּשׁוּ בִּקְדֻשַּׁת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. זוֹ הִיא "קְדֻשָּׁה רִאשׁוֹנָה". תָּקְפָּהּ שֶׁל "קְדֻשָּׁה רִאשׁוֹנָה" מֻתְנֶה בְּכִבּוּשׁ הָאָרֶץ. לְפִיכָךְ, בִּגְלוֹת יִשְׂרָאֵל לְבָבֶל, בָּטְלָה קְדֻשָּׁתָהּ לְגַבֵּי מִצְווֹת הַתְּלוּיוֹת בָּאָרֶץ[א].

קְדֻשָּׁה שְׁנִיָּה: בְּשׁוּב עוֹלֵי בָבֶל בְּהַנְהָגַת עֶזְרָא הַסּוֹפֵר לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, הֵם קִדְּשׁוּ אֶת הַמְּקוֹמוֹת שֶׁאֲלֵיהֶם שָׁבוּ. זוֹ הִיא "קְדֻשָּׁה שְׁנִיָּה". תָּקְפָּהּ שֶׁל "קְדֻשָּׁה שְׁנִיָּה" אֵינוֹ מֻתְנֶה בְּדָבָר וְהִיא קַיֶּימֶת לְעוֹלָם, אִם כִּי לְדַעַת רַבִּים מֵהָרִאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרוֹנִים, בְּיָמֵינוּ דִּינֵי שְׁבִיעִית נוֹהֲגִים מִדְּרַבָּנָן בִּלְבָד[ב].

בַּמְּקוֹמוֹת שֶׁהָיוּ קְדוֹשִׁים בִּ"קְדֻשָּׁה רִאשׁוֹנָה" וְלֹא קִדְּשׁוּם בִּ"קְדֻשָּׁה שְׁנִיָּה", תִּקְּנוּ חֲכָמִים לִנְהֹג חֵלֶק מִדִּינֵי שְׁבִיעִית, אַף עַל פִּי שֶׁמִּצַּד קְדֻשַּׁת הָאָרֶץ אֵין צָרִיךְ לִנְהֹג בָּהֶם דִּינֵי שְׁבִיעִית כְּלָל.

בַּמִּשְׁנָה מוֹפִיעִים צִיּוּנִים אֲחָדִים לִגְבוּלוֹת הָאָרֶץ, וְקַיָּמוֹת דֵּעוֹת רַבּוֹת כֵּיצַד לְפָרְשָׁהּ. בְּבֵאוּרֵנוּ נָקַטְנוּ כְּדַעַת הָרַ"ש[ג].

מקורות והערות

א. על פי הרמב"ם הלכות תרומות פרק א' הלכה ה'. ועיין ב"דרך אמונה" שם, אותיות נ"ב - נ"ד בפרטים שנחלקו הראשונים על דעתו. ב. עיין רמב"ם

הַמִּשְׁנָה תַּזְכִּיר שְׁלֹשָׁה צִיּוּנֵי גְבוּל בִּצְפוֹן אַרְצֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה:
כְּזִיב: הַמְמֻקֶּמֶת צָפוֹנָה לְעַכּוֹ, עַל קַו הַגְּבוּל הַצְּפוֹנִי שֶׁל הָאָרֶץ. אֵזוֹר כְּזִיב בּוֹלֵט מִקַּו הַגְּבוּל.
הַנָּהָר: נָהָר הַמְמֻקָּם מִזְרָחִית לִכְזִיב[ד].
אֲמָנָה: הוּא "הֹר הָהָר" הַשּׁוֹכֵן לְחוֹף הַיָּם הַתִּיכוֹן, הַנִּזְכָּר בְּפָרָשַׁת מַסְעֵי כִּנְקֻדַּת גְּבוּל הַמְצַיֶּנֶת אֶת צְפוֹן-מַעֲרַב הָאָרֶץ (הֹר הָהָר זֶה אֵינוֹ מְקוֹם קְבוּרַת אַהֲרֹן, שֶׁבִּדְרוֹם-מִזְרַח הָאָרֶץ, דְּרוֹמִית לְיָם הַמֶּלַח).

ביאור

[1] "שָׁלֹשׁ אֲרָצוֹת לִשְׁבִיעִית" - יֶשְׁנָם שְׁלֹשָׁה סוּגֵי מְקוֹמוֹת, וּלְכָל אֶחָד מֵהֶם מַעֲמָד שׁוֹנֶה לְגַבֵּי דִּינֵי שְׁבִיעִית.

א. שִׁטְחֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהִתְקַדְּשׁוּ בִּ"קְדֻשָּׁה שְׁנִיָּה", עַד כְּזִיב שֶׁבִּצְפוֹן הָאָרֶץ (וְלֹא עַד בִּכְלָל), נוֹהֲגִים בָּהֶם כָּל דִּינֵי שְׁבִיעִית, הֵן בִּקְדֻשַּׁת הַגִּדּוּלִים, כְּגוֹן, אִסּוּר אֲכִילָה מִן הַגִּדּוּלִים לְאַחַר זְמַן הַ"בִּעוּר"[ה], וְהֵן בַּעֲבוֹדוֹת הַקַּרְקַע.

[2] **ב.** שְׁטָחִים שֶׁהִתְקַדְּשׁוּ בִּ"קְדֻשָּׁה רִאשׁוֹנָה" עַל יְדֵי עוֹלֵי מִצְרַיִם, וְלֹא שָׁבוּ לְהִתְקַדֵּשׁ בַּשֵּׁנִית עַל יְדֵי עוֹלֵי בָבֶל, הֲלֹא הֵמָּה הַשְּׁטָחִים שֶׁמִּיָּמִין וּמִשְּׂמֹאל לִכְזִיב הַבּוֹלֶטֶת כְּלַפֵּי חוּץ (צָפוֹן) מִקַּו הַגְּבוּל שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. "מִכְּזִיב עַד הַנָּהָר" - מִזְרָחִית לִכְזִיב, עַד הַנָּהָר. "וְעַד אֲמָנָה" - מַעֲרָבִית לִכְזִיב, עַד אֲמָנָה. בְּגִדּוּלֵי שְׁטָחִים אֵלֶּה אֵין קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית[ו] וּלְפִיכָךְ אֵין נוֹהֶגֶת בָּהֶם חוֹבַת "בִּעוּר", אַךְ תִּקְּנוּ חֲכָמִים שֶׁאָסוּר לַעֲבֹד אֶת אַדְמָתָם, מִפְּנֵי שֶׁהֵם הִתְקַדְּשׁוּ בִּקְדֻשָּׁה רִאשׁוֹנָה[ז].

[3] **ג.** מִשְּׂפַת הַנָּהָר וְתוֹכוֹ לְכִוּוּן צָפוֹן, וּמֵהַר אֲמָנָה "וּלְפָנִים", כְּלַפֵּי הֶהָרִים שֶׁלְּצַד צָפוֹן, לֹא הִתְקַדְּשׁוּ הַשְּׁטָחִים מֵעוֹלָם וְאֵין נוֹהֶגֶת בָּהֶם קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית כְּלָל וּמֻתָּר לְעַבֵּד בָּהֶם אֶת הָאֲדָמָה.

[1] שָׁלֹשׁ אֲרָצוֹת לַשְּׁבִיעִית. כֹּל שֶׁהֶחֱזִיקוּ עוֹלֵי בָבֶל, מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְעַד כְּזִיב, לֹא נֶאֱכָל וְלֹא נֶעֱבָד. [2] וְכֹל שֶׁהֶחֱזִיקוּ עוֹלֵי מִצְרַיִם, מִכְּזִיב וְעַד הַנָּהָר וְעַד אֲמָנָה, נֶאֱכָל, אֲבָל לֹא נֶעֱבָד. [3] מִן הַנָּהָר וּמֵאֲמָנָה וְלִפְנִים, נֶאֱכָל וְנֶעֱבָד:

רבינו עובדיה מברטנורא

שלש ארצות לשביעית. תלוקות לענין דין שביעית: **כל שהחזיקו עולי בבל.** עזרא וסיעתו כשעלו מבבל: **לא נאכל ולא נעבד.** שעבודת הארץ ההיא אסורה בשביעית, ואם נעבדה וגדלה אסור לאכול מאותן גדוליס. פ"א ועיקר, לא נאכל לאחר שביעית בלא ביעור ולא נעבד בשביעית: **מכזיב ועד הנהר ועד אמנום.** כזיב משוך כלפי הצפון לצד מזרח ורצועה יוצאת מעכו שיושבת ברבועה של א"י במקצוע צפונית מזרחית ואותה רצועה משוכה כלפי צפון והולכת עד כזיב ורצועה אחרת משוכה מעכו כלפי מזרח ובה הנהר האמור כאן, ואלו השתי רצועות כבשוס עולי מצריס ולא כבשוס עולי בבל: **ועד אמנום.** הוא הר ההר הכתוב בגבולות הארץ בפרשת אלה מסעי, תתאו לכם הר ההר מתרגמינן בירושלמי טורי אמנוס, והוא בצפונה של א"י לצד מערב אצל היס הגדול, וגם זו לא כבשו עולי בבל הלכך נאכל לאחר הביעור, ולאידך לישנא אם נעבד בשביעית נאכל דקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא, ולא נעבד, דלענין עבודה החמירו לאסור מדרבנן: **מנהר ומאמנום ולפנים.** כך כתוב בכל הספריס, וטפי הוה ניחא אי הוה גרסינן ולחוץ. ואפשר לפרש בדוחק מהנהר ולפנים מתחלת הנהר ולפנים לצד הנהר חוצה לארץ, וכן מתחלת טורי אמנוס ולפנים לצד ההר קרויה לפנים:

משנה ב'

דף היומי: יבמות ס"ו ע"ב

מִשְׁנָה זוֹ עוֹסֶקֶת בַּמַּעֲמָד הַהִלְכָתִי שֶׁל 'סוּרְיָא' לְגַבֵּי דִּינֵי שְׁבִיעִית.
כֹּה כּוֹתֵב הָרַמְבַּ"ם[ח] עַל מַעֲמָדָהּ שֶׁל 'סוּרְיָא': "הָאֲרָצוֹת שֶׁכָּבַשׁ דָּוִד חוּץ לְאֶרֶץ כְּנַעַן, כְּגוֹן אֲרַם נַהֲרַיִם וַאֲרַם צוֹבָה וְאַחְלֵב וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁמֶּלֶךְ יִשְׂרָאֵל הוּא וְעַל פִּי בֵית דִּין הַגָּדוֹל הָיָה עוֹשֶׂה, אֵינָן כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְכָל דָּבָר וְלֹא כְחוּצָה לָאָרֶץ לְכָל דָּבָר, כְּגוֹן, בָּבֶל וּמִצְרַיִם, אֶלָּא יָצְאוּ מִכְּלָל חוּצָה לָאָרֶץ וְלִהְיוֹתָן כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לֹא הִגִּיעוּ. וּמִפְּנֵי מָה יָרְדוּ מִמַּעֲלַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל? מִפְּנֵי שֶׁכָּבַשׁ אוֹתָן לִפְנֵי שֶׁכָּבַשׁ כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא נִשְׁאַר בָּהּ מִשִּׁבְעָה עֲמָמִים. וְאִלּוּ תָפַס כָּל אֶרֶץ כְּנַעַן לִגְבוּלוֹתֶיהָ וְאַחַר כָּךְ כָּבַשׁ אֲרָצוֹת אֲחֵרוֹת, הָיָה כִּבּוּשׁוֹ כֻּלּוֹ כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְכָל דָּבָר. וְהָאֲרָצוֹת שֶׁכָּבַשׁ דָּוִד הֵן הַנִּקְרָאוֹת סוּרְיָא".

הַמִּשְׁנָה תִּתְיַחֵס לְאִסּוּר קְצִירָה בַּשְּׁבִיעִית. בַּתּוֹרָה נֶאֱמַר[ט]: "אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ לֹא תִקְצוֹר וְאֶת עִנְּבֵי נְזִירֶךָ לֹא תִבְצֹר. שְׁנַת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ". לְדַעַת הָרַמְבַּ"ם[י] אִסּוּר הַקְּצִירָה מִתְיַחֵס גַּם לְשָׂדוֹת שֶׁיְּבוּלֵיהֶם הֻפְקְרוּ כַדִּין עַל יְדֵי בַעֲלֵיהֶם, שֶׁאָסוּר לִקְצֹר מֵהֶם כָּרָגִיל אֶלָּא מְעַט מְעַט בִּלְבַד, לְצֹרֶךְ אֲכִילָה. אוּלָם, הָרַ"ש[יא] וְהרע"ב חוֹלְקִים וְסוֹבְרִים כִּי אִסּוּר קְצִירָה מִתְיַחֵס רַק לְשָׂדוֹת שֶׁבַּעֲלֵיהֶם לֹא צִיְּתוּ לַהֲלָכָה הַמְצַוָּה לְהַפְקִירָם. שָׂדוֹת אֵלֶּה עַל יְבוּלָם מְכֻנִּים "שָׁמוּר". מִן הַתּוֹרָה, מֻתָּר לְבַצֵּעַ אֶת הַמְּלָאכוֹת שֶׁלְּאַחַר הַקְּצִירָה, אַךְ בַּמִּשְׁנָה הַשִּׁשִּׁית שֶׁל פֶּרֶק ח' יִתְבָּאֵר, כִּי חֲכָמִים אָסְרוּ חֵלֶק מֵהֶן, בְּאוֹתָם גִּדּוּלִים שֶׁלְּגַבֵּיהֶם קַיָּם אִסּוּר קְצִירָה מִן הַתּוֹרָה.

ביאור

[1] מִפְּנֵי מַעֲמָדָם הַיִּחוּדִי שֶׁל אֲזוֹרֵי 'סוּרְיָא', כָּךְ דִּינֵיהֶם בִּשְׁבִיעִית:
מְלָאכוֹת הַנַּעֲשׂוֹת בְּגִדּוּלֵי הַקַּרְקַע לְאַחַר תְּלִישָׁתָם, מֻתָּרוֹת.

[1] עוֹשִׂין בְּתָלוּשׁ בְּסוּרְיָא,

רבינו עובדיה מברטנורא

סוריא. ארס נהריס וארס צובה שכבש דוד, ואינה כא"י לכל דבר מפני שכבשה קודס שכבש

מקורות והערות

שם הלכה כ"ו וב"דרך אמונה" שם אות נ"ח, ועיין עוד מה שציין בציון ההלכה. **ג.** כך גם מפרש רע"ב במסכת חלה פרק ד' משנה ח'. **ד.** יש שבידם מסורת, כי נהר זה הוא וואדי אל-קאסומיא (=הנהר המפריד), אחד האפיקים של נהר הליטני. מהר"י מטראני (תשובות חלק א' סימן פ"ד) כותב כי כן מורגל בפי הכל, שנהר זה הוא גבול ארץ ישראל, אך הוא מסיים: "ואני לא עמדתי על המקום לבחון את הדבר". עם זאת, יש אומרים, כי לפירוש הר"ש יותר מתאים כי זהו אחד הנהרות שבאזור דמשק (ראה מובאות והרחבות בנושא בפרושו של ר' יהודה פליקס לירושלמי על משנה זו). **ה.** על "בעור" ראה להלן בהקדמה לפרק ז'. **ו.** הגר"א ב"שנות אליהו". **ז.** ראה רע"ב חלה פרק ד' משנה ח'. **ח.** הלכות תרומות פרק א' הלכה ג'. **ט.** ויקרא, כה/ה. **י.** הלכות שמיטה פרק ד' הלכה כ"ד. **יא.** ד"ה "אבל".

ביאור

אַךְ מְלָאכוֹת הַנַּעֲשׂוֹת בָּהֶם בְּעוֹדָם מְחֻבָּרִים - אֲסוּרוֹת.

לְפִיכָךְ, בְּסוּרְיָא מֻתָּר לָדוּשׁ תְּבוּאָה וְלִזְרוֹתָהּ; לְדָרֹךְ עֲנָבִים; לְעַמֵּר אֶת תְּבוּאַת הַשָּׂדֶה. אַךְ אָסוּר לְקָצֹר תְּבוּאָה, לְבָצֵר עֲנָבִים וְלִמְסֹק זֵיתִים, כַּדֶּרֶךְ שֶׁעוֹשִׂים בְּיֶתֶר הַשָּׁנִים, אֶלָּא מְעַט מְעַט בִּלְבַד לְצָרֶךָ אֲכִילָה[יב].

[2] בְּלָל אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: כָּל מְלָאכָה שֶׁבָּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵינָהּ אֲסוּרָה מִן הַתּוֹרָה - בְּסוּרְיָא מֻתָּר לַעֲשׂוֹתָהּ.

בְּתַלְמוּד הַיְרוּשַׁלְמִי נֶאֱמַר, כִּי מִתַּד גִּיסָא אָסְרוּ חֲזַ"ל עֲשִׂיַּת מְלָאכוֹת שְׁבִיעִית בְּסוּרְיָא, כְּדֵי לְמְנֹעַ יְרִידָה מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֶל סוּרְיָא הַסְּמוּכָה. מֵאִידָךְ גִּיסָא, הֵם נִמְנְעוּ מִלֶּאֱסֹר בָּהּ אֶת הַמְּלָאכוֹת הַנַּעֲשׂוֹת בְּגִדּוּלֵי הַקַּרְקַע לְאַחַר תְּלִישָׁתָם, כְּדֵי שֶׁעֲנָיֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הַסְּמוּכָה יִמְצְאוּ בָהּ פַּרְנָסָה בִּשְׁנוֹת הַשְּׁמִטָּה, וְלֹא יִשְׁתַּקְּעוּ בְּחוּץ לָאָרֶץ בְּתוֹרַת אַחַר פַּרְנָסָה.

אֲבָל לֹא בִּמְחֻבָּר. דָּשִׁין וְזוֹרִין וְדוֹרְכִין וּמְעַמְּרִין, אֲבָל לֹא קוֹצְרִין וְלֹא בוֹצְרִין וְלֹא מוֹסְקִין. [2] כְּלָל אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, כֹּל שֶׁבַּיּוֹצֵא בּוֹ מֻתָּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, עוֹשִׂין אוֹתוֹ בְּסוּרְיָא:

רבינו עובדיה מברטנורא

ע"י כולה, ובקצת דיוס עסקוס כע"י ובקצתן כמוסה לגמרי: **עושים בתלוש.** אפילו אלו המסוליס, ואילו בארץ ישראל אין לו תבור ולא מטמון עמה: **אבל לא במחובר.** כגון מסיקה קלירה ובצירה, ודוקא בשמור אבל במופקר אפילו בארץ מותר, דתניא בס"כ מן השמור אי אתה נוטל אבל אתה נוטל מן המופקר. וטעמא דגזור בסוריא ממחובר כדי שלא יהיו מניחים את ארץ ישראל והולכים ומשתקעים בסוריא, ואמלוס המיוו כדי שימצאו העניים שבארץ ישראל קצת ריוח בסוריא שהיא קרובה להס, ולא יטרכו ללכת מארץ ישראל לחוסה לארץ: **כל שביוצא בו מותר בא"י.** מדתוריתא, כגון תלוש אף ע"ג דמדרבנן אסור בלא שיוו עומין חומו בסוריא כי תורתיו ואיוו צריך לשמוע. ע"כ הכי קאמר כל שביוצא בו מותר בארץ במופקר עושים חומו בסוריא אפילו בשמור אבל בשמור אסור מדרבנן בארץ אפילו במופקר:

משנה ג'

דף היומי: **יבמות ס"ז ע"ב**

טָבַע הַבָּצָל שֶׁהוּא מַמְשִׁיךְ לְהַצְמִיחַ עָלִים גַּם לְאַחַר תְּלִישָׁתוֹ מִן הָאֲדָמָה.
מֵאַחַר שֶׁאֵין קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית בְּגִדּוּלִים שֶׁאֵינָם יוֹנְקִים מִן הָאֲדָמָה, מוֹרָה מִשְׁנָה זוֹ בֵּיצַד לְהַבְחִין בֵּין עָלִים שֶׁצָּמְחוּ בְּעוֹד הַבָּצָל בָּאֲדָמָה לִבֵּין עָלִים שֶׁצָּמְחוּ לְאַחַר עֲקִירָתוֹ.

ביאור

[1] בְּצָלִים שֶׁנִּלְקְטוּ בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית וְאָבְסָנוּ עַל הַקַּרְקַע[יג] וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית יָרְדוּ עֲלֵיהֶם גְּשָׁמִים וְצָמְחוּ בָּהֶם עָלִים, כָּךְ דִּינָם: אִם צֶבַע הֶעָלִים יָרֹק כַּהֶה[יד] אוֹת הוּא שֶׁיָּנְקוּ מִמָּקוֹר טוֹב - הָאֲדָמָה שֶׁעֲלֶיהָ אֲכָסְנוּ, וּלְפִיכָךְ קַיֶּמֶת בַּבְּצָלִים[טו] קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית וְיֵשׁ לִנְהֹג בָּהֶם כְּפִי שֶׁיִּתְבָּאֵר בַּפְּרָקִים הַבָּאִים לְגַבֵּי גִּדּוּלֵי שְׁבִיעִית.

אִם צֶבַע עֲלֵיהֶם יָרֹק בָּהִיר (חִוֵּר), אוֹת הוּא כִּי לֹא מִן הָאֲדָמָה יָנְקוּ, וְאֵין הַבְּצָלִים קְדוּשִׁים בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית.

[1] בְּצָלִים שֶׁיָּרְדוּ עֲלֵיהֶם גְּשָׁמִים, וְצִמְּחוּ - אִם הָיוּ הֶעָלִין שֶׁלָּהֶם שְׁחוֹרִין, אֲסוּרִין. הוֹרִיקוּ, הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין. [2] רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר, אִם יְכוֹלִין לְהִתְּלֵשׁ בֶּעָלִין שֶׁלָּהֶן, אֲסוּרִין. [3] וּבְנֶגֶד בֵּן, מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, מֻתָּרִין:

רבינו עובדיה מברטנורא

בצלים שירדו עליהם גשמים. בלוס של שמיס שכוסו לשביעית, וירדו עליהס גשמיס ומחמו, אס השמיכו העלין לידוע שגדלו והוסיפו ואחו גדולי שביעית ומבטלים העיקר אע"פ שהוא מרובה, אבל אס הוריקו העלין אי הולכים וכשהן ולחו מלרעת קל דבר: **אם יכולין ליתלש בעלין.** דרך בלוס כשגמריס יולחין מעלמן מן הארץ ומומן ליתלש, ואס העלין חזקים וכשהותז בהן יכול ליתלוש הבלוס מן הארץ אי ולאי גדלו בשביעית: **כנגד בן למוצאי שביעית מותרים.** לאו בבלוס של שביעית אילמו למוצאי שביעית מיירי, דלא מקילינן בהו כולי האי שגדולי היתר כל שהו יעלו אס האיסור, אלא סיפא כמי מיירי בבלוס של שמיס שעקרן בשמיס ומזר ונטען בשביעית ולאחר שגדלו מעט בשביעית עקרן ומזר ונטען בשמיעית, ומתוך שכבר גדלו בשמיס לא הוסיפו כי אס מעט בשביעית ונאסרו וכשהזו והוסיפו מעט בשמיעית מזר אותו היתר ונטל מיסור המועט, שגס של שמיס מסייע לנטלו אחר שקוף גדולו היתר.

ואין הלכה כר' חנינא בן אנטיגונוס:

[3] הַמִּשְׁנָה מְסַיֶּמֶת, כִּי סִימָן זֶה, כֵּהוֹת הֶעָלִים אוֹ חָזְקָם, מְהַוֶּה הַבְחָנָה גַּם בְּמִקְרֶה הָפוּךְ: בְּצִלֵּי שָׁנָה שִׁשִּׁית שֶׁהֻנְּחוּ בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית בְּתוֹךְ הָאֲדָמָה (אַף עַל פִּי שֶׁהִדְבִּר אָסוּר) וְצָמְחוּ בָּהֶם מְעַט עָלִים מִכֹּחַ הָאֲדָמָה וּלְאַחַר מִכֵּן נֶעְקְרוּ הַבְּצָלִים. בְּמַצָּבוֹ הַנּוֹכְחִי הַבָּצָל אָסוּר מִפְּנֵי שֶׁהֶעָלִים שֶׁגָּדְלוּ בּוֹ בַּשְּׁבִיעִית מְהַוִּים הוֹכָחָה כִּי הַבָּצָל הוֹסִיף לְצָמֹחַ בַּשְּׁבִיעִית.

בְּמוֹצָאֵי שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה נִשְׁתַּל הַבָּצָל שׁוּב וְצָמְחוּ בּוֹ עָלִים נוֹסָפִים, וְעַתָּה לְפָנֵינוּ בָּצָל שֶׁחָלְקוֹ הוֹסִיף וְגָדַל לְאַחַר הַשְּׁבִיעִית. הַאִם יֵשׁ בְּכָךְ כְּדֵי לְבַטֵּל אֶת קְדֻשַּׁת הַשְּׁבִיעִית שֶׁבּוֹ?

וּבֵצֶל, אִם הֶעָלִים הַחֲדָשִׁים בֵּהִים - הֲרֵי גָּדְלוּ מִן הָאֲדָמָה, וְאֵין בּוֹ קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית, שֶׁכֵּן, רֹב הַבָּצָל אֵינוֹ קָדוֹשׁ בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית, שֶׁהֲרֵי גּוּף הַבָּצָל צָמַח בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית וְגַם בַּשָּׁנָה הַשְּׁמִינִית, וּבְכָךְ בְּטֵלָה חֲשִׁיבוּת תְּרוּמַת הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית לְגִדּוּלָתוֹ וְאֵינוֹ נֶחְשָׁב כִּגְדוֹל הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית.

אִם הָיוּ הֶעָלִים הַחֲדָשִׁים בְּהִירִים, הֲרֵי שֶׁלֹּא הוֹסִיף הַבָּצָל לְגַדֵּל בַּשָּׁנָה הַשְּׁמִינִית וְהוּא נוֹתָר גִּדּוּל שְׁבִיעִית.

מקורות והערות

יב. לדעת הרמב"ם איסור זה מתייחס גם לשדות שהופקרו. לדעת הר"ש רק לשדות שלא הופקרו. **יג.** ריבמ"ץ. **יד.** כך כותב הר"ן בנדרים (נח/א, ד"ה "אלא"): "לאו שחורים ממש, אלא נוטים לשחרות, שזה מוכיח שגדולם יפה, ומקרקע שביעית נתגדלו, ולפיכך אסורין". **טו.** ראה תוספות רבי עקיבא איגר. **טז.** ראה לעיל פרק ה' משנה ה' וברע"ב פרק ט' משנה א', ד"ה "ונלקחים"

משנה ד'

דף היומי: יבמות ס"ח ע"ב

הַתּוֹרָה מוֹרָה, כִּי עַל בַּעַל שָׂדֶה לְהַפְקִיר אֶת גִּדּוּלֵי הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית. בְּפֶרֶק תְּשִׁיעִי יִתְבָּאֵר, כִּי חֲכָמִים אָסְרוּ לִקְנוֹת גִּדּוּלִים מֵאָדָם הֶחָשׁוּד שֶׁלֹּא הִפְקִיר אֶת גִּדּוּלָיו בִּשְׁבִיעִית[טז].

מִשְׁנָה זוֹ תּוֹחֶמֶת אֶת זְמַן אִסּוּר רְכִישַׁת יָרָק מִן הֶחָשׁוּד, וְקוֹבַעַת מִמָּתַי אֵין לַחְשֹׁשׁ כִּי בִרְשׁוּתוֹ יַרְקוֹת שְׁבִיעִית.

ביאור

[1] מִמָּתַי מֻתָּר לִרְכֹּשׁ יָרָק לְאַחַר שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה מִכָּל אָדָם, בְּלֹא חֲשָׁשׁ פֶּן הוּא יְרַק שְׁבִיעִית שֶׁלֹּא הֻפְקַר עַל יְדֵי בְּעָלָיו? מֵעֵת שֶׁבַּשּׁוּק כְּבָר נִתָּן לִרְכֹּשׁ סוּג יָרָק זֶה שֶׁגָּדַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁמִינִית.

[2] הַמִּשְׁנָה מוֹסִיפָה, כִּי דַי בְּכָךְ שֶׁסּוּג יָרָק זֶה מָצוּי כְּבָר בַּשְּׁוָקִים, אֲלֵיהֶם הוּבָא מִן הַמְּקוֹמוֹת שֶׁבָּהֶם הוּא מְבַכֵּר, מַקְדִּים, לִגְדֹּל, וּבְכָךְ הֻתַּר לִרְכֹּשׁ יָרָק אַף בִּמְקוֹמוֹת בָּהֶם הוּא "אָפִיל" - מְאַחֵר לִגְדֹּל. טַעַם הַדָּבָר, לְפִי שֶׁהֵקֵלּוּ חֲכָמִים לְהַנִּיחַ כִּי יְרָקוֹת אֵלֶּה מִן הַמַּבְכִּירִים הֵמָּה.

נֶחְלְקוּ תַּנָּאִים[יז] אִם מֻתָּר לְיַבֵּא יָרָק מִחוּץ-לָאָרֶץ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. יֵשׁ שֶׁאָסְרוּ לַעֲשׂוֹת כֵּן, מִפְּנֵי שֶׁעֲפַר חוּץ-לָאָרֶץ טָמֵא מִדְּרַבָּנָן, וְחָשְׁשׁוּ חֲכָמִים שֶׁמָּא עִם הַיְרָקוֹת יֻכְנַס עָפָר שֶׁדָּבַק בָּהֶם וְהוּא עָלוּל לְטַמֵּא טְהָרוֹת.

[3] רַבִּי סוֹבֵר כִּי מֻתָּר לְיַבֵּא יָרָק לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּלְפִיכָךְ הוּא מַתִּיר

[1] מֵאֵימָתַי מֻתָּר אָדָם לִקַּח יָרָק בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית? מִשֶּׁיַּעֲשֶׂה כַּיּוֹצֵא בוֹ. [2] עָשָׂה הַבָּכִיר, הֻתַּר הָאָפִיל. [3] רַבִּי הִתִּיר לִקַּח יָרָק בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית מִיָּד:

רבינו עובדיה מברטנורא

משיעשה כיוצא בו. ממה שנזרע במוצאי שביעית יש גדול כיוצא בזה דתלינן ביה. אי נמי מפני שרבה ההיתר על האסור ונתבטל: **הבכיר.** מקום שממהר לבכר פירותיו יותר משאר מקומות: **הותר האפל.** דתלינן שממקום הבכיר הביאום: **מוצאי שביעית מיד.** לפי שהיו מביאים ירק מחוצה לארץ והיה רבה על ירק שבארץ ישראל. ואני שמעתי הטעם לפי שבשנים או שלשה ימים עושה כיוצא בו:

לִרְכֹּשׁ יְרָקוֹת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִיָּד בְּצֵאת הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית, בְּלֹא צֹרֶךְ לְהַמְתִּין עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ יְבוּלֵי הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִית, כִּי מִמֵּילָא מְצוּיָה בַּשּׁוּק כַּמּוּת מְרֻבָּה שֶׁאֵינָהּ מִגִּדּוּלֵי שְׁבִיעִית.

אָמְנָם, גַּם בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית עַצְמָהּ מְיַבְּאִים יָרָק מִחוּץ-לָאָרֶץ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּבְכָל זֹאת לֹא הִתִּיר רַבִּי אֶלָּא בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, לְפִי שֶׁבַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית עֲדַיִן קַיֶּמֶת כַּמּוּת רַבָּה שֶׁל יָרָק מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְקָבְעוּ חֲכָמִים אֶת רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִית כִּגְבוּל לְתַקָּנָתָם[יח].

משנה ה'

דף היומי: יבמות ס"ט ע"ב

מִשְׁנָה זוֹ עוֹסֶקֶת בְּ"שֶׁמֶן שְׂרֵפָה" - שֶׁמֶן תְּרוּמָה טָמֵא, שֶׁדִּינוֹ לְהִשָּׂרֵף. בְּעֵת שְׂרֵפָתוֹ רַשַּׁאי הַכֹּהֵן לֵהָנוֹת מִמֶּנּוּ, כְּגוֹן, לְהַסִּיק בּוֹ, וְכַדּוֹמֶה.

חֲכָמִים תִּקְּנוּ, כִּי שֶׁמֶן שְׂרֵפָה יִשָּׂרֵף בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד, שֶׁהִיא הַמָּקוֹם שֶׁגִּדּוּלָיו חַיָּבִים בִּתְרוּמָה. זֹאת, כְּשֵׁם שֶׁקָּרְבָּנוֹת פְּסוּלִים נִשְׂרָפִים אַךְ וָרַק בָּעֲזָרָה שֶׁבְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, אוֹ בִירוּשָׁלַיִם[יט].

בְּנוֹסָף לְכָךְ עוֹסֶקֶת הַמִּשְׁנָה בְּאַחַד מִדִּינֵי "בִעוּר"[כ] פֵּרוֹת שְׁבִיעִית. בְּמַסֶּכֶת פְּסָחִים[כא] נֶחְלְקוּ תַּנָּאִים לְגַבֵּי מְקוֹם הַבִּעוּר. לְדַעַת תַּנָּא קַמָּא מֻתָּר לְבַעֵר גַּם בְּחוּץ לָאָרֶץ, וְאִלּוּ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר דּוֹרֵשׁ מִן הַפָּסוּק כִּי יֵשׁ לְבַעֲרָם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד.

מִשְׁנָה זוֹ שְׁנוּיָה כְּדַעַת רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר.

ביאור

אָסוּר לְהוֹצִיא שֶׁמֶן שְׂרֵפָה וּפֵרוֹת שְׁבִיעִית מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְחוּץ לָאָרֶץ, לְפִי שֶׁמְּקוֹם שְׂרֵפַת הַשֶּׁמֶן וּבִעוּר הַפֵּרוֹת אֵינוֹ אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

הֵעִיד רַבִּי שִׁמְעוֹן: שָׁמַעְתִּי בְּפֵרוּשׁ מֵרַבּוֹתַי כִּי לְ'סוּרְיָא' מֻתָּר, וְרַק לְחוּץ לָאָרֶץ אָסוּר לְהוֹצִיאָם.

בְּטַעְמוֹ שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן יֵשׁ מְפָרְשִׁים כִּי לְדַעְתּוֹ אֲזוֹרֵי 'סוּרְיָא', אֲשֶׁר נִכְבְּשׁוּ עַל יְדֵי דָוִד הַמֶּלֶךְ הִתְקַדְּשׁוּ כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים, כִּי רַבִּי שִׁמְעוֹן מוֹדֶה בְּכָךְ שֶׁ'סוּרְיָא' אֵינָהּ קְדוֹשָׁה אֶלָּא בְּאֹפֶן חֶלְקִי

אֵין מוֹצִיאִין שֶׁמֶן שְׂרֵפָה וּפֵרוֹת שְׁבִיעִית מֵהָאָרֶץ לְחוּצָה לָאָרֶץ. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, שָׁמַעְתִּי בְּפֵרוּשׁ, שֶׁמּוֹצִיאִין לְסוּרְיָא וְאֵין מוֹצִיאִין לְחוּצָה לָאָרֶץ:

רבינו עובדיה מברטנורא

שמן שרפה. שמן של תרומה טמאה מתוך שלשריפה עומד קרי ליה שמן שריפה, ומעלה עשו לשרפה בארץ כדאשכתן בקדשים פסולים שהן נשרפים במקומן, וכן פירות שביעית צריכים ביעור בארץ דכתיב (ויקרא כה) בארצך תהיה כל תבואתה. ואין הלכה כרבי שמעון:

מִדִּבְרֵי חֲכָמִים, אַךְ עֶצֶם הָעֲבֹדָה שֶׁקַּיֶּמֶת בָּהּ קְדֻשָּׁה מְסֻיֶּמֶת מִקְדֻּשַּׁת הָאָרֶץ, מְאַפְשֶׁרֶת לִשְׂרֹף בָּהּ תְּרוּמָה וּלְבַעֵר בָּהּ פֵּרוֹת שְׁבִיעִית[כב].

מקורות והערות

יז. נדרים נג/ב; סנהדרין יב/א. יח. ראה "משנה ראשונה", וראה ביאור נוסף ברע"ב. יט. זבחים, קד/א-ב. כ. על "ביעור" ראה בהקדמה לפרק שביעי. כא. נב/ב.
כב. שני הפירושים הובאו בפירוש ר"ש סירילאו.

משנה ו'

דף היומי: **יבמות ע' ע"ב**

הַפְּרָשַׁת תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת הִיא מִן הַמִּצְווֹת הַתְּלוּיוֹת בָּאָרֶץ, שֶׁאֵינָן נוֹהֲגוֹת בְּחוּץ לָאָרֶץ. עִם זֹאת, "סוֹפְרִים וּנְבִיאִים"[כג] תִּקְּנוּ לְהַפְרִישׁ תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת גַּם בָּאֲרָצוֹת הַסְּמוּכוֹת לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: בָּבֶל, מִצְרַיִם, עַמּוֹן, מוֹאָב וְסוּרְיָא[כד], טַעַם הַדָּבָר, לְפִי שֶׁפֵּרוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָיוּ מְצוּיִים בָּאֲרָצוֹת הַלָּלוּ, אִם מִפְּנֵי שֶׁגָּבְלוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאִם מִפְּנֵי שֶׁשַּׁיָּרוֹת מְצוּיוֹת מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְבָבֶל; וְכֵן לְהֵפֶךְ, פֵּרוֹת הָאֲרָצוֹת הַלָּלוּ הָיוּ מְצוּיִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאִם בְּחֵלֶק מִן הַפֵּרוֹת לֹא תִנְהַג הַפְּרָשַׁת תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת, עֲלוּלִים לְהִוָּצֵר מִכְשׁוֹלוֹת, וְיִמָּנְעוּ מֵהַפְרָשַׁת תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת גַּם מִפֵּרוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[כה].

[1] אֵין מְבִיאִין תְּרוּמָה מֵחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ. [2] אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, שָׁמַעְתִּי בְּפֵרוּשׁ, שֶׁמְּבִיאִין מִסּוּרְיָא וְאֵין מְבִיאִין מִחוּצָה לָאָרֶץ:

ביאור

[1] חֲזַ"ל הוֹרוּ, כִּי אֵין לְהָבִיא תְּרוּמָה מִחוּץ לָאָרֶץ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. טַעַם הַדָּבָר, לְפִי שֶׁחֲזַ"ל גָּזְרוּ טֻמְאַת-מֵת עַל אֶרֶץ הָעַמִּים וּבְכָךְ נֶאֱסַר עַל הַכֹּהֲנִים לָצֵאת לְחוּץ לָאָרֶץ, מִפְּנֵי שֶׁכֹּהֲנִים אֵינָם רַשָּׁאִים לְהִטָּמֵא לְמֵת. כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצְאוּ כֹּהֲנִים מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְקַבֵּל תְּרוּמָה בְּחוּץ לָאָרֶץ, וּבְכָךְ יִטָּמְאוּ וְיַעַבְרוּ עַל אִסּוּר, תִּקְּנוּ שֶׁאֵין לְהָבִיא תְּרוּמָה מִחוּץ לָאָרֶץ.

[2] הֵעִיד רַבִּי שִׁמְעוֹן: שָׁמַעְתִּי בְּפֵרוּשׁ מֵרַבּוֹתִי כִּי מֵאֲזוֹרֶיהָ שֶׁל 'סוּרְיָא' מֻתָּר לְהָבִיא תְּרוּמָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְהָאִסּוּר הוּא לְהָבִיא תְּרוּמָה מִבָּבֶל, מִצְרַיִם, עַמּוֹן וּמוֹאָב.

טַעַם הַדָּבָר, לְפִי שֶׁיְּצִיאַת הַכֹּהֲנִים לַאֲזוֹרֵי 'סוּרְיָא' אֵינָהּ חֲמוּרָה כְּאִסּוּר הַיְצִיאָה לְיֶתֶר חוּץ לָאָרֶץ[כו].

רבינו עובדיה מברטנורא

אין מביאין תרומה מחוצה לארץ לארץ. לפי שהתרומה כהניס מתזרין אחריה לבית הגרנות, חייסי רבנן שמא יהיו הכהניס מרדפיס אחריה ויצאו חוצה לארץ להביא את התרומה. ואין הלכה כר' שמעון:

פרק ז'

דף היומי: **יבמות ע"א ע"ב**

הַפֶּרֶק הַשְּׁבִיעִי - כְּלָל גָּדוֹל - עוֹסֵק בִּקְדֻשַּׁת גִּדּוּלֵי שְׁבִיעִית.

אִסּוּר סְחוֹרָה וְהֶפְסֵד גִּדּוּלֵי שְׁבִיעִית

הוֹרְתָה תּוֹרָה עַל גִּדּוּלֵי שְׁנַת הַשֶּׁבַע[א]: "וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה... וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ תִּהְיֶה כָל תְּבוּאָתָהּ לֶאֱכֹל". מִפָּסוּק זֶה לָמְדוּ חֲזַ"ל[ב], כִּי גִּדּוּלֵי הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית קְדוֹשִׁים הֵמָּה. קְדֻשָּׁתָם בָּאָה לִידֵי בִטּוּי בְּכָךְ שֶׁאָסוּר לִסְחֹר בָּהֶם, אָסוּר לְהַשְׁחִיתָם, וּמֻתָּר אַךְ לְאָכְלָם, לָאָדָם וְלַבְּהֵמָה. בְּמַהֲלַךְ הַפֶּרֶק יִתְבָּאֵר אֵיזֶה סוּג מִסְחָר אָסוּר וְאֵיזֶה מֻתָּר[ג].

הַגִּדּוּלִים הַקְּדוֹשִׁים בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית

מִן הַמִּלִּים "לָכֶם - לְאָכְלָה", שֶׁנִּזְכְּרוּ בַּפָּסוּק, דָּרְשׁוּ חֲזַ"ל, כִּי קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית קַיֶּמֶת רַק בְּגִדּוּלִים שֶׁאֹפֶן צְרִיכָתָם הוּא בְּהֶתְאֵם לַכְּלָל "הֲנָאָתָם וּבְעוּרָם שָׁוֶה" - כְּשֵׁם שֶׁבְּעֵת אֲכִילַת פְּרִי, הֲנָאָתוֹ מוּפֶקֶת בְּעֵת וּבְעוֹנָה אַחַת עִם כִּלּוּיוֹ, כָּךְ כָּל סוּג גִּדּוּל שֶׁהַנָּאָתוֹ בְּעֵת כִּלּוּיוֹ, קָדוֹשׁ בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית. כְּגוֹן, גִּדּוּלִים הַמְפִיקִים צֶבַע, שֶׁכֵּן, כְּשֶׁמְּבַשְּׁלִים אֶת הַבַּד עִם הַצְּמָחִים הַצּוֹבְעִים, "הֲנָאָתָם" - הַצְּבִיעָה, "וּבְעוּרָם" - כִּלּוּי הַצְּמָחִים, מִתְרַחֲשִׁים בְּעֵת וּבְעוֹנָה אַחַת[ד], אַךְ בְּעֵצִים, לְמָשָׁל, שֶׁאִם מִשְׁתַּמְּשִׁים בָּהֶם לְהַסָּקָה, הֲנָאָתָם בָּאָה לְאַחַר כִּלּוּיָם וַהֲפִיכָתָם לְגֶחָלִים - אֵין קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית.

אֹפֶן הַשִּׁמּוּשׁ בְּגִדּוּלֵי שְׁבִיעִית

מִפָּסוּק זֶה הוֹסִיפוּ חֲזַ"ל לִדְרֹשׁ[ה], כִּי גִּדּוּלִים קְדוֹשִׁים שֶׁל שְׁנַת הַשְּׁבִיעִית, מֻתָּרִים לְשִׁמּוּשֵׁי הָאָדָם שֶׁהֵם בַּעֲלֵי תְּכוּנוֹת דּוֹמוֹת לַאֲכִילָה שֶׁ"הֲנָאָתָהּ וּבְעוּרָהּ שָׁוֶה", אַךְ אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּגִדּוּל הַקָּדוֹשׁ בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית, לִצְרָכִים אֲחֵרִים, כְּגוֹן, הַסָּקָה.

חוֹבַת בְּעוּר

פֶּרֶק זֶה גַּם מְבָרֵר, אֵילוּ מִן הַפֵּרוֹת הַקְּדוֹשִׁים בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית חַיָּבִים בְּ"בְעוּר".

מִן הַנֶּאֱמָר בַּפָּסוּק הַנִּזְכָּר לְמָעְלָה "וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה", דָּרְשׁוּ חֲזַ"ל[ו], כִּי כָל עוֹד הַגִּדּוּל מָצוּי לַאֲכִילָה לַחַיּוֹת שֶׁבַּשָּׂדֶה, כְּלוֹמַר, שֶׁהַגִּדּוּל עֲדַיִן בַּשָּׂדֶה - אֶפְשָׁר לְשָׁמְרוֹ בַּבַּיִת. בְּרַם, מֵעֵת שֶׁכָּלָה מִן הַשָּׂדֶה, חוֹבָה לְבַעֲרוֹ - לְהוֹצִיאוֹ מִן הַבַּיִת וּלְהַפְקִירוֹ.

מקורות והערות

כג. רמב"ם הלכות תרומות פרק א' הלכה ו'. עיין שם, שחלק תיקנו נביאים וחלק סופרים. **כד.** למעלה הבאנו את דברי הרמב"ם, כי 'סוריא' יצאה מדרגת חוץ לארץ ואינה כמצרים ודומותיה, ובכל זאת, אינה חייבת בתרומות ומעשרות מן התורה. **כה.** "דרך אמונה" הלכות תרומות פרק א' אות י"א. **כו.** "חזון איש" שביעית סימן ה' ס"ק ט' (לפי פירוש אחד של ר"ש סירילאו במשנה הקודמת). ראה עוד בפירוש ר"ש סירילאו. **א.** ויקרא, כה/ו-ז. **ב.** פסחים נב/ב, עבודה זרה סב/א. **ג.** הירושלמי (הלכה ז') לומד מן הפסוק הנאמר ביובל (ויקרא, כה/יב), "כִּי יוֹבֵל הִוא קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם. מִן הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ אֶת תְּבוּאָתָהּ", כי כשם שקדושת היובל חלה על הקרקע, כך היא חלה על התבואה, והוא הדין לגידולי שביעית (ראה "פני משה" שם ו"ספר יראים" סימן קנ"ח/קפ"ו). **ד.** על פי רש"י בבא קמא קא/ב ד"ה "יצאו עצים". אולם ראה גם תוספות שם ד"ה "שהנאתן". **ה.** סוכה מ/א. **ו.** כה דרשו חז"ל: מדוע הזכיר הפסוק שמותר להאכיל "לחיה ולבהמה"! די בהזכרת החיה, וכל שכן שמותר להאכיל לבהמה שמוטל על בעליה להאכילה! אלא בא הפסוק להקיש בהמה לחיה, שכל זמן שחיה אוכלת מן השדה - אפשר להאכיל את הבהמה מן הפירות שבבית. אם כלה מין זה לחיה שבשדה, אין להאכיל עוד לבהמה ממין זה שבבית (רש"י על הפסוק על פי תורת כהנים).

משנה א'

בְּמַהֲלַךְ לִמּוּד הַמִּשְׁנָה נִתְוַדַּע לַמֻּשָּׁג "דְּמֵי שְׁבִיעִית".

דְּמֵי שְׁבִיעִית הֵם כֶּסֶף, אוֹ שְׁוֵה כֶסֶף, שֶׁהִתְקַבְּלוּ תְּמוּרַת מְכִירַת פֵּרוֹת הַקְּדוֹשִׁים בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית. דִּינָם שֶׁל דְּמֵי שְׁבִיעִית - כְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית: חַיָּבִים בְּבִעוּר, אָסוּר לְהַפְסִידָם, וְאָסוּר לִסְחֹר בָּהֶם; אֶלָּא יֵשׁ לִרְכֹּשׁ בָּהֶם דְּבַר מַאֲכָל, אוֹ-אָז עוֹבֶרֶת הַקְּדֻשָּׁה אֵלָיו וְהֵם מִתְחַלְּלִים מִקְּדֻשָּׁתָם (פֵּרוֹת שְׁבִיעִית עַצְמָם אֵינָם מִתְחַלְּלִים מִקְּדֻשָּׁתָם, גַּם אִם נִמְכָּרוּ).

הַמִּשְׁנָה תִּטְבַּע "כְּלָל גָּדוֹל" לְגַבֵּי סוּג הַגִּדּוּלִים שֶׁחָלָה עֲלֵיהֶם קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית, וְאֵלֶּה מֵהֶם מִתְחַיְּבִים בְּבִעוּר. הַמִּשְׁנָה נוֹקֶטֶת לָשׁוֹן זֶה, לְפִי שֶׁכְּלָל זֶה כּוֹלֵל בְּתוֹכוֹ יוֹתֵר גִּדּוּלִים מִן הַכְּלָל שֶׁנִּשְׁנָה בְּמַסֶּכֶת מַעַשְׂרוֹת עַל הַגִּדּוּלִים הַחַיָּבִים בְּמַעֲשֵׂר.

[1] כְּלָל גָּדוֹל אָמְרוּ בַשְּׁבִיעִית, כֹּל שֶׁהוּא מַאֲכַל אָדָם וּמַאֲכַל בְּהֵמָה וּמִמִּין הַצּוֹבְעִים וְאֵינוֹ מִתְקַיֵּם בָּאָרֶץ, יֶשׁ לוֹ שְׁבִיעִית, וּלְדָמָיו שְׁבִיעִית, יֶשׁ לוֹ בִעוּר וּלְדָמָיו בִּעוּר.

ביאור

[1] "כְּלָל גָּדוֹל" אָמְרוּ חֲכָמִים לְגַבֵּי גִּדּוּלֵי הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית:

גִּדּוּלִים שֶׁמִּתְקַיְּמִים בָּהֶם שְׁנֵי הַתְּנָאִים הַבָּאִים:

א. "הֲנָאָתוֹ וּבִעוּרוֹ שָׁוֶה": הַגִּדּוּל מְשַׁמֵּשׁ לְמַאֲכַל אָדָם אוֹ בְהֵמָה, אוֹ מְשַׁמֵּשׁ לִצְבִיעָה - סוּגֵי שִׁמּוּשִׁים שֶׁהֲפָקַת הֲנָאָתָם הִיא בְּעֵת כִּלּוּיָיִם.

ב. "כָּלֶה לַחַיָּה שֶׁבַּשָּׂדֶה": גִּדּוּלִים שֶׁאֵינָם מְצוּיִים לַאֲכִילָה לְחַיּוֹת הַשָּׂדֶה כָּל הַשָּׁנָה. יֵשׁ גִּדּוּלִים שֶׁאֵינָם מַרְקִיבִים אִם מוֹתִירִים אוֹתָם בַּשָּׂדֶה, וְיֵשׁ שֶׁמַּרְקִיבִים, אַךְ סוּג גִּדּוּל זֶה צוֹמֵחַ בְּכָל עוֹנוֹת הַשָּׁנָה. גִּדּוּלִים שֶׁשְּׁתֵּי הָאֶפְשָׁרֻיּוֹת אֵינָן קַיָּמוֹת בָּהֶם, אֵינָם מְצוּיִים לַאֲכִילָה לְחַיּוֹת הַשָּׂדֶה כָּל הַשָּׁנָה.

רבינו עובדיה מברטנורא

כלל גדול. ולדמיו שביעית. אם מכרן וקבל הדמים שלהם יש בדמיהן קדושת שביעית: **יש לו ביעור.** כשכלה לחיה חייב לבער:

גִּדּוּלִים אֵלֶּה קְדוֹשִׁים בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית, וְהַדָּמִים הַמִּתְקַבְּלִים תְּמוּרָתָם מִתְקַדְּשִׁים גַּם כֵּן. כְּמוֹ כֵן, בְּגִדּוּלִים אֵלֶּה קַיֶּמֶת מִצְוַת בִּעוּר, וְאִם הִתְקַבְּלוּ דָמִים תְּמוּרָתָם, גַּם בַּדָּמִים קַיֶּמֶת מִצְוַת "בִּעוּר". זְמַן בִּעוּר דְּמֵי שְׁבִיעִית תּוֹאֵם לִזְמַן הַבִּעוּר שֶׁל הַגִּדּוּל שֶׁתְּמוּרָתוֹ הִתְקַבְּלוּ אוֹתָם דָּמִים[ז].

המשך משנה א'

דף היומי: יבמות ע"ב ע"ב

[2] וְאֵיזֶה - זֶה עֲלֵה הַלּוּף הַשּׁוֹטֶה, וַעֲלֵה הַדַּנְדַּנָּה, הָעֳלָשִׁין, וְהַכְּרֵשִׁין, וְהָרְגִילָה, וְנֵץ הֶחָלָב. [3] וּמַאֲכַל בְּהֵמָה - הַחוֹחִים וְהַדַּרְדָּרִים. [4] וּמִמִּין הַצּוֹבְעִים - סְפִיחֵי אִסְטִיס, וְקוֹצָה.

ביאור

גִּדּוּלִים רַבִּים נִכְלָלִים בַּכְּלָל שֶׁטָּבְעָה הַמִּשְׁנָה - א. "הֲנָאָתוֹ וּבִעוּרוֹ שָׁוֶה" ב. "כָּלֶה לַחַיָּה שֶׁבַּשָּׂדֶה". עַתָּה הִיא מְפָרֶטֶת חֵלֶק מֵהֶם, לְפִי שֶׁבָּהֶם קַיָּם חִדּוּשׁ שֶׁהֵם קְדוֹשִׁים בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית, מִפְּנֵי שֶׁאֵין מָצוּי כָּל כָּךְ שֶׁהֵם מְשַׁמְּשִׁים לַאֲכִילַת אָדָם אוֹ בְּהֵמָה, אוֹ לִצְבִיעָה, וְכַדּוֹמֶה.

[2] "עֲלֵה הַלּוּף הַשּׁוֹטֶה" - לוּף בָּר (לוּף מְנֻמָּר), שֶׁטַּעְמוֹ מָרִיר לְעֻמַּת עֲלֵי לוּף פִּקֵּחַ. "עֲלֵה הַדַּנְדַּנָּה" - נַעְנַע. "עֳלָשִׁין" - עָלְשֵׁי בַר (עֹלֶשׁ מָצוּי), שֶׁבְּדֶרֶךְ כְּלָל אֵינָם נֶאֱכָלִים, אַךְ בִּשְׁבִיעִית לוֹקְטִים מֵהֶם לַאֲכִילָה, מִפְּנֵי שֶׁעָלְשֵׁי הַגִּנָּה הַטּוֹבִים לְמַאֲכָל, אֵינָם מְצוּיִים בַּשְּׁבִיעִית, לְפִי שֶׁאֵין זוֹרְעִים. "כְּרִישִׁין" - כַּרְתֵּי (צֶמַח הַדּוֹמֶה לְשׁוּם) הַגָּדֵל בַּשָּׂדֶה, וְנֶאֱכָל בַּשְּׁבִיעִית מִפְּאַת הֶעְדֵּר כְּרִישֵׁי גִנָּה. "הָרְגִילָה" - חֲלוֹגְלוֹגוֹת. "נֵץ הֶחָלָב" - פֶּרַח לָבָן, כְּצֶבַע הֶחָלָב[ח] (קַיָּמִים חוֹקְרִים הַמְזַהִים אֶת נֵץ הֶחָלָב עִם אַחַד מִמִּינֵי הַסַּחְלָב. כַּוָּנַת הַמִּשְׁנָה לַתִּפְרַחַת הָעַל-אַדְמָתִית. הַמִּשְׁנָה הַבָּאָה תִּתְיַחֵס לְפַקְעוֹתָיו שֶׁבָּאֲדָמָה).

שֵׁשֶׁת הַצְּמָחִים הַלָּלוּ מֻגְדָּרִים מַאֲכַל אָדָם בַּשְּׁבִיעִית.

[3] מִתּוֹךְ מִינֵי מַאֲכַל הַבְּהֵמָה הַכְּלוּלִים בַּ"כְּלָל הַגָּדוֹל" מְפָרֶטֶת הַמִּשְׁנָה שְׁנַיִם: חוֹחִים וְדַרְדָּרִים, הַנֶּאֱכָלִים עַל יְדֵי גְמַלִּים בִּלְבַד[ט].

רבינו עובדיה מברטנורא

עלה הלוף שוטה. אצטריך למתני לוף שוטה משום דתנן בפ' בתרא דעוקצים עלה לוף שוטה אין מטמא טומאת אוכלים, סד"א ה"נ לא ליחול עלייהו קדושת שביעית קמשמע לן: **הדנדנה.** בערבי נענ"ע ובלע"ז מינטו"א: **העולשין.** תרי גווני עולשין הן עולשי גינה ועולשי שדה, ובשאר שנים דשכיחי עולשי גינה עולשי שדה לא חשיבי אוכל ואין מטמא טומאת אוכלים והכא קמ"ל דבשביעית דאין עולשי גינה מצויין עולשי שדה חשיבי ומטמאין טומאת אוכלים ושביעית נוהגת בהן: **וכרישין.** נמי תרי גווני נינהו כרישי גינה וכרישי שדה, וכרישי שדה אצטריך לאשמועינן: **הרגילה.** הם חלוגלוגות ובלע"ז בירדולגי"ש: **ונץ החלב.** פרחים לבנים כחלב. פ"א עשב הוא כשנחתך יוצא ממנו חלב: **החוחים והדרדרים.** מיני קוצים הן: **אסטיס.** הוא שצובעין בו כמין תכלת וקוריס לו בערבי ני"ל, וקוצרים אותו והוא צומח ודומה לספיח לכך קורהו התנא ספיחי אסטיס: **וקוצה.** מין ממיני הצבעים י"א שהוא אלעצפו"ר בערבי:

[4] מִתּוֹךְ מִינֵי הַגִּדּוּלִים הַמְשַׁמְּשִׁים לִצְבִיעָה, מוֹנָה הַמִּשְׁנָה שְׁנָיִם: "סְפִיחֵי אִיסְטִיס"[י] - צֶמַח הַמֵּפִיק צֶבַע תְּכַלְכַּל (כָּחֹל אִינְדִּיגוֹ), וְ"קוֹצָה" - צֶמַח זֶה מְזֹהֶה עִם "קוּרְטַם הַצַּבָּעִים" - חֲרִיעַ[יא], צֶמַח קוֹצָנִי שֶׁעֲלֵי כוֹתַרְתּוֹ בְּצֶבַע כָּתֹם-אֲדַמְדַּם[יב].

מקורות והערות

ז. רמב"ם הלכות שמיטה פרק ז' הלכה ז'. ח. רע"ב מזכיר פירוש נוסף: עשב שבשעת חיתוכו ניגר ממנו לשדו החלבי. ט. "תפארת ישראל". ראה שבת קמד/ב. י. הוא מכונה ספיח לפי שלעולם הוא חוזר וצומח מעצמו לאחר שחותכים אותו, כספיחים שהם צמחים העולים מאליהם (הרמב"ם בפירוש המשנה). יא. מצמח זה מפיקים צבע מאכל בשם קַרְטַמִּין. בעבר השתמשו בצבע זה לצביעת בגדים. יב. ראה רמב"ם הלכות שחיטה פרק ז' הלכה י"ז.

ביאור

[5] הַמִּשְׁנָה שָׁבָה[יג] וְחוֹתֶמֶת, כִּי בְכָל הַגִּדּוּלִים הַלָּלוּ וְדוֹמֵיהֶם, וּכְמוֹ כֵן בִּדְמֵיהֶם תְּקֵפָה קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית; וְכֵן חָלָה עֲלֵיהֶם וְעַל דְּמֵיהֶם מִצְוַת בִּעוּר.

[5] יֶשׁ לָהֶם שְׁבִיעִית וְלִדְמֵיהֶן שְׁבִיעִית, יֶשׁ לָהֶם בִּעוּר וְלִדְמֵיהֶן בִּעוּר:

רבינו עובדיה מברטנורא

יש להן שביעית. קדושת שביעית נוהגת בהן שלא להפסידם ושלא לעשות בהם סחורה: **ויש להם ביעור.** כשיגיע זמן הביעור צריך לבערם, ולקמן בפניס מפורשים דיני הביעור:

משנה ב'

דף היומי: **יבמות ע"ג ע"ב**

מִשְׁנָה זוֹ מְפָרֶטֶת גִּדּוּלִים הַקְּדוֹשִׁים בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית, אַךְ מִצְוַת בִּעוּר אֵין חָלָה עֲלֵיהֶם, לְפִי שֶׁמִּצְוַת בִּעוּר נוֹהֶגֶת רַק בְּגִדּוּלִים שֶׁאֵינָם מִתְקַיְּמִים בַּשָּׂדֶה בְּכָל הַשָּׁנָה.

נַזְכִּיר בִּקְצָרָה שְׁנֵי פְרָטִים הַמּוּבָאִים בְּהַרְחָבָה בַּמָּבוֹא לְפֶרֶק זֶה: **א.** כֶּסֶף אוֹ שָׁוֵה כֶסֶף, שֶׁהִתְקַבְּלוּ בִתְמוּרָה לְפֵרוֹת שְׁבִיעִית, מִתְקַדְּשִׁים בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית. **ב.** גִּדּוּלֵי שְׁבִיעִית אוֹ דְמֵיהֶם, חַיָּבִים בְּבִעוּר - הַפְקָרָה, לְאַחַר שֶׁתַּם אוֹתוֹ גִּדּוּל מִן הַשָּׂדֶה.

גִּרְסָאוֹת אֲחָדוֹת קַיָּמוֹת בְּנֹסַח הַמִּשְׁפָּט הָרִאשׁוֹן שֶׁל הַמִּשְׁנָה. בְּפֵרוּשֵׁנוּ נָקַטְנוּ כַּגִּרְסָה שֶׁהָיְתָה מְצוּיָה בִּפְנֵי רִאשׁוֹנִים רַבִּים[יד]. גִּרְסָה זוֹ שׁוֹנָה מִן הַגִּרְסָה הַמֻּדְפֶּסֶת.

ביאור

[1] "וְעוֹד כְּלָל אַחֵר אָמְרוּ, כָּל שֶׁהוּא מַאֲכַל...".

כָּל גִּדּוּל הַקָּדוֹשׁ בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית, לְפִי שֶׁהוּא מְשַׁמֵּשׁ לְמַאֲכַל אָדָם, בְּהֵמָה, אוֹ לַהֲפָקַת צֶבַע, אִם הוּא קַיָּם בַּשָּׂדֶה בְּכָל עוֹנוֹת הַשָּׁנָה - קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית נוֹהֶגֶת בּוֹ וּבְדָמָיו, אַךְ מִצְוַת בִּעוּר אֵינָהּ נוֹהֶגֶת לֹא בוֹ וְלֹא בְדָמָיו. טַעַם הַדָּבָר, לְפִי שֶׁגִּדּוּל זֶה אֵינוֹ כָלֶה מִן הַשָּׂדֶה לְעוֹלָם - תְּנַאי יְסוֹד לְחִיּוּב הַגִּדּוּלִים בְּמִצְוַת בִּעוּר.

[1] וְעוֹד כְּלָל אַחֵר אָמְרוּ. כֹּל שֶׁאֵינוֹ מַאֲכַל אָדָם וּמַאֲכַל בְּהֵמָה, וּמִמִּין הַצּוֹבְעִין, וּמִתְקַיֵּם בָּאָרֶץ, יֶשׁ לוֹ שְׁבִיעִית וּלְדָמָיו שְׁבִיעִית, אֵין לוֹ בִעוּר וְאֵין לְדָמָיו בִּעוּר.

המשך משנה ב'

דף היומי: **יבמות ע"ד ע"ב**

ביאור

[2] הַמִּשְׁנָה מְפָרֶטֶת אֲחָדִים מִן הַגִּדּוּלִים הַלָּלוּ, הַמְשַׁמְּשִׁים לְמַאֲכַל אָדָם אוֹ בְהֵמָה: "עִקַּר הַלּוּף הַשּׁוֹטֶה" - בִּצְלֵי לוּף בָּר (הַמְכֻנִּים "עִקָּר" לְעֻמַּת עֲלֵיהֶם). "עִקַּר הַדַּנְדַּנָּה" - שֹׁרֶשׁ הַנַּעְנַע. "עַקְרְבָנִין" - צֶמַח מָרִיר שֶׁהַמִּשְׁנָה בְּמַסֶּכֶת עֵרוּבִין[טו] מַזְכִּירָה דֵעָה שֶׁאֶפְשָׁר לְקַיֵּם בּוֹ מִצְוַת אֲכִילַת מָרוֹר (רע"ב גּוֹרֵס "עקרבלין" - מִין עֵשֶׂב הַצּוֹמֵחַ סְבִיבוֹת הַדֶּקֶל[טז]). "הַחַלְבֵּיצִין" - פַּקְעוֹת "נֵץ הֶחָלָב"[יז] (שֶׁהֻזְכַּר בַּמִּשְׁנָה הַקּוֹדֶמֶת). "בּוּכְרִיָּה" - מִין צֶמַח שֶׁהָיָה יָדוּעַ בִּזְמַן הַמִּשְׁנָה, אַךְ הַמְפָרְשִׁים מִתְקַשִּׁים לְזַהוֹתוֹ[יח].

מִתּוֹךְ הַמִּינִים הַמְשַׁמְּשִׁים לִצְבִיעָה וְכַדּוֹמֶה, מְפָרֶטֶת הַמִּשְׁנָה שְׁנָיִם:

[3] "פּוּאָה" - פּוּאַת הַצַּבָּעִים, צֶמַח יָרֹק-עַד, שֶׁמִּשָּׁרָשָׁיו מְפִיקִים צֶבַע אָדֹם[יט]. "רִכְפָּא" - רִכְפַּת הַצַּבָּעִים, שֶׁמִּמֶּנּוּ מְפִיקִים צֶבַע צָהֹב.

[4] הַמִּשְׁנָה שָׁבָה[כ] וּמְצַיֶּנֶת, כִּי בְכָל הַגִּדּוּלִים הַלָּלוּ וְכֵן בִּדְמֵיהֶם תְּקֵפָה קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית, אַךְ אֵין חָלָה עֲלֵיהֶם וְעַל דְּמֵיהֶם מִצְוַת בִּעוּר.

[5] רַבִּי מֵאִיר חוֹלֵק וְאוֹמֵר: בַּדָּמִים שֶׁהִתְקַבְּלוּ תְמוּרַת מְכִירַת הַגִּדּוּלִים הַלָּלוּ, יֵשׁ לִרְכֹּשׁ דִּבְרֵי מַאֲכָל וּלְאָכְלָם עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִית ("מִתְבַּעֲרִין" כָּאן, בְּמוּבָן נֶאֱכָלִים[כא]). לְדַעְתּוֹ, לְאַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה יֵשׁ לְבַעֵר - לְהַפְקִיר אֶת הַדָּמִים.

[2] אֵי זֶהוּ - עִקַּר הַלּוּף הַשּׁוֹטֶה, וְעִקַּר הַדַּנְדַּנָּה, וְהָעַקְרְבָנִין, וְהַחַלְבֵּיצִין, וְהַבּוּכְרִיָּה. [3] וּמִמִּין הַצּוֹבְעִין - הַפּוּאָה וְהָרַכְפָּא. [4] יֵשׁ לָהֶם שְׁבִיעִית וְלִדְמֵיהֶן שְׁבִיעִית, אֵין לָהֶם בִּעוּר וְלֹא לִדְמֵיהֶן בִּעוּר. [5] רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, דְּמֵיהֶם מִתְבַּעֲרִין עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה.

רבינו עובדיה מברטנורא

עיקר. שרש: **ערקבלין.** רבותי מפרשים עשב הגדל אצל הדקל ועולה ונכרך סביבות הדקל. ואני שמעתי שהוא עשב שעלין שלו דומות לעקרב: **והחלבצין.** השרשים של נץ חלב האמור למעלה: **הבכרייה.** קורין לו בערבי כנג"ר: **הפואה.** בערבי פו"א ובלע"ז זרויי"א: **הרכפה.** שרשים שתחת הקרקע, ושולקין אותן ושותין מימיהן ומי שיש לו תולעים בבטנו ימיתם: **אין להם ביעור.** לפי שמתקיימים בארץ ולא כלה לחיה מן השדה לפיכך א"צ לבערו מן הבית: **דמיהם מתבערים עד ר"ה.** ה"ק דמיהם צריך שיתבערו מן העולם

מקורות והערות

יג. ראה ב"תוספות יום טוב", כאן ובמשנה הבאה, העוסק בכך שהתנא חוזר ושונה קטע זה. **יד.** ר"ש, רא"ש, תוספות וראב"ד (ראה על כך מהר"י קורקוס הלכות שמיטה פרק ז' הלכה י"ד). **טו.** פרק ב' משנה ו'. **טז.** רע"ב מביא פירוש נוסף: עשב שעליו דומים לעקרב. **יז.** בתלמוד ירושלמי נאמר, כי "חלביצין" הוא קיצור לשון "חלב-ביצים". הביצים הן כינוי לפקעות. **יח.** הרמב"ם (בפירוש המשנה) כותב, כי אינו יודע מהו. ה"ערוך" כותב, כי הוא נקרא בערבית "כנגר", אך ריבמ"ץ כותב כי אינו יכול לזהות את ה"כנגר". "תפארת ישראל" כותב כי הוא "דלעת בר". **יט.** ראה רע"ב לעיל, פרק ה' משנה ד'. הרמב"ם בפירוש המשנה כותב, כי צמח זה נקרא בערבית אלפו"ה. **כ.** ראה ב"תוספות יום טוב" העוסק בכך שהתנא חוזר ושונה קטע זה. **כא.** ראה ר"ש, רע"ב ו"תוספות אנשי שם".

ביאור

הֲגִיבוּ חֲכָמִים: הֵן אִם מוֹדֶה אַתָּה כִּי בְּגִדּוּלִים אֵלֶּה אֵין חוֹבַת בִּעוּר, כֵּיצַד יִתָּכֵן שֶׁבִּדְמֵיהֶם, שֶׁקִּדְּשָׁתָם מֻחֶמֶת הַגִּדּוּלִים, תָּחוּל חוֹבָה זוֹ?

בְּרֵם, רַבִּי מֵאִיר סוֹבֵר, כִּי תִּקְנוּ חֲכָמִים חוֹבַת בִּעוּר בִּדְמֵיהֶם, כְּדֵי שֶׁיִּזְכְּרוּ שֶׁקִּדְּשׁוּם הַמָּה בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית, וְיֵשׁ לִרְכֹּשׁ בָּהֶם דִּבְרֵי מַאֲכָל בִּלְבַד, וְאָסוּר לְהַפְקִידָם. לְגַבֵּי פֵּרוֹת לֹא תִּקְנוּ כֵּן, כִּי אֲנָשִׁים רְגִילִים לִבְדֹּק אִם הִפְרִי קָדוֹשׁ.

אָמְרוּ לוֹ, לָהֶן אֵין בִּעוּר, קַל וָחֹמֶר לִדְמֵיהֶן:

רבינו עובדיה מברטנורא

קודם ר"ה של שמיטה. ור"ה לרבי מאי למתני ממעשרים ממר ר"ה שמס יצאן לאותן דמים נעשים ממר ר"ה של שמיטה חייב לנעשר בקדושת שביעית: **ק"ו לדמיהן.** ור"מ סבר מממיר מאי נדמיהן יומר מבהן עצמן, דפרי עצמו מינכר ולא מאי למיעבד ביה סחורה מבל דמיס לא מנכרי ומאי למיעבד ביה סחורה. ואין הלכה כר"מ:

משנה ג'

דף היומי: יבמות ע"ה ע"ב

בַּמִּשְׁנָיוֹת הַקּוֹדְמוֹת נִתְבָּאֵר, כִּי קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית חָלָה רַק עַל גִּדּוּלִים הַמְשַׁמְּשִׁים לְמַאֲכָל, אוֹ לְהַפָּקַת צֶבַע - "הֲנָאָתָם וּבִעוּרָם שָׁוֶה".

בִּתְחִלַּת מִשְׁנָה זוֹ מְפָרֵט הַתַּנָּא חֶלְקֵי פְּרִי שֶׁהוּא מָצָא לְנָכוֹן לְהַדְגִּישׁ כִּי חָלָה עֲלֵיהֶם קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית.

לְאַחַר מִכֵּן תַּעֲסֹק הַמִּשְׁנָה בְּאִסּוּר סְחוֹרָה בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית, הַנִּלְמָד מִן הַפָּסוּק[כב] "וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה" - לַאֲכִילָה וּלְשִׁמּוּשִׁים הַדּוֹמִים לָהּ מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם, אַךְ לֹא לְמִסְחָר.

מִתּוֹךְ עִסּוּקָהּ בְּאִסּוּר סְחוֹרָה בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית, מַזְכִּירָה הַמִּשְׁנָה דְּבָרִים נוֹסָפִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם אִסּוּר סְחוֹרָה, וּבֵינֵיהֶם בְּכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה. בְּכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה נִתָּן לַכֹּהֵן וְהוּא קָדוֹשׁ בִּקְדֻשַּׁת קָרְבָּן. אִם הַבְּכוֹר בַּעַל מוּם - דִּינוֹ כְּקָרְבָּן פָּסוּל, הָאָסוּר בְּ"גִזָּה וַעֲבוֹדָה", בְּגִזַּת צַמְרוֹ, בַּחֲרִישָׁה, וְכַדּוֹמֶה. בְּרֵם, גּוּפוֹ שַׁיָּךְ לַכֹּהֵן, וַאֲכִילָתוֹ מֻתֶּרֶת לְכָל אָדָם.

מִפְּנֵי שֶׁאָסוּר לִגְזֹז בְּכוֹר בַּעַל מוּם וְלַעֲבֹד בּוֹ, הוֹרוּ חֲכָמִים כִּי אָסוּר לָאָדָם לִקְנוֹת בְּכוֹר בְּזוֹל וּלְמָכְרוֹ בְּיֹקֶר, שֶׁמָּא לְצֹרֶךְ כָּךְ יַשְׁהֲנוּ בְּרִשׁוּתוֹ וְיַעַבְדוּ בּוֹ אוֹ יְגַזְּזוּהוּ בְּשׁוֹגֵג; אִם כִּי מֻתָּר לִקְנוֹת מִן הַכֹּהֵן בְּכוֹר בַּעַל מוּם מִתּוֹךְ כַּוָּנָה לִשְׁחָטוֹ וּלְאָכְלוֹ. כָּל שֶׁנֶּאֱסַר הוּא לְצֹרֶךְ "מִסְחָר".

ביאור

[1] קְלִפּוֹת הָרִמּוֹן, וְהַפֶּרַח הַשָּׁעִיר שֶׁבְּרֹאשׁ כּוֹתָרוֹ, הַמְּהַוִּים מַרְכִּיב בַּתַּעֲרֹבֶת שֶׁמְּמָנָּה מְפִיקִים צֶבַע בְּגֶוֶן כְּתָמִתָּם; וְכֵן קְלִפּוֹת אֱגוֹזִים - קְלִפָּה רַכָּה, יְרַקְרָקָה, הָעוֹטָה אֶת הַקְּלִפָּה הָעֲצִית הַמְּכֻרֶּת שֶׁל הָאֱגוֹז, שֶׁמֵּהֶן מְכִינִים צֶבַע בְּגֶוֶן חוּם-שָׁחֹר לִצְבִיעַת בְּגָדִים וּדְיוֹ[כג]; וְכֵן גַּרְעִינֵי פֵּרוֹת הַמְשַׁמְּשִׁים לְמַאֲכָל בְּהֵמָה - הֵם וּדְמֵיהֶם קְדוֹשִׁים בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית.

עַתָּה עוֹסֶקֶת הַמִּשְׁנָה בְּאִסּוּר "סְחוֹרָה".

[2] בְּצִבְעִים שֶׁהוּפְקוּ מִגִּדּוּלִים הַקְּדוֹשִׁים בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית, רַשַּׁאי הַצַּבָּע לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לְצֹרֶךְ עַצְמוֹ בִּלְבַד. בְּרֵם, לֹא יִצְבַּע בָּהֶם תְּמוּרַת שָׂכָר, מִפְּנֵי אִסּוּר סְחוֹרָה בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית[כד].

[1] קְלִפֵּי רִמּוֹן וְהַגֵּץ שֶׁלּוֹ, קְלִפֵּי אֱגוֹזִים וְהַגַּלְעִינִין, יֵשׁ לָהֶם שְׁבִיעִית וְלִדְמֵיהֶן שְׁבִיעִית. [2] הַצַּבָּע, צוֹבֵעַ לְעַצְמוֹ, וְלֹא יִצְבַּע בְּשָׂכָר - שֶׁאֵין עוֹשִׂים סְחוֹרָה בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית,

רבינו עובדיה מברטנורא

והגץ שלו. פרח שעל הפטמה: **וקליפי אגוזים.** כל הני לוקעים בהן: **והגלעינים.** גרעיני פירות. כגון הגלעיים שבזיתים שמוציאים מהן שמן. וגרעיני תמרים שרוחין למאכל בהמה: **צובע לעצמו.** לכתיב לכם לכל נפשכם: **שאין עושים סחורה בפירות שביעית.** ופיעה בשכר היינו סחורה:

המשך משנה ג'

דף היומי: יבמות ע"ו ע"ב

ביאור

הַמִּשְׁנָה מוֹסִיפָה לְמְנוֹת דְּבָרִים שֶׁאָסוּר לִסְחֹר בָּהֶם, כָּל אֶחָד מִסִּבָּתוֹ הוּא.

[3] אֵין לִסְחֹר בִּבְכוֹרוֹת בְּהֵמָה טְהוֹרָה בַּעֲלֵי מוּם, שֶׁמָּא יַשְׁהֵם לְצֹרֶךְ הַמִּסְחָר וְיַעֲבֹד בָּהֶם.

אֵין לִסְחֹר בִּתְרוּמָה, שֶׁמָּא יִשְׁכַּח אֶחָד הַסּוֹחֲרִים כִּי תְרוּמָה הֵם וְיֹאכְלֵם; וְאִם הוּא יִשְׂרָאֵל - חֲרֵי הוּא אָסוּר בַּאֲכִילַת תְּרוּמָה; וְאַף אִם כֹּהֵן הוּא - הוּא עָלוּל לְאָכְלָם בְּעוֹדוֹ טָמֵא.

אֵין לִסְחֹר בְּמַאֲכָלִים שֶׁאָסְרָתָם הַתּוֹרָה בַּאֲכִילָה[כה]: נְבֵלוֹת[כו], טְרֵפוֹת[כז], שְׁקָצִים[כח] וּרְמָשִׂים[כט].

[3] וְלֹא בִּבְכוֹרוֹת, וְלֹא בִּתְרוּמוֹת, וְלֹא בִּנְבֵלוֹת, וְלֹא בִּטְרֵפוֹת, וְלֹא בִּשְׁקָצִים, וְלֹא בִּרְמָשִׂים.

רבינו עובדיה מברטנורא

לא בבכורות ולא בתרומות. למה מפני להו לגזיה ואמי נהו לידי תקלה. ודוקא נבכור מי גזרו אבל שמוט שרי למכרו אפילו מדרבנן, ובנבל שלא יאכלנו נמטלית: **לא בנבלות ולא בטרפות.** דמאחר דכתב רחמנא טומאים הם מה

במסכת פסחים[ל] דורשים חז"ל אסור זה מפסוק בתורה, ואכן לדעת ראשונים רבים אסור זה הוא מדאורייתא[לא]. בעלי התוספות[לב] כותבים כי אסור בעלי חיים טמאים מתיחס למינים העומדים למאכל, אך מתר לסחר בבעלי חיים שאינם עומדים למאכל, כגון סוסים וחמורים.

מקורות והערות

כב. ויקרא, כה/ו. **כג.** ראה שבת פט/ב ותוספתא שבת פרק י"א הלכה ח'. **כד.** יש אומרים ("תוספות אנשי שם", ו"חזון איש" שביעית סימן י"ג ס"ק י"ז), כי האיסור הוא קבלת תשלום תמורת הצבע, אך אם צובע בצבע של בעל הבית, רשאי להשתכר תמורת מלאכתו. אך יש חולקים בדבר (ראה "תוספות יום טוב", פרק ח' משנה ה'). **כה.** למעט חלב בהמה המותר בסחורה (רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק ח' הלכה ט"ז. אולם ראה תוספות בבא קמא פב/ב ד"ה "לא"). **כו. "נבלה"** - בהמה שמתה ללא שחיטה כדת. **כז. "טרפה"** - בהמה אף שנשחטה כדת, אך קיים בה חסר גופני שבעטיו אינה יכולה לחיות זמן רב. על המומים שמחמתם בהמה מוגדרת טרפה לומדים במסכת חולין. **כח. "שקצים"** - שם כולל למיני בעלי חיים טמאים האסורים באכילה (בהמות חיות, עופות, דגים ושרצים), הנולדים מזכר ונקבה. **כט. "רמשים"** - בעלי חיים הנוצרים מעיפוש, כגון, רימה. **ל.** כג/א. **לא.** ראה בפירושי הראשונים לפסחים שם. ראה על כך עוד

ביאור

הַמִּשְׁנָה שָׁבָה לַעֲסֹק בְּאִסּוּר "סְחוֹרָה" בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית.

"סְחוֹרָה" הָאֲסוּרָה הִנָּהּ בַּעֲלַת מְאַפְיְנֵי מִסְחָר מֻבְהָקִים, כְּגוֹן, קְנִיָּה מִסִּיטוֹנַאי בְּזוֹל וּמְכִירָה קִמְעוֹנָאִית בְּיֹקֶר. אַךְ מְכִירָה אַקְרָאִית, שֶׁאֵינָהּ צוּרַת מִסְחָר רְגִילָה - מֻתֶּרֶת.

הַמִּשְׁנָה תַּבְהִיר כֵּיצַד מֻתָּר לִלְקֹט יַרְקוֹת **שָׂדֶה** (- הַצּוֹמְחִים מֵאֲלֵיהֶם) מִן הַהֶפְקֵר בְּלֹא לַעֲבֹר עַל אִסּוּר "סְחוֹרָה". בְּיַרְקוֹת **גִּנָּה** (- שֶׁיֵּשׁ לְטַפֵּל בָּהֶם) קַיָּם אַף אִסּוּר אֲכִילָה, אַף מִן הַהֶפְקֵר, מִפְּנֵי גְּזֵרַת "סְפִיחִין" עָלֶיהָ יִתְבָּאֵר בְּהֶמְשֵׁךְ הַמַּסֶּכֶת[לג].

[4] אַל לוֹ לָאָדָם לְלַקֵּט יַרְקוֹת שָׂדֶה בַּשְּׁבִיעִית, שֶׁהֶפְקֵר הֵם, וּלְמָכְרָם בַּשּׁוּק. אַךְ רַשַּׁאי לְלַקְּטָם אִם לֹא הוּא יִמְכְּרֵם אֶלָּא אַחֵר, כְּגוֹן בְּנוֹ, לְפִי שֶׁהוּא מְשַׁנֶּה מִצּוּרַת "סְחוֹרָה" בִּשְׁנֵי פְּרָטִים: **א.** הוּא אֵינוֹ קוֹנֶה יְרָקוֹת מִסִּיטוֹנַאי, אֶלָּא לוֹקְטָם מִן הַהֶפְקֵר. **ב.** הוּא אֵינוֹ

[4] וְלֹא יִהְיֶה לוֹקֵחַ יַרְקוֹת שָׂדֶה וּמוֹכֵר בַּשּׁוּק, אֲבָל הוּא לוֹקֵט וּבְנוֹ מוֹכֵר עַל יָדוֹ. לָקַח לְעַצְמוֹ וְהוֹתִיר, מֻתָּר לְמָכְרָן:

רבינו עובדיה מברטנורא

צריך לומר תו וטמאים יהיו לכם, אלא אחד לאיסור אכילה ואחד לאיסור הנאה. ואם תאמר הרי תמור הרי גמל וסוס ופרד, שאני הני דלמלאכתן הן גדלים ולא אסרו לעשות סחורה אלא בדבר העומד לאכילה. וכל דבר שאסורו מן התורה אסור לעשות בו סחורה, אבל דבר שאסורו מדבריהם אין אסור לעשות בו סחורה, אלא סתם יינן דאף על גב דאסורו מדבריהם אסור לעשות בו סחורה: **ולא יהא לוקח.** כלומר לוקט ומוכר בשוק דנראה כסחורה. אבל כשבנו מוכר על ידו, פירוש בשבילו, אע"פ שהוא לקטן למכרן לא מיחזי כסחורה: **לקח לעצמו.** לקט לעצמו לאכול והותיר, מותר למכרן אפילו הוא עצמו:

מוֹכְרָם בְּעַצְמוֹ אֶלָּא עַל יְדֵי אַחֵר.

זֹאת, וָעוֹד: הַמְלַקֵּט יְרָקוֹת לְצֹרֶךְ אֲכִילָה וּלְאַחַר אֲכִילָתוֹ נוֹתְרוּ בְיָדוֹ מִן הַיְרָקוֹת - רַשַּׁאי לְמָכְרָם בְּעַצְמוֹ, שֶׁכֵּן, פְּעֻלָּה זוֹ נֶעְדֶּרֶת כָּל מְאַפְיֵן מִסְחָרִי.

משנה ד'

דף היומי: **יבמות ע"ז ע"ב**

הַמִּשְׁנָה הַקּוֹדֶמֶת נָקְבָה בְּאִסּוּר סְחוֹרָה בְּבֶהֱמַת בְּכוֹר בַּעַל מוּם וּבְמַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת. מִשְׁנָה זוֹ מְפָרֶטֶת לְגַבֵּי אִסּוּר הַמִּסְחָר בָּהֶם, וּמוּבָאוֹת בָּהּ שָׁלוֹשׁ דֵּעוֹת תַּנָּאִים.

ביאור

[1] אָדָם שֶׁקָּנָה בֶּהֱמַת "בְּכוֹר" לְצֹרֶךְ אֲכִילָה, כְּגוֹן לַחֲתֻנַּת בְּנוֹ אוֹ לְצֹרֶךְ הָרֶגֶל, וּמִסִּבָּה כָּלְשֶׁהִי אֵינוֹ נִזְקָק לָהּ - רַשַּׁאי לְמָכְרָהּ לְאַחֵר; לְפִי שֶׁכָּל שֶׁאָסְרוּ חֲכָמִים הוּא, לִקְנוֹת מִתּוֹךְ כַּוָּנַת מִסְחָר - לִמְכֹּר בְּיֹקֶר.

[2] הָעוֹסְקִים בְּצֵיד חַיּוֹת, עוֹפוֹת אוֹ דָגִים, שֶׁעָלוּ בִמְצוּדָתָם בַּעֲלֵי-חַיִּים הָאֲסוּרִים בַּאֲכִילָה, רַשָּׁאִים לְמָכְרָם.

מְקוֹר הֶתֵּר זֶה נִלְמָד מִפָּסוּק שֶׁנֶּאֱמַר לְגַבֵּי נְבֵלָה[לד]: "אוֹ מָכֹר לְנָכְרִי". כְּלוֹמַר, הָיְתָה לוֹ בְהֵמָה וְהִתְנַבְּלָה, רַשַּׁאי לְמָכְרָהּ. הֱוֵי אוֹמֵר הָאִסּוּר הוּא לִקְנוֹת וְלִמְכֹּר מַאֲכָלִים אֲסוּרִים, וְכֵן לָצוּד בַּעֲלֵי חַיִּים טְמֵאִים לְשֵׁם מִסְחָר.

[3] לְעֻמַּת תַּנָּא קַמָּא, הַמַּתִּיר אַךְ לְצַיָּדִים שֶׁהִזְדַּמֵּן לָהֶם בַּעַל-חַיִּים טָמֵא לְמָכְרוֹ, סוֹבֵר רַבִּי יְהוּדָה כִּי לְכָל אָדָם מֻתָּר לִמְכֹּר בַּעַל-חַיִּים טָמֵא שֶׁצָּד לְאַחַר שֶׁהִזְדַּמֵּן בְּפָנָיו בְּמִקְרֶה, לְפִי שֶׁלְּדַעְתּוֹ הָאִסּוּר הוּא לַעֲסֹק בְּכָךְ בִּקְבִיעוּת.

חֲכָמִים מַחְמִירִים מֵחַד גִּיסָא וּמְקִלִּים מֵאִידָךְ גִּיסָא. הֵם אוֹסְרִים אֶת הֶתֵּרוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה לְכָל אָדָם, אַךְ מַתִּירִים לְצַיָּדִים לָצוּד מִינִים

[1] לָקַח בְּכוֹר לְמִשְׁתֵּה בְנוֹ אוֹ לָרֶגֶל, וְלֹא צָרִיךְ לוֹ, מֻתָּר לְמָכְרוֹ. [2] צָדֵי חַיָּה עוֹפוֹת וְדָגִים, שֶׁנִּזְדַּמְּנוּ לָהֶם מִינִים טְמֵאִין, מֻתָּרִים לְמָכְרָן. [3] רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף מִי שֶׁנִּתְמַנָּה לוֹ לְפִי דַרְכּוֹ, לוֹקֵחַ וּמוֹכֵר, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא תְהֵא אוּמָנוּתוֹ בְּכָךְ. וַחֲכָמִים אוֹסְרִין:

רבינו עובדיה מברטנורא

לקח בכור. בעל מום דמותר לזריס: **מותר למכרו.** ובלבד שלא ימכרנו אלא בדמים שקנה אותו, שלא ישתכר בו: **מותרין למכרן.** דהא כתיב גבי נבלה (דבריס יד) או מכור לנכרי הא לא אסרה תורה אלא לקיימן לעשות בהן סחורה אבל בנזדמן מותר: **ר"י אומר אף מי שנתמנה.** אעפ"י שאינו צייד אלא שמצא עופות טמאים כמו כי יקרא קן צפור (דבריס כב). ופליג אתנא קמא דאמר ציידי דווקא: **נתמנה.** נזדמן, לשון וימן המלך (דניאל א): **וחכמים אוסרים.** למי שאינו צייד ואפילו אין אומנתו בכך, וטעמייהו דרבנן לפי שהציידים שצריכים ליתן מס למלך מאומנותם התירו להם למכור חיה עופות ודגים טמאים כדי שיוכלו לפרוע למלך המס שעליהם, אבל שאר כל אדם לא. והלכה כרבי יהודה:

טְמֵאִים לְלֹא הַגְבָּלָה. בְּכָךְ הֵם חוֹלְקִים גַּם עַל תַּנָּא קַמָּא, שֶׁלֹּא הִתִּיר לְצַיָּדִים לִמְכֹּר אֶלָּא אֶת שֶׁעָלָה בִּמְצוּדָתָם בְּאַקְרַאי, וְהֵם סוֹבְרִים כִּי צַיָּדִים רַשָּׁאִים לָצוּד בַּעֲלֵי חַיִּים טְמֵאִים בְּמִתְכַּוֵּן[לה].

טַעְמָם שֶׁל חֲכָמִים - לְפִי שֶׁהַצַּיָּדִים נֶאֶלְצוּ לְשַׁלֵּם מִסִּים לַמַּלְכוּת, הִתִּירוּ לָהֶם חֲזַ"ל לַעֲשׂוֹת כֵּן[לו].

מקורות והערות

ב"תוספות יום טוב" כאן. אך הרשב"א (שו"ת חלק ג' סימן רכ"ג) כותב, כי הדבר אסור מדרבנן, גזירה שמא יבוא לאכול מהם, והפסוק הוא אסמכתא בעלמא. **לב.** שם ד"ה "אמר קרא". **לג.** "תוספות יום טוב" בשם "כסף משנה". **לד.** דברים, יד/כא. **לה.** ראה "תוספות יום טוב". **לו.** לדעות הסוברות שאיסור מסחר בבעלי חיים טמאים הוא מן התורה, יש לומר כי איסור מסחר במאכלות אסורות נמסר לחכמים לקבוע את הגדרותיו, או שיתכן שהיה בדבר חשש פיקוח נפש ("תוספות יום טוב").

משנה ה'

דף היומי: יבמות ע"ח ע"ב

בִּשְׁתֵּי הַמִּשְׁנָיוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת שֶׁבַּפֶּרֶק נִתְבָּאֵר, כִּי יֵשׁ קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית גַּם בִּדְמֵים שֶׁהִתְקַבְּלוּ תְּמוּרַת מְכִירַת גִּדּוּלִים הַקְּדוֹשִׁים בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית. עוֹד נִתְבָּאֵר, כִּי מִצְוַת בִּעוּר חָלָה רַק עַל גִּדּוּלִים שֶׁאֵינָם מִתְקַיְּמִים בַּשָּׂדֶה כָּל הַשָּׁנָה.

מִשְׁנָה זוֹ מִתְמַקֶּדֶת בִּדְיַן הַ"לוּלְבִים", מִלְּשׁוֹן לִבְלוּב - הָעֲלִים הָרִכִּים הַמִּלַּבְלְבִים בִּקְצוֹת הָעֲנָפִים, בְּטֶרֶם נִפְרְשׂוּ לַצְּדָדִים[לו].

ביאור

[1] לוּלְבֵי אִילָן בִּשֵּׁם "זַרְדְּתָא", וְלוּלְבֵי עֵץ הֶחָרוּב, הֵם וּדְמֵיהֶם קְדוֹשִׁים בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית, לְפִי שֶׁהֵם נֶאֱכָלִים. כְּמוֹ כֵן, קַיֶּמֶת בָּהֶם חוֹבַת בִּעוּר, לְפִי שֶׁאֵינָם מְצוּיִים עַל הָעֵץ כָּל הַשָּׁנָה.

לוּלְבֵי עֵץ "אֲלָה" - בַּלּוּט, וּ"בָּטְנָה" - פִּיסְטוּק, וְגַרְעִינֵי הָ"אָטָד" - צֶמַח קוֹצָנִי הַנּוֹשֵׁא בְּחָבּוֹ גַּרְעִינִים שְׁחוֹרִים קָשִׁים הָרְאוּיִים לְמַאֲכָל, הֲרֵי הֵם וּדְמֵיהֶם קְדוֹשִׁים בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית, אַךְ חוֹבַת בִּעוּר אֵין בָּהֶם וּבִדְמֵיהֶם, לְפִי שֶׁלְּעוֹלָם אֵינָם כָּלִים מִן הַשָּׂדֶה וְתָדִיר הֵם מִלַּבְלְבִים בִּקְצֵה הֶעָנָף.

[1] לוּלְבֵי זְרָדִים וְהֶחָרוּבִין - יֵשׁ לָהֶם שְׁבִיעִית וְלִדְמֵיהֶן שְׁבִיעִית, יֵשׁ לָהֶן בִּעוּר וְלִדְמֵיהֶן בִּעוּר. לוּלְבֵי הָאֲלָה וְהַבָּטְנָה וְהָאֲטָדִין - יֵשׁ לָהֶם שְׁבִיעִית וְלִדְמֵיהֶן שְׁבִיעִית, אֵין לָהֶם בִּעוּר וְלֹא לִדְמֵיהֶן בִּעוּר. [2] אֲבָל לָעֲלִין יֵשׁ בִּעוּר, מִפְּנֵי שֶׁנּוֹשְׁרִין מֵאֲבִיהֶן:

רבינו עובדיה מברטנורא

לולבי זרדין. לולבי אילן שמו זרדתא: **לולבי האלה.** לשון כפלה וכמלון (שמיט ו) בערבי נמלו"ט ובלע"ז גלנד"י: **בטנה.** מלשון בטוים ומקדיש מלשון ערבי פסמ"ק: **ואטדים.** מין ממיני הקוצים שלומחים בו גרעיניס שחוריס קטים והן נאכלים: **אבל לעלים.** של כל אלו יש ביעור, דאע"ג דלולבים אין נוהגים ואין מי קורא בהם ולהמתך ולחיה, כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתך מן הבית, מ"מ העלים נוהגים הן ממקום שנהגו. והענפים שהם מחוברים בו קרי לחייהן, וכיון שהם נוהגים יש להם ביעור:

[2] הַמִּשְׁנָה מְצַיֶּנֶת, כִּי לְעֻמַּת הַ"לוּלְבִים", בָּעֲלִים שֶׁל הַצְּמָחִים הַלָּלוּ, שֶׁגַּם הֵם מְשַׁמְּשִׁים לְמַאֲכָל, קַיֶּמֶת חוֹבַת בִּעוּר, לְפִי שֶׁיֵּשׁ תְּקוּפָה בַּשָּׁנָה, שֶׁהָעֵץ מַשִּׁיר אֶת כָּל עָלָיו, וְאֵינָם מְצוּיִים לְחַיּוֹת הַשָּׂדֶה.

משנה ו'

דף היומי: יבמות ע"ט ע"ב

מִשְׁנָה זוֹ מוֹסִיפָה לְפָרֵט מִינֵי גִּדּוּלִים הַקְּדוֹשִׁים בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית, וְהִיא מִתְמַקֶּדֶת בְּמִינֵי בְּשָׂמִים הַמְּשַׁמְּשִׁים גַּם לְחִבּוּל.

לְיֹצֵרְךָ הֲבָנַת הַמִּשְׁנָה נַזְכִּיר שׁוּב, כִּי קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית חָלָה רַק עַל גִּדּוּלִים שֶׁ"הֲנָאָתָם וּבְעוּרָם שָׁוֶה" - הֲפָקַת הֲנָאָתָם הִיא עִם בְּלוּיָם, כְּגוֹן, אֲבֵילָה; וְלֹא, לְמָשָׁל, בְּעֵצִים הַמְיֹעָדִים לְהַסָּקָה, שֶׁהֲנָאָתָם - הַגָּחָלִים, הִיא לְאַחַר בִּלּוּי גּוּפָם.

ביאור

בְּסוּגֵי הַבְּשָׂמִים "וֶרֶד", "כֹּפֶר", "קֶטֶף" - שְׁרָף עֵצִים[לח], וְ"לֹטֶם", יֵשׁ בָּהֶם וּבִדְמֵיהֶם קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית.

רַבִּי שִׁמְעוֹן חוֹלֵק וְסוֹבֵר, כִּי קֶטֶף - שְׁרָף הָעֵץ, בָּטֵל לְגַבֵּי הָעֵץ, וּכְשֵׁם שֶׁגַּבֵּי עֵץ אֵין קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית, כָּךְ גַּם בַּקֶּטֶף[לט].

הַתַּלְמוּד הַיְרוּשַׁלְמִי[מ] מִסְתַּפֵּק, אִם קַיֶּמֶת קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית בִּבְשָׂמִים הַמְּשַׁמְּשִׁים לַהֲרָחָה בִּלְבַד. צִדְדֵי הַסָּפֵק: שֶׁמָּא הַכְּלָל "הֲנָאָתוֹ וּבְעוּרוֹ שָׁוֶה" מְמֻעָט רַק גִּדּוּלִים שֶׁהֲנָאָתָם בָּאָה לְאַחַר הַכְּלוּי, אַךְ לֹא בְּשָׂמִים שֶׁהֲנָאַת הֲרָחָתָם בְּטֶרֶם כְּלוּיָם[מא]. לְפִי הַצַּד שֶׁקְּדוֹשִׁים הַמָּה, מוּבָן מַדּוּעַ קַיֶּמֶת קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית בְּגִדּוּלִים שֶׁמְּנִתָּה הַמִּשְׁנָה, שֶׁבְּשָׂמִים הַמָּה. בְּרַם, לְפִי הַצַּד שֶׁבְּשָׂמִים בִּלְבַד אֵינָם קְדוֹשִׁים, מִבְּאָרִים הַמְּפָרְשִׁים[מב], כִּי לְמִינֵי הַבְּשָׂמִים שֶׁבַּמִּשְׁנָה יֵשׁ שִׁמּוּשׁ נוֹסָף: הוֹסָפַת רֵיחַ לְמַאֲכָלִים, וּבְכָךְ הֵם נֶחְשָׁבִים כְּמַאֲכָל.

הַוֶּרֶד וְהַכֹּפֶר וְהַקֶּטֶף וְהַלֹּטֶם, יֵשׁ לָהֶם שְׁבִיעִית וְלִדְמֵיהֶן שְׁבִיעִית. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֵין לַקֶּטֶף שְׁבִיעִית, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ פֶּרִי:

רבינו עובדיה מברטנורא

וורד. שוש שקוריס לו בערבי מלמנ"ת. וי"ת שהוא טוסס שקורין גרופול"י: **והקטף.** מילן מפרסמון: **לוטם.** מרגוס לוט ולטוס. י"ת שהוא ליוב"ר בערבי פיוליי"ם בלע"ז: **יש להם שביעית ולדמיהן שביעית.** וה"ה דיש להן ביעור ולדמיהן ביעור ומע"פ שלא נזכר במשנה: **מפני שאינו פרי.** ולישן כעלים למילן להם קדושת שביעית משום דהנאתן מחר ביעורן, והטורח ממרה לגלגלה דומיא דלכילה שהנאתן וביעורן שוה יצאו עלים דהנאתן מחר ביעורן. ות"ק סבר דקטפו זהו פריו. והלכה כר"ש:

מקורות והערות

לו. "תפארת ישראל" אות מ"ג. **לח.** במסכת נדה (ח/א-ב) דנה הגמרא באריכות, אם מדובר בשרף עצי פרי או בשרף עצי סרק. **לט.** משנתנו מתייחסת לדיני קדושת שביעית בלבד. במסכת נדה (ח/א) מוסיפה הגמרא, כי הוא הדין לגבי דיני ביעור. **מ.** הלכה א'. **מא.** ראה ר"ש סיריליאו על הירושלמי שם. **מב.** "משנה ראשונה". אולם ראה "חזון איש" שביעית סימן י"ד ס"ק ט'.

משנה ז'

דף היומי: **יבמות פ' ע"ב**

מִשְׁנָה זוֹ מְבָאֶרֶת, מַה דִּינָה שֶׁל תַּעֲרֹבֶת שֶׁאֶחָד מֵרְכִיבֶיהָ חַיָּב בְּבִעוּר.
לַהֲבָנַת הַמִּשְׁנָה נַקְדִּים, כִּי כְבִישַׁת מַאֲכָלִים (שְׁרָיָתָם בְּנוֹזֵל לְמֶשֶׁךְ זְמָן), כָּמוֹהָ כְבִשּׁוּל. כְּשֵׁם שֶׁבִּשּׁוּל מַאֲכָלִים אֲחָדִים יַחַד, מַסְפִּיג אֶת טַעַם הָרְכִיבִים בְּכָל הַתַּבְשִׁיל וּמְעָרְבָם מִבְּחִינָה הִלְכָתִית, וְאִם אֶחָד מֵהֶם קָדוֹשׁ בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית, יֵשׁ לִנְהֹג כָּךְ בְּכָל הַמַּאֲכָלִים שֶׁהִתְבַּשְּׁלוּ עִמּוֹ - הוּא הַדִּין בְּמַאֲכָלִים שֶׁנִּכְבְּשׁוּ יַחַד.
בְּרֹב הַמַּשְׁקִים זְמַן הַכְּבִישָׁה הַנֶּחְשָׁב כְּבִשּׁוּל הוּא עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת.

ביאור

[1] וֶרֶד הַקָּדוֹשׁ בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית, שֶׁנִּכְבַּשׁ בְּשֶׁמֶן "יָשָׁן", מִן הַשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית, כְּדֵי לְהַטְמִיעַ בַּשֶּׁמֶן אֶת רֵיחַ הַוֶּרֶד - כָּךְ דִּין הַשֶּׁמֶן: הָיְתָה הַכְּבִישָׁה לִפְנֵי זְמַן בִּעוּר הַוֶּרֶד, דַּי בְּכָךְ שֶׁלִּפְנֵי זְמַן בִּעוּר הַוֶּרֶד יִשְׁלוּ אֶת הַוֶּרֶד מִן הַשֶּׁמֶן, וְהַשֶּׁמֶן אֵינוֹ חַיָּב בְּבִעוּר. הַסִּבָּה לְכָךְ הִיא, שֶׁבְּטַעַם הַוֶּרֶד הַסָּפוּג בַּשֶּׁמֶן אֵין מַמָּשׁ[מג], וְחוֹבַת בִּעוּר אֵינָהּ חָלָה כִּי אִם עַל דָּבָר מַמָּשִׁי.

בְּרַם, הַטַּעַם שֶׁעוֹד לֹא יָצָא מִן הַוֶּרֶד אֶל הַשֶּׁמֶן - דִּינוֹ כַּוֶּרֶד, וְאִם כְּבָר חָלָה חוֹבַת בִּעוּר עַל הַוֶּרֶד, כּוֹלֵל טַעְמוֹ, אֵין הִיא פָּגָה בְּעֵת יְצִיאַת הַטַּעַם מִן הַוֶּרֶד אֶל הַשֶּׁמֶן.

[2] מֵעַתָּה, אִם וֶרֶד שֶׁל שְׁבִיעִית שֶׁכְּבָר הִתְחַיֵּב בְּבִעוּר, נִכְבַּשׁ בְּשֶׁמֶן שֶׁל שְׁמִינִית - טַעְמוֹ שֶׁל הַוֶּרֶד שֶׁנִּכְבַּשׁ בַּשֶּׁמֶן וְהִתְחַיֵּב בְּבִעוּר, מֵחִיל דִּין בִּעוּר עַל הַשֶּׁמֶן.

[1] **וֶרֶד חָדָשׁ שֶׁכְּבָשׁוֹ בְּשֶׁמֶן יָשָׁן, יְלַקֵּט אֶת הַוֶּרֶד.**
[2] **וְיָשָׁן בְּחָדָשׁ, חַיָּב בְּבִעוּר.**
[3] **חָרוּבִים חֲדָשִׁים שֶׁכְּבָשָׁן בְּיַיִן יָשָׁן, וִישָׁנִים בְּחָדָשׁ, חַיָּבִין בְּבִעוּר.**

רבינו עובדיה מברטנורא

ורד חדש שכבשו בשמן ישן. ורד של שביעית שכבשו בשמן של ששית, ילקט את הורד קודם שיגיע זמן הביעור והכל מותר. אבל ורד של שביעית שכבשו בשמן של שמינית וכבר הגיע זמן הביעור של הורד, חייב לבער את הכל, כדקתני סיפא דשביעית אוסרת מין בשאינו מינו בנותן טעם: **וחרובין חדשים** וכו'. הכא מיירי בבא לשתות היין אחר זמן הביעור דבכל ענין חייב לבער. ואם לא נשתהו החרובים ביין עד זמן הביעור ילקט החרובין והיין מותר כמו בורד, והכי תניא בהדיא בתוספתא:

[3] כְּמוֹ כֵן, חֲרוּבִים מִשְּׁנַת הַשְּׁמִטָּה שֶׁעָבַר זְמַן בִּעוּרָם, שֶׁנִּכְבְּשׁוּ בְּיַיִן "יָשָׁן" שֶׁהוּפַק מֵעֲנָבִים מִגִּדּוּלֵי הַשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית, אוֹ שֶׁחֲרוּבִים אֵלֶּה נִכְבְּשׁוּ בְּיַיִן "חָדָשׁ" שֶׁהוּפַק מֵעֲנָבִים מִגִּדּוּלֵי הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִית, כָּךְ דִּין הַיַּיִן: טַעַם הַחֲרוּבִים, הַחַיָּבִים בְּבִעוּר, מְחַיֵּב אֶת הַיַּיִן בְּבִעוּר.

המשך משנה ז'

דף היומי: **יבמות פ"א ע"ב**

ביאור

[4] הַמִּשְׁנָה טוֹבַעַת כְּלָל לְגַבֵּי סוּגֵי הַתַּעֲרוֹבוֹת שֶׁהִתְרַחֲשׁוּ לְאַחַר הַבִּעוּר: כָּל כְּבִישָׁה אוֹ בִשּׁוּל שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם דֵּי גִדּוּלֵי שְׁבִיעִית עַד שֶׁטַּעְמָם מוּחָשׁ - חַיָּבִים בְּבִעוּר. כְּלָל זֶה תָּקֵף לְגַבֵּי תַּעֲרֹבֶת מִשְּׁנֵי מִינִים, כְּגוֹן, וֶרֶד וְשֶׁמֶן, אוֹ חֲרוּבִים וְיַיִן, שֶׁלְּכָל אֶחָד טַעַם שׁוֹנֶה.

בְּרַם, אִם הַתַּעֲרֹבֶת מְכִילָה מִין אֶחָד, כְּגוֹן, יֵין שְׁבִיעִית לְאַחַר זְמַן הַבִּעוּר, שֶׁהִתְעָרֵב בְּיַיִן שֶׁאֵינוֹ שֶׁל שְׁבִיעִית, לְעוֹלָם מִתְחַיֵּב כָּל הַיַּיִן בְּבִעוּר, גַּם אִם כַּמּוּת יֵין הַשְּׁבִיעִית מִזְעָרִית.

הַתַּנָּא נָקַט בַּלָּשׁוֹן "זֶה הַכְּלָל", כְּדֵי לְלַמְּדֵנוּ כִּי כְלָל זֶה מִתְיַחֵס לְכָל סוּגֵי תַּעֲרוֹבוֹת הֶתֵּר וְאִסּוּר[מד]. אִם כִּי לַהֲלָכָה אֵין פּוֹסְקִים כֵּן אֶלָּא בְּאִסּוּרֵי עֲבוֹדָה זָרָה וְיַיִן נֶסֶךְ[מה].

[4] **זֶה הַכְּלָל - כֹּל שֶׁהוּא בְנוֹתֵן טַעַם, חַיָּב לְבַעֵר, מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ. וּמִין בְּמִינוֹ, כָּל שֶׁהוּא.**
[5] **שְׁבִיעִית אוֹסֶרֶת כָּל שֶׁהוּא, בְּמִינָהּ. וְשֶׁלֹּא בְמִינָהּ, בְּנוֹתֵן טָעַם:**

רבינו עובדיה מברטנורא

זה הכלל וכו'. בכל אסורים שבתורה מיירי, דבכולן במינו במשהו ומין בשאינו מינו בנ"ט. ואינה הלכה: **השביעית אוסרת בכל שהוא במינה.** לאחר הביעור. אבל קודם הביעור אין בהם קדושת שביעית שיהא אסור להפסידה ולעשות בהם סתורה עד שיהא בהם בנ"ט, בין במינה בין שלא במינה: **ושלא במינה.** אפילו לאחר הביעור בנותן טעם:

[5] הַתַּנָּא חוֹתֵם אֶת הַמִּשְׁנָה בִּשְׁנוֹתוֹ שׁוּב אֶת הַכְּלָל: "שְׁבִיעִית אוֹסֶרֶת כָּל שֶׁהוּא - בְּמִינָהּ. וְשֶׁלֹּא בְמִינָהּ - בְּנוֹתֵן טַעַם" (הַתַּנָּא שָׁנָה שׁוּב כְּלָל זֶה מִתּוֹךְ רְצוֹנוֹ לְלַמְּדֵנוּ דְּבַר-מָה, וְהַמְפָרְשִׁים טוֹרְחִים בְּבֵרוּר כַּוָּנָתוֹ[מו]).

מקורות והערות

מג. להלן, פרק ט' משנה ה' מבואר, כי זו היא שיטת רבן גמליאל הלומד כן מפסוק. מד. ראה "תוספות יום טוב". מה. ראה "שולחן ערוך" יו"ד סימן צ"ח ואילך.
מו. ראה ר"ש סירילאו, "תוספות יום טוב" ו"מלאכת שלמה".

פרק ח'

דף היומי: יבמות פ"ב ע"ב

הַפֶּרֶק הַשְּׁמִינִי - כְּלָל גָּדוֹל - מוֹסִיף לַעֲסֹק בְּגִדּוּלֵי שְׁבִיעִית, תּוֹךְ הִתְמַקְּדוּת בְּאֹפֶן הַשִּׁמּוּשׁ הַמֻּתָּר בְּגִדּוּלִים אֵלֶּה, לְאוֹר קְבִיעַת הַתּוֹרָה שֶׁאָסוּר לְהַפְסִידָם וְאָסוּר לִסְחֹר בָּהֶם.

משנה א'

אִסּוּר הֶפְסֵד פֵּרוֹת שְׁבִיעִית, כּוֹלֵל אִסּוּר שִׁמּוּשׁ בָּהֶם שֶׁלֹּא בָאֹפֶן הָרָגִיל. הַמִּשְׁנָה מַבְהִירָה כִּי אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לִרְפוּאָה בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית הָעוֹמְדִים לְמַאֲכַל אָדָם, בְּרַם, מֻתָּר לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּפֵרוֹת הָעוֹמְדִים לְמַאֲכַל בְּהֵמָה.

הֲלָכָה זוֹ דָּרְשׁוּ חֲזַ"ל מִן הַפָּסוּק[א]: "וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה"; "לָכֶם" - הַמְיֹעָד לְמַאֲכַל אָדָם, יִהְיֶה "לְאָכְלָה" אוֹ לְשִׁמּוּשׁ דּוֹמֶה, הָרוֹוֵחַ בְּקֶרֶב בְּנֵי הָאָדָם, אַךְ אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם לִרְפוּאָה[ב] אוֹ לְכָל סוּג שִׁמּוּשׁ שֶׁרַק מְעַטִּים נוֹהֲגִים בּוֹ. מִפָּסוּק אַחֵר דָּרְשׁוּ חֲזַ"ל כִּי אֵין לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּמַאֲכַל בְּהֵמָה לְצֹרֶךְ רְפוּאַת בְּהֵמָה, אַךְ דְּרָשׁוֹת אֵלּוּ אֵינָן מוֹנְעוֹת שִׁמּוּשׁ בְּמַאֲכַל בְּהֵמָה לִרְפוּאַת אָדָם[ג].

בְּמַהֲלַךְ לִמּוּד הַמִּשְׁנָה נִתְוַדַּע לְכָךְ שֶׁאָסוּר לְבַשֵּׁל מַאֲכַל בְּהֵמָה הַקָּדוֹשׁ בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית, לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ הַבְּהֵמוֹת לֶאֱכֹל מַאֲכָלִים מְבֻשָּׁלִים וַהֲרֵי זֶה "הֶפְסֵד" לְפֵרוֹת שְׁבִיעִית.

הַמִּשְׁנָה תַּעֲסֹק בִּרְפוּאַת "מְלוּגְמָא", מִלְּשׁוֹן "מְלֹא לוּגְמָיו" (שֶׁל אָדָם). לְאַחַר שֶׁהָיוּ לוֹעֲסִים פְּרִי, הָיוּ מוֹרְחִים אוֹתוֹ עַל רְטִיָּה וְחוֹבְשִׁים בָּהּ אֶת הַמַּכָּה.

ביאור

[1] "כְּלָל גָּדוֹל" אָמְרוּ חֲכָמִים לְגַבֵּי גִּדּוּלֵי הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית: כָּל גִּדּוּל הַמְיֹעָד לְמַאֲכַל אָדָם, אֵין עוֹשִׂים מִמֶּנּוּ "מְלוּגְמָא" לִרְפוּאַת אָדָם (הַמִּשְׁנָה נוֹקֶטֶת לְשׁוֹן "כְּלָל גָּדוֹל", לְפִי שֶׁכְּלָל זֶה כּוֹלֵל בְּתוֹכוֹ יוֹתֵר פְּרָטִים מִן הַמִּשְׁנָה שֶׁבְּמַסֶּכֶת מַעֲשְׂרוֹת הַמְבָאֶרֶת אֵלֶּה גִּדּוּלִים חַיָּבִים בְּמַעֲשֵׂר[ד]).

מוּבָן מֵאֵלָיו, כִּי לְאוֹר הַהֲלָכָה הַקּוֹבַעַת שֶׁבַּשְּׁבִיעִית אָסוּר לְהַאֲכִיל מַאֲכַל אָדָם לִבְהֵמָה, וַדַּאי שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ רְפוּאָה לִבְהֵמָה[ה].

[2] בְּרַם, מִגִּדּוּל שְׁבִיעִית שֶׁאֵינוֹ מְיֹעָד לְמַאֲכַל אָדָם, אֶלָּא לְמַאֲכַל בְּהֵמָה, אוֹ לִצְבִיעָה[ו], מֻתָּר לַעֲשׂוֹת "מְלוּגְמָא" לְאָדָם, אַךְ אָסוּר לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ "מְלוּגְמָא" לִבְהֵמָה.

[1] כְּלָל גָּדוֹל אָמְרוּ בַּשְּׁבִיעִית - כָּל הַמְיֻחָד לְמַאֲכַל אָדָם, אֵין עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ מְלוּגְמָא לְאָדָם, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לִבְהֵמָה. [2] וְכֹל שֶׁאֵינוֹ מְיֻחָד לְמַאֲכַל אָדָם, עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ מְלוּגְמָא לְאָדָם, אֲבָל לֹא לִבְהֵמָה.

רבינו עובדיה מברטנורא

כלל גדול. מלוגמא. תתבושת ורטיה ופירוש מלוגמא מלא לוגמא שדרך אדם ללעוס מלא לוגמיו חטים או תאניס ונותן על גבי מכתו: **אין עושים ממנו מלוגמא.** דכתיב (ויקרא כה) והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, מה שהוא מיוחד לכם דהיינו למאכל אדם יהיה לאכלה ולא למלוגמא, אבל מה שאינו מיוחד לכם יהיה בין לאכלה בין למלוגמא, הלכך כל שאינו מאכל אדם עושין ממנו מלוגמא לאדם: **עושין ממנו מלוגמא לאדם אבל לא לבהמה.** דכתיב (שם) ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול, דבר הראוי לחיה ולבהמה תהיה לאכול לבהמה ולא לעשות לה מלוגמא:

המשך משנה א'

דף היומי: יבמות פ"ג ע"ב

ביאור

יֶשְׁנָם גִּדּוּלִים הָרְאוּיִים לְמַאֲכַל אָדָם וּלְמַאֲכַל בְּהֵמָה וְגַם לְהַסָּקָה -

[3] גִּדּוּל שֶׁאֵינוֹ מְיֹעָד לְאָדָם דַּוְקָא אוֹ לִבְהֵמָה דַוְקָא, אוֹ לְהַסָּקָה דַוְקָא, כָּךְ דִּינוֹ: אִם בִּשְׁעַת הַלְּקִיטָה[ז] הִתְכַּוֵּן בְּעָלָיו לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ כְּמַאֲכָל הֵן לְאָדָם וְהֵן לִבְהֵמָה[ח], חָלוֹת עָלָיו הַחֻמְרוֹת כֻּלָּן - אָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ "מְלוּגְמָא" - כְּדִין מַאֲכַל אָדָם, וְאָסוּר לְבַשְּׁלוֹ - כְּדִין מַאֲכַל בְּהֵמָה.

אִם בִּשְׁעַת הַלְּקִיטָה[ט] חָשְׁבוּ הַבְּעָלִים לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּגִּדּוּל לְצֹרֶךְ הַסָּקָה - אֵין בּוֹ קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית!

הַמִּשְׁנָה מְפָרֶטֶת אֲחָדִים מִן הַמִּינִים הָרְאוּיִים לְמַאֲכַל אָדָם, לְמַאֲכַל בְּהֵמָה וּלְהַסָּקָה:

[4] כְּגוֹן, "סִיאָה" - צַתְרָה[י]; "אֵזוֹב" - זַעְתָּר; "קוֹרָנִית" - אוֹרְגָּנוֹ[יא].

[3] וְכֹל שֶׁאֵינוֹ מְיֻחָד לֹא לְמַאֲכַל אָדָם וְלֹא לְמַאֲכַל בְּהֵמָה - חִשַּׁב עָלָיו לְמַאֲכַל אָדָם וּלְמַאֲכַל בְּהֵמָה, נוֹתְנִין עָלָיו חֻמְרֵי אָדָם וְחֻמְרֵי בְהֵמָה. חִשַּׁב עָלָיו לְעֵצִים, הֲרֵי הוּא כְּעֵצִים, [4] כְּגוֹן הַסִּיאָה וְהָאֵזוֹב וְהַקּוּרְנִית:

רבינו עובדיה מברטנורא

חומרי אדם. שאין עושין מהם מלוגמא: **וחומרי בהמה.** שאסור לשלקן: **הסיאה.** עשב שקורין לו בערבי צידר"ג: **ואזוב.** צעת"ר בערבי ובלע"ז איספ"ו: **וקורנית.** בערבי חש"א ובלע"ז שדריא"ע:

מקורות והערות

א. ויקרא, כה/ו. ב. ראה סוכה מ/א וברע"ב. ג. ראה במפרשי המשנה, על פי ירושלמי. ד. ראה "תוספות יום טוב" כאן ובפרק ז' משנה א' על פי הגמרא בשבת סח/א. ה. "משנה ראשונה". ו. ראה ריבמ"ץ. ז. ראה "דרך אמונה" הלכות שמיטה פרק ה' ס"ק פ"ב. ח. "שנות אליהו". ט. ראה "דרך אמונה" שם. י. ירושלמי לעיל פרק ז' סוף הלכה ב'. יא. ריבמ"ץ.

משנה ב'

דף היומי: **יבמות פ"ד ע"ב**

מִשְׁנָה זוֹ מוֹסִיפָה לְפָרֵט אֶת אֹפֶן הַשִּׁמּוּשׁ הַמֻּתָּר וְהָאָסוּר בְּפֵרוֹת הַקְּדוֹשִׁים בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית.
בְּתוֹךְ דְּבָרֶיהָ תַּזְכִּיר הַמִּשְׁנָה כִּי גַם לְגַבֵּי פֵּרוֹת תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי קַיֶּמֶת הַגְּבָלָה, שֶׁיֵּשׁ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם לַאֲכִילָה בִּלְבָד[יב].

ביאור

[1] גִּדּוּלֵי שְׁבִיעִית מֻתָּרִים בַּאֲכִילָה וּבִשְׁתִיָּה, וְאַף לְסִיכַת הַגּוּף בְּמַאֲכָלִים שֶׁבָּהֶם מִשְׁתַּמְּשִׁים לְכָךְ, כְּגוֹן שֶׁמֶן.

אֲכִילַת גִּדּוּלֵי שְׁבִיעִית צְרִיכָה לְהֵעָשׂוֹת בָּאֹפֶן הָרָגִיל. לַהֲלָכָה זוֹ שְׁתֵּי פָנִים: **א.** אֵין חוֹבָה לֶאֱכֹל תַּבְשִׁיל שֶׁהִקְדִּיחַ וְכַדּוֹמֶה, מֵאַחַר שֶׁאֲכִילָתוֹ אֵינָהּ בִּכְלָל "אֲכִילָה", כְּבָר פָּקְעוּ מִמֶּנּוּ דִּינֵי קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית וּמֻתָּר לְאַבְּדוֹ בַּיָּדַיִם. **ב.** בְּעוֹדָם רְאוּיִים לַאֲכִילָה, אָסוּר לְאָכְלָם בְּאֹפֶן שׁוֹנֶה מִן הָרָגִיל, כְּגוֹן, יָרָק שֶׁדַּרְכּוֹ לְהֵאָכֵל מְבֻשָּׁל, אֵין לְאָכְלוֹ חָי. טַעַם הַדָּבָר, מִפְּנֵי שֶׁאֹפֶן אֲכִילָה בִּלְתִּי-מְקֻבָּל מֻגְדָּר גַּם-כֵּן כְּ"הֶפְסֵד".

כְּלָלִים אֵלֶּה תְּקֵפִים גַּם לְגַבֵּי סִיכַת הַגּוּף, שֶׁאֶפְשָׁר לָסוּךְ רַק בְּמַאֲכָל שֶׁרְגִילִים לָסוּךְ בּוֹ. לְפִיכָךְ, אַל יָסוּךְ אָדָם בְּיַיִן וּבְחֹמֶץ, אוּלָם רַשַּׁאי הוּא לָסוּךְ בְּשֶׁמֶן.

[2] הַתַּנָּא מוֹסִיף, כִּי דִינִים אֵלֶּה נוֹהֲגִים גַּם בִּתְרוּמָה וּבְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, בְּצַיְּנוֹ כִּי לְגַבֵּי גִדּוּלֵי שְׁבִיעִית הֵקֵלָּה הַתּוֹרָה שֶׁמֻּתָּר לְהַדְלִיק נֵר בְּשֶׁמֶן שְׁבִיעִית, לְעֻמַּת שֶׁמֶן תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁאָסוּר לְהַדְלִיקוֹ

[1] שְׁבִיעִית, נִתְּנָה לַאֲכִילָה וְלִשְׁתִיָּה וּלְסִיכָה. לֶאֱכֹל, דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱכֹל. וְלָסוּךְ, דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לָסוּךְ. לֹא יָסוּךְ יַיִן וָחֹמֶץ, אֲבָל סָךְ הוּא אֶת הַשָּׁמֶן. [2] וְכֵן בַּתְּרוּמָה וּבְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי. קַל מֵהֶם שְׁבִיעִית, שֶׁנִּתְּנָה לְהַדְלָקַת הַנֵּר:

רבינו עובדיה מברטנורא

לאכילה ושתיה וסיכה. בענביס וזיתים מיירי שיש בהם אכילה ושתיה וסיכה: **לאכול דבר שדרכו לאכול.** אע"ג דאמרה תורה לאכלה ולא להפסד, אין מתייביס אותו לאכול דבר שאין דרך בנ"א לאכלו כגון תבשיל שנתקלקל, ולא תייביגן אם הולך לאבוד. וכן דבר שאין דרך בנ"א לאכלו אלא ע"י תיקון ובא הוא לאכלו כמות שהוא בלא תיקון, כגון לאכול תרדין חיין או לכוס תטין חיות אין שומעין לו: **וכן בתרומה וכן במע"ש.** לא נתנו אלא לאכילה ושתיה וסיכה: **שנתנה להדלקת הנר.** משא"כ בתרומה טהורה, אבל תרומה טמאה מדליקין בה את הנר. ובמע"ש כתיב (דברים כו) ולא בערתי ממנו בטמא אבל בטהור מותר לבער. ובשביעית בין בטמא בין בטהור מותר:

(עם זאת, בְּשֶׁמֶן תְּרוּמָה טָמֵא מֻתָּר לְהַדְלִיק אֶת הַנֵּר[יג]).

רָאוּי לְצַיֵּן, כִּי אִם רַבִּים אוֹכְלִים מַאֲכָל מְסֻיָּם בְּדֶרֶךְ מְסֻיֶּמֶת, מֻתָּר לְאָכְלוֹ כָּךְ בִּשְׁבִיעִית, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם מַעוּט בְּיַחַס לְיֶתֶר הָעוֹלָם שֶׁאֵינָם נוֹהֲגִים לְאָכְלוֹ בְּדֶרֶךְ זוֹ[יד].

משנה ג'

דף היומי: **יבמות פ"ה ע"ב**

מִשְׁנָה זוֹ מְפָרֶטֶת כַּמָּה מִדִּינֵי מִקָּח וּמִמְכָּר בְּגִדּוּלֵי שְׁבִיעִית.
בַּפֶּרֶק הַקּוֹדֵם נִתְבָּאֵר כִּי מֻתָּר לִמְכֹּר פֵּרוֹת שְׁבִיעִית בְּאֹפֶן שֶׁאֵינוֹ מֻגְדָּר "סְחוֹרָה", כְּגוֹן, הַמְלַקֵּט פֵּרוֹת לְצֹרֶךְ מַאֲכָל, וְנוֹתַר חֵלֶק מֵהֶם, רַשַּׁאי לְמָכְרָם. הַמִּשְׁנָה תְּבָאֵר בְּאֵיזֶה אֹפֶן יִמְכְּרֵם.

ביאור

[1] חֲכָמִים תִּקְּנוּ כִּי גַם פֵּרוֹת שְׁבִיעִית שֶׁמֻּתָּר לְמָכְרָם, אָסוּר לִמְכֹּר לְפִי מִדַּת נֶפַח, אוֹ מִשְׁקָל, אוֹ מִנְיָן יְחִידוֹת. הַמִּשְׁנָה מַדְגִּישָׁה, כִּי גַם תְּאֵנִים, שֶׁאֵין הַדֶּרֶךְ לְמָכְרָן לְפִי מִנְיָן, אָסוּר לִמְכֹּר כָּךְ. גַּם יָרָק, שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהִמָּכֵר לְפִי מִשְׁקָל, לֹא יִמְכְּרֶנּוּ בִּשְׁבִיעִית לְפִי מִשְׁקָל. עַל גִּדּוּלֵי שְׁבִיעִית לְהִמָּכֵר, אֵפוֹא, לְפִי אֻמְדָּן בִּלְבָד.

בַּתַּלְמוּד הַיְרוּשַׁלְמִי הוּבְאוּ שְׁנֵי טְעָמִים לְתַקָּנָה זוֹ: **א.** בְּאֶמְצָעוּת הַשִּׁנּוּי יִזְכְּרוּ כִּי הֵם פֵּרוֹת שְׁבִיעִית וְיִנְהֲגוּ בָהֶם לְפִי הַדִּין, כְּגוֹן, לֹא לְהַפְסִידָם, לֹא לַעֲבֹר עַל אִסּוּר "סְחוֹרָה", וְכַדּוֹמֶה. **ב.** מְכִירָה לְפִי אֻמְדָּן מוֹזִילָה אֶת מְחִיר הָעִסְקָה, וּבְכָךְ מֻדְגָּשׁ כִּי זוֹ הִיא מְכִירָה אַקְרָאִית, הַמֻּתֶּרֶת, וְלֹא מִסְחָר - הָאָסוּר.

[2] בֵּית שַׁמַּאי מוֹסִיפִים וְאוֹמְרִים כִּי בְנוֹסָף לְשִׁנּוּי זֶה שֶׁתִּקְּנוּ חֲכָמִים, יֵשׁ לְשַׁנּוֹת אֶת צוּרַת אֲרִיזַת הַמַּאֲכָל הַנִּמְכָּר, וּכְגוֹן, יְרָקוֹת, שֶׁדַּרְכָּם לְהִמָּכֵר אֲגוּדִים, יִמָּכְרוּ בַשְּׁבִיעִית בְּתִפְזֹרֶת.

[1] אֵין מוֹכְרִין פֵּרוֹת שְׁבִיעִית, לֹא בְמִדָּה וְלֹא בְמִשְׁקָל וְלֹא בְמִנְיָן, וְלֹא תְאֵנִים בְּמִנְיָן, וְלֹא יָרָק בְּמִשְׁקָל. [2] בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אַף לֹא אֲגֻדּוֹת. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אֵת שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱגֹד בַּבַּיִת, אוֹגְדִין אוֹתוֹ בַּשּׁוּק, כְּגוֹן הַכְּרֵשִׁין וְנֵץ הֶחָלָב:

רבינו עובדיה מברטנורא

לא במדה ולא במשקל ולא במנין. כדי שימכרו בזול. א"נ מתוך שאין מוכרין אותן כדרך שמוכריס בשאר שניס ינהגו בהם קדושת שביעית ולא אתו לזלזולי בהו: **אף לא אגודות.** שלא ימכור כדרך שמוכריס בשאר שניס: **ונץ חלב.** מפורש בפרקין דלעיל:

בֵּית הִלֵּל מַגְבִּילִים הוֹרָאָה זוֹ וְאוֹמְרִים כִּי מֻתָּר לִמְכֹּר יְרָקוֹת כְּשֶׁהֵם אֲגוּדִים, אִם הַדֶּרֶךְ לְאָגְדָם גַּם לֹא לְשֵׁם מְכִירָה, אֶלָּא לְאִחְסוּן בַּבַּיִת, וּכְגוֹן "כְּרִישִׁים" וְ"נֵץ הֶחָלָב", שֶׁכֵּן, אֲגִידָה כָזוֹ אֵינָהּ דֶּרֶךְ מִסְחָר בְּדַוְקָא.

בְּתוֹסֶפְתָּא[טו] נֶאֱמַר, כִּי בִכְלָל תַּקָּנוֹתֵיהֶם אָסְרוּ חֲכָמִים לִמְכֹּר פֵּרוֹת שְׁבִיעִית לְנָכְרִי, וְכָךְ פָּסַק הַרַמְבַּ"ם[טז].

מקורות והערות

יב. לגבי תרומה, ראה "דרך אמונה" הלכות תרומות פרק י"א הלכה א'. לגבי מעשר שני, ראה רמב"ם הלכות מעשר שני פרק ג' הלכה י'. **יג.** שבת כה/א. **יד.** "משפטי ארץ" כב/ד. **טו.** פרק ו' הלכה י"ב. **טז.** הלכות שמיטה פרק ה' הלכה י"ג.

משנה ד'

דף היומי: יבמות פ"ו ע"ב

מִשְׁנָה זוֹ עוֹסֶקֶת בִּ"דְמֵי שְׁבִיעִית", כֶּסֶף אוֹ שָׁוֶה כֶּסֶף, שֶׁהִתְקַבְּלוּ תְּמוּרַת פֵּרוֹת שְׁבִיעִית. "דְמֵי שְׁבִיעִית" קְדוּשִׁים הֵמָּה, וְיֵשׁ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם לִרְכִישַׁת מַאֲכָלִים בִּלְבַד שֶׁיֵּאָכְלוּ בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית. אָסוּר לְהַפְסִידָם וְלִסְחוֹר בָּהֶם. הַמִּשְׁנָה תְּפָרֵט בְּאֵלֶּה מִקְרִים חָלָה עֲלֵיהֶם קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית.
בַּמִּשְׁנָה גַּם יִתְבָּאֵר כִּי אָסוּר לְפָרֵעַ חוֹב בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית.

ביאור

[1] הָאוֹמֵר לְפוֹעֵל, הֵא לָךְ מַטְבֵּעַ אַסָּר, וּבְתְמוּרָתוֹ לַקֵּט לִי יְרָקוֹת שְׁבִיעִית הַיּוֹם - אֵין הַמַּטְבֵּעַ מֻגְדָּר 'דְּמֵי שְׁבִיעִית', לְפִי שֶׁהַפּוֹעֵל אֵינוֹ זוֹכֶה בּוֹ חֵלֶף הַפֵּרוֹת אֶלָּא תְּמוּרַת עֲבוֹדָתוֹ. בְּרַם, אִם אָמַר לְפוֹעֵל: "לְקֹט לִי **בּוֹ** - בְּעֵרֶךְ הַמַּטְבֵּעַ - יָרָק הַיּוֹם", הַמַּטְבֵּעַ הוּא 'דְּמֵי שְׁבִיעִית', לְפִי שֶׁכְּוָנַת דְּבָרָיו שֶׁהוּא נוֹתֵן לוֹ אֶת הַמַּטְבֵּעַ תְּמוּרַת הַיְרָקוֹת, וְהֲרֵי זוֹ כִּמְכִירָה.

[1] הָאוֹמֵר לְפוֹעֵל, הֵא לָךְ אַסָּר זֶה וּלְקֹט לִי יָרָק הַיּוֹם, שְׁכָרוֹ מֻתָּר. לְקֹט לִי בּוֹ יָרָק הַיּוֹם, שְׁכָרוֹ אָסוּר.

רבינו עובדיה מברטנורא

שכרו מותר. וּמִן נוּ קְדוּשַׁת שְׁבִיעִית. וּמַ"ג דִּשְׁבִיעִית מוּפְקַת דְּמֵיהּ, הִלְכָּךְ לֵיכָּא דְּמֵי שְׁבִיעִית הוֹצִיא: **לקוט לי בו ירק.** לְשׁוֹן מְכֹר הוּא, דְּמַשְׁמַע לְקוֹט לִי שָׁוְוִי יָרָק, אֲבָל לְקוֹט לִי לְשׁוֹן שְׁכִירוּת הוּא וְלֵיכָּא לְשׁוֹן מְכֹר:

המשך משנה ד'

דף היומי: יבמות פ"ז ע"ב

ביאור

[2] אַף עַל פִּי שֶׁאָסוּר לְפָרֵעַ חוֹב בְּאֶמְצָעוּת פֵּרוֹת שְׁבִיעִית, רַשַּׁאי אָדָם לוֹמַר לְנַחְתּוֹם: תֵּן לִי כִּכָּר בְּעֶרֶךְ מַטְבֵּעַ פּוּנְדְיוֹן, וּבְתְמוּרָה, אָבִיא לְךָ יַרְקוֹת שָׁוֶה שֶׁל שְׁבִיעִית לְכְשֶׁאֶלְקֹט מֵהֶם. טַעַם הַדָּבָר, לְפִי שֶׁיַּרְקוֹת שָׁוֶה - יְרָקוֹת הַצּוֹמְחִים בָּר, אֵינָם חֲשׁוּבִים מִפְּנֵי שֶׁהֵם נִפּוֹצִים בְּיוֹתֵר[יז], וְהַנַּחְתּוֹם אֵינוֹ מַחְשִׁיבָם כִּשְׁוִוי-עֶרֶךְ לַכִּכָּר, אֶלָּא הֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁנּוֹתֵן אֶת הַכִּכָּר חִנָּם, וְהַיְרָקוֹת הַנִּתָּנִים לוֹ הֵם כְּהַבָּעַת הַכָּרַת תּוֹדָה מֵאֵת הַמְקַבֵּל, וְתוּ לֹא.
אֵין זוֹ מְכִירָה, אֲפוֹא, כִּי אִם מַתָּנָה.

[2] לָקַח מִן הַנַּחְתּוֹם כִּכָּר בְּפֻנְדְיוֹן - כְּשֶׁאֶלְקֹט יְרָקוֹת שָׁוֶה אָבִיא לָךְ, מֻתָּר. [3] לָקַח מִמֶּנּוּ סְתָם, לֹא יִשַּׁלֵּם לוֹ מִדְּמֵי שְׁבִיעִית, שֶׁאֵין פּוֹרְעִין חוֹב מִדְּמֵי שְׁבִיעִית:

רבינו עובדיה מברטנורא

ככר בפונדיון. לַ"מ שֶׁאֲמַר לוֹ תֵּן לָךְ פּוּנְדְיוֹן, רַק כִּכָּר שָׁוֶה פּוּנְדְיוֹן: **כשאלקוט ירקות שדה אביא לך מותר.** מִשּׁוּם דְּמַתְנַת חִנָּם יֵשׁ לִזֶּה, לְפִי שֶׁיִּרְקוֹת שָׁדֶה מְצוּיִין: **לקח ממנו בסתם.** כְּהַקְפָּה כְּדֶרֶךְ מוֹכְרִים בְּחִנָּם: **לא ישלם לו מדמי שביעית.** דְּהוּי כְּסָמוּכָה:

[3] אָדָם שֶׁקָּנָה כִּכָּר בְּהַקָּפָה, אֵינוֹ רַשַּׁאי לְפָרֵעַ אֶת חוֹבוֹ בִּ"דְמֵי שְׁבִיעִית", כִּי פְּרִיעַת חוֹב מֻגְדֶּרֶת כִּ"סְחוֹרָה" הָאֲסוּרָה בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית.

משנה ה'

דף היומי: יבמות פ"ח ע"ב

מִשְׁנָה זוֹ עוֹסֶקֶת בִּ'דְמֵי שְׁבִיעִית', כֶּסֶף אוֹ שָׁוֶה כֶּסֶף, שֶׁהִתְקַבְּלוּ תְּמוּרַת מְכִירַת גִּדּוּלֵי שְׁבִיעִית. בִּ'דְמֵי שְׁבִיעִית' יֵשׁ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לְצֹרֶךְ רְכִישַׁת מַאֲכָלִים בִּלְבַד, לְפִי שֶׁדִּינָם כְּדִין פֵּרוֹת שְׁבִיעִית, שֶׁנִּתְנוּ לַאֲכִילָה בִּלְבָד.

ביאור

אֵין לְשַׁלֵּם בִּ"דְמֵי שְׁבִיעִית" לְבַעֲלֵי הַמְּלָאכָה הַבָּאִים:
"בֵּיר" - חוֹפֵר בּוֹרוֹת מַיִם הַמַּסְפִּקִים מֵי רַחְצָה לִכְבִיסַת בְּגָדִים וּלְמִלּוּי שְׁקָתוֹת הַבְּהֵמוֹת, לְפִי שֶׁשְּׁמוּשִׁים אֵלֶּה אֵינָם מֻגְדָּרִים "אֲכִילָה". גַּם לְבַלָּן וּלְסַפָּר אֵין לְשַׁלֵּם בִּדְמֵי שְׁבִיעִית, אַף עַל פִּי שֶׁהָרַחְצָה וְהַהִסְפֹּרֶת הֲנָאַת הַגּוּף הֵנָּה, אֵינָן דּוֹמוֹת לַאֲכִילָה[יח]. גַּם אֵין לְשַׁלֵּם לְסַפָּן דְּמֵי שְׁבִיעִית תְּמוּרַת הַפְלָגָה[יט].
אוּלָם, מֻתָּר לְשַׁלֵּם בִּדְמֵי שְׁבִיעִית לְחוֹפֵר בּוֹרוֹת הַמַּסְפִּקִים מֵי שְׁתִיָּה לִבְנֵי אָדָם.

אֵין נוֹתְנִים, לֹא לַבַּיָּר, וְלֹא לַבַּלָּן, וְלֹא לַסַּפָּר, וְלֹא לַסַּפָּן. אֲבָל נוֹתֵן הוּא לַבַּיָּר לִשְׁתּוֹת. וּלְכֻלָּן הוּא נוֹתֵן מַתְּנַת חִנָּם:

רבינו עובדיה מברטנורא

בייר. חוֹפֵר בּוֹרוֹת וּמַסְפִּיק מַיִם לִבְנֵי הָעִיר, לַ"מ יֵשׁ לוֹ מִדְּמֵי שְׁבִיעִית לְהַסְפִּיק לוֹ מַיִם לְכָל תַּשְׁמִישׁוֹ: **ולא לבלן.** מִמַּמָּשׁ מִרְאִשְׁמָעוֹת: **ולא לספר.** שֶׁכֵּן מַסְפִּיקוֹת: **ולא לספן.** שֶׁכֵּן הַסְפָּנָיוֹת: **ולכולן.** לְכָל הֵנִּי דְּתָנֵינַן בְּמַתְנִיתִין יָכוֹל לִיתֵּן מִמַּתְּנַת חִנָּם שֶׁלּוֹ לְמִי שֶׁכֵּן, וְתַנַּ"פ שִׁיּוּעַ שֶׁבְּמִצְוַת שְׁבִיעִית מִמַּתְּנַת לַ"מ יִתֵּן מִמֶּנּוּ שֶׁכֵּן:

הַמִּשְׁנָה חוֹתֶמֶת אֶת דְּבָרֶיהָ בְּצִיּוּן הָעֲבֹדָה, כִּי מֻתָּר לָתֵת דְּמֵי שְׁבִיעִית מַתָּנָה לְבַעֲלֵי מְלָאכָה, אַף אִם בְּגִין כָּךְ יִמָּנְעוּ מִדְּרִישַׁת שְׁכָרָם. טַעַם הַדָּבָר, לְפִי שֶׁמַּתָּנָה אֵינָהּ מֻגְדֶּרֶת תַּשְׁלוּם.

מקורות והערות

יז. ראה "משנה ראשונה". יח. "תוספות יום טוב". יט. ואף אם רצונו לעבור את הנהר כדי להשיג מאכל ("שערי צדק" פרק י"ח סעיף ג').

משנה ו'

דף היומי: **יבמות פ"ט ע"ב**

בַּתּוֹרָה נֶאֱמַר[כ]: "אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ לֹא תִקְצוֹר וְאֶת עִנְּבֵי נְזִירֶךָ לֹא תִבְצֹר. שְׁנַת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ". לְדַעַת הָרַמְבַּ"ם[כא] אִסּוּר הַקְּצִירָה מִתְיַחֵס גַּם לְשָׂדוֹת שֶׁיְּבוּלֵיהֶם הֻפְקְרוּ כַדִּין עַל יְדֵי בַּעֲלֵיהֶם, שֶׁאָסוּר לִקְצֹר מֵהֶם כָּרָגִיל אֶלָּא מְעַט מְעַט בִּלְבַד, לְצֹרֶךְ אֲכִילָה[כב]. הָרַ"שׁ וְהָרע"ב חוֹלְקִים וְסוֹבְרִים כִּי אִסּוּר קְצִירָה מִתְיַחֵס רַק לְשָׂדוֹת שֶׁלֹּא הֻפְקְרוּ, הַמְכֻנִּים "שָׁמוּר".

מִן הַתּוֹרָה, מֻתָּר לְבַצֵּעַ בְּגִדּוּלֵי שְׁבִיעִית אֶת הַמְּלָאכוֹת שֶׁלְּאַחַר הַקְּצִירָה. בַּמִּשְׁנָה יִתְבָּאֵר כִּי חֲכָמִים אָסְרוּ חֵלֶק מֵהֶן, בְּאוֹתָם גִּדּוּלִים שֶׁלְּגַבֵּיהֶם קַיָּם אִסּוּר קְצִירָה מִן הַתּוֹרָה. עִם זֹאת, מֻתָּר לַעֲשׂוֹתָן בְּשִׁנּוּי.

ביאור

[1] תִּקְּנוּ חֲכָמִים כִּי תְאֵנִים הַקְּדוֹשׁוֹת בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית, אָסוּר לְיַבֵּשׁ בָּאֹפֶן שֶׁבּוֹ מְיַבְּשִׁים בְּיֶתֶר הַשָּׁנִים. לְפִיכָךְ, אֵין לְיַבְּשָׁן בְּ"מֻקְצֶה", מָקוֹם שֶׁהֻקְצָה לָהֶן מֵאֲחוֹרֵי הַבַּיִת, אֶלָּא בְּחֻרְבָּה[כג].

עֲנָבִים אֵין לִדְרֹךְ בַּמָּקוֹם הָרָגִיל, בַּ"גַּת", אֶלָּא בָּ"עֲרֵבָה", כְּלִי דּוֹמֶה לִקְעָרָה הַמְיֹעָד לְלִישַׁת בָּצֵק.

[1] תְּאֵנִים שֶׁל שְׁבִיעִית, אֵין קוֹצִין אוֹתָן בְּמֻקְצֶה, אֲבָל קוֹצֶה אוֹתָם בְּחַרְבָּה. אֵין דּוֹרְכִין עֲנָבִים בְּגַת, אֲבָל דּוֹרֵךְ הוּא בַּעֲרֵבָה.

רבינו עובדיה מברטנורא

במוקצה. כלי המיועד לקוץ בו תאנים קרוי מוקצה: **בחרבה.** סכין, לשון חרב. וטעמא משום דכתיב (ויקרא כה) ואת ענבי נזירך לא תבצור כדרך הבוצרים: **עריבה.** שלשים בה את העיסה:

המשך משנה ו'

דף היומי: **יבמות צ' ע"ב**

ביאור

עַתָּה תִּתְיַחֵס הַמִּשְׁנָה לַעֲצִירַת זֵיתֵי שְׁבִיעִית.

אֶת הַזֵּיתִים הִכְנִיסוּ לְ"בֵית הַבַּד", בּוֹ הִנִּיחוּ עֲלֵיהֶם "קֹטֶב" - קוֹרַת עֵץ כְּבֵדָה וּגְדוֹלָה שֶׁבְּרֹאשָׁהּ נִקְבְּעָה אֶבֶן. הַ"קֹּטֶב" כָּתַשׁ אֶת הַזֵּיתִים, וּלְאַחַר מִכֵּן הִנִּיחוּם בְּ"בַד", דּוּד גָּדוֹל, לִצְבִירַת שַׁמְנָם.

[2] "וְאֵין **עוֹשִׂין**" - מְעַסִּים, סוֹחֲטִים[כד], זֵיתֵי שְׁבִיעִית בְּאֶמְצָעוּת "קֹטֶב". אַךְ מֻתָּר לְכָתְשָׁם בִּכְלִי אַחֵר וּלְהַנִּיחָם בְּ"בּוֹדִידָה" - "בַּד" קָטָן, אַךְ לֹא בְּ"בַד" רָגִיל. זֹאת, וָעוֹד: אָסוּר לְבַצֵּעַ אֶת הַסְּחִיטָה בְּ"בֵית הַבַּד", אֶלָּא בְּמָקוֹם אַחֵר.

רַבִּי שִׁמְעוֹן חוֹלֵק וּמַתִּיר לְכָתְשָׁם בְּ"בֵית הַבַּד", אַךְ הוּא מַסְכִּים שֶׁאֵין לְכָתְשָׁם בְּ"קֹטֶב" וְיֵשׁ לְהַכְנִיסָם לְ"בּוֹדִידָה" וְלֹא לְ"בַד"[כה].

[2] וְאֵין עוֹשִׂין זֵיתִים בְּבַד וּבְקֹטֶב, אֲבָל כּוֹתֵשׁ הוּא וּמַכְנִיס לְבוֹדֵדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אַף טוֹחֵן הוּא בְּבֵית הַבַּד וּמַכְנִיס לְבוֹדֵדָה:

רבינו עובדיה מברטנורא

ובקוטב. עץ גדול וכבד ובראשו אבן גדולה שנותנים על הזיתים בבית הבד, נקרא קוטב: **בודידה.** בית הבד קטן כעין עריבה: **רבי שמעון אומר כו'.** והלכה כרבי שמעון:

משנה ז'

דף היומי: **יבמות צ"א ע"ב**

מִשְׁנָה זוֹ עוֹסֶקֶת בְּבִשּׁוּל מַאֲכָל שֶׁאֶחָד מֵרְכִיבָיו הוּא גִּדּוּל שְׁבִיעִית. הַמִּשְׁנָה תִּתְיַחֵס לְכָךְ שֶׁבְּנִגּוּד לִתְרוּמָה טְמֵאָה, שֶׁאָסוּר לְאָכְלָהּ, מֻתָּר לֶאֱכֹל גִּדּוּל שְׁבִיעִית שֶׁנִּטְמָא.

לְאַחַר הָעִסּוּק בַּהֲלָכָה זוֹ, תָּשׁוּב הַמִּשְׁנָה לַעֲסֹק בִּ"דְמֵי שְׁבִיעִית".

ביאור

[1] יָרָק הַקָּדוֹשׁ בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית, אֵין לְבַשֵּׁל בְּשֶׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה, שֶׁכֵּן בְּכָךְ עָלוּל לְהִגָּרֵם הֶפְסֵד לַיָּרָק, שֶׁאִם יִטָּמֵא הַתַּבְשִׁיל, יֵאָסֵר כֻּלּוֹ בְּעֶטְיוֹ שֶׁל שֶׁמֶן הַתְּרוּמָה הַטָּמֵא הַטָּמוּעַ בּוֹ.

רַבִּי שִׁמְעוֹן חוֹלֵק וּמַתִּיר לַעֲשׂוֹת כֵּן, מִפְּנֵי שֶׁלְּדַעְתּוֹ אֵין חוֹבָה לְהִמָּנַע מִגְּרִימַת הֶפְסֵד בַּעֲקִיפִין לְגִדּוּלֵי שְׁבִיעִית.

[1] אֵין מְבַשְּׁלִין יָרָק שֶׁל שְׁבִיעִית בְּשֶׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה, שֶׁלֹּא יְבִיאֶנּוּ לִידֵי פְסוּל. רַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר.

רבינו עובדיה מברטנורא

שלא יביאנו לידי פסול. שאם נפסל בשביל שמן של תרומה ישרף הכל, ונמצא גורם לפירות שביעית שלא יאכלו: **ורבי שמעון מתיר.** להביא קדשים לבית הפסול. ואין הלכה כר' שמעון:

מקורות והערות

כ. ויקרא, כה/ה. **כא.** הלכות שמיטה פרק ד' הלכה א'. **כב.** לדעת הר"ש השינוי הדרוש הוא בצורת הקצירה, לא בכמות הקצירה. **כג.** על פי הרמב"ם בפירוש המשנה, וכדבריו מכריע גם הר"ש. רע"ב מפרש כפירוש אחר המוזכר בר"ש, לפיו מדובר בקציצת תאנים מן האילן, שאין לקוץ אותן ב"מוקצה" - כלי המיועד לקציעות, אלא ב"חרבה" - סכין (מלשון חרב). פירוש זה הוא בהתאם לשיטתם, כי השינוי הדרוש לקצירה בשביעית הוא שינוי **באופן** הקצירה, לא **בכמות**. **כד.** **"אין עושים זיתים":** "עושים" מתפרש כאן מלשון עיסוי, סחיטה ("תפארת ישראל"). **כה.** ראה "דרך אמונה" הלכות שמיטה פרק ד' הלכה כ"ג ב"ביאור ההלכה".

ביאור

עַתָּה מְפָרֵט הַתַּנָּא שְׁנֵי דִינִים לְגַבֵּי קְדֻשַּׁת "דְּמֵי שְׁבִיעִית", כֶּסֶף אוֹ שָׁוֶה-כֶּסֶף, שֶׁהִתְקַבְּלוּ תְּמוּרַת מְכִירַת גִּדּוּלֵי שְׁבִיעִית.

[2] "דְּמֵי שְׁבִיעִית" שֶׁנִּרְכַּשׁ בָּהֶם פְּרִי, מִתְחַלְּלִים מִקְדֻשַּׁת הַשְּׁבִיעִית, וְזוֹ עוֹבֶרֶת אֶל הַפְּרִי הַנִּרְכָּשׁ. אִם נִמְכַּר הַפְּרִי - מִתְחַלֶּלֶת קְדֻשָּׁתוֹ וְעוֹבֶרֶת אֶל הַדָּמִים שֶׁהִתְקַבְּלוּ תְּמוּרָתוֹ, וְחוֹזֵר חָלִילָה.

זֶהוּ דִינָם שֶׁל "דְּמֵי שְׁבִיעִית". בְּרַם, גִּדּוּלֵי הַשְּׁבִיעִית עַצְמָם, לְעוֹלָם קְדוֹשִׁים הֵמָּה, גַּם לְאַחַר מְכִירָתָם.

דֻּגְמָא לַדָּבָר: עִנְבֵי שְׁבִיעִית שֶׁנִּמְכְּרוּ תְּמוּרַת בָּשָׂר - הָעֲנָבִים נוֹתָרִים בִּקְדֻשָּׁתָם, וְהַבָּשָׂר מִתְקַדֵּשׁ גַּם הוּא. נִמְכַּר הַבָּשָׂר תְּמוּרַת דָּמִים - שָׁב הַבָּשָׂר לַחֻלִּין וְהַדָּמִים הִתְקַדָּשׁוּ. נִתְּנוּ הַדָּמִים תְּמוּרַת לֶחֶם - הִתְחַלְּלוּ הַמָּעוֹת וְהִתְקַדֵּשׁ הַלֶּחֶם.

רבינו עובדיה מברטנורא

[2] וְאַחֲרוֹן אַחֲרוֹן נִתְפָּשׂ בַּשְּׁבִיעִית, וְהַפְּרִי עַצְמוֹ אָסוּר:

והאחרון אחרון נתפס בשביעית. כיצד, לקח בפירות שביעית בשר הבשר והפירות מתבערין בשביעית, לקח בבשר דגיס יצא בשר ונתפס דגיס לקח בדגיס שמן יצאו דגיס ונתפס השמן, וחייב לבער הפירות והשמן, נמצא אחרון אחרון נתפס. והפרי של שביעית עצמו אסור לעולם, ומפקינן לה מדכתיב (שם) כי יובל היא קדש, מה קדש תופס את דמיו אף שביעית תופסת את דמיה, אי מה קדש תופס את דמיו ויוצא לחולין אף שביעית תופסת דמיה ויוצאת לחולין, ת"ל (שם) תהיה בהוייתה תהא:

משנה ח'

דף היומי: יבמות צ"ב ע"ב

מִשְׁנָה זוֹ מַמְשִׁיכָה לְפָרֵט כַּמָּה מִדִּינֵי "דְּמֵי שְׁבִיעִית", כֶּסֶף אוֹ שָׁוֶה-כֶּסֶף, שֶׁהִתְקַבְּלוּ תְּמוּרַת מְכִירַת גִּדּוּלֵי שְׁבִיעִית. הַמִּשְׁנָה תִּתְמַקֵּד בַּהֲלָכָה הַקּוֹבַעַת כִּי בְּ"דְּמֵי שְׁבִיעִית" אֵין לִרְכֹּשׁ מוּצָרִים שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם בְּשִׁמּוּשׁ הַמֻּתָּר בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית. הֲלָכָה זוֹ נִלְמֶדֶת מֵהוֹרָאַת הַתּוֹרָה לְגַבֵּי פֵרוֹת שְׁבִיעִית "לְאָכְלָה", הַתְּקֵפָה גַּם לְגַבֵּי דְּמֵי שְׁבִיעִית[כו]. בֵּין הַיֶּתֶר תַּעֲסֹק הַמִּשְׁנָה בְּקָרְבְּנוֹת עוֹף, שֶׁזָּב, זָבָה וְיוֹלֶדֶת, מְבִיאִים עִם טָהֳרָתָם. הַלָּלוּ מְבִיאִים שְׁתֵּי תוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה, הָאֶחָד לְעוֹלָה וְהָאֶחָד לְחַטָּאת. הַמִּשְׁנָה מְכַנָּתָם "קֵן", עַל שֵׁם מְקוֹם גִּדּוּלָם.

ביאור

[1] בִּדְמֵי שְׁבִיעִית אֵין לִרְכֹּשׁ עֲבָדִים, קַרְקָעוֹת אוֹ בְהֵמָה טְמֵאָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָם כְּלוּלִים בְּיִעוּד פֵּרוֹת שְׁבִיעִית וּדְמֵיהֶם - "לְאָכְלָה". בְּדִיעֲבַד, מִי שֶׁעָשָׂה כֵן, תִּקְּנוּ חֲכָמִים שֶׁעָלָיו לְיַחֵד דְּבַר מַאֲכָל בְּעֵרֶךְ דְּמֵי הַשְּׁבִיעִית וְלִנְהֹג בּוֹ קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית[כז].

[2] בִּדְמֵי שְׁבִיעִית אֵין לִרְכֹּשׁ קָרְבְּנוֹת הָעוֹף שֶׁל זָב, זָבָה וְיוֹלֶדֶת. בְּדִיעֲבַד, אִם עָשׂוּ כֵן, תִּקְּנוּ חֲכָמִים שֶׁעָלָיו לְיַחֵד דְּבַר מַאֲכָל בְּעֵרֶךְ דְּמֵי הַשְּׁבִיעִית וְלִנְהֹג בּוֹ בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית.

שְׁנֵי הָעוֹפוֹת מְשַׁמְּשִׁים לְקָרְבַּן עוֹלָה וּלְקָרְבַּן חַטָּאת. מוּבָן הֵיטֵב מַדּוּעַ אֵין לִרְכֹּשׁ קָרְבַּן עוֹלָה בִּדְמֵי שְׁבִיעִית, לְפִי שֶׁהוּא עוֹלָה כָלִיל עַל הַמִּזְבֵּחַ וְאֵינוֹ נֶאֱכָל. אוּלָם, מַדּוּעַ אֵין לִרְכֹּשׁ חַטָּאת הָעוֹף בִּדְמֵי שְׁבִיעִית? הֵן הִיא נֶאֱכֶלֶת עַל יְדֵי הַכֹּהֲנִים! פֵּרוּשִׁים אֲחָדִים נֶאֶמְרוּ בַדָּבָר, לְהַלָּן אֶחָד מֵהֶם: יִעוּדוֹ שֶׁל קָרְבָּן אֵינוֹ אֶלָּא לְהַקְרָבָה, וּלְאַחַר הַקְרָבָתוֹ מְזַכָּה הַתּוֹרָה אֶת בְּשָׂרוֹ לַכֹּהֲנִים. לְפִיכָךְ רְכִישָׁתוֹ אֵינָהּ מֻגְדֶּרֶת צֹרֶךְ אֲכִילָה[כח].

[3] בְּשֶׁמֶן קָדוֹשׁ בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית, אֵין לָסוּךְ כֵּלִים[כט]. בְּדִיעֲבַד, אִם עָשׂוּ כֵן, תִּקְּנוּ חֲכָמִים שֶׁעָלָיו לְיַחֵד דְּבַר מַאֲכָל בְּעֵרֶךְ הַשֶּׁמֶן וְיִנְהַג בּוֹ בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית.

רבינו עובדיה מברטנורא

[1] אֵין לוֹקְחִים עֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת וּבְהֵמָה טְמֵאָה מִדְּמֵי שְׁבִיעִית. וְאִם לָקַח, יֹאכַל כְּנֶגְדָּן. [2] אֵין מְבִיאִין קִנֵּי זָבִים וְקִנֵּי זָבוֹת וְקִנֵּי יוֹלְדוֹת מִדְּמֵי שְׁבִיעִית. וְאִם הֵבִיא, יֹאכַל כְּנֶגְדָּן. [3] אֵין סָכִין כֵּלִים בְּשֶׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית. וְאִם סָךְ, יֹאכַל כְּנֶגְדּוֹ:

יאכל כנגדן. כנגד אותם דמים יקנה משלו דבריס שהם לצורך אכילה ויאכל בקדושת שביעית: **קני זבים וקני זבות.** שתי תוריס או שני בני יונה שחייבין להביא הזבים והיולדות:

משנה ט'

דף היומי: יבמות צ"ג ע"ב

גִּדּוּלֵי שְׁבִיעִית נִתְּנוּ "לְאָכְלָה" - לְמַאֲכָל וּלְשִׁמּוּשִׁים הַדּוֹמִים לוֹ. לְפִיכָךְ, אֵין לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשֶׁמֶן הַקָּדוֹשׁ בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית כְּדֵי לָסוּךְ כֵּלִים, כַּמְבֹאָר בַּמִּשְׁנָה הַקּוֹדֶמֶת.

מִשְׁנָה זוֹ מַרְחִיבָה בַּהֲלָכָה זוֹ.

ביאור

עוֹר שֶׁסָּכוּהוּ בְּאִסּוּר בְּשֶׁמֶן הַקָּדוֹשׁ בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית, לְדַעַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר קָנְסוּ חֲכָמִים אֶת בְּעָלָיו שֶׁיִּשְׂרְפֶנּוּ.

עוֹר שֶׁסָּכוֹ בְּשֶׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, יִדָּלֵק.

מקורות והערות

כו. רמב"ן למסכת עבודה זרה סב/א ד"ה "נמצא". **כז.** הלכה דומה נאמרה לגבי מעות מעשר שני, ולגביהן מפרש רש"י (קידושין נו/א) כי הקונה מחוייב לפדות את מעות המעשר שביד המוכר תמורת מוצרי מאכל. ככל הנראה, יש לפרש כן לשיטתו גם את משנתנו, שהקונה יחלל את המעות הקדושות בקדושת שביעית שביד המוכר, תמורת המאכל. אולם, בעלי התוספות (שם, ד"ה "מתקיף") ממאנים לפרש כן והם מפרשים שזהו קנס שקנסו חכמים. ככל הנראה, באופן זה הם יפרשו גם את משנתנו (ראה הגהת הרידב"ז ל"פאת השולחן" ז/י). **כח.** והדבר מוגדר "סחורה" ("חזון איש" שביעית סימן י"ג ס"ק י"ד). **כט.** "תפארת ישראל" (בועז א') כותב, שאמנם מותר לצבוע בגדים בצבע שהופק מגידולים הקדושים בקדושת שביעית, לפי שלבישת בגד צבוע מוגדרת הנאת הגוף והיא דומה לאכילה; אך סיכת כלים בשמן נועדה לחיזוק הכלי, אולם אין מפיקים ממנה הנאה ישירה לגוף. "חזון איש" כותב, כי ההנאה מסיכת הכלים מופקת לאחר כילוי השמן, מפני שתועלת הסיכה מתקיימת רק לאחר ספיגתו, בעוד שצביעת הבגד מתרחשת בד בבד עם כילוי הצבע.

ביאור

חֲכָמִים חוֹלְקִים וְסוֹבְרִים כִּי דַי בְּכָךְ שֶׁיְּיַחֵד דְּבַר מַאֲכָל בְּעֵרֶךְ הַשֶּׁמֶן וְיִנְהַג בּוֹ בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית - כְּפִי שֶׁנִּנְקַב בְּשִׁלְהֵי הַמִּשְׁנָה הַקּוֹדֶמֶת.

כְּשֶׁאָמְרוּ לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא, תַּלְמִידוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, כִּי אוֹמְרִים בְּשֵׁם רַבּוֹ שֶׁחֲכָמִים קָנְסוּ לִשְׂרֹף אֶת הָעוֹר שֶׁנִּסּוֹךְ בְּשֶׁמֶן שְׁבִיעִית, הִסָּה אֶת הָאוֹמְרִים כֵּן: "שְׁתֹקוּ" - לְפִי שֶׁהוּא עַצְמוֹ שָׁמַע מֵרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הֲלָכָה שׁוֹנָה לַחֲלוּטִין. עִם זֹאת, אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, לֹא אֹמַר לָכֶם אֶת שֶׁשָּׁמַעְתִּי הֵימֶנּוּ. לְפִי שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הֵקֵל בְּיוֹתֵר בְּמִקְרֶה זֶה, חָשַׁשׁ רַבִּי עֲקִיבָא לְפַרְסֵם אֶת הַדָּבָר.

וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, יֹאכַל כְּנֶגְדּוֹ. אָמְרוּ לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא, אוֹמֵר הָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, עוֹר שֶׁסָּכוֹ בְּשֶׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית, יִדָּלֵק. אָמַר לָהֶם, שְׁתֹקוּ, לֹא אֹמַר לָכֶם מַה שֶּׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר בּוֹ:

רבינו עובדיה מברטנורא

שתוקו לא אומר לכם מה שרבי אליעזר אומר בו. ר"ע קבל מרבי אליעזר רבו דמיקל טפי בסיכה, וכשאמרו לו שהיה רבי אליעזר אומר ידלק אמר להם שתוקו, שאיני רשאי לפרש כמה היה רבי אליעזר מיקל בו, והלכה כחכמים:

יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁרַבִּי עֲקִיבָא שָׁמַע מֵרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁמֻּתָּר לְכַתְּחִילָה לָסוּךְ עוֹר בְּשֶׁמֶן שְׁבִיעִית[ל].

משנה י'

דף היומי: **יבמות צ"ד ע"ב**

בַּמִּשְׁנָה הַקּוֹדֶמֶת הוּבְאָה שְׁמוּעָה שְׁמוּעָה בְּשֵׁם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְתַלְמִידוֹ רַבִּי עֲקִיבָא דְּחָאָהּ לְפִי שֶׁהוּא עַצְמוֹ שָׁמַע מֵרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הֲלָכָה שׁוֹנָה לַחֲלוּטִין.

אַגַּב כָּךְ מְצַטֶּטֶת הַמִּשְׁנָה שְׁמוּעָה נוֹסֶפֶת בְּשֵׁם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁגַּם הִיא נִדְחֲתָה עַל יְדֵי רַבִּי עֲקִיבָא. שְׁמוּעָה זוֹ מִתְיַחֶסֶת לְ"פַת כּוּתִים", שֶׁגָּזְרוּ חֲכָמִים כִּי הִיא אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה.

הַכּוּתִים מְכֻנִּים כֵּן, עַל שֵׁם שֶׁמּוֹצָא חֵלֶק מֵהֶם מִן הָעִיר כּוּתָה הָאַשּׁוּרִית[לא].

לְגַבֵּי הַסִּבָּה לְאִסּוּר פַּת כּוּתִים נֶחֶלְקוּ הַדֵּעוֹת. יֵשׁ אוֹמְרִים, כִּי הֵם נֻדוּ בִּתְקוּפַת הֲקָמַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשֵּׁנִי, לְפִי שֶׁחִבְּלוּ בַּהֲקָמַת הַבַּיִת, וְאָסְרוּ לֶאֱכֹל מִלַּחְמָם. יֵשׁ אוֹמְרִים, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיוּ מְעַשְּׂרִים אֶת תְּבוּאָתָם[לב].

ביאור

שְׁמוּעָה נוֹסֶפֶת אָמְרוּ לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא בְּשֵׁם רַבּוֹ, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, כִּי הָאוֹכֵל פַּת כּוּתִים - כְּאוֹכֵל בְּשַׂר חֲזִיר.

הִסָּה רַבִּי עֲקִיבָא אֶת הָאוֹמְרִים כֵּן: "שְׁתֹקוּ" - לְפִי שֶׁהוּא עַצְמוֹ שָׁמַע מֵרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הֲלָכָה שׁוֹנָה לַחֲלוּטִין. עִם זֹאת, אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, לֹא אֹמַר לָכֶם אֶת שֶׁשָּׁמַעְתִּי הֵימֶנּוּ. לְפִי שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הֵקֵל בְּיוֹתֵר בְּמִקְרֶה זֶה, חָשַׁשׁ רַבִּי עֲקִיבָא לְפַרְסֵם אֶת הַדָּבָר.

וְעוֹד אָמְרוּ לְפָנָיו, אוֹמֵר הָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הָאוֹכֵל פַּת כּוּתִים כְּאוֹכֵל בְּשַׂר חֲזִיר. אָמַר לָהֶם, שְׁתֹקוּ, לֹא אֹמַר לָכֶם מַה שֶּׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר בּוֹ:

רבינו עובדיה מברטנורא

כאוכל בשר חזיר. לאו דוקא, שאין האוכל פת כותי לוקה מן התורה אלא מכת מרדות מדרבנן: **מה שרבי אליעזר אומר בו.** דמיקל בו טפי:

משנה י"א

דף היומי: **יבמות צ"ה ע"ב**

כְּפִי שֶׁנִּתְבָּאֵר פְּעָמִים רַבּוֹת, הַהֲנָאָה הַמֻּתֶּרֶת מִגִּדּוּלֵי שְׁבִיעִית הִיא "לְאָכְלָה" - הֲנָאָה הַדּוֹמָה לַאֲכִילָה, שֶׁ"הֲנָאָתָהּ וּבִעוּרָהּ שָׁוֶה", הַיְינוּ: הַהֲנָאָה מֵהַגִּדּוּל מוּפֶקֶת בְּעֵת כִּלּוּיוֹ. לְפִיכָךְ, אֵין לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּגִדּוּלֵי שְׁבִיעִית לִצְרָכִים שֶׁאֵינָם עוֹנִים עַל כְּלָלִים אֵלֶּה; כְּגוֹן, אָסוּר לְהַסִּיק בָּהֶם אֵשׁ, לְפִי שֶׁהֲנָאָתָם - הַחִמּוּם עַל גַּבֵּיהֶם, מוּפֶקֶת מֵהֶם רַק לְאַחַר כִּלּוּיָם - הֱיוֹתָם גֶּחָלִים.

ביאור

אַף עַל פִּי שֶׁאָסוּר לְהַסִּיק מֶרְחָץ בְּקַשׁ וּבְתֶבֶן הַקְּדוֹשִׁים בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית, אֵין מְנִיעָה לִרְחֹץ בְּמֶרְחָץ שֶׁהֻסַּק בָּהֶם בְּאִסּוּר, לְפִי שֶׁכָּעֵת, אַחַר שֶׁכָּלוּ מִן הָעוֹלָם, הַשִּׁמּוּשׁ בַּמֶּרְחָץ אֵינוֹ נֶחְשָׁב הֲנָאָה מִגִּדּוּלֵי שְׁבִיעִית עַצְמָם אֶלָּא מִתּוֹצָאָה שֶׁנִּגְרְמָה מֵהֶם.

עִם זֹאת, אָדָם חָשׁוּב אַל יִשְׁתַּמֵּשׁ בְּמֶרְחָץ זֶה, שֶׁמָּא בְּעִקְבוֹת כָּךְ תִּזְדַּלְזֵל מִצְוַת הַשְּׁבִיעִית בְּעֵינֵי הָעָם וְיוֹרוּ לְעַצְמָם הֶתֵּר גַּם בִּדְבָרִים אֲחֵרִים.

מֶרְחָץ שֶׁהֻסְּקָה בְּתֶבֶן אוֹ בְקַשׁ שֶׁל שְׁבִיעִית, מֻתָּר לִרְחֹץ בָּהּ. וְאִם מִתְחַשֵּׁב הוּא, הֲרֵי זֶה לֹא יִרְחֹץ:

רבינו עובדיה מברטנורא

ואם מתחשב הוא. אם אדם חשוב הוא שבני אדם למדים ממנו צריך להחמיר על עצמו:

מקורות והערות

ל. בטעם הדבר ראה ר"ש סירילאו ו"משנה ראשונה". לא. **"כותים"**: הכותים הובאו אל השומרון על ידי שלמנאסר מלך אשור. לאחר שלא יראו את ה', שילח ה' אריות שטרפו בהם. או-אז, שיגר אליהם מלך אשור יהודים, כדי ללמדם לירא את ה', ובעקבות כך התגיירו הכותים. דא עקא, ש"אֶת ה' הָיוּ יְרֵאִים וְאֶת אֱלֹהֵיהֶם הָיוּ עֹבְדִים כְּמִשְׁפַּט הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִגְלוּ אֹתָם מִשָּׁם" (מלכים ב יז/לג), כלומר, לא זנחו את עבודת אליליהם. לב. ראה "תוספות יום טוב".

פרק ט'

דף היומי: יבמות צ"ו ע"ב

הַפֶּרֶק הַתְּשִׁיעִי - הַפֵּיגָם וְהַיַּרְבּוּזִין - עוֹסֵק בְּדִינֵי שְׁבִיעִית אֲחָדִים.

חֲשָׁשׁ "שָׁמוּר": חֲזַ"ל אָסְרוּ לִרְכֹּשׁ פֵּרוֹת בַּשְׁבִיעִית מִן הֶחָשׁוּד שֶׁשָּׁמַר פֵּרוֹת שְׁבִיעִית בְּשָׂדֵהוּ וְלֹא הִפְקִירָם.

גְּזֵרַת סְפִיחִין: חֲזַ"ל אָסְרוּ לֶאֱכֹל גִּדּוּלִים מְסֻיָּמִים שֶׁצָּמְחוּ מֵאֲלֵיהֶם בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית.

בִּעוּר: בְּפֶרֶק זֶה יִתְבָּאֵר כִּי זְמַנֵּי הַבִּעוּר שֶׁל מִינֵי הַגִּדּוּלִים אֵינָם שָׁוִים בְּכָל הָאָרֶץ, אֶלָּא לְכָל אֵזוֹר זְמַן בִּעוּר מִשֶּׁלּוֹ. הַמִּשְׁנָה תְּפָרֵט אֲזוֹרִים אֵלֶּה וּגְבוּלוֹתֵיהֶם. כְּמוֹ כֵן יְבֹאַר לְפִי מָה נִקְבָּע זְמַן הַבִּעוּר שֶׁל פֵּרוֹת שְׁבִיעִית, וִיפֹרַט כֵּיצַד יֵשׁ לְבַעֲרָם.

תַּעֲרֹבֶת שְׁבִיעִית: דִּינָהּ שֶׁל תַּעֲרֹבֶת מִפֵּרוֹת שְׁבִיעִית שֶׁזְּמַן בִּעוּרוֹ שֶׁל כָּל פְּרִי שׁוֹנֶה מֵחֲבֵרוֹ.

משנה א'

הוֹרְתָה תוֹרָה כִּי עַל בַּעַל שָׂדֶה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לִנְהֹג בְּפֵרוֹת הַשְּׁבִיעִית כִּבְהֶפְקֵר, כַּנֶּאֱמַר[א]: "וְהַשְּׁבִיעִת תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ, וְאָכְלוּ אֶבְיֹנֵי עַמֶּךָ, וְיִתְרָם תֹּאכַל חַיַּת הַשָּׂדֶה. כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ, לְזֵיתֶךָ".
חֲזַ"ל אָסְרוּ לִקְנוֹת פֵּרוֹת מֵעַם הָאָרֶץ, כָּל עוֹד יֵשׁ בְּנִמְצָא פֵּרוֹת שְׁבִיעִית וְקַיָּם חֲשָׁשׁ שֶׁמְּקוֹר הַפֵּרוֹת שֶׁבְּיָדָיו הִנּוֹ יְבוּל שְׁבִיעִית בִּלְתִּי מֻפְקָר, שֶׁהֲרֵי אָסוּר לְסַיַּע בִּידֵי עוֹבְרֵי עֲבֵרָה[ב].

הַמִּשְׁנָה תְּפָרֵט מִינֵי גִּדּוּלִים הַצּוֹמְחִים בָּר שֶׁמֻּתָּר לִקְנוֹתָם מִן הֶחָשׁוּד, כִּי מִפְּנֵי מִעוּט עֶרְכָּם אֵין בַּעַל הַקַּרְקַע שֶׁבּוֹ גָּדְלוּ מַקְפִּיד עֲלֵיהֶם, וַהֲרֵי הֵם הֶפְקֵר. בְּקֶשֶׁר לְכָךְ תִּתְיַחֵס הַמִּשְׁנָה לְדִינֵי מַעַשְׂרוֹת, שֶׁהֲרֵי יְבוּל הֶפְקֵר פָּטוּר מִמַּעֲשֵׂר[ג].

יְצוּיָן, כִּי הָרִאשׁוֹנִים מִתְחַבְּטִים כֵּיצַד לְפָרֵשׁ מִשְׁנָה זוֹ. רַשִׁ"י[ד] מֵבִיא שְׁנֵי פֵּרוּשִׁים לְחֵלֶק מִן הַמִּשְׁנָה, אַךְ אֵינוֹ סוֹמֵךְ יָדוֹ עֲלֵיהֶם. בַּעֲלֵי הַתּוֹסָפוֹת[ה] מַצְבִּיעִים עַל גִּרְסָאוֹת סוֹתְרוֹת בַּמִּשְׁנָה, וְגַם הָרַמְבַּ"ם בְּהִלְכוֹתָיו חוֹזֵר בּוֹ מִפֵּרוּשׁוֹ לְמִשְׁנָתֵנוּ. בְּבֵאוּרֵנוּ נָקַטְנוּ כְּדַעַת מְפָרְשִׁים רַבִּים שֶׁמִּשְׁנָה זוֹ עוֹסֶקֶת בִּשְׁנֵי נוֹשְׂאִים: **א.** סוּגֵי גִּדּוּלִים שֶׁאֵין בָּהֶם חֲשָׁשׁ "שָׁמוּר". **ב.** גְּזֵרַת סְפִיחִין.

גִּדּוּלִים שֶׁגָּזְרוּ עֲלֵיהֶם גְּזֵרַת סְפִיחִין.
סְפִיחִין הֵם גִּדּוּלִים שֶׁצָּמְחוּ מִזְּרָעִים שֶׁנִּשְׁמְטוּ בְּמַהֲלַךְ קְצִיר תְּבוּאַת שְׁבִיעִית, נִטְמְעוּ בָּאֲדָמָה וְצָמְחוּ, וְכֵן גִּדּוּלִים שֶׁצָּמְחוּ מִשָּׁרָשִׁים וּקְלָחִים שֶׁנּוֹתְרוּ בָּאֲדָמָה, אוֹ גִּדּוּלִים הַצּוֹמְחִים מֵאֲלֵיהֶם[ו]. הָרַמְבַּ"ם[ז] כּוֹתֵב עַל גְּזֵרַת סְפִיחִין: "וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - שֶׁיִּהְיוּ כָּל הַסְּפִיחִין אֲסוּרִין בַּאֲכִילָה. וְלָמָּה גָּזְרוּ עֲלֵיהֶם? מִפְּנֵי עוֹבְרֵי עֲבֵרָה, שֶׁלֹּא יֵלֵךְ וְיִזְרַע תְּבוּאָה וְקִטְנִיּוֹת וְזֵרְעוֹנֵי גִנָּה בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ בַּסֵּתֶר, וּכְשֶׁיִּצְמַח, יֹאכַל מֵהֶם וְיֹאמַר: 'סְפִיחִין הֵם'. לְפִיכָךְ אָסְרוּ כָּל הַסְּפִיחִין הַצּוֹמְחִים בִּשְׁבִיעִית".

גִּדּוּלִים שֶׁאֵינָם כְּלוּלִים בִּגְזֵרַת סְפִיחִין.
אֱמֶת, גַּם פֵּרוֹת הָאִילָן גְּדֵלִים מֵאֲלֵיהֶם, כִּסְפִיחִים, אַךְ חֲכָמִים לֹא גָּזְרוּ שֶׁאֵין לְאָכְלָם בַּשְּׁבִיעִית, לְפִי שֶׁגַּם אִם עוֹבְרֵי עֲבֵרָה יִטְעוּ אִילָן בַּשְּׁבִיעִית, אֵין אֵלֶּה פֵּרוֹת הָאִילָן שֶׁנִּטָּע.
כְּמוֹ כֵן, לֹא גָּזְרוּ אִסּוּר סְפִיחִין עַל צִמְחֵי בָר שֶׁגָּדְלוּ בַּשְּׁבִיעִית, שֶׁאֵין הַדֶּרֶךְ לְזָרְעָם.

ביאור

[1] "פֵּיגָם" - שִׂיחַ בָּר, שֶׁעָלָיו וּזְרָעָיו מְשַׁמְּשִׁים כְּתַבְלִין; "יַרְבּוּזִין הַשּׁוֹטִים" - אַסְפָּרָגוֹס בָּר; "חֲלַגְלוֹגוֹת" - צֶמַח הַמְכֻנֶּה בְּיָמֵינוּ רְגִילָה (עַרְבִית); "כֻּסְבַּר הָרִים" - צֶמַח בָּר הַגָּדֵל בְּהָרִים (לְמַעַט כֻּסְבַּר הַגִּנָּה); "כַּרְפַּס נְהָרוֹת" - זַן מִמִּינֵי הַפֶּטְרוֹזִילְיָה, הַצּוֹמֵחַ מֵאֵלָיו עַל גְּדוֹת נְהָרוֹת; "גַּרְגֵּר שֶׁל אֲפָר" - הַצּוֹמֵחַ בָּאָחוּ; כָּל אֵלֶּה פְּטוּרִים בְּכָל הַשָּׁנִים מִתְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת, לְפִי שֶׁהֵם הֶפְקֵר, שֶׁהֲרֵי הֵם גִּדּוּלֵי בָּר וְאֵין אָדָם מַחְשִׁיבָם. כְּלוֹמַר, גַּם אִם גָּדְלוּ הֵם בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ שֶׁל אָדָם, הֲרֵי הֵם הֶפְקֵר.

[1] הַפֵּיגָם, וְהַיַּרְבּוּזִין הַשּׁוֹטִים, וְהַחֲלַגְלוֹגוֹת, כֻּסְבָּר שֶׁבֶּהָרִים, וְהַכַּרְפַּס שֶׁבַּנְּהָרוֹת, וְהַגַּרְגֵּר שֶׁל אֲפָר - פְּטוּרִין מִן הַמַּעַשְׂרוֹת,

רבינו עובדיה מברטנורא

הפיגם. עשב שקורין רוט"א בלע"ז: **והירבוזין.** אספרג"י בלע"ז. והשוטים הם אספרג"י של שדות אותן שאינן של גנות: **והחלגלוגות.** בערבי רגל"א ובלע"ז ווירדולאג"ש: **וכוסבר.** קוליאנד"ר בלע"ז. ודוקא של הרים אבל של גינה חשוב הוא. וכן כרפס של נהרות דוקא אבל לא של גינה: **כרפס.** אפיי"ו בלע"ז: **גרגיר.** אוריג"א בלע"ז: **שבאפר.** הגדל באחו. אבל של גינה חשוב הוא: **פטורים מן המעשר.** בכל השנים כדמפרש טעמא שאין כיונא בהן נשמר שאינן נחשבין בעיני בעליהן ומפקירין אותן, והפקר פטור

מקורות והערות

א. שמות, כג/יא. ב. ריטב"א סוכה לט/ב. לפירושים נוספים, ראה במאירי שם, וברמב"ם הלכות שמיטה פרק ח' הלכה י'. ג. כלל זה מופיע במסכת מעשרות פרק א' משנה א', ראה במפרשי המשנה שם וברע"ב כאן לגבי מקור הלכה זו. ד. פסחים נא/ב ד"ה "שאין". ה. בכורות כב/ב ד"ה "תירום ותירקב". ו. רמב"ם הלכות שמיטה פרק ד' הלכה א'. ז. הלכות שמיטה פרק ד' הלכה ב'.

ביאור

לְפִיכָךְ מֻתָּר בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה לְרָכְשָׁם מִכָּל אָדָם, גַּם מֵעַם הָאָרֶץ הֶחָשׁוּד שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ "שָׁמוּר", לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לִשְׁמֹר עַל גְּדוּלִים אֵלֶּה, אֶלָּא מַתִּירִים לַכֹּל לִטֹּל מֵהֶם.

הַגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת סֻכָּה[ח] מַגְבִּילָה הֶתֵּר זֶה לִרְכִישַׁת כַּמּוּת מֻעָטָה, לְכַלְכָּלַת שָׁלֹשׁ סְעֻדוֹת בִּלְבָד. טַעַם הַדָּבָר, לְפִי שֶׁגַּם בְּפֵרוֹת בָּר שֶׁגָּדְלוּ בַּשְּׁבִיעִית קַיֶּמֶת קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית, וּלְפִיכָךְ הַכֶּסֶף שֶׁנִּתָּן תְּמוּרָתָם קָדוֹשׁ בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית. מֵאַחַר שֶׁהוֹרוּ חֲזַ"ל כִּי אֵין לִמְסֹר דְּמֵי שְׁבִיעִית לְעַם הָאָרֶץ, פֶּן לֹא יִנְהַג בָּהֶם כְּדִינָם - רְכִישַׁת דִּבְרֵי מַאֲכָל, אֲכִילָתָם בִּקְדֻשָּׁה וְעוֹד, לְפִיכָךְ אָסְרוּ לִקְנוֹת מִמֶּנּוּ כַּמּוּת גְּדוֹלָה. אַךְ הִתִּירוּ לִקְנוֹת כַּמּוּת מֻעָטָה, כְּדֵי שֶׁתִּמָּצֵא פַּרְנָסָה לְעַמֵּי הָאָרֶץ, וְסָמְכוּ עַל כָּךְ שֶׁמִּן הַסְּתָם אֶת הַדָּמִים הַמֻּעָטִים שֶׁיְּקַבֵּל יוֹצִיא לִקְנִיַּת מְזוֹנוֹת יוֹמוֹ, כַּדִּין.

וְנִלְקָחִים מִכָּל אָדָם בַּשְּׁבִיעִית, שֶׁאֵין כַּיּוֹצֵא בָהֶם נִשְׁמָר.

רבינו עובדיה מברטנורא

מן המעשר דכתיב (דברים יד) ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך, בדבר שאין לו חלק ונחלה עמך יטול מעשרותיו, יצא הפקר לקט שכחה ופאה שיש לו חלק עמך: **ונלקחים מכל אדם בשביעית.** לפי שאין דרך לשמרן. דכל דבר שדרך לשמרו אסור לקנות אותו מעם הארץ בשביעית שהוא חשוד לשמור הפירות ושלא להפקירן והלוקח מן המשומר אפילו כחצי איסר אסור. וכל הנך דמתניתין שחזקתן שאין משמרין אותן מותר ליקח מהן מעם הארץ כדי מזון ג' סעודות בלבד ולא יותר, שאין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ, אף על פי שהפירות הן מן ההפקר, יותר ממזון ג' סעודות, מפני שהוא חשוד לאצור הדמים ואינו נוהג בהם קדושת שביעית:

המשך משנה א'

דף היומי: **יבמות צ"ז ע"ב**

ביאור

עַתָּה תַּעֲסֹק הַמִּשְׁנָה בִּ"סְפִיחִין", שֶׁגָּזְרוּ חֲזַ"ל לְבַל יֹאכְלוּם.

[2] רַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר לֶאֱכֹל "סְפִיחֵי חַרְדָּל", שֶׁכֵּן, כָּךְ הוּא טֶבַע הַחַרְדָּל לְהַצְמִיחַ סְפִיחִים רַבִּים וּמָצוּי הוּא לָרֹב, וְאֵין כָּל חֲשָׁשׁ שֶׁיָּבוֹא אָדָם לְזָרְעוֹ.

[3] רַבִּי שִׁמְעוֹן חוֹלֵק מִכֹּל וָכֹל עַל עֶצֶם גְּזֵרַת סְפִיחִין וְסוֹבֵר כִּי חֲזַ"ל לֹא אָסְרוּ זֹאת, לְפִי שֶׁאִישׁ לֹא יִתַּמֵּם וְיִטְעַן כִּי גְּדוּלִים שֶׁזָּרַע בְּאִסּוּר הֵם סְפִיחִים, מִפְּנֵי שֶׁקַּיָּם הֶבְדֵּל נִכָּר בֵּין גְּדוּלֵי קַרְקַע שֶׁנֶּחְרְשָׁה וְנִזְרְעָה בְּמִקְצוֹעִיּוּת, לְבֵין גְּדוּלִים שֶׁגָּדְלוּ מִזְּרָעִים שֶׁנָּפְלוּ בְּאַקְרַאי עַל קַרְקַע בִּלְתִּי חֲרוּשָׁה.

עִם זֹאת, בִּסְפִיחֵי כְרוּב מוֹדֶה הוּא שֶׁתִּקְּנוּ חֲכָמִים כִּי אֵין לְאָכְלָם, מִפְּנֵי שֶׁאֵין הֶבְדֵּל נִכָּר בֵּין סְפִיחֵי כְרוּב לְבֵין גְּדוּלֵי כְרוּב בָּאֹפֶן הָרָגִיל[ט].

[4] חֲכָמִים אוֹמְרִים: בִּגְזֵרַת סְפִיחִים נֶאֱסַר לֶאֱכֹל אֶת כָּל סוּגֵי הַסְּפִיחִים, לְמַעַט צִמְחֵי בָר שֶׁאֵין הַדֶּרֶךְ לְזָרְעָם כְּלָל.

[2] רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, סְפִיחֵי חַרְדָּל, מֻתָּרִין, שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ עֲלֵיהֶן עוֹבְרֵי עֲבֵרָה. [3] רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, כָּל הַסְּפִיחִים, מֻתָּרִים, חוּץ מִסְּפִיחֵי כְרוּב, שֶׁאֵין כַּיּוֹצֵא בָהֶם בְּיַרְקוֹת שָׂדֶה. [4] וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, כָּל הַסְּפִיחִים אֲסוּרִים:

רבינו עובדיה מברטנורא

שלא נחשדו עליהם עוברי עבירה. להביאם מן השמור. ואין הלכה כר"י: **כל הספיחין מותרין.** לקחת מכל אדם דמחזקינן להו שאינם מן השמור: **חוץ מספיחי כרוב.** שחזקתן מן השמור, לפי **שאין כיוצא בהם בירקות שדה** שאין גדליס כמותן במדבר. ואין הלכה כר"ש:

משנה ב'

דף היומי: **יבמות צ"ח ע"ב**

הַמִּשְׁנָיוֹת הַבָּאוֹת עוֹסְקוֹת בְּדִינֵי "בִּעוּר".

כָּל פֵּרוֹת שְׁבִיעִית הֶפְקֵר הֵם, וְרַשַּׁאי כָּל אָדָם לְלַקְּטָם מִן הַשָּׂדֶה וְלִזְכּוֹת בָּהֶם. כָּל עוֹד הַפֵּרוֹת עֲדַיִן גְּדֵלִים בַּשָּׂדֶה, מֻתָּר לִשְׁמֹר מֵהֶם בַּבָּיִת. מִן הָעֵת שֶׁבָּהּ הֵם כָּלוּ מִן הַשָּׂדֶה וְאֵינָם מְצוּיִים עוֹד לְחַיּוֹת הַשָּׂדֶה, יֵשׁ לְבַעֲרָם מִן הַבָּיִת. לְכָל סוּג פְּרִי זְמַן בִּעוּר מִשֶּׁלּוֹ, בְּהֶתְאֵם לַזְּמָן שֶׁבּוֹ הוּא כָּלֶה מִן הַשָּׂדֶה. הַבִּעוּר נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי הוֹצָאָתָם מִן הַבַּיִת שֶׁל הַפֵּרוֹת הַקְּדוֹשִׁים בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית וְהַפְקָרָתָם.

מִשְׁנָה זוֹ מִתְמַקֶּדֶת בַּחֲלֻקַּת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לַאֲזוֹרֵי גִּדּוּל, לְפִי שֶׁאִם מִין מְסֻיָּם כָּלָה מִן הַשָּׂדֶה בְּאֵזוֹר מְסֻיָּם - רַק בְּמָקוֹם זֶה יֵשׁ לְבַעֲרוֹ; אַךְ בְּאֵזוֹר אַחֵר שֶׁבּוֹ פְּרִי זֶה עֲדַיִן נִמְצָא בַּשָּׂדֶה - עֲדַיִן לֹא חָלָה חוֹבַת בִּעוּר.

הַמִּשְׁנָה תַּזְכִּיר אֶת אֵזוֹר "עֵבֶר הַיַּרְדֵּן" לְגַבֵּי דִינֵי בִעוּר גִּדּוּלָיו. לְדַעַת הָרַמְבַּ"ם[י] הָרֹא"שׁ וְהָרע"ב, אֵין הַכַּוָּנָה לְעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַמִּזְרָחִי, אֶלָּא לְעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַמַּעֲרָבִי, וּכְדִבְרֵיהֶם נָקַטְנוּ בְּבֵאוּרֵנוּ[יא].

ביאור

[1] שְׁלֹשָׁה אֲזוֹרִים שׁוֹנִים יֵשׁ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לְכָל אֶחָד מֵהֶם זְמַנִּים מִשֶּׁלּוֹ לְבִעוּר גִּדּוּלֵי שְׁבִיעִית: **א.** "יְהוּדָה" - נַחֲלַת שֵׁבֶט יְהוּדָה. **ב.** "עֵבֶר הַיַּרְדֵּן" - הַמַּעֲרָבִי, כּוֹלֵל נַחֲלַת בִּנְיָמִין[יב]. **ג.** "הַגָּלִיל".

[1] שָׁלֹשׁ אֲרָצוֹת לַבִּעוּר - יְהוּדָה, וְעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְהַגָּלִיל. וְשָׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ אֲרָצוֹת לְכָל אַחַת וְאֶחָת.

רבינו עובדיה מברטנורא

שלש ארצות. בא"י חלוקות זו מזו לענין ביעור. וביעור האמור בכל מקום בשביעית הוא שכל זמן שאין נמצא בשדה מאותו המין שאסף אליו בבית חייב לבער אותו המין מן הבית מיד.

בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד מִן הָאֲזוֹרִים הַלָּלוּ קַיֶּמֶת חֲלֻקָּה פְּנִימִית לִשְׁלֹשָׁה אֲזוֹרֵי מִשְׁנֶה, לְפִי תְּוַאי הַשֶּׁטַח: הַר, מִישׁוֹר וְעֵמֶק (הַמִּשְׁנָה הַבָּאָה תְּפָרֵט אֶת מַהוּת הַחֲלֻקָּה הַפְּנִימִית).

מקורות והערות

ח. לט/א. ט. על פי פירוש הר"ר יהוסף, הובא ב"מלאכת שלמה". י. בפירוש המשנה ובהלכות שמיטה פרק ז' הלכה ט'. יא. לדעת יתר המפרשים הכוונה לעבר הירדן המזרחי, והם סוברים כי עולי בבל כבשו שטחים מסויימים באזור זה, ולפיכך קיימת בהם חובת ביעור. יב. "חזון איש" שביעית סימן ג' ס"ק כ"ט על פי הגר"א.

ביאור

[2] אֲזוֹרֵי הַמִּשְׁנָה שֶׁל "הַגְּלִיל": הַר - הַגָּלִיל הָעֶלְיוֹן; מֵישׁוֹר - הַגָּלִיל הַתַּחְתּוֹן; עֵמֶק - הָעֵמֶק שֶׁבְּאֵזוֹר הַגָּלִיל.

הַתַּנָּא מְפָרֵט אֶת מִקּוֹמָם שֶׁל אֲזוֹרֵי הַמִּשְׁנָה שֶׁבּוֹ וְתוֹחֲמָם.

[3] מִכְפַּר חֲנַנְיָה[יג] וְצָפוֹנָה, כְּלַפֵּי הָאֵזוֹר הַגָּבוֹהַּ מִמֶּנּוּ, וְכָל שִׁטְחֵי הָהָר, מִן הַגִּבְעָה שֶׁכְּבָר אֵין גְּדֵלִים בּוֹ עֲצֵי שִׁקְמָה[יד] - הוּא אֵזוֹר הַמִּשְׁנָה "גְּלִיל עֶלְיוֹן".

מִכְפַּר חֲנַנְיָה וְהָאֵזוֹרִים הַמִּשְׁתַּפְּעִים דָּרוֹמָה, כּוֹלֵל כָּל הַשְּׁטָחִים שֶׁבָּהֶם גְּדֵלִים עֲצֵי שִׁקְמָה - הוּא אֵזוֹר הַמִּשְׁנָה "גְּלִיל הַתַּחְתּוֹן".

אֵזוֹר טְבֶרְיָה - בְּקֵעַת גִּינּוֹסָר[טו] - הוּא אֵזוֹר הַמִּשְׁנָה "עֵמֶק הַגָּלִיל".

רבינו עובדיה מברטנורא

[2] גְּלִיל הָעֶלְיוֹן, וְגְלִיל הַתַּחְתּוֹן, וְהָעֵמֶק. [3] מִכְפַּר חֲנַנְיָה וּלְמַעְלָן, כֹּל שֶׁאֵינוֹ מְגַדֵּל שִׁקְמִין, גְּלִיל הָעֶלְיוֹן. וּמִכְפַּר חֲנַנְיָה וּלְמַטָּן, כֹּל שֶׁהוּא מְגַדֵּל שִׁקְמִין, גְּלִיל הַתַּחְתּוֹן. וּתְחוּם טְבֶרְיָא, הָעֵמֶק.

כגון אם לקט מאיש ועשה מהן גרוגרות, אינו יכול לאכול מאותם גרוגרות אפילו בשנה השביעית אלא כל זמן שנמצאים תאנים מחוברות לאילן, וכשכלו התאנים מן האילנות חייב לבער הגרוגרות שבידיו, או לאכלן כולן מיד, או להפקירן עד שלא ימצאו מהם בשדות, דכתיב (ויקרא כה) **ולבהמתך ולחיה** כל זמן שחיה אוכלת בשדה אינה נאכלת לבהמתך מן הבית אלא לחיה מן השדה. והשמע מינה שמרן יצחק כולה מלקא דלשנה מלקים לענין ביעור, וכל חלק וחלק ממנה נחלק לשלשה חלקים: **כל שאינו מגדל שקמים גליל העליון.** שהשקמים אין גדלים אלא בשפלה, ומיומן לדבר בשקמים אשר בשפלה (מלכים ב ט): **ותחום טבריה.** הוא העמק אלו הג' הס מהגליל:

המשך משנה ב'

דף היומי: **יבמות צ"ט ע"ב**

ביאור

אֲזוֹרֵי הַמִּשְׁנָה שֶׁבְּאֵזוֹר "יְהוּדָה" וּתְחוּמָם.

[4] "הַר" - 'הַר הַמֶּלֶךְ' שֶׁבְּאֵזוֹר יְרוּשָׁלַיִם[טז].

"שְׁפֵלָה" - בֵּירוּשַׁלְמִי מִבְּאָר כִּי הַבְּוָנָה לִשְׁפֵלַת הַדָּרוֹם.

"עֵמֶק" - בֵּירוּשַׁלְמִי מִבְּאָר כִּי הַבְּוָנָה לְאֵזוֹר יָם הַמֶּלַח, שֶׁבֵּין עֵין גְּדִי לִירִיחוֹ.

עַתָּה מְפָרֵט הַתַּנָּא אֶת אֲזוֹרֵי הַמִּשְׁנָה שֶׁבְּ"עֵבֶר הַיַּרְדֵּן" וּתְחוּמָם, תּוֹךְ שֶׁהוּא מַשְׁוֶה אֶת זְמַנֵּי הַבְּעוּר בֵּין שְׁנֵי אֲזוֹרֵי מִשְׁנָה בְּ"עֵבֶר הַיַּרְדֵּן", לְבֵין שְׁנֵי אֲזוֹרֵי מִשְׁנָה בְּ"יְהוּדָה".

[5] "שְׁפֵלַת לוֹד" הִיא אֵזוֹר אֶחָד בְּ"עֵבֶר הַיַּרְדֵּן". הַתַּנָּא מְצַיֵּן, כִּי הִיא נֶחְשֶׁבֶת כְּאֵזוֹר אֶחָד עִם אֵזוֹר הַמִּשְׁנָה "שְׁפֵלַת הַדָּרוֹם" שֶׁבִּ"יְהוּדָה". כְּלוֹמַר, אִם בְּאֶחָד מֵאֲזוֹרֵי הַמִּשְׁנָה הֻלְּלוּ לֹא כָלָה הַפְּרִי מִן הַשָּׂדֶה, אֵין חֶלְקָה חוֹבֶת בְּעוּר בְּאֵזוֹר הַמִּשְׁנָה שֶׁהַשְּׁוָה לוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁבּוֹ כְּבָר כָּלָה הַפְּרִי מִן הַשָּׂדֶה.

רבינו עובדיה מברטנורא

[4] וּבִיהוּדָה - הָהָר וְהַשְּׁפֵלָה וְהָעֵמֶק. [5] וּשְׁפֵלַת לֹד כִּשְׁפֵלַת הַדָּרוֹם, וְהָהָר שֶׁלָּהּ כְּהַר הַמֶּלֶךְ. מִבֵּית חוֹרוֹן וְעַד הַיָּם מְדִינָה אֶחָת:

ההר והשפלה והעמק. הס שלשה חלקים של ארץ יהודה: **שפלת לוד. והר** [שלה] לוד. **ומבית חורון עד הים.** הס שלשה חלוקות של עבר הירדן, ושפלת לוד כשפלת הדרום לכל זמן שאוכל בשפלת [הדרום] אוכל בשפלת [לוד], והכל של שפלת לוד אוכלים בו כל זמן שאוכלים בהר המלך: **מבית חורון ועד הים מדינה אחת.** וכל זמן שלא כלה לחיה מאחת מן המקומות שציינתי יכולים כל אנשי הגבול הסוף לאכול על ידי המקום האחר שלא כלה בו לחיה מן השדה:

"הַר" - הַשֶּׁטַח הָהָרְרִי שֶׁבַּשְּׁפֵלַת לוֹד, הוּא אֵזוֹר מִשְׁנָה נוֹסָף בְּ"עֵבֶר הַיַּרְדֵּן", וְהוּא מְאֻחָד לְגַבֵּי דִּינֵי בְּעוּר עִם אֵזוֹר הַמִּשְׁנָה "הַר הַמֶּלֶךְ" שֶׁבִּ"יְהוּדָה".

"עֵמֶק" - הַשֶּׁטַח שֶׁמִּבֵּית חוֹרוֹן וְעַד הַיָּם הַתִּיכוֹן, כְּלוֹ אֵזוֹר מִשְׁנָה אֶחָד - "מְדִינָה אַחַת" - הָאֵזוֹר הַשְּׁלִישִׁי בְּ"עֵבֶר הַיַּרְדֵּן" (אֵזוֹר זֶה אֵינוֹ זֶהֶה עִם הָעֵמֶק שֶׁבִּיהוּדָה[יז]).

משנה ג'

דף היומי: **יבמות ק' ע"ב**

בַּמִּשְׁנָה הַקּוֹדֶמֶת נִתְבָּאֵר, כִּי "שָׁלֹשׁ אֲרָצוֹת לְבְעוּר" - שְׁלֹשָׁה אֵזוֹרִים שׁוֹנִים יֶשְׁנָם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לְכָל אֶחָד מֵהֶם זְמַנֵּי בְּעוּר מִשֶּׁלּוֹ לִפְרוֹת שְׁבִיעִית. הַמִּשְׁנָה הוֹסִיפָה וְצִיְּנָה, כִּי כָל אֵזוֹר מְחֻלָּק לִשְׁלֹשָׁה אֲזוֹרֵי מִשְׁנָה מִבְּחִינַת דִּינֵי הַבְּעוּר. בְּמִשְׁנָה זוֹ יִתְבָּאֵר כִּי נֶחְלְקוּ תַּנָּאִים בֵּיצַד לְפָרֵשׁ אֶת שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵיהֶם "שָׁלֹשׁ אֲרָצוֹת לְבְעוּר".

ביאור

[1] הֵן בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר בְּתֹרָה הָאָרֶץ **לְתִשְׁעָה** אֲזוֹרִים שׁוֹנִים, מְדוּעַ, אֲפוֹא, טָבְעוּ חֲכָמִים אֶת הַלָּשׁוֹן "שָׁלֹשׁ אֲרָצוֹת לְבְעוּר"?

כְּדֵי לְלַמְּדֵנוּ, כִּי לְגַבֵּי חוֹבַת בְּעוּר חֲלוּקָה אַרְצֵנוּ לִשְׁלֹשָׁה אֲזוֹרִים בְּלִבַּד, "יְהוּדָה", "גְּלִיל" וְ"עֵבֶר הַיַּרְדֵּן" בְּלִבַּד, וְאֵין הַשְׁלָכָה הֲלָכָתִית לְדִינֵי בְּעוּר לַחֲלֻקָּה הַפְּנִימִית שֶׁל כָּל אֵזוֹר, וּלְפִיכָךְ, כָּל עוֹד שֶׁבְּאֵחַד מֵהֶכְלֵי הָאֵזוֹר לֹא כָלָה הַמִּין מִן הַשָּׂדֶה, אֵין חֶלְקָה חוֹבַת בְּעוּרוֹ בְּכָל שִׁלֹּשֶׁת אֲזוֹרֵי הַמִּשְׁנָה שֶׁל אוֹתוֹ אֵזוֹר.

רבינו עובדיה מברטנורא

[1] וְלָמָּה אָמְרוּ שָׁלֹשׁ אֲרָצוֹת? שֶׁיְּהוּ אוֹכְלִין בְּכָל אַחַת וְאַחַת, עַד שֶׁיִּכְלֶה הָאַחֲרוֹן שֶׁבָּהּ.

ולמה אמרו ג' ארצות. הואיל וכלם מלות בכל אחת מהן מצא מלות, למאי הלכתא אמרו שלש מלות לגיעור ותו לא: **שיהיו אוכלים בכל אחת ואחת עד שיכלה האחרון שבה.** שאוכלים פיהוה עד שיכלה

טַעַם הַדָּבָר, לְפִי שֶׁאֵת זְמַן הַבְּעוּר תּוֹלָה הַתּוֹרָה בָּעֵת שֶׁהַגְּדוּל כָּלָה וְאֵינוֹ מְצוּי לְחַיּוֹת שֶׁבַּשָּׂדֶה. טֶבַע הַחַיּוֹת שֶׁאֵינָן נוֹדְדוֹת מֵאֵזוֹר מְחֻיָּתָן כְּדֵי לֶאֱכֹל מִגְּדוּלֵי אֵזוֹר אַחֵר; וּלְפִיכָךְ, בָּעֵת שֶׁבָּהּ כָּלָה גְּדוּל מְסֻיָּם בְּאַחַד מִשְּׁלֹשֶׁת הָאֵזוֹרִים, הֲרֵי שֶׁבְּאֵזוֹר זֶה "כָּלָה לַחַיּוֹת שֶׁבַּשָּׂדֶה".

מקורות והערות

יג. כפר חנניה מזוהה בימינו כ"כפר ענאן" ("כפתור ופרח", פרק י"א). כפר ענאן שוכן באזור בקעת בית הכרם, שבה עובר בימינו כביש עכו-צפת, מזרחית לצומת שבע - צומת חנניה. צפונה לבקעה זו נישאים הרי הגליל לגובה רב. יד. עץ השקמה הוא זן מסויים של תאנה ממוצא טרופי, הגדל בתנאי חום. לפיכך נדיר למצאו בגובה של למעלה מ-500 מטרים מעל פני הים. בימינו השקמה אינה מצויה כל כך באזורים הצפוניים אלא יותר בשפלת יהודה ובשפלת החוף

ביאור

בְּרַם, בְּתוֹךְ אֵזוֹר מִשְׁכָּנָן, נוֹדְדוֹת הַחַיּוֹת בֵּין הָהָר, הַמִּישׁוֹר וְהָעֵמֶק, וּלְפִיכָךְ, כִּלּוּי גִּדּוּל בְּאֶחָד מֵאֲזוֹרֵי הַמִּשְׁנֶה, אֵינוֹ מֵחִיל חוֹבַת בִּעוּר כָּל עוֹד הוּא קַיָּם בִּשְׂדוֹת אֶחָד מֵאֲזוֹרֵי הַמִּשְׁנֶה הָאֲחֵרִים[יח].

מַדּוּעַ, אַפּוֹא, חִלְּקָה הַמִּשְׁנָה כָּל אֵזוֹר לִשְׁלֹשָׁה אֲזוֹרֵי מִשְׁנֶה? הָרַמְבַּ"ם[יט] מַסְבִּיר, כִּי בְּאֹפֶן זֶה בִּקְשָׁה הַמִּשְׁנָה לְצַיֵּן אֲזוֹרִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

[2] רַבִּי שִׁמְעוֹן חוֹלֵק וּמְפָרֵשׁ בְּאֹפֶן שׁוֹנֶה אֶת דִּבְרֵי הַמִּשְׁנָה הַקּוֹדֶמֶת "שָׁלֹשׁ אֲרָצוֹת לְבִעוּר": כַּוָּנַת הַמִּשְׁנָה לְאֶרֶץ יְהוּדָה בִּלְבַד, הַמִּשְׂתָּרַעַת עַל פְּנֵי שֶׁטַח נִרְחָב בְּהַרְבֵּה מֵרֵעוֹתֶיהָ. כְּלוֹמַר, בְּאֶרֶץ יְהוּדָה כָּל אַחַד מִשְּׁלֹשֶׁת אֲזוֹרֵי הַמִּשְׁנָה קוֹבֵעַ זְמַן בִּעוּר לְעַצְמוֹ - "שָׁלֹשׁ אֲרָצוֹת לְבִעוּר". וְאִלּוּ הַ"גָּלִיל" וְ"עֵבֶר הַיַּרְדֵּן", אֵינָם אֲזוֹרִים נִפְרָדִים כְּלָל, אֶלָּא הֵם מְאֻחָדִים עִם "הַר הַמֶּלֶךְ" - אֵזוֹר הָהָר שֶׁבְּאֶרֶץ יְהוּדָה ("הַר הַמֶּלֶךְ" הוּא הַמָּקוֹם הָאַחֲרוֹן שֶׁבּוֹ תַּמִּים הַגִּדּוּלִים מִן הַשָּׂדֶה).

רבינו עובדיה מברטנורא

[2] רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, לֹא אָמְרוּ שָׁלֹשׁ אֲרָצוֹת אֶלָּא בִיהוּדָה, וּשְׁאָר כָּל הָאֲרָצוֹת כְּהַר הַמֶּלֶךְ. [3] וְכָל הָאֲרָצוֹת כְּאַחַת לְזֵיתִים וְלִתְמָרִים:

האחרון שבג' ארצותיה, וכן בגליל, וכן בעבר הירדן. אבל אין אוכלים ביהודה על ידי אותן שבגליל, ולא בגליל על ידי אותן שביהודה, דגמירי דאין חיה שביהודה מתרחקת לצאת מיהודה לגליל, ומגליל ליהודה, אבל יוצאה היא מגליל לגליל ומיהודה ליהודה: **ושאר כל הארצות כהר המלך.** שאר כל הארצות שבא"י אוכלים ע"י הפירות הנמצאים בהר המלך והוא היה רב הפירות ואחרון מכל שאר ארצות שבארץ ישראל: **וכל הארצות כאחת לזיתים ולתמרים.** כל הארצות שבארץ ישראל אוכלים זיתים ותמרים על ידי ארץ אחת שלא כלו בה הזיתים והתמרים לחיה מן השדה, בין שתהיה הארץ ההיא ביהודה או בעבר הירדן או בגליל. ואין הלכה כר"ש:

[3] הַמִּשְׁנָה חוֹתֶמֶת אֶת דְּבָרֶיהָ בְּצִיּוּן הָעֻבְדָּה, כִּי זְמַן בִּעוּרָם שֶׁל זֵיתִים וּתְמָרִים שָׁוֶה בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לְפִי שֶׁהֵם כָּלִים בְּאוֹתָהּ עֵת בְּכָל חֶבְלֵי הָאָרֶץ[כ].

משנה ד'

דף היומי: **יבמות ק"א ע"ב**

מִשְׁנָה זוֹ מְבָאֶרֶת בְּאֵיזֶה שָׁלָב נִקְבָּע כִּי הַגִּדּוּל "כָּלָה לַחַיָּה מִן הַשָּׂדֶה" וְחוֹבָה לְבַעֲרוֹ.

לְצֹרֶךְ הֲבָנַת הַמִּשְׁנָה נַקְדִּים, כִּי דִּינֵי קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית וּבִעוּר נוֹהֲגִים בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית גַּם לְאַחַר תֹּם שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה, וּכְגוֹן, זְמַן בִּעוּר הָעֲנָבִים, הַמַּבְכִּירִים בִּתְקוּפַת תַּמּוּז, הוּא בְּעֵת שֶׁיִּתַּמּוּ הָעֲנָבִים מִן הַכֶּרֶם בְּמַהֲלַךְ הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִית (לִקְרַאת חַג הַפֶּסַח). אָכֵן, זְמַן בִּעוּרָם שֶׁל רֹב פֵּרוֹת הַשְּׁבִיעִית הוּא בַּשָּׁנָה הַשְּׁמִינִית.

ביאור

[1] "אוֹכְלִין" גִּדּוּלֵי שְׁבִיעִית, וְאֵין צֹרֶךְ לְבַעֲרָם, כָּל עוֹד יֵשׁ מִמִּינוֹ "מֻפְקָר" בַּשָּׂדֶה. בְּרַם, מֵהָעֵת שֶׁבָּהּ כָּלִים מִן הַשָּׂדֶה גִּדּוּלֵי הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שֶׁל מִין זֶה, חוֹבָה לְבַעֵר מִין זֶה בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא, גַּם אִם עֲדַיִן קַיָּם גִּדּוּל מִמִּין זֶה הַצּוֹמֵחַ בַּגִּנָּה, מָקוֹם שָׁמוּר. טַעַם הַדָּבָר, לְפִי שֶׁאֵינוֹ נָגִישׁ לְחַיּוֹת הַשָּׂדֶה.

[2] רַבִּי יוֹסֵי מַאֲרִיךְ אֶת מוֹעֵד הַבִּעוּר וְסוֹבֵר כִּי כָל עוֹד מִין זֶה קַיָּם בַּגִּנָּה[כא], לֹא חָלָה חוֹבַת בִּעוּרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁמִּן הַשָּׂדֶה כְּבָר כָּלָה. טַעַם הַדָּבָר, לְפִי שֶׁבְּפֹעַל הוּא קַיָּם בַּ"שָּׂדֶה", בַּקַּרְקַע, וְרַק מִפְּנֵי מְנִיעָה חִיצוֹנִית, שֶׁהַגִּנָּה אֵינָהּ נְגִישָׁה לַחַיּוֹת, אֵין הֵן אוֹכְלוֹת הֵימֶנּוּ, וְאֵינוֹ נֶחְשָׁב "כָּלָה לַחַיָּה".

אַחַר שֶׁצִּיְּנָה הַמִּשְׁנָה כִּי לְדַעַת תַּנָּא קַמָּא הַגִּנָּה אֵינָהּ נִדּוֹנָה כְּ"שָׂדֶה", הִיא מְצַיֶּנֶת מִנֶּגֶד מָקוֹם אַחֵר שֶׁאֵינוֹ בַשָּׂדֶה, שֶׁכָּל עוֹד מָצוּי בּוֹ הַגִּדּוּל אֵין חָלָה עָלָיו חוֹבַת בִּעוּר.

[3] מֻתָּר לֶאֱכֹל פֵּרוֹת שְׁבִיעִית וְאֵין צֹרֶךְ לְבַעֲרָם, כָּל עוֹד הֵם קַיָּמִים בְּ"טְפִיחִין" - כְּלֵי חֶרֶס שֶׁנִּקְבְּעוּ בְּגֹבַהּ הַכְּתָלִים לְקִנּוּן עוֹפוֹת הָאוֹגְרִים בָּהֶם זֵרְעוֹנִים שֶׁלִּקְּטוּ, אַף עַל פִּי שֶׁמִּן הַשָּׂדֶה עַצְמוֹ כְּבָר כָּלָה הַגִּדּוּל.

"דּוּפְרָא" הוּא אִילָן הַמֵּנִיב פֵּרוֹת פַּעֲמַיִם בְּשָׁנָה.

[4] אֶת הַיְבוּל הָרִאשׁוֹן שֶׁל "דּוּפְרָא" בִּשְׁבִיעִית, אֵין צֹרֶךְ לְבַעֵר עַד שֶׁיִּכְלוּ פֵּרוֹת הַיְבוּל הַשֵּׁנִי מִן הַשָּׂדֶה.

רבינו עובדיה מברטנורא

[1] אוֹכְלִין עַל הַמֻּפְקָר, אֲבָל לֹא עַל הַשָּׁמוּר. [2] רַבִּי יוֹסֵי מַתִּיר אַף עַל הַשָּׁמוּר. [3] אוֹכְלִין עַל הַטְּפִיחִין [4] וְעַל הַדּוּפְרָא, [5] אֲבָל לֹא עַל הַסִּתְוָנִיּוֹת. [6] רַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר כָּל זְמַן שֶׁבִּכְּרוּ עַד שֶׁלֹּא יִכְלֶה הַקָּיִץ:

אוכלים על המופקר. אוכלים ממה שבבית ע"י שמצוי מאותו המין בשדה במקום מופקר. אבל אם פסק וכלה אותו המין ממקום המופקר, אע"פ שנמצא ממנו במקום השמור בבתים או בגנות חייב לבער, כדאמרן כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתך מן הבית: **ר' יוסי מתיר אף על השמור.** ואין הלכה כר"י: **אוכלים על הטפיחים.** על מה שמשימים העופות בטפיחים, שהן כלי חרס הבנויים בכותל אשר שם צפרים יקננו. ואוכלים ממה שבבית כל זמן שמצוי מאותו המין בטפיחים: **ועל הדופרא.** אילן שעושה פירות שני פעמים בשנה, אוכלים בראשון עד שיכלה האחרון שבמינם: **אבל לא על הסתווניות.** אין אוכלין בענבים על ידי הענבים הגדלים בימות הסתיו: **רבי יהודה מתיר.** לאכול בענבים ע"י הסתווניות כל זמן שבכרו קודם שיכלה הקיץ. ואין הלכה כרבי יהודה:

[5] אוּלָם, חוֹבָה לְבַעֵר עֲנָבִים אִם כָּלוּ לַחַיּוֹת שֶׁבַּשָּׂדֶה (בִּתְקוּפַת פֶּסַח), אַף עַל פִּי שֶׁעַל עֲצֵי הַגֶּפֶן נוֹתְרוּ עֲנָבִים "סִתְוָנִיּוֹת" - הַמְאַחֲרִים לְהַבְשִׁיל עַד הַסְּתָו שֶׁל הַשָּׁנָה הַבָּאָה, הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִית. טַעַם הַדָּבָר, לְפִי שֶׁעֲנָבִים אֵלֶּה נֶחְשָׁבִים לְגִדּוּלֵי הַשָּׁנָה הַבָּאָה, כִּי בָהּ מִתְרַחֶשֶׁת עִקַּר צְמִיחָתָם (אָמְנָם, קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית לָהֶם, מִפְּנֵי שֶׁחָנְטוּ בִּשְׁבִיעִית).

[6] רַבִּי יְהוּדָה חוֹלֵק וְטוֹעֵן, כִּי אִם יֵשׁ "סִתְוָנִיּוֹת" בַּשָּׂדֶה, אֵין צֹרֶךְ לְבַעֵר אֶת הָעֲנָבִים, וּבִתְנַאי שֶׁהַ"סִּתְוָנִיּוֹת" הֵחֵלּוּ לְהַבְשִׁיל[כב] לִפְנֵי תֹּם קֵיץ הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית.

מקורות והערות

הדרומית. **טו.** על פי הירושלמי. **טז.** ריבמ"ץ. **יז.** ראה תוספות אנשי שם. **יח.** על פי הרמב"ם בפירוש המשנה. ראה גם רש"י פסחים נב/ב, ד"ה "ושלש". אולם ר"ש סיריליאו ובעלי התוספות (פסחים שם, ד"ה "עד") חולקים ומפרשים, כי בתום מין הגידול באחד מאזורי המשנה, חל בו זמן הביעור, אף על פי שהמין קיים ביתר האזורים, גם באותה ארץ. **יט.** בפירוש המשנה. **כ.** תוספות חדשים. **כא.** ראה "תוספות יום טוב". **כב.** "תפארת ישראל".

משנה ה'

דף היומי: יבמות ק"ב ע"ב

מִשְׁנָה זוֹ עוֹסֶקֶת בְּנוֹשֵׂא שֶׁכְּבָר נִזְכַּר בְּפֶרֶק שְׁבִיעִי: נוֹזֵל שֶׁנִּכְבַּשׁ בּוֹ גִּדּוּל שְׁבִיעִית וּמֵחֲמַת הַכְּבִישָׁה הוּא מַפְרִישׁ מִטַּעְמוֹ אֶל הַנּוֹזֵל, אִם חַיָּב הַנּוֹזֵל בְּבִעוּר מִפְּנֵי טַעַם הַפְּרִי שֶׁבּוֹ, אִם לָאו.

הַמִּשְׁנָה הַהִיא, בְּפֶרֶק ז', נִשְׁנְתָה כְּשִׁיטַת רַבָּן גַּמְלִיאֵל, לְפִיהָ אִם הִתְבַּצְּעָה הַכְּבִישָׁה לִפְנֵי **מוֹעֵד** הַבִּעוּר, אֵין חָל דִּין בִּעוּר עַל הַנּוֹזֵל[כג]. הַמִּשְׁנָה תָּבִיא דֵּעוֹת תַּנָּאִים אֲחֵרִים בַּהֲלָכָה זוֹ, וּמִנֶּגֶד אֶת שִׁיטַת רַבָּן גַּמְלִיאֵל, וְתִקְבַּע כִּי הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ.

ביאור

[1] חָבִית שֶׁנִּכְבְּשׁוּ בָהּ שְׁלֹשָׁה מִינֵי יְרָקוֹת הַקְּדוֹשִׁים בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית, שֶׁלְּכָל אֶחָד מֵהֶם זְמַן בִּעוּר מִשֶּׁלּוֹ, וּמֵחֲמַת הַכְּבִישָׁה סָפַג כָּל גִּדּוּל מִטַּעְמָם שֶׁל הַגִּדּוּלִים הָאֲחֵרִים, לְפִי מָה יִקָּבַע זְמַן בִּעוּרָם?

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כְּשֶׁחָל זְמַן הַבִּעוּר הַמֻּקְדָּם מִבֵּין שְׁלָשְׁתָּם, יֵשׁ לְבַעֵר אֶת כֻּלָּם, כִּי טַעַם כָּל פְּרִי מוּחָשׁ בְּכֻלָּם.

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ חוֹלֵק: חוֹבַת בִּעוּר תָּחוּל בְּמוֹעֵד הַבִּעוּר הָאַחֲרוֹן מִבֵּין שְׁלֹשֶׁת הַיְרָקוֹת, שֶׁכָּךְ הוּא לָמַד מִן הַפָּסוּק לְגַבֵּי תַעֲרֹבֶת שֶׁבָּהּ רְכִיבִים בַּעֲלֵי זְמַן בִּעוּר שׁוֹנֶה, שֶׁדִּין בִּעוּרָהּ בְּמוֹעֵד הַבִּעוּר הָאַחֲרוֹן.

רַבָּן גַּמְלִיאֵל סוֹבֵר: כָּל סוּג יָרָק שֶׁבֶּחָבִית יְבֹעַר בְּמוֹעֲדוֹ, שֶׁכָּךְ הוּא לָמַד מִן הַפָּסוּק, שֶׁטַּעַם הַנִּטְמָע בְּמַאֲכָל אַחֵר אֵינוֹ מִתְחַיֵּב בְּבִעוּר, אִם נִטְמַע בּוֹ **לִפְנֵי** זְמַן בִּעוּרוֹ. לְפִיכָךְ, אֵין לְהִתְיַחֵס לִתְכוּלַת הֶחָבִית כְּתַעֲרֹבֶת שֶׁמְּשַׁמְּשִׁים בָּהּ כָּל זְמַנֵּי הַבִּעוּר בְּעִרְבּוּבְיָה, אֶלָּא כָּל יָרָק נוֹתָר בְּעִתּוֹ וּבִזְמַנּוֹ.

הַמִּשְׁנָה קוֹבַעַת כִּי הֲלָכָה כְּדַעַת רַבָּן גַּמְלִיאֵל.

[2] רַבִּי שִׁמְעוֹן סוֹבֵר, כִּי **כָּל מִינֵי הַיְרָקוֹת**[כד] נֶחְשָׁבִים כְּמִין אֶחָד לְגַבֵּי דִינֵי בִעוּר, וְכָל עוֹד קַיָּם מִין יָרָק אֶחָד בַּשָּׂדֶה, אֵין חָלָה חוֹבַת בִּעוּר עַל יָרָק כָּל שֶׁהוּא. לְשִׁיטָתוֹ, אֵין מָקוֹם לָדוּן מַה יִּנְהֲגוּ בְּחָבִית שֶׁבָּהּ נִכְבְּשׁוּ שְׁלֹשָׁה סוּגֵי יְרָקוֹת, שֶׁהֲרֵי מוֹעֵד בִּעוּר אֶחָד לְכָל הַיְרָקוֹת.

"רְגִילָה" - חֲלַגְלוֹגוֹת, הוּא צֶמַח הַמֵּכִיל לַחוּת רַבָּה הַמַּאֲרִיכָה אֶת זְמַן קִיּוּמוֹ בַּשָּׂדֶה. מִכֵּיוָן שֶׁטִּבְעוֹ לִצְמֹחַ בִּמְקוֹמוֹת מֻסְתָּרִים, קָשֶׁה לֶאֱמֹד מָתַי הוּא כָלֶה מִן הַשָּׂדֶה כְּדֵי לִקְבֹּעַ אֶת מוֹעֵד בִּעוּרוֹ[כה].

[1] הַכּוֹבֵשׁ שְׁלֹשָׁה כְבָשִׁים בְּחָבִית אֶחָת - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אוֹכְלִין עַל הָרִאשׁוֹן. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, אַף עַל הָאַחֲרוֹן. רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, כֹּל שֶׁכָּלָה מִינוֹ מִן הַשָּׂדֶה, יְבַעֵר מִינוֹ מִן הֶחָבִית. וַהֲלָכָה כִּדְבָרָיו. [2] רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, כָּל יָרָק, אֶחָד לַבִּעוּר. [3] אוֹכְלִין בִּרְגִילָה עַד שֶׁיִּכְלוּ סִגְרִיּוֹת מִבִּקְעַת בֵּית נְטוֹפָה:

רבינו עובדיה מברטנורא

הכובש ג' כבשים. שלשה מיני ירק: **בחבית אחת.** של מומן או של ליר, כדי שיתקיימו שלשה מיני הירק יחד: **רבי אליעזר אומר אוכלים על הראשון.** וכיון דכלה מין אחד מהן מן השדה נאסרו כולם ואפילו אותן שלא כלו, שאותו מין שכלה נתן טעם באותן שלא כלו ואסרן, דתנן לעיל פרק ז' שביעית אוסרת במינה במשהו שלא במינה בנ"ט: **רבי יהושע אומר אף על האחרון.** על סמך מין הכלה אחרון יאכל משלשתן אע"פ שכבר כלו השנים לחיה שבשדה. וטעמא דרבי יהושע הואיל ואלו שכלו בלועים מטעם אותו שלא כלה, דאמר קרא (ויקרא כה) מן השדה תאכלו את תבואתה כל זמן שאתה אוכל מן השדה אתה אוכל מן הבית, והאי קרא יתירה הוא דהא דרשינן לה מן ולבהמתך ולחיה אשר בארצך כל זמן שחיה אוכלת בשדה האכל לבהמתך מן הבית וכו', אלא קרא לכבושים הוא דאתא וה"ק מן השדה תאכלו את תבואתה אם יש בשדה מקצת מן הדבר הנכבש בבית, שהטעם הבלוע בדבר הנכבש יש במינו עדיין בשדה שעדיין לא כלה, אע"פ שעיקר הפרי כלה אעפ"כ תאכלו את תבואתה ואינו זקוק לבער: **כל ירק אחד הוא.** לא נתנו חכמים שיעור לכל ירק וירק בפני עצמו, אלא אע"פ ששלשתן כלו מן השדה הואיל ואיכא שאר ירקות שלא כלו אוכל ע"י שאר ירקות ולא יבערם מן החבית עד שיכלו כל הירקות כולן מן השדה, והלכה כר"ג דכל שכלה מינו מן השדה יבער מינו מן החבית ואוכל את השאר:

לְפִיכָךְ הַמִּשְׁנָה נוֹתֶנֶת סִימָן בַּדָּבָר:

[3] מֻתָּר לֶאֱכֹל רְגִילָה בְּלֹא בִעוּר, עַד הָעֵת שֶׁבָּהּ כָּלוֹת הַסִּגְרִיּוֹת מִבִּקְעַת בֵּית נְטוֹפָה הַיְדוּעָה כְּאֶרֶץ לַחָה שֶׁגִּדּוּלֶיהָ נִשְׁמָרִים זְמָן רַב, וְשִׁעֲרוּ חֲכָמִים כִּי זְמַנֵּי הַגִּדּוּלִים הַלָּלוּ זֵהִים.

משנה ו'

דף היומי: יבמות ק"ג ע"ב

יֵשׁ מִמִּינֵי הָעֲשָׂבִים הַמְשַׁמְּשִׁים לְמַאֲכָל, וּמִשְׁנָה זוֹ קוֹבַעַת אֶת מוֹעֵד בִּעוּרָם, בְּהַבְדִּילָה בֵּין מוֹעֵד הַבִּעוּר שֶׁל עֲשָׂבִים לַחִים לְבֵין מוֹעֵד בִּעוּרָם שֶׁל עֲשָׂבִים יְבֵשִׁים.

בִּלְשׁוֹן חֲכָמִים, מְכֻנָּה פְּעֻלַּת אִסּוּף עֲשָׂבִים לַחִים בְּשֵׁם "לִקּוּט", וּפְעֻלַּת אִסּוּף עֲשָׂבִים יְבֵשִׁים מְכֻנָּה "גִּבּוּב"[כו].

ביאור

[1] עֲשָׂבִים **לַחִים** שֶׁנִּלְקְטוּ, אֵינָם חַיָּבִים בְּבִעוּר עַד שֶׁתִּיבַשׁ הַקַּרְקַע מִלַּחְלוּחִית מֵי הַגְּשָׁמִים הַמְכֻנִּים "מָתוֹק"[כז]. יֹבֶשׁ זֶה הוּא סִימָן לְכָךְ שֶׁכָּלוּ הָעֲשָׂבִים שֶׁבַּשָּׂדֶה, וְחוֹבָה לְבַעֵר אֶת הָעֲשָׂבִים שֶׁכְּבָר נִלְקָטוּ.

עֲשָׂבִים **יְבֵשִׁים** שֶׁגֻּבְּבוּ, אֵינָם חַיָּבִים בְּבִעוּר

[1] הַמְלַקֵּט עֲשָׂבִים לַחִים, עַד שֶׁיִּיבַשׁ הַמָּתוֹק. וְהַמְגַבֵּב בְּיָבֵשׁ,

רבינו עובדיה מברטנורא

המלקט עשבים לחים. אוכלן בלא ביעור עד שייבש לחלותית הארץ הממתק את הפירות, משם ואילך חייב לבערן: **המגבב ביבש.** המלקט בעשבים יבשים, אוכלן בלא ביעור:

מקורות והערות

כג. על פי "שושנים לדוד" פרק ז' משנה ז'. כד. ב"שולחן ערוך" יו"ד סימן רי"ז סעיף ד'-ו' מבואר מהו "ירק" לגבי דיני נדרים. עיין שם. כה. רמב"ם בפירוש המשנה. כו. הרמב"ם בפירוש המשנה. כז. **"המתוק"**: לחות הגשמים מכונה "מתוק" על שם שהיא מצמיחה פירות מתוקים. בפרק ג' משנה א' כינה התנא "מתוק" את זבל בעלי החיים, שגם הוא משביח את הפירות וממתקם.

ביאור

עַד ״שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה״[כה] - תְּקוּפַת הַגְּשָׁמִים הַשְּׁנִיָּה שֶׁל הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִית. גְּשָׁמִים אֵלֶּה הֵם סִימָן לְכָךְ שֶׁפָּלוּ הָעֲשָׂבִים הַיְבֵשִׁים מִן הַשָּׂדֶה, וְחוֹבָה לְבַעֵר אֶת הָעֲשָׂבִים שֶׁגָּבְבוּ. לָהֲלָכָה, מוֹעֵד זֶה חָל בְּכ״ג בְּמַרְחֶשְׁוָן (בְּשָׁנָה בֵּינוֹנִית).

הַמִּשְׁנָה נוֹקֶטֶת בִּלְשׁוֹן הַוֶּה, ״הַמְגַבֵּב״, לְפִי שֶׁדִּין הַגִּדּוּלִים הִלְכוּ נִקְבָּע לְפִי מַצָּבָם בְּעֵת לְקִיחָתָם מִן הַשָּׂדֶה, לַחִים אוֹ יְבֵשִׁים[כט].

[1] עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה. [2] עֲלֵי קָנִים וַעֲלֵי גְּפָנִים, עַד שֶׁיִּשְׁרוּ מֵאֲבִיהֶן. וְהַמְגַבֵּב בְּיָבֵשׁ, עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, בְּכֻלָּן - עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה:

[2] עֲלֵים שֶׁל קָנִים וְעֲלֵים שֶׁל גְּפָנִים שֶׁנִּלְקְטוּ **לַחִים**, אֵינָם חַיָּבִים בְּבִעוּר עַד שֶׁעֲלֵים כָּאֵלּוּ נוֹשְׁרִים בַּשָּׂדֶה מֵ״אֲבִיהֶן״ - מִקּוֹר חִבּוּרָם.

אִם עֲלִים אֵלֶּה גֻּבְּבוּ **יְבֵשִׁים**, אֵינָם חַיָּבִים בְּבִעוּר עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה.

רַבִּי עֲקִיבָא חוֹלֵק וְסוֹבֵר כִּי מוֹעֵד יְרִידַת רְבִיעָה שְׁנִיָּה הוּא גַּם זְמַן בְּעוּרָם שֶׁל עֲלֵי קָנִים וַעֲלֵי גְּפָנִים לַחִים, כְּמוֹ גַּם עֲשָׂבִים לַחִים. לְדַעְתּוֹ, הַלַּחִים וְהַיְבֵשִׁים נֶחְשָׁבִים כְּסוּג אֶחָד, וּלְפִיכָךְ מוֹעֵד בְּעוּרָם הוּא בְּכֻלּוֹת הָאַחֲרוֹן שֶׁבָּהֶם - הַיָּבֵשׁ - מִן הַשָּׂדֶה.

רבינו עובדיה מברטנורא

עד שתרד רביעה שניה. סהיא נמנה ניסנ"ן כנ"ג נמרחשון, ומשם ואילך מייב לנעבר: **מגבב.** מלגוש לקוסם קש (שמות ה) לגבנבת: **רביעה.** על שם שהמטר רובע את הארץ ומולידה כזכר זה מרובע את הנקבה. פ"ה שמרחין העפר ומשכיבו, מלגוש רובץ (בראשית כט) לרביץ: **ועלי גפנים.** למיס, מוכלים נהן כל זמן שנמצאים נאגיהן, כלומר נמחובר לאילן: **שישורו.** סיפלו: **והמגבב ביבש.** נעלי קנים וגפנים יבשים, מוכל עד שתרד רביעה שניה ומאר כך יבער: **בכולן.** נין עשניס נין קנים וגפנים נין למיס נין יבשים. ומין הלכה כר"ע:

משנה ז'

דף היומי: **יבמות** ק"ד ע"ב

אַגַּב אִזְכּוּר ״רְבִיעָה שְׁנִיָּה״ בַּמִּשְׁנָה הַקּוֹדֶמֶת - הִיא תְּקוּפַת הַגְּשָׁמִים הַשְּׁנִיָּה מִתְּחִלַּת הַחֹרֶף - כְּמוֹעֵד הַקּוֹבֵעַ אֶת זְמַן בְּעוּרָם שֶׁל גִּדּוּלִים מְסֻיָּמִים, מְבִיאָה מִשְׁנָה זוֹ הֲלָכוֹת נוֹסָפוֹת שֶׁבָּהֶן זְמַן ״רְבִיעָה שְׁנִיָּה״ תּוֹחֵם תְּקוּפוֹת.

ביאור

[1] הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ ״עַד הַגְּשָׁמִים״, הֲרֵי הַבַּיִת מֻשְׁכָּר לוֹ עַד רֶדֶת רְבִיעָה שְׁנִיָּה; שֶׁכֵּן, ״עַד **הַגְּשָׁמִים**״ - בִּלְשׁוֹן רַבִּים, אָמַר לוֹ, וּלְפִיכָךְ הַשְּׁכִירוּת הִיא עַד תְּקוּפַת הַגֶּשֶׁם הַשֵּׁנִי[ל].

הַנּוֹדֵר כִּי לֹא יֵהָנֶה מִנְּכְסֵי חֲבֵרוֹ ״עַד הַגְּשָׁמִים״, תָּקֵף נִדְרוֹ עַד רֶדֶת רְבִיעָה שְׁנִיָּה.

[1] כַּיּוֹצֵא בוֹ, הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ עַד הַגְּשָׁמִים, עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה. הַמָּדָר הֲנָאָה מֵחֲבֵרוֹ עַד הַגְּשָׁמִים, עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה.

המשך משנה ז'

דף היומי: **יבמות** ק"ה ע"ב

ביאור

הַתּוֹרָה זִכְּתָה לָעֲנִיִּים מַתָּנוֹת מִיבוּלֵי שֵׁשׁ הַשָּׁנִים שֶׁבֵּין שְׁמִטָּה לִשְׁמִטָּה: ״לֶקֶט״, ״שִׁכְחָה״ וּ״פֵּאָה״.

בִּתְקוּפַת נְבִיטַת הַזְּרָעִים, אֵין הָעֲנִיִּים רַשָּׁאִים לְהִכָּנֵס לַשָּׂדוֹת לָתוּר אַחַר מַתְּנוֹתֵיהֶם, כִּי בְּדִרִיסַת רַגְלֵיהֶם יְזִיקוּ לַנְּבָטִים. בִּתְקוּפָה זוֹ גַּם אָסוּר לְהִכָּנֵס לַשָּׂדוֹת כְּדֵי לְחַפֵּשׂ פֵּרוֹת הֶפְקֵר שֶׁנּוֹתְרוּ בָּהֶם מִן הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית.

[2] עַד מָתַי, אֲפוֹא, רַשָּׁאִים הָעֲנִיִּים לְהִכָּנֵס אֶל הַשָּׂדֶה לְלַקּוֹט מַתְּנוֹתֵיהֶם, וּשְׁאָר בְּנֵי אָדָם[לא] כְּדֵי לְלַקֵּט גִּדּוּלֵי שְׁבִיעִית? עַד רֶדֶת הָרְבִיעָה הַשְּׁנִיָּה, מוֹעֵד רֹאשִׁית עוֹנַת הַנְּבִיטָה.

עַל קַשׁ וְתֶבֶן חֲלָה קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית לְפִי שֶׁהֵם מַאֲכַל בְּהֵמָה. לְפִיכָךְ, אָסוּר לְהַפְסִידָם, כְּגוֹן לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם לְהַסָּקָה, וְכַדּוֹמֶה (רְאֵה בְּהַרְחָבָה בַּהַקְדָּמָה לְפֶרֶק שְׁבִיעִי).

עִם הַגִּיעַ מוֹעֵד הַבְּעוּר, מַפְקִירִים אוֹתָם, כְּדִין בְּעוּר גִּדּוּלֵי

[2] עַד אֵימָתַי עֲנִיִּים נִכְנָסִים לַפֵּרֵדֵסוֹת? עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה. [3] מֵאֵימָתַי נֶהֱנִין וְשׁוֹרְפִין בְּתֶבֶן וּבְקַשׁ שֶׁל שְׁבִיעִית, מִשֶּׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה:

רבינו עובדיה מברטנורא

עניים נכנסים לפרדסאות. נמלר מי שנוע ליעול לקט שכחה ופאה, וכן נכנסים לגנות נמוגמי שביעית: **עד שתרד רביעה שניה.** מפני מוסנות פירות שביעית שנאמרו סם: **בתבן ובקש של שביעית.** לפמש מנן וקש מזי למאכל נהמה ויש נו קדושת שביעית ואסור לשרפו וליהנות נו הנאה של [מטו], משום דדרסינן לגלגה וגם להפסד. אנל כשנתבטל מה שנדשה ממאכל מיה פקעה קדושת שביעית ממה שנדשה: שְׁבִיעִית, וּמִנַּיִן-אָז פּוֹקַעַת קְדֻשָּׁתָם מֵהֶם וּמֻתָּר לַעֲשׂוֹת בָּהֶם כָּל שִׁמּוּשׁ[לב].

[3] מִמָּתַי מֻתָּר לֶהָנוֹת וְלִשְׂרֹף תֶּבֶן וְקַשׁ שֶׁל שְׁבִיעִית? הַיְינוּ: מָתַי הוּא מוֹעֵד בְּעוּרָם, שֶׁאֲחָרָיו סָרִים דִּינֵי הַשְּׁבִיעִית מֵהֶם, אִם בִּעֲרוּ כַּדִּין?

מֵעֵת רֶדֶת רְבִיעָה שְׁנִיָּה.

הַמִּשְׁנָה מְחַדֶּשֶׁת, אֲפוֹא, כִּי קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית פּוֹקַעַת מִגִּדּוּלִים שֶׁקְּיָמָה בָּהֶם מִצְוַת בְּעוּר[לג].

מקורות והערות

כה. "רביעה שנייה": ירידת הגשם מכונה רביעה, לפי שהוא כרובע את האדמה לגידול תנובתה. **כט.** "חזון איש" שביעית סימן ט"ו ס"ק ט'. לפירושים אחרים, ראה "משנה ראשונה" ו"מקדש דוד" נט/ב. **ל.** "מלאכת שלמה" על פי רש"י תענית ו/ב ד"ה "עד שתרד". **לא.** ב"תפארת ישראל" מפרש שעניים לאו דווקא. **לב.** ראה רא"ש ו"חזון איש" שביעית סימן י"ג ס"ק ה'. אולם ראה גם "תוספות יום טוב". **לג.** כן כותבים מפרשים רבים, ראה ר"ש, רא"ש, מהר"א פולדא ועוד, אך דעת הריבמ"ץ (במשנה ב') ותוספות (עבודה זרה סב/ב ד"ה "יזפי") שגם אחר הביעור נותרת קדושת שביעית בפירות. בדרך אמונה (בביה"ל הלכות שמיטה סוף פרק ה' ד"ה "ומשתרד") הביא כי בחזון איש מופיעה סתירה בפסיקת הלכה זו. בספר "פירות שביעית" (פרק כ' אות כ"ו) כותב כי למעשה, יש לנהוג קדושת שביעית גם לאחר הביעור.

משנה ח'

דף היומי: יבמות ק"ו ע"ב

לְאַחַר שֶׁהַמִּשְׁנָיוֹת עָסְקוּ רַבּוֹת בְּפֵרוּט מִינִים הַחַיָּבִים בְּבִעוּר וּבִקְבִיעַת אֲזוֹרֵי בִעוּר וּזְמַנֵּי בִעוּר שׁוֹנִים לְכָל מִין, מְפָרֶטֶת מִשְׁנָה זוֹ כֵּיצַד מְקַיְּמִים אֶת מִצְוַת בִּעוּר.

ביאור

מִי שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ פֵּרוֹת שְׁבִיעִית שֶׁהִגִּיעַ מוֹעֵד בִּעוּרָם, רַשַּׁאי לְהוֹתִיר בְּיָדוֹ מְזוֹן שָׁלֹשׁ סְעֻדּוֹת עֲבוּר כָּל אֶחָד מִבְּנֵי בֵּיתוֹ, אוֹ גַם לְחַלֵּק מֵהֶם לְמַכָּרָיו, לְכָל אֶחָד כְּדֵי מְזוֹן שָׁלֹשׁ סְעֻדּוֹת, לְפִי דֶרֶךְ בְּנֵי הָאָדָם לֶאֱכֹל מִפְּרִי זֶה. לְאַחַר מִכֵּן יוֹצִיא מִבֵּיתוֹ אֶת יֶתֶר הַפֵּרוֹת, יַפְקִירֵם וְיַכְרִיז: "אַחֵינוּ, בֵּית יִשְׂרָאֵל! מִי שֶׁצָּרִיךְ לִטֹּל - יִטֹּל". בְּכָךְ הֲרֵי הוּא מַפְקִירָם.

רַבִּי יְהוּדָה לָמַד מִן הַפָּסוּק שֶׁרַק עֲנִיִּים רַשָּׁאִים לִזְכּוֹת בַּפֵּרוֹת הַמֻּפְקָרִים. רַבִּי יוֹסֵי חוֹלֵק וְסוֹבֵר כִּי הַכֹּל רַשָּׁאִים לִזְכּוֹת בָּהֶם, הֵן עֲנִיִּים וְהֵן עֲשִׁירִים.

רָאוּי לְצַיֵּן, כִּי הָרַמְבַּ"ם[לד] פּוֹסֵק שֶׁהַבִּעוּר אֵינוֹ הֶפְקֵר אֶלָּא אִבּוּד הַפֵּרוֹת מִן הָעוֹלָם. זֹאת - בְּהֶתְאֵם לְגִרְסָה אַחֶרֶת שֶׁהָיְתָה לְפָנָיו בְּדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי[לה].

פּוֹסְקִים רַבִּים[לו] כּוֹתְבִים כִּי לְמַעֲשֶׂה אֵינֶנּוּ נוֹהֲגִים כְּשִׁיטַת הָרַמְבַּ"ם. זֹאת, וְעוֹד: אִם בִּעֵר - הִפְקִיר, אֶת הַפֵּרוֹת כַּדִּין, וְאִישׁ לֹא נְטָלָם, רַשַּׁאי הוּא לָשׁוּב וְלִזְכּוֹת בָּהֶם.

מִי שֶׁהָיוּ לוֹ פֵּרוֹת שְׁבִיעִית וְהִגִּיעַ שְׁעַת הַבִּעוּר, מְחַלֵּק מְזוֹן שָׁלֹשׁ סְעֻדּוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. וַעֲנִיִּים אוֹכְלִין אַחַר הַבִּעוּר, אֲבָל לֹא עֲשִׁירִים, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אֶחָד עֲנִיִּים וְאֶחָד עֲשִׁירִים אוֹכְלִין אַחַר הַבִּעוּר:

רבינו עובדיה מברטנורא

והגיע שעת הביעור. זמן ביעור הפירות לפי מקומן כדתנן לעיל ג' ארצות לביעור ובברייתא (פסחים נג, א) שנינו אוכלים בענבים עד הפסח, בזיתים עד העצרת, בגרוגרות עד החנוכה, בתמרים עד הפורים, וכולן של שנה השמינית. וזמנים הללו בסתם שאין ידוע אם כלה לחיה מן השדה אם לאו אבל בידוע הכל לפי מה שכלו: **מחלק מזון שלש סעודות לכל אחד ואחד.** מאנשי ביתו, ואח"כ מחלק לשכיניו ולקרוביו ומיודעיו, ומוציא ומניח על פתח ביתו ואומר אחינו בית ישראל מי שצריך ליטול יטול: **ועניים אוכלים אחר הביעור אבל לא עשירים.** דכתיב (שמות כג) ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל חית השדה, אביוני עמך ולא עמך: **אחד עניים ואחד עשירים.** קרי ביה ואכלו אביוני וגם עמך. והלכה כרבי יוסי:

עם זֹאת, נוֹהֲגִים לְמַעֲשֶׂה כִּי פֵּרוֹת שֶׁלֹּא בֹּעֲרוּ כַּדִּין, נֶאֱסָרִים בַּאֲכִילָה עִם חֲלֹף מוֹעֵד הַבִּעוּר[לז].

משנה ט'

דף היומי: יבמות ק"ז ע"ב

בַּמִּשְׁנָה הַשְּׁנִיָּה שֶׁל הַפֶּרֶק הָרְבִיעִי נִתְבָּאֵר כִּי לְדַעַת בֵּית שַׁמַּאי, הַמְלַקֵּט פֵּרוֹת שְׁבִיעִית מִשְּׂדֵה חֲבֵרוֹ, לֹא יַבִּיעַ תּוֹדָה לְבַעַל הַשָּׂדֶה, כִּי בְּכָךְ נִרְאֶה שֶׁהַפֵּרוֹת שַׁיָּכִים לְבַעַל הַשָּׂדֶה, בְּנִגּוּד לִרְצוֹן הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוַּתּוּ לְהַפְקִירָם. בֵּית הִלֵּל חוֹלְקִים וְסוֹבְרִים כִּי אֵין מְנִיעָה מֵהַבָּעַת תּוֹדָה.

מִשְׁנָה זוֹ מוֹסִיפָה לְהַרְחִיב בִּפְרָטֵי דִין זֶה.

בְּשִׁלְהֵי הַמִּשְׁנָה יִתְיַחֵס הַתַּנָּא לַהֲלָכָה אַחֶרֶת: עִסָּה שֶׁגֻּבְּלָה מִתְּבוּאַת שְׁבִיעִית, חַיֶּבֶת בְּהַפְרָשַׁת חַלָּה.

ביאור

[1] רַבִּי אֱלִיעֶזֶר סוֹבֵר כְּשִׁיטַת בֵּית שַׁמַּאי, וּלְפִיכָךְ הוּא אוֹמֵר כִּי הַיּוֹרֵשׁ פֵּרוֹת שְׁבִיעִית שֶׁלֻּקְּטוּ מִן הַשָּׂדֶה אוֹ הַמְקַבְּלָם בְּמַתָּנָה, לֹא יֹאכְלֵם לְבַדּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁלְּפִי טֶבַע הָאָדָם הוּא יַכִּיר טוֹבָה לַמּוֹרִישׁ וְלַנּוֹתֵן, וְיַעֲבֹר עַל אִסּוּר. לְפִיכָךְ עָלָיו לְשַׁתֵּף אֲנָשִׁים נוֹסָפִים בַּאֲכִילָתָם.

תָּמְהוּ עָלָיו חֲכָמִים: לְשִׁיטָתְךָ, אִם יַכִּיר תּוֹדָה לַמְרוֹת הָאִסּוּר, מַה הוֹעַלְתָּ בַּמֶּה שֶׁעָלָיו לְשַׁתֵּף אֲנָשִׁים נוֹסָפִים בָּאֲכִילָה, עֲדַיִן הוּא יַכִּיר טוֹבָה; וְאַף נִמְצָא הַחוֹטֵא נִשְׂכָּר, כִּי עַל יְדֵי מַתַּן חֵלֶק מִן הַפֵּרוֹת לַחֲבֵרָיו, גַּם הוּא רַשַּׁאי לֶאֱכֹל מֵהֶם? אֶלָּא, כָּךְ הָיָה לְךָ לוֹמַר: עָלָיו לִמְכֹּר אֶת הַפֵּרוֹת, וְאֶת הַכֶּסֶף שֶׁיְּקַבֵּל תְּמוּרָתָם יִמְסֹר לְבֵית דִּין[לח] שֶׁיְּחַלְּקוּהוּ כִּרְאוֹת עֵינֵיהֶם.

[1] מִי שֶׁהָיוּ לוֹ פֵּרוֹת שְׁבִיעִית שֶׁנָּפְלוּ לוֹ בִּירֻשָּׁה אוֹ שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ בְּמַתָּנָה - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, יִנָּתְנוּ לְאוֹכְלֵיהֶן. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין הַחוֹטֵא נִשְׂכָּר, אֶלָּא יִמָּכְרוּ לְאוֹכְלֵיהֶן, וּדְמֵיהֶם יִתְחַלְּקוּ לְכָל אָדָם.

רבינו עובדיה מברטנורא

רבי אליעזר אומר ינתנו לאוכליהן. אע"פ שפירות הללו בהיתר נלקטו לאכלן בקדושת שביעית, מכל מקום סבר ר' אליעזר דאסור לזה שנתנו לו פירות הללו לאכלן לבדו, אלא ינתנו שיאכלם הוא עם אחריס, דר' אליעזר לטעמיה דסבר כב"ש, דאמרי (לעיל מ"ג פ"ד) אסור לאכול פירות שביעית בטובה, כלומר להחזיק טובה למי שנותן לו פירות שביעית דרחמנא אפקרינהו, הילכך זה שנתנו לו פירות שביעית במתנה או נפל לו בירושה אסור שיאכלם לבדו שלא יחזיק טובה למי שהורישם לו או שנתנם לו במתנה, אלא יאכל אותם עם אחריס כדי שלא יהא אוכל פירות שביעית בטובה: **וחכ"א אין החוטא נשכר.** חכמים לדבריו דר"א קאמרי ליה, לדידן מותר לאכול פירות שביעית בין בטובה בין שלא בטובה, אלא לדידך דאמרת אסור לאכול פירות שביעית בטובה היכי קאמרת ינתנו לאוכליהן ושריית למי שנתנו לו פירות שביעית במתנה לאכלן עם אחריס, והלא מצינו חוטא נשכר שאוכל

מקורות והערות

לד. ראה הלכות שמיטה פרק ז' הלכה ג' ובנושאי כלים שם. לה. קיימת דעת ראשונים נוספת (הרמב"ן ותוספות, הובאו בתוספות יום טוב), כי אמנם הביעור הוא הפקר, אך פירות שלא בוערו כדין נאסרים באכילה. לו. מהר"י קורקוס הלכות שמיטה פרק ז' הלכה ג', שו"ת מהרי"ט חלק א' סימן מ"ג, "חזון איש" סימן כ"ו סדר השביעית ו'. לז. "חזון איש" שביעית סימן י"א ס"ק ו' ד"ה "ובענין הביעור", ובסימן כ"ו סדר השביעית אות א' סוף ד"ה "פרי העץ". לח. "שנות אליהו".

ביאור

צִוְּתָה תוֹרָה לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה מֵעִסָּה שֶׁכַּמּוּת הַקֶּמַח שֶׁבָּהּ כְּנֶפַח אַרְבָּעִים וְשָׁלֹשׁ בֵּיצִים וַחֲמִישִׁית הַבֵּיצָה[לט], וְלִתְּנָהּ לַכֹּהֵן. עִסָּה מֻפְרֶשֶׁת זוֹ מְכֻנָּה "חַלָּה", וְדִינָה כִּתְרוּמָה, שֶׁאִם נִטְמְאָה - טְעוּנָה שְׂרֵפָה.

הָיָה עוֹלֶה עַל הַדַּעַת כִּי אֵין מִצְוַת חַלָּה בִּתְבוּאַת שְׁבִיעִית, שֶׁכֵּן, גִּדּוּלֵי הַשְּׁמִטָּה קְדוֹשִׁים, וְנִתְּנוּ לָנוּ מִן הַתּוֹרָה לְמַטָּרָה אַחַת - "לְאָכְלָה". לְפִיכָךְ, הָיָה מָקוֹם לַחְשֹׁב כִּי הֵם לֹא נִתְּנוּ לָנוּ כְּדֵי לְהַפְרִישׁ מֵהֶם "חַלָּה", שֶׁכֵּן, זוֹ עֲלוּלָה לְהִטָּמֵא וּלְהִשָּׂרֵף, וְאֵין זֶה שִׁמּוּשׁ שֶׁל אֲכִילָה. לְפִיכָךְ מַדְגִּישׁ הַתַּנָּא בִּדְבָרָיו הַבָּאִים כִּי גַם בַּשְּׁבִיעִית קַיֶּמֶת מִצְוָה זוֹ.

[2] הָאוֹכֵל מֵעִסַּת שְׁבִיעִית עַד שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ, חַיָּב מִיתָה:

רבינו עובדיה מברטנורא

אותן עם כל בני אדם, והדין נותן לפי דבריך שימכרו לאוכליהן שיפרע אותם מה שהן שווין כדי שלא יהא חוטא נשכר והדמים יתחלקו לכל אדם. ואין הלכה כר"א: **האוכל מעיסת שביעית עד שלא הורמה חלתה חייב מיתה.** דלא תימא אין חלה בשביעית משום דכתיב לאכלה ולא לשריפה ותלה אם נטמאת טעונה שריפה, קמ"ל דראשית עריסותיכם אמרה תורה, מאיזו עסה שתהיה חלה תרימו:

[2] הָאוֹכֵל מֵעִסָּה שֶׁגֻּבְּלָה מִתְּבוּאַת שְׁבִיעִית בְּעוֹד שֶׁלֹּא הֻפְרְשָׁה מִמֶּנָּה "חַלָּה", חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, כְּדִין כָּל הָאוֹכֵל מֵעִסָּה שֶׁלֹּא הֻפְרְשָׁה חַלָּתָהּ, לְפִי שֶׁגַּם מִתְּבוּאַת שְׁבִיעִית חוֹבָה לְהַפְרִישׁ חַלָּה.

פרק י'

דף היומי: **יבמות ק"ח ע"ב**

בְּנוֹסָף לְדִינֵי עֲבוֹדַת הָאֲדָמָה וְדִינֵי גִדּוּלֵי שְׁבִיעִית, מְצַוָּה הַתּוֹרָה בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה גַּם עַל "שְׁמִטַּת כְּסָפִים" - הַשְׁמָטַת חוֹב שֶׁעָבְרָה עָלָיו שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה! וּבְכָךְ עוֹסֵק הַפֶּרֶק הָעֲשִׂירִי - שְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת.

דִּינֵי עֲבוֹדַת הָאֲדָמָה וְדִינֵי גִדּוּלֵי שְׁבִיעִית נוֹהֲגִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד, אַךְ מִצְוַת שְׁמִטַּת כְּסָפִים נוֹהֶגֶת הֵן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְהֵן בְּחוּץ לָאָרֶץ[א].

שָׁלֹשׁ מִצְווֹת נֶאֶמְרוּ לְגַבֵּי "שְׁמִטַּת כְּסָפִים".

וִתּוּר עַל הַחוֹב (מִצְוַת עֲשֵׂה) - "וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה, שָׁמוֹט כָּל בַּעַל מַשֵּׁה יָדוֹ אֲשֶׁר יַשֶּׁה בְּרֵעֵהוּ"[ב]. כְּלוֹמַר, אִם הַלֹּוֶה מְבַקֵּשׁ לִפְרֹעַ הַחוֹב, מִצְוָה עַל הַמַּלְוֶה לוֹמַר: "מְשַׁמֵּט אָנִי" - מְוַתֵּר אֲנִי עַל הַחוֹב.

אִסּוּר תְּבִיעַת הַחוֹב (מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה) - "לֹא יִגֹּשׂ אֶת רֵעֵהוּ וְאֶת אָחִיו, כִּי קָרָא שְׁמִטָּה לַה'"[ג]. כְּלוֹמַר, הַמַּלְוֶה אֵינוֹ רַשַּׁאי לִתְבֹּעַ אֶת הַחוֹב.

אִי הִמָּנְעוּת מֵהַלְוָאָה מֵחֲשָׁשׁ פֶּן תִּשָּׁמֵט (מִצְוַת לֹא - תַעֲשֶׂה) - "הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן יִהְיֶה דָבָר עִם לְבָבְךָ בְלִיַּעַל לֵאמֹר, קָרְבָה שְׁנַת הַשֶּׁבַע שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה וְרָעָה עֵינְךָ בְּאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן וְלֹא תִתֵּן לוֹ, וְקָרָא עָלֶיךָ אֶל ה' וְהָיָה בְךָ חֵטְא"[ד]. כְּלוֹמַר, אֵין לְהִמָּנַע מֵהַלְוָאָה, מֵחֲמַת חֲשָׁשׁ פֶּן יִשָּׁמֵט הַחוֹב.

זְמַן שְׁמִטַּת כְּסָפִים: הַחוֹב נִשְׁמָט עִם סִיּוּם שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה, לֹא בִתְחִלָּתָהּ.

משנה א'

שְׁתֵּי הַמִּשְׁנָיוֹת הַבָּאוֹת מְסַוְּגוֹת חִיּוּבֵי מָמוֹן שׁוֹנִים וְקוֹבְעוֹת אִם חָלָה עֲלֵיהֶן מִצְוַת הַשְּׁמָטַת כְּסָפִים אִם לָאו.

בַּהֲבָנַת מִשְׁנָיוֹת אֵלּוּ קַיֶּמֶת מַחֲלֹקֶת יְסוֹדִית בֵּין הָרַמְבַּ"ם לְרִאשׁוֹנִים אֲחֵרִים[ה]. שִׁיטַת הָרִאשׁוֹנִים: כָּל חוֹב שֶׁאֵינוֹ מֻגְדָּר כְּהַלְוָאָה, אֵינוֹ נִשְׁמָט, כְּגוֹן, תַּשְׁלוּם עֲבוּר קְנִיָּה, תַּשְׁלוּם שְׂכַר מְלָאכָה שֶׁל פּוֹעֵל, וְכַדּוֹמֶה. הָרַמְבַּ"ם סוֹבֵר, כִּי כָל חוֹב מָמוֹן נִכְלָל בְּמִצְוַת הַהַשְׁמָטָה, אֶלָּא שֶׁלִּדְבָרָיו כָּל חוֹב שֶׁאֵין נוֹהֲגִים לְתָבְעוֹ כָּעֵת - אֵינוֹ נִשְׁמָט, שֶׁכָּךְ הִיא מַשְׁמָעוּת הַכָּתוּב "לֹא יִגֹּשׂ אֶת רֵעֵהוּ" - חוֹב שֶׁאִלְמָלֵא הַמִּצְוָה הָיָה **נִנְגָּשׂ** - נִתְבָּע. בְּבֵאוּרֵנוּ פֵּרַשְׁנוּ כְּשִׁיטַת הָרַמְבַּ"ם.

בְּתוֹךְ דְּבָרֶיהָ תַּעֲסֹק הַמִּשְׁנָה בְּ"אַחֲרָיוּת נְכָסִים". אַחֲרָיוּת נְכָסִים הִיא שִׁעְבּוּד נִכְסֵי הַלֹּוֶה אֶל הַחוֹב. אִם לֹא יִפָּרַע הַחוֹב, רַשַּׁאי הַמַּלְוֶה לִגְבּוֹת אֶת הַקַּרְקַע הַמְשֻׁעְבֶּדֶת, גַּם אִם נִמְכְּרָה לְאַחֵר עַל יְדֵי הַלֹּוֶה[ו].

"אַחֲרָיוּת נְכָסִים" אֵינָהּ קַיֶּמֶת בְּהַלְוָאָה שֶׁבְּעַל פֶּה. לַהֲלָכָה, בְּהַלְוָאָה בִשְׁטָר קַיֶּמֶת אַחֲרָיוּת נְכָסִים גַּם אִם לֹא נִכְתְּבָה בַשְּׁטָר בִּמְפֹרָשׁ[ז].

ביאור

[1] מִצְוַת שְׁמִטַּת כְּסָפִים בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית מִתְיַחֶסֶת הֵן לְהַלְוָאָה "בִשְׁטָר", דְּהַיְנוּ: שֶׁנִּכְתְּבָה בַשְּׁטָר "אַחֲרָיוּת נְכָסִים", וְהֵן לְהַלְוָאָה "שֶׁלֹּא בִשְׁטָר", כְּשֶׁלֹּא **נִכְתְּבָה** "אַחֲרָיוּת נְכָסִים"[ח] (כְּמוֹ כֵּן כּוֹלֶלֶת הַמִּצְוָה מִלְוָה בְּעַל פֶּה).

[1] שְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת אֶת הַמִּלְוָה, בִּשְׁטָר וְשֶׁלֹּא בִשְׁטָר.

רבינו עובדיה מברטנורא

שביעית משמטת את המלוה. המלוה את חברו ועברה עליו שביעית אחר ההלואה אינו יכול לתבוע הלואתו מחבירו כדכתיב (דברים טו) שמוט כל בעל משה ידו: **בשטר.** שכתב לו

הַתַּנָּא נִזְקַק לְהוֹדִיעֵנוּ כִּי גַם הַלְוָאָה הַכּוֹלֶלֶת אַחֲרָיוּת נְכָסִים כְּלוּלָה בַמִּצְוָה, לְבַל נַחְשֹׁב כִּי מֵחֲמַת הַקַּרְקַע הַמְשֻׁעְבֶּדֶת, בָּהּ מְגֻלָּמוֹת זְכֻיּוֹת הַמַּלְוֶה, נֶחְשֶׁבֶת הַהַלְוָאָה כִּגְבוּיָה מֵעִקָּרָהּ.

מקורות והערות

לט. שיעור חלה במשקל בקמח: חיוב ברכה - לשיטת הגר"ח נאה 1.667 ק"ג, לשיטת החזו"א 2.250. בלא ברכה: 1.250 ק"ג. **א.** רמב"ם הלכות שמיטה פרק ט' הלכה ב'. **ב.** דברים, טו/ב. **ג.** שם. **ד.** דברים, טו/ט. **ה.** ראה בהרחבה ב"דרך אמונה" הלכות שמיטה פרק ט' ס"ק נ"ז וב"ביאור ההלכה" שם. **ו.** בתנאי שאינו יכול לגבות מנכסי הלווה. **ז.** ראה בבא מציעא יד/א ו"שולחן ערוך" חו"מ סימן ל"ט סעיף א'. **ח.** ראה "תוספות יום טוב" המפרש מדוע התנא מנסח כך.

ביאור

[2] חוֹב שֶׁנּוֹצַר מִקְנִיָּה בַּהֶקְפָּה - אֵינוֹ נִשְׁמָט, לְפִי שֶׁמִּטִּבְעוֹ אֵין תּוֹבְעִים אוֹתוֹ מִיָּד.

מוֹעֵד הַתַּשְׁלוּם הָרָאוּי עֲבוּר קְנִיָּה בַּהֶקְפָּה, הוּא בְּעֵת סַכֵּם הַחֲנָוָנִי אֶת סַךְ הַתַּשְׁלוּמִים שֶׁעַל הַקּוֹנֶה לְהַעֲבִיר לוֹ.

[3] לְפִיכָךְ, מֵעֵת סִכֵּם הַחֲנָוָנִי אֶת חֶשְׁבּוֹנוֹ שֶׁל הַקּוֹנֶה, מֻגְדָּר חוֹבוֹ כְּ"הַלְוָאָה" הַנִּשְׁמֶטֶת, כִּי עַתָּה עוֹמֵד הַחוֹב לִתְבִיעָה.

רַבִּי יְהוּדָה חוֹלֵק וְסוֹבֵר, כִּי מִן הָרָאוּי שֶׁהַלָּקוֹחַ יְשַׁלֵּם אֶת הֶקְפָּתוֹ בְּעֵת קִנְיָתוֹ הַבָּאָה. לְפִיכָךְ, בְּכָל רְכִישָׁה חֲדָשָׁה, נִהְיֵית הַהֶקְפָּה הַקּוֹדֶמֶת הַלְוָאָה, וְהִיא כְּלוּלָה בְּדִינֵי שְׁמִטַּת כְּסָפִים.

[2] הֶקְפַּת הַחֲנוּת, אֵינָהּ מְשַׁמֶּטֶת. [3] וְאִם עֲשָׂאָהּ מִלְוָה, הֲרֵי זֶה מְשַׁמֵּט. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הָרִאשׁוֹן הָרִאשׁוֹן מְשַׁמֵּט.

רבינו עובדיה מברטנורא

הקפת החנות. אינה משמטת. לפי זה מוב ופין זו דרך מלוה: **ואם עשאה מלוה.** שמשך עם הקונה וזקפן עליו במלוה: **הראשון הראשון משמט.** פי לקח בממנה פעם ראשון מן המנות וחזר ולקח שנית הרשמוה נעשית מלוה ומשמטת ולפ השנית. חזר ולקח שלישית. הרשמוה ושנית נעשו מלוות ושניהם משמטין השלישית. וכן לעולם, המחרונה פין שניהם משמטה וכל המחרות שניהם משמטין, שהיל והיה רשו ליתן לו מעות הרשמוה קודם שיקח השנית בהקפה ולפ נתן נעשית הרשמוה מלוה, וכן לעולם. ופין הלכה כרבי יהודה:

המשך משנה א'

דף היומי: יבמות ק"ט ע"ב

ביאור

עַתָּה תַּעֲסֹק הַמִּשְׁנָה בְּחוֹב מַשְׁכֹּרֶת שֶׁל מַעֲבִיד לְפוֹעֵל.

[4] דֶּרֶךְ בַּעֲלֵי מְלָאכָה שֶׁלֹּא לִתְבֹּעַ מִבַּעַל הַבַּיִת תַּשְׁלוּם עֲבוּר עֲבוֹדוֹת שֶׁבִּצְעוּ, עַד שֶׁיִּצְטַבְּרוּ לְסִכּוּם מַשְׁמָעוּתִי. לְפִיכָךְ, שְׂכָרוֹ שֶׁל פּוֹעֵל אֵינוֹ עוֹמֵד לִתְבִיעָה מִיָּדִית וְאֵינוֹ נִכְלָל בְּמִצְוַת הַשְּׁמִטַּת כְּסָפִים.

אוּלָם, מֵעֵת שֶׁחָלְפָה חוֹבָה עַל הַמַּעֲבִיד לְהַעֲבִיר אֶת הַכֶּסֶף לִידֵי הַפּוֹעֵל, בְּגוֹן, שֶׁתָּבְעוּ הַפּוֹעֵל לְשַׁלֵּם, הֲרֵי הַחוֹב מֻגְדָּר כְּהַלְוָאָה הַנִּשְׁמֶטֶת בַּשְּׁבִיעִית.

[5] רַבִּי יוֹסֵי טוֹעֵן כִּי יֵשׁ לְהַבְדִּיל בֵּין פּוֹעֵל שֶׁנִּשְׂכַּר לַעֲבוֹדָה הַמְּתֶרֶת בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית לְבֵין פּוֹעֵל שֶׁנִּשְׂכַּר לַעֲבוֹדָה הָאֲסוּרָה בַּשְּׁבִיעִית. פּוֹעֵל שֶׁנִּשְׂכַּר לַעֲבוֹדָה מֻתֶּרֶת, **לְעוֹלָם** אֵין מַשְׂכֻּרְתּוֹ מֻגְדֶּרֶת כְּהַלְוָאָה, כִּי יִתָּכֵן שֶׁהַמַּעֲבִיד יָשׁוּב לְשַׁכֵּר אוֹתוֹ לְאוֹתָהּ מְלָאכָה, וְכָל עוֹד לֹא הִסְתַּיְּמָה הַשְׂכִּירוּת בָּוַדָּאוּת, אֵין בְּדַעַת הַפּוֹעֵל לִתְבֹּעַ שְׂכָרָהּ. אוּלָם, פּוֹעֵל שֶׁנִּשְׂכַּר בְּעֶרֶב הַשְּׁבִיעִית לִמְלָאכָה הָאֲסוּרָה, הֲרֵי בָּרוּר מֵאֵלָיו כִּי עִם כְּנִיסַת הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית תַּמָּה מְלַאכְתּוֹ וְלֹא יוֹסִיף לַעֲבֹד בָּהּ, וּמִנַּי אָז מֻגְדָּר חוֹב הַמַּשְׂכֻּרֶת כְּהַלְוָאָה הַנִּשְׁמֶטֶת בַּשְּׁבִיעִית.

[4] שְׂכַר שָׂכִיר, אֵינוֹ מְשַׁמֵּט. וְאִם עֲשָׂאוֹ מִלְוָה, הֲרֵי זֶה מְשַׁמֵּט. [5] רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, כָּל מְלָאכָה שֶׁפּוֹסֶקֶת בַּשְּׁבִיעִית, מְשַׁמֶּטֶת. וְשֶׁאֵינָהּ פּוֹסֶקֶת בַּשְּׁבִיעִית, אֵינָהּ מְשַׁמֶּטֶת:

רבינו עובדיה מברטנורא

כל מלאכה שפוסקת בשביעית. פם שכר שכיר זה ממלאכות הפוסקות בשביעית, כלומר ממלאכות שאסור לעשותן בשביעית כגון חריפה וקלירה ועשוית קרקע, ועשה שכר זה בשביעית כמלוה, ובשביעית משמטת, ופם לפו, שכר זה שמיב לו היה מעשר מלאכות שאין פסוקות בשביעית, לפ נעשה כמלוה ואין בשביעית משמטת. ואין הלכה כרבי יוסי:

משנה ב'

דף היומי: יבמות ק"י ע"ב

מִשְׁנָה זוֹ, בְּקִוּדְּמָתָהּ, מַגְדִּירָה אֵלֶּה חוֹבוֹת עוֹמְדִים בִּפְנֵי תְּבִיעָה, וּלְפִיכָךְ הֵם נִשְׁמָטִים בַּשְּׁבִיעִית, וְאֵלֶּה אֵינָם עוֹמְדִים בִּפְנֵי תְּבִיעָה וּלְפִיכָךְ אֵינָם נִשְׁמָטִים.

לְצֹרֶךְ הֲבָנַת הַמִּשְׁנָה נַקְדִּים, כִּי בִּתְקוּפָה שֶׁבָּהּ קִדְּשׁוּ אֶת הֶחֳדָשִׁים עַל פִּי עֵדוּת עַל רְאִיַּת מוֹלַד הַלְּבָנָה, לֹא הָיְתָה יְדִיעָה מֻקְדֶּמֶת מָתַי יָחוּל רֹאשׁ הַשָּׁנָה. אִם בְּלֹ' בֶּאֱלוּל הִגִּיעוּ עֵדִים, הָיָה בֵּית הַדִּין מְקַדֵּשׁ יוֹם זֶה כְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי. אִם לֹא בָּאוּ עֵדִים, הִמְתִּינוּ לְיוֹם הַמֻּחֶרֶת. לְפִיכָךְ, בְּיוֹם הָאַחֲרוֹן שֶׁל חֹדֶשׁ אֱלוּל נָהֲגוּ יוֹם טוֹב מִסָּפֵק, שֶׁמָּא בְּמַהֲלַךְ הַיּוֹם יָבוֹאוּ עֵדִים וְיִתְבָּרֵר כִּי יוֹם זֶה הָיָה רֹאשׁ הַשָּׁנָה[ט].

נִזְכִּיר שׁוּב, כִּי שְׁמִטַּת הַחוֹבוֹת מִתְרַחֶשֶׁת **בְּתֹם** הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית.

ביאור

הַמִּשְׁנָה הַקּוֹדֶמֶת עָסְקָה בְּ"הֶקְפַּת חֲנוּת" - חוֹבוֹת הַקּוֹנִים לַחֲנָוָנִי. שׁוֹנָה דִּינוֹ שֶׁל חוֹב תַּשְׁלוּם עַל מְכִירָה אֲקָרְאִית, שֶׁמִּיָּד עִם הַמְּכִירָה הוּא עוֹמֵד בִּפְנֵי תְּבִיעָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין דַּרְכָּם שֶׁל מוֹכְרִים בְּאַקְרַאי לְהַעֲנִיק הֶקְפָּה לַקּוֹנֶה[י].

[1] לְפִיכָךְ, אָדָם שֶׁאֵינוֹ קַצָּב, שֶׁשָּׁחַט פָּרָה בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִית כְּדֵי לְחַלֵּק מִבְּשָׂרָהּ לִבְנֵי אָדָם אֲחֵרִים שֶׁהִתְחַיְּבוּ לְשַׁלֵּם לוֹ אֶת הַתְּמוּרָה[יא], כָּךְ הַדִּין: אִם לְבַסּוֹף לֹא קִדְּשׁוּ בֵּית הַדִּין

[1] הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפָּרָה וְחִלְּקָהּ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה - אִם הָיָה הַחֹדֶשׁ

רבינו עובדיה מברטנורא

השוחט את הפרה. נשנה שביעית, ומלקה ביום רשמון של שני ימים טוביס של רשם השנה, פם היה גלול מעושר נמצא ליום ג' שנמחלקה

מקורות והערות

ט. בימינו נוהגים על פי לוח השנה שהתקין האמורא הלל החמישי, מזרעו של רבינו הקדוש, ולעולם היום הראשון של ראש השנה הוא א' בתשרי. י. על פי "בית יוסף" חו"מ סימן ס"ז ורדב"ז הלכות שמיטה פרק ט' הלכה ה'. יא. החוב מוגדר כעומד בפני תביעה אף על פי שהיום הוא ספק יום טוב, שאמנם אין

ביאור

אֶת הַחֹדֶשׁ בְּאוֹתוֹ יוֹם, הֻבְרַר כִּי אוֹתוֹ יוֹם לֹא הָיָה רֹאשׁ הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִית, אֶלָּא שִׁלְהֵי שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה, וּמִמֵּילָא הַחוֹב נִשְׁמַט עִם כְּנִיסַת הַשָּׁנָה הַחֲדָשָׁה בְּעַרְבּוֹ שֶׁל יוֹם.

מְעֻבָּר, מְשַׁמֵּט. וְאִם לָאו, אֵינוֹ מְשַׁמֵּט.

רבינו עובדיה מברטנורא

היה חול והיה יום אחרון של אלול של שנה השביעית, ושביעית משמטת בסופה דכתיב (דברים טו) מקץ שבע שנים תעשה שמיטה:

אוּלָם, אִם בֵּית הַדִּין קִדְּשׁוּ אֶת הַחֹדֶשׁ, הִתְבָּרֵר כִּי לֹא ל׳ בֶּאֱלוּל הָיָה אוֹתוֹ יוֹם אֶלָּא א׳ בְּתִשְׁרֵי, שָׁנָה חֲדָשָׁה - שְׁמִינִית, וְהַחוֹב נוֹצַר כְּבָר אַחֲרֵי שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה, וּלְפִיכָךְ אֵינוֹ נִשְׁמָט[יב].

המשך משנה ב׳

דף היומי: יבמות קי"א ע"ב

ביאור

עַתָּה תָּדוּן הַמִּשְׁנָה בִּשְׁנֵי סוּגֵי תַשְׁלוּמִים הַמּוּשָׁתִים עַל יְדֵי בֵּית דִּין.

[2] חֲמִשִּׁים הַשְּׁקָלִים שֶׁקָּצְבָה הַתּוֹרָה כִּקְנָס לְאוֹנֵס אוֹ לִמְפַתֶּה נַעֲרָה בְתוּלָה, כְּמוֹ גַּם מֵאָה הַשְּׁקָלִים שֶׁקָּנְסָה הַתּוֹרָה אֶת "מוֹצִיא שֵׁם רָע", אֵינָם בִּכְלַל מִצְוַת הַשְּׁמִטַּת כְּסָפִים, וְגַם אִם לֹא שִׁלְּמָם וְעָבְרָה שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה, אֵינָם נִשְׁמָטִים. טַעַם הַדָּבָר, לְפִי שֶׁ"מּוֹדֶה בִקְנָס - פָּטוּר". לְפִיכָךְ, מֵאַחַר שֶׁיָּכוֹל הוּא לְהוֹדוֹת בְּבֵית דִּין וּלְהִפָּטֵר, אֵין חוֹב זֶה בִּכְלָל אִסּוּר "לֹא יִגֹּשׂ" הַמִּתְיַחֵס לְחוֹבוֹת שֶׁלְּעוֹלָם אֶפְשָׁר לִכְפּוֹת אֶת הַנִּתְבָּע לְשַׁלְּמָם[יג].

[3] כָּל פְּסָק שֶׁל בֵּית דִּין בְּעִנְיְנֵי חוֹבוֹת כַּסְפִּיִּים, **שֶׁנִּכְתַּב** בְּבֵית דִּין כִּי עַל הַנִּתְבָּע לְשַׁלְּמוֹ לַתּוֹבֵעַ - אֵינוֹ נִשְׁמָט, לְפִי שֶׁהַחוֹב נֶחְשָׁב כְּגָבוּי מֵעֵת פְּסִיקַת בֵּית הַדִּין, שֶׁכֵּן, אִי אֶפְשָׁר לְעַרְעֵר אַחֲרֶיהָ.

[4] חוֹב שֶׁהַלּוֶה הִפְקִיד מַשְׁכּוֹן תְּמוּרָתוֹ, אֵינוֹ נִשְׁמָט, מִפְּנֵי שֶׁהַחוֹב נֶחְשָׁב כְּגָבוּי בְּאֶמְצָעוּת הַמַּשְׁכּוֹן[יד].

[2] הָאוֹנֵס, וְהַמְפַתֶּה, וְהַמּוֹצִיא שֵׁם רָע, [3] וְכָל מַעֲשֵׂה בֵית דִּין, אֵינָן מְשַׁמְּטִין. [4] הַמַּלְוֶה עַל הַמַּשְׁכּוֹן, [5] וְהַמּוֹסֵר שְׁטָרוֹתָיו לְבֵית דִּין, אֵינָן מְשַׁמְּטִין:

רבינו עובדיה מברטנורא

האונס והמפתה. שנותנים חמשים שקל: **והמוציא שם רע.** שנותן מאה: **וכל מעשה בית דין.** ממון שכתבו עליו פסק דין, חייב אתה ליתן לו: **אין משמיטין.** שכיון שפסקו בית דין על הממון, כגבוי דמי וכאילו הגיע לידו: **המלוה על המשכון.** דכתיב (שם) ואשר יהיה לך את אחיך תשמט ידך, פרט לזה שיש לאחיך בידך: **והמוסר שטרותיו לב"ד.** דכתיב ואשר יהיה לך את אחיך, פרט למוסר שטרותיו לבית דין שבית דין יש להם זה החוב אצל אחיו:

בֵּין תַּפְקִידָיו שֶׁל בֵּית הַדִּין, הוּא הָעִסּוּק בְּצָרְכֵי צִבּוּר. מַלְוֶה יָכוֹל לִמְסֹר שְׁטָר חוֹב לְבֵית דִּין, כְּדֵי שֶׁיַּעַסְקוּ בִּגְבִיָּתוֹ וְיַעֲבִירוּ אֵלָיו אֶת הַתַּשְׁלוּם.

[5] הַלְוָאוֹת שֶׁשְּׁטָרוֹתֵיהֶן נִמְסְרוּ לְבֵית דִּין לִגְבִיָּה - אֵינָן נִשְׁמָטוֹת, לְפִי שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה בְּמִצְוַת שְׁמִטַּת כְּסָפִים[טו]: "וַאֲשֶׁר יִהְיֶה **לְךָ** אֶת אָחִיךָ - תַּשְׁמֵט יָדֶךָ". מִכָּאן לָמְדוּ חֲכָמִים, כִּי הַמִּצְוָה מִתְיַחֶסֶת לְאָדָם פְּרָטִי וְלֹא לְבֵית דִּין. מֵאַחַר שֶׁגְּבִיַּת חוֹב זֶה נִמְסְרָה לְבֵית דִּין, אֵין הוּא נִשְׁמָט.

משנה ג׳

דף היומי: יבמות קי"ב ע"ב

בַּמִּשְׁנָה הַקּוֹדֶמֶת נֶאֱמַר, כִּי הַלְוָאָה שֶׁשְּׁטַר הַחוֹב שֶׁלָּהּ נִמְסַר לְבֵית דִּין לְצֹרֶךְ גְּבִיָּה, אֵינָהּ כְּלוּלָה בְּמִצְוַת שְׁמִטַּת כְּסָפִים. מִשְׁנָה זוֹ עוֹסֶקֶת בְּתַקָּנַת הִלֵּל (הַזָּקֵן) הַמְבֻסֶּסֶת עַל דִּין זֶה, הֲלֹא הִיא תַקָּנַת פְּרֻזְבּוּל. שְׁמָהּ הַמָּלֵא שֶׁל תַּקָּנָה זוֹ הוּא "פְּרוֹז בּוּלֵי וּבוּטֵי". "פְּרוֹז" - תַּקָּנָה, "בּוּלֵי" - עֲשִׁירִים, "בּוּטֵי" - עֲנִיִּים[טז], כִּי הַתַּקָּנָה נוֹעֲדָה עֲבוּר הָעֲשִׁירִים, לְבַל יַחְשְׁשׁוּ לְהַלְווֹת וְיַעַבְרוּ עַל אִסּוּר, וּלְאַפְשֵׁר לָעֲנִיִּים לִלְווֹת כְּסָפִים.

לְפִי תַקָּנָה זוֹ, כָּל מַלְוֶה הַכּוֹתֵב פְּרֻזְבּוּל, הֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁמָּסַר לְבֵית דִּין אֶת גְּבִיַּת הַחוֹב, וּלְפִיכָךְ אֵינוֹ נִשְׁמָט.

הַמִּשְׁנָה תְּפָרֵט אֶת דִּין הַפְּרֻזְבּוּל וְאֶת רִקְעָהּ שֶׁל הַתַּקָּנָה, וּבַמִּשְׁנָה שֶׁלְּאַחֲרֶיהָ יְפֹרַט נֹסַח הַפְּרֻזְבּוּל.

ביאור

חוֹבוֹתָיו שֶׁל מַלְוֶה שֶׁכָּתַב פְּרֻזְבּוּל, אֵינָם נִשְׁמָטִים.

תַקָּנַת פְּרֻזְבּוּל נִמְנֵית עַל תַּקָּנוֹתָיו שֶׁל הִלֵּל הַזָּקֵן, שֶׁתִּקֵּן כֵּן לְאַחַר שֶׁרָאָה כִּי בַעֲלֵי הַכְּסָפִים נִמְנָעִים מֵהַלְוָאָה בְּהִתְקָרֵב שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה, מֵחֲשָׁשׁ שֶׁיֵּאָלְצוּ לִשְׁמֹט אֶת הַחוֹב, וּבְכָךְ עָבְרוּ עַל צִוּוּי הַתּוֹרָה[יז], "הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן יִהְיֶה דָבָר עִם לְבָבְךָ בְּלִיַּעַל לֵאמֹר, קָרְבָה שְׁנַת הַשֶּׁבַע שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה, וְרָעָה עֵינְךָ בְּאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן וְלֹא תִתֵּן לוֹ, וְקָרָא עָלֶיךָ אֶל ה׳ וְהָיָה בְךָ חֵטְא". לְפִיכָךְ עָמַד הִלֵּל וְתִקֵּן פְּרֻזְבּוּל.

יְצוּיָן, כִּי מִדִּין הַתּוֹרָה רַק בִּמְסִירַת שְׁטָר הַחוֹב עַצְמוֹ לְבֵית הַדִּין אֵין הַחוֹב נִשְׁמָט. לְעֻמַּת זֹאת, בִּפְרֻזְבּוּל אֵין עוֹשִׂים כֵּן, וְאָכֵן, הָרִאשׁוֹנִים מְצַיְּנִים, כִּי תַקָּנָה זוֹ אֵינָהּ מוֹעִילָה בָּעֵת שֶׁמִּצְוַת שְׁמִטַּת כְּסָפִים חָלָה מִדִּין תּוֹרָה[יח].

פְּרוּזְבּוּל, אֵינוֹ מְשַׁמֵּט. זֶה אֶחָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁהִתְקִין הִלֵּל הַזָּקֵן, כְּשֶׁרָאָה שֶׁנִּמְנְעוּ הָעָם מִלְּהַלְווֹת זֶה אֶת זֶה וְעוֹבְרִין עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה "הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן יִהְיֶה דָבָר עִם לְבָבְךָ בְּלִיַּעַל" וגו׳, הִתְקִין הִלֵּל לִפְרוּזְבּוּל:

רבינו עובדיה מברטנורא

פרוזבול. פרוז תקנה, בול עשירים, דכתיב (ויקרא כו) ושברתי את גאון עוזכם, ואמר רב יוסף אלו בולאות שביהודה. תקנה לעשירים שלא יעברו על השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל, ותקנה לענייס שימצאו מי שילוה להם, והשמטת כספים בזמן הזה דרבנן דכתיב (דברים טו) וזה דבר השמטה שמוט כל בעל משה ידו, בשתי שמטות הכתוב מדבר אחת שמטת קרקעות ואחת שמטת כספים, בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים ובזמן שאי אתה משמט קרקע אי אתה משמט כספים, ורבנן הוא דתקינו שמטת כספים בזמן הזה ומשום הכי היה כח ביד הלל לתקן פרוזבול להפקיע דין השמטה הואיל ואין שמטת כספים בזמן הזה אלא מדברי סופרים:

מִן הַתּוֹרָה, חֲלוּת הַמִּצְוָה מֻתְנֵית בְּכָךְ שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג, וְהַיּוֹבֵל מֻתְנֶה בְּכָךְ שֶׁרֹב יִשְׂרָאֵל יוֹשְׁבִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[יט]. עִם זֹאת, חֲזַ"ל תִּקְּנוּ מִצְוַת שְׁמִטַּת כְּסָפִים מִדְּרַבָּנָן, וְעַל הַשְּׁמִטָּה זוֹ תִּקֵּן הִלֵּל כִּי יוֹעִיל פְּרֻזְבּוּל.

מקורות והערות

לשלם בעד הבשר ביום טוב, אך אפשר לתבוע משכון בעדו ("דרך אמונה" הלכות שמיטה פרק ט׳ ס"ק ל׳, ראה שם עוד, הסבר נוסף). **יב.** ראה "משנה ראשונה" המאריך לדון מה חידוש בדבר. **יג.** רא"ש. **יד.** על פי הרמב"ם בפירוש המשנה. אולם רע"ב מפרש כי דרשו כן מפסוק. **טו.** דברים, פרק טו/ג. **טז.** גיטין לו/ב. **יז.** דברים, טו/ט.

משנה ד׳

דף היומי: יבמות קי״ג ע״ב

מִשְׁנָה זוֹ מְפָרֶטֶת אֶת נֹסַח הַפְּרָזְבּוּל.

ביאור

״זֶהוּ גּוּפוֹ״ - תַּמְצִית נֹסַח הַפְּרָזְבּוּל: הַמַּלְוֶה אוֹמֵר בְּפְנֵי בֵּית דִּין: ״מוֹסֵר״ - מוֹדִיעַ[א], ״אֲנִי לָכֶם, אִישׁ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, הַדַּיָּנִים שֶׁבְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, **שֶׁכָּל** חוֹב״ - לְרַבּוֹת מִלְוָה עַל פֶּה[ב], ״שֶׁיֵּשׁ לִי, שֶׁאֶגְבֶּנּוּ כָּל זְמַן שֶׁאֶרְצֶה״.

לְאַחַר דְּבָרָיו כּוֹתְבִים הַדַּיָּנִים: ״בְּמוֹתַב תִּלְתָּא כַּהֲדָא הֲוֵינָא, וַאֲתָא פְּלוֹנִי הַמַּלְוֶה וְאָמַר לְפָנֵינוּ: מוֹסְרַנִי לָכֶם...״ - בְּמוֹשַׁב שְׁלֹשָׁה יְחִדָו הָיִינוּ, וּבָא פְּלוֹנִי הַמַּלְוֶה וְאָמַר לְפָנֵינוּ: 'מוֹסְרַנִי לָכֶם...', וְהַדַּיָּנִים חוֹתְמִים בְּתַחְתִּית הַשְּׁטָר.

הַמִּשְׁנָה מוֹסִיפָה, כִּי אֶפְשָׁר גַּם לִכְתֹּב שְׁטָר שֶׁעָלָיו חֲתוּמִים עֵדִים שֶׁאָרוּ[ג] כִּי פְּלוֹנִי אָמַר בְּפְנֵי בֵּית דִּין ״מוֹסְרַנִי לָכֶם״ וכו'[ד].

אֵיזֶה בֵּית דִּין מְסֻמָּךְ לַעֲרֹךְ פְּרָזְבּוּל?

״שֻׁלְחָן עָרוּךְ״[ה] פּוֹסֵק, כִּי יֵשׁ צֹרֶךְ בְּדַיָּנִים הַבְּקִיאִים בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת בִּכְלָל, וּבִדִינֵי שְׁמִטַּת כְּסָפִים וּפְרָזְבּוּל בְּפָרָט, וְהַצְּבּוּר קִבְּלוּם עֲלֵיהֶם כְּדַיָּנִים. הָרַמ״א מֵקֵל וּפוֹסֵק, כִּי כָּל שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים כְּשֵׁרִים[ו] יְכוֹלִים לְשַׁמֵּשׁ כְּדַיָּנִים לַעֲרִיכַת פְּרָזְבּוּל.

הָרַמ״א[ז] נוֹקֵט קָלָא נוֹסָפָת, כִּי אֵין חוֹבָה לִכְתֹּב אֶת הַפְּרָזְבּוּל בִּשְׁטָר, אֶלָּא דַּי בַּאֲמִירָתוֹ בִּלְבָד. זֹאת, וְעוֹד: אִם אֵין בְּנִמְצָא בֵּית דִּין, דַּי בַּאֲמִירָה לִפְנֵי שְׁנֵי עֵדִים כִּי הוּא מוֹסֵר אֶת חוֹבוֹתָיו לְבֵית דִּין.

רָאוּי לְהַדְגִּישׁ, כִּי אִם הַמַּלְוֶה אֵינוֹ מֵבִין אֶת עִקָּרוֹ שֶׁל הַפְּרָזְבּוּל וְלִשֵּׁם מָה הוּא נִכְתָּב - אֵין בּוֹ מַמָּשׁ[ח]!

זֶהוּ גּוּפוֹ שֶׁל פְּרוּזְבּוּל - מוֹסֵר אֲנִי לָכֶם אִישׁ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי הַדַּיָּנִים שֶׁבִּמָּקוֹם פְּלוֹנִי, שֶׁכָּל חוֹב שֶׁיֵּשׁ לִי, שֶׁאֶגְבֶּנּוּ כָּל זְמַן שֶׁאֶרְצֶה. וְהַדַּיָּנִים חוֹתְמִין לְמַטָּה, אוֹ הָעֵדִים:

רבינו עובדיה מברטנורא

זהו גופו של פרוזבול. עיקרו ומכרו: **והדיינים חותמים למטה או העדים.** להכי קמני הדיינים או העדים ללמדך שיכול העד להיות דיין או הדיין עד, דנדרנן עד נעשה דיין, ופרוזבול דרבנן הוא:

משנה ה׳

דף היומי: יבמות קי״ד ע״ב

מִשְׁנָה זוֹ תַּעֲסֹק בִּשְׁטָרוֹת פְּרָזְבּוּל שֶׁנִּפַּל בָּהֶם פֶּגֶם, וּתְבָאֵר אִם פְּסוּלִים הֵמָּה אוֹ כְּשֵׁרִים.

בְּתוֹךְ הַדְּבָרִים תַּעֲסֹק הַמִּשְׁנָה בְּ״שְׁטָרוֹת מְקֻדָּמִים״ וּבְ״שְׁטָרוֹת מְאֻחָרִים״. שְׁטָר מְקֻדָּם הוּא שְׁטָר שֶׁנִּכְתַּב בּוֹ תַּאֲרִיךְ שֶׁכְּבָר חָלַף בְּעֵת כְּתִיבַת הַשְּׁטָר. שְׁטָר מְאֻחָר הוּא שְׁטָר שֶׁנִּכְתַּב בּוֹ תַּאֲרִיךְ עֲתִידִי.

לְהַבָּנַת הַמִּשְׁנָה יֵשׁ לְהַקְדִּים, כִּי שְׁטָר חוֹב מַעֲנִיק לַמַּלְוֶה שִׁעְבּוּד בְּנִכְסֵי הַלֹּוֶה. כְּלוֹמַר, אִם לֹא פָּרַע הַלֹּוֶה אֶת חוֹבוֹ, זַכַּאי הַמַּלְוֶה לִגְבּוֹת נְכָסִים שֶׁהָיוּ בִּרְשׁוּת הַלֹּוֶה בְּעֵת הַהַלְוָאָה, גַּם אִם נִמְכְּרוּ עַל יָדוֹ מֵאָז[ט].

ביאור

שְׁטַר פְּרָזְבּוּל מוֹנֵעַ שְׁמִטַּת חוֹב הַלְוָאָה שֶׁהִתְבַּצְּעָה עַד כְּתִיבָתוֹ, אַךְ אִם הַמַּלְוֶה הִלְוָה הַלְוָאוֹת נוֹסָפוֹת לְאַחַר כְּתִיבַת הַפְּרָזְבּוּל, הֵן נִשְׁמָטוֹת, כִּי לֹא נִמְסְרוּ לְבֵית דִּין לְגַבְיָה.

[1] פְּרָזְבּוּל שֶׁנִּכְתַּב בּוֹ תַּאֲרִיךְ מְקֻדָּם - כָּשֵׁר. טַעַם הַדָּבָר, כִּי אֵין בְּפֶגֶם זֶה גְּרִימַת נֶזֶק לַלֹּוִים, אַדְרַבָּה, הַמַּלְוֶה הוּא שֶׁמַּפְסִיד, כִּי עִם הַפְּרָזְבּוּל שָׁבְיָדָיו, אֵין בְּכֹחוֹ לְהוֹכִיחַ שֶׁלֹּא נִשְׁמְטוּ הַלְוָאוֹת שֶׁנִּתְּנוּ לְאַחַר הַתַּאֲרִיךְ הַנָּקוּב בּוֹ.

אוּלָם, פְּרָזְבּוּל שֶׁנִּכְתַּב בּוֹ תַּאֲרִיךְ מְאֻחָר - נִפְסָל בְּהוֹרָאַת חֲכָמִים, מִפְּנֵי שֶׁבְּאֶמְצָעוּתוֹ יָכוֹל הַמַּלְוֶה לִגְבּוֹת שֶׁלֹּא כַּדִּין גַּם חוֹבוֹת שֶׁהִתְבַּצְּעוּ לְאַחַר כְּתִיבַת הַפְּרָזְבּוּל בְּפֹעַל[י].

הַמִּשְׁנָה מְצַיֶּנֶת כִּי בְּשְׁטָרֵי חוֹב הַדִּין לְהֵפָךְ.

[2] שְׁטָר חוֹב שֶׁנִּכְתַּב בּוֹ תַּאֲרִיךְ מֻקְדָּם - פָּסוּל[יא], מִפְּנֵי שֶׁבְּאֶמְצָעוּתוֹ יָכוֹל הַמַּלְוֶה לִגְבּוֹת נְכָסִים מֵאֲנָשִׁים שֶׁרָכְשׁוּם מֵאֵת הַלֹּוֶה עוֹד לִפְנֵי בְּצוּעַ הַהַלְוָאָה, נְכָסִים שֶׁלֹּא הִשְׁתַּעְבְּדוּ כְּלָל.

אוּלָם, שְׁטָר חוֹב שֶׁנִּכְתַּב בּוֹ תַּאֲרִיךְ מְאֻחָר - כָּשֵׁר, כִּי פֶּגֶם זֶה אֵינוֹ אֶלָּא לְרַעַת הַמַּלְוֶה, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִגְבּוֹת קַרְקָעוֹת שֶׁנִּמְכְּרוּ עַל יְדֵי הַלֹּוֶה לִפְנֵי תַּאֲרִיךְ זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁבְּאוֹתוֹ זְמַן כְּבָר הִתְבַּצְּעָה הַהַלְוָאָה.

[1] פְּרוּזְבּוּל הַמֻּקְדָּם, כָּשֵׁר. וְהַמְאֻחָר, פָּסוּל. [2] שְׁטָרֵי חוֹב הַמֻּקְדָּמִים, פְּסוּלִים. וְהַמְאֻחָרִים, כְּשֵׁרִים.

רבינו עובדיה מברטנורא

פרוזבול המוקדם. שזמנו מוקדם שנכתב שנכתב וזמנו שכתוב בתוכו מתארי קודם, כשר, מפני שהוא כמו של מלוה שכך, דפרוזבול אינו מועיל אלא להלוואות שלפניו, דמשמסרו לבית דין הרי הן בגבויות ואוב אין משמיטות, הלכך הלוואות שבאות אחריו שלא נמסרו לבית דין משמיטות ומשו הכי פסול, שאימר שלא נמסרו לבית דין שלא יגבה מהן הלוואות שבאו אחריו, ומיהו לא הוי כשטר פסול מחמת שהעדים שחתמו בו הוו כשעים שחתמו על שטר מוקדם בשקר, דמלו העדים למימר אנחנו על עיקר המלוה חתמנו ולא על הזמן, שלא נאנו להעיד שנכתב ונחתם ביומו: **והמאוחרים כשרים.** דהוא כמו של מלוה, שאינו טורף לקוחות

מקורות והערות

יח. ראה רמב"ן גיטין לו/א ד"ה "ומי", ריטב"א שם בע"ב ד"ה "איבעי' להו", ר"ן שם בע"א ד"ה "בשתי", המאירי שם בע"ב ד"ה "ומכל מקום". **יט.** ראה רמב"ם הלכות שמיטה פרק ט' הלכה ב-ג. לגבי עבודות האדמה בשביעית בזמן הזה, ראה רמב"ם הלכות תרומות פרק א' הלכה כ"ו, והלכות בית הבחירה פרק ו' הלכה ט"ז. **כ.** על פי הרמב"ם בפירוש המשנה. רש"י (גיטין לו/א ד"ה "מוסרני") מפרש: מוסר אני את שטרי החוב בידכם. **כא.** "מלאכת שלמה" על פי "נימוקי יוסף". כך אכן נפסק ב"שולחן ערוך" (חו"מ סימן ס"ז סעיף י"ט), אם כי יש מן הראשונים (ראה בפירושי הראשונים לגיטין לו/א וב"פני יהושע" שם) הכותבים, כי פרוזבול אינו מועיל למלווה על פה. **כב.** ראה תוספות גיטין לג/א ד"ה "לא שנא", וסמ"ע חו"מ סימן ס"ז ס"ק ל"ח. **כג.** חו"מ סימן ס"ז סעיף י"ח. **כד.** ראה "שולחן ערוך הרב" הלכות הלוואה סימן ל"ה. **כה.** שם סעיף י"ט-כ'. **כו.** "פרישה" חו"מ סימן ס"ז ס"ק כ"ג. **כז.** בתנאי שאינו מוצא אפשרות לגבות מן הלווה. **כח. פרוזבול ללא תאריך:** גם פרוזבול ללא כל תאריך - פסול, שכן, כתיבתו ללא זמן יש בה רגלים לדבר כי בכוונת המלווה לשקר ופסלוהו חכמים, זאת אף אם

ביאור

הַמִּשְׁנָה שָׁבָה לַעֲסֹק בַּפְּרָזְבּוּל.

[3] אָדָם שֶׁלָּוָה מֵחֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים, עַל חֲמִשְׁתָּם לִכְתֹּב פְּרָזְבּוּל, שֶׁהֲרֵי הַפְּרָזְבּוּל נִכְתָּב עַל יְדֵי הַמַּלְוֶה. אָדָם שֶׁהִלְוָה לַחֲמִשָּׁה בְּנֵי אָדָם, כּוֹתֵב פְּרָזְבּוּל אֶחָד, שֶׁבּוֹ הוּא כּוֹלֵל אֶת כָּל חוֹבוֹתָיו.

[3] אֶחָד לוֶה מֵחֲמִשָּׁה, כּוֹתֵב פְּרוּזְבּוּל לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. חֲמִשָּׁה לוֹוִין מֵאֶחָד, אֵינוֹ כּוֹתֵב אֶלָּא פְּרוּזְבּוּל אֶחָד לְכֻלָּם:

רבינו עובדיה מברטנורא

[3] אחד לוה מחמשה וכו'. שכתוב בשטר: **כותבין פרוזבול לכל אחד ואחד.** שכל מלוה ומלוה צריך שימסור שטרותיו לב"ד ויכתוב לו פרוזבול, הלכך כשמתאכל לוין מע' אינו כותב אלא פרוזבול ע' שמין כמה אלף מלוה ע', ומע"פ שהלוין מרובין כשיכיס למלוה פרוזבול אחד על כולן דיו:

משנה ו'

דף היומי: **יבמות** קט"ו ע"ב

מִשְׁנָה זוֹ עוֹסֶקֶת בַּהַגְבָּלָה עַל תְּקִפּוּת הַפְּרָזְבּוּל: עַל הַלְוָה לִהְיוֹת בַּעַל קַרְקַע.
בְּתוֹךְ דְּבָרֶיהָ תַּזְכִּיר הַמִּשְׁנָה אֶת מַעֲמַד נְכָסֶיהָ שֶׁל אִשָּׁה נְשׂוּאָה. עַל פִּי תַּקָּנַת חֲכָמִים זַכַּאי הַבַּעַל לֶאֱכֹל אֶת הָרְוָחִים הָעוֹלִים מִנְּכָסֶיהָ, וְאִלּוּ קַרְנָם נוֹתֶרֶת בְּבַעֲלוּת הָאִשָּׁה.

ביאור

[1] אֵין אֶפְשָׁרוּת לִכְתֹּב פְּרָזְבּוּל כְּדֵי לִמְנֹעַ שְׁמִטַּת חוֹב, אֶלָּא אִם כֵּן לַלְוֶה יֵשׁ קַרְקַע. טַעַם הַדָּבָר, לְפִי שֶׁאֵין הַלְוֶה יָכוֹל לְהַעֲלִים קַרְקַע מֵעֵינֵי בֵּית הַדִּין, הַמְמַנִּים עַל גְּבִיַּת הַחוֹב, וּכְבָר עַתָּה, נָחְשָׁב הַחוֹב כְּגָבוּי בְּמַדַּת-מָה. אוּלָם מַטַּלְטְלִין אֶפְשָׁר לְהַעֲלִים וּלְהַבְרִיחַ.

פְּרָזְבּוּל הוּא תַּקָּנַת חֲכָמִים הַמּוֹעִילָה בְּעֵת שֶׁבָּהּ נוֹהֶגֶת שְׁמִטַּת כְּסָפִים מִדְּרַבָּנָן בִּלְבַד. בְּכֹחַ חֹוֶז"ל הָיָה גַּם לְתַקֵּן פְּרָזְבּוּל גַּם אִם לַלְוֶה אֵין קַרְקַע, אַךְ הֵם תִּקְּנוּ כֵן לְפִי שֶׁבְּאֹפֶן זֶה הַחוֹב נֶחְשָׁב גָּבוּי מִבְּחִינָה מִסְיֶמֶת, וְכָךְ מְנִעוּ יְצִירַת רֹשֶׁם שֶׁכְּבָיְכוֹל בְּתַקָּנַת פְּרָזְבּוּל עָקְרוּ אֶת מִצְוַת הַשְּׁמִטָּת כְּסָפִים[ל].

אִם אֵין לַלְוֶה קַרְקַע, יָכוֹל הַמַּלְוֶה לְזַכּוֹת לוֹ פִּסַּת קַרְקַע וְעִירָה - "כָּל שֶׁהִיא", אֲפִלּוּ אִי-אֶפְשָׁר לִזְרֹעַ בָּהּ אֶלָּא קֶלַח כְּרוּב אֶחָד בִּלְבָד[לא]. בְּכֹחַ דִּי כְּדֵי לִכְתֹּב פְּרָזְבּוּל, כִּי הַלְוֶה נֶחְשָׁב בַּעַל קַרְקַע שֶׁנָּתַן לִגְבּוֹת מִמֶּנּוּ אֶת הַחוֹב.

בְּמַסֶּכֶת גִּטִּין מֻפָּרֶט רַשִּׁ"י[לב] אֶפְשָׁרוּת מְסְיֶמֶת לִגְבִיַּת חוֹב גְּדוֹל בְּאֶמְצָעוּת קַרְקַע קְטַנָּה, וּלְפִיכָךְ דַּי בְּשִׁעְבּוּד קַרְקַע כָּל שֶׁהִיא כְּדֵי לְאַפְשֵׁר כְּתִיבַת פְּרָזְבּוּל.

[2] הַמִּשְׁנָה מוֹסִיפָה, כִּי דַי בְּכָךְ שֶׁלַּלְוֶה יֵשׁ קַרְקַע הַמְמֻשְׁכֶּנֶת[לג] אֲצֶל מַלְוֶה אַחֵר, אוֹ אַף אִם בִּידֵי הַלְוֶה מְמֻשְׁכֶּנֶת קַרְקַע שֶׁל אָדָם שֶׁלָּוָה מִמֶּנּוּ. טַעַם הַדָּבָר, שֶׁכֵּן קַיֶּמֶת לַלְוֶה זְכוּת בְּקַרְקָעוֹת אֵלֶּה.

[1] אֵין כּוֹתְבִין פְּרוּזְבּוּל אֶלָּא עַל הַקַּרְקַע. אִם אֵין לוֹ, מְזַפֶּה הוּא בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ כָּל שֶׁהוּא. [2] הָיְתָה לוֹ שָׂדֶה מְמֻשְׁכֶּנֶת בָּעִיר, כּוֹתְבִין עָלֶיהָ פְּרוּזְבּוּל. [3] רַבִּי חֲצַפִּית אוֹמֵר, כּוֹתְבִין לְאִישׁ עַל נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ, וְלִיתוֹמִים עַל נִכְסֵי אַפְּטְרוֹפִין:

רבינו עובדיה מברטנורא

אלא על הקרקע. פלוג אם כן יש לו קרקע ללוה, שמא משוך המוב כגבוי ויל ג"ל ופלג קרקע היה לפ יגוש: **אם אין לו.** ללוה, ומלוה יש לו, מזכה לו מלוה ללוה בתוך שדהו קרקע כל דהו וכותבים עליו פרוזבול, ואפילו אחוב מאה מנה, משוך לקרקע כל שהוא רשות לגבות הא כל מוכו, כגון דגבי והדר גבי עד דמשלים כל מוכו: **היתה לו.** ללוה שדה ממושכנת בעיר, יש אומרים משכנו אומה לו יש אומרים כותבין פרוזבול: **כותבין לאיש על נכסי אשתו.** כגון קרקע של נכסי מלוג שהוא אוכל פירות: **על נכסי אפוטרופין.** שלווין לאוכן היתומים והיתומים אין להם קרקע:

[3] רַבִּי חֲצַפִּית מוֹסִיף, כִּי גַּם אָדָם שֶׁיֵּשׁ לְאִשְׁתּוֹ קַרְקַע וְלוֹ יֵשׁ זְכוּת לְאָכְלָה פֵּרוֹתֶיהָ, נֶחְשָׁב בַּעַל קַרְקַע לְעִנְיַן כְּתִיבַת פְּרָזְבּוּל.

זֹאת, וְעוֹד: מִי שֶׁהַלְוָה כֶּסֶף לְיִתוֹמִים בְּאֶמְצָעוּת הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁמִּנָּה עֲלֵיהֶם, יָכוֹל לִכְתֹּב פְּרָזְבּוּל אִם לָאַפּוֹטְרוֹפּוֹס קַרְקַע פְּרָטִית מִשֶּׁלּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלַּיְתוֹמִים אֵין קַרְקַע כְּלָל. טַעַם הַדָּבָר, לְפִי שֶׁתַּקָּנַת פְּרָזְבּוּל שֶׁנּוֹעֲדָה לִפְטֹר מֵחוֹבַת שְׁמִטַּת כְּסָפִים שֶׁבָּיְמֵינוּ הִיא מִדְּרַבָּנָן בִּלְבַד, וּבַהֲלָוָאָה לְצֹרְכֵי יְתוֹמִים רָאוּ חֲכָמִים לְהָקֵל בְּיוֹתֵר בַּדָּבָר[לד].

משנה ז'

דף היומי: **יבמות** קט"ז ע"ב

בַּמִּשְׁנָה הַקּוֹדֶמֶת נִתְבָּאַר, כִּי שְׁטַר פְּרָזְבּוּל תָּקֵף רַק אִם לַלְוֶה יֵשׁ קַרְקַע. מִשְׁנָה זוֹ תְּבָרֵר אִם כַּוָּנַת דְּבוּרִים הַשָּׁיֶכֶת לַלְוֶה, דַּיְנָהּ בְּקַרְקַע הַמְאֻפְשֶׁרֶת כְּתִיבַת פְּרָזְבּוּל.
בֵּין הַיֶּתֶר תַּעֲסֹק הַמִּשְׁנָה בִּמְלֹאכֶת "קוֹצֵר" בַּשַּׁבָּת. הַגְּדָרַת מְלֹאכָה זוֹ הִיא: עֲקִירַת דָּבָר מִמְּקוֹם גִּדּוּלוֹ.

ביאור

כַּוָּנַת דְּבוּרִים **הַמְנַחַת** עַל הַקַּרְקַע - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר סוֹבֵר כִּי דַּיְנָהּ בְּקַרְקַע,

כַּוָּנַת דְּבוּרִים, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, הֲרֵי הִיא כְּקַרְקַע,

רבינו עובדיה מברטנורא

כוונת דבורים וכו'. כשהיא מחוברת נטיע הכל מודים שהיא כקרקע לכל דבר, ואם היתה מונחת על גבי יתדות הכל מודים שהיא ככלים

מקורות והערות

יעידו עדים על תאריך כתיבתו (ספר הישר לר"ת, חלק החידושים, סימן קל"ח). ככל הנראה, זו הסיבה שאין מניעה לערוך פרוזבול בעל פה (ראה בביאורנו בסוף המשנה הקודמת), שכן, מאחר שאי אפשר לכתוב תאריך בפרוזבול בעל פה, אין לחשוש כי בדעת המלווה לשקר. **כט.** לדעת רש"י (בבא מציעא עב/א ד"ה "פסולין") פסלות השטר היא לגבות בו נכסים משועבדים, אם כי עדיין הוא יכול לשמש כשטר ראיה. כדבריו פוסק ה"שולחן ערוך" (חו"מ סימן מ"ג סעיף ז). אולם דעת בעלי התוספות (שם ד"ה "שטר") כי הוא פסול אף לשמש כשטר ראייה. **ל.** "תוספות יום טוב". **לא.** הרמב"ם בפירוש המשנה. **לב.** לז/א ד"ה "אלא". לפירוש נוסף ראה בתוספות שם ד"ה "שלא". **לג.** לשון המשנה "ממושכנת **בעיר**" הינו לאו דווקא ("משנה ראשונה"). **לד.** "ערוך השולחן" חו"מ סימן ס"ז סעיף י"א.

ביאור

וּלְפִיכָךְ אִם יֵשׁ לַלָּוֶה כְּדֵי כָּךְ, יָכוֹל הַמַּלְוֶה לִכְתֹּב פְּרוֹזְבּוּל. כְּמוֹ כֵן, כְּדֵי זוֹ אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה, כְּדֵין חֵפֶץ הַמְּחֻבָּר לַקַּרְקַע שֶׁדִּינוֹ כְּקַרְקַע, שֶׁאֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה לְעוֹלָם. זֹאת, וְעוֹד: לְדַעַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הַדָּבָשׁ שֶׁבְּכַוָּרֶת זוֹ מֻגְדָּר כְּגִדּוּל-קַרְקַע, וּלְפִיכָךְ הָרוֹדֶה מִמֶּנָּה דְּבַשׁ בַּשַּׁבָּת, חַיָּב, כִּי עָבַר עַל אִסּוּר "קוֹצֵר".

חֲכָמִים חוֹלְקִים עַל כָּל דְּבָרָיו: כַּוָּרַת **הַמְּנַחַת** עַל קַרְקַע, אֵינָהּ מֻגְדֶּרֶת כְּקַרְקַע וּלְפִיכָךְ, אֵינָהּ מְאֻפְשֶׁרֶת כְּתִיבַת פְּרוֹזְבּוּל; הִיא מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה; הַדָּבָשׁ אֵינוֹ גִּדּוּל-קַרְקַע, וְהָרוֹדֶה מִמֶּנָּה בַּשַּׁבָּת "פָּטוּר" - אֶבָל אָסוּר מִדְּרַבָּנָן.

וְכוֹתְבִין עָלֶיהָ פְּרוֹזְבּוּל, וְאֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה בְּמִקּוֹמָהּ, וְהָרוֹדֶה מִמֶּנָּה בַּשַּׁבָּת חַיָּב. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵינָהּ כְּקַרְקַע, וְאֵין כּוֹתְבִין עָלֶיהָ פְּרוֹזְבּוּל, וּמְקַבֶּלֶת טֻמְאָה בְּמִקּוֹמָהּ, וְהָרוֹדֶה מִמֶּנָּה בַּשַּׁבָּת פָּטוּר:

רבינו עובדיה מברטנורא

ואינה כקרקע, לפי שמלקו מלפי שמוכחת על גבי קרקע ואינה מתוברת כטיט: **ר"א אומר הרי היא כקרקע.** ונקנית בכסף כשטר ומשוקה כקרקע: **וכותבין עליה פרוזבול.** אם יש ללוה כדאית כמילו היה לו קרקע: **ואינה מקבלת טומאה.** כדרך שהקרקע מתטמאת מילו מקבל טומאה: **והרודה.** מחלוקת דבר שמתוכה נכנס מיד מטמא כתולש דבר מתקוס מצורו, דכתיב (ש"מ יד) ויטצול חותה ביערת הדבש וכי מה ענין יער אצל דבש, אלא מה יער המתלש ממנו נכנס מיד מטמא. אף דבש הרודה ממנו נכנס מיד מטמא. ואין הלכ' כר"ש:

דְּרַע"ב מַבְהִיר, כִּי הַמִּשְׁנָה עוֹסֶקֶת בְּכַוָּרַת **הַמְּנַחַת** עַל הַקַּרְקַע, אַךְ הַכֹּל מוֹדִים כִּי כַּוָּרַת הַמְּחֻבֶּרֶת לַקַּרְקַע בְּאֶמְצָעוּת טִיט, דִּינָהּ כְּקַרְקַע (לְגַבֵּי פְּרוֹזְבּוּל וְקַבָּלַת טֻמְאָה); וּמֵאִידָךְ, הַכֹּל מוֹדִים כִּי כַּוָּרַת הַמְּנַחַת עַל יְתֵדוֹת אוֹ כְּלָנְסָאוֹת, אֵינָהּ כְּקַרְקַע.

משנה ח'

דף היומי: **יבמות קי"ז ע"ב**

הַמִּשְׁנָה תִּפָּרֵט כֵּיצַד יִנָּהֲגוּ לַוֶּה וּמַלְוֶה אִם הַמַּלְוֶה לֹא כָתַב פְּרוֹזְבּוּל.

בְּתוֹךְ הַדְּבָרִים תַּזְכִּיר הַמִּשְׁנָה הֲלָכָה הַשְּׁנוּיָה בְּמַסֶּכֶת מַכּוֹת לְגַבֵּי רוֹצֵחַ בִּשְׁגָגָה הַגּוֹלֶה לְעִיר מִקְלָט.

ביאור

[1] אִם לְאַחַר הַשְּׁבִיעִית בָּא הַלָּוֶה לְהַחֲזִיר חוֹב שֶׁחָלְפָה עָלָיו שְׁנַת הַשְּׁבִיעִית - יֹאמַר לוֹ הַמַּלְוֶה: "מְשֻׁמֶּטֶת אָנִי". כְּלוֹמַר, הַתּוֹרָה מִצְוָה שֶׁאַוְתֵּר עַל הַחוֹב[לה]. הָיָה וְהֵגִיב הַלָּוֶה: "אַף עַל פִּי כֵן" - בְּרְצוֹנִי לְשַׁלֵּם לְךָ, רַשַּׁאי הַמַּלְוֶה לְקַבֵּל הֵימֶנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר[לו], "וְזֶה **דְּבַר** הַשְּׁמִטָּה. שְׁמוֹט כָּל בַּעַל מַשֵּׁה יָדוֹ אֲשֶׁר יַשֶּׁה בְּרֵעֵהוּ. לֹא יִגֹּשׂ אֶת רֵעֵהוּ וְאֶת אָחִיו", חֲזַ"ל דָּרְשׁוּ "דָּבָר" מִלְּשׁוֹן דִּבּוּר, וּמִכָּךְ שֶׁנִּכְתַּב "דָּבָר" בִּלְשׁוֹן יָחִיד, דָּרְשׁוּ כִּי דַי לוֹ לַמַּלְוֶה לְסָרֵב בְּדִבּוּר פַּעַם אַחַת.

[1] הַמַּחֲזִיר חוֹב בַּשְּׁבִיעִית, יֹאמַר לוֹ, "מְשֻׁמֶּטֶת אָנִי". אָמַר לוֹ, "אַף עַל פִּי כֵן", יְקַבֵּל מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה".

רבינו עובדיה מברטנורא

המחזיר חוב בשביעית. נסוף שביעית להיינו בשמיטתם, שאין שביעית משמטת אלא בסופה, שנאמר (דברים טו) מקץ שבע שנים: **אמר לו אעפ"כ.** פ"ל הלוה אעפ"כ אני רוצה לפרוע לך: **יקבל ממנו.** ואע עוד אלא שמותר לו שמחל ידו פשוטה לקבל בשעה שאומר לו משמט אני: **שנאמר וזה דבר השמטה.** כלומר דבור בעלמא שמוציא מפיו שהוא משמט דיו, ובדבור ראשון שאמר משמט אני אפי ואין לריך שיאמר וישנה שנאמר וזה דבר, אין לך אלא דבור ראשון, וכן וזה דבר הכתוב:

המשך משנה ח'

דף היומי: **יבמות קי"ח ע"ב**

ביאור

[2] כֵּיוָן שֶׁיָּצָא בְּדָבָר דְּרִשַׁת חֲזַ"ל מִן הַתֵּבָה "דְּבַר" שֶׁנִּכְתְּבָה לְגַבֵּי רוֹצֵחַ בִּשְׁגָגָה שֶׁגָּלָה לְעִיר מִקְלָט. אִם מַבְחִין הָרוֹצֵחַ כִּי בְּנֵי עִיר הַמִּקְלָט אֲלֵיהֶם גָּלָה מְבַקְּשִׁים לְכַבְּדוֹ, חַיָּב הוּא לְהוֹדִיעָם: "רוֹצֵחַ אָנִי", אֵינִי רָאוּי לְכָבוֹד. אִם גַּם לְאַחַר שֶׁהִתְוַדּוּ לַעֲבָרוֹ, הֵם חֲפֵצִים לְכַבְּדוֹ, אֵין מֶטֶל עָלָיו לִמְנָעָם מִן הַכִּבּוּד, שֶׁהֲרֵי אָמְרָה תּוֹרָה[לז] "וְזֶה **דְּבַר** הָרֹצֵחַ", עָלָיו לְדַבֵּר פַּעַם אַחַת, וְתוּ לֹא.

[2] כֵּיוָן שֶׁיָּצָא בּוֹ, רוֹצֵחַ שֶׁגָּלָה לְעִיר מִקְלָטוֹ וְרָצוּ אַנְשֵׁי הָעִיר לְכַבְּדוֹ, יֹאמַר לָהֶם, "רוֹצֵחַ אָנִי". אָמְרוּ לוֹ, "אַף עַל פִּי כֵן", יְקַבֵּל מֵהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְזֶה דְּבַר הָרוֹצֵחַ":

מקורות והערות

לה. רא"ש. לו. דברים, טו/ב. לז. דברים, יט/ד.

משנה ט'

דף היומי: **יבמות קי"ט ע"ב**

בְּמִשְׁנָה זוֹ חוֹתֵם רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ אֶת מַסֶּכֶת שְׁבִיעִית.

בִּתְחִלָּתָהּ מַשְׁלִימָה הַמִּשְׁנָה אֶת נִדּוֹנָהּ מִן הַמִּשְׁנָה הַקּוֹדֶמֶת, כֵּיצַד יִנְהֲגוּ לוֹוֶה וּמַלְוֶה בְּחוֹב שֶׁנִּשְׁמַט בַּשְּׁבִיעִית.

לְאַחַר מִכֵּן תַּעֲסֹק הַמִּשְׁנָה בַּהֲלָכוֹת שׁוֹנוֹת.

[1] הַמַּחֲזִיר חוֹב בַּשְּׁבִיעִית, רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ. [2] הַלּוֶה מִן הַגֵּר שֶׁנִּתְגַּיְּרוּ בָנָיו עִמּוֹ, לֹא יַחֲזִיר לְבָנָיו. וְאִם הֶחֱזִיר, רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ. [3] כָּל הַמִּטַּלְטְלִין נִקְנִין בְּמְשִׁיכָה. וְכָל הַמְקַיֵּם אֶת דְּבָרוֹ, רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ:

ביאור

[1] לוֹוֶה שֶׁהֶחֱזִיר חוֹב שָׁמוּט, רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ, שֶׁבְּכָךְ הוּא מוֹנֵעַ סַרְבָנוּת שֶׁל מַלְוִים לְהַלְווֹת סָמוּךְ לַשְּׁמִטָּה מֵחֲשָׁשׁ כִּי לֹא יִפָּרְעוּם וּמַצִּילָם מֵאִסּוּר הַתּוֹרָה[לח] "הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן יִהְיֶה דָּבָר עִם לְבָבְךָ בְּלִיַּעַל לֵאמֹר, קָרְבָה שְׁנַת הַשֶּׁבַע שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה וְרָעָה עֵינְךָ בְּאָחִיךָ הָאֶבְיוֹן וְלֹא תִתֵּן לוֹ - וְקָרָא עָלֶיךָ אֶל ה' וְהָיָה בְךָ חֵטְא"[לט].

אַגַּב הֲלָכָה זוֹ מְבִיאָה הַמִּשְׁנָה מִקְרִים נוֹסָפִים שֶׁרוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה מֵהֶם.

הֲלָכָה הִיא כִּי "גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר - כְּקָטָן שֶׁנּוֹלַד", כָּל קִרְובָיו מִתְקוֹפַת גִּיּוּרוֹ אֵינָם נֶחְשָׁבִים כִּקְרוֹבָיו, גַּם אִם הִתְגַּיְּרוּ[מ].

[2] גּוֹי וּבָנָיו שֶׁהִתְגַּיְּרוּ, וְלֹא הָיָה הַגֵּר צָאֱצָאִים לְאַחַר הִתְגַּיְּרוֹ - בְּמוֹתוֹ אֵין בָּנָיו יוֹרְשִׁים אוֹתוֹ, כִּי לְפִי הֲלָכָה אֵין בֵּינֵיהֶם כָּל קְרָבָה. לְפִיכָךְ, אָדָם שֶׁלָּוָה כְּסָפִים מִגֵּר זֶה, אֵינוֹ חַיָּב לַהֲשִׁיבָם לְבָנָיו. אַךְ אִם הֶחֱזִיר לָהֶם - רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ, כִּי אִם לֹא הָיָה עוֹשֶׂה כֵּן, הָיָה חֲשָׁשׁ פֶּן יִתְמַרְמְרוּ בָנָיו, יִתְחָרְטוּ מִגֵּרוּתָם וְיָמִירוּ אֶת דָּתָם, וְכָל יְמֵיהֶם יֶחֱטְאוּ.

הַעֲבָרַת בְּעָלוּת נַעֲשֵׂית בְּאֶמְצָעוּת מַעֲשֶׂה קִנְיָן. אַחַת מִצּוּרוֹת הַקִּנְיָן הִיא "מְשִׁיכָה" - מְשִׁיכַת הַחֵפֶץ עַל יְדֵי הַקּוֹנֶה לְתוֹךְ רְשׁוּתוֹ[מא]. בְּכָךְ הוּא מְסַמֵּל אֶת קִנְיָתוֹ.

[3] בְּקִנְיַן "מְשִׁיכָה" (לְמַעַט קִנְיַן כֶּסֶף) אֶפְשָׁר לְקָנוֹת מִטַּלְטְלִים לְסוּגֵיהֶם. אוּלָם, קִנְיָה בְּאֶמְצָעוּת הַסְכָּמָה בְּעַל פֶּה, אֵינָהּ וְלֹא כְלוּם.

רבינו עובדיה מברטנורא

המחזיר חוב בשביעית. לוה שמומר למלוה מעפ"כ, ומחזיר לו מעותיו רוח מכמים נוחה הימנו: **לא יחזיר לבניו.** פירוש להחזיר לבניו אם מת הגר: **ואם החזיר רוח חכמים נוחה הימנו.** ודוקא לבניו שמגיירו עמו משום דעובד כוכבים יורש את אביו מן התורה לכתיב (דברים ג) כי ירושם לעשו נתתי את הר שעיר, ואם לא יחזיר לבניו יש למחות שמא יחזרו לקורס שיממרו אם היו עובדי כוכבים היו יורשים אביהם והיו ליכין להחזיר להם. אבל אם היתה תורתם שגה בקדושה ולידתם בקדושה דמעולם לא ירשו את אביהם מן התורה ולא היתה ירושה זו רלויה להם לעולם אין למחות בזה שמא יחזרו לקורס, והמחזיר להם אין רוח מכמים נוחה הימנו: **כל המטלטלין נקנין במשיכה.** וכל זמן שלא משך יכול כל אחד מהם לחזור בו, ואע"פ שנתן המעות אין המעות קונות עד שימשוך המפץ הנקנה, ואעפ"כ המקיים את דבריו ואינו חוזר בו ואפילו לא משך רוח מכמים נוחה הימנו, דהכי תניא מיפת נדק והין נדק (ויקרא יט) שיהא נלו שלך נדק והין שלך נדק:

עִם זֹאת, מִי שֶׁאֵינוֹ חוֹזֵר בּוֹ מֵהַסְכָּמָה בְּעַל פֶּה[מב] לְבִצּוּעַ קִנְיָן, רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ, עַל הֲגִינוּתוֹ וּמוּסָרִיּוּתוֹ[מג].

הָרַמְבַּ"ם[מד] מְסַיֵּם אֶת הִלְכוֹת שְׁמִטָּה בְּכָךְ שֶׁשָּׂכָר מִצְוַת הַשְּׁמִטָּת כְּסָפִים מְבָטָּח מִן הַתּוֹרָה כְּבָר בָּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר[מה] "כִּי בִּגְלַל הַדָּבָר הַזֶּה יְבָרֶכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֶׂךָ וּבְכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ".

הדרן עלך מסכת שביעית

מקורות והערות

לח. דברים, טו/ט. **לט.** "משנה ראשונה". **מ.** אם כי חכמים תקנו שלגבי הלכות מסויימות הם נחשבים קרוביו. **מא.** גם "סימטא" מוגדרת לצורך זה כרשות הלוקח, שכן זכות זו מוקנית לרבים לקיים בה משא ומתן. **מב.** "תוספות יום טוב". **מג.** חז"ל דרשו כן מהפסוק (ויקרא, יט/לו) "יְהִין צֶדֶק יִהְיֶה לָכֶם", שיהיה הן (- אמירת "כן") שלך צדק. **מד.** הלכות שמיטה פרק ט' הלכה ל'. **מה.** דברים, טו/י.

שיעורי הדף היומי ברחבי הארץ

שהוקמו ע"י בית המדרש **"מאורות הדף היומי"**
והנאמרים ע"י רבני בית מדרשנו

ב"ה זכינו שמשפחת **מאורות הדף היומי** הכפילה והשלישה את עצמה במאות שיעורים נוספים ברחבי הארץ.
גבאי בתי כנסת וראשי קהילות המעוניינים להקים שיעור בדף היומי מוזמנים בזאת לפנות למשרדינו: 03-5775333

אזור המרכז

אבן יהודה **ביהכ"נ אורות אבן יהודה** הרב אהרן בדיחי	**אור יהודה** **ביהכ"נ עטרת כהנים** הרב אליצור חרמון	**אור יהודה** **ביהכ"נ חסדי שמחה** הרב אריה ליבוביץ	**אור יהודה** **ביהכ"נ אוהל משה** הרב יוסף גוטליב	**אור עקיבא** **ביהכ"נ אוהל מרים (בית משפחת אנקונינה)** הרב יצחק פלינקר	**אורנית** **ביהכ"נ היכל משה** הרב ישראל לבל	**אזור** **ביהכ"נ בית פלטיאל** הרב מרדכי טולידנו
אלעד **ביהכ"נ שמעון הצדיק** הרב אלמוג שפירא	**אלעד** **ביהכ"נ צאנז** הרב גדליה וינגרטן	**אלעד** **ביהכ"נ הר"ן** הרב שלמה ולס	**אלעד** **ביהכ"נ שער התורה** הרב שמעון גלינסקי	**אלעד** **ביהכ"נ חניכי הישיבות חפץ חיים** הרב יהושוע בוגין	**אלעד** **ביהכ"נ תתן אמת ליעקב** הרב שלמה ווכניש	**אלעד** **ביהכ"נ שיח אליעזר** הרב יעקב ישראל רוזנברג
אלעד **ביהכ"נ שירת נפתלי** הרב אברהם חיים שטרן	**אלעד** **ביהכ"נ רמת מאיר** הרב יוסף חיים פארן	**אלעד** **ביהכ"נ סלבודקא** הרב ישראל מאיר יונגר	**אלעד** **ביהכ"נ דרך חיים** הרב איתמר גוטל	**אלעד** **חניכי הישיבות - ג. שאול** הרב מנשה ניסים	**אלעד** **ביהכ"נ אחות אחים** הרב רפאל דינין	**אלעד** **ביהכ"נ אחיעזר הספרדי** הרב יעקב גולד
אלעד **ביהכ"נ בני הישיבות** הרב ישראל אורדמן	**אלעד** **ביהכ"נ משכן ישראל** הרב אברהם ציטרנבוים	**אלעד** **ביהכ"נ היכל הצדיק** הרב יהודה אריה וולך	**אלעד** **ביהכ"נ שערי רחמים** הרב יניב אהרוני	**אלעד** **ביהכ"נ היכל משה** הרב נפתלי צבי גרשוני	**אלעד** **בית משפ' מלול** הרב שמעון יוסף מלול	**אלעד** **חניכי הישיבות - ג. שאול** הרב יעקב פולק
אלעד **בני תורה לעדת התימנים** הרב שלמה זלמן סופר	**אלעד** **בית הוראה אחיעזר** הרב יוסף שטרנפלד	**אלעד** **ביהכ"נ סערט ויז'ניץ** הרב יחיאל פוירשטיין	**אלעד** **ביהכ"נ בית מאור** הרב שלמה פרלמן	**אלעד** **ביהכ"נ אוהל יעקב** הרב מנחם דרורי	**אלעד** **ביהכ"נ מאור ישראל** הרב דוד לוי	**אלעד** **ת.הישיבות-נוסח ספרד** הרב יוסף הבלין
אלעד **אור דוד** הרב ישראל לוי	**אלעד** **ביהכ"נ מגן אברהם** הרב יעקב רפאל	**אלעד** **ת.הישיבות-רמת מאיר** הרב אליהו שפירא	**אלעד** **ביהכ"נ שירת נפתלי** הרב יצחק גנוט	**אלפי מנשה** **ביהכ"נ המצפה** הרב ינון נקש	**אלקנה** **ביהכ"נ אשל אלקנה** הרב הושע רבינוביץ	**בארות יצחק** **ביהכ"נ בית יצחק** הרב ירון בן דוד
בארות יצחק **ביהכ"נ המרכזי** הרב שמואל ישראלי	**בני ברק** **ביהכ"נ כתר תורה** הרב חיים פהלבני	**בני ברק** **ביהכ"נ וועריצקי** בשעה 19:30	**בני ברק - ק. הרצוג** **ביהכ"נ היכל שלמה** הרב אליהו הורביץ	**בני ברק** **ביהכ"נ במלון ויז'ניץ - ציפורי קלאס** הרב מרדכי גנוט	**בני ברק** **ביהכ"נ קהל חסידים רמת אלחנן** הרב יעקב רפאל מורסיאנו	**בני ברק** **ביהכ"נ דרכי אי"ש** הרב אשר הופמן
בני ברק **ביהכ"נ וואסלוי רמת אהרן** הרב אברהם יוסף מנדל	**בני ברק** **ביהכ"נ קמארנא** הרב שלמה הלוי קליין	**בני ברק ק. הרצוג** **ביהכ"נ בית בצלאל עולי גרוזיה** הרב בן ציון טטרואשווילי	**בני ברק** **ביהכ"נ במלון ויז'ניץ - ציפורי קלאס** הרב בנימין קובלסקי	**בני ברק** **ביהכ"נ היכלא רשב"י ובית יוסף** הרב י. מ. עזדן	**בני ברק** **ביהכ"נ אישי ישראל** הרב יעקב קראם	**בני ברק** **ביהכ"נ אשלג** הרב אליעזר ברזל
בני ברק **ביהכ"נ ספינקא** הרב אשר קובלסקי	**בני ברק-ק. הרצוג** **ביהכ"נ ביסטרץ** הרב אריה אלישיב	**בני ברק** **ביהכ"נ ביאלא** הרב אברהם אביש רבינוביץ	**בני ברק** **ביהכ"נ הספרדי** הרב ישראל חבזה	**בני ברק** **ביהכ"נ היכל דב צבי שע"י ת"ת תשב"ר** הרב יוסף שוורץ	**בני ברק** **ביהכ"נ בית הלל** הרב יחזקאל כץ	**בני ברק** **ביהכ"נ סוכטשוב** הרב אשר קובלסקי
בני ברק **ביהכ"נ בואבוב** הרב אלעזר כהן	**בני ברק** **ביהכ"נ ביאלה** הרב אברהם מנדל	**בני ברק** **ביהכ"נ תפילה למשה** הרב אליהו חורי	**בני ברק** **ביהכ"נ בעלזא-בן יעקב** הרב יהושע לנגנויער	**בני ברק** **ביהכ"נ בית אברהם** הרב אליעזר ספראי	**בני ברק** **ביהכ"נ ישועה ליהודה** הרב יהושע לוי	**בני ברק** **ביהכ"נ משכן שמואל** הרב אשר רוח
בני ברק **ביהכ"נ תפארת ישראל** הרב אריאל גרף	**בני ברק** **ביהכ"נ צא"י-אגף חדש** הרב יאיר גולדשטוף	**בני ברק** **התאחדות ספרדים** הרב מיכאל המאירי	**בני ברק** **ביהכ"נ סטרופקוב** הרב משה צוויבל	**בני ברק** **ביהכ"נ שירת ישראל** הרב מרדכי טולידנו	**בני ברק** **ביהכ"נ נתיבי שמעון** הרב שלמה יצחק לסרי	**בני ברק** **ביהכ"נ ביאלה** הרב דוד גולדברג

בני ברק **ביהכ"נ סוכטשוב** הרב חיים דוד קובלסקי	**בני ברק** **ביהכ"נ ברית ישראל** הרב דוד רוזנצוייג	**בני ברק** **ביהכ"נ אהל אברהם** הרב רפאל נוסבוים	**בני ברק** **ביהכ"נ ישראל הצעיר** הרב ברוך ברוורמן	**בני ברק** **ביהכ"נ קמארנא** הרב מרדכי שלמה כהן	**בני ברק** **משרד אור הלפיד - שי משב** הרב אברהם י. קנייבסקי

שיעורי הדף היומי ברחבי הארץ

שהוקמו ע"י בית המדרש "מאורות הדף היומי"
והנאמרים ע"י רבני בית מדרשנו

אזור המרכז

בני ברק **ביהכ"נ קהל חסידים** הרב יוסף סגל	**בני ברק** **ביהכ"נ חברון** הרב יוסף צבי ז'ק	**בני ברק** **קהל חסידים רמת אהרון** הרב יהושע בוגרד	**בני ברק** **ביהכ"נ אור יצחק** הרב מרדכי גרזי	**בני ברק** **ביהכ"נ קוצק סוקולוב** הרב יעקב משה ליזרוק	**בני ברק** **ביהכ"נ ראחוב** הרב אפרים פישהוף	**בני ברק** **ביהכ"נ סוכוטשוב** הרב משה קובלסקי
בני ברק **בית מ. דוד** הרב יהודה דויד	**בני ברק** **תפארת איתמר נדבורנא** הרב שואל לייב טאבאק	**בני ברק** **ביהכ"נ וורצקי** הרב מיכאל המאירי	**בני ברק** **ביהכ"נ סערט ויז'ניץ** הרב שלמה לשינסקי	**בני ברק** **ביהכ"נ נר למאור החיים** הרב יוסף סגל	**בני ברק** **ביהכ"נ ברית ישראל** הרב אברהם צבי סלופסקי	**בני ברק** **ביהכ"נ תורת אבות** הרב איתמר נויפלד
בני ברק **ביהכ"נ חוג חתם סופר** הרב ישראל מ. גולדברג	**בני ברק** **ביהכ"נ אביר יעקב** הרב משה מיכאלי	**בני ברק** **ביהכ"נ עטרת משה** הרב יעקב שאמה	**בני ברק** **ביהכ"נ קהל חסידים** הרב יוסף טוננפלד	**בני ברק** **ביהכ"נ סערט ויז'ניץ** הרב מנחם מנדל הגר	**בני ברק** **ביהכ"נ שלום ורעות** הרב משה שכטר	**בני ברק** **ביהכ"נ דברי שיר** הרב צבי קריזר
בני ברק **ביהמ"ד הגדול - נדברונה** הרב פנחס משה לנדמן	**בני ברק** **ביהכ"נ נר למאור החיים** הרב יעקב סגל	**בני ברק** **ביהכ"נ אשלג** הרב יואל אמזל	**בני ברק** **ביהכ"נ אור חסד לאברהם** הרב יעקב אריאלי	**ברקת** **ביהכ"נ אוהל משה** הרב נרי גיאת	**בת ים** **ביהכ"נ שיכון ותיקים** הרב אליהו גולד	**בת ים** **ביהכ"נ באבוב** הרב ישראל פיירמן
בת ים **ביהכ"נ נסי נסים** הרב דב שוורץ	**בת ים** **במשרד עו"ד בנימיני** הרב שלמה יאקאב	**בת ים** **ביהכ"נ חיים שאל** הרב שלמה הראל מלכה	**בת ים** **ביהכ"נ גיבורי ישראל** הרב שמחה קאהן	**בת ים** **ביהכ"נ נועם אלימלך** הרב דורון ימין	**גבעת שמואל** **ביהכ"נ בית מתתיהו** הרב מאיר גרוסברד	**גבעת שמואל** **ביהכ"נ רמת הדקלים** הרב בן ציון קובלסקי
גבעת שמואל **ביהכ"נ רינת ישראל** הרב משה אפרת	**גבעת שמואל** **לכו נרננה - קרליבך** הרב שמואל פרוכטר	**גבעת שמואל** **ביהכ"נ צעירי הגבעה** הרב עזריאל לרנר	**גבעת שמואל** **ביהכ"נ רינת ישראל** הרב יוסף להנר	**גבעת שמואל** **ביהכ"נ נוה שמואל** הרב שלמה רוטנברג	**גבעת שמואל** **ביהכ"נ היכל רחמים** הרב מרדכי כהן	**גבעת שמואל** **ביהכ"נ היכל רחמים** הרב שמואל פרוכטר
גבעתיים **ביהכ"נ שבטי ישראל** הרב יהודה כץ	**גבעתיים** **ביהכ"נ בניין הרבנות** הרב יוסף הרבסט	**גבעתיים** **ביהכ"נ שבטי ישראל** הרב יוסף חיים קרויזר	**גימזו** **ביהכ"נ הספרדי** הרב אליאב מאיר	**גלילות** **ביהכ"נ חיל מודיעין - צ. גלילות** הרב דוד מינקוביץ	**גני תקוה** **ביהכ"נ נוה שלום** הרב יחיאל ברזילי	**הוד השרון** **ביהכ"נ המרכזי** הרב יצחק ביר
הוד השרון **ביהכ"נ בית אל** הרב יהודה לוגסי	**הוד השרון** **ביהכ"נ המרכזי** הרב יהודה לוגסי	**הרצליה** **ישיבת חזון מרדכי** הרב מאיר דוד שמואלי	**הרצליה** **ביהכ"נ היכל מרדכי** הרב עקיבא רוטנברג	**הרצליה** **ביהכ"נ בר אילן** הרב מרדכי כהן	**הרצליה** **מדרשת חפץ חיים** הרב חנוך יצחקי	**הרצליה** **מדרשת חפץ חיים** הרב בן ציון פרישמן
הרצליה **ביהכ"נ אהל משה** הרב עקיבא רוטנברג	**חולון** **ביהכ"נ בית דוד שכונה ח' 300** הרב משה מרדכי גרוסמן	**חולון** **ביהכ"נ מגן דוד** הרב מאיר חאלו	**חולון** **ביהכ"נ בית יוסף** הרב ארז חזני	**חשמונאים** **ביהכ"נ ירואך עם שמש** הרב אליעזר ינוקא	**חשמונאים** **ביהכ"נ חסדי אברהם** הרב מיכאל דהן	**טירת יהודה** **ביהכ"נ היכל יוסף** הרב נפתלי צבי גרשוני
כפר סבא **בית החולים מאיר** הרב מרדכי כהן	**כפר סבא** **ביהכ"נ המרכזי כ. סבא** הרב משה בר	**כפר סבא** **ביהכ"נ שבת אחים** הרב ישראל לבל	**כפר סבא** **ביהכ"נ ע"ש קוניבסקי** הרב אשר אייזן	**כפר סבא** **ביהכ"נ משכן הראל** הרב איתן כהנא	**כפר סבא** **ביהכ"נ יעקב הרצוג** הרב מרדכי כהן	**כפר סבא** **ביהכ"נ המרכזי כ. סבא** הרב איתן כהנא
כפר סבא **ביהכ"נ יוחנן בן ראובן** הרב יניב כהן	**לוד** **ביהכ"נ המרכזי חב"ד** הרב יורקוביץ ברוך	**מודיעין** **ביהכ"נ קול יעקב** הרב ישי נויגרשל	**מודיעין** **ביהכ"נ קיפודן** הרב שמעון אביגל	**מודיעין** **ביהכ"נ יקיר אפרים** הרב אהרון פאהן	**מודיעין** **ביהכ"נ צעירי מודיעין** הרב יחיאל צדוק	**מודיעין** **ביהכ"נ שבת אחים** הרב ישראל אסולין
מודיעין עילית **ביהכ"נ משכן התורה** הרב יהודה רוזנברג	**מודיעין עילית** **ביהכ"נ בית משפחת גרינמן** הרב אריה וולפין	**מודיעין עילית** **ביהכ"נ קרלין סטולין** הרב יוחנן טויסיג	**מודיעין עילית** **ביהכ"נ שיר ושבחה** הרב דוד מיטלמן	**מודיעין עילית** **בית משפחת גורגוב** הרב מרדכי גורגוב	**מודיעין עילית** **ביהכ"נ קרעטשניף** הרב יחיאל זלצמן	**מודיעין עילית** **ביהכ"נ ויז'ניץ** הרב מרדכי בומבך

מודיעין עילית **ביהכ"נ תורה ותפילה** הרב שמואל לוי	**מודיעין עילית** **ביהכ"נ היכל יצחק** הרב אהרון רייזנר	**מודיעין עילית** **ביהכ"נ בני ישיבות** הרב איתמר מרינגר	**מודיעין עילית** **ביהכ"נ כנסת ישראל** הרב משה ח. גולד	**מודיעין עילית** **ביהכ"נ בית אהרון** הרב עקיבא שיינפלד	**מודיעין עילית** **מנין אברכים ג.דרומית** הרב חיים פרנס

שיעורי הדף היומי ברחבי הארץ

שהוקמו ע"י בית המדרש "**מאורות הדף היומי**"
והנאמרים ע"י רבני בית מדרשנו

אזור המרכז

מודיעין עילית **קהילת מרומי שדה** הרב יחזקאל טומבק	**מודיעין עילית** **ביהכ"נ לתורה ולתפילה** הרב מתתיהו גינסבורגר	**מודיעין עילית** **ביהכ"נ מניין אברכים** הרב אהרון רייזנר	**מודיעין עילית** **ביהכ"נ מניין אברכים** הרב אברהם לוי	**מודיעין עילית** **ביהכ"נ היכל יצחק** הרב דוד מאיר	**מודיעין עילית** **ביהכ"נ שתילי זיתים** הרב אברהם עמרני	**מעלה שומרון** **ביהכ"נ תפארת דב** הרב חיים שיאן
נווה מונסון **בית המועצה הדתית** הרב שלמה בנזימן	**נתניה** **ביהכ"נ אוהל יצחק** הרב יעקב אל-על	**נתניה** **ביהכ"נ מניין אברכים** הרב יהודה שוטן	**נתניה** **ביהכ"נ מרן הבית יוסף** הרב אהרן מושיוב	**נתניה** **ביהכ"נ רבי חי טייב** הרב יואל בן-אור	**נתניה** **ביהכ"נ פאר"י** הרב יצחק לוי ברנשטיין	**נתניה** **ביהכ"נ שערי רחמים** הרב אורי אליה
נתניה **היכל הרהיטים** הרב לוי יצחק ברנשטיין	**נתניה** **ביהכ"נ תפארת למשה** הרב אברהם אהרן	**נתניה** **ביהכ"נ ישראל הצעיר** הרב ישראל פרידמן	**נתניה** **ביהכ"נ מאור ישראל** הרב חיים כחלון	**נתניה** **ביהכ"נ היכל רפאל** הרב יעקב חזיז	**נתניה** **ביהכ"נ אור החיים** הרב יצחק פולק	**נתניה** **ביהכ"נ אהל דניאל** הרב יצחק צח דרזי
נתניה **סגולה-כולל אהבת משה** הרב יוסף חיים שמחון	**נתניה** **ביהכ"נ היכל משה** הרב זאב וקסברג	**נתניה** **ביהכ"נ אהל אליהו** הרב עמרם אהרוני	**נתניה** **ביהכ"נ קדושי השואה** הרב משה שטיגליץ	**עמנואל** **ביהכ"נ חוסט** הרב יעקב יוסף לייפער	**עמנואל** **ביהכ"נ אור זורח** הרב נעימי אליצור	**עמנואל** **ביהכ"נ סלונים** הרב מרדכי קריבוס
עמנואל **ביהכ"נ אור זורח** הרב יגן נקש	**עץ אפרים** **ביהכ"נ עץ אפרים** הרב אהרון רביץ	**פלמחים** **ביהכ"נ מחנה צבאי** הרב יצחק וזנה	**פתח תקווה** **ביהכ"נ ברכי נפשי** הרב גלעד דניאל	**פתח תקווה** **ביהכ"נ תמרכזי כפר גנים ב'** הרב ניסן הנפלינג	**פתח תקווה** **ביהכ"נ המרכזי הספרדי** הרב ישראל מאיר ראני	**פתח תקווה** **ביהכ"נ כנסת ישראל** הרב עמיהוד סלומון
פתח תקווה **ביהכ"נ ארזי הלבנון** הרב גרשון פינקלשטיין	**פתח תקווה** **ביהכ"נ ישראל הצעיר** הרב יצחק מרנשטיין	**פתח תקווה** **ביהכ"נ אור התפילה** הרב אברהם מיואל	**פתח תקווה** **ביהכ"נ רננים** הרב מנחם הבלין	**פתח תקווה** **ביהכ"נ צעירי הציונות** הרב דוד הרשלר	**פתח תקווה** **בית משפחת צברי** הרב גרשון פינקלשטיין	**פתח תקווה** **ביהכ"נ אהל יצחק** הרב שלום צוברי
פתח תקווה **ביהכ"נ כפר גנים** הרב יוסף שלמה קפלן	**פתח תקווה** **ביהכ"נ אור התפילה** הרב בן ציון פרישמן	**פתח תקווה** **ביהכ"נ רמב"ם** הרב מרדכי נוסבוים	**פתח תקווה** **ביהכ"נ רינת אשר** הרב יצחק מרנשטיין	**פתח תקווה** **ביהכ"נ רינת אשר** הרב נתן בומזה	**פתח תקווה** **ביהכנ"ס ע"ש אדמונד ספרא** הרב מרדכי דיין	**פתח תקווה** **ביהכ"נ דרכי נועם** הרב משה רוזנבלום
פתח תקווה **ביהכ"נ אמרי יוסף** הרב נאור סאלם	**קדימה** **ביהכ"נ הבאר** הרב משה קובלסקי	**קרית אונו** **ביהכ"נ נחלת נשלסק** הרב יהודה גרדנוביץ	**קרית מטלון** **משרדי חברת אי סי אי** הרב ישראל לבל	**קרני שומרון** **ביהכ"נ המרכזי** הרב צבי וינברג	**ראש העין** **ביהכ"נ נחלת ישורון** הרב מנחם דרורי	**ראש העין** **ביהמ"ד חסד ואמת לאברהם** הרב הלל פינקוס
ראש העין **המרכז העולמי התימני** הרב ישראל שכטר	**ראש העין** **ביהכ"נ נחלת ששון** הרב והב רביב	**ראש העין** **ביהכ"נ משכן משה** הרב עזרא מחפוד	**ראש העין** **ביהכ"נ מצפה אפק** הרב מיכאל מרחום	**ראשון לציון** **ביהכ"נ לוטם - בסיס צריפין** הרב אברהם יעקבסון	**ראשון לציון** **ביהכ"נ מורדי הגטאות** הרב יצחק ואזנה	**ראשון לציון** **ביהכ"נ נאות שקמה** הרב אברהם אדל
ראשון לציון **ביהכ"נ יד דוד** הרב ברוקמן יוסף	**ראשון לציון** **ביהכ"נ משכן צדוק** הרב יצחק חגבי	**ראשון לציון** **ביהכ"נ כרמי ישראל** הרב מרדכי אנגלמן	**ראשון לציון** **ביהכ"נ בסיס צריפין** הרב דוד מינקוביץ	**ראשון לציון** **ביהכ"נ - קריית גנים** הרב ירון אקילוב	**ראשון לציון** **ביהכ"נ בביה"ס סיני** הרב עופר סיון	**רמלה** **ביהכ"נ קדושי השואה** הרב יאיר ליבני
רמת גן **ביהכ"נ אריאל** הרב דוד פישהוף	**רמת גן** **ביהכ"נ תפארת משה** הרב יעקב רוזנברג	**רמת גן** **ביהכ"נ חזון למועד** הרב ישראל ניסן	**רמת גן** **משרדי כוון מערכות** הרב עופר כהן	**רמת גן** **משרדי ורטהימר** הרב אליהו ארנטרוי	**רמת גן** **ביהכ"נ אהבה ורעות** הרב ישראל להנר	**רמת גן** **משרדי בית גיבור ספורט** הרב עזריאל לרנר
רמת גן **ביהכ"נ נוסח אשכנז** הרב אברהם צבי סלופסקי	**רמת גן** **ביהכ"נ אהבה ורעות** הרב ישראל להנר	**רמת גן** **בורסת היהלומים-שכטר** הרב יוחנן הלטובסקי	**רמת גן** **ביהכ"נ ישראל הצעיר** הרב אלחנן גולדהבר	**רמת גן** **ביהכ"נ אור ישרים** הרב שאול כהן	**רמת גן** **הבורסה - משרדי AFD** הרב משה קובלסקי	**רמת גן** **ביהכ"נ אגודת הספרדים** הרב אברהם וינגוט

רמת גן **הבורסה - משרדי מכבי** הרב יוחנן הלטובסקי	**רמת גן** **ביהכ"נ מגדלי התאומים** הרב מאיר גרוסברד	**רמת גן** **הבורסה - משרדי ב. טראוב** הרב אייל כהן	**רמת גן** **ביהכ"נ משכנות ישראל** הרב ישראל לבל	**רמת גן** **ביהכ"נ -בני ציון ע"ש החייל** הרב בצלאל היינמן	**רמת גן** **ביהכ"נ רמת חן** הרב ישראל פרוכטר

שיעורי הדף היומי ברחבי הארץ

שהוקמו ע"י בית המדרש **"מאורות הדף היומי"**
והנאמרים ע"י רבני בית מדרשנו

אזור המרכז

רמת גן **ביהכ"נ סיני** הרב אליהו א. ארנטרוי	**רמת גן** **ביהכ"נ בורסת היהלומים** הרב יוחנן הלטובסקי	**רמת גן** **בסיס שלישות ראשית** הרב ישראל כהן	**רמת גן** **ביהכ"נ בורסת היהלומים** הרב משה קובלסקי	**רמת גן** **היכל משה - מגדל אביב** הרב שמואל פרוכטר	**רמת גן** **היכל משה - מגדל אביב** הרב עזרא קליגר	**רמת גן** **ביהכ"נ בית אהרון - מגדל בסר 1** הרב ישעיהו גרינשפאן
רמת השרון **ביהכ"נ גאולת ישראל** הרב ישראל דסקל	**רמת השרון** **מרכז רוחני אור האמת** הרב אשר זיגדון	**רמת השרון** **ביהכ"נ מורשת אבות** הרב ישראל דסקל	**רעננה** **ביהכ"נ קול חיים** הרב אפרים סיני	**רעננה** **מרכז שיקום בית לוינשטיין** הרב משה דינגר	**רעננה** **ביהכ"נ כפר אמית** הרב מרדכי כהן	**רעננה** **ביהכ"נ לכו נרננה** הרב דוד גולדברג
רעננה **ביהכ"נ קציץ** הרב אברהם הרציג	**רעננה** **ביהכ"נ אריאל-בוקר** הרב דוד גולדברג	**רעננה** **ביהכ"נ עולי לוב** הרב דוד רוזנצוייג	**רעננה** **ביהכ"נ בית ארי** הרב מנחם כהן	**רעננה** **ביהכ"נ אריאל-צהרים** הרב דוד גולדברג	**רעננה** **ביהכ"נ אריאל** הרב דוד לחובר	**רעננה** **ביהכ"נ שבטי ישראל** הרב יעקב נדב
רעננה **ביהכ"נ משכן אורי** הרב ישראל מאיר רעני	**רעננה** **ביהכ"נ יבנה** הרב אליעזר מיצמכר	**שוהם** **ביהכ"נ המרכזי** הרב זאב רוזנברג	**שוהם** **בית משפחת קליין** הרב נפתלי צבי גרשוני	**תל אביב** **ביהכ"נ וואהל** הרב שמואל וייסברט	**תל אביב** **ביהכ"נ בית שלמה** הרב שלמה דיין	**תל אביב** **ביהכ"נ וואהל** הרב שמואל וייסברט
תל אביב **ביהכ"נ גאולת ישראל** הרב שלמה בן זקן	**תל אביב** **ביהכ"נ מקור הברכה והשלום** הרב אהרן אדלר	**תל אביב** **ביהכ"נ נוה שלום הכהן** הרב שלמה נדל	**תל אביב** **ביהכ"נ מקור הברכה והשלום** הרב חיים כץ	**תל אביב** **ביהכ"נ היכל דוד** הרב אהרון ברוכים	**תל אביב** **ביהכ"נ הרמב"ם** הרב יונתן בורנשטיין	**תל אביב** **ביהכ"נ משכן שמואל** הרב משה בר
תל אביב **ביהכ"נ בית הדין הרבני** הרב אילן שמילה	**תל אביב** **ביהכ"נ פועלי צדק** הרב חיים כץ	**תל אביב** **משטרת תל אביב** הרב אייל כהן	**תל אביב** **ביהכ"נ וואסלוי** הרב אברהם ח. פרנקל	**תל אביב** **ביהכ"נ אהבת אחים -בבלי** הרב ישראל מאיר רעאני	**תל אביב** **בית מרמורוש** הרב יחזקאל דויטש	**תל אביב** **חברת החשמל-יד אליהו** הרב דוד מנדלבוים
תל אביב **ביהכ"נ דרך עץ חיים** הרב דורון בן פורת	**תל אביב** **תכנית ל' - ע"ש וואהל** הרב ישראל מאיר רעאני	**תל אביב** **בית בזק - עזריאלי** הרב יחזקאל דויטש	**תל אביב** **בנק לאומי - יהודה הלוי** הרב שרגא פישהוף	**תל אביב** **משרדי קרדן** הרב אליהו א. ארנטרוי	**תל אביב** **ביהכ"נ מרכז רפואי איכילוב** הרב ישראל מאיר רעאני	**תל אביב** **ביהכ"נ שיח יצחק** הרב ישראל פיירמן
תל אביב **ביהכ"נ אבשלום** הרב יעקב פוקסבורומר	**תל אביב** **ביהכ"נ היכל התלמוד** הרב בנימין בויאר	**תל אביב** **ביהכ"נ הגדול - אלנבי** הרב ליפא פלמן	**תל אביב** **שטיבל מרכזי-בן יהודה** הרב אברהם מוסטג	**תל אביב** **ביהכ"נ אהל מועד** הרב שמואל שפירא	**תל אביב** **מרכז "משמעות"** הרב מנחם לבי	**תל אביב** **ביהכ"נ שערי ציון** הרב מרדכי יצהרי
תל אביב-יד אליהו **ביהכ"נ משכן שמואל** הרב משה בר	**תל אביב** **ביהכ"נ בית ישראל - סטולין** הרב צבי קמיל	**תל אביב** **ביהכ"נ עטרת מרדכי** הרב מנחם כהן	**תל אביב** **ביהכ"נ הגדול-בוגרשוב** הרב מנחם רוזנבוים	**תל אביב** **משרדי בנק הפועלים** הרב אייל כהן	**תל אביב** **משרד עו"ד חיים מן** הרב אייל כהן	
תל אביב **הקרייה-משרד הביטחון** הרב חיים הורביץ	**תל אביב** **ביהכ"נ הגדול - אלנבי** הרב שמואל שפירא	**תל אביב** **משרדי בנק לאומי** הרב מרדכי הבר	**תל אביב** **ביהכ"נ מקור הברכה והשלום** הרב אהרן אדלר	**תל השומר** **ביה"ח תל השומר - נוירולוגית** הרב יעקב יוסף מילר		
תל מונד **ביהכ"נ היכל דוד** הרב אהרון צדוק	**תל מונד** **בית מדרש הדף היומי** הרב שלמה צדוק	**תל מונד** **ביהכ"נ נחל נובע** הרב יואל בן אור				

אזור ירושלים

אדרת **ביהכ"נ גפן אדרת** הרב אריה גלינצקי	**אפרת** **ביהכ"נ מגן אברהם** הרב אפרים פרל	**אפרת** **ביהכ"נ משכן צפורה** הרב שלום כהן	**אשתאול** **ביהכ"נ נצח ישראל** הרב עופר עוזרי	**בית חורון** **ביהכ"נ המרכזי** הרב יוסף ביליצר	**בית חורון** **ביהכ"נ בית חורון** הרב כהן יצחק	**ביתר עילית** **ביהכ"נ בני תורה משכן יוסף** הרב מ. שם טוב
ביתר עילית **ביהכ"נ שטיבלך המרכזי** הרב אבינועם שמואל יהב	**ביתר עילית** **ביהמ"ד סוואראן** הרב זאב וואלף הגר	**ביתר עילית** **ביהכ"נ באסטאן** הרב בנימין איזבי	**ביתר עילית** **בנק מרכנתיל דיסקונט** הרב הלל גליס	**ביתר** **ביהכ"נ בני תורה** הרב יהושע רוטנברג	**בית שמש** **ביהכ"נ אהבה ושמחה** הרב אליעזר אדם	

שיעורי הדף היומי ברחבי הארץ

שהוקמו ע"י בית המדרש "**מאורות הדף היומי**"

והנאמרים ע"י רבני בית מדרשנו

אזור ירושלים

בית שמש **ביהכ"נ שערי תורה** הרב ישעיה שטראה	**בית שמש** **ביהכ"נ נחלת חן** הרב יוסף צבי פרנק	**בית שמש** **ביהכ"נ בני תורה** הרב נפתלי כהן	**בית שמש** **ביהכ"נ ואתחנן משה** הרב משה מחמלי	**בית שמש** **ביהכ"נ ישועות דוד** הרב צבי לובין	**גבעת זאב** **ביהכ"נ לב גבעת זאב** הרב יואל ווייל	**גבעת זאב** **ביהכ"נ נווה שלום** הרב יהודה רוזנברג
דולב **ביהכ"נ כרמי דולב** הרב אברהם פרנס	**ירושלים** **ביהכ"נ הר צבי** הרב אפרים בוגדד	**ירושלים** **ביהכ"נ תורת משה** הרב ישראל אלקריף	**ירושלים** **ביהכ"נ הר צבי** הרב יהודה שיינברגר	**ירושלים** **ביהכ"נ ישיבת מתימן יבא** הרב יעקב גליס	**ירושלים** **ביהכ"נ הר צבי** הרב ברוך זולדן	**ירושלים** **ביהכ"נ חיבת יום רמות א'** הרב בנימין קורי
ירושלים **ביהכ"נ אהל יוסף - נווה יעקב** הרב משה בן מנחם	**ירושלים** **ביהכ"נ וישוווא-רמות ד'** הרב דוד סגל	**ירושלים** **ביהכ"נ זופניק** הרב יעקב בן פורת	**ירושלים** **ביהכ"נ חניכי הישיבות - רמות ב'** הרב משה וינברגר	**ירושלים** **ביהכ"נ משכן ניסים איובי - גילה** הרב יחזקאל מוצא	**ירושלים** **ביהכ"נ וישוווא-רמות ד'** הרב נתן דיאמנט	**ירושלים** **ישיבת דבר ירושלים - הר נוף** הרב ברוך הורוויץ
ירושלים **ביהכ"נ משכן שמואל - גבעת מרדכי** הרב יצחק שטיינברג	**ירושלים** **ביהכ"נ פתח יעקב** הרב אריאל הדיאה	**ירושלים** **ביהכ"נ פיינשטוב** הרב אריאל גרוס	**ירושלים** **ביהכ"נ משכן גבריאל ובניו** הרב משה מתתיהו וסרמן	**ירושלים** **בהמ"ד סאסוב** הרב עקיבא קליין	**ירושלים** **ביהכ"נ נחלת יעקב** הרב דניאל אלקובי	**ירושלים** **בהמ"ד סוואן** הרב זאב וואלף הגר
ירושלים **ביהכ"נ ישא ברכה** הרב אברהם גורל	**ירושלים** **ביהכ"נ הרב פרדס** הרב יהודה שוורץ	**ירושלים** **ביהכ"נ אמרי שפר** הרב אליהו אונגשטיין	**ירושלים** **ביהכ"נ קהל חסידים** הרב אברהם ישעיהו קובלסקי	**ירושלים** **ביהכ"נ נועם שיח** הרב מנחם נוביק	**ירושלים** **קבר שמואל הנביא** הרב אורי פייפר	**ירושלים** **ביהכ"נ חיבת ציון וירושלים** הרב בנימין קורייץ
ירושלים **הגן הטכנולוגי-מלחה** הרב משה מתתיהו וסרמן	**ירושלים** **בית משפחת לנדמן, גבעת המבתר** הרב אהרן לנדמן	**פסגת זאב** **בהכ"נ בית יצחק** הרב מאיר דורפמן	**ירושלים** **ביהכ"נ רמח"ל** הרב אהרון גולדברג	**ירושלים** **ביהכ"נ בני תורה** הרב יצחק מאיר גורא	**ירושלים** **ביהכ"נ אוהל יוסף שרה** הרב בניהו ברזני	**ירושלים** **ביהכ"נ רח' מוטונגו (במקלט)** הרב בנימין קורי
ירושלים **ביהכ"נ בית יהודה** הרב ידידיה וילינגר	**ירושלים** **ביהכ"נ ש"י ענגון** הרב גיא אביהו	**ירושלים** **ביהכ"נ אוהל משה** הרב יוסף הלפרין	**ירושלים** **ביהכ"נ היכל דוד** הרב איתמר נוסבאום	**ירושלים** **משרד ראש הממשלה** הרב צבי ירום	**ירושלים** **ביהכ"נ בני תורה** הרב מרדכי זולברג	**ירושלים** **ביהכ"נ ישיבת השלום** הרב יצחק בצרי
ירושלים **הכותל המערבי - צהרים** הרב ידידיה וילינגר	**ירושלים** **הכותל המערבי - לילה** הרב דוד זיכרמן	**ירושלים** **ביהכ"נ הספרדי** הרב מאיר יששכר מאזוז	**ירושלים** **ביהכ"נ גיבורי ישראל** הרב אריה גרוס	**ירושלים** **ביהכ"נ יזדים** הרב דוד שמואלי	**ירושלים** **ביהכ"נ סערט וויד'ניץ** הרב אברהם שינברגר	**ירושלים** **ביהכ"נ חניכי חברון** הרב מרדכי בלס
ירושלים **ביהכ"נ ישמח לב** הרב הלל זוריבין	**ירושלים** **ביהכ"נ ככר ספרא** הרב נתן בן חמו	**ירושלים** **כלילת שאול בעל מלאכה** הרב משה מרדכי זייציק	**ירושלים** **ביהכ"נ מוסאיוף** הרב מאיר יששכר מאזוז	**ירושלים** **ביהכ"נ שערי עזרא -בית אל** הרב יוסף יצחק עררה	**ירושלים** **ביהכ"נ פאתי מזרח** הרב משה גפני	**ירושלים** **ביהכ"נ עטרת מלכות** הרב בנימין ברסי
ירושלים **ביהכ"נ ברית שלום** הרב שמואל כהן	**ירושלים** **ביהכ"נ המרכזי** הרב יוסף שרשבסקי	**ירושלים** **ביהכ"נ לב רמות** הרב אליהו פלס	**ירושלים** **ביהכ"נ נחלת עקיבא** הרב אהרון למברגר	**ירושלים** **ביהכ"נ פאג"י-אחינועם** הרב יוסף הלפרין	**ירושלים** **ביהכ"נ משכן ישראל - רמות א'** הרב סיני סופר	**ירושלים** **ביהכ"נ איילת השחר** הרב מתיתיהו פלדמן
ירושלים **ביהכ"נ חזון נחום** הרב שמואל דינר	**ירושלים** **ביהכ"נ ביאלא פשיסחא** הרב מרדכי פריד	**ירושלים** **ביהכ"נ חניכי הישיבות** הרב נחום זלזניק	**ירושלים** **ביהכ"נ משרד השיכון** הרב חיים זאב אוירבך	**ירושלים** **ביהכ"נ הצבי ישראל** הרב יעקב כלאב	**ירושלים** **ביהכ"נ מאור חיים** הרב יצחק מאיר גורא	**ירושלים** **ביהכ"נ אהל יצחק** הרב דוד ברונר
ירושלים **ביהכ"נ משכן שמואל** הרב ישראל גורן	**ירושלים** **ביהכ"נ נחלת עזריאל** הרב מנחם טננבוים	**ירושלים** **ביהכ"נ בני רמה** הרב משה נוסבוים	**ירושלים** **ביהכ"נ נופי שאול** הרב משה שמואל שוורץ	**ירושלים** **ביהכ"נ יזדים** הרב יוסף שמואלי	**ירושלים** **ביהכ"נ קהל חסידים** הרב אליעזר טוקר	**ירושלים** **ביהכ"נ אור החיים** הרב יחיאל פרימן

ירושלים **ביהכ"נ ארזי הבירה** הרב בנימין ברוורמן	**ירושלים** **ביהכ"נ אורות החומה** הרב זאב אינשטיין	**ירושלים** **ביהכ"נ אהל שרה ולאה** הרב יוסף רוטשטין	**ירושלים** **קהילת נצח ישראל** הרב מאיר מילר	**ירושלים** **ביהכ"נ רפפורט** הרב שמעון פראג	**ירושלים** **ביהכ"נ אמרי שפר** הרב יצחק גרליץ

שיעורי הדף היומי ברחבי הארץ

שהוקמו ע"י בית המדרש **"מאורות הדף היומי"**
והנאמרים ע"י רבני בית מדרשנו

אזור ירושלים

ירושלים **ביהכ"נ קהילת פני שמואל** הרב מאיר קנוף	**ירושלים** **המטה הארצי משטרת ישראל** הרב מתתיהו פינקוס	**ירושלים** **מכון מאיר** הרב חנוך בן פזי	**ירושלים** **ביהכ"נ כתר תורה** הרב יוסף חיים גינתי	**ירושלים** **ביהכ"נ רפפורט** הרב שלום הוס	**ירושלים** **בית מס הכנסה** הרב יהושע שטרן	**ירושלים** **ביכנ"ס יחוה דעת** הרב ניסים מוסאי
ירושלים **משרדי חברת פינוטק** הרב מימון אלבז	**ירושלים** **זכור לאברהם-נוה יעקב** הרב בצלאל זהר	**ירושלים** **ביהכ"נ צא"י-רמות פולין** הרב משה פוליאס	**ירושלים** **בני תורה (אנגלית)** הרב יצחק מנדבוים	**ירושלים** **ביהכ"נ זכור לאברהם** הרב יצחק אליסף	**ירושלים** **ביהמ"ד אור הנחל** הרב יעקב לוי	**ירושלים** **משרד עו"ד רובינשטיין -בייניש** הרב אריה שהרבני
ירושלים **ביהכ"נ אליהו הנביא** הרב אהרון בן אדיבה	**כרמי צור** **ביהכ"נ המרכזי** הרב צפרי ראם	**כוכב יעקב** **ביהכ"נ המרכזי** הרב יצחק כהן	**כוכב יעקב** **ביהכ"נ הספרדי המרכזי** הרב בנימין סעדה	**כוכב השחר** **ביהכ"נ המרכזי** הרב אריה הוכלר	**מבשרת ירושלים** **ביהכ"נ אחדות ישראל** הרב אברהם מן	**מבשרת ציון** **ביהכ"נ קרית חינוך** הרב יגאל וינברגר
מסילת ציון **ביהכ"נ בית העם** הרב מאיר שטראוס	**מעלה אדומים** **משטרת ישראל - מחוז ש"י** הרב ברוך הלפרין	**נחם** **ביהכ"נ לעדת ההודים** הרב ישראל שטוקהמר	**סנסנה** **ביהכ"נ אהבת מרדכי** הרב יובל רייס	**קרית יערים** **ביהכ"נ בני הישיבות** הרב חיים הורביץ	**שורש** **ביהכ"נ של "פרוטיאה בהר"** הרב יצחק ויזל	**תל ציון** **ביהכ"נ חסידי מרכזי** הרב ראובן קלפהולץ

אזור הדרום

אופקים **ביהכ"נ רינת יעקב** הרב איתמר בר לב	**אופקים** **ביהכ"נ בית גבריאל** הרב דוד כהן	**אופקים** **ביהכ"נ בית יעקב** הרב עמית יעקב	**אופקים** **ביהכ"נ בית גבריאל** הרב אהרון שווירץ	**אילת** **ביהכ"נ ימין הרצוג** הרב אריה רוטשילד	**אילת** **בית חב"ד** הרב יחיאל קוצר	**אילת** **ביהכ"נ פחד יצחק** הרב יאיר הדייה
אילת **ביהכ"נ היכל שלמה** הרב דוד כהן	**אשדוד** **ביהכ"נ פרי אהרן-קק"ל** הרב יוחנן ריינר	**אשדוד** **ביהכ"נ אחוות ישראל** הרב אליהו ניסים אטיאס	**אשדוד** **ביהכ"נ בני ציון** הרב יחיאל כהן	**אשדוד** **ביהמ"ד סדיגורה** הרב אברהם יעקב זילברשלג	**אשדוד** **ביהכ"נ הרי"ף (זכור לאברהם)** הרב רפאל טובלי	**אשדוד** **ביהכ"נ בית אליהו** הרב בנימין דבש
אשדוד **ביהכ"נ שבט הלוי** הרב יואל קרייצלר	**אשדוד** **ביהכ"נ נר מערבי** הרב בנימין דבש	**אשדוד** **ביהכ"נ תפארת יהודה** הרב יעקב אלחרר	**אשדוד** **ביהכ"נ תפארת ראובן** הרב יעקב ליפנר	**אשדוד** **בסיס חיל הים** הרב גבריאל ששון	**אשדוד** **ביהכ"נ נר דוד** הרב שמואל אוחנה	**אשדוד** **ביהכ"נ בית שלמה** הרב גבריאל ששון
אשדוד **ביהכ"נ ערלוי** הרב נפתלי לורבר	**אשדוד** **ביהכ"נ צמח צדק** הרב ברוך ויסלבסקי	**אשדוד** **ביהכ"נ תפלה למשה** הרב יצחק זאב לנדאו	**אשדוד** **ביהכ"נ קהל חסידים** הרב ישעיהו שלום קאהן	**אשדוד** **ביהכ"נ קהל חסידים** הרב אברהם מרדכי וגשל	**אשדוד** **ביהכ"נ אמרי חיים ויזני'ץ** הרב אהרון רובין	**אשדוד** **ביהכ"נ רשב"י** הרב אילן קדוש
אשדוד **ביהכ"נ תורה וחיים** הרב יעקב אמסאלם	**אשקלון** **ביהכ"נ אהבת אחים** הרב מנחם עיני	**אשקלון** **ביהכ"נ אהל משה** הרב שלמה שבקס	**אשקלון** **ביהכ"נ עטרת ציון** הרב זיו עסיס	**באר שבע** **מדרשה-כלא אהלי קידר** הרב אריאל חלה	**באר שבע** **ביהכ"נ רמות השלום** הרב צפריר חריב	**באר שבע** **ביהכ"נ זוהר הרקיע** הרב רחמים אסדגי
באר שבע **ביהכ"נ בית שמואל** הרב יוסף זדה	**באר שבע** **ביהכ"נ תפילת אבות** הרב בנימין בצרי	**בטחה** **ביהכ"נ המרכזי** הרב יהושע יוליס	**בני דרום** **ביהכ"נ בני דרום** הרב שלמה חזן	**בני דרום** **ביהכ"נ המרכזי** הרב יצחק קונפנצקי	**בית חלקיה** **ביהכ"נ אהל יוסף - המרכזי** הרב מיכאל פטמן	**דימונה** **ישיבת הסדר דימונה** הרב יעקב אלימלך
דימונה **ביהכ"נ בן עטר** הרב אורי גולדישט	**זמרת** **ביהכ"נ המרכזי** הרב דוד קרעי	**זיקים** **בסיס זיקים** הרב איתן בחור	**חצרים** **בסיס חיל האויר** הרב יעקב ללוש	**יבנה** **ביהכ"נ נחל ליאור** הרב אהרון פקטר	**יבנה** **ביהכ"נ דוד המלך** הרב עופר עקיבא	**ירוחם** **ביהכ"נ בסניף בני עקיבא** הרב דוד כהן
יבול **ביהכ"נ יבול** הרב אליהו פיינסילבר	**יסודות** **ביהכ"נ המרכזי** הרב נחום ברונר	**מחנה צור** **בסיס צור 828** הרב דניאל רובן	**מחנה רמון** **בסיס רמון** הרב אברהם יצחק נוביק	**מיתר** **בית מדרש מרכזי** הרב שמחה שטטנר	**מיתר** **בית מדרש מרכזי** הרב שלמה קרוואני	**מעגלים** **כולל בעלי בתים** הרב אברהם כהן

מעגלים **ביהכ"נ מעגלים** הרב שמחה שברין	**מצפה רמון** **ישיבת מדברה כעדן** הרב צבי קוסטינר	**מצפה רמון** **ביהכ"נ אחוות ישראל** הרב דוד שרים	**מצפה רמון** **ישיבת מדברה כעדן** הרב עמיר כין	**מצפה רמון** **ישיבת מצפה רמון** הרב עשהל גרינפלד	**ניצן** **ביהכ"נ ניצן** הרב שאול ברוכי

שיעורי הדף היומי ברחבי הארץ

שהוקמו ע"י בית המדרש "מאורות הדף היומי"
והנאמרים ע"י רבני בית מדרשנו

אזור הדרום

ניצן ביהכ"נ נוה שלום - גוש קטיף הרב אלדד שרעבי	**ניצנים** בט"ר ניצנים הרב אבשלום בן חיים	**ניר גלים** ביהכ"נ המרכזי הרב צבי ארנון	**נס ציונה** ביהכ"נ בית חב"ד הרב שגיא הר-שפר	**נס ציונה** ביהכ"נ גאולת ישראל הרב נחומברג רפאל	**נס ציונה** ביהכ"נ אנשי יושר הרב עזריאל קוזניץ	**נתיבות** ביהכ"נ לב אליהו הרב אברהם כהן
נתיבות בית אבות נאות אבי הרב יצחק בשאני	**נתיבות** ישיבת הסדר נתיבות הרב דביר כהן	**נתיבות** ביהכ"נ מורשת ישראל הרב יהודה יפרח	**נתיבות** ביהכ"נ יד רמא הרב יובל כהן	**נתיבות** ביהכ"נ בית בוכריס הרב חיים מגורי	**נתיבות** ביהכ"נ בית בוכריס הרב איתן צקוני	**עין צורים** ביהכ"נ עין צורים הרב אברהם גולדשמיט
ערד ביהכ"נ בית רחמים הרב יגאל ינאי	**צאלים** בסיס צאלים הרב נתנאל דורוני	**קוממיות** ביהכ"נ המרכזי הרב יהודה אריה שמואל	**קרית גת** ביהכ"נ מוסדות ישמח משה הרב ישראל נח ברגר	**קרית מלאכי** ביהכ"נ שבת אחים ע"ש גלאם הרב ישראל מאיר שייבה	**קרית מלאכי** ביהכ"נ המרכזי חב"ד הרב מנדל וכטר	**קרית עקרון** ביהכ"נ אלגלוך הרב אליהו שטרן
רחובות ביהכ"נ ויזניץ הרב יוסף חיים גפנר	**רחובות** ביהכ"נ גילת מאיר - פורת יוסף הרב דב קוקיס	**רחובות** ביהכ"נ עזרא הסופר הרב אליעזר עדני	**רחובות** ארגון יד לשבים הרב נתן וינפלד	**רחובות** ביהכ"נ ענף יוסף הרב אמיתי גדסי	**רחובות** ביהכ"נ אוהל ישראל הרב נתן חיים פישמן	**רמון** בסיס מחנה רמון הרב אוריאל ספז
שדרות ביהכ"נ יד אמיתי הרב אילן מלול	**שדרות** ביהכ"נ בן איש חי הרב יעקב אלמקייס	**שובה** ביהכ"נ אהבה ואחוה הרב אברהם סגיס	**שומריה** ביהכ"נ עצמונה הרב יעקב אפשטיין	**שומריה** ביהכ"נ שומריה הרב יעקב חלמיש	**שחר** ביהכ"נ המרכזי הרב שלום אליערא	
תדהר ביהכ"נ המרכזי הרב מיכאל דדה	**תל נוף** בסיס תל נוף הרב יהושע רוזנברג	**תלמים** ביהכ"נ רינת ישראל הרב ציון בן ארצי	**תקומה** ביהכ"נ המרכזי הרב שמואל נחושתן	**תפרח** ביהכ"נ המרכזי הרב יעקב כהן		

אזור הצפון

אבני איתן ביהכ"נ המרכזי הרב ידידיה פייסט	**אור הגנוז** ביהכ"נ המרכזי הרב דוד שוורץ	**אור עקיבא** ביהכ"נ אהבת אחים הרב יוסף גלזר	**אור עקיבא** ביהכ"נ שיח יצחק הרב משה עמר	**אושרת** ביהכ"נ הדר ישראל הרב יצחק סולימן	**אחיהוד** מרכז תורני-אהבת ישראל הרב יוסף חיים תהילה	**אלוני הבשן** ביהכ"נ המרכזי הרב אברהם שר שלום
אליכין ביהכ"נ עטרת משה שאול הרב יוסף קוט	**בית שאן** ביהכ"נ דרכי אליהו הרב שמעון ביטון	**גבעת אבני** ביהכ"נ המרכזי הרב יחיאל שטרית	**זכרון יעקב** ביהכ"נ דברי שלום ושלמה הרב מרדכי מיזלישי	**זכרון יעקב** ביהכ"נ דברי שלום ושלמה הרב יחזקאל רוז	**זכרון יעקב** ביהכ"נ מול היקב הרב מיכאל וינוגרד	**זכרון יעקב** ביהכ"נ אור מנחם -חלומות זיכרון הרב אלעד בן שטרית
זכרון יעקב ביהכ"נ אוהל חנה הרב אביחי יושאי	**זכרון יעקב** ביהכ"נ המרכזי נווה הברון הרב אריה פולק	**זכרון יעקב** ביהכ"נ מסילת ישרים הרב שמואל קופרשטוק	**זכרון יעקב** ביהכ"נ מסילת ישרים הרב יעקב שחר	**זכרון יעקב** ביהכ"נ משכן רפאל הרב שמואל בלוך	**חדרה** ביהכ"נ שיכון אזדחי-ישי הרב יצחק זרימאני	**חדרה** ביהכ"נ עטרת צבי הרב דוד ניב
חדרה ביהכ"נ נר אלירן הרב שלמה בכרך	**חזון** ביהכ"נ הגדול הרב משה פורטנוי	**חיספין** ישיבת הגולן הרב ערן מזרחי	**חיפה** ביהכ"נ שארית ישראל הרב ישראל כהן	**חיפה** ביהכ"נ פאר ירושלים הרב יהושע ליבוביץ	**חיפה** ביהכ"נ בית מרגלית הרב עקיבא יוסף מרגי	**חיפה** ביהכ"נ היכל עמרם הרב אלחנן דעי
חיפה ביהכ"נ הספרדי-אחוזה הרב שלמה כהן	**חיפה** כולל מקור ברוך הרב משה רוטנר	**חיפה** ביהכ"נ אהבת תורה - ויז'ניץ הרב ראובן שפרינצלס	**חיפה** ביהכ"נ אוהל ברכה הרב ישראל נויושטט	**חיפה** ביהכ"נ פאר ישראל הרב יהודה כהן	**חיפה** ביהכ"נ מאור יהודה הרב מיכאל ז'ק	**חיפה** נווה שאנן - במקלט הרב עוזר גליקסברג
חיפה ביהכ"נ היכל התורה הרב יואל ברוך דויטש	**חיפה** ביהכ"נ תפארת שאנן הרב יהושע ליבוביץ	**חיפה** ביהכ"נ מקור ברוך הרב מרדכי דוייטש	**חיפה** ביהכ"נ מרכז רפואי רמב"ם הרב שמואל קפלן	**חצור** ביהכ"נ המרכזי הרב אשר נייהוז	**חריש** ביהכ"נ מעמקים הרב דוד ברנד	

שיעורי הדף היומי ברחבי הארץ

שהוקמו ע"י בית המדרש "**מאורות הדף היומי**"
והנאמרים ע"י רבני בית מדרשנו

אזור הצפון

חריש **ביהכ"נ המרכזי** הרב יצחק אלגביש	**טפחות** **ביהכ"נ המרכזי** הרב אברהם שיש	**טבריה** **ביהכ"נ נווה שלום** הרב דניאל אשר אביטן	**טבריה** **ביהכ"נ אהל אברהם** הרב יהושוע מזל טוב	**טבריה** **ביהכ"נ נזר ברוך** הרב דניאל אבייי	**טבריה** **ת"ת זכרון מאיר** הרב עמוס קרעי	**טבריה** **ביהכ"נ היכל ישראל** הרב גבריאל כהן
טירת כרמל **ביהכ"נ חלב חיטים** הרב יחזקאל רובין	**טירת צבי** **ביהכ"נ טירת צבי** הרב משה שפטר	**יבניאל** **ביהכ"נ אור המאיר** הרב אורן אברהם כהן	**יקנעם** **ביהכ"נ תורה וחסד** הרב אברהם רבינו	**כפר חסידים** **ביהכ"נ המרכזי** הרב שי ינאי	**כפר חסידים** **ישיבת נחלת ישראל** הרב ישכר קניג	**כפר חסידים** **ישיבת נחלת ישראל** הרב אלחנן דעי
כרמיאל **ביהכ"נ קול אליהו** הרב משה כלפון	**כרמיאל** **ביהכ"נ ירונו אחים** הרב יוסף קראוס	**כרמיאל** **ביהכ"נ מתן נחליאל** הרב יוסף קראוס	**מגדל העמק** **ביהכ"נ כולל מגדל אור** הרב יוסף גיגי	**מגדל העמק** **ביהכ"נ ע"ש רשב"י** הרב אריאל פרץ	**מורשת** **ביהכ"נ היכל צבי** הרב נתן ליזרוביץ	**מחנה חותרים** **בסיס חותרים-תקשוב** הרב יוחנן סלייטר
מירון **ציון הרשב"י** הרב משה רכניצר	**מעלה גלבוע** **ביהכ"נ המרכזי** הרב יעקב שחם	**מצפה נטופה** **ביהכ"נ המרכזי** הרב אריה סמואל	**משכיות** **ביהכ"נ המרכזי משכיות** הרב אבינדב ויתקון	**נהריה** **ביהכ"נ עין חיים** הרב יעקב עוזרי	**נהריה** **ביהכ"נ טאמזרת** הרב יצחק פראגי	**ניר עציון** **ביהכ"נ ניר עציון** הרב ישראל בלוך
נשר **כולל שבת אחים** הרב הראל אשר יזדי	**נצרת עילית** **ביהכ"נ תורת אברהם** הרב שמואל וינר	**נצרת עילית** **ביהכ"נ עץ חיים** הרב אליהו ממן	**נצרת עילית** **ביהכ"נ אחדות ישראל** הרב דב אליהו הולץ	**נצרת עילית** **ביהמ"ד תורת אברהם** הרב אליהו ממן	**נצרת עילית** **ביהכ"נ תפארת ישראל** הרב ניר חבושה	**עכו** **ביהכ"נ רמב"ם** הרב צחי איזק
עכו **ביהכ"נ שכונת בן גוריון** רחוב שביל הלימון הרב יהודה מאיר קמרמן	**עפולה עילית** **ביהכ"נ תפארת יואל - ויזניץ** הרב מענדיל טאבאק	**עפולה עילית** **ביהכ"נ זוהר שלמה** הרב מענדיל טאבאק	**עפולה עילית** **ביהכ"נ ישורון** הרב אליעזר שטרן	**עפולה** **ביהכ"נ שערי אחווה** הרב אליעזר שטרן	**עפולה** **ביהכ"נ- משכן יחיא** הרב שמעון אסייג	**פרדס חנה** **ביהכ"נ שומרי אמונים** הרב אשר אוסטר
פרדס חנה **ביהכ"נ רבי מאיר בעל הנס** הרב אשר אוסטר	**פרדס חנה** **ביהכ"נ נווה מיכאל** הרב אברהם בר דוד	**צפת** **ביהכ"נ פרי מגדים** הרב משה אמסלם	**צפת** **ביהכ"נ מאיר בעל הנס** הרב יעקב ישראל שבאבו	**צפת** **ביהכ"נ רונו ליעקב שמחה** הרב דניאל לוי	**צפת** **ביהכ"נ המרכזי - מאור חיים** הרב יעקב רוטמן	**צפת** **ביהכ"נ תפילה למשה -לעלוב** הרב אליעזר לזר
צפת **ביהכ"נ חסידים -מאור חיים** הרב יצחק שלום לוי	**צפת** **ציון בנימין הצדיק** הרב גל כהן	**צפת** **ביהכ"נ חסידים -מאור חיים** הרב יוסף טרום	**צפת** **בית משפחת בוזגלו** הרב נתן בן שעיה	**צפת** **ביהכ"נ אגודת אחים** הרב חנינא ברים	**צפת** **ביהכ"נ רונו ליעקב שמחה** הרב מאיר עייש	**צפת** **בסיס פיקוד צפון** הרב דוד בן שמעון
קצרין **מרכז תורני קצרין** הרב שגיא מולדובן	**קרית אתא** **ביהכ"נ סוכת שלום** הרב עודי אמנון	**קרית ביאליק** **ביהכ"נ בית עמנואל** הרב שמואל קריספין	**קרית ביאליק** **ביהכ"נ דודי ראובן** הרב שמעון טמסטית	**קרית טבעון** **ביהכ"נ אליהו הנביא** הרב פנחס אלטהוייז	**קרית טבעון** **ביהכ"נ בית יעקב** הרב חיים קורלנסקי	**קרית טבעון** **ביהכ"נ הגדול** הרב שמואל הרצברג
קרית ים **ביהכ"נ תהלה לדוד** הרב מרדכי אסייג	**קרית מוצקין** **ביהכ"נ זמירות דוד** הרב אסף אשכול	**קרית מוצקין** **ביהכ"נ לנוער** הרב חיים בוטרמן	**קרית שמואל** **ביהכ"נ שערי ישועה** הרב יצחק גלעדי	**קרית שמואל** **ביהכ"נ התימנים "אוהל יוסף"** הרב אהרן מאמו	**קרית שמואל-חיפה** **ביהכ"נ בית א-ל - בוקר** הרב מאיר לוי	
קרית שמואל-חיפה **ביהכ"נ בית א-ל - ערב** הרב מאיר לוי	**קרית שמואל-חיפה** **ישיבת ב"ע פרחי אהרון** הרב אליהו בן שטרית	**קרית שמונה** **ביהכ"נ משכן האל** הרב חיים זגורי	**רכסים** **ביהכ"נ רמב"ם** הרב חגי אליהו	**רכסים** **ביהכ"נ קטורת תמיד -אוהל משה ורפאל** הרב מיכאל טאירומוב		
רמת דוד - בסיס **ביהכ"נ בסיס רמת דוד** הרב אריאל פרץ	**שדה אליהו** **ביהכ"נ המרכזי** הרב שמעון שורק	**שלוחות** **ביהכ"נ המרכזי** הרב מיכאל סטבון				

מאורות
הדף היומי

Meorot
Hadaf Hayomi

מאורות הדף היומי

מאורות הדף היומי נוסד בשנת תשנ"ט על ידי הרה"ג ר' **חיים דוד קובלסקי** שליט"א, כדי להטעים מצוף התורה לכל שכבות הציבור, באמצעות לימוד הדף היומי אשר נקבע על ידי מרן הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל בפולין, לפני מלחמת העולם השנייה. במסגרת זו נלמד דף גמרא זהה בכל יום על ידי קבוצות ויחידים, בכל רחבי העולם.

ב"ה, בשנים שחלפו הוקמו ופותחו מסגרות שונות לפעילות מגוונת להרבות תורה בישראל:

בית מדרש למגידי שיעור בדף היומי

המפעל המרכזי והראשון של "מאורות הדף היומי", הוא בית מדרש להכשרת מגידי שיעורים בדף היומי.

בבית המדרש מתכנסים מידי יום עשרות רבנים, מגידי שיעורים, לומדים בצוותא את הדף היומי באופן מעמיק ונרחב ומפרים זה את זה, כדי להגיע לשיעור מוכנים כשהגמרא קולחת מפיהם באופן נהיר וברור. במהלך שעות ההכנה ניתן דגש על מציאת קישורים בין החומר הנלמד לנושאים אקטואליים העומדים על הפרק.

שיעורים בדף היומי

לאחר שני מחזורי דף היומי בהם פעל מאורות הדף היומי, מתקיימים מאות שיעורי הדף היומי ברחבי הארץ, הנמסרים בכל שעות היום, מעלות השחר ועד השעות הקטנות של הלילה, על ידי רבני מאורות הדף היומי, בערים ובישובים, בבתי כנסת ובמקומות עבודה, בהם משתתפים קהל רב מכל שדרות הציבור. בממוצע נפתח שיעור חדש מידי שבוע.

כנסי היזוק

מידי תקופה יוזם הארגון כנסים מקומיים וארציים בהם דנים בעמקן של הסוגיות הנדונות בדף היומי ומוענקים אמצעי המחשה וחומרי העשרה ככלים להבנת הדף היומי.

הוצאה לאור

ש"ס מאורות הדף היומי

גמרות מהודרות המודפסות בתחילת כל מסכת לתועלת הלומדים, באותיות מאירות עיניים ובדפוס בהיר, אשר מקל על לומדי השיעור בלימוד הדף. לגמרא מצורפות תוספות רבות, ורבבות לומדים את הדף היומי ממהדורה זו. במסגרת מהדורה זו יצאו לאור גם מסכתות עם פירוש מבית מאורות הדף היומי (ביצה, מגילה, יבמות, חגיגה, שקלים, מכות), כדי לסייע ללומדים בלימוד סוגיות סבוכות, ומסכתות עם איורים צבעוניים (עירובין, יומא, ראש השנה וסוכה), כדי לפשט מקרים מורכבים הנידונים בגמרא. לשם כך הושקע עמל רב על ידי צוותי תלמידי חכמים ואנשי צוות גרפיקה, כדי להפיק את המוצר המושלם ללומדי הדף היומי.

במחזור הקודם התווספה למהדורה זו "מאורות ההלכה" - שתי הלכות ערוכות באופן מאיר עיניים, ללימוד על ידי שיעורי הדף היומי. במחזור זה מתווספת למהדורה זו "מאורות המשנה" - לימוד יומי של משניות מסדרים זרעים וטהרות, שאין עליהם תלמוד בבלי, עם פירוש מבית מאורות הדף היומי.

מאורות השבת

"**מאורות** השבת" הינה סדרה ייחודית לכל המשפחה ללימוד סביב שולחן השבת, ובה הלכות שבת מעובדות בשפה ברורה, בשילוב סיפורים מגדולי הדורות שעברו, על הקפדתם ודקדוקם על קדושת השבת.

המהדורה יוצאת לאור בדפוס בהיר על דפי כרומו משובחים, ולכל כרך מצורפות זמירות השבת, כדי שכל המשפחה תוכל ללמוד ולזמר מן הספר שהפך לחלק משולחן השבת באלפי בתים בישראל ובחו"ל.

מתחילת צאת הסדרה ועד היום, מעידות אלפי משפחות כי ההלכות נטמעו בקרב בני המשפחה באופן יוצא מן הכלל, ויצרו חווייה ייחודית בשולחן השבת, בסיס רוחני המהווה עוגן לכינוס המשפחתי.

ותן חלקנו

בתחילת שנת תשס"ח יצא לאור הכרך הראשון מסדרת "ותן חלקנו". מידי חודש יוצא לאור כרך נוסף ובו סדר לימוד לחודש ימים, הכולל משנה ואגדה עם ביאור מיוחד מרבני מאורות הדף היומי, הלכות שנערכו על ידי רבני מאורות הדף היומי, וכן דברי הגות לפרשת השבוע. הספר היוצא במהדורת כיס, זוכה לתפוצה רבה ביותר בקרב אלפי מנויים. קהל הקוראים רחב ביותר מכל גווני הציבור; ישנם לומדים שהספר הוא ה'מנה היהודית' היומית עבורם, וישנם לומדים שעבורם הספר הוא השלמת ידע או ניצול זמן פנוי. לבקשת לומדים רבים אשר נושאים איתם את הספרים דרך קבע, התווספו פרשיות השבוע עם פירוש רש"י, תרגום אונקלוס והפטרות.

עלון שבועי "מאורות הדף היומי"

העלון מופץ מאז שנת תשנ"ט, ומכיל תכנים אקטואליים בתחומי הפסיקה וההלכה, העולים מסוגיות הגמרא הנלמדות במסגרת הדף היומי. תכניו האקטואליים והמרתקים המוגשים לקורא בשפה ייחודית, ובעיצוב גרפי נאה, הפכו את העלון למבוקש וכיום הוא חלק בלתי נפרד מן ההווייה התורנית של לומדי הדף היומי.

ספרי מאורות הדף היומי

ספרי "מאורות הדף היומי" מאגדים את הנושאים שנדונו בעלון השבועי. ייחודם הוא בכך שניתן להסתייע בהם בכל נושא ותחום, מעין "אנציקלופדיה תורנית שימושית" עם מפתחות לפי נושאים, לפי דפי התלמוד ולפי פרשיות השבוע, כדי להקל על המעיין והלומד למצוא בקלות את הנושאים המבוקשים.

מאורות ההלכה

לאור קריאתם של גדולי הפוסקים שליט"א, להקדיש בכל שיעור זמן מיוחד ללימוד שתי הלכות מעשיות מצויות, בבחינת "ואת המעשה אשר יעשון", פועל "מאורות הדף היומי" להגיש בפני ציבור מגידי השיעורים והלומדים הלכות הנלמדות בכל יום בשיעור הדף היומי.

צוות רבנים עמלו רבות על הוצאת לקט ייחודי זה, ורבים מלומדי הדף היומי אימצו את הרעיון וזוכים להוסיף מידי יום על ידיעותיהם ההלכתיות.

ספרי "שיעורי מאורות" לנוער

ספרים המאגדים שיעורים חד-שבועיים בנושאים תורניים אקטואליים. חלק נכבד מהשיעורים נאמרו בפני בני נוער במטרה להאהיב עליהם את לימוד הגמרא באמצעות החיבור בין סוגיית הגמרא להיבט האקטואלי מחיי היום יום.

שיעורי גמרא בתקליטורים

מהדורה מיוחדת של תקליטורים ובהם שיעורי הדף היומי שנאמרו על ידי מיטב רבני בית המדרש למגידי שיעור. יש להם ביקוש רב לשם הכנה לפני השיעור וחזרה על הנלמד, וכן על ידי הנאלצים לעתים להיעדר מהשיעורים.

מאגר השיעורים מקיף את כל התלמוד הבבלי, ומנויים רבים נהנים מידי חודש מן הסדרה המיוחדת.